Digitized by Google

Cons. Contat ~~Ld 91~~ /g25/8209/
c.5.

BIBL. NAZ.
Vittorio Emanuele III
RACCOLTA
VILLAROSA
A
449
NAPOLI

Digitized by Google

Lu

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

HARVARD

Digitized by Google

527444 Racc. Vll. A. 449

AULI GELLII
NOCTES ATTICÆ;

CUM

Selectis Noviſque

COMMENTARIIS,

ET

Accuratâ Recenſione

ANTONII THYSII, J.C.

&

JACOBI OISELII, J.C.

LVGDVNI BATAVORVM,
Ex Officina PETRI LEFFEN,

cIↃ IↃ c LXVI.

NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

NOBILISSIMIS AMPLISSIMISQUE VIRIS,

D. AMELIO à BOUCHORST, Domino de Wimmenum, Ex ordine Equeſtri in Delegatorum Hollandiæ Ordinum Collegio Præſidi, Rhenolandiæ aggerum Præfecto.

D. GERARDO SCHAEP, J. C. Equiti, Cortenhoeviæ Domino, Præpotentis Reipubl. Amſtelodamenſis Conſuli, & ad Reges Daniæ Sueciæque Exlegato.

D. JOANNI VAN THILT, J.C. Reipubl. Harlemenſis Exconſuli, & Supremæ Senatus Præfecturæ Rhenolandicæ Aſſeſſori.

INCLYTÆ LUGDUNOBATAVÆ ACADEMIÆ

CURATORIBUS.

UT ET

VIRIS AMPLISSIMIS, SPECTATISSIMISQUE EORUNDEM COLLEGIS,

D. WILHELMO PAEDTS, J.C.
D. PAULO SWANENBURG, J.C.
D. JOANNI MEERMAN, J.C.
D. WILHELMO VAN SANEN.

FLORENTISSIMÆ REIPUBL. LEIDENSIS

CONSULIBUS.

NEC NON

AMPLISSIMO CONSULTISSIMOQUE VIRO,

D. JOACHIMO à WEVELINCHOVEN, J.C. Reipubl. Leid. Senatori, & Academiæ Curatoribus à Conſiliis & Secretis.

VIRIS MAGNIFICIS

NOVAM HANC AULI GELLII EDITIONEM ET QUICQUID AD ILLUM

D. C. Q.

JACOBUS OISELIUS.

Digitized by Google

NOBILISSIMI, AMPLISSIMI, CONSULTISSIMIQUE VIRI.

HAud animus est multis Vos morari, aut causſas longè petitas arcessere, cur NOCTES hasce ATTICAS ab AULO GELLIO omni ferè eruditionis & literarum genere olim elucubratas, ac novâ jam faculâ, partim alienâ, partim meâ operâ accensâ, illustratas, Nomini Vestro inscribendas duxerim. Nemini enim potius istæ debebantur, quàm Vobis, quorum Curæ, Vigilantiæ & Prudentiæ, ab Illustrissimis & Potentissimis HOLLANDIÆ & WEST-FRISIÆ Ordinibus commissa est florentissimi LUGDUNENSIS BATAVI ATHENÆI administratio; Vobis, inquam, quibus ab isto tempore nihil magis solemne fuit, quàm Literatorum hominum conatus & labores Reipublicæ Literariæ commodo destinatos patrocinio vestro & favo-

favore prosequi. Accedit, quòd vestris quasi auspiciis nova hæc GELLII Editio primùm inchoata fuerit; quippe quam procurandam in se susceperat Vir Clarissimus Antonius Thysius, ὁ νῦν ἐν ἁγίοις, qui Spartam in vestrâ Academiâ ante plurimos annos vestro ipsi suffragio mandatam, dum Fata Deusque sinebant, non voce tantùm, sed & scriptis, tanquam ingenii & industriæ suæ in ævum duraturis monumentis, indies ornare pergebat.

Hoc autem Viro in medio cursu inevitabili Mortalibus lege è terris erepto, amicorum hominũ preces & solicitationes, ne Respublica Literaria Opere tam feliciter cœpto, ob longiorem procrastinationem, diutius frustraretur, tantùm apud me valuêre, ut eorum, quæ à Thysio relicta erant, curam in me receperim, & totum opus, Divino favente Numine, ad finem perduxerim. Quo vero successu istud à me factum fuerit, æquis harum rerum æstimatoribus lubenter judicandum relinquo.

Vobis autem, VIRI NOBILISSIMI, AM-

Digitized by Google

PLISSIMI, quicquid à me hîc præſtitum, quod ſatis exiguum eſſe ultrò fateor, unà cum GELLIO, & Clariſſimi Thyſii in Eum Commentariis Majorum more Dico, Conſecro. Niſi de Humanitate veſtrâ mihi ſatis conſtaret, vererer, ne vanitatis, aut nimiæ mei fiduciæ arguerer, quòd mihi blandiri auſim, Vobis munuſculum quod offerimus, non omninò ingratum fore; ſed huncce noſtrum de publico benè merendi conatum ſolito veſtro Favore & Benevolentiâ exceptum iri. In quâ ſpe, ut votorum meorum in hâc Dedicatione ſumma, deſino, & DEUM OPT. MAX. veneror, ut VOS, VIRI NOBILISSIMI & AMPLISSIMI, quam diutiſſimè Reipublicæ & Literarum bono ſalvos, ſoſpites conſervare velit. HAGÆ COMITUM, A.D. XII. KALEND. MAII. CIↃ IↃ CLXVI.

J. OI-

Digitized by Google

J. Oiselius, JC.

LECTORI

S. D.

Habes heîc tandem, Benigne Lector, *abſolutam hanc novam* Auli Gellii Noctium Atticarum *Editionem, cui, cum inchoaretur, me aliquando manus admoturum ne quidem in ſomnis unquam mihi in mentem veniſſet. Elegerat ſibi hanc provinciam Vir Clariſſimus* Antonius Thysius, JC. *qui, dum viveret, Humaniores Literas & Eloquentiam non minore cum laude, quam dignitate, per aliquot annos in florentiſſimâ, & per totum terrarum orbem celeberrimâ Batavorum Academiâ profeſſus eſt. Variæ ejus occupationes, ac ſedulus per omne Auctorum genus inquirendi labos, quo Editionem hanc magis excultam & expolitam redderet, in cauſsâ fuêre, quòd diutius iſta ſub prælo ſudaverit, quàm vel ipſe primum ſperâſſet, vel etiam deſiderâſſet. Operis itaque lento gradu procedentibus Mors immatura ante annum, & quod excurrit, ſtilum ipſi è manibus excuſſit, telamque, quam feliciter exorſus erat, in medio curſu abrumpere coëgit. Hærebant tum temporis operæ in libro undecimo typis deſcribendo. Poſt ejus verò obitum, cùm inter Schedas, quas Gellianis Noctibus illuſtrandis deſtinaverat, non reperirentur Notæ ejus & Obſervationes, quæ librum duodecimum excederent, neceſſe fuit, ut operæ aliquamdiu ſubſi-*

ſterent, donec ſubrogaretur, qui vicem ejus ſupplere poſſet. Cùm autem fortioribus lacertis hæc provincia meritò mandari debuiſſet, placuit tamen amicis, quorum magna in me poteſtas, ad me ire, aſſiduiſque precibus contendere, ut, cùm ob memoriam & amicitiam, quæ mihi olim cum defuncto interceſſerat, tùm ob Reipublicæ Literariæ commodum, quicquid id eſſet muneris vel oneris humeris meis imponi permitterem. Ego ſanè lubenter huic me negotio ſubduxiſſem, utpote cui alia agenda non deërant, & qui facilè videbam invidiâ forſan non cariturum, ſi alieno me operi immiſcerem. Inſtantibus tamen amicis & urgentibus tandem mos gerendus fuit. Sepoſitis itaque ad tempus, quæ in manibus habebam, reliquis GELLII *octo libris Commentario illuſtrandis quaſdam horas ſingulis diebus impendendas duxi, quò currenti prælo penſum quotidianum abſolverem.*

Vt autem Tibi, LECTOR, *in anteceſſum quaſi conſtare poßit, quid de hâc Editione ſperandum, paucis ſic accipe:*

Poſt Commentarios, in quibus pauca forſan deſiderabis, inprimis opera data eſt, ut ipſe GELLII *verborum contextus quàm emendatiſſimè legeretur. In eo itaque ut plurimum ſecuti ſumus* AULI GELLII *Editionem, quæ cæteris omnibus longè caſtigatior curâ Doctiſſimi hominis ante aliquot annos Amſtelodami primùm prodiit. Nonnullis tamen in locis ab iſtâ Editione etiam diſceſſimus, Veterum & meliorum Codicum ductu, cujus rei in Notis ubiq; ratio reddita eſt.*

Cæterum officii ratio poſtulare videtur, ut breviter

heîc

Digitized by Google

heîc mentionem faciam eorum, qui olim de GELLIO *benè meriti ſunt. In quorum ſanè numerum referendos non cenſeo Moſellanum, aut Badium, qui futilibus, nugaciſſimiſque, & infimi ſubſellii magiſtellis vix dignis Commentationibus* GELLIUM *onerârunt; ſed præclaram utique* GELLIO *operam in conferendis antiquis Codicibus præcedenti ſeculo navavit Lud. Carrio; cujus veſtigia in ſuâ Editione preſſit Henricus Stephanus; qui & promiſerat ſe aliquando cum cæteris ſuis in* A. GELLIUM *Annotationibus daturum Notas ipſius Carrionis; Eæ tamen nunquam lucem vidêre, ſi exceperis quas ipſi Carrioni olim in ſuis Variarum Lectionum & Emendationum libris hinc inde inſerere viſum eſt. Promiſerat quoque* GELLII *Editionem è Veteribus libris, quos contulerat, Hubertus Gifanius; verùm nunquam fidem exſolvit. Sic aliis etiam occupationibus diſtracti Viri ſummi, Ioſephus Scaliger, Lipſius, Salmaſius ſpem quidem non implêrunt, quam fecerant de novâ* GELLII *Editione, & eorum aut Notis, aut Animadverſionibus in Eum addendis; in cæteris tamen cedro dignis ſcriptis, ejus rei illuſtria ſubinde ſpecimina dedêre; ita ut Eorum purpura noſtro huic panno non ſemel aſſuenda fuerit.*

Non contemnendam quoque operam ante tria & amplius luſtra adhuc Iuvenis GELLIO *præſtitit Doctiſſimus Lambecius in conferendo Lutetiæ Pariſiorum Codice MS. ex Bibliothecâ Regiâ, unde politiſſimæ Gellianæ Lucubrationes nobis natæ ſunt. Denique triennium eſt, quod in Germaniâ prodiêre*

Anim-

Digitized by Google

LECTORI.

Animadverſiones Philippi Caroli in priores quatuordecim GELLII *libros. Præſtantiſſimis hiſce Viris tandem ſucceſſit ὁ μανιώτης Thyſius noſter, &* GELLII Noctes Atticas *perpetuis Commentariis illuſtrare aggreſſus eſt; utinam quoque per fatorum legem abſolvere potuiſſet! Plura equidem de iſtis dicerem, niſi quibuſdam videri poſſet, quaſi eâdem operâ mercem etiam meam commendatiorem reddere vellem. Quo nihil ab animo meo alienius. Noſtri quippe non eſt propter ſymbolam qualemcunque, quam hûc contulimus, criſtas attollere, aut, quod dicitur, laureolam in muſtaceo quærere. Ab iſto enim tempore, quo ſeverioris ſapientiæ diſciplinis initiati, ad Philologica hæc ſtudia, quæ primos juventutis noſtræ annos ſibi vendicârunt, niſi animi remittendi gratiâ divertere non ſolemus. Iſtud tantummodò addam, me in evolvendis, quæ Cl. Thyſius in* GELLIUM *notavit, ſingularem ejus induſtriam & exquiſitam diligentiam ubique deprehendiſſe. Quæ res etiam majorem mihi animum addidit ad cætera pari filo, quæ cæpta erant, pertexenda. Num verò intentionem meam aſſecutus fuerim, & an primis poſtrema reſpondeant, mediumque nec diſcrepet imo, tuum erit,* ERUDITE LECTOR, *judicare. Si candidus es, conatum ſaltem noſtrum laudandum eſſe non denegabis: errores autem, quos fortè commiſerim, quia nihil ab omni parte beatum, mihique operis properantibus ſæpius feſtinandum fuerit, pro humanitate tuâ aut excuſabis, aut, ſin malis, abſque livore emendabis.* Vale.

A. GEL-

Digitized by Google

A. GELLII
IN
NOCTES ATTICAS
PRÆFATIO.

IUcundiora [2] alia [3] reperiri queunt. ipſe autem ad [4] hoc ſcripſi, ut [5] liberis quoque meis paratæ iſtiuſmodi remiſſiones eſſent: quando animus eorum [6] interſtitione aliqua negotiorum data, laxari [7] indulgerique potuiſſet.

Gellii] AULUS GELLIUS, vel ut alii, AGELLIUS civis Romanus, omnem pueritiam & aliquam adoleſcentiæ partem Romæ literis & honeſtis artibus dedit, uſus magiſtris, Sulpitio Apollinare grammatico, T. Caſtritio & Antonio Juliano diſciplinæ Rhetoricæ doctoribus publicis. Inde ſumta virili toga cum compluribus aliis conterraneis ſuis Roma Athenas profectus eſt, ubi cum Herode Attico, Calviſio Tauro & Peregrino Proteo philoſophis familiariſſime vixit. Ibidem in Herodis villa febri decubuit: convaluit tamen & cum Tauro philoſopho Delphos ad Pythia conventumque totius Græciæ viſendum abiit. Cumque hoc modo aliquot annos in Græcia egiſſet, rediit inde Romam, & paulò poſt à prætoribus in judicem privatum lectus eſt. Claruere ibi tunc temporis, præter eos quorum jam mentionem fecimus, Ælius Meliſſus grammaticus, Sex. Cæcilius, Feſtus Poſthumius & Julius Celſus Juriſconſulti, Iulius Paulus & T. Annianus poëtæ, Phavorinus & M. Cornelius Fronto oratores, quos omnes Gellius ſe familiariter noviſſe, & ſæpius audiviſſe teſtatur. Imprimis verò duos poſteriores Frontonem & Phavorinum, quos jam inde à puero diligentiſſimè ſectatus fuerat. Dies ejus natalis incidit in jam adfectum Trajani imperium, adoleſcentia in Hadrianum, florens ætas in Antoninum Pium, obitus in Marci Antonini Philoſophi principium. Scripſit libros XX. Noctium Atticarum, quos in agro Attico exorſus Romæ ſub Antonini Pii imperio in lucem edidit. D. Auguſtinus *virum elegantiſſimi eloquii & multæ ac facundæ ſcientiæ* illum appellavit. *Lambec.* Gellium an Agellium dicemus qui noctes Atticas ſcripſit? Agellium conſtanter libri ſcripti, etiam illud optimæ notæ fragmentum Giſelini, appellant: *Agellii Noctium Atticarum liber X. explicit. Incipit XI. feliciter.* Priſcianus lib. IV. etiam nomina propria deducit à *Servo Servilius, ab Agello Agellius*. Lipſius Quæſt. Epiſtol. c. 8. *A. Gellium*, non *Agellium* legendum arbitror. Ad primam Lipſii objectationem quod attinet, quæ aliquot manuſcriptorum Codicum auctoritate nititur, quos *Agellium* habere affirmat, certe ſi ſecundum teſtium multitudinem lis dabitur, *Aulus* noſter pridem vicit. Stant ab ejus parte omnes ſcripti libri, ad quorum fidem primæ editiones impreſſæ ſunt. Abſit enim ut Aldum Romanum, qui primus hunc auctorem dedit, & Theodorum Gazam, quo adminiculatore Aldus ſe uſum eſſe fatetur, tantæ condemnemus perfidiæ, ut contra veritatem veterum codicum, Aulum Gellium nobis pro Agellio obtruſerint. Fidem hic

Digitized by Google

appello Viri Docti Petri Servii Romani, qui in Miscellaneis suis ingenue affirmat, in sex codicibus Vaticanis constanter *Auli Gellii* nomen scriptum inveniri, aut expressum, aut prænomine ex antiquo more contracto in unicam litteram A. puncto terminatam. Ipse quinetiam Priscianus non aliter hunc auctorem citat, quam Aulum Gellium lib. 6. uti videre est in antiquis libris excusis & optimæ notæ manuscripto CL. Fratrum Puteanorum. Adde Augustinum de Civitate Dei lib. 9. cap. 4. & lib. 1. quæstionum supra Genesin. Lupũ Abbatem Ferrariensem Epist. 1. & 5. & complures alios, quos hic enumerare tædiosum esset. Quod licet in quibusdam Manuscriptis nomen *A. Gellii* continua voce scriptum inveniatur, id nos commovere non debet. Erroris ansam præbuit ignoratio antiquæ scripturæ, qua prænomina compendii ergò primis litteris notari solebant. Ita literam A. prænomen *Auli* significat, & hoc modo *Aulus Gellius* contracto prænomine fit *A. Gellius*, & dempto puncto *Agellius*, & puncto restituto recuperat pristinum suum valorem. Quapropter istis quidem codicibus majori cum venia error ille ignosci potest, ob sæculi ejus barbariem, quo descripti sunt. Venio ad secundam objectionem, Lipsii verba hæc sunt: *Priscianus etiam nomina propria deducit à Servo Servilius, ab Agello Agellius.* Prisciani ille locus est lib. 4. Interrogo ubinam Priscianus dicat, aut Agelliam esse gentem Romanam, aut noctium hunc Atticarum scriptorem *Agellium* vocari? Ego profecto nil aliud ex hoc loco colligere possum, quam simpliciter tantum docere Priscianum, quomodo ab Agello Agellius derivetur. Sed age concedamus (sine præjudicio tamen nostræ causæ) & Agellium nomen esse gentilitiũ, & quem hactenus falsò *Aulum Gellium* credidimus, *Agellium* dicendum esse: quodnam ergo novo isti Agellio prænomen dabunt? Nam absque prænomine eum esse libertas ejus non patitur: quippe apud Romanos servorum nota erat unum habere nomen, in *l. quum precum C. deliber. causa.* Et ipse Priscianus lib. 2. *Ex illo*, inquit, *consuetudo tenuit, ut nemo Romanus sit absque Prænomine, & notatur vel singulis literis, vel binis, vel ternis, tum singulis quando à vocali incipit prænomen, ut A Aulus, vel ab una consonante ut P. Publius, T. Titus.* At enimverò Agellii prænomen revera est, quod inauditum. Necessario ergo sequitur, ut, quod à majoribus nobis per manus traditum est, *Aulus* sit prænomen, *Gellius* nomen gentilitium. Gelliæ autem gentis, quam frequens mentio in veterum monumentis extet, nemo paulum modo humanior ignorat. Circa annum V. C. DC. LXXXII. Consulatum gessit L. Gellius L. F. Poblicola, Collega Cnei Cornelii Lentuli, quicum idem Gellius annis paulò minus tribus post hunc Consulatum Censor factus est. Vide Ciceronem pro Balbo, & in Verrem, Valerium Max. lib. 5. c. 9. Plutarchum in Crasso, Eutropium & Fastos, quibus adde ipsum A. Gellium lib. 5. c. 6. ubi de corona civica loquens: *Hac*, inquit, *Corona L. Gellius vir censorius in Senatu Ciceronem consulem donari à Republica censuit, quod ejus opera esset atrocissima illa Catilinæ conjuratio detecta vindicataque.* Habes etiam, quem nescio, L. Gellium in veteri inscriptione apud Gruterum pegina 1030. Et alium quendam A. Gellium A. F. pag. 772.

CLAUDIÆ VENERI S.
A. GELLIUS A. F DUM.
SECUNDUS.
BONONIA.
FECIT ET SIBI.
IN FR. P. VI. IN AGR. P. IX.

Sed de his quinam fuerint quave ætate vixerint, non satis mihi liquet. Ad notiores venio, inter quos primus se offert Cn. Gellius Annalium scriptor, quem sæpius citant Censorinus, Sosipater, Macrobius, & ipse A. Gellius l. 8. c. 14. & l. 13. cap. 21. Hunc sequitur Gellia, in quam hoc Epigramma scripsit Martialis, ex quo præ cæteris de Gelliæ gentis vetustate judicari potest:

Dum prævus atavosque refers & nomina magna,
Dum tibi noster eques sordida conditio est.

Dum

Deum te posse negas, nisi lato Gellia clavo
Nubere; nupsisti, Gellia, cisiifero.

En tibi in sequenti inscriptione aliam ejusdem nominis, quæ sub Hadriano vixit M. Erutio Claro Consule, quem jam adolescens noster Gellius se vidisse testatur, lib. 6. c. 6. & lib. 13. cap. 16.

C. LUCCIUS C. F.
STEL. SABINUS.
BENEVENTI. DECURIO.
VIVUS. SIBI. ET. GELLIAI.
PARATAI. UXORI. ETC.

Sub eodem Imperatore habes M. Gellium Rutilium, de quo hæc extat inscriptio apud Gruterum p. 252.

SABINÆ AUG.
IMP. CÆS. TRAIA
NI. HADRIANI. AUGUSTI.
DIVI. NERVÆ. NEPOTI.
DIVI. TRAIANI DAC. PAR.
FIL. D.D. FELICITAS JULIA.
OLISIPO PER . . . .
M. GELLIUM RUTILIUM ET
L. JULIUM AVITUM.

Apud eundem Gruterum pag. 268. Gellium Secundum sub M. Aurelio Antonino invenies, & complures alios Gelliani nominis, qui quia minus ad propositum nostrum faciunt, satis est leviter eas attigisse. Inspice ipse, si velis pag. 950. 179. 111. 241. 713. Supereſt L. Gellius, cujus nomini Arrianus libros, quos composuit de Epicteti dissertationibus inscripsit. Hunc si quis cum Aulo nostro ex eadem stirpe ortum velit, me judice rectum sentit, quoniam ambo & Romani fuêre, & idem habuêre nomen, & studia sectati sunt communia, & eodem tempore vixerunt. *Lambec. A. Gellii*] Plerique hodie eruditi AGELLIUM appellant, quamvis Salmasius, Vossius, alii promiscue AGELLIUM, & GELLIUM indigerent. Quod si ex GELLIA gente sit oriundus, mirum est, cum aliquoties GELLIOS nominet, se non meminisse ex eâdem familia prognatum. vide & C. Barthium lib. 55. Adverſ. c. 12.

2. *Incundiora*] Frustra hanc præfationem in editionibus, quæ vulgatæ sunt, quis quærat, sciatur itaque oportet, nullam hodiè extare eo loco quem debuit occupare ex nominis ac rei merito, sed pessimo facinore in posticum libri rejectam esse ad finem ultimi capitis, cum quo indivulsa serie cohæret. Capitis illius ultimi titulus est, *Quid sit Scalnæ verbum positum apud M. Varronem.* Quod ad rem quæ illo capite tractatur, attinet, finem accipit in illo versu qui & finis idem capitis:

Per Dîtis immortalis nolitt vos sequi stre pontre.

Post hunc versum sequitur satis longa dissertatio, quæ nihil habet cum illo capite commune aut conjunctum, quam nos præfationem esse volumus. Et sane ita est. Ut convenire posset ac cohæreret cum illo postremo capite, cui eam uno tenore subjunxerunt, sic ejus initium interpolarunt correctores: *Atqui jucundiora alia reperiri queunt. Ipse autem ad hoc scripsi, ut liberis quoque meis parata istiusmodi remissiones essent.* Transferendam esse omnino constat totam hanc dissertationem in eum locum, qui præfationi debetur, ac legendum ejus exordium ex vetusto codice ad hunc modum: *Iucundiora alia reperiri queunt. Ipse ad hoc scripsi ut liberis quoque meis parata istiusmodi remissiones essent.* Prologum esse auctoris noctibus præfixum, præter antiqui codicis auctoritatem, omnia quæ ibi narrantur, clare indicant. Institutum suum ac propositum scriptionis explanat. Quid scripserit, quo consilio & in quem finem scripserit. De inscriptione etiam operis tractat, & rationem reddit, cur *Noctes Atticas* titulum commentationibus istis fecerit: occasione data ibidem carpit usitatas plerisque auctorum qua Græcis qua Latinis titulorum festivitates exemplis etiam allatis. *Salmas.*

3. *Reperiri*] Impressêre nonnulli, *requiri.*

4. *Ad hoc scripsi*] Id est, in hunc finem, à Græcis desumtum est, qui dicunt πρὸς τοῦτο & ἐπὶ τοῦτο. Ita Phædrus fabulator:

Cum destinassem tertium operi librum,
In hoc, ut alius esset materiæ satis. Lam.

5. *Libris*] Ita Cicero libros aut eos de officiis filio, & Asconius Pædianus

potuiſſet. uſi autem ſumus ordine rerum fortuito, quem antea in [8]excerpendo feceramus. nam [9]proinde ut librum quemque in manus ceperam ſeu Græcum ſeu Latinum, vel quid memoratu dignum audieram, ita, quæ libitum erat, cujus generis cumque erant, indiſtinctè atque [10] promiſcè annotabam: eaque mihi ad ſubſidium memoriæ, quaſi quoddam literarum [11] penus, recondebam; ut, quando uſus veniſſet, aut rei aut verbi, cujus me fortè [12] repens oblivio tenuiſſet, & libri, ex quibus ea ſumſeram, non adeſſent: facile inde nobis inventu atque depromtu foret. facta igitur eſt in his quoque commentariis eadem rerum [13] diſparilitas, quæ fuit in illis [14] annotationibus priſtinis: quas breviter & indigeſtè & inconditè [15] eruditionibus, [16] tractationibus, lectionibuſque variis, feceramus. Sed quoniam [17] longinquis, per hiemem,

commentarios, quos in Ciceronis Orationes ſcripſerat, liberis inſcripſit.

6. *Interſtitione*] Gloſſæ, *interſtitio*, διάφορον. Ita & *conſtitio* dicitur, à *conſiſto*, ubi conſiſtitur. Vide auctorem noſtrum lib. 16. cap. 5.

7. *Indulgeriquæ*] Molliter remitti. *Indulgeri*] Paſſive. Ita & active Ter. in Eunucho, *nimis me indulgebo*. Lucilius, *iram indulges nimis*.

8. *Excerpendo*] Ex variis auctoribus.

9. *Proinde*] Alii legunt, *perinde*.

10. *Promiſce*] Ita & alii veteres pro *promiſcue* dicebant. Ita Plautus *promiſce ludificati*. Et *promiſcam*, pro *promiſcue* teſte Feſto. Hinc Varro:

Unam virtutem propriam mortalibus fecit,
Cætera promiſcam voluit communia haberi.

11. *Penus*] Promptuarium proprie in quo ad victum neceſſaria reconduntur, & neutro & maſculino genere dicitur.

12. *Repens*] Pro *repentina*, ſubita. Ita præter Poëtas Cicero, Livius, aliique locuti ſunt.

13. *Diſparilitas*] Varietas. Hoc vocabulo utitur quoque Macrobius lib. 1. Sat. cap. 1. Varro & Cicero *diſparilem* quoque dixere.

14. *Annotationibus priſtinis*] Quas ſibi privatim & ruditer conſcripſerat, ex quibus hoc opus collectum. Moſellanus putat alios libros deperditos intelligi.

15. *Eruditionib.*] Vulgò, *Annotationibus*. H. Steph. legebat *obſervationibus*. Multum moleſtiæ hic locus doctis viris præbuit, quibus repetitio iſthæc dativi *annotationibus* ſuſpecta erat, nec immeritò. Abſit tamen, ut perſuaderi nobis patiamur, Gellium jam ante alias annotationes edidiſſe, quam Noctium Atticarum commentarios aggrederetur. Nodum hic ſolvo ex MS. R. in quo ſcriptum invenio: *quæ breviter & indigeſte & incondite eruditionibus, lectionibuſque variis feceramus*. Optime. Quicquid enim in Noctibus Atticis tractatur, in duo hæc aut eruditionum, aut lectionum genera cadit, ut nimirum ea vel ex aliis audierit, vel ipſe legerit. Paulò inferius in ſimili ſenſu vocem *eruditionis* repetit. *Lambec.*

16. *Tractationibus*] Frequentibus meditationibus. Tractare μελετᾶν, πραγματεύεσθαι.

17. *Longinquis*] Longis, prolixis.

18. *Ludere*]

hiemem, noctibus, in agro, ſicuti dixi, terræ Atticæ commentationes haſce [18] ludere ac facere exorſi ſumus: iccirco eas inſcripſimus, *Noctium Atticarum*: nihil imitati [19] feſtivitates inſcriptionum, quas plerique alii [20] utriuſque linguæ ſcripto-

18. *Ludere*] Per ludum congerere.

19. *Feſtivitates inſcriptionum*] Si conferas hæc cum editis, quid additum ſit à nobis, quid detractum, quid emendatum tibi conſtabit. Colorem hunc è Plinio mutuatus eſt Agellius, qui in præfatione ſua ad Veſpaſianum Græcos eo nomine obſtrigillat, quod in titulis conquirendis feſtivioribus nimiam curam ponerent. Agellius Græcas pariter Latinaſque inſcriptiones miſcuit. Plinius eas diſerevit, & Latinos Græcis hac in re modeſtiores ac ſimpliciores exemplis utrimque allatis confirmavit. *Inſcriptionum*, inquit, *apud Græcos mira felicitas.* Κρέαϛ *inſcripſere quod volebant intelligi ſavum*, *Alii* Κέρως Ἀμαλθείας, *quod copiæ cornu, ut vel actu gallinacei expectare poſſis in volumine hauſtum. Iam* Μῦαι, Παιδικαί, Ἐγχειρίδια, Λειμών, Πίναξ, Σχίδιον, *inſcriptiones propter quas vadimonium deſeri poſſit. At cum intraveris*, *Dii Deæque quam nihil in medio invenies!* Omnes ſupraſcriptæ inſcriptiones Græcaniæ & arceſſiti affectatique ac fucati decoris. Latinos ut ſeveriores & ſimpliciores, ab iſta affectatione & ambitione titulorum ſubmovet. *Salm.*

20. *Utriuſque linguæ ſcriptores*] Agellius nullo judicio Latinos una cum Græcis in eadem culpa involvit, quaſi hoc vitio pariter laborarint, nec tamen omnia quæ ibi ex Latinis refert titulorum nomina redolent concinnitatem, aut argutam ineptiam. *Antiquarum lectionum* libri, aut *Epiſtolarum Moralium*, aut *Epiſtolicarum quæſtionum*, aut *Naturalis Hiſtoriæ*, quid, habent quæſo te in titulo quod jure poſſis ſuggillare tanquam operoſius exquiſitum, vel facetis nugis comparandum, quas Græci in faciendis indicibus conſectabantur. Ne ipſe quidem ille titulus, quem Agellius probavit, ut ſimpliciſſimum, videri poteſt illis quos percenſuimus ſimplicior. *Noctes Atticæ* inſcripſit. Non tam rectus eſt quam *Epiſtolicarum quæſtionum*, ubi quæſtiones per Epiſtolas explicantur, nec quam *Moralium Epiſtolarum*, ubi de moribus Epiſtolæ tractant: nec denique quam *Antiquarum lectionum*, quando hoc ipſum agitur, ut lectiones antiquæ recenſeantur atque explanentur. Immo quod ego maximè miror inter inſcriptionum feſtivitates retulit *Hiſtoriæ Naturalis*, qui titulus eſt Pliniani operis, quo nihil ſimplicius & inaffectatius fingi potuit, & ab illo autore inditus eſt, à quo præcipue damnatas legerat atque deriſas hujuſmodi omnes titulorum ambitioſas facetias. Idem dicendum de *Memorialibus & Conjectaneis*. Quid enim in his inepte moroſum, aut putidum? *Memoriales libri* ſunt Græcorum Ἀπομνημονεύματα. Maſſurium Sabinum ſæpe citat Agellius in *Memorialibus*. *Conjectanea* quoque minime fucato titulo, ſed aperto ac ſimplici propoſitum auctoris declarant, qui conjecturas ſuas divulgare voluerit. Sed & inter Græcas inſcriptiones quædam ab eo notantur quæ nihil habent, quare merito ſuo reprehendi eo nomine quo voluit, poſſint. Ut περὶ παιδοποιΐας ἰατρικῆς. Hic titulus non alienior ab argumenti ſui profeſſione quam Βιβλιοθήκης, immo etiam minus. Ex quo tamen Diodorum inter Græcos deſiſſe nugari Plinius judicat. Si nimis accuratus & lepidus Agellio titulus viſus eſt Παιδοποιΐας ἰατρικῆς, nihil non erit in hanc claſſem redigendum. Quod *Pratum* inter Latinas refert inſcriptiones vitioſas, puto eſſe interpretationem Græcæ λειμών. *Idem.*

ſcriptores in id genus libris fecerunt. [21] nam quia variam & miſcellam & quaſi confuſaneam doctrinam conquiſierant; eò titulos quoque ad eam ſententiam exquiſitiſſimos indiderunt: [22] namque alii [23] *Muſarum* inſcripſerunt; alii [24] *Silvarum*; ille [25] Πέπλον, hic [26] Κέρας ἀμαλθείας; alius [27] Κῆμα, partim

21. *Nam*] Aliter, *namque*.

22. *Nam*] Vulgo legebatur: *Namque alii Muſarum inſcripſerunt, alii ſilvarum; illi* κηρίον, *alius* κέρως ἀμαλθείας; *quidam lectionis ſuæ; alius antiquarum lectionum: atque alius* πινακίδιον *& item alius* ἐγχειρίδιον. *Sunt etiam qui Pandectas inſcripſerunt. Sunt autem qui,* ἀγωνιστικούς. *Sunt adeo qui de diſciplina regia & de philoſophia & de natura humana. Eſt qui memoriales titulos fecerit. Eſt qui Studioſorum, & de ridiculis &* ἐκ ποικίλης ἱστορίας. *Eſt item qui hiſtoriæ naturalis. Eſt qui* Βιβλιοθήκην; *eſt præterea qui pratum; eſt item qui* ἀποπλίδιον. *eſt qui ſcripſit* συγγραφὴν. *ſunt item multi qui conjectanea; neque item deſunt, qui indices libris ſuis fecerint aut epiſtolarum moralium aut Epiſtolicarum quæſtionum aut confuſarum; & quædam alia inſcripta nimis lepida multaſque prorſus concinnitates redolentia.*

Additæ erant in Editionibus antiquis in textu interpretationes Græcarum vocum contra morem Gellii. πινακίδιον vertit *catinulum*, ſive vas eſcarium, potius *tabellam*, *indiculam*. reliqua Græca in prima editione non habebantur, poſt verbum ἀγωνιστικούς, id eſt, *exercitationes*.

23. *Muſarum*] Ita Hiſtoriam ſuam inſcripſit Aurelius Opilius apud Latinos, ut Gellius & Suetonius de claris Grammaticis teſtantur, de quo ita Suetonius: *Quia ſcriptores ac Poëtas ſub clientela Muſarum judicaret, non abſurde ſcripſiſſe & feciſſe ait ex numero divarum ſignificationem*, ſæpe quoque Chariſio & Feſto citatur. Ita inſcripſit Herodotus opus ſuum novem Muſarum nominibus. Nempe quâ ratione tres Æſchinis orationes ob numerum, ſimulque gratiam ſermonis, *Gratias*: & novem ejus epiſtolas, *Muſas* vocarunt à Muſarum numero; teſte Photio tmem. LXI. Atq; ita novimus etiam, Cephalonem epitomem hiſtoricã, quam dialecto Ionicâ venuſtiſſime ſcripſerat, nomen Muſarum nominibus appellâſſe; teſte eodem Photio cod. ſeu tmem. LXVIII. Etiam Bion ὁ ῥητορικὸς novem libris ſuis Muſarũ nomen impoſuit: ut apud Laërtium legimus in Bione. Lucianus verò libro de ſcribendâ hiſtoriâ ita loquitur, quaſi libri illi Herodoti non ab auctore, ſed ab aliis, hoc nominis acceperint, quod ſummopere eos admirarentur. Verba ejus ſunt: Ὁ Θουκυδίδης ἐμοῦ μάλιστα θαυμάζοντος Ἡρόδοτον, ἄκρος ὢν καὶ Μούσης κλεινῆς αὐτῷ τὰ βιβλία. *Thucydides, cum videret, Herodotum in ſumma admiratione eſſe, adeo ut Muſæ vocarentur illius libri.* Vide Voſſ. de Hiſtor. Gr.

24. *Silvarum*] Ut Statius Papinius.

25. Πέπλου] *Peplum proprie eſt palla fœminea picta Minervæ conſecrata. hodie multi abutuntur hoc nomine*, ut Servius in lib. 1. Æneid. teſtatur. Sed etiam pro quocunque matronali pallio ſumitur. Athenis verò κατ' ἐξοχὴν hoc nomine, teſte Suida, vocabatur, *velum Panathenaïcæ navis*, quam Athenienſes Minervæ apparabant feſto Quinquatrium, ſive Panathenæorum majorum. Lutatius Placidus, in lib. 10. Theb. *Peplum eſt veſtis candida, aureis clavis picta, ſine manicis, quod ſimulachris fiebat. Sed hoc Peplum primum eſt ab Athenienſibus inſtitutum, quod matronæ ſuis manibus facibant & inter trienninm* (leg. *quadriennium*) *nummibus offerebant.* Satis liquet ſermonem eſſe de *pepla Minervæ*: intextum erat, ut Pallas enecladum, alioſque gigantei,

partim 28 Λειμῶνας, quidam *Lectionis ſuæ*; alius *Antiquarum lectionum*; atque alius 29 Ἀνθηρῶν & item alius 30 Εὑρημάτων; Sunt etiam, qui 31 Λύχνους, inſcripſerunt: ſunt item, qui 32 Στρωματεῖς: ſunt adeò, qui 33 Πανδέκτας & 34 Ἑλικῶνα & 35 Προβλήμασι & 36 Ἐγχειρίδια & 37 Παρεξίφιδας. Eſt qui 38 *Memoriales titulum* fecerit. eſt qui 39 Πραγματικὰ

tes, interemerit: ut Virgilius teſtatur in Ciri. Nec ſola tantum gigantomachia ei intexta erat: ſed etiam geſta ducum Athenienſium, qui ſtrenue rem geſſiſſent. Hoc vult Suidas, cum de *peplo* agens extremo addit, Καὶ συνέγραψεν Ἡσίοδος τὸ αὐτό. Eſtque hæc ratio, cur Ariſtoteles quoque *Peplum* vocarit poëma, quo Heroum tumulos celebravit. Ejus poëmatis & Euſtathius meminit: non tamen Stagiritæ fuit, ſed alterius Ariſtotelis: ut indicat Tzetzes in Heſiodi ἔργα. *Voſſ. P.*

26. Κέρως ἀμαλθείας] *Cornucopiæ.* Capræ lacte Jupiter pet nympham quandam nutritus fingitur, ei ſcilicet & nutrici ut gratiam jam adultus Jupiter referret, ipſam capram inter ſidera retulit, & nutrici alterum capræ cornu dedit, ea imbutum virtute, ut quod vellet nutrix inde depromeret. Varie narratur hæc fabula. Vide Diodor. Sic. lib. 4. cap. 5. Strabonem lib. 8. Ovid. in Faſt. lib. 5. Hinc inſcriptio quaſi proverbialis facta eſt, eorum librorum, ſcilicet in quibus generis omnes tractatus complecterentur. Vide *Eraſmum in Proverbiis.* Sotion libro ſuo talem titulam dedit. Gell. lib. 1. c. 8.

27. Κηρία, Favos.

28. Λειμῶνας] Prata.

29. Ἀνθηρῶν] Floridorum.

30. Εὑρημάτων] Inventorum.

31. Λύχνους] Lucernas, vel Faces.

32. Στρωματεῖς] Libros varii argumenti: proprie Stragula variegata. Ita Clemens Alexandrinus propter argumenti varietatem libros ſuos στρωματεῖς ſe vocaſſe fatetur. Reſpexiſſe videtur ad Plutarchi στρωματεῖς, quos citat Euſebius lib. 1. de Præparat. Euang.

33. Πανδέκτας] Pandectas, rerum omnium receptacula.

34. Ἑλικῶνα] Præter Heliconem montem Muſis conſecratum, etiam inſtrumentum muſicum σύνταγμα dixere veteres.

35. Προβλήμασι] Problemata.

36. Ἐγχειρίδια] Manuale notat. vocatur quoq; *pugio*, quod ob brevitatem aptius manu geſtetur, quam gladius. Et fortaſſe hæc ſignificatio hic primaria eſt. Sane ſimplicius ſcribit, Epicteti libellum inſcribi ἐγχειρίδιον, διὰ τὸ εὔχρηστον ἀεὶ καὶ πρόχειρον εἶναι τοῖς βουλομένοις εὖ ζῆν. καὶ γὰρ τὸ στρωματικὸν ἐγχειρίδιον ξιφὸς ἐστὶ εὔχρηστον ἀεὶ τοῖς χρωμένοις ὠφέλιμον εἶναι. Quod ut pugio militibus, ſic libellus, iis qui recte ſtudent vivere in promptu paratuſque ſemper eſſe debeat. Eraſmus quoque libellum inſcripſit, *Enchiridium militis Chriſtiani*, ſanè appoſitè, utramcunque reſpicias ſignificationem. *Voſſ. P.*

37. Παρεξίφιδας] Pugiones velut enſi adjunctos.

38. Qui *memoriales titulos*] Suſpecta mihi ſunt & iſta verba, quæ nonnulli ita intelligunt, ut is cujus mentionem facit, dicatur ſuum librum inſcripſiſſe *Memoriales Tituli.* Atqui, ſi ita intelligamus, quid verbo *fecerit* faciemus? niſi aut cum illo nomen Titulum vel deeſſe vel ſubaudiri putemus, aut certè pro *inſcripſerit* accipi poſſe exiſtimemus. Atqui hoc abſurdum eſſe aio. Si qui autem Titulum

ματικὰ & 40 Πάρεργα & 41 Διδασκαλικὰ. eſt item qui *hiſtoriæ naturalis*. eſt qui 42 Παντοδαπῆς ἱστορίας; eſt præterea qui 43 *Pratum*; eſt itidem qui 44 Πάγκαρπον; eſt qui 45 Τόπων ſcripſit. ſunt item multi qui 46 *Conjectanea*; neque item non ſunt, qui 47 indices libris ſuis fecerunt aut *epiſtolarum*

vel deeſſe vel ſubauditi dicant, & horum alterum credendum ſit, potius deeſſe crediderim. Sed cur non hæc mea conjectura, *eſt qui Memorialia titulum fecerit*, potius admittatur? H. S. *Memoriales titulos*] Libri vocabantur memoriales, atque illis tales titulos fecerant. Ita Maſſurium Sabinum ſæpe citat Gellius.

39. Πραγματικὰ] Negotialia.

40. Πάρεργα] Parerga.

41. Διδασκαλικὰ] Didaſcalica, vel Doctrinas.

42. Παντοδαπῆς ἱστορίας] Omnimodæ hiſtoriæ.

43. Qui *Pratum*] Gloſſa fuiſſe videtur ſuperioris inſcriptionis, cum λειμῶνας vocavit.

44. Πάγκαρπον] Id eſt, *omnium fructuum feracem*. Πάγκαρπος Θυσία, quando primitias omnium fructuum offerebant diis. Lances autem variis fructibus refertas Cereri & Baccho offerebant. Meminit & Theophraſtus libr. 9. cap. 9. πυγκαρπίας, quæ ſcrobe facta terræ offerebatur. Et hoc veluti terræ piamentum. meminit etiam Athenæus libr. 14. Πάγγκαρπον] Legitur in antiquis editionibus Ἐπιπλοίδων. Henr. Stephanus Ἐπιπλοίδων. In antiquiſſima Veneta locus vacuus erat. Priorem hanc ſcripturam ferri non poſſe dico, ita cur alteram repudiemus, nihil eſſe cauſæ ajo. Legimus enim & apud Plinium hanc inſcriptionem: in præfatione, ubi ſcribit, *Quid ſingulis contineatur libris, hinc epiſtolæ ſubjunxi: ſummaque cura, ne legendos eos haberes, operam dedi. Tu per hoc & alios præſtabis ne perlegant, ſed, ut quiſque deſiderabit aliquid, in tantum quærat, & ſciat quo loco inveniat. Hoc ante me fecit in literis noſtris Valerius Soranus, in libris quos ἐπιπλοίδων inſcripſit.* Scimus porro à nomine ἐπίπλους derivari ἐπίπλοις, ἐπιπλοΐδος: ſicut à διατόπος deductum eſt διατοπός. Præter generalem autem inſpectorum ſignificationem, & eam etiam qua vocabulum iſtud de iis dicitur, qui aliquid ita inſpiciunt ut cenſura notare velint ſiquid ritè factum non fuerit, videntur ita etiam appellati fuiſſe ii qui μύσαι initio dicebantur, (quum videlicet primum παραλάμβανον τὰ μυστήρια) quoniam ſacrorum ritus occultiores illis intueri licebat: vel quod inſpicerent & curarent ut ritè perageren-tur: quemadmodum in meo Græcæ linguæ Theſauro dixi. Ibidem verò annotatum à me fuit, Valerium Soranum libros quoſdam ſuos ἐπιπλοΐδους nominaſſe, qui de Grammatica (ut Turnebus ſe arbitrari dicit) ſcripti erant: tanquam à myſteriis literarum & doctrinæ: quia initiati, primum μύσαι vocabantur, poſt annum ἐπόπται, quod ad inſpicienda ſacra occulta admitterentur: aut certè ob quam modo attuli rationem. Optime autem convenit cum iſta appellationis ἐπιπλοΐδων expoſitione quod apud eundem Plinium legimus, hunc Valerium, qui libros ſuos ita inſcripſit, pœnas luiſſe quod occultum urbis Romæ nomen enuntiaſſet. Libris enim talibus aut certe talium librorum ſcriptoribus horum ſecretorum enunciatio convenit. H. S.

45. Τόπων] Vetus liber habet Τὸ πᾶν.

46. *Conjectanea*] Areium Capitonem pluribus in locis citat Gellius.

47. *Indices*] Titulos: proprie tamen index ſeries materiarum per ordinem digeſta, titulus ἐπιγραφή.

48. *Capius*)

rum moralium aut *epiſtolicarum quæſtionum* aut *conſuſarum*; & quædam alia inſcripta nimis lepida, multaſque prorſum concinnitates redolentia. Nos verò, ut 48 captus noſter eſt, incurioſè & 49 immediatè ac propè etiam ſubruſticè ex ipſo loco ac tempore hibernarum vigiliarum, *Atticas Noctes*, inſcripſimus; tantum cæteris omnibus in ipſius quoque inſcriptionis laude cedentes, quantum ceſſimus in cura & elegantia ſcriptionis. Sed ne conſilium quidem in excerpendis notandiſque rebus idem mihi, quod pleriſque iſtis, fuit. namque illi omnes, & eorum maximè Græci, multa & varia lectitantes, in quas res cúmque inciderent, 50 alba, ut dicitur, linea ſine cura diſcriminis, ſolam copiam ſectati 51 converrebant: quibus in legendis antè animus ſenio aut tædio languebit; quàm unum alterumve repereris, quod ſit aut voluptati legere, aut cultui legiſſe, aut uſui meminiſſe. Ego verò, quum illud Heracliti Epheſii viri ſummè nobilis verbum cordi haberem, quod profecto ita eſt 52 Πολυμαθίη νόον ἔ διδάσκει

48. *Captus*] Vulgò *captus*.

49. *Immediate*] Legendum *immeditate*.

50. *Alba linea*] *Linea*, architectitonica vox, quæ à lino deducitur, eſt regula, funiculus, quem rubrica aut alio colore oblinunt. *Linea alba*, λευκὴ γραμμὴ, dicitur de eo, qui omnia ſine diſcrimine probat. Nam alba linea in albo nil diſcernit. Ideo fabri ferè utuntur rubrica aut minio, aut eo deficiente, carbone. Linea pro funiculo paſſim utitur Vitruvius, ſicuti & Plinius, Columella, Palladius.

51. *Converrebant*] Aliter, *converrebant*.

52. Πολυμαθίη νόον ἔ διδάσκει] Senſus Græci proverbii eſt, confuſam & prolatam doctrinæ varietatem mentem potius obtundere, quam ad ſapientiam promovere. Vere autem hoc Heracliti Epheſii dictum eſſe, nec ut priſtinum illud, falſum & ſuppoſititiũ liquet ex Diogene Laërtio, cujus in ipſius vita hæc verba ſunt: Μισανθρωπότερον δὲ γέγονε καὶ ὑπερόπτην, ὡς καὶ ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ δῆλον, ὅτε φησὶ, Πολυμαθίη νόον ἔ διδάσκει. id eſt, *Fuit autem præ cæteris ſublimi animo præditus, & aliorum contemptor, ut ex ipſius operi perſpicuum, ubi dicit, multarum rerum peritia mentem non docet.* Itidem fit ejus mentio apud Athenæum lib. 13. ubi, cum Myrtilus multa quidem & immodica, ſed parum utilia de philologicis doctrinis edifſeruiſſet, tum addit Cynulcus, conſimili prorſus ratione qua hîc Gellius: Πολυμαθυμοσύνης δ' ἐ πειρώτερον ἄνδρα, Ἵππων ἰφι ὁ ἄνδρων; ἀλλὰ καὶ Ἡράκλειτος ὁ θεῖος φησὶ, Πολυμαθίη νόον ἔ διδάσκει. Τί γὰρ ὄφελος τοσούτων ἀνθρώπων, ἃ γραμμάτων, πάντες ἐπιπόλαιον μᾶλλον ἢ σωφροσύνην ἀσκοῦσιν τοὺς ἀκούοντας. Accipe & illud quo minus de veritate hujus lectionis dubites. In duabus antiquiſſimis Gellii editionibus, Græcis hiſ-

δεδάσκει * * * ipſe quidem volvendis 53 tranſeundiſque multis admodum voluminibus, per omnia ſemper negotiorum intervalla, in quibus furari otium potui, exercitus defeſſuſque ſum: ſed modica ex iis, eaque ſola accepi, quæ aut ingenia prompta expeditaque ad honeſtæ eruditionis cupidinem utiliumque artium contemplationem celeri facilique compendio ducerent, aut homines aliis jam vitæ negotiis occupatos à turpi certe 54 agreſtique rerum atque verborum imperitia vindicarent. Quæ erunt autem in his commentariis pauca quædam ſcrupuloſa & anxia, vel ex grammatica, vel ex dialectica, vel etiam ex geometria, quæque erunt item paucula remotiora ſuper 55 augurio jure & pontificio; non oportet ea defugere quaſi aut cognitu non utilia, aut perceptu difficilia, non enim fecimus altos nimis & obſcuros in his rebus quæſtionum 56 ſinus: ſed 57 primitias quaſdam & quaſi

ce verbis vacuus relictus locus eſt: utrum vero id caſu factum ſit, quod Græca hæc in manuſcriptis, ad quorum fidem editionibus iſtæ impreſſæ ſunt, defuerint: an conſulto, quod ſolitum circa prima typographicæ artis incrementa, neutrum temere affirmarim. Id certe verum eſt, lacunam iſtam ſuppoſititio huic proverbio, *Introite nam & hîc Dii ſunt*, locum dediſſe. Puto autem id à ſemidocto quodam conflatum eſſe ex male lectis & intellectis hiſce Plinii verbis, quibus in Hiſtoriæ naturalis præfatione eodem modo, ut hoc loco Gellius, titulorum feſtivitates inſectatur: *Inſcriptiones*, inquit, *propter quas vadimonium deſeri poſſit, ac cum introieris, Dii Deæque, quam nihil in medio invenies.* Lamb.

52. Πολυμαθίη] Correctores ſubſtituerunt præclaram ſententiam, *Introite nam & hîc Dii ſunt.* Unde expiſcati ſint, neſcio, ad rem non facere ſcio. Præterea Græce conceptum oportuit Heracliti dictum. Et ſane Græca verba præfert vetus liber ſed corrupta ad hoc inſtar, πολυμαθίη νόον ΥΑΙΑΣΚΕΙ. Ex his veſtigiis & mente auctoris facile eſt divinare, πολυμαθίη νόον ἐ διδάσκει. *Mentem bonam non docet varia & omnigena eruditio.* Græcos pleroſque in libris conſcribendis ſolam copiam ſectari dicit Agellius, & πολυπραγμοσύνης gloriam affectare. Se vero memorem ſententiæ Heraclitæ, qui dixit ad bonam mentem non facere multarum rerum ſcientiam, ex multis quæ legerit modica accepiſſe fatetur, eaque tantum quæ vitæ potius prodeſſent, quam delectarent. Ita Seneca alicubi ſcripſit, non referre quam multi, ſed quam boni legantur libri. Lectionem certam prodeſſe, variâ delectare. S.

53. *Tranſeundis*] Curſim legendis. *Curſim tranſire* dixit autor noſter lib. 9. cap. 4. Græci dicunt τὸ βιβλίον διεξιέναι & διεξέρχεσθαι. Belgæ, *doorlopen.*

54. *Agreſtique*] Ruſtica.

55. *Augurio*] Adjective etiam dicitur. Cicero Epiſt. lib. 2. *Quum ipſam cognitionem juris augurii conſequi cupio.* In vetuſto tamen codice, *Augurio & jure Pontificio.* H. Stephanus *ſuper Augurium jure.*

56. *Sinus*] Profundas latebras.

57. *Primitias*] Prima artium capita. deſum-

Digitized by Google

quaſi 58 libamenta ingenuarum artium dedimus: quæ virum 59 civiliter eruditum neque audiſſe umquam neque attigiſſe, ſi non 60 inutile, at quidem certè indecorum eſt. ab his igitur, ſi cui fortè nonnumquam tempus voluptaſque erit 61 lucubratiunculas iſtas cognoſcere, petitum impetratumque volumus; ut in legendo, quæ pridem ſcierint, non aſpernentur quaſi nota invulgataque. nam & quid tam remotum in litteris eſt, quin id tamen compluſculi ſciant? & 62 ſatis hoc blandum eſt, non eſſe hæc neque in ſcholis decantata neque in commentariis protrita. quæ porrò nova ſibi ignotaque offenderint; æquum eſſe puto ut ſine vano obtrectatu conſiderent, an minutæ iſtæ admonitiones pauxillulæ nequaquam tamen ſint vel ad alendum ſtudium 63 inhoneſtæ, vel ad oblectandum 64 frigidæ fovendumque animum: ſed ejus ſeminis generiſque ſint, ex quo facilè adoleſcant aut ingenia hominum vegetiora, aut memoria 65 adminiculatior aut 66 oratio ſollertior,

deſumptum à ſacris. Erant enim primitiæ frugum, vel ſacrorum, quas diis ſuis offerebant gentiles. Frugum primitiæ etiam *prætiva* appellantur. Gloſſæ: *prætivum ἀπὸ θερισμοῦ δημήτερος θυσία.* dicebatur & *prætium*. Feſtus: *prætium, quod prælibationis cauſa ante prætiant.* ἀπὸ ἀράγματος vocat Callimachus prætiva illa frugum, *primitias frugum* appellat Plinius. Nihil aliud ſunt *ſacrorum primitiæ*, quam θυμάτων ἀπαρχαὶ, proſciæ ſcilicet ex immolata hoſtia, extorumque partes. Vide *Salmaſium* ad *Solinum*.

58. *Libamenta*] Primum veluti guſtum. à ſacris quoque deſumptum. Poſt immolationem victimæ vinum aſpergebat ſacerdos, ſed priuſquam id effunderet, ſimpulo aut ſimpluvio ligneo vel fictili admodum parvo, & ipſe leviter delibabat, & aſtantibus guſtandum deferebat, ut pariter delibarent. Vocabatur hic ritus libatio. Hinc libare paſſim apud probatos auctores deguſtare. Virgil. *Purpureoſque metunt flores & flumina libant.* Græci λείβειν dixerunt, vel λίβειν, quod idem ſignificat. Heſychius, λίβει, πίνει.

59. *Civiliter*] Ut civem Romanum decet, mediocriter.

60. *Inutile*] Aliter, *utile*.

61. *Lucubratiunculas*] Quia ad lucubras vigilabant ſtudioſi, ex eo lucubrationes appellatæ meditationes nocturnæ. Iſidorus *Lucubrum* eſſe dixit *medicum ignem, qui ſolet ex tenui ſtuppa ceraque fumari.*

62. *Blandum*] Acceptum. forſan pro *hoc blandum* legendum *tolerandum*.

63. *Inhoneſtæ*] Vulgo *inepta*, vel *honeſta*.

64. *Frigidæ*] Lege poſt vocabulum, *animum*.

65. *Adminiculatior*] Magis in promptu. *Adminiculum* proprie pedamentum, quo aliquid ſuſtinemus, & quaſi minamus, id eſt; ducimus. Hinc per metaphoram pro auxilio ponitur. Simplex eſt *minimum*. In gloſſis Iſidori, *minimo auxilio*. Alii ducunt ab *ad* & *manus* quaſi

fix

lertior, aut ſermo incorruptior, aut [67] delectantior in otio, aut in ludo liberalior. quæ autem parum plana videbuntur, aut minus plena inſtructaque; petimus, inquam, ut ea non docendi magis, quàm admonendi gratia ſcripta exiſtiment: & quaſi demonſtratione veſtigiorum contenti perſequantur ea poſt, ſi libebit, vel libris repertis vel magiſtris. quæ verò putaverint reprehendenda; his, ſi audebunt, ſuccenſeant, unde ea nos accepimus. ſed enim, quæ aliter apud alium ſcripta legerint, ne jam ſtatim [68] temerè obſtrepant: ſed [69] tractationes rerum & auctoritates hominum penſitent quos illi quoſve nos ſequuti ſumus. Erit autem id longè optimum, ut, qui in lectitando, ſcribendo, commentando, numquam voluptates, numquam labores ceperunt, nullas hoc genus vigilias vigilarunt, neque ullis inter ejuſdem Muſæ æmulos certationibus diſceptationibuſque [70] percunctando, ſcribendo, [71] elimati ſunt, ſed [72] intemperiarum [73] negotiorumque pleni ſunt: abeant à Noctibus his procul; atque alia ſibi oblectamenta quærant. vetus adagium eſt, [74] Nihil cum fidibus

ſit baculum, quo ad manus utimur, vel quod ad manus præſtò ſit. Ita Chriſt. Becm. *Adminiculatior*] Gloſſarium Gellii juxta Barthium, id eſt, *adjutorio expeditior.*

66. *Oratio*] Ipſa ratio legendum monet: *aut ratio ſolertior, aut ſermo incorruptior.* Eodem modo corrige Macrobium, qui, uti integram fere Saturnaliorum præfationem ex hac Gelliana concinnavit, ita vitio quoque cum ipsâ communi labotat. *Lamb.*

67. *Delectantior in otio*] Vulgo: *delectatior motio*, inepte. Ex Vaticano Codice ita reſtituendum. Et apparet ex textu, in illis verbis *in otio, aut in ludo.* Stephanus legebat *delectatior notio.*

68. *Temere*] Vulgo, *tempore.*

69. *Tractationes*] In antiquiſſima Veneta editione, *tractiones.* Forſan *rationes.*

70. *Percunctando*] Hæc verba hoc loco reponenda. Vulgo ponuntur poſt voculam, *abeant.*

71. *Elimati ſunt*] Politi ſint. Limare proprie levigare, aſperitatem tollere.

72. *Intemperiarum*] Quod ſibi in maledicendo non temperarent. Intemperiæ, μανίαι.

73. *Negotiorumque*] Moleſtiarum, vel quod negotiis aliis impliciti judicare nequeant. prius probo, quia *intemperias* cum *negotiis* conjunxit autor.

74. *Nihil cum fidibus graculo, &c.*] Proverbialis locutio: Imperito homini nihil cum Muſis commercii eſt, ſicut graculi loquaciſſimæ aves fidibus, id eſt, Muſicæ obſtrepunt: infectumque ſuibus amaracinum unguentum. De Amaraco ſuccurrunt verba Servii non aliena huic loco: *Amaracus puer regis unguentarius, fuit, qui caſu lapſus dum ferret unguenta majorem ex confuſione odorem creavit. Unde optima unguenta amaracina dicuntur. Hic poſtea in herbam ſampſucum dicitur verſus, quam nunc amaracum dixit.* Videndus Artemidorus Oneirocr. libr. 1. cap.

bus graculo, nihil cum amaracino ſui. Atque etiam, quò ſit quorumdam malè doctorum hominum 75 ſcævitas & invidentia irritatior, mutuabor ex 76 Ariſtophanis choro 77 anapæſta pauca; & quam ille, homo feſtiviſſimus, fabulæ ſuæ ſpectandæ legem dedit, eamdem ego commentariis his legendis dabo; ut ea ne attingat néve adeat 78 profeſtum & profanum vulgus, à ludo Muſico diverſum. Verſus legis datæ hi ſunt:

97 Εὐφημεῖν χρὴ καὶ ξύνεσιν τοῖς ἡμετέροισι χορεύσιν,
Ὅσπις ἄπειρος τῶν ἐμῶν λόγων, ἢ γνώμην μὴ καθαρὰν
Ἢ γενναίων 80 ὄργια μουσῶν, μήτ' 81 ἰδὼς πω, μήτ' ἐχόρευσε.

82 Volumina commentariorum ad hunc diem viginti jam facta ſunt. quantum autem vitæ mihi deinceps deûm voluntate erit, quantumque 83 à tuenda re familiari procurandóque

cap. 79. & Dioſcor. lib. 1. cap. 9. Amaracinum unguentum ſuibus contrarium, hinc Proverbium natum. Lucret. lib. 6.

Denique Amaracinum fugitat ſus, & timet omne
Unguentum, nam ſetigeris ſubus acre venenum eſt. Th.

75. *Scævitas*] Ita loquitur alibi Gellius. ſcævitas ſiniſtra voluntas. σκαιὸς, ſcævus. Vulgo *ſævitas*. Ita ſævire in aliquem maledictis dicitur.

76. *Ariſtophanis choro*] Extant hi verſus apud Ariſtophanem ἐν Βατράχοις Actu 1. Scena 7. in Epirrhemate. Epirrhemata autem dicebātur verſus, qui poſt parabaſin à choro dicebantur. Heſychius: Ἐπιῤῥήματα ὅτι ἐφεξῆς λέγονται, τὰ μὴ τὴν παράβασιν ποιοῦντα πεντάμετρα ὑπὸ δὲ χοροῦ λεγόμενα. Vide & ſcholiaſtem Ariſtophanis. *Th.*

77. *Anapæſta*] Sunt verſus Anapæſtici tetrametri catalectici.

78. *Profeſtum & profanum*] Imperitos, qui Muſarum ſacris non ſunt initiati: Horat. *Odi profanum vulgus & arceo.*

79. Εὐφημεῖν] *Lingua favere decet noſtrisque choris decedere,*
Quiſquis horum imperitus eſt ſermonum,
mente impura,
Aut nobilium orgia Muſarum, neque vidit unquam neq; tripudiando celebravit.

80. Ὄργια] Sacra Muſarum. Ita Syneſius dixit ὄργια φιλοσοφίας, *arcana ſacra Philoſophiæ.*

81. Μητ' ἰδὼς πω] In Ariſtophane μήτ' οἶδα πω. Plutarchus libr. utrum Athenienſ. bell. virt. μητ' ἦσι, μήτε ἐχόρευσε.

82. *Volumina commentariorum, &c.*] Hinc colligi nequit non eſſe hanc Præfationem operi præfigendam. Abſolutis quippe commentariis eam, ut moris eſt, auſpicatus eſt autor.

83. *Tuenda*] Aliter, *à cura publica*, fuit enim judex.

84. *Otium*

Digitized by Google

que cultu liberorum meorum dabitur [85] otium: ea omnia [86] ſubſiciva & [87] ſubſecundaria tempora ad colligendas hujuſcemodi memoriarum [88] diſceptatiunculas conferam. Progredietur igitur numerus librorum, diis benè juvantibus, cum ipſius vitæ, quantuli quique fuerint, progreſſibus, neque longiora mihi dari ſpatia vivendi volo, quàm dum ero ad hanc quoque facultatem ſcribendi commentandique idoneus. [89] Capita rerum, quæ cuique commentario inſunt, expoſuimus

85. *Otium*] Rectius *vii.*

86. *Subſiciva*] *Subſicivum*, an *ſuceiſivum* ſcribi debeat, quæritur. Vulgò *ſucciſivum* placet, atque ajunt, id eſſe à *ſuccido*. Sed potius ſcribendum *ſubſeſivum*, ſive *ſubſicivum*, prout legere eſt in antiquâ inſcriptione Domitiani, quæ eſt pag. 1081. num. 2. editione Grut. Ita vox ea fuerit à *ſubſecandò*, ſive *ſubſicando*, unde & in vett. libb. in ſecunda ſyllaba nunc per ſecundam, nunc per tertiam effertur vocalem. Rectius tamen per I, proferatur quam per E, cum in vett. libb. itidem legatur *reſicare*, *proſicare*, *diſſicare* ſeu *diſſicere*; quo de ſcribendi modo, Aldus in Ortographiâ, & Colvius in 8. Met. Apul. vide & quæ fuſe hac de voce ſcribit, & ab Angelo Colotio ſe accepiſſe tradit Hieronymus Ferrarius emendat. In Phillipp. II. Ciceronis. *Voſſ.*

87. *Subſecundaria*] *Secundarium*, tanquam ſecundarii ordinis: ſubſecundarium diminutionem adhuc denotat. Eſt enim vocula *ſub*, ut ait Donatus, *temperamentum plenæ pronunciationis.*

88. *Diſceptat.*]Vulgo, *deſcẽtatiũculas.* Secus in antiquiſſima editione Veneta.

89. *Capita rerum*]Hinc eſt quod octavi libri indicem habemus, libri vero jacturam paſſi ſumus. Adſcriptionem hanc titulorum ac lemmatum ad ſingulos tractatus parum frequentatam fuiſſe veteribus comperi. Agellius ipſe cui propoſitum fuit, variis de rebus commentationes diſtinctis ac ſeparatis tractatibus expedire, non ſicut Plinius fecit, qui naturam rerum more hiſtoricorum contiuenti ſcripturâ explicavit, eandem tamen legem in commentariis ſuis quantum res paſſa eſt, cum Plinio tenuit, quoad capitum diſpoſitionem ac materiarum ſeriem uno ſyllabo comprehenſam. Nam ſtatim poſt præfationem expoſuit capita rerum univerſa quæ cuique commentario ineſſent, eodem conſilio quo Plinius & fini, ut ſtatim declaretur, quid quo in libro quæri inveniriq; poſſet. Atq; hoc ipſe profeſſus eſt. Super ipſis autem capitibus nullas Epigraphas impoſitas videre eſt in optimo ac diligentiſſimo ſcripto codice, qui non alio diſcrimine ea notata habet quam novo lineæ initio cum littera majuſcula, adpoſitis ad marginem è regione elementis Græcis quæ numerum deſignant. Nam primum caput littera A notatur, ſecundum B, tertium Γ, quartum Δ, atque ita deinceps, qualis in ſummaria illa & univerſali κατάλογος deſcriptus eſt. Quod & in aliis pleriſque libris veteribus ſervatum invenimus. Etiam in antiquiſſimo Codice Novi Teſtamenti. *S. Capita rerum*] Quæ capiti unicuique, ſive apud hunc, ſive apud alium ſcriptorem præfixa ſunt verba, ejus argumentum exponentia, quiſpiam fortaſſe argumenta capitum vocari poſſe exiſtimaverit. Summaria quidem certe vulgo appellari ſcio: ſed qui vocem latinam latinogallicæ præfetet, Summas potius dicere audebit. Non deerunt (opinor) qui & Lemmata nominari poſſe credant: ſed vel Summas, vel Titulos (niſi quis malit Græcum Epigraphas, eadem ſignificatione) lubentius nuncupaverim. Nec ſi quis Indices capitum vocet, ejus ſenten-

mus hîc universa: ut jam statim declaretur, quid quove in libro quæri invenirique possit.

sententiam omnino rejecerim. Quod si & Periochas nominarem, nihil mihi meus Græcæ linguæ Thesaurus suppeditaret, quod huic nomini aliquem locum hîc darem. Quid si vero & Programmatum appellationem hunc ad usum aliquis accommodet? Epitomas etiam vocari posse dicerem, nisi scirem, in iis quibus nomen hoc tribuitur, non solere res adeo ἐκτίθεσθαι.

Quocunque autem ea nomine appellari debent, magno lectori apud quemvis scriptorem esse adjumento constat: quum illi ad intelligenda quæ unoquoque capite scribuntur viam sternant. Sed hoc quoque minime cuiquam dubium esse debet, haud cujuslibet esse ea fideliter apteque scribere. Ideoque non carere interdum periculo eorum lectionem, homini præsertim qui plus fidei illis quam suo ipsius judicio adhibere necesse habet: aut etiam ei qui judicio quidem valet, sed ea propetanter legere cogitur.

Ac longe perendum nobis exemplum non est, quum in his ipsis quæ singulis singulorum Gellii librorum capitibus præfixa sunt, occurrat, & in nostros oculos (ut ita dicam) incurrat.

At sunt nihilominus ipsius Gellii ista, qualiacunque sunt. Ego vero hoc nego & pernego. Scio tamen fore multos, qui, simulatque hoc me dicentem audierint, suspicaturi sunt, aut etiam sibi persuasuri, duo, vel tria potius, à me ignorari, quæ alioqui de hac sententia me deducerent. Primum est, ipsum Gellium in Præfatione hac ea prorsus videri agnoscere: secundum, in earum summarum nonnullis quædam sub illius persona dici: tertium, in principio capitis primi, libri itidem primi, exhibere nobis hanc scripturam quædam vetera exemplaria, *status longitudinisque ejus præstantia*, referente pronomine eum cujus in titulo facta fuerit mentio. Verum ego, quemadmodum illa non ignoro, ita, quæ illis responderi possint, in promptu habeo.

Ad primam igitur illam objectionem quod attinet, non sum nescius, Gellium hæc eo in loco scripsisse, *Capita rerum quæ cuique commentario insunt exposuimus hîc universa: ut jam statim declaretur quid quove in libro quæri invenirique possit.* Sed capita rerum, id est, summas rerum, quæ cuique commentario, id est, libro, insunt, exhibere, minus esse ajo, quam hanc operam præstare in singulis etiam eorum uniuscujusque commentarii Tmematum, quæ Capita vulgò dicuntur: & ita dici, ne ipso quidem Gellio repugnante, possunt: (præsertim quum posteriores Græci itidem si non κεφαλὰς, at certe κεφαλαίων appellationem huic usui aptaverint.) Neque enim tam minute illic, quam hic, singula persequi necesse est: quum illic divisione tantummodo sit opus, at hic, etiam subdivisione.

Quod si tamen hoc illis dárem, Gellium illud intelligere de Summis quæ quid singulis Capitibus tractetur, velut per singulos articulos exponunt: illud quoque à me non auferrent, eas de quibus loquitur, non alias esse quam quas habemus.

Ad secundam objectionem venio, qua hoc mihi opponetur, in quibusdam earum quas Summas vocari posse, modo aiebam, nonnulla sub ipsius Gellii persona, aut (Gelliane etiam loquendo) ex ipsius persona dici. Id est (si forte hoc apud quempiam expositione indiget) ea orationis forma scripta esse, ut non alium quam ipsum Gellium de se loquentem à nobis audiri fatendum sit. Tantum certe abest ut hoc inficier, ut etiam exemplis aliquot testatum manifestumque reddere velim. Legimus itaque in summa capitis ultimi libri primi, *Quem in modum mihi Taurus philosophus respondit, percontanti an sapiens iracesceretur.* Item in summa capitis secundi libri septimi, *De Castellii Vindi-*

Vindicis pudendo errore, quem offendimus in libris ejus quos inscripsit Antiquarum lectionum. Et in fronte capitis proxime sequentis ejusdem libri hæc occurrunt, *Quid Tullius Tiro Ciceronis libertus reprehenderit in M. Catonis oratione, quam pro Rhodiensibus in senatu dixit: & quid ad ea quæ reprehenderat responderimus.* Capiti item octavo libri octavi hæc præfixa sunt, *Quid mihi usu venerit, interpretari & quasi effingere volenti locos quosdam Platonicos Latina oratione.* Et capiti nono ejusdem libri, ista, *Qualis mihi fuerit in oppido Bleusine disceptatio cum grammatico quodam præstigioso.* Denique capiti secundo libri decimiquarti præposita hæc sunt, tanquam ejus argumentum, *Quemadmodum* (sive *Quem in modum*) *disseruerit Favorinus, consulto à me super officio judicis.* Ac sunt fortasse & aliæ capitum Summæ, seu Epigraphæ, (vel quocunque vocari debent nomine) in quibus de se loquitur Gellius: vel potius, ita scriptæ quasi de se Gellius loquatur. Verum ego paucis huic quoque objectioni respondebo: eum qui hæc sua pro Gellianis obtrudere studuit, hoc figmento alterum tegere voluisse.

Quamobrem, adversus illas objectiones, contendo, illa rerum capita quorum à Gellio mentionem eo fieri in loco videmus, non eas esse summas seu Epigraphas quas singulis librorum tinematibus quæ Capita dicuntur, typographicæ editiones ad hunc usque diem præfixerunt: licet ex quibusdam manuscriptis libris sumptæ sint, & illis non solum fidant plerique, sed etiam illarum autoritate & testimonio, tanquam fide dignissimarum, nitantur.

[Quod attinet ad tertiam objectionem, vox *ejus* non ad titulum capitis referenda, nam ex vetusto codice mutata nunc quædam verba, atque *Herculis* mentio fit in ipso textu.]

QUID ergo (inquies) in illis Summis seu Titulis desideratur? Immo vero non hoc vel illud in iis desiderari dico: sed tam multa simul in earum quibusdam, ut si quis à Gellio scriptas existimet, cum, ubi attente quæ dicam expenderit, sive (ut Gelliane loquar) pensiculaverit, Gellium in Gellio desiderare necesse sit. *H. S.*

Hæc Gellius ipse agnovit in fine Præfationis, adeò ut index operi præfigi debeat. Dicit enim ibi autor, *ut jam statim declaretur.* Deinde sub Gellii nomine capita sæpe inscribuntur. An hæc tamen genuina sint merito dubitatur. Forsan Avieni, qui recensuit, ut in Ms. quodam habetur.

IN-

Digitized by Google

INDEX CAPITUM

Commentario primo hæc insunt.

CAPUT I.

QUali proportione quibusque collectionibus Plutarchus ratiocinatum esse Pythagoram philosophum dixerit de comprehendenda corporis proceritate, qua fuit Hercules, quum vitam inter homines viveret. *Pag.* 1

2. Ab Herode Attico C. V. tempestive deprompta in quemdam jactabundum & gloriosum adolescentem, specie tantum philosophiæ sectatorem, verba Epicteti Stoïci, quibus festiviter à vero Stoïco sejunxit vulgus loquacium nebulonum, qui se Stoïcos nuncuparent. 4

3. Quod Chilo Lacedæmonius consilium anceps pro salute amici cepit; quodque est circumspecte & anxie considerandum an pro utilitatibus amicorum delinquendum aliquando sit: notataque inibi & relata quæ & Theophrastus & M. Cicero super ea re scripserunt. 13

4. Quam tenuiter curioseque exploraverit Antonius Julianus in oratione M. Tullii verbi ab eo mutati argutiam. 19

5. Quod Demosthenes rhetor cultu corporis atque vestitu probris obnoxio infamique mundicia fuit; quodque item Hortensius orator ob ejusmodi mundicias gestumque in agendo histrionicum Dionysiæ saltatriculæ cognomento compellatus est. 22

6. Verba ex oratione Metelli Numidici, quam dixit ad populum in censura, quum eum ad uxores ducendas adhortaretur; eaque oratio quam ob causam reprehensa, & quem contra in modum defensa sit. 26

7. In hisce verbis Ciceronis ex oratione quinta in Verrem, *Hanc sibi rem sperant præsidio futurum*, neque mendam esse neque vitium; errareque istos qui bonos violant libros, & *futuram* scribunt: atque inibi de quodam alio Ciceronis verbo dictum, quod probe scriptum perperam mutatur: & adspersa pauca de modulis numerisque orationis, quos Cicero avide sectatus est. 29

8. Historia in libris Sotionis philosophi reperta super Laïde meretrice & Demosthene rhetore. 35

9. Qui modus fuerit, quis ordo disciplinæ Pythagoricæ; quantumque temporis imperatum observatumque sit dicendi simul ac tacendi. 38

10. Quibus verbis compellaverit Favorinus philosophus adolescentem casce nimis & vetuste loquentem. 44

11. Quod Thucydides historiæ scriptor inclutus Lacedæmonios in acie non tuba, sed tibiis esse usos dicit; verbaque ejus super ea re posita: quodque Herodotus Halyatten regem fidicinas in procinctu habuisse tradit: atque inibi quædam notata de Gracchi fistula concionatoria. 46

12. Virgo Vestæ quid ætatis, ex quali familia, & quo ritu quibusque cærimoniis & religionibus, ac quo nomine à pontifice maximo capiatur, & quo statim jure esse incipiat simulatque capta est: quodque, ut Labeo dicit, nec ista intestato cuiquam nec ei intestatæ quisquam jure hæres est. 53

13. Quæsitum in philosophia, quidnam foret in recepto mandato rectius, idne omnino facere quod mandatum

Digitized by Google

eſt ; an nonnumquam etiam contra , ſi id ſperes ei qui mandavit utilius fore : ſuperque ea quæſtione expoſitæ diverſæ ſententiæ. 62

14 Quid dixerit feceritque C. Fabricius, magna vir gloria magniſque rebus geſtis , ſed familiæ pecuniæque inops ; quum ei Samnites tamquam indigenti grave aurum donarent. 67

15. Quam importunum vitium ſit, plenumque odii futilis inaniſque loquacitas , & quam multis in locis à principibus utriuſque linguæ viris deteſtatione juſta culpata ſit. 68

16. Quod verba iſthæc Quadrigarii ex annali tertio , *ibi mille hominum cecidisse* , non licentia neque de poëtarum figura, ſed ratione certa & proba grammaticæ diſciplinæ dicta ſunt. 74

17. Quanta cum animi æquitate toleraverit Socrates uxoris ingenium intractabile: atque inibi , quid M. Varro in quadam ſatyra de officio mariti ſcripſerit. 79

18. Quod M. Varro in quartodecimo Humanarum L. Ælium magiſtrum ſuum *περὶ ὑπομνήσεως* differentem falſa reprehenderit, quodque idem Varro in eodem libro furis *ἔνυπνον* dicit falſum. 81

19. Hiſtoria ſuper libris Sibyllinis ac de Tarquinio Superbo rege. 83

20. Quid geometræ dicant ſchemata , quibuſque omnia iſta Latinis vocabulis appellentur. 87

21. Quod Julius Higinus affirmatiſſime contenderit legiſſe ſe librum P. Virgilii domeſticum, in quo ſcriptum eſſet, *& ora Triſtia tenta antum ſenſu torquebit amaror* , non , quod vulgus legeret, *ſenſu torquebit amaro*. 92

22. An , qui cauſas defendit , recte Latineque dicat *ſupereſſe ſibi quod defendit*; & *ſupereſſe*, proprie quid ſit. 93

23. Quis fuerit Papirius Prætextatus , quæve iſtius cauſa cognomenti ſit : hiſtoriaque iſta omnis ſuper eodem Papirio cognitu jucunda. 100

24. Tria epigrammata trium veterum poëtarum, Nævii, Plauti, Pacuvii; quæ facta ab ipſis, ſepulcris ipſorum inciſa ſunt. 102

25. Quibus verbis M. Varro *inducias* definierit : quæſitumque inibi curioſius quænam ratio ſit, vocabuli *induciarum*. 104

26. Quem in modum mihi Taurus philoſophus reſponderit percunctanti, an ſapiens iraſceretur. 107

Commentario ſecundo hæc inſunt.

1. Quo genere ſolitus ſit philoſophus Socrates exercere patientiam corporis: deque ejuſdem viri patientia. 110

2 Quæ ratio obſervatioque officiorum eſſe debeat inter patres filioſque in diſcumbendo ſedendoque , atque in id genus rebus domiforiſque , ſi filii magiſtratus ſunt & patres privati : ſuperque ea re Tauri philoſophi diſſertatio, & exemplum ex hiſtoria Romana petitum. 112

3. Qua ratione verbis quibuſdam vocabuliſque vetères immiſerint, *h*, litteræ ſpiritum. 116

4. Quam ob cauſam Gabius Baſſus genus quoddam judicii divinationem appellari ſcripſit , & quam alii cauſam eſſe ejuſdem vocabuli dixerint. 118

5. Quam lepide deſignateque dixerit Favorinus philoſophus quid interſit inter Platonis & Lyſiæ orationem. 120

6. Quibus verbis ignaviter & abjecte Virgilius uſus eſſe dicatur , & quid his qui id improbe dicunt reſpondeatur. *ibid.*

7. De officio erga patres liberorum: deque ea re ex philoſophiæ libris , in quibus ſcriptum quæſitumque eſt , an ſemper omnibuſque patris juſſis obſequendum ſit. 127

8. Quod parum æqua reprehenſio Epicuri à Plutarcho peracta ſit in ſyllogiſmi diſciplina. 130

9. Quod Plutarchus evidenti calumnia verbum ab Epicuro dictum infectatus ſit. 132

10. Quid ſint *faviſſæ Capitolinæ* , & quid

Digitized by Google

CAPITUM.

quid ſuper eo verbo M. Varro Servio Sulpicio quærenti reſcripſerit. 132

11. De Siccio Dentato, egregio bellatore, multa memoratu digna. 135

12. Conſiderata perpenſaque lex quædam Solonis, ſpeciem habens primorem iniquæ injuſtæque legis, ſed ad uſum emolumentumque ſalubritatis penitus reperta. 138

13. *Liberos* in multitudinis numero etiam unum filium filiamve veteres dixiſſe. 141

14. Quod M. Cato in libro, qui inſcriptus eſt contra Tiberium exſulem, *ſtitiſſis vadimonium*, per *i* litteram dicit, non *ſtetiſſes*: ejuſque verbi ratio reddita. 143

15. Quod antiquitus ætati ſenectæ potiſſimum habiti ſunt ampli honores: & cur poſtea ad maritos & patres idem iſti honores delati ſint. atque ibi quædam de capite legis Juliæ ſeptimo. 144

16. Quod Cæſellius Vindex à Sulpicio Apollinari reprehenſus eſt in ſenſus Virgiliani enarratione. 146

17. Cujuſmodi naturam eſſe quarumdam præpoſitionum M. Cicero animadverterit: diſceptatumque ibi ſuper eo ipſo quod Cicero obſervaverat. 148

18. Quod Phædon Socraticus ſervus fuit; quodque item alii philoſophi compluſculi ſervitutem ſervierunt. 150

19. *Reſcire* verbum quid ſit, & quam habeat veram atque propriam ſignificationem. 153

20. Quæ vulgo dicuntur *vivaria*, id vocabulum veteres non dixiſſe, & quid pro eo P. Scipio in oratione ad populum, quid poſtea M. Varro in libris de re ruſtica dixerit uſurpatum. 155

21. Super eo ſidere, quod Græci ἄμαξαν, nos ſeptemtriones vocamus: ac de utriuſque vocabuli ratione & origine. 157

22. De vento Iapyge, deque aliorum ventorum vocabulis regionibuſque acceptа è Favorini ſermonibus. 159

23. Conſultatio dijudicatioque locorum facta ex comœdia Menandri & Cæcilii, quæ *Plocium* inſcripta eſt. 167

24. De vetere parſimonia, deque antiquis legibus ſumtuariis. 174

25. Quid Græci ἀναλεγίδας, quid contra ἀναγαλίδας vocent. 182

26. Sermones M. Frontonis & Favorini philoſophi de generibus colorum vocabuliſque eorum Græcis & Latinis: atque inibi color ſpadix cujuſmodi ſit. 184

27. Quid T. Caſtricius exiſtimaverit ſuper Salluſtii verbis & Demoſthenis, quibus alter Philippum deſcripſit, alter Sertorium. 190

28. Non eſſe compertum, cui deorum divinam fieri oporteat, quam terra movet. 193

29. Apologus Æſopi Phrygis memoratu non inutilis. 196

30. Quid obſervatum ſit in undarum motibus, quæ in mari alio atque alio modo fiunt auſtris flantibus aquilonibuſque. 200

Commentario tertio hæc inſunt.

1. Quæſitum ac tractatum, quam ob cauſam Salluſtius avaritiam dixerit non animum modo virilem, ſed corpus quoque ipſum effeminare. 204

2. Quemnam eſſe natalem diem M. Varro dicat eorum qui ante noctis horam ſextam poſtve eam nati ſunt: atque inibi de temporibus terminiſque dierum, qui civiles nominantur & uſquequaque gentium varie obſervantur: & præterea quid Q. Mucius ſcripſerit ſuper ea muliere, quam maritus non jure uſurpaviſſet, quia rationem civilis anni non habuerit. 206

3. De noſcendis explorandiſque Plauti comœdiis, quoniam promiſce veræ atque falſæ nomine ejus inſcriptæ ferumtur: atque inibi, quod Plautus in piſtrino, & Nævius in carcere, fabulas ſcriptitarint. 213

4. Quod P. Africano & aliis tunc viris nobilibus ante ætatem ſenectam barbam & genas radere moris fuit. 228

Digitized by Google

5. Deliciarum vitium & mollities oculorum & corporis ab Arcesilao philosopho cuidam opprobrata acerbe simul & festiviter. 222

6. De vi atque natura palmæ arboris, quod lignum ex ea ponderibus impositis renitatur. *ibid.*

7. Historia ex annalibus sumta de Q. Gædicio tribuno militum, verbaque ex Originibus M. Catonis apposita, quibus Gædicii virtutem cum Spartano Leonida æquiparat. 223

8. Litteræ eximiæ consulum C. Fabricii & Æmilii ad regem Pyrrhum à Q. Claudio scriptore historiarum in memoriam datæ. 227

9. Quis & cujusmodi fuerit qui in proverbio fertur *equum Sejanus*: & qualis color equorum sit qui *spadices* vocantur; deque istius vocabuli ratione. 229

10. Quod est quædam septenarii numeri vis & facultas in multis naturæ rebus animadversa, de qua M. Varro in hebdomadibus disserit copiose. 232

11. Quibus & quam frivolis argumentis Accius in Didascalicis utatur, quibus docere nititur Hesiodum esse quam Homerum natu antiquiorem. 240

12. Largum atque avidum bibendi, à Publio Nigidio doctissimo viro, novo & propemodum absurdo vocabulo *bibosum* dictum. 245

13. Quod Demosthenes, etiam tum adolescens, quum Platonis philosophi discipulus foret, audito forte Callistrato rhetore in concione populi, destitit à Platone, & sectatus est Callistratum. *ibid.*

14. *Dimidium librum legi*, aut, *dimidiam fabulam audivi*, aliaque ejuscemodi qui dicat, vitiose dicere: ejusque vitii causas reddere M. Varronem; nec quemquam veterum iisse verbis ita usum esse. 247

15. Exstare in litteris, perque hominum memorias traditum, quod repente multis mœrem attulit gaudium ingens insperatum; intercluſa anima & vim magni novique metus non sustinente. 250

16. Temporis varietas in puerperiis mulierum quænam sit & à medicis & philosophis tradita. atque inibi poëtarum quoque veterum super eadem re opiniones multaque alia auditu atque memoratu digna: verbaque ipsa Hippocratis medici ex libro illius sumta, qui inscriptus est περὶ πταφῆς. 253

17. Id quoque esse à gravissimis viris memoriæ mandatum, quod tres libros Plato Philolai Pythagorici & Aristoteles pauculos Speusippi philosophi mercati sunt pretiis fidem non capientibus. 260

18. Quid sint *pedarii senatores*, & quam ob causam ita appellati: quamque habeant originem verba hæc ex edicto tralaticio consulum, SENATORES QUIBUS QUE IN SENATU SENTENTIAM DICERE LICET. 262

19. Qua ratione Gabius Bassus scripserit *parcum hominem* appellatum: & quam ejus vocabuli causam putárit; & contra, quem in modum quibusque verbis Favorinus hanc traditionem ejus eluserit. 265

Commentario quarto hæc insunt.

1. Sermo quidam Favorini philosophi cum grammatico jactantiore factus in Socraticum modum: atque inibi in sermone dictum, quibus verbis *penus* à Q. Scævola definita sit, quodque eadem definitio culpata reprehensaque est. 267

2. Quid differant *morbus* & *vitium*; & quam vim habeant vocabula ista in edicto ædilium: & an eunuchus & steriles mulieres redhiberi possint, diversæque super ea re sententiæ. 273

3. Quod nullæ fuerint rei uxoriæ actiones in urbe Roma ante Carvilianum divortium: atque inibi quid sit proprie *pellex*, quæque ejus vocabuli ratio

tio fit. 277

4. Quid Servius Sulpicius, in libro, qui eſt de dotibus, ſcripſerit de jure atque more veterum ſponſaliorum. 280

5. Hiſtoria narrata de perfidia haruſpicum Etruſcorum, quodque ob eam rem verſus hic à pueris Romæ urbe tota cantatus eſt: *Malum conſilium conſultori pęſſimum eſt.* 282

6. Verba veteris ſenatuſconſulti, in quo decretum eſt hoſtiis majoribus expiandum, quod in ſacrario haſtæ Martiæ moviſſent: atque inibi enarratum quid ſint *hoſtiæ ſuccidaneæ*, quid item *tempora præcidanea*; quodque Capito Atejus *feriæ* quaſdam *præcidaneas* appellavit. 284

7. De epiſtola Valerii Probi grammatici ad Marcellum ſcripta, ſuper accentu nominum quorundam Fœnicorum. 287

8. Quid C. Fabricius de Cornelio Rufino homine avaro dixerit; quem, quum odiſſet, inimicuſque eſſet, deſignandum tamen conſulem curavit. 288

9. Quid ſignificet proprie *religioſus*, & in quæ diverticula ſignificatio vocabuli iſtius flexa ſit, & verba Nigidii Figuli ex commentariis ejus ſuper ea re ſumta. 290

10. Quid obſervatum de ordine rogandarum ſententiarum in ſenatu, jurgiorumque in ſenatu C. Cæſaris conſulis & M. Catonis diem dicendo eximentis. 294

11. Quæ qualiaque ſint quæ Ariſtoxenus quaſi magis comperta de Pythagora memoriæ commendavit: & quæ item Plutarchus eumdem in modum de eodem Pythagora ſcripſit. 296

12. Notæ & animadverſiones cenſoriæ in veteribus monumentis repertæ memoria dignæ. 302

13. Quod incentiones quædam tibiarum certo modo factæ iſchiacis mederi poſſint. *ibid.*

14. Narratur hiſtoria de Hoſtilio Mancino ædili & Mamilia meretrice: verbaque decreti tribunorum ad quos à Mamilia provocatum eſt. 304

15. Defenſa à culpa ſententia ex hiſtoria Salluſtii, quam inimici ejus cum inſectatione maligne reprehenderint. 305

16. De vocabulis quibuſdam à Varrone & Nigido, contra quoridiani ſermonis conſuetudinem, declinatis: atque inibi, id genus quædam cum exemplis veterum relata. 306

17. De natura quarumdam particularum, quæ præpoſitæ verbis intendi atque produci barbare atque inſcite videntur, exemplis rationibuſque pluſculis diſceptatum. 308

18. De Africano ſuperiore ſumta quædam ex annalibus memoratu digniſſima. 311

19. Quod Marcus Varro in Logiſtorico ſcripſerit de moderando victu puerorum impubium. 313

20. Notati à cenſoribus, qui audientibus iis dixerant joca quædam intempeſtiviter: ac de ejus nota deliberatum, qui ſteterat forte apud eos oſcitabundus. 314

Commentario quinto hæc inſunt.

1. Quod Muſonius philoſophus reprehendit improbavitque laudari philoſophum differentem à vociferantibus & in laudando geſtientibus. 317

2. Super equo Alexandri regis, qui *Bucephalus* appellatus eſt. 319

3. Quæ cauſa, quodque initium fuiſſe dicatur Protagoræ ad philoſophiæ litteras adeundi. 320

4. De verbo *duoetvicenſimo*, quod vulgo incognitum, à viris doctis multifariam in libris ſcriptum eſt. 322

5. Cujuſcemodi joco cavillatus ſit Antiochum regem Pœnus Hannibal. 323

6. De coronis militaribus, quæ ſit earum *triumphalis*, quæ *caſtrenſis*, quæ *navalis*, quæ *ovalis*, quæ *oleaginea*. 325

7. *Perſona* vocabulum quam lepide interpretatus ſit, quamque eſſe vocis ejus

Digitized by Google

ejus originem dixerit Gabius Baſſus. 329

8. Defenſus error à Virgilii verſibus, quos arguerat Julius Higinus grammaticus, & ibidem quid ſit *lisnus*; deque etymologia vocis ejus. *ibid.*

9. Hiſtoria de Cræſi filio ſumta ex Herodoti libris. 331

10. De argumentis quæ Græce ἀντιστρέφοντα appellantur, à nobis reciproca dici poſſunt. 332

11. Biantis de re uxoria ſyllogiſmum non videri poſſe ἀντιστρέφοντα. 334

12. De nominibus deorum populi Romani *Dijovis* & *Vejovis*. 336

13. De officiorum gradu atque ordine moribus populi Romani obſervato. 340

14. Quod Appion doctus homo, qui Pliſtonices appellatus eſt, vidiſſe ſe Romæ ſcripſit recognitionem inter ſe mutuam ex vetere notitia hominis & leonis. 342

15. Corpuſne ſit vox, an ἀσώματον, varias eſſe philoſophorum ſententias. 345

16. De vi oculorum atque videndi rationibus. 348

17. Quam ob cauſam dies primi poſt kalendas, nonas, idus, atri habeantur: & cur diem quoque quartum ante kalendas, vel nonas, vel idus quaſi religioſum plerique vitant. 349

18. In quid & quantum differat hiſtoria ab annalibus: ſuperque ea re verba poſita ex libro rerum geſtarum Sempronii Aſellionis primo. 350

19. Quid ſit *adoptatio*, quid item ſit *arrogatio*, quantum que hæc inter ſe differant; verbaque ejus quæ qualiaque ſint, qui in liberis arrogandis ſuper ea re populum rogat. 352

20. Quod vocabulum Latinum *Solœciſmo* fuerit Capitoni Sinnio; quid autem id ipſum appellaverint veteres Latini; quibuſque verbis Solœciſmum definierit idem Capito Sinnius. 356

21. *Plurio* qui dicat & *compluria* & *complurie* non barbare dicere, ſed Latine. *ibid.*

Commentario ſexto hæc inſunt.

1. Quem in modum reſponderit Chryſippus adverſus eos qui providentiam conſiſtere negaverunt. 360

2. Quo itidem modo & vim neceſſitatemque fati conſtituerit, & eſſe tamen in nobis conſilii judiciique noſtri arbitrium confirmaverit. 363

3. Hiſtoria ſumpta ex libris Taberonis de ſerpente inuſitatæ longitudinis. 368

4. Quid idem Tubero novæ hiſtoriæ de Attilio Regulo à Karthaginienſibus capto litteris mandaverit: quid etiam Tuditanus ſuper eodem Regulo ſcripſerit. 369

5. Quòd Alfenus juriſconſultus in verbis veteribus interpretandis erraverit. 370

6. Temere inepteque reprehenſum eſſe à Julio Higino Virgilium, quod *præpetes* Dædali pennas dixit: atque ibi quid ſint aves *præpetes*, & quid illæ ſint aves, quas Nigidius *inferas* appellavit. 372

7. De Acca Larentia & Caja Tarratia; deque origine ſacerdotii *fratrum arvalium*. 375

8. Notata quædam de rege Alexandro & de P. Scipione memoratu digna. 378

9. Locus exemtus ex annalibus L. Piſonis hiſtoriæ & orationis lepidiſſimæ. 379

10. Hiſtoria ſuper Euclide Socratico, cujus exemplo Taurus philoſophus adhortari adoleſcentes ſuos ſolitus eſt ad philoſophiam gnaviter ſectandam. 380

11. Verba ex oratione Q. Metelli Numidici, quæ libuit meminiſſe ad officium gravitatis dignitatiſque vitæ ducentia. 382

12. Quod neque *teſtamentum*, ſicut Set-

Digitized by Google

vius Sulpitius exiſtimavit, neque *facellum*, ſicuti C. Trebatius, duplicia verba ſunt, ſed à teſtatione productum alterum, alterum à ſacro diminutum. 383

13. De quæſtiunculis apud Taurum philoſophum in convivio agitatis, quæ ſympoſiacæ vocantur. 384

14. Pœniendis peccatis tres eſſe rationes à philoſophis attributas, & quamobrem Plato tantum duarum ex his meminerit. 386

15. De verbo *quieſco*, an e littera corripi an produci debeat. 389

16. Notatum verbum, *deprecor*, a poëta Catullo inuſitate quidem, ſed apte poſitum & proprie: deque ratione ejus verbi exemplisque veterum ſcriptorum. 390

17. Quis omnium primus libros publicæ præbuerit legendos, quantuſque numerus fuerit Athenis ante clades Perſicas librorum in bibliothecis publicorum. 393

Commentario ſeptimo hæc inſunt.

1. Admiranda quædam de P. Africano ſuperiore ex annalibus ſumta. 395

2. De Cæſellii Vindicis pudendo errore, quem offendimus in libris ejus, quos inſcripſit antiquarum lectionum. 397

3. Quid Tullius Tiro Ciceronis libertus reprehenderit in M. Catonis oratione, quam pro Rhodienſibus in ſenatu dixit; & quid ad ea quæ reprehenderat reſponderimus. 399

4. Cujuſmodi ſervos, & quam ob cauſam Cælius Sabinus, juris civilis auctor, pileatos venundari ſolitos ſcripſerit, & quæ mancipia ſub corona more majorum venierint: atque idipſum *ſub corona*, quid ſit. 412

5. Hiſtoria de Polo hiſtrione memoratu digna. 413

6. Quid de quorundam ſenſuum naturali defectione Ariſtoteles ſcripſerit. 415

7. An *affatim* quaſi *admodum* prima acuta pronunciandum ſit, & quædam itidem non incurioſe tractata ſuper aliarum vocum accentibus. *ibid.*

8. Res ultra fidem tradita ſuper amatore delfino & puero amato. 417

9. *Pepoſci* & *memordi*, *pepigi*, *ſpepondi* & *cececurri* pleroſque veterum dixiſſe, non, uti poſtea receptum eſt dicere, per o aut per u litteram in prima ſyllaba poſitam, ſed per e: atque id Græcæ rationis exemplo dixiſſe. præterea notatum quòd viri non indocti neque ignobiles a verbis *deſcendo* non *deſcendi*, ſed *deſcendidi* dixerunt. 419

10. *Vſuſcapio* ut copulate & recto vocabuli caſu dicitur, ita *pignerisſcapio* conjuncte & eadem vocabuli forma dictum eſt. 422

11. Neque *levitatem* neque *nequitiam* ea ſignificatione eſſe, qua in vulgi ſermonibus dicuntur. 423

12. De tunicis chiridotis, quod earum uſum P. Africanus Sulpicio Gallo objecit. 427

13. Quem *claſſicum* dicat M. Cato, quem *infraclaſſem*. 428

14. De tribus dicendi generibus, ac de tribus philoſophis qui ab Athenienſibus ad ſenatum Romanum legati ſunt. 430

15. Quam ſevere moribus majorum in fures vindicatum ſit, & quid ſcripſerit Mucius Scævola ſuper eo quod ſervandum datum commendatumve eſſet. 432

16. Locus exſcriptus è ſatyra M. Varronis, quæ περὶ ἰδιωμάτων inſcripta eſt, de peregrinis ciborum generibus: & appoſiti verſus Eutipidi, quibus delicatorum hominum luxuriantem gulam confixavit. 433

17. Sermo habitus cum grammatico inſolentiarum & imperitiarum pleno de ſignificatione vocabuli, quod eſt, *obnoxius*: deque ejus vocis origine. 436

18. De obſervata cuſtoditaque apud Romanos jurisjurandi ſanctimonia: atque inibi de decem captivis, quos Hannibal Romam dejurio ab iis accepto legavit. 440

19. Hiſtoria ex annalibus ſumta de Tiberio Sempronio Graccho, patre Gracchorum tribuno plebei: atque inibi tribunicia plebis decreta cum ipſis verbis relata. 442

20. Quod Virgilius ob aquam à Nolanis ſibi non permiſſam ſuſtulit è verſu ſuo, *Nola*, & poſuit, *Ora*: atque ibi quædam alia de conſonantia litterarum jucunda. 445

21. *Quoad vivet*, &, *quoad morietur*, cur id ipſum temporis ſignificent, quum ex duobus ſint facta contrariis. 447

22. Quod cenſores equum adimere ſoliti ſint equitibus corpulentis & præpinguibus: quæſitumque utrum ea res cum ignominia an incolumi dignitate equitum facta ſit. 448

Commentario octavo hæc inſunt.

1. *Heſterna nocte* rectene an cum vitio dicatur: & quænam ſuper iſtis verbis grammatica traditio ſit: item quod x. viri in XII. tabulis *nox* pro *nocte* dixerunt. 449

2. Quæ mihi decem verba ediderit Favorinus, quæ uſurpentur quidem à Græcis, ſed ſint adulterina & barbara, quæ item à me totidem acceperit, quæ ex medio communique uſu Latine loquentium minime Latina ſint, neque in veterum libris reperiantur. *ibid.*

3. Quem in modum & quam ſeverè increpuerit audientibus nobis Peregrinus philoſophus adoleſcentem Romanum, ex equeſtri familia, ſtantem ſegnem apud ſe & aſſidue oſcitantem. *ibid.*

4. Quod Herodotus ſcriptor hiſtoriæ memoratiſſimus parum vere dixerit, unam ſolamque pinum arborum omnium cæſam numquam denuo ex iiſdem radicibus pullulare, & quod item de aqua pluviali & nive rem non ſatis exploratam pro comperta poſuerit. 450

5. Quid illud ſit quod Virgilius *cælum ſtare pulvere*, & quod Lucilius *pedibus ſtare* dixit. *ibid.*

6. Quum poſt offenſiunculas in gratiam redeatur, expoſtulationes fieri mutuas minime utile eſſe: ſuperque ea re & ſermo Tauri expoſitus & verba ex Theophraſti libro ſumta, & quid M. quoque Cicero de amore amicitiæ ſenſerit, cum ipſius verbis additum. *ibid.*

7. Ex Ariſtotelis libro, qui περὶ μνήμης inſcriptus eſt, cognita acceptaque de natura & habitu memoriæ: atque inibi alia quædam de exuberantia aut interitu ejus lecta auditaque. *ibid.*

8. Quid mihi uſu venerit interpretari & quaſi effingere volenti locos quoſdam Platonicos Latina oratione. 451

9. Quod Theophraſtus philoſophus, omnium ſuæ ætatis facundiſſimus, verba pauca ad populum Athenienſem facturus, deturbatus verecundia obticuerit, quodque idem hoc Demoſtheni apud Philippum regem verba facienti evenerit. *ibid.*

10. Qualis mihi fuerit in oppido Eleuſine diſceptatio cum grammatico quodam præſtigioſo, tempora verborum & meditamenta puerilia ignorante, remotarum autem quæſtionum nebulas & formidines capiendis imperitorum animis oſtentante. *ibid.*

11. Quam feſtive reſponderit Xanthippæ uxori Socrates petenti, ut per Dionyſia largiore ſumtu cœnitaret. 452

12. Quid ſignificet in veterum libris ſcriptum, *plerique omnes*: & quod ea verba accepta à Græcis videntur. *ibid.*

13. *Quopſones*, quod homines Afri dicunt, non eſſe verbum Pœnicum ſed Græcum. 453

14. Lepidiſſima altercatio Favorini philoſophi adverſus quemdam intempeſtivum de ambiguitate verborum diſſerentem: atque inibi verba quædam ex Nævio poëta & Cn. Gellio non ineptè collocata, atque ibidem à P. Nigidio origines vocabulorũ exploratæ. *ib.*

15. Quibus modis ignominiatus tractatuſque ſit à C. Cæſare Laberius poëta: atque inibi appoſiti verſus ſuper eadem re ejuſdem Laberii. *ibid.*

Com-

Commentario nono hæc insunt.

1. Quamobrem Q. Claudius Quadrigarius in duodevicesimo annali scripserit rectiores certioresque ictus fieri, si sursum quid mittas, quam si deorsum. 454

2. Quibus verbis notarit Herodes Atticus falso quempiam cultu amictuque nomen habitumque philosophi ementientem. 456

3. Epistola Philippi regis ad Aristotelem philosophum super Alexandro recens nato. 459

4. De barbararum gentium prodigiosis miraculis, deque diris & exitiosis fascinationibus: atque inibi de feminis repente versis in mares. 461

5. Diversæ nobilium philosophorum sententiæ de genere ac natura voluptatis: verbaque Hieroclis philosophi, quibus decreta Epicuri infectatus est. 467

6. Verbum, quod est ab *ago* frequentativum, in prima syllaba quonam sit modulo pronunciandum. 470

7. De conversione foliorum in arbore olea, brumali & solstitiali die; deque fidibus iis temporibus ictu alieno sonantibus. 471

8. Necessum esse, qui multa habeat, multis indigere: deque ea re Favorini philosophi cum brevitate eleganti sententiæ. 473

9. Quis modus sit verba vertendi in Græcas sententias, deque iis Homeri versibus quos Virgilius vertisse aut bene apteque aut improspere existimatus est. 474

10. Quod Annæus Cornutus versus Virgilii, quibus Veneris & Vulcani concubitum pudice operteque dixit, reprehenderit spurca & odiosa inquinavit. 480

11. De Valerio Corvino: & unde Corvinus. 482

12. De verbis quæ in utramque partem significatione reciproca & adversa dicuntur. 484

13. Verba ex historia Claudii Quadrigarii quibus Manlii Torquati nobilis adolescentis & hostis Galli provocatoris pugnam depinxit. 489

14. Quod idem Quadrigarius, *hujus facies*, patrio casu probe & Latine dixit; & quædam alia apposita de similium vocabulorum declinationibus. 492

15. De genere controversiæ quod Græce ἀμφίβολον appellatur. 496

16. Quod Plinium Secundum, hominem non indoctum fugerit latueritque vitium argumenti, quod ἀπίστιον Græci dicunt. 498

Commentario decimo hæc insunt.

1. *Tertium ut consul* an *tertio* dici oporteat; & quonam modo Cn. Pompejus, quum in theatro, quod erat dedicaturus, honores suos inscriberet, quæstionem ancipitem istius verbi de consilio Ciceronis vitaverit. 500

2. Quid Aristoteles de numero puerperii memoriæ mandaverit. 503

3. Locorum quorumdam illustrium collatio contentioque facta ex orationibus C. Gracchi & M. Ciceronis & M. Catonis. 505

4. Quod P. Nigidius argutissime docuit nomina non positiva esse, sed naturalia. 511

5. *Avarus* simplexne vocabulum sit an compositum & duplex, sicut P. Nigidio videtur. 513

6. Multam dictam esse ab ædilibus plebei Appii Cæci filiæ, mulieri nobili, quod loquuta esset petulantius. 514

7. Fluminum, quæ ultra imperium Romanum fluunt, prima magnitudine esse Nilum; secunda Histrum, proxima Rhodanum, sicuti M. Varronem memini scribere. 516

8. Inter ignominias militares, quibus milites coercebantur, fuisse sanguinis dimissionem; & quænam esse videatur causa hujuscemodi castigationis. 517

9. Quibus modis, quoque habitu acies Romana instrui solita sit, quæque

earum inſtructionū ſint vocabula. 518
10. Quæ ejus rei cauſa ſit, quod & Græci veteres & Romani annulum in eo digito geſtaverunt qui eſt in manu ſiniſtra minimo proximus. 519
11. Verbum, *matare*, quid ſignificet: quæque vocis ejus ratio ſit: & quod eo verbo vulgus hominum improprie utitur: atque inibi, quod *præcox* declinatum *præcocis* facit, non *præcoquis*. *ibid.*
12. De portentis fabularum, quæ Plinius Secundus indigniſſime in Democritum Philoſophum confert: ibidem de ſimulacro volucri columbæ. 522
13. *Cum partim hominum*, qua ratione veteres dixerint. 525
14. *Injuria mihi factum itur*, quali verborum ordine Cato dixerit. 526
15. De flaminis Dialis, deque flaminicæ cærimoniis; verbaque ex edicto prætoris appoſita, quibus dicit non coacturum ſe ad jurandum neque virgines Veſtæ neque Dialem. 527
16. Quos errores Julius Higinus in ſexto Virgilii animadverterit in hiſtoria Romana erratos. 535
17. Quam ob cauſam & quali modo Democritus philoſophus luminibus oculorum ſeſe privaverit: & ſuper ea re verſus Laberii pure admodum & venuſte facti. 541
18. Hiſtoria de Artemiſia, deque eo certamine quod apud Mauſoli ſepulcrum à ſcriptoribus inclutis decertatum eſt. 542
19. Non purgari neque lavari peccatum, dum prætenditur peccatorum, quæ alii quoque peccaverunt, ſimilitudo: atque inibi verba ex oratione ſuper ea re Demoſthenis. 545
20. Quid ſit *rogatio*, quid *lex*, quid *plebiſcitum*, quid *privilegium*, & quantum iſta omnia differant. 546
21. Quam ob cauſam M. Cicero his omnino verbis *noviſſime* & *noviſſimus* uti obſervantiſſime vitarit. 549
22. Locus exemtus ex Platonis libro, qui inſcribitur Gorgias, de falſæ philoſophiæ probris, quibus philoſophos temere inceſſunt qui emolumenta veræ philoſophiæ ignorant. 550
23. Verba ex oratione M. Catonis de mulierum veterum victu & moribus: atque inibi, quod fuerit jus marito in adulterio uxorem deprehenſam necare. 555
24. *Die priſtini*, *die craſtini*, & *die quarti*, & *die quinti*, qui elegantius loquuti ſunt, dixiſſe, non ut ea vulgo dicuntur nunc. 558
25. Telorum & jaculorum gladiorumque, atque inibi navium quoque vocabula, quæ ſcripta in veterum libris reperiuntur. 561
26. Inſcite ab Aſinio Pollione reprehenſum Salluſtium, quod *transfretationem transgreſſum* dixerit; *& transgreſſos qui transfretaſſent*. 568
27. Hiſtoria de populo Romano deque populo Pœnico, quod pari propemodum vigore fuerint æmuli. 571
28. De ætatum finibus *puritiæ*, *juventæ*, *ſenectæ* ex Tuberonis hiſtoria ſumtum. 573
29. Quod particula, *atque*, non complexiva tantum ſit, ſed vim habeat pluſculam variamque. 574

Commentario undecimo hæc inſunt.

1. De origine vocabuli terræ Italiæ, deque ea multa, quæ *ſuprema* appellatur, deque ejus nominis ratione: ac de lege Ateria, & quibus verbis antiquitus multa minima dici ſolita ſit. 576
2. Quod *elegantia* apud antiquiores non de amœniore ingenio, ſed de nitidiore cultu atque victu dicebatur, eaque in vitio ponebatur. 579
3. Qualis quantaque ſit *pro* particulæ varietas; deque exemplis ejus varietatis. 580
4. Quem in modum Q. Ennius verſus Euripidi æmulatus ſit. 582
5. De Pyrrhoniis philoſophis quibuſdam, deque Academicis ſtrictim notata, deque inter eos differentia. 583
6. Quod mulieres Romæ per Herculem

Digitized by Google

eulem non juraverunt, neque viri per Castorem. 586

7. Verbis antiquissimis relictisque jam & desitis minime utendum. 587

8. Quid senserit dixeritque M. Cato de Albino, qui homo Romanus Graeca oratione res Romanas, venia sibi ante ejus imperitiæ petita, composuit. 589

9. Historia de legatis Mileti & Demosthene rhetore in libris Critolai reperta. 590

10. Quod C. Gracchus in oratione sua historiam suprascriptam Demadi rhetori, non Demostheni, attribuit: verbaque ipsius C. Gracchi relata. 592

11. Verba P. Nigidii, quibus differre dicit *mentiri* & *mendacium dicere*. 594

12. Quod Chrysippus philosophus omne verbum ambiguum dubiumque esse dicit, Diodorus contra nullum verbum ambiguum esse putat. 595

13. Quid T. Castricius de verbis deque sententia quadam C. Gracchi existimaverit; quodque esse eam sine ullo sensus emolumento docuerit. 596

14. Sobria & pulcherrima Romuli Regis responsio circa vini usum. 598

15. De *ludibundo* & *errabundo*, atque id genus verborum productionibus; & quod Laberius sic *amorabundam* dixit, ut dicitur *ludibunda* & *errabunda*: atque inibi quod Sisenna per hujuscemodi verbum nova figura usus est. 599

16. Quod Graecorum quorundam verborum difficillima est in Latinam linguam mutatio: velut quod Graece dicitur, πολυπραγμοσύνη. 601

17. Quid significet in veteribus praetorum edictis, *quæ flumina retunda publice redemta habent*. 603

18. Qua poena Draco Athenienfis in legibus, quas populo Athenienfi scripsit, fures affecerit, & qua postea Solon, & qua item x viri nostri, qui XII tabulas scripserunt: atque inibi adscriptum quod apud Ægyptios furta licita & permissa sunt, apud Lacedæmonios autem cum studio quoque affecta & pro exercitio utili celebrata, ac praterea M. Catonis de pœniendis furtis digna memoria sententia. 604

Commentario duodecimo hæc insunt.

1. Dissertatio Favorini philosophi, qua suasit nobili fœminæ uti liberos, quos peperisset, non nutricum adhibitarum, sed suo sibi lacte aleret. 611

2. Quod Annæus Seneca judicans de Q. Ennio deque M. Tullio, levi futilique judicio fuit. 617

3. *Litteris* vocabulum qua ratione conceptum ortumque sit; & super eo diversæ sententiæ Valgii Rufi & Tullii Ciceronis. 621

4. Versus accepti ex Q. Ennii septimo annalium, quibus depingitur finiturque ingenium comitasque hominis erga amicum superiorem. 623

5. Sermo Tauri philosophi de modo atque ratione tolerandi doloris secundum Stoïcorum decreta. 626

6. De ænigmate. 633

7. Quam ob causam Cn. Dolabella proconsul ream mulierem veneficii, confitentemque, ad Areopagitas rejecerit. 634

8. Reditiones in gratiam nobilium virorum memoratu dignæ. 636

9. Quæ dicantur vocabula ancipitia: & quod *honoris* quoque vocabulum ancipiti sententia fuerit. 637

10. Quod *aditumus* verbum Latinum sit. 639

11. Errare istos qui spe & fiducia latendi peccent; quum latebra peccati perpetua nulla sit: & super ea re Peregrini philosophi sermo ex Sophocli poëtæ sententia. 640

12. Faceta responsio M. Ciceronis amolientis à se crimen manifesti mendacii. 642

13. *Intra kalendas* quum dicitur, quid significet, utrum *ante kalendas*, an *kalendas*, an utrumque: atque inibi quid sit in oratione M. Tullii, *intra Ovem-*

num,

nam, & intra mediam Taurum, & in quadam epistola, *intra medium*. 643

14. *Saltem* particula quam vim habeat & quam originem. 647

15. Quod Sisenna in libris historiarum adverbiis hujuscemodi sæpenumero usus est, *celatim*, *vellicatim*, *saltuatim*. 649

Commentario tertiodecimo hæc insunt.

1. Inquisitio verborum istorum M. Tullii curiosior, quæ fuit in primo Antonianarum libro : *Multa autem impendere videntur præter naturam etiam, præterque fatum* : tractatumque an idem duo ista significent, *fatum* atque *natura*, an diversum. 650

2. Super poëtarum Pacuvii & Accii colloquio familiari in oppido Tarentino. 653

3. An vocabula hæc, *necessitudo* & *necessitas* differenti significatione sint. 655

4. Olympiadis Alexandri matris comis ac prudens ad filium Alexandrum rescriptio. 658

5. De Aristotele, Theophrasto, & Menedemo, philosophis : deque eleganti verecundia Aristotelis successorem diatribæ suæ eligentis. 659

6. Quid veteres Latini dixerunt quas Græci εὐστομίας appellant ; & item quod vocabulum *barbarissimi* non usurpaverint neque Romani antiquiores, neque Attici. 661

7. Diversum de natura leonum dixisse Homerum in carminibus, & Herodotum in historiis. 662

8. Quod Afranius poëta prudenter & lepide Sapientiam filiam esse Usus & Memoriæ dixit. 664

9. Quid Tullius Tiro in commentariis scripserit de *suculis* & *hyadibus*, quæ sunt stellarum vocabula. 667

10. Quod *fororis* etymon esse dixerit Labeo Antistius, & quod *fratris* Nigidius. 670

11. Quem M. Varro aptum justumque esse numerum convivarum existimarit : ac de mensis secundis & bellariis. 671

12. Tribunos plebis prensionem habere, vocationem non habere. 676

13. Quod in libris Humanarum M. Varronis scriptum est, *ædiles & quæstores populi Romani in jus à privato ad prætorem vocari posse*. 679

14. Quid sit pomœrium. 681

15. Verba ex libro Messalæ auguris, quibus docet qui sunt *minores magistratus* ; & *consulem prætoremque collegas esse* : & quædam alia de auspiciis : item verba ejusdem Messalæ, differentis, aliud esse ad populum loqui, aliud, *cum populo agere* : & qui magistratus à quibus avocent comitiatum. 684

16. *Humanitatem* non id significare quod vulgus putat ; sed eo vocabulo, qui sinceriter loquuti sunt, magis proprie esse usos. 687

17. Quid apud M. Catonem significent verba hæc, *inter ós atque offam*. 688

18. Platonem tribuere Euripidi Sophocli versum ; & inveniri versus verbis isdem, aut paucis syllabis immutatis, apud diversos poetas temporibus variis natos. 689

19. De genere atque nominibus familiæ Porciæ. 691

20. Quod à scriptoribus eligantissimis major ratio habita sit sonitus vocum atque verborum jucundioris (quæ Græcis εὐφωνία dicitur) quam regulæ disciplinæque quæ à Grammaticis reperta est. 694

21. Verba T. Castricii rhetoris ad discipulos adolescentes de vestitu atque calceatu non decoro. 699

22. Comprecationes quæ ritu Romano fiunt diis, expositæ in libris sacerdotum ; inter quas Marti *Nerienem* tribuunt, & quid *Neriene* seu *Nerio* nomen importet. 703

23. M. Catonis consularis & censorii pulcherrima exprobratio contra philosophantes nomine & non re. 710

24. Quæsitum tractatumque quid sint

Digitized by Google

ſint *manubiæ*: atque inibi dicta quædam de ratione utendi verbis pluribus idem ſignificantibus. 712

25. Verba P. Nigidii, quibus dicit in nomine *Valerii* in caſu vocandi primam ſyllabam acuendam eſſe: & item alia ex ejuſdem verbis ad rectam ſcripturam pertinentia. 721

26. De verſibus, quos Virgilius ſectatus videtur, Homeri ac Parthenii. 722

27. De ſententia Panætii philoſophi, quam ſcripſit in libro de officiis ſecundo; qua hortatur, ut homines ad cavendas injurias in omni loco intenti paratique ſint. 723

28. Quod Quadrigarius *cum multis mortalibus* dixit, an quid & quantum differret ſi dixiſſet, *cum multis hominibus*. 724

29. Non hactenus eſſe *faciem*, qua vulgo dicitur. 726

30. Quid ſit in ſatyra M. Varronis, *ceninum prandium*. 727

Commentario quartodecimo hæc inſunt.

1. Diſſertatio Favorini philoſophi adverſus eos, qui Chaldæi appellantur, & exercetu motibuſque ſiderum & ſtellarum fata ſe hominum dicturos pollicentur. 733

2. Quem in modum diſſeruerit Favorinus conſultus à me ſuper officio judicis. 757

3. An æmuli offenſique inter ſeſe fuerint Xenophon & Plato. 765

4. Quod apte Chryſippus & graphice imaginem Juſtitiæ modulis coloribuſque verborum depinxit. 771

5. Lis atque contentio grammaticorum Romæ illuſtrium enarrata ſuper caſu vocativo vocabuli, quod eſt, *egregie*. 773

6. Cuimodi ſint, quæ ſpeciem doctrinarum habeant: ſed neque delectent neque utilia ſint; atque inibi de vocabulis ſingularium urbium regionumque immutatis. 775

7. Quod M. Varro Cn. Pompejo conſuli primum deſignato commentarium dedit, quem appellavit Iſagogicum, de officio ſenatus habendi. 778

8. Quæſitum eſſe diſſenſumque, an præfectus Latinarum cauſa creatus jus ſenatus convocandi conſulendique habeat. 789

Commentario quintodecimo hæc inſunt.

1. Quod in Q. Claudii annalibus, ſcriptum eſt, lignum alumine oblitum non ardere. 791

2. Quod Plato in libris, quos de legibus compoſuit, largiores lætioreſque in conviviis invitatiunculas vini non inutiles eſſe exiſtimaverit. 794

3. Quid M. Cicero de particula iſta ſenſerit ſcripſeritque quæ præpoſita eſt verbis *anfugio* & *anfero*. & an in verbo *autumo* eadem iſta hæc præpoſitio eſſe videri debeat. 797

4. Hiſtoria de Ventidio Baſſo ignobili homine; quem primum de Parthis triumphaſſe memoriæ traditum eſt. 798

5. Verbum *profligo* à pleriſque dici improprie inſciteque. 801

6. In libro M. Ciceronis de gloria ſecundo manifeſtum eſſe erratum, in ea parte in qua ſcriptum eſt ſuper Hectore & Ajace. 803

7. Obſervatum eſſe in ſenibus, quod annum fere ætatis tertium & ſexageſimum agant aut laboribus aut interitu aut clade aliqua inſignitum: atque inibi ſuper eadem obſervatione exemplum appoſitum epiſtolæ divi Auguſti ad Cajum filium. 804

8. Locus ex oratione Favorini veteris oratoris de cœnarum atque luxuriæ opprobratione, qua uſus eſt, quum legem Liciniam de ſumtu minuendo ſuaſit. 808

9. Quod Cæcilius poëta *frontem* genere virili non poëtice, ſed cum probatione & cum analogia appellavit. 811

10. De voluntario & admirando interitu

teritu virginum Milesiarum. 813

11. Verba S. C. de exigendis urbe Roma philosophis : item verba edicti censorum, quo improbati & coërciti sunt, qui disciplinam rhetoricam instituere & exercere Romæ cœperant. 814

12. Locus ex oratione Gracchi de parsimonia ac de pudicitia sua memoratissimus. 817

13. De verbis inopinatis, quæ utroqueversum dicuntur, & à grammaticis *communia* vocantur. 819

14. Quod Metellus Numidicus figuram orationis novam ex orationibus Græcis mutuatus est. 823

15. *Passis velis* & *passis manibus* dixisse veteres, non à verbo suo, quod est, *patior*, sed ab alieno, quod est, *pando*. 824

16. De novo genere interitus Crotoniensis Milonis. 826

17. Quam ob causam nobiles pueri Athenienses tibiis canere desierint, quum patrium istum morem canendi haberent. 827

18 Quod pugna belli civilis victoriaque C. Cæsaris, quam vicit in Pharsalicis campis, nunciata prædictaque est per cujuspiam remigis vaticinium eodem ipso die in Italia Patavii. 828

19. Verba M. Varronis memoria digna, ex satyra quæ inscribitur περὶ ἁδρομάτων. 830

20. Notata quædam de Euripidi poëtæ genere, vita, moribus, deque ejusdem fine vitæ. 831

21. Quod à poëtis Jovis filii prudentissimi humanissimique, Neptuni autem ferocissimi & inhumanissimi traduntur. 836

22. Historia de Sertorio duce, deque astu ejus commenticiisque simulamentis, quibus ad barbaros milites continendos conciliandosque sibi utebatur. 837

23. De ætatibus historicorum nobilium, Hellanici, Herodoti, Thucydidis. 840

24. Quid Vulcatius Sedigitus, in libro quem de poëtis scripsit, de comicis Latinis judicarit. 841

25. De verbis quibusdam novis, quæ in Cn. Mattii mimiambis offendere-mus. 844

26. Quibus verbis Aristoteles philosophus definierit syllogismum; ejusque definitionis interpretamentum verbis Latinis factum. 845

27. Quid sint *comitia calata*, quid *curiata*, quid *centuriata*, quid *censoria*, quid *tributa*, quid *concilium* : atque inibi quædam ejusmodi. *ibid.*

28. Quod erravit Cornelius Nepos, quum scripsit Ciceronem tres & viginti annos natum causam pro Sex. Roscio dixisse. 851

29. Quali figura orationis & quam nova L. Piso annalium scriptor usus sit. 853

30. Vehiculum, quod *petorritum* appellatur, cujatis linguæ vocabulum sit, Græcæ an Gallicæ. 854

31. Quæ verba legaverint Rhodii ad hostium ducem Demetrium, quum ab eo obsiderentur, super illa incluta Ialysi imagine. 855

Commentario sextodecimo hæc insunt.

1. Verba Musonii philosophi Græca, digna atque utilia audiri observarique, ejusdemque utilitatis sententia à M. Catone multis ante annis Numantiæ ad equites dicta. 858

2 Cuimodi sit lex apud dialecticos percantandi differendique, & quæ sit ejus legis reprehensio. 859

3. Quanam ratione effici dixerit Erasistratus medicus, si cibus forte deerit, ut tolerari aliquantisper inedia possit, & tolerari fames: verbaque ipsa Erasistrati super ea re scripta. 861

4. Quo ritu quibusque verbis fecialis populi Romani bellum indicere solitus sit his quibus populus Romanus bellum fieri jusserat. Et item in quæ verba conceptum fuerit jusjurandum de furtis militaribus sanciendis, & uti milites

Digitized by Google

milites ſcripti intra prædictum diem in loco certo frequentarent, cauſis quibuſdam exceptis, propter quas id jus jurandum remitti æquum eſſet. 864

5. *Veſtibulum* quid ſignificet; deque ejus vocabuli rationibus. 870

6. Hoſtiæ, quæ dicuntur *bidentes*, quid ſunt, & quam ob cauſam ita appellatæ ſunt: ſuperque ea re P. Nigidii & Julii Higini ſententiæ. 874

7. Quod Laberius verba plerasque licentius petulantiuſque finxit: & quod multis item verbis utitur, de quibus, an ſint Latina, quæri ſolet. 876

8. Quid ſignificet & quid à noſtris appellatum ſit, quod ἀξίωμα dialectici dicunt, & quædam alia quæ prima in diſciplina dialectica traduntur. 882

9. Quid ſignificet verbum in libris veterum creberrime poſitum *ſuſque deque*. 886

10. Quid ſint *proletarii*, quid *capite cenſi*, quid item ſit in XII. tabulis, *aſſiduus*, & quæ ejus vocabuli ratio ſit. 888

11. Hiſtoria ex Herodoti libris ſumta de Pſyllorum interitu, qui in Syrtibus Africanis colebant. 895

12. De his vocabulis quæ Cloatius Verus aut ſatis commode aut nimis abſurde & illepide ad origines linguæ Græcæ redigit. 897

13. Quid ſit *municipium*, & quid a *colonia* differat, & quid ſint *municipes*; quæque ſit ejus vocabuli ratio ac proprietas: atque inibi quod divus Hadrianus in ſenatu de jure atque vocabulo *municipum* verba fecit. 900

14. Quod M. Cato differre dixit *feſtinare* & *properare* & quam incommode Verrius Flaccus vim verbi, quod eſt, *feſtinant*, interpretatus ſit. 905

15. Quid Theophraſtus mirum de perdicibus ſcriptum reliquerit, & quid Theopompus de leporibus. 906

16. *Agrippas* à partus ægri & improſperi vitio appellatos; deque his deabus, quæ vocantur *Proſa* & *Poſtverta*. 907

17. Quæ ratio vocabuli ſit *agri Vaticani*. 908

18. Lepida quædam memoratu & cognitu de parte geometriæ, quæ ὀπτικὴ appellatur, & item alia κατοπτρικὴ, & tertia itidem quæ dicitur μεσολαβικὴ. 909

19. Sumta hiſtoria ex Herodoti libro ſuper fidicine Arione. 914

Commentario ſeptimodecimo hæc inſunt.

1. Quod Gallus Aſinius & Largius Licinius ſententiam L. Ciceronis reprehendunt ex oratione, quam dixit pro M. Cælio; & quid adverſus homines ſtolidiſſimos pro eadem ſententia vere digneque dici poſſit. 917

2. Verba quædam ex Q. Claudii annalium primo curſim in legendo notata. 919

3. Verba M. Varronis ex libro quinto & viceſimo Humanarum, quibus contra opinionem vulgariam interpretatus eſt Homeri verſum. 928

4. Quid Menander poëta Philemoni poëtæ dixerit, à quo ſæpe indigne in certaminibus comœdiarum ſuperatus eſt: & quod ſæpiſſime Euripides in tragœdia ab ignobilibus poëtis victus eſt. 930

5. Nequaquam eſſe verum quod minutis quibuſdam rhetoricæ artificibus videatur, M. Ciceronem, in libro quem de amicitia ſcripſit, vitioſo argumento uſum, ἀμφισβητούμενον ὡς ὁμολογουμένῳ poſuiſſe: totumque id conſideratius tractatum exploratumque. 932

6. Falſum eſſe, quod Verrius Flaccus in ſecundo librorum, quos de obſcuris M. Catonis compoſuit, de *ſervo receptitio* ſcriptum reliquit. 935

7. Verba hæc ex Atinia lege, QUOD. SUBREPTUM. ERIT. EIUS. REI. ÆTERNA. AUCTORITAS. ESTO. P. Nigidio & Q. Scævolæ viſa eſſe non minus de præterito furto, quam de futuro caviſſe. 937

8. In

8. In ſermonibus apud menſam Tauri Philoſophi quæri agitarique hujuſmodi ſolita, cur oleum ſæpe & facile, vina rarius congelaſcant, acetum haud fere umquam, & quod aquæ fluviorum fontiumque durentur, mare gelu non duretur. 939

9. De notis litterarum quæ in C. Cæſaris epiſtolis reperiuntur, deque aliis clamdeſtinis litteris ex vetere hiſtoria petitis: & quid *ſcytale* ſit *Laconica*. 943

10. Quid de verſibus Virgilii Favorinus exiſtimarit, quibus in deſcribenda flagrantia montis Ætnæ Pindarum poëtam ſequutus eſt: collataque ab eo ſuper eadem re utriuſque carmina & dijudicata. 948

11. Quod Plutarchus in libris Symposiacis opinionem Platonis de habitu atque natura ſtomachi fiſtulæque ejus quæ πρόχειος dicitur, adverſum Eraſiſtratum medicum tutatus eſt auctoritate adhibita antiqui medici Hippocratis. 954

12. De materiis infamibus, quas Græci ἀδόξους appellant, à Favorino exercendi gratia diſputatis. 961

13. *Num*, particula quot quaſque varietates ſignificationis habeat, & quam ſæpe in veterum ſcriptis obſcura ſit. 963

14. Sententiæ ex Publii mimis ſelectæ lepidiores. 965

15. Quod Carneades Academicus elleboro ſtomachum purgavit ſcripturus adverſus Zenonis Stoïci decreta: deque natura medelaque ellebori candidi & nigri. 968

16. Attales Ponticas vim habere venenis detergendis potentem: atque inibi de Mithridati regis in id genus medicamentis ſollertia. 972

17. Mithridatem Ponti regem quinque & viginti gentium linguis loquutum, Quintumque Ennium tria corda habere ſe dixiſſe, quod tres linguas percalluiſſet, Græcam, Oſcam, Latinam. 974

18. Quod M. Varro C. Salluſtium hiſtoriæ ſcriptorem deprehenſum ab Annio Milone in adulterio ſcribit, & loris cæſum, pecuniaque data dimiſſum. 975

19. Quid Epictetus philoſophus dicere ſolitus ſit hominibus nequam & impuris diſciplinas philoſophiæ ſtudioſe tractantibus: & quæ duo verba obſervanda præceperit omnium rerum longe ſalubria. 976

20. Verba ſumta ex Sympoſio Platonis numeris coagmentiſque verborum ſcite, modulate, apteque exercendi gratia in Latinam orationem verſa. 978

21. Quibus temporibus poſt Romam conditam Græci Romanique illuſtres viri floruerint ante ſecundum bellum Carthaginienſium. 980

Commentario octavodecimo hæc inſunt.

1. Diſputationes à philoſopho Stoïco, & è contra à Peripatetico, arbitro Favorino, factæ: quæſitumque inter eos, quantum in perficienda vita beata virtus valeret; quantumque eſſet in iis quæ dicuntur extranea. 1014

2. Cujuſmodi quæſtionum certationibus Saturnalicia ludicra Athenis agitare ſoliti ſumus: atque inibi inſperſa quædam ſophiſmata & ænigmata oblectatoria. 1017

3. Quid Æſchines rhetor in oratione, qua Timarchum de impudicitia accuſavit, Lacedæmonios ſtatuiſſe dixerit ſuper ſententia probatiſſima, quam improbatiſſimus homo dixiſſet. 1022

4. Quod Sulpicius Apollinaris prædicantem quemdam à ſeſe uno Salluſtii hiſtorias intelligi illuſit, quæſtione propoſita, quid verba iſta apud Salluſtium ſignificarent; *incertum ſtolidior an vanior*. 1024

5. Quod Q. Ennius in ſeptimo annali *quadrupes eques*, ac non *quadrupes equus*, ut legunt multi, ſcriptum reliquit. 1027

6. Quod Ælius Meliſſus, in libro cui titulum

titulum fecit *de loquendi proprietate*, quem quum ederet *cornum* esse *copiæ* dicebat, rem scripsit neque dictu neque auditu dignam; quum differre *matronam* & *matremfamilias* existimavit differentia vanissima. 1030.

7. Quem in modum Favorinus tractaverit intempestivum quemdam de verborum ambiguitatibus quærentem: atque ibi quot significationes capiat *concio*. 1032

8. Ὁ μισοπάλυζος ὁ ὁμοιόπτωτος, atque alia id genus, quæ ornamenta orationis putantur, inepta esse & puerilia, Lucilii quoque versibus declarari. 1036

9. Quid significet apud M. Cat. verbum *insecendo*, quodque *insicendo* potius legendum sit, quàm quod plerique existimant, *insequendo*. 1037

10. Errare istos, qui in explorandis febri pulsus venarum pertentari putant, non arteriarum. 1040

11. Verba ex carminibus Furii Antiatis inscitè a Cæsellio Vindice reprehensa, versusque ipsi, in quibus ea verba sunt subscripti. 1043

12. Morem istum veteribus nostris fuisse, verba *patiendi* mutare ac vertere in *agendi* modum. 1044

13. Quali talione Diogenes philosophus usus sit pertentatus à dialectico quodam sophismatio impudenti. 1047

14. Quid sit numerus *hemiolios*, quid *epitritos*, & quod vocabula ista non facilè nostri ausi sunt vertere in linguam Latinam. 1049

15. Quòd M. Varro in heroïs versibus observaverit rem nimis anxiæ & curiosæ observationis. 1050

Commentario Nonodecimo hæc insunt.

1. Responsio cujusdam philosophi interrogati, quam ob causam maris tempestate palluerat. 1051

2. Ex quinque corporis sensibus duos esse cum belluis maximè communes. 1055

3. Quòd turpius est frigidè laudari, quàm acerbius vituperari. 1057

4. Quamobrem venter repentino timore effluat, quare etiam ignis urinam lacessat. 1058

5 Ex Aristotelis libris sumtum, quòd nivis aqua potui pessima sit, & quòd ex nive crystallus concreatur. 1059

6 Quòd pudor sanguinem ab extra diffundit, timor verò contrahit. 1062

7. Quid sit *obesum*; nonnullaque alia prisca vocabula. 1063

8. Quæstio an *harena*, *cælum*, *triticum*, pluralia inveniantur: atque inibi de *quadrigis*, *inimicitiis*, nonnullis præterea vocabulis: an singulari numero comperiantur. 1065

9 Antonii Iuliani in convivio ad quosdam Græcos lepidissima responsio. 1070

10 Verba hæc, *præter propter*, in usu vulgi prodita, etiam Ennii fuisse. 1077

11. Ponit versus Platonis amatorios quos admodum juvenis lusit, dum tragœdiis contendit. 1080

12. Dissertatio Herodis Attici super vi & natura doloris, suæque opinionis affirmatio per exemplum indocti rustici, qui cum rubis fructiferas arbores præcidit. 1083

13. Quos *pumiliones* dicimus, *Græcè* νάνους appellari. 1085

14. Contemporaneos fuisse Cæsari & Ciceroni M. Varronem & P. Nigidium ætatis suæ doctissimos Romanos: & quod Nigidii commentationes propter earum obscuritatem subtilitatemque in volgus non exeunt. 1087

Commentario Vigesimo hæc insunt.

1. Disceptatio Sex. Cæcilii jurisconsulti & Favorini philosophi de legibus duodecim tabularum. 1089

2. Vocabulum *fiticinum*, in M. Catonis oratione quid significet. 1108

* * *

3. Quam

Digitized by Google

3. Quam ob cauſam L. Accius poëta in pragmaticiis *ſcinniſtas nebuloſo nomine* eſſe dixerit. 1110

4. Artificum ſcenicorum ſtudium amoremque inhoneſtum probroſumque eſſe : & ſuper ea re verba Ariſtotelis Philoſophi adſcripta. 1111

5. Exempla epiſtolarum Alexandri regis & Ariſtotelis philoſophi ita uti ſunt edita : eaque in linguam Latinam verſa. 1113

6. Quæſitum atque tractatum, utrum ſit rectius dicere, *habeo curam veſtri*, an *veſtrum*. 1116

7. Quam diverſæ Græcorum ſententiæ ſuper numero Niobæ filiorum. 1118

8. De iis quæ habere *συμπτώματα* videntur cum luna augeſcente. 1119

9. Qualibus verbis delectari ſolitus ſit Antonius Iulianus poſitis in miniambis, quos Cn. Matius ſcripſit. 1121

10. Quid vocabulum *ex jure manum conſertum*, ſignificet. 1124

11. Quid ſit *ſeulnæ* verbum poſitum apud M. Varronem. 1128

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER PRIMVS.

Caput I.

Quali proportione, quibuſque collectionibus Plutarchus ratiocinatum eſſe Pythagoram philoſophum dixerit, de comprehendenda corporis proceritate, qua fuit Hercules, quum vitam inter homines viveret.

PLVTARCHVS [2] in [3] libro, quem de Herculis quali inter homines fuerit animi corporiſque ingenio & virtutibus, conſcripſit, [4] ſcite ſubtiliterque [5] ratiocinatum [6] Pythagoram philoſophum dicit,

1 *Quali proportione*] *Quali proportione* (inquit quiſquis eſt hujus eſt ſummæ ſeu tituli ſcriptor) *quibuſque collectionibus Plutarchus ratiocinatum eſſe Pythagoram philoſophum dixerit.* Atqui ex ratiocinatione fiunt collectiones, non autem ex collectionibus ratiocinatio. Aut (ut apertius loquar) ratiocinando colligimus, hoc vel illud ita vel ita ſe habere: non autem colligendo ratiocinamur. Sic tamen ut fatear, poſſe alterutrum eorum tali loco ſufficere, quum minus exacte proprietas obſervatur. Copulari enim ea videmus à noſtro Gellio, tanquam ſynonima, aut ſaltem ſynonimis ſimilia, & ad eandem ſignificationem pertinentia: ubi ſcribit, *Nam ſi, ut in diſciplinis traditur, ita colligere & ratiocinari velis.* Sunt autem ſumpta hæc verba ex capite octavo libri ſecundi: ubi *colligere & ratiocinari* nihil aliud eſt quam quod Græci uno verbo dicunt συλλογίζεσθαι: quum itidem paulò ante dixiſſet *Syllogiſmo eſſe uſum* pro συλλογίζεσθαι. Jam vero illud, *Quali proportione ratiocinatum eſſe*, an ſatis apte dictum eſt? Perinde enim eſt ac ſi dixiſſet: *Quo proportionis genere ratiocinatum eſſe.* Quum, verbis Gellii atque adeo rationi inſiſtendo, ita loquendum fuiſſet, *Quomodo Pythagoras, teſte Plutarcho, ex Herculani pedis menſura collegerit, habita proportionis ratione, quæ totius corporis fuiſſet longitudo.* Dico autem *collegerit*, potius quam *ratiocinatus ſit*, quoniam ſequitur *ratione.* Aut certe dicendum ita fuiſſet, *Quomodo Pythagoras, autore Plutarcho, Herculani pedis menſuram ex ſpatio Olympici ſtadii, & hinc totius corporis longitudinem comprehenderit.* Steph.

Abfuiſſe hunc titulum ex antiquiſſima editione liquet.

2. *Plutarchus*] Multa ſcripta Plutarchi perierunt, quod partim ex ipſo ſcimus, qui deperdita è ſuis citat: partim ex vereri opuſculorum catalogo; quem in ſuis ſe manuſcriptis reperiſſe teſtatur Henr. Stephanus: partim

dicit, in reperienda[7] modulandaque[8] ſtatus longitudiniſque ejus præſtantia. nam quum fere conſtaret,[9] curriculum

ex Gellio noſtro, Philoponо, aliis qui Plutarchum laudant in libris variis, quos nos non habemus. Quemadmodum verò non pauca ejus periêrunt; ita & aliqua genuinis permiſcentur, quæ alium habent auctorem. Forte Πλούταρχον τὸν πάππον, ut eum vocat Io. Tzetzes Chil. 1. hiſt. XIV; Et hujus credo junioris Plutarchi fuerint quoque libri 5. περὶ τῶν ἀρετῶν τοῦ τῶν Φιλοσόφων, item liber περὶ παθῶν: quem Plutarchi ejus, cujus de amatoriis affectionibus librum habemus, eſſe credebat Janus Cornarius: ut ex præfatione eâ conſtat, quam Marcello Empirico præmiſit. Imò & alii fuere ſcriptores Plutarchi nomine. Ut Nicandri interpres, teſte Stephano in Κορώνη. Poterat verò & de iſtis; quibus caremus, & aliis quibuſdam, quæ ſub ejus nomine leguntur, certius judicium ferri; ſi nobis viſus foret ὁ πίναξ ſive καταγραφὴ; quam, ut ait Suidas, de Plutarchi ſcriptis fecerat Lamprias filius; quamque in Italia editam eſſe, refert Joannes Rualdus libro de vita Plutarchi cap 6. Opinor, non aliam eſſe ab ea, cujus antea ex H. Stephano meminimus. *Vide Voſſ. de Hiſtor. Græcis.*

3. *Libro*] Ita in Buſlidiano. ubi titulus Græcus, qui in vulgatis non exrat; nimirum ὁπόση ψυχῶν καὶ σωμάτων ἀνθρώποις ἐστὶ σύνεσις καὶ ἀρετῶν διαφορά, id eſt, *quanta ſit animarum corporumque inter homines differentia, quo ad ingenium & virtutem.* Dubitat tamen Carrio an in Codice Buſlidiano titulus latinus Gellii ſit, an potius gloſſema. Vide illum l. 3. Antiq. Lect. c. 17.

4. *Sciſſe*] Venuſte, eleganter.

5. *Ratiocinatum*] Id eſt, poſuiſſe rationem, vel ſupputationem & calculum: diſcurrendo à pari numero pedum & impari menſura ſtadiorum, ad imparitatem pedum Herculis & aliorum. *B.*

6. *Pythagoram*] Qui ſectæ Italicæ autor, Pherecydæ Syri, vel potius Scytii diſcipulus, ab eo Theologiam & Philoſophiam myſticam hauſit, multũ idem numeris & proportionibus tribuit, vide *Meurſium de Denario Pythagorico.*

7. *Modulandaque*] Metienda, colligenda ex proportione pedum longitudinem corporis. Modus enim μέτρον.

8. *Status*] Columella lib. 7. *Statum longiorem & productiorem* dixit.

9. *Curriculum ſtadii*] Stadium pro menſura geometrica, vel pro ipſo loco ſumitur, in quo ſe exercebant curſores & athletæ, aliquando pro ipſa ſtructura, ex qua ſpectabantur certamina, de cujus forma vide Mercurialem lib. 4. de Arte Gymnaſtica cap. 10. & Hermolaum Barbarum in Vitruvium. *Stadii*] Mire torquent ſè hoc loco eruditi homines, dum ſtadii appellationem, ad Geometricam menſuram CXXV. paſſuum, hoc eſt, DCXXV. pedum applicare conantur. Cum tamen hic Gellius ſtadium accipiat ſexcentos pedes tantum. Sic opinior Suidas innuit eſſe duplicem ſtadii rationem ſive appellationem. Alteram qua intelligitur ſpatium, quod homo unico ſpiritu, curſu ſuo tranſmittere queat, quod procurrentis robore, aut fragilitate nunc brevius, nunc longius redditur, quam ſtadii appellationem hic Gellius videtur amplecti. Alteram, quæ ſit Geometrica, de qua Plinius lib. II. c. XXIII. continens, ut diximus, pro certo ſexcentos & XXV. pedes, qua utuntur coſmographi, quæ & à longiſſimo curſu humani ſtadio deſumpta videtur. *M. Stadii*] Tria faciunt ſtadiorũ genera; Italicum, Olympicum, & Pythicum, unum quodque diſpari menſura. Nam Italicum, facit

ſum ſtadii, quod eſt [10] Piſæ ad Jovis [11] Olympii, [12] Herculem

facit pedes ſexcentos viginti quinque, uti etiam Plin. lib. 2. c. 24. Columell. lib. 5. de re ruſt. cap. 1. Iſidor. lib. 15. Orig. c. 16. Olympicum pedes ſexcentos. quot etiam Herod. lib. 11. p. 167. Suid. in στάδιον, item μίλιον, & πλίθρον. Pythicum pedes mille. Sed inter Italicum & Olympicum ſtadium nullam eſſe differentiam, acutiſſime animadvertit Lucas Pætus lib. 1. de menſur. & ponderib. pag. 3. & Robert. Hueſ. tractat. de glob. part. 3. c. 2. Nam pes Græcus excedit pedem Romanum ſemuncia. Sexcentæ autem ſemunciæ cõſtituunt pedes illos viginti quinq; , quibus pes Græcus Rom. pede longior eſt.

10. *Piſæ*] Vulgo, *Piſis*. *Piſæ* legendum eſt ſingulariter, neq; enim quod ſciam, Piſa hæc Græciæ civitas, quæ poſtea Olympia dicta eſt, apud ullum ſcriptorem pluraliter dicitur. Nam quod Virg. Piſas in plurali extulit, intelligit Piſas Italiæ urbem, à Græca ſic tranſnominatam; certe Plin. in Græcia Piſam una cum Stephano, in Italia Piſas collocat.

11. *Olympii*] Scilicet fanum. Jupiter Olympius cognominatus eſt quod apud Piſam, ſive Olympiam, magnificis certaminibus coleretur. Unde Olympiades dictæ, quæ quinto anno celebrabantur. Nam Ovidius fallitur, qui cum luſtro confundit. De earundem origine vide Scal. ad Euſeb. Extant Pindari variis Olympica cantica. *Olympii*] Hic fanũ illud Jovis orbi notum, & Gymnica certamina, quæ Hercules inſtituit, Iphitus reſtauravit Strab. l. 8. ex auro ſolido ſimulacrum fabrefactum ait: Plin. l. 34. ex ebore, ſingulari Phidiæ artificio. potuit utrunque verum eſſe, ſi diverſa ſimulachra intelligantur. Nam præter fanum Olympii Jovis, fuit ejuſdem quoque delubrum ſive ſacellum in quo σύμβωμος Neptuno viſebatur, & quidem longe antiquior illo Phidiaco. Sex enim illic erant delubra totidemque aræ, quibus inſiſtebant θεοὶ σύμβωμοι. Vide Pauſaniam, & Scholiaſtem Pindari Ode V. Olympiorum. Colebatur cum Jove quoque Olympio Jupiter μυιάγρος. Putant *Myiodem* Plinio dici lib. XXIX. cap. VI. his verbis: *Nullum animal minus docile exiſtimatur, minoriſque intellectus: quo mirabilius eſt Olympiæ ſacro certamine, nubes earum immolato tauro deo quem Myioden vocant, extra territorium id abire.* De muſcis loquitur, hic eſt quem Ἀπόμυιον Διὰ vocatum, cultumque apud Eleos tradit Pauſanias in Eliacis, ὡς ἐλαύνοιεν ἠλείας ὅλυμπιάδος ἕνεκα μυίας. Quippe & muſcis ipſis Olympiæ ante omnia ſacrificari ſolitum, ut inde abirent, & in poſterum moleſtæ non eſſent, ſcribit Antiphanes Comicus apud Athenæum his verſibus, qui ita in numeros ſuos reſtituendi ſunt:

-- ὥσπερ ἐν τῇ πόλει
Τὰ θεῖα πρῶτ' ἀφορῶσι, κἄπειτ' ἐξῆς
Ἐπὶ τοῖσ' ἄκλητοι εἶσιν ὅτι τιμιώτατοι
Πορεῖα τρέφουσ' ἐν δήμοις, ἀεὶ θ' ὑπάρχει
Ὀλυμπιάσι φησὶ τοῖς μύιαις πιεῖν
Βοῦν τοῖς ἀκλήτοις ἀποσφαγιάσαντι
πανδοκεῖ.

Jupiter Ἀπόμυιος, Olympiæ tantum colebatur ad expellendas muſcas, quæ tempore ſacri certaminis propter ſacrificia magna multitudine Olympiam advolabant, quod ſingulis tantum inſtis factitari ſolebat. At Elii ſive Elidenſes quotannis ſacra faciebant Deo μυιάγρῳ ut muſcas exterminaret, quarum multitudo aëris tractum peſtilenti ſpiritu cõrumpebat. Regiones autem illas muſcis vehementer infeſtas fuiſſe vel inde liceat colligere, quod Arcades Eleis contermini Μύαγρον etiam Deum coluerint, ut importuni & improbi animalis moleſtia liberarentur. *Salm.*

12. *Herculem*] Pauſanias ſcribit Herculem fuiſſe quatuor cubitis & pede longum. Hunc tanquam Deum Ἀπό-

culem pedibus ſuis metatum, idque feciſſe longum pedes [13] ſexcentos; cætera quoque ſtadia [14] in terra Græcia, ab aliis poſtea inſtituta, pedum quidem eſſe numero ſexcentûm, ſed tamen aliquantulum breviora: facile intellexerit, modum ſpatiumque plantæ Herculis ratione [15] proportionis habita, tanto fuiſſe quam aliorum procerius, quanto Olympicum ſtadium longius eſſet quam cætera. Comprehenſa autem menſura Herculani pedis, [16] quanta longinquitas corporis ei menſuræ conveniret, ſecundum naturalem membrorum omnium inter ſe [17] competentiam, modificatus eſt: atque ita id colligit, quod erat conſequens; tanto fuiſſe Herculem corpore excelſiorem quam alios; quanto Olympicum ſtadium cæteris pari numero factis anteiret.

μυῶν coluiſſe Romanos Clemens in Protreptico teſtatur. In Elide Jovem Ἀπόμυιον fuiſſe ſupra dixi.

13. *Sexcentos*] Legitur etiam, *ducentos*.

14. *In terra Græcia*] Ita Plautus in Trinummo: *terra Arabia*. Cato, *Italia*.

15. *Proportionis*] *Proportio* apud Mathematicos eſt, cum numeri duo aut plures, cum item magnitudines inter ſe comparantur, ad ſimilitudinem ſecundæ comparationis, juxta æqualitatem, aut inæqualitatem. Sic proportionem facis ſi dicas, ut ſe habent quatuor ad duo, ſic octo ad quatuor, & quanto eſt longior pes Herculanus alterius alicujus pede, tanto item ſtadium Herculanum pede ſexcenties commenſum, longius eſt eo ſtadio quod alterius pede toties transmiſſum eſt.

16. *Quanta longinquitas corporis, &c.*] Hæc verba à veteribus editionibus abſunt, & hic ex libro Buſidiano repoſuit Carrio, quæ niſi interjiciantur, ſententiam orationis ſuſpenſam relinquunt, neque eam abſolvunt.

17. *Competentiam*] Symmetriam.

CAP. II.

Ab Herode Attico Cl. V. tempeſtive deprompta in quendam jactabundum & glorioſum adoleſcentem, ſpecie tantum philoſophiæ ſectatorem, verba Epicteti Stoici, quibus feſtiviter à vero Stoico ſejunxit vulgus loquacium nebulonum, qui ſe Stoicos nuncuparent.

[1] HErodes Atticus, vir & Græca facundia & conſulari honore præditus, arceſſebat ſæpe nos, quum apud magi-

1. *Herodes Atticus*] Suidas bis conſulatu functum refert. Sub Adriano & M. Antonino Imperatoribus eruditus à Favorino, & Polemone.

magiſtros Athenis eſſemus, in villas ei urbi proximas, me & Cl. V. Servilianum, complureiſque alios noſtrates, qui Roma in Græciam ad capiendum ingenii cultum conceſſerant. Atque ibi tunc, quum eſſemus apud eum in villa, cui nomen eſt [2] Cephiſia, & [3] æſtu anni & [4] ſidere autumni flagrantiſſimo; propulſabamus caloris incommoda [5] lucorum umbra ingentium, longis ambulacris & [6] mollibus ædium [7] poſticum refrigerantibus, [8] lavacris nitidis & [9] abundis & collucentibus, totiuſque villæ venuſtate [10] aquis undique canoris atque avibus perſonante. Erat ibidem nobiſcum ſimul adoleſcens philoſophiæ ſectator, diſciplinæ, ut ipſe dicebat, Stoicæ, ſed loquacior, [11] impendio & promptior. Is plerumq; in convivio, ſermonibus, qui poſt epulas haberi ſolent, multa atque immodica de philoſophiæ doctrinis intempeſtive atque [12] inſubide diſſerebat,

ne. Ejus vitam deſcribit Philoſtratus.

2. *Cephiſia*] Cephiſiam urbem cum undecim aliis, quarum nomina à Strabone libr. IX. recenſentur, in unam Athenienſem civitatem contraxiſſe Theſeus dicitur. Sed potius forſan à Cephiſo fluvio, hæc villa nomen accepit, qui circa Athenas in mare immittitur. *Cephiſia*] Fortaſſe appellatione ſumpta à Cephiſio amœniſſimo fonte, quem in agro Attico ſcaturire tradit Plin. lib. IV. cap. I. Erat enim receptum apud veteres, quod ex Catone colligi poteſt, villas in propinquo fontem aliquem habere.

3. *Æſtu*] Calore.

4. *Sidere*] Caniculam intelligit, de cujus exortu vide Plin. vel per ſidus ſolem accepit. Ita & alii veteres.

5. *Lucorum*] Lucus proprie ſylva ſacra, quod luminibus religionis cauſa luceret. Iſidor. lib. XIV. ſicut Græcorum ἄλσος, quod aquis irriguum erat, ut Homeri interpres teſtatur.

6. *Mollibus*] Jucundis, placidis, amœnis. Græci dicunt μαλακοῖς, poteſt hic comma poni.

7. *Poſticum*] Id eſt, poſteriorem partem & exitum. Horat. *Atria ſervantem poſtico falle clientem.*

8. *Lavacris*] Balneis. De quibus late F. Urſinus in appendice de Triclinio. poteſt jungi verbo *refrigerantibus.*

9. *Abundis*] Vide cap. 2. notata à Jano Mellero Palmerio in *ſpicilegio.*

10. *Aquis undique*] Unde Virgil.

Nec percuſſa juvant fluctu tam littora, nec quæ
Saxoſus inter decurrunt flumina valles.

Et Ovid.

Aſpice labentis lucundo murmure rivos.

Nimis tamen poëtice aquæ dicerentur canoræ, unde mallem diſtinguere ut ſit *canoris atque avibus* vel *canoriſque. B.*

11. *Impendio*] Plus quam ſatis, ſupra modum.

12. *Inſubide*] Præcipitanter, ἀσυντόνως, inſulſe. Ita & ſubidus dicitur lib. XII. cap. XII. utitur & Macrobius lib. VII. Sat. legitur etiam *inſolite.*

bat, præque ſe uno cæteros omneis [13] linguæ Atticæ principes, gentemq; [14] omnem togatam, totumq; [15] nomen Latinum, rudes eſſe & agreſtes prædicabat: atq; interea vocabulis [16] haud facile cognitis, ſyllogiſmorũ [17] captionumq; dialecticarũ laqueis ſtrepebat, [18] κυριεύοντας, ἡσυχάζοντας καὶ σωρείτας, alioſque id genus [19] griphos neminem poſſe dicens niſi ſe diſſolvere: rem vero ethicam, naturamque

13. *Attica lingua*] Linguam Atticam dicit pro Græcorum eloquentia, quæ ſit omnium longe mundiſſima gratiſſimaque. Siquidem è quinque linguæ Græcæ differentiis, Attica proprietas omnium ſemper fuit laudatiſſima, de qua multa vide apud Fab. lib. XI. Item Cicer. in Perfecto Oratore.

14. *Gentemque omnem togatam*] Romanam. toga enim Romanorum propria, pallium Græcorum. Hinc togatæ fabulæ, & palliatæ, quod Latini, Græcique argumenti eſſent. Vide Aldum Manutium de toga lib. 1. de quæſit. per Epiſtol.

15. *Nomen Latinum*] De Latio vide Cluverum in deſcriptione Italiæ.

16. *Haud facile cognitis*] Quorum autor Zeno: Cicero III. de Finib. *Zeno quoque eorum Princeps, non tam rerum inventor fuit quam verborum novorum.*

17. *Captionum*] *Subtile vel ſpinoſum dicendi genus* appellat Cicero. Sed his omnibus ad oſtentationem hic juvenis abutebatur.

18. Κυριεύοντας] Inter eas ſophiſmatũ argutias, quibus præclaram diſſerendi diſciplinã Stoici inquinarunt, numeratur à veteribus ὁ κυριεύων λόγος, &, quem Acervum Latini, Græci Σωρείτην vocant; & is, quem, quod ad ſingulas Soritis interrogationes aſſenſum ſuſtineret, ac quieſceret, dixerunt ἡσυχάζοντα. Vulgò, κυριῶν καὶ σκληύοντας ψευδεῖς. Ita enim is locus vulgò ridicule legitur. In libro Vaticano, cujus excerpta à Wouwerio humaniſſime nobiſcum communicavit V. C. quem honoris cauſſa nomino, Geberartus Elmanhorſtius, ita legitur, κυριῶντας ἡζυχάζοντας ἰδωρείτας. Non dubitabis puto, quin vere à nobis emendatum ſit, κυριεύοντας, ἡζυχάζοντας, καὶ σωρείτας. *Rurgerſ.* Κυριεύοντας, &c.] Dominantes, Quieſcentes & Acervos. Sunt ſophiſmatum dialecticorum vocabula. Sic autem reſtituit hunc locum Janus Rutgerſius, eo verius, quod horum ipſorum cum deriſu meminit hoc libro capiteque eodem & præcedenti Arrianus.

19. *Griphos*] Γρίφος eſt naſſa piſcatoria, id eſt, vas vimineũ multis nodis, multis laqueis textum & flexum, ad piſces capiendos, claudendos. Hinc perplexa & flexuoſa dicta, ænigmata γρίφοι vocata antiquis: ſimilitudine inflexæ illius & implexæ vimimum texturæ. Suidas: Γρίφος· τὸ δίκτυον. λέγε] ὃ καὶ ὁ δίαυλος, καὶ ὁ συμπεπλεγμένος λόγος, ὁ ἔχων πολὺ τὸ ἑαυτῷ μὴ φαινόμενον. Lucianus: τὰ αἰνίγματα καὶ τοὺς γρίφους ἀκούσας. Paraſitus in lapide antiquo: *Viatores optimi, bis nugis, griphis, ambagibuſque meis condonate peſcinum.* Hi Griphi ſæpius etiam verſibus conſtabant, ut indicat libr. X. Athenæus. Unde poëmati Auſoniano index, *griphus*. Colv. in Apul.

10. *Vivin-*

que humani ingenii, [20] virtutumque origines, officiaque earum confinitima aut contraria, morborum [21] vitiorumque fraudes, animorumque labes ac peſtilentias, aſſeverabat nulli eſſe magis ea omnia explorata, comperta, meditataque quam ſibi. [22] cruciatibus autem doloribuſque corporis & periculis mortem minitantibus habitum ſtatumq; vitæ beatæ, quem ſe eſſe adeptum putabat, neque lædi, neque imminui exiſtimabat; ac ne oris quoque & vultus ſerenitatem Stoici hominis unquam ulla poſſe ægritudine obnubilari. Has ille inaneis quum [23] flaret glorias, jamque omnes

20. *Virtutum origines*] Quarum quatuor M. Cicer. ex Stoicorum ſententia lib. Offic. ſtatim in princip. oſtendit.

21. *Vitiorum fraudes*] Non otioſum eſt quod vitiorum fraudes dicit, quod vitia ſeſe virtutis ſpecie hominibus inſinuent, unde Horat.

In vitium ducit culpæ fuga, ſi caret arte
Vitiorum fraudes] Incommoda, fallaciã. Sunt tamen qui repoſuerunt, *ſordes*.

22. *Cruciatibus*] Ita quidem Stoici, non tamen cruciatus, mortem aliaque mala contemnebant, ſed virtutem omnibus malis ſuperiorem ſtatuebant. Audi Senecam Epiſtol. LXVI. *Eſtne aliquod contra Naturam igitur bonum? minime. Sed illud aliquando contra naturam eſt, in quo bonum illud exiſtit. Vulnerari enim, & ſubjecto igne tabeſcere, contra Naturam eſt: ſed interiſta ſervare Animum infatigabilem, ſecundum Naturam eſt. Et ut, quod volo, breviter exprimam, materia boni aliquando contra Naturam eſt, Bonum unquam: quoniam Bonum ſine Ratione nullum eſt, ſequitur autem Ratio Naturam.* Veriſſime. Imo adeo Bona hæc ſunt ut etiam aliquando optanda. Quo modo? iſto. ut *non incommoda optabilia ſint, ſed Virtus qua perferuntur incommoda.* ut idem Seneca Epiſt. LXVII. Ecce in Exemplo: *tormenta abeſſe à me velim: ſed ſi ſuſtinenda fuerint, ut me in illis fortiter, animoſe, honeſte geram, optabo.* Miles pugnam aut vulnera non optat, ob ipſa: ſed gloriæ aut victoriæ mixta, optat. Itaque *non ultro præbebit ſe periculis fortis: neque etiam timebit illa, ſed vitabit. Cautio illum decet, timor non decet.* Idem Epiſt. LXXV. *Scit omnia hæc externa, quæ mala appellantur, non niſi timidis timenda eſſe. Sentit tamen, atque etiam dolet. Senſum enim hominis nulla exuit virtus: ſed non timet, & invictus ex alto dolores ſuos ſpectat.* Vides cujuſmodi Bona ſint; ſed Bona, imo & illis quæ ſatam faciem habent paria. Supra tetigi, ſed iterandum eſt ex Seneca Epiſt. LXXI. *Quid ergo? jacere in convivio, & torqueri, paria ſunt? Hoc mirum videtur tibi? illud licet magis admiseris. jacere in convivio, Malum eſt: torqueri in equleo, Bonum eſt: ſi illud turpiter, hoc honeſte fit. Bona iſta aut Mala non efficit materia, ſed virtus. Hæc ubicumque apparuit, omnia ejuſdem menſuræ ac pretii ſunt.* Et quid mirum Stoicos dicere, quibus nullum extra animum Malum eſt? ecce Epicurus ille voluptatis magiſter, Doloris hoſtis, quas voces teſte Cicerone emittit? *Si uratur ſapiens, ſi crucietur, in Phalaridis tauro ſi erit, dicet, quam ſuave eſt hoc! quam hoc non curo!* Lipſ.

23. *Flaret glorias*] Tumidas efflaret jactationes. *Glorias*] Ut Fab. lib. XI. inquit, *Omnis jactatio eſt odioſa, ſui vero eſt odioſiſſima.*

omnes finem cuperent, verbisque ejus defatigati [24] pertæduissent: tum Herodes Græca, ut hujus plurimus mos fuit, oratione utens, [25] Permitte, inquit, philosophorum ampliſſime, quoniam respondere nos tibi non quimus, quos [26] idiotas & rudes vocas, recitari ex libro, quid de hujuscemodi magniloquentia vestra senserit dixeritque [27] Epictetus, Stoicorum vel maximus, jussitque proferri dissertationum Epicteti degestarum ab [28] Arriano [29] secundum

24. *Pertæduissent*] Inusitate utitur hoc verbo personaliter. Sed & rara est ea vox impersonali: *pertæsum* est frequens, ut Æneid. IV.

Si non pertæsum thalami tædæque fuisset. B.

25. *Permitte*] Græca hæc vertit Gellius.

26. *Idiotas*] Imperitos. proprie hæc vox privatum denotat cui opponitur ὁ ἔμπειρος apud Demosthenem, quia vulgus solet esse imperitum. Cœlius Aurelianus inertes vocavit. *Idiotas, & rudes*] Sic legit Ludov. Carr. lib. 3. antiq. lect. cap. 17. vulgo *rudes* omittitur.

27. *Epictetus*] Clarum hic sidus se ostendit, Epictetus ævo, non merito Seneca posterior. Et scriptorum pondere, si non numero, comparandus, vita præponendus. Ille vir totus à se & à Deo, nihil à Fortuna fuit. Origine vilis & inter servos; corpore claudus ac debilis; mente nobilissimus, & inter omnis ævi lumina refulsit. Ipse de se Epigrammation hoc scripsit:

Δοῦλος Ἐπίκτητος γενόμην, καὶ σώματα πηρὸς
Καὶ πενίην Ἶρος ἐκ φίλος ἀθανάτοις.

Servus Epictetus fui natus, corpore claudus,
Irus paupertate, deliciæ superûm.

Ipse, inquam, sive de ipso alius (nonnulli Leonidæ adscribunt, sed incerti potius autoris:) sed confessionem ingenuam vides, & generosam in fine vides, de amicitia divina. Natum Hierapoli, Phrygiæ oppido, tradunt: & Epaphrodito servisse (sed fortasse post Neronem) ipse etiam indicat, & jocose ejus meminit I. Dissertationum, quas Arrianus digessit, cap. XIX. *Lipſ.* Suidas illum perveniſſe ad Marci Antonini tempora testatur. Quod tamen verum non esse post Lipsium multis ostendit Salmasius in Anim. in Epictetum & Simplicium.

28. *Arriano*] Scribit Simplicius de vita & morte Epicteti Arrianum in his libris quos τῆ Ἐπικτήτου Διατριβῶν nomine inscripsit, tractasse. Sed ubi hoc in his libris qui hodie extant ab Arriano conscriptis & sub hoc titulo publicatis? Nihil sane ibi comparet quo vita ejus notior fieri possit, aut unde aliquid omnino sciri de ejusdem obitu queat. Oportet igitur aliud esse scriptum in quo vitam & mortem Epicteti persequutus sit Arrianus, quod ad nos usque non pervenerit. Ἀρριανοῦ Ἐπικτήτου vulgo inscribitur volumen, quo continentur variæ ejus dissertationes ab Arriano digestæ. Διατριβὰς vocat Simplicius cum scribit quæ in Enchiridio habentur, eadem ferme & iisdem verbis reperiri sparsim ἐν τοῖς Ἀρριανοῦ τῆ Ἐπικτήτου Διατριβῶν. Atqui idem Simplicius hoc loco Διατριβὰς Ἐπικτήτου composuisse Arrianum memorat, in quibus de ejus vita & obitu scripserit, & quidem ἐν πλείοσι βιβλίοις. In illis autem qui

cundum librum : in quo ille venerandus ſenex juvenes, qui ſe Stoicos appellabant, neque frugis neque operæ probæ, 30 ſe in 31 theorematis tantum nugalibus & puerilium 32 iſagogarum commentationibus 33 oblectantes, objurgatione

qui exſtant Epicteti ſermonibus nihil de ejus morte habetur, neque etiam quicquam quod proprie ad vitæ ejuſdem memoriam referre poſſis. Autor noſter lib. XIX. cap. I. citat quintum Διαλέξεων Epicteti librum, quas ab Arriano digeſtas congruere ſcriptis Zenonis & Chryſippi non eſſe dubium ait. Diſſertationes Epicteti quæ hodie leguntur non procedunt ultra librum quartum. Et præterea totus ille locus quem ibi Agellius recitat in hodiernis diſputationibus nullus viſitur. Apud Stobæum multa ex Epicteto afferuntur quæ nuſquam reperire eſt in his operibus quæ injuriam temporum vitarunt, & nobis conſervata ſunt. Λόγους Ἐπικτήτου ipſe Arrianus vocat in præfatione eorum quæ vulgata ſunt. *Diſſertationes* Latine appellat Agellius lib. XVII. cap. XIX. Oportet igitur aut mutilas aut imperfectas eſſe quas habemus Epicteti Diſſertationes, aut eodem argumento & titulo libros alios compoſuiſſe Arrianum, qui perierunt. Arrianus qui libros de diſſertationibus ejus compoſuit inter præceptores Veriſſimi merit oratur. Atqui non eos videtur compoſuiſſe niſi poſt mortem Epicteti. Simplicius enchiridium hoc Meſſalino amiciſſimo ſuo dedicaſſe hic Arrianum notat. Illum puto fuiſſe Meſſalinum qui conſul fuit anno Antonini Pii decimo, tredecim aut quattuor annos ante Marci primum. Ea tempeſtate, qua Philoſophi Senatuſconſulto Domitiano imperante ex urbe pulſi ſunt, Italia etiam ipſis interdicta, Epictetus Nicopolim Roma ſeceſſit, ut perhibet idem Agellius lib. XV. cap. XI. Nec poſt id tempus Romam puto rediiſſe, ſed ibi mortem obiiſſe. Et profecto omnes

ejus Sermones & diſſertationes, quas ſcripto mandavit Arrianus, quæque hodie exſtant, Nicopoli habitæ ſunt. Quod pluribus teſtimoniis ex ipſis illis diſſertationibus poſſit probari, ſi quis in dubium hoc vocaret. Ibi ſe habitare clare dicit lib. II. cap. VI. τῇ κεφαλῇ κινδυνεύω ἐπὶ κρίσεως, ἐγὼ δὲ ὁ κινδυνεύων ὃς εἰκῇ ἐν Νικοπόλει, ὅπως σχολὴ τοσαῦτα. Alio loco, de quodam more loquens, ait, ſe meminiſſe, idem quoque Romæ fieri ſolitum. Ergo hujus Enchiridii idem autor eſt qui & diſſertationum nempe Arrianus. Sed mirum ut in hodiernis diſſertationibus ea non reperiuntur quæ de vita & morte Epicteti memoriæ mandaſſe Arrianum teſtatur Simplicius, ita multa etiam ex Enchiridio à Stobæo citati quæ aut omnino in hoc Manuali non habentur, aut aliter ſcripta habentur. Quid ergo? An duplex Enchiridion ſcripſit? Forſitan ut mos fuit Eruditorum, Editionem alteram ejuſdem operis emendatiorem curavit Arrianus, quæ hodie deſideretur. Niſi quis malit, extare potius poſteriorem. Sed nec præfatio ad Meſſalinum in hoc Enchiridio viſitur, cui tamen hoc opuſculum fuiſſe ab Arriano dedicatum Simplicius tradit. *Salm. ad Epict.*

29. *Secundum librum*] Lege *Primum librum*, inquit Carrio, ſed fallitur. Namque hodie hæc verba habentur lib. II. c. XIX. niſi alia fuerit diſpoſitio aurei illius libri.

30. *Se in*] Legit *ſeque*. Carr.

31. *Theorematis*] Speculationibus.

32. *Iſagogarum*] Introductionum.

33. *Oblectantes*] Legitur quoque *dilatrantes*, Carrio *delectantes*.

gatione juſta inceſſivit. Lecta igitur ſunt ex libro, qui prolatus eſt, ea quæ addidit. Quibus verbis Epictetus ſevere ſimul ac feſtiviter ſejunxit atque diviſit à vero atque ſincero Stoico, qui eſſet procul dubio 34 ἀκώλυτος, 35 ἀνεκβίαστος, 36 ἀπαρεμπόδιστος, ἐλεύθερος, εὔπορος, εὐδαίμων, vulgus aliud nebulonum hominum, qui ſe 37 Stoicos nuncuparent; 38 atraque verborum & argutiarum 39 fuligine ob oculos audientium jacta ſanctiſſimæ diſciplinæ 40 nomen ementirentur.

41 Εἰπέ μοι περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν. Ἄκουε.

Γλιόθεν μὲ φέρων ἄνεμος 42 Κίκονεσσι πέλασσεν.

43 Τῶν ὄντων τὰ μὲν ἐστὶν ἀγαθά, τὰ δὲ κακὰ, τὰ δ' ἀδιάφορα.

34. Ἀκώλυτος] Ἀκώλυτον enim hominem dicimus, qui nullis terriculis à propoſito dimoveri queat, quem Horatius hiſce verſibus eleganter depinxit:

Juſtum & tenacem propoſiti virum,
Non civium ardor prava jubentium,
Non vultus inſtantis tyranni,
Mente quatit ſolida, neque auſter
Dux inquieta turbidus Adriæ,
Nec fulminantis magna Jovis manus.
Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinæ.

35. Ἀνεκβίαστος &c.] Inviolatus, minime implicitus, liber, dives, felix.

36. Ἀπαρεμπόδιστος] Qui nullis rebus ad ſe non pertinentibus movetur, nulloque obſtaculo à virtutibus abſtrahi poſſit. Siquidem ἐμποδίζω Græcis ſignificat *impedio*. M.

37. *Stoicos*] Raros hos homines Stoicos, & fortaſſe nimium rigidos virtutibus, Horat. in Epiſt. lib. 1. epiſt. 1. ſubridens complectitur his verſibus:

Ad ſummum ſapiens uno minor eſt Jove, dives
Liber, honoratus, pulcher, Rex denique Regum,
Præcipue ſanus, niſi cum pituita moleſta eſt.

Apud Laërtium lege vitam Zenonis, & apud Ciceronem de Finibus. M.

38. *Atraque*] Ita legit Carrio *lib. 3. antiq. lect. cap.* 17. vulgo, *utroque*.

39. *Fulig.*] Obfuſcatione, qualem vim habet fuligo ex fumario deraſa, qui ſicut fumus oculos acrimonia ſua mordet. B.

40. *Nomen ementirentur*] Aliter, *nomine mentirentur*.

41. Εἰπέ μοι περὶ, &c.]
De bonis cedo & malis. Audi.
Ad Cicones Trojа referens me ventus adegit.

42. Κικόνεσσι] Proverbialis locutio de iis, qui à malo ad pejus deflectunt. Cicones autem populi in Thracia ferociſſimi. B.

43. Τῶν ὄντων τὰ μέν] Rerum quædã bona, quædã mala, quædam indifferentia ſunt. Bona ſane, virtutes: quæ vitii participant, mala. Indifferentia vero illa, quæ horum intermedia ſunt, opes, ſanitas, vita, mors, voluptas, labor: unde noſti? inquit. Sic Hellanicus in Ægyptiacis tradit. Quid enim refert, ita dicam, An Diogenes in moralibus, Chryſippuſve aut Cleanthes? Hoc itaq; exquiſiviſti decretumque feciſti tuum. Expone quonam modo tempeſtatem in navi feras? numquid, ejus diſtinctionis memine-

φορα. ἀγαθὰ μὲν γὰρ αἱ ἀρεταὶ καὶ τὰ μετέχοντα αὐτῶν, κακὰ δὲ, κακίαι, καὶ τὰ μετέχοντα κακίας. διαφορὰ δὲ, τὰ μεταξὺ τούτων, πλοῦτος, ὑγίεια, ζωὴ, θάνατος, ἡδονὴ, πόνος. πόθεν οἶδας; ἔτως [44] Ἑλλάνικος λέγει ἐν τοῖς Αἰγυπτιακοῖς. τί γὰρ διαφέρει τοῦτο εἰπεῖν, ἢ ὅτι [45] Διογένης ἐν τῇ ἠθικῇ, ἢ [46] Χρύσιππος, ἢ [47] Κλεάνθης; Βε-

memineris, ubi inſtrepit ac ſtridet velum: & exclamantem te ſi quis male feriatus adſtans ita alloquatur, repete age tu ea, quæ modo ajebas, num ſit malum naufragium facere? num particeps vitii ſit? an non iſti fuſtem impingas? heus homo, quid mecum tibi? nos perimus, & ipſe accedens ludis.

Si reus ad Cæſarem citeris, memento diviſionis hujus. Si quis ingreſſo tibi ac pallenti dixerit: quid tremis homo? quæ tua res agitur? numquid intus Cæſar virtutem & vitium ingredientibus largitur? Quid & tu meis malis inſultas? Tamen, philoſophe, dic mihi, quid tremis? nonne mortis aut carceris periculum eſt? aut doloris corporis, aut exilii, aut ignominiæ? Quid vero aliud? numquid in iſtis vitium eſt, aut aliqua vitii pars? Quid his de rebus ipſe diſſeruiſti? Quid mihi rei tecum eſt homo? Mala mihi mea ſufficiunt. Recte dicis. Sufficiunt enim tibi tua mala, degener animus, timiditas, arrogantia, quam in ſchola ſedens præ te fers. Quid alieno ſplendore gloriabaris? Cur te Stoïcum profitebaris? Id vobis uſurpate nomen, quod actiones veſtræ demonſtrant. Ita invenietis, cujus ſectæ ſitis. Invenietis autem pleroſque veſtrum Epicureos eſſe, paucos Peripateticos, eoſque effœminatos.

41. Ἑλλάνικος] Mytilenæus, qui annis duodecim major Herodoto, ut oſtendit Voſſius de Hiſtor. Græc. lib. I. cap. I. alter fuit Mileſius, minor, qui etiam Hiſtoriam conſcripſit. Hellanici Ægyptiaca citat quoque Athenæus lib. XI. Citant alios libros multi veteres, Dionyſius Halicarnaſſ. lib. I. Strabo, Thucydides, Cicero, Valerius Maximus, Plinius, alii. Crebro quoque ejus mentionem facit Apollonii Scholiaſtes. Confunduntur tamen aliquando *Mytilenæus*, & *Mileſius*.

45. Διογένης ἐν τῇ ἠθικῇ] Diogenes Laërtius citat ἐν τέχνῃ ἠθικῇ. Scripſit quoque in moralibus, περὶ τῆς ἀρετῆς, περὶ ἀγαθοῦ, i. e. *de virtute, & Bono*. Antiſthenis fuit diſcipulus, qui Sectam Cynicam inſtituit. Cynici autem videntur à mordacitate & impudentia dicti. Laërtius tamen aliter refert. *Docebat*, inquit, *Antiſthenes in Cynoſarge gymnaſio haud procul à porta, unde & Cynicam Sectam dictam quidam arbitrantur*. Multa Cynici cum Stoïcis communia habuerunt, unde Juvenalis Satyra XIII. (*taſegit, Et qui nec Cynicos, nec Stoica dogmata Cynicis tunica diſtantia.*

46. Χρύσιππος] Chryſippus Zenonis diſcipulus. Horat. *Melius Chryſippo & Crantore dicit.*

47. Κλεάνθης] Zenonis diſcipulus, magiſter Chryſippi, qui tamen hic priori loco ponitur. Illius hæc fuit ſententia in eo fœlicitatem hominis eſſe, ut convenienter juxta naturam communem vivat. Zeno, ut apud Stobæum liquet, ὁμολογίαν, ſive convenientiam vitæ ſtatuebat. Hinc Seneca Epiſt. LXXIV. *Virtus convenientia conſtat, omnia opera ejus cum ipſa concordant, congruunt.* Chryſippus communem & particularem humanam ſtatuebat. Per communem naturam Deum intelligebat, teſte Clemen-

ἐαυτὸν ἐν αὐτῷ τῷ λόγῳ σεαυτῷ πιπίησαι, ἀλέκτυε πῶς εἴωθας ἐν τῷ πλοίῳ χειμάζεσθαι, μέμνησαι ταύτης τῆς ἀιρέσεως, ὅταν ψοφήσῃ τὸ ἱστίον. καὶ ἀναχρυσαόντι τί σοι ἐὰν τις κακόχολος ὠνὴρ εἴπῃ, λέγε μοὶ σὺ πρὸς τοῦ θεοῦ, ἃ πρώην ἔλεγες, μὴ κακία ἐστὶ τὸ ναυαγῆσαι· μή τι κακίας μετέχον; οὐκ ἄρα ξύλον ἐνσείεις αὐτῷ; τί ἡμῖν καὶ σοὶ, ἄνθρωπε· ἀπολλύμεθα, καὶ σὺ θέλων παίζεις. ἂν δέ σε ὁ Καῖσαρ μεταπέμψηται καταγελάσομαι, 47 μέμνησαι τοῦ ἀιρέσεως. αὖ τις σοὶ εἰσιόντι καὶ ἀχρειοῦντι ἅμα καὶ τρέμοντι προσελθὼν εἴπῃ, τί τρέμεις ἄνθρωπε; περὶ τίνων σοὶ ὁδὶν ὁ λόγος; μήτι ἔσω ὁ Καῖσαρ δρεπανῷ καὶ κακίαν τοῖς εἰσερχομένοις δίδωσι; τί μοι ἐμπαίζεις καὶ σὺ πρὸς τοῖς ἐμοῖς κακοῖς; ὅμως φιλόσοφε εἰπέ μοι, τί τρέμεις; ἀχὶ θάνατος ὁδὶ τὸ κινδυνευόμενον, ἢ δεσμωτήριον, ἢ πόνος τοῦ σώματος, ἢ φυγὴ, ἢ ἀδοξία; τί γὰρ ἄλλο; μήτι κακία; μήτι μετέχον κακίας; σὺ δέ τινα πρὸς ταῦτα ἔλεγες; τί ἐμοὶ καὶ σοὶ ἄνθρωπε; δέκεῖ ἐμοὶ τὰ ἐμὰ κακά. καὶ καλῶς λέγεις, δέκεῖ γὰρ σοὶ τὰ σὰ κακὰ, ἡ ἀγύννεια, ἡ δειλία, ἡ ἀλαζονεία, ἵνα ἀλαζονεύῃ ἐν τῇ σχολῇ καθήμενος. τί τοῖς ἀλλοτρίοις ἐπαλλωπίζῃ; τί ξοανικὸν ἔλεγες σεαυτὸν; τηρεῖτε ὅπως ἑαυτὸς ἐν οἷς πράσσετε, καὶ εὑρήσετε τίνος ὄντος αἱρέσεως. οὐ πολλοὺς ὑμῶν ἐπικτήτους εὑρήσετε, ὀλίγους πινὰς παιδαγωγικοὺς, καὶ τούτους ἐπηλυμένους. 48 His ille auditis insolentissimus adolescens obticuit, tamquam si ea omnia non ab Epicteto in quosdam alios, sed ab Herode in eum dicta essent.

CAP.

Clemente Alexand. II. στρωμ. Perspicue Epictetus, *Finem esse sequi Deum.*

47. *Μέμνησαι*] Reliqua in God. quodam non extant.

48. *His ille*] Hæc quæ adjiciuntur non habemus in Vet. Edit.

Cap.

CAP. III.

Quod Chilo Lacedæmonius consilium anceps pro salute amici cepit, quodque est circumspectè & anxiè considerandum, an pro utilitatibus amicorum delinquendum aliquando sit: notataque inibi & relata quæ Theophrastus & M. Cicero super ea re scripserunt.

LAcedæmonium [2] Chilonem, unum ex illo inclyto numero [3] sapientium scriptum est in libris eorum qui vitas resque gestas clarorum hominum memoriæ mandaverunt, quum die vitæ suæ postremo eum inibi mors occuparet, ad circumstantes amicos sic loquutum. Dicta mea, inquit, factaque in ætate longa pleraque omnia fuisse non pœnitenda, forsitan vos etiam sciatis. Ego certe in hoc quidem tempore non fallo me, nihil esse quicquam commissum à me, cujus memoria rei aliquid pariat ægritudinis: nisi profecto illud unum sit, quod rectene an perperam fecerim, nondum mihi plane liquet. Super amici capite judex cum duobus aliis fui. Lex ita fuit, uti eum hominem condemnari necesse esset. Aut amicus igitur [4] capitali perdendus, aut adhibenda fraus legi fuit. Multa cum animo meo ad casum tam ancipitem medendum [5] consultanti visum est id quod feci, præ hoc quod erant alia, toleratu facilius. Tacitus ad condemnandum sententiam tuli: his, qui simul judicabant, ut absolverent, persuasi. sic mihi & judicis & amici officium in re tanta salvum [6] fuit. Sed hanc

L *Acadomenium*] Hæc ex Buslidiano Codice (vulgo enim in antiquis editionibus absunt) restituit Gul. Canterus Novar. Lect. lib. 1. c. 6.

2. *Chilonem*] Nomen accepisse videtur ἀπὸ τῶ χειλίων, ut *Labeones* & *Labieni* apud Romanos à *Labris*, & *Labiis*. Lucretius nominat *labrosos*. Ita de Chilone, Festus, Charisius, & Velius Longus.

3. *Sapientium*] De nominibus & numero non conveniebant inter se antiqui, ut testatur Diogenes Laërtius in vita Thaletis.

4. *Capitali*] Scil. judicio vel sententia, vel pœna. *Capitali*] *Capitalis* legit G. Canterus.

5. *Consultanti*] Alias *consultavi*.

6. *Fuit*] Forte, *fuisset*.

7. Opti-

hanc capio ex eo facto moleſtiam, quod metuo ne à perfidia & culpa non abhorreat, in eadem re eodemque tempore, inque communi negotio, quod mihi 7 optimum factu duxerim, diverſũ ejus aliis ſuaſiſſe. 8 Hic autem Chilo, præſtabilis homo ſapientia, quonam uſque debuerit contra legem contraque jus pro amico progredi, dubitavit; eaque res in fine quoque vitæ ipſo animum ejus anxit. & alii deinceps multi philoſophiæ ſectatores, ut in libris eorum ſcriptum eſt, ſatis 9 anquiſite ſatiſque ſollicite quæſierunt, ut verbis quę ſcripta ſunt, ipſis utar, 10 εἰ δεῖ βοηθεῖν τῷ φίλῳ παρὰ τὸ δίκαιον, καὶ μέχρι πόσου, καὶ πῶς. Ea verba ſignificant, quæſiſſe eos, an nonnunquam contra jus contrave morem faciendum pro amico ſit, & in qualibus, & in quibus cauſis, & quemnam aduſque modum. Super hac quæſtione cum ab aliis, ſicuti dixi, multis, tum vel diligentiſſime à 11 Theophraſto diſputatur, viro in philoſophia Peripatetica modeſtiſſimo doctiſſimoque. Eaque diſputatio ſcripta eſt, ſi recte meminimus, in libro ejus de amicitia primo. Eum librum M. Cicero videtur legiſſe, quum ipſe quoque librum de amicitia componeret. Et cetera quidem, quæ ſumenda à Theophraſto exiſtimavit, ut ingenium facundiaque ejus fuit, ſumſit & tranſpoſuit commodiſſime aptiſſimeque: hunc autem locum, de quo ſatis quæſitum eſſe dixi, omnium rerum aliarum difficillimum

7. *Optimum factu*] Forſan *optimum factum*, fuit veterbus formula loquendi. BONUM FACTUM. Præter autores probatos etiam ita loquitur Modeſtinus JC. in l. 9. D. de ſuſp. tut.

8. *Hic autem Chilo*] Hic lib. Vett. caput auſpicantur.

9. *Anquiſite*] Vulgo *inquiſite*. Anquirere Feſto, *circum quæ verſari* Ciceroni aliiſque autoribus hæc vox ſæpe corrupta. Vide Longium ad officia Ciceronis.

10. Εἰ δεῖ βοηθεῖν] *Numquid oporteat contra juſtitiam amico ſubvenire? & quouſque & in cujuſmodi?*

11. *Theophraſto*] Quem cum antea Tyrtamus vocaretur, propter divinam dicendi ſuavitatem, eo nomine Ariſtoteles non benignus alioquin aliorum judex primus indigetavit. Ariſtoteli in ſchola ſucceſſit. Libri ejus, quos hic citat autor noſter, perierunt, ſicut complures alii. Vide Diogenem Laërtium. Et forſan & aliena irrepſerunt, quæ non ſunt Theophraſti noſtri, ſed alterius. Sicuti de characteribus Ethicis dubitatur

mum 11 ſtrictim atque curſim tranſgreſſus: neque ea, quæ à Theophraſto 12 penſim atque enucleate ſcripta ſunt, exſecutus eſt; ſed, anxietate illa & quaſi moroſitate diſputationis prætermiſſa, genus ipſum rei tantum paucis verbis notavit. ea verba 13 Ciceronis, ſi recenſere quis vellet, apposui. *His igitur finibus utendum esse arbitror, ut, quum emendati mores amicorum sunt, tum sit inter eos omnium rerum, consiliorum, voluntatum, sine ulla exceptione communitas: ut etiam si qua fortuna acciderit, ut minus justa voluntates amicorum adjuvandæ sint, in quibus eorum aut caput agatur aut fama, declinandum de via sit, modo ne summa turpitudo sequatur, est enim quatenus amicitiæ venia dari possit.* *Quum agetur*, inquit, *aut caput amici, aut fama, declinandum est, de via*, ut etiam iniquam voluntatem illius adjutemus. ſed cujuſmodi declinatio iſta eſſe debeat, qualiſque ad adjuvandum digreſſio, & in quanta voluntatis amici iniquitate, non dicit. Quid autem refert ſcire, me in hujuſmodi periculis amicorum, ſi non magna me turpitudo ſequutura eſt, de via recta eſſe declinandum, niſi id quoque me docuerit, quam putet, magnam turpitudinem, & quum deceſſero de via, quouſque degredi debeam? *Est enim*, inquit, *quatenus dari amicitiæ venia possit.* hoc immo ipſum eſt, quod maxime diſcendum eſt, quodque ab his, qui docent, minime dicitur, quatenus quoque 14 fine dari amicitiæ venia debeat. Chilo ille ſapiens, de quo paulo ante dixi, conſervandi amici cauſa de via declinavit, ſed video quouſque progreſſus eſt, falſum enim pro amici ſalute conſilium dedit. id ipſum tamen in fine

ur. Vide tamen Caſaubonum in Notis ad characteres.

11. *Strictim*] Breviter, leviter. *Stringere* juxta Nonium præter alia etiam denotat *radere, decerpere.*

12. *Penſim*] Aliter, *penſiculatè.*

13. *Ciceronis*] In Lælio, ſive de Amicitia hæc verba extant. ubi & præclare agit, in quantum amico tribuendum: atque Biantis illud reprehendit, *ita amandum, ut aliquando sit osurus.* Vide Ariſtotelem Rhetoric. 3. & Val. Max. lib. 7. c. 3.

14. *Quoque fine*] In antiquis editionibus, *quaque fini.* ut ſit fœminini generis. ſicut Virg. Æneid. III. *Hæc finis Priami fatorum.*

15. *Theo-*

fine quoque vitæ, an jure poſſet reprehendi culparique dubitavit. *Contra patriam*, inquit Cicero, *arma pro amico ſumenda non ſunt*. hoc profecto nemo ignoravit, etiam priuſquam [15] Theognis, ut [16] Lucilius ait, naſceretur. ſed id quæro, id deſidero: quum pro amico contra jus & contra quam licet, ſalva tamen libertate atque pace, faciendum eſt; & quum de via, ſicut ipſe ait, declinandum eſt: quid & quantum, & in quali cauſa, & quonam uſque id fieri debeat. [17] Pericles ille Athenienſis, egregius vir ingenio, boniſque omnibus diſciplinis ornatus, in una quidem ſpecie, ſed planius tamen, quid exiſtimaret profeſſus eſt. nam quum amicus eum rogaret ut pro re cauſaque ejus falſum dejeraret: his ad eum verbis uſus eſt, [18]Δεῖ με συμπεφάτθαι τοῖς φίλοις, ἀλλὰ μέχρι [19] θεῶν. Theophraſtus autem, quo dixi libro anquiſitius quidem ſuper hac re ipſa & exactius preſſiuſque quam Cicero diſſerit, ſed is quoque in docen-

15. *Theognis*] Non admodum mihi placet, quod quidam hoc Lucilii dictum ad Theognidis Megarenſis Elegiaci poëtæ ætatem referunt, ut ſit ſenſus hoc nulli fuiſſe ignotum unquam etiam ante tempora Theognidis antiquiſſimi poëtæ. Nam Plutarchus ſemel atque iterum proverbium hoc ſic uſurpat, quaſi de frivola & vulgatiſſima re dici conveniat. Sumptum itaque à Theognide quodam, ut Suidas indicat, ineptarum & frivolarum rerum tragico ſcriptore, quomodo hic ſenſus erit, à nullo ignoratum fuiſſe, etiam antequam autor ille ineptus hæc ſcripſerit. Sentit nobiſcum Eraſmus.

16. *Lucilius*] Acer & violentus Poëta, quem lutulentum vocat Horatius. Fragmenta collegit Ianus Douſa, notaſque addidit.

17. *Pericles*] De quo Cicero affirmat, veteres comicos dixiſſe, in ejus labris leporem habitaſſe. Ariſtophanes Poëta eum fulgurare, tonare & permiſcere Græciam dixit. Eadem tempeſtate, qua Thucydides & Alcibiades vixit, teſte Cicerone. Idemque lib. 2. de Orator. ſcribit Thucydidem, uti & Periclem & Alcibiadem eſſe *ſubtilem, acutum, brevem, ſententiis magis quam verbis abundantem*. Hic fuit Anaxarchi diſcipulus. Vide plura de eo apud Plutarchum.

18. Δεῖ με συμπεφάτθαι] i.d. *Opus eſt me amicis opitulari, ſed uſque ad deos.*

19. Θεῶν] Quod codices vulgati habent legendum opinor βωμῶν, id eſt, aras, tum ex veteri Theodori Gazæ tranſlatione, quæ habet uſque ad aras, tum quod Plut. in lib. de inepta verecundia, in hunc modum proverbium effert, *uſque ad aram ſum amicus*. Tametſi ſenſus in idem recidit cum priore lectione. Siquidem veteres in jurando aras manibus contingebant. Certe Eraſmus proverbium citra mendæ ſuſpitionem in Proverbiis ita ex hoc loco citat *Moſell.*

20. *Exiſti-*

Digitized by Google

docendo non de unoquoque facto ſingillatim [20] exiſtimat, neque certis exemplorum documentis, ſed generibus rerum ſummatim univerſimque utitur: ad hunc ferme modum: Parva, inquit, & tenuis vel turpitudo, vel infamia ſubeunda eſt, ſi ea re magna utilitas amico quæri poteſt. rependitur quippe & compenſatur leve damnum delibatæ honeſtatis majore alia gravioreque in adjuvando amico honeſtate: minimaque illa labes & quaſi [21] lacuna famæ munimentis partarum amico utilitatum [22] ſolidatur. neque nominibus, inquit, moveri nos oportet, quod paria genere ipſo non ſunt honeſtas meæ famæ & rei amici utilitas. ponderibus hæc enim poteſtatibuſque præſentibus, non vocabulorum appellationibus neque dignitatibus generum dijudicanda ſunt. nam quum in rebus aut paribus, aut non longè ſecus, utilitas amici & honeſtas noſtra conſiſtit, honeſtas proculdubio præponderat: quum verò amici utilitas nimio eſt amplior; honeſtatis autem noſtræ in re non gravi levis jactura eſt: tunc, quod utile amico eſt, id primum illo, quod honeſtum nobis eſt, fit plenius. ſicuti magnum pondus æris parva lamina auri fit precioſius. Verba adeo ipſa Theophraſti ſuper ea re adſcripſi: [23] οὐκ οἶδ' εἰ-

πω

20. *Exiſtimat*] Judicat, vulgo *æſtimat*.

21. *Lacuna*] Quidam *lacinia* legunt, inepte Ed. Ven. *laſcivia*. Lacuna, id eſt, ruptura hiatus, proprie vorago ſordium capax. Lacuna in pavimento pro loco ſidente dicitur à Vitruvio lib. 7. cap. 1. Metaphora hæc ex Architectonica deſumpta, addit enim auctor noſter, *ſolidatur*, quod illius artis proprium vocábulum. Sicut igitur lacunæ tectoriorum ſolidantur, firmantur, ita hic comparate lacuna famæ ſolidari dicitur.

22. *Solidatur*] Quod hodie dicimus *ſolidare* de his quæ invicem conglutinantur & ferruminantur, id verbi etiam olim hoc ſenſu uſurpatum fuiſſe hic apparet. Ita *Solidati parietes tectorio* paſſim leguntur apud Vitruvium. Quod eſt munire, loricare, tegere. Nam inde *tectores* dicti quod parietes tegerent ac ſolidarent. Apud eundem Vitruvium lib. 7. cap. 1. *Loricæ ex calce & arena*. Hinc etiam *ſolidare* pro ſarcire lacunas tectoriorum, & ſimilium rerum. Quod & *malthare* dixerunt. In genere *ſolidare*, idem eſt atque *indurare*. unde & Ovidio *ſolidæ aquæ* glacie concretæ dicuntur. *Salm.* Hac autem loquendi formula utitur quoque Symmachus in Epiſtolis.

23. Οὐκ οἶδ' ἔπου] i.e. Haud ſatis novi quid in hoc genere præſtet: & an quæcumque pars ad quantamcumque alterius partem comparata, eligenda magis ſit. Verbi gratia, hoc modo,

πρὸς τοῦτο τῷ γένει μειώτερον ἤδη, καὶ, ὁπόταν ἀνῇ μέρος τότε, πρὸς τὸ τηλίκον θατέρου συγκερανύμενον, αἱρετὸν ἔσται. λέγω δ' οἷον, εἰ καὶ χρυσίον μειώτερον χαλκοῦ, ἓν τηλίκον ἓν χρυσίῳ πρὸς τὸ τηλίκον χαλκοῦ μέγεθος ἀνταπαραβαλλόμενον, πλέον ἁλόξει, ἀλλὰ ποιήσει πρὸς ὀφθαλμὸν τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος. 24 Favorinus quoque philoſophus hujuſcemodi indulgentiam gratiæ tempeſtivius, laxato paulum remiſſoq; ſubtili juſtitiæ examine, his verbis definivit, 25 ἡ καλουμένη χάρις πρὸς τοῖς ἀνθρώποις τότε ὄντων ὕφεσις ἀκριβείας ἐν μέτρῳ. poſt deinde idem Theophraſtus ad hanc ferme ſententiam diſſeruit: Has tamen, inquit, & parvitates rerum & magnitudines, atque has omnes officiorum exiſtimationes alia nonnunquam momenta extrinſecus atque aliæ quaſi appendices perſonarum & cauſarum & temporum, & circumſtantiæ ipſius neceſſitates, quas includere in præcepta difficile eſt, moderantur & regunt & quaſi gubernant, & nunc ratas efficiunt, nunc irritas. Hæc taliaque Theophraſtus 26 caute & ſollicite & religioſe, cauſa 27 differendi magis diſputandique diligentia, quam cum 28 decernendi ſententia atque fiducia, diſſeruit. quoniam profecto cauſas ſcientiæ, corporum varietates, 29 diſceptationumque differentiam ignorantes, 30 directum atque perpetuum diſtinctumque

ut & nobilius ære aurum ſit, & auri pars quælibet, portionis cujuslibet æris comparatione ſit pluris: verum nonnihil diſcriminis cum numerus tum verò magnitudo efficiet.

24. *Favorinus*] Philoſophus Arelatenſis ex Gallia, in multitudine ſcribendi Plutarchi æmulator, plurima Hiſtorica & Philoſophica ſcripſit, ut ex Stobæo liquet. Aliquot libri à Galeno quoque citantur, qui contra illum & Academicos in libello de optimo genere interpretandi ſcripſit. Præter Stephanum, Laërtius quoque complures libros citat. De vita ejus vide Philoſtratum lib. 1. de vitis Sophiſtarum. Meminit & Spartianus in Hadriano.

25. *Hæ καλουμένη*] Id eſt, quæ gratia apud homines vocatur, hæc quidē eſt juris rigoris loco & tempore imminutio.

26. *Caute*] In ant. Edit. *Satis caute.*

27. *Differendi*] Ed. Ant. Ven. *diſcernendi.*

28. *Decernendi*] Conſtituendi, definiendi.

29. *Diſceptationumque*] In antiq. Edit. *Diſſertationumque & differentiarum.* Aldus, *diſſertationumque.*

30. *Directo*

ctumque in rebus ſingulis præceptum, quod ego nos in prima tractatus iſtius parte deſiderare dixeram, non capiunt. Ejus autem Chilonis, à quo diſputatiunculæ hujus initium fecimus, quum alia quædam ſunt monita utilia atque prudentia, tum id maxime exploratæ utilitatis eſt, quod duas ferociſſimas affectiones amoris atque odii intra modum [31] tantum coërcuit. [32] *Hac*, inquit, *fini ames, tamquam forte fortuna oſurus: hac itidem tenus oderis, tamquam fortaſſe poſt amaturus.* Super hoc eodem Chilone Plutarchus philoſophus in libro [33] περὶ ψυχῆς primo ita ſcripſit, [34] Χείλων ὁ παλαιὸς, ἀκούσας τινὸς λέγοντος, μηδένα ἔχειν ἐχθρὸν, ἠρώτησεν εἰ καὶ μηδένα φίλον ἔχοι. νομίζων δεῖν ἀναγκαίως ἑπακολουθεῖν καὶ συμπάσαις φιλίαις καὶ ἀπεχθείαις.

30. *Directum*] Omni modo abſolutum, ſimplex, & verum.

31. *Tantum*] In margine Codicis Voſſiani, *cautum*. Forſan *caute*.

32. *Hac fini*] Ita præter alios in ablativo utitur Papinianus *lib* 1. *de Pign.* id eſt, in hunc modum.. Vide Duaren. *lib*. 1. *Diſp. anniv. c.* 12.

Hac inquit] Alii hic legunt: *Hunc inquit amorem ita finiam, tanquam forte fortuna poſiturus. Hoc enim ita ut te nunc oderim, tanquam fortaſſis poſt amaturus.* quod apertius eſt, & niſi judicans fallor elegantius. Lud. Car. *l.* 2. *ant. lect.*

33. Περὶ ψυχῆς] Id eſt, de *Anima*. Præter libros de Animâ, quorum hic meminit autor noſter, ejuſdem commentarios in Ariſtotelem de Anima crebro citat Philoponus. Sed interciderunt temporum injuria.

34. Χείλων ὁ παλαιὸς] i. e. Chilo ſenior, quũ quempiam dicentem audiſſet, nullum ſe inimicum habere, an nullum etiam amicũ haberet, interrogavit: amicitias inimicitiaſq; invicem conſequi conjungiq; neceſſe eſſe arbitratus.

CAP. IV.

Quàm [1] *tenuiter curioſeque exploraverit Antonius Iulianus in oratione M. Tullii verbi ab eo mutati arguiam.*

ANtonius [2] Iulianus rhetor perquam fuit honeſti atque amœni ingenii; doctrina quoque iſta; utiliore ac

1. *Tenuiter*] Id eſt, *ſubtiliter*.

2. *Antonius Iulianus*] Julianorum nomen ſub Adriano notum atque inter illos Salvii Juliani, qui edictum perpetuum compoſuit. An hic idem ſit cujus tanquam Hiſtorici meminiſ

ac delectabili; veterumque elegantiarum cura & memoria multa fuit : 4 ad hoc, scripta pleraque omnia antiquiora tam curiosè spectabat, aut virtutes pensitabat, aut vitia rimabatur, ut judicium esse factum 5 examussim diceres. Is Iulianus super eo enthymemate, quod est in oratione M. Tullii, 6 qua pro Cn. Plancio dixit, ita existimavit. Sed verba prius, de quibus ab eo judicium factum est, ipsa ponam. 7 *Quamquam dissimilis est* 8 *pecuniæ debitio & gratiæ : nam qui pecuniam dissolvit, statim non habet id, quod reddidit; qui*

minit Minutius Felix in Octavio, dubium est. Ita autem Minutius loquitur : *Scripta Iudæorum relege, vel si Romanis magis gaudes, ut transeamus veteres, Flavii Iosephi, vel Antonii Iuliani, de Iudæis require. Iam scies nequitiæ suæ hanc eos meruisse fortunam: nec quicquam accidisse quod non sit his, si in contumacia perseverarent, antè prædictum.* Quisquis sit, vixisse sub Adriano videtur, & ex occasione tumultuum Iudaicorum hanc historiam scripsisse. Vide Spartianum in vita Adriani, Eusebium & Hieronymum.

3. *Vtiliore*] Pro, *utili*, vocula *ista* Emphasin addit.

4. *Ad hoc*] Alii, *ad hæc*.

5. *Examussim*] Festus : *Amussim, regulariter, tractum à regula, ad quam aliquid exæquatur; quæ amussis dicitur.* Nonius Marcellus : *Est amussis regula fabrorum, quam architecti, cum opus probant, rubricâ illinunt.* Ibidem citat hæc verba Varronis ex ejus secundo, sive, ut in veteri Venetâ legitur, ex tertio Quæstionum Plautinarum : *Amussis est aquamentum lævigatum; & est apud fabros tabula quædam, quâ niuntur ad saxa exæquanda.* Etiam ex Sisenna hæc adducit Charisius, cap. de Adverbiis : *Examussim, pro, examinato. Amussis enim est tabula rubricata, qua demittitur, examinandi operis gratiâ, an opus surgat.* Inque Glossis Isidori est : *Amussis, regula, fabrica, quâ tabulæ diriguntur.* Ab *amussis* est *adamussim*, & *examussim*. Posterius hoc crebrum est Plauto. Ac Carrio lib 1. Antiquarum Lect. cap. 19. eandem vocem Gellio ait restitui debere ubi in vulgatis legi solet, *admussim*. In quo Carrioni assentio, quia ita in Mss. invênit. Ceteroquin *adamussim* furcillari non oporteat. Nam ita loquutus Varro, *περὶ παραδοσεως*, ut idem Nonius testatur. Item lib. 1. de re rust. cap. 1. & Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 4. *Voss. P.*

6. *Qua*] In antiq. Edit. *quam*, & *Planco*.

7. *Quamquam dissimilis est pecuniæ debitio & gratiæ*] Eadem sententia est in oratione Ciceronis Post reditum ad Quirites : *Æqui in officio persolvendo dissimilis ratio pecuniæ debitæ est, propterea quod pecuniam qui retinet, non dissolvit: qui reddidit, non habet. Gratiam & qui retulit habet & qui habet dissolvit.* Hoc ab alio antè dictum fuisse, idem Cicero significat in lib. de officiis 2. *Commode*, inquit, *quicunque dixit, pecuniam qui habeat, non reddidisse, & qui reddiderit, non habere : gratiam autem & qui reddiderit habere, & qui habeat retulisse.*

8. *Pecuniæ debitio & gratiæ.*] Ut debere pecuniam, ita debere gratiam, sæpe invenies à Cicerone dici. Ut in Philippica secunda : *Quo etiam majorem Resp. gratiam debet, qui libertatem populi Rom. omni amicitiæ præposuit.* Et pro

qui autem debet, 9 *as retinet alienum: gratiam autem & qui refert, habet; & qui habet, in eo ipſo quod habet, refert. Neque ego nunc Plancio deſinam debere, ſi hoc ſolvero: nec minus ei reddèrem voluntate ipſa, ſi hoc moleſtiæ non accivisſet.* 10 Criſpum ſanè, inquit, 11 agmen orationis 12 rotundumque, ac modulo ipſo 13 numerorum venuſtum, ſed quod cum venia legendum ſit verbi paulùm ideo immutati, ut ſententiæ fides ſalva eſſet. namque 14 debitio gratiæ & pecuniæ collata verbum utrobique ſervare poſſet. ita enim rectè oppoſita inter ſeſe gratiæ pecuniæque debitio videbitur, ſi & pecunia quidem deberi dicatur & gratia, ſed quid eveniat in pecunia debita ſolutâve, quid contrà in gratia debita redditâve, debitionis verbo utrimque ſervato diſſeratur. Cicero autem, inquit, quum gratiæ pecuniæque debitionem diſſimilem eſſe dixiſſet, ejuſque ſententiæ rationem redderet, verbum *debet* in pecunia ponit; in gratia ſubjicit *habet*, pro *debet*: ita enim dicit, *Gratiam autem & qui refert, habet; & qui*

pro L. Cornelio Balbo: *Iuſtam & debitam gratiam refero.* Debere quoque beneficium, apud eundem dicitur.

9. *Æs retinet*] Vulgo apud Ciceronem, *is retinet.* Sed ex Gellio emendandus. Neque aliter Urſini vetus liber. male Lambinus, *is retinet alienum.*

10. *Criſpum*] Intortum. Ita Cicero *criſpioris elegantiæ materiem* dixit 4. Tuſculan.

11. *Agmen*] Ductus orationis. Ita & veteres locuti. Virgil. *leni fluit agmine Tibris.* Vide Macrob. lib. 6. Saturn. c. 4. Hæc autem verborum ſtructura circumacta & in orbem comprehenſa non ab Ariſtotele modo, ſed etiam Cicerone, Quintiliano, Demetrio, Hermogene Periodus vocatur.

12. *Rotundum*] Volubile, & concinnum.

13. *Numerorum*] Harmonia enim & pedum menſura non tantum poëtica verum etiam oratoria aures demulcet. De pedibus in oratione obſervandis agunt Ariſtoteles, Dionyſius Halycarnaſſeus, Cicero, Quintilianus. Alii enim ſuaviores, atque hortidiores: & pro rei natura differunt. Græci ῥυθμὸν dixere, quem ita deferre ab harmonia Plato voluit, ut rythmus ſit ἐν τῷ ταχέϊ, καὶ βραδεῖ, harmonia ἐν τῷ τε ὀξεῖ καὶ βαρεῖ. Sed hæc nomina confunduntur. Diſtinguunt quoque inter numerum, ſive Rythmum & μέτρα, numeri conſtant temporum ſpatio; metro etiam ordine. Fabius lib. 9. c. 4. Cicero de oratore: *Quicquid eſt enim, quod ſub aurium menſuram aliquâ cadit etiamſi abeſt à verſu (nam id quidem orationis eſt vitium) numerus vocatur, qui Græcis ῥυθμὸς dicitur.* Atque in eo eſt ἄρσις, & θέσις, id eſt, ſublatio & depoſitio, unde & Medici in pulſu ῥυθμὸν poſuere.

14. *Debitio*] Vulgo, *debitione.*

& qui habet, in eo ipſo quod habet, refert. ſed 15 id verbum; cum propoſita comparatione non ſatis convenit, debitio enim gratiæ, non habitio, cum pecunia confertur. atque ideò conſequens quidem fuerat ſic dicere: *& qui debet, in eo ipſo quod debet, refert.* quod abſurdum & nimis coactum foret, ſi nondum redditam gratiam eo ipſo redditam diceret, quia debetur. immutavit ergo, inquit, & ſubdidit verbum ei verbo, quod omiſerat, finitimum; ut videretur & ſenſum debitionis collatæ non reliquiſſe, & concinnitatem 16 ſententiæ retinuiſſe. Ad hunc modum Iulianus enodabat dijudicabatque veterum ſcriptorum ſententias, quas apud eum adoleſcentes lectitabant.

15. *Id verbum*] In ant. Ed. additur, *habet.*

16. *Sententiæ*] Delet hoc vocabulum in margine Voſſianus codex.

CAP. V.

1 *Quod Demoſthenes rhetor cultu corporis atque veſtitu probris obnoxio, infamique munditia fuit: quodque item Hortenſius orator ob ejuſmodi munditias geſtumque in agendo 3 hiſtrionicum, Dionyſiæ ſaltatriculæ cognomento compellatus eſt.*

1 DEmoſthenem tradunt veſtitu 5 ſincero & cultu corporis nitido venuſtoque & nimis accurato fuiſſe.

Quod] Ant. Ed. *qui quum.*

2. *Demoſthenes Rhetor*] More græco ita Oratorem vocat, vel ῥήτορα. Ita etiam vocatur cap. 8. lib. 1. Alibi tamen lib. 17. cap. 21. Oratorem more Latino appellavit Sugillavit hoc H. Stephanus, ut Epigraphas non eſſe Gellii oſtendat. & cap. 8. ex Epigraphe In textum irrepſiſſe arbitratur.

3. *Hiſtrionicum*] Aliter, *hiſtrionum.*

4. *Demoſthenem*] Qui & βάτταλος appellatus, ut Æſchines contra Timarchum loquitur, ἐξ ἀναιδείας μὲν καὶ ἀνανδρίας βάτταλον τοῦτον.

quibus verbis illum cinædum & pathicum eſſe voluit. Ejus autem graviſſimi inimici Æſchines, Dinarchus, Demades, Midias, Nicoſtratus, Aphobus, Theramenes, aliique complures. Ipſe in exilio Calauriæ, cum illi inſidias ſtrueret Antipater, veneno ſibi mortem conſcivit. Accepiſſe autem ab Harpalo pecuniam, falſum eſſe commemorat Pauſanias in Corinthiacis, ejuſque monimentum ἐν περιβόλῳ ἱεροῦ, juxta fanum Neptuni fuiſſe teſtatur. Ita miſere perierunt duo Principes Eloquentiæ, Demoſthenes Atticæ, Cicero Latinæ.

Digitized by Google

fuiſſe. hinc etiam κομψὴ illa [6] χλανὶς καὶ μαλακοὶ [7] χἰτωνίσκοι ab æmulis adverſariiſque probro [8] data. hinc etiam [9] turpibus indigniſque in eum verbis non temperatum, quin parum vir, [10] ore quoque polluto, diceretur. Ad eundem modum [11] Hortenſius omnibus fermè oratoribus ætatis ſuæ, niſi M. Tullio, clarior, quod multa munditia & circumſpectè compoſitéque indutus & amictus eſſet, manuſque ejus inter agendum forent [12] argutæ admodum & geſtuoſæ, maledictis [13] compellationibuſque [14] probroſis [15] jactatus eſt; multaque in eum, quaſi in hiſtrio-

næ. De quibus vide declamantem Juvenalem Satyra 10.

5. *Sincero*] Puro, incorrupto. Ant. Ven. *caterroque.*

6. Χλανὶς] Χλαῖνα μαλακώτερα, læna mollior & tenuior, quæ tunicæ ſuperinduebatur. Unde & fœminis quoque tribuitur apud Athenæum lib. 13. à χλαῖνα *læna*, quamvis Feſtus Tuſcum vocabulum juxta quoſdam eſſe dicat. Strabo lib. 4. Gallicum. Sed græcæ originis arbitror. Κομψὴ χλανὶς] *Elegans veſtis, & molles tuniculæ.*

7. Χἰτωνίσκοις] Parvæ tunicæ. χιτῶνες autem de intima tunica & exteriori dicuntur. De veterum tunica vide Bayſium de Re veſtiaria, & Aldum Manutium de quæſitis per Epiſtolam. Per χιτωνίσκους muliebris veſtis magis intelligi videtur, ut ex Suida apparet, qui veſte muliebri adoleſcentem ſæpeuſum teſtatur. χλανίσκια κομψὰ καὶ χιτωνίσκους in opprobrium Demoſthenis Æſchines in Timarchum propoſuit.

8. *Data*] Bad. Ed. *dati*, aliter, *datum.*

9. *Turpibus verbis*] Opinor turpia hæc & indigna verba eſſe, quæ in Demoſthenis vita recenſet Plutarchus. Scribit enim eum vulgo βάτταλον & ὀρχᾶν cognominatum, quorum prius præterquam quod fracti cujuſdam & effœminati tibicinis nomen fuerit, ſignificat etiam pudendam hominis partem, & podicem juxta Harpocrationem. Poſterius ſcurrilem quandam mordacitatem in eo notavit. Eſt enim ὀρχᾶς ut idem autor ait, mordaciſſimi ſerpentis genus, tametſi mihi vero propius videtur, hoc cognomentum à deſidia muliebri inditum. Siquidem ὀρχὰς Græcis pigrum & deſidioſum notat. *Moſ.* vide Heſychium & Suidam.

10. *Ore polluto*] Quod oris polluti probrum Demoſtheni objectum dicit, referendum ad nefandum fellatorum libidinis genus.

11. *Hortenſius*] Vide Macrobium III. Satur. qui dicit habitu plus decoro mollem fuiſſe. Eum magnis laudibus extollit Cic. lib. de clar. Orat. *Erat*, inquit, *in verborum ſplendore elegans, compoſitione aptus, facultate copioſus. Eaque erat cum ſummo ingenio tum exercitationibus maximis conſecutus. Rem complectebatur memoriter, dividebat acute, nec prætermittebat fere quicquam quod eſſet in cauſa aut ad confirmandum, aut ad refellendum. Vox canora & ſuavis, motus & geſtus etiam plus artis habebat, quam erat oratus ſatis.*

12. *Argutæ*] Elegantes in actione exprimenda.

13. *Compellationibuſque*] Ant. Ed. *appellationibus.*

14. *Probroſis*] Lipſius in Electis lo-

16 hiſtrionem, in ipſis cauſis atque judiciis dicta ſunt. Sed quum 17 L. Torquatus, ſubagreſti homo ingenio & inſeſtivo, gravius acerbiuſque apud 18 conſilium judicum, quum

git *propeOſcis*, quoniam in Hortenſium, ut mollem & parum externis indiciis virum cavilli quidam & joci obſceeni jacerentur & in modum Oſcum. Sed ſerva antiquam lectionem.

15. *Jactatus*]Crebro jactationem à pelago deducunt probati ſcriptores ad animi aut Fortunæ concuſſionem. Ita Florus, de P. R. *tot laboribus, periculiſque jactatus eſt, ut ad conſtituendum ejus Imperium Virtus & Fortuna contendiſſe videantur.* Cicero, *plurimis jactatus injuriis.*

16. *Hiſtrionem*] *Hiſtrio* in vett. Gloſſ. exponitur παντόμιμος, Παντόμιμοι autem iidem qui ὀρχησταὶ, ſive *ſaltatores*: ut Lucianus περὶ ὀρχήσεως tradit. Sed priuſquam ὀρχησταὶ ſe à dramatis ſeparârunt, quod Auguſti ætate cœpit à Pylade & Bathyllo, *hiſtriones* non ſolum ſaltabant, ſed etiam diverbia pronunciabant. *Hiſtrio* autem dictus à quodam, cui nomen *Hiſtro*: ut quidem Plutarchus ſcribit, probl. 106. Feſtus aliter: *Hiſtriones*, inquit, *quod primum ex Hiſtriâ venerint.* Idem legas apud Iſidorum, lib. 18. c. 48. Sed addit alterum etymon oppido quam ineptum. Nam *hiſtriones* dici quaſi *hiſtoriones, quia perplexas hiſtoriis fabulas exprimerent.* Non dubium autem quin *hiſtrio* ſit à voce *hiſter*. Thuſcis ſignificat ὀρχηστὴν, ſive *ſaltatorem*, qui & *ludio* vocatur. A Thuſcis autem & vocem & rem accepere Romani: uti docet Livius pene initio lib. 7. *Sine carmine ullo, ſine imitandorum carminum actu ludiones ex Hetruriâ accîti, & tibicinis modos ſaltantes, haud indecoras motus more Thuſco dabant. imitari deinde eos juventus ſimul inconditis inter ſe jocularia fundentes verſibus cœpere. Nec abſoni à voce motus erant. accepta itaque ret, ſæpiuſque uſurpando excitata, vernaculis artificibus, quia hiſter Tuſco verbo ludio vocabatur, nomen hiſtrionibus inditum.* Idem refert Valer. Max. lib. 2. cap. 6. *Et quia ludius apud eos hiſtrio* (Stephanus Pighius recte emendat *hiſter*) *appellabatur, ſcenico nomen hiſtrionis inditum eſt. Vide Voſſium in Etymol.*

17. *Torquatus*]Cicero tamen de claris Orator. *L. Torquatum* dicit fuiſſe *elegantem in dicendo, in exiſtimando admodum prudentem, toto genere perurbanum.* Idem eodem libro vitæ dignitatem, integritatem, & in dicendo gravitatem laudat.

18. *Conſilium judicum*] Publicam cauſam fuiſſe Syllæ, de qua quæſtio movebatur, haud dubitandum. Judices autem alii in cauſis publicis, & privatis. Prætores cum quæſitore & judicibus ex ordine equeſtri & ſenatorio ſelectis de cauſis criminalibus cognoſcebant, de quibus non videbatur extra ordinem quærendum eſſe, ut de repetundis, ambitu, majeſtate, peculatu. Nam propterea quæſtiones perpetuæ dicebantur, tum quod lege erat præſcripta quædam forma perpetua judicii de his rebus exercendi, ut nova ſemper lege opus non eſſet; tum quod annuam provinciam de his quæſtionibus exercendis illi prætores peragerent, non quemadmodum olim fieri ſolebat, cum ita casus tuliſſet, ut quærendum videretur, tum crearetur à Populo vel Senatu, ut tradit Liv. lib. 39. qui quæreret, ſtatimque hoc abſoluto poteſtatem de eadem re quærendi non haberet. Quod ſi tum quoque aliquid accidiſſet, de quo extra ordinem primo quoque tempore propter criminis gravitatem aut novitatem quærendum videretur, ad populum ferebatur, ut quem vellet, de ea re quærere juberet: ac tum veteri more

creа-

quum de cauſa Sullæ quæreretur, non jam hiſtrionem eum eſſe diceret, ſed geſticulariam Dionyſiamque eum notiſſimæ [19] ſaltatriculæ nomine appellaret: tum voce molli atque demiſſa Hortenſius, *Dionyſia*, inquit, *Dionyſia malo equidem eſſe, quàm quod tu, Torquate, ἄμουσος,* [20] *ἀναφρόδιτος, ἀπροσδιόνυσος.*

CAP.

creabatur quæſtor parricidii, ſicut lege Pompeja extra ordinē populi ſuffragio creatus eſt quæſtor L. Domitius Ahenobarbus, qui de vi, cujus Milo poſtulabatur, quæreret. Ordo autem ille judicum in decurias deſcriptorum, cujus modo facta mentio, diſcretus erat à conſilio centumvirali. Nam centūviralia judicia non publica, ſed privata erant, ut cōſtat ex enumeratione cauſarum centumviralium apud Ciceronem *in Brut.* Scævola *l. Titia. 13. de inoff. teſt.* querelam inofficioſi teſtamenti, Imperator. *l. ult. C. de petit. hered.* petitionem hereditatis centumvirale judicium appellat. At apud ſelectos illos judices tantum quæſtiones publicæ, id eſt, cauſæ publicorum judiciorum agitabantur: idque non in baſilica, ubi centumviri judicabant, ſed in foro. Prætoris hic, non aliæ partes, quam ut eos judices cogeret, eorumque ſortitionem & ſubſortitionem faceret ex iis decuriis, quibus judicandi tum munus incumbebat: reliqua, quæ ad cauſæ cognitionem pertinebant, abſolvebat judex quæſtionis ſorte à prætore ex numero judicum creatus, qua cognita judices ſententiā ferebant. Judex quæſtionis Cicer. quæſitor, Aſconio Verrin. 3. princeps judicum dicitur. Non erat igitur ipſe prætor, ut putat Budæus in *l. ult. ff. de Senat.* ſed alius ab eo. In judicio Oppianici prætor erat C. Verres, judex quæſtionis C. Junius: In judicio Cluentii prætor Q. Naſo, quæſitor Q. Voconius. In judicio Verris de repetundis prætor M. Glabrio, judex quæſtionis Q. Curtius, ut indicat Cicero *in fin. 3. in Verr.* conſulantur Carolus Sigonius, Nicolaus Gruchius, & alii antiquitatis periti ſcriptores. Vide *Vinnium* de juriſdict.

19. *Saltatricula*] Oratoris geſtus non debet ita mollis eſſe, ut effœminatas & turpes ſaltationes imitetur. Alioqui verendum plane, ne idem nobis uſu veniat, quod equis Sybaritarum. Nam, ut mollis erat populus iſte, equos etiam ſuos ſaltare ad modulos docebat. Sed ea res peſſime ceſſit. Nam cum Marte eſſet decertandum adverſus Crotoniatas, equi laſcivis motibus ſe atque univerſum exercitum perdiderunt. Philiſci quoque exemplum ab hoc more nos revocare debet. Nam quia voce & geſtu *μιξόθηλυς* erat: ideo in tantum diſplicuit imperatori Antonino, ut neutiquam concedere illi vellet immunitatem, qua Rhetorum alii gauderent. Etiam ad ignominiam Sexti Titii pertinet, quod tam ſolutus ac mollis fuerit in agendo, ut ſaltationis genus ab eo Titii nomen invenerit. vide *Voſſ. in Rhet.*

20. *Ἀναφρόδιτος*] Vulgo, *ἀγροδιαιτος, ἀπρόσιτος*, id eſt, *agreſti more victitans, inacceſſus*, in Ms. R. erat, *ἄμουσος, ἀναφροδίτος, ἀπροσδιόνυσος*, quam lectionem ut veriſimam reponendam cenſeo. Vide autem, quam eleganter Hortenſius Torquatum *ἀπροσδιόνυσον* vocet, ſimul & ad Dionyſiæ nomen tacite alludens & eum inculpans, quod intempeſtive extra cauſam, quæ agebatur, in ejus vitam moreſque inquireret. Eſt enim *ἀπροσδιόνυσον* contractum ex trito proverbio, *ἐδὶν πρὸς Διόνυσον*, quod Zenobius ait, dici, *ἐπὶ τῶν μὴ πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῶν ἐκτὸς λεγόντων.*

CAP. VI.

Verba ex oratione Metelli Numidici, quam dixit ad populum in cenſura, quum eum ad uxores ducendas adhortaretur: eaque oratio quam ob cauſam reprehenſa, & quem contra in modum defenſa ſit.

MUltis & eruditis viris audientibus legebatur oratio 1 Metelli Numidici, gravis ac diſerti viri, quam in 2 cenſura dixit ad populum de ducendis uxoribus, quum eum ad 3 matrimonia capeſſenda 4 adhortaretur. In ea oratione ita ſcriptum fuit. *Si ſine uxore, Quirites, poſſemus eſſe, omnes ea moleſtia careremus: ſed quoniam ita natura tradidit, ut nec cum illis ſatis commodè, nec ſine illis ullo modo vivi poſſit;*

Metelli] De eo Cicero de claris Oratoribus ita loquitur: *Q. Metellus Numidicus, & ejus collega M. Silanus dicebant de Republ. quod eſſet illis viris & conſulari dignitati ſatis.* Numidicus appellatus quod in Numidia contra Jugurtham fœliciter bellum geſſit. Cujus in liberis tanta fœlicitas fuit, ut vivens treis liberos Coss. videret, unum quoque triumphantem, quartum prætorem, eoſque ſalvos reliquit. vide Cicer. lib. 5. de Fin. Tanta conſtantia ut maluerit in exilium proficiſci, quam in leges Saturnini jurare, ut teſtatur Val. Max. cap. de conſtantia.

2. *Cenſura*] Cenſores cum Nomophylacibus Græcorum comparavit Cicero. Eorum hoc officium juxta eundem fuit: *Cenſores populi, ætates, ſoboles, familias, pecunias que cenſento: urbis templa, vias, aquas, ærarium, veſtigalia tueato: populique partes in tribus diſtribuunto: exin pecunias, ætates, ordines partiunto: Equitum peditumque prolem deſcribunto: cælibes eſſe prohibento: mores populi regunto: probrum in Senatu ne relinquunto: boni ſunto: Magiſtratum quinquennium habento: reliqui magiſtratus annui ſunto, eaque poteſtas ſemper eſto.* Vide Turnebi commentarium in lib. 3. de legib. & Sigonium lib. 1. de Antiq. Jur. Civ. Rom. cap. 4. alioſque antiquitatis Romanæ ſcriptores.

3. *Matrimonia*] Quæ merito fulcra Reip. cenſebantur. Nullæ tamen hactenus leges. Cenſores quidem eos, qui ad ſenectutem cœlibes pervenerant, æra pœnæ nomine in ærarium deferre juſſerunt. quod æs uxorium Feſtus appellavit. Apud Athenienſes fuit ἀζημίᾳ ἄκτη. Apud Spartanos etiam ἀψιγαμίου καὶ κακοζαμίου, ut Pollux teſtatur. Julius Cæſar poſt bellum Africanum exhauſta urbe præmia propoſuit multitudini liberorum. Auguſtus primus Legem Juliam de maritandis ordinibus tulit, quæ poſtmodum in Legem Papiam Poppæam inſertæ & mixtæ. Ideoque hæ leges in Jure civili nonnunquam confunduntur. Vide *Lipſium* in Excurſu ad lib. 3. Annal. Taciti.

4. *Adhortaretur*] An. Ed. *hortaretur.*

5. *In*

Digitized by Google

poſſit; ſalati perpetua potius, quam brevi voluptati conſulendum. Videbatur quibuſdam, Metellum cenſorem, cui conſilium eſſet ad uxores ducendas populum hortari, non oportuiſſe neque de moleſtia incommodiſque perpetuis rei uxoriæ confiteri; neque adhortari magis, quàm diſſuadere, abſterrereque: ſed contra 5 in illud potius orationem debuiſſe ſumi dicebant, ut & nullas plerumque eſſe in matrimoniis moleſtias aſſeveraret, &, ſi quæ tamen 6 accidere nonnunquam viderentur, parvas & leves facileſque eſſe toleratu diceret; majoribuſque eas emolumentis & voluptatibus oblitterari: eaſdemque ipſas neque omnibus, neque naturæ vitio, ſed quorundam maritorum culpa & injuſtitia evenire. Titus autem 7 Caſtricius rectè atque condignè Metellum eſſe loquutum exiſtimabat. Aliter, inquit, cenſor loqui debet, aliter rhetor. 8 rhetori conceſſum eſt ſententiis uti 9 falſis, audacibus, ſubdolis, captioſis, ſi modò veriſimiles ſunt & poſſunt ad movendos hominum animos

5. *In illud*] Ant. Edit. *illud*, id eſt, contra illas moleſtias.

6. *Accidere*] Carrio legendum putat *accedere*, ſed nihil mutandum.

7. *Caſtricius*] Ejus meminit quoque auctor noſter lib. 11. cap. 13. Non puto eundem eſſe qui κηπουρικὰ ſcripſit, ex quo in lib. 19. Hiſtor. Natural. multa tranſtulit Plinius. Nomen familiæ à Caſtris originem accepit. Hinc & Caſtriciani milites appellantur in Cod. Theodoſ. l. ult. de Re Mil. Caſtrianos appellavit Vopiſcus in Aureliano. Meminit & Caſtricii cujuſdam Suetonius in Auguſto c. 57.

8. *Rhetori*] Oratori, eauſidico. Proprie alioquin Rhetor Latinis qui artem Rhetoricam docet, vel juventutem exercet. *Rhetori*] Quod hic de Rhetore diſſerit Caſtricius, forſaſſe locum habet in eo oratore qui Gorgiæ, Protagoræ ac ſimilium exemplo profiteantur ſeſe ex mala cauſa bonam facturos, & ex bona malam, dicendi fraudulento artificio. Sed hoc ſtudium mentiendi parum convenit ei, quem bonum virum ſtatuunt eloquentiſſimi oratores, Cicero & Quintilianus, item Ariſt. in Rhet. Atque hinc eſt quod præpoſteram illam Rhetoricen, Baſilius mentiendi artem definit, imitatus, opinor, Platonem in Gorgia. Quanquam & Fab. permittit bono viro, hoc eſt, oratori, ſententiis uti falſis, ad perſuadendum ea quæ vera ſunt, & vel audientibus, vel Reip. utilia. Et Ariſt. in ſuis Rhetoric. permittit aliqua inique fieri, ut per hoc æquitas obtineatur. [quod tamen Religioni Chriſtianæ adverſatur] *Moſell.*

9. *Falſis, &c. captioſis*] Tale genus hominum vivis coloribus depingit Ammianus Marcellinus lib. 30. Epicurus κακοτεχνίαν appellavit. Videndus quoque Sextus Empiricus lib. 2. adverſus Mathem. Maximus Tyrius in Orat. 12.

Unde

mos qualicumque [10] aſtu irrepere. [11] præterea turpe eſſe ait rhetori, ſi quid in mala cauſa deſtitutum atque [12] impugnatum relinquat. Sed enim Metellum, inquit, ſanctum virum, illa gravitate & fide præditum, cum [13] tanta honorum atque vitæ dignitate, apud populum Romanum loquentem, nihil decuit aliud dicere, quàm quod verum ſibi eſſe atque omnibus videbatur: præſertim quum ſuper ea re diceret, quæ quotidiana intelligentia & communi pervulgatoque vitæ uſu comprehenderetur. De moleſtia igitur cunctis hominibus notiſſima confeſſus; eaque confeſſione fidem [14] ſedulitatis veritatiſque commeritus; tum denique facilè & [15] procliviter, quod fuit rerum omnium validiſſimum atque veriſſimum, perſuaſit, civitatem ſalvam eſſe ſine matrimoniorum [16] frequentatione non poſſe. Hoc quoque aliud ex eadem oratione Metelli dignum eſſe exiſtimavimus aſſidua lectione, non hercle minus, quam quæ à graviſſimis philoſophis ſcripta ſunt. Verba Metelli hæc ſunt, *Dî immortales plurimum poſſunt; ſed non plus velle nobis debent, quam parentes. at parentes, ſi pergimus errare, ſuis bonis nos exheredant. Quid ergo nos à dis immortalibus* [17] *divinitus exſpectemus, niſi* [18] *errationibus finem faciamus?* [19] *His demum deos propitios eſſe æquum eſt, qui ſibi adverſarii non ſunt. dî immortales virtutem approbare, non adhibere debent.*

CAP.

Unde etiam Rhetores aliquando Roma pulſi teſte Sueton. In laudem proborum advocatorum egregia lex 14. C. de Adv. div. jud.

10. *Aſtu*] Ita Carrio legebat, juxta antiq. Ed. Ven. vulgo *actu*.

11. *Præterea*] Ita Carrio: vulgo, *propterea*.

12. *Impugnatum*] Non defenſum, ſine pugna vel certamine relictum, vel quod non eſt ratione tractatum, & argumentis quaſi munitum, & circumſeptum.

13. *Tanta honorum*] Ita legendum monet Carrio, non, ut vulgo, *tanto honor.* Magiſtratus honores vocat. Ita jus Prætorium ab iis qui honores & magiſtratus gerunt, honorarium in Jure Civili appellatur.

14. *Sedulitatis*] Aſſiduæ & fidelis diligentiæ, quam ſine dolo in uſum Reip. præſtabat.

15. *Procliviter*] In margine mei codicis à viro erudito ſcriptum, *perpolite*.

16. *Frequentatione*] Alii, *frequentiam*, ſed male juxta Carrionem.

17. *Divinitus*] Antiq. Ed. *dintus*.

18. *Errationibus*] Ant. Ed. Ven. *malis rationibus*.

19. *His demum*] Antiq. Ed. *iiſdem*.

Tire-

CAP. VII.

In hiſce verbis Ciceronis ex oratione quinta in Verrem, hanc ſibi rem ſperant præſidio futurum, *neque mendam eſſe nec vitium: errareque iſtos, qui bonos violant libros.* & , futuram *ſcribunt: atque mihi de quodam alio Ciceronis verbo dictum, quod probe ſcriptum perperam mutatur: & adſperſa pauca de modulis numeriſque orationis, quos Cicero avide ſectatus eſt.*

IN oratione Ciceronis quinta in Verrem, in libro ſpectatæ fidei [1] Tironiana cura atque diſciplina facto, ita ſcriptum fuit, *Homines tenues obſcuro loco nati navigant:* [2] *adeunt ad ea loca, quæ numquam ante adierant; ubi neque noti eſſent, quo venerunt; neque ſemper cum* [3] *cognitoribus eſſe poſſunt. Hac una tamen fiducia civitatis, non modo apud noſtros magiſtratus, qui & legum &* [4] *exiſtimationis periculo continentur, neque apud cives ſolum Romanos, qui & ſermonis & juris & multarum rerum ſocietate juncti ſunt, fore ſe tutos arbitrantur, ſed quocumque venerint hanc ſibi rem præſidio* [5] *ſperant futurum.* Videbatur

Tironiana] Tiro fuit libertus Ciceronis, cujus ſcripta citantur à Plutarcho. Notas ejus, quibus litera verbum facit, edidit Gruterus. quem (quamvis alii Ennium primum auctorem eſſe velint) primum illas inveniſſe colligi poteſt ex Plutarcho in Catone Uticenſi. Euſebius in Chronicis idem teſtatur. Dio Caſſius Mæcenati vel ejus liberto tribuit, Sed à variis auctæ, ſicut ex Senecæ notis liquet. Qui notas tales ſcribebant Notarii poſtmodum appellati. Vide Lipſ. Cent. 1. ad Belgas Epiſt. 27. & Petrum Bembum. Trithemius illas notas Ciceroni tribuit. Exceptam quidem Catonis Orationem Ciceronis opera ſcribit Plutarchus, ſed libertum ejus primum inveniſſe Iſidorus teſtatur. Sed de his alibi.

Tironiana] Tiro hic homo doctus & recti judicii. Liberaliter adeo M. Tullio ſervivit, ut domini beneficio ex ſervo libertus fieret, id quod colligimus ex epiſtol. Q. Ciceronis fratris, hujus manumiſſionis gratulationem complectente. Utebatur hoc homine familiariter adeo, ut omnium lucubrationum ſuarum eum quaſi cenſorem faceret, eique facultatem concederet, ſua vel publicandi, vel ſupprimendi, id quod ex aliis Ciceronis Epiſtolis colligitur. *Moſell.*

2. *Adeunt*] Vet. ed. *adeuntque.*

3. *Cognitoribus*] Cognitores dicuntur, qui cauſam præſentis defendunt teſte Aſconio Prædiano. Vel qui noſcerent alios.

4. *Exiſtimationis*] Vulgo, *æſtimationis*, pro *dignitatis*; ſed potius legendum *exiſtimationis*, ut edidit Aldus. Æſtimatio enim hac ſignificatione vix Latina eſt.

5. *Sperant futurum*] Eſt hæc Syllepſis generis, cum aliud proferimus, aliud mente

tur

tur [6] compluribus in extremo verbo menda esse. debuisse enim scribi non *futurum*, sed *futuram* : neque dubitabant quin liber [7] emendandus esset, ne, ut in Plauti [8] comœdia mœchus, (sic enim mendæ suæ illudebant) ita in Ciceronis oratione [9] solœcismus esset manifestarius. Aderat forte ibi amicus noster, homo lectione multa exercitus; cui pleraque omnia veterum litterarum quæsita, [10] meditata, evigilataque erant: is libro inspecto ait nullum esse in eo verbo neque mendum neque vitium : Ciceronem probe ac venuste loquutum. nam *futurum*, inquit, non refertur ad *rem*, sicut legentibus temere & incuriose videtur; neque pro participio positum est : sed verbum est indefinitum, quod Græci appellant [11] ἀπερίμφατον, neque numeris neque generibus præserviens, sed liberum undique & [12] impromiscuum est. quali [13] C. Gracchus verbo usus est in

mente concipimus. Ita Plautus, *Iustam rem esse oratum à vobis volo*, & hæc Syllepsis generis cum Syllepsi numeri sæpe concurrit, ut in illo, *credo ego inimicos meos hoc dicturum*, simile illud Virgilii, *pacem Trojano ab rege petendum*. In quibus locutionibus juxta Gellium indefinite verba hæc *futurum*, *oratum*, *dicturum*, *petendum*, & absolute ponuntur sine respectu ad genus vel numerum, neque declinantur: potest tamen aliud quoque subintelligi vocabulum, ut pluribus ostendit Scioppius, qui & nulla esse supina censet secus atque veteres Grammatici statuunt.

Futurum] Suspicio vitii hinc est apud Latinos, quod infinitivum hoc futuri temporis, in eandem vocem recidat cum participio activo neutro futuri temporis, quod & numeros, & genera admittit, & pro horum diversitate, diversis quoque adjungitur. Sed in Græca oratione futurum indefinitum, imitans præsentis sui terminationem nullam habet similitudinem cum participio. *Mosell.*

6. *Compluribus*] Mancinellus, *quam pluribus*.

7. *Emendandus*] Antiqui libri *emendatur*, pro quo nonnulli reponunt, *ne emendatus*.

8. *Comœdia*] Amphitruone vel Casina.

9. *Solœcismus*] Dictus ab oppido Solis in Cilicia, cujus incolæ Atheniensibus dicebantur σολοικίζειν. vide Diogenem Laërtium in vita Solonis. Gellius noster *Stribligines* alibi dixit. Pro quocunque errore quoque ponitur. in hoc autem notatur Gellius à Quintiliano, quod qui neget solœcismum Latine dici, eo hic uratur.

10. *Meditata*] Passive. Ita Cicero, Terentius, aliique probati auctores loquuntur.

11. Ἀπερίμφατον] *Infinitum*, seu *indefinitum*.

12. *Impromiscuum*] Aliter, *impromiscum*.

13. *C. Gracchus*] Cicero de claris Orator. præstantissimo hunc ingenio & flagranti studio fuisse, eloquentia nulli cedere, grandem verbis, sapientem senten-

in oratione, cujus titulus eſt, *De Quinto Popilio circum* [14] *conciliabula*, in qua ita ſcriptum eſt, *Credo ego inimicos meos hoc dicturum. Inimicos*, inquit, *dicturum*, & non, *dicturos*. videturne ea ratione poſitum eſſe apud Gracchum, *dicturum*, qua eſt apud Ciceronem, *futurum?* ſicut in Græca oratione, ſine ulla vitii ſuſpicione, omnibus numeris generibuſque ſine diſcrimine attribuuntur hujuſcemodi verba [15] Ποιήσειν, ἐσόμενος, λέξειν, & ſimilia. In [16] Q. quoque Qua-

ſententiis, genere toto gravem fuiſſe affirmat. Præter hujus Orationes, etiam aliorum Gracchorum à Servio & Chariſio citantur.

14. *Conciliabula*] Conciliabula ſunt ea loca juxta Feſtum, ubi in concilium convenitur. In iis quoque jus dicebatur, hinc eo frequens populi confluxus, ſed feriis inferiora erant. Quomodo coloniæ, municipia, præfecturæ, fora, conciliabula diſtinguantur, vide Turneb. Adverſ. l. 1. cap. 11. Per conciliabula Livius intellexit extra urbem majora & minora oppida, & loca in quibus jus dicebatur. Frontinus etiam in municipiorum jus aſcendiſſe commemorat. Sed pro quocunque conventu etiam conciliabula appellantur. Onomaſticum, concilialum, συνέδριον: & gloſſæ Cyrilli, ὄψις ἢ πόλεως *conciliabulum*. Vide Etymol. magnum.

15. Ποιήσειν &c.] Id eſt, *Facturum, futurum, dicturum.*

Ποιήσειν] In antiquiſſ. Ed. Venet. quæ prodiit anno 1477. ita legitur ποιήσειν ἐσόμενος, id eſt, *futurum* (potius *facturum*) λέξειν ἐσόμενος, *dicturum*. Aldus recte edidit, ita ut hic legitur.

16. *In Q. quoque Quadrigarii*] Inepte in Edit. ſua H. Stephanus legit, *in centeſimo quinquageſimo quoque Quadrigarii libro*. Error ortus eſt ex CL. nota prænominis Claudii, quod male à correctoribus in *centeſimum quinquageſimum* mutatum eſt, omnes exculæ antea *Q. Quadrigarii*. vocabatur Q. Cl. Quadrigarius. Vide Gellium lib. 9. cap. 1. & alibi. *Lamb.*

Q. Quoque Quadrigarii] Quæ *Q. Claudius Quadrigarius* ſcripſit, trifariam video à veteribus appellari. Nunc enim Annales, nunc Hiſtoriæ, nunc Romanarum rerum libri vocantur. Multa ex iis adducit Livius, longe plura Gellius, nec pauca Macrobius, Servius, Nonius, Priſcianus. Illuſtre quoque ex duodevigeſimo Annalium eſt apud Senecam fragmentum lib. 3. de beneficiis c. 23. Nonius in *Horrea* citat Claudii Orationem in Quintum Gallum. Meminit & hujus hiſtorici Joannes Sarisberienſis lib. 5. cap. 7. Ambigo autem, hicne, an alius ſit Claudius ille, qui Annales C. Acilii Plutarcho etiam memoratos in Romulo, latine tranſtulit. Livius lib. 25. *Ad triginta ſeptem millia hoſtium cæſa, auctor eſt Claudius, qui Annales Acilianos ex Græco in Latinum ſermonem vertit.* Apud Appianū etiam lib. de bellis Gallicis mentio Claudii Pauli Annalium, in quibus proditum dicitur, quomodo bello Cimbrico à Tigurinis cæſus ſit Piſonis exercitus, & Claudii ſub jugum miſſus. Addit ὡς ὁ χρονικὸς συντάξιος δηλεῖ Παύλῳ τῷ Κλαυδίῳ. *Vt in Annalibus ſuis videtur Paulo Claudio.* Non puto in gente Claudia fuiſſe Paulos, ſed in Æmiliis, Juliis, Sergiis. Quare locum cenſeo corruptum. Nec video quem ſignet Appianus, niſi Claudium Quadrigarium, vel Acilianorum Annalium interpretem.

Quadrigarii tertio [17] annali libro verba hæc esse dixit, *Dum ii* [18] *conciderentur; hostium copias ibi occupatas futurum.* in [19] duodevicesimo annali ejusdem Quadrigarii principium libri sic scriptum, *Si pro tua bonitate & nostra voluntate tibi* [20] *valetudo supperit; est quod speremus deos bonis bene facturum.* item in [21] Valerii Antiatis quarto & vicesimo simili modo [22] scriptum: *Si hæ res divinæ factæ* [23] *riteque* [24] *perlitatæ essent,* [25] *haruspices dixerunt omnia ex sententia processurum esse.* [26] Plautus etiam in Casina, quum de puella loqueretur, *occisurum* dixit, non *occisuram*, his verbis,

Etiam habet Casina [27] *gladium? Habet, sed duos,*
Quibus, altero te occisurum ait, altero villicum.

Item [28] Laberius in Gemellis,

Non

tem. Vide *Vossium* de Hist. Lat.

17. *Annali libro*] *Libro* abest in Badiana Editione. Ita antiqua Veneta.

18 *Conciderentur*] Simul cæderentur.

19. *Duodevicesimo*] Ant. Ven. 12. *Annali.*

20. *Valetudo*] Antiquiss. Veneta *valitudo.*

21. *Valerii Antiatis*] Q. VALERIUS ANTIAS Annales reliquit, grande opus. Nam librum eorum LXXIV citat Priscianus in IX. LXXV autem Gellius lib. 7. cap. 9. Iis quoque exposuisse quæ reges gesserunt, satis ostendunt, quæ ex Antiate hoc de Romulo narrat auctor de Origine Gentis Romanæ: de Numa etiam Arnobius lib. 5. deque Servio Tullio Plinius lib. 13. cap. 14. ac Plutarchus de Fortuna Romanorum. Præter istos multa ex eo refert Livius. Inter alia extremo lib. 38. habes: *Eas naves Valerius, prædam Hetruscam Ligurumque montanorum captivos Carthaginem portantes, captas tradit.* Qui locus addendus fragmentis à Riccobono collectis. Nec parum debet ei Plinius, ut cognoscimus ex indice lib. 2. lib. 3. cap. 5. lib. 34. cap. 8. Præterea meminere Pedianus, Censorinus, Gellius, Charisius, Macrobius, Priscianus. Facileque eis subscribo, qui apud Arnobium lib. 6. legunt, *Quod si planum fieri testimoniis postulatis auctorum; Sammonicus, Granius, Valerius Antias, Tubis, & Fabius, indicabunt, cujus Tolus fuerit filius,* &c. Vulgo *Valerianus*, pro *Valerius Antias*, legitur. *Voss.*

22. *Scriptum*] Additur ex Ms. *esse*, ut referatur, ad *dixit.*

23. *Ritque*] Vulgo, *rectèque.*

24. *Perlitatæ*] Litare est Sacrificio facto numen placare. Græci dicunt καλλιερεῖν.

25. *Haruspices*] Qui exta hostiarum inspiciebant. Ab harviga nomen accepere, quæ erat proprie hostia, quâ aries mactabatur. Ἄρνιξ enim arietem appellarunt Græci, juxta Hesychium, unde & aries nomen accepit. Ab harviga vel haruga haruspices. Illi autem, ut meminit, Vitruvius, immolatis pecoribus inspiciebant exta, qualia sunt jecur, pulmo, lien, cor, præcordia, renes, an integra essent, necne, vel nulla contaminata tabe. Hæc vana disciplina Hetruscos habet autores. Vide Pencerum de Divinat. & Camerarium.

26. *Plautus in Casina*] Actu III. scena

Non putavi, inquit, *hoc eam facturum.* Non ergo iſti omnes ſolœciſmus quid eſſet ignoraverunt. ſed & Gracchus, *dicturum*, & Quadrigarius, *futurum*, & *benefacturum*; & Plautus, *occiſurum*, & Antias, *proceſſurum*; & Laberius, *facturũ*; indefinito modo dixerunt. qui modus neq; in numeros, neq; in perſonas, [29] neq; in genera, neq; in [30] tempora [31] diſtrahitur, ſed omnia iſthæc una eademq; declinatione complectitur. ſicuti M. Cicero dixit, *futurum*, non virili genere neque neutro (ſolœciſmus enim foret plane,) ſed verbo uſus eſt ab omni neceſſitate generum abſoluto. Idem autem ille amicus noſter in ejuſdem M. Tullii Ciceronis [32] oratione, quæ eſt [33] de imperio Cn. Pompeji, ita ſcriptum eſſe, à Cicerone dicebat, atque ipſe ita lectitabat: *Quum veſtros portus, atque eos portus, quibus vitam ac ſpiritum ducitis, in prædonum fuiſſe* [34] *poteſtatem ſciatis.* Neque ſolœciſmum eſſe ajebat [35] *in poteſtatem fuiſſe*, ut vulgus ſemidoctum, tot caſtigatores hujus ſcriptoris virum, tot caſtigatores hujus ſcriptoris viros inſignes ingentem adeo maculam non vidiſſe, apertiſſimum enim eſt vel pueris, infinitivum alium eſſe præſentis temporis, alium præteriti, alium futuri. *Moſell.*

Scena v ubi ita verſus leguntur,

-- *Sed etiam ne habet & nunc Caſina Gladium.* PA. *habet ſed duos* ST. *quid duos?* PA. *altero te occiſurum ait, altero villicum.*

27. *Gladium*] In Veneta Antiq. *Sta. habet.* Stalino intelligitur, ſed Pardaliſcæ ancillæ verba ſunt.

28. *Laberius*] Decius Laberius Eques Romanus, qui apud Julium Cæſarem in ſummo honore fuit. Vide Macrob. lib. 2. Saturn. & Suetonium. Horatius, *Et Laberi mimos & pulchra poëmata mirer.* Vide *Gyrald. de Poëtis Ant.*

Laberius] Citatur etiam à Chariſio, Nonio, Macrobio. Mimi excuſi ſunt ab H. Stephano, cum veterum Latinorum fragmentis Scripſit mimos & fabulas & Julii Cæſaris tempore vixit, niſi alius ſit mimographus, alius comicus.

29. *Neque in tempora*] Dubium mihi non eſt, quin indocti alicujus calamo hæc clauſula, *Neque in tempora* in contextum Gellii irrepſerit, ſed hoc mi-

30. *Tempora*] Abeſt hæc vox in antiquiſſ. Edit. Ven. anni 1477. Et in Veneta anni 1509. Primus Aldus in ſua Editione, ut arbitror, ita expreſſit. Supra quoque *tempora* omiſit autor noſter, cum dicit, *neque numeris, neque generibus præſervient.*

31. *Diſtrahitur*] Scriptum in margine cujuſdam Codicis inveni, *diſtribuitur.*

32. *Oratione*] Aliter, *exhortatione.*

33. *De Imperio Cn. Pompeji*] Intelligit Orationem pro lege Manilia, ſeu de Imperatore Pompejo deligendo, ad Populum.

34. *Poteſtatem*] Græci ἐπὶ cum dandi caſu, εἰς cum accuſativo conſtruunt. igitur græciſmus.

35. *In poteſtatem*] Ita etiam JC. loquuntur. Sueton. in Auguſto, *in potiorem*

ctum putat, ſed ratione dictum certa & proba contendebat, qua & Græci ita uterentur: & Plautus verborum Latinorum [36] elegantiſſimus in Amphitryone dixit,[37] *Numero mihi* [38] *in mentem fuit.* non, ut dici ſolitum eſt, *in mente.* Sed enim præter Plautum, cujus ille in præſenti exemplo uſus eſt, multam nos quoque apud veteres ſcriptores loquutionum talium copiam offendimus; atque his [39] vulgo annotamentis inſperſimus. Ut rationem iſtam miſſam faciamus & autoritates: ſonus tamen & poſitura ipſa verborum ſatis declarant, id potius [40] ἐπιμελείᾳ τῶ λέξεων [41] modulamentiſque orationis M. Tullii conveniſſe, ut, quoniam utrumvis dici Latine poſſet, *poteſtatem* dicere mallet, non *poteſtate*, illud enim ſic compoſitum jucundius ad aurem completiuſque; inſuavius hoc [42] imperfectiuſque eſt, ſi modo ita explorata aure homo ſit, non ſurda nec [43] jacenti; ſicuti eſt hercle quod, *explicavit*, dicere maluit, quam *explicuit*: quod eſſe jam uſitatius cœperat. Verba ſunt hæc ipſius ex oratione, quam de imperio Cn. Pompeji habuit: *Teſtis eſt Sicilia, quam multis undique cinctam periculis non terrore belli, ſed conſilii celeritate explicavit.* at ſi, *explicuit*, *eum poteſtatem fore.* Cicero pro Quint. *Ex eo tempore res eſſe in vadimonium cœpit.* P. Arbiter, *neque enim res quæ viderentur in controverſiam eſſe.* Ter. in Eunucho *eſſe in tantum honorem.* Ita & Græci præpoſitione εἰς utentes, καθίζομενος εἰς τὸ ἱερὸν, Thucyd. lib. 1. Matth. 2. v. 23. κατῴκησεν εἰς πόλιν, pro ἐν πόλει. Vide Vechneri Hellenolexiam cap. 10. & Carolum Stephanum de Latinæ linguæ cum Græca collatione.

36. *Elegantiſſimus*] Non eſt neceſſe cum H. Stephano mutare, in *diligentiſſimus*, vel *eligentiſſimus*. In Badiana editione *conſervator elegantiſſimus*. Quod ex margine alicujus Ms. libri irrepſiſſe in illam editionem perſpicuum.

37. *Numero*] Antiq. Ed. Veneta *Nunc vero*. Sed male. In Plautinis Codicibus *numero habetur*.

38. *In mentem fuit*] Vulgo, *non vero mihi in mentem fuit*. Sed ita, ut nunc editum, legitur in Ms. Collegii trilinguis Lovanienſis, & in Codicibus Plautinis ita exprimitur, ut apud Agellium eſt reſcribendum. Fruter. Veriſ. lib. 1. cap. 19.

39. *Vulgo*] Paſſim.

40. Ἐπιμελείᾳ] *Vocabulorum delectui diligenti.*

41. *Modulament. ſque*] Numeris & εὐφωνίᾳ.

42. *Imperfectiuſque*] Ita antiquiſſ. Ven. male Bad. Edit. *inperſpectiuſque*. forte, *perplexiuſque*.

43. *Jacenti*] Non arrecta vel alacri, ſed ſtupida.

45. *Sonus*

cuit, diceret, imperfecto & debili numero verborum 44 ſonus 45 clauderet.

44. *Sonus*] In duabus antiquis Ven. Edit. *ſonus*, *qui* Εὐφωνία, id eſt, *venuſtio*, ſed interpretatio Græcarum vocum non eſt à Gellio. Badius tamen Εὐφωνίαν retinet, quæ Quintiliano vocatur vocalitas. verum hoc vocabulum in textum irrepſit.

45. *Clauderet*] Ita legit Lipſ. lib. 1. Elect. c. 7. quæ lectio reprobatur à Joſepho Caſtalione Decad. 1. Obſ. c. 2. vide & Fruter. Veriſ. 1. cap. 19.

Clauderet] Vulgo, *clauderetur*, rectius *clauderet*, ut in Ms. Codice reppetit Fruterius.

CAP. VIII.

Hiſtoria in libris Sotionis philoſophi reperta ſuper Laïde meretrice & Demoſthene rhetore.

1 SOtion ex Peripatetica diſciplina haud ſanè ignobilis vir fuit. Is librum multæ variæque hiſtoriæ refertum compoſuit; eumque inſcripſit, Κέρας ἀμαλθείας. ea vox hoc fermè valet, tamquam ſi dicas, *cornucopiæ*. In eo libro ſuper Demoſthene rhetore & Laïde meretrice hiſtoria hæc ſcripta eſt: 2 Laïs, inquit, Corinthia ob elegantiam venu-

Sotion] Vulgo, *Phocion*, qui etiam Platonis fuit diſcipulus, & inde in Xenocratis diſciplinam abiit. Cujus Orationes admodum laudat Plutarchus. Sed legendum *Sotion*, qui à Diogene Laërtio & Eunapio quoque citatur *de Succeſſione Philoſopharum*. Alius à Sotione Præceptore Senecæ qui fuit Pythagoricus. vide Sen. Ep. 29. & 188.

Sotion] Laërtius: Ἔσχε δὲ Λαΐδα τὴν ἑταίραν, καθά φησι Σωτίων ἐν δευτέρᾳ τῶν Διαδοχῶν. ἐσθ' ὅτε δὲ τὸς μεμφομένους ἔφη, ἔχω Λαΐδα, ἀλλ' οὐκ ἔχομαι. Meminit ejuſdem Cicero ad Papyrium Pætum ſcribens lib. Epiſt. 9. Epiſt. ult. Meminit etiam Athenæus lib. 12. Dipnoſophiſt. Exprobatur Gentilibus à Theodoreto l. 2. de Activa vita. Numeratur inter cætera vitia à Tatiano. Cæterum de Laïdis amatoribus lege eundem Athenæum lib. 13. ubi etiam de morte & patria. Lege item Pauſaniam in Corinth. Paulo aliter hæc commemorat Macrobius lib. 2. Saturn. cap. 2. *Demoſthenes*, inquit, *excitatus ad Laïdis famam, cujus formam tunc Græcia mirabatur, acceſſit, ut & ipſi famoſo amore potiretur, qui, ubi dimidium talentum unius precium noctis audivit, diſceſſit hoc dicto, οὐκ ἄγω μετανοῶν.*

2. *Laïs Corinthia*] Revera fuit Sicula nativitate, Nicias enim Athenienſium Imperator in Siciliam miſſus, poſtquam Catinenſes ſe ſponte dediderant Laïdem tunc parvulam cum aliis captivis in Peloponneſum devexit, ut ſcribit Plutarchus in Nicia. Corinthia itaque fuit habitatione, nativitate Sicula. De illa Propertius,

venuſtatemque formæ grandem pecuniam demerebat: conventuſque ad eam ditiorum hominum ex omni Græcia celebres erant: neque admittebatur, niſi qui dabat, quod popoſcerat. poſcebat autem illa 3 nimium quantum. hinc ait natum eſſe illud frequens apud Græcos adagium, 4 οὐ παντὸς ἀνδρὸς εἰς Κόρινθον ἐσθ' ὁ πλοῦς. quòd fruſtra iret Corinthum ad Laïdem qui non quiret dare quod poſceretur. Ad hanc ille Demoſthenes clanculum adit; &, ut ſibi ſui copiam faceret, petit, at Laïs 6 μυρίας δραχμὰς ἢ πλείονος

Non ita complebant Ephyræ Laïdos ædes,
Ad cujus jacuit Græcia tota fores.

3. *Nimium quantum*] Vulgo, *Nimiam quantitatem.* In Buſſidiano Codice, *poſcebat autem illa nimium, quantum vix dari poterat.* Quæ poſteriora verba, quod priora non intelligerentur, ex gloſſemate ſunt. Simile quid accidit Ciceroni lib. 4. de Finibus, qui ita loquitur: *Quid Zeno? portenta hæc eſſe dicit, nec ea ratione ulla modo poſſe vivi, ſed differre inter honeſtum & turpe nimium quantum, neſcio quid immenſum*, ubi procul dubio, verba poſteriora, *neſcio quid immenſum*, ab imperito primum librario margini adſcripta ad explicandum novum & inſolens loquendi genus, *nimium quantum.* Idem in oratore ad Marcum Brutum: *huic generi orationis aſpergentur etiam ſales, qui in dicendo mirum quantum valent.* nam & ibi *nimium quantum* veteres libros repræſentare Lambinus teſtatur, & vere in optimo Gymnaſii Lovanienſis Codice reperiri Carrio monuit, quanquam prior illa loquendi ratio non eſt ignota Græcis. Græci enim dicunt, θαυμαστὸν ὅσον. Carrio Antiq. Lect. lib. 2. c. 12. & 13. Fruſtra autem *nimiam quantitatem* defendit ex medii ævi ſcriptoribus, quibus quantitas copiam denotat, Barthius. lib. 1. Adv. c. 14.

Nimium quantum] *Nimiam quantitatem*, ut in antiquis Editionibus habetur, non eſt latinum. Addiderunt alii gloſſema, *nimium quantum vix dari poterat.* Gellius Sotionis verba ἀμύχανον ὅσον interpretatus eſt. Niſi *mirum quantum*, id eſt, θαυμαστὸν ὅσον ſcripſerit.

4. Οὐ παντὸς ἀνδρὸς] *Non cuivis homini contingit adire Corinthum*, quod Proverbium, contra atque Gellius voluit, inde natum, quod teſte Suida difficilis eſſet in portum Corinthium appulſus. Atque ideo Eraſmus præfert dici de rebus arduis periculoſiſque, & quas non ſit cujusvis hominis ſperare aut affectare. Vide tamen Strabonem alioſque autores de avaritia, & mollitie Corinthiarum mulierum. *Bad.*

Οὐ παντὸς] i. e. Non viri cujuſque eſt Corinthum navigare.

5. Ἔσθ' ὁ πλοῦς] Ita & Ariſtippum Laïdis amatorem notat Horat.

Non cuivis homini contingit adire Corinthum.

6. Μυρίας δραχμὰς] Drachma eſt idem Græcis quod denarius Romanis, hoc eſt, ſeſtertii quatuor. Quod ad pondus, ſeptem drachmæ incurrunt unciam; unde conſequitur, cum libra ſit XII. unciarum, LXXXIV. drachmas fore in libra. Hinc Scribonius Largus Epiſtola ad Calliſtum: *Erit autem nota denarii unius pro Græcâ drachmâ. Æque enim in libra viginti quatuor apud nos, quot drachmæ apud Græcos incurrunt.*

7 τάλαντον popoſcit. hoc facit numi noſtratis 8 denariûm decem millia. Tali petulantia mulieris atque pecuniæ magnitudine ictus 9 expaviduſque Demoſthenes 10 avertit; & diſcedens, Ego, inquit, pœnitere tanti non emo. Sed Græca ipſa, quæ fertur dixiſſe, lepidiora ſunt, 11 οὐκ ὠνοῦμαι, inquit, μυρίων δραχμῶν μεταμέλειαν.

CAP.

currunt. Dicitur *drachma* à ἐράττομαι, id eſt, *continere*, quia comprehendit tantum *χειμάππιον* ſive *χειμαππιον* (ſic Græci vocabant exiguos nummulos æreos, quos cum Seneca minutias æris dicere poſſumus) quantum manu quis in punctum contracta capere ac continere poſſit. Cum antiquam ὀβολόν, tum hanc *drachmæ* originationem diſcimus, partim ex veteribus Grammaticis, partim illo Plutarchi loco in Lyſandro: Κινδυνεύει δὲ καὶ τὸ παμπληθὲς ἀργύριον οὐ πολὺ εἶναι, ὀβελίσκοις χρωμένων νομίσμασι σιδηροῖς, ἐνίων δὲ χαλκοῖς, ἀφ' ὧν ὠνομάσθη, πλήθει δὲ νῦν τῶν χειμάππιον ὀβολὰς χαλκοῦς. ἐλεγχυλιῶν δὲ τὰς ἐξ ὀβολὰς τοσούτου δεῖ ἡ χεὶρ περιδεχέσθαι. *Videtur autem omnino vetus moneta ſic ſe habere, quia obeliſcis utebantur, ferreis nummis; quidam etiam æreis. Unde permanet, ut hodieque multitudo minutiarum æris oboli vocentur: drachma autem ſex oboli, quia tantum manus* περιδέχεσθαι *ſeu complecterbatur*. Mihi dubiũ non eſt, quin ſit ab Hebræo דרכמן, quod idem ſignificat. Invenias Ezr. 11. 65. & Nehem. 7. 78. vid. *Voſſ. in Etym.*

Μυρίας] Decem dragmarum millia, vel talentum.

7. Ἡ τάλαντον] Abeſt hoc vocabulum, ab antiquiſſima Veneta Editione. Et forſan gloſſema eſt.

Ἡ τάλαντον Atque talentum Atticum continebat drachmas ἑξακισχιλίας, juxta Pollucem. Sed idem aliud fuiſſe Babylonium, aliud Syrium aliud Æginæum oſtendit. Æginæum continebat decem mille drachmas, atque, ut arbitror, etiam Corinthiacum.

8. *Denarium*] Confundit itaque denarium cum drachma. quanquam nonnulli drachmam & denarium ſeſquiſeptima differre voluerunt. Videndus Hotomannus de Re nummaria, aliique.

9. *Expaviduſque*] Colvius in Apuleium *expavitus* legit. *Pavire* antiquis verberare, ferire, tundere, *depavire* apud Lucilium. Hinc putat expavitum dici conſternatum, attonitum. Sed mihi durius hoc & quæſitum videtur.

10. *Avertit*] Vulgo, *avertit iter*. Sed ita bis idem inculcabitur. Quid enim aliud eſt *avertere iter*, quam *diſcedere*. Sed *averti*, ut in Ms. Codice habetur, vel *avertere* longe aliud vult. Idque plerunque expavidis & attonitis accidit, præſertim vero riſu excipientibus dictum alicujus ridiculum, ut ſeſe avertant, & ſecum mirentur, & rideant ſoli. *Fruter. veriſ. lib. 1. c. 19.*

11. Οὐκ ἀνοῦμαι] *Non emo millibus x drachmarum pœnitentiam.*

CAP. IX.

Qui modus fuerit, quis ordo disciplinæ Pythagoricæ; quantumque temporis imperatum observatumque sit dicendi simul ac tacendi.

ORdo atque ratio 1 Pythagoræ, ac deinceps familiæ successionis ejus, recipiendi instituendique discipulos hujuscemodi fuisse traditur. Jam à principio adolescentes

1. *Pythagoræ*] Pherecydæ hic discipulus. Diogenes Laërtius tradit, Pythagoram ἀκμάσαι κατὰ τὴν ἑξηκοστὴν Ὀλυμπιάδα. ab eodem traditur Pherecydem Syrium γεγονέναι κατὰ τὴν πεντηκοστὴν ἐνάτην Ὀλυμπιάδα. unius tantum lustri Olympiaci differentia est. Non video, qui verisimile sit quod dicitur Pherecydem istum præcepisse Pythagoræ, cum eodem ambo tempore floruerint, nec longe alter ab altero decesserit. Forsan dicendum duos fuisse Pherecydas, ut Salmasius censet in Solinum. Hic in magna Græcia docuit, cum Sami, ubi natus Pythagoras, tyrannidem occupasset Polycrates. atq; hinc sectæ Italicæ autor. Philosophiam symbolicam & perplexam docuit, quam ab Ægyptiis hausit, ut Jamblichus l. 1. de vita ejus c. 5. testatur. Numeris, id est, harmonia consistere hoc universum docuit & cum Aristarcho Samio terram moveri. Etiam Metempsychosis Ægyptiorum commentum fuit, teste Herodoto in Euterpe. Arabas, Hebræos & Chaldæos quoque accessisse Porphyrius testatur, multaque Iudæorum dogmata amplexum Clemens Alexandrinus lib. 1. affirmat. Et quod Judæi sanguine abstinerent, hinc forsan omnibus animātibus abstinuit. Libros quosdam citat Laërtius, quamvis nonnulli existiment nihil scripsisse. Utique aurea Pythagoræ carmina, Lysidis Pythagoræ discipuli vel alterius Pytagorici sunt. Etiam chymiæ peritum huisse, qua metalla mutantur, nonnulli voluerunt, atque hos fuisse ἱερὰς λόγας fabulantur. Namque & Chymiam ἱερὰν τέχνην illius patroni Græculi appellant, ut ex veteri Lexico græco apparet. Inedia ac mœrore vitam finiit, cum enim Pythagoras in Delo Pherecydem sepeliisset Cyloniana factione omnes discipuli ejus combusti sunt, ut testatur Jamblichus de vita Pythagoræ.

Pythagoræ] *Pythagoram* discendi cupiditate ultimas terras peragrasse, Ægyptum lustrasse, & Persarum Magos adiisse referunt Isocrates in Laudat. Busiridis, Cicero de finibus lib. 5. Tusculan. Quæst. 4. Lucianus in Dialogo inscripto ζεὺς τραγῳδός Plinius lib. 25. cap. 2. & libr. 35. cap. 9. Strabo lib. 14. Theodoretus de Curat. Græcarum affect. sermon. 2. Iamblichus, Porphyrius, & Laërtius in ejus vita. Clemens præterea Alexandrinus Strom. libr. 1. nominat etiam sacerdotem, sub quo profecerat Pythagoras. ἱερεῖ] ᾧ Πυθαγόρας μὲν Σύγχει τῷ Αἰγυπτίῳ ἀρχιερεῖ συφοίτης μαθητεύσας. Πλάτων δ' Σιχνεύφει τῷ Ἡλιουπολίτῃ. Εὔδοξος δὲ ὁ Κνίδιος Κνεύφει τῷ καὶ αὐτῷ Αἰγυπτίῳ. Difficilem tamen accessum apud sacerdotes Ægyptios habuisse testatur ex Antiphonte Porphyrius, qui sua per invidiam aliis occultabant.

2. *Εφυσιογνωμόνει*] Φυσιογνωμονία in pretio fuit apud veteres. Cicero de

tes, qui ſeſe ad diſcendum obtulerant, [2] ἐφυσιογνωμόνῃ. Id verbum ſignificat, mores naturaſque hominum, conjectatione quadam de oris & vultus ingenio, deque totius corporis [3] ſilo atque habitu, ſciſcitari. eum, qui exploratus ab eo [4] idoneuſque fuerat, recipi in diſciplinam ſtatim jubebat, & tempus certum tacere; [5] non omnes idem, ſed aliud aliis tempus pro æſtimato captu ſollertiæ. Is autem qui tacebat, quæ dicebantur ab aliis, audiebat; neque percunctari, ſi parum intellexerat, neque [6] commentari, quæ audierat, fas erat. ſed non minus quiſquam tacuit quàm biennium. hi prorſus appellabantur intra tempus tacendi audiendique [7] ἀκουστικοὶ. aſt ubi res didicerant rerum omnium difficillimas, tacere audireque, atque eſſe jam cœperant ſilentio eruditi, cui erat nomen [8] ἐχεμυθία: tum verba

de Fato: *Socratem nunne legimus quemadmodum notarit Zopyrus φυσιογνώμων, qui ſe profitebatur hominum mores naturaſque ex corpore, oculis, vultu, fronte perſpicere? ſtupidum eſſe Socratem dixit & bardum, quod jugula concava non haberet, obſtructas eas partes & obturatas eſſe dicebat, addidit etiam mulieroſum, in quo Alcibiades cachinnum dicitur ſuſtuliſſe.* Videndus quoq; idem lib. Tuſc. 4. & Alexander Aphrodiſienſis. φυσιογνώμονες ex aſpectu totius corporis, μετωπόσκοποι ex ſola facie. vel potius frontejudicabant ſcripſit φυσιογνωμονικὰ Ariſt. & Adamantius duos libros, in qu bus Polemonem, qui de eadẽ materia ſcripſit, preſſe ſecutus eſt. Ægyptiis quoque hæc ſcientia in uſu. Hinc Adamantius, Αἰγυπτίοις μὲν γὰρ τοῖς πᾶσιν ἴσως καὶ σημεῖα ἐξ ὧν τὸ γένος ἕκαστον φυσιογνωμονεῖται. Theophraſtum quoque hujus artis peritum fuiſſe ex Characteribus Ethicis apparet.

3. *Filo*] Lineamento. Ita loquitur autor lib. 14. cap. 4. Plautus: *ſcitum filum mulieris.*

4. *Idoneuſque*] Stephanus addendum putat *inventus fuerat*, vel *compertus fuerat.*

5. *Non omnes idem*] Quinquennale ut plurimum erat ſilentium, ſed aliquando pro auditorum ratione minori ſpatio circumſcribebatur, ut præter Gellium etiam Apuleius in Floridis teſtatur. vide *Voſſ. de Philoſ. antiq.*

6. *Commentari*] Scribendo meditari, ſicut ipſe autor poſtmodum exponit; namque licebat poſt ἐχεμυθίαν, *verba facere, & quærere, quæque audiſſent ſcribere, & quæ ipſi opinarentur, expromere.*

Commentari] Non hic ſignificat *cogitare*, ut Stephanus exiſtimavit.

7. Ἀκουστικοὶ] Sive ἐκ συμβολῆς, qui tantum audiebant ſilentio inſignes.

8. Ἐχεμυθία] Ἐχεμύθους, quaſi ἔχοντας ἐν ἑαυτοῖς τὸ μύθους σιωπᾷν. vid. Heſychium & Suidam. Hoc ſilentium tempore definitum erat, cæterum in genere ante omnia docuit Pythagoras tacere. Apuleius in Floridis: *tot ille diſcipulos eruditos tot tamque multos jugis fontibus diſci-*

ba facere & quærere, quæque audiſſent ſcribere, & quæ ipſi opinarentur expromere poteſtas erat. hi dicebantur in eo tempore μαθηματικοὶ; ab his, ſcilicet, artibus, quas jam diſcere atque meditari inceptaverant: quoniam 9 Geometriam & 10 Gnomonicam, Muſicam, ceteraſque item diſciplinas altiores μαθήματα veteres Græci appellabant: vul-

ciplinarum toto orbe hauſtis, vir præſertim ingenio ingens, ac profecto ſupra captum hominis animi anguſtior, nihil prius diſcipulos ſuos docuit, quam tacere; primaque apud eum meditatio ſapienti futuro, linguam omnem coërcere; verbaque, quæ volantia Poëtæ appellant, ea detractis pinnis intra murum candentium dentium premere. vide & Iſocratem in Buſiride. Cum extraneis quoque de iis, quæ didiciſſent loqui illicitum. Cic. lib. 1. de Natur. Deor. *Nec tu non celas, ut Pythagoræ ſolebat alienos.*

Ἐχεμυθίαν] Hinc apud Ægyptios, à quibus hæc accepit Pythagoras, Harpocrates ſilentii deus. Et apud Romanos Angerona ore obſignato pingebatur, quæ inter tutelares Romæ Deas cenſebatur. vide Macrob. lib. 3. Saturn. cap. 9. Gloſſæ, *Angerona*, ἡ θεὸς τῆς βουλῆς, καὶ καιρῶν. Numam Pompilium, qui fuit Pythagoricus, ſilentii Deam quoque coluiſſe Plutarchus in ejus vita teſtatur.

9. *Geometriam*] Arithmeticam non debuit omittere. Multi autores Arithmeticam inventum Pythagoræ, alii, Palamedis, fuiſſe ſcribunt, ut Plato lib. 7. de Rep. *Theodoretus, Therapeut.* xi. Ὃν πολυθρύλλητον Πυθαγόραν, τὴν τελειοτάτην τῶν ἀριθμῶν ἐπιστήμην, ἔφατον ὑπολάβωσιν ἀγαθόν. *Celeberrimus autem Pythagoras, ſummum hominis bonum in exactiſſimarum rerum ſcientiâ poſitum eſſe exiſtimabat.* Quin & ejus ſectatores, varias numeris qualitates, ut & nomina, tribuerunt; ac de iis propriis quoque monumentis tradiderunt, Ariſtæus, Megillus, & Philolaus: quorum teſtimonia profert Auctor quidam innominatus, in eo opere, quod inſcripſit, Τὰ θεολογούμενα τῆς ἀριθμητικῆς. Quod præclarum Antiquitatis in eo genere monumentum. Edidit autem id Lutetiæ olim Chriſtianus Wechelus, anno ɔɔ ɔ xliii. ſcripſit etiam Nicomachus de eodem argumento libros duos, quos injuria nobis temporis intercepit; ita tamen, ut non toti interciderint: nam excerpta conſervavit, & exhibuit, in præclara Bibliothecâ ſuâ Photius. Imprimis vero Animam numerum ſtatuerunt, vi movendi præditum. Hermias, in Irriſione philoſoph. gent. Οἱ μὲν γὰρ φασι, αὐτῶν τὴν ψυχὴν εἶναι τὸ πῦρ, οἷον Δημόκριτος. οἱ δὲ ἀριθμὸν κινητικὸν, οἷον Πυθαγόρας. *Nam alii dicunt, animam ſuam eſſe ignem, ut Democritus: alii numerum, movendi vi præditum, ut Pythagoras.* Nemeſius, De natura hominis cap. 11. Θαλῆς μὲν γὰρ, πρῶτος τῇ ψυχὴν ἴδιον ἀεικίνητον, καὶ αὐτοκίνητον. Πυθαγόρας δὲ, ἀριθμὸν, ἑαυτὸν κινοῦντα. id eſt, *Thales enim, primus dixit animam moveri ſemper, & per ſe moveri: Pythagoras verò, numerum aſſeruit, ſeipſum movenſem.* Imo ipſum Deum numerum vocabant. Simplicius Phyſ. III. κίνλυθι κύδιμε ἄριθμε, πάτερ μακάρων καὶ πρὸ αἰδρῶν. vide Meurſ. de Denar. Pytagor.

10. *Gnomonicam*] Gnomonici ex umbrarum momentis, judicio gnomonis

non

Digitized by Google

vulgus autem, quos [11] gentilitio vocabulo Chaldæos dicere oportet, [12] mathematicos dicit. exinde his ſcientiæ ſtudiis ornati ad perſpicienda mundi opera & principia naturæ procedebant: ac tunc denique nominabantur Φυσικοὶ. Hæc eadem ſuper Pythagora noſter [13] Taurus quum dixiſſet; Nunc autem, inquit, iſti qui repentè [14] pedibus illotis ad philoſophos devertunt, non eſt hoc ſatis, quod ſunt omnino [15] ἀθεώρητοι, ἄμουσοι, ἀγεωμέτρητοι; ſed legem etiam dant, qua philoſophari diſcant. alius ait; hoc me primùm doce. item alius: hoc volo, inquit, diſcere, iſtud nolo. hic à [16] ſympoſio Platonis incipere geſtit propter [17] Alcibiadis [18] comiſſationem, ille à [19] Phædro propter

non ſolum horas, verum etiam climatum diverſitates & poli elationes deprehenderunt. Ars hæc γνωμονικὴ appellabatur. In Geometricis quoque gnomon dicitur, quo ablato aut addito figura quadrata non mutatur, ut Euclides oſtendit l. 2. Elem. Etiam in Architectonica teſte Vitruvio, & Hygeno de Limit. conſtituendis. Sed Gnomon proprie indicat ſtilũ, qui in medio amuſio collocatur ad umbras indagandas, qui Græcis σκιοθήρας appellatur. de horologiis ſciotericis & quando inventa vide Salm. ad Solin. p. 632. & ſeqq.

Gnomonicam] Quam invenit Anaximander, vel juxta alios Anaximenes Mileſius.

11. *Gentilitio*] Chaldæi enim & Babylonii vanis illis prædictionibus addicti. Etiam inter Arabes, quorum præcipuus Aly.

12. *Mathematicos*] Qui ex natalibus futura prædicebant. Ab illis ut *maleficis &* impoſtoribus abhorruit Antiquitas. Vide tit. Cod. de Malef. & Mathemat. Cæterum in Græcia ante omnes ſcientias in matheſi Arithmeticam potiſſimum & Geometriam pueri addiſcere ſoliti. & Pythagoras inprimis ſuos exercebat in Arithmeticis, Geometricis, & Muſicis. Adeo quidem ut omnia numeris, figuris, & harmonia conſiſtere affirmaret. vide Athenæum lib. 17. Deipnoſ. & Platonem in Timæo, & & Proclum ejus interpretem egregium.

13. *Taurus*] Philoſophus Platonicus, qui ſub Antonino Pio vixit, & de differentiis dogmatum Platonis & Ariſtotelis ſcripſit, teſte Suida. In Platonis Gorgiam quoque commentaria ſcripſiſſe teſtatur autor noſter lib. 6. cap. 14.

14. *Pedibus illotis*] Tractum proverbium à ſacrorum cæremoniis, ad quas accedere illotos non decebat.

15. Ἀθεώρητοι, ἄμουσοι, ἀγεωμέτρητοι.] *A contemplatione, à Muſis, à geometria penitus alieni.*

16. *Sympoſio Platonis*] Sive περὶ Ἔρωτος, ſive *amore*. Eſt autem allegorica diſputatio.

17. *Alcibiadis*] Qui in eodem dialogo loquens introducitur, quemque cum luxu diffluëret, ad bonam frugem deduxit Socrates. De quo, poſtmodum imperatore maximo, vide Plutarchum in Alcibiade.

18. *Commiſſationem*] Quod convivium ſic laſcivum & amatorium denotat.

pter [20] Lysiæ orationem. Est etiam, inquit, pro Jupiter qui Platonem legere postulet, non vitæ ornandæ, sed [21] linguæ orationisque comendæ gratia, nec ut modestior fiat, sed ut lepidior. Hæc Taurus dicere solitus novitios philosophorum sectatores cum veteribus Pythagoricis pensitans. Sed id quoque non prætereundum est, quòd omnes simul, qui à Pythagora in [22] cohortem illam [23] disciplinarum recepti erant, quod quisque [24] familiæ pecuniæque habebat, in medium dabant; & [25] coibatur societas inseparabilis, tamquam illud fuerit antiquum consortium, [26] quod re atque verbo appellabatur [27] κοινόβιον.

CAP.

tat. Græcis dicitur κῶμος, ejusdemque petulantiæ præses Deus. Utique etiam λοιὸν δ' κωμάζειν nomen accipit comissatio.

19. *Phædro*] Sive περὶ καλοῦ, *de Pulchro*. Quod itidem mysticum est colloquium.

20. *Lysiæ orationem*] Quam Phædrus Socrati in eodem Dialogo prælegit.

21. *Linguæ comendæ*] Id est, ornandæ. Ejus dictio ita elegans & diserta, ut veteres dixerint Jovem Platonis lingua usurum, si græce loqui vellet. Hinc Platonem θεῖον appellarunt. Dictio tamen ejus poëtica, & metaphoris audax, ut Aristoteles, & Dionysius Halycarnasseus censent. vide & Ciceronem in Bruto.

22. *Cohortem*] Rusticum hoc vocabulum, quo denotatur quod in villa clausum septumque. Hinc militare *cohortis* vocabulum originem sumpsit. χόρτον Graci appellarunt, atque hinc Latini hortum, quod sepimento cingeretur. Pro quacunque hominum congregatione apud probatos etiam autores invenitur. Itaque pro *disciplinarum*, hic legendum, *discipulorum*.

23. *Disciplinarum*] Potius legendum *discipulorum*, ita lib. 2. cap. 17. *Phædon Eliensis ex Socratica cohorte fuit*.

24. *Familiæ*] Festus: *familia antea in ingenuis hominibus dicebatur, quorum dux & princeps generis vocabatur Pater & Mater familiæ, postea hoc nomine etiam famulis appellari cæperunt*. Familia, tamen proprie à famulitio nomen accepit. Senec. l. 6. Ep. 67. *ne illud quidem videtis, quam omnem invidiam majores nostri dominis, omnem contumeliam servis detraxerint, dominum Patrem familias, servos familiares appellarunt*. cæterum postmodum & liberi & uxor, & omnes qui sub unius potestate in eadem domo familiæ nomine comprehendi cæperunt. Tandem translatum est ad totam cognationem sanguinis, imo etiam res hæreditarias.

25. *Coibatur*] Id est, contrahebatur.

26. *Quod re*] Antiquæ editiones, *quod in re atque verbo Romano appellatur* κοινόβιον, id est, contubernium. κοινόβιον ex margine glossatoris irrepsit, & monachale vocabulum. vir celeberrimus G. Hotnius putabat legendum *convivium*. quod vocabulum etiam vitæ conjunctionem continebat, ut loquitur Cicero de Senectute. Atque ita hoc Pythagoreorum convivium ex collatis familiis & pecuniis alebatur. utique κοινόβιον delendo, ad *consortium* trahi ultima verba possunt, si pro *in*, *ita* legas.

27. Κοινό-

27. Κοινόθοτον] In libro Ms. *Herꝯ non cito.* Eam quam poſuimus ſcripturam liber vetus expreſſam plane repræſentat, hoc tantum differens quod legit, *Erto non cito.* Societas illa *Herꝯ non cito* inter cohæredes proprie fuit, qui à communione diſcedere nolebant. Et ſane *conſortes* dicebantur quamdiu hæreditas diviſa non erat. Gloſſæ: *conſortes*, κοινόθοτοι, σύγκληροι. Inde & *conſortium* hæc ſocietas & communio cohæredum. Contra *diſſortes* poſtquam diviſerant. Gloſſæ; *diſſortes*, διακληρωθέντες. Ex eo *diſſortiones* apud Paulum Feſti Epitomatorem, *diviſiones patrimoniorum inter conſortes.* At *exſortes* ἔκληροι quaſi exhæredes. Hinc *exſortium* Apuleio de Deo Socratis, ἡ ἀκληρία. *incerta vacatione ſeu quodam exortio punitur.* Ita ſane ibi legendum ex veteri codice, non uno, qui habent, *exordio.* In illa igitur antiqua juris formula ac verbo, *Herꝯ non cito*, quum *citum* ſignificet diviſum, Herctum, hæreditatem, patrimonium, & bona ſignificare utique debet. Inde *Forctum* & *Fortum*, quod in ſequenti ætate *Ferctum* & *Herctum* appellatum pro bonis & hæreditate, ut illa formula *Herꝯ non cito*, de cohæredibus qui Hertum inter ſe non ciebant, hoc eſt, hæreditatem & bona defuncti non dividebant. *Herꝯ citi*, aut *non citi* nulla hodie mentio in Juriſconſultorum libris, quos nobis ſolos eſſe voluit notos Tribonianus, in cujus Digeſtis titulus eſt *Familiæ Erciſcundæ.* Qua in voce mirabilis admiſſa eſt corruptio, cujus ipſe fortaſſe Tribonianus autor, quum antiquum verbum non caperet, quo uſi Juriſconſulti. Hæc actio *Familiæ Erciſcundæ* ex lege 12. Tabularum conſtituta fuit cohæredibus & conſortibus à communione diſcedere volentibus, qua inter eos res hæreditariæ dividerentur. Qui igitur à conſortio *Herctι non citi* diſcedere volebant, & *Herctum citum* habere, id eſt, hæreditatem diviſam, ea actione experiebantur, *Familiæ Erciſcundæ.* Tota hæreditas eo judicio dividi petebatur non ſola familia. Paulus Feſti abbreviator ubi explicat quid ſit antiquis legibus, *Erctum citum*, his verbis: *Erctum à cohercendo dictum, unde & Erciſcundæ & Erciſci. Citum autem à ciendo vocatum.* Nugæ nugæ. Imo *Erctum* ſignificat patrimonium: *Citum* diviſum. Inde *Herꝯ non cito*, bonis hæreditatis non diviſis. Hinc Actio illa duodecim Tabularum quæ dabatur Herꝯ ciundo, id eſt, hæreditati dividundæ, ita conceptam fuiſſe liquet: *Familiæ, herctι, ciundæ.* i.e. familiæ, & reliquorum bonorum quæ herctι nomine comprehenduntur, dividundorum. Hoc loquendi genus cum Tribonianus non caperet, id mutavit in *Familiæ Erciſcundæ*, & putavit id eſſe familiæ dividendæ. Ab eo Philoxenus in Gloſſis *Erciſcundæ* exponit διαιρέσεως. Forte etiam in duodecim Tabulis ſcriptum fuit, *Familiæ Erctι ciſcundæ.* Nam *ciſco* idem quod *cio* pro divido, & *ciſcunda* pro ciunda, dividenda. Gloſſæ: *ciendæ*, διαιρεμένας. Ab antiquioribus id habet: at illud *Erciſcundæ* ex Triboniano, qui fortaſſe hanc vitioſam ſcripturam repperit in libris Iureconſultorum qui tum exſtabant, *Erciſcundæ*, pro *Erticiſcundæ*, vel Erciciſcundæ. vide *Salmaſ. in Solinum* p. 1262. & 1263.

CAP.

CAP. X.

Quibus verbis compellaverit Favorinus philosophus adolescentem cascè nimis & vetustè loquentem.

FAvorinus philosophus adolescenti veterum verborum cupidissimo, & pleraſque voces nimis priscas & ignotissimas in quotidianis communibusque sermonibus expromenti, [1] Curius, inquit, & [2] Fabricius, & [3] Coruncanius antiquissimi viri nostri, & his antiquiores [4] Horatii illi trigemini, planè ac dilucidè cum suis fabulati sunt: neque [5] Auruncorum, aut [6] Sicanorum, aut [7] Pelasgorum, qui

Curius] Mu. Curius Imperator, qui nec acie vinci, nec pecunia corrumpi potuit, & cum Fabricio Pyrrhum regem Epirotarum exegit Italia, Samnitesque sæpius devicit. De cujus frugalitate vide Plutarchum & Valer. Max. lib. 4. cap. 3. Floruit circa An. V. CDLXIII.

2. *Fabricius*] C. Fabricius Luscinus. quem Cicero confert cum Aristide Athenienſi. vide Ciceronem lib. 1. & 3. offic. Gellium nostrum l. 3. c. 8.

3. *Coruncanius*] Coruncanum contra Amilcarem & Barcham in Siciliam missum testatur Polybius. Appositè Seneca Ep. 104. *multis ex alieno sæculo petunt verba, duodecim tabulas loquuntur: Gracchus illis & Crassus & Curio nimis recentes sunt, ad Appium usque & ad Coruncanium redeunt.*

4. *Horatii*] De quibus vide Livium, Florum, alioſque Romanos Historicos.

5. *Auruncorum*] Qui inter Campanos & Volscos, juxta mare siti. Idem Ioannes Tzetza affirmat. Horum Auruncorum etiam meminit lib. 6. Halicarnasseus, & Virgilius Æneid. lib. 7. *Aurunces ita ferre sinet*, quos Græcis *Ausones* vocari addit in eum Servius. Ausonum tamen generalius vocabulum fuisse ostendit Cluverius in descriptione Italiæ lib. 3. cap. 8.

6. *Sicanorum*] Italiæ populi in Prima regione, apud Plinium. Docet hoc Virg. 10. Æneid. Alias alio nomine *Siculi*. (Etiam Hispaniæ populi *Sicani*,) qui fugati à Liguribus, in Siciliam trajecere. ut tradit Halicarnass. primo. Sed autorem ipsum audiamus, qui ita loquitur: Τὴν πρώτην γῆς, &c. Hoc est: *Urbem, terræ marisque totius principem, quam nunc Romani habitant, primi in omni memoriâ tenuisse feruntur barbari Siculi, gens indigena. Superiore autem tempore alienæ colonos habuerit, an inculta fuerit, nemo potest certò dicere. Postea verò, pulsis longo bello priscis cultoribus, Aborigines eam occuparunt. qui primum in montibus passim sine mœnibus vicatim habitaverunt. Sed postquam Pelasgi & cæterorum Græcorum nonnulli, ipsis admisti, opem in debellandis finitimis attulerunt; exacta inde Siculorum gente, oppida crebra communiverunt; subegerintque sibi totum id terrarum spatium, quod amnes duo Liris atque Tiberis terminant. Eas sedes deinde perpetuo tenuit idem genus hominum, mutatis tantum appellationibus; vetus Aborigenum nomen*

qui primi incoluiſſe Italiam dicuntur, ſed ætatis ſuæ verbis locuti ſunt. tu autem, [8]proinde quaſi cum [9]matre Evandri nunc loquare, ſermone abhinc multis annis jam deſito uteris, quod ſcire atque intelligere neminem vis, quæ dicas. Nonne, homo inepte ut quod vis abundè conſequaris, taceres? ſed antiquitatem tibi placere ais, quòd honeſta & bona & ſobria & modeſta ſit. vive ergo moribus præteritis; loquere verbis præſentibus: atque id, quod à [10]C. Cæſa-

nomen ſervantes ad Trojani uſque belli tempora; quando à Latino rege denominati ſunt Latini. Ergo primi mortalium, quorum memoria exſtet, hanc regionem incoluere *Sicani*. Hinc Varro etiam de Linguâ Latinâ lib. 4. *Lepus*, inquit, *quod è Siculis Græci quidam dicunt λέπορα. à Româ quòd orti Siculi, ut annales noſtri veteres dicunt, fortaſſe hinc illud tulerunt; & hoc reliquerunt hoc nomen.* Solinus cap. 8. ubi Italiæ laudes concelebrat: *Coloniæ tam frequentes, tam aſſidua novarum urbium gratia, tam clarum decus veterum opidorum; quæ primum Aborigines, Aurunci, Pelaſgi, Arcades, Siculi, totius poſtmodum Græciæ advenæ, & in ſummâ, victores Romani condiderunt.* Sed hæc ille habuit à Plinio: qui lib. 3. cap. 5. de eodem agens Latio, *Tam tennes*, inquit, *primordio imperii fuere radices. colonis ſæpe mutatis, tenuêre alii aliis temporibus, Aborigines, Pelaſgi, Arcades, Siculi, Aurunci, Rutuli.* Quum ab Aboriginibus aliiſque populis Italiâ pulſi Siculi *Siciniam* inſulam occupaſſent; quæ tum de eorum nomine dici cœpit *Sicilia*; nonnulli antiquorum ſcriptorum eos à ſede ſua adpellaverunt *Sicanos*; quamquàm priſcorum *Sicanorum* gente in occidentali inſulæ parte etiamnum relictâ. Id Virgilius poſteà etiam in Italia hic uſurpavit; & Virgilium, ut mea fert opinio, imitati deinde alii. Eadem hæc Gellii verba apud Macrobium quoque Saturnal. lib. 1. cap. 7. leguntur. *Vide Cluv. Ital.*

Sicanorumque] Rectius diciſſet *Siculorumque*. Siculi enim non Sicani olim Italiam incoluere. iiſque à Pelaſgis expulſi in Trinacriam inſulam quam tunc Sicani tenebant, trajecere, ut tradit Dionyſius Halic. in lib. 1. Hellanicus in lib. 2. de ſacerdotibus Iunonis Argivæ, & Menippus ac Thucydides initio lib. 6. Conſtantinus in lib. 2. περὶ Θεσσαλίας.

7. *Pelaſgorum*] Gens antiqua, per univerſam Græciam quondam diffuſa. de qua vide Herodotum 1. Apud eundem l. 3. lego eos in Aſia circa Æolidem commoratos. Et Idam montem, teſte Herodoto. 7. ubi *Pelaſgidem* eorum regionem nominat. Latium aliquando habitaſſe, teſtes ſunt Halicarnaſſeus 1. Plinius 3. cap. 5. vide *Ortelii Onom. Geogr.*

8. *Proinde*] Aliter, *perinde*.

9. *Matre Evandri*] Nicoſtrata mater Evandri, vel ut nonnulli Themis, quæ quia fatidica carmenta appellata, carmen enim & carmentum dixere veteres, ut momen, momentum. vide Plutarchum *in Αἰτίοις* & Dionyſ. lib. 1. Ovid. lib. 1. Faſtor. Hinc vetus nummus ab una parte inſcriptionem habet. Q. Fabii Maximi, à dorſo mater Evandri inciſa cum cithara. Quo vatem fuiſſe denotatur.

10 *C. Cæſare*] Libros hos Cæſaris prædicat Cicero in Bruto, & quod in primo Libro dixerit *verborum delectum eſſe originem Eloquentiæ*. Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 5. Gellium ſecutus eadem

Cæſare excellentis ingenii ac 11 prudentiæ viro, in primo de Analogia libro, ſcriptum eſt, habe ſemper in memoria atque in pectore, ut tamquam ſcopulum, ſic fugias inſolens verbum.

eadem fere verba recitat. Citat eundem Quintil. lib. 1. cap. 7. & lib. 7. cap. 9. Priſcian. lib. 9. Chariſ. lib. 1. Caſſiodorus ex Annæo Cornuto de Orthographia.

11. *Prudentiæ*] Macrob. *providentiæ.*

CAP. XI.

Quòd 1 *Thucydides hiſtoriæ ſcriptor inclytus Lacedæmonios in acie non tuba, ſed tibiis eſſe uſos dicit: verbaque ejus ſuper ea reposita: quodque Herodotus Haliatten regem fidicinas in procinctu habuiſſe tradit: atque inibi quædam notata de Gracchi fiſtula concionatoria.*

AUctor hiſtoriæ Græcæ graviſſimus 1 Thucydides Lacedæmonios ſummos bellatores non 2 cornuum, 3 tubarumve ſignis, ſed 4 tibiarum modulis in præliis uſos eſſe

1 *Thucydides*] Cicero 2. de Oratore: *Thucydides omnes dicendi artificio, meâ ſententia, facile vicit, ut verborum prope numerum ſententiarum numero conſequatur: ita porro verbis aptus, ut neſcias utrumnè oratione, an verbis ſententiis illuſtrentur.*

2. *Cornuum*] Varro lib. 4 *Cornua, quod ea quæ nunc ſunt ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu.* Cornua igitur inflexa, tubæ rectum tubum, unde & nomen accepere, ſive canalem habebant. Ovid.

Non tuba directi non ærea cornua flexi.

Qui illa inflabant, cornicines, vel tubicines vel æneatores appellati. Tubis autem non tantum in convocando Populo in militia, verum etiam in ſacris utebantur, hinc tubiluſtrium, ut Varro teſtatur lib. 5. de ling. Lat.

3. *Tubarum*] *Tuba* ejus formæ erat, cujus apud Europæos fere hodie vides: ære directo ducta, canali ad exitum latiore; quæ erat militaris. Nam & alia ſacrorum eſt, diſpari uſu, & fortaſſe forma. *Tuba* dicta à tubo ſive canali, quem referebat Tuba etiam digniores uſi, & illa canebant, imo ſummates viri exercuerunt. Tuba priſcis Græcis ignota. Homerus novit, ſed nuſquam Heroibus tribuit, quia nondum in uſu Græcorum. Ejus ſex genera facit Euſtathius. 1. Quam Minerva invenit, & ab Argivis hoc cognomento colitur Σάλπιγξ ἀθηνᾶ. 2. Apud Ægyptios, quam Oſiris reperit, quæ χνὰξ ipſis dicitur, & ad ſacrificia uruntur. 3. Gallica, conflatilis, non nimis magna, quæ os habet deformatum in beſtias, & canalem plumbeum, in quem inſpirant tibicines, atque eſt acuti ſoni: vocatur ab ipſis Gallis *Carnyx*. 4. Paphlagonica, cujus os effigie bovis, gravi mugitu, ſurſum inflanda. 5. Medica, è calamo tubam habens, gravi ſono. 6. Tyrrhenica,

esse refert: non prorsus ex aliquo ritu religionum, sneque rei

rhenica, similis tibiæ Phrygiæ, habens orificium scissum aut fractum: ea valde acuta. Et istam volunt esse hanc nostram & Romanam, atque à Tyrrhenis traductam. Modus hic incinendi classici: Tubicen unus utrimque insonuit, & mox alii pariter responderunt; priores quidem ii, qui rotundo quidem loco constituti, tubis certum aliquid modulabantur, quo ut consisterent, & prælio se paratent, milites admonebantur: tum deinde omnes reliqui, qui animos iraſque militum acuebant, ad pugnam excitabant. Triplex ergo tubæ sonus: Primus unius & singularis, qui Primipili fortasse haud longe ab imperatore, ejusque nutu incinuit. Secundus aliquot aliorum; qui in loco quodam orbiculato, & fortassis editiore stabant, ad signa & Aquilas. Tertius omnium aliorum per cohortes, per turmas, qui pariter jam classicum canebant. Nam duo priores soni non nisi expediendo militi videbantur, paulatimque ejus animi & iræ motæ. Facit enim profecto hoc sonus, & magnam vim habet ad spiritus & sanguinem evocandum. Ideo Romani non in equitibus solum, ut nos, sed etiam in peditibus tubas habebant. Nam tympana, & cujusmodi nos vasa pulsamus, Romanis non in usu, apud alias tamen gentes observata. Imo in convicio apud illos tympanotriba, & Galli, id est, effœminati Matris Deum, ea pulsabant. Vide *Lipsi. de Mil. Rom. & Stewech. ad Veget.*

4. *Tibiarum modulis*] Idem refert Martianus Capella lib. 9. & Plutarchus in lib. de *Cohibenda iracundia*. Idemque lib. de Musica, Terpandrum seditionem, quæ Lacedæmonios vexabat, sustulisse Musica testatur. Tibiæ primo ex arundine vel ex ligno confiatæ, inprimis ex loto arbore. Unde λωτιναὶ αὐλοὶ Athenæo lib. 5. quas scribit ab Alexandrinis φάτναις appellari. Tibia autem uti recta, ita quibusdam codon oblique è cornu adnexum teste Athenæo lib. 15. Erat itaque tibia dextra, quæ recta, sinistra, quæ obliqua, & Phrygia. Qui talem tibiam insiabat, ἐγκεραύλης appellabatur. Hesychius: Ἐγκεράυλης ὁ τοῖς Φρυγίοις αὐλῶν. ἴχθ γὰρ ὁ δεξιὸς κέρας. Cornu illud inflexum erat in extremitate, reliquum buxeum vel osseum erat teste Polluce. Apud Romanos etiam Orichalco vinciebatur, Horat.

Tibia non ut nunc Orichalco vincta tubæque
Æmula, sed tenuis, simplexque foramine pauco.

Tibiæ autem artificio quodã vel molliorem vel horridiorem sonum edebant. De molliori hic loquitur Gellius, qua animi sedabantur. Artem inflandi expressit Cyprianus in Libello de Spectaculis: *Alter*, inquit, *cum choris & cum hominis camera voce contendens, spiritu suo, quem de visceribus suis superioribus hauserat, tibiarum suavia modulans, nunc effuso, nunc intus recluso, nunc certis foraminibus emisso, atque in aërem profuso, item in articulos sonum frangens, loqui digitis elaborat, ingratus artifici, qui linguam dedit.* Sed ad rem. Tibiis itaque in militia Lacædemonii utebantur. Et nuper admodum Belgæ. Sicut adhuc in armilustrio civium fieri consuevit.

5. *Neque rei divinæ gratia*] Non tantum apud Græcos, verum etiam apud Latinos Tibicines sacris præerant. qui & spondaulæ appellabantur. Hinc Victorinus de spondeo: *Dictus à tractu cantus, qui per longas tibias in templis à supplicantibus editur: unde spondaulæ appellantur, qui hujusmodi tibias inflare consueverunt.* & qui religionis causa funeribus adhibebantur, τυμβαύλαι appellabantur, sicut liquet ex Dione Chrysostomo Orat. XLIX. quos Apuleius primo Floridorum *monumentarios cerastas* appellavit.

6 *Evibra-*

rei divinæ gratia, neque etiam ut excitarentur atque [6] evibrarentur animi, quod cornua & [7] litui moliuntur; sed contrà, ut moderatiores modulatioresque fierent; quod tibicinis numeris temperatur. nihil adeò in congrediendis hostibus atque in principiis præliorum ad salutem virtutemque aptius rati, quàm si permulcti sonis mitioribus non immodicè ferocirent. Quum [8] procinctæ igitur classes erant, & instructæ acies, cœptumque in hostem progredi: tibicines inter exercitum positi canere incœptabant. ea ibi præcentione tranquilla & [9] delectabili atque adeò venerabili, ad quandam quasi militaris musicæ disciplinam vis & impetus militum, ne sparsi [10] dispalatique proruerent, cohibebatur. Sed ipsius illius egregii scriptoris uti verbis libet, quæ & dignitate & fide graviora sunt. [11] καὶ μετὰ ταῦτα ξυνεστήκεσαν. Ἀργεῖοι μὲν καὶ οἱ ξύμμαχοι ἐπόνως καὶ

6. *Evibrarentur*] In furorem bellicum commoverentur. Vibrari idem proprie denotat quod motu tremulo agitari. Ita fulmina vibrare dicuntur. Sed ad qualemcunque commotionem quoque illud vocabulum transfertur. Vibrissare quoque apud Lucretium invenies. Et Vibrissa Motacilla dicitur à vibranda cauda. Evibrare tamen raro apud probatos autores invenies.

7. *Litui*] Distincti à cornu, à tuba: nam Seneca facit adunca esse forma; quæ non in tuba. Dixeris à similitudine auguralis litui appellatos, qui in extremo incurvus. Qui in eo cecinit, Liticen dictus. Dabat acutum & stridulum sonum. Unde colligendum, grandem aut patulum canalem hunc non fuisse. Fuit igitur *Lituus* medium quoddam inter tubam & cornu; non rectum prorsus, ut illa, nec totum incurvum, ut istud. Quin tamen confundant scriptores, haud abnuo. *Lips. de Mil. Rom.*

8. *Procinctæ classes*] Ad pugnandum paratæ, & expeditæ. Notandum autem classes non tantum navales intelligi, sed etiam terrestrem exercitum. Ita Agellius l. 10. c. 15. *Classes clypeatas antiqui dixerunt, quos nunc exercitus vocamus.* Et paulo post, *classem procinctam, exercitum armatum.* Ita in Lege Numæ: QUOJUS. AUSPICIO. CLASSE. PROCINCTA. OPEIMA. SPOLIA. CAPIUNTUR. JOVI. FERETRIO. BOVEM. CÆDITO. Cæterum classis proprie dicitur multitudo, quæ calatur, sive convocatur.

9. *Delectabili*] Ita in Ms. Reg. abest in antiq. Edit. sicut & illa, *atque adeo.*

10. *Dispalatique*] Nonius: *dispalare est separare. Sisenna Histor. lib. 3. Dispalati à signis digressi ac dissipati.* Ita & Corn. Nepos non uno in loco loquitur.

11. Καὶ μετὰ] Id est, *Post hæc congressum est. Argivi quidem sociique acriter, ac cum impetu adorientes, Lacedæmonii contra segniter, sub tibiarum præcentu, tibicinibus multis lege consistentibus, non adeo divinæ rei gratia, verum ut junctim & velut rythmo incedentes in*

ϗ [12] ὀργῇ χωροῦντες; Λακεδαιμόνιοι δὲ βραδέως ϗ ὑπὸ αὐλητῶν πολλῶν, νόμῳ ἐγκαθεςώτων. [13] ὃ δ' ἦν ἄρα, ἀλλ' ἵνα ὁμαλῶς ἐν ῥυθμῷ βαίνοντες προσέλθοιεν, ϗ μὴ διαστασθείη αὐτῶν ἡ πάξις. [14] ὅπερ φιλεῖ μεγάλα στρατόπεδα ποιεῖν ἐν ταῖς προσόδοις.

[14] Cretenſes quoque prœlia ingredi ſolitos memoriæ datum eſt præcinente ac præmoderante [15] cithara greſſibus. [16] Halyattes autem rex [17] terræ Lydiæ, more atque luxu

in hoſtem tenderent, neque ordines illis diſſiparentur. Quod in magnis exercitibus, ubi congrediendum eſt, fieri ſolet.

12. Ὀργῇ] Aliter ὁρμῇ.

13. Ὃ ἦν φιλεῖ] In antiquis Editionibus, ὃ πρέπει, *quod decet*, longe alio ſenſu, nimirum ut junctim & compoſite in hoſtem tenderent.

14. *Cretenſes*] Qui diſciplinam militarem à Lacedæmoniis accepere, teſte Xenoph. de Rep. Laced. præter hanc Muſicam Cretes quoque armatam ſaltationem habuere, quam Pyrricham appellabant. Vide Dionyſ. Halycar. lib. 7. & Diod. Siculum lib. 4. & 6. Hæc erat quædam exercitatio militaris.

15. *Cithara*] Quomodo à Lyra differat docte Scaliger in notis ad Sphæram Barbaricam Manilii docet. Muſicæ autem veteris incredibilis vis erat ad animi affectus movendos, pro ratione modorum. Illuſtre & certum in Saule exemplum Chriſtianis notum. Quantum ad virtutem faciat Ariſtot. lib. 8. Pol. cap. 5. oſtendit. Pythagoreos tibia vel cithara commotos animos & ad vitia inclinantes mitigaſſe, & ad meliorem frugem deduxiſſe Hermogenes περὶ Ἠθῶν prodidit. Idem tibiis animum Alexandri Magni ad arma moviſſe prodidit. De Muſica veterum vide Glareanum, & qui noviſſime Muſicos veteres edidit Meibomium.

Cithara] Lyram appellavit Athenæus lib. 14. quæ ſæpe cum cithara confunditur. Vetus Lexicon: *Cithara pectus Dorica lingua dicitur: inde Cithara dicta quod in initio creditur ſimilis fuiſſe humano pectori, aut ſicut à pectore, ita ex ipſa cantus vel melodiæ eduntur.* utique veteribus ſuperior pars thoracis uſque ad jugulum ita appellabatur, ſicut & Chelys. Hieronymus ſcribit literam Δ retuliſſe, ſed variæ illius fuere ſpecies. Citharam exteraque inſtrumenta Muſica Syris potiſſimum debere originem jure arbitror. Strabo lib. 10. inſtrumentis pleriſque nomina barbara eſſe dixit, ſicut πέκτις, καὶ σαμβύκη καὶ βάρβιτος, ϗ μαγάδις. Ita Cithara à כנר derivari videtur, quod circulum, ambitum, denotat, ſicut concavum citharæ eſſe ſolet. mentio Dan. 3. ſicut ibidem סבכא *Sabbeca* Sambucam refert. *Abub* tibiam, hinc Ambubajæ apud Horatium נבל nebel nablium. *Meged* opus laudabile, & Arabibus *Magdon* gloriam, hymnum, quia tali glorioſo inſtrumento hymni cantabantur. *Tinbour* quoque Arabicum vocabulum pro cithara. Κινύρα inſtrumentum Muſicum كنرو & Chaldæis eodem modo denotatur. tuph tympanum Syris. العود ſive laudon Arabibus teſtudinem denotat, unde Europæi inſtrumentum quoddam Muſicum *Lut* dixere. Sed hæc obiter.

16. *Halyattes*] Lydiæ rex, patet

18 luxu barbarico præditus, quum bellum Mileſiis faceret, ut Herodotus in hiſtoriis tradit, 19 concinentes fiſtulatores & fidicines, atque feminas etiam tibicinas, in exercitu atque in procinctu habuit, laſcivientium delicias conviviorum. Sed enim Achæos Homerus pugnam 20 indipiſci ait non fidicularum tibiarumque concentu, 21 ſed mentium animorumque conſpiratu tacito nitibundos.

22 Οἶδ' ἀρ' ἴσαν σιγῇ μένεα πνείοντες Ἀχαιοὶ,
23 Ἐν θυμῷ μεμαῶτες ἀλεξέμεν ἀλλήλοισιν.

Quid ille vult ardentiſſimus 24 clamor militum Romanorum,

Græſi, unde ab Horatio Halyattieus appellatur. Herodot. lib. 1. ἱστορέοντι δὲ ὑπὸ συρίγγων τε καὶ πηκτίδων, καὶ αὐλῶν γυναικηίων τε καὶ ἀνδρείων.

17. *Terræ Lydiæ*] Ita paſſim loquitur Agellius. Sic Græci quoque. Oppianus. Ἐν ᾗ ποτ' Αἰθίοπες, λεόντων ἀμαίμακα φῦλα.

18. *Luxu barbarico*] Antiqua Veneta, *uſu*.

19. *Concinentes*] Vulgo additur, *habuit*.

20. *Indipiſci*] Incipere.

21. *Sed mentium*] Hæc abſunt à vulgatis ex Ms. ita reſtituenda.

22. Οἶδ' ἀρ' ἴσαν] Id eſt,

Aſtibant taciti ſpirantes robur Achivi,
Inque vicem auxilium cupida ſibi mente ferebant.

23. Ἐν θυμῷ] Non, ſicut quidã volunt, ἐν θυμῷ, cum μένεα πνείοντες ſed cum μεμαῶτες jungendum. Neque vero Gelliũ his verbis: *Conſpiratu tacito nitibundos* interpretari voluiſſe exiſtimo verba illa, σιγῇ μένεα πνείοντες, ſed iſta ἐν θυμῷ μεμαῶτες ἀλεξέμεν ἀλλήλοισι. Quomodo enim ignoraſſe Gellium credibile ſit σιγῇ ad verbum ἴσαν pertinere? Sed enim quia notiſſimum eſt illam vocem *tacito* convenire cum iſta σιγῇ, non mirum eſt illa Gellii verba pro interpretatione ptioris verſus quoſdam habuiſſe: quibus haud itidem notum fuit, hæc quoque verba ἐν θυμῷ interdum idem valere, quod adverbium σιγῇ. ut certe hic à Gellio accipi, & quidem rectè accipiente, dico. Nam & quod ab eodem poëta dicitur ἐν θυμῷ χάιρειν, Tibullus dixit, *in tacito finu gaudere*, item, *in tacito ſinu clauſa gaudia cohibere*: quum alioqui proverbium illud & breviore & uſitatiore loquendi forma efferendo, diceretur, *in ſinu gaudere*. Schegk.

Extant hi verſus apud Hometum Ιλ. γ. in pr. ad utrumque autem verſum reſpexit Gellius. De ſilentio autem militum, vide Plutarchum in vita Ageſilai, ubi de Lacedæmoniis & Thebanis ad Coroniæ campum agit.

24. *Clamor*] Quem *baritum* nonnulli ſcriptores vocant, quæ vox barbaris originem debet juxta Ammianum. Germani clamorem edere hodieque *baren* appellant, ſicut à ſonitu fluctus marinos. Qualis fuerit hic concentus, idem Ammianus lib. 16. teſtatur: *quo clamor ipſo fervore certaminum à tenui ſuſurro exoriens, paulatimque adoleſcens ritu attollitur fluctuum cautibus alliſorum*. Clamorem autem univerſi tollebant, ut hoſtes terrerent, & ſuos incitarent. Vide Frontinum lib. 3. Strateg. cap. 9. & Leonem de bellico apparatu cap. 12. Græcorum quoque clamores Homerus paſſim celebrat.

25. *Clamo-*

rum, quem in congreſſibus prœliorum fieri ſolitum ſcriptores annalium memoravere? contrane inſtitutum fiebat antiquæ diſciplinæ tam probabile? an tum etiam gradu [25] clementi & ſilentio eſt opus, quum ad hoſtem itur in conſpectu longinquo procul diſtantem? quum verò propè ad manus ventum eſt, tum jam è propinquo hoſtis & impetu propulſandus & clamore terrendus eſt? Ecce autem, [26] per tibicinia Laconica, tibiæ quoque illius concionatoriæ [27] in mentem venit, quam [28] C. Graccho cum populo agenti [29] præiſſe ac [30] præmonſtraſſe modulos ferunt. ſed nequaquam ſic eſt, ut à vulgo dicitur, canere tibia ſolitum, qui [31] ponè eum loquentem ſtaret; variiſque modis tum demulcere animum actionemque ejus, tum intendere. quid enim foret iſta re ineptius, ſi, ut [32] planipedi ſaltanti, ita Graccho concionanti numeros & modos & [33] frequentamenta quædam varia tibicen incineret; Sed qui hoc compertius memoriæ tradiderunt, [34] ſteriſſe in circumſtantibus dicunt occultius, qui [35] fiſtula brevi ſenſim

25. *Clementi*] Leni quieto. Ita Terentius *clementem vitam* dixit.

26. *Per tibicinia*] Vulgo, *pro tibicina*.

27. *In mentem venit*] Cum genitivo. Ita Cicero, Terentius locuti. Lucret.

Et venit in mentem ſolis Lunæque labores.

28. *C. Graccho*] De quo ſupra diximus.

29. *Præiſſe*] Ita ut modulos Gracchus ſequeretur in pronunciando.

30. *Præmonſtraſſe*] In Ms. *præmoniſtraſſe*.

31. *Pene cum*] Retro, poſt ipſum occulte.

32. *Planipedi*] Mimo, quod nudo pedè, non ſoccis, ut in comœdia, neque cothurnis, ut in Tragœdia, uteretur. Diomedes: *quarta eſt ſpecies Planipedis, qui græce dicitur μῖμος. Ideo autem planipes dictus, quod actores planis pedibus, id eſt, nudis in proſcenium introirent, vel quod non in ſuggeſtus Scenæ, ſed in plano archeſtræ poſitis inſtrumentis mimicis actitabant.*

33. *Frequentamenta*] Iteratos numeros, & pro re nata varios: vox hæc infrequens, & Gelliana.

34. *Steriſſe*] In margine Codicis, quem Bourdelotius cum Ms. Reg. & Morelli contulerat, *feciſſe*.

35. *Fiſtula*] Quæ ex calamo vel compactis calamis proprie conſtabat. Erat enim σύριγξ μονοκάλαμος & πολυκάλαμος. Atque cerâ illa ultima fulciebatur. Tibullus,

Fiſtula cui ſemper decreſcit arundinis ordo,
Cum calamus cera jungitur uſque minor.

Septem calamis compacta erat, atque illis vocum diſcrimina, quas non tantum inflabant, ſed labris quoque percutrebant. Lucret. lib. v.

ſim graviuſculum ſonum inſpiraret ad deprimendum ſedandumque [36] impetum vocis ejus. [37] efferveſcente namque impulſu & inſtinctu extraneo naturalis illa Gracchi vehementia indiguiſſe, non, opinor, exiſtimanda eſt. Marcus tamen Cicero fiſtulatorem iſtum utrique rei adhibitum eſſe à Graccho putat; ut ſonis tum placidis tum citatis aut demiſſam jacentemque orationem ejus erigeret, aut ferocientem ſævientemque cohiberet. verba ipſius [38] Ciceronis appoſui: *Itaque idem Gracchus, quod potes audire, Catule, ex Licinio cliente tuo litterato homine, quem ſervum ſibi habuit ille ad manum, cum eburnea ſolitus eſt* [39] *habere fiſtula, qui ſtaret poſt ipſum occultè quum concionaretur, peritum hominem; qui inſtaret celeriter eum ſonum, qui illum aut remiſſum excitaret, aut à contentione revocaret.* Morem autem illum [40] ingrediendi ad tibicinum modulos prælii, inſtitutum eſſe à Lacedæmoniis, Ariſtoteles [41] in libris problematum ſcripſit; quo manifeſtior fieret exploratiorque militum ſecuritas & alacritas. nam diffidentiæ, inquit, & timori cum ingreſſione hujuſcemodi minimè convenit: & mœſti atque formidantes ab hac tam intrepida ac tam decora incedendi modulatione alieni ſunt. verba pauca Ariſtotelis ſuper ea re appoſui. [42] Διὰ τί ἐπὶ δὰν πολεμεῖν μέλλωσι, πρὸς αὐλὸν ἐμβαίνουσιν; ἵνα τοὺς δειλοὺς ἀσχημονοῦντας γνώσκωσιν.

CAP.

Et ſupra calamos unco percurrere labro. Cæterum hic fiſtula pro tibia vel alio vocali inſtrumento ponitur, ut ex Plutarcho in vita Gracchorum liquet. Uti autem tibias inflando dulcem ſonum ederent, frangere ſpiritum ſoliti capiſtro, quo ora obligabantur, ut teſtatur Ariſtophanis interpres, niſi hoc factum ne bucca nimium intumeſceret. De forma illius loti vide Salm. in Solin. pag. 833.

36. *Impetum*] Antiq. Ven. *impetus.*

37. *Efferveſcente*] Antiqua. Ed. *reſerveſcente.*

38. *Ciceronis*] Lib. 3. de oratore. Licinii quoque meminit Plutarchus in Gracch.

39. *Haberr*] Edit. antiqua, *hærere.*

40. *Ingrediendi*] Ineundi.

41. *In libris problematum*] Diu quæſivi hunc locum in Ariſtotele, ſed non invenio. Vide tamen Sect. 19.

42. Διὰ τί ἐπὶ δὰν] *Quamobrem ubi commiſſuri prælium ſint, ad tibiæ modulos congrediuntur? ut timidos minus decorè agentes dignoſcant.*

Veſtali

Digitized by Google

CAP. XII.

Virgo Veſtæ quid ætatis, ex quali familia, & quo ritu, quibuſque cærimoniis & religionibus, & quo nomine à Pontifice Maximo capiatur: & quo ſtatim jure eſſe incipiat ſimulatque capta eſt: quodque, ut Labeo dicit, nec illa inteſtato cuiquam, nec ei inteſtatæ quiſquam jure hæres eſt.

QUi de [1]Veſtali virgine capienda ſcripſerunt, quorum diligentiſſimè ſcripſit [2]Labeo Antiſtius, minorem quam

[1] *Veſtali Virgine*] Quæ Veſtæ ſacra. Veſtam cum Cerere quidam confundunt, quæ ipſa eſt Terra, itaque teſte Ovid. non tantum terræ, ſed ignis ſpecie culta. Græci ἑστίαν appellant *Focum*, ſive ἐσχάραν. Chaldæi Eſtha unde & nomen & ſuperſtitio originem accepit. Eſt igitur iſta quaſi publicus focus, ſicut privatim in ædibus alii conſecrantur; eoque haud abſurde Macrobius, Veſtam inter Deos Penates, aut certe comitem eorum recenſet. Rotundum autem fuit Veſtæ templum, quia Veſta terram notat, terra autem rotunda. Illud de die omnibus patuit, at pernoctare nemini maſculo fas fuit: intrabant quidem viri, non penetrabant, aut pernoctabant. In hac autem æde negant ſimulachrum ullum fuiſſe. Quæ ut ita ſint, tamen Veſtæ imago paſſim in nummis aut ſtatuis expreſſa, hodieque exſtat. Plinius ſedentem effingi ſolitam oſtendit, à ſtabilitate; ſed nummi hoc amplius, & ſedentem exprimunt, & altera manu facem, altera diſcum ſive pateram libatoriam præferentem. De face, ad ignem pertinet: de diſco, ad ſacrificia ſolenniter & perpetim oblata. Interim etiam ſtantem in nummis videas. Atrium Veſtæ viâ ſacrâ quod Regiæ adjunctum. Hoc Atrium virginum habitationi inſerviebat, ut Regia propriè dicta Pontificum. Miniſtræ Veſtales fuere atque ex virgines. Uſus ergo obtinuit Romæ, ut, parvæ & tenera ætate caperentur certæ pudicitiæ, & vitii experres. Minorem enim quam annos ſex, majorem quam annos decem natam, capi fas non erat. Multæ non erant, nec crebræ iſtæ lectiones; nam ægre parentes in hanc velut cuſtodiam, & adactam virginitatem, ſuas dederunt filias. Numa in univerſum quatuor eas inſtituit, cepitque, Geganiam, Veraniam, Canulejam, Tarpejam. Duas deinde alias Servius Tullius addidit, ſive ante eum potius Tarquinius Priſcus, & ſic ſemper ſex fuerunt. Cepit primas ipſe Numa, & jus deinceps capiendi voluit apud reges eſſe. At pulſis Regibus, Pontifex maximus in locum venit; ſed non libera prorſus electione, legibuſque ſuis adſtricta. continebatur Papia lege, ut *virgines viginti* legerentur. Magno ſatis numero ad unam duntaxat capiendam; ſed cauſa eſt, ut ſors levior accidat, ſparſa ſic per plures. Addit lex, *E populo*. toto, inquâ, populo. Non enim è patriciis tantum, ſed & è plebeijs. Imo vero Auguſti ævo, præter legem moremque veterem, etiam ex libertinis captæ. Sequitur, *ſortitionem in concione fieri*, in concione, Comitiis, puto, Curiatis, ut coram teſtibus res fieret, & dignitas ſacerdotio adcreſceret dignitate actionis. Sortitio autem adhibita, ut quaſi divinitus.

quàm annos VI, majorem quàm annos X, natam, negaverunt [3] capi fas esse: item quæ non sit [4] patrima & matrima. item

nitus legi excerpique è pluribus talis videretur. Ita deductæ in atrium Vestæ in cærimoniis instruebantur. Erant tres classes discentium, exercentium, docentium. Per triginta annos in atrio hoc manere oportebat, decem annos discere, decem sacris operari, decem docere tenebantur. Quo tempore exacto non amplius obligabantur. Vetustissima *maxima* dicebatur, quod ad ætatem referendum. Vestalium officia erant, *primo* vigilare, ne æternus ignis (ita enim vocabant) extingueretur. Sin defecisset, verberibus à Pontifice afficiebantur, & tamdiu terebrare tabulam fœlicis materiæ (puta ex lauru vel alio ligno) cogebantur, donec ignem cribro æneo virgo in ædem ferret. *Secundo* adservare arcanum imperii pignus, sive (variant tamen alii autores) delapsum cœlo Palladium; quod viris videre nefas, ne quidem Pontificibus, nam velamento obductum erat. *Tertio* sacrificare, quod fere assiduum. Quo cultu ostendit Festus: *suffibulum*, inquit, *vestimentum album, pratextum, quadrangulum, oblongum, quod in capite Vestales, cum sacrificant, semper habent, idque fibula comprehenditur.* Præmia & honores hi erant. Primo jus testandi habebant vivo patre, deinde præmia, quæ trium liberorum matres, quod Augustus instituit. Quinetiam honoris causa lictor præcedebat, & morte liberabant reum, si fortuito illi factæ essent obviæ. Lecticam, qua vectabantur, si quis per lasciviam subiisset, morte lueba. Vittæ in capite ornamenta erant. Veste alba usæ, sed limbo purpureo. Inceptæ ablatis vittis subterranea cella certo ritu deponebantur, ut Plutarchus & Dionysius testantur. Zonaras addit lectulum appositum, & lucernam, & mensam cum cibis, ne sacratissimum illud corpus videretur fame consumptum, teste Plutarcho. Ignem autem semper nutriri etiam Dei jussu Judæis in usu, idem mos Ægyptiis, Persis, Græciis, aliis. Atque hæc simul ad hoc caput de Vestalibus annotare visum. Vide *Lipsi. de Vestal. Seldenum*, alioque.

2. *Labeo Antistius*] Scripserat hic inter alia, commentaria juris Pontificii, quæ Festus quoque Pompeius citat. Fuit veterum Iurisconsultorum Princeps, ut apparet ex Pomponio in l. 2. ff. de orig. juris. Petronius: *Atque esto quicquid Servius & Labeo.* Sicut pater ejus bello Philippensi pro libertate fortiter occubuit teste Appiano lib. 4. ita ipse nimia libertate invisus Augusto. Vide Sueton. in Augusto cap. 54. Et Tacitum lib. 2. Annal. Prætoria dignitate nunquam consulari ideo functus. Suffectum consulatum, ab Augusto oblatum, repudiasse Pomponius testatur. Sed hoc apud alios autores non invenies. Proconsulem fuisse Narbonensis Provinciæ Plinius testatur lib. 35. Nat. Hist. cap. 4. & nuper extinctum in longa senectute suo tempore affirmat. complures ejus libri in jure civili citantur, libri nimirum Πιθανῶν, *Posteriorum*, qui post mortem Labeonis editi teste Gellio nostro lib. 13. c. 10. *Ad Edictum*, libri *Epistolarum*, & *responsorum*. Proculus quoque & Aristo notas ad Labeonem ediderunt. Edidit quoque lib. ad Leges 12. tabularum teste Gellio. librum *juris Pontificii*, & *Augurii*. Augustinus lib. 4. & 8. de Civitat. Dei. lib. de *Diis Animalibus*. vide Servium in Æneid. lib. 15. de disciplinis Etruscis citat Fulgentius. Librum *de Diis Penatibus*, *de Oraculo Apollinis Clarii*, *Fastorum* lib. Macrobius lib. 1. Saturnal. vide Labitti indicem antiquorum in jure interpretum, uti etiam Antonii Augustini.

3. *Capi*] Signata & quasi consecrata erant verba *capiste. Amata.* propriū hoc voca-

item quæ lingua debili ſenſuve aurium diminuta, aliave qua corporis labe inſignita ſit: item quæ ipſa aut cujus pater [6] emancipatus ſit; etiam ſi vivo patre in avi poteſtate ſit: item cujus parentes alter ambove ſervitutem ſervierunt, aut in

7 nego-

vocabulum, ut Laviniæ mater Amata. niſi ad Veſtalis nomen reſpexerit Poëta Virgilius.

4. *Patrima, & Matrima*] Quæ utrunque parentem viventem haberet. nam patrimi dicebantur, qui patrem, matrimi qui matrem ſuperſtitem habebant, qui utrunq; junctim patrimi, matrimi dicebantur. Feſtus: *patrimi & matrimi pueri prætextati tres nubentem deducunt, unus qui facem præfert ex ſpina alba, quia noctu nubebant, duo qui tenent nubentem.* Græcis ἀμφιβαλεῖς dicuntur, quaſi utrinque florentes.

5. *Lingua debili*] Hoc in aliis ſacris quoque obtinuit, namque non tantum ſanas & integri corporis hoſtias Diis offerendas, ſed etiam ſacerdotes ſanos, non mutilos, minimeque deformes eſſe, antiqui voluerunt. Nam, ut miſſa faciam, quæ leguntur Levitici *cap.* 21. multiſque locis in jure Pontificio, Seneca *lib.* 4. *Decl.* lege fuiſſe cautum demonſtrat, ut ſacerdos corpore vitiato nec integro, à ſacris removeretur; quod tamquam res mali ominis homo ejuſmodi eſſet devitandus. Plutarchus *Problemate* 72. teſtatur, *Augures ſi mutus habuiſſent, augurandi cauſa ſævere prohibitos.* Cujus rei cauſam ille ita explicat, *An & hoc ſignum eſt non oportere, qui morbum aliquem aut vitium, aut perturbationem in animo haberent, res divinas tractare, ſed tum Deorum mentem hominibus prodere, cum & liquido, & integro animo eſſent? An illud rationem habet, ſi neque victimam ſanandi vulneris cauſſa quiſquam adhiberet, nec avibus ulceratis ad auſpicandum uteretur, eo multo magis in ſeipſis ſervanda exiſtimaſſe, ut ad ea, quæ à Diis ſignificarentur, puri, & integri accederent? Vitium enim diminutio quædam, & corporis pollutio videtur.* Hæc ille. vid. Magium tom. 2. fac. crit. p. 1405. Etiam impuri, morbiſque affecti ſacerdotes, apud Hebræos, donec morbo impliciti, ſacra facere nequibant, itaque ſeorſim degebant. videndus Ioſephus lib. 5. ἀλωσ. cap. 15. & Senatores magni ſynedrii ea de re judicabant, ut Maimonides teſtatur, atque habetur in cap. 2. libri Thalmudici, quem Maſſechta Middoth appellant. Neque mutili admittebantur, unde Antigonus Hyrcanum captum utriſque auribus truncavit, ne ad Pontificiam dignitatem aſpirare poſſet.

6. *Emancipatus*] Patria poteſtate ſolutus. Mancops antiquis pro domino ſumitur. Emancipatio autem eſt abalienatio. Quia autem ex lege Romuli Patres in liberos jus vitæ & necis habebant, & δεσποτικὴν poteſtatem, ita ut ter vendere licitum eſſet filium, ſemel filiam & cæteros liberos antequam emanciparentur, ad hanc formam poteſtate illa ſevera ſublata, patres ſimulatò liberos vendebant, & receptis uno aut duobus nummis à patre fiduciario, qui emptor fuerat, & caverat de remancipando, emancipabant, ſive ſui juris faciebant. vide Dionyſ. Halicarn. lib. 2. & Boërhium in Topica Ciceronis. Abdicatio ſive ἀποκήρυξις Græcorum, quando filius juxta leges propter gravem cauſam domo expellebatur. vide Lucianum in ἀποκηρυττομένῳ. Hæc abdicatio ignota Romanis. quare autem emancipata non poſſet eſſe Veſtalis, ratio hæc fuiſſe videtur, quia emancipatio ſpeciem ſervilis conditionis præ ſe ferebat, unde etiam in jure civili aliquando cum manumiſſione confunditur.

[7] negotiis ſordidis [8] diverſantur. ſed eam, cujus ſoror ad id ſacerdotium lecta ſit, excuſationem mereri ajunt. item cujus pater [9] flamen aut augur, [10] aut [11] XV-vir S. F. aut qui VII-vir

7. *Negotiis ſordidis*] Qualia hæc ſint vide Ciceronem lib. 1. offic.

8. *Diverſantur*] Verſantur. Carrio legit, *deſervierunt*.

9. *Flamen*] *Flamen*, à *filo* quaſi *filamen* dici, ait Feſtus, in *Flamen*; & Priſcianus, lib. 4. Integrum *filamen* in antiquâ legitur inſcriptione, pag. 237. n. 6. DIVÆ AUGUSTÆ ALBINUS ALB. F. FILAMEN DIVÆ AUG. PROVINCIÆ LUSITA. Ratio nominis eſt, ſive quod *filum* eſſet *annexum pileo* ſacerdotali, ſive quod *ſolo filo*, urgente æſtu, *caput cingerent*. Hinc Varro lib. 1. de L. L. *Flamines; quod in Latio capite velato erant ſemper, ac caput velatum erat filo.* Quem locum ita emendat Scaliger: *Flamines, quod licio in apice velati erant ſemper*, &c. *Licium* illhoc fuiſſe *filum lanæ* indicat cum Feſtus, tum imprimis hic Livii locus, lib. 1. *Legatus, ubi ad fines eorum venit, unde res repetuntur, capite velato (filum lanæ velamen erat) Audite Jupiter*, inquit, *audite fines*, &c. Memorabilis eſt etiam iſte Servii locus in lib. 8. Æn. *Flamines in capite pileum habebant, in quo erat brevis virga deſuper habens lanæ aliquid. Quod cum per æſtus portare non poſſent, filo tantum capita religare ceperunt. Nam nudis penitus eos capitibus incedere nefas fuit. Unde à filo quo utebantur, flamines ſunt dicti, quaſi filamines. Verum feſtis diebus filo depoſito, pilea neceſſe erat accipere, quæ ſecundum alios ad oſtendendam ſacerdotii eminentiam ſunt reperta: ſicut columnæ mortuis nobilibus ſuperponuntur, ad oſtendendum eorum columen. Alii dicunt, non propter eminentiam dignitatis hoc factum: ſed quia cum ſacrificarent apud Laurolavinium, & eis exta frequenter aves de vicinis venientes locis (al. Lucis) abriperent, eminentiâ virgarum eas terrere voluerunt. Exinde etiam conſuetudo permanſit, ut apud Laurolavinium ingentes haberent virgas, non breves, ut in urbe.* Hæc Servius. Vide *Voſſ.* in Etym.

Flamen] Flamines velatos incedere oportebat, pone autem regerebant apicem, ne gravis eſſet ſummis æſtatis caloribus. Amentis enim, quæ offendices dicebantur, ſub mentum adductis religabant, ut cum vellent, regererent, & pone pendere permitterent. Nam duarum rerum neceſſitate ſemper obſtrictus erat flamen, numquam nudo capite in publicum prodeundi, ac numquam apicem dimittendi. Hoc enim eſt caput ex lege Flaminica: SINE. APICE SUO. DEIVO. ESSE. NEC. FAS. ESTO. IN TECTO. UTEI. LUBET. LICETO. Ergo cum filo propter æſtus diei velati erant, apicem tamen geſtabant; ſed non in capite, uti diximus. Flamines autem à flameis dici poſſunt. Nam certum eſt eos velamenta geſtare ſolitos, quæ flamea vocabantur. Dionyſius: οὗς (Flamines) λέγει τὰς φοινίσσας πίλους τε καὶ στεμμάτων ἃ τῶν ἐπὶ φοινῖσι, φλάμεα καλοῦσις, ἅπερ ἐστὶ συμπλεκόμενα. Vide Scalig. in Feſtum.

10. *Aut Augur*] Augures proprie avium garritum obſervabant, auſpices volatum: ſed crebro confunduntur, atque ad alia ſigna, quæ quid portendunt, extenduntur. In avibus autem garritus, volatus & paſtus obſervabatur. Oſcines aves garritu vel cantu credebantur futura prædicere. Plin. lib. 10. c. 19. Oſcinem avem ab alite diſtinguit cantu, alitem contra magnitudine: præpetes, quæ ſecundo volatu ante eum qui auſpicabatur, volabant, & auſpicium faciebant. Si pulli oblatam pultem avide comederent, ſoliſtimum tripudium dicebatur. Siniſtræ aves Latinis fauſtæ crede-

[12] VII-vir epulonum, aut [13] Salius est, sponsæ quoque pontificis

credebantur, quod iis septentrio siniſter erat, teste Livio, orientem aspiciendo. Fauſtæ autem illæ aves erant, quæ alte subvolarent. Quod versus Aquilonem fieri oportebat iis, quibus maxime omnium sublimis ille vertex. Atque ita Judæi quoque observarunt, qui cum oculos ad orientem converterent, quem קדם appellant, austrum pro dextra, septentrionem pro siniſtra habebāt. Græci contrarium modum tenuerunt. Ita Cleomedes occidentem anticam partem esse voluit, posticam orientem. Ita septentrio illis dexter, & auspicia dextra fortunata. Vide plura in Exercit. Miscell. Thysii Exer. 19. erant præterea aves arculæ, ab arcendo, seu vetando dictæ, aut cliviæ, quia difficilia vocabantur clivia, remores à remorando, aves enebræ vel inebræ ab inhibendo, unde & inhibæ Isidoro lib. 12. c. 7. aut alteræ aves, cum alteræ supervenirent, quæ fœlici auspicio vitium facerent. Erant etiam ambustaneæ aves, quæ & incendiariæ, quod ex busto aliquid rapuissent, atq; ad tectum detulissent. Omen illud erat incendii. Servius in fragmentis: *Sane bubo si cujus ædes insederit, & vocem miserit, mortem significare dicitur. Si autem de busto sudem ad tectum detulerit, incendium ædibus portendere.* Eandem autem juxta Scaligerum spinturnicem fuisse cum incendiaria non est dubium. Græco enim nomine dicta est σπινθὴρ τὸν σπινθῆρα, quod carbonem ex rogo aut ex altari in ædes inferret: σπινθὴρ enim est strictura ignis. Sed hæc nimis forsan diffuse. Auspicia quoque quædam erant caduca, si virga manu auguris excidisset. Virga enim quatuor cœli plagas, quæ templa à contemplando vocabant, circumscribebant. Templa illa cœli Æschylo τεμένη Διὸς vocantur, & propter quadratam descriptionem τετράγωνα. Hæc virga lituus dicebatur. trabea autem qua inducebantur Augures, purpura & cocco prætexta erat. De cujus differentia vide *Scaligerum* ad Festum.

11. *XV-Vir*] Fuere primo Duumviri, dein Decemviri, Syllæ tempore Quindecimviri sacris faciundis, quibus jus erat inspiciendi libros Sibyllinos. Lactantius lib. 1. de falsa Rel. cap. 6. *Harum omnium Sibyllarum carmina & feruntur, & habentur, præterquam Cumææ, cujus libri occultantur, nec eos ab ullo nisi à Quindecemviris inspici fas habent.* Quia sacra quoque procurabant, videntur à Fl. Vopisco Pontifices appellari. Sed videndus Salmasius in Vopiscum p. 362. *XV-Vir* autem hic legendum, non ut Badius edidit *decemvir*, cujus quidem munus idem fuerat, sed à Syllano tempore numerus auctus.

12. *VII-Vir Epulonum*] Festus: *Epelones dicebant antiqui, quos nunc Epulones dicimus, datum autem est his nomen, quod epulas indicendi Jovi cæteriſque diis potestatem haberent.* Primum Pontifices procurare soliti epulare hoc ludorum sacrificium, postea Tresviri epulones ab iis creati, postmodum Septemviri, etiam Decemviri à Iulio Cæsare. test. Dion. lib. 43. Quando autem lecti sternebantur diis & pulvinaria, lectisternium appellabatur, Dapes cibi quæ deorum convivio apponebantur. Hinc Epulum, & Epulones dicti. *Jovi Epulo ipse in lectulum, Junoni & Minervæ in sellas ad cœnam invitabantur*, ut Val. Max. loquitur lib. 1. c. 1. atque ita septem Epulones convivia celebrabāt. de origine Lectisternii vide Liv. l. 5. c. 13. Epulones illos parasitos Jovis appellavit Varro, quod in contemptum ludicrum exponit Augustinus de Civ. Dei lib. 6. c. 7. Sed ex Athenæo & Hesychio liquet θεοδαίτους proprie fuisse, qui victimæ partem cum sacerdotibus caperent. Epulones autem illi ad Pontifices referebant, siquid prætermissū aut commissum, aut pollutum esset, ut Cicero

tificis & 14tibicinis ſacrorum filiæ vacatio à ſacerdotio iſto tribui ſolet. Præterea 15 Capito Atejus ſcriptum reliquit, neque

cero teſtatur orat. de Aruſpicum reſponſis.

13. *Salios*] *Salii* ſacerdotes Martis à Numa Pompilio inſtituti, *teſtibus Livio, Dionyſio, & Plutarcho*, ex patricio ordine numero duodecim, ut ſcilicet ejus ſacra in Palatio curarent, unde *Palatini* ſunt appellati, non ab Arcade Salio, quem Æneas à Mantinea deduxerit in Italiam, appellationem habent, etſi Polemoni id viſum fuerit, ſic referente Feſto, verum à *ſaliendo* ſive *ſaltando*, quod quotannis cogerentur ſaltare in Comitiis tunicis verſicoloribus amicti, & æneis baltheis ſuccincti. Inde Ovidius *Faſtor.* 3. *Laudederat Salios à ſaltu nomina dicta, Armaque & ad certos verba canenda modos.* Saltatores quoque eos & laudatores Deorum belli præſidum appellat Dionyſius. Legimus enim togas nexiſſe fibulis, habuiſſe altiores pileos & deſinentes in conum, accinctos fuiſſe gladiis, dextra lanceam virgamve, læva Thraciam geſtaſſe peltam, quam nominabant ancyle. Ad militum quoque modum geſticulabantur canente tibia, jam quidem ſimul, nunc per vices interea canentes patrium Pæana. Armatam iſtam ſaltationem, quæ fiebat colliſis ad ſcuta gladiis à Curetibus inventam tradiderunt nonnulli. Alii audent Saoni vel potius Salio acceptam ferre, ſed minus recte. In fine vero Pæanis appellabant *Mamurium*. Ceterum Pæanes, qui canebantur à Saliis, Junonii, Minervii, Janualii, atqui ita deinceps dicebantur à nominibus Deorum, quorum laudes celebrabant. At in homines univerſos ſcripti axamentorum habebant nomen à verbo *axare*, quod nobis eſt *nominare*, vel quia in axibus, id eſt, tabulis deſcribebantur. Ferunt Tullum Hoſtilium duplicaſſe Saliorum numerum, cum Romanis in aciem contra Fidenates eductis Albani defeciſſent, duce Metio Suffetio. Lege lata, liberi fuerunt omnes & indigenæ, quorum uterque parens in vivis eſſet, cujuſcunque fortunæ. Qui illis præerat, *Saliorum* dicebatur *Magiſter*, nonnunquam *præſul*, tanquam præſultor. Virgilius hos ſacerdotes Herculi dedit, cum inquit: *Tum Salii ad cantus incenſa altaria circum Populeis adſunt evincti tempora ramis:* Et recte quidem à Poëta hoc factum vult Macrobius, eò quod Hercules apud Pontifices idem eſſet cum Marte, & Chaldæi *ſtellam Herculis* vocent, quam reliqui omnes *ſtellam Martis* appellant. Atque hactenus de Saliis Palatinis à Numa inſtitutis; præter quos alii *Collini* dicti à Tullo Hoſtilio ex voto creati, *ut ſcribit Dionyſius libro ſecundo.* Agonales, inquit, ſive, *ut quidam appellare malunt, Collini Salii habent in Colline tumulo ſacrarium, poſt Numam inſtituti à rege Hoſtilio, ſicut bello Sabino voverat.* Meminit horum & Varro 5. *de lingua Latina.* Servius tamen, *ut à Scaligero citatur*, Collinos & Quirinales à Numa inſtitutos ſcripſit, ab Hoſtilio Pavorios & Palloríos. Utcumque: Quirinales intellige, qui alias *Agonenſes* dicuntur. Nam & mons Quirinalis ſimul Agonalis eſt dictus. Vide *Funger.*

14. *Tibicinis ſacrorum*] Vetus inſcriptio, TIBICINES ROM. QUI SACRIS PUBLICIS PRÆST. SUNT. Optime Ovid. lib. 4. Faſt.

Temporibus veterum tibicinis uſus avorum,
Magnus & in magno ſemper honore fuit,
Cantabat famæ, cantabat tibia ludis,
Cantabat mœſtis tibia funeribus.

Collegium eos habuiſſe Romæ, ex Livio & antiquis inſcriptionibus liquet. Quia autem in Minervæ tutela erant, quinquatribus minoribus menſe Junio feriati per urbem vagabantur, & ad ædem Minervæ conveniebant, ut Varro & Feſtus teſtantur.

15. *Capito*

Digitized by Google

neque ejus legendam filiam, qui domicilium in Italia non haberet, & excuſandam ejus qui [16] liberos treis haberet. Virgo autem Veſtalis ſimul eſt capta atque in atrium Veſtæ deducta & pontificibus tradita; eo ſtatim tempore ſine [17] emancipatione ac ſine [18] capitis minutione è patris poteſtate exit, & jus [19] teſtamenti faciundi adipiſcitur. De more autem rituque capiundæ virginis litteræ quidem antiquiores non exſtant, niſi, [20] quæ capta prima eſt, à Numa rege eſſe captam. [21] Sed Papiam legem invenimus; qua cavetur, ut pontificis maximi arbitratu virgines è populo viginti legantur: ſortitioque in concione ex eo numero fiat; [22] &, cujus virginis ducta erit, ut eam pontifex maximus capiat, eaque Veſtæ fiat. ſed ea ſortitio ex lege Papia

15. *Capito Atejus*] Vixit tempore Auguſti, de quo ita C. Tacitus lib. 2. Annal. *Et Capito Atejus, de quo memoravi, principem in civitate locum ſtudiis adſciscens civilibus, ſed avo centurione Syllano, patre prætorio: conſulatum ei acceleraverat Auguſtus, ut Labeonem Antiſtium iiſdem artibus præcellentem dignatione ejus Magiſtratus anteiret.* Inviſum enim Labeonem Auguſto fuiſſe propter nimiam libertatem ſupra oſtendi. quam vecordiam alibi Gellius appellat, Suetonius contumaciam, Horatius Sat. 3. inſaniam. Vide Gellium noſtrum lib. 13. cap. 12.

16. *Liberos treis*] In antiqua Veneta & Aldina *liberos tres non haberet*. male. Carrio recte ita emendavit ex Buſſidiano libro, aliiſque veteribus nonnullis. Jus hoc ex Lege Papia Poppæa profluxit. Qui enim tres liberos habebat in urbe, in Italia quatuor, in Provinciis quinque, a cura, tutela, cæteriſque muneribus perſonalibus immunis erat l. 11. De Excuſat. & l. 2. C. Qui Num. lib. à patrimonialibus non excuſabatur l. 2. §. 4. l. 10. & ſeq. de Vac. mun.

17. *Emancipatione*] Emancipati capite quoque minuuntur, & patri extranei intelliguntur.

18. *Capitis minutione*] Minima, qua ſtatus familiæ mutatur, caput enim ſtatum denotat. Putat autem Hotomannus ad perſonam tranſlatum eſſe, quod de ipſo ordine dici debeat, nam cum quis emancipatur, ordo agnatorum uno capite minuitur. Ita etiam in civitatis, vel libertatis jure dici poteſt.

19. *Jus teſtamenti*] Plutarchus de Veſtalibus notat, eas ſine tutore aut curatore res ſuas adminiſtraſſe, ὥσπερ αἱ τεκνοποιοί.

20. *Quæ capta prima eſt*] Ita antiquiſſima Veneta. In quibuſdam Editt. *quod fertur, quæ capta prima eſt*, &c.

21. *Sed Papiam*] Papiam Poppæam intelligit. In Buſſidiano legitur, *Popiliam*. Ita Hotomannus quoque eam, quæ de Veſtalibus, ex Gellio appellat. Pro *Poppæam* etiam legitur apud Dionem *Popillus*. In antiqua Veneta, poſtmodum quoque legitur, *Legis Popiliæ*.

22. *Et cujus virginis*] Ita ex Buſſidiano Codice verba hæc addidit Carrio, & ante eum Rævardus Varior. lib. 2. cap. 17.

23. *Per*

Papia non neceſſaria nunc videri ſolet. nam, ſi quis honeſto loco natus adeat Pontificem max. atque offerat ad ſacerdotium filiam ſuam, cujus dumtaxat ſalvis religionum obſervationibus ratio haberi poſſit, gratia Papiæ legis per [23] ſenatum fit. Capi autem virgo propterea dici videtur, quia pontificis maximi manu prehenſa ab eo parente, in cujus poteſtate eſt, veluti bello capta abducitur. In libro primo [24] Fabii Pictoris, quæ verba pontificem maximum dicere oporteat, quum virginem capit, ſcriptum eſt. Ea verba hæc ſunt: SACERDOTEM. VESTALEM. QUAE. SACRA. FACIAT. QUAE. IOUS SIET. SACERDOTEM. VESTALEM. FACERE. PRO. [25] POPOLO. ROMANO. QUIRITIUM. UTEI. QUÆ. [26] OPTUMA. LEGE. [27] FOUIT. ITA. TE. AMATA. CAPIO.

Ple-

23. *Per Senatum*] Ita emendat Carrio, ante legebatur, *per ſe ratum*.

24. *Fabii Pictoris*] Quæ ex Fabii Pictoris annalibus veteres referunt, ea partim ſunt de antiquitatibus Italiæ, & urbis initiis : partim de geſtis Populi Rom. Utrum autem ex Græco, an Latino ſint opere, non ſemper dicere poſſumus. Nec de eo anxie diſquiri opus eſt, ſi utrâque linguâ idem opus ab eo tractabatur. Ex Latinis, meminit Pictoris annalium Plinius lib. 10. Hiſt. Nat. cap. 24. & lib. 14. cap 13. Quinctilianus lib. 1. cap. 10. Solinus c. 10. Aurelius Victor, vel quiſquis ſcriptor ille de Origine Gentis Romanæ; ut de Grammaticis, Gellio, Macrobio, Feſto, Nonio, & Victorino, nihil dicam. In hiſtoria nimis ſtuduit Romanis : unde dum bellum Punicum deſcripſit, nec laudare ſcivit Carthaginenſes, ubi merentur; nec candide expoſuit, ubi peccârunt. Quo nomine à Polybio reprehenditur lib. 1. Vide & eundem lib. 3. ubi illum culpat in iis quæ de cauſis ſecundi belli Punici prodidit. Atque eò id ſe facere addit, ne quis ſine judicio omnibus habeat fidem, quia Romanus fuerit Senator, & ejus belli temporibus vixerit. Quod ad ſtylum attinet, Cicero in primo de legibus, omnes, & iſtius, & proximi temporis ſcriptores, planè exiles eſſe ait. Illuſtris quoque de ejus, & Catonis, Piſoniſque, annalibus, locus eſt Cic. lib. 11. de Oratore. *Voſſ. de Hiſtor. Lat.*

25. JOUS] Jovis, Διὸς.

26. PRO POPULO ROM. QUIRITIUM] Emendat Carrio, POPULO ROMANO QUIRITIBUSQUE, quod in omnibus ſacrificiis & precibus ita loquerentur. Feſtus, *Dicimos erat Romanis in omnibus ſacrificiis, precibuſque*, POPOLO. ROMANO. QUIRITIBUSQUE. *quod eſt Curenſibus, quæ Civitas Sabinorum potentiſſima fuit.*

27. OPTIMA LEGE] Male vulgo legebatur, UTI. QUOD. OPTUMA. LEGE. FIAT. Feſtus : *Ut qui optima* (lege *optima*) *lege fuerint, adjici ſolet, cum quidam Magiſtratus creatur.* Adde ſimilem locum Feſti, in *optima lex*. Vide *Scaligerum* in Feſtum.

28. FOUIT] Scal. *fuat*.

28. *Fla-*

Plerique autem capi virginem ſolam debere dici putant. ſed [28] flamines quoque Diales, item pontifices & augures capi dicebantur. [29] L. Sylla rerum geſtarum libro 11. ita ſcripſit: [30] P. *Cornelius, cui primùm cognomen Syllæ impoſitum eſt, flamen Dialis captus.* [31] M. Cato de Luſitanis, quum Ser. Galbam accuſavit: [32] *Tamen dicunt deficere voluiſſe. Ego me*

28. *Flamines quoque Diales*] Qui Jovis miniſterio aſſignati à Numa Pompilio, ut Livius lib. 1. teſtatur.

29. *L. Sylla*] *L. Cornelius Sulla* reliquit libros rerum geſtarum: quorum ex ſecundo quædam adfert Gellius hic & lib. 20. cap. 6. ex vigeſimo primo autem Priſcianus lib. 9. Iis in libris de rebus ſuis egit; Plutarcho teſte in vita Syllæ. Nec abſolvere potuit, morte præventus. Sed quod non quivit Sylla, id fecit libertus ejus Epicadus. Suetonius in illuſtribus Grammaticis: *Cornelius Epicadus, Lucii Cornelii Syllæ Dictatoris libertus, calatorque ſacerdotio augurali, filiique ejus Fauſto, gratiſſimus fuit: quare nunquam non utriuſque ſe libertum edidit. Librum autem, quem Sylla noviſſimum de rebus ſuis imperfectum reliquerat, ipſe ſupplevit.* Apud Plutarchum ſemel iterumque lego, Syllam commentarios ſuos dicaſſe Lucullo, idque conditione eâ, ut is digereret, poliretque. Sed Epicadus, credo, fecit, quod potuit: hinc Lucullo obtulit, ut ſupremam is manum adderet. Vide Voſſ. de Hiſtor. Lat.

30. *P. Cornelius*] Gens Cornelia nobiliſſima in varias ſtirpes diviſa. De familiis veterum vide Fulvium Urſinum, A. Auguſtinum, Glandorpium, Sueinium alioſque.

31. *M. Cato*] Intelligit M. Porcium Catonem Cenſorium, qui teſte Cicerone orationes amplius centum quinquaginta edidit, quas ſummopere laudat idem Eloquentiæ Princeps. Scripſit etiam originum ſive hiſtoriarum libros, quibus, inſerta hæc, cujus hic meminit auctor noſter, oratio, ut teſtatur Livius lib. 49.

32. *Tamen dicunt*] Vulgo in antiq. edit. *eum dicit jus Pontificum diſcere noluiſſe.* Locus corruptiſſimus, ex quo nihil ſani elicies. In MS. R. ſcriptum erat: *M. Cato de Luſitanis, cum Ser. Galbam accuſavit, tamen dicunt deficere voluiſſe.* Quare facta interpunctione poſt vocem *accuſavit*, reliqua ita legerim: *Luſitanos dicunt deficere voluiſſe.* Sunt ſcilicèt hæc verba, & quæ ſequuntur, fragmentum ex Oratione Catonis, quam habuit pro direptis Luſitanis contra Ser. Sulpitium Galbam. Sed quo manifeſtior ſit emendationis noſtræ veritas, addidi ex Liviana epitome libri quadrageſimi noni, quæ ad rem pertinere viſa ſunt: *Cum L. Scribonius tribunus pl. rogationem promulgaſſet, ne Luſitani, qui ex fœdere Po. Ro. dediti à Ser. Sulpitio Galba in Gallia veniſſent, in libertatem reſtituerentur, M. Cato acerrimè ſuaſit: extat oratio in annalibus ejus inclusa. Q. Fulvius Nobilior ſæpè ab eo in ſenatu laceratus reſpondit pro Galba. ipſe quoque Galba cùm ſe damnari videret, amplexus duos filios prætextatos, & filium C. Sulpitii, cujus tutor erat, ita miſerabiliter pro ſe locutus eſt, ut rogatio antiquaretur. Extant tres orationes ejus, duæ adverſus L. Scribonium trib. pl. rogationeſque ejus habitæ de Luſitanis, una contra L. Cornelium Cethegum, in qua Luſitanos prope ſe caſtra habentes caſos fatetur, quod compertum habuerit, equo atque homine ſuo ritu immolatis, per ſpecies pacis adoriri exercitum ſuum in animo habuiſſe.* Habes in poſterioribus hiſce verbis excuſationem Galbæ, quæ nititur juſta reprehenſione voluntatum in

me nunc volo jus pontificium optimè scire. jam ne ea causa pontifex capiar? Si volo augurium optimè tenere, ecquis me ob eam rem augurem capiat? Præterea [33] in commentariis Labeonis, quæ ad duodecim tabulas composuit, ita scriptum est: *Virgo Vestalis neque hæres est cuiquam intestato, neque intestatæ quisquam: sed bona ejus in publicum redigi ajunt. id quo jure fiat, quæritur.* Amata inter capiendum à Pont. max. appellatur, quoniam, quæ prima capta est, hoc fuisse nomine traditum est.

in rebus illicitis. Dicit enim Lusitanos per speciem pacis adoriri exercitum suum in animo habuisse, & nisi occupasset repentina eorum incursione oppressum fuisse. Huic argumento respondet nunc Cato: *Lusitanos*, inquit, *dicunt defecere voluisse. Ego me nunc volo, &c.* Simili ἀναγωγῇ usus est idem Cato in Oratione pro Rhodiensibus, ex qua hæc citantur apud Gellium l. 7. cap. 3. *Qui accerrimè*, inquit, *adversus eos dicit, ita dicit, hostes voluisse fieri. Et quis est tandem nostrorum, qui quod ad sese attineat, æquum censeat, quemquam pœnas dare ob eam rem quod arguatur malè facere voluisse? &c.* Plura autem de hac actione in Ser. Sulp. Galbam, vide apud Ciceronem, Valer. Maximum, Suetonium, & Ascon. Pædianum Comment. in Divinationem. *Lamb.*

33. *Commentariis Labeonis*] Vide supra de Labeone. Festus Labeonis commentaria juris Pontificii citat, quæ fortasse eadem.

CAP. XIII.

Quæsitum in philosophia, quidnam foret in recepto mandato rectius, id ne omnino facere quod mandatum est, nonnunquam etiam contra, si id speres ei, qui mandavit, utilius fore. superque ea quæstione expositæ diversæ sententiæ.

IN officiis capiendis, censendis judicandisque, quæ Græcè τὰ καθήκοντα philosophi appellant, quæri solet an negotio tibi dato & quid omnino faceres definito, contrà quid facere debeas, si eo facto videri possit res eventura prosperiùs, exque utilitate ejus, qui id tibi negotium mandavit; anceps quæstio & in utramque partem à prudentibus

Καθήκοντα] *Officia, quæ conveniunt, quæ decent.* Ita Græci dicunt.

Τὰ καθήκοντα ἀπολαῦσαι, *officio perfungi.*

2. *Arbi-*

dentibus viris [2] arbitrata eſt: ſunt enim non pauci qui ſententiam ſuam una in parte [3] defixerint, & re ſemel [4] ſtatuta deliberataque ab eo, cujus negotium id [5] pontificiumque eſſet, nequaquam putaverint contra dictum ejus eſſe faciendum, etiam ſi repentinus aliquis caſus rem commodiùs agi poſſe polliceretur; ne, ſi ſpes fefelliſſet, culpa [6] imparentiæ & pœna indeprecabilis ſubeunda eſſet: ſi res fortè melius vertiſſet; diis quidem gratia habenda, ſed exemplum tamen intromiſſum videretur, quo bene conſultâ conſilia religione mandati ſoluta corrumperentur. Alii exiſtimaverunt incommoda priùs, quæ metuenda eſſent, ſi res geſta aliter foret quàm imperatum eſt, cum emolumento ſpei penſitanda eſſe: &, ſi ea leviora minoraque; utilitas autem contrà gravior & amplior ſpe quantum poteſt

2. *Arbitrata*] Paſſive. Arbitrari proprie, inſpicere: & arbiter, inſpector: teſtis Cicero poſteriori orat. in Verrem: *amœno ſane, & ab arbitris remoto loco.* Ita Plautus quoque frequenter, aliique probati autores. Hinc arbitrium pro arbitrorum ſententia, & arbitrari dicitur, de arbitris ſententiam ferentibus. Arbitri erant judices, qui totius rei arbitrium habent teſte Feſto. Inter judicem tamen, quem formula juris includit, & arbitrum, qui juxta æquitatem decernit libere, neque aſtrictam ullis vinculis religionem habet, in Jure civili differentia nota. Diffuſe hac de re Jurisconſulti.

3. *Defixerint*] Firmam conſtituerint. Antiqu. Veneta *defixerunt*, ſicut & poſtea *putaverunt*.

4. *Statuta*] Conſtituta.

5. *Pontificiumque*] Licentiam ſive poteſtatem denotat. Pontifex enim qui poteſt facere. Unde etiam in ſacris Pontifex teſte Scævola apud Varronem l. 4. appellabatur, quaſi qui poſſet facere, id eſt, ſacrificare. Hoc vocabulum, *Pontificium*, etiam apud Arnobium lib. 2. & Symmachum lib. 3. Epiſt. 17. occurrit. *Pontificium fruendi* dixit conſtantinus in Cod. Theod. ubi de maternis bonis loquitur. Correctores quidam cum hoc verbum non intelligerent pro *Pontificium*, male reſtituerunt, *potiſſimum*.

6. *Imparentiæ*] Vulgo, *impatientiæ*. Atq; ita in omnibus exemplaribus antiquis legi affirmat Badius. ipſe tamen legit *imparentiæ*, id eſt inobedientiæ. Quamvis enim *impareo* pro *non pareo* vix inveniatur, Feſtus tamen *imparentem non obedientem* eſſe dixit. Atque hinc *imparentia*. Lipſius *imparientiæ* legit & probam vocem *parientiam* ex Caſſiodoro lib. 7. Var. putat, atque ita emendat l. 1. C. qui pro ſua juriſd. Cujacius lib. 1. obſ. c. 6. ex veteribus libris. Forſan juxta Badium legi poſſet *impotentiæ*, niſi vox *impatientiæ* ita quoque hic ſumatur, quod animi impotens & impatiens fuerit, ſequi mandatum, quod mandanti inutile eſſe crederet. Vocabulum *impatientiæ* ad mandantem contorte admodum refert Maſerius, propter culpam mandatarii, & jam pœnam indeprecabilem & nullis precibus averruncandam.

7. *Parendi*

teſt firma oſtenderetur : tum poſſe adverſum mandata fieri cenſuerunt; ne optata divinitus rei bene gerendæ occaſio amitteretur. neque timendum exemplum non [7] parendi crediderunt, rationes hujuſcemodi duntaxat non adeſſent. cumprimis autem reſpiciendum putaverunt ingenium naturamque illius, [8] cuja res præceptumque eſſet; ne ferox, durus, indomitus, inexorabiliſque ſit; qualia fuerunt [9] Poſtumiana imperia [10] & Manliana. nam ſi tali [11] præceptori ratio reddenda ſit, nihil faciendum eſſe monuerunt aliter, quàm præceptum eſt. Inſtructius deliberatiuſque fore arbitramur [12] theorematium hoc de mandatis hujuſcemodi obſequendis, ſi exemplum quoque [13] P. Craſſi Muciani

7. *Parendi*] Ita in antiq. Ven. abeſt in Pariſ. Edit. ant. quæ prodiit cum Badii notis.

8. *Cuja*] Vulgo, *cui ea.*

9. *Poſthumiana imperia*] Poſthumium Tubertum dictatorem intelligit, qui bello Fidenati anno urbis conditæ ccccxii A. Poſthumium filium, quod non ſuo juſſu ſed ſponte præſidio progreſſus hoſtes fuderat, victorem ſecuri feriri juſſit, ut Valerius Maximus loquitur lib. 2. c. 7. Ab hac tamen opinione diſſentit Livius, qui Manlio ſolum Torquato hoc ſeveritatis exemplum tribuit, quod Manliana imperia dicantur, non Poſthumiana, cum tamen Poſthumius tempore prior fuerit. Hic tamen conjunxit autor noſter Poſthumiana & Manliana imperia. Livius tamen non diffitetur ita etiam alios hiſtoricos retuliſſe, ideoque noluiſſe tacitum præterire Poſthumium.

10. *Et Manliana*] Qui Latino bello, vel ut Livius, Æquorum Volſcorumque, filium ſuum, quod provocatus à Geminio Metio duce Tuſculanorum ad dimicandum ſe ignaro deſcendiſſet, quanquam glorioſam victoriam & ſpecioſa ſpolia retuliſſet, abripi à lictore, & in modum hoſtiæ mactari juſſit, ut Valerius Maximus loquitur, *ſatius eſſe credens patrem forti filio, quam patriam militari diſciplina carere.* Quod tamen indigniſſime tulit juventus militaris, neque execrationibus in Imperatorem pepercit. Poſt victoriam illi in urbem redeunti, nemo ex juniotibus occurrere voluit, quod indigne ferrent tantæ indolis filium tam crudeliter fuiſſe à patre necatum. Vide Liv. lib. 8. Val. Max. lib. 2. c. 7. & lib. 9. cap. 3. & Gellium noſtrum lib. 9. cap. 13.

11. *Præceptori*] Qui aliquid præcipit, injungit.

12. *Theorematium*] Badius legit, *theorema.* alii *Theorematum.* θεώρημα, ſpeculatio, vel præceptum. Euclides ita Propoſitiones appellavit.

13. *P. Craſſi Muciani*] De hoc Craſſo ita loquitur Cicero de clar. orat. *P. Craſſum valde probatum oratorem iiſdem fere temporibus accepimus, qui & ingenio valuit, & ſtudio, & habuit quaſdam etiam domeſticas diſciplinas. Nam & cum ſumme illo oratore, Ser. Galba, cujus C. filio filiam ſuam collocaverat, affinitate ſe devinxerat, & cum eſſet P. Mucii filius, fratremque haberet P. Scævolam, domi jus civile cognoverat.* De variis Craſſis, inprimis L. Craſſo, qui eloquentium juriſperitiſſimus vocabatur, ejuſdem

ciani clari ac inluſtris viri appoſuerimus. Is Craſſus à [14]Sempronio Aſellione & pleriſq; aliis hiſtoriæ Romanæ ſcriptoribus traditur quinq; habuiſſe rerum bonarum maxima & præcipua; quòd eſſet ditiſſimus, quòd nobiliſſimus, quòd eloquentiſſimus, quòd juriſconſultiſſimus, quòd pontifex maximus. Is, quum in conſulatu obtineret Aſiam provinciam, & circumlidere oppugnareq; [15]Leucas oppidū pararet, opuſque eſſet firma atque procera trabe, quî [16] arietem faceret

ejuſdemque cum Q. Scævola comparatione videcundem Ciceronem.

14. *Sempronio Aſellione*] Qui bellum Numantinum ſcripſit, cui ipſe interfuerat. Vide Gellium noſtrum lib. 2. cap. 13. Quod bellum confectum, exciſaque Numantia anno urbis Ɔcxxi. P. Mucio Scævola & L. Calpurnio Piſone Frugi Coss. complures Hiſtoriarum libros ſcripſit, nam decimum quartum alibi citat autor. Meminit ejus quoque Cicero lib. 1. de Leg. & Dionyſius inter Hiſtoricorum romanorum diſertiſſimos illum recenſet.

15. *Leucas oppidum*] Leucadiam peninſulam eſſe dicit Plinius, in qua Leucas, quæ prius Nericum, oppidum. Acarnaniæ Epiri regiunculæ oppidum eſt Stephano. Leucas, & Leucates quoque Straboni, promontorium. Nericon igitur olim urbs erat Leucadiæ, quæ cum antea à mari remota eſſet, poſtea eidem admota, perfoſſo Iſthmo & mari admiſſo, ſicuti Scylax teſtatur. vide & Strabonem.

16. *Arietem*] Aries machinamentum fuit, quo muros urbium frequenti ictu ferebant, evertebantque. Ejus inventionem Plin. lib. 7. cap. 56. Epeo tribuit, exiſtimans ab equo repertum Trojano. Ita enim ſcribit: *Equum, qui nunc aries dicitur, in muralibus machinis Epeus invenit ad Trojam.* Tertullianus libro de Pallio, Carthaginienſibus aſcribit, ſecutus fortaſſe Vitruvium, qui ita habet libro 10. cap 24. *Primum ad oppugnationes Aries ſic inventus eſſe memoratur: Carthaginienſes ad Gades oppugnandas caſtra poſuerant; cum autem caſtellum ante cepiſſent, id demoliriſunt conati: poſtquam non habuerunt ad demolitionem ferramenta, ſumpſerunt tignum, idque manibus ſuſtinentes, capiteque ejus ſummum murum continenter pulſantes, ſummos lapidum ordines dejiciebant, & ita gradatim ex ordine totam munitionem diſſipaverunt.* Hæc ille. Sequiori ævo quoque Cancer appellatur. Atque hæc de origine ac nomine. Rem ita deſcripſit Flavius Joſephus tertio Excidii: *Eſt*, inquit, *Aries trabs prægrandis, quæ malum navis æmulat. Is ſolidatur in capite gravi ferro, in arietis formam, unde & nomen aſſumpſit: dependet medius, funibus ſuſpenſus ex alia trabe, velut tranſtra; quæ trabs tignis utrimque firmis munita eſt & fulta. Repulſus porro magna virorum manu retrorſum, iiſdemque antrorſum ſtatim & cum impetu reflectentibus, quatit muros prominulo ferro. Neque eſt ulla turris tam valida, aut mœnia tam lata, quæ ut primas maxime plagas tulerint, ſuſtinere & ſubſiſtere eas aſſiduas poſſint.* Accedat his illud Lucani

Tu quoſcunque voles in planum effundere muros,
His aries actus diſpergit ſaxa lacertis.

Et hoc Sidonii:

Nec Phariis nunc regna precor, nec ut hiſce lacertis
Frangat Hydaſpæus aries impactus Erythras.

Ex his Poliorceticôn autores, & qui

faceret quo muros ejus oppidi quateret: ſcripſit ad magiſtrum architectonem [17] Elatenſium ſociorum amicorumque populi Romani, ut ex [18] malis duobus, quos apud eos vidiſſet, uter major eſſet eum mittendum curaret. tum magiſter architecton, comperto quamobrem malum deſideraret, non, uti juſſus erat, majorem, ſed, quem eſſe magis idoneum aptioremque faciendo arieti, facilioremque portatu exiſtimabat, minorem miſit. Craſſus eum vocari juſſit;

omnium circumſpectiſſime & cum cura id argumenti tractavit Clariſſimus Lipſius, triplicem aut duplicem arietem facit, rudem, & à prima inventione: quem manibus lacertiſque validi homines ſuſtinentes egerint; alterum compoſitum, qui ex trabe altera ex tranſverſo erecta dependerit, quo vi majore, conatu leviore librateretur, tertius fuit teſtudo arietaria. Quæ ſane diſtributio licet haud improbanda, tamen quod ad compoſitum attinet, non ſatis rem exprimit, nam præter rudem, & præter dependentem, exque alia trabe, velut jugo aut trutina, ut habent verba Ioſephi, funibus ſuſpenſum, etiam aries proprie compoſitus fuit ex pluribus trabibus inter ſe connexis, & laminis ac vinculis ferreis arctiſſime circumligatus & compaginatus. Cujus effigies Campis Tranſiſulaniæ oppido nuper videbatur. Hinc jam intelliguntur Lucani & Ammiani Marcellini loca, quæ de ariete hunc in modum compoſito habentur, hactenus aliorſum, & ad priorem compoſitionem, minus, ut exiſtimo, recte tradueta. Lucani verba ita ſe habent:

– – nunc conjunctas adſtringere nodis,
Inſtabat ferroque trabes, quo frangeret altos
Portarum poſtes, quateretque moranti a clauſtra.

Ammiani hæc ſunt lib. 20. ubi ait, *Arietem vetuſtum diſſolutum fuiſſe, ut facilius veheretur, iterumque inſtructum.* Ubi primum in verbis Lucani conjunctas trabes, quæ nodis & ferro erant adſtringendæ, de ariete ejuſmodi, qui ex duobus aut tribus malis compoſitus conſtabat, omnino acceperim. Nam & Ammianus cum inquit, Arietem, uti facilius veheretur, diſſolutum iterumque inſtructum, quis non de trabe ſimiliter ſolutili, aut potius de trabibus eum, ut indicavimus, in modum in ſe compoſitis atque aptatis id quoque ipſum intellexerit? *Ioh. Iſac. Pontanus.*

17. *Elatenſium*] Alii *Molatenſium* ediderunt juxta ſcripturam veterum codicum, nam in anterioribus legebatur excuſis: *ad magiſtrum ἀρχιτέκτονα molis Athenienſium.* nondum tamen locus rectè habet. qui enim illi *Molatæ* in Aſia? Μωλατὲς) Libyci nihil, opinor, huc faciunt. Scribendum aio: *ad magiſtrum architectonem Eleatenſium.* Ἐλαία urbs Aſiæ Æolica: τὸ ἐθνικὸν Ἐλαΐτης. unde Ἐλαϊτικὸς κόλπος. Legendum ergo eſſet: *Elaïtenſium.* non dubium eſt quin de his intelligat. Scribebam etiam aliquando, *Elatenſium*, ἐκ Ἐλατῶν. Ἐλατεῖς ab Elatea, quæ urbs maxima Phocidis: ſed prius veriſſimum. Nec dubium quin ſcripſerit *magiſtrum architectonem.* Cur enim Græca voce uteretur ubi Latina in uſu, *architecton* & *architectus*? ideo legendum etiam paulo poſt: *tum Magiſter architecton comperto quamobrem malum deſideraret.* Male eſt: *Magiſter δεξιτέκτων. Salm.*

18. *Malis*] Trabib. vel arboribus naviū.

Inſine

ſit; & quum interrogaſſet cur non, quem juſſerat, miſiſſet, cauſis rationibuſque quas dictitabat ſpretis, veſtimenta detrahi imperavit, virgiſque multum cæcidit; corrumpi atque diſſolvi officium omne imperantis ratus, ſi quis ad id, quod facere juſſus eſt, non obſequio debito, ſed conſilio non deſiderato reſpondeat.

CAP. XIV.

Quid dixerit feceritque C. Fabricius magna vir gloria magniſque rebus geſtis, ſed familiæ pecuniæque inops; quum ei Samnites tamquam indigenti grave aurum donarent.

1 IUlius Hyginus, in libro de vita, rebuſque illuſtrium virorum ſexto, legatos dicit à Samnitibus ad C. 2 Fabricium Imperatorem populi Romani veniſſe, & memoratis multis magniſque rebus, quæ benè ac benivolè poſt redditam pacem Samnitibus feciſſet, obtuliſſe dono 3grandem pecuniam, oraſſeque uti acciperet utereturque: atque id facere Samnites dixiſſe, quòd viderent multa ad ſplendorem

IVlius Hyginus] Hic eſt ille, de quo Suetonius de Illuſtribus Grammaticis: *C. Iulius Hyginus, Auguſti libertus, natione Hiſpanus, etſi nonnulli Alexandrinum putant, & à Cæſare Romam advectum, Alexandria capta. Studioſe & avide imitatus eſt Cornelium Alexandrum Grammaticum græcum, quem propter antiquitatis notitiam Polyhiſtorem multi, quidam hiſtoriam vocabant. Præfuit Palatinæ Bibliothecæ: nec eo ſecius plurimos docuit, fuitque familiariſſimus Ovidio Poëtæ, & Cajo Licinio, conſulari hiſtorico: qui eum pauperem deceſſiſſe tradit, & liberalitate ſua, quoad vixit, ſuſtentatum.* Scripſit, ut ex Gellio noſtro liquet, *de vitarebuſque Illuſtrium Virorum.* Aſconius Pedianus in Piſonianam illius quoque meminit. Alia quoque conſcripſit, præter *exemplorum volumen*, quod citat Gellius l. 10. c. 18. *de Vrbibus Italicis* pleniſſime ſcripſit, ut teſtatur Servius in lib. 7. Æneid. multa quoque alia citantur. Hodie præter Aſtronomicon, & fabularum librum nihil extat.

2. *Fabricium*] Intelligit Fabricium Luſcinum, quem *locupletem faciebat, non multa poſſidere, ſed modica deſiderare.* Ejuſdem hoc dictum erat, *quod malebat pauper divitibus imperare, quam dives pauperibus.* Vide Val. Max. lib. 4. cap. de Abſtinentia.

3. *Grandem pecuniam*] Valerius ſcribit decem æris, & quinque pondo argenti, totidemque ſervos illi miſſos. Quæ ſumma tenuis. Sed proculdubio notæ numerorum inverſæ. Gemblacenſis liber Ms. teſte Pigio, XV. pondo argenti prodit. Contigit hoc A. V. C. CDXXC.

dorem domus atque victus [4] defieri; neque pro magnitudine dignitateque lautum [5] paratum esse: tum Fabricium planas manus ab auribus ad oculos, & infra deinceps ad nares, & ad os & ad gulam, atque inde porrò ad ventrem imum deduxisse; & legatis ita respondisse; dum illis omnibus membris, quæ attigisset, obsistere atque imperare posset, nunquam quicquam defuturum: propterea pecuniam, qua nihil sibi esset usus, ab iis, quibus eam sciret usui esse, non accipere.

4. *Defieri*] Deesse. Virg. *Lac mihi non æstate novum non frigore* | *desit.*
5. *Paratum*] Apparatum.

CAP. XV.

Quam importunum vitium sit plenumque odii futilis inanisque loquacitas, & quàm multis in locis à principibus utriusque linguæ viris detestatione justa culpata sit.

QUi sunt leves & futiles & importuni locutores, quique nullo rerum pondere innixi verbis [1] humidis & [2] lapsantibus diffluunt; eorum orationem bene existimatum est in ore nasci, non in pectore: linguam autem debere ajunt non esse liberam nec vagam, sed vinclis de pectore imo ac de corde [3] aptis moveri & quasi gubernari. Sed enim videas quosdam sic scatere verbis sine ullo judicii negotio

1. *Humidis*] Solent enim qui præcipites loquuntur, salivam una effutire. Pers. Sat. 1.

- - summa delumbe saliva
Hoc natat in labris.

Legunt quidam, *uvidis*. Uvida dicuntur proprie, quæ humorem intrinsecum habent, humida quæ extrinsecum.

2. *Lapsantibus*] Crebro vacillantibus.

3. *Aptis*] Vulgo *apertis*. Nullo sensu. Fruterius Veris. lib. 1. cap. 19. recte legit *aptis*. Idemque testatur in veteri Ms. & satis emendato, corrupte ita legi, *ac de corde aptissimo vehi*. Hinc legendum, *aptis moveri*, satis liquet. nam geminata syllaba crebro librariorum vitio, & *mo vehi* pro *moveri* positum. *Aptis*, idem est quod alligatis, aptatis. Festus, *comprehendere antiqui vinculo, apere dicebant. Unde aptus is qui convenienter alicui junctus est.* ἅπτειν significat Græcis eodem modo nectere, ligare. hinc apio, vel apo. Voce *aptis* hac significatione usus Catullus Ep. 38. *Aptis sarcinulis & expeditis*. Ita & Cicero, Virgilius, & Lucretius loquuntur.

4. *Sed*

gotio cum ſecuritate multa & profunda, ut loquentes plerumque videantur loqui ſeſe neſcire. Ulyſſem contra Homerus virum ſapienti facundia præditum, vocem mittere ait non ex ore ſed ex 4 pectore: quod ſcilicet non ad ſonum magis habitumque vocis, quàm ad ſententiarum penitus conceptarum altitudinem pertineret: petulantiæque verborum coërcendæ vallum eſſe oppoſitum dentium luculentè dixerit, ut loquendi temeritas non cordis tantum cuſtodia, atque vigilia cohibeatur, ſed & quibuſdam quaſi excubiis in ore poſitis ſepiatur. Homerica, de quibus ſuprà dixi, hæc ſunt:

Αλλ' ὅτε δὴ ῥ' ὄπα τε μεγάλῳ ἐκ στήθεος εἶδε,
Τέκνου ἑμοῦ, ποιόν τε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων;

M. Tullii quoque verba poſui, quibus ſtultam & inanem dicendi copiam graviter & vere deteſtatus eſt. *Dummodo*, inquit, *hoc conſtet, neque infantiam ejus qui rem norit, ſed eam explicare dicendo non queat, neque inſcitiam illius cui res non ſuppetat, verba non deſint, eſſe laudanda. quorum ſi alterum ſit optandum, malim equidem indiſertam prudentiam, quàm ſtultam loquacitatem.* Item in libro de Oratore primo verba hæc poſuit: *Quid enim eſt tam furioſum, quam verborum vel optimorum atque ornatiſſimorum ſonitus inanis, nulla ſubjecta ſententia nec ſcientia?* Cum primis autem 6 M. Cato atrociſſimus hujuſcemodi vitii inſectator eſt; namq; in oratione quæ inſcripta eſt, SI SE. COELIVS. TRIB. PLEB. APPELLASSET. *Nunquam*, inquit *tacet, quem morbus tenet loquendi,* 7 *tamquam veternoſum bibendi atque dormiendi. quod ſi non conveniatis, cum convocari,*

4. *Sed ex pectore*] Verſus prior Homeri, quem modo citat autor noſter, non hoc vult miſſam vocem ex pectore, non ex ore, ſed vocem magnam ex imis pectoris penetralibus adjumento validorum laterum promunciati.

5. Αλλ' ὅτε δὴ] Id eſt,

At ubi jam magnam ſudit de pectore vocem,

Dentis clauſtra tui vox qualis, nate, reliquit?

Prior verſus habetur Il. γ. alter Od. Ψ.

6. *M. Cato*] Vide *ſupra*.

7. *Tanquam veternoſum*] Feſtus: *Veternoſus dicitur, qui gravi premitur ſomno. Cato veternoſum hydropicum intelligi voluit, cum ait, Veternoſus quam plurimum bibit, tam maxime ſitit.* Exponit

convocari jubet; ita eſt cupidus orationis, ut conducat, qui auſcultet: itaque auditis, non auſcultatis, tanquam pharmacopolam: nam ejus verba audiuntur; verum ei ſe nemo committit, 7 *ſi æger eſt.* Idem Cato in eadem oratione eidem M. Cœlio Trib. pleb. vilitatem opprobrans non loquendi tantum, verum etiam tacendi, *Fruſto*, inquit, *panis conduci poteſt, vel uti taceat, vel uti loquatur.* neque non meritò Homerus unum ex omnibus 8 Therſiten, ἀμετροεπῆ 9 ἀκεφαλώθμυθον appellat: modo verba illius multa, & 10 ἄκοσμα ſtrepentium modo graculorum ſimilia eſſe dicit. quid enim eſt aliud 11 ἀμετροεπὴς ϛκολιὰ? 12 Eupolidis quoque verſus de id genus homi-

Donatus, *veternoſum vetere morbo confectum.* Hic autor noſter hydropem, & lethargum conjunxit, cum veternoſo tribuit bibendi & dormiendi neceſſitatem. Non omnes autem veternoſi ſunt hydropici, ſed plerique hydropici veternoſi ſunt.

7. *Si æger*] Lamb. *niſi æger.*

8. *Therſiten*] Egregie illum deſcribit Homerus Iliad. β.

Θερσίτης ἴπ μοῦνος ἀμετροεπὴς ϛκόλιος,
Ὅς ῥ' ἔπια φρεσὶν ἦσιν, ἀκόσμητά τε πολλὰ τε ἦδη,
Μάψ, ἅπᾳ ἠ κατὰ κόσμον, ἐριζέμεναι βασιλεῦσιν,
Ἀλλ' ὅτι οἱ εἴσαιτο γελοῖον Ἀργείοισιν
Ἐλθέμεναι, αἴσχιστος δὲ ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθε.
Φολκὸς ἴλλω, χωλὸς δ' ἕτερον πόδα. τὼ δ' οἱ ὤμω
Κύρτω, ἐπὶ στῆθος συνοχωκότε. αὐτὰρ ὕπερθε,
Φοξὸς ἴλλω κεφαλήν, ψεδνὴ δ' ἐπενήνοθε λάχνη.

I. e. *Therſites vero ſolus immodice loquax tumultuabatur,*

Qui verba in mentis penetralibus multa & indecora noverat,
Fruſtra, ſed non decebat cum regibus lites ſerere,
Sed quodcunque ei videbatur ridiculum Achivis (venit.
Eſſe: turpiſſimus autem vir ad Trojam
Strabus erat, claudus autem altero pede, & ipſius humeri
Curvi & in pectus contracti. Sed ſupra
Acutus erat capite, rari efflorescebant capilli.

Lycophron illum πτερνοφόρμου appellat. Interemptus hic poſtea ab Achille, cum in illum convitia jaceret, quod in Amazonum pugna Penthesilea occiſa, poſt mortem illam Achilles deperiret, ut teſtatur ex Κοΐντῳ Poëta Didymus in Homerum.

9. Ἀκεφάλωθμυθον] Ita eum vocat Ulyſſes, quaſi dicas *vitilitigatorem.*

10. Ἄκοσμα] *Incondita*, vel *indecora.*

11. Ἀμετροεπὴς ϛκολιὰ] Id eſt, *Sine modo loquax tumultuabatur, vel inſtar graculorum perſtrepebat.* Κολοιὸς enim graculũ vel coturnicem denotat: Κολοιᾶν inſtar graculorum ſtrepere.

12. *Eupolidis*] Eupolidem laudat præter Horatium Quintilianus, qui lib.

hominibus consignatissime factus est, [13] λαλεῖν ἄμεινον, ἀδυνατώτερον λέγειν. quod Sallustius noster imitari volens, *loquax*, inquit, *magis, quam facundus*. Quapropter [14] Hesiodus poëtarum prudentissimus, linguam non vulgandam, sed recondendam esse dicit, proinde ut thesaurum: ejusque esse in promendo gratiam plurimam, si modesta & parca & [15] modulata sit,

[16] Γλῶσσης τοι θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄμεινον
Φειδωλῆς· πολλὴ δὲ χάρις κατὰ μέτρον ἰούσης.

[17] Epicharmium quoque illud non inscite se habet,

[18] Οὐ λέγειν δεινὸς, ἀλλὰ σιγᾶν ἀδύνατος.

Ex quo profecto hoc sumtum est;

Qui quum loqui non posset, tacere non poterat.

Favorinum ego audivi dicere versus istos [19] Euripidi,

Ἀχα-

lib. 10. Instit. Orat. ita loquitur: *Antiqua illa comœdia, tum sinceram illam sermonis Attici gratiam prope sola retinet, tum facundissimæ libertatis: etsi est in insectandis vitiis præcipua, plurimum tamen virium etiam in cæteris partibus habet; nam & grandis, & elegans, & venusta, & nescio an nulla, post Homerum tamen, quem ut Achillem semper excipi par est, aut similior sit Oratoribus, aut ad oratores faciendos aptior. Plures ejus autores; Aristophanes tamen & Eupolis Cratinusque præcipui.* Audi & Horat. lib. 1. Sat. 4.

Eupolis, atque Cratinus, Aristophanesque Poëtæ,
Atque alii, quorum Comœdia prisca virorum est,
Si quis erat dignus describi, quod malus aut fur,
Quod mœchus foret & sicarius, aut alioqui
Famosus, multa cum libertate notabant.

Vixit Olympiade 88. ut scribit Eusebius in Chronicis. scripsit 17. fabulas. Citant eas passim autores antiqui, inprimis Athenæus, Pollux, Suidas, Stephanus. Naufragio in Hellesponto bello Laconico periit.

13. *Λαλεῖν*, &c.] *Blaterare optimus, dicendi minime potens.*

14. *Hesiodus*] De cujus ætate, variant enim autores, uti & Homeri, alibi agemus.

15. *Modulata*] Modica.

16. *Γλώσσης*, &c.] Id est,

Linguæ thesaurus optimus mortalibus
Parca, & modicæ gratia maxima.

17. *Epicharmium*] Epicharmus Syracusanus Comœdiæ inventor creditur. In cujus laudem extat Theocriti Epigramma græcum, qui illum quoque invenisse Comœdiam dicit. Sicut fortasse Sophron Siculus mimos, ut Salmasius autumat. Laërtius Coum fuisse refert, & trimestrem in Siciliam perveniisse, fuisse auditorem Pythagoræ, & scripsisse de rerum natura libros. De Medicina quoque commentarios Plinius & Columella citant.

18. *Οὐ λέγειν*] Id est, *Non idoneus ad loquendum, & tacendi impotens.*

19. *Euripidi*] Locus est in Bacchis vers.

Α᾽χαλίνων στομάτων,
Α᾽νόμυπι ἀφροζύναις,
Τὸ πίλῳ δυσυχία,

non de iis tantum factos accipi debere, [20] qui impia aut illicita dicerent; ſed vel maxime de hominibus quoque poſſe dici ſtulta & immodica blaterantibus; quorum lingua tam prodiga infreniſque ſit, ut fluat ſemper æſtuetque colluvione verborum teterrima: quod genus homines à Græcis ſignificantiſſimo vocabulo λάλους appellatos. Valeriũ [21] Probum Grammaticum illuſtrem, ex familiari ejus docto viro comperi, Salluſtianum illud, *Satis eloquentiæ, ſapientiæ parum*, brevi antequam vita decederet, ſic legere cœpiſſe, & ſic à Salluſtio relictum affirmaſſe; *Satis loquentiæ, ſapientiæ parum*, quòd *loquentia* [22] novatori verborum Salluſtio maxime

verſ. 385. ita autem ſe Latine habent: *Effrenati oris, & enormis amentiæ, finis infortuniũm.*

20. *Qui impia*] Nam hæc verba Euripides profert contra profanam injuriam Penthei adverſus Bacchum lætitiæ datorem. Videndus eſt Plutarchus commentario περὶ τῆς ἀδολεσχίας. Sententiæ ibidem elegantiſſimæ inveniuntur de modeſtia vitæ & tranquillitate amplectenda, de moderatione animi præſenti ſorte contenti.

21. *Probum Grammat.*] Marcus Valerius Probus ex civitate Phœniciæ Beryto oriundus. Huic Grammaticæ parti ſe dedit, quæ emendat antiquos autores. *Itaque*, ut Suetonius, loquitur, *multa exemplaria contracta emendare, ac diſtinguere & adnotare curavit, ſoli huic nec ulli præterea Grammaticæ parti deditus. Hic non tam diſcipulos, quam ſectatores habuit. Nunquam enim ita docuit, ut Magiſtri perſonam ſuſtineret. Unum vel alterum, vel quum plurimos, tres aut quatuor poſtmeridianis horis admittere, cubanſque inter longos ac vulgares ſermones ſolitus legere quædam, idque perraro. Nimis parca & exigua de quibuſdam minutis quæſtiunculis edidit. Reliquit autem non mediocrem Sylvam obſervationum Sermonis antiqui.* Floruit Romæ ſub Nerone, ut Euſebii Chronica monent. Citat quoque Gell. noſter l. 17. c. 8. commentarium *de occulta literarum ſignificatione Epiſtolarum Cæſaris.* ſcripſit eodem Gellio teſte de *Accentu quorundam Punicorum vocabulorum.* Extant *de literis antiquis* opuſculum, item commentarii in Bucolica & Georgica Virgilii, *Grammaticarum Inſtit.* Libri duo.

22. *Novatori verborum*] In eo maxime reprehenſus Salluſtius, quod antiqua verba ex Catonis Originibus excerperet; unde auſus eſt Lenæus, teſte Suetonio in ejuſdem vita, eum appellare *priſcorum Catoniſque verborum ineruditiſſimum furem.* Apud Quintilianum lib. 8. c. 3. occurrit vetus Epigramma,

Et verba antiqui multum furate Catonis,
Criſpe luxurthinæ conditor hiſtoriæ.

De Catone tamen M. Tullius ita in Bruto loquitur, *Iam vero Origines ejus quem florem aut quod lumen Eloquentiæ*

non

maxime congrueret; *eloquentia* cum inſipientia minime conveniret. Hujuſcemodi autem loquacitatem verborumque [23] turbam magnitudine inani vaſtam facetiſſimus poëta Ariſtophanes inſignibus vocabulis denotavit in his verſibus:

[24] Ἄνθρωπον [25] ἀγελαιοπρεπὲς, αὐθαδόστομον,
Ἔχοντ' ἀχάλινον, ἀκρατὲς, ἀπύλωτον στόμα,
Ἀπειλάληθον, [26] κομποφασκελορρήμονα.

Neque minus inſigniter veteres quoque noſtri hoc genus homines

non habent? Sicuti autem quædam abſtruſiora apud illum occurrunt vocabula, ita elegantiſſimus & ſententiis florentiſſimus ſcriptor merito ab antiquis cenſetur, eumque laude omni ego ſuperiorem judico. Quintilianus illum cum Thucydide, Herodotum cum Livio comparare non veretur. Sane ſcriptor eſt plane Atticus, & Demoſtheni ſimilior, magis quam Cicero, ut recte judicavit Turnebus lib. 28. Adv. c. 22. Neque video ejus tantam brevitatem & obſcuritatem eſſe ut plerique antiqui innuunt. Melius judicium Julii Cæſ. Scaligeri, cum dicit in Orat. pro Cicerone: *A Salluſtio autem brevitatem illam peti debere cum ſcribis; neque quid velis intelligo, neque tam vulgi animo adeo conceptam, adeo perſuaſam, adeo decantatam in illo viro brevitatem unquam comprehendi. Nam, ſi, quoniam frequentibus aſyndetis utitur, aut quod non longis periodis ambit argumenta rerum, properare tibi videtur, iſto tibi quoque pacto brevibus atque interceptis ſaltibus centum milliariorum iter minus longum videbitur, quam unius modo ſtadii intervallum quod uno ſpiritu confeceris. Ac contra videmus Salluſtium ipſum, cum quid ſemel dicendum aſſumpſit, adeo perſtare, ut ſæpenumero egredi videatur.* Novatorem hic appellat Gellius, & alibi lib. 4. c. 15. *Verborum facundiam & novandi ſtudium cum multa prorſus invidia ſuiſſe* affirmat. Antiquorum potius verborum affectator fuit. Quod in eo reprehendebat Aſinius Pollio, teſte Suetonio. Vide de hoc autore judicia Senecæ Epiſt. 114. & in controv. 25. lib. 5. Quintiliani lib. 2. c. 5. lib. 3. cap. 10. & lib. 4. c. 2. lib. 10. c. 1. Vell. Paterculi lib. 2. Taciti, & aliorum.

23. *Turbam, &c. vaſtam*] Multitudinem turbulentam, incultam, incompoſitam.

24. Ἄνθρωπον] Id eſt,

Virum ferocem reddentem alios, eris contumacis,
Effrenis, immoderati, cujus ori nullus obex, vel janua,
Futilem, ampulloſis turgidum verbis.

Vide Ariſtoph. in Ranis Actu 3. Scen. 2.

25. Ἀγελαιοπρεπὲς] Antiquiſſima Veneta legit, ἀγελαιόπους, id eſt, *agreſti ferocia praditum.*

26. Κομποφασκελορρήμονα] Exponit ſcholiaſtes Ariſtophanis βαθυρρήμονα, σκληρὰ καὶ σωρευμένα ἔπη λέγοντα. Φασκέλους enim eſſe dicit graves & colligatos lignorum faſces. Et hinc fortaſſe faſcis. κόμπος autem inanem verborum crepitum, & vanam grandiloquentiam denotat.

27. *In verba projectos*] Editio vulgaris *provectos* non *projectos* exhibet. Ratione conjecturam illam confirmare facile, nunc veterum exemplarium teſtimonio confirmabo. Dicunt

homines [27] in verba projectos, locutulejos, & [28] blatterones, & [29] lingulacas dixerunt.

cunt Latini, *Projectus ad eam rem*, (& quidem in malam partem) non *provectus*. ut Tacitus: *Gens ad libidinem projectissima*. Cicero non solum *projectos ad audendum* dixit, sed etiam *projecta audacia* & *projecta cupiditas*. H. Steph.

28. *Blaterones*] Homines futiles & garrulos. *Blatire* quoque nugas agere. Sic usurpat Plautus in Amphitruone Act. 2. Sc. 1. & in Curculione Act. 3. sicut à *prope*, *propero*, ita à *blatio*, *blatero*. Non bene à pisce inutili, qui βλὰξ Græcis, unde & βλακεύειν, derivat Festus. βλὰξ autem simplicem, stupidum, fatuum quoque denotat.

29. *Lingulacas*] Vulgo, *linguacas*. De quo vocabulo dubitari non potest, quum Festus scribat *Lingulacam esse genus piscis, esse item mulierem argutatricem*. Ita enim recte legit Canterus lib. 4. cap. 28. pro *anguratrix*, vel *garrulatrix*. Nonius, *Lingulaca locutuleia, à procacitate linguæ*. Aptissimam autem suæ expositioni vocem invenit Festus, quum argutatricem dixit. Ita enim Propertius,

Illa nisi totis argutat noctibus ignes.

H. Steph.

CAP. XVI.

Quod verba isthæc Quadrigarii ex Annali tertio, ibi mille hominum occiditur, *non licentia, neque de poëtarum figura, sed ratione certa & proba grammaticæ disciplinæ dicta sunt.*

[1] QUadrigarius in tertio Annalium ita scripsit: *Ibi occiditur mille hominum.* occiditur, *inquit*, non, *occiduntur*. Item [2] Lucilius in tertio Satyrarum;

Ad

Quadrigarius] De quo supra. Hæc pleraque pro suis infarcit Macrobius lib. 1. Saturn. c. 16.

2. *Lucilius*] Ita legendum, non, ut vulgo, *Lucillius*. Qui Lucium prænomine appellant, falluntur. Nam Cajum semper vocant Cicero, Quintilianus, alii. Fuit Lucilia gens duplex, patricia, & plebeia. Ex patritia ortum ex Velleio Paterculo, & Horatio recte colligitur. Horatius iniquior Lucilio, *se infra ejus censum, ingeniumque fuisse testatur*. Porphyrion vetus Horatii interpres: *Constat Lucilium majorem avunculum Pompeji magni fuisse. Etenim avia Pompeji soror Lucilii fuerat*. Acro avum magni Pompeji facit. Idque ideo, quod Luciliam matrem Pompeii, filiam Lucilii Poëtæ esse crediderit. Natus anno V.C. DCV. bello Punico tertio, Olympiade CLVIII. Suessæ Auruncorum, *unde magnus Auruncæ alumnus* à Juvenale vocatur. Neapoli mortuus anno ætatis suæ quadragesimo sexto, ut Eusebius in Chronicis testatur. Libertatem & acerbitatem summam Quintilianus ejus Satyris adscribit, quas triginta scripsit. Nam librariorum vitium, si ulterius citetur, quod ex Nonio & Charisio apparet. Satyram autem Romanam inveniisse dicitur: quamvis alii Ennium ponant. Sed diversa hæc Satyra. Audi Diomedem: *Satira est carmen apud Romanos, non quidem apud Græcos, maledicum, & ad carpenda vitia hominum archaæ comœdiæ charactere compo-*

3 *Ad portam mille, à porta est* 4 *sex inde Salernum.*

mille,

compositum : quale scripserunt, & Lucilius & Horatius & Persius. Sed olim carmen quod ex variis poematibus constabat, Satira dicebatur : quale scripserunt Pacuvius & Ennius. Manifesto separantur his verbis diversæ duæ species Satiræ : quarum nos alteram Ennianam, alteram Lucilianam indigeravimus. nam ut Ennius, quum differentem non parum ab antiquissima & omniū prima Satiram scribere instituisset, Satiræ primus auctor est habitus: ita Lucilius, cum ad carpenda hominum vitia stilum convertisset, cœpisseteq; veteris comœdiæ Athenienſium licentiam in ſuis poématis uſurpare : non ille quidem ἁπλῶς Satiræ : ſed talis Satiræ inventor eſt celebratus. Horatius :

– – eſt Lucilius auſus
Primus in hunc operis componere carmina morem :
Detrahere & pellem nitidus qua quiſque per ora,
Cederet introrſum turpis.

alibi de ſe & Lucilio :

Hoc erat, experto frustra Varrone Atacino,
Atque quibuſdam aliis, melius quod ſcribere poſſem
Inventore minor.

Alii non inveniſſe, ſed primum excelluiſſe in Satira Lucilium ſcripſerunt. Quintilianus : *Satira tota noſtra eſt : in qua primus inſignem laudem adeptus eſt Lucilius.* Ex iis quæ modo dicebamus facilis conciliatio. Differentia præcipua Lucilianæ Satiræ ab Enniana, non fuit in genere carminis ; etſi enim miſcere varia metra in eodem poémate non videtur hic fuiſſe ſolitus Lucilius, ut de Ennio certum eſt : vario tamen metro uſum in Satiris, reliquiæ arguunt : ex quibus clare liquet, non omnes libros Satirarum Lucilii heroico metro (quo ſolo uſi Horatius, Perſius & Juvenalis,) fuiſſe compoſitos : verum & Jambico, ac fortaſſe etiam alio, nonnullos. Fuit vero potiſſimum diſcrimen in materia & illius tractandæ modo. nam ſpectavit quidem ad doctrinam morum utraque hæc Satira: ſed Lucilius multo magis quam Ennius perſonis adhæſit: & quia plures ſemper mali quam boni, in notandis objurgandiſque vitioſis plurimus fuit. qua in re quoniam ſumma libertate erat uſus, nominibuſque etiam adjectis magnatum & in Rep. potentium : vitioſus dictuſque fuit, mutato genere metri & facie poëſeos, priſcam Athenienſium comœdiam retuliſſe. Comicos illos ſecutum fuiſſe Horatius oſtendit, Gratinum nimirum, Eupolidem, alios, in illis verſibus :

Hinc omnis pendet Lucilius hoſce ſecutus,
Mutatis tantum pedibus, numeriſque facetus.

Emunctæ naris. Nec temere Diomedes in rudi definitione Satiræ hujus verba illa poſuit : *archaæ comœdiæ charactere compoſitum.* Græci critici veterem comœdiam Atticam multis notis diſtinguunt à media & nova : ſed omnium certiſſima & momenti maxima eſt ἡ περὶ ἄκρατον καὶ ἀκράτητον παῤῥησία : nimia & immoderata libertas maledicendi quibusvis, ſive privatis ſive magiſtratibus. Lucilium non multo remiſſiorem priſcis illis comicis fuiſſe cachinnonem : præter fragmenta, quæ id luculente docent, locuples teſtis eſt Perſius :

– – feçit Lucilius urbem,
Te Lupe, te Muti, & genuinum fregit in illis.

idem & Juvenalis. Plinius quoque hoc ſignificat, cum ſcribit, *primum Lucilium condidiſſe ſtili naſum.* Stilus autem Lucilii à comœdiæ ſocco non alienus ; humilis inquam, inaccuratus & populo accommodatus : quam ob cauſam Horatius, qui Lucilium imitatus, Satiras ſuas *pedeſtrem Muſam* vocavit:

Quid

mille, inquit, *eſt*, non, *mille ſunt*. 5 Varro in octavodecimo 6 Humanarum: *Ad Romuli initium* 7 *plus mille & centum annorum eſt*. 8 M. Cato in 1. Originum, *Inde eſt ferme mille paſſuum*. M. Cicero in ſexta in Antonium, *Itane* 9 *Ianus medius* in

Quid prius illuſtrem Satiris Muſaque pedeſtri?

alio loco ſermones appellavit. Hæc Satyra longe diverſa à Græca, ſecus atque nonnulli cenſent. Rectius cum Sillis Græcorum convenit. Vide *Caſaubonum de Satyrica Poëſi*.

3. *Ad portam mille*] Porta itineri longiſſima juxta Varronem, quod fere cunctemur, antequam ad iter nos accingamus. Atque ita exponit Turnebus: niſi dicamus portam mille paſſibus a domicilio abfuiſſe.

4. *Sex inde Salernum*] Ita & Macrobius. Vetus Editio, *exinde*, quam Turnebus ſequitur, quaſi Salernum vicinum fuerit portæ, atque ita exponit, quod portam egreſſi facile eo perveniant, quo proficiſci conſtituerunt. Salernum enim ab urbe remotius. In antiquiſſima Veneta legitur: (*Salernum*.

Ad portum mille eſt à porta: exinde Forte legendum, *Ad portam mille eſt à portu, exinde Salernum*, ita ut Salernitanus portus intelligatur.

Salernum] Ptolemæo, Straboni, Appiano, Plinio Picentinorum oppidum, Colonia Romanorum teſte Livio, Paterculo, & Frontino.

5. *Varro*] Cujus encomium vide apud M. Tullium Ciceronem Acad. Qu. lib. 1. Quintilianum lib. 10. c. 1. Auguſtinum lib. 6. de Civ. Dei cap. 2. *Quis tam multa legit, ut aliquid ei ſcribere vacaſſe miremur, tam multa ſcripſit, quam multa vix quenquam legere potuiſſe credamus*. Aug. teſte.

Varro in octavodecimo] Macrobius, XVII. atque ita conſtanter in Mss. ubi vitium lateat difficile dictu.

6. *Humanarum*] In antiquis Edit. *Rerum humanarum*. atque ita indigetat Cicero. Locus memorabilis occurrit apud illum Ac. Qu. lib. 1. *Tum ego, ſunt, inquam, iſta Varro. Nam nos in noſtra urbe peregrinantes, errantesque tanquam hoſpites, tui libri quaſi domum deduxerunt, ut poſſemus aliquando, qui & ubi eſſemus agnoſcere. Tu aetatem patriæ, tu deſcriptiones temporum, tu ſacrorum jura, tu ſacerdotum munera, tu domeſticam, tu bellicam diſciplinam, tu ſedes regionum & locorum, tu omnium divinarum humanarumque rerum nomina, genera, officia, cauſas aperuiſti: plurimumque Poëtis noſtris omnimoque Latinis & literis luminis attuliſti, & verbis, atque ipſe varium & elegans omni fere numero poëma feciſti: philoſophiamque multis in locis inchoaſti; ad impellendum ſatis, ad docendum parum*. Scripſit & Hiſtorica aliaque, vide *Voſſ. de Hiſtor. Lat.*

7. *Plus mille & centum*]Non hoc ita intelligendum, atque ſi à Varronis ætate uſque ad Romuli initium fiat computatio, nam tum nondum ſeptingenti anni elapſi eſſent, ſed numerando à ſuperioribus ſæculis uſque ad Romulum.

8. *M. Cato*] De quo ſupra egimus.

9. *Ianus medius*] *Ianus* quoque erat Romæ nomen loci. In regione fori Romani duo Jani erant ad arcam Fabianam, ut ait Victor, incruſtati & adornati ſignis, ſuperior & inferior celebris mercatorum locus & fœneratorum: apparetque, ſpatium inter illos duos, ſuperiorem & inferiorem vocatum fuiſſe Janum medium, ut Janus ſummus imuſque ideo appellatus ſit, quod & medius eſſet. *Turneb. lib.* 26. 26. Ita Cornutus ad Palæmon. *Iani templum biforis in clivo Capitolino veteſtiſſimum, cruſtatis marmoreis, vel è Parvis columnis vidimus: quia in medio ejus clivi ſummitas, Ianus ſummus: & imus, in extremo clivo appellatur. Locus ſub*

in L. Antonii clientela eſt? quis unquam in illo Iano inventus eſt, qui L. Antonio mille nummum ferret 10 *expenſum?* In his atque multis aliis, *mille*, numero ſingulari dictum eſt. neque hoc, ut quidam putant, vetuſtati conceſſum eſt, aut per figurarum concinnitatem admiſſum eſt: ſed ſic videtur ratio poſcere

ſub templo, medius etiam Ianus dicitur, ubi puteal, & fœneratores incolerent. Hier. Magius miſcell. 2. 12. Ego, inquit, in tanta vetuſtatis caligine, cenſuerim, Janum ab Horatio & Cicerone medium dici, quòd inter duo fora ſacratus ſtaret, ad quem tanquam celebriorem ac ratione loci commodiorem & fœneratores & mercatores convenire ſoletent. Marcell. Donat. ad illud Suet. in Domitian. cap. 13. *Ianos arcuſque cum quadrijugis extruxit*, annotat. Nos arbitramur, per Janos intelligendas eſſe portas illas magnas, quæ in viarum capitibus exſtrui ſolebant ab antiquis Romanis, unicâ tantum januâ aditum præbentes, vulgo *Portoni* dicuntur. Has pervias tranſitiones & Janos appellatos, quaſi januas dixeris. Dion *in Nerva* ἀψῖδας appellavit, id eſt, fornices; quod etiam comprobamus autoritate Ovid. 2. *Faſt.* ſcribentis:

Carmentis portæ dextro eſt via proxima Iano: (*habet.*

Ire per hanc noli, quiſquis es, omen

Dixit, *omen habet*, quia hæc porta ſcelerata dicta fuit poſt cladem Fabiorum. Ovidius lib. 2. de remedio amoris:

Qui puteal Lanumque timet celereſque Calendas.

Ad hoc Turnebus lib. 6. 10. Utrum, inquit, de Jani templo, an de Jano, id eſt, de tranſitione quadam, quæ ad puteal Libonis eſſet intelligendum eſt? nihilo ſecius illud Horat. l. 2. Sat. 3.

- - Poſtquam omnis res mea Lanum,
Ad medium fracta eſt.

Nam & in fori Romani regione legimus fuiſſe Jani templum, & prope puteal Janos duos celebrem mercatorum locum auctore P. Victore. Ego igitur de templo non crediderim accipiendum, eorum autem alter ſuperior dicebatur, alter inferior, eodem Victore autore. Unde & ab Horat. lib. 1. epiſt. 1. ſcriptum ſuſpicor:

- - Hæc Ianus ſummus ad imum.

Perdocet quod eſt ſuperior ad inferiorem uſque, ac medium eorum ſpatium Janus medius dicitur, ut ſuſpicor, ab Horatio & Cicerone lib. 2. officior. *à quibuſdam viris optimis ad medium Ianum ſedentibus.* Non deſunt, qui tres Janos fuiſſe ſcribant. Livius lib. 41. de Fulvio Flacco Cenſore: *In his & cloacam circumducendam, & forum porticibus tabernisque claudendum, & Ianos tres faciendos.* verum & plures in urbe Janos eſſe dixit Ovid. & tum intelligendæ tranſitiones, vel fornicata opera & arcus marmorei, ut ex Suetonio liquet.

10. *Expenſum*] Quia antiquis temporibus argentum vel æs appendebatur, ut ſcribit Plinius lib. 30. cap. 3. Neque enim ſignato nummo utebantur. Locus Plinii inſignis eſt: *Populus Romanus ne argento quidem nummo ante Pyrrhum regem devictum uſus eſt. Libralis, unde etiam nunc libella dicitur, & dispendio appendebatur aßis. quare aris gravis pœna dicta eſt. Et adhuc expenſa in rationibus dicuntur, item impendia dependere. Quin & militum ſtipendiorum, hoc eſt ſtipis ponderandæ penſatores, libripendes dicuntur, qua conſuetudine in his emptionibus, quæ mancipii ſunt, etiam nunc libra interponitur.* *Ferre* autem *expenſum* dicitur, qui nummos alteri datos ut expenſos adnotat, ſicut *ferre acceptum*, qui nummos ab alio acceptos adnotat. Ita Cicero Orat. pro Roſcio meminit tabellarum accepti & expenſi.

11. *Sub-*

Digitized by Google

ſcere. *mille* enim non pro eo ponitur, quod Græce χίλιοι dicitur, ſed quod χιλιάς. & ſicuti una χιλιὰς & duæ χιλιάδες; ita *unum mille* & *duo millia* certa atque [10] directa ratione dicitur. quamobrem id quoque recte & probabiliter dici ſolitum, *mille denariûm in arca eſt, & mille equitum in exercitu eſt.* Lucilius autem, præter quod ſupra poſui, alio quoque in loco id manifeſtius demonſtrat, nam in libro quintodecimo ita dicit,

Hunc milli paſſûm qui vicerit atque duobus,
Campanus ſonipes [11] ſubcurſor nullus ſequetur
Majore ſpatio; ac diverſus videbitur ire.

Item alio in libro nono:

Tu milli nummûm potes uno quærere centum.

Milli paſſûm dixit, pro *mille paſſibus*, & *uno milli nummûm*, pro, *unis mille nummis*; aperteque oſtendit *mille* & vocabulum eſſe, & ſingulari numero dici, ejuſque plurativum eſſe, *millia*, & caſum etiam capere ablativum; neque cæteros caſus requiri oportere, quum ſint alia pleraque vocabula, quæ in ſingulos tantum caſus, quædam etiam quæ in nullum declinentur. quapropter nihil jam dubium eſt, quin M. Cicero in oratione, quam ſcripſit pro Milone, ita ſcriptum reliquerit: *Ante fundum Clodii, quo in fundo, propter [12] inſanas illas*

10. *Directa*] Recta.

11. *Subcurſor*] Equus ſuccuſſor, qui duriore gradu incedens inſeſſorem concutit. Succuſſator alibi dicitur Lucilio,

Succuſſatores tardi, varique caballi:

quibus oppoſiti aſturcones, ſive thieldones, (*tellem* nos appellamus) quod tolutim & molliter glomeratis pedibus incedant.

12. *Inſanas ſubſtructiones*] Sicut in urbe, ita ruri laxitatis extremæ ædificia poſſidebant. Habitabant enim aulas viri illuſtres inſtar urbium. In villis velut more Perſarum regias quaſdam conſtruxiſſe Strabo autor eſt. Plin. lib. 36. cap. 15. nihil illis magis mirandum fuiſſe in toto terrarum orbe teſtatur, atque addit montes perfoſſos, valles coæquatas. Quin & maria conſtrata Salluſtius refert. De Lucullo, *quem ob injectas moles mari, & receptum ſuffoſſis montibus in terras mare, haud infacete magnus Pompejus Xerxem togatum vocare aſſueverat*, ut loquitur Paterculus, vide etiam Plin. Nat. Hiſt. l. 9. c. 54. & Varronem de Re Ruſt. c. 17. Et hæc complures privati facitabant. De Gordianorum villa audi Capitolinum. *Extat Gordianorum villa via Prænestina, ducentas columnas uno periſtilio habens, quarum* 50. *Caryſtea, Claudiana* 50. *Simitides*, 50. *Numidica, pare menſura ſunt. In qua operi*

las ſubſtructiones, facile[13] *mille hominum verſabatur*[14] *valentium*: non *verſabantur*. quod in libris minus accurate ſcriptis eſt: alia enim ratione *mille hominum*, alia, *mille homines*, dicendum eſt.

Baſilicæ centenariæ tres: cætera huic operi convenientia, & thermæ, quales præter urbem, nuſquam in orbe terrarum.

13. *Mille hominum*] Servi, ut puto, intelliguntur. Quorum apud Romanos ingens multitudo. Athenæus ſcribit quoſdam Romanorum 10000. aut 20000. Servos habuiſſe, nec ut quæſtum ex iis facerent, ſed ut aſſeclas haberent. In Badiana Pariſ. ubique *mile* pro mille legitur.

14. *Valentium*] Validorum.

CAP. XVII.

Quanta cum animi æquitate toleraverit Socrates uxoris ingenium intractabile: atque inibi quid M. Varro in quadam Satyra de officio mariti ſcripſerit.

[1] XAnthippe [2] Socratis philoſophi uxor moroſa admodum fuiſſe fertur & jurgioſa: irarumque & moleſtiarum muliebrium per diem perque noctem [3] ſatagebat. Has ejus

Xantippe] De qua lege Laërtium in vita Socratis. Quamvis tamen eſſet moroſa, mortem ejus ægerrime tulit, & ut loquitur Valerius Maximus lib. 7. c. 2. *Uxori Xantippæ inter fletum & lamentationem vociferanti innocentem cum perimi, quid ergo, inquit, (Socrates) nocenti mihi mors ſatius eſſe duxiſti?* Cæterum alii referunt, Apollodorum hoc dixiſſe.

2. *Socratis*] Qui Apollinis judicio ſapientiſſimus mortalium judicatus eſt. Anyti aliorumque odio incitatus Ariſtophanes in Ranis illum mordaciter laceravit. Ac poſtridie accuſatus violatæ religionis, & quod juventutem corrumperet, damnatus ad mortem, & veneno publico necatus eſt, vel, ut Seneca, Ep. 81. inedia potius, quam veneno mori maluit. Plato fruſtra pro illius defenſione orationem habuiſſe dicitur. Ultima ejus verba expreſſit Cicero lib. 1. Tuſc. Qu. ex Platone. Accuſatores juxta Diodorum lib. 14. poſtmodum ab Athenienſibus occiſi. Laërtius cæteros exilio, Melitum morte fuiſſe multatum tradidit. Plutarchus de Invidia & Odio, impatientia odii ſeipſos ſuſpendiſſe affirmat. Anytum ab Heracleenſibus lapidibus fuiſſe obrutum Themiſt. Or. 2. teſtatur. Ita variant autores. Nihil ſcripſiſſe Socratem veteres dicunt. Ejus tamen epiſtolas edidit Leo Allatius, quæ merito ſuſpectæ ſunt.

3. *Satagebat*] Ita recte emendatum. In antiquis edit. *ſcatebat. Rerum ſuarum ſatagit*, apud Terentium alioſque probatos autores invenitur. quid ſit Satagere liquet ex Domitii Afri dicto de Sura, qui multis diſcurſantem, manus jactantem, aliis talibus intentum non agere ſed ſatagere dixit, teſte Quintiliano. *Satagere itaque moleſtiarum*, nihil aliud quam multa agendo ſibi ipſi & aliis moleſtias parere. Quales homines *Satages* appellavit Seneca Ep. 97.

4 *Alci-*

Digitized by Google

ejus intemperies in maritum [4] Alcibiades demiratus, interrogavit Socratem, quænam ratio eſſet, cur mulierem tam acerbam domo non exigeret. Quoniam, inquit Socrates, quum illam domi talem perpetior, inſuesco & exerceor, ut ceterorum quoque foris petulantiam & injuriam facilius feram. Secundum hanc ſententiam quoque Varro in [5] Satyra Menippea, quam [6] de officio mariti ſcripſit, *Vitium*, inquit, *uxoris aut* [7] *tollendum aut ferendum eſt. qui tollit vitium, uxorem commodiorem præſtat. qui fert, ſeſe meliorem facit.* Hæc verba Varronis, *tollere* & *ferre*, lepidè quidem compoſita ſunt: ſed *tollere*, apparet dictum pro, *corrigere*. Id etiam apparet, ejuſmodi vitium uxoris, ſi corrigi non poſſit, ferendum eſſe Varronem cenſuiſſe; [8] quod ferri ſcilicet à viro honeſte poteſt. vitia enim [9] flagitiis leviora ſunt.

CAP.

4. *Alcibiades*] Fuit hic Socratis diſcipulus. Hanc autem hiſtoriam aliter narrat Diogenes Laërtius: cum enim Alcibiades Socratem interrogaret, cur uxoris jurgia ferret, reſpondit ſe non minus illi malo aſſuetum, quaſi trochlearum injucundum ſtridorem exaudiret. Rurſum Socrates interrogans, cur ille anſeres ſtreperos aleret, reſpondiſſetq; quia mihi ova pariunt, ſubjecit Socrates, at Xantippe mihi liberos parit.

5. *Satyra Menippea*] Quintilianus: *Alterum illud eſt & prius Satiræ genus, quod non ſola carminum varietate miſtum condidit Terentius Varro, Vir Romanorum eruditiſſimus.* Secutus eſt Ennium qui metrorum varietate poëmata ſua condierat, Varro autem etiam proſæ metra addiderat, imo latina græcis miſcuerat, & philoſophiam ſalibus & hilaritate, ut ipſe loquitur in Acad. apud Ciceronem, conſperſerat, & fatetur ſe Menippum imitatum eſſe. Itaque Fabius dicit Varronem præcepta ſapientiæ verſibus tradidiſſe, & cum Empedocle & Lucretio componit. Menippum autem Gadarenum imitatus Cynicum, & ridiculæ impudentiæ. De quo Strabo lib. 16. & Diogenes Laërtius. Hinc & Satyra Menippea appellatur, non quod Menippus, ut voluit Probus in ſextam Virgilii Eclogam, *omnigeno carmine Satiras ſuas expoliverit*, ſed quod ridiculares ſermones & carmina Variorum poëtarum contexuerit, ut ex Νεκυίᾳ Luciani, qui Menippum expreſſit, liquet. Audi & Gellium noſtrum lib. 2. c. 18. *Servus Menippus fuit, cujus libros M. Varro in Satyris æmulatus eſt, quas alii Cynicas, ipſe appellavit Menippeas.* Vide Caſaubonum de Satyr. Poëſi lib. 2. c. 2.

6. *De officio mariti*] Satyrarum Menippearum (plures enim fuerunt) multi tituli, & inſcriptiones fuere, ut ex Gellio & Nonio liquet.

7. *Tollendum*] Amovendum vel juſtis reprehenſionibus, vel maritali auctoritate.

8. *Quod ferri*] In antiq. Editt. *Quæ ferri ſcilicet à viro honeſte poſſunt*, ut ſubintelligantur, *vitia*. quæ vox poſtmodum ſequitur.

9. *Flagitiis*] Propter quæ divortium inſtitui poterat, imo etiam ſæpe nulla de cauſa factitabant veteres.

In

CAP. XVIII.

Quod M. Varro in quartodecimo Humanarum, L. Ælium magistrum ſuum περὶ ἐτυμολογίας diſſerentem falſa reprehenderit: quodque idem Varro in eodem libro furis ἔτυμον dicit falſum.

IN 1 quartodecimo Humanarum libro M. Varro doctiſſimum tunc civitatis hominem 2 L. Ælium erraſſe oſtendit; quod vocabulum Græcum vetus traductum 3 in linguam Romanam, 4 proinde atque ſi primitùs Latinè fictum eſſet, reſolverit in voces Latinas ratione etymologicâ falſa. Verba ipſa ſuper ea re Varronis poſuimus. *In quo L. Ælius noſter litteris ornatiſſimus memoria noſtra erravit aliquotiens. nam aliquot verborum antiquorum Græcorum, proinde atq; eſſent propria noſtra, reddidit cauſas falſas. non enim leporem dicimus, ut ait, quod eſt levipes: ſed quod eſt 5 vocabulum antiquum Græcum.*

1. *In quartodecimo*] Tam in titulo, quam in ipſo textu antiquiſſima Ven. Edit. legit, *in primo de Ratione vocabulorum libro.* In Aldina Editione in titulo, *libro de Ratione vocabulorum* XIV. In textu, *in quartodecimo rerum divinarum lib.* Badius, *in quartodecimo de Ratione vocabulorum libro.* Moſellanus, qui Aldinam Editionem ſequitur, librariorum oſcitantia, hæc fieri potuiſſe exiſtimat, cum nihil rebus divinis conveniat cum ratione vocabulorum. Verum ex Cicerone Acad. Qu. lib. 1. apparet, Varronem *omnium divinarum humanarumque rerum nomina* ſcripſiſſe. Itaque hæc convenire poſſunt. Hæc Editio veriſimiliter poſuit utrobique, *in quartodecimo Humanarum.*

2. *L. Ælium*] Ita legendum, juxta Carrionem, vulgo male *Lelium.* Puto autem fuiſſe Ælium Stilonem, Grammaticum, cujus Cicero & Chariſius & Nonius meminerunt; qui fuit Præceptor Varronis. Citatur quoque à Varrone L. Ælius, lib. 3. de Re Ruſtica, c. 12. in hac eadem materia. Ut jam nulli dubium ſit, *L. Ælium* legendum eſſe.

3. *In Linguam Romanam, &c.*] Ita ex Buſlidiano Codice emendavit Carrio. Vulgo, *pro meraco, & quaſi à ſe primitus latine factum eſſet, reſolvit, &c.*

4. *Proinde*] Aliter, *perinde.*

5. *Vocabulum antiquum Græcum*] Varro 4. de L. L. *Lepus, quod à Siculis quidam Græci dicunt λέπορα.* & lib. 3. de Re Ruſt. cap. 12. *L. Ælius putabat dictum leporem à celeritudine, quod levipes eſſet. Ego arbitror à Græco vocabulo antiquo, quod eum Æoles Bœotii λέπορα appellabant.* Salmaſius à λέπω derivat, atque illud à πέτω originem deducere voluit. Æoles enim & Attici ρ in λ mutare ſolent. πέτω autem à celeritate pedum dicitur. Hinc quamvis pisces pedes non habeant, à celeritate in natando πήδας Poetæ appellant. πέτω autem natare dicitur, vel celeriter

Græcum. multa enim vetera illorum ignorantur, quòd, pro iis, aliis nunc vocabulis utantur; & illorum esse plerique ignorent Græcum, quod nunc nominant ἔλλοπα; 5 *puteum quod vocant* φρέαρ; 7 *leporem, quod* λαγωὸν *dicunt. in quo non modò Ælii ingenium non reprehendo; sed industriam laudo.* 8 *successum enim fortuna, experientiam laus sequitur.* Hæc Varro 9 in primore libro scripsit de ratione vocabulorum scitissimè, de usu utriusque linguæ peritissimè, de ipso Ælio 10 clementissimè. sed in posteriore ejus libri parte dicit, *furem* ex eo dictum, quòd veteres Romani furvum atrum appellaverint; & fures per noctem, quæ atra sit, faciliùs furentur. nonne sic videtur Varro de fure errasse, tanquam Ælius de lepore? nam quod à Græcis nunc κλέπτης dicitur, antiquiore Græca lingua φῶρ, est dictum. hinc per affinitatem litterarum qui φῶρ Græcè, Latinè fur est. Sed ea res fugeritne tunc Varronis memoriam; an contrà aptius & cohærentius putarit aliquo transcurrere. hinc ῥόμφαι, ἀναρρόμφαι de celeri abitu & reditu dicuntur. Sed hæc nimis argute & contorte Salmasius.

6. *Puteum*] Vel Græcis dicebatur βυθὸς à *fundo*. vel potius quod Græci aquam πύθιον appellarent: Hesychius, πύθιον τὸ ὕδωρ. Huc pertinet illud Varronis: nisi potius quod Æoles dicebant τ πύθιον καὶ πόταμον.

7. *Leporem, quod* λαγωὸν *dicunt*] Vossius putat, leporem λὰπὸ τ λαγῶ deduci, atque γ in ϱ mutari, ut λὰπὶ τ ῥωγὸς rupes, à λύκος, lupus, atque ita porro. anxie hæc derivata. Græci autem λαγωὸν & ἀναύπτοδα leporem vocant. Falluntur illi qui ἀναύπτοδα putant esse cuniculum veteribus. Aliter constat ex Aristotele, Hesychio, & Polluce vetus proverbium, ἀναύπτους κρεῶν ἐπιθυμεῖς, quod Comicus expressit, *Lepus inter es, & pulpamentum quæris*. ultimo hoc addo, quod lepus fortasse dicitur, quasi λάπτος à celeritate pedum, λᾶ enim est ἐπιτατικὸν, & auget significationem.

8. *Successum enim fortuna, &c.*] Id est, si quid bene succedat, fortunæ adscribendum, experientiam sive peritiam rerum; quamvis male succedat, laus tamen sequitur.

9. *In primore*] Antiqua Ven. Edit. *in primo libro*. Sed quomodo *primo libro* dicitur, cum antea decimus quartus appellatus fuerit? Aldina rectius *in primore libro*. Badiana Paris. *in primore dicti libri parte*. Primorem partem etiam dixit Cato, & autor noster lib. 16. c. 5. Itaque falluntur qui in singulari numero non dici arbitrantur. Lucretius certe *primoris naso*, & Tacitus *primoris acie* dixit.

10. *Clementissime*] Id est, admodum leniter.

11. *Furem*]

Digitized by Google

tarit [11] furem à furvo, id eſt nigro, appellari; in hac re de viro tam excellentis doctrinæ non meum judicium eſt.

11. *Furem*] Nugatur Varro, & ex eo Nonius. Imo & JC. Fures φῶρες Græcis ἀπὸ τοῦ φέρειν, ab auferēdo, quāvis & nonnunquam animo furtum fiat, ut teſtatur Sabinus apud Gellium lib. 11. c. 19.

CAP. XIX.

Hiſtoria ſuper libris Sibyllinis, ac de Tarquinio Superbo rege.

[1] IN antiquis annalibus memoria ſuper [2] libris Sibyllinis hæc prodita eſt. Anus hoſpita atque incognita ad [3] Tarquinium

1 *IN annalibus*] Ex auctoribus qui hiſtoriam illam narrant de Sibyllinis libris Tarquinio oblatis, nemo eſt præter Solinum qui à Cumana Sibylla oblatos eos ſcripſerit. Ne Sibyllam quidem fuiſſe, qui illos vendiderit, certo liceat pronuntiare ex iis quæ ſcripta ſuper hoc reliquerunt idonei auctores. Dionyſius Halicarnaſſeus ſcriptor diligentiſſimus ac doctiſſimus, γυναῖκα τὸν ἐπιχωρίαν tantum nominat, l. 4. γυνὴ τις ἀφικέσθαι πρὸς τὸν τύραννον, τὸν ἐπιχωρίαν, βιβλίων εἶναι μείζους ἢ Σιβυλλίων χρησμῶν ἀπειπόλλωνος λέγουσι. Gellius: *in antiquis annalib. &c.* Nec compoſuiſſe eam antum libros Sibyllinos, ne Sibyllam quidem ipſam fuiſſe dicunt, tantum abeſt ut Cumanam dixerint. Servius: *Sibyllina reſponſa incertum eſt cujus Sibyllæ fuerint: quanquam Cumanam Virgilius dicat, Varro Erythræam eſſe. conſtat autem regnante Tarquinio quandam mulierem, quæ ſe Maltham diceret, obtuliſſe ei novem libros, in quibus dicerent fata, & remedia Romana.* Cumanam eam Sibyllam fuiſſe quæ libros obtulit, non dicit Servius, immo nominat aliter, *Amaltheam* fortaſſe, quam & ipſam inter Sibyllas retulerunt. Sibyllam quidem dicit Plinius ad Tarquinium Superbum libros attuliſſe, ſed Cumanam non nominat. verba ejus hæc ſunt lib. 13. c. 13. *Inter omnes vero convenit Sibyllam ad Tarquinium Superbum tres libros attuliſſe, ex quibus igni duo cremati ab ipſa, tertius cum Capitolio Sullanis temporibus.* Anum illam extraneam & incognitam, quod Sibyllinos libros attuliſſet, ideo fortaſſe, Sibyllam vocavit Plinius, Amaltheam Servius nominat, quæ & ipſa fuit Sibylla. de ea Tibullus:

Quicquid Amaltheæ, quicquid Marpeſſia dixit,
Herophile Phœbo grata quod admonuit.

Cæterum nomen ejus anus, quæ Sibyllinos libros attulit ad Tarquinum, in veteribus Annalibus, non erat vulgatum. Solinus qui Plinii locum illum, ut ferme omnia compilavit, de ſuo addidit *Cumanam*, quum Plinius *Sibyllam* tantum dixiſſet. Certe ſi de eo conſtitiſſet, quod memorat Solinus, Cumanam Sibyllam libros eos Tarquinio obtuliſſe, eamdemque compoſuiſſe, fruſtra dubitaſſet doctiſſimus Romanorum; cujus Sibyllæ eſſent Sibyllina Oracula. Nihil erat iſtic dubitandum. Virgilius, inquit, Servius, Cumanæ dat, Varro Erythrææ. At certum eſt eam Cumanam Virgilii uſque ad Tarquinium vitam extendere non potuiſſe. Non igitur ea fuit quæ Tarquinio libros obtulit. Recentiorem Cumanam fuiſſe oportet.

portet. Si ulla tunc extitit hoc nomine Sibylla, non ea esse possit quam Sibyllina oracula poëta composuisse vult. Sed dixerit aliquis poëtæ fidem non esse arbitrandam: poëtæ esse mentiri, & fingere. illum igitur quæcunque de Sibylla Cumæa scripsit, confinxisse licentia poëtarum. Certum est Æneam in Italiam venisse; hoc non finxit, sed ex historia sumpsit. Certum est & Sibyllam quandam Cumis vaticinatam esse. neque hoc ipse commentus est. Aristoteles aliique auctores Virgilio longe antiquiores de ea scripsere. Cumis appulsum Æneam etiam constat. ne in tempore quidem fortasse fingendo ἀδίκως sua usus est. Et vivebat adhuc degebatque Cumis tunc Sibylla, cum eo applicuit Æneas. cætera finxit, Sibyllæ cum Ænea colloquium, eadem duce descensum ad inferos, & alia quæ libro sexto divini operis continentur. quod igitur, Sibyllina fata quæ publice asservabantur apud Romanos, Cumææ Sibyllæ tribuit, id historice fecit non poëtice, & auctores certos habuit quos sequeretur. Varro mavult Erythræas fuisse. Rem conciliat Aristoteles qui Erythræam, Cumis vaticinia respondisse scribit, eamque ab Italicis Κυμαίαν inde esse vocatam, id est, *Cumanam*. *Salmas.* ad *Solinum*.

2. *Libris Sibyllinis*] Sibyllæ variæ fuere, & aliter numerantur à Clemente Alexandrino, Varrone, aliisque. Vide Lactantium lib. 1. & Augustinum De Civ. Dei lib. 18. c. 23. Unde vero Sibyllarum nomen promanaverit, Græci admodum nugantur. Salmasius diminutivum esse existimat, à Σιὸς Σιόβυλλα, sicut ab ἥρη ἠρύλλα, à σηκὸς δήκυλλα, de quo Hesychius. Quid si vox sit orientalis à סבל *Sabal* תבסרח *Sebeula* tanquam si *portatricem* dicas, sive quæ habebat incolam Pythium. Quales etiam faridicæ fœminæ ἐγγαστρίμυθοι dicuntur. Antiquissima certe Sibylla Sambethe, quæ aliis Chaldæa aut Hebræa, aliis appellata à Saba, unde Bacchus quoque oriundus & plures εὐθουσιασμοὶ. Ab hac, ut loquitur Hermeas Philosophus scholiis in Phædrum, omnes mulieres τὸ μάντευμα ἐλλῶσαι δίαν dictæ fuere Sibyllæ. Sibyllina oracula, quæ hodie leguntur officiosa fraude, ut gentiles ad Christianam Religionem allicerent, conscripta liquet, quibus tamen etiam antiqui Patres ad refellendas gentes abutuntur, quædam tamen ex antiquis Sibyllinis fortasse immixta fuere. Quænam aliôquin apud gentiles illorum librorum fuisset auctoritas? Non possum hic præterire locum illustrem apud Tertullianum de Pallio, ubi in editione Beati Rhenani ita legitur: *Cum inter insulas nulla jam Delos, harena Samos, & Sibylla non mendax, Æon in Atlantico Lybiam aut Asiam adæquans quæritur nunc.* Pamelius in sua editione secutus Adrianum Turnebum, legit, *si ille*, atque ad Platonem refert, primo quod superius mentio facta Platonis, deinde quod Plato in Timæo refletur, ingentem insulam in mari Atlantico submersam, ut & Plin. lib. 2. cap. 42. verum constanter & Salmasii & nostrum satis antiquum manuscriptum *Sibyllam* retinet: locus vero in Sibyllinis oraculis, quæ vulgo circumferuntur hic est,

Ἔστιν δὲ Σέμφις ἄμμος, ἰζήτησις
Δῆλος ἄδηλος

Et alibi:

Δῆλος δ' ὑπὸ δῆλος, ἄδηλα ἔργα
πικρὰ τὰ Δήλου.

quod Salmasius quoque notavit, sed aliis versibus: legendum autem apud Tertullianum hoc modo: *Et Sibylla non mendax auctor* (pro *Æon*) *in Atlantico Libyam aut Asiam adæquans* (scil. insula) *nunc quæritur*, &c. Alibi quoque Tertullianus ex Sibyllinis oraculis citat hæc verba, *Decima genitura hominum, ex quo cataclysmus prioribus accedit, regnavit Saturnus & Titan & Iamsetus* (id est, Japetus) *terræ & cæli fortissimi filii.* Quod in Sibyllinis oraculis hodie ita extat,

Καὶ

quinium Superbum regem adiit, novem libros ferens, quos esse dicebat 4 divina oracula: eos velle venundare. Tarquinius precium percunctatus est: mulier 5 nimium immensum popolcit. rex, quasi anus ætate desiperet, derisit. tum illa focu-

Καὶ τότε δὴ Λιλαίης γλοιὴ μεγέθεσι ἀνθρώποις,
Ἐξ ἧπερ κεκλήμεθ' ἐπὶ σφετέρης γενεὴ τ' ἄνδρας,
Καὶ βασιλῆος Κρόνου, ἔ Τίτιος Ἰαπετός τε,
Γαίης τέκνα φίλατα, πρὶ ἐόντι,
ἐξεκάλεσσαν,
Ἄνθρωποι γαίης τε καὶ ἠοῦντι ἄνομα μακρὰ γίνεται.

Conferre hic alios Patres nostri hic non est instituti. Eusebius quoque in partes adducit, Virgilianam Eclogam, quæ ex Sibyllinis oraculis & de Christo vaticinia habere creditur. Vide Onuphrium Panvinium, & Blondellum de Sibyllis.

3. *Tarquinium Superbum*] Lactantius Tarquinium Priscum appellat. Sin tamen quinquagesima Olympiade vixerit Sibylla, ut Solinus voluit, Tarquinii Prisci ætati convenit. Sed puto lupinum errorem esse Solini. Plin. tamen lib. 34. c. 5. Sibyllæ juxta rostra tres statuas fuisse dicit Tarquinius Prisci ætate. Apponi locus Lactantii dignus est: *Septimam*, inquit, *Cumanam, nomine Amaltheam, quæ ab aliis Demophile vel Herophile appellatur, eamque novem libros attulisse ad Regem Tarquinium Priscum, ac pro eo trecentos Philippeos postulasse, Regemque aspernatum pretii magnitudinem, derisisse mulieris insaniam. Illam in conspectu Regis tres combussisse, ac pro reliquis idem pretium postulasse. Tarquinium multo magis mulierem insanire putasse. Quæ demum tribus aliis combustis, cum in eodem pretio perseveraret, motum esse regem; accepisse trecentis aureis emisse, quorum postea numerus sit auctus Capitolio, refecto, quod ex omnibus civitatibus & Italicis & Græcis, & præcipue Erythræis coacti, allatique sunt Romam, cujuscunque Sibyllæ nomine fuerunt.* Plinius treis tantum libros regi oblatos testatur, quorum duos Sibylla combusserit, tertius tempore Syllæ Capitolio incenso perierit. Illa autem Sibylla quæ fata Romanorum scripsit, cum Erythræa quoque & Cumana confunditur à quibusdam. Servius: *Ducitur autem Varro, ut Erythræam credat scripsisse, quia post incensum Apollinis* (Capitolium debuisset dicere) *templum, in quo fuerant, apud Erythræ insulam ipsa inventa sunt carmina.* Aristotel. de Admirandis, Cumæam (nonnemo tamen inter Cumæam & Cumanam distinguit. vide Lact. lib. 1.) & Erythræam eandem fuisse refert. Ovidius decem sæcula vixisse tradit, idem ex Sibyllinis refert Phlegon Trallianus de Longævis. Justinus Martyr hanc Babylone oriundam fuisse tradidit.

4. *Divina Oracula*] An de Christo prædixit? Non lubens asseveraverim. potuit tamen divinos Prophetas lectitasse, & scriptis suis inseruisse. Vide Virg. Eclog. v.

5. *Nimium immensum*] Vetus Edit. *Nimium atque immensum.* Lactantius trecentos primo Philippeos, dein aureos appellat. Aureis nummis Philippeos interpretatur, quamvis tum nondum Philippei in usu, cum ne quidem Philippus in rerum natura esset. Philippeos itaque pro valore aureorum posuit. Sed apud Romanos quoque aurei nummi tum in usu non fuere. Nam-que ut docet Plin. lib. 33. cap. 3. Servius primus æs signavit. Ante Pyrrhi autem ætatem nummi argentei non fuere in usu, serius aurei. De quo-

6 foculum coram cum igni appoſuit,& tris libros ex novem deuſſit; &,ecquid reliquos ſex eodem precio emere vellet, regem interrogavit.ſed enim Tarquinius id multò riſit magis dixitq; anum jam proculdubio delirare. mulier ibidem ſtatim tris libros alios exuſſit ; atque idipſum denuo placidè interrogavit , an tris reliquos eodem precio emat. Tarquinius ore jam ſerio, atque attentiore animo ſit, eam conſtantiam confidentiamq; non 7inſuper habendam intelligit: libros tris reliquos mercatur nihilo minore precio, quam quod erat petitum pro omnibus. Sed eam mulierem tunc à Tarquinio degreſſam poſtea nuſquam loci viſam conſtitit. Libri tres 8 in ſacrarium conditi Sibyllini appellati. ad eos, quaſi ad oraculum, 9 XV. viri adeunt, quum dii immortales publicè conſulendi ſunt.

CAP.

tum valore ex pondere judicandum eſt. Aureus quidem juxta Hotomannum valet viginti quinque denarios , ſive centum ſeſtertios. Sed pondere variarunt aurei. Tempore Juſtiniani ex auri libra ſeptuaginta duo cudebantur , qui & Solidi in Jure Civili dicuntur. Itaque ex uncia ſex aurei. Tempore Aureliani quadraginta aurei libra continebantur, neque plures cudere legitimum.

6. *Foculum*] Teſtam , vel aliud inſtrumentum, quo ignis continebatur.

7. *Inſuper habendam*] Contemnendam, negligendam.

8. *In ſacrarium*] Libri Sibyllini in delubro Junonis in arca lapidea , cella ſubterranea ſervabantur. Nam quod Servius hos libros in Apollinis templo fuiſſe ſcribit,errat. Sed vel memoria lapſus eſt , vel ad ſua tempora reſpexit. Auguſtus enim poſtmodum alios libros Sibyllinos condidit duobus forulis auratis ſub Apollinis Palatini baſi, quin & templum illud Palatini Apollinis idem condidit. Quod ſub Juliano Imperatore etiam conflagravit , & Sibyllina carmina fere eodem incendio pericrunt,ut narrat Ammianus Marcellinus lib. 23. vide quoque Salmaſ. ad Solin. p. 78.

9. XV. *Viri*] Vide ſupra pag. 57.

Enim-

CAP. XX.

Quid Geometræ dicant ſchemata, quibuſque omnia iſta Latinis vocabulis appellentur.

FIgurarum, quæ σχήματα geometræ appellant, genera ſunt duo; planum & ſolidum. hæc ipſi vocant [1] ἐπίπεδον καὶ στερεόν. *Planum* eſt quod in duas partis ſolùm lineas habet, qua latum eſt & qua longum: qualia ſunt [2] triquetra & quadrata, quæ in [3] area fiunt, ſine altitudine. *Solidum* eſt; quando non longitudines modò & latitudines planas numeri linearũ efficiunt, ſed etiam extollunt altitudinem: quales ſunt fermè [4] metæ triangulæ, [5] quas pyramidas appellant: vel

ἐπίπεδον] Planum ex Platone quoque vertit Cicero. Superficies etiam dicitur, quæ ſolam longitudinem & latitudinem habet. Quæ & altitudinem στερεὸν, ſive ſolidum corpus dicitur. Euclides ita loquitur, ἐπιφάνεια, ὅπερ δ' ἴσον πρὸς ἐφ' ἑαυτῆς εὐθείαις κεῖται). Atque ut in Geometria, ita in Arithmetica quoque ἐπίπεδον καὶ στερεὸς ἀριθμὸς dicitur. Vide Ariſtot. Metaph. lib. 5. & Problemat. Sect. 15. cap. 3. ubi in denario numero ponitur μῆκος, ἐπίπεδον, καὶ πρῶτον συνθετὸν, *longitudo, ſuperficies, & primum compoſitum*, quo corpus στερεὸν intelligit.

2. *Triquetra*] Boëthius triangulos plurali numero appellat, ſed Valla affirmat non eſſe latinum. verum & Cic. lib. 2. de Nat. Deor. & Columella lib. 5. cap. 2. utuntur.

3. *Area*] Juxta Feſtum proprie eſt locus vacuus. Ab area ruſticorum, in qua frumenta triturantur, deducit Varro lib. 4. de Ling. Lat. Hinc Geometræ ponunt pro loco plano, de hac voce vide Franciſcum Flor. Sabinum lib. 1. ſubſec. Lect. c. 9.

In Area] Colvius legit, *in arena*; quia mos olim erat Mathematicorum, cum aliquid demonſtrare, deſcribere vellent in abaco pulvere conſperſo ſuas lineas, circulos, numeros, notas virgula ducere. Hunc eruditum pulverem vocat Cicero lib. 11. de Natur. Deor. Seneca Epiſtol. 88. *Itane in Geometria pulvere hærebo.* & Ep. 74. *Virum majorem an minorem circumſcribas, ad ſpatium ejus pertinet non ad formam, licet alter diu manſerit, alterum ſtatim obduxeris, & in eum in quo ſcriptus eſt pulverem ſolveris, in eadem utrique forma fuit.* Vide Martianum Capellam lib. 4. & 7. apud quem graphica abaci pulveriſque hujus deſcriptio. Tertullianus de Pallio doctorem numerorum *arenarium* dixit. Unde putem pulveraticum dictum mercedem agrimenſorum, ſeu potius corollarium. Aggenus Urbicus: *Agrimenſores tres aureos accipiant, abſque pulveratico.* Et ſic accipienda in conſtitutione quadam Valentiniani & Theodoſii, quæ apud Frontinum. Hæc Colvius in notis in Apulejum. Verum *area* ſervari poteſt, quod vocabulum Geometris uſitatum.

4. *Metæ*] Faſtigia acuminata. Crebra

vel qualia ſunt quadrata undiq;, quæ [6]κύβους illi, [7]nos quadrantalia dicimus. κύβος enim eſt figura ex omni latere quadrata: *quales ſunt*, inquit M. Varro, [8]*teſſeræ quibus in alveolo luditur: ex quo* [9]*ipſæ quoq; appellatæ* κύβοι. [10]in numeris etiam ſimi-

bra ejus vocabuli mentio apud agrimenſores antiquos, ut apud Frontinum & Hyginum. Heroni meta dicitur, σκόπελος, quo lapis in acumen erectus denotatur. Et talis meta quoque in circo, prope quem quadrigæ ſe circumagebant. Ovid. lib. 10. Metam. dixit:

- - *Metaſque imitata cupreſſus.*

quod de cypreſſu fœmina intelligendum, inter marem enim & fœminam diſtinguunt Botanici, quarum hæc metâ in faſtigium convoluta, illa vero ramos in latus ſpargit. Meta itaque quia eſſet κανονίδιος, etiam Pyramis & Obelus à Cedreno dicitur.

5. *Quas Pyramides vocant*] *Hæc figura apud Geometras ideo ſic appellatur, quod ad ignis ſpeciem,* Ἐκ πυρὸς, *ut nos dicimus, extenuatur in conum, ut loquitur* Ammianus Marcellinus lib. 22. Pyramidis autem vocabulum forſan Ægyptiacum, quod illis *paramon*. Certe Arabes Ægyptiis vicini هرم *Haramon* Pyramidem, ſicut *alharamán*, duæ Ægypti Pyramides in occidentali ripa Nili dicuntur. *Haramon* itaque Pyramis dicta, H enim ſæpe in F mutatur. Ita Græci *palus*, ab ἕλος, *pubes* ab φόη. Ita *Haramon* Pyramis. Sicut הרמון Hebræis arcem, palatium denotat, uti ab altitudine quoque Hermon mons dictus videtur. A Pyramidibus Ægypti cæteras Pyramides dictas liquet.

6. Κύβος *ille*] Vitruvius lib. 9. in Præfat. *Cubus eſt corpus ex ſex lateribus, æquali latitudine planitierum quadratum. Is cum eſt jactus, quam in partem incubuit, dum eſt intactus, immotam habet ſtabilitatem, uti ſunt etiam teſſeræ, quas in alveo ludentes jaciunt.* Hunc ſcribit Timæus Locrenſis lib. de Anima mundi ex tetragono fieri, ſolidiſſimum & ſtabile omnino corpus, ſex quidem latera, octo vero angulos habens. Ejus verba ſunt: ἐκ δὲ τετραγώνου ἑξαεδρος, τὸ κύβος ἰσοπλεύρου καὶ σφαιρικὸν πάντη σῶμα, ἐξ μὲν πλευρὰς, ὀκτὼ δὲ γωνίας ἔχον. In Geometria itaque cubus inter ſolida numeratur, conjungit in Arithmeticis dynamum cum cubo Arnobius. Quid hoc ſit ſtatim ubi de numeris agemus, videbimus.

7. *Nos quadrantalia*] Eulogius in ſomnium Scip. *Octo primum cubus. κύβος Græci, nos quadrantal dicimus.*

8. *Teſſeræ*] In tabula luſoria, ut olim apud veteres, ſic hodie apud nos, duplex præcipue ludus ludebatur, calculorum, quos & latrunculos dicebant, & teſſerarum, quem & tabulæ luſum appellabant. Martialis:

Hic mihi biſſeno numeratur teſſera puncto.

Duodecim enim lineis ſive ſcriptulis tabula notata erat utrinque. Ex vario teſſerarum jactu varie per ſcripta & lineas movebantur ac diſponebantur calculi. Calculum autem reducere licitum non erat, niſi adverſarius concederet. Tabulæ porro uſum, hoc eſt, τὴν πεττείαν à Palamede inventum fuiſſe apud omnes conſtat. Quod cum dicimus, de hoc luſu debemus intelligere, qui teſſeris calculiſque conſtabat, & tabula in qua ludebatur, lineis multis diſtincta, per quas calculi movebantur ad teſſerarum jactum. Ludus autem triginta calculis conſtabat, quindecim nigris & quindecim albis. Quanquam in antiquiſſimo Palamedis ludo uterque quinque

que tantum calculos haberet, & quinas lineas, in quibus ſtatuebantur illi calculi. Inter illas alia quædam media ferebatur, quam ſacram vocabant, ad quam qui pervenerat, ad incitas redigebatur. Neque teſſeris ſed ſolis calculis hic res agebatur, ut Heſychius teſtatur. Apud Romanos tamen ſuperior modus uſitatus fuit, & ab Ægyptiis originem acceſſiſſe creditur, ut Plato in Phædro ſcriptum reliquit. nam πτῖσία hæc curſum Solis oſtendebat per duodecim Zodiaci ſigna, ut Euſtathius monet. Tabulam luſoriam marmoream in theſauro antiquarum inſcriptionum oſtendit Gruterus, quam tamen talem tabulam eſſe ignorarunt hactenus eruditi. *Tabula autem*, inquit Iſidorus, *luditur pyrgo, calculis, teſſeriſque.* Ex pyrgo ſive turricula jaciebantur teſſeræ in tabulam. Præter Pyrgum etiam ψηφοδόλον Joannes Antiochenſis appellavit, per quod in pyrgum tali vel teſſeræ conjiciebantur. Sed plerumque ſolo pyrgo contenti erant aleatores. Pyrgum quoque fritillum vocavit antiquitas, quanquam pro tabula luſoria eruditi habeant. Fritillum enim inſtrumentum eſt vel vaſculum, in quo teſſeræ fritinniunt, id eſt, juxta Nonium cum ſono ſubſiliunt, concuſſæque agitantur. teſſeras quod attinet, antiquiſſimi tribus utebantur, media ætas duabus, poſſerius ævum ad tres redit. *Salm.*

9. *Ipſa appellata κυβοι*] Teſſeras ſive cubos à cubo denominari ſcribit autor noſter. Alii teſſerarum figuram, quæ cubi appellantur, cubo nomen dediſſe exiſtimant.

10. *In Numeris etiam*] Quomodo igitur octonarium numerum primum cubum dixere? Appoſite Plutarchus in Problem. Rom. Τὸ δ' ἀριθμῶν ἀπάντων πρῶτος μὲν ἐστὶν ἰσόπλευρος τετράγωνος, ἀπὸ τετράδος καὶ τελείας τριάδος, τὸ δ' ὀκτὼ πρῶτος κύβος ἀπὸ δυοῖν τῆς διάδος. Dicit primum tetragonum a triade eſſe novem, à dyade ſive binario numero cubum eſſe octo. Octonarium itaque primum actu cubum, ac ſolum intra denarium pariter parem dicimus. dixit Ariſtoteles in problematibus Sect. 15. decem proportionibus quatuor cubicos numeros perfici. Quod quomodo intelligendum ſit, vide Septalium in eundem locum. Cæterum cubum quoque cum dynami conjungunt antiqui autores. Arnobius lib. 11. *Quadragenarium iſtum ad te veca, & ex eo percontare non abſtruſum aliquid, non involutum, non de triangulis, non de quadratis, quid ſit cubus,* (ita enim legendum, vulgo *dibus*) *ſeſquiectavus aut ſeſquitertius numerus: ſed quod in medio ſitum eſt, bis bina, bis terna, quam efficiant ſummulam quærito.* Dynamis hic eſt numerus binarius myſticus Pythagoreorum, ut Photius ex Nicomacho nos docet. Binarius autem initium cubi. Dynamis quoque appellatur numerus quadratus. Diophantus l. 1. def. 2. καλεῖ ὁ μὲν τετράγωνος (ἄρτιος) δύναμις. Hero Alexandrinus, αὐτὸς ὁ ἄρτιος καλεῖ πολυπλασιασθεὶς τὸν τετράγωνον, ὁ ὁ τετράγωνος, δύναμις, i.e. *Ipſe numerus vocatur latus quadrati, quadratus vero potentia.* Vetus autor Græcus de Numeris: τετράγωνος μὲν καλεῖ εἰ ἄρτιοι ἐπὶ ἀπαντες. τρὶς πεῖς, θ δύναμις. τρὶς θ. κ ζ κύβος. τρὶς κ ζ. πα δυναμοδύναμις. τρὶς πα σμγ δυναμόκυβος. τρὶς σμγ ψκθ. κυβόκυβος. Macrobius quoque & alii octonarium numerum ſolidum corpus efficere, primum cubum eſſe & perfectum aſſeverant. Et propter perfectionem παίζω ἐκτὸ, proverbio dixere veteres. Idcoque Photius in Nicomachi excerptis veneratos fuiſſe ſub variis nominibus octonarium numerum teſtatur, quamvis varix de illo proverbio antiquorum ſcriptorum ſint opiniones. Audi & Macrobium ad Somn. Scip. lib. 1. cap. 5. *Sed & ad ipſam cœli harmoniam*, id eſt, *concinentiam, hunc numerum magis aptum eſſe non dubium eſt, cum Sphæræ*

similiter κύβος dicitur, quum omne latus ejusdem numeri æqualiter in sese solvitur, sicuti fit quum ter terna ducuntur: atque idem ipse numerus triplicatur. Hujus numeri cubum Pythagoras 11 vim habere lunaris circuli dixit: quòd & luna orbem suū lustret septem 12 & viginti diebus, qui⁊ numerus

ipsæ octo sint, quæ moventur. Audi & illum ibidem, *Pythagorici hunc numerum IVSTITIAM vocarunt: quia primus omnium ita solvitur in numeros pariter pares, hoc est in bis quaterna, ut nihilominus in numeros æque pariter pares divisio quoque ipsa solvatur, id est, in bis bina bis. Cum ergo & contextio ipsius, pari æqualitate procedat & resolutio æqualiter redeat, usque ad monadem, quæ divisionem Arithmetica ratione non recipit, merito propter æqualem divisionem IVSTITIÆ nomen accepit.*

11. *Vim habere lunaris circuli*] Ternario ter multiplicato fit novem, tria novem faciunt viginti septem. Novenarius autem ab impari primus quadratus. Eulogius ad Somn. Scipionis. *Est igitur quadratus numerus Novenarius, quia ex tribus in se triplicatis exoritur.* Itaque erat cubus generis imparis masculinus. Idem Eulogius: *Vt à numero pari, qui fœmineus habetur, tribus illis limitibus duplicatis natus est cubus; ita tribus per naturam ter triplicatis, efficitur alius cubus generis imparis masculinus*, quem cubum hic intelligit auctor noster, cum dicit juxta Pythagoram *vim lunaris circuli habere, quod & Luna orbem suum lustret septem & viginti diebus.*

12. *Septem & viginti diebus*] Luna revesa totum Zodiacum menstruo spatio percurrit, & diebus 29. cum dimidio fere ad solem redit, ipsique conjungitur. In conjunctione obscura est, sed quando inde recedit biduo post cum triginta fere gradibus à Sole recesserit, in corpore ejus rotundo portio quædam lucida apparet, quæ corniculata cernitur, & à Græcis μηνοειδὴς appellatur. Progressa longius & jam 90. gradum, hoc est, quadrante circuli distans à Sole septimo die dimidiata sive διχότομος conspicitur. Hinc turgescens quotidianis auctibus crescente lumine, undecima jam propemodum luce ἀμφίκυρτος nominatur ac velut gibbosa apparet, donec tandem in Solis oppositione, quod fit luce fere 15. tota lumine plena, & pleno orbe fulgens πανσέληνος dicitur. A quo loco ad Solem redeundo quotidianis iterum decrementis minuitur, & prima & vicesima luce iterum διχότομος, deinde μηνοειδὴς iterum & denuo corniculata splender, donec perfecto circulo diebus 29. fere cum dimidio cum Sole conjungatur, ad easdem vices redituta. Quod autem Gellius dicit 27. die curriculum suum finisse Lunam, libro 3. cap. 10. ex Varrone 28 numerat. Cæterum notandum Lunarem mensem triplicem esse, σεληνιακὸν, συνοδικὸν & φάσεως. Mensis periodicus est, cum Luna ab eodem puncto Zodiaci profecta, ad idem revertitur. quod tempus capit spatium $27\frac{1}{3}$ dierum, juxta Plin. lib. 1. cap. 9. & Chalcidium in Timæum Platonis. Juxta Cleomedem lib. 1. Meteor. c. 4. dies $27\frac{1}{3}$ dies 28 juxta Macrobium lib. 1. in in Somn. Scip. cap. 6. Vitruvio lib. 9. c. 4. sunt dies 28, & una circiter hora amplius. Capellæ 27 cum besse. Synodicus mensis est, cum Luna à Sole profecta eò redit. Quod fit juxta Censorinum die $29\frac{1}{2}$ aliis die trigesimo. Mensis

merus ternio, qui Græcè dicitur τρίας, tantundem efficiat in cubo. *Linea* autem à noſtris dicitur quam γραμμὴν Græci vocant. eam M. Varro ita definit. *Linea eſt*, inquit, *longitudo quædam ſine latitudine & altitudine.* 14 Euclides autem breviùs, 15 prętermiſſa altitudine, γραμμὴν, inquit, eſt μῆκος ἀπλατὲς: quod exprimere uno Latino verbo non queas, niſi audeas dicere *illatabile.*

CAP.

ſus φάσις eſt, qui incipit ſecundo die à coitu, durat que donec iterum decreſcat, atque evaneſcat. Vide Lindebrogii notas ad Cenſorinum.

13. *Numerus ternio*] Ternarius numerus perfectus habetur. Ariſtoteles de Cœlo lib. 1. cap. 1. ὥσπερ γὰρ τοῦτο τὸν ἐκ πάντα μέγεθος, διὰ τὸ τὴν τρία πάντα εἶναι, καὶ τὸ τρὶς πάντα. καθάπερ γὰρ φασὶ καὶ οἱ Πυθαγόρειοι τὸ πᾶν, καὶ τὰ πάντα, τρισὶν ὥρισται. τριὰς γάρ, μέσον, καὶ ἔχει τὸ ἀριθμὸν ἐκ τριῶν πάντα, id eſt, *Præter hæc non eſt alia magnitudo, quod tria ſint omnia; & ter undequaque. Quemadmodum etiam Pythagorici dicunt, omne & omnia tribus determinata ſunt. Finis enim, medium & principium eum numerum habent, qui eſt omnis.* Videndus quoque præter Marcianum Capellam, Porphyrius de vita Pythagoræ, Chalcidius in Timæum. In ſacris illo numero paſſim uſi gentiles. Imo de Diis ſuis dixerunt, τριχὰ γὰρ πάντα διῄρηται, i.e. *trifariam omnia divi ſa ſunt.* quanquam ad fabulas ſuas traducant. Zoroaſtres hanc trinitatem aliter intelligebat. Plethо in ſcholiis ad Oracula magica, φησὶ γὰρ ὁδὶ Ζωροάστρης Πλήθων, ὡς τριχῇ τὰ ὄντα διῄλοι. καὶ τῇ μὲν πρώτῃ αὐτῶν μοίρᾳ Ὡρομάζην ἐφίστη. τῇ δ' ἐσχάτῃ Ἀρειμάνιον. μεθέλω δὲ τὴν μέσην. Id eſt, *Refert autem de Zoroaſtre Plutarchus, quod res omnes quæ exiſtunt, tripliciter diſtribuerit, & primæ quidem parti illarum Horomazen præpoſuerit; ultimæ autem Arimanium, mediam mithram.* Quin & ternarius numerus juxta Pythagoræos πάντα τὰ ἀνθρώπινα συνέχει *omnia humana complectitur.*

14. *Euclides*] Mathematicus ille celeberrimus, qui floruit tempore Ptolemæi Lagidæ, eoque regnante primus Alexandriæ docuit matheſin, ut ex Proclo Diadocho liquet. Alius fuit Euclides Socraticus, qui mathematica non ſcripſit, ut ex Laertio apparet. A quo Philoſopho Megarici dicti. Vide Savilium prælectione in Euclidem prima.

15. *Prætermiſſa altitudine*] Non mirum eſt ab Euclide prætermiſſam altitudinem, quando nulla altitudo eſſe poteſt, niſi adſit latitudo.

16. *Quod exprimere, &c.*] Hæc non eſſe Gellii putat Badius.

Ex

CAP. XXI.

Quòd Iulium Higinus affirmatiſſimè contenderit legiſſe ſe librum P. Virgilii domeſticum, in quo ſcriptum eſſet, & ora Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaror, *non, quod vulgus legeret,* ſenſu torquebit amaro.

VErſus iſtos [1] ex Georgicis Virgilii plerique omnes ſic legunt:

At ſapor indicium faciet manifeſtum. & ora
Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaro.

[2] Higinus autem non hercle ignobilis grammaticus, in commentariis, quæ in Virgilium fecit, [3] confirmat & perſeverat non hoc à Virgilio relictum; ſed quod ipſe invenerit in libro, qui fuerit ex domo atque familia Virgilii,

—— *& ora*
Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaror.

neque id ſoli Higino, ſed doctis quibuſdam etiam viris [4] complacitũ, quoniam videtur abſurdè dici; *ſapor ſenſu amaro torquet*: quum ipſe, inquiunt, ſapor ſenſus ſit, non alium in ſemet ipſo ſenſum habeat: ac proinde ſit quaſi dicatur; *ſenſus ſenſu amaro torquet*. Sed enim quum Favorinus Higini commentarium legiſſet atque ei ſtatim [5] diſplicita eſſet inſolentia & inſuavitas [6] illius; *ſenſu torquebit amaro*: riſit, &, [7] Iovem lapidem, inquit, quod ſanctiſſimum jusjurandũ eſt habitum, paratus ſum ego jurare Virgilium hoc nunquam ſcripſiſſe, ſed Higinum ego dicere verum arbitror, non enim primus finxit hoc verbum Virgilius inſolenter: ſed in carmi-

EX *Georgicis*] Extat locus lib. 2. Georg. v. 246. ubi & Serv. ita legit.

2. *Hyginus*] Vide ſupra.

3. *Confirmat & perſeverat*] Stephanus legit, *affirmat & perſeverat*. Utrocunque autem modo ſcribas, eſt *perſeverat* pro vulgari *aſſeverat*. Sic autem & alibi uno compoſito pro altero nove utitur.

4. *Complacitum*] Antiqui, ut Diomedes Grammaticus teſtatur, paſſivis pro activis ſæpe abutuntur. *Complacet* tamen vix reperies pro ſimul placet.

5. *Diſplicita eſſet*] Diſplicuiſſet.

6. *Illius*] Ita in Mſs. Antiquæ Editiones, *amaroris*.

7. *Per*

carminibus Lucretii inventum eſt: nec eſt aſpernatus auctoritatem poëtæ ingenio & facundia præcellentis. verba ex quarto Lucretii hæc ſunt,

8 *Denique in os ſalſi venit humor ſæpe ſaporis,*
Cum mare verſamur propter, dilutaque contra
Quum tumur miſceri abſynthia, 9 *tangit amaror.*

10 Non verba autem ſola, ſed verſus propè totos & locos quoque

7. *Per Iovem lapidem*] Feſtus: *Lapidem ſilicem tenebant juraturi per Iovem, hæc verba dicentes: ſi ſciens fallo, tum me Dieſpiter ſalva urbe arceque bonis ejiciat, uti ego hunc lapidem.* Putat nonnemo, Veteres Jovem lapidem appellaſſe, quod olim fuerit ejus lapideum ſimulachrum: atque ita Jovem veluti teſtem juramenti manu ſua venerabantur. Lampridius certe in vita Heliogabali, lapides quoque divos dixit. Putat tamen Salmaſius *vivos lapides* ſcribi poſſe. Græci ἐμψύχους λίθους vocabant. βαιτύλια λίθοι ἔμψυχοι Græcis, qui ſe movebant inſtinctu dæmonis. Saturno, Jovi, Soli aliis diis tales lapides ſacri, uti Photius in Bibliotheca ſua refert. Rheam Saturno lapidem pro Jove devorandum dediſſe, quem βαιτύλον appellabant, Mythologi finxerunt. Peregrino vocabulo Latini *Abadir* dicebant, quo & deum & nominatum jam lapidem appellabant. Athenienſes quoque ad Saxum jurare ſoliti. Heſychius, λιθομάται ἀπὸ τοῦ λίθου ὀμνύοντες. Neque tantum lapidem, ſed etiam congeriem lapidum venerabantur: Theophraſtus περὶ δεισιδαιμονίας, τὴν τῶν λιπαρῶν λίθων, εἰς ἃς τοῖς τριόδοις, περιῶν ὁ τὴς ἑκάτης ἕλαιον καταχέων. καὶ χρῆται πίστιν ἐκ συνηθείας ἀπαιτοῦντες. unde & apparet cleo delibutos fuiſſe lapides. ἐρμαῖοι illi λίθοι Græcis dicebantur, quod ſtatuas Mercurii quæ in biviis, triviis, quadriviis colebantur, jactu lapidum viatores augerent. Orientalibus populis lapides tales divino honore proſequi familiare quoque fuit. Etiam Arabes λίθον τετράγωνον adoraſſe Maximus Tyrius 38. Serm. memoriæ reliquit, de quo & Clemens in Protreptico, Euthymius Zygabenus in Panoplia, qui Veneris caput inſculptum fuiſſe affirmat, & Catecheſis Sarracenorum. Hodie Saxum adhuc nigrum in templo Meccano venerantur Mahumedani. De jactu porro lapidum ſuperſtitioſo etiam Salomon loqui videtur Prov. 26. Vide Seldenum de Diis Syris p. 350.

Iovem Lapidem] Male antiquæ Editt. *Iovem lapidem.*

8. *Denique*] Ita antiquæ editiones; verſus illi deſunt in Stephani & nupera editione. Extant hi verſus lib. 4. Lucr. Edit. Giſan. p. 115.

9. *Tangit*] Afficit

10. *Non verba, &c.*] Quod multis verſibus haud difficulter oſtendi poſſet, ſi opus eſſet. Vide Macrob. Sat. l. 6. de Lucretio non bene ſentire videtur apud Ciceronem, Quinctus frater, cum ejus *poëmata nonnulla multis luminibus ingenii, multæ tamen artis eſſe* refert. Neque Quinctiliani judicium lib. 10. approbatur. Ovidius multo melior judex,

Carmina ſublimis tunc ſunt peritura Lucreti,
Exitio terras cum dabit una dies.

Quin & ipſe M. Tullius hoc familiaris & amici ſui opus ob immaturam mor-

tem

quoque Lucretii plurimos ſectatum eſſe Virgilium vidimus.

tem non ſatis politum, caſtigavit, Euſebio teſte: 12 enim annis minor natu eſt Cicerone. Juvenis autem mente emota obiit. Cicero quoq; & Cornelius Nepos eum ſuis ornant laudibus. Empedoclem autem maxime ſecutus, qui græcis verſibus de Rer. Naturâ ſcripſit, quem etiam egregiis verſibus laudat,

Carmina quinetiam divini pectoris ejus
Vociferantur, & expediunt præclara reperta,
Ut vix humana videatur ſtirpe creatus.

De quo cum Ariſtoteles dicat, ὅτι πρὸς Ὁμηρικὸς ἢ ἀοιδὸς οὐδεὶς πω φύσιν ἔσχε, μεταφορικός τις ἂν γοῦν τοῖς ἄλλοις τοῖς περὶ ποιητικὴν ἐπιτάγμασι χρώμενος, eundem ſublimibus & ingenioſis carminibus Lucretius expreſſit, & præter Homerum Græcoſque alios etiam Ennium imitatus eſt, utrumque autem & Lucretium & Ennium Virgilius.

CAP. XXII.

An, qui cauſas defendit, rectè Latinéque dicat ſupereſſe ſe ei, quod defendit, & ſupereſſe, propriè quid ſit.

1 IRroboravit inveteravitque falſa atque aliena verbi ſignificatio ejus, quod dicitur; 2 *hic illi ſupereſt*; quum dicendum eſt, *advocatum eſſe quem cuipiam*, cauſamq; ejus defendere.

IRroboravit] Invaluit. Vox non valde uſitata hac ſignificatione. Cæterum hæc verba abſolute poſita revera tamen activa eſſe poſſint, ut ſubintelligatur *ſe*. Sic Virgil. *Nox humida cœlo præcipitat* ſcilicet *ſeipſam* nimirum, ut Badius rectè annotavit. Et ſic Scioppius in multis aliis judicat.

2. *Hic illi ſupereſt*] Ita tamen Auguſtus locutus eſt, qui munditias Sermonis etiam teſte Gellio ſectabatur. Suetonius in Auguſto cap. 56. *Cum Aſprenas Nonius arctius conjunctus cauſam veneficii accuſante Caſſio Severo, diceret: conſulnit Senatum, quid officii ſui putaret: cunctari enim ſe, ne ſi ſupereſſet, eriperet legibus reum, ſin deeſſet deſtituere ac prædamnare amicum exiſtimaretur.* ubi *ſupereſſe* pro defendere in judicio poſitum. *Supereſſe* quoque *rebus ſuis* pro conſulere, proſpicere, JCtis. cui contrarium inſuper habere, pro negligere. vide præter Palmer. in Spicil. etiam Janum Gulielmum lib. 2. veriſ. cap. 4. ubi & Ciceronis locum in hanc rem emendat. Barthius Adverſar. lib. 24. c. 12. oſtendit Ciceroni *ſupereſſe* quoque dictum pro *adeſſe* lib. 2. de Republ. & Arnobius lib. 3. *Ludentis eſt Deos nobis ſupereſſe cuſtodes.* Item lib. 4. *Quis Libentinam, quis Liberinum credat libidinum ſupereſſe tutelis.* Ita Paulus JC. l. 2. de Curat. furioſ. Ulpianus leg. 12. de Tut. & Curat. ubi *ſupereſſe* denotat *præeſſe* vel potius curam habere. Vitruvius eadem ſignificationè dixit ſupra eſſe, ita enim loquitur: *Rex cum jam ætate ſex lectos habuiſſet, nec tam cito ſeptimum idoneum inveniret, retulit ad eos qui ſupra bibliothecam fuerant, & quæſiit, ſi quem noviſſent ad id expeditum.*

3. *Compi-*

fendere. atque id dicitur, non in 3 compitis tantùm neque in plebe 4 vulgaria, ſed in 5 foro, in 6 comitio, apud 7 tribunalia. qui integrè autem locuti ſunt magnam partem, *ſupereſſe*, ita dixerunt, ut eo verbo ſignificarent ſuperfluere & ſupervacare atque eſſe ſupra neceſſarium modum. itaque 8 M. Varro in Satyra, quæ inſcripta eſt, *Neſcis quid veſper ſerus vehat*, *ſuperfuiſſe* dicit immodicè & intempeſtivè fuiſſe. verba ex eo libro hæc ſunt: *In convivio legi nec omnia debent. & ea potiſſimum quæ ſimul ſunt* 9 βιωφελῆ, *& delectent potius: ut id quoque*

3. *Compitis*] Compita ſunt viarum concurſus, item ædes ſacræ in triviis vel quadriviis poſitæ. Philargyrius in II. Georgicorum, *compitum, ut Trebatio placet, locus ex pluribus partibus in ſe vel in eaſdem partes ex ſe, via atque itinere dirigens, ſive is cum ara, ſive ſine ara, ſive ſub tecto, ſive ſub divo ſit, ubi pagani agreſtes buccina convocati ſolent certa inire conſilia. Hinc & lares compitalitii & feriæ compitalitiæ.* Perſii vetus interpres ad Satyr. 5. *Pertuſa compita ſunt loca in quadriviis quaſi turres*, & addit, *meritò pertuſa quia per omnes quatuor partes, patent*, & poſt ea, *vel compita ſunt non ſolum in urbe loca, ſed etiam viæ publicæ, ac diverticula aliquorum confinium, ubi ædiculæ conſecrantur patentes.* Hinc compitalia feſta, quæ ſacra laribus, & vel in compitis vel in foco fiebant. Atque hæc aliis conceptiva dicuntur, quod quotannis hic dies concipitur, teſte Varrone lib. 5. Dionyſius lib. 4. Stativa facit, & dicit Saturnalibus ſucceſſiſſe menſe nimirum Decembri. In Calendario antiquo V I. Nonas menſe Majo. *Comp.* ponuntur. An igitur bis in anno hæc ſacra, & quæ antea conceptiva, poſtmodum ſtativa facta? Utique hoc dixerim. Sed ad rem. Compita igitur pro quibusvis viis ponuntur quæ concurrunt. A competendo autem dicta. Gloſſæ, *competit, συνοτρέχει*.

4. *Vulgaria*] Talibus vocibus delectatur Gellius, ita alibi dixit *ridicularius, ſingularius*. Vulgarii tamen vocabulum etiam Nonius ex Nævio aliiſque uſurpat.

5. *In foro*] Ubi conventus hominum frequens. Varia fuiſſe fora notum eſt, ſed fori nomine, ubi abſolute ponitur, Romanum intelligitur, quod ædificiis maxime ornatum, & frequens propter judicia. Propertius lib. 4.

Atque ubi nunc terris dicuntur jura ſubactis,
Stabant Romano pila Sabina foro.

Idem Forum magnum à Victore atque Ovid. 3. Faſtorum appellatur, & forum vetus apud Herodianum. Hic quoque roſtra fuere, & ſtatua Marſyæ coronati, ad quam litigantes conveniebant, Horat. 1. Serm.

Deinde eo dormitum, non ſollicitus mihi quod cras
Surgendum ſit mane, obeundus Marſya.

E regione Marſyæ Libonis puteal, ubi fœneratores conveniebant, inter porticum Juliam, & arcum Fabianum, ut vetus interpres Perſii ſcribit. De hoc foro aliiſque vide *Georgii Fabricii Romam.*

6. *In comitio*] Quo populus conveniebat ſuffragiorum ferendorum cauſa. Pro concilio ampliſſimo apud Cic. 3. de Legibus accipitur.

7. *Tribunalia*] In quo edito loco curuli ſellæ inſidentes majores Magiſtratus tribubus jura dicebant. Nam ex ſubſelliis minores magiſtratus, teſte

que videatur non defuiſſe magis quàm ſuperfuiſſe. Memini ego prætoris docti hominis tribunali me forte aſſiſtere, atque ibi advocatum non incelebrem ſic [10] poſtulare, [11] ut extra cauſam diceret, remque quæ agebatur, non attingeret, tunc prætorem ei, cuja res erat, dixiſſe, advocatum eum non habere: & quum is, qui verba faciebat, reclamaſſet: ego illi [12] *V. Cl. ſuperſum*: reſpondiſſe prætorem [13] feſtiviter; *tu plane ſuperes, non ades.* M. autem Cicero [14] in libro, qui inſcriptus eſt de jure civili in artem redigendo, verba hæc poſuit: *Nec verò ſcientia juris majoribus ſuis* [15] *Q. Ælius Tubero defuit;*

teſte Aſconio Pediano, jus dicebant. formam tribunalis propoſuit Vitruvius lib. 5. c. 1. hemicycli ſchemate. vide eundem quoque lib. 4. c. 7.

8. *M. Varro*] Quem plures ſatyras ſcripſiſſe alibi diximus.

9. Βιωφελῆ] Quæ vitæ conducunt. quædam hic verba ex priſcis codicibus inſeruit Carrio, nimirum, *defuiſſe magis quam.* Sed antiquæ editiones illa non habent, quas approbat Barthius Adverſar. lib. 35. cap. 6. Neque enim, *inquit*, Varro quid deſit conſiderat, ſed quomodo etiam lectione is non ſuperflua utatur, qui finem vitæ veſpera qualibet metitur, quod argumentum Varronianæ ſatiræ fuit. verum quamvis verba quæ reſtituit Carrio etiam abeſſe poſſint integro ſenſu, tamen ejus emendationem, qua nitidior & elegantior dicendi modus occurrit, amplectendâ arbitror. Vide tamen Barth. dicto loco.

10. *Poſtulare*] Suum vel alterius deſiderium coram tribunali exponere, vel inſtanter aliquid petere; poſtulare enim eſt crebro poſcere ſicuti & cauſas agere. Vide tit. jur. civ. de Poſtuland.

11. *Vi extra cauſam*] Ita recte Carrio. vulgo, *ut quam cauſam*, niſi pro *quam quum* legendum ſit. Advocati autem uti olim ita & hodie quidam inveniuntur venditores inanium verborum. Lepidiſſimum extat Epigramma Martialis lib. 6.

Non de vi, nec cade, nec veneno,
Sed lis eſt mihi de tribus capellis:
Vicini queror has abeſſe furto:
Hoc judex ſibi poſtulat probari.
Tu Cannas, Mithridaticumq; bellum,
Et perjuria Punici furoris,
Et Sullas, Marioſque, Mutioſque,
Magna voce ſonat, manuque tota.
Iam dic Poſthume de tribus capellis.

12. *V. Cl.*] Hic titulus melioribus temporibus Senatoribus majoribuſque competebat Magiſtratibus, ut ex Cicerone quoque & Jure Civili liquet, ita & Proconſules & Provinciarum Præſides viri quoque Clariſſimi appellantur. Cadente imperio mutati tituli, alii enim perfectiſſimi, alii Clariſſimi, alii ſpectabiles, alii illuſtres dicebantur. Vide Alciatum lib. 3. Diſpunct. cap. 4. Clariſſimi ſpectabilibus inferiores erant, vide ut Theod. ſancivit leg. 5. De Proxi. Sacr. leg. un. C. de Annonâ. Clariſſimatus vocabulo utitur quoque Ammianus Marcellinus lib. 21.

13. *Feſtiviter*] Riſu ſcilicet captato ex vocis ambiguitate, quam rationem Fabius lib. 6. inter ridicula recenſet. Feſtivus idem qui Græcis ὑπερόπτιλος.

14. *In libro*] Non extat.

15. *Q. Ælius Tubero*] Plures fuere Q. Ælii Tuberones. De primo ita Cicero in Bruto: *Et quoniam Stoicorum eſt facta mentio, Q. Ælius Tubero fuit illo tem-*

fuit; doctrina etiam superfuit, in quo loco, *superfuit* significare videtur, [16] *supra fuit & præstitit*, superavitque majores suos doctrina sua [17] superfluenti, tum & nimis abundanti. disciplinas enim Tubero Stoicas & dialecticas percalluerat. In libro de Rep. secundo idipsum verbum Ciceronis non temere transeundum. verba ex eo libro hæc sunt: *Non gravarer, Læli, nisi & hos velle putarem, & ipse cuperem te quoque aliquam partem hujus nostri sermonis attingere: præsertim quum heri ipse dixeris, te nobis etiam* [18] *superfuturum. verum, si id quidem fieri non potest, ne desis omnes te rogamus.* exquisitè igitur & compertè [19] Iulius Paulus dicebat, homo in nostra memoria doctissimus, *supereſſe* non simplici ratione dici tam Latinè, quam Græcè: Græcos [20] περιεῖναι in utramque partem ponere;

le tempore L. Paulli nepos, nullo in Oratorum numero, sed vita severus, & congruens cum ea disciplina, quam colebat, paullo etiam durior; qui quidem in triumviratu judicaverit, contra P. Africani avunculi sui testimonium, vacationem Angures, quo minus judiciis operam darent, non habere: sed ut vita, sic oratione durus & incultus, horridus. Fuit autem constans civis & fortis, & inprimis Graccho molestus; quod indicat Gracchi in eum Oratio. Sunt etiam in Gracchum Tuberonis. Is fuit mediocris in dicendo, doctissimus in disputando. Hic igitur intelligitur, cum Cicero eum fuisse Stoicum affirmet, & Gellius postea dicat Tuberonem disciplinas Stoicas & Dialecticas percalluisse. Quo pertinet quoque illud Ciceronis, doctissimum fuisse in disputando. Valerius Maximus lib. 7. cap. 5 L. Paulum avum, P. Africanum patruum ejus fuisse testatur. Hujus Pater Q. Tubero fuit L. Pauli filius. Alius fuisse videtur Q. Ælius Tubero, qui multa in jure scripsit, teste Pomponio in l. 2. de Orig. Jur. Atque hic idem, quem Gellius lib. 14. c. 2. citat, librumque laudat de officio Jud. *Vide Voss. de Histor. Lat.*

16. *Supra fuit*] Id est, supra majores fuit, qui doctrina & juris civilis scientia inclaruerunt. Barthius legit *superior fuit.*

17. *Superfluenti*] Hæc verba juxta Barthium glossema sapiunt, cui locum dedisse videntur quæ post verba Ciceronis sequuntur, *abundans nimis, & affluens, & exuperans.* Carrio certe merito insciticæ hæc verba insimulat.

18. *Superfuturum*] Copiosiorem in dicendo futurum.

19. *Iulius Paulus*] Poëtam, ut arbitror, intelligit, cujus & meminit autor noster lib. 5. cap. 5. Citatur quoque Paulus Grammaticus à Charisio, qui in Cœlii Historiam, & nonnullas Comœdias Afranii scripsit. An idem sit cum eo quem Tyrium oratorem fuisse, & legationem Romæ egisse sub Hadriano refert Suidas, multum dubito. Certe alius fuit à celeberrimo Jurisconsulto, cujus opera totiens in Pandectis citantur. Neque enim temporum ratio hoc patitur, cum is sub Heliogabalo & Alexandro vixerit, itaque Gellius ejus meminisse non potuit. Et hunc græcæ originis fuisse existimat Hotomannus. Vide Cujac. lib. 21. c. 26. observ.

20. Περιεῖναι] Quod significat, præcellere, abundare.

Digitized by Google

nere; vel quòd ſupervacaneum eſſet, ac non neceſſarium, vel quòd abundans nimis & affluens & exſuperans. ſic quoque noſtros veteres *ſupereſſe* aliàs dixiſſe, pro [21] ſuperfluenti & ſupervacuo neque admodum neceſſario, ita ut ſuprà poſuimus Varronem dicere: aliàs ita, ut Cicero dixit, pro eo quòd copia quidem & facultate ceteris anteiret, ſupra modum tamen & largius prolixiuſque flueret, quàm eſſet ſatis. Qui dicit ergo ſupereſſe ei, quem defendit, nihil iſtorum vult dicere: ſed neſcio quid aliud [22] indictum inſcitumque dicit. at ne Virgilii quidem poterit auctoritate uti, qui [23] in Georgicis ita ſcripſit:

Primus ego in patriam mecum, modò vita ſuperſit.

hoc enim in loco Virgilius [24] *ἀκυρώτερον* verbo uſus videtur; quòd ſuperſit dixit pro longinquius diutiuſque adſit. illud contra ejuſdem Virgilii eſt aliquanto probabilius:

[25] *Floremerſque ſecant herbas, fluvioſque miniſtrant,*
Farraque, ne blando nequeant ſupereſſe labori.

ſignificat enim ſupra laborem eſſe, neque opprimi à labore. An autem *ſupereſſe* dixerint veteres pro reſtare & perficiendæ rei [26] deeſſe quærebamus. nam Salluſtius in ſignificatione iſta non *ſupereſſe*, ſed [27] *ſuperare* dicit. verba ejus in Iugurtha hæc ſunt: *Is plerumq; ſeorſum à rege exercitum ductare, & omnis res exſequi ſolitus erat, quæ Iugurthæ feſſo aut majoribus aſtricto ſuperaverant.* Sed invenimus in tertio [28] Ennii annalium in hoc verſu,

Iude

21. *Superfluenti*] Superfluo.

22. *Indictum*] Non ſolitum proprie tali ſignificatione dici, neque enim non dictum vult dicere, quia frequenter ita locutos fuiſſe pleroſque jam antea aſſeveravit.

23. *In Georgicis*] Lib. 3. ſicut & ſequentes verſus habentur.

24. *Ἀκυρώτερον*] Minus proprie.

25. *Florentiſque*] Hodie in Virgilio legitur, *pubentesque*. loquitur autem ibi Poëta de admiſſariis equis, & *blandum laborem* ipſum coïtum appellavit.

26. *Deeſſe*] Vet. Edit. *adeſſe*.

27. *Superare*] Hanc vocis ſignificationem tanquam novam, ſicuti etiam *exercitum ductare*, annotavit Quintil. lib. 10. Cicero tamen pluribus locis ita loquitur, uno exemplo contenti erimus; *de eo quod ipſis ſuperat, aliis gratificari volunt.* lib. de Fin.

28. *Ennii*] De quo ſupra.

29. *Quid*

Digitized by Google

Inde ſibi memorat unum ſupereſſe laborem.

id eſt, reliquum eſſe & reſtare. 29 quod quidem diviſè pronunciandum eſt, ut non una pars orationis eſſe videatur, ſed duæ. Cicero autem in ſecunda Antonianarum, quod eſt reliquum, non *ſupereſſe*, ſed *reſtare* dicit. præter hæc, *ſupereſſe*, invenimus dictum pro *ſuperſtitem eſſe*. ita enim ſcriptum eſt in libro epiſtolarum 30 M. Ciceronis ad Plancum, in epiſtola Aſinii Pollionis ad Ciceronem verbis his, *Nam neque deeſſe reip. volo, neque ſupereſſe*. per quod ſignificat, ſi reſpublica emoriatur & pereat, nolle ſe vivere. in Plauti autem Aſinaria manifeſtius id ipſum ſcriptum eſt in iis verſibus, qui ſunt ejus comœdiæ primi,

Sicut tuum vis unicum gnatum tuæ
Supereſſe vitæ ſoſpitem & ſuperſtitem.

Cavenda igitur eſt non improprietas ſolùm verbi, ſed etiam pravitas omnis; 32 ſi quis ſenior advocatus adoleſcenti ſe ſupereſſe dicat.

CAP.

29. *Quod quidem, &c.*] Hæc verba gloſſema ſapiunt. Venet. antiqua, *quod quia ſi. diviſe.* ſenſum puto, pronunciari quidem diviſe, ſed reverâ unum eſſe dictionem.

30. *M. Ciceronis ad Plancum, &c.*] Vulgo, *ad L. Plancum & in epiſtola M. Aſinii Pollionis.* Prænomen utrumque à quibuſdam membranis abeſt. Cn. autem Plancus, & C. Aſinius intelligendi, copula quoque delenda. Poſtremo nota, cum omnes illi epiſtolarum libri ad familiares appellentur, unumquemque tamen librum ſpeciatim certâ appellatione ab aliis dignoſci, & ab ejus nomine mutuari titulum, ad quem prima libri illius eſt Epiſtola, etiamſi ad alios eodem libro non pauciores fortaſſis extent epiſtolæ. Vix enim eſt, ut eorundem certum numerum ſingulis libris fuiſſe appoſitum. Itaque Nonius, aliique Grammatici librum epiſtolarum Ciceronis ad Memmium, ad Hirtium, ad Caſſium, ad alios laudant ſæpe; primum verò, ſecundum, tertium, ac deinceps nunquam. Eſt hic igitur liber epiſtolarum ad Cn. Plancum qui vulgò decimus appellatur, in eoque libro tres leguntur C. Aſinii Pollionis ad Ciceronem Epiſtolæ, in quarum poſtrema ita legitur: *Proximis literis conſilium meum expedietur, nam neque deeſſe neque ſupereſſe Reip. volo.* Non igitur inter fragmenta hæc verba reponenda fuerunt à viris eruditis, qui eorum collectioni præfuerunt. Nimirum vulgata ſcriptura corrupta, & antiquus mos librum quemque Epiſtolarum deſignandi ignoratus bonis viris impoſuit. Caſſio lib. 1. Emendat. c. 17.

31. *Verſibus*] Vulgo, *verbis, quæ, &c.*

32. *Pravitas omnis*] Legendum *omnis:* magna ſuperſtitio Romanorum fuit, ne quis mortis vocabulum nominaret, neu quis cum adoleſcente loquens, aut ejus res agens, verbum aliquod excidere ſibi pateretur, quod ordinem fati turbaret, hoc eſt, ut ſenex ſu-

perſtite minor annis excederet vitâ. Ita hoc loco malum omen eſt ſenem ſupereſſe adoleſcenti; hoc enim velut voto juvari aut acceleratri mors juvenis putabatur. Alluditur ſimul ad ſignificationem verſuum Plautinorum ex Aſinaria productorum, *Barthius Adv. lib.* 35. c. 6. In omnibus editionibus, quas vidi, legitur *omnis*, niſi quod in antiquiſſ. Veneta *ois*, forſan pro *ominis*. Lambecius in mſ. ſe ita inveniſſe affirmat. Ita quoque emendavit Mercerus ad lib. 1. ep. 3. Ariſtæneti.

CAP. XXIII.

Quis fuerit Papirius Prætextatus: quæve iſtius cauſa cognomenti ſit, hiſtoriaque iſta omnis ſuper eodem Papirio cognitu jucunda.

HIſtoria de [1] Papirio Prætextato dicta ſcriptaque eſt à [2] M. Catone in oratione, qua uſus eſt ad milites contra Galbam, cum multa quidem venuſtate atque luce atque munditia verborum. ea Catonis verba huic prorſus commentario indidiſſem, ſi libri copia fuiſſet id temporis quum hæc dictavi. quòd ſi non virtutes dignitateſque verborum, ſed rem ipſam ſcire quæris; fermè ad hunc modum eſt. Mos antea ſenatoribus Romæ fuit, [3] in curiam cum [4] prætextatis filiis introire. Quum in ſenatu res major quæpiam conſultata, eaque in diem poſterum prolata eſt; placuitque ut hanc rem, ſuper qua tractaviſſent, ne quis enunciaret prius

P. *Papyrio*] Patriciam fuiſſe & antiquam familiam ex Cic. ep. 21. lib. 6. ad famil. conſtat.

2. *Catone*] Vide ſupra pag. 61.

3. *In curiam*] Locus intelligitur, in quo Senatores conſilia agitabant. Varro lib. V. de L. L. *curiæ duorum generum, nam & ubi curarent Sacerdotes res divinas, ut curiæ veteres, & ubi ſenatus humanas, ut curiæ Hoſtilia, quod primus ædificavit Hoſtilius rex.* Erat & curia decima pars tribus. ſicut enim Romulus in tres tribus Populum Romanum diviſerat, ita tribus in denas partes diſtinguebantur, quia in eadem curia per Curiones ſacra peragebantur.

4. *Prætextatis*] Prætexta puerorum (eſt enim etiam magiſtratus inſigne) erat toga alba purpureo prætexta limbo, quam pueri geſtabant uſque ad XVII. annum, cum virilem togam induebant. Hinc anni prætextati alibi Gellio dicuntur. Pueri itaq; bullam cũ prætexta geſtabant. Aſcon. in 3. Verr. *Simul cum prætexta etiam bulla ſuſpendi in collo infantibus ingenuis ſolet aurea, libertinis ſcortea.* βουλὰ, vel βολὴ potius, Tarentinis βόλλη, ἀναβόλη, ἀμβόλλα, atque hinc abolla. Atque Æolicum hoc ſapit. De Prætexta autem vide diffuſe loquentem Aldum Manutium in Quæſitis per Epiſtol. & præcipue Macrobium lib. 6. Saturn. qui pleraque hæc etiam ex Gellio more ſolito deſcripſit.

5. *Secre-*

prius quàm decreta eſſet: mater Papirii pueri, qui cum parente ſuo in curia fuerat, percunctatur filium quidnam in ſenatu Patres egiſſent. puer reſpondit tacendum eſſe, neque id dici licere. mulier fit audiendi cupidior. 5 ſecretum rei & ſilentium deberi puer affirmans animum ejus ad inquirendum everberat. quærit igitur compreſſius violentiuſque. tum puer, matre urgente, lepidi atque feſtivi mendacii conſilium capit. actum in ſenatu dixit, utrum videretur utilius magiſque è republica eſſe, unúſne ut duas uxores haberet, an ut una apud duos nupta eſſet. hoc illa ut audivit, animo compaveſcit: domo trepidans 6 egreditur: ad ceteras matronas defert quod audierat. perveniunt ad ſenatum poſtera die matrum familias caterva: lacrymantes atque obſecrantes orant una potius ut duobus nupta fieret, quàm ut uni duæ. Senatores ingredientes in curiam, quæ illa mulierum intemperies & quid ſibi poſtulatio iſthæc vellet, mirabantur. puer Papirius in medium curiæ progreſſus, quid mater audire inſtitiſſet, quid ipſe matri dixiſſet, rem, ſicuti fuerat, denarrat. ſenatus fidem atque ingenium pueri 7 deoſculatus conſultum facit, uti poſthac pueri cum patribus in curiam ne introëant, niſi ille unus Papirius: eique puero poſtea cognomentum, honoris gratia, inditum 8 Prætextatus: ob loquendi tacendique in ætate prætextata prudentiam.

CAP.

5. *Secretum rei*] Ita & Macrobius. Palatinus codex, ut annotaverat Gruterus in margine ſui quondam Gellii, ita diſtinguebat: *mulier fit audiendi cupidior ſecretum rei: & ſilentium pueri animumque ejus, &c.*

6. *Egreditur*] Codex Palatinus: *Egreditur ad ceteras matrimas. pervenit ad ſenatum*, &c.

7. *Deoſculatus*] Palatinus: *Exoſculatur*, i. e. blande approbat.

8. *Prætextatus*] Atque ita poſteri Papirii vocati ſunt. familiæ enim ejus cognomina ſex fuere *Craſſi*, *Curſores*, *Mathones*, *Mugilloni*, *Pæti*, & *Prætextati*. *Carbones* enim plebeii fuerunt. Vide Ant. Auguſtinum.

CAP. XXIV.

Tria epigrammata trium veterum poëtarum, Nævii, Plauti, Pacuvii, quæ, facta ab ipsis, sepulchris ipsorum inciſa ſunt.

TRium poëtarum illuſtrium [1]epigrammata,[2] Cn. Nævii, M. Plauti, M. Pacuvii, quæ ipſi fecerunt, & incidenda ſuo ſepulchro reliquerunt, nobilitatis eorum gratia & venuſtatis, ſcribenda in his commentariis eſſe duxi. Epigramma Nævii plenum ſuperbiæ [3] Campanæ: quod teſtimonium eſſe juſtum potuiſſet, niſi ab ipſo dictum eſſet:

Mortalis immortalis flere [4] ſi foret fas:
Flerent [5] divæ Camœnæ Nævium poëtam.
[6] *Itaque poſtquam eſt [7] Orcino traditus theſauro;*
Oblitei ſum Romæ loquier Latina lingua.

Epigram-

1. *Epigrammata*] Inſcriptiones ſepulchrales.

2. *Cn. Nævii*] Comici hujus fabulæ paſſim citantur ab antiquis Grammaticis Fragmenta ejus aliorumque veterum Poëtarum H. Stephanus edidit. Propter maledicentiam Scipioni Africano & Metello inviſus in carcerem compactus à triumviris capitalibus, poſtmodum liberatus, in exilium deinde actus Uticæ obiit, ut in Chronico Euſebiano tradit Hieronymus ad Olymp. 114. Bello Punico primo interfuit, quod etiam verſibus Saturniis deſcripſit, quod illi vitio vertit Ennius.

——— *Scripſere alii rem*
Verſibus, quos olim Fauni vateſque canebant,
Cum neque Muſarum ſcopulos quiſquam ſuperarat,
Nec dicti ſtudioſus erat.

Et tamen ipſe hunc imitatus eſt, teſte Cicerone in Bruto.

3. *Campanæ*] Luxus & ſuperbia Campanorum etiam ab aliis ſcriptoribus reprehenditur. Innuere autem hic autor noſter videtur, Cn. Nævium Campanum fuiſſe.

4. *Si foret fas*] Cum res humanas cum cæleſtibus comparant antiqui, iræ numinum avertendæ ita loqui ſoliti. Virgilius Ceiri:

——— *Magno, ſi fas eſt dicere, peplo,*
Qualis Erichthæis olim portatur Athenis.

Ovid. Metam. 1.

Hic locus eſt, quem, ſi verbis audacia detur,
Non timeam magni dixiſſe palatia cœli.

Vide Barth. Adverſ. lib. 34. cap. 3.

5. *Divæ Camœnæ*] Muſæ carminum præſides. dictæ olim caſmenæ, & carmenæ, atque hinc carmen, carmenta, & carmentalia feſta.

6. *Itaque*] Acidalius legit, *ita qui*, ut verſus conſtet.

7. *Orcino traditus theſauro*] Pro Acheronte poſuit, cui Orcus, quem eundem cum Plutone vel Charonte eſſe volunt Grammatici, præeſt. Verrius apud Feſtum, Orcum quondam Vragum dictum eſſe affirmat, unde per contractionem orcus

Epigramma Plauti: quod dubitaſſemus an Plauti foret, niſi à M. Varrone poſitum fuiſſet in libro de poëtis primo:

8 *Poſtquam morte datu'ſt Plautus, comœdia luget;*
Scena eſt deſerta. dein Riſus, Ludu', locuſque,
Et 9 *numeri innumeri ſimul omnes collacrumarunt.*

Epigramma 10 Pacuvii verecundiſſimum & puriſſimum, dignumque ejus elegantiſſima gravitate:

Adoleſcens, tamen etſi properas, hoc te ſaxum rogat,
Vtei ad ſe aſpicias: deinde quod ſcriptu'ſt legas.
Hic ſunt poëtæ Marcei Pacuviei ſita
Oſſa. hoc volebam neſcium ne eſſes. vale.

CAP.

orcus appellatus ſit. An nomen hoc ex Oriente non profluxerit, quibus ὄρ῀ terram denotat, dubito. Certe pleraque quæ ad inferos pertinent nomina, ex fonte illo originem traxerunt. Ita Erebus, Acheron, Hebraica nomina vel Syra ſunt, quæ veſperam, vel occidentem & extrema rerum denotant. Atque hinc Poëtæ qui Erebo creatam noctem fingunt, νυκτὰ ἐρεβεννὴν dixerunt. Quod & viri eruditi alibi diffuſe oſtenderunt. quineriam ipſa Græcorum ſacra ex oriente petita. Vide Heinſium ad Nonnum, & Bochartum in ſuo Phaleg. Sed ad rem. Orcum igitur cum Plutone confudit Antiquitas, quem & Molofſorum regem fuiſſe Aidoneum nomine, ex Euſebio Hieronymus, & Cyrillus lib. 1. adverſus Julianum teſtantur. Sed quare Orcinus hic theſaurus appellatur? Græcis θησαυρὸς conditorium qualecunque ſub terra denotat: ſi opes conditæ, θησαυρὸν χρημάτων appellant. Sic Plutarchus de Sollert. anim. θησαυρὸν foveam in arena appellavit, & in vita Philopœmenis carcerem quendam ſubterraneum. Latini faviſſas dixerunt. Vide Gellium noſtrum lib. 2. cap. 10. Per Orcinum igitur theſaurum vel ſepulchrum, vel regnum ſubterraneum Plutonis intelligitur.

8. *Poſtquam morte*] Male in antiquis editionibus quatuor hic verſus ponuntur, cum tres ſint heroici. Vulgo legitur *captus*, legi poteſt *raptus*, vel *aptus*, ab apiſcor, pro adipiſcor.

9. *Et numeri innumeri*] Turnebus per numeros carmina, innumeros prorſam orationem intelligit contorte admodum. Intelliguntur enim vel verſus complures & vix numerabiles, vel tales qui ad proſam accedunt, & non videntur numeri, quales eſſe ſolent verſus Comici, qui legibus ſæpe metrorum ſoluti ſermoni propiores ſunt.

10. *Pacuvii*] Quem Ennii nepotem fuiſſe Euſebius ac Plinius referunt. Quanquam durior illi horridiorque ſtilus fuerit, prout tempora illa ferebant, gravitate tamen ſententiarum, verborum pondere, & autoritate perſonarum clariſſimum fuiſſe Quintilianus affirmat, & Cicero eum ſummopere in Tragediis extollit.

CAP. XXV.

Quibus verbis M. Varro inducias definierit · quæſitumque inibi curioſius, quænam ratio ſit vocabuli inducirarum.

DUobus modis M. Varro in libro Humanarum, qui eſt *de bello & pace*, *Inducia* quid ſint definit. *Inducia*, inquit, *ſunt pax caſtrenſis paucorum dierum*. item alio in loco, *Inducia*, inquit, *ſunt* [1] *belli feria*. Sed lepidæ magis atque jucundæ brevitatis utraque definitio, quàm [2] plena aut proba eſſe videtur. nam neque pax eſt induciæ (bellum enim manet, pugna ceſſat.) Neque in ſolis caſtris, neque paucorum tantùm dierum induciæ ſunt. quid enim dicemus, ſi induciis in menſium aliquot factis in oppida ex caſtris concedatur? nónne tũ quoq; induciæ ſunt? aut rurſus quid eſſe dicemus, quod in primo annali [4] Quadrigarii ſcriptum eſt, [5] C. Pontium

1. *Belli feria*] Vacatio à bello: feriis enim ab opere vacabant.

2. *Plena*] Forſan, *plana*.

3. *Ex caſtris concedatur*] Ex Ms. R. rectè reſtituit Lambecius, *in oppida ex caſtris concedatur*. Quod verba præcedentia quoq; oſtendunt, *neq; in ſolis caſtris*.

4. *Quadrigarii*] Vide ſupra pag. 31.

5. *C. Pontium Samnitem*] Hujus pater exercitum Romanum ad furcas Caudinas intercluſum, non ſub jugum mittendum, ſed aut liberum dimittendum aut interimendum cenſuit. C. itaque Pontius Herennii filius contra præſcriptum patris exercitum Romanum fœde ſub jugum miſit, obſides ſexcenti Equites imperati, qui capite luerent, ſi pacto non ſtaretur. Verum cum Veturius Poſthumiuſque Coss. Roma reverſi poſtulante ipſo Poſthumio per fecialem Samnitibus dediti, eos tamen Pontius recipere noluit. Quem Papirius cum collega ita mox domuit, *ut ſeptem millia militum ſub jugum miſſa fuerint, prædaque ingens Lucriæ capta, receptis omnibus ſignis, armiſque quæ ad Caudium amiſerant, & quod omnia ſuperabat gaudia equitibus recuperatis, quos pignora pacis cuſtodiendos Lucriam Samnites dederant*, ut loquitur Liv. l. 9. Quod autem dicit autor noſter *C. Pontium Samnitem à dictatore Romano ſex horarum inducias petiiſſe*, hoc Livius non attingit. Quinetiam alii dictatori Lucio Cornelio victoriam hanc tribuunt, alii Conſulum & inprimis Papirii hoc decus fuiſſe affirmant. Audi Livium: *Haud ferme alia mutatione ſubita rerum clarior victoria Populi Romani eſt: ſiquidem etiam (quod quibuſdam in annalibus invenitur) Pontius Herennii filius, Samnitium Imperator, ut expiaret Conſulum ignominiam, ſub jugum cum cæteris eſt miſſus. Cæterum id minus miror obſcurum eſſe de hoſtium duce dedito miſſoque ſub jugum. Id magis mirabile eſt, ambigi, Luciusne Cornelius dictator cum L. Papirio Curſore, magiſtro Equitum, eas res ad Caudium, atque inde Lucriam geſſerit, utrorque unicus Romanæ ignomi-*

tium Samnitem à dictatore Romano ſex horarum inducias poſtulaſſe, ſi 5 inducia paucorum tantùm dierum appellandæ ſunt; belli autem ferias 6 feſtivè magis dixit quàm apertè atque definitè. Græci autem ſignificantiùs conſignantiuſque ceſſationem iſtam pugnæ pactitiam ἐκεχειρίαν dixerunt, exempta una litera ſonitus 7 vaſtioris, & ſubjuncta lenioris. nam quòd eo tempore non pugnetur & 8 manus cohibeantur, ἐκεχειρίαν appellarunt. Sed profectò non id fuit Varroni negotium ut inducias ſuperſtitioſe definiret, & legibus rationibuſque omnibus definitionum inſerviret. ſatis enim viſum eſt, ejuſmodi facere demonſtrationem. quod genus Græci τύπους magis & 10 ὑπογραφὰς, quàm 11 ὁρισμοὺς vocant. 12 InducIarum autem vocabulum qua ſit ratione

ne

ignominiæ, haud ſciam an juſtiſſimo triumpho ad eam ætatem ſecundum Furium Camillum triumpharit, an Conſulum Papiriique præcipuum id decus ſit. Sequitur hunc errorem alius error, Curſorne Papirius proximis Comitiis cum Q. Aulio Cæretano iterum ob rem bene geſtam Luceriæ continuato Magiſtratu Conſul tertium creatus ſit; an L. Papirius Mugillanus, & in cognomine erratum ſit. Convenit jam inde per Conſules reliqua belli perfecta.

5. *Inducia paucorum dierum*] Induciæ non tantum in dies menſesve, ſed in complures quoque annos extenduntur. Non itaq; ſimpliciter verum, quod JCtus. dicit in l. poſtliminium D. de captiv. *induciæ ſunt, cum in breve & in præſens tempus convenit, ne ſe invicem laceſſant.* Verum hoc intelligendum de brevibus induciis caſtrenſibus, quas contrahebant duces exercitus. Induciæ in annos viginti, triginta, quadraginta, etiam centum, quarum apud Livium exempla, à ſupremo Magiſtratu utrinque fieri ſolitæ. Vide *H. Grotium.*

6. *Feſtive*] Eleganter.

7. *Vaſtioris*] Horridioris propter duplex χ. legendum enim erat ἐχεχειρίαν.

8. *Manus cohibeantur*] Ἐσχειρίαν, quaſi ἐχεχειρίαν dici vult autor noſter, ab ἔχω & χείρ. Ita inducias appellavit Thucydides lib. 5. Sicut etiam pro formula inducIarum ponitur, ut ſcribit Scholiaſtes Thucydidis.

9. Τύπους, *&c.*] Deſcriptiones minus exactas, & rudi Minerva propoſitas.

10. Ὑπογραφὰς] Delineationes ptimas, deſcriptiones.

11. Ὁρισμοὺς] Definitiones.

12. *InducIarum autem vocabulum*] Hugo Grotius lib. 3. de Jur. Bell. & Pacis cap. 21. putat veterem ſcripturam fuiſſe *Endoitia*, quod inde ſive à certo tempore ſit otium, apparet enim ex Gellio & Opilio veteribus per *t*, non per *c* literam hoc nomen ſcriptum, & quod nunc pluraliter profertur, olim haud dubie etiam ſingulariter. Vetus itaque ſcriptura fuit *Endoitia*, nam otium tunc oitium enunciabant, ſicuti ex poina (nunc pœnam ſcribimus) punio, ex Poino Pœnus, & Punicus. Vide Servium in x. Æneidos ad vocem *mœrorum*. Neque longe abit Donatus, cum inducias dictas vult quod indies otium præbeant. Ita *Hugo Grotius.*

ne factum [13] jam diu eſt quod quærimus. ſed ex multis quæ jam audivimus vel legimus, probabilius id, quod dicam, videtur. *Inducias* ſic dictas arbitramur, quaſi tu dicas *inde uti jam*. Pactum induciarum hujuſmodi eſt, ut in diem certum non pugnetur, nihilque incommodi detur : ſed ex eo die poſtea uti jam omnia belli jure agantur. quòd dicitur dies certus præfinitus, pactumque fit, ut ante eum diem ne pugnetur, atque is dies ubi venit inde uti jam pugnetur: iccirco ex iis, quibus dixi, vocibus, quaſi per quemdam coïtum & copulam nomen induciarum connexum eſt. [14] Aurelius autem Opilius, in primo librorum quos Muſarum inſcripſit, *Inducia*, inquit, *dicuntur, quum hoſtes inter ſeſe utrimque utroque alter ad alterum impunè & ſine pugna ineunt. Inde ab eo*, inquit, *nomen eſſe factum videtur, quaſi initia, hoc eſt, initus atque* [15] *introitus*. Hoc ab Aurelio ſcriptum propterea non præterii, ne cui harum noctium æmulo eo tantùm nomine elegantius id videretur, tamquam id nos originem verbi requirentes fugiſſet.

CAP.

13. *Aurelius autem Opilius*] Qui Chariſio & Feſto frequens citatur, & juxta Suetonium de Illuſtr. Grammat. Epicurei cujuſdam libertus Philoſophiam primo, deinde Rhetoricam, noviſſime Grammaticam docuit. Ad exemplum autem Herodoti, Cephalæonis, qui Epitomen Hiſtoricam illo titulo teſte Photio conſcripſit, aliorumque, libros quoque ſuos ita indigeraverat, quod ut loquitur Suetonius, *ſcriptores ac poëtas ſub clientela Muſarum eſſe judicaret.*

15. *Introitus*] Legendum puto *Endoitus*. *Endoire* pro inire, hinc *Endoitia*, vel *indoitia*, vel inducie, quod contractus de intermiſſione armorum initetur. *Endu* autem & *indu* veteribus dicebatur promiſcue, hinc indupterator, indigena, & contra Endoperator, Endogredi. Apud Feſtum etiam occurrit, *Endoitium*, pro *initium*, quod multum facit ad confirmandum illud, quod jam modo produxi. Voſſius putat inducias dictas, quaſi Endu otia. Aldus Manutius ab inducendo; Nonnemo quod *inter duces* fieret contractus.

Digitized by Google

CAP. XXVI.

Quem in modum mihi Taurus Philoſophus reſponderit percunctanti, an ſapiens iraſceretur.

INterrogavi in [1] diatriba [2] Taurum an ſapiens iraſceretur. dabat enim ſæpe poſt quotidianas lectiones quærendi quod quis vellet poteſtatem. is quum graviter & copioſè de [3] morbo affectúve iræ diſſeruiſſet, quæ & in veterum libris & in ipſius commentariis expoſita ſunt: [4] convertit ad me, qui interrogaveram, &, Hæc ego, inquit, ſuper iraſcendo ſentio. ſed &, quid [5] Plutarchus noſter vir doctiſſimus & ac prudentiſſimus ſenſerit, non ab re eſt, ut id quoque audias. Plutarchus, inquit, ſervo ſuo, nequam homini & contumaci, ſed libris diſputationibuſque philoſophiæ aures imbutas habenti, [6] tunicam detrahi ob neſcio quod delictum, [7] cædique eum loro juſſit. cœperat verberari; obloquebatur non meruiſſe [8] ut vapulet; nihil mali, nihil ſceleris admiſiſſe. poſtremò vociferari inter vapulandum incipit: neque

1. *In diatriba*] Græci per διατριβὴν vel intelligunt congreſſum Philoſophorum diſputandi cauſa, vel ipſum locum in quo διατρίβουσι ſive ſeipſos exercent.

2. *Taurum*] Berytius hic fuit Philoſophus, vixitq; ſub Antonino Pio, ſcripſit de differentia Dogmatum Platonis & Ariſtotelis, ut Suidas teſtatur. Commentaria quoque in Gorgiam Platonis citantur à Gellio noſtro lib. 6. cap. 14. & hic commentaria poſtmodum appellat auctor, ſed quænam intelligat dubium eſt.

3. *Morbo*] Stoico more loquitur: audi Ciceronem 1. Acad. *Cum antiqui perturbationem animi ex homine non tollerent, naturaque & condoleſcere, & concupiſcere, & extimeſcere, & efferri lætitiâ dicerent, ſed ea contraherent in anguſtumque deducerent, Zeno omnibus his quaſi morbis voluit carere ſapientem.* Vere tamen Stoicis non tam morbi, quam morborum initia erant. Vide Senec. Ep. 75. utrum autem ira deceat ſapientem, conſule Arrianum lib. 1. Diſſert. cap. 18. & 28.

4. *Convertit*] Vet. Edit. *convertitur*.

5. *Plutarchus noſter*] Fuit enim is Tauri Præceptor.

6. *Tunicam*] Interiorem tunicam, quam vocant ſubuculam & induſium.

7. *Cædi loro juſſit*] Magiſtratus virgis cædit nocentes, ſervos domini loris coriaceis. Fallantur itaque illi, qui lora virgulta eſſe putant, & quidem, ut Donatus putat, ex lauro. Lorum veteribus corium, unde & lura utrem coriaceum denotat.

8. *Vapulet*] Vet. Ed. *vapularet*.

9 *Ira-*

neque jam querimonias aut gemitus ejulatuſque facere, ſed verba ſeria & objugatoria: Non ita eſſe Plutarchum ut deceret, philoſophum iraſci turpe eſſe: ſæpe eum de malo [9] iracundiæ [10] ediſſertaviſſe: librum quoq; [11] περὶ ἀοργησίας pulcherrimum conſcripſiſſe; iis omnibus, quæ in eo libro ſcripta ſunt, nequaquam convenire, quod provolutus effuſuſque in iram plurimis ſe plagis [12] mulcaret. Tum Plutarchus lente & leniter, Quid autem, inquit, verbero, nunc ego tibi iraſci videor? ex vultune meo, an ex voce, an ex colore, an etiam ex verbis correptum eſſe me ira intelligis? mihi quidem neque oculi opinor truces ſunt, neque os turbidum: neque immaniter clamo; neque in ſpumam ruboremve efferveſco: neque pudenda dico aut pœnitenda: neque omnino trepido ira & [13] geſtio. hæc enim omnia, ſi ignoras, ſigna eſſe irarum ſolent, & ſimul ad eum, qui cædebat, converſus, interim, inquit, dum ego atque hic diſputamus, hoc tu age. Summa autem totius ſententiæ Tauri hæc fuit. non idem eſſe exiſtimavit ἀοργησίαν καὶ ἀναλγησίαν; aliudque eſſe non iracundum animum, aliud [14] ἀνάλγητον καὶ ἀνωδύνητον. nam ut aliorum omnium, quos Latini philoſophi affectus vel affectiones, Græci πάθη appellant: ita

9. *Iracundiæ*] Vet. Ed. *iræ*.

10. *Ediſſertaviſſet*] Aliter *diſſertaviſſet*. Utitur hoc vocabulo etiam Plaut. in Amphyt.

11. Περὶ ἀοργησίας] i.e. *Deum iraſcendo*; ſcripſit Plutarchus librum de Ira, uti inter Latinos Seneca. Vide & Ariſtot. Moral. lib. 4. c. 5. & qui contra Peripateticos immerito inſurgit, Lactantium de vero cultu lib. 6. c. 19.

12. *Mulcaret*] Vulgo, *multaret*. proprie teſte Servio de verberibus dicitur.

13. *Geſtio*] Geſtu iracundiã oſtento.

14. Ἀνάλγητον] Id eſt, *Animum doloris & ſenſus expertem*. Quod Stoici ſtatuunt, ſecus atque Peripatetici, qui moderandos eſſe affectus ſtatuunt, non exirpandos, quia natura eos hominibus inſevit. Appoſite Architas apud Stobæum Serm. 1. μέγιστον δὲ τῶν παθέων ἀ λύπα καὶ ἡδονὰ καὶ φθονεῖσθαι πάλιν σεαυτὸν αὐτοῖς σαυτοῖς, ὥστε τὸ κακὸν μεμεμεῖσθαι σὺν τῷ ὀξέϊ καὶ βαρέϊ, καὶ τὸ εὔκρατον σὺν τῷ θερμῷ καὶ ψυχρῷ, καὶ τὸ ἰσόρρυπον σὺν τῷ βαρέϊ καὶ κούφῳ. οὐκ ἀφελεῖν δεῖ τὰ παθέα τᾶς ψυχᾶς. ὅτι γὰρ ἀφέλιμον, ἀλλὰ σεμνοποιᾷ ποτὶ τὸ λόγον ἴχον τῶ δίκαιος ἔ τῶ μέτριον. Id eſt, *Naſcitur ex affectibus virtus, & nata cum illis conſiſtit. Sicut concinna modulatio ex acuto & gravi: item temperies*

ita hujus quoque motus animi, qui quum eſt ulciſcendi cauſa [14] ſævior, ira dicitur, non privationem eſſe utilem cenſuit, quam Græci στέρησιν dicunt: ſed mediocritatem, quam μετριότητα illi appellant.

geries ex calido & frigido : iterumque æquilibrium ex ponderoſo & levi. Non igitur tollere affectus oportet. Id enim inutile ; ſed aptare ad id quod rationem decori & mediocritatis habet.

14. *Savior*] Aliter, *Serior.*

Digitized by Google

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

Quo genere solitus sit philosophus Socrates exercere patientiam corporis: deque ejusdem viri patientia.

INter labores voluntarios & exercitia corporis, ad fortuitas patientiæ vices [1] firmandi, id quoque accepimus Socratem facere insuevisse. Stare solitus [2] Socrates dicitur, pertinaci statu, [3] perdius atque

1. *Firmandi*] Ita in Ms. vulgo *firmamentum*. pro *firmandi* forsan, *firmandas* legendum, ut referatur ad *vices* (forte *vires*) non ad *corporis*.

2. *Socrates*] Apud Aristophanem in Nebulis similia fere invenies.

- - Καὶ μὴ κάμοις, μήτ' ἐστὼς,
μήτε βαδίζων,
Μήτε ῥιγῶν ἄχθη λίαν - - -

- - *Neque fatigare vel stando multum, vel eundo*
Neque algens multum doles - -

Quos versus quoque citat Diogenes Laërtius. Cæterum quod inconnivens, immobilis iisdem in vestigiis steterit à solis ortu ad solem alterum orientem apud Laërtium non invenitur, nisi quod cum militaret tota nocte in uno habitu permansisse referat. In eo autem imitatus est Ægyptiorum Gymnosophistas, & Indorum Brachmanes, qui ad summam tolerantiam se exercebant. Vide Strabonem lib. 15. & Solinum, qui de Indorum sapientibus ita loquitur: *Philosophos habent Indi, quos Gymnosophistas vocant, qui ab exortu adusque Solis occasum contentis oculis orbem candentissimi sideris contuentur, in globo igneo rimantes secreta quædam arenisque fervent ibus perpetem diem alternis pedibus insistunt.* Vide & Plin. lib. 6. Hist. Nat. Cicer. lib. 5. Tusc. Qu. Lucanum lib. 3. aliosque scriptores, & novissime Rogerium de Brachmanis, qui hodieque Bramines dicuntur, qui eosdem imo graviores labores sustentant. Sed hæc obiter. Socratis itaque laborum constantia ab autore nostro hic prædicatur. Idem in paupertate dives, divitiarum contemptor Ælian. lib. 9. cap. 29. Etiam in ipso frigore hyemis ipsam glaciem nudis calcabat pedibus, & ut loquitur Alcibiades in Platonis Sympolio, ἀνυπόδητός τε ἦν καὶ τὴν κρύσταλλον ῥᾷον ἐπεριέναι ἢ οἱ ἄλλοι ὑποδεδεμένοι.

3. *Perdius ac pernox*] Per totum diem ac noctem.

4. *Incon-*

Digitized by Google

atque pernox à ſummo lucis ortu ad Solem alterum orientem, [4] inconnivens, immobilis, iiſdem in veſtigiis, & ore atque oculis eumdem in locum directis cogitabundus, tamquam quodam [5] receſſu [6] mentis atque animi facto à corpore. Quum rem quum Favorinus, de fortitudine ejus viri ut pleraque differens, attigiſſet, [7] πολλάκις, *inquit*, ἐξ ἡλίου ἐις ἥλιον ἰσηκὲς ἀερομαχίσειρ@· τ̃ πρέμνων. [8] Temperantia quoque eum fuiſſe tanta traditum eſt, ut omnia fere vitæ ſuæ tempora valetudine inoffenſa vixerit. in illius etiam [9] peſtilentiæ vaſtitate, quæ, in belli [10] Peloponneſiaci principiis

4. *Inconnivens*] Non motans palpebras. Apulejus *inconnivas vigilias* dixit, *& in perpetuam lucem pupillæ excubantibus*. Unde Golvius hic quoque fortaſſe legendum exiſtimat, *inconnivens*, ſed prior vox ſervanda.

5. *Receſſu mentis*] Quem ἔκστασιν Græci appellant, quæ juncta Galenum vehemens melancholica motio. Nam quæ de mentis à corpore receſſu ſcripſere veteres & recentiores, aſſanias eſſe arbitror, niſi divinæ fuerint ὀκστάσεις. Vide tamen Hippocratem lib. de Morb. Sacr. Galenum, Ariſtot. in lib. de Divinat. per ſomnium & Plutarchum de Dæmon. Socratis.

6. *Mentis*] Mens altior animi pars, rationum judicatrix, animus ſpiritus ipſe rationalis.

7. Πολλάκις] Id eſt, *A Sole oriente uſque ad alium ſolem ſtetit erectior ſtipitibus arborum.*

8. *Temperantia*] Hanc temperantiam in victu & amictu præter Platonem etiam prædicat Xenophon ἐγκρατεστ. α. Cicero lib. 2. de Fin. *Cibi cond mensam illa fuiſſe famem, potionis ſitim* affirmat. Libanius in Apologia, ὕδωρ ἦν πίνων ἥδιον, ἢ Θάσιον οἶνον ἔτιεφι. τὸν πιεῖν ἡδὺν ἀπὸ Περσικῆς τραπέζης. Ideo Chryſoſtomus in Orat. ad Patr. infidel. illum rege Archelao beatiorem & ſplendidiorem fuiſſe affirmat.

9. *Peſtilentiæ vaſtitate*] Diogenes Laërtius dicit tam parce ac temperate viviſſe, ut quum Athenas peſtis ſæpenumero vaſtaret, ipſe nunquam ægrotaverit. Loquitur autem hic autor noſter de immani peſte, quæ afflixit Athenienſes tempore belli Peloponneſiaci. De qua vide Thucydidem lib. 2. & Poëtam Lucretium lib. 6. qui elegantiſſime illam deſcribunt.

10. *Belli Peloponneſiaci*] Ex Ms. R. ita legendum eſſe colligitur. Vulgo legitur, *quæ in bello Peloponneſiaco inprimis*, &c. aliter, *inprime*. ſin vero *inprimis* retineatur, ſenſus eſt aliis quoque peſtilentiis, quæ civitatem Athenienſem afflixerant, inprimis vero bello Peloponneſiaco, à contagione illum immunem fuiſſe. Quod affirmat Diogenes Laertius. Bellum hoc in Græcia longe atrociſſimum, maximeque diuturnum inter Athenienſes & Peloponneſios erupit Olympiade 87. cujus varia admodum fuit fortuna. Anno decimo induciæ factæ quinquaginta annorum, ſed poſt octo annos ruptæ. Ultimo à Lacedæmoniis victis ad Ægospotamon Athenienſibus, urbe capta, ineunte anno vigeſimo octavo finis bello impoſitus. Vide Thucydidem lib. 2. Diodor. Sic. l. 12. Plutarch. in Pericle.

11. *Inter-*

cipiis ipſam Athenienſium civitatem [11] internecino genere morbi depopulata eſt, is [12] parcendi moderandique rationibus dicitur & à [13] voluptatum labe caviſſe, & ſalubritates corporis retinuiſſe: ut nequaquam fuerit communi [14] omnium cladi obnoxius.

11. *Internecino genere*] Quod omnes ſine diſcrimine penitus necabat. Ita & internecinum bellum dicitur, cum de capite & fortunis decernitur. Ita interficere & interimere dicitur. *Inter* enim ſignificat *penitus* in illis compoſitis.

12. *Parcendi*] Parce juxta dictam & moderate victitandi.

13. *Voluptatum labe*] Quæ corpus animumque frangunt, & debilitant.

14. *Omnium cladi*] Hinc Lucretius,

Nec poterat quiſquam reperiri, quem neque morbus,
Nec mors, nec luctus tentaret tempore tali.

CAP. II.

Quæ ratio obſervatioque officiorum eſſe debeat inter patres filiosque in diſcumbendo ſedendoque, atque in id genus rebus domi forisque, ſi filii magiſtratus ſunt & patres privati: ſuperque ea re Tauri philoſophi diſſertatio, & exemplum ex hiſtoriâ Romana petitum.

AD philoſophum Taurum Athenas, viſendi cognoſcendique ejus gratia, venerat [1] V. Cl. [2] præſes; Cretæ

V. Cl.] Vide ſupra pag. 96.

2. *Præſes*] Hoc vocabulum nonnunquam generale, & Proconſules, Legatos, Rectoreſque Provinciarum complectitur l. 1. ff. de offic. Præſidis. Vide Dion. lib. 4. Speciatim ii ſunt Præſides qui à Cæſare cum ſummo imperio in Provincias mittebantur, Proconſules à Senatu qui anno proximo conſulatum geſſerant, ſicuti & proprætores, qui prætutam adminiſtraverant, quamvis & hi nonnunquam Proconſules appellarentur; Legati non ſuo ſed Principis nomine in diplomatibus utebantur, quia Princeps quaſdam Provincias ſibi reſervabat, in quas Legati mittebantur. Ita Pontius Pilatus Lactantio legatus Syriæ appellabatur.

3. *Cretæ*] Nota inſula in mari mediterraneo, quæ ἑκατόμπολις olim, ſive centum civitates continebat. Virgil.

Creta Jovis magni medio jacet inſula Ponto,
Mons Idæus ubi, & gentis cunabula noſtræ,
Centum urbes habitant magnas, uberrima regna.

Strabo Curetem primum (forſan à Curetibus) dictam refert. Martianus Capella Cretem regem Curetum appellat, Martianus Heracleotes à rege indigena Crete nominatam Cretam ſcribit. Diodorus Ammonem à Saturno expulſum Cretam aufugiſſe commemorat, atque ibi filiam regis Cretam in uxorem duxiſſe, unde inſulæ nomen. Vide Strabo-

tæ 4 provinciæ : & cum eo ſimul ejuſdem præſidis pater. Taurus, 5 ſectatoribus 6 commodum dimiſſis, ſedebat pro cubiculi ſui foribus, & cum aſſiſtentibus nobis ſermocinabatur. introivit provinciæ præſes & cum eo pater. aſſurrexit placide Taurus : & poſt mutuam ſalutationem reſedit. allata mox una ſella eſt, quæ in promptu erat : atque dum aliæ promebantur, appoſita eſt. invitavit Taurus patrem præſidis ut ſederet. atque ille ait : Sedeat hic potius, qui populi Romani magiſtratus eſt. 7 Abſque præjudicio, inquit Taurus, tu interea ſede, dum inſpicimus quærimuſque utrum conveniat, tene potius ſedere qui pater es, an filium qui magiſtratus eſt. &, quum pater aſſediſſet, appoſitumque eſſet aliud filio quoque ejus ſedile, verba ſuper ea re Taurus facit cum ſumma, di boni! honorum atque officiorum 8 perpenſatione. Eorum verborum ſententia hæc fuit: In publicis locis atque muneribus atque actionibus patrum jura cum filiorum, qui in magiſtratu ſunt, poteſtatibus collata interquieſcere paululum & 9 connivere : ſed quum extra

Strabonem lib. 10. Plin. lib. 4. c. 12. Solinum cap. 11. De Jovis ibidem ſepulchro memorabiles verſus Callimachi in Hymno in Jovem :

Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, καὶ γὰρ τάφον ὦ ἄνα σοῖο,
Κρῆτες ἐτεκτήναντο, σὺ δ' οὐ θάνες, ἐσσὶ γὰρ αἰεί.

Id eſt,

Cretenſes ſemper mendaces, nam tibi o Rex ſepulchrum
Cretenſis exextruxit. Tu autem non mortuus, ſemper enim exiſtis.

4. *Provinciæ*] Devictæ armis regiones provinciæ appellantur, quæ alienis legibus & regimini obnoxiæ, atque etiam ſtipendiariæ & vectigales erant. Prout autem gubernabantur, vel Proconſulares, vel Proprætoriæ vel Præſidales appellabantur. Et ſicut quædam Populi, quædam Principis cenſebantur, ingrimis *validiores, & quas annua Magiſtratuum imperiis regi nec facile nec tutum erat*, ut loquitur Suetonius in Auguſto, ita crebro mutabantur, & quæ præcedenti anno Proconſulares dein Proprætoriæ erant, prout vel Coss. vel Prætt. in Provincias mittebantur. Sic & fiebant Præſidales, quæ fuerant Proconſulares, atq; ita vice verſa. Cretam fuiſſe ſub jure Populi Dio Caſſius affirmat, hic apud autorem noſtrum Præſidalis fuiſſe videtur: niſi dicendum Præſidis nomen hic generaliter ſumi.

5. *Sectatoribus*] Diſcipulis, qui illum ſectabantur. Sectari proprie de Philoſophorum diſcipulis dici, Donatus affirmat.

6. *Commodum*] In tempore.

7. *Abſque præjudicio*] Ea conditione, ut nihil juris decedat filio.

8. *Perpenſatione*] Accurata examinatione.

9. *Connivere*] Diſſimulari, intercludi. Proprie enim *connivere* oculos claudere,

tra rempubl. in domeſtica re atque vita ſedeatur, ambuletur, in convivio quoque familiari 10 diſcumbatur, tum inter filium magiſtratum & patrem privatum publicos honores ceſſare: naturales & genuinos exoriri. hoc igitur, inquit, quod ad me veniſtis, quod colloquimur nunc, quod 11 de officiis diſceptamus: privata actio eſt. itaque utere apud me iis honoribus prius, quibus domi quoque veſtræ te uti priorem decet. Hæc atque alia in eandem ſententiam Taurus

dere, atque per vices aperire. nonnunquam ſimpliciter pro *claudi*. Ita oculi ſomno dicuntur connivere.

10. *Diſcumbatur*] In lectulis diſcubitoriis. Antiquitus autem tribus potiſſimum lectulis in conviviis utebantur. Unde & triclinia, & tricliniares lecti appellantur: triclinia autem tam pro lectulis, quam loco cænationis vel conclavi ſumebantur. Vide Vitruv. l. 5. cap. 5. & lib. 10. cap. 6. & l. 28. D. de Serv. Urban. præd. nonnunquam duo tantum lecti erant, quod biclinium apud Plautum dicitur. Sed tribus lectulis ut plurimum utebantur. Dignior autem locus habitus ultimus medii lecti, dominus vero convivii tertii lecti primum locum premebat. Ita dominus & honeſtiſſimus convivarum ſeinvicem attingebant. Ita dixit Salluſtius in fragmentis Sertorium Imperatorem in medio lecto inferiorem diſcubuiſſe, Perpernam dominum convivii in imo. Illuſtrium virorum lecti erant altiores, humiles minus honeſti, quales erant Punicani apud Val. Max. lib. 7. c. 5. Hi ſinguli lectuli vel unum tantum capiebant, & ſcimpodium dicebatur, vel duos, uti ex antiquis Romæ lapidibus liquet, vel etiam plures. Fuit poſtmodum ſtibadium quoque in uſu, qui erat torus continuus & ſemirotundus, unde & ſigma vocatur, quod majuſculæ græcanicæ literæ quæ eadem cum Latinâ C. figuram referret. Quod Heptaclinon, vel hexaclinon dicebatur, quia ſex vel ſeptem capere poterat convivas. Et quia erat ſemicirculare, hinc cornu dextrum & ſiniſtrum illi tribuunt antiqui autores. Siniſtro autem dignitate primus accumbebat, ultimus dextro extremo loco. Nonnulli tamen dextrum cornu majoris dignitatis fuiſſe autumant. Sed contrarium Salmaſius oſtendit. Diſcumbebant itaque in lectulis antiquitus, mulieres quidem primo ſedebant, quod turpis viſus eſt in muliere accubitus teſte Iſidoro lib. 20. Sed poſtmodum quoque accubuiſſe ex Valerio liquet, qui ita loquitur lib. 2. cap. 1. *Fœminæ cum viris cubantibus ſedentes cœnitabant: quæ conſuetudo ex hominum convictu ad divina penetravit: nam Iovis Epulo ipſe in lectulum, Iunoni & Minervæ in ſellis ad cœnam invitantur. Quod genus ſeveritatis ætas noſtra diligentius in Capitolio, quam in ſuis domibus ſervat: videlicet quia magis ad rem pertinet Deorum quam mulierum diſciplina contineri.* De modo autem accumbendi apud Romanos audi Lipſium. *Accumbebant reclinata ſupera parte corporis in cubitum ſiniſtrum, infera in longum porrecta ac jacente: capite leviter erecto, & dorſo pulvillis modice ſuffulto. Primus decumbebat ad caput lecti, cujus pedes porrigebantur pone dorſum ſecundi: Secundus vero ceciput obvertebat ad umbilicum primi pulvillo interjecto, ſedes jacebant ad tergum tertii, & ſic deinceps tertius, ſic quartus.* Vide eundem lib. 3. Antiq. Lect. F. Urſinum & Ciaconium de Triclin. & Mercurialem de Arte Gymnaſt. l. 1. c. 11.

11. De

rus graviter ſimul & comiter diſſeruit. Quid autem ſuper hujuſcemodi patris atque filii officio apud Claudium legerimus, non ab re viſum eſt ut adſcriberemus. poſuimus igitur verba ipſa Quadrigarii ex annali ejus ſexto tranſcripta: *Deinde facti conſules Sempronius Gracchus iterum, Q. Fabius Maximus filius ejus,* 12 *qui priore anno erat conſul. ei* 13 *conſuli pater proconſul obviam* 14 *in equo vehens venit, neque deſcendere voluit, quod pater erat: &, quod inter eos ſciebant maxima concordia convenire, lictores non auſi ſunt deſcendere jubere.* 15 *Ubi juxta venit; tum conſul ait, Deſcendere jube. quod poſtea quam lictor ille,* 16 *qui apparebat, cito intellexit, Maximum proconſulem deſcendere juſſit. Fabius imperio paret: & filium collaudavit, quum imperium, quod populi eſſet, retineret.*

CAP.

11. *De officiis*] Quæ decore obſervari debent.

12. *Qui priori anno*] More ſolito, cum priori anno conſul fuiſſet, miſſus erat Proconſul ad Provinciam adminiſtrandam.

13. *Conſuli*] Si quis enim occurreret Conſuli, equo deſcendere oportebat. Lictores, ſi ſponte non faceret, equo deſcendere jubebant.

14. *In equo vehens*] Ita antiqui loquebantur, pro *vectus*. Ita Cicer. 1. Nat. *Qualis illa maritimus Triton pingitur natantibus in vehens belluis*. Ita & Livius lib. 21. aliique.

14. *Ubi juxta venit*] Valerius Maximus ita hanc hiſtoriam commemorat lib. 2 cap. 2. *Idem præſtitit ille Fabius, qui à Senatu legatus ad filium Conſulem Sueſſam miſſus: poſtquam animadvertit eum ad officium ſuum extra oppidum proceſſiſſe, indignatus quod ex lictoribus* 11. *nemo ſe equo deſcendere juſſiſſet, plenus iræ ſedere perſeveravit: quod cum filius ſenſiſſet, proximolictori, ut ſibi appareret, imperavit. Cujus voci Fabius continuo obſecutus: Non ego, inquit, fili, ſummum imperium tuum contempſi, ſed experiri volui, an ſcires Conſulem agere: nec ignoro, quid patriæ veneratione debeatur: verum publica inſtituta privatis potiora judico.* Intelligitur autem Q. Fabius Verrucoſſus, qui, ut refert Livius, filio Conſuli legatus ad Sueſſulam in caſtra venit bello Punico ſecundo. Quanquam enim Valerius conjungat duo exempla Fabiorum, prius de C. Fabio Rulliano, qui Fabio Gurgiti filio bello Samnitico legatus fuerat, poſterius tamen de illo intelligi non poteſt, cum Q. Fabius Rullianus octuaginta annis major fuerit. Itaque recte colligit Pigius Q. Fabium Verrucoſſum intelligendum eſſe.

16. *Qui apparebat*] Qui præſto erat. hinc Apparitores dicti. & munus ipſum apparitio apud Cic. Ep. 54. lib. 13. ad famil.

CAP. III.

Quæ ratione verbis quibuſdam vocabuliſque veteres immiſerint, h, litteræ ſpiritum.

1 H Litteram, ſive illam 2 ſpiritum magis quam litteram dici oportet, inſerebant eam veteres noſtri pleriſque 3 vocibus verborum firmandis roborandiſque, ut ſonus earum eſſet 4 viridior vegetiorque; atque id videntur feciſſe ſtudio & exemplo linguæ Atticæ. ſatis enim notum eſt Atticos 5 *ἰχθὼ, ἵρον*, nulta itidem alia, 6 citra morem Gentium

H *Litteram*] An litera eſſet H, an aſpiratio, dubitant quoque antiqui. Eodem enim modo ſcribebatur Græcis Latiniſque, uti teſtantur Velius Longus, Terentius Scaurus, Marius Victorinus, & Priſcianus. Ita HOΔOI, pro *ὁδοὶ*, ΠHIΛOΣ, pro *φίλος* ſcribebant. Ex quibus videtur colligi revera literam fuiſſe. Diomedes lib. 2. ita ſcribit: H, inquit, *interdum conſonans, interdum adſpirationis creditur nota.* Sed revera potius adſpirationem fuiſſe tam apud Græcos quam Latinos verior ſententia. Vide Priſcianum lib. 1. de Numero Literar. apud veteres. Inter recentiores Politianum cap. 19. Miſcellan. Jov. Pontanum de Aſpiratione. ſicuti autem H Atticum, ita Digamma Æolicum F ſimilis eſt naturæ. Halitum enim quendam refert tam in principio, quam in medio dictionis. quinetiam pro nihilo habetur, neque ſyllabam producit, ut in illo verſu,

Ἄμμες δ' Fεφήναν θροὶ, τὸ δ' ὤμοσαν Fάϊν.

2. *Spiritum*] Halitum, aſpirationem, quia neque labiorum motu, neque dentium auxilio opus eſt.

3 *Vocibus verborum firmandis*] Revera ubi extrinſecus vocalibus adſcribitur, intantum non ſonat, imo, niſi impetu fiat, vix auditur, conſonantibus ſonitum plurimum intendit. Cicero tamen de Perf. Oratore, nullum uſum fuiſſe aſpirationis in conſonantibus refert.

4. *Viridior*] Florentior, majoris vigoris. Legitur quoque teſte Badio, *virilior*. Sed prius retinendum.

5. *Ἰχθὼ, ἵρον*] Nonnulli vertunt *piſcem ſacrum*, atque in illo ſe admodum torquet Ludovicus Cœlius lib. 7. cap. 12. Alii pro Iro, ſeu paupere ſumunt. Scaliger ad oram Gellii ſui recte adſcripſerat *ἰχῶες*. *ἰχὼς* autem tenuis humiditas dicitur, vel etiam tenuior ſanguis, vel exterius pro tenui ſanie ponitur. Vide Galenum, & C. Celſum lib. 5. cap. 25. Homerus Il. E. vulneratæ Veneri adſcribit,

Ἰχὼς, οἷόσπερ τε ῥέῃ μακάρεσσι θεοῖσι.

Quod in Alexandro vulnere ſancio, cum Jovis Ammonis filius haberi cuperet, riſit Calliſthenes Philoſophus. Attici igitur pro *ἰχὼς, ἰχὼρ* dixerunt. Catullus ridet Atium, qui has adſpirationes inepte ſectabatur,

Chommoda dicebat, ſi quando commoda vellet,
Dicere, & hinſidias Arius inſidias,
Et tam mirifice ſperabat ſe eſſe locutum,
Cum quantum poſſet, diceret Hinſidias.
Credo ſic mater, ſic Liber avunculus ejus,

Sic

Gentium Græciæ cæterarum, 7 inſpirantis primæ litteræ dixiſſe. ſic lachrymas, ſic ſepulchrum, ſic ahenum, ſic vehemens, ſic inchoare, ſic helluari, ſic hallucinari, ſic honera, ſic honuſtum dixerunt. in his enim verbis omnibus litteræ ſeu ſpiritus iſtius nulla ratio viſa eſt, niſi ut firmitas & vigor vocis, quaſi quibuſdam nervis additis, intenderetur. Sed quoniam, *ahem*, quoque exemplo uſi ſumus, venit nobis in memoriam 8 Fidum Optatum multi nominis Romæ grammaticum oſtendiſſe mihi librum Æneidos ſecundum, 9 mirandæ vetuſtatis, emptum in 10 Sigillariis 11 xx aureis, quem

Sic maternus avus dixerat, atq; avia.
Hoc miſſo in Syriam requierunt omnibus aures, (ter.
Audibant eadem hæc leniter & levi-
Nec ſibi poſtilla metuebant talia verba,
Quum ſubito adfertur nuncius horribilis,
Ionios fluctus, poſtquam illic Arius eſſet,
Iam non Ionios eſſe, ſed Hionios.

6. *Citra mortem gentium Græciæ*] Præcipuæ dialecti, Attica, Ionica, Dorica, Æolica. Æoles adſpirationem haud agnoſcunt, Attici delectantur.

7. *Inſpirantis*] Badius *inſpirantes* legit, in accuſativo caſu, ut ad Atticos referatur.

8. *Fidum Optatum*] Non eſſe hoc nomen Grammatici autumat C. Barthius Adverſ. lib. 35. c. 7. Veteres editiones, *fidum optatumque*, legunt. Barthius legit *fidum opinatumque*. Quod vocabulum etiam Gellio uſurpatum annotavit Andreas Alciatus lib. 8. Paregon cap. 12. plura hujus vocabuli exempla habes apud Savaronem ad lib. 1. Ep. 5. Sidonii Apollinaris. Opinati dicuntur de quibus magna opinamur. Ita Florus lib. 2. c. 7. *Opinatiſſimam Rhodon*, id eſt, celeberrimam appellavit, reſtituente quædam verba Pighio quæ in vulgatis non habentur. Verba ita ſe habent: *Rhodii nauticæ popularis. Nam Rhodos opinatiſſima inſula, & totius Aſiæ inſularum metropolis cum pene omnibus Cycladibus arma pertimeſcens Romana jam dudum ſe fœderatam populo illi conjunxerat, & navali bello ſolatia condonabat. Quibus à mari Conſul, &c.*

9. *Mirandæ vetuſtatis*] Virgilius anteceſſit Gellium fere trecentis annis, namque ſub Hadriano Imperatore Gellius floruit.

10. *Sigillariis*] Feſtis ſigillarium diebus, quæ ſequuntur Saturnalia. Macrobius lib. 1. cap. 10. *Saturnalia uno tantum die, id eſt, quartodecimo Calendarum ſolita celebrari: ſed poſt in triduum prorogata ſigillariorum adjecta celebritas in ſeptem dies diſcurſum publicum & lætitiam religionis extendit. Nomen ex eo ſigillaribus, quod ultro citroque ſigilla, ſive imagunculas, & munuſcula alia miſſitarent.* Auſonius feſta ſigillorum appellavit. Turnebus lib. 23. c. 28. putat per ſigillaria aliquando intelligi locum hoc nomine, ubi libri aliæque res promercales venibant. Adducitque pro ſe Auſonium ad Paulum: *Pro quo ſi per ſigillaria in auctione veniret, neque Aſranius nanci daret, nec Stichum ſuum Plautus efferret.* Mercatores enim venalia certis locis habebant ſigilla ſive imagunculas, aliaque munuſcula quæ ſibi invicem miſſitabant. A Sigillis autem Sigillaria appellabantur. Vide Senecam Ep. 12. & Suetonium in Claudio cap. 5. & Spartianum in Caracalla, & Hadriano.

quem ipſius Virgilii fuiſſe credebat : in quo duo iſti verſus quum ita ſcripti forent :

[12] *Veſtibulum ante ipſum primoque in limine Pyrrhus*
Exſultat telis & [13] *luce coruſcus aëna.*

additam ſupra vidimus, *h*, litteram, &, *ahena*, factum. Sic in illo quoque [14] Virgilii verſu in optimis libris ſcriptum invenimus :

Aut foliis undam tepidi diſpumat aheni.

11. *XX. aureis*] Vide ſupra.

12. *Veſtibulum ante ipſum*] De veſtibulo vide Agellium lib. 16. cap. 5. ubi plura dicemus. Extant autem Virgilii hi verſus lib. 2. Æneid. vſ. 469.

13. *Luce aëna*] Pro aheni. Vide Macrob. lib. 5. Saturn. cap. 12. Homerus Iliad. V.

Αὐγὴ χαλκείη κορύθων ἀπολαμπομένοιο.

14. *Virgilii verſu*] Extat lib. 1. Georg. v. 296. per *folia* ramum pampineum vel folia compaginata intelligere videtur, quibus ſpumam ruſtici auferebant : pro *tepidi* legiſſe videtur Servius *trepidi*. Audi illum : *tepidum dicitur, quia quod bullit, quaſi tremere videtur.* Pro *diſpumat*, apud Virgilium hodie legitur *deſpumat*. Et ita antiquiſſima Veneta editio. Willichius *deſpumat*, *deſrutat* interpretatur, ſicut *deſrutare vinum* dixit Columella. *Deſrutum* autem dicebatur, *muſtum ex duabus partibus ad tertiam decoctum*, teſte Columella lib. 12. cap. 20. & 21. & juxta Marium Victorinum *deſervere & decoqui* denotat.

CAP. IV.

Quam ob cauſam Gabium Baſſus genus quoddam judicii divinationem appellari ſcripſit : & quam alii cauſam eſſe ejuſdem vocabuli dixerint.

QUum de conſtituendo accuſatore quæritur, judiciumque ſuper ea re redditur, cuinam potiſſimum ex duobus pluribuſve accuſatio [1] ſubſcriptiove in reum permittatur;

S*ubſcript.*] *Subſcribere* denotat quoque *inſcribere*, quando accuſator nomen ſuum profitetur, criminiſque reum accuſaturum. Ita Seneca in Apoloc. *Ducit illum ad tribunal Æaci : is lege Cornelia, quæ de Sicariis lata eſt, quærebat : poſtulat nomen ejus recipi. Edit ſubſcriptionem, occiſos Senatores* XXX. *Equites Romanos* CCCXV, *atque plures.* Ita promiſcue ſumitur in l. ult. D. de Priv. delict. l. ult. ff. de Furt. l. 24. D. Ad L. Corn. de Falſ. l. 2. C. ad Sct. Turpil. Nonnihil tamen intereſt. Inſcriptio eſt profeſſio ipſa accuſatoris ſe Mævio vel Titio litem criminis alicujus intentaturum eſſe, idque fiebat vel libello publico judici porrecto, vel querela publice depoſita. Is qui inſcripſerat, ſive publice nomen ſuum profeſſus erat, ſubſcribebat ſe profeſſum eſſe,

Digitized by Google

mittatur; ea res atque judicum cognitio, [2] *divinatio*, appellatur. id vocabulum quam ob cauſam ita factum ſit quæri ſolet. [3] Gabius Baſſus in tertio librorum quos de origine vocabulorum compoſuit, *Divinatio*, inquit, *judicium appellatur: quoniam divinet quodammodo judex oporteat, quam ſententiam ſeſe ferre par ſit.* Nimis quidem eſt in verbis Gabii Baſſi ratio imperfecta vel magis inops & jejuna. ſed videtur eum ſignificare velle, iccirco dici divinationem; quòd in aliis quidem cauſis judex ea quæ didicit, quæque argumentis vel teſtibus demonſtrata ſunt, ſequi ſolet: in hac autem re, quum eligendus accuſator eſt, parva admodum & exilia ſunt, quibus moveri judex poſſit; & propterea, quinam magis ad accuſandum idoneus ſit, quaſi divinandum eſt. hoc Baſſus. Sed alii quidem *divinationem* eſſe appellatam putant, quoniam quum accuſator & reus duæ res quaſi cognatæ conjunctæque ſint, neque utra ſine altera conſtare poſſit: in hoc tamen genere cauſæ reus quidem jam eſt, ſed accuſator nondum eſt: & iccirco, quod adhuc uſque deeſt & latet, divinatione ſupplendum eſt, quiſnam ſit accuſator futurus.

CAP.

eſſe, & ad talionis pœnam ſe obligabat, ſi non probaſſet.

2. *Divinatio*] Divinatio dicebatur, judicium de futuro, uter debeat accuſare, quo judex alterum alteri quaſi divinando præponit in accuſando, vel quod res ageretur ſine teſtibus & tabulis, atque ita judices veluti divinarent. Quod fiebat inprimis ſi inter accuſatores non conveniret. Alioquin plures ſimul accuſare poterant. Ita cum dubium eſſet an Cicero an vero Cæcilius accuſaret Verrem, Cicero conſtitutus eſt. Multum enim intereſt uter accuſationem inſtituat. Quomodo hæc divinatio fieret, vide Aſconium Pædianum, Ciceronem, & JCtum Ulpianum in l. 16. ff. de Accuſat.

3. *Gabius Baſſus*] In antiquis. Edit. *C. Baſſus*. Vide Gellium noſtrum lib. 3. c. 6. Apud Macrobium legitur, *Gavius Baſſus*. Itaque Scriverius putabat *Gavium* apud Gellium legendum. ſicut crebro illud nomen in antiquis inſcriptionibus occurrit, atque integrum permanſit lib. 10. cap. 17. Noct. Att. Res tanti non eſt, cum *b* & *v* ſæpe in ſe invicem commutentur.

CAP. V.

Quam lepide deſignateque dixerit Favorinus Philoſophus, quid interſit inter Platonis & Lyſiæ orationem.

FAvorinus de [1] Lyſia & Platone ſolitus eſt dicere, Si ex Platonis, inquit, oratione verbum aliquod demas muteſve, atque id commodiſſimè facias: de elegantia tantum detraxeris: ſi ex Lyſiæ: de ſententia.

Lyſia] Unus ex decem præſtantiſſimis oratoribus Græciæ. Succinctus hic, ſubtilis, elegans, ſed tenuis, cui ſi quid demas, ſententia turbabitur. Audi Ciceronem in Oratore: *Dicat igitur Attice venuſtiſſimus ille ſcriptor, ac politiſſimus Lyſias. Quis enim id poſſit negare? dum intelligamus hoc eſſe Atticum in Lyſia, non quod tenuis ſit atque inornatus, ſed quod nihil habeat inſolens aut ineptum.* Accedat Fabius Quintilianus lib. 10. *Lyſias ſubtilis atque elegans, & quo nihil ſi oratori ſatis ſit dicere, quæras perfectius. Nihil enim eſt inane, nihil acceſſitum: puro tamen fonti, quam magno flumini propior.* vide Dion. Halicarnaſſæi de Lyſia judicium, Plutarchum, & Photium in Bibliotheca. ſicut itaque Lyſias preſſus, ita Plato luxuriat poëtico ſtilo, & demi quidem illi aliquid poteſt ſine ſententiæ diminutione, elegantia tamen & flotida facundia perit.

CAP. VI.

Quibus verbis ignaviter & abjectè Virgilius uſus eſſe dicatur; & quid iis, qui id improbè dicunt, reſpondeatur.

NOnnulli grammatici ætatis ſuperioris, in quibus eſt [1] Cornutus Annæus, haud ſanè indocti neque ignobiles, qui commentaria in Virgilium compoſuerunt, reprehendunt quaſi incurioſè & abjecte verbum poſitum [2] in his verſibus;

Candi-

Cornutus Annæus] Qui à Chariſio aliiſque etiam citatur. Vide Gell. lib. 9. cap. 10.

2. *In his verſibus*] In Bucolicis Eclog. 6.

Quid loquar aut Scyllam Niſi? aut quam fama ſecuta eſt, &c.

Loquitur autem de utraque Scylla, Niſi & Phorci, *quam fama ſecuta eſt, Dulichias vexaſſe rates.* Quamvis forſan miſcuiſſe fabulas Poëta videatur. Propertius quoq; lib. 4. Scyllã Niſi & Phorci confudiſſe videtur, cum ita loquitur:

Quid mirum in patrios Scyllam ſaviſſe capillos,
Candidaque in ſævos inguina verſa canes?

Et Ovidius:

Per nos Scylla patri canes furata capillos,
Pube premit rabidos inguinibuſq; canes,

Idem

Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris
3 Dulichias vexaſſe rates, & gurgite in alto
Ah timidos nautas canibus laceraſſe marinis.

vexaſſe enim putant verbum eſſe leve, & tenuis ac parvi incommodi: nec tantæ atrocitati congruere, quum homines repentè à bellua immaniſſima rapti laniatique ſint. item aliud hujuſcemodi reprehendunt,

– – Quis aut 4 Eurysthea durum
Aut illaudati neſcit 5 Buſiridis aras?

illaudati parum idoneum eſſe verbum dicunt: neque id ſatis eſſe ad faciendum ſcelerati hominis deteſtationem: qui quòd hoſpites omnium gentium immolare ſolitus fuit, non laude 6 indignus, ſed deteſtatione, exſecrationeq; totius generis humani dignus eſſet. item aliud verbum culpaverunt:

7 *Per*

Idem:

Præterita tantus Niſëide navita gaudet.

Niſëis eſt filia Niſi. Scyllæ itaque confunduntur, ſicuti etiam poetæ Jovi, Herculi, Theſeo, quæ à pluribus ejuſdem nominis geſta ſunt, uni promiſcue adſcribunt. Alioqui Niſeidem filiam Niſi Megarenſium Regis ſucciſo paterno crine arcem Minoi prodidiſſe, atque ipſam in Cirin avem mutatam fingunt Poëtæ. Altera autem Scylla Phorci, & Crataïs Nymphæ filia (quam Apollonius Rhodius Hecatem quoque appellat) vel juxta Heſiodum Phorbantis & Hecates filia, in ſaxum marinum in Siculo freto mutata fingitur. Quia autem fluctus alliſi canum latratum imitantur, hinc puberenus canibus ſuccinctam eſſe fabulantur. σκύλλω autem, uti & σκύλαξ catulum Græcis denotat. Thucydides lib. 4. per Charybdin, cui vicina Scylla, vorticoſum mare, quale in Siculo freto propter anguſtias hodieque eſſe ſolet, intelligit. Scyllam alii triremem piraticam fuiſſe tradunt, quæ mare Tyrrhenum Siculumque infeſtaret, atque ἀπὸ τῆ σκύλλειν, vel potius σκέλες nomen acceperit. Vide Servium ad dictum locum. & conſule ſimul Nannium lib. 6. *συμμικτ.* c. 6.

3. *Dulichias*] Servius: *Dulichium inſula eſt, ubi mons eſt Ithacæ, in qua fertur habitaſſe Ulyſſes: eoque & ipſe Dulichius, & Dulichias habuiſſe rates dicitur.*

4. *Euriſthea durum*] Qui imperabat inſtinctu Junonis Herculi, ut varia monſtra conficeret, atque ita tandem periret. Vide Diodorum, & Hygin. verſus extant lib. 3. Georg. initio.

5. *Buſiridis*] Quem alii Phœniciæ & oræ maritimæ Præfectum, alii (inter quos Servius) Regem Ægypti fuiſſe dicunt, qui mactatos advenas Jovi ſacrificabat. Quem Hercules clava adortus cum filio Iphidamante & præcone Chalbe interemit. Ita Strabo, Plutarchus, Diodorus, Apollonii interpres. Hujus tamen laudes ſcripſit Iſocrates. Hunc nonnulli cum Pharaone eundem eſſe volunt, qui edicto truculento maſculam Iſraëlitarum ſobolem interimere conabatur.

6. *Indignus*] Vetus Edit. *Solum indignus.*

7 *Per tunicam ſqualentem auro latus haurit apertum.*

tamquam ſi non convenerit dicere, *auro ſqualentem*: quoniam nitoribus ſplendoribuſque auri ſqualloris illuvies ſit contraria. Sed de verbo, [3] *vexaſſe*, ita reſponderi poſſe credo. *vexaſſe* grave verbum eſt: factumq ab eo videtur, quod eſt, *vehere*. in quo ineſt jam vis quædam alieni arbitrii. non enim ſui potens eſt, qui vehitur. *Vexare* autem, quod ex eo 9 inclinatum eſt, vi atque motu proculdubio [10] vaſtiore eſt. nam qui fertur & raptatur atque huc atque illuc diſtrahitur, is vexari propriè dicitur. ſicuti [11] *taxare* preſſius crebriuſque eſt, quàm *tangere*: unde proculdubio id inclinatum eſt: & *jactare* multo fuſius largiuſque eſt, quàm *jacere*; unde id verbum traductum eſt: & *quaſſare*, quàm *quatere* gravius violentiuſque eſt: non igitur quia vulgo dici ſolet vexatum eſſe quem fumo aut vento aut [12] pulvere, propterea debet vis vera atque natura verbi deperire: quæ à veteribus, qui propriè aut ſignatè loquuti ſunt, ita ut decuit conſervata eſt. M. Catonis verba ſunt ex oratione, quam de Achæis ſcripſit, *Quumque* [13] *Hannibal terram Italiam lacerare atque vexaret. vexatam* Italiam dixit Cato ab Hannibale,

7. *Per tunicam*] Extat lib. x. Æneid. ſ. 314.

8. *Vexaſſe*] Ita fere iiſdem verbis Virgilium defendit Probus apud Servium. alii volunt per tapeinoſin dictum, nam nō vexavit, ſed evertit rates. Similia Gellii noſtri ſententiæ habes apud Aſconium Pædianum in Divinat. Macrob. lib. 6. cap. 8. qui iiſdem fere verbis integroque capite Gellium expreſſit. Quinetiam Poëta ad Scyllæ etymon alluſit. *σκύλλειν* enim vexare denotat, ut ex Philoxeni aliorumque gloſſis oſtendit Voſſius.

9. *Inclinatum eſt*] Derivatum eſt, traductum.

10. *Vaſtiore*] Majore. Ita etiam apud Macrobium. Vet. ed. *vehementiore*, quod gloſſema ſapit.

11. *Taxare*] Feſtus: *Taxat, & taxatio, à verbo tango dicuntur.* Veteres *tago* dixerunt, pro *tango*. hinc taxare, æſtimare, quod crebro tactu fieri ſolet.

12. *Pulvere*] Additur in vet. Edit. *laborare videmus*.

13. *Hannibal*] Teſtis clades ad Ticinum, Trebiam, Thraſymemum, & noviſſime Cannas, qua extrema clade *quadraginta millia peditum, duo millia ſeptingenti equites, & tanta prope civium ſociorumque pars caſi.* Quæ poſtrema verba ita intelligenda ex quadraginta millibus æquam partem ſociorum exſam, non præter quadraginta millia civium, etiam quadraginta civium Romanorum interempta fuiſſe. De Annibale vide Livium, Plutarchum, alioſque Romanæ Hiſtoriæ ſcriptores.

14. *Savi-*

Digitized by Google

bale, quando nullum calamitatis aut [14] ſævitiæ aut immanitatis genus reperiri queat, quod in eo tempore Italia non perpeſſa ſit. M. Tullius IV. in Verrem: *Quæ ab iſto ſic ſpoliata atque directa eſt, ut non ab hoſte aliquo, qui tamen in bello religionem & conſuetudinis jura retineret, ſed ut à barbaris prædonibus vexata eſſe videatur.* De [15] *illaudato* autem duo videntur reſponderi poſſe, unum eſt ejuſmodi: nemo quiſquam tam [16] efflictis eſt moribus, quin faciat aut dicat nonnunquam aliquid quod laudari queat, unde hic antiquiſſimus verſus [17] vicem proverbii celebratus eſt: [18] Πολλάκι καὶ κηπωρὸς ἀνὴρ μάλα κλίμον ἔπεν. [19] ſed enim qui ſomni in re atque omni tempore laude omni vacat, is illaudatus eſt: iſque omnium peſſimus deterrimuſq; eſt. ſicuti omnis culpæ privatio inculpatum facit, inculpatus autem [20] inſtar eſt abſolutæ virtutis; illaudatus igitur quoque finis eſt extremæ malitiæ. itaque Homerus non virtutibus appellandis, ſed vitiis detrahendis laudare ampliter ſolet. hoc enim eſt:

[21] ἴυδα μάντις ἀμύμων.
τὼ δ' [21] οὐκ ἄκουε πιθέσθην.

& item

14. *Sævitiæ aut immanitatis*] Florus de Cannenſi clade: *Documenta cladis, eruimus aliquamdiu Anſidus; pons de cadaveribus juſſu ducis factus in torrente Vergelli, modii duo annulorum Carthaginem miſſi, dignitaſque equeſtris taxata menſura.* Pontis illius non meminit Liviuſ, ſed Valerius Maximus lib. 9. cap. 11. quamvis corrupte legatur vulgo in *flumen Gelo.* in veteribus tamen libris Eliæ Veneti *Vergello* legi monet Colerus, atque ita reſtituit quoque Pighius. Ita apud Appianum Cornelius Lentulus Carthaginenſibus objicit captivos in fluvios conjeciſſe, ut uſum pontium præberent.

15. *Illaudato*] Qui nullis laudibus dignus eſt, qui omnibus vitiis, ut Salluſtius loquitur, coöpertus eſt.

16. *Efflictis*] Perditis moribus. Vet. Ed. *efferis.*

17. *Vicem*] Vetus Edit. *vice.*

18. Πολλάκι] *Quandoque eſt olitor valde opportuna locutus*, legitur etiam πολλάκι τοὶ καὶ μωρὸς ἀνὴρ, ut non de olitore ſed ſtulto loquatur. atque ita Macrobius lib. 6. Saturn. c. 7.

19. *Inſtar*] Simulachrum, effigies, figura. Suetonius in Julio Cæſare: *cujus jam etiam inſtar pro æde Veneris genitricis poſtea dedicaverit*, Apuleius Florid. 11. *Pſittacus Indiæ avis eſt: inſtar illi minimo minus quam columbarum.*

91. *Sed enim, &c.*] Eraſmus putat eſſe tres ſenarios ita reſtituendos: *(tempore, Sed enim, qui in omni re atque in omni Omni vacat laude, is vir illaudatus eſt, Iſque omnium eſt, deterrimuſque ac peſſimus.*

20. Ἴυδα] i.e. *Loquebatur inculpatus vates.*

12. Οὐκ

& item illud;

[22] Ἔνθ' οὔκ ἂν [23] βεβίζοντα ἴδοις Ἀγαμέμνονα δῖον,
Οὐδὲ καταπλώοντ', οὐδ' οὐκ ἐθέλοντα μάχεσθαι.

Epicurus quoque simili modo maximam voluptatem detractionem privationemque omnis doloris definivit his verbis;[24] ὅρον τὸ μεγέθος τῆς ἡδονῆς, ἡ πᾶσα τὸ ἀλγοῦν περιαίρεσις. Eadem ratione idem Virgilius *inamabilem* dixit Stygiam paludem. nam sicut *illaudatum* τὸ laudis στέρησιν, ita [25] *inamabilem*, [26] κατὰ amoris στέρησιν detestatus est. Altero modo *illaudatus* ita defenditur. *laudare* significat prisca lingua nominare appellareque. [27] sic in actionibus civilibus auctor laudari dicitur, quod est nominari. *illaudatus* enim est quasi *illaudabilis*, qui neque mentione aut memoria ulla dignus, neque unquam nominandus est. sicuti quondam à communi concilio Asiæ decretum est, uti nomen ejus, qui [28] templum [29] Dianæ Ephesiæ incenderat, ne quis

21. Οὐκ ἄκοντι] Id est, *non invito volabant*. extat hoc hemistichium Od γ. vs. 494.

22. Ἔνθ' οὔκ ἂν, &c.] Id est.

Tunc neque cernere erat torpentem Agamemnona divum,
Nec pavidum, nec nolentem decernere ferro.

23. Βεβίζοντα] Dormitantem, νυκτάζοντα. Didymus, βεβίζειν κυρίως ἐπὶ μὴ βάσεως προφῆς λέγουσι. atque hinc metaphorice torpentem, negligentem, ἀμελοῦντα.

24. Ὅρον, &c.] Id est, *terminus magnitudinis voluptatum, omnis doloris privatio*. Aldina editio mutila est, cum ita scribit ὅρον τὸ ἀλγοῦν περιαίρεσις. Frobeniani codices perperam ὑπερβαίρεσις ediderunt.

25. *Inamabilem*] Virgilii versus sunt lib. 6. Æneid.

Fata obstant, tristique palus inamabilis unda,
Alligat, & novies Styx interfusa coërcet.

Homerus Od. λ. ἀπερείσια χώεσθαι appellavit.

26. Κατὰ στέρησιν]*Secundum privationem.*

27. *Sic in Actionibus civilibus*] In Jure civili quoque laudare denotat citare, nominatim appellare, ita Pomponius in L. tenetur de Act. Empt. *Si tibi iter vendidero, ita demum auctorem me laudare poteris, si tuus fuerit fundus, qui acquirere servitutem voluerit*. Ita laudare testem in Novellis Marciani appellatur. Vide & Turnebum lib. 2. Adverss. cap. 11. Rationem idem reddit, quod quem quis testem nominabat, una & laudem ejus commemorabat, ne indignus testimonio dicendo videretur. Sed non opus erat hac interpretatione, nam *laudare* simpliciter pro *nominare* dicitur. Vide & Macrobium lib. 5. c. 7. & Nonium in *laudare*.

28. *Templum Dianæ Eph.*] Intelligit tem-

quis ullo in tempore nominaret. Tertium reſtat ex iis, quæ reprehenſa ſunt, quod *tunicam* 30 *ſquallentem auro* dixit. id autem ſignificat copiam denſitatemque auri in ſquamarum ſpeciem intexti. ſquallere enim dictum eſt à ſquamarum crebritate aſperitateque; quæ in ſerpentium piſciumque coriis viſuntur. quam rem & alii, & hic quidem poëta locis aliquot demonſtrat.

31 *Quem pellis*, inquit, *aheneis*
32 *In plumam ſquamis auro conſerta tegebat.*

templū primū, cujus architectus Cherſiphron. Strabo τὸ ὃ νεὼν τὸ Ἀρτεμισίου πρῶτον μὲν Χερσίφρων ἠρχιτεκτόνησεν, εἶτ' ἄλλον ἐπόιησε μείζω, ὡς ὃ τοῦτον Ἡρόστρατος ἐξέκαυσεν, ἄλλοι ἀμείνω κατεσκεύασαν, συνεπιγκάινης τὸ τῇ γυναικείᾳ κόσμῳ, καὶ τὰς ἰδίας οὐσίας. Ἀφθόνως ὃ καὶ τὰς χώρας συνέτιθεν. Quo innuit Cherſiphrona primum templum conſtruxiſſe, alium poſtea majus feciſſe, ultimo poſt incenſum templum ab Heroſtrato novam & meliorem templi ſtructuram fabricatam, collatis tū ex propriis facultatibus tum ex mundo muliebri ſumptibus. Quando itaq; legimus Dinocratem architectum fuiſſe, non de primo, ſed ultimo templo intelligendum, quod longe auguſtius & admirabilius fuit. An de primo, ſecundove, vel tertio Plinius intelligendus, dubium eſt. ultimum intelligendum videtur. audi illum lib. 36. c 14. *Magnificentiæ vera admiratio extat templum Dianæ Epheſiæ ducentis viginti annis factum à tota Aſia. In ſolo id paluſtri fecere, ne terræmotus ſentiret, aut hiatus timeret. Rurſus ne in lubrico atque inſtabili fundamenta tantæ molis locarentur, calcatis eam ſubſtravere carbonibus, dein velleribus lana. Universo templo longitudo eſt trecentorum quindecim pedum, latitudo ducentorum viginti: columnæ centum viginti ſeptem à ſingulis regibus factæ ſexaginta pedum altitudine. Ex iis triginta tres cælatæ à Scopa.* Alibi conſtructum hoc templum quadringentis annis dicit lib. 16. c. 40. Sed pro cccc ibi legendum arbitror ccxx. facili librariorum errore. Templum itaque primum incendit Heroſtratus Olympiade centeſima ſexta, conflagravit ea ipſa nocte qua Alexander Magnus natus eſt. Addam ultimo Vitruvii locum de variis architectis: *primumque ædes Epheſi Dianæ Ionico genere ab Cherſiphrone Gnoſio & filio ejus Metagene eſt inſtituta, quam poſtea Demetrius ipſius Dianæ ſervus & Peonius, dicuntur perfeciſſe.* Hoc itaque templum incenſum, auguſtius dein à Dinocrate reſtauratum. Vide Salmaſ. ad Solin. pag. 814.

29. *Dianæ Epheſiæ*] Cujus ſimulachrum Mucianus juxta Plinium vitigineum, alii ex hebeno eſſe voluerunt. Vitruvius ex cedro, ſicuti & lacunaria. Xenophon ἐκ Ἀγαθοῦ, aureum. Quæ notabilis eſt differentia.

30. *Squallentem auro*] Ita quoque Servius ad lib. 10. Æneid. interpretatur. Squalidum & læve ſive λεῖον apud Lucretium opponuntur. Itaq; ſqualentem auro horrentem, rigidam intellige.

31. *Quem pellis, &c.*] Verſus extant Æneid. 10. vſ. 770. & ſequenti. Cataphractum autem equitem ibi intelligit. Erant enim viri & equi ferro muniti. Egregie Claudianus in Rufinum de lamellis conſutis:

Flexilis

Et alio loco,

Iamque adeo rutilum thoraca indutus ahenis
Horrebat ſquamis.

Accius 33 in Pelopidis ita ſcribit,

Ejus ſerpentis ſquamæ ſquallido auro & purpura prætextæ.

Quicquid igitur nimis 34 inculcatum 35 obſitumq; aliqua re erat, ut incuteret viſentibus facie nova horrorem, id *ſqualere* dicebatur. ſic in corporibus incultis ſquamoſiſque alta congeries ſordium ſquallor appellatur. cujus ſignificationis multo aſſiduoque uſu totum id verbum ita contaminatum eſt, ut jam ſquallor de re alia nulla, quam de ſolis inquinamentis dici cœperit.

CAP.

Flexilis inductis hamatur lamina membris,
Horribilis viſu; credas ſimulachra moveri
Ferrea, cognatoque viros ſpirare metallo,
Par veſtitus equis - - -

Vide & Vegetium lib. 3. c. 22.

32. *In plumam ſquamis*] *In plumam*, id eſt, in ſimilitudinem plumæ. Plumæ autem proprie erant in veſtibus notæ rotundæ ex auro vel purpura inſtar plumarum intertextæ & variatæ. Ita & laminæ rotundæ vel circuli ferri plumæ dicebantur. Sed proprie de veſtibus. Hinc & plumarii dicti. De arte plumandi ita Turneb. lib. IX. c. 25. *Species quædam proprie eſt acu pingendi, cum clavi aut patagia, aut ſegmenta, aut ſenulæ, aut teſſellæ ſic aliæ aliis ſuperaſſumuntur, ut plumam avium referant: unde & plumariorum & plumandi nomen ortum eſt per ſimilitudinem traductum, aut cum ſine aſſumento, acupingendo plumæ avium referuntur.* Quinetiam ad artem textoriam vel inſertiones laminarum refertur. Servius: *plumæ eſt armaturæ ubi in laminam ſe indit.* Conjungit hic poëta ſquamas cum pluma. De ſquama ita Donatus ad hunc locum: *Serpentis eſt & piſcis, quam facit compoſitio naturalis. nam & ordinibus digeſta eſt: & viarum plurimarum impreſſione diſtincta. Quicquid igitur in hanc ſimilitudinem facit artifex, ſquama dicitur. Hæc fit ex minutis laminis invicem ſe retinentibus, & ita digeſtis, ut eſt in avibus pluma.*

33. *In Pelopidis*] Tragœdiæ hoc nomen. Et plures ejuſdem à Grammaticis citantur.

34. *Inculcatum*] Quaſi calcando impreſſum.

35. *Obſitum*] Obductum.

Primore

CAP. VII.

De officio erga patres liberorum : deque ea re ex philoſophiæ libris, in quibus ſcriptum quæſitumque eſt, an ſemper omnibuſque patris juſſis obſequendum ſit.

QUæri ſolitum eſt in philoſophorum diſceptationibus, an ſemper inque omnibus juſſis patri parendum ſit. Super ea re Græci noſtrique, qui de officiis ſcripſerunt, tres ſententias eſſe quæ ſpectandæ conſiderandæque ſint, tradiderunt; eaſque ſubtiliſſime dijudicaverunt. earum una eſt, omnibus quæ pater imperat parendum. altera eſt, in quibuſdam parendum, quibuſdam non obſequendum. tertia eſt, nihil neceſſum eſſe patri obſequi & parere. Hæc ſententia, quoniam [1] primore adſpectu nimis infamis eſt: ſuper ea prius, quæ dicta ſunt, dicemus. aut recte, inquiunt, imperat pater, aut perperam. ſi recte imperat; non quia imperat parendum, ſed, quoniam id fieri jus eſt, faciendum eſt. ſi perperam; nequaquam ſcilicet faciendum, quod fieri non oportet. deinde ita concludunt, nunquam eſt igitur patri parendum, quæ imperat. Sed neque iſtam ſententiam probari accepimus: argutiola quippe hæc, ſicuti mox oſtendemus, frivola & inanis eſt. neque autem illa, quam primo in loco diximus, vera & proba videri poteſt; [2] omnia eſſe, quæ pater juſſerit, parendum. quid enim? ſi proditionem patriæ, ſi matris necem, ſi alia quædam imperarit turpia aut impia. media igitur ſententia optima

[1] *Primore*] Ita & alibi autor noſter loquitur, pro *primo*.

[2] *Omnia eſſe quæ pater juſſerit, parendum*] Magis Latine *parendum omnibus* dicitur. Sed Græcos hic imitatur, qui accuſativo & dativo hic utuntur. Quod Priſcianus quoque diligenter obſervavit. Philoſophorum quoque Græcorum ſententias dum hic exprimit Gellius noſter, etiam eorum loquendi morem imitatur. Statius quoque Papinius in Achilleide ita loquitur,

- - Non adeo parebimus omnia matri,

ita Latine dicitur, *parendum eſt omnia parentibus*. Poſtea Gellius noſter inuſitato quoque modo dixit, *quædam eſſe parendum, quædam non obſequendum*.

3. *Quam*

optima atque tutiſſima viſa eſt; quædam eſſe parendum, quædam non obſequendum. ſed ea tamen, quæ obſequi non oportet, leniter & verecunde ac ſine deteſtatione nimia ſineque opprobratione acerba reprehenſionis declinanda ſenſim & relinquenda eſſe dicunt, 3 quam reſpuenda. concluſio vero illa qua colligitur, ſicuti ſupradictum eſt, nihil patri parendum, imperfecta eſt, refutarique ac dilui ſic poteſt: Omnia, quæ in rebus humanis fiunt, ſicut docti cenſuerunt, aut honeſta ſunt aut turpia. quæ ſua vi recta aut honeſta ſunt, ut fidem colere, ut patriam defendere, ut amicos diligere, ea fieri oportet ſive imperet pater, ſive non imperet. ſed quæ his contraria, quæque turpia & omnino iniqua ſunt; ea ne ſi imperet quidem: quæ vero in medio ſunt, & à Græcis tum 4 ἀδιάφορα tum μέσα appellantur, ut in militiam ire, rus colere, honores capeſſere, cauſas defendere, 5 uxorem ducere, uti juſſum proficiſci, uti accerſitum venire; quoniam & hæc & his ſimilia per ſe ipſa neque honeſta ſunt neque turpia, ſed, proinde ut à nobis aguntur, ita ipſis actionibus aut probanda fiunt aut reprehendenda: propterea in ejuſmodi omnium rerum generibus patri parendum

3. *Quam reſpuenda*] Potius quam reſpuenda. Ita Græci ſæpe μᾶλλον omittunt. Et apud Latinos Plautus, Livius, Tacitus, Tertullianus, denique Juriſconſulti crebro ita loquuntur.

4. *Ἀδιάφορα*] *Indifferentia & media.*

5. *Uxorem ducere*] Poteſt filius propter multas rationes in matrimonio imperium Patris cum omni reverentia detrectare. Multo minus pater filium filiamve ad nuptias cogere poteſt. Huc pertinent in Jure Civili leges l. 134. in pr. ff. de Verb. Oblig. l. 12. & 13. C. de Nupt. l. 21. & 28. ff. de Rit. Nupt. non ſemper itaque parendum patri qui nuptias imperat, ſi turpe, ut Gellius poſtmodum monet, futurum ſit matrimonium, ſi genio ſuo adverſetur, atque ita porro. Vinculum nuptiarum debet eſſe mutua benevolentia. Neque hic imperium admittit amor, ſed pro arbitrio ſumitur. Imperata ut plurimum matrimonia litium fœcundam ſegetem, cauſaſque ſempiternas querelarum movent. Ita tamen ut nulla contumacia adûr, & honeſte detrectet, quod negari honeſte poteſt. Illud obiter notandum jure veteri filiæ ne quidem diſſentiendi à patre poteſtatem fuiſſe integram, cujus rei exempla apud Comicos Hiſtoricoſque habentur: Jure civili ne quidem diſſentiendi ulla poteſtas erat, niſi indignis moribus aut turpem ſponſum & pater elegiſſet l. 12. §. 1. de Sponſal.

6. *Propu-*

Digitized by Google

rendum esse censent; veluti si 5 uxorem ducere imperet aut causas pro reis dicere. quod enim utrumque in genere ipso per sese neque honestum neq; turpe est; iccirco, si pater jubeat, obsequendum est. quid enim? si imperet uxorem ducere infamem, 6 propudiosam, criminosam: aut pro reo 7 Catilina aliquo, aut 8 Tubulo, aut 9 P. Clodio causam dicere. non scilicet parendum. quoniam accedente aliquo turpitudinis numero desinunt esse per sese hæc media atque indifferentia. non ergo integra est propositio dicenda: aut honesta sunt quæ imperat pater aut turpia: neque 10 ὑγιὲς νόμιμον διεζευγμένον videri potest. deest enim disjunctioni isti tertium: aut neque honesta sunt neque turpia. quod si additur: potest ita concludi: nonnunquam est igitur patri parendum.

CAP.

6. *Propudiosam*] Cujus turpitudo omnibus pudorem injiceret. Festus, vel potius ex Festo Paulus: *propudium dicebant, cum maledicto nudare turpitudinem volebant, quasi porro pudendum. quidam propudium putant dici, à quo pudor & pudicitia procul sint.* Propudia hominum Græci καθάρματα appellabant juxta Scaligerum. Proprie tamen καθάρματα appellabantur homines scelerati & piaculares, exitio devoti, quique execrationibus obruti ad avertendam Deorum iram mactabantur.

7. *Catilina*] De quo vide Sallustium, & Ciceronis Orationes.

8. *Tubulo*] Antiquæ editiones *C. Bibulo*. H. Stephanus *Tubulo*. quem postrema editio sequitur. Perperam autem *C. Bibulo* ponitur, quis enim iste Bibulus tam insigniter improbus, ut inter Catilinas & Clodios meruerit censeri nam de Bibuli gente nihil tale quod meminerim ipse, vetus historia suppeditat. Scribo igitur *aut L. Tubulo*. Intelligo Tubulum illum qui paulo supra Ciceronem prætor fuit, homo tam projecte improbus, ut ejus nomen, non hominis, sed vitii esse videretur, ausa erroris fuit, quod forte ψεύστην aliquod *Bubulo* habuit. LIPS. *in antiq. lect.*

9. *P. Clodio*] Qui libidinibus fœdis infamis tres sorores per incestum polluit, & muliebri veste sacra bonæ Deæ & pulvinaria stupro contaminavit. Vide Ciceronem Orat. de Haruſp. Resp. & pro Milone.

10. Υγιὲς νόμιμον] Id est, *Sanum, legitimum, si junctum.* Putat H. Stephanus particulam copulativam omissam hic esse. Neque enim Græci hæc adjectiva sine illa copula conjungunt, sicut Latini aliquando conjungunt. Lege igitur ὑγιὲς καὶ νόμιμον.

Digitized by Google

CAP. VIII.

Quod parum æqua reprehenſio Epicuri à Plutarcho peracta ſit in ſyllogiſmi diſciplina.

PLutarchus [2] ſecundo librorum, quos de Homero compoſuit, imperfectè atque præpoſterè atque inſcitè ſyllogiſmo eſſe uſum Epicurum dicit: Verbaque ipſa Epicuri ponit: [3] ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. τὸ μὲν ἀλγεῖν ἀναισθητεῖ. τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. nam prætermiſit, inquit, quod in prima parte ſumere debuit: [4] ὁ θάνατος ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις. tum deinde eodem ipſo quod omiſerat, quaſi poſito conceſſoque ad confirmandum aliud utitur. progredi autem hic, inquit, ſyllogiſmus niſi illo priùs poſito, non poteſt. Vere hoc quidem Plutarchus de forma & ordine ſyllogiſmi ſcripſit. nam ſi, ut in diſciplinis traditur, ita colligere & ratiocinari velis: ſic dici oportet; [5] ὁ θάνατος ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις. τὸ δὲ διαλυθὲν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. διάλυσις δὲ ἐστὶ τὸ διαλυθῆναι. οὐκ ἄρα ἐστὶ τὸ διαλυθὲν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. τὸ δὲ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ. οὐκ ἄρα ἐστὶ τὸ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, οὐκ ἄρα ἐστὶ τὸ ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς.

Plutarchus, &c.] Epicurũ Dialectices imperitum fuiſſe, ac putaſſe omnem operam in ſpinoſis illis quæſtionibus ludi notum eſt. Itaque artis ignoratione crebro fluctuabat, atq; id concludebat, quod neutiquam ex præmiſſis ſequeretur. Neque hic reſte Epicurum defendit Gellius, qui intellexiſſe non videtur, quid in eo reprehenderetur. Neque enim difficile eſt conjicere, ita eum à Plutarcho reprehenſum, ut & ab eruditiſſimo Ariſtotelis interprete Alexandro Aphrodiſienſi reprehenditur: cujus hæc ſunt ex commentario in primum Topicorum: τοιοῦτος καὶ ὁ περὶ τοῦ θανάτου ὑπὸ Ἐπικούρου λόγος εἰρημένος. ὁ γὰρ οὐκ ἔστι τοιοῦτον οἷόν τε ἐστὶν, τὸ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ, τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, συνάγει τὸ, ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, ὡς αὐτὸς ἡγεῖται), ἀλλ' ὅτι τὸ διαλυθὲν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. ἀλλ' οὐδὲ ὁ θάνατος τὸ διαλυθῆναί ἐστιν, ἀλλ' ἡ διάλυσις. οὐκ ἴσμεν δὲ ὁ λέγει τὸ διαλυθὲν, ἀναισθητεῖν, καὶ τὸ, τὴν διάλυσιν μηδὲν ἀναισθητεῖν. Vide Muretum lib. 12. Var. c. 16.

2. *Secundo librorum*] Græci ita loquuntur, Latini *secundo Libro*.

3. Ὁ θάνατος οὐδὲν] Id eſt, *Mors nihil ad nos, nam diſſolutum non ſentit. quod autem non ſentit nihil ad nos pertinet.*

4. Ὁ θάνατος] Id eſt, *Mors animæ & corporis diſſolutio.*

5. Ὁ θάνατος ψυχῆς] Id eſt, *Mors anima & corporis diſſolutio. Quod diſſolutum eſt non ſentit. Quod autem non ſentit nihil ad nos.*

Ὁ δὲ,

λυθὲν ἀναισθήσει. τὸ γὰρ ἀναισθήσιον οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. Sed Epicurus, cuicuimodi homo est, non insciti videtur partem illam syllogismi prætermisisse. neque id ei negotium fuit syllogismum, tamquam in scholis philosophorum cum numeris omnibus & cum suis finibus dicere. & profecto, quia separatio animi & corporis in morte evidens est, non est ratus necessariam esse ejus admonitionem, quod omnibus prorsus erat obvium. sicuti etiam quod conclusionem syllogismi non in fine posuit, sed in principio: nam id quoque non imperite factum quis non videt? apud Platonem quoque multis in locis reperias syllogismos repudiato conversoque ordine isto, qui in docendo traditur, cum eleganti quadam reprehensionis contentione positos esse.

6. *Cuicuimodi*] Ita & Cicero loquitur, vulgo *cujusmodi*.

CAP. IX.

Quod Plutarchus evidenti calumnia verbum ab Epicuro dictum insectatus sit.

IN eodem libro idem Plutarchus eumdem Epicurum reprehendit, quod verbo usus sit parum proprio & alienæ significationis. ita enim scripsit Epicurus: [1] ὅρος δὲ μεγέθους τῆς ἡδονῶν, ἡ παντὸς δὲ ἀλγηδόνος ὑπεξαίρεσις. non, inquit, παντὸς δὲ ἀλγηδόνος, sed παντὸς δὲ ἀλγεινοῦ dicere oportuit. detractio enim significanda est doloris, inquit, non dolentis. Nimis minute ac prope etiam subfrigide Plutarchus in Epicuro accusando [2] λέξεις τηρεῖ. [3] has enim curas vocum verborumque elegantias non modo non sectatur Epicurus, sed etiam insectatur.

CAP.

ὅρος.] Vide supra. p. 124.

2. Λέξεις τηρεῖ] Salmasius emendat λεξιθηρεῖ, id est, verba aucupatur. Apud Epiphanium λεξιθηρεῖν sæpe hoc significatu legitur, qui & λεξιθῆραι multis locis verborum aucupes appellat, & qui omnia πρὸς λέξιν accipiunt. Vide Salm. ad Solin. p. 1267.

3. *Has enim curas vocum*] Juste tamen à Plutarcho reprehenditur. Cujus enim stuporis est confundere id quod dolorem excipit ac patitur, cum eo

quod dolorem facit? Neque Gellius rectè defendit Epicurum, quod curas vocum, verborumque elegantias non modo non ſectetur verum etiam inſectetur. Hoc enim noſtra nihil intereſt quid ille ſectetur aut inſectetur. Sed qui tam ſæpe monuerat, diligenter videndum eſſe, quæ vis quæq; notio unicuique voci ſubjecta eſſet, tam negligens eſſe in loquendo non debuit, ut aliud ſentiret, aliud diceret. Neque ſi Epicuro eſſe negligenti licuit, cauſa ulla eſt cur aliis diligentibus eſſe non liceat. *Muret. Var. Lect. lib.* 11. *cap.* 16. Poteſt tamen quis Epicurum excuſare quod uſus ſit figura, quam Græci ἐνάλλαγὴν vocant, quando pars orationis pro altera parte ſumitur. *Moſell.*

CAP. X.

Quid ſint faviſſæ Capitolinæ: & quid ſuper eo verbo M. Varro Servio Sulpicio quærenti reſcripſerit.

1 SErvius Sulpicius juris civilis auctor, vir bene litteratus, ſcripſit ad M. Varronem: rogavitque ut reſcriberet quid ſignificaret verbum, quod in 2 cenſoriis libris ſcriptum eſſet. id erat verbum: *faviſſæ Capitolinæ.* Varro reſcripſit, in memoria ſibi eſſe, quod 3 Q. Catulus curator reſtituendi

Servius Sulpicius] Præter omnes bonarum rerum diſciplinas, in Jure civili eruditionis Principem hunc Cicero & Quintilianus agnoſcunt. Quæſtura, prætoria & conſulari dignitate functus eſt. Conſulem fuiſſe cum M. Marcello Florus in Epitome Liviana CVIII Dio, Plutarchus teſtantur, quo tempore bellum civile inter Cæſarem & Pompejum ortum eſt. Valerius Max. lib. 1. c. 6. cum C. Volumnio conſulem fuiſſe refert, ſicuti etiam Livius lib. 2. Statuam illi pro roſtris poſitam, cum in Legatione ad M. Antonium vita functus eſſet Pomponius l. 2. de Orig. Jur. affirmat. Ejus ſtatuæ decernendæ maxime auctor fuerat Cicero, cum inſcriptione, quod propter Rempubl. mortem obiiſſet. Centum prope & octuaginta libros teſte Pomponio ſcripſit. Varii in Jure civili citantur, tum etiam à Grammaticis. A. Gellius hoc loco, uti & Feſtus, & lib. 4. c. 1. & 4. illum laudant. Vide quoque Ciceronem libr. de Clar. Orat. & Labitti & Ant. Auguſtini indices legum.

2. *Cenſoriis libris*] Quibus cives Romani in ſua tribu, claſſe, centuria, item facultates æſtimabantur; & quia cenſorum munus templa, & opera publica tueri, ideo in iisdem *faviſſæ Capitolinæ* mentio facta. De tabulis cenſoriis earundemque cuſtodia vide Dionyſium Halycarnaſſeum.

3. *Q. Catulus, &c.*] Notandum quatuor in monte Tarpejo vel Capitolino fuiſſe Capitolia. Primum Tarquinius Priſcus ſtruere cæpit, ſed nepoti Superbo morte præventus abſolvendū reliquit, quanquam Servium Tullium aliquid addidiſſe Tacitus referat. Neque tamen à Tarquinio Superbo dedicata hæc ædes. Pulſis Regibus Horatius Pulvillus conſul dedicavit. Capitolium hoc Tarquiniorum ita deſcribit Dionyſius: *Situm eſt in alta crepidine, habetque in ambitu octo jugera, ſic ut latera ſingula* 200. *fere pedum ſint, exigua latitudinis & longitudinis differentia, niſi quod iſta illam vincit vix pedibus quindenis.*

Digitized by Google

tuendi Capitolii dixisset: Voluisse se aream Capitolinam deprimere, ut pluribus gradibus 4 in ædem conscenderetur,

denis. Qua parte frons ejus meridiem spectat, triplici columnarum ordine circumcingitur, ab aliis lateribus duplici. In ipso sunt tres cellæ ex ordine, à lateribus communione parietum clausæ. Media est Iovis, utrinque altera Iunonis, altera Minervæ sub eodem laquari eodemque tecto. Centum illud templum adibatur gradibus superbe admodum. Hoc primum templum bello Syllano civili periit custodum negligentia. Alterum Sylla instruxit, verum ut ipse apud Plinium fatetur, hoc felicitati suæ defuit, quod non potuerit dedicare; Lutatius namque Catulus, dedicavit nomenque suum inscripsit. Illud iterum arsit civili bello Vitelliano, Vespasianus reparavit iisdem vestigiis & nomen inscripsit. Quartum Domitianus restauravit. Quod ad ornatum pertinet in illo Tarquinii Capitolio ænea limina, & trium mensarum argentea vasa in cella Jovis, Jovemque in culmine cum quadrigis aureis Ædiles posuerant: item clypea inaurata. Post Carthaginem everlam laquearia inaurata fuerunt, id est, totum illud internum cœlum & cameratio. Illud Catuli fastigiatis supra tectis auro, quo fulgens praluxit Capitolium. Catulus enim primus tegulas æreas Capitolii inauravit. Sane hoc magnificum & vere splendidum fuit; & quis ille fulgor, Sole irradiante? Fuit & ad firmitatem aptum æs, & contra æruginem aut rubiginem valuit inductum aurum. Cæteta donorum & ornamentorum varia, Coronæ aureæ, Victoriæ aureæ, candelabra, vasa, & quæ tu tibi subjicias. Illud omnino observandum, omnibus his detractis, ex Ægyptiaca præda alia victorem Augustum reposuisse; detractis ex SC. ut tam multis his novis & melioribus locus fieret. Id vero ipsum tempus fuit, quo una donatione in cellam Jovis Capitolini contulit 16000 pondo auri (id est, Philippicorum 1600000.) & quingenties HS. in gemmis, id est, 12500000. Philipp. Quid censes in duas alias collatum? nam & eas sua dona accepisse Dio disertim dicit. Pleraque tamen horum periere incendiis. Sub Domitiano quæ & quanta fuerint, ex Plutarchi verbis suspicemur: qui ait, in solam inaurationem privatum omnem modum excedentes opes impensas, nempe supra 12000. talentorum. Ea sunt nobis 7200000. Philippæorum, sive 7. milliones; & quod excedit. Tanti igitur inauratio, quæ fuit non in lacunaribus solum, sed in tegulis æreis, ut illo Catuli. Nec tecta modo inaurata, sed ipsæ fores auratæ, & crassis laminis obductæ, quæ mansere ad Honorii Imperatoris ævum. Tunc in pecuniæ inopia Stilico mandasse perhibetur, ut fores in Capitolio Romano, quæ auro magni ponderis erant obductæ, laminis iis spoliarentur. Cur autem qui hoc facere jussi erant, id agerent, in parte forium scriptum repererunt: *Infelices Reges servantur.* Quod eventus docuit; nam Stilico paulo post infeliciter periit. *Lipsius.*

4. *In ædem*] Ita bene emendat Salmasius, vulgo *in eandem.* Quid enim hoc esset, *aream deprimere ut pluribus gradibus in eam conscendatur?* Area extra templum est sub dio, ut area Capitolii, area Fori Trajani, area Vulcani, area Palatina. Vetus liber habet: *In eadem conscenderetur.* Omnino scribendum in *ædem.* Hoc defuisse magnificentiæ Capitolii dicit Tacitus, quod non satis esset altum. Huic vitio seu defectui mederi voluit Catulus deprimendo aream templi, ut pluribus gradibus in ipsum templum conscenderetur, suggestusque ejus eo pacto altior appareret, & dignior fastigii magnitudine, sed prohibitus est id facere

tur, ſuggeſtuſque pro faſtigii magnitudine altior fieret: ſed facere id non quiſſe, quoniam 5 faviſſæ impediſſent. id eſſe cellas quaſdam & 6 ciſternas, quæ in 7 area ſub terra eſſent: ubi reponi ſolerent ſigna vetera, quæ ex eo templo collapſa eſſent, & alia quædam 8 religioſa 9 è donis 10 conſecratis: at

faviſſis illis ſubterraneis, quæ aream occupabant. *Salmaſ. ad Solin. pag.* 1211.

5. *Faviſſæ*] Fruſtra laborat Varro ex Valerio Sorano, qui faviſſas olim faviſſas dictas arbitratur, quod in his fiata pecunia reconderetur. Faviſſæ quaſi foviſſæ, à fovea; Sicut Fabii poſtea appellati, qui Calcis Fovii. Ab antiquo fovo, vel foveo, (pro quo & faveo veteres dixere, ſicut pro fovea favea) quod eſt cavo, fodio: foviſſa, ut à vibro vibriſſa, poſtea faviſſa. *Salm.* O in pinguius *a* facile mutatur. Sicut nonnulli Belgæ *a* tanquam *o* pronunciant, & vice verſa. Apud Græcos Latinoſque multa exempla occurrunt. Uti Dores ἵκαμι pro ἵκομαι dicunt: πρᾶτος pro πρῶτος, ἦν pro ἦν. Quin etiam ita ſæpe in Latinis verbis occurrit, quæ derivantur à Græcis. Lancea à λόγχη, parapſis à paropſis, paſco à βόσκω, atque ita innumeris aliis. Faviſſæ itaque vel foviſſæ, quas græci θησαυρὸς appellabant, erant foveæ vel ſpeluncæ ſubterraneæ, quæ lapide impoſito claudebantur. De theſauris illis ita Plutarchus in Philopœmene: ὁ μὲν ἀλλὰ κομίσαντες αὐτὸν εἰς τὸ καλούμενον θησαυρὸν, εἴκημα κατάγειον, ὅτι φῶς ἔξωθεν ὅτι θύρας ἔχει, ἀλλὰ μεγάλῳ λίθῳ ἐπικειμένῳ καλυπτόμενον, ἐνταῦθα κατέθεντο. Quæ verba ita expreſſit Livius lib. 39. ex Polybio, ex quo Plutarchus poſtea hauſerat, *Admonent deinde quidam, eſſe theſaurum publicum ſub terra, ſaxo quadrato ſeptum, ea vincta demittitur & ſaxum ingens, quo operitur machina, ſuperimpoſitum eſt.* Varro quoque lib. 6. de Ling. Lat. eodem modo theſaurum poſuit pro faviſſa: *Sed quod Delphis in ade foramen ad latus eſt quoddam theſauri ſpecie, quod Græci ὀμφαλὸν dixerunt.* Vide Scalig. ad Feſtum & ſupra pag. 103. ubi de theſauro orcino egimus.

6. *Ciſternas*] Hæ proprie dicuntur putei ſepti, quæ aquam continebant. Faviſſæ autem erant cellæ ciſternis ſimiles. Atque ita hic locus intelligendus: cellas enim & ciſternas conjunxit auctor noſter. Aliquando tamen & faviſſæ ciſternæ templi dicebantur, in quibus aqua continebatur. Audi Feſtum: *Faviſſæ locum* (legitur quoque *lacum*) *ſic appellabant, in quo aqua erat inclusa circa templa.* & addit, *ſunt qui putant faviſſas eſſe in Capitolio cellis ciſterniſque ſimiles, ubi reponi erant ſolita ea, quæ in templo vetuſtate facta erant inutilia.*

7. *Area*] Locus erat vacuus & purus circa Capitolium.

8. *Religioſa*] Aliter, *religioſe*. generali hujus vocabuli *religioſi* appellatione etiam ſacra contineri religionis nomen arguit. In jure ſtrictius ſumitur, & locum denotat, ubi mortuus ſepultus aut humatus eſt, quæ ſignificatio etiam apud Feſtum occurrit. Si *religioſe* ſervetur, intellige rite per Pontificem dona conſecrata.

9. *E donis*] Antiquæ editiones legunt, *donariis conſecratis*. Per donaria putat Laurentius Valla ipſa dona quæ diis offeruntur intelligi. Secus atq; Servius qui ad illũ verſum Virg. 3. Georg.

Imparibus ductos alta ad donaria curru.

ita

at deinde eadem epiſtola negat quidem ſe in litteris inveniſſe cur faviſſæ dictæ ſint: ſed [11] Q. Valerium Soranum ſolitum dicere ait, quos theſauros Græco nomine appellaremus, priſcos Latinos *flaviſſas* dixiſſe: quod in eos non rude æs argentumque, ſed flata ſignataque pecunia conderetur. conjectare igitur ſe detractam eſſe ex eo verbo ſecundam literam, *& faviſſas* eſſe dictas cellas quaſdam & ſpecus, quibus æditui Capitolini uterentur ad cuſtodiendum res veteres religioſas.

ita ſcribit: *Donaria proprie loca ſunt in quibus donaria ponuntur Deorum, abuſive templa. Nam ita & pulvinaria pro templis ponimus; quum ſint proprie lectuli, qui ſternuntur in templis, ſupervenientibus plerisque conſecrarunt.* Valla reprehendit immerito Servium, quanquam impropriè donariorum nomine ipſa dona accipi quoque videantur, quæ diis dicata & conſecrata ex tholis, parietibus aut columnis ſuſpendebantur. Ita Macrobius lib. 3. Saturn. *Ornamenta vero ſunt clypei, coronæ, atque hujuſmodi donaria.* Proprie itaque ſunt loca, in quibus dona Diis conſecrantur. Audi quoque C. Frontonem: *Donum quod Diis datur. Inde ubi dona ponuntur donarium.* Dubitat Badius an non legendum ſit *conſecrata*, ut ita legatur, *& alia quædam religioſe donaria conſecrata.* Si conſecratis legatur, intelligit *in donariis conſecratis.*

10. *Conſecratis*] Dona vel donaria rite per Pontificem conſecrabantur more majorum per Pontifices. Et quia poſtmodum Principes Pontificum nomen aſſumſere, teſte Dione lib. 53. inde illud quoque jus uſurparunt l. 9. D. A.R. D. l. 8. de Relig. & ſumpt. fun. l. ult. ut in poſſeſſ. Legat. niſi hoc ita intelligendum, ut Principum auctoritate Pontifices conſecrarent, ſicut olim per legem Papiriam non licebat rem ullam ſine injuſſu populi conſecrare, ut teſtatur Cicero pro Domo. De ritu veteri conſecrandi vide Alex. ab Alex. 6. Gen. Dier. cap. 14. & Connan. 3. Comm. 1.

11. *Q. Valerium Soranum*] Vide Gyraldum de Poetis Antiqnis.

CAP. XI.

De Siccio Dentato egregio bellatore multa memoratu digna.

[1] L. Siccium Dentatum, qui trib. plebi fuit, Sp. Tarpejo, [2] A. Haterio conſulibus, ſcriptum eſt in 3 libris annalibus,

L. *Siccium Dentatum*] Apud antiquos ſcriptores modo Siccius, modo Sicinius appellatur. Ita cum princeps editio Solini ceteræque omnes ſcripti editique libri, Sicinium legerent, maluit Delrius *Siccium* edere, quia eum ita vocet Dionyſius: quaſi non & multi *Sicinium*. Ita etiam alibi legitur in omnibus Solini exemplaribus: *quantum inter milites Sicinius aut Sergius.* Valerius Maximus *Sicinium* etiam appellat. nec aliter eum antiquæ Gellii editiones indigitant, nam in novitiis repoſuerunt *Siccium*. Plinii meliores libri

bus, plus, quam credi debeat, ſtrenuum bellatorem fuiſſe: nomenque ei factum ob ingentem fortitudinem: appellatumque eſſe Achillem Romanum. is pugnaſſe in hoſtem dicitur 4 centum & XX præliis; cicatricem 5 averſam nullam, 6 adverſas quinque & XL tuliſſe: 7 coronis eſſe donatus aureis octo, obſidionali una, muralibus tribus, civicis XIV. 8 torquibus tribus & LXXX. 9 armillis plus centum LX. 10 haſtis

libri *Sicium* nominant duobus locis. Fulgentio de priſco ſermone, ex Varrone *Sitium* pro *Siccium*. Apud Feſtum in voce *obſidionalis* etiam vocatur *Sicinius*. & apud Ammianum Marcellinum, duobus locis. ita enim veteres libros Marcellini habere notarunt eruditi. At Plinii meliores libri *Sicium* nominant lib. 22. cap. 4. mentio apud Livium lib. 3. L. Sicii fortiſſimi viri, qui in Sabinis per inſidias à ſuis obtruncatus eſt, fraude decemvirorum, quod in eorum invidiam ſermones ad populum ſereret de creandis Tribunis plebi. Hic ipſe L. Sicius Dentatus. At lib. 6. idem meminit L. Sicinii Tribuni plebis. Sane gens Romæ *Sicia* fuit, & *Sicinia*. Titus Sicinius Sabinus conſul fuit, cum G. Aquilio Tuſco. *Salm.*

2. *Haſtis*] Vulgo corrupte, *A. Thermo.*

3. *Libris annalibus*] Aliter, *Annalium*. Vide Varronem & Solinum: complura quoque de illo Dionyſius Halycarnaſſeus & Plin. lib. 22. Hiſt. Nat. c. 5.

4. *Centum & xx.*] Ita & Appianus. Major numerus apud Plutarchum.

5. *Averſam*] In tergo, corpore ab hoſtibus averſo, ut fugientes ſolent.

6 *Adverſas*] In pectore.

7. *Coronis aureis*] Militares coronæ variæ erant, quarum nobiliſſimas recenſet Gellius lib. v. Noct. Attic. triumphalem, obſidionalem, civicam, muralem, caſtrenſem, & navalem. De quibus ſuo tempore acturi ſumus. Vide Vegetium, & ad illum Stewechii Annotat. item Polyb. lib. 6. Livium lib. 7. Tertullianum de Corona militis aliosque autores. Novum genus coronarum à Caligula inventum, quas ipſe Solis, Lunæ, ſiderumque ſpecie diſtinxit & exploratorias appellavit, ut teſtatur Suetonius in ejus vita cap. 4. 5. Coronas illas aureas primus Poſthumius Dictator contulit. Vide Plin. lib. 32. c. 2.

8. *Torquibus tribus & LXXX*] Valerius Maximus CLXXXIII. Sed delendus numerus centenarius ex Gellio reliquiſque auctoribus. torques autem à torquendo dici videntur, quod eſſent circuli torti, στρεπτοὶ. Unde quia torques ex annulis aut catellis plexæ erant, catellæ quoque dicebantur. Erant autem juxta Vegetium Torquati duplares & ſimplares. Duplares dicebantur, qui ob virtutem duplas conſequebantur annonas, ſimplares quibus una & ſemis annona tribuebatur.

9. *Armillis plus centum & LX.*] Ita & Valerius Maximus. Sed Fulgentius lib. de Priſco ſermone CXL. poſuit. Sed reſtituendum eſt CLX. facili tranſpoſitione literarum. Idem quoque ſingulari certamine centies & vicies pugnaſſe refert, prælia hic vocat auctor noſter, ſingularia non addit. Porro quales fuerint armillæ deſcribit Feſtus: *armillas ex auro quas viri militares ab Imperatoribus donati gerunt, dictas eſſe exiſtimant, quod antiqui humeros cum brachiis armos vocabant. Unde arma ab his dependentia ſunt vocata.* Brachialia vocata Livio lib. 37. c. 7. unde corrupte inter ornamenta mulierum Bracelettæ appellantur.

10. *Haſtis*] Puris nimirum ſine ferro,

ſtis duodeviginti,[11] phaleris item donatus eſt quinquies vicieſque. Spolia ([12] militaria dona) habuit multijuga: in his [13] provocatoria pleraque, triumphavit cum imperatoribus ſuis triumphos novem.

CAP.

ro, quæ virtutis cauſa donabantur. Vide Feſtum in voce *haſta*, & *optionatus*. Servium & Donatum ad lib. 6 Æneid. ℣. 760. Inſcriptiones antiquæ: DONATO. HASTIS. PURIS. V. VEXILLIS. VIII. CORONIS. MURALIBUS. II. VALLARIBUS. II. Apparet ex hoc loco etiam vexilla fuiſſe inter dona militaria. Ita Octavianus M. Agrippæ poſt navalem victoriam in Cilicia cæruleum vexillum donavit, ut teſtatur Suetonius. Item cornicula donabantur argentea. Liv. lib. 10. Veſtes quoque pretioſæ, ſaga, tunicæ, pecunia ex præda, atque ita porro.

11. *Phaleris*] Phaleræ erant ornamenta equorum in fronte. ἀπὸ τῶν κόσμων τῶν ἐπὶ μέτωπον τῶν ἵππων Etymologus vocavit. Græcis quoque φάλαρα dicuntur: gloriabantur admodum milites talibus muneribus. Hinc in antiqua inſcriptione, DONIS. DONATO. AB. DIVO. TRAJANO. AUG. TORQUIBUS. ARMILLIS. PHALERIS. BELLO. PARTHICO. Item mentio horum donorum in nummis.

12. *Spolia*] Vulgo, *Populi*. Salmaſius Gellium corruptum eſſe arbitratur. Neque enim Populus ſed Imperator exercitus militibus, qui fortiter ſe geſſerant, illa dona diſtribuebat. Deinde de donis militaribus jam egerat autor noſter. Verba itaque illa, *militaria dona*, gloſſema ſapiunt. Salmaſius itaque ſic emendat hunc locum: *ſpolia habuit multijuga; in his provocatoria pleraque*. Ita & Valerius ſcribit: *Quatuor & viginta ſpolia ex hoſtibus retuliſſe, quorum in numero octo fuiſſe, cum quibus inſpectante utroque exercitu ex provocatione dimicaſſet*. Plinius octies ex provocatione victorem fuiſſe Siccium refert. reſtituendum itaque hic *Spolia*, quæ erant cæſorum hoſtium. Ita Salmaſius. ſed quid ſi antiqua lectio ſervetur? ita ut per multijuga dona populi intelligatur pecunia, captivi ex præda. Plinius certe ex fiſco æs, x. captivos, & x x. boves accepiſſe Siccium commemorat. Prædam illam diſtribuebat Populus, cum in ærarium publicum redacta eſſet. Illud x. ad pecuniam referendum, ut decem millibus æris à Populo donatum fuiſſe voluerit. Pro viginti ſimul bubus, Pliniani quidam libri legunt, *viginti millibus*. Unde Salmaſius totum locum ita legit, *E fiſco æris x. capti æris xx. millibus*. Veteri utique Romanorum inſtituto Dux vel Imperator in prædam poteſtatem non habebat, verum eam à quæſtoribus urbanis vendi ſolitam, pecuniamque in ærarium redigi Gellius noſter teſtatur lib. 13. c. 23. Unde & Siccius T. Romulium accuſavit, quod Æquis profligatis magnam prædam vendidiſſet. Condemnati Romulius & C. Veturius collega ejus. Vide Liv. lib. 3.

13. *Provocatoria pleraque*] Octies ex provocatione victor fuit teſte Plinio.

CAP. XII.

Conſiderata perpenſaque lex quædam Solonis ſpeciem habens primorem iniquæ injuſtaque legis, ſed ad uſum emolumentumque ſalubritatis penitus reperta.

IN legibus 1 Solonis illis antiquiſſimis, quæ Athenis 2 axibus ligneis inciſæ ſunt, quaſque latas ab eo Athenienſes, ut ſempiternæ manerent, pœnis & 3 religionibus ſanxerant, legem eſſe Ariſtoteles refert ſcriptam ad hanc ſententiam: Si ob diſcordiam diſſenſionemque ſeditio atque diſceſſio

1. *Solonis*] Vide Plutarchum in vita Solonis, & Diogenem Laërtium.

2. *Axibus ligneis*] Plutarchus ξυλίνους ἄξονας appellat. Pollux tamen χαλκοὺς sive χαλκοῦς nominat. Æreis tabulis incisas leges Diogenes Laërtius quoque tradidit. Harpocration quoque cum Plutarcho facit. Hos autem axones ligneos quadratos fuisse veteres Grammatici testantur: eidem in Prytaneo asservabantur, quorum reliquias ad suam ætatem pervenisse commemorat Plutarchus. Inter ἄξονας & κύρβεις differentiam constituunt veteres, quidam quoque confundunt. Ἄξονες quibusdam erant τετράγωνοι, sive quadranguli, κύρβεις πῖσμα, ut refert Harpocration ex Polemone ἐν τοῖς πρὸς Εὐφορίωνα. Cæterum aliis ἄξονες triangulares fuere, ut ex eodem Harpocratione liquet. Ammonius Grammaticus privatorum leges ἐν ἄξοσι conscriptas fuisse affirmat, publicas, & quæ ad sacra Deorum & festa pertinebant κύρβεις continuisse. Similia & Suidas, qui tamen addit pœnas delinquentium iis comprehēsas fuisse. Eosdemque lapideas stelas vel columnas fuisse ex Apollodoro de Diis, & Aristotele in Politicis probari potest. Hesychius κύρβεις τρίγωνοι στῦλοι ἢ ξύλινοι ἄξονες appellat, ἐν οἷς παλαιὸν οἱ νόμοι κατεγράφοντο, Id est, *trigonam columnam, vel lignenum axonem, in quo legis olim conscribibantur.* Videndus & Plutarchus in Solone, & Aristophanis scholiastes in Aves. sed ad rem. Axibus itaque ligneis leges Athenienſium inciſas fuiſſe commemorat hic Gellius noſter. Veteres libri pro *axibus*, etiam *axoribus* legunt. Sicut antiqui quoque declinarunt. Quinetiam aſieres & axeres dicuntur.

3. *Religionibus*] Religioſo juramento. Solon enim adegit Senatum in leges ſuas jurare, & poſt Senatum ſingulos Archontes, addita pœna ut ab iis recedens Apollini Delphico ſtatuam auream ponderē ſibi patem poneret. Quin & Populum Athenienſem obligavit, ut in annos centum leges ſervaret. Atque hæ leges tantæ auctoritatis fuere, ut ne tyrannus quidem Piſiſtratus eas abolere in animum induxerit ſuum. Et quanquam xxx. tyranni illas aboleverint, poſt paucos tamen annos ejectis illis iterum reſtitutæ ſunt, & per multa ſæcula viguerunt. Et quamdiu illæ in pretio, tamdiu floruit Athenienſis Reſpub. vide Petitum de Leg. Attic. & A. Thyſii Memor. vet. Rerumpubl. ubi de Rep. Athen. agit.

4. *Exul*

Digitized by Google

ceſſio populi in duas partes fieret, & ob eam cauſam irritatis animis utrimque arma caperentur, pugnareturque, tum qui, in eo tempore in eoque caſu civilis diſcordiæ, non alterutræ parti ſeſe adjunxerit, ſed ſolitarius ſeparatuſque à communi malo civitatis ſeceſſerit, is domo, patria, fortunisque omnibus careto : 4 exſul extorriſque eſto. Quum hanc legem Solonis ſingulari ſapientia præditi legiſſemus : tenuit

4. *Exul extorriſque*] Plutarchus de Sera numinis vindicta, ἄπιμος ſive ignominioſum vel infamem illum eſſe dixit, & φιλόπατριν νόμον eſſe affirmat. Laudat tamen in Solone hanc legem, quod inſtituta ſit, ne ſine ullo in Remp. amore privata quis publicis anteponat. Itaque iis qui pro Re.. meliora ſectabantur conſilia ſe adjungere oportebat. Hinc Lyſias in Oratione, cujus eſt πρὸς φίλωνα δοκιμασίας, Philonem ἄπιμον probat, quod a.i.ctis reipus defuiſſet Reip. cum inquilinis illi legi eſſent obnoxii. Quod quidem in iis admitto civibus, qui auctoritate inter ſuos pollent, & qui non ſedi tioni alendæ, ſed ſulciendæ concordiæ partem honeſtiorem eligunt. Sed ut paſſim omnes hac lege tenerentur, jure iniquum arbitror. Quid enim? homines quieti, & qui nihil rerum novarum quarunt, qui ſeditionibus ſe non immiſcent, fortunarum, ut Gellius hic teſtatur, jacturam ideo patientur, vel extorres in exilium agentur? Et quid ſi juſtitiæ cauſæ non appareat, cui potiſſimum parti quis ſe adjicere debeat? Ubi civiles diſcordiæ gliſcunt, aliquid ex iniquo utraque pars utplurimum habet. In præcipiti civilium tumultuum fortuna eſt, neque melior ſemper pars victrix eſt. quid opus eſt in lubrica caſuum ſe demittere? Audi Ciceronem lib. 10. Epiſt. ad Attic. Epiſt. 1. *Ego vero Solonis, populares tui, ut puto etiam mei, legem negligam, quæ capite ſanxit ſi qui in ſeditione non alterius utrius partis ſuiſſet.* cum dicit Cicero *capite ſanxit* non videtur intellexiſſe ultimum ſupplicium, ſed exilium; ut Gellius noſter. Sicut in Jure civili ita intelligitur, L. licet 103. de V. S. Ἄπιμος autem, ut ſupra monuimus, cum fuiſſe, qui legem hanc non obſervaret Plutarchus refert. Exules quidem ἄπιμοι cenſebantur. Sed non omnes ἄπιμοι ſunt exules.

Extorriisque] Caſſiodorus ex ſententia Cæſellii, ſicut etiam Nonius & Iſidorus extorrem quaſi exterrem dictum volunt. Cæterum longe aliter Scaliger in Varronem, quem audire operæ pretium eſt: *Febiri genus, in quo terris ardens demergebatur in aquale: quod Græci vocabant χέρνιβα. Idque plurimi erat apud veteres, utpote cum his conſtare vitam humanam crederent. Adeo ut quem vita privare vellent, ei his duobus interdicerentur, eumque vocabant extorrem, tanquam terris illum & χερνίβων exortem. Itaque apud Heſychium ubi hodie vulgò legitur* ἄφικτος, ἀκάθαρτος, μιαρός, *malo legere* ἄφιτος, *quod eſt ad verbum extorris.* φίτος *enim etiam terrem ſignificat, ut apud Lycophronem, quanquam* ἄφικτος παλαμναῖος *poſſet videri dictum; propter Iovem* ἀφίκτορα, *id eſt, ixiorer. Sed prior lectio magis placet.* Ita Scalig. Extorris igitur ille eſt, cui aqua & igni interdictum eſt. Feſtus; *aqua & ignis interdicitur damnatis, quam accipiunt novæ nuptæ: videlicet, quia hæ duæ res humanam maxime vitam continent.*

5. Quæ-

tenuit nos gravis 5 quædam in principio admiratio, requirentes quam ob cauſam dignos eſſe pœna exiſtimaverit, qui ſe procul à ſeditione & civili pugna removiſſent. Tum, qui penitus atque álte uſum ac ſententiam legis inſpexerat, non ad augendam, ſed ad 6 deſinendam ſeditionem legem hanc eſſe dicebat, & res prorſum ſe ſic habet: nam ſi boni omnes, qui in principio coërcendæ ſeditioni impares fuerint, populumque 7 partitum & amentem non deterruerint, ad alterutram partem diviſi ſeſe adjunxerint: tum eveniet, ut quum ſocii partis ſeorſum utriuſque fuerint, eæque partes ab iis, ut majoris auctoritatis viris temperari ac regi cœperint, concordia per eos potiſſimum reſtitui conciliarique poſſit: dum & ſuos, apud quos ſunt, regunt atque mitificant, & adverſarios ſanatos magis cupiunt quam perditos. Hoc idem Favorinus philoſophus inter fratres quoque aut amicos diſſidentes oportere fieri cenſebat: ut, qui in medio ſunt utriuſque partis benevoli, ſi in concordia annitenda parum auctoritatis quaſi ambigui amici habuerint, tum alteri in alteram partem diſcedant: ac per id meritum viam ſibi ad utriuſque concordiam mœniant. Nunc autem pleraque, inquit, pars utriuſque amici, quaſi probe faciant, duo litigantes deſtituunt & relinquunt: deduntque eos advocatis malevolis aut avaris, qui lites animaſque eorum inflamment, aut odii ſtudio, aut lucri.

CAP.

5. *Quædam*] In Margine Gelliani codicis mei ſcriptum erat, *admodum*.

6. *Deſinendam*] Tranſitive hoc vocabulo Suetonius quoque utitur in Tiberio cap. 36. *Expulit & Mathematicos, ſed deprecantibus ac artem deſituros promittentibus veniam dedit.*

7. *Partitum*] Aliter, *Percitum*.

Liberos

Digitized by Google

CAP. XIII.

Liberos *in multitudinis numero etiam unum filium filiamve veteres dixisse.*

ANtiqui oratores, historiæque aut carminum scriptores, etiam unum filium filiamve [1] *liberos* multitudinis numero appellarunt. id quoque nos quum in complurium veterum libris scriptum aliquotiens adverterimus, nunc quoque in libro [2] Sempronii Asellionis rerum gestarum quinto, ita positum esse offendimus. Is Asellio [3] sub P. Scipione

1. *Liberos*] Jurisconsulti illum non esse sine liberis dicunt, cui unus filius vel una filia est, quia semper pluratuo numero profertur. l. 184. ff. de verb. sig. videntur tamen antiqui etiam liberum dixisse pro nato singulari numero. Ita Iustinianus locutus est *inst. de servili cognatione*, in illis verbis, *ut si quis in servili constitutus consortio liberum vel liberos habuerit, &c.* Vide & l. 33. Cod. de inoff. test. & l. 8. § 4. C. de secund. Nupt. Quintilianus decl. 2. *Liberi ac parentis non alius mihi videtur affectus quam quo rerum natura, quo mundus ipse constrictus est.* Aurelius Victor in Nerva: *Trajanum in liberi locum & in partem imperii adoptavit.* Liberi autem proprie appellabantur, qui ex libero matrimonio nati erant. Locum Gellii expressit Donatus, in Heautontimor. Terentii, *constat*, inquit, *antiquos Oratores historiæque aut carminum scriptores, etiam unicum filium filiamque liberos multitudinis nomine appellasse.* Sicuti autem unum aliquando filium filiamve liberi denotabant, ita & nepotes, pronepotes, aliosque descendentes lex XII. tabularum complectebatur, ut ex legibus civilibus liquet.

2. *Sempronii Asellionis*] Inter disertissimos historicos eum numerat. Dionys. lib. 1. Antiq. Quando vixerit ex hoc loco apparet, tempore nimirum Belli Numantini, quod inchoatum est anno V. C. IↃCXIV. Q. Servilio Cæpione & C. Lælio sapiente Coss. Excisa Numantia anno IↃCXXI. Hoc itaque bellum, cui ipse interfuerat, conscripsit.

3. *Sub P. Scipione*] Variæ antea fuerant Romanorum clades. Fulvius Nobilior ex Senatus c. XXX. millium exercitu contra Segidanos missus fuerat, qui contra fœdera cum Graccho percussa muris urbem munire ceperant. Segidani Fulvium Caro duce vicerunt, quo tamen occiso dissipati Numantiam se receperunt: ita contra Numantinos asma conversa, verum, ad Numantiam iterum cæsa quatuor millia Romanorum. Eadem fere Q. Pompeji fortuna fuit, atque Popilii Lænatis qui illi successerat. Sed fœda maxime strages Hostilii Mancini. Victus enim & cum exercitu XXX. millium à Numantinorum IV. millibus fugatus, & in castris suis obsessus, ignominiosâ pacem facere coactus est, quam deditione Mancini irritam fecit senatus. Calpurnius dein Piso novam cladem accepit exercitu ejus oppresso. Ita sex consulares exercitus fusi fugatique. Donec Scipio Africanus, qui Carthaginem exciderat, Numantinos ad internecionem delevit. Cum enim obsessi frustra tentaro

pione Africano tribunus militum ad Numantiam fuit: reſque eas, quibus gerendis ipſe interfuit, conſcripſit. ejus verba de [4] Tiberio Graccho tribuno plebi, quo in tempore [5] interfectus in Capitolio eſt, hæc ſunt: *Nam Gracchus domo quum proficiſceretur, nunquam minus terna aut quaterna milia hominum ſequebantur.* atque inde infra de eodem [6] Graccho ita

tato prælio, premente fame in ultimam rabiem & furorem converterentur, ferro & veneno, & ſubjecto undique igne ſeipſos interemerunt. Neque vero Scipio eos armis debellavit, ſed obſeptos & veluti indagine clauſos fame ad incitas redegit. Florus refert triumphum fuiſſe tantum de nomine, neque unum Numantinum fuiſſe qui in catenis duceretur, verum Appianus tradidit Scipionem quinquaginta ad triumphum ſelectis, qui maxime efferata rabie eſſent, reliquos ſub corona vendidiſſe.

4. *Tiberio Gracchо*] Cujus cædes hoc tempore contigit. Vide Val. Maxim. lib. 6. cap. 2. Plutarch. in Apoph. Jure cæſus fuerit nec ne dubitatum. Scipio, cum Numantiam obſideret, de exitu Gracchi certior factus, Homericum illud protuliſſe dicitur,

Ὡς ὀφέλοιτο καὶ ἄλλος ὅτις τοιαῦτα ῥέζοι.

Quamvis autem meruerit talem exitum Gracchus, auctoritate ſupremæ legis hoc fieri oportuit. Verum Naſica non expectato ſenatus decreto, contradicente conſule, in publica concione civium manus commiſit. Locus huc facit Quinctiliani lib. 5. cap. 13. Inſtit. *Si Naſica poſt occiſum Gracchum defendatur exemplo Halæ, à quo Melius eſt interfectus*, dici poſſe monet, *Melium regni affectatorem fuiſſe, à Gracchо leges modo latas populares. Halam magiſtrum Equitum fuiſſe, Naſicam privatum eſſe.*

5. *Interfectus in Capitolio*] Valerius Maximus lib. 1. cap. 4. *T. Gracchus, cum ad res novas pararetur, auſpicia domi prima luce petiit: quæ illi perquam triſtia reſponderunt. Nam janua egreſſus, ita pedem offendit, ut digitus ei decuſſeretur: tres deinde corvi in eum adverſum occinentes, partem tegulæ decuſſam ante ipſum propulerunt. Quibus omnibus contemptis, à Scipione Naſica Pontifice maximo decuſſus Capitolio, fragmento ſubſellii ictus procubuit.* Vide & Plutarchum in Tiberio. C. Carbo P. Africanum poſt victoriam Numantinam domum revertentem interrogavit Scipionem, quid de morte Gracchi ſentiret, cujus ſororem Semproniam in matrimonio habebat, atque cum is reſpondiſſet jure cæſũ, proxima nocte interemptus fuit in ſuo cubiculo. Vide Valer. Maxim.

6. *Gracchо*] Tiberius Gracchus cum Numantini fœderis particeps (quæſtor enim Mancini conſulis fuerat) apud Senatum invidia flagraret, ſive æquo & bono ductus vindicare plebem in libertatem nitebatur, cum paucorum nobilium arbitrio belli domique Reſpub. agitaretur, plebis poteſtas ſoluta eſſet. Sed poſtmodum cupidine victoriæ nihil penſi conſultique habuit, atque animo immoderato contra Nobilitatem inſurrexit. Ipſe ſine exemplo Octavio Collegæ ſuo Magiſtratum abrogavit, cum legem agrariam promulgare per vim affectaret. Audi Florum lib. 3. cap. 14. *Sed hic, ſive Manciniana deditionis, quia ſponſor fœderis fuerat, contagium timens & inde popularis, ſive æquo & bono ductus, quia depulſam agris ſuis plebem miſeratus eſt, quacunque mente rem auſus ingentem. Poſtquam rogationis dies aderat, ingenti ſtipatus agmine roſtra conſcendit: nec deerat obvia manus*

ſota

ita ſcripſit : *Orare cœpit, ut ſe defenderent liberoſque ſuos: 7eum, quem virilis ſexus tum in eo tempore habebat, produci juſſit, populoque commendavit prope flens.*

tota inde nobilitas, & tribuni in partibus. Sed ubi intercedentem legibus ſuis Cn. Octavium videt Gracchus, contra ſac collegii, jus poteſtatis, injecta manu depulit Roſtris: adeoque præſenti metu mortis exterruit, ut abdicare ſe Magiſtratu cogeretur. Sic Triumvir creatus dividendis agris (cum Cajo fratre & Appio Claudio ſocero) *quum ad perpetranda cœpta die comitiorum prorogari ſibi vellet imperium, obvia Nobilium manu eorum q; quos agris moverat, cædes à foro cœpit. Inde quum in Capitolium profugiſſet, plebemque ad defenſionem ſalutis ſuæ manu caput tangens hortaretur, præbuit ſpeciem regni ſibi & diadema poſcentis, atque ita duce Scipione Naſica concitato in arma populo quaſi jure oppreſſus eſt.* Ipſe inſepultus inter alios occiſos in Tiberim à Lucretio ædili, qui ob eam cauſam Veſpillo cognominatus fuit, projectus eſt. & Mucius poſtmodum arma à privato Scipione jure optimo ſumpta fuiſſe defendit.

7. *Eum, quem*] Ex hoc loco probari non poteſt liberos pro uno filio ſumi, cum plures habere potuerit.

CAP. XIV.

Quod M. Cato in libro, qui inſcriptus eſt, CONTRA TIBERIVM EXSVLEM, ſtitiſſes vadimonium, *per, i, litteram dicit, non,* ſtetiſſes: *ejuſque verbi ratio reddita.*

IN 1 libro vetere M. Catonis, qui inſcribitur, CONTRA TIBERIVM EXSVLEM, ſcriptum quidem ſic erat, *Quid ſi 2 vadimonium capite obvoluto 3 ſtitiſſes?* Recte quidem ille *ſtitiſſes* ſcripſit: ſed falſi & audaces emendatores, *c*, ſcripto per libros, *ſtetiſſes* fecerunt, tamquam *ſtitiſſes* vanum & nihili verbum eſſet. quin potius ipſi nequam & nihili ſunt, qui ignorant, *ſtitiſſes*, dictum à Catone, quoniam *ſiſteretur vadimonium*, non *ſtaretur*.

CAP.

Libro] Intelligit librum M. Porcii Catonis Centorii, cujus orationes amplius centum & quinquaginta laudat Cicero in Bruto.

3. *Vadimonium*] Vades dicuntur, qui ſuo periculo promittebant ſe aliquem in judicio ſiſturos. Hinc vadimonium, ipſa ſponſio dicitur, & vadimonium ſiſtere, illud quod promiſſum erat præſtare. Vades & prædes ita diſtinguit Auſonius, utrilli in re capitali, hi in cauſa civili concederentur. Ita inquit :

Quis ſubit in pœnam capitali judicio? vas,
Quid ſi lis fuerit nummaria? quis dabitur? præs.

Videtamen Loëns lib. 9. Epiphyll. c. 1.

3. *Stitiſſes*] Siſtere eſt ſe vel alium præſentem exhibere ad præſtitutum diem coram judice vel prætore. Unde & vadimonium ſiſti dicitur.

Om
mi

CAP. XV.

Quod antiquitus ætati ſenectæ potiſſimum habiti ſunt ampli honores, & cur poſtea ad maritos & patres idem iſti honores delati ſunt: atque ibi quædam de capite legis Iuliæ ſeptimo.

APud antiquiſſimos Romanorum neque generi neque pecuniæ præſtantior honos tribui quam ætati ſolitus: majoreſque natu à minoribus colebantur, ad deûm prope & parentum vicem. atque in omni loco, inque [1] omni ſpecie honoris, priores potioreſque habiti. à convivio quoque, ut ſcriptum eſt in antiquitatibus, ſeniores à minoribus domum deducebantur: eumque morem accepiſſe Romanos à Lacedæmoniis traditum eſt: apud quos, [2] Lycurgi

Omni ſpecie honoris] Ita cum Valerius Publicola collegam ſibi Lucretium Lucretiæ patrem ſubrogaſſet, illi, utpote ſeniori, faſces tradidit. Qui honor, ut teſtatur Plutarchus in publicola, ſemper poſtea ſenibus habitus fuit. Valerius Maximus Sp. Lucretium appellat, qui alius eſt à Lucretio Lucretiæ patre, cui ſucceſſerat.

Omni ſpecie honoris] Conſulibus duobus creatis, cum initio faſces XXIV. præferrentur, id eſt, ſingulis XII. in voce & invidia Populi res fuit, tanquam regno non depulſo, ſed duplicato, ea cauſâ Valerius inſtituit, ut duodecim tantum faſces conſpicerentur, iique alternis menſibus apud alterum Conſulem eſſent: ita, inquam, ut priore menſe prior Conſul eos haberet, ſecundo alter, atque ita in orbem, ut teſtatur Dionyſius lib. 5. & Dio Caſſius lib. 5. ſumere autem eos prior ſolebat, qui major natu eſſet, idque obtinuiſſe videtur uſque ad L. Juliam, quæ honorem hunc detulit numero liberorum. Interea tamen Conſul ille qui ſine faſcibus, ne nullo inſigni noſceretur, accenſum habebat, & lictores (Dionyſius lib. 5. initio) qui ſequerentur pone cum virgis & bacillis, Suetonius in Julio c. 20. Livius, ubi de Decemviris lib. 3. *Lipſius.*

2. *Lycurgi legibus*] Vide Plutarchum in Lycurgo, & de Inſtitutis Laconicis, & Xenophontem de Rep. Lacedæmoniorum. Audi Juvenalem Satyra XIII.

Credebant hoc grande nefas & morte piandum,
Si juvenis vetulo non aſſurrexit, & ſi
Barbato cuicunque puer, licet ipſe videret,
Plura domi farra, & majoris glandis acervos.

Et Ovid. lib. 5. Faſtor.

Jura dabat Populo ſenior, finitaque certis
Legibus eſt ætas unde petatur honor,
Et medium juvenum non indignantibus ipſis
Ibat, & interior ſi comes unus erat.

Romani autem hæc à Lacedæmoniis accepiſſe videlitur Decemvi inſtituta Athenienſium & Lacedæmoniorum imitati ſunt, ut Juſtinianus paragrapho 10. de Jur. Nat. Gent. & civili commemorat. niſi hæc antiquo Romanorum inſtituto adſcribenda ſint.

3. Capi-

eurgi legibus, major rerum omnium honos majori ætati habebatur. Sed poſtquam ſuboles civitati neceſſaria viſa eſt : & ad prolem populi frequentandam, præmiis atque invitamentis uſus fuit : tum antelati quibuſdam in rebus, qui uxorem quique liberos haberent, ſenioribus neque liberos neque uxores habentibus. ſic 3 capite ſeptimo legis Juliæ priori ex conſulibus faſces ſumendi poteſtas fit : non qui pluris annos natus eſt, 4 ſed qui pluris liberos quàm collega aut in 5 ſua poteſtate habet, 6 aut bello amiſit. ſed ſi par utri-

3. *Capite ſeptimo Legis Iuliæ*] Lex Julia ab Auguſto lata anno V. C. DCCXXXVI, dictaque eſt de maritandis ordinibus. Plures autem Leges Juliæ non à Julio Cæſare, ſed ab Auguſto latæ vel confirmatæ. Cæſar quidem poſt Africanum bellum exhauſta urbe præmia multitudini liberorum propoſuierat, ut Dio teſtatur lib. 45. Sed legem tulit Auguſtus, quæ & ægre introducta. Atque hæc poſtea Papiæ Poppææ immixta. Utriuſque legis capita quoque confuſa. Lex Julia & Papia ſæpe vocata JC^is. Inſpiciendæ leges Juris civil. l. 71. de Hæred. Inſt. l. 48. in plura quoq; capita lex illa divita fuit, ut ex Gellio noſtro liquet. caput trigeſimum de Ritu Nupt. l. 17. de Sponſal. quintum Legis Juliæ citat Marcianus JC. in l. 18. de Rit. Nupt.

4. *Qui pluris liberos*] Quinetiam hac lege Candidati præferebantur, in petitione Magiſtratus, qui plures liberos haberent, teſte Tacito Annal. 2. In ſorte quoque Provinciarum præferebantur. Nonnunquam & ſententiam primi rogabantur l. 9. C. de Decur. Ad honores quoque citius promoveri poterant, atque anni remittebantur pro numero liberorum. Uti enim minores 25 annis honores capeſſere nequibant, ita liberi veniam ætatis merebantur. Hinc Ulpianus ad L. Papiam Poppæam l. 2. ff. de Minoribus ita loquitur : *Nec per liberos ſuos rem ſuam maturius à curatore recipiat, quod enim legibus cavetur, ut ſinguli anni per ſingulos liberos remittantur, ad honores pertinere Divus Severus ait, non ad rem ſuam recipiendam.* Ita qui quinque liberos habebat vigeſimo, qui tres vigeſimo ſecundo, atque ita deinceps pro ratione liberorum adſpirare ad honores poterant. Præterea qui in urbe tres liberos incolumes habebat, vel in Italia quatuor, aut in Provinciis quinque, liberi erant à cura, tutela cæteriſque perſonalibus muneribus l. 2. de Exc. tut. & l. 1. C. qui numero liberorum & §. 13. Inſt. de Excuſat non vero à patrimonialibus muneribus, quæ rerum & poſſeſſionum onera ſunt l. 2. §. 4. l. 10. & ſeq. de Vacat. mun. niſi ſexdecim liberorum multitudo fuerit l. 5. §. 2. jur. immun. Etiam nepotes proderant ex filio defuncto, ita tamen ut nepotes ex uno filio, patrem tantum univerſi repræſentarent, non vero ſinguli in capita numerarentur. Adoptivi non proderant, veruntamen emancipati ; ſive enim ſint in poteſtate Patris, ſive emancipati, filii tamen erant juxta naturam. Præterea damnatorum liberi plures aſſem accipiunt ex conſtitutione Divi Hadriani l. 7. de Bon. damnat. Multitudo itaque liberorum ſua habebat præmia & commoda. Unde beneficio Principis jus quoque trium liberorum concedebatur iis qui nullos habebant.

5. *In ſua poteſtate*] Emancipati tamen proderant l. 2. §. 3. de Excuſ. & l. 2. §. incolumes de Vacat. mun.

utrique numerus liberorum eſt, maritus, aut 7 qui in numero maritorum eſt, præfertur. ſi vero ambo & mariti & patres totidem liberorum ſunt, tum ille priſtinus honos inſtauratur: & qui major natu eſt, prior faſces ſumit. Super his autem, qui aut cælibes ambo ſunt aut parem numerum filiorum habent, aut mariti ſunt & liberos non habent, nihil ſcriptum in lege de ætate eſt. ſolitos tamen audio, qui lege potiores eſſent, faſces primi menſis collegis concedere aut longe ætate prioribus, aut nobilioribus multo, aut ſecundum conſulatum ineuentibus.

6. *Aut bello amiſit*] Intelligit eos qui in acie pro Rep. ceciderunt, non qui per cauſã belli in præſidiis, caſtris, parentibus abrepti ſunt, l. 18. de Excuſ.

7. *Qui in numero maritorum*] Vel ſponſos intellige, vel eos, quibus jus mariti conceſſum eſt. Quod fieri quoque ſolitum Dio teſtatur lib. 60.

CAP. XVI.

Quod Cæſellius Vindex à Sulpicio Apollinari reprehenſus eſt in ſenſus Virgiliani enarratione.

1 VIrgilii verſus ſunt è libro ſexto,

Ille, vides, 2 *pura juvenis qui nititur haſta,*
Proxima ſorte tenet lucis loca. primus ad auras
Ætherias Italo commiſtus ſanguine ſurget
4 *Silvius* 5 *Albanum nomen, tua* 6 *poſtuma proles;*

Quem

Virgilii] Lib. 6. Æneid. ſ. 760. & ſequentibus.

2. *Pura, &c. haſta*] *Sine ferro. nam hoc fuit præmium apud majores ejus, qui tunc primum vicisſet in prælio,* ut Servius ex Varrone refert. Donatus dicit puram haſtam fuiſſe ſignum pacis & non belli. De voce *pura* vide Turnebum lib. 29. Adverſ. c. 1.

3. *Italo commiſtus ſanguine*] Æneas ex Lavinia Latini filia Silvium genuerat.

4. *Silvius*] Cui Aſcanius ſine liberis defunctus reliquit imperium.

5. *Albanum nomen*] Quia poſt illum Reges omnes Albani Silvii appellati ſunt. Canterus tamen lib. 2. Nov. Lect. c. 10. per nomen Albanum virum ſeu hominem Albanum intelligit.

6. *Poſtuma proles*] Non adeo male Cæſellius Vindex de hoc vocabulo judicavit. Neque enim Poſtumus dictus videtur, quaſi poſt humatum patrem natus, ſed tanquam poſtremus. Namque antiqui quoque auctores *poſtumi* vocabulo liberos ante patris obitum natos intelligunt. Ex antiquis quoque monumentis conſtat *Poſtumum* non vero *poſthumum* ſcribi. In manuſcriptis Horatii quoque *Poſtume*, *Poſtume*,

ſic

7 *Quem tibi longævo ſerum Lavinia conjunx*
Educet ſilvis regem regumque parentem.
Vnde genus 8 *longa noſtrum dominabitur Alba.*

Videbantur hæc nequaquam convenire :

Tua poſtuma proles, &
Quem tibi longævo ſerum Lavinia conjunx
Educet ſilvis regem.

nam ſi hic Silvius, ita ut in omnium fermè annalium monumentis ſcriptum eſt, poſt mortem patris natus eſt, ob eamque cauſam prænomen ei 9 Poſtumo fuit : qua ratione ſubjectum eſt ?

Quem tibi longævo ſerum Lavinia conjunx
Educet ſilvis.

Hæc enim verba ſignificare videri poſſunt, Ænea vivo ac jam ſene, natum ei Silvium & educatum. itaq hanc ſententiam eſſe verborum iſtorum 10 Cæſellius opinatus in commentario lectionum antiquarum, *Poſtuma*, inquit, *proles non eum ſignificat qui patre mortuo, ſed qui poſtremo loco natus eſt. ſicuti Silvius; qui Ænea jam ſene, tardo ſeroque partu eſt editus.* Sed hujus hiſtoriæ auctorem nullum idoneum nominat. Silvium autem poſt Æneæ mortem, ſicuti diximus, natum multi tradi-

pro *Poſthume* ſcribitur. Silvius itaque poſtrema ſoboles fuit Æneæ. Etſi autem hoc vocabulum ea ſignificatione non ita uſitatum fuerit, tamen Tertullianus contra Gnoſticos illa voce utitur. Poſtumi autem qui poſt mortem patris naſcuntur, poſtremo quoque editi non poſt humatum patrem intelliguntur, quantum ad generationem patris attinet. Vide Canter. lib. 2. Novar. cap. 10. Parrhaſium Epiſt. 34. Et Voſſ. Anim. Gramm. c. 2.

7. *Quem tibi longævo*] Vel per longam ætatem incolumi, vel, ut Servius interpretatur *Deo* : additque *ævum proprie æternitatis eſſe, quæ nonniſi in Deos venit.* Eadem fere Sulpitii Apollinaris hic ſententia eſt. Quid ſi longævum intelligamus in ſucceſſoribus ? Neque etiam, quamvis Silvius poſt mortem patris natus eſſet, impedit Æneam longævum futurum fuiſſe. Quamvis enim longævus eſſet pater, filius tamen poſt mortem ejus naſci potuit. Ita vox illa *longævo*, abſolute ponetur, nulla ad filium naſciturum relatione. Et Poſtumus quoque dici poteſt, qui poſtremus etſi poſt mortem patris in lucem editus eſt.

8. *Longa*] Albam longam dixit à ſitu, quod porrecta ſit in dorſo montis Albani. Liv. lib. 1.

9. *Poſtumo*] Vulgo, *prænomen ei impoſitum hoc fuit.*

10. *Cæſellius*] Citatur quoq; à Chariſio lib. 1. & 2. Priſciano l. 10. ſæpius.

tradiderunt. idcirco Apollinaris Sulpicius inter cætera, in quibus Cæſellium reprehendit, hoc quoque eius quaſi erratum animadvertit: erroriſque iſtius hanc eſſe cauſam dixit, quòd ſcriptum ita ſit: *Quem tibi longævo*, inquit, non *ſeni* (ſignificatio enim eſſet contra hiſtoriæ fidem) ſed in longum jam ævum perpetuum recepto immortalique facto. Anchiſes enim, qui hæc dicit ad filium, ſciebat eum, quum hominum vita diſceſſiſſet, immortalem atque 11 indigetem futurum, & longo perpetuoque ævo potiturum. Hoc ſanè Apollinaris argute. ſed aliud tamen eſt longum ævum, aliud perpetuum. neque, dii longævi appellantur, ſed immortales.

11. *Indigetem*] Quinam ſint indigetes oſtendit Servius ad 12. Æneid. *Indigetes duplici ratione dicuntur, vel ſecundum Lucretium, quod nullius rei egeant:*

Ipſa ſuis pollens opibus, nihil indiga noſtri,

vel quod nos eorum indigeamus, unde quidam omnes Deos indigetes appellari volunt. Alii patrios Deos indigetes dici debere tradunt. Alii ab invocatione indigetes dictos volunt, quod indigito eſt precor & invoco. Vel certe indigetes ſunt dii ex hominibus facti, & dii indigetes quaſi in diis agentes. Indiges igitur hic idem qui ἐφέστιος, id eſt, *inter Deos conſecratus.*

CAP. XVII.

Cujuſmodi naturam eſſe quarumdam præpoſitionum M. Cicero animadverterit: diſceptatumque ibi ſuper eo ipſo quod Cicero obſervaverat.

OBſervatè curioſeque animadvertit M. Tullius *in* & *con* præpoſitiones verbis aut vocabulis præpoſitas tunc produci atque protendi, quum litteræ ſequerentur, quæ primæ ſunt in *ſapiente* atque *felice*: in aliis autem omnibus correptè pronunciari. Verba Ciceronis hæc ſunt; *Quid verò hoc elegantius quod non ſit natura, ſed quodam inſtituto? 1 indoctus dicimus brevi 2 prima littera: inſanus producta: inhuma-*

nus

1. *Indoctus*] Vetus Editio, *inclytus*.

2. *Brevi prima littera*] Non metro, ſed literæ ſono, *i* enim modo tanquam *ei* diphtongus pronunciatur, vel duplex *ii*, atque longiore litera ſcribebatur, hoc modo IIſo. In antiquis agrariis & judi-

Digitized by Google

nus brevi, infelix longa, & , ne multis, quibus in verbis ea prima littera ſunt, quæ in ſapiente atque felice, productè dicuntur: in cæteris vero omnibus breviter. itemque compoſuit, 3 *concrepuit, confecit: conſule veritatem: reprehendet.* 4 *refer ad auris: probabunt. quære* 5 *cur ita? ſe dicent juvari. voluptati autem aurium morigerari debet oratio.* Manifeſta quidem ratio ſuavitatis eſt in his vocibus, de quibus Cicero loquutus eſt. ſed quid dicemus de præpoſitione, *pro*? quæ, quum produci & corripi ſoleat, obſervationem hanc tamen M. Tullii aſpernata eſt. non enim ſemper producitur quum ſequitur ea littera, quæ prima eſt in verbo *felix*: quam Cicero hanc habere vim ſignificat, ut propter eam rem, *in* & *con* præpoſitiones producantur. nam 6 *proficiſci* & 7 *profundere*, & *profugere*, & *profanum*, & *profeſtum* correptè dicimus; *proferre*, autem & *profligare*, & 8 *proficere* productè. Cur igitur ea littera, quam Cicero productionis cauſam facere obſervavit, non in omnibus conſimilibus eandem vim aut rationis aut ſuavitatis tenet: ſed aliam vocem produci facit, aliam corripi? neque verò, 9 *con*, particula tum ſolùm producitur quum ea littera, de qua

& judiciariis tabulis apud Urſinum *i* longum etiam per *ei* ſcribitur, in his vocabulis, SEINE, QUASEI, UBEI, atque ita porro; modo tanquam ſimplex *i* pronunciatur. Ita *e* quoque modo producitur, modo corripitur. Ita dixit auctor noſter lib. 6. cap. 15. *quieſcit uſitate e littera correpta* dici. Et ſimilibus aliis locis non de metro, neque de accentu loquitur, ſed de literæ natura, non de ſyllaba. Alioqui veteribus & accentus & ſyllabæ longæ ſæpe in pronunciatione diverſa habebatur ratio, tam apud Græcos quam Latinos. Quem ſonum quomodo exprimerent difficile dictu.

3. *Concrepuit*] Vulgo præponitur *conſuevit*, ſed contra regulam ipſius Gellii.

4 *Refer ad auris*] Conſule aures tuas.

5. *Cur ita*] Vetus Editio, *cur ita ſit, dicent ſe probe juvari.*

6. *Proficiſci*] Ubi igitur vulgo apud Juvenalem Satyr. 5. legitur:

Profectura domo Sicula non mitior ulla.

legendum ex Mss. *Præfectura domus*. ſicut meliores nunc editiones habent.

7. *Profundere*] Anceps tamen eſſe videtur, ſicuti & hæc vocabula *propello*, & *propulſo*, quorum prima ſyllaba Propertio & Lucano producitur, Lucretio corripitur. Uti & *propago* anceps Virgilio.

8. *Proficere*] Auſonius tamen in Protreptico corripit:

Pellexit mites peterent per amœna profectus.

9 *Con particula*] Diomedes lib. 2. *Con in compoſitione complexa* f, *ut*, *confido, confeſtim, confirmo*, eadem modo s, *ut conſulo, conſcendo, conſono, conſilio, conſul*, producitur. Eadem aliis literis

qua Cicero dicit, insequitur. nam & Cato & Sallustius, *fœnoribus*, inquiunt, *coopertus* est. Prætereà *coligatus* & *conexus* productè dicuntur. sed tamen videri potest in iis, quæ posui, ob eam causam particula hæc produci, quoniam elidítur ex ea *n* littera. nam detrimentum litteræ productione syllabæ compensatur. quod quidem etiam in eo servatur quod est, *cogo*. neque repugnat quod, *coëgi*, correptè dicimus, non enim salva σωναιρέσει dicitur à verbo, quod est, 11 *cogo*.

præposita corripitur, ut conduco, continuo, convoco, converto, comprehendo, & sic in similibus.

10. Σωναιρέσει] Contractione literarum.

11. *Cogo*] Quod dictum contracte à *coãgo*, unde coëgi sine ulla σωναιρέσει.

CAP. XVIII.

Quòd Phædon Socraticus servus fuit, quodque item alii complusculi servitutem servierunt.

1 PHædon Elidensis ex 2 cohorte illa Socratica fuit; Socratique & Platoni per fuit familiaris. ejus nomini Plato illum 3 librum divinum de immortalitate animæ dedit. Is 4 Phædon servus fuit forma atq; ingenio liberali, &, ut quidam scripserunt, à lenone domino puer ad 5 merendum coactus. Eum 6 Cebes Socraticus hortante Socrate emisse dicitur,

PHædon Elidensis] Hæc eadem invenias apud Macrobium lib. 1. Saturn. cap. 11.

2. *Ex cohorte*] Ex collegio discipulorum Socratis.

3. *Librum divinum*] Intelligit dialogum Platonis de immortalitate animæ, cui titulus Phædon, ubi Echecrati narrat sermones à Socrate habitos eo ipso die, quo ille veneno hausto mortuus est, ostenditque quanta constantia mortis extrema contempserit, & divina de immortalitate animæ colloquia conseruerit.

4. *Is Phædon servus*] Diogenes Laërtius scribit nobili familia natum fuisse, sed captivum patria devicta infami quæstui se addicere coactum fuisse, Alcibiadem autem vel Critonem monente Socrate eum redemisse. Gellius tamen hoc Cebeti adscribit.

5. *Ad merendum*] Quæstui corpus exponendum.

6. *Cebes*] Cujus vitam lege apud Laërtium. An idem sit quem in Phædone introducit Plato, dubium est. vide & Chalcidium in Timæum Platonis, & Xenophontis ἀπομνημονεύμασιν.

6. *Phila-*

citur, habuiſſeque in philoſophiæ [6]diſciplinis. atque is poſtea [7] philoſophus illuſtris fuit; ſermoneſque ejus de Socrate admodum elegantes leguntur. Alii quoque non pauci ſervi fuerunt qui pòſt philoſophi clari extiterunt. ex quibus ille [8] Menippus fuit, cujus libros M. Varro in Satyris æmulatus eſt: quas alii [9] Cynicas, ipſe appellat Menippeas. Sed & [10] Theophraſti Peripatetici ſervus Pompylus, & [12] Zenonis Stoici ſervus, qui Perſeus vocatus eſt, & [13] Epicuri, cui nomen [14] Mys fuit, philoſophi non incelebres vixerunt. [15] Diogenes etiam Cynicus ſervitutem ſervivit: ſed is ex

6. *Diſciplinis*] Forſan, *diſcipulis*.

7. *Philoſophus illuſtris*] Citat varios quoque ejuſdem dialogos Laertius, & ab eo Eliacos Philoſophos appellatos affirmat. Præter Heſychium Mileſium, Suidam, etiam Origenes contra Celſum lib. 3. de illo agit. Quædam ex Phædone quoque citat Seneca Epiſt. 94.

8. *Menippus*] Cynicæ ſectæ Philoſophus, cujus ridiculariosſermones in Satyris ſuis expreſſit Varro, vide p. 80. Hic & vita & ſcriptis Cynicam impudentiam ſecutus. Strabo ubicunque illum laudare videtur lib. 16. & cum Meleagro Gadarenſi componit, vituperat illum Diogenes Laërtius.

9. *Cynicas*] Ita Probus illas appellat, plerique Grammatici Menippeas. Atque ipſe Varro Menippeus Athenæo & Probo dicitur.

10. *Theophraſti*] Ita ob facundiam divinam ab Ariſtotele appellatus, verum nomen fuit Tyrtamus. Vide Strabonem lib. 13. Diogenem Laërtium, Heſychium Illuſtrem, Suidam alioſque autores.

Theophraſti] Male apud Macrob. *Philoſtrati*. vide Laert. in vita Theophraſti.

11. *Pompylus*] Meminit Diogenes Laërtius in vita Theophraſti, & Macrobius. Vulgo *Pompilius*.

12. *Zenonis Stoici*] Zeno Cittiæus Stoicæ ſectæ auctor fuit. Alius ab eo Zeno Eleates Parmenidis diſcipulus, a quo ſecta Eleatica nomen accepit, auctorem vero habet Xenophanem Colophonium. Zeno autem vel potius ſecta Stoica multa communia habuit cum Cynicis & Academicis: Polemonem enim Academicum & Cratetæ Thebanum Cynicum, Diogenis Cynici diſcipulum Zeno audiverat, ut Cicero lib. 1. Acad. Qu. & Laërtius teſtantur. Contentiones illi magnæ cum Arceſila qui ſecundam Academiam conſtituit. Audi Ciceronem lib. 1. Acad. Qu. *Iam Polemonem audiverant aſſidue Zeno & Arceſilas, ſed Zeno cum Arceſilam anteiret ætate, valdeque ſubtiliter diſſereret, & peracute moveretur, corrigere conatus eſt.* De Stoica Philoſophia vide Ciceronem in Paradoxis, Laërtium in Zenone, Epictetum, atque ad eum Simplicii ſcholia, & Arrianum, & Salmaſii in Simplicium commentaria, Senecam, & Lipſii manuductionem.

13. *Epicuri*] De quo alibi diximus.

14. *Mys fuit*] Vulgo in quibuſdam editionibus, *Irus*.

15. *Diogenes etiam Cynicus*] Fuit is Sinopenſis, Antiſthenis diſcipulus, qui Cynicæ ſectæ primus auctor fuit. De Cyniciſmo vide Arrianum lib. 3. diſſert. in Epict. c. 22. Cynici extollebant quam maxime illud vivere ex virtute, contemnebant opes, & nobilitatem, tenuiterque vitam tolerabant. Seneca libro de Brevitate vitæ cap. 4. dixit, *hominis*

is ex libertate, in ſervitutem [16] venum ierat: quem quum emere vellet Xeniades Corinthius, & quid is artificii noviſſet percunctatus: Novi, inquit Diogenes, hominibus liberis imperare. tum Xeniades reſponſum [17] ejus demiratus emit & manumiſit; filioſque ſuos ei tradens, Accipe, inquit, liberos meos, quibus imperes. De Epicteto autem philoſopho nobili, quòd is quoque ſervus fuit, [18] recentior eſt memoria, quàm ut ſcribi quaſi oblitteratum debuerit. [19] Ejus Epicteti etiam de ſe ſcripti duo verſus feruntur: ex quibus

minis naturam Stoicos vincere, Cynicos excedere. Eidem tamen verecundiæ nullum modum etiam in Venere ponebant. Hinc Cicero lib. 1. de Officiis: *Cynicorum natio tota ejicienda eſt. Eſt enim inimica verecundiæ, ſine qua nihil rectum eſſe poteſt, nihil honeſtum.* Naturam hoc culpari putant, illicitum hoc in propatulo agere, quod clanculum licitum eſſet. Lactantius lib. 3. cap. 15. *Nam quid ego de Cynicis loquar? quibus in propatulo cœtre cum conjugibus mos fuit. Quid mirum, ſi à canibus, quorum vitam imitantur, etiam vocabulum nomenque traxerunt?* Cynici itaque dicti vel à canina impudentia, vel quod ſcommatibus obvios quoſque impeterent. Unde apud Lucianum in auctione vitarum introducuntur tanquam ὑλακῶντες καὶ δάκνοντες. Alii cenſuerunt à Cynoſarge Gymnaſio haud procul à portu Cynicam ſectam dictam, ut Laërtius teſtatur. Vide & S. Empiricum lib. 1. Pyrrh. cap. 14. In cæteris multa Cynici cum Stoicis communia habuere, unde Juvenalis Sat. 13.

Et qui nec Cynicos nec Stoica dogmata legit,
A Cynicis tunica diſtantia.

Supellex Cynicorum erat pera, baculus, pallium. Audi Auſonium de Diogene Cynico,

Pera, polenta, tribon, bacillus, ſcyphus,
arcta ſupellex,
Iſta fuit Cynici, ſed putat hanc nimiam.
Namque cavis manibus cernens potare ſubulcum,
Cur ſcyphe te, dixit, geſto ſupervacuum?

De ſupellectile quoque Cynicorum Plautus in Perſa Act. 1. Sc. 3.

Cynica eſſe à gente oportet Paraſitum probum
Ampullam, ſtrigilem, ſcaphium, ſeccos, pallium,
Marſupium habeat.

Sicut & alii Philoſophi ita & Cynici prolixam barbam alebant. Perſ. Sat. 1.

– – multum gaudere paratus,
Si Cynico barbam petulans Nonaria vellit.

hinc Horatius *ſapientem barbam* appellavit.

16. *Venum ierat*] Antiqua Veneta Editio, *venierat*, aliter quoque in Ms. *venibat.*

17. *Ejus demiratus*] Antiqua Edit. *ejuſdem miratus.*

18. *Recentior eſt memoria*] Defunctus itaque erat Epictetus. Suidas illum uſq; ad M. Antonini tempora vixiſſe refert. quod pluribus argumentis non potuiſſe verum eſſe oſtendit Salmaſius, cum juxta computationem Lipſii ab exitu Neronis uſque ad Marci principia nonaginta & amplius anni numerentur. Epictetus autem erat ſervus Epaphroditi, qui Neroni cuſtos corporis erat.

19. *Ejus Epicteti*] Salmaſius hæc ſpuria eſſe judicat, & ab aliquo ſciolo ad-

texta

quibus latenter intelligas non omnes omnimodis diis exoſos eſſe, qui in hac vita cum ærumnarum varietate luctantur: ſed eſſe arcanas cauſas, ad quas paucorum potuit pervenire curioſitas.

21 Δοῦλος Ἐπίκτητος γενόμην, καὶ σώματι πηρός,
Καὶ πενίην ἶρος, καὶ φίλος ἀθανάτοις.

nexta. Neque illud diſtichon Epicteri eſſe videtur. In Anthologia Planudis adſcribitur Leonidæ, qui Poëta longe antiquior fuit Epicteto. Sed Planudem fefellit, quod in vetuſtiſſimo exemplari, unde Anthologiam ſuam decerpſit, præcedebat Leonidæ diſtichon ἰζόψηφος. Ea de cauſa & ſequens hoc in Epictetum, quia ſine auctoris nomine foret, non potuit, ut erat, ἄδηλος videri, ſed & auctorem invenit beneficio monachi. In illo Codice titulus his duobus verſibus fuit: Ἄδηλος, εἰς Ἐπίκτητον τὸν σοφόν. *Salmaſ.* vide quoque p. 9. hujus editionis.

20. *Omnimodis*] In antiquis editionibus legitur, *non omnes modo diis exoſos eſſe*, cum particula *modo* nullum hic uſum habere poſſit, ex vetuſto codice Carrio reſtituit, *omnimodis*. Quo vocabulo uſus quoque Lucretius,

Si non omnimodis & magna parte animai,
Privatus - - -

Atque ita H. Stephanus in editione ſua expreſſit, fatetur tamen vocem *omnis* cum *omnimodis* non bene jungi, & forſan ſcribendum *non omnimodo*, ſicut etiam cenſuit Gulielmius Veriſim. lib. 3. cap. 17.

21. Δοῦλος] Id eſt,

Servus Epictetus ſum natus, corpore claudus,
Irus paupertie, delicia ſuperûm.

CAP. XIX.

Reſcire *verbum quid ſit, & quam habeat veram atque propriam ſignificationem.*

VErbum *reſcire* obſervavimus vim habere propriam quandam, non ex communi ſignificatione cæterorum verborum, quibus eadem præpoſitio, *re*, imponitur: neque ut, *reſcribere, relegere, reſtituere*, dicimus; itidem, *reſcire*. nam qui factum aliquod occultius aut inopinatum inſperatumque cognoſcit, is dicitur proprie *reſcire*. cur autem in hoc uno verbo, *re*, particula hujus ſententiæ vim habeat, equidem adhuc quæro. aliter enim dictum eſſe, *reſcivi*, aut *reſcire*, apud eos, qui diligenter loquuti ſunt, nondum invenimus, quàm ſuper his rebus, quæ aut occulto conſilio

Digitized by Google

latuerint, aut contra ſpem opinionemve uſu venerint. Quanquam ipſum *ſcire* de omnibus communiter rebus dicatur vel adverſis vel proſperis vel exſpectatis. 1 Nævius in Triphallo ita ſcripſit:

2 *Si unquam quicquam filium reſcivero*
3 *Argentum amoris cauſa* 4 *ſumpſe mutuum*:
Extemplo illò te ducam, 5 *ubi non deſpuas.*

Claudius Quadrigarius in primo annali: *Ea Lucani ubi reſciverunt, ſibi per fallacias verba data eſſe.* idem Quadrigarius in eodem libro in re triſti & inopinata verbo iſto ita utitur: *Id ubi reſciverunt propinqui obſidum, quos Pontio traditos ſuprà demonſtravimus: eorum parentes cum propinquis* 6 *capillo paſſo in viam*

NÆvius *in Triphallo*] Comœdia illius nominis. Baptiſta Pius *Ithyphallo* legit, atq; ita quoq; Ms. regium. Triphallus autem & Ityphallus cognomina Priapi. Phallus Heſychio τὸ ξύλινον αἰδοῖον ἀνδρεικὸν. Ita & Triphallus ἀφὲ ἀφροδίτης inſcripta fuit Menippea Varronis. Similemque comœdiam condidit Theocles Poëta Græcus teſte Athenæo lib. 11. Phalli quoque in honorem Dionyſii erigebantur. Vide Lucianum de Deâ Syria. Erat & feſtum φαλλαγωγίας in quo cuncti phallos adorabant & exoſculabantur. De quo præter alios Theodoretus Orat. 1. de fide contra Græcos. Sed hæc obiter. De Nævio vide ſupra pag. 202. Novius aliquando male librariorum vitio cum Nævio confunditur, qui probatiſſimus Atellanarum ſcriptor vocatur Macrobio lib. 1. Saturn. c. 10.

2. *Si unquam*] Carrio legit *unquam ſi quicquam*, niſi hiatum his poëtis frequentem retinere videbitur.

3. *Argentum*] Melius *argenti.*

4. *Sumpſe*] Vulgo, *ſumpſiſſe*, ſed ita verſus non conſtat ſuperfluâ Syllabâ. Ita Lucretius lib. 1. dixit *conſumſe*, pro *conſumſiſſe*. Eodem modo *ceſſe*, & *creſſe* pro *ceſſiſſe* & *creviſſe*. apud Horatium *diviſſe* pro *diviſiſſe*, apud Catullum *promiſſe*, pro *promiſiſſe*, atque ita porro.

5. *Ubi non deſpuas*] Vel intellige præcipitem illum in piſtrinum aliumve locum daturum eſſe, ubi non deſpuat vel contemnat monita domini ſui. Vel hic dominus ſervo mortem minatur. Baptiſta Pius & Fruterius dubitans tamen nimis quæſite locum Feſti huc adducunt: *Doliola locus eſt in urbe ſic appellatus, quia invadentibus Gallis Senonibus urbem ſacra in eodem loco doliolis expoſita fuerunt, quæ de cauſa in eodem loco ne deſpuere quidem licebat.* Neq; enim in ſacro loco ſervos punire fas erat, niſi terrorem injicere hac commemoratione ſervo dominus voluerit, ut ex illis verbis *ubi non deſpuas*, graviſſimâ ſibi pœnam imminere intelligat, ut nimirum in profundam conjiciatur ſpeluncam (qualis locus doliola fuiſſe videtur) vel carceris & piſtrini voraginem ac barathrum, vel denique ad furcam ligatus obſtructis faucibus vel vita privatus deſpuere amplius nequeat.

6. *Capillo paſſo*] Expanſo, diducto. namque à *pando*, panſum & paſſum dixere veteres. Vide tamen Agellium noſtrum lib. 15. c. 15.

7. *Arceſſi*

Digitized by Google

viam provolarunt. M. Cato in quarto Originum: *Deinde dictator jubet postridie magistrum equitum* 7 *arcessi. Mittam te, si vis, cum equitibus. Sero est, inquit magister equitum: jam rescivere.*

7. *Arcessi*] Antiq. Ven. Ed. *accersi*, quod idem significare Velius Longus testatur, nimirum *vocari*. Complures veteres inter *arcessere*, quod iis est prohibere, & *accersire*, quod vocare distinguunt.

CAP. XX.

Quæ vulgo dicuntur vivaria; *id vocabulum veteres non dixisse: & quid pro eo P. Scipio in oratione ad populum, quid postea M. Varro in libris de re rustica dixerit usurpatum.*

VIvaria, quæ nunc dicuntur sæpta quædam loca, in quibus feræ vivæ pascuntur, M. Varro in libro de re rustica tertio dicit *leporaria* appellari. Verba 1 Varronis subjeci: *Villaticæ pastionis genera sunt tria, ornithones, leporaria, piscinæ. nunc ornithones dico omnium alitum, quæ intra parietes villæ solent pasci. Leporariate accipere volo, non ea quæ tritavi nostri dicebant, ubi* 2 *soli lepores sint: sed omnia* 3 *sæpta afficta ædificia villæ quæ sunt, & habent inclusa animalia quæ pascuntur.* is item infrà in eodem libro ita scribit: *Quum emisti fundum Tusculanum à M. Pisone, in leporario apri fuere multi. Vivaria* quæ nunc vulgus dicit, sunt quos παραδείσους Græci appellant: quæ autem

1. *Varronis*] Paulo aliter apud Varronem lib. 3. de Re Rustica c. 3. hæc verba leguntur. *Ejus disciplinæ genera sunt tria*, pro eo, quod hic habetur, *villaticæ pastionis genera sunt tria*. Quod inde profluxisse videtur, quia apud Varronem initio capitis scriptum fuerat: *Primum dominum scirntem esse oportet earum rerum, quæ in villis, circumve eam ali ac pasci possunt.* Et tamen Gellius hæc esse verba Varron. testatur.

2. *Soli*] Apud Varronem *Soliti*. Existimat Fruterius verba hæc, *ubi soliti lepores sint* significare, quibus leporariis assueverunt, & in quibus morati sunt.

3. *Septa ædificia villæ*] Varro, *septa afficta villæ*.

4. Παραδείσους] Persicam esse vocem lib. 5. memorabilium testatur Xenophon, Plutarchus in Demetrio, sicut & Pollux lib. 9. cap. 3. פרדס sive *Pardes* etiam Hebræis pomarium denotat فردوس Arabibus. Non tantum autem hortos, verum etiam septa ita appellabant, ut ex Philostrato in vita Apollonii Tyanæi liquet, qui leones, ursos, aliaque animalia iis inclusa fuisse ostendit. Græca verba ita se habent: μίαν ἢ δάμεις πρὸς ἥλιον χύτραν τῶν ἐν-

Digitized by Google

autem *leporaria* Varro dicit, haud uſquam memini apud vetuſtiores ſcriptum, ſed quod apud 5 Scipionem omnium ætatis ſuæ 6 puriſſimè loquutum legimus *roboraria*; aliquot Romæ doctos viros dicere audivi id ſignificare, quod nos *vivaria* dicimus: appellataque eſſe à tabulis roboreis, quibus ſæpta eſſent: quod genus ſæptorum vidimus in Italia locis pleriſque. Verba ex oratione ejus contra Claudium Aſellum quinta hæc ſunt: *Vbi agros optime cultos & villas expolitiſſimas vidiſſet, in his regionibus excelſiſſimo locorum murum ſtatuere ajebat: inde corrigere viam, alii per vineas medias, alii per roboretum atque piſcinam, alii per villam.* Lacus vero & ſtagna, quæ piſcibus vivis coërcentur clauſa, ſuo atque proprio nomine *piſcinas* nominaverunt. *Apiaria* quoque vulgus dicit loca, in quibus ſiti ſint alvei apum: ſed neminem eorum ferme, qui incorrupte loquuti ſunt, aut ſcripſiſſe memini aut dixiſſe. Marcus autem Varro de ruſtica tertio, 7 μελιοσῶνας, inquit, *ita facere oportet, quæ quidam mellaria appellant.* ſed hoc verbum, quo Varro uſus eſt, Græcum eſt: nam μελιοσῶνες 8 ita dicuntur, ut ἀμπελῶνες & δαφνῶνες.

CAP.

τ ἐν τοῖς φιλοδέσποις χωρίων εἰς ἃς λίθους τι ἄπτειν) τοῖς βαρβάροις, καὶ ἄρκτοι, καὶ παρδάλεις.

5. *Scipionem*] Cujus ingenium & eloquentiam Cicero in Bruto ſummopere laudat, ejuſque Orationes commendat. Divinam ejus vocem appellat Porcius, ita ſcribens de Terentio:

Dum Africani voce divina inhiat avidis auribus.

Nonnulli enim ſuſpicabantur Terentium P. Scipionis & C. Lælii opera uſum, ut ex prologo Adelphorum liquet.

6. *Puriſſime*] Nam C. Lælius horridior & antiquitatis tenacior cenſebatur teſte Cicerone in Bruto, quamvis in cæteris Lælium Scipioni idem præponat.

7. Μελιοσῶνας] Locus Varronis habetur lib. 3. cap. 16. atque ita hodie apud illum legitur, μελιτῶνας *ita facere oportet, quos alii* μελιτεροφεῖα *appellant, eandem rem quidam mellaria.* additur vulgo, ut ἀμπελῶνες, & δαφνῶνες, nullo ſenſu, ſed in finem capitis hæc verba rejicienda ſunt.

8. *Ita dicuntur*] Eadem terminatione.

9. Ἀμπελῶνες] Id eſt, *Vineta & laureta.*

Egina

CAP. XXI.

Super eo ſidere, quod Graci ἄμαξαν, nos ſeptemtriones vocamus: ac de utriuſque vocabuli ratione & origine.

AB [1] Ægina in [2] Piræum compluſculi earumdem diſciplinarum ſectatores Græci Romanique homines eadem in navi tramittebamus. nox fuit, & clemens mare, & [3] anni æſtas, cœlumque liquide ſerenum. ſedebamus ergo in puppi ſimul univerſi, & lucentia ſidera conſiderabamus. tum quiſpiam ex iis, qui eodem in numero Græcas res eruditi erant, quid [4] ἄμαξα eſſet, quid [5] ἄρκτος, quid βοώτης, & quænam major ἄρκτος, & quæ minor, cur ita appellata, & quam in partem procedentis noctis ſpatio moverentur: & quamobrem [6] Homerus ſolam eam non occidere dicat, quum & quædam alia non occidant: ſcite iſta omnia ac perite diſſerebat. Hîc ego ad noſtros juvenes convertor, &, Quid, inquam, vos [7] opici dicitis mihi? quare quod ἄμαξαν

Ægina] Inſula Peloponneſo adjacens Attica diſtans 12. mille paſſibus, quam Oenopiam dictam fuiſſe Ovidius teſtatur lib. 7. Metam.

Oenopiam vetteres ſic appellavere, ſed ipſe
Æacus Æginam genetricis nomine dixit.

vide præter Strabonem, alioſque, inprimis Pauſaniam in Corinthiacis.

2. *Piræum*] Portus hic Athenienſium tutiſſimus, quadringentarum navium capax, muro duorum millium paſſuum urbi conjunctus, cujus arctiſſimæ cuſtodiæ, portu quoque claudi ſolito, meminit Thucydides lib. 2. olim inſula fuit, inque ea conſtructum Munychiæ Dianæ fanum.

3. *Anni æſtas*] Ita loquitur auctor noſter lib. 19. c. 5. *æſtate anni flagrantiſſima.*

4. Ἄμαξα] Plauſtrum.

5. Ἄρκτος] Urſa, major ſcilicet, & minor.

6. *Homerus*] Extant verſus Il. 2. vſ. 487.

Ἄρκτον θ' ἣν καὶ ἐ ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν,
Ἥ τ' αὐτὸν στρέφεται, καὶ τ' Ὠρίωνα δοκεύει,
Οἴη δ' ἄμμορός ἐστι λουτρῶν Ὠκεανοῖο.

Id eſt,

Urſamque, quam & plauſtrum cognomine vocant,
Quæ ibidem vertitur & Orionem obſervat,
Sola autem expers eſt undarum Oceani.

Vide quæ hic adnotavit Didymus Scholiaſtes.

7. *Opici*] Rudes, imperiti, ſimplices more antiquo. Nomen ab Opicis antiquiſſimis Italiæ populis deductum, qui ad Tyrrhenum mare habitabant, ut conſtat ex Ariſtotele, l. 7. Polit. c. 10. & Dio-

ἑπταξαν Græci vocant, nos *ſeptemtriones* vocamus? non enim ſatis eſt, quod ſeptem ſtellas videmus; ſed quid hoc totum, quod *ſeptemtriones* dicimus, ſignificet, ſcire, inquam, id prolixius volo. Tum quiſpiam ex iis, qui ſe ad litteras memoriaſque veteres dediderant, Vulgus, inquit, grammaticorum *ſeptemtriones* à ſolo numero ſtellarum dictum putat. *triones* enim per ſeſe nihil ſignificare ajunt, ſed vocabuli eſſe ſupplementum: ſicut in eo quod 8 *quinquatrus* dicimus, quod quinque ab idibus dierum numerus ſit; *atrus* nihil ſignificet: ſed ego quidem cum L. Ælio & M. Varrone ſentio, qui *triones* ruſtico certo vocabulo 9 boves appellatos ſcribunt

& Dionyſio Halycarnaſſæo. Meminit & Thucydides, & Pauſanias & Stephanus de urbibus. Ita autem rudes etiam Cato apud Plin. lib. 39. cap. 1. appellat, & Gellius noſter lib. 11. c. 16. & lib. 13. cap. 9. ita & Auſonius, Symmachus aliique loquuntur.

8. *Quinquatrus*] Quod quinque ab idibus dierum numerus ſit, ut Gellius hic affirmat. Audi & Varronem lib. 5. de L. L. *Quinquatrus hic dies unus à nominis errore obſervatur proinde ut ſint quinque dictus, ab Tuſculanis poſt diem ſextum idus ſimiliter vocatur ſexatrus, & poſt diem ſeptimum ſeptimatrus, ſic hic quod erat poſt diem quintum idus, Quinquatrus.* Similia Feſtus. Soſipater lib. 1. quinque dies Iduum Quinquatrus appellavit. Audi & Suetonium in Auguſto: *Quinquatriis ſatis jucunde egimus: luſimus enim per omnes dies, formamque aleatorium calefecimus.* Ovidius de quinque his diebus, lib. 3. Faſtor.

Una dies media eſt, ſunt cum ſacra Minervæ,
Nomina quæ à junctis quinque diebus habent,
Sanguine prima vacat, nec fas concurrere ferro,
Cauſa quod eſt illa nata Minerva die,
Altera treſque ſuper ſtrata celebrantur arena,
Enſibus exertis bellica læta dea eſt.

Hæc varietas inde orta eſt, quod initio primus dies tantum feſtus eſſet, ſicuti etiam in Saturnalibus contigit. Feſtus: *Quinquatrus appellari quidam putant à numero dierum, qui fere his celebrantur, qui ſcilicet errant, tam Herculi, quam qui tridno Saturnalia, totidemque diebus Compitalia. Nam omnibus his ſingulis diebus ſunt ſacra.* Et Cicero pro uno die poſuiſſe videtur lib. 12. Epiſt. 25. Hoc feſtum vetus Kalendarium Martio menſe poſuit & QUINQUATRIA appellat. Celebrabatur autem 14. Kalend. April. & Minervæ dicatum, *quod eo die*, teſte Feſto, *ædes ejus in Aventino conſecrata eſt*, vel quod natalis ejus eſſe crederetur. Ideoque hoc quoque tempore publica erant Oratorum & Poëtarum certamina teſte Xiphilino. De pueris Juvenalis Satyr. x.

Eloquium ac famam Demoſthenis aut Ciceronis,
Incipit optare & totis quinquatribus optat.

Erant autem quinquatrus majores & minuſculæ. De majoribus jam dictum, minores colebantur Idibus Junii. Feſtus: *Minuſculæ quinquatrus appellantur Idus Juniæ, quod is dies feſtus erat tubicinum, qui Minervam colebant.*

9. *Boves*

ſcribunt, quaſi quoſdam *terriones*, hoc eſt, arandæ colendæque terræ idoneos. itaque hoc ſidus, quod à figura poſituraque ipſa, quia ſimilo plauſtri videtur, antiqui Græcorum ἅμαξαν dixerunt, noſtri quoque veteres à bubus junctis *ſeptemtriones* appellarunt; id eſt, à ſeptem ſtellis, ex quibus quaſi juncti *triones* figurantur. præter hanc, inquit, opinionem, id quoque Varro addit, dubitare ſeſe an propterea magis hæ ſeptem ſtellæ *triones* appellatæ ſint, quia ita ſunt ſitæ, ut ternæ ſtellæ proximæ quæque inter ſeſe faciant trigona, id eſt, triquetras figuras. Ex his duabus rationibus, quas ille dixit, quod poſterius eſt, ſubtilius elegantiuſque viſum eſt. intuentibus enim nobis in illud, ita propemodum res erat, ut ea forma eſſe triquetra videretur.

9. *Boves appellatos*] Philoxeni gloſſæ: *Trines*, βόες ἀρχαίως. & apud Nævium, *Trionum hic moderator ruſticus.*

10. *Terriones*] Vel potius *triones*, quod terram terant. Scaliger in Varronem *Striones* prius dictos autumat, à ſtria, quam terram ſulcando efficiunt.

CAP. XXII.

De vento Iapyge, deque aliorum ventorum vocabulis regionibuſque, accepta à Favorini ſermonibus.

APud menſam Favorini in convivio familiari legi ſolitum erat aut vetus carmen [1] melici poëtæ, aut hiſtoria partim Græcæ linguæ, alias Latinæ. Legebatur ergo tunc ibi in [2] carmine Latino ἰάπυξ ventus. quæſitū eſt quis hic ventus, & quibus ex locis ſpiraret & quæ tam infrequentis vocabuli ratio eſſet: atque etiam petebamus, ut ſuper cæterorum nominibus regionibuſque ipſe nos docere vellet, quia vulgo neque de appellationibus eorum, neque de finibus, neque de numero conveniret. Tum Favorinus ita

Melici] Vulgo *Meliti*. Lyticum, vel etiam quemcunque poëtam intelligit auctor noſter.

2. *Carmine Latino*] Forſan Horatii, qui lib. 1. Od. 3. ejus venti meminit.

3. *Exor-*

ita fabulatus eſt: Satis, inquit, notum eſt, limites regioneſq; eſſe cœli quatuor, *exortum*, *occaſum*, *meridiem*, *ſeptemtrionem*. *exortus* & *occaſus* mobilia & varia ſunt: *meridies ſeptemtrioneſq*; ſtatu perpetuo ſtant & manent. oritur enim ſol non indidem ſemper; ſed aut *æquinoctialis oriens* dicitur, quum in circulo currit, qui appellatur [5]ἰσονύκλιος, aut [6]ἰσημερινὸς, aut [7] *ſolſtitialis*, aut *brumalis*, quæ ſunt [8] θερειναὶ τροπαὶ καὶ χειμεριναί. item cadit ſol non in eundem ſemper locum. fit enim ſimiliter *occaſus* ejus aut *æquinoctialis*, aut *ſolſtitialis*, aut *brumalis*, qui ventus igitur ab oriente verno, id eſt, æquinoctiali venit, nominatur *Eurus*, ficto vocabulo, ut iſti ἐτυμολογικοὶ ajunt [9]ἀπὸ τοῦ ἕω ῥέων. is alio quoque à Græcis nomine [10] ἀπηλιώτης, à Romanis nauticis [11] *Subſolanus* cogno-

3. *Exortus & occaſus*] Vide & Capellam lib. 8. cap. de curſu ſolis Plin. lib. 2. cap. 19. Proclum cap. 19. Hypotypoſ. Aſtronom. Expreſſit autem hunc locum Gellii Apulejus de Mundo: *Favorinus non ignobilis ſapiens haec de ventis refert; Quatuor mundi plagas imparem habere numerum ventorum, eo quod ortus & occaſus mutentur terna vice cum ſolis acceſſu. Meridies & arctos iiſdem ſemper regionibus notatae.* Quæ præterea apud Apulejum occurrunt, ex autore noſtro petita videntur, vel à ſtudioſo ex Noctibus Atticis deſcripta ad marginem Apuleji, adjecta ab aliis in contextum admiſſa.

4. *Non indidem*] Id eſt, non eodem in loco.

5. Ἰσονύκλιος] i.e. *Æquinoctialis*.

6. Ἰσημερινὸς] Id eſt, *Æquidialis*. Circulus hic æquinoctialis inter circuos magnos numeratur, qui circa centrum Sphæram ambientes, eam in duo æqualia hemiſphæria ſecant. ſuntque numero ſex Horizon, Meridianus, Æquinoctialis, Zodiacus, & colurus æquinoctiorum, & colurus ſoſtitiorum. Æquinoctialis igitur eſt circulus magnus per motum primum, medio inter utroſque mundi polos loco, in ſphæra circumferptus. Quando autem ſol illum tranſit in principio Arietis & Libræ producit diem æqualem noctı per totum terrarum orbem.

7. *Solſtitialis*] Proprie autores probati per ſolſtitium, æſtivum, intelligunt, hybernum vix agnoſcunt, ſed brumam vocant. Ita Cicero, Virgilius, Horatius loquuntur. Vide Caſtaliorum Var. Lect. c. 17.

8. Θερειναὶ, &c.] *Æſtiva converſiones & hibernæ*. Quando Sol Cancrũ æſtivo tempore, Capricornũ brumali tempore ingreditur, curſum vertit. hinc & tropicus Cancri & Capricorni appellatur.

9. Ἀπὸ τοῦ ἕω ῥέων] Id eſt, *A ſole oriente fluens*. Eandem etymologiam etiam Nonius Marcellus amplectitur.

10. Ἀπηλιώτης] Legitur quoque ἀφηλιώτης.

11. *Subſolanus*] Vitruvius Solanum vocat, qui aliis eſt eurus, eurum qui aliis vulturnus ab oriente hiberno, ſicut apud eundem Andronicus Cyrreſtes in tabula marmorea octogono ventorum poſuerat, ubi eurus vulturnum refert. Vide & Varr. lib. 3. c. 5. de Re Ruſt.

Αἰθη-

cognominatur. ſed qui ab æſtiva & ſolſtitiali orientis meta venit, Latine *Aquilo*, *Boreas* Græcè dicitur; eumque propterea quidam dicunt ab Homero [12] *αἰθρηγενέτην* appellatum. [13] Boream autem putant dictum [14] *ἀπὸ τῆς βοῆς*; quoniam ſit violenti flatus & ſonori. tertium ventum, qui ab oriente hiberno ſpirat, *Vulturnum* Romani vocant. eum plerique Græci mixto nomine, quod inter *Notum* & *Eurum* ſit, *Εὐρόνοτον* appellant. hi ſunt igitur tres venti orientales, *Aquilo*, [15] *Vulturnus*, *Eurus*; quorum medius *Eurus* eſt, his oppoſiti & contrarii ſunt alii tres occidui; [16] *Caurus*, quem ſolent Græci [17] *ἀργέſτην* vocare; is adverſus Aquilonem flat: item alter *Favonius*, qui Græce vocatur *Ζέφυρος*; is

12. *Αἰθρηγενέτην*] *Serenum.*

13. *Boream*] Ariſtoteles *κραιπίαν* vocat ventum ab ortu ſolſtitiali ſpirantem, quem Romani aquilonem appellabant, Andronicus & alii Græci boream. *Ἀπαρκτίαν* & *βορέαν* eundem facit Ariſtot. in Meteorolog. qui octo ventos tantum numerat. Auctor libri de mundo *ἀπαρκτίαν* quidem vocat, qui ab ipſo polo venit, cui *βορέαν* adjungit inter ſolſtitialem exortum & ſeptentrionem: diverſitas ex eo, quod duodecim ventos numerat, ut hinc colligi poſſit, opus illud non eſſe Ariſtotelis. *Salm.*

14. *Ἀπὸ τῆς βοῆς*] *A boatu.*

15. *Vulturnus*] Ita dictus à Vulturno Campaniæ oppido, inde ſpirans ab oriente hiberno Romam verſus.

16. *Caurus*] Qui & Chaurus, & Chorus, & Caurus ſive Corus appellatur. Vegetius *λιβόνοτον* interpretatur, & ad ſiniſtram meridiani cardinis collocat. Agellius noſter ex adverſo Aquilonis ponit. Africum contrarium Aquiloni eſſe ſcribit Plinius, Chorum Vulturno. Horatius lib. 1. Od. 3. quoque Africum Aquiloni adverſum ſtatuere videtur:

– Nec timuit præcipitem Africum,
Decertantem Aquilonibus,
Nec triſtes hyadas, nec rabiem Noti.

Itaque hi venti ſæpe confunduntur. Vide Vegetium lib. 4. de Re Mil. cap. 28. Diverſitas tamen ſententiarum inde nata videtur, ut Salmaſii verbis utar, quod in recta linea Chorus & Aquilo invicem oppoſiti ſint adverſis frontibus. Chorus ab æſtivo occaſu fertur, Aquilo ab æſtiva & orientali meta venit. Similiter Africus & Vulturnus in altera linea ſeſe invicem reſpiciunt, hic ex hiberno oriente, alter ab occaſu brumali oriundus. Hunc ſitum eorum ſpectavit Favorinus, cum Vulturnum Africo, Aquilonem Choro vel Cauro contrarium ſpirare affirmat. Cæterũ in decuſſata linea Chorus Vulturno, Africus ex adverſo aquiloni reſpondet, itaque hi venti *κατ' ἀλλήλους* ſibi maxime adverſi, & à ſe invicem frontibus adverſis longiſſime diſtant. Vide Salmaſ. ad Solinum p. 1245.

17. *Ἀργέſτην*] Apuleius de Mundo Thraſcian & Argeſtem ex eodem loco ſpirare innuit, quod falſum. Ex occaſu enim æſtivo venit *ἀργέſτης*, Thraſcias inter ſolſtitialem occaſum & ſeptentriones poſitus. Emendat itaque illum

is adverſus *Eurum* flat: tertius Africus, qui Græce vocatur λὶψ; is adverſus *Vulturnum* flat, eæ duæ [18] regiones cœli *orientis occidentiſque* inter ſeſe adverſæ ſex habere ventos videntur. [19] meridies autem, quoniam certo atque fixo limite eſt, unum [20] meridialem ventum habet: is Latine *Auſter*, Græcè νότος nominatur, quoniam eſt nebuloſus atque humectus: νοτὶς enim Græcè *humor* nominatur. *Septemtriones* autem habent ob eandem cauſam unum. is objectus directuſque in Auſtrum, Latine *Septemtrionarius*, Græce ἀπαρκτίας appellatus. ex his octo ventis alii quatuor detrahunt ventos; atque id facere ſe dicunt Homero auctore qui ſolos [21] quatuor ventos noverit, *Eurum*, *Auſtrum*, *Aquilonem*, *Favonium*, verſus Homeri ſunt:

[22] Σιὼ δ' εὖρος τ' ἔπεσε, ζέφυρός τε, νότος τε δυσαὴς,
Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

à quatuor cœli partibus, [23] quas quaſi primas nominavimus, oriente ſcilicet atque occidente latioribus atque ſimplicibus, non tripertitis. Partim autem ſunt, qui pro octo [24] duodecim faciunt: [25] inter hos quatuor, in media loca inſe-

Salmaſius ad Solinum p. 1239. quem vide.

18. *Regiones cœli*] Vegetius cardines appellat, Græci κέντρα.

19. *Meridies autem, &c.*] Revera cum regiones cœli octo ventis deſcribantur, atque antiquis quatuor fuerint Cardinales venti, intermedii etiam à meridie & ſeptentrione participant. *Salm.*

20. *Meridialem*] Vulgò *meridionalem*, quod vix Latinum, nec enim meridies dicitur, ut ſeptentrio. Optimus liber legit, *meridialem*. Salm.

21. *Quatuor ventos*] Imo etiam duos, ſeptentrionalem, & auſtralem, teſte Ariſtot. Pol. 4. c. 4. reſpectu nimirum poli arctici & antarctici.

22. Σιὼ δ' εὖρ' τ'] Id eſt,

Simul eurusq; notusq; incidit & zephyrus vehemens, (vens.
Et boreas ſerenus, ingentem fluctum vol-

23. *Quas quaſi primas nominavimus*] Emendat Salmaſius, *quos quaſi primos nominavimus*, ita ut ad ventos referatur: Sed liquet ex contextu de Regionibus cœli autorem loqui, cum addit: *Oriente ſcilicet atque occidente latioribus atque ſimplicibus.*

24. *Duodecim*] Plures non eſſe ventos probare nititur Seneca lib. 4. quæſt. natur. Numerus nunc admodum exctevit; & quidni ulterius ſubtili indagine poſſunt numerari pro variis flexibus & inclinationibus?

25. *Inter hos quatuor*] Salmaſius legit, *tertios quatuor*, uti poſtea *ſecundos quatuor* dixit Agellius.

26. *Noſtri*

inſerentes, cum meridie ſeptemtriones: eadem ratione, qua ſecundi quatuor interſiti ſunt inter primores duos apud orientem occidentemque. Sunt porrò alia quædam nomina quaſi peculiarium ventorum, quæ incolæ in ſuis quiſque regionibus fecerunt, aut locorum vocabulis in quibus colunt, aut ex aliqua cauſa, quæ ad faciendum vocabulum acciderat. [26] noſtri namque Galli ventum ex ſua terra flantem, quem ſæviſſimum patiuntur, [27] *Circium* appellant, à turbine, opinor, ejus ac vertigine. Japygiæ ipſius ore proficiſcentem quaſi finibus Appuli eodem, quo ipſi ſunt, nomine [28] Japygem dicunt. eum eſſe propemodum *Caurum* exiſtimo:

26. *Noſtri namque Galli*] Verba ſunt Favorini, qui ex Gallia oriundus erat, ut teſtatur Philoſtratus in vitis Sophiſtarum.

27. *Circium appellant*] Hunc ventum confundere videtur Favorinus cum Japyge, qui idem cum Argeſte. Circius autem vel Cercius inter Argeſtem & Thraſciam medius, vel cum Thraſcia idem, ut Salmaſius monet. Circium autem Gallicum appellabant Hiſpani teſte Iſidoro, quod à parte Galliæ flaret, atque ita ſimpliciter quoq; appellavit Vitruvius. A Circo ſive turbine & vertigine dici autumat Gellius: ſicut & Nonius. Gallicã eſſe vocem arbitror, à tortuoſo impetu ita dictam, quod *Keren* hodie Belgis, & olim Gallis dicebatur, & hodie Britannis *Kyrch* impetum denotat. quamvis ſimilis ventus Auctori libri de Mundo κιρκίας appellatur. Ita quoque emendavit Theophraſtum de ventis Salmaſius, ubi vulgo Διρκίας pro Κιρκίας legitur, niſi cum Turnebo κίρκιον legendum ſit. Impetuoſus hic ventus & Galliæ peculiaris, compreſſus à montibus & in anguſtias circumactus Galliæ Narbonenſi ſæviſſime incumbit, turres & tecta dejicit, & quod mirum inter Pyrenæum & Gebennam maxime furit. De hoc ventoita Seneca lib. 5. Nat. qu. cap. 17. *Circio adſicia quaſſanti tamen incolæ Galli gratias agunt, tanquam ſalubritatem cœliſui debeant ei. Divus certe Auguſtus templum illi, cum in Gallia moraretur, & vovit & fecit.* Ita & tempeſtates antiquiſſimis temporibus à Romanis ſolemni ritu conſecratæ fuere, ut Cicero lib. 3. de Nat. Deorum teſtatur. Ovid. l. 6. Faſt.

Teque quoque Tempeſtas meritam delubra fatemur,
Cum pene eſt Corſis obruta claſſis aquis.

ſitus ædis fuit in via Appia extra portam Capenam. Conſecrata ædes A. ab V. C. CCXCIV. à L. Cornelio Scipione L. F. C. N. Cos. cum Corſici maris tempeſtatem evaſiſſet, ut inſcriptio vetus ad Portam Capenam oſtendit.

28. *Iapygem dicunt*] Qui idem cum Argeſte, ſive Coro, neque opus erat dubitare Favorinum. Caurum ſupra Argeſtem eſſe dixit, de Japyge dubitat, cum tamen Argeſtem & Japyga eundem eſſe ex Ariſtotele, & Auctore libri de mundo expoſitum ſit. Dicit autem Japygiæ ore (aliter, ora) proficiſci, atque hinc nomen accepiſſe. Iapygia enim & Apulia eadem: latius tamen & Tarentini etiam dicti Japyges apud Strabonem lib. 6. per os Japygiæ, Japygia promontoria intellexiſſe videtur. Japygia autem acra eſt in ipſo ore ſinus Tarentini, ut idem Strabo teſtatur, qui etiam Japygiæ Sinus ea parte appellatur.

Digitized by Google

exiſtimo: nam eſt occidentalis, & [29] videtur adverſus *Eurum* flare. itaque [30] Virgilius [31] Cleopatram è navali prœlio in Ægyptum fugientem vento Japyge ferri ait. [32] Equum quoque Apulum, eodem quo ventum vocabulo, *Iapygem* appellavit. Eſt etiam ventus nomine [33] *Cæcias*, quem Ariſtoteles ita flare dicit, ut nubes non procul propellat, ſed ut [34] ad ſeſe vocet, ex quo verſum iſtum proverbialem factum ait:

---[35] κακὰ

Ἐφ' ἑαυτὴν ἕλκων ὡς ὁ Καικίας νέφη.

Præter hos autem, quos dixi, ſunt alii plurifariam venti commentitii ſuæ quiſque regionis indigenæ; ut eſt Horatianus quoque ille [36] *Atabulus*, quos ipſe quoque exſequuturus

Apuleius de mundo, qui Gellium expreſſit, Garganum ſinum appellavit: ita enim loquitur: *Apuli* (appellant) *Iapygem ex Iapyge ſinu, id eſt ipſo Gargano venientem.* Hinc apud Gellium noſtrum legendum cenſet Salmaſius, *Iapygiæ ſinus ore proficiſcentem, qui eſt Garganus, Apuli eadem, quæ ipſi ſunt nomine, Iapygem dicunt.*

29. *Videtur adverſus Eurum flare*] Atqui ſupra dixit Corum, qui idem cum Argeſte, & Iapyge, adverſus Aquilonem flare. Intricate hic loquitur Favorinus & dubito an ſe ipſum intellexerit, vel per Eurum Euronoton ſive Vulturnum denotavit. Sed quid commune Vulturno cum Aquilone? In recta collaterali linea Caurus Aquilonem, in decuſſata Vulturnum reſpicit. Ex hac confuſione reſpectuum intricatus hic locus. Vide quæ ſupra diximus.

30. *Virgilius*] Lib. 8. Æneid. ℣ſ. 709. & ſeq.

Illam inter cædes pallentem morte futura,
Fecerat ignipotens undis & Iapyge ferri.

31. *Cleopatram*] Vide Dionem, Plutarchum, Suetonium, alioſque.

32. *Equum quoque Apulum*] Extat verſus lib. 9. Æneid. ℣ſ. 679.

- - procul Ornitus armis
Ignotis, & equo venator Iapyge fertur.

33. *Cæcias*] Καικίας Græcis. Heſychius à Caïco fl. ita appellatum refert. Ita legendum eſſet, καικίας. Atque ita ſe ſcriptum inveniſſe in antiquiſſimo codice Agellii ſequenti Græco verſu teſtatur Salmaſius. Theophraſtus de Ventis Apeliotem cum Cæcia nonnullos confundere refert, ſecus atque ipſi videtur. Et ſane diverſi venti Cæcias & Apeliotes. Hic ab exortu æquinoctiali, ille ab Solſtitiali fluit.

34. *Ad ſeſe vocet*] Quia ſpiritum reciprocat, & ad ſe trahit. Unde & ἀναπάμψιπνος dicebatur. Vide auctorem Libelli de Mundo.

35. Κακὰ] Id eſt, - - *Mala*
Ad ſe attrahens, ut Cæcias nubem.

36. *Atabulus*] Horatianum appellat, quia Horatius Satyr. 5. lib. 1. ejus venti meminit, ita enim loquitur:

Incipit ex illo montes Apulia notos
Oſtentare mihi, quos torret Atabulus.

Plin. lib. 17. c. 14. *Flatus Apulis proprius eſt Atabulus, hic ſi flaverit circa brumam*

turus fui: addidiſſemque eos, qui 37 *Eteſiæ* & *Prodromi* appellantur, qui certo tempore anni, quum canis oritur, ex alia atque alia parte cœli ſpirant; rationeſque omnium vocabulorum, quia plus paulò adbibi, effudiſſem, niſi multa jam prorſus omnibus vobis reticentibus verba feciſſem, quaſi fieret à me 38 ἀκρόασις διδασκαλική. in convivio autem frequenti loqui ſolum unum neque honeſtum eſt, inquit, neque commodum. Hæc nobis Favorinus in eo, quo dixi, tempore apud menſam ſuam ſumma cum elegantia verborum, totiuſque ſermonis comitate atque gratia denarravit. ſed quod ait ventum, qui ex terra Gallia flaret, *Circium* appellari, M. Cato tertio libro Originum eum ventum *Cercium* dicit, non *Circium*. nam quum de Hiſpanis ſcriberet, qui 39 citra Hiberum colunt, verba hæc poſuit: *Sunt in his regionibus ferrariæ*, 40 *argenti fodinæ pulcherrimæ*,

brumam exurit frigore areſaciens, ut nullis ſolibus poſſe a recreari poſſint. Horatii vetus interpres ita dictum cenſet, quod τὸ κατὰ βάλλ(, hoceſt, nocumentum peſtilentiamque inferat regionibus Apuliæ.

37. *Eteſiæ & Prodromi*] Plin. lib. 2. cap. 47. *Hujus (Caniculæ) exortum diebus octo ferme Aquilones antecedunt, quos Prodromos appellant* (præcurſores) *poſt biduum autem exortus iidem Aquilones conſtantius perflant diebus quadraginta, quos Eteſias vocant.* Eteſiæ dicti tanquam anniverſarii. Vide Ariſtotel. Meteor. 2. & Columellam lib. 2. cap. 27. Nonnunquam & in Zephyros eodem Ariſtotele teſte mutantur, quo reſpexiſſe videtur Gellius cum illos ex alia atque alia parte cœli flare, etſi dubitanter, dixit. Vide Aldum Manut. Quæſtis per Epiſt. Caſaubon. ad lib. 3. Strabonis & Wouwer. de Polymat. c. 11.

38. Ἀκρόασις, &c.,] *Auditentia ad oſtentationem comparata.* Vitruv. lib. 10. c. ult. etiam dixit *acroaſin facere.*

39. *Citra Hiberum*] Iberus fluvius Hiſpaniæ celebris, qui Ebro hodie corrupte appellatur.

40. *Argenti fodinæ*] Ferro, argento & auro olim abundabat Hiſpania. Vide Diodor. Sic. lib. 5. Strabonem lib. 3. & Plinium. Maximam argenti fodinam ad novam Carthaginem fuiſſe, & quadraginta hominum millia continuo labore ſingulis diebus viginti quinque millia drachmarum Populo Romano tribuiſſe Strabo teſtatur. Vicena millia pondo argenti annis ſingulis Aſturiam, Galliciam, & Luſitaniam exhibuiſſe ex aliorum fide Plinius commemorat. Phœnices, quod naves argento onuſtæ eſſent, anchoras ex eo fabricaſſe proditum eſt. Erat & χρυσῖτις ἄμμος, qui *baluca* vel *balluca* Hiſpanis dicebatur juxta Plinium lib. 33. c. 4. mentio quoque ejuſdem in Jure civili l. 1. Cod. de Metallar. & l. 3. & ſeq. Codice Theodoſiano, eodem titulo. De arena illa ita Plinius: *Apud nos tribus modis* (aurum invenitur) *fluminum ramentis, ut in Tago Hiſpaniæ, Pado Italiæ, Hebro Thraciæ, Pactolo Aſiæ, Gange In-*

me, mons 41 *ex ſale mero magnus: quantum demas, tantum adereſcit. ventus Cercius, quum loquare, buccam implet: armatum hominem, plauſtrum oneratum* 42 *percellit.* Quod ſupra autem dixi, Eteſias ex alia atque alia cœli parte flare, haud ſcio an ſequutus opinionem multorum temere dixerim. P. Nigidii in ſecundo librorum, quos de vento compoſuit, verba hæc ſunt: *Eteſiæ &* 43 *Auſtri anniverſarii ſecundo Sole flant.* conſiderandum igitur eſt quid ſit 44 *ſecundo Sole.*

CAP.

dia: nec ullum abſolutius aurum eſt cursu ipſo tritoq; perpolitum. Alio modo puteorum ſcrobibus effoditur. Puteorum quoq; Strabo meminit. Inter ramenta auri quandoq; reperiuntur grandiores maſſæ. De quibus & alii neoterici ſcriptores, atque inter illos Petrus Martyr, in deſcriptione utriuſque Indiæ admiranda narrant.

41. *Ex ſale mero*] In Hiſpania, ut Marinæus Siculus teſtatur, non tantum ex montibus ſal effoditur, ſed ex lacubus quoque puteiſque extrahitur.

42. *Percellit*] Evertit.

43. *Auſtri anniverſarii*] Λιβονότοι Ariſtoteli Meteor. lib. 2. cap. 5. qui ſtata anni tempeſtate quoque ſpirant, ut Eteſiæ, & nubila detergent, ſerenitatemque reddunt. Horatius:

Albus ut obſcuro deterget nubila cœlo
Saepe Notus - - -

Sicuti autem Eteſiæ æſtate, ita Leuconoti verno tempore ſpirant, juxta Theophraſtum; Auctor tamen libri de mundo hybernum illis tribuit tempus & melius. Sicut enim Eteſiæ poſt ſolſtitium flare incipiunt, ita ex adverſo poſt brumam noti. Ariſtoteles Meteorol. lib. 2. cap. 5. de Eteſiis ventis: χέτον) μὲν γὰρ οἱ καλούμενοι λιβονότοι τὴν ἀντικαμπύλην ἄρκτον, ἀφ' ἧς ὁ χέτον) πνεῖ χεῖμ. Eteſiæ poſt ſolſtitium, Auniverſarii noti τὴν ἀντικαμπύλην ἄρκτον. Ergo poſt brumam. Non itaque eidem venti Eteſiæ, & auſtri anniverſarii, ſed diverſi imo adverſi. In eo tantum conveniunt, quod anniverſarii ſint & ſtato tempore ſpirent. Sicuti enim à ſolſtitio ſpirare auſpicantur Eteſiæ, quo tempore ſol deſcendit ex ſeptentrionali circulo, ita ab eadem plaga ſunt Eteſiæ. unde *flabra Aquilonum* Lucretio vocantur. Secundo itaque ſole, id eſt, ſecundum curſum ſolis ſpirant. Auſtri quoque anniverſarii ſecundo ſole poſt brumam flant à meridie, quando Sol ex meridie curſu converſo contra ſeptentriones aſcendit. Hæc ex Salmaſio, quem vide ad Solinum pag. 1260. & 1261. Rutgerſius male auſtros anniverſarios cum Eteſiis confundit, quos à meridie flare autumat. vide Var. Lect. l. 3. cap. 15.

44. *Secundo Sole*] Ita ſecundo Sole flare ventus dicitur, qui contra curſum ſolis non flat, ſed à ſole fertur. Ventus enim qui cum ſole oritur, & à parte ſolis flat, & cum ſole occidente cadit, is omnino ſecundo ſole ſpirat. Vide Salmaſium ad Solinum p. 1260. & 1261. diffuſe differentem. Eſt igitur *ſecundo Sole* eodem modo dictum, quo *ſecundo vento*. vide Rutgerſ. Var. Lect. lib. 3. cap. 15.

Menandro

CAP. XXIII.

Conſultatio dijudicatioque locorum facta ex comœdia Menandri & Cæcilii, quæ Plocium *inſcripta eſt.*

COmœdias lectitamus noſtrorum poëtarum ſumtas ac verſas de Græcis, [1] Menandro ac [2] Poſidippo aut [3] Apollodoro aut [4] Alexide, & quibuſdam item aliis comicis. atqui quum legimus eas, nihil ſane diſplicent, quin lepide quoque & venuſte ſcriptæ [5] videantur, prorſus ut melius poſſe fieri nihil cenſeas. at enim ſi conferas & componas Græca ipſa, unde illa venerunt, ac ſingula conſiderate atque apte

1. *Menandro*] Qui inſignis Comœdiæ ſcriptor floruit Olympiade 115. complureſque fabulas edidit, quem ſecutus præter alios Terentius, elegantia & puritate ſtili nulli ſecundus. In Andria Menandri ejuſdem nominis fabulam & ſimul Perinthiam expreſſit, ſicut & Eunuchum Menandri & Colacem una fabula, Heautontimorumenon, & Adelphos in Latinam linguam vertit. Donatus in ejus vita: *Duæ ab Apollodoro tranſlatæ eſſe dicuntur Comico, Hecyra & Phormio, quatuor reliquæ à Menandro.* Refert idem Donatus ex Conſetio, Terentiũ redeuntem è Græcia periiſſe in mari, cũ centum & octo fabulis converſis à Menandro, alii tædio amiſſarum fabularum morbo implicitum periiſſe tradunt. C. Cæſar ideo illum dimidiatum Menandrum appellavit. Quantus autor fuerit Menander ex Quintiliano lib. 10. c. 1. liquet: *Menander*, inquit, *meo quidem judicio diligenter ad cuncta, quæ præcipimus, efficienda ſufficiat. Ita omnem vitæ imaginem expreſſit, tanta in eo inveniendi copia, eloquendi facultas, ita eſt omnibus rebus & perſonis & affectibus accommodatus.* Cujus tanta fuit auctoritas, ut Apoſtolus carmen ejus citare non erubuerit. 1. Cor. c. 15. Juxta veterem interpretem Ovid. ad verſum illum in Ibin: (*undis. Comicus ut liquidis periit dum nabat in*

Menander Comicus Athenienſis dum in Piræo nataret ſubmerſus eſt: de quo nobiliſſimæ à Græcis traduntur elegiæ, & à Callimacho Epigramma. Tumulorum Menandri meminit Pauſanias in Atticis. Obiit Olympiade 122. ut teſtatur Euſebius. Vide in laudem ejus præter Quintiliani locum, quem ſupra aproſui, Plutarchum, in libello de comparatione Ariſtophanis & Menandri, Dionem Chryſoſtomum de dicendi exercitio, in Anthologia Epigramma Chriſtodori libr. ſexto, alioſque autores.

2. *Poſidippo*] Ita legendum, non *Poſidio*. Cujus Comœdiæ ab Athenæo, Polluce, & Harpocratione citantur. Suidas quoque ejus mentionem fecit, & triennio poſt Menandri obitum fabulas ſcripſiſſe affirmat.

3. *Apollodoro*] Comico ejuſdem ætatis, quem Terentius in Hecyra & Phormione expreſſit. Apollodorus autem Gelous intelligitur. Fuere enim etiam Comici Apollodorus Caryſtius, & Tarſenſis.

4. *Alexide*] Cujus fabulæ crebro ab Athenæo & Stobæo citantur. Victorem in ſcena & coronatum obiiſſe Plutarchus affirmat, libro, εἰ πρεσβυτέρα πολιτεῖαι.

5. *Videantur*] Aliter, *Videntur*.

apte junctis & alternis lectionibus committas ; oppidò quam [6] jacere atque fordere incipiunt, quæ Latina sunt; ita Græcarum, quas æmulari nequiverunt, facetiis atque luminibus [7] obsolescunt. Nuper adeo usus hujus rei nobis venit. Cæcilii Plocium legebamus : haud quaquam mihi & qui aderant displicebat. Libitum est Menandri quoque Plocium legere, à quo istam comœdiam verterat. sed enim postquam in manus Menander venit, à principio statim, di boni! quantum [8] stupere atque frigere, quantumque [9] mutare à Menandro [10] Cæcilius visus est! [11] Diomedis hercle arma & Glauci non dispari magis pretio [12] existimata sunt. accesserat dehinc lectio ad eum locum, in quo maritus senex super uxore divite atq; deformi querebatur, quod ancillam suam, non inscito puellam ministerio, & facie non [13] inliberali, coactus erat venundare suspectam uxori quasi pellicem: nihil dicam ego quantum differat versus utriusque [14] eximius : sit satis aliis ad judicium faciendum exponi. Menander sic :

[15] Ἐπ' ἀμφοτέραν ἵν' ἐπίκληρ@ ἡ μέλλων καθ' ὁδὸν ἰὼν

Kατ-

6. *Iacere atque fordere*] Vera sunt, si quis infantiam Romanæ poësios cum Græcorum ingeniis comparet. Verum ubi poësis Romana ad fastigium pervenit, etiam Græcos nonnulli poëtæ superarunt. Vide Macrobium 5. Saturn. inprimis cap. 9. & Julium Cæsarem Scaligerum in Critico.

7. *Obsolescunt*] Gratiam dicendi ut obsoleta amittunt.

8. *Stupere atq; frigere*] Hoc de iis dicitur, quæ parum habent artis & ingenii.

9. *Mutare*] Aliter *nutare*.

10. *Cæcilius*] Quem malum latinitatis autorem appellat Cicero lib. 7. Epist. ad Atticum Ep. 3.

11. *Diomedis hercle arma*] Notum est proverbium, χρύσεα χαλκείων. Vide Homerum Il. 6. & Horat. lib. 1. Satyra 7.

12. *Existimata*] Vetus editio, *æstimata*.

13. *Inliberali*] Lipsius ex antiquo Cod. *illætabili*. male.

14. *Eximius*] Locum hunc ita legit Gulielmius, *nihil dicam quantopere differant versus utriusque, eximios sit satis, &c.*

15. Ἐπ' ἀμφοτέραν] Id est,

In aurem utramque quia dotata est dormiet,
Magnum quoddam & egregium conficiens negotium,
Domo ejecit mœstam, quam cupiebat,
Ut omnes intuerentur Cleobulæ faciem,
Et aspectu fruebatur, cum essem ut asinus inter simias.
Quid vero dicitur? sane istud ita est, tacere volo
Nostrum plurimorum malorum auctorem.

Me

Καπρολόπαζα μέγας, ἡ πολιόπην ἔργον,
Ἐκ τ' οἰκίας ἐξέβαλε τὴν λυπᾶσαν, ἣν βάλετο.
Ἵν' ἅπαντες βλέπωσι πάντες εἰς τὸ Κρεωβύλης πρόζωπον,
Ἡ γ' ὄγκως [16] εἶχέ με γυνὴ δέσποινα,
Καὶ τὴν ὄψιν ὧν ἐκτήσατ' ὄν ἐν πιθήκοις.
Τί τὸ λεγόμενον δῆτα; δεῖ τοῦτ' [17] σιωπᾶν βάλομαι
Τὴν νύκτα τὴν πολλῶν κακῶν ἀρχηγόν.
Οἴμοι κρεωβύλην λαβεῖν ἐμὲ, ἡ δέκα τάλαντα;
[18] Γύναιον [19] ὄσον πηχέως. εἶτ' ὀδὶ τὸ φρύαγμα
Εἴπως ἀνυπόστατον. Διὰ τὸν Ὀλύμπιον,
[20] Καὶ Ἀθηνᾶν, δαιμόνως παιδισκάριον, θηρίον δὴ
Λόγου τοιχίον. ἀπαγχόμην δέ τις ἢ δι' αὐτεσυρόγοι.

Cæcilius autem ſic:

SEN. *Is demum miſer eſt, qui crumenam ſuam nequit*

Occul-

Me miſerum, qui Creobulam duxi, & talenta decem,
Mulierculam vix cubitalem, cujus ſuperbia
Adeo intolerabilis eſt. Iovem Olympium,
Et Minervam teſtor, nequaquam puellulam, famulamque,
Dicto citius quis abigat, vel illam reducat.

Joſephus Scaliger totum hunc Menandri locum à capite ad calcem ſuis numeris ſimul & priſtinæ lectioni reſtituit ad hunc modum.

Ἐπ' Ἀμφότερον νῦν ἡ 'πίκλησις ἥκει
Μέλλει καθυδρίσειν κατεργάσασθαι μέγα
Καὶ πρεσβύτην ὄντα, ἐκ τῆς οἰκίας
Ἐξιδαλεῖν τὴν λυποῦσαν, ἣν ἐβούλετο,
Ἵν' ἐπιβλέπωσι πάντες εἰς τὸ Κρεωβύλης
Πρόσωπον. ἡγ' ὄγκως ἔχέ με γυνὴ
Δέσποινα ἐκ τῆς ὄψεως ἣν ἐκτήσατο

Οὖν ἐν πιθήκοις. τί τὸ λεγόμενον ἐστὶ δὴ
Τοῦτ'; ἐ σιωπᾶν ἐστιν ἐν ἐβάλομαν,
Οἷον τὴν μετὰ τὴν νύκτ' τὴν πολλῶν κακῶν (ἐμὲ
Ἀρχηγὸν, οἴμοι, Κρεώβυλλον λαβεῖν
Καὶ δέκα τάλαντα, γύναιον ὄσον πηχέως. (σμικρὸν
Εἶτ' ἐστὶ τὸ φρύαγμα πως ἀνυπόστατον
Διὰ τὸν Ὀλύμπιον, ἐ Ἀθηνᾶν, δαιμόνως
Παιδισκάριον, θηρίον τι λόγου τοίχιον (ῥᾳδίως.
Ἀπαγχόμην δέ τις, ἢ χρῆν, ἐκπεσών

16. Εἶχέ] Adſcriptum in margine Codicis Gelliani, ὥσ μ' ἴχε.

17. Σιωπᾶν] Lege, ἐ σιωπᾶν.

18. Γύναιον] In antiqua Veneta, γυναικῶν.

19. Οὖσα] Lege ὄσον.

20. Καὶ Ἀθηνᾶν] Deeſſe hic quædam videntur.

Occultare. MA. *Fere ita me uxor forma & factis facit.*
Si taceam; tamen indicium eſt. quæ, niſi dotem, omnia
Quæ nolis, habet; qui ſapit, de me diſcet. qui, quaſi
[20] *Ad hoſtes captus; libere ſervio, ſalva urbe atque arce.*
Quæ mihi quidquid placet: [21] *eo privatu' vin' me ſervatum?*
Dum ejus mortem inbio, egomet vivo mortuus
Inter vivos. ea me, clam ſe, cum mea ancilla ait
[22] *Conſuetum. id me arguit. ita plorando, orando,*
Inſtando atque objurgando me obtudit, uti eam
Venumdarem. nunc credo inter ſuas equalis
Et cognatas ſermonem ſerit: Quæ [23] *voſtrûm fuit*
[24] *Integra ætatula, quæ hoc itidem à viro*
Impetrarit ſuo, quod ego anus modo
Effeci, pellice ut meum privarem virum?
Hæc erunt concilia hodie. differor ſermone miſer.

Præter venuſtatem autem rerum atque verborum in duobus libris nequaquam parem, in hoc equidem ſoleo animum attendere; quod quæ Menander præclare & appoſite & facete ſcripſit, ea Cæcilius nequaquam potuit, ne quidem conatus eſt, enarrare; ſed quaſi minime probanda prætermiſit; & alia neſcio [25] quæ mimica inculcavit, & illud Menandri de vita hominum media ſumtum ſimplex & verum & delectabile, neſcio quo pacto, omiſit. idem enim ille maritus ſenex cum altero ſene vicino colloquens, & uxoris locupletis ſuperbiam deprecans, hæc ait:

Ἔχω

20. *Ad hoſtes*] Aliter, *ab hoſte.*

21. *Eo privatu*] Antiqua Veneta ita legit,

Quæ mihi quicquid placet, eo privatum.

forte legendum, *privatum it.*

22. *Conſuetum*] Conſuevisſe, rem habuiſſe. De Paſſivis active ſumptis vide Voſſ. lib. 3. de Analog. cap. 5.

23. *Voſtrum*] Aliter, *noſtrum*, vel, *noſtrarum.*

24. *Integra ætatula*] Florenti. Ita & Suetonius dixit *ætatula indulgere.*

25. *Quæ mimica*] Antiqua Veneta, *quæ inimica.* Sed legendum potius, *mimica.* Cum enim Cæcilius leporem Menandri non aſſequeretur, ſua neſcio quæ levia & hiſtrionica ſequentibus carminibus illorum vicem ſuppoſuit, & Menandrum ridicule imitatus eſt. Vide Gellii l. 2. verſ. c. pen.

26. Ἐπί-

Digitized by Google

Ἔχω δ' [26] ἐπίκληρον, Λαμία σοὶ εἴρηκά σοι
Τοῦτ' οὐχί, κυρίαν τ' οἰκίας καὶ τ' ἀγρῶν,
[27] Καὶ πάντων αὐτ' ἐκείνης ἔχομεν [30] ἀφ' ὅλων χαλεπῶν
Χαλεπώτατον, ἅπασι δ' ἀγαλέα ἐστὶν σοὶ ἐμοὶ μόνῳ,
Τἰῷ, πολὺ μᾶλλον θυγατρί. πρᾶγμα ἄμαχον λέγεις,
Εὖ οἶδα.

Cæcilius

26. Ἐπίκληρον] Id eſt,

Lamiam ex aſſe hæredem duxi, ſed dixeram
Id tibi nondum, dominam domus & agrorum,
Omniumque rerum. Pro illa habemus ex univerſis malis
Difficillimum, quod omnibus moleſta eſt non mihi ſoli, (ciam
Sed filio filiæque multo magis. Provin-
Inexpugnabilem narras, ſat ſcio.

Iſaacus Caſaubonus ita hunc locum reſtituit:

Ἔχω δ' ἐπίκληρον Λαμίαν, οὐκ εἴρηκά σοι
Τοῦτ'; Οὐχί. κυρίαν τ' οἰκίας ἐγγεῶν,
Ὅ δ' ἐστὶ πάντων ὅσα σὺ κέκτησ ἔχειν
Μεγάλων τε καὶ πολλῶν χαλεπωτάτων,
Ἅπασιν ἀγαλμάτιον ἐστι, σοὶ μὲν ἐμοὶ μόνῳ,
Τἰῷ τι γὰρ πολὺ μᾶλλον, ἢ θυγατρί.
Πρᾶγμα ἄμαχον λέγεις, εὖ οἶδα.

Ἐπίκληρον] Locupletem intelligit, & unicam paternarum facultatum hæredem ſive illi jam obvenit, ſive defunctis parentibus obveniet hæreditas. Vide Pollucem in Onomaſtico lib. 8. Harpocration differentiam oſtendit inter ἐπίδικον, ἐπικληρὸν, ἐπιγραφικὸν, & ἐπικληρίαν. ἐπίκληρον vocat pupillam, & unicam hæredem, quæ & ἐπικληρίας dicitur, ἐπιγραφικὸν cui pars hæreditatis contigit (vel, ut alii, quæ vivente patre cū certa dote elocatur, ad differentiam ἐπικλήρου, cui tota contingit hæreditas) ἐπίδικον, quæ & aliquando ἐπίκληρον dicitur, appellabatur pupilla, de qua in judicio diſputabatur, cuinam in matrimonium cedere deberet. Proximus enim cognatus vel agnatus, ſibi vindicare jure poterat. Quod ex Iſæo & Dinarcho probat. Magnæ hinc ſæpe contentiones, ſi locuples eſſet pupilla, ſin pauper, certa pecunia honeſte elocare cogebatur is, qui proxime ſanguine illam attingebat. Vide Carolum Sigonium de Rep. Athen. & Budæum in Commentariis linguæ Græcæ. Nemo vero miretur ἐπικλήρους etiam pauperes puellas dici, ſicut Harpocration in voce θῆτες ex Demoſthene & Poſidippo Comico probat, cum ἐπίκληροι proprie dicantur unicæ hæredes, ſive ſit luculenta, ſive inops & afflicta hæreditas. Ideo idem auctor in voce ἐπίδικον ἐπίκληρίαν inopem puellam vocavit, quam antea cum ἐπικλήρου confuderat. Ἐπίκληρον etiam Ariſtophanis ſcholiaſtes ἐπιπλαστίδα καὶ πατρῷον appellavit, Euſtathius ſequioris ævi vocabulo μοίδα nominat.

29. Καὶ πάντων] Ita quoque ſcriptum invenio, τῶν πάντων ἀγαθῶν μοὶ ὅλων τῶν, &c.

30. Ἀφ' ὅλων] Prima editio Veneta Ἀπ' ὅλων:

Sed

Cæcilius vero hoc in loco ridiculus magis quam perſonæ iſti, quam tractabat, aptus atque conveniens videri maluit. ſic enim hæc corrupit:

SE. [31] *Sed tua moroſane uxor quæſo eſt?* MA. *Quam? rogas?*
SE. *Qui tandem?* MA. *Tædet mentionis quæ mihi,*
Vbi domum adveni ac ſedi, extemplo [32] *ſavium*
[33] *Dat* [34] *jejuna anima.* SE. *Nihil peccat de ſavio.*
[35] *Vt devomas volt quod foris potaveris.*

Quid de illo quoque loco in utraque comœdia poſito exiſtimari debeat manifeſtum eſt. cujus loci hæc ferme ſententia: Filia hominis pauperis in [36] pervigilio vitiata eſt. ea res clam patre fuit: & habebatur pro virgine. ex eo vitio gravida menſibus exactis parturit. ſervus bonæ frugi, quum pro foribus domus ſtaret, & propinquare partum herili filiæ, atque omnino vitium eſſe oblatum ignoraret, gemitum & ploratum audit puellæ in puerperio enitentis: timet, iraſcitur, ſuſpicatur, miſeretur, dolet. hi omnes motus ejus, affectioneſque animi, in Græca quidem comœdia mirabiliter

31. *Sed tua moroſane uxor*] Janus Gulielmus Veriſ. lib. 2. cap. penult. ita hos verſus legit:

Sed tua moroſane uxor eſt quæſo? an rogas?
Qui tandem? pudet mentionis; quæ mihi
Vbi domum adveni, aſſedi, extemplo ſuavium
Datat jejuna anima. Nil peccat ſuavio,
Vt evomas vult, quod foris potaveris.

32. *Savium*] Ita veteres *ſuavium* appellant. Ita & valga ſavia Plauto dicuntur.

33. *Dat*] In antiquis Codicibus, *datat*. Ita & Plautus in Pſeudolo & Moſtellaria loquitur.

34. *Jejuna anima*] Id eſt, anhelitu. jejunus autem ſtomachus ſæpe fœtidos eructat vapores.

35. *Vt devomas vult*] Duo notat Cæcilius, ex fœtido mulieris anhelitu ventriculum irritari ad vomitum, dein facile egurgitare nimio potu turgentem. Ebrietatem itaque mariti culpat, mulieriſque fœtidam animam utilem eſſe laboranti ſtomacho affirmat.

36. *Pervigilio*] Nocturnis ſacris, quibus in honorem variorum numinum pervigilia indicebantur. Ita Cereri, Veneri, Fortunæ, aliiſque numinibus pervigilia decreta. Liv. lib. 23. Suetonius in Caligula cap. 54. in Galba cap. 4. Vitellio cap. 10. Tacitus lib. 3. Hiſtor. In primis autem Cereris & Veneris pervigilia celebrantur. Vide autorem venuſtiſſimi poëmatis, cui titulus *pervigilium Veneris*. Atque hoc tempore abutebantur crebro adoleſcentes ad implendam libidinem; puella itaque illa in pervigilio nocturnis ſacris vitiata fuerat, niſi pervigilii nomine non ſacra ſed quæcunque pervigilatio intelligatur.

37. Tale

liter acres & illuſtres : apud Cæcilium autem pigra hæc omnia, & à rerum dignitate atque gratia vacua ſunt. Poſt, ubi idem ſervus percunctando quod acciderat repperit, has apud Menandrum voces facit :

37 Ὦ τρὶς κακοδαίμων ὅστις ὢν πένης γαμεῖ,
Καὶ παιδοποιεῖ. ὡς ἀλόγιστος ἐστ' ἀνὴρ,
Ὅς μήτε φυλακὴν τ' ἀναγκαίων ἔχει,
38 Εἰ μήτε ἀνατεκίσῃ εἰς τὰ κοινὰ τοῦ βίου,
Ἐμπεριέξει πλύνας τῶν χρημάτων,
Ἀλλ' ἐν ἀνακαλύπτῳ καὶ παλαιπώρῳ βίῳ
Χειμαζόμενος, ζητῶν μὲν, ἀνιαρὸν δ' ἔχων τὸ μέσον
Ἁπάντων, ἀγαθῶν τ' ἐνδεώμενον.
Ὑπὲρ γὰ ἑνὸς ἀλέγων, ἅπαντας νουθετῶ.

Ad

37. Τρὶς κακοδαίμων] Ita legendum:

Ὦ τρὶς κακοδαίμων ὅστις πένης γαμεῖ,
Καὶ παιδοποιεῖθ'. ὡς ἀλόγιστος ἐστ' ἀνὴρ,
Ὅς μήτε φυλακὴν τ' ἀναγκαίων
Μήτ' ἂν ἀτυχήσας εἰς τὰ λοιπὰ τοῦ βίου,
Ἐμπεριέσεσθαι τοῦτο δύναιτο χρημάτων,
Ἀλλ' ἐν ἀκαλύπτῳ, καὶ παλαιπόρῳ βίῳ,
Χειμαζόμενος ζῇ, τ' ἀνιαρῶν ἔχων
Τὸ μέσον ἁπάντων, τῶνδ' ἀγαθῶν ἐνδεόμενος.
Ὑπὲρ γὰρ ἑνὸς ἀλέγων, πάντας νουθετῶ. Id eſt,

O ter infœlix, qui pauper cum ſit, uxorem, ducit (filii eſt
Procreatque liberos, quam improbus conſilium
Qui neque præſidium neceſſariarum rerum habet,
Nec in rebus adverſis ad reliquum vitæ,
Id contegere pecuniis poteſt :
Sed ſine tegumentis in calamitoſa vita,
Hibernans vivit, & moleſtiarum
Omnium particeps, bonorum compos eſſe nequit, (volo.
Ut ſummam rationem habens, cunctos moniti

38. Εἰ μήτ' ἀνατεκίσῃ] Iſaacus Caſaubonus ita legit :

Εἰ καί τι γὰρ ἀτυχήσῃ εἰς τὰ κοινὰ τοῦ βίου. hoc eſt,

Si acciderit alicui ut incidat in grave quoddam peccatum.

Sic accipitur ἀτυχεῖν etiam apud oratores ; & evincit hanc eſſe ſententiam ſequens carmen Cæcilii ex hoc expreſſum & ſequenti,

Nam opulento famam facile occultat ſacrificio.

Mox illud vocabulum fœde depravatum eſt, ἀνακαλύπτῳ. fortaſſe ſcripſerat ἀκαλύπτῳ. deſtituta & nudata opibus vita.

Deinde ſcribe κ. ſ. τ.

- - ἀνιαρὸν δ' ἔχων
Τὸ μέσον ἁπάντων τ' ἀγαθῶν, εὖ
δεωμένῳ

Videntur autem deeſſe quædam ex iis quæ olim Gellius aſcripſerat.

39. Edu-

Ad horum autem ſinceritatem veritatemque verborum an adſpiraverit Cæcilius conſideremus. Verſus ſunt hi Cæcilii trunca quædam ex Menandro dicentis, & conſarcinantis verba tragici tumoris :

-- Is demum infortunatus eſt homo
Pauper, qui 39 *educit in egeſtate liberos :*
Fortuna & res eſt ut continuo pereat.
Nam opulento famam facile occultat 40 *factio.*

itaque, ut ſupra dixi, quum hæc Cæcilii verba ſeorſum lego, neutiquam videntur ingrata ignavaque, quum autem Græca comparo & contendo, non puto Cæcilium ſequi debuiſſe, quod aſſequi nequiret.

39. *Educit*] Educat.
40. *Factio*] Opulentiam hic teſte Nonio ſignificat, qui hunc verſum, licet corrupte, citat.

CAP. XXIV.

De vetere parſimonia, deque antiquis legibus ſumptuariis.

PArſimonia apud veteres Romanos & victus atque cœnarum tenuitas non domeſtica ſolum obſervatione ac diſciplina, ſed publica quoque animadverſione, legumque complurium ſanctionibus, cuſtodita eſt. Legi adeo nuper in Capitionis Atei 2 conjectaneis ſenatus decretum vetus C. Fannio & M. Valerio Meſſala Coſſ. factum ; in quo jubentur Principes civitatis, qui 3 ludis Megalen-

P. *Arſimonia apud veteres Romanos*] Plinium & Plautum teſtem habemus, Populum Romanum non niſi farre & pulte per aliquot ſæcula vulgo uſum. Quod ſi nuptiæ, feſtivitas, aut lætius convivium eſſet ; pro magno pauci piſciculi, & porcinæ aliquot pondo in obſonium adjecta. Similis in veſtibus frugalitas ; & omnium ditium pauperumque è lana : atque ea nativi & albidi coloris, niſi quod ditiorum ſplendentes paulo magis, & nitidæ à fullonia arte eſſent. Nam ſericum, holoſericum, ipſa lintea ſero innotuerunt, & timide etiam in paucorum uſum venerunt. *Lipſ. de Magn. Rom. lib.* 4. *c.* 5. Vide & Valerium Maximum lib. 2. cap. 5. & lib. 3. c. 3. & 4.

2. *Conjectaneis*] Aliter, *Collectaneis.*

3. *Ludis Megalenſibus*] Qui in honorem matris deûm inſtituebantur pridie nonas Apriles. Quo feſto patritii mutitare ſoliti ſunt, plebs Cerealibus, ut teſtatur auctor noſter lib. 18. c. 2. atque eo tempore inter ſe epulabantur : priſcis

galenſibus antiquo ritu ⁊ mutitarent, id eſt, mutua inter ſe-

ſe

Ciceto in Catone majore: *Primum ſemper habui ſodales. Sodalitates autem me quæſtore conſtitutæ ſunt ſacris Idææ magnæ matris acceptis: Epulabar igitur cum ſodalibus omnino modice.* Et quidem mutua inſtituebantur convivia. Ovid. lib. 4. Faſtor.

Cur vicibus factis ineant convivia, quæro,
Tum magis, indictas concelebrentque dapes?
Quod bene mutarit ſedem Berecynthia, dixit,
Captans mutatis ſedibus omen idem.

Dicit poëta hoc ideo factum, quod ipſa ſedem ſuam bene mutarit Romæ in auguſtius domiciliũ. Goveanus Megalenſes ludos diis magnis ſacros fuiſſe fruſtra arbitratur, Megaliacos Idææ matri. Auctor vitæ Terentii erroris cauſam dedit, qui Megalenſes ludos diis magnis ſacros fuiſſe affirmat, ſed contra antiquitatem. Error inde quod ludos magnos, ac Megalenſes confuderit, cum ludi magni, qui & Circenſes à Tarquinio Priſco inſtituti fuerint, qui circum maximum extruxit teſte Dionyſio l. 4. Megaleſia, vel Megalenſes à M. Junio Bruto inſtituros fuiſſe refert Livius lib. 37. ubi ſimul agit de ædis matris Idææ dedicatione. Quinetiam ludi magni fiebant pridie nonas Septembris, Megalenſes pridie nonas Apriles Megalenſes itaque ludi cum Megaleſiis eidem, & in honorem matris Deûm celebrabantur. Cicero de Aruſpicum reſponſis: *Nam quid ego de illis ludis loquar, quos in palatio noſtri majores ante templum in ipſo Matris conſpectu Megalenſibus fieri celebrarique voluerunt?* Porro Livius lib. 29. c. 14. pridie idus April. feſtum diem fuiſſe dicit, cum mater Idæa in ædem victoriæ Palatinæ transferretur, qui locus vel corruptus eſt, vel dicendum mutatos poſtmodum ludos fuiſſe. Spartianus certe in vita Caracallæ VIII. Idus Aprilis ipſis Megalenſibus Caracallam interemptum retulit, quod ſatis indicat Megalenſium primum diem pridie Idus Aprilis non fuiſſe. Quicquid ſit Megalenſes ludi continuos dies ſeptem celebrabantur, uti ex veteri Kalendario apparet. Megaleſia autem dicta à templo quod Peſſinunte, ubi illa Dea colebatur, μεγαλήσιον teſte Varron. lib. 5. de L. L. appellabatur, ſicuti & μητρῶον, quia matri deûm conſecratum eſſet. Herodianus lib. 1. ſcribit præferri ſolitum ſolenni pompa ante Deam, quicquid erat divitiarum, quicquid artificio admirandum, ludendi licentiam omnibus fuiſſe permiſſam uſque adeo, ut etiam perſonas quaſcunque vellent induerent. Etiam Comœdiæ auctoribus ædilibus hoc tempore agebantur, ut liquet ex Terentii Comœdiis. Dies quoque ſacri matri deûm Hilaria appellantur, quæ alia fuiſſe videntur à Megalenſibus, nam teſte Macrobio VIII. Kalendas Aprilis celebrabantur, niſi locus forſan corruptus ſit. Nulla memoria hujus feſti in Calendariis antiquis, poſterioris ævi ſcriptores tantum mentionem faciunt, Vopiſcus in Aureliano, Trebellius in Claudio, Maximus Scholiaſtes Dionyſii Areopagitæ, Damaſcius apud Photium in Iſidori vita, aliique. ſed ad rem. Vetus Kalendarium notat hunc diem hoc modo, LUD. MATRIS MAG. In aliis LUDI MAGALESIACI. Deæ autem imago hoc feſto die per urbem circum ferebatur, dum tibias inflabant & tympana pulſabant ſacerdotes; imaginem ejus lapidis figura fuiſſe aſſerit Livius: *Is legatos comiter acceptos Peſſinuntem in Phrygiam deduxit, ſacrumque ibi lapidem, quem matrem Deum dicebant, tradidit.* Qualis fuerit imago Prudentius oſtendit,

Lapis nigellus evehendus eſſedo,
Mulichris oris cluſus argento ſedet:

Quem

ſes dominia agitarent, jurare apud Conſules 6 verbis conceptis non amplius in ſingulas cœnas ſumtus eſſe facturos, quam centenos 8 viceno ſque æris, præter olus & far & vinum; neque vino alienigena, ſed patrio, uſuros; neque argenti in convivio plus pondo, quam libras centum illaturos. Sed poſt id ſenatusconſultum lex 9 Fannia lata eſt, quæ ludis

Quem dum ad lacrymas prætundo dicitis,
Pedes remotis atterentes calceis,
Almonis uſque pervenitis rivulum.

Arnobius hunc lapidem dicit fuiſſe non magnum furvi coloris atque atri, angulis prominentibus inæqualem. Vide de ſacris matris Deûm Ovidium Faſtor lib. 4.

5. *Mutitarent*] H. Stephanus & Turnebus Adv. lib. 2. cap. 24. *mutitarent* legendum putant. Mutuitare autem denotat mutua celebrare convivia, alii *mutitare* hic dici autumant, quod epulas inter ſe mutarent, & viciſſim convivia conviviis. Durantius Caſcellius lib. 2. Var. c. 2. *munitare* legit, quod priſcis manducare, ut putat, denotat Sed flocci eſt illa obſervatio, legendum vel *mutuitarent*, vel ex eo correpte *mutitarent*. Forte dicendum ſacram eſſe vocem, ἀπὸ τῆς μυεῖσθαι, vel μυεῖν, quod & ſacra docere, initiare ſignificat.

5. *Dominia*] Ita antiquiſſima Veneta Editio. Vulgo *convivia*. Dominia autem convivia hilariora quoque dicuntur, quæ à domino ſive præbitore convivii nomen accepere.

6. *Verbis conceptis*] Concipere verba eſt formulam juramenti præſcribere, juxta quæ concepta verba jurabat is, à quo juramentum exigebatur. Unde & conceptio Juriſconſultis ipſa formula appellatur.

7. *Viceno ſque æris*] Aſſes.

8. *Lex Fannia*] Hæc lex ſumptuaria lata fuit à C Fannio & M. Meſſala Coss. Anno V. C. DLXXXIX. Juxta Macrobium ante eam lex Orchia lata fuit de convivarum numero, quam tulerat C. Orchius tribunus plebis Q. Fabio & M. Claudio Coss. Anno V. C. DLXXX. Athenæus lib. 6. diffuſius legem Fanniam proponit, atque etiam à Gellio diſcrepat. Operæ pretium itaque fuerit verba adſcribere. Ita autem inquit: ἐκέλευε ὁ νόμος πλὴν πλείοσιν τῶν ἔξω τῆς οἰκίας μὴ παραδέχεσθαι, καὶ ἀγορᾶς τῶν πέντε. τοῦτο δὲ τίς ἦν μηνὸς ἑκάστου. ὀψωνεῖν δὲ πλείοσιν τῶν δυοῖν ὀλυγχιῶν ἢ ἡμιζέσι τοῦ ἀσσαρίου, κρέως δὲ καπνισοῦ δυσὶ παρέχεσθαι τάλαντα δαπανᾶν εἰς τὸν ἑαυτοῦ ἐνιαυτόν, καὶ ὅσα γῆ φέρει λάχανα καὶ ὀπωρινὰ ἀψήματα. Id eſt, *Lex jubebat, ne præter domeſticos convivæ plures tribus exciperentur, ſin nundinæ eſſent quinque, atque id ſingulis menſibus ter tantummodo fieret, ne pluris quam duabus drachmis & dimidia obſonarent. Eadem carnis fumo inveteratæ in annum talenta quindecim abſumere permiſit, & olerum leguminumque, quæcunque terra gignit, decocta.* Juxta Athenæum impenſis ordinariis obſonandum erat duabus drachmis & ſemiſſe, id eſt, decem ſeſtertiis, ſive aſſibus quadragenis, cum Gellius decem tantum aſſes adſignet. De hac lege Samonicus Serenus teſte Macrobio lib. 2. Saturnal. c. 13. ita loquitur: *Lex Fannia Auguſti ingenti omnium ordinum conſenſu pervenit ad populum, neque eam prætores aut tribuni, ut pleraſque alias, ſed ex omni bonorum conſilio & ſententia ipſi conſules pertulerunt, cum Reſpublica ex luxuria conviviorum majora quam credi poteſt detrimenta pateretur. Si quidem*

9 ludis Romanis, item 10 ludis plebejis & 11 Saturnalibus, 12 & aliis quibuſdam diebus, in ſingulos dies centenos æris inſumi conceſſit, decemque aliis diebus in ſingulis menſibus tricenos; cæteris autem omnibus diebus denos. hanc Lucilius poëta legem ſignat, quum dicit:

– – *Fanni* 13 *centuſſiſque miſellos.*

in quo erraverunt quidam commentariorum in Lucilium ſcriptores, quod putaverunt Fannia lege perpetuos in omne dierum genus centenos æris ſtatutos. centum enim æris Fannius conſtituit, ſicuti ſupra dixi, feſtis quibuſdam diebus, eoſque ipſos dies nominavit. aliorum autem dierum omnium in ſingulos dies ſumtus incluſit intra æris alias tricenos, alias denos. 14 Lex deinde Licinia rogata eſt; quæ

dem eo res redierat, ut gula illecti plerique ingenui pueri pudicitiam & libertatem ſuam venditarent: plerique ex plebe Romana vino madidi in comitium venirent, & ebrii de Reip. ſalute conſulerent.

9. *Ludis Romanis*] Qui & Circenſes, inſtituti à Tarquinio Priſco, qui Circum maximum extruxit. Qui poſtmodum annuatim Jovi, Minervæ, ac Junoni ſacri fuere, atque pridie nonas Septembris celebrabantur, ut ex prima Ciceronis in Verrem colligitur. Vide Cæſarem Bullingerum de Circo, & Onuphrium Panvinium.

10. *Ludis plebeiis*] Scribit Aſconius Pædianus in primam Ciceronis in Verrem, eſſe ita dictos, quod eos exactis Regibus pro libertate plebis inſtituerint Romani, aut pro reconciliatione plebis poſt ſeceſſionem in montem Aventinum. Hos ædiles plebi edebant XVII. Kalendas Novembris, & quidem per triduum, ut teſtantur Veteres Faſti.

11. *Saturnalibus*] Quæ in honorem Saturni inſtituta, multiſq; ſæculis præceſſiſſe cunabula Urbis teſtatur Macrobius. Tum ludus & jocus, & libertas dominabantur, ſervis pro tempore licentia loquendi, & faciendi. Auſonius,

Aurea nunc revocet Saturni Feſta December,
Nunc tibi cum Domino ludere verna licet.

Et Horatius:

– *age, libertate Decembri*
(Quando ita majores voluerunt) utere, narra.

Celebrabantur XIV. Kal. Januarii.

12. *Et aliis quibuſdam diebus*] Feſtis, quos nimirum vel publica vel privata ſolemnitas faciebat inſignes.

13. *Centuſſiſque miſellos*] Forſan legendum, *centuſſe miſellos* vel *miſello*, quo inopia denotatur. Ita Martialis dixit:

Centum miſelli jam valete quadrantes.

Invenio quoque annotatum forſan legendum eſſe,

-- *Fanni*
Centuſſis miſcella – – –

revera enim Fannia lex centum aſſibus modum fecerat ſumptibus, ideoque feſtive Lucilius centuſſem appellaverat, miſcellam autem, quia pro dierum ratione varia, varius quoque & frugalis modus eadem lege impoſitus fuerat.

14. *Lex deinde Licinia*] Quam tulit P. Licinius Craſſus conſul cum Cn. Lentulo anno V. C. IↃCCXXVI. Ante Licinian,

quæ quum certis diebus, ſicuti Fannia, centenos æris impendi permiſiſſet, nuptiis ducenos indulſit: cæteriſque diebus ſtatuit æris tricenos; quum & [15] carnis aridæ & ſalſamenti certa pondera in ſingulos dies conſtituerit: ſi quicquam eſſet natum è terra, vite, arbore; promiſce atque indefinite largita eſt. Hujus legis [16] Lævius poëta meminit in [17] Erotopægniis. Verba Lævii hæc ſunt, quibus ſignificat

niam, teſte Macrobio, lata fuit Lex Didia, quæ legem Fanniam poſt annos decem & octo conſecuta eſt. De qua idem Macrobius: *Ejus ferendæ duplex cauſa fuit: prima & potiſſima, ut univerſa Italia, non ſola urbs, lege ſumptuaria teneretur, Italicis æſtimantibus Fanniam legem non in ſe, ſed in ſolos urbanos cives eſſe conſcriptam. Deinde, ut non ſoli qui prandia cænaſve majore ſumptu feciſſent, ſed etiam qui ad eas vocitati eſſent, atque omnino interfuiſſent, pœnis legis tenerentur.*

15. *Carnis aridæ*] Athenæus: Κρέως ξηροῦ δραχμὴν τάλαντα δαπανᾶν εἰς τὸ συμπόσιον ἐπιχωρεῖ. Vocat autor κρέα ξηρὰ carnes fumo induratas vel ſalitas, Gellius aridas cum ſalſamentis junxit, & dicit certa pondera in ſingulos dies conſtituta fuiſſe. Et quod Fanniæ legi Athenæus, Liciniæ tribuit Gellius. Neque mirum, cum nomine mutato eadem fere iis legibus continerentur. Legis Liciniæ ſummâ nonnihil expreſſius proponit Macrobius, nimirum, *ut Kalendis, nonis, nundinis Romanis cuique in dies ſingulos triginta dumtaxat aſſes edendi cauſa conſumere liceret, cæteris vero diebus qui excepti non eſſent, ne amplius appenderetur, quam carnis aridæ pondo tria, & ſalſamentorum pondo libra, & quod ex terra, vite arboreve ſit natum.* Athenæus lege Fannia conceſſum ſcribit Patribusfamilias, ut quotannis quindecim talenta ſalitarum carnium abſumant. Quod nonnulli ita interpretantur, tanquam ſi per talenta hic libræ acciperentur: melior ſententia Caſauboni, qui per talentum intelligit juxta Græcos ſcriptores libras Romanas c x x. utique per quindecim talenta quindecim libræ intelligi nequeunt, cum dicat Gellius legem Liciniam, quæ eadem fere cum Fannia, carnis aridæ & ſalſamenti certa pondera in dies ſingulos conſtituiſſe, Macrobius autem apertius nominet carnis aridæ pondo tria, ſalſamentorum pondo libram. Non potuere igitur conſtitutæ eſſe quindecim libræ quotannis. Talenta igitur quindecim efficiunt millena ſexcentena pondo menſuræ Romanæ. Neque hæc nimia ſumma alicui videatur, quandoquidem ſalitarum & fumo induratarum carnium multo communior uſus erat, quam recentium. Juxta Macrobium tamen minor ſumma eſſet, nimirum mille quadringenta & ſexaginta circiter pondo, ſi quatuor libræ ſingulis diebus inſumantur. Annus enim conſtat trecentis ſexaginta quinque diebus & horis fere ſex.

16. *Lævius poëta*] Lælium Apulejus vocat, cujus eodem metri genere verſus citat. Priſcianus citat Livium ex libro ſexto Erotopægnion, ſicut etiam Auſonius in Centone Nuptiali Livium Andronicum intellexiſſe videtur: ſed recte putat Salmaſius, verum hujus poëtæ nomen fuiſſe Lævium, pro quo Lælius & Livius adulteratum in libris. De Livio tamen Andronico vide Ciceronem ad Trebatium lib. 7.

17. *Erotopægniis*] Vulgo inepte, *Crotopægniis*. Apud Auſonium tamen in Centone Nuptiali ita quoque corrupte legitur.

Digitized by Google

eat hœdum, qui ad epulas fuit allatus, dimiſſum, cœnamque ita, ut lex Licinia ſanxiſſet, pomis oleribuſque inſtructam.

Lex Licinia, inquit, *introducitur:*

[18] *Lux liquida hœdo redditur.*

Lucilius quoque legis iſtius meminit in his verbis: *Legem vitemus Licim.* Poſtea [19] L. Sylla dictator, quum legibus iſtis ſitu atque ſenio oblitteratis plerique in patrimoniis amplis helluarentur, & familiam pecuniamque ſuam [20] prandiorum

legitur. Proclivis hic lapſus fuit, uti certum eſt ex Priſciano & Soſipatro Grammaticis. Erotopægnia erant amatorii luſus, quam inſcriptionem in ſuis quoque ſecuti carminibus Nævius & Pacuvius, ut Nonius Marcellus teſtatur.

18. *Lux liquida*] Id eſt, vita: ita dicimus lucem intueri, pro vitam degere. Lucem autem liquidam dixit, ſicut aërem liquidum poëta.

19. *L. Sylla dictator*] Hæc lex Cornelia à Cornelio Sylla appellata fuit, *In qua*, ut ſcribit Macrobius, *non conviviorum magnificentia prohibita eſt, nec gulæ modus factus, verum minora pretia rebus impoſita: & quibus rebus dii boni! quamque exquiſitis, & pene incognitis generibus deliciarum! quos illic piſces, quaſque offulas nominat! & tamen pretia illis minora conſtituit. Anſim dicere, ut vilitas edulium animos hominum ad parandas opſoniorum copias incitaret; & gulæ ſervire, etiam qui parvis eſſent facultatibus, poſſent. Dicam plane quod ſentio. Apprime luxurioſus mihi videtur & prodigus, cui hæc tanta in epulis vel gratuita ponantur. Itaque tantò hoc ſæculum ad omnem continentiam promptius, ut plerasque earum rerum, quæ Sullana lege ut vulgo nota comprehenduntur, nemo noſtrum vel ſando compererit.* Mirum legem hanc ſumptuariam Syllam tuliſſe, cum ipſe luxu in conviviis immodico diffluceret. Meminit ſplendidiſſimi epuli, quod Populo Romano exhibuit, Plutarchus in Sylla, quo magna copia cibariorum in amnem projiciebatur, vinumque diffundebatur quadraginta annis vetuſtius. Mortua quoque Metella conjuge leges ſumptuarias funerum, & mox quoque conviviorum neglexit, ut idem teſtatur Plutarchus.

20. *Prandiorum gurgitibus*] Sicut profundi gurgites aquarum omnia abſorbent, ita illi conviviis etiam ſplendida patrimonia decoquebant. Audi Senecam: *Quid eſt ſumptuoſa cœna flagitioſius, & equeſtrem cenſum abſumente: & tricies tamen HS adjiciales cœnæ frugaliſſimis conſtiterunt.* Tricies HS. juxta Voſſ. ſunt centum & quinquaginta millia caroleorum florenorum. Plinius inquit lib. 9. cap. 17. Aſinium Celerem mullum piſcem mediocrem (utpote qui duas pondo libras non excederet) mercatum fuiſſe octo millibus nummum, id eſt, Caroleis quadringentis. Vide etiam Macrob. lib. 3. Sat. c. 15. Quicquid luxui alendo excogitari poterat profundebatur. Neque tantum Principes & Magnates, verum & humiles, & infimæ conditionis homines. De Apicio Seneca: *Cum HS mill. s.* (duo millones & ſemis) *in culinam conjeciſſet, are alieno oppreſſus rationes ſuas tum primum coactus inſpexit, ſuperfuturum ſibi HS centies computavit, & velut in ultima fame victurus, veneno vitam finivit.* De Æſopo hiſtrione Plinius: *Maxime inſignis eſt in hac memoria Cladi Æſopi tragici hiſtrionis patina, 600. HS taxata* (juxta Lipſium 15000. Philippeorum)

diorum gurgitibus proluiſſent, legem ad populum tulit, qua cautum eſt ut [21] kalendis, idibus, noniſque, [22] diebus ludorum, & [23] feriis quibuſdam ſollemnibus [24] ſeſtertios tricenos in cœnam inſumere jus poteſtaſque eſſet; ceteris autem aliis diebus omnibus non amplius ternos. Præter has leges [25] Æmiliam quoque legem invenimus; qua lege non ſumtus

rum) *in qua poſuit aves, cantu aliquo aut ſermone humano vocales, millibus ſex ſingulas coëmptas, nulla alia inducta voluptate, niſi ut in his imitationem hominis manderet.* Et de ejus filio Horatius:

Filius Æſopi direptam ex aure Metellæ,
Scilicet ut decies ſolidum ſorberet aceto,
Dilnit inſignem baccam.

Plinius ſingulis convivis ad ſorbendum uniones dediſſe refert. Sin hæc homines infimæ conditionis fecerint, quis Principes, & profuſiſſimæ prodigalitatis M. Antonium, & Cleopatram, Caligulas, Vitellios admiretur? quid privatos, quibus ludibrio videntur fuiſſe divitiæ? Vide Ciacconium de Triclinio, Fulvium Urſinum in Appendice, Lipſium, & Meurſium de luxu Romanorum.

21. *Kalendis*] Quæ Junoni ſacræ erant, unde & ipſa Kalendaris appellata. Sicuti enim annum Jovis, ita menſes Junonis eſſe exiſtimarunt veteres. unde Ovidius:

Vindicat Auſoniæ Iunonis cura Kalendas.

Idibus erant ſacra Idulia, quibus agna Idulis Jovi cædebatur. Nonarum tutela Deo carebat teſte Ovidio.

22. *Diebus ludorum*] Præter ludos alios promiſcuos, ſacri ludi fuere Megalenſes, Cereales, Florales, Martiales, Apollinares, Capitolini, Romani, Plebeji, Compitalitii, Sæculares. Vide vetus Kalendarium Romanum.

23. *Feriis*] Feriæ publicæ vel erant ſtatæ, quod certo ſtatutoque tempore obſervarentur, ut ait Feſtus, ſicuti erant Saturnalia, Lupercalia, Agonalia, Carmentalia, vel conceptivæ, quæ quotannis in certum diem à Pontifice, vel Magiſtratu concipiebantur, ut Latinæ, Sementinæ, Paganalia, Compitalia. Erant quoque Imperativæ, quas pro arbitrio ſuo conſul vel prætor indicebat, vel erant nundinæ. De Feriis audi Ciceronem de L. L. *Feriis*, inquit, *jurgia amoventō, eaſque in familiis operibus patratis habento. Itaque ut ita cadat in annuis anfractibus, deſcriptum eſto, certaſque baccas ſacerdotes publice libanto, idque certis ſacrificiis & diebus. Itemque aires ad diei ubertatem lactis, fœtuſque ſervanto: idq; ne committi poſſit ad eam rem ratione curſus annuos finiunto, quæque cuique divo decoræ gratæque ſint hoſtiæ providento.* Singulis autem menſibus à Rege Sacrorum vel à Prætore feriæ proclamabantur, quibus nullum opus facere licitum erat. Vide Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 16. per ſolemnes autem ferias non tantum ſtatas, quæ univerſo Populo communes quotannis certis ac conſtitutis diebus ac menſibus, & in faſtis ſtatis obſervationibus, ut loquitur Macrobius, annotatæ erant, atque ita ſolemnes dici poterant, ſed quaſcunque receptas hic intellige, forſan etiam privatas.

24. *Seſtertios tricenos*] Seſtertius nummus à ſemiſſe tertio dictus, quod duos aſſes & ſemiſſem tertii contineret, ut Vitruvius, Feſtus aliiq; teſtantur. Fuit quarta pars denarii, qui antea decuſſem, poſtmodū XVI. aſſes valuit. Valebat igitur antiquitus ſeſtertius duos aſſes & dimidium, poſtmodum quatuor aſſes, aucto denarii pretio. Monetâ Belgicâ ſeſtertii triceni juxta Voſſiū carolēū (qui eſt viginti ſeſtertiorū) & dimidium valent.

ſumtus cœnarum, ſed ciborum genus & modus præfinitus eſt. 26 Lex deinde Antia præter ſumtum æris id etiam ſanxit, ut, qui magiſtratus eſſet, magiſtratumve capturus eſſet, ne quo ad cœnam, niſi ad certas perſonas, itaret. Poſtremo 27 lex Julia ad populum pervenit Cæſare Auguſto ſimperante: qua profeſtis quidem diebus ducenti finiuntur; kalendis, idibus, nonis, & aliis quibuſdam feſtivis trecenti; 28 nuptiis autem & repotiis HS. mile. Eſſe etiam dicit Capito Atejus edictum, 29 Divi ne Auguſti, 30 an Tiberii Cæſaris, non ſatis commemini: quo edicto per dierum varias ſollemnitates à trecentis HS. aduſque duo milia 31 ſumtus cœnæ-

valent. Hotomannus lib. de Re nummar. legit *ſeſtertios trecenos*, ubi Agellius de feſtis diebus agit, ubi de aliis diebus, *tricenos*, pro *ternos*. Treceni ſunt cce. ſeſtertii, id eſt, quindecim Carolei, triceni Carolei cum dimidio. Priori certe loco ſumma nimis exigua eſt præ illius ſæculi opibus. Si tamen lectio non mutetur, magna fuit illo tempore frugalitas.

25. *Æmiliam*] Quam tulit M Æmilius Lepidus Cos. cum Q. Luctatio Catulo, anno V. C. Ioccv. vide Macrob. Saturn. lib. 2. cap. 13. Cibaria hæc dicitur, quod cibis modus poneretur.

26. *Lex deinde Antia*] Poſt Æmiliam paucis interjectis annis lata ab Antio Reſtione. *Quam legem*, ut loquitur Macrobius, *quamvis eſſet optima, obſtinatio tamen luxuria & vitiorum firma concordia nullo abrogante vtriusque ſecit. Illud tamen memorabile de Reſtione latore ipſius legis ſertur; cum quod vixit ferio poſtea non cænaſſe, ne teſtis fieret contemptæ legis, quam ipſe bono publico pertuliſſet.*

27. *Lex Julia*] Complures leges, ſicuti hæc lex ſumptuaria, Juliæ appellatæ, quæ tamen ab Auguſto vel latæ, vel confirmatæ. Quam legem ſperni, vetitaque utenſilium pretia indies augeri C. Bibulus & ædiles conqueruntur apud Tacitum Annal. lib. 3. verum illorum querelas neglexit Tiberius, cum videret tot à majoribus repertas leges, etiam illas quas divus Auguſtus tulerat, vel oblivione vel contemptu abolitas ſecuriorem luxum feciſſe.

28. *Nuptiis & repotiis HS. mille*] In antiquis editionibus, & H. Stephani, *HS. millies*, quæ ſtupendæ luxuriæ ſumma eſſet, non parcimoniæ, quam leges ſumptuariæ præſcribunt. Scribendum *ſeſtertii mille*, qui quinquaginta Caroleis æſtimantur. Mille ſeſtertii cum ducentis & trecentis, de quibus ſupra verba fecit Agellius, proportionem & convenientiam habent.

Repotiis] Repotia dicuntur, cum poſtridie nuptiarum apud novum Sponſum cœnatur, & ab iteratis potionibus nomen accepere. Horat.

Ill. repotia, natales aliuſve dierum
Feſtos albatus celebres.

Porphyrio diem intelligit, qui nuptias ſequitur. Acro diem ſeptimum, quo nova nupta redire ſolet ad parentes ſuos.

29. *Divi ne Auguſti*] Plures leges ſumptuarias Auguſtum tuliſſe, ex verbis Taciti lib. 3. Annal. colligi videtur, cum dicit: *Tot à majoribus repertæ leges, tot quas Divus Auguſtus tulit, illæ oblivione, hæc (quod flagitioſius) contemptu abolitæ, ſecuriorem luxum fecere.*

30. *An Tiberii*] Vide Tacitum Annal. lib. 3. & Plinium lib. 33. c. 2.

31. *Sumtus cœnarum propagati*

cœnarum propagatus eſt; ut his ſaltem finibus luxuriæ efferveſcentis æſtus coërceretur.

eſt] Præter has leges mentionem facit Macrobius Antonii, qui antequam Triumvir eſſet, de ſumptibus quoque edictum propoſuit. Quod eò magis mirum, quod ad ſatiandam poſtmodum ingluviem, quicquid mari aut terra aut etiam cœlo gigneretur, natum ſibi eſſe exiſtimaret, & cum Cleopatra de expenſis certaret, quæ unionem aceto liquefactum abſumpſit, quæ centies HS. æſtimabatur, id eſt, quinquies centenis Caroleorum millibus.

CAP. XXV.

Quid Græci ἀναλογίαν, quid contrà ἀνωμαλίαν vocent.

IN Latino ſermone, ſicut in Græco, alii ἀναλογίαν ſequendam putaverunt, alii ἀνωμαλίαν. Ἀναλογία eſt ſimilium ſimilis declinatio, quam quidam Latinè [1] proportionem vocant. Ἀνωμαλία eſt inæqualitas declinationum [2] conſuetudinem ſequens. Duo autem Græci Grammatici illuſtres; Ariſtarchus & Crates ſumma ope, ille Ἀνα-

1. *Proportionem vocant*] Sicuti etiam Quintilianus lib. 1. teſtatur. Varroni dicitur *veritas & ratio quæ à ſimilitudine oritur*. Græci ἀλήθειαν vocant.

2. *Conſuetudinem*] Συνήθειαν Græci indigetant, quæ nimirum analogiæ adverſatur. Aliquando enim conſuetudo cum analogia convenientiam habet.

3. *Ariſtarchus & Crates*] Analogiam ex Græcis oppugnavit Chryſippus, qui libros ſex teſte Varrone de Anomalia conſcripſit, Diogenes Laërtius in vita Chryſippi quatuor tantum illi adſignat libros. Hunc Crates nobilis Grammaticus expreſſit, & contra Ariſtarchum, qui contrarium defendebat, librum ſcripſit. Eſt autem is Crates Mallotes, cujus Suetonius lib. de Viris Illuſtr. mentionem fecit. Audi illum: *Primus igitur, quantum opinamur ſtudium Grammaticæ in urbem intulit Crates Mallotes* (Mallus autem urbi Ciliciæ) *Ariſtarchi æqualis, qui miſſus ad Senatum ab Attalo rege, inter ſecundum ac tertium bellum Punicum, ſub ipſam Ennii mortem, quum in regione Palatii, prolapſus in cloacæ foramen, crus fregiſſet, per omne legationis ſimul & valetudinis tempus, plurimas ἀκροάσεις ſubinde fecit aſſidueque differuit, ac noſtris exemplo fuit ad imitandum.* Atque hujus diſcipulum fuiſſe Panætium ex aliorum mente refert Strabo. Crates itaque cum Ariſtarcho contra Analogiam certamen conſeruit, & plures alii in ea materia ingenium ſuum oſtentabant. Vide Sextum Empiricum cap. 10. adverſus Grammaticos. Inter Latinos Julius Cæſar, teſte Suetonio, & Terentius Varro de Analogia libros, cujus libri mutili adhuc extant, ſcripſere. Noviſſime Voſſius libris quatuor de Analogia omnium induſtriam ſuperavit. Quem conſulere omni modo oportet.

4. *Lepus*,

Ἀναλογίαν, hic ἀνωμαλίαν defenſitavit. M. Varronis ad Ciceronem de lingua Latina liber octavus nullam eſſe obſervationem ſimilium docet, inque omnibus pæne verbis conſuetudinem dominari oſtendit. *Sicuti quum dicimus*, inquit, *lupus lupi, probus probi, & 4 lepus leporis: item paro paravi, 5 lavo lavi, pungo 6 pupugi, tundo tutudi; & pingo pinxi. quumque*, inquit, *à cœno & prandeo & poto, & cœnatus ſum, & pranſus ſum, & potus ſum dicamus: & ab adſtringor tamen & extergeor & lavor, adſtrinxi & exterſi, & lavi dicimus. item quum dicamus ab Oſco, Tuſco, Græco; Oſcè, Tuſcè, Græcè: à Gallo tamen & à Mauro Gallicè & Mauricè dicimus. item à probus probè, à doctus doctè; ſed à rarus non dicitur rarè, ſed alii rarò dicunt, alii 7 rarenter.* Idem M. Varro in eodem libro. *Sentior*, inquit, *nemo dicit, & id per ſe nihil eſt: aſſentior tamen ferè omnes dicunt. Siſenna unus aſſentio in ſenatu dicebat: & eum poſtea multi ſecuti, neque tamen vincere conſuetudinem potuerunt.* ſed idem Varro in aliis libris, multa pro ἀναλογίᾳ tuenda ſcripſit. Sunt igitur hi tamquam loci quidam communes contra ἀναλογίαν dicere, & item rurſus pro ἀναλογίᾳ.

CAP.

4. *Lepus, leporis*] Fruſtra hic Analogiam deſiderat Varro, quia lepus ex Siculo eſt λέπορις, atque ita juxta Græcam terminationem declinatur.

5. *Lavo, lavi*] Neque hæc ſimilia, nam lavo olim tertiæ conjugationis fuit, quod ex Plauto, Virgilio x. Æneid. & Horatio lib. 3. Od. 5. liquet.

6. *Pupugi, &c.*] A veteri *pugo*, unde & pugio nomen accepit. Sicuti *tutudi* à *tudo*, geminata ſyllaba ad modum fere augmenti Græcorum. A *tudo* tudes, Feſto, id eſt, malleus.

7. *Rarenter*] Cæcilio, Nævio, Livio Andronico, Ennio, Catoni uſitatum vocabulum. Derivatur ab inuſitato *rareo*, unde rareſco & rarefacio.

CAP. XXVI.

Sermones M. Frontonis & Favorini philoſophi de generibus colorum, vocabuliſque eorum Græcis & Latinis : atque inibi color ſpadix cujuſmodi ſit.

FAvorinus philoſophus, quum ad [1] M. Frontonem conſularem pedibus ægrum viſeret, voluit me quoque ad eum ſecum ire. ac deinde, quum ibi apud Frontonem pleriſque viris doctis præſentibus ſermones [2] de coloribus vocabuliſque eorum agitarentur, quod multiplex colorum facies, appellationes autem incertæ & exiguæ forent : Plura ſunt, inquit Favorinus, in ſenſibus oculorum, quam in verbis vocibuſque colorum diſcrimina. nam, ut alias eorum ; concinnitates omittamus, ſimplices iſti & ruſi & virides colores ſingula quidem vocabula, multas autem ſpecies

1. *M. Frontonem, &c.*] Non intelligitur hic Fronto, qui ter conſul fuit, & quidem tertium cum Trajano Imperatore III. conſule. Plinius in Panegyrico : *Recepit etiam conſulatum* (Trajanus) *ut daret, noverat moderationem hominum, noverat pudorem, qui non ſuſtinerent tertiò conſules eſſe, niſi cum ter conſule.* Quem oratorem quoque inſignem fuiſſe, & poëtis hortos & ædes conceſſiſſe ad recitanda poëmata oſtendit Juvenalis, cum inquit :

Frontonis platani, convulſaque marmora clamant.

Verum intellige Cornelium Frontonem Rhetorem, quem cum Herode Attico inter Præceptores M. Antonini Philoſophi enumerat Capitolinus. De quo idem auctor : *Sed multum ex his Frontoni detulit, cui & ſtatuam in ſenatu petiit.* Quem quidem etiam conſulem fecit, ſed ſuffectum in duos menſes, ut teſtatur Auſonius in gratiarum Actione. Et ipſe Fronto apud Charium in Epiſtola ad Marcum honores oblatos agnoſcit. Meminit ejuſdem Frontonis Capitolinus in vita Veri Imperatoris, & Macrobius lib. 5. Saturn. ſiccum dicendi genus illi tribuit. Hunc hic intelligi arbitror. Plures tamen fuere Frontones, quorum mentio apud Antiquos. De illo priore, qui cum Trajano conſul fuit, puto loqui Joſephum de Bello Jud. c. 7. qui ſub Tito in obſidione Hieroſolymitana meruit. Eundem fuiſſe tribunum Vigiliarum ex Tacito lib. 1. apparet. & huc pertinet Martialis verſus, ad Frontonem,

Clarum militiæ Fronto, togæque decus.

ſed de variis Frontonibus, vide Onuphrii Faſtos.

2. *De coloribus*] Quæ materia torſit omnium Philoſophorum ingenia, qui hoc faciunt cauſas rimando ut intelligendo haud quicquam intelligant. Vide Julium Cæſarem Scaligerum Exercitat. 315. & Thyleſium de Coloribus, noviſſime Carteſium.

3. *Concinnitates*] Convenientes, elegantes & idoneas appellationes.

4. *Aliter*

Digitized by Google

cies differentes habent. Atque eam vocum inopiam in lingua magis Latina video, quam in Græca. quippe qui rufus color, à rubore quidem appellatus eſt: ſed quum aliter rubeat ignis, 4 aliter ſanguis, aliter 5 oſtrum, aliter crocum; has ſingulas rufi varietates Latina oratio ſingulis propriiſque vocabulis non demonſtrat, omniaque iſta ſignificat una rubedinis appellatione, quum tamen ex ipſis rebus vocabula colorum mutuetur; & igneum aliquid dicit, & flammeum, & ſanguineum, & croceum, & oſtrinum, & aureum. 6 Ruſſus enim color & ruber nihil à colore rufi differunt: neque proprietates ejus omnes declarant, 7 ξανθὸς autem & ἐρυθρὸς

4. *Aliter ſanguis*] Purpureum tamen & ſanguineum colorem confudere veteres. Plinius de Tyrio colore: *Laus ei ſumma, color ſanguinis concreti, nigricans aſpectu, idem & ſuſpectu refulgens. Vnde & Homero purpureus dicitur ſanguis.* Sicut autem recentiores autores blattam purpuram vocarunt, ita blatteum ſanguineum denotat, vel φόμβου αἵματος, id eſt, *ſanguinem concretum.*

5. *Oſtrum*] Sicut apud Græcos ὄστρεον, ita apud Latinos oſtrum modo pro conchylio marino, modo pro ſanie ſive cruore, quo veſtes tinguntur, ſumitur. Ita & purpura ipſum piſcem & ſaniem denotat. A qua purpureæ pretioſiſſimæ veſtes appellantur. Plinius lib. 9. c. 36. *Purpuræ florem illum tingendis expetitum veſtibus, in mediis habent faucibus. Liquoris hic mimmi eſt, in candida vena, unde pretioſus ille bibitur, nigrantis roſa colore ſublucens. Reliquum corpus ſterile. Vivas capere contendunt, quia cum vitâ ſuccum eum evomunt. Et majoribus quidem purpuris detracta concha auferunt, minores trapetis frangunt, ita demum rorem eum excipientes Tyrii.* Audi & Vitruvium lib. 7. cap. penult. *Ea conchylia cum ſunt lecta, ſervamentis circa ſe manentur, è quibus plagis purpurea ſanies, uti lachryma profluens, excuſſa in mortariis terendo compa-*

ratur, & quod ex concharum marinarum teſtis exuritur ideo oſtrum eſt vocatum.

6. *Ruſſus enim color*] Antiquiſſima Veneta editio, *Ruſſus enim color & ruber nihil à vocabulo rubei differunt.* Pro *Ruſſus* ſcribe *ruſſus*. Aldina editio, ſicut Badiana, pro *rubei*, *rufi* legit. Rubeus color vix dicitur, ſed robeus antiquis. Varro lib. 2. de Re Ruſt. cap. 5. *Colore potiſſimus nigro, deinde robeo.* Et in antiqua inſcriptione, *omnibus annis vitulo robeo & verre.* Virg. tamen ait lib. 1. Georg.

Nunc facilis rubea texatur fiſtula virga.

verum Servius virgam Rubeam ab oppido Italiæ Rubis dictam exiſtimat.

7. Ξανθὸς] Ξανθὸν ἰπλάνιον eſt luteus pallidus, quem colorem ξανθὸν proprie Dores appellabant. Atticis autem eſt luteus flammeus, qui & πυρρὸς. Poëta crocum ξανθόπεπλον appellat, à quo color croceus, hoc eſt, luteus in rubrum vergens. Poetæ Latini rubrum crocum vocant:

Nec fuerant rubri cognita fila croci.

Quidam τὸ ξανθὸν ſupra πυρρὸν collocant in gradibus coloris rubri percenſendis, alii infra. Favorinus apud Agellium in quibuſdam editionibus (Aldi Manutii nimirum, H. Stephani, & quæ illos ſequuntur, hoc ordine pro-

θρὸς & πυῤῥὸς & φοῖνιξ habere quaſdam diſtantias coloris rufi videntur vel augentes eum, vel remittentes, vel miſta quadam ſpecie temperantes. Tum Fronto ad Favorinum; Non inficias, inquit, imus, quin lingua Græca, quam tu videre legiſſe, prolixior fuſiorque ſit, quàm noſtra. ſed in iis tamen coloribus, quibus modo dixiſti, [8] denominandis, non proinde inopes ſumus, ut tibi videmur. non enim hæc ſunt ſola vocabula rufum colorem demonſtrantia, quæ tu modo dixiſti, *rufus* & *ruber*; ſed alia quoque habemus plura, quam quæ [9] producta abs te Græca ſunt: fulvus enim & flavus & rubidus & [10] phœniceus & rutilus & luteus & ſpadix appellationes ſunt rufi coloris, aut acuentes eum quaſi incendentes, aut cum colore viridi miſcentes, aut nigro infuſcantes, aut virenti ſenſim albo illuminantes. nam phœniceus, quem tu Græcè [11] Φοινικὲν dixiſti, noſter eſt, & rutilus, & [12] ſpadix phœnicei [13] σπαθώνυμος, qui factus cedit in diſtantiis ſignandis rufi coloris: ξανθὸς ἢ καὶ πυῤῥὸς καὶ ἐρυθρὸς καὶ φοινικοῦς. Aliter tamen ſcribunt veteres libri, ex quorum auctoritate totus ille locus Agellii ſic diſtinguendus ac legendus: *Ruſſus enim color & ruber nihil à colore rufi differunt, neque proprietates omnes ejus declarant.* Ξανθὸς autem, & ἐρυθρὸς, & πυῤῥὸς, & φοῖνιξ *habere quaſdam diſtantias coloris rufi videntur.* Ut vulgo editum eſt contrarium ſenſum efficit Favorini menti. πυῤῥὸν facit vicinum φοίνικι, ita enim vocat puniceum. Heſychius φοίνικα interpretatur πυῤῥὸν. Alii πυῤῥὸν infra ξανθὸν ponunt, remittentes ac dilutiorem reddentes. *Salmaſ.* ad Solin. pag. 1155.

Ξανθὸς, &c.] Id eſt, *Flavus autem & ruber, & fulvus & puniceus.*

8. *Denominandis*] Ita Ms. Regium, ſicut etiam antiquiſſima Veneta editio: vulgò *deſignandis.*

9. *Producta*] Vetus editio, *dicta.*

10. *Phœniceus*] Rubicundus inſtar immaturæ palmulæ. Sed confunditur ſæpe cum puniceo; qui ſummum ſplendorem ruboris habet. Græci tamen utrunque colorem φοινικοῦν appellarunt, nonnunquam φοινικοῦν puniceum. ſanguineus color φοινὶξ & φοίνιος, qualis purpuræ Tyriæ. A qua tinctura Phœnices dicti eruditi arbitrantur. Sed à Phœnice, qui idem cum Erythra rege ſive Edom, qui Eſavus, ita dicti. Et hinc mare Erythræum. Edom enim, Φοινὶξ & Erythras idem denotant, nimirum rubicundum. vide Exod. 25. cap.

11. Φοινικὸν] Veteres editiones tum hic tum ſupra φοινικοῦν.

12. *Spadix*] Dioſcorides involucrum fructus palmæ, vel etiam fructum σπάθην appellat. σπάδιξ palmæ termes, ex quo fructus dependet, Polluci dicitur, imo ipſa palma Heſychio. Etiam

Græcè

Græcè noſter eſt, exuberantiam [14] ſplendoremque ſignificat ruboris; quales ſunt fructus palmæ arboris non admodum ſole incocti, unde ſpadicis & phœnicei nomen eſt. ſpadica enim [15] Dorici vocant avulſum è palma termitem cum fructu. fulvus autem videtur de rufo atque viridi mixtus in aliis plus viridis, in aliis plus rufi habere: ſicut [16] poëta verborum diligentiſſimus, [17] *fulvam aquilam* dicit & [18] *iaſpidem*, [19] *fulvos galeros*, *fulvum aurum*, & *arenam fulvam* & *fulvum leonem*. ſic Q. Ennius in annalibus *are fulvo* dixit.

iam Theophraſtus σπάθας palmites ſive termites appellavit, unde racemi ſive poma dependent. Hinc igitur ſpadix vel ſpadiceus color, Phœniceo ſimilis. Iſidorus: *dictus ſpadix à colore palmæ, quam Siculi ſpadica vocant.* Doricos appellavit Gellius. Siculi autem Dorica lingua utebantur. Philargyrus: *ſpadix & Phœniceus eſt, quales ſunt fructus palmarum neque dilutè nimium coloris, neque nimium preſſi.* Color itaque erat remiſſe ruber, *quales fructus*, ut Gellius noſter loquitur, *palmæ arboris non admodum ſole incocti.* Colorem leucopyrum appellat, id eſt, album & fuſcum (lege, fulvum) Probus Grammaticus, ſicuti eſſe ſolet palmæ deficiens color. Idem & badius color Iſidoro ἀπὸ τῆς βάιδος, quæ ramum, ſive potius termitem, palmæ denotat.

13. Σ κάνυμβος] Cognominis.

14. *Splendoremque*] Contradicere ſibi Gellius videtur, cum primo exuberantiam & ſplendorem coloris proponit, & deinde remiſſum ruborem inſtar immaturæ palmæ ſignificat. Conjungere hæc non debuit, cum phœniceus color diverſus ſit, licet Græci uno vocabulo φοίνικα appellent, & φοινικοῦς tamen etiam puniceus dicitur, ut ſupra dixi.

15. *Dorici*] Salmaſius legit, *Dores.* Sed veteres editiones, *Dorici.*

16. *Poëta*] Virgilius.

17. *Fulvam Aquilam*] Imitatus eſt Homerum, qui Il. ω. aquilam μορφνὸν appellavit.

– Αἰετὸν ἦκε τελειότατον πετεηνῶν,
Μόρφνον ἠμερίδα· ὃν καὶ πελειὸν καλέουσι.

Inter aquilæ ſpecies ponit quoque Ariſtoteles de Hiſt. An. lib. 9. cap. 32. μορφνὸς autem & πελειὸς dicitur obſcurus, ſubniger, vel etiam fulvus.

18. *Iaſpidem*] Extat lib. 4. Æneidos,

– – *atque illi ſtellatus iaſpide fulva*
Enſis erat, Tyrioque ardebat murice lana.

fulvam exponit Servius *viridem*. Plinius lib. 37. c. 9. inter varia iaſpidum genera, etiam fulvum commemorat. Hoc idem juxta Servium Didymus & Nicander affirmant. Neque tantum iaſpis viridis invenitur, cujus vires prædicat Actius lib. 2. tetrabibl. cap. 18. ſed purpurei, roſeique, aliorumque colorum quoque reperitur: ita ut non opus ſit *fulvam* exponere viridem.

19. *Fulvos galeros*] Ex Lupina pelle. Virg. 7. Æneid. ſ. 688.

– – *fulvoſque lupi de pelle galeros,*
Tegmen habet capiti – –

ubi galerus pro galea poni videtur. galerus alioquin proprie ſacerdotalis pileus. Servius Danielis: *Sutteminus tria genera pileorum dixit, quibus ſacerdotes utuntur, apicem, tutulum, galerum. Sed apicem pileum ſutile, circa medium virga eminente: tutulum pileum lanatum meta figura: galeram pileum ex pelle beſtiæ conſe-*

20. *A Vir-*

dixit. *flavus* contra videtur ex viridi & rufo & albo concretus, ſic *flaventes comæ*, &, quod mirari quoſdam video, *frondes olearum* [20] à Virgilio dicuntur *flavæ*. ſic multo ante Pacuvius *aquam flavam* dixit, & *flavum pulverem*. cujus verſus, quoniam ſunt jucundiſſimi, libens commemini:

Cedo tamen pedem [21] *lymphis flavis: flavum ut pulverem*
Manibus iſdem, quibus Vlyſſi ſæpè permulſi, abluam;
Laſſitudinemque minuam manuum [22] *mollitudine.*

Rubidus autem eſt rufus [23] atrior & nigrore multo mixtus: [24] *luteus* contra rufus color eſt [25] delutior; unde ei quoque nomen eſſe factum videtur. Non ergo, inquit, mi Favorine, ſpecies rufi coloris plures apud Græcos, quam apud nos nominantur. Sed ne viridis quidem color pluribus ab illis,

20. *A Virgilio dicuntur flavæ*] Lib. 5. Æneid. vſ. 309.

Omnibus hic erit unus honos: tres præmia primi
Accipient, flavaque caput nectentur oliva.

flavam olivam viridem interpretatur Servius. Æſchylus quoque ξανθὴν ἐλαίαν dixit, quod poſterior pars folii videatur porracei eſſe coloris juxta interpretem Græcum.

21. *Lymphis flavis*] Id eſt, *aquis flavis*, flavus color proprie eſt, qualis in ſpicis maturis: talem aliquando colorem ſudo cœlo aquæ præ ſe ferunt, aliquando purpureum vel cæruleum. Aquilus color juxta Feſtum ab aquâ nomen accepit, cujus incertum eſſe colorem dicit.

22. *Mollitudine*] Ita Badius, & Aldus. Antiquiſſima Veneta, nullo ſenſu, *multitudine*.

23. *Atrior*] Ita in margine Gelliani Codicis adſcriptum. vulgo, *atrox & nigrox*, male, atrox enim & nigrox idem denotant.

24. *Luteus &c. color*] Qualis in ovorum vitellis, vel maturo pomo inprimis Cydonio, vel qualis in iis qui morbo Regio laborant, unde & lutea pelis Perſio Sat. 7. dicitur.

25. *Delutior*] *Dilutior* legit Salmaſius, aliter, *dilucidior*. atque inde nomen accepiſſe voluit auctor noſter. Melius eſt ab herba, quæ lutum dicitur, nomen accerſere. Ita Maroni croceum lutum, ita Plinio, ita Vitruvio appellatur. Quo colore nuptiala vela ſive flammea tingebantur. Lucanus lib. 1.

Lutea demiſſos velarunt flammea vultus.

Qualis herba lutum ſit incertum. Iſatin herbam, quæ & vitrum dicitur, quidam eſſe arbitrantur. Sed hæc non luteo ſed cæruleo colore inficit. Vide Salmaſium ad Solin. p. 254. & ſeq. Leonicenus de Plinii erroribus, & Ruellius Lyſimachiam eſſe exiſtimant. Operæ pretium eſt audire Vitruvium lib. 7. in fin. *Item qui non poſſunt chryſocolla propter caritatem uti, herba, quæ lutum* (ita legit Salmaſius, vulgo *lutrum*) *appellatur, cæruleum inficiunt, & utuntur viridiſſimo colore.* Innuere videtur luteum colorem cum cæruleo mixtum chryſocollam, quæ viridiſſima eſt, imitari. Herbam ipſam cærulo ſubtritam pro chryſocolla induci Plinius teſtatur lib. 33. cap. 5. Vide Philandrum ad caput ultimum lib. 7. Vitruvii.

26. *Quem*

illis, quam à nobis vocabulis dicitur. neque non potuit Virgilius, colorem equi ſignificare viridem volens, cæruleum magis dicere equum [26] quam glaucum : ſed maluit verbo uti notiore Græco, quam inuſitato Latino. Noſtris autem Latinis veteribus [27] cœſia dicta eſt, quæ à Græcis γλαυκῶπις, ut Nigidus ait, de colore cœli, quaſi cœlia. Poſtquam hæc Fronto dixit, tum Favorinus ſcientiam rerum [28] uberem, verborumque ejus elegantiam exoſculatus, Abſque te, inquit, uno forſitan lingua profecto Græca longe anteiſſet : ſed tu, mi Fronto, quod in verſu Homerico eſt, id facis;

[29] Καὶ νίκῃ ἐπ' ἀρείῃ ἀμφήλασεν ἔθηκας.

Sed cum omnia libens audivi, quæ peritiſſime dixiſti, tum maxime quod varietatem flavi coloris enarraſti, feciſtique ut intelligerem verba illa ex annali quartodecimo Ennii amœniſſima, quæ minime intelligebam :

Verrunt extemplo placide mare [30] *marmore flavo :*
Cæruleum [31] *ſpumat mare* [32] *conferta rate pulſum.*

26. *Quam glaucum*] Qua voce utitur Virgilius lib. 3. Georg. ℣ſ. 81.

Luxuriatque toris animoſum pectus : honeſti
Spadices, glaucique color, deterrimus albis.

27. *Cæſia*] Donatus, *Cæſios, glaucis oculis, quaſi felis oculos habens, glaucos.* Hinc Minerva paſſim γλαυκῶπις appellata.

28. *Uberem,*] Copioſam.

29. Καὶ νίκῃ] Id eſt, *& victoriam de virtute ambignam feciſti.* Non conſtat verſus, neque Homeri talis reperitur. Ita enim ſe habet Ιλ. ψ. ℣ſ. 382.

Καὶ νύκτα ἠ πρείλασε, ἢ ἀμφήλασεν ἴθηκεν.

Id eſt,

Et certe prævertiſſet, vel ambignum feciſſet certamen.

Similis verſus occurrit eodem libr. ℣ſ. 527.

Τῷ κεν μὰν πρείλασε, νὺξ ἀμφήλασεν ἴθηκεν.

Vel itaque alluſit Gellius ad verſum Hometi, & pro νύκτα poſuit νίκῃ, pro πρείλασε ἐπ' ἀρείῃ, vel verſus ex poëta reſtituendus eſt, ſed vix tamen tum ad præſens negotium facit. Vide H. Stephanum ad Gellium, p. 181.

30. *Marmore flavo*] Aquas maris *marmor* appellavit, ob nitorem, ſplendorem μόρμαρος autem Græcis λαμπρὸν denotat, ut Heſychius teſtatur. λάμπον autem & λαμπρὸν denotat, quod multa luce ſplendeat.

31. *Spumat mare*] Nonnulli hunc verſum ita legunt,

Cæruleum ſpumat ſale conferta rate pulſum,
Per mare ...

Conſer-

non enim videbatur cæruleum mare cum marmore flavo convenire. Sed cum ſit ita ut dixiſti, flavus color viridi & albo mixtus, pulcherrime prorſus ſpumas virentis maris 33 flavum marmor appellavit.

Conferta, id eſt, connexa, colliſa.

32. *Conferta*] Confertis navibus: vel lege, ut monui, *conferta*.

33. *Flavum marmor*] Aliter in antiquis editionibus, *flavo marmore*.

CAP. XXVII.

Quid T. Caſtricius exiſtimaverit ſuper Salluſtii verbis & Demoſthenis; quibus alter Philippum deſcripſit, alter Sertorium.

VErba ſunt hæc gravia atque illuſtria de rege Philippo Demoſthenis: [1] ἑώρων δ' αὐτὸν Φίλιππον, πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ ἀγὼν ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δυναστείας, τὸ ὀφθαλμὸν ἐκκεκομμένον, τὴν κλεῖν καπαγόπε, τὴν χεῖρα, τὸ σκέλος πεπηρωμένον, πᾶν ὅπ αὖ βούληθῃ μέρος ἡ τύχη τοῦ σώματος παρελέσθαι, τοῦτο προϊέμενον, ὥστε τὸ λοιπὸν ἐν τιμῇ καὶ δόξῃ ζῆν. Hæc [2] æmulari volens Salluſtius de Sertorio duce in hiſtoriis ita ſcripſit: *Magna gloria, tribu-*

Ἑώρων] Id eſt, *Videbam autem ipſum Philippum, cum quo nobis de imperio & principatu certamen erat, oculo effoſſo, clavicula fracta, manu & crure laſum, omne denique corporis membrum, quodcunque fortuna auferre cuperet, ultro offerentem, ut vitam in cæteris honoratam & glorioſam ageret.* Philippo dextrum oculum ſagitta ex muris jacta effoſſum, cum Methonam oppugnaret, Juſtinus lib. 7. in fine teſtatur. Plutarchus tamen in Parallelis minor. cap. 8. ab Aſtere Olynthio, cum oppugnaturus eſſet civitatem Olynthon & Methonam, oculo vulnus inflictum affirmat, dum trajicere Sandanum fluvium nitebatur. Sagitta hunc verſum inſcriptum habebat,

Ἀστὴρ Φιλίππῳ θανάσιμον πέμπει βέλος.

Id eſt,

Aſter lethale Philippo mittit ſpiculum.

Plutarchus in Alex. c. 3. commemorat oraculo Delphico nuntiatum Philippo, ideò alterum oculum amiſiſſe, quod per rimas oſtii Jovem Ammonem conſpexiſſet ſerpentis figura cum Olympiade concumbentem. Putida & fatua adulatione Philippum imitatus Cliſophus oculo ſe privavit, ut Ælianus & Athenæus tradiderunt.

2. *Hæc æmulari volens Salluſtius*] Non video quid opus ſit Demoſthenis imitatione hæc ſcripſiſſe Salluſtium.

3. *Tribunus militum*] Vulgo *tribus militibus*, etiam in antiquiſſima Veneta editio-

nus militum in Hiſpania 4 T. *Didio imperatore, magno uſu, bello Marſico,* 5 *paratu militum & armorum fuit: multaque tum ductu ejus* 6 *curata, primo per ignobilitatem, deinde per invidiam ſcriptorum* 7 *celata ſunt:* 8 *quæ eminus facie ſua oſtentabat, aliquot* 9 *adverſis cicatricibus & effoſſo oculo.* 10 *quo ille dehoneſtamento corporis maxime lætabatur: neque illis anxium, quia reliqua* 11 *glorioſius retinebat.* De utriuſque his verbis 12 T. Caſtricius

editione. Error inde profluxit, quod ſcriptum *trib.mil.* pro quo librarii ſubſtituerunt, *tribus militibus.* Sertorium autem in Hiſpania tribunum militum fuiſſe præter alios probatos auctores Plutarchus memoriæ reliquit. Ita enim loquitur in vita Sertorii: Σερτώριος μὲν ἐν Κίμβροις καὶ Τευτόνοις πολέμου, ἐκπεμφθεὶς ὑπὸ Διδίου στρατηγοῦ χιλιάρχου ἐπὶ Ἰβηρίας, ἐν τῇ πόλει Κάστλων ἐχείμαζε Κελτιβήρων. i.e. *Sertorius poſt bellum Cimbricum Teutonicumque Tribunus militum in Hiſpaniam ſub Didio Imperatore miſſus, hibernavit in urbe Celtiberorum Caſtulone.*

4. *Didio Imperatore*] Ita legendum, non, *imperante*, multo minus, T. *Didius Imperator.* neque enim in Hiſpania T. Didius fuit tribunus ſed Sertorius, quem poſt Cimbricum & Teutonicum bellum à Didio Imperatore in Hiſpaniam miſſum Plutarchus teſtatur. In denario antiquo argenteo mentio fit T. Didii, hoc modo, T. DIDIO IMP. atque ita hic ſcriptum arbitror. Plutarchus στρατηγὸν appellat.

5. *Paratu*] Apparatu. Ita ſolet Salluſtius loqui.

6. *Curata*] Ita in Ms. vulgo, *quæ rapta*, nullo fere ſenſu. niſi *rapta* ſive arrepta, id eſt, incurioſe ſcripta fuiſſe ab ignobilibus ſcriptoribus velit auctor noſter. Quid ſi totum locum ita legamus? *multaque tum ductu ejus curata, quæ raptim primo per ignobilitatem, deinde per invidiam ſcriptorũ celebrata ſunt.* Ut innuat auctor noſter, egregia ejus facinora vel ab ignobilibus ſcriptoribus obiter memoriæ tradita fuiſſe, vel per invidiam ita non celebrata fuiſſe, ut virtus ejus merebatur.

7. *Celata ſunt*] Ita Ciacconius correxit. Et in margine Voſſiani Codicis ita ſcriptum à Bourdelotio, qui cum duobus Regiis Mss. & uno Frederici Morelli Agellium contulerat. Juſtus Lipſius in Epiſtolicis hanc ſcripturam defendit, *per invidiam proſcriptorum celebrata ſunt.*

8. *Quæ eminus facie ſua*] Ita rectè emendatum. Vulgo, *eminus faciem ſuam oſtentabant.*

9. *Adverſis cicatricibus*] Quæ adverſo corpori illatæ, non à tergo.

10. *Quo ille dehoneſtamento*] Hoc vocabulo etiam utitur Tacitus. Apulcius in Apologia etiam *inhoneſtamentum* dixit, & C. Gracchi verba Iſidorus lib. 2. Etymol. ita refert: *Puritia tua adoleſcentiæ tuæ inhoneſtamentum fuit, adoleſcentia ſenectutis dedecoramentum, ſenectus Reip. flagitium.* Donatus in Eunuchum actu 3. ſcen. 2. paulo aliter hæc verba in hunc modum legit: *hæc*, id eſt, cicatrices, *ſunt virtutis inſignia, dehoneſtamento tamen eſſe corpori maxime lætabatur.*

11. *Glorioſius retinebat*] Plutarchus in vita Sertorii totum hunc locum expreſſit. Operæ pretium eſt illum audire: Τῶν γὰρ Μαρσικῶν πολέμων σπειρομένων ταραχαῖς ἐφεστηκὼς αὐτὸς ἐπολέμησε καὶ ἐνίκα πολλὰ ποιῶν, ἀνὴρ ἐπίχαρις ἐφορᾶσθαι τῷ ἤθει, καὶ τὴν τοῦ πόλε-

Digitized by Google

cius cum penſitaret, Nonne, inquit, ultra naturæ modum humanæ eſt dehoneſtamento corporis lætari? ſiquidem lætitia dicitur exſultatio quædam animi cum gaudio effervent[13]iore rerum expetitarum, quanto illud ſincerius & [14]magis rationibus conveniens? [15]πᾶν ὅτι ἂν βουληθῇ μέρος, ἡ τύχη δ' σώματος περιλέσῃ, τοῦτο προϊέμενον. Quibus verbis, inquit, oſtenditur Philippus, non, ut Sertorius, corporis dehoneſtamento lætus, quod eſt, inquit, inſolens & immodicum; ſed, præ ſtudio laudis & honoris, jacturarum damnorumque corporis contemptor, qui ſingulos artus ſuos fortunæ [16]producendos daret quæſtu atque compendio [17]gloriarum.

CAP.

τ' ἄλλων νίκων βουλόμενος ἐκ μεγαλείου, ἀνδρὸς ἱμπεράτορος βιωσομένου δόξαν ἔχειν. ἃ μὲν ὑφήκατο τ' τραπουλικῆς τύλμης, εἰς ἀξίωμα σωφροσύνης τιμῶν, ἀλλὰ καὶ χειρὸς ἐπιδεικνύμενος ἔργα θυμαστὰ, καὶ τὸ σῶμα τοῖς ἀγῶσιν ἀφειδῶς ἐπιδιδοὺς, τῶν ὄψιν ἀπέβαλε τὴν ἑτέραν ἐκκοπεῖσαν. ἐπὶ τούτῳ ἦ καὶ καλλωπιζόμενος ἀεὶ διετέλει. τοὺς μὲν γὰρ ἄλλους οὐκ ἀεὶ τὰ μαρτύρια τῶν ἀριστείων ἀφιέναι, ἀλλὰ καὶ λόγχαις τρυπᾶν, καὶ δέρειν, καὶ στρέφειν. αὐτὸς δὲ τῆς ἀνδραγαθίας ἀφαιρεῖσθαι τὸ γνώρισμα τοὺς αὐτοὺς ἔχειν τ' ἀριστῆς ἅμα καὶ τῆς συμφορᾶς ἄθλον. Id eſt, *Bello Marſico ingruente juſſus delectum habere militum & arma parare, & induſtriam & feſtinationem adhibuit, ſupra caterorum juvenum tarditatem & mollitiem, viri impigri ſibi gloriam peperit. Neque de militari audacia deflexit, ubi ad dignitatem ducis pervenit, verum & manu admiranda opera edidit, corporique in præliis minime pepercit, alterumque oculum exciſum amiſit. Ob quod etiam gloriabatur perpetuo, aliis non ſemper ſtrenuitatis ſecum circumferre teſtimonia, ſed deponere torques, haſtas, coronas: ſibi fortitudinis inſignia permanere, quando eoſdem virtutis ſuæ & calamitatis habeat ſpectatores.*

12. *T. Caſtricius*] Qui juxta Gellium lib. 13. c. 21. fuit *Rhetoricæ diſciplinæ doctor, qui habuit Romæ locum principem declamandi ac docendi, ſumma vir auctoritate gravitateque, & à Divo Hadriano in mores atq; literas ſpectatus.*

13. *Rerum expetitarum*] Vetus editio, *eventu rerum expetitarum.*

14. *Humanis*] Venet. edit. antiqua, *humanius, magiſque omnibus convenies.*

15. Πᾶν ὅτι ἂν βουληθῇ] Id eſt, *Offerentem omnia membra corporis, quæcunque ſortuna auferre cuperet.*

16. *Producendos*] Ita antiquiſſima Ven. Edit. Aldina & Badiana *prodigendos.* Adnotatum invenio in margine Codicis Gelliani, *prodendos, prodendum iret.*

17. *Gloriarum*] Gloria in plurali numero apud alios haud temere reperitur. Cicero tamen ſemel quod ſciam uſurpat: *Honorum gradus ſummis hominibus & infimis ſunt pares, gloriæ diſpares.*

Cum

CAP. XXVIII.

Non esse compertum cui deo rem divinam fieri oporteat, 1 *quum terra movet.*

QUænam esse causa videatur, quamobrem 2 terræ tremores fiant, non modò his communibus hominum sensibus opinionibusque 3 compertum non est, sed ne inter 4 physicas quidem philosophias satis constitit, 5 ventorumne

Terra movet] Antiquiss. Venet. Ed. *movetur viribus.* Carrio lib. 1. Emendat. cap. 11. ex antiquis auctoribus defendit priorem lectionem.

2. *Terræ tremores*] Ita Salmasius. In omnibus libris scriptum erat, *terræ mores*, unde rescripserunt *terræ motus*. Promptum erat legere *terræ tremores*. Obstare tamen Salmasio videtur, quod terræ motus generalius vocabulum tremorem pulsumque terræ tanquam species comprehendat.

3. *Compertum non est*] Badius *non est* rejicit. Hunc autem modum loquendi confirmat ex antiquis auctoribus Budæus in Annotationibus ad Pandectas, quia in particula sequenti *sed ne* negationem præcessisse satis liquet.

4. *Physicas quidem Philosophias*] Durus modus loquendi, forsan legendum, *Physicos quidem Philosophos.* Varia enim fuit ea de re philosophorum sententia. Vide Senecam lib. 6. Natur. Qu.

5. *Ventorumne vi, &c.*] Apposite Seneca: *Quæramus ergo quid sit, quod terram ab infimo moveat, quid tanti molem corporis impellat, quid sit illa valentius, quid tantum onus vi sua labefactet: cur modo tremat, modo laxata subsidat, nunc in partes divisa discedat: & aliàs intervallum ruinæ suæ diu servet, aliàs cito comprimat: nunc amnes magnitudinis notæ convertat introrsus, nunc novos exprimat: aperiat aliquando aquarum calentium venas, aliquando refrigeret, ignesque nonnunquam per aliquod ignotum antea montis aut rupis foramen emittat, aliquando notos & per sæcula nobiles comprimat. Mille miracula movet, faciemque mutat locis, & differt montes, subrigit plana, valles extuberat, novas in profundo insulas erigit.* Quod autem magis stupendum, nonnunquam urbes ipsas alio transportat. Ita Anonymus Grammaticus tempore Valentiniani urbem Methonen terræ motu triginta octo ulnis, sive pedibus ducētis viginti octo transpositam fuisse testatur. In Peloponneso urbes radicitus evulsæ, atque alio translatæ. Transferri non tam mirum, quam non pessundatas. Illud tamen factum in Syria & Mesopotamia sub Constātino Copronymo, Theophanes, Cedrenus, alii affirmant. Sit fides penes auctores. Ut de terræ motu succincte quædam videamus, Aristoteles dividit inter tremorem, & pulsum, quem τρόμον & σφυγμὸν appellavit. Tremore terra concutitur juxta latitudinem ad latus dextrum vel sinistrum, pulsu secundum longitudinem sursum aut deorsum agitatur. Dividit illum Aristoteles in συστολὴ καὶ διαστολήν. Illâ erumpens spiritus magnas moles instar montium egerit, & durissima quæque perrumpere nititur, atque etiam montes alio transfert tanto impetu atque si cœlum ipsum dissiliret; hæc hiatu profundo terras, montes, ipsas urbes pagosque haurit. Pulsus rarior, frequen-

ne vi accidant ſpecus hiatuſque terræ ſubeuntium, [6] an aquarum ſubter in terrarum cavis undantium fluctibus pulſibuſque, ita uti videntur exiſtimaſſe antiquiſſimi Græcorum, qui Neptunum [7] ἐννοσίγαιον καὶ σεισίχθονα appellaverunt, [8] an cujus aliæ rei cauſa, [9] alteriuſve dei vi ac numine,

tior tremor eſſe ſolet. Tremor fieri ſolet inſtar agitationis cunarum, qui etiam urbes & ædificia ex imis fundamentis quatiendo nonnunquam convellit. Ita ſub Tiberio duodecim Aſiæ urbes una nocte proſtratæ. Ita ſub Herode Magno multis in Iudæa urbibus, vicis pagiſque ſubverſis 30000 millia Iudæorum horribili fato occubuerunt, ut teſtatur Ioſephus lib. 1. de Bell. Iud. cap. 14. In montibus periculoſi tremores pulſuſque, qui aliquotiens abrupti vicina loca urbeſque & pagos ruina tegunt, flumina eructant, ignitos rivos evomunt, ut Petrus Bembus eleganti de monte Ætna tractatu memoriæ prodidit. De variis terræ motibus conſulendi Hiſtorici. Inprimis ille funeſtus fuit, qui contigit ſub Valentiniano Imperatore, qui totum fere terrarum orbem commovit. Vide Socratem lib. 4. Hiſtor. Eccleſ. cap. 3. & Ammianum Marcellinum in fin. l. 26. qui narrat ibidem, retectam maris profundi voraginem, viſas in ipſo pelago vallium veluti & montium vaſtitates, piſcesque multiformes in limo hæſiſſe. Horribiles quoque terræ motus in urbe Byſantina deſcribit Agathias lib. 5. Hiſtor. Porro ſcribit Ariſtoteles 2. Meteor. c. 8. terræmotus vere & autumno potiſſimum fieri, quia hæc tempora ſunt flatuoſiſſima, cœlo tranquillo, & nocturno vel matutino tempore. *Præcedit quoque*, ut Plinius teſtatur, *comitaturque terribilis ſonus, aliàs murmur ſimile mugitibus aut clamori humano, armorumque ſonantium fragori, pro qualitate materiæ excipientis, formaque vel cavernarum vel cuniculi per quem meat*, &c. Nimirum venti ſive ſpiritus in cavernis quadam reciprocatione luctantur, atque erumpere nituntur. Et quidem quo magis in arctum conſtricti, eo validius in altum enituntur, atque celerius magno impetu erumpunt. Ventum igitur ſive ſpiritum clauſum cauſam terræmotui Ariſtoteles & Theophraſtus ſtatuunt.

6. *An aquarum*] Vide Senecam lib. 6. Nat. Qu. cap. 6. 7. & 8.

7. Ἐννοσίγαιον, &c.] Quod utrumque græcum vocabulum *terræ concuſſorem* denotat. Sed non eſt neceſſe de terræ motu intelligere, antiqui enim eo denotarunt, litora & terras fluctibus oceani percuti.

8. *An cujus aliæ rei cauſa*] Anaxagoras aliique ignem cauſam terræmotus eſſe dixere, variaſque adferunt cauſas. Anaximenes terræ tribuit, Democritus omnes ſimul cauſas ſtatuit. Vide Senecam lib. 6. pluribus capitibus. vide & Plutarchum de Placitis Philoſ. lib. 3. cap. 11. Plinium lib. 2. cap. 79. inprimis vero Ariſtotelem lib. 2. Meteorol. c. 7. Porro Aſtronomi Saturno, Jovi & Marti efficacem quoque cauſam terræmotus tribuunt. Saturnus enim, utajunt, frigidos humores cumulat, Mars calefacit, Jupiter ita temperat, ut calor & frigus inter ſe rixentur, & motu diverſo & adverſo in ſe mutuo agant. Eclipſes quoque inprimis ſolis inter cauſas referunt, quod ſolis radii diſcutere vapores nequeant, qui non attracti in viſceribus terræ poſtmodum tumultum faciunt. Ventis quoque humidis & frigidis, æſtivo tempore, quinetiam pluvia tempeſtate terræ meatus ac pori conſtringuntur, ac poſtmodum calore ratefacti propter nimiam quantitatem exhalare nequeunt.

De

mine, nondum etiam, ſicut diximus, pro certo creditum. propterea veteres Romani, quum in omnibus aliis vitæ officiis, tum in conſtituendis religionibus; atque in diis immortalibus animadvertendis,[10] caſtiſſimi cautiſſimique,[11] ubi terram moviſſe ſenſerant, nunciatumve erat, ferias ejus rei cauſa edicto imperabant; ſed dei nomen, ita uti ſolet, cui ſervari ferias oporteret, ſtatuere & edicere quieſcebant; ne, alium pro alio nominando, falſa religione populum alligarent. eas ferias ſi quis[12] polluiſſet,[13] piaculoque ob hanc rem opus eſſet, hoſtiam,[14] SI. DEO. SI. DEÆ. immolabat. idque ita ex decreto pontificum obſervatum eſſe M. Varro dicit: quoniam & qua vi, & per quem deorum

De quibus videndus iterum Ariſtoteles. Terræ motum peſtis, ſterilitas, fames utplurimum ſequuntur. Halitus enim qui longo tempore in concavitate terræ concluſi fuere putreſcunt, atque ubi eruperunt aërem terrāq; inficiunt. Ipſi quoque fontes, puteique noxium ſpiritum hauriunt. Unde legimus apud Plinium & Ciceronem Pherecydem hauſtu aquæ è puteo terræ motum prædixiſſe. Sed manum de tabula.

Aliæ rei] Pro *aliæ rei*. Ita & Plautus *aliæ mulieri* dixit, Cicero *nnæ rei*, Priſcianus *nullæ nationi*.

9. *Alterius ve dei vi*] Alterius à Neptuno.

10. *Caſtiſſimi*] Puriſſimi, vel rituum obſervantiſſimi. Caſtus enim ſubſtantive etiam ritum religionis denotat. Varro Rer. Divin. lib. 1. *Noſtro ritu ſunt facienda civilia, quam græco caſtu*, id eſt, ritu vel cæremonia. Nævius Bello Punico: *Res divas edicit, pradicat caſtus*.

11. *Vbi terram moviſſe ſenſerant*] Livius lib. 35. *Romæ per idem tempus duo maximi fuerunt terrores, diutior alter ſed ſegnior; terra duos & quadraginta dies movit: per totidem dies feriæ in ſollicitudine & metu fuere, in triduum ejus rei cauſa ſupplicatio habita eſt.*

12. *Polluiſſent*] Vel ſi feriis indictis conceptiſque opus aliquod fieret, vel religioſus cultus quocunque modo violatus eſſet.

13. *Piaculoque ob hanc rem opus eſſet*] Ita reſtituit Lipſius lib. 1. Elect. cap. 7. Vulgo legebatur, *piaculoque ob hanc rem remotus eſſet*.

Piaculo] Sacrificio ad expiandam deorum iram.

14. SI DEO, SI DEÆ] Ita Dii tutelares urbium evocitabantur ambiguo nomine, SI DEUS, SI DEA, quod aliter urbem capi poſſe non crederent, aut ſi poſſet, nefas æſtimarent deos habere captivos, ut loquitur Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 9. Ita in devotionibus urbium de nomine dubitabant quarum hæc formula erat, DIS. PATER. VE IOVIS. MANES. SIVE. VOS. QUO. ALIO NOMINE. FAS. EST. NOMINARE. Neque tantum de nomine, ſed de ſexu quoque ſoliciti erant, ut teſtatur Arnobius l. 4. Quinetiam quædam ideo numina ſub utroque ſexu venerabantur. Ita Lunum & Lunam dixere, & Minerva ſub utraque ſpecie colebatur. Onomacritus in Hymnis, qui vulgò creditur Orpheus, ad Minervam ita loquitur:

Ἄρσεν μὲν καὶ θῆλυς ἔφυς.

deorum dearumve terra tremeret incertum eſſet. ſed de 15 Lunæ motibus ſoliſque defectibus ; non minus in ejus rei cauſa reperienda ſeſe exercuerunt. quippe M. Cato, vir in cognoſcendis rebus multi ſtudii, incerta tamen & incurioſa ſuper ea re opinatus eſt. Verba Catonis ex Originum quarto hæc ſunt : *Non libet ſcribere quod in tabula apud pontificem maximum eſt, quotiens annona cara, quotiens Lunæ aut Solis lumini caligo aut quid obſtiterit.* uſque adeo parvifecit 16 rationes veras Solis & Lunæ deficientium vel ſcire vel dicere.

Quid autem eſſet τὸ ἄρρυθμον καὶ ἥλιον ἐπὶ τοῖς ἥρωσι Hipparchus olim teſte Suida explicavit.

15. *Lunæ motibus*] Vocabulum *motibus* delendum videtur. Neque enim hic quicquam ad rem pertinet.

16. *Rationes veras, &c.*] Inhibentur ſolis tadii tempore novilunii, cum in cauda vel capite Draconis vel juxta has metas Sol poſitus fuerit propter interpoſitionem Lunæ inter aſpectum noſtrum & corpus ſolis. Atq; hæc Eclipſis ſolaris dicitur. Lunaris fit in plenilunio propter interpoſitionem terræ, quæ propter ſoliditatem radios ſolis non tranſmittit, & quandoquidem Luna proprium lumen non habet, ſed à ſole mutuatur, lumine adſcititio illam privari neceſſe eſt. Thaletem Mileſium primum ſolis Eclipſes deprehendiſſe Diogenes Laërtius in ejus vita affirmat. Talis autem ſuperſtitio inceſſit gentilium animos, ut æris tinnitu laboranti Lunæ ſuccurrerent, atque eo in omnibus fere ſacris πρὸς ἀφεσίωσιν καὶ ἀντιπάθειαν uterentur. Macrobius lib. 5. cap. 19. *Omnino autem ad rem divinam pleraque aera adhiberi ſolita, multa indicio ſunt : & in his maxime ſacris, in quibus detinere aliquos, aut devovere aut denique exigere morbos volebant.* Quare ſoliti veteres deficiente luna æra pulſare, Plutarchus aperit libro de Facie quæ in Lunæ orbe apparet. Credebant autem Lunam veneficiis cœlo excuti. Virgilius :

Carmina vel cœlo poſſunt deducere Lunam.

Ridet hæc & merito Ovidius,

Et quamvis aliqua Temeſæa removerit æra,
Nunquam Luna ſuis excutietur equis.

Vide Plutarchum in Æmilio, Liv. lib. 26.

CAP. XXIX.

Apologus Æſopi Phrygis memoratu non inutilis.

1 ÆSopus 2 ille è Phrygia fabulator haud immeritò ſapiens exiſtimatus eſt ; quum quæ utilia monitu, ſuaſuque

2 *Æſopus ille*] Qui major Pythagora floruit quadrageſima Olympiade & apud Crœſum in pretio fuit, quinquageſimâ immeritò rupe à Delphenſibus dejectus miſere periit. Fuit hic conditione ſervus, natura liber, corpore deformis, ingenio præſtans. Plato aliquoties ejus mentionem fecit, oſten-

ſuque erant, non ſeverè, non imperioſè præcepit & cenſuit, ut philoſophis mos eſt, ſed feſtivos delectabileſque apologos commentus, res ſalubriter ac [3] proſpicienter animadverſas, in mentes animoſque hominum cum audiendi quadam [4] illecebra [5] induit. velut hæc ejus fabula de aviculæ nidulo lepide atque jucunde præmonet, ſpem fiduciamque rerum, quas efficere quis poſſit, haud unquam in alio, ſed in ſemetipſo habendam. Avicula, inquit, eſt parva. nomen eſt caſſita. [6] habitat nidulaturque in ſegetibus, id fermè temporis, [7] ut appetit meſſis, pullis jam jam plumantibus. Ea caſſita in ſementes fortè [8] congeſſerat [9] tempeſtiviores. propterea frumentis flaveſcentibus pulli etiam tunc involucres erant. Quum igitur ipſa iret cibum pullis quæſi-

oſtenditque leges ſæpenumero eſſe adverſas, cum natura liberum Æſopum, fortuna ſervilis illum fecerit conditionis. Nimirum multi in ſervitute liberalis conditionis ſunt, multi in libertate ſervi & mancipia ſunt vitiorum, ignorantiæ, & ſuis continuo affectibus in tranſverſum abripiuntur. Vide Ariſtotelem in Polit. Vitam ejus ſcripſit Maximus Planudes.

2. *Ille è Phrygia fabulator*] Ex Amorio magnæ Phrygiæ oppido. Diſtinctionis cauſa hæc addit, uamque & fuit Æſopus Mithridatis anagnoſtes, qui de laudibus Mithridatis ſcripſit, & nobilis ille Tragœdiarum actor qui tempore Ciceronis vixit, de quo Horatius, lib. 2. Epiſtol.

Quæ gravis Æſopus, quæ doctus Roſcius egit.

3. *Proſpicienter*] Aliter, *perſpicienter*.

4. *Illecebra*] Chariſius & Diomedes pluraliter tantum dici affirmant. Sed Cicero quoque ita loquitur 1. Catil. *Iam verò quanta id ullo unquam homine juventutis illecebra fuit.* & pro Milone, *Impunitatis ſpes maxima eſt illecebra peccandi.*

5. *Induit*] Vulgò, *induxit*. Seneca Epiſt. 94. *Nulla res magis animis honeſta induit, quam bonorum converſatio. Induere animum artibus*, Tacitus quoque dixit.

6. *Habitat*] Schegkius dicit in ſuo Codice reperiri *habet*. *Habere* antiqui dicebant pro *habitare*. Plautus in Aulularia, *Patri avoque hujus qui nunc hic habet*. Virg. Æneid. lib. 7.

Quæ loca quique habrant homines.

7. *Vt appetit*] Ubi in propinquo eſt; legitur in antiquis editionibus, *appetat*.

8. *Congeſſerat*] Ita Schegkius emendaverat ex ſuo Codice; vulgo legebatur *conceſſerat*, & apud Badium *conſederat*. Congerere autem idem eſt quod nidificare teſte Servio ad illum verſum Virgilii Ecloga 3.

- - - namque notavi
Ipſe locum, aëriæ quo congeſſere columbæ.

Congerere autem proprie eſt nidum conſtruere, unde & avium congeſtus dicitur, cum ad nidum conſtruendum feſtucas, floccos, herbas atque id generis alia congerunt. Græci συμφορεῖν & συμφορήσαι ὄρνιθας dixêrunt.

9. *Tempeſtiviores*] Citius ſolito demetendas.

quæſitum, monet eos ut, ſi quid ibi 10 rei novæ fieret dicereturve, animadverterent idque uti ſibi, ubi rediſſet, 11 nunciarent. Dominus poſtea ſegetum illarum filium adoleſcentem vocat : & Videsne, inquit, hæc ematuruiſſe, & 12 manus jam poſtulare ? iccirco die craſtini, ubi primùm 13 diluculabit, fac amicos adeas, & roges veniant, operamque mutuam dent, & meſſem hanc nobis adjuvent. Hæc ubi ille dixit, diſceſſit. atque, ubi rediit caſſita, pulli trepiduli circumſtrepere, orareque matrem ut ſtatim jam properet, atque alium in locum ſeſe adſportet : nam dominus, inquiunt, miſit qui amicos rogaret, uti luce oriente veniant & metant. mater jubet eos à metu 14 otioſos eſſe. ſi enim dominus, inquit, 15 meſſem ad amicos rejicit ; craſtino ſeges non metetur. neque neceſſe eſt, hodie uti vos auferam. die igitur poſtero mater in pabulum volat. dominus, quos rogaverat, operitur. 16 ſol fervit & fit nihil : & amici nulli erant. tum ille rurſum ad filium, Amici iſti, inquit, magnam partem ceſſatores ſunt. quàm potius imus, & cognatos affineſque & vicinos noſtros oramus, ut aſſint cras 17 tempori ad metendum ? itidem hoc pulli pavefacti matri nunciant. mater hortatur ut tum quoque ſine metu ac ſine cura ſint : cognatos affineſque nullos fermè tam eſſe 18 obſequibiles, ut ad laborem capeſſendum nihil contentur,

10. *Rei novæ*] MS. R. *Novi.*

11. *Nunciarent*] Vetus Edit. *renuntiarent.*

12. *Manus jam poſtulare*] Ad demetendum.

13. *Diluculabit*] Vix aliter quam in tertia perſona invenitur.

14. *Otioſos*] MS. R. *animo et ioſo eſſe*, id eſt, animo ſecuro & tranquillo.

15. *Meſſem*] Aldina & Badiana editio, *meſſum.*

16. *Sol fervit*] In tertia conjugatione etiam dixit Virg.

— — cum litora fervere late,
Proſpiceres — — —

Idem lib. 3. Georg.

Omnia tum pariter vento, nimbiſque videbis,
Fervere — — —

Quintilianus tamen libro primo c. 6. reprehendit ideo Lucilium, & dicit *fervo* Latinis inauditum eſſe. Vide Voſſium lib. 3. de Analog. cap. 35.

17. *Tempori*] Tempeſtive, in tempore.

18. *Obſequibiles*]Obſequioſos. Haud temere apud alios probatos auctores hoc vocabulum invenies.

19 *Nidum*

tur, & ſtatim dicto obediant. vos modò, inquit, advertite, ſi modo quid denuo dicetur. Alia luce orta avis in paſtum profecta eſt. cognati & affines operam quam dare rogati ſunt ſuperſederunt. ad poſtremum igitur dominus filio, Valeant, inquit, amici cum propinquis. afferes prima luce falces duas. unam egomet mihi, & tu tibi capies alteram; & frumentum noſmetipſi manibus noſtris cras metemus. Id ubi ex pullis dixiſſe dominum mater audivit; Tempus, inquit, eſt cedendi & abeundi. fiet nunc dubio procul, quod futurum dixit. in ipſo enim jam vertitur, cuja eſt res; non in alio, unde petitur. atq; ita caſſita [19] nidum migravit. ſeges à domino demeſſa eſt. Hæc quidem eſt Æſopi fabula de amicorum & propinquorum [20] levi plerumque & inani fiducia. ſed quid aliud ſanctiores libri philoſophorũ monent, quam ut in nobis tantum ipſis nitamur; alia autem omnia, quæ extra nos, extraq; noſtrum [21] animum ſunt, neque pro noſtris, neque pro nobis ducamus. Hunc Æſopi apologum Q. Ennius in ſatyris ſcite admodum & venuſte [22] verſibus quadratis

19. *Nidum migravit*] Alio nidum tranſportans migravit. Inſolens modus loquendi.

20. *Levi*] Additur in MS. R. *plerumque.*

21. *Animum*] MS. R. *arbitrium.*

22. *Verſibus quadratis*] Id eſt, Octonariis ſive octo pedum, qui quatuor habent combinationes, vel menſuras. Terentianus Maurus oſtendit Jambicum trimetrum, duobus pedibus additis, fieri quadratum. Sicuti ex hoc verſu,

Phaſelus ille quem videtis hoſpites,

fit Octonarius ſive quadratus hoc modo,

Phaſelus ille quem videtis hoſpites Sabinus eſt.

Quod Octonarios quadratos appellaverint, ex Matheſi deſumptum videtur, nam ſicut in cubica figura anguli ſunt octoni, quæ figura, ſicuti alibi vidimus, quadrantal dicitur, ita & quadratos verſus dixêre, atque longos. De his verſibus audire operæ pretium Terentianum, quadratus jambicus qui fiat,

Sed hic trimetrus quando duplicem pedem
A capite ſumet: tunc quadratus dicitur.
Idemque dictus eſt & octonarius.
Ergò ante verſum collocabo jambicum,
Phaſelus ille quem videtis hoſpites:
Quadratus iſte talis effici poteſt.
Adeſt celer phaſelus ille, quem videtis hoſpites.

Addit idem auctor una ſyllaba in principio amota fieri Trochaicum catalecticum, quinetiam ex Hipponacteo acatalectico quadratum fieri una ſyllaba adjecta. Rufinus in metris Terentianis Boïſcum de Cyſico hujus carminis repertorem tradit: Fortunatianus, *Hic*, inquit, *quia quatuor metris conſtat,*

dratis compoſuit: quorum duo poſtremi iſti ſunt, quos habere cordi & memoriæ operæ pretium eſſe [23] hercle puto.

Hoc erit tibi argumentum ſemper in promptu ſitum;
Ne quid exſpectes amicos, [24] *quod tute agere poſſies.*

quadratus dicitur. Per metra Syzygias intelligit.

23. *Hercle puto*] In verſum hæc verba male quædam editiones retulerunt.

24. *Quod tute agere*] Antiquiſſima Veneta, *quod tu per te agere poſſis.* Aldina, *quod tu agere poſſis*, Fruterius lib. 2. Veriſ. cap. 8. ita emendavit.

Nequid expectes amicos, quod tute agere poſſies.
Notandum quoque ſæpe apud Comicos vocales non abſumi, quod à Græcorum Poëſi traxit Romana Antiquitas. Vide Fruterium. In Badiana editione legitur, *nequicquam.*

CAP. XXX.

Quid obſervatum ſit in undarum motibus, qui in mari alio atque alio modo fiunt, Auſtris flantibus Aquilonibuſque.

HOc ſæpenumero in undarum motu obſervatum eſt, quas Aquilones venti, quique ex eadem cœli regione [1] aër fluit, quasve faciunt in mari Auſtri atque Africi. nam fluctus qui flante Aquilone maximi & [2] crebriſſimi excitantur,

Aër fluit] Ventum cum aëre ejuſdem regionis conjungit auctor noſter. Ventus tamen & aër motus differunt. Aër eſt tenuiſſimus ſpiritus calidus & humidus. Ventus eſt exhalatio craſſior & concitatior, qui ubi ad mediam aëris regionem pervenit, ab aëre frigido & denſo protruſus, refracto & diſſultante impetu in obliquum flectitur reſilitque. Nonnulli Philoſophi ventum eſſe aërem motum cenſuerunt. Atque ita quoque medicorum Princeps libro de flatibus judicavit, & Theophraſtus lib. de ventis idem innuere videtur. Ventus quidem movet, verberatque aërem, ſed longe alius eſt ab aëre. Vide Ariſtotelem lib. 2. Meteorol. Idem tamen Philoſophus problem. Sect. 23. Probl. 11. τὸ πνεῦμα σύνταξιν ἀέρος εἶναι, id eſt, *ventum eſſe impulſum aëris ait.* Verum ibi Ariſtoteles aëris nomine intelligere videtur ipſam exhalationem, quæ aërem movet. Venti exhalatio talis eſt, ut per aërem moveatur, & una cum ipſa aër. Neque tamen omnis aër per ſe motus ventus eſt; Rectè Alexander Aphrodiſeus: *Poteſt enim quandoque moveri ab aliquo caſu plurimum quidem aëris, quem tamen nullus ventum appellabit; cui non habeat principium quoddam, & quaſi fontem, à quo fluxus ventus naſcatur.* Ita igitur Ariſtoteles in Problematibus intelligendus, & Alexander quoque aërem exhalationem interpretatur. Alioqui Anaximandri contrariam opinionem Philoſophus in Meteor. ex profeſſo refutavit.

2. *Crebriſſimi*] Aliter, *creberrimi.*

3. *Con-*

tantur, simul ac ventus posuit, sternuntur & [3] conflacce-scunt; & mox fluctus esse desinunt. at non idem fit flante Austro vel Africo: quibus jam nihil spirantibus undæ tamen factæ diutius tument, & à vento quidem jamdudum tranquillæ sunt; sed mare est etiam atque etiam [4] undabundum. Ejus rei causa esse conjectatur, quòd venti à septemtrionibus ex altiore cœli parte in mare incidentes deorsum in aquarum profunda quasi præcipites deferuntur, undasque faciunt non prorsus impulsas, sed vi intus commotas: quæ tantisper erutæ volvuntur, dum illius infusi desuper spiritus vis manet. Austri verò & Africi ad meridianum orbis circulum atque ad partem axis infimam depressi, inferiores & humiles, per suprema æquoris euntes protrudunt magis fluctus quàm eruunt: & idcirco non desuper læsæ, sed propulsæ in adversum aquæ etiam desistente flatu retinent aliquantisper de pristino pulsu impetum. id autem ipsum, quod dicimus, ex illis quoque Homericis versibus, si quis non incuriosè legat, [5] adminiculari potest: nam de Austri flatibus ita scripsit:

[6] Ἔνθα νότος πόντιον κλυδῶνα εἰς λάαν ὦθεῖ.

Contra autem de Borea, quem Aquilonem appellamus, alio dicit modo:

[7] Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

ab

3. *Conflaccescunt*] Languent, quiescunt.

4. *Undabundum*] Fluctibus agitatum.

5 *Adminiculari*] Fulciri, adjuvari.

6. Ἔνθα, &c.] Id est,

Ibi Auster maritimum fluctum in saxum impellit.

quæsivi hunc versum apud Homerum, sed frustra. Versus quidem similis, sed non idem occurrit, οδ. γ.

Ἔνθα νότος μέγα κῦμα ποτὶ σκοπιὴν ἐρίηρον ὦθεῖ: Id est,

Hunc auster ingentem fluctum ad asperum promontorium propellit.

7. Καὶ βορέης] Id est, *Boreas serenus ingentem fluctum volvens.* Extat locus οδ. ε. v. 295.

Σὺν δ' εὐρός τε νότός τ' ἴπτην, ζέφυρός θ' ὁμαλὴν δυσάνης,

Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

Quos versus suo more imitatus est Virgilius,

Una curusque notusque ruunt, creberque procellis
Africus, & vastos volvunt ad sidera fluctus.

ab Aquilonibus enim, qui alti ſupernique ſunt, fluctus excitatos quaſi per prona volvi dicit : ab Auſtris autem iis, qui humiliores ſunt, majore vi quadam propelli 7 ſuſum, atque rurſum ſubjici. id enim ſignificat verbum λάαν 8 ὠθεῖ; ſicut in alio loco λάαν ἄνω ὠθεῖ. Id quoq; à peritiſſimis rerum philoſophis obſervatum eſt, Auſtris ſpirantibus mare fieri glaucum & cæruleum, Aquilonibus obſcurius atriuſq;: cujus rei cauſam, quum Ariſtotelis 9 libros problematum per-

7. *Suſum, atque rurſum*] Antiquæ editiones, *ſurſum atque dejici*. Antiquiſſima Ven. Ed. pro *atque* legebat *utque*. H. Stephanus *ſuſum, atque rurſum dejici*. *Suſum* pro *ſurſum* dixere veteres, ſicuti *proſum* loco *prorſum*. Petrus Victorius in Varronem de Re Ruſtica ita legi quoque in manuſcriptis apud Varronem de R. R. lib. 1. cap. 6. teſtatur : *Qui colunt deoſum, magis æſtate laborant, qui ſuſum magis hyeme : Verno tempore in campeſtribus maturius eadem illa ſeruntur, quam in ſuperioribus, & celerius hic quam illic coguntur : necnon ſuſum quam deoſum tardius ſeruntur ac coguntur. Suſum* & *deoſum* ſemper in Mss. inveniri teſtatur Victorius, atque *ſurſum* quoque in Mss. Codd. Plauti legitur. Ejuſdem originis *ſuſque deque*, quod denotat *ſurſum & deorſum* ἄνω καὶ κάτω: hinc *ſuſque deque habere*, negligere an quid ſurſum an deorſum eat.

8. Ὠθεῖ] Legendum ex Homero, ἄθεσκε. verſus extat οδ. λ. ψ. 595. ubi de Siſypho ita loquitur,

Λᾶαν ἄνω ὤθεσκε πονὺ λάφυρ - -

Id eſt,

Lapidem ſurſum pellebat ad cacumen.

9. *Libros problematum*] Extat locus apud Ariſtotelem Sectione 26. Problem. 38. verba ita ſe habent, Διὰ τί ποτε ἐπὶ μὲν νότῳ πίνεται θαλάττα κυανέα γίνεται; ἐπὶ βορέᾳ ζοφώδης; ἢ ὅτι ὁ βορέας ἦττον τὴν θάλατταν ταράττει; τὸ δὲ ἀπηκτότερον ἄπνευ, μᾶλλον φαίνεται). In ultimis verbis pro ἀπηκτότερον Gellius legiſſe videtur ἀτυρακτότερον, i. e. *quod minus turbatur, quod tranquillius eſt.* Si communis lectio græca (ἀπηκτότερον) ſervetur, contrarium intelligitur, nimirum perturbatum mare nigrum videri. Ita antiquus interpres intelligit, qui θαλάττας quoque κυανέας mare nigrum interpretatur, ſicuti ea vox nonnunquam apud Græcos auctores ſumitur. Ita ultima verba ad auſtrum, referri deberent, qui juxta Ariſtotelem ſequenti problemate, in fine concitatior eſſe ſolet, Aquilo autem primo impetu validior, in fine magis compoſitus & ſedatus. Et hæc ratio quoque eſſe videtur, quare citius Aquilone deſinente undæ ſubſidant, Auſtro autem remittente, diutius maria intumeſcant. Dubitatione quoque non caret, an illud quod tranquillum eſt, nigrum colorem mentiatur. (Sunt enim hi omnes colores apparentes) Ariſtoteles utique Sect. 23. Probl. 23. ſibi contradiceret, qui tranquillam & quietam aquam albam videri affirmat, concitatam, minus albam vel *nigram*. Loquitur autem Philoſophus de motione modica, ſi enim aquæ maris tumidi tempeſtatibus flagellentur, colliſa & ſpumeſcens alba videtur. Atque illam rationem reddit, quod quieta aqua magis pellucida ſit, & viſum tranſmittat, mota autem aqua viſum impediat, & retundat, atque ita nigra eſſe videatur. Sicut mare quoque remo-

10 percerpſimus, notavi. *Cur Auſtro ſpirante mare cæruleum fiat: Aquilone obſcurius atriuſque? An propterea quòd Aquilo minus mare perturbat; omne autem, quod tranquillius eſt, atrum eſſe videtur.*

remotius nigrum eſſe videtur. Ubi notandum eſt Ariſtotelem dicere Κυανῆν καὶ μέλαιναν εἶναι. Nigrum ita & Cyaneum colorem quaſi unum eſſe innuere videtur. Κυανέαν itaque θάλατταν mare nigrum hic interpretari quis poſſet, ſecus atque Gellius qui cæruleum vertit, niſi quod poſtmodum Ariſtoteles mare ζοφώδη, id eſt, tenebricoſum flante Aquilone eſſe affirmet. Contra antiquum igitur interpretem communemque lectionem, Gellii verſionem probat quoque Gaza. Quod autem ad Ariſtotelis locum attinet Sect. 23. Problem. 23. ubi quietam aquam albam, motam minus albam vel nigram eſſe affirmat, non ſentit Philoſophus allegato ab Agellio problemate aquam plane quietam eſſe nigram, ſed modice motam, nigrum colorem induere. Addit enim τὸ ἀπερικλόπερον (aliter, ἀπεκτύπερον) ἧττον μέλαν φαίνεσθαι. *Quod minus turbatum eſt (vel incompoſitum) nigrum eſſe videtur.*

10. *Percerpſimus*] Carptim legimus.

A. GEL-

Digitized by Google

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER TERTIVS.

CAPUT I.

Quæſitum ac tractatum quam ob cauſam Salluſtius avaritiam dixerit non animum modò virilem, ſed corpus quoque ipſum effeminare.

Ieme jam diſcedente apud [1] balneas Sitias in area ſub calido ſole cum Favorino philoſopho ambulabamus: atque ibi inter ambulandum legebatur Catilina Salluſtii, quem in manu amici conſpectum legi juſſerat. quumque hæc verba ex eo libro lecta eſſent: *Avaritia pecuniæ ſtudium habet, quam nemo ſapiens concupivit. ea quaſi* [2] *venenus malis imbuta corpus animumque viri-*

Balneas Sitias] Ab auctore Sitio ita appellatæ. Innumeræ fuere privatæ. Recenſet S. Rufus in urbe octingentas. Publicæ inſtar urbium, vel ut Ammianus loquitur, in modum provinciarum extructæ. Antoninianæ 1600 Diocletiani 3200. ſellas habuerunt. Luxum in balneis etiam privatis admodum reprehendit Seneca. Unum tantum locum adducam, ne nimium diffuſus ſim. *Pauper*, inquit, *ſibi videtur ac ſordidus, niſi parietes magnis ac preciosis orbibus reſulſerint, niſi Alexandrina marmora Numidicis cruſtis diſtincta ſint; niſi illis undique & in pictura modum variata, circumlitio prætexatur; niſi vitro condatur camera; niſi Parius & Thaſius lapis, quondam rarum in aliquo templo ſpectaculum, piſcinas noſtras circumdedit; niſi aquam argentea epitonia fuderint. Et adhuc plebeias fiſtulas loquor, quid cum ad ænea libertinorum pervenere? quantum ſtatuarum, quantum columnarum eſt, nihil fuſt nentium, ſed in ornamentum poſitarum & impenſæ cauſa? quantum aquarum per gradus cum fragore labentium? Eo deliciarum venimus, ut niſi gemmas calcare nolimus.* Vide Fulvium Urſinum in Appendice de Triclinio, Georgium Fabricium de urbe Roma c. 17. de conſtructione balnearū Vitruvium lib. 5. c. 10. & qui hunc expreſſit, Palladium lib. 1. cap. 41. ſicuti autem hic Sitias Balneas commemorat auctor noſter, ita Martialis & alias meritor as nominat, Tuccæ, Fauſti, Fortunati, Grylli, Lupi, Pontici, Severi, Tigellini, atque ita porrò.

2. *Venenus malis*] Qui venenum dicit, inquit Cujus JC. de V. S. *adjicere debet*

by Google

virilem [2] *effeminat: semper infinita & insatiabilis est : neque copia* [3] *neque inopia minuitur.* Tum Favorinus me adspiciens, Quo, inquit, pacto corpus hominis avaritia effeminat? quid enim istuc sit quod animum virilem ab ea effeminari dixit, videor fermè assequi. sed, quonam modo corpus quoque hominis effeminet, nondum repperio. Et ego, inquam, longè jamdiu in eo ipso quærendo fui; ac, nisi tu occupasses, ultro te hoc rogassem. Vix ego hæc dixeram cunctabundus, atque inibi quispiam de sectatoribus Favorini, qui videbatur esse in litteris [4] veterator, Valerium, inquit, [5] Probum audivi hoc dicere; usum esse Sallustium circumloquutione quadam poëtica, &, quum dicere vellet hominem avaritia corrumpi, corpus & animum dixisse, quæ duæ res hominem demonstrarent: namque homo ex anima & corpore est. Nunquam, inquit Favorinus, quod equidem scio, tam importuna tamque audaci argutia fuit noster Probus, ut Sallustium vel subtilissimum brevitatis artificem periphrasin poëtarum facere diceret. Erat tum nobiscum in eodem ambulacro homo quispiam sanè doctus. Is quoque à Favorino rogatus, & quid [6] haberet super ea re dicere, hujuscemodi verbis usus est. Quos, inquit, avaritia minuit & corrumpit, quique sese in quærenda undique pecunia dediderunt, eos plerosque tali genere vitæ occupatos videmus; ut, sicuti alia in his omnia præ pecunia, ita labor quoque virilis, exercendique corporis studium relictui sit: negotiis se plerumque umbraticis & cellulariis quæstibus intentos habent; in quibus omnis eorum vigor animi corporisque elan-

bet malumne an bonum sit. Nam & medicamenta venena sunt.

2. *Effeminat*] Cogitationes viriles deprimit, mulieribus similes reddit, quæ divitiarum maxime capiuntur desiderio.

3. *Neque inopia*] Inopia non minui minime mirum. Meursius legebat, *neque copia inopia minuitur.*

4. *Veterator*] Qui in usu & experientia rerum vetus est & consenuit. Neque enim semper in malam partem sumitur.

5. *Probum*] Grammaticum nobilem. De quo vide pag. 72.

6. *Haberet &c. dicere*] Græcismus. Ita Cicero, *nihil habeo scribere, hæc habui dicere.*

7. *Strenua*

elangueſcit, &, quod Salluſtius ait, effeminatur. Tum Favorinus legi denuo verba eadem Salluſtii jubet; atque, ubi lecta ſunt, Quid igitur dicemus, inquit, quod multos videre eſt pecuniæ cupidos & eoſdem cum corpore eſſe vegeto & valenti? tum ille ita reſpondit, non herclè inſcitè, Qui ſquis eſt, inquit, pecuniæ cupiens, & corpore tamen eſt benè habito 7 ac ſtrenuo, aliarum quoque rerum vel ſtudio vel exercitio eum teneri neceſſarium eſt; atq; in ſeſe colendo non æque eſſe parcũ. nam ſi avaritia ſola ſumma omnes hominis partes affectioneſque occupet, & ſi ad incuriam uſque corporis graſſetur, ut per illam uriam neque virtutis neque virium, neque corporis, neque animi cura adſit; tum denique is vere dici poteſt effeminato eſſe & animo & corpore, qui neque ſeſe, neque aliud curet, niſi pecuniam. Tum Favorinus, Aut hoc, inquit, quod dixiſti probabile eſt, aut Salluſtius odio avaritiæ plus, quam potuit, eam criminatus eſt.

7. *Strenuo*] Robuſto, bene valenti. ἰσχυρὸν ſive fortem denotat, unde *Strenuus* derivatur teſte Heſychio ἰσχυρὸν ſive fortur.

CAP. II.

Quemnam eſſe natalem diem M. Varro dicat eorum, qui ante noctis horam ſextam, poſtve eam nati ſunt: atque inibi de temporibus terminiſque dierum qui civiles nominantur, & uſquequaque gentium varie obſervantur: & praterea quid Q. Mucius ſcripſerit ſuper ea muliere quam maritus non jure uſurpaviſſet, quia rationem civilis anni non habuerit.

QUæri ſolitum eſt, qui noctis hora tertia, quartave, ſive qua alia nati ſunt, uter dies natalis haberi appellarique debeat, is ne quem nox ea conſecuta eſt, an qui dies noctem conſecutus eſt. 1 M. Varro in libro rerum humanarum,

M. *Varro*] Hæc ex Gellio Macrobius commentariis ſuis inſeruit lib. 1. Saturn. cap. 3.

2. *Dierum obſervationem diviſiſſe*] Dies

narum, quem de diebus ſcripſit, *Homines*, inquit, *qui ex media nocte ad proximam mediam noctem in his horis viginti quatuor nati ſunt, una die nati dicuntur.* Quibus verbis ita videtur 2 dierum obſervationem diviſiſſe, ut, qui 3 poſt ſolem occaſum ante mediam noctem natus ſit, is ei dies natalis ſit, à quo die ea nox cœperit: contra vero, qui in ſex noctis horis poſterioribus naſcatur, eo die videri natum qui poſt eam noctem diluxerit. 4 Athenienſes autem aliter obſervare

Dies alii naturales, alii civiles: Civiles 24. horis, quibus cœlum vel potius terra circumrotatur, finiebantur. Naturales dies in duodecim horas dividebantur, & pro ratione dierum horæ creſcebant vel decreſcebant. Cæterum antiquioribus temporibus nullus fuit horarum tam apud Græcos quam Romanos uſus, nulla horologia. In duodecim tamen partes etiam Herodoti ætate dies dividebatur, verum æquinoctialis. Operæ pretium eſt audire Salmaſium in Solinum p. 641. Ad æquinoctialis diei partes duodenario numero æqualiter dividendas, Babylonii Græcique omnes Aſtrologi veteres & Gnomonici rationes ſuas accommodarunt. Nec ſane aliter fieri potuit. Et hoc ita fiebat nondum publicato horarum nomine & uſu. Poſt eas reperras & horologia inventa, quum horæ ipſæ variarent, & pro dierum ratione modò breviores modo longiores ponerentur, Aſtronomi tamen Aſtrologiq; omnes, & Gnomonici, inſuper habita horarum civili obſervatione, æquinoctiales ſolas ad uſum ac rationes ſuas obſervabant. Etenim cum horologia omnia tum ad curſum ſolis facta, horas exhiberent omnium anni menſium, ex umbrarum momentis creſcentes & decreſcentes, ſolius gnomonis æquinoctialis umbras reſpiciebant Gnomonici, & rationes omnes Mathematicas ad eum dirigebant. Etiam diverſi regionum ſitus, quos varia facit inclinatio cœli, quique ex umbrarum incrementis, ac mutationibus deprehenduntur non aliter colligi ſolebant, niſi per umbræ æquinoctialis gnomonem, ut Vitruvius oſtendit lib. 9. c. 8. Quibuſcunque igitur in locis horologia deſcriberentur, eò loci ſumebant æquinoctialem umbram. Quinetiam ad dierum augmenta vel decrementa per ſingulos menſes indicanda non aliis horis quã æquinoctialibus utuntur Veteres Calendariorum auctores. Hactenus *Salmaſius*. Eodem modo clepſydris dies longiores & breviores metiebantur, duodecimque horis definiebant. Tale horarium ex aqua Romæ primus fecit P. Cornelius Naſica. Vide Cenſorinum de Die Natali cap. 23. Cteſibius tamen longe ante apud Græcos inventor fuit teſte Vitruvio lib. 9. cap. 9. De die naturali lege Geminum pag. 79. de diebus & horis Gyraldum de annis & Menſ. Hadr. Jun. de Anno. Joſephum Scaligerum de Emendat. tempor. lib. 1. De Planetariis horis, & quare dies ſeptimanæ non ex ordine planetarum numerentur, egregio Tractatu Chronologico Th. Traudenius oſtendit, cujus pater & avus celeberrimi Gymnaſiarchæ, teſte Manutio & Lipſio, rem literariam docendo plurimũ promoverunt.

3. *Poſt ſolem occaſum*] Macrobius qui Gellii eadem verba recitat, *poſt ſolis occaſum*, & poſtmodum pro *ſole occaſo*, ſimiliter *ſolis occaſu* ſcribit. ſed auctor noſter ita paſſim loqui ſolet.

4. *Athenienſes*] Vide iterum Macrobium lib. 1. Sat. c. 3. & Plin. lib. 2.

vare idem Varro in eodem libro ſcripſit: eoſque à ſole occaſo ad ſolem iterum occidentem omne id medium tempus unum diem eſſe dicere; 5 Babylonios porrò aliter; à ſole enim exorto ad exortum ejuſdem incipientem totum id ſpatium unius diei nomine appellare: multos verò in terra 6 Umbria unum & eumdem diem eſſe dicere à meridie ad inſequentem meridiem. *Quod quidem*, inquit, *nimis abſurdum eſt. nam qui kalendis hora ſexta natus eſt apud Vmbros, dies ejus natalis videri debebit & kalendarum dimidiatus, & qui eſt poſt kalendas dies ante horam ejuſdem diei ſextam.* Populum autem Romanum ita, uti Varro dixit, dies ſingulos annumerare 7 à media nocte uſque ad mediam proximam multis argumentis oſtenditur. Sacra ſunt Romana partim diurna, partim 8 nocturna: ſed ea, quæ 9 inter noctem fiunt,

diebus

c. 77. Ita & Judæi dies numerabant & Libyes, ut Stobæus ex Nicolao Damaſceno refert Serm. 165. ita & Germani. Tacitus de Mor. Germ. *nec dierum numerum, ut nos, ſed noctium computant. Sic conſtituunt, ſic condicunt, ut nox ducere diem videatur.* Vide Lindebrogium in vocabulario ad leges Germanicas. De Gallis idem teſtatur Cæſar lib. 6. *Galli ſe omnes à Dite patre prognatos prædicant, idque à Druidibus proditum dicunt. Ob eam cauſam ſpatia omnis temporis, non numero dierum, ſed noctium definiunt: & dies natales & menſium, & annorum initia ſic obſervant, ut noctem dies ſubſequatur.* Atque hæc ex mundi prima origine tradita gentilibus, quia tenebræ primo incumbebant terræ, antequam lux fieret. Hinc Hymnographus antiquus hymno Noctis,

Νύκτα θεῶν γενέτειραν ἀείσομαι, ἠδὲ καὶ ἀνδρῶν. Id eſt,

Noctem concelebro genetricem hominumque Deûmque.

4. *Babylonios*] Vide Plin. l. 2. c. 77. & Iſidorum l. 5. Orig. c. 20. Eodem modo hodie computant Noribergenſes.

6. *In Vmbria*] Umbros Liguribus vicinos ſtatuit Dionyſius Halycarn. lib. 1. Vide Cluverum in deſcriptione Italiæ.

7. *A media nocte*] Rationes ſuo more quærit Plutarchus Quæſt. Rom. 84. Inter alias hanc veriſimilem reddit, quod crediderint Romani tum inchoandum diem, *cum ſol vel in medio cœli eſt, vel in oppoſito ejus puncto. Hoc autem poſterius melius congruit. Solenim à meridie verſus occaſum à nobis fertur: à mediæ noctis puncto verſus ortum ad nos.* De hoc more locus egregius Pauli l. 8. D. de Feriis: *More Romano dies à media nocte incipit, & ſequenti noctis media parte finitur, itaque quicquid in his viginti quatuor horis, id eſt duabus dimidiatis noctibus & luce media actum eſt, perinde eſt quaſi quavis horalucis actum eſſet.* Vide & l. 5. D. qui teſt. fac. poſſ. & l. 1. D. de Manum. & Cujacium obſerv. 15. 32. Apud nos idem mos uſurpatur. Itali tamen horas incipiunt à Sole occidente, eaſque viginti quatuor numerant, quarum prima poſt ſolis occaſum, ultima Sole cadente.

8. *Nocturna*] Qualia Baccho ſacra, quæ teſte Servio ideo quoque Nyctelia appellantur. Quæ ſint nocturna ſacra vide Politianum x. miſcell.

9. *Inter-*

Digitized by Google

diebus [10] addicuntur, non noctibus. quæ igitur ſex poſterioribus noctis horis fiunt, eo die fieri dicuntur, qui [11] proximus eam noctem illuceſcit. ad hoc, ritus quoque & mos auſpicandi eandem eſſe obſervationem docet. nam magiſtratus, quando una die eis auſpicandum eſt, & id ſuper quo [12] auſpicaverunt agendum, poſt mediam noctem auſpicantur, & poſt meridiem [13] ſole magno; auſpicatique eſſe & egiſſe ex eodem die dicuntur. præterea tribuni plebei, quos [14] nullum diem abeſſe Roma licet, quum poſt mediam noctem proficiſcuntur, & [15] poſt primam facem ante

9. *Inter noctem*] Lipſius legit, *internoctu*, ea forma qua *interdiu*.

10. *Addicuntur*] Vetus Editio, *adjiciuntur*.

11. *Proximus eam noctem*] Tanquam ſi *proximus* eſſet præpoſitio accuſativum regens: ita Saluſtius, *Proximi Hiſpaniam Mauriſunt*.

12. *Auſpicaverunt*] Ita antiqui loquebantur, ut ex Plauti variis locis liquet. Eodem quoque vocabulo Arnobius paſſim utitur. Quomodo augures, & auſpices templa cœli ſive regiones aſpexerint, alibi dictum. Auſpicia autem fiebant vel cum, vel ſine obnuntiatione. Utrâque poteſtas agendi cum populo tollebatur, primò vel ſi nulla omnino ſigna de cœlo monſtrarentur, nec obnuntiaretur quicquam, altero quum cœleſti ſigno viſo quod publicã calamitatem portendere videretur, obnunciaret is, qui auſpicabatur, ei, qui cum populo ageret, Quod inſtitutum lege lata P. Clodius ſuſtulit, ut teſtatur Cicero pro Sextio. Vide Aldum in commentariis ad illam orationem. Scaliger in Feſtum inter nuntiationes, & obnuntiationes diſtinguit, quod nuntiationes eſſent Augurum, obnuntiationes Magiſtratus, quanquam & illæ nonnunquam confundantur. Obnuntiationis etiam meminit Arnobius l. 2. *cæloſervatis aut oculoſas facitis obnuntiationibus actiones?* Græci obnuntiare vocant ἀπαγορεύειν. Quænam autem concionem impediant, vel dirimant, oſtendit Ariſtophanes in Nebulis: inprimis fulmen, pluvia, & ſimilia negotium impediebant.

13. *Sole magno*] Id eſt alto, nondum occaſui vicino. Lipſius Elect. lib. 2. cap. 3. legit contra fidem Mss. *Et poſt meridiem ſolem agunt*, & putat, ut dicitur *poſt occaſum ſolem*, ita *poſt meridiem ſolem* dici. Inepte. *occaſus* enim non ſubſtantive ſed adjective ſoli jungitur. Vulgo legitur, *& poſt exortum ſolem agunt*.

14. *Nullum diem*] Abnoctare Tribuni non poterant, quia illorum officium erat ſua præſentia & intercеſſione injuriam Populi prohibere. Itaque januas tam noctu quam interdiu, ceu aſyla miſerorum, patentes habebant. Livius tamen ſcribit Tribunos in Siciliam miſſos ad P. Scipionem ex illa inſula retrahendum, niſi tum nondum lex hæc lata fuerit, vel quod potius arbitror, lege ſoluti fuerint.

15. *Poſt primam facem*] Quæ erat inter veſperam, & noctem concubiã. *Ita enim noctem dividebant, ut diei noviſsimũ tempus ſuprema tempeſtas vocaretur, inde veſpera, ab hoc tempore fax, deinde concubia nox & inde intempeſta, quæ non habet idoneum tempus rebus gerendis.*

ante mediam ſequentem revertuntur, non dicuntur abfuiſſe unum diem; quando ante horam noctis ſextam regreſſi parte aliqua illius in urbe Roma ſunt. [16] Quintum quoque Mucium juriſconſultum dicere ſolitum [17] legi,[18] non eſſe uſurpa-

Poſt mediam noctem mediæ noctis inclinatio, deinde gallicinium, inde (Veteres & Ms. libri habent *conticinium*) *conticuum, cum & galli conticeſcunt, & homines etiam tum quieſcunt, deinde diluculum, id eſt, cum incipit dies dignoſci, inde mane cum dies clarus eſt. Ita loquitur* Macrobius, *quem vide lib.* 1. *Saturn. cap.* 3. *ſub finem.*

16. *Q. Mucium*] Intelligit Q. Mucium Scævolam, qui juris civilis peritia, & eloquentia fuit celeberrimus, ut teſtatur Cicero lib. 1. de Oratore. Juris ſcientia veluti hæreditaria fuit in Muciorum familia. Quantæ fuerit virtutis Valerius Maximus lib. 8. cap. 15. oſtendit: *At ne Q. quidem*, inquit, *Scævolæ, quem L. Craſſus in conſulatu collegam habuit, gloria parum illuſtris: Qui Aſiam tam ſancte & tam fortiter obtinuit; ut Senatus deinceps in eam provinciam juris Magiſtratibus, exemplum atque formam officii Scævolam decreto ſuo proponeret.* Syllanis temporibus à Mario interfectus, cum proſcriptionem fugeret, aramque Veſtæ amplecteretur. De quo Auguſtinus lib. 3. de Civitat. Dei cap. 28. *Mucius Scævola Pontifex maximus, quoniam nihil apud Romanos templo Veſtæ ſanctius habetur, aram ipſam amplexus occiſus eſt, ignemque illum, qui perpetua cura Virginum ſemper ardebat, ſuo pene ſanguine extinxit.* & cap. 29. *Marianis autem partibus quid ſanctum eni parcerent fuit, quando Mucio civi, Senatori, Pontifici aram ipſam, ubierant, ut ajunt, fata Romana, miſeris ambienti amplexibus, non pepercerunt?* Primus Jus Civile in artem redegit libris decem & octo. Vide l. 2. de Orig. Jur. Paſſim quoque aliæ leges hunc citant.

17. *Legi*] Macrobius habet *lege*. Atque ita legendum videtur. Uſuraria enim uxor erat ſine legibus juxta Servium.

18. *Non eſſe uſurpatam mulierem*] De uxorum uſu quærendarum forma nihil à quoquam veterum auctorum literis proditum reperi. Tentari quidem certe, non incolorate poſſet; nec vero quid obſtet, præter juris rationem qua Flaci partes tueri Cicero niſus eſt, video. Uſu partas ac quæſitas uxores eas fuiſſe quæ matrimonii cauſa in domum abſque coëmtionis ſolennibus deductæ toto vertente anno cum viro adſueſſent: quæ poſt id temporis ex 12. Tab. in manu mancipioque viri fuerint, quaſi uſu, id eſt, poſſeſſione viro mancipatæ. Uſum enim pro poſſeſſione veteres dicebant. Et ita 12. *Tab.* ſcriptum erat: *Annuus uſus eſto.* Unde & *uſucapionis* nomen. Uſum vero legitimum fuiſſe dominiorum quærendorum & adipiſcendorum modum nemo ambigit. Et vel juris civilis auctoribus tacentibus, ejus rei unus locupletiſſimus eſſet teſtis Horatius, cum ait:

Si proprium & quod quis libra mercatur & ære,
Quædam, ſi credis conſultis, mancipat uſus.

Proinde quemadmodum res mobiles, vel ſe moventes, anno poſſeſſæ, poſſeſſoris, ex jure Quiritium, fiebant: ita mulierem quæ cum viro una matrimonii cauſa anno integro morata eſſet, ei uxorem cum re & effectu partam conciliatãq; fuiſſe ſuſpicari poſſumus. Probabile hoc facit, quod annui hujus uſus interrumpendi interpellandique gratia trinoctio perfecto à viro uxorem abnoctare lex 12. Tab. jubebat. Hoc enim de uſurpatione uxorum, id eſt, uſus earum interruptione, ex Q. Mucio Scævola Gellius & ab eo mutuatus Macrobius

19 uſurpatam mulierem, quæ kalendis Ianuariis apud virum cauſa matrimonii eſſe cœpiſſet, & ante diem quartum kalendas

bius prodiderunt. Cujus uſurpationis quæ fuiſſet utilitas non video niſi in manum & mancipium viri per annuam poſſeſſionem mulier tranſitura fuiſſet. Quorſum enim, quæſo, de uſurpatione annui uxorum uſus lege cautum fuiſſet, ſi non ejuſmodi uſu aliquid viro præter nudum matrimonii nomen acceſſiſſet? Nam ad uxoris inane conſortium (id eſt, conventionis in manum viribus deſtitutum) conſequendum, annum exſpectari nihil attinebat, quod mero conſenſu, mutuaque voluntate, protinus conjuges nanciſcebantur. Neceſſe eſt igitur amplius aliquid annuo uſu maritum nactum ac conſecutum fuiſſe. Quæ res exiſtimandi copiam præbet, ut, quemadmodum ſervus venditus & traditus, neque tamen emtori mancipatus, nec in jure ceſſus, nec ab ipſo annum poſſeſſus, in bonis tantum ejus erat; non autem, quoad horum quid interveniſſet, ex jure Quiritium ejus fiebat: ſic quæ nec farre nec coëmtione in manum conveniſſet, ſed in domum duntaxat pro uxore deducta eſſet mulier, uxor quidem habebatur: ceterum non ante in manum viri conveniſſe cenſebatur, quam apud eum annum nulla trinoctii abſentia interpoſita impleviſſet. Tranſacta vero annua die, cum uſu viro quæſita uxor judicabatur, pro eoque erat ac ſi in manum ſolennibus verbis conveniſſet, utpote uſu ac poſſeſſione, quod ſolennitati defuerat, ſupplente. Sed hæc ut ſunt in conjectura poſita, & à me inveſtigandi tantum, non etiam adfirmandi gratia propoſita, ita à lectoribus accipi & æqui bonique conſulivelim. Liberum enim ſuum cuique de his judicium, imo vero liberã ſuſpicionem relinquo. *Briſſ. de R. N.*

19. *Vſurpatã &c.*] Uſu fieri matrimonium dicebatur, cum tutoribus auctoribus mulier in matrimoniũ conveniebat, & cũ viro ita conſueſcebat, ut cum juſto marito, adeo ut ſi uſus ille intra annum non interrumperetur, pro uſucapta jam haberetur. Ex verbis autem Gellii apparet, ut aliarum rerum, ſic etiam uxorum uſucapionem fuiſſe, & ſi uxor per annum integrum nullo interrupto uſu apud virum fuiſſet, in manum mariti veniſſe, & ex tutorum poteſtate exiſſe. Uſum verò ſi per tres noctes ab eo abfuiſſet, interruptum fuiſſe. Hoc enim Veteres *uſurpari* dixerunt. Ita hæc interpretatur *Sigonius* lib. 1. de Jure civiũ Rom. c. 9. Connubia autem fiebant vel uſu, vel confarreatione, vel coëmptione. Cõfarreatione, quando facto ſacrificio coïbat conjugiũ, in quo eodem farre conjuges veſcebantur. Vide Ulpianum c. 9. Inſtit. & Plin. l. 18. c. 3. farreum libum vocat Feſtus, quo itidem fiebat diffarreatio, ſive diſſolutio matrimonii. Coëmptione hoc modo fiebat matrimonium. *Veteri Romanorum lege*, ut Varro inquit, *mulieres tres ad virum aſſes ferre ſolebant, atque unum quidem quem in manu tenebant, tanquam emendi cauſa marito dare; alium, quem in pede habebant, in foro larium familiarium ponere, tertium in ſacciperio cum condidiſſent, compito vicinali ſolebant reſignare.* Ita Varro. Verum alii tradunt virum uxori, & uxorem viro, adhibitis teſtibus & libripende unum nummum mutuo tradidiſſe. Boëthius in Topicis, in coëmptione à viro & muliere mutuas interrogationes fieri ſolitas refert, an materfamilias vel paterfamilias eſſe cuperet. Affirmantibus contrahebatur matrimonium. Servius ad lib. 1. Georg. Virgilii de tribus modis connubiorum paulo aliter loquitur, quem audiſſe operæpretium eſt: *Tribus modis apud veteres nuptiæ fiebant: uſu; ſi, verbi gratia, mulier anno uno cum viro, licet ſine legibus, fuiſſet: farre, cum per Pontif. Max. & Dialem Flaminem per fruges & molam ſalſam conjungebantur, unde confarreatio*

lendas Ianuarias ſequentis [20] uſurpatum iſſet. [21] non enim poſſe impleri trinoctium, quod abeſſe à viro uſurpandi cauſa ex duodecim tabulis [22] deberet: quoniam tertiæ noctis poſteriores ſex horæ alterius anni eſſent, qui inciperet ex kalendis. Iſthæc autem omnia de dierum temporibus & finibus ad obſervationem diſciplinamque juris antiqui pertinentia quum in libris veterum inveniremus, non dubitabamus quin [23] Virgilius quoque id ipſum oſtenderit, non expoſitè atque apertè, ſed, ut hominem decuit poëticas res agentem, recondita & quaſi operta veteris ritus ſignificatione.

Torquet, inquit, *medios nox humida curſus:*
Et me ſævus equis oriens afflavit anhelis.

his enim verſibus oblique, ſicuti dixi, admonere voluit diem, quem Romani civilem appellaverint, à ſexta noctis hora oriri.

CAP.

ratis appellabatur; ex quibus nuptiis patrimi & matrimi naſcebantur; coëmptione vero, atque in manum conventione, cum illa in filiæ locum, maritus in patris veniebat (Dionyſius Halycarn. lib. 2. illud de confarreatione ſcribit) *ut ſi quis prior fuiſſet defunctus, locum hæreditatis juſtum alteri faceret.* Et mox addit, *quod quæcunque in manum conveniret, omnia protinus quæ doti dicebantur, marito ſerviant.*

20. *Vſurpatum*] Ut uſurparetur. Paulus l. 2. de Uſurp. & Uſuc. Uſurpationem dicit eſſe uſucapionis interruptionem, oratores autem frequentem uſum appellare.

21. *Non enim poſſe impleri trinoctium*] Cum hæc admodum obſcura ſint, Moſellanus conjicit morem fuiſſe ex 12. tabulis, ut qui uxorem duceret, trinoctium ab ea omni contactu abſtineret, atque emenſo anno idem mos repeteretur (vide de tribus diebus nuptiarum, & ſolenni ritu ſponſam accipiendi Briſſonium de Rit. Nupt. cap. 14.) Similia fere Badius. Quæ ergo IV. Calendas non abiiſſet media nocte, non fuiſſet Calendis uſurpata, quod non abfuiſſet triduum & trinoctium integrum. Verum hæ ſunt conjecturæ. Sigonius, interruptum fuiſſe uſum, atque ita uſucapi non potuiſſe commemorat, ſicuti uſucapiones non debebant intertumpi.

22. *Deberet*] Forſan legendum, *non deberet*. Atque ita Sigonii ſententia perſpicua foret. Sed nihil affirmo.

23. *Virgilius*] Extant verſus lib. 5. Æneid. ℣. 738. ubi Servius quoque Aulum Gellium citat, & Ciceronem in Auguralibus. Sicuti autem ex hoc verſu etiam probat Romanos à media nocte diem inchoaſſe, ita affirmat Etruſcos & Athenienſes à ſexta hora diei incipere. Si Etruſcos poſuit pro Umbris, verum dixit: de Athenienſibus, ut ſupra vidimus, aliter ſcribunt probati auctores, nimirum ab occaſu ſolis diem incepiſſe.

Contenti]

Digitized by Google

CAP. III.

De noſcendis explorandiſque Plauti comœdiis, quoniam promiſcè veræ atque falſæ nomine ejus inſcriptæ ferantur: atque inibi quod Plautus in piſtrino, & Nævius in carcere fabulas ſcripti-tarint.

VErum eſſe comperior, quod quoſdam bene litteratos homines dicere audivi, qui pleraſque Plauti comœdias curioſè atque [1] contentè lectitâverunt, non indicibus [2] Ælii, nec Sedigiti, nec [4] Claudii, nec [5] Aurelii, nec [6] Accii, nec [7] Manilii ſuper his fabulis, quæ dicuntur ambiguæ, creditu-ros, ſed ipſi Plauto moribuſque ingenii atque linguæ ejus. hac enim indicii norma Varronem quoque eſſe uſum vide-mus. nam præter illas unam & viginti, quæ Varronianæ vocantur; quas iccirco à ceteris ſegregavit, quoniam du-bioſæ

1. *Contentè*] Summa attentione vel contentione. Gellianum hoc vocabulum.

2. *Ælii*] Vulgo, *Helii Sedigiti*. Apud Gellium noſtrum mentio L. Ælii Stylonis Præconini lib. 2. cap. 21. lib. 5. cap. 21. & mentionem ejus fecit Suetonius de Illuſtr. Gramm. Ælius quoque Meliſſus librum de loquendi proprietate ſcripſit, quem citat quoque auctor noſter lib. 18. c. 6. uti & Chariſius. L. Ælii Galli meminit quoque Varro.

3. *Sedigiti*] Librum ſcripſit de Poëtis, & Vulcatius Sedigitus vocatur. vide auctorem noſtrum lib. 15. cap. 24. In antiquiſſima Venetâ editione *Sedigiti* nomen non habetur.

4. *Claudii*] Quem citat Varro lib. 6. de LL. *Aurelium*, inquit, *ſcribit deliquium eſſe à liquido: Claudius, ab eliquato.*

5. *Aurelii*] P. Aurelium Opilium intelligere videtur, quem quoq; citavit Gellius lib. 1. c. 25. Vide Suetonium Lib. de Illuſtr. Gramm. cap. 6. Ubi dicit illum libellum quoque edidiſſe, qui inſcribebatur *Pinax*. Verba Suetonii hæc ſunt: *Hujus cognomen in pleriſque indicibus & titulis, per unam literam ſcriptum animadverto; verum ipſe id per duas effert in paraſtichide libelli, qui inſcribitur Pinax.* Cæterum Aurelium quoque cum Claudio conjunxit Varro lib. 6. de L. L. ſub finem.

6. *Accii*] Qui Διδασκαλικῶν libros novem teſte Chariſio ſcripſit, item περίεργα, & πραγματικῶν libros, citante Nonio. Hunc alii Attium appellant, & cum Poëta confundunt, quod alibi quoque L. Accius Poëta judicium ſcripſerit de Poëtis Homero & Heſiodo, teſte Gellio noſtro lib. 3. cap. 11. Actium quoque ſimul cum pontificalibus libris citat Varro de L. L. lib. 4. pag. 26.

7. *Manilii*] Forſan Mallius intelligitur, qui à Macrobio citatur lib. 1. Sat. c. 10. Idem Manlius & Manilius apud Varronem appellatur.

bioſæ non erant, ſed conſenſu omnium Plauti eſſe cenſebantur; quaſdam item alias probavit adductus ſtylo atque facetia ſermonis Plauto congruentis: eaſque jam nominibus aliorum occupatas Plauto vindicavit; ſicuti iſtam quam nuperrimè legebamus: cui eſt nomen, [8] *Bœotia*. nam quum in illis una & viginti non ſit, & [9] eſſe Aquilii dicatur: nihil tamen Varro dubitavit quin Plauti foret; neque alius quiſquam non infrequens Plauti lector dubitaverit, ſi vel hos ſolos verſus ex ea fabula cognoverit: qui quoniam ſunt, ut de illius more dicam, Plautiniſſimi, propterea & meminimus eos & adſcripſimus. paraſitus ibi eſuriens hæc dicit:

Vt illum di perdant, [10] *primas qui horas reppert,*
Quique adeò [11] *primus ſtatuit hic ſolarium.*

Qui

8. *Bœotia*] Tranſlata fuit ex Antiphane, quem citat Pollux lib. 10. & Athenæus lib. 14.

9. *Eſſe Aquilii dicatur*] Citatur etiam à Varrone lib. 5. de L. L. Sed locus corruptus. *Accenſum*, inquit, *ſolitum eſſe Bœotia* (ſcilicet Comœdia) *oſtendit: quam Comœdiam alii eſſe dicunt: hoc verſu, Vbi primum accenſus clamarit meridiem.* pro *alii* legendum *Aquilii*. Scaliger tamen legit *Ælii*. Alii docti Viri *M. Accii*, ut Plautus intelligatur.

10. *Primus qui horas reppert*] Cenſorinus: *Horarum nomen non minus annos* CCC. *Romæ ignoratum eſſe credibile eſt. Nam duodecim tabulis nuſquam nominatas horas invenias, ut in aliis poſtea legibus, ſed* ANTE MERIDIEM. Accenſi autem clamabant quodnam diei tempus eſſet, antequam horologia Romæ eſſent. Varro lib. 5. de L. L. *Hoc idem Coſconius in Actionibus ſcribit, præterea accenſum ſolitum tum eſſe jubere, ubi ei videbatur eſſe horam tertiam* (id eſt, tempus illud quod poſtmodum hora tertia metiebantur) *inclamare horam eſſe tertiam, item meridiem, & horam nonam.* Plinius lib. 7. *duodecim tabulis ortus tantum & occaſus nominantur, poſt aliquot annos adjectus & meridies, accenſo Coſſ. id pronunciante.* Porro quod Cenſorinus ſcribit per CCC. annos nullum uſum horarum fuiſſe, jam antea dixerat, *In horas duodecim diviſum eſſe diem, noctemque in totidem vulgo notum eſt. Sed hoc credo Romæ poſt reperta ſolaria obſervatum.* Horologia autem cum horis quando primum Romæ in uſu fuerint, non ita proclive dictu, verum quadringentos ſeptuaginta ſeptem annos elapſos fuiſſe, cum à M. Valerio horologium in foro poſitum, Plinius commemorat. Apud Græcos horarum & horologiorum uſus non multo anteceſſit Alexandri Magni ætatem. Vide *Salmaſium* ad Solinum pag. 651. Quando igitur auctor noſter dicit, *primus qui horas reppert*, ad Romanos referendum, niſi Antiphanem ad verbum latine reddiderit Plautus, vel quiſquis Bœotiæ comœdiæ auctor eſt.

11. *Primus ſtatuit hic ſolarium*] De primo Solario Romæ ita Cenſorinus: *Quorum antiquiſſimum quod fuerit, invenio difficile eſt. Alii enim apud ædem Quirini primum ſtatutum dicunt* (nimirum à L. Papyrio Curſore. Plin. lib. 7. cap. 60.) *alii in Capitolio, nonnulli ad ædem Dianæ in Aventino. Illud ſatis conſtat nullum in foro primum fuiſſe, quam*

Qui mihi comminuit miſero articulatim diem,
Nam 12 *me puero* 13 *uterus erat ſolarium*
Multo omnium iſtorum optumum & veriſſimum,
Vbi ubi iſte monebat 14 *eſſe, niſi quum nihil erat.*
Nunc etiam quod eſt, non eſt, niſi Soli lubet.
Itaque adeò jam 15 *oppletum eſt oppidum ſolariis.*
Major pars populi aridi reptant fame.

Favorinus quoque noſter, quum Nervolariam Plauti legerem, quæ inter incertas eſt habita; & audiſſet ex ea comœdia verſum hunc,

16 *Stratea*, 17 *ſcrupeda*, 18 *ſtrativola, ſordida:*

dele-

ſe, quam id quod M. Valerius Meſſalla, Catina capta ex Siciliâ advectum, ad roſtra in columna poſuit. Quod quum ad clima Siciliæ deſcriptum, ad horas Romæ non conveniret, L. Philippus cenſor juxta conſtituit. De Horologio autem Siculo veriſimile eſt loqui hic Comicum.

12. *Me puero*] Si Plauti hæc ſit comœdia, de tempore ſolarii poſiti haud difficilis conjectura, quando hic dicit auctor noſter ſe puero nullum aliud niſi ventrem fuiſſe ſolarium. Plautus floruit ſcripſitque initio ſecundi belli Punici, anno V. C. circiter quingenteſimo trigeſimo quinto.

13. *Uterus*] Salmaſius legit *venter*. Dicit Paraſitus ſe puero ventrem fuiſſe ſolarium, id eſt, ubi eſuriebat, cibum ſumſiſſe, non quando hora imperat.

Uterus] Ita Lipſius. *Vetus* in aliis edit. & ſervari poteſt. dicit paraſitus, *vetus hic erat ſolarium*, *hic* ſcilicet in ſtomacho vel ventre, quem manu pulſabat vel oſtentabat paraſitus.

14. *Eſſe*] Edere.

15. *Oppletum eſt oppidum ſolariis*] De Roma dici nequit. Unicum enim tum erat ſolarium ex Sicilia allatum. Neque ex Antiphane hoc Poëta tranſtulit, qui floruit nonageſima octava Olympiade, verum tum neque horæ repertæ, neq; horologiorũ uſus, niſi horoſcopia, quæ Anaximander invenit, ſine horarum uſu intellexerit Comicus. Forſan Paraſitus riſus captandi cauſa hæc ſuo more exaggeravit. Vide Salmaſium ad Solinum pag. 650.

16. *Stratea*] Ita in vulgatis Codicibus. Antiquiſſima Veneta nullo ſenſu legit, *Strata*, *ſcruppa de ſtrato alvæ ſordidæ*. Nonius Marcellus ex Plauti Aulularia (ſcribendum Nervolaria) ita hunc verſum citat,

Scraptæ, ſcrupedæ, ſtrictivellæ, ſordidæ.

Expreſſiſſe autem Gellium liquet ex iiſdem verbis, cum dicit eſſe *exprobrationem vitii aut deformitatis meretricum*. Feſtus, *Scraptæ dicebantur mulieres, quales ſunt meretrices*. Apud Varronem lib. 6. de L. L. legitur *Scrantiæ*, vel *Scractiæ*. Turnebus Adverſar. lib. 23. cap. 18. *Scraciæ* ſcribendum putat, quaſi *Screatiæ*, quæ tuſſiendo & excreando exhauſtæ ſunt. Itaque apud Varronem, pro *ſic adſignificat*, legendum cum Scaligero & Turnebo, *ſiccam ſignificat*. nam cum ſiccæ ſunt & arentes fauces, magno & difficili ſtrepitu & roncho velut troclea ſcreatum trahimus. Scraciæ igitur mulieres deſpiciendæ inſtar ſputi. Scracere enim τὸ πτύειν.

17. *Scrupedæ*] Quæ ægre incedunt, tanquam per ſcrupos & lapillos. Quæ

delectatus faceta verborum antiquitate meretricum vitia atque deformitates significantium, Vel unus hercle, inquit, hic versus Plauti esse hanc fabulam satis potest fidei fecisse. Nos quoque ipsi nuperrimè quum legeremus *Fretum*

ita ægre consisterent, veteres etiam Petreias appellabant. Ego puto melius esse ut dicamus Plautum, cum hæc ex Græco transferret, Græca quædã vocabula reservasse. Itaque scrupedas, quasi crupedas dictas, ut tritavus, stritavus &c. κρύπεδα enim, quæ & κρύπεζα Græce dicuntur sculponeæ. A quo homines duris pedibus & ligneis vocabantur κρυπέδαι & κρύπεζοι, quia κρύπεδα, inquit Hesychius, σανδάλια ἐκ ὑποδήματα ξύλινα μεθ' ἃν ἐν ταῖς ἰλαιάις παίζουσι. Deinde τὰς κρυπέδας interpretans, ψάλια ἦν, inquit, δι' ὧν τὰς τραχεῖας πόδας ἔχουσι. Ita *Scaliger* in conjectaneis ad Varronem. Sed fortasse *scauripedæ* legendum, quæ pravis talis, ut loquitur Horatius, male sultæ erant, id est, quæ non erant κολλίσφυροι neque εὔπεζοι. Ita arbitror Varronem emendandum, cum dicit, *scrupedã Aurelius scribit anscaripedam.* lege *scauripedam.* mox addit, *Inventius Comicus dicebat à vermiculo piloso, qui solet esse in frondecũ multis pedibus.* scrupea quoq;, ut ex eodem Varrone liquet, dicitur superstitiosa, δεισιδαίμων.

18. *Strativolæ*] Si hæc lectio servetur, innuit illas libidine fœda flagrantes stratum lectum continuo cupere, vel concubitum semper affectare. Apud Nonium, *strictivellæ* legitur. Erant quæ psilothro, pumice & volsellis crebro utebantur ad castiganda supercilia, pilosque evellendos. Vel sin ibi legendum, *strictipellæ*, sicut in nonnullis quoque Codicibus Mss. Varronis habetur, intelliguntur illæ, quæ stringunt cutem rugasque extendunt, vel quæ faciem fuco oblinere solent, & postmodum ex frequenti usu distentam rugosamque pellem nanciscuntur. Cæterum *strictabillæ* quoque legitur apud Varronem, atque hoc interpretatur Turnebus, quæ prave incedentes terram summo pede vel talo veluti stringunt. Quod usu venire iis solet, quibus pedes læsi sunt vel crura, non enim planum ponunt vestigiũ pedis, sed ejus extremo tantũ radunt solum. qui eidem ægre pedibus suis consistunt. A *stringere* fit *strictare*, à *strictando strictillare*, & *strictibillare*. hinc *strictibillæ* dictæ. Vide Turn. Adv. l. 23. c. 18. Apud Noniũ tamen *strictivelæ* legitur, pro quo Baptista Pius Annotationum suarum c. 204. legebat *scriptipellæ*. Apud Varronem olim legebatur, pro *strictibillæ*, *rutabulæ*, sicut hodieque pro *Sordidæ*, legitur *Tantalæ*. *Rutabulæ* interpretantur, vietas, quæ igni semper assident versantque, sicut rutabula carbones. Quid sit rutabulum Festus docet: *Rutabulum est, quo rustici in igne provertendo panis coquendi causa utuntur. Tantalæ* dicuntur propter inexplebilem sitim vel potus vel pecuniæ. Turnebus tamen *tantulæ* restituere cupit. Sed ad rem. Tanta igitur varietas lectionum. Neque eædem Comœdiæ citantur. Nonius *Aulularium* citat, vel ut vulgo legitur, *Frivolaria*, sed emendandum ex Gellio *Nervolaria*. Veteres excusi codices Varronis *Ervolariam*, nonnulli *Vidularium* citant. Frivolaria & Vidularia sunt inter perditas Plauti Comœdias. Quid igitur de hac varietate dicendum? Fortàn in variis Comœdiis eadem, ut fieri solet, verba repetita sunt. Neq; etiam Varronis verba omnia conveniunt, pro *Sordida* enim *Tantalæ* legitur, secus atque apud Nonium, qui retinuit ultimam Gellii vocem, quem etiam verba ejus sectando expressit.

19. *Oraculi*

tum (nomen eſt id comœdiæ, quam Plauti eſſe quidam non putant) haud quicquam dubitavimus quin Plauti foret, & omnium maxime genuina. ex qua duos hos verſus exſcripſimus, ut hiſtoriam quæreremus 19 oraculi arietini.

– – *nunc illud eſt*

20 *Quod arietinum reſponſum magnis ludis dicitur:*

21 *Peribo, ſi non fecero: ſi faxo, vapulabo.*

Marcus

19. *Oraculi arietini*] Intelligit Jovis Ammonis Oraculum in Lybiæ deſertis. Licet autem certa & infallibilia haberentur Oracula Jovis Hammonis, nihilominus verbis flexis intortiſque conſtabant, inſtar arietinorum dei cornuum. Atque ideo cornibus arietinis Deum conſpicuum fuiſſe Serviusin IV. Æneidos affirmat. *Iovi*, inquit, *Hammoni templum cum ſimulachro cum cornibus arietinis conſtitutum, quod ideo fingitur, quia ſatis ejus involuta ſunt reſponſa.* De modo conſulendi oraculi ita Curtius: *Hunc* (ſcilicet umbilicum, cujus ſpeciem imago Ammonis referebat) *cum reſponſum petitur, navigio auratо geſtant ſacerdotes; multis argenteis pateris ab utroque navigii latere pendentibus. Sequuntur matronæ virgineſque patrio more inconditum quoddam carmen canentes, quo propitiari Iovem credunt, ut certum edat oraculum.* Jupiter Ammon, ut obſervatum ab eruditis, à Chamo originem accepit, qui hoc nomine in Africa cultus. Ægyptii Ἄμμωνα vel Ἄμμην appellabant, ſicut ex Herodoto in Euterpe, & Plutarcho lib. de Iſide & Oſiride liquet. Quinetiam ipſa Libya teſte Stephano de Urbibus Ammonia appellata fuit. Et mentio Ammonis Ieremiæ c. 46. ℣. 25. & Nahum. c. 3. ℣. 8. aliiſque locis. Æthiopibus quoque & Arabibus cultus. Lucanus lib. 9.

Quamvis Æthiopum populis, Arabumque beatis
Gentibus atque Indis unus ſit Iupiter Hammon.

20. *Quod Arietinum reſponſum*] Ad Jovem Hammonem referendum videtur, qui reſponſum tale aliquando dederit, ut quodcunque quis feciſſet in malum cederet. Niſi ad cornua flexa & intorta Ammonis reſpexerit. Silius Italicus lib. 9.

Ac patrius flexis per tempora cornibus Ammon. Fortaſſe ad Jovis Hammonis Oraculum ne reſpexit quidem Poëta, & per arietinum reſponſum intelligit intortas & ſophiſticas tendiculas, quibus ab utraque parte quis capitur. Has Quintilianus vocat Ceratinas, tanquam ſi argumentationes cornutas dicas. Ita loquitur lib. 1. cap. 10. *Non quia ceratinæ aut crocodilinæ poſſint facere ſapientem, ſed quia illum ne in minimis quidem oporteat falli.* Tales captiunculas etiam Lucianus in primo τῶν ψευδομένων dialogo, κέρατα καὶ κροκοδείλους appellavit; ſicuti in Sympoſio philoſophorum, & in Gallo gryphorũ illorum meminit. Stoici autem, ut alibi vidimus, p. 6. captioſis illis utebantur argumentis. Diogenes Laërtius in Zenone, κερατινῶν λόγων mentionem fecit: Diodorum autem illum primum inveniſſe affirmat in ejus vita idem Diogenes. Quædam tamen exemplaria κερατίνων ibi legunt. Idem Laërtius in vitâ Euclidis Eubulidem Mileſium ceratinis ſimilibus captionibus plurimum indulſiſſe refert. Vide quoque Politianum cap. 54. Miſcell. Arietinum igitur reſponſum forſan idem atque κερατινὸν λόγον, intorta nimirum argumentatio.

21. *Peribo ſi non fecero*] Hoc oracu-

Digitized by Google

Marcus autem Varro in libro de comœdiis Plautinis primo [22] Accii verba hæc ponit: *Nam* [23] *nec Gemini, nec Leones,* [24] *nec Condalium, nec Annus Plauti, nec Bis compressa, nec Bœotia unquam fuit, neq; adeò ἄγροικος, neque* [26] *Commorientes: sed* [27] *M. Aquilii.* in eodem libro Varronis id quoq; scriptum est; Plautium fuisse quempiam poëtam comœdiarum, cujus quoniam fabulæ Plauti inscriptæ forent, acceptas esse quasi Plautinas, cum essent non à Plauto Plautinæ, sed à Plautio Plautianæ. Feruntur autem sub Plauti nomine comœdiæ circiter centum atque triginta. sed homo eruditissimus L. Ælius quinque & viginti esse ejus solas existimavit. non tamen dubium est, quin istæ & quæ scriptæ à Plauto non videntur, & nomini ejus addicuntur, veterum poëtarum fuerint, & ab eo retractatæ & expolitæ sint; ac propterea respiant dictum Plautinum. Sed enim [28] Saturionem & [29] Addictum & tertiam quandam, cujus nunc mihi nomen non

lum esse cum Gellio censet Turnebus. Sed multum dubito an tale oraculum fuerit, & an non simpliciter sit intelligendum.

22. *Accii*] Vulgo legitur *actii*. Intelligit autem Accium, vel potius Attium. de quo supra egimus, qui Διδασκαλικῶν libros scripsit, in quibus agebat de poëtis, eorumque fabulis. Ex quo Charisius lib. 1. hæc verba citat: *Quam varia sint genera poëmatorum, Bæbi, quamque longe distincta ab aliis, nosce.* Locum de Euripide citat quoque Nonius in *Temerius*.

23. *Nec Gemini, nec Leones*] Scribe ex Ms. *Nec Gemini Lenones*. Quam fabulam Priscianus lib. 6. citat.

24. *Nec Condalium*] Citat Varro lib. 5. de L. L.

25. Ἄγροικος] Hoc titulo inter Græcos, Philemonem & Antiphanem Comœdias scripsisse Athenæus testatur. Latine quoque *Agricus* citatur, atque ita forte hic legendum.

26. *Commorientes*] Hanc fabulam tamen Terentius in prologo Adelphorum Plauto tribuit, cum ita loquitur:

Synapothnescentes Diphili Comœdia est,
Eam Commorientes Plautus fecit fabulam,
In Græca adolescens est, qui lenoni eripuit
Meretricem. In prima fabula eum Plautus locum
Reliquit integrum, eum hic locum sumsit sibi
In Adelphos, verbum de verbo expressum extulit.

Dicit Terentius Συναποθνήσκοντες Comœdiam esse Diphili, eodem nomine Alexidis quoque Comœdiam citat Athenæus.

27. *M. Aquilii*] De quo supra. Vulgo corrupte, *M. Acutici*.

28. *Saturionem*] Cujus Comœdiam Festus aliquotiens citat.

29. *Addictum*] Citat quoque illum Anonymus Virgilii interpres. Male in quibusdam Editt. *Aditum*.

30. *Molae*,

non ſuppetit, in piſtrino eum ſcripſiſſe Varro & plerique alii memoriæ tradiderunt, quum pecunia omni, quam in operis artificum ſcenicorum pepererat, in mercationibus perdita, inops Romam rediſſet; & ob quærendum victum ad circumagendas 30 molas, quæ truſatiles appellantur, operam piſtori locaſſet: 31 ſicuti de Nævio quoque accepimus fabulas eum in carcere duas ſcripſiſſe, Hariolum & Leontem; quum ob aſſiduam maledicentiam & probra in 32 principes civitatis de 33 Græcorum poëtarum more dicta, 34 in vincula Romæ à 35 triumviris conjectus eſſet. unde poſt

30. *Molas, quæ truſatiles appellantur*] Erant apud antiquos molæ aſinariæ, truſatiles, vel manuales. Aſinariæ ab aſinis, manuales ab hominibus verſabantur. Aſini machinarii meminit JC. l. 12. §. 10. de Inſtruct. & Inſtr. Leg. Molæ inferior pars meta, ſuperior catillus dicebatur, ſicuti refert Paulus JC. l. 18. §. 5. de Inſtructo & Inſtrum. leg. contra tamen cenſent Grapaldus, Scaliger, & Salmaſius. Græcis μύλη propriè inferior lapis, ὄνος ſive aſinus, ſuperior, teſte Heſychio. & in l. 18. §. 2. ita loquitur JC. *Aſinam molendariam & molam negat Neratius inſtrumento fundi contineri.* Sicuti Græci molam & aſinam, ita & hic diſtinguit Juriſconſultus. μύλαι καὶ ἐπιμύλιον vocant 70. Interpretes Deut. 24. ℣. 6. Inventæ & poſtmodum molæ aquariæ, de quibus videndus Vitruvius lib. 10. c. 10. & Palladius lib. 1. cap. 42. Quales molæ juxta flumina torrida, & quæ impetu rotas circumagere queunt, paſſim hodie videntur. Antiquioribus temporibus, fruges in pilis terebant. Servius ad illud Æneid. 1.

Et torrere parant flammis, & frangere ſaxo, inquit: *Apud majores noſtros molarum non erat uſus, frumenta torrebant, & ea in pilas miſſa pinſebant, & hoc genus erat molendi, unde & pinſores dicti ſunt, qui nunc piſtores appellantur.* Primo itaque ſiccabant & torrebant fruges, inde pilis pinſebant. Poſtmodum molas aſini vel etiam homines circumagebant, ut ſaxo fruges minuerent. Atque ideo, ut arbitror, aſini, dependente pane, corona ſicuti & molæ cingebantur Veſtalibus V. Idus Junias. (quanquam ad Priapi fabulam aſini coronam referat Ovidius.) Audi ingenioſiſſimum poëtam lib. 6. Faſtorum,

Ecce coronatis panis dependet aſellis,
Et velant ſcabras florida ſerta molas,
Sola prius furnis torrebant farra coloni,
Et fornacalis ſunt ſua ſacra Dea,
Suppoſitum cineri panem ſocus ipſe parabat,
Strataq; erat tepido tegula quaſſa ſolo.
Indefocum ſervat piſtor, dominamque focorum:
Et quæ pumiceas verſat aſella molas.

Corona aſini ad formam panis fuiſſe videtur. Hinc Lactantius: *Apud Romanos eundem aſellum Veſtalibus ſacris in honorem pudicitiæ conſervatæ panibus coronant.* Ita *Coronas feciſſe de panibus* Aurelianum Imperatorem, *& ſingulis quibuſq; donaſſe* Vopiſcus in ejuſdem vita teſtatur.

31. *Nævio*] Vide ſupra pag. 102.

32. *In Principes civitatis*] Scipionem Africanum & Metellum.

33. *De Græcorum poëtarum more*] Intelligit Veteris Comœdiæ autores, qui ſumma mordacitate etiam optimos quoſque lacerabant. ut ex Ariſtophane liquet.

34. *In vincula*] Carceri mancipatum fuiſſe

poſt à tribunis plebei exemptus eſt, quum in iis, quas ſupra dixi, fabulis, delicta ſua & petulantias dictorum, quibus multos ante læſerat, 36 diluiſſet.

CAP

fuiſſe etiam Plautus in Milite glorioſo oſtendit,

Nam os columnatum Poëtæ ineſſe audivi barbaro,
Cui bini cuſtodes ſemper totis horis accubant.

Innuit Nævium, quem Græco more barbarum, id eſt Latinum poëtam vocat, in vincula conjectum, atque ipſum propter oris petulantiam & mordacitatem columnis carceris conſtrictum fuiſſe. Turnebus putat brachium velut columnam ſuffulſiſſe mento, dum fabulas ſcribebat. Alii putant vincula columnæ ſimul annexa & capiti fuiſſe. Forſan ad Mæniam columnam reſpicit, ubi judicia exercebantur à Triumviris. Cicero in Cluentiana de Q. Manilio Triumviro: *Ex petulanti*, inquit, *& improba ſcurra in diſcordiis civitatis ad eam ex-iſtimam, ad quam multorum ſæpe convitiis, perductus erat, cum ſuffragiis populi pervenerat.* Meminit & alibi Cicero de Divinatione.

35. *Triumviris*] Capitalibus. Iudices, vel, ut alii legunt, vindices rerum capitalium Salluſtio dicuntur, creatique primum M. Curio Dentato & P. Rufino Coſſ., ut ex Livii lib. 9. apparet. Hi maleficii ſuſpectos conquirebant, comprehendebantque, carceris cuſtodes erant, damnatoſque à prætore in carcere carnifici necandos tradebant. Ipſi quoque de ſcelere eorum, qui cum cives Romani non eſſent, in urbe tamen habitabant, item vilibus perſonis judicabant, facinoriſque convictos puniebant, atque ea judicia in foro Romano ad Mæniam columnam exercebant. Eidem multam, ſive ſacramentum (ita vocabant æs quod pœnæ nomine pendebatur) exigebant, ſicuti Feſtus nos docet in verbo *ſacramentum*. Plebiſcitum ibidem mutilum ita reſtituit Scaliger: QUEICUNQUE. PRÆTOR. POSTHAC. FACTUS. ERIT. QUEI. INTER. CEIVEIS. IOUS. DICET. TRESVIROS. CAPITALEIS. POPOLUM. ROGATO. IIQUE. TRESVIREI. CAPITALEIS. QUEICUNQUE. POSTHAC. FACTEI. ERUNT. SACRAMENTA. EXIGUNTO. IUDICANTOQUE. EODEMQUE. JOVRE. SUNTO. UTEI EX. LEGIB. PLEBEIQUE. SCITEIS. EXIGERE. JUDICARE. ESSEQUE. OPORTET. De ſacramento hoc vide Varronem lib. 4. de L. L. Aſconium Pædianum Verrina tertia. De Triumviris Fabr. Semeſt. lib. 2. cap. 6. & Rævardum lib. 2. Variorum.

36. *Diluiſſet*] Poſtmodum tamen Metello aliiſque nobilibus inviſus in exilium pulſus, Uticæ obiit, ut in Chronico Euſebiano Hieronymus prodit.

In li-

Digitized by Google

CAP. IV.

Quòd P. Africano & aliis tunc viris nobilibus ante ætatem ſenectam barbam & genas radere moris fuit.

1 IN libris, quos de vita P. Scipionis Africani compoſitos legimus, ſcriptum eſſe animadvertimus, 2 P. Scipioni Pauli f. poſtquam de Pœnis triumphaverat, cenſorque fuerat, eidem diem dictum eſſe ad populum à Claudio Aſello tribuno plebei, 3 cui equum in cenſura ademerat: eumque, quum eſſet reus, neque barbam deſiſſe radi, neque non 4 candida veſte uti, 5 neque fuiſſe cultu ſolito reorum. Sed, quum in eo tempore Scipionem minorem quadraginta annorum fuiſſe conſtaret, 6 quod de barba raſa ita ſcriptum

1. *In libris.*] Sicuti præter alios C. Oppius ſcripſit de vita & rebus geſtis Africani Majoris, teſte Chariſio. Vide & Gellium noſtrum lib. 7. Noct. Att. c. 1.

2. *P. Scipioni Pauli filio*] P. Scipio Africanus Major filium à Paulo Æmilio in adoptionem acceperat, qui deinde Scipio Æmilianus & Africanus minor dictus, eò quod Africam devicit, & Carthaginem funditus deleverit.

3. *Cui equum in cenſura ademerat*] Magna poteſtas erat Cenſorum, quippe poterant vel Senatu aliquem ejicere, equum adimere, tribu movere, ærarios facere. In publica Equitum recenſione, moris erat Equites equum ſuum manu ducentes ad ſellam Cenſorum venire, ſin probaretur, prætetire ſolenni verbo jubebant, ſin ſecus, equum adimebant, vendique jubebant.

4. *Candida veſte*] Alba toga.

5. *Neque fuiſſe cultu ſolito reorum*] Rei enim ſordidati mutata veſte, promiſſis capillis Populo miſericordiam movere ſoliti. Non itaque barbam vel capillos tondebant, non candida ſed obſoleta veſte ipſi & propinqui reatus tempore utebantur. Quæ itaque hic Gellius de Scipione Æmiliano, Plutarchus de Macro, Valerius Maximus de Rutilio referunt, quod nec veſtem mutaverint, nec barbam promiſerint, ſingulatia ſunt.

6. *Quod de barba raſa, &c.*] Antiquioribus temporibus erant intonſi Romani. Anno fere quadringenteſimo quinquageſimo quarto ab urbe condita tonſores Siculos primum admiſere, ut auctor eſt Plinius lib. 7. Natur. Hiſtor. Ponebant autem barbam ut plurimum ſub annum 21. Macrobius in ſomnium Scipionis, *ter ſeptenarium numerum requiri ad barbam radendam*, affirmat. Atque ita Neronem poſuiſſe ex Faſtis & annis liquet. Cæſar Octavianus vigeſimo quinto, ut Dio refert. Caligula vigeſimo, ut Suetonius refert in ejus vita cap. 10. Dies hic poſitionis barbæ ſolennis habebatur. Iuvenalis Sat. 3.

Ille metit barbam, crinem hic deponit amati.

Itaque viri erant imberbes, ſicuti ex numiſmatibus aliiſque monumentis liquet. Primus Adrianus hunc morem mutavit, ut ex Xiphilino, Spartiano in Adriani vita, & nummis liquet. Ab Adriano

ſcriptum eſſet mirabamur. comperimus autem cæteros quoque in iſdem temporibus nobiles viros barbam in ejuſmodi ætate raſitaviſſe : iccircoque pleraſque imagines veterum non admodùm ſenum, ſed in medio ætatis ita factas videmus.

Adriano igitur omnes fere Imperatores barbati. Julianus ideo Antiochenſibus ludibrio erat, ſicut ejus μισοπώγων teſtatur. Juvenes autem barbatulos fuiſſe dicit Cicero. Miratur itaque Gellius barbam Scipioni jam quadragenario raſam fuiſſe. Qui vel barbam non alebant, vel radebantur, vel pſilothro aliove medicamento, pilos extirpabant.

CAP. V.

Delitiarum vitium & mollicies oculorum & corporis ab Arceſilao philoſopho cuidam opprobrata acerbè ſimul & feſtiviter.

1 PLutarchus refert Arceſilaum philoſophum vehementi verbo uſum eſſe de quodam nimis delicato divite ; qui incorruptus tamen & 2 caſtus & perinteger dicebatur. nam quum vocem ejus infractam capillumque arte compoſitum & oculos ludibundos atque illecebræ voluptatiſque plenos videret : Nihil intereſt, inquit, quibus membris cinædi ſitis, poſterioribus an prioribus.

P *Lutarchus refert*] Locus eſt in lib. præcept. San. & Sympoſiacon lib. 7. cap. 5.

2. *Caſtus & perinteger*] Antiquiſſ. Edit. *Caſtus perinteger*. Badius, *caſtitatis perintegræ*.

CAP. VI.

De vi atque natura palmæ arboris ; quod lignum ex ea ponderibus impoſitis renitatur.

PEr hercle rem mirandam 1 Ariſtoteles in ſeptimo Problematum & Plutarchus in octavo Sympoſiacorum dicit. Si ſuper palmæ, inquit, arboris lignum magna ponderа

A *Riſtoteles*] Hæc hodie deſiderantur.

2. *Pro-*

ra imponas, ac tam graviter urgeas onereſque, ut magnitudo oneris ſuſtineri non queat; non deorſum palma cedit nec intra flectitur, ſed adverſus pondus reſurgit, & ſurſum nititur recurvaturque. [2] propterea, inquit Plutarchus, in certaminibus palmam ſignum eſſe placuit victoriæ; quoniam ingenium ejuſmodi ligni eſt, ut urgentibus opprimentibusque non cedat.

2. *Propterea, inquit Plutarchus*] Sympoſ. lib. 8. cap. 5. ubi ita loquitur: Ἴδιον ἡ φοίνικος πεῦκα, καὶ μηδενὶ συμβεβηκὸς ἑτέρῳ τὸ μᾶλλον λέγεσθαι. Φοινικὸς γὰρ ξύλον ἂν ἄνωθεν ἐπιθεὶς βαρὺ πίεζῃς, ἃ κάτω θλίβομεν ἐνδιδόασιν, ἀλλὰ κυρτοῦται πρὸς τοὐναντίον, ὥσπερ ἀνθιστάμενον τῷ βιαζομένῳ. τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀθλητικῶν ἀγώνων ἐστί. τοὺς μὲν γὰρ ὑπὸ ἀσθενείας καὶ μαλακίας εἴκοντας αὐτοῖς πιέζειν καμπτοντες, οἱ δ' ἐρρωμένως ὑπομένοντες τέλος ἄσπονδοι, ἃ μόνον τοῖς σώμασιν ἀλλὰ καὶ τοῖς φρονήμασιν ἐπαίροντας καὶ αὐξάνοντας. Id eſt, *Peculiare autem præter hæc omnia eſt quod dicam, quod nulli alia arbori contingit. Palmæ lignum ſi ſuperne onere impoſito premas, non deorſum affligitur aut cedit, ſed contra incurvatur, quaſi vi renitens prementi. Eodem modo res habet in athleticis certaminibus. Qui enim ob imbecillitatem vel mollitiem cedunt, ii flectuntur atque deprimuntur: qui exercitationem fortiter ſuſtinent, eorum non corpora tantum ſed animi quoque erigunturque & augentur.* Alias quoque ibidem rationes adfert Plutarchus, inprimis quod ut folia ſemper durant, vigentque, ita gloria ſemper viget & immortalis eſt. De Palma vide quoque Plin. lib. 13. cap. 4. Dioſcoridem lib. 1. cap. 126. Theophraſtum lib. 2. de Hiſtor. Plant. cap. 8.

CAP. VII.

Hiſtoria ex annalibus ſumta de Q. Cædicio tribuno militum: verbaque ex Originibus M. Catonis appoſita, quibus Cædicii virtutem cum Spartano Leonida æquiparat.

PUlchrum, dii boni! facinus Gæcarumque facundiarum magniloquentia condignum, M. Cato in libris Originum de [1] Q. Cædicio tribuno militum ſcriptum reliquit. id

Q. *Cædicio*] Calpurnium Flammam appellat Florus lib. 2. c. 2. Verba ipſa audire operæ pretium eſt. *Trepidatum eſt ſimul circa Camerinienſium ſaltum. Sed eximia virtute Calpurnii Flammæ tribuni militum evaſimus, qui lecta trecentorum manu infeſtum & infeſſum ab hoſtibus tumulum occupavit, adeoque moratus hoſtem, dum exercitus omnis evaderet: ac hic pulcherrimo exitu, Thermopylarum, & Leonidæ famam adæquavit, hoc illuſtrior noſter, quod expeditioni*

id profectò eſt ad hanc fermè ſententiam. Imperator Pœnus [2] in terra Sicilia, bello Karthaginienſi primo, obviam Romano exercitui progreditur, colles locoſque idoneos prior occupat. milites Romani, uti res nata eſt, in locum inſinuant fraudi & perniciei obnoxium. tribunus ad conſulem venit: [3] oſtendit exitium de loci importunitate & hoſtium circumſtantia. Maturum cenſeo, inquit, ſi rem ſervare vis, faciundum, ut [4] quadringentos aliquot milites [5] ad verrucam illam (ſic enim M. Cato locum editum aſperumque appellat) ire jubeas; eamque uti occupent impetres horteriſque: hoſtes profecto ubi id viderint, fortiſſimus quiſque & promtiſſimus ad occurſandum pugnandumque in eos prævertentur; unoque illo negotio ſeſe alligabunt: atque illi omnes quadringenti proculdubio obtruncabuntur. tu interea, occupatis in ea cæde hoſtibus, tempus exercitus ex hoc loco educendi habebis. alia niſi hæc, ſalutis via nulla eſt. conſul tribuno reſpondit, conſilium quidem fi-

dum

peditioni tantæ ſuperfuit, & ſupervixit, licet nihil ſcripſerit ſanguine. Ubi poſterioribus verbis Florus Leonidæ tribuit, quod Othryadæ proprium erat. Differentia itaque in nomine apud autores probatos invenitur. Hinc Frontinus lib. 4. Stratag. cap. 5. *Idem fecit ſub Attilio Calatino conſule is, cujus varie traditur nomen. Alii Laberium, nonnulli Q. Cædicium, plurimi Calpurnium Flammam vocitaverunt.* Vide & Plin. lib. 22. c. 6. & Livii Epitom. lib. 17. ipſumque Livium lib. 22. in Oratione Manlii Torquati.

2. *In terra Sicilia*] Ad ſaltus Camerinenſes.

3. *Exitium*] Antiquiſſima Veneta, *exitum*. Si prius ſervetur, ſenſus eſt, ultimam perniciem propter loci importunitatem exercitui imminere. Sin *exitum* legas, liberationem ex illo loco intelligit.

4. *Quadringentos*] Livius, Florus, Frontinus, alii trecentos commemorant.

5. *Ad verrucam illam*] Reprehendit Quintilianus Catonem, quod ſaxeam verrucam pro ſaxeo colle dixerit, humili nimirum vocabulo, ſi ad modicam cutis aſperitatem collium ſublimitatem conferas. Notat Salmaſius hunc tumulum non tam infeſſum fuiſſe quam circumſeſſum, ut Epitomes Livianæ auctor loquitur lib. 17. Itaque tumulum inter medios hoſtes ſitum fuiſſe arbitratur, idque ex Livio lib. 22. probat. Deturbandi igitur hoſtes non ex illo colle, quem non inſederant, ſed perruptis illorum caſtris, collis vacuus fuit occupandus. Ita quidem Salmaſius. Sed non opus eſt ita argutari. Circumſeſſum & infeſſum, ut Florus loquitur collem fuiſſe arbitror. Et poteſt tumulus, ut loquitur Livius, ſitus fuiſſe inter medios hoſtes, & quod ipſi hoſtes tamen illum inſiderent.

6. *Cuneos*

dum atque providens ſibi viderier : ſed iſtos, inquit, milites quadringentos ad eum locum in hoſtium 6 cuneos quiſnam erit qui ducat ? Si alium, inquit tribunus, neminem reperis; me licet ad hoc periculum utare. ego hanc tibi & reipublicæ animam do. conſul tribuno gratias laudeſque egit. tribunus & quadringenti ad moriendum proficiſcuntur. hoſtes eorum audaciam demirantur : quorſum ire pergant in exſpectando ſunt. ſed ubi apparuit ad eandem verrucam occupandam iter intendere ; mittit adverſum illos Imperator Karthaginienſis peditatum equitatumque, quos in exercitu viros habuit ſtrenuiſſimos. Romani milites circumveniuntur; circumventi repugnant. fit prælium diu anceps. tandem ſuperat multitudo. quadringenti omnes tum unà perfoſſi gladiis, 7 aut miſſilibus operti cadunt. conſul interibi dum ea pugna fit ſe in locos tutos atque editos ſubducit. Sed quod illi tribuno duci militum quadringentorum divinitus in eo prælio uſus venit, non jam noſtris ſed ipſius Catonis verbis ſubjecimus. verba Catonis : *Dii immortales tribuno militum fortunam ex virtute ejus dedere. nam ita evenit : quum ſaucius multifariam ibi factus eſſet ; tum vulnus capiti nullum evenit : cumque inter mortuos defatigatum vulneribus ægreque ſpirantem, 8 quòd ſanguen defluxerat, cognovere, eum ſuſtulere. iſque convaluit : 9 ſapéque poſt illa operam reipublicæ fortem atque ſtrenuam perhibuit : illoque facto, quòd illos milites ſubduxit, exercitum cæterum ſervavit. Sed idem benefactum in quo loco ponas, nimium intereſt.*

6. *Cuneos*] Collectam & ſtipatam militum multitudinem. Quid proprie ſit cuneus docet Vegetius lib. 3. cap. 19. *Cuneus dicitur multitudo peditum, quæ juncta acie, primo anguſtior, deinde latior procedit, & adverſariorum ordines rumpit : quia à pluribus in unum locum tela mittuntur, quam rem milites nominant caput porcinum.* Iſidorus nodum, & cuneum hoc modo diſtinguit : *Nodus*, inquit, *proprie eſt denſa peditum multitudo, ſicut turma equitum. Dictus autem nodus pro difficultate, quod vix poſſit reſolvi. Cuneus eſt collecta in unum militum multitudo, &c. eo quod in unum omnes cogantur miſſilibus.*

7. *Aut miſſilibus operti*] Telorum multitudine obruti.

8. *Quod ſanguen*] *Sanguen* pro *ſanguis* uſurparunt Veteres, Ennius, Lucretius, Varro, alii.

9. *Poſt illa*] Vulgo, *poſt illam*, ſcilicet *operam*.

intereſt. 10 *Leonidas Lacedæmonius laudatur, qui ſimile apud* 11 *Thermopylas fecit. propter ejus virtutes omnis Græcia gloriam atque gratiam præcipuam claritudinis inclutiſſimæ decoravere* 12 *monimentis, ſignis, ſtatuis, elogiis, hiſtoriis, aliisque rebus gratiſſimum id ejus factum habuere. at tribuno militum parva laus pro factis relicta, qui idem fecerat, atque rem ſervaverat.* Hanc Q. Cædicii virtutem M. Cato tali ſuo teſtimonio decoravit. Claudius autem Quadrigarius, annali tertio, non Cædicio nomen fuiſſe refert, 13 ſed Valerio.

CAP.

10. *Leonidas Lacedæmonius*]Vide Herodotum lib. 7. Strabonem lib. 9. Valerium Maximum lib. 2. cap. 2. Pauſaniam in Laconicis. Cteſias in Excerptis nonnihil variat. Seneca Epiſt. 82. hunc Q. Cæditium cum Leonida quoque comparat. Audi ejus verba : *At ille Leonidas quam fortiter illos allocutus eſt? Sic, inquit, commilitones prandete, tanquã apud infros cænaturi. Non in ore crevit cibus, nõ hæſit in faucibus, non elapſus eſt manibus? Alacres illi & ad prandium promiſerunt, & ad cænam. Quid dux ille Romanus* (nomen tacet, quia in ejus nomine differunt auctores) *qui ad occupandum locum milites miſſos, cum per ingentem hoſtium exercitum ituri eſſent, ſic allocutus eſt : Ite Commilitones illo neceſſe eſt, unde redire non eſt neceſſe.* Trecentis viris tam inſigne facinus auſum fuiſſe Leonidam Herodotus ſcribit & Plutarchus in Parallelis cap. 4. uti & Cicero de Fin. 2. quingentos habet Diodorus, ſexcentos Juſtinus. Mille autem Lacedæmonios eduxerat antea ſinę ſociis, ut refert Diodorus. Verum in hoc conflictu trecentos tantum fuiſſe refert Herodotus, complures enim pugnam detrectabant.

11. *Thermopylas*] Anguſtæ hæ inter præruptum Græciæ montem ſunt fauces ſive portæ, & quia vicinæ aquæ calidæ, thermopylæ appellantur. Ita Pylæ Ciliciæ & Suſidæ Curtio & Plinio dicuntur : Iſocrates cum Caudinis Furcis comparat. Vide Strabonem l. 9. Appianum in Syriacis, & Livium lib. 36.

12. *Monimentis*] Sepulti illi qui ceciderant, in loco, qui ideo πολυανδρεῖον appellatus fuit, quinque quoque erectæ ibidem columnæ cum inſcriptionibus. vide Strabonem lib. 2. Supra tumulum Leonidæ erectus lapideus leo, teſte Herodoto. Spartanorum in columna hæc erat inſcriptio.

Ω ξεῖν' ἀπάγγειλον Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῇδε
Κείμεθα τοῖς κείνων πειθόμενοι νομίμοις.

Id eſt,

Hoſpes Spartanos die nos hic eſſe ſepultos,
Præſtantes patriis legibus obſequium.

Ex qua inſcriptione liquet omnes fuiſſe cæſos. Ariſtodemum tamen & Eurytum pugnæ non interfuiſſe refert Herodotus, ex quibus tamen Eurytus pugnando poſtmodum occubuerit, Ariſtodemus Lacedæmonem reverſus ignominia multatus fuerit.

13. *Valerio*] Ita emendavit Carrio lib. 1. Emendat. cap. 7. fretus optimorum librorum auctoritate, eodemque modo ex membranis emendat locum Frontini lib. 4. cap. 5. antiquæ tamen editiones legunt *Laberio*.

Pyrrhus

CAP. VIII.

Litteræ eximiæ conſulum C. Fabricii & Æmilii ad regem Pyrrhum à Q. Claudio ſcriptore hiſtoriarum in memoriam datæ.

QUum [1] Pyrrhus rex in terra Italia eſſet, & [2] unam atque alteram pugnam proſperè pugnaſſet, [3] ſatiſque ageret Romani, & [4] pleraque Italia ad regem deſciviſſet: tum [5] Ambracienſis quiſpiam Timochares, regis Pyrrhi amicus, ad C. Fabricium conſulem furtim venit, ac præmium petivit; &, ſi de præmio conveniret, promiſit regem venenis necare: idque facile eſſe factu, quoniam filii ſui pocula in convivio regi miniſtrarent. eam rem Fabricius ad ſenatum ſcripſit. ſenatus legatos ad regem miſit, mandavitque ut de Timochare [6] nihil proderent, ſed monerent uti

Pyrrhus] Qui à Tarentinis in Italiam vocatus contra Romanos, vario eventu pugnavit. vide Plutarchum in Pyrrho, & Juſtinum lib. 18 cap. 1. & Florum lib. 1. c. 18.

2. *Unam atque alteram pugnam*] Poſt primam pugnam, teſte Plutarcho, hoc contigit. Quæ ab utraque parte cruenta admodum, Pyrrho periclitanti victoriam conceſſit: Audi Juſtinum: *Cujus* (Pyrrhi) *audito adventu, Conſul Romanus Valerius Lævinus, feſtinans, ut prius cum eo congrederetur, quam auxilia ſociorum convenirent, exercitum in aciem educit: Nec rex, tametſi numero militum inferior eſſet, certamini moram fecit. Sed Romanos vincentes jam, inuſitata ante elephantorum forma ſtupere primo, mox cedere prælio coëgit; victoresque jam nova Macedonum monſtra repente vicerunt. Nec hoſtibus incruenta victoria fuit. Nam & ipſe Pyrrhus gravitèr vulneratus eſt; & magna pars militum ejus caſa; majoremque gloriam ejus victoria quam lætitiam habuit.* Poſt hanc itaque pugnam Timocharis facinus erupit. Prima autem pugna contigit inter Pandoſiam & Heracleam ad Siris fluvium. Altera ad Aſculum, ubi iterum victoria Pyrrho ceſſit.

3. *Satiſque agerent Romani*] Ita legit Lipſius in Electis. Propria quædam & venuſta ejus verbi notio in magna aliqua & laborioſa curâ. Vetus Lectio, *ſatis agerentur*. Antiquiſſ. Veneta, *ſatis angerentur*, quam pleræque editiones ſequuntur.

4. *Pleraque Italia*] Poſt primam pugnam caſtra à Romanis deſerta cepiſſe Pyrrhum teſtatur Plutarchus, ſocias civitates alienaſſe, agros late populatum, non plus quam triginta ſex millibus ab urbe abfuiſſe.

5. *Ambracienſis*] Ambracia oriundus; quæ urbs in Epiro, Regia Pyrrhi, ab Ambrace rege Theſproti filio nomen accepit, quæ Herodoto, Ptolemæo, Æliano Ampracia dicitur. Ambracum diverſum oppidum fuiſſe ab Ambracia docet Stephanus de Urbibus.

6. *Nihil proderent*] Timocharis nomen ſuppreſſum fuiſſe etiam Valerius Maximus affirmat lib. 6. cap. 5. Eutropius proditorem nominatum fuiſſe

uti rex circmſpectiùs ageret, atque à proximorum inſidiis ſalutem tutaretur. hoc ita, uti diximus, in Valerii Antiatis hiſtoria ſcriptum eſt. Quadrigarius autem in libro tertio non Timocharem ſed Niciam adiſſe ad conſulem ſcripſit; neque legatos à ſenatu miſſos ſed à conſulibus, & regem populo Romano laudes atque gratias ſcripſiſſe, captivoſque omnes, quos tum habuerit, reſtituiſſe & reddidiſſe. conſules tum fuerunt C. Fabricius & Q. Æmilius. Litteras, quas ad regem Pyrrhum ſuper ea cauſa miſerunt, Claudius Quadrigarius ſcripſit fuiſſe hoc exemplo: 7 *Conſules Romani ſalutem dicunt Pyrrho regi. Nos pro tuis injuriis continuo animo ſtrenui, commoti inimiciter, tecum bellare ſtudemus. ſed communis exempli & fidei viſum eſt, uti te ſalvum velimus; ut eſſet quem vincere poſſimus. Ad nos venit Nicias familiaris tuus, qui ſibi precium à nobis peteret, ſi te clam interfeciſſet, id nos negavimus velle; neve ob eam rem quicquam commodi exſpectaret: & ſimul viſum eſt, ut te certiorem faceremus; ne quid ejuſmodi, ſi accidiſſet, noſtro conſilio civitates putarent factum. & quòd nobis non placet precio aut præmio aut dolis pugnare. tu, niſi caves, jacebis.*

CAP.

affirmat, ſicuti hic poſtmodum Quadrigarius Niciam appellat, Cicero nomen ſubticet lib. 3. Offic. c. 22.

7. *Conſules Romani*] Epiſtolam Conſulum hoc modo citat Plutarchus. Γάϊος Φαβρίκιος καὶ Κόϊντος Αἰμύλιος ὕπατοι Ῥωμαίων Πύρρῳ βασιλεῖ χαίρειν. Οὔτε φίλων ἐν τυχὸν ἔοικας εἶναι κρείττων, ὅτε πολεμίων. Γνώσῃ δὲ τὸν πεμφθέντα ἰατρὸν ἀναγκὰς, ὃν χρησῇς καὶ δικαίοις ἀνδράσι πολεμεῖς, ἀδίκοις δὲ καὶ κακοῖς πιστεύεις. Οὐδὲ γὰρ τοῦτο σῇ χάριτι μηνύομεν, ἀλλ' ὅπως μὴ τὸ σὸν πάθος ἡμῖν ἀβουλίαν ἐνέγκῃ, δόλῳ δὲ μάχωμεθα, ὡς ἀρετῇ μὴ δυνάμενοι κατισχύσαι τὸν πόλεμον. Hoc ita Latine ſonat: *C. Fabricius, & Q. Æmilius Conſules Romani Pyrrho Regi S. Neque amicorum videris, neque hoſtium eſſe felix judex. Lectis, quæ miſſa ſunt, literis cognoſces te bonos & juſtos viros bello perſequi, contra perfidis & improbis habere fidem. Neque vero hæc nos, quo gratiam emereamur tuam, indicamus: verum ne caſus tuus calumniam nobis aſpergat, ne videamur dolo, quaſi virtute militare nequiverimus, bellum confeciſſe.* Ita Plutarchus, additque Pyrrhum intellectis inſidiis medicum puniviſſe, & Fabricio Populoque Romano gratiæ referendæ ergo gratis captivos donaſſe.

Gabius

CAP. IX.

Quis & cujuſmodi fuerit, qui in proverbio fertur, equus Sejanus, & qualis color equorum ſit qui ſpadices vocantur: deque iſtius vocabuli ratione.

[1] GAbius Baſſus in commentariis ſuis, item [2] Iulius Modeſtus in ſecundo quęſtionum confuſarum hiſtoriam de equo Sejano tradunt dignam memoria atque admiratione. Cn. Seium quempiam ſcribunt fuiſſe; eumque habuiſſe equum natum [3] Argis in terra Græcia: de quo fama conſtans eſſet, tamquam de genere equorum progenitus foret, qui [4] Diomedis Thracis fuiſſent; quos Hercules Diomede occiſo è Thracia Argos perduxiſſet. Eum equum fuiſſe dicunt magnitudine inviſitata, cervice ardua, [5] colore phœniceo, [6] flora & comanti juba; omnibuſque aliis equo-

Gabius Baſſus] Apud Macrobium lib. 1. Saturnal. legitur *Gavius Baſſus*. In antiquis quoque inſcriptionibus Gavius & Gavia occurrit. Gaviam quoque gentem fuiſſe ſatis liquet, ſed cognomina aliquando in prænomina mutantur. Etiam ita legitur apud Gellium noſtrum lib. 10. c. 17. Noct. Att. Sed leviculum eſt, V enim & B ſæpe in ſe invicem mutantur. Lactantio lib. 1. *C. Baſſus* vocatur; ſcribendum *G. Baſſus*. Fulgentius quoque corrupte, *Galbius Baſſus*. Carrio judicat, hunc eundem eſſe Gavium Baſſum, qui Trajano Imperante oræ Ponticæ fuit Præfectus, quem laudat Plin. lib. 10. Epiſt. 22. Non ratò enim Gellius illos autores citat, qui ſuæ ætati æquales vel paulò ſuperiores fuere.

2. *Iulius Modeſtus*] Aliquotiens illum quoque citat Macrobius lib. 1. Saturnal.

3. *Argis*] Argos Hippium intelligit in Peloponneſo nobilem urbem. Horat.

Aptum dicit equis Argos, ditesque Mycenas.

Homerus ἱππιον & ἱππόβοτον appellat. Strabo notat cum Ἄργος ab Homero ſine adjectivo ponitur, Peloponneſon intelligi, cum Ἄργος ἱππικὸν additur, ipſam urbem. Vide Stephanum de Urbibus.

4. *Diomedis Thracis*] Qui rex Thraciæ cum equas, ut in fabulis eſt, humana hoſpitum carne paſceret, ab Hercule equis objectus eſt. Ovid.

Quid cum Thracis equos humano ſanguine pingues,
Pinaque corporibus laceris præſepia vidi?

Vide Diodor. Sic. lib. 5.

5. *Colore Phœniceo*] De hoc colore vide quæ ſupra dixi pag. 186. & ſeqq. intelligit hic autem non dilutum puniceum colorem ſive badium obſcurum, ſed, ut poſtmodum loquitur, colorem exuberantiſſimum inſtar cocci vel purpuræ. Quod merito ſuſpectum eſt, an tales equi unquam fuerint reperti.

6. *Flora & comanti juba*] Aliter, *flava*. Sed in Ms. R. *flora comanti juba*, id eſt, juba diffuſis & ſplendidis comis inſigni.

equorum laudibus quoque longè præſtitiſſe : ſed eumdem equum tali fuiſſe fato ſive fortuna ferunt, ut quiſquis haberet eum poſſideretque, ut is cum omni domo, familia, fortuniſque omnibus ſuis ad internecionem deperiret. itaque primum illum Cn. Scjum dominum ejus à M. Antonio, qui poſtea III. VIR. R. P. C. fuit, capitis damnatum miſerando ſupplicio affectum eſſe : eodem tempore Cornelium Dolabellam conſulem, in Syriam proficiſcentem fama iſtius equi adductum Argos devertiſſe ; cupidineque habendi ejus exarſiſſe; emiſſeque 7 HS. centum milibus : ſed 8 ipſum quoque Dolabellam in Syria bello civili obſeſſum atque interfectum eſſe : mox eumdem equum, qui Dolabellæ fuerat, C. Caſſium, qui Dolabellam obſederat, abduxiſſe. eum Caſſium poſtea ſatis notum eſt 9 victis partibus fuſoque exercitu ſuo 10 miſeram mortem oppetiiſſe : deinde Antonium poſt interitum Caſſii, parta victoria, equum illum nobi-

inſigni. *Flora* pro *florida*. Floridus autem color vegetus, multo lumine radians. Græcis λαμπρὸς vel φάιδιμος & ἀξὺς dicitur. Contrarius eſt color ſurdus Plinio. Vide Salmaſ. ad Solinum p. 200.

7. *HS. centum millibus*] Juxta Sciopii & Gronovii computationem fuerint ſcuti vel ducatones 2500. Voſſius 3000. computaret, quia ſeſtertius illi ſtufero fere Hollandico æſtimatur, Gronovio duabus blancis Hollandicis. De Seſtertiis & Re Nummaria omnium accuratiſſime ſcripſit Vir Cl. præſtantiſſimuſque & Collega amiciſſimus Joh. Fredericus Gronovius.

8. *Ipſum quoque Dolabellam*] Dolabella à Caſſio Laodiceæ obſeſſus, ne vivus in hoſtium poteſtatem veniret, ſeipſum interfecit, ut teſtatur Dio lib. 47. Servi ſui ictui haud ſegniter cervicem dediſſe Vellejus Paterculus lib. 2. teſtatur. vide & Appianum de Bell. Civil. lib. 4.

9. *Victis partibus*] Ita & Badii editio. Antiquiſſima Veneta aliæque editiones *victis Parthis*. Sed quorſum hic Parthorum mentio, cum intelligat exitum Caſſii in campis Philippicis bello civili? Emendat itaque Lipſius lib. 1. Elect. cap. 7. *victis partibus*. Partes ſunt factiones & turbæ civiles.

10. *Miſeram mortem oppetiiſſe*] Caſſius in fugam actus Titinnium centurionem dimiſerat, exploratum, *qua eſſet multitudo ac vis hominum*, ut Vellejus loquitur, *qua ad ſe tenderet, tardius eo nunciante, cum in vicino eſſet agmen curſu ad eum tendentium, neque pulvere facies aut ſigna denotari poſſent; exiſtimans hoſtes eſſe, qui irruerent, lacerna caput circumdedit, extentamque cervicem interrimus liberto præbuit*. Hic libertus vocabatur Pindarus (male apud A. Victorem legitur Pandarus) ſicuti liquet ex Valerio Maximo lib. 6. c. 8. Plutarcho in Antonio, Brutoque, Appiano lib. 4. Belli Civ. & Dione lib. 47.

11. *Dete-*

nobilem Cassii requisisse; & quum eo potitus esset, ipsum quoque postea victum atque desertum [11] detestabili exitio interisse. hinc proverbium de hominibus calamitosis ortum, dicique solitum; *ille homo habet equum Sejanum.* Eadem sententia est illius quoque veteris proverbii, quod ita dictum accepimus: [12] *aurum Tolosanum.* nam quum oppidum Tolosanum in terra Gallia Q. Cæpio consul diripuisset; multumque auri [13] in ejus oppidi templis fuisset, quisquis ex ea direptione aurum attigit, misero cruciabilique exitu periit. Hunc equum Gabius Bassus vidisse se Argis refert haud credibili pulchritudine, vigoreque & [14] colore

11. *Detestabili exitio interisse*] Erat Antonio servus, nomine Eros, quem jam pridem hortatus fuerat, ut jussus ipsum interficeret. Is cum id, quod olim in se receperat, tum præstare juberetur, stricto gladio, cum Antonium videretur percussurus, averso vultu seipsum confodit, & ad heri pedes occubuit. Tum Antonius: Bene, inquit, ô Eros, qui quod facere non voluisti, mihi quomodo faciendum esset, ostendisti: simulque vulnus sibi in ventrem ingessit, & in lectum se dimisit. Paulo post Cleopatram vivere cognito, statim tollendum se famulis præbuit: manibusque eorum ad fores usque domicilii, in quo ea erat, portatus est. Cleopatra fenestra non apertis de fenestra se conspiciendam præbuit: catenisque & funibus demissis, iis implicatum ipsa, & duæ, quas solas secum in munimentum receperat, mulieres attraxerunt. Qui interfuerunt, nullum eo miserabilius spectaculum fuisse asserunt. Ita *Plutarchus.* Dio libro 51. ostendit Cleopatram prodidisse Antonium, suspicabatur enim si nuntium mortis suæ (sepulchro autem cum duabus ancillis & eunucho se commiserat) disperisset, Antonium amoris impatientia sibi ipsi mortem acceleraturum esse. vide Dionem dicto l. 51. & confer cū Plutarcho.

12. *Aurum Tolosanum*] Justinus lib. 32. *Tectosagi autem cum in antiquam patriā Tolosam venissent, comprehensique pestifera lue essent, non prius sanitatem receperunt, quam aruspicum responsis moniti, aurum argentumque bellis sacrilegiisque quæsitum, in Tolosensium lacum mergerent. Quod omne magno post tempore Cæpio Romanus Consul abstulit. Fuere autem argenti pondo centum decem millia, auri pondo quinquies decies centum millia. Quod sacrilegium causa excidii Cæpioni exercituiq; ejus postea fuit. Romanos quoque Cimbrica bell. tumultus, velut ultor sacræ pecuniæ insecutus est.* Q. autem Servilius Cæpio consul cum Cn. Manlio contra Cimbros in Italiam irruentes missus apud Rhodanum victus profligatusque est. Jussu Populi Romani bona ejus publicata, ipse in carcere extinctus, inde tractus disceptusque ad scalas Gemonias. Vide Livii Epit. 67. Alii exilio periisse tradunt.

13. *In ejus oppidi templis*] Aliter hæc refert Justinus lib. 32. templa autem uti auro donatitio utplurimum referta erant, ita & pecunias homines divites in templis securitatis causa deponebant, ut ex Herodiano lib. 1. de templo Pacis apparet, quod sub Commodo exustum est.

14. *Colore exuberantissimo*] Vide quæ supra diximus. Colvius in Apulejum legit *exuperantissimo.*

lore exuberantiſſimo.quem colorem nos, ſicuti dixi, Phœniceum, Græce partim *Φοινικα*, alii *φοίνικα* appellant: quoniam palmæ termes ex arbore cum fructu avulſus ſpadix dicitur.

CAP. X.

Quod eſt quædam ſeptenarii numeri vis & facultas, in multis naturæ rebus animadverſa; de qua M. Varro in Hebdomadibus diſſerit copioſe.

M. Varro in primo librorum qui inſcribuntur, *Hebdomades vel de Imaginibus*, ſeptenarii numeri, quem Græci ἑβδομάδα appellant, [1] virtutes poteſtateſque multas variaſque dicit. *is namque numerus*, inquit, [2] *ſeptentriones majores minoreſq; facit in cœlo, item; vergilias, quas πλειάδας vocant.*

[1] *Virtutes poteſtateſque*] Ad intellectum hujus capitis vide Macrobium lib. 1. in Somn. Scipionis c. 6. & Anonymum in Theologumenis Arithmeticis cap. de ſeptenario; Philonem de Opificio mundi; Chalcidium in Timæum Platonis, M. Capellam lib. 7. Juſtinum Martyrem Qu. 69. Alex. Aphrodiſ. lib. 2. Prob. 47. Inter recentiores Petr. Bongum & Meurſium de Denar. Pythagor. Pythagoras enim, Arithmetici & Muſici hunc perfectum eſſe numerum cenſebant, ſicuti affirmat quoque Cicero in Somnio Scipionis. Hunc numerum quoq; Virginem appellabant, quod neq; gigneret ex ſe alium, neque genitus eſſet. Oribaſius in Hippocratis Aphoriſm. lib. 2. Aph. 22. *Septenarius numerus maxime verſatur in Arithmetico numero, & criticis diebus, quia in ſe continet parem & imparem: & intra denarium ſolus neque generat, neque gignitur, cum aliis aut generent aut generentur.* Similia habet Hierocles in Aurea Carmina, Philo de Mundi Opificio, aliique. Sicuti Virgo, ita & Minerva ideo appellata, ut Chalcidius in Timæum Platonis, Eulogius in Somn. Scipionis, aliique veteres teſtantur. Quinetiam in ſacra pagina ſeptimus dies ſacer & ſepties ſeptenus annus, qui jubilæus vocatur, in veneratione fuit. Et uti ſeptimo die perfectus mundus, & ab opere ſuo quievit Deus atque ideo ſacer fuit, ita Joſephus adverſus Appionem, & Philo non uni urbi, aut regioni, ſed univerſo feſtum diem fuiſſe affirmat. Et Dio Caſſius l. 32. morem per ſeptenos dies computandi ab Ægyptiis ad omnes homines profluxiſſe teſtatur, & vetuſtiſſimum affirmat Herodotus lib. 2. Veneratio itaque ſeptenarii numeri, quem & myſticum appellat D. Hieronymus, ex ſacra ſcriptura per traditionem originem ſuam accepiſſe videtur, & ex multis ſcripturarum locis teſtimonia afferri poſſunt.

[2] *Septentriones majores minoreſque*] Urſam majorem & minorem intelligit. Hyginus: *utramque Arctον noſtri ſeptentriones vocarunt.* Urſa minor ſeptem habet ſtellas, major ſeptem clariores inter viginti ſeptem.

[3] *Vergilias*] Ita dictæ *à vere* juxta Feſtum,

vocant. facit etiam ſtellas, quas alii 4 *erraticas*, 5 *P. Nigidius errones appellat.* 6 circulos quoque ait in cœlo circum longitudinem axis ſeptem eſſe; è quis duos minimos, qui axem extimum tangunt, 7 πόλους appellari dicit; ſed eos in ſphæra, 8 quæ κερκώτη vocatur, propter brevitatem non ineſſe. Atq; neq; ipſe Zodiacus ſeptenario numero caret. 9 nam in ſeptimo ſigno fit ſolſtitiũ à bruma; in ſeptimo bruma à ſolſtitio. in ſeptimo æquinoctium ab æquinoctio. dies deinde illos, quibus 10 halcyones hieme anni in aqua nidulantur, eos quoque

Feſtum, *quod extremo vere ſeriantur.* Has Græci πλειάδας appellarunt. Proclus tantum ſex numerat in tergo tauri, Plinius in cauda ſeptem. Quæ recepta eſt opinio.

4. *Erraticas*] Planetas intelligit.

5. *P. Nigidius*] Eſt hic P. Nigidius Figulus, qui Julii Cæſaris tempore vixit, omnium rerum ſingulari notitia excellens, quo in extinguenda Catilinæ conjuratione ſocio atque adjutore uſus eſt Cicero. Quæ autem hic citat Gellius noſter, ex libris de Sphæra proculdubio deſumpta ſunt. Servius ad 1. Georg. ex Sphæra Græcanica & Barbarica quædam citat, & complura Commentat. in Germanici Aratea. Ejus fragmenta collegit Janus Rutgerſius Var. Lect. lib. 3. cap. 16.

5. *Circulos quoque*] Vide Proclum de Sphæra, ubi agit initio de axi & polis, circuliſque.

7. Πόλους] Polos, ſive vertices, circa quos mundi Sphæra circumagitur. Cic. 2. de Nat. Deor.

Extremuſq; adeò duplici de cardine vertex,
Dicitur eſſe polus.

Proclus de Sphæra: Ἄξων καλεῖται ἡ τοῦ κόσμου διάμετρος αὐτή, περὶ ἣν στρέφεται τὰ ὅλα πέρατα τοῦ ἄξονος πόλοι λέγονται τοῦ κόσμου. τοῦτον τὸν μὲν ἕτερον βόρειον, τὸν δὲ νότιον.

8. *Quæ κερκώτη vocatur*] Interpres Græcarum vocum Gellii *pertuſam* interpretatur. κερκὼς significat annulum vel circulum, hinc κερκώτη annulis vel circulis conſerta dicitur. Leontius Mechanicus Sphæram κερκωτὴν, ſive circulorum appellavit, & κέρκον quoque & ἡμικέρκιον eadem ſignificatione indigetavit. vide Cœlium Rhodiginum Lect. Antiq. lib. 5. c. 15.

9. *Nam in ſeptimo ſigno*] Ita quoque Macrobius lib. 1. in ſomnium Scipion. cap. 6. *Sol quoque ipſe, de quo vitam omnia mutuantur, ſeptimo ſigno vices ſuas variat. Nam à ſolſtitio hyemali ad æſtivum ſeptimo pervenit ſigno, & à tropico verno uſque ad autumnalem tropicum ſeptimi ſigni peragratione producitur.* Intelligendũ autem hoc ex veterum ratione computandi vel numerandi vulgo talia. Quum dicunt, *in ſeptimo ſigno fit ſolſtitium à bruma*, primum ſignum ſignificant, quo eſt ſolſtitium; poſtremum quo bruma: & viciſſim. Solſtitium fit poſtquam ſol introitum fecit in Cancrum; bruma, poſtquam in Capricornum. Sunt igitur à ſolſtitio in brumam ſigna, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpius, Sagittarius, Capricornus. Et ſic à bruma in ſolſtitium, Capricornus, Aquarius, Piſces, Aries, Taurus, Gemini, Cancer. Eodem modo poſſunt menſes numerati. Et hæc ſolennis erat antiquis conſuetudo. Sic Olympias & Græcis & Latinis dicitur pro tempore

quoq; ſeptem eſſe dicit. præterea ſcribit [11] lunæ curriculum confici integris quater ſeptenis diebus. *nam duodetriceſimo luna*, inquit, *ex quo veſtigio profecta eſt, eodem redit*: auctoremque opinionis hujus Ariſtidem eſſe Samium: in qua re non id ſolum animadverti debere dicit, quod quater ſeptenis, id eſt, octo & viginti diebus conficeret iter luna ſuum; ſed quòd is numerus ſeptenarius, ſi ab uno profectus dū ad ſemetipſum progreditur, [12] omnes, per quos progreſſus eſt, numeros comprehendat, ipſumque ſe addat, facit numerum octo & viginti:

quinquennii, quum revera tantummodo quadriennium complecteretur. Et contra quinque anni pro Olympiade. Seneca: *Quinta cum ſacrum revocarit æſtas.* Nimirum idem annus habetur quintus prioris & primus incipientis Olympiadis. Notum ex inſtituto Cæſaris quartum quemque annum eſſe biſſextilem. Id *luſtrum* dicit Ovidius, quæ vox Romanis propriequinque annos ſolidos ſignificat, ſine reſpectu præcedentis luſtri:

Hic annus modus eſt: in luſtrum accedere debet,

Quo conſummetur partibus, una dies.

In luſtrum, eſt, in quinque annos, in quintum quemque annum. Revera autem quartus eſt. Plinius de eadem intercalatione lib. 2. cap. 8. *quinis annis dies adjici*: & *quinto anno unus intercalaris dies additur.* Sic hodieque à priſcis accepto vocabulo Medici dicunt *tertianam*: Sic in faſtis numeramus *tertio Calendas, Nonas, Idus*, qui alter vel ſecundus eſt ab Calendis, Nonis, Idibus. Et plura talia obſervari poſſunt. Ita rectè annotavit *Cl. Gronovius.*

10. *Halcyones*] Plinius lib. 10. c. 32. *Faciunt Halcyones bruma, qui dies Halcyonidis vocantur, placido mari per eos & navigabili, Siculo maxime. Faciunt autem ſeptem ante brumam diebus nidos, & totidem ſequentibus pariunt.*

11. *Lunæ curriculum*] Vide Notas ad lib. 1. c. 20. p. 90. Audi Macrobium: *Luna octo & viginti prope diebus totius Zodiaci ambitum conficit. Nam etſi per triginta dies ad ſolem, à quo profecta eſt, remeat; ſolos tamen fere viginti octo in tota Zodiaci circumitione conſumit: reliquis ſolem, qui de loco in quo eum reliquit abſceſſerat, comprehendit. Sol enim unum de duodecim ſignis integro menſe metitur. Ponamus ergo ſole in primâ parte arietis conſtituto ab ipſius, ut ita dicam, orbe emerſiſſi Lunam, quod eam naſci vocamus. Hæc poſt viginti octo dies & horas ſex ſeptem ad primam partem arietis redit; ſed illic non invenit ſolem. Interea enim & ipſe progreſſionis ſuæ lege, alterius abſceſſit, & ideo ipſa necdum putatur eò unde profecta fuerat revertiſſe: quia oculi noſtri tunc non à prima parte arietis, ſed à ſole eam ſinſerant proceſſiſſe. Hunc ergo diebus reliquis, id eſt duobus, plus minus conſequitur; & tunc orbi ejus denuò ſuccedens, ac deinceps procedens rurſus dicitur naſci.* vide & Joſephum Scalig. lib. 1. Chron. c. 4.

12. *Omnes &c. numeros*] Etiam unitatem, quamvis non numerus, ſed principium numeri ſit. Nam unum, duo, tria, & quatuor faciunt decem: & quinque, ſex, & ſeptem faciunt octodecim: quæ ſimul octo & viginti faciunt. Hoc item obiter notandum, quod in omni ſupputatione quatuor prima conſtituunt denarium ſui generis, ſicuti 1. 2. 3. 4. decem, 10. 20. 30. 40. centum. 100. 200. 300. 400. mille, & ita deinceps. *Badius.*

13. *Virile*

gitized by Google

viginti : quot dies ſunt curriculi lunaris. ad homines quoque naſcendos vim numeri iſtius porrigi pertinereque ait : *nam quum in uterum*, inquit, *mulieris genitale ſemen datum eſt; primis ſeptem diebus conglobatur coagulaturque, ſitque ad capiendum figuram idoneum. poſt deinde quarta hebdomade, quod ejus* 13 *virile ſexus futurum eſt*, 14 *caput & ſpinam, quæ eſt in dorſo informatur. ſeptima autem ferè hebdomade, id eſt, nono & quadrageſimo die, totus*, inquit, *homo in utero abſolvitur*. Illam quoque vim numeri hujus obſervatam refert, quòd ante menſem ſeptimum neque maſculus neque femina ſalubriter ac 15 ſecundum naturam naſci poteſt; & quod hi, qui 16 juſtiſſime in utero ſunt, poſt ducentos octuaginta dies, poſtquam ſunt concepti, quadrageſima denique hebdomade ita naſcuntur, periculi quoque vitæ fortunarumque hominum, 17 quos climacteras Chaldæi appellant, graviſſimos

13. *Virile ſexus*] Id eſt, virilis ſexus more antiquo, vulgo *ſatus*.

14. *Caput & ſpinam*] Putat hic Varro in fœtu formando ſeptenarium quoque numerum vim & efficaciam habere, & quidem per partes formari fœtum. Variæ de generatione hominis apud antiquos fuere ſententiæ. Ariſtoteles lib. 3. de Part. Anim. cap. 4. cor primum formari arbitratur, quod hominis vitam maxime contineat. Hippon & Alcmæon caput, teſte Plutarcho lib. 5. de Plac. Phil. cap. 17. Galenus de Fœt. Form. cap. 4. ſtatuit ſecus primum fœtus fundamentum eſſe. Hippocrates l. 1. περὶ διαίτης omnia membra ſimul exiſtere affirmat, & cum eo Stoici, ut Cenſorinus teſtatur.

15. *Secundum naturam naſci poteſt*] Ante ſeptimum menſem partus vix vitalis eſſe poteſt. Septimo menſe partus maturus eſt. Vide Hippocratem lib. de ſeptim. partu, cujus auctoritate quoque utitur JC. Paulus in l. 12. ff. de Stat. Hom.

16. *Juſtiſſime*] Juſto admodum tempore.

17. *Climacteras Chaldæi*] Κλιμακτῆρες λέγονται παρὰ τοῖς Χαλδαίοις, quod certis numeris, velut per ſcalarum gradus aſcendat, atque colligatur. *Scanſilem* vocat Plin. lib. 7. cap. 49. Sunt autem climactericorum duo genera : aut enim ἑβδομαδικοὶ ſunt, aut ἐννεαδικοί. Jul. Firm. lib. 4. cap. 14. ἑβδομαδικοὶ qui numero ſeptenario conſtant. Veluti, 7. 14. 21. 28. 35. 42. 49. 56. 63. 70. 77. 84. ἐννεαδικοὶ qui novenario. ut 9. 18. 27. 36. 45. 54. 63. 72. 81. In ἑβδομαδικοῖς periculoſiores à nonullis putantur, qui ternis hebdomadibus conſtant, ut 21. 42. 63. 84. Sed omnium difficillimos illos eſſe opinantur, quos complet numerus quadratus, cujuſmodi ſunt 49. & 81. quorum alter conſit ex ſepties ſeptem, alter ex novies novem. Plura de annis Climactericis lege, ſi lubet, apud Feder. Bonar. lib. 6. de Octimeſt. partu cap. 50. cum quatuor ſequentib. Marſil. Ficin. lib. 2. de triplici vita c. 20. Pet. Meſſ. lib. 1. var. lect. cap. 46. Lal. Biſcial. lib. 15. hor. ſubſec. c. 7. Levin. Lemn. lib. 2. de

vissimos quosque fieri affirmat septenariis. præter hoc modum esse dicit summũ adolescendi humani corporis septem pedes. quod esse magis verum arbitramur, quàm quod [18] Herodotus, homo fabulator, in primo historiarum, inventum esse sub terra scripsit [19] Oresti corpus cubita longitudinis

de occult. nat. mirac. c. 2. *Ita scribit. Lindenbrog.* ad Censorinum. Per Climacteras ipsa pericula denotantur, ut ex Vettio Valente liquet. vide Salmas. de anno Climacter. De anno Climacterico sexagenario tertio agit quoque Gellius lib. 15. c. 7. quem præcipue videri periculis insignem Julius Maternus auctor est, quoniam numerus uterque septem & novem decretorii maleficique sunt, & ad vitam succidendam pollentes in unum quasi confluant. Numeros quoque nonnulli Mathematici singulis imperiis tribuunt, & quidem ad eorundem occasum, 496. annos, qui ex septuaginta septenariis annorum conficitur, ita ut ab antiquis etiam auctoribus proditum sit anno quingentesimo Resp. mutari vel everti. Plato certe lib. 8. de Rep. ubi de imperiorum mutatione agit, multa de Numeris intricate agit. Quæ abstrusa obscuritas in Proverbium abiit Neque Proclus lib. 8. sibi interpretandum sumpsit, & Theo Smyrnæus locum hunc consulto præteriit. Et refutavit hanc de numeris sententiam qualemcunque Aristoteles. Et utiq; hæc veterũ deliria arbitror. Deus cuncta nutu suo gubernat temperatque.

18. *Herodotus homo fabulator*] Ita antiqui & recentiores complures censuerunt. Ælius Harpocration olim de ementita Historia Herodoti integrum librum scripsit teste Suida. Falsitatis quoque illum arguit Strabo lib. ult. Geograph. suæ, Josephus lib. 1. contra Appionem errore deceptum potius existimat. Vide tamen H. Stephani Apologiam pro Herodoto.

19. *Orestis corpus*] Sicut Virg. *immitis Achilli, infælicis Ulyssi.* De tragica hac historia vel fabula, vide Euripidem in Oreste, & Sophoclem in Electra. Non opus autem erat hic Herodotum mendacii accusare, cum ex antiqua & recentiori historia vasti & proceri corporis homines fuisse dubium non sit. Multa tamen fabulis immixta. Filios Anac gigantes fuisse affirmat sacra Scriptura Num. 13. ℣. 29. 34. & terra Basan Gigantum terra appellabatur, ut est Deut. 3. ℣. 13. cujus lectum quoque describit ejusdem cap. ℣. 11. *Ecce lectus ejus lectus ferreus, nonne in Rabboth filiorum Ammon? novem cubitorum longitudo ejus, & quatuor cubitorum latitudo ejus ad cubitum hominis.* Præterea multa alia vernilia de eodem gigante referunt Judæi, quæ referre piget tæderque. Neque veriora quæ antiqui nonnulli autores prodiderunt. Nam de inventis ossibus immanium gigantum, pleraq; haud admitti possunt. Ossa enim illa plerumque effodiuntur ex arenis, aliisque locis maritimis, quæ forsan fuerint marinarum belluarum ossa casu quodam illic obruta. Neque reperire vix liceat virum fide dignum, qui sepulchra fabrefacta suis usurpaverit oculis. Suetonius certe alibi dixit, esse Capreis immanium belluarum ferarumque membra prægrandia, quæ dicebantur gigantum ossa. Eundem errorem reperit Peirescius, cum ad illum Tuneto molarem, ut putabat, hominis dentem misisset Jo. Arcosius, ut testatur Gassendus lib. 4. in vita Peirescii Aquæsextiensis Senatoris. Videndi tamen inter antiquos Pausanias in Laconicis, & Eliacis, Philostratus Heroicorum initio, Plin. lib. 7. c. 16. Solinus cap. 1. De molari hominis dente Augustinus lib.

tudinis habens ſeptem ; quæ faciunt pedes duodecim & quadrantem : niſi ſi, ut [20] Homerus opinatus eſt, [21] vaſtiora prolixioraque fuerint corpora hominum antiquorum : & nunc quaſi jam mundo ſeneſcente, rerum atque hominum decrementa ſunt. [22] dentes quoque & inprimis ſeptem menſibus & [23] ſeptenos ex utraque parte gigni ait, & [24] cadere

lib. 15. de Civ. Dei cap. 11. Joſephus lib. 5. Hiſt. Ant. c. 2. Phlegon Trallianus Mirab. c. 9. Inter recentiores vide Pigafettam de Novo orbe, ubi de freto Magellanico agit, Olaum magnum & Saxonem Grammaticum Hiſtor. Dan. lib. 17. Fazellum de Reb. Sic. Gigantes tamen fuiſſe dubium non eſſe arbitror. Vide Caſſanionem de Gigantibus. Quod autem hic auctor noſter ſcribit de Oreſte, etiam Solinus ſcribit lib. 1. *Priſcorum autem*, inquit, *teſtantur molem etiam Oreſtis ſuprema, cujus oſſa Olympiade quinquageſima & octava Tegeæ inventa à Spartanis oraculo monitis diſcimus impleſſe longitudinem cubitorum ſeptem.*

20. *Ut Homerus opinatus eſt*] Illo χλ. Οἵ τοι νῦν βροτοὶ εἰσὶν ἐπιχθόνιοι ἀνθρώπους

Quod expreſſit Virgilius,

Qualia nunc hominum producit corpora tellus.

21. *Vaſtiora, prolixioraque fuerint corpora*] Primos initio mundi homines vegetos fuiſſe, corpore & animo excelluiſſe veriſimile, ut Philo Judæus lib. de Mundi opificio oſtendit. Sed ſingulis ſæculis decreſcere homines poëtarum vel malè feriatorum hominum commentum eſt. Juvenalis :

Nam genus hoc vivo jam decreſcebat Homero,
Terra malos homines nunc educat atque puſillos.

Ita etiam Plinius cenſuit : *In plenum cuncto mortalium generi minorem in dies cenſuram fieri, rareſque parentibus proceriores : conſumente ubertatem feminum exuſtione, in cujus vices nunc vergas æ-*

vum. Et ſimilia quoque habet Phlegon Trallianus. Ultimis verbis ad Ecpyroſin vergere ſuam ætatem voluit Plinius. Conflagrationem enim & diluvium mundi per vices magnis ſæculorum periodis ſtatuebant Stoici, etiam Ariſtoteles lib. 1. Meteor. cap. 14. & Plato in Timæo. Magnum annum nonnulli veteres appellabant, atque inter ſe differebant annorum numero. Vide c. 18. Cenſorini, & notas Lindebrogii. Sed ad rem. *Quod ad decrementa hominum pertinet*, etiam teſte Columella, *Tremellius falſo credidit parentem omnium terram, ſicut muliebrem ſexum, anili jam ætate confectam, progenerandis eſſe ſœtibus inhabilem.* Audi & Lucretium,

Languque adeo affecta eſt ætas, effœtaque tellus,
Vix animalia parva creat, quæ cuncta creavit
Sæcla, deditque ferarum ingentia corpora partu.

Sed hæc falſa. Eadem eſt natura, neque adhuc effœta. Ineptum quoque eſt decreſcere homines, cum per ter quaterque mille annos ejuſdem fuerint ſtaturæ.

22. *Dentes quoque*] Quanquam generantur dentes in utero juxta Medicorum ſententiam, erumpunt tamen extra gingivas menſe ut plurimum ſeptimo, nonnunquam etiam ſerius poſt annum elapſum.

23. *Septenos ex utraque parte*] Non omnes enim dentes ſimul ex gingivis erumpunt. Nam alioqui ubi perfectus eſt ordo dentium, ſimili viginti octo vel triginta duo in utraque maxilla eſſe ſolent.

24. *Cadere*

re annis ſeptimis, & genuinos annaſci annis ferè bis ſeptenis. venas etiam in hominibus,[25] vel potius arterias,[26] medicos muſicos dicere ait numero moveri ſeptenario: quod ipſi appellant[27] τὼ διὰ τεσσάρων συμφωνίαν, quæ fit in collatione quaternarii numeri. [28] diſcrimina etiam periculorum in morbis majore vi fieri putant in diebus, qui conficiuntur ex numero ſeptenarii: eoſque dies omnium maximè, ita ut medici appellant, [29] κριτικὸς ἢ κρισίμους, cuique

24. *Cadere annis ſeptimis*] Circa ſeptimum annum & decimum quartum ſolent alii prodire excidentibus prioribus, in utraque maxilla decem, quatuor inciſorii, duo canini, & quatuor maxillares. Vide Solonem in eo fragmento cujus initium eſt,

Παὶς μὲν ἔτι τῶν ἐν φρεσὶ,
ἴσχει δ' ὀδόντων,
Φύσας ἑπτὰ μέλλει πρῶτον ἐκβαλεῖν
ἔτεων.

vide & Cenſorinum cap. 14.

25. *Vel potius arterias*] Non hic agit de numero arteriarum vel venarum, ſed dicit ſeptenario numero vel modo muſico ipſas venas arteriaſque magis ſubſultare.

26. *Medicos muſicos*] Qui Muſica Medecinam factitabant. De qua arte egit quoque Theophraſtus, & Phrygio modulo levari Iſchiacos ſcripſit. Quod ex Theophraſto refert quoque Athenæus lib. 14. cap 10. & 11. Cenſorinus de Die Natali cap. 14. *Plerique aliter veteres, duos iſtos numeros ſubtiliter diſcreverunt, dicentes, ſeptenarium ad corpus, novenarium ad animum pertinere. Hunc medicinæ corporis & Apollini tributum, illum Muſis, quia morbos animi, quos appellant πάθη, Muſica lenire ac ſanare conſueverit.*

27. Τὼ διὰ τεσσάρων] Id eſt, *per quaternariam conſonantiam.* De Muſica veterum, quamque vim ad affectus movendos habeat, vide Ariſtot. lib. 8. Pol. cap. 5. De Harmoniis quoque egit Plato lib. 3. de Republ. de conſonantiis illis, vide Ariſtoxenum lib. 2. Harmon. Audi Martianum Capellam lib. 9. de Nuptiis Philologiæ. *Et in his alia ſibi congruunt, alia diſcrepant, ſed diſcrepantium nimia multitudo: convenientia per ſingulas tropos ſunt ſex, id eſt,* διὰ τεσσάρων, *quod de quatuor dicimus:* διὰ πέντε, *quod de quinque:* διὰ πασῶν, *quod ex omnibus concinit. Illud etiam quod ex omnibus & quatuor conſtat, vel ex omnibus, & ex quinque, vel bis ex omnibus, quod bis* διὰ πασῶν *dicitur. Sed illud quod* διὰ τεσσάρων *hoc eſt ex quatuor dicitur, recipit ſones quatuor, ſpatia tria, tonos duo ſemis, hemitonia quinque, dieſis verò decem, & eſt in epitritis ratione ut ſunt quatuor ad tres.* Vide muſicos veteres, quos noviſſime edidit Meibomius. Scripſit quoque de Muſica veterum Glareanus.

28. *Diſcrimina etiam periculorum in morbis*] Hippocrates lib. 4. de Morbis, *morbos judicari diebus imparibus* dixit. In morbis autem acutis dies ſeptimus (nonnunquam etiam quartus pro vehementia morbi) dies criticus cenſebatur, quo die de ſalute vel periculo ægri medici judicabant.

29. Κριτικὸς ἢ κρισίμους] Criticus dies eſt qui judicat, Κρίσιμος, id eſt, judicabilis, in quo de morbo vel ægro judicatur à medico. Celſus: *Eſt autem & alia etiam de diebus ipſis dubitatio, quoniam antiqui potiſſimum impares ſequebantur, eoſque tanquam de ægris judica-*

cuique videri,30 primam hebdomadam & ſecundam & tertiam. Nec non id etiam eſt ad vim facultateſque ejus numeri augendas, quod, quibus inedia mori conſilium eſt, 31 ſeptimo demum die mortem oppetunt. Hæc Varro de numero ſeptenario ſcripſit admodum conquiſitè, ſed alia quoque ibidem congerit frigidiuſcula; veluti 32 ſeptem opera eſſe in orbe terrarum miranda, & 33 ſapientes item veteres ſeptem fuiſſe, 34 & curricula ludorum circenſium ſolemnia ſeptem eſſe, ad oppugnandas Thebas 35 duces ſeptem delectos. tum ibi addit ſe quoque jam 36 duodecimam annorum hebdomadam ingreſſum eſſe, & ad eum diem ſeptuaginta hebdomadas librorum conſcripſiſſe: ex quibus

judicaretur, κριτίμους nominabant. Alexander Aphrodiſeus l. 2. Probl. 47. Καὶ τὰ νοσήματα ϗ ἀναλόγως τῷ ἑπτὰ ἡμερῶν κρίνεται), id eſt, *morbi quoque eodem modo numero ſeptenario judicantur.* Apollini quoque ſeptenarius numerus ſacer, ut teſtatur Proclus in Timæum lib. 3.

30. *Primam hebdomadem* &c.] Id eſt, ſeptimum diem, decimum quartum, & vigeſimum primum.

31. *Septimo demum die mortem oppetunt*] Illi qui calidioris ficcioriſque ſunt temperamenti, difficilius famem ferunt, quam qui frigidioris & humidionis. λιμὸς autem teſte Hippocrate ξηρότης τὰ σώματα. Non eadem itaque omnium ratio, ſicuti etiam valetudine adverſa correpti diutius inediâ vitam protrahunt. Quouſque fame quis vitam protrahere poſſit, vide Levinum Lemnium de occult. Nat. mirac.

32. *Septem opera*] Vulgo hæc miracula ita numerantur, Muri Babylonici, Dianæ Ephetiæ templum, Jovis Olympici ſimulachrum, Pyramides Ægyptiæ, Mauſoleum, Coloſſus Rhodius, Cyri regia. Vide Caſſiodor. lib. 7. Variar. ſed differunt in illo autores. Vide Philonem Byzantium de ſeptem Orb. ſpectac. & Leonis Allatii Annotat.

33. *Sapientes ſeptem eſſe*] De ſeptem Sapientibus non inter ſe conveniſſe antiquos teſtatur Diogenes Laërtius. Quem vide in Thalete.

34. *Curricula &c. ſeptem*] Septies enim curſum à carceribus ad metam iterabant. Vide Onuphrium Panvinium de Ludis Circenſibus.

35. *Duces ſeptem electos*] Qui erant Adraſtus, Polynices, Tydeus, Amphiaraus, Capaneus, Hippomedon, & Parthenopæus. Cum enim Eteocles & Polynices filii Oedipi ea lege ſocietatem regni Thebani iniiſſent, ut per vices ſingulis annis imperarent, neque Eteocles anno elapſo cedere regno cuperet, Polyniceſq; ad Adraſtum Regem Argivum fugiſſet, junctis copiis Eteocli bellum illatum. Polynices & Eteocles mutuis vulneribus occumbunt. Præter Adraſtum cæteri quoque duces interfecti: Filii interfectorum, quos Epigonos vocabant, duce Alcmæone prælio victores urbem poſtmodum vacuam invadunt. Ita Diodorus Siculus Hiſt. lib. 4. c. 68. vide etiam Euripidis & Sophoclis Tragœdias.

36. *Duodecimam annorum Hebdomadem*] Id eſt, Octuageſimum quartum annum, quo hæc conſcripſerat Varro.

37. *Septua-*

quibus 37 aliquammultos, quum proſcriptus eſſet, direptis bibliothecis ſuis non comparuiſſe.

37. *Septuaginta hebdomadas librorum*] Id eſt, quadringentos nonaginta libros. Divus Hieronymus ſcribit Origenem ſex M. librorum ſcripſiſſe, quod nequaquam fuerat crediturus, niſi omnes perlegiſſet.

38. *Aliquammultos*] Id eſt, Aliquantum. vetuſtiſſ. Ed. Veneta *aliquandiu cum proſcriptus eſſet*. Legitur quoque, *aliquos jam diu*, vel *aliquandiu*.

CAP. XI.

Quibus & quam frivolis argumentis Accius in Didaſcalicis utatur: quibus docere nititur Heſiodum eſſe quam Homerum natu antiquiorem.

SUper ætate Homeri atque Heſiodi non conſentitur. Alii Homerum quam Heſiodum majorem natu fuiſſe ſcripſe-

Super ætate Homeri] Solinus dicit eum exceſſiſſe ex vita poſt Ilium captum anno ducenteſimo & ſeptuageſimo ſecundo. Atque in eo Cornelium Nepotem ſequitur, ſicuti ex Gellio noſtro colligitur lib. 17. c. 21. *Ante Romam conditam, ut Cornelius Nepos in primo Chronicorum de Homero dicit, annis circiter centum & ſexaginta.* Juxta Nepotem itaque fuit Homerus vel obiit poſt Ilium captum anno ducenteſimo ſeptuageſimo ſecundo. Roma condita poſt Ilium captum juxta Solinum anno 433. Ergo Homerus obiit ante Romam conditam annis centum ſexaginta uno. Caſſius in Annalibus de Homero & Heſiodo ſcriptum reliquerat, vixiſſe eos annis plus centum & ſexaginta poſt bellum Trojanum. Atqui ducentis ac ſeptuaginta plus annis eos vixiſſe oportet poſt bellum Trojanum, ſiquidem annis circiter centum & ſexaginta ante urbem conditam fuere. Idcirco Lipſius corrigendum in Agellio indicabat, *plus ducentis atque ſexaginta.* Sed nihil neceſſe. Opinio Caſſii nihil commune habuit cum Nepotis ſententia. Ille paulo plus quam centum & ſexaginta annis poſt Trojam captam fuiſſe Homerum voluit, ſic circiter annis centum & ſexaginta ante Romam conditam. Huic ſupputationi calculum addunt & conſenſum omnes ferme Latini ſcriptores. Plinius lib. 7. cap. 16. *Iam vero ante annos prope mille vates ille Homerus non ceſſavit miſera corpora mortalium quam priſca conqueri.* Scribebat ille anno urbis octingenteſimo trigeſimo. Quibus ſi addas centum & ſexaginta annos, ante urbem conditam, quo tempore floruiſſe Homerus proditur, fient anni nonaginta & nongenti. Sic anni ſunt, prope mille ab ætate Homeri ad Plinium. Juvenalis:

– – atque uni cedit Homero,
Propter mille annos.

Vetus ſcholiaſtes: *dinumerato tempore fortaſſis ad ætatem ſuam, poëta dixit mille annos fluxiſſe ex tempore Homeri. Fuit autem Homerus annis ante urbem conditam centum ſexaginta. Poſt Ilium captum ducentis ſexaginta.* Scripta illa Satyra à Juvenale ſub initium Nervæ viginti circiter annis poſt Plinii opus. Sic mille ac decem præter propter anni ab Homero ad Juvenalem, quo tempo-

re ſcripſit illam Satyram. Vellejus Paterculus in eadem ſententia, qui annos fermè nongentos & quinquaginta Homerum ante ipſius ætatem floruiſſe tradit. Annis circiter quadraginta ante Plinium ſcribebat Velleius. Longe major inter Græcos ſcriptores diſcordia. Quidam eum tempore belli Trojani extitiſſe volunt. In his Dionyſium Epici Cycli ſcriptorem numerat Tzetzes & Diodorum:

Ο τ Διονύσιον ἀιδὸν τ Κυκλογράφον,
Ἐπὶ τ δὲ πατρῶν λεγόμενον ὑπάρχειν,
Θησειακῆς Ἐλλάνου τε τ Ἀξὸ τὴν Ἑλένην.

Crates Grammaticus apud Clementem & Euſebium circa Heraclidarum deſcenſum viguiſſe vult octoginta annis poſt Troica, quam opinionem perperam Apollodoro tribuit Tzetzes in Chiliadibus. Eratoſthenes centum annis eum abfuiſſe ſcripſit a Troicis temporibus. Ariſtarchus centum quadraginta. Herodotus centum ſexaginta octo, quod Gaſſius in annalibus ſequutus eſt, qui plus centum atque ſexaginta annis Homerum poſt bellum Trojanum vixiſſe notaverat. Nec enim hic numerus mutandus, ut putavit magnus Criticus. Philochorus eum à Troja ſubmovebat annis centum octoginta. Euthymenes in Chronicis ducentis & æquævum Heſiodum faciebat. Apollodorus Athenienſis centeſimo anno migrationis Ionicæ floruiſſe tradidit, hoc eſt à Trojæ excidio ducenteſimo quadrageſimo. Apud Hieronymum legitur C C I X. Huic calculo quidam duodecim annos adjiciunt, ut Latini ferè omnes, qui centum ac ſexaginta circiter annis ante urbem conditam vixiſſe eum tradunt. Latini itaque Apollodori ſententiam ſecuti ſunt. Alii longius multo à Troicis removent temporibus, ut Euphorion, qui Gygis ætati comparem ſtatuebat. Gyges autem regnare occœpit ab Olympiade decima octava. Archilochus Euſebio teſte in Olympiadem vigeſimam tertiam Homeri florem ætatis ac famæ conjecit, idem cum Euphorione ſentiens. Nonnulli nonaginta tantum annis ante primam Olympiadem ajunt fuiſſe, hoc eſt, centum quadraginta ſex annos ante urbem conditam. Hujus opinionis auctorem prodit Clemens Soſibium Laconem, quæ à ſupputatione Latinorum quatuordecim tantum annis diſtat. Hanc dividiam auctorum ſuper ætate Homeri heic libuit brevibus ætis ſubducere. *Salm.* ad *Solin.* pag. 866. vide quoque Voſſium de Poëtis Gr. c. 2.

2. *Heſiodi*] Nec minor varietas autorum circa Heſiodi ætatem. Si obiit ille, ut ſcribit Solinus, in auſpiciis primæ Olympiadis, haud longe abfuiſſe oportet ab Homeri ætate, quem nonaginta annis ante primam Olympiadem volunt floruiſſe. Agellius tradit lib. 13. cap. 21. de Homero & Heſiodo inter omnes ferè auctores conſtare, ætatem eos egiſſe vel iiſdem ferme temporibus, vel Homerum aliquanto antiquiorem. Sed hanc conſtantiam, quam prædicat Agellius, neutiquam in auctoribus deprehendo. Tam varie narrata eſt Homeri ætas, ut fieri non poſſit, quin juxta quorundam ſententiam æqualis Heſiodus illi reperiatur. Qui & ipſe eodem prope diſſenſu per varias ætates agitatus eſt. Vellejus centum & viginti annos diſtinctum ab Homeri temporibus Heſiodum eſſe ſcribit. Homerus illi, ut pleriſque Latinorum, centum ac ſexaginta circiter annis ante urbem conditam ævum agitabat. Sic centum & viginti annis Heſiodus poſterior fuit, quadraginta tantum annis ante urbis initia fuerit, hoc eſt, ſedecim annis ante primam Olympiadem. At Solinus obiiſſe eum dicit auſpiciis primæ Olympiadis. Quod poteſt convenire. Inter Homerum & Heſiodum centum ac triginta octo annos medios fuiſſe idem ait. Certe inter utriuſque obitum totidem annos computat, quum Homerum deceſſiſſe dicat poſt Trojam

ſcripſerunt; in quîs 3 Philochorus, & 4 Xenophanes. alii minorem; in quîs L. Accius poëta & 5 Ephorus hiſtoriæ ſcriptor.

captam anno ducenteſimo ſeptuageſimo ſecundo. Ita a Trojæ captivitate ad primam Olympiadem, qua ineunte obiit Heſiodus, quadringentos ac decem annos ponit. Euſebius ſecundum quoſdam Heſiodum inclaruiſſe notat circa quartam Olympiadem. Alio loco inſignem eum habitum tradit anno ante primam Olympiadem fere trigeſimo. Alibi Homero æqualem ævi facit circa annum centeſimum ac ſexageſimum ab Ilio capto. Quæ ſententia multum ab aliis diſtat. Euthymenes in Chronicis Homerum & Heſiodum eadem ætate viziſſe ſcripſit, annis a Troja ducentis. Triginta tantum annorum ſpatio à Caſſiana vel Agelliana hæc opinio differt. Ut ut ſit, non multum abfuiſſe oportet Heſiodum ab Olympiadis primæ temporibus vel ætatis flore vel obitu. At Homerum longe antiquiorem puto. Quum igitur Heſiodum Homero πρεσβύτερον quidam fecerint, nonnulli σύγχρονον, plures ac meliores poſteriorem tradiderunt, non plus tamen quam centum viginti. Suidas: Πορφύριος δὲ καὶ ἄλλοι πλείους νεώτερον ἑκατὸν ἐτῶν αὐτῶν ἀποφαίνουσι. Porphyrium hunc allegat Euſebius in Heſiodi ætate declaranda, eumque ex illius ſententia triginta annis floruiſſe obſervat ante primam Olympiadem. Si centum annis poſterior Homero fuit, Homerus juxta Porphyrium vixerit, viguerítque circa annum ducenteſimum ſeptuageſimum ab Ilio exciſo. Quæ vulgatior & communior, ac forſaſſe etiam verior ſententia eſt, tam de Homero quam Heſiodo. Una ætate ambo vixiſſe teſtatur verſus quos tamquam Heſiodi citant veteres Grammatici:

Εἰς Δηλὸν τότε πρῶτον ἐγὼ καὶ Ὅ-
μηρος ἀοιδοί,

Μίλμῳδῳ ἐν ναυσὶν ὑμνοῖς ῥάψαντες ἀοιδήν,

Φοῖβοι Ἀπόλλωνα χρυσάορον, ὃν τέκε Λητώ.

Sed ſuſpicor hos verſus ſpurios & commentitios eſſe. Quod ex illis verbis colligo, ἐν ναυσὶν ὑμνοῖς ῥάψαντες ἀοιδήν, quæ ῥαψῳδίας aperte deſignant. Atqui ῥαψῳδία non ſolum Homero, ſed etiam Heſiodo recentior. Idem ſentiendum cenſeo de illo Epigrammate quod in tripode ſcriptum eſſe, qui in monte Helicone ab Heſiodo dedicatus eſt, proditur:

Ἡσίοδος μούσαις Ἑλικώνιος τόνδ' ἀνέθηκε,

Ὕμνῳ νικήσας ἐν Χαλκίδι θεῖον Ὅμηρον.

Ex hoc Epigrammate non eſſe dubium affirmabat Varro, quin aliquo tempore eodem viziſſent Homerus & Heſiodus. Multo probabilius eſt ab Heſiodi amatoribus & admiratoribus hæc talia conficta fuiſſe, qui palmam illi & coronam contra Homerum dare parati erant. Quæ ſi vera & genuina eſſent, cui dubium foret ambo eodem omnino tempore fuiſſe? *Salmaſ.* ad *Solin.*

3. *Philochorus*] Cujus paſſim meminerunt antiqui ſcriptores, Strabo, Plutarchus, Laërtius in Protagora, Ælianus, alii. Scripſit Hiſtoriam de Rebus Atticis, Olympiadum libros duos, & nonnulla alia.

4. *Xenophanes*] Intelligitur, ut puto, Xenophanes Colophonius, qui contra Homerum & Heſiodum Jambos, & Elegias ſcripſit. Vide Diogenem Laërtium.

5. *Ephorus*] Hiſtoricus, Iſocratis diſcipulus. Scripſit XXX. libros Hiſtoriam Græcam. Vide Diodorum Sic. lib. 4. Strabon. l. 10. & 13. Senec. l. 7. Natur.

Qu.

Digitized by Google

ptor. Marcus autem Varro, in primo de imaginibus, uter natus prior ſit parum conſtare dicit; ſed non eſſe dubium, quin aliquo tempore eodem vixerint; idque ex [6] epigrammate oſtendi, quod in trĭpode ſcriptum eſt, qui in monte Helicone ab Heſiodo poſitus traditur. [7] Accius autem in primo Didaſcalico levibus admodum argumentis utitur, per quę oſtendit Heſiodum natu priorem. *Quòd Homerus*, inquit, *quum in principio carminis Achillem eſſe filium Pelei diceret, quis eſſet Peleus non addidit. quam rem procul*, inquit, *dubio dixiſſet, niſi ab Heſiodo jam dictum videretur. de Cyclope itidem*, inquit, *vel maximè quòd unoculus fuit, rem tam inſignem non præteriſſet, niſi æque prioris Heſiodi carminibus vulgatum eſſet.* De patria quoque Homeri multo maximè diſſenſum eſt. alii [8] Colophonium, alii Smyrnæum, ſunt qui Athenienſem, ſunt qui Ægyptium dicant fuiſſe, Ariſtoteles tradit ex inſula Io natum. M. Varro, in libro de Imaginibus primo, Homeri imagini hoc epigramma appoſuit:

9 CA-

Qu. qui eum *non religioſiſſima fidei, ſæpe decipi, ſæpe decipere* dixit. Quod & Diodorus Siculus lib. 1. affirmat, ſtylum tamen ejus lib. 5. laudat. Vide Voſſium de Hiſtor. Græc. lib. 1. c. 7.

6. *Ex epigrammate*] Vide quæ ſupra de Heſiodo annotata ſunt, ubi ipſum quoque Græcum Epigramma proponitur.

7. *Accius autem*] De cujus Didaſcalicorum libris ſupra dictum eſt.

8. *Colophonium*] Cicero pro Archia Poëta: *Homerum Colophonii civem eſſe dicunt ſuum, Chiſſium vindicant, Salaminii repetunt, Smyrnæi vero ſuum eſſe confirmant, itaque etiam delubrum ejus in oppido dedicarunt.* Chii quoque numiſma ferierunt, in cujus poſtica parte Homeri facies erat inſculpta. Atque ibi natum Silentiarius Anthol. lib. 3. poſt Theocritum perſuadere nititur. Communis hæc fere eſt ſententia, Smyrnæum fuiſſe, hinc à Melete fluvio Smyrnam præterlabente *Meliſigenes* appellatus fuit. Ideo Meleteas Chartas Homericas appellat Tibull. l. 4. Quod Cic. de delubro Homeri dixit, Strabo quoque de Smyrna agens l. 13. teſtatur. Ἐν δὲ τῷ βουλευτηρίῳ τὸ Ὁμήρειον, καὶ τετράγωνον· ἔχουσι γὰρ Ὁμήρου καὶ ξόανον. Id eſt, *eſt & Bibliotheca, & Homerium, ſcilicet porticus quadrata templum habens Homeri & ſimulachrum.* Æreus quoque nummus ab illo vocatur Ὁμήρου eodem teſte. Fuere & aliæ urbes & regiones quæ illum ſibi vindicare nitebantur, Cumæ, Thebæ Ægyptiæ, Lydia, Ithaca, Creta, Babylon. Meleager Syrum fuiſſe credit. Videndi ſunt Herodotus & Plutarchus, & Pauſanias in Phocicis, & noviſſime Leo Allatius de Patria Homeri.

Capella Homeri candida hæc tumulum indicat:
Quod hæc Ietæ mortuo faciunt ſacra.

Ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν Ὁμήρου.
Σμύρνα, Ῥόδος, Κολοφών, Σαλαμίς, Ἴος, Ἄργος, Ἀθῆναι.

CAP.

9. *Capella Homeri*] Inſculpta hæc ſepulchro, quod candida capra Hometo-Ietæ patentarent.

10. *Quod hæc Ietæ*] Ita Salmaſius emendat, ex vetere ſcriptura, quam ita ſe habere dicit, *quod aciete*. Antiquiſſima Veneta & Badiana editio, *quod aciete*. legitur quoque, *quos ara Ietæ*, &, *quosia ara ante*. Quinã autem ſunt Ietæ? Qui inſulam Ion incolebant, & ſepulchrũ Homeri monſtrabant, ac ſeorſim Clymenes matris, ut teſtatur Pauſanias in Phocicis. Urbis quoq; Ietis (Ἴη in recto caſu appellatur) in Achaia incolæ ita appellantur. Promontorium ejuſdem nominis eſt. Sed prior ſententia vera eſt.

11. Ἑπτὰ πόλεις] Id eſt

Septem urbes certant de ſtirpe inſignis Homeri,
Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamin, Ios, Argos, Athenæ.

12. Ἴ῟ος] Quædam editiones habent Χίος. Utrumque recte. De Io ſupra Ariſtoteles dixit. Quod Chios voluerit ſibi Homerum vindicare, tum apud Ciceronem conſtat pro Archiâ Poëta, tum alia Epigrammata fidem faciunt. Utramque Chion & Ion propoſuit Antipater lib. 4. Antholog. Epigrammate in Homerum,

Οἵ μὲν τὸν Κολοφῶνα πιθηκότεραί νύ μητρί,
Οἵ δὲ καλὸν Σμύρναν, εἰ δὲ σόφ πᾶσι Χίον,
Οἵ δὲ Ἴον, οἱ δ' ἐδάσαντο εὐκλαέος Σαλαμῖνα,
Οἵδ' ἐν τῷ Λαπιθῶν μητέρα Θετταλίδων.
Ἄλλοι δ' ἄλλων γαῖαν ἀνιάχησι.
τοὶ δὲ μὲ Φοίβου
Χρὴ λίξαι πινυτὸν ἄνδρα μαθεῖν σύνεσις,
Πάτρα σοὶ τηλόθι μέγας ὄφις, οὐχ ὃ τέκουσα
Οὐ θνατός, μητρὸς δ' ἔκλεο Καλλιόπης.

Id eſt,

Hi quidem Colophonem tuam nutricem Homere,
Hi vero pulchram Smyrnam, hi vero dicunt Chion,
Alii vero Ion, alii dixerunt fœcundam Salaminæ,
Alii autem Lapitharum matrem Theſſaliam,
Alii aliam terram cecinerunt; ſi vero mihi Phœbi
Decet dicere prudens aperte vaticinium,
Patria tibi eſt magnum cœlum, quæ autem te peperit,
Non eſt mortalis, matre enim natus es Calliope.

Ut

CAP. XII.

Largum atque avidum bibendi à P. Nigidio doctiſſimo viro novo & propemodum abſurdo vocabulo biboſum *dictum.*

BIbendi avidum P. Nigidius (in commentariis grammaticis *bibacem* & *biboſum* dicit. *bibacem* ego, ut *educem* à pleriſque aliis dictum lego. [2] *biboſum* dictum etiam nuſquam reperi, niſi apud [3] Laberium; neque aliud eſt quod ſimili inclinatu dicatur. non enim ſimile eſt, ut, *vinoſus*, aut, *vitioſus*, ceteraque, quæ hoc modo dicuntur: quoniam à vocabulis, non à verbis, inclinata ſunt. Laberius in mimo [4] (vel primo) qui Salinator inſcriptus eſt, verbo hoc ita utitur:

Non mammoſa, non annoſa, non biboſa, non procax.

IN *commentariis Grammaticis*] Quos libros complures fuiſſe ex Gellio & Nonio liquet, ex quibus auctor noſter lib. 12. c. 5. librum 29. citat. Nonius in verbo *nixarit* 30. vel ut alii legunt 35. Mercerus ſubſtituit 25.

2. *Biboſum*] Clamoſus tamen, quo vocabulo utitur Quintilianus & Juvenalis, à *clamo* derivari videtur, niſi ab antiquo *clamor*, pro clamore, originem capiat.

3. *Laberium*] Qui in mimis ſcribendis non mediocrem laudem judicio M. Tullii & aliorum conſecutus eſt. Sæpe à Gellio, Nonio, aliiſque veteribus Grammaticis citatur. Vide quæ ſupra lib. 1. cap. 7. p. 33. diximus.

4. *Vel primo*] Aldus legit *libro primo*, quem aliæ quædam editiones ſequuntur. In Antiquis Ven. Edit. *vel primo*.

CAP. XIII.

Quod Demoſthenes etiam tum adoleſcens, quum Platonis Philoſophi diſcipulus foret, audito fortè Calliſtrato rhetore in concione populi deſtitit à Platone, & ſectatus eſt Calliſtratum.

[1] HErmippus hoc ſcriptum reliquit, Demoſthenem admodum adoleſcentem ventitare in academiam, Plato-

HErmippus] Qui vitas præſtantium virorum ſcripſit, ut ex Laërtio in Titulete, Athenæo pluribus locis perſpicuum eſt. Hunc quoque Plutarchus in Vita Demoſthenis commemorat ex aliorum libris teſtari, Demoſthenem Platonis auditorem fuiſſe.

Platonemque audire ſolitum. atque is, inquit, Demoſthenes domo egreſſus, ut ei mos erat, quum ad Platonem pergeret, [2] complureſque populos concurrentis videret; percontatur ejus rei cauſam, cognoſcitque currere eos auditum [3] Calliſtratum. is Calliſtratus Athenis [4] orator in republica

2. *Complureſque populos*] Suſpectum hoc H. Stephano, quod complures populi in una eademque civitate eſſe dicantur, quamvis in unam eandemque civitatem complures e diverſis populis ac gentibus convenerint. Eſto igitur (quod tamen mihi non ſit veriſimile) magnam hominum multitudinem tota è Græcia ad audiendum Calliſtratum, ſicut ad audiendos celeberrimos illos antagoniſtas, Demoſthenem & Æſchinem, Athenas confluxiſſe: nemini tamen ita loqui licuit, meo quidem judicio. Quomodo igitur locus hic parva cum mutatione emendari poterit? ſcribendum: *complureſque è populo concurrentes videret* H. Stephan. Verum non opus eſt eâ emendatione, cum per populos intelligat δήμους, urbs enim Athenienſis in Κώμας, χώρας in δήμους diſtributa fuit, ut teſtatur Iſocrates in Areopagitico. ubi Interpres male δήμους *municipia* vertit. φρατρικὰς καὶ δήμους conjunxit Plato lib. 6. de leg. Δημάρχους autem τὰς δήμους convocabant, quando neceſſe erat, eandemque poteſtatem habebant quam antea habuerant Ναυκράροι, ut ſcribit Harpocration in Lexico ſuo, & Scholiaſtes Ariſtophanis ad hæc verba Act. 1. Sc. 1. εὐ γε φίλαις, Δάκνῃ μὲ Δήμαρχος πάλαι. Demarchos autem à Cliſthene, Nauctaros à Solone, vel etiam antea, inſtitutos affirmat ex Ariſtotele de Republ. Athenienſ. De Nauctaris, vel ut alii ſcribunt, Nauclaris, etiam egit Herodotus in Terpſichore. Heſychius: Ναυκλάροι δημάρχοι ὑπῆρξον. πλοῖς γὰρ ἀφ' ἑκάστης φυλῆς δώδεκα, οἵπερ ἀφ' ἑκάστης χώρας ἐξέλιττον. Ναυκλαρία igitur teſte Polluce lib. 8. erat duodecima pars τῆ φυλῆς. Per *populos* itaque τὰς δήμους intellexit, φυλὰς autem & δήμους diſtinxit Plutarchus in Pericle. φυλὴ autem erat duodecima pars civitatis, ut Demoſthenes, & Æſchines referunt. Quæ ipſæ ſingulæ in tres partes diviſæ erant, ita ut triginta ſex numeraterentur. φυλὴ tamen & δῆμος aliquando confunduntur. De Tribubus Athenienſium vide Poſtellum de Rep. Athenienſium, & Ubbonem Emmium, qui recte inter φυλὰς, id eſt, tribus, φρατρίας, id eſt, curias, δήμους, populos, in quos populus univerſus diviſus erat, diſtinguit, hinc φυλάρχοι, φρατριάρχοι, δημάρχοι dicebantur.

3. *Calliſtratum*] Varii fuere Calliſtrati. An hic idem ſit, quem Harpocration citat, cuique opus περὶ Ἀθηνῶν tribuit, quod tamen alii Menecli Baceleo aſſignabant, dubium eſt.

4. *Orator in Rep. fuit. illi* δημαγωγὸς *appellant*] Dubitari poteſt juxta H. Stephanum, an omnes abſque ullo diſcrimine, qui Athenis in Rep. Oratores eſſent δημαγωγοὶ vocarentur, quamvis revera populum oratione ſua ducerent flecterentque. Iulius tamen Pollux per δημαγωγοὺς publicos Oratores intelligit: & Diogenes Laërtius ita Demoſthenem appellat. Apud Iſocratem ad Nicoclem δημαγωγεῖν denotat Populum ſive Remp. moderari. Oratorum illorum in Rep. Athenienſi ſummam fuiſſe poteſtatem ex antiquis monumentis ſatis perſpicuum eſt. Oratores itaque publici Demagogi quidem

Digitized by Google

blica fuit. illi δημαγωγὸς appellant. viſum eſt paulum devertere, experirique an ad digna auditu tanto properatum ſtudio foret. venit, inquit, atque audit Calliſtratum nobilem illam [5] τὰ περὶ Ὠρωποῦ δίκην dicentem: atque ita motus & demulctus & captus eſt, ut Calliſtratum jam inde ſectari cœperit; [6] academiam cum Platone reliquerit.

quidem etiam appellabantur, verum non omnes Demagogi erant Oratores. Namque & exercitus ductores, & qui principem in Rep. locum obtinebant, ita appellabantur, hinc Heſychius: δημαγωγὸς ἄρχων, εἰκὼν ὃ τὸν δῆμον ἄγων ἢ διοικῶν. nonnunquam, ut idem teſtatur, δημαγωγῶν idem quod ὀχλοποιεῖν, id eſt, *turbas movere & concitare in populo*. Vide Loëaſem lib. 9. Miſcell. c. 16.

5. Τὰ περὶ Ὠρωποῦ δίκην] *De Oropo cauſam dicentem.*

6. *Academiam cum Platone reliquerit*] Aliter hæc referuntur à Plutarcho in Demoſthene. Dicit enim audito Calliſtrato eum diſciplinis ſtudiiſque puerilibus relictis, declamationibus operam dediſſe ſub Iſæo. Nulla mentio Academiam & Platonem reliquiſſe, cum poſtmodum Platonis auditos fuerit, multumque ex ejus floridâ facundia in dicendo profecerit.

CAP. XIV.

Dimidium librum legi, *aut*, dimidiam fabulam audivi, *aliaque ejuſcemodi qui dicat, vitiosè dicere, ejuſque vitii cauſas reddere M. Varronem: nec quemquam veterum iiſce verbis ita uſum eſſe.*

DImidium librum legi, aut *dimidiam fabulam audivi*, vel quid aliud hujuſmodi, malè ac vitiosè dici exiſtimat Varro, *oportet enim*, inquit, *dicere dimidiatum librum*, non, *dimidium. &, dimidiatam fabulam*, non, *dimidiam. contrà autem* [1] *ſi è ſextario hemina fuſa eſt, dimidium, non dimidiatum ſextarium fuſum dicendum eſt. & qui ex mille nummùm, quod ei debebatur, quingentos recepit, non dimidiatum recepiſſe dicemus, ſed dimidium. at ſi ſcyphus*, inquit, *argenteus mihi cum alio commu-*

SI *è ſextario hemina*] Congius capiebat ſex ſextarios, ſextarius cotylas binas, quæ & heminæ dicuntur. Fannius,

At Cotylas, quas ſi placeat dixiſſe licebit,
Heminas. recipit geminas ſextarius unus.

communis in duas partes dijectus ſit; dimidiatum eum dicere eſſe ſcyphum debeo non dimidium: argenti autem, quod in eo ſcypho ineſt, dimidium meum eſſe, non dimidiatum. diſſerit ac dividit ſubtiliſſimè, quid *dimidium dimidiato* interſit. & Q. Ennium ſcienter hoc in annalibus dixiſſe ait:

Sicuti ſi quis ferat vas vini dimidiatum.

ſicuti pars, quæ deeſt ei vaſi, non *dimidiata* dicenda eſt, ſed *dimidia*. Omnis autem diſputationis ejus, quam ſubtiliter quidem, ſed ſubobſcurè explicat, ſumma hæc eſt, *Dimidiatum* eſt quaſi *dimediatum*, & in partis duas pares diviſum. *dimidiatum* ergo niſi ipſum quod diviſum eſt dici haud convenit. *dimidium* verò eſt non quod ipſum *dimidiatum* eſt, ſed quæ ex *dimidiato* pars altera eſt. quum igitur partem libri dimidiam legiſſe volumus dicere, aut partem dimidiam fabulæ audiſſe: ſi *dimidiam fabulam*, aut *dimidium librum* dicimus, peccamus. totum enim ipſum quo *dimidiatum* atque diviſum eſt, *dimidium* dicis. itaque Lucilius eadem ſequutus,

Vno oculo, inquit, *pedibuſque duobus dimidiatus*
Vt porcus.

& alio loco:

Quid ni? & 2 ſcruta quidem ut vendat ſcrutarius laudat.
3 Præfractam ſtrigilem, 4 ſoleam improbus dimidiatam.

Jam

2. *Scruta*] Scruta ſunt vilia vaſa, quæ & *frivola* dicuntur, unde Plauti Comœdia *Frivolaria* nomen accepit. Sic vaſa futilia plena rimarum Terentius in Eunucho uſurpat, quæ Græci κρότλα ſive κρωτήρια appellant. Ita quoque appellantur res viles & antiquitate deteriores factæ, ut veſtes detritæ, calceamenta marcida, & id genus quiſquiliæ.

3. *Præfractam*] Antiquiſſima Editio Veneta *perfractam*.

Præfractam ſtrigilem] Quâ equi, vel in balneis homines ſtringebantur. Strigilis balnearis figuram vide apud Mercur. Artis Gymnaſt. lib. 1. cap. 8. hinc *ſtrigmenta*, ſordes, quæ deſtringuntur ex corpore. Martialis in Apophoretis curvum inſtrumentum fuiſſe ſcribit,

Pergamus has miſit curvo diſtringere ferro,
Non tam ſæpe teret linteaſullo tibi.

Sympoſius Ænigmate 86.

Rubida, curva, capax, alienis humida guttis,
Luminibus faciſis auri mentita colorem,
Dedita ſuderi, modico ſuccumbo labori.

Nonnulli quoque ſtrigilem pro vaſe apud Plautum in Perſa, & Ciceronem lib. 2. de Finibus exponunt. Sitigles quoque vel potius ſtrigiles dicuntur apud Vitruvium canaliculi depreſſi in columnis,

Jam in viceſimo manifeſtius *dimidiam horam* dicere ſtudioſè fugit: ſed pro, *dimidia, dimidium* ponit in hiſce verſibus:

Tempeſtate ſua atque eodem uno tempore & hora
Dimidio, tribus confectis dumtaxat eamdem
Et quartam.

nam quum obvium proximumque eſſet, dicere:

– – & hora
Dimidia tribus confectis:

vigilatè atque attentè verbum non probum mutavit. per quod ſatis apparet ne *horam* quidem *dimidiam* rectè dici, ſed vel *dimidiatam horam*, vel *dimidiam partem horæ*. propterea Plautus in Bacchidibus *dimidium auri* dicit non *dimidiatum aurum*. item in Aululari a *dimidium obſonii*, non, *dimidiatum obſonium* in hoc verſu:

5 *Et adeò obſonii hinc juſſit dimidium dari.*

In Menæchmis autem *dimidiatum diem*, non *dimidium*, in hoc verſu:

6 *Dies quidem jam* 7 *ad umbilicum dimidiatus mortuuſt.*

M. Cato in libro, quem de agricultura conſcripſit: *Semen cupreſſi ſerito crebrum, ita uti linum ſeri ſolet. eo crebro terram inſternito, dimidiatum digitum. jam id bene tabula aut pedibus aut manicis complanato. dimidiatum* autem, inquit, *digitum*, non, *dimidium*. nam digiti quidem *dimidium*, digitum autem *dimidiatum* dici oportet. Item M. Cato de Carthaginienſibus ita ſcripſit: *Homines defoderunt in terram dimidiatos, ignemque*

columnis, quod canaliculis ſtri ;ilum ſimiles ſint. *Strigilum cava* (vulgo *ſtrigilum*) appellat Vitruvius lib. 4. cap. 4. vide eundem lib. 10. cap. 11. *Strigiles* in antiquis libris Vitruvii impreſſis ubique legebatur, ut teſtatur Budæus.

4. *Solearem*] Solea dicta quæ ſolum ſive plantam pedis tegebat. Solum enim plantam quoque dixere veteres. Lucret. lib. 1.

Aria Pieridum peragro loca nullius ante,
Trita ſolo – – –

Cicero in Tuſcul. Qu. *Solorum callum* dixit. Soleis autem domi, calceis foris utebantur Romani. vide Gellium lib. 13. cap. 20.

5. *Et adeo obſonii*] Occurrit locus in Aululari a Act. 1. Scen. VI.

6. *Dies quidem*] In Menæchmis hic locus eſt Actu 1. Sc. 2.

7. *Ad umbilicum*] Ad meridiem: umbilicus enim media pars corporis.

8. *Secus quam*] In Ms. *ſequius, quam*.

que circumpoſuerunt. ita interfecerunt. neque quiſquam omnium, qui probè locuti ſunt, his verbis [8] ſecus, quàm dixi, uſus eſt.

CAP. XV.

Exſtare in litteris perque hominum memorias traditum, quòd repentè multis mortem attulit gaudium ingens inſperatum, intercluſa anima, & vim magni novique motus non ſuſtinente.

COgnito repentè inſperato gaudio expiraſſe animam refert [1] Ariſtoteles philoſophus [2] Polycritam nobilem feminam [3] Naxo inſula. [4] Philippides quoque comœdiarum poëta haud ignobilis, [5] ætate jam edita, quum [6] in certamine poëtarum præter ſpem viciſſet, & [7] lætiſſimè gauderet,

Ariſtoteles] Cujus varia quoque fuere Hiſtorica ſcripta. Vide Voſſium de Hiſtor. Gr. pag. 460. & 461.

2 *Polycritam*] Hiſtoriam hujus mulieris ita ſcribit Plutarchus de Virt. Mul. Cum bellum eſſet inter Mileſios & Naxios, Diognetus ex munimento contra Naxiotum urbem ſito, magnam abſtulit prædam, mulieres quoque ac virgines liberas. Inter illas Polycritam amore captus uxoris loco habuit. Cum feſtus in caſtris Mileſiorum ageretur dies, permittente Diogneto, Polycrita fratribus placentas milit, tabellamque plumbeam inſeruit, qua hortabatur Naxios, ut noctu hoſtes vino ſomnoque ſepultos adoriremur: Id factum occupato itaque à Naxiis Caſtello, multiſque hoſtium interfectis, Diogneti ſalutem precibus Polycrita à civibus impetravit. Ipſa autem civibus ad portam occurrentibus, & ſerta offerentibus, impenſeque eam laudantibus, magnitudine lætitiæ in ipſa porta exanimis concidit. Ita Naxii Hiſtorici commemorant. Verum Ariſtoteles, teſte Plutarcho, non captam fuiſſe Polycritam affirmat, ſed Diognetum amore ejus flagrantem cuncta illi juramento addito promiſiſſe, quæ poſtularet, ſin ea potiretur. Illam Delum caſtellum petiiſſe, Diognetum promiſſa præſtitiſſe. Ita cum Mileſiis pacem factam.

3. *Naxo*] Vulgò, *è Naxo*. Ita legit Cattio ex veteribus libris. Utrumque rectè dicitur. Ita *Vinum Chio*, vel *Lesbo*, more Græco dicitur. & Plautus in Mercatore, *Hoſpes Zacyntho*.

4. *Philippides*] Inſignis hic Comicus, cujus quædam fragmenta apud Plutarchum aliosque auctores invenias. Citat quoque ejus Comœdias aliquoties Athenæus. Hic Lyſimacho familiaris fuit, multaque per eum Populus Athenienſis ab eo ſuſcepit beneficia.

5. *Ætate jam edita*] Lipſius dure legit, *exita*, ſicuti Suetonius in Claudio, *ætate progreſſa*. *Edita*, idem eſt, atque *provecta, grandæva ætate*.

6. *In certamine Poëtarum*] Ita de aliis teſtatur Plinius lib. 7. c. 53. *Gaudio*, inquit, *obiere præter Chilonem, de quo diximus, Sophocles & Dionyſius Siciliæ tyrannus, uterque accepto tragicæ victoriæ nuntio.* Addit poſtmodum: *Operoſiſſima tamen ſecuritas mortis in M. Oſilio Hilaro ab antiquis traditur, Comœdiarum hiſtrione. Is cum populo admodum placuiſſet*

deret ; inter illud gaudium [8] repente mortuus eſt. De [9] Rhodio etiam Diagora celebrata hiſtoria eſt. is Diagoras [10] tres filios adoleſcentes habuit [11] unum pugilem, [12] alterum

placuiſſet natali die ſuo, victoriamque haberet, edita cœna calidam potionem in pulvinario poposcit, ſimulque perſonam ejus dei acceptam intuens, coronam è capite ſuo in eam tranſtulit, tali habitu rigens nullo ſentiente, donec accubantium proximus tepefecere potionem admoneret.

7. *Lætiſſimo gauderet*] Id eſt, effuſiſſime. gaudio placide movetur animus, lætitiâ exultat, & geſtit, ut teſtatur Cic. 4. Tuſcul.

8. *Repente mortuus eſt*] Annotatum à Medicis eſt, plures nimio gaudio, quam triſtitia mortè oppetere. Nimio gaudio diffluunt ſpiritus, triſtitia conſtipantur.

9. *De Rhodio etiam Diagora*] Hujus Diagoræ pugilis meminit quoque Cicero lib. 1. Tuſc. Qu. & Pindarus integra Oda VII. in Olympicis illum laudibus extollit. Quam odam aureis literis in fano Minervæ collocatam affirmat ejuſdem ſcholiaſtes.

10. *Tres filios*] Hi juxta Scholiaſtem Pindari erant Damagetus pancratiaſta, Dioreus, & Acuſilaus, quorum ſtatuæ juxta patrem in columnis erectæ erant.

11. *Unum pugilem*] Pugiles vel pugnis, (unde nomen) vel cæſtibus pugnare conſueverant. Cæſtus erat clava plumbeas pilas loris bubulis appenſas habens, ſed & laminæ nonnunquam ferreæ aut annuli connexi erant, quibus utrumque vel alterutram brachium armabatur. Propertius lib. 3.

Nunc ligat ad cæſtum gaudentia brachia loris.

Servius : *Erat durum certamen cæſtuum ſæpeque ſine cæde committebantur, nam ex ferro erant, & ut habilius facilinſque manibus gererentur, pendebant ab illis lora, quibus non ſolum manus, ſed brachia, humeriſque alligabantur, ut etiam remiſſis digitis palmæ tamen hærerent.* Virgilius lib. 5. Æneid. Dareten & Entellum cæſtu pugnantes graphicè depingit. Pollucis pugilis & Amyci Neptuno geniti pugnam deſcribit Apollonius Argon. lib. 2. & Valer. Flaccus lib. 4. Utroque autem brachio ſæpe armabantur. Virg. de Entello -

Nunc dextra ingeminans ictus nunc ille ſiniſtra.

Et ſæviſſimum erat aliquando ſpectaculum, ita ut cerebrum ac guttur facile eliderentur. Iccirco ἀμφωτίδας aurium munimenta induebant, quod autes nonnunquam amitterent, ut ex Anthologia liquet. Vide Onuphrium lib. 2. de Lud. Circ. cap. 2. Mercurialem de Arte Gymn. lib. 2. cap. 9. Aldum Manutium de Quæſit. per Epiſt lib. 1. c. 8. Turnebum lib. 14. c. 4. Male tamen cæſtum cum ceſto nonnulli confundunt. Nam à cædendo nomen accepit. Atque ita vocabantur lora, quibus pugilum brachia manuſque innectebantur, & duum generum eſſe ſupertus dixi, ita ut vel clavam teſtrent, quæ plumbeas pilas loris appenſas habebat, vel laminæ ferreæ inſutæ loris eſſent. Virg. 4. Æneid. (*bant.*

Terga boum plumbo inſuto ferroque rigebant.

12. *Alterum Pancratiaſtem*] Pancratium conſiſtebat luctâ & pugilatu. Quique eo pugnabant non tantum pugnis, ſed cubitis, calce, intenſis viribus, conſerto corpore cum adverſario certabant. Quint. lib. 2. inſt. c. 4. *Sicut ille exercendi corpora peritus, non ſi docendum pancratiaſtem ſuſceperit, pugno ferire, vel calce tantum, aut nexu modo certos aliquot docebit. Sed omnia quæ ſunt ejus certaminis.* Alii itaque Quinquertiones ſive πένθλους, ſecus, atque Valla, Volaterranus, Hermolaus judicarunt. Contrarium liquet ex Plutarcho lib. 2. Sympoſ. c. 4. Luciano in Anacharſide, aliiſque auctoribus.

13. *Luda-*

rum pancratiaſten, [13] tertium luctatorem: eoſque omnes vidit [14] vincere coronarique [15] eodem Olympiæ die: & quum ibi eum tres adoleſcentes amplexi, coronis ſuis in caput patris poſitis, ſaviarentur, quumque populus gratulabundus [16] flores undique in eum jaceret: ibi in ſtadio, inſpe-

13. *Luctatorem*] Luctatores omni modo corpore conſerto, brachiiſve implicitis nitebantur ſe invicem in terram proſternere. Hi nudi pudendis velatis luctabantur, & oleo injungebantur, etiam pulvere addito. Statius,

Tum medios artus alterno pulvere ſiccant.

Hoc unguentum ceroma appellabatur, quod ex oleo, pulvere, & cera mixtum erat. Pulvis ille ex variis regionibus adferebatur, inprimis in uſu Ægyptius & Puteolanus. De Ægyptio Suetonius in Nerone cap. 45. *Nam & forte accidit, ut publica fame Alexandrina navis nuntiaretur pulverem luctatoribus auctoris attuliſſe.* vide & Plin. lib. 35. cap. 13. Hinc Coniſterion dictum apud Vitruvium, lib. 5. cap. 11. quod eo in loco pulvere & oleo aſpergerentur luctatori, ut prehenſiones firmiores neque lubricæ eſſent. Martialis græco vocabulo hanc inſperſionem ἄφην appellavit lib. 7. Epigr. 66. tactum arenæ vocavit Ovidius:

Inde ſuis vicem ſulvæ tactu flaveſcit arenæ.

14. *Vincere coronarique*] Victores enim ſive ὀλυμπιονίκαι corona oleagina donabantur. Pindarus quidem de Olympia loquens ait, μᾶτερ ὦ χρυσεοφάνου ἀέθλων ὀλυμπία, quaſi innuat certamina Olympica aureas coronas victoribus largiri. Sed per χρυσεοφάνους, καλλιστεφάνους intellexit. Ita Homerus χρυσείην Ἀφροδίτην dixit, ut annotavit ſcholiaſtes. Quanquam autem hæc exigua eſſent virtutis præmia, tamen tanto apud ſuos in pretio habiti fuere, ut veluti triumphantes quadrigis in ſuas civitates invherentur. Audi Vitruvium in præfatione l. 9. *Nobilibus Athletis, qui Olympia, Pythia, Iſthmia, Nemea viciſſim, Græcorum majores ita magnos honores conſtituerunt, uti non modo in conventu ſtantes cum palma & corona ferant laudes, ſed etiam cum revertuntur in ſuas civitates cum victoria, triumphantes quadrigis in mœnia & in patrias vehantur, è reque publica perpetua vita conſtitutis victigalibus tantur.* Ariſtoteles merito problem. Sect. 39. quærit, cur veteres præmia certaminibus corporum conſtituerint, ſcientiæ nullusquicquam ſtatuerit Antiquis quidem hæc obtinuere temporibus, poſterioribus etiam de eruditione inprimis poëſi certamina fuere. Vetus tamen Horatii Interpres Oda 2. lib. 4. poëtas in decantandis heroum laudibus certaſſe, victoreſque coronatos fuiſſe tradit, Herodotum quoque ſuas recitaſſe hiſtorias præſente cum patre ſuo Thucydide admodum puero, qui cum commotus illa recitatione lachrymas funderet, gratulatum patri Herodotum his verbis μακαρίζω σε ὦ ἰωπτικίας Ὦ λοχε, id eſt, *beatum te prædico Olore ob ſobolis felicitatem*, cique auctorem fuiſſe, ut filium bonis artibus, quarum jam amore flagraret, eruendum curaret. Athenæus quoque ex Dicæarcho commemorat Cleomenem Olympicis ludis Empedoclis Expiationes memoriter reddidiſſe. De Neronis Muſico certamine in Olympio, ſcribit quoque Philoſtratus lib. 1. de Apollon. Tyanæo.

15. *Eodem Olympiæ die*] Quinque diebus hi ludi celebrabantur.

16. *Flores undique in eum jaceret*] Originem coronandi Etymologicum magnum inde profluxiſſe oſtendit, quod

inſpectante populo, in oſculis atque in manibus filiorum animam efflavit. Præterea in noſtris annalibus ſcriptum legimus, quâ tempeſtate 17 apud Cannas exercitus populi Romani cæſus eſt, anum matrem nuncio de morte filii allato, luctu atque mærore affectam eſſe, ſed is nuncius non verus fuit: atque is adoleſcens non diu poſt ex ea pugna in urbem rediit. anus repentè filio viſo, copia atque turba & quaſi ruina incidentis inopinati gaudii oppreſſa exanimataque eſt.

quod antiquioribus temporibus frondes in honorem victoris jacerentur, & quod illi quaſi feſſo cubile foliis inſternerentur.

17. *Apud Cannas*] Valerius Maximus lib. 9. cap. 12. ad lacum Thraſymenum hoc contigiſſe commemorat. Audi Valerium: *Vix veriſimile eſt in tripiendo ſpiritu idem gaudium potuiſſe, quod fulmen: & tamen potuit. Nuncia-ta enim clade, quæ ad lacum Thraſymenum inciderat, altera mater ſoſpiti filio ad ipſam portam facta obviam, in complexu ejus expiravit. Altera cum falſo mortui filii nuntio domi mœſta ſederet, ad primum conſpectum redeuntis exanimata eſt. Genus caſus inuſitatum: quæ dolor non extinxerat, lætitia conſumpſit.* Plinius tamen lib. 8. c. 54. cum Gellio ſentit. De Cannenſi clade vide Livium lib. 22. & Florum lib. 2. c. 6.

CAP. XVI.

Temporis varietas in puerperiis mulierum quænam ſit & à medicis & à philoſophis tradita: atque imbi poëtarum quoque veterum ſuper eadem re opiniones: multaque alia auditu atque memoratu digna; verbaque ipſa Hippocratis medici ex libro illius ſumta, qui inſcriptus eſt περὶ τροφῆς.

ET medici & philoſophi illuſtres de tempore humani partus quæſiverunt: 1 πόσος ὁ τῶν ἀνθρώπων χυήσεως χρόνος. & multa opinio eſt, eaque jam pro vero recepta, poſtquam mulieris uterus conceperit ſemen, gigni hominem 2 ſeptimo 3 rarenter, nunquam octavo, ſæpe nono, ſæpius numero decimo menſe: eumque eſſe hominem gignendi

1 Πόσος, &c.] Id eſt, *quantum ſit hominis geſtationis in utero tempus.* 2. *Septimo*] Quod auctoritate Hippocratis probat IC. Paul. l. 12. de Stat. Hom. 3. *Rarenter*] Rato. antiquo more loquendi.

3. In

gnendi ſummum finem, decem menſes non inceptos, ſed exactos. idque Plautum veterem poëtam dicere videmus 3 in comœdia Ciſtellaria his verbis:

- - tum illa quam compreſſerat,
Decimo poſt menſe exacto hic peperit filiam.

Hoc idem tradit etiam Menander poëta vetuſtior, humanarum opinionum vel peritiſſimus. Verſus ejus ſuper ea re de fabula Plocio poſui:

4 Γυνὴ κυεῖ δεκάμηνον.

Sed noſter Cæcilius, quum faceret eodem nomine & ejuſdem argumenti comœdiam, ac pleraque à Menandro ſumeret; in menſibus tamen genitalibus nominandis, non prætermiſit octavum, quem præterierat Menander. Cæcilii verſus hicce ſunt:

Inſoletne mulier decimo menſe parere?
Pol nono, etiam ſeptimo, atque octavo.

eam rem Cæcilium non inconſideratè dixiſſe, neque temere à Menandro atque à multorum opinionibus deſciviſſe M. Varro uti credamus facit. nam menſe nonnunquam octavo editum eſſe partum in libro quartodecimo rerum divinarum ſcriptum reliquit. quo in libro etiam undecimo menſe aliquando naſci poſſe hominem dicit: ejuſque ſententiæ, tam de octavo quam de undecimo menſe, 5 Ariſtotelem laudat auctorem. Sed hujus de menſe octavo diſſenſionis cauſa cognoſci poteſt in 6 libro Hippocratis, qui inſcriptus

3. *In Comœdiâ Ciſtellaria*] Verba hæc tertia à principio Scena inveniuntur.

4. Γυνὴ κυεῖ δεκάμηνον] Id eſt, *Mulier decimo menſe parit.*

5. *Ariſtotelem laudat auctorem*] Locus hic eſt apud Ariſtotelem lib. 7. de Hiſtor. Animal. cap. 4. Hunc locum expreſſit Plin. lib. 7. cap. 5. Falluntur tamen aliquando in computatione mulieres.

6. *In libro Hippocratis*] Hippocrates in Aphoriſmis & lib. de Octimeſtri partu, & περὶ Σαρκῶν negat partum octimeſtrem eſſe extra Ægyptum vitalem. Locus autem quem hic citat auctor noſter, aliter in impreſſis libris habetur. Ariſtoteles tamen ſupra allegato loco, & lib. 4. de Generat. Anim. cap. 4. & Prob. 40. Sect. 10. octimeſtrem partum recipit. Plinius lib. 7. c. 5. dicit *tranſlatitium in Ægypto eſſe octavo gigni & in Italia jam tales partus eſſe vitales, contra priſcorum opiniones.*

De

ſcriptus eſt περὶ τροφῆς, ex quo libro verba hæc ſunt: ἐστὶ ἢ καὶ οὐκ ἔστιν ἐκτάμιον καὶ γέννησις, id tam obſcurè atque præcisè tamquam adversè dictum 7 Sabinus medicus, qui Hippocratem commodiſſimè commentatus eſt, his verbis enarravit: ἔστι μὲν φαινόμενα ὡς ζῶα, μὴ τελέως ἔκτρωσιν. οὐκ ἔστι δὲ, ὡς θνήσκοντα μετὰ ταῦτα. καὶ ἔστιν ἐν φαντασίᾳ μὲν τοιαῦτα ὄντα, πρήγματι δὲ οὐκ ἔστι. Antiquos autem Romanos Varro dicit non recepiſſe hujuſmodi quaſi monſtruoſas raritates; ſed nono menſe aut decimo, neque præter hos, aliis partionem mulieris ſecundùm naturam fieri exiſtimaſſe: iccircoque eos nomina 9 Fatis tribus feciſſe à pariendo

De Naxiis mulieribus idem ſcribit Stephanus de Urbibus. Quid de octimeſtri partu ſentiendum ſit, vide Cæl. Rhod. lib. 20. Lect. Antiq. c. 1. & l. 22. c. 13.

In libro Hippocratis qui inſcriptus eſt περὶ τροφῆς] Liber Hippocratis περὶ τροφῆς, ſive de Alimento, valde mutilus, neque hæc verba inveniuntur, quæ hic citat Gellius. Expoſuerat Hippocrates varias ſuper tempore puerperii ſententias, dixeratque aliis quidem videri tempus id eſſe dierum c c x. qui quidem efficiunt ſeptem menſes, ſi quis Ægyptiorum more, quem tum fere ſequebantur, tricenos dies ſingulis mentibus tribuat: aliis trecentorum, qui eadem ratione efficiunt decem menſes, aliis denique ccxl. qui eadem ratione octo menſes efficiunt. Deinde ad hanc poſtremam opinionem reſpiciens ſubjicit ἐστὶ καὶ οὐκ ἐστί. Quæ verba quid ſibi velint ne Mopſus quidem aut Oedipus divinarit. Sed legendum hoc modo ex Gellio noſtro, ἐστὶ δὲ ὲ οὐκ ἐστὶ ἐκτάμιον καὶ γένεσις, id eſt, *eſt autem & non eſt octimeſtris partus*. Atq; ita intelligendum, eſſe quodammodo octimeſtrem partum, & quodammodo non eſſe. Poteſt enim menſe octavo mulier parere, ſed fœtus vitalis non eſt. Ita *Mauſtus* lib. 15. Var. Lect. cap. 12.

Tamquam] Alitèr, *tamque*.

7. *Sabinus medicus*] Qui antiquior Galeno, ab eodem in hoc loco citatur.

8. Ἔστι μὲν, &c.] Id eſt, *Videntur quidem tanquam animalia poſt abortum. Non vero ſunt utpote ſtatim moritura, atque in præſens quidem apparent, poteſtate non exiſtunt.* utpote confeſtim moritura.

9. *Fatis tribus*] Ita legit optimus liber Regiæ Bibliothecæ, ubi legitur in vulgatis: *parcis tribus*. Ammianus *partilia fata* dixit, ut Græcorum Μοῖραις interpretaretur, lib. 14. De Adraſtia: *Subſtantialis tutela generali potentia partilibus præſidens fatis*. ταῖς μοίραις, quas Græci quoque λαχὼ ἢ μεμερίδας appellatas volunt. Sed & μοῖραι idem quod μερίς. Videntur & μοιρᾶν dixiſſe ab eadem origine & cauſa. Unde μοιρήτης, *partitarius*: ſicuti Livium poetam *moitam* pro *morta* dixiſſe Gellius hic teſtatur, ex quo Livii loco Græſellius Parcæ unius de tribus nomen eſſe colligebat. Pernere hominis vitam credebantur illæ μοῖραι. Quibus ea per vim adimeretur, filo abſciſſo id fieri putabant, plena ſcilicet adhuc colo. Ideo ἀπὸ μοίρας ἥκειν de his proprie dici obtinebat. Adraſtum, qui vivus abſor-

pariendo & à nono atque decimo menſe. nam [10] *Parca* inquit, *immutata litera una à partu nominata: item Nona & Decima à partus tempeſtivi tempore.* [11] Cæſellius autem Vindex in lectionibus ſuis antiquis. *Tria*, inquit, *Nomina Parcarum ſunt, Nona, Decima, Morta*, & verſum hunc [13] Livii antiquiſſimi poëtæ ponit ex Ὀδυσσείᾳ:

Quando dies adveniet, [14] *quem profata Morta eſt?*

abſorptus eſt, nentes adhuc Parcas & plenas colos deprehendiſſe canit Statius. Ideo raptim rumpenda fuiſſe ſtamina. Supererat illi nempe quod viveret, niſi manus fatis per vim injecta eſſet. At qui per ſe & ſponte naturæ ſuæ moriebantur, exhauſto ſubtemine & vacua colo decedere exiſtimabantur, etiamſi ante diem obirent, quod longius illis filum diſpenſatum non eſſet. Sic fato ſuo mori is demum intelligitur, qui cauſa ex ſe nata, nec extraria aut foris arceſſita, moritur. Nam cauſæ mortis extraneæ & ab aliqua vi affictæ, videntur fatum accelerare, ſtamen rumpere, & tempora vitæ conſtituta mutilare & abbreviare. Quando aliquis autem nulla alia cauſa aut vi extrinſecus illata decedit, tum ex ſorte naſcendi ſua non videtur longiora vitæ tempora habuiſſe deſtinata. Ita fane *fatum* Latini & μοῖρα, Græci proprie acceperunt. Præter fatum igitur cenſentur omnes cauſæ leti violentæ & arceſſitæ. Salmaſ. ad Solin. pag. 1120.

10. *Parca*] Tertullianus Partulam deam nominat, quæ partui præeſt. Locus ita ſe habet lib. de Anima. *Hæc æſtimando etiam ſuperſtitio Romanam deam finxit Alemonam alendi in utero fœtus, & nonam & decimam à ſollicitioribus menſibus, & Partulam quæ partum gubernet, & Lucinam quæ producat in lucem.* Fortaſſe & Parca dea dicta fuerit, unde diminutive Partula appellata ſit. Durior utique hæc immutatio Parcam à partu nominatam eſſe. Sicuti autem tres finguntur Parcæ, ita hæc ſpeciali nomine dicta fuerit quod extra nonum decimumque menſem partui præeſſet.

11. *Cæſellius autem vindex*] Cœlius Rhodiginus lib. 12. cap. 13. legit, *Cæcilius Minutianus Apuleius.* Cujus mutilum quoque de Ortographia librum citat. Citatur hic Cæſellius ab auctore noſtro variis locis, lib. 2. cap. 16. lib. 7. cap. 2. lib. 11. cap. 15. lib. 20. cap. 2. item Chariſio, Priſciano, aliis.

12. *Morta*] Eadem quæ μοῖρα. Quæ etiam pro bona aut mala fortuna dicitur. Moera quoque & Morta ejuſdem originis, à partiendo nimirum, quod Græcis μείρειν, & proprie eſt fatalis portio. Εἱμαρμένην Græci vocant fatum, ſive concatenatam rerum omnium neceſſitatem, μοῖρα fatum ſingulare. A Morta quoque mortis nomen apud Latinos. namque & Heſychius μόρτον, θάνατον appellat.

13. *Livii*] Livium Andronicum merito hic antiquiſſimum vocat, quem primum fabulas egiſſe Diomedes, & Gellius noſter lib. 27. c. ultimo teſtantur. unde hi verſus,

Punico bello ſecundo Muſa pennata gradu,
Intulit ſeſe in bellicoſam Romuli gentem feram.

Cicero in Tuſculana prima: *Annis fere* CCCCXIV. *poſt Romam conditam Livius fabulam dedit C. Cluvio, Cæciſilio, M. Tuditano Coſſ. anno ante natum Ennium.*

14. *Quem profata Morta eſt*] Alii legunt *Moera*, ſed ex ſequentibus ita legendum conſtat. Notandus autem ex Tertulliano locus: *Nato*, inquit, *puero tota*

Digitized by Google

ſed homo minimè malus Cæſellius, *Mortam*, [15] quaſi nomen accepit, quum accipere [16] quaſi Mœram deberet. Præterea ego de partu humano, præterquam quæ ſcripta in libris legi, hoc quoque veniſſe uſu Romæ comperi: Feminam bonis atque honeſtis moribus non ambigua pudicitia, in undecimo menſe, poſt mariti mortem, peperiſſe; factumque eſſe negotium propter rationem temporis, quaſi marito mortuo poſtea concepiſſet, [17] quoniam decemviri in decem menſibus gigni hominem, non in undecimo ſcripſiſſent: ſed divum Hadrianum, cauſa cognita, decreviſſe in undecimo quoque menſe partum edi poſſe: idque ipſum ejus rei decretum nos legimus. in eo decreto Hadrianus id ſtatuere ſe dicit requiſitis [18] veterum philoſophorum & medicorum ſententiis. Hodie quoque in ſatyra M. Varronis, quæ inſcribitur *teſtamentum*, legimus verba hæc: *Si quis mihi filius unus pluresve in decem menſibus* [19] *genuntur: ei ſi erunt* [20] *ὄνοι λύρας, exheredes ſunto: quod ſiquis undecimo menſe, καὶ*

tota hebdomade proponebatur Lunæ menſa: ultima die fata ſcribenda advocabantur. Hinc Virg. Salonino nato dixit:

Talia fata ſuis dixerunt currite fuſis,
Concordes ſtabili fatorum numine Parcæ.

Vide Turnebum lib. 18. Adv. c. 34.

15. *Quaſi nomen*] Scilicet mortis. Nonnulli quoque, teſte Badio, ita legerunt, *Mortam quaſi mortem accepit, cum accipere quaſi μοῖραν deberet.* Alii ſic, *mortam quaſi nomen* (ſcil. unius Parcarū) *accepit, cū accipere quaſi mortem deberet.*

16. *Quaſi Moeram*] Per μοῖραν vel unam Parcarum, vel fatalem portionem denotabant. hinc & μοιρολογεῖν, themate genituræ propoſito futura prædicere. Et Mathematici ab hoc nomine μοῖρας gradus ſignorum dixere. Cenſorinus de die Natali cap. 8. *ſunt autem hæ particulæ in unoquoque ſigno tricenæ, totius vero Zodiaci numero* CCCLX. *Has Græci Moeras cognominarunt, eò videlicet quod deas fatales vocant Moeras, & eæ particulæ nobis veluti fata ſunt.* Haſce μοίρας Julius Firmicus lib. 2. cap. 4. ait *eſſe infinitæ poteſtatis & licentiæ, & quæ fata hominum poteſtatis ſuæ auctoritate deſignent.*

17. *Quoniam decemviri*] In legibus XII. Tabularum.

18. *Veterum philoſophorum*] Inter quos Ariſtoteles lib. 7. de Hiſt. Animal. cap. 4. verum improbat hos partus tanquam illegitimos Ulpianus in L. ſi ab inteſtato 3. §. poſt decem D. de ſuis & legit. Hæred.

19. *Genuntur*] Antiquo modo locutus eſt, pro *gignuntur*. Ita loquuntur Varro, Lucretius, Cenſorinus, Apulejus, etiam Jurisconſulti. *Gignere* & *parere* aliquando confunduntur, ſicut ex Gellio liquet; & Plin. lib. 7. cap. 5. *Veſtilia quatuor partus enixa, Sempronium ſeptimo menſe genuit.*

20. Ὄνοι λύρας] Id eſt, *Aſini ad lyram.* Arbitrantur nonnulli natos de-

[21] καὶ Ἀριστοτέλη, *natus est* ; *Accio idem quod Titio jus esto apud me.* Per hoc vetus proverbium Varro significat, sicuti vulgo dici solitum erat de rebus inter se nihil distantibus, [22] *idem Accii quod Titii* : ita pari eodemque jure esse in decem mensibus natos & in undecim. quod si ita : neque ultra decimum mensem fetura mulierum [23] protolli potest : quæri oportet, cur Homerus scripserit Neptunum dixisse puellæ à se recens compressæ :

[24] Χαῖρε γυνὴ φιλότητι· θεὶς πλομένῳ ἐνιαυτῷ
Τέξεις ἀγλαὰ τέκνα, ἐπεὶ οὐκ ἀποφώλιοι εὐναὶ
Ἀθανάτων.

Id quum ergo ad compluris grammaticos attulissem; *partim eorum disputabant Homeri quoque ætate, [25] sicuti Romuli, annum fuisse non duodecim mensium, sed decem. alii conveniſse Neptuno majestatique ejus dicebant, ut longiore

cimo mense homines esse ineptos, & obtusi ingenii.

21. Καὶ Ἀριστοτέλη] *Iuxta Aristotelem.* Sensum nonnemo horum verborum hunc esse existimat, *si decimo mense nati, afini ad ἴγκαμα, id est, inepti, insulsi, quia mees ut gravare possim, exharedes sunto, si qui undecimo, quia plane mei non sunt, licet Aristoteles putavit undecimo gigni posse.*

22. *Idem Accii, quod Titii*] Ita JC. Cajum, Titium, Sempronium vocant.

23. *Protolli*] Prorogari.

24. Χαῖρε γυνὴ] Extant hi versus οδ. λ. ψ. 247. atq; latine ita se habent:

Gaude mulier amore, circumvoluto autem anno
Liberos splendidos paries, quoniam non inanes concubitus
Immortalium.

pro eo quod vulgò legitur γυῶ, γυνὴ, vel γύναι legendum est. per φιλότητα φιλοτήσιον ἔργον intelligit.

* *Partim*]i.e. *pars eorum.* Gell. l. 10. c. 13.

25. *Sicut Romuli*] Decem enim tum fuere menses. Verum Romulus annum ita primus non instituit, cum ante Romam conditam decimestrem fuisse in Latio constet, quod etiam apud alias plerumque gentes, sicut Athenis quoque in usu fuit. Ammonius Hermeas : Πρωτανέα γλυκεῖς ὁ λόγος. Διήρκεσε γὰρ πως Ἀθηναίοις ὁ ἐνιαυτὸς εἰς δέκα πρυτανείας, ἔστιν ἃ φυλὰ ἕκαστο, ἃ ἐπιγινόμενοι ἐκάστη φυλῇ τῷ ἑαυτοῦ ἄπεξ ἔθεσι καὶ τοὺς μισθοὺς, ἃ τὰ εἰσόδια ἃ τὰς πρυτανείας καὶ μῆνα ἐτέλουν. De Romulo audiendus & Ovidius lib. 1. Fastor.

Tempora digereret cum conditor urbis, in anno
Constituit menses quinque bis esse suo,
Scilicet arma magis, quam fidera, Romule, norat,
Curaque finitimos vincere major erat:
Est tamen & ratio, Cæsar, qua moverit illum,
Erroremque suum quo tueatur habet.
Quod satis est, uteri matris dum prodeat infans,
Hoc anno flatuit temporis esse satis.

26. *Affe-*

giore tempore fetus ex eo grandeſceret. alii alia quædam nugalia. ſed Favorinus mihi ait περιπλομένου ἐνιαυτοῦ non confecto eſſe anno, ſed affecto. in qua re uſus verbo eſt non vulgariæ ſignificationis. [26] *affecta* enim, ſicuti M. Cicero & veterum elegantiſſimi locuti ſunt, ea propriè dicebantur, quæ non ad finem ipſum, ſed proximè finem progreſſa deductave erant. hoc verbum ad hanc ſententiam in Ciceronis oratione fuit, quam dixit de provinciis conſularibus. Hippocrates autem in eo libro de quo ſuprà ſcripſi, quum & numerum dierum, quibus conceptũ in utero coagulum cõformatur, & tempus ipſius partionis nono aut decimo menſe definiſſet, neq; id tamen ſemper eadem eſſe fini dixiſſet, ſed aliàs ocius fieri, alias ſerius; hiſce ad poſtremum verbis uſus eſt: γίνε[27]ται δὲ ἐν τούτοις τῷ πλείῳ καὶ ἐλάσσῳ τῷ ὅλῳ καὶ μέρος, καὶ εἴ πομφῷ δὲ τῷ πλείῳ πλειόνων, καὶ ἐλάσσῳ ἐλασσόνων. quibus verbis ſignificat quod aliquando ociùs fieret, non multo tamen fieri ociùs; neque quod ſerius, multo ſerius. Memini ego Romæ accuratè hoc atque ſolicitè quæſitum, negotio non rei tunc parvæ poſtulante, an octavo menſe infans ex utero vivus editus & ſtatim mortuus [28] jus trium liberorum ſuppleviſſet; quum abortio quibuſdã, non partus, videretur menſis octavi intempeſtivitas. Sed quoniam de Homerico annuo partu ac de undecimo menſe diximus quæ cognoveramus; viſum eſt non prætercundum

26. *Affecta enim*] Ciceronis verba ſunt: *Bellum affectum videmus, & fere, ne dicam, bene confectum.*

27. Γίνε]ται δὲ] Id eſt, *In hiſce vero & plures naſcuntur, & pauciores, & ex toto ac per partes, dicimus autem plures pluribus, & pauciores paucioribus.* In Hippocrate libro περὶ τροφῆς hic locus ita legitur. Γίνε]ται δὲ ἐν τούτοισι καὶ πλείω καὶ ἐλάσσω. Καὶ ὅλου καὶ κατὰ μέρος. ἢ πομφῷ δὲ πλείω ἢ ἐλάσσονα τὰ δ' ἐλάσσω τοσαῦτα, καὶ ἐπὶ ἄλλα τοιαῦτα ὁμοίως. Accipiunt autem Interpretes de longiore, & breviore fœtuum tempore, neque tamen multo productiore aut contractiore Quod tamen non adeo certum eſt, quin aliquando veriet. Gellius de velociore ac tardiore partuum editione exponit Atque hanc lectionem Galenus quoque in ſuos commentarios tranſtulit.

28. *Jus trium liberorum*] De quo alibi diximus.

eundum quod in Plinii Secundi [29] libro ſeptimo naturalis hiſtoriæ legimus. id autem quia extra fidem eſſe videri poteſt, verba ipſius Plinii poſuimus: *Maſſurius auctor eſt, L. Papirium prætorem, ſecundo herede lege agente, bonorum poſſeſſionem contra eum dediſſe, quum mater partum ſe tredecim menſibus tuliſſe diceret, quoniam nullum certum tempus pariendi ſtatum ei videretur.* in [30] eodem libro Plinii Secundi verba hæc ſcripta ſunt: [31] *Oſcitatio in nixu lethalis eſt*, [32] *ſicut ſternuiſſe à coitu abortivum.*

29. *Libro ſeptimo*] Cap. V.

30. *In eodem libro*] Cap. VI.

31. *Oſcitatio*] Quia laſſas & languidas vires oſtendit, quibus integris ad enixum opus eſt. Quinetiam compreſſione ſpirituum nixus adjuvatur, oſcitatione vires enitendi flaccefcunt.

32. *Sicut ſternuiſſe*] Quia ſternutatio valido impetu corpus movet, ſemenque conceptum ejicit. Scribit tamen Hippocrates, *mulieri quam utri vitia infeſtant, aut quæ difficulter parit, ſi ſternutamentum ſupervenial, bono eſſe.*

CAP. XVII.

Id quoque eſſe à graviſſimis viris memoriæ mandatum, quòd tres libros Platonis Philolai Pythagorici, Ariſtoteles pauculos Speuſippi philoſophi, mercati ſunt precio fidem non capientibus.

MEmoriæ mandatum eſt Platonem philoſophum [1] tenui admodum pecunia familiari fuiſſe: atque eum tamen

1. *Tenui admodum pecunia familiari*] Non videtur tum fuiſſe tenui re familiari, cum à Dionyſio octoginta accepiſſet talenta. Audi Diogenem Laërtium in vita Platonis: Λέγεται δέ τινες (ὡς ἱστόρηκε καὶ Σάτυρος) ὅτι Δίωνι ἐπιστείλας εἰς Σικελίαν ἀνήσασθαι τρία βιβλία Πυθαγορικὰ ἃ φησὶ Φιλολάου μαθόντα, καὶ δι' ὃ εἰς τὸν περὶ (Συρ. τοῦ) Δίωνος λαβεῖν ἑκατὸν τὰ ἐγδέκοντα τάλαντα, ὡς καὶ Ὀνήτωρ φησὶν ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ, Εἰ χρημαθῆται ὁ σοφός. Id eſt. *Aiunt quidam (ex quibus Satyrus eſt) Dioni illum ſcripſiſſe in Siciliam, uti tres libros Pythagoricos ſibi emeret à Philolao centum minis. Erat enim ſatis opulentus, acceptis à Dionyſio plusquam octoginta talentis, ſicut etiam Onetor ſcribit in libro cujus eſt titulus, an pecuniosum oporteat eſſe ſapientem.* Non dicit hos libros Philolaum auctorem habere, ſed à Philolao emtos, quem Platonem audiviſſe, ſicuti etiam Eurytum Pythagoricum ſatis conſtat. Mixta autem Philoſophia Platonis erat ex Heraclitica, Pythagorica, & Socratica, ſicut idem Laërtius teſtatur, & Heſychius Illuſtrius.

2. *Decem*

tamen tris Philolai Pythagorici libros [2] decem millibus denarium mercatum. id ei precium donaſſe quidam ſcripſerunt [3] amicum ejus Dionem Syracuſanum. Ariſtotelem quoque traditum libros pauculos [4] Speuſippi philoſophi, poſt mortem ejus, emiſſe [5] talentis Atticis tribus. ea ſumma fit numi noſtri [6] HS. duo & ſeptuaginta. [7] Timon amarulentus librum maledicentiſſimum conſcripſit, qui σίλλος inſcribitur. in eo libro Platonem Philoſophum, [8] quem dixe-

2. *Decem millibus denarium*] Denarii mille valent trecentos Caroleos, decem mille, tria Caroleorum millia. Summa convenit cum centum minis Laërtii.

3. *Amicum ejus Dionem*] Laërtius magnam ſummam octoginta talentorum ei dono dediſſe Dionyſium refert, nihil de Dione, niſi illi fuiſſe amicū, utpote cum Dionyſius Platonem propter liberiora de tyrannide, verba occidere conſtituiſſet, commemorat idem auctor à Dione & Ariſtomene exoratum fuiſſe. Venditum deinde Platonem in Ægina inſula, cum capitali pœna ſancitum eſſet, ſi quis Athenienſium illam intraviſſet inſulam, ab Anniceride Cyrenæo, vel ut alii, à Dione ad redimendum miſſam pecuniam. Extat quoque Platonis in Dionem Epigramma, quod Syracuſis ejus ſepulchro inciſum idem Laërtius commemorat.

4. *Speuſippi*] Succeſſit in Academia Platoni, cujus ſoror Potona ejus mater erat. vide Laërtium in ejus vita. Extant Speuſippi Ὄρος cum verſione Ficini.

5. *Talentis Atticis tribus*] Talentum Atticum valet LX. minas, ſive Philippeos vel Ducatones ſexcentos. Tria igitur talenta fuerint 1800 Philippei. Male vir eruditus pro Atticis talentis Achaica reſtituit, atque in eam rem Polybium & Livium in partes vocat. vide quoque Petitum lib. 1. obſ. cap. 4.

6. *HS. duo & ſeptuaginta*] Seneca, & Priſcianus dixerunt talentum eſſe viginti quatuor ſeſtertia, hæc ſunt denarium ſex millia, & ter ducta, ſeptuaginta duo ſeſtertia. Vide Gronovium noſtrum lib. 3. de vetere pecunia cap. 3.

7. *Timon*] Cujus mordacia carmina Σίλλοι appellantur. Heſychius: σίλλῳ, ἴλιγγος σκώμμα, hinc & σιλλαίνειν, irridere. Quam vocem Pollux lib. 2. c. 4 interpretatur ἐπὶ χλευασμῷ σείειν τὰς ὀφθαλμούς, ὅθεν καὶ χλεύασκος καὶ σίλλος. illaiſein etiam Hippocrati torquere oculos, & ἴλλος quoque oculum denotat » ἰλλὸς strabū. Quicquid ſit, Sillorū celebris ſcriptor fuit Timon, ſectæ Pyrrhoniæ, qui a Phlio Peloponneſi civitate Phliaſius appellatus fuit. Suidas: Τίμων φλιάσιος, καὶ αὐτὸς φιλόσοφος τῆς Πύῤῥωνος αἱρέσεως, ὁ γράψας τοὺς καλουμένους σίλλους, ἤτοι ψόγους τῶν φιλοσόφων βιβλία γ. Id eſt, *Timon Phliaſius, & ipſe Philoſophus ſectæ Pyrrhoniæ, qui ſcripſit quos vocant Sillos, ſive vituperationes Philoſophorum libros tres.* Hoc opere dicteria ac convitia in Philoſophos dogmaticos maxime jactebat. Citant illius verſus Diogenes Laërtius, Sextus Empiricus, Plutarchus, Athenæus, Stephanus de urbibus, Euſebius, Clemens Alexandrinus.

8. *Quem dixerunt*] Videntur hæc gloſſam ſapere.

dixeramus tenui admodum pecunia familiari fuiſſe, contumelioſè appellat, [9] quòd impenſo precio librum Pythagoricæ diſciplinæ emiſſet, exque eo [10] Timæum nobilem illum dialogum [12] concinnaſſet. Verſus ſuper ea re Timonis hi ſunt:

[11] Καὶ σὺ Πλάτων. νὴ χάρ σε μαθητιῶ ὁ πόθος ἔσχε.
Πολλῶν δ' ἀργυρίων ὀλίγῳ ἠλλάξαο βίβλον.
Ὅθεν ἀπαρχέμεν γεγράφειν ἐδιδάχθης.

9. *Quod impenſo precio*] MS. R. teſte Lambecio, *immenſo pretio*.

10. *Timæum nobilem illum Dialogum*] In quo de principio mundi, & natura univerſi agit. Pythagoras multa à Judæis accepit teſte Clemente Alexandrino lib. 1. περὶ στρωμάτων, & Origene lib. 1. contra Celſum. Idem ex Hermippo Fl. Joſephus lib. 1. contra Appionem teſtatur. Plato autem uni Pythagoram, ita & Moſen ſecutus videtur. Unde etiam Numenio Pythagorico apud Clementem Μωϋσῆς ἀττικίζων, id eſt, Moſes atticiſſans dicitur. Nomen autem huic dialogo à Timæo Pythagorico ſcriptore, quem hic introducit Plato, unde & πρωτοσυγγράφων Syllographo dicitur, ut Proclus in principio commentariorum in Timæum teſtatur.

11. *Concinnaſſet*] Ita MS. R. id eſt poliiſſet, ornaſſet: vulgo *concinnaſſet*.

12. Καὶ σὺ Πλάτων] Verſus hos ita legendos arbitratur H. Stephanus.

Καὶ σὺ Πλάτων. Καὶ χάρ σε μαθητιῶν πόθος ἔσχε.
Πολλῶν δ' ἀργυρίων ὀλίγῳ ἠλλάξαο βίβλον,
Ὅθεν ἀπαρχόμενον τοιαῦτα γράφειν ἐδιδάχθης.

Id eſt,

Et tu Plato. Nam te diſcendi deſiderium cepit,
Multa autem pecunia exiguum tibi comparaſti librum,
Unde incipiens ſcribere talia didiciſti.

Ultimus verſus apud Lipſium de Stoica Philoſophia lib. 1. c. 6. ita legitur,

Ὅθεν ἀπαρχόμενον Τιμαιογράφειν ἐδιδάχθης.

Cum autem ex Timone hæc citat auctor noſter, Καὶ σὺ Πλάτων, minime ſuſpecta eſſe debent, cum enim Timon etiam alios Philoſophos carperet, per apoſtrophen utendo ellipſi ad Platonem ſermonem convertit, ut rectè monuit H. Stephanus.

CAP. XVIII.

Quid ſint pedarii ſenatores, *& quam ob cauſam ita appellati: quamque habeant originem verba hæc ex edicto tralatitio conſulum:* SENATORES. QVIBVS. Q. IN. SENATV. SENTENTIAM. DICERE LICET.

NOn pauci ſunt qui opinantur *pedarios ſenatores* appellatos, qui ſententiam in ſenatu non verbis dicerent, ſed

sed in alienam sententiam pedibus irent. quid igitur? quum [1] senatusconsultum per discessionem fiebat, nonne universi senatores sententiam pedibus ferebant? atque hæc etiam vocabuli istius ratio dicitur, quam Gabius Bassus in commentariis suis scriptam reliquit. senatores enim dicit in veterum ætate, qui [2] curulem magistratum gessissent, [3] curru solitos honoris gratia in curiam vehi. [4] in quo curru sella esset, supra quam considerent; [5] quæ ob eam causam *curulis* appella-

Senatusconsultum per discessionem fiebat] Duplex forma erat Senatusconsulti, vel enim senatores à consule rogati sententias dicebant, (atque hoc in causis gravissimis ut plurimum obtinebat) vel per discessionem, quid approbarent, indicabant. Consul hac formula utebatur: *Qui hæc sentitis in hanc partem, qui alia omnia in illam partem ite, quam sentitis.* Et hoc vocant antiqui pedibus in sententiam ire, vel in sententiam discedere, vel in eandem concurrere. †Apud Vopiscum in vitâ Aureliani Imperatoris occurrit quoque alius modus suffragandi, quando sententiæ manu ferebantur, *deinde*, inquit, *aliis manus porrigentibus, aliis pedibus in sententiam abeuntibus, plerisque verbo consentientibus, conditum est Senatusconsultum.* Ritus ille manu assentiendi ab Atheniensibus translatus videtur, apud quos Populus per χειροτονίαν, sive manum extendendo suffragia inibat, ut ex Demosthene contra Timocratem apparet. unde χειροτονεῖν & χειροτονία pro *scisciscere*, & *plebiscita* sumitur.

2. *Curulem magistratum*] Cui jus erat Sellæ curulis, ut Dictator, Consul, Censor, Prætor, Ædilis Curulis.

3. *Curru solitos, &c.*] Videtur Gellius curulem Sellam à curru derivare. Quod Isidorus apposite firmat. *Consules olim* (inquit) *& prætores ob longinquitatem viæ currum in forum provectos: ideoque & sellas quæ post eos vehebantur, in quibus sedentes jura redderent, curules dictas.* Verius Lipsius arbitratur à Curibus Sabinorum oppido nomen accepisse. Curru autem in curiam vehi L. Cæcilio Metello honoris causâ primum concessum fuisse vetus marmor in ejus elogium sculptum ostendit, quod ita se habet: L. CÆCILIUS L. F. METELLUS PONT. MAX. COS. II. DICTATOR. MAG. EQ. XV. VIR AGRIS DANDIS. QUI PRIMUS ELEPHANTOS PRIMO PUNICO BELLO DUXIT IN TRIUMPHO, PRIMARIUS BELLATOR, OPTIMUS ORATOR, FORTISSIMUS IMPERATOR, AUSPICIO SUO MAXUMAS RES GESSIT, MAXUMO USUS HONORE, SUMMA SAPIENTIA: MAXUMUS SENATOR EX ÆQUO PECUNIAM PARTAM SINGULIS LIBERIS RELIQUIT. CLARISSUMUS IN CIVITATE FUIT. TRIBUTUM EI, UT QUOTIENS IN SENATUM IRET. CURRU VEHERETUR AD CURIAM, QUOD A CONDITO ÆVO NULLI ALII CONTIGIT.

4. *In quo curru sella esset*] Isidorus sellas post illos vehi solitas refert.

5. *Quæ ob eam causam curulis appellaretur.*] Forma ejus in nummis crebra expressa: nec dissimilis sellis iis, quas Hispanicas appellamus, & quarum in aulis usus. Describit Plutarchus in Mario, & incurvis pedibus eas fuisse ostendit. Itaque in glossis priscis, sella curulis explicatur ἀγκυλόπους ἢ ὀκταβαιλικός. Illæ fuere sublimes. Silius lib. 8.

appellaretur: ſed eos ſenatores, qui magiſtratum curulem nondum ceperant, pedibus itaviſſe in curiam: propterea ſenatores nondum majoribus honoribus functos *pedarios* nominatos. Marcus autem Varro in ſatyra Menippea, quæ Πεδητῶν inſcripta eſt, equites quoſdam dicit pedarios appellatos: videturque eos ſignificare qui [6] nondum à cenſoribus in ſenatum lecti erant, ſenatores quidem non erant; ſed quia honoribus populi uſi quidem erant, in ſenatum veniebant & ſententiæ jus habebant. nam & curulibus magiſtratibus functi, qui nondum à cenſoribus in ſenatum lecti erant, ſenatores non erant: & quia in poſtremis ſcripti erant, non rogabantur ſententias, ſed, quas principes dixerant, [7] in eas diſcedebant. Hoc ſignificabat edictum, quo nunc quoq; conſules quum ſenatores in curiam vocant, ſervandæ conſuetudinis cauſa tralatitio utuntur. Verba edicti hæc

Hæc alias eburis decorari it honore curules.

Et Lucanus lib. 5.

Lentulus è celſa ſublimis ſede profatur.

Non quod ſellæ ipſæ altiſſimæ, ſed quod adjuncti plures gradus. Caſſiodorus lib. 6. Epiſt. *Sellam curulem pro ſua magnitudine multis gradibus eminus aſcendit.* Ebore autem ex tectæ, vel ex ebore: idcoque Horatius lib. 1. Epiſt.

– – Dabit ereptique curule
Cui volet importunus ebur – –

Et Athenæus lib. 5. cap. 4. de Antiocho Rege, *ſediſſe eum* ait *eburnea ſede Ritu Romanorum*: ſignificans curulem. Nec aliter Græci vertunt ἐλεφάντινον θρόνον aut ἐλεφάν. Quo exemplo etiam Vopiſcus in Aureliano, *ſellam eboratam* dixit. Celatum & ſculptum illud fuiſſe Ovidius oſtendit lib. 4. de Ponto Eleg. 9.

Signa quoque in ſella noſſem formata curuli,
Et totum Numidæ ſculptile dentis opus.

Lipſius.

6 *Nondum à cenſoribus*] Cenſorum enim munus erat ſingulis luſtris legere Senatum, quamvis bello Punico ſecundo M. Fabius Buteo Dictator ex Sc. illud officium præſtiterit. Ex Livio l. 23. modus legendi ſenatores, & quinam potiſſimum legerentur, apparet, qui ita loquitur. *Recitato vetere ſenatu, inde primum in demortuorum locum legit, qui poſt L. Æmilium & C. Flaminium cenſores curulem magiſtratum cepiſſent, nec dum in ſenatum lecti eſſent, ut quiſque eorum primum creatus erat: tum legit, qui Ædiles, Tribuni pl. Quæſtores vel fuerant: tum ex iis qui magiſtratus non cepiſſent, qui ſpolia ex Romano hoſte fixa domi haberent, aut civicam coronam accepiſſent. Ita* CLXXVII *cum ingenti approbatione omnium in ſenatum lectis, extemplo ſe magiſtratu abdicavit.* Verùm cenſorum hoc proprie munus fuit, ſicuti quoque Principem Senatus legere, ut Plutarchus & Livius referunt. Sequebantur tamen ut plurimum priorum cenſorum judicium, mortuo autem vel ſenatu moto alium ſublegebant.

7. *In eas diſcedebant*] Aliter, *deſcendebant.*

8. *Qui*

hæc ſunt: SENATORES. QVIBVS. Q. IN. SENATV. SENTENTIAM. DICERE. LICET. verſum quoque Laberii, in quo id vocabulum poſitum eſt, notari juſſimus, quem legimus in mimo, [8] qui, *Scriptura*, inſcriptus eſt:

Caput ſine lingua pedaria ſententia eſt. Hoc vocabulum à pleriſque barbarè dici animadvertimus. nam pro, *pedarii*, [9] *pedaneos*, appellant.

8. *Qui, Scriptura inſcriptus eſt*] Antiquiſſima Veneta pro *Scriptura* legit *Scriptor*. Aldus, *Scripturæ*.

9. *Pedaneos appellant*] Pedanei ſenatores non dicuntur, ſed judices, qui de levioribus cauſis cognoſcebant. l. 4. & l. fin. C. de Pedan. Judic. Theophilus παμπαιδικαστὰς appellavit, quod in imis ſubſelliis aſſiderent. vide Nov. 82. & ibi Cujacium.

CAP. XIX.

Qua ratione Gabius Baſſus ſcripſerit, parcum hominem *appellatum, & quam ejus vocabuli cauſam putarit: & contrà, quem in modum, quibuſque verbis Favorinus hanc traditionem ejus eluſerit.*

APud cœnam Favorini philoſophi quum diſcubitum fuerat, cœptuſque erat apponi cibus: ſervus aſſiſtens menſæ ejus legere inceptabat, aut Græcarum quid litterarum aut noſtratium: velut eo die, quo affui ego, legebatur Gabii Baſſi eruditi viri liber de origine verborum & vocabulorum. in quo ita ſcriptum fuit: *Parcus compoſito vocabulo dictus eſt, quaſi par arcæ: quòniam ſicut in arca omnia recondun-tur, ejuſque cuſtodia ſervantur & continentur; ita homo tenax parvoque contentus omnia cuſtodita & recondita habet ſicuti ar-ca. quam ob cauſam parcus, quaſi par arcæ nominatus eſt*, tum Favorinus ubi hæc audivit, Superſtitioſè, inquit, & nimis moleſtè atque odioſè [1] confabricatus commolituſ-que magis eſt originem vocabuli Gabius iſte Baſſus, quam enarravit. nam, ſi licet res dicere commentitias, cur non proba-

1. *Confabricatus eſt*] Ita loquitur Gellius, pro *confabricavit*.

probabilius videatur ut accipiamus *parcum* ob eam cauſſam dictum, quòd pecuniam conſumi atque impendi arceat & prohibeat, quaſi *pecuniarcus*. Quin potius, quod ſimplicius, inquit, veriuſque eſt id dicimus? 2 *Parcus* enim neque ab arca, neque ab arcendo, ſed ab eo quod eſt *parum*, & *parvum*, denominatus eſt.

2. *Parcus*] Parcere etiam ſervare denotat. Virg. Æneid. x.

Argenti atque auri memoras quæ multa talenta
Gnatis parce tuis - -

parce, i e. *ſerva*. juxta Servium. Atque ita *parcus* à parcendo dici poteſt, quia parci parcunt, id eſt, conſervant res ſuas.

A. GEL-

Digitized by Google

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER QVARTVS.

CAPUT I.

Sermo quidam Favorini philoſophi cum grammatico jactantiore factus in Socraticum modum : atque inibi in ſermone dictum quibus verbis penus *a Q Scævola definita ſit.*

IN veſtibulo [2] ædium Palatinarum omnis fere ordinum multitudo opperientes ſalutationem [3] Cæſaris conſtiterant. atque ibi, in circulo doctorum hominum, Favorino philoſopho præſente, oſtentabat quiſpiam grammaticæ [4] rei doctor [5] ſcholica

IN veſtibulo adium] Salutatores priuſquam admittentur, conſiſtebant ante fores in veſtibulis ædium. Potentiores autem horis prima & ſecunda matutina ſalutabantur. Martialis :

Prima ſalutantes atque altera continet hora.

Quibus vel cœnæ tectæ, vel ſportulæ, ſive pecunia, vel obſonia, pro officio ſalutationis diſtribuebantur. De quibus ſæpe Martialis jocatur. Principum autem ſalutationes aliquid adorationis admixtum habuere. Suetonius in Vitellio : *Idem miri in adulando ingenii, primus C. Cæſarem adorari ut Deum inſtituit : cum reverſus ex Syria non aliter adire auſus eſſet, quam capite velato, circumvertenſque, deinde procumbens.* Geſtus enim habituſque deos adorantium talis erat, ut velato capite, dextra manu labris admota, priore digito in ere-

ctum pollicem reſidente corpus dextrorſum circumageretur, ut ex Lucretio lib. 5. Macrobio Saturn. lib. 1 cap. 8. Plutarcho Quæſt. Rom. x. Apulcio lib. 4. Aſini, Minutio Felice, aliiſque auctoribus liquet. Hunc religioſum ſalutandi morem recepit quoque Dioletianus, manſitque ex parte ſub inſecutis Principibus.

2. *Ædium Palatinarum*] Palatium ſive Palatinus mons antiqua imperii ſedes, non tantum Euandri, Romuli, verum etiam ab Octavii Auguſti temporibus Imperatorum, nunc ſuffoſſionibus & ſubterraneis meatibus totus quaſi penſilis, ruinis deformis aut hortis occupatus.

3. *Cæſaris*] Adriani, ut arbitror.

4. *Doctor*] Ita Ant. Ven. Ed. vulgò *doctior*.

5. *Scholica quædam*] Scholis convenientia, σχολικὰ Græcis.

6. *Sibyl-*

lica quædam nugalia, de generibus & caſibus vocabulorum differens, cum arduis ſuperciliis, vociſque & vultus gravitate compoſita, tanquam interpres & arbiter 6 Sibyllæ oraculorum: tum adſpiciens ad Favorinum, quamquam ei etiam nondum ſatis notus eſſet. *Penus quoque*, inquit, *variis generibus dictum & varie declinatum eſt.* 7 *nam & hoc penus & hæc penus, & hujus peni & *peneris & 8 peniteris & penoris veteres dixerunt.* 9 *mundum quoq; muliebrem Lucilius in Satyrarum ſextodecimo non virili genere, ut ceteri, ſed neutro appellavit his verſibus:*

Legavit quidam uxori 9 *mundum omne penumque.*

10 *Quid mundum; quid non? nam quis dijudicet iſthuc?*

atq; omnium horũ & teſtimoniis & exemplis conſtrepebat, quumq; nimis odioſe ſibi placeret, interceſſit placide Favorinus, &, jam bone, inquit, magiſter, quicquid eſt nomen tibi, abundè multa docuiſti, quæ quidem ignorabamus, & ſcire haud ſanè poſtulabamus. quid enim refert mea, ejuſque quicum loquor, quo genere *penum* dicam, aut in quas extremas litteras declinem, ſi nemo id non nimis barbarè fecerit? ſed hoc planè indigeo addiſcere, quid ſit *penus*, & quo ſenſu id vocabulum dicatur, ne rem cotidiani uſus, tamquam qui 11 in venalibus Latinè loqui tentant, alia, quàm oportet,

6. *Sibyllæ oraculorum*] De quibus alibi diximus.

7. *Nam & hoc penus, & hæc penus*] Nonius neutrum eſſe negat. Sed Feſtus *penora* dixit, idemque ex Afranio Priſcianus & Chariſius teſtantur. Fœmininо genere etiam poſuit Lucilius:

Magna penus parvo ſpatio conſumpta peribit.

Et in Pandectis titulus *de Penu legata*, legitur. *Penum* plurali numero carereait Phocas, nam *penora*, quod apud Columellã, & Feſtum occurrit, derivatur à *penus*. *Peni* in genitivo fit à *penum*, quo utitur quoq; Terentius in Eunucho.

* *Peneris*] Vet. Ed. *Peniris & penitiris.*

8. *Peniteris*] Hocab inuſitato nomine *penitus* derivari videtur.

9. *Mundum*] Hunc priorem verſum citat quoque Nonius Marcellus. Mundum dicit Feſtus eſſe *ornatum muliebrem*, ſed diſtinguit Ulpianus in l. 25. §. 10. ff. de Auro & Arg. Leg. ubi cum primum de ornamentis muliebribus egiſſet, poſtmodum ita loquitur: *Mundus muliebris eſt, quo mulier mundior fit. Continentur eo ſpecula, unguenta, vaſa unguentaria, & ſi qua ſimilia dici poſſunt.* Crebro tamen pro quocunque ornamento muliebri mundus vel mundum ſumitur.

10. *Quid mundum, quid non?*] Vetus editio Ven. *Quod mundum atque penum?*

11. *In venalibus*] In margine Voſſiani

Digitized by Google

tet, voce appellem. Quæris, inquit, rem minimè obſcuram. quis adeò ignorat *penum* eſſe vinum & triticum & oleum & lentem & fabam atque hujuſcemodi cætera? Etiamne, inquit Favorinus, milium & panicum & glans & ordeum *penus* eſt? ſunt enim propemodum hæc quoque ejuſmodi. cumque ille reticens hæreret: Nolo, inquit, hoc jam labores an illa, quæ dixi, *penus* appellentur. ſed poteſne mihi, non ſpeciem aliquam de penu dicere, ſed definire genere propoſito & differentiis appoſitis quid ſit *penus*? 12 Quæ genera & quas differentias dicas, non hercle, inquit, intelligo. Rem, inquit Favorinus, 13 planè dictam poſtulas, quod eſt difficillimum, dici planius. nam hoc quidem pervulgatum eſt, definitionem ex genere & differentia conſiſtere. 14 ſed ſi item mihi præmandere, quod ajunt, poſtulas; faciam ſane id quoque honoris tui habendi gratia. atque deinde ita exorſus eſt: Si inquit, ego te nunc rogem uti mihi dicas & quaſi circumſcribas verbis, quid *homo* ſit; non, opinor, reſpondeas hominem eſſe te atque me. hoc enim, quis homo ſit, oſtendere eſt; non, quid homo ſit, dicere. ſed ſi, inquam, peterem ut ipſum illud, quod homo eſt, definires, tum profecto mihi diceres, hominem eſſe mortale animal rationis & 15 ſcientiæ capiens; vel quo alio modo diceres, ut eum à cæteris animalibus omnibus ſeparares. proinde igitur nunc te rogo, ut, quid ſit *penus*, dicas,

ſiani Codicis *vendulis*, & pro *tentant*, *captant*.

12. *Quæ genera*] Antiquiſſ. Ven. *Quot ſint penus genera* Ita ut Grammaticus Philoſophum non intelleziſſe videatur.

13. *Planè dictam*] Ita Lambecius emendat. Antiquiſſ. Ven. Ed. *Planè dicam. Poſtulas, quod eſt difficilius, dici planius.*

14. *Sed ſi item mihi præmandere*] Vulgo, male, *præmandare*. Apud Ciceronem lib. 2. de Oratore hujuſmodi proverbium uſurpatur, *omnia minima manſa tanquam infantibus putris, ut aiunt nutrices, in os inferre*. Cibum præmanſum in os inferre idem eſt, atque rudius, craſſius planiuſque explicare rem haud difficilem, niſi ſit puer, vel rudis & imperitus. vide Eraſmum in Proverbiis.

Item mihi] Lege, *me tibi*.

15. *Et ſcientiæ capiens*] Superfluum hoc in definitione eſſe videtur, cum ſufficiat dixiſſe hominem eſſe animal rationale. *Capiens* autem dixit, pro *capax*.

16. *Phile-*

dicas, non ut aliquid ex *penu* nomines. Tum ille oſtentator voce jam molli atque demiſſa, [16] Philoſophias, inquit, ego non didici nec diſcere appetivi; &, ſi ignoro [17] an ordeum ex *penu* ſit, aut quibus verbis *penus* definiatur, non ea re litteras quoque alias neſcio. Scire, inquit ridens jam Favorinus, quid *penus* ſit, non ex noſtra magis eſt philoſophia quam grammatica tua. meminiſti enim credo quæri ſolitum [18] quid Virgilius dixerit, [19] *penum inſtruere* vel *longam* vel [20] *longo ordine*. utrumq; enim profecto ſcis legi ſolitum. ſed, ut faciam æquiore animo ut ſis; ne illi quidem veteris juris magiſtri, [21] qui Sapientes appellati ſunt, definiſſe ſatis recte exiſtimantur quid ſit *penus*. nam [22] Q. Scævolam, ad [23] demonſtrandum *penum*, his verbis uſum audio: *Penus eſt*, inquit, *quod eſculentum aut poculentum eſt. quod enim ipſius patris familias, liberorum patris familias ejuſque familiæ, quæ circum eum aut liberos ejus eſt & [24] opus eorum facit, cauſa paratum*

16. *Philoſophias*] Ita loqui amat Gellius, plurali pro ſingulari utens.

17. *An ordeum*] Inter penum recenſet Ulpianus l. 3. §. 8. de Penu legata.

18. *Quid Virgilius dixerit*] Extant verſus lib. 1. Æneid. ℣. 707.

Quinquaginta intus famula, quibus ordine longo (penates.
Cura penum ſtruere, & flammis adolere

19. *Penum inſtruere*] *Inſtruere* hic legit Favorinus, apud Virgilium hodie *ſtruere* legitur, id eſt juxta Servium, *ordinare, componere. Unde & ſtructores dicuntur ferculorum compoſitores.*

20. *Longo ordine*] Servius hæcita interpretatur: *id eſt, diſpoſitione ſecundum Tullium: qui in Oeconomicis dicit, quid ubi ponendum ſit. Nec enim debent univerſa confundi.* Donatus ad quinquaginta famulas refert, *ad quarum curam pertinebat procuratio cellaris, & Deorum Penatium cultus: illas ſine dubio vicißitudo longo ordine tangebat.* Nulla apud illos Interpretes mentio in quibuſdam libris *ordine longam* legi.

21. *Qui Sapientes appellati ſunt*] Ponponius JC. in l. 2. De Origine Juris, §. 37. P. Semtronium à Populo Romano ſapientem appellatum refert, nec quenquam ante hunc aut poſt hunc hoc nomine cognominatum fuiſſe. Idem tamen de L. Acilio paragrapho ſequenti refert, & Cicero in Lælio: *Scimus L. Acilium apud Patres noſtros appellatum eſſe ſapientem, quia prudens eſſe in Jure civili putabatur.* Hinc & Iuriſperiti prudentes appellantur, & Iuriſprudentia Ulpiano ſapientia civilis dicitur.

22. *Q. Scævolam*] De Q. Mucio Scævola vide ſupra pag. 210. citat quoque in hanc rem Scævolam JC. in l. 3. ff. de Penu legata, ſicuti & Sabinum, qui eadem fere verba proponit, Ariſtonem, alioſque.

23. *Demonſtrandum*] Antiq. Venet Ed. *demonſtrandam.*

24. *Opus eorum*] Nam ſervi & famuli ad familiam pertinebant. Ver. Edit. *opus non facit*, quæ lectio ſi ſerve-

tum eſt, ut Mucius ait, penus videri debet. 25 *nam quæ ad edendum bibendumque in dies ſingulos prandii aut cœnæ cauſſa parantur, penus non ſunt: ſed ea potius, quæ hujuſce generis longæ uſionis gratia contrahuntur & reconduntur, ex eo quod non in promtu ſint, ſed intus & penitus habeantur, penus dicta ſunt.* hæc ego, inquit, quum philoſophiæ me dediſſem, non inſuper tamen habui diſcere: quoniam civibus Romanis Latine loquentibus rem non ſuo vocabulo demonſtrare non minus turpe eſſet, quam hominem non ſuo nomine appellare. Sic Favorinus ſermones in genus communes à rebus parvis & frigidis abducebat ad ea, quæ eſſet magis utile audire ac diſcere, non allata extrinſecus, non per oſtentationem, ſed indidem nata acceptaque. Præterea de penu adſcribendum hoc etiam putavi, 26 Servium Sulpicium in reprehenſis Scævolæ capitibus ſcripſiſſe, 27 Seio Ælio placuiſſe non quæ eſui tantum & potui forent, ſed 28 tus quoque & cereos in *penu* eſſe, 29 quodque eſſet ejus ferme rei cauſa comparatum.

Maſſu-

ſervetur, intelligenda juxta l. 3. §. 6. de penu legata: *Sed quod diximus*, inquit, *uſus ſui gratia paratum: accipiendum erit, & amicorum ejus, & clientium, & univerſorum quos circa ſe habet, non etiam eius familiæ, quam neque circa ſe neque circa ſuos habet: puta ſi qui ſunt in villis deputati, quos Q. Mucius ſic definiebat, ut eorum cibaria contineri poſſet, qui opus non facerent. Sed materiam præbuit Servio tandi, ut textorum & texticum cibaria adjiceret contineri. Sed Mucius eos voluit ſignificare, qui circa Patremfamilias ſunt.* Familiam itaque ſive famulos alienos excluſit Mucius.

25. *Nam quæ, &c. in dies ſingulos*] Servius: *Inter penum & cellarium hoc intereſt: quod cellarium eſt pancorum diurnum; unde & in cella dicitur importatum frumentum. Penus vero temporis longi.*

26. *Servium Sulpicium*] Vide quæ diximus p. 132.

27. *Seio Ælio*] Antiq. Veneta *Saco Helio.* lege *Sexto Ælio.* De quo Cicero in Bruto: *Numeroque eadem fuit Sextus Ælius, juris quidem civilis omnium peritiſſimus, ſed etiam ad dicendum paratus.* De quo Ennius, teſte Cicerone lib. 1. de Oratore:

Egregie cordatus homo catus Ælius Sextus.

Conſul fuit cum T. Quintio Flaminio, Anno V. C. DLV, cujus conſulatus meminit quoque Plutarchus in Flaminio. Tantæ fuit integritatis & continentiæ, ut tantum duo pocula argenti, quæ acceperat à ſocero L. Paullo, devicto Rege Perſeo, habuerit, ut teſtatur Plinius lib. 33. cap. 11. Scripſit in jure complures libros, inprimis, Jus Ælianum, Tripartita, & Commentaria, quæ, ut puto, hoc in loco intelliguntur.

28. *Tus quoque & cereos*] Ita & Sextus Cæcilius ſcripſit, ſi in domeſticum uſum parati fuerint. vide leg. 3. §. 9. in fine de Penu legata. Ubi S. Cæcilio tribuitur, quod Ælio Gellius adſcribit, unde forſan hic ſupra emendandum *Sexto Cæcilio.*

29. *Quod-*

30 Maſſurius autem Sabinus, [31] in libro juris civilis ſecundo, etiam [32] quod jumentorum cauſa apparatum eſſet, quibus dominus uteretur, *penori* attributum dicit. [33] Ligna quoque & virgas & carbones, quibus conficeretur *penus*, quibuſdam ait videri eſſe in *penu*. ex his autem, [34] quæ promercalia & uſuaria in locis iſdem eſſent, ea ſola eſſe *penoris* putat, [35] quæ ſint uſui annuo.

CAP.

29. *Quodque eſſet ejus ſtruendi cauſa comparatum*] Id eſt, ſine quo penus non recte haberi poteſt. Audi Ulpianum in dicta l. 3. §. ult: *Vaſa quoque penuaria quin contineantur, nulla dubitatio eſt. Ariſto autem ſcribit delia non contineri. Et eſt verum ſecundum illam diſtinctionem, quam ſupra in vino fecimus. Nec frumenti, nec leguminum theca, arcula forte, vel ſporta, vel ſi qua alia ſunt, quæ horrei penuarii, vel cellæ penuariæ inſtruendæ gratia habentur, non continebuntur. Sed ea ſola continentur, ſine quibus penus haberi non recte poteſt.*

30. *Maſſurius Sabinus*] Perſius aliique *Maſurium* appellant. Vide ſupra lib. 3. c. 16.

31. *In libro, &c. ſecundo*] *Libro* in antiquis editionibus omittitur. In Catalogo Pandectis Florentinis præpoſito numerantur Sabini tres Juris Civilis libri, ſed ex iis nulla legum capita in Digeſtorum libros relata reperiuntur.

32 *Quod jumentorum cauſa*] Ulpianus dicta l. 3. §. 7. *Simili modo & jumentorum cibaria penus continuntur: ſed eorum jumentorum, quæ uſibus ipſius & amicorum deſerviunt: ceterum ſi quæ jumenta agris deſervirent vel ſcabantur: legato non cedere cibaria eorum.*

33. *Ligna quoque & virgas*] Q. Mucius & Oſilius negaverunt penori ineſſe, Rutilius affirmabat, ſed ea quæ non vendendi cauſa parata eſſent. vide dictam l. 3. §. 9.

34. *Quæ promercalia*] Promercalia dicuntur, quæ reſervatis iis quæ ad proprium uſum pertinent, Paterfamilias vendit. Ita Julius Cæſar, cum in Gallia fana templaque Deûm atque urbeis expilaſſet, auroque abundaret, ternis millibus nummum in libras promercale per Italiam provinciaſque divendit, ut teſtatur Suetonius in vita Cæſaris cap. 54.

35. *Quæ ſint uſui annuo*] Paulus JC. in l. 4. de Penu legata: *Item ſi quis ſolitus fructus ſuos vendere, penum legaverit, non omnia quæ & promercii cauſa habuit legaſſe videtur: ſed ea ſola, quæ in penum ſibi ſeparabat. Quod ſi promiſcue uti ſolebat, tunc quantum ad annuum uſum ei ſufficerent, familiæque ejus, cæterorumque, qui circa eum ſunt, legato cedet. Quod ſere, inquit Sabinus, evenit in perſonis mercatorum, aut quotiens cella eſt olei & vini, quæ venire ſolebant in hereditate relicta.* vide & l. 60. §. 2. de Leg. 2.

1 *Ædilium*]

CAP. II.

Quid differat morbus & vitium, & quam vim habeant vocabula iſta in edicto ædilium: & an eunuchus & ſteriles mulieres vendi poſſint, diverſaque ſuper ea re ſententia.

IN edicto [1] ædilium curulium, qua parte de mancipiis vendundis cautum eſt, ſcriptum ſic fuit: [2] TITVLVS. SERVORVM. SINGVLORVM. VTEI. SCRIPTVS. SIT. [3] COERATO. ITA. VTEI. INTELLEGI. RECTE. POSSIT. QVID. MORBI. VITII. VE. QVOI. Q. SIT. [4] QVIS. FVGITIVVS. ERRO. VE. SIT. [5] NOXA. VE. SOLVTVS. NON. SIT. [6] propterea quæſierunt jureconſulti veteres, quod mancipi-

1. *Ædilium Curulium*] Utpote qui inter alia munera etiam rebus emendis & vendendis præeſſent.

2. *Titulus ſervorum ſingulorum*] Tituli, in quo virtutes & vitia ſervorum ſcribebantur, nulla mentio in verbis Ædilitii edicti, quæ extant in Jure civili. Verba autem in leg. 1. §. 1. eod. tit. ita concepta ſunt: Ajunt ædiles: *Qui mancipia vendunt, certiores faciant emptores, quid morbi vitiique cuique ſit, quis fugitivus, errove ſit, noxave non ſolutus ſit. Certiores faciant emptores*, inquit Ulpianus, quod fieri poteſt vel palam pronunciando, vel per titulum. Locus tamen hic detruncatus videtur à Triboniano. Hic titulus ſervorum collo appendebatur. Propertius lib. 4.

At quorum titulus per barbara colla pependit,
Cælati medio cum ſaliere foro.

Seneca de ſervis loquens, *cui dominus titulum impegit.* titulus hic quoque in venalitio pingebatur. Petronius: *Ego autem ſpiritu non deſiti totum parietem perſequi. Erat autem venalitium titulis pictum.* Venalitium eſt locus, in quo ſervi vendebantur. Quinetiam mancipia creta vel ſigno notabantur, atque ita Scaliger hunc verſum interpretatur,

Cælati medio cum ſaltere foro.

Cælati, id eſt ſignati, niſi *cretati* legendum ſit. Atque ex eodem verſu liquet, currere vel ſaltare circum adſtantem coronam ſolitos fuiſſe, ut ſanitate ac celeritate corporis valetudinem ſignificarent, atque ita lectores allicerent. vide Scaligerum in lib. 4. Propertii, pag. 268. & 269. & Durantium lib. 1. Var. cap. 10. & Pignorium de Servis.

3. COERATO] Id eſt, *cavato*. Ita apud Auſonium *cœbus* pro *cubus*, *gyrus* pro *gyrus*, ita enim apud poëtam legitur,

Octo & octoginta gyris, & ſuper triſorio
Additis ad hos priores gyros geminis orbibus.

Scaliger hic legit, *coirato*.

4. *Quis fugitivus errove ſit*] De fugitivis vide l. 17. ff. de Ædil. Ed. Erro dicitur, *qui non quidem fugit, ſed frequenter ſine cauſa vagatur, & temporibus in res nugatorias conſumptis ſerius domum redit*, l. 17. §. 14. Eod.

5. *Noxave ſolutus non ſit*] Id eſt noxali judicio ſubjectus, ut interpretatur JC. in l. 17. §. 1. Eod. Noxis tamen ſolutus etiam ſervus dici poteſt, ob cujus noxam nihil debetur, vel qui nemini eſt obnoxius, ſolutus omni obligatione, quæ ex noxa contrahitur, ſive noxam nullam commiſerit, ſive quod ſatisfactum ſit. De Noxalibus Actionibus vide titulos Inſtit. & Pandectarum.

6. *Propterea*] Vulgò, *præterea*.

mancipium morboſum quodve *vitioſum* rectè diceretur : 7 quantumque *morbus* à *vitio* differret. 8 Cæcilius Sabinus, in libro quem de edicto ædilium Curulium compoſuit, Labeonem refert, quid eſſet *morbus*, hiſce verbis definiſſe : *Morbus eſt habitus cujuſque corporis contra naturam ; qui uſum ejus facit deteriorem.* ſed *morbum* aliàs in toto corpore accidere dicit, 9 aliàs in parte corporis. totius corporis *morbum* eſſe, 10 veluti phthiſis aut febris : partis autem, veluti cæcitas aut pedis debilitas. *balbus autem*, inquit, *&* 11 *atypus vitioſi magis quàm morboſi ſunt : ut equus mordax calcitro, vitioſus non morbo-*

7. *Quantumque morbus à vitio differret*] Quid ſit morbus & vitium Cicero lib. 4. Tuſcul. oſtendit : *Morbum appellant*, inquit, *totius corporis corruptionem, ægrotationem morbum cum imbecillitate, vitium cum partes corporis inter ſe diſſidunt, ex quo pravitas membrorum, diſtortio, deformitas.*

8. *Cæcilius Sabinus*] Legitur quoque *Celius*. Verba fere eadem occurrunt apud Ulpianum l. 1. §. 7. ff. de Ædilitio Edicto. Verba ita ſe habent : *ſed ſciendum eſt morbum apud Sabinum* (omiſſum videtur *à Labeone*) *ſic definitum eſſe, habitum cujuſque corporis contra naturam, qui uſum ejus ad id facit deteriorem, cujus cauſa* (hæc verba apud Gellium non habentur) *natura nobis ejus corporis ſanitatem dedit. Id autem alias in toto corpore, alias in parte accidere, namque totius corporis morbus eſt, puta phtiſis id eſt tabes, febris : partis, velut cæcitas* (Addit Gellius, *aut debilitas pedis*) *licet homo itaque natus ſit.*

9 *Alias in parte corporis*] Morbum totius corporis eſſe corruptionem dixit Cicero.

10. *Veluti phthiſis aut febris*] Morbi quidam totius corporis atque ſubſtantiæ ſunt, ut phthiſis, gangræna. Febres etiam putridæ non totius ſubſtantiæ, ſed ſimplicis intemperiei morbi ſunt.

11 *Atypus*] Occurrit quoque illud vocabulum in l. 10. §. ult. ff. de Ædilit. Edicto. ubi ita legendum eſſe ex Pandectis Florentinis monet Budæus, nam vulgo *auripus* legebatur, vel etiam *atraphus*. *Athiphus* legitur in antiquiſſima Veneta, in Badiana *atypus*, recte. Gloſſæ Philoxeni, *batubus* (lege *atypus*) μογιλάλος, id eſt, qui ægre & impedite loquitur: μογιλάλος Aëtio lib. 8. cap. 38. οἱ μόγις λαλοῦντες). Dicuntur & ἀγκυλόγλωσσοι, niſi quod Aëtio μογιλάλοι dicantur, qui ex affectione quadam, alii qui etiam ex nativitate impedite loquuntur. Paniciatus apud Gyraldum legit *aphtha*, Egnatius *aphthicus*, id eſt, qui aphtis ſive ſerpentibus oris ulceribus laboraret. Sed hoc non vitium ſed morbum eſſe ex medicorum libris liquet. Gyraldus legebat *alphicus*, id eſt, qui vitiligine vel impetigine laborat. De qua ita loquitur C. Celſus : *Vitiligo quæque, quamvis per ſe nullum periculum adferat, tamen fœda eſt, & ex malo corporis habitu fit, ejus tres ſpecies ſunt, alphos vocatur, ubi color albus eſt & fere ſubaſper, & non continuus, ut quædam quaſi guttæ diſperſæ eſſe videantur : interdum etiam latius & cum quibuſdam intermiſſionibus ſerpit, &c.* Ex quibus Celſi verbis elici quoque arbitratur, *alphon* vitium tantum non morbum eſſe. Vtique & JC. Trebatius in l. 6. de Æd. Ed. *impetiginoſum, non eſſe morboſum* dixit, *ſi eo*

membro

morboſus eſt. [12] *ſed cui morbus eſt, id etiam vitioſum eſt. neque id tamen contra ſit. poteſt enim, qui vitioſus eſt, non morboſus eſſe. quamobrem, quum de homine morboſo ageretur, nequaquam,* inquit, *ita diceretur* : QVANTI. OB. ID. VITIVM. MINORIS. ERIT. [13] De eunucho quidem quæſitum eſt, an contra edictum ædilium videretur venundatus, ſi ignoraſſet emtor eum eunuchum eſſe. Labeonem reſpondiſſe ajunt, [14] redhiberi poſſe quaſi morboſum : [15] ſues autem feminas, ſi ſteriles eſſent, & venum iſſent, ex edicto ædilium poſſe agi Labeonem ſcripſiſſe. [16] de ſterili autem muliere, ſi nativa ſterilitate ſit, Trebatium contra Labeonem reſpondiſſe dicunt, nam quum redhiberi eam Labeo, quaſi minus ſanam, putaſſet [17] neceſſe : *non oportere* ajunt Trebatium [18] ei edicto appoſuiſſe, *ſi ea mulier à principio genitali ſterilitate eſſet.* at ſi valetudo ejus offendiſſet, exque ea vitium factum eſſet, ut concipere fetus non poſſet; tum ſanum non videre, & eſſe in cauſa redhibitionis. [19] de myope quoque, [20] qui *luſcitioſus*

Latinè

membro ubi impetigo eſt, æque recte utatur. Omiſſis aliorum divinationibus, *atypus* retinendum eſt. Atypi autem Budæo appellantur, qui non ſatis expedito plectro linguæ utuntur, neque expreſſa verba pronunciant. Sicuti enim ἔντυπος *expreſſum*, ita ἄτυπος contrarium denotat.

12. *Sed cui morbus eſt*] Forſan legendum, *qui morboſus eſt*, primis enim editionibus leguntur ſequentia verba, *in etiam vitioſus eſt* & quæ ſequûtur de *morboſo*, & *vitioſo* idem cõfirmare videntur.

13. *De eunucho quidem quæſitum eſt*] Caſtratum intelligit. *Spadonem enim morboſum non eſſe neque vitioſum verum mihi videtur, ſed ſanum eſſe ſicuti illum qui unum teſticulum habet, qui etiam generare poteſt*, reſpondit JC. in l. 6. §. 2. De Ædil. Ed. verum addit lege ſequenti : *Sin autem quis ita ſpado eſt, ut tam neceſſaria pars corporis, & penitus abſit, morboſus eſt.* Nam, ut loquitur JC. Vlpianus in l. 128. de V. S. *Spadonum generalis appellatio eſt, quo nomine tam hi qui natura ſpadones ſunt, eorum thlibiæ, thlaſiæ, ſed & ſi quod aliud genus ſpadonum eſt, continentur.* Diſtinguit itaque d. l. 6. & 7. inter ſpadonem, cui ex natura vitium aliquod eſt, atque inter caſtratum.

14. *Redhiberi poſſe*] *Redhiberi eſt facere, ut rurſus habeat venditor, quod habuerit, & quia reddendo id fiebat, redhibitio eſt appellata, quaſi redditio.* ut loquitur JC. in l. 21. ff. de Æd. Ed.

15. *Sues autem feminas*] Hæc pertinent ad ſecundam partem edicti, quæ agit de jumentis & pecore. vide l. 38. ff. de Æd. Ed. male hæc Gellius cum prima parte, quæ agit de ſervis, commiſcuit.

16. *De ſterili autem muliere*] Vlpianus l. 14. §. 3. ff. de Æd. *De ſterili Cælius diſtinguere Trebatium ait, ut ſi natura ſterilis ſit, ſana ſit : ſi vitio corporis, contra.*

17. *Neceſſe*] Abeſt à veteri editione.

Latinè appellatur, & 21 περὶ ὀδόντων dissensum est, alii enim redhiberi omnimodis debere, alii contra, nisi id vitium morbo contractum esset. eum verò, cui dens deesset, Servius redhiberi posse respondit; Labeo in causa esse redhibendi negavit. *nam & magna*, inquit, *pars dente aliquo carent: neque eo magis plerique homines morbosi sunt. & absurdum admodum est dicere, non sanos nasci homines; quoniam cum infantibus non simul dentes gignuntur.* Non prætereundum est, id quoque in libris veterum jurisperitorum scriptum esse *morbum* & *vitium* distare: 22 quòd *vitium* perpetuum, *morbus*, cum accessu discessuque sit. sed hoc si ita est: neque cæcus neque

18. *Ei edicto*] Vetus editio, *ex edicto*.

19. *De myope quoque*] Myopem cum luscitioso hic confundit auctor noster. Sed myopes juxta quosdam acute vident propinqua & noctu acutius, remota non vident. Auctor Isagoges: μύωπας δ' λέγεσθαι τοὺς τὰ μὲν σύνεγγυς βλέποντας λίαν, πόρρωθεν δὲ μὴ ὁρῶντας. Ita & Aristot. Probl. Sect. 31. P. Ægineta lib. 3. c. 32. Aphrodiseus lib. 1. Prob. 74. Luscitiosi interdiu vident, non vesperi aut noctu. Plinius lib. 28 cap. 11. luscitiosos Græcis νυκτάλωπας dici testatur. Quos Galenus nocturno tempore non videre affirmat. Ulpianus JC. in l. 10. §. 4. ff. de Ædil. Ed. *Sed & νυκτάλωπα, id est, luscitiosum, morbosum esse constat, id est, ubi homo neque matutino tempore videt, neque vespertino, quod genus morbi Græci νυκτιλωπίαν* (ita legendum) *appellant. Luscitionem tam quidam esse putant, ubi homo lumine adhibito nihil videt.* Contra Hippocrates lib. 2. Prædict. νυκτάλωπας noctu acutius cernere commemorat. Caterum duplex & contrarium oculorum vitium esse videtur, quod Latini luscitionem appellant. Plinius lib. 11. cap. 37. *Multorum visus fulgore solis constat, nubilo die non cernentium nec post occasus. Alii interdiu hebetiores, noctu præter cæteros cernunt.* Myopia itaque diversa antiquis, illam quæ primo membro à Plinio ponitur, amplectuntur Varro, Nonius, apud quem corrupte μύωπες legitur, & Ulpianus, alteram Festus Pompejus & Fulgentius Planciades.

20. *Luscitiosus*] Idem & nuscitiosus Festo appellatur, cum inquit: *Nuscitiosum Attius Philologus ait appellari stultum, qui propter oculorum vitium parum videret, ac P. Opilius Aurelius nuscitiones esse cæcitudines nocturnas, Ælius Stilo, qui plus videret vesperi, quam meridie, nec cognosceret, nisi quod usque ad oculos admovisset.*

21. Περὶ ὀδόντων] Id est, *de edentulo*.

22. *Quod vitium perpetuum*] Ita quoque loquitur JC. in l. 101. §. pen. D. de V. S. *Verum est morbum esse temporalem corporis imbecillitatem, vitium vero perpetuum corporis impedimentum.* Et Nonius Marcellus: *Morbum à ratione prudentia veterum sic voluit separari: ut sit morbus, quum accessit, utique aut temporis aut contagii; vitium perpetua & insanabilis atque irrevocabilis causa.* Medici tamen hæc vocabula quoque confundunt. Ita Celsus lib. 3. c. 6. *Vitium levius & vehementius* pro *morbo* dixit, & lib. 7. c. 14. Atque ita Scribonius Largus passim loquitur.

23. *Furia*]

neque eunuchus morboſus eſt, contra Labeonis, quam ſuprà dixi, ſententiam. verba Maſſurii Sabini appoſui ex libro juris civilis ſecundo: [23] *Furioſus* [24] *mutuſve, cuive quod membrum lacerum læſumque eſt, aut obeſt quominus ipſe aptus ſit, morboſi ſunt.* [25] *qui non longè videt, tam ſanus eſt, quam* [26] *qui tardius currit.*

23. *Furioſus*] Vide l. 9. §. 10. & 11. & l. 2. de Ædil. Ed.

24. *Mutus*] Ulpianus in l. 9. *Mutum morboſum eſſe Sabinus ait: morbum enim eſſe, ſine voce eſſe, apparet. Sed qui graviter loquatur, morboſus non eſt, nec qui ἀσαφῶς, id eſt, obſcure. Plane qui ἀσήμως, id eſt, ſine ulla ſignificatione loquitur, hic utique morboſus eſt.*

25. *Qui non longe videt*] Invenio in quodam Codice manu adſcriptum, *qui naturâ longe minus videt.*

26. *Qui tardius currit*] Antiquiſſ. Ven. Ed. *Qui tardus currit.*

CAP. III.

Quòd nullæ fuerint rei uxoriæ actiones in urbe Roma ante Carvilianum divortium: atque inibi quid ſit propriè pellex: quæque ejus vocabuli ratio ſit.

MEmoriæ traditum eſt, [1] quingentis fere annis poſt Romam conditam, nullas [2] rei uxoriæ neque actiones [3] neque cautiones [4] in urbe Romana aut in Latio fuiſſe: [5] quia profectò nihil deſiderabantur, [6] nullis etiam tunc matri-

1. *Quingentis fere annis*] Lambecius legendum putat *quingentis plus fere annis*, nam ſi *fere* tantum ponatur, ſignificare, *non longe minus*, quod contra ipſum Gellium eſt. *Fere* tamen pro *circiter* hic poni videtur. Cujacius emendat, *ſexcentis fere annis*. Atque ita Tertullianus in Apolog. cap. 6. *Ubi eſt illa felicitas matrimoniorum de moribus utique proſperata, quâ per annos fermè ſexcentos nulla repudium domui miſit?* Valerius & Plutarchus annos numerant quingentos & viginti.

2. *Rei uxoriæ neque actiones*] Quoties nimirum poſt divortium de dote contentio eſt, juxta Boethium in Topica Ciceronis. Ejus actionis hæc formula erat, QUANTUM AEQUIUS MELIUS, ut Cicero lib. 3. offic. teſtatur. vide tit. Dig. & C. *Soluto matrim.* & l. un. C. de Rei uxor. Actione.

3. *Neque cautiones*] Cautiones dicuntur promiſſiones, fidejuſſiones, vel ſatisdationes.

4. *In urbe Romana*] Antiq. Edit. *in urbe Roma.*

5. *Quia profectò*] Legitur quoque, *quum profectò non deſiderabantur.*

6. *Nullis etiam tunc matrimoniis divertentibus*] Dionyſius Halycarnaſſæus lib. 2. ne quidem fuiſſe eam libertatem primis & antiquis temporibus teſtatur, ideoque tam longo temporis ſpatio nulla divortia fuiſſe.

matrimoniis divertentibus. [7] Servius quoque Sulpicius in libro, quem compoſuit de dotibus, tùm primùm cautiones rei uxoriæ [8] neceſſarias eſſe viſas ſcripſit, quum [9] Sp. Carvilius, cui Ruga cognomentum fuit, vir nobilis divortium cum uxore fecit; quia liberi ex ea, corporis vitio, non gignerentur, [10] anno urbis conditæ DXXIII. [11] M. Attilio, P. Valerio coss. atque is Carvilius traditur uxorem, quam dimiſit, egregiè dilexiſſe, cariſſimamque morum ejus gratia habuiſſe; [12] ſed jurisjurandi religionem animo atque amori prævertiſſe; quod jurare à cenſoribus coactus erat uxorem [13] ſe liberûm quærendorum gratia habiturum.

Pelli-

7. *Servius quoque Sulpicius*] Vide pag. 132.

8. *Neceſſarias*] Recte, quia antea, uti dixi, nulla erat libertas.

9. *Sp. Carvilius*] *Carvilium*, & *Carbilium* promiſcue appellat Plinius. Plutarchus à ſeipſo valde diſcrepat, nam in Romulo *Sp. Servilium* appellat, idem Probl. cap. 13. *Carbilium*. In comparatione Numæ & Lycurgi Sp. Corvinum, ſed legendum ibi Καρβίλιον, ſicuti etiam pro *Servilium*, *Carbilium*.

10. *Anno urbis conditæ* DXXIII.] Valerius & Plutarchus anno V. C. DXX. divortium primum conſtituunt. Ipſe autem Gellius ſibi non conſtat. Infra enim lib. 17. cap. 21. id factum dicit anno V. C. DXIX. Vtrobique Lambecius erratum arbitratur, & reſcribendum anno V. C. DXXVII. in quem annum incidit conſulatus M. Atilii Reguli, & P. Valerii Flacci, ut placet Varroni, Verrio Flacco, & aliis diligentioribus temporum ſcriptoribus.

11. *M. Attilio P. Valerio Coss.*] Dicit hoc factum Dionyſius anno poſt quingenteſimum vicesimo, centeſima tricesima ſeptima Olympiade, M. Pomponio & C. Papyrio coss.

12. *Sed jurisjurandi*] Dionyſius Halycarnaſſeus lib. 2. etiam teſtatur jurare cõactum à cenſoribus liberorum gignendorum gratia ſe matrimonium colere: erat autem ei conjux ſterilis. Quo tamen facto etſi neceſſario invitus Populo fuit. Juramenti apud Valerium Maximum nulla mentio, ſed ſolius ſterilitatis. *Repudium*, inquit, *inter uxorem & virum, à condita Vrbe ad viceſimum & quingenteſimum annum nullum interceſſit. Primus autem Sp. Carvilius uxorem ſterilitatis cauſa dimiſit. Qui quamquam tolerabili ratione motus videbatur, reprehenſione tamen non caruit: quia nec cupiditatem quidem liberorum conjugali fidei proponi debuiſſe arbitrabantur.* Gellius lib. 17. c. ult. addit, ex amicorum conſilio propter ſterilitatem dimiſſam fuiſſe.

13. *Se liberûm quærendorum*] Hoc in ipſo matrimonio hic contigiſſe liquet. Initio matrimonii antiquitus hoc curabant auſpices, poſtmodum proxenetæ veteris conſuetudinis veſtigia ipſo nomine uſurparunt. Valerius Maximus lib. 2. cap. 1. *Apud antiquos non ſolum publice, ſed etiam privatim nihil gerebatur, niſi auſpicio prius ſumpto: quo ex more nuptiis etiamnum auſpices interponuntur. Qui quamvis auſpicia petere deſierint, ipſo tamen nomine veteris conſuetudinis veſtigia uſurpant.* Idem Cicero l. 2. de Divinatione refert. De liberis quærendis ita loquitur ex Varrone Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 16. *Mundus cum patet, deorum triſtium atque inferûm quaſi ja-*

[14] *Pellicem* autem appellatã, probroſamque habitam [15] eam, quæ juncta [16] conſuetaque eſſet cum eo, [17] in cujus manu mancipioque alia matrimonii cauſa foret, hac antiquiſſima lege oſtenditur, quam Numæ regis fuiſſe accepimus: [18] PELEX. [19] ASAM. IVNONIS. [20] NE. TAGITO. [21] SI. TAGET. [22] IVNONI. [23] CRINIBVS. DEMISSIS. [24] ARNVM. FEMINAM. CAIDITO.

pellex

ſi janua patet, &c. propterea uxorem liberorum quærendorum cauſa ducere religioſum eſt. Huc pertinet quoque *l. Si vicinis C. de Nupt.* Vide Auguſtinum lib. 3. contra Julianum, & Serm. 324. & lib. 1. de Nuptiis ad Valerium Comitem. Ita quoque conjugium mulieris, quod liberorum quærendorum cauſa non interceſſiſſet, improbavit Cæſar Auguſtus, ut teſtatur Val. Maxim. lib. 7. cap. 7. Et L. Papia Poppæa, viri ſexagenarii, vel mulieres quinquagenariæ matrimonio arcebantur, quod generationi inhabiles crederentur. Sed Claudius de viris ſexagenariis abrogavit, ut teſtatur Suetonius in ejuſdem vita cap. 23. Juſtinianus l. 27. C. de Nuptiis vetuit tales nuptias impediri.

14. *Pellicem autem*] In l. 144. de Verb. ſignific. ita loquitur JC. *Libro Memorialium Maſſurius ſcribit pellicem apud antiquos appellatam, quæ cum uxor non eſſet, cum aliquo tamen vivebat, quam nunc vero nomine amicam, paulo honeſtiore concubinam appellari. Granius Flaccus in libro de Iure Papiriano ſcribit, pellicem nunc vulgo vocari, quæ cum eo, cui uxor eſt, corpus miſceat, quoſdam eam quæ uxoris loco ſine nuptiis in domo ſit, quam Græci παλλακὴν appellant.*

15. *Eam*] Abeſt à Badiana editione.

16. *Conſuetaque eſſet*] Conſueviſſet, rem habuiſſet.

17. *In cujus manu, mancipioque*] In manu eſſe uxores dicuntur, & in manum mariti convenire, quotiens per coëmptionem matres familias fiebant. Mancipium quoque dominium vocabatur, quod per nexum acquiſitum eſſet. Mulieres autem, quæ erant in perpetua tutela, tutorum poteſtate emancipabantur, atque ita in manum mariti conveniebant. Fiebat itaque per hanc emancipationem minima capitis deminutio ſicut Boëthius teſtatur, & expreſſe Ulpianus: *minima capitis deminutio eſt, per quam libertate & civitate ſalva ſtatus dumtaxat hominis mutatur. Quod fit adoptione, & in manum conventione.* Vide pag. 210. & ſeq.

18. PELEX] Antiq. Ven. Ed. *Pellex.*

19. ASAM] *Aram* antiquos etiam *aſam* appellaſſe ſatis conſtat. Cauſam Macrobius ex Varrone refert lib. 3. Saturn. cap. 2. cujus hæc verba ſunt: *Varro Divinarum libro quinto dicit aras primum aſas dictas; quod eſſet neceſſarium à ſacrificantibus eas teneri. Anſis autem teneri ſolere vaſa, quis dubitet? Commutatione ergo litterarum aras dici captas, ut Valeſios, & Fuſios dictos prius, nunc Valerios & Furios.*

20. NE. TAGITO] Antiquo more loquendi, pro NE TANGITO, uti vulgo hic legitur.

21. JUNONIS] Juno enim nuptiarum præſes cenſebatur, unde Græcis τελεία dicitur, τέλος enim nuptias quoque denotat, teſte Suida & Euſtathio ad lib. 2. Iliad. Eademque à variis officiis *Inga, Domiduca*, à cingulo novæ nuptæ *Cinxia*, ab unctione qua poſtes oblinebantur *Unxia* appellabatur. Hanc ridiculam in nuptiis Junonis aliorumque numinum multitudinem ridet Auguſtinus lib. 6. de Civ. Dei c. 9. & Arnobius lib. 2. adverſus Gentes.

22. CRINIBUS DEMISSIS] Fruterius legit, *crinibus demeſſis*, quod erat magnum probrum, cum in hono-

23 pellex autem quaſi πάλλαξ, id eſt, quaſi παλλακὶς: ut pleraque alia, ita hoc quoque vocabulum de Græco flexum eſt

rem Junonis comere capillos ſolitæ eſſent mulieres. Tibullus lib. 4. Eleg. 6.

Iſtaque tibi eſt habita, tibi ſe latiſſima conſit,
Starent ut enitet tuus conſpicienda foco.

23. ARNUM FEMINAM] Veteres editiones, *agnum feminam*. ARNUS ἀπὸ τοῦ ἀρνὸς, genitivo caſu ex ἄρην derivatur. Ἄρην autem maſculino & fœmenino genere græci agnum vel agnam appellabant. *Arnam* fœminino genere quoque dixit Feſtus: *Arna caput, agna caput*. Oves & agnas ſacrificari ſolitas Junoni ſatis conſtat. Fulgentius de Priſco ſermone: *Babus Mater, qui faſtalia deorum ſcripſit, ait, Junoni eas, quæ geminas parirent oves, ſacrificare, cum duabus agnis alterutrum alligatis, quas oves ambignas.* (Ita emendandum pro *ambignas*) *vocari, quaſi ex utraque parte agnas habentes.*

24. *Pellex autem*] Ab inuſitato verbo *lacere*, quo verbo Lucretius non ſemel utitur, *pellicere* derivatur, hinc *pellices* dictæ, quæ amatoriis verbis alienos viros ad ſe pellicerent. Ex eodem fonte *pellacem* Ulyſſem dixit Virgilius 2. Æneid. & *pellacia* ponti Lucretio. Alii pellicem à pellendo dictam exiſtimant, quod legitimam uxorem à matrito fere pellat.

25. Πάλλαξ] Male in antiquiſſ. Ven. Ed. ἀπάλλαξ. Interpres Græcarum vocum corruptum exemplar ſecutus inepte *talpa* vertit. Sed huic homini ſæpe contigit ineptire.

26. Παλλακὶς] Adoleſcentula, vel etiam concubina. Hinc Heſychio ἐπιπαλλακίδιοι, ſpurii, nothi.

CAP. IV.

Quid Servius Sulpicius in libro, qui eſt de dotibus, ſcripſerit de jure atque more veterum ſponſaliorum.

SPonſalia in ea parte Italiæ, [1] quæ *Latium* appellatur, hoc more atque jure ſolita fieri ſcripſit [2] Servius Sulpicius in libro, quem ſcripſit de dotibus: *Qui uxorem*, inquit, *ducturus erat, ab eo, unde ducenda erat, ſtipulabatur eam in matrimonium ductum iri, qui daturus erat, itidem ſpondebat* [3] *daturum.*

Quæ Latium] In margine meiCodicis adſcriptum, *quod Latium*. Antiquum Latium ſitum erat inter Tiberim & Circeios ad quinquaginta millia paſſuum, ut ſcribit Plinius lib. 3. cap. 5. Auctis finibus, teſte Servio inter Tiberim & Vulturnum. Vide Cluveri Italiam.

2. *Servius Sulpitius*] Vide pag. 132. Scripſit autem præter alia librum ſingularem de Dotibus, ſicuti juxta Gellium teſtatur Neratius lib. 2. Membranarum in l. 8. D. *Cauſa data, cauſa, &c.* Ex eodem proculdubio libro ſunt, quæ citantur in l. 79. *De Iur. Dot. & in l. 6. de Dote Præleg.*

3. *Daturum*] Ita ant. Ven. Ab Aldina Edit. & quibuſdam aliis abeſt.

4. *Spon-*

rum. is contractus ſtipulationum ſponſionumque dicebatur ſponſalia. tum, quæ promiſſa erat, 4 *ſponſa appellabatur; qui* 5 *ſpoponderat ducturum, ſponſus. ſed ſi poſt eas ſtipulationes uxor non dabatur, aut non ducebatur; qui ſtipulabatur ex ſponſu agebat. judices cognoſcebant. judex, quamobrem data acceptave non eſſet uxor, quærebat. ſi nihil juſtæ cauſæ videbatur; litem pecunia æſtimabat: quantique interfuerat eam uxorem accipi aut dari, eum, qui ſponderat aut qui ſtipulatus erat, condemnabat.* hoc jus ſponſaliorum obſervatum dicit Servius ad id tempus,6 quo civitas univerſo

4. *Sponſa appellabatur*] Huc quoque pertinet l. 2. & 3. D. de Sponſal. primo Virgo *ſperata* dicebatur, cum conventa erat conditio, *pacta*, ubi interpoſitæ ſtipulationes, *ſponſa*. Arnobius lib. 4. contra Gentes: *Habent ſperatas, habent pactas, habent interpoſitis ſtipulationibus ſponſas.* Vide Briſſonium de Formulis p. 543. ſponſione facta anulum ferreum ſponſæ ſponſus largiebatur. Ferreum anulum cumque ſine gemma ſua adhuc ætate ſponſæ mitti ſolitum Plinius teſtatur lib. 33. c. 1. Nomen proprium, ubi nubentes in domum mariti ducebantur, non uſurpabant, ſed *Cajus* & *Caja* ſe invicem appellabant. Auctor Epitomes lib. 10. quæ Valerio Maximo vulgò tribuitur. *Cæterum Caja uſu ſuper omnes celebrata eſt. Fertur enim Cajam Cæciliam, Tarquinii Priſci regis uxorem, optimam lanificam fuiſſe. Et ideo inſtitutum fuit, ut novæ nuptæ ante januam mariti interrogatæ quænam vocarentur, Cajas ſe eſſe dicerent.* Plutarchus ἐν Αἰτίοις illos qui nubentem introducerent ſponſo hæc verba ſuggeſſiſſe refert, *ubi tu Cajus, ego Caja*, id eſt, juxta quorundam opinionem, ubi *tu dominus, ego domina*. Idem in Problem. clamare alta voce ſolitam refert mulierem, *Cai Cæcili*, viro interim clamante, *Caia Cæcilia*. Quintilianus lib. 1. cap. 7. *Nam & Cajus C. literam notatur, quæ inverſa mulierem declarat: quia tam Caias vocitatas eſſe quam Caios ex nuptialibus ſactis apparet.* Vide & Ciceronem in Orat. pro Murena. A Caia itaque Cæcilia, quæ & Tanaquil appellata, uxore Tarquinii Priſci (Plutarchus ἐν Αἰτίοις, γυναῖκα δὲ Τανχυϊὰν πάλιδα ἰδὶ σὺν εἰκότως dixit, id eſt, *mulierem uni liberorum Tarquinii junctam connubio*, ubi Briſſonius emendat Τανχυϊὰν τὴν) Cajæ nubentes appellatæ. Addendus eſt locus Plinii lib. 8. Hiſt. Natur. cap. 48. *Etenim cum colo & fuſo Tanaquil, quæ eadem Cæcilia vocata eſt, in templo Sangi duraſſe, prudentiæ ſe, auctor eſt M. Varro, factamque ab ea togam regiam undulatam in æde Fortunæ, quæ Servius Tullus ferrat uſus. Inde factum, ut nubentes virgines comitaretur colus comta, cum fuſo & ſtamine.*

5. *Spoponderat*] Antiq. Veneta Ed. *ſponderat.*

6. *Quo civitas univerſo Latio*] Civitatis jus, ferendi ſuffragii, & adipiſcendorum magiſtratuum, ſociis & Latinis omnibus tributum, belli Italici extinguendi cauſa. Vide Sigonium de Antiquo Jure Latii. Velleius Paterculus lib. 2. *Tam varia atque atrox fortuna belli Italici fuit, ut pyrrhinum continuum duo Romani Conſules, Rutilius ac deinde Cato Porcius ab hoſtibus occiderentur, exercitus P. R. multis in locis funderentur, atque ad ſegnitiem redigeretur, denique in eo habitu manſerunt. Caput imperii ſui Confinium legerant, quod appellarunt Italicum. Paulatim deinde recipiendo in civitatem*

universo Latio,[7] lege Iulia, data est. hæc eadem [8]Neratius scripsit, in libro, quem de nuptiis composuit.

(quod jus antea efflictim petierant) qui arma aut non ceperant aut deposuerant maturius, vires refecta sunt. Bellum Italicum describserunt Appianus 1. Bell. Civ. Strabo lib. 5. Livius Lib. 71. & 81. Florus, Eutropius, aliique.

7. *Lege Iulia*] Hanc legem tulit Sextus Julius Cæsar Consul cum L. Martio anno DCLXII. L. Cæsarem hujus legis auctorem esse censet Manutius, qui cum P. Rutilio consul fuit. Lex autem Julia appellata, quod Rutilio in prælio occiso', solus eam Cæsar tulisset.

8. *Neratius*] Antiquiss. Ven. male hic substituit, *Heratius*. Neratium Priscum intelligit, quem admodum familiarem fuisse Trajano constat. Membranarum, Responsorum, & Regularum libros conscripsisse ex Jure Civili liquet. Libet quidem hic de Nuptiis in Jure Civili, quod sciam, non citatur. sed huc referri posse videntur, quando Neratius l. 5. & l. 20. D. de Jur. Dotium citatur.

CAP. V.

Historia narrata de perfidia haruspicum Etruscorum: quodque ob eam rem versus hic à pueris Romæ urbe tota cantatus est; Malum consilium consultori pessimum est.

STatua Romæ [1] in comitio posita [2] Horatii Coclitis fortissimi viri [3] de cælo tacta est. [4] ob id fulgur [5] piaculis

IN *comitio*] Fuit comitium foro conjunctum, imo pars fori à Palatii porta incipiens, & finiens ad templum quod nunc vocatur D. Mariæ Novæ, ut Marlianus scribit Topograph. Ant. urbis lib. 3. cap. 15. & 20. quo S.P.Q.R. etiam coire solitus fuit. Hinc Varro lib. 4. de Ling. Lat. dicit comitium inde primum nomen accepisse, quod comitiis curiatis Populus illuc conveniret. Et frequentes illic fuere statuæ.

2. *Horatii Coclitis*] Qui sustinuit solus exercitum Hetruscorum, & ponte sublicio rupto incolumis ad suos transnatavit. Vide Livium lib. 2. & Valer. lib. 3. cap. 2. Cocles autem appellatus, quod unum oculum in alio prælio amisisset. Cocles enim μονόφθαλμος

3. *De cælo tacta est*] Id est, fulmine percussa.

4. *Ob id fulgur*] Fulgur sæpe cum fulmine confunditur. Ita Plinius aliique dixerunt, *sacra fulgura terris condi*. Hinc & Fulgurales libri apud Ciceronem lib. 1. de Divinat. *Quod*, inquit, *Hetruscorum declarant aruspicini, & fulgurales, & rituales libri.* In primis celebrantur Fulgurales Tagetis libri.

5. *Piaculis luendum*] Sacrificio, vel quocunque alio modo expiandum. Variæ autem erant locorum fulguritorum expiationes. Primo ovem vel bidentem sacrificabant, unde bidental ipse locus appellatus fuit fulmine tactus & expiatus ove, ut Cornelius Fronto loquitur. Atque ille quoque consecrabatur, neque cuiquam calcare fas fuit. Præterea fulmine icta à Pontifice sub terra certis ritibus condebantur. Lucanus lib. 1.

-- *Ac*

Digitized by Google

lis luendum, haruſpices ex Etruria acciti, inimico atque hoſtili in populum Romanum animo, inſtituerant eam rem contrariis religionibus procurare. atque illam ſtatuam ſuaſerunt in inferiorem locum perperàm tranſponi, quem ſol oppoſitu circum undique aliarum ædium nunquam illuſtraret. quod quum ita fieri perſuaſiſſent, delati ad populum proditique ſunt; & quum de perfidia confeſſi eſſent, necati ſunt: conſtititque eam ſtatuam, proinde ut veræ rationes pòſt compertæ monebant, in locum editum ſubducendam, atque ita [6] in area Volcani ſublimiori loco ſtatuendam: eaque res benè & proſperè reipubl. ceſſit. tunc igitur, quòd in Etruſcos haruſpices malè conſulentes animadverſum vindicatumque fuerat, verſus hic ſcitè factus cantatuſque eſſe à pueris urbe tota fertur.

Malum conſilium conſultori peſſimum eſt.

Ea hiſtoria de haruſpicibus ac de verſu iſto ſenario ſcripta eſt in [7] Annalibus Maximis libro undecimo, & in [8] Verrii Flacci libro primo rerum memoria dignarum. videtur autem hic verſus de Græco illo Heſiodi verſu expreſſus:

[9] Ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη.

CAP.

- - *Arma diſperſos fulminis ignes*
Colligit, & terræ mœſtos cum murmure condit,
Datque locis nomen, ſacris tunc adnovet aris
Electa cervice marem - -

Quinetiam aliis ritibus, ut ex Gellio liquet, hæc procurabant. Neque tantum expiationes fieri ſolitæ, ſed ex fulminibus proſpera quoque vel adverſa prædicebant, ut Livius lib. 42. de columna bello Punico poſita, & fulmine diſcuſſa teſtatur.

6. *In area Volcani*] Vulcani templum Titum Tatium voviſſe Varro & Dionyſius lib. 2. teſtantur. Plutarchus Qu. Rom. 47. Romulum Vulcani fanum extra urbem conſtruxiſſe refert.

7. *Annalibus Maximis*] Cicero l. 2. de Oratore: *Erat hiſtoria nihil aliud, niſi annalium confectio: cujus rei, memoriæque publicæ retinendæ cauſa, ab initio Rerum Romanarum uſque ad P. Mucium, Pontificem maximum, rex omnes ſingularum annorum mandabat literis Pontifex maximus, efferebatque in album, & proponebat tabulam domi, poteſtas ut eſſet Populo cognoſcendi; ii qui nunc etiam Annales Maximi appellantur.* Dicit hunc morem fuiſſe Tullius *ab initio Rerum Romanarum*, Vopiſcus tamen poſt Romuli exceſſum à Numæ imperio originem ejus arceſſit. Vide *Voſſium* de Hiſtor. Lat. cap. 1.

8. *Verrii Flacci*] Sæpius à Gellio, Feſto, Macrobio aliiſque Grammaticis citatur. Vitam ejus deſcribit Suetonius de Illuſt. Gramm.

9. Ἡ δὲ κακὴ βουλὴ] Id eſt, *Malum vero conſilium conſultori peſſimum.*

Eaque

CAP. VI.

Verba veteris S. C. in quo decretum eſt hoſtiis majoribus expiandum, quòd in ſacrario haſtæ Martiæ moviſſent: atque inibi enarratum quid ſint hoſtiæ ſuccidaneæ: *quid item* tempora præcidanea: *quòdque Capito Ateius* ferias *quaſdam* præcidaneas *appellavit.*

VT *terram moviſſe* nunciari ſolet; [1] eaque res procuratur: ita in veteribus memoriis ſcriptum legimus, nunciatum eſſe ſenatui, in [2] ſacrario, [3] in regia, [4] haſtas Martias moviſſe. ejus rei cauſa ſenatuſconſultum factum eſt M. Antonio A. Poſtumio coss. ejuſque exemplum hoc eſt: QVOD. C. IVLIVS. L. F. PONTIFEX. NVNCIAVIT. IN. SACRARIO. IN. REGIA. HASTAS. MARTIAS. MOVISSE. DE. EA. RE. ITSA. CENSVERVNT. VTI. M. ANTONIVS. CONSVL. [5] HOSTIIS. MAIORIBVS. IOVI.

E *Aqueres procuratur*] Id eſt, certis ritibus expiatur. Proprium hoc vocabulum in prodigiorum expiatione. Cicero de Divinat. *In monſtris interpretandis, procurandiſque magna vis eſſe videtur in Aruſpicum diſciplina.*

2. *In ſacrario*] Sacrarium eſt locus in quo ſacra reponuntur juxta Iſidorum lib. 15. cap. 5. ſacer locus eſt qui conſecratus eſt. Sacrarium autem etiam in privato ædificio eſſe poteſt. Vlpianus leg. 9. §. 2. de Rer. Diviſ. *Illud notandum eſt aliud eſſe ſacrum locum, aliud ſacrarium. Sacer locus eſt locus conſecratus, ſacrarium eſt locus, in quo ſacra reponuntur: quod etiam in privato ædificio eſſe poteſt, & ſolent, qui liberare eum locum religione volunt, ſacra inde evocare.*

3. *In regia*] Vel in Palatio, vel in Regia proprie dicta pontificum, quæ erat in ſacra via non procul à Veſta. Regia Numæ antiquiſſimis temporibus, atque templum Veſtæ juxta ſe poſita, ut teſtatur Victor in deſcriptione urbis. Poſt exactos reges, reges quoq; ſacrorũ, qui abſolute quoq; reges dicebantur, & regio in ſacris officio fungebantur, juxta Veſtam habitabant, & quia ædes contiguæ erant Veſtæ, eas Veſtalibus donavit Auguſtus. Vide Dionem lib. LIV. & Feſtum in vocabulo, *ſacram viam, &c.*

4. *Haſtas Martias moviſſe*] Sponte vel vi divina commotas fuiſſe. Haſta autem Romanis & Sabinis Martis ſimulachrum fuit. Clemens Alexandrinus in Protreptico: Ε'ν Ρ'ώμῃ τὸ παλαιὸν, τὸ δόρυ φησὶν ἀγχίνικα τῷ Α''ρεως ξόανον Οὐαρρῶν ὁ συγγραφεὺς. Sabini quoque Curinum Martem dixere, quod curis illis eſſet haſta teſte Feſto. Pro quibus poſtmodum nomina *quiris* & *Quirinus* uſurpata ſunt. Hinc quoque Romulus poſt mortem Quirinus appellatus fuit.

5. *Hoſtiis majoribus*] Hoſtiæ & victimæ ſæpe confunduntur. Victimas tamen majora eſſe ſacrificia, quam hoſtias Iſidorus & Fronto teſtantur. Ita maxima victima taurus, maxima hoſtia ovis. Sed hic quæcunque majores in genere ſuo hoſtiæ intelliguntur, & quidem eximiæ.

6. Ro-

IOVI. ET. MARTI. ET. CÆTERIS. DIS. QVIBVS. VIDERETVR. PLACANDIS. VTI. PROCVRASSET. SATIS. HABENDVM. CENSVERVNT. SI. QVID. SVCCIDANEIS. OPVS. ESSET. 6 ROBIGVS. ACCEDERET.

Quòd *ſuccidaneas hoſtias* ſenatus appellavit, quæri ſolet quid verbum id ſignificet. in Plauti quoque comœdia, quæ Epidicus inſcripta eſt, ſuper eodem ipſo verbo requiri audio in his verſibus:

7 *Men' piacularem oportet fieri ob ſtultitiam tuam,*
Vt meum 8 *tergum ſtultitiæ tuæ ſubdas ſuccidaneum?*

9 *Succidaneæ* autem *hoſtiæ*, dicuntur, *e*, littera per morem compoſiti vocabuli in, *i*, litteram commutata. nam quaſi *ſuccædaneæ* appellatæ: quoniam, ſi primis hoſtiis litatum non erat, aliæ poſt eaſdem ductæ hoſtiæ cædebantur. quæ, quaſi prioribus jam cæſis, luendi piaculi gratia, ſubdebantur & ſuccidebantur: ob id *ſuccidaneæ* nominatæ, littera, *i*, ſcili-

6. ROBIGVS ACCEDERET] Intelligi hic exiſtimant nonnulli Robigum deum, de quo Varro lib. 5. de R. R. *Quarto Robigum ac Floram, quibus propitiis neque rubigo frumenta atque arbores corrumpit, neque non tempeſtive florent: itaque publicæ Robigoferiæ, Robigalia; Floræ, ludi Floralia inſtituti.* Feſtus: *Robigalia dies feſtus VII. Calendas Majas, quia Robigo deo ſuo, quem putabant rubiginem avertere, ſacrificabant.* De hoc Feſto agit Ovidius lib. 4. Faſtorum. Sed quorſum hic mentio Robigi Dei, niſi forſam ſ^dum factum menſe Aprili. VII. enim Calendas Majas fuere Robigalia. Robigus tamen Deus hic locum non habere videtur. Namque antea dictum, IOVI. MARTI. ET. CÆTERIS. DIS. QVIBVS. VIDERETVR. PLACANDIS. In margine Voſſiani Codicis, ex Ms. pro ROBIGVS ACCEDERET, habebatur, ROBVS SVCCEDERET. In alio Codice inveni, ROBIVS. Robi autem boves à colore robo, quem Græci ξανθὸν appellant, Feſto appellantur. In antiqua quoque inſcriptione robius vitulus occurrit, quæ ita ſe habet: VT PRÆTOR, CVI HÆC REGIO SORTI OBVENERIT, LITATVRVM SE SCIAT, ALIVSQVE QVIS MAGISTRATVS VOLCANALIBVS, X. CAL. SEPTEMB. OMNIBVS ANNIS VITVLO ROBIO ET VERRE. Servius, *Multi ob hoc dictum putant, quod rubus color deorum ſit.*

7. *Men' piacularem*] Extant hi verſus in Epidico, Actu 1. Scena 2.

8. *Tergum &c. ſuccidaneum.*] Quod pro alterius culpa cæditur.

9. *Succidaneæ autem hoſtiæ*] Feſtus: *Succidanea hoſtia appellatur, quæ ſecundo loco cædebatur, quod quaſi succideretur, dicta. Quidam à succedendo, non à ſuccidendo dictam putant.* Ita enim Feſti locus legendus videtur. Paulus: *Succidanea hoſtia dicebatur, quæ ſecundo loco cædebatur. Sic appellata eſt à ſuccedendo*, vel uti etiam legitur, *à ſuccidendo.* Servius quoque ad VIII. Æneid. *Si per marem litare non poſſent, ſuccidanea dabatur femina, ſi autem per feminam non litaſſent, ſuccidanea adhiberi non poterat.*

CAP. VII.

De epiſtola Valerii Probi grammatici ad Marcellum ſcripta ſuper accentu nominum quorundam Pœnicorum.

1 VAlerius Probus grammaticus 2 inter ſuam ætatem præſtanti ſcientia fuit. is 3 *Hannibalem* & *Haſdrubalem* & 4 *Hamilcarem* ita pronunciabat, ut 5 penultimam circumflecteret: 6 ut teſtis eſt epiſtola ejus ſcripta ad Marcellum; in qua Plautum & Ennium multoſque alios veteres eo modo pronunciaſſe affirmat. ſolius tamen Ennii verſum unum ponit, 7 ex libro, qui *Scipio* inſcribitur. eum verſum 8 quadrato numero factum ſubjecimus: in quo, niſi tertia ſyllaba de Hannibalis nomine circumflexa ponatur, numerus claudus eſt. verſus Ennii, quem dixit, ita eſt:

9 *Qui propter Hannibalis copias* 10 *conſiderant.*

CAP.

V *Alerius Probus*] Vide pag. 72.

2. *Inter ſuam ætatem*] Id eſt, inter ſuæ ætatis homines.

3. *Ut teſtis eſt Epiſtola*] Ita antiquiſſima Ven. Ed. vulgo *ut eſt Epiſtola.*

4. *Hannibalem*] Ultima ſyllaba in Hannibal producitur, quia בַּעַל i. e. *baal* orientalium exprimit. Atque hinc Græcorum Βῆλος, Hannibal autem Pœnis denotabat *dominum gratiæ.*

5. *Hamilcarem*] Derivati videtur à מֶלֶךְ & עִיר quæ *regem fortem* denotãt. Hinc & Melicartus nomen accepit, & ex Aritz Ἄρης Græcorum. ſicut autem hæc propria nomina, ita & numina fuere Orientalium & Pœnorum. Ex eodem fonte Molech, & Milicus apud Sil. Italicum lib. 3. vide Seldenum De dis Syris Syntagm. c. 6. Scaligerum in Append. de Emend. Temp. De his quoque Punicis vocabulis late Aldubretus Cordubenſis Libro Hiſpanico quem de Antiq. Hiſp. edidit.

6. *Penultimam circumflecteret*] Penultima longa exiſtente natura, & ultima brevi, neceſſe eſt penultimam circumflexo tono enunciare, id quod Latinis Græciſque commune eſt. Vide Voſſ. de Arte Gramm. lib. 2. c. 9.

7. *Ex libro qui Scipio inſcribitur*] Poëma ab Ennio compoſitum fuiſſe videtur de Rebus geſtis P. Cornelii Scipionis Africani. Ex quo libro trochaicos quoque verſus citat Macrobius lib. 6. Saturn. cap. 2. & cap. 5. Atque ob eam rem illum honorem meruit, ut in monumento Scipionum non tantum ſepeliretur, verum marmorea quoque illi erigeretur ſtatua. Livius lib. 38. *Romæ extra portam Capenam in Scipionum monumento tres ſtatuæ ſunt, quarum duæ P. & L. Scipionum dicuntur eſſe, tertia poëtæ Q. Ennii.* Idem teſtatur Cicero pro Archia poëta, Ovid. lib. 3. de Arte amandi.

8. *Quadrato numero*] De verſibus quadratis alibi diximus.

9. *Qui*] Alii legunt *quique*, vel *& qui.*

Qui propter] In marg. Cod. Voſſ. *Quapropter.*

10. *Conſiderant*] Aliter, *conſederant.*

Fabri-

CAP. VIII.

Quid C. Fabricius de Cornelio Rufino homine avaro dixerit: quem quum odiſſet inimicuſque eſſet, deſignandum tamen conſulem curavit.

1 FAbricius Luſcinus magna gloria vir magniſque rebus geſtis fuit. P. Cornelius Rufinus manu quidem ſtrenuus & bellator bonus, militarique diſciplina peritus admodum fuit; ſed furax homo & avaritia acri erat. hunc Fabricius non probabat, neque amico utebatur: 2 oſuſque eum morum cauſa fuit. Sed quum in temporibus reipubl. difficillimis conſules creandi forent; & is Rufinus peteret conſulatum; competitoreſque ejus eſſent imbelles quidam & futiles: ſumma ope adniſus eſt Fabricius, uti Rufino conſulatus deferretur. eam rem pleriſque 3 ammirantibus, quòd 4 hominem avarum, cui eſſet inimiciſſimus, creari conſulem peteret, quem hoſtiliter oderat: Fabricius inquit, *Nihil eſt quod miremini; ſi malui compilari 5 quàm venire.* Hunc Rufinum poſtea 6 bis conſulatu & dictatura

Fabricius Luſcinus] Vulgò male etiam in antiq. Edit. *Lucinus. Luſcinum* etiam appellat Valerius Maximus lib. 2. c. 9. Atque ita quoque in Ms. R. teſte Lambecio. Qui reſtituit quoque locum Porphyrionis ad Horatii odam 12. lib. 1.

Gratus inſigni referam Camœna,
- - Fabriciumque.

ubi interpretatur Scholiaſtes, *Fabritium Licinium.* Corrupte, *pro Luſcinum.* De hoc Fabricio vide Val. Maxim.

2. *Oſuſque eum*] Ita & Curtius, *exoſus fuit*, pro *odio habuit.* hoc veteribus familiare fuiſſe teſtatur Diomedes l. 1. Art. Gramm.

3. *Ammirantibus*] Ita in Ms. pro *Admirantibus.* uti in Vett. libris ſæpe *pro admitto, ammitto* legitur.

4. *Hominem avarum*] Locus vulgò etiam in antiq. Ven. Ed. ita legitur, *cui eſſet inimiciſſimus creari Cos. peteret, quem hoſtiliter oderat.* Alterutrum certo gloſſematis vitio inſertum eſt. In Ms. R. locus mutilus hoc modo concipiebatur: *quod hominem avarum cui eſſet inimiciſſimus creari compilet quam hoſtis vendat.* Ex quibus verborum reliquiis conjicit Lambecius ſcriptum fuiſſe: *Nihil eſt quod miremini ſi malim, ut Conſul me compilet, quam hoſtis vendat.* Sed vulgata lectio majus acumen habet.

5. *Quam venire*] Vendi ab hoſte, ſi per ignaviam alterius conſulis vincerentur Romani. Quintilianus lib. 12. Inſtit. cap. 1. ita Δημοσθένει, *Malui à cive meo ſpoliari, quam ab hoſte venire.*

6. *Bis conſulatu*] Primum conſul fuit cum Man. Curio Dentato, ſecundo cum C. Iunio Bruto Bubulco. De Dictatura ejus vid. Liv. lib. 8. c. 17.

7. *Senatu*

Digitized by Google

dictatura functum censor Fabricius [7] senatu movit, ob luxuriæ notam; quod [8] decem pondo libras [9] argenti facti haberet. id autem, quod supra scripsi, Fabricium de Cornelio Rufino ita, ut in pleraq; historia est, dixisse, M. Cicero non aliis à Fabricio, sed ipsi Rufino gratias agenti, [10] quòd ejus gratias dedignatus consul esset, dictum esse refert in libro secundo de Oratore. [11] Verba Ciceronis hæc sunt: *Arguta etiam significatio est, quum parva re & sæpe verbo res obscura & latens illustratur: ut quum C. Fabricio P. Cornelius homo, ut existimatur, avarus & furax, sed egregiè fortis & bonus imperator gratias ageret, quòd se homo inimicus consulem fecisset, bello præsertim magno & gravi: Nihil est quo mihi gratias agas, inquit, si malui compilari quam venire.*

CAP.

7. *Senatu movit*] Censorum hæc auctoritas, ut Senatorem Senatu movere possent, (quod sola præteritione fiebat tempore lustri) Equiti equum adimere, tribu movere, atque ex honestiore in minus honestam transferre, vel ærarium facere, id est, suffragii ferendi potestate privare, qui ita erat in numero civium, ut æra tantum tributi nomine penderet.

8. *Decem pondo libras*] In Antiquissima Ven. Ed. quam Aldina aliæque veteres sequuntur, corrupte legebatur, *quod decem pondo argenti facti tarri*. Ita enim Gellius quoque noster loquitur lib. 17. cap. 21. ibidemque dicit causam notæ subscriptam, quod eum compertissent Censores C. Fabricius Luscinus & Q. Æmilius Papus *causa gratia decem pondo argenti factis habere*. Vide & Valer. um Max. lib. 2. c. 9. & Tertullianum in Apolog. cap. 6. Porro in MS. rectè legitur *decem pondo libras* usitato more loquendi veteribus, ita ut pondo accessio sit libræ, partiumque assis. Ita non tantum pondo libram, verum etiam pondo bessem vel semissem dicebant. Vide Gronovium de Pec. Vet. pag. 59. Simpliciter autem pondo libram denotat. Festus: *Centenas pondo dicebant antiqui, referentes ad libras.*

9. *Argenti facti*] Libra argenti ut centum denariis, ita quadringentis æstimabatur sestertiis.

10. *Quod ejus gratias dedignatus consul esset*] In antiquiss. Veneta legitur, *quod ejus gratiam ded gnatus non esset*. quam Aldina & aliæ veteres & recentiores sequuntur. Lambecius ex vestigio veteris Scripturæ legit, *quod ejus gratia designatus consul esset* & putat ultimam syllabam vocis *consul* à librario omissam fuisse, & postmodum pro *con*, *non* substitutum fuisse. Quod uti verisimile est, ita integra sententia *dedignatus* hic servari potest.

11. *Verba Ciceronis hæc sunt*] Eadem hodie extant apud Ciceronem lib. 2. de Orat. cap. 66. nuperæ Edit. Leid. ubi de facetiis sententiarum risuque augure captando agitur.

CAP. IX.

Quid significet propriè, religiosus, *& in quæ diverticula significatio vocabuli istius flexa sit, & verba Nigidii Figuli ex commentariis ejus super ea re sumta.*

1 NIgidus Figulus, homo, ut ego arbitror, juxta M. Varronem doctissimus, 2 in undecimo commentariorum grammaticorum refert versum ex antiquo carmine memoria Hercle dignum:

Religentem esse oportet; religiosum nefas.

Cujus autem id carmen sit, non scribit. atque in eodem loco Nigidius, *Hoc,* inquit, *inclinamentum semper hujuscemodi verborum, ut, vinosus, mulierosus, religiosus, nummosus,* 3 *signat copiam quamdam immodicam rei, super qua dicitur. quocirca* 4 *religiosus is appellabatur, qui nimia & superstitiosa religione sese alligaverat, eâque res vitio assignabatur.* Sed præter ista, quæ Nigidius dicit, 5 alio quodam diverticulo significationis 6 *religiosus* pro 7 casto atque observanti cohibentiq; sese certis

NIgidus Figulus] Vide pag. 233.

2. *In undecimo commentariorum grammat.*] Trigesimus quoq; libet à Nonio citatur. An plures fuerint, dubium. Citat quoque Nonius Nigidium in voce *Religio*, sed male Gellium exscripsit. Sicut autem crebro ejus verba exprimit, ita nomen ejus supprimit, forte quia recentior: sæpe tamen veterem auctorem, sed obscurum laudat. Passim quoque Gellium intelligit, cum *sapientes & prudentes* dicit.

3. *Signat*] Aliter, *significat.*

4 *Religiosus is appellabatur*] Refutat postea hanc sententiam Gellius. Putarunt nonnulli religionem à relegendo dictam. Cicero lib. 2 de Natur. Deorum: *Majores nostri religionem à superstitione separaverunt. Nam qui totos dies precabantur, & immolabant, ut sui liberi superstites essent, superstitiosi sunt appellati, quod nomen postea latius patuit. Qui autem omnia, quæ ad cultum deorum pertinerent, diligenter retractarent, & tanquam relegerent, dicti sunt religiosi ex relegendo, tanquam à deligendo diligentes, & intelligendo intelligentes. Hos enim verbis omnibus inest vis legendi eadem, quæ est in religioso. Ita factum est in superstitioso, & religioso alterum vitii nomen, alterum laudis.* Diplicet hæc sententia Lactantio l. IV. de Ver. Sap. c. 28. vide quoque Macrobium l. 3. Sat. c. 3.

5. *Alio quodam diverticulo*] Flexione nominis à solita significatione.

6. *Religiosus pro casto*] Festus: *religiosi sunt qui faciunda & vitanda discernunt*, ut citat Macrobius. Hodie apud Festum ita reperitur: *Religiosi dicuntur, qui faciendarum prætermittendarumque rerum divinarum secundum morem civitatis delectum habent, nec se superstitioni-*

bus

certis legibus finibuſque dici cœptus. ſimili autem modo illa quoque vocabula, ab eadem profecta origine, diverſum ſignificare videntur, *religioſi dies*, &, *religioſa delubra*. 8 *religioſi* enim *dies* dicuntur triſti omine infames impeditique: in quibus & res divinas facere & rem quampiam novam exordiri temperandum eſt. quos multitudo imperitorum pravè & 9 perperam *nefaſtos* appellant. itaque M. Cicero in 10 libro epiſtolarum nono ad Atticum, *Majores*, inquit, *noſtri funeſtiorem diem eſſe voluerunt* 11 *Alienſis pugnæ*, 12 *quam urbis captæ*; 13 *quòd hoc malum ex illo. itaque alter religioſus etiamnunc dies*, 14 *alter in vulgus ignotus*. idem tamen M. Tullius, in oratione de accuſatore conſtituendo, *religioſa delubra* dicit, 15 non ominoſa nec triſtia, ſed majeſtatis venerationiſque plena. 16 Maſſurius autem Sabinus, in commen-

bus implicant. Et mox apud eundem: *Religioſus eſt non modo Deorum ſanctitatem magni æſtimans, ſed etiam officioſus erga homines*.

7. *Caſto*] Vitæ probatæ atque integræ.

8. *Religioſi enim dies*] Dies atri, *quibus aliquid, niſi quod neceſſe erat, nefas habebatur facere*, teſte Feſto Pompejo.

9. *Perperam nefaſtos appellant*] Suetonio tamen & Tacito nefaſti dies pro atris nonnunquam ponuntur. Neque id mirum, cum omnis ater nefaſtus etiam ſit, ſed non omnis nefaſtus ater, cum dies feſtus etiam ſit nefaſtus, quo jus non dicebatur. Dies nefaſti etiam Græcis ἀποφράδες dicuntur, qui cum ταῖς μιλαίναις ſive atris etiam confunduntur Dioni Caſſio, Luciano, aliis. Plato lib. 6. de L. L. ὀκτώδεκα ἡμέρας μὲν καθαρὰς τῆς ἀπ' ἀποφράδος ἄγει. Ἀποφράδες tamen dies proprie nefaſti apud Græcos ſcriptores, qui de rebus Romanis ſcribunt. Hinc Dionyſius Halycarnaſſæus lib. 9. Antiquit. Rom. atram diem μέλαιναν καὶ ἀποφράδα dixit.

10. *Libro Epiſtolarum nono ad Atticum*] Epiſtola quarta.

11. *Alienſis pugnæ*] Allia fluvius ex Cruſtuminis montibus ortus in Tiberim defluit. Diſtabat juxta computationem Plutarchi nonaginta ab urbe ſtadiis. Livius ad undecimum lapidem ſtatuit. Ad hunc fluvium poſtridie Idus Quinctiles tribuni militum (nam hoc anno Urbis CCCLXV. Roma non Coss. ſed tribunos militares pro Coss. habebat. Vide Liv. lib. 5. c. 37.) legiones ad Alliam flumen educentes a Gallis pugna ſunt victi.

12. *Quam urbis captæ*] Quod tamen poſtmodum inſecutum eſt.

13. *Quod hoc malum ex illo*] Id eſt, quod ex malo cladis Alienſis orta calamitas urbis à Gallis occupatæ.

14. *Alter in vulgus ignotus*] Abeſt vocabulum *ignotus* apud Nonium, ſed ex Gellio & Cicerone reſtituendum.

15. *Non ominoſa*] Ad marginem Voſſ. Cod. ex Ms. *non ignominoſa*.

16. *Maſſurius autem Sabinus*] Macrobius Servium Sulpicium vocat. In alterutro mendum.

commentariis [17] quos de indigenis composuit, *Religiosum*, inquit, *est quod* [18] *propter sanctitatem aliquam remotum ac sepositum à nobis est. verbum* [19] *à relinquendo dictum*, [20] *tanquam carimonia à carendo.* Secundùm hanc Sabini interpretationem templa quidem ac delubra, quia [21] horum cumulus in vituperationem non cadit, ut illorum, quorum laus immodesta est, [22] *religiosa* sunt, quæ non vulgo ac temere, sed cum castitate cærimoniaque adeunda & reverenda & reformidanda sunt magis quàm invulganda. sed dies *religiosi* dicti, quos ex contraria causa, propter ominis diritatem, relinquimus. iccirco ait Terentius in Heautontimorumeno:

Tum

17. *Quos de indigenis composuit*] Justus Lipsius putat probabilius legendum esse titulum, *de indigitamentis*, qui ad religionem & sacra apte referri potest. Qualem quoque librum Granius Flaccus teste Censorino cap. 3. scripsit. Indigitamenta sunt βιβλία ἱερατικὰ in veteribus glossis, in quibus sacrorum ritus, ac deorum nomina velut catalogo comprehendebantur. Cæterum, uti probabilis hæc Lipsii emendatio, ita in Veteribus Editionibus & Mss. constanter legitur *de Indigenis*, nisi quod in Editione Parisiensi Io. Ludovici Tiletani, quæ cum Ascensianis notis prodiit anno cIↃ IↃ xxxvi. legatur corrupte, *Ingeniis*. An de Indigenis vocabulis vel potius hominibus, qui popularium suorum ritus & vocabula optima norunt, intelligendum sit, dubium est. Potuerunt hæc historico libro inserta esse, sicut idem Fastorum & Memorialeſ libros conscripsit.

18 *Propter sanctitatem*] Notum est in Jure civili res sacras & sanctas ac religiosas distingui. *Sacræ res sunt*, ut Iustinianus loquitur, *quæ rite per Pontificem Deo consecratæ sunt. Res sanctæ, ut muri & portæ civitatis, quia pœna capitalis constituta est in eos, qui aliquid in eorum deliquerint. Ædes & legum eas partes, quibus pœnas constituimus adversus eos, qui contra leges fecerint, sanctiones vocamus. Religiosum locum unusquisque sua voluntate facit, dum mortuum infert in locum suum.* Sed apud Veteres sæpe hæc confundebantur, ut ex Macrobio lib. 3. Saturn. c. 3. liquet, qui dicit *sanctum interdum idem esse quod sacrum, idemque quod religiosum; interdum aliud, nimirum quod venerabile, incorruptum, inviolatum est.* Vide Festum in voce, *Religiosus*.

19. *A relinquendo dictum*] Ita etiam ex Servii Sulpicii mente refert Macrobius lib. 3. Saturn. cap. 5. & Aggenus Urbicus de Limitibus agrorum, quia nimirum exempta sunt usibus humanis. Lactantius aliique ex Patribus à religando religionem deducunt.

20. *Tanquam carimonia à carendo*] Ita quoque Macrobius eodem quem modo citavi, libro & capite. Alii à Cære Thusciæ opido, vel à Cereris sacris, qui *cerimonias* scribunt. Scaliger à *cerus*, quod antiquis *sanctum* denotat.

21. *Horum cumulus*] Cumulata laus.

22 *Religiosa sunt*] Hoc verbum, quod ab editionibus omnibus prioribus abest, recte inseruit H. Stephanus. Nullus alioquin fuerit sensus.

23. *Disci-*

Tum, quod dem ei, recte eſt. nam, nihil eſſe mihi, relligio eſt dicere.

Quòd ſi, ut ait Nigidius, omnia iſtiuſmodi inclinamenta nimium ac præter modum ſignificant, & iccirco in culpas cadunt, ut, *vinoſus, multeroſus, verboſus, moroſus, famoſus*: cur *ingenioſus, formoſus & officioſus & ſpecioſus*, quæ pariter ab ingenio & forma & officio inclinata ſunt; cur etiam [23] *diſciplinoſus, conſilioſus, victorioſus*, quæ [24] M. Cato ita [25] effiguravit; cur item *facundioſa*, quod [26] Sempronius Aſellio tertiodecimo rerum geſtarum ita ſcripſit, *Facta ſua ſpectari oportere; dicta non, ſi minus facundioſa eſſent*: cur, inquam, iſta omnia nunquam in culpam, ſed in laudem dicuntur; quamquam hæc quoque incrementum ſui nimium demonſtrent? an propterea, quia illis [27] quidem, quæ ſupra [28] poſuit, adhibendus eſt modus quidam neceſſarius? nam & *gratia*, ſi nimia quidem atque immodica, & *mores*, ſi multi atque varii, & *verba*, ſi perpetua atque [29] infrunita & obtundentia, & *fama*, ſi magna & inquieta & invidioſa ſit, neque laudabilia neque utilia ſunt. *ingenium* autem & *officium* & *forma* & *diſciplina* & *conſilium* & *victoria* & *facundia*, ſicut ipſæ virtutum amplitudines, nullis finibus cohibentur; ſed quanto majora auctioraque ſint, etiam tanto laudatiora ſunt.

CAP.

23. *Diſciplinoſus*] Similia multa vocabula collegit Barthius Adverſ. lib. 35. cap. 9.

24. *M. Cato*] Intelligitur M. Porcius Cato Cenſorius. Citat Nonius in verbo *diſciplinoſus* Catonem de *Re militari*. Vegetius lib. 1. cap. 8. eundem citat de *Diſciplina militari*.

25. *Effiguravit*] Talem figuram induxit. aliter, *affiguravit*.

26. *Sempronius Aſellio*] Vide Lib. 2. Noct. Attic. cap. 13. & lib. 13. c. 20. ubi & decimumquartum lib. Hiſtor. citat. Similiter & Chariſius lib. 2.

27. *Quidem*] Abeſt à Pariſienſi Badianal Ed.

28. *Poſuit*] Vetus Editio, *poſui*.

29. *Infrunita*] Inſulſa, inutilia. à *frunitor* fit *frunitus*, & *infrunitus*. In Veneta antiquiſſima & Pariſ. Bad. legitur *infinita*.

CAP. X.

Quid obſervatum de ordine rogandarum ſententiarum in ſenatu, jurgiorumque in ſenatu C. Caſaris Conſulis & M. Catonis diem dicendo eximentis.

ANte legem, quæ nunc de ſenatu habendo obſervatur, ordo rogandi ſententias varius fuit. aliàs primus rogabatur, qui à cenſoribus princeps in ſenatum lectus fuerat, aliàs qui deſignati conſules erant. quidam è conſulibus ſtudio aut neceſſitudine aliqua adducti, quem iis viſum erat, honoris gratia, extra ordinem ſententiam primum rogabant. obſervatum tamen eſt quum extra ordinem fieret, ne quis quemquam, ex alio quàm ex conſulari loco, ſententiam primum rogaret. C. Cæſar in conſulatu, quem cum M. Bibulo geſſit, quatuor ſolos extra ordinem rogaſſe ſententiam dicitur, ex iis quatuor principem rogabat M. Craſſum. ſed, poſtquam filiam Cn. Pompejo deſponderat, primum cœperat Pompejum rogare. ejus rei rationem

Ordo rogandi ſententias, &c.] Dionyſius Halycarnaſſæus multis in locis teſtatur, olim apud Rom. morem fuiſſe, ut primi ſeniores, deinde minores natu interrogarentur: idque ita intelligendum, ut ſecundum magiſtratuum ordinem ſententiam dicerent; Conſulares primo, Prætorii ſecundo, Ædilitii tertio, Tribunitii quarto, Quæſtores quinto loco.

2. *Aliàs qui deſignati conſules erant*] Poſt comitia conſularia deſignati conſules primo rogabantur. Cicero Philipp. v. *Qui ordo in ſententiis rogandis ſervari ſolet, eundem tenebo in viris fortibus honorandis. A Bruto igitur Conſule deſignato, more majorum exordium capiamus.* Qui autem priore loco conſul deſignatus erat, primus rogabatur, ſicut primus quoque Conſul rogabat ſententias. Itaque honos erat conſulem priori loco creari. Ita refert Plutarchus M. Lepidum ante Q. Catulum, Cn. Pompejo adnitente, conſulem eſſe renunciatum. Quare autem Coſſ. deſignati primi rogarentur vide Appianum Civilis Hiſtoriæ lib. 2.

3. *Poſtquam filiam Cn. Pompejo deſponderat*] Suetonius: *ſuamque Iuliam Cn. Pompejo collocavit, repudiato priore ſponſo Servilio Capione, cujus vel præcipua opera paullo ante Bibulum impugnaverat. Ac poſt novam affinitatem, Pompejum primum rogare ſententiam capit, cum Craſſum ſoleret: eſſetque conſuetudo, ut quem ordinem interrogandi ſententias conſul Kalendis Ianuarii inſtituiſſet, eum toto anno conſervaret. Toto anno*, accipe pro tota parte anni, qua conſules deſignati nulli erant: nam conſularibus comitiis peractis, quin mutanda ratio eſſet, & is honos Coss. deſignatis ha-

4. *Tire*

nem reddidiſſe eum ſenatui 4 Tiro Tullius M. Ciceronis libertus refert : itaque ſe ex patrono ſuo audiſſe ſcribit. id ipſum 5 Capito Ateius in libro, quem de officio ſenatorio compoſuit, ſcriptum reliquit. in eodem libro Capitonis id quoque ſcriptum eſt, *Cajus*, inquit, *Cæſar conſul M. Catonem ſententiam rogavit. Cato rem* 6 *quam conſulebatur, quoniam non e rep. videbatur, perfici nolebat. ejus rei gratia* 7 *ducenda, longa oratione utebatur* 8 *eximebatque dicendo diem.* 9 *erat enim*

bendus non ambigo. *Caſaubon.*

4. *Tiro Tullius*] Cujus varia ſcripta citat Agellius, *Epiſtolas* lib. 7. cap. 3. lib. 10. c. 1 *Pandectas, de variis atque promiſcis Quæſtionibus, de uſu atque oratione lingua Latinæ*, lib. 13. c. 9. Citantur quoque ejus ſcripta à Plutarcho.

5. *Capito Ateius*] Hic ſtudiis civilibus excellens Labeoni ſemper in juris tractatione & in Rep. gubernanda adverſus fuit. Cui cum ſucceſſiſſet Maſſurius Sabinus, Labeoni vero Nerva, auctæ quoque illæ fuere diſſenſiones. Scripſit *Commentaria ad* XII. *Tabulas. Conjectanearum libros*, ut auctor noſter refert lib. XIV. cap. VII. *De Pontificio jure* citante iterum Gellio lib. 4. cap. 6. Librum ſextum Pontificalem in partes vocat Feſtus in voce, *Mundus*, & Macrobius lib. 7. Saturnal. cap. 13. ejuſdem verba ex libro de Pontif. jure adſcribit, de annulorum geſtatione, eâ occaſione, quod nefas eſſe ſanciret deorum formas anulis inſcribi. Ex *Coniectaneorum* libris auctor quoque noſter librum nonum, qui inſcriptus erat, *de Publicis Judiciis* citat lib. 4. cap. 14. & de Iure Sacrificiorum lib. x. Macrobius lib. 3. Saturn. Denique occurrit hic liber ſingularis de *officio Senatorio*, pro quo quædam editiones habent, *Senatorio*.

6. *Quam*] Aliter, *qua*.

7. *Ducenda*] Producendæ,

8. *Eximebatque dicendo diem*] Id eſt, diem conſumebat. Poſt ſolis autem occaſum ſæ— perſcribi nequibat. *Extrahere diem* dixit Valerius. Idem enim refert *invito C. Cæſare conſule adverſus publicanos dicendo in curia diem extraxiſſe*. Hiſtoriam ita ſcribit Plutarchus in Catone : *Hinc ſublatus Cæſar alteram legem tulit de Agro Campano fermentato pauperibus, quique tenuioris conditionis eſſent, dividendo, neque objecit ſe ei quiſquam præter Catonem. Hunc ex Roſtris traxit Cæſar, atque in carcerem duxit, qui nihilo magis libertatem linguæ ſubmiſit, verum interundum de Lege diſſeruit, & commonuit cives ut inhiberent tales actiones. Sequutus Catonem eſt mœſtus Senatus & optimi quique ex Populo ſtomachantes tacite & indignantes. Nec latuit Cæſarem, id illos indigne ferre, ſed ex ambitione expectans dum provocaret Cato, ſupplexque fieret, pervexit eum ducere. Quem ut perſpicue ſenſit nihil minus facturum, vitæ pudore & infamia Cæſar ſubmiſit unum ex tribunis, qui Catonem eximeret.* Plutarchus in Cæſare refert ex hâc occaſione Catonem in carcerem duci juſſiſſe Cæſarem, quod reluctaretur admodum Cæſari, ne illi Gallia ciſalpina & tranſalpina omnis adjuncto Illyrico cum quatuor legionibus in quinquennium decerneretur. Varietas hæc notabilis. In Catone dicit ex alia cauſa in carcerem ductum, deinde decretum de Provinciis, prædicente Catone in arce collocati tyrannum.

9. *Erat enim jus ſenatori, &c.*] Hinc Tacitus Annal. lib. 13. ex perſona Thraſeæ, *licere Patribus, quoties jus de-*

ſcilicet [10] tractim pronunciata. audio enim quoſdam eam litteram in hac voce barbarè corripere. Eadem autem ratione verbi [11] *praecidanea* quoque hoſtiæ dicuntur, quæ ante ſacrificia ſollemnia pridie cæduntur. *porca* etiam *praecidanea* appellata, [12] quam piaculi gratia, [13] ante fruges novas captas immolari Cereri mos fuit, ſi qui [14] familiam funeſtam aut non purgaverant, aut aliter eam rem, quàm oportuerat, procuraverant. ſed porcam & hoſtias quaſdam præcidaneas, ſicuti dixi, appellari, vulgo notum eſt; *ferias praecidaneas* dici, id, opinor, à vulgo remotum eſt: propterea verba Ateii Capitonis ex quinto librorum, quos de pontificio jure compoſuit, ſcripſi. [15] *Tib. Coruncanio pontifici maximo* [16] *feriæ præcidaneæ in* [17] *atrum diem inauguratæ ſunt. collegium decrevit* [18] *non habendum religioni, quin eo die feriæ praecidaneæ eſſent.*

CAP.

10. *Tractim pronunciata*] Producte, longo tractu.

11. *Praecidanea quoque hoſtiæ*] Præcidanea hoſtia, ut recte Scaliger, imitabatur Græcorum περιτέμνειν. Præcidariam appellari debere Marius Victorinus lib. Art. Gramm. voluit. ſed utrunque recte dicitur *prædicanea*, & *præcidaria*, *ſuccidanea*, & *ſuccidaria*.

12. *Quam*] Aliter *quoniam*.

13. *Ante fruges novas*] Vet. Edit. *fruges novas fieri captas*.

14. *Familiam funeſtam*] Feſtus: *Praecidanea agna vocabatur, quæ ante alias cædebatur. Item porca, quæ Cereri mactabatur ab ea, qui mortuo juſta non feciſſet, id eſt, glebam non objeciſſet: quod mos erat eis facere prius, quam novas fruges guſtarent.* Similiter Marius Victorinus: *Non eſt ut emendaſtis, porca præcidanea, ſed præcidaria, quæ frugum cauſa immolatur, qui juſta defuncto non fecerunt, aut in faciendo peccarunt, his porca contrahitur, quam omnibus annis immolari oportebat, antequam novam quaſi dapem meteret de ſe caperet.*

15. *Tib. Coruncanio*] Corrupte in Vett. Edit. *Ibi Cornucario*. Tib. Coruncanium laudat Pomponius in l. 2. §. 38. De Orig. Jur. & Cicer. lib. 3. de Orator.

16. *Feriæ præcidaneæ*] Quæ ſunt Ateio Capitoni feriæ præcidaneæ, Græcis ex περιτέμνω ἱερεῖα, ut Scaliger ad Feſtum monet, ſuccidanea, τὰ ἐξιτυπεῖα ἱερεῖα. Et videntur à præcedendo nomen accepiſſe. Ita apud Jctos ſuccedaneus vel ſuccidaneus uſurpatur apud Ulpianum in l. 3. in fin. ff. de Adminiſtr. tut. & in l. 4. ff. de Mag. conven.

17. *In atrum diem*] De dierum differentia vide Gellium lib. 5. c. 17. & Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 16.

18. *Non habendum religioni*] Ita loquitur quoque Cicero lib. 2. de Officiis c. 14. & paſſim probati ſcriptores.

Vale-

CAP. VII.

De epiſtola Valerii Probi grammatici ad Marcellum ſcripta ſuper accentu nominum quorundam Pœnicorum.

1 VAlerius Probus grammaticus 2 inter ſuam ætatem præſtanti ſcientia fuit. is 3 *Hannibalem* & *Haſdrubalem* & 4 *Hamilcarem* ita pronunciabat, ut 5 penultimam circumflecteret: 6 ut teſtis eſt epiſtola ejus ſcripta ad Marcellum; in qua Plautum & Ennium multoſque alios veteres eo modo pronunciaſſe affirmat. ſolius tamen Ennii verſum unum ponit, 7 ex libro, qui *Scipio* inſcribitur. eum verſum 8 quadrato numero factum ſubjecimus: in quo, niſi tertia ſyllaba de Hannibalis nomine circumflexa ponatur, numerus claudus eſt. verſus Ennii, quem dixit, ita eſt:

9 *Qui propter Hannibalis copias* 10 *conſiderant.*

CAP.

1. *Valerius Probus*] Vide pag. 72.

2. *Inter ſuam ætatem*] Id eſt, inter ſuæ ætatis homines.

3. *Ut teſtis eſt Epiſtola*] Ita antiquiſſima Ven. Ed. vulgo *ut eſt Epiſtola.*

4. *Hannibalem*] Ultima ſyllaba in Hannibal producitur, quia בַּעַל i.e. *baal* orientalium exprimit. Atque hinc Græcorum Βῆλος, Hannibal autem Pœnis denotabat *dominum gratiæ.*

5. *Hamilcarem*] Derivari videtur à מֶלֶךְ & עֶרֶז quæ *regem fortem* denotat. Hinc & Melicartus nomen accepit, & ex Aritz Ἄρης Græcorum. ſicut autem hæc propria nomina, ita & numina fuere Orientalium & Pœnorum. Ex eodem fonte Molech, & Milicus apud Sil. Italicum lib. 3. vide Seldenum De dis Syris Syntagm. c. 6. Scaligerum in Append. de Emend. Temp. De his quoque Punicis vocabulis late Aldubretus Cordubenſis Libro Hiſpanico quem de Antiq. Hiſp. edidit.

6. *Penultimam circumflecteret*] Penultima longa exiſtente natura, & ultima brevi, neceſſe eſt penultimam circumflexo tono enunciare, id quod Latinis Græciſque commune eſt. Vide Voſſ. de Arte Gramm. lib. 2. c. 9.

7. *Ex libro qui Scipio inſcribitur*] Poëma ab Ennio compoſitum fuiſſe videtur de Rebus geſtis P. Cornelii Scipionis Africani. Ex quo libro trochaicos quoque verſus citat Macrobius lib. 6. Saturn. cap. 2. & cap. 5. Atque ob eam rem illum honorem meruit, ut in monumento Scipionum non tantum ſepeliretur, verum marmorea quoque illi erigeretur ſtatua. Livius lib. 38. *Romæ extra portam Capenam in Scipionum monumento tres ſtatuæ ſunt, quarum duæ P. & L. Scipionum dicuntur eſſe, tertia poëtæ Q. Ennii.* Idem teſtatur Cicero pro Archia poëta, Ovid. lib. 3. de Arte amandi.

8. *Quadrato numero*] De verſibus quadratis alibi diximus.

9. *Qui*] Alii legunt *quique*, vel *& qui.*

Qui propter] In marg. Cod. Voſſ. *Quapropter.*

10. *Conſiderant*] Alites, *conſederant.*

Fabri-

CAP. VIII.

Quid C. Fabricius de Cornelio Rufino homine avaro dixerit: quem quum odiſſet inimicuſque eſſet, deſignandum tamen conſulem curavit.

1 FAbricius Luſcinus magna gloria vir magniſque rebus geſtis fuit. P. Cornelius Rufinus manu quidem ſtrenuus & bellator bonus, militarique diſciplina peritus admodum fuit; ſed furax homo & avaritia acri erat. hunc Fabricius non probabat, neque amico utebatur: 2 oſuſque eum morum cauſa fuit. Sed quum in temporibus reipubl. difficillimis conſules creandi forent; & is Rufinus peteret conſulatum; competitoresque ejus eſſent imbelles quidam & futiles: ſumma ope adniſus eſt Fabricius, uti Rufino conſulatus deferretur. eam rem pleriſque 3 ammirantibus, quòd 4 hominem avarum, cui eſſet inimiciſſimus, creari conſulem peteret, quem hoſtiliter oderat: Fabricius inquit, *Nihil eſt quod miremini; ſi malui compilari* 5 *quàm venire.* Hunc Rufinum poſtea 6 bis conſulatu & dictatura

Fabricius Luſcinus] Vulgò male etiam in antiq. Edit. *Lucinus. Luſcinum* etiam appellat Valerius Maximus lib. 2. c. 9. Atque ita quoque in Ms. R. teſte Lambecio. Qui reſtituit quoque locum Porphyrionis ad Horatii odam 12. lib. 1.

Gratus inſigni referam Camœna,
- - Fabriciumque.

ubi interpretatur Scholiaſtes, *Fabritium Licinium.* Corrupte, *pro Luſcinum.* De hoc Fabricio vide Val. Maxim.

2. *Oſuſque eum*] Ita & Cuttius, *exoſus fuit*, pro *odio habuit.* hoc veteribus familiare fuiſſe teſtatur Diomedes l. 1. Art. Gramm.

3. *Ammirantibus*] Ita in Ms. pro *Admirantibus.* uti in Vett. libris ſæpe *pro admitto, ammitto* legitur.

4. *Hominem avarum*] Locus vulgò etiam in antiq. Ven. Ed. ita legitur, *cui eſſet inimiciſſimus creari Cos. peteret, quem hoſtiliter oderat.* Alterutrum certo gloſſematis vitio inſertum eſt. In Ms. R. locus mutilus hoc modo concipiebatur: *quod hominem avarum cui eſſet inimiciſſimus creari compilet quam hoſtis vendat.* Ex quibus verborum reliquiis conjicit Lambecius ſcriptum fuiſſe: *Nihil eſt quod miremini ſi malim, ut Conſul me compilet, quam hoſtis vendat.* Sed vulgata lectio majus acumen habet.

5. *Quam venire*] Vendi ab hoſte, ſi per ignaviam alterius conſulis vincerentur Romani. Quintilianus lib. 12. Inſtit. cap. 1. ita ἁλῶναι ὑφ' ἑαυτῶν, *Malui à cive meo ſpoliari, quam ab hoſte venire.*

6. *Bis conſulatu*] Primum conſul fuit cum Man. Curio Dentato, ſecundo cum C. Iunio Bruto Bubulco. De Dictatura ejus vid. Liv. lib. 8. c. 17.

7. *Senatu*

dictatura functum censor Fabricius [7] senatu movit, ob luxuriæ notam; quod [8] decem pondo libras [9] argenti facti haberet. id autem, quod supra scripsi, Fabricium de Cornelio Rufino ita, ut in pleraq; historia est, dixisse, M. Cicero non aliis à Fabricio, sed ipsi Rufino gratias agenti, [10] quòd ejus gratias dedignatus consul esset, dictum esse refert in libro secundo de Oratore. [11] Verba Ciceronis hæc sunt: *Arguta etiam significatio est, quum parva re & sæpe verbo res obscura & latens illustratur: ut quum C. Fabricio P. Cornelius homo, ut existimatur, avarus & furax, sed egregiè fortis & bonus imperator gratias ageret, quòd se homo inimicus consulem fecisset, bello præsertim magno & gravi: Nihil est quo mihi gratias agas, inquit, si malui compilari quam venire.*

CAP.

7. *Senatu movit*] Censorum hæc auctoritas, ut Senatorem Senatu movere possent, (quod sola præteritione fiebat tempore lustri) Equiti equum adimere, tribu movere, atque ex honestiore in minus honestam transferre, vel ærarium facere, id est, suffragii ferendi potestate privare, qui ita erat in numero civium, ut æra tantum tributi nomine penderet.

8. *Decem pondo libras*] In Antiquissima Ven. Ed. quam Aldina aliæque veteres sequuntur, corrupte legebatur, *quod decem pondo argenti facti tarent*. Ita enim Gellius quoque noster loquitur lib. 17. cap. 21. ibidemque dicit causam notæ subscriptam, quod eum comperissent Censores C. Fabricius Luscinus & Q. Æmilius Papus *cænæ gratia decem pondo argenti facti habere*. Vide & Valerium Max. lib. 2. c. 9. & Tertullianum in Apolog. cap. 6. Porro in MS. recte legitur *decem pondo libras* usitato more loquendi veteribus, ita ut pondo accessio sit libræ, partiumque assis. Ita non tantum pondo libram, verum etiam pondo bessem vel semissem dicebant. Vide Gronovium de Pec. Vet. pag. 59. Simpliciter autem pondo libram denotat. Festus: *Centenas pondo dicebant antiqui, referentes ad libras.*

9. *Argenti facti*] Libra argenti ut centum denariis, ita quadringentis æstimabatur sestertiis.

10. *Quod ejus gratias dedignatus consul esset*] In antiquiss. Veneta legitur, *quod ejus gratiam ded gnatus non esset*. quam Aldina & aliæ veteres & recentiores sequuntur. Lambecius ex vestigio veteris Scripturæ legit, *quod ejus gratia designatus consul esset*. & putat ultimam syllabam vocis *consul* a librario omissam fuisse, & postmodum pro *con*, *non* substitutum fuisse. Quod uti verisimile est, ita integra sententia *dedignatus* hic servari potest.

11. *Verba Ciceronis hæc sunt*] Eadem hodie extant apud Ciceronem lib. 2. de Orat. cap. 66. nuperæ Edit. Leid. ubi de facetiis sententiarum risuque argute captando agitur.

CAP. IX.

Quid significet propriè, religiosus,*& in qua diverticula significatio vocabuli istius flexa sit,& verba Nigidii Figuli ex commentariis ejus super ea re sumta.*

1 NIgidus Figulus, homo, ut ego arbitror, juxta M. Varronem doctissimus, 2 in undecimo commentariorum grammaticorum refert versum ex antiquo carmine memoria Hercle dignum:

Religentem esse oportet; religiosum nefas.

Cujus autem id carmen sit, non scribit. atque in eodem loco Nigidius, *Hoc*, inquit, *inclinamentum semper hujuscemodi verborum, ut, vinosus, mulierosus, religiosus, nummosus,* 3 *signat copiam quamdam immodicam rei, super qua dicitur. quocirca* 4 *religiosus is appellabatur, qui nimia & superstitiosa religione sese alligaverat, eâque res vitio assignabatur.* Sed præter ista, quæ Nigidius dicit, 5 alio quodam diverticulo significationis 6 *religiosus* pro 7 casto atque observanti cohibentiq; sese certis

Nigidus Figulus] Vide pag. 233.

2. *In undecimo commentariorum grammat.*] Trigesimus quoq; liber à Nonio citatur. An plures fuerint, dubium. Citat quoque Nonius Nigidium in voce *Religio*, sed male Gellium exscripsit. Sicut autem crebro ejus verba exprimit, ita nomen ejus supprimit, forte quia recentior: sæpe tamen veterem auctorem, sed obscurum laudat. Passim quoque Gellium intelligit, cum *sapientes & prudentes* dicit.

3. *Signat*] Aliter, *significat.*

4 *Religiosus is appellabatur*] Refutat postea hanc sententiam Gellius. Putarunt nonnulli religionem à relegendo dictam. Cicero lib. 2 de Natur. Deorum: *Majores nostri religionem à superstitione separaverunt. Nam qui totos dies precabantur, & immolabant, ut sui liberi superstites essent, superstitiosi sunt appellati, quod nomen postea latius patuit. Qui autem omnia, quæ ad cultum deorum pertinerent, diligenter retractarent, & tanquam relegerent, dicti sunt religiosi ex relegendo, tanquam à deligendo deligentes, & intelligendo intelligentes. His enim verbis omnibus inest vis legendi eadem, quæ est in religioso. Ita factum est in superstitioso, & religioso alterum vitii nomen, alterum laudis.* Diiplicet hæc sententia Lactantio l. IV. de Ver. Sap. c. 28. vide quoque Macrobium l. 3. Sat. c. 3.

5. *Alio quodam diverticulo*] Flexione nominis à solita significatione.

6. *Religiosus pro casto*] Festus: *religiosi sunt qui facienda & vitanda discernunt*, ut citat Macrobius. Hodie apud Festum ita reperitur: *Religiosi dicuntur, qui faciendarum prætermittendarumque rerum divinarum secundum mores civitatis diligentiam habent, nec se superstitionibus*

certis legibus finibusque dici cœptus. simili autem modo illa quoque vocabula, ab eadem profecta origine, diversum significare videntur, *religiosi dies*, &, *religiosa delubra*. 8 *religiosi* enim *dies* dicuntur tristi omine infames impeditique: in quibus & res divinas facere & rem quampiam novam exordiri temperandum est. quos multitudo imperitorum pravè & 9 perperam *nefastos* appellant. itaque M. Cicero in 10 libro epistolarum nono ad Atticum, *Majores*, inquit, *nostri funestiorem diem esse voluerunt* 11 *Aliensis pugnæ*, 12 *quam urbis captæ*; 13 *quòd hoc malum ex illo. itaque alter religiosus etiamnunc dies*, 14 *alter in vulgus ignotus*. idem tamen M. Tullius, in oratione de accusatore constituendo, *religiosa delubra* dicit, 15 non ominosa nec tristia, sed majestatis venerationisque plena. 16 Massurius autem Sabinus, in commen-

bus implicant. Et mox apud eundem: *Religiosus est non modo Deorum sanctitatem magni æstimans, sed etiam officiosus erga homines*.

7. *Casto*] Vitæ probatæ atque integræ.

8. *Religiosi enim dies*] Dies atri, *quibus aliquid, nisi quod necesse erat, nefas habebatur facere*, teste Festo Pompejo.

9. *Perperam nefastos appellant*] Suetonio tamen & Tacito nefasti dies pro atris nonnunquam ponuntur. Neque id mirum, cum omnis ater nefastus etiam sit, sed non omnis nefastus ater, cum dies festus etiam sit nefastus, quo jus non dicebatur. Dies nefasti etiam Græcis ἀποφράδες dicuntur, qui cum ταῖς μιαραῖς sive atris etiam confunduntur Dioni Cassio, Luciano, aliis. Plato lib. 6. de L. L. ἐπόζει ἡμέραν μὴ καθαρὰν εἶναι ἀλλ' ἀποφράδα ἄρα. Ἀποφράδες tamen dies proprie nefasti apud Græcos scriptores, qui de rebus Romanis scribunt. Hinc Dionysius Halycarnassæus lib. 9. Antiquit. Rom. atram diem μιαρὰν καὶ ἀποφράδα dixit.

10. *Libro Epistolarum nono ad Atticum*] Epistola quarta.

11. *Aliensis pugna*] Allia fluvius ex Crustuminis montibus ortus in Tiberim defluit. Distabat juxta computationem Plutarchi nonaginta ab urbe stadiis. Livius ad undecimum lapidem statuit. Ad hunc fluvium postridie Idus Quinctiles tribuni militum (nam hoc anno Urbis CCCLXV. Roma non Coss. sed tribunos militares pro Coss. habebat. Vide Liv. lib. 5. c. 37.) legiones ad Alliam flumen educentes a Gallis pugna sunt victi.

12. *Quam urbis captæ*] Quod tamen postmodum insecutum est.

13. *Quod hoc malum ex illo*] Id est, quod ex malo cladis Alliensis orta calamitas urbis à Gallis occupatæ.

14. *Alter in vulgus ignotus*] Abest vocabulum *ignotus* apud Nonium, sed ex Gellio & Cicerone restituendum.

15. *Non ominosa*] Ad marginem Voss. Cod. & Ms. *non ignominosa*.

16. *Massurius autem Sabinus*] Macrobius Servium Sulpicium vocat. In alterutro mendum.

commentariis [17] quos de indigenis compoſuit, *Religioſum*, inquit, *eſt quod* [18] *propter ſanctitatem aliquam remotum ac ſepoſitum à nobis eſt. verbum* [19] *à relinquendo dictum*, [20] *tanquam cærimonia à carendo.* Secundùm hanc Sabini interpretationem templa quidem ac delubra, quia [21] horum cumulus in vituperationem non cadit, ut illorum, quorum laus immodeſta eſt, [22] *religioſa* ſunt, quæ non vulgo ac temere, ſed cum caſtitate cærimoniaque adeunda & reverenda & reformidanda ſunt magis quàm invulganda. ſed dies *religioſi* dicti, quos ex contraria cauſa, propter ominis diritatem, relinquimus. iccirco ait Terentius in Heautontimorumeno:

Tum

17. *Quos de indigenis compoſuit*] Juſtus Lipſius putat probabilius legendum eſſe titulum, *de indigitamentis*, qui ad religionem & ſacra apte referri poteſt. Qualem quoque librum Granius Flaccus teſte Cenſorino cap. 3. ſcripſit. Indigitamenta ſunt βιβλία ἱερατικὰ in veteribus gloſſis, in quibus ſacrorum ritus, ac deorum nomina velut catalogo comprehendebantur. Cæterum, uti probabilis hæc Lipſii emendatio, ita in Veteribus Editionibus & Mss. conſtanter legitur *de Indigenis*, niſi quod in Editione Pariſienſi Io. Ludovici Tiletani, quæ cum Aſcenſianis notis prodiit anno clɔ Iɔ xxxvi. legatur corrupte, *Ingeniis*. An de Indigenis vocabulis vel potius hominibus, qui popularium ſuorum ritus & vocabula optima norunt, intelligendum ſit, dubium eſt. Potuerunt hæc hiſtorico libro inſerta eſſe, ſicut idem Faſtorum & Memorialis libros conſcripſit.

18 *Propter ſanctitatem*] Notum eſt in Jure civili res ſacras & ſanctas ac religioſas diſtingui. *Sacræ res ſunt*, ut Juſtinianus loquitur, *quæ rite per Pontifices Deo conſecratæ ſunt. Res ſanctæ, ut muri & portæ civitatis, quia pœna capitalis conſtituta eſt in eos, qui aliquid in eorum deliquerint. Idem & legum eas partes, quibus pœnas conſtituimus adverſus eos, qui contra leges fecerint, ſanctiones vocamus. Religioſum locum unuſquiſque ſua voluntate facit, dum mortuum infert in locum ſuum.* Sed apud Veteres ſæpe hæc confundebantur, ut ex Macrobio lib. 3. Saturn. c. 3. liquet, qui dicit *ſanctum interdum idem eſſe quod ſacrum, idemque quod religioſum; interdum aliud, nimirum quod venerabile, incorruptum, inviolatum eſt.* Vide Feſtum in voce, *Religioſus*.

19. *A relinquendo dictum*] Ita etiam ex Servii Sulpicii mente refert Macrobius lib. 3. Saturn. cap. 5. & Aggenus Urbicus de Limitibus agrorum, quia nimirum exempta ſunt uſibus humanis. Lactantius aliique ex Patribus à religando religionem deducunt.

20. *Tanquam cærimonia à carendo*] Ita quoque Macrobius eodem quem modo citavi, libro & capite. Alii à Cære Thuſciæ opido, vel à Cereris ſacris, qui *cerimonias* ſcribunt. Scaliger à *cerno*, quod antiquis *ſanctum* denotat.

21. *Horum cumulus*] Cumulata laus.

22 *Religioſa ſunt*] Hoc verbum, quod ab editionibus omnibus prioribus abeſt, recte inſeruit H. Stephanus. Nullus alioquin fuerit ſenſus.

23. *Diſci-*

Tum, quod dem ei, recte eſt. nam, nihil eſſe mihi, relligio eſt dicere.

Quòd ſi, ut ait Nigidius, omnia iſtiuſmodi inclinamenta nimium ac præter modum ſignificant, & iccirco in culpas cadunt, ut, *vinoſus, multeroſus, verboſus, moroſus, famoſus*: cur *ingenioſus, formoſus & officioſus & ſpecioſus*, quæ pariter ab ingenio & forma & officio inclinata ſunt; cur etiam [23] *diſciplinoſus, conſilioſus, victorioſus*, quæ [24] M. Cato ita [25] effiguravit; cur item *facundioſa*, quod [26] Sempronius Aſellio tertiodecimo rerum geſtarum ita ſcripſit, *Facta ſua ſpectari oportere; dicta non, ſi minus facundioſa eſſent*: cur, inquam, iſta omnia nunquam in culpam, ſed in laudem dicuntur; quamquam hæc quoque incrementum ſui nimium demonſtrent? an propterea, quia illis [27] quidem, quæ ſupra [28] poſuit, adhibendus eſt modus quidam neceſſarius? nam & *gratia*, ſi nimia quidem atque immodica, & *mores*, ſi multi atque varii, & *verba*, ſi perpetua atque [29] infrunita & obtundentia, & *fama*, ſi magna & inquieta & invidioſa ſit, neque laudabilia neque utilia ſunt. *ingenium* autem & *officium* & *forma* & *diſciplina* & *conſilium* & *victoria* & *facundia*, ſicut ipſæ virtutum amplitudines, nullis finibus cohibentur; ſed quanto majora auctioraque ſint, etiam tanto laudatiora ſunt.

CAP.

23. *Diſciplinoſus*] Similia multa vocabula collegit Barthius Adverſ. lib. 35. cap. 9.

24. *M. Cato*] Intelligitur M. Porcius Cato Cenſorius. Citat Nonius in verbo *diſciplinoſus* Catonem de *Re militari*. Vegetius lib. 1. cap. 8. eundem citat de *Diſciplina militari*.

25. *Effiguravit*] Talem figuram induxit. aliter, *affiguravit*.

26. *Sempronius Aſellio*] Vide Lib. 2. Noct. Attic. cap. 13. & lib. 13. c. 20. ubi & decimumquartum lib. Hiſtor. citat. Similiter & Chariſius lib. 2.

27. *Quidem*] Abeſt à Pariſienſi BadianalEd.

28. *Poſuit*] Vetus Editio, *poſui*.

29. *Infrunita*] Inſulſa, inutilia. à *frunisco* fit *frunitus*, & *infrunitus*. In Veneta antiquiſſima & Pariſ. Bad. legitur *infinita*.

CAP. X.

Quid obſervatum de ordine rogandarum ſententiarum in ſenatu, jurgiorumque in ſenatu C. Cæſare Conſule & M. Catone die dicendo eximendis.

ANte legem, quæ nunc de ſenatu habendo obſervatur, [1] ordo rogandi ſententias varius fuit. aliàs primus rogabatur, qui à cenſoribus princeps in ſenatum lectus fuerat, [2] aliàs qui deſignati conſules erant. quidam è conſulibus ſtudio aut neceſſitudine aliqua adducti, quem iis viſum erat, honoris gratia, extra ordinem ſententiam primum rogabant. obſervatum tamen eſt quum extra ordinem fieret, ne quis quemquam, ex alio quàm ex conſulari loco, ſententiam primum rogaret. C. Cæſar in conſulatu, quem cum M. Bibulo geſſit, quatuor ſolos extra ordinem rogaſſe ſententiam dicitur, ex iis quatuor principem rogabat M. Craſſum. ſed,[3] poſtquam filiam Cn. Pompejo deſponderat, primum cœperat Pompejum rogare. ejus rei rationem

1. *Ordo rogandi ſententias, &c.*] Dionyſius Halycarnaſſæus multis in locis teſtatur, olim apud Rom. morem fuiſſe, ut primi ſeniores, deinde minores natu interrogarentur: idque ita intelligendum, ut ſecundum magiſtratuum ordinem ſententiam dicerent; Conſulares primo, Prætorii ſecundo, Ædilitii tertio, Tribunitii quarto, Quæſtores quinto loco.

2. *Aliàs qui deſignati conſules erant*] Poſt comitia conſularia deſignati conſules primo rogabantur. Cicero Philipp. v. *Qui ordo in ſententiis rogandis ſervari ſolet, eundem tenebo in viris fortibus honorandis. A Bruto igitur Conſule deſignato, more majorum exordium capiamus.* Qui autem priore loco conſul deſignatus erat, primus rogabatur, ſicut primus quoque Conſul rogabat ſententias. Itaque honos erat conſulem priori loco creari. Ita refert Plutarchus M. Lepidum ante Q. Catulum, Cn. Pompejo adnitente, conſulem eſſe renunciatum. Quare autem Coſſ. deſignati primi rogarentur vide Appianum Civilis Hiſtoriæ lib. 2.

3. *Poſtquam filiam Cn. Pompejo deſponderat*] Suetonius: *ſuamque Iuliam Cn. Pompejo collocavit, repudiato priore ſponſo Servilio Capione, cujus vel præcipua opera paullo ante Bibulum impugnaverat. Ac poſt novam affinitatem, Pompejum primum rogare ſententiam cæpit, cum Craſſum ſoleret: eſſetque conſuetudo, ut quem ordinem interrogandi ſententias conſul Kalendis Ianuarii inſtituiſſet, eum toto anno conſervaret. Toto anno*, accipe pro tota parte anni, qua conſules deſignati nulli erant: nam conſularibus comitiis peractis, quin mutanda ratio eſſet, & is honos Coss. deſignatis ha-

4. Tum

nem reddidiſſe eum ſenatui 4 Tiro Tullius M. Ciceronis libertus refert : itaque ſe ex patrono ſuo audiſſe ſcribit. id ipſum 5 Capito Ateius in libro, quem de officio ſenatorio compoſuit, ſcriptum reliquit. in eodem libro Capitonis id quoque ſcriptum eſt, *Caju*, inquit, *Cæſar conſul M. Catonem ſententiam rogavit. Cato rem* 6 *quam conſulebatur, quoniam non è rep. videbatur, perſui nolebat. ejus rei gratia* 7 *ducendæ, longa oratione utebatur* 8 *eximebatque dicendo diem.* 9 *erat enim*

bendus non ambigo. *Caſaubon.*

4. *Tiro Tullius*] Cujus varia ſcripta citat Agellius, *Epiſtol.* 15 lib. 7. cap. 3. lib. 10. c. 1 *Pandectas, de variis atque promiſcis Quæſtionibus, de uſu atque oratione linguæ Latinæ*, lib. 13. c. 9. Citantur quoque ejus ſcripta à Plutarcho.

5. *Capito Ateius*] Hic ſtudiis civilibus excellens Labeoni ſemper in juris tractatione & in Rep. gubernanda adverſus fuit. Cui cum ſucceſſiſſet Maſſurius Sabinus, Labeoni vero Nerva, auctæ quoque illæ fuere diſſenſiones. Scripſit *Commentaria ad* XII. *Tabulas. Conjectaneorum libros*, ut auctor noſter refert lib. XIV. cap. VII. *De Pontificio jure* citante iterum Gellio lib. 4. cap. 6. Librum ſextum Pontificalem in partes vocat Feſtus in voce, *Mundus*, & Macrobius lib. 7. Saturnal. cap. 13. ejuſdem verba ex libro de Pontif. jure adſcribit, de annulorum geſtatione, cà occaſione, quod nefas eſſe ſanciret deorum formas anulis inſcribi. Ex *Collectaneorum* libris auctor quoque noſter librum nonum, qui inſcriptus erat, *de Publicio Judiciis* citat lib. 4. cap. 14. & de Jure Sacrificiorum lib. 2. Macrobius lib. 3. Saturn. Denique occurrit hic liber ſingularis de *officio Senatorio*, pro quo quædam editiones habent, *Senatoris*.

6. *Quam*] Aliter, *quæ*.

7. *Ducendæ*] Producendæ.

8. *Eximebatque dicendo diem*] Id eſt, diem conſumebat. Poſt ſolis autem occaſum [illegible] perſcribi nequibat. *Extrahere diem* dixit Valerius. Idem enim refert *invito C. Cæſare conſule adverſus publicanos dicendo in curia diem extraxiſſe.* Hiſtoriam ita ſcribit Plutarchus in Catone : *Hinc ſublatus Cæſar alteram legem tulit de Agro Campano ſeremetoto pauperibus, quique tenuioris conditionis eſſent, dividendo, neque objecit ſe ei quiſquam præter Catonem. Hunc ex Roſtris traxit Cæſar, atque in carcerem duxit, qui nihilo magis libertatem linguæ ſubmiſit, verum interundum de Lege diſſeruit, & commonuit cives ut inhiberent tales actiones. Sequutus Catonem eſt mœſtus Senatus & optimi quique ex Populo ſtomachantes tacite & indignantes. Nec latuit Cæſarem, id illos indigne ferre, ſed ex ambitione expectans dum provocaret Cato, ſupplexque fieret, perrexit eum ducere. Quem ut perſpicue ſenſit nihil minus facturum, victus pudore & infamia Cæſar ſubmiſit unum ex tribunis, qui Catonem eximeret.* Plutarchus in Cæſare refert ex hâc occaſione Catonem in carcerem duci juſſiſſe Cæſarem, quod reluctaretur admodum Cæſari, ne illi Gallia ciſalpina & tranſalpina omnis adjuncto Illyrico cum quatuor legionibus in quinquennium decerneretur. Varietas hæc notabilis. In Catone dicit ex alia cauſâ in carcerem ductum, deinde decretum de Provinciis, prædicente Catone in arce collocari tyrannum.

9. *Erat enim jus ſenatori, &c.*] Hinc Tacitus Annal. lib. 13. ex perſona Thraſeæ, *licere Patribus, quoties jus dicendæ*

enim jus ſenatori, ut, ſententiam rogatus, diceret antè quicquid vellet 10 *alii rei & quoad vellet. Cæſar conſul* 11 *viatorem vocavit; eumque, quum finem non faceret, prehendi loquentem & in carcerem duci juſſit. ſenatus conſurrexit: proſequebatur Catonem in carcerem. hac, inquit, invidia facta Cæſar deſtitit, &* 12 *mitti Catonem juſſit.*

cunda ſententia accepiſſent, quæ vellent expromere, relationemque in ea poſtulare.

10. *Alii rei & quoad vellet*] Aliter, *alius rei.*

11. *Viatorem*] Apparitorem. Columella in Præfat. lib. 1. *Illis temporibus proceres civitatis in agris morabantur, & cum conſilium publicum deſiderabatur, à villis arceſſebantur in Senatum. Ex quo qui eos evocabant, viatores nominati ſunt.* Vel etiam cives qui ruſticabantur frequenter à magiſtratibus vocabantur. Vide Feſtum, in *Viatores.*

12. *Mitti*] Dimitti.

CAP. XI.

Quæ qualiaque ſint, quæ Ariſtoxenus, quaſi magis comperta, de Pythagora memoriæ commendavit. & quæ item Plutarchus eumdem in modum de eodem Pythagora ſcripſit.

OPinio vetus falſa 1 occupavit & convaluit, Pythagoram philoſophum 2 non eſitaviſſe ex animalibus; item abſtinuiſſe 3 fabulo, quem κύαμον Græci appellant. ex hac opinione Callimachus poëta ſcripſit:

4 Καὶ κυάμων ἄπο χεῖρας ἔχειν ἀνιώντων ἔδεσ᾽,
Κἀγὼ, Πυθαγόρας ὡς ἐκέλευε, λέγω.

Ex

1. *Occupavit*] Obtinuit.

2. *Non eſitaviſſe ex animalibus*] Communis hæc veterum fuit ſententia. Laërtius inde corporis ſalubritatem & mentis ſagacitatem provenire ſtatuit. Utique inter antiquos Patres Tertullianus de cibis Judaicis, & Hieronymus I. ad Jovin. carnis uſum ante diluvium illicitum fuiſſe exiſtimant. vide c. 1. Geneſ. ℣ſ. 29. & c. 9. ℣ſ. 3. multis rationibus hoc probat Menaſſe Ben-Iſrael. Qu. 9. in Geneſ.

3. *Fabulo*] Faba. Ita loquitur Gellius.

4. Καὶ κυάμων, &c.] Corrupte priore verſu legitur ἀνιώντων, pro quo quædam editiones ἀνιάντων. H. Stephanus legit,

Καὶ κυάμων λάπο χεῖρας ἔχειν, & ἄναμμον ἐδέσ᾽

Ita ſenſus horum verſuum futurus eſt:

Et fabis manus abſtinere, & ſanguinis expers edere,
Etiam ego, ut juſſit Pythagoras, affirmo.

Quid ſi legatur ἀνιῶντ᾽ ἐδέσ᾽, ut moleſtum ac triſte eſſe dicat fabas comedere. Poſſet quoque ἀνιᾶντ᾽ legi, ut innuat

Ex eadem item opinione M. Cicero in libro de divinatione primo, hæc verba posuit ; *Iubet igitur Plato sic ad somnum proficisci corporibus affectis, ut nihil sit quod errorem animis perturbationemque afferat. ex quo etiam Pythagoreis interdictum putatur, ne faba vescerentur,* 5 *quod habet* 6 *inflationem magnam in cibis* 7 *tranquillitatem mentis quærentibus* 8 *contrariam.* hæc quidem M. Cicero. sed 9 Aristoxenus musicus vir litterarum veterum diligentissimus, 10 Aristotelis philosophi auditor, in libro, quem de Pythagora reliquit, nullo sæpius legumento Pythagoram dicit usum quàm fabis. quoniam is cibus & subduceret sensim alvum & lævigaret ; verba 11 ista Aristoxeni subscripsi : 12 Πυθαγόρας δὲ τ ὀσπρίων μάλιστα τ κύαμον ἐδοκίμασε. λίαν 13 κινητικόν τι γὰρ εἶναι, καὶ διαφορητικόν. διὸ καὶ μάλιστα κέχρηται αὐτῷ. porcum-

mant Poëta fabas attingere nefas esse, immedicabile autem esse comedere.

5. *Quod*] Aliter, *quæ res*, male.

6. *Inflationem magnam*] Dioscorides lib. 1. c. 98. dicit non tantum inflare, & concoctu difficilem esse, verum etiam tumultuosa somnia facere. Vide & Galen. lib. 1. de Alim. facult. & lib. VII. simpl. medicam. Plutarchus quoque Symposiacôn lib. 8 quæstione decima ait, *cibos certos esse, qui difficiles somnos faciant, & animam perturbent: testatumque id fieri fabarum exemplo & polypodii capite, quibus abstinere jubentur, qui divinare per somnos cupiunt.*

7. *Tranquillitatem*] Apud Ciceronem hodie legitur, *tranquillitati mentis, quærenti vera, contrariam.* Vide Ciceronem nuperæ editionis Leidensis p. 1157. ubi egregium ex Platone locum adducit.

8. *Contrariam*] In antiquis editt. *constat esse contrarius.* Haud probe, neque latine, & recte ex vetustis Codicibus restituit H. Stephanus.

9. *Aristoxenus musicus*] Citat quoque Athenæus Δείπν. lib. 14. librum ejus τῶν Συμμίκτων Συμποτικῶν, sive *miscellanearum convivialium quæstionum.* Hujus Harmonicorum libri tres hodieque extant, nuper meliori versione & notis à Meibomio aucti.

10. *Aristotelis & c. auditor*] Quem mortuum probris lacessavit, quod scholæ successorem reliquisset Theophrastum, cum ipse inter ejus auditores magnam gloriam esset consecutus, ut testatur Suidas. Idem Xenophilum Pythagoricum audivit, quem hoc eodem capite familiarem Aristoxeni appellat, auctor noster.

11. *Ista*] Aliter, *ipsa.*

12. Πυθαγόρας, &c.] Idest, *Pythagoras inter legumina fabam maxime approbavit. mirandi enim & discutiendi vim habere. Ideoque maxime illa utebatur.*

13. Κινητικὸν] Antiquæ editiones legunt κυητικὸν, id est, concipiendi vim habere, vel vim genitalem promovere.

porculis quoque minuſculis & hœdis tenerioribus victitaſſe idem Ariſtoxenus refert. quam rem videtur cognoviſſe ex Xenophilo Pythagorico familiari ſuo, & ex quibuſdam aliis natu majoribus, qui ab ætate Pythagoræ haud multum aberant. ac de animalibus Alexis etiam poëta in comœdia, quæ Pythagoræ vita inſcribitur, docet. videtur autem de κυάμῳ non eſitato cauſam erroris fuiſſe, quia in Empedocli carmine, qui diſciplinas Pythagoræ ſecutus eſt, verſus hic invenitur: Δειλοὶ

14. *Porculis quoque minuſculis*] Lactantes porculos intelligit, qui Græcis χαλαβίωνες. Abſtinuiſſe iis quam maxime juxta quorundam opinionem refert Diogenes Laërtius in vitâ Pythagoræ. Porphyrius in ejuſdem vita gallinas & teneriores porcellos ſacrificaſſe commemorat. Idem Porphyrius lib. 1. περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων. ἱστοροῦσι δέ τινες καὶ αὐτὸν ἄπρακτον τὸ ἐμψύχων Πυθαγορεῖον, ὅτι θύοντι ἤρξεν. id eſt, *Sunt qui narrant Pythagoram ipſum non omnino animatis abſtinuiſſe, cum ſacrificarent Diis.*

15. *Alexis*] Quem ducentas & quadraginta quinque fabulas ſcripſiſſe Suidas teſtatur. Plutarchus Præcepta quoque voluptatis ab Alexide tradita ſcribit. Platonem Philoſophum in Comœdiis traduxiſſe Diogenes Laërtius teſtatur. In Pythagoricos hi verſus citantur,

Ὁ᾽ι Πυθαγορίζοντες δ᾽, ὡς ἀκούομεν,
Οὔτ᾽ ὄψον ἐσθίουσιν, οὔτ᾽ ἄλλο οὐδὲν ἓν
Ἐμψυχον, οὐδὲν᾽ ἐχὶ πάντων μόνοι,
Ἐπιεικέσιν μὲν ἴσως οὗτος πατρίδιν
Τῶν Πυθαγορείων εἷς, λοιδόρημα γε μὲν
Οὐκ ἔστι γοῦν ἐστὶν ἔμψυχον - -

Id eſt,

Pythagorici enim, ut audimus,
Nec obſonio veſcuntur, nec alio quopiam
Animato, vinumque ſoli non bibunt.
Epicharides quidem canes devorat
Unus Pythagoricorum, occidens tamen,
Nam tum non amplius eſt animatum.

An hos verſus reſpexerit Gellius, dubito. De Alexide vide ſupra pag. 167.

16. *Qui diſciplinas Pythagoræ ſecutus eſt*] Rutgerſius legit, *Quo diſciplinas Pythagoræ ſecutus eſt. Sequi* autem interpretatur narrare, deſcribere, more Græcorum, qui ἕπεσθαι περὶ μῦθον, nonnunquam dicunt ἀντὶ τοῦ φάναι. Atque huc adducit illud Livii Andronici, *Inſque Muſa virum*, & Virgilii verſus Ecloga VI.

Quid loquar aut Scyllam Niſi, aut
quam fama ſecuta eſt
Dulichias vexaſſe rates - -

Quinetiam *ſectiones* narrationes ac ſermones dici alibi teſtatur Auctor noſter. Empedoclem autem Pythagoræ dogmata carmine divulgaſſe, ac ob id eorum cœtu prohibitum fuiſſe manifeſto tradit Laërtius. Vide Rutgerſ. lib. IV. Var. cap. XIX. Uſitata tamen lectio hic ſervari poteſt, Pythagoræ enim diſciplinas ſectatum Empedoclem ſatis conſtat. neque opus eſt hic λεκτολογίᾳ.

17. Δειλοί, &c.] Id eſt,

Ter miſeri noliſte fabas attingere dextris.

Lucianus Pythagoram apud inferos dicentem introducit, par eſſe ſcelus comedere fabas, & capita parentum. Citatur à Clemente lib. 3. Στρωμ. hic verſus,

Ἴσον

[17] Δειλοὶ, πάνδειλοι, κυάμων ἄπο χεῖρας [18] ἔχεσθαι.

opinati enim ſunt plerique κύαμον legumentum vulgò dici. ſed qui diligentius anquiſitiuſque carmina Empedocli arbitrati ſunt, [19] κυάμους hoc in loco teſticulos ſignificare dicunt; eoſque, more Pythagoræ opertè atque ſymbolicè κυαμους appellatos, quia ſint [20] εἰς τὸ κυεῖν δεινοὶ καὶ αὐ-

πτοι

Ἔστι δὲ κυαμὸς τράγημα, κιφαλάς τι τυπῶν. Id eſt,

Eſt aquale fabas comedere, atque capita parentum.

18. Ἔχεσθαι] Vet. Ed. ἰλέσθαι.

19. Κυάμους *hoc in loco*] Κύαμον quoque Græcis parſilla, qua ſecus muliebre cenſetur, λὰπὸ τοῦ κύειν. Sed & κύαμον, id eſt, fabam pudendi fœminini formam referre ait Ariſtoteles apud Laert. Hinc forſan κυαμίζειν puellæ dicuntur, quæ maturæ virum appetunt. hinc Iacchus κυαμώνης (ita illum Heſychius appellat) dicebatur, à muliebris membri contrectatione, cujus Orphica meminerunt apud Clementem Alexandrinum. Gellius hic interpretatur teſticulos. Certe fabam in ſacris Eleuſiniis nominari fas non erat, ut Pauſanias teſtatur. Vide Salmaſ. ad Sol. p. 751. Cælius Rhodiginus l. 17. Antiq. Lect. cap. 17. per κυάμους ova intelligit, quod in iis ſit animalium κύησις, à quibus abſtinebant quoque Pythagorici teſte Laërtio. Alii, inter quos Plutarchus de Educandis liberis, fabis abſtinere ita interpretantur, ut magiſtratus fugerent, qui olim ſuffragiis per fabas latis in primis apud Athenienſes creabantur. Fabæ illæ vel erant albæ, vel nigræ, quæ in urnam conjiciebantur. Quibus albæ extrahebantur, magiſtratui deſtinabantur. Nonnunquam & perforatæ, vel ſine foramine in cadum mittebantur. Hinc Scholiaſtes Demoſthenis: κύαμον ὀνόμαζον τὴν κλῆσιν ἐκ ψήφου, τὸ λαγχάνειν αὐτὰς ἐπὶ τὸ ἄρχειν. ἔστιν δ' αὖ) πότε μὲν τετραμμένην, καὶ ἄτρυπα, πότε δὲ μέλαιναν καὶ λευκὴν. Id eſt, *Cyamum vero ſive fabam vocabant ſortem vel ſuffragium, quod illis ſorterentur magiſtratum. Erant autem illæ perforatæ, vel ſecus, nigræ vel albæ.* Pythagoras apud Lucianum ἱερὸς fuiſſe κυάμους refert. Certe in ſacris quibuſdam infernalibus Romanos uſos fuiſſe conſtat. Ovidius lib. v. Faſtorum.

Cumque manus puræ fontana perluit unda,
Vertitur & nigras accipit ore fabas.
Averſuſque jacit, ſed dum jacit, Hæc ego mitto,
His inquit redimo meque meoſque ſuos.
Hæc novies dicit, nec reſpicit. Umbra putatur
Colligere, & nullo terga vidente ſequi.

Feſtus Pompejus: *Fabam nec tangere, nec nominare diali flaminis licet, quod ea putatur ad mortuos pertinere. Nam & Lemuralibus jacitur larvis, & parentalibus adhibetur ſacrificiis, & in flore ejus luctus literæ apparere videntur.* Iuxta literæ tamen hæc Plutarch. in Probl. (à ſeipſo diſſentiens l. ἐδὲ τὸ πυθόδωρ ἀγωγῆς) Cicero, Laërtius, Lucianus, alii acceperunt. Ex Ægyptiorum placitis forſan hæc hauſit Pythagoras. Namque Herodotus ecribit, neque ſerere fabam, neque comedere Ægyptios, atque etiam à conſpectu ejus abhorrere.

20. Εἰς τὸ κυεῖν δεινοὶ] Id eſt, *ad impregnandum valdè, atque adeò in cauſa ſunt.*

21. Eo

πιεῖ γ' κυεῖν ; [21] & genituræ humanæ vim præbeant, iccircoque in Empedocli verſu iſto non à fabulo edendo, ſed à rei venereæ [22] proluvio voluiſſe homines deducere. Plutarchus quoq; homo in diſciplinis gravi auctoritate in primo librorum, quos de Homero cõpoſuit, Ariſtotelem philoſophũ ſcripſit eadem ipſa de Pythagoricis ſcripſiſſe; quòd non abſtinuerint edundis animalibus, niſi pauca carne quadam. verba ipſa Plutarchi, quoniam res inopinata eſt, ſubſcripſi: [23] Ἀ ἐρυθρίνης δὲ μήτρας, καὶ καρδίας, καὶ ἀκαλύφης, καὶ τινῶν ἄλλων ἀπέχεσθαί φησι τὸς Πυθαγορικούς. χρῆσθαι δὲ τοῖς ἄλλοις. [24] Ἀκαλύφη autem eſt animal marinum, quod urtica appellatur. [25] ſed & piſcibus nonnullis abſtinere

21. *Et genituræ*] Hæ quinque voces ſunt interpretis verba non Gellii, & à Bad. & Ald. Ed abſſunt.

22. *Proluvio*] In margine mei codicis adſcriptum *prolubio*. *Proluvium* & *proluvies* immunditiem denotat. *Prolubium* cupiditatem, voluptatem: quo vocabulo etiam utitur Gellius lib. 16. cap. 19. Pythagoram Veneris temperantiſſimum fuiſſe ex Laërtio conſtat, qui refert quoq; illũ cenſuiſſe concubitum quocunque tempore ſanitati officere, atque infirmitatem cõrpori conciliare.

23. Ἀ ἐρυθρίνης] Id eſt, *Ariſtoteles à vulva, corde, & urtica marina, atque id genus quibuſdam aliis abſtinere Pythagoricos dixit, uti vero aliis.* In dictis Pythagoræ quoque habetur *cor non comedendum*, quod tamen allegorice exponit Laërtius. Idem dicit ex Ariſtotele abſtinuiſſe uſu μήτρας & τρίγλας. Per τρίγλαν mullum intelligit H. Stephanus, Caſaubonus in Athenæum apuam triglitidem, vilem piſciculum. Operæpretium eſt Laërtii Græca verba apponere: Πωιτὸς ϝ μᾶλλον ἀπηχθέσθαι μήτ' ἐρυθρῖνον ἰχθύων, μήτε μιλάνουρον, καρδίας τε ἀπέχεσθαι & κνάμων. Ἀ ἐρυθρίνης ϝ φησὶ καὶ μήτρας καὶ τρίγλης. id eſt, *maxime omnium prohibuit neque Erythrinum comedere* (ita & Plinio vocatur, Ariſtoteli ἐρυθρῖνος à rubore. ἔρυθος tamen & ἐρυθαίνειν quoq; dicitur) *neque melanurum* (cujus meminit quoque Ariſtoteles & Plinius) *abſtinere item à corde & lcyamis. Ariſtoteles vero dicit etiam matrice & trigla.* Item jecinore, ſicut idem Ariſtoteles in Deliorum Rep. teſte Laërtio commemorat.

24. Ἀκαλύφη] Alii legunt ἀκαλήφη, quod ἄκαλος ſit τῇ ἁφῇ, ſive noxia tactu, ſicuti urtica Latinis dicitur, quod uredinem capientibus infligat. Videtur autem ἀκαλήφη & plantam & piſcem denotare, ſicut urtica apud Latinos. Atque huc facit proverbium Pherecratis apud Athenæum lib. 3. cap. 12. ἀκαλήφαις ἐστεφανωμένος, id eſt, *urticis coronatum* eſſe. Cujus meminit quoque Scholiaſtes Ariſtophanis ad Comœdiam ἱππεῖς, uti & Suidas Grammaticus. De hoc piſce vide Ariſtot. Hiſt. Anim. lib. 4.

25. *Sed & piſcibus nonnullis*] Athenæus lib. 7. negutaſſe quidem piſces refert. Verba ejus hæc ſunt: οἱ Πυθαγορικοὶ τ μὲν ἄλλων ἐμψύχων μετρίως

nere Pythagoricos [26] Plutarchus in Sympoſiacis dicit: Pythagoram verò ipſum ſicuti celebre eſt [27] Euphorbum primo ſe fuiſſe dictitaſſe; ita hæc remotiora ſunt his, quæ [28] Clearchus & [29] Dicæarchus memoriæ tradiderunt, fuiſſe eum poſtea [30] Pyrandrum, deinde [31] Callicleam, deinde feminam pulchra facie [32] meretricem, cui nomen [33] fuerat [34] Alce.

CAP.

πρίνας ἔπιλον), πολὺ δ' καὶ ῥώννυς, ἰχθύων μόνων δ' μόνον) τὸ παράπαν: id eſt, *Pythagorici cum modo a iis quidem animatis veſcuntur, quædam etiam ſacrificant, ſolos omnino piſces negustant quidem.* ſicuti Syri piſcibus abſtinuerunt. Ovid. 2. Faſtor.

Inde nefas ducunt, genus hoc imponere menſis,
Ne violent timidi piſcibus ora Syri.

Plutarchus περὶ δεισιδαιμονίας apua & mœnide piſcibus abſtinuiſſe refert, quod Dea Syria immittere crederetur tumores, ulcera maligna, atque jecur liquefacere. Dea Syria etiam Derceto, & Atergatis vocabatur, cujus ſimulachrum ex dimidia fœmina & piſce conſtabat, ut Lucianus de Deâ Syria teſtatur.

26. *Plutarchus in Sympoſiacis*] Vide lib. 8. Qu. 8. ubi quærit, quare Pythagorici ex animalibus maxime piſces pro cibo ſint averſati.

27. *Euphorbum*] Ovid. lib. ult. Metamorph.

Ipſe ego (nam memini) Trojani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram, cui pectore quondam
Hæſit in adverſo gravis haſta minoris Atrida.

Heraclides Ponticus apud Laërtium refert dixiſſe Pythagoram, ſe aliquando fuiſſe Æthalidem, dein Euphorbum, poſtea Hermotimum, & Pyrrhum, poſt quem fuiſſe Pythagoram.

28. *Clearchus*] Hic fuit Solenſis, Ariſtotelis diſciplus, cujus libros περὶ βίων aliquotiens citat Athenæus. In quibus proculdubio de Pythagoræ quoque vita agebatur.

29. *Dicæarchus*] Meſſenius, qui præter alia etiam vitas teſte Laërtio conſcripſit.

30. *Pyrandrum*] Quem hominem aſtutum & nequam fuiſſe refert Suidas. Unde technæ Pyrandri in proverbium abiere pro verſutiſſimis fraudibus.

31. *Callicleam*] Legunt alii, *Callicletem*. Bad. Ed. *Callideam*. Ant. Ven. *Callidenam*.

32. *Meretricem*] Scortum Periclis fuiſſe Lucianus in Gallo affirmat, ubi Micyllus miratur inſolens transformationis genus, quod ſcilicet ex ſcorto prodierit Philoſophus. *Moſell.*

33. *Fuerat*] Antiq. Ven. *fuerit*. Abeſt in alia Vet. Ed.

34. *Alce*] Alii *Aſpaſiam* dictitant, inter quos Lucianus in Gallo.

Alce] Legitur quoque *Alce*.

Nun

CAP. XII.

Notæ & animadverſiones cenſoriæ in veteribus monumentis repertæ memoria dignæ.

SI quis agrum ſuum paſſus fuerat ſordeſcere, eumque indiligenter curabat, ac neque araverat, neque purgaverat; ſive quis arborem ſuam vineamque habuerat derelictui: [1]non id ſine pœna fuit; ſed erat [2] opus cenſorium: cenſoreſque [3] ærarium faciebant. item ſi quis eques Romanus equum habere gracilentum aut parum nitidum viſus erat, *impolitiæ* notabatur. id verbum ſignificat quaſi ſi tu dicas, *incuriæ*: [4] cujus rei utriuſque auctoritates ſunt: & M. Cato id ſæpenumero atteſtatus eſt.

1. *Non id*] Vetus Ed. *non ita*.

2. *Opus cenſorium*] Dignum animadverſione cenſorum.

3. *Ærarium faciebant*] Hæc nota ad plebeios pertinebat, quos aut tribu movebant, & ex honeſta ſive ruſtica tribu in urbanam ſive minus honeſtam transferebant, aut ærarios faciebant, qui privati jure ſuffragii æra pro capite tributi nomine perſolverent. Qui etiam in æritum tabulas relati dicebantur. Vide Gellium noſtrum lib. 16 cap. 3. & Aſconium Pædianum in Divinat. Cic.

4. *Cujus rei utriuſque*] Utriuſque notæ, cenſoriæ.

CAP. XIII.

Quod incentiones quædam tibiarum certo modo factæ iſchiacis mederi poſſint.

[1]PRoditum hoc pleriſque eſt & memoriæ mandatum; [2] iſchiaci quum maximè doleant, tum, ſi [3] modulis lenibus

1. *Proditum*] Vetus Edit. *creditum*.

2. *Iſchiaci*] Ἰσχία; morbus dicitur coxendicis. ἰσχίου coxarum vertebra. Dicuntur autem ἰσχιακοὶ, & ἰσχιάδικοὶ.

3. *Modulis lenibus*] Veteor, ut hæc ſatis fideliter relata ſint. Certe quidem Theophraſtus non lenibus modulis levari iſchiacos ſcripſerat; ſed harmonia Phrygia, quæ omnium vehementiſſima eſt, & aptiſſima ad animos audientium divino quodam furore incitandos. Ideoque eam adhibebant in orgiis Bacchi & Berecynthiæ; & hoc eſt quod ait Catullus:

Tibicen ubi canit Phryx curvo græve calamo.

Et propterea ait Ariſtoteles tibiam adhiben-

nibus tibicen incinat, minui dolores. ego nuperrimè in libro Theophrasti ſcriptum inveni viperarum morſibus tibicinem ſcitè modulateque adhibitum mederi. refert etiam idem Democriti liber, qui inſcribitur [4] περὶ λοιμῶν ἢ λοιμικῶν κακῶν. in quo docet [5] plurimis hominum morbis medicinam fuiſſe [6] incentiones tibiarum. tanta prorſus eſt affinitas corporibus hominum mentibuſque; [7] & propterea quoque vitiis aut medelis animorum & corporum.

CAP.

hibendam eſſe, εἰ οἷς ἡ ὑγιεία κάθηται μᾶλλον ἀλύπως ἢ μᾶλλον. quod non animadvetterunt, qui eum Ariſtotelis locum interpretati ſunt. Verum autem eſſe quod dixi de Theophraſto, conſtat ex his quæ ſunt apud Athenæum libro XIV. Ὅτι δὲ καὶ ἰάσεις μυσικὰς Θεόφραστος ἱστόρησεν ἐν τῷ περὶ σόφων πάθων, ἰχιακὰς φάσκων ἀσόλους ἀφιστάναι, ἐκ πολλῶν τῶν τόπων τὴν φύσιν ἀρμοσίαν. Sed & quod ſtatim ſubjicit de morſu viperarum, vereor ne non de viperis ſcripſerit Theophraſtus, ſed de iis phalangiis, quæ hodiè vulgò Tarantulæ vocantur, quarum morſus, in Apulia ſi negligatur, lethalis eſt: neque aliud mali uſitatius aut exploratius remedium, quam in citharœdis & tibicinibus: quibus auditis, velut è gravi ſomno excitatus, qui morſus eſt, attonitus & extra ſe poſitus ſaltare ac tripudiare incipit; neque unquam deſinet, dum ne illi quidem intermittant, donec delaſſatus, ac ſudore fluens, propè exanimis concidat. Hoc quidem & certiſſimum & notiſſimum eſt, & à præſtanti medico Matthiolo litteris proditum. *Muret. lib. 14. cap. 6.* Var. Lect.

4. Περὶ λοιμῶν ἢ λοιμικῶν] Id eſt, *de Peſtilentia & malis peſtilentibus.* Inepte in antiquis Editionibus legitur, ἢ λοιχιῶν κακῶν, in aliis κακῶν, Muretus veram lectionem hanc reſtituit.

5. *Plurimis hominum morbis*] Martianus Capella: *Ad affectiones animi Theophraſtus tibias adhibebat. Iſchiacos quin neſcit expelli aulica ſuavitate? Xenocrates organicis modulis lymphaticos liberabat. Thaletem Cretenſem compertum eſt citharæ ſuavitate morbos ac peſtilentiam fugaſſe. Nos phreneticos legimus ab Aſclepiade, vel tibiarum vel fidicularum cantu adhibito ſanatos.* De Davide, qui citharâ lymphatico Sauli ſuccurrebat, primo Samuelis cap. 17. in fin.

6. *Incentiones*] Modulationes. Vide Plin. lib. 28. c. 2. Sed pro incentione carmen appellavit: *Dixit*, inquit, *Homerus: profluvium ſanguinis vulnerato femine Ulyſſem inhibuiſſe carmine, Theophraſtus iſchiadicos ſanari: Cato prodidit luxatis membris carmen auxiliari, M. Varro podagrio.*

7. *Et propterea quoque vitiis*] Ita Ariſtoteles quoque judicat lib. 8. Polit. cap. 5. & Athenæus lib. 14. Δειπνοσ. cap. 5. & 6. & Hermogenes περὶ ἰδεῶν. Quintilianus: *Pythagoram accepimus, concitatos ad vim pudicæ domûs inferendæ juvenes, juſſa mutare in ſpondeum modos tibicina, compoſuiſſe.* Cæterum etiam Galenus & Cœlius Aurelianus talis incentionis meminerunt.

Librum

CAP. XIV.

Narratur hiſtoria de Hoſtilio Mancino ædili & Mamilia meretrice: verbaque decreti tribunorum ad quos à Mamilia provocatum eſt.

QUum [1] librum nonum [2] Atei Capitonis Conlectaneorum legeremus, qui inſcriptus eſt; *de judiciis publicis:* decretum tribunorum viſum eſt gravitatis antiquæ plenum. propterea id meminimus; idque ob hanc cauſam & in hanc ſententiam ſcriptum eſt: A. Hoſtilius Mancinus ædilis curulis fuit, is [3] Mamiliæ meretrici diem ad populum dixit, quod [4] de tabulato ejus noctu lapide ictus eſſet, vulnuſque ex lapide oſtendebat. Mamilia ad tribunos plebei provocavit. apud eos dixit [5] comiſſatorem Mancinum ad ædes ſuas veniſſe: eum ſibi [6] fas recipere non fuiſſe in æde ſua; ſed quum vi irrumperet, lapidibus depulſum. tribuni decreverunt; ædilem ex eo loco jure dejectum, quo eum venire cum [7] coronario non decuiſſet: propterea, ne cum populo ædilis ageret, interceſſerunt.

CAP.

1. *Librum nonum*] Badiana Ed. *lib.* 4.

2. *Atei Capitonis*] De quo ſupra cap. 1.

3. *Mamiliæ*] Vet. Ed. *Manuliæ.*

4. *De tabulato*] Ita emendat hunc locum Salmaſius. Editiones omnes exceptа ultima, quam hic ſequimur, *de ambulatro.* Rectius *tabulato*, quæ erat plana ædium ſuperficies, in qua etiam ambulari poterat.

5. *Comiſſatorem*] Qui poſt cænam convivium in multam noctem protraxerat. Hoc enim proprie eſt *comiſſari.* Antiq. Ven. Ed. *comeſatorem* legit.

6. *Fas*] Abeſt à Vett. Edit. & pro *fuiſſe* legunt quidam *voluiſſe.* P. Scriverius ita hunc locum legebat, *animum ſibi recipere non fuiſſe in æde ſua.*

7. *Coronario*] Corona. Qui enim genio indulgebant, coronis caput cingere ſoliti. Penes ædiles quidem popinarum, & fornicum, ſcortationum meretricum coërcitio, cæterum hic comiſſator libidinis cauſa eo venerat. Pro *coronario* forſan legendum, *corollario*, quo etiam corona intelligitur, ut ex Suetonii Auguſt. cap. 45. & ex Plinio lib. 21. liquet. Gloſſæ Philoxeni, *corollarium*, ἐπιστράτιμα. Badius & Moſellanus per *coronarium* coronarum convivalium concinnatorem intelligunt.

Quum

CAP. XV.

Defensa à culpa sententia ex historia Sallustii, 1 quam inimici ejus cum infectatione malignè reprehenderint.

ELegantia orationis Sallustii verborumque facundia & 2 novandi studium cum multa prorsus invidia fuit: multique non mediocri ingenio viri conati sunt reprehendere pleraque & obtrectare. in quibus plura inscitè aut malignè vellicant: nonnulla tamen videri possunt non indigna reprehensione. quale illud in Catilinæ historia repertum est, quod habeat eam speciem, quasi parum attentè dictum. Verba Sallustii hæc sunt, *Ac mihi quidem, tametsi haudquaquam par gloria sequatur scriptorem 3 & auctorem rerum, tamen in primis arduum videtur res gestas scribere, primùm quòd facta dictis exæquanda sunt: deinde, quòd plerique, quæ delicta reprehenderis, malivolentia & invidia dicta putant. 4 ubi de magna virtute atque gloria bonorum memores; quæ sibi quisque facilia factu putat, æquo animo accipit: 5 supra; veluti ficta pro falsis ducit.* Proposuit, inquiunt, dicturum causas, quamobrem videatur esse arduum res gestas scribere: atq; ibi non primum causam, sed querelas dicit. non enim causa videri debet, cur historiæ opus arduum sit, quid ii, qui legunt, aut iniquè interpretantur quæ scripta sunt, aut vera esse non credunt. obnoxiam quippe & objectam falsis existimationibus eam rem dicendam magis ajunt quàm arduam. quia, quod arduum est, sui operis difficultate est arduum, non opinionis alienæ erroribus. Hæc illi malivoli reprehensores dicunt; sed, *arduum*, Sallustius non pro difficili tantùm, sed pro eo quoque ponit, quod Græci δυσχερὲς aut χαλεπὸν appellant:

QVam inimici ejus] Antiq. Venet. Ed. *quam inimici antea, &c. reprehenderunt.*

2. *Novandi studium*] Vide p. 72. & 73.

3. *Auctorem*] Charisius lib. 2. legit, *actorem.*

4. *Ubi de magna*] Similia verba occurrunt apud Thucydidem lib. 2. in funebri oratione Periclis.

5. *Supra*] Vetus Edit. *Suprata.*

lant : quod eſt tum difficile tum moleſtum quoque & incommodum & 6 intrectabile. quorum verborum ſignificatio à ſententia Saluſtii ſuprà ſcripta non abhorret.

6. *Intrectabile*] Alitèr, *intractabile*.

CAP. XVI.

De vocabulis quibuſdam à Varrone & Nigidio contra quotidiani ſermonis conſuetudinem declinatis : atque ſubi id genus quædam cum exemplis veterum relata.

M. Varronem & P. Nigidium, viros Romani generis 1 diſertiſſimos, comperimus non aliter locutos eſſe & ſcripſiſſe, quàm 2 *ſenatuis*, & 3 *domuis*, & *fluctuis* : qui eſt 4 patrius caſus, ab eo, quod eſt, *ſenatus*, *domus*, & *fluctus*. 5 hinc *ſenatui*, *domui*, *fluctui*, cæteraque his conſimilia pariter dixiſſe. 6 Terentii quoque comici verſus in libris veteribus itidem ſcriptus eſt :

Ejus anuis, opinor, cauſa, quæ eſt mortua.

Hanc eorum auctoritatem quidam è veteribus grammaticis ratione etiam firmare voluerunt, quòd omnis dativus ſingularis littera finitus, *i*, ſi non ſimilis eſt genitivi ſingularis ; littera addita genitivum ſingularem facit, ut, *patri patrii*, *duci ducii*, *cadi cadii*. Quum igitur, inquiunt, in caſu dandi *huic ſenatui*, dicamus ; genitivus ex eo ſingularis *ſenatuis* eſt, & non *ſenatus*. Sed non omnes concedunt in caſu dativo 7 *ſenatus* magis dicendum, quàm *ſenatu*. ſicut Lucilius in eodem caſu, *victu*, & *anu*, dicit, non, *victui*, & *anui* ; in hiſce verſibus,

Quod

D*iſertiſſimos*] Vett. ed. *Duciſſimos*.

2. *Senatuis*] Hoc etiam teſte Chariſio Helenius Acro adnotavit in Adelphos Terentii.

3. *Domuis*] Ita Varro ἀνωφ. Μνημ. *Perrexit in interiores partes domuis*.

4. *Patrius caſus*] Genitivus.

5. *Hinc*] Antiquæ Edit. *huic*.

6. *Terentii quoque comici verſus*] In Heaut. Actu 2. Scena 3.

7. *Senatui magis dicendum*] Sicut à *Senatui* per contractionem *Senatu* quoque dicitur, ita etiam Veteres uſurpatum *ſenatu* in dativo caſu pro *ſenatui*. Atque ita in ſimilibus nominibus. Vide Voſſium de Analogia lib. 2. cap. 18.

2. *Virgi-*

Quod ſumtum atque epulas victu præponis honeſto.

& alio in loco

Anu noceo, inquit.

8 Virgilius quoque in caſu dandi *aſpectu*, dicit, non *aſpectui*.

-- Teque aſpectu ne ſubtrahe noſtro.

& in Georgicis:

Quòd nec concubitu indulgent.

9 Cajus etiam Cæſar gravis auctor linguæ Latinæ [10] in Anticatone, *Vnius*, inquit, *arrogantiæ ſuperbiæque, dominatuque.* item in [11] Dolabellam [12] actionis III. *ibi iſti quorum in ædibus ſaniſque poſita & honori erant & ornatu.* [13] in libris quoque analogicis omnia iſtiuſmodi ſine, *i*, littera dicenda cenſet.

CAP.

8. *Virgilius quoque*] Æneid. 6. & Georg. 4. Ita idem Poëta lib. 1. Æneid. *Parce metu Cytherea.*

9. *Cajus Cæſar*] Nunquam aliter in Commentariis ſuis Cæſar loquitur. Priſcianus itaque errat, qui exiſtimat ſolos ita loqui poëtas. Namque & Salluſtius, & Tacitus ita loquuntur.

10. *In Anticatone*] Duos libros Julius Cæſar contra Catonem ſcripſit, cum ægre ferret Ciceronem in libro, cui titulus eſt *Cato*, Catonem Uticenſem ſuis laudibus cumulaſſe, quod ſibi hanc laudationem opprobrio eſſe duceret. Vide Plutarchum in Cæſare.

11. *Dolabellam*] Quem adoleſcens repetundarum poſtulaverat, cum eſſet annorum XXI, ut teſtatur Auctor Dialogi de Oratoribus. Suetonius in Cæſare: *Cornelium Dolabellam conſularem & triumphalem virum repetundarum poſtulavit: abſolutoque Rhodum ſecedere ſtatuit, & ad declinandam invidiam, & ut per otium ac requiem Apollonio Molonis, clariſſimo tunc dicendi magiſtro operam daret.* Vide & Plutarchum in Cæſare. De hac Accuſatione ita Val. Max. lib. 8. c. 9. *Divus quoque Julius, quem cæleſtis numinis, tam etiam humani ingenii perfectiſſimum culmen vim facundiæ propriæ expreſſit, dicendi in accuſatione Cn. Dolabellæ, quem reum egit, extorqueri ſibi cauſam optimam L. Cottæ patrocinio.*

12. *Actionis* III.] Ita Stephani & Torneſii Editio ex Ms. in antiquis Editionibus vulgo legitur, nullo ſenſu, *Actionis illibniſti.*

13. *In libris quoque Analogicis*] Duos de Analogia libros Cæſar ſub tempus prælii Mundenſis conſcripſit, teſte Suetonio. Vide pag. 45.

CAP. XVII.

De natura quarumdam particularum, quæ præpoſitæ verbis intendi atque produci barbarè atque inſcitè videntur, exemplis rationibuſque pluſculis diſceptatum.

LUcilii ex undecimo verſus ſunt:

Scipiadæ magno improbus [1] *objiciebat* [2] *Aſellus*
[3] *Luſtrum, illo cenſore, malum infelixque fuiſſe.*

objiciebat, *o*, littera producta multos legere audio, idque eo facere dicunt, ut ratio numeri ſalva ſit. idem infra:

--& jam
Conjicere in verſu dictum præconis volebam
[4] *Granî.*

in hoc quoque prima verbi præpoſitio ob eandem cauſam producitur. item quintodecimo:

[5] *Subjicit hinc humilem, &* [6] *ſufferctus poſteriorem.*

ſubji-

Objiciebat] In Voſſiano Codice ex Ms. legebatur, *obiciebat*. atque ita *conicere*, *ſubicit*, & ita porro. Idque verum arbitror, quia addit Auctor noſter, *idque eo facere dicunt, ut ratio numeri ſalva ſit*. Salva autem ratio ſi duplex *i*, apponatur, ubi unum *j*, vim conſonantis habet, quod monet poſtmodum Gellius.

2. *Aſellus*] Hic eſt ille, ut arbitror, in quem apud Ciceronem l. 2. de Oratore Scipionis jocus extat. *Cum enim Aſellus omnibus prædicans ſtipendia meritorum ſe pertegraſſe gloriaretur, agas*, inquit Scipio, *Aſellum*. Fuit autem Aſellus cognomen familiæ ex gente Sempronia: quo etiam referri debet Sempronius Aſellio Hiſtoricus, qui ſub P. Scipione Africano tribunus militum fuit, & bellum Numantinum conſcripſit. Vide Gell. lib. 2. cap. 13. & ſupra p. 141.

3. *Luſtrum*] Proprie Latinis quinquennale tempus denotat. Quo tempore cenſores cenſum inſtituebant, & niſi funeſtus eſſet annus, luſtrum condebant. Itaque cenſus aliquando agebatur, luſtrum non condebatur. Livius lib. 4. *Cenſus actus eo anno: luſtrum propter Capitolium captum, conſulem occiſum, condi religioſum erat.*

4. *Granî*] Ita legendum. Vulgo, *Graii*. De Granio præcone Cicero in Bruto, vel potius Atticus: *Ita*, inquit, *tacitum tribunatum (Craſſi) ut niſi in comagiſtratu cognoviſſet apud præconem Granium, idque nobis narraviſſet Lucilius, tribunum plebis neſciremus fuiſſe*. Atque huc verſus referendi videntur. Namq; L. Craſſo, P. Naſicæ, aliiſque optimatibus aſperiorem fuiſſe ex Cicerone quoque conſtat.

5. *Subjicit hinc*] In Voſſ. *Cod.* annotatum *ſubicit huic*.

6. *Sufferctus*] A ſufferciendo dicitur. Antiq. Ven. *ſuffercatus*, Badiana *ſuffectus*. *ſuffirci* vocabulo etiam utitur Suetonius in Vita Neronis c. 20. Alii quoque legunt juxta Maſcium *ſuffiri cæpit*.

7. *Apud*

ſubjicit, *u*, littera longa legunt; quia primam ſyllabam brevem eſſe in verſu heroico non convenit. item apud Plautum in Epidico, *con*, ſyllabam productam pronunciant,

Age nunc jam, orna te Epidice & pallium in collum conjice.

7 Apud Virgilium quoque, *ſubjicit*, verbum produci à pleriſque audio.

-- etiam Parnaſia laurus
Parva ſub ingenti matris ſe ſubjicit umbra.

Sed neque, *ob*, neque, *ſub*, præpoſitio producendi habent naturam; neque item, *con*; niſi quum eam litteræ ſequuntur, 8 quæ in verbis, *conſtituit*, & *confecit*, ſecundùm eam primæ ſunt, vel quum eliditur ex ea, *n*, littera: ſicut Salluſtius, 9 *Facinoribus*, inquit *coopertus*. in his autem, quæ ſuprà poſui, & metrum eſſe integrum poteſt, & præpoſitiones iſtæ poſſunt non barbarè protendi: ſecunda enim littera in his verbis per duo *ii*, non per unum ſcribenda eſt, nam verbum iſtud, cui ſuprà dictæ particulæ præpoſitæ ſunt, non *icio* eſt ſed *jacio*, & præteritum non *icit* facit ſed *jecit*. idque, ubi compoſitum eſt ex *a* littera, *a* in *i* mutatur; ſicuti fit in verbis *inſilio* & *incipio*: atque ita vim conſonantis capit. & idcirco ea ſyllaba productius latiuſque paulò pronunciata priorem ſyllabam brevem eſſe non patitur; ſed reddit eam poſitu longam; proptereaque & numerus in verſu & ratio in pronunciatu manet. hæc, quæ diximus, eo etiam conducunt, ut, quod apud Virgilium in ſexto poſitum invenimus,

Eripe me his invicte malis, aut tu mihi terram
Injice:

ſic eſſe, *injice*, ut ſupra dixi, & legendum & ſcribendum ſciamus: niſi quis tam indocilis eſt, ut in hoc quoque verbo *in* præpoſitionem metri cauſa protendat: quærimus igitur

7. *Apud Virgilium*] Lib. 2. Georg.
8. *Quæ in verbis*] id eſt, quando conſonantes ſequuntur.
9. *Facinoribus*] Antiq. Edit. male *famoribus*.

tur in *obicibus*, o, littera qua ratione intendatur, quum id vocabulum factum ſit à verbo, *obicio*; & nequaquam ſimile ſit, quod à verbo *moveo motus*, o, littera longa dicitur. Equidem memini 10 Sulpicium Apollinarem, virum præſtanti litterarum ſcientia, *obicis* & *obicibus*, o, littera correpta dicere; in Virgilio quoque ſic eum legere;

-- qua vi maria alta tumeſcant

11 *Obicibus ruptis.*

ſed ita, ut diximus, *i*, litteram, quæ in vocabulo quoque gemina eſſe debet, paullo uberius largiuſque pronunciabat. congruens igitur eſt ut *ſubices* etiam, quod proinde ut *obices* compoſitum eſt, *u*, littera brevi dici oporteat. Ennius in tragœdia, quæ Achilles inſcribitur, *ſubices* pro aëre alto ponit, qui cœlo ſubjectus eſt; in his verſibus:

Per ego deûm 12 *ſublimes* 13 *ſubices*, 14 *humidum*
Vnde oritur imber ſonitu ſævo & 15 *ſpiritu.*

pleroſque homines tamen legere audias, *u*, littera producta.

10. *Sulpicium Apollinarem*] Quem aliquoties citavit Gellius, atque idem vel ejus filius eſt, cujus meminit Capitolinus in Vita Pertinacis.

11. *Obicibus ruptis*] Verſus extant lib. 2. Georg. v. 480. *Obicibus* autem hic pro *objicibus* ponitur conſonante *j*, interjecta. Ita Claudianus quoque L. 1. de Rapt. Proſerpinæ loquitur,

Sive quod objicibus diſcurrens ventus apertis.

Silius Italicus l. 4. corripit, cum inquit,

Et fidos certant obices arceſſere ſylva.

Sed tum conſonans *j* omittitur, vel non ſubintelligitur.

12. *Sublimes*] Legitur apud Nonium Vett. Cod. *ſublimas*. Ita & Accius & Salluſtius apud Nonium loquuntur. Lucretius eodem modo uſurpat,

At nunc per maria & terras, ſublimaque cœli,
Multa modis multis varia ratione moveri,
Cernimus.

13. *Subices*] Uti *obex* dicitur ab *objiciendo*, ita *ſubex* à *ſubjiciendo*. Hinc ſubices dicuntur nubes teſte Feſto, quod Diis ſubjiciantur. Scaliger ad Manilium *ſubices* dici exiſtimat, quod *ſubeant cœleſtia*. Græci μετέωρα appellant. *Subire* autem apud Manilium & Plinium etiam *aſcendere* denotat. Ita quoque Nonius ab altitudine dici ſubices affirmat, citatque Virgilii verſum Ecl. 1.

Quantum vere novo viridis ſe ſubjicit alnus.

Ubi *ſubjicere* ſignificat ex inferiori loco ſe in altum attollere. Ita Lucretius l. 1. *ſubmittere* dixit,

-- tibi ſuaves Dædala tellus
Submittit flores.

Et Virg. 12. Æn. *Et corpora ſaltu ſubjecimus in equos*, id eſt, ſurſum jaciunt.

14. *Humidus*] Feſtus & Nonius *humidas*.

15. *Spiritu*] Feſtus, *ſpiritu*, antiq. Ed. *ſirepitu*.

16. *Ad*

&ta. id ipſum autem verbum M. Cato ſub alia præpoſitione dicit, in oratione, quam de conſulatu ſuo habuit. *Ita hos*, inquit, *fert ventus* 16 *ad priorem Pyrenæum quos projicit in altum.* & 17 Pacuvius item in Chryſe: *promontorium, cujus* 18 *linguam in altam projicit.*

16. *Ad priorem Pyrenæum*] Unum ex montibus Pyrenæis primum aſpectu, vel prope orem Moſellanus intelligit Pyrenæum ſaltum Hiſpaniæ citerioris, à quo diſtenduntur montes Pyrenæi, qui Galliam ab Hiſpania ſeparant.

17. *Pacuvius in Chryſe*] Ita Mſs. R. cujus fragmenta crebro à Cicerone, Varrone, Feſto, Nonio citantur: vulgò *Anchiſe*, cujus nullus, quod ſciam, meminit.

18. *Linguam*] *Lingua* Vet. Editio. Intelligit autem caput promontorii, quod in altum tenditur.

CAP. XVIII.

De Africano ſuperiore ſumta quædam ex annalibus memoratu dignißima.

SCipio Africanus antiquior quanta virtutum gloria præſtiterit, quàm fuerit altus [1] animo atque magnificus, & qua ſui conſcientia [2] nixus; pluribus rebus quæ dixerit quæque fecerit declaratum eſt. ex quibus ſunt hæc duo exempla ejus fiduciæ atque [3] exſuperantiæ ingentis. [4] Quum M. Nævius tribunus plebei accuſaret eum ad populum; diceretque à rege Antiocho accepiſſe pecuniam, ut conditionibus gratioſis ac mollibus pax cum eo populi Romani nomine

ANimo] In Ms. *animi.*

2. *Nixus*] Vet. Edit. *ſubnixus.*

3. *Exſuperantiæ*] Eminentiæ. Cicero v. Tuſc. *nonne omnem exuperantiam virtutis oderunt?*

4. *Quum M. Nævius*] Eandem hiſtoriam ita narrat Val. Max. lib. 3. c. 7. *Diem illi ad populum M. Nævius tribunus pleb. ex(ut quidam memorant) duo Petilii dixerant: quo ingenti frequentia in forum deducto, roſtra conſcendit, capitiq; ſuo corona triumphali impoſita, Hac, inquit, Quirites, die Carthaginem magna ſperantem leges veſtras accipere juſſi: proinde æquum eſt vos mecum ire in Capitolium ſupplicatum. Speciosiſſimam ejus deinde vocem æque clarum eventus ſecutus eſt: ſiquidem & ſenatum totum, & univerſum equeſtrem ordinem, & cunctam plebem Iovis maximi pulvinaria petens, comitem habuit. Reſtabat ut tribunus apud populum ſine populo ageret, deſertuſque in foro cum magno alumnia ſua ludibrio ſolus moraretur: cujus dirvitandi ruboris cauſa in Capitolium proceſſit, deque accuſatore Scipionis venerator eſt factus.* Videe etiam Livium libr. XXXVIII. c. 50. & ſeq. qui in in ſice Orationis P. Scipionis nomen M. Nævii inveniri affirmat.

mine fieret; & quædam item alia crimini daret indigna tali viro: tum Scipio pauca præfatus, quæ dignitas vitæ ſuæ atque gloria poſtulabat, 5 *Memoria*, inquit, *Quirites, repeto diem eſſe hodiernum, quo Hannibalem Pœnum imperio noſtro inimiciſſimum, magno prælio vici in terra Africa: pacemque & victoriam vobis peperi* 6 *inſperabilem. non igitur ſimus adverſum deos ingrati: ſed cenſeo relinquamus nebulonem hunc; eamus* 7 *nunc protinus Iovi optimo maximo gratulatum.* id quum dixiſſet, avertit, & ire in Capitolium cœpit. tum concio univerſa, quæ ad ſententiam de Scipione 8 ferendam convenerat, 9 relicto tribuno, Scipionem 10 in Capitolium comitata, atque inde ad ædes ejus, cum lætitia & gratulatione ſollemni proſecuta eſt. Fertur etiam oratio, quæ videtur habita eo die à Scipione, &, qui dicunt eam non veram, non eunt inficias, quin hæc quidem verba fuerint, quæ dixi, Scipionis. item aliud eſt factum ejus præclarum, Pœtilii quidam tribuni plebei à 11 Marco, ut ajunt, Catone inimico Scipionis 12 comparati in eum atque immiſſi deſiderabant in ſenatu inſtantiſſimè, ut pecuniæ Antiochenæ, 13 prædæque, quæ eo in bello capta erat, rationem redderet. fuerat enim L. Scipioni Aſiatico fratri ſuo imperatori

5. *Memoria &c.*] Similis fere Oratio extat apud Livium.

6. *Inſperabilem*] Inſperatam, quæ evenerit Romanis nihil tale cogitantibus.

7. *Nunc*] Voſſ. Cod. *hinc*.

8. *Ferendam*] Aliter *dicendam*.

9. *Relicto tribuno*] Valerius in Capitolium quoque proceſſiſſe tribunum commemorat, Livius ſolum relictum eum ſervili comitatu, & cum præcone, qui ex roſtris reum citabat, affirmat.

10. *In Capitolium*] Addit Livius etiam alia Deorum templa circuiſſe. Poſtmodum tamen Scipio iterum vocatus, cum frater L. Scipio valetudine abſentiam ejus excuſaſſet, Liternum abiit, ubi defunctus eſt. variant tamen auctores, teſte Livio l. 38. Vide eundem cap. 56. ubi pro illo egregia Oratio occurrit Tib. Sempronii Gracchi.

11. *A. Marco &c.*] Cujus etiam extitiſſe Orationem de pecunia Regis Antiochi teſtatur Livius.

12. *Comparati*] Vel mercede vel alio quocunque modo.

13. *Prædaque*] Præda in publicis belli actibus erat Populi Romani, ejus diſpenſandæ arbitrium aliquod Imperatoribus belli concedebatur, ita tamen ut rationes reddere deberent, alioqui in peculatus crimen incidebant. Vide Grot. de Jur. Bell. lib. 3. cap. 6.

14. *Ita*

peratori in ea provincia legatus. [14] ibi Scipio exſurgit; & prolato [15] è ſinu togæ libro, rationes in eo ſcriptas eſſe dixit omnis pecuniæ omniſque prædæ. [16] Illi tum ut palàm recitaretur, & ad ærarium deferretur. ſed enim id jam non faciam, inquit, nec meipſe afficiam contumelia. eumque librum ſtatim coram diſcidit ſuis manibus, & concerpſit; ægrè paſſus, quod cui ſalus imperii ac reip. accepta ferri deberet, [17] rationem pecuniæ prædaticiæ poſceretur.

14. *Ibi Scipio exurgit*] Livius ſcribit P. Scipionem, quum librum rationis ejus Lucium fratrem adferre juſſiſſet, *inſpectante ſenatu ſuis ipſum manibus concerpſiſſe, indignantem quod quum bis millies in ærarium detuliſſet, quadragies ratio ab ſe poſceretur.* Vide quoque Val. Max. lib. 3. cap. 7.

15. *E ſinu togæ*] Contra&is togæ oris in medio ſit ſinus vel capacitas. Vide tamen Turn. lib. 2. Adv. c. 26.

16. *Illi tum*] Scilicet Petilii inſtabant. Vetus Edit. *ille tum*, & ſupra pro *Petilii, Petilius*. Aldus legit *illa tum*, Badius *illatum*, Stephanus *allatum*.

17. *Rationem pecuniæ*] Vet. Edit. *Ab eo ratio pecuniæ prædaticiæ.*

CAP. XIX.

Quid M. Varro in logiſtorico ſcripſerit de moderando victu puerorum impubium.

PUeros impuberes compertum eſt, [1] ſi plurimo cibo nimioque ſomno uterentur, hebetiores fieri, [2] veterni uſque aut [3] eluci tarditatem; corporaque eorum improcera fieri, minuſque adoleſcere. idem plerique alii medicorum philoſophorumque, & [4] M. Varro in logiſtorico ſcripſit; quæ inſcripta eſt [5] *Capys aut de liberis educandis.*

CAP.

1. *Si plurimo cibo*] Vide Plutarchum de Ed. lib.

2. *Veterni*] Quo morbo qui laborant, gravi ſomno & ſtupore premuntur.

3. *Eluci*] Ita Cod. Reg. Vulgo, *advertimuſque hinc elici tarditatem*, vel, ut quidam libri, *animadvertimuſque*. Elucus autem juxta Gellium noſtrum lib. 16. cap. 12. tarditatem quandam animi ac ſtuporem denotat. A Græco, ut videtur, ἀλύκη, quod ſimilem languorem denotat. Heſychius χάσμησις appellat, quia oſcitationem comitem habet. Hinc Erotianus in Lexicon ἀλύκη, λήθαργία μετὰ χάσμης. Vide Salmaſ. ad Solinum pag. 1279.

4. *M. Varro in logiſtorico*] Veteres quædam Editt. *In longa hiſtoria.*

5. *Capys*] Legendum arbitrer *Cato*, ita Nonius pluribus locis Varronem citat, quanquam ablativo caſu *Cate*, corrupte pro *Catone*, niſi *Catus* fuerit inſcriptio, ut prudentiam in educandis liberis denotet.

CAP. XX.

Notati à cenſoribus, qui audientibus iis dixerant joca quædam intempeſtiviter : ac de ejus nota deliberatum, qui ſteterat fortè apud eos oſcitabundus.

INter cenſorias ſeveritates tria hæc exempla in litteris ſunt caſtigatiſſimæ diſciplinæ. unum eſt hujuſmodi. [1] Cenſor adigebat de [2] uxoribus ſollemne jusjurandum. verba ita erant concepta: VT. TV. [3] EX. ANIMI. TVI. SENTENTIA. VXOREM. HABES. qui jurabat, cavillator quidam & [4] canalicula & nimis [5] ridicularius fuit. is locum eſſe ſibi joci dicendi ratus, quum ita, uti mos erat, cenſor dixiſſet; ET. TV. EX. ANIMI. TVI. SENTENTIA. [6]VXOREM. HABES? *Habeo equidem,* inquit, *uxorem*, [7] *ſed non ex animi tui ſententia.* tum cenſor eum,

1. *Cenſor adigebat*] Aliter, *agebat.*

2. *Uxoribus*] Aliter, *uxore.*

3. *Ex animi tui ſententia*] Hæc verba in jurejurando exigendo præmittebantur, quæ ſignificabant, *jura bona fide ad id quod rogabo*, deinde addebant cenſores, *tu uxorem habes?* Cicero in Academicis : *Quem rationem etiam majorum noſtrorum comprobat diligentia, qui primum ex ſui* ANIMI SENTENTIA *quemque jurare voluerunt.* Hanc formulam jurisjurandi etiam proponit Eumolpus apud Petronium. Livius quoque hæc ſolennia verba uſurpat.

4. *Canalicula*] Vulgo, *canicula*, à motu. Sed canalicolæ dicti olim *homines forenſes, quod circa canales fori conſiſterent*, ut Feſtus teſtatur. Plautus in Curculione :

In foro infimo boni homines, atque dites ambulant,
In medio propter canalem oſtentatores meri.

Canaliculaitaque dictus homo ſcurrilis dicacitatis. Per canales autem intelligit Salmaſius cancellos tribunalis, quos Græci δίυφακας appellant, atque ita Feſti locum interpretatur. Canalicola igitur homo forenſis, dicax, qui jura cavillationibus perturbat. Vide Salmaſ. ad Hiſtor. Auguſtam pag. 484. & ad Tertullianum de Pallio, Lipſium quoque lib. 3. Elect. cap. 2.

5. *Ridicularius*] Gaudet talibus antiquis vocabulis Auctor noſter. Ita alibi *vulgarius, ſingularius.*

6. *Uxorem habes?*] Cenſores cum primis curam habuere rei uxoriæ, ne quis civis Romanus cœlebs & ſine uxore eſſet, quia propagatio ſobolis tum ad dignitatem, tum ad æternitatem urbis pertinebat. Cœlibatus itaque legibus coërcebatur, matrimonia privilegiis & favore publico fulciebantur. Ideoque cœlibes pœnæ nomine pendebant æs, quod *uxorium* Feſto dicitur, quod primi exegiſſe videntur M. Furius Camillus & M. Poſthumius cenſores anno ab V.C. CCCL. quorum memorabilia contra cœlibatum extant verba.

7. *Sed non ex animi tui ſententia*] Vetus Edit. Ven. *non hercle.* Juſtus Lipſius legebat, *ex animi mei ſententia.* Petebat Cenſor, ut jurans ex animi ſui ſententiis

eum, quòd intempestive lasciviſſet, [8] in ærarios retulit; [9] cauſamque hanc joci ſcurrilis apud ſe dicti ſubſcripſit. Altera ſeveritas ejuſdem ſectæ diſciplinæque eſt. deliberatum eſt de nota ejus, qui ad cenſores ab amico advocatus eſt, &, in jure ſtans, clarè nimis ac ſonorè oſcitavit. atque inibi, prope ut plecteretur, fuit; tamquam illud indicium vagi animi foret & [10] allucinantis, & fluxæ atque apertæ ſecuritatis. ſed quum ille dejeraſſet invitiſſimum ſeſe ac repugnantem oſcitatione victum, teneriq; eo vitio quod [11] *oſcedo* appellatur; tum notæ jam deſtinatæ exemtus eſt. P. Scipio Africanus Pauli F. utramque hiſtoriam poſuit in oratione, quam dixit in cenſura, quum ad majorum mores populum [12] hortaretur. item aliud refert [13] Sabinus Maſſurius [14] in ſeptimo memoriali ſeverè factum, *Cenſores*, inquit, *P. Scipio*

tia verum diceret, utrum cœlebs eſſet, vel uxorem haberet, alter verba intorquens reſpondit præter expectationem, ſe non habere uxorem, qualem ex animi ſui voluntate vellet habere. Eundem vel ſimilem ſaltem jocum habes apud Ciceronem lib. 2. de Orat. inter Catonem Cenſorem & Naſicam. Et huc reſpexiſſe videtur Auctor noſter. Vide Lipſ. lib. 1. Var. Lect. cap. 1. ſi retineamus, *ex animi tui ſententia*, Cenſorem cavillatus eſt, quaſi pronior in uxorem ſuam fuerit, neque ex animi ſententia illa potiri poſſet, vel quod illi fortunam ſuam invideret.

8. *In ærarios retulit*] Aſconius in Divinat. *Qui plebejus erat in Caritum tabulas referebatur, & ærarius fiebat ac per hoc non erat in albo centuriæ ſuæ, ſcilicet ad hoc ut civis eſſet: ſed tantummodo ut pro capite ſuo tributi nomine æra penderet.* Suffragiis itaque privabatur, ut teſtatur Auctor noſter lib. 16. cap. 13. Vide & Strabonem lib. 5. & Horatium lib. 2. Epiſt. 6. Cenſorum munus erat, adimere ſenatori curiâ, Equiti equum, plebei tribum, aut ſuffragium. Nonnunquam tamen, ſi gravius incideret peccatum, etiam ſenatores vel equites tribu moti, aut ærarii facti ſunt. Vide Livium lib. 4. & lib. 44.

9. *Cauſamque*] His animadverſionibus ſemper ſubſcriptæ fuere cauſæ, niſi in præteritione ſenatorum, cui rationem adſcribi haud veteris inſtituti fuiſſe tradit Livius lib. 39.

10. *Allucinantis*] Soluti, torpidi. Nonnulli hoc nomen ab ἀλύκη derivant, quod languorem cum oſcitatione denotat. Pſellus de veteribus medicinæ vocabulis: ἀλύκη ἡ μετ' ὀκλάσεως λύσις. Ita *alucinari* ſcribendum eſſet.

11. *Oſcedo*] Vitium quo ſæpe oſcitando os deducimus. Sereno tamen ulcera oris denotat,

Hinc oſcedo fugit, etdunt quisque vulnera lingua.

Sicuti Iſidorus quoque interpretatur, lib. 4. Orig. cap. 8. Vide Turneb. Adverſ. pag. 314. Marcello Empirico etiam ſcorbutus ita appellari videtur.

12. *Hortaretur*] Aliter, *abhortaretur*.

13. *Sabinus Maſſurius*] Vide ſupra lib. 3. cap. 16.

14. *In ſeptimo memoriali*] Quædam veteres editt. *memorali*, alix *memorabilium*.

Scipio Naſica & [15] *M. Popilius quum equitum cenſum agerent: equum nimis* [16] *ſtrigoſum & malè habitum, ſed equitem ejus* [17] *uberrimum & habitiſſimum viderunt. Et cur, inquiunt, ita eſt, ut tu ſis quam equus curatior? quoniam, inquit, ego me curo; equum Statius meus* [18] *ſervus. viſum eſt parum reverens eſſe reſponſum, relatuſque in erarios, ut moſ eſt. Statius* autem ſervile nomen fuit. plerique apud veteres ſervi eo nomine fuerunt. Cæcilius quoque ille comœdiarum poëta inclutus ſervus fuit: & propterea nomen habuit [19] *Statius.* ſed poſtea verſum eſt quaſi [20] in cognomentum; appellatuſque [21] *Cælius Statius.*

A. GEL-

Num, lege *memorialium*. Nonius eundem locum citat ſed *lib.* 17. [In vulgatis tamen legitur quoque *lib.* 7.

15. *M. Popilius*] Vett. Editt. *Pompilius*.

16. *Strigoſum*] Morbum hunc eſſe ſumentorum Nonius teſtatur, *qui corpora ſtringat aut fame aut alia vitii cauſa*. Intellige hic *macilentum*.

17. *Uberrimum & habitiſſimum*] Succi admodum plenum & pinguem.

18. *Servus*] Abeſt à Badiana editione & Ms. R. non male propter ea quæ ſequuntur.

19. *Statius*] Is fortaſſe aut alius ejuſdem nominis libertinus Stauro ſtomachanti paupertatem patris objecerat, qui quamvis patritius & nobilis, carbonariam tamen exerciſſet. Ex eo natam ferunt legem Liciniam & Mutiam, auctore Scauro, Coſſ. latoribus, de regundis civibus, quæ bellum Italicum magna ex parte conciliavit, quod cum vix liber eſſet aut civis, aut ne civis quidem, tam ſuperbe principem ſenatus appellaſſet. Turn. lib. 1. p. 109.

20. *In cognomentum*] Serius ſtirpis nomen factum, ut oſtendit de Statio Papinio Gevartius. ſervi autem manumiſſi, vel nomen mutabant, vel patroni addebant ſuo.

21. *Cælius Statius*] Lege *Cæcilius Statius*, ut Editt. Vett. cujus verſus in Scautum extant apud Cic. l. 2. de Orat.

Muſo-

Digitized by Google

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER QVINTVS.

CAPUT I.

Quòd Musonius philosophus reprehendit improbavitque laudari philosophum differentem à vociferantibus & in laudando gestientibus.

1 MUsonium philosophum solitum dicere accepimus: quum philosophus, inquit, hortatur, monet, suadet, objurgat, aliudve quid disciplinarum differit; tum, qui audiunt, 2 si summo & soluto pectore obvias vulgataſque laudes effutiunt; 3 si clamitant etiam, si vocum ejus festivitatibus, si modulis verborum, si quibusdam quasi 4 frequentamentis orationis moventur, exagitantur, & gestiunt; tum scias & qui dicit & qui audit frustra esse: neque illic philosophum loqui, sed tibicinem canere. 5 animus is, inquit, audientis philosophum, si, 6 quæ dicuntur, utilia ac salubria sunt & errorum atque

Musonium philosophum] De quo Philostratus in vita Apollonii, atque ejusdem, ut puto, sunt fragmenta, quæ leguntur apud Stobæum. Alter quoque Musonius fuit Juliani tempore, cujus mentionem fecit Eunapius in vita Proæresii. vide Suidam.

2. *Si summo*] Vett. Editt. *de summo*. id est, ex intimo pectore.

3. *Si clamitant etiam*] Formulam proponit Cicero lib. 3. de Orat. BENE ET PRAECLARE! BELLE ET PRAECLARE! vel ut Græci, καλῶς, σοφῶς, ἀληθῶς. vide Plutarchum de Audit. Nonnunquam & nutu, gestu, vel manuum applausu laudabant. Quintil. lib. 5. Inst. c. 2. *At nunc*, inquit, *primi atque succincti ad omnem clamosam non exurgunt modo, verum etiam excurrunt, & cum indecora exultatione exclamant.*

4. *Frequentamentis*] Iteratis numeris, modulisque. vide supra pag. 51.

5. *Animus is*] Ad (*inquit*) quoque vocula *is* referri potest. Henric Petri & Gryphiana Editio habet, in margine, *Amicus enim.*

6. *Quæ dicuntur utilia*] Lipsius in Electis, *quæ dicendo utilia.*

7. Et

atque vitiorum medicinas ferunt, laxamentum atque otium prolixè profuſèque laudandi non habet: quiſquis ille eſt qui audit, niſi ille eſt planè deperditus, inter ipſam philoſophi orationem & perhorreſcat neceſſe eſt 7 & pudeat tacitus & pœniteat & gaudeat & admiretur. varios adeò vultus diſparileſque ſenſus gerat; proinde ut eum conſcientiamque ejus affecerit utrarumque animi partium aut ſincerarum aut ægrarum philoſophi pertrectatio. præterea dicebat magnam laudem non abeſſe ab admiratione: admirationem autem, quæ maxima eſt, non parere verba ſed ſilentium: iccirco, inquit, 8 poëtarum ſapientiſſimus auditores illos 9 Ulyxi labores ſuos illuſtriſſimè narrantis, ubi loquendi finis factus, non exſultare nec ſtrepere nec vociferari facit, ſed conſiluiſſe univerſos dicit, quaſi attonitos & 10 obſtupidos delinimentis aurium 11 ad origines uſque vocis permanentibus.

CAP.

7. *Et pudeat tacitus & pœniteat*] Cum cætera ſint perſonalia, etiam hæc eſſe videntur. Quod rato apud idoneos auctores invenias. *Pudent* etiam occurrit apud Terentium, *pœnitus* apud Iuſtinum. vide Voſſium de Anal. lib. 3. cap. 42.

8. *Poëtarum ſapientiſſimus*] Cum Ulyſſes lib. 12. Od. labores ſuos recenſuiſſet, lib. ſequenti hic verſus occurrit:

Ὡς ἐφάθ', οἱ δ' ἄρα πάντες ἀκὴν ἐγένοντο σιωπῇ.

Quod expreſſit Virg. lib. 2.

Conticuere omnes intentique ora tenebant.

9. *Ulyxi*] De talibus genitivis affatim Voſſ. de Analog. lib. 2. cap. 9.

10. *Obſtupidos*] Legitur quoque in Ms. *obſtipidos*. Pierius Valerianus in multis Ms. Variorum auctorum *obſtipuit* ſe inveniſſe teſtatur, pro *obſtupuit*. Palmerius in ſpicilegio legebat *obſtitos*, quod *attactos cælo* apud Feſtum Glossatius & Ælius Stilo interpretantur: atque ita attonitos & obſtitos recte jungi idem Palmerius arbitratur. ſed ſerva vulgatam lectionem.

11. *Ad origines uſque vocis permanentibus*] Vett. Editt. *permanentibus*. Vult dicere delinimenta aurium ita ad linguam perveniſſe, ut præ oblectatione nimia frenum linguæ cohiberetur. Illud delinimentum κηλεθμὸν Homerus appellavit, cum ſuperiori verſui, quem citavi, addit,

Κηλεθμῷ δ' ἴσχοντο κατὰ μέγαρα σιώπῃ.

Didymus κηλεθμὸν, θέλξιν, τέρψιν, κήλησις γὰρ διὰ ἀκοῆς τέρψις, & ἡδονή. *Delinimentum* vocavit hic Gellius.

Baco-

Digitized by Google

CAP. II.

Super equo Alexandri regis, qui Bucephalas appellatus eſt.

EQuus Alexandri regis & capite & nomine [1] *Bucephalas* fuit. emptum [2] Cares ſcripſit [3] talentis tredecim & [4] regi Philippo donatum: æris noſtri ſumma eſt HS.CCCXII. Super hoc equo dignum memoria viſum; quòd, ubi ornatus erat armatuſq; ad prœlium, haud umquam inſcendi ſeſe ab alio niſi à rege paſſus ſit. id etiam de iſto equo memoratum eſt; quod, quum in eo inſidens Alexander, [5] bello Indico, & facinora faciens fortia, in hoſtium cuneum non ſatis ſibi providens immiſiſſet, conjectis undique in Alexandrum telis, vulneribus altè in cervice atque in latere equus perfoſſus eſt: moribundus tamen ac prope jam exſanguis è mediis hoſtibus regem vivaciſſimo curſu retulit: atque, ubi eum extra tela extulerat, illico concidit, & domini jam ſuperſtitis ſecurus, quaſi cum ſenſus humani ſolatio [6] animam exſpiravit. tum rex Alexander, parta ejus belli victoria, oppidum in iiſdem locis condidit; atque, ob equi honores, [7] Bucephalon appellavit.

CAP.

1. *Bucephalas*] Ita & Strabo lib. 15. & Plutarchus. vulgo, *Bucephalus*.

2. *Cares*] Chares Mitilynæus intelligitur, qui Hiſtoriam Alexandri Magni conſcripſit. Citatur aliquoties ab Athenæo, & Plutarcho in vita Alexandri.

3. *Talentis tredecim*] Id eſt, 7800. Scutatis ſive Philippeis, eandem ſummam referunt Hs. CCCXII.

4. *Regi Philippo donatum*] Philonicus Theſſalus hunc equum Philippo obtulit venalem ut teſtatur Plutarchus in vita Alexandri.

5. *Bello Indico*] Contra Porum juxta Hydaſpem fluvium. vide Curtium lib. 8. & Plutarchum in Alexandro, Diodorum Siculum lib. 17. Arrianum lib. 5.

6. *Animam expiravit*] Plutarchus in Alexandro: *Ex prælio cum Poro commiſſo Bucephalas mortuus eſt, non extemplo, ſed poſt, ut plerique produnt ſub vulnerum curatione; ut Oneſicritus eſt auctor, ob ſenium labore confectus, nam trigeſimo annorum ætate cum deceſſiſſe refert.*

7. *Bucephalon appellavit*] Salmaſius legit *Bucephalum*. Straboni lib. 15. Stephano & Heſychio Βουκεφάλεια appellatur, Bucephala, vel potius Bucephale Plinio & Ptolemæo. Ita Græci dicunt Εὐρώπη, & Εὐρώπια, Καστόρη & Καστόρια, Καλλίστη, Καλλίστια. vide Salmaſ. ad Solin. pag. 893.

Præ-

CAP. III.

Quæ cauſa, quodque initium fuiſſe dicatur Protagoræ ad philoſophiæ litteras adeundi.

PROtagoram, virum in ſtudiis doctrinarum egregium, cujus nomen [2] Plato libro illi ſuo incluto inſcripſit, adoleſcentem ajunt, victus quærendi gratia, [3] in mercedem miſſum; veſturaſque onerum corpore ſuo factitaviſſe. quod genus Græci βαστάζοντας vocant; Latinè *bajulos* appellamus. is de proximo rure [4] in Abderam oppidum, cujus popularis fuit, [5] caudices ligni plurimos funiculo brevi circumdatos portabat. tum forte [6] Democritus civitatis ejuſdem civis, homo ante alios virtutis & philoſophiæ gratia venerandus, quum egrederetur extra urbem, videt eum cum illo genere oneris tam impedito ac tam [7] incohibili, facilè

Protagoram] Hujus hiſtoriæ Laërtius meminit hunc in modum. Καὶ πρῶτον τὸν καλαμένην τύλλον, ἐφ' ᾧ τὰ φορτία βαστάζοντι, εὑρεῖν, ὡς φησὶν Ἀριστοτέλης ἐν τῷ περὶ παιδείας. Φορμοφόρον δ' ἦν, ὡς ηὐδᾶ Ἔπικτος που φησί, ἕνεκα τούτου τοῦ τρόπου νεῦρα πρὸς δημόσεσιον, ξύλα δηλονότι ὀφθέντα id eſt, & primum quidem invenit τυλλον (τύλη vel τύλος Schol. aſti Ariſtophanis denotat clavum ligneum) *in qua onera portant, ut Ariſtoteles in libro de Diſciplina refert. Erat enim commemoratu Epicuro, bajulus. Atque hoc modo delatus eſt ad Democritum, quum ligna ligaſſe viſus eſt.* Cæterum neque Plato, neque Plutarchus, neque Laertius tam diffuſe atque Gellius hiſtoriam hanc commemorant.

2. *Platolibro illi inclyto*] In dialogo, qui Protagoras, ſive Sophiſta, inſcribitur.

3. *In mercedem*] Vet. Ven. *mercede.*

4. *In Abderam oppidum*] Urbem Thraciæ non longe à Neſſi fluminis oſtio, quam Teiorum coloniam fuiſſe Herodotus lib. 1. teſtatur. Hinc forſan Eupolis apud Laërtium illum Teium appellavit.

5. *Caudices ligni*] Caudex vel codex veteribus appellatur plurium tabularum contextus, ut teſtatur Seneca c. 13. de Brev. vitæ. vide & Nonium, ubi de codicariis navibus agit.

6. *Democritus*] Qui ex atomis, quibus figura & varietas innumera, coagmentata omnia tradidit, omnemque morum ab iiſdem fieri. Quæ ſententia quoque Epicuri fuit. Idem ſentiebat atomorum vertiginem cauſam omnis generationis eſſe, ipſumque ſolem ex hujuſmodi vertiginibus, tumorumque circumferentiis eſſe compoſitum, infinitos eſſe mundos. Vide Laertium in ejus vita, Heſychium Illuſtrem, Valer. Maxim. lib. 8. cap. 7. Euſeb. lib. 10. εὐαγ. cap. 2.

7. *Incohibili*] Quod cohiberi nequibat. Plerique tamen Vett. Editt. legunt *incobili.*

8. *Vinctu-*

Digitized by Google

facilè atq; expeditè incedentem: & propè accedit; & [8] vincturâ posituramq; ligni scitè periteq; factâ considerat, petitq; ut paulũ acquiescat. quod ubi Protagoras, uti erat petitum, fecit, atq; itidem Democritus acervum illum & quasi orbem caudicum, brevi vinculo [9] comprehensum, ratione quadam quasi geometrica librari contineriq; animadvertit: interrogavit quis id lignum ita composuisset: &, quum ille à se compositum dixisset, desideravit uti solveret, ac denuo in modum eundem collocaret. at postquam ille solvit, ac similiter composuit: tum Democritus, animi aciem sollertiamque hominis non docti demiratus, Mi adolescens, inquit, quum ingenium [10] benefaciendi habeas, sunt majora melioraque quæ facere mecum possis: abduxitque eum statim, secumque habuit, & sumtum ministravit, & philosophias docuit, & esse eum fecit, quantus postea fuit. is tamen Protagoras [11] insincerus quidem philosophus, sed [12] acerrimus sophistarum fuit; [13] pecuniam quippe ingentem quum à discipulis acciperet annuam, pollicebatur se id docere, quanam verborum industria causa infirmior, fieret fortior. quam rem Græcè ita dicebat, [14] τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν.

CAP.

8. *Vincturam*] Vett. Editt. *junctu-ram.*

9. *Comprehensum*] Aliter, *compressum.*

10. *Benefaciendi*] Solerter aliquid agendi.

11. *Insincerus quidem philosophus*] Hic primus relicto sincero & ingenuo philosophandi more, ad sophismata, & ineptas argutias & contortiunculas animum appulit. Exemplum ejusmodi argutiarum extat apud Auctorem nostrum lib. 5. c. 10. & Apulejum Flor. 18. Plato in Zenone testatur eum, cum annos sexaginta vixisset, gloriatum fuisse, se per quadraginta annos juventutem corrupisse. Sophisticen quoque exagitat Plato, in Dialogo cui nomen *Protagoras.* vide Laërtium in vita Protagoræ, Athenæum lib. 8. & Suidam.

12. *Acerrimus sophistarum*] Cicer. lib. 1. de Nat. Deor. *Abderites quidam Protagoras, cujus à te modo facta est mentio, sophistes temporibus illis quam maximus.*

13. *Pecuniam quippe ingentem*] Laërtius centum minas exegisse à discipulis singulis affirmat. Centum minæ valent mille scutatos sive ducatones. Singulæ enim minæ valent centum drachmas sive denarios. Hic autem primus philosophorum mercede docuit, magnasque divitias possedit, ut auctor est Plato in Zenone.

14. Τὸν ἥττω λόγον, &c.] Id est, *Infirmiorem causam superiorem efficere.*

Meminit quoque τῶν λέξων Ariſtophanes ἐν νεφ. pag. 114. & pag. 881. ubi innocentiſſimo Socrati inſultat. De Gorgia Leontino refert Cicero lib. 2. de Fin. de quacunque quæſtione dicere ſolitum. *Audax*, inquit Cicero, *negotium dicerem impudens, niſi hoc inſtitutum poſtea tranſlatum ad philoſophos noſtros eſſet. Sed & illum quem nominavi, & cæteros Sophiſtas, ut è Platone intelligi poteſt, luſos videmus à Socrate.* Vide Baſilium magnum ad Libanium Sophiſtam.

CAP. IV.

De verbo, duoetviceſimo, *quod vulgo incognitum, à viris doctis multifariam in libris ſcriptum eſt.*

APud Sigillaria forte in libraria ego & Iulius Paulus vir memoria noſtra doctiſſimus conſederamus: atque ibi expoſiti erant Fabii annales, bonæ atque ſinceræ vetuſtatis libri, quos venditor ſine mendis eſſe contendebat. Grammaticus autem quiſpiam de nobilioribus, ab emtore ad ſpectandos libros adhibitus, reperiſſe unum in libro mendum dicebat, ſed contrà librarius in quodvis pignus vocabat, ni in una nuſpiam littera delictum eſſet. oſtendebat grammaticus ita ſcriptum in libro quarto: *Quapropter tum primum ex plebe alter conſul factus eſt, duoetviceſimo anno, poſtquam Romam Galli ceperunt.* non, inquit, *duoetviceſimo anno*, ſed *duodeviceſimo anno*. Et ille, *duodeviceſimo* quidem, inquit, ſcriptum eſſe in quibuſdam libris video, ſed *duoetviceſimo* nullis. Tum ego, *Quid ergo*, inquam, *ſi in nullis alibi, at in Fabio Pictore ita ſcriptum eſt?* Et ille, *Rex*

Apud Sigillaria] Vicum intelligit Romæ, ubi ſigna & imagunculæ, ſigilla, aliæque merces, etiam libri venales exponebantur. A ſigillis illis Feſtum Sigillarium nomen accepit. De quo Feſto ejuſque origine agit Macrobius lib. 1. Sat. c. 10. & 11. vide ſupra pag. 117.

2. *Iulius Paulus*] Poëta illius temporis. addunt Vett. Editt. *Poëta.*

3. *Expoſiti erant*] Proſtabant venales.

4. *Fabii annales*] Intelligitur Q. Fabius Pictor, qui tempore Annibalis, cum de ſalute Punicum ultima Italiæ minaretur, vixit, & Hiſtorias ſcripſit, ſicut ex Appiano in Annibalicis, & Livio lib. 21. & Dionyſ. Halic. lib. 1. Antiq. liquet. vide ſupra pag. 60.

5. *Niin una*] Vett. Editt. *Si in una.*

6. *Ex plebe alter conſul factus eſt.*] L. Sextius primus ex plebe factus conſul, & collegam habuit L. Æmilium Mamercum. vide Livium lib. 6. contigit hoc anno ab V. C. 388.

7. *Duoetviceſimo*] Nonius tamen legit *duodeviceſimo*. Ubi legendum *duoetviceſimo*, *vel duoviceſimo*. nam *duodeviceſimus* decimum octavum denotat. Juxta Nonium autem viceſimum ſecundum ſignificat. Emendandus itaque Nonius cum exemplis, quæ adducit. Ex Gellio autem hæc mutuatum fuiſſe more ſolito non vane arbitror. Finis enim hujus capitis mutilus eſt.

8. *Rex*

viceſimo, ſed, *duodeviceſimo* ſcribi oportuit. quid enim eſt, *duovicesimo?* alio quoque loco hic ita ſcripſit, *mortuus eſt anno duovicesimo.* 8 *rex fuit* 9 *annos viginti & unum.*

8. *Rex fuit annos viginti & unum*] Hinc apparet, ſupra legendum eſſe, *mortuus eſt anno duovicesimo*, quomodo enim duodeviceſimo anno, id eſt decimo octavo, mortuus eſt, ſi rex fuerit per annos viginti & unum.

9. *Annos*] Vett. Edit. *anno vigeſimo primo.*

CAP. V.

Cujuſcemodi joco cavillatus ſit Antiochum regem Pœnus Hannibal.

1 IN libris veterum memoriarum ſcriptum eſt Hannibalem Karthaginienſem apud regem Antiochum facetiſſimè cavillatum eſſe. ea cavillatio hujuſcemodi fuit. Oſtendebat ei Antiochus in campo copias ingentes, quas 2 bellum populo Romano facturus comparaverat: 3 convertebatque exercitum inſignibus argenteis & aureis florentem. inducebat etiam 4 currus cum falcibus, & 5 elephantos

IN *libris veterum*] Exſcripſit hæc Macrob. lib. 2. cap. 2.

2. *Bellum populo Rom. facturus*] Inſtigante Annibale, *qui in Africa victus, profugus, & pacis impatiens, hoſtem populo Romano toto orbe quærebat*, ut loquitur Florus lib. 2. cap. 8.

3. *Converteba que*] Exercitum producendo monſtrabat.

4. *Currus cum falcibus*] Perſarum hæc militia, qui falcatis curribus obvia quæque proterebant. vide Stewechium ad Vegetium, qui icones quoque exhibuit. De falcatis curribus ita Curtius lib. 4. *Ex ſummo temone haſtæ præfixæ ferro eminebant. Utrinque à jugo terni dirextræque gladii, & inter radios rotarum plura ſpicula eminebant in adverſum. Aliæ deinde falces ſummis rotarum orbibus hærebant, & aliæ in terram demiſſæ; quicquid obviam concitatis equis fuiſſet amputatum.* Contra quadrigas falcatas, tribulos aliaque machinamenta ferrea acuminata Romani ſpargereſoliti, ut Vegetius teſtatur, etiam contra camelos, ut Herodianus lib. 4. Muricesque quoque vocant Curtius & Valerius Maximus, qui in quamcunque partem inciderint, ſuos protendunt aculeos, unde & doloſe in terram, contra hoſtes, equoſque conjici ſolebant.

5. *Elephantos cum turribus*] Quos primus Pyrrhus Epirotarum Rex in aciem duxit. turres dorſis eorum imponebantur, ex quibus milites pugnabant, tela haſtaſque jacientes, ut Polybius lib. 5. oſtendit. Complures milites turribus imponebantur, nonnunquam ſexaginta, ut à Julio Cæſare factum teſtatur Plin. lib. 8. cap. 7. Elephanti autem partis utriuſque periculo in aciem deducebantur, eo quod hæ beſtiæ in ſuos frequenter ſe converterent, teſte Appiano de Bellis Punicis.

tos cum turribus; equitatumque frenis, ephippiis, [6] monilibus, phaleris præfulgentem. atque ibi rex contemplatione tanti ac tam ornati exercitus gloriabundus Hannibalem [7] adſpicit: &, Putaſne, inquit, conferri poſſe, ac ſatis eſſe credis Romanis hæc omnia? tum Pœnus eludens [8] ignaviam imbelliamque militum ejus pretioſe armatorum: Satis planè, inquit, ſatis eſſe credo Romanis hæc omnia, etiamſi avariſſimi ſunt. Nihil prorſus neque tam lepidè neque tam acerbè dici poteſt. rex de numero exercitus ſui ac de æquiparatione æſtimanda quæſierat: reſpondit Hannibal de præda.

CAP.

6. *Monilibus, phaleris*] Monile proprie ornamentum muliebre ex gemmis, quod ex collo dependet, teſte Iſidoro lib. 19. c. 31. περιτραχήλιον μόρμυρον Græcis dicitur. Et Virgilius lib. 1. Æneid. collo monile tribuit. Lib. 7. Æneid. ℣. 278. monilia cum phaleris confundit, cum inquit,

Aurea pectoribus demiſſa monilia pendent.

De phaleris vide quæ dixi p. 137. Quicquid autem fronti, maxillæ, pectori equorum ornamenti addebatur, communi vocabulo phaleras nominaſſe videntur. Fronti Suidas, maxillæ Herodotus, pectori Servius & Plinius tribuunt. Proprie autem phaleræ equorum, monilia hominum dicuntur. Phaleræ tamen etiam hominibus aliquando tribuuntur. Juvenal. Satyr. ult. *Vitulati phaleris omnes, & torquibus omnes.* Phaleræ demiſſæ ad pectus pendebant, torques collum magis ſtringebant & ambibant. Vide Lipſ. l. 5. de mil. Rom. cap. 17.

7. *Adſpicit*] Ms. Macrobianum *inſpicit.* Quod probat Scriverius ad Martialem, ad illum locum,

Inſpectum velut emptor aut laniſta.

Petronius: *animumque inſpicere diligentius capi.*

8. *Ignaviam imbelliamque militum*] Facile victus a Scipione Antiochi exercitus. Appatatum illius quoque deſcribit Florus lib. 2. cap. 8. *Hic rex, incredibile dictu, quibus auxiliis, quibus copiis conſederat. trecenta millia peditum, equitum, falcatorumque curruum non minor numerus. Elephantis ad hoc immenſæ magnitudinis, auro, purpura, argento, & ſuo ebore fulgentibus, aciem utrinque vallaverat. Sed hæc omnia præpedita magnitudine ſua; ad hoc imbre, qui ſubito ſuperfuſus, mira celeritate Perſicos arcus corruperat: primum trepidatio, mox fuga, deinde triumphus fuerunt. victo & ſupplici pacem atque partem regni dari placuit, eo libentius, quod tam facile ceſſiſſet. Imbellia* autem hic nove pro imperitia belli ponitur.

Sed

CAP. VI.

De coronis militaribus ; quæ ſit earum triumphalis, *quæ* obſidionalis, *quæ* civica, *quæ* muralis, *quæ* caſtrenſis, *quæ* navalis, *quæ* ovalis, *quæ* oleaginea.

MIlitares coronæ multifariæ ſunt. quarum quæ nobiliſſimæ ſunt, has fermè eſſe accepimus, *triumphalem, obſidionalem, civicam, muralem, caſtrenſem, navalem.* eſt ea quoque corona quæ *ovalis* dicitur. eſt item poſtrema *oleaginea*, qua uti ſolent qui in prœlio non fuerunt, [1] ſed triumphum procurant. [2] *Triumphales* coronæ ſunt aureæ, quæ imperatoribus ob honorem triumphi mittuntur. id vulgo dicitur *aurum coronarium*. hæ antiquitus [4] è lauru erant; poſt fieri ex auro cœptæ. [5] *Obſidionalis* eſt, quam ii, qui liberati ſunt obſidione, dant ei duci, qui liberavit. ea corona graminea eſt : obſervarique ſolitum ut [6] fieret è gramine, quod in eo loco generatum eſſet, intra quem clauſi erant, qui obſidebantur. Hanc coronam gramineam ſenatus populuſque Romanus Q. Fabio Maximo dedit bello Pœnorum ſecundo; quòd urbem [7] Romanam obſidione hoſtium liberaſſet. *Civica* corona appellatur, quam civis civi, à quo ſerva-

[1] *Sed triumphum procurabant*] Virtutis tamen cauſa oleagineam militibus quoque donatam Dio lib. 49. teſtatur. Quos auctores habuerit Gellius, quia ipſe non adſignat, dici vix poteſt. Forſan Claudium Saturninum ſecutus eſt, quem præſtantiſſimum in hac materia citat Tertullianus c. 5. de Corona mil.

2. *Triumphales coronæ*] Quæ à ſociis & amicis gentibus mittebantur Imperatoribus, atque in triumpho præferebantur, numero frequenti. In Scipionis Aſiatici triumpho aureas coronas 234. Livius numerat, Appianus in Cæſaris 2822.

3. *Aurum coronarium*] Non tantum coronæ, ſed aurum poſtmodum ad coronas miſſum, etiam cum gravi exactione in aliis cauſis, vide tit. Cod. lib. 10. de Auro coronario. Lege Lipſ. de magn. Rom. lib. 2. c. 9.

4. *E lauru erant*] Propter paupertatem, ut Feſtus affirmat.

5. *Obſidionalis*] Caſtris totis obſidione liberatis, ut Plinius teſtatur lib. 22. cap. 5. Idem innuere videtur militem Imperatori hanc dediſſe, ſi totus exercitus unius virtute obſidione liberatus eſſet. Cæterum ad alios quocunq; modo obſeſſos recte hoc extenditur.

6. *Vt fieret è gramine*] *Quia*, ut loquitur Plinius, *ſummum victoriæ indicium herbam porrigere victos.*

7. *Romanam*] Vet. Ed. *Romam.*

8. *Quæ-*

ſervatus eſt in prœlio, teſtem vitæ ſalutiſque perceptæ dat. ea fit è fronde querna, quoniam cibus victuſque antiquiſſimus [8] quernus capi ſolitus [9] ſit: [10] etiam ex ilice; quod genus ſuperiori proximum eſt, ſicut ſcriptum eſt in quadam comœdia Cæcilii:

Advehuntur, inquit, *cum ilignea corona & chlamyde.*
Di voſtram fidem!

Maſſurius autem Sabinus in undecimo librorum [11] memorialium, [12] civicam coronam tum dari ſolitum dicit, quum is, qui civem ſervaverat, eodem tempore etiam hoſtem occiderat; neque locum in ea pugna reliquerat: aliter jus civicæ coronæ negat conceſſum: Tiberium tamen Cæſarem conſultum, an civicam coronam capere poſſet, qui civem in prœlio ſervaſſet & hoſtes ibidem duos interfeciſſet, ſed locum, in quo pugnabat, non retinuiſſet, eoque loco hoſtes potiti eſſent; reſcripſiſſe dicit, eum quoque civica dignum videri; quòd appareret tam iniquo loco civem ab eo ſervatum, ut etiam à fortiter pugnantibus retineri non quiverit. hac corona civica [13] L. Gellius vir cenſorius in ſenatu Ciceronem conſulem donari [14] è republica cenſuit; quod ejus opera eſſet atrociſſima illa Catilinæ conjuratio detecta

8. *Quernus*] Vet. Edit. *quercens*. Ex glandibus victitati ſolitum etiam Plinius & Gal. lib. 2. de Alim. fac. teſtantur.

9. *Siti etiam*] Vet. Ed. *fit etiam*.

10. *Etiam ex ilice*] Plinius: *Civica ilignea primo fuit, poſtea magis placuit ex eſculo Iovi ſacra. variatumque & cum querceo eſt, ac data ubique quæ fuerat, cuſtodito tantum honore glandis.*

11. *Memorialium*] Vet. Ed. *memorabilium*.

12. *Civicam coronam tum dari ſolitum*] Leges has præſcribit Plinius lib. 16. cap. 4. *Civem ſervare, hoſtem occidere, utique eum locum, in quo fit actum, hoſtis obtineat eo die, utque ſervatus faciatur, aliàs teſtes nihil proſunt, ut civis fuerit. Auxilia* (i. e. auxiliares copiæ) *quamvis Rege ſervato decus id non dant. Nec creſcit honos idem Imperatori conſervato, quoniam conditores in quocunque cive ſummum eſſe volunt. Accepta licet uti perpetuo. Ludos intenti ſemper aſſurgi, etiam ab ſenatu in more eſt. Sedendi jus in proximo ſenatui. Vacatio munerum omnium ipſi, patriquè, & avo paterno.* Cauſas cur querna daretur corona, Plutarchus Qu. Rom. 92. proponit.

13. *L. Gellius*] Qui circa annum v. c. DC. LXXXII. conſulatum geſſit cum Cn. Cornelio Lentulo, & cum eodem annis tribus poſt cenſor factus eſt. Vide Ciceronem pro Balbo, & in Verrem, Plutarchum in Craſſo, alioſque.

14. *E republica*] Vet. Ed. *à rep.*

15. *Muri*

detecta vindicataque. *Muralis* est corona, qua donatur ab imperatore qui primus murum subiit, inque oppidum hostium per vim escendit. iccirco quasi 15 muri pinnis decorata est. *Castrensis* est corona, qua donat eum imperator, qui primus hostium castra pugnans introivit. ea corona 16 insigne valli habet. *Navalis* est: qua donari solet, maritimo prœlio, qui primus in hostium navem armatus vi transiluit. ea quasi 17 navium rostris insignita est. & *muralis* autem & *castrensis* & *navalis* fieri ex auro solent. *ovalis* verò corona myrtea est. ea utebantur imperatores qui ovantes introibant urbem. 18 ovandi autem ac non triumphandi causa est, quum aut bella non ritè indicta, neque cum justo hoste gesta sunt; aut hostium nomen humile & non idoneum est, ut servorum piratarumque: aut, deditione repente facta 19 impulverea, ut dici solet, incruentaque victoria obvenit. cui facilitati aptam esse Veneris frondem crediderunt, quòd non Martius, sed quasi Venerius quidam triumphus foret. Hanc 20 myrteam coronam M. Crassus,

quum

15. *Muri pinnis*] Aut turribus.

16. *Insigne valli*] Ideo & vallaris appellata.

17. *Navium rostris*] Navalem simplicem rostris navium non distinctam fuisse arbitratur Lipsius lib. 3. de mil. Rom. cap. 17. aut certe aliqua nota diversam fuisse a Rostrata; Hæc enim in summo pretio, & nouis data, qui in navim aliquam transcendissent, (sæpe id factum) sed qui navale aliquod magnum decus aut victoriam magna industria peperissent. Data ducibus, & similis aliquatenus obsidionali. Classicam quæ ducibus dabatur, majoris fuisse pretii, vix dubitari potest, & raro vel vix unquam illam concessam fuisse Dio Cassius lib. 49. ostendit, cum dicit, *Agrippam corona rostrata aurea donavit, quod neque ante neque postea cuiquam contigit.* Vide & Velleium lib. 2. cap. 81. Livium Epitoma 129. Senecam lib. 3. de Benef. c. 32. Dio exempla refert Plin. lib. 16. cap. 4.

18. *Ovandi autem*] Plutarchus in Marcello ab ove nomen arcessit, quod in ovatione oves non tauri vel boves sacrificarentur, uti in triumpho fieri solitum. Et recte. Festus tamen à militari gratulantium clamore originem accepisse arbitratur, Dionysius Halycarn. ἀπὸ τῆς εὐᾳ. De ovatione vide Alex. ab Alex. Gen. Dier. lib. 6. cap. 17. & Onuphrium Panvinium de Triumpho.

19. *Impulverea*] Vett. Ed. *in pulvere*. Conjectura facilis legendum *sine pulvere*. Badius legit *impulvere*, adjective, unde alii legunt *impulverea*.

20. *Myrteam coronam*] De qua ita Plinius lib. 15. cap. 29. *Bello civis quoque se rebus inferunt: triumphansque de Sabinis Postumius Tubertus in consulatum (qui primus omnium ovans ingressus urbem*

quum [21] bello fugitivorum confecto ovans rediret, inſolenter aſpernatus eſt: ſenatuſque conſultum faciendum per gratiam curavit, ut lauro, non myrto, coronaretur. M. Cato objecit M. Fulvio Nobiliori, quòd milites per ambitionem coronis, de cauſis leviſſimis, donaſſet. de qua re verba ipſa appoſui Catonis. *Nam principio quis vidit corona donari quemquam, quum oppidum captum non eſſet: aut caſtra hoſtium non incenſa eſſent?* Fulvius autem, in quem hoc à Catone dictum eſt, coronis donaverat milites, quia vallum curaverant, aut quia puteum ſtrenuè foderant. Prætereundum non eſt, quod ad ovationes attinet: ſuper quo diſſenſiſſe veteres ſcriptores [22] ſcio. partim enim ſcripſerunt, qui [23] ovaret introire ſolitum [24] equo vehentem: at Sabinus Maſſurius pedibus ingredi ovantes dicit, ſequentibus eos non militibus ſed univerſo ſenatu.

CAP.

bem eſſ, quoniam rem leviter ſine cruore geſſerat) myrto Veneri victrici coronatus inceſſit, optabilemque arborem etiam hoſtibus fecit. hinc poſtea ovantium fuit corona. A myrto quoque Venus olim Myrtea dicta, quam poſtmodum Murtiam appellarunt. Ita Plinius eodem cap. Varro lib. 4. de L. L. Plutarchus Qu. Rom. 20. teſtantur. Murcia tamen etiam marcoris & deſidiæ dea, de qua Arnob. lib. 14. Tertullianus lib. de Spectac. c. 8, Auguſtinus lib. 4. de Civ. Dei cap. 16.

21. *Bello fugitivorum*] Duce Spartaco. De hoc bello ita Velleius Paterculus lib. 2. c. 30. *Dum Sertorianum bellum in Hiſpania geritur,* LXIV. *fugitivi è ludo gladiatorio Capua profugerunt, duce Spartaco, raptis ex urbe gladiis, primo Veſuvium montem petiere; mox creſcente indies multitudine, gravibus variiſque cladibus affecere Italiam, quorum numerus in tantum adolevit, ut qua ultimo dimicaverat acie, XL. millia hominum* (Eutropius LX. Appianus vero ad c. & XX. millia extendit, Oroſius, Liviiq; Epit. medium tenuiſſe videntur) *ſe Romano exercitui oppoſuerint. Hujus patrati gloria penes M. Craſſum fuit, mox Romanorum omnium principem.* Vide Florum lib. 3. c. 20. Plutarchum in Craſſo, Liv. Epit. 96. Eutrop. 6. Oroſ. l. 5. c. 24.

22. *Scio*] In Mss. *accipio*.

23. *Ovaret*] Ms. *Ovarent*, & *ſolitos*.

24. *Equo vehentem*] Id eſt, vectum. Ita cum Lucretius Tricipitinus de Æquis & Volſcis triumpharet, Veturio conceſſum à ſenatu, ut ſine legionibus equo veheretur. Ita Claudius Nero bello Punico ſecundo eques ſine militibus urbem introivit. Plerunque tamen pedites urbem ingrediebantur.

Gabini

CAP. VII.

Perſonæ vocabulum quàm lepidè interpretatus ſit, quamque eſſe vocis ejus originem dixerit Gabius Baſſus.

LEpidè mehercules & ſcitè [1] Gabius Baſſus in libris, quos de origine vocabulorum compoſuit, unde appellata [2] *perſona* ſit interpretatur : à *perſonando* enim id vocabulum factum eſſe conjectat. *Nam caput*, inquit, *& os cooperimento perſona tectum, undique tantum vocis emittendæ via pervium, quoniam non vaga neque diffuſa eſt, in unum tantummodò exitum collectam, coactamque vocem, & magis* [3] *claros canoroſque ſonitus facit. quoniam igitur indumentum illud oris clarescere & reſonare vocem facit: ob eam cauſam perſona dicta eſt, o, littera,* [4] *propter* [5] *vocabuli formam productiore.*

1. *Gabius*] Aliter, *C. Baſſus.*

2. *Perſona*] Non admittit hanc derivationem Scaliger lib. 4. de L. L. Vide Voſſ. lib. 1. Inſt. Poët. c. 28. forſan à Græco περίζωνα, ut voluit Scaliger: ζῶμα autem induere Græcis teſte Pauſania denotat. Ita ab integumento perſona dici potuit.

3. *Claros canoroſque*] Imo obſcuriores.

4. *Propter*] Forſan legendum, *præter.*

5. *Vocabuli formam*] Derivatione literam productam eſſe innuit, quod in derivativis aliquoties contingit, cum in primitivis brevis ſit litera, vel ſyllaba.

CAP. VIII.

Defenſus error à Virgilii verſibus, quos arguerat Iulius Higinus grammaticus: & ibidem quid ſit lituus; *déque etymologia vocis ejus.*

[1] *IPſe Quirinali lituo parvaque ſedebat*
Succinctus [2] *trabea: lævaque* [3] *ancile gerebat.*

in

IPſe *Quirinali lituo*] Extant verſus lib. 7. Æneid. ℣. 187. Lituus erat incurvus baculus, quo augures cœli ſpatia deſignabant, quia manu non licebat. tali baculo uti ſolebat Romulus auguriis peritus, ſicut Plutarchus in Romulo refert. Quirinalem itaque lituum dixit, qualem poſtea Quirinus vel Romulus habuit, niſi Martis baculum quis intelligat, nam ante Romulum Mars Quirinus appellatus fuit. Quemcunque tamen regium baculum ſive ſceptrum intel-

in his verſibus erraſſe Virgilium Higinus ſcripſit, tanquam non animadverterit deeſſe aliquid hiſce verbis:

Ipſe Quirinali lituo.

nam, ſi nihil, inquit, deeſſe animadvertimus, videtur ita dictum ut fiat, *lituo & trabea ſuccinctus*, quod eſt, inquit, abſurdiſſimum. quippe quum *lituus* ſit virga brevis, in parte, qua robuſtior eſt, incurva: qua augures utuntur: quonam modo *lituo ſuccinctus* videri poteſt? immo ipſe Higinus parum animadvertit ſic hoc eſſe dictum, ut pleraque dici per defectionem ſolent. veluti quum dicitur: *M. Cicero homo magna eloquentia.* + & *Q. Roſcius hiſtrio ſumma venuſtate.* non plenum hoc utrumque, ſ non perfectum eſt: ſed enim pro pleno atque perfecto auditur. ut Virgilius alio in loco [6] dixit:

[7] *Victorem Buten immani corpore,*

id eſt, corpus immane habentem. & item alibi:

[8] *In medium geminos immani pondere* [9] *caeſtus*
Projecit.

ac ſimiliter:

– – domus ſanie dapibuſque cruentis,
Intus opaca, ingens.

ſic igitur id quoque videri dictum debet, *Picus Quirinali lituo erat*: ſicuti dicimus, [10] *ſtatua grandi capite erat. eſt* autem, *erat*,

intelligere hic quis poteſt. vide & Macrobium lib. 6. cap. 8. Saturn. qui ſuo more haec ex Gellio tranſcripſit. Illuſtrat Turnebus lib. 9. c. 10. & lib. 30. cap. 5.

2. *Trabea*] Toga Regum & augurum de cocco & purpura, teſte Servio. Vel erat veſtis ſegmentata trabibus purpureis expreſſis.

3. *Ancile*] Scutum, ita dictum vel quod ἀγκύλον ſive incurvum eſſet, ut placuit Plutarcho in Numa, vel *ab anciſum, quod ea arma ab utraque parte inciſa eſſent*, ut Varro loquitur. vide & Feſtum.

4. *Et Q. Roſcius*] Male Aldus & H. Stephanus & *quaſi Roſcius*. Vetus Ven. *atque Roſcius*. Badius & *Q. Roſcius*.

5. *Non*] Vetus Ed. *atque*.

6. *Dixit*] Abeſt in Vett. Editt.

7. *Victorem Buten*] Virg. v. Æneid.

8. *In medium &c.*] Extat verſus I. v. Æneid. vſ. 401.

9. *Caeſtus*] De Caeſtibus alibi diximus. vide Mercurial. de Arte Gymnaſt. lib. 2. c. 9. Manut. de Quaeſt. per Epiſt. lib. 1. c. 8. Turneb. lib. 14. c. 4.

10. *Statua*] Voſſ. Cod. in margine, *ſaxea*.

11. *Ait-*

erat, & *fuit*, plerumque abſunt, cum elegantia, ſine detrimento ſententiæ. Et, quoniam facta *litui* mentio eſt, non prætermittendum eſt, quod poſſe quæri animadvertimus, utrum lituus auguralis [11] à tuba, quæ *lituus* appellatur, an tuba à lituo augurum *lituus* dicta ſit, utrumque pari forma [12] & pariter incurvum eſt. ſed ſi, ut quidam putant, tuba à ſonitu lituus appellata eſt ex illo Homerico verſu, [13] Λίγξε βιὸς: neceſſe eſt ita accipi ut virga auguralis à tubæ ſimilitudine *lituus* vocetur. utitur autem vocabulo iſto Virgilius & pro tuba:

[14] *Et lituo pugnas inſignis obibat & haſta.*

11. *A tuba*] Cicero lib. 1. de Divinatione. *Romuli lituus, id eſt, incurvum & leviter à ſummo inflexum baculum, quo adjutus litui, quo canitur, ſimilitudine nomen invenit.*

12. *Et pariter*] Addunt quædam Ed. *in capite*, ſed refragatur vetuſtiſſima Ven. Ed.

13. Λίγξε βιὸς] Id eſt, *inſonuit arcus*. Extat locus Iliad. Δ. ὑ. 125. λίγγω *ſono, ſtrideo*. Didymus λίγξε, πολὺν ἦχον ἀπετέλεσε. Heſychius λίγξαντες interpretatur ἠχήσαντες. Sed potius à λιτὸς lituus deducitur quod tenuis, & acuti ſoni ſit. Ennius: *Inde locis lituus ſonitus effundit acutos.*

14. *Et lituo*] Verſus extat Æneid. 6. ὑ. 167.

CAP. IX.

Hiſtoria de Cræſi filio ſumta ex Herodoti libris.

[1] FIlius Cræſi regis, [2] quum jam per ætatem fari poſſet, infans erat, &, quum jam multum adoleviſſet, item nihil fari quibat. mutus [3] adeò & elinguis diu habitus eſt. quum verò in patrem ejus [4] bello magno victum, & urbe, in qua erat, capta, hoſtis gladio [5] deducto regem eſſe ignorans

Filius Cræſi] Hunc Atym vocat Solinus cap. 7. Alium ab Aty ſtatuit Herodotus, quem jaculo interemptum ab Adraſto refert.

2. *Quum jam per ætatem*] Id eſt, cum jam ætas idonea eſſet ad loquendum: *Semeſtria tamen*, juxta Plinium, *locutus eſt Cræſi filius in crepuſculis, quo prodigio, totum id concidit regnum.* Ita ante ætatem locutus, & poſtmodum mutus factus fuiſſet. Sed potuit hic alter eſſe Cræſi filius, de quo Plinius loquitur.

3. *Adeò*] Aliter, *autem*.

4. *Bello magno*] Contra Cyrum, qui Urbem Sardes Regiam Cræſi occuparat.

5. *Deducto*] Aliter, *deducto*. forſan *diducto*, ut alludat ad idem vocabulum, *diducto gladio*, & *diduxit os*.

6. *Eaque*

rans invaderet: diduxit adoleſcens os clamare nitens,[6] eoque niſu & impetu ſpiritus vitium nodumque linguæ rupit, planeque & articulatè elocutus eſt, clamans in hoſtem, ne rex Crœſus occideretur. tum & hoſtis gladium reduxit, & rex vita donatus eſt, & adoleſcens loqui prorſum deinceps incœpit. Herodotus in hiſtoriis hujus memoriæ ſcriptor eſt: ejuſque verba ſunt, quæ prima dixiſſe filium Crœſi refert;[7] Ἄνθρωπε μὴ κτεῖνε Κροῖσον. Sed & [8] quiſpiam Samius athleta, nomen illi fuit Αἴγλης, quum antea non loquens fuiſſet, ob ſimilem dicitur cauſam loqui cœpiſſe. nam quum in ſacro certamine ſortitio inter [10] ipſos & adverſarios non bona fide fieret; & ſortem nominis falſam ſubjici animadvertiſſet: repente in eum, qui id faciebat, ſeſe videre, quid faceret, magnum inclamavit. atque is oris vinculo ſolutus, per omne inde vitæ tempus, non turbidè neque [11] adhæſè locutus eſt.

6. *Eκ, niſu*] Vett Ed. *εκ, nixu, atq;*.

7. *Ἄνθρωπε*] Id eſt, *O homo ne occidas Crœſum.* vide Herod. l. 1. Ven. Vet. *Ἄνθρωπε.*

8. *Quiſpiam*] Pro, *quidam.*

9. *Αἴγλης*] Valerius Max. lib. 1. tit. de Miraculis, *Ægles Samius athleta mutus, cum ei victoriæ quam adeptus erat, titulus & præmium eriperetur, indignatione accenſus vocalis evaſit.*

10. *Ipſos*] Forſan, *ipſum.* per *ipſos* alioqui intelligit, qui ejuſdem partes ſequebantur.

11. *Adhæſe*] Gloſſarium Gellii, quod edidit Barthius, *adhæſe loqui, balbutire, male pronunciare.* Per omne itaque vitæ tempus expedite locutus eſt.

CAP. X.

De argumentis quæ Græcè ἀνιστρέφοντα appellantur, à nobis reciproca dici poſſunt.

INter vitia argumentorum longè maximum eſſe vitium videtur eorum, quæ ἀνιστρέφοντα Græci dicunt. ea quidam ex noſtris non Hercules nimis abſurdè *reciproca* appellaverunt. id autem vitium accidit hoc modo: quum argumentum propoſitum referri contrà convertique poteſt in eum à quo dictum eſt: & utrumque pariter valet: quale eſt

Ἀνιστρέφοντα] Vide Ariſtotelem lib. 2. Rhetor.

2. *Prota-*

est pervulgatum illud, quo [2] Protagoram sophistarum acerrimum usum esse ferunt adversus Euathlum discipulum suum. lis namque inter eos & controversia super pacta mercede hæc fuit: [3] Euathlus adolescens dives eloquentiæ discendæ causarumque orandi cupiens fuit. is in disciplinam Protagoræ sese dedit: daturumque promisit mercedem grandem pecuniam, quantam Protagoras petiverat: dimidiumque ejus jam tunc dedit statim prius quàm disceret: pepigitque ut reliquum dimidium daret, quo primo die causam apud judices orasset & vicisset. postea quum diutulè auditor assectatorque Protagoræ fuisset: & in studio quidem facundiæ abundè promovisset, causas tamen non reciperet: tempusque jam longum transcurreret: & facere id videretur ne reliquum mercedis daret: capit consilium Protagoras, ut tum existimabat, astutum. petere [4] instituit ex pacto mercedem: litem cum Euathlo contestatur. & quum ad judices, [5] conjiciendæ [6] consistendæque causæ gratia, [7] venissent: tum Protagoras sic exorsus est, Disce, inquit, stultissime adolescens, utroque id modo fore ut reddas quod peto, sive contra te pronunciatum erit, sive pro te. nam, si contra te lis data erit, merces mihi ex sententia debebitur, quia ego vicero: sin verò secundum re

2. *Protagoram*] De hoc Philosopho vide supra cap. 3. Quintilianus lib. 3. Instit. Euathlum à Protagora decem millibus artem didicisse testatur. Scribit Aristoteles lib. 9. Ethic. Protagoram solitum discipulos interrogare, quanti artem æstimarent, & tantum ab iis accipere solitum. Cæterum quæ hic de Protagora & Euathlo dicuntur, alii auctores Coraci & Tisiæ tribuunt, quos artis illius inventores & principes in Sicilia fuisse testatur M. Tullius.

3. *Euathlus*] Hæc periodus abest in Badiana editione typothetarum, ut puto, incuria.

4. *Instituit*] Vet. Edit. *institit*.

5. *Conjiciendæ, &c. causæ gratia*] Conjicere causam est argumentum causæ judici strictim & per indicem breviter exponere, sive, ut Asconius loquitur, in breve cogere, antequam ipsa causa ageretur. Quod Pandectæ quoque Florentini ostendunt. videtur autem causæ conjectio ex XII. tabulis originem accepisse, in quibus ita habetur. IN FORO. AUT. COMITIO. ANTE. MERIDIEM. CAUSAM. CONICITO. Ita regulam quasi causæ conjectionem Sabinus appellavit l. 1. de R. I.

6. *Consistendæque*] Consistere quidem dicitur in judicio congredi, sed *causam consistere* Gellianum est, qui neutra pro activis crebro sumere solet.

7. *Venissent*] Vet. Ed. *Veniisset*.

8. *Esse*

te judicatum erit; merces mihi ex pacto debebitur, quia tu viceris. ad ea respondit Euathlus: Potui, inquit, huic tuæ tam ancipiti captioni [8] esse obviam, si verba non ipse facerem, atque alio patrono uterer. [9] sed majus mihi in ista victoria prolubium est, quum te non in causa tantùm sed in argumento quoque isto vinco. Disce igitur tu quoque, magister sapientissime, [10] utroque modo fieri, uti non reddam quod petis: sive contra me pronunciatum erit, sive pro me. nam, si judices pro causa mea senserint, nihil tibi ex sententia debebitur: quia ego vicero. sin contra me pronunciaverint: nihil tibi ex pacto debebo, quia non vicero. Tum judices [11] dubiosum hoc inexplicabileque esse, quod utrimque dicebatur, rati, ne sententia sua, utramcumque in partem dicta esset, ipsa sese rescinderet, rem injudicatam reliquerunt: causamque in diem longissimam distulerunt. sic ab adolescente discipulo magister disciplinæ eloquentiæ inclutus [12] suo sibi argumento confutatus est, & captionis versutè [13] excogitatæ frustratus fuit.

8. *Esse obviam*] Vet. Ven. *isse obviam*, id est occurrere, diluere alia captione.

9. *Sed majus*] Vulgo, *sed magis*, &c. *proludium est*. recte in Ms. R. *prolubium est*, id est, lubido, voluntas. Quo vocabulo etiam utuntur antiqui, teste Nonio in *Prolubium*.

10. *Utroque modo fieri*] Voss. Cod. in notis Ms. legit, *futerit*.

11. *Dubiosum*] Pro *dubio*. dixit & etiam alibi Gell. lib. 3. c. 3.

12. *Suo sibi*] In Vossiani Cod. notis *sibi* expungitur.

13. *Excogitatæ*] Quædam editiones, inter quas H. Stephani, *excogitatæ*.

CAP. XI.

Biantis de re uxoria syllogismum non videri posse ἀντιστρέφοντα.

EXistimavit quidam etiam illud [1] Biantis, viri sapientis ac nobilis, responsum consimile esse atque est Protagorion illud, de quo dixi modò, antistrephon. nam quum rogatus esset à quodam Bias, deberetne uxorem ducere, an

B*iantis*] Bionis hoc dictum fuisse refert Diogenes Laërtius.

an vitam vivere cœlibem. [2] ἤτοι, inquit, καλὴν ἕξεις, ἢ αἰσχράν. καὶ ἐὰν καλὴν, ἕξεις κοινήν. εἰ δὲ αἰσχράν, ἕξεις μονήν. ἑκάτερον δὲ οὐκ ἀγαθόν, ὁ λυπηρόν ἄρα. sic autem hoc responsum convertunt: [3] ἐὰν μὴ καλὴν ἕξω, οὐχ ἕξω μονήν. εἰ δὲ αἰσχράν, οὐχ ἕξω κοινήν. χαμηπτὸν ἄρα. sed minimè hoc esse videtur ἀνάπαλιν φέρον, quoniam ex altero latere conversum frigidius est infirmiusque. nam Bias proposuit non esse ducendam uxorem propter alterutrum incommodum, quod necessario patiendum erit ei qui duxerit. qui convertit autem, non ab se defendit incommodum quod adest: sed carere se altero dicit quod non adest. satis est autem tuendæ sententiæ, quam Bias dixit; quòd eum, qui duxit uxorem, pati necesse est ex duobus incommodis alterum, ut aut κοινὴν habet aut μονήν. sed Favorinus noster, quum facta esset forte mentio syllogismi istius, quo Bias usus est, cujus prima [4] πρότασις est, ἤτοι καλὴν ἕξεις, ἢ αἰσχράν; non ratum id neque justum [5] disjunctum esse ait: quoniam non [6] necessarium est alterum ex duobus, quę disjunguntur, verũ esse. quod in proloquio disjunctivo necessarium est. eminentia enim quadam significari formarum turpes & pulchrę videntur. est autem, inquit, tertium quoque inter duo ista, quæ disjunguntur: cujus rationem prospectumque Bias non habuit. inter enim pulcherrimam feminam & deformissimam media quædam forma est; quæ à nimiæ pulchritudinis periculo & à

2. Ἤτοι καλὴν ἕξεις] l. c. *Aut pulchram habebis*, (Ven. Vet. pro ἕξεις legit ἄξεις.) *aut de formem. Et si pulchram ducas, habebis communem, si deformem habebis pœnam. Alterutrum autem non est bonum. Non ducenda igitur uxor.* Citat Hieronymus l. 1. contra Jovinianum Theophrasti librum, in quo quæritur, an sapienti ducenda sit uxor.

3. Εἰ μὲν καλὴν ἕξω] Ven. Vet. legit ἄξω. id est, *si quidem pulchram ducam, non habebo pœnam. si vero deformem, non habebo communem. Ducenda igitur uxor.*

4. Πρότασις ἐστί, &c.] *Propositio est, aut pulchram habebis, aut deformem.*

5. *Disjunctum*] Voss. C. *disjunctivum.*

6. *Necessarium*] Aliter, *necessum.*

7. Q. En-

& à ſummo deformitatis odio vacat. qualis à [7] Q. Ennio in Menalippa perquam eleganti vocabulo, *ſtata*, dicitur; quæ neque κοινὴ futura ſit, neque ποινὴ. quam formam modicam & modeſtam Favorinus non mehercle inſcitè appellabat uxoriam. Ennius autem in iſta, quam dixi, tragœdia, eas ferè feminas ait incolumi pudicitia eſſe, quæ ſtata forma forent.

7. *Q. Ennio in Menalippa*] Ex hac quoque tragœdia citant verſus Nonius, Priſcianus lib. 10. Macrobius lib. 6. c. 4. Juvenalis Satyra VIII.

Ante pedes Domiti longum tu pone Thyeſtæ
Syrma, vel Antiopes, ſeu perſonam Menalippes.

Menalippe autem à Neptuno compreſſa, expoſuit liberos in ſtabulo patris; Varro lib. 2. de Re Ruſt. cap. 5. *Hunc eſſe qui filios Neptuni è Menalippa ſervaſſe, ut in ſtabulo infantes grex bovum obtereret.* Dionyſius quoque Halycarnaſſ. De Fig. Locut. & Euſebius de Præp. Euang. Euripidem ſimilem tragœdiam ſcripſiſſe refert, in qua ſapiens Menalippe egregie ſuam perſonam agebat. Ad hanc fabulam agendam geſtu maxime opus fuiſſe Cicero l. 1. de Offic. teſtatur: *Qui voce freti ſunt Epigonem, Medeamque, qui geſtu Menalippam; Clytemnæſtram eligunt.* Pro Menalippa Ennii legunt quoque nonnulli *Menalippe*, qui Tydeum occidit. Ita quoque verſus Juvenalis ſupra citatos legit vetus ejuſdem Poetæ Scholiaſtes.

CAP. XII.

De nominibus deorum populi Romani Dijovis & Vejovis.

[1] IN antiquis ſpectionibus nomina hæc deorum ineſſe animadvertimus, *Dijovis & [2] Vejovis*. Eſt autem etiam [3] ædes Vejovis Romæ inter arcem & capitolium. Eorum nominum rationem eſſe hanc comperi: *Iovem* Latini veteres à juvando appellavere: eumdemque alio vocabulo juncto patrem dixerunt. nam quod eſt in eliſis aut immutatis quibuſdam litteris Iupiter: id plenum atque integrum eſt *Iovis-*

IN *antiquis ſpectionibus*] Vulgo *ſpectationibus*. *Spectio in auguralibus ponitur pro adſpectione*, ut teſtatur Feſtus. Varro lib. 5. de L. L. *Spectare dictum à ſpecio antiquo, quo etiam Ennius uſus: Vos epulo poſtquam ſpexit. Et quod in auſpiciis diſtributum eſt, qui habeant ſpectionem, qui non habeant.* Intelligit hic vel antiqua auguralia verba, vel inſcriptiones, quæ ſpectando leguntur.

2. *Vejovis*] Cod. Voſſ. in notis *Vedjovis*. paſſim per totum caput.

3. *Ædes Vejovis*] A Romulo Nonis Martiis dedicata. Quæ erat in regione VIII, juxta P. Victor. vide Faſtos Ovidii lib. 3. & Dion. Halic. l. 2.

4. *Aju-*

Digitized by Google

Iovispater. ſic & *Neptunuspater* conjunctè dictus eſt, & *Saturnuspater* & *Ianuspater*, & *Marspater.* hoc enim eſt, *Marspiter.* item Iovis *Diespater* appellatus eſt, id eſt, diei & lucis pater. Iccircoque ſimili nomine [5] *Dijovis* dictus eſt, & [6] Lucetius: quòd nos die & luce quaſi vita ipſa afficeret & juvaret. *Lucetium* autem *Iovem* Cn. Nævius in libris belli Pœnici appellat. Quum Iovem igitur & Dijovem à juvando nominaſſent: eum quoque contrà deum, qui non juvandi poteſtatem ſed vim nocendi [7] haberet (nam deos quoſdam ut prodeſſent celebrabant, quoſdam ne obeſſent placabant) [8] *Vejovem* appellaverunt demta atque detracta juvan-

4 *A juvando*] Alii à Jova vel Jehova deducunt. Certe ab hac voce corrupte ἰάω, & ἰάζω, & τοῦτο nomen ſuũ accepere, & hinc fortaſſe Græcorum Ζεὺς. Iupiter autem tanquam Jovis Pater, ſicut Græcis Ζεὺς πατὴρ.

5. *Dijovis*] Quaſi Deus Jovis, ut Diana quaſi Dea Jana.

6. *Lucetius*] Ita & Juno Lucetia dicta, quod lucis auctor ſit parturientes adjuvans. Feſtus: *Lucetium Iovem appellabant, quod eum lucis eſſe autorem credebant.* Gloſſæ, *Lucetius*, Ζεὺς. lege *Lucetius.*

7. *Quoſdam ne obeſſent placabant*] Ita Pavori & Pallori conſtituta fana. Liv. lib. 1. c. 27. Etiam publice Febri fanum in Palatio dicatum fuit, ut teſtatur Plin. lib. 2. cap. 7. Prudentius Hamartigenia:

Parfuror illorum, quos tradit fama dicatis
Conſecraſſe Deas, Febrem Scabiemque, facellis.

Ita Plutonem, Furias, Infernaleſque Deos placabant. Arnobius lib. 3. *Non commemorabimus hoc loco Deam Lavernam furum, Bellonas, Diſcordias, Furias, & læva illa quæ conſtituitis numina, taciturnitatis ſilentio præteribimus.* Vide & Auguſtinum lib. 4. de Civ. Dei. c. 21. Etiam tempeſtates conſecratas fuiſſe refert Cicero lib. 3. Nat. Deor.

8. *Vejovem appellaverunt*] Feſtus tamen *parvum Iovem*, id eſt, adoleſcentem interpretatur. Ovid.

Vis ea ſi verbi eſt, cur non ego Vejovis ædem,
Ædem non magni ſuſpicor eſſe Iovis?

Vetus marmor, FORTUNÆ. JOVIS PUERI PRIMIGENIÆ. ita & Jupiter in Anxure opido imberbis colebatur, & Juno Virgo, quæ Feronia dicebatur. Virg. lib. 7. Æneidos,

Circumeò, jugum, quels Iupiter Anxurus arvis
Præſidet, & viridi gaudens Feronia luco.

Axurus tamen legendum Urſinus de Fam. Rom. arbitratur, quaſi ἄξυρος, ut in nummo argenteo Panſæ indigitatur, ab uno latere, JOVIS. AXUR. VIRIUS. C. F. C N. ab altero PANSA. Ipſa etiam urbs Anxur, vel potius Axur, à Jove Axuro nomen accepit, ut præter Servium etiam Acron teſtatur, ad Horatii lib. 1. Sat. v. Ovidius itaque ſuſpicatur *Iovi non magno* ſive adoleſcenti vel puero ædem illam à Romulo conſecratam. Sed Gellius hic noxium numen intelligit. Quem non tantum Vejovem, ſed etiam Vedium appellarunt. Martianus Capella de Nupt. Philol. *In eo perenni ſtrepitu colliduntur*

juvandi facultate. *Ve* enim particula, quæ in aliis atque aliis vocabulis variatim per has duas litteras, cum *a*, littera media [9] immissa dicitur, duplicem significatum eumdemque inter sese diversum capit, nam & augendæ rei & minuendæ valet, sicut aliæ particulæ plurimæ; propter quod accidit, ut quædam vocabula, quibus particula ista præponitur, ambigua sint & [10] utroque versum dicantur: veluti [11] *vescum*, [12] *vehemens*, & [13] *vegrande*; de quibus alio in loco, uberiore tractatu facto, admonuimus: [14] *vesani* autem & *vecordes* ex una tantùm parte, quæ privativa est, quam Græci [15] στερητικὸν μόριον dicunt. Simulachum igitur dei *Vejovis*, quod est in æde, de qua suprà dixi, sagittas tenet, quæ sunt videlicet paratæ ad nocendum. quapropter eum deum plerique

liditur animarum, quam Vedius adjudicavit impietas, id est, Pluton, quem etiam Ditem Vejovemque dixere. Papias: *Vedius, Pluto, vel Orcus.* Vejovis igitur idem qui Jupiter Stygius. Ita enim Plutonem appellavit Virg. lib. 4. Æneidos:

Sacra Jovi Stygio quæ rite incepta paravi.

Inter supremum, id est, cœlestem & Stygium Jovem distinguit Arnob. lib. 2. & 3. Silius Italicus lib 8. nigrum Jovem appellavit, cum inquit:

Nigro forte Jovi cui tertia regna labebant.

9. *Immissa*] Voss. Cod. *immista.*

10. *Utroque versum*] In utramque partem.

11. *Vescum*] Phylargyrius in 1 v. Georg. *Vescum*, inquit, *tria significat, minutum, edule, & multum.* & in 3. Georg. *Vescas, teneras & exiles. Nam vescum apud antiquos significabat mactum, & quasi quod escam non reciperet.* Festus: *Vescus, fastidiosus: ve enim pro pusillo utebantur. Lucretius vescum dixit edacem, cum ait,*

Nec mare quæ imprudens vesco sale saxa peresa.

Idem: *Vesculi male curati & graciles homines, ve enim syllabam rei parvæ præponebant. Unde Vejovem parvum Jovem, & vegrandem fabam minutam dicebant.* Ita & Plin. lib. 7. c. 20. *corpore vesco, sed eximiis viribus Trium annum.* Ovid. lib. 3. Fastor.

– – vegrandia farra coloni
Quæ male creverunt, parvaque vesca vocant.

Glossæ: *Vescus* ὀλιγόσιτος, ὀλίγος δεὴς, vide Gellium lib. 16. cap. 5.

12. *Vehemens*] Quasi vemens, à *ve* & *mente*, quod mens perturbata sit. hinc vehemens inferta aspiratione. vide supra lib. 2. Noct. Att. c. 3.

13. *Vegrande*] Auget hoc vocabulum, & minuit. Auget in illo versu Persii,

Ut ramale vetus vegrandi subtrahat ictum.

Minuit in citatis jam versibus Ovidii. Ita Varro de Re rust. lib. 2. cap. 2. *Vegrandes & imbecillas oves* dixit. Sentit cum Gellio etiam Festus.

14. *Vesani*] Vet. Ed. *Vesanos*, & post illa verba *ex una tantum parte*, additur, *dici.*

15. Στερητικὸν μόριον] Id est, *privativam particulam.*

16. *Apelli-*

plerique [16] Apollinem esse dixerunt; immolaturque illi, ritu [17] humano, [18] capra: ejusque animalis figmentum juxta simulachrum stat. propterea Virgilium quoque ajunt, multæ antiquitatis hominem sine ostentationis odio peritum numina læva in Georgicis [19] quoque deprecari: significantem quandam vim esse hujuscemodi deorum in lædendo magis quàm in juvando potentem. Versus Virgilii hi sunt:

[20] *In tenui labor, at tenuis non gloria, si quem*
[21] *Numina læva sinunt, auditque vocatus Apollo.*

In istis autem dis, quos placari oportet uti mala à nobis vel à frugibus natis [22] amoveantur, [23] *Averruncus quoque* habetur & [24] *Robigus.*

CAP.

16. *Apollinem*] Macrobius l. 1. Saturn. cap. 17. *Hinc est quod arcu & sagittis Apollinis simulachria decorantur, ut per sagittas intelligatur vis emissa radiorum.* unde Homerus,

Αὐτὰρ ἐπεὶ' κάτοπιν ἑκὰς ἔλθ' ἰὸν ἐκτιν ἀνεὶς ἰοχεαίρων.

Βάλε - - -

Idem auctor est & publicæ salutis, quam creditur sol animantibus præstare temperie. Sed quia perpetuam præstat salubritatem, & pestilens ab ipso casu ratior est: idcirco Apollinis simulachra manu dextra gratiam gestant, arcum cum sagittis sinistra: quod ad noxam sit pigrior; & salutem manu promptiur largiatur. Alii, ut superius eodem capite loquitur, *cognominatum Apollinem putant, ὡς ἀπὸ τοῦ ἄλλειν τὰ ζῶα; Examinat enim & perimit animantes, cum pestem intemperie cælestis immittit.* Itaque morbo tali implicitos Ἀπόλλωνας λοιμίους appellabant, tanquam sagittis Dei tactos. Apollo quoque λοιμίος Lyndiis colebatur.

17. *Humano*] Forsan, *Romano.*

18. *Capra*] Ovid lib. 3. Fastorum, *Stat quoque capra simul; Nymphæ pa- visse ferunt Cretides: infantilae dedit illa Jovi.*

19. *Quoque*] Abest in Vett. Editt.

20. *In tenui labor*] Extat l. 4. Georg.

21. *Numina læva*] Servius tamen & Philargyrius interpretantur prospera, ut alibi, *sinistrum lævum.*

22. *Amoveantur*] Codex Vossianus in margine, *amoliantur.*

23. *Averruncus*] Θεὸς ἀποτρόπαιος. *averruncare* enim significat *avertere.* ut ex Cicerone, Livio, Varrone, aliis, liquet. Legitur quoq; *arunçus* in vet. edit. Ita legendum *Aruncus*, vel *Aurunca*, ut in Philoxeni Glossis. etiam *aruncare* Festo dicitur.

24. *Robigus*] Qui robiginem à segete averruncare credebatur, ut scribit Varro lib. 5. de L. L. Ejus festum Robigalia v 11. Kal. Majas, quia tum fere segetes robigo occupat, ut testatur Plinius lib. 18. cap. 29. vide & Festum in *Robigalia.* Huic Deo canis & ovis exitis sacrificabant. Ovid. lib. 4. Fast.

Flamin in antiqua lucum Robiginis ibat,
Exta canis flammis, exta daturus ovis.

Instituit hanc sacra Numa Pompilius. Lucum & ædem in regione x. ponit Panvinus, Ædem via Nomentana extra portam Catulariam. Deçane exso & quidem

quidem lactente etiam Columella ita loquitur,

Hinc mala rubigo, virides ut torreat herbas,
Sanguine lactentis catuli placatur & exili.

Etiam cane rufa sacra faciebant Caniculæ sideri; Festus: *Canularia porta Romæ dicta est, quia non longe ab ea ad placandum Canicularem sidus frugibus inimicum, rufæ canes immolabantur, ut fruges flavescentes ad maturitatem perducerentur.* sicut Romani, ita & Rhodii Deum habuere, qui rubiginem propelleret. Templum enim iis erat Apollinis Erythibii: Ἐρυθίβιον enim rubiginem Græci appellant. Rubigo autem tum segetes lædit, cum udos imbre culmos sol ardens torret, sicuti Plutarchus de Primo frigido testatur. Contra tamen Plinius lib. 18. cap. 27. *Plerique dixere rorem inustum sole aëri, frugibus rubiginis esse causam, & carbunculi vitibus: quod ex parte falsum arbitror, omnemque uredinem frigore tantum constare, sole innoxio.*

CAP. XIII.

De officiorum gradu atque ordine moribus populi Romani observato.

SEriorum hominum & Romæ nobilium, atque in morum disciplinarumque veterum doctrina memoriaque præstantium, disceptatio quædam fuit, præsente & audiente me, de gradu atque ordine officiorum, quumque quæreretur, quibus nos ea prioribus potioribusque facere oporteret, si necesse esset in opera danda faciundoque officio alios aliis anteferre: non constabat. Conveniebat autem facilè, constabatque, ex moribus populi Romani, primum 1 juxta parentes locum tenere pupillos debere fidei tutelæque nostræ creditos, secundùm eos proximum locum 2 clientes habere, qui sese itidem in fidem patrociniumque nostrum dediderunt: tum in tertio loco esse 3 hospites: postea esse cognatos affinesque. Hujus moris observatio-

1. *Juxta parentes*] Revera post patriam, parentes & liberos.

2. *Clientes*] Ex Romuli lege hoc profluxit, ut clientes à patronis in capite & fortunis protegerentur. De quorum jure vide Dion. Halyc. & Plutarchum in Romulo. Quin & Provinciales & socios in clientelam dabant vel toti senatui, vel proceribus potentioribus.

3. *Hospites*] Hæc necessitudo non tantum erat inter privatos, sed etiam inter populos, vel singulos & civitates. Inter Eumenem Regem & Pop. Rom. publicum hospitium fuisse scribit Liv. lib. 7. cujus nota erat tessera hospitalis, & Jupiter hospitalis vindex illius necessitudinis violatæ.

4. *Testi-*

vationiſque multa ſunt teſtimonia documentaque in antiquitatibus perſcripta. ex quibus unum hoc interim, de clientibus cognatiſq;, quod præ manibus eſt, ponemus, M. Cato in oratione, quam dixit apud cenſores in Lentulum, ita ſcripſit: *Quod majores ſanctius habuere defendi pupillos, quàm clientem non fallere. adverſus cognatos pro cliente teſtatur.* 4 *teſtimonium adverſum clientem nemo dicit: patrem primùm, deinde patronum proximum nomen habere.* Maſſurius autem Sabinus, in libro juris civilis tertio, antiquiorem locum hoſpiti tribuit quàm clienti. Verba ex eo libro hæc ſunt: *In officiis apud majores ita obſervatum eſt, primùm tutelæ, deinde hoſpiti, deinde clienti, tum cognato, poſtea affini. de qua cauſa feminæ viris* 5 *potiores ſunt habitæ,* 6 *pupillarique tutelæ muliebris prælata: etiam adverſus quem* 7 *affuiſſent, ejus filii tutores relicti in eadem cauſa pupillo aderant.* Firmum atque clarum iſti teſtimonium rei perhibet auctoritas C. Cæſaris pontificis maximi: qui in oratione, quam pro Bithynis dixit, hoc principio uſus eſt, *Vel pro* 8 *hoſpitio regis Nicomedis, vel pro horum* 9 *neceſſitate quorum res agitur, defugere hoc munus M. V. non potui. nam neque hominum morte memoria deleri debet, quin à proxi-*

4. *Teſtimonium adverſus clientem*] Utriſque tam patrono quam clienti hanc legem impoſuit Romulus, ut neque inter ſe accuſare, neque aut teſtimonio aut ſuffragio lædere, inimicitiaſve exercere licitum eſſet. vide Dion. Halycarn. lib. 1.

5. *Potiores habitæ*] Prælatæ ſunt viris, quod magis defenſione egeant non ſecus atque pupilli.

6. *Pupillariq; tutelæ*] Vett. Editt. *pupillarisq; tutela muliebri prælata.* Stephanus ſecutus Badium legit *muliebri*, & bene. Pupillaris enim tutela muliebri præfertur propter teneram ætatem. mulieres autem jure antiquo, quamvis pupillæ non eſſent, in perpetua erant tutela.

7. *Affuiſſent*] Suppe patres. Senſus eſt: Etiam ſi patres in judicio contra aliquem ſtetiſſent, filii tutores adjuvare pupillum tenebantur. Moſellanus ita interpretatur, ſi tutores filios habuiſſent, qui accuſarent pupillos, tunc parentes tutores pupillorum, contra ſuos filios ſtabant pro pupillis, adeo ut pupilli etiam filiis præferrentur. ſi Moſellani ſententiam ſequimur, diſtinctio adhibenda eſt non poſt *affuiſſent*, ſed poſt *ejus filii*.

8. *Hoſpitio*] Quo non ſine infamia pudicitiæ uſus eſt Cæſar. Suet. in Cæſ. cap. 49.

9. *Neceſſitate*] Neceſſitudine clientelæ.

10. *M. V.*] Vetus Ed. *Mumi Vinici*, lege *M. Vinicii*.

11. *Opem*] Vet. Ven. Ed. *auxilium*.

a proximis retineatur : neque clientes ſine ſummæ infamiæ deſeri poſſunt : quibus etiam à propinquis noſtris [11] *opem ferre inſtituimus.*

CAP. XIV.

Quòd Appion doctus homo, qui Pliſtonices appellatus eſt, viäiſſe ſe Romæ ſcripſit recognitionem inter ſe mutuam ex vetere notitia hominis & leonis.

[1] APpion, qui Pliſtonices appellatus eſt, litteris homo multis præditus, rerumque Græcarum plurima atque varia ſcientia fuit. ejus libri non incelebres feruntur, quibus [2] omnium fermè, quæ mirifica in Ægypto viſuntur audiunturque [3] hiſtoria comprehenditur. ſed in his quæ audiviſſe vel legiſſe ſeſe dicit, fortaſſe à vitio ſtudioque oſtentationis fit loquacior. eſt enim ſanè quàm in prædicandis doctrinis ſuis [4] venditator. hoc autem, quod in libro Ægyptiacorum quinto ſcripſit, neque audiſſe neque legiſſe, ſed ipſum ſeſe in urbe [5] Romana vidiſſe oculis ſuis confirmat : [6] In circo maximo, inquit, [7] venationis ampliſſimæ pugna populo dabatur. ejus rei, Romæ quum forte eſſem, ſpectator, inquit, fui. multæ ibi ſævientes feræ, magnitudines beſtiarum

Appion, qui Pliſtonices appellatur] Vulgò, *qui Polyhiſtor*. Pliſtonicæ meminit Plin. lib. 37. cap. 15. Clemens lib. 1. στρωμ. Tiberii tempore & ultra vixit, nam ab Alexandrinis ad Caligulam legatus fuit, ut Philo pro Judæis. Rerum Ægyptiacarum lib. quinque ſcripſit, ut teſtatur Tatianus Orat. ad Gentes. Etiam contra Judæos, cui reſpondit Joſephus adverſus Apionem. Legendum hic potius *Apion*, non *Appion*, ut recte annotavit Voſſius.

2. *Omnium*] Vet. Ed. *omnibus*.

3. *Hiſtoria*] V. ed. *Hiſtoriam comprehendit*.

4. *Venditator*] Jactator. nam venditantes ſua plus nimio commendant. Vet. Ed. male legit, *vindicator*.

5. *Romana*] Vet. Ed. *Roma*.

6. *In circo maximo*] Ex Palatini latere meridionali, quod Aventino oppoſitum jacet : cujus ruinæ hodie cernuntur ab æde S. Anaſtaſiæ, uſque ad Severi ſeptizonium. Fornices quadrupliciter altera alteri impoſitæ, & ſedilium directæ lineæ, ut teſtatur Fabricius in Roma. vide Bullengerum de Circo, & Panvinum de Lud. Circ.

7. *Venationis*] Vide Onuphrium lib. 2. de Lud. & Circ. & Vopiſcum in vita Probi.

8. *Feris*

ſtiarum excellentes omniumque inuſitata aut forma erat aut ferocia. ſed præter alia omnia leonum, inquit, immanitas admirationi fuit: præterque omnis ceteros unius. is unus leo corporis impetu, & vaſtitudine, terrificoque fremitu & ſonoro,[8] toris [9] comiſque cervicum [10] fluctuantibus animos oculoſque omnium in ſe convertit. introductus erat inter complures cæteros [11] ad pugnam beſtiarum [12] datus ſervus viri conſularis. ei ſervo [13] Androclus nomen fuit. hunc ille leo ubi vidit procul, repente, inquit, quaſi [14] ammirans ſtetit: ac deinde ſenſim atque placidè tamquam noſcitabundus ad hominem accedit: tum caudam more atque ritu adulantium canum clementer & blandè movet; hominiſque ſeſe corpori adjungit; cruraque ejus & manus propè jam exanimati metu lingua leniter demulcet. homo Androclus inter illa tam atrocis feræ blandimenta amiſſum animum reciperat: paulatim oculos ad contuendum leonem refert. tum, quaſi mutua recognitione facta, lætos, inquit, & gratulabundos videres [15] hominem

8. *Toris*] Tori ſunt eminentes muſculoſæ partes, quæ nervis vel totis tanquam funibus ſunt compactæ.

9. *Comiſque*] Jubis, jubati ætate leones, generoſi. Leænis nullæ teſte Plinio lib. 8. cap. 16.

10. *Fluctuantibus*] Forſan, *fluitantibus*. ad comas refertur.

11. *Ad pugnam beſtiarum*] Hæc pro ratione delicti fugitivorum pœna. Aliquando ſtigmata & notæ iis inurebantur, qui ſubverbuſtæ Feſto appellantur.

12. *Datus*] Vet. Ed. *Dacus*, quaſi ſervus è Dacia.

13. *Androclus*] Vulgo *Androdus*, Æliano etiam Ἀνδρόκλης appellatur. vide Hiſt. lib. 7. c. 48.

14. *Ammirans*] Ita paſſim in Ms. legitur pro *admirans*.

15. *Hominem & leonem*] Similis hiſtoria, quam Seneca lib. 2. de Benef. cap. 19. refert, *Leonem*, inquit, *in amphitheatro ſpectavimus, qui unum è beſtiariis agnitum, cum quondam ejus fuiſſet magiſter, protexit ab impetu beſtiarum.* Putat Lipſius eandem eſſe hiſtoriam cum hac Gelliana. Tempora quidem conveniunt, nam Appion eodem tempore vixit, ut ex Joſepho, Plinio, aliiſq; auctoribus liquet. Sed non omnia conveniunt. Scribit Seneca, beſtiarium quondam leonis fuiſſe magiſtrum, deinde protectum ab impetu ferarum. Quæ hic paulo aliter narrantur. Extat quoque hiſtoria leonis à Juvene quodam, dum in Africa exercitum Rex Maurorum Juba duceret, ſagitta percuſſi, qui cum in ſylvam ſe recepiſſet, & anno poſt copias illuc Rex iterum traduceret, ab eodem leone juvenis ille correptus, & dilaceratus eſt. De Cretenſi pueto à dracone latronibus occiſis erepto, quod illi aliquando familiaris fuiſſet, vide Ælian. Var Hiſt.

nem & leonem. ea re prorſus tam admirabili maximos populi clamores excitatos dicit, arceſſitumque à Cæſare Androclum, [16] quæſitumque cauſam cur ille atrociſſimus leonum uni [17] peperciſſet. ibi Androclus rem mirificam narrat atque ammirandam. Quum provinciam, inquit, Africam proconſulari imperio meus dominus obtineret, ego ibi iniquis ejus & cotidianis verberibus ad fugam ſum coactus; &, ut mihi à domino [18] terræ illius præſide tutiores latebræ forent, in camporum & harenarum ſolitudines conceſſi: ac, ſi defuiſſet cibus, conſilium fuit mortem aliquo pacto quærere. tum ſole, inquit, medio [19] rapido & flagrante [20] ſpecum quamdam nactus remotam latebroſamque, in eam me [21] penetro & recondo. neque multò poſt ad eamdem ſpecum venit hic leo, debili uno & cruento pede, gemitus edens & murmura dolorem cruciatumque vulneris commiſerantia: atque illic primo quidem conſpectu advenientis leonis territum ſibi & pavefactum animum dixit. ſed poſtquam introgreſſus, inquit, leo, uti re ipſa apparuit, in habitaculum illud ſuum, vidit me procul deliteſcentem, mitis & manſuetus acceſſit: ac ſublatum pedem oſtendere ac porrigere, quaſi opis petendæ gratia, viſus eſt. ibi, inquit, ego ſtipem ingentem [22] veſtigio pedis ejus hærentem [23] revelli: conceptamque ſaniem vulnere intimo expreſſi: accuratiuſque, ſine magna jam formidine, ſiccavi penitus atque deterſi cruorem. Ille tunc mea opera & medela levatus, pede in manibus meis poſito

lib. 13. c. 46. & Photium in Biblioth.

16. *Quæſitumque*] Aliter, *quæſitamque*, vel *quæſita ab eo cauſa*.

17. *Peperciſſet*] Vett. Ed. *parciſſet*.

18. *Terræ illius præſide*] Confundit proconſulem cum præſide Macet JC. l. 1. ff. de Offic. proconſ. *Nomen præſidis generale eſt, eo quod & proconſules, & legati Cæſaris, & omnes Provincias regentes, licet ſenatores ſint* (legendum *non ſint*, intelligit enim equites) *præſides appellantur*.

19. *Rapido*] Legunt alii *ardido*, Priſcianus *arido*.

20. *Specum quamdam*] Specus in maſculino, fœminino & neutro dicitur.

21. *Penetro*] Penitus abdo. nove dixit Gellius.

22. *Veſtigio pedis*] Ima parte pedis.

23. *Revelli*] Vett. Editt. *revulſi*.

24. *Quas*

poſito recubuit & quievit. atque, ex eo die, triennium totum ego & leo in eadem ſpecu eodemque victu viximus. nam, [24] quas venabatur feras, membra opimiora ad ſpecum mihi ſuggerebat. quæ ego, ignis copiam non habens, [25] ſole meridiano toſta edebam. ſed ubi me, inquit, vitæ illius [26] ferinæ jam pertæſum eſt, leone in venatum profecto, reliqui ſpecum: &, viam ferme tridui permenſus, [27] à militibus viſus apprehenſuſque ſum, & ad dominum ex Africa Romam deductus. is me ſtatim rei capitalis damnandum, dandumque ad beſtias curavit: intelligo autem, inquit, hunc quoque leonem, me tunc ſeparato, captum gratiam mihi nunc [28] etiam beneficii & medicinæ referre. Hæc Appion dixiſſe Androclum tradit: eaque omnia ſcripta circumlataque tabella populo declarat: atque ideo, [29] cunctis petentibus, dimiſſum Androclum & pœna ſolutum, leonemque ei ſuffragiis populi donatum. poſtea, inquit, videbamus Androclum & leonem loro tenui revinctum urbe tota circum tabernas ire: donari ære Androclum; floribus ſpargi leonem: omnes ferè ubique obvios dicere: *Hic eſt leo hoſpes hominis, hic eſt homo medicus leonis.*

24. *Quas*] Aliter, *earum, quas*.

25. *Sole meridiano toſta*] Vett. Editt. *ſole meridiano torrens*. ſed in Ms. *toſta*.

26. *Ferinæ*] In Cod. Voſſ. Annot. *ferme*.

27. *A militibus*] Militibus ſtationariis ea cura incumbebat fugitivos ſervos inquirendi & cuſtodiendi, ut ex toto tit. ff. de ſervis fugitivis apparet.

28. *Etiam*] Abeſt à vet. ed.

29. *Cunctis petentibus*] Populi in arena præcipuum jus, & ad voluntatem ejus Domini ſe conformabant. pollex autem preſſus ſignum erat favoris & liberationis, converſus contra averſi animi indicium. vide Lipſium lib. 2. Saturn. cap. 22.

CAP. XV.

Corpuſne ſit vox, an ἀσώματον, varias eſſe philoſophorum ſententias.

VEtus atque perpetua quæſtio inter nobiliſſimos philoſophorum agitata eſt: corpuſne ſit vox an incorpo-

reum. hoc enim vocabulum quidam finxerunt proinde quòd Græcè dicitur ἀσώματον. Corpus autem eſt, quod aut efficiens eſt aut patiens. id Græcè [1]definitur [2] τὸ δρῶμενον ἢ πάσχον σῶμα ἐστι: quam definitionem ſignificare volens [3] Lucretius ita ſcripſit:

Tangere enim aut tangi niſi corpus nulla poteſt res.

alio quoque modo corpus eſſe Græci dicunt [4] τὸ τριχῆ διαστατόν. ſed vocem Stoici corpus eſſe contendunt: [5] eamque eſſe dicunt ictum aëra: Plato autem non eſſe vocem corpus putat. non enim percuſſus, inquit, aër, [6] ſed plaga

1. *Definitur*] Vett. Editt. *dicitur*.

2. Τὸ δρῶμενον] Id eſt, *Agens aut patiens corpus eſt.*

3. *Lucretius*] Lib. 1.

4. Τὸ τριχῆ διαστατόν] Id eſt, *Trina dimenſione diſtans.* conſtat enim longitudine, latitudine, & profunditate.

5. *Eamque eſſe dicunt ictum aëra*] Diogenes Laërtius in vita Zenonis: ἐστὶ φωνὴ αἰὴρ πεπληγμένος. Eandem definitionem Seneca lib. 2. Nat. Qu. Diomedes lib. 1. & Priſcianus repetunt. Ideoque Stoici vocem corpus eſſe affirmabant. verba Laërtii in Zenone hæc ſunt: καὶ σῶμα δ' ἐστὶ καθ' οὓς Στωϊκούς, ὡς φησὶν Ἀρχέδημός τε ὁ τῆς ἀκαδημίας φωνῆς, ὃ Διογένης, καὶ Ἀντίπατρος ὁ Χρύσιππος ὁ τῆς ὁλότητος τοῦ φυσικοῦ. Πᾶν γὰρ τὸ ποιοῦν σῶμα ἐστὶ· ποιεῖ δ' ἡ φωνὴ πρόσπτωσιν τοῖς ἀκούουσιν ὑπὸ τοῦ φωνοῦντος, id eſt, *ſed & corpus eſt vox juxta Stoicos, ut ait Archidemus in libro de Voce, & Diogenes, & Antipater, & Chryſippus ſecundo Phyſicorum. Omne enim quod facit aliquid corpus eſt, facit autem vox, quæ à loquentibus ad audientes pervenit.* Idem legas apud Plutarchum lib. 4. de Placit. Philoſ. cap. 20. & Galenum in tractatu de Præcogn. cap. 5. & Euſtathium Il. B. Quinetiam eidem omnia eſſe corpora ſtatuebant, ne accidentibus quidem exceptis, ut teſtatur Sextus Empiricus adverſus Mathem. & Lucianus in Hermotimo.

6. *Sed plaga ipſa atque percuſſio*] Primus inter Philoſophos, teſte Laërtio, vocem πληξιν τοῦ ἀέρος appellavit. Facit huc locus Platonis, quem citat Plutarchus de Placitis Philoſ. lib. 4. c. 19. Πλάτων, inquit, τὴν φωνὴν ἐείζει, πνεῦμα ἀφ' ὑμαίου διὰ ἀρτηρίας ἠγμένον καὶ πληγὴν ὑπὸ ἀέρος διὰ ὤτων καὶ ἐγκεφάλου, καὶ αἱματος μίξεα ψυχῆς ἀφιλλομένου, id eſt, *Plato vocem definit ſpiritum per os à cogitatione (vel animo) impulſum, & plagam ab aëre per aures ac cerebrum, & ſanguinis ad animam uſque traductam.* Aliud proculdubio eſt plaga ipſa atque percuſſio, quam aër percuſſus. Simili modo loquitur Ariſtoteles lib. 2. de Anim. c. 8. ὥστε ἡ πληγὴ ἡ ἀναπεμπομένη ἀέρος ὑπὸ τοῦ τύπτοντος τοῖς μορίοις ψυχῆς ποιεῖ τὸν καλούμενον ἦχον εἶναι φωνήν. Inter πεπληγμένον ἀέρα & πληγὴν etiam recte diſtinguit Origenes lib. 2. & 4. contra Celſum, & Nemeſius de Nat. hom. c. 4. Neque illis vox corpus fuit. Concludam latinis verbis Plutarchi lib. 4. cap. 20. *Pythagoras, Plato, Ariſtoteles incorpoream vocem ſtatuunt, non enim aë-*

rem

plaga ipsa atque percussio, vox est. οὐχ ἁπλῶς πληγὴ ἀέρος ἐστὶν ἡ φωνή. πλήττει γὰρ τὸν ἀέρα καὶ διάκτυλος φαγόμενος ἢ ὑδέπω πιεῖν φωνὴν. ἀλλ' ἡ πόση πληγή, καὶ σφοδρα, καὶ πόση δεῖ ὥστε ἀκοὴν γενέσθαι? 8 Democritus ac deinde Epicurus ex 9 individuis corporibus vocem constare dicunt, eamque, ut ipsis eorum verbis utar, ῥεῦμα λόγων appellant. 10 Hos alioſque tales argutæ delectabiliſque deſidiæ aculeos quum audiremus, vel lectitaremus: neque in his ſcrupulis aut emolumentum aliquod ſolidum ad rationem vitæ pertinens, aut finem ullum quærendi videremus: Ennianum Neoptolemum probabamus, qui profecto ita ait; Philo-

rem eſſe, ſed figuram aëri hærentem & ſuperficiem certo quodam pulſu factam eſſe vocem. Omne autem ſuperficies incorporea eſt. Movetur quidem cum corporibus, nullo tamen prorſus corpore conflat, ſicuti flexa virga ſuperficies quidem nihil patitur, materia autem flectitur. Vox itaque non eſt aër ictus, ſed plaga aëris & alterius corporis. Quæ ita juxta rerum naturalium peritos fieri ſolita. Aër à pulmonibus attractus impellitur ad larygem, (cujus pars, quæ glottis dicitur proximum & adæquatum eſt organum) quæ durituſcula eſt, & per muſculos varie aperitur, clauditurque, ibidemque colliſus fit vox vel reſonantis, cui edendæ inſerviunt inprimis lingua, palatum, dentes, labia. vide Galenum, Ariſtotelem, alioſque medicos, Philoſophoſque veteres.

7. Οὐχ' ἁπλῶς, &c.] Id eſt, *non ſimpliciter plaga aëris vox eſt, nam digitus quoque adactus aërem ferit, & vocem non edit. Sed plaga magna & vehemens, & tanta ut exaudiri poſſit.*

8. *Democritus ac deinde Epicurus*] De quibus ita loquitur Plutarchus lib. 4. περὶ τ ἀρέσκ. c. 19. Ἐπίκ. ῥ τὴν φωνὴν εἶναι, ῥεῦμα ὀκτικὸν πέρμασι λεπτ φωνήεσιν, ἐξ ὧν συνέστηκεν, ἢ ψοφέοντων. τοῦτο δ τὸ ῥεῦμα εἰς ὁμοιοχήρους ῥυπὰς θρύπτειν θραύσματα. ὁμοιοχήμονα δ λέγει τὰ τρίγωνα τοῖς τριγώνοις, καὶ σκαληνὰ καὶ τέτρανα τοῖς ὁμοιοειδέσι. τύπτειν δ ἐμπίπτοντα ταῖς ἀκοαῖς, λεπτύνειν τὴν αἴσθησιν τ φωνῆς. φωτερὸν δ τοῦτο γίγνεσθαι λεπτ τ ἀσκῶν ὑμενίοντων, καὶ τ εὐφυσιόντων κυφίων τοῖς ἰμαπίοις. Δημόκρ. δ καὶ τ ἀέρα φασὶν εἰς ὁμοιοχήμονα θρύπτειν σώματα (ὁμοιοχήμονα δ λέγει) τὰ τρίγωνα τοῖς τριγώνοις) καὶ συγκαλινδεῖσθαι τοῖς ἀπ τ φωνῆς θραύσμασι. Id eſt, *Epicurus vocem emiſſum eſſe à loquentibus profluvium, ſonantibuſque & ſtrepentibus. Illam autem fluxionem in conformia communi fragmenta. Conformia vero dici tertia tertiibus, & ſcalena ſcalenis, & triangula ſui generis figuris. His fragmentis in aures incidentibus vocis ſenſum conſici. Manifeſtum autem hoc eſſe in utribus efflantibus, fullonibuſque veſtes inſtantibus. Democritus quoque aërem in corpora uniformia frangi, & cum fragmentis ſive parti cula vocis una volvi.*

9. *Individuis corporibus*] Atomis.

10. *Hos alioſque*] De voce tamen & viſu non tantum jucunda, ſed etiam utilis contemplatio eſt.

11. *Philo-*

" Philosophandum est paucis. nam omnino haud placet.

11. *Philosophandum est paucis*] Turnebus, ut senarius sit, legit:

Philosophandum est mi paucis: nam omnino haud placet.

Sed putat Vossius fuisse trochaicum quadratum istiusmodi,

Philosophari mihi est necesse: at paucis: nam omnino haud placet.

Saltem propius ita acceditur ad verba hæc Ciceronis, quæ sunt lib. 2. Tus. Qu.

Neoptolemus quidem apud Ennium, philosophari sibi ait necesse esse:
Sed paucis: nam omnino haut quidem placere.

Voss. ad Fragm. Enii.

CAP. XVI.

De vi oculorum atque videndi rationibus.

1 DE videndi ratione deque cernendi natura diversas esse opiniones philosophorum animadvertimus. Stoïci causas esse videndi dicunt, radiorum ex oculis in ea quæ videri queunt, emissionem, aëriſque simul intentionem. 2 Epicurus 3 autem affluere semper ex omnibus corporibus simulachra quædam corporum ipsorum, eaque sese in oculos inferre, atque ita fieri sensum videndi putat. Plato existimat genus quoddam ignis luciſque de oculis exire: idque conjunctum continuatumque vel cum luce solis vel cum alterius ignis lumine, sua vi & externa nixum, efficere, ut, quæcunque 4 offenderit illustraveritque, cernamus. sed & hîc neque diutius 5 immorandum: ejusdemque illius Enniani Neoptolemi, de quo suprà scripsimus, consi-

DE *videndi ratione*] Videndus & Plutarchus lib. 4. de Plac. Philos. cap. 13. ubi veterum sententias proponit, & Galenus lib. 7. de Placitis Platonis & Hippocratis, & Macrob. lib. 7. Sat. c. 14. Non vana est eorum opinio, qui visum simul receptione specierum, & emissione radiorum oculi ad aliquod intervallum fieri existimant. Ejus sententiæ fuit Empedocles, similisque Platonis συμπάθεια. vide illum in Timæo. atque ita species radiis junctæ cum ad oculum pervenerint in retina tunica demum agnoscuntur, quia ibi opaco corpore sistuntur, non primario in crystallino, ut voluit Galenus. vide Plempii Ophtalmographiam.

2. *Epicurus*] Atque etiam Democritus. vide Gassendum de Phil. Epic. part. 2. Sect. 1. cap. 11. & 12.

3. *Autem*] Abest à vet. ed.

4. *Offenderit*] In Ms. *ostenderit.*

5. *Immorandum*] Vett. Editt. *Sed & hic ea quæ differimus, imaginandum.* In Ms. R. erat, *sed hic eaque diutius immorandum*, ex quo emendat Lambecius, *sed neque hic diutius immorandum.*

Verius

consilio utendum est : qui degustandum ex philosophia censet, non in eam ingurgitandum.

CAP. XVII.

Quam ob causam dies primi post kalendas, nonas, idus, atri habeantur : & cur diem quoque quartum ante kalendas, vel nonas, vel idus, quasi religiosum plerique vitant.

[1] VErrius Flaccus, in quarto de verborum significatione, dies, qui sunt [2] postridie kalendas, nonas, idus, quos vulgus imperitè [3] *nefastos* dicit, propter hanc causam dictos habitosque atros esse scribit. *Vrbe*, inquit, *à Gallis Senonibus reciperata, L. Atilius in senatu verba fecit, Q. Sulpicium Tribunum militum* [4] *ad Aliam adversus Gallos pugnaturum rem divinam dimicandi gratia postridie idus feciſſe : tum exerci-*

VErrius Flaccus] Vide supra p. 283.

2. *Postridie Kalendas, &c.*] Ita etiam Festus, & ex Festo Paulus. Locus similis, sed paulò aliter apud Macrobium occurrit lib. 1. Saturn. cap. 16. *Dies*, inquit, *postridianos ad omnia majores nostri cavendos putarunt; quos etiam atros, velut infausta appellatione damnarunt : eosdem tamen nonnulli communes velut ad emendationem nominis recitaverunt. Horum causam Gellius Annalium libro quintodecimo, & Cassius Hemina historiarum libro secundo referunt. Anno ab Vrbe condita trecentesimo, sexagesimo tertio, à tribunis militum Virgilio Mallio, Æmilio Posthumio, collegisque eorum in senatu trâctatum, quid essit propter quod totiens intra paucos annos male esset afflicta Resp. ; & ex præcepto patrum L. Aquinium haruspicem in senatum venire jussum religionum requirendarum gratia dixisse, Q. Sulpicium tribunum militum, ad Aliam adversus Gallos pugnaturum, rem divinam dimicandi gratia feciſſe postridie idus Quintiles ; item apud Cremeram, multisque aliis temporibus & locis post sacrificium die postero celebratum male cessisse conflictum : tunc patres jussisse ut ad collegium Pontificum de his religionibus referretur : pontificesque statuisse postridie omnes Kalendas, nonas, idus atros dies habendos ; ut hi dies, neque prælialis, neque comitialis essent. Sed & Fabius Maximus Servilianus pontifex, in libro duodecimo negat oportere atro die parentare, quia tunc quoque lanum Jovemque præfari necesse est, quos nominari atro die non oportet.* Augustus etiam postridie nundinas & nonas tanquam inominatos dies vitabat, vel quod illi dies non bene sibi vertissent, vel ad imitationem superiotis superstitionis. vide Sueton. in Augusto cap. 92.

3. *Nefastos*] Vide supra p. 291. Nonius tamen : *Atri dies, dicuntur, quos nunc nefastos, vel posteros vocant.*

4. *Ad Aliam*] Tacitus Histor. lib. 2. *Funesti ominis loco acceptum est, quod maximum Pontificatum adeptus Vitellius de cæremoniis XV. Kal. Aug. edixisset, antiquitus infausto die Cremerensi Alliensique cladibus.* vide de ominibus infaustis Jo. Isac. Pontanum ad Macrob. p. 621.

5. *Rem*

exercitum populi Romani occidione occisum, & post diem tertium ejus diei urbem præter Capitolium captam esse: complureſque alii ſenatores recordari ſeſe dixerunt, quotiens belli gerendi gratia res divina postridie kalendas, nonas, idus, à magiſtratu populi Romani facta esset, ejus belli proximo deinceps prælio rem publicam malè gestam esse. tum ſenatus eam rem ad pontifices rejecit, ipſi, quod videretur, ſtatuerent. pontifices decreverunt nullum his diebus ſacrificium rectè futurum. [6] Ante diem quoque quartum kalendas vel nonas vel idus, tamquam [7] ominalem diem plerique vitant. ejus obſervationis an religio ulla ſit tradita, quæri ſolet. nihil ſuper ea re ſcriptum invenimus: niſi quòd Q. Claudius Annalium quinto cladem pugnæ Cannenſis vaſtiſſimam factam dicit [8] ante diem quartum nonas Sextilis.

5. *Rem publicam*] Ita vet. Ven. A Bad. *publicum* abeſt. Alix vett. *Reip. malam geſtam*, multo ſenſu. Alii legunt, *Reip. male geſtum*. In Voſſ. Cod. pro *publicam* legitur, *populi*.

6. *Ante diem*] Eadem verba ex Gellio repetit Macrobius lib. 1. Sat. c. 16.

7. *Ominalem*] Macrobius, *nominalem*. & ita vett. edit. In Voſſ. Cod. ad marginem, *innominalem*.

8. *Ante diem quartum*] Id eſt, die quarto ante nonas Sextilis, ſive Auguſti. De hoc more loquendi multis agit Salmaſius in Epiſt. lib. 1. Epiſt. CXXIV. *Ante diem* forſan dictum ut vitaretur ambiguitas, an ante an poſt Kalendas vel nonas dies intelligatur. Dicebatur quoque *in ante diem*. Priſcianus lib. 18. ex Ciceronis prima Invectiva: *meminiſti me in ante diem duodecimum Kalendarum Novembrium dicere in ſenatu, fore in armis certo die, qui dies futurus eſſet in ante diem ſextum Kalendarum Novembrium.*

CAP. XVIII.

In quid & quantum differat hiſtoria ab annalibus: ſuperque ea re verba poſita ex libro rerum geſtarum Sempronii Aſellionis primo.

HIſtoriam ab annalibus quidam differre eo putant, quod, quum utrumque ſit rerum geſtarum narratio, earum tamen propriè rerum ſit hiſtoria, quibus rebus gerendis interfuerit is, qui narret, eamque eſſe opinionem quo-

quorundam [1] Verrius Flaccus refert, in libro de ſignificatu verborum quarto; ac ſe quidem dubitare ſuper ea re dicit: poſſe autem videri putat nonnihil eſſe rationis in ea opinione, quod hiſtoria Græcè ſignificet rerum cognitionem [2] præſentium. ſed nos audire ſoliti ſumus annales omnino id eſſe quod hiſtoriæ ſint; hiſtorias [3] non omnino eſſe id quod annales ſint; [4] ſicuti, quod eſt homo, id neceſſario animal eſſe; quod eſt animal non id neceſſe eſt hominem eſſe: ita hiſtorias quidem eſſe ajunt rerum geſtarum vel expoſitionem vel demonſtrationem, vel quo alio nomine id dicendum eſt. annales verò eſſe quum res geſtæ plurium annorum, obſervato cujuſque anni ordine, deinceps componuntur. quum verò non per annos, ſed per dies ſingulos res geſtæ ſcribuntur, ea hiſtoria Græco vocabulo ἐφημερὶς dicitur, cujus Latinum interpretamentum ſcriptum eſt in libro [5] Sempronii Aſellionis primo: ex quo libro pluria verba adſcripſimus, ut ſimul ibidem quid ipſe inter [6] res geſtas & annales [7] eſſe dixerit oſtenderemus: *Verùm inter eos*, inquit, *qui annales relinquere voluiſſent, & eos qui res geſtas à Romanis perſcribere conati eſſent,* [8] *omnium rerum hoc interfuit.* [9] *annales libri tantummodò quod factum quoque anno*

VErrius Flaccus] Vide ſupra. Ejus opinionem ſequitur Servius ad l. 1. Æneid.

2. *Præſentium*] Dure ad eos qui præſentes fuerint hoc refert Stephanus, ut ex textu liquet.

3. *Non omnino*] In Voſſ. Cod. *omnino non.*

4. *Sicuti, quod eſt homo,*] Sicut genus & ſpecies inter ſe differunt.

5. *Sempronii Aſellionis*] Vide ſupra pag. 65.

6. *Res geſtas*] Rerum geſtarum hiſtoriam.

7. *Eſſe*] Legendum credit H. Stephanus, *intereſſe*, ut poſtea Sempronius loquitur. Alioqui *diſterimen*, ſive *diſcriminis* aut ſimile aliquid intelligi exiſtimat. Sed nihil mutandum.

8. *Omnium rerum*] Badius diſtinguit commate poſt *rerum*. Stephanus, ſed dure ſuſpicatur legendum, *omnino nimirum.*

9. *Annales libri*] Cicero lib. 2. de Orat. ubi de Annalibus maximis, quibus res geſtas ſingulorum annorum Pontifex Maximus annotabat, verba feciſſet, ita de Annalibus ſubjungit: *Hanc ſimilitudinem ſcribendi multi ſecuti ſunt, qui ſine ullis ornamentis monumenta ſolum temporum, hominum, locorum, geſtarumque rerum reliquerunt.* Eidem, *unam dicendi laudem putabant eſſe brevitatem*, ut ibidem Cicero.

10. *Id*]

anno geſtumve ſit, [10] *id demonſtrabant, id eſt eorum quaſi qui diarium ſcribunt, quam Graeci ἐφημερίδα vocant. nobis non modò* [11] *ſatis eſſe video quod factum eſſet id pronunciare, ſed etiam quo conſilio quaq; ratione geſta eſſent demonſtrare.* Paulo pòſt idem Aſellio in eodem libro: *Nam neque alacriores ad rempublicam defendendam, neque ſegniores ad rem perperàm faciundam annales libri commovere quicquam poſſunt. ſcribere autem bellum quo initum conſule, & quo modo confectum ſit, & quis triumphans introïerit, &* [12] *quæ eo in bello geſta ſint* [13] *iterare: non prædicare autem interea quid ſenatus decreverit, aut quæ lex* [14] *rogatione lata ſit, neque quibus conſiliis ea geſta ſint: id* [15] *fabulas pueris eſt narrare, non hiſtorias ſcribere.*

10. *Id*] F. Urſinus in vett. Codd. legi teſtatur, *eamus demonſtrabant.*

11. *Satis eſſe*] Exponit Barthius, *ſatius eſſe.* Ita Cœlius, *ſatis videtur, & commodum eſt* conjunxit apud Chariſium l. 2. de tenuitate enim Annalium jam ante locutus eſt. *Satis* tamen ſervari poteſt. *bene eſt, quod ſatis eſt, ſatius autem melius eſt*, ut Priſcianus loquitur.

12. *Et quæ eo in bello*] Ita reſtituendus locus ex Ms. vulgo in antiq. edit. *exque eo libro, quæ in bello geſta ſunt prædicare, id fabulas eſſe prædicare ait.* Atque ita, ut ſupra, etiam H. Stephanus edidit.

13. *Iterare*] Antique, pro memorare, referre.

14. *Rogatione*] Leges, plebiſcita atque id generis alia decreta rogationes appellabantur, quod tribus rogarentur, *Velitis jubeatis id fieri.* Cum reſpondiſſent, *uti rogatis*, lex erat. Legitur quoque *qua rogatione.* Quod non contemnendum exiſtimat Barthius, quia multum intereſt ſcire, qua occaſione & cauſa, quibus rogantibus lex perlata ſit.

15. *Fabulas pueris eſt narrare*] Ita hyperbolice loquitur, quia illis narrationibus non augetur prudentia civilis. Fabula autem dicitur apud antiquos ſcriptores non tantum de fictis ſed etiam veris narrationibus. Pro *pueris* in antiqua edit. Roman. anno CIↃ CCCC LXXII, *puris*, forſan legendum, *puras.*

CAP. XIX.

Quid ſit adoptatio, *quid item ſit* arrogatio, *quantumque inter ſe differant; verbaque ejus quæ qualiaque ſint, qui in liberis arrogandis ſuper ea re populum rogat.*

QUum in alienam familiam inque liberorum locum extranei ſumuntur, aut per prætorem ſit aut [1] per populum.

1. *Per populum*] Jus antiquum hic proponit Auctor noſter. ſub principibus fiebat arrogatio principali reſcripto, ut ex jure civili liquet. Sed quando per

pulum. quod per prætorem fit; adoptatio dicitur: quod per populum; arrogatio. Adoptantur autem, quum à parente, in cujus poteſtate ſunt, [2] tertia mancipatione in [3] jure ceduntur; atque ab eo qui adoptat, apud eum [4] apud quem legis actio eſt, vindicantur. Arrogantur ii, qui, quum ſui juris ſunt, in alienam ſeſe poteſtatem tradunt: ejuſque rei

per populum fieri deſierit, aberuditis dubitatur. Hotomanus ſub Diocl. & Max. vel circa illam ætatem abolitum ritum illum exiſtimat. Et huc facere videntur verba Impp. in L. impubetem C. de Adopt. *Arrogatio etiam ex indulgentia principali facta perinde valet apud prætorem, vel præſidem intimata, ac ſi per populum juxta antiquo facta eſſet.* Mirum eſt populi, non vero Principis mentionem facere Gellium, niſi antiquus mos tum adhuc in uſu fuerit. Certe & Cajus in Inſtit. lib. 2. antiquum jus proponit, etiam Ulpianus in Fragm. tit. 8. Accedit quod curiatæ legis uſum, quæ in comitiis fieret, in arrogationibus ſub Imperatoribus perduraſſe, ex Dionis lib. 39. & 43. Appiano lib. 3. Belli Civ. apparet. ita Tiberium, & Neronem adoptatum, ex lib. 1. Ann. & lib. 12. liquet. Quinetiam Tacitus lib. 1. hiſt. his verbis utitur, *ſi te privatus lege curiata apud Pontifices, ut moris eſt adoptarem.* Ita loquitur Galba ad Piſonem. Sin titus ille adhuc in uſu fuerit, ab auctoritate tamen Principum dependebat. vide *Magium*, Miſcellan. lib. 4. cap. 6.

2. *Tertia mancipatione*] Abalienatio ejus rei quæ mancipi, fiebat aut nexu, aut in jure ceſſione. Boëthius lib. 3. in Topica Ciceronis ex Caji Inſtitutionibus de nexu faciendo hæc citat. *Eſt autem mancipatio imaginaria quædam venditio, quod ipſum jus proprium Romanorum eſt civium, eaque res ita agitur, adhibitis non minus quam quinque teſtibus Rom. civibus puberibus, & præterea alio ejuſdem conditionis, qui libram æneam teneat, qui vocatur libripens. Is qui mancipium accipit, æs tenens ita dicit; Hunc ego hominem ex Jure Quiritium meum eſſe ajo, iſque mihi emptus eſt hoc ære, æneaque libra, deinde ære percutit libram, indeque æs dat ei, à quo mancipium accipit.* Intercveniebant igitur tres mancipationes, & duæ manumiſſiones, ut ex l. ult. C. de Adopt. apparet. nam ſi filius tertia vice manumiſſus eſſet, fiebat ſui juris. tertia autem mancipatione ita vendebatur, & mancipabatus adoptatori, ut ei in jure cederetur, iſque illum tanquam filium ſuum aſſereret, & jure Quiritum adinſtar quodammodo ſervi vindicaret. Mancipatio igitur hæc erat ficta venditio, olim lege Romuli vera, ut teſtatur Dionyſius Halic. lib. 2. uno autem nummo vel duobus fiebat hæc venditio. vide Cajum lib. 1. & Theophilum lib. 1. tit. 9.

3. *In jure ceduntur*] Boëthius diſtinguit mancipationem, & in jure ceſſionem. Aliquis autem apud magiſtratum rem tenens ita loquebatur, *Hunc ego hominem ex Jure Quiritium meum eſſe ajo: deinde poſtquam vindicavit, prætor interrogabat eum qui cedit, an contra vindicaret, quo negante aut tacente, tunc ei qui vindicaverit, eam rem addicit, idque legis actio dicitur.* Ita ex Caji Inſtitutionibus Boëthius. Legitur hic quoque, *tertia emancipatione ceduntur.*

4. *Apud eum apud quem legis actio eſt*] Legis actio eſt id, quod fit ex præſcripto legis juxta ſolennem conſtitutumque morem: ſi lex igitur magiſtratum deſignaret, penes eum dicebatur eſſe legis actio l. 4. ff. de Adopt. l. 1. C. cod. l. 3. de offic. Proc.

rei ipsi actores fiunt. sed arrogationes non temerè nec inexploratè committuntur. nam comitia [5] arbitris etiam Pontificibus præbentur, [6] quæ *curiata* appellantur: ætasque ejus, qui arrogare vult, [7] an liberis potius gignundis idonea sit, bonaque ejus qui arrogatur ne insidiosè appetita sint, consideratur: jusque jurandum à Q. Mucio pontifice maximo conceptum dicitur, quod in arrogando juraretur. sed arrogari non potest [8] nisi jam vesticeps. arrogatio autem dicta; quia genus hoc [9] in alienam familiam transitus per populi rogationem fit. ejus rogationis verba hæc sunt: VELITIS. IVBEATIS. QVIRITES. VTI. LVCIVS. VALERIVS. LVCIO. TITIO. TAM. IVRE. LEGE. Q. FILIVS. SIBI. SIET. QVAM. SI. EX. EO. PATRE. MATRE. Q. FAMILIAS. EIVS. NATVS. ESSET. VTI. Q. EI. [10] VITÆ. NECIS. Q. IN. EO. POTESTAS. SIET. VTI. PATRI. [11] ENDO. FILIO. EST. HÆC. ITA. VTI. DIXI. ITA. VOS. QVIRITES. ROGO. [12] Neque pupillus autem, [13] neque mulier, quæ in parentis potestate

5. *Arbitris etiam Pontificibus*] *Quæ causa cuique sit adoptionis, quæ ratio gentium ac dignitatum, quæ sacrorum, quæri à Pontificum collegio solebat*, ut Cic. loquitur.

6. *Quæ curiata appellantur*] Notum est comitia alia fuisse, curiata, centuriata, & tributa. Curiata comitia expediebantur per curias, quæ triginta fuere à Romulo institutæ. vide Dionys. Halic. l. 2. & Gruchium l. 3. de Comit. Roman. 3. Aget de singulis Gellius ex professo lib. 15. cap. 27.

7. *An liberis potius, &c.*] Cicero pro domo: *Quid est jus adoptionis, Pontifices? nempe ut adoptet, qui nec jam procreare liberos possit, & cum possit sit expertus*: & mox, *tum ne qua calumnia, fraus aut dolus adhibeatur*. vide Cicer. Ed. Leid. pap. 460. & 461. legitur hic quoque pro *potius, postea*.

8. *Nisi jam vesticeps*] Pubes, qui jam pubertate vestitus est, ut Festus loquitur, sive qui major est quatuordecim annis. Contra *investis* impubes dicitur, ut ex Festo, Nonio, Macrobio, aliis perspicuum est.

9. *In alienam familiam transitus*] Arrogato vel adoptato competebat hæreditas nominis, pecuniæ, sacrorum, ut scribit Cicero pro Domo.

10. VITÆ NECISQUE] Ex lege Romuli, quæ à Decemviris confirmata. Iure novo castigare filium & corrigere tantum permissum, si vero gravius quid admisisset, ad magistratum rem deferri leges jubent. l. 3. C. de Patr. Pot. l. un. C. de Emend. prop. l. 2. ad L. Corn. de Sicar. Hæc tamen verba usque ad *filio est*, deesse in Ms. in margine antiqui Codicis adscriptum invenio.

11. *Endo*] Antique pro *in*. Vet. Ed. hic legitur, *pariendo*, male.

12. *Neque pupillus*] Videl. 17. ff. de Adopt. Non admittitur facile pupilli adrogatio, nisi quem vel naturali cognatione, vel alioqui sanctissima affectione duci appareat *l.* 15. §. 2. & d. l. 17. eod. & l. 12. C. & §. 3. Inst. eod. Impuberum autem & pupillorum eadem ferme fuere capita.

13. *Neque mulier*] Potuit tamen postmodum ex rescripto Principis adrogari l. 21. D. de Adopt.

14. Non

ſtate [14] non eſt, arrogari poſſunt. quoniam & cum feminis [15] nulla comitiorum communio eſt ; & tutoribus in pupillos tantam eſſe auctoritatem poteſtatemque fas non eſt, ut caput liberum fidei ſuæ commiſſum alienæ ditioni ſubjiciant. [16] Libertinos verò ab ingenuis adoptari quidem jure poſſe Maſſurius Sabinus ſcripſit. ſed id neque permitti dicit, neque permittendum eſſe umquam putat, ut homines libertini ordinis per adoptationem in [17] jura ingenuorum invadant, alioquin, ſi juris iſta [18] antiquitas ſervetur, etiam ſervus à domino per prætorem dari in adoptionem poteſt. idque ait pleroſque juris veteris auctores poſſe fieri ſcripſiſſe. Animadvertimus in oratione P. Scipionis, quam cenſor habuit ad populum de moribus, inter ea, quæ reprehendebat, quod contra majorum inſtituta fierent, id etiam eum culpaviſſe, quod [19] filius adoptivus patri adoptatori inter præmia patrum prodeſſet. Verba ex ea oratione hæc ſunt : *In alia tribu patrem, in alia filium ſuffragium ferre ; filium adoptivum tàm* [20] *prodeſſe, quàm ſi ex ſe natum habeat ; abſentes cenſeri jubere, ut ad cenſum nemini neceſſe ſit venire.*

CAP.

14. *Non eſt*] *Non* abeſt à Vet. Edit.

15. *Nulla comitiorum communio eſt*] Valer. Max. lib. 3. cap. 8. *Quid famina cum concione? ſi patrius mos ſervetur, nihil.* Arrogatio autem auctore populo in comitiis fiebat. Atque in hanc rem facit l. fœminæ 2. de R. I. & extat cap. 3. lib. 8. apud Valer. Max. de Mulier. quæ cauſas egerunt.

16. *Libertinos verò*] Si arrogator liberos non habeat, l. 3. C. de Adopt.

17. *Jura ingenuorum*] Juſtinianus Imper. omnibus manumiſſis jura ingenuitatis tribuit Novell. 78.

18. *Antiquitas*] I. Lipſius in Elect. legit, *æquitas*.

19. *Filius adoptivus*] Quod etiam traditum l. 2. §. 2. de Vacat. Mun. quia beneficio patribus data propter τὸν πολλῶν παίδων. Adoptivi autem liberi non erant liberi. Emancipati itaque proderant, non adoptivi.

20. *Prodeſſe*] Vet. Ed. Ven. *procedere*, id eſt, *valere, prodeſſe*. Cato de R. R. c. 148. *Quæ*, inquit, *dies per dominum mora fuerit, quo minus vinum deprimat, totidem dies emptori procedunt.* Sed retine *prodeſſe*, ut in Ms. legitur.

CAP. XX.

Quod vocabulum Latinum Solœciſmo fecerit Capitoni Sinnio. quid autem id ipſum appellaverint veteres Latini, quibuſque verbis Solœciſmum deſinierit idem Capito Sinnius.

SOlœciſmus à [1] Sinnio Capitone ejuſdemque ætatis aliis imparilitas appellatus, vetuſtioribus Latinis [2] ſtribligo dicebatur, à verſura videlicet & pravitate tortuoſæ orationis, quaſi ſterobiligo quædam. quod vitium Sinnius Capito in litteris, quas ad Clodium Tuſcum dedit, hiſce verbis definit: Solœciſmus eſt, inquit, impar & inconveniens compoſitura partium orationis. Quum Græcum autem vocabulum ſit ſolœciſmus; an Attici homines, qui elegantius locuti ſunt, uſi eo ſint, quæri ſolet, ſed nos neque ſolœciſmum neque barbariſmum; apud Græcorum idoneos adhuc invenimus. nam ſicut βάρβαρον, ita σόλοικον dixerunt, noſtri quoque antiquiores Solœcum facile, Solœciſmum [4] haud ſcio an umquam dixerint. quod ſi ita eſt; neque in Græco neque in Latino ſolœciſmus probè dicitur.

Sinnio Capitone] Cujus præter alios crebro meminit Feſtus Pompejus. Vett. editt. hic legunt, *Aſinio Capitone*.

2. *Stribligo*] Vox antiqua, qua utitur quoque verborum veterum affectator Arnobius lib. 1. στρεβλὸς Græcis *intortum, pravum* denotat, unde hoc vocabulum originem accepiſſe videtur.

3. *Apud Græcorum idoneos*] Præter Ariſtotelem uſus quoque nitidiſſimus auctor Lucianus in vit. Aut. Plutarchus Symp. 8. cap. 9.

4. *Haud ſcio an umquam*] Ipſe tamen Gellius lib. 1. c. 7. utitur. Auctor quoque Rhetor. ad Herennium lib. 4. eodem vocabulo uſus. Inferiores ætate auctores crebro uſi, inter quos Martialis, Auſonius, alii.

CAP. XXI.

Pluria *qui dicat &* compluria *&* compluries, *non barbarè dici, ſed Latinè.*

PLuria fortè quis dixit ſermocinans vir apprimè doctus, amicus meus; non Herclè [1] ſtudio oſtentandi, neque quo

1. *Studio*] Additur in Vett. Ed. *ferens*, alii *ſo. rens*.

2. *Inaup-*

quo *plura* dicendum non putaret. eſt enim doctrina homo ſeria & ad vitæ officia devincta ac nihil de verbis laborante. ſed, opinor, aſſidua veterum ſcriptorum tractatione inoleverat linguæ illius vox, quam in libris ſæpe offenderat. Aderat, quum ille hoc dixit, reprehenſor audaculus verborum; qui perpauca eademque à vulgo protrita legerat: habebatque nonnullas diſciplinæ grammaticæ inauditiunculas, partim rudes inchoataſque, partim non probas; eaſque 3 quaſi pulverem ob oculos, quum adortus quemque fuerat, adſpergebat. ſicut tunc amico noſtro, Barbarè, inquit, dixiſti *pluria*. nam neque rationem 4 verbum hoc neque auctoritatem habet. ibi ille amicus ridens: Amabo te, inquit, vir bone, quia nunc mihi à magis ſeriis rebus otium eſt, velim doceas nos cur *pluria* ſive *compluria* (nihil enim differt) non Latinè ſed barbarè dixerit 6 M. Cato, Q. Claudius, Valerius Antias, 7 L. Ælius, P. Nigidius, M. Varro; quos ſubſcriptores approbatoreſque hujus verbi habemus, præter poëtarum oratorumq; veterum multam copiam. Ad quę ille nimis arroganter, Tibi, inquit, habeas auctoritates iſtas ex 8 Faunorum & Arobiginum ſæculo

2. *Inauditiuncula*] Regulas vulgares, quas audiendo acceperat.

3. *Quaſi pulverem ob oculos*] Proverbium hoc natum vel à militia veterum, quando cineres pulveresque oculis hoſtium objiciunt, quod feciſſe Sertorium in ejuſdem vita Plutarchus tefert; vel ex natura petitum. Scribit Plinius lib. 10. cap. 4. de Aquilis: *Primo & ſecundo genere non minorum tantum quadrupedum rapina, ſed etiam cum certis prælia. multum pulveris voluntate conjectum inſidens cornibus excutit in oculos pennis ora verberans, donec præcipitet in rupes.*

4. *Verbum*] Quædam Editt. etiam Gryphiana habent, *verborum*, male.

5. *Magis ſeriis*] Ita in Mſs. Vett. Ed. *magnis ſeriisque*.

6. *M. Cato, &c.*] De his Auctoribus alibi actum fuit.

7. *L. Ælius*] Male Vet. Ed. *Lælius*.

8. *Faunorum & Aborigimum ſæculo*] Quod ad *Fauno* attinet, antiquiſſimum illud & fabuloſum ſæculum intelligit, quo Faunus Saturni nepos Latio imperabat. Virg. 7. Æneid.

- - - Rex arva Latinus & urbes
Jam ſenior longa placidus in pace regebat,
Hunc Fauno & nympha genitum Laurente Marica
Accipimus, Fauno Picus pater, iſque parentem (auctor.
Te Saturne refert, is ſanguinis ultimus

De Fauni Oraculo ibidem agit Poëta. Hinc Fauni & vates conjunguntur. Ennius,

fæculo repetitas: atque huic rationi reſpondeas. nullum enim vocabulum neutrum comparativum, numero pluralivo, caſu recto, ante extremam, *a*, habet, *i*, litteram; ſicuti, *meliora*, *majora*, *graviora*. proinde igitur *plura* & non *pluria* dici 9 conſuevit; ne contra formam perpetuam in comparativo, *i*, littera ſit ante extremam, *a*. Tum ille amicus noſter, quum hominem confidentem pluribus verbis non dignum exiſtimaret, Sinnii, inquit, Capitonis doctiſſimi viri epiſtolæ ſunt uno in libro multæ, opinor, poſitæ in 10 templo Pacis. prima epiſtola ſcripta eſt ad 11 Pacuvium Labeonem: cui titulus præſcriptus eſt; PLVRIA 12 NON PLVRA DICI DEBERE. in ea epiſtola rationes Grammaticas poſuit, per quas docet 13 *pluria* Latinum eſſe, *plura* barbarum. ad Capi-

- - - Scripſere alii rem
Verſibus, quos olim Fauni vatesque canebant.

Faunus autem viris, Fauna mulieribus futura prædicebat, quæ & Fatua dicebatur. vide Arnob. lib. 1. & 5. Lactant. lib. 1. cap. 22. Macrob. 1. Sat. cap. 12. Aborigines autem antiquiſſimi Italiæ populi, qui tanquam αὐτόχθονες dicti. vide Dionyſ. Halic. lib. 1. & Cluverium in Italia.

9. *Conſuevit*] Ita in Ms. Vet. Edit. *conſuevit*.

10. *In templo Pacis*] Templum Pacis Veſpaſianus Romæ conſecravit, magna ſpe & animo, manſurum poſt civilia tunc quoque bella. Fuit foro proximum, ac nunc veſtigia, ejus extant, & ex iis operis ipſius forma. Grande fuit, & longitudo 300 pedes attigit, latitudo 200. Igitur ſupra Capitolium ipſum. Hac cauſa merito Herodianus id appellat maximum omnium in urbe operum: additque ditiſſimum item fuiſſe, ornamentis auri & argenti excultum. Feciſſe id ſub initia imperii & poſt triumphum Veſpaſianum ex Ioſepho diſcas. Magnis enim opibus in hanc rem uſus, & priſcorum etiam præclara omnia adhibens, pictutis & ſtatuis pulcherrimis adornavit. Omnia enim in hoc templum collata & diſpoſita ſunt, ob quæ homines videndi cupiditate antea per totum orbem vagabantur. Conſonat & Plinius, qui paſſim pulcherrima aut rariſſima operum in templo Pacis fuiſſe adnotat. Quod magis impreſſiuſque refertur, ut triſtius damnum cognoſcatur, quod factum eſt templi hujus incendio ſub Commodo. Tunc enim levi terræ motu prævio, ſive ictu fulminis, ſive igne è terra expirante, ſubito & improviſo totum conflagravit, itemque porticus & totus ambitus: malo ſane augurio, ut tunc Romani haud vane interpretabantur, periiſſe ſibi pacem. Inter adjecta autem vel circumjecta periit & bibliotheca, quæ in ambitu ejus templi erat, quo hic reſpexit Gellius. *Lipſ. in Antiq.*

11. *Pacuvium*] In Ms. ut annotatum in Vet. Cod. *Pancinium*.

12. NON PLURA] In eodem Ms. hæc verba deſunt.

13. *Pluria Latinum eſſe*] Priſcianus lib. 7. dicit ablativos in *i*, facere plurialia in *is*, idemque alio loco teſtatur antiquos *pluria* ſolitos fuiſſe dicere. Vide & Chariſium lib. 1. Quando *plura* vel

Capitonem igitur te dimittimus. ex eo id quoque ſimul diſces, ſi modò aſſequi poteris quòd in ea epiſtola ſcriptum eſt, *pluria* ſive *plura* [14] abſolutum eſſe ſive ſimplex; non, ut tibi videtur, [15] comparativum. Hujus opinionis Sinnianæ id quoque adjumentum eſt, quod, *compluries* quum dicimus, non comparativè dicimus. ab eo autem quod eſt, *compluria*, adverbium eſt factum *compluries*. id quoque quoniam minus uſitatum eſt; verſum Plauti ſubſcripſi, ex comœdia, quæ Perſa inſcribitur,

Quid metuis? Metuo Hercle verò. Senſi ego compluries.

item M. Cato, in quarto Originum, eodem in loco ter hoc verbum poſuit: *Compluries eorum milites mercenarii inter ſeſe multi alteri alteros occidere; compluries multi ſimul ad hoſtes transfugere; compluries in imperatorem impetum* [16] *facere.*

A. GEL-

vel *pluria* dicuntur, ab ablativo ſingulari *plure* fit *plura*, à *pluri pluria*. In genitivo ſemper *plurium* dicitur. Donatus ad Terentii Phormionem dicit veteres dixiſſe, *complure*, *compluria*, &, ut credit, *plur&p e luria*.

14. *Abſolutum eſſe*] Hoc non admittit Voſſius de Anal. lib. 2. cap. 24. & Julius Scaliger lib. 2. de Cauſ. L. L. cap. 101. Ita Terentius *complures ſervos* comparative dixit. Aliquando tamen poſitive etiam poni non iverim inficiàs, non voce tamen ſed ſignificatione.

15. *Comparativum*] In eodem Ms. *comparatum*.

16. *Facere*] Vett. Ed. *fecere*.

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

[1] LIBER SEXTUS.

CAPUT I.

Quem in modum responderit Chrysippus adversus eos, qui providentiam consistere negaverunt.

[2] * * * homines fecisse dicatur: tantam vim esse ærumnarum & malorum. adversus ea Chrysippus quum in libro περὶ προνοίας quarto differeret, Nihil est prorsus istis, inquit, imperitius, nihil + insubidius, qui opinantur bona esse potuisse, si non essent ibidem mala. nam quum bona malis contraria sint; [5] utraque necessarium est, opposita

[1] *Liber Sextus*] Vossianus Codex in margine testatur in Ms. quodam Librum septimum sexto præponi.

2. *Hominis fecisse dicatur*] Initium est ἀκέφαλον. Ex titulo autem liquet contra providentiam disputatum fuisse, assertumque arbitror casum vel fortunam primos homines in lucem protulisse, cum tot calamitatibus & ærumnis affligantur, vel potius casu cuncta mortalium circumrotari. Veteres editiones pro *dicatur* legunt *dicitur*. In margine Vet. Cod. annotatum in Ms. legi *dicunt*. I. Bourdelotius in R. Ms. lacunam, in Morelli nullam esse affirmat.

3. Περὶ προνοίας] Id est, *De Providentia*. Horum librorum Laërtius non meminit.

4. *Insubidius*] Ita recte vulgo, *insipidius*.

5. *Utraque necessarium*] Bona absolute sine malis considerari possunt. Cum Chrysippo tamen sentit quoq; Plato in Theæteto. Cæterum ad hunc scopulum pleriq; gentiles allisêrunt, si providentia sit, unde mala. Neq; mirũ, cum sacris divinis non essent initiati. Plato tamen in Theæteto summam hominis fœlicitatem & præstantiam fuisse scribit, cum similis Deo esset, justeque viveret. Et luculente de aurea illa ætate idem in Politico scribit. Locus autem admodum memorabilis occurrit apud Plotinum. *Quod*, inquit, *istæ animæ quæ naturæ divinæ participes sunt, ita oblivioni tradiderint & Deum parentem, & agnationem suam, & seipsas, quid tandem causæ esse potest? Profecto*, respondet ipse, *initium mali temeritas & audacia, quia voluerunt se emancipare, & sui juris esse: itaque libertate ad licentiam abusæ, adversam plane viam elegerunt, ideoque alienæ factæ sunt à Deo.* Et Proclus

posita inter sese & quasi mutuo, adverso quæque sulta nisu, consistere. nullum adeò contrarium sine contrario altero. quo enim pacto justitiæ sensus esse posset, nisi essent injuriæ? aut quid aliud justitia est, quàm injustitiæ [6] privatio? quid item fortitudo intelligi posset, nisi ex ignaviæ oppositione? quid continentia nisi ex intemperantiæ? quo item modo prudentia esset, nisi foret contra imprudentia? proinde, inquit, homines stulti cur non hoc etiam desiderant ut veritas sit & non sit mendacium, namque itidem sunt bona & mala, felicitas & [7] infortunitas, dolor & voluptas. alterum enim ex altero, [8] sicuti Plato ait, verticibus

cius in lib. de Anim. ita scribit de Animæ integritate: *Si integra mansisset apud Deum, ut Platonis velebat, rationem ipsam, quæ animæ tanquam vectura, illibatam servasset, ac proinde omnes ejus actiones ita direxisset, ut peccato obnoxii facti non essemus.* Etiam Poëtæ tanquam per nebulas quædam de prima origine malorum proposuerunt. Quid aliud figmento de Pandora ejusque pyxide denotarunt, quam mulieris primum lapsum? Ex pyxide enim illa omne mali, miseriæ, morbi, mortisque genus primum in mundum invectum esse scribunt, ut ex Hesiod. lib. 1. ἔργ. apparet. Eodem pertinet furtum Promethei, cum ignem cœlo eripuisse fingitur. Unde Horat. lib. 1. Carm. od. 3. *Audax Iapeti genus, Ignem fraude mala gentibus intulit. Post ignem ætheria domo subductam Macies & nova febrium terris incubuit cohors, Semotique prius tarda necessitas Lethi corripuit gradum.*

6. *Privatio*] Nulla bona definitio est per privationem vel negationem, juxta Aristotelem.

7. *Infortunitas*] Gellianum hoc & insolens vocabulum pro *infelicitate* ponitur.

8. *Sicuti Plato ait*] Locus Platonis talis est in Phædone: ὡς ἄτοπον (ἔφη) ὦ Σώκρατες, ἴσως εἶναι τὸ τοῦτο, ὃ καλοῦσι οἱ ἄνθρωποι ἡδύ. ὡς θαυμασίως πέφυκε πρὸς τὸ ἐναντίον εἶναι, τὸ λυπηρόν. τῷ ἅμα μὲν οὐ θέλειν παραγίγνεσθαι τὸν ἄνθρωπον. ἐὰν δέ τις θέλῃ τὸ ἕτερον καὶ λαμβάνειν, σχεδόν τι ἀναγκάζεται ἀεὶ λαμβάνειν καὶ τὸ ἕτερον, ὥσπερ οἱ ἐπὶ μιᾶς κορυφῆς ἅμα πως ὄντι καὶ μὴ ἐξεστι (ἔφη) οἱ ἐπιόντι αὖ τὸ Αἴσωπον, μῦθον ἂν σωθέντα, ὡς ὁ θεὸς βουλόμενον αὖ τὰ διαμάχεσθαι πολεμοῦντε, ἐπειδὴ οὐκ ἐδύνατο, συνῆψεν εἰς ταὐτὸ αὐτῶν τὰς κεφαλάς, ἐξ οὗ ταῦτα ὦ ἂν τὸ ἕτερον προσγένηται, ἐπακολουθεῖ ὕστερον καὶ τὸ ἕτερον. i.e. *quam absurda, (inquit) ô viri, videtur hæc res esse, quam homines voluptatem appellant, & quam mire se naturaliter habet ad dolorem, qui contrarius esse videtur. quippe cum simul homini adesse nolint. Si quis autem prosequatur capiatq; unum, etiam alterum capere semper cogitur, quasi ambo ex eadem vertice connexa. Et mihi videtur, (inquit) si hæc cogitasset Æsopus, fabulam facturam fuisse, videlicet Deum ipsum, cum hæc inter se pugnantia vellet conciliare, quandoquidem non potuit, in unum eorum vertices*

bus inter se contrariis [9] deligatum est, [10] sustuleris unum; abstuleris utrumque. Idem Chrysippus in eodem libro tractat considerat que, dignumque esse id quæri putat, [11] ἐι αἱ τῶ ἀνθρώπων νόσοι κ τ Φύσιν γίνον. id est, naturane ipsa rerum vel providentia [12] quæ compagem hanc mundi [13] & genus hominum fecit, morbos quoque & [14] debilitates & ægri-

conjunxisse. Idoque cui unum adest, eidem statim adjunctum persequelam alterum esse.

9. *Deligatum*] Ita Aldus, & Badius. Vett. Editt. *deliquatum*. male.

10. *Sustuleris*] Aliter, *si tuleris*.

11. Εἰ αἱ τῶ ἀνθρώπων νόσοι] Id est *An hominum morbi juxta naturam sint.*

12. *Quæ compagem hanc mundi*] Deum mundum hunc condidisse saniores Philosophi (Aristoteles tamen aliter censuit) & Poëtæ crediderunt. Ita Thales Milesius, ita Anaxagoras, cujus hæc egregia sunt verba: πάντα χρήματα ἦν ὁμοῦ πεφυρμένα, ὁ νοῦς δ' αὐτὰ διῆρε, κ διεκόσμησε, κ ὁπόσα ἦν ἀπείρια ἐς τάξιν ἤγαγε, id est, *cuncta simul erant, at mens ea distrevit ornavitque, & quæ confusa erant, ordinavit.* Phœnicum de mundi origine sententiam sacris literis fere consonam proponit Eusebius lib. 1. Præp. Ev. cap. x. vide quoque Diodorum Siculum lib. 1. In primis videndus Plato in Timæo. Egregius hic locus occurrit Porphyrii in Timæum: *Opifex*, inquit, *ille universi, suo solo esse, quod & intelligere est, universe substantiam suppeditavit, individuum videlicet ipse dividuo huic mundo. Cui enim mirum esse debeat, quod res incorporea corporeas producat, cum ex tenuissimo semine animal ingens, quod ex tot, tantis, tam variis partibus conjunctum est, prodeat & crescat? Esse enim semen exile est, ratio sane seminalis minime exilis, quæ tam magnum facit, nec rursus magna, quæ vel in minimis particulis conspiciatur, sese que exerat. At seminalis hæc ratio materia indiget, Ratio divina non item, quæ nullius indiga omnia facit & fabricat: & licet omnia producat, moveatque, in sua nihilominus materia permanet.* Plutarchus quoque Sympos. 8. probl. 1. Platonem explicans, Deum ait mundi esse Patrem, non emissione seminis, sed alia quadam vi genitabili materiæ inserta. Dicunt autem Poëtæ amorem omnia condidisse. Hinc Orpheus vel quicunque hymnorum auctor est:

Πρωτόγονε πρωτόγονε κραὶ ἀστεφὲς ὠεοπλόκε ἴφανε,
Ὃς σταῖ ὤφυσε πάντα, φίλησε τ' ἄλλα ἀπ' ἄλλων.

Id est:

Et antiquissimum ac ex se perfectum fœlicem amorem, (ab aliis.
Quique produxit omnia, & fecerit alia

Eusebius ex Phœnicum theologia lib. 1. scribit spiritum amore suorum principiorum tactum, factamque inde mixtionem, huic nexui nomen factũ Cupidinis. Moses quoq; spiritus meminit, & in voce מרחפת amoris significatio est. Inter Poëtas Latinos legendus hac de re maxime Ovidius, inter Græcos Hesiodus, & Aristophanes in Avibus.

13. *Et genus hominum fecit*] Varias & ridiculas opiniones veterum de hominum origine proposuit Censorinus de Die Natali. Proxime ad veritatem accessit Zeno Citticus, Stoicæ sectæ conditor. Vide & Ciceronem lib. 1. de Nat. Deor. & Aristotelem lib. 3. de Gen. Anim. c. ult. inprimis Ovidium lib. 1. Metamorph.

14. *Debilitates*] Ἀσθενίας Græci dicunt.

15. *Se-*

Digitized by Google

ægritudines corporum, quas patiuntur homines, fecerit. exiſtimat autem non fuiſſe hoc principale naturæ conſilium, ut faceret homines morbis obnoxios. numquam enim hoc conveniſſe naturæ auctori parentique rerum omnium bonarum. ſed quum multa, inquit, atque magna gigneret pareretq; aptiſſima & utiliſſima: alia quoque ſimul agnata ſunt incommoda iis ipſis, quæ faciebat, cohærentia: eaque non per naturam, ſed per [15] ſequelas quaſdam neceſſarias facta dicit, quod ipſe appellat, κατ' ἀκολουθίαν. ſicut, inquit, quum corpora hominum natura fingeret, ratio ſubtilior & utilitas ipſa operis poſtulavit, ut [16] tenuiſſimis [17] minutiſque oſſiculis caput compingeret. ſed hanc utilitatem rei majoris alia quædam incommoditas extrinſecus conſecuta eſt: ut fieret caput tenuiter munitum, & ictibus offenſionibuſq; parvis fragile. proinde morbi quoque & ægritudines partæ ſunt, dum ſalus paritur. ſic Hercle, inquit, dum virtus hominibus per conſilium naturæ gignitur, vitia [18] ibidem per affinitatem contraria nata ſunt.

15. *Sequelas*] Naturæ corruptæ prima transgreſſione.

16. *Tenuiſſimis*] Cranium tamen ſatis craſſum eſt, cum ubique fere duplex ſit. Vide Lactant. de Opif. Dei c. 8.

17. *Minutiſque*] Legitur quoque, *munitiſque* in. Voſ. Cod.

18. *Ibidem*] Aliter, *itidem*.

CAP. II.

Quo itidem modo & vim neceſſitatemque fati conſtituerit, & eſſe tamen in nobis conſilii, judiciique noſtri arbitrium confirmaverit.

FAtum, quod Græci πεπρωμένην, vel εἱμαρμένην vocant, ad hanc ferme ſententiam Chryſippus Stoicæ princeps philoſophiæ definit: *Fatum* eſt, inquit, ſempiterna quædam & indeclinabilis ſeries rerum & catena, volvens ſemetipſa ſeſe & implicans per æternos conſequentiæ ordines, ex quibus apta connexaque eſt. ipſa autem verba Chry-

Chryſippi, quantum valui memoria, adſcripſi; ut, ſi cui meum iſtud interpretamentum videbitur eſſe obſcurius, ad ipſius verba animadvertat. In libro enim πρὶ προνοίας quarto εἱμαρμένην eſſe dicit φυσικὴν σύνταξιν τῶν ὅλων ἐξ ἀϊδίου τῶν ἑπομένων τοῖς ἑπομένοις ἐπακολουθούντων, καὶ μὴ πολὺ μᾶλλον ἂν ἀπαραβάτου εἶναι τὸ τοιαύτης συμπλοκῆς. aliarum autem opinionum diſciplinarumque auctores huic definitioni ita obſtrepunt. ſi Chryſippus, inquiunt, fato putat omnia moveri & regi, nec declinari transſcendique poſſe: agmina fati & volumina: peccata quoque hominum & delicta: non ſuſtentanda: neque condicenda ſunt ipſis

Εἱμαρμένην] Id eſt, *Fatum eſſe naturalem compoſitionem univerſorum, ab æterno, mutuo ſeſe conſequentium immutabili & inviolabili hac complicatione.* Pro καὶ μὴ πολὺ μᾶλλον ἄν, ut veteres editiones habent, inter quas princeps Veneta, quæ prodiit ann. clɔ cccc lxxvii, antiquior editio, anni lxxii, cui Gaza operam ſuam tribuit, legit ἢ μᾶλλον ἄν, quam & Veneta anni clɔ lɔ ix. & aliæ quædam ſequuntur. Iuſtus Lipſius legit ἀμεταπόλυ. Vocat fatum naturalem compoſitionem à naturæ ſummo moderatore inſitam, quam & λόγον appellabant, à quo & mundum conditum aſſerebant. Tertullianus adverſus gentes: *Apud veſtros quoque, ſapientes λόγον, id eſt, ſermonem atque rationem conſtat artificem videri univerſitatis. Hunc enim Zeno determinat facilitatorem, qui cuncta diſpoſitione formaverit.* Similia ſcribit Amelius Platonicus, citatque Iohannem Euangeliſtam, quem barbarum appellat, cujus verba adducit Euſebius Præpar. Eu. lib. xi. cap. xix. & Cyrillus lib. viii. contra Julianum. Stobæus in Phyſicis εἱμαρμένην vocat, λόγον, καθ' ὃν τὰ μὲν γεγονότα γέγονε, τὰ δὲ γένεσθαι γενητὰ), τὰ δὲ γενόμενα γενητὰ), id eſt, *rationem per quam facta, ſunt facta, fiunt, quæ fiunt, fient quæ fient.* Fatum quoque vocatur neceſſitas eorum quæ hic fiunt, ſerie & connexione immutabili, quia Deus eſt immutabilis. Recte enim Seneca, Quæſt. nat. *Imminutio majeſtatis ſit & confeſtim reverti mutanda feciſſe. Neceſſe eſt ei eadem placere, cui niſi optima placere non poſſunt.* & ibidem, *Nec Deus ab hoc minus liber aut potens eſt: ipſe enim eſt neceſſitas ſua.* Vide præter Ciceronem, Senecam, Plutarchum, Epictetum, & Simplicii in illum commentaria, Alexandrum Aphrodiſienſem de Fato, *Lipſium* de Phyſiol. Stoic. lib. 1. c. 12.

2. *Agmina*] *Actus, ductus*, ut Macrobius interpretatur lib. 6. cap. 4.

3. *Non ſuſtentanda*] Ita Vett. Editt. præter Aldinam, quam Gryphius ſequitur, quæ habet, *non ſubſiſtenda, neque inducenda.* R. M. teſte Bourdelotio, habet quoque *inducenda.* Forſan pro *ſubſiſtenda* ſcribendum, *ſuccenſenda*, vel *ſubſcribenda*, id eſt, attribuenda, imputanda.

4. *Neque condicenda*] *Condicere* proprie eſt Feſto, *dicendo denuntiare*, veteribus Græcis σπονδὰς μὴ ἐκφέρεσθαι. *Condictio eſt in diem certum ejurei, quæ agitur, denunciatio*, Feſto itidem auctore. ita & *condicere cœnam.*

Cice-

ipſis voluntatibuſque eorum; ſed neceſſitati cuidam & inſtantiæ, quæ oritur ex fato; omnium quæ ſit rerum domina & arbitra; per quam necêſſe ſit fieri quicquid futurum eſt: & propterea nocentium pœnas legibus iniquè conſtitutas, ſi homines ad maleficia non ſponte veniunt, ſed fato trahuntur. contra ea Chryſippus 5 tenuiter multa & argutè diſſerit. ſed omnium fere, quæ ſuper ea re ſcripſit, ſententia hujuſcemodi eſt: Quamquam ita ſit, inquit, 6 ut ratione quadam principali neceſſariò coacta atque connexa ſint fato omnia; ingenia tamen ipſa mentium noſtrarum proinde ſunt fato obnoxia, ut proprietas eorum eſt ipſa & qualitas. nam ſi ſunt per naturam primitus ſalubriter utiliterq; ficta; omnem illā vim, quę de fato extrinſecus ingruit, inoffenſiùs tractabiliuſq; tranſmittunt. ſin verò ſunt aſpera & inſcita & rudia, nulliſque artium bonarum adminiculis fulta: etiam ſi parvo ſive nullo fatalis incommodi conflictu urgeantur; ſua tamen 7 ſcævitate & voluntario impetu in aſſidua delicta & in errores ruunt. idque ipſum ut ea ratione fiat naturalis illa & neceſſaria rerum conſequentia efficit, quæ fatum vocatur. eſt enim genere ipſo quaſi fatale & conſequens, ut mala ingenia peccatis & erroribus non vacent. hujus deinde rei exemplo non hercle nimis alienè neque illepidè utitur. ſicut, inquit, 8 lapidem cylindrum ſi per ſpatia terræ prona

Ciceroni & Suetonio in Tiberio dicitur pro *denunciare ſe adfuturum*. *Peccata igitur*, dicit Auctor noſter, *non tenidicenda ipſis voluntatibuſque eorum*, id eſt non iis culpa peccatorum communi conſenſu indicenda, adſcribenda eſt.

5. *Tenuiter*] Id eſt, *ſubtiliter*.

6. *Ratione quadam*] Vet. Ed. *Ratione quadam neceſſaria principali & coacta*.

7. *Scævitate*] H. Steph. *lævitate*.

Scævitate] Perverſa voluntate, vel fortuna.

8. *Lapidem cylindrum*] Cylindrus lapis eſt oblongus & teres, inſtar columnæ, quo ruſtici obvoluto areas æquare ſolent, ut ex Virg. 2. Georg. Catone, aliiſque rei ruſticæ auctoribus conſtat. Eandem ſententiā & ſimile exemplum cylindri proponit Cicero de Fato: *Ut igitur*, inquit, *qui protenſit cylindrum, dedit ei principium motionis, volubilitatem autem non dedit: ſic viſum objectum imprimet illud quidem & ſpecium ſuam quaſi ſignabit in animo, ſed aſſenſio noſtra erit in poteſtate: eaque, quæ adjudicandum in cylindro dictum eſt, extrinſecus pulſa, quod reliquum eſt ſuapte vi & natura moverbitur*. Vide & Plutarchum de Fato, & de Repugnantiis Stoicorum.

9. *Deru-*

prona atque 9 deruta jacias, causam quidem ei & initium præcipitantiæ feceris; mox tamen ille præceps volvitur, non quia tu id jam facis, sed quoniam ita sese modus ejus & formæ volubilitas habet: sic ordo & ratio & necessitas fati genera ipsa & principia causarum movet; impetus verò consiliorum mentiumque nostrarum actionesque ipsas, 10 voluntas cujusq; propria & animorum ingenia moderantur. Infert deinde verba hæc, his, quæ dixit, congruentia.

11 Διὸ καὶ τῶν Πυθαγορείων ὅτως εἴρηται,

Γνώσῃ δ' ἀνθρώπους αὐθαίρετα πήματ' ἔχοντας.

ὡς τῶν βλαβῶν ἑκάστοις παρ' αὐτοῖς γινομένων, καὶ καθ' ὁρμὴν αὐτῶν, ἁμαρτανόντων τι καὶ βλαπτομένων, ὑπ' τῶν αὐτῶν δόξαν καὶ πρόθεσιν. Propterea negat oportere ferri audirique homines aut nequam aut ignavos & nocentes & audaces: qui, quum in culpa & in maleficio revicti sunt, perfugiunt ad fati necessitatem, tamquam in aliquod 12 fani asylum, &, quæ pessimè fecerunt, ea non suæ temeritati, sed fato esse attribuenda dicunt. primus autem Homerus sapientissimus & antiquissimus poëtarum dixit in hisce versibus:

Ὦ πό-

9. *Deruta*] Vet. Ed. *dirupta*, forsan *abrupta*.

10. *Voluntas cuiusque propria*] Extat luculenta Chrysostomi Oratio, ὅτι οὐδεὶς βλάπτει εἰ μὴ ὑφ' ἑαυτοῦ, id est, *quod nemo laedatur, nisi à seipso.* Neque vero necessitas est respectu hominis, quod aliquid fiat, vel futurum sit, neque Deus voluntatem humanam cogit. Videndus est Augustinus, qui luculente ea de re disputat.

11. Διὸ καὶ τῶν Πυθαγορείων] Id est, *Quare à Pythagoricis sic dictum est, Cernas esse homini quæsitos sponte dolores.*

quia scilicet mala cuique de semet advenient, peccentque homines sui appetitus motione, ladanturque sponte sententia, & proposito. Vide *Hierocles* ad aurea carmina Pythagoræ, & de providentia sive fato.

12. *Fani*] Alter, *fati*.

Fani asylum] Asylum fere templum erat, cui consecrationis lege concessum fuit, ut inde rei ad supplicium rapi non possent. Quæ loca apud Romanos aucta. De quorum frequentia, præcipue si rei ad statuas Principis fugissent, querela est apud Tacitum.

13. Ὦ πό-

13 Ὦ πόπαι, οἷον δή νυ θεὸς βροτὸν αἰτιόωνται.
Ἐξ ἡμέων γὰρ φασὶ κάκ' ἔμμεναι. οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ
Σφῇσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μόρον ἄλγε' ἔχουσιν.

itaque M. Cicero in libro, quem de fato conſcripſit, quum quæſtionem iſtam diceret obſcuriſſimam eſſe & implicatiſſimam, Chryſippum quoque philoſophum non expediſſe ſe in ea refert, his verbis: 14 *Chryſippus æſtuans laborans-que, quonam pacto explicet & fato omnia fieri, & eſſe aliquid in nobis, intricatur hoc modo.*

CAP.

13. Ὦ πόπαι,] Id eſt,

Dîs facere invidiam mortalis culpa laborans
Clamitat à nobis naſci mala, cum tamen ipſi
Perfectius accerſant ſupra ſibi fata dolores.

Extant hi verſus Od. α. ſ. 23. De Laubus Homeri vide Plutarchum.

14. *Chryſippus æſtuans*] Cicero cum oſtendiſſet & eos qui concedebant anteire viſa, nec tamen fato fieri aſſenſiones, quod proxima illa & continens cauſa non moveat aſſenſionem, & Chryſippum patefacta & explicata ſententia ſua ad eundem exitum venire, & illos non re ſed verbis duntaxat diſſidere: rationem ſubjunxit, qua hujusmodi Philoſophorum ratiocinatio poſſet examinari, quam eſſe obſcuriſſimam & implicatiſſimam, & à qua neque Epicurus neque Chryſippus ipſe ſeſe potuerint expedire, teſtabatur: tandem concludebat his verbis, *Hoc modo hanc cauſam diſceptari oportet: non ab atomis errantibus, & de via declinantibus auxilium petere.* Sed locus ille verbis aliquot, & fortaſſe ſententiis (quid enim his in rebus certi quid afferre ſe poſſe aſſeverabit?), locus, inquam, vacuefactus eſt. Hoc tamen liquet verbis illis: *Hoc modo hanc cauſam diſceptari oportet*, alia fuiſſe adjuncta, adeoque cum his connexa, quæ exiſtant apud Gellium, & in fragmentorum numerum à viris doctis, malo dilectu, ſint relata. Scripſit Cicero: *Chryſippus æſtuans laborans-que, quonam pacto explicet & fata fieri omnia, & eſſe aliquid in nobis intricatum. Hoc modo hanc cauſam diſceptari oportet, non ab atomis errantibus, & de via declinantibus auxilium petere.* Scilicet arbitror aut poſtrema iſta verba è Noctibus Atticis excidiſſe, quod ſæpenumero extremis illarum capitibus accidiſſe docuimus, aut voces duas, *hoc modo*, quæ mihi hujus obſervationis indicium fecerunt, ab alio fuiſſe adjecta, ut ſequentis orationis deſignarent initium. Certe & eo apud Ciceronem loco hæc reponenda ſunt, & Gellius vel hoc vel illo pacto corrigendus. Ita *Carrio lib. 1. Em. cap. 13.*

Tubero

CAP. III.

Hiſtoria ſumta ex libris Tuberonis de ſerpente inuſitatæ longitudinis.

1 TUbero in hiſtoriis ſcriptum reliquit, bello primo Pœnico Attilium Regulum conſulem, in Africa, caſtris apud 2 Bagradam flumen poſitis, prœlium grande atque acre feciſſe adverſus unum ſerpentem illic ſtabulantem, inuſitatæ immanitatis; eumque, magna totius exercitus 4 conflictione, 5 balliſtis atque catapultis diu oppugnatum 6 ejuſque interfecti corium longum pedes centum & viginti Romam miſiſſe.

CAP.

1. *Tubero*] L. Ælius Tubero, Quinctii Ciceronis in Aſia Legatus, de quo M. Tullius ad Quinctum fratrem lib. 1. Ep. Citant & laudant quoque illum Dionyſ. Halicarn. lib. 1. Antiq. Rom. Livius, Chariſius, Nonius, alii.

2. *Bagradam flumen*] Fluvius hic præter uticam labebatur, quæ ſexaginta ſtadiis ab Carthagine diſtabat.

3. *Adverſus unum ſerpentem*] De quo Valerius Maximus hunc in modum: *Quæ quia ſupra uſitatam rationem excedentia attigimus, ſerpentis quoque à T. Livio curioſe pariter, ac facunde relata fieri mentio.* (Hæc narratio Livii intercidit) *Is enim ait in Africa apud Bagradam flumen, tantæ magnitudinis anguem fuiſſe, ut Attilii Reguli exercitum uſu amnis prohiberet, multisque militibus angenti ore correptis, compluribus caudæ voluminibus eliſis, cum telorum ictu perforari nequiret, ad ultimum balliſtarum tormentis undique petitum, ſilicum crebris & ponderoſis verberibus procubuiſſe, omnibuſque cohortibus & legionibus ipſa Carthagine viſum terribiliorem. Atque etiam cruore ſuo gurgitibus imbutis, corporiſque jacentis peſtifero afflatu vicina regione polluta, Romana inde ſumme triſtis caſtra. Dicit bellua etiam corium CXX. pedes longum, in urbem miſſum.* Vide & Plinium lib. 8. cap. 15. & Silium Italicum l. 6.

4. *Illic*] Vet. Ed. *in illis locis.*

5. *Conflictione*] Vet. Ed. *conflictatione.*

6. *Balliſtis & catapultis*] Balliſta lapides & ſaxa jaciebat, aliquando ad trecenta pondo, catapulta tela, quamquam hæc non ſemel confundantur. Tormenta autem hæc funibus vel potius nervis intendebantur. Vide Ammianum Marcellinum has machinas deſcribentem lib. 23. & Juſtum Lipſ. lib. 3. Poliorcet. cap. 2. & 3. & Stewechii annotationes ad Vegetium.

CAP. IV.

Quid idem Tubero novæ hiſtoriæ de Attilio Regulo à Karthaginienſibus capto litteris mandaverit, quid etiam Tuditanus ſuper eodem Regulo ſcripſerit.

QUod ſatis celebre [1] eſt de Attilio Regulo; id nuperrimè legimus ſcriptum in [2] Tuditani libris: [3] Regulum captum, ad ea quæ in ſenatu Romæ dixit, ſuadens ne captivi cum Karthaginienſibus permutarentur, id quoque addidiſſe; venenum ſibi Karthaginienſes dediſſe non [4] præſentaneum.

ESt] Abeſt à Vet. Ed.

2. *Tuditani libris*] Hic eſt C. Sempronius Tuditanus, qui conſul fuit cum M. Aquilio anno Urbis IDC XXIV. Scripſit commentariorum libros, quorum meminit Plinius lib. 13. c. 13. & Gellius noſter lib. 13. c. 14. Aſconius quoque in Oratione pro Cornelio, & Macrobius lib. 1. c. 13. & 16.

3. *Regulum captum*] Poſt graviſſimas Carthaginienſibus clades illatas, inſidiis Aſdrubalis & Xantippi Lacedæmoniorum ducis captus fuit. Vide Val. Maxim. lib. 1. cap. 1. Hiſtoria ita ſe habet: Cum magnis cladibus fracti Carthaginienſes, iniquas pacis ineundæ conditiones à M. Attilio propoſitas repudiarent, Xantippum Spartanum accerſiverunt, militari peritia inclytum. Contemptus hoſtis & temeritas magnam cladem Regulo intulit, quam ab elephantis acceptam Polybius lib. 1. auctor eſt. Frontinus lib. 3. Stratag. peritiæ Xantippi in conſtruenda acie adſcribit. Appianus victoris antea M. Attilii confidentiam & temeritatem accuſat, dum æſtuoſo die, calore ſolis & ſiti confectum exercitum, armis gravibus fatigatum, iniquiſſimo loco contra hoſtem duceret, addit ex triginta millibus paucos evaſiſſe, reliquos fœde cæſos vel cum Imperatore captos fuiſſe. Cum Floro concludam, qui ſtrictim de ita loquitur: *Sed omnium victor Regulus, quum terrorem nominis ſui late circumtuliſſet; quumque magnam vim juventutis, ducesque ipſos cecidiſſet, aut haberet in vinculis; claſſemque ingenti præda onuſtam, & triumpho gravem in Urbem præmiſiſſet, jam ipſam belli caput Carthaginem urgebat obſidio, ipſiſque portis inhærebat. Hic paulum circumacta fortuna eſt, tantum ut pictæ eſſent Romanæ virtutis inſignia, cujus ſine magnitudo calamitatibus approbatur. Nam converſis ad externa auxilia hoſtibus, quum Xanthippum illis ducem Lacedæmon miſiſſet, à viro militiæ peritiſſimo vincimur. Tum fœda clade Romaniſque uſu incognita virtus in manus hoſtium venit Imperator. Sed illi quidem par tantæ calamitati fuit. Nam nec Punico carcere infractus eſt, nec legatione ſuſcepta, quippe diverſa, quam hoſtes mandaverant conſuli, ne pax fieret, ne commutatio captivorum reciperetur. Sed nec illo voluntario ad hoſtes ſuos reditu, nec ultimo ſive carceris, ſive crucis ſupplicio deformata majeſtas, imo his omnibus admirabilior, quid aliud quam victus de victoribus, atque etiam qua Carthago non eſſet, de fortuna triumphavit?* Vide quoque Silium Italicum lib. 6. & C. Nepotem de Vir. Ill. cap. 40.

4. *Præſentarium*] Aliter, *præſentaneum*.

sentarium, sed ejusmodi quod mortem in diem proferret; eo consilio, ut viveret quidem tantisper quoad fieret permutatio; post autem grassante sensim veneno 5 cor tabesceret. Eundem Regulum Tubero in historiis rediisse Karthaginem, 6 novisque exemplorum modis excruciatum à Pœnis dicit. *In atras*, inquit, *& 7 profundas tenebras eum claudebant: ac diu post, ubi erat visus sol ardentissimus, repente educebant, & adversus 8 ictus solis oppositum 9 continebant, atque intendere in cœlum oculos cogebant. palpebras quoque ejus, ne connivere posset, sursum ac deorsum 10 deductas insuebant.* Tuditanus autem somno diu prohibitum atq; ita vita privatum refert. idque ubi Romæ cognitum est, nobilissimos Pœnorum captivos liberis Reguli à senatu deditos, & ab iis in 11 armario muricibus præfixo destitutos, eademque insomnia cruciatos interisse.

5. *Cor tabesceret*] In Voss. Cod. annotatum, in Ms. esse *contabesceret*.

6. *Novisque exemplorum modis*] De supplicio Reguli variant inter se scriptores antiqui. Cicero in Oratione contra Pisonem machinæ illigatum fuisse scribit, & resectis palpebris vigilando enecatum. Eam machinam Appianus caveam vocat, aculeis intus extantibus, necubi sine corporis laceratione procliuare posset. Florus lib. 2. cap. 2. supplicio crucis affectum scribit, cæteri omnes insomnia, etsi alio atque alio modo.

7. *Profundas*] Vet. Ed. Ven. *profundissimas*.

8. *Ictus*] Ms. *ictum*.

9. *Continebant*] Hæc desunt Cod. Reg.

10. *Deductas*] Ms. *ductas*.

11. *Armario muricibus præfixo*] Interiori secessu vel machina aculeatis stimulis præfixa, instar muricis piscis, cui sunt aculei plures habentes cuspides. Vide Plin. lib. 9. c. 33.

CAP. V.

Quòd Alfenus jurisconsultus in verbis veteribus interpretandis erraverit.

1 ALfenus jurisconsultus, Servii Sulpicii discipulus, rerumque antiquarum non incuriosus, in libro 2 Digesto-

Alfenus Iurisconsultus] Intelligitur P. Alfenus Varus, qui inter decem Servii Sulpitii discipulos Cæsaris ætate numeratur à Pomponio in L. 2. §. 43. De Orig. Iuris. Quem plurimum autoritatis habuisse, consulemque fuisse idem refert. Citatur quoque aliquoties in Iure civili, ut in l. *ut Alfenus* 87. de

gestorum trigesimo & quarto, 3 Conjectaneorum autem secundo, *In fœdere*, inquit, *quod inter populum Romanum & Karthaginienses factum est, scriptum invenitur, ut Karthaginienses quotquot annis populo Romano darent certum pondus argenti 4 puri puti. quæsitumque est quid esset argentum purum putum. respondi ego*, inquit, *esse purum putum valde purum: sicut novum novicium dicimus & proprium propicium, augere atque intendere volentes novi & proprii significationem.* Hoc ubi legimus, mirabamur eamdem affinitatem visam esse Alfeno *puri* & *puti*, quæ sit *novi* & *novicii*. nam si esset *puricium*, tum sanè videretur dici, quasi *novicium*. id etiam mirum fuit, quòd *novictum* per augendi figuram dictum existimavit; quum sit *novicium* non quod magis novum sit, sed quod à *novo* dictum inclinatumque sit. his ergo assentimus, qui *putum* esse dicunt

87. de V. S. & l. 29. §. 2. ff. de legat. 3. l. 2. §. item Varus 5. ff. de aqua & aq. pluv. arc. l. 5. §. 3. de Rei vindic. similibusque legibus.

2 *Digestorum trigesimo & quarto*] Scripsit Digestorum libros quadraginta, quos Paulus in Epitomen redegisse videtur, ut ex inscriptione l. 30. & 31. *D. Locati*, similibusque legibus liquet.

3. *Conjectaneorum autem secundo*] Quædam Editt habent, *conjectaneorum*. Ex Servio præceptore suo quædam collegisse videtur, ut ex l. 65. §. 8. ff. pro Socio, & l. 77. de V. S. elici posse videtur.

4. *Puri puti*] Purgati & excocti. Varro lib. 4. de L. L. *Putare valet purum facere: ideo antiqui purum putum appellarunt.* & Festus: *imputatum mundum purgatum, putum enim est purum, unde putare vites dicimus, hoc est, detrahere, quæ impedimento sunt ad fructum.* Alfenus Iurisconsultus pusulatum argentum in l. 3. Locat. appellavit. Pro *putum* dixisse etiam videntur veteres *pusum*, hinc *pusulum*, & *pusulatum*. Suetonio in Nerone & Martiali lib. 7. Epigr. *pustulatum*, vel *postulatum* dicitur. Atque ità in l. 31. *postulatum* legit Alciatus 6. Parerg. 4. sed male interpretatur ita dictum esse, quod postularetur, ut in circo victoribus daretur. *postulatum*, & *pustulatum* idem est literarum o & u promiscua mutatione. idemque *pusulatum* dicitur. Vossius existimat, *putum* pro excocto & expurgato dici, *pusulatum* autem vel *pustulatum* poni pro recenti & adhuc ex novitate aspero numino, instar pustularum: alii, quod multiplici coctione tubercula collegerit, qualia nimirum vi ignis excitantur. *Pusula* quoque ignis facit, & *pusulosa vis* Columellæ dicitur. Plinius lib. 26. cap. 8. *Est enim tam ferventis naturæ, ut per se extra corpori impositum pusulas ingenerat modo faciat, & pro cauterio in usu sit.* Vide Turnebum lib. XXIV. Adversar. c. 21. Sed ad rem. Argentum igitur putum putum, quod excoctum, purgatum est. Putum tamen etiam dicitur, cui signa detracta erant atque emblemata, vel quod sine ullis crustulis atque emblematis erat. Vide Fr. Lusinum lib. 1. Parerg. cap. 2.

dicunt à *putando* dictum ; & ob eam cauſam prima ſyllaba brevi pronunciant, non longa: uti exiſtimaſſe 5 Alfenum videtur, qui à *puro* id eſſe factum ſcripſit. *putare* autem veteres dixerunt, vacantia ex quaque re ac non neceſſaria aut etiam obſtantia & aliena auferre & excidere, &, quod eſſe utile ac ſine vitio videretur, relinquere. ſic namq; arbores & vites, & ſic etiam rationes *putari* dictum. verbū quoq; ipſum *puto*, quod declarandæ ſententię noſtrę cauſa dicimus, non ſignat profectò aliud quàm id agere nos in re dubia obſcuraque, ut, deciſis amputatiſq; falſis opinionibus, quod videatur eſſe verum & integrum & incorruptum, retineamus. argentum ergo in Karthaginienſi fœdere *putum* dictum eſſe, quaſi *expuratum*, excoctumque, omnique aliena materia carens omnibuſque ex eo vitiis detractis emaculatum & candefactum. ſcriptum eſt autem *purum putum* non in Karthaginienſi ſolùm fœdere, ſed tum in multis aliis veterum libris, tum in Q. quoque Ennii tragœdia, quæ inſcribitur *Alexander* & in ſatyra M. Varronis, quæ inſcripta eſt 6 *Δὶς παῖδες οἱ γέροντες.*

5. *Alfenum*] Vet Ed. *Alfenus.*
6. *Δὶς παῖδες*] Id eſt, *Bis pueri ſenes.* Meminit Eraſmus in adagiis.

CAP. VI.

Temerè inepteque reprehenſum eſſe à Iulio Higino Vergilium, quod præpetes *Dædali* pennas *dixit : atque inibi quid ſint* aves præpetes, *& quid illæ ſint aves, quas Nigidius* inferas *appellavit.*

1 DÆdalus, ut fama eſt, fugiens Minoïa regna
Præpetibus pennis auſus ſe credere 2 cœlo.

In his Vergilii verſibus reprehendit Higinus, *præpetibus pennis,*

DÆdalus, ut fama eſt] Extant verſus Æneid. 6.
2. *Cœlo*] Vet. Edit. hunc verſum addit, *Inſuetum pariter gelidas enavit ad Arctos.*

3. *Oppu-*

pennis, quasi impropriè & inscitè dictum. nam *præpetes*, inquit, *aves* ab auguribus appellantur, quæ aut 3 opportunè prævolant, aut idoneas sedes capiunt. non apte igitur usum verbo augurali existimavit in Dædali volatu nihil ad augurum disciplinam pertinente. sed Higinus nimis Herclè ineptus est, quum quid *præpetes* essent se scire ratus est: Vergilium autem & 4 Cn. Mattium doctum virum ignorasse, qui in 5 septimo Iliadis, victoriam volucrem, præpetem appellavit hoc versu:

Dum 6 *det vincenti præpes victoria palmam.*

Cur autem non Q. quoque Ennium reprehendit, qui in annalibus, non pennas Dædali præpetes, sed longè diversius, inquit;

-- Quid
Brunduſium pulchro præcinctum 9 *præpete portu?*

&, si vim potius naturamque verbi considerasset, neque id solùm quod augures dicerent, inspexisset; veniam prorsus poëtis daret similitudine ac translatione verborum non significatione 10 propria utentibus. nam quoniam 11 non ipsæ

3. *Opportunè*] Prospere.

4. *Cn. Mattium*] Male in Vett. Editt. legitur *Trimatium*. Est autem Mattius ille qui & mimijambos exemplo Herodoti Λαγημίων scripsit, & Iliada Homeri transtulit, ut Livius Andronicus, qui ducentis aliquot annis antea Odysseam Homeri latine verterat. Fuit & doctissimus, & C. Cæsaris amicissimus. Hujus nomen varie depravatum est apud Veteres Grammaticos. Apud Macrobium *Attilius*, apud Nonium *Crassus*, apud Priscianum *Nimius Cassius*, apud Diomedem *Cn. Atticus* appellatur. Ita *Scaliger* ad Varronem p. 15. Citat Cn. Mattium quoque Gellius noster lib. 9. *cap.* 14.

5. *Septimo Iliadis*] Ita legendum, non, ut veteres editiones, *secundo*. Expressit enim versum Homeri Il. η.

- - ἑστάτε δ' αἶμον
Ἄρμι λαχεῖν, ὀλοὴν δ' ἐπιέσσατε νίκην.

6. *Det*] Vet. Ed. *dat*.

7. *Vincenti*] Ms. *vincendi*.

8. *Præpes victoria*] Celer, alata.

9. *Præpete portu*] Ad quem facilis & fausta navigatio.

10. *Propria*] Abest à Vet. Edit.

11. *Non ipsæ tantum aves*] Servius ita loquitur ad versum supra positum PRÆPETIBUS PENNIS, *vel velocibus, vel felicibus. Præpetes autem dicta quod priora petant, vel summi volatus* (videtur alludere ad τὸ πίτνω, quod volare Græcis denotat) *vel quæ præpetit volatum, vel quæ secundum auspicium facit, & quidam præpetes tradunt non tantum aves dici, sed etiam locos quos capiunt, quod idonei*

ſæ tantùm aves quæ proſperiùs prævolant, ſed etiam loci, quos capiunt, qui idonei feliceſque ſunt, *præpetes* appellantur; idcirco Dædali pennas *præpetes* dixit; quoniam ex locis in quibus periculum metuebat in loca tutiora perveneraat. *locos* porrò *præpetes* & augures appellant; & Ennius in 12 annalium primo dixit,

13 *Præpetibus hilares ſeſe pulchriſque locis dant.*

avibus autem *præpetibus* contrarias 14 aves *inferas* appellari 15 Nigidius Figulus in libro primo augurii privati ita dicit, *Diſcrepat dexira ſiniſtræ*, 16 *præpes infera*, ex quo eſt conjectare *præpetes* appellatas, quæ altius ſublimiùſque volitent: quum differre à *præpetibus* Nigidius *inferas* dixerit. Adoleſcens ego Romæ, tum quum etiam ad grammaticos itarem, audivi Apollinarem Sulpicium, quem in primis ſectabar, quum de 17 jure augurio quæreretur, & mentio *præpetum avium* facta eſſet, 18 Erucio Claro 19 præfecto urbi dice-

idoneiſque feliceſque ſunt, unde hæc Dædali pennas præpetes, quia de locis, in quibus periculum metuebat, in loca tutiora pervenit. His ultimis verbis Servius Gellium expreſſit.

12. *Annalium primo*] Ita in Vet. Ven. Edit. & Ms. invenio, in quibuſdam Editt. additur, *non ut Virgilius.*

13. *Præpetibus*] Verſus conſtat, vel per cæſuram, Ita Virg. Æneid. 4. *Pe Floribus inhiant.* vel quod *h* pro litera habeatur.

14. *Aves inferas*] Servius Danielis ad III. Æneid. *Sed præpetes aut ſuperiora petunt, & præpetes vocantur, aut inferiora, & dicuntur inferæ.* Aves itaque quæ fœlix præ ſe augurium alte volando ferebant præpetes dictæ. Infœlices quoque *inebræ* dictæ, ut teſtatur Servius P. Danielis ab lib. 3. Æneidos. Feſtus: *inebræ aves, quæ in augurio aliquid fieri prohibent. Et prorſus omnia inebra appellantur, quæ tardant vel morantur agentem.*

Nigidius Figulus] De hoc ita Cicero de univerſ. *Fuit enim, inquit, ille tum cæteris artibus, quæ quidem dignæ libero eſſent, ornatus omnibus, tum acer inveſtigator ac diligens earum rerum, quæ à natura involutæ videbantur. Denique ſic judico poſſe illos nobiles Pythagoricos, quorum doctrina extincta eſt quodammodo, cum aliquot ſæculis in Italia, Siciliaque floruiſſet, hunc exstitiſſe qui illam renovarit.* Vide p. 233.

16. *Præpes infera*] Vet. Ven. Ed. habet, *præpetibus inferæ.*

17. *Jure augurio*) Ita & alibi locutus eſt. Alitet *augurum.*

18. *Erucio Claro*] Nominatur etiam in Pandectis l. 3. §. 2. de Off. Præf. Vig. Sed is alius ab iſto (fortaſſe ejus proles) qui ſub Antonino vixit, nec urbi ſed vigiliis præfuit. *Lipſ.* Elect. lib. 2. cap. 2.

Erucio Claro] Ita reſtituendum ex ipſo Gellio lib. 13. c. 16. & Plinii Epiſtolis. In antiquis editionibus legitur *à L. Claro.*

19. *Præfecto urbi*] Præfectus urbi, ſub

dicere; *præpetes* ſibi videri eſſe alites, quas Homerus παυσπλέρυγας appellaverit: quoniam iſtas potiſſimum augures ſpectarent, quæ ingentibus alis patulæ atque porrectæ prævolarent. Atque ibi hos Homeri verſus dixit,

20 Τύνη δ' οἰωνοῖσι ταναυπλέρυγεσι κελεύεις
Πείθεσθ', τῶν ὅ τι μοι πατρὸς πάρ' ἐδὲ ἀλεγίζω.

ſub regibus & Coss., quando domo profecti, ne urbs ſine imperio eſſet, eam pro tempore moderabatur. Sub Imperatoribus perpetua erat poteſtas & quicquid criminis intra urbem, vel intra centeſimum lapidem admiſſum erat, ad illum pertinebat. Vide tit. ff. de Offic. Præf. urb. & Tacit. l. 6. Annal.

20. Τύνη δ' οἰωνοῖσι] Id eſt,
Tu vero avibus alas expandentibus jubes
Obedire, ego vero minime illas morer, vel curo.
Extant hi verſus Iliad. μ. v. 257.

CAP. VII.

De Acca Larentia & Caja Tarratia, deque origine ſacerdotii fratrum Arvalium.

ACcæ Larentiæ & Cajæ Tarratiæ, ſive illa [1] Fuſetia eſt, nomina in antiquis annalibus celebria ſunt, earum alteræ poſt mortem, Tarratiæ autem vivæ ampliſſimi honores à populo Romano habiti ſunt, & [2] Tarratiam quidem virginem Veſtæ fuiſſe lex Horatia teſtis eſt, quæ ſuper ea ad populum lata, qua lege ei plurimi honores fiunt, inter quos jus quoque teſtimonii dicendi tribuitur; [3] *teſtabiliſque* una omnium feminarum ut ſit datur. Id verbum eſt ipſius legis Horatiæ. Contrarium eſt in XII tabulis ſcriptum. [4] IMPROBVS. INTESTABILIS. Q. ESTO. præterea

FVſſetia] Aliter, *Sufetia*.

2. *Tarratiam quidem virginem*] Plutarchus in Publicola Tarquiniam appellat, quæ vicinum campo Martio fundum Marti dedicaverit, ideoque magnos illam conſecutam honores fuiſſe, inter quos fuerit teſtimonii dictio, quam inter mulieres ſola obtinuit.

3. *Teſtabilis*] Idonea ad teſtimonium dicendum. Alioquin Veſtales quoque minorennes, ſimul atque ſacerdotium ingreſſæ erant, teſtamentum condere poterant, ut teſtatur Plutarchus.

4. IMPROBVS INTESTABILISQUE ESTO] Turnebus Adv. lib. 38. cap. 13. ſummotis alienis quibuſdam & ſubditiis veteris hanc legem ita legi debere arbitratur: *Qui ſi erit anteſtatus, libripensve*

terea 5 ſi quadraginta annos nata ſacerdotio abire ac nubere voluiſſet, jus ei poteſtaſque exaugurandi atque nubendi facta eſt, munificentiæ & beneficii gratia, 6 quòd campum Tiberinum ſive Martium populo Romano condonaſſet. 7 ſed Acca Larentia corpus 8 in vulgus dabat, pecuniamque

futrit : non teſtimonium fateatur, improbus inteſtabilisque eſto. Neſcio unde hæc priora verba textui Turnebus inſerat, multo minus, quæ verba ſummota velis, tanquam ſubditicia & aliena. Nihil hic ſuppoſitium apparet, omneſque editiones eodem modo ſe habent. Intestabilis autem ille eſt, *qui lege jubetur, ne ejus teſtimonium recipiatur, neve ipſi dicatur teſtimonium*, ut Cajus JC. loquitur.

5. *Si quadraginta annos*] Quale hoc privilegium, cum per triginta annos Veſtales Virgines miniſterio tantum ſacratæ eſſent? Audi Dionyſium: *tempus tricennale manere eas oportet, caſtas & à nuptiis vacuas, ſacra ex more facientes. Quo tempore decem annos diſcere debent, decem facris operari, decem docere.* Eadem alibi divitio in Plutarcho. Atqui Labeo Antiſtius ſcripſit, *minorem quam annos ſex, majorem quam annos decem natam, capi ſas non eſſe.* Ita Veſtales annos trigeſimo quarto, vel ad ſummum quadrageſimo potuerunt nubere. Quonam modo hæc conciliantur? Primis temporibus Virginitas perpetua fuiſſe videtur. Hinc Livius de Ilia dixit, *perpetua virginitate ſpem partus ei ademptam.* Neque etiam eadem terminatio annorum Albæ, unde oriundum hoc ſacerdotium quinquaginta enim anni deſtinati: nam quod apud Dionyſium ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΟΣ legitur, legendum ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΗΣ, vide *Lipſium* de Veſtal. c. 5. & 5.

6 *Quod campum Tiberinum ſive Martium*] *Pulſis Regibus bona Tarquinii diripienda plebi tradiderunt, domum regiam & atrium ſolo aquaverunt. Amœniſſimam campi Martii partem poſſidebat Tarquinius, quam Marti conſecraverunt*, ut loquitur Plutarchus in Publicola. Vicinum autem illi alium fundum Tarquinia dedicavit. Non itaque Tarratia, vel Tarquinia (quam tamen vocem apud Plutarchum corruptam arbitror) totum campum Martium Populo Romano donavit, ſi vera ſint quæ Plutarchus refert.

7. *Sed Acca Larentia*] Audi Macrobium lib. 1. Saturn. cap. x. *Decimo Kalendas* (Decembris) *feriæ ſunt Iovis, quæ appellantur Larentinalia, de quibus, quæ fabulari libet, hæ fere opiniones ſunt. Ferunt enim regnante Anco, ædituum Herculis perferias otiantem, Deum teſſeræ provocaſſe, ipſo utriuſque manum tenente; adjecta conditione, ut victus cœna ſcortoque multaretur. Victore itaque Hercule illum Accam Larentiam per id tempus nobiliſſimum ſcortum intra ædem concluſiſſe cum cœna; eamque poſtero die diſſuliſſe enumerem, quod poſt concubitum Dei accepiſſet manum; nec commodum primæ occaſionis, cum ſe domum reciperet, offerendæ aſpernaretur. Eveniſſe itaque ut egreſſa templo mox à Carutio capto ejus pulchritudine compellaretur, cujus voluntatem ſecuta aſſumptaque nuptiis, poſt obitum viri omnium bonorum ejus facta compos, cum decederet, Populum Romanum nuncupavit heredem. Et ides ab Anco in Velabro loco celeberrimo urbis ſepulta eſt: ac ſollemne ſacrificium eidem conſtitutum, quo diis manibus ejus per flaminem ſacrificaretur, Iovique feriæ conſecratæ, quia æſtimaverunt antiqui animas à Iove dari, & rurſus poſt mortem eidem reddi. Cato ait Larentiam meretricio quæſtu locupletatam poſt exceſſum ſuum Populo Romano agros Tiracem, Semuriam*

cuniamque emeruerat ex eo quæſtu uberem. ea teſtamento, ut in Antiatis hiſtoria ſcriptum eſt, Romulum regem, ut quidam alii tradiderunt, populum Romanum bonis ſuis hæredem fecit. ob id meritum 9 à flamine Quirinali ſacrificium ei publicè fit: & dies è nomine ejus in faſtos additus Sed Sabinus Maſſurius in primo Memorialium ſecutus quoſdam hiſtoriæ ſcriptores Accam Larentiam Romuli nutricem fuiſſe dicit. Ea, inquit, *muliер ex duodecim filiis maribus unum morte amiſit, in illius locum Romulus Accæ Larentiæ ſeſe filium dedit; ſeque & ceteros ejus filios fratres arvales appellavit. ex eo tempore* 10 *collegium manſit fratrum arvalium numero duodecim. cujus ſacerdotis inſigne eſt* 11 *ſpicea corona & alba infula.*

CAP.

murium, Latirium, & Solinium reliquiſſe, & ideo ſepulchri magnificentia, & annua parentationis honore dignatam. Macer hiſtoriarum libro primo, Fauſtuli conjugem Accam Larentiam Romuli & Remi nutricem fuiſſe confirmat. Hanc regnante Romulo Caruicio cuidam Tuſco diviti denuptam, auctamque hæreditate viri, quam poſt Romulo, quem educaſſet reliquit: & ab eo parentalia diemque feſtum cauſa pietatis ſtatutum. Plutarchus in Romulo non *Larentiam*. Sed *Laurentiã* appellat, atq; ex una duas facit, priorem fuiſſe nutricem Romuli, & huic ſacra fieri per flaminem Martialem menſe Aprili, atq; hinc feſtum Laurentialia dici. Alteram fuiſſe Tarrutio nuptam, & Populo pleraque bona legaſſe, deniq; ex hominum conſpectu ablatam, eo in loco, quo prior eſſet humata. Huic igitur ſacra facta fuerint menſe Decembri, ſicut Ovidius quoque teſtatur, & in Vetere Calendario habetur. Notandum primo Macrobium emendandum ex Plutarcho, qui pro *Cauſio Tarrutium* ſcribit. *Tarrutius* enim nomen proprium, qui & *Tarruntius*, & *Tarratius* dicitur. Unde & *Tarratia* ſupra nomen accepit. Deinde *Laurentia*, non *Larentia* Plutarcho dicitur, & Feſtum *Laurentalia*. Ita etiam Ovid. l. 3. Faſtor.

Veſter honos venit, cum Laurentalia dicam,

Accepta Genio ſtilla December habet.

Feſtus tamen habet *Larentalia*: *Larentalia*, inquit, *conjugis Fauſti nutricis Romuli & Remi Larentiæ, feſta.*

8. *In vulgus dabat,*] Vulgabat.

9. *Flamine Quirinali*] Id eſt, *Martio*, ſicut Plutarchus teſtatur; Mars enim & Quirinus confunduntur. Flaminis tamen Quirinalis in honorem Romuli à Numa inſtituti mentio quoque eſt apud Livium, alios.

10. *Collegium manſit fratrum, &c.*] Quorum officium erat Cereri & Baccho pro vini & ſegetis ubertate ſacra facere. Hinc hoſtiæ ambarvales, quæ rei divinæ cauſa ter circum arva ducebantur.

11. *Spicea corona & alba, &c.*] Quæ Cereri quoq; acceptæ. Ovid. l. 4. Faſtor.

Tum demum, vultumque Ceres animumque recepit,

Impoſuitque ſuæ ſpicea ſerta comæ.

Et mox. *(albat,*

Alba decent Cererem: veſtes Cerealibus

Sumite: nunc pulli velleris uſus abeſt.

Colores cuique numini proprios enumerat Tertullianus de Pallio. *Infulæ autem ſunt*, juxta Feſtum, *filamenta lanea, quibus ſacerdotes, & hoſtiæ, templaque velabantur.*

Cap. VIII.

Notata quædam de Alexandro & de P. Scipione memoratu digna.

1 Appion Græcus homo, qui Pliſtonices eſt appellatus, facili atque alacri facundia fuit. is quum de Alexandri regis laudibus ſcriberet, Victi, inquit, hoſtis uxorem facie incluta mulierem 2 vetuit in conſpectum ſuum deduci: ut eam ne oculis ſuis quidem contingeret. Lepida igitur quæſtio agitari poteſt, utrum videri continentiorem par ſit, Publiumne Africanum ſuperiorem, qui, Karthagine ampla civitate in Hiſpania expugnata, virginem 3 tempeſtivam, forma egregia, 4 nobilis viri Hiſpani filiam captam 5 perductamque ad ſe patri inviolatam reddidit; an regem Alexandrum, qui Darii regis uxorem eamdemque ejuſdem ſororem prœlio magno captam, quam eſſe audiebat exſuperanti forma, videre noluit, perducique ad ſeſe prohibuit. ſed hanc utramque declamatiunculam ſuper Alexandro & Scipione celebraverint, quibus abundè & ingenii & otii & verborum eſt. nos ſatis habebimus, quod ex hiſtoria eſt, id dicere; Scipionem iſtum verone an falſo incertum; fama tamen, quum eſſet adoleſcens, haud ſincera fuiſſe, & propemodum conſtitiſſe hoſce verſus à Cn. Nævio poëta in eum ſcriptos eſſe;

Etiam qui res magnas manu ſæpe geſſit glorioſe;
Cujus facta viva nunc vigent; qui apud gentes ſolus
Præſtat: eum ſuus pater cum pallio 6 uno ab amica abduxit.

His

Appion] Vide ſupra lib. 5. c. 14.

2. *Vetuit*] Matrem uxorem, & filias in ejus conſpectum veniſſe Q. Curtius & Juſtinus referunt.

3. *Tempeſtivam*] Nubilem.

4. *Nobilis viri Hiſpani filiam*] *Nobiliſſimo genitu Indubili deſponſam accerſitis parentibus & ſponſo inviolatam tradidit. Aurum quoque quod pro redemptione puella allatum erat, ſummæ dotis adjecit. Qua continentia ac munificentia Indibilis obligatus, Celtiberorum animos Romanis applicando, meritis ejus gratiam debitam retulit*, ut loquitur *Val. Max. lib. 4. c. 3.* Pro *Hiſpani*, in Ms. citato in antiquo Codice, *Hiſpaniæ*.

5. *Perductamque*] Aliter *productamque*.

6. *Uno*] Aliter, *una*.

7. *Ab*

His ego verſibus credo adductum Valerium Antiatem adverſum cæteros omnes ſcriptores de Scipionis moribus ſenſiſſe ; & eam puellam captivam non redditam patri ſcripſiſſe, contrà quàm nos ſuprà diximus, ſed retentam à Scipione atque in deliciis amoribuſque ab eo uſurpatam.

7. *Abduxit*] In Ms. *deduxit*.

CAP. IX.

Locus exemtus ex annalibus L. Piſonis hiſtoriæ & orationis lepidiſſimæ.

QUod res videbatur memoratu digna, quam feciſſe Cn. Flavium Annii filium ædilem curulem [1] L. Piſo [2], in tertio annali [3] ſcripſit, eaque res perquam [4] purè & venuſte narrata à Piſone : locum iſtum totum huc ex Piſonis annali tranſpoſuimus. *Cn.* inquit, *Flavius patre libertino natus* [5] *ſcriptum faciebat : iſque in eo tempore ædili curuli* [6] *apparebat,*

CN. *Flavium*] Ita etiam Cicero Ep. ad Att. 6. & Plinius. Livius C. Flavium Cn filium appellat. Locum corruptum arbitror. Cauſam hanc, cur ædilis Curulis factus fuerit, ita refert Plin. lib. 33. cap. 1. *Hic namque publicatis diebus faſtis, quos populus à paucis principum quotidie petebat, tantam gratiam plebis adeptus eſt, alioquin libertino patre genitus, & ipſe Appii Cæciſcriba, cujus hortatu exceperat eos dies conſultando aſſidue ſagaci ingenio, promulgaveratque ut Ædilis curulis crearetur cum Q. Anicio Præneſtino, qui paucis ante annis hoſtis fuiſſet, & prætertis C. Petilio & Domitio, quorum patres conſules fuerant. Additum Flavio, ut ſimul tribunus plebis eſſet. Quo facto tanta fenatus indignatione exaſtit, ut exules ab eo abjecti fuiſſe in antiquiſſimis reperiatur Annalibus.* Ita Plinius. Livius innuit non ante ædilitatem ſed in ipſa civile jus repoſitum in penetralibus pontificum evulgaſſe, faſtoſque circa forum in albo propoſuiſſe, ut quando lege agi poſſet ſciretur. Idem ſcribit ſumma nobilium invidia concordiæ eadem dicaſſe. Addit idem, *Tantumque Flavii comitia indignitatis habuerunt, ut plerique nobilium annulos aureos & phaleras deponerent.*

2. *L. Piſo*] Hic eſt L. Calpurnius Piſo, cognomento Frugi, ut Verrina V. Tuſcul. III. & Oratione pro Fonteio à Cicerone appellatur : idemque cognomen in nummis reperitur. Paſſim ejus meminerunt Dionyſius Halycarn. Plutarchus, Plinius, Cenſorinus, Arnobius, Lactantius, Macrobius, alii.

3. *In tertio annali*] Scilicet, *libro*.

4. *Pure & venuſte*] Annales exiliter ſcriptos fuiſſe refert Tullius. Gravem tamen auctorem eſſe ſcribit Plinius lib. 2. Hiſt. Nat. cap. 55. ſimpliciſſima ſuavitate & rei & orationis illum uſum fuiſſe ſcribit Gellius noſter lib. 11. cap. 14.

5. *Scriptum faciebat*] Id eſt, ſcribæ munus

parebat, quo tempore ædiles ſubrogantur : eumque 7 pro tribu ædilem curulem renunciaverunt. at ædilis, qui comitia habebat, 8 negat accipere, neque ſibi placere, qui ſcriptum faceret, eum ædilem fieri. Cn. Flavius Annii filius dicitur 9 tabulas poſuiſſe ; 10 ſcriptu ſeſe abdicaſſe : iſque ædilis curulis factus eſt. idem Cn. Flavius Annii filius dicitur 11 ad collegam veniſſe viſere ægrotum : &, in conclave poſtquam introvit, adoleſcentes ibi complures nobiles ſedebant contemnentes eum : 12 aſſurgere ei nemo voluit. Cnæus Flavius Annii filius ædilis id arriſit. 13 ſellam curulem juſſit ſibi afferri, eam in limine appoſuit, ne quis illorum exire poſſet : atque ii omnes inviti viderent ſeſe in ſella curuli ſedentem.

munus exercebat. Ita & Livius ſub finem lib. 9. loquitur. Scribæ autem dicti, qui rationes publicas ſcribebant in tabulis, & mercenarii erant. Ideo dicit Livius, *quum apparetet ædilibus, ſicque ſe pro tribu ædilem videret, neque accipi nomen, quod ſcriptum faceret ; tabulam poſuiſſe, & juraſſe ſe ſcriptum non facturum.*

6. *Apparebat*] Tanquam miniſter publicus. unde & Apparitores dicti. Cicero pro Cluentio : *Quid ſibi autem illi ſcribæ, quid lictores, quid cæteri, quos apparere vides, volunt?* Viles erant apud Romanos ſcribæ, &, vel ſervi vel liberti, contra atque apud Græcos, ut C. Nepos in Eumene teſtatur. Sicuti autem ſcribæ privati erant & publici, ita hi erant honeſtioris conditionis. Vide Barth. Adv. 50. cap. 1.

7. *Pro tribu*] Ita antiquiſſimæ editiones. Aldina, Badiana, & Gryphiana legunt, *primæ tribus*.

8. *Negat accipere*] Nomen, ſive ejus nullam rationem habiturum. Quorum petitio juſta legitimaque videbatur, eorum nomina ab eo qui comitiis præerat, accipiebantur, eorumque ratio habebatur: quorum illegitima petitio, eorum nomina non accipiebantur, & licet ſuffragiis Populi renunciarentur, ſe non admiſſurum comitii Præſes teſtabatur. Nomen autem Flavii non accipiebatur, quod eſſet ſcriba, qui ad majores dignitates aſpirare nequibat, ut oſtendit Cujacius ad Tit. de Orig. Jur.

9. *Tabulas poſuiſſe*] Putat Barthius tabulas ſemper in promptu habuiſſe. *Tabellas* in Ms. legitur.

10. *Scriptu ſeſe abdicaſſe*] Scribatus muneri renunciaſſe.

CAP. X.

Hiſtoria ſuper Euclide Socratico ; cujus exemplo Taurus philoſophus adhortari adoleſcentes ſuos ſolitus eſt ad philoſophiam gnaviter ſectandam.

PHiloſophus Taurus, vir memoria noſtra in diſciplina Platonica celebratus, cum aliis bonis multis ſalubribuſque

Philoſophus Taurus] Cujus & commentaria in Gorgiam Platonis auctor noſter infra cap. 14. citat. Scripſit idem de differentiis Platonis & Ariſtoteli s

buſque exemplis hortabatur ad philoſophiam capeſſendam, tum vel maximè iſta re animos juvenum [2] expergebat, [3] Euclidem quam dicebat Socraticum factitaviſſe. *Decreto*, inquit, *ſuo Athenienſes caverant, ut, [4] qui Megaris civis eſſet, ſi intuliſſe Athenas pedem prehenſus eſſet, ut ea res ei homini [5] capitalis eſſet, tanto Athenienſes*, inquit, *odio flagrabant ſinitimorum hominum Megarenſium. tum Euclides, qui [6] indidem [7] Megaris erat, quique [8] ante id decretum & eſſe Athenis & audire Socratem conſueverat, poſtquam id decretum ſanxerunt, ſub noctem, [9] quum adveſperaſceret, tunica longa muliebri indutus & [10] pallio verſi-*

telis, de corporeis & incorporeis, & alia complura, teſte Suida.

2. *Expergebat*] Antique dixit, pro expergefaciebat. Exempla in eam rem ex antiquis auctoribus adducit Nonius. Hinc etiam *expergitus* Varro lib 6. de L. L. Lucretius lib. 3. aliique Veteres dixerunt.

3. *Euclidem, &c. Socraticum*] Hujus hiſtoriæ apud Laërtium nulla mentio. Fuit autẽ Euclides Socratis diſcipulus, & alius à Mathematico, qui floruit temporibus Ptolemæi Lagidæ & primus Matheſin Alexandriæ docuit, ut Proclus Diadochus 2. Commentar. teſtatur, hoc eſt xc. annis poſt Euclidem hunc Megarenſem. Meminit quidem Valerius Maximus lib. 8. c 12 Platonem quoſdam ad *Euclidem Geometram* miſiſſe, ſed mendum ibi latet, & recte. Mitalerius in Ed. ſua reſtituit, *Eudoxum Geometram*. Ita legendum oſtendit Plutarchus de Deo Socratis, qui in Geometrica quæſtione Eudoxi Cnidii Platonis diſcipuli meminit. Euclidem hunc noſtrum extremæ Socratis diſputationi interfuiſſe Plato in Phædone teſtatur. Hic, cum Megarenſis eſſet, Megaricorum ſectam conſtituit, uti Cic l. 2. Tuſc. Qu. & Strabo teſtantur lib. 9. Qui & ἐριστικοὶ vocantur. Alii tamen Zenonem Eriſticæ ſectæ faciunt auctorem.

4. *Qui Megaris civis eſſet*] Ita Græci plurali numero appellant. Plinius Megaram vocavit. Ea civitas ſita erat in Hellade poſt Iſthmum ad oram Corinthiaci maris. Vide Stephanum de Urbibus. Pro *Megaris* autem legitur quoque *Megarenſis*.

5. *Capitalis*] Cartio in membranis correctum invenit, *capital*.

6. *Indidem*] Ex eodem loco. Ita Cicero, Nepos, alii loquuntur. Ita Vett. Editt. vulgo, *indiem*.

7. *Megaris erat*] Quidam teſte Laërtio illum Γελῶον fuiſſe voluerunt, ex Gela Siciliæ oppido oriundum.

8. *Ante*] Vet. Ed. *etiam ante*.

9. *Quum adveſperaſceret*] Ita melius in membranis legi teſtatur Cartio. vulgo, *priuſquam adveſperaſceret*. Forſan ita legi poteſt, *ſub noctem primam, quum adveſperaſceret*.

10. *Pallio verſicolore*] Tale pallium etiam *recinium* vocatur. Feſtus: *Recinium omne veſtimentum quadratum ii qui duodecim* (ſc. leges) *interpretati ſunt, eſſe dixerunt, vel togam qua mulieres utebantur, prætextam clavo purpureo*. Ricinium igitur pro toga vel pallio erat mulieribus. toga erat rotunda, pallium autem quadratum, ſub quo tunicam geſtabant. Vide *Salmaſ.* ad Hiſtor. Aug. p. 389. & ſeq.

11. *Rica*

verſicolore amictus, & caput [11] *rica velatus è domo ſua Megarii Athenas ad Socratem commeabat; ut vel noctis aliquo tempore conſiliorum ſermonumque ejus fieret particeps: rurſuſque ſub lucem milia paſſuum paulo amplius viginti, eadem veſte illa* [12] *tectus redibat. At nunc*, inquit, *videre eſt philoſophos ultro currere, ut doceant, ad fores* [13] *juvenum divitum; eoſque ibi ſedere atque operiri prope ad meridiem, donec diſcipuli* [14] *nocturnum omne vinum edormiant.*

11. *Rica velatus*] Vulgo, *& ora velatus. Rica autem eſt pallium, ad uſum capitis factum*, ut Feſtus loquitur. *Rica* itaque ſunt *panni ricinia* ad caput velandum.

12. *Tectus*] Aliter, *intectus*.

13. *Juvenum divitum*] Vide Lucianum περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων.

14. *Nocturnum omne vinum*] Quia vino madidi nocturno poſt cœnam tempore fuerant.

CAP. XI.

Verba ex oratione Q. Metelli Numidici, quæ libuit meminiſſe, ad officium gravitatis dignitatiſque vitæ decentia.

CUm inquinatiſſimis hominibus non eſſe convicio decertandum, neque in maledictis adverſus impudentes & improbos [1] velitandum, quia tantiſper ſimilis & compar eorum fias, dum paria & conſimilia dicas atque audias, non minus ex oratione [2] Q. Metelli Numidici ſapientis viri cognoſci poteſt, quam ex libris & diſciplinis philoſophorum. verba hæc ſunt Metelli adverſus Cn. Manlium tribunum plebei, à quo apud populum in concione laceſſitus jactatuſque fuerat dictis petulantibus.

Nunc

1. *Velitandum*] In Ms. quodam *petitandum*. male.

2. *Q. Metelli Numidici*] Hic eſt Q. Cæcilius Metellus, Vir magni animi, qui in exilium abire maluit, quam in legem Saturnini jurare. De hoc luculente loquuntur Cicero in Orat. poſt reditum ad Quirites, & in Senatu, pro Cornelio Balbo, pro Seſtio, in Piſonem, de Claris oratoribus, & in Epiſt. ad Lentulum. Epitome Livii 65. Paterculus lib. 1. Auctor de Viris Illuſtr. cap. 62. (qui illum Smyrnæ exulaſſe ſcribit, Livius & Plutarchus, Rhodi) Val. Max. lib. 3. cap. 8. & lib. 4. cap. 1. Oroſius lib. 5. cap. 15. & 17. Appianus Bellor. Civ. lib. 1. & Plutarchus in Mario & Lucullo.

3. *Dicti-*

Digitized by Google

Nunc quod ad illum attinet, Quirites, quoniam se ampliorem putat esse, si se mihi inimicum 3 *dictitaverit, quem ego mihi neque amicum recipio neque inimicum* 4 *respicio, in eum ego non sum plura dicturus. nam eum indignissimum arbitror, cui à viris bonis benedicatur; tum ne idoneum quidem, cui à probis maledicatur. nam si in eo tempore hujuscemodi homunculum nomines, in quo pœnure non possis; majore honore quàm contumelia afficias.*

3. *Dictitaverit*] vulgo, *dictaverit.*
4. *Respicio*] Quidam Codices non habent hanc vocem.

CAP. XII.

Quòd neque testamentum, *sicuti Servius Sulpicius existimavit: neque* sacellum, *sicuti* C. *Trebatius, duplicia verba sunt, sed à* testatione *alterum productum, alterum à sacro diminutum.*

1 SErvius Sulpicius jureconsultus, vir ætatis suæ doctissimus, in libro 2 de sacris detestandis secundo, qua ratione adductus testamentum verbum esse duplex scripserit, non reperio. nam compositum esse dixit à mentis contestatione. quid igitur *calceamentum*, quid *paludamentum*, quid *pavimentum*, quid *vestimentum*, quid alia mille per hujuscemodi formam producta; etiamne ista omnia composita dicemus? Obrepsisse autem videtur Servio, vel si quis alius est qui id prior dixit, falsa quidem, sed non abhorrens, neque

1 *Servius Sulpicius*] Vide quæ diximus pag. 132.

2. *De sacris detestandis*] Ita in Veteribus excusis & calamo exaratis codicibus. Vulgo legebatur, *Libro de Testamentis secundo.* Sed quid hic intelligitur per sacra detestanda? Notandum veteri Jure Pontificio contineri, ut sacra privata conserventur, ac deinceps familiis prodantur. Hæredes itaque bonorum, etiam eram sacrorum. Introducti postmodum modi, quibus peractis fraus legi fieret, quibus sacra perimerentur. Id autem fiebat aut per emancipationem per æs & libram adhibito libripende, aut alio genere imaginariæ venditionis, quæ vocabatur coemptio, adhibitis senibus coemptionalibus, qui asse Gajano, hoc est nummo sestertio ter accepto, & rursus reddito hæredem absolverent, ut Cicero pro Murena testatur. aut denique perimebantur sacra detestatione, quæ solemnibus verbis calatis comitiis celebrabantur, ut refert Gellius noster lib. 15.

3. *Quasi*

neque inconcinna 3 quali mentis quædam in hoc vocabulo ſignificatio. ſicut hercle 4 C. quoque Trebatio eadem concinnitas obrepſit. nam in libro 5 de religionibus ſecundo, *Sacellum eſt*, inquit, *locus parvus deo ſacratus cum ara*. dein-de addit verba hæc: *Sacellum ex duobus verbis arbitror compoſitum ſacri & cellæ; quaſi ſacra cella*. hoc quidem ſcripſit Trebatius, ſed quis ignorat *ſacellum* & ſimplex verbum eſſe, & non ex *ſacro* & *cella* 6 copulatum, ſed ex *ſacro* diminutum?

3. *Quaſi mentis quadam*] Hanc alluſionem tantum eſſe nemo non videt. Similes alluſiones inveniuntur l. 1. in pr. de Acquir. Poſſ. l. 1. de Novat. l. 3. de Damn. inf. l. 35. §. 1. de Mort. cauſ. don. l. 2. §. 2. de Reb. cred. Immerito itaque in Juſtinianum invehitur Valla lib. 6. Eleg. c. 36. Goeddæus in l. Nomen 164. de Verb. ſign.

4. *C. quoque Trebatio*] Qui tempore Julii Cæſaris & Auguſti floruit, Ciceroni admodum familiaris, ut Epiſtolæ ejus ad Trebatium, & Topica oſtendunt. In Jure Civili ſuo tempore principatum obtinuit, maximamque auctoritatem obtinuit, ita ut Auguſtus illum alioſque ſapientes de Codicillorum uſu conſuluerit, ut apparet ex pr. tit. Inſt. de Codicillis. Vocatur autem C. Trebatius Teſta, diverſus à Trebatio Sergiano, cujus mentio eſt in 2. 5. ff. de Hær. petit.

5. *De Religionibus*] Citatur quoque à Macrob. lib. 1. Sat. cap. 16. & lib. 3. cap. 3. & cap. 5. Atque ad hos libros pertinere quoque videtur l. 14. §. 11. de Relig. & ſumpt. ſunt.

6. *Copulatum*] Vetus Edit. *compoſitum*.

CAP. XIII.

De quæſtiuncolis apud Taurum philoſophum in convivio agitatis, quæ ſympoſiaca vocantur.

FActitatum obſervatumque hoc Athenis eſt ab iis, qui erant philoſopho Tauro junctiores. quum domum ſuam nos vocaret, ne omnino, ut dicitur, 1 immunes & 2 aſymboli veniremus, conjectabamus ad cœnulam non 3 cupedias ciborum ſed argutias quæſtionum. Vnuſquiſque igitur noſtrûm commentus paratuſque ibat quod quæ-

1 *Immunes*] Muneris expertes.

2. *Aſymboli*] Qui nihil in commune conferunt. Utitur Terentius in Phormione. Symbola proprie eſt quando communi ſumptu cœnaturi pecuniam conjectant, ut alibi loquitur Gellius. Græcum eſt συμβολὴ ἀπὸ ξ συμβόλων. Symbolum pro annulo, arrha, vel teſſera ponitur, ejus qui convivium exhibet. Sed ad alias quaſcunque teſſeras extenditur.

3. *Cupedias*] Lautiores cibos.

4. *Edundi*]

quæreret: eratque initium loquendi, & edundi finis. Quærebantur autem non gravia nec 5 reverenda, ſed ἐνθυμήματα quædam lepida & minuta & florentem vino animum laceſſentia. quale hoc ferme eſt ſubtilitatis ludicræ, quod dicam. Quæſitum eſt, quando 7 moriens moreretur; quum jam in morte eſſet, an tum etiam quum in vita foret: & quando ſurgens ſurgeret; quum jam ſtaret, an tum etiam 8 quum ſederet: &, qui artem diſceret, quando artifex fieret; quum jam eſſet, an tum quum etiam non eſſet. utrum enim horum dicas; abſurdè atque ridiculè dixeris: multoque abſurdius 9 eſſe videbitur, ſi aut utrumque eſſe dicas aut neutrum. ſed ea omnia quum captiones eſſe quidam futiles & inanes dicerent: Nolite, inquit Taurus, hæc quaſi nugarum aliquem ludum aſpernari. graviſſimi philoſophorum ſuper hac re ſerio quæſiverunt: & alii moriendi verbum atque momentum manente adhuc vita dici atque fieri putaverunt; alii nihil in eo tempore vitæ reliquerunt; totumque illud, quod mori dicitur, morti vindicaverunt. item de cæteris ſimilibus in diverſa tempora & in contrarias ſententias diſceſſerunt. Sed Plato, inquit, noſter neque vitæ id tempus neque morti dedit; idemque in omni conſimilium rerum diſceptatione fecit. vidit quippe utrumque eſſe pugnans: neque poſſe ex duobus contrariis, altero manente alterum conſtitui: quæſtionemque fieri per diverſorum inter ſeſe finium mortis & vi-

4. *Edundi*] Ita Vet. Ven. Editio. vulgo, *eundique*.

5 *Reverenda*] Alitet, *verenda*.

6. Ἐνθυμήματα] Enthymemata, præter ſyllogiſmos imperfectos, denotant quoque quicquid animo commentamur.

7. *Moriens moreretur*] Eo fit temporis puncto, quod inter mortem & vitam medium eſt. Vide S. Empir. Pyrrh. Hypot. lib. 3. cap. de Gen. & Cor.

8. *Quum ſederet*] Eos qui motum negabant, vel potius nihilo magis eſſe quam non eſſe, dicebant, ſolitos hoc quæſtionum genere uti, diſcimus ex eo, quod Herophilus medicus Diodoro Philoſopho dixit, quum luxato humero ad ipſum veniſſet ut curaretur: *Aut in quo erat loco humerum exiſtens excidit, aut in quo non erat: at neque in quo erat, nec in quo non erat: Non ergo excidit.* Vide *Stephanum in Præfat.*

9. *Eſſe*] Abeſt à Vett. Editt.

& vitæ cohærentiam : & idcirco peperit ipſe expreſſitque aliud quoddam novum in confinio tempus ; quod verbis propriis atque integris [10] τὸ ἐξαίφνης φύσιν appellavit : idque ipſum ita, uti dico, inquit, in libro cui Parmenides titulus eſt, ſcriptum ab eo reperietis : τὸ γὰρ ἐξαίφνης τοιόν τι ἔοικε σημαίνειν, ὡς ἐξ ἐκείνου μεταβάλλον εἰς ἑκάτερον. [12] tales apud Taurum ſymbolæ, taliaque erant ſecundarum menſarum, ut ipſe dicere ſolitus erat, [13] τραγήματα.

10. Τὸ ἐξαίφνης φύσιν] Id eſt, *repentinam naturam*, vel quæ occulto venit.

11. Τὸ γὰρ ἐξαίφνης] Id eſt, *repentinum tale quid ſignificare videtur, tanquam ex illo in aliud ſe (ſubito) mutans.*

12. *Tales apud Taurum ſymbolæ*] Aliter, *talia Symbola*. male. Symbolum & ſymbolam aliud eſſe ſupra diximus.

13. Τραγήματα] Id eſt, *bellaria*.

CAP. XIV.

Pœniendis peccatis tres eſſe rationes à Philoſophis attributas, & quamobrem Plato tantum duarum ex his meminerit.

Pœniendis peccatis tres eſſe debere cauſas exiſtimatum eſt. una eſt, quæ, [1] νουθεσία, vel κόλασις, vel παραίνεσις dicitur ; quum pœna adhibetur caſtigandi atque emendandi gratia, ut is, qui fortuito deliquit, attentior fiat [2] correctiorque : altera eſt, quam ii, qui vocabula iſta curioſiùs diviſerunt, [3] τιμωρίαν appellant. ea cauſa animadvertendi

Νουθεσία, &c.] Mirum eſt quod autor noſter νουθεσίαν, & παραίνεσιν, quæ vocabula proprie admonitionem & adhortationem denotant, punitioni, quæ κόλασις dicitur, intermiſceat, quum nihilo magis hæc cum illis quicquam commune habeant, quam verba cum verberibus habere dici poſſunt. Vide *Steph. in Præfat.*

2. *Correctiorque*] In Vet. quoque Edit. legitur, *correctior*. forſan *correctius*.

3. Τιμωρίαν *appellant*] Proprie dicitur reſpectu punientis, maxime magiſtratus, κόλασις reſpectu pœnas luentis. A dignitate & conſervatione honoris, Gellius dici putat : Sed τιμὴ Græcis non tantum honorem, ſed pœnam, & ultionem quoque denotat. Plato lib. 5. de LL. & in Protagora ac Gorgia κόλασιν & τιμωρίαν confundit. Ariſtoteles autem in Rhetor. ad Theodectem 1. diſtinguit eo modo atque dixi : Διαφέρει δ', inquit, τιμωρία καὶ κόλασις, ὅτι μὲν γὰρ κόλασις πάσχοντός ἐστιν ἕνεκα ἐστίν. ἡ δὲ τιμωρία

Digitized by Google

advertendi eſt, quum dignitas auctoritaſque ejus, in quem eſt peccatum, tuenda eſt, ne prætermiſſa animadverſio contemtum ejus pariat & honorem 5 levet: idcirco-que id ei vocabulum à conſervatione honoris factum putant. tertia ratio 6 vindicandi eſt, quæ 7 παράδειγμα à Græcis nominatur, quum 8 pœnitio propter exemplum eſt neceſſaria: ut cæteri ſimilibus à peccatis, quæ prohiberi publicitus intereſt, metu cognitæ pœnæ deterreantur. id-circo veteres quoque noſtri exempla pro maximis graviſ-ſimiſque pœnis dicebant. quando igitur aut ſpes magna eſt, ut is, qui peccavit, citra pœnam ipſe ſeſe ultro corrigat: aut ſpes contrà nulla eſt emendari eum poſſe & corrigi: aut jacturam dignitatis, in quam peccatum eſt, metui non ne-ceſſum eſt: aut non id peccatum eſt, cujus exemplo neceſ-ſario metu 9 ſuccurrendum ſit: tum, quicquid ita delictum eſt, non ſanè dignum eſſe imponendæ pœnæ ſtudium vi-ſum eſt. 10 Has tres ulciſcendi rationes & philoſophi alii puri-

μωρίαν δ' πωῦ⊙, ἵνα πληρωθῇ. Servius τιμωρίαν ἀπὸ τῆς τιμῆς, id eſt, pretio derivat. Ita Virg. lib. 12. loquitur,

Illum Tydides alio pro talibus auſit
Affecit pretio.

Terentius: *Ego ob ſtultitiam pretium fero.* τιμὴ utique etiam pro τιμωρία poni-tur. τιμωρία ἀπὸ δ' τιμάο⊙ & τι-μωρὸς deducitur, quaſi τ' τιμᾶς τὺς κακιῶς ὀρᾶν, id eſt, *pœnæ inſtigandæ & vindictæ occaſiones obſervant.*

4. *Appellant*] In Ms. *appellabant.*

5. *Levet*] Aliter, *Elevet.*

6. *Vindicandi*] Vet. Ed. *Vindictæ.*

7. Παράδειγμα] Quod exempli cauſa publice populo oſtendebatur. Ap-poſite ex Euſebio Philoſopho Stobæus hæc adfert: ἀγνοεῖ ἢ τι μίαιτον, ὅτι ὁ ὑπὲρ ⊙ αὐτὸς πρῶ τ' πρώτως ἀκαιρωσάντων, ὐκ ὧτι κακὸν ἐπι-τιμᾶν, ἀλλ' ὡς ὄφελον, καὶ τὸ φαε-μάκου λόγου, ἵν' τ' ὑ ἀγνωμόνων τ' κακίας ἀλλοτριωθῶσι. ὅκως ἐπιδὴ ἐχ' εἶα τι ἢ ἄλλο⊙, τότ' γε ἢ πρ πόπου ἀπαλυθέντες τ' ἐπιτῦθα δι-σμῶ, αὐτ' πορίων) φυγὴν. Id eſt, *Ignorat vero quod maximum eſt, quod nec ipſa mors ab iis qui prima jura conſtituerunt, quaſi malum aliquod impoſi-tum, decretumque ſit: ſed ut extremum, & medicinæ loco, adverſus eos qui malitia liberari non poſſunt. ut quoniam alia ratio non eſſet, hac via ſaltem, abſoluti vinculo, eam effugerent.*

8. *Pœnitio*] Antique pro *punitione* dixit. ſic *mœros* pro *mœres* & alia paſſim poſuerunt veteres.

9. *Succurrendum ſit*] Vett. Edit. le-gunt *ſanciendum ſit.* ſed tum legendum, *exemplum.*

10. *Has tres ulciſcendi rationes*] Se-neca lib. 1. de Clem. cap. 22. *Tranſe-mus ad alienas injurias: in quibus vin-dicandi hæc tria lex ſecuta eſt, quæ Pom-*

plurifariam, & noſter Taurus in primo commentariorum, quos in Gorgiam Platonis compoſuit, ſcriptas reliquit. Plato autem ipſe verbis apertis [11] duas ſolas eſſe pœniendi cauſas dicit: unam, quam primo loco propter corrigendum: alteram, quam in tertio propter exempli metum poſuimus. Verba ſunt hæc Platonis in Gorgia: [12] πρὸς ταῦτα δὲ πάντι, τῷ ἐς τιμωρίαν ὅτῳ ὑπ' ἄλλου ὀρθῶς τιμωρουμένῳ ἢ βελτίονι γίνεσθαι, καὶ ὀνίνασθαι, ἢ παράδειγμά τι τοῖς ἄλλοις γίνεσθαι, ἵνα ἄλλοι ὁρῶντες πάσχοντα ἃ αὖ πάσχει, φοβούμενοι βελτίους γίνοιεν. in hiſce verbis, facile intelligas τιμωρίαν Platonem dixiſſe, non ut ſuprà ſcripſi quoſdam dicere, ſed ita ut promiſcuè dici ſolet, pro omni pœnitione. an ne autem quaſi omnino parvam & contemtu dignam prætericrit pœnæ ſumendæ cauſam propter tuendam læſi hominis auctoritatem, an magis, quaſi ei, quam dicebat, rei non neceſſariam prætermiſerit, quum de pœnis, non in vita, neq; inter homines, ſed poſt vitæ tempus [14] capiendis ſcriberet, ego [15] in medium relinquo.

Cap.

ceps quoque ſequi debet: aut ut eum, quem punit, emendet; aut ut pœna ejus cæteros meliores reddat; aut ut ſublatis malis cæteri ſecuriores vivant.

11. *Duas ſolas*] Primam etiam Plato in Protagora τιθύνην appellavit.

12. Πρὸς ταῦτα δὲ πάντι] Id eſt, *convenit autem omnem, qui punitur, ab eo qui recte punit, aut meliorem fieri, atque utilitatem percipere, aut exemplum omnibus aliis eſſe, ut alii videntes alium pati, metuentes meliores exiſtant.* Similis locus eſt apud eundem Platonem in Protagora: κόλασις γὰρ κωλάζει τὸν ἀδικοῦντας πρὸς τοῦτο τὸ νοῦν ἴσχειν, ἕνεκα ἐπὶ τῷδε τοῦ παραδείγματος ὦσιν ἱκανὸν ἄλλοις τιμωρεῖσθαι. ὁ δὲ μὴ λόγῳ ἐπιχειρῶν κολάζειν, οὐ τοῦ προειληλυθότος ἕνεκα ἀδικήματος τιμωρεῖται, (οὐ γὰρ ἂν τὸ πραχθὲν ἀγένητον θείη) ἀλλὰ τοῦ μέλλοντος χάριν, ἵνα μὴ ἄνδις ἀδικήσῃ, μήτε αὐτὸς οὗτος μήτε ἄλλος ὁ τοῦτον ἰδὼν κολασθέντα. i.e. *Nemo enim ſapiens injuſte agentes punit, vel ejus cauſa quod injuſte egerit, qui tanquam bellua ſine ratione punit. Qui autem cum ratione conatur punire, non præteriti criminis cauſa pœnam infligit (neque enim quod factum eſt, infectum reddere poteſt) ſed futuri cauſa, ne iterum ipſe peccet, neque alius qui illum punitum viderit.* Eodem modo de Legibus xi. loquitur. Vide quoque Senecam lib. i. de Ira cap. 15. qui Platonem quoque citat, Eundem de Clem. lib. i. c. 22. & Lactant. de Ira Dei c. 18.

13. Βελτίονι] Aliter, βιλτίονα.

14. *Capiendis*] In Mſs. quodam *capiendum.*

15. *In medium relinquo*] Ita dicunt probati Auctores, *in memoriam habere, in poteſtatem habere, in poſſeſſionem eſſe*, ut Terentius, Cicero, & JC. loquuntur.

Quæſcit

CAP. XV.

De verbo, quiesco, *an e littera corripi an produci debeat.*

AMicus noster homo multi studii atque in bonarum disciplinarum opere frequens, verbum, [1] *quiescit*, usitatè, *e*, littera correpta dixit. alter item amicus homo in doctrinis, [2] quasi in præstigiis, mirificus, communiumque vocum respuens nimis & fastidiens, barbarè eum dixisse opinatus est; quoniam producere debuisset non corripere. nam, *quiescit* ita oportere dici prædicavit, ut *calescit*, *nitescit*, *stupescit*, atque alia hujuscemodi multa. id etiam addebat, quod, *quies*, *e*, [3] producta, non brevi diceretur. noster autem, qua est omnium rerum verecunda mediocritate, [4] ne si Ælii quidem, [5] Cincii, & [6] Satyri dicendum ita censuissent, obsecuturum sese fuisse ait contra perpetuam Latinæ linguæ consuetudinem: neque se tam [7] insignitè locuturum,

Q*uiescit*, *usitatè*, *e*, *littera correpta dixit*] Non voluit hoc auctor nostri secundâ in *quiescit* corripi, quæ positione longa est, vel primam syllabam acui, cum accentus non meminerit, sed hoc tantum, *e*, exiliter sonare. Vocales enim istæ nunc tenius exiliusque, nunc crassius productiusque ad imitationem Græcorum à Romanis efferebantur. Vide *Vossium* de arte Grammat. p. 61.

2. *Quasi in præstigiis*] Quando manuum celeritate quædam ita esse videntur, quæ non sunt. Præstringitur itaque & eluditur acies oculorum à præstigiatoribus, qui mirifica ostentant.

3. *Producta*] Vet. Ed. *producto*.

4. *Ne si Ælii quidem*] Intelligitur L. Ælius Stilo Præconinus, cujus meminit Gellius lib. 2. cap. 21. lib. 3. cap. 3. lib. 5. cap. 21. Fuit Varronis magister. crebra apud antiquos auctores ejus mentio. Apud Fabium & in antiquioribus Plinii Codd. pro *Stilo* corrupte *Stolo* legitur.

5. *Cincii*] L. Cincii Alimenti meminit quoque Gellius lib. 16. cap. 4. & Macrobius lib. 1. cap. 12. Idem esse, videtur, qui lib. 2. cap. 9. insinuatione legis Fanniæ citatur.

6. *Satyri*] Non hic Fauni, ut supra locutus est, antiqui Italiæ populi, intelliguntur. In Ms. quodam, *Sautes*, unde *Sautæ* legendum, cujus mentio in Terentii vita, quæ Tranquillum non Donatum auctorem habet: item apud Terentium Scaurum in Orthographia, & passim apud Festum, qui & una in *Nuptiarum* verbo nominat tres hosce, quos Gellius conjunxit. Eorundem etiam libro primo, sed locis distinctis, meminit Charisius. Ita *Voss.* de Arte Gramm. lib. 1. c. 5.

7. *Insignitè*] Vulgo, *insigniter*. Ita & Cicero loquitur lib. 2. de Oratore, & Plautus passim. Gryphius legit *insite*, typographorum, ut puto, errore, pro *insciite*. Notandum tamen *insignite* in pejorem quandoque partem accipi. Ita

cuturum, absona inauditaque ut diceret: litteras autem super hac re fecit inter exercitia quædam ludicra: &, *quiesco*, non esse his simile, quæ suprà posui, nec à *quiete* dictum, sed ab eo *quietem*; [8] Græcæque vocis ἔχον καὶ ἴσχον Ionicè à verbo ἔχω ἴχω & modum & originem verbum illud habere demonstravit: rationibusque haud sanè frigidis, docuit, *quiesco*, *e*, littera longa dici [9] non convenire.

insignite & *insignitus* à Plauto sæpe usurpatur.

8. *Græcæque vocis*] Ridicula hæc derivatio. *Quiesco* dictum à *quiro*, quod forsan deducitur à κίω, *cubo*, unde κοίμημα.

9. *Non convenire*] In antiquis Editt. verba seq. capitis extremis his verbis conjunguntur hoc modo: *ut diceret ejusmodi quispiam*, &c. Initium seq. capitis est, *quum in Lycio*, &c. In Mss. *ut diceret* non habebatur. Unde recte conjecit Carrio lib. 2. Em. cap. 8. inchoandum esse sequens caput, hoc modo, *Ejusmodi*, &c. nam aliquotiens nonnulla eorum capitum verba, quæ primore loco debebant collocari, vel capiti proxime præcedenti cohæsetunt, vel in aliud longe caput sunt translata, ut ostendit quoque Lips. in Antiq. lib. 2. cap. 10.

CAP. XVI.

Notatum verbum*, deprecor, *à poëta Catullo inusitatè quidem, sed aptè positum & propriè, deque ratione ejus verbi, exemplisque veterum scriptorum.

[1] EJusmodi quispiam qui tumultuariis & inconditis linguæ exercitationibus ad famam se facundiæ permiserat, neque orationis Latinæ [2] usurpationes veras didicerat, quum [3] in Lycio forte vespera ambularemus, ludo ibi & voluptati nobis fuit. nam quum esset verbum, *deprecor*, doctiusculè positum in Catulli carmine; quia id ignorabat, frigidissimos versus esse dicebat, omnium quidem meo judicio venustissimos, quos subscripsi:

Les-

EJusmodi quispiam] Hæc verba usque ad *quum in Lycio* superiori capiti annexa erant, etiam in antiquis editionibus. Locum hunc ita restituit Carrio.

2. *Usurpationes veras*] Ita in membranis legi testatur Carrio lib. 2. Em. c. 8. In antiquis tamen editionibus legitur, *modos usurpationesve ullas*.

3. *In Lycio*] Gymnasium hoc illustre Athenis fuit, quod Theopompus à Pisistrato, Philochorus à Pericle conditum refert, ut testatur Harpocration. *Lyceum*, & *Lycium* dicitur, ἀπὸ τοῦ λυκείου. Forsan ita dictum quod Apollini Lycio sacrum esset.

4. Qua

Lesbia mî dicit ſemper malè, nec tacet umquam
De me Lesbia : me diſpeream niſi amat.
Quo ſigno ? quaſi non totidem mox deprecer illi
Aſſiduè : verum diſpeream niſi amo.

Deprecor hoc in loco vir bonus ita dictum eſſe putabat, ut plerumque à vulgo dicitur : quod ſignificat valde precor & oro & ſupplico. in quo, *de*, præpoſitio ad augendum & cumulandum valet. quod ſi ita eſſet ; frigidi ſanè verſus forent. nunc enim contrà omnino eſt. nam, *de*, præpoſitio, quoniam eſt anceps, in uno eodemque verbo diverſitatem ſignificationis capit : ſic enim, *deprecor*, à Catullo dictum eſt, quaſi deteſtor, vel exſecror, vel depello, vel abominor. contrà autem valet, quum Cicero pro P. Sylla ita dicit : *Quam multorum hic vitam à Sylla deprecatus.* item in diſſuaſione legis agrariæ : *Si quid deliquero ; nullæ ſunt imagines quæ me à vobis deprecentur.* Sed neque ſolus Catullus ita iſto verbo uſus eſt, pleni adeò ſunt libri veterum ſimilis in hoc verbo ſignificationis, ex quibus unum & alterum, quæ ſuppe-

4. *Quo ſigno*] In Veteribus Gellianis exemplaribus, quorum deſcriptionem penes ſe habuit Ioſephus Scaliger, ita hi verſus leguntur. Vulgo legebatur, *Cui ego quaſi eadem.*

5. *Putabat*] Vet. Ed. *putat.*

6. *Sicenim, deprecor, à Catullo dictum*] *Deprecari* hic ſignificat, amoliri in caput ejus. Nam quum aliquis male imprecaretur, qui audiebat, ἀφοσιώμενος reſpondebat : *Quod quidem ætati tuæ atque capiti vertat.* Quicquid igitur imprecabatur Catullo Lesbia, id omne à ſe in ejus caput imprecabundus amoliebatur. Precari ne ſibi accidat, hoc eſt deprecari proprie. Itaque rectè veteres Latini dicebant deprecari à capite & fortunis ſuis malam rem, aut periculum. ac verbum id Græcis eſt ἀφοσιοῦσθαι. Conati ſunt quidam Gellium ſuper hujus epigrammatis enarratione reprehendere. Sed næ ipſi fruſtra ſunt. Non animadverterunt Catullum totidem verbis eadem convicia in caput Lesbiæ regerere. Itaque id plane eſt *deprecari à ſe alicui, deprecari à ſe in aliquem.* Nam muſquam factum, ut *deprecor* ſimpliciter ſit *imprecor.* Neque Lesbia, quæ prima convitiatur Catullo, poteſt videri propriè deprecari Catullo. Id enim non patitur Latini ſermonis caſtitas. Sed Catullus, qui non vult hæc convitia in ſe cadere, religione ac ſuperſtitione vulgari ea in eam regerit. Idque, ut dixi, palam eſt deprecari. Ita *Scaliger ad Catullum p.* 109. Carpit tamen immerito Catullum Valla, de quo vide Floridum Sabin. lib. 1. Lect. Succiſ. cap. 8.

7. *Imagines*] In antiq. Ed. *virgines.*

8. *Q. Ennius in Erechtheo*] Præter Gellium citant hanc tragœdiam Macrob. lib. 6. c. 4. Feſtus, Nonius in *Deprecor.*

ſuppetierant, appoſui. [8] Q. Ennius in Erechtheo non longè ſecus dixit quam Catullus:

[9] *Quibus nunc*, inquit, *arumna mea libertatem paro,*
Quibus ſervitutem mea miſeria deprecor?

[10] ſignificat abigo & amolior, vel prece [11] adhibita, vel quo alio modo. item Ennius in [12] Cteſiphonte:

Ego quum meæ vitæ parcam; letum inimico deprecor.

Cicero in libro [13] ſexto de republica ita ſcripſit: *Quod quidem eo fuit majus,* [14] *qui quum cauſa pari collegæ eſſem, non modò invidia pari non erant, ſed etiam Claudii invidiam* [16] *Gracchi caritas deprecabatur.* hic quoque item non eſt valde precabatur, ſed quaſi propulſabat [17] & defendebat invidiam. quod Græci [18] propinqua ſignificatione [19] παραιτοῦμαι dicunt. Item pro A. Licinio [20] conſimiliter Cicero verbo iſto utitur. *Quid*, inquit, *huic homini faciat? nonne concedas interdum ut excuſatione* [21] *ſummæ ſtultitiæ, ſummæ improbitatis odium deprecetur?* item in Verrem actionis ſecundæ [22] primo; *Nunc verò quid faciat Hortenſius? avaritiæne crimina frugalitatis laudibus deprecetur? an hominem flagitioſiſſimum, libidinoſiſſimum, nequiſſimumque defendat?* Sic igitur Catullus eadem ſe facere dicit, quærens veniam quòd & malediceret ei palàm, reſpueretque & recuſaret deteſtareturque aſſiduè; & tamen eam penitus deperiret.

Cap.

9. *Quibus nunc, &c.*] Verba ſunt Colophoniæ, cum pater Erichthonius ex ſortibus pro Athenienſibus ſacrificaturus eſſet. Vide Hyginum fab. CCXXXVIII.

10. *Significat*] In Ms. *ſignat.*

11. *Adhibita*] Vet. Ed. *addita.*

12. *Cteſiphonte*] Legendum *Creſphonte*, cujus fabulæ aliquoties meminit Nonius, aliique.

13. *Sexto*] Vett. Ed. *quinto.*

14. *Qui*] Vet. Ed. *quia.*

15. *Non modo invidia*] Citat hæc verba quoque Nonius in *deprecor.*

16. *Gracchi caritas*] Uterque & Tib. & C. Gracchus accepti fuere populo ob agrarias leges. Sed uterque poſtmodum occiſus.

17. *Et defendebat*] In quodam Ms. hæc abſunt.

18. *Propinqua*] In Ms. *propria.*

19. Παραιτοῦμαι] Id eſt, deprecor, vel depello, removeo veluti deprecando.

20. *Conſimiliter*] Vet. Ed. *ſimiliter.*

21. *Summæ*] Ita Vet. Ed. A quibuſdam Editt. abeſt.

22. *Primo*] Vet. Ed. *proœmio.*

Piſiſtra-

CAP. XVII.

Quis omnium primus libros publicè præbuerit legendos; quantuſque numerus fuerit Athenis ante clades Perſicas librorum in bibliothecis publicorum.

LIbros Athenis diſciplinarum Liberalium publicè ad legendum præbendos primus poſuiſſe dicitur [1] Piſiſtratus tyrannus: deinceps ſtudioſius accuratiuſque ipſi Athenienſes auxerunt: ſed omnem illam poſtea librorum copiam Xerxes Athenarum potitus, [2] urbe ipſa [3] præter arcem

Piſiſtratus] Athenienſium tyrannus, ingenio & facundia pollens, quique ſtudia literarum plurimum fovit. De quo præter Plutarchum in Solone, vide Diodor. Sic. lib. 13. Herod. lib. 1. Valerium Maximum lib. 1. c. 3. & lib. 8. c. 9. Ælianum lib. 8. c. 16. Huic autem Homerum correctum & digeſtum debemus, ut teſtantur Cicero lib. 3. de Oratore, Ælianus Var. Hiſt. l. 13. c. 14. Pauſanias in Achaicis, Libanius in Panegyrico Juliani. Diogenes tamen Laertius refert Solonem magis Homerum illuſtraſſe, quam Piſiſtratum, ideo quod primus juſſerit Homeri poëſin ordine debito ἐξ ὑποθέσεως alternis recitare, ita ut ubi unus deſiiſſet, alter auſpicaretur, ſicque unum Poëſios Homericæ conſtaretur corpus. Plato tamen in Hipparcho non Soloni illud ſed filio ejus Hipparcho tribuit. Piſiſtratus itaque confuſos libros Homeri digeſſit, ut nunc habemus, Solon vel Hipparchus illuſtriorem fecere recitando alternatim.

2. *Urbe ipſa*] Deſerta nimirum & vacua civitate. Infirmos tamen affectæque ætatis multos relictos fuiſſe ſcribit Plutarchus. Ab iis qui armis inepti eſſent, arcem ligno munitam, ut oraculo ſatisfacerent, tradit Pauſanias in Atticis. Cui & Herodotus aſtipulatur, pauperesque relictos affirmat.

3. *Præter, &c.*] Herodotus tamen l. 8 magno molimine obſeſſâ incenſamque fuiſſe teſtatur, cujus hæc verba ſubjeci: *Hos Perſæ caſtris ex adverſo arcis poſitis, in prominenti colle, quem Areopagum Athenienſes vocant, hunc in modum obſederunt; ſagittas ſtupa circumdatas ubi incenderant emittebant in illorum vallum: Athenienſes, quanquam obſeſſi, & ad ultimum malorum deducti, etiam incenſo vallo, tamen reſiſtebant: ac ne verba quidem Piſiſtratidarum conditionem deditionis offerentium admittebant, & cum alia ad repugnandum excogitarunt, tum vero hoc, quod in barbaros partis ſubeuntes devolverunt ſaxa molaria: adeo ut Xerxes perdiu inops conſilii fuerit, quod eos expugnare non poſſet. Tandem ex difficultatibus acceſſus quidam apparuit Barbaris. Neceſſe enim erat ſecundum oraculum, omnem Atticam quæ in continente eſt, ſubjici Perſis. Igitur à fronte arcis, à tergo autem portarum & aſcenſus, qua parte nemo excubabat, quaque nemo credebat quempiam hominum aſcenſurum, hac parte, ex ipſo præcipite, quidam conſenderunt, juxta templum Aglauriæ filiæ Cecropis. Quos ubi in arcem aſcendiſſe viderunt Athenienſes, partim e muro ſe præcipitaverunt, atque extincti ſunt, partim in ædem confugerunt. At Perſæ qui aſcenderant, primum ad portas conſenduntque, eaſque patefactis ſupplices*

arcem incenſa abſtulit aſportavitque in Perſas. hos porrò libros univerſos multis poſt tempeſtatibus [4] Seleucus rex, qui Nicanor appellatus, referendos Athenas curavit. ingens poſtea numerus librorum in Ægypto [5] à Ptolemæis regibus vel conquiſitus vel [6] confectus eſt ad milia fermè voluminum ſeptingenta: ſed ea omnia [7] bello priore Alexandrino, [8] dum diripitur ea civitas, non ſponte neque [9] opera conſulta, ſed à militibus forte auxiliariis [10] incenſa ſunt.

A GEL-

trucidant: atque ubi omnium ſtragem fecerunt, direpto templo arcem ſuccendunt. Inter cæſos, etiam ſacerdotes refert Auctor de Vir. Ill.

4. *Seleucus Rex*] De quo vide Appianum in Syriacis.

5. *A Ptolemæis Regibus*] Andi Vitruvium in Præfatione lib. 7. *Reges Attalici magnis Philologiæ dulcedinibus inducti cum egregiam Bibliothecam Pergami ad communem delectationem inſtituiſſent, tunc item Ptolemæus* (Philadelphus) *infinito zelo cupiditatiſque incitatus ſtudio, non minoribus induſtriis ad eundem modum contenderat Alexandriæ comparare.* Magnam quoque in libris comparandis inter illos Reges fuiſſe contentionem affirmat Galenus in lib. Hippocr. de Natura Humana. Vicit tamen Ptolemæus. Nam in Pergamenſi Bibliotheca fuere ducenta librorum millia, ut teſtatur Plutarchus in vita M. Antonii: in Alexandrina autem Bibliotheca ſeptingenta ferme millia fuere juxta Gellium noſtrum & Ammianum, juxta Joſephum quingenta, quadringenta juxta Senecam. Meminerunt quoque ejus Euſebius lib. 8. de Præpar. Evang. Ammianus lib. 22. Epiphanius in lib. de Ponder. duas ait publicas fuiſſe Alexandriæ bibliothecas, primam in Bruchio, à Ptolemæo Philadelpho conſtructam, ſecundam longo poſt tempore ædificatam fuiſſe in Serapeo, quæ & priotis ſoror dicebatur. In hac Bibliotheca, cui Philadelphi tempore præfectus erat Demetrius Phalereus, Variarum gentium libri, vel ſua lingua vel converſi continebantur, ſicuti vetus teſtamentum à 70. interpretibus Ptolemæo auctore tranſlatum fuit in linguam græcam. Primus igitur Ptolemæus Philadelphus bibliothecam hanc erexit, auxere admodum ſequentes Reges.

6. *Confectus*] Comparatus.

7. *Bello priore Alexandrino*] Bello civili Pompeiano, cum Cæſar in ipſa Urbe Alexandria bellum cum incolis gereret, & tuitionis ſuæ cauſa ignem in naves miſiſſet, qui vicina navalibus ipſamque bibliothecam corripuit.

8. *Dum diripitur ea civitas*] Hoc apud Dionem & Plutarchum non haberur.

9. *Opera conſulta*] Ex induſtria.

10. *Incenſa ſunt*] Periere juxta Senecam quadringenta millia librorum. Forſan igitur non tota Bibliotheca conflagravit, vel cum duæ fuerint, una tantum. Periit Olympiade CLXXXII. cum vix CCXXIV. annos ſtetiſſet.

Apud

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER SEPTIMUS.

Caput I.

Admiranda quædam de P. Africano ſuperiore ex annalibus ſumta.

1 Quod de Olympiade Philippi regis uxore Alexandri matre, in hiſtoria Græca ſcriptum eſt; idem de P. Scipionis quoque matre, qui prior Africanus appellatus eſt, memoriæ datum eſt. nam & 2 C. Oppius & 3 Iulius Higinus, aliique, qui de vita & rebus Africani ſcripſerunt, matrem ejus diu ſterilem exiſtimatam 4 tradunt; Publium quoque Scipionem, cum quo nupta erat, liberos deſperaviſſe. poſtea in cubiculo atque in lecto 5 mulieris, quum abſente marito cubans ſola obdormiſſet, viſum repente juxta eam cubare 6 ingentem anguem; eumque, iis qui viderant territis & clamantibus, elapſum inveniri non quiſſe: idipſum P. Scipionem ad haruſpices retuliſſe: eos, ſacrificio facto, reſpondiſſe fore ut liberi 7 generentur: neque multis diebus 8 poſtquàm

Quod de Olympiade] Juſtinus lib. 9. *Namque mater ejus* (Alexandri) *Olympias confeſſa viro ſuo Philippo fuerat, Alexandrum non ex eo ſe, ſed ex ſerpente ingentis magnitudinis concepiſſe.* Idem refert Plutarchus in vita Alexandri, eandemque lymphatico ritu ſerpentes manſuefactos circumtuliſſe.

2. *C. Oppius*] Qui vitas Illuſtrium virorum ſcripſiſſe videtur. Plutarchus citat eum de vita Pompeii; vitam Marii Plin. lib 11. Hiſt. Nat. c. 45. Eundem de Vitâ Caſſii citat Chariſius.

3. *Iulius Higinus*] Vide ſupra p. 67.

4. *Tradunt*] In Ms. quodam, *cedunt*.

5. *Mulieris*] Quædam Edit. non habent hanc vocem.

6. *Ingentem anguem*] Ab Ægyptiis, Phœnicibus, Græcis, Romanis numinis vice ſerpens cultus fuit. An à primo impoſtore Adami & Evæ? Certe in antiquis Græcorum myſteriis acclamatum εὐοῦ, & ſimul monſtratus ſerpens. Meminere Heſychius, Clemens in Protreptico, Plutarchus Alexandro, Chalcidius ad Timæum.

7. *Generentur*] Vett. Ed. *gignerentur*.

8. *Poſt*,

quàm ille anguis in lecto viſus eſt, mulierem [9] cœpiſſe conceptu fetus ſigna atque ſenſum pati: exinde [10] menſe decimo peperiſſe; natumque eſſe hunc [11] P. Scipionem Africanum, qui Hannibalem & Karthaginienſes in Africa bello Pœnico ſecundo vicit. Sed & eum [12] impendio magis ex rebus geſtis quàm ex illo oſtento virum eſſe virtutis divinæ creditum eſt. Id etiam dicere haud piget, quod idem illi, quos ſuprà nominavi, [13] litteris mandaverint Scipionem hunc Africanum ſolitaviſſe noctis extremo, prius quam [14] dilucularet, in capitolium ventitare, ac jubere aperiri [15] cellam Iovis, atque ibi ſolùm diu demorari quaſi conſultantem de republica cum Iove; ædituoſque ejus templi ſæpe eſſe demiratos, quòd ſolùm id temporis in capitolium ingredientem canes ſemper in alios ſævientes neque [16] latrarent eum neque incurrerent. Has vulgi de Scipione opiniones confirmare atque approbare videbantur dicta factaque ejus pleraque [17] admiranda. ex quibus eſt unum hujuſ-

8. *Poſtquam*] Vet. Edit. *poſteaquam.*

9. *Cœpiſſe*] Vet. Edit. & Ms. *conceperiſſe.*

10. *Menſe decimo*] Nono impleto.

11. *P. Scipionem Africanum*] Qui in Africam profectus cum ipſas Carthaginis portas obſidione quateret, Annibalem inhærentem atque incubantem Italiæ extorſit, prælioque ſecundo vicit. vide Livium lib. 30.

12. *Impendio*] Supra modum, impenſe.

13. *Litteris mandaverint*] Auctor de Viris Illuſtr. *P. Scipio ex virtutibus cognominatus Africanus, Iovis filius creditus: nam antequam conciperetur ſerpens in lecto matris ejus apparuit. Et ipſi parvulo draco circumfuſus nihil nocuit. In Capitolium intempeſta nocte cuncti, nunquam canes allatrarunt. Nec hic quicquam prius capit, quam in cella Iovis diutiſſime ſediſſet, quaſi divinam mentem occepiſſet.* Vide & Livium lib. 26. & Plutarchum in Scipione.

14. *Dilucularet*] Diluculum appeteret. Ita auctor noſter locutus quoque eſt lib. 2. c. 19.

15. *Cellam Iovis*] De hoc Capitolio Tarquinii, quod bello civili Syllano exarſit, ita loquitur Dionyſius Halycarnaſſæus: *Situm eſt in alta crepidine habetque in ambitu octo jugera, ſic ut latera ſingula 200. fere pedum ſint, exigua latitudinis & longitudinis differentia, niſi quod iſta illam vincit vix pedibus quindecim. Qua parte frons ejus meridiem ſpectat, triplici columnarum ordine circumcingitur, ab aliis lateribus duplici. In ipſo ſunt tres cellæ ex ordine, à lateribus communione parietum clauſæ. Media eſt Iovis, utrimque altera Iunonis, altera Minervæ ſub eodem laqueari eodemque tecto.*

16. *Latrarent eum*] Forſan, *in eum.*

17. *Admiranda*] Ms. *ammiranda.*

18. *Afri-*

hujuſcemodi.[18] Aſſidebat oppugnabatque [19] oppidum in Hiſpania, [20] ſitu, mœnibus, defenſoribus validum & mœnitum, re etiam cibaria copioſum : nullaque ejus potiundi ſpes erat, & quodam die jus in caſtris ſedens dicebat : atque ex eo loco id oppidum procul videbatur. tum è militibus, qui in jure apud eum ſtabant, interrogavit quiſpiam ex more in quem diem locumque [21] vadimonium promitti juberet. & Scipio manum ad ipſam oppidi, quod obſidebatur, arcem protendens, Perendie, inquit, ſeſe ſiſtant illo in loco : atque ita factum. die tertio, in quem vadari juſſerat, oppidum captum eſt : eodemque die in arce ejus oppidi jus dixit.

18. *Aſſidebat*] Obſidebat, vel prope urbem caſtra poſuerat.

19. *Oppidum in Hiſpania*] Cujus nomen Badium fuiſſe teſtatur Valerius Maximus.

20. *Situ*] Ms. *ſitum*.

21. *Vadimonium*] Sponſionem ſe ſiſtendi in judicio conſtituto die.

22. *Vadari juſſerat*] Vadimonium ſtatui & promitti.

CAP. II.

De Cæſellii Vindicis pudendo errore ; quem offendimus in libris ejus, quos mſcripſit Antiquarum Lectionum.

TUrpe erratum offendimus in illis celebratiſſimis commentariis Lectionum antiquarum [1]Cæſellii Vindicis, hominis Herclè [2]pleraque haud indiligentis. quod erratum multos fugit, quamquam multa in Cæſellio reprehendendo etiam per calumnias rimarentur. ſcripſit autem Cæſellius Q. Ennium in [3] tertiodecimo libro annalium, *cor*, dixiſſe maſculino genere. verba Cæſellii ſubjecta ſunt : *Maſculino genere*, cor, *ut multa alia enunciavit Ennius. nam in tertiodecimo annali, quem cor, dixit.* adſcripſit deinde verſus Ennii duos :

Han-

1. *Cæſellii Vindicis*] De quo alibi diximus lib. 3. c. 16.

2. *Pleraque*] Notus Græciſmus. πολλὰ, intelligitur κ.

3. *Tertiodecimo*] Aliter *in* XII. & ita in Ms. quodam.

4. *Cum*

Hannibal audaci 4 *cum pectore* 5 *dehortatur*
Ne bellum faciam: 6 *quem credidit esse meum cor?*

Antiochus est, qui hoc dicit, Asiæ rex. is admiratur & permovetur, quòd Hannibal Karthaginiensis 7 bellum se facere populo Romano volentem dehortetur. hos autem versus Cæsellius sic accipit, tamquam si Antiochus sic dicat: Hannibal me, ne bellum geram, dehortatur. quod quum facit, æquale cor putat habere me ei. quàm stultum esse me credit, quum id mihi persuadere vult? hoc Cæsellius quidem, sed aliud longè Ennius. nam tres versus sunt, non duo, ad hanc Ennii sententiam pertinentes. ex quibus tertium versum Cæsellius non respexit:

Hannibal audaci cum pectore dehortatur,
Ne bellum faciam: quem credit esse meum cor
Suasorem summum & studiosum robore belli.

horum versuum sensus atque ordo sic opinor est: Hannibal ille audentissimus atque fortissimus, quem ego credidi (hoc enim est, 8 *cor meum credidit:* 9 proinde atque diceret, quem ego stultus homo credidi) fore summum suasorem ad bellandum, is me dehortatur, dissuadetque ne bellum faciam. Cæsellius autem forte 10 ῥᾳθυμότερον ῥαφῇ ista verbo-

4. *Cum*] Vet. Edit. *dum*.

5. *Dehortatur*] Nonius legit *de me hortatur*, id est, *me dehortatur*; & ita quoque habent Ms. Codices Nonii, tmesi figura, quæ Lucilio ita erat familiaris, ut Ausonius Epistola ad Theonem illi domesticam esse dixerit.

6. *Quem credidit esse meum cor?*] Ita & Nonius cum Cæsellio judicat.

7. *Bellum se facere, &c. volentem dehortetur*] Auctor fuerat Annibal non in Græcia sed in Italia sedem belli ponere, quippe Romanos vinci non nisi suis armis posse. Vide Justinum lib. 31. c. 5. Ita quoque Livius lib. 34. c. 59. *Sententia Annibalis una atque eadem semper erat, ut in Italia bellum gereretur. Italiam & commeatus & militem præbituram externo hosti. Si nihil ibi moveatur, liceatque populo Romano viribus & copiis Italiæ extra Italiam bellum gerere, neq; regem ullum gentem ullam parem Romanis fore.* De colloquiis Antiochi cum Annibale & de bello Romanis inferendo, legendus quoque Polybius & Appianus.

8. *Cor meum credidit*] Id est, ego credidi. simili modo & Græci & Latini loquuntur, ἡ Πριάμοιο γυνὴ Priami, pro Priamo. Ita Horatius *Virtus Scipiadæ & mitis sapientia Lælî* pro Scipiade, & Lælio. Ita *Error Ulyssis* pro ipso Ulysse apud eundem. Atque ita in aliis.

9. *Proinde*] Vet. Ed. *perinde*.

10. Ῥᾳθυμότερον] Id est, *negligen-*

verborum captus *quem cor* dictum putavit, & *quem* accentu acuto legit, quaſi ad cor referatur, non ad Hannibalem. ſed non fugit me, ſi aliquis ſit tam inconditus, ſic poſſe defendi *cor* Cæſellii maſculinum, ut videatur tertius verſus ſeparatim atque diviſe legendus. proinde quaſi præciſis interruptiſque verbis exclamet Antiochus; *ſuaſorem ſummum!* ſed non dignum eſt eis, qui hoc dixerint, reſponderi.

gentium junctura iſta verborum captus.

11. *Accentu acuto*] Ita pronunciabant in interrogationibus, in relativis utebantur gravi.

CAP. III.

Quid Tullius Tiro Ciceronis libertus reprehenderit in M. Catonis oratione, quam pro Rhodienſibus in ſenatu dixit; & quid ad ea, quæ reprehenderat, reſponderimus.

[1]CIvitas Rhodienſis & inſulæ oportunitate & [2]operum nobilitate & 3 navigandi ſollertia navalibuſque victoriis

Civitas Rhodienſis] Strabo lib. 14. dicit hanc urbem portubus, viis, muris, & reliqua ſtructura tantum antecellere aliis, ut nullam ei æqualem nedum præſtantiorem dicere poſſimus. Locus hic dignus adſcribi. Θαυμασὰ δ' ἔχει ἡ ἰδιοπία, καὶ ἡ ἐπιμέλεια αὐτῆς τε τῆ πόλει καὶ τοῖς ἄλλοις πολιτείαι, καὶ τὰ ναυτικὰ, ἀφ' ὧν ἐθαλάσσοκρατησε πολὺν χρόνον, καὶ τὰ λαμπρὰ κατεσκευάσατο, καὶ Ρωμαίοις ἐξαιρέτως φίλη. καὶ τῶ βασιλεῖ τοῖς φιλορωμαίοις τε καὶ φιλέλλησι, ἀφ' ὧν αὐτόνομός ἐστι πέλαι, καὶ πολλοῖς ἀναθήμασιν ἐκοσμήθη, id eſt, *Admiranda vero etiam eſt præclara legum conſtitutio, diligenſque curatum reliquarum Reſp. partium, tum maxime rerum navalium, quo facilius, ut multo tempore mari dominata ſit, ac prædones ſuſtulerit, & Romanorum, regumq; qui cum Romanis & Græcis amicitiam coluere, fuerit amica: quorum gratia & manſit libera, & multis donariis ornari meruit.*

2. *Operum nobilitate*] Inter quæ celeberrimus fuit coloſſus, de quo Plinius: *Ante omnes autem in admiratione fuit ſolis Coloſſus Rhodi, quem fecerat Chares Lindius Lyſippi ſupradicti diſcipulus. Septuaginta cubitorum altitudinis fuit. Hoc ſimulachrum poſt quinquageſimum ſextum annum terræmotu proſtratum, ſed jacens quoque miraculo eſt. Majores ſunt digiti, quam pleraque ſtatuæ.* Simonides Epigr. in coloſſum lib. 4. Ἀνθολ. hujus coloſſi auctorem fuiſſe Lachetem refert, niſi corrigendus eſt locus. Sicuti & Feſtus emendandus eſt qui Caleto artifice formatum ſcribit. Teſtis ipſe artifex, qui nomen ſuum Coloſſo ſubſcripſit hoc modo:

Τὸν τὸ ῥόδιον κολοσσὸν ἐπτάκις δέκα
Χάρης ἐποίησ' πηχέων ὁ Λίνδιος.

De terræ motu, quo cecidit coloſſus, vide Polybium lib. 5.

3. *Et navigandi ſollertia*] Hinc & legi

ctoriis celebrata eſt. ea Rhodienſis civitas, quum amica atque ſocia populi Romani foret, Perſa [4] tunc Philippi filio Macedonum rege, cum quo bellum populo Romano fuit, amico uſa eſt: connixique ſunt Rhodienſes [5] legationibus Romam ſæpe miſſis, id bellum inter eos componere. ſed, ubi illa pacificatio [6] perpetrari nequivit, verba à pleriſque Rhodienſibus in concionibus eorum ad populum facta ſunt, ut, ſi pax non fieret, Rhodienſes regem adverſus populum Romanum adjutarent. ſed nullum ſuper ea re publicum decretum factum eſt. At [7] ubi Perſes victus captuſque eſt: Rhodienſes pertimuere ob ea, quæ compluries in cœtibus populi acta dictaque erant: legatoſque Romam miſerunt, qui temeritatem quorundam popularium ſuorum deprecarentur, & fidem conſiliumque publicum expurgarent. legati poſtquam Romam venerunt, & in

ges nauticæ Rhodiorum fuere celeberrimæ, adeò quidem ut leges nauticæ apud JC. Romanos Rhodiæ appellentur. Vide tit. Dig. ad L. Rhodiam de jactu. Et Baſil. lib. 53. tit. 8. Harmenopulus legum nauticarum, quæ non intercidерunt, vetuſtiſſimas appellat, atque à Tiberii uſque tempore in mores Romanorum receptas fuiſſe.

4. *Tunc*] Vet. Ed. *tamen.*

5. *Legationibus Romam ſæpe miſſis*] Satis ſuperbe legatione uſi. Dicebant enim ſe ad Regem etiam legatos miſiſſe: per quos ſtetiſſet, quo minus belli finis fieret, adverſus eos, quid ſibi faciendum eſſet, Rhodios conſideratos eſſe, ut teſtatur Liv. lib. 44. c. 14. Indecoræ erant illæ minæ. Quinetiam Perſeo Regi addictiores eſſe videbantur, immemores beneficii Romanorum, quando devicto Antiocho Syriæ Rege Lyciam & Cariam uſque ad Mæandrum fl. præter Telmeſſum Rhodiis dederant, ut idem teſtatur Livius.

6. *Perpetrari*] Forſan, *impetrari.*

7. *Ubi Perſes victus captuſque eſt*] A Paulo Æmilio. Cæſa ultimo prælio ad viginti millia hominum, ad ſex millia, qui Pidnam ex acie profugerant, vivi in poteſtatem pervenerunt, & vagi è fuga quinq; hominũ millia capta. Ex victoribus ceciderunt non plus centum, vulnerati aliquanto plures. Perſes ipſe prælio non interfuit, neque tum captus, ſed ubi in Samothracem aufugiſſet, Octavio, qui illuc à Conſule miſſus erat, ſe tradidit. In triumphum ductus ante currum victoris catenatus documentum humanorum caſuum dedit. Aliqui tamen in Samothracia inſomniis occiſum referunt. Salluſtius in Fragmentis: *Perſen deinde Philippi filium poſt multa & varia certamina apud Samothracas Deos acceptum in fidem, callidi, & repertores perfidiæ, quia pacto vitã dederant, inſomniis occidêre.* Aliqui in carcere periiſſe dicunt, alii triumphi ignominiam morte præveniſſe. Varias opiniones proponit Plutarchus. De bello hoc idem videndus eſt in P. Æmilio, Livius lib. 41. & ſeq. Florus lib. 2. c. 12. Paterculus lib. 1. cap. 9. Pauſanias in Achaicis.

8. *Sup-*

Digitized by Google

& in ſenatum intromiſſi ſunt, verbiſque [8] ſuppliciter pro cauſa ſua factis [9] è curia exceſſerunt: ſententiæ rogari cœptæ, quumque [10] partim ſenatorum de Rhodienſibus quererentur, maleque eos animatos fuiſſe dicerent, belluinque eò illis faciundum cenſerent: tum M. Cato exſurgit: & optimos fidiſſimoſque ſocios, [11] quorum opibus diripiendis poſſidendiſque non pauci ex ſummatibus viris intenti [12] infeſtique erant, [13] defenſum conſervatumque pergit: orationemque inclutam dicit, quæ & ſeorſum fertur, inſcriptaque eſt pro Rhodienſibus; & [14] in quinto Originum libro ſcripta eſt. [15] Tiro autem Tullius M. Ciceronis libertus ſanè quidem fuit ingenio homo eleganti, & haud quaquam rerum litterarumque veterum indoctus: eoque ab incunte ætate liberaliter inſtituto [16] adminiculatore & quaſi

8. *Suppliciter*] In quodam Ms. *ſimpliciter*.

9. *E curia*] Idem Ms. *ſecuri*.

10. *Partim ſenatorum*] Pro *pars ſenatorum*. Elegans locutio.

11. *Quorum opibus diripiendis*] Salluſtius in Catilinar. *Bello Macedonico, quod cum Rege Perſe geſſimus, Rhodiorum civitas magna atque magnifica, quæ populi R. opibus creverat, infida atque adverſa nobis fuit, ſed poſtquam bello confecto, de Rhodiis conſultum eſt, majores noſtri, ne quis divitiarum magis quam injuriæ belli cauſa bellum captum diceret, impunite eos dimiſere.*

12. *Infeſtique*] Vet. Ed. *infenſique*.

13. *Defenſum conſervatumque*] Sunt hæc ſupina.

14. *In quinto Originum libro*] Aliquotiens Orationes Catonis Originum libris inſertas fuiſſe perſpicuum eſt. Epitome Livii lib. 49. *Cum L. Scribonius, tribunus plebis rogationem promulgaſſet, ut Luſitani, qui in fidem populi Rom. dediti, à Sergio Galba in Galliam venuiſſent, in libertate reſtituerentur, M. Cato acerrime ſuaſit. Extat oratio annalibus ejus inſerta.* Origines Annales appellavit. Hiſtorias appellat Cornelius Nepos, nam libro tantum ſecundo & tertio origines Italicarum urbium explicabantur. Locus eſt in fragmento lib. poſteriotis de vitis Excell. Imper. ubi ſimul quid Originum libris contineretur, demonſtratur. *Senex hiſtorias ſcribere inſtituit, quarum ſunt libri ſeptem. Primus continet res geſtas Regum populi Romani. Secundus & tertius, unde quæque civitas orta ſit Italica: ob quam rem omnes* ORIGINES *videtur appellaſſe. In quarto autem bellum Punicum primum: in quinto ſecundum. Atque hæc omnia capitulatim ſint dicta. Reliqua bella pari modo perſecutus eſt, uſque ad prætu-ram Servii Galbæ, qui diripuit Luſitanos. Atq; horum bellorum duces non nominavit, ſed ſine nominibus res notavit. In iiſdem expoſuit, quæ in Italia, Hiſpaniiſque viderentur admiranda. In quibus multa induſtria & diligentia comparet, multa doctrina.* Citatur & laudatur Cato à Val. Max. lib. 8. c. 7. Plinio lib. 7. c. 27. Dionyſio Halyc. lib. 1. Antiq. Rom. vitam ejus deſcripſit Plutarchus.

15. *Tiro autem Tullius*] Vide ſupra pag. 29.

16. *Adminiculatore*] Adjutore. Effuſe eum laudat Cicero, & in quadam Epiſtola ſtudiorum ſuorum regulam

quasi [17] administro in studiis litterarum Cicero usus est. sed profecto plus ausus est, quàm ut tolerari ignoscique possit. namque epistolam conscripsit [18] ad Q. Axium familiarem patroni sui confidenter & nimis [19] calidè, in qua sibimet visus est orationem istam pro Rhodiensibus acri subtilique ingenio & judicio percensuisse. ex ea epistola libitum forte nobis est reprehensiones ejus quasdam attingere; majore scilicet venia reprehensuri Tironem, quàm tum ille [20] reprehendit Catonem. culpavit autem primum hoc, quòd Cato ineruditè & [21] ἀναγώγως, ut ipse ait, principio nimis insolenti nimisq; acri & objurgatorio usus sit: quum vereri sese ostendit, ne Patres, gaudio atque lætitia rerum gestarum prospere de statu mentis suæ deturbati, non satis [22] consiperent; neque ad rectè intelligendum consulendumque essent idonei. *In principiis autem*, inquit, *patroni, qui pro reu dicunt, conciliare sibi & complacare judices debent: sensusque eorum exspectatione causæ suspensos* [23] *rigentesq; honorificis verecundisque sententiis commulcere; non injuriis atque impertosis minationibus* [24] *confutare* ipsum deinde principium apposuit; cujus verba hæc sunt: *Scio solere plerisque hominibus rebus secundis* [25] *atque prolixis atque prosperis animum excelle-*

appellat. Redegit utique Tiro fere omnes Ciceronis libros in ordinem.

17. *Administro*] Vet. Ed. *administratore*.

18. *Ad Q. Axium*] Axii meminit quoque Cicero apud Suetonium in Cæsare cap. 9. hoc modo. *De hac significare videtur & Cicero in quadam ad Axium epistola referens, Cæsarem in consulatu confirmasse regnum, de quo ab illo cogitaverat*. pro *Axium* vulgo legebatur *Atticum*, secus atque est in Ms.

19. *Calide*] Vet. Ed. *callide*.

20. *Reprehendit*] Vet. Ed. *reprehenderit*.

21. Ἀναγώγως] Id est, sine inductione, vel sequela.

22. *Consiperent*] Annotatum in margine Vet. Cod. invenio, *consisterent*; in Ms. quodam, *conciperent*.

Consiperent] Verbum antiquis usitatum, ut *adsipio, præsipio*. Visum aliter imperitis, qui idem verbum in Livio non concoxerunt lib. 1. *Romani ex arce hostium urbem cernentes, cum alia atque alia parte nova aliquae ades oriretur, non solum mentibus consipere, sed ne auribus quidem atque oculis satis constare poterant*. Nam vulgo ubique leges, *concipere*. Lips. lib. 1. Elect. cap. 7.

23. *Rigentesque*] Rigidos, severos, qui haud facile à sententia sua flecti possunt.

24. *Confutare*] Vet. Ed. *confricare*.

25. *Atque prolixis*] In quodam Ms. desunt hæc verba.

26. *Excel-*

Digitized by Google

26 *excellere, ſuperbiam atque* 27 *ferociam augeſcere atque creſcere, quod mihi nunc magnæ curæ eſt, quia hæc res tam ſecundè proceſſit, ne quid in conſulendo adverſi eveniat, quod noſtras ſecundas res* 28 *confutet: neve hæc lætitia nimis luxurioſe eveniat. adverſæ res ſe domant & docent quid opus ſit facto.* 29 *ſecundæ res* 30 *lætitia tranſvorſum trudere ſolent à rectè conſulendo atque intelligendo. quo majore opere edico ſuadeoque, uti hæc res aliquot dies proferatur, dum ex tanto gaudio in* 31 *poteſtatem noſtram redeamus.* quæ deinde Cato juxta dicit, *ea*, inquit, *confeſſionem faciunt non defenſionem. neque propulſationem tranſlationemve criminis habent, ſed cum pluribus aliis communicationem. quod ſcilicet nihil ad purgandum eſt. atque etiam*, inquit, *inſuper profitetur Rhodienſes, qui accuſabantur quòd adverſus populum Romanum regi magis cupierint faverintque, id eos cupiſſe atque faviſſe utilitatis ſuæ gratia: ne Romani, Perſa quoque rege victo, ad ſuperbiam ferociamque & immodicum modum inſoleſcerent.* eaque ipſa verba ponit, ita uti infrà ſcriptum eſt. *Atque ego quidem arbitror Rhodienſes noluiſſe nos ita depugnare, uti depugnatum eſt: neque regem Perſen viciſſe,* 32 *non Rhodienſes id modò voluere, ſed multos populos ac multas nationes idem* 33 *noluiſſe arbitror. atq; haud ſcio an partim eorum fuerint, qui non noſtræ contumeliæ cauſa id noluerint evenire: ſed enim id metuere, ſi nemo eſſet homo quem vereremur,* 34 *& quicquid luberet faceremus: ne ſub ſolo imperio noſtro in ſervitute noſtra eſſent. libertatis ſuæ cauſa in ea ſententia fuiſſe arbitror. atque Rhodienſes tamen Perſen publicè numquam adjuvere. cogitate* 35 *quanto nos privatim cautius facimus.*

26. *Excellere*] *Excellentem* Vet. Ed.

27. *Ferociam*] Vet. Ed. *ferocitatem.*

28. *Confutet*] Vet. Ed. *confricet.*

29. *Secundæ res*] Ita Sempronius Gracchus priore victoria exultans ab Annibale tandem fœde victus eſt, ut teſtatur Livius

30. *Lætitia*] Deeſt in quodam Ms.

31. *In poteſtatem noſtram redeamus*] Qui enim immoderato gaudio exultat, impotens ſui non advertit quid agat, ſed totus fixus & occupatus in gaudio nullam aliarum rerum curam gerit.

32. *Non*] Ms. *nos.*

33. *Noluiſſe*] Vet. Ed. *voluiſſe.*

34. *Et quicquid*] Vet. Ed. *quia quid luberet.*

35. *Quanto nos privatim cautius facimus*] Ita emendat Juſtus Lipſius lib. 1. Elect. cap. 7. Vulgo *nos noſtri nativi*, atque ita etiam in antiquis optimis editionibus habetur. *Noſtri* itaque delet

facimus. nam unuſquiſque noſtrûm, ſi quis adverſus rem ſuam quid fieri arbitratur, ſumma vi contrà nititur, ne adverſus eam fiat. quod illi tamen perpeſi. Sed, quod ad principium reprehenſum attinet, ſcire oportuit Tironem defenſos eſſe Rhodienſes à Catone, ſed ut à ſenatore & conſulari & cenſorio viro, 36 id, quod 37 optimum eſſe publicum exiſtimabat, ſuadente; 38 non ut à patrono cauſam pro reis dicente. alia namque principia conducunt reos apud judices defendenti, & clementiam miſericordiamque undique indaganti; alia, quum ſenatus de republica conſulitur, viro auctoritate præſtanti ſententiis quorumdam iniquiſſimis permoto, & pro 39 utilitatibus publicis ac pro ſalute ſociorum graviter ac liberè indignanti ſimul ac dolenti. quippe rectè & utiliter in diſciplinis rhetorum præcipitur, judices de capite alieno deque cauſa ad ſeſe non pertinenti cognituros, ex qua præter officium judicandi nihil ad eos ſimul periculi vel emolumenti redundaturum eſt, conciliandos eſſe ac 40 propitiandos laudabiliter ac placabiliter & leniter exiſtimationi ſalutique ejus qui apud eos accuſatus eſt. at quum dignitas & fides & utilitas omnium communis agitur, ob eamque rem aut ſuadendum quid ut fiat, 41 aut fieri jam cœpto differendum

Lipſius, & putat ex repetitione primæ vocula *Nos* redundare. Quid ſi legamus, *nos* (ſenatores) *& noſtri nativi*, id eſt indigenæ. vel *noſtri nati vi*, nam poſtmodum additur, *ſumma vi contra nititur*. Sed nihil affirmo. In edit. Patiſ. Tiletani, quæ prodiit an. MDXXXVI. cum Badii Aſcenſii Annotationibus, *Nos conſternati vi cantus ſucimus*. Pro *nativi* legitur quoque *Latini*. Ita *Noſtri* tamen abundat.

36. *Id quod*] Aliter, *quod quidem*.

37. *Optimum eſſe publicum*] Id eſt, publico utiliſſimum.

38. *Non ut à patrono*] Ita in Ms. in antiquis tamen editionibus additur, *ſolet*.

39. *Utilitatibus publicis*] Quia Rhodii potentia & auctoritate præſtabant, contra illos bellum decernere non utile erat Romanis. *Rhodii*, inquit Livius lib. 42. *maxime ad omnia momenti habebantur, quia non favere tantum, ſed adjuvare etiam viribus ſuis bellum poterant.* Alios nimirum facile ad arma concitaſſent, atque ita grave bellum exarſiſſet. Expediebat autem Rhodios amicos habere.

40. *Propitiandos*] Propitios reddendos. Utitur hoc vocabulo Curtius, Suetonius, Plinius, alii. Male itaque novum hoc vocabulum eſſe dixit Moſellanus.

41. *Aut fieri jam cœpto*] Id eſt, cum *fieri jam aliquid cœptum eſt*.

42. *Inge-*

dũ eſt: tum qui ſe in hujuſmodi principiis occupat ut benivolos benignoſque ſibi auditores paret, otioſam operam in non neceſſariis verbis ſumit. jamdudum enim negotia periculaque ipſa rerum communia conſiliis eos capiendis conciliant: & ipſi potius ſibi expoſcunt conſultoris benivolentiam. Sed quod ait confeſſum Catonem noluiſſe Rhodienſes ita depugnari uti depugnatum eſt, neque regem Perſen à populo Romano vinci, atque id eum dixiſſe non Rhodienſes modò, ſed multas quoque alias nationes voluiſſe, ſed id nihil ad purgandum extenuandumve crimen valere: jam hoc primùm Tiro improbè mentitur. verba ponit Catonis: & aliis tamen eum verbis calumniatur. non enim Cato confitetur Rhodienſes noluiſſe victoriam eſſe populi Romani, ſed ſeſe arbitrari dixit id eos noluiſſe quod erat proculdubio ſuæ opinionis profeſſio, non Rhodienſium culpæ confeſſio. in qua re, ut meum quidem judicium eſt, non culpa tantùm vacat, ſed dignus quoque laude admiratione neque eſt; quum & 42 ingenuè & religioſè dicere viſus eſt contra Rhodienſes quod ſentiebat, & parta ſibi veritatis fide ipſum illud tamen, quod contrarium putabatur, flexit & tranſtulit: ut eos idcirco vel maximè æquum eſſet acceptiores carioreſque fieri populo Romano, quòd quum & utiles illi eſſent & vellent regi eſſe factum, nihil tamen adjuvandi ejus gratia 43 fecerint. poſtea verba hæc ex eadem oratione ponit: *Ea nunc derepente tanta nos beneficia ultro citroque, tantam amicitiam* 44 *relinquemus? quod illos dicimus* 45 *voluiſſe facere, id nos priores facere occupabimus?* hoc, inquit, enthymema 46 nequam & vitioſum eſt. reſponderi enim potuit, occupabimus certè: nam, ſi non occupaverimus, opprimemur, incidendumque erit in inſidias à quibus ante nos

42. *Ingenue &*] Hæc verba in quibuſdam editionibus deſunt.

43. *Fecerint*] Aliter, *facerent*.

44. *Relinquemus*] Aliter, *relinquimus*.

45. *Voluiſſe*] Aliter etiam in quodam Ms. *noluiſſe*.

46. *Nequam*] Id eſt nihili, aut nequaquam ad rem faciens.

nos non caverimus. rectè, inquit, hoc vitio dat Lucilius 47 poëtæ 48 Euripidi; quod, quum Polyphontes rex propterea ſe interfeciſſe fratrem diceret, quòd ipſe ante conſilium de nece ejus cepiſſet, 49 Merope fratris uxor hiſce eum verbis eluſerit:

Εἰ γάρ σ' ἔμελλεν, ὡς σὺ φῂς, κλέπτειν πόσις,
Χρὴ κἀμὲ μέλλειν, ὡς χρόνῳ δοῦναι δίκην.

At hoc enim, inquit, plane ſtultitiæ plenum eſt eo conſilio atq; 51 ea fini facere 52 nolle aliquid, uti nunquam id facias quod velis. ſed videlicet Tiro animum non advertit non eſſe in omnibus rebus cavendis eamdem cauſam: neq; humanæ vitæ negotia & actiones & officia vel occupandi vel differendi, vel etiam ulciſcendi, vel cavendi ſimilia eſſe pugnæ gladiatoriæ. nam gladiatori, compoſito ad pugnandum, pugnæ hæc præpoſita ſors eſt, 53 aut occidere ſi occupaverit, aut occumbere ſi ceſſaverit. hominum autem vita non tam iniquis, neque tam indomitis neceſſitatibus circumſcripta eſt, ut idcirco prior injuriam facere debeas, quam, ni ſi fe-

47. *Poëtæ*] Vet. Ed. *Poëta*.

48. *Euripidi*] Ex qua Tragœdia non conſtat, quia complures pepererunt; ſcripſit enim fabulas, ut quidam, 75, (ut alii 82.) vel etiam plures teſte Suida.

49. *Merope fratris uxor*] Scribit Apollodorus lib. 2. Biblioth. Creſphontem non multo poſt ſuſceptum imperium Meſſenæ interfectum fuiſſe, cum duobus filiis, Polyphontem ſimul cum imperio Meropen invitam duxiſſe, hunc iterum à filio Meropes Ægypto occiſum, ac paternum imperium recuperaſſe. Quædam Editt. habent *Ærope*, quæ fuit Catrei Cretenſis filia, Atrei uxor, ut Lycophronis interpres teſtatur.

50. Εἰ γάρ σ' ἔμελλεν] Id eſt,

Si enim, ut dicis, te occiſurus erat, meus maritus,

Ita futurum hoc te facere oportuit, quando utique tempus advenisset.

temporis autem tractu ira cadit.

51. *Ea fini*] Eo fine. ἐξέπεσε τῶς. Virg. quoque lib. 4. Æn. ita loquitur.

52. *Nolle*] Aliter *velle*.

53. *Aut occidere ſi occupaverit*] Quanquam enim læſus vulneratuſque arma ſubmittat, nullum tamen jus adverſario liberandi. Hoc jus ſoli populo vel Principi competebat. Itaque gladiatores imminentem ſibi certam necem omni molimine avertere nitebantur, quia incerta erat miſſio. Nonnunquam etiam ſine miſſione dabantur gladiatores, quod idem erat, atque ad certam mortem dari, niſi vincas. Auguſtus hoc decreto prohibuit gladiatores ſine miſſione edi, nonnulli enim muneranti in certam mortem omnes dabant; imo non-

Digitized by Google

si feceris, pati possis. quod tantum aberat 54 à populo Romano occupare, ut sæpe etiam in sese factas injurias ulcisci neglexerit. post deinde usum esse Catonem dicit in eadem oratione argumentis parum honestis & nimis audacibus, ac non viri ejus, qualis fuit, sed vafris ac 55 fallacioſis, 56 & quasi Græcorum sophistarum sollertiis. nam, *quum objiceretur*, inquit, *Rhodiensibus quod bellum populo Romano facere voluissent*, 57 *nec negavit pœne, & ignoſci popoſcit, quia id non feciſſent & ſi maximè voluiſſent: induxiſſeque eum dicit quam dialectici epagogen appellant, non rem admodum inſidioſam & ſophiſticam, neque ad veritates magis quam ad captiones repertam, quum conatus ſit exemplis decipientibus colligere confirmareque,* 58 *neminem, qui male facere voluit, plecti æquum eſſe, niſi, quod factum voluit, etiam fecerit.* verba autem ex ea oratione M. Catonis hæc sunt: *Qui acerrimè adverſus eos dicit, ita dicit: hoſtes voluiſſe fieri. Et quis tandem eſt noſtrum, qui quod ad ſeſe attinet, æquum cenſeat* 59 *quempiam pœnas dare ob eam rem, quòd arguatur male facere voluiſſe? nemo opinor: nam ego, quod ad me attinet, nolim.* deinde paulo infra 60 ita dicit: *Quid nunc? & quæ tandem lex eſt tam acerba, quæ dicat: Si quis illud facere voluerit, mille nummi* 61 *dimidium familiæ multa eſto: Si quis* 62 *plus quingenta jugera*

nonnunquam percuſſos jacentesque repeti jubebant, & cadavera ictibus diſſipari, ne ſimulata morte eluderent. Vide *Lipſ.* de Gladiat.

54. *A populo Romano*] Vet. Ed. *popul. Rom. manſuetudine.*

55. *Fallacioſis*] Ita etiam Apulejus lib. 8. loquitur: *Promiſſioni fallacioſæ mulierris oppreſſus ſuccubuit Thraſyllus.* legitur quoque male in Ms. quodam *flagitioſis.*

56. *Et quaſi Græcorum ſophiſtarum*] Sophistæ antea Philoſophiæ Profeſſores appellabantur, ſed cum oſtentationis & quæſtus cauſa philoſophiam proſtituerent, in pejorem partem acceptum ſunt, ut teſtatur Cicero l. 2. Acad. Quinetiam qui contortis argutiis alios circumvenire nitebantur, ſive fuerint philoſophi, ſive Rhetores, ita dicuntur, quos traducit Plato in Protagora.

57 *Nec negavit pœne*] Juſtus Lipſius legebat, *nec negavit pœne, ſed ignoſci.* Veteres Editt. *negavit pene.*

58. *Neminem qui male facere voluit*] Ita apud JC. dicitur voluntatis pœnam neminem pati, quod tamen in crimine læſæ majeſtatis aliter obtinet. Neque hæc regula, ubi Reip. ſalus agitur, firma eſt. Satius enim eſt volentem hoſtilia facere, quamvis nondum fecerit, præoccupare.

59. *Quempiam*] Aliter *quenquam*, in quodam Ms. abeſt.

60. *Ita*] Abeſt à Vet. Ed.

61. *Dimidium familiæ*] Familiæ nomen

jugera habere voluerit: tanta pœna eſto. 63 *Si quis majorem pecudum numerum habere voluerit: tantum* 64 *damni eſto. atqui nos omnia plura habere* 65 *volumus, & id nobis impune eſt.* poſtea ita dicit: *Sed ſi honorem non æquum eſt* 66 *haberi ob eam rem, quod bene facere voluiſſe quis dicit neque fecit tamen: Rhodienſibus male erit, non quod male fecerunt, ſed quia voluiſſe* 67 *dicuntur?* His argumentis Tiro Tullius M. Catonem contendere & 68 conficere dicit Rhodienſibus quoque impune eſſe debere, quod hoſtes quidem eſſe populi Romani voluiſſent, etſi maximè non fuiſſent. diſſimulari autem non poſſe ait quin paria & conſimilia non ſint plus quingenta jugera habere velle, quod plebiſcito colonis prohibitum fuit, & bellum injuſtum atque impium populo Romano facere velle: neque

men aliquando & perſonas & res continet. Hinc familiæ emptor dicitur, ut ex Ulpiano Inſt. tit. 26. & Quinctiliano declam. 308. liquet.

62. *Plus quingenta jugera*] Licinius Stolo legem tulerat, qua cavebatur pœna X. M. æris, ne quis plus quingenta jugera poſſideret. Qua lege ipſe Stolo primus condemnatus fuit, *quod mille jugerum agrorum filio poſſideret, emancipandoque ſuum fraudem legis feciſſet*, ut loquitur Livius lib. 7. in fin. cap. 17. meminerunt hujus legis Varro l. 1. de R. R. Columella lib. 1. de R. R. cap. 3. ſed mendum incumbit illis verbis: *Cremini ſum tamen ſenatuſiſſe, ſupra quinquaginta jugera poſſidiſſe.* Pro *quinquaginta* legendū *quingenta*. Emendandus quoque eſt C. Nepos de Vir. Ill. c. 20. qui *centum jugera* habet, pro quingenta, *centum & quinquaginta* Stolonem poſſediſſe dicit, ubi legendum, *cum jugera quingenta haberet, & altera.* Vide quoque Appianum de Bell. Civ. lib. 1. Gellium noſtrum lib. 20. cap. 1. Val. Max. lib. 8. cap. 6. Velleium lib. 2. Plinium lib. 18. cap. 3. Plutarchum in Camillo & Gracchis. Eandem legem quoque confirmavit Gracchus, ut ex Velleio liquet, & Plutarcho. In mendo itaque cubat Siculus Flaccus de conditione agrorum: *Gracchus* (inquit) *legem tulit, ne quis in Italia amplius, quam ducenta jugera poſſideret.* Pro ducenta legendum, *quingenta*. Quæ menſura autem eſſet jugeri, oſtendit Plinius lib. 18. cap. 3. *Jugerum vocabatur, quod uno jugo boum in die exarari poſſet: Actus, in quo boves agerentur, cum aratur uno impetu juſſo. Hic erat* CXX. *pedum, duplicatuſque in longitudinem jugerum faciebat.* Eodem modo Columella lib. 5. cap. 1. Continuit itaque jugerum ducentos & quadraginta pedes; dimidium in latitudine ex dimenſione Quintiliani.

63. *Si quis majorem pecudum numerum*] Eadem lege Licinia cavebatur, ne quis plura quam centum pecoris majoris capita, quingenta minoris poſſideret.

64. *Damni*] In Ms. quodam *damnum*.

65. *Volumus*] Alitèr, *voluimus*.

66. *Haberi*] Vet. Ed. *habere*.

67. *Dicuntur*] Additur in Voſſ. C. ex Ms. *facere*.

68. *Conficere*] In Ms. Voſſ. C. *confiteri*.

69. *Quam*

neque item inficiari posse, quin alia causa in præmio sit, alia in pœnis. nam beneficia, inquit, promissa opperiri oportet, neque antè remunerari, quam facta sint: injurias autem imminentes præcavisse justum est, 69 quàm exspectavisse. summa enim professio stultitiæ, inquit, est non ire obviam sceleribus cogitatis, sed manere opperirique, ut, quum admissa & perpetrata fuerint, tum denique, ubi quæ facta sunt infecta fieri non possunt, pœniantur. hæc Tiro in Catonem non minus frigidè sane quàm inaniter. Sed enim Cato non nudam neque solitariam nec improtectam hanc 70 epagogen facit: sed multis eam 71 modis præfulcit, multisque aliis argumentis convelat: &, quia non Rhodiensibus magis quàm reipublicæ 72 consultabat, nihil sibi dictu factuque in ea re turpe duxit, quin omnium sententiarum via servatum ire socios niteretur. ac primùm ea non incallidè conquisivit, quæ non jurè naturæ aut jure gentium fieri prohibentur, sed jure legum rei alicujus medendæ aut temporis causa justarum: sicut est de numero pecoris & de modo agri præfinito aut ejusmodi 73 aliquo. in quibus rebus, quod prohibitum 74 est fieri, per leges quidem non licet: velle id tamen facere, si liceat inhonestum non est. atque eas res contulit 75 seorsum, miscuitque cum eo quod neque facere neque velle per sese honestum est; tum deinde, ne disparilitas collationis evidens fieret, pluribus id 76 propugnaculis defensat: neq; tenues istas & enucleatas voluntatū in rebus illicitis reprehensiones, qualia in philosophorum otio disputantur, magni facit, sed id solùm ex

69. *Quam*] Vet. Ed. *magis, quam.* Sed aliter in Ms.

70. *Epagogen*] In Vet. Cod. Græcis literis legitur, ἐπαγωγὴν, id est, *Inductionem.*

71. *Modis*] In Ms. quodam *mensibus.*

72. *Consultabat*] Vet. Ed. *consulebat.*

73. *Aliquo*] Additur Voss. C. ex Ms. *modo.*

74. *Est*] Abest à Vet. Ed.

75. *Seorsum*] In Cod. Voss. ex Ms. legitur, *sensim.*

76. *Propugnaculis*] Id est, pluribus argumentis, quæ vice propugnaculorum erant.

77 ex ſumma ope nititur, ut cauſa Rhodienſium, quorum amicitiam retineri ex republica fuit, aut æqua judicaretur, aut quidem certè ignoſcenda : atque interim neque feciſſe Rhodienſes bellum neque facere voluiſſe dicit : interim autem facta ſola cenſenda dicit atque in judicium vocanda, ſed voluntates nudas inaneſque neque legibus neque pœnis fieri obnoxias : interdum autem, quaſi deliquiſſe eos concedat, ignoſci poſtulat, & 78 ignoſcentias utiles eſſe rebus humanis docet: ac niſi ignoſcant, metus in republica rerum novarum movet : ſed enim contrà, 79 ſi ignoſcatur, conſervatum iri oſtendit populi Romani magnitudinem. ſuperbiæ quoque crimen, quod tunc præter cetera in ſenatu Rhodienſibus objectum erat, mirifica & prope divina reſponſionis figura eluſit & eluit. verba adeò ipſa ponemus Catonis : quoniam Tiro ea prætermiſit. *Rhodienſes ſuperbos eſſe ajunt, id objectantes quod mihi à liberis meis minimè dici velim. ſint ſanè ſuperbi. quid id ad nos attinet ; idne trafcimini ſi quis ſuperbior eſt quàm nos ?* nihil prorſus hac compellatione dici poteſt neque gravius neque munitius adverſus homines ſuperbiſſimos facta, qui ſuperbiâ in ſeſe amarent, in aliis reprehenderent. præterea animadvertere eſt in tota iſta Catonis oratione omnia diſciplinarum rhetoricarum arma atque ſubſidia mota eſſe : ſed non 80 proinde ut in de 81 curſibus ludicris aut ſimulachris prœliorum voluptariis fieri

77. *Ex*] Deeſt in Voſſ Cod. Ms.

78. *Ignoſcentias*] Gellianum vocabulum hoc eſt.

79. *Si ignoſcatur*] Recte Salluſtius ad Cæſarem ait : *Qui clementia & benignitate imperium temperavere, his candida & læta omnia fuerunt, etiam hoſtes æquiores, quam alii cives.* Audi & Senecam in Octavia :

Pulchrum eminere eſt inter illuſtres viros,
Conſulere Patriæ, parcere afflictis, fera
Cæde abſtinere, tempus atque iræ dare,
Orbo quietem, ſæculo pacem ſuo,
Hæc ſumma virtus, petitur hac cœlum via.

80. *Proinde*] Alitet, *perinde*.

81. *Decurſibus indictis*] In Ms. *diſcurſibus*. Ludicra ſpectacula tam pedeſtria quam equeſtria intelligit, quibus adjungit prælia voluptaria. Suetonius in Domitiano : *Spectacula magnifica aſſidue & ſumptuoſa edidit, non in Amphitheatro modo, verum & in circo : ubi præter ſollemnes bigarum quadrigarumque curſus, prælium duplex etiam equeſtre ac pedeſtre commiſit, atque in amphitheatro navale quoque. Nam venationes, gladiatoreſque*

fieri videmus: non, inquam diſtinctè nimis nimiſque comptè atque modulatè res acta eſt. ſed quaſi in ancipiti certamine, quum [82] ſparſa acies eſt, multis locis Marte vario pugnatur: ſic in iſta tum cauſa Cato, quum ſuperbia illa Rhodienſium famoſiſſima multorum odio atque invidia flagraret, omnibus promiſcè tuendi atque propugnandi modis uſus eſt: & nunc ut optimè meritos commendat: nunc, tanquam ſi innocentes [83] purgaret, ne bona divitiæque eorum expetantur, objurgat: nunc etiam quaſi ſit erratum deprecatur: nunc ut neceſſarios reipublicæ oſtentat: nunc clementiæ, nunc manſuetudinis majorum, nunc utilitatis publicæ commonefacit. eaque omnia diſtinctiùs numeroſiuſque ac comptiùs forteſſe an dici potuerunt: fortiùs atque vividiùs potuiſſe dici non videntur. iniquè igitur Tiro Tullius, qui ex omnibus facultatibus tam opulentæ orationis [84] aptis inter ſeſe & cohærentibus parvum quippiam [85] nudumque ſumſit, quod obtrectaret: tamquam non dignum M. Catone fuerit, quod delictorum non perpetratorum voluntates [86] tantum non cenſuerit pœniendas. Commodiùs autem [87] erectiuſque de his meis verbis, quibus Tullio Tironi reſpondi modò, [88] exiſtimabit judiciumque faciet, qui & orationem ipſam Catonis totam acceperit in manus, & epiſtolam Tironis ad Axium ſcriptam requirere & legere curaverit. ita enim nos ſinceriùs exploratiuſque vel corrigere poterit vel probare.

CAP.

toreſque & noctibus ad lychnuchos: nec virorum modo pugnæ, ſed & fœminarum. Talia ſpectacula & alii Imperatores dedere.

82. *Sparſa*] Diſperſa.

83. *Purgaret*] Vet. Ed. *purgat.*

84. *Aptis*] Connexis, ab apiſcor. Vulgo, ut etiam alibi, *apertis.*

85. *Nudumque*] Scriverius in ſuo codice adnotaverat, *nodumque in ſirpo.*

86. *Tantum*] Ita in Ms. abeſt in Vet. Ed.

87. *Erectiuſque*] Melius, ſicuti qui ſe erigunt, melius cuncta inſpiciunt. Scriverius legebat, *correctiuſque.*

88. *Exiſtimabit*] Vet. Ed. *aſtimabit.*

Sub

CAP. IV.

Cujuſmodi ſervos & quam ob cauſam Cælius Sabinus juris civilis auctor pileatos *venundari ſolitos ſcripſerit, & qua mancipia ſub corona more majorum venierint; atque id ipſum,* [1] ſub corona, *quid ſit.*

[2] Pileatos ſervos [3] venum ſolitos ire [4] quorum nomine venditor nihil præſtaret, Cælius [5] Sabinus juriſperitus ſcriptum

Sub corona] Additur in Vet. Ed. *venire.*

2. *Pileatos ſervos*] Si hoc inſigni venderentur ſervi, venditor vitium aut morbum non præſtabat, vel quia hoc ſigno liberali ingenio, fide, & animo ſine vitio eſſe credebantur, vel quia ſive boni ſive mali eſſent, venditor ita vendebat emptoris periculo. Cæteri ſervi aperto capite venibant, & tantum concedebatur pileus, quum libertate donarentur. Hinc *ad pileum vocare* eſt manumittere & aſſerere in libertatem. Cum autem pileum acciperent, radebantur. Ita apud Plautum in Amphitruone Soſia: *Vt ego hodie raſo capite calvus capiam pileum.* Plutarchus in T. Q. Flaminio, καθάπερ ἵνας ἐν ταῖς ἀγοραῖς, ὅταν ἐλεύθεροι γένωνται, ξύρεσθαι τὰς κεφαλὰς, καὶ πίλια φορεῖν, id eſt, *Sicuti mos eſt ſervis quando in libertatem aſſeruntur radi caput, & pilea geſtare.* cur autem raderentur oſtendit Nonius: *Qui*, inquit, *liberi fiebant, ea cauſa calvi erant, quod tempeſtatem ſervitutis videbantur effugere, ut nauſragio liberati ſolent.* De nauſragis idem teſtatur Lucianus in Hermotimo, & Artemidorus lib. 1. cap. 23. Atque hoc teſte Servio fiebat in templo Feroniæ, quæ erat libertorum dea. Quanquam autem pileus libertatis inſigne erat, non tamen Romani cives utebantur. Nam ut plurimum aperto capite incedebant, idque hoc argumento probatur, quod nummi omnes veteres ſtatuæque ſunt ſine tegmine. Ita gratiſſimum Julio Cæſari fuit jus laureæ geſtandæ ad occultandum calvitium. Si pilei fuiſſent in uſu, quid opus laurea? In ſacris tamen, ludis, Saturnalibus, peregrinatione, vel militia etiam tegumento vel pileo uſi, vel etiam ægri capiti firmando. Ovid.

Arguat & macies animum, nec turpe putarie,
Pilleolum nitidis impoſuiſſe comis.

vel ſenes debiliores, quod ex Varrone colligi videtur. In manumiſſionibus itaque potiſſimum pileus in uſu. In morte Neronis plebs pileata, teſte Suetonio, per totam urbem diſcurrit. Quorſum tum pileata, ſi pilei fuiſſent in uſu? Audi Sext. Aurelium: *Omnis Roma adeo interitu Neronis exultavit, ut plebs induta pileis manumiſſionum, tanquam ſævo domino exempta triumpharet.* Si pileis autem non uſi promiſcue Romani, cur conſule adventante equo deſilire, caput aperire moris fuit? Hoc intelligendum putat Lipſius, quod lacinia togæ caput tectum fuerit. Vide eundem *Lipſium* lib. de Amphitheatro cap. 20. Pilei autem ſine margine erant, petaſi marginati. Atque eos ex ovium pellibus denſos ac villoſos fuiſſe affirmat Athenæus lib. 5. Δειπν.

3. *Venum ſolitos ire*] Vendi ſolitos.

4. *Quorum nomine venditor nihil præſtaret*] Id eſt, ſi vitia ſervorum non indi-

ſcriptum reliquit. cujus rei cauſam eſſe ait, quod hujuſmodi conditionis mancipia 6 inſignia eſſe in vendundo deberent, ut emtores errare & capi non poſſent; neque lex vendundi opperienda eſſet: ſed oculis jam perciperent quodnam eſſet mancipiorum genus. *ſicuti*, inquit, *antiquitus mancipia jure belli capta coronis* 7 *indutis* 8 *veniebant, & iccirco dicebantur ſub corona venire. namque ut ea corona ſignum erat captivorum venalium, ita pileus impoſitus demonſtrabat ejuſmodi ſervos venum dari, quorum nomine emtori venditor nihil præſtaret.* eſt autem alia rationis hujus opinio, cur dici ſolitum ſit captivos ſub corona venundari, quòd milites, cuſtodiæ cauſa, captivorum venalium greges circumſtarent: eaque circumſtatio militum corona appellata ſit. ſed id magis verum eſſe 9 quod ſupra dixi, Cato quoque in libro, quem compoſuit de re militari, docet. verba ſunt hæc Catonis: *Vt populus ſua opera potius ob rem benè geſtam coronatus ſupplicatum eat, quàm re malè geſta coronatus veniat.*

indicaſſet, nullam cautionem faceret de vitio vel morbo ſervi, neque redhibitio locum haberet. Vide in Jure Civili tit. ff. de Ædilit. Edict.

5. *Cælius Sabinus*] *Cæcilius* lib. 4. c. 4. Att. Noct. appellatur. Sed *Cælius* emendandum eſt, ſicut quidam codices legunt. Succeſſit hic in diſciplina Juris Caſſio Longino, plurimumque Veſpaſiani temporibus potuit. Scripſit librum de Edicto Ædil. Cur. ideoque ſub eodem titulo aliquoties in Jure Civili citatur. Quæ autem hic citantur, ex eodem libro deprompta videntur, quia de venditione ſervorum agit, quæ pertinet quoque ad ædilitium edictum.

6. *Inſignia*] Non puto intelligi excellentia, ſed ſigno quodam conſpicua.

7. *Indutis*] Alitet, *induſta*. male.

8. *Veniebant*] Sub haſta præconibus proclamantibus. Hinc & *haſta* aliquando pro auctione ſive ſubhaſtatione ponitur.

9. *Quod ſupra dixi*] Nimirum coronas capitibus venalium impoſitas fuiſſe. Quod Tertullianus quoque cap. 7. de Coronâ militis teſtatur.

CAP. V.

Hiſtoria de Polo hiſtrione memoratu digna.

HIſtrio in terra Græcia fuit fama celebri: qui geſtus & vocis claritudine & venuſtate cæteris anteſtabat. nomen

Hiſtrio] Scenicus. Hiſtriones autem non omnino inter turpes habitos ſcribit Macrob. l. 2. Saturn. c. 10. vide tamen Auguſtinum lib. 1. de C. D. c. 32. & lib.

nomen fuiſſe ajunt Polum. tragœdias poëtarum nobilium ſcitè atq; aſſeveratè actitavit. is Polus unice amatum filium morte amiſit. eum luctum quum ſatis viſus eſt eluxiſſe, rediit ad quæſtum artis. in eo tempore Athenis 3 Electram Sophoclis acturus geſtare 4 urnam quaſi cum Oreſtis oſſibus debebat. Ita compoſitum fabulæ argumentum eſt, ut veluti fratris reliquias ferens Electra comploret 5 commiſeraturque interitum ejus qui per vim exſtinctus 6 exiſtimatur. igitur Polus lugubri habitu Electræ indutus oſſa atque urnam à ſepulchro tulit filii, 7 & quaſi Oreſti amplexus opplevit omnia non ſimulachris neque imitamentis, ſed luctu atque lamentis veris & ſpirantibus. itaque quum agi fabula videretur, dolor 8 accitus eſt.

CAP.

& lib. 2. c. 8. & tit. ff. de His qui not. inf.

2. *Geſtus*] Aliter, *geſtu*.

3. *Electram Sophoclis*] Electra in Sophoclis tragœdia mortem fratris Oreſtis deplorat. Vide Sophoclem in Electra & Euripidem in Oreſte. De Sophoclis autem laude multa admodum ſcripſit Cicero in lib. de Senect.

4. *Urnam*] Sepulchralem, in qua mortuorum oſſa & cineres recondebantur. Græci non ſemper corpora defunctorum cremabant, condere ea ſoliti erant πυίλοις, ex lapide ut plurimum factis, cui natura eſt corpora cito abſumere. Qualis erat Aſſius lapis, qui ideo σαρκόφαγος appellatur. De quo videndus Plinius & Dioſcorides. Græci πύλον, σορὸν & κιβωτὸν appellarunt, ſive arcam mortualem: τῦμβον ſive vas appellat Sophocles in Electra. Vide Salmaſ. in Solinum pag. 1203. & ſeqq. qui tamen fallitur, cum Græcos cadavera non cremaſſe dixit. Utique pro ratione temporum etiam concremata fuere cadavera. Ita matrem Oreſtis crematam ſcribit Euripides in Oreſte; idemque ex aliis probatis auctoribus oſtendi poteſt.

5. *Commiſeraturque*] Vetus Edit. *commiſereaturque*, quædam Ed. *commiſereturque*.

6. *Exiſtimatur*] Ita Vet. Ed. Badiana legit, *exiſtimabatur*: neque enim extinctus erat, ſed Oreſtes ipſe, qui Ægiſtum ſibi necem molientem fugiens, in Phocidem ſe receperat & poſt XII. annos Argos reverſus, ignotus Electræ ſorori, eidem urnam tanquam mortui Oreſtis tradidit, quæ in lachrymas acerbas effuſa, tandem Oreſte ſe prodente, fratrem agnovit. Sophocles in Electra pathetice admodum hoc deſcribit.

7. *Et quaſi Oreſti*] Id eſt, quaſi Oreſtis oſſa amplexus. Legitur quoque *in Oreſtis amplexu*.

8. *Accitus eſt*] Ita in Ms. Vett. Editt. legunt, *actitatus eſt*. Forſan, *actus eſt*.

Græci

CAP. VI.

Quid de quorundam ſenſuum naturali defectione Ariſtoteles ſcripſerit.

EX quinque his ſenſibus quos animantibus natura tribuit, viſu, auditu, guſtu, tactu, odoratu, quos [1] Græci [2] ὄψιν, ἀκοὴν, γεῦσιν, ἁφὴν, ὄσφρησιν appellant, quædam animalium alia alio carent; & aut cæca natura gignuntur aut [3] mora [4] inauritave. nullum autem gigni animal Ariſtoteles dicit, quod aut guſtus ſenſu careat aut tactus. verba ex libro ejus, quem [5] περὶ μνήμης compoſuit, hæc ſunt: πλὴν δὲ ἁφὴν καὶ γεῦσιν πάντα ἔχει, πλὴν ὅσα τῶν ἀπλῶν ζώων.

1. *Græci*] Additur in Vett. Editt. καὶ ὅσας.

2. Ὄψιν] Id eſt, *viſum, auditum, guſtum, tactum, odoratum.*

3. *Inora*] Legendum, *inodora*, ex Nonio, ut Badiana quoque Pariſienſis editio habet. Quænam enim animantia ſine ore, aut quod oris ſimile eſt, & per conſequens (quod tamen Gellius negat) ſine guſtu? niſi quis Plinio credat, qui lib. 7. cap. 2. Aſtomos Indiæ populos affirmat, qui oris expertes, odore per nares victitant.

4. *Inauritave*] Legendum ex Nonio, *inauditave*: *Inauditum*, inquit, Nonius, *quod non audiat, in veteribus prudentibus lectum.* (Ita Gellium inprimis ſine nomine indigetat:) *Quædam animalium aliud alio carent, aut* (apud Nonium vox *cæca* excidit) *à natura gignuntur, aut inodora, aut inaudita.*

5. Περὶ μνήμης] Id eſt, de *Memoria.*

6. Πλὴν ἁφὴν] *Senſum & guſtum omnia animalia habent, præter imperfecta.* Locus hic vel ſimilis occurrit apud Ariſtotelem in lib. de Somn. & vig. & lib. 2. de Anima. Non invenio lib. περὶ μνήμης.

CAP. VII.

An, affatim, quaſi admodum prima acuta pronunciandum ſit, & quædam itidem non incurioſe tractata ſuper aliarum vocum accentibus.

[1] ANnianus poëta, præter ingenii amœnitates literarum quoque veterum & rationum in litteris oppido quam

1. *Annianus poëta*] Ejus mentio quoque lib. 9. c. 10.

2. *Pre-*

quam peritus fuit: & sermocinabatur mira quapiam & scita suavitate. is *affatim*, ut *admodum*, prima acuta non media pronunciabat, atque ita veteres locutos censebat. itaque se audiente [2] Probum Grammaticum hos versus in Plauti Cistellaria, legisse dicit:

Potin' es tu homo facinus facere strenuum?
Aliorum est affatim qui faciant. sane ego
Me volo fortem perhiberier virum.

causamque esse huic accentui dicebat, quod *affatim*, non essent duæ partes orationis, sed utraque pars in unam vocem coaluisset; sicuti in eo quoque, quod *exadversum* dicimus, secundam syllabam debere acui existimabat; quoniam una non duæ essent orationis partes: atque ita oportere apud Terentium legi dicebat in his versibus:

In quo hæc discebat ludo exadversum loco
Tonstrina erat quædam.

addebat etiam quod, *ad*, [3] præverbium tum ferme acueretur, quum significaret Πάνυ quam [4] intentionem nos dicimus, sicuti *adfabre* & *admodum* & *adprobe* dicuntur. cætera quidem satis commode Annianus. sed [5] hanc particulam, [6] *ad*, quam semper, quum intentionem significaret, acui putavit, non id perpetuum videtur: nam &, *adpotus* [7] quum dicimus & *adprimus* & *adprime*; intentio his in verbis demonstratur: neque tamen, *ad*, particula satis commode accentu acuto pronunciatur. *adprobus* tamen, quod significat *valde probus*, non inficias eo quin prima syllaba acui debeat. Cæcilius in comœdia, quæ inscribitur TRIVMPHVS, vocabulo isto utitur:

Hierocles hospes est mihi adolescens adprobus.

num

2. *Probum Grammaticum*] De quo alibi diximus.

3. *Præverbium*] Vett. Editt. habent *proverbium*. *Præverbium* autem dicitur, cum particula *ad* per compositionem præponitur verbo, id est, partii dictionis.

4. *Intentionem*] Quoties incrementum notat, & augendi vim habet.

5. *Hanc*] Vet. Ed. Bad. *Quod hanc*.

6. *Ad quam*] In quodam Ms. hæc desunt.

7. *Quum dicimus*] Deest in quodã Ms.

8. *Non*

num igitur in iſtis vocibus, quas [8] non acui diximus, ea cauſa eſt quod ſyllaba inſequitur [9] natura longior, quæ [10] non fermè patitur acui priorem in vocabulis ſyllabarum plurium quàm duarum? *Adprimum* autem *longe primum* L. Livius in Odyſſea dicit in hoc verſu:

Ibi denique vir ſummus adprimus Patroclus.

idem Livius in Odyſſea *præmodum* dicit, quaſi *admodum*. *Parcentes*, inquit, *præmodum*. quod ſignificat *ſupra modum*; dictumque eſt quaſi *præter modum*: in quo ſcilicet prima ſyllaba acui debuit.

8. *Non*] Aliter, *nos*.

9. *Natura longior*] Eam ſyllabam natura longam dicimus, quæ aut diphthongum, aut vocalem longam habet. Diomedes lib. 2. & Priſcianus hanc accentuum rationem habent. In triſyllabis & tetraſyllabis & deinceps, ſecunda ab ultima obſervanda eſt. Hæc ſi natura longior fuerit, inflectitur, ut *Romanus. Cethegus*.. Si vero poſitione longa fuerit, acuitur penultima, ut *Catullus, Metellus*. Si autem brevis fuerit, prima ſervabit acutum. Si itaque ſequens ſyllaba ſit natura lõgior, priorem ſyllabam in triſyllabis non acui voluit Gellius. Secus dicendum, ſi poſitione longa ſit. Ita in *exinde & ſiquando* primam acuebant. Servius in VI. Æn. *Exinde una pars orationis eſt, & in tertia à fine accentum habet, licet penultima longa ſit*. Donatus in Eunuchum Act. V. ſc. 1. Siquando *& prima ſyllaba acui poteſt, & media*. Cæterum notandum eſt, ut alibi quoque diximus, ſimul & accentus & longæ ſequentis ſyllabæ rationem habuiſſe Veteres.

10. *Non fermè*] Dubitat tamen de natura longæ Gellius, quia noverat aliam accentus, aliam ſyllabæ productæ haberi rationem. Ultimis autem duabus longis tertiam ab ultima acui nec Latinus nec Græcus ſermo patitur.

11. *Livius in Odyſſea*] Vide pag. 256.

CAP. VIII.

Res ultra fidem tradita ſuper amatore delfino & puero amato.

[1] DElfinos [2] Venerios eſſe & amaſios non modò hiſtoriæ veteres, ſed recentes quoque memoriæ declarant.

Delfinos] Amores erga pueros deſcribit quoque Athenæus lib. 13. Ideoque in emblematis & nummis ac ſtatuis Veterum exhibetur Delphin alato cupidine frenatus, vel qui dorſo ejus inſidet. Quod Delfini amore hominẽs proſequantur, refert quoque Ariſtoteles lib. 12. Hiſt. anim. c. 48. Nota hiſtoria vel potius fabula, quam refert Herodotus lib. 1. de De Arione Methymnæo, qui cum in mare profiliiſſet, a Delfino Tænarum in Laconiam tranſvectus eſt. Complures tales narrationes proponit Plinius lib. 9. cap. 8. vide etiam Plutarchum de Compar. Anim. Ælianum lib. 6. cap. 15. Athenæum

rant. [3] nam & ſub Cæſaribus, in Puteolano mari, ut [4] Appion ſcriptum reliquit, & aliquot ſæculis ante [5] apud Naupactum, [6] ut Theophraſtus tradidit, amatores flagrantiſſimi [7] quidam delfinorum cogniti compertique ſunt. [8] neque ii amaverunt, [9] quod ſunt ipſi genus; ſed pueros forma liberali in naviculis fortè aut in vadis litorum conſpectos miris & humanis modis [10] arſerunt. Verba ſubſcripſi Appionis eruditi viri ex Ægyptiacorum libro quinto: quibus delfini amantis & pueri non abhorrentis conſuetudines, luſus, geſtationes, [11] aurigationes refert; eaque omnia ſeſe ipſum multoſq; alios vidiſſe dicit. [12] καὶ αὐτὸς δ' ἂν εἶδον περὶ Δικαιαρχίαν δελφῖνα ἐρῶντα παιδὸς, καὶ πρὸς παιδικλεὶ ἐπομένον φωνῇ. ἁπὰξ δ' ἂν καὶ προσηχόμενον ὁ ἰχθὺς ἀπεδέχετο τὸ παῖδα ἀπὸ τῶν νώτων, [13] καὶ τὰς

neum 7. *Δικαιαρχίαν.* Merito hæc ſuſpecta Julio Cæſari Scaligero in Comm. ad Ariſtot. hiſt. de Anim. Hinc Delfinos occidere, multo minus veſci grande nefas habitum apud Græcos, & Oppianus in Ἁλιέυτ. parricidio comparat. Huc pertinet illud Athenæi l. 13. Cœranum à piſcatoribus vitam & libertatem Delfini pecunia redemiſſe.

2. *Venerios eſſe*] Ms. *eſſe venereos.*

3. *Nam & ſub Cæſaribus*] Plinius lib. 9. c. 8. *Divo Auguſto principe Lucrinum lacum in vectus pauperis cujuſdam puerum ex Bajano Puteolos in ludum literarium itantem, cum meridiano immorans appellatum cum Simonis nomine, ſæpius fragmentis panis, quem ob id ferebat, allexiſſet, miro amore dilexit. Pigeret referre, nisi res Mecænatis, & Flavii Alfii multorumque eſſet literis mandata. Quocunque dicti tempore inclamatus à puero, quamvis occultus atque abditus, ex imo advolabat, paſtuſque è manu præbebat aſcenſuro dorſum, pennæ aculeos velut vagina condens: receptumque Puteolos per magnum æquor in ludum ferebat, ſimili modo reverſum plurimis annis, donec morbo extincto puero, ſubinde ad conjunctum locum ventitans, triſtis & mœrenti ſimilis, (quod nemo dubitaret) deſiderio expiravit.*

4. *Appion*] Vide ſupra p. 342.

5. *Apud Naupactum*] Quod Ætoliæ oppidum eſt Straboni lib. 9. & Stephano de Urbibus.

6. *Ut Theophraſtus tradidit*] Eundem quoque citat Plinius. Verisimile autem hæc ſcripſiſſe ἐν τῷ Ἐρυθρᾷ, quem librum ſimili in materia citat Athenæus lib. 13.

7. *Quidam delfinorum*] Vett. Ed. *Delfinorum quidam.* Bad. *Delfini.*

8. *Neque ii*] Ms. *neque hi.*

9. *Quod ſunt ipſi genus*] Cujus generis ipſi ſunt.

10. *Arſerunt*] Deperierunt, impatienter amarunt. Activum quoque verbum eſt apud Virg. Ecl. 2. *Corydon ardebat Alexin.* more Græcorum, quibus ἔρως & neutrum & activum eſt.

11. *Aurigationes*] Pueri, qui tanquam auriga dorſo inſidens delfinum moderabatur.

12. Καὶ αὐτὸς δ' ἂν εἶδον] Id eſt, *& ipſe quidem vidi juxta Dicæarchiam* (ita

τὰς ἀκανθας περιέλλων, ἵνα μὴ τὸ παθόμενον χρῶτο ἀμύξειε, καὶ ἱππηδὸν περιβεβηκότα μέχρι Δικαιαρχείων ἀνήγε σταδίων. ἔζηχεῖτο δ' ἄρα ἡ Πώμη καὶ πᾶσα ἡ Ἰταλία ἐπὶ τῷ ἐρῶντι ἰχθύι [14]νηχόμενον ὑπὸ ἔρωτος. Ad hæc [15] adjicit rem non minus mirandam. Poſtea, inquit, idem ille puer delfino [16] amœnus morbo affectus obiit ſuum diem. at ille amans; ubi ſæpe ad litus ſolitum adnavit, & puer qui in primo vado adventum ejus opperiri conſueverat, nuſquam fuit; deſiderio tabuit exanimatuſque eſt; & in littore jacens, inventus ab his qui rem cognoverant, in ſui pueri ſepulchro humatus eſt.

(ita appellabatur civitas Campaniæ Puteoli, ut teſtantur Strabo, Pauſanias, Stephanus, qui eam quoque Dicæam vocat) *delphinum puerum amantem, & ad pueri vocem amoris cauſa percuſſum accîri. Piſcis igitur adnatans puerum tergo ſuſcipiebat, & pinna aculeos cohibens, ne dilectum ſibi corpus laceraret, & illum qui more equi ejus dorſum aſcenderat ad ſtadia ducenta* (ſtadium continet centum viginti quinq; paſſus auctore Plin. lib. 2. c. 24. De ſtadii tamen diverſitate vide ſupra pag. 2. & 3.) *deferebat. Roma igitur omniſque Italia eo confluebat, ut videret ex amore natantem piſcem.*

13. Τὰς ἀκάνθας] Plinius hunc locum expreſſit, cum dicit, *pinnæ aculeos veluti vagina condens.* Tales tamen aculeos in tergo Delphini non ineſſe Rondeletius, qui plurimos conſpexit, teſtatur lib. 16. cap. 8. de Piſcibus.

14. Νήχεσθαι] Caſaubonus mavult νικᾶσθαι.

15. *Adjicit*] In Ms. quodam *adducit.*

16. *Amœnus*] *Qui ad ſe amandum allicit*, juxta Feſtum. In Ms. quodam, ut annotatum à viro docto in Cod. antiquo, legitur *amatus.*

CAP. IX.

Pepoſci & memordi, pepugi, & ſpepondi, & cecurri *pleroſque veterum dixiſſe, non uti poſtea receptum eſt dicere, per* o, *aut per* u, *litteram in prima ſyllaba poſitam, ſed per* e, *atque id Græcæ rationis exemplo dixiſſe: præterea notatum, quòd viri non indocti neque ignobiles, à verbo* deſcendo, *non* deſcendi, *ſed* deſcendidi *dixerunt.*

POpoſci, *momordi*, *pupugi*, *cucurri*, probabiliter dici videntur: atque ita nunc omnes fermè doctiores hujuſcemodi verbis utuntur. ſed Q. Ennius in Satyris, [1] *memorderit,*

derit, dixit per, e, litteram, non *momorderit*. *Meum*, inquit, *non est*; *at si me canis memoderit*. Item [2] Laberius in [3] Gallis: *De integro patrimonio meo centum milia nummûm [4] memordi*. Item idem Laberius in Coloratore: [5] *Itaque levi pruna percoctus simul sub dentes mulieris veni, bis ter memordit*. item P. Nigidius de animalibus libro secundo: *Serpens si memordit, [7] gallina deligitur & opponitur*. item Plautus in Aulularia: *admemordit hominem*. sed idem Plautus in Trigeminis non *præmordisse*, neque *præmemordisse* dixit, sed *præmorsisse*.

Ni fugissem, inquit, *medium, credo, præmorsisset*.

[8] Item Atta in Conciliatrice: *Vrsum se memordisse autumat*. *Pepoſci* quoque non *popoſci* Valerius Antias libro Annalium quadragesimo quinto scriptum reliquit. *Denique Licinius tribunus*

Memorderit] Eadem habet Nonius, *in memordi*. Sed Gellium nunquam nominat.

2. *Laberius*] Vide supra p. 33. & p. 245.

3. *In Gallis*] Apud Nonium legitur, *Callis*.

4. *Memordi*.] Absumpsi.

5. *Itaquelevi*] In Aldina, Badiana, Gryphiana Editione, & Mss. uti versus hic leguntur, ita monet Barth. Adv. l. 8. c. 18. versus senarios jambicos restituendos,

- - - itaque levi
Pruna percoctus simul sub dentes mulieris
Veni, bis ter memordit - -

6. *Levi*] Ms. *leni*.

7. *Gallina deligitur, & opponitur*] Serpentium morsibus opitulari testantur rerum naturalium scriptores, si gallinæ vivæ discerptæ, calentesque sufficiantur. Plinius de gallinaceis idem tradit, cum dicit lib. 29. c. 4. *Carnibus gallinaceorum, ita ut tepeant avulsæ, appositis, venena serpentium domantur, item cerebro in vino poto*. Adversus venenatarum bestiarum morsus gallinarum cerebellum in vino epotum valere Dioscorides quoque tradidit lib. 2. c. 2. Quinetiam ipsa ova: Plinius lib. 30. c. 3. *Adversus ictus serpentium ova cocta tristaque, adjecto nasturtio illinuntur*.

8. *Item Atta*] Vet. Edit. habent, *Accius*, atque ita corrupte quoque apud Nonium legitur. In Mss. *Atta*. Intelligitur Quinctius Atta Poeta. Festus: *Atta appellantur, qui propter vitium crurum aut pedum plantis insistunt, & attingunt magis terram, quam ambulant. Quod cognomen Quinctio Poetæ adhæsit*. meminit quoque ejus Horatius lib. 2. Epistol. 1.

Recte necne crocum floresque perambulat Atta
Fabula, si dubitem: clamant periisse pudorem
Cuncti pene patres.

Hunc poetam togatas docuisse monuit nos Porphyrio. Vide *Carrionem* lib. 1. Em. c. 14.

9. *Perduellionis*] Qui hostili animo in Remp. aut Imperatorem esset, perduellionis judicio tenebatur. Atque hoc crimen morte non extinguitur, distinguiturque à crimine majestatis l. ult.

tribunus plebei 9 *perduellionis ei diem dixit, & comitiis diem à* 10 *Q. Martio prætore pepoſcit. Pepugero* æque 11 Atta in Ædilitia dicit: *Sed ſi pepugero metuet.* Ælium quoque Tuberonem libro ad C. Oppium ſcripto 12 *occecurrerit* dixiſſe Probus annotavit, & hæc ejus verba appoſuit. *ſi generalis ſpecies occecurrit.* Idem Probus Valerium Antiatem libro hiſtoriarum duodecimo *ſpeponderant* ſcripſiſſe annotavit; verbaque ejus hæc poſuit: 13 *Tib. Gracchus, qui quæſtor* 14 *C. Mancino in Hiſpania fuerat, & ceteri qui pacem ſpeſponderant.* 15 Ratio dictionum hæc eſſe videri poteſt: quoniam Græci in quadam ſpecie præteriti temporis, quod παρακείμενον appellant, ſecundam verbi litteram in, *e*, 17 plerumque vertunt, 18 γεγράφω γέγραφα, πεπίθω πέπιθηκα, λελῶ λελάληκα, κεκράτηκα, λέλυκα. Sic ergo *mordeo memordi, poſco popoſci, tendo tetendi, tango tetigi, pungo pepugi, ſpondeo ſpepondi, curro cecurri, tollo tetuli* facit. ſic & M. Tullius & 19 C. Cæſar *mordeo memordi, pungo pepugi, ſpondeo ſpeſpondi,*

l. ult. ff. ad L. Iul. Maj. Perduelles enim & duelles Veteribus hoſtes dicebantur. Illorum autem cauſâ qui perduellionis accuſabantur, non apud Prætorem coram tribunali, ſed a Populo Rom. comitiis centuriatis cognoſcebatur. Vide Orat. Cic. pro Rabirio, & Val. Max. lib. 6. cap. 5.

10 *Q. Martio*] Vet. Ed. *M. Marcio.*

11. *Atta in Ædilicia*] Ita illum quoque citat Diomedes lib. 3. ſed corrupte ibi *Attius* legitur. Citat quoque Macrobius lib. 2. Sat. c. 14. Attam in *ſupplicatione.* Nonius in *Aquis calidis, Epigrammatis, Incubratione.*

12. *Occecurrerit*] Vet. Ed. *occecurrit.*

13. *Tib. Gracchus*] Tib. Gracchi clariſſimi atque eminentiſſimi viri filius P. Africani ex filia nepos, quo quæſtore & auctore turpiſſimum fœdus Numantinum in Hiſpania ictum fuerat.

14. *C. Mancino*] Hoſtilio, conſuli. De quo Cicero lib. 3. offic. *C. Mancinum, ac Numantinis, quibuſcum ſine ſenatus auctoritate fœdus fecerat, dederetur, rogationem ſuaſit eam, quam L. Furius Stx. Atilius, ferebant. Qua accepta, eſt hoſtibus deditus.* Hanc ſponſionem proculdubio hic intelligit Auctor noſter. Vide Florum lib. 2. cap. 18. Velleium Paterculum lib. 2. cap. 2. Appianum in Ibericis.

15. *Ratio dictionum*] Vet. Ed. *iſtarum dictionum.*

16. Παρακείμενον] Id eſt, *Præteritum perfectum.*

17. *Plerumque vertunt*] Niſi à vocali in indicativo verbum incipiat. Priſcianus dicit lib. 9. nihil eſſe apud Græcos in Arte Gramm. quod non idem in lingua latina obſervatum ſit. Sed de eo merito dubitatur.

18. Γεγράφω] Id eſt, *ſcribo ſcripſi, facio feci, loquor locutus ſum, tango tetigi, lavo lavi.*

19. *C. Cæſar*] Forſan in lib. de Analogia hoc monuit.

ſpondi, dixerunt. Præterea inveni à verbo *ſcindo* ſimili ratione non *ſciderat* ſed *ſeſciderat* dictum eſſe. [20] L. Attius in Sotadicorum libro primo *ſeſciderat* dixit. Verba hæc ſunt: *Non ergo aquila ita, uti prædicant,* [21] *ſceſciderat pectus.* [22] Ennius quoque & Valerius Antias, in libro hiſtoriarum [23] ſeptuageſimo quinto, verba hæc ſcripſit: *Deinde funere locato ad forum deſcendidit.* [24] Laberius quoque in Catullario ita ſcripſit:

Ego mirabar quomodo mamma mihi deſcendiderant.

20. *L. Attius in Sotadicorum libro primo*] Vett. Editt. habent *Accius*. Forſan hic legendum *Didaſcalicorum*, ut Accius intelligatur, cujus meminit Gellius vel quiſquis Auctor eſt titulorum lib. 3. cap. 11. Qui libri Indices appellantur ab Auctore noſtro lib. 3. cap. 3. Accius itaque vel potius Attius Διδασκαλικὰ ſcripſit, quibus de Poëtis eorumque fabulis judicium & cenſura inſtituebatur. Libri illi ſcripti proſa oratione, non verſibus, quibus illa claudere fruſtra eruditi tentarunt. In eo autem imitatus eſt veteres Græcos, qui libros quoque Διδασκαλικὰ ſcripſerunt, cujuſmodi fuere Ariſtotelis, Dicæarchi, Ariſtophanis grammatici, Callimachi, Eratoſthenis, Ariſtarchi. Vide Caſaubonum ad Athenæum lib. 6. c. 7. Didaſcalicorum Attii libros citant quoque Charifius & Nonius. Si tamen placet *Sotadicorum libros* legi (ut in Vett. Codd. & Mss. legitur, ſine quibus nihil temere mutandum) vel obſcœni fuere libri, quibus Sotadem, impurum ſcriptorem, imitatus eſt, qui primus cepit κιναιδολογεῖν, ut Strabo loquitur lib. 14. Cujus nimiam quoque maledicendi pruriginem, etiam ipſi Ptolemæo Philadelpho (quæ cauſa illi mortis fuerit) reprehendit Athenæus lib. 14. Vel Sotadeo metro libros ſuos ſcripſit, de quo metro ita ſcripſit Fortunatianus in fragmento: *Primus ſpondeus, ſecundus perijambus, tertius ſpondeus, quartus perijambus, quintus tribrachys, ſextus item tribrachys, ultimus ſpondeus. Et quod magis mirum videri poteſt, totus Sotadeus numerus è trochais poteſt conſtare pedibus, & duo habet Ithyphallica metra, & unum trochæum pedem.* Alii aliter de Sotadeo Ionico ſcribunt. Sotades autem & proſa, ut ex Athenæo liquet, & verſa oratione ſcripſit, ut Suidas teſtatur. Quocunque igitur modo Sotaden imitatus eſt Attius.

21. *Sceſciderat*] Aliter, *ſeſciderat*.

22. *Ennius quoque*] Credo huic loco deeſſe quædam verba.

23. *Septuageſimo quinto*] In quodam Ms. LXXXV.

24. *Laberius*] In Ms. quodam, *Valerius*.

CAP. X.

Uſuſcapio & copulate & recto vocabuli caſu dicitur, ita pignoriſcapio conjunctè & eadem vocabuli forma dictum eſt.

UT hæc *uſuſcapio* dicitur copulato vocabulo, *a*, [1] littera in eo tractim pronunciata; ita *pignoriſcapio* junctæ ſunt

sunt partes, & producte dicebatur. verba Catonis sunt ex primo epistolicarum quæstionum: *Pignori scapio ob æs militare, quod æs* [2] *a tribuno ærario miles accipere debebat, vocabulum seorsum fit.* per quod [3] satis dilucet [4] hanc *capionem* posse dici, quasi hanc *captionem*: & in usu & in pignore.

A *Littera*] Quæ alias brevis est.

2. *A tribuno ærario*] Pædianus Vertina tertia: *Pecunia attributa est, quæ in stipendium militum de ærario à tribunis ærari adnumerari quæstori solet.* Meminit quoque Varro lib. 4. de L. L. Cicero lib. 3. de L. L. inter minores magistratus enumerare videtur, quales erant quæstores, tribuni militum, & ærarii, atque ita porro. Tribuni autem ærarii in Porcia Basilica, non e tribunali aut curuli sella, sed è subselliis, quia minores erant magistratus, jus dicebant.

3. *Satis*] Abest à Vet. Ed.

4. *Hanc capionem*] Familiare hoc in legibus & edictis. Sic *pignoris capio* dicitur in l. ult. C. Theodos. de Pignor. l. 15. § 3. ff. de Re Jud. *Dominii capio* in l. 18. §. 1. ff. de Damn. infect. integer quoq; titulus in Jure civili, in ff. de mortis causa donat. & capionibus.

CAP. XI.

Neque levitatem *neque* nequitiam *ea significatione esse, qua in vulgi sermonibus dicuntur.*

[1] LEritatem plerumque nunc pro inconstantia & mutabilitate dici audio, & *nequitiam* pro solertia astutiaque. sed veterum hominum qui proprie atque integre locuti sunt, *leves* dixerunt, quos vulgo nunc viles & nullo honore dignos dicimus; *& levitatem* appellaverunt proinde quasi [2] *vilitatem*; & *nequam* hominem [3] nulli rei neque frugis bonæ; quod genus Græci fere [4] ἄζωτον ἢ ἀκόλαστον ἢ ἀχρεῖον

L *Levitatem*] Levitas gravitati opponitur vel proprie vel translate. Pro inconstantia & mutabilitate etiam Cicero utitur in Miloniana: *R sistere & levitati multitudinis & perditorum temeritati.* Quæ sit illa levitas, Pro domo sua ostendit: *Quod in imperita multitudine est vitiosissimum varietas & inconstantia, & crebra tanquam tempestatum sic sententiarum commutatio.*

2. *Vilitatem*] Vetus Edit. *lenitatem.*

3. *Nulli*] Vet. Ed. *nihil neque rei.*

4. Ἄζωτον] Id est, *perditum* (qui servari nequit) *aut incastigabilem, aut nullius frugi, aut improbum, aut male moratum, aut sceleratum.* ἄσωτος etiam dicitur, qui per se suaque opera perit, luxu & ganeæ studio perditus. vide Aristot. lib. 4. cap. 1. ἀκόλαστον *incastigabilem* verti, & tum opponitur κεκολασμένῳ, quem Latini *castigatum* appellant. Ita quoque dicitur intemperans, lascivus, libidinosus. Hesychius ἀκόλαστον interpretatur

ἀχρεῖον ἢ ἄχρηστον ἢ κακότροπον ἢ μιαρὸν dicunt. Qui exempla horum verborum requirit, ne in libris nimis remotis quærat, inveniet ea in M. Tullii 5 ſecunda Antonianarum, nam quum genus quoddam ſordidiſſimum vitæ atque victus M. Antonii idem demonſtraturus eſſet, quod in caupona deliteſceret, quod ad veſperum perpotaret, quod ore involuto iter faceret ne cognoſceretur; hæc & alia ejuſmodi quum in eum dicturus eſſet, *Videte*, inquit, *hominis levitatem.* tamquam prorſus iſta dedecora hoc vitio in homine notarentur. at poſtea, quum in eumdem Antonium probra quædam alia ludibrioſa & turpia ingeſſiſſet, ad extremum hoc addidit: *O hominem nequam! nihil enim magis proprie poſſum dicere.* Sed ex eo loco M. Tullii verba compluſcula libuit ponere. *At videte levitatem hominis, quum* 6 *hora diei decima fere* 7 *ad Saxa rubra veniſſet,* 8 *delituit in quadam cauponula: atque ibi ſe* 9 *occultens perpotavit ad veſperum:* 10 *inde*

pretatur δειλία, κακὸν, ἀσελγία; ὄνειδος. Quod autem Gellius voci *nequam* putat reſpondere ἄχρηστον, ἀκόλαστον, μιαρόν; H. Stephanus jure dubitat, an illa vox tantam ignominiam, vel etiam ſcelus in ſe recipiat. Notandum igitur vocem *nequam* proprie *inutilem*, *nullius frugi* denotare. Caper extremo libro de Orthographia, *Nequam non malum ſignificat, ſed inutilem.* Vide quoque Varronem lib. 9. de L. L. & Feſtum. Verum ad libidines amatorias & gravia etiam poſtmodum crimina & flagitia traductum illud vocabulum, uti ex Ciceronis Philippica ſecunda, aliiſque probatis auctoribus liquet.

5. *Secunda Antonianarum*] Philippica ſecunda.

6. *Hora diei decima*] Id eſt, duabus horis ante occaſum ſolis. Dies enim apud Romanos in duodecim ſemper horas dividebatur, quæ prout dies longiores vel contractiores erant, contrahebantur. Horæ, ut dies, longiſſimæ fuere tempore ſolſtitii æſtivi, breviſſimæ bruma.

7. *Ad Saxa rubra*] Quæ ſita erant inter urbem & Vejos, ut Livius lib. 2. teſtatur. Λίθον ἐρυθρὸν Strabo appellat lib. 5. Lapidicinas rubras vocat Vitruvius lib. 2. c. 7.

8. *Delituit*] Revera ut cognoſceret, quid in urbe ageretur. Nunciatum enim erat Cæſarem interfectum.

9. *Occultens*] In Cicerone legitur, *occultans.*

10. *Inde ciſio*] Ciſium erat vehiculi biroti genus, quo utebantur ad iter velociter conficiendum. M. Tullius in Oratione pro Roſcio Amerino: *Decem horis nocturnis ſex & quinquaginta millia paſſuum ciſiis pervolavit.* Auſonius Epiſtola 8.

Cornipedes rapiant impoſta peterrita mula:
Vel ciſio trijugi, ſi placet, inſilias.

A ciſio ciſiarius dictus ipſe rhedarius vel auriga. Ulpianus in l. 13. ff locati: *Item quæritur, ſi ciſiarius dum cate-*

reſ

de ciſio celeriter ad urbem advectus domum venit 11 *ore involuto. Ianitor rogat, Quis tu?* 12 *A Marco tabellarius. confeſtim ad eum, cujus cauſa venerat, deducitur: eique epiſtolam tradit. quam illa quum legeret flens (erat enim ſcripta amatorie: caput autem litterarum hoc erat: ſibi* 13 *cum illa mima poſthac nihil futurum: omnem ſe amorem abjeciſſe illius, atque* 14 *in hanc transfudiſſe) quum mulier fleret uberius: homo miſericors ferre non potuit: caput aperuit:* 15 *in collum invaſit. O hominem nequam! nihil enim magis proprie poſſum dicere.* 16 *ergo ut te catamitum, nec opinato quum oſtendiſſes, præter ſpem mulier aſpiceret, idcirco* 17 *urbem terrore nocturno, Italiam* 18 *multorum dierum metu perturbaſti?* conſimiliter Q. quoque Claudius in primo annalium, *nequitiam* appellavit luxum vitæ prodigum effuſumque in hiſce verbis: *Perſuadenti cuidam adoleſcenti Lucano, qui apprime ſummo genere gnatus erat, ſed luxuria & nequitia pecuniam magnam conſumſerat.* M. Varro in libris de lingua Latina. *Vt ex non & volo*, inquit, *nolo fit: ſic ex ne & quicquam, media extrita ſyllaba, compoſitum eſt, nequam.* P. Africanus pro ſe contra Tib. 19 Aſellum de multa ad populum: *Omnia mala, probra, flagitia, quæ homines faciunt, in duabus rebus ſunt, malitia atque nequitia. utrum defendis, malitiam, an nequitiam, an utrumque ſimul? ſi nequitiam defendere vis; licet, ſed tu in uno ſcorto majorem pecuniam abſumſiſti quam quanti omne inſtrumentum*

vos tranſire contendit, ciſium evertit, & ſervum quaſſavit vel occidit, putox locato in eum eſſe actionem. De Ciſio & aliis generibus vehiculorum, vide Cozaſium 3. Miſcell. 20. Male Maturantius in Ciceronem hic legit, *caſiâ*, & viam Caſſiam intelligit, cujus & marmor antiquum meminit.

11. *Ore*] Apud Ciceronem hodie legitur, *capite*.

12. *A Marco*] Antonio.

13. *Cum illa mima*] Volumnia.

14. *In hanc*] Fulviam.

15. *In collum invaſit*] Injecit ſe in amplexum mulieris.

16. *Ergo ut te catamitum*] Effœminatum, impudicum. Proprie Catamitus juxta Servium, puer meritorius, nonnunquam & ipſe Ganymedes ita appellatur.

17. *Vrbem terrore nocturno*] Rumor enim falſus de cæde Cæſaris ſparſus erat, & nocturnus Antonii in urbem introitus trepidationem auxerat.

18 *Italiam multorum dierum metu*] Creditum enim Cæſarem occiſum, quod ex medio itinere Antonius ſubito domum revertiſſet.

19. *Aſellum*] Vet. Ed. *Aſellium.*

20. *In cenſum dedicaviſti*] Caſaubo-

ſtrumentum fundi Sabini [20] *in cenſum dedicaviſti.* [21] *ni hoc ita eſt :* [22] *qui ſpondet mille nummûm ? ſed tu plus tertia parte pecuniæ paternæ perdidiſti atque abſumpſiſti in flagitiis. ni hoc ita eſt : qui ſpondet mille nummûm ? non vis nequitiam. age malitiam ſaltem* [23] *defendas. ſed tu* [24] *verbis conceptis conjuraviſti ſciens* [22] *ſciente animo tuo : ni hoc ita eſt : qui ſpondet mille nummûm ?*

nus conjicit legendum, *in cenſu indicaviſti*. Indicare idem quod Græcis σημαίνειν. *Dedicare* tamen præter *conſecrare*, etiam ſignificat *attribuere* ; Feſtus : *dedicare eſt propriè dando deferre. In cenſum* itaque *dedicaviſti*, idem eſt atque, *in æſtimationem attribuiſti*.

21. *Ni hoc ita eſt*] Vet. Ed. *ſi hoc ita eſt*.

22. *Qui ſpondet mille nummûm*] Id eſt, quis pro te cautionem faciet mille nummum, te à nequitia & malitia putam eſſe ? *Qui* pro *quis*, ita etiam Virg. *Nec qui ſim quæris Alexi*.

23. *Defendas*] Vet. Ed. *defende*.

24. *Verbis conceptis conjuraviſti*] Cum juſjurandum publice præſtandum erat, adhibebantur qui præjurationes facerent, id eſt conceptis verbis ante alios jurarent, poſt quos ille, à quo juramentum exigebatur, in eadem verba jurabat. Et hinc Gellius hic dicit, *conjuraviſti*. Vet. tamen Ed. legit, *juraſti*.

25. *Sciente animo tuo*] EX ANIMI SUI SENTENTIA, prout res ſe habebat, jurare profitebantur.

CAP. XII.

De tunicis chiridotis : quod earum uſum P. Africanus Sulpicio Gallo objecit.

[1] TUnicis uti virum prolixis ultra brachia & uſque in primores manus ac prope in digitos, Romæ atque omni in Latio indecorum fuit. eas tunicas Græco vocabulo noſtri [2] chiridotas appellaverunt : feminiſque ſolis veſtem longe lateque diffuſam [3] decoram exiſtimaverunt, ad ulnas

Tunicis] Auguſtinus lib. 3. de Doctrin. Chriſtiana : *talares ac manicatas tunicas habere apud Romanos flagitium erat.* Cicero in Catilinam : *manicatis et talaribus tunicis*. Prolixis illis & manicatis tunicis Barbaros uſos fuiſſe Herodianus non uno in loco indicat. Perſas prolixis atque uſque ad manus ac prope digitos uſos ſcribit Strabo lib. 15. Geogr.

2. *Chiridotas*] Manuleatas. Græci χειριδώτους appellant. χειρίδες ſunt manicæ. καρπωτὰς etiam Græci vocant, quod uſque ad καρπὸν manus pertingant. Apud Capitolinum in Pertinace legitur quoque in antiqua editione, *Chirodita*, quod referre patet χειρόδυτα quod illæ manicæ manum quoque induerent. Δύειν enim Græcis *induere*.

3. *Decoram exiſtimaverunt*] Ita Gryphius edidit. Aſcenſius legebat *indecere*,

ulnas cruraque adverſus oculos protegenda. Viri autem Romani 4 primo quidem ſine tunicis toga ſola amicti fuerunt: 5 poſtea ſubſtrictas & breves tunicas citra humerum deſinentes habebant, quod genus Græci dicunt ἐξωμίδας. Hac antiquitate inductus P. Africanus Pauli F. vir omnibus bonis artibus atque omni virtute præditus, P. Sulpicio Gallo, homini delicato, inter pleraque alia quæ objectabat, id quoque probro dedit: quod tunicis uteretur manus totas operientibus. verba ſunt hæc Scipionis: *Nam qui cotidie unguentatus adverſum ſpeculum ornetur, cujus ſupercilia radantur, qui barba volſa feminibuſque 7 ſubvolſis ambulet, qui in convivis adoleſcentulus cum amatore, cum chiridota tunica 8 interior accubuerit, qui non modo vinoſus ſed 9 viroſus quoque ſit:*

ere, uti & Aldus. *Indecere* idem eſt, quod *valde decere*. Steph. leg. *decoram*; vetuſtiſſimæ tamen editiones legũt conſtanter *indecoram*, id eſt *valde decoram*, ab *indecet*, in quo vocabulo *in* eſt ἐπιτατικὸν.

4. *Primo quidem ſine tunicis*] Pædianus: *Cato prætor judicium, quia æſtate ægrotabat, ſine tunica exercuit, campeſtri ſub toga cinctus. In forum quoque ſic deſcenderat, juſque dicebat: idque reperierat ex vetere conſuetudine, ſecundum quam & Romuli ætatis ſtatuæ in Capitolio, & in roſtris Camillis fuerunt togatæ ſine tunicis.*

5. *Poſtea ſubſtrictas*] Tunicatum ſine toga apparere in publico, viliſſimæ ſortis erat indicium. Hinc apud Horatium, Tacitum, alios *tunicatus populus* pro infima plebe ponitur. tunicas igitur ſub toga geſtabant, eaſque cinctas, præcipue viri, ſub tunicis autem interulæ ſive ſubuculæ linea habebantur, quas cingi non fuit moris, quia breviores & ſtrictiores erant, atque preſſius corpori adhærebant. Varro apud Nonium: *poſtquam duas tunicas habere cœperunt, inſtituerunt vocare ſubuculam & induſium.* Vide Bayſium de Re Veſtiaria, & Od. Ferrarium lib. 3. c. 8. De Re Veſt. & Aldum in quæſtiis per epiſtolam.

6. Ἐξωμίδας] Quaſi dicas, *exhumerales*.

7. *Subvolſis*] Non raſis ſed extractis pilis circa femur vel pudem.

8. *Interior*] Vett. Editt. *inferior*, hoc eſt ultimo loco lecti accubitorii. Et is qui ad pedes, dicebatur inferior accumbere. De quo Lipſ. ad Tac. Ann. lib. 11. Aliquando quidem inferior locus in medio lecto, ſi plures lecti ſtrati eſſent, honoratiſſimus locus erat, ut ex Salluſtii fragmentis apparet, cum dicit: *Igitur diſcubuere, Sertorius inferior in medio, &c.* Erat tamen revera ultimus locus lecti, ſed quia is locus proximus erat convivii domino, qui in primo tertii diſcumbebat, ideo juxta Plutarchum medii lecti locus ultimus tribuebatur convivarum digniſſimo. Rectius legitur *interior*, qui honoratior locus amaſio debebatur. Nam qui interiores, ſupra alios accumbebant, quod in ſtibadiis ſive in toro continuo ac ſemirotundo ſemper uſitatum erat. *Interior* quoque ad obſcœna referri poteſt. Ita Julius Cæſar ſponda interiori lecticæ Nicomedis dicebatur.

9. *Viroſus*] Virorum appetens, ſive agendo

ſit: eumne quiſquam dubitet, quin idem fecerit quod cinædi facere ſolent? 10 Virgilius quoque tunicas hujuſmodi, quaſi femineas ac probroſas criminatur:

Et tunicæ, inquit, *manicas*, 11 *& habent redimicula mitræ.*

Quintus quoque 12 Ennius Karthaginienſium tunicatam juventutem, non videtur ſine probro dixiſſe.

agendo, ſive potiendo. Neque enim puto hic *viroſum* (à *virus*) fœtidum ſignificare, niſi quis Venere pollutum, contamina tum intelligat.

10. *Virgilius*] Lib. 9. Æneid.

11. *Et habent redimicula mitræ*] Servius in hunc locum: *Pilea virorum ſunt, mitræ fœminarum, quas calanticas dicunt. Mitra autem proprie Lydorum fuit*, ut Mæonia mentum mitra, *quem habitum imitati ſunt Trojani. Alii mitras meretricum eſſe volunt, quod hic eſt tanquam effœminatis objectum.* Pro *mitræ* in quibuſdam exemplaribus legitur, *vittas*.

12. *Ennius*] Vide Nonium in v. *tunica*.

CAP. XIII.

Quem claſſicum *dicat M. Cato, quem* infra claſſem.

1 *Claſſici* dicebantur non omnes qui in claſſibus erant, ſed primæ tantum claſſis homines, qui 2 centum & viginti quinque milia æris ampliusve cenſi erant. *infra claſſem* autem appellabantur ſecundæ claſſis cæterarumque omnium claſſium, qui 3 minore ſumma æris, quam ſupra dixi, cenſebantur. Hoc eo ſtrictim notavi; quoniam in M. Ca-

Claſſici dicebantur] Servius Tullius in ſex claſſes populum diviſit, ut numerat Dionyſius. Apud Gellium noſtrum lib. 10. cap. 28. Tubero tantum quinque recenſet, nulla claſſis ultimæ habita ratione, quam Livius centuriam appellare videtur. In hac ultima claſſe homines proletarii erant & capite cenſi. Proletarii mille & quingenta æris in cenſum deferebant, at capite cenſi aut nullo aut minori ſaltem quam proletarii ære cenſebantur. Accurate de his claſſibus Dionyſius Halycarnaſſæus & Livius lib. 1. egerunt. Ex his claſſibus centum & nonaginta tres centuriæ erant & quia primæ claſſis LXXX. erant centuriæ, (quâvis de numero centuriarum inter ſe non conveniant) XII. equitum, & ſex aliæ, & fabrum duæ ſimul centum, cæteras claſſes & centurias ſuis ſuperabant ſuffragiis. Itaque primæ claſſis cives primæ erant auctoritatis.

2. *Centum & viginti quinque millia æris*] Livius: *Ex iis qui centum millium æris, aut majorem cenſum habuerunt, LXXX. confecit centurias, quadragenas ſeniorum ac juniorum. Centum millia æris* ſunt tria millia florenorum Hollandicorum.

3. *Minore ſumma æris*] Secunda enim claſſis, ut refert Livius lib. 1. intra centum uſque ad quinque & ſeptuaginta millium cenſum inſtituta, tertia claſſis in

4 M. Catonis oratione, 5 qua Voconiam legem suasit, quæ ri solet quid sit *classicus*, *quid infra classem*.

CAP.

in quinquaginta millia censebatur, quarta classis in viginti quinque millia, quinta classis in undecim millia. Cæteri erant proletarii, vel capite censi.

4. *M. Catonis*] Vide Ciceronem de Senectute. Legitur in Vet. Ed. *Ciceronis*. male.

5. *Qua Voconiam legem suasit*] Tulit hanc legem Q. Voconius Saxa tribunus plebis Anno V. C. DCXCIV. *qui post eos censeres census esset, ne quis hæredem virginem, mulieremve faceret*, ut testatur Cicero I. in Verrem c. 42. Lege quoque Voconia cautum ; (nam plura ejus erant capita,) ne plus cuiquam legaretur, quam ad hæredem hæredesve pertineret, ut monet Theophilus in Instit. Ad tit. de Leg. Falc. Cæterum quomodo conciliari possint, quæ ex Ciceronc, Asconio, Augustino proferuntur, lege Voconia sancitum fuisse, *Ne quis Virginem vel mulierem hæredem faceret, ac ne quidem unicam filiam*, cum Dio lib. 56. de mulieribus dicat, Voconia lege iis licitum non fuisse plus quam δύο ἥμισυ μυριάδας κληρονομεῖν, id est, *ultra* 25. *millia sestertium hæreditate capere*. Verum sciendum, antiqua lege Voconia, quæ lata inter secundum & tertium bellum Punicum, teste Augustino lib. 3. de Civ. Dei c. 21. omnes mulieres à successione hæreditatis remotas fuisse. Epitome Livii lib. 41. *Q. Voconius Saxa tribunus plebis legem tulit, ne quis hæredem mulierem institueret*. Sed cum ea lex nimis rigida paulatim in desuetudinem abiisset, accessit (ut puto) postmodum interpretatio prudentum, qua nimius rigor temperatus est. Primo qui census non erat hæredem filiam relinquere poterat. Audi Ciceronem I. in Verrem : *P. Annius Asellus mortuus est, C. Sacerdote prætore. Is cum haberet unicam filiam, neque census esset : quod eum natura hortabatur, lex nulla prohibebat fecit, ut filiam bonis suis hæredem institueret. Heres erat filia : faciebant omnia cum pupilla, legis æquitas, voluntas patris, edicta prætorum, consuetudo juris ejus, quod erat tum, cum Asellus mortuus est*. Idem Cicero in eadem oratione : *Nam post te prætorem multi testamenta eodem modo fecerunt. In his nuper Annia. Ea de multorum propinquorum sententia, pecuniosa mulier, quod census non erat, testamento fecit hæredem filiam*. Census itaque mulieres hæredes relinquere non poterant. Census autem dicebatur qui centum millia sestertium possidebat, teste Asconio Pædiano. *Nam more veterum*, ut idem refert, *census dicebantur qui centum millia professione detulissent. Hujusmodi adeofacultates census vocabantur*. Forsan autem de solis censis sive divitibus locuta est lex Voconia, nam dicit Cicero *lex nulla prohibebat*, sed advertatur, quod postmodum dicat, *legis æquitas, consuetudo juris*. Quod autem ad Dionis locum attinet, dicit lege Voconia cautum (per interpretationem hoc additum arbitror) ut mulieres non plus quam 25. millia sestertium hæreditate caperent, hoc ita interpretatur Hotomannus, ne qui census esset, id est centum millia sestertium possideret, instituere posset virginem sive mulierem, supra quadrantem suorum bonorum. Nescio autem quare locum Dionis, Xylander ita verterit, qui ita se habet : τούτῳ γοῦν καὶ τοῖ καὶ ὕστερον Οὐοκωνίου νόμου, καθ' ὃν μηδεὶς ἐξὸν δύο ἥμισυ μυριάδας οὐσίας κληρονομεῖν ἔξῃ, σκοπεῖσθαι τοῦτο πρέπει ; versio talis est, *Quamque lege Voconia mulieribus prohibentur, ne qua majorem centum millibus nummum hæreditatem possint adire, ea quoque lege quæsdam solvit*. Nulla mentio est apud Dionem centum millium, sed viginti quinque. Denique ex interpretatione legis

legis Voconiæ *Femina ad hæreditates legitimas ultra conſanguineas ſucceſſiones non admittebatur*, ut ſcribit Paulus lib. 4. ſent. 8. vide & §. 3. Inſtit. de Legit. Agnat. ſucceſſ.

CAP. XIV.

De tribus dicendi generibus : ac de tribus philoſophis qui ab Athenienſibus ad ſenatum Romanum legati miſſi ſunt.

ET in carmine & in ſoluta oratione genera dicendi probabilia ſunt tria, quæ Græci 1 χαρακτῆρας vocant, nominaque eis fecerunt 2 apponi, ἁδρὸν, ἰσχνὸν, μέσον. nos, quem primum poſuimus, 3 *uberem* vocamus, ſecundum *gracilem*, tertium *mediocrem*. *uberi* dignitas atque amplitudo eſt : *gracili* venuſtas & ſubtilitas : *medius* in confinio eſt utriuſque modi particeps. His ſingulis orationis virtutibus vitia agnata ſunt pari numero : quæ earum modum & habitum ſimulachris falſis ementiuntur. ſic plerumque ſufflati atque tumidi fallunt pro uberibus, ſqualentes & jejuni dicti pro gracilibus, 4 incerti & ambigui pro mediocribus.. vera autem & propria hujuſcemodi formarum exempla in Latina lingua M. Varro eſſe dicit ubertatis 5 Pacuvium, gracilitatis 6 Lucilium, mediocritatis 7 Terentium, ſed ea ipſa genera dicendi 8 jam antiquitus tradita ab Homero

Χαρακτῆρας] Formas. De illis characteribus vide Demetrium Phalereum, & Longinum de ſublimi dicendi genere.

2. *Apponi*] H. Stephanus ex conjectura, *appoſita*. Deeſt in Bad. Ed.

3. *Uberem vocamus*] Diverſitas hæc ſtili etiam temporibus inſervire debet.

4. *Incerti*] Alitet *inſerti*, vel *infecti*, id eſt, tincti, immixti.

5. *Pacuvium*] Vide ſupra p. 103.

6. *Lucilium*] Quem lutulentum & incompoſito pede decurrere ſcribit Horatius lib. 1. Sermon. Sat. IV.

7. *Terentium*] Cujus nitorem & caſtitatem ſermonis omnes docti magni faciunt, lenem & *ſedatis verbis* uſum Cæſar, & Cicero, citante Donato, ita in carmine teſtatur :

Tu quoq; qui ſolus lecto ſermone, Terenti,
Converſum expreſſumque Latina voce Menandrum
In medio populi ſedatis verſibus effers,
Quicquid conor loquens ac omnia dulcia dicens.

8. *Jam antiquitus tradita*] Auſonius quoque illos heroas ita conjunxit in *Profeſſ. Burdig.* Epigr. 22. de Urbico loquens,

Priſcos Heroas ut & olim
Carmine Homerico commemoratos

Fando

mero ſunt tria in tribus; magnificum in Ulyxe & 9 ubertum, ſubtile in Menelao & cohibitum, mixtum moderatumque in Neſtore. 10 animadverſa eadem tripertita varietas eſt in tribus philoſophis, 11 quos Athenienſes Romam ad ſenatum pop. Q. R. legaverant impetratum, uti multam remitterent, quam fecerant 12 propter Oropi vaſtationem. ea multa fuerat 13 talentûm fere quingentûm. erant iſti philoſophi 14 Carneades ex Academia, 15 Diogenes Stoicus, 16 Critolaus Peripateticus: & in ſenatum quidem introducti interprete uſi ſunt 17 C. Acilio ſenatore: ſed ante ipſi ſeorſum quoque quiſque 18 oſtentandi gratia magno conventu hominum diſſertaverunt. tum admirationi fuiſſe ajunt 19 Rutilius & 20 Polybius philoſophorum trium

Vando referres:
Dulcem in pauciſ, ut Pliſthenidem,
Et torrentem, ceu Dulichii
Ninguida dicta:
Et mellita meſſare vocis
Dulcia ſatis verba canentem
Neſtora regem.

9. *Ubertum*] Vet. Ed. *uber eſt.*

10. *Animadverſa*] In Voſſ. codice habetur, in Ms. hæc diſtincta fuiſſe tanquam ex alio cap.

11. *Quos Athenienſes*] Expreſſit hæc verba non nominato Gellio Macrobius lib. 1. Saturn. c. 15.

12. *Propter Oropi vaſtationem*] Oropus Bœotiæ urbs Ptolemæo, Thucydidi lib. 8. Stephano de urbibus.

13. *Talentûm fere quingentûm*] Plene talenta quingenta numerat Plutarchus. Valent illa Philippeos, ſive ducatones 300000. ſive novem vaſa auri.

14. *Carneades ex Academia*] Qui tertiæ Academiæ auctor. Sextus Empiricus Pyrrhon. Hypotypoſ. lib. 1. c. 33. *Academiæ autem ſectatores, ut ajunt, plures tribus. Vna quidem eaque antiquiſſima Platonis: ſecunda & media Arceſilæ, qui fuit auditor Polemonis: tertia & nova Carneadis & Clitomachi. Sunt qui his addant quartam Philonis, & Charmidæ. Sunt qui etiam quintam adjiciant Antiochi.* Vide de Carneade Ciceronem lib. 4. Acad. Qu. & Plutarchum contra Coloten.

15. *Diogenes Stoicus*] Cognomento Babylonius, (Laertius natum fuiſſe Seleuciæ, ſed ob loci vicinitatem Babylonium dictum fuiſſe refert) Chryſippi auditor. Vide de eo Ciceronem lib. 4. Tuſc. Qu. Citat quoque eum Seneca lib. 3. de Ira c. 38. Fragmenta ejus quoque ſæpius in Stobæo citantur, quæ ingenio & ſapientia eum polluiſſe oſtendunt.

16. *Critolaus Peripateticus*] Ejus nullam in hac legatione mentionem facit Plutarchus. Ejuſdem Critolai meminit Gellius lib. 9 c. 5. An idem ſit cum Critolao hiſtorico, quem citat quoque Gellius noſter lib. 9. c. 9. dubium eſt.

17. *C. Acilio*] Ita Plutarchus, vulgo, *Cæcilio*. Macrobius *Calio*.

18. *Oſtentandi gratia*] Carneades primo pro juſtitia, dein contra eam diſſeruit. Itaque Cato tales legatos quamprimum dimittendos cenſuit. Vide Plutarchum in Catone, Quintil. lib. 5. c. 1. Plin. lib. 7. cap. 30.

19. *Rutilius*] Eſt hic P. Rutilius Rufus,

trium sui cujusque generis facundiam. violenta
& rapida Carneades dicebat, scita & teretia
modesta Diogenes & sobria. unumquodque au
nus, ut diximus, quum caste pudiceque ornatu
strius: quum fucatur, atque prælinitur, fit 22 præ

fus, qui tum de vita sua, tum Numantini belli historiam scripsit. Laudat eum Livius, Vellejus, Valerius Maximus, Plutarchus, alii.

20. *Polybius*] Qui civili prudentia, & scientia militari inclytus ipsis rebus interfuit, quas scripsit; Scipionis enim Africani Æmiliani in Africa comes fuit. Scripsit libros XL. sed quinque primi salvi tantum & i nos pervenerunt. Ex cæter cerpta habemus. Vide *Va* Græcis.

21. *Genus*] Addit H. *quæ.*

22. *Præstigiosum*] Vanu stigiarum. Scriverius leg *sum.*

CAP. XV.

Quam severe moribus majorum in fures vindicatum sit scripserit Mucius Scævola super eo quod servandu commodatumve esset.

[2] LAbeo, in libro de duodecim tabulis secundo severa judicia de furtis habita esse apud vete psit: idque Brutum solitum dicere, furti [3] damna qui jumentum aliorsum duxerat quam quo utend perat; item qui longius produxerat, quam quem petierat. itaque [4] Q. Scævola in librorum, quo civili composuit, sextodecimo verba hæc posuit: *servandum datum est, si id usus est: sive, quod utendum ad aliam rem atque [6] acceperit, usus est: furti se obliga*

COmmodatumve] Vulgo, *commendatumve.*

2. *Labeo*] Vide pag. 54.

3. *Damnatum*] In codice quodam annotatum, *damnatem*, & in seqq. *dixit, accepit, produxit, petiit* pro *duxerat*, &c.

4. *Q. Scævola*] Vide supra p. 210.

5. *Quod cui servandum* Ita quoque in jure Iustinian l. 40. & 54. & 76. ff. de Fu cod. l. 5. §. 8. ff. commod Inst. de Obligat. quæ ex De

6. *Acceperit*] Ver. Ed. *ac*

CAP. XVI.

Locus exſcriptus ex ſatyra M. Varronis, quæ περὶ ἐδεσμάτων inſcripta eſt, de peregrinis ciborum generibus: & appoſiti verſus Euripidi, quibus delicatorum hominum luxurianiem gulam confutavit.

VArro in Satyra, quam [1] περὶ ἐδεσμάτων inſcripſit, lepide admodum & ſcite factis verſibus cœnarum ciborumque exquiſitas delitias comprehendit. nam pleraque id genus, quæ helluones iſti terra & mari conquirunt, expoſuit, incluſitque in numeros ſenarios. & ipſos quidem verſus, cui otium erit, in libro, quo dixi, poſitos legat. genera autem nominaque edulium [2] & domicilia ciborum omnibus aliis præſtantia, quæ profunda ingluvies veſtigavit, quæ Varro opprobrans exſecutus eſt, hæc ſunt ferme, quantum nobis memoriæ eſt. [3] Pavus è Samo, [4] Phrygia attagena

Quam περὶ ἐδεσμάτων, &c.] Id eſt, *de edulibus*. Hanc Satyram citat quoq; Auctor noſter l. 15. Sicuti Ennius etiam ἰχθυοφαγικὰ vel potius ἡδυφαγητικὰ verſibus ſcripſit (vulgo corrupte apud Apuleium *ædes Phagitica* legitur.) Ita Archeſtratus ἡδυπαθείαν verſibus conſcripſit, quem imitatus Ennius, cujus verſus apud Apuleium leguntur.

2. *Et domicilia*] Sedes, regiones, ubi præ cæteris delicati cibi reperiuntur.

3. *Pavus è Samo*] Varro lib. 3. de Re Ruſt. cap. 6. *Pavonum greges tranſmarini eſſe dicuntur in inſulis Sami in luco Junonis.* Ubi primum natos & nutritos, atque hinc in alias regiones translatos refert Athenæus lib. 14. Δέπνου. Ideoque in numiſmate Samio pavo inſculptus erat, & Junoni ideo ſacri pavones Addit eodem capite Varro: *Primus hos Q. Hortenſius augurali adjiciali cœna poſuiſſe dicitur. quod protinus factum tam luxurioſi quam ſevri* (Macrobius lib. 2. Sat. cap. 9. legit *tam luxurioſe quam ſevere*. Popma in Varronem legit, *luxurioſi quam ſeveri* deleto *tam.*) *viri boni laudabant. Quem cito ſecuti multi, extulerunt eorum pretia, ita ut ova eorum denariis venirent quinis, ipſi facile quinquagenis: grex centenarius facile quadragena millia ſeſtertia ut redderet ut quidem Albutius ajebat, ſi in ſingulos ternos exigeret pullos, perfici ſexagena poſſe.* Similia de Hortenſio ſcribit Plin. lib. 10. cap 20. & Ælianus lib. 5. de Animal. c. 21. qui ſcribit ideo eundem κεκρῦφθαι ſive κεκλῆσθαι, *in jus vocatum, vel condemnatum fuiſſe.* Sed hæc de re nulla apud alios Auctores mentio eſt. Scribunt quoque Varro & Plinius M. Aufidium Lurconem primum ſaginaſſe, & ex eo quæſtu reditus ſeſtertium ſexaginta M. habuiſſe. Cum tanto itaque pretio emerentur, in delictis erant apud Romanos. Quam ſtultitiam ridet Horatius lib. 2. Sat. 2.

attagena, 5 grues Melicæ, 6 hædus ex Ambracia, 7 pelamis Chalcedonia, 8 muræna Tarteſſia, 9 aſelli Peſſinuntii, oſtrea

Vix tamen eripiam poſito pavone velis quin
Hoc potius, quam gallina tergere palatum,
Corruptus vanis rerum, quia veneat auro
Rara avis, & pictæ pandat ſpectacula cauda.
Tanquam ad rem attineat quicquam; num veſceris iſta,
Quam laudas pluma, coctove num adeſt honor idem?

Utique caro ejus dura, difficilis concoctu, ut teſtatur Galen. lib. 3. de Alim. fac. cap. 19.

4. *Phrygia attagena*] Horatius Ionicum attagenem (attagen autem & attagena dicitur) maxime laudat, & Martialis in Xeniis Ep. 61.

Inter ſapores fertur altitum primus,
Ionicarum guſtus attagenarum.

Sed Ionia non adeo diſtatà Phrygia, atque inde forſan in Ioniam delatæ. Cum ruſticula ſive ſcolopace quidam confundunt.

5. *Grues Melicæ*] Ex Melo inſula advectæ, quæ ſita inter Cretam & Sunium Achaiæ promontorium. Grues autem menſis Romanorum appoſitas fuiſſe teſtatur Plin. lib. 10. c. 23. & Horatius l. 2. Sat. ult. Marſilius Cognatus lib. 1. Obſ. c. 18 legi hic poſſe arbitratur, *capra Melica*. ſed lectio vetus ſervanda.

6. *Hædus ex Ambracia*] Ambracia Epiri oppidum eſt in Græcia: pulcherrimos tamen hædos & maximos idem Varro lib. 3. de R. R. cap. 3. in Media inſula naſci ſcribit. *Melon* inſulam intelligere videtur.

7. *Pelamis Chalcedonia*] Pelamides vocantur thynni nondum adulti, teſte Ariſtotele lib. 6. Hiſt. Anim. cap. 16. & qui Ariſtotelem expreſſit Plinio l. 9. cap. 15. Verba Plinii hæc ſunt: *Cordyla appellatur partus, qui fœtus redeuntes in mare autumno comitatur. Limoſa vero à luto* (πηλῷ) *pelamides incipiunt vocari, & cum annum exceſſere tempus thynni.* In Ponto autem maxime & circa Byzantium ſtabulabātur, juxta Chalcedonem rariores teſte eodem Plinio. πηλαμὶς per υ ſcribendum eſſe monet Heſychius. Pelamydes autem in particulas confectæ condiri ſolitæ. Juvenalis Sat. 7.

- - - Siccus petaſunculus, & vas
Pelamydum - - -

ubi vetus interpres: *Vocabulum eſt piſcium ſalſorum.* Pelamis itaque Chalcedonia maxime probatur, quæ capitur prope Chalcedonem Urbem, quæ ſita erat ad Boſphorum Thracium.

8. *Muræna Tarteſſia*] Juxta freti Hiſpanici anguſtias, ubi ſita fuit Tarteſſus, quæ & poſtmodum Carteia appellata fuit teſte Livio lib. 8. Decad. 3. & Strabone lib. 3. Geogr. Tarteſſiæ muræne etiam meminit Ariſtophanes in Βατράχοις. Siculas tamen murænas etiam Varro laudat apud Macrobium l. 2. Saturn. cap. 11. De quibus ita Juvenalis Satyr. v.

Vitroni muræna datur, quæ maxima ve- (nit
Gurgite de Siculo - - -

Quin & ex ipſo freto Siculo ad piſcinas magnatum traducebantur alebanturque. Quantopere delectati fuerint eo piſce Romani, Licinii nomen, cui muræne nomen adhæſit, teſtatur. Vide Macrobium dicto loco, & Columellam, & Varronem, qui cap. ult. lib. 3. de piſcinis Hirtii & muræna rum frequentia incredibilia narrat. Quomodo hi piſces apparatentur, docet Apicius lib. 10. Rei Cul. cap. 2. De muræna quoque ex Theophraſto de Piſcibus egit Athenæus lib. 7. & cum anguillis & & viperis cognationem quandam habere oſtendit.

9. *Aſelli Peſſinuntii*] Hi ὄνοι, ὀνίσκοι Græcis dicuntur, ut Oppianus lib. 1. ἀλι-

10 ostrea Tarentina, 11 pectunculus Chius, 12 elops Rhodius, 13 scari Cilices, 14 nuces Thasiæ, 15 palma Ægyptia, 16 glans Hiberica. hanc autem 17 peragrantis gulæ & in succos insuetos inquirentis industriam atque has undique vorsum indagines cupediarum majore detestatione dignas censebimus, si versus Euripidi recordemur, quibus utebatur sæpissime Chrysippus philosophus, tamquam edendi irritationes quasdam repertas esse, non per usum vitæ necessarium,

ἀλιεῦσι. docet: quorum species sunt callariæ, & bacchi, de quibus Plin. lib. 9. cap. 7. *Callariæ minores & bacchi, qui non nisi in alto capiuntur, ideoque prælati minoribus.* Speciem aselli, qui callarias appellatur, putant nonnulli esse Belgarum *Schelvisch*, bacchum autem *Cabeljau*. Sed difficilis est veterum piscium cum nostris comparatio. Vide de hoc pisce Athenæum lib. 7. Aselli itaque Pessinuntii ab Urbe Pessinunte (olim Phrygiæ, postmodum Galatiæ oppido teste Marcellino lib. 26.) nomen suum accepere.

10. *Ostrea Tarentina*] Bajana laudat Ausonius ad Theonem:

Ostrea Bajanis certantia, quæ Meduloruum,
Dulcibus in stagnis reflui maris æstus opimat.

Ostreorum quoque vivaria in Bajano invenisse Sergium Oratam scribit Plinius lib. 9. c. 54. Etiam Brundisina & Britannica ibidem commemorat. Juvenalis Sat. IV.

- - Circeis nata forent an
Lucrinum ad Saxum, Rutupinove edita fundo,
Ostrea callebat primo deprendere morsu.

11. *Pectunculus Chius*] Pectines & pectunculos videtur distinguere Plinius. eos inter ὀστρακόδερμα recenset Aristot. de Hist. Anim. lib. 9. cap. ult. vide etiam Athenæum lib. 3. Tarentinos laudat Horatius,

Pectinibus patulis jactas te molle Tarentum.

12. *Elops Rhodius*] Idem refert Varro lib. 2. de R. R. c. 6. & Plinius l. 9. cap. 54. Columella lib. 8. c. 16. Pamphylio pelago non alibi nasci scribit.

13 *Scari Cilices*] Macrobius lib. 2. Sat. cap. 12. *Nec contenta illa inglavies fuit maris sui copiis, namOctavius* (Optatus Plinio dicitur) *præfectus classis scient scarum adeo Italicis litoribus ignotum, ut nec nomen Latinum ejus piscis habeamus, incredibilem scarorum multitudinem vivariis navibus huc advectam inter Hostiam & Campaniæ litus in mare sparsit; miroque ac novo exemplo pisces in mari, tanquam in terra fruges aliquas seminavit: idemque tanquam summa in hoc utilitatis publicæ verteretur, quinquennio dedit operam, ut si quis inter alios pisces scarum forte cepisset, incolumem confestim & inviolatum mari redderet.* Inter pisces principatum tenet teste Galeno. Carpathio mari, cui Cilicium vicinum, frequens. A quo hic *Cilices scari* dicuntur.

14. *Nuces Thasiæ*] Amygdala esse dicit Macrobius lib. 2. c. 14. Verius nuces avellanas intelligi. Thasiæ dicuntur à Thaso insula maris Ægæi Thraciæ proxima.

15. *Palma Ægyptia*] Præstantissimam nasci in Judæa in valle Hierichunte, ubi sylva palmeto & opobalsamo distinguebatur, Galenus testatur.

16. *Glans Hiberica*] In quodam Ms. *Hernica*. corrupte.

17. *Peragrantis*] Mari terraque perquirentis.

cessarium, sed per luxum animi parata atque facilia fastidientis, per improbam satietatis lasciviam. versus Euripidis adscribendos putavi:

[18] Ἔπι τὶ δῆτα βροτοῖσι, πλὴν [19] δυᾶν μόνον,
Δήμητρος ἀκτῆς, ὡμά θ' ὑδρηχόα;
Ἄ τινα πάρεστι κἀμὲ πέφυχ' ἡμᾶς τρέφειν,
Ὧν οὐκ ἄπαρκεῖ πλησμονὴ, τρυφῇ δέ τοι
Ἄλλων ἐδέσων μηχανὰς ἠρώμεθα.

18. Ἔπι τὶ δῆτα] Id est,
Nam quid mortalibus ejus nisi his duobus modo,
Cereris fructu, & aquam fundente poculo?
Quæ præsto sunt & nata ut nos nutriant,
Quorum nunquam suppetit satietas, luxu vero
Aliorum edulium adminicula petamus.
In vetustis Editt. Ven. legitur in fine, τρυφῇ δ' ἔστι ἀλλων ἰδίσματων ἠρεύμεθα, in alia Vet. Ed. pro ἰδίσματων legitur ἰδιωτῶν.

18 Δυᾶν] Ita Vett. Cod. lege δυοῖν.

CAP. XVII.

Sermo habitus cum grammatico insolentiarum & imperitiarum pleno de significatione vocabuli, quod est* obnoxius; *deque ejus vocis origine.

PErcunctabar Romæ quempiam grammaticum primæ in docendo celebritatis, non hercle experiundi vel tentandi gratia, sed discendi magis studio & cupidine, quid significaret *obnoxius*, quæque ejus vocabuli origo ac ratio esset, atque ille adspicit me illudens levitatem quæstionis [1] parvitatemque: Obscuram, inquit, sane rem quæris, multaque prorsus vigilia indagandam. quis adeo tam linguæ Latinæ ignarus est, [2] qui nesciat eum dici [3] *obnoxium*, cui quid ab eo, cui esse obnoxius dicitur, incommodari & noceri

P. *Arvitatemque*] Vilitatem. Ita loquitur quoque Valer. Max. in prologo.
2. *Quinesciat*] In Ms. *quin sciat.*
3. *Obnoxium*] Festus: *Obnoxius in proprie dicitur, qui pœnæ obligatus est ob delictum*, sive noxam & noxiam. Translate pro quocunque obligato & devincto sumitur.

4. Et

noceri poteſt [4] ei, qui habeat aliquem noxæ, id eſt, culpæ ſuæ conſcium? Quin potius, inquit, hæc mittis nugalia, & affers ea quæ digna quæri tractarique ſint; tum vero ego permotus, agendum jam [5] oblique, ut cum homine ſtulto, exiſtimavi: Et cætera, inquam, vir doctiſſime, & graviora remotioraque ſi dicere & ſcire debuero, quando mihi uſus venerit, tum quæram ex te atque diſcam, ſed enim quia dixi ſæpe *obnoxius*, & quid dicerem neſcivi; didici ex te & ſcire nunc cœpi, quod non ego omnium ſolus, ut tibi ſum viſus, ignoravi; ſed, ut res eſt, Plautus homo linguæ atque elegantiæ in verbis Latinæ princeps, quid eſſet *obnoxius*, neſcivit. verſus enim eſt Sticho illius ita ſcriptus:

[6] *Nunc ego hercle periî plane,* [7] *non obnoxie.*

quod minime congruit cum iſta, quam me docuiſti, ſignificatione. compoſuit enim Plautus tamquam duo inter ſe contraria *plane* & *obnoxie*; quod à tua ſignificatione longe abeſt. at ille grammaticus ſatis ridicule, quaſi *obnoxius* & *obnoxie* non declinatione ſola, ſed re atque ſententiâ differrent, Ego, inquit, dixi quid eſſet *obnoxius*, non quid *obnoxie*. At tunc ego [8] admirans inſolentis hominis inſcitiam, Mittamus, inquam, ſicuti vis, quod Plautus *obnoxie* dixit, ſi id eſſe nimis remotum putas: atque illud quoque prætermittamus quod Salluſtius in Catilina ſcribit, *Minari etiam ferroni ſibi obnoxia foret*: &, quod videtur [10] notius, pervulgatiuſq; eſſe, id me doce. verſus enim Virgilii ſunt notiſſimi:

Nam

4. *Ei*] Vet Ed. *eive*. aliter &.

5. *Oblique*] Qui ſimulans tanquam illi cederet, reſponſum tamen illudebat.

6. *Nunc ego*] Verſus apud Plautum in Sticho Act. 3. Sc. 2. ita legitur:
Periî Hercle vero plane, nihil obnoxie.

7 *Non obnoxie*] Obnoxie perire dicitur, qui non plane nec funditus perit, ſed ita punitur ut ob delictum alteri ſit obnoxius, atque ita ab illo pendeat eique ſubjectus ſit. Acidalius interpretatur *clementer*, ita ut per quem periis illi obnoxius ſis, gratiamque ei debeas. Vide Notas nuperas ad Plautum p. 995. Badius interpretatur *non ficte*, vel ſimulate. ſicuti obnoxii ſæpe obſequia præſtant ſimulato animo.

8. *Admirans*] Ms. *ammirans*. vet. Ed. *admiratus*.

9. *Ni ſibi obnoxia foret*] Obnoxia hic idem eſt atque morem gerens, ſicut obnoxii ſolent.

1. *Notius*] Ita Lambecius. vulgo *vobis*.

Nam neque tunc aſtris acies obtuſa videri,
Nec fratris radiis 11 *obnoxia ſurgere luna,*

quod tu ais, *culpæ ſuæ conſcium*; alio quoque loco Virgilius verbo iſto utitur, à tua ſententia diverſe his verſibus:

- - juvat arva videre
Non raſtris hominum, 12 *non ulli obnoxia curæ.*

cura enim prodeſſe arvis ſolet, nõ nocere, quod tu de *obnoxio* dixiſti. Jam vero illud etiã Q. Ennii quo pacto congruere tecum poteſt, quod ſcribit 13 in *Phœnice* in hiſce verſibus?

14 *Sed virum vera virtute vivere animatum addecet,*
Fortiterque eum vacare adverſus adverſarios.
Ea libertas eſt, qui pectus purum & firmum geſtitat;
Res aliæ obnoxiæ nocte in obſcura latent.

vel ſi *ευ, ἰζηοις* in *obnoxiæ* diſplicet,

Obnoxiæ res aliæ in obſcuro latent.

ut τὸ nocte repetitum ſit ex *obnoxiæ*. Et ſane vel hæc vera ſunt; vel ſaltem *innoxius* factum eſt ex *obnoxius*. quod quia de hoc agitur, ad oram fuerit adjectum, unde *innoxius* in textum ſit receptum. Quo uno obſervato non difficile fuerit, hinc facere Trochaicos quadratos:

Sed virum vera virtute vivere animatum addecet,
Fortiterque eum (vel ἀρρενῶς *eumque fortiter*) *vacare adverſus adverſarios.*
Ea libertas eſt, qui pectus purum & firmum geſtitat,
Alia res obnoxia nocte in obſcura latent.

Hiatum vero verſu extremo ſuppleo hoc pacto:

Alia res obnoxia hoſti nocte in obſcura latent.

Nam cum ductus literarum in *hoſti* non multum abeat à ſequenti voce *nocte*: ſimilitudo ea occaſionem dare potuerit oſcitanti librario alterum præteundi. Ita *Voſſius* in notis ad fragmenta Ennii. Ultimo verſu pro *obnoxia* Acidalius legebat, *obnoxioſæ*. Obnoxioſus eſt multum obnoxius; quo vocabulo etiam Plautus in Epidico, & Trinummo utitur.

11. *Obnoxia ſurgere luna*] Extant hi verſus 1. Georg. ℣. 395. & ſeq. Luna fratris radiis obnoxia dicitur, quia Solis vario aſpectu varie illuſtratur (quando itaque ante conjunctionem cum ſole μηνοειδὴς videtur, non eſt obnoxia ſolis radiis,) *Obnoxia* itaque eſt quæ ſe ſubmittit, ſive quæ ſolis radios accipit; epithetum itaque illud, *obtuſa*, quod ſuperiori verſu occurrit, repetendum eſt de Luna.

12. *Non ulli obnoxia curæ*] Non ſubjecta ulli labori, vel curæ, vel ut Servius loquitur, *nihil labori noſtro debentia*. Locus eſt 2. Georg. ℣. 438. & ſeq.

13. *In Phœnice*] Citant hanc quoque Tragœdiam Nonius & Chariſius lib. 2.

14 *Sed virum vera virtute*] In cunctis vett. libb. ſecundo verſu legitur, *Adjecit fortiter, eumque innoxium vocare*. Unde præſtantiſſimus Scriverius acute conjectabat ex gloſſemate hæc irrepſiſſe, ubi ſcriptum fuerit, adjecit FORTITER, *cum innoxium vocaret*, hoc eſt cum non obnoxium vocaret. Et forte *vocaret* ex *notaret* poſtea inolevit. Hoc gloſſemate furcillato; item ex *purum & firmum* altero ejecto, tanquam ab hæſitante ſcriba nato, ſic idem Ennii verſus in ſenarios redigebat:

-- Sed virum vera virtute vivere
Animatum fortiter adverſus adverſaries.

14. Ex

Fortiterque innoxium vacare adverſus adverſarios.
Ea libertà ſt, qui pectus purum & firmum geſtitat,
Aliæ res obnoxiæ nocte in obſcura latent.

at ille oſcitans & allucinanti ſimilis, Nunc, inquit, mihi operæ non eſt. quum otium erit, reviſes ad me atque diſces quid in verbo iſto & Virgilius & Salluſtius & Plautus & Ennius ſenſerint. & nebulo quidem ille, ubi hoc dixit, digreſſus eſt. Si quis autem volet non originem ſolam verbi iſtius, ſed ſignificationem quoque ejus varietatemque recenſere; ut hoc etiam Plautinum ſpectet, adſcripſi verſus [14]ex Aſinaria:

[16] *Maxumas opimitates gaudio effertiſſimas*
Suis heris ille una mecum pariet gnatoque & patri;
[16] *Adeo ut ætatem ambo ambobus nobis ſint obnoxii*
Noſtro devincti beneficio.

Qua vero ille grammaticus finitione uſus eſt, ea videtur in verbo tam multiplici unam tantummodo uſurpationem ejus notaſſe: quæ quidem congruit cum ſignificatu quo Cæcilius uſus eſt in Chryſio in his verſibus:

-- Quamquam ego mercede huc conductus tua
Advenio, ne tibi me eſſe ob eam rem obnoxium
Reare: [17] *audibis male ſi male* [18] *dixit mihi.*

CAP.

14. *Ex Aſinaria*] Extant hi verſus Act. 2. Sc. 2. ℣. 16.

15. *Maxumas opimitates*] Abundantiam, res ſecundas. Addit *effertiſſimas* à farciendo, qui enim farciunt aves, opimas reddunt. In Vet. Edit. corrupte legitur *optimitas*, in alia Vet. *optimas*.

16. *Adeo ut ætatem*] Ita legendum. Vett. Edit. habent, *adeo ut ætate*. Badiana Pariſ. *Devota ut ætate*.

17. *Audibis male*] Antique, ſicut apud Plautum *ſepelibis, ſentibis*.

18. *Dixit*] Vett. Editt. *dicis*.

CAP. XVIII.

De obſervata cuſtoditaque apud Romanos juris jurandi ſanctimonia: atque inibi de decem captivis, quos Hannibal Romam de jurio ab iis accepto legavit.

IUsjurandum apud Romanos inviolate ſancteque habitum ſervatumque id & moribus [1] legibuſque multis oſtenditur; & hoc, quod dicemus, rei non tenue argumentum eſſe poteſt. [2] Prœlio Cannenſi Hannibal Karthaginienſium imperator ex captivis noſtris electos decem Romam miſit, mandavitque eis pactuſque eſt, ut, ſi populo Romano videretur, permutatio fieret captivorum; & pro iis, quos alteri plures acciperent, dari argenti [3] pondo libram S. Hos priuſquam proficiſcerentur, [4] jusjurandum adegit, redituros eſſe in caſtra Pœnica ſi Romani captivos non permutarent. veniunt Romam decem captivi. mandatum Pœni imperatoris in ſenatu exponunt. permutatio ſenatui non placita. parentes, cognati, affineſque captivorum amplexi eos, [5] poſtliminio in patriam rediſſe dicebant; ſtatumque eorum

L. *Egibuſque multis oſtenditur*] Intelligit partim leges XII. tabularum, partim alias Juris civilis. Cicero II. de L. L. *perjurii pœna divina exitium: humana, dedecus.* Olim tamen qui juratus falſum teſtimonium dixerat, ſaxo Tarpeio dejiciebatur. Idem Cicero III. Offic. *Nullum vinculum ad aſtringendam fidem jurejurando majores arctius eſſe voluerunt, id indicant leges in* XII. *tabulis, indicant ſacra, indicant fœdera, quibus etiam cum hoſte devincitur fides: indicant notationes animadverſionesque Cenſorum, qui nulla de re diligentius, quam de Jurejurando judicabant.* Poſtquam Cenſura eſſe deſiit, extra ordinem vindicari exptum perjurium. Vindicari oſtendunt leges in Jure civili, l. 13. §. ult. l. 28. §. ult. ff. de Jurej. l. 22. C. de Dolo, l. 21. C. de Tranſact. l. 13. C. de Teſt. l. penult. C. de Dignitat. ſimilibuſque legibus.

2. *Prœlio*] Poſt prœlium. Val. l. 2. c. 2.

3. *Pondo libram S.*] Vet. Ed. *darent a. p. l. ſcilicet & ſeſtibram.* Quæ ultima gloſſam ſapiunt. Pondo autem eſt acceſſio libræ, vel etiam partium aſſis. Plautus in Menæchmis: *atque huic ne addas auri tu pondo unciam.* Libra pondo nihil aliud eſt, quam libra pendendo vel ad pendendum. vide Gronovium de Pec. Vet. p. 58. & ſeq.

4. *Jusjurandum adegit*] Vett. Editt. *jurejurando adegit.* Suſpicetur quis ſcriptum *ad jusjurandum adegit.* Sed ſerva lectionem in textu. Ita locutus eſt Gellius lib. 4. c. ult. & lib. 16. c. 4.

5. *Poſtliminio in patriam rediſſe*] Poſthoſtium

eorum integrum incolumemque esse: ac, ne ad hostes redire vellent, orabant. tum octo ex iis postliminium justum non esse sibi responderunt; quoniam [5] dejurio vincti forent; statimque, uti jurati erant, ad Hannibalem profecti sunt. duo reliqui Romæ manserunt; solutosque esse se ac liberatos religione dicebant; quoniam, quum egressi castra hostium fuissent, commenticio consilio regressi eodem die, tamquam si ob aliquam fortuitam causam issent, [6] atque ita jurejurando satisfacto [7] rursum injurati abissent. hæc eorum fraudulenta calliditas tam esse turpis [8] existimata est, ut contemti vulgo [9] dispretique sint, censoresque eos postea omnium notarum & damnis & ignominiis affecerint; quoniam, quod [10] facturos dejuraverant, non feciissent. [11] Cornelius autem Nepos, in libro exemplorum quinto,

liminio reversus dicitur, cum quis ex hostium loco fines suos intraverit, ut respondit JC. Paulus in l. 19. §. 3. eod.

5 *Dejurio*] Juramento. Dejerare etiam Terentius dixit, pro sancte jurare per deum immortalem.

6. *Atque ita*] Vet. Editio, *itaque*.

7. *Rursum injurati abissent*] Cicero lib. 1. de Offic. c. 13. de uno hoc scribit. Locus totus dignus qui apponatur. *Secundo autem Punico bello, post Cannensem pugnam, quos decem Hannibal Romam adstrictos misit jurejurando se redituros esse, nisi de redimendis iis, qui capti erant, impetrassent: eos omnes censores, quoad quisque eorum vixit, qui perjerassent, in aerarios reliquerunt: nec minus illum, qui juris jurandi fraude culpam invenerat. Cum enim Hannibale permissu exisset de castris, redisse eodem vesperi, quod se oblitum nescio quid diceret. Deinde egressus è castris jurejurando se solutum putabat, & erat verbis re nondum erat. Semper autem in fide, quid verba ferirent, non quid dixeris, cogitandum.* Item eodem Cic. lib. 3. de Offic. c. 32. de decem illis captivis non omnes uno modo scripsere. *Polybius*, inquit, *bonis auctoribus primis scribit, ex decem nobilissimis, qui tum erant missi, novem revertisse a senatu re non impetrata: unum ex decem qui paulo post, quam egressus erat è castris redisset, quasi aliquid esset obitus, Romæ remansisse. Reditu enim in castra liberatum se esse jurejurando arbitrabatur: non recte. Erant enim adstringit, non dissolvit perjurium. Fuit igitur stulta calliditas perversi imitata prudentiam. Itaque decrevit senatus, ut ille vetterator, & callidus, vinctus ad Annibalem duceretur.*

8. *Existimata*] Vet. Ed. *æstimata*.

9. *Dispretique sint*] Antiquæ editiones legunt *discerpti*, quod interpretatur Mosellanus, convitiis & probris lacerati, neque enim discerptos interfectosque ex Livio lib. 23. & Gellio liquet. Lipsius legebat *dispretique*, vel *despretique*; *Despernere* enim apud Festum significat *valde spernere*. Quid si *despectique*, vel *despertique* legamus?

10. *Facturos*] Vet. Ed. *se facturos*.

11. *Cornelius autem Nepos in libro Exemplorum quinto*] Citantur quoque hi libri à Charisio lib. 1. Vixit Nepos Julii Cæsaris tempore, & amicus fuit Ciceronis, ut Gellius noster testatur lib.

quinto; id quoque litteris mandavit, multis in ſenatu placuiſſe ut ii, qui redire nollent, datis cuſtodibus ad Hannibalem deducerentur, ſed eam ſententiam numero plurium, quibus id non videretur, ſuperatam: eos tamen, qui ad Hannibalem non rediſſent, uſque adeo 12 inteſtabiles invisoſque fuiſſe, ut tædium vitæ ceperint, necemque ſibi conſciverint.

15. c. 28. Præter vitas Illuſtrium virorum, etiam Chronica ſcripſit tribus libris, adjuvat referendi verſus Catulli,

Quoi dono lepidum novum libellum,
Arida modo pumice expolitum?
Corneli tibi, namque tu ſolebas
Meas eſſe aliquid putare nugas,
Iam tum, quum audebas trium Italorum,
Omne ævum tribus explicare chartis,
Doctis, Iuppiter, & laboriosis.

12. *Inteſtabiles*] Poſt hæc verba in margine Scriveriani Codicis hæc tanquam Gelliana adſcripta ſunt: *Cum ſe contemni, deſertique ab omnibus animadverterent, lucem ulterius intueri non ſuſtinuerunt.* Hæc, ut puto, ex gloſſa hic inſerta.

Inteſtabiles] Infames, dicendi teſtimonii incapaces. Cajus JC. in l. 26. ff. Qui teſt. fac. poſſ. *Cum lege quis inteſtabilis videtur eſſe, eo pertinet, ne ejus teſtimonium recipiatur, & eo amplius (ut quidam putant) neve ipſi dicatur teſtimonium.* Porphyrio ad Horatii verba lib. 2. ſerm. Satyr. 3. *inteſtabilis & ſacer eſto*, ita loquitur: *Antiqui illos quos ad teſtimonium admitti nolebant inteſtabiles vocabant: deteſtabiles, quorum teſtimonium malum, & execrandum eſſet.*

CAP. XIX.

Hiſtoria ex annalibus ſumta de Tib. Sempronio Gracchо patre Gracchorum tribuno plebei; atque tribunorum plebis decreta cum ipſis verbis relata.

PUlchrum atque liberale atque magnanimum factum Tib. Sempronii Gracchi 1 in exemplis repoſitum eſt. id exemplum 2 hujuſcemodi eſt: L. Scipioni Aſiatico P. Scipionis Africani ſuperioris 3 fratri 4 C. Minucius Augurinus

IN *exemplis*] Forte legendum, *in exemplis Nepotis poſitum eſt.*

2. *Hujuſcemodi*] Ita vet. ed. aliter, *hujuſmodi.*

3. *Fratri*] Additur in vett. editt. *cui.* Aliter, *cum.*

4. *C. Minucius Augurinus*] Reum factum L. Scipionem apud Q. Terentium Culleonem prætorem refert Livius lib. 38. Condemnatus, *quo commodior pax Antiocho daretur, Scipionem ſex millia pondo auri, quadringenta octoginta argenti plus accepiſſe, quam in ærarium retulerit.* Judicio à Q. Terentio perfecto, cum prædes non daret Scipio, *atque contenderet eumem quam accepiſſet pecuniam*

Digitized by Google

rinus tribunus plebei multam irrogavit : eumque ob eam cauſam 5 prædes poſcebat. Scipio Africanus fratris nomine 6 ad collegium tribunorum provocabat; petebatque ut virum conſularem triumphalemque à collegæ vi defenderent. 7 octo tribuni, cognita cauſa, decreverunt. ejus decreti verba quæ poſui, ex annalium monumentis exſcripta ſunt. QUOD. P. SCIPIO. AFRICANUS. POSTULAVIT. PRO. L. SCIPIONE. ASIATICO. FRATRE. QUUM. CONTRA. LEGES. CONTRA. Q. MOREM. MAJORUM. TRIBUNUS. PLEBEI. 8 HOMINIBUS. ACCITIS. PER. VIM. 9 INAUSPICATO. SENTENTIAM. DE. EO. TULERIT. MULTAM. Q. NULLO. EXEMPLO. IRROGARIT. 10 PRÆDES. Q. OB. EAM. REM. DARE. COGAT. AUT. SI. NON. DET. IN. VINCULA. DUCI. JUBEAT. UT. EUM. A. COLLEGÆ. VI. PROHIBEAMUS. ET. QUOD. CONTRA. COLLEGA. POSTULAVIT. NE. SIBI. INTERCEDAMUS. QUO. MINUS. SUAPTE. POTESTATE. UTI. LICEAT. 11 D. E. R. NOSTRUM. SENTENTIA. OMNIUM. DATA. EST. SI. L. CORNELIUS

pecuniam in ærario eſſe, nec ſe quicquam publici habere, in vincula duci captus eſt, ut loquitur Livius, & tunc luculentam orationem habuiſſe dicitur P. Scipio, etſi alii illum, cum in vincula fratrem duci videret, repuliſſe à corpore ejus viatorem memoriæ reliquerint, & tribunis retinentibus magis pie quam civiliter vim feciſſe, ut ex quorundam relatu commemorat Livius: & hoc eſt quod dicit Seneca ad Polyb. c. 32. *Eodem enim die, quo viatoris manibus fratrem abſtulerat, tribuno quoque plebis privatus interceſſit. Tribuno plebis* dixit cum alii dicant *tribunis*. Et recte monet Lipſius ſe non videre cauſam, cur *eodem die* dixerit, cum hoc eodem facto & ſtatim contigerit. Forſan igitur cum *tribuno interceſſiſſe* dicit, intelligit C. Minucium, qui fratri multam irrogaverat, & prædes popoſcerat, & in vincula ducere affectaverat. A quo Africanus, ut hic Gellius teſtatur, proculdubio eodem die ad collegium tribunorum provocaverat.

5. *Prædes*] Sponſores in cauſa publica. Feſtus : *Præs eſt is qui ſe obligat populo, interrogatuſque à magiſtratu, ſi præs ſit, alte reſpondet præs.* Scaliger pro *præs ſit*, legit *præſeſt*, id eſt præſens eſt, & ſe ſponſorem exhibet. Sed Varro dicit à præſtando dictum.

6. *Ad collegium tribunorum provocabat*] Primo luculentam orationem habuit, & deinde tribunos in auxilium vocavit. Tribuni cum in conſilium ſeceſſiſſent, reliqui omnes præter Gracchum pronunciarunt; prætori non intercedere tribunos, quo minus ſua poteſtate uteretur, ut teſtatur Livius.

7. *Octo tribuni*] Decem numero cum eſſent, ex iis C. Minucius multam irrogaverat juxta Gellium, atque ita non numeratur inter alios, Gracchus reſiſtebat. Atque ita revera fuere octo.

8. HOMINIBUS] Ita vet. edit. aliter, *omnibus*.

9. INAUSPICATO] Nihil enim publice privatimque, niſi auſpicato gerebatur. Extat lex vetus Romuli, NE QUID INAUGURATO GERUNTO. *Inauſpicato* etiam ſumitur, pro inconſulto, temerarie.

10. PRÆDES.] Vet. ed. addit, EUM.

11. *D. E. R.*] Id eſt, DE EA RE.

12. *Præ-*

NELIUS. SCIPIO. ASIATICUS. COLLEGÆ. ARBITRATU. PRÆDES. DABIT. COLLEGÆ. NE. EUM. IN. VINCULA. DUCAT. INTERCEDEMUS. SI. EJUS. ARBITRATU. PRÆDES. NON. DABIT. QUO. MINUS. COLLEGA. SUA. POTESTATE. UTATUR. NON. INTERCEDEMUS. Post hoc decretum, quum Augurinus tribunus plebei L. Scipionem prædes non dantem [12] prehendi & in carcerem duci jussisset; tum Tib. Sempronius Gracchus trib. pl. pater Tiberii atque Caii Gracchorum, quum P. Scipioni Africano inimicus gravis ob pleraſque in republica dissensiones esset, juravit palam in amicitiam inque gratiam se cum P. Africano non rediisse; atque ita decretum ex tabula recitavit. ejus decreti verba hæc sunt: [13] CUM. L. CORNELIUS. SCIPIO. ASIATICUS. TRIUMPHANS. HOSTIUM. DUCES. [14] IN. CARCEREM. CONJECTAVERIT. ALIENUM. VIDETUR. ESSE. [15] DIGNITATE. REIPUBLICÆ. IN. EUM. LOCUM. IMPERATOREM. POPULI. ROMANI. DUCI. IN. QUEM. LOCUM. AB. EO. CONJECTI. SUNT. DUCES. HOSTIUM. ITA. Q. L. CORNELIUM. SCIPIONEM. ASIATICUM. [16] A. COLLEGÆ. VI. PROHIBEO. Valerius autem Antias, contra hanc decretorum memoriam, contraque auctoritates veterum annalium; post Africani mortem intercessio-

12. *Prehendi & in carcerem duci*] Tribunis jus competebat intercedendi, idque & solenni verbo fiebat, VETO. si quis reluctaretur, per viatorem prehendi & in carcerem abripi poterat, ita ut consules quoque prehendi atque in vincula duci sæpe jusserint. Factum hoc à prætore Q. Terentio dicit Livius, Val. Maximus à consule.

13. CUM L. CORNELIUS SCIPIO] Verba decreti Tiberii Gracchi ita recitat Livius lib. 38. c. 60. *Quo minus ex bonis L. Scipionis quod judicatum sit, redigatur se non intercedere prætori. L. Scipionem (qui regem opulentissimum orbis terrarum devicerit, imperium populi Romani propagaverit in ultimos terrarum fines; regem Enmenem, Rhodios, alias tot urbes Asiæ devinxerit Populi Romani beneficiis, plurimos duces hostium in triumpho ductos carcere incluserit) non passurum inter hostes populi Romani L. Scipionem in carcere & vinculis esse, mittique eum se jubere.* Livius tamen superius eadem fere verba Gellii habet, nimirum *juraſſe, sibi inimicitias cum Scipionibus, quæ fuissent, manere, nec se gratiæ quærendæ causa quicquam facere. Sed in quem carcerem reges & Imperatores hostium ducentem vidisset P. Africanum, in eum se fratrem ejus non duci passurum.*

14. IN CARCEREM CONJECTAVERIT] De P. Scipione Africano hoc refert Gracchus apud Livium. Sed Valer. l. 4. c. 1. L. quoque Scipionem appellat.

15. DIGNITATE] Vet. Cod. A. DIGNITATE.

16. A COLLEGÆ VI PROHIBIO] Intercessio valida erat etiam inter tribunos ipsos, adeo ut uno ex collegio vetante, irrita esset reliquorum omnium actiones.

17. *Sed*

Digitized by Google

terceſſionem iſtam pro Scipione Aſiatico factam eſſe à Tib. Graccho dixit : neque multam irrogatam Scipioni ; 17 ſed damnatum eum peculatus ob Antiochenam pecuniam, quia prædes non daret, in carcerem duci cœptum, atque ita intercedente Graccho exemptum.

17. *Sed damnatum*] Vid. Livium lib. 38.

CAP. XX.

Quod Virgilius ob aquam à Nolanis ſibi non permiſſam ſuſtulit è verſu ſuo, Nola, *& poſuit*, Ora : *atque ibi quædam alia de conſonantia litterarum jucunda.*

SCriptum in quodam commentario reperi verſus iſtos à Virgilio ita primum eſſe recitatos atque editos :

1 *Talem dives arat Capua & 2 vicina Veſevo*
Nola jugo :

poſtea Virgilium 3 petiiſſe à Nolanis aquam uti duceret in propinquum rus ; Nolanos beneficium petitum non feciſſe : 4 poëtam offenſum nomen urbis eorum, quaſi ex hominum memoria, ſic ex carmine ſuo deraſiſſe, *ora*que pro *Nola* mutaſſe : atque ita reliquiſſe :

- - - & vicina Veſevo.
Ora jugo.

ea

TAlem dives arat, &c.] Extat hic verſus lib. 2. Georg. Vſ. 224. Divitem Capuam dixit vel propter divitias & luxum, vel propter ubertatem agrorum.

2. *Vicina Veſevo*] Veſevus mons Campaniæ incendiis nobilis.

3. *Petiiſſe*] Additur in quodam Ms. *beneficium*.

4. *Poëtam offenſum*] Servius ad lib. 8. Æneid. ad hunc verſum,

Et quos maliferæ deſpectant mœnia Abellæ,

legi quoque teſtatur, *mœnia Bellæ*. Et addit : *Multi Nolam volunt intelligi : & dicunt iratum Virgilium nomen ejus mutaſſe propter ſibi negatum hoſpitium : & ita aperte nolueſſe dicere, ſed oſtendere per periphraſin. Nam illic Punica mala naſcuntur. ut nunc* Bella *pro* Nola *poſuerit. Alii volunt accipi ut ſit Synalœpha, & legatur* Mœnia Abellæ. Aliter itaque Servius hæc narrat, verum Philargyrius ad citatum ſupra verſum *vicina Veſevo Ora jugo*, ita inquit, *Et hoc emendavit ipſe qui Nolam poſuerat. Nam poſtea offenſus à Nolanis, qui eidem aquam negaverant,* Ora *pro* Nola *poſuit*.

5. *Nam*

ea res verane an falſa ſit non laboro, quin tamen melius ſuaviuſque ad auris ſit, quam *Nola, Ora*, dubium id non eſt. 5 nam vocalis in priore verſu extrema eademque in ſequenti prima canoro ſimul atque 6 jucundo hiatu tractim ſonat. eſt adeo invenire apud nobiles poëtas hujuſcemodi 7 ſuavitatis multa, 8 quæ apparet navata eſſe, non fortuita: ſed præter cæteros omnis apud Homerum plurima. uno quippe in loco tales tamque hiantes ſonitus in aſſiduis vocibus pluris facit.

9 Ἡ δ' ἐπέρη θέρεϊ τε ῥέει ψυχρὸν ὕδωρ χαλάζῃ
Ἢ χιόνι ψυχρῇ ἢ ἐξ ὕδατος κρυστάλλῳ.

atque item alio loco:

10 Λᾶαν ἄνω ὤθεσκε ποτὶ λόφον.

Catullus quoque elegantiſſimus poëtarum in hiſce verſibus:

11 *Miniſter vetuli puer falerni*
Ingere

5. *Nam vocalis*] Nonnunquam vocalium concurſus, ad elegantiam vel magnificentiam facit. Quod ex Cicerone & Virgil. liquet. Ita Poëta dixit *Ilio alto* & alibi, *Inſula in Ionio magno*. Idem in Thucydide, Platone, Demoſthene, Herodoto, Homero paſſim invenies.

6. *Jucundo hiatu*] Hiante enim & diducto ore fit illa pronunciatio, quando illa eſt concurſio vocalium.

7. *Suavitatis*] Ita in Ms. vet. edit. *ſuavitate*.

8. *Quæ apparet*] Vet. Ed. *quæ appareat*, & pro *navata* i.e. elaborata, vulgo *novata*.

9. Ἡ δ' ἐπέρη] Id eſt, (*dini, Alter* (fons) *æſtate defluit ſimilis gran- Vel nivi frigidæ, vel ex aqua* (concreto) *cryſtallo*.

Extant verſus Il. x. pag. 150. & 151.

10. Λᾶαν ἄνω ὤθεσκε] Id eſt, *Lapidem ſurſum pellebat ad cacumen*.

Extat od. λ. pag. 595. ubi de Siſypho loquitur Poëta.

11. *Miniſter vetuli*] Vetere vino delectabantur antiquitus Romani. De Surrentino vino illud ante annum vigeſimum adhuc crudum eſſe, teſtatur Galenus lib. 1. de Antidot. cap. 8. Ita enim loquitur: *De Surrentino autem quid me dicere opus eſt? quod omnes jam ſciunt, ante annum ferme vigeſimum adhuc crudum eſſe, vigeſimo enim tandem anno viget, potuique aptum diu perſeverat, nec facile amareſcit præſtantiaque cum Falerno contendit*. Sed nullum erat vinum, quod ætate Falernum vinceret. De Falerno Opimiano refert Plinius lib. 14. cap. 4. in ducenteſimum annum duraſſe. Illud autem naſcebatur vel in Falerno agro, vel in Maſſico monte vicino, qui etiam Falernus dicebatur. Philargyrus ad verba Virgilii lib. 2. Georg. --- *Bacchi Maſſicus humor*, ita dicit, *Vinum à montibus Falernis, qui Maſſici dicuntur*. Hoc vinum nigrum erat. Martialis, *Candida nigreſcunt vetulo cryſtalla Falerno*.

12. *Cali-*

Ingere mi 12 *calices amariores,*
13 *Vt lex Poſtumiæ jubet magiſtræ*
14 *Ebrioſa acina* 15 *ebrioſioris*;

quum, *ebrioſo*, dicere poſſet, &, quod erat uſitatius, *acinum* in neutro genere appellare: amans tamen hiatus illius Homerici ſuavitatem, *ebrioſa*, dixit propter 16 conſequentis litteræ concentum. qui *ebrios* autem Catullum dixiſſe putant aut *ebrioſos* (nam id quoque temere ſcriptum invenitur) in libros ſcilicet de corruptis exemplaribus factos inciderunt.

12. *Calices amariores*] Manifeſto *amariores* pro meraciores intelligit, alludens ad Homericum, ζωρότερος ἢ κίρνης. Quod diverſe à veteribus exponi ſolitum cognoſces ex Plutarcho. Martialis autem aliter etiam exponit:

Hic ſcyphus eſt, in quo miſceri juſſit amicis,
Largius Æacides vividiuſque merum.

hic largius & vividius eſt ζωρότερος. *Ita Scaliger in Caſtig. in Catullum.* Venum *amariores* etiam interpretari quis poſſet, pro *vetuſtiores*. Plinius lib. 14. cap. 4. de vino Falerno: *Etenim hæc natura vinorum in vetuſtate eſt, nec potari per ſe queunt, ſi non pervincat aqua, uſque ad amaritudinem carie indomita.* Vina itaque amara præ vetuſtate aqua ita diluebantur, ut ſentiri amaritudo non poſſet. *Calices* itaque *amariores*, ſunt minus aqua dilutæ.

13. *Vt lex Poſtumiæ*] In conviviis regna vini ſortiebantur, ut ex Horat. lib. 1. Od. 4. liquet. Sympoſiarchi illi, modum bibendi ſtatuebant. Qui magiſtri, arbitri conviviorum dicebantur; modiperatores Varroni apud Nonium. An autem hic legem publicam, quæ ita appellata forſan à Poſtumio, qui ædem Cereri & Libero & Liberæ vovit, Caſſius dedicavit, teſte Dionyſ. lib. 9. an potius Poſtumiam mulierem convivii magiſtram intelligit? De talibus conviviorum præfectis vide Arianum lib. 1. Diſſert. Epicteti, & Lucianum in Saturnal. Plutarchum in Apophtegm. & Gellium noſtrum lib. 15. c. 2.

14. *Ebrioſa acina*] Vett. Editt. *Ebrioſæ acinæ*. Et forſan ita legendum, cum in vett. edd. in ſeqq. *Ebrioſi* legatur pro *Ebrioſo*. Acinæ autem ebrioſæ dicuntur quod medio ſucci uvarum hæſitent.

15. *Ebrioſioris*] In Colonienſi editione Gymnici legitur *ebrioſiores*, ut ad *calices* referatur.

16. *Conſequentis*] In Ms. quodam *inſequentis*.

CAP. XXI.

Quoad vivet, &, quoad morietur, *cur id ipſum temporis ſignificent, quum ex duobus ſint facta contrariis.*

QVoad *vivet* quum dicitur, item *quoad morietur*, videntur quidem duæ res dici contrariæ: ſed idem atque unum

unum tempus utraque verba demonſtrant. item quum dicitur *quoad ſenatus habebitur*, & *quoad ſenatus dimittetur*: tametſi *haberi* atque *dimitti* contraria ſunt : unum atque id ipſum tamen utroque in verbo oſtenditur. tempora enim duo quum inter ſe oppoſita ſunt atque ita cohærentia, ut alterius finis cum alterius initio miſceatur: non refert utrum per extremitatem prioris, an per initium ſequentis locus ipſe confinis demonſtretur.

CAP. XXII.

Quod cenſores equum adimere ſoliti ſint equitibus corpulentis & præpinguibus; quæſitumque utrum ea res cum ignominia, an incolumi dignitate equitum facta ſit.

NImis pingui homini & corpulento cenſores [1] equum adimere ſolitos, ſcilicet minus idoneum ratos eſſe cum tanti corporis pondere ad faciendum equitis munus. non enim pœna id fuit, ut quidam exiſtimant: [2] ſed munus ſine ignominia remittebatur. tamen [3] Cato in oratione, quam *de ſacrificio commiſſo* ſcripſit, objicit hanc rem criminoſius, uti magis videri poſſit cum ignominia fuiſſe. quod ſi ita accipias: id profecto exiſtimandum eſt, non omnino inculpatum neque indefidem viſum eſſe, [4] cujus corpus in tam immodicum modum luxuriaſſet [5] exuberaſſetque.

A. GEL-

1. *Equum adimere ſolitos*] Locus hic interpolatus. De Cenſorum poteſtate alibi actum fuit. vide lib. 5, c. 12. & alibi.

2. *Sed munus*] Equeſtre.

3. *Cato*] M. Porcium Catonem varias Orationes ſcripſiſſe alibi diximus.

4. *Cujus*] Aliter, *cui*.

5. *Exuberaſſetque*] Forſan, *exſuperaſſetque*. Scriverius delet.

GAP.

Digitized by Google

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER OCTAVUS.

CAP. I.

Commentario octavo hæc insunt.

1 HEsterna noctu, *recténe an cum vitio dicatur: & quænam super istis verbis grammatica traditio sit: item quòd decemviri in* XII. *tabulis* nox *pro* noctu *dixerunt.*

CAP. II.

Quæ mihi decem verba ediderit Favorinus, quæ usurpentur quidem à Græcis, sed sunt adulterina & barbara: quæ item à me totidem acceperit, quæ ex medio communique usu Latine loquentium minimè Latina sint, neque in veterum libris reperiantur.

CAP. III.

Quem in modum & quàm severè increpuerit audientibus nobis 3 *Peregrinus philosophus adolescentem Romanum ex equestri familia stantem segnem apud se &* 4 *assiduè oscitantem.*

CAP.

CAP. I.] Hæc capita in vett. editt. hic non inseruntur, absunt quoque in Ms. Morelli.

2. *Hesterna noctu*] Proculdubio Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 4. descripsit sequentia ex Gellio, Auctore non nominato, ut solet. Verba ejus hæc sunt: *Eminus enim, nisi cui videtur inter nostræ ætatis politiores munditias respuendus, noctu concubia dixit his versibus:*

Quæ Galli furtim noctu summa arcis adorti cruentant.

Mœnia concubia, vigilesque repente quo in loco animadvertendum est, non solum quod noctu concubia, *sed quod etiam* qua noctu *dixerit. Et hoc posuit in Annalium septimo. in quorum tertio clarius dixit:*

Hæc noctu filo pendebit Etruria tota.

Claudius quoque Quadrigarius annali tertio: Senatus autem de noctu convenire, noctu multa domum dimitti. *Non esse ab re puto hoc in loco id quoque admonere, quod Decemviri in* XII. *tabulis insolitate* nox *pro* noctu *dixerunt. Verba hæc sunt:* SEI. NOX. FURTUM. FACTUM. ESIT. SEI. IM. OCCISIT. IOURE. CAESUS. ESTO. *In quibus verbis id etiam notandum est, quod ab eo quod est*, is, *non* eum *casu accusativo, sed* im *dixerunt.* Hæc omnia ex Gellio forsan etiam iisdem verbis excerpsit Macrobius. *Noctu* itaque ac *diu* (quæ Quintiliano lib. 1. c. 4. adverbia sunt) veri sunt ablativi.

3. *Peregrinus Philosophus*] De quo Gell. lib. 12. c. 11. Lucian. in ejus vita, Ammian. lib. 29. M. Tyrius Orat. 37. Pausan. lib. 2. Eliac.

Digitized by Google

CAP. IV.

Quòd Herodotus ſcriptor hiſtoriæ memoratiſſimus parum verè dixerit unam ſolámque pinum arborum omnium cæſam numquam denuo ex îſdem radicibus pullulare, & quòd idem de aquâ pluviali & nive rem non ſatis exploratam pro compertâ poſuerit.

CAP. V.

Quid illud ſit quod Virgilius [6] cœlum ſtare pulvere, *& quod Lucilius* pectus ſentibus ſtare *dixit.*

CAP. VI.

Quum poſt offenſiunculas in gratiam redeatur, expoſtulationes fieri mutuas minimè utile eſſe: ſuperque eâ re & ſermo Tauri expoſitus, & verba ex [7] *Theophraſti libro ſumta: & quid M. quoque Cicero de amore amicitiæ ſenſerit cum ipſius verbis additum.*

CAP. VII.

Ex Ariſtotelis libro, qui περὶ τῆς μνήμης inſcriptus eſt, cognita acceptâ-

4. *Aſſiduæ ſcitamentum*] Ex hoc capite fragmentum ſubdoror apud Nonium in *Halucinare.*

5. *Quod Herodotus*] Verba Herodoti ſunt lib. 6. Hiſtoriarum. Illud tamen & piceæ, & cupreſſo aliiſque arboribus contingit, niſi fortaſſe cognationem inter has arbores eſſe voluerit, atque ideo pinus nomine appellaverit. Inter pinum certe & piceam magna convenientia. Pinus proprie Græcis πίτυς, picea πίτυη dicitur. Etiam aliquando confunduntur. Ita Theophraſtus lib. 3. cap. 10. de plantarum Hiſtoria, ubi περὶ τῆ πιτύης agit, pinum intellexit. Namq; illi πρόσιλον aſſignat ſive nucem pineam, quæ ab Hippocrate & Aëtio πιτυαλὼ appellatur, ab aliis quoque πίτυων ut auctor eſt Galenus lib. 7. de Comp. med. ſec. loc. cap. 1. Pini quoque quædam maritimæ breves nuces edunt inſtar cupreſſi, non tamen rotundas ſed acuminatas. Ita ut has arbores confudiſſe videatur Herodotus. Sicuti etiam larix & abies quandam cognationem habent.

6. *Cœlum ſtare pulvere*] Habes hoc apud Virg. lib. 12. Æneid.

Et ſævus campis magis ac magis horror
Crebreſcit, propiuſque malum eſt: jam pulvere cœlum
Stare vident.

Servius in Virgilium, Acro & Porphyrio, antiquiſſimi Horatii interpretes, exponunt *plenum eſſe, coöperiri.* Ita quoque intelligendum illud Lucilii *pectus ſentibus ſtare*, id eſt, *plenum eſſe*, vel etiam *horrere.* Vide Nonium in *ſtare*, qui etiam quædam ex Gellio mutuatus videtur.

7. *Theophraſti libro*] περὶ τῆ φιλίας. Citat eum quoque Gellius noſter lib. 1. c. 3. Atque ex illo libro quædam adducit Plutarchus in Catone minore, & Hieronymus in Oſeam procemio l. 3.

8. *De*

Digitized by Google

acceptaque 8 *de natura & habitu memoriæ: atque inibi alia quædam* 9 *de exuberantia aut interitu ejus* 10 *lecta auditaque.*

CAP. VIII.

Quid mihi usu venerit interpretari & quasi effingere volenti 11 *locos quosdam Platonicos Latina oratione.*

CAP. IX.

12 *Quòd Theophrastus philosophus omnium suæ ætatis facundissimus verba pauca ad populum Atheniensem facturus deturbatus verecundia obticuerit,* 13 *quodque idem hoc Demosthenis apud Philippum regem verba facienti evenerit.*

CAP. X.

Qualis mihi fuerit in oppido 14 *Eleusine disceptatio cum grammatico quodam* 15 *præstigioso tempora verborum & meditamenta puerilia*

8. *De natura & habitu memoriæ*] Præter librum Aristotel. de Memoria, & Rem. vide quoque lib. 2. de Anim. c. 4. & lib. 1. de Hist. an. c. 2. Memoria etiam bestiis, sola reminiscentia homini tribuitur.

9. *De exuberantia aut interitu ejus*] De admiranda memoria lege Plinium lib. 7. c. 24. Fabium lib. 11. c. 2. Senecam Patrem initio controversiarum, qui de se refert se eo ordine atque recitata essent duo millia nominum reddidisse. Similia narrat de Simplicio quodam Augustinus lib. 4. cap. 7. de Anima. Lege miram historiam apud Muretum Var. Lect. lib 3. c. 1. De interitu memoriæ vide Plin. lib. 7. qui de Messalla Corvino commemorat nominis sui oblitum fuisse. Similia itaque vel eadem narravit hic, ut arbitror, Gellius.

10. *Lecta auditaque*] Forsan legendum, *lectu audituque digna.*

11. *Locos*] Aliter, *jocos.*

12. *Quod Theophrastus*] Apud Diogenem Laërtium in vitâ ejus nihil tale invenio.

13. *Quodque idem hoc Demosthenis*] Nihil hac de re apud Plutarchum in Demosthene, sed hoc commemoratur, cum decem legati missi essent ab Atheniensibus ad Philippum, atque inter illos esset Demosthenes, Regem ad Orationem Demosthenis accurate respondisse. Idem Ciceroni contigit, ut Appianus meminit lib. 2. de Bell. Civ. & Plutarchus in Cicer. dixit, accessisse eum ad dicendum trepidum, ac multis in causis medio ardore & statu orationis vix tandem horrere & tremere desiisse.

14. *Eleusine*] Non, ut putat nonnemo, partem urbis Atheniensis intelligit, quam quadrurbem fuisse Festus affirmat: *Quadrurbem*, inquit, *Athenas Attici appellavit, quod scilicet ex quatuor urbibus in unam domicilia contulerunt, Brauron, Eleusine, Pireæ, Sunio.* Duodecim in unam contraxisse Theseum scribit Strabo lib. 9. Eleusinem hanc Atticæ urbem fuisse Cereri consecratam, ex Mela, Ptolemæo, aliis notum est.

15. *Præstigioso*] Vano ostentatore, instar

puerilia ignorante ; remotarum autem quæſtionum nebulas & [16] formidines [17] capiendis imperitorum animis oſtentante.

CAP. XI.

[18] Quam feſtivè reſponderit Xantippæ uxori Socrates petenti ut per [19] Dionyſia largiore ſumtu [20] cœnitarent.

CAP. XII.

Quid ſignificet in veterum libris ſcriptum, [21] plerique omnes; *& quòd ea verba accepta à Græcis videntur.*

CAP.

inſtar illorum, qui præſtigiis populum ludunt. Non opus eſt itaque ut hic laboret H. Stephanus.

16. *Formidines*] Intelligit captioſa argumenta. Formido enim erat linea variis plumis pennisque avium conſerta, quæ ad retia ponebatur, & ſic genus omne ferarum inducebat. Seneca lib. 2. c. 12. de Ira: *Nec mirum, cum maximos ferarum greges linea pennis diſtincta contineat, & in inſidias agat, ab ipſo effectu dicta Formido.* Hanc aperte deſcribit Nemeſianus:

Linea quinetiam magnos circumdare ſaltus
Quæ poſſit, volucresque metu cuncludere prædas,
Digerat innexas non una ex alite plumas.
Namque ferosque, magoſque ſues, cervoſque fugaces
Terrificant, cunctique vetant tranſcendere ſeptum.

Et Seneca lib. 1. de Clementia: *ſic feras lineis & pinnaconciſas contine, eaſdem à tergo quæ telis inceſſat; tentabunt fugam per ipſa quæ fugerant, procul cabunt que formidinem.* Uſus quoque Apuleius in Apolog. Oppianus lib. 4. de Venat. δέρματα μήκιστα, id eſt, *lineam formidoloſam*, & δέρμα πολύχροον, *formidinem multicolorem* appellat. Formido autem à formis, ſive imaginibus vel picturis & terriculamentis rerum nomen accepiſſe videtur. Vide Colv. ad Apuleium p. 258. & Turneb. lib. 5. Adv. c. 5.

17. *Capiendis imperitorum animis*] Vet. Ed. *ad capiendos imperitorum animos.*

18. *Quam feſtive*] In Ed. Ven. I. de Tridino cap. 10. & 11. male confunduntur.

19. *Per Dionyſia*] Feſtis enim diebus præcipue Liberi patris majori impetu ſia genio indulgebant. Immania hæc ſacra vocat Arnobius lib. 5. *Bacchanalia*, inquit, *etiam prætermittamus immania, quibus nomen Omophagiæ græcum eſt: in quibus furore mentito, & ſequeſtrata pectoris ſanitate, circumplicatis vos anguibus, atque ut vos plenos dei numine ac majeſtate doceatis, caprorum reclamantium viſcera cruentatis oribus diſſipatis.* De ſerpentibus, quibus ſe incingebant, etiam Catullus de Nuptiis Thetidis & Pelei,

Pars ſeſe tortis ſerpentibus incingebat,

Euripides in Bacchis, Plutarchus in Alexandro, Clemens in Protreptico. Alia quoque ibidem feſta Dionyſia refert Arnobius, in memoriam ejus quod Liber diſcerptus fuerit à Titanibus, fruſtatim in ollam conjectus ut coqueretur, qui à Jove fulmine in tartara fuerint conjecti.

20 *Cœnitarent*] Vet. Ed. *cœnitaret.*

21. *Plerique omnes*] Si plerique, quomodo omnes? Idem eſt, *atque ferme omnes.* I. Scaliger lib. 7. de Re Poët. cap.

CAP. XIII.

21 Quopſones *quod homines Afri dicunt, non eſſe verbum Pœnicum, ſed Græcum.*

CAP XIV.

Lepidiſſima altercatio Favorini philoſophi adverſus quemdam intempeſtivum de ambiguitate verborum diſſerentem, atque inibi verba quædam ex Nævio poëta & 22 Cn. Gellio non uſitatè collocata: atque ibidem à P. Nigidio origines vocabulorum explorata.

CAP. XV.

Quibus modis 23 ignominiatus 24 tractatuſque ſit à 25 C. Cæſare Laberius poëta: atque inibi appoſiti verſus ſuper eadem re ejuſdem Laberii.

A. GEL-

cap. ult. ita interpretatur: *quomodo dicimus* ſex ſeptem *ſubintellecta diſjunctiva* VEL, *item* plus minus, *pro* plus vel minus: *ſic & die mane* plerique omnes, *pro* vel plerique, vel fortaſſe omnes. ſed *plerus* quoque pro *plenus* ſumitur à græco πλήρης. Ita eſſet, *plene omnes*.

21. *Quopſones*] Corruptum vocabulum. pleræque editiones veteres legunt *Qpſones*, nullo ſenſu. Scaliger invenit in libro ſcripto Biturigenſi *Enpſones*, pro quo legit *Endones*, pag. 32. ad Fragm. Em. temp. à Punico *Handon*, quod denotat χαῖρε κύριε. Forſan *Endones* videtur dictum, pro *Adonis*. Æolica dialectus α crebro mutat in αυ, ut ναὸς, ναυὸς, ἀὴρ, ἀυὴρ αυ vero in τὺ quo que mutatur. Forſan igitur *Endones* pro *Adonis* Afris dicebatur. Quod Græcum putavit eſſe Gellius, cum revera Syriacum vel Phœnicium ſit. Intelligi tamen forſan poteſt ἀϊδόνευς, qui idem atque ἄδης teſte Heſychio. Sed hæ ſunt conjecturæ.

22. *Cn. Gellio*] Vet. Ed. legit, *Cn. Gallo*. Forſan legendum *Cæcilio*.

23. *Ignominiatus*] Stephanus qui hæc capita Gellii non eſſe contendit (quo jure alibi videbimus) putat Gellium dicturum fuiſſe, *quibus ignominiæ modis tractatus ſit*, vel *quam ignominioſe tractatus ſit*. Forſan pro *ignominiatus* legendum *ignominia notatus*.

24. *Tractatus*] Forſan *taxatus*. *Taxare*, inquit Feſtus, *idem eſt quod convitiis tangere*.

25. *A C. Cæſare*] Quid hoc capite comprehenderetur oſtendit Macrobius lib. 2. Sat. cap. 7. cum enim Laberius invitus in ſcenam à C. Cæſare productus eſſet, ut ipſe ageret mimos quos ſcriptitabat, mordaciter in Cæſarem invectus eſt, inprimis his verſibus:

Porro Quirites! libertatem perdimus.

& paulo poſt adjecit, (*mim.*

Neceſſe eſt multos timeat, quem multi timent.

cum Laberius à P. Syro victus eſſet, Cæſar arridens hoc modo pronũciavit,

Favente tibi me victus es Laberi à Syro.

Quod Laberius ſequenti verſu ultus eſt, quibus innuebat Cæſari non fore perpetuam tyrannidem, nec Publium Cæſaris favorem ſemper experturum, quamvis de ſe ipſo loqui videretur. Verſus tales ſunt:

Non poſſunt primi eſſe omnes omni in tempore. (*mim.*

Summum ad gradum cum claritatis veneris,
Conſiſtes ægre; & quum deſcendas, decides.
Cecidi ego. cadet qui ſequitur. laus eſt publica.

Vide & Gellium noſtrum lib. 17. c. 14.

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

[1]LIBER NONVS.

CAP. I.

Quamobrem Q. Claudius Quadrigarius in duodeviceſimo annali ſcripſerit rectiores certioreſque ictus fieri ſi ſurſum quid mittas, quam ſi deorſum.

Q.[2] Claudius in undeviceſimo annali, quum oppidum [3] à Metello proconſule oppugnari, contra ab oppidanis deſuper è muris propugnari deſcriberet, ita ſcripſit; *Sagittarius cum funditore utrimque ſummo ſtudio [4] ſpargunt fortiſſimè. ſed ſagittam atque lapidem deorſum an ſurſum mittas hoc intereſt, nam neutrum poteſt [5] deorſum verſum rectè mitti; ſed ſurſum utrumque optimè. quare*

LIBER NONVS] In Ms. Morelli & in antiquiſſ. Venet. titulus eſt LIBER OCTAVUS. In membranis Giſelini liber x. eſt: ſicuti in Cod. Tornæſiano. In Giſel. membr. poſt x. incipit XII. In Voſſ. Cod. annotatum in quodam Ms. haberi XIIII. novem autem primi deſunt, in toto corpore habentur lib. 23.

2. *Q. Claudius*] Quadrigarius. vide ſupra p. 31. & alibi.

3. *A Metello*] An Metellus Numidicus, an alius intelligatur, dubium eſt. De Numidico vide p. 382.

4. *Spargunt fortiſſime*] Sagittas ex arcubus, lapides vel glandes ex fundis, qui ſummo cum impetu mittebantur. De Funditoribus ſive Balearibus ita loquitur Diodorus Siculus lib. 6. *In prælio lapides multo majores quam reliqui, jaciant robuſte, ut aliquo tormento lapis miſſus videatur. In urbium expugnatione lapidum jactu eos, qui deſuper ex propugnaculis turrium mœnia vulnerant. In pugna vero ſcuta, galeas, omneque armorum genus confringunt.* Spargere itaque vel de ſparſione ſagittarum lapidumque intelligi poteſt, (quod peculiare hic vocabulum) vel de ipſis ſagittariis & funditoribus. Ennius, *Poſtquam deſeſſi ſunt ſtantes, ſpargere ſeſe.* pro diſpergere, diffundere.

5. *Deorſum verſum*] Loquitur de ſagittis & lapidibus, quæ arcu, balliſta fundaque jaciuntur, ſecus ſi quis pila haſtaſque vel lapides manu torqueat, tum enim ex ſuperiori loco major vis atque impetus eſt, inprimis ſi non longe perpendiculi linea abſit. Hinc Tac. l. 17. *ingerunt*, inquit, *deſuper Othoniani pila, libratæ magis ac certo ictu, adverſus temere ſubeuntes.*

Digitized by Google

quare milites Metelli ſauciabamur 6 *multo minus, & quod maximè opus erat* 7 *à pinnis* 8 *hoſtis defendebant* 9 *facillimè.* Percunctabar ego 10 Antonium Iulianum rhetorem cur hoc ita uſu veniret, quod Quadrigarius dixiſſet, ut contigui magis directioreſque ictus fiant, ſi vel lapidem vel ſagittam ſurſum verſus jacias quam deorſum: quum proclivior faciliorque jactus ſit ex ſupernis in infima, quam ex infimis in ſuperna. tum Iulianus comprobato genere quæſtionis, *Quod de ſagitta*, inquit, *& lapide dixit, hoc de omni fere miſſili* 11 *telo dici poteſt. facilior autem jactus eſt, ſicuti dixiſti, ſi deſuper jacias, ſi quid jacere tantum velis non ferire. ſed quum modus & impetus jactus impetrandus dirigenduſque eſt: tum, ſi in prona jacias, moderatio atque ratio mittentis præcipitantia ipſa & pondere cadentis teli corrumpitur. at* 12 *ſi in editiora mittas, & ad percutiendum ſuperne aliquid, manum & oculos* 13 *conlines: quo* 14 *modus à te datus* 15 *tulerit, eo telum ibit, quod jeceris.* Ad hanc ferme ſententiam Iulianus ſuper iſtis Q. Claudii verbis nobiſcum ſermocinatus eſt. Quod autem 16 ait idem Q. Claudius: *à pinnis hoſtis defendebant facillimè*; animadvertendum eſt, uſum eſſe eum verbo *defendebant*, non ex vulgari conſuetudine, ſed admodum proprie & Latine. nam

ſubeuntes. Livius lib. 7. Dec. 1. *Præter virtutem, locus quoque ſuperior adjuvit, ut pila omnia haſtæque, non tanquam ex æquo miſſa vana, quod plerunque fit caderent, ſed omnia librata ponderibus figerentur.* Et lib. 10. dec. 3. *Pœni vana pleraque, utpote ſupino jactu, tela in locum ſuperiorem mittebant. Gravior ac pondere libratior ſuperne ex onerariis ictus erat.* Ita interpretatur hunc locum Hier. Magius lib. 2. Var. c. 16. Sed ſuperiora loca de ictibus & fixionibus telorum propinquis intelligi poſſunt.

6. *Multo minus*] Erant ergo inferiori loco.

7. *A pinnis*] Acuminibus murorum, vel faſtigiis.

8. *Hoſtis*] Vet. Ed. *hoſtes*. ſenſus eſt, quod facillime hoſtes à mœnibus & muris depellerent. *Defendere* pro *arcere* etiam Propertius & alii utuntur.

9. *Facillime*] In Bad. Par. Ed. additur, *ſunditores*.

10. *Antonium Iulianum*] Vide pag. 17.

11. *Telo*] Abeſt, teſte Lipſio, à Giſelini codice.

12. *Si in editiora*] Ita V. Ed. vulgo *in* abeſt.

13. *Conlines*] Aliter, *collimes*, Giſ. cod. *conlinies*. Ed. Vet. Ven. *conniveas*.

14. *Modo*] Badius legit *motus*. *modus* hic ſignificat *librationem*.

15. *Tulerit*] Ita Giſ. cod. Vet. Ed. *fuerit*.

16. *Ait idem*] In Ms. *ait tandem*.

nam *defendere*, & *offendere*, inter ſeſe adverſa ſunt, quorum alterum ſignificat 17 ἐμποδῶν ἔχειν, alterum, ἐκ ποδῶν ποιεῖσθαι. quod hoc in loco à Q. Claudio dicitur.

17. Ἐμποδῶν ἔχειν] Auctior aliquanto verbis Giſelini ſcripta lectio, ἐμποδὼν ἴχειν, id eſt, *incurrere in aliquid & incidere*, alterum ἐκποδὼν (melius ἐκ ποδῶν) id eſt, *avertere atque depellere*. nec hærebis, quin hæc interpretatio ab ipſo Agellio ſit. *Lipſ.* lib. 4. Epiſt. Qu. Ep. 8.

18. Ποιεῖσθαι] In cod. Torn. ποιεῖν.

CAP. II.

Quibus verbis notarit Herodes Atticus falſo quempiam cultu amictuque nomen habitumque philoſophi mentientem.

AD Herodem Atticum, conſularem virum ingenioque amœno & Græca facundia celebrem, adiit, nobis præſentibus, palliatus quiſpiam & crinitus, barbaque propè ad pubem uſque porrecta; ac petiit æs ſibi dari 2 εἰς ἄρτους. tum Herodes interrogat 3 quis homo eſſet. atque ille, vultu ſonituque vocis objurgatorio, philoſophum ſeſe eſſe dicit; & mirari quoque addit cur quærendum putaſſet quod videret. Video, inquit Herodes, 4 barbam & pallium; philoſophum nondum video. quæſo autem te, cum bona venia dicas mihi, quibus nos uti poſſe argumentis exiſtimas, ut eſſe te philoſophum 5 noſcitemus? Interibi quum aliquot

HERODEM Atticum] Vide lib. 1. c. 2.

2. Εἰς ἄρτους] *Ad panes.* Vulgò additur, *emendos ſcilicet.* quod gloſſema eſſe recte monuit Lipſius, atque abeſſe à membranis Giſelini.

3. *Quis homo eſſet*] Cod. Torn. *quiſnam eſſet.*

4. *Barbam & pallium*] Promittere barbam & pallio detrito uti Philoſophorum erat vanum inſigne. Barbam ideo *ſapientem* appellavit Horat. l. 2. Sat. 1.

--tempore quo me
Solatus juſſit ſapientem paſcere barbam.

Hinc philoſophi barbati magiſtri dicebantur

--barbatum hæc ex de magiſtrum
Dicere, ſorbitio tollit quem dira cicuta.

Inde apud Græcos proverbium, ἐκ τριβωνίου σοφοί. palliaſtrum autem detritum, ut plurimum erat, vel *ſerßile*, ut Apuleius lib. 1. Met. Socrati tribuit. vide Ariſtophanem ἐν Νεφέλ. imprimis Lucianum de Auct. vit. qui talè palliolum τριβώνιον πολύτριχον appellavit. τὸ ἀπὸ τριβωνίου τ' τριβωνίῳ appellat Laërtius in Antiſthene. Huc refer quoque l. 8. Cod. de Prof. & Med. & Apuleium in Flor.

5. *Noſcitemus*] Cognoſcamus.

* Nulli

aliquot ex his, qui cum Herode erant, erraticum hominem esse dicerent & * nulli rei, incolamque esse sordentium 6 ganearum; ac, nisi accipiat quod petit, convicio turpi solitum incessere: ibi Herodes, *Demus*, inquit, *huic aliquid aris, 7 cuicuimodi est; tamquam homines, non tamquam homini.* & jussit dari precium panis trigintadierum. tum nos adspiciens qui eum sectabamur, 8 *Musonius*, inquit, 9 *aruscanti cuipiam id genus, & philosophum sese ostentanti dari jussit mille nummum, &, quum plerique dicerent nebulonem esse hominem, malum & malicioſum, & nulla re bona dignum: tum Musonium subridentem dixisse ajunt;* ἄξιός ἐστιν ἀργυρίου. *sed hoc potius*, inquit, *dolori mihi & ægritudini est, quod istiusmodi animalia spurca atque* 11 *probra nomen usurpant sanctissimum, & philosophi appellantur. majores autem mei Athenienses nomina juvenum fortissimorum* 12 *Harmodii & Aristogitonis, qui libertatis recipera̅dæ gratia* 13 *Hippiam tyrannum interficere adorsi erant, ne*

unquam

* *Nulli rei*] Vulgo *nullius rei.*

6. *Ganearum*] Tabernarum, lupanarium.

7. *Cuicuimodi*] Ita recte, vulgo, *cujusmodi.* utitur Cicero pro Roscio; & alii.

8. *Musonius*] Philosophus Stoicus, cujus prolixa fragmenta a Stobæo citantur. Fuit familiaris Apollonio Tyanæo, & sub Nerone periit. vide Suidam.

9. *Æruscanti*] Ita Ascensiana Par. edit. & posteriores, vett. editt. *circumstanti.* æruscare autem est, stipem & æra undique colligere, Græcis dicuntur χαλκολογεῖν, & æruscatores χαλκολόγοι, qui cibum quæstumque ex mendaciis captabant, ut loquitur Auctor noster lib. 14. c. 1.

10. Ἀξιός ἐστιν ἀργυρίου] Id est, *dignus igitur est argento.* Dignus argento, ut ita illum confestim dimittamus, vel innuit tacite pecuniæ possessionem sæpe indignis contribui. Forsan alludit ad servos ἀργυρωνήτους, qui pretio comparantur.

11. *Probra*] Ita membranæ Gisel. & vetus edit. aliter, *probrosa.* ut Terentius hominem scelestum *scelus* appellat, ita hic Gellius homines probrosos & conviciis dignos *probra* appellat.

12. *Harmodii & Aristogitonis*] Qui Hipparchum filium Pisistrati occiderunt Panathenæorum tempore. Ipsi ambo à satellitibus occisi, plerique alii torti & supplicio affecti. Eisdemque postmodum tanquam libertatis auctoribus statuæ erectæ, ut Pausanias testatur, & Plinius lib. 34. c. 4 qui eodem anno hoc contigisse dicit, quo Romæ pulsi sunt Reges. Vide & Gellium nostrum lib. 17. c. 21.

13. *Hippiam tyrannum*] *Hipparchum* voluit dicere. Nam post Hipparchi exdem (quem tamen moderatum, & eruditum fuisse scribit Plato in Dial. de Lucri cupid. secus atque Diodorus qui violentum & sui impotentem fuisse dicit.) Hippias tres annos tyrannidem obtinuit, & quarto pulsus ad Darium confugit, anno vicesimo ante

umquam ſervis indere liceret [14] decreto publico ſanxerunt. quoniam nefas ducerent nomina libertati patriæ devota ſervili contagio pollui. cur ergo nos patimur nomen philoſophiæ illuſtriſſimum in hominibus deterrimis exſordeſcere? ſimili autem, inquit, *exemplo ex contraria ſpecie antiquos Romanorum audio [15] prænomina patriciorum quorumdam male de republica meritorum, & ob eam cauſam capite damnatorum, cenſuiſſe ne cui ejuſdem gentis patricio inderentur: ut [16] vocabula quoque eorum defamata atque de mortua cum ipſis viderentur.*

CAP.

Marathoniam pugnam, ut ait Thucydides. Piſiſtratidarum autem tyrannis extincta eſt Alcmæonidarum opera, & auxilio Lacedæmoniorum. Vide Thucydidem lib. 6. Herod. lib. 5. & 6. ſed Gellius dicit *adverſos* fuiſſe Hippiam interficere, ita ut innuere videatur in animo habuiſſe ſed fruſtra. Hipparchum itaque occiderunt conjurati. Heraclides lib. de Polit. per errorem eũ cæſum refert, cum fratrem juniorem Theſſalum interimere cuperent: Hipparchum enim longe commodiorem duobus fratribus fuiſſe. Longe aliter hæc narrat Juſtinus, cujus verba audire operæ pretium eſt: *Poſt ejus mortem* (Piſiſtrati) *Diocles alter ex filiis, per vim ſtuprata virgine, à fratre puellæ interficitur. Alter, Hippias nomine, cum imperium paternum teneret, interfectorem fratris comprehendi jubet: qui cum per tormenta conſcios cædis nominare cogeretur, omnes amicos tyranni nominavit: quibus interfectis quærenti tyranno, an adhuc aliqui conſcii eſſent; neminem ait ſupereſſe, quem ampliùs morigeſtiat, quam ipſum tyrannum. Una voce ejuſdem ſe tyranni victorem, poſt vindictã pudicitiæ ſororiæ oſtendit. Hujus virtute cum admonita civitas libertatis eſſet, tandem Hippias regno pulſus in exilium agitur: qui profectus in Perſas, ducem ſe Dario, inferenti Atheniẽſibus bellum, ſicuti ſupra ſignificatum eſt, adverſus patriam ſuam offert.* Vide *Meurſium* in Piſiſtrato.

14. *Decreto publico*] Græci dicerent, ἐψηφίσαντο.

15. *Prænomina patriciorum quorumdam*] Suetonius in vita Tiberii cap. 1. de gente Claudia: *cum prænominibus cognominibuſque variis diſtinguerentur, Lucii prænomen conſenſu repudiavit, poſtquam è duobus gentilibus præditis eo, alter latrocinii, cædis alter convictus eſt.* Ita decreto cautũ fuit, ne quis gentis Manliæ M. Manlius vocaretur. Liv. lib. 6. Feſtus in *Manliæ gens* &c. Dio lib. 51. *Edicto* (inquit) *cautum, ne quis ex eâ familia M. prænomen ferret.* De L. Tarquinio Collatino qui propter nomen Tarquinii inviſus erat, & urbe pulſus, vide Liv. lib. 2.

16. *Vocabula*] Nomina: ita non ſemel Tacitus loquitur.

Amyn-

CAP. III.

Epiſtola Philippi Regis ad Ariſtotelem philoſophum ſuper Alexandro recens nato.

PHilippus [1] Amyntæ filius, [2] terræ Macedoniæ rex, cujus virtute induſtriaque [3] Macetæ locupletiſſimo imperio aucti gentium nationumque multarum potiri cœperant, & cujus viin atque arma toti Græciæ [4] cavenda metuendaque [5] inclutæ illæ Demoſthenis orationes concioneſque [6] vocificant. is Philippus, quum in omni fere tempore negotiis belli victoriiſque [7] affectus exercituſque eſſet, [8] à liberali tamen Muſa & à ſtudiis humanitatis nunquam

A *Myntæ filius*] Scaliger in Auſon. Lect. lib. 1. c. 23. ex veteri ſcriptura *filius* omittit græco more, qui dicerent Τοῦ Ἀμύντα.

2. *Terræ Macedoniæ*] Scaliger legit, *terræ Macetiæ*.

3. *Macetæ*] Ita recte. vulgo *Macedones*. Macedoniæ partem Μακεδνίαν appellatam fuiſſe ſcribunt Stephanus de urbibus & Heſychius, & inde totam regionem nomen accepiſſe Euſtathius in Dionyſium Periegetem. Macetæ itaque Macedones ſunt. Quos arbitrantur nonnulli cum כתים in ſacra ſcriptura eoſdem eſſe. Sicut enim à Javan Ἴωνες dicti, qui & Iones, ita à Cethim filio Javan Cetheos dictos. Utique Machab. 1. habetur *Alexandrum egreſſum terra Cethim*. Citium quoque Macedoniæ urbs Liv. l. 42. & *Citius* mons Macedoniæ. Xenoph. de Ven. Vide *Bochartum* in ſuo Phaleg.

4. *Cavenda metuendaque*] H. Stephanus credit legendum *metuenda cavendaque*: quum cavemus ab iis quæ jam metuimus. Quædam editt. habent *& cujus vim atque arma toti Græciæ cavendam metuendamque*. Quod cum Latinum non eſſet, aliæ editt. legunt, *cujus arma atque vim &c.* Sed nomina illa non tranſponenda, ut ex Vett. exemplaribus liquet.

5. *Inclutæ illæ Demoſthenis orationes*] Vide Philippicas Demoſthenis, ſicuti etiam paſſim ſervitutem Græciæ imminere à Philippo oſtendit, qui ab eodem πανοῦργος *veterator* dictus eſt Olynth. 1. in pr. Philippus autem ad Chæroneam urbem Bœotiæ victor, Græciæ dominus evaſit. Vide Diodorum Siculum lib. 16. c. 87. Plutarchum in Alexandro cap. 14. ac Demoſthene, c. 26. Strabonem lib. 9. Pauſaniam in Achaïcis, & Bœoticis.

6. *Vocificant*] Ita membranæ Giſelini teſte Lipſio. Vet. Edit. *notificant*. Uſus hoc quoque vocabulo Varro de R. R. libr. 3. *Itaque inſectantes à ſe ejiciunt fucos: quos vocificantes plures perſequuntur etiam panca*. ita autem dictum, ut *rumificant*. forſan tamen ſcriptum *vociferant* pro *vociferantur*. ſciendum tamen *notificant* etiam Latinum eſſe. Ovid. lib. 1. Eleg. 2.

Atque modum pœnæ notificare velis.

7. *Affectus*] Occupatus, nove.

8. *A liberali tamen Muſa*] Demoſthenes ipſe Philippum *hominum eloquentiſſi-*

quam abfuit; 9 quin lepide comiterque pleraque & faceret & diceret. feruntur adeo libri 10 epiſtolarum ejus munditiæ & venuſtatis & prudentiæ plenarum. velut ſunt illæ litteræ, quibus Ariſtoteli philoſopho natum eſſe ſibi Alexandrum nunciavit. ea epiſtola, quoniam curæ diligentiæque in liberorum diſciplinas hortamentum eſt, exſcribenda viſa eſt ad 11 commovendos parentum animos. exponenda igitur eſt ad hanc ferme ſententiam. Philippus Ariſtoteli ſalutem dicit. Filium mihi genitum ſcito. quod equidem dis habeo gratiam: non proinde quia natus eſt, quam pro eo quod eum naſci contigit temporibus vitæ tuæ. ſpero enim fore ut 12 ut eductus eruditusque abs te dignus exſiſtat & nobis & rerum iſtarum 13 ſuſceptione. ipſius autem Philippi verba hæc ſunt: Φίλιππος Ἀριστοτέλει χαίρειν. Ἔθι μοι γεγονότα υἱόν. πολλῷ δέ τοι θεοῖς χάριν ἔχω, οὐχ ὅτως ὅτι τῇ γνώσῃ τοῦ παιδὸς, ὡς ὅτι τῷ κατ' ἐμὲ σὲ ἡλικίαν αὐτὸν γεγονέναι. ἐλπίζω γὰρ, αὐτὸν ὑπὸ σοῦ τραφέντα καὶ παιδαθέντα, ἄξιον ἔσεσθαι κἀμοῦ καὶ τῶν πραγμάτων ἀληθοχῆς.

CAP.

quentiſſimum appellat in Orat. de Falſ. Legat. & Polyænus Stratag. lib. 4. non minores eum res oratione quam prælio confeciſſe ſcribit, & plutis æſtimaſſe verbis quam armis partas victorias. Juſtinus lib. 9. c. 8. *Inter hæc eloquentia & inſignis oratio, acuminis & ſollertiæ plena, ut nec ornatui facilitas, nec facilitati inventionum deeſſet ornatus.*

9. *Quin lepide comiterque*] Juſtinus: *Blandus pariter & inſidioſus alloquio; qui plura promitteret, quam præſtaret: in ſeria & joca artifex.*

10. *Epiſtolarum*] Extant apud Demoſthenem variæ Epiſtolæ Philippi ad S. P. Q. Athenienſem. Una prolixa eſt, qua bellum Athenienſibus indicit: ad quam Epiſtolam Orationem habuit Demoſthenes.

11. *Commovendos*] Ms. *commovendum.*

12. *Ut eductus*] Educatus. Plato lib. de Leg. educationem arcem & caput eſſe omnis virtutis affirmat. vide Plutarchum de Educ. Liber.

13. *Suſceptione*] Ita membranæ Giſelini, aliter *ſucceſſione*. melius reſpondet *ſuſceptio* vocabulo Græco ἀληθοχῆς.

Brun-

CAP. IV.

De barbararum gentium prodigiosis miraculis, deque diris & exitiosis fascinationibus, atque mihi de femuis repente versis in mares.

QUum è Græcia in Italiam rediremus,& [1]Brundusium iremus; egressique è navi in terram in [2] portu illo incluto spatiaremur,quem Q. Ennius remotiore paulum,sed admodum scito vocabulo [3] *præpetem* appellavit: fasces librorum venalium expositos vidimus. atque ego avide statim pergo ad libros. erant autem isti omnes libri Græci miraculorum fabularumque pleni: res inauditæ, [4] incredulæ; scriptores veteres non parvæ auctoritatis [5] Aristeas Proconnesius & [6]Isigonus Nicæensis & [7]Ctesias & [8]Onesicritus

[1] *Brundusium iremus*] Oppidum hoc est Calabriæ, ad mare Adriaticum, unde facilis in Græciam, & ex Græcia in Italiam transitus.

[2] *Portu illo inclyto*]Portū hunc ita describit Strabo l.6. Καὶ τὸ λίμνον μᾶλλον τὸ Βρεντέσιον, ἐπὶ γὰρ στενὸν πολλαὶ κλεῖθρον] λιμένες ἔκλυστοι, πέλαγος κόλπου ἀπολαμβανομένου εἰσὶς, ὅστε ἐοικέναι κέρατι ἐλάφου τὸ χῶμα. ἀφ' ἧς ἡ τάνομα. στενὸν γὰρ τῇ πολὺ κυφαλῇ μᾶλλον ἐλάφου ἐοικὸς ὁ τόπος. Id est, *Adhac Brundusium portum habet* (quam Tarentum) *commodiorem. Quippe multi includuntur uno ostio portus, ab omnibus fluctibus tuti; intus receptis intra fauces multis finibus; ita uti cornum forma cornibus cervinis similis sit, locus enim cum ipsa urbe maxime cervini capitis speciem habet.* Lucanus lib. 5.

- - cervique tenens Mimantea tecta
Brundusii, clausas ventis brumalibus undas (seis.
Invenit, & pavidas hiberno sidere class-

[3] *Præpetem*] De quo alibi dictum est lib. & cap. 6.

[4] *Incredulæ*]Quæ à nullo facile credi possent. forsan legendū, *incredibiles.*

[5] *Aristeas Proconnesius*] Vixit tempore Cyri & Crœsi,& carmine scripsit historiam hyperboreorum Arimasporum, ut testatur Herodotus lib. 4. & Strabo lib. 13. Quales fabulas scripserit ex Plinio lib. 7. Nat. Hist. c. 2. liquet. Quin & fabulosa de ipso Aristea comminiscuntur veteres. vide Apoll. in Histor. Mirab. 2. Maximum Tyrium differt. 22. & 28. Origenem contra Celsum lib. 3. alios.

[6] *Isigonus Nicæensis*] Plinius lib. 7. Hist. Nat. cap. 2. quædam etiam ex illo citat, quæ hic quoque commemorat Gellius.

[7] *Ctesias*] Vixit tempore Cyri junioris, & Artaxerxem sanavit, ut Diodorus Siculus lib. 2. testatur. Quæ scripserit Photius ita indicat: *Ctesiæ Cnidii Persica libris viginti tribus continentur: sed in sex prioribus res Assyriorum, & quæcunque res Persicas præcessere tractat: à septimo autem libro de Persicis rebus*

ſicritus & 9 Polyſtephanus & 10 Hegeſias. ipſa autem volumina ex diutino ſitu ſquallebant, & habitu adſpectuque tætro erant. acceſſi tamen, percunctatuſque precium ſum: &, adductus mira atque inſperata 11 vilitate, libros 12 plurimos ære pauco emo; eoſque omnes duabus proximis noctibus curſim tranſeo: atque in legendo carpſi exinde quædam & notavi mirabilia & ſcriptoribus fere noſtris intentata; eaque his commentariis adſperſi: ut, qui eos lectitabit, is ne rudis omnino & 13 ἀνήκοος in iſtiuſmodi rerum 14 auditiones reperiatur. erant igitur in illis libris ſcripta hujuſcemodi: Scythas illos penitiſſimos, qui ſub ipſis ſeptemtrionibus ætatem agunt, corporibus hominum veſci ejuſque victus alimento vitam ducere & ἀνθρωποφάγους nominari: item eſſe homines ſub eadem regione cœli unum oculum in frontis medio habentes, qui appellantur 16 Arimaſpi; qua fuiſſe facie 17 Cyclopas poëtæ ferunt: alios

bus agit: ac in ſeptimo, octavo, nono, decimo, undecimo, duodecimo, & decimo tertio, quæ ad Cyrum, & Cambyſim, & magnum illum Darium & Xerxem ſpectant, commemorat. Idem Photius pleraque Herodoto contraria ſcripſiſſe teſtatur, illumque fabularum ſcriptorem appellaſſe. Sed ipſe nihil minus eſt quam ἀξιόπιστος, ut affirmat Ariſtoteles lib. 8. Hiſt. Anim. c. 28. Ita ut mirum ſit Diodorum Siculum illum ſecutum fuiſſe. Præter hæc etiam Indica ſcripſit, ut ex Photii Excerptis liquet. Vide *Voſſium* de Hiſt. Gr. lib. 1. c. 5.

8. *Oneſicritus*] Qui res Alexandri magni, cujus comes erat, fabuloſe ſcripſit. Mentionem quoque ejus facit Arrianus lib. 6. de Exped. Alex. Strabo, Plutarchus in Alexandro.

9. *Polyſtephanus*] Meminit quoque ejus ſcholiaſtes Apollonii lib. 1. Phyloſtephanus apud Serv. forte idem.

10. *Hegeſias*] De quo Cicero in Bruto, & Dionyſius Halic. περὶ Συνθέσ. ὀνομ. Strabo lib. 14. ſub Ptolemæo Lago, & Philadelpho vixit.

11. *Vilitate*] Vulgo, *utilitate.*

12. *Plurimos*] Giſelini membranæ, *multos.*

13. Ἀνήκοος] Auditus expers.

14. *Auditiones*] Ita in ſcriptis, vulgo, *Auditionibus*, Græci ἀκροάσεις appellant.

15. Ἀνθρωποφάγους] Hominum devoratores. Ex Iſigono idem ſcribit Plinius lib. 7. Hiſt. Nat. c. 2. *Priores Anthropophagos, quos ad ſeptentriones eſſe diximus, dierum decem itinere ſupra Boryſthenem amnem, oſſibus humanorum capitum bibere, cutibuſque cum capillo pro mantilibus ante pectora uti, prodidit Iſigonus Nicæenſis.* De Anthropophagis ſcribit quoque Herodotus in Melpomene, de Scotis Hieronymus idem commemorat. In novo orbe complures tales Populi reperiuntur.

16. *Arimaſpi*] Quos Æſchylus ideo μονόφθαλμους vocavit. Ipſum quoque Arimaſporum

alios item esse homines, apud eamdem cœli plagam,[18] singulariæ velocitatis ; [19] vestigia pedum habentes [20] retro porrecta, non, ut cæterorum hominum, prospectantia : præterea traditum esse memoratumque in ultima quadam terra, quæ [21] Albania dicitur, gigni homines,[22] qui in pueritia canescant, & [23] plus cernant oculis per noctem, quam inter

massorum nomen ex re illis inditum putant. Scythica enim lingua *ari* unum esse : *massos* oculum. Sed quibus curæ fuit veritatem rerum diligentius indagare, eam gentem arcu & sagittis excelluisse memorant, quas cum dirigerent, alterumque, ut fit, oculum clauderent, adsiduique in eo studio essent, dicti sunt uno tantum oculo uti. Fortasis etiam, quod ei rei à pueris adsuescerent, alterius oculi orbe erant contractiore : versaque paulatim, ut sæpe accidit, in naturam consuetudine patrum similes filii nascebantur : quæque in patribus deformitas ex oculorum inæqualitate [illegible] & adventitia, eadem in filiis innata atque insita erat. Ita certe de quibusdam in Asia populis gravis auctor Hippocrates narrat ; cum apud eos pulchrum haberetur, oblongo capite esse : obidque nutrices recens editorum infantium tenella capita manibus contrectando ac comprimendo, globosam & orbicularem figuram corrumperent, eaque fastigiarent, ac fasciis etiam adstricta in acumen crescere cogerēt, paulatim studium in naturam vertisse, ut omnes in gente oblongis capitibus nascerentur ; ex eoque Macrocephalos vocari. Ita scribit *Muretus* Var. Lect. lib. 12. c. 8.

17. *Cyclopes*] Quos fingunt Poëtæ oculum in fronte habuisse, & Siciliam incoluisse. Addit Plinius *& Lastrigonas.*

18. *Singulariæ*] Ita Gellius loquitur pro *singularis*. Turpil. *Homo unica natura & singularia.* Ita *peculiaria res* dicuntur apud Ulpianum in l. 4. §. fin. ff. de Doli Except.

19. *Vestigia*] Plantas pedum.

20. *Retro porrecta*] Plinius, *aversis crura plantis, eximiæ velocitatis, passim cum feris vagantes.*

21. *Albania*] Quæ erat regio Scythiæ ad mare Hyrcanum. Pomponius Mela lib. 3. c. 5. *Intus sunt ad Caspium sinum Caspii, & Amazones, sed quas Sauromatidas appellant : ad Hyrcanum Albani, & Moschi, & Hyriani.*

22. *Qui in pueritia canescant*] Non temerarium est, quod in Ms. legitur, *in puericia*. Ne errorem suspiceris, in margine repetita vox est. Et id ejus libri olim scriptor solitus in rarioribus vocibus. *Lips.* forsan scribendum *puertia*. Quod autem dicitur, *in pueritia canescere*, forte illi ita visi quod albicantibus vel subflavis comis essent, quod lixivio quoq; olim, sicut etiam nunc, Batavos Germaque effeciisse ostendit Martialis lib. 8. Epig. 33. & lib. 14. Ep. 26. ubi dicit,

Canstica Teutonicos accendit spuma capillos.

Porro idem ex Isigono tradit Plinius his verbis : *Idem in Albania gigni quosdam glauca oculorum acie, à pueritia statim canos, qui noctu plus quam interdiu cernant.* Nimirum qui glaucis oculis præditi, instar felium, splendore suo aërem tenebricosum nocte illustrant. per *aciem* autem non pupillam oculi, sed iridem intelligit Salmasius. Pupilla, sive κόρη omnibus animalibus nigra. Iris est circulus qui pupillam ambit, & diversos colores induit. Vide *Salmas.* ad Solinum p. 190.

23. *Plus cernant oculis*] De glaucis oculis idem refert Aristoteles lib. 5. de Gen. Anim. cap. 4.

24. *Bery-*

Digitized by Google

inter diem: item esse compertum & creditum, Sauromatas, qui ultra [24] Boryſthenem fluvium [25] longe colunt, cibum capere ſemper diebus tertiis, medio abſtinere. id etiam in iſdem libris ſcriptum offendimus, quod poſtea quoque in libro [26] Plinii Secundi naturalis hiſtoriæ ſeptimo legi; eſſe quaſdam in terra Africa hominum familias [27] voce atque lingua effaſcinantium. qui ſi impenſius forte laudaverint pulchras arbores, ſegetes lætiores, infantes amœniores, egregios equos, pecudes [28] paſtu atque cultu opimas; emoriantur repente hæc omnia nulli [29] aliæ cauſæ obnoxia: oculis quoque exitialem faſcinationem fieri in iſdem libris ſcriptum eſt: traditurque eſſe homines in [30] Illyriis, qui interimant videndo, quos diutius irati viderint; eoſque ipſos mares feminaſque, qui viſu tam [31] nocenti ſunt, [32] pupulas in ſingulis oculis binas habere. item eſſe in

24. *Boryſthenem*] Fluvius hic eſt Sarmatiæ Europæ Ptolemæo.

25. *Longe colunt*] Id eſt, *habitant*. Plinius dicit *itinere dierum* x *ſupra Boryſthenem*.

26. *Plinii Secundi*] Extat locus lib. 7. Hiſt. Nat. c. 2. his verbis: *In eadem Africa familias quaſdam effaſcinantium Iſigonus & Nymphodorus tradunt, quarum laudatione interent probata* (πρόσωπα ſive ores intelligito, an potius probata, id eſt laudata) *areſcant arbores, emoriantur infantes. Eſſe ejuſdem generis in Triballis & Illyriis adjicit Iſigonus, qui viſu quoque effaſcinent, interimantque, quos diutius intuentur, iratis præcipue oculis; quod eorum malum facilius ſentire pubentes. Notabilius eſſe quod pupillas binas in ſingulis oculis habeant.*

27. *Voce atque lingua effaſcinantium*] Qua, ſicuti etiam viſu, vel tactu fiebat effaſcinatio vel incantatio. Si quæ autem impenſius laudarentur faſcino obnoxia credebantur: Virgilius,

Aut ſi ultra placitum laudarit, baccare frontem (*turo.*
Cingite, ne vatis noceat mala lingua futuro.

Qui itaque alium laudabant, addebant *præfiſcini*, *vel præfiſcine*, id eſt, ſine faſcino; ut teſtarentur non ſe faſcinandi ſed laudandi animo, ſine ullo livore, candideque loqui. Qui tamen laudabatur, ei credebant nihil laudationem nocituram, ſi amuleto quodam præmunitus eſſet. Præterea ſuperſtitio veterum finitum numerum obnoxium faſcino credebat; unde Catullus Epigr. 7.

Tam te baſia multa baſiare
Veſano ſatis & ſuper Catullo eſt:
Quæ nec pernumerare curioſi
Poſſint, nec mala faſcinare lingua.

Quod uti vitarent, *præfiſcini* verbum addebant, quo omnem invidiam amolirentur.

28. *Paſtu atque cultu opimas*] Membranæ Lipſii, *parta atque cultu optimas*.

29. *Aliæ*] Pro *Alii*.

30. *Illyriis*] Quorum regio ad dextrum latus maris Adriatici extenditur.

31. *Nocenti*] Legitur quoque *nocentes*.

32. *Pupulas in ſingulis oculis binas*] Vet. Vet. quod *pupillas*. hi græcis Διπόεγοι tam viri quam mulieres à gemina pupula

in montibus terræ Indiæ homines 33 caninis capitibus & latrantibus; eoſque veſci avium & ferarum venatibus: atque eſſe item alia apud ultimas orientis terras miracula homines, qui 34 monocoli 35 appellantur, ſingulis cruribus 36 ſaltuatim currentes 37 vivaciſſimæ pernicitatis: quoſdam etiam eſſe 38 nullis cervicibus, oculos in humeris habentes. jam vero egreditur omnem modum admirationis, quod idem illi ſcriptores gentem eſſe ajunt, apud extrema Indiæ, corporibus hirtis 39 & avium ritu plumantibus, nullo

pula ita dicebantur, non ideo autem ita dicti, quod in eorum oculis congeminaret iſtud breve punctum, quo tuemur: ſed quod iridem ipſam duplici colore haberent. nam exterior iridis circulus qui album contingit in illis niger erat, & ejuſdem coloris cujus pupilla. hinc duplicem habere pupillam crediti. Hi ſunt, quos Ἀβασυγόκους etiam vocatos ſcribit Heſychius. Nam τὸ ἄλλο nigram habent, hoc eſt, extimum iridis circulum, iridem ipſam cæſiam, aut alio colore, pupulam nigram. *Salmaſ.* ad Solinum p. 190. & 191.

33. *Caninis capitibus & latrantibus*] Plinius lib. 7. cap. 2. *In multis autem montibus genus hominum capitibus caninis ferarum pellibus velari, pro voce latratum edere, unguibus armatum venatu & aucupio paſci. Horum ſupra centum viginti millia fuiſſe prudentiſſe, Cteſias ſcribit.* De his Cynocephalis Cteſias in Indicis apud Photium ita ſcribit: καὶ συνεῖναι μὲν πρὸς ἀλλήλους λογόμενα, αὐτὰ δὲ ἃ φθέγγεται ἀφανίζεσθαι, id eſt, *Ipſi, quæ alii loquuntur, intelligunt, ipſi loqui neſciunt.* Eidem Hʹμιχυνες Apollonio dicuntur.

34. *Monocoli*] Κῶλα vocantur crura, hinc μονόκωλα ſi ἔιδος, quæ unico tantum ſtipite & trunco a terra attolluntur. Et μονόκωλα ædificia, quæ plura membra adjuncta non habent, ſed ſingulari ſtructura ſurgunt. Vide *Salmaſ.* ad Solin. p. 1006. & ad Hiſt. Aug. p. 118. Legitur quoque hic & apud Plinium Monoſcelοi. Sed tum ſcribendum eſſet μονοσκελεῖς. Etiam corrupte *Monomeri* dicuntur in optima Ed. Ven. And. Catharenſis CIↃↃↃCCLXXVII. Eoſdem dicit Plinius *Sciopodas vocari, quod in majori æſtu humi jacentes reſupini, umbra ſe pedum protegant.*

35. *Appellantur*] Cod. Torn. *appellentur.*

36. *Saltuatim*] Saltu, aut ſaltando.

37. *Vivaciſſima*] Admodum vegetæ.

38. *Nullis cervicibus*] Idem ſcribit Plinius. Sed hæc ad monſtra referenda. Vide Fortunium Licetum de Monſtris. Hugo tamen Grotius lib. 4. Hiſtor. in fine ita loquitur: *Quædam horum tamen, & quod certiori teſtimonio firmatur, capite truncos homines, qui vultus in pectore gerant, aut eſſe, aut olli brevitate cervicis, humeris tales videri, haud pertinaciter refellam, ſatis gnarus, ut alibi ignium intemperie, ita vi frigoris nimia peccare naturam.*

39. *Et avium ritu plumantibus*] Plinius ita ſcribit: *Ad extremos fines India ab oriente circa fontem Gangis, Aſtomorum gentem ſine ore, corpore toto hirtam veſtiri frondibus lanugine, halitu tantum viventem, & odore, quem naribus trahant. Nullum illis cibum, nullumque potum, tantum radicum ſtirpiumque, variis odoribus & ſylveſtrium malorum* (Strabo addit ἀπίων καὶ)

lo 40 cibatu veſcentem, ſed ſpiritu florum naribus hauſto victitantem: 41 Pygmæos quoque haud longe ab his naſci; quorum qui longiſſimi ſint, non longiores eſſe quam pedes 42 duo & quadrantem. Hæc atque alia iſtiuſmodi plura legimus. ſed, quum ea ſcriberemus, tenuit nos non idoneæ ſcripturæ tædium nihil ad ornandum juvandumque uſum vitæ pertinentis. libitum tamen eſt in loco hoc miraculorum notare id etiam, quod 43 Plinius Secundus vir in temporibus ætatis ſuæ, ingenii dignitatiſque gratia, auctoritate magna præditus, non audiſſe neque legiſſe, ſed ſcire ſeſe atque vidiſſe in libro naturalis hiſtoriæ ſeptimo ſcripſit. 44 Verba igitur, quæ infra poſui, ipſius ſunt, ex eo libro ſumta: quæ 45 profecto faciunt ut neque reſpuenda, 46 neque ridenda ſit notiſſima illa veterum poëtarum 47 de Cænide & Cæneo cantilena. *Ex feminis*, inquit, *mutari in mares non eſt fabuloſum. invenimus in annalibus Q. Licinio Craſſo, C. Caſſio Longino Conſulibus,* 48 *C. Aſinii puerum factum ex virgine*

quæ ſecum portant longiori itinere, ne deſit olfactus: graviore paulo odore exanimari. Uti hæc fabuloſa, ita odore nonnihil vitam poſſe protrahi ex Medicis conſtat. Quod autem dicit Auctor noſter, *avium ritu plumantibus*, de ipſo corpore intelligere ridiculum, nam hodie quoque videntur induti ornatique veſte plumanti ſerica.

40. *Cibatu*] Cibo. ita Plinius quoque loquitur.

41. *Pygmæos quoque*] Fabula de Pygmæis, quos Plinius in India, Mela in confinio Troglodyticæ & Æthiopiæ, alii in Scythia ponunt, inde nata videtur, quod ſummus calor ſolis, & ſummum frigus corpora exigua & contorta generat. Strabo lib. 17. Geogr. affirmat, in interiori Æthiopia omnia fere animalia exigua naſci, atque hinc natam de Pygmæis fabulam. Ita ad ſeptentrionem extremum contorta & brevia corpora Samoiedæ habent. Vide Ariſt. lib. 9. Anim. & lib. 2. de Gen anim. circa finem, & Sect. 10. Probl. qui rationem reddit unde nani, pumiliones, contortiſq; membris homines naſcanter. vide quoque *Bartholin.* de Pygmæis.

42. *Duo*] C. Torn. *duos*.

43. *Plinius Secundus*] Extant ſequentia verba lib. 7. c. 4.

44. *Verba igitur*] Addit C. Torn. *hæc*.

45. *Profecto*] C. Torn. *proſpecta*.

46. *Neque ridenda*] Ita ex membr. hæc verba, quæ vulgo aberant, reſtituit Lipſius. In Vet. Ven. Ed. ita quoque legitur.

47. *De Canide & Caneo*] Cænis compreſſa à Neptuno ab illo hoc obtinuit, ut in virum mutaretur, & invulnerabilis eſſet. vide Ovid. 12. Metamorph. & Virg. Æneid. 6. Apollonii interpretem & Euſtathium in lib. 1. Iliad.

48. *C. Aſinii*] In Aldina & Aſcenſiana Ed. abeſt. Scheda Lipſii *C. Aſini*. C. Tor. *C. Aſini*. Alii *Caſini*, non male. Locum enim denotat. *Caſinum* autem vel potius *Caſinum* Novi Latii ſeu Volſci

agri

gine ſub parentibus; juſſuque haruſpicum 49 *deportatum in inſulam deſertam.* 50 *Licinius Mucianus prodidit viſum eſſe à ſe* 51 *Argis Areſcontem, cui nomen Areſcuſæ fuiſſet; nupſiſſe etiam; mox barbam & virilitatem provenisſe uxoremque duxiſſe: ejuſdem ſortis &* 52 *Smyrnæ puerum à ſe viſum. ipſe in Africa vidi mutatum in marem die nuptiarum* 53 *L. Coſſicium civem* 54 *Thyſdritanum: vivebatque quum proderem hæc.* Idem Plinius eodem in libro verba hæc ſcripſit: *Gignuntur homines utriuſque ſexus;* 55 *quos hermaphroditos vocamus, olim androgynos vocatos & in prodigiis habitos, nunc vero* 56 *in deliciis.*

agri oppidum, cujus meminerunt Cicero, Cato de R. R. Columella, Plinius, alii.

49. *Deportatum in inſulam*] Julius Obſequens libello de Prodigiis variis locis dicit, hermaphroditos aruſpicum præcepto in mare deportari, undiſque ſubmergi ſolitos. vide Jac. Durantium Variarum lib. 1. c. 3.

50. *Licinius Mucianus*] Meminit ejus Plinius variis in locis, Tacitus 2. Hiſt. Suetonius in Veſpaſ. c. 6. & c. 13.

51. *Argis*] Civitas hæc Peloponneſi, non procul à Mycenis.

52. *Smyrnæ*] Urbs hæc Ioniæ, vide Strabonem lib. 14.

53. *L. Coſſicium*] Aliud igitur nomen fœminæ.

54. *Thyſdritanum*] Θύσδρος oppidum Africæ Ptolemæo. Meminit quoque Plinius lib. 5. c. 4.

55. *Quos hermaphroditos vocamus*] Vide Bauhinum l. 2. De Hermaphrod. & monſtroſ. part. nat.

56. *In deliciis*] Propter teneriorem habitum.

CAP. V.

Diverſæ nobilium philoſophorum ſententiæ de genere ac natura voluptatis; verbaque Hieroclis philoſophi quibus decreta Epicuri inſectatus eſt.

DE voluptate veteres philoſophi diverſas ſententias dixerunt. 1 Epicurus voluptatem ſummum bonum eſſe

Epicurus &c.] Vulgaris eſt opinio Epicurum in voluptate corporis ſummum bonum conſtituiſſe. Cæterum Diogenes Laërtius non tantum oſtendit temperanter vixiſſe, verum etiam virtutibus nobilem fuiſſe. Qualem autem voluptatem intelligat, ipſe Epicurus Epiſtola ad Menœcea demonſtrat his verbis: τῶν γὰρ πάντων ἀρχὴ καὶ τὸ μέγιστον ἀγαθὸν φρόνησις, διὸ καὶ φιλοσοφίας πολυτιμότερον ὑπάρχει φρόνησις, ἐξ ἧς αἱ λοιπαὶ πᾶσαι ἀρεταὶ φύονται, διδάσκει γὰρ ὡς οὐκ ἔστιν ἡδέως ζῆν ἄνευ τοῦ φρονίμως, καὶ καλῶς καὶ δικαίως ἄνευ τοῦ ἡδέως, συμπεφύκασι γὰρ αἱ ἀρεταὶ τῷ ζῆν ἡδέως· καὶ τὸ ζῆν ἡδέως, ἀπὸ τῶν

esse ponit; eam tamen ita definit: [2] σαρκὸς διάθεσις κατάστημα. [3] Antisthenes Socraticus summum malum dicit. ejus namque hoc verbum est: [4] μανείλην μᾶλλον ἢ ἡδεῖλην. [5] Speusippus [6] vetusque omnis academia voluptatem & dolorem duo mala dicunt esse opposita inter sese; bonum autem esse quod utriusque medium foret. [7] Zeno censuit volu-

λὴν ἀχθέσεων. Id est, *Horum vero omnium initium est idemque maximum bonum prudentia. Quocirca & Philosophia præstat prudentia, ex qua una reliquæ omnes natæ sunt virtutes, quibus docemur, non posse nos jucunde vivere nisi prudenter & honeste; nec rursus juste, nisi jucunde vivamus. Sunt enim jucundæ vitæ virtutes innatæ, neque ab his jucunda vita separari potest.* Quinetiam antea invectus fuit ipse Epicurus in eos, qui imperite existimabant voluptatis nomine ἀσωτίαν se intelligere. Ipse quoque temperantiam commendat, multumque ad sanitatem conducere, & ad vitæ munia exercenda impigrum reddere affirmat. Quo respexit Horatius, imo ipsa verba Epicuri expressit,

– – Quin corpus onustum
Hesternis vitiis animum quoque prægravat una,
Atque affigit humo divinæ particulam auræ:
Alter ubi dicto citius curata soporis
Membra dedit, vegetus prascripta ad munia surgit.

vide quoque Ciceronem lib. 2. de Fin. Stobæum de Epicuro Serm. xv. & xvii. Porphyrium lib. 1. de Abstin. ab Animat. Hanc sententiam Epicuri de voluptate exprimit quoque Cicero sub persona Torquati lib. 1. de Finibus, *Clamat Epicurus, is quem vos voluptatibus deditum esse dicitis, non posse jucunde vivi, nisi sapienter, honeste, justeque vivatur; nec sapienter, honeste, juste, nisi jucunde.* Vide Senecam lib. 4. de Benef. c. 2. & c. 10. & seqq. de Vita Beatâ, & Ciceronem lib. 3. de Offic. c. 33. Distinguit quoque Lactantius Epicuri sententiam ab Aristippi, cum lib. 3. de Fals. Sap. cap. 7. ita scribit, *Epicurus summum bonum in voluptate animi esse censet, Aristippus in voluptate corporis.* Si voluptatem qualemcunque intellexit Epicurus, ut plerique volunt, vide quæ contra eos, qui voluptatem bonorum finem statuunt, scripsit Aristoteles 10. Moralium.

2. Σαρκὸς] Id est *corporis* (vel carnis) *firmam constitutionem.* Eodem fere modo Metrodorus perfecte putabat beatum esse, *cui corpus bene constitutum esset, & sit exploratum semper futurum*, ut Cic. 2. Tusc. & 2. de Fin. & l. 3. Offic. testatur vid. Plut. lib. ὅτι οὐδὲ ζῆν ἐστιν ἡδέως κατ' Ἐπίκουρον.

3. *Antisthenes*] Vide Diogenem Laërtium in vita Antisthenis.

4. *Μανείλην μᾶλλον ἢ ἡδεῖλην*] Id est, *insanirem potius, quam voluptatem captarem.* Idem refert Laërtius in vita Antisthenis, Sextus Empiricus lib. 10. adversus Mathem. Theodoretus serm. 12. de Virtute Activa.

5. *Speusippus*] Platonis discipulus, de quo vide Laërtium.

6. *Vetusque omnis Academia*] Platonis philosophia mixta fuit ex Heraclitica, Pythagorica, & Socratica, atque hæc secta vetus appellabatur Academia. vide Laërtium in vita Platonis, Apuleium de Dogm. Plat.

7. *Zeno censuit voluptatem esse indifferens, id est, neutrum*] Cicero 3. de Fin. *Indifferentium alia æstimabilia esse, alia contra, alia neutrum. Quæ æstimanda, eorum in aliis satis esse causæ, quamobrem*

voluptatem esse indifferens, id est, neutrum, neque bonum neque malum; quod ipse Graeco vocabulo ἀδιάφορον appellavit. 8 Critolaus Peripateticus & malum esse voluptatem ait, & multa alia mala parere ex sese, injurias, desidias, obliviones, ignavias. 9 Plato ante hos omnis ita varie & multiformiter de voluptate disseruit; ut cunctae istae sententiae, quas supra posui, videantur 10 ex sermonum ejus fontibus profluxisse: nam proinde unaquaque utitur, ut & ipsius voluptatis natura fert, quae est multiplex, & causarum, quas tractat, rerumque, quas efficere 11 vult, ratio desiderat. 12 Taurus autem noster, quotiens facta mentio Epicuri 13 esset, in ore atque in lingua habebat verba haec Hiero-

obrem quibusdam anteponerentur: ut in valetudine, integritate sensuum, vacuitate doloris, divitiis, gloria, alia autem non esse ejusmodi. Itemque eorum, quae nulla aestimatione dignae essent, partim satis haberi causae, quare rejicerentur: ut dolorem, morbum, sensuum amissionem: partim non. Atque hinc exortum esse illud, quod Zeno προηγμένον, contraque quod ἀποπροηγμένον appellavit. προηγμένα praepolita, ἀποπροηγμένα rejecta idem Cicero appellat 1. Acad. *Praepolita* autem vel potius *praecipua* dicit esse Sextus Empiricus; *quae satis habent dignitatis, rejecta quae satis indignitatis.* vide Gellium nostrum lib. 12. c. 5.

8. *Critolaus Peripateticus*] Aristonis Cei discipulus, cujus meminit quoque supra Auctor noster lib. 7. c. 14.

9. *Plato*] Voluptatem non esse summum bonum ostendit in Philebo, ὡς ἡδονὴ τέλειον οὐκ ἐστὶ πρῶτον οὐδ' ἀνύπερον, *ita ut voluptas neque possessio sit prima neque secunda.* Quinetiam dolores voluptatibus immiscerii ibidem demonstrat, sicuti etiam in Phaedone. In eo Epicurum aliquo modo sequitur, quod vera voluptas prudentis sit. Lib. 9. de Rep. ita loquitur, οὐδὲ παναλθὴς ἡδονὴ ἡ τῶν ἄλλων ἡδονῶν, πλὴν τὸ τοῦ φρονίμου, οὐδὲ καθαρὰ ἀλλ' ἰσχνογραφουμένη τις, ὡς ἐγὼ δοκῶ μοι τὸ σοφῶν τινὸς ἀκηκοέναι, id est, *neque omnino vera est aliorum voluptas, praeterquam prudentis, neque syncera sed umbratilis atque inanis, ut ego a sapientum quodam mihi audivisse videar.* Cum Antisthene & Critolao. Idem dicit nihil voluptate ejusque exultatione immoderatius inveniri posse, ut in fine Philebi loquitur. De corporeis autem potissimum tum voluptatibus loquitur. Cum Speusippo medium quoddam inter voluptatem & dolorem ponit lib. 7. de legibus. Ipsi autem Platoni summa felicitas ὁμοίωσις τῷ θεῷ κατὰ τὸ δυνατὸν, id est, *assimilari Deo, quantum fieri potest.* atque hinc illi nascitur gaudium firmum & stabile. vide Apuleium de Dogm. Plat. & de Philosophia.

10. *Ex sermonum ejus fontibus*] Ex quibusdam antiquioribus Plato ipse delumpsit.

11. *Vult*] Ms. *volet.*

12. *Taurus autem noster*] Quem commentaria in Gorgiam Platonis scripsisse testatur Auctor noster lib. 6. c. 14.

13. *Esset*] C. Torn. *erat.*

14 Hieroclis Stoici, viri ſancti & gravis. 15 ἡδονῆς τέλος πόρνης δόγμα, οὐκ ἔστιν 16 πορνεῖα, ἔνθεν πόρνης δόγμα.

14. *Hæc Hieroclis*] Hic idem eſt, qui in aurea Pythagoræ carmina (revera Lyſidis Pythagorici ſunt, qui Epaminondam, teſte C. Nepote & Diogene Laërtio, inſtituit) commentarium aureum edidit, & quamvis Stoicus Pythagoreorum ſententiam optime expreſſit.

15. Ἡ ἡδονῆς τέλος] Id eſt, *voluptatis finis meretricis dogma, ſi non ſint lupanaria nullum meretricis dogma.* In Annotationibus Ms. viri eruditi invenio, pro πόρνης, πορνέιης, pro πορνεῖα, πορνέιη, iterũ pro πόρνης, πορνέιης. Pro ἡδονῆς legit H. Steph. ἡδονὴ. Pro οὐκ ἔστιν in Vet. Editt. legitur ἀπέστω, id eſt, *abſit ſcortatio.*

Ἡ ἡδονῆς] Commune in editionibus omnibus mendum eſſe arbitror in prima voce ἡδονῆς, & ſcribendum ἡδονή. Præterea non placet hic, οὐκ ἔστιν, niſi particulam ὅπου, aut ἵ, quæ facilius omitti ante οὐκ potuit, ei præfigamus, ut dicat, *ubi non ſunt lupanaria.* Quinetiam magis mihi arrideat ἡδὶ, ut totus ita locus legatur. ἡδὶ τέλος πόρνης δόγμα. οὐκ ἔστω πορνεῖα, ἡδὶ πόρνης δόγμα. Hoc ſenſu: *Voluptas finis: hoc meretricis eſt dogma. Non ſint lupanaria, nec meretricis dogma erit.* Aut legendo, ἵ οὐκ ἐστὶ πορνεῖα, *ubi non ſunt lupanaria.* Sed quoniam vox, qua lupanaria ſignificantur πορνεῖα à πόρνη derivatur, majori venuſtate græce dicuntur. Niſi pro *meretrice lupam* quis dicat. Verum ſive ἡδὶ ſive ἡδὴ legas (quod malo) ſubaudiendem erit ἔστω poſt δόγμα. Ita autem accipiendum eſt quod Taurus hic proponit, ac ſi illud Epicuri effatum, *voluptatem finem eſſe*, non Philoſopho ſed meretrice dignum ſit. *H. Steph.* in Specim. Em. in Gell. p. 17. Interpretatus eſt vulgatus interpres πορνεῖα *venerem*, videtur πορνέιη legiſſe.

16. Πορνεῖα] C. Torn. πόρνοια.

CAP. VI.

Verbum, quod eſt ab ago, *frequentativum, in prima ſyllaba quonam ſit modulo pronunciandum.*

AB eo quod eſt, *ago*, &, *egi*, verba ſunt quæ appellant grammatici frequentativa, *actito*, &, *actitavi*. hæc quoſdam non ſane indoctos viros audio ita pronunciare, ut primam in his litteram [1] corripiant: rationemque dicunt quoniam in verbo principali quod eſt, *ago*, prima littera breviter pronunciatur. cur igitur ab eo quod eſt *edo*, & *ungo*, in quibus verbis prima littera breviter dicitur, [2] *eſito*, & *unctito*,

C. *Corripiant*] Notum eſt poſitione longam eſſe primam ſyllabam in *actus*, ſed modo exilius pronunciabatur, modo productius tanquam A A geminatum.

2. *Eſito, & unctito*] Duplici E, & V, acce-

nctito, quæ ſunt eorum frequentativa, prima littera longa prominus? & contra, *dictito*, ab eo verbo quod eſt, *dico*, correpte dicimus? num ergo potius *actito & actitavi* producenda ſunt? quoniam frequentativa ferme omnia eodem modo in prima ſyllaba dicuntur, quo participia præteriti temporis ex his verbis unde ea profecta ſunt in eadem ſyllaba pronunciantur; ſicut *lego*, *lectus*, *lectito*, 3 facit; *ungo*, *unctus*, *unctito*; *ſcribo*, *ſcriptus*, *ſcriptito*; 4 *moveo*, *motus*, *motito*: *pendeo*, *penſus*, *penſito*; *edo*, *eſus*, *eſito*: *dico* autem, *dictus*, *dictito* facit: *gero*, *geſtus*, *geſtito*: *veho*, *vectus*, *vectito*: *rapio*, *raptus*, *raptito*: *capio*, *captus*, *captito*: *facio*, *factus*, *factito*. ſic igitur, *actito*, producte in prima ſyllaba pronunciandum: quoniam ex eo fit quod eſt, *ago*, & *actus*.

accedente ad ꝯ Græcorum, *unctito* tanquam *onnctito*. In ſcribendo geminare quoque vocales ſolebant Antiqui, poſtmodum adjecto apice, vel ſublato longitudinem vel brevitatem denotabant. Nævium & Andronicum geminaſſe vocales ſcribit Marius Victorinus lib. 1. De Ortograph. ſed pro I longo, Ei uſurpaſſe. De adjiciendo apice, ubi neceſſe eſt, ſcribit Quinctilianus lib. 1. cap. de Orthographia. Si quis plura volet, vide Lipſium de Linguæ Lat. Pron. & Voſſium de Arte Gramm. l. 1. c. 12. & lib. 2. c. item 12.

3. *Facit*] Cod. Torn. ponit poſt *lectus*.

4. *Moveo, motus*] Ita in ſchedis Giſelini, vulgo peſſime, *moneo, monitus, monito*, quis enim *monito* legit?

CAP. VII.

De converſione foliorum in arbore olea, brumali & ſolſtitiali die, deque fidibus iis temporibus ictu alieno ſonantibus.

VOlgo & ſcriptum & creditum eſt [1] folia olearum arborum [2] brumali & ſolſtitiali die converti; & quæ pars

1. *Folia olearum*] Verti folia quarundam arborum ſolſtitio æſtivo etiam Theophraſtus ſcripſit lib. 1. Hiſt. Plant. cap. 16. Ita enim loquitur: ἴδιον καὶ τὸ τῆς ἐλαίας, καὶ τὸ τῆς φιλυρᾶς, καὶ τῆς πτελέας, καὶ τῆς λευκῆς συμβαῖνον· τρέπειν γὰρ ἐνίοτε τὰ φύλλα μετὰ τροπὰς θερινάς. Καὶ τούτῳ γνωρίζειν, ὅτι μεγάλωσιν τροπαί. Id eſt, *Illud ſane peculiare, quod olea, tiliæ, ulmo, populo evenire videtur. Vertunt enim* (foliorum) *partes ſupinas mox poſt ſolſtitium æſtivum: eoque argumento ſolſtitium confectum intelligunt.*

2. *Brumali*] De æſtivo refert Theophraſtus. Cæterum olex ſunt inter illas arbores quæ perpetua coma virent etiam

Digitized by Google

pars eorum fuerat inferior atque occultior, eam 3 ſuprà fieri atque exponi ad oculos & ad ſolem. quod nobis quoque ſemel atque iterum experiri volentibus ita eſſe propemodum viſum eſt. ſed de fidibus rarius dictu & mirabilius eſt. quam rem & alii docti viri & 4 Suetonius etiam Tranquillus in libro ludicræ hiſtoriæ primo ſatis compertam eſſe, ſatiſque ſuper ea conſtare affirmat; 5 nervias 6 in fidibus brumali die 7 alias digitis pelli, 8 alias ſonare.

CAP.

etiam hyberno tempore, propter λιπαρότητα, ut Theophraſt. ſcribit.

3. *Supra fieri*] Aliter *ſupraferri*. Alii legunt *ſuperferri*. Lipſius è Giſelini ſchedis legit *ſuperfieri*, à *ſuperfio*. Ita Lucretius dixit *confieri* à *confio*,

Ne ſorte ex homine & veterino ſemine equorum
Confieri credas centauros poſſe, nec eſſe.

Virg. lib 4. Æneid.

- - Nunc quæ ratione quod inſtat
Confieri poſſit, paucis adverte, docebo.

4. *Suetonius etiam Tranquillus*] Ludicram hiſtoriam uti ſcripſit, ita Παιδικὴν Ἐπιτομὴν ejus partem putat fuiſſe Voſſius, quas Tzetzes citat Chiliade VI. Hiſt. CXXXV. uti & Suidas. Forſan tamen hæc Hiſtoria pars eſt ejus operis, quod ſcripſit De Romanorum ſpectaculis & certaminibus, teſte Suida.

5. *Nervias*] Nonius: NERVI *maſculini ſunt; ſicuti plerunque:* NERVIA *Fœminina apud doctos lectum eſt ſæpe. Verum Varro ait* ὀργάνου λύρας: *ſcientia doceat, quemadmodum in pſalterio extendamus nervias.*

6. *In fidibus*] Inſtrumento Muſico. Alioqui & pro ipſis chordis ponuntur. A Græco autem σφιδὴ *fides*. Heſychius, σφιδή, χορδή.

7. *Alias digitis pelli*] Id eſt, *pulſari*. An voluit digitis pulſatas quieſcere, alias ſonare, an potius ſimul ſonare? quod ex confinio fieri poteſt. Neque enim de diverſis inſtrumentis eum loqui arbitror, ut uno tacto, aliud juxta poſitum reſonet.

8. *Alias ſonare*] Quam quæ digitis tactæ ſunt. Chordas tamen vel nervos aliquando ſponte ſonare à muſicis annotatum eſt. Si ratio naturalis ſit, aëris qualitas nonnunquam laxat vel intendit chordas. Si intendantur chordæ, bruma frigido tempore ex intenſione chordæ vocales fieri poſſunt. Etiam arte mechanica vocales chordæ factæ, ut ſtato tempore ſonitum ederent. Ita quæ de Memnonis ſtatua dicuntur, Mechanico artificio tribuit interpres Juvenalis nondum editus ad illum verſum,

Dimidio Magicæ reſonant ubi Memnone chordæ.

ita loquitur: *Statua Memnonis filii Auroræ ita arte quadam mechanica compoſita, ut humana voce regem & ſolem ſalutaret. Poſtea rex Cambyſes volens hanc rem cognoſcere, dimidiam partem abſcidit, & ſic poſtea ſolem tantum non regem ſalutabat.* Strabo tamen lib. 17. dubitat de impoſtura, uti ſæpe in ſacris Gentilium factitatum. Nonnulli magica arte id fieri ſolitum affirmant. Sed multa arte magica fieri putantur, quæ naturalibus nituntur rationibus. Vide tamen Plinium lib. 36. c. 7. Tacitum 2. Annal. Pauſaniam in Atticis, Veterem interpretem Juvenalis à Pithœo editum. De ſonitu diſſentiunt ipſi Autores. Locus veteris interpretis humanam vocem tribuit, Strabo ſonitum πληγῆς οὐ μεγάλης, Plinius crepitum, Pauſanias quotidie ſub ortum ſolis ſonum edere, qualem vel citharæ vel lyræ nervi, ſi forte dum tenduntur, tumpan-

ur

tur. Ita quoque Juvenalis, & ad eum Vetus interpres Pythæi, *Memnonis* inquit, *ex ære ſtatua cytharam tenens*, *certis horis canebat*. Sed hæc ex occaſione obiter dicta ſunto.

CAP. VIII.

Neceſſum eſſe, qui multa habeat, multis indigere, deque ea re Favorini philoſophi cum brevitate elegantí ſententia.

VErum eſt profecto, quod obſervato rerum uſu ſapientes viri dixerunt, [1] multis egere, qui multa habeat; magnamque indigentiam naſci non ex inopia magna, ſed ex magna copia. multa enim deſiderari ad multa, quæ habeas, tuenda. quiſquis igitur multa habens cavere atque proſpicere velit ne quid egeat, neve quid deſit, jactura opus eſſe non quæſtu; & minus habendum eſſe ut minus deſit. Hanc ſententiam memini à Favorino inter ingentes omnium clamores [2] detornatam incluſamque verbis his pauciſſimis, [3] τὸν γὰρ μυρίων καὶ πεντακισχιλίων [4] χλαμύδων

M*Vltis egere qui multa habeat*] Avaritia nimirum *ſemper infinita, inſatiabilis eſt, neq; copia neq; inopia minuitur*, ut loquuntur Salluſtius. Et prodigalitas quoq; avaritiam comitem habet. In paupertate itaque aliquando divitiæ, in divitiis paupertas. Qui rectè & honeſtè divitiis utitur, omne punctum tulit. Vide Salluſtium in Catilina & Senecam.

2. *Detornatam*] Tanquam torno politam. Vett. Editt habent *exornatam*.

3. Τὸν γὰρ μυρίων] Id eſt, *illum enim, qui decem millibus vel quinque millibus chlamydum indiget, pluribus illum non indigere fieri non poteſt. Cum enim plus quam habeam egeo, detrahens ex iis quæ habeo, contentus ſum illis quæ habeo.* Alludit forſan Favorinus ad trecentas purpureas chlamydes, quas Lucullus prætori magnificos ludos edenti & tantum centum poſcenti commodavit, teſte Plutarch. in Lucullo. De eodem paulo aliter Horatius:

– – Clamydes Lucullus (ut aiunt)
Si poſſet centum ſcenæ præbere rogatus,
Qui poſſum tot ait? tamen & quæram
& quot habebo (quinque
Mittam. poſt paulo ſcribit ſibi millia
Eſſe domi chlamydum: partem vel tolleret omnes.

Quibus ſubjungitur hoc epiphonema,

Exilis domus eſt, ubi non & multa ſuperſunt,
Et dominum fallunt, & proſunt furibus.

Plutarchus quoque ejuſdem Epiphonematis mentionem facit, ſcribit enim, οὐ γὰρ ὁ φλαύκου ποιητὴς ἐπιφώνημα, ὡς οὐ νομίζει πλοῦτον, οὗ μὴ τὰ παρεωράμενα καὶ λανθάνοντα πλείονα τῶν φαινομένων ἐστί. Quæ tamen ab eo non omnino ita dicuntur. Nam paulo aliud eſt dicere, Non exiſtimare eſſe divitias, ubi quæ negliguntur, & latent, plura non ſunt iis quæ conſpiciuntur: quam quod legimus apud Flaccum, Exilem domum eſſe, ubi non ſupervacanea

Digitized by Google

δων πλεόμενον οὐκ ἔστι μὴ πλεόνων πλεῖν, οἷς γὰρ ἔχω προσδεόμενος, ἀφελὼν ὧν ἔχω, ὁ πένης οἷς ἔχω.

sunt multa, & quum dominum lateant, furibus sunt utilia. Sed quis apud Plutarchum putandus est subauditi nominativus cum verbo νομίζει? potius certe de Lucullo quam de Horatio eum intellexisse arbitror: ideoque νομίζοι lubentius scripserim. *H. Stephanus* in Specim. Emend. ad Gell. p. 173.

4. Χλαμύδων] Chlamydes tunicis superindui solebant. Nonnunquam pro paludamento ponuntur. Hesychius: Χλαμὺς ποφυρᾶ ἢ χιτών.

5. Οἷς γὰρ] Οἷς πᾶς vel εἷς ἄρα legendum conjicit H. Stephanus.

6. Ἀπένθμων] Qui suis contentus est, dives est. *Tam deest avaro quod habet, quam quod non habet*, inquit Mimographus. Pulchra sunt Epicuri verba apud Stobæum: Ἐπίκουρος ὁ Γαργήττιος κέκραγε λέγων, ὦ ὀλίγον οὐκ ἱκανὸν τὸ πᾶν οὐδὲν ἱκανόν, εἴληχα ἃ ἑτοίμως ἔχω, καὶ τοῦ Διὸς ὑπὲρ εὐδαιμονίας ἀγωνίζομαι, μᾶλλον ἔχων καὶ ὕδωρ, id est, *Epicurus Gargettius exclamat dicens: cui parum non sufficit, ei nihil sufficit, additque paratum se cum Jove de felicitate certare, si polentam habeat & aquam.* Quod expressit Seneca Epistol. 110. *Habeamus aquam, habeamus polentam, Jovi ipsi de felicitate controversiam faciamus.* vide supra Gellium nostrum lib. 7. c. 16.

Cap. IX.

Quis modus sit [1] *verba vertendi in Græcas sententias*; [2] *deque his Homeri versibus, quos Virgilius vertisse aut bene atque aut improspere existimatus est.*

QUando ex poëmatis Græcis vertendæ, [3] imitandæque sunt insignes sententiæ, non semper ajunt enitendum ut omnia omnino verba in eum, in quem dicta sunt, modum vertamus. [4] perdunt enim gratiam pleraque, si quasi

[1] *Verba vertendi in Græcas sententias*] Stephanus judicat dici à titulorum Auctore per Poëticam hypallagen & ellipsin adjectivi, cum illo substantivo *verba* jungendi: tanquam nimirum significare voluerit, *quis modus sit vertendi Græcas sententias in Latina verba.*

2. *Deque his Homeri versibus*] Non opus est, ut Stephanus putat, ut de omnibus, sed quibusdam Homeri versibus intelligatur.

3. *Imitandæque*] Ita sched. Giselini, vulgo *mutandæque*. Serva *imitandæque*, passionis significatione. vel lege juxta H. Steph. *imitandæve*. nam non idem est *vertere* & *imitari*. Et Virgilius partim interpres fuit, partim imitator.

4. *Perdunt (enim gratiam pleraque*] Horat. de Arte Poët.

Nec verbum verbo curabis reddere fidus
Interpres: nec desilies imitator in arctum,
Unde pedem proferre pudor vetet, aut operis lex.

5. *Quum*

ſi quaſi invita & recuſantia violentius transferantur. ſcitè ergo & conſiderate Virgilius, 5 quum aut Homeri aut Heſiodi 6 aut Apollonii 7 aut Parthenii aut 8 Callimachi aut Theocriti aut quorumdam aliorum locos effingeret, partim rèliquit, alia expreſſit. Sicuti nuperrime apud menſam quum legerentur utraque ſimul Bucolica Theocriti & Virgilii animadvertimus reliquiſſe Virgilium, quod Græcum quidem mire quam ſuave eſt, verti autem neque debuit neque potuit. ſed enim quod ſubſtituit, pro eo quod omiſerat, non abeſt quin jucundius lepidiuſque ſit:

Βάλ-

5. *Quum aut Homeri*] Plures imitatus eſt Virgilius, in Bucolicis paſſim Theocritum, in Georgicis Heſiodum, & quod ad tempeſtatis ſerenitatiſque ſigna attinet Arati Phænomena. In Æneide Homerum & Apollonium Rhodium, etiam quod ad *eversionem Trojæ* attinet, *cum Sinone ſuo*, ut Macrobius loquitur lib. 5. Sat. c. 2. *& equo ligneo cæteriſque omnibus quæ librum ſecundum faciunt, à Piſandro pæne ad verbũ transſcripſit, qui inter Græcos Poëtas eminet opere, quod à nuptiis Jovis & Junonis incipiens, univerſas hiſtorias, quæ mediis omnibus ſeculis uſq; ad ætatem ipſius Piſandri contigerunt, in unam ſeriem conctas redegerit, & unum ex diverſis hiatibus temporum corpus effecerit. In quo opere inter hiſtorias cæteras interitus quoque Trojæ hunc in modum relatus eſt. Quæ fideliter Maro interpretando, fabricatus eſt ſibi Iliacæ urbis ruinam.* Præter hos inter Græcos quoque Callimachum, & Pindarum, Euripidem, alioſq; imitatus eſt: Ennio & Lucretio nonnunquam integros verſus eripuit. De Virgilii Poëſi vide Macrobium l. 4. 5. 6. Saturn. atque inter recentiores Jul. Cæſ. Scal. Poët. lib. 5. qui cæteros omnes ſuperare ingenio & judicio Virgilium oſtendit. Virgilium collatione ſcriptorum Græcorum illuſtravit ſingulari libro Urſinus.

6. *Aut Apollonii*] In Argonauticis. Medeæ amores, qui occurrunt lib. 3. Argon. ſub perſona Didonis imitatus Virgilius, uti & alia nonnulla. Sed quantum ſuperaverit Apollonium vide Scalig. Poët. l. 5. c. 6.

7. *Aut Parthenii*] Parthenium Nicænum, ut voluit Voſſius, imitatus eſt. Fuit enim & alter Chius, teſte Suida. Parthenii verſum à Virgilio expreſſum producit Auctor noſter l. 13. cap. 25. Ejuſdem Μεταμορφώσεις, quas Plutarchus citat, Ovidium imitatum fuiſſe, vero ſimile eſt. Parthenium quoque in pretio habuit Tiberius. Audi Suetonium in vita Tiberii: *Fecit & græca poëmata, imitatus Euphorionem, & Rhianum, & Parthenium, quibus Poëtis admodum delectatus, ſcripta eorum & imagines publicis bibliothecis inter veteres & præcipuos auctores dedicavit.* Quorum poëtarum etiam meminit Cicero II. de Divinat. item III. Tuſcul. meminit quoque Parthenii Probus in Eclog. III. Virgilii, & Artemidorus lib. IV. Ὀνειροκρ. Lilius tamen Gyraldus in Dial. de Poët. Virgilium Parthenium Chium imitatum fuiſſe exiſtimat, qui, ut creditum, ex Homeri poſteris unus fuit, & de patre ſuo Theſtore ſcripſit, & alia nonnulla amatoria: quæ tamen alteri Parthenio nonnulli adſcribunt.

8. *Callimachi*] Complura proſa & verſa oratione ſcripſit, teſte Suida. Inter

9 Βάλλ' ἐμὲ μᾶλλον τὸ αἰπόλον ἀ Κλεαρίστα
Τὰς αἶγας παρελῶντα, κἠ ἁδύ τι ποππυλιάσδ'.

10 *Malo me Galatea petit, lasciva puella:*
Et fugit ad salices, & se cupit ante videri.

illud quoque alio in loco animadvertimus cautè omissum, quod est in Græco versu dulcissimum.

11 Τίτυρ' ἐμὶν τὸ καλὸν πεφιλαμένε, βόσκε τὰς αἶγας,
Καὶ ποτὶ τὰν κράναν ἄγε Τίτυρε· κἠ τὸ ἐνόρχαν
Τὸν λιβυκὸν 12 Κνάκωνα φυλάσσεο, μὴ τὸ κορύψῃ.

quo enim pacto diceret, τὸ καλὸν πεφιλαμένε, verba hercle non translaticia, sed cujusdam nativæ dulcedinis. 13 hoc igitur

ter quæ Ἄπορα libri fabularum pleni, & qui res à memoria remotissimas continebant. Propertius *somnia Callimachi* appellat. Finxerat enim somniando se Musarum cœtui interfuisse, atque ab iis res obscuras & intricatas percepisse. vide Anthol. lib. 1. Ep 65. & lib. 3. 25. Virgilius hæc & alia quæ non extant imitatus videtur. sicuti autem teste Strabone lib. 1. Callimachus Homerum imitatus est, ita Callimachum Virgilius.

9. Βάλλ' ἐμὲ] Id est,

Ferit & malis capravum Clearista
Capras præteragentem, & suave aliquid admurmurat.

extat εἰδύλ. i.

10. *Malo me Galatea*] Elegantissimi hi versus habentur Eclog. III. Exprimit Poëta lasciviam, cum petit malis: virginem, cum fugit: muliebre ingenium, cum cupit se videri.

11. Τίτυρ' ἐμὶν, &c.] Extat εἰδ. γ. i.e.

O Tityre mihi admodum amate, pasce capellas
Et ad fontem duc Tityre, & illum edentatum hircum
Libycum Cnacona cavete, ne te cornu ferat.

12. Κνάκωνα] Hirci nomen proprium. Hesychio κνακὸν, λευκὸν, πυρ-

ρὸν, *album* vel *fulvum* denotat. Scholiastes Theocriti *album* quoque interpretatur, λευκὸν τὸ κνήκου τὸ σπέρμα λευκὸν ὄν. granum carthami intelligit, quod sane album est. κνὰξ Hesychio quoque est γάλα sive lac, unde lacteus color κνακὸς. Sed quomodo Hesychius dixit κνακὸν *album*, *rufum*. quia semen cneci album, flos luteus vel croceus. Hesychius: κνηκὸν (quod Dorice κνακὸν) τὸ κροκίζον χρῶμα ἐπὶ τῶν ἵππων, ὅπερ ἐπὶ καρπῷ τὸ λευκόν. Κνακίας, interpretatur quoque Hesychius, ψαρὸς ἵππος, qui albas maculas in nigro vel fulvo habet. Dioscorides utique fructum κνήκου (vulgo male scribitur κνικου) dicit album & rufum, vel quod color maculis sparsus sit, vel quod pallidus rufus. Hircus itaque forsan maculis albis & rufis vel nigris mixtus fuit: atque inde nomen accepit. De Cneco vide Theophrastum lib. 6. cap. 4. de Histor. Plant. De colore lege Salmas. in Plin. Exercit. pag. 895. & 896.

13. *Hoc igitur reliquit*] Non defuit igitur linguæ, sed ab ea defectus est. At quod supplevit, quanta cum gratia? Nam sane hoc ipsum τὸ καλὸν ne ex-

Digitized by Google

igitur reliquit, & cetera vertit non infeſtiviter: [14] niſi quod caprum dixit, quem Theocritus ἐνόρχαν appellavit. auctore enim M. Varrone is demum Latine caper dicitur qui excaſtratus eſt.

[18] *Tityre dum redeo, brevis eſt via, paſce capellas:*
Et potum paſtas age Tityre: & inter agendum,
Occurſare capro (cornu ferit ille) caveto.

Et quoniam de transferendis ſententiis loquor, memini audiſſe me ex [16] Valerii Probi diſcipulis, docti hominis & in [17] intelligendis penſitandiſque veteribus ſcriptis bene callidi, ſolitum eum dicere, nihil quicquam tam [18] improſpere Virgilium ex Homero vertiſſe, quam verſus hos amœniſſimos, quos de Nauſicaa Homerus fecit.

[19] Οἵη δ' Ἄρτεμις εἶσι κατ' οὔρεα ἰοχέαιρα,
Ἠὲ κατὰ Τηΰγετον περιμήκετον, ἠὲ Ἐρύμανθον,
Τερπομένη κάπροισι, καὶ ὠκείῃς ἐλάφοισι,
Τῇ δ' ἅμα νύμφαι, κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο,

Ἀγρο-

ter quidem ejuſdem Græciæ nationes ſua lingua queant explicare. Sed & *paſtas* dixit, longe quam ille efficacius, quas potum ducat. Eſt enim pecus minime ſiticuloſum. Et repetitio *paſcendi* in *paſtas* elegans eſt. Ita Jul. Cæſ. Scaliger lib. 5. de Art. Poet. cap. 5.

14. *Niſi quod caprum dixit*] Caprum pro caſtrato, ut plerique, ita Martialis dixit, *Dum jugulas hircum factus es ipſe caper.* Virgilius tamen ita loquitur etiam alibi, *Vir gregis ipſe caper.* Vetus autem interpres Theocriti tam οὐόχαν, quam ἐνόρχαν legiſſe videtur, cum inter ſcholia addat, ἡμιθρίαν. Ita forſan Virgilius legit. ἡμιθρίας eſt, cui unus teſtis exactus eſt. Sed vir doctus in Adverſariis pro ἡμιτομίαν legit ἢ μὴ τομίαν.

15. *Tityre dum redeo*] Extant hi verſus Eclogæ IX. ℣. 23. & ſeqq.

16. *Valerii Probi*] De quo alibi diximus.

17. *Intelligendis*] Cod. Torn. *legendis.*

18. *Improſpere*] Forſan, *præpoſtere.*

19. Οἵη δ' Ἄρτεμις] Id eſt,

Qualis autem Diana incedit per montem
ſagittis gaudens,
Aut per Taygetum arduum, aut Erymanthum,
Se oblectans capris, & velocibus cervis,
Simul cum illâ nympha filia Jovis Ægiochi
Agreſtes induunt, gaudet vero mente Latona.
Omnes vere ipſa capite ſupereminet, atque fronte.
Facilis vero cognitu eſt. pulchræ vero omnes.

Taygetus hic mons Laconicæ, *Erymanthus* Arcadiæ, ut notum eſt. Extant autem verſus Od. γ.

20. Τὴν

Ἀχορόμοι παίζουσι· χάιθε δέ τι Φρένα λητώ·
Παντίων δ' ὕπερ ἦγε χαρη ἔχε ἠδὲ μέτωπα·
[20] Ῥ'εῖα δ' [21] ἀριγνώτη πέλε)· καλαὶ δὲ τε πᾶσαι.

Qualis [22] *in Eurotæ ripis aut per juga Cynthi*
Exercet Diana choros; quam mille secutæ
Hinc atque hinc glomerantur [23] *Oreades. illa pharetram*
Fert humero; gradiensque deas supereminet omnis.
[24] *Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.*

Primum omnium [25] id visum esse [26] dicebant Probo, quod apud Homerum [27] quidem virgo Nausicaa ludibunda inter familiares puellas in locis solis recte atque commode confertur cum Diana venante in jugis montium inter agrestes deas; nequaquam autem conveniens Virgilium fecisse, [28] quoniam Dido in urbe media ingrediens inter Tyrios Principes, cultu atque incessu serio, *instans operi*, sicut ipse ait, [30] *regnisque futuris*, nihil ejus similitudinis capere [31] posset, [32] quæ lusibus atque venatibus Dianæ [33] congruit: tum

20. Ῥ'εῖα] Post hunc versum in Vett. Editt. hic versus additur:

Ὡς ἡ γ' ἀμφιπόλοισι μετέπρεπε παρθένος ἁδμής.

Id est,

Sic illa inter ancillas excellebat Virgo indomita.

21. Ἀριγνώτη] Scholiastes, μεγάλως γνωστὴ καὶ φοβερά.

22. *Qualis in Eurotæ ripis*] Extant versus Æneid. I. ℣. 502.

In Eurotæ ripis] Fluvii Laconicæ, sicuti *Cynthus* mons Deli.

23. *Oreades*] Nymphæ montium, sicuti Dryades sylvarum, fontium Napææ, vel Naiades, maris Nereides.

24. *Latonæ*] Post hunc versum in Vett. Editt. adjecti hi versus,

Talis erat Dido, talem se lætus ferebat
Per medios: instans operi, regnisque futuris.

25. *Id visum*] Ita Gif. Ms. Vett. Ed. *diversum. Divisu* in alio Ms. In margine mei C. adnotatum, *mirum id visum esse.*

26. *Dicebant Probo*] Germana hæc veritas. Refert enim hic Gellius audita à Probi discipulis. Vett. Editt. habent corrupte, *dicebat Probus.*

27. *Quidem*] Aliter, *quondam.*

28. *Quoniam Dido in urbe*] Personæ comparantur, non loca. Neque etiam in comparationibus omnis similitudo requiritur.

29. *Inter Tyrios Principes*] Virgilius dicit, *Iuvenum stipante caterva.* Atque ad hoc tantum sequentem comparationem pertinere dicit Servius.

30. *Regnisque futuris*] Carthaginiensium.

31. *Posset.*] C. Torn. *possit.*

32. *Quæ lusibus atq; venatibus Dianæ*] Dianam Homerus non describit venantem, verum dicit sagittarum jactu & capreis atq; cervis delectari. Si enim esset in venatione, quare nymphas colludentes introducit? Infelix venatio, ubi fabulæ & lusus feras fugitant.

33. *Congruit*] C. Torn. *congruat.*

34. *Aper-*

tum poſtea quod Homerus ſtudia atque oblectamenta in venando Dianæ honeſte [34] aperteque dicit; Virgilius autem, [35] quum de venatu deæ nihil dixiſſet, [36] pharetram [37] tantum facit eam ferre [38] in humero, [39] tamquam ſi onus & ſarcinam: atque illud impenſe Probum eſſe demiratum in Virgilio dicebant, quod Homerica quidem [40] Λητὼ [41] gaudium gaudeat [42] genuinum & intimum, atque in ipſo penetrali cordis & animæ vigens ([43] ſiquidem non aliud eſt γέγηθε δέ τε φρένα Λητὼ) ipſe autem imitari hoc volens gaudia fecerit pigra & levia & cunctantia & quaſi in ſummo pectore [44] ſupernantia. neſcire enim ſeſe quid ſignificaret aliud, [45] *pertentat*. præter iſta omnia, [46] florem ipſius totius loci Virgilium videri omiſiſſe; quod hunc Homeri verſum exigue ſecutus ſit;

Pręa

34. *Aperteque*] Aliter, *apteque*.

35. *Quum de venatu deæ nihil dixiſſet*] Neque Homerus hoc fecit, uti dixi. Et ſatius erat de venatione tacere, cum ad comparationem nihil attineret. Quineriam, ubi dicit Poëta, *Exercet Diana choros*, recte ad illum locum ita obſervavit Servius: *Hoc non ad comparationem pertinet: ſed eſt poëtica deſcriptionis evagatio; quod chori nec perſonis hic, nec locis congruunt. Saltantium enim & cantantium dicuntur.*

36. *Pharetram tantum*] Recte, quia & Dianæ & Apollinis erat geſtamen. Nymphæ ad latus gerebant, ſicuti ſoli Dii ἀμφηρεφίαι, alii vero non, ſed detectam. Vide de his omnibus cum judicio diſſerentem Jul. Cæſ. Scaligerum lib. 5. Art. Poët. qui Criticus vocatur, cap. 3. Quin etiam pharetra Tyriarum virginum inſigne, ut Virgilius hoc verſu teſtatur,

Virginibus Tyriis mos eſt geſtare pharetram.

37. *Tantum*] Vett. Editt. *tamen*.

38. *In humero*] In Cod. Torn. deeſt.

39. *Tamquam ſi onus & ſarcinam*] Mſ. *tamquam ſit onus & ſarcina*.

40. Λητὼ] Latona.

41. *Gaudium gaudeat*] Ita etiam Catullus, & Terentius loquuntur, Græci dicunt χαίρειν χαρὰν.

42. *Genuinum*] Verum, ſolidum, nativum.

43. *Siquidem non aliud eſt*] Non video tam ingens hic denotari gaudium.

44. *Supernantia*] Supernatantia. In margine Cod. Voſſ. legitur *ſuperenumentia*.

45. *Pertentant*] Servius interpretatur, *vehementer tentant*, *Alibi*, inquit, *leviter*, *ut*, blanda viciſſim gaudia pertentant mentem. *Sunt enim multa quæ pro locis intelliguntur, ut impotens, & ſatis, & minus, & nihil potens, ſignificat.* Quineriam gaudia tacitum pectus pertentabant, quæ vehementem affectum oſtendunt; nimia enim lætitia vocis uſum adimit, & taciturnitatem parit.

46. *Florem*] Præſtantiſſimum florentiſſimumque locum.

Florem ipſius totius loci] Non abs re videtur omiſiſſe illum verſum, quia propoſito non inſerviebat. Licet enim Deæ conveniat, non tamen continuo fœtinæ, & viduæ, & fugitivæ, & ſollicitæ.

47. Una

Γ᾽ εἶσε δ᾽ ἀριγνώτη πόλε) · καλαὶ δέ τε πᾶσαι.

quando nulla major cumulatiorque pulchritudinis laus dici potuerit, quam quod una inter omnis pulchras excelleret, [46] una facile ex omnibus noſceretur.

47. *Una facile*] Dixit tamen Virgilius: *gradienſque deas ſupereminet omnes*; quo expreſſit, ἀριγνώτη πόλε).

CAP. X.

Quod Annæus Cornutus verſus Virgilii, quibus Veneris & Vulcani concubitum pudice operteque dixit, reprehenſione ſpurca & odioſa inquinavit.

[1] ANnianus poëta & plerique cum eo [2] ejuſdem Muſæ viri ſummis aſſiduiſque laudibus hos Virgilii verſus ferebant; quibus Volcanum & Venerem junctos mixtoſque jure conjugii, rem lege naturæ operiendam [3] verecunda quadam tralatione verborum quum oſtenderet demonſtraretque, protexit, [4] ſic enim ſcripſit:

– – ea verba locutus
Optatos dedit amplexus; placidumque petivit
[5] *Conjugis infuſus gremio per membra ſoporem.*

minus autem difficile eſſe arbitrabantur in iſtiuſmodi re dicenda verbis uti uno atque altero brevi tenuique eam ſigno demonſtrantibus, ſicuti Homerus dixit: [6] παρθενικὴν ζώνην

ANnianus poëta] Vide lib. 7. cap. 7. & lib. 20. cap. 8. Inter cætera Feſcenninos quoque verſus ſcripſit.

2. *Ejuſdem Muſæ*] Ejuſdem ſcientiæ.

3. *Verecunda quadam tralatione*] Ita Euripides Priamum ἀρητῆρα τέκνων & φυτουργὸν appellavit, & Heſiodus paſſim de concubitu dixit, μιχθῆναι εὐφιλότητι. Plautus, *ſundum arare*.

4. *Sic enim ſcripſit*] Æneid. VIII. vſ. 404. & ſeqq.

5. *Conjugis infuſus gremio*] Ad hunc locum ita Servius. *Hoc eſt, ante concubuit, & ſic quievit. Probus vero & Carminius propter ſenſum cacephaton*, infuſum *legunt, ut ſit ſenſus, Dormiit cum conjuge dormiente, id eſt, petiit ſoporem infuſum, etiam conjugis è gremio. Alii* infulis *legunt, ne ſignificetur cöiſſe illos, & ſic ſopitos, & volunt eſſe emphaſin coitus, nam* infuſum gremio ſoporem *nihil eſſe dicunt: multi autem cacephaton accipiunt; ne duo epitheta videantur*, placidum & infuſum. *Alii figurate accipiunt*, placidum per membra, *pro eo quod eſt placidum membris.*

6. Παρθενικὴν] Παρθενίλεω apud Home-

Digitized by Google

ζώνῃσι 7 Ἐλέκτροιο θεσμὸν, & ἔργα Φιλοτήσια.
Τὼ μὲν δὴ ἐν πεπτοῖσι καὶ εὐνάσθην λεχέεσσιν.
tot vero & tam evidentibus ac tamen non [10] prætextatis, sed

Homerum legitur οδ. λ. versu 244. Ita autem loquitur Poëta:

Λῦσε δ' παρθενίην ζώνην, κατὰ δ' ὕπνον ἔχευεν,
Solvit autem virginalem zonam, somnumque superinfudit.

Dicitur autem Græcis zona solvi iis quibus virginitas minuitur, nonnunquam etiam de parientibus, quam Dianæ λυσιζώνῳ consecrabant, ut testatur Apollonii scholiastes. Apud Romanos, ut Festus loquitur, *cingulo nova nupta præcingebatur, quod vir in lecto solvebat, factum ex lana ovis, ut sicut illa in glomos sublata conjuncta inter se sit, sic vir suus secum cinctus vinctusque esset. Hoc Herculaneo nodo vinctum vir solvit, omnis gratia, ut ille felix sit in suscipiendis liberis, ut fuit Hercules, qui LXX liberos reliquit.* Virginali autem Deæ virgines zonam solvebant, ut testatur Varro apud Augustin. De Civ. lib. 4. cap. 11.

7. Καὶ λίκτροιο θεσμὸν] Occurrit hic versus οδ. ψ, ϡ. 295.

οἱ μὲν ἔπειτα
Ἀμφὶ πολὺ λίκτροιο παλαιοῦ θεσμὸν ἴαυον.
- - Hi quidem postea
Mutuo se amplectentes veteris lecti legem repetiverunt.

Obiter notandum, quod Aristarchus & Aristophanes, ut scholiastes refert, hic Odysseæ finem statuerunt, secus atq; in vulgatis hodie reperitur exemplaribus.

8. Ἔργα φιλοτήσια] Occurrit apud Homerum Οδ. δ. ϡλ. 245.

Αὐτὰρ ἐπεὶ ῥ' ἐτέλεσσε θεὸς φιλοτήσια ἔργα,
Id est,
Cæterum postquam perfecit Deus amatoria opera.

9. Τὼ μὲν δὴ ἐν πεπτοῖσι] Ita ex Vett. Editt. & ipso Homero Iliad. λ. versu 418. emendandus est hic versus. Vulgo legitur,

Τὼ μὲν ἄρ' ἐν πεπτοῖσι κατευνάσθην ἐν λεχέεσσι.

Apud Homerum legitur,

Τὼ μὲν δὴ ἐν πεπτοῖσι κατευνάσθην λεχέεσσι, Id est,
Et hi quidem in pertusis cubarunt lectis.

πεπτοῖσι interpretatur scholiastes, τετρυπημένοις πρὸς τὴν τῶν χοινίκων δίεσιν, id est, *perforatis ad funium ligaturam.* Sed forsan ad rem Veneream trahendum est.

10. *Prætextatis*] Obscœnis. Verba prætextata dici à prætextatis fabulis existimat Turnebus, in quibus fœdissima & turpissima dicta erant & argumenta. Verum Josephus Scaliger prætextatas fabulas inter tragœdias recenset, easque dicit gravissimis personis, & cothurno, non socco idoneas esse. Nullus itaque hic locus fuerit verbis obscœnis & ludicris. Sed Donatus ad prologum Adelphorum conjungit fabulam *tabernariam, prætextam, crepidatam, & Atellanam.* Festus aliam proponit interpretationem his verbis: *Prætextatum* (legitur quoque *prætextum*) *sermonem quidam putant dici, quod prætextatis nefas sit obscœno verbo uti. Alii, quod nubentibus depositis prætextis à multitudine puerorum obscœna clamentur.* Posterius magis placet. Pueri enim in nuptiis Fescenninas locutiones & obscœnos jocos jactabant, & ipsi quoque prætextati erant. Unde forsan prætextata verba dicta sunt. De Fescenninis versibus vide Festum, & Livium libro septimo, qui Glyconiis similes fuisse commemorat. Dicit Festus *depositis prætextis à multitudine puerorum obscœna clamari.* Notandum quod virgi-

ſed puris honeſtiſque verbis venerandum illud concubii pudici ſecretum neminem quemquam alium dixiſſe. ſed 11 Annæus Cornutus, homo ſane pleraque alia non indoctus neque imprudens, in ſecundo tamen librorum, quos de figuris ſententiarum compoſuit, egregiam totius iſtius verecundiæ laudem inſulſa nimis & odioſa ſcrutatione violavit. nam quum genus hoc figuræ probaſſet, & ſatis circumſpecte factos eſſe verſus dixiſſet: 12 *membra* tamen, inquit, paulo incautius nominavit.

nes nuptiarum tempore prætextam deponerent, quam Fortunæ Virginali offerebant. Hinc Arnobius: *Virginum togulas Fortunam deferris ad Virginalem.*

11. *Annæus Cornutus*] Vide ſupra p. 120.

12. *Membra*] Pudenda intellexit Probus; ſicut poëtæ nonnunquam appellant. Unde illud in Priapeiis:

Sed ruber hortorum cuſtos membroſior æquo.

Sed poëtæ Virgilius imitatus eſt Lucretium,

Nunc quibus ille modis ſomnus per membra quietem
Irrigat - - -

CAP. XI.

De Valerio Corvino, & unde Corvinus.

1 De M. Valerio, qui Corvinus appellatus eſt, ob auxilium propugnationemque corvi alitis, haud quiſquam eſt nobilium ſcriptorum qui ſecus dixerit. ea res prorſus admiranda ſic profecto eſt in libris annalibus memorata. Adoleſcens 2 tali genere editus, Furio, & Appio conſulibus fit tribunus militaris. atque in eo tempore copiæ Gallorum ingentes 3 agrum Pomptinum inſederant: inſtrue-

DE *M. Valerio*] Vulgo, *Maximo*. male. ſcribit eandem hiſtoriam Livius lib. 7. & Valer. lib. 8. c. 15.

2. *Tali genere editus*] Reſpicit ad initium capitis *M. Valerio*, atque hinc ex tali genere editū refert. Antiquiſſimam Valeriam gentem cum Tatio rege Romam veniſſe tradit Dionyſius lib. 4. De Valerio Publicola vide Plutarchum in ejus vita. Quidam hic legunt *Italo genere*. male. Juſtus Lipſius putabat non eſſe hæc verba Agellii, ſed antiqui cujuſpiam Annalium ſcriptoris, cujus nomen omiſſum ſit. Itaque cum antea parentes nominaſſet Valerii & decora gentis, ſubjecit, *tali genere*, nimirum quale memoratum.

3. *Agrum Pomptinum*] Aliter, *Pontinum*. A Pometia dicitur *Pometinus*, *Pomptinus*, vel *Pomptinus*, & quia *m* ante

s faci-

Digitized by Google

instruebanturque acies [4] à consulibus de vi ac multitudine hostium [5] satis agentibus. dux interea Gallorum, vasta & ardua proceritate, armisque auro præfulgentibus, [6] grandia ingrediens & manu telum reciprocans incedebat: perque contemtum & superbiam circumspiciens despicienſque omnia, venire jubet & congredi, si quis pugnare secum ex omni Romano exercitu auderet. tum Valerius tribunus, cæteris inter metum pudoremque ambiguis, impetrato prius à consulibus ut in Gallum tam [7] immaniter arrogantem pugnare sese permitterent, progreditur intrepide modesteque obviam: & congrediuntur, & consistunt, & conserebantur jam manus; atque ibi [8] vis quædam divina fit. corvus repente improvisus advolat, & super galeam tribuni insistit, atque inde in adversarii os atque oculos pugnare incipit, [9] insilibat, obturbabat, unguibus manum laniabat,

[4] facile liquescit, *Pontinus*. Unde & Pontinus ager dicitur, sicuti etiam ejusdem nominis paludes. Volscorum Pomentinorum campum appellat Strabo lib. 5. & fuit illa maxima planities ad Tarracinam usque, ubi Pomtinæ erant paludes.

4. *A consulibus*] Deest *à* in Gis. membr. atque interpunctio fit, post *acies*.

5. *Satis agentibus*] Ita Ms. Giselini & vet. Ven. Ed. aliter *satagentibus*. *Satis agentibus*, id est, satis laborantibus.

6. *Grandia ingrediens*] Ita Vet. Ed. Ven. anni CIↃ CCCC LXXVII, quæ vice Ms. esse potest, & Ms. Giselin. vulgo *gratia dimicandi*. *Grandia ingredi* græcanicum est. Homerus dixit μεγάλα βιβάς, & Ammianus *grandia incedens*. Vide Lips. lib. 2. Ep. Q. Ep. 16.

7. *Immaniter*] Ms. *inaniter*.

8. *Vis quædam divina*] Livius: *Minus insigne certamen humanum numine interposito Deorum factum. namque conserenti jam manum Romano corvus repente in galea consedit, in hostem versus; quod primo ut augurium cœlo dimissum, lætus accepit tribunus, precatus deinde; Si divus, si diva esset, qui sibi præsentem misisset, volens propitius adesset. Dictum mirabile, tenuit non solum aves captans semel fidem, sed quotiescunque certamen initum est, levans se alis, os oculosque hostis rostro & unguibus appetiit: donec territum prodigii talis visu, oculisque simul ac mente turbatum, Valerius obtruncat. Corvus è conspectu elatus clam orientem petiit.* Corvus, uti notum, erat inauspicata avis, ideoque Gallo huic funesta fuit. De Ciceronis interitu, insidente corvorum agmine in antennæ cornibus, cum Cicero navi in Formianum aufugeret, vide Plutarchum in vita Ciceronis, qui addit in prætorii fenestris corvos quoque insedisse, togamque, & stragulum quo opertus erat Cicero, cum se quieti dedisset, rostro paulatim corvum à facie detraxisse. Vide & Appianum lib. 5. Bell. civ. Sed hæc obiter.

9. *Insilibat*] Ita Gis. membr. vulgo *insibilat, obturbat*.

niabat,& proſpectum [10] alis arcebat;atque,ubi ſatis ſævierat, revolabat in galeam tribuni. ſic tribunus, ſpectante utroque exercitu, & ſua virtute niſus & opera alitis [11] propugnatus, ducem hoſtium ferociſſimum vicit interfecitque; atque ob hanc cauſam cognomen habuit *Corvinus*. [12] id factum eſt [13] anno quadringenteſimo quinto poſt Romam conditam. [14] Statuam Corvino iſti divus Auguſtus in [15] foro ſuo ſtatuendam curavit.in ejus ſtatuæ capite corvi ſimulachrum eſt rei pugnæque, [16] quam diximus,monumentum.

10. *Alis*] Giſel. Cod. *aliat.*

11. *Propugnatus*] Ita Vet. Ed. Ven. & Ms. Giſ. vulgo *propugnantis.*

12. *Id factum*] A ſuperioti verbo ſtatim poſt initium capitis, *Adoleſcens*, uſque ad hunc locum putabat Scriverius eſſe verba Quadrigarii, qui pugnam Manlii Torquati ſimili modo infra c. 13. deſcripſit.

13. *Anno*] Aliter, *annis* cocc v.

14. *Statuam*] In porticibus, quæ ad latera fori erant, ſtatuæ erectæ Regum, ducumque Romanorum triumphali effigie. Suetonius in Auguſto cap. 31. *Proximum à dîs immortalibus honorem memoriæ ducum præſtitit, qui imperium Populi R. ex minimo maximum reddidiſſent. Itaque & opera cujuſque manentibus titulis præſtitit: & ſtatuas omnium triumphali effigie in utraque fori ſui porticu dedicavit. Profeſſus eſt edicto, commentum id ſe, ut illorum velut ad exemplar, & ipſe dum viveret, & inſequentium ætatum Principes exigerentur à civibus.* Inter illas igitur ſtatuas etiam hæc Corvini fuit.

15. *In foro ſuo*] Auguſtus forum tertium præter Romanum & Julium conſtituit, in quo & Martis Victoris templum dedicatum. Ovidius,

Victor ad ipſe ſuos cœlo deſcendit honores
Templaque in Auguſto conſpicienda foro.

Inter urbis maxima opera recenſet Plinius. Reſtitutum poſtea ab Hadriano eſt, teſte Spartiano.

16. *Quam*] Giſ. Ms. *ut.*

CAP. XII.

De verbis quæ in utramque partem ſignificatione reciproca & adverſa dicuntur.

UT *formidoloſus* dici poteſt & qui formidat & qui formidatur, ut *invidioſus*, & qui invidet & cui invidetur; ut *ſuſpicioſus* & qui ſuſpicatur & qui ſuſpectus eſt; ut *ambitioſus* & qui ambit & qui ambitur; ut item *gratioſus* & qui adhibet gratias & qui admittit; ut *laborioſus* & qui laborat & qui labori eſt; ut pleraque alia hujuſcemodi in utramque partem

partem dicuntur: ita *infeſtus* ancipiti quoque ſignificatione eſt. nam & is *infeſtus* appellatur, qui malum infert cuipiam: & contra, cui aliunde impendet malum, is quoque *infeſtus* dicitur. ſed quod prius poſui profecto exemplis non indiget. ſic adeo multi loquuntur, ut *infeſtum* dicant inimicum atque adverſum. alterum autem illud [1] ignorabilius obſcuriuſque eſt. quis enim [2] è medio facile dixerit, *infeſtum* eſſe, cui alter infeſtus eſt? & veteres plerique ita dixerunt; & M. Tullius in oratione, quam pro [3] Cn. Planco ſcripſit, [4] vocabulo hoc ſic uſus eſt: *Dolebam*, inquit, *judices*, *& acerbe ferebam, ſi hujus ſalus ob eam ipſam cauſam eſſet infeſtior, quod is meam ſalutem atque vitam ſua benivolentia, præſidio cuſtodiaque texiſſet.* Nos igitur de origine & ratione verbi quærebamus, atque ita in [5] Nigidianis [6] ſcriptum invenimus. *Infeſtum à feſtinando dictum. nam qui inſtat*, inquit, *alicui, eumque properans urget, opprimereque eum ſtudet feſtinatque: aut contra de alicujus periculo & exitio feſtinatur: is uterque infeſtus dicitur, ab inſtantia atque imminentia fraudis, quam vel factum cuipiam vel paſſurus eſt.* Ne quis autem de *ſuſpicioſo*, quod ſupra poſuimus, & de *formidoloſo* in eam partem, quæ minus uſitata eſt, exemplum requirat; inveniet de *ſuſpicioſo*, apud [7] M. Catonem de re Floria, ita ſcriptum: *Sed niſi qui palam*

1. *Ignorabilius*] Vet. Ed. *ignobilius*.

2. *E medio*] Aliter, *in medio*.

3. *Cn. Planco*] Cod. Torn. *Plancio*. Extant hæc verba apud Ciceronem in principio Orationis.

4. *Vocabulo hoc ſic uſus eſt*] Citat quoque Nonius eundem locum.

5. *In Nigidianis*] Citat quoque Nigidiũ Nonius hoc modo: *infeſti proprietatem hanc eſſe Nigidius voluit, quaſi nimium feſtinantis ad ſcelus, vel frandem.*

6. *Scriptum invenimus*] Vett. Editt. legunt, *invenimus commentariis ſcriptum*. *Commentaria* aliquotiens citat Gellius, ut lib. 15. c. 3. & l. 17. c. 13. aliiſque in locis.

7. *M. Catonem de re Floria*] Cato enim contra Floralia, atque eorundem obſcœnitatem librum ſcripſit, poſtquam ſemel theatro abiiſſet. De his ludis ita ſcribit Lactantius lib. 1. de Falſ. Relig. *Celebrantur ergo illi ludi cum omni laſcivia convenientes memoriæ meretricis. Nam præter verborum licentiam, quibus obſcœnitas omnis effunditur; exuuntur etiam veſtibus populo flagitante meretrices; quæ tunc mimarum fungunur officio, & in conſpectu populi uſque ad ſatietatem impudicorum luminum cum pudendis motibus detinentur.* Arnob. l. 7. *Exiſtimatur ſe tractari honorifice Flora, ſi ſuis in ludis flagitioſas conſpexerit rei agi, & migratum ab lupanaribus in theatra.* Hanc Floram propudioſam meretricem

palam corpore pecuniam quæreret, aut se lenoni locaviſſet, [8] *& ſi fabuloſus & ſuſpicioſus fuiſſet; vim in corpus liberum non æquum cenſuere afferri. ſuſpicioſum* enim Cato hoc in loco ſuſpectum ſignificat, non ſuſpicantem. *formidoloſum* autem, qui formidatur, Salluſtius in Catilina ita dicit. *Igitur talibus viris non labos inſolitus, non locus ullus aſper aut arduus erat, non armatus hoſtis formidoloſus.* Item [9] C. Calvus in poëmatis, *laborioſus*, dicit, non, ut vulgo dicitur, qui laborat, ſed in quo laboratur:

Durum, inquit, *rus* [10] *fugis &* [11] *laborioſum.*

Eadem ratione [12] Laberius quoque in Sororibus,

Ædaſtor, inquit, *multum ſomniculoſum*: & [13] Cinna in poëmatis:

Somni-

tricem fuiſſe teſtantur Plutarchus, Minutius, Auguſtinus. vide quoque Ovidium lib. 5. Faſtor. & Valerium lib. 2. cap. 10. *Res* itaque *Floria* eſſe videtur, quæ ad Floram vel Florim pertinet. Flora enim etiam Dea Floris appellatur Ovidio. Eadem & ἀρχαικῶς Flaura nominata. Ita vilem contemptamque meretriculam denotant. φλαῦρος enim Græcis *malum*, *vilem* ſignificat. ut φλαῦρον ἔπος Sophocli dicitur: Ita non à floribus ſed λάθρᾳ τοῦ φλαυρότητος dicta fuerit. Apud Lactantium lib. 1. de Falſ. Rel. cap. 20. pro *Faulam* emenda *Flauram*. Ita *Florum* quoque & *Flaurum* veteres dicebant. Vide Sueton. in Veſpaſ. c. 22.

8. *Et ſi fabuloſus*] Ita ſe habet noviſſima editio Gellii, neſcio an vitio typotheræ. In omnibus, quas vidi, editionibus, legitur *famoſus*. legendũ *famoſus*. Neque enim ſervilis conditionis homo intelligitur, cum inter liberos homines recenſeat, dicit enim auctor noſter, *vim in corpus liberum non æquum cenſuere afferri*. Inter alios autem excipit *famoloſum*. Scribo itaque *famoſum*. nili *fabuloſum*, pro *ſcenico* ſumas, qui infamis habebatur. vide tit. D. de His qui not. inf.

9. *C. Calvus*] Poëta laſcivus, ingenio pollens, familiaris admodum Catullo, adeo ut cum Catullo nominetur ab Horatio,

Nil præter Calvum & doctus cantare Catullum.

Ejus verſus in mortem Quinctiliæ laudat Catullus, & Propertius lib. 2. Eleg. Alius fuit Calvus orator, cujus Seneca & Quinctilianus meminerunt, quem quidam omnibus anteponere oratoribus non dubitarunt.

10. *Fugis &*] Cod Torn. *fugi ſed.*

11. *Laborioſum*] Ita Catullus Nepotis *chartas doctas & laborioſas* appellat.

12. *Laberius quoque in Sororibus*] Citat quoque Nonius in verbo *ſomniculoſus*. Sed interpretatur barbare, *qui ad ſomnos vacet*, forſan ſcribendum *vocet*. Nam hic ille eſt, qui ſomnum conciliat, κατασπαστικός. Et juxta Mercerum in Annotationibus ad Nonium forſan legi debit, *Ecaſtor muſtum ſomniculoſum*. Verba ſunt mulieris quæ muſtum ebiberat.

13. *Cinna in Poëmatis*] Hic tanto in pretio fuit Virgilio, ut ſe longe inferiorem illo in Bucolicis Eclog. 9. ſtatuat.

Nam neque adhuc Vario videor, nec dicere Cinnæ

Digna

Digitized by Google

14 *Somniculoſam ut Pœnus aſpidem Pſyllus.*

15 *Metus* æque & *injuria*, atque alia quædam id genus, ſic utroqueverſum dici poſſunt. nam *metus* hoſtium recte dicitur, & quum timent hoſtes & quum timentur. itaque Salluſtius in hiſtoria prima, *metum Pompeji* dixit, non quod Pompejus metueret (quod eſt uſitatius) ſed quod metueretur. Verba hæc Salluſtii ſunt: 16 *Id bellum excitabat metus Pompeji victoris Hiempſalem in regnum reſtituentis.* Item alio in loco: *Poſtquam remoto metu Punico* 17 *ſimultates exercere vacuum fuit. Injurias* itidem dicimus tam illorum qui

Digna, ſed argutos interſtrepere anſer olores.

Præter Epigrammata edidit opus elaboratum, ſed obſcurum, *Smyrnam* nomine, in quo poliendo novem integros annos impenderat. Extat in ejuſdem Smyrnam Epigramma Catulli.

14. *Somniculoſam ut Pœnus aſpidem*] Aſpides Ægypto & Libyæ propriæ letalem ſomnum inducunt. Tres erant ſpecies, χερσαίαι, χελιδόνιαι, & πτυάδες. Χερσαίαι dictæ, quod in mediterraneis victitarent, Chelidoniæ quod fuligi eſſent inſtar hirundinum, Ptyades quod ſputo inficerent. Omnes veneno ſuo ſomniferæ erant, & hinc ὑπνάλεαι dictæ. Ita Aſpidis morſu tanquam ſomno ſoluta fuit Cleopatra. Vide Nicandrum in Theriacis, Galenum, Aëtium lib. 13. Plin. lib. 8. c. 23. Quinetiam ipſis aſpidibus ſomnus injiciebatur. Virg 7. Æn.

Hîc vetere genere & graviter ſpirantibus hydris
Spargere qui ſomnos cantuque manuque ſolebat.

Somniculoſam itaque etiam referri poteſt ad aſpidem ſomno ſopitam, vel quod ipſæ ſemper oculis ſopore plenis ſint, ut teſtatur Nicander.

Pœnus aſpidem Pſyllus] Pſylli Africæ populi ſupra Garamantes, quorum regionem poſtea Naſamones habitarunt teſte Herodoto. Nicander eos circa Syrtes poſuit. Plinius lib. 7. cap. 2. de his ſimilibuſque populis ita loquitur: *Crates Pergamenus in Helleſponto circa Parium gentes hominum fuiſſe tradit, quos Ophiogenes vocant, ſerpentium ictus contactu levare ſolitos, & manu impoſita, venena extrahere corpori. Varro etiam nunc eſſe paucos ibi, quorum ſaliva contra ictus ſerpentum medeantur. Similis & in Africa gens Pſyllorum fuit, ut Agatharchides ſcribit, a Pſyllo rege dicta, cujus ſepulchrum in parte Syrtium majorum eſt. Horum corpori ingenitum fuit virus exitiale ſerpentibus, ut cujus odore ſopirent eas. Mos vero liberos gentes proximus objiciendi ſæviſſimis earum, eoque genere pudicitiam conjugum experiendi, non profugientibus adulterino ſanguine natos ſerpentibus.* Varronis locum ex lib. 1. Rer. Hum. adducit quoque Priſcianus. Etiam ſuctu Pſyllos extrahere venenum Plinius dicit lib. 28. cap. 3. & Dio lib. 53. ubi de Cleopatræ morte agit. Vide quoque Strabonem lib. 13. & lib. 17. qui incantatione hoc factum arbitratur. Sicuti idem de Marſis hoc teſtatur Silius lib. 7. & Virg. lib. 7. Æn.

15. *Metus*] Cod. Torn. *metus quoq;*

16. *Id bellum*] Extat in fragmentis lib. 1. Hiſtor.

17. *Simultates*] In margine mei Cod. adſcriptum, *milites.*

qui patiuntur, quam qui faciunt. quarum dictionum exempla ſunt facilia inventu. illud etiam dictum à Virgilio eamdem habet formam communicatæ ultro & citro ſignificationis:

18 *Et vulnere*, inquit, *tardus Vlyxi.*

quum diceret vulnus, non quod accepiſſet Ulyxes, ſed quod dediſſet. *Neſcius* quoque dicitur tam is qui neſcitur, quam qui neſcit. ſed ſuper eo *qui neſcit* frequens hujus vocabuli uſus eſt: infrequens autem de eo eſt, *quod neſcitur*. *ignarus* æque utroquevorſum dicitur, non tantum qui ignorat, ſed & qui ignoratur. Plautus in Rudente:

19 *Quæ in locis neſciis neſcia ſpe ſumus.* Salluſtius: *More humanæ cupidinis* 20 *ignara viſundi.* Virgilius:

21 *Ignarum* 22 *Laurens habet ora* 23 *Mimanta.*

CAP.

18. *Et vulnere*] Extat lib. 2. Æneid. ℣ſ. 436.

19. *Quæ in locis neſciis, &c.*] Id eſt, in locis ignotis dubia & incerta ſpe ſumus. Extat Scena 5. Actus 1. in Rudente apud Plautum. vulgo etiam in antiquis editionibus legebatur nullo ſenſu, *Quæ incolis neſcius, neſciæ peßimus.* Vide & Nonium in *Neſcium*. Eodem modo *neſcia tributa* dixit Tac. Annal. 1. in Orat. Arminii ad Cheruſcos, pro *ignota* vel *quæ ignorantur*. & Virgil. Æn. 4. *ligniq́, volatile ferrum neſcius*, teſte Servio: niſi quis ibi accipiat pro ignorante, namque aufugientes cervas venator telis imperens, unam ex iis neſcius id eſt ignorans vulnerare poteſt, quia frondibus ſagittam immiſſam exiſtimat. Vide tamen Servium ad Virg. p. 477. Ed. Leid.

20. *Ignara viſundi*] Id eſt, ignota explorandi & inſpiciendi. Hæc quoque ex Gellio tranſcripſit Nonius in verbo *ignarum*. Extat locus in Salluſtii Bello Jugurth. pag. Edit. noſtræ 364. qui antea corrupte ſe habebat, *more ingenii humani cupido difficilia faciundi.* Ita vocabulo *ignari* uſus quoque eſt Tacitus: *per occulta & vigilibus ignara.* Ovid. x. Metamorph.

Iamque aderat Theſeus proles ignara parenti

21. *Ignarum*] Extat verſus lib. 10. ℣ſ 709.

22. *Laurens habet ora*] A Laurento oppido Laurentes agri appellati. Tibullus lib. 2. Eleg. 5.

Impiger Æneas, volitantis frater amoris,
Troica qui profugis ſacra vehis ratibus,
Iam tibi Laurenteis aßignat Iupiter agros,
Iam vocat errantes hoßita terra deos.

Aurelius Victor in libro de Orig. gent. Rom. *Inde ad Italiæ oram quæ ab arbuſto ejuſdem generis Laurens appellata eſt, Latino regnante pervectus Æneas.* Vide *Cluver.* Italiæ antiquæ lib. 3. pag. 883. & ſeqq.

23. *Mimanta*] Servius legit *Minanta.*

T. Man-

CAP. XIII.

Verba ex hiſtoria Claudii Quadrigarii: quibus Manlii Torquati nobilis adoleſcentis & hoſtis Galli provocatoris pugnam depinxit.

1 T Manlius ſummo loco natus 2 adprimeque nobilis fuit. ei Manlio cognomentum factum eſt Torquato. cauſam cognomenti fuiſſe accepimus torquis ex auro 3 induvias, quam ex hoſte, quem occiderat, detractam induit. ſed 4 quid hoſtis & quod genus & quam formidandæ vaſtitatis, & quantum inſolens provocator, & 5 cuimodi fuerit 6 pugna decertatum, 7 Q. Claudius primo annalium puriſſime atque illuſtriſſime ſimplicique & incomta orationis antiquæ ſuavitate deſcripſit. quem locum ex eo libro Favorinus philoſophus quum legeret, non minoribus quati, afficique animum ſuum motibus pulſibuſque dicebat, quam ſi ipſe coram depugnantes eos ſpectaret. Verba Q. Claudii, quibus pugna iſta depicta eſt, adſcripſi. *Quum interim Gallus quidam* 8 *nudus*, 9 *præter ſcutum & gladios duos*, 10 *torque atque armillis decoratus proceſſit: qui & viribus & magnitudine & adoleſcentia ſimulque virtute cæteris* 11 *antiſtabat. is maxi-*

T *Manlius*] Vide luculentam narrationem Livii lib. 7. c. 10. & Ciceronem lib. 3. de Offic. & lib. 1. & 2. de Fin.

2. *Adprimeque nobilis*] Duplex alioquin fuit Manlia gens, patricia, & plebeia, ut ex Cic. Philipp. 1. apparet.

3. *Induvias*] Indumenta. ſicut *exuvias* vocat ſpolia.

4. *Quid hoſtis*] Vulgo *quis*. male.

5. *Cuimodi*] Ita Gifel. membr. vulgo, *cujuſmodi*.

7. *Q. Claudius*] Quadrigarius. De quo alibi diximus.

8. *Nudus*] Non loricatus.

9. *Præter ſcutum & gladios duos*] Scuta ingentia Germanis Galliſq; longi & graves gladii, quibus cæſim pugnabant. videntur ex hoc loco duos gladios geſtaſſe, alterum longiorem & graviorem, alterum leviorem inſtar pugionum, ſicuti hodieque effigies comitum Hollandiæ conſpiciuntur. Etiam Romanis ſuo tempore hoc in uſu fuiſſe affirmat Joſephus lib. 3. Excidii.

10. *Torque atque armillis*] Livius: *Veſticolori veſte, picturisque & auro calatis refulgens armis.*

11. *Antiſtabat*] Aliter, *antestabat*. Lucret. lib. 5. & Catullus ita loquuntur.

Digitized by Google

is maximè prælio commoto [12] *atque utriſque ſummo ſtudio pugnantibus manu ſignificare cœpit, utrinque quieſcerent* [13] *pugnæ. facta* [14] *pauſa eſt. extemplo ſilentio facto* [15] *cum voce maxima* [16] *conclamat,* [17] *ſi quis ſecum depugnare vellet, uti prodiret. nemo audebat propter magnitudinem atque immanitatem* [18] *facies. deinde Gallus* [19] *irridere atque* [20] *linguam exertare. id ſubito perdolitum eſt cuidam T. Manlio ſummo genere nato, tantum flagitium civitati* [21] *accidere, ex tanto exercitu neminem prodire. is, ut dico, proceſſit: neque paſſus eſt virtutem Romanam ab Gallo turpiter ſpoliari,* [22] *ſcuto pedeſtri &* [23] *gladio Hiſpanico cinctus contra*

12. *Atque utriſque*] Membranæ Giſelini, teſte Lipſio, *utris*, δέχρηστον, pro *utriſque*. Quæ enim non tam conjunctio, quam ſyllabica adjectio, ut Priſcianus l. XIV. teſtatur. Ita & *pleris* dixerunt pro *pleriſque*. Lipſius quoque in Vet. Cod. apud Livium lib. 26. inveniſſe teſtatur, *utros pariter fruſtrata eſt*, pro *utroſque*.

13. *Pugna*] Ita Carrio emendat ex libro Buſlidiano. vulgo *pugnare*, *pugnæ facta pauſa eſt*. quæ videntur eſſe à gloſſemate. Vulgata tamen lectio etiam tolerari poteſt.

14. *Pauſa*] Quies.

15. *Cum voce*] Vulgo, *eum voce*.

16 *Conclamat*] Carrio & Lipſius legunt, *inclamat*.

17. *Si quis*] Carrio legit, *ſi quis*.

18. *Facies*] Ita Apuleius Metam. lib. 6. *poteſt in aſino meo latere aliquid, vel vultus hominis, vel facies Deorum*, pro *faciei*. Vide ſequens c. 14.

19. *Irridere*] Vulgo additur *cœpit*, ſed abeſt à Giſelini membranis.

20. *Linguam exertare*] Aliter *lingua exerrare*, quod eſt juxta Lipſium linguam extra os projectam per irriſum reciprocare. Retine *exertare*, ita Livius quoque *exerere* dixit.

21. *Accidere*] Carrio legit, *accedere*.

22. *Scuto pedeſtri*] Aliud enim equeſtre ſcutum erat, Manlius autem eques pedeſtri prælio ſcutum mutavit.

23. *Gladio Hiſpanico*] Vetus liber, ut Carrio teſtatur, *gladio Spanico conſtitit contra Gallum*. *Hiſpania* etiam *Spania* veteribus dicitur. Ita in membranis Juſtini, & in optimis Q. Curtii exemplaribus legi teſtatur Bongarſius. Sed apud alios quoque ita ſcriptum invenitur. Qualis fuerit gladius Hiſpanicus vel Spanicus docet Polybius lib. 6. ἄμα δ' πόθῳ τῶ μάχεσθαι, παίτλιν δ' ἐκ τῶ λόγιον φόβε μηδὲν, καλὸς δὲ αὐτὸν ἐπιχειρεῖν. Ἔχει δ' αὐτὴ κίνησιν διάφορον, καὶ παλτοφορᾶν ἐξ ἀμφοῖν τοῖν μεροῖν βιάσιον, ἀφ' τὸ τὸ ἐπιλίσσεσθαι αὐτῆς ἰσχυρὸν καὶ μόνιμον εἶναι. id eſt, *una cum ſcuto gladium, quem geſtat ad dextrum femur, Hiſpanienſem vocant, habetque mucronem eximium, & ictum utrinque validum, quoniam lamina ejus firma eſt & ſtabilis.* Hiſpanicum enſem hic intelligit Auctor noſter, non quod revera tum temporis tales gladii in uſu eſſent (neque enim tum noti Hiſpani) ſed quod ad inſtar illorum, qui poſtea Hiſpanici dicti ſunt, fabricati eſſent. Hiſce punctim & cæſim pugnabant. tanta firmitas eorum erat, ut galeas dividerent teſte Seneca lib. 5. de Benef. Vide Lipſium l. 3. de Mil. Rom. Dial. 3.

23. *Cohe-*

Digitized by Google

contra Gallum constitit. metu magno ea 23 *congressio* 24 *in ipso ponte, utroque exercitu inspectante, facta est. ita, ut ante dixi, constiterunt:* 25 *Gallus sua disciplina* 26 *scuto projecto* 27 *cantabundus: Manlius animo magis quam arte confisus* 28 *scutum scuto percussit, atque statum Galli conturbavit. dum se Gallus iterum eodem pacto constituere* 29 *studet: Manlius iterum scutum scuto percutit:* 30 *atque de loco hominem iterum* 31 *dejecit: eo pacto ei sub Gallicum gladium successit, atque Hispanico pectus* 32 *hausit: dein continuo humerum dexterum eodem* 33 *concessu incidit, neque recessit usquam donec subvertit, ne Gallus impetum* 34 *icti haberet. ubi eum evertit:* 35 *caput praecidit: torquem detraxit, eamque sanguinolentam* 36 *sibi in collum imponit, quo ex facto ipse posterique ejus* 37 *Torquati sunt cognominati.* Ab hoc T. Manlio, cujus hanc pugnam Quadrigarius descripsit, imperia

23. *Congressio*] Legit Carrio, *eam congressionem*, &c. *Factum est* ex Vetere libro, sed serva solitam lectionem.

24. *In ipso ponte*] Ad Anienem fluvium.

25. *Gallus sua disciplina*] Id est, suo more, uti ipse didicerat. Livius: *Gallus velut moles superne imminens projecto laeva scuto in adversientis arma hostis, vanum casum cum ingenti sonitu hostem dejecit. Romanus mucrone surrecto, quum scutum scuto imum pertudisset, totoque corpore interior periculo vulneris factus, insinuasset se inter corpus armaque, uno alteroque subinde ictu ventrem atque inguina hausit, & in spacium ingens ruentem pervexit hostem. Iacentis inde corpus ab omni alia vexatione intactum, uno torque spoliavit: quem respersum cruore, collo circumdedit.*

26. *Scuto projecto*] Objecto, immisso. vide Livii superiorem locum.

27. *Cantabundus*] Alii legunt *cunctabundus*, vel *cantabundus*. Acidalius, *captabundus*, sed retine usitatam lectionem. Livius lib. 7. etiam de cantu, exultatione, armorumque vana agitatione loquitur.

28. *Scutum scuto percussit*] Servius in 11. Aeneid. *Qui scripserunt de Arte militari, dicunt summum genus esse dimicandi, quoties calcato umbone adversarii, se in hostilem clypeum erigit miles, & ita contra stantis vulnerat terga.*

29. *Studet*] Vet. liber *studeret*.

30. *Atque de loco*] Ita Carrio. vulgo, *de loco certo*.

31. *Dejecit*] Carrio, *deicit*, Vet. Cod. *projecit*.

32. *Hausit*] Confodit, ita & Livius in hac historia loquitur.

33. *Concessu*] Ita Lipsius, Vet. codex *concussu*, quid si *congressu* legatur, inveni quoque *casu*, forsan *casu*, vel *concasu*.

34. *Icti*] Ictus. Vet. Cod. teste Carrione *istius*. forsan legendum, *ictus*.

35. *Praecadit*] Aliter, *praecidit*.

36. *Sibi in collum imponit*] Ita Vetus codex, *eumque sanguinolentum sibi imponit*. sed refragatur Nonius in verbo *torquem*.

37. *Torquati*] Per militares facetias T. Manlius Torquati nomen accepit, *Dictator coronam auream addidit donum, mirisque pro concione eam pugnam laudibus tulit*, ut testatur Livius lib. 7.

38. *Man-*

peria & aſpera & immitia 38 Manliana dicta ſunt: quoniam poſtea, 39 bello adverſum Latinos quum eſſet conſul, filium ſuum ſecuri percuſſit; qui ſpeculatum ab eo miſſus, 40 ne pugnaret interdicto, hoſtem, à quo provocatus fuerat, occiderat.

38. *Manliana*] Vide ſupra Auctorem noſtrum lib. 1. c. 13. & quæ ibi annotata, pag. 64.

39. *Bello adverſum Latinos*] Ita etiam Livius, Valerius, Auctor de Vir. Ill. Oroſius lib. 4. ſcribunt. Salluſt. & Dionyſius Antiq. l. 4. bello Gallico illud contigiſſe referunt. Plutarch. hoc anno contra Samnites à Torquato pugnatum refert, contra hiſtoriæ fidem. Etiam confuſio in prænomine. Nam Salluſtius pro Tito *A.* Manlium appellat. Frontinus lib. 4. Stratag. cap. 1. Manlium poſtea *Imperioſi* cognomen accepiſſe affirmat. Sed fallitur. Hic enim fuit L. Manlius Titi pater, qui ab oſtentatione ſævitiæ ita dictus, ut teſtatur Liv. l. 7. & Seneca l. 3. de Benef. c. 37. Idem fragmenta vetuſtiſſimorum marmorum Romæ effoſſa ſatis indicant.

40. *Ne pugnaret*] Hæc abſunt in Ms. & Cod. Torneſ.

CAP. XIV.

Quod idem Quadrigarius, hujus facies patrio caſu probe & Latine dixit: & quædam alia appoſita de ſimilium vocabulorum declinationibus.

QUod autem ſupra ſcriptum eſt in Q. Claudii verbis, *propter magnitudinem atque immanitatem facies*: id nos aliquot veteribus libris inſpectis exploravimus; atque ita eſſe, ut ſcriptum eſt, comperimus. ſic enim pleraque ætas veterum declinavit, *hæc facies*, *hujus facies*, quod nunc propter rationem grammaticam *faciei* dicitur. corruptos autem quoſdam libros reperi, in quibus, *faciei* ſcriptum eſt, illo, quod ante ſcriptum erat, oblitterato. 2 meminimus & in 3 Tiburti bibliotheca invenire nos in eodem Claudii libro

Hujus facies] Ita in aliis quoque vocabulis ſimilis terminationis ſæpe legitur. Lucretius lib. 4.

Et ſtimuli ſubſint, qui inſtigant lædere id ipſum
Quodcunque eſt, rabies unde illæ hæc germina ſurgunt.

2. *Meminimus, &c. invenire*] Valla hunc modum loquendi ridet. Agrœtius antiquus Grammaticus *memini* cum præſenti infinitivo non præterito ſcribendum auctoritate veterum auctorum probat.

3. *In Tiburti bibliotheca*] Meminit Auctor ejuſdem Bibliothecæ lib. 19. c. 5. dicitque in Herculis templo fuiſſe. Vide-

bro ſcriptum utrumque, *facies & facii*. ſed, *facies*, in 4 ordine ſcriptum fuit, & contra per *ii* geminum, 5 *facii*. neque id abeſſe à quadam conſuetudine priſca exiſtimavimus. nam & ab eo quod eſt *hic dies* tam *hujus dii*, & ab eo quod eſt *hæc fames* tam *hujus famii* dixerunt. Q. Ennius in ſextodecimo annali *dies* ſcripſit pro *diei* in hoc verſu:

6 *Poſtremæ longinquæ dies* 7 *confecerit ætas.*

Ciceronem quoque affirmat 8 Cæſellius in oratione, quam pro 9 P. Seſtio fecit, *dies* ſcripſiſſe, pro *diei*. quod ego impenſa opera conquiſitis veteribus libris pluſculis ita, ut Cæſellius ait, ſcriptum inveni. verba ſunt hæc Marci Tulli: *Equites vero daturos illius* 10 *dies pœnas*. quocirca factum hercle eſt, ut facile iis credam, qui ſcripſerunt 11 idiographum librũ Virgilii ſeſe inſpexiſſe, in quo ita ſcriptum eſt:

12 *Libræ dies* 13 *ſomnique pares ubi fecerit horas.*

id eſt, *Libræ diei ſomnique*. ſed ſicut hoc in loco *dies* à Virgilio ſcriptum videtur: ita in illo verſu 14 nihil dubium eſt, quin *dii* ſcripſerit pro, *diei*:

15 *Munera lætitiamque dii* - -

Videtur publica fuiſſe, forſan Adriani, qui eo receſſu lætabatur. Vide *Lipſium* lib. de Biblioth. c. 8.

4. *Ordine*] Gifanius legit *ordinem*.

5. *Facii*] Quod à *faciei* deductum videtur. Ab iis quæ in *es* terminantur, quadruplex fuit genitivus, in *es*, *ei*, *ii*, & *e*. Ita dixerunt, *dies*, *diei*, *dii*, & *die*, ut late oſtendit Voſſius lib. 2. de Analog. cap. 19.

6. *Poſtrema*] Alii legunt *poſtreme*, alii *poſtrema*.

7. *Confecerit*] Vet. Ed. *quum fecerit*.

8. *Cæſellius*] De Cæſellio vindice vide lib. 3. c. 16. p. 256.

9. *P. Seſtio*] Apud Ciceronem legitur *pro P. Sextio*. in Ms. pleriſque *Seſtio*. Sed quia hic plebeius *Sextio* ſcribendum Puteanus arbitratur. Seſtia enim gens patricia, teſte Livio.

10. *Illius dies pœnas*] Putat Stephanus Cæſellium & Gellium uſos fuiſſe corruptis codicibus, vel quod Cicero referat non ſua ſed conſulis ἀφελέσθαι. ſed verba, vide cap. 12. Or. Ciceronis, Ed. Leid. p. 496.

11. *Idiographum*] Propria manu ſcriptum.

12. *Libra dies*] Extat hic verſus Georg. 1. ℣. 208. Hodie legitur, *libra die*, neque hujus genitivi Servius meminit. Quin & Priſcianus ita legit. Neque in antiquis Codicibus, etiam Ms. Bibliothecæ Leidenſis aliter legitur. Quidam etiam *dii* pro *diei* hic legerunt, teſte Chariſio.

13. *Somnique*] Noctem intelligit, quam ſomno metitur. Sub libra autem ut notum, æquinoctium eſt autumnale.

14. *Nihil*] C. Torn. *non*.

15. *Munera lætitiamque dii*] Extat hemiſtichium lib. 1. Æneid. ℣. 640.

quod

Servius

quod imperitiores, *dei*, legunt ab insolentia scilicet vocis istius abhorrentes. sic autem *dies dii* à veteribus declinatum est; ut [16] *fames fami, pernicies pernicii, progenies progenii, luxuries luxurii, acies acii.* Marcus enim [17] Cato in oratione, quam de bello Karthaginiensi composuit, ita scripsit: *Pueri atque mulieres extrudebantur fami causa.* Lucilius [18] in quintodecimo: *Rugosum atque fami plenum.* [19] Sisenna in historiarum libro sexto: *Romanos inferenda permcii causa venisse.* [20] Pacuvius in Paullo:

Pater supreme nostræ progenii patris.

[21] Cn. Matius in Iliadis XXI.

[22] *Altera pars acii* [23] *vitassent flaminis undat.*

idem Matius in [24] tertio & vicesimo,

An

Servius quoque dicit nonnullos *dii*, multos *die* pro *diei* legisse, sicuti in aliquot Maronis Codd. Mss. hodieque legitur, sed ipse legit *Dei*, id est Liberi patris, quo vinum denotat. Esculenta miserat Dido, quidni & potulenta? Scripserat ante Virg. (tit

Nec minus interea sociis ad littora mit-
Viginti tauros, magnorum horrentia centum
Terga suum, pinguis centum cum matribus agnos.

An hoc unius diei sociis erit apparatum convivium? Et quidem sine vino? Vide Parthalium Ep. 33. Corradus putat hæc omnia à Didone missa, ut Neptuno sacrificarent: quæ res munera lætitiamque *Deo*, id est, Neptuno afferat.

16. *Fames fami*] Fames etiam fuit quintæ declinationis, hinc *famei* & contracte *fami*. Ita progenies, *progeniei*, & *progenii*. Eodem modo in aliis.

17. *Cato*] Fuere Orationes Annalibus ejus insertæ, ut alibi dictum est: neque enim ex professo historiam de Bello Carthaginiensi scripsit, ut Colerus judicat ex eo, quod Nonius illum de *Bello Carthaginensi* citat. In Epitome Livii lib. 49. luculentus ea de re locus, *Extat oratio annalibus ejus inclusa.*

18. *In quinto decimo*] Cod. Tom. XII.

19. *Sisenna*] Designat L. Cornelium Sisennam, qui Historias conscripsit, & in iis res Syllanas. De eo ita Sallustius de Bello Iugurthino judicat: *L. Sisenna optime & diligentissime omnium, qui eas res dixere, perscripsit, parum mihi libere locutus videtur.* Meminit ejus quoque Cicero in Bruto & in primo de LL. cum laude. Velleius Paterculus l. 2. bello Numantino juvenem fuisse dicit. Ejus filius Cn. Cornelius Sisenna habetur in argenteris denariis cum inscriptione, CN. CORNEL. L. F. SISENA, unico N antique, ut testatur Ursinus.

20. *Pacuvius in Paullo*] Citat Pacuvii versum quoque Nonius in verbo PROGENII.

21. *Cn. Matius*] Vide supra lib. 6. cap. 6. pag. 373.

22. *Altera pars acii*] Desumptus versus ex Iliad. XXI. initio, ubi dicit partem copiarum Xanthum fluvium vitasse ἧπερ οἱ ἄλλοι ἀπεζομάχεον φοβηθέντες, id est, *qua alii turbati fugerant.*

23. *Vitassint*] Ita in Ms. aliter *vitassit.*

24. *Tertio & vicesimo*] Cod. Tom. XIII.

25. An

[25] *An maneat ſpecii ſimulachrum in morte ſilentum.*

C. Gracchus de legibus promulgatis; *Ea luxurii cauſa ajunt inſtitui.* & ibidem infra ita ſcriptum eſt: *Non* [26] *eſt ea luxuries quæ neceſſario parentur vitæ cauſa.* per quod apparet eum, ab eo quod eſt *luxuries luxurii* patrio caſu dixiſſe. Marcus quoque Tullius [27] in oratione, qua Sex. Roſcium defendit, *permicii*, ſcriptum reliquit. verba hæc ſunt: *Quorum nihil pernicii cauſa divino conſilio, ſed vi ipſa & magnitudine rerum factum putamus.* aut *facies* ergo in caſu patrio, aut *facii* Quadrigarium ſcripſiſſe [28] exiſtimandum eſt. *facie* autem in nullo veteri libro ſcriptum reperi. In caſu autem dandi, qui puriſſime locuti ſunt, non *faciei*, uti nunc dicitur, ſed *facie* dixerunt. Lucilius in Satyris:

[29] *Primum*, inquit, *facie quod* [30] *honeſtatis accedit.*

Idem Lucilius in libro ſeptimo:

Quivte [31] *diligat, ætatis facieque tuæ ſe*
Fautorem oſtendat, fore amicum polliceatur.

ſunt [32] tamen non pauci qui utrubique *facii* legant. ſed [33] C. Cæſar in libro de analogia ſecundo, *hujus die*, & *hujus ſpecie*, dicendum putat. ego quoque in Iugurtha Salluſtii ſummæ fidei & reverendæ vetuſtatis libro, *die*, caſu patrio ſcriptum inveni. verba hæc ita erant: *Vix decima parte die reliqua.* non enim puto argutiolam iſtam recipiendam, ut, *die*, dictum quaſi, *ex die*, exiſtimemus.

CAP.

25. *An maneat ſpecii*] Verſus deſumptus ex Homero Il. ψ.

Ω᾽ πόποι, ἦ ῥα καὶ εἰν Ἀΐδαο δόμοισι
Ψυχὴ καὶ εἴδωλον - -

Vide Scaligerum ad Varronem p. 150. ubi plura loca Mattii cum Homericis comparat.

26. *Eſt ea luxuries*] Aliter, *ea eſſe luxurii.*

27. *Inoratione*] Extant hæc verba cap. 45. ejuſdem orat.

28. *Exiſtimandum eſt*] In quodam Ms. *exiſtimamus.*

29. *Primum*] Ita cum Scaligero hunc verſum emenda,

- - *Primum facie quod honeſtæ*
Accedit - - -

30. *Honeſtatis*] Legi quoque poteſt, *honiſtæ* C. Torn. *honeſtæ ſatis.*

31. *Diligat*] Vet. Cod. *diligit.*

32. *Tamen*] Aliter, *autem.*

33. *C. Cæſar*] Vide lib. 1. cap. 10. pag. 45.

Cum

CAP. XV.

De genere controverſiæ quod Græce ἀμφον appellatur.

1 CUm Antonio Juliano rhetore,[2] per feriarum tempus æſtivarum, decedere [3] ex urbis æſtu volentes Neapolim conceſſeramus. atque ibi erat adoleſcens tunc quiſpiam ex ditioribus cum utriuſque linguæ magiſtris meditans & exercens ad cauſas Romæ orandas, eloquentiæ Latinæ facultatem. atque is rogat Julianum uti ſeſe audiat declamantem. it auditum Julianus, imuſque nos cum eo. ſimul introit adoleſcens; & præfatur arrogantius & elatius quam 4 ætati ejus 5 decebat; ac deinde jubet exponi contro-ver-

Cum Antonio Juliano] Vide ſupra.

2. *Per feriarum tempus æſtivarum*] Julio & ex parte Auguſto menſibus judiciariæ res & lites ceſſabant. Plinius Junior lib. 8. Epiſt. 21. *Vt qui jam nunc adſueſcerent, & ab otioſis, & in triclinio audiri. Iulio menſe, quo maxime lites interquieſcunt.* De utroque menſe Seneca Apocolynth. ubi intempeſtivam Claudii diligentiam irridens, quod etiam tempore meſſis judiciis non abſtinuiſſet, eum ad Herculem loquentem introducit: *Nam ſi memoria repetis, ego eram, qui ante templum tuum jus dicebam totis diebus menſe Iulio & Auguſto.* Duplices autem feriæ erant meſſis & vindemiarum, ut ex l. 1. ff. de Feriis apparet. Audi & Papinium lib. 4. Sylvarum ad Marcellum:

Certe jam Latia non miſcent jurgia leges
Et pacem piger annus habet, meſſisque reverſæ
Dimiſere forum. Nec jam tibi turba reverum
Veſtibulo, querulique rogant exire clientes.
Ceſſat centeni moderati judicis haſta.

Nec tantum in foro, ſed etiam ſcholis. Auguſtinus lib. 9. cap. 2. *Et opportune tunc pauciſſimi dies ſupererant ad vindemiales ferias, & ſtatui tolerare illos, ut ſolemniter abſcederem.* Quod Cyprianus quoque Epiſt. 2. ad Donatum teſtatur. Diſtinguebantur igitur meſſium & vindemiarum feriæ ut ex l. 2. C. de Feriis liquet: *A die octavo*, inquit Theodoſius, *Calendarum Iulii uſque in Calendas Auguſti meſſis feria concedatur: & à Kalendis Auguſti, uſque in decimum Kalendarum Septembris agendarum cauſarum tribuatur licentia. A decimo autem Kalendarum Septembris uſque in idus Octobris vindemialis feria concedatur.* Per feriis itaque æſtivas meſſivæ potiſſimum hic intelliguntur, quia illæ æſtati, vindemiales magis autumno competebant. vide Suet. in Cæſ. c. 40. Hoc autem tempore deliciis Campaniæ Romanis uti familiare fuit, unde hic Gellius dicit Neapolin ſe conceſſiſſe.

3. *Ex urbis*] Vet. Ven. Ed. *ex urbe.*

4. *Ætati ejus decebat*] Ita & Terentius loquitur in Adelph. act. 3. ſc. 4. & act. 5. ſc. 8. Ad quem locum ita Donatus: *Antiqui, ſi addebant ſtatim verbum Facere, nos decet facere dicebant: ſi non addebant, Nobis decet, dicebant.* Ita quoque Plautus, & Salluſtius, Livius, aliique loquuntur.

Latine

troverſias. aderat ibi nobiſcum Juliani ſectator, juvenis promtus, & [6] proficiens, & [7] offendens jam in eo quod ille apud Juliani aures [8] in præcipiti ſtare & ſubitaria dictione periculum ſui facere audebat. exponit igitur tentamenti gratia controverſiam parum conſiſtentem, quod genus Græci ἄπορον vocant; Latine autem id non nimis incommode *inexplicabile* dici poteſt: ea controverſia fuit hujuſcemodi: *De reo ſeptem judices cognoſcant; eaque ſententia ſit rata, quam plures in eo numero dixerint. Quum ſeptem judices cognoviſſent; duo cenſuerunt reum exſilio multandum, duo alii pecunia, tres reliqui capite pœniendum. petitur ad ſupplicium ex ſententia trium judicum: 9. & contra dicit.* hac ille audita nec conſiderata, neque aliis, ut proponerentur, exſpectatis, incipit ſtatim mira celeritate in eamdem hanc controverſiam principia neſcio quæ dicere, [10] & involucra ſenſuum verborumque [11] volumina vocumque turbas fundere; cæteris [12] omnibus [13] ex cohorte ejus, qui audire eum ſoliti erant, [14] clamore magno exſultantibus; Juliano autem male ac miſere

Latine itaque eo modo loquebantur, neque opus eſt ut quis dicat helleniſmum eſſe.

5. *Decebat*] Vulgo male, *dicebat*.

6. *Proficiens*] Qui jam multum in ſtudiis profecerat.

7. *Offendens*] Vet. Ed. *oſtendens*.

Offendens] Activum pro paſſivo, id eſt, *offenſus*.

8. *In præcipiti*] Ex quo facilis cum ignominia lapſus.

9. *Et contra dicit*] Bene contradicit, quia quatuor eorum ſententiæ vincebant, quæ non ultimo ſupplicio afficiendum judicaverant, etſi diverſa pœna.

10. *Et involucra*] Ambigua.

11. *Volumina*] Volubilitatem linguæ notat.

12. *Omnibus*] In quodam Ms. *hominibus*.

13. *Ex cohorte ejus*] Tralatio ſumpta vel à ruſtica vel militari cohorte. Studioſa cohors Horatio quoque lib. 1. vide ſupra p. 42.

14. *Clamore magno exultantibus*] Tales acclamationes uſitatæ uſque ad adulationem. Philoſtratus in Alexandro Seleucenſi: ὑψηλὸς ἦν ἅτε τοῖς Ἀθηναίοις ἰδόξει, ὡς καὶ βόμβου δεηθεῖν, αὐτῷ ἵστασθαι, ὑπαινιττόντων αὐτοῦ τὸ εὔσχημον, id eſt, *Ita bene compoſitus Athenienſibus videbatur, ut & bombo ſive acclamatione etiam tacentem illum excíperent, laudantes decoram ejus ſtaturam.* Themiſtius Euphrades initio orationis, cui titulus *Sophiſta*: ἄρα γοῦν καὶ ἐμέ τινες ἐπιδεῖς ἔχειν τι προσθήκης ἐκβεβιάσθαι, ὡς δεηψιλῶς μοι ἐπιθυμεῖν χρῆναι ἐπαύρεσθαι, ὅταν λέγω, id eſt: *putatiſne igitur, ô vir, me adhuc indigere veſtro plauſu vel acclamationibus, quibus me copioſe etiam exul-*

misere rubente, & sudante. sed ubi deblateratis 15 versuum multis milibus finem aliquando fecit, egressique inde sumus : amici familiaresque ejus Julianum prosecuti quidnam existimaret percunctati sunt. atque ibi Julianus festivissime, *Nolite quærere*, inquit, *quid sentiam : adolescens hic* 16 *sine controversia disertus est.*

tando semper sobrietis excipere, quando verba ad vos habet. Plaudendi quoque & acclamandi etiam ars fuit apud Romanos, ita ut concentum quendam ederent. vide Plinium initio Panegyr. Tacitum Annal. 16. Suetonium in Nerone cap. 20.

15. *Versuum multis millibus*] Notum est versum in prosa quoque dici, nihilque aliud esse quam lineam versam, tum enim vertitur stilus, & novam incipit. Hinc Justinianus titulo de Confirm. Digest. §. 1. dicit *opus in centum quinquaginta pene millia versuum* consummatum fuisse.

16. *Sine controversia*] Controversia dicitur, quando causa in utramque partem disputatur, ut ex Seneca liquet. Nulla igitur hic fuit controversia, quandoquidem hic adolescens alios, ut proponerent, non expectaverat. Disertus itaque erat sine adversario. Hinc jocus ex ambiguitate loquendi in illis verbis SINE CONTROVERSIA. Ascensius itaque non bene exponit, *nisi tam inepte tam controversiam declamasset disertus haberi posset.* Alii SINE CONTROVERSIA interpretantur tanquam res ita esset explorata, ut in re vix dubia vel controversa magno molimine difertus videri vellet. Sed profecto res ita perspicua non erat, ut in declamationem venire non posset, cum adversarius arguere posset tres esse divisiones sententiarum, in duabus prioribus singulis duo tantum esse suffragia, in tertia tria. Vide tamen Titium lib. 1. controv. & contra illum Yvonem Villiomarum (sub ficto nomine Scaligerum) lib. 1. cap. 1. & 2. ubi Titium reprehendit, quod putaverit ἀπὸ τοῦ aliquando dici, quod nullam dubitandi causam habeat, quod expeditum sit.

CAP. XVI.

Quod Plinium Secundum hominem non indoctum fugerit, latuerintque vitium argumenti, quod ἀνλοσρέφον *Græci dicunt.*

PLinius Secundus existimatus est esse ætatis suæ doctissimus. Is libros reliquit, 1 quos *Studiosorum* inscripsit; haud medius fidius usquequaque aspernandos. in his libris multa varie ad oblectandas eruditorum hominum auris ponit. refert etiam pleraque sententias, quas, in declamandis

Quos studiosorum inscripsit] Plinius Junior, in Epistol. in qua de libris Avunculi agit : *Studiosi tres, in sex volumina propter amplitudinem divisi, quibus oratorem ab incunabulis instituit & perficit.*

2. *Cujus*

mandis controverſiis, lepide arguteque dictas putat. ſicut hanc quoque ſententiam ponit ex hujuſcemodi controverſia. *Vir fortis præmio, quod optaverit, donetur. Qui fortiter fecerat, petit alterius uxorem in matrimonium & accepit. ii deinde,* 2 *cujus uxor fuerat, fortiter fecit. repetit eamdem. contra dicitur.* Eleganter, inquit, & probabiliter ex parte poſterioris viri fortis uxorem ſibi reddi poſtulantis, hoc dictum eſt. 3 *Si placet lex; redde:* 4 *ſi non placet; redde.* Fugit autem Plinium ſententiolam iſtam, quam putavit eſſe argutiſſimam, vitio non carere, quod Græce 5 *ἀνιπερίφορον* dicitur. & eſt vitium inſidioſum & ſub falſa 6 lemmatis ſpecie latens, nihilo enim minus converti ex contrario idipſum adverſus eumdem poteſt: atque ita à priore illo viro forte dici. 7 *Si placet lex, non reddo:* 8 *ſi non placet, non reddo.*

A. GEL-

2. *Cujus*] Aliter, *cujus ea.*

3. *Si placet lex: redde*] Uxorem, quam tu legis hujus beneficio obtines, quamque ego nunc iterum forti facinore mexui.

4. *Si non placet*] Quia nullo jure uxorem meam vindicare potuiſti.

5. *Ἀνιπερίφορον*] Id eſt, *reciprocum.*

6. *Lemmatis*] Ita in Ms. Vett. Edd. male *laudis.*

7. *Si placet lex, non reddo*] Quia legis voluntate acquiſivi.

8. *Si non placet*] Quia jure antea quæſitam mihi retineo, nunc vero lex non placet, ut reſtituam. Sic enim lex multis modis eſſet eluſoria. Sententia enim legis fuit, ut qui fortiter fecit, alterius uxorem ſibi vindicet in perpetuum. Sed Plinius contra Agellium defendi poteſt. *Ἀνιπερίφορον* hoc eſt, *Si placet lex, non reddo: ſi non placet, non reddo.* Non reddo, quia lege eam vindicavi: cæterum reſponderi poteſt, quod eadem lex alteri fortiter ſe gerenti lata quoque eſt, idem igitur illi comperit beneficium. Quod ſi non placeat lex, nullo jure obtinuiſti, reſtitui itaque debet.

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER DECIMUS.

CAP. I.

Tertiumne conſul an tertio *dici*, *oportet* : & *quonam modo Cn. Pompejus, quum in theatro, quod erat dedicaturus, honores ſuos inſcriberet, quæſtionem ancipitem iſtius verbi de conſilio Ciceronis vitaverit.*

EAmiliari meo cuipiam litteras Athenis Romam miſi. in his ſcriptum fuit me illi jam *tertium* ſcripſiſſe. is ad me reſcripſit, petivitque ut rationem 2 redderem, cur *tertium*, ac non *tertio* ſcripſiſſem. Id etiam adſcripſit, ut eâdem quid ſuper illo quoque mihi videretur, facerem ſe certiorem; *tertiumne conſul & quartum*, an *tertio & quarto* dicendum eſſet: quoniam Romæ doctum virum dicere audiſſet *tertio & quarto conſul*, non *tertium quartumque*: idque in principio libri 3 Cœlium ſcripſiſſe; & Q. Claudium in libro 4 undeviceſimo C. *Marium*, *crea-*

LIBER DECIMUS] In ſcedis Ms. *Liber* XI. *incipit*. unde ſuſpicatur Lipſius è priotibus librum unum periiſſe. Idem poſt finem libri noni in Giſelini membranis legi dicit, *Liber* X. *explicit*, *incipit* XII. *feliciter*. additum & tetraſtichon hoc modo,

C. Aurelii Romuli,

Cecropias noctes, doctorũ exempla virorũ
Donat habere mihi nobilis Euſtochius.
Vivat & æternum lætus bona tempora ducat,
Qui ſic dilecto tanta decenda dedit.

Hoc tetraſtichon etiam in Cod. Torn. & vetuſtis editionibus habetur.

2. *Redderem*] Vulgo, *dicerem*.

3. *Cœlium*] Intelligit Cœlium Antipatrum hiſtoricum, qui de bello Punico ſcripſit, ut teſtatur Cicero in Oratore. Mentionem ejus quoque fecerunt Cicero in Bruto, & lib. 1. de Divinat. Vellejus Paterculus, Livius, Valerius Maximus, Feſtus, Chariſius, Servius, Nonius, Priſcianus, Philargyrius, alii.

4. *Undeviceſimo*] Annotatum in margine Scriveriani Codicis ex Ms. *duodevigeſimo*.

5. *IV.*

Digitized by Google

creatum ſeptimo conſulem, dixiſſe. Ad hæc ego reſcripſi nihil amplius, quam verba M. Varronis hominis, opinor, quam fuit Claudius cum Cœlio, doctioris. quibus verbis utrumque, de quo ad me ſcripſerat, decideretur. nam & Varro ſatis aperte quid dici oporteret edocuit; & ego adverſus eum, qui doctus eſſe dicebatur, litem meam facere abſens nolui. Verba M. Varronis, ex libro diſciplinarum § IV. hæc ſunt: [6] *Aliud eſt quarto prætorem fieri & quartum: quod quarto locum adſignificat ac tres ante factos: quartum tempus adſignificat & ter ante factum. igitur Ennius recte:* [7] *quod ſcripſit:*

Quintus pater quartum fit conſul:

& Pompejus timide: quod [8] *in theatro, ne adſcriberet, conſul tertium aut tertio, extremas litteras non ſcripſit.* Quod de Pompejo Varro breviter & ſubobſcure dixit, [9] Tiro Tullius Ciceronis libertus in epiſtola quadam enarratius ſcripſit ad hunc ferme modum: *Quum Pompejus*, inquit, [10] *ædem Victoriæ*

5. *IV.*] Cod. Torneſ. *quinto.*

6. *Aliud eſt quarto*] Romæ tamen hæc antiqua inſcriptio legitur: P. DECIUS. DECII. F. PRIMO. COS. DE. SAMNITIBUS. TRIUMPHANS. SPOLIA. EX. HIS. CONSECRAVIT. ITERUM. ET. TERTIO. COS. Vide Lauſ. Vallam lib. 3. Eleg. c. 59. & H. Magium Miſc. 3. c. 9.

7. *Quod ſcripſit*] Vett. Editt. *conſcripſit.* Ita legi poteſt: Ennius recte eum ſcripſit: *Quintus' pater quartum fit conſul.*

8. *In theatro*] Conſtruxit Pompejus celebre theatrum, de quo videndus eſt Dio, ſed interpretatur Tiro quale illud ſit, de quo hic agit.

9. *Tiro Tullius*] De quo alibi dictum.

10. *Ædem Victoriæ*] Non Victoriæ ſed Minervæ delubro manubias ex victoriis reportatas dedicavit, ut teſtatur Plinius lib. 7. c. 26. In quo etiam fuit breviarium rerum à Pompejo magno geſtarum. Sed forſan inde error, quod proculdubio in eodem delubro Victoriæ ſtatuam auream vel argenteam conſecravit. Ita Curiam Iuliam in honorem Iulii poſt triumphos ſuos Auguſtus dedicavit, in eaque Victoriæ ſtatuam poſuit. Ita Victoriæ ſimulachrum aureum ad CCCXX. pondo ab Hierone Siciliæ rege gratulationis ergo miſſum in Jovis Capitolini templo poſitum fuit. Hæc ita concilianda videntur, niſi ædes Victoriæ theatro Pompejano, quod Dio deſcribit, contigua fuerit; Ædis tamen nulla mentio eſt apud Dionem. Forſan ædicula fuit, qualem etiam Victoriæ virgini M. Porcius Cato bello Hiſpanienſi vovit, & biennio poſt dedicavit, ut teſtatur Liv. lib. 34. Verum iterum obſtat theatro ſuperimpoſitum templum Veneris. Locus inſignis eſt apud Tertullianum lib. de Spectac. cap. x. *Pompejus magnus ſolo theatro ſine minor, cum illam arcem omnium turpitudinum extruxiſſet, veritus quandoque memoriæ ſuæ cenſoriam animadverſionem, Veneris ædem ſuperpoſuit, & ad dedicationem*

via dedicaturus foret, cujus gradus [11] *vicem theatri eſſent, nomenque ejus &* [12] *honores inſcriberentur : quari cœptum eſt, utrum* conſul tertio *inſcribendum eſſet, an* tertium. *eam rem Pompejus* [13] *exquiſitiſſime retulit ad doctiſſimos civitatis. quumque* [14] *diſſentiretur : & pars* tertio, *alii* tertium *ſcribendum contenderent : rogavit,* inquit, *Ciceronem Pompejus, ut, quod ei rectius videretur, ſcribi juberet : tum Ciceronem judicare de viris doctis verum eſſe : ne, quorum* [15] *opiniones improbaſſet, ipſos videretur improbaſſe. perſuaſit igitur Pompejo, ut neque* tertium *neque* tertio *ſcriberetur : ſed ad ſecundum uſque* T, *fierent* [16] *litteræ : ut verbo non perſcripto res quidem demonſtraretur : ſed* [17] *dictio tamen ambigua verbi lateret.* Id autem quod & Varro & Tiro dixerunt; in [18] eodem nunc theatro non eſt ita ſcriptum.

dicationem edicto populum vocavit, non theatrum ſed Veneris templum nuncupavit, cui ſubjecimus, inquit, gradus ſpectaculorum (Notate hæc verba, quia Tiro de gradibus ædis Victoriæ idem refert.) *Ita damnatum, & damnandum opus templi titulo prætexuit.*

11. *Vicem*] Vet. Ed. *Vice.*

12. *Honores inſcriberentur*] Plinius ſupra dicto lib. 7. qualis fuerit inſcriptio oſtendit : *Hos,* inquit, *honores urbi tribuit in delubro Minervæ; quod ex manubiis dicabat. Cn. Pompejus Magnus Imp. bello* XXX. *annorum confecto, fuſis, fugatis, occiſis, in ditionem acceptis hominum viciesſemel centenis* LXXXIII. M. *depreſſis aut captis* DCCXLVI. *oppidis, caſtellis* MDXXXVII. *in fidem receptis terris à Maeotis lacu ad Rubrum mare ſubactis, vovit merito Minervæ. Hoc eſt breviarium ejus ab oriente. Triumphi vero quem duxit ad prtium Calendas Octobres M. Meſſala M. Piſone Conſulibus, præfatio hæc fuit : Cum oram maritimam à prædonibus liberaſſet, & imperium maris Populo Romano reſtituiſſet, ex Aſia, Ponto, Armenia, Paphlagonia, Cappadocia, Cilicia, Syria, Scythis, Judæis, Albanis, Iberia, inſula Creta, Baſtarnis, & ſuper hæc de regibus Mithridate atque Tigrane triumphavit.* Pro *inſcriberentur* Vett. Ed. male habent *inſcriberet.*

13. *Exquiſitiſſime*] In Scriv. Cod. annotatum, *exquiſitum.*

14. *Diſſentiretur*] Aliter, *diſſentirent.*

15. *Opiniones*] Cod. Torn. *opinionem.*

16. *Litteræ*] Additur in Veteribus Editionibus, *tert.* ſcribe TERT.

17. *Dictio*] Pronunciatio.

18. *Eodem nunc theatro*] Non igitur hic videtur idem cum celeberrimo theatro Pompejii, quod fortuito igne exuſtum fuiſſe ſcribit Tacitus Annal. 1. & Seneca ad Marciam cap. XXII. verum idem à Cæſaribus refectum. A Tiberio imperfectum relictum, à Caligula abſolutum. Suet. in Tiber. c. 48. & in Calig. c. 21. Iterum incenſum reſtituit Claudius. Suet. in Claud. c. 21.

19. *Scena*] Theatri pars, quæ inter duo ejus cornua extenditur. Hic erant perſonarum habitacula, vel latibula. Vide Vitruvium lib. 5. cap. 8. Pollucem lib. 4. c. 19. Caſſiodorum lib. 4. Variarum, cap. ult. & Servium ad III. Georg. ad hunc verſum,

Vel ſcena ut verſi diſcedat frontibus --

Auſonius quoque *ſcenas domorum*, vocavit *corpora ædificiorum*, ut Salmaſius adnotavit. Sed hic frons theatri adver-

ſa

ptum. nam quum multis annis poſtea [19] ſcena, quæ proci-derat, refecta eſſet; numerus tertii conſulatus, non, uti initio, [20] primoribus litteris, ſed [21] tribus tantum lineolis inciſis ſignificatus eſt. In M. autem Catonis [22] quarta Origine ita [23] ſcriptum eſt, *Carthaginienſes ſextum de fœdere deceſſere.* id verbum ſignificat quinquies ante eos feciſſe contra fœdus, & tum ſextum. Græci quoque in ſignificandis hujuſcemodi rerum numeris, τρίτον ἐ πέμπτον dicunt, quod congruit cum eo quod Latine dicitur, *tertium quartumque.*

ſa intelligitur. Servius ad illa verba Virgilii lib. 1. Æn. Tum ſylvis ſcena coruſcis. *Scena inumbratio & dicta ſcena ἀπὸ τῆς σκιᾶς. Apud antiquos enim ſcena parietem non habuit: ſed de frondibus umbracula quærebant. Poſtea tabulata cœperunt in modum parietis. Scena autem pars theatri adverſa ſpectantibus, in qua ſunt regia.* Aulas regias & hoſpitalia appellat Vitruvius lib. 5. c. 7. *Ipſa*, inquit, *ſcenæ ſuas habent rationes explicatas, ita ut media valva ornatus habeant aulæa regiæ, dextra ac ſiniſtra hoſpitalia.*

20. *Primoribus*] Ita in Ms. vulgo, *prioribus.*

21. *Tribus tantum lineolis*] Hoc modo, III. Quæ lineolæ quoque in veteribus editionibus adduntur.

22. *Quarta Origine*] Lege, *quarto Originum.* In Vett. Ed. habetur *quarto Origine.* corrupte.

23. *Scriptum eſt.*] Cod. Tor. *perſcriptum eſt.*

CAP. II.

Quid Ariſtoteles de numero puerperii memoriæ mandaverit.

ARiſtoteles philoſophus memoriæ tradidit [1] mulierem in Ægypto uno partu quinque enixam pueros; eumque

Mulierem in Ægypto] Vide Ariſtotelem lib. 4. de Gen. Anim. c. 4. & 5. & lib. 7. de Hiſt. anim. c. 4. ubi de fœcunditate mulierum agit. Locus inſignis eſt Pauli JC. in l. 3. ff. ſi pars Hæred. Pet., qui ita loquitur: *Ideo nam* (lege *tam*) *multa de hujuſmodi re, tam varia, tam incredibilia creduntur, ut fabulis adnumerentur. Nam traditum eſt & quatuor pariter puellas à matrefamilias natas eſſe. Alioquin tradidere non leves auctores quinquies quaternos enixam Peloponenſe* (legendum Peloponeſi) *multas Ægypti uno utero ſeptenas. Sed & tergeminos Senatores cinctos vidimus Horatios* (*Cinctos* legit Cujacius, & *vidimus Horatios* delet, quia Paulus illos videre nequivit) *ſed & Latine ſcribit vidiſſe ſe in palatio mulierem liberam* (Serapiam nomine) *quæ ab Alexandria producta eſt, ut Hadriano oſtenderetur, cum quinq; liberis, ex quibus quatuor eodem tempore enixa* (inquit) *dicebatur, quinto poſt diem quadrageſimum.* Gajus JC. in l. 7. §. 1. ff. de Reb. dubiis idem paulo aliter narrat, mulierem, quæ Serapias appellabatur, uno fœtu quinq; liberos enixam. idem quoque refert Julianus in l. 36. ff. de Solut.

eumque esse finem dixit multijugæ hominum [2] partionis, [3] neque plures unquam simul genitos compertum. hunc autem esse numerum ait rarissimum. sed &, divo Augusto imperante, qui temporum ejus historiam scripserunt, ancillam Cæsaris Augusti [4] in agro Laurente peperisse quinque pueros dicunt; eosque pauculos dies vixisse: matrem quoque eorum, non multo post quam peperit, mortuam; monumentumque ei factum, jussu Augusti, in [5] via Laurentina; inque eo scriptum esse numerum puerperii ejus, de quo diximus.

CAP.

2. *Partionis*] Ἀρχαικῶς, pro *partus*. Ita & Plautus loquitur.

3. *Neque plures unquam simul genitos*] Rationem addit ex Aristotele Julianus JC. d. l. 36. *Nam*, inquit, *Aristoteles scripsit quinque nasci posse, quia vulvæ mulierum totidem receptacula habere possunt*. Quod tamen non memini ab Aristotele proditum. Contra numerum locorum expresse agit lib. 4. de Gen. Anim. c. 4. Revera uterus unam cavitatem habet, & quæ de septem cellulis à nonnullis prodita, jam dudum ab Anatomicis explosa sunt Fœtuum multitudo seminis quantitati vel qualitati imputanda. Placenta uterina sola multis fœtibus sufficit, & totidem funiculos sustinet divisis locis, quot sunt embryones, ut testatur in historia simili depinxisse Besslerum Bartholinus. Sed ad rem. Julianus itaque Aristoteli falsam sententiam tribuit. Quod plures autem philosophus nunquam genitos fuisse scribit, contrarium sed rarissime contingit, ut de Ægyptiis mulieribus supra retulit Paulus JC. idemque ex Trogo refert Solinus. Quamvis etiam illud dubitatione non caret. Quæ de prodigiosis partubus Albertus tradidit, fabulis propiora sunt: quæ de Margarita comitis Hollandiæ, filia vulgo tradita, facta esse ex collatione temporum ostendit Petrus Scriverius in Antiquit. Batav.

4. *In agro Laurente*] Vide supra.

5. *Via Laurentina*] Quæ ad Laurentum ducit. Legitur quoque *Laurentia*. In Scriveriano Cod. adnotatum invenio *Lavicana*. Quod si ex Ms. sit, forsan scribendum *Lavinia*. Urbs enim Laurentum, etiam Lavinium dictum, & Lauro-Lavinium, ut Servius testatur ad lib. 1. Æneid. Virg. ipso initio. Incolæ LAURENTES LAVINATES sæpe in antiquis inscriptionibus appellantur. Via itaque Laurentina etiam Lavinia dici potuit. Si *Lavicana* servetur, quod non puto, est hæc via, quæ intra Esquilinum & Cœlium, per Esquilinam, ut inquit Strabo, portam exiens, vel ut alii Næviam, deducebat ad Lavicanum oppidum. Quicquid sit, melior scriptura est *via Laurentina*, inprimis quia illa mulier in Laurente agro enixa est.

C. Grac-

CAP. III.

Locorum quorumdam illuſtrium collatio contentioque facta ex orationibus C. Gracchi & M. Ciceronis & M. Catonis.

FOrtis ac vehemens orator exiſtimatur eſſe [1] C. Gracchus. nemo id negat. ſed quod nonnullis videtur ſeverior, açrior, ampliorque eſſe M. Tullio; ferri id quî poteſt? Legebamus adeo nuper orationem Gracchi de legibus promulgatis, in qua M. Marium & quoſdam ex municipiis Italicis honeſtos viros virgis per injuriam cæſos à magiſtratibus populi Romani, quanta maxima invidia poteſt, conqueritur. Verba hæc ſunt, quæ ſuper ea re fecit. *Nuper* [2] *Teanum Sidicinum conſul venit,* [3] *uxor edixit ſe in* [4] *balneis virilibus lavari velle. quæſtori Sidicino à M. Mario datum eſt negotium, uti balneis exigerentur qui lavabantur. uxor renunciat viro parum cito ſibi balneas traditas eſſe, & parum lautas fuiſſe; idcirco*

C *Gracchus*] Cicero de Clar. Orat. *Sed ecce in manibus vir & præſtantiſſimo ingenio, & flagranti ſtudio, & doctus à puero, C. Gracchus. Noli enim putare, quemquam, Brute, pleniorem & uberiorem ad dicendum fuiſſe. Et ille, ſic proſus, inquit, exiſtimo; atque iſtum de ſuperioribus pæne ſolum lego. Immo plane, inquam, Brute, legas cenſeo. Damnum enim illius immaturo interitu res Romana, Latinæque literæ fecerunt. Vinam non tam fratri pietatem, quam patriæ præſtare voluiſſet, quam ille facile tali ingenio, diutius ſi vixiſſet, vel paternam eſſet vel avitam gloriam conſequutus! Eloquentia quidem neſcio an habuiſſet parem neminem; grandis eſt verbis, ſapiens ſententiis, genere toto gravis: manus extrema non acceſſit operibus ejus: præclare inchoata multa, perfecta non plane. Legendus, inquam, & hic Orator, Brute, ſi quiſquam alius, juventuti. non enim ſolum acuere, ſed etiam alere ingenium poteſt.* Ita autem geſtu, oculis, voce agebat, ut de cæde fratris agens etiam inimici ejus lachrymas tenere non poſſent, teſte eodem Cicerone. Vide quoque Auctorem noſtrum ſupra lib. I. cap. XI.

2. *Teanum Sidicinum*] Campaniæ in Italia oppidum. Sidicinum cognomine dictum à populis Sidicinis, qui ea loca incoluere, & ad diſcrimen Teani in Apulia. Nobile & illuſtre quondam fuit oppidum, ut teſtatur Strabo lib. 5. Colonia quoque illuc deducta à Cæſare Auguſto, ut refert Frontinus in libro de Coloniis.

3. *Vxor edixit*] Ita in Ms. Vet. Ed. *uxorem dixit*. Cod. Tor. *uxor ejus dixit*.

4. *Balneis virilibus*] Virilia enim à muliebribus diſtincta nonnunquam pariete interjecto, ut pudor viris mulieribuſque conſtaret, atque parſimoniæ cauſa duplex tale balneum igne calefaciebant. Vide quæ fuſe ſcripſit Fulvius Urſinus in appendice de Triclinio.

idcirco palus 5 *deſtitutus eſt in foro: eoque adductus ſuæ civitatis nobiliſſimus homo M. Marius. veſtimenta detracta ſunt,* 6 *virgis cæſus eſt.* 7 *Caleni, ubi id audierunt, edixerunt ne quis in balneas laviſſe vellet, quam magiſtratus Romanus ibi eſſet.* 8 *Ferentini ob eamdem cauſam prætor noſter quæſtores arripi juſſit, alter ſe de muro dejecit: alter prehenſus & virgis cæſus eſt.* in tam atroci re, ac tam miſera atque mœſta injuriæ publicæ conteſtatione, & quid eſt quod aut ampliter inſigniterque, aut lacrymoſe atque miſeranter, aut multa copioſaque invidia, gravique & penetrabili querimonia dixerit? brevitas ſane & venuſtas & mundities orationis eſt, qualis haberi ferme in comœdiarum feſtivitatibus ſolet. Item Gracchus alio in loco ita dicit; *Quanta libido quantaque intemperantia ſit hominum adoleſcentium, unum exemplum vobis oſtendam. his annis paucis* 9 *ex Aſia miſſus eſt, qui per id tempus magiſtratum non ceperat, homo adoleſcens pro legato.* 10 *is in lectica ferebatur. ei obviam bubulcus* 11 *de plebe Venuſina advenit, & per jocum, quum ignoſ-*

5. *Deſtitutus*] Aliter, *defixus.*

6. *Virgis cæſus eſt*] Quod ſervile habitum, ut habetur in l. 10. ff. de Pœnis l. 7. §. 2. l. 9. §. pen. & l. ult. ff. de Injur. Humiliores quandoque fuſtibus ſubjiciebantur, d. l. 10. & l. 28. §. non omnes ff. de Pœnis. nonnunquam tamen teſte Polybio lib. 6. ξυλοκοπία capitalis erat, ita ut hac pœna condemnati uſque ad mortem cæderentur, qua de re etiam Porphyrio ſcribit in Horatii lib. 2. Epiſt. 1. & Cornutus in Perſ. Satyr. 1. Dio etiam Antigonum Judææ regem, cui ſucceſſor Herodes datus eſt, ab Antonio ita punitum refert, ut palo alligatus flagris cæderetur atque obtruncaretur. Lege Porcia cautum, ne quis magiſtratus civem Romanum virgis cæderet, necaretve, ſed damnato exilium permitteret: cum antea nudorum cervix infereretur furcæ, corpus vero ad necem cæderetur. Liv. lib. 10. *Lex Porcia*, inquit Cicero pro Rabirio, *libertatem civium lictori eripuit, virgas enim ab omnium civium Romanorum corpore amovit.*

7. *Caleni*] Cales civitas propinqua Teano Sidicino, ut Ptolemæus & Strabo oſtendunt.

8. *Ferentini*] Hujus oppidi meminit quoque Strabo lib. 5. in mediterraneis Etruriæ, & Horat. lib. 1. Epiſt. 17. ubi vetus ſcholiaſtes: *Ferentinum: Alii municipium volunt via Labicanæ ad* XLVIII *lapidem; alii Ferentinum, quod eſt in Tuſcis.*

9. *Ex Aſia*] Juſtus Lipſius legit indubitanter, *in Aſiam.*

10. *Is in lectica vehebatur*] Ut lecticis viri veherentur, Aſia devicta primum invaluiſſe videtur, nullumque antiquiorem lecticæ uſum eſſe ex hoc loco arbitratur Lipſius l. 1. Elect. c. 19.

11. *De plebe Venuſina*] Venuſia oppidum in confinio Lucaniæ & Apuliæ. ipſe Horatius Venuſinus de eo ita loquitur,

--ſequor hunc, Lucanus an Apulus anceps, (*quæ colonus.*
Nam Venuſinus arat finem ſub utrumque

Plinius

ignoraret qui ferretur, rogavit [12] *num mortuum ferrent. ubi id audivit; lecticam jussit deponi:* [13] *struppis* [14] *quibus lectica deligata erat, usque adeo verberari jussit, dum animam efflavit.* Hæc quidem oratio super tam violento atque crudeli facinore nihil profecto abest à cotidianis sermonibus. At, quum in simili causa, apud M. Tullium cives Romani innocentes viri, contra jus [15] contraque leges, virgis cæduntur aut [16] supplicio extremo necantur, quæ ibi tunc miseratio? quæ comploratio? quæ totius rei sub oculos subjectio? quod & quale invidiæ atque acerbitatis [17] fretum efferve-scit? animum hercle meum, quum illa M. Ciceronis lego, imago quædam & sonus verberum & vocum & ejulationum circumplectitur. Velut sunt ista quæ de C. Verre dicit: quæ nos, ut in præsens potuimus, quantum memoria suppeditabat, adscripsimus. *Ipse inflammatus scelere & furore in forum venit. ardebant oculi. toto ex ore crudelitas* [18] *eminebat. exspectabant omnes, quo tandem progressurus aut quidnam acturus esset: quum repente hominem proripi atque foro medio nudari*

Plinius tamen & Ptolemæus Apulix tribuunt, Strabo Samnitibus.

12. *Num mortuum ferrent*] Lectica enim mortui efferebantur, si honestiores essent. Vide Lipsium lib. 1. Elect. cap. 19.

13. *Struppis*] Isidorus lib. 19. c. 4. *Struppi vincula loro vel lino facta, quibus semi ad scalmos alligantur.* στρόπις vocavit Homerus οδ. ε. Glossæ Philoxeni, *Stropus* (ita emendandum pro *Strepus*) στροπωτὴς. Etiam in glossis *Struppus* appellatur. Omnes tamen, quas hactenus vidi, editiones, præter ultimam, hic habent *Stuppis*. Quæ lectio non male quoq; se habet. σύπη Græcis dicitur, vel συπεῖον Polluci, qui fieri ait ἐκ λίνου καὶ κανάβεως. Ex Cannabi autem robustissimos funes parari uti nostratibus notum est, ita Dioscorides lib. 3. c. 148. testatur. In glossis quoque Cyrilli καναβδεσθῆναι, *Stupparius*, dicitur.

14. *Quibus lectica deligata erat*] Vincula igitur illa eximi poterant. Asseres quos lecticarii ferebant, lectica illigati erant. Vide tamen Lipsium lib. 1. El.

15. *Contraque leges*] Contra legem Porciam, de qua supra diximus, & Semproniam.

16. *Supplicio extremo*] *Extimo* in M. S. R. quod pro *extremo* quoque apud Festum sumitur. Sed retine vulgatam lectionem.

17. *Fretum effervescit*] Apposite. Fretum enim teste Varrone à fervendo dictum, *à similitudine fervente aquæ, quod in fretum sæpe concurrat æstus atque effervescat.* Ita *fretum ætatis* Lucretius dixit pro juvenili ætate.

18. *Eminebat*] Vett. Editt. *emanabat*, aliter, *emicabat*.

19. *Nuda*

[19] *nudari ac deligari & virgas* [20] *expediri jubet.* Jam hæc medius fidius ſola verba, *nudari ac deligari & virgas expediri jubet*, tanti [21] motus horroriſque ſunt, ut non narrari, quæ geſta ſunt, ſed rem geri prorſus videas. Gracchus autem non querentis neque implorantis, ſed nunciantis vicem: *Palus*, inquit, *in foro deſtitutus eſt. veſtimenta detracta ſunt, virgis cæſus eſt.* ſed enim M. Cicero præclare, cum diutina repræſentatione, non cæſus eſt, *ſed cædebatur*, inquit, *virgis in medio foro* [22] *Meſſanæ civis Romanus: quum interea nullus gemitus, nulla vox illius miſeri inter dolorem* [23] *crepitumque plagarum audiebatur, niſi hæc:* [24] *Civis Romanus ſum. hac commemoratione civitatis omnia verbera depulſurum, cruciatumque à corpore dejecturum arbitrabatur.* complorationem deinde tam acerbæ rei, & odium in Verrem deteſtationemque apud civis Romanos [25] incenſe atque acriter atque inflammanter facit, quum hæc dicit: *ô nomen dulce libertatis! ô jus eximium noſtræ civitatis!* [26] *ô lex Porcia legeſque Sempronia! ô gravi-*

19. *Nudari, &c.*] In Ms. *nudare, deligare, expedire*

20. *Expediri*] Proferri. Citat Nonius in *Expedire*. Addit his Cicero l. 5. in Verrem. *Clamabat ille miſer ſe civem eſſe Romanum municipem Coſſanum: meminiſſe ſe cum L. Pretio, ſplendidiſſimo Equite Romano, qui Panormi negotiaretur: ex quo Verres ſcire poſſet. Tum iſte ſe comperiſſe ait, eum ſpeculandi cauſa in Siciliam ab ducibus fugitivorum eſſe miſſum: cujus rei neque index, neque veſtigium aliquod, neque ſuſpicio cuiquam eſſet ulla. Deinde jubet hominem undique corripi, vehementiſſimeque verberari.*

21. *Motus*] Aliter *metus*. In quodam Ms. *motus, terroriſque.*

22. *Meſſanæ*] Civitas hæc Siciliæ ad Fretum Mamertinum.

23. *Crepitumque*] Aliter, *ſtrepitumque.*

24. *Civis Romanus ſum*] Qui juxta leges verberibus non erat obnoxius. Illorum verborum auxilio D. Paulus verberum injuriam deprecatus eſt, ut Lucas in Actis Apoſtolorum cap. 22. ſcribit. vide & Suetonium in Galba cap. 9. & Ciceronem v. in Verrem, unde hic locus deſumptus eſt.

25. *Incenſe*] H. Stephanus ex conjectura legit, *intente*. forſan legendum, *impenſe.*

26. *O lex Porcia legeſque Sempronia*] De lege Porcia ſupra egimus, legem autem Semproniam tulit M. Sempronius tribunus plebis, ne de capite civis Romani injuſſu Populi judicaretur; qui indicta cauſa in civem Romanum animadvertiſſet, de eo Populi quæſtio conſtitueretur: quod propter P. Popillium latum eſt. Cicero pro Rabirio, pro Cluentio, De Leg. 3. C. quoque Gracchus legem tulit, ne de capite civium Romanorum, injuſſu Pop. Rom. judicaretur. Plutarch. in Gracchis. Legem quoque antea Valerius Publicola ſcripſit, ut Dionyſius Antiq. lib. 5. & Livius lib. 2. teſtantur, quæ eum qui provocaſſet, virgis

graviter deſiderata & aliquando reddita plebi Romanæ [27] *tribunicia poteſtas! huccine tandem hæc omnia reciderunt, ut civis Romanus in provincia populi Romani, in oppido fœderatorum, ab eo, qui beneficio populi Romani* [28] *faſces ac ſecuris haberet, deligatus in foro virgis cæderetur? quid quum* [29] *ignes ardenteſq; lamine cæteriq; cruciatus admovebantur? ſi te* [30] *acerba illius imploratio & vox miſerabilis non* [31] *leniebat: ne civium quidem Romanorum, qui tum aderant, fletu gemituq; maximo commovebare?* hæc M. Tullius atrociter, graviter, copioſe apteque miſeratus eſt. ſed ſi quis eſt tam agreſti aure ac tam [32] hiſpida, quem lux iſta & amœnitas orationis, verborumque [33] modificatio parum delectat; amat autem priora idcirco, quod incompta & brevia & non operoſa, ſed nativa quadam ſuavitate ſunt, quodque in his umbra & color quaſi [34] opacæ vetuſtatis eſt: is, ſi quid judicii habet, conſideret in cauſa pari M. Ca-

gis cædi, ſecurique necari vetuit, ſed cum plus paucorum opes, quam libertas plebis poſſent, ſæpius ab eadem familia renovata, ſed ſi quis adverſus eam feciſſet, nihil ultra quam improbe factum adjectum eſt. Quod vinculum legis non ſatis validum pœnam non irrogavit, donec pro tergo civium Lex Porcia gravem pœnam ſanxit, ut Livius commemorat lib. 10. c. 9.

27. *Tribunicia poteſtas*] Oppoſita hæc poteſtas contra vim & potentiam magiſtratuum, ne plebes ab iis opprimeretur. Tribuni itaque oppreſſos juvabant, eripiebant, iniqua decreta aut juſſa Patrum, vel magiſtratuum reſcindebant. Interceſſionis maxima erat auctoritas, quæ peragi ſolenni verbo ſolita, VARC. vide Valer. lib. 4. c. 5. Ciceronem lib. 3. de LL. Plutarchum in Coriolano, Livium lib. 6.

28. *Faſces ac ſecuris*] Prætores lictores habebant cum ſex faſcibus (Verres autem, de quo agit Cicero, prætor Siciliæ erat.) Erant autem faſces iſti faſciculi virgarum, quibus erat obligata ſecuris, ita ut ferrum in ſummo extaret; quemadmodum ex picturis veteribus liquet. videndus Plutarchus in Probl.

29. *Ignes ardenteſque lamina*] Quibus miſere reos cruciabant, vel etiam enecabant.. Prudentius in Hymno Vincentii inter tormenta *ungulas, & ſtridentem flammis laminam* recenſet. Aliquando palo alligatis lamina ardens picem in membra ſtillabat. Vide Juvenalem Satyr. 1. Porro ex Cicerone liquet hunc hominem in crucem actum. De his qui in cruce vel palo uſtulati vide Lipſ. de Cruce lib. 3. c. 10.

30. *Si te acerba illius imploratio*] Male quidam legunt, *improbatio*. Rei innocentes fidem Populi, fidem Quiritium, ut illis ſuccurrerent, implorabant. Fidem implorare nihil aliud quam auxilium in hac loquendi formula denotat, ut teſtatur Donatus in Andriam Terentii Act. 4. Sc. 3.

31. *Leniebat*] Apud Ciceronem legitur, *inhibebat*.

32. *Hiſpida*] Horrida, aſpera.

33. *Modificatio*] Numeroſitas.

34. *Opacæ*] Tenebricoſæ.

35. *De*

M. Catonis, hominis antiquioris, orationem: ad cujus vim & copiam Gracchus nec adſpiravit. intelliget, opinor, Catonem contentum eloquentia ætatis ſuæ non fuiſſe; & id jam tum facere voluiſſe, quod Cicero poſtea perfecit. In eo namque libro, qui 35 de *falſis pugnis* 36 inſcriptus eſt, ita de Q. Thermo conqueſtus eſt: *Dixit à decemviris parum ſibi bene cibaria curata eſſe. juſſit veſtimenta detrahi, atque flagro cædi. decemviros Bruttiani verberavere. vidêre multi mortales. quis hanc contumeliam, quis hoc imperium, quis hanc ſervitutem ferre poteſt? nemo hoc rex auſus eſt facere; eane fieri bonis bono genere gnatis boni conſulitis?* 37 *ubi ſocietas? ubi fides majorum? inſignitas injurias, plagas, verbera, vibices,* 38 *eos dolores atque carnificinas, per dedecus atque maximam contumeliam, inſpectantibus popularibus ſuis atque multis mortalibus, te facere auſum eſſe? ſed quantum luctum, quantum gemitum, quid lacrumarum, quantum fletum factum audivi? ſervi injurias nimis agre ferunt. quid illos bono genere gnatos, magna virtute præditos, opinamini animi habuiſſe atque habituros dum viverent?* Quod Cato dixit, 39 *Bruttiani verberavere*: ne qui fortaſſe de *Bruttianis* pellatos fuiſſe ſcribit. Fuerant enim paſtores Lucanorum, qui ab illis defecerant. Notabilis quoque locus apud Diodorum Siculum lib. 16: *Quum ſummum Athenis magiſtratum obtineret Elpinus, & Romæ conſulatum gererent M. Popilius Lænas & Cn. Manlius Imperiaſus, olympias vero ageretur* CVI; *in Italia multitudo quædam hominum miſcellaneorum (plerique enim erant ſervi fugitivi) ex variis undique locis circa Lucaniã conflaxit. Hi primum vitam prædatoriam inſtituebant, mox excubiarum agreſtium & incurſionum conſuetudine, rerum bellicarum exercitationem ſumque ſibi compararunt.* Paulo poſt: *Et quia plerique fuerant ſervi, Brettii dicti ſunt. Incolarum enim ſermone ita fugitivi appellantur.* Non mirum itaque Bruttianos pro ſervis & miniſtris crudelitatis poni, cum ipſa vox Bruttiorum ſervum denotet.

35. *De falſis pugnis*] Rectè. Ita & Nonius citat in *Vibices*. Putant nonnulli legendum *pœnis*, quia in eo fragmento ſævitiæ ac pœnarum mentio fit. Sed falluntur. vide Ioſ. Mercerum ad Tacitum pagina extrema.

36. *Inſcriptus*] Aliter, *ſcriptus eſt*.

37. *Ubi ſocietas*] Citat hæc quoque Nonius in *Vibices*.

38. *Eas dolores*] Apud Nonium Merceri *eis dolores*. Vulgati libri, *vis, dolores*. quod Mercerus verum eſſe credit. *Vis* in plurativo numero Salluſtius in Jugurtha utitur, *quibus pro magnitudine imperii vis & injuriæ omnis curæ eſſe decet.*

39. *Bruttiani*] In Ms. Schegkii, *Brettiani* more græco. Præter hanc rationem, quam Gellius adfert, Strabo lib. 6. à Lucanis Brutios, ſive ut ille loquitur. Βρεττίους, quod *deſertores* denotat, ap-

Digitized by Google

tiavis requirat: id significat. Quum Hannibal Pœnus cum exercitu in Italia esset, & aliquot pugnas populus Romanus adversas pugnavisset; primi totius Italiæ Bruttii ad Hannibalem desciverunt. id Romani ægre passi, postquam Hannibal Italia decessit superatique Pœni sunt, Bruttios ignominiæ causa non milites scribebant, nec pro sociis habebant, sed magistratibus in provincias euntibus parere & præministrare, servorum vicem, jusserunt. itaque hi sequebantur magistratus, tamquam in scenicis fabulis qui dicebantur 40 lorarii; &, quos erant jussi, vinciebant aut verberabant. quod autem ex Bruttiis erant, appellati sunt *Bruttiani*.

tet. Videtamen Justinum, lib. XXIII, qui à Brutia muliere nomen deducit. Gellio autem astipulatur etiam Festus, cum ita loquitur: *Brutiani dicebantur, qui officia servilia magistratibus præstabant: eo quod hi primum Annibali se tradiderant, & cum eo perseverassent, usque dum recederet de Italia:* Strabo quoque in fine libri quinti, eandem ob causam Picentes, Lucanos, Bruttios factos esse cursores publicos & tabularios affirmat. Fulgentius dicit Gerones quoque Bruttianos dictos. De Servis publicis vide Pignorium de Servis p. 30. & seqq.

40. *Lorarii*] Qui dominorum jussa servos imperia detrectantes, vel segniter obeuntes loris & flagellis excipiebant.

CAP. IV.

Quod P. Nigidius argutissime docuit nomina non positiva esse, sed naturalia.

NOmina verbaque non positu fortuito, sed quadam vi ' ratione naturæ facta esse 2 P. Nigidius in grammaticis

Ratione naturæ facta esse] Videndus est Plato in Cratylo, ubi accurate pro utraque parte disputat. Cratylus utique, qui κατὰ συνθήκην ab hominibus vocabula constituta arbitratur, addit tamen primigenia nomina quædam extare, quæ à priscis autoribus instituta, quæ potentia majore quam humana, cæterorum vocabulorum fundamentum sint. Inde tamen vocabulorum tantam perturbationem fuisse, ut longis annorum spatiis obfuscata, vix ac ne vix quidem agnoscantur primorum illorum vocabulorum vestigia. Quæ sacræ scripturæ aliquo modo conveniunt. Namq; ad Adamo juxta rerum naturam imposita vocabula inprimis primogenia. Eademq; post confusionem Babylonicam valde turbata sunt, ut vix vestigia nisi in primogenia lingua agnoscantur.

2. *P. Nigi-*

Digitized by Google

cis commentariis docet; rem ſane in philoſophiæ diſſertationibus celebrem. quæri enim ſolitum apud philoſophos, [3] φύσει τὰ ὀνόματα ſint, ἢ θέσει. in eam rem multa argumenta dicit, cur videri poſſint verba eſſe naturalia magis quam arbitraria. ex quibus hoc viſum eſt lepidum & feſtivum. [4] *Vos*, inquit, *quum dicimus: motu quodam oris conveniente cum ipſius verbi demonſtratione utimur, & labias ſenſim primo-*

2. *P. Nigidius*] Levi prorſus & futili argumento uſus eſt P. Nigidius, ut doceret nomina & verba naturalem quandam ſignificandi vim habere, non quæ eis hominum arbitratu, quaſique conventione quadam impoſita eſſet. Scripſit enim id percipi poſſe ex vocibus, *Ego*, *Tu*, *Mihi*, *Tibi*, *Nos & Vos*, itemque ex græcis provocabulis quæ idem valerent. Nam *Ego*, *Nos*, *Mihi*, neque profuſo intentoque flatu vocis, neque projectis labiis pronunciari, ſed & ſpiritu & labiis quaſi inter noſmet ipſos adductis atque compreſſis. At cum *Tu*, *Tibi*, *Vos*, dicimus, labias ſenſim primores emoveri, ac ſpiritum atque animam porro verſum & ad eos quibus cum loqueremur, intendi. Dignum ſane argumentum, quod ex multis ſeligeretur à Gellio, eique præter cætera lepidum & feſtivum videtur. Exiſtimo autem illud, qualecumque eſt, è Chryſippi fontibus hauſtum ac derivatum fuiſſe. qui cum ſuperiorem animi partem, id eſt, τὸ ἡγεμονικὸν, in corde, non in cerebro, eſſe contenderet: vel ex eo id colligi poſſe dicebat, quod cum dicimus, *Ego*, natura ipſa duce, & ita quodam modo cogente natura ipſius litteræ quæ ejus vocis princeps eſt, mentum deorſum ad pectus, & ad cor movemus: ut quaſi nutu oſtendamus eam partem qua præcipue ſumus id quod ſumus: *Mens enim cujuſque*, ait Cicero, *is eſt quiſque*. Addebat illud quoque, naturale eſſe, ut de nobis loquentes, noſque ipſos oſtendere volentes, digitum indicem ad pectus referamus, non ad caput. Ex quo effici, ut natura ipſa quodammodo docere videatur, præcipuæ partis, & ejus quæ hominem conſtituit, non in capite, ſed in corde, ſedem ac domicilium eſſe. Quoniam autem videbat Chryſippus, promptam ac paratam eſſe ἔνστασιν adverſus illud prius argumentum ex voce ἐγώ, cujus idem eſſet principium, quod τοῦ ἐγὼ: ſubjecerat pulchram ſane & ingenioſam diſſolutionem. neq; enim tantum priorem ſyllabam vocis *Ego* ita conformatam eſſe, ut eam qui proferret, nutu ſe, id eſt pectus ſuum, oſtenderet: verum & poſteriorem, id eſt ſyllabam γο, nihil habere, ut ipſe loquebatur, apoſtematicon, id eſt, quo quidquam extra nos poſitum indicaretur. At vocem ἐγώ incipere quidem ab eadem ſyllaba; ſed ſequi ſtatim ſyllabam νῶ: in qua ineſſet vis quædam ſignificandi aliquid à nobis ſejunctum ac ſeparatum. Hæc tam ingenioſe fatua vix à ſummis viris dicta crederemus, niſi ex Varrone didiciſſemus, nihil à quoquam ægroto ſomniari poſſe tam ſtultum, quod non aliquis Philoſophorum ſerio dixerit. Ita ſcribit *Varro* l. 13. Var. Lect. c. 2. Galenus quoque ridet illud Chryſippi argumentum l. 2. de Plac. Hipp. & Plat. c. 2 Frigidos itaq; Chryſippi ſyllogiſmos ſuo merito vocat Lucianus in Icaro-Menippo.

3. Φύσει τὰ ὀνόματα] *An natura nomina ſint, an ex impoſitione.*

4. *Vos*, inquit,] Apud Græcos ὑμεῖς & ὑμεῖς ſpiritu aſpero & projecto pronunciatur.

5. *Qui-*

primores emovemus, ac ſpiritum atque animam porro verſum & ad eos, 5 quibuſcum ſermocinamur, intendimus. at contra quum dicimus, nos; neque profuſo intentoque ſtatu vocis, neque projectis labris pronunciamus: ſed & ſpiritum 6 & labias quaſi intra noſmetipſos coërcemus. hoc fit idem & in eo quod dicimus, tu & ego, & tibi & mihi. nam ſicuti, quum adnuimus & abnuimus, motus quidam ille vel capitis vel oculorum à natura rei, quam ſignificat, non abhorret: ita in his vocibus quaſi geſtus quidam oris & ſpiritus naturalis eſt. eadem ratio eſt in Græcis quoque vocibus, quam eſſe in noſtris animadvertimus.

5. *Quibuſcum ſermocinamur*] H. Stephanus legit, *quibus conſermocinamur*.

6. *Labias*] Ita præter Lucilium Plautus quoque in Sticho loquitur.

CAP. V.

Avarus *ſimplexne vocabulum ſit, an compoſitum & duplex, ſicut* P. Nigidio *videtur.*

AVarus non ſimplex vocabulum, ſed junctum copulatumque eſſe Nigidius dicit in commentariorum undetriceſimo. 1 *Avarus enim*, inquit, *appellatur qui avidus æris eſt. ſed in ea copula*, e, inquit, *littera detrita eſt. item* 2 *locupletem dictum* ait *ex compoſitis vocibus, qui* 3 *pleraque loca, hoc eſt, qui multas poſſeſſiones* 4 *teneret*, ſed probabilius id firmiuſque eſt, quod de *locuplete* dixit. nam de *avaro* ambigitur. cur enim non videri poſſit ab uno ſolum verbo inclinatum, 5 quod eſt *aveo*: eademque 6 fictura, qua eſt 7 *amarus*? 8 de quo 9 nihil dici poteſt quin duplex non ſit.

CAP.

AVarus] Apud Iſidorum lib. 10. dicitur *avarus*, quaſi *avidus auri*, extrito *u*. Sed tum melius diceretur *avidus æris*, quia poſt percuſſionem nummi in ære primum non in auro veterum facultates conſiſtebant.

2. *Locupletem*] *Locuples dicebatur à copia locorum*, ut Fronto loquitur. vel potius *plenus locorum*, *locus* agrum denotat, *ples* abundantem, ab inuſitato *pleo*, unde *impleo*, *repleo*. Hanc derivationem etiam probat Plinius lib. 18. c. 3. & Iſidorus lib. 10.

3. *Pleraque*] In Scriveriano Cod. annotatum *plurima*.

4. *Teneret*] Vett. Cod. *tenet*.

5. *Quod eſt* aveo] Probat hanc ſententiam Vetus Interpres Horatii ad Satyr. 1. lib. 1. *Aveo*, ſignificat, *cupio*, & hinc *avidus*, & *avarus*.

Digitized by Google

6. *Fictura*] Alii legunt, *factura*.

7. *Amarus*] Non quadrat, quia non eſt nomen verbale. *Amarus* autem ab Hebræo מר deducitur. Chaldæi & Arabes מרד dicunt. Hinc *amarus*, imo ipſum quoque *mare*, quod amarum eſt.

8. *De quo nihil dici poteſt*] Quaſi dicat, quod ſimplex eſſe negari non poteſt.

9. *Nihil*] In Ms. quodam omittitur.

CAP. VI.

Multam dictam eſſe ab Ædilibus plebei Appii Cæci filiæ mulieri nobili, quod locuta eſſet petulantius.

NOn in facta modo, ſed in voces etiam petulantiores publice 1 Romæ vindicatum eſt. ita enim debere eſſe viſa eſt Romanæ diſciplinæ dignitas inviolabilis. 2 Appii namq; illius Cæci filia à ludis, quos ſpectaverat, exiens turba undiq; confluentis fluctuantiſq; populi jactata eſt: atq; inde egreſſa quum ſe male habitam diceret; *Quid me nunc factum eſſet*, inquit, *quantoque artius preſſiuſque conflictata eſſem*, 3 *ſi P. Claudius frater meus navali prælio claſſem navium* 4 *cum ingenti civium numero non perdidiſſet? certe quidem majore nunc copia populi oppreſſa intercidiſſem.* 5 *ſed utinam*, inquit, *revi-*

1 *Romæ*] Abeſt à Cod. Torneſ. & Vett. Editt.

2. *Appii namque illius Cæci*] Cum Cineas Romam miſſus eſſet legatus à Pyrrho, ut pacis conditiones cum Senatu iniret, ea lege ut Pyrrhus in urbem reciperetur, Appius Cæcus & ſenex juſſit ſe in Senatum deferri, & ſua oratione obtinuit, ne Pyrrhus reciperetur. Extat Appii Oratio apud Plutarchum in Pyrrho.

3. *Si P. Claudius frater*] P. Claudius Pulcher contempta religione, cum cavea liberati pulli non paſcerentur, atque hoc inauſpicatum eſſet, mergi eos in aquam juſſit, quando eſſe nollent. Prælio navali juxta Siciliam cum Adherbale habito, XCIII. navales ab hoſtibus captæ, ipſe vix cum XXX. navibus fuga elapſus. Eſtque à Romanis condemnatus, quod temeritate ipſius cladem acceptam eſſe ſatis conſtaret, ut Cicero & Polybius, qui hanc cladem luculente deſcribit lib. 1. teſtantur. Valerius tamen lib. 8. imbre diſſolutis comitiis evaſiſſe teſtatur.

4. *Cum ingenti civium numero*] Ex XCIII. captis navibus paucos evaſiſſe Polybius teſtatur.

5. *Sed utinam &c. reviviſcat frater*] Suetonius in Tiberio: *Extant & fœminarum exempla diverſa atque: ſiquidem gentis utriuſque utraque Claudia fuit, & quæ navem cum ſacris matris deum Idææ obhærentem Tiberino vado extraxit, precata propalam, ut ita demum ſequeretur, ſi ſibi pudicitia conſtaret: & quæ novo more judicium majeſtatis apud populum mulier ſubiit, quod in conferta multitudine ægre procedente carpento, palam optaverit, ut frater ſuus Pulcher reviviſceret atque iterum claſſem amitteret, quo minor turba Romæ foret.* Valer. Maxim. lib. 8. cap. 1. addit optaſſe, *ut frater ſæpius con-*

ſul

reviviſcat frater, aliamque claſſem in Siciliam ducat: atque iſtam multitudinem perditum eat, quæ me male nunc miſeram convexavit. Ob hæc mulieris verba tam improba ac tam incivilia, C. Fundanus & Tib. Sempronius 6 Ædiles plebei multam dixerunt ei 7 æris gravis viginti quinque milia. Id factum eſſe dicit 8 Capito Ateius in commentario de judiciis publicis, bello Pœnico primo, 9 Fabio Licino & Otacilio Craſſo conſulibus.

CAP.

ſul factus, infelici ductu nimis magnam urbis frequentiam minueret. vide & Liv. Epit. lib. 19.

6. *Ædiles plebei*] Qui ſimul cum Tribunis plebis inſtituti A°. V. CCLXXI. atque erant iiſdem tanquam adminiſtri & adjutores, ut tradit Dionyſius lib. 6. Eidem tanquam minuti cenſores multas quoque indicebant.

7. *Æris gravis viginti quinque milia*] Budæus & Scaliger per *æs grave* rude atque informe intelligunt, quos rejicit Salmaſius, atque idem de M. Uſur. c. 6. extra controverſiam eſſe ait, quamdiu aſſes fuere librarii, *grave æs* non alia notione acceptum fuiſſe, quam de ære ſignato; ubi vero imminutum aſſium pondus fuit, & illi lege Papiria ad ſemunciam redacti, *æris gravis* appellationem non niſi de infecto & rudi uſurpatam. At ego maxime controverſum exiſtimo, quod illi extra controverſiam eſt. Nam dum as libram pondo fuit, quæ ratio potuerit excogitare aut utilem ac neceſſariam reddere *gravis æris* appellationem nullus video: unius enim generis erat, quicquid erat: & quia grave erat omne, ideo nullum, quod *grave* diceretur. Nondum extiterat nomiſma, quod minori pondere accederet ad idem pretium, à quo ut appellando diſcerneretur, alterum grave nuncupandum erat. Tum demum opus fuit diſtinctione nominis, poſtquam aliud æs pondere levius eadem æſtimatione cœpit uſitari. Adeo ut vocabulum pœne non fuerit, niſi ex quo res fuit, hoc eſt eſſe deſiit. Ergo dum libralis as fuit, ignorabatur diſcrimen & nomen æris gravis: at circumſcripto aſſe, *grave æs* & de ſignato & de rudi prout res tulit, pro pecunia accipi facile concedam. Ita ſcribit *Gronovius de Pecunia Vet. lib. 3. c. 15.* Addit in fine capitis: Aut cogitemus factum Romæ, quod fit hodieque apud Sueones. Sunt nummi ærei; ſunt etiam maſſæ grandes quadratæ, in quatuor oris & medio alterius lateris ſignatæ. Ita credi poſſit uſum nummorum non ſtatim ſuſtuliſſe uſum maſſarum. Æs grave tum dixerint Romani & maſſas hujuſmodi ſignatas, poſtquam nummi pondus immimutum eſt. Sed illarum maſſarum pretium crevit pro ratione nummi: *Ita Vir Clariſſimus & amiciſſimus Collega Gronovius.* Quandoquidem autem hanc hiſtoriã contigiſſe refert Atéius bello Punico primo, adduci hic debet locus Plinii l. 33. c. 3. ubi ita loquitur: *Libræ autem pondus æris imminutum bello Punico primo, cum impenſis Reſpublica non ſufficeret, conſtitutumque ut aſſes ſextantario ponderе ferirentur. Ita quinque partes factæ lucri, diſſolutumque æs alienum.* Ita aſſe ſextantario facto, proculdubio adhuc aſſes librales extiterunt, qui *gravis æris* dicebantur. Quinetiam maſſa XX. librarum, quæ prius valuerat vicenos æris, tum CXX. aſſes valuit & appenſa eſt. Eadem ratio in aſſe unciario. Primis autẽ illis temporibus, quanquã leviori pondere aſſes ferirentur, proculdubio graves tamen non ſtatim aboliti. vel igitur de talibus aſſibus, vel maſſis æreis intelligendus hic locus.

8. *Capito Ateius*] Vide l. 8. c. 10. p. 295.

9. *Fabio Licino*] Vett. Editt. Fabio Licinio & T. Acilio Craſſo Coſſ.

CAP. VII.

Fluminum, quæ [1] ultra imperium Romanum fluunt prima magnitudine esse Nilum, secunda Histrum, proxima Rhodanum, sicuti M. Varronem memini scribere.

OMnium fluminum quæ in maria, qua imperium Romanum est, fluunt, quam Græci [2] πλὼ ἔσω θάλασσαν appellant, [3] maximum esse Nilum consentitur: proxima magnitudine esse [4] Histrum scripsit Sallustius. Varro autem quum de parte orbis, quæ Europa dicitur, differeret,

ULtra] Ex textu elici potest *intra* scribendum, nisi titulus, quod aliquoties contingit, non respondeat textui. Nilus tamen, & Danubius etiam extra limites imperii Romani ex parte fluunt, Rhodanus intra limites. Sed ita intelligendum est, flumina hæc ultra imperium fluere in mare, qua imperium Romanum est.

2. Πλὼ ἔσω θάλασσαν] Mare internum sive mediterraneum.

3. *Maximum esse Nilum*] Longitudine, & latitudine. Volunt nonnulli à fonte usque ad exitum in mare conficere secundum directum cursum 35. gradus majoris circuli, id est, miliaria Germanica quingenta viginti quinque, & multo plura si obliquitatem alvei spectes. Nam Diodorus Siculus insulas septingentas circuire testatur. Latitudo Nili & Danubii fere eadem, ubi amplissima est, miliaris nimirum unius Germanici. De Nilo videndus, Herodotus, Diodorus, Strabo, Ammianus, Aristides in Ægyptiaca, Heliodorus in Æthiopicis, Philostratus, alii. Vide Wendelinum de Admir. Nili cap. 4.

4. *Histrum*] Istrum vel potius Histrum cum Nilo comparat Herodotus in Euterpe. Quinetiam vetus scriptor apud Suidam cataractas quoque in Istro esse ait, sicut in Nilo, scopulos quosdam instar montium, qui aquarum cursum impediunt. Aristides in Ægypt. 36 fere cataractas esse testatur. Uti Nilus septem ostiis in mare internum, ita Danubius, qui idem cum Istro, in Pontum Euxinum sex ostiis, ut Plinius, ut Ammianus septem se effundit. Plin. lib. 4. c. 12. *Ortus hic Germaniæ jugis montis Abnobæ, ex adverso Raurici Galliæ oppidi, multis ultra Alpes millibus, ac per innumeras lapsus gentes, Danubii nomine, immenso aquarum auctu, & unde primum Illyricum alluit Hister appellatur, sexaginta amnibus receptis, medio fere numero eorum navigabili, in Pontum vastis sex fluminibus evolvitur.* Ausonius quoque Nilo secundum fuisse dicit Epigr. 3.

Illyricis regnator aquis, tibi Nile secundus
Danubius lætum profero fonte caput.

Vide quoque Ovidium lib. 4. de Ponto, Eleg. 10. Arrianus lib. 1. de Gest. Alex. & Ptolemæus hunc fluvium totius Europæ maximum esse scribunt. Profunditas ejus quibusdam in locis ducentorum pedum. Unde Horatius Danubium *profundum* dixit. Quod de Nilo incertum est. Scribit autem Appianus ad Savi fluminis & Danubii confluentem, superiorem partem Danubium, inferiorum Istrum vocari. Strabo lib. 7. usque

Digitized by Google

ret, 5 in tribus primis ejus terræ fluminibus 6 Rhodanum eſſe ponit. per quod videtur eum facere Hiſtro æmulum. Hiſtrus enim quoque in Europa fluit.

que ad Cataractas Danubium, à Cataractis uſque ad Pontum Iſtrum vocari commemorat, Plinius, ubi primum Illyricum alluit.

5. *In tribus primis*] Inter quæ Rhenus, Danubiuſque.

6. *Rhodanum*] Fluvium Galliæ celeberrimum, quem eleganter deſcribit Ammianus Marcellinus lib. 15. *A Pœninis*, inquit, *Alpibus effuſiore copia fontium Rhodanus fluens, & proclivi impetu ad planiora degrediens, proprio agmine ripas occultat, & paludi ſeſe ingurgitat nomine Lemanno, eamque intermeans nuſquam aquis miſcetur externis: ſed altrinſecus ſummitates undæ præterlabens ſegnioris, quæritans exitus, viam ſibi impetu veloci molitur. Unde ſine jactura rerum per Sabaudiam* (*ita emendat Valeſius pro eo, quod vulgo habebatur*, denſa paludium) *& Sequanos, longeque progreſſus Vienneñſem latere ſiniſtro perſtringit, dextro Lugdunenſem: & emenſus ſpatia flexuoſa, Ararim,* (*quem Sauconnam appellant*) *inter Germaniam primam fluentem ſuum in nomen aſciſcit. Qui locus exordium eſt Galliarum. Exindeque non millenis paſſibus, ſed leucis itinera metiuntur. Hinc Rhodanus aquis advenis locupletior, vehit grandiſſimas naves, ventorum flatu jactari ſæpius adſuetas, finitiſque intervallis, quæ ei natura præſcripſit, ſpumeum Gallico mari concorporatur, per patulum ſinum, quem vocant ad gradus, ab Arelate octavo decimo ferme lapide diſparatum.* Plinius tria ejus oſtia numerat. Ptolemæus & Polybius duo. Quinque Timæus, quem reprehendit Polybius. Vide Melam lib. 2. c. 5. Strabonem lib. 4. Polyb. lib. 3. Hodie Arari mixtus violentus & impetuoſus & juxta oſtia diffuſus in mare mediterraneum ſe præcipitat, ſed Iſtro longe minor eſt.

CAP. VIII.

Inter ignominias militares, quibus milites coërcebantur, fuiſſe ſanguinis dimiſſionem, & quænam eſſe videatur cauſa hujuſcemodi caſtigationis.

1 FUit hæc quoque antiquitus militaris animadverſio, jubere ignominiæ cauſa militi venam ſolvi & ſanguinem dimitti, cujus rei ratio in litteris veteribus, quas equidem invenire potui, non extant. ſed opinor factum hoc primitus in militibus ſtupentis animi atque à naturali habitu declinantis: ut non tam pœna quam medicina videretur. poſtea tamen ob pleraque alia delicta idem factitatum eſſe credo per conſuetudinem; 2 quaſi minus ſani viderentur omnes qui delinquerent.

CAP.

1. *Fuit hæc quoque*] Ex Plinio adducit Ioannes Sarisburienſis lib. 6. c. 12.

2. *Quaſi minus ſani viderentur*] Hæc ratio ſubtilior. Muretus putat potius id

id factum, ut ſanguinem, quem cum gloria fundere pro patria noluerant; cum cum ignominia amitterent. Verum Lipſius hoc improbat, cum etiam in furto ſanguinis miſſio in uſu fuerit; nam Frontinus lib. 4. Stratag. ita loquitur, *M. Cato memoriæ prodidit in furto comprehenſis, inter commilitones dextras eſſe præciſas, ſi lentius* (legendum, *lenius*) *animadvertere voluiſſent in principes, ſanguinem miſſum.* Juſtus Lipſius lib. 5. de Milit. Rom. dial. 18. primo emendat pro *in principes*, *in principiis*, nam in illo loco caſtrorum pleræque pœnæ exactæ. Stewechius in Notis ad Frontinum vulgata verba ſervanda autumat, & principes putat vel principales milites gregariis ac contubernalibus opponi. Sed ad rem. Mureti itaque ſententiam improbat Lipſius. Quis enim, inquit, in furto caſtigato, ſanguis pro patria fundendus fuit? Sed pro Mureto reſponderi poſſet originem hanc pœnæ fuiſſe, ſed poſtmodum ad alia delicta tralatitiam factam eſſe. Etiam alia quoque ratio addi poteſt, ut illi, qui in hoſtili ſanguine fundendo parci, vel meticuloſi fuiſſent, ſuum ſanguinem amitterent. Potuit interea quoque eſſe nota meritæ mortis, ut Lipſius cenſet, ſed clementer condonatæ, cujus ſpecies erat ſanguinis miſſio modica.

CAP. IX.

Quibus modis quoque habitu acies Romana inſtrui ſolita ſit, quæque earum inſtructionum ſint vocabula.

VOcabula ſunt militaria, quibus inſtructa certo modo acies appellari ſolet, 1 *frons*, 2 *ſubſidia*, 3 *cuneus*, 4 *orbis*, 5 *globus*, 6 *forfices*, 7 *ſerra*, 8 *ala*, 9 *turres*. hæc & quædam item alia invenire eſt in libris eorum qui de militari diſciplina ſcripſe-

FRons] Initium aciei. Cato de Re militari apud Nonium: *Una depugnatio eſt fronte longo, quadro exercitu.* Quæ verba Vegetius quoque uſurpat lib. 3. c. 20.

2. *Subſidia*] Auxiliares copiæ. Ita ſocii ad utrumque cornu legionibus ſubſidio erant, quinetiam legiones ſecundariæ aut tertiariæ primariis. Nec legiones tantum, verum cohortes ſic ſubſtitutæ.

3. *Cuneus*] Literæ Δ aſſimilabatur. Anguſta in fronte acies paulatim ſe pandens in maximam longitudinem deſinebat. *Caput quoque porcinum* appellarunt. Vegetius lib. 3. de Re Mil. cap. 19. *Cuneus dicitur multitudo peditum, quæ juncta acie prima anguſtior, deinde latior procedit, & adverſariorum ordines rumpit: quia à pluribus in unum locum tela mittuntur, quam rem milites appellant caput porcinum.* Videndus quoque Agathias lib. 2. & Ammianus l. 17.

4. *Orbis*] Quod orbicularis eſſet figuræ, dictus.

5. *Globus*] *Qui* juxta Vegetium *à ſuæ acie ſeparatus vago ſuperventu incurſat inimicos.* figura quoque rotunda & globoſa fuiſſe videtur.

6. *Forfices*] Vel *forcipes* contrarii erant cunei figuræ.

7. *Serra*] Paulus ex Feſto, *Serra præliari dicitur cum aſſidue accedituri, recedituque, neque ullo tempore conſiſtitur.* ad modum nimirum agitatæ ſerræ.

8. *Ala*] Vegetius l. 2. c. 1. *Equitum alæ dicuntur ab eo, quod ad ſimilitudinem alarum ab utraque parte protegant aciem.*

9. *Turres*] Ordo militum in quadro, inſtar turris.

Annu-

Google

ſcripſerunt. tralata autem ſunt ab ipſis rebus, quæ ita proprie nominantur: earumque rerum in acie inſtruenda ſui cujuſque vocabuli imagines oſtenduntur.

CAP. X.

Qua ejus rei cauſa ſit quod & Graci veteres & Romani annulum in eo digito geſtaverunt, qui eſt in manu ſiniſtra minimo proximus.

VEteres Græcos [1] annulum habuiſſe in digito accepimus ſiniſtræ manus, qui minimo eſt proximus. Romanos quoque homines ajunt ſic plerumque annulis [2] uſitatos. cauſam eſſe hujus rei [3] Appion in libris Ægyptiacis hanc dicit: quod inſectis apertiſque humanis corporibus, ut mos in Ægypto fuit, quas Græci ἀνατομὰς appellant, [4] repertum eſt [5] nervum quemdam tenuiſſimum ab eo uno digito, de quo diximus, ad cor hominis pergere ac pervenire: propterea non inſcitum viſum eſſe eum potiſſimum digitum tali honore decorandum, qui continens & quaſi connexus eſſe cum principatu cordis videretur.

ANnulum] Vide Kirchmannum de Annulis & Gorlæi Dactyliothecam.

2. *Vſitatos*] Uſos. ita & alibi loquitur.

3. *Appion*] De quo alibi diximus.

4. *Repertum*] Aliter, *apertum*, *compertum*.

5. *Nervum quendam*] Sunt hæ ineptiæ. Idem ſcribit Macrobius lib. 7. Sat. cap. 13. Auditi ex ſacerdotum Ægyptiorum relatu, *complicatum ſenarium numerum digitus iſte demonſtrat qui omniſariam plenus, perfectus, atque divinus eſt.* Ibidem Ateius Capito ſcribit, uſum annulorum exemptum dextræ, quæ multum negotiorum gerit, ne crebro motu pretioſi lapides frangerentur, & in digito illo, qui minus officii gerit, conſtitutum eſſe.

CAP. XI.

Verbum, mature *quid ſignificet*, *quæque vocis ejus ratio ſit*; *& quod eo verbo vulgus hominum improprie utitur*: *atque inibi quod* præcox *declinatum* præcocis *facit*, *non* præcoquis.

MAture nunc ſignificat *propere* & *cito*, contra ipſius verbi ſententiam. aliud enim eſt *mature* quam quod dicitur

çitur *propere*, propterea P. Nigidius homo in omnium bonarum artium diſciplinis egregius, [1] *Mature*, inquit, *eſt quod neque citius eſt neque ſerius : ſed medium quiddam & temperatum eſt.* bene atque proprie Nigidius. nam & in frugibus & in pomis *matura* dicuntur quæ neque cruda & immitia ſunt, neque caduça & [2] deco&ta, ſed tempore ſuo adulta maturaque. quoniam autem id, quod non ſegniter fiebat, *mature* fieri dicebatur, progreſſa plurimum verbi ſignificatio eſt; & non jam quod non ſegnius, ſed quod feſtinatius fit, id fieri *mature* dicitur; quando ea, quæ præter ſui temporis modum properata ſunt, *immatura* verius dicantur. Illud vero Nigidianum rei atque verbi temperamentum divus Auguſtus duobus Græcis verbis elegantiſſime exprimebat. [3] namque & dicere in ſermonibus & ſcribere in epiſtolis ſolitum eſſe ajunt, [4] σπεῦδε βραδέως. per quod monebat, ut ad rem agendam ſimul adhiberetur [5] & induſtriæ celeritas & diligentiæ tarditas. ex quibus duobus contrariis fit *maturitas*. Virgilius quoque, ſi quis animum attendat, duo iſta verba *properare* & *maturare* tamquam plane contraria ſcitiſſime ſeparavit in hiſce verſibus:

Frigi-

MATURE] Idem ex Nigidio citant Servius ad illud Georg. 1. *Maturare Datur* Macrobius lib. 6. Saturn. c. 8. iiſdem fere, quibus Gellius verbis. & libellus vetus Grammat. de differentiis.

2. *Decocta*] Putrida. In quodam Cod. annotatum, *decoqua.*

3. *Namque &*] Cod. Torn. *nam &.*

4. Σπεῦδε βραδέως] Id eſt, *feſtina lente.* Hoc dictum Auguſtus nummis quoque expreſſit, cum Terminum fulmini conjunxit. Addidit Auguſtus hunc quoque verſum,

Ἀσφαλὲς γὰρ ἔστ' ἀμείνων, ἢ θρασὺς τραχηλάτης.

Verſus Trochaicus eſt ex Euripidis Phœniſſis. *ſutiora* enim, ut in adagiis loquitur Eraſmus, *quæ lentis conſiliis providentur, quam quæ calidis conſiliis properantur.* Hæc autem verba σπεῦδε βραδέως non ſunt cum ſequenti verſu conjungenda, ut putavit Eraſmus. Vide H. Steph. Schediaſm. lib. 4. c. 3. in ſupplem. tom. 5. facis Criticæ.

5. *Et induſtriæ celeritas, &c.*] Hæc duo nomina *induſtriæ & diligentiæ* non ſolum dandi ſed & gignendi caſus eſſe poſſunt Ut celeritas induſtriæ ſit, quam adfert induſtria (quum omnia eo celerius fiant, quo majori ad ea facienda induſtria utimur) itidemque tarditas diligentiæ intelligatur, quam poſcit diligentia : quoniam quo quid diligentius accuratiuſque fit, eo etiam fieri tardius conſuevit. Alioqui induſtria & diligentia à Cicerone lib. 1. de Orat. conjunguntur. *H. Stephanus* in Schediaſm.

6. *Frigi-*

Digitized by Google

6 *Frigidus agricolam ſiquando continet imber,*
Multa forent, quæ mox cœlo properanda ſereno,
Maturare datur.

elegantiſſime iſta duo verba diviſit. namque in 7 præparatu rei ruſticæ per tempeſtates 8 pluvias, quoniam otium eſt, maturari poteſt: per 9 ſerenas, quoniam tempus inſtat, 10 properari neceſſum eſt. Quum ſignificandum autem eſt coactius quid factum & feſtinatius; tum rectius *præmature* factum id dicitur quam *mature*. ſicut 11 Afranius dixit 12 in togata, 13 cui titulus nomen eſt:

Appetit dominatum demens præmature præcocem.

in quo verſu animadvertendum eſt, quod *præcocem* inquit, non *præcoquem*. eſt enim caſus ejus rectus 14 non *præcoquis*, ſed *præcox*.

CAP.

6. *Frigidus agricolam*] Extant hi verſus lib. 1. Georg. v. 259. & ſeqq. Ad quem locum Servius: *Ordo eſt, Multa maturare datur & diligenter facere: quæ velis cœlo ſereno properanter facere, non diligenter poteris facere, dum feſtinas & tardius ad laborem redibis. Oportet ergo, ut dum domi reſides ea quæ tibi præparare potes, & neceſſaria vidit, parare ſtudeas: ut cum fuerit ſerenitas data, ſtatim ad laborem prodeas.* Citat idem mox Catonem, & (quod no.a) Aul. Gellium.

7. *Præparatu*] Vett. Editt. *propratu*. male. Vetus codex juxta Scaligerum legebat *præperatu*. Sic in cōpoſitis à *paro*, dicitur *propero*, *impero*, quaſi *mando*, *ut quis paret*. *repero*, pro reparo, quæ nomen vocabula à *paro* originem ſumūt.

8. *Pluvias*] Vulgo, *pluviaſque*. Sed referendum ad *tempeſtates*.

9. *Serenas*] Scilicet, tempeſtates.

10. *Properari neceſſum eſt*] Forſan hic quædam deſunt, ut illa ex Catone, quæ apud Servium inveniuntur.

11. *Afranius*] Qui iiſdem temporibus in urbe floruit, quibus Terentius & Sext. Cæcilius in ſenium vergebant: peracutus in fabulis fuit, & diſertus teſte Cicerone in Bruto. Auſonius illum quoque facundum appellat hoc verſu,

Quam togata facundi ſcenis agitavit Afrani.

Menandrum potiſſimum imitatus eſt, unde Horatius in Epiſt. ad Auguſtum,

Dicitur Afrani toga conveniſſe Menandro.

Quod etiam Macrobius, Acron & Porphyrio teſtantur. Plures ejus fabulæ ab antiquis Grammaticis citantur. Vide Gyraldum & Crinitum de Poët. Vet.

12. *In togata*] Fabulæ togatæ à veſte Romanorum ita dictæ, ſicuti palliatæ Græcis, prætextatæ à prætextis magiſtratuum.

13. *Cui titulus nomen eſt*] Bad. Edit. Νόμος. in margine mei Codicis adſcriptum *Nomus*. Forſan nomen Fabulæ fuit *Titulus*, vel *Tutulus*, id eſt, *miles*, Feſtus: *Tituli milites appellantur, quaſi tutuli, quod patriam tuerentur.*

14. Non *præcoquis*] Ita tamen etiam in recto caſu dicitur apud Nonium, qui ita ex Novio, vel Nævio, hæc verba adducit: *Huic puellæ præcoquis libido ineſt.* *Præcoquus* quoque Columellæ, & Martiali dicitur.

CAP. XII.

De portentis fabularum quæ Plinius Secundus indigniſſime in Democritum philoſophum confert : ibidem de ſimulacro volucri columbæ.

1 LIbrum eſſe Democriti nobiliſſimi philoſophorum de vi & natura chamæleontis, eumque ſe legiſſe Plinius Secundus in naturalis hiſtoriæ viceſimo octavo refert; multaque vana atque intoleranda auribus deinde quaſi à Democrito ſcripta tradit, ex quibus pauca hæc inviti meminimus, quia pertæſum eſt. 2 Accipitrem avium 3 rapidiſſimum à chamæleonte humi reptante, & ſi eum forte ſupervolet, detrahi & cadere vi quadam in terram; cæteriſque

Libr. eſſe Democriti] Hunc librum *de vita & natura Chamæleontis* non recenſet Diogenes Laërtius inter ejus opera. Cæterum in fine ejus vitæ ita dicit τὰ δ' ἄλλα ὅσα τινὲς ἀνέφερον εἰς αὐτὸν, τὰ μὲν ἐν τῷ αὐτῷ ἀλινοήτῳ, τὰ δ' ὑμολογουμένως ἐν ἀπορρήτοις, id eſt, *Alinantem quæcunque nonnulli illi tribuunt, quædam ex illius libris compoſita ſunt, quædam omnium conſenſu aliena ſunt.* Plinius quoquelib. 30. *Fides illis faſque omne dent Alto, ut illi qui cætera in viro illo probant, hæc ejus opera inficientur.* Columella l. 7. de Re Ruſtic. Doli Mendeſii commentaria ſub nomine Democriti falſo prodita affirmat. Vitruvius lib. 9 c. 3. dicit Democritum ſelectorum libros ſcripſiſſe, quæ ipſe expertus fuerat vera eſſe. Ita enim loquitur : *Admiror etiam Democriti de Rerum Natura Volumina, & ejus commentarium, quod inſcribitur* χειροτμήτων (Salmaſius emendat χειρομήκων. Plinius lib. 24. cap. 17. corrupte *Chirocineta* appellavit) *in quo etiam ſcribatur annulo ſignans cera ex mitio* (Salm. legit molli) *quæ eſſet experta. Democritus itaque multa annotaverat, quæ nondum approbaverat, quædam expertus erat, atque ea annulo ſignare ſolitus erat. Illa itaque falſa & incredibilia ex iis eſſe potuerunt, quæ nondum expertus erat. Hæc ſi non ſufficiant, addi illud poteſt magicis & Chymicis artibus imbutũ fuiſſe Democritum, quibus alia dici videntur, alia occultantur, & à ſolis myſtis intelligũtur.* Utique de Chymia ſcripſiſſe tituli quidam librorũ apud Diogenem Laërtium teſtantur, uti ſunt περὶ χυμῶν, quo titulo liber qui nunc Hippocrati adſcribitur, fortaſſe fuerit Democriti. Item περὶ τῶν ἀναφερομένων, περὶ ἀμειψιφυσμιῶν, Sive de *Fluxuum permutationibus*, περὶ τῶν ἱερῶν χειρομάτων, (χειρόμακα intelligi videtur, quam Lexicon vetus ejuſdem artis ἱερὸν καὶ θεῖον πίττωμα appellat.) Idem Democritus lapidem in ſmaragdum mutare poterat, ut teſtatur Seneca Epiſt. 90.

2. *Accipitrem, &c.*] Vet. Ed. *accipitrem avem rapidiſſimam.*

3. *Rapidiſſimum*] Celerrimum, non, ut quidã hic exponit, rapinis deditum.

Vide

risque 4 avibus laniandum sponte sua objicere sese & dedere. item aliud ultra humanam fidem. caput 5 & collum chamæleontis si uratur ligno, quod appellatur 6 *robur*, imbres & tonitrus fieri derepente; idque ipsum usu venire si jecur ejusdem animalis 7 in summis tegulis uratur. item aliud, quod hercle an ponerem dubitavi, ita est deridiculæ vanitatis: nisi idcirco plane posui, quod oportuit nos dicere quid de istiusmodi admirationum fallaci illecebra sentiremus, qua pleraque capiuntur & ad perniciem elabuntur ingenia maxime sollertia; eaque potissimum quæ discendi cupidiora sunt. sed redeo ad Plinium. sinistrum pedem ait 8 chamæleontis 9 ferro ex igni calefacto torreri cum herba, quæ appellatur eodem nomine 10 chamæleontis, & utrumque macerari unguento, colligique in modum 11 pastilli, atque in vas mitti ligneum, & eum, qui id vas ferat, etiam si is in medio palam versetur, à nullo videri posse. His portentis atque præstigiis à Plinio Secundo scriptis non dignum esse cognomen Democriti puto. Vel illud quale est, quod idem Plinius 12 in decimo libro Democritum scripsisse asseverat? aves quasdam esse certis vocabulis; & earum avium confuso sanguine gigni serpentem; eum si quis ederit, 13 linguas avium & colloquia interpretaturum.

Vide Plin. lib. 10. c. 8.

4. *Avibus*] Plinius habet, *animalibus*.

5. *Et collum*] Plinius, *guttur*.

6. *Robur*] Plinius, *Roboreis lignis*.

7. *In summis tegulis*] Plinius, *tegulis*, tantum.

8. *Chamæleontis*] Plinius lib 8. cap. 32. figura & magnitudine lacertæ esse, contra lib. 28. c. 8. crocodilo similem esse dixit. Verum teste Herodoto lib. 2. Iones etiam ita lacertam vocant. Qui dicit eas morari *ὑπὸ ἀμπελίνῳ*, sub pampino Tertullianus de Pallio. Vide Salmas. ad Solinum p. 873. & seqq. Diffuse de chamæleonte egit Aristot. lib. 2. c. 14. de Hist. Anim.

9. *Ferro, &c.*] Plinius, *torreri in furno*.

10. *Chamæleontis*] De hac planta vide Theophrastum de Plantis, lib. 9. c. 13. & Dioscoridem lib. 3. c. 8. & 9.

11. *Pastilli*] Globuli vel pilulæ ex unguento Horatio dicuntur. Inter arida medicamenta recenset Celsus lib. 5. c. 17. *ἀρτίσκοι*, sive exigui panes Græcis dicuntur, qui vel rotundi, vel oblongi. Vide Salmas. ad Solinum pag. 1332. & seq.

12. *In decimo libro*] Cap. 49 & lib. 28. c. 4.

13. *Linguas avium*] Vide Plutarchum *περὶ τοῦ λόγου τῶν ἀλόγων*.

14. *Archy-*

taturum. Multa autem videntur ab hominibus iſtis male ſollertibus hujuſcemodi commenta in Democriti nomen data nobilitatis auctoritatiſque ejus perfugio utentibus. Sed id quod 14 Archytam Pythagoricum commentum eſſe atque feciſſe traditur, neque minus admirabile neque tamen vanum æque videri debet. nam & plerique 15 nobilium Græcorum & Favorinus philoſophus memoriarum veterum 16 exſequentiſſimus affirmatiſſime ſcripſerunt, 17 ſimulachrum columbæ è ligno ab Archyta ratione quadam 18 diſciplinaque mechanica factum volaſſe. ita erat ſcilicet

14. *Archytam Pythagoricum*] Cujus vitam deſcripſit Diogenes Laërtius, & paucis Heſychius Illuſtrius. Inter antiquos ſcripſit quoque ejus vitam Ariſtoxenus, quam laudat Athenæus lib. 12. eodemque capite. Ad quem etiam extant duæ Platonis Epiſtolæ. Nulla ejus ſcripta citat Laërtius. Citat tamen τὰ Ἀρμονικὰ Nicomachus lib. 1 de Arithmetic. & περὶ Παυσίου Simplicius in Præfat. ad Prædic. Ariſtotelis, quædam etiam alia Stobæus. Ejuſdem librum de Agricultura (quamvis alium eſſe cenſeat Laërtius) citat Varro de R. R. lib. & c. 1. & Columella lib. 1. cap. 1. Fuit idem præſtantiſſimus Geometra atque in ea arte cubum primus invenit, ut in Republ. Plato affirmat. Meminit ejus quoque Horatius lib. 1. Ode 28.

Te maris & terræ numeroque carentis arenæ
Menſorem cohibent Archyta,
Pulveris exigui propè littus parva Matinum
Munera, nec quicquam tibi prodeſt
Aërias tentaſſe domos, animoque rotundum
Percurriſſe polum morituro.

Inter claros Mathematicos nominat quoque illum Proclus ad 1. Euclidis.

15. *Nobilium*] Scilicet, ſcriptorum.

16. *Exequentiſſimus*] Qui preſſe memorias Veterum ſectatur, vel potius verbis exprimit. *Exequi verbis* etiam Cicero dixit pro *exprimere*.

17. *Simulachrum columbæ*] Simile quid de Jannelio Turriano, qui cum Carolo V. poſt depoſitum imperium in ſolitudine agebat, narrat Strada lib. 1. hunc in modum: *Et verobic* (Turrianus) *inprimis fuit qui in Hieronymiano receſſu, novis quotidie machinationibus, Caroli mentem, talium rerum avidam oblectabat. Nam ſæpe à prandio armatas hominum & equorum iconculas induxit in menſam, alias tympana pulſantes, tubis alias occinentes, ac nonnullas ex eis feroculas infeſtis ſeſe haſtulis incurſantes. Interdum ligneos paſſerculos emiſit cubiculo volantes revolantiſque, cœnobiarcha, qui tum forte aderat, præſtigias ſubverente.* Ariſtoteles lib. 1. de Anima teſtatur à Dædalo ligneam Venerem fabricatam, quæ argento vivo infuſo moveretur. Vulcani tripodes ſponte ſe moviſſe ſcribit Homerus Il. 1. vſ. 375. tales paſſim in fanis gentilium arte mechanica ſtatuæ inveniebantur, ſicut ipſe quoque teſtatur Plutarchus.

18. *Diſciplinaque mechanica*] Diogenes Laertius in ejus vita: ἔστι δὲ πρῶτος τὰ μηχανικὰ τοῖς μηχανικοῖς σωματείοις δόξαις ἐμπεδώσας, καὶ σφαῖραν κίνησιν ἐρχανικὴν ἀφομοίωμά τε γεωμετρικῶν σχημάτων, ἀφ' ὧν τομῆς ἡμικυλίνδρου εἶναι μίσ-

Digitized by Google

ſcilicet libramentis ſuſpenſum & aura ſpiritus incluſa atque occulta concitum. Libet hercle, ſuper re tam abhorrenti à fide, ipſius Favorini verba ponere: 19 Ἀρχύτας Ταραντῖνος, φιλόσοφος ἅμα καὶ μηχανικὸς ὢν, ἐποίησε πρῶτος ξυλίνην, πετομένην ἢ πτῆνα εἴποτε παθίσειεν, ὀχεῖον ἀνίσατο. μέχρι γὰρ τότε.

σας ἀνάλογον λαβεῖν ζητῶν εἰς τὸ δὶς κύβον ἀφορίσασθαι μὲν, καὶ γεωμετρίᾳ πρῶτος κύβον εὗρεν, ὡς φησὶ Πλάτων ἐν πολιτείᾳ. Id eſt, *Hic primus mechanicam artem mechanicis utens principiis methodice tradidit, & primus motum organicum geometrico diagrammate uſus induxit: dimidii cylindri ſectione duas medias proportione ſtudens ſumere ad cubi duplicationem. Et in Geometria primus cubum invenit, ut in Republ. Plato affirmat.*

19. Ἀρχύτας Ταραντῖνος,] Id eſt, *Archytas Tarentinus, Philoſophus ſimul & mechanicus, fabricavit columbam ligneam volantem. Quæ ſi aliquando conſideret, non iterum exurgebat. Eo enim uſque volabat.*

CAP. XIII.

Cum partim hominum, *qua ratione veteres dixerint.*

1 *PArtim hominum venerunt*, plerumque dicitur quod ſignificat *pars hominum venit*, id eſt, *quidam homines*. nam *partim*, hoc in loco adverbium eſt: neque in caſus inclinatur, ſicuti *cum partim hominum*, dici poteſt: id eſt, *cum quibuſdam hominibus*, & quaſi cum quadam parte hominum. M. Cato in oratione 2 de re Floria ita ſcripſit: *Ibi pro ſcorto fuit, in cubiculum 3 ſurrectitavit è convivio, cum partim illorum jam ſæpe ad eumdem modum erat.* Imperitiores autem *cum parti* legunt, tamquam declinatum ſit, quaſi vocabulum, non dictum quaſi adverbium. ſed 4 Q. Claudius in viceſimo

PArtim hominum] Ita etiam Cicero loquitur lib. 2. de Orator. *Sed eorum partim in pompa, partim in acie illuſtres eſſe voluerunt.* Ita etiam loquitur lib. 2. de Offic. Uſurpatur autem pro eo nominis caſu, quem ſignificatio & ſenſus requirit. Videtur eſſe accuſativus antiquus, & ſubintelligi *ad*, vel *quod ad partem.*

2. *De Re Floria*] Vide lib. 9. c. 12.

3. *Surrectitavit*] Crebo ſurrexit. Badiana & aliæ quædam editt. habent *ſubreptitavit*, id eſt, frequenter & clam irrepſit, ut Venerı ſe dederet.

4. *Q. Claudius*] Quadrigarius ſcilicet, de quo aliquoties diximus.

5. *Enim*

mo primo annali insolentius paulo hac figura est ita usus. *5 Enim cum partim copiis hominum 6 adolescentem placentem sibi.* itemque Claudii in vicesimo tertio annali verba hæc sunt: *Sed idcirco me feciſſe, quod utrum negligentia partim magiſtratuum, an avaritia, an calamitate populi Romani eveniſſe dicam neſcio.*

5. *Enim cum*] Vett. Editt. *Eum enim cum.*

6. *Adoleſcentem*] Cod. Torn. *adoleſcentum.* Vett. Ed. *adoleſcentium.*

CAP. XIV.

Injuria mihi factum itur, *quali verborum ordine Cato dixerit.*

AUdio, *illi injuriam factum iri*, audio *contumeliam dictum iri*, vulgo quoque ita dici, vulgo & istam esse verborum figuram jam in medio loquendi usu: idcircoque exemplis supersedeo. sed *contumelia illi*, vel *injuria factum itur*, paulo est remotius: exemplum igitur ponemus. M. Cato pro se contra C. Cassium. *Atque evenit ita, Quirites, uti in hac contumelia, 1 quæ mihi per hujusce petulantiam factum itur,*

1 61

QVæ &c. *factum iter*] Grosippus, vel potius Gaspar Scioppius arbitratur locum Catonis esse corruptum; legendumque esse, *contumeliam, quam mihi factum itur.* Sed repugnant doctissimo viro hæc Gellii verba, quæ ibidem legas: *Sicut* contumeliam *factum iri significat, iri ad contumeliam faciendam, id est, operam dari quo fiat: ita* contumelia *mihi factũ itur* casu *tantum* immutato *idem dicit.* Quid inde apertius, quam accusativũ mutari in nominativum: & ita jam Gellii tempore habuisse codices Catonis: & Gellio nullam fuisse mendæ suspicionem? Hoc argumentum tanti puto, ut, si usu veniat, multo cum Catone, quam aliter loqui malim. Sed rationem obtendit vir ille eruditus: ut, juxta quem, *itur factum*, integre sit, *iter* vel *via itur ad factum contumeliam*, sive, *ad faciendum contumeliam.* Nempe non satis distinguit inter nativum sermonem, & consuetudinem quæ sæpe à nativo recedit. Primo, *ire factum* notabat ire iter seu *viam ad factum*, sive, *ut quid fiat.* Sed quia quando itur, ut quid fiat, illud ob quod itur, effici soleat: eo κατάλληλον, *ire factum*, cœpit sumi pro *facere*, & *iri factum*, pro *fieri.* Itaque *ire factum contumeliam*, notat, *facere contumeliam*, verum *contumelia itur factum*, idem est, ac contumelia fit. Ita loquitur *Vossius* libro de constructione cap. 54. Vide quoque Carrionem lib. 1. Antiq. Lect. cap. 1. *Factum* autem hic supinum, vel potius cum Scioppio, qui nulla supina statuit, substantivum, & subintelligitur *ad* præpositum. *Factum* id est *ad factum*, vel *factionem*, sive *ad faciendum.*

Flamini

Digitized by Google

rei quoque publicæ medius fidius miserear, Quirites. sicut autem, *contumeliam factum iri*, significat iri ad contumeliam faciendam, id est: operam dari quo fiat; ita *contumelia mihi factum itur*, casu tantum immutato idem dicit.

CAP. XV.

De flaminis Dialis deque flaminicæ cærimoniis: verbaque ex edicto prætoris appositæ, quibus dicit non coacturum se ad jurandum, neque virgines Vestæ neque Dialem.

CÆrimoniæ impositæ [1] flamini Diali multæ, item [2] castus multiplices, quos in libris, qui de sacerdotibus publicis compositi sunt, item in [3] Fabii Pictoris librorum primo [4] scriptos legimus. unde hæc ferme sunt quæ commemi-

Flamini Diali] Id est, *Ioviali*. Inde & *sub Dio* dicunt, id est, *sub Ioue*. Est & Διὸς templum Iovis. Festo quoque *diumen fulmen*, pro fulmine diurno, quod attribuebant Iovi, ut nocturnum Summano. Flaminem autem Festus dici putat quasi filaminem; ita enim loquitur: *Flamen Dialis dictus, quod filo assidue velatur; indeque appellatur flamen, quasi filamen. Dialis autem appellatur à Dio, à quo vita dari putatur hominibus.* Ita & Priscianus de Flamine lib. 4. Filamen quoque pro flamine legitur in antiqua inscriptione hoc modo: DIVÆ. AUGUSTÆ. ALBINUS. ALB. F. FILAMEN. DIVÆ. AUG. PROVINCIÆ. LUSITA. quia nimirum, ut loquitur Varro lib. 4. de L. L. *Flamines in Latio capite velato erant semper, ac caput velatum habebant filo.* Filum autem erat velamentum lanæ. Insignis est ea de re Serviilocus in lib. 8. Æneid. *Flamines in capite pileum habebant, in quo erat brevis virga desuper habens lanæ aliquid. Quod cum per æstus portare non possent, filo tantum capita religare cœperunt. Nam nudis penitus eos capitibus incedere nefas fuerat. Unde à filo quo utebantur flamines sunt dicti, quasi filamines. Verum festis diebus filo deposito pileo necesse erat accipere, quæ secundum alios ad ostendendam sacerdotii eminentiam sunt reperta.* Alii à flameo, quod erat velamentum capitis, flamines dictos voluerunt.

2. *Castus*] Vulgo, *casus*. Editt. Vett. legunt *cautus*. Iustus Lipsius primo legebat *castus*, & bene. Postmodum mutavit sententiam, & *cautus* approbavit, quam propriæ significationis vocem esse affirmat, & eo nomine accepit, quicquid in sacris cavendum, & religionis gratia vitandum aut omittendum sit. Sed *castus* omnino legendum. *Castus* enim iidem sunt in sacris, qui ritus. Varro lib. 1. Rerum Hum. apud Nonium, *Nostro ritu sunt facienda civilius, quam græco castu. Castus*, idem quod Græcis ἁγνεία. *In casto carus consistere* apud Festum, est ἁγνίσαι Δήμητρι, Cereri operari. Vide Scaligerum in Festum, & Varronem. Rituum illorum quorundum causas reddit Plutarchus in Quæst. Rom.

3. *Fabii Pictoris*] Vide pag. 60.

4. *Scriptos*] In quodam Ms. non habetur.

5. *Ego*

meminimus. 5 *Equo Dialem flaminem vehi religio eſt:* 6 *claſſem procinctam extra pomœrium*, id eſt, *exercitum armatum, videre. idcirco* 7 *rarenter flamen Dialis* 8 *creatus conſul eſt, quum bella conſulibus mandabantur.* 9 *item jurare Dialem fas nunquam eſt. item annulo uti* 10 *niſi pervio caſſoque fas non eſt.* 11 *ignem è flaminia, id eſt, flaminis Dialis domo,* 12 *niſi in ſacrum efferri jus non eſt. vinctum, ſi ædes ejus introierit, ſolvi neceſſum eſt:* 13 *& vincula per impluvium in tegulas ſubduci, atque inde foras in viam dimitti.* 14 *nodum in apice* 15 *neque in cinctu neque alia*

5. *Equo*] Addit Plutarchus in Qu. Rom. 40. non potuiſſe plus tribus noctibus Urbe abeſſe, neque pileum vel apicem uſquam deponere.

Equo Dialem] Feſtus dicit, *hoc ideo fieri, ne ſi longius digrederetur, ſacra negligerentur.* Aliam habet rationem Plinius lib. 28. cum dicit: *Equinum vel damnatur inter venena, ideoque flaminii ſacrorum equum attingere non licet, cum Ryma publicis ſacris equus etiam immoletur.*

6. *Claſſem procinctam*] Feſtus quoque interpretatur *exercitum inſtructum.*

7. *Rarentur*] Pro *raro*, ἀραιακῶς.

8. *Creatus conſul eſt*] Plutarchus dicit Quæſt. Rom. ult. non licitum fuiſſe flamini Diali magiſtratum ſuſcipere vel ambire.

9. *Item jurare Dialem*] Reddit rationes Plutarchus Qu. Rom. XLIV. vel quia ſacrorum antiſtiti fides habenda, vel contra quod ſit publicum perjurii periculum. vel quod jusjurandum in execrationem perjurii definit, quæ triſtis eſt & diri ominis. Unde dira imprecari aliis ſacerdotes per leges non poſſunt.

10. *Niſi pervio caſſoque*] Id eſt patulo & vacuo, ſine ulla gemma vel lapide.

11. *Ignem è flaminia*] Ex flaminis domo. à *Flamen* fit *flaminius*, unde *flaminius Camillus, flaminius lictor, flaminia ædes.* ubi itaque apud Ovidium vulgo legitur,

Ipſe ego Flaminiam peſcentem februa vidi,
Februa poſcenti pinea virga data eſt.

pro *Flaminiam*, Scaliger legit, *flaminicam.* In Editione Neapolis legitur *Flaminicam* id eſt flaminis conjugem. Per *Flaminiam* ibi intelligi quoq; poteſt *ſacerdotula, quæ Diali præminiſtrabat, eaque patrimis & matrimis.* (aliter legitur *patrima & matrima*) *id eſt, patrem matremque adhuc vivos habebat*, ut loquitur Feſtus.

12. *Niſi in ſacrum*] Ita emendavit Lipſius. vulgo, *niſi ſacrum.* Feſtus: *ignem ex domo flaminia niſi divinæ rei gratia efferri jus non eſt.*

13. *Et vincula*] Idem Plutarchus refert Qu. Rom. CXI.

14. *Nodum in apice*] Ita Vett. Editt. & recte. Quædam Editt. male, *neque in apice.* nuſquam enim vinctus Dialis, niſi in apice. Feſtus ex Titio: *Offendices ait eſſe Titius nodos, quibus apex retineatur, & remittatur. At Veranius Chiriola exiſtimat, quæ ſunt in loris apicis, quibus apex retineatur & remittatur, quæ ab offendendo dicuntur. Nam cum ad mentum perventum eſt, offendit mentum.* Idem: *Apex, qui eſt Sacerdotum inſigne, dictus eſt ab eo, quod comprehendere antiqui vinculo, apere dicebant.* Et rurſus: *Apiculum filum, quo flamines velatum apicem gerunt.* Qualis fuerit apex ita ſcribit Servius ad 11. Æneid. *Apex proprie dicitur in ſummo flaminis pileo*

alia in parte ullum habet. ſi quis ad verberandum ducatur, ſi ad pedes ejus ſupplex procubuerit, eo die 16 *verberari piaculum eſt. capillum Dialis, niſi qui liber homo eſt, non* 17 *detonſet.* 18 *capram* 19 *& carnem incoctam,* 20 *& ederam* 21 *& fabam neque tangere*

Diali

pileo virga lanata: hoc eſt, in cujus extremitate modica lana eſt. Nonnunquam tamen pro integro pileo ſumitur. Servius Danielis: *Sytonius* (L. *Suetonius*) *tria genera pileorum dixit, quibus ſacerdotes utuntur, apicem, tutulum, galerum. Sed apicem, pilum ſutile, circa medium virga eminente: tutulum, pilum lanatum, galerum pilum ex pelle beſtiæ caſæ.* Vide Rubenium lib. 2. Elect. cap. 25.

15. *Neque in cinctu*] Varro dicit cinctum viris, cingulum mulieribus proprium fuiſſe, & à cingendo dictum. Erat veſtis infra pectus corpus comprehendens ſubligaculo ſimilis. Cinctu autem Gabino etiam Pontifices & Sacerdotes utebantur, cum belli cauſa ſacris operarentur, vel ceremonia quadam ſacra defungerentur. *Gabinus autem cinctus*, teſte Servio, *erat toga ſic in tergum rejecta, ut una ejus lacinia revocata hominem cingat.*

16. *Verberari*] Vel alio ſupplicio affici juxta Plutarchum Qu. Rom. cxi.

17. *Detonſet*] Detondeat.

18. *Capram*] An quod inſalubris caro & gravis odoris? ut teſtatur Hippocrates lib. 4. de Victus ratione in acutis, & Galenus lib. 3. de Alim. Fac. c. 1. qui dicit præter ſucci malitiam accedere & acrimoniam. Quippe eſt animal natura ſua admodum calidum, unde & gravis odor ex illo continuo exſpirat. Accedit quod Hippocrates libro de Morbo ſacro comitiali morbo infeſtam ejus carnem eſſe affirmat. Quinetiam Veteres exiſtimabant capras nunquam integra ſanitate frui. Unde Varro lib. 2. de R. R. c. 3. dicit: *capras ſanas nemo promittit, nunquam enim ſine febre ſunt.* Pro cibo quoque utuntur helleboro & cicuta, ex quibus caro malitiam trahit. Lucretius lib. 4.

Præterea nobis veratrum eſt acre venenum,
At capris adipes & caturnicibus auget.

Idem lib. 5.

Quippe videre licet pingueſcere ſæpe cicuta
Barbigeras pecudes, homini quæ eſt acre venenum.

Plutarchus quæſtione Rom. c x i. ideo dicit flamini Diali non ſolum caprinam edere, ſed tangere aut nominare nefas fuiſſe, vel quod ab animali luxurioſo & fœtido abhorrerent, vel quod morboſum timerent, vel quod comitiali morbo obnoxium crederent, atque vererentur ne contagio ad illos perveniret. Idem Plutarchus ſcribit canis quoque contactu & nominatione abſtinuiſſe flaminem Dialem. Quod hic Gellius prætermiſit. Canem enim immundum cenſebat Antiquitas, ideoque nulli cœlitum immolabatur. Feralis quoque canum ululatus cenſetur, ideoque Hecatæ ſacri.

19. *Et carnem incoctam*] Quia cruda caro ingrata diis cenſebatur in ſacrificiis. quod ſacra quoque pagina innuit. Vide Levitici cap. 2. & 3. Plutarchus Qu. Rom. 110. rationes quoque adfert, vel quod crudarum carnium eſu ita interdicitur, vel quod cruda caro aſpectui adverſetur.

20. *Et ederam*] Rationem reddit Plutarchus in Qu. Rom. vel quod ſterilis ſit & inutilis hominibus, imbecillaque, eaque de cauſa aliis innitatur, atque umbra & virore ſuo noxia ſit, vel quod ipſa edera aſſumpta mentem turbet. unde & fanaticæ mulieres in Bacchicis ſacris illa utebantur, quòd furorem inducere crederetur. Utique juxta Theophraſtum lib. 3. de Plantis c. 18. hederæ amplexus non tantum arbores

Dialimos est neque nominare. propagines è vitibus altius prætentos [22] *non succidet. pedes lecti, in quo cubat,* [23] *luto tenui circumlitos esse oportet : & de eo lecto trinoctium continuum non decubat : neque in eo lecto cubare alium fas est, neque apud ejus lecti fulcrum* [24] *capsulam esse* [25] *cum strue atque ferto oportet.* [26] *unguium*

Omnes infestat, verum etiam enecat alimenta exhauriendo. Scribit quoque Dioscorides lib. 2. c. 175. nigræ hederæ succum vel corymbos leporos corpus debilitare, mentemque alienare.

21. *Et fabam*] Propter hanc causam, ut scribit Festus Pompejus, *quod ea putatur ad mortuos pertinere. Nam & Lemuralibus jacitur larvis, & parentalibus adhibetur sacrificiis, & in flore ejus luctus literæ apparere videntur.* Lemuralibus, quæ per trinoctium fiebant mense Majo, lemures sive larvæ ejici nigris fabis credebantur. Ovidius Fast. lib. 5.

Cumque manus puræ fontana perluit unda,
Vertitur & nigras accipit ore fabas :
Aversusque jacit, sed dum jacit, hæc ego mitto,
His, inquit, redimo meque meosque lares.
Hæc novies dicit, nec respicit, umbra putatur
Colligere, & nullo terga vidente sequi.
Rursus aquam tangit Nemesæaque concrepat æra,
Et rogat ut tectis exeat umbra suis,
Cum dixit noviens, manes exite paterni,
Respicit, & pure sacra peracta putat.

Fabas quoque *parentalibus sacrificiis* adhiberi solitas Festus affirmat. Parentalia autem erant epulæ in funeribus parentum aut propinquorum celebrari solitæ. Plinius lib. 18. c. 12. *Quin & prisco ritu fabacia* (Turnebus legit *fabata*) *suæ religionis diis in sacro est prævalens pulmentari cibo, & hebetare sensus existimata, insomnia quoque facere : ob hoc Pythagorica sententia damnata, vel (ut alii tradidere) quoniam mortuorum animæ sunt in ea : qua de causa parentando utique assumitur.* Herodotus lib. 2. scripsit Ægyptios à fabis abstinuisse, sacerdotibus vero ne aspicere quidem licitum fuisse, quod arbitrarentur haud mundum esse illud edulium. Unde certe, vel à Pythagora accepisse videntur Romani. Acro scholiastes in libro 2. Sat. VI. ad illum versum, *O quando faba Pythagoræ cognata*, inquit, *Pythagoras legumen omne negaverat comedendū, præcipue fabam veluti parentem colnerat, nam colorem ejus dicebat veluti humano sanguine infectum.* quinetiam idem dicit Pythagoram fabis abstinuisse, *quod viridis in pyxide ærea servata vertitur in sanguinem*, item, *quod cocta sanguinis humorem ex se emitteret.* Cæterum de Pythagoræ hoc instituto alibi diffuse dictum fuit.

22. *Non succidet*] Interpretatur Lipsius, *non succedet.* Non enim vetatur succidere propagines vitium, sed subire, sicuti ex Plutarcho in Quæst. Rom. Qu. 112. liquet. Quo significare voluerunt, nefas esse flaminem inebriari.

23. *Luto tenui*] An in signum originis humanæ, quæ juxta gentiles quoque, Homerum, Hesiodum, Ovidium terræ debetur, & in eam resolvetur. Euripides in Phœnissis :

Ὅθεν δ' ἕκαστοι εἰς τὸ σῶμα ἀφίκετο,
Ἐντεῦθα δ' ἀπῆλθε, πνεῦμα μὲν πρὸς αἰθέρα,
Τὸ σῶμα δ' εἰς γῆν.

Id est,

Unde quidque in corpus pervenit,
Eo iterum abit, spiritus quidem cælo,
Corpusque terræ.

24. *Capsulam*] Vet. C. *capsem.*

25. *Cum strue atque ferto*] Vulgo, *ferro.*

guium Dialis & capilli ſegmina 27 *ſubter arborem felicem terra operiuntur.* 28 *Dialis cotidie feſtatus eſt. ſine apice ſub divo eſſe licitum non eſt: ſub tecto* 29 *uti liceret, non pridem à pontificibus conſtitutum.* Maſſurius Sabinus ſcripſit, & alia talia quædam remiſſa: gratiamque aliquot cærimoniarum factam dicit: 30 *farinam fermento imbutam attingere ei fas non eſt. tunicam intimam, niſi in locis tectis,* 31 *non exuit, ne ſub cælo, tamquam ſub*

re. male. Strues eſt genus libi, cujus in ſolo tracta farinacea multa, velut toruli aut digiti, ordine ſtructa & ſerie conjuncta ponebantur: velut in ſphærita ſphæræ vel globuli multi in ſolo placentæ ponebantur. *Fertum à ferendo* interpretatur Verrius: quod ad ſacrum ferretur. Alii *ferctum* dicunt, ut libi genus ſit quod intus aliqua re farciebatur. ita *Turnebus* lib. 14. Adverſ. c. 18. *Ferctum* & *forctum* Salmaſio *bonum* dicitur, ab eodemque fonte dicit ita libum appellari, quod bonum eſſet, χρηστὸν. Hinc πάγχρηστα quoque liba vocata. In antiqua inſcriptione legitur, PORCAM. ET. AGNAM. STRUIBUS. ET. FERTIS.

26. *Vnguium Dialis*] Quia hi inter immunda cenſentur.

27. *Subter arborem felicem*] Vulgo *filiquam*. male. Arbores quæ fructum nigrum, vel nigram baccam ferunt inter infelices olim habitæ. Tarquitius Priſcus in Oſtentario Arborario, apud Macrobium lib. 3. Sat. c. 16. *Arbores quæ infernum Deorum averſentiumque in tutela ſunt, eas infelices nominat. alternum ſanguinem* (pro *alternum*, legit Pontanus, *Alaternum*, cujus meminit Plinius lib. 16. c. 16. & Columella lib. 7. cap. 6. pro *ſanguinem*, *ſalicem* legit Meurſius) *filicem, ficum atram, quæque baccam nigram, nigroſque fructus ferunt, itemque aquifolium, pyrum ſylvaticum, rhuſcum, rubum, ſenteſque.* vel etiam quæ ſpinas gerunt, quibus infeſta ſunt folia, vel rami: uti aquifolium vel pyrum ſylvaticum, quæ aculeata ſunt. Ilex ſic ilex quæ aculeos non habet interfælices cenſetur. Ita *Salmaſius* ad Solinum p. 525. & p. 962. Cæteræ itaque arbores felices cenſentur. Plinius quoque infelices arbores appellat, & quæ religione damnatæ ſunt, *quæ neque ſeruntur, neque fructum ferunt.* De felicibus arboribus ita Veranius de verbis Pontificalibus apud Macrobium: *Felices arbores putantur eſſe, quercus, æſculus, ilex, ſuber, fagus, corylus, ſorbus, ficus alba, pirus, malus, vitis, prunus, cornus, lotus.*

28. *Dialis cotidie feſtatus eſt*] Quidam legunt *teſtatus*, quod quocunque loco decedat, non moriatur inteſtatus. Turnebus legit *feriatus*. H. Stephanus *fertatus*, id eſt, fertis inſtructus. Niſi legendum ſit *fertarius*. Utique qui libos afferebant ſtrufertarii dicebantur. Feſtus: *Ferctum genus libi dictum, quod crebrius ad ſacra ferebatur, nec ſine ſtrue altero genere libi, quæ qui adferebant, ſtrufertarii appellabantur.*

29. *Vti liceret*] Aliter, *utiliter*.

30. *Farinam fermento imbutam*] Quia fermentum corruptum eſt, & cum acore putreſcit, & ſi nimium ſit, farinam plane acidam reddit & corrumpit, ut teſtatur Plutarchus Qu. Rom. 109. Farina nimirum aqua ſubigitur, priuſquam addatur ſal, & quia non perfecte coquitur, putreſcit, caloremque & acrimoniam à putredine concipit, ut & alia quæ putreſcunt omnia. Simul autem & tenuitatem partium & aciditatem acquirit, quemadmodum acetum putreſcente vino, tale evadit. Hinc quoque Deus interdixit in lege fermenti uſum, quia dulcedinem maſſæ

ſub oculis Iovis, nudus ſit. ſuper flaminem Dialem in convivio, 32 *niſi rex ſacrificulus, haud quiſquam alius accumbit. uxorem ſi amiſit,* 33 *flamimo decedit.* 34 *matrimonium flaminis niſi morte* 35 *dirimi non eſt jus.* 36 *locum, in quo buſtum eſt, numquam ingreditur.* 37 *mortuum numquam attingit.* 38 *funus tamen exſequi*

perdit, & eam diſponit ad putredinem. De voluntario munere, quod Deo ex inanimatis offerebatur, non debere inesse fermentum Levitici ſecundo capite ſcribitur. Secus tamen lege divina in Euchariſticis ſacrificiis obtinebat, ut habetur cap. 7. ℣ſ. 3. Sicuti etiam in primitiarum oblationibus, c. 23. ℣ſ. 17. quo capite etiam de Azymorum feſtis diebus ſevtem agitur.

31. *Non exuit*] Neque etiam poterat inungi tanquam in conſpectu Iovis. Vide Plutarchum Qu. Rom. 40.

32. *Niſi rex ſacrificulus*] Qui regibus ejectis creatus, ad exemplum Atheniensium, & quia Reges ſacra quædam publica obibant, nomen regium retinuit. Aliquando abſolute Rex appellabatur, ut ex Varrone & Tullio liquet. Cauſam inſtitutionis habes apud Dionyſium lib. v. Omnibus autem illi ſacris præerat, & nulli cedebat præterquam Pontifici. Livius lib. 2. *Regem ſacrificulum creant: id ſacerdotium Pontifici ſubjecere, ne additus nomini honos aliquid libertati, cujus tunc prima erat cura, officeret.* Ejus Uxor in antiqua inſcriptione REGINA SACRORUM appellatur. Notandum quoque illud eſt, Regi ſacrorum neque magiſtratum gerere, neq; orationem ad populum habere licitum fuiſſe: ſacris tantū inſerviebant. Quinetiā à majoribus tradito, ritu ante comitium Rex ſacrorum poſtquam rem divinam feciſſet, fuga ſeſe inde è foro abripiebat, ut teſtatur Pluta. Q. Ro. 63.

33. *Flaminio*] Sacerdotio ſuo. Rationis adfert Plutarchus Qu. Roman. 50. vel quod mutilata & imperfecta eſſet familia, vel quod in pleriſque ſacris rebus obeundis uxor adeſſet, neque ea abſente peragi eas fas eſſet.

34. *Matrimonium*] Non erat itaque licitum repudium vel divortium, quia in ſacris uxores adeſſe oportebat, ut teſtatur Plutarchus. Farreatis quoque nuptiis eos in matrimonium convenire neceſſe erat teſte Servio.

35. *Dirimi*] Vet. Cod. *dirumpi.*

36. *Locum, in quo buſtum eſt*] Feſtus: *Buſtum proprie dicitur locus, in quo mortuus eſt combuſtus & ſepultus, dicitur que buſtum quaſi bene uſtum. Ubi vero combuſtus quis tantummodo, alibi vero eſt ſepultus, is locus ab urendo uſtrina vocatur. Sed modo buſtum, id, quod ſepelitur, ſepulchra vocamus.* Feſtus hic per buſtum locum intellexit in quo cadaver combuſtum eſt. Sed Gellius hic noſter buſtum à loco diſtinguit, & intelligit combuſtum cadaver. Ita & Servius ad xi. Æneid. *Pyra eſt lignorum congeries, rogus cum jam arderecepit dicitur, buſtum vero jam exuſtum vocatur.* Per buſtum tamen etiam ſepulchrum intelligi poteſt.

37. *Mortuum nunquam attingit*] Ita etiam Deus immortalis Iudæorum populo præcepit Levitici cap. 21. ℣ſ. 11. neque juxta ritus funeris cauſa in luctu aut atra veſte eſſe poterat, ut ſemper purus preces concipere aut immolare poſſet, ut Philo de Monarchia tradidit. Τὸ θνησιμαίων ἀπέχεσθαι, id eſt, *abſtinere morticinio* inter Pythagoræ præcepta poſuit Hierocles, & Porphyrius Epiſtola ad Abnebonem & Ælianus lib. iv. Porphyrius 2. de Abſtinentia: καὶ οἱ τὸ τῆδε ἱερεὺς τῷ ἱεροσκόπῳ τῷ πύρωι ἀπέχεσθαι κελευουσιν αὐτοῖς, τὸ ἀνδρῶν ἀποσίων ἐμμένειν, ἐ σιωπᾶν ἐ θεᾶς ἅδη αἰχεῖν ἐ πυθικῆς. Servius ad 111. Æneid. *mortui Romani*

fuerat

ſequi non eſt religio. Eadem ferme cærimoniæ ſunt, quas 39 *flaminicas Diales ſeorſum ajunt obſervitare. veluti eſt; quod* 40 *venenato*

fuerat ramum cupreſſi ante domum funeſtam poni, ne quiſquam Pontifex per ignorantiam polluereturr. Similia ſcribit Servius ad lib. 4. Æneid. ad hæc verba, *Et fronde coronat funerea.* Plinius lib. 16. cap. 33. *Cupreſſus Diti ſacra, & ideo funebri ſigno ad domos poſita.* Feſtus: *Cupreſſi mortuorum domibus ponebantur ideo, quia hujus generis arbor exciſa non renaſcitur, ſicut ex mortuo nihil jam eſſe ſperandum, quam ob cauſam in tutela Ditis patris eſſe putabatur.* Præterea *cautum eſt, ne ſacerdos ejus domum ingrediatur, in qua ante quintum diem funus fuerit*, ut Servius in Ms. Fuldenſi ad lib 1. Æneidos ſcribit. Imo ne tibias quidem funebres audire licitum fuit, teſte Feſto. Polluti autem funere minime ſacrificare poterant. Ex jure quoque Pontificio exceptionem proponit Servius ad lib. 6. Æneid. *Cum Pontificibus*, inquit, *neſas eſſet cadaver videre, tamen magis neſas viſum fuerit, ſi inſepultum relinquerent.* Idem Hebræorum magiſtri ſcribunt in lege vetante 237.

38. *Funus tamen exequi*] Id neque jure Divino licitum niſi in parentibus & propinquis. Levit. cap. 21. ℣. 1. & ſeq. & ℣. 10. Quinetiam omnes qui funus proſecuti fuerant, aqua aſperſi purgabantur. Quod de Græcis Pollux, Heſychius, & Ariſtophanis ſcholiaſtes teſtantur. De Romanis Feſtus: *Funus proſecuti redeuntes ignem ſupergrediebantur, aqua aſperſi: quod purgationis genus vocabant ſuffitionem.* Etiam ipſæ ſtatuæ Deorum in viis poſitæ panno velabantur, ſi funus præteriret.

39. *Flaminicas Diales*] Quæ univiræ eſſe debebant. Tertullianus Exhortatione ad caſtitatem: *Monogamia apud Ethnicos in ſummo honore eſt, ut & virginibus legitime nubentibus univira pronuba adhibeatur, & ſic auſpicii initium eſt. Item in quibuſdam Solemnibus, & auſpiciis, ut prior ſit univiræ locus. Certe Flaminica non niſi univira eſt, qua & Flaminis lex eſt.* Trebellius Pollio de Calpurnia Titi conjuge: *Fuit ſancta & venerabilis femina de genere Ceſoniorum*, (ita legendum, non *Cenſorinorum*) *id eſt, Piſonum, quam majores noſtri univiram ſacerdotem inter ſacratiſſimas feminas adorarunt.* Demoſthenes in Nezram de uxore Regis ſacrorum apud Athenienſes ita loquitur: τὴν δ' γυναῖκα αὐτῆς (Δήμου) νόμῳ ἔπεδε ἀστὴν εἶναι, καὶ μὴ ἐπιμιγνύμενον ἑτέρῳ ἀνδρὶ, ἀλλὰ παρθένον γαμεῖν. id eſt, *uxorem autem ejus* (Populus) *lege conſtituit civem eſſe, & quæ alteri viro ſe non miſcuerit, ſed virgo nupſerit.* etiam virginitatis intactæ eſſe debebat, ut in ſacra pagina quoque conſtitutum Lev. c. 21. ℣. 13. Nequelicitum Flaminicis ſandalia ex morticino corio geſtare. Feſtus: *Mortuæ pecudis corio calceos aut ſolea fieri Flaminicis nefas habetur; ſed & occiſæ alioqui, aut immolatæ, quoniam ſua morte extincta omnia tunc ſunt.*

Flaminicas] Vett. Edit. *Flaminicas ſacerdotiſſas Dialis.*

40. *Venenato operitur*] Vulgo male legebatur, *bene nato.* Venenatum erat pallium Flaminicæ, quod flameo colore venenatum, ſive tinctum erat. Venenum pro colore dixit Virgilius in Eclogis,

Alba ne Aſſyrio fucatur lana veneno.

Et apud Gellium noſtrum lib. 20. c. 8. Cn. Matius *venenare* dixit, pro colore imbuere. Quale autem hoc pallium fuerit Flaminicæ, docet Servius ad lib. 4. Æneidos ℣. 36.

Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo.

Veteri, inquit, *ceremoniarum jure præceptum eſt, ut Flaminica venenato operta ſit. Operta autem cum dicitur, pallium ſignificatur. Venenatum autem infectum.*

nenato operitur, & quod 41 *in rica* 42 *furculum de arbore felici habet:* 43 *& quod ſcalas, niſi quæ Græcæ appellantur, eas* 44 *eſcendere ei plus tribus gradibus religioſum eſt: atque etiam quum it* 45 *ad Argeos* 46 *quod neque comit caput neque capillum depectit.* Verba prætoris ex edicto perpetuo de flamine Diali & de ſacerdote Veſtæ adſcripſi. SACERDOTEM. VESTALEM.

41. *Inrica*] Vulgo, *virica*. L. Frutesius lib. 3. c. 11. in Ms. Lovanienſi *in rica* ſe inveniſſe teſtatur. Feſtus: *Ricæ & riculæ vocantur parva ricinia, ut palliola ad uſum capitis facta. Granius quidem ait eſſe muliebre cingulum capitis, quo pro vitta Flaminica redimiatur.*

42. *Surculum de arbore felici habet*] Intelligit arculum, de quo Servius ad lib. 4. Æneid. *Arculum eſt virga ex malo Punico incurvata, quæ fit quaſi corona, & ima ſummaque inter ſe alligatur vinculo laneo, albo, quam in ſacrificiis certis regina* (loquitur de Didone) *in capite habebat: Flaminica autem Dialis in omni ſacrificatione uti debebat.* Quod autem dicit *virgam* eſſe ex *malo Punico incurvatam*, Gellius hic ex quacunque *arbore felici* affirmat. Quod verius arbitror. Pro *felici*, Scaliger legit *ſiliqua*.

43. *Et quod ſcalas*] Ita emendavit Scaliger, vulgo legebatur, *Et quod ſcalas, quæ Græce κλίμακες appellantur*, vel in antiq. Ven. Ed. *Græca. κλίμακες* irreptitium eſſe videtur, ex gloſſa, cum *græce* legeret, & putaret vocabulum Græcum intelligi. Ita tamen etiam legi poteſt, *niſi quæ Græca κλίμακες appellantur*, ut de quibuſdam græcis ſcalis intelligatur. Ad interpretationem hujus loci egregie facit fragmentum Servii: *Apud veteres Flaminicam ſcalas plus tribus gradibus niſi Græcas ſcandere non licebat, ne nulla pars pedum ejus, crurumve ſubter conſpiceretur. Eoque nec pluribus gradibus, ſed tribus, ut in aſcenſu duplices niſus non paterentur exſolli veſtem, aut nudari crura. nam ideo & Græca ſcalæ dicuntur, quia ita fabricantur, ut omni ex parte compagine tabularum clauſæ ſint, ne adſpectum ad partem aliquam corporis admittant.* Vide *Scaligerum* ad Feſtum pag. 72.

44. *Eſcendere*] Ita Varro, Salluſtius, Livius, quoque loquuntur.

45. *Ad Argeos*] Meminerunt Varro, Feſtus, Ovidius, & Plutarchus. Addi primo Feſtum: *Argea* (lege *Argei*) *loca Romæ appellantur, quod in his ſepulti eſſent quidam Argivorum illuſtres viri.* Gloſſarium ἀφίδρυμα interpretatur, id eſt, aram cum simulachro. *Argeos quoque*, ut Varro ait, *vocabant ſcirpeas effigies, quæ per virgines Veſtales annis ſingulis jaciebantur in Tiberim.* Fuere autem plura Argeorum ſacraria, ut Varro lib. 4. de L. L. docet hunc in modum: *Reliqua urbis loca olim diſcreta, ut Argeorum ſacraria in ſeptem & viginti partes urbis ſunt diſpoſita.* Livius lib. 1. *Multa alia ſacrificia, locaque ſacra faciendis, quæ Argeos Pontifices vocant, dedicavit.* XV. autem & XVI. Kalendas Apriles ſacra in Argeis peracta.

46. *Quod neque comit caput*] Hoc tempore Flaminicæ Diali veritus concubitus, ungues ferro ſecare, crinem depectere, ſicuti etiam menſe Junio cum ædes Veſtæ purgatur. Ovidius l. 6. Faſt.

Donec ab Iliacâ placidus purgamina Veſtâ
Detulerit flavis in mare Tibris aquis:
Non mihi detonſo crinem depectere buxo,
Non ungues ferro ſubſecuiſſe licet:
Non tetigiſſe virum, quamvis Jovis ille ſacerdos,
Quamvis perpetuâ ſit mihi lege datus.

47. JURA-

LEM. ET. FLAMINEM. DIALEM. IN. OMNI. MEA. IVRISDICTIONE. 47 IVRARE. NON. COGAM. Verba M. Varronis ex ſecundo rerum divinarum ſuper flamine Diali hæc ſunt. *Is ſolus* 48 *album habet galerum; vel quod maximus eſt, vel quod Iovi immolata hoſtia* 49 *alba fieri oporteat.*

47. JURARE NON COGAM] Atque hæc ratio inter alias fuit, quare magiſtratu fungi Flamen Dialis non poſſet, quia magiſtratus in leges jurare cogebatur.

48. *Album habet galerum*] Paulus in Epitoma Feſti: *Albogalerus à galea nominatus. Eſt enim pileum capitis, quo Flamines Diales utebantur. Fiebat enim ex hoſtia alba Iovi caſa, cui adjungebatur virgula oleagina.* Vide & Servium.

49. *Alba*] Vett. Editt. *albato.*

CAP. XVI.

Quos errores Iulius Higinus in ſexto Virgilii animadverterit in hiſtoria Romana erratos.

REprehendit 1 Higinus Virgilium, correcturumque eum fuiſſe exiſtimat, quod in libro ſexto ſcriptum eſt. Palinurus eſt apud inferos petens ab Ænea ut ſuum corpus requirendum & ſepeliendum curet. is hoc dicit:

2 *Eripe me his, invicte, malis: 3 aut tu mihi terram*
Injice, namque potes, 4 portuſque require Velinos.

quo, inquit, modo aut Palinurus noviſſe & nominare potuit portus Velinos, aut Æneas ex eo nomine locum invenire, quum Velia oppidum, à quo portum, qui in eo loco eſt, Velinum dixit, Servio Tullio Romæ regnante, poſt annum

HIginus] Vide lib. 1. c. 14. Præterilla autem quæ ibi commemoravi, notandum commentarios illum in Virgilium ſcripſiſſe, uti ex hoc loco & lib. 1. c. 6. liquet. lib. quoque 16. c. 6. ſicuti etiam ex Macrobio lib. 6. Saturn. cap. 9.

2. *Eripe me his*] Extant hi verſus lib. 6. Æneid. ſ. 365. & ſeq.

3. *Aut tu mihi terram*] *Terræ injectio ſecundum Pontificalem ritum poterat fieri & circa cadaver, & circa abſentium corpora quibuſdam ſolemnibus ſacris*, ut ſcribit Servius. Horatius, *injecto ter pulvere curras.*

4. *Portuſque Velinos*] Turnebus interpretatur *paluſtres.* Nam Servius Veliam inde dicit nomen accepiſſe, quod paludes græcis τὰ ἕλη dicuntur. Ita excuſat Virgil. Turnebus. Quid ſi portus ab amne ſimilis nominis ita dictus ſit, à quo poſtea ipſa urbs Velia appellata ſit? Utique Strabo lib. 6. dicit quoſdam urbis nomen ab Eleëte fluvio vel à fonte

5 annum amplius ſexcenteſimum, quam Æneas in Italiam venit, conditum in agro Lucano & eo nomine appellatum eſt? nam qui 6 ab Harpalo, inquit, regis Cyri præfecto 7 ex terra Phocide 8 fugati ſunt, alii Veliam, 9 partim Maſſiliam

Hele deducere. Quinetiam multa permittenda ſunt Poetis, neque tam anxie examinanda, cum in ea volentes incidant, non rerum ignorantia decepti. Vide quoque Rutgerſ. lib. 3. Var. c. 2.

5. *Annum amplius ſexcenteſimum*] Chronologi, inter quos Bucholcerus, ſcribunt Tarquinium Priſcum Romanorum Regem occiſum à morte Æneæ anno ſexcenteſimo. Æneæ adventus in Italiam ſtatuitur anno ante Romam conditam 425. Regnatum à Regibus per 243. annos. Nam Servius quadraginta quatuor annos regnavit, Tarquinus viginti quinque. Manent igitur uſque ad Servium 175. anni. Junge ab Æneæ adventu in Italiam 425. annos cum annis 175. fient ſexcenti anni. Verum non convenient anni, ſi Velleium Paterculum ſequamur, qui Romam conditam refert poſt Trojam captam annis CDXXXVII. quibus ſi addantur anni regii uſque ad Servium 175, duodecim plures erunt anni. Dionyſius Halycarnaſſeus 7. Olympiadis anno primo poſt Ilium captum anno 433. conditam Romam ſcribit. Ita plures fuerint anni octo. De Catoniana & Varroniana computatione, urbiſque Romæ natalibus vide Scaligerum lib. 5. de Emend. temp. & Onuphrium Panvinium Commentar. in Faſtos.

6. *Ab Harpalo, regis Cyri præfecto*] Harpalum quoq; Ammianus Marcellinus, & Solinus, aliiq; appellant: Herodotus, Strabo, Paulanias, aliiq; Harpagum. Strabo lib. 6. φησὶ δ' Ἀντίοχος, Φωκαίας ἁλούσης ὑφ' Ἁρπάγου, τοῦ Κύρου στρατηγοῦ, τοὺς δυναμένους ἐμβῆναι εἰς τὰ σκάφη παντοίως, πλεῦσαι πρῶτον εἰς Κύρνον, εἶτα Μασσαλίαν μετὰ Κρωνιατῶν. ἀπικομένους δέ τινας εἰς Ἠλίαν πόλιν. Ἔνιοι δέ φασιν ἀπὸ πόλεως Ἐλίης. id eſt, *Tradit Antiochus capta Phocæa ab Harpagoprafecto exercitus Cyri, cives locupletiores totis cum familiis naves conſcendiſſe; primumque cum Creontiade ad Corſicam atque Maßiliam appuliſſe: inde quum expellerentur Eleam condidiſſe. Quidam nomen ab Eleëte amne deducunt.* Hiſtoriam hanc pluribus refert Herodotus lib. 1. ubi dicit relicta Cyrno ſive Corſica inſula, ubi per quinquennium habitaverant Phocæenſium exules, eoſdem prælio navali à Tyrrhenis & Carthagenienſibus debilitatos Rhegium profugiſſe, atque ibi urbem Hyelam condidiſſe. Hyela eadem quæ & Elea, & Velia appellatur. Apud Strabonem corrupte Βύλη pro Ὑέλη, vel Βήλη legitur.

7. *Ex terra Phocide*] Non videtur Gellius diſtinguere inter Phocenſes & Phocæenſes. Phocis Græciæ regio, cujus metropolis Delphi, Phocæi aut Phocæenſes dicti à Phocæa urbe Ioniæ. Dicere itaque debuerat Gellius terra vel potius urbe Phocæa vel Phocæenſi. Similis error apud Juſtinum lib. 42. ubi *Phocenſes* quoque appellat, quos Phocæenſes debuerat nominare. Phocenſium regionem dicit eſſe ſterilem, uti revera erat, ſed Phocæenſium in Aſia terra longe erat fertiliſſima, atque ubertate luxuriabat. Confudit itaque Phocenſes & Phocæenſes. Recte dixit ſcholiaſtes Thucydidis ad lib. 1. Φωκεῖς οἱ τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ Φώκιδος πόλεως. Φωκαεῖς οἱ τῆς Ἰωνίας ἀπὸ Φωκαίας πόλεως Ἴωνες ὄντες, id eſt, *Phocenſes Græciæ populi, ab urbe Phocide dicti, Phocæenſes Ioniæ à Phocæa urbe, cum ſint Iones.*

8. *Fugati*] Urbe ab Harpago capta præſi-

filiam condiderunt. inſcitiſſime igitur petit ut Æneas portum Velinum requirat, quum id nomen eo tempore fuerit nuſquam gentium, neque ſimile, inquit, illud videri debet, quod eſt in primo carmine;

Italiam fato profugus ιϛ *Lavinaque venit*
Litora.

& æque

præſidiarium militem poſtmodum obtruncarunt, & ſaxo mari immerſo juramento ſe invicem obſtrinxerunt non prius de Patria repetenda cogitaturios, quam ſaxum ex imis vadis ſupernataſſet. Plerique tamen reverſi, cæteri claſſe Cyrnum, poſtmodum Rhegium appulerunt. Vide Herodotum lib. 1.

9. *Partim Maſſiliam*] De Maſſiliæ origine aliter ſentit Ariſtot. de Politia Maſſilienſi, qui ante Cyri tempora à mercatoribus conditâ refert, ut teſtatur Harpocratiou in Μασσαλία. Juſtinus huc quoque referendus, cujus notabilem locum ex lib. 43. c. 3. hic inſerere viſum fuit: *Temporibus Tarquinii regis* (Priſci, ut Euſebius teſtatur in Chronicis) *ex Aſia Phocenſium juventus, oſtio Tiberis invecta, amicitiam cum Romanis junxit: inde in ultimos Galliæ ſinus navibus profecta, Maſſiliam inter Ligures & feras gentes Gallorum condidit: magnaſque res, ſive dum armis ſe adverſus Gallicam feritatem tuentur, ſive dum ultro laceſſunt, à quibus fuerant antea laceſſiti, geſſerunt. Namque Phocenſes exiguitate ac macie terræ coacti, ſtudioſius mare quam terras exercere piſcando, mercando, plerunque etiam latrocinio maris, quod illis temporibus gloriæ habebatur, vitam tolerabant. Itaque in ultimam Oceani oram procedere auſi, in ſinum Gallicum oſtio Rhodani amnis devenere. Cujus loci amœnitate capti, reverſi domum referentes quæ viderant, plures ſollicitavere. Duces claſſis Simos & Protis fuere. Itaque regem Segobrigeorum*, (Nanum appellat *Athenæus*) Namum *nomine in cujus finibus urbem condere geſtiebant, amicitiam petentes convenium. Forte eo die Rex occupatus in apparatu nuptiarum Gyptis* (Athenæus lib. 13. *Pertam* appellat) *filiæ erat: quam more gentis electo inter epulas genero, nuptum tradere illic parabat. Itaque cum ad nuptias invitati omnes proceſſiſſent, rogantur etiam Graci hoſpites ad convivium. Introducta deinde virgo, cum juberetur à Patre aquam porrigere ei, quem virum eligeret, tunc omiſſis omnibus ad Græcos converſa aquam Proti porrigit, qui factus ex hoſpite gener, locum condendæ urbis à ſocero accepit.* Athenæus non Protin, ſed Euxenum appellat, filium autem ejus & Petræ, quæ & mutato nomine Ariſtoxena appellata, Protin dicit fuiſſe. Sed veriſimile arbitror Protin patrem à benigno hoſpitio poſtmodum fuiſſe appellatum Euxenum, cujus filius ejuſdem nominis fuerit. Neque dicit aquam porrexiſſe Regis filiam, novo hoſpiti, ſed phialam κυκεῶνα, id eſt vino & aqua mixtam, ſive caſu, ſive aliam ob cauſam Proti conceſſiſſe. Donari autem phiala ſponſum a ſponſa moris fuiſſe videtur, cum matrimonium divites contraherent. Atque hoc ritu virgines ſponſum eligebant. Vide de Odatide Homartæ regis filiæ nuptiis eundem Athenæum lib. 13. Porro Olympiade 45. hanc coloniam contigiſſe Marcianus Heracleota ex Timæo ſcribit, & Solinus, qui duas de origine Maſſiliæ ſententias confudit, cum ſcribit, *Phocenſes quondam fugati Perſarum adventu Maſſiliam urbem Olympiade 45. condiderunt.* Hoc contigit 57. Olympiade, cum fugati ſunt, nam Olympiade 45 nondum inſtitutum erat Perſarum imperium. De Maſſiliæ laudibus, vide Ciceronem, Stranonem l. 3. Tacitum, Valerium Maximum, alios.

& æque in ſexto libro:

[11] *Chalcidicaque levis tandem ſuperadſtitit arce.*

quoniam poëtæ ipſi quædam [12] κατὰ πρόληψιν hiſtoriæ dicere ex ſua perſona concedi ſolet, quæ facta ipſe poſtea ſcire potuit: ſicut Virgilius ſcivit de Lavinio oppido & de [13] colonia Chalcidicenſi. ſed Palinurus quî potuit, inquit, ſcire ea quæ poſt annos ſexcentos facta ſunt? niſi quis eum [14] divinaſſe apud inferos putat, proinde ut animæ defunctorum ſolent. ſed & ſi ita accipias, quamquam non ita dicitur, Æneas tamen, qui non divinabat, quo pacto potuit requirere portum Velinum, cui nomen tunc, ſicuti diximus, nullum uſquam fuit? item hoc quoque in eodem libro reprehendit, & correcturum [15] eſſe Virgilium putat [16] niſi mors occupaſſet. nam quum Theſea, inquit, inter eos nominaſſet, qui ad inferos adiſſent ac rediſſent; dixiſſetque,

– – [17] *Quid Theſea, magnum*
Quid memorem Alcidem? & mi genus ab Iove ſummo eſt.

poſtea tamen infert:

[18] – – *ſedet, æternumque ſedebit*
Infelix Theſeus.

[19] quî autem, inquit, fieri poteſt, ut æternum apud inferos ſedeat,

In Chronologicis, Scaligerum in Animadv. in Euſeb.

10. *Lavinaque venit Litora*] Servius Danielis hic nullam prolepſim agnoſcit. Ita enim loquitur: *Hæc civitas tria habuit nomina: nam primum Lavinium dictum eſt à Lavinio Latini fratre. Poſtea Laurentum à lauro inventa à Latino; dum adepto imperio poſt mortem fratris civitatem augeret. Poſt Lavinium à Lavinia uxore Æneæ.* Alii tamen Lavinium ab Ænea conditum referunt.

11. *Chalcidicaq́,*] Extant ſupra l. 1. ſub fin. & l. 7. ſub init.

12. Κατὰ πρόληψιν] Id eſt, *per anticipationem.*

13. *Colonia Chalcidicenſi*] Intelligit Cumas. Cumani enim à Chalcide Euboica originem trahunt, ut teſtantur Livius lib. 8. Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 7. Vellejus lib. 1. Strabo l. 5.

14. *Divinaſſe*] Prædixiſſe.

15. *Eſſe*] Aliter, *fuiſſe.*

16. *Niſi mors occupaſſet*] Nam Æneidem imperfectam reliquit, & vulgatũ eſt ultima voluntate caviſſe, ut concremaretur, ſed Auguſtum reſtituiſſe.

17. *Quid Theſea*] Extant verſus lib. 6. Æneid. ſub init. 122. & ſeq.

18. *Sedet, æternumque ſedebit*] Extat verſus eodem lib. ſub fin. 617. & ſeq.

19. *Quî autem, inquit, fieri poteſt*] Quidam hos verſus ita conciliant, Theſeum Herculis ope vivum liberatum fuiſſe, defunctum propter filium injuſte cæſum cruciatum. Brodæus lib. 1. Miſcell. pro *infelix Theſeus*, legit *Tereus*, ſed

ſedeat, quem ſupra cum iis commemorat, qui deſcenderint illuc, atque inde rurſum evaſerint; præſertim quum ita ſit fabula de Theſeo atque ſi Hercules eum evellerit [20] de petra, & in lucem ad ſuperos eduxerit. Item in his verſibus erraſſe Virgilium dixit:

[21] *Eruet ille Argos* [22] *Agamemnoniaſque Mycenas,*
Ipſumque Æaciden, genus armipotentis Achilli;
Vltus avos Trojæ, [23] *templa & temerata Minervæ.*

confudit, inquit, & perſonas diverſas & tempora. nam neque eodem tempore neque per eoſdem homines cum Achæis & cum Pyrrho bellatum eſt. [24] Pyrrhus enim, quem dicit

ſed contra fidem exemplarium. Vide quoque Titium lib. 1. controv. cap. 11. De Fabula autem Theſei ſcribit Plutarchus in Ejuſdem vitâ, Aïdoneum Moloſſorum regem Theſea ſervaſſe captivum, donec eum Hercules liberaret. Idem ſcribunt Euſebius ex Philochoro in Atthidis libro ſecundo, Hieronymus & Cyrillus lib. 1. contra Julianum Apoſtatam. Porro notanda quoque verba Servii ad illum locum Virgilii, SEDET ÆTERNUMQUE SEDEBIT INFELIX THESEUS. Ita autem dicit: *Contra opinionem. Nam fertur ab Hercule eſſe liberatus quo tempore eum ita abſtraxit, ut illic corporis relinqueret partem.* (Ad quod extremum alludere putat Cælius Virgilium.) *Frequenter enim variant fabulas poëtæ. Hippolytum Virgilius liberatum ab inferis dicit, Horatius contra. Neque enim Diana pudicum liberat Hippolytum.*

20. *De petra*] Pauſanias in Phocicis & Apollonii interpres ſcribunt Panyaſin poëtam ceciniſſe Theſeo & Pirithoo ita ſaxum adnatum fuiſſe, ut inde avelli nequirent, quod ingens ſaxum eis loco ſedis & vinculorum eſſet. Addit Apollonii & Homeri interpres Herculem ſumma vi ab immobili ſaxo Theſeum detraxiſſe, Pirithoum nulla vi potuiſſe. Quo reſpexit Horatius,

Nec lethæa valet Theſeus abrumpere charo
Vincula Pirithoo - - -

Videndi ſunt Diodorus Siculus, Pauſanias, Plutarchus, & Apollodorus.

21. *Eruet ille Argos*] Verſus extant Æneid. 6. ℣. 38. & ſeqq.

22. *Agamemnoniaſque Mycenas*] Quibus Agamemnon imperabat. Nam Mycenarum regno etiam Argivum adjecerat, & quicquid eſt regionis uſq; ad Corinthium & Sicyonem poſſidebat, ut teſtatur Strabo lib. 8. Poſtmodum Mycenæ ab Argivis funditus everſæ ſunt. Quæ itaque hic dicit Autor noſter de Argivo, id eſt, Achaico bello intelligenda. Mycenæ enim olim & Argos ſub Agamemnonis imperio fuere.

23. *Et temerata*] C. Tor. *intemerata.*

Templa & temerata Minervæ] Virgilius lib. 2. Æneid.

Fatale aggreſſi ſacrato avellere templo
Palladiũ, cæſis ſummæ cuſtodibus arcis,
Corripuere ſacram effigiem, manibuſque cruentis
Virgineas auſi diva contingere vittas.

Et poſtmodum,

Ecce trahebatur paſſis Priameïa Virgo
Crinibus à templo Caſſandra, adytiſque Minervæ.

24. *Pyrrhus enim, quem dicit Æaciden*] Per Æacidem quoque Pyrrhum Epirotarum regem hic intelligit Servius. Alii Perſen intelligunt qui à Paulo Æmilio ductus in triumphum, quo capto Macedoniæ imperium finem accepit.

Digitized by Google

Dialimos est neque nominare. propagines è vitibus altius prætentos [22] *non succidet. pedes lecti, in quo cubat,* [23] *luto tenui circumlitos esse oportet : & de eo lecto trinoctium continuum non decubat : neque in eo lecto cubare alium fas est, neque apud ejus lecti fulcrum* [24] *capsulam esse* [25] *cum strue atque ferto oportet.* [26] *unguium*

Omnes infestat, verum etiam enecat alimenta exhauriendo. Scribit quoque Dioscorides lib. 2. c. 175. nigræ hederæ succum vel corymbos jeporos corpus debilitare, mentemque alienare.

21. *Et fabam*] Propter hanc causam, ut scribit Festus Pompejus, *quod ea putatur ad mortuos pertinere. Nam & Lemuralibus jacitur larvis, & parentalibus adhibetur sacrificiis, & in flore ejus luctus litteræ apparere videntur.* Lemuralibus, quæ per trinoctium fiebant mense Majo, lemures sive larvæ ejici nigris fabis credebantur. Ovidius Fast. lib. 5.

Cumque manus puræ fontana perluit unda,
Vertitur & nigras accipit ore fabas :
Aversusque jacit, sed dum jacit, hæc ego mitto,
His, inquit, redimo meque meosque, lares.
Hæc novies dicit, nec respicit, umbra putatur
Colligere, & nullo terga vidente sequi.
Rursus aquam tangit Nemesæaque concrepat æra,
Et rogat ut tectis exeat umbra suis,
Cum dixit noviet, manes exite paterni,
Respicit, & pure sacra peracta putat.

Fabas quoque *parentalibus sacrificiis* adhiberi solitas Festus affirmat. Parentalia autem erant epulæ in funeribus parentum aut propinquorum celebrari solitæ. Plinius lib. 18. c. 12. *Quin & prisco ritu fabacia* (Turnebus legit *fabata*) *sua religionis diis in sacro est prævalens pulmentari cibo, & hebetare sensus existimata, insomnia quoque facere : ob hoc Pythagorica sententia damnata, vel (ut alii tradidere) quoniam mortuorum anima sunt in ea : qua de causa parentando utique assumitur.* Herodotus lib. 2. scripsit Ægyptios à fabis abstinuisse, sacerdotibus vero ne aspicere quidem licitum fuisse, quod arbitrarentur haud mundum esse illud edulium. Unde certe, vel à Pythagora accepisse videntur Romani. Acro scholiastes in libro 2. Sat. VI. ad illum versum, *O quando faba Pythagoræ cognata*, inquit, *Pythagoras legumen omne negaverat comedendum, præcipue fabam veluti parentum colnerat, nam colorem ejus dicebat veluti humano sanguine infectum.* quinetiam idem dicit Pythagoram fabis abstinuisse, *quod viridis in pyxide ærea servata vertitur in sanguinem*, item, *quod cocta sanguinis humorem ex se emitteret.* Cæterum de Pythagoræ hoc instituto alibi diffuse dictum fuit.

22. *Non succidet*] Interpretatur Lipsius, *non succedet.* Non enim vetatur succidere propagines vitium, sed subire, sicuti ex Plutarcho in Quæst. Rom. Qu. 112. liquet. Quo significare voluerunt, nefas esse flaminem inebriari.

23. *Luto tenui*] An in signum originis humanæ, quæ juxta gentiles quoque, Homerum, Hesiodum, Ovidium terræ debetur, & in eam resolvetur. Euripides in Phœnissis :

Ὅθεν δ' ἕκαστον εἰς τὸ σῶμα ἀφίκετο,
Ἐνταῦθα δ' ἀπῆλθε, πνεῦμα μὲν πρὸς αἰθέρα,
Τὸ σῶμα δ' εἰς γῆν.

Id est,

Unde quidque in corpus pervenit,
Eo iterum abit, spiritus quidem cælo,
Corpusque terræ.

24. *Capsulam*] Vet. C. *capsam.*

25. *Cum strue atque ferto*] Vulgo, *ferro.*

Digitized by Google

guium Dialis & capilli ſegmina 27 *ſubter arborem felicem terra operiuntur.* 28 *Dialis cotidie feſtatus eſt. ſine apice ſub divo eſſe licitum non eſt: ſub tecto* 29 *uti liceret, non pridem à pontificibus conſtitutum.* Maſſurius Sabinus ſcripſit, & alia talia quædam remiſſa: gratiamque aliquot cærimoniarum factam dicit: 30 *farinam fermento imbutam attingere ei fas non eſt. tunicam intimam, niſi in locis tectis,* 31 *non exuit, ne ſub cælo, tamquam ſub*

re. male. Strues eſt genus libi, cujus in ſolo tracta farinacea multa, velut toruli aut digiti, ordine ſtructa & ſerie conjuncta ponebantur: velut in ſphærita ſphæræ vel globuli multi in ſolo placentæ ponebantur. *Fertum à ferendo* interpretatur Verrius: quod ad ſacrum ferretur. Alii *ferctum* dicunt, ut libi genus ſit quod intus aliqua re farciebatur. ita *Turnebus* lib. 14. Adverſ. c. 18. *Ferctum* & *forctum* Salmaſio *bonum* dicitur, ab eodemque fonte dicit ita libum appellari, quod bonum eſſet, χρηστὸν. Hinc πανχρηστα quoque liba vocata. In antiqua inſcriptione legitur, PORCAM. ET. AGNAM. STRUIBUS. ET. FERTIS.

26. *Vnguium Dialis*] Quia hi inter immunda cenſentur.

27. *Subter arborem felicem*] Vulgo *ſiliquam*. male. Arbores quæ fructum nigrum, vel nigram baccam ferunt inter infelices olim habitæ. Tarquitius Priſcus in Oſtentario Arborario, apud Macrobium lib. 2. Sat. c. 16. *Arbores quæ infernum Deorum avertentiumque in tutela ſunt, eas infelices nominat. ab. num ſanguinem* (pro *alternum*, legit Pontanus, *Alaternum*, cujus meminit Plinius lib. 16. c. 16. & Columella lib. 7. cap. 6. pro *ſanguinem*, *ſalicem* legit Meurſius) *filicem, ficum atram, quæque baccam nigram, nigroſque fructus ferunt, itemque aquifolium, pyrum ſylvaticum, rhuſcum, rubum, ſenteſque.* vel etiam quæ ſpinas gerunt, quibus infeſta ſunt folia, vel rami: uti aquifolium vel pyrum ſylvaticum, quæ aculeata ſunt. Ilex ilex quæ aculeos non habet interfæli-

ces cenſetur. Ita *Salmaſius* ad Solinum p. 525. & p. 962. Cæteræ itaque arbores felices cenſentur. Plinius quoque infelices arbores appellat, & quæ religione damnatæ ſunt, *quæ neque ferunt, neque fructum ferunt.* De felicibus arboribus ita Veranius de verbis Pontificalibus apud Macrobium: *Felices arbores putantur eſſe, quercus, æſculus, ilex, ſuber, fagus, corylus, ſorbus, ficus alba, pirus, malus, vitis, prunus, cornus, lotus.*

28. *Dialis cotidie feſtatus eſt*] Quidam legunt *teſtatus*, quod quocunque loco decedat, non moriatur inteſtatus. Turnebus legit *feriatus*. H. Stephanus *fertatus*, id eſt, fertis inſtructus. Niſi legendum ſit *fertarius*. Utique qui liba afferebant ſtrufertarii dicebantur. Feſtus: *Ferctum genus libi dictum, quod crebrius ad ſacra ferebatur, nec ſine ſtrue altero genere libi, quæ qui adferebant, ſtrufertarii appellabantur.*

29. *Vtiliceret*] Aliter, *utiliter*.

30. *Farinam fermento imbutam*] Quia fermentum corruptum eſt, & cum acore putreſcit, & ſi nimium ſit, farinam plane acidam reddit & corrumpit, ut teſtatur Plutarchus Qu. Rom. 109. Farina nimirum aqua ſubigitur, priuſquam addatur ſal, & quia non perfecte coquitur, putreſcit, caloremque & acrimoniam à putredine concipit, ut & alia quæ putreſcunt omnia. Simul autem & tenuitatem partium & aciditatem acquirit, quemadmodum acetum putreſcente vino, tale evadit. Hinc quoque Deus interdixit in lege fermenti uſum, quia dulcedinem maſſæ

ſub oculis Iovis, nudus ſit. ſuper flaminem Dialem in convivio, 32 *niſi rex ſacrificulus, haud quiſquam alius accumbit. uxorem ſi amiſit,* 33 *flamino decedit.* 34 *matrimonium flaminis niſi morte* 35 *dirimi non eſt jus.* 36 *locum, in quo buſtum eſt, numquam ingreditur.* 37 *mortuum numquam attingit.* 38 *funus tamen exſequi*

perdit, & eam diſponit ad putredinem. De voluntario munere, quod Deo ex inanimatis offerebatur, non debere inesſe fermentum Levitici ſecundo capite ſcribitur. Secus tamen lege divina in Euchariſticis ſacrificiis obtinebat, ut habetur cap. 7. ℣. 3. Sicuti etiam in primitiarum oblationibus, c. 23. ℣. 17. quo capite etiam de Azymorum feſtis diebus ſeptem agitur.

31. *Non exuit*] Neque etiam poterat inungi tanquam in conſpectu Iovis. Vide Plutarchum Qu. Rom. 40.

32. *Niſi rex ſacrificulus*] Qui regibus ejectis creatus, ad exemplum Atheniensium, & quia Reges ſacra quædam publicè obibant, nomen regium retinuit. Aliquando abſolute Rex appellabatur, ut ex Varrone & Tullio liquet. Cauſam inſtitutionis habes apud Dionyſium lib. v. Omnibus autem ille ſacris præerat, & nulli cedebat præterquam Pontifici. Livius lib. 2. *Regem ſacrificulum creant: id ſacerdotium Pontifici ſubjecere, ne additus nomini honos aliquid libertati, cujus tunc prima erat cura, officeret.* Ejus Uxor in antiqua inſcriptione REGINA SACRORUM appellatur. Notandum quoque illud eſt, Regi ſacrorum neque magiſtratum gerere, neq; orationem ad populum habere licitum fuiſſe: ſacris tamtũ inſerviebant. Quinetiã à majoribus tradito, ritu ante comitium Rex ſacrorum poſtquam rem divinam feciſſet, fuga ſeſe inde è foro abripiebat, ut teſtatur Pluta. Q. Ro. 63.

33. *Flaminio*] Sacerdotio ſuo. Rationes adfert Plutarchus Qu. Roman. 50. vel quod mutilata & imperfecta eſſet familia, vel quod in pleriſque ſacris rebus obeundis uxor adeſſet, neque ea abſente peragi eas fas eſſet.

34. *Matrimonium*] Non erat itaque licitum repudium vel divortium, quia in ſacris uxores adeſſe oportebat, ut teſtatur Plutarchus. Farreatis quoque nuptiis eos in matrimonium convenire neceſſe erat teſte Servio.

35. *Dirimi*] Vet. Cod. *dirumpi.*

36. *Locum, in quo buſtum eſt*] Feſtus: *Buſtum proprie dicitur locus, in quo mortuus eſt combuſtus & ſepultus, dicitur que buſtum quaſi bene uſtum. Ubi vero combuſtus quis tantummodo, alibi vero eſt ſepultus, is locus ab urendo uſtrina vocatur. Sed modo buſtum, id, quod ſepelitur, ſepulchra vocamus.* Feſtus hic per buſtum locum intellexit in quo cadaver combuſtum eſt. Sed Gellius hic noſter buſtum à loco diſtinguit, & intelligit combuſtum cadaver. Ita & Servius ad xi. Æneid. *Pyra eſt lignorum congeries, rogus cum jam ardere cœperit dicitur, buſtum vero jam exuſtum vocatur.* Per buſtum tamen etiam ſepulchrum intelligi poteſt.

37. *Mortuum numquam attingit*] Ita etiam Deus immortalis Iudæorum populo præcepit Levitici cap. 21. ℣. 11. neque juxta ritus funeris cauſa in luctu aut atra veſte eſſe poterat, ut ſemper purus preces concipere aut immolare poſſet, ut Philo de Monarchia tradidit. Τὸ θνητιμαίων ἀπέχεσθαι, id eſt, *abſtinere morticinis* inter Pythagoræ præcepta poſuit Hierocles, & Porphyrius Epiſtola ad Abnebonem & Ælianus lib. iv. Porphyrius 2. de Abſtinentia: καὶ οἱ τῆδε ἱερεῖς καὶ ἱεροφάνται καὶ πάφιοι ἀπέχεσθαι κελεύουσι αὐτοῖς, καὶ ἀνδρῶν ἀνοσίων ἢ ἐμμανῶν, ἢ σπερμάτων ἢ θηλῆς ἤδη αἵματος ἢ πτύσεως. Servius ad III. Æneid. *mortis Romani fuerat*

ſequi non eſt religio. Eadem ferme cærimoniæ ſunt, quas 39 *flaminicas Diales ſeorſum ajunt obſervitare. veluti eſt; quod* 40 *venenato*

ſuerat ramum cupreſſi ante domum funeſtam poni, ne quiſquam Pontifex peregrinantium polluerentur. Similia ſcribit Servius ad lib. 4. Æneid. ad hæc verba, *Et fronde coronat funerea.* Plinius lib. 16. cap. 33. *Cupreſſus Ditis ſacra, & ideo funebri ſigno ad domos poſita.* Feſtus: *Cupreſſi mortuorum domibus ponebantur ideo, quia hujus generis arbor exciſa non renaſcitur, ſicut ex mortuo nihil jam eſt ſperandum, quam ob cauſam in tutela Ditis patris eſſe putabatur.* Præterea *cautum eſt, ne ſacerdos ejus domum ingrediatur, in qua ante quintum diem funus fuerit*, ut Servius in Ms. Fuldenſi ad lib 1. Æneidos ſcribit. Imo ne tibias quidem funebres audire licitum fuit, teſte Feſto. Polluti autem funere minime ſacrificare poterant. Ex jure quoque Pontificio exceptionem proponit Servius ad lib. 6. Æneid. *Cum Pontificibus*, inquit, *nefas eſſet cadaver videre, tamen magis nefas viſum fuerit, ſi inſepultum relinquerent.* Idem Hebræorum magiſtri ſcribunt in lege vetante 237.

38. *Funus tamen exequi*] Id neque jure Divino licitum niſi in parentibus & propinquis. Levit. cap. 21. ℣. 1. & ſeq. & ℣. 10. Quinetiam omnes qui funus proſecuti fuerant, aqua aſperſi purgabantur. Quod de Græcis Pollux, Heſychius, & Ariſtophanis ſcholiaſtes teſtantur. De Romanis Feſtus: *Funus proſecuti redeuntes ignem ſupergrediebantur, aqua aſperſi: quod purgationis genus vocabant ſuffitionem.* Etiam ipſæ ſtatuæ Deorum in viis poſitæ panno velabantur, ſi funus præteriret.

39. *Flaminicas Diales*] Quæ univiræ eſſe debebant. Tertullianus Exhortatione ad caſtitatem: *Monogamia apud Ethnicos in ſummo honore eſt, ut & virginibus legitime nubentibus univira pronuba adhibeatur, & ſic auſpicii initium eſt. Item in quibuſdam Solemnibus, & auſpiciis, ut prior ſit univira locus. Certe Flaminica non niſi univira eſt, qua & Flaminis lex eſt.* Trebellius Pollio de Calpurnia Titi conjuge: *Fuit ſancta & venerabilis femina de genere Ceſoniarum*, (ita legendum, non *Cenſorinorum*) *id eſt, Piſonum, quam majores noſtri univiram ſacerdotem inter ſacratiſſimas feminas adorarunt.* Demoſthenes in Nexram de uxore Regis ſacrorum apud Athenienſes ita loquitur: τὴν δ' γυναῖκα αὐτοῦ (Δῆμος) νόμῳ ἔπεισε καθαρὰν εἶναι, καὶ μὴ ἐπιμεμιγμένην ἑτέρῳ ἀνδρὶ, ἀλλὰ παρθένον γαμεῖν. id eſt, *uxorem autem ejus* (Populus) *lege conſtituit civem eſſe, & quæ alteri viro ſe non miſcuerit, ſed virgo nupſerit.* etiam virginitatis intactæ eſſe debebat, ut in ſacra pagina quoque conſtitutum Lev. c. 21. ℣. 13. Nequelicitum Flaminicis ſandalia ex morticino corio geſtare. Feſtus: *Mortuæ pecudis corio calceos aut ſoleas fieri Flaminicis nefas habetur; ſed & occiſæ alioqui, aut immolatæ, quoniam ſua morte extincta omnia tunc ſunt.*

Flaminicas] Vett. Editt. *Flaminicas ſacerdotiſſas Dialis.*

40. *Venenato operitur*] Vulgo male legebatur, *bene nato.* Venenatum erat pallium Flaminicæ, quod flameo colore venenatum, ſive tinctum erat. Venenum pro colore dixit Virgilius in Eclogis,

Alba nec Aſſyrio fucatur lana veneno.

Et apud Gellium noſtrum lib. 20. c. 8. Cn. Matius *venenare* dixit, pro colore imbuere. Quale autem hoc pallium fuerit Flaminicæ, docet Servius ad lib. 4. Æneidos ℣. 36.

Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo.

Veteri, inquit, *cæremoniarum jure præceptum eſt, ut Flaminica venenato operta ſit. Operta autem cum dicitur, pallium ſignificatur. Venenatum autem infectum.*

menato operitur, & quod 41 *in rica* 42 *furculum de arbore felici habet:* 43 *& quod scalas, nisi quæ Græcæ appellantur, eas* 44 *escendere ei plus tribus gradibus religiosum est: atque etiam quum it* 45 *ad Argeos* 46 *quod neque comit caput neque capillum depectit.* Verba prætoris ex edicto perpetuo de flamine Diali & de sacerdote Vestæ adscripsi. SACERDOTEM. VESTALEM.

41. *Inrica*] Vulgo, *virica*. L. Frutetius lib. 3. c. 11. in Ms. Lovaniensi *in rica* se invenisse testatur. Festus: *Ricæ & riculæ vocantur parva ricinia, ut pallola ad usum capitis facta. Granius quidem ait esse muliebre cingulum capitis, quo pro vitta Flaminica redimiatur.*

42. *Surculum de arbore felici habet*] Intelligit arculum, de quo Servius ad lib. 4. Æneid. *Arculum est virga ex malo Punico incurvata, quæ fit quasi corona, & ima summaque inter se alligatur vinculo lanea, albo, quam in sacrificiis certis regina* (loquitur de Didone) *in capite habebat: Flaminica autem Dialis in omni sacrificatione uti debebat.* Quod autem dicit *virgam* esse ex *malo Punico incurvatam*, Gellius hic ex quacunque *arbore felici* affirmat. Quod verius arbitror. Pro *felici*, Scaliger legit *filiqua*.

43. *Et quod scalas*] Ita emendavit Scaliger, vulgo legebatur, *Et quod scalas, quæ Græce κλίμακες appellantur*, vel in antiq. Ven. Ed. *Græca. κλίμακες* irreptitium esse videtur, ex glossa, cum *græce* legeret, & putaret vocabulum Græcum intelligi. Ita tamen etiam legi potest, *nisi quæ Græca κλίμακες appellantur*, ut de quibusdam græcis scalis intelligatur. Ad interpretationem hujus loci egregie facit fragmentum Servii: *Apud veteres Flaminicam scalas plus tribus gradibus nisi Græcas scandere non licebat, ne ulla pars pedum ejus, crurumve subter conspiceretur. Eoque nec pluribus gradibus, sed tribus, ut in ascensu duplices usus non paterentur excelli vestem, aut nudari crura. nam ideo & Græcæ scalæ dicuntur, quia sta fabricantur, ut omni ex parte compagine tabularum clausæ sint, ne adspectum ad partem aliquam corporis admittant.* Vide *Scaligerum* ad Festum pag. 72.

44. *Escendere*] Ita Varro, Sallustius, Livius, quoque loquuntur.

45. *Ad Argeos*] Meminerunt Varro, Festus, Ovidius, & Plutarchus. Audi primo Festum: *Argea* (lege *Argei*) *loca Romæ appellantur, quod in his sepulti essent quidam Argivorum illustres viri.* Glossarium ἀφίδρυμα interpretatur, id est, aram cum simulachro. *Argeos quoque*, ut Varro ait, *vocabant scirpeas effigies, quæ per virgines Vestales annis singulis jaciebantur in Tiberin.* Fuere autem plura Argeorum sacraria, ut Varro lib. 4. de L. L. docet hunc in modum: *Reliqua urbis loca olim discreta, ut Argeorum sacraria in septem & viginti partes urbis sunt dispositæ.* Livius lib. 1. *Multa alia sacrificia, locaque sacris faciundis, quæ Argeos Pontifices vocant, dedicavit.* XV. autem & XVI. Kalendas Apriles sacra in Argeis peracta.

46. *Quod neque comit caput*] Hoc tempore Flaminicæ Diali vetitus concubitus, ungues ferro secare, crinem depectere, sicuti etiam mense Junio cum ædes Vestæ purgatur. Ovidius l. 6. Fast.

Donec ab Iliacâ placidus purgamina Vestâ
Detulerit flavis in mare Tibris aquis:
Non mihi detonso crinem depectere buxo,
Non ungues ferro subsecuisse licet:
Non tetigisse virum, quamvis Jovis ille sacerdos,
Quamvis perpetuâ sit mihi lege data.

47. JURA-

LEM. ET. FLAMINEM. DIALEM. IN. OMNI. MEA. IVRISDICTIONE. 47 IVRARE. NON. COGAM. Verba M. Varronis ex ſecundo rerum divinarum ſuper flamine Diali hæc ſunt. *Is ſolus* 48 *album habet galerum; vel quod maximus eſt, vel quod Iovi immolata hoſtia* 49 *alba fieri oporteat.*

47. JURARE NON COGAM] Atque hæc ratio inter alias fuit, quare magiſtratu fungi Flamen Dialis non poſſet, quia magiſtratus in leges jurare cogebatur.

48. *Album habet galerum*] Paulus in Epitoma Feſti: *Albogalerus à galea nominatus. Eſt enim pileum capitis, quo Flamines Diales utebantur. Fiebat enim ex hoſtia alba Iovi caſa, cui adjungebatur virgula oleagina.* Vide & Servium.

49. *Alba*] Vett. Editt. *albato.*

CAP. XVI.

Quos errores Iulius Higinus in ſexto Virgilii animadverterit in hiſtoria Romana erratos.

REprehendit [1] Higinus Virgilium, correcturumque eum fuiſſe exiſtimat, quod in libro ſexto ſcriptum eſt. Palinurus eſt apud inferos petens ab Ænea ut ſuum corpus requirendum & ſepeliendum curet. is hoc dicit:

[2] *Eripe me his, invicte, malis:* [3] *aut tu mihi terram*
Injice, namque potes, [4] *portuſque require Velinos.*

quo, inquit, modo aut Palinurus noviſſe & nominare potuit portus Velinos, aut Æneas ex eo nomine locum invenire, quum Velia oppidum, à quo portum, qui in eo loco eſt, Velinum dixit, Servio Tullio Romæ regnante, poſt annum

HIginus] Vide lib. 1. c. 14. Præterilla autem quæ ibi commemoravi, notandum commentarios illum in Virgilium ſcripſiſſe, uti ex hoc loco & lib. 1. c. 6. liquet. lib. quoque 16. c. 6. Scuti etiam ex Macrobio lib. 6. Saturn. cap. 9.

2. *Eripe me his*] Extant hi verſus lib. 6. Æneid. ꝟſ. 365. & ſeq.

3. *Aut tu mihi terram*] *Terræ injectio ſecundum Pontificalem ritum poterat fieri & circa cadaver, & circa abſentium corpora quibuſdam ſolemnibus ſacris*, ut ſcribit Servius. Horatius, *injecto ter pulvere curras.*

4. *Portuſque Velinos*] Turnebus interpretatur *paluſtres.* Nam Servius Veliam inde dicit nomen accepiſſe, quod paludes græcis τὰ ἕλη dicuntur. Ita excuſat Virgil. Turnebus. Quid ſi portus ab amne ſimilis nominis ita dictus ſit, à quo poſtea ipſa urbs Velia appellata ſit? Utique Strabo lib. 6. dicit quoſdam urbis nomen ab Eleëte fluvio vel à fonte

5 annum amplius ſexcenteſimum, quam Æneas in Italiam venit, conditum in agro Lucano & eo nomine appellatum eſt? nam qui 6 ab Harpalo, inquit, regis Cyri præfecto 7 ex terra Phocide 8 fugati ſunt, alii Veliam, 9 partim Maſſiliam

Hele deducere. Quinetiam multa permittenda ſunt Poetis, neque tam anxie examinanda, cum in ea volentes incidant, non rerum ignorantia decepti. Vide quoque Rutgerſ. lib. 3. Var. c. 2.

5. *Annum amplius ſexcenteſimum*] Chronologi, inter quos Bucholcerus, ſcribunt Tarquinium Priſcum Romanorum Regem occiſum à morte Æneæ anno ſexcenteſimo. Æneæ adventus in Italiam ſtatuitur anno ante Romam conditam 425. Regnatum à Regibus per 244. annos. Nam Servius quadraginta quatuor annos regnavit, Tarquinus viginti quinque. Manent igitur uſque ad Servium 175. anni. Junge ab Æneæ adventu in Italiam 425. annos cum annis 175. fient ſexcenti anni. Verum non convenient anni, ſi Velleium Paterculum ſequamur, qui Romam conditam refert poſt Trojam captam annis CDXXXVII. quibus ſi addantur anni regii uſque ad Servium 175, duodecim plures erunt anni. Dionyſius Halycarnaſſeus 7. Olympiadis anno primo poſt Ilium captum anno 433. conditam Romam ſcribit. Ita plures fuerint anni octo. De Catoniana & Varroniana computatione, urbiſque Romæ natalibus vide Scaligerum lib. 5. de Emend. temp. & Onuphrium Panvinium Commentar. in Faſtos.

6. *Ab Harpalo, regis Cyri præfecto*] Harpalum quoq; Ammianus Marcellinus, & Solinus, aliiq; appellant: Herodotus, Strabo, Paulanias, aliiq; Harpagum. Strabo lib. 6. φησὶ δ' Ἀντίοχος, Φωκαίας ἁλούσης ὑφ' Ἁρπάγου, τοῦ Κύρου στρατηγοῦ, τοὺς δυναμένους ἐμβαίνειν εἰς τὰ σκάφη πανοικίους, πλεῦσαι πρῶτον εἰς Κύρνον, εἶτα Μασσαλίαν μετὰ Κρεοντιάδου. ἀπικομένους δὲ τινὰς

Ἡλίαν κτίσαι. Ἔνιοι δὲ τὸν ὅμιλον ἀπὸ πόλεως Ἐλέης. id eſt, *Tradit Antiochus capta Phocæa ab Harpagoprafecto exercitus Cyri, cives locupletiores totis cum familiis naves conſcendiſſe; primumque cum Creontiade ad Corſicam atque Maßiliam appuliſſe: inde quum expellerentur Eleam condidiſſe. Quidam nomen ab Elcëte amne deducunt.* Hiſtoriam hanc pluribus refert Herodotus lib. 1. ubi dicit relicta Cyrno ſive Corſica inſula, ubi per quinquennium habitaverant Phocæenſium exules, eoſdem prælio navali à Tyrrhenis & Carthagenienſibus debilitatos Rhegium profugiſſe, atque ibi urbem Hyelam condidiſſe. Hyela eadem quæ & Elea, & Velia appellatur. Apud Strabonem corrupte Βύλη pro Ὑέλη, vel Βήλη legitur.

7. *Ex terra Phocide*] Non videtur Gellius diſtinguere inter Phocenſes & Phocæenſes. Phocis Græciæ regio, cujus metropolis Delphi, Phocæi aut Phocæenſes dicti à Phocæa urbe Ioniæ. Dicere itaque debuerat Gellius terra vel potius urbe Phocæa vel Phocæenſi. Similis error apud Juſtinum lib. 42. ubi *Phocenſes* quoque appellat, quos Phocæenſes debuerat nominare. Phocenſium regionem dicit eſſe ſterilem, uti revera erat, ſed Phocæenſium in Aſia terra longe erat fertiliſſima, atque ubertate luxuriabat. Confudit itaque Phocenſes & Phocæenſes. Recte dixit ſcholiaſtes Thucydidis ad lib. 1. Φωκεῖς οἱ τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ Φωκίδος πόλεως. Φωκαεῖς οἱ τῆς Ἰωνίας ἀπὸ Φωκαίας πόλεως Ἴωνες ὄντες, id eſt, *Phocenſes Græciæ populi, ab urbe Phocide dicti, Phocæenſes Ioniæ à Phocæa urbe, cum ſint Iones.*

8. *Fugati*] Urbe ab Harpago capta præſi-

filiam condiderunt. inſcitiſſime igitur petit ut Æneas portum Velinum requirat, quum id nomen eo tempore fuerit nuſquam gentium, neque ſimile, inquit, illud videri debet, quod eſt in primo carmine;

Italiam fato profugus 10 *Lavinaque venit*
Litora.

& æque

præſidiarium militem poſtmodum obtruncarunt, & ſaxo mari immerſo juramento ſe invicem obſtrinxerunt non prius de Patria repetenda cogitaturios, quam ſaxum ex imis vadis ſupernataſſet. Plerique tamen reverſi, cæteri claſſe Cyrnum, poſtmodum Rhegium appulerunt. Vide Herodotum lib. 1.

9. *Partim Maſſiliam*] De Maſſiliæ origine aliter ſentit Ariſtot. de Politia Maſſilienſi, qui ante Cyri tempora à mercatoribus conditâ refert, ut teſtatur Harpocration in Μασσαλία. Juſtinus huc quoque referendus, cujus notabilem locum ex lib. 43. c. 3. hic inſerere viſum fuit: *Temporibus Tarquinii regis* (Priſci, ut Euſebius teſtatur in Chronicis) *ex Aſia Phocenſium juventus, oſtio Tiberis invecta, amicitiam cum Romanis junxit: inde in ultimos Galliæ ſinus navibus profecta, Maſſiliam inter Ligures & feras gentes Gallorum condidit: magnaſque res, ſive dum armis ſe adverſus Gallicam feritatem tuentur, ſive dum ultro lacceſſunt, à quibus fuerant antea laceſſiti, geſſerunt. Namque Phocenſes exiguitate ac macie terræ coacti, ſtudioſius mare quam terras exercere piſcando, mercando, plerunque etiam latrociniis maris, quod illis temporibus gloriæ habebatur, vitam tolerabant. Itaque in ultimam Oceani oram procedere auſi, in ſinum Gallicum oſtio Rhodani amnis devenere. Cujus loci amœnitate capti, reverſi domum referentes quæ viderant, plures ſollicitavere. Duces claſſis Simus & Protis fuere. Itaque regem Segobrigeorum, (Nanum appellat Athenæus) Nanum nomine in cujus finibus urbem condere geſtiebant, amicitiam petentes conveniunt. Forte eo die Rex occupatus in apparatu nuptiarum Gyptis* (Athenæus lib. 13. *Pertam* appellat) *filiæ erat: quam more gentis electo inter epulas genero, nuptum tradere illic parabat. Itaque cum ad nuptias invitati omnes proceſſiſſent, rogantur etiam Graci hoſpites ad convivium. Introducta deinde virgo, cum juberetur à Patre aquam porrigere ei, quem virum eligeret, tunc omiſſis omnibus ad Græcos converſa aquam Proti porrigit, qui factus ex hoſpite gener, locum condendæ urbis à ſocero accepit.* Athenæus non Protin, ſed Euxenum appellat, filium autem ejus & Petræ, quæ & mutato nomine Ariſtoxena appellata, Protin dicit fuiſſe. Sed veriſimile arbitror Protin patrem à benigno hoſpitio poſtmodum fuiſſe appellatum Euxenum, cujus filius ejuſdem nominis fuerit. Neque dicit aquam porrexiſſe Regis filiam, novo hoſpiti, ſed phialam κυκεῶνα, id eſt vinum & aqua mixtam, ſive caſu, ſive aliam ob cauſam Proti conceſſiſſe. Donari autem phiala ſponſum à ſponſa moris fuiſſe videtur, cum matrimonium divites contraherent. Atque hoc ritu virgines ſponſum eligebant. Vide de Odatide Homartæ regis filiæ nuptiis eundem Athenæum lib. 13. Porro Olympiade 45. hanc coloniam contigiſſe Marcianus Heracleota ex Timæo ſcribit, & Solinus, qui duas de origine Maſſiliæ ſententias confudit, cum ſcribit, *Phocenſes quondam fugati Perſarum adventu Maſſiliam urbem Olympiade 45. condiderunt.* Hoc contigit 57. Olympiade, cum fugati ſunt, nam Olympiade 45 nondum inſtitutum erat Perſarum imperium. De Maſſiliæ laudibus, vide Ciceronem, Strabonem l. 3. Tacitum, Valerium Maximum, alios.

ſedeat, quem ſupra cum iis commemorat, qui deſcenderint illuc, atque inde rurſum evaſerint; præſertim quum ita ſit fabula de Theſeo atque ſi Hercules eum evellerit [20] de petra, & in lucem ad ſuperos eduxerit. Item in his verſibus erraſſe Virgilium dixit:

[21] *Eruet ille Argos* [22] *Agamemnoniaſque Mycenas,*
Ipſumque Æacidem, genus armipotentis Achilli;
Vltus avos Trojæ, [23] *templa & temerata Minervæ.*

confudit, inquit, & perſonas diverſas & tempora. nam neque eodem tempore neque per eoſdem homines cum Achæis & cum Pyrrho bellatum eſt. [24] Pyrrhus enim, quem dicit

ſed contra fidem exemplarium. Vide quoque Titium lib. 1. controv. cap. 11. De Fabula autem Theſei ſcribit Plutarchus in Ejuſdem vitâ, Aïdoneum Moloſſorum regem Theſea ſervaſſe captivum, donec eum Hercules liberaret. Idem ſcribunt Euſebius ex Philochoro in Atthidis libro ſecundo, Hieronymus & Cyrillus lib. 1. contra Julianum Apoſtatam. Porro notanda quoque verba Servii ad illum locum Virgilii, SEDET ÆTERNUMQUE SEDEBIT INFELIX THESEUS. Ita autem dicit: *Contra opinionem. Nam fertur ab Hercule eſſe liberatus quo tempore eum ita abſtraxit, ut illic corporis relinqueret partem.* (Ad quod extremum alludere putat Cælius Virgilium.) *Frequenter enim variant fabulas poëtæ. Hippolytum Virgilius liberatum ab inferis dicit, Horatius contra. Neque enim Diana pudicum liberat Hippolytum.*

20. *De petra*] Pauſanias in Phocicis & Apollonii interpres ſcribunt Panyaſin poëtam cecinisſe Theſeo & Pirithoo ita ſaxum adnatum fuiſſe, ut inde avelli nequirent, quod ingens ſaxum eis loco ſedis & vinculorum eſſet. Addit Apollonii & Homeri interpres Herculem ſumma vi ab immobili ſaxo Theſeum detraxiſſe, Pirithoum nulla vi potuiſſe. Quo reſpexit Horatius,

Nec lethæa valet Theſeus abrumpere charo
Vincula Pirithoo - - -

Videndi ſunt Diodorus Siculus, Pauſanias, Plutarchus, & Apollodorus.

21. *Eruet ille Argos*] Verſus extant Æneid. 6. ℣. 38. & ſeqq.

22. *Agamemnoniaſque Mycenas*] Quibus Agamemnon imperabat. Nam Mycenarum regno etiam Argivum adjecerat, & quicquid eſt regionis uſq; ad Corinthum & Sicyonem poſſidebat, ut teſtatur Strabo lib. 8. Poſtmodum Mycenæ ab Argivis ſunditus everſæ ſunt. Quæ itaque hic dicit Autor noſter de Argivo, id eſt, Achaico bello intelligenda. Mycenæ enim olim & Argos ſub Agamemnonis imperio fuere.

23. *Et temerata*] C. Tor. *intemerata.*

Templa & temerata Minervæ] Virgilius lib. 2. Æneid.

Fatale aggreſſi ſacrato avellere templo
Palladiũ, caſis ſummæ cuſtodibus arcis,
Corripuere ſacram effigiem, manibuſque cruentis
Virgineas auſi divæ contingere vittas.

Et poſtmodum,

Ecce trahebatur paſſis Priameïa Virgo
Crinibus à templo Caſſandra, adytiſque Minervæ.

24. *Pyrrhus enim, quem dicit Æacidem*] Per Æacidem quoque Pyrrhum Epirotarum regem hic intelligit Servius. Alii Perſen intelligunt qui à Paulo Æmilio ductus in triumphum, quo capto Macedoniæ imperium finem accepit.

Digitized by Google

dicit Æaciden, [25] de Epiro in Italiam transgressus [26] cum Romanis depugnavit adversus [27] M. Curium [28] in eo bello ducem. [29] Argium autem bellum, id est, Achaïcum, multis post annis à L. Mummio Imperatore gestum est. potest, inquit, igitur medius eximi versus, qui de Pyrrho importune immissus est. quem Virgilius proculdubio excepturus, inquit, fuit.

CAP.

cepit. Perses ad Achillem genus ducebat, de quo Propertius,

Et Persen proavi referentem pectus Achilli,
Quique tuas proavus fregit Achille domos.

Silius quoque de Philippo, patre istius Persæ ita loquitur,

Hic gente egregius, veterisque ab origine regni,
Æacidum sceptris, proavoque tumebat Achille.

Non confudisse autem Virgilium personas diversas, diversaque tempora ostendere nititur Pontanus in Anim adv. ad Gellium. Quando enim primo Poëta dicit,

Ille triumphatâ Capitolia ad alta Corintho,
Victor aget currum, cæsis insignia Achivis.

Mummium significat, qui cognominatus est Achaïcus. Postea cum dicit IPSUMQUE ÆACIDEM, Persem intelligit, qui ad Achillem genus referebat. quem Paulus devicit & Macedonum imperium delevit, atque ita Trojæ ruinas ultus est. Male tamen Pontanus ad Paulum refert quæ de Argis & Mycenis à Poëta dicuntur. Hæc enim ad L. Mummium melius referuntur, qui captâ Corintho totam Græciam tributariam fecit, & in Provinciam redegit, ut testatur Pausanias in Achaïcis lib 7. & Strabo, lib. 8. Quæ cum ita sint, etiam Epirus, ubi Æacidæ regnabant, eandem sortem obtinuit. Versus itaque hos omnes ad L. Mummium referri posse arbitror. Per *Æacidem* enim non Pyrrhum, non Persem, sed regnum Epiroticum intelligo.

25. *De Epiro*] Est hæc regio Græciæ versus Adriaticum mare. Vide Strabonem lib. 8.

26. *Cum Romanis pugnavit*] Primo prælio victor, duobus sequentibus victus, vide Plutarchum in Pyrrho, & Florum lib. 1. c. 18.

27. *Curium*] Qui consul prælio Pyrrhum devicit. Vett. Editt. legunt *Manium Curium*. De aliis hujus belli vario tempore ducibus, Albano, quem Florus Lævinum appellat, Fabricio, & Æmilio Coss. vide Plutarchum in Pyrrho.

28. *In eo*] Ms. quoddam *eodem*.

29. *Argium autem bellum*] Argivos & Achæos confundit Homerus, ut Strabo lib. 8. ostendit. Vett. Editt. pro *Argium* legunt *Argivum*.

Lumi-

Digitized by Google

CAP. XVII.

Quam ob cauſam & quali modo Democritus philoſophus [1] luminibus oculorum ſeſe privaverit, ſuper ea re verſus Laberii pure admodum & venuſte facti.

DEmocritum philoſophum in monumentis hiſtoriæ Græcæ ſcriptum eſt, virum præter alios venerandum, auctoritateque antiqua præditum, luminibus oculorum ſua ſponte ſe privaſſe; [2] quia exiſtimaret cogitationes commentationeſque animi ſui in contemplandis naturæ rationibus vegetiores & exactiores fore, ſi eas videndi illecebris & oculorum impedimentis liberaſſet: id factum ejus modumque ipſum, quo cæcitatem [3] facile ſollertia ſubtiliſſima [4] conſcivit, [5] Laberius poëta in mimo, quem ſcripſit [6] Reſtionem, verſibus quidem ſatis munde atque graphice factis deſcripſit; ſed cauſam voluntariæ cæcitatis finxit aliam: vertitque in eam rem quam tum agebat, non inconcinniter. eſt enim perſona, quæ hæc apud Laberium dicit, divitis avari & parci ſumtum plurimum [7] aſotiamque adoleſcentis [8] viri deplorantis. Verſus Laberiani ſunt:

Demo-

[1] *Luminibus oculorum*] Falſum hoc eſſe dicit Plutarchus περὶ πολυπραγμοσύνης. Cic. 1 5. Tuſc dubitat an verum ſit, necne. Neque Laertius neque Heſychius Illuſtrius in vita Democriti meminerunt. Hieronymus tamen 127. cap. contra Jovinianum tractatu 2. eo quoque reſpexit, cum dicit: *Quoſdam legimus effodiſſe ſibi oculos, ne per eorum viſum ſeu uſum à contemplatione Philoſophiæ avocarentur.*

2. *Quia exiſtimaret cogitationes*] Aliter Tertullianus in Apologet: *Democritus*, inquit, *oculis ſe privavit, quod mulieres ſine cupiditate intueri non poſſet.*

3. *Facile*] Nimio & ignito ſplendore, quem aſſiduo obtutu aſpiciebat.

4. *Conſcivit*] Male emendat H. Stephanus *concivit*. *Conſcivit* à *conſciſco* derivatur, quod ſignificat decernere, vel κὴ μετάλημψιν, exequi, quod decreveris. Ita apud Ciceronem & alios *conſciſcere mortem dicitur*.

5. *Laberius poëta*] Vide ſupra p. 33. & 245.

6. *Reſtionem*] Citat quoque ejuſdem nominis poëma Gellius noſter lib. 16. cap. 7. Vett. Editt. male legunt, *Rectionem*.

7. *Aſotiamque*] Vett. Editt. habent ἀσωτίαν, & adduntur interpretis verba, id eſt, *luxumque & propinationem*.

8. *Viri*] Vett. Editt. recte, *filii*. Si *viri* retineatur, Græciſmus eſt, qui ἄνδρα νέον τε, vel *virum* dicunt.

9. *Demo-*

9 *Democritus* [10] *Abderites phyſicus philoſophus*
[11] *Clypeum conſtituit* [12] *contra exortum Hyperionis,*
[13] *Oculos effodere ut poſſet ſplendore aheo.*
[14] *Ita radiis ſolis aciem effodit luminis,*
Malis bene eſſe ne videret civibus.
Sic ego fulgenti [15] *ſplendorem pecuniæ*
[16] *Volo* [17] *elucificare* [18] *exitum ætati meæ;*
Ne in re bona [19] *eſſe videam nequam filium.*

9. *Democritus Abderites*] Ita reſtituit hos verſus H. Stephanus, cum in aliis editionibus confuſe admodum legerentur. Turnebus lib. 14. Adverſ. cap. 18. verſum 6. & ſeq. ita legebat,

Sic ego ſplendore fulgentis pecuniæ
Volo elucificare exitum ætatis meæ.

Idem lib. 28. cap. 32. pro *elucificare* legit, *luſcificare*, id eſt, cæcare.

10. *Abderites*] Abdera urbs Thraciæ Teïorum colonia, ut Herodot. lib. 1. ſcribit.

11. *Clypeum conſtituit*] Plutarchus appellat ἐσοπτρίδα πυρεϊδῆ, atque ex eorum refractione cæcitatem juxta quoſdam ſibi conciliaſſe ait. Vitra utique concava & ſpecula ſoli oppoſita facile ignem concipiunt. Pelvis quoque ærea ſplendicans radiis ſolis objecta ſi firmo obtutu aſpiciatur, noxia oculis & cæcitatem inducere poteſt: ſicuti hiſtoriæ referunt, eos qui ex tenebris ſubito ſplendorem lucis & ſolis aſpiciunt, videndi uſum amiſiſſe.

12. *Contra exortum Hyperionis*] Clypeum ſoli oppoſitum. Hyperiona Cœli & Telluris filium fabulatur Apollodorus, Solis patrem Diodorus, quod primus ſolis, lunæ, aliorumque aſtrorum motus cum cura obſervaverit. Hinc Hyperiona Solem appellant Poëtæ, vel quod ſupra nos incedat, ut nomen Græcum indicat.

13. *Oculos effodere*] Potius dicendum fuerat, *viſu privare*. neque enim oculi effoſſi fuere, ſed acies viſus imminuta, & perdita.

14. *Ita radiis ſolis*] Lambinus legebat, *Radiis ſolis ſibi*.

15. *Splendorem*] Nonius, *ſplendore*. Vett. Editt. *ſplendore in pecuniam*. Lambinus legebat, *ſplendore fulgentis pec.*

16. *Volo*] Cod. Torn. *veto*.

17. *Elucificare*] Luce privare. Citat quoque hunc locum proculdubio ex Gellio Nonius. Vett. Editt. legunt *lucificare*.

18. *Exitum*] Id eſt, finem ætatis meæ.

19. *Eſſe videam*] Lamb. *videam eſſe*.

CAP. XVIII.

Hiſtoria de Artemiſia, deque eo certamine quod apud Mauſoli ſepulchrum à ſcriptoribus inclutis decertatum eſt.

ARtemiſia Mauſolum virum amaſſe fertur ſupra omnis amorum fabulas, ultraque affectionis humanæ fidem.

ARtemiſia] Strabo lib. 14. Hecatomni filiam fuiſſe dicit, ſororem uxoremque Mauſoli, qui inter fratres major natu in imperio ſucceſſit, & ſine prole

fidem. Mauſolus autem fuit, [2] ut M. Tullius ait, rex terræ Cariæ; ut quidam Græcarum hiſtoriarum ſcriptores, provinciæ Græciæ præfectus. [4] ſatrapen Græci vocant. is Mauſolus ubi fato perfunctus inter lamenta & manus uxoris funere magnifico ſepultus eſt; Artemiſia luctu atque deſiderio mariti flagrans uxor oſſa cineremque ejus mixta odoribus contuſaque in faciem pulveris aquæ indidit, [5] ebibitque: multaque alia violenti amoris indicia feciſſe dicitur. molita quoque eſt ingenti impetu operis, conſervandæ mariti [6] memoriæ, [7] ſepulcrum illud memoratiſſimum, digna-

prole decedens id uxori reliquit, illa præ deſiderio mariti tabe mortua fuit. Alia itaque eſt Artemiſia Cariæ regina, cujus mentionem facit Herodotus lib. 7. in expeditione Xerxis Perſarum regis, quæ poſt mariti obitum, filiique pupilli imperium adminiſtrans, nulla adacta neceſſitate, ſed generoſo ſpiritu in militiam conceſſit, & quinque inſtructas naves in hanc expeditionem contulit. Hæc enim noſtra Alexandri tempore vixit, ut ex Strabone liquet.

2. *Vt M. Tullius*] Lib. 3. Tuſcul. Qu. cap. 31. etiam Pauſanias lib. 8. Halicarnaſſi regem appellat, item Vitruvius lib. 2. c. 8.

3. *Græciæ*] Forte *Cariæ*. Lipſius legendum putat, *Provinciæ Præfectus*, vel *Provinciæ à Rege Præfectus*. in Cod. Torn. legitur *Græcæ*, quod Caſaubonus interpretatur de Aſiaticis Græcis, non iis qui in Græcia. Alioquin Græcia nunquam à Rege Perſarum in provinciam redacta fuit.

4. *Satrapen Græci vocant*] Græcis literis σατράπην Cod. Torn. legit, revera autem Perſæ ita vocarunt, à quibus Græci hoc vocabulum accepere, ut ex Herodoto, Iſocrate in Panegyrico, Heſychio & aliis liquet. Quod autem Mauſolum non Cariæ regem, ſed Satrapen fuiſſe quidam memoriæ tradiderunt, forſan inde natum videtur, quod Pyxodarus frater Mauſoli, cum ad regnum perveniſſet, res Perſicas amplectens, Satrapam accerſivit ad ſocietatem regni, qui mortuo Pyxodaro regionem illam poſſedit, & Adam filiam Pyxodari in uxorem duxerat, atque Halicarnaſſi, ubi regia ſedes erat, obſidionem, cum Alexander eam cingeret, ad tempus aliquod ſuſtinuit. Vide Strabonem lib. 14.

5. *Ebibitque*] Hæc Theopompus refert. Suidas illam phtiſi obiiſſe ſcribit. idem teſtatur Strabo lib. 14. Val. Max. lib. 4. cap. 6. de hoc inſolenti amore ita ſcribit: *Quid de illo inclyto tumulo loquare, cum ipſa Mauſoli vivum ac ſpirans ſepulchrum fieri concupierit, eorum teſtimonio, qui illam extincti oſſa potione aſperſa bibiſſe tradunt.*

6. *Memoriæ*] Vett. Editt. addunt, *cauſa*. Secus in Ms.

7. *Sepulchrum illud memoratiſſimum*] De Mauſoleo ejuſque artificibus ita loquitur Plinius lib. 36. cap. 5. *Scopas habuit æmulos eadem ætate Bryaxin, & Timotheum, & Leocharem, de quibus ſimul dicendum eſt, quoniam ſimul cælavere Mauſoleum. Sepulchrum hoc eſt ab uxore Artemiſia factum Mauſolo Cariæ regulo, qui obiit Olympiadis centeſimæ anno ſecundo. Opus id ut eſſet inter ſeptem miracula, maxime artifices fecere: patet ab auſtro & ſeptemtrione ſexagenos ternos pedes, brevius à frontibus, toto circuitu pedes quadringentos XL. attollitur in altitudinem*

dignatumque numerari [8] inter ſeptem omnium terrarum ſpectacula. id monumentum Artemiſia quum 9 Dis Manibus Mauſoli dicaret; [10] ἀγῶνα, laudibus ejus dicundis, facit; ponitque præmia pecuniæ aliarumque rerum bonarum ampliſſima. ad eas laudes decertandas veniſſe dicuntur viri nobiles ingenio atque lingua [11] præſtabili [12] Theopompus, [13] Theodectes, [14] Naucrites. ſunt etiam qui 15 Iſocratem ipſum cum iis certaviſſe memoriæ mandaverint. ſed eo certamine viciſſe [16] Theopompum judicatum eſt. is fuit Iſocratis diſcipulus. exſtat nunc quoq; [17] Theodecti

tudinem XXV *cubitis : cingitur columnis* XXXVI. *Ab oriente cælavit Scopas, à ſeptentrione Bryaxis, à meridie Timotheus, ab occaſu Leochares. Priuſquam peragerent, regina Artemiſia, quæ mariti memoriæ id opus extruxerat, obiit. Non tamen receſſerunt, niſi abſoluto jam, id gloriæ ipſorum artiſque monimentum judicantes: hodieque certant manus. Acceſſit & quintus artifex. Namque ſuperpteron pyramis altitudine inferiorem æquavit,* XXIV *gradibus in meta cacumen ſe contrahens. In ſummo eſt quadriga marmorea, quam fecit Pythis.* Vide quoque Pauſaniam lib. 8. Vitruvium lib. 2. cap. 8. & interpretes ad illum verſum Martialis,

Aëre nec vacuo pendentia Mauſolea.

8. *Inter ſeptem omnium terrarum ſpectacula*] Vide Leonem Allatium in Notis ad Philonis Byzantii lib. de VII. orbis ſpectaculis.

9. *Dis Manibus*] Vett. Editt. legunt *Diis M. Sacris* Manuſc. *Dis manibus ſacris*. forſan D. M. S. Iſidorus lib. 8. cap. ult. *Manes dicuntur Dei mortuorum, quorum poteſtatem inter Lunam & terram aſſerunt.* Sed proprie ſic vocantur *animæ defunctorum*. Vide tamen Feſtum, Servium ad III. Æneid. & Apuleium lib. de Deo Socratis.

10. Ἀγῶνα] Id eſt, *certamen*, quod additur in quibuſdam Editt. ſed interpretis verba ſunt.

11. *Præſtabili*] Mavult ita loqui Gellius, quam *præſtanti*.

12. *Theopompus*] Qui tempore Philippi & Alexandri Magni vixit. Varias exemplo Iſocratis præceptoris ſui ſcripſit orationes, inter quas ἐπιτάφιον ἐπὶ Μαυσωλῷ commemorat Anonymus deſcriptione Olympiadum ad Olymp. CIII. annum 1. Fuit idem inſignis hiſtoricus. vide *Voſſium* de Hiſtor. Græc. lib. 1. c. 7.

13. *Theodectes*] Cui cognomen *Phaſelites*, qui Platonem, Iſocratem, & Ariſtotelem audivit, & funebrem quoque orationem in laudem Mauſoli habuit, & poſtmodum ab arte oratoria ad ſcribendas tragœdias ſe accinxit.

14. *Naucrites*] Suidas Naucratem Erythræum & in Iſocrate idem Erythræum Naucratitem appellat, quo innuere videtur eum ex Naucrati Urbe Ægypti juxta Strabonem oriundum fuiſſe. Idem commentarium in Homerum ſcripſit, ut teſtantur Stephanus de Urbibus, & Euſtathius.

15. *Iſocratem ipſum*] Scribit hoc Suidas non de Iſocrate Athenienſi, ſed Apolloniate, qui erat Ampolæ philoſophi filius, & majoris Iſocratis diſcipulus, Platonis quoque aſſiduus auditor, qui Orationes quoq; nonnullas edidit.

16. *Theopompum*] Theodectem victorem fuiſſe refert Suidas, quoſdam tamen victoriam Theopompo tribuere.

17. *Theo-*

decti tragœdia, quæ inſcribitur, Mauſolus: in qua eum magis quam in proſa placuiſſe [18] Higinus in exemplis refert.

17. *Throdecti tragœdia*] Tragœdias juxta Suidam quinquaginta ſcripſit. Meminit ejus quoque Ariſtoteles in Ethicis, & Euſtathius. Quintilianus eum ita memoria excelluiſſe ſcribit, ut ſemel auditos verſus & quidem multos protinus reddere ſolitus eſſet. Videndus & Plutarchus in Alexandro.

18. *Higinus in exemplis*] Vide quæ de illo diximus lib. 1. c. 14.

CAP. XIX.

Non purgari [1] *neque lavari peccatum, dum prætenditur peccatorum, quæ alii quoque peccaverunt, ſimilitudo.*

[2] INceſſebat quempiam [3] Taurus philoſophus ſevera atq; vehementi objurgatione adoleſcentem [4] à rhetoribus & à facundiæ ſtudio ad diſciplinas philoſophiæ tranſgreſſum. quod factum [5] quidem eſſe ab eo diceret [6] inhoneſte & improbe. at ille non ibat inficias [7] feciſſe, ſed id ſolitum eſſe fieri defendebat; turpitudinemque delicti exemplorum uſu [8] & conſuetudinis venia [9] deprecabatur. atque ibi Taurus iſto ipſo defenſionis genere irritatior, Homo, inquit, ſtulte & nihili, ſi te à malis exemplis auctoritates & rationes philoſophiæ non abducunt; ne illius quidem Demoſthenis

NEque lavari] Cod. Torn. *levari*. ubi & poſt *ſimilitudo*, hæc addunt, *atque inibi verba ex oratione ſuper ea re Demoſthenis*. Sicuti etiam in Editt. vett. habetur.

2. *Inceſſebat*] *Inceſſere* proprie eſt *invadere*, quod *ab incedo* derivatum.

3. *Taurus Philoſophus*] Hujus mentio in Chronico Euſebii. Vide Gellium noſtrum lib. 6. cap. 10. & 14.

4. *A Rhetoribus & à facundiæ ſtudio*] In Ms. quodam hæc verba non habentur. verumtamen retine.

5. *Quidem*] Vett. Editt. *quiddam*.

6. *Inhoneſte & improbe*] Taurus ipſe Philoſophiam profeſſus hic non ſtudium philoſophiæ, quæ res ſanctiſſima eſt, reprehendit, ſed vitium juventutis deſultoriæ, quæ vel faſtidio vel opinatæ ſapientiæ præſumptione, quæ Platoni ἀλαζονεία dicitur, ad alia feſtinat.

7. *Feciſſe*] In quodam Ms. abeſt.

8. *Et conſuetudinis venia*] Legitur quoque, *conſuetudine veniam*.

9. *Deprecabatur*] Id eſt, excuſabat, expurgabat, aut ne vera turpitudo exiſtimaretur, verbis contendebat. Gellius alibi dixit *deprecari* etiam ſignificare *depellere*. & Quint. lib. 3. *deprecationem eſſe* dixit *depulſionem*.

mosthenis vestri sententiæ tibi in mentem venit? quæ, quia lepidis & venustis vocum modis [10] vincta est, [11] quasi quædam cantilena rhetorica, facilius adhærere memoriæ tuæ potuit. nam si me, inquit, non fallit, quod quidem [12] in primore pueritia legerim, verba hæc sunt Demosthenis, adversus eum, qui, ut tu nunc facis, peccatis alienis exemtum purgatumque ibat. [13] σὺ μὲν λέγε, ὡς γέγονεν ἔτω πολλάκις· ἀλλ' ὡς σφόδρα γίγνεσθαι. ὃ γὰρ εἴ τι παρὰ μικρὸν τοὺς νόμους ἐπαράχθη, σὺ δὲ τοῦτο ἐμιμήσω, διὰ τοῦτο ἀποφύγοις ἂν δικαίως· ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἀλίσκοιο. ὥσπερ γὰρ [14] εἴ τις ἐκείνων σφόδρα, σὺ τόδ' οὐκ ἂν ἔγραψας, ἔτως, ἂν [15] σὺ νῦν ἀλῷς, ἄλλῳ δ' γράψῃ. Sic Taurus omni suasionum admonitionumque genere utens sectatores suos ad rationes bonæ inculpatæque indolis ducebat.

10. *Vincta*] In quodam Ms. *juncta*.

11. *Quasi quædam cantilena*] Numerus Rhetoricus.

12. *In primore*] Vett. Editt. *primori*.

13. Σὺ μὲν λέγε] Id est, *Tu igitur ne dicas hoc, sæpe esse factum, sed illud decuisse ita fieri. Neque enim si quid aliter aliquando, quam leges jubent, factum est, idque tu imitatus es, propterea jure absolvêris. Ut enim si quis illorum olim damnatus esset, tu ista non scripsisses* (loquitur Demosthenes de decreto sine auctoritate senatus promulgato) *ita si tu nunc pœnas dederis, aliter non scribet.* Extant hæc verba initio orationis adversus Androtionem.

14. Εἴ τις ἐκείνων σφόδρα] Vett. Editt. εἰ τὶς ἰάλω.

15. Ἂν σὺ νῦν ἀλῷς,] In Demosthene hodie legitur ἂν σὺ νῦν ἅλοιο ὦς.

CAP. XX.

Quid sit rogatio, *quid* lex, *quid* plebiscitum, *quid* privilegium, *& quantum ista* [1] *omnia differant.*

QUæri audio, quid *lex* sit, quid *plebiscitum*, quid *rogatio*, quid *privilegium*. [2] At ejus Capito publici privatique juris peritissimus, quid *lex* esset, hisce verbis definivit. *Lex*, inquit, *est generale jussum populi* [3] *aut plebis* [4] *rogante magistratu.*

1. *Omnia*] In quodam Ms. *nomina*.

2. *Ejus Capito*] De quo alibi dictum, inprimis lib. 4. c. 10.

3. *Aut plebis*] Hoc proprie erat plebiscitum.

tu. Ea definitio si probe facta est; neque de imperio Cn. Pompeji, neque de reditu M. Ciceronis, neque de cæde P. Clodii quæstio, neque alia id genus populi plebisve jussa, *leges* vocari possunt. non sunt enim generalia jussa; neque de universis civibus, sed de singulis concepta: quocirca privilegia potius vocari debent. quia veteres *priva* dixerunt, quæ nos *singula* dicimus. quo verbo Lucilius in primo satyrarum libro usus est.

– – 5 abdomina thynni
Advenientibus priva dabo 6 cephalæaque carne.

Plebem

biscitum. Tribunitiis autem rogationibus initio pars tantum civium, non populus adstringebatur. Primi L. Valerius & M. Horatius consules, legem centuriatis comitiis tulerunt, ut quod tributim plebs jussisset, populum teneret. Id factum anno ab V. C. 304. secessione secunda in Aventinum. Idem confirmatum anno 367. à Q. Hortensio dictatore. Hinc *plebiscita lege Hortensia lata non minus valere quam leges ceperunt*, ut Justinianus loquitur.

4. *Rogante magistratu*] In proprie dictis legibus rogabant populum centuriatis aut curiatis comitiis magistratus illi penes quos erant majora Reip. auspicia, ut puta consul, dictator, prætor. Si populus approbasset, lex ferebatur. Plebiscita tributis comitiis ferebantur, Tribuno plebem rogante.

5. *Abdomina thynni*] Vulgo *thynnia*. Nonius quoque in verbo *privum* hos versus ita citat,

Ad cænam adducam, & primum hic
abdomina thynni
Advenientibus priva dabo – – –

Thynnariæ piscationis meminit quoque Ulpianus JO in l. 13. ff. *Commun. Præd.* Ex thynnis autem salsamenta fiebant, inter quæ celebriora ὠμαία Græcis, & μελάνδρυα & κῶβια dicebantur. Primam speciem salsamenti Plautus quoque *Hexaum* appellat in Captivis actu IV. sc. 2. quod ex thynnis nondum adultis, qui & pelamydes dicuntur, tempore verno fiebat. Hesychius: ὠμαῖον ὁ ταριχος, καὶ τὸ ἐκ τούτου σκεύασμα, id est, *salsamentum, quod circa ver conficitur.* Vide Apicium lib. 10. c. 5. De Melandryis ita scribit Plinius libro nono cap. 15. *Thynni membratim cæsi, cervice & abdomine commendantur atque elidio, recenti duntaxat, & tum quoque gravi cibo; cætera parte pleniss pulpamentis sale adservantur. Melandrua vocantur, cæsis quernis assulis similes.* Oribasius quoque ita dicta melandrya scribit, quod similitudinem cum nigricantibus quercus radicibus haberet. *Elacatena* quoque Festo dicuntur, nisi locus corruptus sit. Κῶβια erant salsamenta in quadrum, sive tesseræ modum secta. Plinius lib. 32. cap. 11. ipsum piscem cum salsamento confundit, etiam Festus *cybium* piscem appellat, *candam* & *frusta cybii* dixit Martialis lib. 11. Ep. 28. & 32. vide quoque supra p. 434.

6. *Cephalæaque carne*] Ita Ms. Vett. Edit. *cephalæamque carnem.* Unde Turnebus legebat *carnem & cephaleam.* Alibi *Atarna* legit à Mysiæ oppido, atque ita in Ms. Gellio se invenisse testatur lib. 21. Adv. c. 21. Ita & Ennius in Phagesiis apud Apulcium dixit, *calvaria pinguia Atarnæ.* Colvius in notis ad Apuleium ibi legit, *Atarne*, ut cete, piscis genus. Cod. Tornes. legit *Acarne.* Apud Plinium certe lib. 32. c. 10.

Plebem autem Capito in eadem definitione seorsum à populo divisit: quoniam in populo omnis pars civitatis omnesque ejus ordines contineantur. plebes vero ea dicitur, in qua gentes civium 7 patriciæ non insunt. *plebiscitum* igitur est, secundum eum Capitonem, lex quam plebes, non populus, accipit. sed totius hujus rei juriſque, sive quum populus, sive quum plebes rogatur, sive quod ad universos pertinet, caput ipsum & origo & quasi fons *rogatio* est. ista enim omnia vocabula 8 censentur *rogationis* principali genere & nomine continenturque. nam, nisi populus aut plebes rogetur, nullum plebis aut populi jussum fieri potest. Sed quamquam hæc ita sunt, in veteribus tamen scriptis non magnam vocabulorum illorum differentiam esse animadvertimus. nam & *plebiscita* & *privilegia* translato nomine *leges* appellaverunt; eademque omnia confuso & indistincto vocabulo 9*rogationes* dixerunt. Sallustius quoque proprietatum in verbis retinentissimus consuetudini ad illa tempora, cum patriciis solis honores & dignitates paterent. Ex quo autem tempore plebi aditus ad magistratus etiam senatum esse cœpit, senatores plebeiis opponi desierunt. Patricii genere semper à plebeiis distincti fuere, quamquam ordine tenus plebeii quoque aliquando in senatu erant. Nobiles ab Asconio Pediano etiam inter plebeios recensentur, quorum tamen parentes curuli aliquo magistratu functi erant.

Acarnæ inter pisces marinos numerantur, pro *Atarnæ*, vel *ataina*. Glossæ veteres Ἀτέρνα ἰχθύδιον θαλάττιον. Ἀκάρνας quoque λαβράκας Hesychio. Salmasius utique ad Solinum etiam apud Apuleium legit, *calvaria, pinguia acarne*. Sin autem *cephalæaque carne* legamus, per *cephalæa* intelligit salsamenta, quæ ex carne (piscibus enim etiam caro tribuitur) cephali piscis conficiebantur. Cephali autem ex genere mugilum sunt, quorum species enumerat Athenæus lib. 7. & ex eo docte proponit Julius Cæsar Scaliger in comm. ad Aristot. de Hist. Anim. lib. 2. cap. 16. Per *cephalæa* Turnebus intelligit salsamenta ex thynni capite. *Atarnæ* autem erant cetariæ. Vel intellige per *cephaleaque Acarnæ*, salsamenta ex capite piscis *acarne*, vel *Acarnæ*.

7. *Patriciæ non insunt*] Justinianus inquit: *Plebis autem appellatione sine patriciis & senatoribus cæteri cives significantur*. Sed hoc referendum videtur

8. *Censentur*] In Cod. Torn. additur hoc loco *continenturque*.

9. *Rogationes*] Rogabatur Populus hoc modo, VELITIS, JUBEATIS, QUIRITES-Festus: ROGAT, *i.e. consulit Populum, vel petit ab eo, ut id scisca, quod ferat, unde nos quoque in consuendis habemus pro potero, & errat*. Si legem probaret Populus, formula tali utebatur, UTI ROGAS IUBEO, si improbarent, ANTIQUO. vide Brissonium de Formulis lib. 2. p. 129. & seqq.

Obser-

dini conceſſit; & *privilegium*, quod de Cn. Pompeji redita ferebatur, *legem* appellavit. verba ex ſecunda ejus hiſtoria hæc ſunt. *Nam Sullam conſulem de reditu ejus legem ferentem ex compoſito TR. PL. C. Herennius prohibuerat.*

CAP. XXI.

Quam ob cauſam M Cicero his omnino verbis, noviſſime *&*, noviſſimus, [1] *obſervantiſſime vitarit.*

NOn paucis verbis, quorum frequens uſus eſt nunc & fuit, M. Ciceronem noluiſſe uti manifeſtum eſt, quod ea non probaret. velut eſt & *noviſſimus* & *noviſſime*. nam quum & M. Cato & Salluſtius & alii quoque ætatis ejuſdem verbo iſto promiſce [2] uſitati ſunt; multi etiam non indocti viri in libris id ſuis ſcripſerint: [3] abſtinuiſſe eo tamen tamquam non Latino videtur. quoniam qui doctiſſimus eorum temporum fuerat [4] L. Ælius Stilo ut novo & improbo verbo uti vitaverat. [5] propterea quid M. quoque Varro de iſta voce exiſtimaverit verbis ipſis ex libro de lingua Latina ad Ciceronem [6] ſexto demonſtrandum putavi: [7] *Quod extremum*, inquit, *dicebatur, dici moviſſimum cœptum vulgo. quod mea memoria* [8] *ut Ælius*, [9] *ſic ſenes alii*, [10] *quod nimium*

OBſervantiſſime] Vett. Editt. *obſervatiſſime.*

2. *Uſitati ſunt*] Crebro uſi. Ita & alibi loquitur Auctor noſter.

3. *Abſtinuiſſe eo*] Ita tamen Cicero loquitur in Oratore, Epiſtola ad Octavium, & pro Roſcio Comœdo. Cæſar quoque de Bello Gallico, Quintilianus, aliique probati auctores crebro uſi.

4. *L. Ælius Stilo*] Ita Ms. Bituricenſ. teſte Cujacio Obſervat. lib. 3. cap. 36. vulgo *Ælius ille.* De hoc vide ſupra lib. 2. cap. 21. lib. 3. cap. 3. & lib. 5. c. 21. Fuit hic magiſter Varronis. Non intelligitur hic Ælius Gallus, qui libros de Verborum ſignificatione ſcripſit, quanquam in quibuſdam editionibus loco citato ex Varrone Ælii Galli nomen occurrat, ut mox videbimus.

5. *Propterea quid*] Ita Ms. Buſlid. teſte Carrione. Vett. Editt. ita habent: *Propterea id M. quoque Varronis ex libro de Lingua Latina* VI. *demonſtrandum putavi.*

6. *Sexto*] Ita Ms. & Vett. Editt. inter quas princeps Veneta. Hodie lib. quinto apud Varronem hæc leguntur.

7. *Quod extremum*] Apud Varronem hodie legitur, *à quo etiam extremum noviſſimum quoque dici cœptum vulgò.* In Ms. Bituricenſi Cujacii: *quod extremum dicebant, dici noviſſimum cœptum vulgò.*

8. *Ut Ælius*] *Ut* hic irreptitium eſt,

nimium novum verbum esset, vitabant. cujus origo ut à vetere vetustius ac veterrimum: sic à novo declinatum novius 11 & novissimum.

quia librarii in corruptum Varronis codicem inciderant, ubi legebatur *sic fenes*, pro quo *Sisenna* lego.

Ælius] In optimæ notæ Varronianis editionibus etiam Scaligerana legitur, *Ælius Gallus*. Carrio putat depravatum esse Varronis locum, atque ex eo Agellium nostrum, inprimis quia Busiidianus Codex ita habet & Bituricensis Cujacii *Ælius Tilo* pro *Stilo*, & vocem illam *Gallus* à glossemate primum in Varronis, deinde in Gellii libros invasisse, ideoque esse ejiciendam. Quin etiam doctissimum Turnebum fugit ratio, qui Ælium Gallum Varronis esse magistrum existimarit, cum id in Stilonem magis convenire Carrio ostenderit. In Vett. quoque editionibus nulla *Galli* mentio, sed *Lælius* pro *L. Ælius* simpliciter vocatur. Cæterum si quis obnixe *Ælium Gallum*, retinere velit, præcipue quia in vetustis Varronis editionibus ita legitur, etiam in vetustissima Veneta, anni 1496. notandum Ælii Galli mentionem quoque fieri apud Festum in *postliminium*, idemque hunc in verbo *tribunitia* lib. 12. de Verb. signif. citat, & Gellius nostet l. 16. c. 5. ejusdem meminit, quamvis ibi corrupte *Cæcilius Gallus* legatur. Citatur quoque in codice Florentino l. 57. D. de Verb. sign. hoc modo, *Ælius Gallus lib. 1. de Verbor. quæ adjus pertinent signif.* Eodem referri possunt *l. 19. ff. de Vsur.* & *l. 77. de V. S.* Non est hic idem, ut arbitror, cum Ælio Gallo, cujus expeditionem in Arabiam descripsit Strabo lib. 16. quem putat Casaubonus Poëtam fuisse Virgilio familiarem. Verum ea de re hic disputandi locus non est. Vide tamen Servium ad Eclogam ultimam Virgilii. Cæterum uti dixi, potius hic locus de L. Ælio Stilone intelligendus, sicuti ex Bituricensi codice liquet, ubi *Tilo* pro *Stilo* legitur. De quo insignis locus Ciceronis in Bruto: *Fuit is vir omnino egregius, & eques Romanus cum primis honestus, idemque eruditissimus & græcis literis & latinis, antiquitatisque nostræ & in inventis rebus & actis, scriptorumque veterum literatæ peritus, quam scientiam Varro noster acceptam ab illo, auctamque per se, vir ingenio præstans, omnique doctrina plurimus & illustrioribus literis explicavit.*

9. *Senes alii*] Apud Varronem legitur, *senes aliquot*. Ita quoque Biturig. & Bvlid. Mss. forsan pro *sic senes alii*, legendum *Sisenna, alii*. Sisennam alibi quoque Varro laudat.

10. *Quod nimium novum verbum*] Varro: *Nimium novum verbum quod esset.*

11. *Et novissimum*] Addit Varro, *quod extremum.*

CAP. XXII.

Locus exemtus ex Platonis libro, qui inscribitur Gorgias, *de falsæ philosophiæ probris: quibus philosophos temere incessunt, qui emolumenta veræ philosophiæ ignorant.*

PLato veritatis homo amicissimus, ejusque omnibus exhibendæ promtissimus, quæ omnino dici possint in de-

fides

ſides iſtos ignavoſque, qui obtento philoſophiæ nomine inutile otium & linguæ vitæque tenebras ſequuntur, ex perſona quidem non gravi, neque idonea, vere tamen ingenueq; dixit. nam etſi Callicles, quem dicere hæc facit, veræ philoſophiæ ignarus, inhoneſta indignaque in philoſophos confert: proinde tamen accipienda ſunt quæ dicuntur, ut nos ſenſim [1] moveri intelligamus, ne ipſi quoque culpationes hujuſcemodi mereamur, neve inerti inanique deſidia cultum & ſtudium philoſophiæ [2] mentiamur. Verba ipſa ſuper hac re Platonis ex [3] libro, qui appellatur Gorgias, ſcripſi: quoniam vertere ea conſilium non fuit: quum ad proprietates eorum nequaquam poſſit Latina oratio adſpirare, ac multo minus etiam mea. [4] Φιλοσοφία γάρ τοι ἐστὶν,

Et diei partem illi plurimam impartit,
Ut ipſe ſeipſum ſuperet præſtantia.

ubi vero inferior ſit, inde fugit illudque vituperat: aliud vero laudat, quadam ſui ipſius benevolentia exiſtimans ſeipſum ita laudare. Verum præſtare arbitror amborum participem fieri, philoſophia quidem quatenus diſciplinæ gratia deceat. Nec turpe quidem eſt adoleſcenti philoſophari. Sed cum grandior natu philoſophiæ adhuc incumbit, res eſt, Socrates, valde ridicula. Equidem ſimiliter affectus ſum erga illos, qui philoſophiæ dant operam, atque illos qui balbutiunt ac ludunt. Quoties enim aſpicio puellum, cui decorum adhuc eſt loquiita balbutientem ludentemque, delector: feſtivumque & liberale mihi videtur, puerilemque decere ætatem. Quoties vero puerum audio verba expeditius exprimentem, moleſtum quiddam mihi obſtrepere, aureſque offendit meas: atque ſervile quippiam præ ſe ferre videtur. Cæterum quum virum quis audit balbutientem, vel videt ludentem, ridiculum id quidem, & viroque alienum, ac dignum plagis apparet. Idem igitur ergà philoſophantes mihi evenit. In adoleſcente enim philoſophiam dum cerno, valde delector, decenſque judico, atque ingenuum eſſe hominem hunc exiſtimo,

1. *Moveri*] Aliter, *moneri*.

2. *Mentiamur*] Lucianus quoque illos infectatur in Nigrino.

3. *Libro*] Ita dialogum appellat.

4. Φιλοσοφία γάρ τοι ἐστὶν, &c.] Id eſt, *Nam philoſophia quidem, ô Socrates, gratioſa res eſt, & venuſta, ſi quis illam moderate in adoleſcentia attingat. Sin autem ſupra modum tempus in ea contriverit, hominum eſt corruptela. Quamvis enim bono à natura ingenio ſit præditus, tamen ſi diutius per ætatem jam provectam philoſophetur, neceſſario omnium rerum imperitus evadet: quarum omnino virum bonum, excellentem virum habere peritiam oportet. Nam & legum civilium & verborum, quibus in conſuetudine cætuque hominum tam publice quam privatim uti decet, voluptatum præterea cupiditatumque humanarum, & (ut breviter comprehendam) morum prorſus ſunt ignari. Quocirca quoties ad aliquam rem gerendam vel publicam vel privatam ſe conferant, habentur ridiculi, quemadmodum & civiles viri, ſi in veſtras exercitationes diſputationeſque deſcendant. Evenit enim illud Euripidis,*

Qua in re clarus quiſque eſt, ad eam properat,

ἐστὶν, ὦ Σώκρατες, χαλεπὸν, αὖ τις αὐτῷ μετρίως ἅψηται ἐν τῇ ἡλικίᾳ, ἐὰν ἢ περαιτέρω ἔτι δέοντι ἐν παιδείᾳ, διαφθορὰ τῶν ἀνθρώπων. ἐὰν γὰρ καὶ πάνυ εὐφυὴς ᾖ, καὶ πρόρρω τῆς ἡλικίας φιλοσοφῇ, ἀνάγκη πάντων ἄπειρον γεγονέναι ἐστὶν, ὧν χρὴ ἔμπειρον εἶναι τὸν μέλλοντα, καλὸν κἀγαθὸν καὶ εὐδόκιμον ἔσεσθαι ἀνδρα. καὶ γὰρ τῶν νόμων ἄπειρος γίγνεται τῶν κατὰ τὴν πόλιν, καὶ τῶν λόγων, οἷς δεῖ χρώμενον ὁμιλεῖν ἐν τοῖς συμβολαίοις τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ, καὶ τῶν ἡδονῶντε καὶ ἐπιθυμιῶν τῶν ἀνθρωπίων.

stimo, cum vero qui non philosophetur, illiberalem, nec unquam præclarum aliquid ac generosum de se præstiturum. Sed quando grandiorem natu philosophantem animadverto, nequedum studia ejusmodi deserentem, verberibus jam hunc virum, Socrates, indigere censeo. Quippe quod, quemadmodum modo dicebam, huic accidat homini, ut etiamsi generosa natura præditus sit, tamen iners atque ignavus evadat, fugiat mediam civitatem, forensesque consuetudines, in quibus Poëta inquit viros fieri præstantissimos; abscondatque se cum tribus vel quatuor pueris, & in angulis susurrando vitam ducat, nihil unquam liberale aut magnificum prolaturus. Erga te autem, Socrates, bene atque amice affectus sum. Itaque idem mihi erga te, quod & Zethus erga Amphionem apud Euripidem, cujus modo mentionem feci, accidisse arbitror. Talia enim nunc mihi quædam adversus te dicere venit in mentem: qualia adversus fratrem ille dicit. Profecto ea, Socrates, negligis, quæ cura esse tibi conveniebat, atque adeo generosæ mentis præstantia specie quadam puerili corformas, utpote qui nec in judiciis consultationibusque, si usus poscat, verbaricte facere, neque conveniens quicquam probabileque eligere, nec aliis prompte consulere possis. Quare amice Socrates ne mihi succenseas. Benevolentia enim erga te mea ad hæc profe-

renda nunc me adducit. Nonne turpe ducis sic comparatum te esse, quemadmodum arbitror & te & alios omnes, qui philosophiam diutius persequuntur? Nempe si te nunc quis, aut alium è cœtu vestro quempiam comprehendat, in jus carcerem trahat, atque te, injuriam quamvis nullam inferas, inferre tamen accuset: certe quid ageres, non haberes, sed vacillares ustaresque defensionis tuæ prorsus ignarus. Proinde adductus in judicium vel ab ignavo abjectoque accusatore, ultimo supplicio, modo illi placeret, afficerere. Iam verò quomodo id ad sapientiam spectat, Socrates, si quæ ars ingenuæ mentis nacta virum, reddit deteriorem, adeo ut nec ipse sibi opem ferre valeat, nec ex gravissimis periculis se aut alium quemquam servare, sed inimicorum rapinis exponat cuncta facultates, ipse inscite sine ullo honore in urbe vivitet? Iam vero ejusmodi virum, etsi dictu sit agrestius, licet super genam impune pulsare. Quamobrem bone vir mendi, ac jam in vanis versari argutiis desine: decora rerum gerendarum exerce officia, atque ea, ex quibus sapere videaris: ista vero arguta sive deliramenta appellari oportet, sive nugas,

Unde vacuæ habitādæ tibi domus sunt,

aliis relinque. Denique imitare non eos, qui hæc exigua captant, sed eos, quibus vitus & gloria, & alia bona adsint complurima.

Neque

πάιων, καὶ συλλήβδην, "τῶν ἠθῶν παντάπασιν ἄπειροι γίγνον)· ἐπειδαὰν δ' ἔλθωσιν εἰς τινα ἰδίαν ἢ πολιτικὴν πρᾶξιν, καταγέλαστοι γίγνον). ὥσπερ ἐγὼ, οἶμαι, οἱ πολιτικοὶ, ἐπειδαὰν αὖ εἰς τὰς ὑμετέρας διατριβὰς ἔλθω καὶ τοὺς λόγους, καταγελαστοί εἰσι συμβαίνει γὰρ τὸ τοῦ Εὐριπίδου·

Λαμπρὸς πέφυκεν ἑκάστῳ ἐν τούτῳ, καὶ πὶ τοῦτ' ἐπείγεται)
Νέμων τὸ πλεῖστον ἡμέρας τούτῳ μέρος,
Ἵν' αὐτὸς αὑτοῦ τυγχάνῃ βέλτιστος ὤν.

ὅπου δ' αὖ φαῦλός ἐστι, ἐντεῦθεν φεύγει, καὶ λοιδορεῖ τοῦτο. τὸ δ' ἕτερον ἐπαινεῖ, θύνοια τῇ ἑαυτοῦ, ἡγούμενος ἅπαντας αὐτοὺς ἑαυτοὺς ἐπαινεῖν. ἀλλ' οἶμαι, τὸ ὀρθῶς ἔχον ἐστὶν, ἀμφοτέρων μεταλαχεῖν. φιλοσοφίας μὲν ὅσον παιδείας χάριν, καλὸν μετέχειν, καὶ οὐκ αἰσχρὸν μειρακίῳ ὄντι φιλοσοφεῖν· ἐπειδαὰν δὲ ἤδη πρεσβύτερος ὢν ἄνθρωπος ἐπὶ φιλοσοφεῖ, καταγέλαστον, ὦ Σώκρατες, τὸ χρῆμα γίγνε). κἀγὼ γε ὁμοιότατον πάσχω πρός τοὺς φιλοσοφοῦντας, ὥσπερ πρὸς τοὺς ψελλιζομένους καὶ παίζοντας· ὅταν μὲν γὰρ παιδίον ἴδω ἔτι ἐπὶ πρεπούσῃ διαλέγεσθαι, ὅταν ψελλιζόμενον καὶ παῖζον, χαίρω τε, καὶ χάριέν μοι φαίνεται καὶ ἐλεύθερον καὶ πρέπον τῇ τοῦ παιδὸς ἡλικίᾳ· ὅταν δὲ σαφῶς διαλεγομένου παιδαρίου ἀκούω, σμικρόν τι μοι δοκεῖ χρῆμα εἶναι, καὶ ἀνιᾷ μου τὰ ὦτα, καί μοι δοκεῖ δυσπρεπές τι εἶναι· ὅταν δ' ἀνδρὸς ἀκούσω τοὺς ψελλιζομένους, ἢ παίζοντας ὁρᾷ, καταγέλαστον φαίνε), καὶ ἄνανδρον, καὶ πληγῶν ἄξιον. τοιοῦτον δὴ ἐγὼ τοῦτο πάσχω καὶ πρὸς τοὺς φιλοσοφοῦντας· πρὸς μὲν νέῳ μὲν γὰρ μειρακίῳ ὁρῶν φιλοσοφίαν, ἄγαμαι, καὶ πρέπειν μοι δοκεῖ, καὶ ἡγοῦμαι ἐλεύθερόν τινα εἶναι τὸν τὴν ἀνθρωπον· τὸν δὲ μὴ φιλοσοφοῦντα, ἀνελεύθερον, καὶ οὐδέποτε οὐδενὸς ἀξιώσοντα ἑαυτὸν, οὔτε καλοῦ, οὔτε γενναίου πράγματος· ὅταν δὲ δὴ πρεσβύτερον ἴδω ἔτι

φιλοσοφίαν, ἢ μὴ ἀπαλλαττόμενον, πλησίον μοὶ δο-
κεῖ ἤδη δεῖσθαι, ὦ Σώκρατες, ὅτου ὁ ἀνήρ. ὃ γὰρ νυῦν δὴ ἔλεγον, ὑπάρχει τούτῳ τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ πάνυ δύ-
φυής ἦ, ἀναύδρῳ γνώσεσθαι, φεύγοντι τὰ μέσα τῆς πόλεως, καὶ τὰς ἀγορὰς, ἐν αἷς ἔφη ὁ ποιητὴς τοὺς ἀνδρας ἀμείνους γίγνεσθαι. καταδεδυκότι δὲ, τὸν λοιπὸν βίον βιῶναι μετὰ μειρακίων, ἐν γωνίᾳ τριῶν ἢ τεττάρων ψιθυρίζοντα, ἐλεύθερον δὲ καὶ μέγα καὶ ἱκανὸν μηδέποτε φθέγξασθαι. ἐγὼ δὲ, ὦ Σώκρατες, σοῦ σε ἐπιεικῶς ἔχω καὶ φιλικῶς. κινδυνεύω δ' ἂν παθεῖν νυῦν, ὅπερ ὁ Ζῆθος πρὸς τὸν Ἀμφίονα ὁ Εὐριπίδου, ἅπερ ἐμνήσθην. καὶ γὰρ ἐμοὶ τοιαῦτ' ἄττα ἐπέρχεται πρὸς σε λέγειν, οἷά περ ἐκεῖνος πρὸς τὸν ἀδελφὸν· ὅτι ἀμελεῖς ὦ Σώκρατες, ὧν δεῖ σε ἐπιμελεῖσθαι, καὶ φύσιν ψυχῆς ὧδε γενναίαν μειρακιώδει τινὶ ἀπρεπείᾳ μορφώματι. καὶ ὅτ' αὖ δίκης βλαῦσι προσθεῖσαν ὀρθῶς λόγον, ὅτ' εἰκὸς καὶ πιθανὸν αὖ λάβοις, ὅθ' ὑπὲρ ἄλλου νεανικὸν βάλλουσι βλαύσιον. καί τοι, ὦ φίλε Σώκρα-
τες (καὶ μοὶ μηδὲν ἀχθεσθῇς· φιλίας γὰρ ἕρᾳ τῆς σῆς) σὺκ αἰσχρὸν δοκεῖ σοὶ εἶναι ὅτῳ ἔχει, ὡς ἐγὼ σὺ οἶμαι ἔχειν, καὶ τὰς ἄλλας τὰς πόρρω αἰεὶ φιλοσοφίας ἐλαύνοντας; νυῦν γὰρ εἴ τις σὲ λαβόμενος, ἢ ἄλλο ὁτιοῦν εἰς τὸ δίσ-
μωτήριον ἀπάγοι, φάσκων ἀδικεῖν, μηδὲν ἀδικοῦντα, οἶσθ' ὅτι σὺκ ἂν ἔχοις ὅ, τι χρήσαιο σαυτῷ, ἀλλ' ἰλιγ-
γιῶντι ἂν καὶ χασμῶντι, σὺκ ἔχων ὅ, τι εἴποις; καὶ εἰς τὸ δι-
καστήριον ἀναβάς, κατηγόρου τυχὼν πάνυ φαύλου καὶ μο-
χθηροῦ, ἀποθάνοις ἄν, εἰ βάλοιτό σοι δοκοῦντος τιμᾶσθαι. καί τοι πῶς σοφὸν τοῦτο ἔστιν, ὦ Σώκρατες, εἶτις ἀφυᾶ λαβοῦσα τύχη φῶτα, ἔθηκε χείρονα, μήτε αὐτὸν αὑτῷ δυνάμενον βοηθεῖν, μηδ' ἐκσῶσαι ἐκ τῶν μεγίστων κινδύ-
νων, μήτε ἑαυτὸν, μήτε ἄλλον μηδένα, ὑπὸ δὲ τῶν ἐχθρῶν πρόσου-

ωφέσυλλάδ πᾶσαν τὴν ἐσίαν· ἀτεχνῶς δ' ἄπρεπον ζῆν ἐν τῇ πόλει. τὸ δὲ τοιοῦτον (εἴ τι καὶ ἀγροικότερον εἰρῆσθαι ἔξεστιν) ὅτι κόρρης τύπτουσα, μὴ ῥιδόναι δίκην. ἀλλ' ὦ γαθὲ ἐμοὶ πείθου, παῦσαι δ' ἐλέγχων· πραγμάτων δ' εὐμουσίαν ἄσκει· καὶ ἄσκει ὁπόθεν δόξεις φρονεῖν, ἄλλοις τὰ κομψὰ ταῦτ' ἀφείς, εἴτε ληρήματα χρὴ φάναι εἶναι, εἴτε φλυαρίας,

Ἐξ ὧν κενοῖσιν ἐγκαποικήσεις δόμοις·

ζηλῶν δὲ ἐλέγχους αὐδερὰς τὰ μικρὰ ταῦτα, ἀλλ' οἷς δεῖ καὶ βίῳ, καὶ δόξα, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀγαθά. Hæc Plato ſub perſona quidem, ſicuti dixit, non proba, ſed cum ſenſu tamen intelligentiæque communis fide, & cum quadam indiſſimulabili veritate diſſeruit; non de illa ſcilicet philoſophia, quæ virtutum omnium diſciplina eſt, quæque in publicis ſimul & privatis officiis excellit, civitateſque & rempublicam, ſi nihil prohibeat, conſtanter & fortiter & peritè adminiſtrat; ſed de iſta futuli atque puerili meditatione argutiarum, nihil ad vitam neque tuendam neque ordinandam promovente: in qua id genus homines conſeneſcunt male feriati; quos philoſophos eſſe & vulgus putat, & is putabat, ex cujus perſona hæc dicta ſunt.

CAP. XXIII.

Verba ex oratione M. Catonis de mulierum veterum victu & moribus: atque inibi, quod fuerat jus marito in adulterio uxorem deprehenſam necare.

QUi de victu atque cultu populi Romani ſcripſerunt, mulieres Romæ atque in Latio ætatem [1] abſtemias egiſſe,

[1] *Abſtemias egeſſe*] Dionyſius lib. 2. Antiq. cap. 26. refert Romuli lege mulierum graviſſimum crimen habitum, non tantum ſi pudicitiam maculaſſent, verum etiam ſi vinum bibiſſent, quod crederet temulentia mulieres ad nefarias accendi libidines. De hujuſmodi autem criminibus mariti cum cognatis cognoſcebant, & pœnam infligebant ſuo arbitrio. Vide & Valer. Max.

Digitized by Google

egiſſe, hoc eſt, vino ſemper, [2] quod temetum priſca lingua appellatur, abſtinuiſſe dicunt: inſtitutumque ut [3] cognatis oſculum ferrent [4] reprehendendi cauſſa, ut odor indicium faceret ſi bibiſſent. bibere autem ſolitas ferunt [5] loream, [6] paſſam, [7] murinam, [8] & quæ id genus ſapiant, [9] potu dulcia. atque hæc quidem, in his, quibus dixi, libris pervolgata ſunt.

Max. lib. 2. cap. 1. Idem Valerius lib. 6. cap. 3. ſcribit Egnatium Metellum uxorem, quod vinum bibiſſet, fuſtim intermiſſe. *Idque factum*, inquit, *non accuſatore tantum, ſed etiam reprehenſore carere; unoquoque exiſtimante, optime illam exemplo violatæ ſobrietatis pœnas pependiſſe.* Factum hoc Egnatio Mecennio adſcribit Plinius lib. 14. cap. 13. Quod propter diſciplinam verecundiæ, carerent temeto omnes mulieres, ſcribit quoque Cicero lib. 4. de Rep. Varro lib. 1. de vita Populi Rom. citante Nonio. Vide quoque Plinium lib. 14. cap. 13. Athenæum lib. 10. Plutarchum Qu. Rom. 6. Arnobium lib. 2. Tertullianum in Apolog. cap. 6. Apud Athenæum Polybius lib. 6. ſcribit non potuiſſe fallere mulieres, quæ vinum bibiſſent tum propter oſculandi morem, tum quod cellæ vinariæ iis non committerentur.

2. *Quod temetum priſca lingua appellatur*] Gloſſæ Cyrilli, ὁ ἄκρατος οἶνος παλαιὸς interpretantur. Etiam Hebræi vinum grave שֵׁכָר appellant. Vox TEMETI in antiqua lege Romuli occurrebat.

3. *Vt cognatis*] Dicit Athenæus ad conſobrinos uſque hoc in uſu fuiſſe. Affinibus quoque & propinquis idem jus ſcribit fuiſſe Arnobius lib. 2. & Tertull. Apol. cap. 6.

Cognatis] Vel ipſi propinqui mulieri oſculum impertiebant.

4. *Reprehendendi*] Forſan, *deprehendendi*. reprehenſio hic locũ non habet.

5. *Loream*] Vett. Editt. ſcribunt *lauream*. Varro *loram*, qui de illa ita loquitur lib. 1. de R. R. c. 54. *Quæ calcata uva erant, earum ſcapi cum folliculis ſubjiciendi ſub prelum, ut ſi quid reliqui habeant muſti, exprimatur in eundem lacum. Cum deſiit ſub prelo fluere, quidam circumcidunt extrema, & rurſus premunt, & rurſus eum expreſſum, circumfitilium appellant, ac ſeorſum, quod expreſſum eſt, ſervant, quod reſipit ferrum. Expreſſi acinorum folliculi in dolia conjiciuntur, coque aqua additur. Ea vocatur lora, quod lota acina ac pro vino operariis datur hyeme.* Vide & Columellam lib. 12. c. 40. & Plinium lib. 14. c. 10.

6. *Paſſam*] Vett. Editt. *paſſum*. Varro lib. 1. de Vita Pop. Rom. apud Nonium *Paſſum nominabant, ſi in vindemia uvam diutius coctam ingerent, eamque paſſi eſſent in ſole aduri.* Nonius: *Paſſum dicitur genus liquoris, quod ex uva paſſa cogitur.* Meminit quoque JC. *poſſi* l. 9. D. *De Tritico, vino vel oleo legato.* & l. ult. §. 1. eod. Quomodo fieret, docet Athenæus: τοῦτο μὲν πολὺ) ἐκ τῆς ἀσταφίδος, καὶ ἔστι γλυκαντικὸς πότερον τοῦ Αἰγοσθενῖτου τοῦ γλυκέος καὶ τοῦ Κρητικοῦ, id eſt, *quod ex uva paſſa fit, guſtu ſimile vino dulci Ægoſthenenſi,* (Ægoſthenam Megaridis oppidum eſſe ſcribit Xenophon, Paulanias, & Stephanus de urbibus) *& Cretico.* Quod innuit quoque Juvenalis Sat. XIV.

Qui gaudet pingue antiquæ de litore Cretæ
Paſſum & municipes Iovis advexiſſe lagenas.

De Paſſi confectione vide quoque Columellam lib. 12. c. 39.

7. *Murinam*] Μυρίνεον οἶνον dicebant Græci unguento temperatum, vel cui

ta ſunt. ſed M. Cato non ſolum [10] exiſtimatas, ſed multatas quoque à judice mulieres refert non minus, [11] ſi vinum in ſe, quam ſi probrum & adulterium admiſiſſent. verba M. Catonis adſcripſi, ex oratione quæ inſcribitur, DE DOTE, in qua id quoque [12] ſcriptum eſt, in adulterio uxores deprehenſas jus fuiſſe maritis necare. [13] *Vir*, inquit, [14] *quum divortium fecit : mulieri judex pro cenſore eſt. imperium, quod videtur, habet. ſi quid perverſe tetréque factum eſt à muliere, multatur : ſi vinum bibit, ſi cum alieno viro probri quid fecit, condemnatur.* De jure autem occidendi ita ſcriptum. *In adulterio uxorem tuam ſi* [15] *deprehendiſſes*, [16] *ſine judicio impune necares.*

cui ſuperfundebant unguentum, τὸ μύρον κεκραμένον. Quin & *μύρινος* ſcribebant, geminatione ſolenni caninæ literæ. *Salmaſ.* Videndus quoque Adrianus Junius lib. 5. Animadv. cap. 19. Errat itaque Plinius, qui Murrinum interpretatur murra conditum. Sed ſic vinum eſſet amarum. Potio autem hæc dulcis, ideoque nectar Græcis dicitur, teſte Feſto, qui murratum tamen vinum cum myrrino confudit. Scaliger in Theophraſtum de cauſis plantarum lib. 6. c. 9. ex myrti baccis confectum voluit. Sed Heſychius & Pollux οἶνον μύρῳ κεκραμένον fuiſſe docent. ultimo Feſtus præter alia dicit : *Quidam id dici putant ex genere uvæ, murrina nomine.*

8. *Et quæ id genus ſapiant*] Vett. editt. pro *ſapiant* legunt *epotant*. Alii, *optant*: forſan legendum, *ſapam & quæ id genus potu dulcia*. Ms. *ſapiam*. Sapa autem ſumitur pro muſto ad mediam partem decocto, ut Nonius ſcribit, vel ad tertiam partem, ut Plinius teſtatur lib. 23. cap. 2.

9. *Potu dulcia*] Quæ non tam facile inebriant. Vide Ariſtot. Sect. 3. Probl. Qu. 12. 13. & 27.

10. *Exiſtimatas*] Referendum ad ſequentia, *quam ſi probrum & adulterium admiſiſſent.*

11. *Si vinum in ſe*] Ita Vett. Edit. concinnius, quam ſi vulgatam lectionem ſequamur, *vinum bibiſſent. Admittere in ſe vinum, & admittere adulterium*, lepida, ut Lipſius loquitur, vocis alternatio eſt.

12. *Scriptum*] Aliter, *inſcriptum*. male.

13. *Vir &c. judex pro cenſore eſt*] Sententia plana ut ſit, ita intellige virum quamdiu cum uxore eſt, quodvis imperium & jus habere in uxorem, & cum in virorum mores aut cenſor, aut judex inquirat, mulieribus contra ſolum maritum & judicem eſſe & cenſorem. Ita *Lipſius* lib. 1. Var. Lect. c. 13.

14. *Quum divortium fecit*] Lipſius legit ex conjectura, *niſi quum divortium fecit*, Neque enim vir cum divortium fecit, poteſtatem in uxorem quam habuit retinet.

15. *Deprehendiſſes*] Ita in Ms. Vett. Editt. *prehendiſſes*.

16. *Sine judicio impune necares*] Ex lege Romuli maritus uxorem in adulterio deprehenſam occidere impune potuit. Secundum jus civile Juſtinianæum marito adulterum non adulteram occidere licet, & quidem cum diſtinctione legis. Verba ita ſe habent in l. 24. ff. Ad L. Jul. de Adult. *Marito quoque adulterum uxoris ſuæ occidere permittitur, ſed non quemlibet, ut patri.*

Nam

cares. illa te [17] *ſi adulterares, digito non auderet contingere; neque jus eſt.*

Nam hac lege cavetur, ut liceat viro deprehenſum domi ſuæ, non etiam ſoceri, in adulterio uxoris occidere eum, qui leno fuerit, quive artem ludicram ante fecerit, in ſcenam ſaltandi cantandique cauſa prodierit, judiciove publico damnatus, neque in integrum reſtitutus erit, quive libertus ejus mariti uxoriſve patris, matris, filii, filiæ, utrius eorum fuerit. Uxorem autem ſtatim dimittere jubetur §. 1. d. l. 24. Patri autem jus eſt occidendi adulterum cum filia, quam in poteſtate habet l. 20. ff. eod.

17. *Si adulterares*] Buſlidianus codex teſte Carrione habet hæc auctius, *ſi adulteraret, ſive tua adulteria audiret.* An hæc verba Catonis ſint, merito dubitatur: ex margine gloſſatoris librariorum culpa in textum irrepſiſſe arbitror.

CAP. XXIV.

Die priſtini, die craſtini & die quarti, & die quinti, *qui elegantius locuti ſunt, non ut ea vulgo dicuntur nunc.*

[1] *De quarto* & *die quinto*, quod Græci [2] *εἰς τετάρτην καὶ εἰς πέμπτην* dicunt, ab eruditis nunc quoque dici audio: & qui aliter dicit, pro rudi atque indocto deſpicitur: ſed M. Tullii ætas ac ſupra eam non, opinor, ita dixerunt. *die quinte* enim & *die quinti* [3] pro adverbio [4] copulate dictum eſt, & ſecunda in eo ſyllaba correpta. [5] Divus etiam Auguſtus linguæ Latinæ non neſcius, [6] munditiarum patris

De quarto] Hæc omnia nonnihil mutato ordine exſcripſit Macrobius lib. 1. Sat. c. 4.

2. *Εἰς τετάρτην καὶ πέμπτην*] Id eſt, *in quartum vel quinctum diem.*

3. *Pro adverbio*] Ita quoque Macrobius. Niſi quis velit ablativum eſſe, atque antiquos in quibuſdam E vel I pro O poſuiſſe.

4. *Copulate dictum eſt*] Macrobius habet, *copulative.* Et timul innuit ita legi, *diequinte*, & *diequinti*, quod ex ſequentibus ejuſdem verbis liquet: *Indicium eſt quod ſyllaba ſecunda corripitur, quæ natura producitur, cum ſolum dicitur die.*

5. *Divus etiam Auguſtus*] De quo ita Suetonius in ejus vita c. 86. *Genus eloquendi ſecutus eſt elegans & temperatum: vitatis ſententiarum ineptiis, atque inconcinnitate, & reconditorum verborum, ut ipſe dicit ſuetoribus. Præcipuamque curam duxit, ſenſum animi quam apertiſſime exprimere.* Tacitus: *Auguſti prompta ac profluens, quæ deceret principem, eloquentia fuit.* Gellius noſter lib. 15. c. 7. elegantiam orationis, neque moroſam, neque anxiam ſed ſimplicem facilemque laudat. In Vett. Editt. poſt *Auguſtus* legitur *memoriarum veterum exequentiſſimus.*

6. *Munditiarum*] Cod. Torn. *mundiciarumque.*

7. *Patris*]

Digitized by Google

7 patris ſui in ſermonibus ſectator, in epiſtolis plurifariam ſignificatione iſta dierum non aliter uſus eſt. 8 is autem erit, perpetuæ veterum conſuetudinis demonſtrandæ 9 gratia verba ſollemnia prætoris ponere: quibus more majorum 10 ferias concipere ſolet, quæ appellantur compitalia. ea verba hæc ſunt. 11 DIE. NONI. POPOLO. ROMANO. 12 QVIRITIBVS. COMPITALIA. ERVNT. QVANDO. CONCEPTA. FVERINT. 13 NEFAS. *die noni* prætor dicit, non *die nono*. Neque prætor ſolum, ſed pleraque omnis vetuſtas

7. *Patris*] Julii Cæſaris, qui per teſtamentum illum adoptavit. Vide Vellejum lib. 2. c. 59.

8. *Is autem*] Badiana Pariſ. Ed. *jus autem*. Atque ita legit quoque Meurſius ad Macrobium. Acidalius ad Vellejum legit, *ſatis autem erit*.

9. *Gratia*] Delet Acidalius.

10. *Ferias concipere ſolet, quæ appellantur compitalia*] Hæc ſacra fiebant Laribus publice in compitis, privatim in foco, Cato de R. R. *rem divinā niſi compitalibus in compito, aut in foco, ne faciat.* Erant hæ feriæ inter conceptivas, *quæ quotannis à magiſtratibus vel ſacerdotibus cõcipiebantur in dies certos vel incertos*, ut ſcribit Macrob. l. 1. Sat. c. 16. Varro lib. 5. de L. L. *Compitalia dies adtributus laribus, ut alibi: ideo ubi viæ competunt tum in compitis ſacrificatur; quotannis hic dies concipitur.* Auſonius,

Et nunquam certis redeuntia feſta diebus.

videtur tamen Dionyſ. lib. 4. Antiquit. ſtativa ponere, quandoquidem Saturnalibus, quæ per aliquot dies ad XVI. Kal. Januarias celebrabantur, ſcribit compitalia ſucceſſiſſe. Sed audiamus horum ſacrorum originem ex ipſo Dionyſio. *Servius Tullius per omnia compita juſſit à vicinis laribus propitiis ſacella exſtrui, & lege ſtatuit, ut quotannis ſacrificia illis fierent, ſingulis familiis liba conferentibus. Quem diem feſtum Romani ad mea uſque tempora conſtanter celebrabant, paucis poſt Saturnalia diebus cum primis venerandum & magnificum, à compitis Compitalia eum vocantes. Illi enim* κρωπὰς *compita appellant, & ſervant antiquum ritum in ſacris, quia ſacrificia & rem divinam Laribus per ſervos faciunt, omni ſervitutis indicio per hæc tempora adempto.* Compitalia igitur erant Laribus ſacra, quos vulgus itinerum deos eſſe arbitrabatur, ut loquitur Arnobius lib. 3. atque varias refert de Laribus opiniones. Namque uti viarum ita tectorum domuumque cuſtodes erant, nonnunquam & progeniis vel animabus mortuorum uiurpantur. Etiam Præſtites vocabantur, qui curam hominum, locorum, urbium curam habebant. Itaque ſingulis hominibus genii attribuebantur. Martianus Capella: *Specialis ſingulis mortalibus genius admovetur, quem & præſitem quod præſit gerundis omnibus vocaverunt.* Hinc & CÆSARUM GENIIS aræ conſecratæ. Generales vocabantur, qui regna, urbes, populos curant. Sed ad rem. Compitalia itaque Laribus ſacra, atque in quovis compito, vel larario duo adorant Deorum ſigna. Vide Ovidium lib. 5. Faſtor. ℣ſ. 34. & ſeqq.

11. DIENONI] Vett. Editt. copulate DIENONI.

12. QUIRITIBUS] Annotatum quoque invenio, QUIRITUM.

13. NEFAS] Aliquid hic ſubintelligitur, alio die præter conſtitutum compitalia habere, forſan vel opus facere, aut ſimile quid.

14. *Ver-*

ſtas ſic locuta eſt. Venit ecce illius [14] verſus Pomponiani in montem, qui eſt [15] ex Atellana, [16] quæ Mævia [17] ſcribitur:

[18] *Dies hic ſextus, quum nihil egi: die* [19] *quarte moriar fame.*

ſuppetit etiam [20] Cœlianum illud ex libro hiſtoriarum ſecundo: *Si vis mihi equitatum dare, & ipſe cum catero exercitu me ſequi; die quinti Romæ in Capitolium, curabo tibi cœna ſit cocta.* & hiſtoriam autem & verbum hoc ſumſit Cœlius ex Origine M. Catonis; [21] in quo ita ſcriptum eſt: *Igitur dictatorem Karthaginienſium magiſter equitum monuit: Mitte mecum Romam equitatum. die quinti* [22] *in Capitolium tibi cœna cocta erit.* Extremam iſtius vocis ſyllabam tum per *e*, tum per *i*, ſcriptam legi. nam ſane quàm conſuetum iis veteribus fuerat litteris his plerumque uti indifferenter; ſicuti [24] *præfiſcini* & *præfiſcine*, *proclivi* & *proclive*. atque alia item multa hoc genus varie dixerunt: *die priſtini* quoque eodem modo dicebatur: quod ſignificabat *die priſtino*, id eſt priore: quod vulgo *pridie* dicitur, converſo compoſitionis ordine, quaſi *priſtino die*. atque item ſimili figura *die craſtini* dicebatur. id

14. *Verſus Pomponiani*] L. Pomponii meminit quoque Velleius Paterculus l. 2. cap. 9. dicitque illum *novitate inventi à ſe operis commendabilem* fuiſſe. Intelligit autem Atellanarum ſcriptorem, de quo Euſebius: *L. Pomponius Bononienſis Atellanarum ſcriptor clarus habetur.*

15. *Ex Atellana*] Quod leviſſimum & mordax fabularum genus ab Atellis Campaniæ opido nomen accipit. Vide Livium lib. 7. & Tacitum lib. 3. Annal.

16. *Quæ Mævia*] Vett. Edit. male, *quæ Metui aſcribitur*. Sed Macrobius habet *Mevia* pro *Mævia*.

17. *Scribitur*] Lege, *inſcribitur*.

18. *Dies hic ſextus*] Forſan hic legendum *dies hic tertius*, & pro *egi*, *edi*. Ita dies quartus congruit. vel ita interpretari quis poteſt, *die abhinc quarto moriar fame*. Notandum autem in hoc verſu *dies* & *die* κῦ συνίζησιν efferendum, cum ſit trochaïcus.

19. *Quarte*] C. Torn. *quarti*.

20. *Cœlianum illud*] In Codice vetere Macrobii male poſitum erat, *Cæcilianum*. Cœlius Antipater hiſtoricus intelligitur. Laudat eum Cicero lib. 1. de Oratore. Sed de eo alibi dictum eſt.

21. *In quo*] Ms. *in qua*.

22. *In Capitolium*] Recte. in Vett. Edit. *Capitolio*

23. *Præfiſcini*] Vulgo, *priſtini*, & *priſtine*, verum ex Macrobio legendum *præfiſcini* & *præfiſcine*. Præfiſcini aliquid fieri dicitur, cum dicto aut facto faſcino occurrebatur.

24. *Furium*] In margine Codici mei, *Furvium*.

25. *Cn.*

Digitized by Google

id erat, *craſtino die*. ſacerdotes quoque populi Romani quum condicunt in diem tertium, diem perendini dicunt, ſed ut plerique *die priſtim*, ita M. Cato in oratione contra [24] Furium, *die proximi*, dixit. *quarto* autem [25] Cn. Matius, homo impenſe doctus, in mimijambis pro eo dicit, quod *nudiusquartus* nos dicimus; in his verſibus:

Nuper die quarto ut recordor, [26] & certe
Aquarium [27] urceum unicum domi fregit.

Hoc igitur intererit, ut *die quarti* quidem de præterito dicamus: *die* autem *quarto* de futuro.

25. *Cn. Matius*] Vide ſupra lib. 6. cap. 6. & lib. 9. cap. 14.

26. *Et certe*] Levinejus legit *exerte*. legi quoque poteſt *excetra*, ut de muliere improba loquatur, quæ inſtar hydræ vel viperæ ſit. Ita loquitur quoque Plautus in Caſina Act. 3. Scena 5. atque aliis in locis. Livius *Excetræ delinimenta & veneficia* dixit. Poteſt tamen retineri vulgata lectio, ita ut ante initiſu verſus aliud quid dictū fuerit, cui poſtmodum reſpondeat illud, *& certe*.

27. *Urceum*] Græcis ὑδρὰ teſte Polluce lib. 6. c. 2.

CAP. XXV.

Telorum & jaculorum gladiorumque atque inibi navium quoque vocabula, quæ ſcripta in veterum libris reperiuntur.

TElorum, jaculorum, gladiorumque vocabula, quæ in hiſtoriis veteribus ſcripta ſunt, item navigiorum genera & nomina libitum forte nobis eſt ſedentibus in rheda conquirere: [1] iiſque vicem aliarum ineptiarum vacantem ſtupentemque animum occupare: quæ tum igitur ſuppetierant, hæc ſunt; *haſta*, [2] *pilum*, [3] *phalarica*, [4] *ſemiphalarica*, *ſoli-*

I*Iſque vicem*] Vulgo, *neque itidem*. Lipſius, *inq; vicem*. C. Tor. *neq; idem*.

2. *Pilum*] *Quod ferro triangulo, unciarum novem, haſtili pedum quinque & ſemis: & ſcutatos pedites, & loricatos equites ſæpe transverberabat.* Veget. de R. M. l. 2. c. 15. Vide Lipſ. de Mil. Ro. l. 3.

3. *Phalarica*] De qua ita Livius l. 21. *Falarica erat miſſile telum, haſtili oblongo, & cætera tereti, præterquam ad extremum, unde ferrum extabat: id ſicut in pilo quadratum ſtuppa circumligabant, linebantque pice. Ferrum autem tres in longum pedes habebat, ut cum armis transfigere corpus poſſet.* Ex turribus locisque editis, quas priſci falas appellabant, unde nomen, ardentes hæ haſtæ mitti ſolebant, imo ex baliſta aliquando ſummo impetu jaciebantur. Hinc Lucanus,

Hunc aut tortilibus vibrata phalarica nervis
Obruat - - -

Uti igitur alia manu mittebatur, alia ex tormentis, quæ muralis Servio dicitur, ita hic poſterior intelligi videtur. Vide Servium ad lib. 9. Æneid. ℣. 705. Feſtum,

5 ſoliferrea, 6 geſa, 7 lancea, 8 ſpari, 9 rumices, trifaces, 10 tragulæ, 11 framea, 12 meſancula, 13 cateia, 14 rumpiæ, 15 ſcorpii, ſibina,

ſtum, Nonium, Iſidorum, Stewechium ad Vegetium lib. 4. cap. 18. & Lipſium lib. 5. Poliorc. cap. 5.

4. *Semiphalarica*] Talis ab Iſidoro cubitalis deſcribitur, quam manu jaculabantur.

5. *Soliferrea*] Ita tela quædam dicta, quod ex ſolo ferro eſſent. Feſtus ex Verrio : *Sollum Oſce totum & ſolidum ſignificat. Vnde tela quædam ſolliferrea vocantur tota ferrea.* Sollum autem unico quoque *l* ſcribebant; unde etiam Solitaurilia dicta.

6. *Geſa*] Grandiora & longe ferientia hæc tela fuiſſe ex Feſto, Diodoro, Suida probari poteſt. Hiſpanica hæc jacula Athenæus, plerique Gallica fuiſſe affirmant. Pro *geſa* plerique antiqui auctores *gæſa* ſcribunt. Heſychius γαισὸς appellat. Legitur quoque *Geſæ*.

7. *Lancea*] *Eſt haſta* juxta Iſidorum, *quæ in medio habet amentum.*

8. *Spari*] Feſtus; *Spara parviſſimi generis jacula ab eo quod ſpargantur dicta.* Gallicum fuiſſe telum videtur, & quidem ruſticum. Belgis utique *ſparre* adhuc ſudem denotat.

9. *Rumices, trifaces*] Ita emendat Lipſius. vulgo erat *rumegeſtri, faces*, vel *falces*. Dividi debent voces quæ turpiter cohæſerant. *Rumex*, teſte Feſto *erat genus teli, ſimile ſpari Gallici.* Idem, *Trifax telum longitudine trium cubitorum, quod catapulta mittitur.* Turnebus legit *runæ, ceſtri. Runa* enim ſpecies teli apud Feſtum, *ceſtrum* etiam telum, Heſychio κεστρὸς dicitur. Meminit quoque Livius lib. 12. Turnebus verutum exponit. Legi quoque poſſet *rumices, ceſtri*, ut duæ ſyllabæ *ces* in unum coaluerint librariorum vitio.

10. *Tragulæ*] Sunt tela, quæ vel manu vel etiam tormentis mittebantur, ac plerumq; ita atrociter ſauciabāt, ut corpus ſimul ſcutumque transverberarent. Qui e tormentis ejaculabantur, tragularii dicti Vegetio lib. 2. c. 15. Tragula autem ubi corpori infixa, quomodo extrahi deberet, dubium erat : ac plerumque non tam retrahenda erat metu magni doloris & profuſionis ſanguinis, quam hinc vel illinc decidenda, ut è vulnere ſic cum minore noxa recipi poſſet. Ita Turneb. lib. Adv. 7. cap. 12. Hamatum hoc telum fuiſſe ſuſpicatur Lipſius Poliorc. lib. 4. c. 4.

11. *Framea*] Telum hoc erat Gallicum vel Germanicum. Tacitus de Morib. Germ. *Haſtas vel ipſorum vocabulo frameas gerunt angusto & brevi ferro, ſed ita acri & ad uſum habili, ut eodem telo prout ratio poſcit, vel comminus vel eminus pugnent.* Frameam tamen Iſidorus gladium ex utraque parte acutum fuiſſe dicit. Reliquiæ nominis manent in Germanica & Belgica lingua, quando inſtrumentum acutum etſi in alium uſum *priem* appellamus.

12. *Meſancula*] Legendum *meſancula*, μεσάγκυλον Græcis amentatum jaculum. Corrupte apud Feſtum legitur, *meſanculum*, ut Turnebus docuit.

13. *Cateiæ*] Servius ad hunc verſum Virgilii lib. 7. Æneid. ℣ſ. 741.

Teutonico ritu ſoliti torquere cateias.

Cateiæ tela Gallica ſunt, unde & Teutonicum ritum dixit. (Gallos itaq; cum Teutonis confundit.) *Cateiam quidam aſſerunt, teli genus eſſe tale quale aclides ſunt, ex materia quam maxime lenta, cubiti longitudine, tota fere clavis ferreis illigata, quam in hoſtem jaculantes, lineis quibus eam adnexuerant, reciprocam facie-bant. Cateiæ autem lingua Theotiſca haſtæ dicuntur.* Vide quoque Iſidorum lib. 18. c. 7. in voce *clava*. Similia Græcis erant inſtrumenta, quæ vocantur Herodoto ῥόπαλα ξύλων πεπαλαμένα σιδήρῳ, id eſt, *clavæ lignea ferro munitæ.*

14. *Rumpiæ*] Dicitur quoque hoc telum ῥομφαία Græcis. quod Heſychio & pro

16 *ſibina*, 17 *ſicilices*, 18 *veruta*, *enſes*, *ſicæ*, *machæræ*, 19 *ſpatæ*, *lingulæ*, *pugiones*, 20 *clunaculæ*. de *lingula*, quoniam eſt minus frequens,

& pro gladio, & pro haſtili ponitur. Proprie erat haſtilis genus, cujus ferrum ligno æquale erat. Valerius Flaccus lib. 6. Argon.

Æquaque, nec ferro brevis, nec romphea ligno.

Iſidorus lib. 18. Orig. cap. 6. *gladium ex utraque parte acutum fuiſſe* dicit.

15. *Scorpii*] Scorpio modo pro tormento modo pro telo ſumitur. Vegetius de R. M. lib. 4. c. 22. *Scorpiones dicebant, quas nunc manubaliſtas vocant: ideo ſic nuncupati, quod parvis ſubtilibuſque ſpiculis inferant mortem.* Tertullianus in Scorpiaco lib. 1. *Bellicam machinam, & retractu tela vegetantem de ſcorpio nominant. Id ſpiculum & fiſtula eſt, patula tenuitate in vulnus, & virus, quæ figit, effundit.* Veneno itaque ſpiculum tinctum fuiſſe innuit. Erant autem hæ machinæ, & pro ratione tela, majores, minoreſve, ut ex Cæſare & Hirtio de Bello Africano, Livio lib. 26. Polybio in obſidione Syracuſarum, Vitruvio lib. 1. c. 5. & l. 10. c. 1. liquet. Ita vero vocabantur, ut Heroni placuit, vel quod forma hujus machinæ ſcorpium referret, vel quod uti ſcorpii caudæ ictu, ita tela, quæ & ſcorpii vocantur, ſpiculis parvis mortẽ afferrẽt. A ſparſione tamẽ telorum dici ſcorpio potuit, σκορπίζειν enim Græcis denotat *ſpargere*. Ammianus Marcellinus l. 23. ſcorpionem cum onagro confundit, quod longe aliã machinam fuiſſe conſtat, niſi pro temporũ diverſitate etiã nomina mutata fuerint.

16. *Sibyna*] Ita recte emendat Turnebus. vulgò legebatur *ſibones*. Heſychius Σίβυνη ὄπλον ἀκόντιῳ ἐοικὸς. Feſtus: *Sibynam appellant Illyrici telum venabuli ſimile.* Ennius,

Illyrici veſtant ſibynis teliſque ſedentes.

17. *Sicilices*] Ita habetur in Badiana editione, ſicuti Turnebus quoque emendat. Vulgò legebatur, *ſilices*. Erant autem haſtæ ſpiculis latis præditæ. Feſtus hunc Ennii verſum citat,

Incedit veles vulgo ſicilicibus latis.

Ad quem locum ita Scaliger: *Gloſſarium, ſicila, σμίλαι, δρεπάλιον, ſicilum ξυρὸν σκυτέως. Sicila, σμίλαι χαρακτῆρες. Eſt vox magnæ Græciæ, te nemine intelligebant, quicquid ſecandi vim habet. Inde Sicilia dicta, quia ab Italia abſecta. Inde ſicilire prata.* Utroque igitur modo legi poteſt, vel *ſicilices*, vel *ſiciles*, ut quædam editiones habent.

18. *Veruta*] Feſtus: *Veruta, pila dicuntur, quæ veluti verua habent præfixa.* Meminerunt Livius, Silius, Plinius, Ammianus, alii. Plauto quoque in Bacchide Act. 4. Scena 8. *Verunæ* dicitur. Habebat ſpiculum tenue & oblongum, quibus adverſarios perforabant. Græcis σκυτία appellantur. Vide Lipſium lib. 4. Poliorcet. cap. 4.

19. *Spatæ*] Iſidorus dicit eſſe gládium ab utraque parte acutum. Diodorus lib. 5. de Gallis, *pro gladiis ſpathas gerunt prælongas ex catenis ferreis aut æneis ad dextrum latus dependentes.* Joſephus tamen lib. 1. Excid. Romanam militiam Veſpaſiano imperante explicavit, & de duplici gladio ita loquitur: *Pedites utrinque gladium geſtant, longiorem quidem illum ad ſiniſtrum latus: nam qui ad dextrum eſt, palmis fere duodecim digitorum menſum non excedit.* Vegetius lib. 2. cap. 15. gladios majores *ſpathas*, minores *ſemiſpathas* appellat. Bullis quoque inſignis erat baltheus. Sidonius Panegyr. ad Anthemium.

- - - bullis hoſtilibus aſper (ſem.
Applicat à lævâ fulgentem baltea ſen-

Tales oſtenduntur apud nos Comitum Hollandiæ icones. nam *ſpatha* vox Gallica eſt & noſtras. Vulgo ligo nobis *ſpade* dicitur, ſed veteri Teutonica lingua etiam gladiũ prælongum denotat.

20. *Clunaculæ*] Aliter, *clinaculæ*. Sed

frequens, admonendum existimo, lingulam veteres dixisse gladiolum oblongum in speciem linguæ factum, cujus meminit Nævius [21] in tragœdia Hesiona. Versum Nævii apposui:

Sine mihi gerere morem [22] *videar*, [23] *haud lingua; verum lingula.*

item *rumpia* genus teli est Thracæ nationis: positumque hoc vocabulum in Q. Ennii annalium quartodecimo. Navium autem, quas reminisci tunc potuimus, appellationes hæ sunt: [24] *gauli*, [25] *corbitæ*, [26] *caudicæ*, [27] *longæ*, [28] *hippagines*,

recte Turnebus *clunaculum* emendavit, Festus scribit ita *cultrum sanguinarium dictum* (quo nimirum lanii, & popæ ad jugulanda pecora assiduo utebantur) *vel quia clunes hostiarum dividit, vel quia ad clunes dependet.* Pro *sanguinarium* legit Scaliger *saginarium.*

21. *In tragœdia &c.*] Varro sub finem l. 6. eandem tragœdiã, sed *Hesionam*, eundemq; hunc locũ citat, sed pauncula desunt, quæ hic ex Gellio restitui possunt.

22. *Videar*] Forsan, *utar haud lingua.*

23. *Haud*] Abest à Vett. Ed. & c. Tor.

24. *Gauli*] Festus: *Gaulus genus navigii pene rotundum.* Hesychius: Γαῦλοι τὰ πειρατικὰ & χαλκεῖα, καὶ τὰ Φοινικὰ πλοῖα. Idem Hesychius, Pollux, & Suidas inter vasa reponunt, Plautus in Rudente Act. v. Sc. 2. inter pocula. Varinus prædatorii navigii speciem esse dicit, quæ & liburnica vocatur. Dixi ex Hesychio Phœnicia navigia ita appellari. Hinc Callimachus poëta,

Κυπρόθι Σιδονίῳ με καπήλατον ἐν δόκα γαύλῳ.

Utique Hebræis לה lecythus est, vel ut Judæi docent, erat vas amplum concavum & rotundum in formam lenticularem. Vide Zachar. 4. ℣. 2. & 3. לה) sive *gele* etiam *discedentem in aliam regionem, vagum* denotat. Vide 2. Sam. 15. ℣. 14. Hinc navis dicitur, quæ maria sulcat, in alias regiones discedit, vel etiam quod per aquas vagetur. Etiam גל & Chaldæis, גלא aquarum scaturiginem denotat.

25. *Corbitæ*] Festus: *Corbitæ dicuntur naves onerariæ grandes & tardæ quod in malo earum summo pro signo corbes solerent suspendere.* Hoc itaque illarum navium erat σημεῖον. vulgo male *corvitæ* legitur facili mutatione literarum. Ita in Pandectis Florentinis *veneficium* pro *beneficio* legitur.

26. *Caudicæ*] Intelligit caudicarias naves, quæ per Tiberim ex antiqua consuetudine commeatus subvehebant, dictæ à plurium cabularum contextu, quæ caudices vel codices appellabantur. Vide Senecam de Brev. vitæ c. 23. Festum & Nonium.

27. *Longæ*] Ante longarum navium usum rotundis utebantur. Ideoque & pluribus nomina à rotundis vasis imposita, quales erant γαῦλοι, κάνθαροι, κύμβαι, κύλικες, & alia id genus. Prima navis longa, ut plerique volunt, ab Jasone inventa. Vide Plinium lib. 7. cap. 56. & Herodotum lib. 1. hæc erat πεντηκόντορος, quinquaginta enim remiges, viginti quinque ab utraque parte habuit. Eadem erat μονήρης, sive μονήρεις, sive uniremis. Hinc biremes, triremes, atque ita porro fabricatæ, quæ Græcis δικρότους,

nes, 29 *cercuri*, 30 *celoces*, vel, ut Græci dicunt, 31 *celetes*, 32 *lembi*, 33 *oriæ*, 34 *lenunculi*, 35 *actuariæ*, quas Græci 36 ἱππαγωγοὺς vocant vel 37 ἱππαγίδας, 38 *prosumiæ*, vel *gesco-*

ρεις, vel πλοῖα, πῆγεις dicuntur, quæ nimirum duplici, vel triplici remotum ordine navigabat. Vide *Salm.* ad Jus Att. & Rom. p. 657. & seqq.

28. *Hippagines*] Naves, teste Festo, *quibus equi vehuntur, quas Græci* ἱππαγωγοὺς *dicunt*, Livius quoque easdem *hippagogas naves* appellavit.

29. *Cercuri*] Naves Asiaticæ prægrandes ita dicuntur, vel a Corcyra, quæ etiam Κερκύρα dicitur, quod Corcyreorũ illud inventum crederetur, vel quod caudata & longa admodum navis esset. Κέρκος enim Græcis caudam denotat. Utique etiam κερκῦρος appellatur, κέρκος autem & κέρκη utrunque caudam denotat. Etiam Syriaca lingua retinuit *Carcura*. קרקורא Syris trabem, tignum denotat, λόγον interpretantur LXX. Δόκησις autem Hesychio contignatio. hinc ex trabibus & tignis compaginata navis geminata syllaba *carcura* forsan dicitur. Syri etiam aliis vocabulis barbaris in novo testamento utuntur. Potius itaque dicendum Syros a Græcis mutuatos esse קרקורא pro σκάφη sumitur Act. 27. ℣. 16. 30. & 32.

30. *Celoces*] Sunt navigia brevia, dicta à celeritudine, ut volunt Nonius. Sed potius à græco κέλης derivatur. Quorum meminit Thucydides lib. 1. & 4. Polybius lib. 5. aliique.

31. *Celetes*] Κέλητες, vel κελήτια, meminit Pollux, Xenophon, Appianus.

32 *Lembi*] Lembus est exigua navis piscatoria. λέμβος apud Hesychium exigui navigii genus. quod apud Livium & Polybium etiam ad bellicos usus destinatum erat.

33. *Oriæ*] Oria navicula piscatoria, ut docent Nonius & Fulgentius. Alii legunt *horiæ*. Plinio in Epist. *Orariæ* naves dicuntur ab oris legendis. Vett. Editt. legunt *oxiæ* vel ὠκεῖαι.

34. *Lenunculi*] Lenis genus vasis, sicut Græcis ληνὸς *lacus torcularis*. Hinc Bacchus ληναῖος dicitur. Ab hujus similitudine etiam *lenis* navigii genus apud Martialem. & hinc diminutive lenunculus. Male hic vulgo legitur, *remunculi* vel juxta Vet. Ed. *vemiculi*.

35. *Actuariæ*] Omnes simplices sive μονήρεις naves quæ infra longarum magnitudinem erãt, & πεντηκοντόρων, *actuariæ* vocabantur, id est, κωπῆρεις, vel ἐπίκωποι, ut πεντηκόοροι, εἰκόσοροι, & quæcunque remis agerentur. nam inde appellatæ. Actus est ἐλασία. Agere quippe est ἐλαύνειν, quod proprie dicitur de navigio, quod remis agitur. Minimæ longarum fuere πεντηκόοροι, ac maximæ actuariarum πεντηκόοροι. Quæ citra ἑικοσόρους, quæ vicenis remis agebantur, omnes minores *actuariæ* à numero psalmorum vocari consueverant, usque ad δίκροτα, quæ ab uno remige duobus simul remis agebatur. Distinguuntur quoque *actuariæ* ab *onerariis*, quod hæ præcipue apud Romanos remis carerent. Nam Græcanicæ ἁλκάδες, ut plurimum actuariæ fuerunt. *Salmas.* ad Jus Att. & Rom. p. 727. & seqq.

36. Ἐπιπώμους] Id est, *remigio instructas*. Ita emendat Salmasius De Jure Attico p. 738. Apud Plutarchum & Thucydidem navis κωπήρης occurrit, quod nomen à remis quoque appellatur. Vett. Editiones habent ἱππόδας, id est, *quæ velo ferebantur*. Herodotus legit, ἀπόπλους. Utitur hac voce quoque Thucydides lib. 6. pro navi quæ præmittitur, sicuti ipsa vox indicat. Mentio quo-

39 *geseoretæ*, vel 40 *horiolæ*, 41 *stlatæ*, 42 *scaphæ*, 43 *pontones*, *aliæ*,

que ejus apud Xenoph. lib. 5. Ἔπλω. & Pollucem Grammaticum.

37. Ἐπωάνδας] Ita emendat Salmasius. Vett. Editt. ἱππαίρεσίδας. Turnebus legit ἱππαλεάδας, quæ erant naviculæ piscatoriæ, quæ & ἁλιάδες Hesychio dicuntur. ἱππαλεῖς eidem piscatores & venatores dicuntur. Nonnulli, teste Gyraldo, legerunt ἱππαγελίας, quod scilicet propter littora agantur. Annotatum quoque invenio legi, ἱππαλεαλίπτις βαρεῖς. ἱππαλεαλίλης Hesychio εἶδος πλοίου. nimirum ex celete & epactride compositum. Ἐπωάνδας vectorias, vel conductitias appellare quis posset. ἐπωάτης enim est qui sua vel conductitia nave utitur. ἐπίβαθρον, *naulum* apud Homerum od. ο. ἐπιβατηγὶ dicuntur in l. 1. §. 12. D. de Exercit. Act. Ubi JC. ita loquitur: *quædam enim naves onerariæ, quædam, ut ipsi dicunt, ἐπιβατηγὶ sunt. Et plerosque mandare scio ut vectores recipiant: & sic certa regione & certo mari negotientur, ut ea sunt naves, quæ Brundusium à Cassiopa* (est ille portus Epiri Straboni lib. 7. & Ptolemæo) *vel à Dyrrachio vectores trajiciunt ad onera inhabiles.* Emendat autem hic Salmasius ἱπποκπόδας, pro ἱππακτίδας (quid si ἱππακπόδας quis legat, quæ & πόρθμεις vel πορθμεῖα dicuntur. Atque hæ erant κωπηρεις, & per consequens actuariæ. Hesychius: πορθμεὺς κωπηλάτης) quia ἱππακτίδες significant naves piscatorias, quæ proprie inter actuarias non recensentur. Turnebi tamen lectio in totum rejicienda non est, cum à Vett. Codd. minus declinet. Neque semper in illis navigiis, accurate proprietas nominum servatur.

38. *Prosumiæ*] Festus: *Prosumia genus navigii speculatorium parvum.* Scaliger putat antiquis fuisse *Protumiam*, pro *portumiam*, à Græco πορθμεῖον. Isidorus utique *portemiam genus Syriacæ naviculæ* fuisse dicit, *latam & sine carina.* Vossius dictam putat, quod ante sumerentur speculandi ergo.

39. *Geseoretæ*] Scribit Sipontinus prosumiam à Brutiis inventâ fuisse, quæ alio nomine geseoreta appellatur. Turnebus legit *gestoriæ.* Ut enim à Plauto in Mercatore sc. 1. dicitur *navis geraria: gestoria* quoque à gerendo nomen habebit, ut *vectoria* à *vehendo.* Vide illum lib. 19. Adv. cap. ult.]

40. *Horiolæ*] Parvæ horiæ, vel, ut alii legunt, *oriæ.*

41. *Stlatæ*] Stlata erat navis piratica. Caper de Orthographia: *Stlataris sine litera c scribendum est, à stlata rate piratica.* In antiquo lexico scriptum extat, stlata περαπικὴ σκάφος εἶδος. *Turneb.* lib. 19. Adversar. c. ult. *Stlata* juxta Festum ἀχθοφόρος pro *lata.* Ejus hæc sunt verba: *Stlata genus navigii latum magis, quam altum, & à latitudine sic appellatum, sed ea consuetudine, quam stlocum pro locum, & stlitem pro lite dicebant.* Vett. Editt. hic legunt *cattæ.* Quarum nulla, quod sciam, apud Veteres mentio. nam catti sequioris ævi machinæ bellicæ erant, quarum meminit Vegetius lib. 4. c. 15. ubi pro *cattias* quidam legunt *cattos.*

42. *Scaphæ*] Naviculæ, quæ alias majores sequuntur, dictæ à concavitate alvei, qui rotundus est. Itaque & alia concava ita dicuntur, ἀπὸ τῆς σκάπτειν, id est *excavando.* Athenæus ideo lib. 4. scaphia inter vasa potoria numerat. vas concavum apud Plutarchum in Numa ita quoque appellatur. Nimirum à vasis naves complures nomen acceperunt.

43. *Pontones*] Genus Gallicarum navium esse dicit Julius Cæsar l. 3. de Bell. Gall. Erant autem naves trajiciendis fluminibus idoneæ, *tardæ & graves, quæ non nisi remigio moveri poterant*, ut loqui-

44 *acatiæ*, 45 *hemioliæ*, 46 *phaſeli*, 47 *parones*, 48 *myoparones*, 49 *lintres*, 50 *canpuli*, 51 *camaræ*, 52 *placidæ*, 53 *cydarum*, 54 *tatiæ*,

loquitur Iſidorus. Belgæ hodie *penten* adhuc appellant. Quidam navigium tabulatum interpretantur conjunctum duobus lintribus, quo putant referri debere Auſonii verſum,

Lintribus in geminis conſtratus ponto
ſit, an pons?

unde apparet pontonem dictum à ponte, quod in trajiciendo pontis inſtar eſſet.

44. *Acatiæ*] Vulgo *Nuctucia*, forſan quod eſſent noctilucæ. Nonnemo *Naxiorgæ* à Naxo inſula. Turnebus emendat *acatia*. Cujus navigii meminit quoque Plutarchus, qui eo nomine Cæſaris navem appellat, qua apud Pharum Alexandriæ enatavit. Suidas acacion ait eſſe genus piſcatoriæ navis. Acation autem deminutivum eſt ab acatus, ſive ἄκατος, de quo Auſonius,

Acatis, phaſelis, lintribus, ſtlatis, rate.

Procopius l. 3. forſan corrupte *Achatam* appellavit.

45. *Hemioliæ*] Aliter, *mediæ* & *mædiæ*. *Midion* quoque navem in *Myoparo* appellat Feſtus cum inquit: *Myoparo genus navigii ex duobus diſſimilibus formatum. Nam & midion & paron per ſe ſunt.* Niſi hic pro *midion myon* legendum ſit. Turnebus legit, *hemioliæ*. Heſychius, Ἡμιολίαι ἢ λιγυστικαὶ ναῦς τὸ ἥμισυ ἔχουσαι φαλαίνης. Et mox addit, ἡμιόλιον, πλοῖον μικρόν. Occurrit quoque hæc vox apud Polybium & Appianum. Piraticam eſſe navem ſcribit Suidas. Sed quare hæ naves hemioliæ dicuntur? Hemiolius Mathematicis eſt ea proportio quæ Latinis ſeſquialtera vocatur. Hic numerus totum ejuſque dimidium comprehendit. Ut ſi numerus ſenarius ſit totum, hemiolius erit novenarius. Hinc hemioliæ dictæ naves. Sed cũ qua navi comparatæ? Putat Salmaſius cum εἰκοσόρῳ, quæ maxime uſitata, cujus ἡμιολίας fuerit τριακόντορος, quæ ita à numero remotum appellata: quia tricenarius numerus ἡμιόλιος eſt vicenarii. Vide *Salmaſ.* ad Jus Att. & Rom. p. 702. & ſeqq.

46. *Phaſeli*] Quidam phaſelum navem eſſe oblongam ſcribunt, quali ſtagnante Nilo Ægyptii utebantur. Straboni & Appiano navigii genus eſt, miſtam habens formam ex oneraria & longa triremi, quod tam remis, quam velis agi poterat. Unde Catullus:

Phaſelus ille, quem videtis hoſpites,
Ait fuiſſe navium celerrimus,
Neque ullius natantis impetum trabis
Nequiſſe præterire, ſive palmulis
Opus foret volare, ſive linteo.

Navigium hoc eſſe Campanum ſcribit Nonius.

47. *Parones*] Hos dictos ſcribit Suidas ab inſula Paro, cui Interpres Ariſtophanis aſtipulatur. Quid ſi Gallica vel potius Germanica ſit vox? Nam Parones ſive Varones à navigando dictos vetus Lexicon belgicum teſtatur. *Varen* enim navigare. *Paro* autem teſte Iſidoro erat navis piratica.

48. *Myoparones*] Turnebus dictas putat a Myunte urbe maritima Ioniæ, & Paro inſula. Scaliger μυώνης dictas exiſtimat à forma quod eſſent oblongæ & anguſtæ. Ita myobarbus erat anguſtus & oblongus Liberi patris cantharus. Mures enim & muſtellæ longo corpore ſunt. Sed hæ tantum ſunt conjecturæ. Navim piraticam eſſe ſcribit Nonius.

49. *Lintres*] Sunt naviculæ ad flumina trajicienda ex arbore excavatæ. Plinius *monoxylas lintres* vocavit.

50. *Canpuli*] Quidam legunt *capuli* vel à forma *capuli*, vel à capiendo. Vett. Editt. habent *canpulica*. Iſidorus: *Limbus navicula brevis, quæ alia appellatio-*

tia, 55 cataſcopium.

ne dicitur & cymba, & caupulus, & lintris. Quod Lipſius obſervavit lib. 1. Elect. cap. 7. Utitur quoque Hegeſippus lib. 2. ubi de Rheno ita loquitur: *Itaque jam non copolis Germanorum, ſed Romanorum liburnis impletur*. Turnebus hic legit *cydali*. Quod navigii nomen extat apud Pollucem.

51. *Camara*] Legebatur vulgò, *caupulica, mareplacida*. Ultima ſyllaba in *caupulica* referenda ad ſequentem vocem hunc in modum *caupuli, camara, placida*. De camaris ſive cameris (utroque enim modo ſcribitur) ita Tacitus lib. 3. Hiſtor. *Quin & Barbari contemptius vagabantur, fabricatis repente navibus, quas cameras vocant, artis lateribus, lata alvo, ſine vinculo æris aut ferri connexa, & tumido mari prout fluctus attollitur, ſumma navium tabulis augent, donec in modum tecti claudantur. Sic inter undas volvuntur pari utrinque prora & mutabili remigio, quando hinc vel illinc appellere indiſcretum & innoxium eſt. Camara* proprie fornicem & teſtudinem ac hemiſphærium denotat. Vide Vitruvium lib. 7. c. 3. Et forſan vox noſtras, quia ita cubicula camerata vocamus. Ab hac curva imagine etiam naves nomen accepere. Strabo in deſcriptione oræ Boſphorianæ cum acatiis confundit.

52. *Placidæ*] Vulgò *mareplacidæ*. Quam vocem putat primo quidem Turnebus Gellium ex verbis Salluſtii lib. 3. Hiſt. male intellecto accepiſſe. Locus ita ſe habet apud Nonium: *Et forte in navigando cohors una grandi faſello vecta à cæteris decerravit, marique placido à duobus prædonum Myaronibus circumventa*. Suſpicatur itaque Turnebus pro *mariplacido* Gellium legiſſe *mareplacidam* pro navi, ſed poſtmodum retractat, & librariorum vitio adſcribit, emendatque *phylacides*. Idem dicit naves illas ſui inventi & commenti eſſe à cuſtodia navalis exercitus. Φυλακίδ& tamen τινὸς mentio apud Xenophontem, Diodorum, & Appianum.

53. *Cydarum*] *Cydali* & *cydari* mentio apud Heſychium.

54. *Ratariæ*] A ratibus nomen accepiſſe videntur. Erant autem tales juxta Feſtum *tigna inter ſe colligata, quæ per aquam aguntur: quo quidem vocabulo interdum etiam naves ſignificantur. Eodem nomine ſignificarunt remos*. Varro IV. de L. L. *Ratis dicta navis longa, propter remos, quod hi cum per aquam ſublati dextra & ſiniſtra duas partes efficere videntur, rarefcant.*

55. *Cataſcopium*] Exploratoriam ſive ſpeculatoriam navem intelligit. Plutarchus in Catone vocat κατασκοπικὸν πλοῖον. Cataſcopum vocat Hirtius de Bello Afric. Iſidorus lib. 19. cap. 1. *Scapha, quæ κατάσκοπος, navigium quod ſpeculatorium dicitur.*

CAP. XXVI.

Inſcite ab Aſinio Pollione reprehenſum Salluſtium quod transfretationem tranſgreſſum *dixerit, &* tranſgreſſos *qui* transfretaſſent.

1 ASinio Pollioni in quadam epiſtola, quam ad Plancum ſcripſit, 2 & quibuſdam aliis 3 C. Salluſtii iniquis

A Sinio Pollioni] Vide lib. 1. cap. 22. Hic librum ſcripſit quo Salluſtii ſcripta reprehendit. Hujus vitam lege apud Voſſium de Hiſtoricis Latinis lib. 1. c. 17.

quis dignum nota viſum eſt, quod in primo hiſtoriarum maris tranſitum 4 tranſmiſſumque navibus factum, *tranſgreſſum* appellavit; eoſque, qui fretum tranſmiſerant, quos *tranſfretaſſe* dici ſolitum eſt, *tranſgreſſos* dixit. verba ipſa Salluſtii poſuit: *Itaque Sertorius levi præſidio relicto, 5 in Mauritania 6 nactus obſcuram noctem, æſtu ſecundo 7 furtim aut celeritate vitare prælium in tranſgreſſu conatus eſt.* ac deinde infra ita ſcripſit: *Tranſgreſſos omnis 8 recipit mons 9 præceptus à Luſitaſita-*

I. c. 17. Hujus nomini princeps poëtarum Virgilius Eclogam IV. inſcripſit.

2. *Et quibuſdam aliis*] Suetonius de Lenæo Grammatico ſcribit: *Tanto amore erga patroni memoriam extitit, ut Salluſtium Hiſtoricum, quod eum* (Pompejum) *oris improbi, animo inverecundo ſcripſiſſet, acerbiſſima Satyra laceraverit, laſtaurum & lurconem & nebulonem popinonemque appellans, & vita ſcriptiſque monſtrojum, præterea priſcorum, Catoniſque verborum ineruditiſſimum furem.* Audi quoque de Livio Annæum Senecam: *Titus autem Livius tam iniquus Salluſtio fuit, ut hanc ipſam ſententiam, & tanquam tranſlatam, & tanquam corruptam, dum transferretur, objiceret Salluſtio. Nec amore Thucydidis facit, ut illum præferat; ſed laudat quem non timet: & facilius putat poſſe à ſe Salluſtium vinci, ſi ante à Thucydide vincatur.* Vide quoque Senecam Epiſt. 114. & Gellium noſtrum lib. 1. cap. 15. & lib. 4. cap. 15.

3. *Salluſtii*] Stephanus legit *Salluſtio*. Vett. Editt. habent *C. Salluſtius inique dignus nota viſus eſt.*

4. *Tranſmiſſumque*] Trajectum. Ita Cæſar lib. 5. quoque uſurpavit. Cicero *tranſmiſſionis* vocabulo utitur.

5. *In Mauritania*] Lipſius Epiſtol. Qu. lib. 4. legit *in Mauritaniam* & præſidium relictum Carthagine nova putat, non in Mauritania. Ex Plutarcho liquet de hiſtoria, qui narrat Sertorium cum tribus millibus militum confugiſſe Carthaginem Novam, atque ibi conſcenſis navibus in Mauritaniam trajeciſſe. Sed ad Salluſtii ſententiam vox requiritur. Vulgata in Agellio lectio concipitur, *furtim aut celeritate.* Quid ſi legamus *furtim abiit, celeritate vitare prælium in tranſgreſſu tentatus* poſtrema voce inducta. Certe *avit* pro *abit* tralaticius error. Ita *Lipſius.*

6. *Nactus obſcuram noctem*] Citatur hic quoque locus à Nonio, ſed corrupte. Ita autem loquitur. *Tranſgreſſus à ſedum gradu proprie dicitur, ſed auctoritas vetuſtati liberiorem uſum loquendi dedit, ut Salluſtius Hiſtor. lib. 1. & de his qui navigaſſent, & deipſis navibus eo verbo uti voluit, in quibus gradus non ſit deſertio*: (ſcribendum juxta Mercerum *in quibus gradus non ſit*, de Sertorio) *Nactus obſcuram noctem æſtu ſecundo* (locus mutilus, atque ex Gellio reſtituendus) *ac inde qui* (lege ex Gellio, ac inde infra) *tranſgreſſus omnis recipit mons præceptus à Luſitanis.* Duo itaque exempla coaluerunt in unum, omiſſis aliquot vocibus.

7. *Furtim aut celeritate*] Quidam legunt, *furtivaque celeritate.* Achilles Statius, *furtim acceleri rate.* forſan *furtiva celoce.* Lipſius *furtim abiit.*

8. *Recipit mons*] In vulgatis fragmentis additur mons Ballera, quæ fuerit in Mauritania, ſi ſuperiorem Lipſii lectionem admittamus, ſin ſecus, Hiſpaniæ. Servius Ms. Fuldenſis hunc montem *Belloiam* vocat, pro quo Putſchius reſtituit *Belona*, cujus meminit Stephanus.

9. *Præceptus*] Antea captus, inſeſſus.

ſitanis. hoc igitur & minus proprie & nullo gravi auctore dictum ajunt. nam *tranſgreſſus*, inquit, à tranſgrediendo [10] dicitur, idque ipſum ab ingreſſu & à pedum gradu appellatum. idcirco verbum, *tranſgredi*, convenire non putavit neque volantibus neque ſerpentibus neque navigantibus: ſed his ſolis qui gradiuntur & pedibus iter emetiuntur. propterea negant apud ſcriptorem idoneum aut navium *tranſgreſſum* reperiri poſſe, aut pro transfretatione *tranſgreſſum*. ſed quæro ego cur non, ſicuti *curſus* navium recte dici ſolent, ita *tranſgreſſus* etiam navibus factus dici poſſit? præſertim quum brevitas [11] tam anguſti freti, qui terram Africam Hiſpaniamque interfluit, elegantiſſime tranſgreſſionis vocabulo quaſi paucorum graduum ſpatium definita ſit. Qui auctoritatem autem requirunt, & negant dictum ingredi tranſgredive in navigantibus; volo uti reſpondeant, quantum exiſtiment intereſſe, ingredi atque ambulare. Atqui Cato in libro de re ruſtica, *Fundus*, inquit, *eo in loco habendus eſt; ut & oppidum prope amplum ſit, & mare aut amnis, qua naves ambulant*. Appetitas porro hujuſcemodi tranſlationes habitaſque eſſe pro honeſtamentis orationis [12] Lucretius quoque teſtimonium in hac eadem voce dicit. in quarto enim libro clamorem per arterias & per fauces gradientem dicit, quod eſt nimio confidentius, quam illud de navibus Salluſtianum. verſus Lucretii hi ſunt:

[13] *Præterea radit vox fauces ſæpe, facitque*
Aſperiora foras gradiens [14] *arteria clamor.*

propterea,

Ita invenit in Ms. Nonio Junius, ita in Buſlid. Ms. Agellio Carrio. Eodemque modo Vett. Editt. atque inter eas princeps Veneta anni cIↃ cccc lxxvii. Vulgo in quibuſdam editionibus legitur *receptus*.

10. *Dicitur*] Cod. Torn. *dicuntur*.

11. *Tam anguſti freti*] Hoc oſtium maris mediterranei ubi maxime anguſtum eſt circiter lxx. ſtadiorum eſt juxta Strabonem lib. 2.

12. *Lucretius*] Citat hunc quoque locum Norſius ex Gellio. Extant verſus lib. 4. ✱ſ. 25. In Vett. editionibus duo hi præcedentes verſus adduntur,

Corpoream quoque enim vocem conſtare fatendum eſt,
Et ſonitum, quoniam poſſint impellere ſenſus.

13. *Præterea*] Vett. Editt. *Præterradit enim*.

14. *Arteria*] Neutro genere dixit, cum tamen

propterea, Salluſtius in eodem libro non eos ſolum, qui navibus veherentur, ſed & ſcaphas quoque nantes progreſſas dicit. Verba ipſa de ſcaphis poſui: 15 *Earum alia paululum progreſſa nimio ſimul & incerto onere, quum pavor corpora agitaverat, deprimebantur.*

tamen Græcis ἄρτηρια ſit fœminini generis. Dicit autem Lucretius aſperam arteriam aſperiorem fieri clamore, id eſt raucedinem comparari, dum nimio impetu vocis fauces cum arteria raduntur. Quinetiam exiccatur nimiis clamoribus. arteriam enim aſperam modice humidam eſſe oportet, ad vocem ſimul cum aliis organis formandam.

15. *Earum alia*] Citat hunc quoque locum Nonius. Ms. Buſlid. *eadem.*

CAP. XXVII.

Hiſtoria de populo Romano deque populo Pœnico, quod pari propemodum vigore fuerint æmuli.

IN litteris veteribus exſtat, quod par fuit quondam vigor & acritudo amplitudoque populi Romani atque Pœni, neque immerito æſtimatum. nam cum aliis quidem populis de uniuſcujuſque reipublicæ, cum Pœnis autem de omnium terrarum imperio decertatum. ejus rei ſpecimen eſt in illo utriuſque populi verbo factum, 1 quod 2 Q. Fabius imperator Romanus dedit ad Karthaginienſes epiſtolam, 3 ubi ſcriptum fuit populum Romanum miſiſſe ad eos 4 haſtam 5 & caduceum ſigna duo belli aut pacis: ex quîs utrum

1. *Quod*] Vett. Editt. *quum.*

2. *Q. Fabius*] Livius lib. 21. cap. 18. ſcribit poſt Saguntinam calamitatem miſſos Carthaginem Legatos, inter quos princeps fuerit Q. Fabius, ad percunctandum, publicone conſilio Annibal Saguntum oppugnaſſet. Poſt tergiverſationem, *Romanus*, ait Livius, *ſinum ex toga facto, hic, inquit, vobis bellum & pacem portamus; utrum placet ſumite: ſub hanc vocem haud minus feroci ter, daret utrum vellet, ſuccelamatum eſt. Et quum is iterum ſinu effuſo bellum dare dixiſſet, accipere ſe omnes reſponderunt, & quibus acciperent animis, iiſdem ſe geſturos.* Paulo aliter Florus lib. 2. cap. 6. *Tergiverſantibus Pœnis dux legationis, quæ, inquit, mora eſt? Fabius. In hoc ego ſinu bellum pacemque porto, utrum eligitis? Succlamantibus bellum* (in eo differt Livius à Floro) *Bellum igitur, inquit, accipite, & excuſſo in media curia togæ gremio, non ſine horrore, quaſi plane ſinu bellum ferret, effudit.* Vide quoque Polybium lib. 3. Appianum de Bello Hiſpan.

3. *Vobis*] Aliter, *ibi.*

4. *Haſtam*] Haſta poſt ſolennes ritus in agrum hoſtilem à Feciali emittebatur, atque hoc publici belli initium erat.

utrum

utrum vellent eligerent; quod elegissent, id unum ut esse missum existimarent. Karthaginienses responderunt neutrum sese eligere: sed posse qui attulissent utrum mallent relinquere; quod reliquissent, id sibi pro 6 lecto futurum. Marcus autem Varro non hastam ipsam neque ipsum caduceum missa dicit, sed 7 duas tesserulas: in quarum altera caduceum, in altera hastæ simulacra fuerunt incisa.

CAP.

erat. Vide Dionysium Halyc. lib. 2. & Livium lib. 1. Servius ad lib. 9. Æneid. pag. Edit. Leid. 773. *Cum* (Romani) *volebant bellum indicere, Pater patratus, hoc est, princeps fecialium proficiscebatur ad hostium fines, & præfatus quædam solemnia clara voce dicebat se bellum indicere propter certas causas, aut quia socios læserant, aut quia nec abrepta animalia, nec obnoxios redderent. Et hæc clarigatio dicebatur à claritate vocis. Post quam clarigationem, hasta in eorum finem missa, indicabatur jam pugnæ principium. Post tertium autem & tricesimum diem quam res repetissent ab hostibus, Feciales hastam mittebant.* Et postmodum: *Varro in Calm. ita ait, Duces cum primum hostilem agrum introitum ierant, ominis causa prius hastam in eum agrum mittebant, ut castris locum caperent.*

5. *Et caduceum*] Græcis κηρύκειον dicitur, pacis & concordiæ indicium. Plin. lib. 29. cap. 3. *Hic*, inquit, *complexus anguium, & efferatorum concordia, causa videtur esse, quare exteræ gentes caduceũ in pacis argumentum circumdatæ effigie anguium fecerint.* De forma caducei ita loquitur Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 19. *In Mercurio solem coli etiam ex caduceo claret, quod Ægyptii in specie draconum maris & fœminæ conjunctorum figuraverunt Mercurio consecrandum. Hi dracones parte media voluminis sui invicem nodo, quem vocant Herculis, obligantur; primæque partes eorum reflexæ in circulum pressis osculis ambitum circuli jungunt: & postmodum caudæ revocantur ad capulum caduceo; ornanturque alis ex eadem capuli parte nascentibus.* Vide & Servium ad VI. & VIII. Æneid. Proprie tamen caduceo utebantur exteræ gentes. Romanis verbenæ vel sagmina erant in usu. De quibus ita loquitur JC. Marcianus in l. 8. ff. de Rer. Divis. *Sunt autem sagmina quædam herbæ, quas Legati Populi Romani ferre solent, ne quis eos violaret, sicut Legati Græcorum ferunt ea quæ vocantur cerycia.* Videndus Plinius lib. 22. c. 2. & Festus Pompejus in *Sagmina*.

6. *Lecto*] Aliter, *electo*.

7. *Duas tesserulas*] De duabus tesseris paulo aliter narrat Pomponius JC. in l. 2. §. 37. de Orig. Jur. Ita autem loquitur: *Deinde Q. Mucius* (quidam *Fabium* legunt, sed nihil temere mutandum censet Andreas Alciatus Par. 4. c. 17.) *quia ad Carthaginienses missus legatus, cum essent duæ tesseræ positæ, una pacis, altera belli, arbitrio sibi dato utram vellet referret Romam; utramque sustulit, & ait Carthaginienses petere debere utram mallent accipere.*

De

CAP. XXVIII.

1 *De ætatum finibus* pueritiæ, juventæ, senectæ, *ex Taberonis historia sumtum.*

2 C. Tubero historiarum primo scripsit Servium Tullium, regem populi Romani, quum illas 3 quinque classes 4 juniorum, 5 census faciendi gratia, instituerat, pueros esse existimasse, qui minores essent annis septemdecim: atque inde 6 ab anno septimodecimo, quod idoneos jam esse reipublicæ arbitraretur, milites scripsisse: eosque 7 ad annum quadragesimum sextum juniores, supraque eum

DE *ætatum*] Quædam edit. habent *ætatium*. Ita & Velleius lib. 2. loquitur. Ita *civitatium, hæreditatium, facultatium*, apud probatos auctores atq; etiam JC. in Digestis invenitur. Vide *Vossium* lib. 2. de Anal. cap. 14.

2. *C. Tubero*] Vide lib. 6. c. 3. p. 368. Singulæ classes habebant suas centurias seniorum & juniorum.

3. *Quinque classes*] Vide supra l. 7. c. 13. potius *sex classes* dicendum fuerat.

4. *Juniorum*] Forsan hoc interpolitium, vel legendum *seniorum & juniorum*. Nam utrique in classibus erant.

5. *Census faciendi gratia*] Atq; ita capita civium numerata, opesq; æstimatæ, pro diversa opum uniuscujusq; & ætatis, & artium officiorumque ratione. Vide Livium & Dionysiū Halycarnassæum l. 1.

6. *Ab anno septimodecimo*] Non minus. Ita affirmant, qui de Veteri militia inter antiquos scripserūt. Vegetius tamen *incipientem pubertatem ad delectum cogendam* scribit. Videtur tamen annū 17 intelligere. quia plena pubertas erat anno 18. ut JC. definiunt. Nisi præparationem ad militiam intelligat. Quia autem ambitio postea intervenit, ut quidā ante illud tempus millitiæ adscriberentur, quo postmodum citius adhonores & tribunatus venirent, Gracchi lex postea cavit & interdixit, *juniorem annis septem & decem militem non legi*. Vide *Lipsium* lib. 1. de Mil. Rom. cap. 2. Apparet itaque minores 17. annis ante Gracchi legem aliquando militasse forte sub bella Punica accisis patriæ rebus. Qua de re vide Liv. lib. 25. & Plutarchum in Gracchis.

7. *Ad annum quadragesimum sextum*] Alii dicere annum quinquagesimum statuunt. Ita Seneca de Brev. vitæ cap. ult. & Fabius lib. 9. Inst. Livius libr. 42. Lipsius putat ita conciliari posse, si quis miles casu aut morbo stipendia sua non impleviſſet militem cogi potuisse usque ad annum quinquagesimum. Iste igitur quinquagesimus plene liberabat, sive facta stipendia, sive infecta. Notabilis quoque locus Macrobii lib. 1. cap. 6. in Somn. Scip. *Nonnullarum Rerumpublicarum is mos est, ut post sextam hebdomadem ad militiam nemo cogatur, in pluribus detur remissio post septimam.* Sexta hebdomas quadragesimus secundus annus est, & tangere Athenienses videtur: septima quadragesimus nonus, & ad Romanos pertinet. Ita *Lipsius* de Militia Rom. lib. 1. c. 2. Censorinus de Die Natali cap. 14. ex Varrone dicit, *intertio gradu quiescunt* (in quinque enim gradus ætatem divldit) *usque* 45 *annos juvenes appellatos eò quod Remp. in re militari possunt juvare.*

8. *Iudi-*

eum annum ſeniores appellaſſe. Eam rem propterea notavit, ut diſcrimina quæ fuerint [8] judicio moribuſque majorum [9] pueritiæ, juventæ, ſenectæ, ex iſta cenſione Servii Tullii prudentiſſimi regis noſcerentur.

8. *Indicio*] Vett. Editt. *indicio*.
9. *Pueritiæ, juventæ, &c.*] De Ætatis gradibus juxta Varronem, Hippocratem, Solonem, Staſeam Peripateticum, vide Cenſorinum c. 14. & Pollucem. lib. 2.

CAP. XXIX.

Quod particula, atque, *non complexiva tantum ſit, ſed vim habeat pluſculam variamque.*

[1] ATque particula, à grammaticis quidem conjunctio eſſe dicitur connexiva : & plerumque ſane conjungit verba & connectit : ſed interdum alias quaſdam poteſtates habet non ſatis notas, niſi in veterum litterarum tractatione atque cura exercitis. nam & pro adverbio valet, quum dicimus; *aliter ego feci atque tu* : ſignificat enim; *aliter quam tu*, & gemina ſi fiet, auget intenditque rem, de qua agitur : ut animadvertimus in Q. Ennii annalibus, niſi memoria in hoc verſu [2] labor :

[3] *Atque atque accedit muros Romana juventus.*

Cui ſignificationi contrarium eſt, quod itidem à veteribus dictum eſt; *deque*. & præterea pro alio quoque adverbio dicitur, id eſt, *ſtatim*. quod in his Virgilii verſibus exiſtimatur obſcure & [4] inſequenter particula iſta poſita eſſe.

ſic

ATque particula] Eadem ex Gellio Nonius ſcribit.
2. *Labor*] Forſan ſcribendum, *labat*.
3. *Atque atque*] Nonius interpretatur, *feſtine, intrepidanter*.
4. *Inſequenter*] Aliter, *infrequenter*.

5. *Atque*

– – – – sic omnia fatis
In pejus ruere, ac retro ſublapſa referri,
Non aliter quam qui adverſo vix flumine lembum
Remigiis ſubigit, ſi brachia forte remiſit,
Atque illum in præceps prono rapit alveus amni.

A. GEL-

5. *Atque illum*] Servius quoque exponit, *ſtatim*. Verſus hi extant libr. 1. Georg. pſ. 200. & ſeqq. Ita in legibus XII. tabularum, SI. IN. IUS. VOCET. ATQUE. ERAT. Quod idem eſt, atque ſi lex dicat, *Si quis alterum in jus vocat, atque vocatus vocantem ſtatim ſequitur.*

Digitized by Google

A. GELLII COMMENTARIUS.

LIBER VNDECIMVS.

CAP. I.

De origine vocabuli terræ Italiæ, deque ea multa quæ ſuprema *appellatur, deque ejus nominis ratione: ac de lege Ateria. & quibus verbis antiquitus multa minima dici ſolita ſit.*

TImæus in hiſtoriis, quas oratione Græca de rebus populi Romani compoſuit, & M. Varro in antiquitatibus rerum humanarum, terram Italiam de Græco vocabulo appellatam ſcripſerunt; quoniam boves Græca vetere lingua 3 ἰτάλοὶ vocitati ſunt, quorum in Italia magna copia fuerit: 4 bucetaque in ea terra gigni paſcique ſolita ſint 5 complurima: conje-

LIBER UNDECIMUS] In principe Ven. Edit. anni 1477. hic legitur DECIMUS, contra in quodam Ms. Explicit lib. 11. Incipit 12.

2. *Timæus*] Scripſit hic Ἱταλικὰ & Σικελικὰ libris 8. Item de Romanorum bello cum Pyrrho commentarium edidit. Laudat eum Cicero libro de Oratore: *Poſt*, inquit, *Calliſthenem Timæus longe eruditiſſimus, & rerum copia, & ſententiarum varietate, & ipſa compoſitione verborum non impolitus, magnam eloquentiam adſcribendum attulit.* Timæum tamen parum fidei mereri teſtatur Polybius lib. 12. Immodicum fuiſſe in reprehenſione aliorum Diodorus Siculus lib. 5. oſtendit, & dum in eo totus eſt, ſterilem in dicendo fieri commemorat Longinus περὶ ὕψους. Vide Voſſium de Hiſtor. Græc. lib. 1. cap. 12.

3. Ἰταλοὶ *vocitati ſunt*] Varro de Re Ruſtica lib. 2. cap. 5. *Nam bos in pecuaria maxima debet eſſe auctoritate: præſertim in Italia; quæ à bubus nomen habere ſit exiſtimata. Græcia enim antiqua, ut ſcribit Timæus, tauros vocabat* Ἰτάλους. *A quorum multitudine & pulchritudine & ſatu vitulorum Italiam dixerunt.* Ita & Feſtus: *Italia dicta quod magnos Italos, hoc eſt, boves habeat. Vituli enim itali ſunt dicti.* Heſychius ἰτάλὸν taurum interpretatur, ſicut & Columella in præfatione lib. 6. Alii ab Italo rege vel duce nomen accepiſſe referunt, inter quos Ariſtoteles Πολιτειῶν lib. 7. c. 10. Dionyſius Halycarnaſſeus lib. 1. Thucydides lib. 6.

4. *Bucetaque*] Sunt loca, ubi boves paſcuntur, & armenta. Alii tamen legunt, *bucera*, quod denotat *armenta*, *cornutos boves*. Quod non eſt rejiciendum, quia ſequitur, *gigni paſcique*. Vide tamen Scaligerum ad Varronem p. 184.

5. *Complurima*] Alii legunt, *compluria*.

6. *In ſin-*

Digitized by Google

ctare autem poſſumus ob eandem cauſam, quod Italia tunc eſſet armentoſiſſima, multam, quæ appellatur *ſuprema*, inſtitutam 6 in ſingulos 7 duarum ovium, boum triginta : propter copia ſcilicet boum, proque ovium penuria. ſed quum ejuſmodi multa pecoris armentique à magiſtratibus dicta erat, 8 addicebantur boves oveſque aliàs precii parvi aliàs majoris : eaque res faciebat inæqualem multæ pœnitionem. idcirco poſtea 9 lege Ateria conſtituti ſunt in oves ſingulas 10 æris deni, in boves æris centeni. *Minima* multa eſt ovis unius. *Suprema* multa eſt ejus numeri, cujus diximus : ultra quem multam dicere in ſingulos jus non eſt ; & propterea *ſuprema* appellatur, id eſt, ſumma & maxima. quando igitur nunc quoque à magiſtratibus populi Romani more majorum multa dicitur vel minima vel ſuprema ; obſervari ſolet ut 11 *oves* genere virili appellentur : atque ita M. Varro verba hæc legitima, quibus minima multa diceretur,

6. *In ſingulos*] *In ſingulos dies*. Cod. Torn.

7. *Duarum ovium, boum triginta*] Feſtus : *Peculatus furtum publicum dicitur cœptus eſt à pecore, quia ab eo initium ejus cœpit; Siquidem ante æs aut argentum ſignatum ob delicta pœna graviſſima erat duarum ovium & triginta boum. Eam legem* (vel, *ea lege*) *ſanxerunt T. Menenius Lanatus & Seſtius Capitolinus conſules.*

8. *Addicebantur*] Aliter perperam, *adigebantur*.

9. *Lege Ateria*] Aliter etiam in Vett. Editt. corrupte, *Aterina*. Hanc legem tulere Sp. Tarpejus Montanus Capitolinus, & A. Aterius Coſſ. anno ab v. c. 298. Aterii nomen corruptum apud Plinium lib. 7. c. 28. & Dionyſium qui *A. Terminium* vocat. Diodorus Ἀτήριον pro Ἀτήϊον. *Aterium* habet Capitolinus lapis. Hac lege cautum ut omnibus magiſtratibus mulctæ indicendæ jus eſſet, cum antea ſolis Conſulibus id liceret : ita tamen ne vel duas oves, vel triginta boves excederet, bos autem centuſſe, ovis decuſſe æſtimaretur. Vide Dionyſium Halycarnaſſeum, qui tamen triginta oves & duos boves enumerat. Secus atque apud Gellium & Feſtum habetur. niſi hic tranſpoſitio facta. Dionyſius quoque in Coſſ. nomine à Feſto abit, ſicut & Livius lib. 4. Plutarchus in Publicola dicit, multam fuiſſe quinque boum ; & duarum pecudum. ſed hæc non fuiſſe ſumma multa videtur : contumacibus tantum qui non paruiſſent Coſſ. conſtituta. Hæc lex quoque Tarpeia ab altero conſule vocabatur.

10. *Æris deni, &c.*] Feſtus : *Quæ pecudes, poſtquam ære ſignato uti cepit Populus Rom. Tarpeia lege cautum fuit, ut bos centuſſibus, ovis decuſſibus æſtimarentur.*

11. *Oves genere virili*] Ita & Nonius ex Varrone Rerum Humanarum lib. XXIII. duo exempla adfert. Ultimum ex Gellio, qui idem citat, deſumptum videtur. Quinetiam ſi mulcta indicta eſſet boum ovium que, oves

ceretur, concepit: [12] *M. Terentius quando citatus neque respondit neque excusatus est,* [13] *ego ei unum ovem multam dico.* ac nisi eo genere diceretur, negaverunt justam videri multam. Vocabulum autem ipsum *multa* idem M. Varro [14] uno & vicesimo rerum humanarum [15] non Latinum, sed Sabinum esse dicit; idque ad suam memoriam mansisse ait in lingua [16] Samnitium, qui sunt à Sabinis orti. sed turba grammaticorum novitia καθ' ἀντίφρασιν, ut quædam alia, hoc quoque dici tradiderunt. Quum autem usus & mos sermonum is sit, ut ita & nunc loquamur, ut plerique veterum locuti sunt, *multam dixit*, &, *multa dicta est*: non esse ab re putavi notare, quod M. Cato aliter dixit. nam in quarto Originum, verba hæc sunt: *Imperator noster, si quis extraordinem depugnatum ivit, ei multam facit.* potest autem videri [17] consulta elegantia [18] mutasse verbum, quum in castris & [19] in exercitu multa fieret; non in comitio nec ad populum diceretur.

CAP.

semper præponebantur teste Plinio lib. 18. cap. 3. Vide & lib. 33. cap. 1.

12. *M. Terentius*] Vett. Editt. *Marco Terentio.*

13. *Ego ei*] Omittit Brissonius, *ei.*

14. *In anno & vicesimo*] Vetus Cod. *undevigesimo.*

15. *Non Latinum sed Sabinum*] Alibi tamen lib. 4. de L. L. *singulas appellatas esse multas* dicit, *quod olim unum dicebant multa. Itaque cum in delium aut culeum unum addunt rustici, dicunt etiam nunc multa.* Verum Scaliger *multa* ibi interpretatur *numera*, Idemque voluit multare proprie in auctionibus esse τὸ πλημμελίζειν. Sed dubito an hæc vera sint. *Multa* vel *mulcta* pœna videtur esse, quæ à re rustica originem accepit, quod pœnæ loco mentula vel vas emulctis lactis solveretur. Atque hinc ad pœnas postmodum pecuniarias translatum arbitror. Vel *mulcta* dicta, quod ea invitis extorqueatur, emulgeaturque.

16. *Samnitium, qui sunt à Sabinis orti*] Idem Varro refert de L. L. lib. 6. & Strabo lib. 5. ita loquitur: *Sabinorum antiquissima est gens, & indigena, ab his originem duxere Samnites.*

17. *Consulta elegantia*] Badius legit, *consultò elegantia vitasse verbum* aut *elegans verbum.*

18. *Mutasse*] Aliter, *Vitasse*, in Ms. *visitasse*, forsan *vitiasse.*

19. *In exercitu multa fieret*] Si multam non solverent milites, pignus capiebant tribuni, & dicebatur juxta Festum *Cruste hastaria.* Privabatur parte armorum miles, eaque pecunia debebat luere. Vide Lipsium lib. 5. De Mil. Rom. cap. 18.

Eligans

Digitized by Google

CAP. II.

Quod eligantia *apud antiquiores non de amœniore ingenio, ſed de nitidiore cultu atque victu dicebatur, eaque in vitio ponebatur.*

[1] E*Ligans* homo non dicebatur cum laude: ſed id fere verbum ad ætatem M. Catonis vitii, non laudis, fuit. eſt namque hoc animadvertere, cum in quibuſdam aliis tum in libro [2] Catonis, qui inſcriptus eſt, [3] Carmen de moribus. Ex quo libro verba hæc ſunt, *Avaritiam omnia vitia habere putabant; ſumtuoſus, cupidus, eligans,* [4] *irritus qui habebatur, is laudabatur.* ex quibus verbis apparet *eligantem* dictum antiquitus, [5] non ob ingenii eligantiam, ſed qui nimis lecto amœnoque cultu victuque eſſet. poſtea *eligans* reprehendi quidem deſiit: ſed laude nulla [6] dignabatur, niſi [7] cujus eligantia erat moderatiſſima. Sic [8] M. Tullius [9] L. Craſſo & Q. Scævolæ non meram eligantiam, ſed [10] multam parſimonia miſtam laudi dedit, *Craſſum*, inquit, *erat* [11] *parciſſimus eligantium; Scævola* [12] *parcorum eligantiſſimus.* præterea ex eodem libro Catonis hæc etiam ſparſim & interciſe commeminimus, *Veſtiri*, inquit, *in foro honeſtè*

mos

E*Ligans homo*] Ita Cicero Clodium notat: *Tu elegans, tu ſolus urbanus, quem decet muliebris ornatus, quem inceſſus pſaltriæ; qui levare vultum, qui molliſſe vocem potes.*

2. *Catonis*] Deeſt in Cod. Torn.

3. *Carmen de moribus*] Effatum, de moribus emendandis proſa ſcriptum, ut liquet. Præcepta & edicta legum & ſanctionum carmina quoque vocabantur. Hinc Liv. *Lex horrendi carminis erat.*

4. *Irritus*] Homo nauci, inutilis. Legitur quoque *inritus*, ſicut etiam in veteribus monumentis invenitur.

5. *Non ob ingenii elegantiam*] Vett. Editt. *Non ab ingenii elegantia.*

6. *Dignabatur*] Dignus habebatur. paſſive.

7. *Cujus eligantia erat moderatiſſima*] Ita Cornelius Nepos de Attico loquitur: *Elegans, non magnificus, ſplendidus, non ſumtuoſus, omnis diligentia mundities, non affluentiam affectabat.*

8. *M. Tullius*] Extat ille locus in libro de claris oratoribus, ſive Bruto pag. 138. Ed. Leid.

9. *L. Craſſo & Q. Scævolæ*] Quorum egregiam comparationem habes in eodem libro.

10. *Multam*] Vett. Editt. *multa.*

11. *Parciſſimus elegantium*] Id eſt, qui inter elegantes minimum eſt elegans & proxime ad parcos accedit. *Bad.*

12. *Parcorum elegantiſſimus*] Qui minimum parcus, proxime ad elegantes accedit.

mos erat: domi quod ſatis erat. [13] *equos carius quam coquos emebant.* [14] *poëticæ artis honos non erat. ſi qui in ea re ſtudebat, aut ſeſe* [15] *ad convivia applicabat,* [16] *graſſator vocabatur.* Illa quoque ex eodem libro præclaræ veritatis ſententia eſt: *Nam vita,* inquit, *humana prope uti ferrum eſt; ſi exerceas, conteritur: ſi non exerceas, tamen rubigo interſicit. item homines exercendo videmus conteri. ſi nihil exerceas; inertia atque torpedo plus detrimenti facit, quam* [17] *exercitio.*

13. *Equos carius quam coquos emebant*] Plinius lib. 9. in contumeliam Rom. juventutis inquit: *coquos carius emunt quam equos.*

14. *Poëticæ artis honos non erat*] Quippe illa principio in Urbe contemptui habita. Quocirca minime mirari oportet, ſi M. Fulvio Nobiliori vitio datum eſt, quod is conſul cum eſſet in Ætoliam provinciam Q. Ennium ſecum duxiſſet. Factum tamen eſt, ut paulo poſt principes etiam viri, aucto imperio, domi foriſque pace adepta, ad hanc ſtudiorum partem animum inclinarint, ſummoque cultu atque honore illos habuerint, qui carmine abſolvendo viderentur admodum excellere. Ita *Crinitus* in Præfatione libri de Poëtis, qui videndus eſt.

15. *Ad convivia applicabat*] Male Barthius legit *convicia*. Vide Caſaubonum ad Theophraſti characterem περὶ κολακείας.

16. *Graſſator vocabatur*] *Graſſari* juxta Feſtum *antiquis erat adulari*. Ideo nimirum quod paraſiti & adulatores graſſentur per plateas ad captandam alienam menſam. Quam artem famelici quidam Poëta non negligebant, divinamque ſcientiam proſtituebant.

CAP. III.

Qualis quantaque ſit, pro, particulæ varietas deque exemplis ejus varietatis.

QUando [1] ab arbitriis negotiiſque otium eſt, & motandi corporis gratia aut ſpatiamur aut vectamur: quærere nonnunquam apud memetipſum ſoleo res ejuſmodi, parvas quidem minutaſque & hominibus non bene eruditis

1. *Ab arbitriis*] Fuit enim Gellius lectus inter judices. Arbitri autem & judices quomodo differant, videndi JCC. libri. Feſto *arbitrium* dicitur, *ſententia, quæ ab arbitro dicitur*. Arbitrium quoque ponitur pro arbitri judiciſque officio circa ea quæ in judicio verſantur, formulaque non continentur. Ita *arbitrium judicis* in l. 24. §. pen. & ult. D. Solut. matrim. aliiſque legibus dicitur. Proprie *arbiter* veteribus tanquam inſpector, *arbitrium* inſpectio dicebatur. Hinc *arbitrium* pro arbitrorum ſententia ponitur. Aliter hic quoque legebatur *arbitrij*.

2. *In*

Digitized by Google

eruditis aſpernabiles; ſed ad veterum ſcripta penitus noſcenda & ad ſcientiam linguæ Latinæ cum primis neceſſarias : velut eſt, quod forte nuper [2] in Prænestino receſſu veſpertina ambulatione ſolus ambulans conſiderabam; quantaque eſſet particularum quarumdam in oratione Latina varietas. quod genus eſt præpositio, *pro*. aliter enim dici videbam, *pontifices* [3] *pro collegio decreviſſe*; aliter, *quempiam teſtem introductum* [4] *pro teſtimonio dixiſſe*: aliter M. Catonem in Originum quarto, *prælium factum depugnatumque* [5] *pro caſtris*, ſcripſiſſe: & item in quinto, *urbis, inſulaſque omnis* [6] *agro pro Illyrio eſſe*: aliter etiam dici, [7] *pro æde Caſtoris*: aliter, [8] *pro roſtris*: aliter, [9] *pro tribunali*: aliter [10] *pro concione*: atque aliter, *tribunum plebis* [11] *pro poteſtate interceſſiſſe*. ſed has omnis dictiones, qui aut omnino ſimiles & pares, aut uſque quaque diverſas exiſtimaret, errare arbitrabar. nam varietatem iſtam ejuſdem quidem fontis & capitis, non ejuſdem tamen eſſe finis putabam. Quod profecto facile intelliget, ſi quis adhibeat ad meditationem ſuam intentionem, & habeat veteris orationis uſum atque notitiam celebriorem.

CAP.

2. *In Prænestino receſſu*] Quo propter aëris temperiem æſtivo tempore ſecedere ſoliti Horatius l. 3. Carm. oda 4.

- - ſeu mihi frigidum
Præneſte, ſeu Tibur ſupinum,
Seu liquidæ placuere Baiæ.

Prænestem *gelidam* quoque appellavit Juvenalis Sat. 3.

3. *Pro collegio*] Ex ſententia & utilitate collegii.

4. *Pro teſtimonio*] Loco teſtimonii.

5. *Pro caſtris*] Vel ante caſtra, vel pro defenſione caſtrorum.

6. *Pro agro Illyrio*] In favorem Illyriorum cauſæ, & defenſionem.

Pro agro Illyrio] Vett. Editt. legunt *pro pago Illyrico*. Utique Plinius *pagum* non ſemel ſumit pro magna gente. Itaque præter vulgarem ſignificationem, qua κώμην, ſeu vicum denotat, etiam ſumitur de *regione tota* aut præfectura. Gloſſæ: Pagus, τοπαρχία, χώρα, νόμος.

7. *Pro æde Caſtoris*] Ante ædem Caſtoris.

8. *Pro roſtris*] Vel in conſpectu roſtrorum, *vel* in ipſo ſuggeſto, quod ex roſtris navium Antiatium in foro juxta curiam Hoſtiliam extructum erat, in quo magiſtratus jus dicebant, leges ferebant concioneſque habebant ad Populum.

9. *Pro tribunali*] Coram vel in tribunali.

10. *Pro concione*] In conſpectu populi convocati ad audiendam orationem.

11. *Pro poteſtate*] Juxta poteſtatem aut ex officio ejus.

CAP. IV.

Quem in modum Q. Ennius verſus Euripidi æmulatus ſit.

EUripidi verſus ſunt in Hecuba, verbis, ſententia, brevitate inſignes illuſtreſque. Hecuba eſt ad Ulyxem dicens:

[1] Τὸ δ' ἀξίωμα κἂν κακῶς λέγῃ τὸ σὸν,
[2] Πείσει. λόγος γὰρ ἐκ τ' ἀδοξούντων ἰὼν,
Κἀκ' τ' ἐνδοκούντων, αὐτὸς ὁ ταὐτὸν ἀδένει.

Hos verſus Q. Ennius, quum eam tragœdiam verteret, non ſane incommode æmulatus eſt, verſus totidem Enniani hi ſunt:

Hæc tu etſi perverſe dices, facile Achivos flexeris:
Nam quum opulenti loquuntur pariter atque ignobiles:
Eadem dicta, eademque oratio æqua non æque valet.

bene, ſicuti dixi, Ennius: ſed ignobiles tamen & opulenti [3] αὐτὰ ἀδοξούντων & ἐνδοκούντων ſatisfacere ſententiæ non videntur. nam neque omnes ignobiles [4] ἄδοξοι; [5] neque omnes opulenti [6] Εὔδοξοι.

CAP.

Τὸ δ' ἀξίωμα, &c] Hos verſus ita reddit Interpres, quiſquis ille eſt, Græcorum vocabulorum Gellii,

Auctoritas vero, etſi male dicat, tua
Perſuadebit. Nam ab inexiſtimatis proficiſcens oratio
Et ab exiſtimatis, eadem haudquaquam tantundem valet.

Hac verſione tanquam Gellii (quod miror) utitur Salmaſius ad Hiſtoriam Auguſtam p. 300. Verſiones illæ antiquis editionibus inſeruntur, ſed nihil minus quam Gellianæ ſunt. Extant hi verſus in tragœdia Euripidia Hecuba vſ. 293. & ſeqq.

2. Πείσει] Cod. Torn. πείσῃ.

3. Ἀντὶ ἀδοξούντων καὶ ἐνδοκούντων] Ἀδοξούντων interpretatur Scholiaſtes ἀτίμων, id eſt, *non honoratorum*, ἐνδοκίμων, εὐδόξων & εὐτίμων, id eſt, *celebrium, honoratorum.*

4. Ἄδοξοι] *Inglorii ſunt.*

5. *Neque omnes ignobiles*] Per *Ignobiles* Ennius obſcuros intellexiſſe videtur, per *opulentos* ſplendidos, illuſtres, quia illi ut plurimum rerum potiuntur, illuſtreſque habentur.

6. Εὔδοξοι] *In bona exiſtimatione ſunt.*

Digitized by Google

CAP. V.

[1] *De Pyrrhoniis philosophis quædam, deque Academicis strictim notata, deque inter eos differentia.*

[2] QUos Pyrrhonios philosophos vocamus, ii Græco cognomento [3] σκεπτικοὶ appellãtur. id ferme significat quasi quæsitores & consideratores: [4] nihil enim decernunt, nihil constituunt; sed in quærendo semper considerandoq; sunt, quidnam sit omnium rerum de quo decerni constituique possit. ac [5] ne videre quoque plane quicquam neque

DE *Pyrrhoniis*] Vulgo male *Pyrrhonibus*.

2. *Quos Pyrrhonios philosophos vocamus*] Vide Diogenem Laërtium in Vita Pyrrhonis, Sextum Empiricum, Hesychium Illustrium, Lucianum in Auctione Vitarum.

3. Σκεπτικοὶ] Aliter, σκεπτῆται, nullo sensu, pro quo Stephanus reponit σκεπτῆται, sed dubitat tamẽ an hoc recipiendum sit, quia tale vocabulũ apud Autores non occurrat, & novum sit tale verbale à σκέπτομαι· σκεπτικὸς habent Vett. Editt. Quod servandum, cum infra quoque idem vocabulum occurrat.

4. *Nihil enim decernunt*] Diogenes Laërtius in vitâ Pyrrhonis: Διαφέρει δὲ οἱ Σκεπτικοὶ τῶν ἄλλων φιλοσόφων ἅπαντες ἀναιρέσεσιν, αὐτοὶ δὲ μηδὲν ἀποφαίνονται φιλοσοφικῶς. ἔνιοι δέ φασι τοὺς ἄλλους φιλοσοφεῖν τὰ μὲν ἄλλων, τὸ δὲ φιλοσοφεῖν αὐτοὺς μηδὲν ὁρίζοντας, μηδὲ αὐτὸ τοῦτο. ὥσπερ γοῦν τὸ μὴ ὁρίζειν ἀναίρουσι, λέγοντες, εἰ γάρ τι ὁρίζομαι (ἐπεὶ καὶ ὁρίζειν ἔστι) φιλοσοφήσω δέ (φασὶ) καὶ ἀποφάσεις εἰς μάτην τὸ ἀφιλοσόφητον. ὡς δὲ περὶ πάντων τοῦτο, εἰσάγεται φιλοῦσιν. ἀλλὰ τὸ μὲν, μηδὲν ὁρίζομαι, φωνῆς, τὸ δὲ ἀκατάληψίας πάθος

& φιλῶ). Id est, *Sceptici igitur in eo perseverabant, ut omnia sectarum dogmata everterent, ipsi autem nihil dogmatice proferrent, adeo quidem ut aliorum dogmata proferrent, explicarentque, nihil ipsi definientes, & ne illud ipsum quidem. Ipsum itaque illud, nihil definire, tollebant, dicentes quod nihil definirent. Alioqui enim definirent. Sed enuntiationes, inquiunt, producimus, ut indicemus nos à priori lapsu immunes esse. Ita ut hoc innuentes, declarare contingeret. Per illam itaque enunciationem, (nihil definimus) affectus inclinationis in nullam partem denotatur.* Sexti quoque Empirici Pyrrhon. Hypotypos. l. 23. ὁρίζειν δ' εἶναι νομίζομεν, &c. id est, *Definire esse putamus, non simpliciter dicere aliquid, sed rem incertam pronuntiare cum assensu. Ita enim nihil definire Scepticus fortasse reperietur, ne hoc quidem,* NIHIL DEFINIO. *Non enim est dogmatica opinio, id est, quasi incerta res assentiamur, sed vox nostræ affectionis index. Cum ergo dicit Scepticus,* NIHIL DEFINIO, *hoc dicit, ego nunc ita affectus sum, ut nihil eorum, quæ sub hanc quæstionem cadunt, ponam dogmatice aut tollam. Hoc autem ait dicens, quid sibi appareat de rebus propositis, non enunciative cum persuasione pronuntians, sed actionem suam exprimens.*

5. *Ne videre quidem plane quicquam*]

que audire ſeſe putant; ſed ita pati afficique quaſi videant vel audiant. eaque ipſa, quæ affectiones iſtas in ſeſe efficiant, qualia & cujuſmodi ſint, cunctantur atque [6] inſiſtunt; omniumque rerum fidem veritatemque mixtis confuſiſque ſignis veri atque falſi ita [7] inprenſibilem videri ajunt, [8] ut quiſquis homo eſt non præceps neque judicii ſui prodigus, his uti verbis debeat, quibus auctorem Philoſophiæ iſtius Pyrrhonem eſſe uſum tradunt, [9] οὐ μᾶλλον οὕτως ἔχει πρὸς ἢ ἐκείνως ἢ οὐδετέρως· judicia enim rei cujuſque & ſinceras proprietates negant poſſe noſci & percipi; idque ipſum docere atque oſtendere multis modis

Talem quoque ſententiam fuiſſe Empedoclis ſcribit M. Tullius in Lucullo: *Et tamen iſti Phyſici raro admodum cum hærent aliquo loco exclamant, quaſi mente concitati? Empedocles quidem ut interdum mihi furere videatur, abſtruſa eſſe omnia, nihil nos ſentire, nihil cernere: mihi quale ſit poſſe reperiri.*

6. *Inſiſtunt*] Tranſlatio ſumpta à viatoribus, qui ubi ad bivium aliquod pervenerint, incerti, qua progrediantur, diu cunctantur & inſiſtunt. Ita *Moſellanus*.

7. *Inprenſibilem*] Vett. Editt. habent, *incomprehenſibilem*.

8 *Ut quiſquis*] Ita Badius recte legit. Vett. Editt. habent, *ut quiſque*.

9. Οὐ μᾶλλον] Id eſt, *Non magis hoc modo ſe habet, quam illo, vel neutro*. Hanc ſententiam ita expreſſit Ariſtocles apud Euſebium lib. 14. Præpar. Euang. τὰ πράγματα ἴσας ἀδιαφορίας, καὶ ἀστάθμητα καὶ ἀνίγκλητα, διὰ τοῦτο μήτε ταῖς αἰσθήσεσιν ἡμῶν, μήτε ταῖς δόξαις ἀληθεύειν, ἢ ψεύδεσθαι. διὰ τοῦτο οὖν μήτε πιστεύειν αὐτοῖς δεῖν, ἀλλ' ἀδόξαστους, καὶ ἀκλινεῖς, καὶ ἀκραδάντους εἶναι, περὶ ἑνὸς ἑκάστου λέγοντας, ὅτι οὐ μᾶλλον ἢ οὐκ ἔστι, ἢ καὶ ἔστι, καὶ οὐκ ἔστι, οὔτ' οὐκ ἔστι, id eſt, *Res ex æquo indifferentes, incertæ, injudicabiles. Propterea nec ſenſus noſtros, nec rationes verum aut falſum dicere. Iccirco iis haud credi oportere. Sed opinationis expertes eſſe debere, & ſine inclinatione, ſine motione: de unaquaque re dicentes, non magis eſt, quam non eſt, item Eſt, Non eſt, Neque non eſt*. Dogmatici Scepticos ſtultos eſſe affirmabant. Videndus eſt Epictetus apud Arrianum lib. 1. c. 5. & lib. 11. cap. 20. In nullis rebus ſenſibus (quod fatuum erat) credidiſſe quidam affirmant, ita ut ne quidem à periculis ſibi Pyrrho caveret, uti Laërtius ſcribit. Addit tamen idem: Αἰνησίδημος δ' ὁ φησὶ φιλοσοφεῖν μὲν αὐτὸν καὶ τὰ τῆς ἐποχῆς λόγον, μὴ μέντοι γε ἀπροβούλως ἔχειν πρὸς πάντα. id eſt, *Æneſidemus vero dicit, eum quidem philoſophatum juxta rationem aſſenſus retentioni convenientem, non tamen imprudenter geſſiſſe ſingula*. Quinetiam Pyrrhonii in omnibus tales non fuere, uti illos traducunt Dogmatici, ſicuti liquet ex Laërtio. Audi ex illo Pyrrhoniorum ſententiam: *Nam & quod dies ſit, quod ſit generatio, quodque vivamus, & cætera in hunc modum, quæ in vita noſtra manifeſta ſunt, ſcimus: cæterum in iis quæ Dogmatici aſſirmant, ea ſe ratione comprehendere dicentes, veluti de incertis nequiquam conſentimus, ſolas vero paſſiones agnoſcimus*.

10. Πυρ-

Digitized by Google

dis conantur, ſuper qua re Favorinus quoque ſubtiliſſime argutiſſimeque decem libros compoſuit, quos [10] πυῤῥωνείων τρόπων inſcribit. Vetus autem quæſtio & à multis ſcriptoribus Græcis tractata eſt, [11] in quid & quantum Pyrrhonios & Academicos philoſophos interſit. [12] utrique enim σκεπτικοὶ, ἐφεκτικοὶ, ἀπορητικοὶ dicuntur; quoniam utrique nihil affirmant, nihilque comprehendi putant. ſed ex omnibus rebus proinde viſa fieri dicunt, quas [13] φαντασίας appellant: non ut rerum ipſarum natura eſt, ſed affectio animi corporisve eſt eorum, ad quos ea viſa perveniunt. Itaque omnes omnino res, quæ ſenſus [14] omnium movent, [15] τὰ πρός τι eſſe dicunt. id verbum ſignificat, nihil eſſe quicquam quod ex ſeſe conſtet, nec quod habeat vim propriam & naturam, ſed omnia prorſum ad aliquid referri: taliaque videri eſſe, qualis ſit eorum ſpecies dum videntur, qualiaque apud ſenſus noſtros, quo pervenerunt, [16] creantur: non apud ſeſe, unde profecta ſunt. Quum hæc autem conſimiliter tam Pyrrhonii dicant quam Academici, [17] differre tamen inter ſeſe & propter alia

10. Πυῤῥωνείων τρόπων] Id eſt, *Pyrrhoniorum modorum*. Decem τρόπους Pyrrhoniorum propoſuit Laertius. Quos & τρόπους appellabant. Sextus Empiricus Hypotyp. 1. cap. 14. Παραδίδου] τοιγαροῦν σποπήσας πρῶτον τοὺς δεκαπλοῦς Σκεπτικοὺς τρόπους, δι' ὧν ἡ ἐποχὴ συμβαίνειν εἰωθεῖ, εἶτα τὰ δεύτερα, ἃς καὶ λόγους καὶ τόπους συνωνύμως καλοῦσι Favorinus itaque juxta decem τρόπους vel τόπους decem libros ſcripſit. Quos λόγους appellat Philoſtratus in ejus vita, eoſque impenſe laudat. Pyrrhoniæ ſectæ Favorinum valde addictum fuiſſe affirmat Galenus contra Academicos.

11. *In quid*] Vett. Editt. *an quid*.

12. *Utrique enim* σκεπτικοὶ] Σκεπτικοὶ quiapoſt longam inquiſitionem ἐποχὴν, ſive *judicium ſuppendunt*. ἐφεκτικοὶ ἐποχὴν ποιοῦνται ſive *aſſenſum retinent*. Ἀπορητικοὶ, *dubitantes*.

13. Φαντασίας] *Imaginationes*.

14. *Omnium*] Vett. Editt. *hominum*.

15. Τῶν πρός τι] Relatorum.

16. *Creantur*] In quodem Ms. *procreantur*.

17. *Differre tamen inter ſeſe*] Præter Gellianam, hanc quoque differentiam ponit Sextus, quod Arceſilas diceret ἐποχὴν eſſe bonam, aſſenſionem malam, idque ſecundum naturam, Pyrrho δὲ κατὰ φύσιν μὲν καὶ τὸ φαινόμενον. Academici quoque modeſtiores erant, & accuratiores. Cicero in Lucullo. *Non enim ſumus ii, quibus nihil verum*

alia quædam, & vel maxime propterea existimati sunt, quod [18] Academici quidem ipsum illud nihil posse comprehendi, quasi comprehendunt, & nihil posse decerni, quasi decernunt: Pyrrhonii ne id quidem ullo pacto videri verum dicunt, quod nihil esse verum videtur.

esse videatur; sed qui veris falsa quædam adjuncta esse dicamus, tanta similitudine, ut nulla insit certa judicandi & discernendi nota. Confunduntur itaque sæpe cum Pyrrhoniis, sicut & Pyrrhoniis Dogmatici falsa imposuerunt. Vide Clar. Hornium l. 3. c. 20. Hist. Philos.

18. *Academici*] Vide Ciceronem in Quæstion. Acad. Augustinum lib. 8. de C. D. cap. 9. & 10. & ibi L. Vivem. Intelliguntur autem sectatores Novæ Academiæ.

CAP. VI.

Quod mulieres Romæ per Herculem non juraverunt, neque viri per Castorem.

IN veteribus scriptis neque mulieres Romanæ per Herculem [1] dejurant; neque viri per Castorem. sed cur illæ non juraverint Herculem, non obscurum est. nam [2] Herculaneo sacrificio abstinent. cur autem viri Castorem jurantes non appellaverint, non facile dictu est. Nusquam igitur scriptum invenire est apud idoneos quidem scriptores, [3] aut *mehercle* feminam dicere, aut *mecastor* virum. *Ædepol* autem, quod jusjurandum per Pollucem est, & viro

1. *Dejurant*] Vett. editiones, *dejerant*. Forsan per Herculem non jurabant fœminæ, quod muliebri fraude occisus, Castor & Pollux quod à viris interfecti. Vide Apollodorum in Biblioth. lib. 7.

2. *Herculaneo sacrificio abstinent*] Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 12. *Unde & mulieres in Italiâ sacro Herculis non licet interesse: quia Herculi cum boves Geryonis per Italiæ agros duceret, sitienti respondit mulier, aquam se non posse præstare, quod seminarum Dea celebrarentur dies, nec ex eo apparatu viros gustare fas esset: propter quod Herculis faciarus sacrum detestatus est præsentiam feminarum, & Potitio ac Pinario sacrorum custodibus jussit, ne mulierem interesse permitterent.* Hinc Hercules apud Propertium lib 4. c. 10.

Maxima, qua gregibus devota est ara repertis;
Ara per has, inquit, Maxima facta manus,
Hæc nullis unquam patuit veneranda puellis,
Herculis eximii ne sit inulta fides.

3. *Aut* mehercle] Vett. Editt. *mehercules*. Crebro tamen ita loquitur Apuleius, cum mulieres introducit loquentes.

4. *Asse-*

Digitized by Google

& viro & feminæ commune eſt. Sed M. Varro 4 aſſeverat antiquiſſimos viros neque per Caſtorem neque per Pollucem 5 dejurare ſolitos; ſed id jusjurandum fuiſſe tantum feminarum 6 ex initiis Eleuſiniis acceptum: paulatim tamen, inſcitia antiquitatis, viros dicere 7 *edepol* cœpiſſe; factumque eſſe ita dicendi morem: ſed *mecaſtor* à viro dici, in nullo vetere ſcripto inveniri.

4. *Aſſevetat*] Vett. Editt. *aſſeverare.*

5. *Dejurare*] Vett. Editt. *dejerare.*

6. *Ex initiis Eleuſiniis*] Id eſt, Myſteriis ſive ſacris Eleuſiniis, quæ in honorem Cereris inſtituta. In quibus fœminæ ſolæ ſacra faciebant. Initiabantur non promiſcue omnes ſed innocentes. Lampridius in Alexandro: *Iuſſitque quemadmodum in Eleuſiniis ſacris dicitur, ut nemo ingrediatur, niſi qui ſe innocentem noverit.* Ideo, ut innocentiam probaret, ingreſſus ſacrarium M. Antoninus Philoſophus, qui illis ſacris ἐπόπτης, ut Dio loquitur, ſive initiatus. Neque enim facile initiabantur. Hercules ipſe repulſam tulit teſte Pauſania.

7. *Ædepol*] Id eſt, Per ædem Pollucis. Etiam viri apud Comicos ita jurant.

CAP. VII.

Verbis antiquiſſimis relictiſque jam & deſitis minimè utendum.

VErbis uti aut nimis obſoletis [1] exculcatiſque, aut inſolentibus novitatiſque duræ & illepidæ, par eſſe delictum videtur: ſed moleſtius equidem culpatiuſque eſſe arbitror, verba nova, incognita, inaudita dicere, quam invulgata & ſordentia. Nova autem videri dico etiam ea, quæ ſunt inuſitata & deſita, tametſi ſunt vetuſta. Eſt adeo id vitium plerumque feræ eruditionis, quam Græci [2] ὀψιμαθίαν appellant; ut, quod numquam didiceris, diu ignoraveris, quum id ſcire aliquando cœperis; magnifacias [3] quo in loco cumque & quacumque in re dicere: veluti Romæ, nobis præſentibus, vetus celebratuſque homo in cauſis,

1. *Exculcatiſque*] Antiquitate protritis, & quæ amplius in uſu nō ſunt.

2. Ὀψιμαθίαν] Idem, quod hic Agellius, ſcribit Galenus lib. 2. de differ. puls. vide quæ notat Caſaubonus ad Theophr. characteres.

3. *Quo in loco cumque*] Quocunque in loco. Tmeſis hæc etiam uſurpata Ciceroni, pro Seſtio, *Quod judicium cumque ſubierat.*

4. *Apud*

Digitized by Google

cauſis, ſed repentina & quaſi tumultuaria doctrina prædi-
tus, quum [4] apud præfectum urbi verba faceret, & dicere
vellet inopia quendam miſeroque victu vivere & furfu-
reum panem eſitare, vinumque [5] eructum & fœtidum po-
tare. *Hic*, inquit, *eques Romanus apludam edit, & floces bibit.*
Adſpexerunt omnes qui aderant alius alium, primo triſtio-
res turbato & [6] requirente voltu, quidnam illud utriuſque
verbi foret, [7] poſt inde, quaſi neſcio quid Tuſce aut Galli-
ce dixiſſet, univerſi riſerunt. Legerat autem ille [8] *apludam*
veteres ruſticos frumenti furfurem dixiſſe; idque [9] à Plau-
to in comœdia, ſi ea Plauti eſt, quæ [10] Aſtraba inſcripta
eſt, poſitum eſſe. [11] Item *floces* audierat priſca voce ſigni-
ficare vini fæcem è vinaceis expreſſam, ſicuti [12] fraces ex
oleis: idque apud Cæcilium [13] in Polumenis legerat, ea-
que ſibi duo verba ad orationum ornamenta ſervaverat.
Alter

4. *Apud præfectum urbi*] Qui jura quoque civibus reddebat, cujus poteſtatem valde auxit Cæſar Auguſtus, ejuſdemque auctoritas poſtea in immenſum crevit. Vide Pomponium de Origine Juris.

5. *Eructum*] Vapidum ab inuſitato *ergo*, quod derivatur à Græco, ἐρεύγομαι.

6. *Requirente voltu*] Ambiguo, dubio.

7. *Poſt inde*] Vett. Editt. *poſt deinde.*

8. *Apludam*] Plinius lib. 28. c. 10. *Milii & panici & ſiſamæ apludam vocant, purgamenta; alii aliis nominibus.* Feſtus: *Apluda eſt genus minutiſſimæ paleæ frumenti, ſive panici, de qua Naevius*: Non hercle apluda eſt hodie, quam tu nequior. *Sunt qui apludam ſorbitionis liquidiſſimum putent genus; quod ſtatu dejiciatur, & quaſi adplaudatur.* Exſcripſit Nonius hunc locum Gellii more ſolito, in verbo *apluda.*

9. *A Plauto*] Badiana editio legit, *Pacuvio.*

10. *Aſtraba*] Varro & Feſtus Pompeius eã inter gemuinas Plauti recẽſent.

11. *Item floces*] Aliter, *flocces.* Eadem refert Nonius. Turnebus lib. 19. Adverſ. cap. 23. ait, floces vocari fecem, quia ei inſunt flocci quidam & panni. Unde Perſius Sat. v.

Pannoſam fecem mordenti ſorbet acerbi.

12. *Fraces*] Occurrit quoque illud vocabulum apud Columellam, Vitruvium, Plinium. In quibuſdam tamen Codd. legitur *frages*, quas putat Turnebus dictas à frangendo, quia ſint fragmenta & reliquiæ olearum trapeto fractarum. In gloſſis, *frax τρυγία ἐλαίου*. Nonius: *fraceſcere, tanquam friari, & putrefieri vetuſtate.* Varro lib. 1. de R. R. *Olea lecta ſi nimium diu fuerit in acervis, caldore fraceſcit, & oleum fœtidum fit.*

13. *In Polumenis*] Eſt græcus titulus, ἐν πολυμένοις Vett. Editt. legunt, *in polymenis.* Forſan legendum, *in Philumena.* Quæ Cæcilii Comœdia aliquoties à Grammaticis laudata. Nonius in ΠΑΣΤΙΟ. Cæcilius Filumena: *Eorum famam occultabat factio.*

14. *Api-*

Digitized by Google

Alter quoque à lectionibus id genus paucis [14] apirocalus, quum adverſarius cauſſam differri poſtularet, Rogo prætor, inquit, ſubveni, ſuccurre: quonam uſque nos *bovinator* hic demoratur? Atque id voce magna ter quaterque inclamavit; *bovinator eſt*. Commurmuratio fieri cœpta eſt à pleriſque, qui aderant, quaſi monſtrum verbi admirantibus. At ille jactans & geſtiens, Non enim Lucilium, inquit, legiſtis, [15] qui tergiverſatorem *bovinatorem* dicit. Eſt autem in Lucilii undecimo verſus hic:

[16] *Eſt tricoſus, bovinatorque ore improbus* [17] *duro.*

14. *Apirocalus*] Vett. Editt. græce ſcribunt ἀπειρόκαλος. Quod denotat *decori rudem & imperitum, ineptum.*

15. *Qui tergiverſatorem bovinatorem dicit*] *Bovinatoris* vocabulum proprie ex agricultura deſumptum, ponitur que pro *bove ſtrigante*, id eſt, qui unico ductu ſulcum non trahit, ſed interquieſcit, quod macilento plerumque vel ægro fieri ſolitum. Hinc per metaphoram *bovinatores* pro *tergiverſatoribus*, vel ut Nonius addit, *malitioſis* dicuntur. Iſidorus *bovinatores inconſtantes* appellat. Feſtus dicit *bovinari* eſſe *convitiari*. Gloſſæ Philoxeni, *Bovinatores*, βουβοκοιοὶ, βούλοιτ ποιοῦντις, ἢ πεμχλῶ.

16. *Eſt tricoſus*] Vett. Edit. legunt, *hic ſtrigoſus*, Scaliger, *hicce ſtrigoſus*. *Striga* in re ruſtica dicitur ſulcus, qui continuo ductu peragebatur. Hoc vocant *protelo ducere*. Boves autem ſtrigant, cum in opere intermittunt, & quieſcunt. *Tricoſus* tamen hic quoque legi poteſt. Gloſſæ Philoxeni: *Tricoſus*, ἀχρεῖος, ἰκλυδὸς, λαχανὸν, ἀνόης. *Tricoſum* quoq; appellavit Lucilius. *Tricæ ſunt impedimenta & implicationes* juxta Nonium. In his verſibus *s* eliditur, & ſyllabam corripit, ideòque nonnulli literam hanc tanquam vacuam abjiciunt.

17. *Duro*] Pertinaci, impudenti.

CAP. VIII.

Quid ſenſerit dixeritque M. Cato de Albino: qui homo Romanus Græca oratione res Romanas, veniam ſibi ante ejus imperitiæ petita, compoſuit.

IUſte venuſteque admodum reprehendiſſe dicitur A. Albinum M. Cato. [1] Albinus, qui cum L. Lucullo conſul fuit,

Albinus] A. Poſthumius Albinus, qui cum L. Licinio Lucullo conſul fuit anno ab V. C 1o cii. Literatum illum & diſertum fuiſſe ſcribit Cicero in Bruto. Hæc eadem ex Gellio repetit iiſdem fere verbis Macrobius in princ. Saturnalium. Plutarchus in Catone addit *veniam ei debere dari, ſi Amphictyonum decreto id ſcripſiſſet.*

2. Ora-

fuit, res Romanas 2 oratione Græca ſcriptitavit. In ejus hiſtoriæ principio ſcriptum eſt ad hanc ſententiam: Neminem ſuccenſere ſibi convenire, ſi quid in his libris parum compoſite aut minus eleganter ſcriptum foret. nam ſum, inquit, homo Romanus, natus in Latio. 3 Græca oratio à nobis alieniſſima eſt. ideoque veniam gratiamque malæ exiſtimationis, ſi quid eſſet erratum, poſtulavit. Eam quum legiſſet M. Cato; Næ tu, inquit, Aule, nimium nugator es, quum maluiſti culpam deprecari, quam culpa vacare. nam petere veniam ſolemus, aut quum imprudentes erravimus, 4 aut quum compulſi peccavimus. 5 Tibi, inquit, oro te, quis perpulit, ut id committeres, quod priuſquam faceres, peteres ut ignoſceretur? Scriptum eſt hoc in libro 6 Cornelii Nepotis de illuſtribus 7 viris.

2. *Oratione Græca ſcriptavit*] Non ſine exémplo aliorum. Ita teſte Floro in Epitoma Livii lib. 53. *C. Iulius Senator Græce res Romanas ſcripſit.* De Cn. Aufidio Cicero Tuſcul. v. *Pueris nobis Cn. Auſidius, prætorius, & in Senatu ſententiam dicebat, nec amicis deliberantibus deerat & Græcam ſcribebat hiſtoriam.* Etiam L. Lucullus bellum Marſicum græce ſcripſit, ut teſtatur Plutarchus in Lucullo, & Cicero lib. 1. Epiſtol. 16. ad Atticum. Ipſe quoque Cicero de Conſulatu ſuo græce ſcripſit & T. Pomponius Atticus de eadem materia, ut ex Cicerone liquet.

3. *Græca oratio*] Macrobius, *eloquium Græcum*.

4. *Aut quum compulſi*] Macrobius, *Aut quum noxam imperio compellentis commiſimus*.

5. *Tibi*] Te legit Macrobius, & rectius, niſi *tibi* referendum ad *ignoſceretur*.

6. *Cornelii Nepotis*] Locus hic non occurrit apud Nepotem, forſan in vita Catonis ſcripſit, nam tota vita Catonis hodie non extat, hoc quod reliquum eſt, pars tantum eſſe videtur.

7. *Viris*] Addiur in C. Tom. xiii.

CAP. IX.

Hiſtoria de legatis Mileti & Demoſthene rhetore in libris Critolai reperta.

1 CRitolaus ſcripſit legatos 2 Mileto publicæ rei cauſa veniſſe Athenas, 3 fortaſſe an auxilii petendi gratia; tum

Critolaus ſcripſit] Critolaï Peripatetici meminit Gellius lib. 7. c. 14. & lib. 9. cap. 5. An idem ſit cum Hiſtorico dubium eſt. Præter alia Hiſtoricus

tum qui pro ſeſe verba facerent, quos viſum erat, advocaviſſe; advocatos, uti erat mandatum, verba pro Mileſiis ad populum feciſſe. 4 Demoſthenem Mileſiorum poſtulatis acriter reſpondiſſe, neque Mileſios auxilio dignos, neque ex republica id eſſe contendiſſe: rem in poſterum diem prolatam; legatos ad Demoſthenem veniſſe; magnoque opere oraſſe, uti contra ne diceret: eum pecuniam petiviſſe: & quantam petiverat abſtuliſſe: poſtridie, quum res agi denuo cœpta eſſet, Demoſthenem lana multa collum cervicesque circumvolutum ad populum prodiſſe, & dixiſſe 5 ſe ſynanchen pati; eo contra Mileſios loqui non quire: tum è populo unum exclamaſſe, non ſynanchen, quod Demoſthenes pateretur, ſed 6 argyranchen eſſe. Ipſe etiam Demoſthenes, ut idem Critolaus refert, non id poſtea concelavit: quin gloriæ quoque hoc ſibi aſſignavit. nam quum interrogaſſet, 7 Ariſtodemum actorem fabularum, quantum mercedis, uti ageret, accepiſſet: & Ariſtodemus talentum reſpondiſſet: At ego plus, inquit, accepi ut tacerem.

CAP.

gicus ſcripſit Res Epiroticas, ut liquet ex Plutarcho in Parallelis cap. 6. Citat quoque eundem Feſtus in verbo *Salios*.

2. *Mileto*] Civitate Ioniæ. Herod. lib. 1. in confinio Ioniæ & Cariæ poſuit, Ptolemæus in Caria. male.

3. *Fortaſſe an*] Vulgo etiam in Vett. Editt. legitur, *fortaſſe an dixerit*. male. Illud *dixerit* expungendum eſt. *Fortaſſe an* adverbium eſt, pro *forſan*. Ita Varro aliique veteres loquuntur, crebro Apuleius, & Tertullianus. *Scaliger* in Varronem pag. 240. Interpoſitum itaque verbum ab iis, quibus vox *fortaſſe an* ignota. Hemirus Petri in ſua Baſilienſi edit. in margine annotavit, in antiquo libro deeſſe hæc tria verba, *fortaſſe an dixerit*.

5. *Se ſynanchen pati*] Synanche anginæ ſpecies, quum interni faucium muſculi inflammati ſunt. Alia eſt Κυνάγχη, de qua videndus Aëtius.

6. *Argyranchen*] In veteribus Editt. græcis literis σιδήγχλω, & ἀργυρήγχλω, legitur, quaſi *argenti anginam* quis dicat.

7. *Ariſtodemum*] Meminerunt Tragici poëtæ Cicero, Auguſtinus de Civ. Dei, Lucianus, alii. Auguſtinus lib. 2. de Civ. Dei ita loquitur: *Ariſtodemum tragicum actorem maximum de rebus pacis ac belli legatum ad Philippum Athenienſes ſæpe miſerunt. Actorem fabularum* hic appellat Gellius.

Legem

CAP. X.

Quod C. Gracchus in oratione ſua hiſtoriam ſupra ſcriptam Demadi rhetori, non Demoſtheni attribuit: verbaque ipſius C. Gracchi relata.

QUod in capite ſuperiore à Critolao ſcriptum eſſe dixímus ſuper Demoſthene: id C. Gracchus in oratione, qua [1] legem Aufeiam diſſuaſit, [2] in Demadem contulit

LEgem *Aufeiam*] Legis *Aufeiæ* nec nomen nec materies alibi exſtat uſquam. Suſpectum tamen ipſum nomen, quum nulla ejus gentis inter Romanas occurrant veſtigia. Sed ut minimum recedamus à veteribus ſcriptis, *Saufejam* legere poſſumus: ea enim gens & ex Cicerone & ex nummis & ex lapidibus antiquis eſt celeberrima. Pighius vel potius And. Schottus in Annalibus anno V. C. DCXXX, quo C. Sempronius Gracchus tribunus plebis fuit, ponit ei collegam *Aufejum*, qui hanc legem tulerit, atque ipſam legem ita format: *Vis. Nicomedes. Bithyniæ. Mithradates. Ponti. reges. Cappadociam. Ariarathis. ſocii. regis. occiſi. hæredibus. reſtituant, &c.* Atqui verba Gracchi apud Gellium ſunt, qui ſuadeant hanc rogationem, eos à Mithradate præmium expectare. Nimirum Mithradates præmium dabit illi, qui eum coget decedere Cappadocia. Vides τὸ ἄτοπον. Haud dubie complexa fuit aliquid ea rogatio, quo de ambigeretur inter Nicomedem & Mithradatem; diſceptator autem eſſet Senatus populuſque Romanus: & eâ formulâ fuit, ut quod in ea expreſſum erat, id nollet Nicomedes, valde autem vellet Mithradates. Fortaſſe aliquid lucis in re crepera ſuppeditabit Iuſtinus lib. 38. quo illi vel alter etiam quidem uſi ſunt, ſed arripuerunt id, in quo nullum Senatus populique Romani arbitrium exſpectaverunt reges. Extincta ſcelere Mithradatis Ariaratharum Cappadociæ regum familia, poſſeſſoque regno per Ponticum, timens malum vicinum Nicomedes ſubornavit puerum, cui adeſſet ἀνεψιὸς μὲν εἶδος ἄξιον τυραννίδος, (quaſi Ariarathes ille Mithridatis affinis ſororius, quem cum duobus filiis pulcher affinis avunculuſque ſuſtulerat, tres, non duos tantum, filios genuiſſet) qui Romam profectus à populo Romano quaſi paternum atque avitum regnum Cappadociæ peteret. Contra Mithradates miſit Romam Gordium, qui Senatui aſſeveraret, (ita enim legendum apud Iuſtinum: *Romam mittit, qui aſſeveret*. non *aſſereret*, quod hac ſignificatione Latinum non eſt) puerum Ariarathen, cui ipſe regnum tradidiſſe videri volebat, ut juſto hæredi, (erat autem ipſius filius, cui ludendi cauſa vocabulum ſolenne Cappadocum regibus impoſuerat) eſſe eo Ariarathe genitum, qui fidiſſimus fuiſſet ſocius populi Romani, ac pro ejus imperio fortiter pugnans bello Ariſtonici occubuiſſet, fratrem illorum, quos dominandi libidine occiderat peſſima mater, ut eſt apud Juſtinum lib. 37. Hoc elegantèr idem vocat *ſtudium regum alienas regna falſis nominibus furantium*. Atque huic contentioni, comparata pecunia à Pontico legato videtur ſeſe interpoſuiſſe ille quicumque Saufejus, & tuliſſe ad populum, ut ille Ariarathes, qui jam eſſet in poſſeſſione regni, pro vero agnoſceretur, & beneficio Populi Romani

tulit verbis hisce: *Nam, vos, Quirites, si velitis sapientia atque virtute uti, & si quæritis; neminem nostrum invenietis sine pretio huc prodire. omnes nos qui verba facimus, aliquid petimus: neque ullius rei caussa quisquam ad vos prodit, nisi ut aliquid auferat. ego ipse, qui apud vos verba facio, uti vectigalia vestra augeatis, quo facilius vestra commoda & remp. administrare possitis, non gratis prodeo: verum peto à vobis non pecuniam, sed bonam existimationem atque honorem. qui prodeunt dissuasuri, ne hanc legem accipiatis, petunt non honorem à vobis, verum à* 3 *Nicomede pecuniam. qui suadent ut accipiatis, hi quoque petunt non à vobis bonam existimationem, verum à* 4 *Mithridate* 5 *rei familiaris sua precium & præmium. qui autem ex eodem loco atque ordine* 6 *placent, hi vel acerrimi sunt: nam ab omnibus precium accipiunt, & omnia fallunt. Vos, quum putatis eos ab his rebus remotos esse, impertitis bonam existimationem. Legationes autem à regibus, quum putant eos sua causa reticere, sumptus atque pecunias maximas præbent: uti in terra Græcia, quo in tempore* 7 *tragœdus gloriæ sibi ducebat,* 8 *talentum magnum ob unam fabulam*

mani confirmaretur. Quæ rogatio ne acciperetur, dissuasores itidem pecunia data comparaverunt, qui cum puero Romam misso erant, Nicomedis legati. Gracchus autem nitebatur, ut Cappadocia exstinctis veris regibus, una cum Lycaonia & Cilicia, quas de regno Pergameno ei contribuerant Romani, in formulam provinciæ redigeretur, & sic Populi Romani vectigalia augerentur. Aut si Cappadocibus libertatem reliquit, (quemadmodum postea primo senatus) Lycaoniam certe Ciliciamque repeti partemque Provinciæ Asiæ reddi voluit. *Gronovius.*

2. *In Demadem*] Qui fuit Orator Athenienſis Demosthenis adversarius, quem quidam, ut Plutarchus testatur, majorem Demosthene Oratorem fuisse commemorant. Ab Antipatro corruptus, postmodum tamen à Cassandro interfectus est, proditionisque poenas dedit. Vide Plutarchum in Demosthene & Phocione.

3. *Nicomede*] Bithyniæ Rege.

4. *Mithridate*] Rege Ponti.

5. *Rei familiaris suæ*] Aliter, *familiaritatis suæ.*

6. *Placent*] Ita quoque Ms. sed omnino legendum, *tacent.* Forsan Gracchus more antiquo scripserat, *ordines tacent. Gronov.*

7. *Tragœdus*] Aristodemus.

8. *Talentum magnum*] Atticum intelligit, quod constat sexaginta minis, sive sex millibus drachmarum Atticarum, unde Rhemnius Fannius:

Cecropium supersit post hac docuisse talentum
Sexaginta minas, seu vis sex millia drachmas,
Quod summum doctis perhibetur pondus Athenis.

Summum igitur hoc pondus fuit Athe-

fabulam datum esse: homo eloquentissimus civitatis suæ Demades ei respondisse dicitur: Mirum tibi videtur, si tu loquendo talentum 9 acquisivisti? ego, ut tacerem, decem talenta à Rege accepi. Idem nunc isti precia maxima ob tacendum accipiunt.

nis. Nullum itaque majus fuit, uti Priscianus statuit, quem docte refutat Vir Celeberrimus D. Gronovius Libr. de Pecun. Vet. Magnum autem dixere talentum, Romani, quod aliud minoris æstimationis esset, ut Neapolitanum, Rheginum, Siculum. Plautus quidem in Rudente talentum magnum vocat centum & viginti minarum, sed hoc erat Ægyptiacum, vel Cyrenæum. Drama enim erat Cyrenis.

9. *Acquisivisti*] Aliter, *quæsisti*.

CAP. XI.

Verba P. *Nigidii, quibus differre dicit* mentiri *&* mendacium dicere.

VErba sunt hæc ipsa [1] P. Nigidii, hominis in studiis bonarum artium præcellentis: quem M. Cicero ingenii doctrinarumque nomine summe reveritus est. *Inter* [2] *mendacium dicere & mentiri distat. qui mentitur,* [3] *ipse non fallitur,* [4] *sed alterum fallere conatur: qui mendacium dicit, ipse fallitur.* Item hoc addidit: *Qui mentitur*, inquit, *fallit*, [5] *quantum in se est*: item hoc quoque super eadem re dicit: *Vir bonus*, inquit, *præstare debet, ne mentiatur: prudens ne mendacium dicat: alterum* [6] *incidit in hominem, alterum non.* Varie mehercle & lepide

P. *Nigidii*] Vide supra p. 233. & p. 273.

2. *Mendacium dicere*] Neque hæc distincte bona. Quia si suum mendacium dicat, mentitur. Si aliorum mendacium divulgat, & putat se verum dicere, non mentitur. Appuleius in Apolog. tali casu *falli* dixit. Potest tamen etiam qui mentitur falli, quando putat se mentiri, & verum dicit. Ille enim non quidem opere sed voluntate mentitur. Atque hoc etiam casu non fallit alium.

3. *Ipse non fallitur*] Nonius legit, *ipse non falsus*.

4. *Sed alterum*] Sed abest à Cod. Tornes. *Alterum* igitur non incidit in homines, sed fit τῷ σοφιστῇ. Quod hominis improbi est.

5. *Quantum in se*] Post hæc verba I. Bourdelotius, qui Agellium cum duobus Mss. Reg. Biblioth. & unico F. Morelli contulit, ex Ms. hæc verba addit, *at qui mendacium dicit ipse non fallit, quantum in se est.*

6. *Incidit in hominem*] Corrupte legitur apud Nonium, *indicet in homine*. Egregie Polybius lib. 12. Δύο μὲν τρόπους εἶναι φασὶ ψεύδεις, ἕνα μὲν τὸν καθ' ἁπλοῦν, ἕτερον δὲ τὸν τῷ σοφιστῇ.

lepide Nigidius tot ſententias in eamdem rem, quaſi aliud atque aliud diceret, 7 diſparavit.

ρεσιν, καὶ τοῦτο λέγειν τοῖς μὴ κακῶς ἀγνοίαν συμβαίνειν τῆς ἀληθείας λεληθέναι συγχωρῶμεν. τοῖς δὲ κατὰ προαίρεσιν, ἀναβάλλεσθαι ἔχειν.

In hominem] Etiam probum. vel alterum alicui per imprudentiam fieri poteſt.

7. *Diſparavit*] Aliter, *diſperavit*.

CAP. XII.

Quod Chryſippus philoſophus omne verbum ambiguum dubiumque eſſe dicit; Diodorus contra nullum verbum ambiguum eſſe putat.

1 CHryſippus ait omne verbum ambiguum natura eſſe, quoniam ex eodem duo vel plura 2 accipi poſſunt. 3 Diodorus autem, cui Crono cognomentum fuit, *Nullum*, inquit, *verbum eſt ambiguum: nec quiſquam ambiguum dicit aut ſentit; nec aliud dici videri debet, quàm quod ſe dicere ſentit is, qui dicit. at quum ego*, inquit, 4 *aliter ſenſi, tu aliud accepiſti: obſcure magis dictum quam ambigue videri poteſt. ambigui enim verbi natura illa eſſe debuit, ut qui id diceret, duo vel plura diceret. nemo autem duo vel plura dicit, qui ſe ſentit unum dicere.*

CAP.

CHryſippus] Qui quidem περὶ Ἀμφιβολιῶν duos libros, teſte Laërtio conſcripſit. Huc reſpexit Quintilianus lib. 7. cap. 10. de Ambiguo, cum inquit: *Amphibologiæ ſpecies ſunt innumerabiles, adeo ut philoſophorum quibuſdam nullum videatur eſſe verbum quod non plura ſignificet, genera admodum pauca.*

2. *Accipi*] Intelligi.

3. *Diodorus autem*] Fuit Apollonii Croni diſcipulus, unde primo Apollonii, deinde Croni nomen accepit, ut teſtatur Strabo lib. 14. lib. 17. qui ut Διαλεκτικὸς Sexto Empirico lib. 1. Adverſus Mathematicos c. ult. dicitur, ita filias quoque ejus eadem arte polluiſſe affirmat Clemens Alexandrinus Stromat. 4. vide Diogenem Laërtium in Ejus vita.

4. *Aliter ſenſi*] Cod. Torn. *alind.*

Digitized by Google

CAP. XIII.

Quid T. Caſtricius de verbis deque ſententia quadam C. Gracchi exiſtimaverit, quodque eſſe eam ſine ullo ſenſus emolumento docuerit.

APud T. Caſtricium diſciplinæ rhetoricæ doctorem, [1] gravi atque firmo judicio viri, legebatur oratio C. Gracchi in P. Popilium. in ejus orationis principio collocata verba ſunt accuratius modulatiuſque, quam veterum oratorum conſuetudo fert. ea verba ſicuti dixi compoſita hæc ſunt: *Quæ vos cupide per hoſce annos appetiſtis atque voluiſtis, ea ſi [2] temere repudiaritis, abeſſe non poteſt, [3] quin aut olim cupide appetiſſe, aut nunc temere repudiaſſe dicamini.* Curſus igitur hic & ſonus rotundæ volubiliſque ſententiæ eximie nos & unice delectabat, tanto id magis, quod jam tunc C. Graccho viro illuſtri & ſevero ejuſmodi compoſitionem fuiſſe cordi videbamus. ſed enim, quum eadem ipſa verba ſæpius petentibus nobis lectitarentur, admoniti à Caſtricio ſumus ut conſideraremus, quæ vis quodve [4] emolumentum ejus ſententiæ foret; neque pateremur ut aures noſtræ cadentis apte orationis modis [5] eblanditæ animum quoque

Apud T. Caſtricium] Qui ſub divo Adriano vixit, & apud eundem in honore fuit. Vide Auctorem noſtrum lib. 13. cap. 21. Spartianus in vitâ Adriani familiares habuiſſe Philoſophos, Rhetores, & aliarum ſcientiarum peritos dixit, ſed præ cæteris Caſtricium nō appellat. *In ſumma*, inquit, *familiaritate Epictetum & Heliodorum philoſophos & (ne nominatim de omnibus dicam) grammaticos, Rhetores, muſicos, geometras, pictores, aſtrologos habuit, præ cæteris (ut multi aſſerunt) eminente Favorino.* Videndus Philoſtratus in Favorino.

2. *Temere*] Suppoſititium hoc vocabulum eſſe quidam judicent.

3. *Quin aut olim cupide appetiſſe*] Legi poſſe exiſtimat H. Stephanus pro *cupide, nimis cupide.* Ita ſuperiora quoque bene ſe haberent. Qui enim aliquid cupide appetit, reprehenſione dignus non eſt: ſed is demum qui nimis cupide quid appetit, & poſtea temere repudiat.

4. *Emolumentum*] H. Stephanus legit, *momentum.* Sicut poſtmodum quoque Gellius illo vocabulo utitur, cum dicit, *in quibus verbis omne momentum rei eſt.* In titulo tamen capitis etiam *emolumentum* legitur. Quædam Editt. habent *monumentum.*

5. *Eblanditæ*] Blanditiis captæ, delinitæ.

6. *Capi-*

Digitized by Google

quoque nobis voluptate inani perfunderent. quumque nos admonitione iſta attentiores feciſſet; Inſpicite, inquit, penitus, quid efficiant verba hæc; dicatque mihi quæſo aliquis veſtrûm, an ſit ulla hujuſce ſententiæ aut gravitas aut gratia: *Quæ vos cupide per hoſce annos appetiſtis atque voluiſtis; ea temere ſi repudiaritis, abeſſe non poteſt, quin aut olim cupide appetiſſe, aut nunc temere repudiaſſe dicamini.* Cui enim omnium hominum in mentem non venit id profecto uſu venire, ut quod cupide appetieris, cupide appetiſſe, &, quod temere repudiaveris, temere repudiaſſe dicaris? at ſi opinor, inquit, ita ſcriptum eſſet: *Quæ vos per hoſce annos appetiſtis atque voluiſtis, ea nunc ſi repudiaritis, abeſſe non poteſt, quin aut olim* [6] *cupide appetiſſe, aut nunc temere repudiaſſe dicamini*, ſi, inquit, ita diceretur, gravior ſcilicet ſolidiorque fieret ſententia; & acciperet aliquid juſtæ in audiendo exſpectationis. nunc autem verba hæc, *cupide* & *temere*, in quibus verbis omne momentum rei eſt, non in concludenda ſententia tantum dicuntur; ſed ſupra quoque [7] nondum deſiderata ponuntur: &, quæ naſci oririque ex ipſa rei conceptione debebant, ante omnino, quam res poſtulat, dicuntur. nam qui ita dicit: ſi hoc feceris, cupide feciſſe diceris: rem dicit ſenſus alicujus ratione collectam & confectam, qui vero ita dicit: ſi cupide feceris, cupide feciſſe diceris: non longe ſecus dicit, atque ſi diceret, ſi cupide feceris, cupide feceris. Hæc ego, inquit, admonui, non ut C. Gracho vitio darem (dii enim mentem meliorem mihi: nam, ſi quicquam in tam fortis facundiæ viro vitii vel erroris eſſe dici poteſt, id omne & auctoritas ejus exhauſit, & vetuſtas conſumſit) ſed uti caveretis, ne vos facile perſtringeret modu-

6. *Cupide appetiſſe*] Sin ea adverbia *cupide* & *temere* auferantur principio, non video quomodo ponantur in concluſione. Nam fieri potuit, ut neque cupide prius appetierint atque voluerint, neque poſtea temere repudiarint, mutatis ſcilicet rebus & circumſtantiis. Ita *Badius*.

7. *Nondum*] In margine mei Codicis emendatum, *modum*. Sed *nondum deſiderata* dicuntur verba, quibus uti nondum neceſſe erat, ut ex ſequentibus liquet.

CAP. XV.

De ludibundo *&* errabundo, *atque id genus verborum productionibus: & quod Laberius sic* amorabundam *dixit, ut dicitur* ludibunda *&* errabunda: *atque mihi, quod Sisenna per hujusce modi verbum nova figura usus est.*

[1] LAberius [2] in *lacu Averno* mulierem amantem verbo inusitatius facto, [3] *amorabundam* dixit. id verbum [4] Cæsellius Vindex in commentario lectionum antiquarum ex figura scriptum dixit, qua *ludibunda, ridibunda,* & *errabunda* dicitur, *ludens* & *ridens* & *errans.* [5] Terentius autem Scaurus, divi Hadriani temporibus grammaticus vel nobilissimus, inter alia quæ de Cæsellii erroribus composuit, in hoc quoque verbo errasse eum scripsit; quod idem esse putaverit, *ludens* & *ludibunda, ridens* & *ridibunda, errans* & *errabunda. nam ludibunda*, inquit, *& ridibunda, & errabunda ea dicitur, qua ludentem vel ridentem vel errantem* [6] *agit aut simulat.*

Laberius] Vide pag. 33. & 245. & Macrobium lib. 2. Sat. cap. 7.

2. *In lacu Averno*] Titulus hic libri, vel fabulæ, dictus à noto lacu Campaniæ, Plutoni sacro.

3. *Amorabundam*] Hoc vocabulum frustra apud alios antiquos auctores reperies. Denotat amoribus deditam. Ita alibi dicit Gellius *saltabundus, cunctabundus, indignabundus*, etiam *marcidabundum* lib. 2. cap. 30. apud Tacitum *concionabundus*. Sed hæc à verbis derivantur. Ita dicendum foret ab inusitato *amorari, amorabundam* derivari.

4. *Cæsellius vindex*] Meminit ejus Auctor noster lib. 2. cap. 16. lib. 3. cap. 16. lib. 7. cap. 2. aliisque locis.

5. *Terentius autem Scaurus*] Cujus præter alios sæpe meminit Diomedes: vixit hic, ut Auctor noster testatur, temporibus Adriani. Pater fuit Scauri Grammatici, qui præceptor fuit Ælii Veri, ut scribit Capitolinus in Veri vita. Libri veteres tamen ibi præferunt, non *Scaurum*, sed *Scaurinum*. Qui Scaurinus Scauri filius fuit, atque alium filium habuit, nomine Scaurinum, præceptorem Alexandri Severi, ut Lampridius memoriæ reliquit.

6. *Agit aut simulat*] Priscianus libro quarto ita inquit: *in bundus desinentia similitudinem habere significant: ut vitabundus, similis vitanti, prædabundus similis prædanti, moribundus similis morienti, errabundus, similis erranti, furibundus similis furenti.* Et paulo post: *Excipitur alternitatis causa, Rubicundus, quod in penultima syllaba pro b, u habuit, ne sit absonum, furubibundus dicatur.* Similia tum alibi tum decimo Æneidos Servius scribit, cum dicit, *moribunda, morienti similis*. Vide Laurentium Vallam lib. 1. Eleg. cap. 9.

lat. Sed qua ratione Scaurus adductus ſit, ut Cæſellium in eo reprehenderet, non hercle reperiebamus. non eſt enim dubium, quin hæc genere ipſo duntaxat idem ſignificent, quod ea demonſtrant, à quibus producuntur. quid eſſet autem ludentem agere vel imitari, [7] non intelligere videri maluimus, quam inſimulare eum tamquam ipſum minus intelligentem. Quin magis Scaurum oportuit commentaria Cæſellii criminantem, & hoc ab eo præteritum requirere, quod non dixerit, an quid & quantulum differret à *ludibundo ludens*, & *ridibundo ridens*, & *errabundo errans*, cæteraque eorum ſimilia; an à principalibus verbis paulum aliquid diſtarent, & quam omnino vim haberet particula hæc extrema ejuſmodi vocabulis addita. hoc enim fuit potius requirendum in iſtiuſmodi figuræ tractatu, ſicuti requiri ſolet in *vinolento* & *luculento* & *turbulento* vacuáne & inanis ſit iſta hæc [10] productio, cujuſmodi ſunt, quæ [11] παραγωγὰς Græci dicunt; an extrema illa particula habeat aliquid ſuæ propriæ ſignificationis. Quum reprehenſionem autem illam Scauri notaremus, in memoriam nobis rediit, quod Siſenna in quarto hiſtoriarum ejuſdem figuræ verbo ita uſus eſt: *Populabundus*, inquit, *agros ad oppidum pervenit.* quod ſcilicet ſignificat, quum agros popularetur; non, ut Scaurus in conſimilibus verbis ait, quum populantem ageret vel quum imitaretur. Sed inquirentibus nobis, quænam ratio & origo eſſet hujuſcemodi figuræ, *populabundus*, & *errabundus*, & *lætabundus*, & *ludibundus*, multorumque aliorum id genus verborum, [13] εὐεμβόλως hercle, [14] Apollinaris noſter

7. *Non intelligere*] Utique tamen non difficile hoc intellectu.

8. *Principalibus*] Vett. Editt. habent *participialibus*.

9. *Lutulento*] Vett. Editt. habent, *luculento*.

10. *Productio*] Extrema terminatio.

11. Παραγωγὰς] Interpres Græcarum vocum Gellii, vertit *deductiones*, *derivationes*. Potius verte *terminationes*, cum aliquid fini vocabuli additur.

12. *Siſenna*] Vid. pag. 494. prætorius fuit, ut ex Corneliana Ciceronis & Aſconio liquet. Sæpe ejus Hiſtoria citatur à Nonio.

13. Εὐεμβόλως] *Rectè*, *ingenioſe*. Aliter ἐμβόλως.

14. *Apollinaris noſter*] Sulpitius Apolli-

noſter ſibi videri ait, particulam iſtam poſtremam, in quam verba talia exeunt, 15 vim & copiam & quaſi abundantiam rei, cujus id verbum eſſet, demonſtrare; ut *lætabundus* is dicatur qui abunde lætus ſit, & *errabundus* qui longo atque abundanti errore ſit: cæteraque omnia ex ea figura ita dici oſtendit, ut productio hæc & extremitas largam & fluentem vim & copiam declararet.

pollinaris Grammaticus. Atque hic idem eſt, qui Pertinacis poſtmodum præceptor fuit. nec enim poteſt ejus eſſe filius. Pertinax enim ſub Marco nomen habuit, & ſub eodem Sulpitius fuit magni nominis.

15. *Vim & copiam*] Idem hæc nomina ſignificant, quod participia verborum frequentativorum, quando ea in uſu non ſunt.

CAP. XVI.

1 *Quod Græcorum quorumdam verborum, difficillima eſt in Latinam linguam mutatio, velut quod Græce dicitur* πολυπραγμοσύνη.

ADjecimus ſæpe animum ad vocabula rerum non paucißima, quæ neque ſingulis verbis, ut à Græcis, neque, ſi maxime pluribus eas res verbis dicamus, tam dilucide tamque apte demonſtrari Latina oratione poſſunt, quam Græci ea dicunt 2 privis vocibus. Nuper etiam quum allatus eſſet ad nos Plutarchi liber, & 3 ejus libri indicem legiſſemus, qui erat 4 περὶ πολυπραγμοσύνης; percunctanti cuipiam, qui & litterarum & vocum Græcarum expers

Quod] Forſan, *quo*.

2. *Privis vocibus*] Singulis vocibus, vel uno verbo.

3. *Ejus libri indicem*] Titulum. Alioqui aliud proprie *index*, aliud *titulus*, quamvis multi confundant. Titulus eſt ἐπιγραφὴ totius operis, qui uno plerunque vocabulo abſolvitur, & in fronte inſcribitur. Index eſt ſeries materiarum per ordinem digeſta. vide *Salm.* in Prolegomenis ad Solinum. Quia autem Plutarchi operibus plures libri continentur, etiam eorum tituli ſive indices conſpiciebantur.

4. Περὶ πολυπραγμοσύνης] Eſt hoc ſollicitudo de multis negotiis nihil ad nos pertinentibus. Qui tali vitio laborant, ardeliones Latinis vocantur, qui omnibus negotiis ſe immiſcent, & omnia agunt, nihilque perficiunt. Vide Martialis lib. 2. Epigr. 7. & lib. 4. Epigram. 79.

Digitized by Google

pers fuit, cujuſnam liber, & qua de re ſcriptus eſſet; nomen quidem ſcriptoris ſtatim diximus: rem, de qua ſcriptum fuit, dicturi hæſimus. ac tum quidem primo, quia non ſatis commode opinabar interpretaturum eſſe, ſi dicerem librum ſcriptum eſſe de negotioſitate, aliud inſtitui apud me exquirere, quod, ut dicitur, verbum de verbo expreſſum eſſet. nihil erat prorſus, quod aut meminiſſem legere me: aut, ſi etiam vellem fingere, quod non inſigniter aſperum abſurdumque eſſet, ſi ex multitudine & negotio verbum unum compingerem: ſicuti 5 *multijuga* dicimus & 6 *multicolora* & *multiformia*. ſed non minus illepide ita diceretur, quam ſi interpretari voce una velis 7 πολυφιλίαν, aut πολυπρᾶγμοσύνην, aut πολυπειρίαν. quamobrem quum diutule tacitus in cogitando fuiſſem: reſpondi tandem, non videri mihi ſignificari eam rem poſſe uno nomine: & idcirco juncta oratione, quid vellet Græcum id verbum, pararam dicere. ad multas igitur res adgreſſio, earumque omnium rerum actio, πολυπραγμοσύνη, inquam, Græce dicitur: de qua hunc librum compoſitum eſſe inſcriptio iſta indicat. 8 Tum ille opicus verbis meis inchoatis & inconditis adductus, 9 virtutem eſſe πολυπραγμοσύνην, Hortatur, inquit, nos profecto neſcio quis hic Plutarchus ad negotia capeſſenda & ad res obeundas plurimas cum induſtria & celeritate: nomenque ipſius virtutis, de qua loquuturus eſſet, libro ipſi, ſicuti dicis, non incommode præſcripſit. minime, inquam, vero. neque enim iſta omnino virtus eſt, cujus Græco nomine argumentum hoc libri demonſtratur: neque id, quod tu opinare, aut ego me dicere

5. *Multijuga*] Vett. Editt. *multijugia*.

6. *Multicolora*] Vett. Editt. *multicoloria*.

7. Πολυφιλίαν &c.] Uno verbo quis vertere poſſit, *ſocialitatem* (niſi *amicitiam multifariam* dicere oporteat) *verſutiam*, vel ſi ita loqui fas ſit, *verſatilitatem* & *corpulentiam*.

8. *Tum ille opicus*] Rudis, imperitus. Vide lib. 2. cap. 21. pag. 157. Vett. Ed. habent *opicis verbis*.

9. *Virtutem*] Vett. Editt. *virtutem quidem*. C. Torn. *virtutemque*.

10. *A varia*

Digitized by Google

cere ſentio aut Plutarchus facit. deterret enim nos hoc quidem in libro, quam poteſt maxime, 10 à varia promiſcaque & non neceſſaria rerum cujuſcemodi plurimarum & cogitatione & petitione. ſed hujus, inquam, tui erroris culpam eſſe intelligo in mea ſcilicet infacundia, qui ne pluribus quidem verbis potuerim non obſcuriſſime dicere, quod à Græcis perfectiſſime uno verbo & planiſſime dicitur.

10. *A varia*] Primæ Vett. Edit. legunt, *ab avaritia.*

CAP. XVII.

Quid ſignificet in veteribus prætorum edictis quod flumina retanda publice redemta habent.

EDicta veterum prætorum, ſedentibus forte nobis 1 in bibliotheca templi Trajani, & aliud quid requirentibus, quum in manus incidiſſent, legere atque cognoſcere libitum eſt. Tum in quodam edicto antiquiore ita ſcriptum invenimus; QVI. FLVMINA. RETANDA. PVBLICE. 2 REDEMTA. HABENT. SI. QVIS. EORVM. AD. ME. EDVCTVS. FVERIT. QVI. DICATVR. QVOD. EVM. EX. LEGE. LOCA-

IN bibliotheca templi Trajani] Juxta forum Trajani templum fuiſſe & equum æneum admirabilem Victor oſtendit. Hæc eadem à gentili Principis nomine *Vlpia* Vopiſco appellatur. Arbitratur Lipſius primo in foro Trajani ſitam fuiſſe, deinde in collem viminalem tranſlatam atque Thermas Diocletiani exornaſſe. Vopiſcus in Probo: *Vſus autem ſum præcipue libris ex Bibliotheca Vlpia, ætate mea Thermis Diocletianis.* Idem eadem Bibliotheca in vita Taciti Imperatoris: *Ac ne quis me Græcorum alicui vel Latinorum exiſtimet temere credidiſſe, habet bibliotheca Vlpia in Armario ſexto librum Elephantinum, in quo hoc Sc. perſcriptum eſt: cui Tacitus ipſe manu ſua ſubſcripſit.* Elephantini libri erant Elephanto ſive ebore ſectili. Eboreorum codicum meminit quoque Ulpianus lege 52. D. de Legat. 3. Scaliger tamen putat ex omentis Elephantorum compoſitos fuiſſe. Meminit quoque Vopiſcus in Aureliano antiquorum linteorum librorum in eadem bibliotheca. *Et ſi his*, inquit, *contentus non fueris, lectites græcos, lineos etiam libros requiras, quos Vlpia tibi bibliotheca, cum volueris, miniſtrabit.* De varia materia, qua ſcribebatur, vide ſupra citatam l. 52. De Leg. 3. & Symmachum lib. 4. Epiſt. 34.

2. REDEMPTA HABENT] Redimere hic accipitur pro certo precio opus aliquod perficiendum ſuſcipere.

3. *Gavii*]

LOCATIONIS. FACERE. OPORTVERIT. NON. FECISSE.

Retanda igitur quid eſſet quærebatur. dixit ibi quiſpiam nobiſcum ſedens amicus meus, in libro ſe 3 Gavii de origine vocabulorum 4 ſeptimo legiſſe 5 *retas* vocari arbores, quæ aut ex ripis fluminum 6 eminerent, aut in alveis eorum exſtarent, appellataſque eſſe à retibus, quod prætereuntes naves impedirent & quaſi 7 irretirent: idcircoque ſeſe arbitrari 8 *retanda* flumina locari ſolita eſſe, id eſt, purganda: ne quid aut moræ aut periculi navibus in ea virgulta incidentibus fieret.

3. *Gavii*] Intelligit Gabium (Macrobius nominat Gavium) Baſſum. vide lib. 2. cap. 4. p. 119. Vett. Editt. habent *Caji*.

4. *Septimo*] Delet Bourdelotius ex Ms. IV. videtur legi in C. Torn. quamvis ſæpe ita ſcribit V. ut affine ſit duobus II. Itaque legi poteſt V II.

5. *Retas vocari arbores*] Nulla harum arborum, apud alios antiquos auctores, quod ſciam mentio. Qualeſcunque autem arbores vel frutices intelligit, quæ ex ripis eminent, vel etiam virgulta, & arundines in ripis provenientes. Belgæ noſtri *vitas* adhuc hodie aquaticas arundines vocant.

6. *Eminerent*] Primæ Vett. Editt. *cernerent*.

7. *Irretirent*] Vett. Editt. *retinerent*.

8. *Retanda flumina*] *Retanda* à reti ita appellantur, non quod retæ vel virgulta *prætereuntes naves impedirent*, *vel irretirent*, ut Gellius noſter loquitur, atque iis flumina purgarentur, ſed quod reti ipſæ illuvies & virgulta navigationem impedientia ex fluminibus extraherentur, ipſique alvei fluminum purgarentur.

CAP. XVIII.

Qua pœna Draco Athenienſis in legibus, quas populo Athenienſi ſcripſit, fures affecerit, & qua poſtea Solon, & qua item X. viri noſtri, qui XII. tabulas ſcripſerunt. atque inibi adſcriptum, quod apud Ægyptios furta licita & permiſſa ſunt, apud Lacedæmonios autem cum ſtudio quoque affectata & pro exercitio utili celebrata: ac præterea M. Catonis de pœniendis furtis digna memoria ſententia.

1 DRaco Athenienſis vir bonus multaque eſſe prudentia exiſtimatus eſt: juriſque divini & humani peritus fuit.

DRaco Athenienſis] Qui noxas fere omnes capitali proſecutus eſt ſupplicio, ita ut deſides & otii damnati morte mulctarentur, ac qui olus furripuerat, vel poma,

fuit. is Draco leges, quibus Athenienſes uterentur, primus omnium tulit, in illis legibus furem, cujus modi cumque furti, ſupplicio capitis pœniendum eſſe, & alia pleraque nimis ſevere cenſuit ſanxitque. Ejus igitur leges, quoniam videbantur impendio acerbiores, non decreto juſſoque, ſed [2] tacito illiteratoque Athenienſium conſenſu oblitteratæ ſunt. Poſtea [3] legibus aliis mitioribus à Solone compoſitis uſi ſunt. is Solo [4] ex ſeptem illis inclutis ſapientibus fuit.

pœna, in hos non ſecus atque in ſacrileges conſuleretur. Unde poſtmodum lepide ait Demades ſanguine Draconem non atramento ſcripſiſſe leges. Ita *Plutarchus* ſcribit in Solone. Interrogatus Draco cur omnia fere ſupplicia capitali proſecutus eſſet ſupplicio, reſpondit, τὰ μὲν μικρὰ ἀδικήματα θανάτου ἄξια νομίζειν, τοῖς δὲ μεγάλοις οὐκ ἔχειν μείζονα ζημίαν.

2. *Tacito &c. Athenienſium conſenſu*] Scribit tamen Plutarchus in Solone, Solonem Draconis leges ob aſperitatem & atrocitatem cunctas reſcidiſſe, præterquam quæ latæ eſſent de Sicariis.

3. *Legibus aliis mitioribus*] Quædam tamen etiam duriores fuerunt, nam Solonis quoque lex fuit, ut ex Demoſthenis Timocratea liquet, ſi quis ſupra quinquaginta drachmas furtum feciſſet ad undecimviros raperetur, & morte multaretur. ſi quis item ex gymnaſiis veſtem vel etiam rem minimam ſurripuiſſet, aut ex balneo vel portu, quod excedat decem drachmarum æſtimationem, capitale erat. item manifeſti ſacculariі eadem pœna afficiebantur, ut Xenophon lib. 1. Ἀπομνημ. & Æſchines contra Cteſiph. teſtantur. Si quis tolleret, quod non poſuetat, capitale erat, ut teſtatur Diogenes Laërtius his verbis, ἀ μὴ ἔθου μὴ ἀνέλου. ἐὰν δὲ μὴ θανάσιμον ᾖ ζημία. In via nimirum publica. Similem tamen legem etiam Judæis tribuit Joſephus in Antiq. Jud. gravemque pœnam fuiſſe affirmat. Præterea aliæ quoque leges duriores fuerunt, ut illa, *ſi quis oculum alterius excuſſerit, duobus oculis privator.* Ad cujus legis iniquitatem reſpexit quoq; Ariſtoteles lib. 1. Rhetor. cap. 7. Ebrietas quoque unius ex Archontibus capitalis erat. Si quis alterutri parti in ſeditione civitatis ſe non adjunxiſſet, ille in exilium mittebatur, ut Gellius noſter lib. 2. c. 12. teſtatur. ἄτιμος, id eſt, *infamis* fuiſſe ſcribit Plutarchus, capitalem pœnam ſancitam Cicero affirmat. vide ſupra p. 132.

4. *Ex ſeptem illis inclytis ſapientibus fuit*] Septem Græciæ ſapientes fuerunt, ille, Solon Athenienſis, Chilo Lacedæmonius, Cleobulus Lindius, Thales Mileſius, Bias Prienæus, Pittacus Mitylenæus, Periander Corinthius. Vide Auſonium in Ludo ſeptem ſapientum. Ille de Solone ita loquitur:

De more Græco prodeo in ſcenam Solon
Septem ſapientum fama cui palmam dedit,
Sed fama non eſt judicii ſeveritas.
Neque me eſſe primum veſtrum aut imum exiſtimo:
Æqualitas quod ordinem neſcit pati.
Recte olim ineptum Delphicus luſit Deus
Quærentem, quiſnam primus Sapientum foret:
Vt in orbe teretі nomina eorum inſcriberet,
Ne primus eſſet, ne vel imus quiſpiam.
&c.

¶. *Dupli-*

fuit. is ſua lege in fures, non, ut Draco antea, mortis, ſed 5 dupli pœna vindicandum exiſtimavit. Decemviri autem noſtri, qui poſt reges exactos leges, quibus populus Romanus uteretur, in duodecim tabulis ſcripſerunt, neque pari ſeveritate in pœniendis omnium generum furibus, neque remiſſa nimis lenitate uſi ſunt. Nam furem, qui manifeſto furto prenſus eſſet, tum demum occidi permiſerunt, ſi aut, quum faceret furtum, 6 nox eſſet, aut interdiu telo ſe, quum prenderetur, defenderet. Ex cæteris autem manifeſtis furibus liberos verberari 7 addiciq; juſſerunt ei, cui factum furtum eſſet, ſi modo id luci feciſſent, neque ſe telo defendiſſent: ſervos item furti manifeſti prenſos verberibus affici

5. *Dupli pœna*] Quædam Editt. *duplici*. Cæterum hoc quoque addendum eſt ex Demoſthene adverſum Timocratem, dupli teneri furem ſi recepiſſet dominus, decupli autem, ſi non receperit, & ſi Eliaſti videatur, condemnari poſſe, ut per quinque dies & noctes compedibus ſtringatur. Verba Demoſthenis hæc ſunt. ὅτι ἐὰν τὶς ἁλῷ κλέπτων, ἐὰν μὲν αὐτὸν λάβῃ τὸν ἁλόντα κλοπῆς παραδικάζειν· ἐὰν δὲ μὴ, τὸν δεκαπλασίονα ἐξεῖναι τοῖς ἐπιτιμίοις, ἀλοὺς δ' ἐν τῇ πεδάκῃ τὸν πόδα πένθ' ἡμέρας, καὶ νύκτας ἴσας, ἐὰν προλιπὼν ἡ Ἡλιαία. Quid ſit autem πεδάκη docet Heſychius & Harpocration, nimirum ξύλον ἐν τῷ διορύγματι. Etiam fures, qui dupli condemnabantur, vinculis ſtringebantur ignominiæ cauſa teſte eodem Demoſthene.

6. *Nox eſſet*] Verba ipſius legis de fure nocturno prodidit Macrobius iſta: SEI. NOX. FURTUM. FACTUM. ESIT. SEI. IM. SUCCISIT. IOURE. CAISUS, ESTO. De fure diurno & nocturno ita loquitur JC. Cajus in l. 4. §. 1. D. ad L. Aquil. *Lex XII. tab. furem noctu deprehenſum occidere permittit, ut tamen id ipſum cum clamore teſtificetur: interdiu autem deprehenſum permittit occidere, ſi is telo ſe defendat; ut tamen æque cum clamore teſtificetur.* Sacra pagina voluit furem nocturnum in effoſſione ædium deprehenſum impune occidi poſſe, diurnum nequaquam Exod. 22 ℣. 2. & 3. Vocem tamen, מַחְתֶּרֶת, quam *infoſſionem*, vertunt plerique, alii vertunt *cum perfoſſorio inſtrumento*, (vel etiam qualecunque telum intelligi poteſt) quomodo & locum Ierem. 2. ℣. 4. doctiſſimi Hebræorum intelligunt. De diſtinctione nocturni & diurni furis, & quænam potiſſimum ratio fuerit apud Hebræos, Athenienſes, Romanos, vide Hugonem Grotium lib. 2. de Jur. Bell. & pac. cap. 1. §. 12.

7. *Addiciq; juſſerunt*] In ſervitutem. Jure Hebræo ſi reus rependere nequiret, in ſervitutem quoque abripiebatur Exod. 21. ℣. 3. Servitus hæc erat ſexennalis, niſi antea labore ſuo tantum Domino acquiſiviſſet, quantum res ipſa ſublata valuiſſet, propter mulctæ enim debitum in ſervitute retineri nequibat. Mulieres autem in ſervitutem non addicebantur. Joſephus lib. 16. Antiq. Iud.

8. *Eſaxo*

Digitized by Google

affici & [8] è ſaxo præcipitari, ſed pueros impuberes prætoris arbitratu verberari voluerunt, noxamque ab his factam ſarciri. ea quoque furta, [10] quæ per lancem liciumque concepta eſſent, proinde ac ſi manifeſta forent, vindicaverunt. Sed nunc [11] à lege illa decemvirali diſceſſum eſt. nam ſi qui ſuper manifeſto furto [12] jure & ordine experiri velit: actio

8. *E ſaxo præcipitari*] E ſaxo Tarpeio. Appian. tamē l. 3. de Bel. Civili liberos homines tali ſupplicio affectos ſcribit.

9. *Sed pueros impuberes*] Ita reſpondit quoque Ulpianus in l. 23. D. de Furtis: *Impuberem furtum facere poſſe ſi jam doli capax ſit, Iulianus libro vicesimo ſecundo digeſtorum ſcripſit. Item poſſe cum impubere damni injuria agi, quia id furtum ab impubere fit. Sed modum eſſe adhibendum ait. Nam in infantes id non cadere nos putamus, cum impubere culpa capace, Aquilia agi poſſe.* Reſpondit quoque Paulus in l. 108. de R. I. *Fere in omnibus penalibus judiciis, & ætati, & imprudentiæ ſuccurritur.*

10. *Quæ per lancem liciumque concepta ſunt*] Audi Feſtum Grammaticum: *Lance & licio dicebatur apud antiquos; quia qui furtum ibat quærere in domo aliena, licio cinctus intrabat, lancemque ante oculos tenebat propter matrum familiæ, aut virginum præſentiam.* Hunc autem morem Romani ab Athenienſibus accepere. Apud quos, qui res furtivas quærebant, nudi cincticulo amicti ædes ſuſpectas intrabant, cum prius Deos eſſent conteſtati ſe inveniendi ſpe quærere; ſi inveniſſent, is apud quem, quærebatur, multabatur. Rationem reddit Scholiaſtes Ariſtophanis in nubibus, quare nudi ædes ingrederentur, ne quid forte veſtibus conditum inferrent, dominoque ædium falſum crimen obiectare poſſent. Verba græca ita ſe habent, διὰ τὰς ἰσοτέλειας εἰς οἰκίαν πρὸς ἐπὶ τῇ ἐφόδῳ, γυμνὸς εἰσιέναι, ἵνα μὴ τι ὑπὸ τὰ ἱμάτια κρύψαντες λάθωσι, ἢ ἵνα μὴ τι ὑπὸ τὰ ἱμάτια κρύψαντες λάθωσι τὸ ζητούμενον, καὶ ζημίας εἶναι τοῦτο γάνυται): Plato quoque lib. 12. de L. L. affirmat. ἀζώστους ἢ χιτωνίσκον ἔχοντας alterius ædes debere intrare χιτωνίσκον veteres Romani vocant licium. Lance autem ante oculos utebantur, quia non licebat viro externo intrare γυναικωνίτιδα, ne corrumpendi fœminas potius quam furti concipiendi cauſa ingreſſus videretur. *Concepti* autem, ut Paulus teſtatur 2. Sent. 31. *is tenetur, apud quem furtum quæſitum & inventum eſt.* Item, *concepti is agere poteſt, qui rem concepit & invenit.*

11. *A lege illa Decemvirali diſceſſum eſt*] Prætores pœnam furti manifeſti in pecuniariam quadrupli mutarunt; dupli in fures non manifeſtos intactam reliquerunt; tunc poſtmodum non tantum civiliter ſed etiam criminaliter atque extra ordinem furti agi cœptum fuit, & pœna arbitrio illius qui jurisdictioni præerat relinquebatur. Conſtitutum quoque ne licitum eſſet furem nocturnum vel diurnum occidere, niſi ſe telo defenderet parcique ei ſine periculo non poſſet, ut habetur l. 9. D. Ad L. Cornel. de Sicar. Quod aliter & cum diſtinctione leg. 12. Tab. obtinebat. Noviſſima hinc conſtitutio lata à Juſtiniano Nov. 134. cap. ult. qua tamen pœna ipſa res non continetur quam perſequi dominus poteſt. §. 14. de Oblig. quæ ex del. & §. 18. de Act.

12. *Jure & ordine*] Civiliter & ordinario modo, non criminaliter & extraordinarie.

13. *Manifeſ-*

actio in quadruplum datur. 13 *manifeſtum* autem *furtum eſt*, 14 ut ait Maſſurius, *quod deprehenditur dum fit. faciendi finis eſt quum perlatum eſt, quo ferri cœperat.* furti concepti, item oblati, tripli pœna eſt. ſed 15 quod ſit *oblatum*, quod *conceptum* 16 &pleraq; alia ad eam rem, ex egregiis veterum moribus accepta, neque inutilia cognitu neque injucunda qui legere volet, inveniet Sabini librum, cui titulus eſt, *de furtis*. in quo id quoque ſcriptum eſt, quod vulgo inopinatum eſt, non hominum tantum neque rerum moventium, quæ 17 efferri occulte & ſurripi poſſunt, 18 ſed fundi quoque & ædium fieri furtum: condemnatum quoque furti colonum, qui fundo, quem conduxerat, vendito, poſſeſſione ejus dominum intervertiſſet atque id etiam, quod magis inopinabile eſt, Sabinus dicit furem eſſe hominis judicatum, qui 19 quum fugitivus præter oculos forte domini iret, obtentu togæ, tamquam ſe amiciens ne videretur à domino obſtitiſſet. Aliis deinde furtis omnibus, quæ nec manifeſta appellantur, pœnam impoſuerunt dupli. Id etiam memini legere me in libro 20 Ariſtonis jureconſulti, haud quaquam indocti viri: 21 apud veteres Ægyptios, quod genus hominum

13. *Manifeſtum autem furtum*] Recte & ſuccincte Maſſurius definivit. vide l. 2. & ſeqq. D. de Furt. & §. 3. Inſt. de obligat. quæ ex Del. naſc.

14. *Ut ait Maſſurius*] Sabinus, quem aliquoties Auctor noſter alibi citavit.

15. *Quod ſit oblatum, quod conceptum*] Juſtinianus de oblato Inſt. de Oblig. quæ ex del. §. 4. ita loquitur: *Oblatum furtum dicitur, cum res furtiva ab aliquo tibi oblata ſit, eaque apud te concepta ſit; utique ſi ea mente tibi data fuerit, ut apud te potius, quam apud eum qui dedit conciperetur. nam tibi, apud quem concepta ſit, propria adverſus eum, qui obtulit, quamvis fur non ſit, conſtituta eſt actio, quæ appellatur oblati.*

16. *Et pleraque alia*] Sicut erat *furtum prohibitum*, quando quis furtum apud ſe teſtibus præſentibus inveſtigari prohibebat. item *furtum non exhibitum* quando quis rem furtivam apud ſe quæſitam & inventam non exhibebat. Utraque hæc actio pendebat ex furto concepto.

17. *Efferri*] Cod. Torn. *auferri*. & ita quoque Vett. Editt.

19. *Quum fugitivus*] Furti enim tenentur cujus ope & conſilio furtum factum eſt. Vide l. 52. §. 13. D. & §. 11. Inſt. de Furt. ubi ſimiles caſus proponuntur. Sabinus tali caſu etiam in factum dari actionem poſſe affirmat. l. 27. §. 21. Ad L. Aquiliam.

20. *Ariſtonis jureconſulti*] Hic aliquotiens in Pandectis citatur. Qualis fuerit doctrinæ, & virtutis, Elogium luculentum Plinii oſtendit Epiſt. lib. 8.

21. *Apud veteres Ægyptios*] Toleratabantur apud eos furta, ſed certa conditione.

minum constat & [22] in artibus reperiendis sollertes exstitisse, & in [23] cognitione rerum indaganda sagaces, furta omnia fuisse licita & impœnita. Apud Lacedæmonios quoque, sobrios illos & acres viros, cujus rei non adeò ut Ægyptiis fides longinqua est, [24] non pauci neque ignobiles scriptores, qui de moribus legibusque eorum memorias condiderunt, jus atque usum fuisse furandi dicunt, idque à juventute eorum, [25] non ob turpia lucra, neque ad sumtum libidini præbendum, comparandamve opulentiam, sed [26] pro exercitio disciplinaque rei bellicæ factitatum: quòd & furandi sollertia & assuetudo acueret firmaretque animos adolescentium, & ad insidiarum astus & ad vigilandi tole-

tione. Lege enim cautum ut, qui furtis operam dare cupiunt, apud principem furum nomen suum profiterentur, atque ad illum cuncta furto surrepta deferrent; Si quis autem furto quædam amisisset, indicabat illi præposito, atque sua facile recuperabat, ita tamen ut quadrantem bonorum æstimatorum persolveret. Vide Diodorum Siculum lib. 1. Biblioth. c. 80.

22. *In artibus reperiendis sollertes*] Sapientia Veterum Ægyptiorum maxima parte versabatur in Hieroglyphicis & Mathematicis disciplinis. Geometriæ illis inventio, cum inundatione Nili limites agrorum difficulter distingui possent, illis tribuitur. Artapanus apud Eusebium 9 *præp.* inter alia etiam literas accepisse à Mose tradidit. A dextra certe ad sinistram scripsisse etiam Herodotus lib. 2. restatur, duplicesq; habuisse literas, sacras & vulgares.

23. *Cognitione*] Alitet, *cogitatione.*

24. *Non pauci neque ignobiles scriptores*] Inter quos Xenophon de Rep. Lacedæmoniorum, qui tamen refert deprehensos ad aram Dianæ Orthiæ graviter cæsos fuisse. Videndus quoque est Pausanias in Laconicis. Plutarchus in Lycurgo de pueris & adolescentibus, quibus præerant majores nati Irenes dicti, ita scribit: *Furantur furta partim ex hortis, partim in virorũ convivia astute & caute irrepentes. Deprehensus multa verbera flagella excipit, quod solutus in furando & iners videatur. Furantur etiam quæcunque possunt cibaria.* (Etiam tritici juxta Xenophontem, ex quo cibaria conficiuntur) *insidiari cum solertia dormientibus meditantes, aut solutiorem custodiam agentibus compertæ verbera & fames pro piaculo sunt.* Verbera autem tam patienter ferebant, uti sine doloris signis inter plagas nonnunquam expirarent, furta itaque nullius pretii erant, cum nullus apud Lacedæmonios divitiarum usus esset, & in victu & cultu æqualitas omnium esset. Deprehensis quoque præsens pœna erat. Vide quæ in memorab. nostris Ver. Rerump. de Rep. Lacedæmoniorum, atque etiam Ægyptiorum diximus.

25. *Non ob*] Cod. Torn. *non ad.*

26. *Pro exercitio disciplinaque*] Tota Respubl. Laconum ad rem militarem erat composita; at major laus censebatur furtim & per dolum hostem superare quam aperto marte; majorem etiam victimam immolatã ab eo qui per dolum victor fuisset, scribit Plutarchus in Marcello. Hæc itaque privata astutiæ militaris judicabant esse præludia.

tolerantiam & obrependi celeritatem. Sed enim M. Cato in oratione, quam de præda militibus dividunda ſcripſit, 27 vehementiùs & illuſtribus verbis de impunitate peculatus atque licentia conqueritur. ea verba, quoniam nobis impenſè placuerunt, adſcripſimus. *Fures*, inquit, *privatorum furtorum in nervo atque in compedibus ætatem agunt: fures publici in auro atque in purpura.* Quàm caſtè autem ac religioſè à prudentiſſimis viris quid eſſet *furtum* definitum ſit, prætereundum non puto: ne quis eum ſolum furem eſſe putet, qui occultè tollit, aut clàm furripit. Verba ſunt Sabini ex libro juris civilis ſecundo: 28 *Qui alienam rem attrectavit, quum id ſe invito domino facere judicare deberet, furti tenetur.* Item alio capite. *Qui* 29 *alienum jacens lucri faciendi cauſa ſuſtulit, furti obſtringitur, ſive ſcit cujus ſit, ſive neſcit.* Hæc quidem ſic in eo, quo nunc dixi, Sabinus ſcripſit de rebus furti faciendi cauſa attrectatis. Sed meminiſſe debemus, ſecundùm ea, quæ ſupra ſcripſi, furtum ſine ulla quoque attrectatione fieri poſſe, 30 ſola mente atque animo, ut furtum fiat, annitente. quocirca ne id quidem Sabinus dubitare ſe ait, quin dominus furti ſit condemnandus, qui ſervo ſuo, uti furtum faceret, 31 imperavit.

A. GEL-

27. *Vehementius*] Cod. Torn. & Vett. Editt. *vehementibus.*

28. *Qui alienam rem attrectavit*] Nonnunquam qui alterius bona contrectavit, animo amovendi, etſi nondum ablatio facta, furtum committit, l. vulgaris 21. §. 8. D. de Furtis. Furtum etiam committit, qui rem ſibi utendam datam in alium vertit uſum, quam dominus illi conceſſit. §. 6. Inſtit. De oblig. quæ ex del.

29. *Alienum jacent*] Vett. Editt. male *tacens.* Intelligit, quod alter perdiderat, vel ut poſtea auferret in via velalibi poſuerat. Qui tale quid invenerat, indicare debebat *inveniſſe ſe illud & illud, redditurum ei, qui deſideraret.* Verba hæc eadem occurrunt apud Ulpianum libro quadrageſimo primo ad Sabinum, à quo mutuatus fuiſſe videtur. in l. *falſus creditor* 43. §. *Qui alienum* 4. D. de Furt. Solonis ſimilem legem capitalem fuiſſe ſcribit Laërtius in Solone, ut ſupra diximus.

30. *Sola mente atque animo*] Contra Sabini ſententiam facit, quod Jure Juſtinianæo furtum non fiat verbis, aut ſcriptura, ſolove ſimplici conſilio aut cogitatione furti faciendi l. 1. §. 1. l. 52. §. 19. ff. de Furt.

31. *Imperavit*] Vide l. qui ſervo 36. §. 1. D. de Furt. In fine hujus capitis in quodam Ms. legitur EXPLICIT lib. XI.

Nobi-

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER DVODECIMVS.

CAP. I.

Dissertatio Favorini philosophi, qua suasit nobili feminæ, ut liberos, quos peperisset, non nutricum adhibitarum, sed suo sibi lacte aleret.

NUnciatum quondam est Favorino philosopho, nobis præsentibus, uxorem auditoris, sectatorisque sui paululum ante enixam: auctumque eum esse nato filio. Eamus, inquit, & puerperam visum & patri gratulatum. Is erat loci senatorii ex familia [1] nobiliore. Imus unà, qui tum aderamus: prosecutique eum sumus ad domum quò pergebat; & cum eo simul introgressi sumus. Tum in primis ædibus complexus hominem congratulatusque assedit; atque [2] ubi percunctatus est, quàm diutinum puerperium & quàm laborioſi nixus fuissent: [3] puellamque defessam labore ac vigilia somnum capere cognovit; fabulari instituit prolixiùs. Et nihil, inquit, dubito quin filium lacte suo nutritura sit. Sed quum mater puellæ parcendum esse ei diceret, [4] adhibendasque

[1] *Nobiliore*] Vel patricia, vel simpliciter nobili. Neque enim omnes nobiles vel senatorii ordinis erant patricii. Vide supra p. 548.

[2] *Ubi percunctatus est*] Aliter, *ibi percontatus est*. Aldina editio omittit *ibi*.

[3] *Puellam*] Mulierem adhuc juvenculam. post *puellam* legit Stephanus, *ubi*, vel *postquam*.

[4] *Adhibendasque puero nutrices*] Melius diceretur, *adhibendam nutricem*. Non enim pluribus opus est. Nisi præter nutricem intelligat auctor noster alias famulas, quæ in divitum ædibus infantibus inserviunt. Quibusdam autem casibus etiam nutrices eligendæ, si nimirum mulieres exuccæ sint inhabiles vel adversa valetudine præditæ. Quales autem eligendæ sint quod ad mores attinet, audi Quintilianum lib. 1. Inst. *Ante omnia*, inquit, *non sit vitiosus sermo nutricibus, quas, si fieri posset, sapientes Chrysippus optavit, certe, quantum*

daſque puero nutrices, ne ad dolores, quos in enitendo tuliſſet, munus quoque nutricationis grave ac difficile accederet: Oro te, inquit, mulier, ſine eam 5 totam integram eſſe matrem filii ſui. quod eſt enim hoc contra naturam imperfectum atque dimidiatum matris genus, peperiſſe, ac ſtatim ab ſeſe abjeciſſe? aluiſſe in utero ſanguine ſuo neſcio quid, quod non videret: non alere nunc ſuo lacte 6 quod videat, jam viventem, jam hominem, jam matris officia implorantem? an tu quoque, inquit, putas naturam feminis 7 mammarum ubera quaſi quoſdam 8 nævulos venuſtiores, non liberûm alendorum, ſed ornandi pectoris cauſa dediſſe? ſic enim, quod à vobis ſcilicet abeſt, pleræque iſtæ prodigioſæ mulieres fontem illum ſanctiſſimum corporis, generis humani educatorem, 9 arefacere & exſtinguere 10 cum periculo quoque averſi corruptique lactis laborant;

quantum res pateretur, optimas eligi voluit. Et merum quidem in his haud dubie privativum eſt, recte tamen etiam loquuntur. Has primum audiet puer, harum verba effingere imitando conabitur. Quod ad medicinam attinet, & quale lac ſit optimum, vide Oribaſii librum quintum cap. 2. *De Nutrice eligenda*, & c. 3. *de lacte nutricis*. Vide quoque inter *Theanus Epiſtolas*, ultimam.

5. *Totam integram*] Radius legit *totam integramque*.

6. *Quod videat*] Legi quoque poteſt, *quem videat*.

7. *Mammarum ubera*] Recte Plutarchus de lib. Educ. dixit: *Ipſa natura docet mulieribus lactandam atque alendam eſſe ſuam prolem: ideo earum cuivis animali parienti alimentum lactis ſuppeditavit: planeque ſapiens eſt providentia, quæ gemina mulieribus ubera dedit; ut etſi gemellos parerent, uterque haberet alimenti ſui fontem.* Quinetiam majore cura atque affectu animi liberos matres alunt quam nutrices mercenariæ, ut Plut. addit.

Mammarum ubera] Per ubera hic intelligere videtur ipſas papillas. Mammæ alioqui & ubera confunduntur. Græcis tamen τιτθος proprie beſtiis tribuitur, à quo *uber* nomen accepit. Horatius quoque diſtinxit, cum dicit, *Et mamma patres, equina quales ubera.* H. Steph. ex conjectura legit *tubera*, juxta illud Apuleii, *ubi uber, ibi tuber.*

8. *Nævulos*] Nævum Onomaſticon vetus interpretatur ἐπιγενημα, id eſt, *aliquid ſuper carnem excreſcens.* Quo modo mammæ *nævi* dici poſſunt, ut papillæ *nævuli*. H. Stephanus ex conjectura legit, *tornos*.

9. *Arefacere & extinguere*] Exiccant præſentem poſt partum copiam lactis, atque medicamentis inhibent novum lactis proventum, naturæ vim facientes.

10. *Cum periculo quoque averſi corruptique lactis*] *Averſi*, id eſt, *inhibiti*, atque hinc poſtmodum *corrupti*. Lac retentum putreſcit, ubertate atque affluentia, vel in grumos concreſcit, mamillæ rubore ſuffuſæ obdureſcunt, & inflammantur, vel exulcerantur.

11. *Et*

borant; tamquam pulchritudinis ſibi inſignia devenuſtet. quod quidem faciunt eadem vecordia, qua quibuſdam commenticiis fraudibus nituntur, [11] ut fetus quoque ipſi in corpore ſuo concepti aboriantur; ne [12] æquor illud ventris [13] irrugetur, [14] ac de gravitate oneris & labore partus fatiſcat. quod quum ſit publica deteſtatione communique odio dignum, in ipſis hominem primordiis, dum fingitur, dum animatur, inter ipſas artificis naturæ manus [15] interfectum ire: quantulum hinc abeſt, jam perfectum, jam genitum, jam filium proprii atque conſueti atque [16] cogniti ſanguinis alimonia privare? Sed nihil intereſt, (hoc enim dicitur,) dum alatur & vivat, cujus id lacte fiat. cur igitur iſte, qui hoc dicit, ſi in capeſſendis naturæ ſenſibus tam obſurduit, non id quoque nihil intereſſe putat, cujus in corpore cujuſque ex ſanguine concretus homo & coalitus ſit? an [17] quia ſpiritu multo & calore exalbuit, non idem ſanguis

11. *Vt fetus quoque ipſi in corpore ſuo concepti aboriantur*] *Aboriantur* paſſive dixit. Hoc tamen crimen modo exilio modo etiam capite punitur. l. 4. D. de Extraord. crim. l. 8. ff. ad L. Corn. de Sicar. & l. 38. de Pœnis. Si fœtus ſit ἀνοσιούργημα in humanam ſpeciem, & vitalis. Semen quoque recens conceptum, actibus quibuſdam nefariis abigere ſolitæ inhoneſtæ fœminæ. Quod tamen crimen merito exagitat Tertullianus in Apolog. qui ita loquitur: *Etiam conceptum utero, dum adhuc ſanguis in hominem deliberatur, diſſolvere non licet. Homicidii feſtinatio eſt, prohibere naſci, nec refert natam quis eripiat animam, an naſcentem deturbet, homo eſt, & qui futurus eſt; & fructus hominis in ſemine eſt.* Videndus quoque Auguſtin. Qu. 86. in Exodum, & Theodoretus Qu. 48.

12. *Æquor*] Æqualitas ventris extenſa, rugarum expers, qualis in virginibus, vel mulieribus, quæ nondum pepererunt, eſſe ſolet.

13. *Irrugetur*] Ita Ovidius:

Scilicet ut careat rugarum crimine ventor,
Sternatur pugna triſtis arena tua.

14. *Ac de gravitate oneris*] Quædam exemplaria *de* omittunt. Sed eodem modo dicitur, ut *laſſus de via*. Stephan.

15. *Interfectum ire*] Ignorantia veteris ſermonis quædam editiones habent, *interfectum iri*.

16. *Cogniti*] H. Steph. ex conjectura legit, *congeniti*. quod vox *cogniti* ſupervacua.

17. *Quia*] Aliter, *qui à*.

An qui à ſpiritu multo & calore exalbuit] Venæ nimirum quæ ab utero ſanguinem ad mammas deferunt, copia ſanguinis turgent, & calore ſuo ſpirituque coctionem juvant. Inprimis, ut Galenus teſtatur, glanduloſa illa corpora adipe circumfuſa, & vaſorum myriadibus interexta ad generationem lactis faciunt, quæ moderato & æquabili coctione perficitur.

guis eſt nunc in uberibus, qui in utero fuit? nonne hac quoque in re ſollertia naturæ evidens eſt, quod poſtquam ſanguis ille opifex in penetralibus ſuis omne corpus hominis finxit, adventante jam partus tempore,18 in ſupernas ſe partis profert, ad fovenda vitæ atque lucis rudimenta præſto eſt, & recens natis 19 notum & familiarem victum offert? Quamobrem non fruſtrà creditum eſt, ſicuti valeat ad fingendas corporis atque animi ſimilitudines vis & natura feminis, non ſecus ad eamdem rem lactis quoque ingenia & proprietates valere. neque in hominibus id ſolùm, ſed in pecudibus quoque animadverſum. nam ſi ovium lacte hœdi aut caprarum agni alantur; conſtat fermè in his lanam duriorem, in illis capillum gigni teneriorem. in arboribus etiam & frugibus major plerumque vis & poteſtas eſt,

18. *In ſupernas ſe partis profert*] Mammarum & uteri mirabilis eſt ſocietas, & ab utero ſanguis profluit ad mammas, quæ ſubſtantia ſpongiarum inſtar tariſſima eſt, & copioſi humoris capax: glanduloſa quoque adſunt corpora, in quibus vis eſt γαλακτοποιητική. Cum autem moveri cœperit fœtus, lactis indicia jam tum fiunt. Quomodo autem lac tum generetur, & in ſuperiores partes ſe proferat, docet Hippocrates lib. de Natura Pueri: Διὰ ἀπάγχου, inquit, αἱ τέτταρες φλέβες γίνονται τὸ γάλα, ἐπήτην αἱ μήτραι ὀγκηραὶ ἔωσιν ὑπὸ τοῦ παιδίου, πίζωσι τὸ χειλίδιον τῆς γυναικὸς, τῆς δὲ ἐπάτην πλήρεος ἐούσης ὁ πιεσμὸς γίνηται, ἀναπηδᾷ τὸ πόσιος ἀπὸ τῆς βορτῶν καὶ τῆς πνευτῶν ἔξω, εἰς τὸ ἐπίπλοον, καὶ τὸν σάρκα. ὥσπερ ὅταν ἔριον ὑπὸ ἀλείψωσιν ἐλαίῳ πολλῷ καὶ εὐῇ ἀναπτῇ, καὶ ἐπὴν ἀναπίῃ πίζῃ τὸ ἔλαιον, ἀναπηδᾷ ἂν πιζωμένου τοῦ ἐρίου, ἔξω τὸ ἔλαιον. οὕτω δὴ καὶ ἐκ τῆς χειλίης τὸ πιεζὸν ἐν αὐτῇ ἰσχύσας ἀπὸ τῆς βορτῶν καὶ τῆς πνευτῶν πιέζωσι τὸ πίσος εἰς τὸ ἐπίπλοον καὶ εἰς τὸν σάρκα. καὶ ἀρσενόθερμος ἔη ἡ γυνὴ, θᾶσσον αἰσθάνεται τὸ ἀναπηδέον, ἢν δὲ μὴ, ὕστερον. Id eſt, *Lac autem propterea neceſſario gignitur, cum uterus fœtu intumeſcens, mulieris ventrem comprimit, ſi ea plene compreſſio illa contingat, quod in cibo & potu eſt pinguiſſimum, foras in omentum & carnem proſilit. Ac veluti ſi corium copioſo oleo permadum quis imbibiſinat, & ubi imbibit, corium ipſum premat, olenm utique exiliterit foras ex corio compreſſo: ſic etiam ſi venter pinguitudinem in ſe habeat à cibis & potibus, comprimaturque abuteris, pinguitudo proſilit in omentum & carnem. Et ſi rarae carnis mulier fuerit, citius percipit ejus perſultationem, ſi non, poſterius.* Similis locus occurrit apud Hippocrat. lib. 1. Γυναικείων, & lib. περὶ Ἀ̓δένων.

Profert] C. Torn. *perfert*.

19. *Notum & familiarem victum*] Eodem autem victu & ſanguine uti, tenellis infantibus ſalubre eſt.

20. De-

eſt, ad earum indolem vel [20] detrectandam vel augendam, aquarum atque terrarum quæ alunt, quàm ipſius quod jacitur ſeminis. ac ſæpè videas arborem lætam & nitentem in locum alium tranſpoſitam, deterioris terræ ſucco, deperiſſe. Quæ, malùm, igitur ratio eſt, nobilitatem iſtam nati modò hominis, corpuſque & animum [21] bene ingeniatis primordiis inchoatum inſitivo degenerique alimento lactis alieni corrumpere? præſertim ſi iſta, quam ad præbendum lactem adhibebitis, aut [22] ſerva aut ſervilis eſt, [23] ut plerumque ſolet, externæ atque barbaræ nationis, ſi improba, ſi informis, ſi impudica, ſi temulenta eſt. nam plerumque ſine diſcrimine, quæcumque id temporis lactens eſt, adhiberi ſolet. Patimurne igitur infantem hunc noſtrum pernicioſo contagio infici; & ſpiritum ducere in animum atque in corpus ſuum ex corpore & animo deterrimo? id herclè ipſum eſt, quod ſæpenumerò miramur quoſdam pudicarum mulierum liberos parentum ſuorum neque corporibus neque animis ſimiles exſiſtere, ſcitè igitur & peritè noſter Maro, quod quum verſus illos Homeri [24] conſectaretur.

-- [25] οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ ἵππων ἐποτρὸς Πηλεὺς
οὐδὲ Θέτις μήτηρ· γλαυκὴ δέ σ' ἔτικτε θάλασσα,
Πέτρη τ' ἠλίβατοι, ὅτι τοι νόος ἐστὶν ἀπηνής.

non partionem ſolam, tamquam ille quem ſequebatur, ſed

20. *Detrectandam*] Vet. Cod. *detractandam*. H. Stephanus ex conjectura, *detrendam*.

21. *Bene ingeniatis*] Ita primæ Editt. atque inter illas princeps Veneta. H. Stephanus tanquam ſuam emendationem obtrudit. Gellius autem, ut fuit novator, vel hoc vocabulum finxit, vel ab alio fictum uſurpavit, participii ſpecie, cujus tamen nullum verbum eſt.

22. *Serva aut ſervilis*] Tam apud Græcos, atque Romanos hoc ferme uſitatum fuiſſe comœdiæ docent.

23. *Ut plerumque*] Vett. Editt. & *ut*.

24. *Conſectaretur*] Sequeretur, imitaretur.

25. Οὐκ ἄρα σοί γε] Id eſt,

-- Non igitur tibi pater erat equitator Peleus,
Neque Thetis mater: glaucum autem te genuit mare,
Et rupes ardua, quia tibi mens eſt crudelis.

Hunc locum ex Gellio expreſſit Macrobius lib. 5. Saturn. cap. 11. Sunt autem

26 ſed alituram quoque feram & ſævam criminatus eſt: addidit enim hos de ſuo :

27 *Hyrcaneque admôrunt* 28 *ubera tigres.*

quoniam videlicet in moribus 29 inoleſcendis magnam ferè partem ingenium altricis & natura lactis tenet : quæ jam à principio imbuta paterni ſeminis concretione, ex matris etiam corpore & animo recentem indolem configurat. & præter hæc autem; quis illud etiam negligere aſpernarique poſſit, quòd quæ partus ſuos deſerunt ablegantque à ſeſe, & aliis nutriendos dedunt, vinculum illud coagulumque animi atque amoris, quo parentes cum filiis natura conſociat, interſcindunt, aut certè quidem 30 diluunt, deterunt-que. nam ubi infantis aliorſum dati facta ex oculis amolitio eſt; vigor ille maternæ flagrantiæ ſenſim atque paulatim reſtinguitur : omniſque impatientiſſimæ ſollicitudinis ſtrepitus conſileſcit. neque multo minor 31 amandati ad nutricem aliam filii, quàm morte amiſſi oblivio eſt. ipſius quoque infantis affectio animi, amoris, conſuetudinis, in ea ſola, unde alitur, occupatur, & proinde, ut in expoſitis uſu

tem verba Phœnicis objurgantis Achillem ob animum præfractum & inexorabilem.

26. *Sed alituram quoque*] Macrobius, *ſed educationem quoque nutricationis tanquam bellualem & aſperam criminatur.* Sed vide illum, qui duo Gellii loca eiſdem fere verbis expreſſit.

27. *Hyrcaneque*] Verſus integri extant apud Virgil. lib. 4. Æneid. ubi Dido in Æneam ita invehitur:

Nec tibi Diva parens, generis nec Dardanus auctor
Perfide; ſed duris genuit te cautibus horrens
Caucaſus; Hyrcanæque admorunt ubera tigres.

Ita paſſim poëtæ loquuntur. Catullus in Nuptiis Pelei & Thetidis ita Ariadnem introducit loquentē ad Theſeum:

Quænam te genuit ſola ſub rupe leæna?
Quod mare conceptum ſpumantibus expuit undis?
Quæ Syrtis, quæ Scylla vorax, quæ vaſta Charybdis.

28. *Ubera*] Forſan per uberis fœcundam penum mammarum intellexit. Ita Græci εὐθῆτας ἀρούρας dixerunt, Virgilius *uber glebæ.*

29. *Inoleſcendis*] Inſerendis. Gellius ſeq. cap. 5. dixit, *Natura, quæ nos genuit, induit nobis inolevitque, in ipſis ſtatim principiis quibus nati ſumus.*

30. *Diluunt*] Extenuant, dum nutrici magis quam matri amor communicatur.

31. *Amandati*] Aliter, *amendati.* C. Tott. *commendati.*

32. *Illum*

Digitized by Google

usu venit, matris quæ genuit neque sensum 32 ullum neque desiderium capit. ac propterea oblitteratis & abolitis nativæ pietatis elementis, quicquid ita educati liberi amare patrem atque matrem videntur, magnam fere partem non naturalis ille amor est, sed civilis & opinabilis. Hæc Favorinum dicentem audivi Græca oratione: cujus sententias, communis utilitatis gratia, quantum meminisse potui, retuli. amœnitates verò & copias ubertatesque verborum Latina omnis facundia vix quidem indipisci potuerit; mea 33 tenuitas nequaquam.

32. *Ullum*] Ita C. Torn. & Vetz. Edirt. vulgo *illum*.

33. *Tenuitas*] Vett. Cod. non habent. Sed, *mea nequaquam*. Ita quoque loquitur lib. 10. c. 32.

CAP. II.

Quòd Annæum Senecam judicans de Q. Ennio, déque M. Tullio, levi facilique judicio fuit.

[1] DE Annæo Seneca partim existimant ut de [2] scriptore minimè utili; cujus libros attingere nullum precium

DE *Annæo Seneca*] Indignis modis Senecam excipit Gellius qui ingenio, & facundia, & sententiarum gravitate conspicuus est, ut late ostendit Lipsius Præfatione commentariorum in Senecam. Nimirum ideo Gellius ita ab hoc scriptore averstur, quod stilo diversus esset. Hæc causa repudii. Materia sublimis suo veluti cothurno turget, fortis, valida in dicendo. Neque tamen stilus (fatendum est) ubique probus, multum enim à puro & antiquo inprimis Ciceroniano defle-&it. Ipse Lipsius magnus Senecæ sectator non omnia ejus laudat. *Ego*, inquit, *Senecam universum admiratione magis, quam laude prosequendum arbitror: in partibus aliquid esse quod censeas aut cui succenseas, non nego. Sæpe decidit interdum aut à se mutat. Vt in jocis & dicendi genere non inepte alibi sive affectatus est in laudibus aut vituperiis sive modo & ordine aut transitu longinqua aut comica? incuria etiam in historiis? inquisitiones aut dissertationes in philosophia, sed & philologia tenues? sunt enim ista sed pauca, & meliorum statim interventu pensantur.* Quintilianus lib. 10. Orat. cap. 1. circa finem multo modestius Gellio nostro de eo loquitur, etsi propter stylum non admodum Senecæ addictus. Locum etsi prolixiorem hic adjungere visum est. Ita autem loquitur: *Ex industria Senecam in omni genere eloquentiæ dissuli, propter vulgatam falso de me opinionem, qua damnare eum & invisum quoque habere sum creditus. Quod accidit mihi, dum corruptum & omnibus vitiis fractum dicendi genus revocare ad severiora judicia contendo. Tum enim solus*

cium operæ ſit: quòd oratio ejus 3 vulgaris videatur & protrita; res atque ſententiæ aut ut inepto inanique impetu ſint, aut ut levi & quaſi dicaci 4 argutia; eruditio autem 5 vernacula & plebeja, nihilque ex veterum ſcriptis habens neque gratiæ neque dignitatis, alii verò eligantiæ quidem in verbis parum eſſe non inficias eunt; ſed & rerum, quas dicat, ſcientiam doctrinamque ei non deeſſe dicunt, & in vitiis morum objurgandis ſeveritatem gravitatemque non invenuſtam. Mihi de omni ejus ingenio deque omni ſcripto judicium cenſuramque facere 6 non neceſſum eſt: ſed quod de M. Cicerone, & Q. Ennio & P. Virgilio judicavit,

ſolus hic fere in manibus adoleſcentium fuit. Quem non equidem omnino conabar excutere, ſed potioribus præferri non ſinebam, quos ille non deſiterat inceſſere, cum diverſi ſibi conſcius generis, placere ſe in dicendo poſſe iis, quibus illi placerent, diffideret. Amabant autem eum magis, quam imitabantur: tantumque ab illo deſluebant, quantum ille ab antiquis deſcenderat. Foret enim optandum pares, aut ſaltem proximos illi viro fieri. Sed placebat propter ſola vitia, & ad ea ſe quiſque dirigebat effingenda, quæ poterat: deinde cum ſe jactaret, eodem modo dicere, Senecam infamabat. Cujus & multæ alioqui & magnæ virtutes fuerunt, ingenium facile & copioſum, plurimum ſtudii, multarum rerum cognitio: in qua tamen aliquando ab iis, quibus inquirenda quædam mandabat, deceptus eſt. Tractavit etiam fere omnem ſtudiorum materiam. Nam & orationes ejus, & poëmata, & dialogi feruntur. In philoſophia parum diligens, egregius tamen vitiorum inſectator fuit. Multa in eo claraque ſententiæ, multa etiam morum gratia legenda; ſed in eloquendo corrupta pleraque atque eo pernicioſiſſima, quod abundant dulcibus vitiis. Velles enim ſuo ingenio dixiſſe, alieno judicio. Nam ſi aliqua contempſiſſet, ſi parum concupiſſet, ſi non omnia ſua amaſſet, ſi rerum pondera minutiſſimis ſententiis non fregiſſet: conſenſu potius eruditorum quam puerorum amore comprobaretur: verum ſic quoque tam robuſtis & ſeveriore genere ſatis firmatis legendus, vel ideo, quod exercere poteſt utrinque judicium. Multa enim (ut dixi) probanda in eo, multa etiam admiranda ſunt: eligere modo curæ ſit: quod utinam ipſe feciſſet. Digna enim fuit illa natura, quæ meliora vellet, quæ quod voluit, effecit. Genus itaque dicendi non probat Quintilianus, ſed ita vituperat, ut ſummam pene tribuat laudem, teſte Eraſmo.

2. *Scriptore minime utili*] Siniſtrum hoc ineptiſſimi cujuſdam tenebrionis judicium hic recenſet Auctor noſter, non in omnibus approbat.

3. *Vulgaris videatur & protrita*] Judicium hoc ineptum. Melius Tacitus Annal. lib. 13. *Quanquam oratio compoſita à Seneca multum cultus præferret, ut fuit illi viro ingenium amœnum & temporis illius auribus accommodatum.*

4. *Argutia*] In eo Stoicos imitatur, qui etiam λεπτολογοῦσι.

5. *Vernacula*] Domeſtica, vulgari, quæ inter vernas, familiamque domi uſitata eſt.

6. *Non neceſſum eſt*] Ita frequenter Autor noſter loquitur, interdum quoque Donatus.

7. *In*

Digitized by Google

vit, ea res cuimodi ſit, ad conſiderandum ponemus. 7 in libro enim viceſimoſecundo Epiſtolarum moralium, quas ad Lucilium compoſuit, deridiculos verſus Q. Ennium de Cethego antiquo viro feciſſe hos dicit:

--8 *Dictus ollis popularibus olim*
Qui tum vivebant homines atque ævum agitabant,
9 *Flos delibatus populi,* 10 *& ſuada medulla.*

ac deinde ſcribit de eiſdem verſibus verba hæc: *Admiror eloquentiſſimos viros & deditos Ennio pro optimis ridicula laudaſſe. Cicero certè inter bonos ejus verſus & hoc refert.* atque id etiam de Cicerone dicit: *Non miror*, inquit, *fuiſſe qui hos verſus ſcriberet; quum fuerit qui laudaret: niſi forte Cicero ſummus orator agebat cauſam ſuam, & volebat hos verſus videri bonos.* poſtea hoc etiam addidit inſulſiſſimè: *Apud ipſum quoque*, inquit, *Ciceronem invenies etiam in proſa oratione quædam; ex quibus intelligas illum non perdidiſſe operam, quòd Ennium legit.* ponit deinde quæ apud Ciceronem reprehendat, quaſi Ennia-

7. *In libro viceſimo ſecundo*] Quæro, nec invenio. Vulgo etiam Epiſtolæ per libros non diſtinguuntur. In quibuſdam tamen Mſſ. dividi Opſopœus & Gruterus teſtantur. Innuere idem ipſe Seneca videtur Ep. 33.

8. *Dictus ollis*] Extant quoque hi verſus apud Ciceronem in Bruto.

9. *Flos delibatus populi*] Cicero: *Probe vero. Ut enim hominis decus, ingenium, ſic ingenii ipſius lumen eſt eloquentia, qua virum excellentem præclare tum illi homines florem populi eſſe dixerunt.* Sicuti autem Græci ἄνθος dicunt (ſic enim Theocritus, Argonautas θεῖον ἄνθος ἡρώων appellat, & Pindarus athletam quendam ἄνθος patriæ ſuæ dixit) ita Ennius Græcos imitatus *florem delibatum populi* dixit. A ανθος autem, vel ἄνθῳ, in maſculino genere, ut Heſychius poſuit, nihil aliud eſt quam ἀπόθισμα τῶν ἀνθῶν, & ἀπορρύεσθαι decerpere vel delibare florem denotat. *Flos itaq; delibatus* populi juxta Ciceronem eſt flore exquiſito eloquentiæ excellens. Ita apud Euſtathium dicitur ἄκρον ἄνθος τὸ λόγου, id eſt, τὸ τῆς λόγου εἶδος ἀνθῶν. Legitur quoque hic verſus, *flos illibatus*, vel *delibutus*.

10. *Et ſuada medulla*] Ita Vett. Editt. Cicero legit *ſuadæque medulla*, atque ita interpretatur in Bruto. *Hanc quam vocant Græci, cujus effector eſt orator, hanc Suadam appellavit Ennius. Ejus autem Cethegum medullam fuiſſe vult, ut, quam deam in Periclis labris ſcripſit Eupolis ſeſſitaviſſe, hujus hic medullam noſtrum oratorem fuiſſe dixerit. At hic Cethegus Coſ. cum P. Tuditano fuit bello Punico ſecundo.* Badius etiam legit *ſuada medulla*, & putat appoſitionem eſſe, & emphatice appellatam non qualemcunque medullam, ſed ſuadam. medulla autem cum ſit intimum corporis, & in penitiſſimis oſſibus conditum, pro optima quaque re accipitur. Medulla ergo

Enniana; quòd ita ſcripſerit in libris de republica: *Vt* 11 *Menelao Laconi quadam fuit* 12 *ſuaviloquens jucunditas*, & quod 13 alio in loco dixerit, *breviloquentiam in dicendo colas.* atque ibi homo nugator Ciceronis errores deprecatur: &, *Non fuit*, inquit, *Ciceronis hoc vitium, ſed temporis. neceſſe erat hæc dici, quum* 14 *illa legerentur.* deinde adſcribit Ciceronem hæc ipſa interpoſuiſſe ad effugiendam infamiam nimis 15 laſcivæ orationis & nitidæ. De Virgilio quoque eodem in loco verba hæc ponit: 16 *Virgilius quoque noſter non ex alia cauſa duros quoſdam verſus & enormes & aliquid* 17 *ſupra menſuram trahentis interpoſuit, quàm ut Ennianus populus agnoſceret in novo carmine aliquid antiquitatis.* Sed jam verborum Senecæ piget. hæc tamen 18 & inepti & 19 inſubidi hominis joca non præteribo. *Quidam ſunt*, inquit, *tam magni ſenſus Q. Ennii, ut, licet ſcripti ſint* 20 *inter hircoſos, poſſint tamen inter* 21 *unguentatos placere.* &, quum reprehendiſſet verſus quos ſuprà de Cethego poſuimus, *Qui hujuſcemodi*, inquit, *verſus ergo ſuada, vel quæ optima, vel quæ altiſſima inſideat, & ad medullam uſque penetret.* Vide quoque Polit. Miſc.

11. *Menelao Laconi*] Regi Lacedæmonis. De quo Homerus Ιλ. γ. ϟſ. 213. & ſeqq. ita loquitur,

Ἦτοι μὲν μάλα πολλὸν ἐπὶ πρόσσω ἐλάω ἀγορεύει,
Παῦρα μέν, ἀλλὰ μάλα λιγέως. ἐπὶ οὐ τι πολύμυθος
Οὐδ' ἀμαρτοεπής. Id eſt,
Certe quidem Menelaus ſuccincte loquebatur.
Pauca quidem ſed valde acute, neque erat multorum verborum,
Neque in verbis peccans - - -

12. *Suaviloquens jucunditas*] Ita nimirum Ennius quoque locutus eſt citante Cicerone in Bruto,

Additur orator Curiatius ſuaviloquenti
Ore Cethegus Marcus Tuditanus collega.

Suaviloquentiam ibidem dixit Cicero.

13. *Alio in loco*] Lib. 5. de Repub. Lib. quoque 7. ad Atticum Epiſt. 19. *breviloquentem* ſe eſſe dixit.

14. *Illa*] Enniana.

15. *Laſcivæ*] Floridæ, cõptæ. Quintil. *Ne recentis hujus laſcivia floſculis captos, voluptate quadam puerile deliniantur.*

16. *Virgilius quoque noſter*] Qui Ennium quoque imitatus eſt. Vide Macrob. lib. 6. Saturn. cap. 1. 2. & 3. & ſeqq. Seneca Virgilium cum laude citat Epiſt. 21. fine contemptu meminit Ep. 59. cum laude Ep. 95.

17. *Supra menſuram*] Sunt in Virgilio quidam verſus hypermetri, & ἀνάφαλοι, quos ſi ſupervixiſſet emẽdaſſet.

18. *Et*] Abeſt à C. Torn.

19. *Inſubidi*] Aliter *inſipidi*. Gellius etiam alibi *ſubidus* dixit, lib. 19. c. 12. & *inſubidi* lib. 1. c. 2. Atque ita in membranis teſte Carrione.

20. *Inter hircoſos*] Male olentes, & veteres ægreſſes Romanos.

21. *Unguentatos*] Delicatos & deliciis diffluentes.

22. *Ligneas*

amant.

amant, [22] *liqueat tibi eosdem admirari &* [23] *Soterici lectos.* Dignus sanè Seneca videatur lectione ac studio adolescentium, qui honorem coloremque veteris orationis [24] Soterici lectis compararit, quasi minimæ scilicet gratiæ, & relictis jam contemtisque. audias tamen commemorari ac referri [25] pauca quædam quæ idem ipse Seneca bene dixerit, quale est illud, quod in hominem avarum & avidum & pecuniæ sitientem dixit. *Quid enim refert quantum habeas? multo illud plus est quod non habes.* bene hoc sanè, bene. sed adolescentium indolem non tam juvant quæ bene dicta sunt, quàm inficiunt quæ pessimè; multoque magis, si & plura [26] tanto quæ deteriora sunt, & quædam in his non [27] pro enthymemate aliquo rei parvæ ac simplicis, sed in re ancipite pro consilio dicuntur.

22. *Liqueat tibi*] Vett. Editt. *liceat tibi.*

23. *Soterici lectos*] Turnebus putat *Soterici lectos* vocatos ab artificis nomine, rudes, impolitos, inelegantes, antiquos. Sicuti Archiaci lecti ab Archia nomen acceperunt. Tales erant Tuberonis lecti lignei. vide Senec. Epist. 95. Val. Max. lib. 7. c. 5. Ciceronem pro Murena.

24. *Soterici*] In principe Ven. Ed. legitur *Sothers*, superius autem *Sotheriaci.*

25. *Pauca quadam*] Imo pleraque. Judicium hic tuum, Gelli, desidero.

26. *Tanto*] Vett. Editt. non habent hanc vocem. Sed ita legunt, *si & plura sint, quæ deteriora sunt.* C. Tornes. *multoque tanto magis.*

27. *Pro enthymemate*] Vett. Editt. legunt græce *κατ' ἐνθύμημα*, id est, *commentatione*, vel *commento*, ut Quintilianus interpretatur, quod mentis actio omnis atque sententia, enthymema nominetur.

CAP. III.

Lictoris *vocabulum qua ratione conceptum ortumque sit, & super eo diversæ sententiæ Valgii Rufi & Tullii Ciceronis.*

[1] VAlgius Rufus in secundo librorum, quos inscripsit de rebus per epistolam quæsitis, [2] lictorem dicit à ligando

Valgius Rufus] Citat eum Charisius, & Festus in *Seres.*

2. *Lictorem dicit à ligando appellatum esse*] Festus dictum putat à *ligandis fascibus.* Nonius quoque Gellium suo more sequitur, ostenditque morem antiquum ligandorum qui castigandi essent ex M. Tullio. Nonius ita loquitur: *Lictoris proprietatem à ligando dictam vetustas putat. Itaque antiquitus carnificis*

gando appellatum esse. quod, quum magistratus P. R. virgis quempiam verberari jussissent, crura ejus & manus ligari vincirique à viatore solita sint; isque, qui ex collegio viatorum officium ligandi haberet, lictor sit appellatus: utiturque ad eam rem testimonio M. Tullii, verbaque ejus refert ex oratione, quæ dicta est pro C. Rabirio. 4 *Lictor*, inquit, *colliga manus.* Hæc ita Valgius. & nos sanè cum illo sentimus. sed 5 Tiro Tullius M. Ciceronis libertus *lictorem* vel 6 à *limo* vel à *licio* dictum scripsit. 7 *licio enim transverso*, 8 *quod limum appellatur*, *qui magistratibus*, inquit, *præministrabant cincti erant.* Si quis autem est, qui propterea putat probabilius esse, quod Tiro dixit, quoniam prima syllaba in lictore, sicuti in licio producta est, & in eo verbo, quod est ligo,

nificis officium fungebatur. Lipsius legit, *Isti enim a. t. o. fungebantur.* Antiquitus enim carnifices Romæ non fuere, sed eorum vicem præstabant lictores. cum Nonio quoque facit pleraque Grammaticorum pars. Lictores autem dicti à supino inusitato *lictum.* veteres enim dicebant, ligo, ligui, lictum, ut frico, fricui, frictum, plico, plicui, plictum.

3. *Ex collegio eorum*] Ministri magistratibus erant lictores, viatores, accensi, scribæ, flatores, præcones. Viatorum itaque hic generale vocabulum. Vide Lipsium lib. 1. Elect. c. 23.

4. *Lictor, colliga manus*] Ita carmen hoc allegat quoque Livius lib. 1. Apud Ciceronem, *1 Lictor.*

5. *Tiro Tullius*] Vide supra p. 29.

6. *A limo*] Hoc ab hæsitante librario additum putat Mercerus in Nonium, quia postmodum, ubi iterum mentio fit Tironis, *licii* tantum, non *limi* meminit. Et absurdum exprimæ syllabæ similitudine *lictorem* appellatum. Vett. Editt. pro limo habent *lino.* Quo faciunt veteres Lucani glossæ: *lictor est, qui viam facit magistratibus in populo. Dictus à libo, quod album linum, propter insigne cirta caput habebat.*

7. *Licio enim transverso*] Licium est proprie filum obliquum quo stamina utrinque ligantur. Ab hoc licio, quo ministri publici cincti erant, dicta *furta per lancem & licium*, ut alibi diximus.

8. *Quod limum appellatur*] Vett. Ed. corrupte habent *liuium.* Isidorus: *Limus est cinctus, quem publici habent servi: ita dictus, quia transversus habet purpuras, & limas.* Iterum: *transversa omnia antiqui lima dicebant. Hinc & limus vocabulum accepit, cingulum qua servi publici cingebantur obliqua purpura.* Idem refert Aggenus Urbicus, *limum esse cingulum, ideo quod purpuram transversam habeat.* Ita scriptores Gromatici limitem in agris à *limo* sive transverso deducunt. Servius in Virgilii illud:

Velatilimo, & verbena tempora vincti.

Ubi ait, *Caper & Hyginus, hoc loco dicunt lectionem esse corruptam. Nam Virgilium ita reliquisse confirmant, Velatilimo. Limus autem est vestis, qua ab umbilico usq; ad pedes teguntur pudibunda pomparum. Hæc autem vestis in extremo sui purpuram limam id est flexuosam habet, unde & nomen accepit. Nam obliquum limum dicimus.* Hinc etiam apud Arnobium lib. 4. *Limi Dii*, obliquitatum curatores dicuntur.

9. *A vi-*

ligo, correpta eſt: nihil ad rem iſtuc pertinet. nam ſic ut à ligando lictor, & à legendo lector, & 9 à vivendo victor, & tuendo tutor, & ſtruendo ſtructor, productis quæ corripiebantur vocalibus dicta ſunt.

9. *A vivendo victor*] Badius legit, *à vehendo vector. Vivo* alioqui longum. | Vett. primæ Editt. legunt, *à vincendo victor.* male.

CAP. IV.

Verſus accepti ex Ennii ſeptimo annalium, quibus depingitur finiturque ingenium, comitaſque hominis minoris erga amicum ſuperiorem.

DEſcriptum definitumque eſt à Q. Ennio, in annali ſeptimo, graphice admodum ſciteque, ſub hiſtoria 1 Gemini Servilii, 2 viri nobilis, quo ingenio, qua comitate, qua modeſtia, qua fide, qua linguæ parſimonia, qua loquendi opportunitate, quanta rerum antiquarum morumque veterum ac novorum ſcientia, quantaque ſervandi tuendique ſecreti religione, qualibus denique adȝ mœniendas vitæ moleſtias fomentis, levamentis, ſolatiis, amicum eſſe conveniat hominis genere & fortuna ſuperioris. Eos ego verſus non minus frequenti aſſiduoque memoratu dignos puto, quàm philoſophorum de officiis decreta. ad hoc color quidam vetuſtatis in his verſibus tam reverendus eſt, ſuavitas tam 4 impromiſca tamque à fuco omni remota eſt, ut, mea quidem ſententia, pro antiquis ſacratiſque amicitiæ legibus obſervandi, tenendi, colendique ſint. quapropter adſcribendos eos exiſtimavi, ſi quis jam ſtatim deſideraret:

Hæcce

G*Emini Servilii*] Alba dirura hanc gentem à Tullo Romam tranſvectam, & in patriciorum ordinem allectam fuiſſe teſtantur Livius lib. 1. & Dionyſ. Halyc. lib. 2. Præter varia cognomenta etiam hoc *Gemini* fuit.

2. *Viri nobilis*] Nam in nummis antiquis tam nobiles quam plebeiæ ejuſdem nominis familiæ reperiuntur.

3. *Mœniendas*] Lege *munuendas* juxta principem Ven. Edit. & quæ illam ſequuntur.

4. *Impromiſca*] Aliter, *impromiſcua*, id eſt, haud vulgaris.

5. *Hoc*

Digitized by Google

5 *Hæcce loquutus vocat,* 6 *qui cum bene ſæpè libenter*
Menſam ſermoneſque ſuos rerumque ſuarum
Comiter impertit: 7 *magnam quum laſſus diei*
Partem fuiſſet, de ſummis rebus gerundis,
Conſilio, 8 *indu foro lato, ſanctoque ſenatu,*
Cui res audacter magnas parvaſque jocumque
9 *Eloqueretur,* 10 *cuncta maluſque & quæ bona dictu*
Evomeret ſi qui vellet, tutoque locaret.
11 *Quo cum multa volup, ac gaudia clamque palamque.*
12 *Ingenium cui nulla malum ſententia ſuadet*
13 *Vt faceret* 14 *facinus* 15 *levu,* 16 *haud malus, doctus, fidelis,*
Suavis

5. *Hæcce loquutus*] Ita princeps Veneta Edit. vulgo *Hæc eloquutus.*

6. *Quicum*] Aliter, *quo quum.*

7. *Magnam quum laſſus diei*] Juſtus Lipſius ita legit, *magna quum laſſus diei partiſuiſſet. laſſus*, pro quo Vaticani quatuor habent *lapſus*. Muretus quoque in veteri libro diſerte ſe *leſſus* inveniſſe teſtatur. Princeps Veneta,

– – magna cum lapſa diei
Pars foret, è ſummis rebus, parviſque rerundis
Partiſuiſſet: de parvis ſummiſque gerendis.

Alteruter verſus ὑπερβολικῶς eſſe videtur. Niſi quis hic diſtingui arbitretur *res regundas*, & *gerundas*. Badius legit,

– – magna cum lapſa dies jam
Parte fuiſſet, de ſummis parviſque gerendis.

Turneb. hic legit, *de ſummis rebus ſecundis*. Lipſius legit *parti* pro *parte* more antiquo, *fuiſſet* pro *fuiſſet*, geminatione literæ productū, ut *habuerit fuerit* apud Plautum, *fluuida* apud Lucretium, *luuit* apud Lucilium. Non improbat tamen Lipſius propoſitam hic in textu lectionem. Ego hanc quoque lectionem non rejiciendam arbitror,

– – magna cum lapſa dies jam
Parte foret, ſummis rebus parviſque gerundis.

8. *Indu foro*] In foro ἐξοχικῶς metri cauſa, ita Lucretius *indugredi*, pro *ingredi*, *indoperator* apud Juvenalem pro *imperator.*

9. *Eloqueretur*] Sic libri antiqui habebant. Vulgo, *eloqueret*, quod tamen etiam in principe Ven. Ed. reperitur.

10. *Cuncta*] Aliter, *tincta maliſque.* Veneta: *quæ tincta malis.*

11. *Quo cum multa volup*] Lipſius juxta Vaticanos libros legit, *Qui cum multa volutat g.* Sed vulgatam tamen lectionem non rejicit. *Volup* ut ἀπηνεκῶς pro *volupe*, atque ita eliſo e verſus conſtat. *Volupe* autem pro *voluptate* ponitur. Vocabulo *volup* etiam utitur Plautus Aſinaria Act. 5. ſc. 3. *Hem ſenex ſi quid clam uxore ſua animo fuit volup.* Antiqui quoque *facul* pro *facile* dicebant.

12. *Ingenium*] Id eſt, tale erat. Lipſius legit, *Ingenio*, vel *ingenuo.*

13. *Vt faceret facinus*] Vulgo hi verſus ita legebantur,

Vt faceret facinus, lenis, tamen haud malus, idem
Doctus, fidelis, ſuavis, homo facundus, ſuoque

Canten-

Suavis homo, 17 *facundus, ſuo contentus, beatus,*
18 *Scitus, ſecunda loquens in tempore, commodus,* 19 *verbûm*
Paucûm, multa tenens antiqua ſepulta, vetuſtas
Quæ facit, & mores vereſque novoſque tenentem.
20 *Multarum veterum* 21 *legum Divumque hominumque*
Prudentem; 22 *qui dicta loquive tacereve poſſet,*
Hunc inter pugnas compellat 23 *Servilius ſic.*

24 L. Ælium Stilonem dicere ſolitum ferunt Q. Ennium de ſemet-

Contentus, ſcitus atque beatus, ſecunda loquens in
Tempore, commodus, & verborum vir paucorum.
Multa tenens antiqua, ſepulta & ſæpe vetuſtas,
Quæ facit & mores veteſque novoſque tenentem.

Hos verſus turpiter palantes ita ad ordines retraxit Lipſius auctoribus libris,

Vt faceret facinus levis aut malus: doctus, fidelis, (beatus,
Suavis homo, facundus, ſuo contentus,
Scitus, ſecunda loquens in tempore, commodus, verbûm
Paucûm, multa tenens antiqua, ſepulta, vetuſta:
Quæ facinut mores veteſque novoſque tenentem.

Dicit autem Lipſius in libris, quibus ille uſus eſt omnia ſolutæ orationis more præſcripta fuiſſe, eo tamen verborum ordine, quem religioſe ſervaverit. Pro illo tantum quod in libris habebatur *verborum paucorum*, ut verſus conſtaret, reſtituit *verbum paucum*. Ex conjectura quoque pro *Quæ facit*, idem ſcripſit, *Quæ faciunt*. In hac editione ſervavimus, *vetuſtas Quæ facit*. Senſu bono. Atque ita quoque legit Turnebus auctore antiquo lib. 38. Adv. c. 23. Vulgati pro arbitrio additis, ademptis, inculcatis vocibus ſic turbant, ut verſuum illorum, nec pes, nec caput appareat. *Lipſius* lib. 2. Elect. cap. 22.

14. *Facinus*] Malum, quia & bonum dicitur.

15. *Levis*] Inconſtans.

16. *Haud malus*] Lipſius, *aut malus.*

17. *Facundus*] In his omnibus litera *s* vim amittit. vide Priſcianum lib. & Diomed. lib. 1.

18. *Scitus*] Badius qui vulgatum verſum retinet, putat hic non tantum *s* abſumi, ſed ſequente vocali totam ſyllabam. Ita in Virg. verſibus quos tamen mutaverunt,

- - molli ſuffultus hyacintho,

& in illo verſu,

Inter ſe coiiſſe viros & decernere ferro,

ubi Seneca legit, *cernere*. Alibi, *Hic ſpecus horrendus, & ſævi ſpiracula Ditis,* ubi Servius legit, *horrendum.*

19. *Verbûm paucûm*] Pro vulgato, *verborum paucorum*. cujus generis multa Cicero in Oratore commemorat.

20. *Multarum*] Ita Lipſius emendat, vulgo *multorum.*

21. *Legum*] Vett. Editt. *legis*, & tum legendum, *multorum.*

22. *Qui dicta*] Ita Lipſius. Vett. Ed. *qui multa.*

23. *Servilius*] In antiquis tamen marmoribus legitur *Serveuius*. Ita apud Silium Italicum ſæpe produci reperies. Etiam Claudianus lib. 1. in Eutropium hoc verſu:

Indomitos curru Servilius egit Iſauros.

Corruptum igitur magiſtellorum imperitia putat Douza ad Lucilium, atque ita reſtituendum,

24. *L. Ælium*] T. Cod. Torn. & Gifamii. etiam Veneta, quæ corrupte legit *Scillenem.*

Digitized by Google

ſemetipſo hæc ſcripſiſſe; picturamque iſtam morum & ingenii ipſius Ennii factam eſſe.

CAP. V.

Sermo Tauri philoſophi de modo atque ratione tolerandi doloris ſecundum Stoicorum decreta.

QUum [1] Delphos [2] ad Pythia conventumque totius ferinè Græciæ viſendum philoſophus; Taurus iret; noſque ei comites eſſemus; inque eo itinere [4] Lebadiam veniſſemus, quod eſt oppidum [5] antiquum in terra Bœotia: affertur ibi ad Taurum, amicum ejus quempiam nobilem in Stoica diſciplina philoſophum ægra valetudine oppreſſum decumbere. tunc omiſſo itinere, [6] quod alioquin maturandum erat, & relictis vehiculis, pergit eum properè [7] videre; noſque de more quem in locum cumque iret ſequuti ſumus. & ubi ad ædes, in quîs ille ægrotus erat, perveni-

D*Elphos*] Phocidis urbem, ubi celeberrimum illud Apollinis Oraculum, de quo vide Pauſaniam, Strabonem lib. 9. Diodorum Siculum lib. 16. qui originem quoque Delphici Oraculi deſcribit. Gentiles ſpiritui terræ fatidico poteſtatem hanc tribuebant, quo vetuſtate abolito deſiiſſe Oraculum voluit Plutarchus de Defect. Orac. quod jam multo ante Cicero dixerat lib. 2. de Divin. Dio auctor eſt ſolutum illud fuiſſe Oraculum hominibus ad hiatum jugulatis, unde ſacer prodibat ſpiritus. Sed adventu Chriſti abolita Oracula. Quod Porphyrius graviter queritur apud Euſebium lib. 5. de Præpar. Euangel.

2. *Ad Pythia*] Quæ in honorem Apollinis Pythii inſtituta, quem fingunt Mythologi Serpentem Pythonem interemiſſe. Strabo lib. 9. Sceleratum hominem fuiſſe cognomento Draconem autumat. פתן *feten* ſerpentem Hebræis denotat. A quo forſan Python appellatus eſt. Macrobius & Plutarchus in Problem. hæc phyſice interpretantur, qui conſulendi ſunt. Victores in his ludis lauru donabantur. Lucianus tamen lib. de Gymnaſiis μῆλα τ ἱερὰ τ Ἀπόλλωνος præmium fuiſſe docet. Atque etiam Archias in Epig. ἐις τὰς πενταέθλους ἀγῶνας. Sed Brodæus per μῆλα intelligit Delphicam laurum, quæ maximis baccis pomorum inſtar atque è viridi rubentibus eſſet.

3. *Taurus*] De quo alibi dictum eſt.

4. *Lebadiam*] Eſt hæc urbs Bœotiæ non procul à Chæronea, & Orchomeno. Meminit Pauſanias, Ptolemæus, Plinius.

5. *Antiquum*] Vett. Editt. *Atticum*. male.

6. *Quod alioquin*] Ita Stephanus princeps Ven. Editt. *quod alio*. Badius *quo alio*. *quo* ſcilicet itinere.

7. *Videre*] Forte *viſere*.

8. *Alvi*]

venimus; videmus hominem doloribus cruciatibuſque [8] alvi, quod [9] Græci colon dicunt, & febri ſimul [10] adrapida afflictari; gemituſque ex eo compreſſos erumpere; ſpirituſque & anhelitus è pectore ejus evadere, non dolorem magis indicantes, quàm pugnam adverſum dolorem. poſt deinde quum Taurus & medicos accerſiſſet, colloquutuſque de facienda medela eſſet; & eum ipſum ad retinendam patientiam teſtimonio tolerantiæ, quam videbat, perhibito ſtabiliſſet; egreſſique [11] inde ad vehicula & ad comites rediremus: Vidiſtis, inquit Taurus, non ſanè jucundum ſpectaculum, ſed cognitu tamen utile, congredientes compugnanteſque philoſophum & dolorem. faciebat vis illa & natura morbi, quod erat ſuum, diſtractionem cruciatumque membrorum; faciebat contrà ratio & natura animi, quod erat æquè ſuum: perpetiebatur & cohibebat coërcebatque intra ſeſe violentias effrenati doloris. nullos ejulatus, nullas complorationes, ne ullas quidem voces indecoras edebat: ſigna tamen quædam, ſicut vidiſtis, exiſtebant virtutis & corporis de poſſeſſione hominis pugnantium. Tum è ſectatoribus Tauri juvenis in diſciplinis philoſophiæ non ignavus, Si tanta, inquit, doloris acerbitas eſt, ut contra voluntatem contraque judicium animi nitatur, invitumque hominem cogat ad gemendum confitendumque de malo morbi ſævientis, cur dolor apud Stoïcos indifferens eſſe dicitur, non malum? cur deinde aut Stoïcus homo cogi aliquid poteſt, aut dolor cogere, quum & do-

8. *Alvi*] Ita Carrio & Stephanus : vulgo *allabi*.

9. *Græci colon dicunt*] Κῶλον Græcis inteſtinum craſſum, morbus autem graviſſimuſque dolor κωλικὴ ὀδύνη appellatur. Quædam Editt. hic legunt χωλὸν forſan χόλον, qui bilem quoque denotat qua jecur intumeſcit & accenditur. χολὰς quoque Heſychio inteſtinum dicitur. Forſan itaque hic morbus ex bilis effervescentia fuit. Forſan χολικὴν legendum, ut Galenus lib. 1. de Loc. Aff.

10. *Adrapida*] Aliter *rapida*. Forſan *arida*.

11. *Inde*] Ita C. Tom. Aliter, *deinde*.

& dolorem Stoïci nihil cogere, & ſapientem nihil cogi poſſe dicant? Ad ea Taurus vultu jam propemodum lætiore, (delectatus enim videbatur illecebra quæſtionis:) Si jam amicus, inquit, hic noſter meliùs valeret, gemitus ejuſmodi neceſſarios à calumnia defendiſſet, & hanc, opinor, tibi quæſtionem diſſolviſſet: me autem ſcis cum Stoïcis non bene convenire, vel cum [12] Stoïca potiùs diſciplina. eſt enim [13] pleraque & ſibi & nobis incongruens: ſicut libro, quem ſuper ea re compoſuimus, declaratur. ſed, ut tibi à me mos geratur, dicam ego indoctiùs, ut ajunt, [14] & apertiùs; quæ fuiſſe dicturum puto [15] ſinuoſiùs atque ſollertiùs ſi quis nunc adeſſet Stoïcorum. (noſti enim, credo, verbum illud vetus & pervulgatum, [16] ἀμαθέστερόν πως ἀπὸ, καὶ σαφέστερον [17] λέγε.) atque hinc exorſus de dolore atque de gemitu Stoïci ægrotantis ita diſſeruit. Natura, inquit, omnium rerum, quæ nos genuit, induit nobis [18] inolevitque in ipſis ſtatim principiis, quibus nati ſumus, amorem noſtri & caritatem: ita prorſus ut nihil quicquam eſſet carius [19] penſiuſque nobis, quàm noſmetipſi. atque hoc eſſe

12. *Stoïca potius diſciplina*] Abeſt à Cod. Torn. forſan legendum *Stoa*. Ita poſtea, *Ex eadem porticu*.

13. *Pleraque & ſibi & nobis incongruens*] Vide lib. Plutarchi περὶ Στωϊκῶν ἐναντίων. & lib. ὅτι παράδοξοι οἱ Στωϊκοὶ τῶν κοινῶν λόγων. Vide quoque Paradoxa Ciceronis, & Lipſii Stoicam philoſophiam lib. 3.

14. *Et apertius*] Stephanus poſt hæc verba parentheſin facit, & ponit hæc verba *noſti enim &c.* Et tum clauſa parentheſi ſcribit, *quæ fuiſſe dicturum puto*. Ita enim apta membrorum junctura erit: quæ non eſſet, ſi facta illius ſinuoſitatis Stoici ſermonis mentione, ſubjungeret, quod illam improbat, & illi repugnat proverbium. Ita *Stephan.*

15. *Sinuoſius*] Involutius, ſubtilius ex Stoicæ diſciplinæ intimis penetralibus.

16. Ἀμαθέστερον] Id eſt, *Indoctius quodammodo loquere, ſed apertius*.

17. Λέγε] Omitti poteſt hoc verbum, ſicuti apud Ariſtophanem ἐν Βατράχοις Act. 5. ſc. 4. ubi Dionyſius Æſchylum & Euripidem inter ſe committit. atque Euripidi dicit,

Ἀμαθέστερον πῶς εἰπὲ, ἐσαφέστερον.

Atque ex hoc loco parœmia illa nata videtur. Scholiaſtes tamen dicit ab Ariſtophane hoc dictum fuiſſe juxta proverbium, σαφέστερόν μοι κ' ἀμαθέστερον φράσον. Quod in idem incidit. Originem hujus proverbii nimis longe petit Eraſmus.

18. *Inolevitque*] Inſevit.

19. *Penſiuſque*] Magis æſtimatum, precio-

esse fundamentum rata est conservandæ hominum perpetuitatis, si unusquisque nostrum, simul atque editus in lucem foret, harum prius rerum sensum affectionemque caperet, quæ à veteribus philosophis [20] τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν appellata sunt; ut omnibus scilicet corporis sui commodis gauderet, ab incommodis omnibus abhorreret. postea per incrementa ætatis exorta è seminibus suis ratio est & utendi consilii reputatio, & honestatis utilitatisque veræ contemplatio subtiliorque & [21] exploratior commodorum delectus: atque ita præ cæteris omnibus enituit & præfulsit decori & honesti dignitas? ac, si ei retinendæ obtinendæve incommodum extrinsecus aliquod obstaret, contemtum est. neque aliud esse verè & simpliciter bonum nisi honestum, aliud quicquam malum nisi quod turpe esset, existimatum est. reliqua omnia, quæ in medio forent, ac neque honesta essent neque turpia, neque bona esse neque mala decretum est. productiones tamen & [22] relationes suis quæque momentis distinctæ divisæque sunt, quæ [23] προηγμένα καὶ ἀποπροηγμένα ipsi vocant, proprecioſius. Quis quæ maximi facimus, sæpe nobis pensa sunt.

20. Τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν] i. e. *prima secundum naturam.* Quibus præcipua & potissima intelliguntur. Hinc Chrysippus apud Lucianum interrogatus, quid facturus esset, si ad summum virtutis fastigium perveniisset, respondet, περὶ τὰ πρῶτα φύσιν πολυχρονίσειεν.

21. *Exploratior*] Stephanus legit, *exploratio.*

22. *Relationes*]H. Stephanus legebat *rejectiones*, vel *remissiones.*

23. Προηγμένα] *Primaria* vel *præcipua, & minus præcipua, secundaria.* Vocantur hæc apud Laertium, & Stobæum προηγμένα, & ἀποπροηγμένα, Cicero vocat *producta*, sive *promota*, vel juxta sensū *præposita*, sive *præcipua*; alia *rejecta*, quæ minoris pretii.

pterea: Apposite Laërtius προηγμένα appellat, τὰ ἀξίαν ἔχοντα, ἀποπροηγμένα τὰ ἀναξίαν, id est, *producta sunt, quæ æstimationem, rejecta quæ non habent.* Vide supra p. 10. & p. 469. Προηγμένα itaque & ἀποπροηγμένα reponenda hic sunt. Quid sit προηγμένον. Cicero lib. 3. de Fin. ita ostendit, *Ut enim*, inquit, *nemo dicat in regia, regem ipsum quasi productum esse ad dignitatem (id enim est προηγμένον, sed est, qui in aliquo honore sint, quorum ordo proxime accedit, ut secundus sit ad regium principatum: sic in vita, non ea quæ primario loco sunt, sed ea quæ secundum locum obtinent, προηγμένα id est producta nominentur.* Addit quoque illis: *Quæ vel ita appellemus (id erit verbum è verbo) vel promota: valent illa, remota. Vel*

pterea voluptas quoque & dolor, quod ad finem ipſum bene beatéque vivendi pertinet, & in mediis relicta,& neque in bonis neque in malis judicata ſunt. Sed enim quoniam his primis ſenſibus doloris voluptatiſque, ante conſilii & rationis exortum, recens natus homo imbutus eſt; & voluptati [24] quidem natura conciliatus, à dolore autem quaſi [25] ab gravi quodam inimico abjunctus alienatuſque eſt: iccirco affectiones iſtas primitus penituſque inditas ratio pòſt addita convellere [26] ab ſtirpe atque exſtinguere vix poteſt. pugnat autem cum his ſemper: [27] exſultantis eas opprimit obteritque, & parere ſibi atque obedire cogit. itaque vidiſtis philoſophum ratione decreti ſui nixum cum petulantia morbi doloriſque [28] exſultantia colluctantem, nihil cedentem, nihil confitentem,neque, ut plerique dolentes ſolent: [29] hejulantem atque lamentantem, ac miſerum ſeſe & infelicem appellantem, ſed acres tantum anhelitus & robuſtos gemitus edentem, ſigna atque indicia non victi neque oppreſſi à dolore, ſed vincere eum atque opprimere enitentis. ſed haud ſcio, inquit, an dicat aliquis ipſum illud quòd pugnat, quòd gemit, ſi malum dolor non eſt, cur neceſſe eſt gemere & pugnare? quia enim omnia, quæ non ſunt mala,moleſtia quoque omni non carent; ſed ſunt pleraque noxa quidem magna & pernicie privata,quia non ſunt turpia; contra naturæ tamen manſuetudinem lenitatemque oppoſita ſunt,& infeſta,per [30] obſcuram quandam

(*ut dudum diximus*) *præpoſita, vel præcipua: & illa,rejecta. Re enim intellecta, in verborum uſum faciles eſſe debemus. Quoniam autem omne quod eſt bonum, primum locum tenere dicimus, neceſſe eſt nec bonum eſſe nec malum hoc quod præpoſitum vel præcipuum appellamus.* Quæ poſtrema cum Gellianis conveniunt. Vide quoq; S. Empiricum 3. Hypotyp. 24. & Lucianum περὶ Βίων πρᾶσιν.

24. *Quidem*] Vett. Edit. *quidam.*

25. *Ab gravi*] Vet. Ed. *à gravi.*

26. *Ab ſtirpe*] Ita inquit Stephanus antiquos Codices habere. An Mſſ. intelligat neſcio. Certe omnes Vett. Ed. habent *obſtirpare.* Forſan legendum *extirpare.* In margine tamen mei Cod. ita Ms. legi adnotatur.

27. *Exſultantis*] Cod. Torn. & *exultantes.*

28. *Exſultantia*]Violenta eruptione.

29. *Hejulantem*] Aliter, *ejulantem.*

30. *Obſcuram*] Cod. Torn. *inobſcuram.*

31. *Con-*

dam & neceſſariam ipſius naturæ conſequentiam. hæc ergo vir ſapiens tolerare & 31 cunctari poteſt; non admittere omnino in ſenſum ſui non poteſt.[32] ἀναλγησία enim atque [33] ἀπάθεια non meo tantùm, inquit; [34] ſed quorumdam etiam ex eadem porticu prudentiorum hominum, ſicuti 35 Panætii gravis atque docti viri judicio improbata abjectaque eſt. Sed cur contra voluntatem ſuam gemitus facere cogitur philoſophus Stoicus, quem nihil cogi poſſe dicunt? nihil ſanè poteſt cogi vir ſapiens, quum eſt rationi obtinendæ locus. quum verò natura cogit, ratio quoque à natura data cogitur. quære etiam, ſi videtur, cur alicujus manu ob oculos ſuos repentè agitata invitus conniveat; cur fulgente cœlo à luminis jactu non ſua ſponte & caput & oculos declinet; cur tonitru vehementius facto ſenſum pave-

31. *Cunctari*] Morari, exſpectare dum deſævierint. Vett. Editt. legunt *contari*. Utroque modo ſcribi hanc vocem teſtatur Donatus in Hec. act. 1. ſc. 2. Uti & Verrius apud Feſtum. Quod tamen Feſtus improbat, qui ita loquitur: *Percunctatio pro interrogatione dicta videtur ex nautico uſu, qui conto pertentant cognoſcunt q; navigantes aquæ altitudinem. Ob quam cauſam ait Verrius etiam ſecundam Syllabam per O ſolere ſcribi. Mihi id falſum videtur, nam eſt illa percunctatio, quod is, qui curioſe quid interrogat, per cunctas res ita ut recte per n literam ſcribatur.* Quod de *percunctari* hic dicitur, idem de *cunctari* dicendum.

32. Ἀναλγησία] Id eſt, *indolentia*. Vide quæ de dolorum & cruciatuum patientia apud Stoicos, diximus p. 7.

33. Ἀπάθεια] Id eſt, *affectuum vacuitas*.

34. *Sed quorundam etiam*] Audi Senecam Ep. 57. *Quædam ſunt, quæ nulla virtus effugere poteſt. Admonet illam natura mortalitatis ſuæ. Itaque & vultum adducet ad triſtitiam, & inhorreſcet ad ſubita, & caligabit ſi vaſtam altitudinem in trepidine ejus conſtiterit. Non eſt hic timor, ſed naturalis affectio inexpugnabilis Rationi.* Et alibi juxta Stoicorum ſententiam Epiſt. 71. *Non educo ſapientem ex hominum numero, nec dolores ab illo ſicuti ab aliqua rupe nullum ſenſum admittente ſubmoveo. Memini ex duabus partibus illum eſſe compoſitum. Altera eſt irrationalis: hæc mordetur, uritur, dolet. Altera rationalis: hæc inconcuſſas opiniones habet, intrepida & indomita.* Affectus proprie Stoicis erant excurſiones cum impetu, ſive ὁρμή. Ubi intra modum erant, non affectus, ſed præludia illorum. Quæ exuere non eſt hominis. Vide Auctorem noſtrum lib. 19. c. 4.

35. *Panætii*] Cujus meminit quoque ſumma cum laude Gellius noſter lib. 13. c. 26. Fuit patriâ Rhodius Mallotis Grammatici diſcipulus, teſte Strabone lib. 14. Hujus libros de officiis vel potius περὶ καθήκοντος, quales etiam ante eum Cleanthes & Chryſippus ſcripſerat, imitatus eſt Cicero, qui in Lucullo *Stoicorum prope princeps* dicitur.

paveſcat; cur [36] ſternumentis quatiatur; cur aut in ardoribus ſolis æſtuet, aut in pruinis immanibus obrigeſcat. Hæc etenim, & pleraque alia non voluntas nec conſilium nec ratio moderatur; ſed naturæ neceſſitatiſque decreta ſunt. fortitudo autem non ea eſt, quæ contra naturam, monſtri vicem, nititur, ultraque modum ejus egreditur, [37] aut ſtupore animi aut immanitate aut quadam miſera & neceſſaria in perpetiendis doloribus exercitatione: qualem fuiſſe accepimus ferum quemdam [38] in ludo Cæſaris gladiatorem; qui, quum vulnera ejus [39] à medicis [40] exſicabantur, ridere ſolitus fuit: ſed ea vera & proba fortitudo eſt, quam majores noſtri ſcientiam eſſe dixerunt rerum tolerandarum & non tolerandarum. per quod apparet eſſe quædam intolerabilia, quibus fortes viri aut obeundis abhorreant, aut ſuſtinendis. Quum hæc Taurus dixiſſet, videreturque in eamdem rem plura etiam dicturus, perventum eſt ad vehicula, & conſcendimus.

CAP.

36. *Sternumentis*] Vet. Ed. *ſternutamentis*.

37. *Aut ſtupore animi aut immanitate*] Hanc diverſitatem Apathiæ oſtendit Laërtius, cum dicit: Φασὶ δ' εἶναι ἀπαθῆ οὐκ. τὸ γὰρ εἶναι μεταβλητὸν οὐκ. εἶναί δὲ καὶ ἄλλον ἀπαθῆ τὸν φαῦλον, ἐν ἕξει κειμένου τοῦ ἐκλογεῖσθαι ἀεὶ τὰ κρείττω. Id eſt: *Ajunt vero* (Stoici) *affectuum expertem eſſe ſapientem, ideo quia eſt ſtabilis & à lapſu remotus. Ajunt & ſtultum eſſe apathem, quod valet, ac ſi dicas, durum atque immobilem.*

38. *Inlude Caſaris*] In quo Cæſaris gladiatores exercebantur, & alebantur, quibus præerant præfecti & laniſtæ. Tales quoque alii ludi complures. P. Victor & marmora priſca meminerunt *Ludi Gallici, Dacici, Magni, Mamertini, Matutini.*

39. *A medicis*] Singulis ludis erant medici, partim ut valetudinem curatent, partim ut vulnera ſanarent. Chirurgos tamen hic, qui medicorum nomine apud antiquos veniunt, intelligere videtur.

40. *Exſicabantur*] Vett. Editt. habent, *exſecabantur*, alia *exiccabantur*.

De

CAP. VI.

[1] *De ænigmate.*

QUæ Græci dicunt ænigmata, hoc genus quidam è noſtris veteribus [2] ſirpos appellaverunt: quale eſt quod nuper invenimus per herclè antiquum, perque lepidum, tribus verſibus ſenariis compoſitum ænigma: quod reliquimus inenarratum, ut legentium conjecturas inquirendo acueremus. Verſus tres hi ſunt:

[3] Semel minuſne, an bis [4] minus, non ſat ſcio:
An utrumque eorum, ut quondam audivi [5] dicier,
[6] Iovi ipſi regi noluit concedere.

Hoc

[1] *De ænigmate*] Ita Carrio emendavit. Vett. Editt. legunt: *Quod Græci ænigma dicunt, Latini antiqui autem ſcirpos appellarunt.*

2. *Sirpos appellaverunt*] *Scirpus* vel *ſirpus* ænigma hic denotat, & nomen accepit non à *ſirpo* junco enodi, ſed à naſſis piſcatoriis ex ſcirpis contexta. Poteſt tamen per ſirpum intelligi omne πλέγμα ex junctis viminibus contextum. Crinitus lib. 9. c. ult. hic legebat *ſcrupos*, ſed hic locum habere non poteſt, cum *ſcrupus* & *ſcrupulus* proprie lapillum denotat, qui pedem offendit, metaphorice quicquid animo moleſtum eſt, quibus omnibus ænigmatis vox non reſpondet.

3. *Semel minuſne*] Intelligit terminum, qui Iovi, ut cæteri Dii, cedere noluit cum Capitolium exauguraretur. Ovid. lib. 2. Faſtor.

Quid? nova cum fierent Capitolia, nempe Deorum
Cuncta Iovi ceſſit turba, locumq; dedit.
Terminus (ut memorant Veteres) inventus in æde
Reſtitit: & magnæ cum Iove templa tenet.
Nunc quoque ſe ſupra ne quid niſi ſidera cernat,
Exiguum templi tecta foramen habent.

Locus quoque luculentus eſt apud Lactantium lib. 1. de falſ. Religion. cap. 20. *Quid qui lapidem colunt informem, atque rudem cui nomen eſt Terminus? Hic eſt, quem pro Iove Saturnus dicitur devoraſſe: nec immerito illi bonus tribuitur: Nam cum Tarquinius Capitolium facere vellet; eoque in loco multorum Deorum ſacella eſſent: conſuluit eos per auguria; utrum Iovi cedere, & cedentibus cæteris, ſolus terminus manſit. Unde illum Poëta* Capitoli immobile ſaxum *vocat. Iam ex hoc ipſo quam magnus Iupiter invenitur, cui non ceſſit lapis, ea fortaſſe fiducia, quod illum de paternis faucibus liberaverat. Facto itaque Capitolio ſupra ipſum Terminum foramen eſt in tecto relictum: ut, quia non ceſſerat; libero cœlo frueretur. quo ne ipſi quidem fruebantur, qui lapidem frui putaverunt. Et hunc ergo publice ſupplicatur, quaſi cuſtodi finium Deo: qui non tantum lapis, ſed etiam ſtipes interdum eſt.* Auguſtinus de Civ. Dei lib. 4. c. 23. ſcribit tres Deos Jovi cedere noluiſſe *Terminum, Martem, & Inventam.* Vide Liv. lib. 1. Huic Deo nihil primo animatum offerrebatur, ſed ſola liba, pultes, & primitiæ frugum, ut teſtatur Plutarchus in Vita Numæ, & capite 14. Probl. Rom. Sed poſtmodum etiam animata cæſa hoſtia

Hoc qui nolet diutius apud ſeſe quærere, inveniet quid ſit in M. Varronis de ſermone Latino ad Marcellum 7 libro ſecundo.

oblata ſunt, ut ex Ovidio lib. 2. Faſtor. conſtat. Vide de Termini ſacris Juſtum Rycquium de Capitol. Rom. cap. 14. VII. Kalendas Martias erant feſta Terminalia. Sacra autem præter alia loca acta in via Laurentina intra quintum & ſextum ab Urbe lapidem, quo illi eſſent antiqui agri Romani fines, ut teſtatur Strabo lib 5. Locus ita ſe habet: μεταξὺ γῆς τ πέμπτου καὶ τῦ ἕκτα λίθα τ τὰ μάλιτα ἀφορμαινόντων τ ῥώμης καλεῖ τόπον φῆσι. τοῦτον δ' ὅρους λαφαίνους τ τόπ ῥωμαίων γῆς. ὅθ' ἱερομνήμονες θυσίαν ἐπιτελῶσιν, ἐστηκῶθα τι καὶ ἐν ἄλλοις τόποις πλέοσιν, ὡς ὁρίοις αὐθημερὸν, ἂν καλῶσιν, Ἀμβαρουίαν. Id eſt, *Sane inter quintum & ſextum ab Urbe lapidem locus eſt Feſti: hunc tradunt eo tempore finem agri Romani fuiſſe, & hodieque ibi aliiſque in locis, qui limites ſint, ſacerdotes ſacrificium peragant, quod appellatur Ambarvalia.* Ovidius lib. 2. Faſtor. tertium ab urbe lapidem fuiſſe dicit. Barthius Adv. lib. 16. c. 22. hos verſus ita legebat:

Semel minus? Non. Biſminus? non. Satſcio.
An utrumque? verum; ut quondam audivi dicier,
Iovi ipſi regi noluit concedere.

Ita & trimetri ſua ſibi conſtant lege, & acumen repetitis interrogatiunculis. Alioquin frigidum reſponſum. Poteſt tamen ita intelligi, ut ſemel, bis, imo ter Iovi minus ſit, & noluerit tamen Iovi cedere.

4. *Minus*] Additur in aliis, *ſit*.

5. *Dicier*] Vett. Editt. hic habent *ipſi*.

6. *Iovi ipſi*] Vett. Edd. habent *Dicier Iovi*.

7. *Libro ſecundo*] Ex his libris ad Marcellum citant quædam Soſipater, Chariſius, alii.

CAP. VII.

Quam ob cauſam Cn. Dolabella proconſul ream mulierem veneficii confitentemque ad Areopagitas rejecerit.

AD Cn. Dolabellam proconſulari imperio provinciam Aſiam obtinentem deducta mulier Smyrnæa eſt, eadem mulier virum & filium eodem tempore venenis clàm datis [1] vita interfecerat: atque id feciſſe ſe confitebatur: dicebatque habuiſſe ſe faciendi cauſam, quoniam idem illi maritus & filius alterum filium mulieris ex viro priore genitum adoleſcentem optimum & innocentiſſimum

[1] *Vita interfecerat*] Vita privaverat, ita Plautus quoque loquitur in Trucul. Act. 2. Sc. c. 6. ſ. 37.

Salve, qui me interfeciſti pene vita & lumine.

2. *Rein-*

tissimum exceptum insidiis occidissent. idque ita esse factum controversia non erat. Dolabella [2] retulit ad consilium. nemo quisquam ex consilio sententiam ferre in causa tam ancipiti audebat; quòd confessum veneficium, quo maritus & filius necati forent, non admittendum impœnitum videbatur, & digna tamen pœna in homines sceleratos vindicatum fuisset. Dolabella eam rem Athenas [3] ad Areopagitas, ut ad judices graviores exercitatioresque, rejecit. Areopagitæ cognita causa accusatorem mulieris, & ipsam, quæ accusabatur, centesimo anno adesse jusserunt. sic neque absolutum mulieris veneficium est, quod per leges non licuit; neque nocens damnata pœnitaque, quæ

2. *Retulit ad consilium*] Valerius Maximus lib. 8. cap. de Publ. Iudic. nihil de concilio refert, sed Dolabellam neque punire neque absolvere sustinuisse.

3. *Ad Areopagitas*] Areopagitæ judicium exercebant de capitalibus criminibus. Laudat Plutarchus in Solone hunc conventum, tanquam ἐπίσκοπον πάντων, καὶ φύλακα τῶν νόμων. Quod & Cicero lib. 1. de Officiis affirmat. Isocrates in Areopagitico scriptit eosdem ἐπιμελητὰς εὐκοσμίας, tanquam censores publicos. In hoc collegio antequam actio intenderetur, cogebatur actor & reus gravissimo juramento se obstringere, & bis inde causam orare. Scabella erant duo argentea, unum contumeliæ, alterum impudentiæ, in quibus rei & actores insidebant teste Pausania lib. 1. Judices noctu (ut Lucianus ait) & sub dio summo cum silentio audiebant causas, adempta affectuum conciliandorum potestate, ἵνα μὴ ἔλεος εἰσίοι καὶ πειθῶ, ne à vero judicum animus deflecteret, ut est apud Hermogenem. Sententiæ ferebantur per calculos dissimiles ab ara desumptos, qui tacite in sitellam immittebantur. Hoc celeberrimum collegium non à Solone constitutum fuisse, ut Cicero lib. 1. de Officiis, & Plutarchus etsi dubitanter voluit, Aristotel. lib. 2. Polit. ostendit. Quinetiam abunde hoc demonstrat Lex Solonis, quæ citante Plutarcho, ita se habet: Ἀτίμους ὅσοι ἄτιμοι ἦσαν πρὶν ἢ Σόλωνα ἄρξαι, ἐπιτίμους εἶναι, πλὴν ὅσοι ἐξ Ἀρείου πάγου, ἢ ὅσοι ἐκ τῶν Ἐφετῶν, ἢ ἐκ πρυτανείου κακοδικαζόντες ὑπὸ τῶν βασιλέων ἐπὶ φόνῳ ἢ τραύμασιν, ἢ ἐπὶ τυραννίδι ἔφυγον, ὅτι δῆμος ἐφέντι ἔδει. Id est, *Quicunque infamia notati erant ante Solonis magistratum eis honores capere liceat, præterquam qui ab Areopago, aut ab Ephetis, aut in prytaneo homicidii aut jugulationum, aut appetitæ tyrannidis damnati à regibus exulabant, tum cum ea lex est lata.* Ex quibus verbis etiam videri ante Solonem constitutum hunc magistratum Plutarchus innuit. Solon itaque potius videtur hoc collegium in melius redegisse, firmiusque effecisse. Vide quoque *Meursium* de Areopago.

4. *Quæ digna venia fuit*] Nequaquam. Potuit enim ad magistratum deferre crimen mariti & filii, ut juste à magistratu punirentur. Neque enim mulieris erat privatam vindictam sumere.

5. *Maxi-*

4 quæ digna venia fuit. Scripta hæc hiſtoria eſt in libro Valerii 5 Maximi factorum & dictorum memorabilium octavo.

5. *Maximi*] In quodam Ms. *Maximi* non habetur.

6. *Octavo*] Cod. Torn. *nono*. male. Libro hodie octavo cap. 3. invenitur.

CAP. VIII.

Reditiones in gratiam nobilium virorum memoratu dignæ.

1 P. Africanus ſuperior & Tib. Gracchus, Tib. & C. Gracchorum pater, rerum geſtarum magnitudine, honorum atque vitæ dignitate illuſtres viri diſſenſerunt ſæpenumerò de republica; & ea, ſive qua alia re, non amici fuerunt. ea ſimultas quum diu manſiſſet, & ſolemni die 2 Jovi libaretur, atque ob id ſacrificium ſenatus in Capitolio epularetur; fors fuit, ut apud eamdem menſam duo illi junctim locarentut. tum, quaſi dis immortalibus arbitris in convivio Iovis optimi maximi dexteras eorum conducentibus, repentè amiciſſimi facti: neque ſolùm amicitia incepta, ſed affinitas ſimul inſtituta. nam P. Scipio 3 filiam virginem habens jam viro maturam, ibi tunc eodem inloco deſpondit eam Tib. Graccho; quem probaverat elegeratque exploratiſſimo judicii tempore, dum inimicus eſt. 4 Æmilius

P. *Africanum ſuperior*] Scipionem majorem intelligit. Hoc exemplum quoque habetur apud Plutarchum in Gracchis, Livium lib. 38. Valerium Maxim. lib. 4. c. 2.

2. *Iovi libaretur*] Vett. Editt. habent, *Iovi epulum libaretur*.

3. *Convivio Iovis*] Quod ſolenne feſtum erat menſe Novembri, juxta Vet. Cal. Conſtantini. *Iovis epulo*, inquit Valerius Maximus lib. 2. cap. 1. *ipſe in lectiſtumo, Iuno & Minerva in ſellis ad cœnam invitantur*. Cœnam dialem appellat Seneca.

4. *Filiam virginem*] Filiam minorem natu Corneliam nomine. Livius lib. 38. ſcribit parum conſtare inter auctores, utrum poſt mortem patris deſponſata fuerit & nupſerit filia Africani Graccho, nec ne. Addit aliam fuiſſe opinionem, cum Gracchus L. Scipionem, qui in vincula ducebatur, exemiſſet, ſenatum eo die forſan cœnantem in Capitolio, petiiſſe ab Africano, ut inter Epulas Graccho filiam deſponderet. Quod haud difficulter impetratum fuit.

5. *Æmilius quoque Lepidus*] Valerius Maximus lib. 4. c. 1. *M. Æmilius Lepidus bis conſul, & Pontifex Max. ſplendorique*

Digitized by Google

milius quoque Lepidus & Fulvius Flaccus, nobili genere ampliſſimiſque honoribus & ſummo loco in civitate præditi; odio inter ſeſe gravi & ſimultate diutina conflictati ſunt. poſtea populus eos ſimul çenſores facit. atque illi, ubi voce præconis renunciati ſunt, ibidem 5 in campo ſtatim, nondum dimiſſa concione, ultro uterque & pari voluntate conjuncti complexique ſunt: exque eo die & in ipſa cenſura & poſtea jugi concordia fidiſſimè ampliſſiméque vixerunt.

derique honorum par gravitate vitæ diutinas ac vehementes inimicitias cum Fulvio Flacco ejuſdem amplitudinis viro geſſit. Quas, ut ſimul cenſores renuntiati ſunt, in campo depoſuit: exiſtimans non oportere eos privatis odiis diſſidere, qui publice ſummæ junctí eſſent poteſtate. Id judicium animi ejus & præſens ætas comprobavit, & nobis veteres Annalium ſcriptores laudandum tradiderunt.

6. *In campo*] Martio.

CAP. IX.

Quæ dicantur vocabula ancipitia, & quòd honoris *quoque vocabulum ancipiti ſententia fuerit.*

[1] EST plurifariam videre atque animadvertere in veteribus ſcriptis pleraque vocabula, quæ nunc in ſermonibus volgi unam certamque rem demonſtrent, ita fuiſſe media & communia, ut ſignificare & capere poſſent duas inter ſe res contrarias: ex quibus quædam ſatis nota ſunt, ut [2] *tempeſtas*, [3] *valetudo*, [4] *facinus*, [5] *dolus*, [6] *gratia*, [7] *induſtria*. hæc

Est plurifariam videre] Talem modum loquendi poëtis tantum permittit Valla. Sed Gellius noſter ita quoque loquitur lib. 13. c. 11. *Vina quoque dulciora eſſe invenire.*

2. *Tempeſtas*] Quæ pro procella ſumitur, & aliquando pro ſereno tempore. Cæſar lib. 4. de Bell. Gall. *Nactus idoneam ad navigandum tempeſtatem, tertia fere vigilia ſolvit.*

3. *Valetudo*] Quo vocabulo & ſanitas & morbus denotatur.

4. *Facinus*] Bonum & malum factum.

5. *Dolus*] Feſtus: *Doli vocabulo nunc tantum in malis utimur, apud antiquos autem in bonis utebantur, hinc etiam dicimus ſine dolo malo: nimirum quia ſolebat dici & bonus.* Vide quoque titulum ff. de Dolo malo, & l. 1. §. 3. eod.

6. *Gratia*] Ita Terentius in Phorm. *bonam & malam gratiam* dixit.

7. *Induſtria*] Etiam ad mala refertur.

8. *Vir-*

hæc enim fere jam volgatum eſt ancipitia eſſe, & [8] utroqueverſus dici poſſe. [9] *periculum* etiam, & [10] *venenum*, & [11] *contagium*, non, uti nunc dicuntur, pro malis [12] tantùm dicta eſſe, multum exemplorum hujuſmodi reperias. ſed *honorem* quoque mediam vocem fuiſſe, & ita appellatum ut etiam [13] *malus bonos* diceretur, & ſignificaret *injuriam*, id profecto rariſſimum eſt. [14] Quintus autem Metellus Numidicus in oratione, quam [15] de triumpho ſuo dixit, his verbis uſus eſt: *Qua in re quanto univerſi me unum antiſtatis; tanto vobis quàm mihi majorem injuriam atque* [16] *contumeliam facit, Quirites: & quanto probi injuriam faciliùs accipiunt, quàm*

8. *Vtroqueverſus*] In utramque partem.

9. *Periculum*] Sumitur pro diſcrimine & experimento.

10. *Venenum*] Cajus libr. quarto ad legem duodecim tabularum, ſive l. 236. de V. S. *Qui venenum dicit, adjicere debet, utrum malum, an bonum. nam & medicamenta venena ſunt: quia eo nomine omne continetur, quod adhibitum naturam ejus cui adhibitum eſſet, mutat: cum id quod nos venenum appellamus, Græci φάρμακον dicunt. Apud illos quoque tam medicamenta, quam quæ nocent, hoc nomine continentur. Vnde adjectione alterius nomine diſtinctio fit. Admonet nos ſummus apud eos poëtarum Homerus, nam ſic ait,*

Φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δ' ὀλοά.

Vide quoque l. 3. ad L. Corn. de Sicar. & l. 35. §. 2. de contrah. empt.

11. *Contagium*] Quod à contingendo dictum. Poſtmodo dictum de eo quod contingendo polluit.

12. *Tantum*] Stephanus legit *tandem*.

13. *Malus bonos*] Ita Euripides in Helena act. 1. αἰσχρὸν κλέος dixit, & contra in Phœniſſis κάλλιστον ἄγαλμα, quod tamen plerumque in pejorem partem accipitur. *Muret.* lib. 6. Var. Lect. c. 18.

14. *Quintus autem Metellus Numidicus*] Hic eſt, qui contra Iugurtham bellum geſſit, de quo videndus Salluſtius, quem Velleius *nulli ſecundum ſui ſæculi* appellavit. Inter claros quoque Oratores lib. 2. recenſet. Quia in Saturnini leges jurare noluit, in exilium Rhodum abiit, ut Livius Epit. 69. & Plutarchus teſtantur. Auctor de Viris Illuſt. Smyrnam exulaſſe refert, & Claudia lege revocatum fuiſſe. Pro *Claudia* Viri eruditi monent legendum *Calidia*. Q. enim Calidius tribunus plebis de revocando Metello legem tulit, ut conſtat ex Oratione Ciceronis pro Planco, & Val. Maxim. lib. 5. cap. 2.

15. *De triumpho ſuo*] Velleius Paterculus: *Metelli tamen & triumphus fuit clariſſimus, & meritum; virtutique cognomen Numidici inditum.* Vide Sigonium comm. in Faſt. & triumph. Rom. ad annum DCXLIV.

16. *Contumeliam facit*] Hoc loquendi genus in Antonio Cicero reprehenderat. Sed & apud Plautum & Terentium crebra illius rei exempla ſunt. Neque tamen injuria notaverat Antonium Cicero: quod vulgo creditur. Nam Antonius ita dixerat, *facere contumeliam*, ut facere damnum, aut facere jacturam dicimus. Quomodo nunquam quiſquam, opinor, præter illum locutus inveniretur. *Muret.* lib. 6. Var. L. c. 18.

17. *Quam*

Digitized by Google

quàm alteri tradunt; tanto ille vobis 17 *quàm mihi pejorem honorem habuit. nam me injuriam ferre, vos facere vult, Quirites: ut hîc conqueſtio, iſtic vituperatio relinquatur.* 18 *honorem*, inquit, *pejorem vobis habuit*, 19 *quàm mihi.* cujus verbi ſententia eſt, quam ipſe quoque ſuprà dicit: *majore vos affecit injuria & contumelia quàm me.* Præter hujus autem verbi notionem adſcribendam eſſe hanc ſententiam ex oratione Q. Metelli exiſtimavi, ut definirenus Socratis eſſe decretum, 20 *Κάκιον εἶναι τὸ ἀδικεῖν, ἢ τὸ ἀδικεῖσθαι.*

17. *Quam mihi*] Vett. Editt. *quam gratiam mihi.*

18. *Honorem pejorem*] Ita quoque interpretari quis poſſet, *ſub ſpecie honoris pejori vos affecit injuria.* Ita *honos* non foret anceps vocabulum.

19. *Quam mihi*]Vett. Editt. legunt, *quam gratiam mihi.*

20. Κάκιον] Id eſt, *pejus eſſe injuria afficere, quam affici.* Eodem fere modo loquitur Socrates apud Platonem in Gorgia: *ἐ νόμῳ μὲν ἐγὼ μόνῳ ἐστὶν αἴσχιον τὸ ἀδικεῖν τοῦ ἀδικεῖσθαι, ἀλλ' ἐν φύσει.* Id eſt, *Non ergo lege ſola, & turpius eſt facere injuriam quam pati, & juſtum eſt æquitatem ſervare: ſed etiam ipſa natura.*

CAP. X.

Quòd æditimus *verbum Latinum ſit.*

ÆDitimus verbum Latinum eſt & vetus, 1 ea forma dictum, qua *finitimus* & *legitimus.* ſed pro eo à pleriſque nunc *aditum* dicitur nova & commentitia uſurpatione; 2 quaſi à tuendis ædibus appellatus. Satis hoc eſſe potuit admonendi gratia dixiſſe, 3 præter agreſtes quoſdam & indomitos certatores, qui niſi auctoritatibus adhibitis non comprimuntur. M. Varro, in libro ſecundo ad Marcellum de

1. *Ea forma*] Ita quoque apud Ciceronem in Topicis Servius Sulpitius loquitur.

2. *Quaſi à tuendis ædibus*] Varro lib. 6. de L. L. *Tueri duo ſignificat, unum ab aſpectu, alterum à curando & tutela: ut cum dicimus, bellum tueor, & tueri villam. A quo etiam quidam dicunt illum, qui curat ades ſacras æditumum non æditumum. Sed tamen hoc ipſum ab eadem productum eſt origine.* Feſtus, & Sofipater diſtinguunt inter *æditumum*, quem ædis *intimum* vocant, & *æditumum* quem *ſacræ ædis tuitorem*, ſive curatorem appellant.

3. *Præter agreſtes*]Vett. Editt. & C. Torn. legunt, *propter.*

4. *Lavini*

Digitized by Google

de Latino ſermone, *editumum* dici oportere cenſet, magis quàm *edituum*; quòd alterum ſit recenti novitate fictum, alterum antiqua origine incorruptum. 4 Lævius quoque, ut opinor, in Proteſilaodamia *clauſtritumum* dixit, qui clauſtris januæ præeſſent; eadem ſcilicet figura, qua *editumum* dici videbat qui ædibus præeſt. In Verrem M. Tullii in exemplaribus fideliſſimis ita inveni ſcriptum, *editumi cuſtodeſque maturè ſentiunt*. in libris autem hoc 5 vulgariis, *editui*, ſcriptum eſt.[6] Pomponii fabula Attellana eſt, quæ ita inſcripta eſt, 7 *Æditumus*; in qua hic verſus eſt:

Qui poſtquam tibi appareo atque 8 *editumor in templo tuo.*

Titus autem 9 Lucretius in carmine ſuo, pro *edituis*, *edituentes* appellat.

4. *Lævius quoque*] Vide ſupra p. 178. corrupte hic crebro citatur *Livius*, & Nævius. Vide Scaligerum in Auſonium pag. 163. Vett. Editt. habent *Levinius*. Aldus, *Livius*. male, meliores & antiqui Codd. *Lævius* agnoſcunt, ut monet Fulv. Urſinus.

5. *Vulgariis*, Aliter, *vulgatis*.

6. *Pomponii*] Vide ſupra p. 560.

7. *Æditumus*] Nonius citat in *Ædituo*.

8. *Æditumor*] Nonius legit *editor*.

9. *Lucretius*] Lib. ultimo. In Vett. Editt. verſus quoque adduntur illi,

– – enerataque paſſim
Cuncta cadaveribus cœleſtum templa tenebant, (*tuentes.*
Hoſpitibus loca quæ compleverant æditu-

CAP. XI.

Errare iſtos, qui ſpe & fiducia latendi peccent; quum latebra peccati perpetua nulla ſit: & ſuper ea re Peregrini philoſophi ſermo ex Sophocli poëta ſententia.

PHiloſophum nomine [1] Peregrinum, cui poſtea cognomentum Proteus factum eſt, virum gravem atque conſtantem vidimus, quum Athenis eſſemus, diverſantem in quodam

P*Eregrinum*] Vide ſupra p. 449. Huic cognomen erat Proteus, & cum imitari Herculis mortem cuperet, in conſpectu totius Græciæ ſe in rogum immiſit, Olympiade 236. ut Lucianus in ejus vita & Philoſtratus lib. 2. de Vit. Sophiſtarum in Herode teſtantur. Oriundus fuit ex oppido Helleſponti Pario, teſte Luciano: eique mortuo ſtatuam in foro erexerunt Pariani, ex quo oracula reddi credebantur, ut ait Athenagoras in Legatione pro Chriſtianis.

2. *Audi-*

quodam tugurio extra urbem. quumque ad eum frequenter ventitaremus, multa herclè dicere eum utiliter & honestè audivimus. in quibus id fuit, quod præcipuum [2] auditum meminimus. Virum quidem sapientem non peccaturum esse dicebat, etiamsi peccasse eum [3] dii atque homines ignoraturi [4] forent. non enim pœnæ aut infamiæ metu non esse [5] peccandum, sed [6] justi honestique studio & officio. si qui tamen non essent [7] tali ingenio vel disciplina præditi, uti se vi sua ac sponte facilè à peccando tenerent; eos omnis tunc peccare procliviùs existimabat, quum latere posse id peccatum putarent; impunitatemque ex ea latebra sperarent. at si sciant, inquit, homines nihil omnium rerum diutiùs posse celari, [8] repressiùs pudentiusque peccabitur. propterea versus istos Sophocli prudentissimi poëtarum in ore esse habendos dicebat:

[9] Πρὸς ταῦτα κρύπτε μηδὲν ὡς ὁ πάντ' ὁρῶν
Καὶ πάντ' ἀκούων, πάντ' ἀναπύστ' ἂν ἐξέλθοι χρόνος.

Alius quidam veterum poëtarum, cujus nomen mihi nunc memoriæ non est, Veritatem Temporis filiam esse dixit.

CAP.

2. *Auditum*] Vett. Editt. habent *auditu*.

3 *Dii atque homines ignoraturi forent*] Ita & loquitur Cicero lib. 3. de Offic. *Satis nobis, si modo in Philosophia aliquid profecimus, persuasum esse debet, si omnes Deos hominesque celare possimus, nihil tamen avare, nihil injuste, nihil libidinose, nihil incontinenter esse faciendum.* Atque adeo, quamvis lateat homines scelus, præterquam quod ἔχει ἡδὺς ἐκδικον ὄμμα, etiam *ipsius sceleris in scelere supplicium est*, ut loquitur Seneca.

4. *Forent*] In Ms. *essent*.

5. *Peccandum*] C. Torn. addit *censebat*.

6. *Justi honestique*] More græco loquitur, qui simili modo τὸ δίκαιον & τὸ πρέπον dixerunt. Huc faciunt versus Horatii,

Oderunt peccare boni virtutis amore,
Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

7. *Tali*] Cod. Torn. *tali vel.*

8. *Repressius*] Vett. Editt. habent, *suppressius.*

9. Πρὸς ταῦτα] Id est,

Adhæc nihil occulta, quandoquidem omnia videns
Et omnia audiens, cuncta revelat tempus.

CAP. XII.

Faceta responsio M. Ciceronis amolientis à se crimen manifesti mendacii.

HÆc quoque disciplina rhetorica est, callidè & cum hastu res criminosas citra periculum confiteri; ut si objectum sit turpe aliquid, quod negari non queat, responsione joculari eludas, & rem facias risu magis dignam quàm crimine. sicut fecisse Ciceronem scriptum est, quum id, quod inficiari non poterat, urbano facetoque dicto diluit. nam quum emere vellet [1] in palatio domum, & pecuniam in præsens non haberet; [2] à P. Sulla, qui tum reus erat, mutuum [3] sestertium viciens tacite accepit. ea res tamen, priusquam emeret, prodita est, & in vulgus exivit: objectumque ei est, quòd pecuniam, domus emendæ causa, à reo accepisset. tum Cicero, inopinata opprobratione permotus, accepisse se negavit, ac domum quoque se emturum negavit: atque adeò, inquit, verum sit accepisse me pecuniam, si domum emero. sed quum postea emisset, & hoc mendacium in senatu ei ab inimicis objiceretur, risit satis; [4] atque inter ridendum, [5] *ἀκοινονόητοι*, inquit, homines estis, quum ignoratis prudentis & cauti patrisfamilias esse, quod emere velit, emturum sese negare, propter competitores emtionis.

CAP.

1. *IN palatio*] In Palatino monte. Notum est septem fuisse montes Romæ, Palatinum, Capitolinum, Aventinum, Cælium, Esquilinum, Viminalem, & Quirinalem.

2. *A P. Sulla*] Extat Oratio Ciceronis vicesimaquinta pro P. Sylla, quem L. Torquatus accusabat tanquam conjurationis Catilinariæ participem.

3. *Sestertium viciens*] Ducatonum millia 50.

4. *Atque inter ridendum*] De aliis jocis Ciceronis vide Macrob. lib. 2. Sat. c. 3.

5. *Ἀκοινονόητοι*] Id est, *communis sensus expertes*. vel lege, *ἀκοινώνητοι*, ut in Vett. Editt. primis habetur, id est, *rigidi, austeri, cum quibus nulla possit esse rerum vel verborum communio*. Ita Cicero quoque ad Atticum loquitur. *Stephanus*.

Apol-

Digitized by Google

CAP. XIII.

Intra kalendas *quum dicitur, quid ſignificet, utrum* ante kalendas, *an* kalendis, *an utrumque: atque inibi quid ſit in oratione M. Tullii*, intra Oceanum, *&* intra montem Taurum, *& in quadam epiſtola*, intra modum.

QUum Romæ à Conſulibus judex extra ordinem datus pronunciare intra Kalendas juſſus eſſem; [1] Apollinarem Sulpicium doctum hominem percunctatus ſum an his verbis, *intra kalendas*, ipſæ quoque kalendæ [2] tenerentur: dixique ei me videlicet [3] datum, kalendaſque mihi [4] prodictas, ut intra eum diem pronunciarem. Cur, inquit, hoc me potiùs rogas, quàm ex iſtis aliquem peritis ſtudioſiſque [5] juris, quos adhibere in conſilium judicaturi ſoletis? tum illi ego ita reſpondi: Si aut de vetere, inquam, jure, aut recepto, aut controverſo & ambiguo, aut novo & conſtituto diſcendum eſſet; iſſem planè [6] ſciſcitatum [7] ad iſtos quos dicis. ſed quum verborum Latinorum ſententia, uſus, ratio exploranda ſit; [8] ſcævus profectò & cæcus animi forem, ſi quum haberem tui copiam, iſſem magis ad alium quàm ad te. Audi igitur, inquit, de ratione verbi quid exiſtimem. ſed eo tamen pacto,

Apollinarem Sulpicium] Hujus alibi quoque meminit Gellius. Vide ſupra pag. 310.

2. *Tenerentur*] Simplici pro compoſito utitur, nimirum *continerentur*.

3. *Datum*] Additur in Vet. Ed. *indicem*.

4. *Prodictas*] Quædam editt. etiam veteres male habent *productas*. prodicere enim diem, idem eſt atque *prodere*. Prodictio enim proditio eſt quæ in præſens valet. Vide *Scalig.* ad Feſtum pag. 153.

5. *Juris*] Stephanus *virir*, quod nullo jure præponit Barthius. Briſſonius *ſtudioſos juris* retinet. Atque ita quoque JC. loquuntur in l. 1. ff. de Offic. Aſſeſſ. l. 4. ff. de Extraord. Cognit. & l. 9. §. 4. ff. de Pœnis. Quo nomine JC. denotantur. Apud Suetonium in Nerone cap. 32. ita quoque ſcribendum. vulgo enim habebatur *ſtudioſis virir*. De variis JC. nominibus vide Cujacium lib. 7. Obſerv. cap. 25.

6. *Sciſcitatum*] Ita rectè. aliter, *ſcitatum*. Ita Virg. lib. 2. Æneid. locutus, *ſcitatum oracula Phœbi*.

7. *Ad iſtos*] C. Torn. *ab iſtis*.

8. *Scævus*] A Græco σκαιός, vulgo *ſævus*. Alii, *lævus*. Ut Virg. *Si mens non lævaſuiſſet*.

pacto, ut id facias, non quod ego de proprietate vocis disseruero, sed quod in ea re omnium pluriumve consensu observari cognoveris: non enim verborum tantùm communium veræ atque propriæ significationes longiore usu mutantur; sed legum quoque ipsarum jussa consensu tacito oblitterantur. Tum deinde disseruit, me & plerisque aliis audientibus, in hunc ferme modum: Quum dies, inquit, ita præfinita est, ut judex intra kalendas pronunciet: occupavit jam hæc omnis opinio, non esse dubium quin ante kalendas jure pronuncietur. & id tantùm ambigi video, quod tu quæris, an kalendis quoque jure pronuncietur. ipsum autem verbum sic proculdubio natum est, atque ita sese habet; ut, quum dicitur, *intra kalendas*, non alius accipi dies debeat quàm solæ kalendæ. nam tres istæ voces, *intra*, *citra*, *ultra*, quibus certi locorum fines demonstrantur, singularibus apud veteres syllabis appellabantur, *in*, *cis*, *uls*. hæ deinde particulæ, quoniam parvo exiguoque sonitu obscurius premebantur, addita est tribus omnibus eadem syllaba: & quod dicebatur, *cis Tiberim*, & *uls Tiberim*, dici cœptum est; *citra Tiberim*, & *ultra Tiberim*: item quod erat *in*, accedente eadem syllaba, *intra* factum est. sunt ergo hæc omnia quasi contermina junctis inter se finibus cohærentia, *intra oppidum*, *ultra oppidum*, *citra oppidum*. ex quibus *intra*, sicuti dixi, *in* significat. nam qui dicit *intra oppidum*, *intra cubiculum*, *intra feriàs*, non dicit aliud quàm *in oppido*, *in cubiculo*, *in feriis*. *intra kalendas*: igitur non *ante kalendas*, sed *in kalendas*, id est, eo ipso die quo kalendæ sunt. itaque, secundùm verbi ipsius rationem, qui jussus est *intra kalendas* pronunciare, nisi kalendis pronunciet, contra jussum vocis facit. nam, si ante id fiat, non *intra* pronunciat, sed *citra*. nescio quo autem pacto recepta volgò interpretatio est absurdissima, ut *intra kalendas* significare videatur etiam *citra kalendas* vel *ante kalendas*: nihil enim ferme interest. atque insuper dubitatur,

tur, an *ante kalendas* quoque pronunciari poſſit: quando neque ultra neque citra, ſed, quod inter hæc medium eſt, *intra kalendas*, id eſt, *kalendis* pronunciandum ſit. ſed nimirum conſuetudo vicit: quæ quum omnium domina rerum, tum maximè verborum eſt. Ea omnia quum Apollinaris ſcitè perquam atque enucleatè diſputaviſſet: tum ego hæc dixi: Cordi, inquam, mihi fuit, priuſquam ad te irem, quærere, explorareque quonam modo veteres noſtri particula iſta, qua de agitur, uſi ſint. atque ita invenimus Tullium in tertia in Verrem ſcripſiſſe. *Eſt autem modò locus intra Oceanum jam nullus, neque tam longinquus, neque tam reconditus, quo non per hæc tempora noſtrorum hominum libido iniquitaſque pervaſerit. intra Oceanum* dicit, contra rationem tuam. non enim vult, opinor, dicere *in oceano*. terras enim demonſtrat omnis, quæ oceano ambiuntur, ad quas à noſtris hominibus adiri poteſt, quæ ſunt *citra oceanum*, non, *in oceano*. neque enim videri poteſt inſulas ſignificare neſcio quas, quæ penitus eſſe intra æquora ipſa oceani dicuntur. tunc Sulpicius Apollinaris renidens, Non mehercle inarguté, inquit, nec incallidè oppoſuiſti hoc Tullianum. ſed Cicero *intra oceanum*, non, ut tu interpretare, *citra oceanum* dixit. Quid enim poteſt dici *citra oceanum* eſſe, quum undique oceanus circumſcribat omnis terras & ambiat? nam *citra* quod eſt, id *extra* eſt. quî autem poteſt *intra* eſſe dici quod *extra* eſt? ſed ſi ex una tantùm parte orbis oceanus foret: *citra oceanum* eſſe dici poſſet, vel *ante oceanum*: quum verò omnis terras omnifariam & undique verſum circumfluat, nihil citra eum eſt: ſed, undarum illius ambitu terris omnibus convallatis, in medio ejus ſunt omnia, quæ intra oras ejus incluſa ſunt. ſicuti herclè ſol non citra cœlum vertitur, ſed in cœlo & intra cœlum. Hæc tunc Apollinaris ſcitè acutéque dicere viſus eſt. ſed poſtea in libro M. Tullii epiſtolarum 9 ad Ser. Sulpicium ſic dictum eſſe invenimus, *intra modum*

9. *Ad Ser. Sulpicium*] Extat locus Epiſtola 4.

modum, ut *intra kalendas* dicunt, qui dicere *citra kalendas* volunt. verba hæc Ciceronis ſunt, quæ appoſui: *Sed tamen quoniam effugi ejus offenſionem, qui fortaſſe arbitraretur me hanc rem publicam non putare, ſi perpetuò tacerem: modicè hoc faciam aut etiam intra modum, ut & illius voluntati & meis ſtudiis ſerviam. modice* dixerat, id eſt, cum modo æquo & pari. deinde, quaſi hoc diſpliceret & corrigere id vellet, *aut etiam intra modum*. per quod oſtendit minus ſeſe id facturum eſſe, quàm quod fieri modicè videretur: id eſt, non ad ipſum modum, ſed retro paululum & citra modum. In oratione etiam, quam pro P. Seſtio ſcripſit, *intra montem Taurum*, ſic dicit, ut non ſignificet *in monte Tauro*, ſed *uſque ad montem Taurum cum ipſo monte*. verba ſunt hæc ipſius M. Tullii, ex ea, quam dixi, oratione: *Antiochum magnum illum majores noſtri magna belli contentione* [10] *terra marique ſuperatum* [11] *intra montem Taurum regnare juſſerunt: Aſiam, qua illum multarunt, Attalo, ut is in ea regnaret, condonarunt. intra montem*, inquit, *Taurum regnare juſſerunt*. quod non proinde eſt, ut, *intra cubiculum*, dicimus: niſi videri poteſt id eſſe, *intra montem*, quod eſt *intra regiones* quæ Tauri montis objectu ſepa-

10. *Terra marique*] Regem Antiochum Magnum luxuria diffluentem, cum in Europam bellum transferret, & ſedem belli in Euboea inſula poſuiſſet, Acilius Glabrio conſul in inſula aggreſſus, ipſo ſtatim adventus ſui nuncio coëgit ab inſula fugere. *Tum præcipitem*, ut loquitur Florus, *apud Thermopylas aſſecutus, ne ibi quidem fiducia loci reſiſtentem mari ac terra cedere coëgit, ſtatim & è veſtigio itur in Syriam. Claſſis regia Polyxenidæ Annibalique commiſſa. nam rex prælium nec ſpectare poterat. igitur & duce Æmilio Regillo, advenientibus Rhodiis tota lacerator*. Polyxenidas ad Mioneſum promontorium navali prælio victus eſt, tredecim navibus captis, XXVIII. aut incenſis aut depreſſis. Regillus poſt navalem victoriam Epheſum, quo ſe regia claſſis ſubduxerat, directis ante portum navibus, confeſſionem ultimam conceſſi maris hoſti extorſit. Florus aliique eidem prælio Annibalem interfuiſſe referunt, ſed Appianus in Syriacis ab iis diſſentit. Poſtmodum quoque ingenti prælio terreſtri à Scipione victus. Cujus prælii circa Magneſiam, quæ ad Sipylum montem eſt, inſtructi, commiſſique luculenta extat deſcriptio apud Livium lib. 37. Vide & Appianum in Syriacis, & Juſtinum lib. 31.

11. *Intra montem Taurum*] Pacis leges Antiocho oblatæ, ut Europa abſtineret Aſiaque omni, quæ cis Taurum montem eſt, decederet, pro impenſis in bellum factis XV. M. Talentorum. Vide Livium dicto lib. 37. c. 45.

12. *Qui*

Digitized by Google

ſeparantur. nam ſicuti qui *intra cubiculum* eſt, is non in cubiculi parietibus, ſed intra parietes eſt, quibus cubiculum includitur, qui tamen ipſi quoque parietes in cubiculo ſunt: ita, qui regnat intra montem Taurum, non ſolùm in monte Tauro regnat, ſed in his etiam regionibus quæ Tauro monte clauduntur. Num igitur ſecundùm iſtam verborum M. Tullii ſimilitudinem, [12] qui jubetur *intra kalendas* pronunciare, is & *ante kalendas*, & *ipſis kalendis* jure pronunciare poteſt? neque id fit quaſi privilegio quodam inſitæ conſuetudinis, ſed certa rationis obſervatione: quoniam omne tempus, quod kalendarum die includitur, intra kalendas eſſe rectè dicitur.

12. *Qui jubetur intra calendas pronunciare*] Vide hac de re l. 133. de V. S. & l. 1. §. 9. ff. de ſucceſſ. edict.

CAP. XIV.

Saltem *particula quam vim habeat & quam originem.*

[1] *Altem* particula quam haberet principem ſignificationem, quæque vocis iſtius origo eſſet, quærebamus. ita enim primitus factam eſſe apparet, [2] ut non videatur, ſicuti quædam ſupplementa orationis, temere & inconditè [3] aſſumta. atque erat qui diceret legiſſe ſe in grammaticis commentariis P. Nigidii, *ſaltem* ex eo dictum, quod eſſet, ſi aliter:

Altem] Ita ſcribendum, non *ſaltim*, ut contendit J. Gulielmius lib. 1. Veriſimil. cap. x. Neque enim, ut à ſupinis *raptu, curſu, ſenſu, receſſu, captim, curſim, ſenſim, receſſim*, deſcendit, ad eum plane modum à *ſaltu, ſaltim*. Et errat in eo, quod Priſciani auctoritatem hic adducit. Ille equidem *ſaltim* à *ſaltu*, ſed in aliâ planè ſignificatione, *ſaltuatim* nimirum, deducit. Veteres enim Grammatici, ut hic ex Auctore noſtro liquet, undecunque potius in hac ſignificatione, quam à *ſaltu* hujus vocabuli originem deduxere. Sed & hodie quamplurimum non tantum à vulgo, verum etiam viris doctiſſimis in hujus adverbii ſignificatione erratur, dum illud uſurpant pro *ſolum*, ſive *tantummodo*. Veteribus enim *ſaltem* ſemper ſignificat τὸ ἔλαχιστον, ſive *minimum*. Adi ſis Voſſium in de Vitiis ſerm. lib. 1. c. xxxv.

2. *Vt non videatur*] Sic Mſſ. vulgo, etiam in Vett. Edd. *ut quæ videatur*. Malè.

3. *Aſſumta*] Vet. Ed. *aſſumptæ*.

ter: idque ipſum dici ſolitum per defectionem: nam plenam eſſe ſententiam, *ſi aliter non poteſt*. ſed id nos in iſdem commentariis Nigidii, quum eos non, opinor, incurioſe legiſſemus, nuſquam invenimus. videntur autem verba iſta, *ſi aliter non poteſt*, à ſignificatione quidem vocula hujus, de qua quærimus, [4]non aberrare. ſed tot verba tamen in pauciſſimas litteras cludere [5]improbæ cujuſdam ſubtilitatis eſt. Fuit etiam qui diceret homo in libris [6] atque litteris aſſiduus, *ſaltem* ſibi dictum videri *u* littera media [7] extrita.[8] *ſalutem* enim ante dictum, quod nos *ſaltem* diceremus. nam quum alia quædam petita & non impetrata ſunt; tum ſolemnus, inquit,[9] quaſi extremum aliquid petituri, quod negari minimè debeat, dicere; *hoc ſaltem fieri aut dari oportere*: tanquam ſalutem poſtremo petentes, quam impetrari certè & obtineri ſit æquiſſimum. ſed hoc itidem non illepidè quidem fictum, nimis tamen eſſe videtur commenticium; cenſuimus igitur amplius quærendum.

CAP.

4. *Aberrare*] Vet. Edd. & C. Torn. *abhorrere*.

5. *Improbæ cujuſdam ſubtilitatis*] Id eſt, pertinacis, indefeſſæ. Ut apud Virgilium, *labor omnia vincit improbus*.

6. *Atque litteris*] Cod. Torn. *atque in litteris*. uti & Vett. Edd.

7. *Extrita*] Cod. Torn. *trita*. haud bene.

8. *Salutem enim ante dictum*] Sic Servius ad lib. IV. Æneid. ℣. 327. *Saltem*, inquit, *ſermo tractus à captivis, qui cum frequentius ab hoſtibus caperentur, dicebant, ſublatis omnibus*; ſalutem concede. *Inde per ſynæreſin hic natus eſt ſermo, ut in contemptu rerum multarum petituri aliquid*, ſaltem *dicamus*; *Quaſi quod negari minime debeat, cum extremum aliquid petitur, inde neceſſitate additur*, ſaltem, *veluti ſalutem poſtremo poſcentes*; *vel ſalutem, ſi aliter non poteſt*. Ubi poſtrema verba legenda cenſeo, *vel ſaltem*, (ſubaudi, inde dictum) *ſi aliter non poteſt*. quemadmodum paullò ante Auctor noſter.

9. *Quaſi extremum aliquid petituri*,] Donatus ad illud Terentii Andr. Act. 2. ſc. 2. *Ut aliquot ſaltem prodat dies*, notat, *Saltem, deſperatis rebus ſolam petentes ſalutem hoc verbo utimur*. Idem in Adolph. Terentii. *Saltem*, inquit, eſt ἰκέτευον. *natum eſt autem à captivis*, Saltem, *qui nihil aliud præter ſalutem à victore petunt*.

Velli-

CAP. XV.

Quòd Siſenna in libris hiſtoriarum adverbiis hujuſcemodi ſæpenumero uſus eſt, cælatim, vellicatim, ſaltuatim.

QUum lectitaremus hiſtoriam Siſennæ aſſiduè, hujuſcemodi figuræ adverbia in oratione ejus animadvertimus: cuiinodi ſunt hæc, *curſim, properatim, celatim,* [1] *vellicatim, ſaltuatim.* ex quibus duo prima, quia ſunt notiora, exemplis non indigebant. reliqua in hiſtoriarum ſexto ſic ſcripta ſunt: [2] *Quàm maximè celatim poterat, in inſidiis ſuos diſponit.* item alio in loco: *Nos una æſtate in Aſia & Græcia litteris geſta idcirco litteris continentia mandavimus, ne vellicatim aut ſaltuatim ſcribendo lectorum animos impediremus.*

1. *Vellicatim*] Vet. Edit. *Velitatim*, & ita quoque infra.

2. *Quam maxime celatim*] Nonius hunc Siſennæ locum paullo aliter refert. *Quo magis celeratim inſidiis ſuos diſponit.* Et videtur *celeratim* melius dici, quam *celatim*. Cæterum ſi quis hujus generis plura adverbia deſiderat, adeat Voſſ. lib. 4. de Analog. c. 19. & 20. Et Cl. Dauſq. in Antiq. Nov. Latii Orthograph. Vol. 1. Tract. 3. cap. 4. ſect. 2.

Digitized by Google

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER TERTIUSDECIMUS.

CAP. I.

Inquisitio verborum istorum M. Tullii curiosior, quæ [1] fuit in primo Antonianarum libro : Multa autem impendere videntur præter naturam etiam, prætérque fatum: *tractatúmque an idem duo ista significent*, fatum, *atque* natura, *an diversum.*

MCICERO in primo Antonianarum ita scriptum reliquit: *Hunc igitur ut sequerer properavi, [2] quem præsentes non sunt secuti: non ut proficerem aliquid; neque enim sperabam id, nec præstare poteram; sed ut si quid mihi humanitus accidisset (multa autem impendere videntur præter naturam etiam prætérque fatum) hujus diei vocem testem reipublicæ relinquerem meæ perpetuæ erga se voluntatis. præter naturam*, inquit, *præterque fatum.* [3] an utrumque

J. O. COMMENT. SELECT. AD. A. G.

[1] *Fuit*] V. C. C. *sunt.*

2. *Quem*] V. C. C. *quæ.*

3. *An utrumque idem valere voluerit, Fatum atque naturam*] Sic Adrianus Turnebus lib. 13. Advers. c. 9. nihil diversi Fati & Naturæ nomine significari putat; sed unum idemque declarari; mortemque naturalem, mortem esse fatalem, cum ætate quis confecta extrema senectute moritur; mortem vero immaturam, quæ gladio infertur, nec fatalem esse, nec naturalem. Id autem intelligi posse ex Oratione Ciceronis pro Cœlio, cujus in peroratione hæc habentur verba: *Nolite judices aut hunc jam natura ipsa occidentem, velle maturius extingui vulnere vestro, quam suo fato* : Ubi diserte morti naturali & fatali opponitur mors vulnere illata, vel pœnâ irrogata. Sic Alexander Aphrodiensis palam non tam fatetur, quam profitetur & clamat fatum & naturam idem esse hisce verbis: λείπει ἄρα τὸν ἐμμελῆ μηδὲν ἄλλο, ἢ τὸν εἰκεῖαν εἶναι φύσιν ἑκάστου. Et mox: αὕτη δὲ ἐμμελὴς τε καὶ φύσις ἡ αὐτή. Iterum: ταυτὸν ἂν εἴη τῇ κατὰ φύσιν τὸ κατ' ἐμμελῆ. Rursus: φανερόν ὅτι ὁ Θεόφραστος λέγειν ταυτὸν ὂν τὸ

τὸ

que idem valere voluerit, *fatum* atque *naturam*, & duas res κατ' ἐνὸς ὑποκειμένας posuerit, an vero diviserit separaritque, ut alios casus natura ferre videatur, alios fatum, considerandum equidem puto: atque id maximè requirendum, qua ratione dixerit accidere multa humanitùs posse præter fatum: quando sic ratio & ordo 5 & insuperabilis quædam necessitas fati constituitur; ut omnia intra fatum claudenda sint. nisi illud sanè Homeri sequutus est;

6 Μὴ καὶ ὑπὲρ μοῖραν δόμον Ἄϊδος εἰσαφίκηαι.

Nihil autem dubium est, quin violentam & inopinatam mortem significaverit: quæ quidem potest rectè videri7 accidere

τὸ καθ' εἱμαρμένην τῇ κατὰ φύσιν, οὐ τῇ παλλιωθίνει.

4. Καθ' ἑνὸς ὑποκειμένου] Id est, *Pro uno subiecto.* In V. C. C. legitur ἀπ' ἑνὸς ὑποκειμένου, πεπρωμένῃ καὶ φύσει, & interpretatio ipsi contextui inserta, *pro uno subjecto fatum & naturam*; sed postrema verba haud dubie è Glossemate sunt.

5. *Et insuperabilis quædam necessitas fati constituitur*] Loquitur ex Stoicorum mente; quibus Fatum est sempiterna quædam & indeclinabilis series rerum & catena, volvens semetipsa sese & implicans per æternos consequentiæ ordines, ex quibus apta connexaque est, quemadmodum id definit Auctor noster ex sententia Chrysippi Philosophiæ Stoicæ principis supra lib. 6. cap. 2. ubi vide quæ aliarum opinionum disciplinarumque auctores huic sententiæ objiciunt; & ibidem notata. Adde sis Vossium in de Idololatr. Orig. & progress. lib. 2. c. 45. & quatuor seqq. ubi de Fato cum Gentilitum Christiano egregie & prolixe disserit; Uberius enim ut hanc materiam hic discutiamus instituti nostri ratio haud permittit.

6. Μὴ καὶ ὑπὲρ μοῖραν, &c.] Id est: *Ne & præter fatum domum Plutonis ingrediaris.* Exstat Iliad. 5. ℣. 336.

7. *Accidere præter naturam*] Mors omnis violenta præter naturam præterque fatum accidit; idque mortis genus luctuosissimum Plinius Junior vocat lib. 1. epist. quæ non ex Natura nec Fatalis videtur. Unde Aristoteles mortis duo esse genera docet περὶ ἀναπνοῆς his verbis: θάνατος δ' ἐστὶν ὁ μὲν βίαιος, ὁ δὲ κατὰ φύσιν, βίαιος μὲν ὅταν ἡ ἀρχὴ ἔξωθεν ᾖ, κατὰ φύσιν δ' ὅταν ἐν αὐτῷ. *Mors*, inquit, *aut violenta est, aut secundum naturam. Violenta, cum principium vel causa est extrinsecus; secundum naturam, cum ea est intrinsecus.* Mors itaque violenta est, & præter naturam, quæ vel ex morbo, vel vulnere inflicto accidit; secundum vero naturam, quando quis senio confectus fato cedit: Plato in Timæo: θάνατος ὁ μὲν κατὰ νόσους καὶ τραύματα γιγνόμενος ἀλγεινὸς ἐστὶ βίαιος, ὁ δὲ μετὰ γήρως ἰὼν ἐπὶ τέλος κατὰ φύσιν, ἀνιαρότατος τῶν θανάτων. Huc etiam faciunt, quæ Servius notat ad illud Virg. lib. 4. Æneid.

Vixi & quem dederat cursum fortuna peregi.

Ubi inquit: *Non natura, neque fatum. Tribus enim humana natura continetur:* Natura, *cui ultra centum & viginti solstitiales annos concessum non est.* Fato, cui

cidere præter naturam. sed cur id quoq; genus mortis [8] extra fatum posuerit, neque operis hujus est explorare, neque temporis. illud tamen non prætermittendum est, quòd Virgilius quoque idipsum quod Cicero de fato opinatus est, quum hoc in quarto libro dixit de Elisa, quæ mortem per vim potita est;

9 *Nam quia nec fato, merita nec morte peribat.*

tam-

cui nonaginta anni, hoc est tres Saturni cursus exitium creant: nisi forte aliarum stellarum benignitas etiam tertium ejus superet cursum. Fortuna, *id est casu qui ad omnia pertinet quæ extrinsecus sunt, ut ad ruinam, incendia, naufragia, venena. Bene ergo dixit* Fortuna: *Cicero in Philippicis*: Multa mihi imminere videbantur præter naturam, præterque fatum: *id est, gladii Antonii ex casu.*

8. *Extra fatum posuerit*] Extra vel præter fatum, ut supra jam monitum, mori quis dicitur, cum ex caussa violenta & foris arcessita aliquis vitam finierit. Hinc Petronius ancillam illam Matronæ Ephesinæ, quæ inedia & mœrore animam è corpore expellere videbatur, sic eam alloquentem introducit: *Quid proderit hoc tibi, si soluta inedia fueris? Si te vivam sepelieris, si antequam fata poscant, indemnatum spiritum effuderis?* Contra fato suo is moritur, qui causa ex se nata, nec extraria aut foris arcessita vitam cum morte commutaverit. Quo pertinet illud Senecæ Tragici in Hercule Oetæo Act. 1. *Quota pars moritur tempore Fati.*
& Taciti lib. 2. Annal. de rege Archelao: *Finem vitæ sponte an Fato implevit.*

9. *Nam quia nec fato*] Est pag. 695. lib. 4. Æneid. Ubi Servius multa involvit, nec tamen evolvit, & longe à scopo aberrat; simpliciſſima vero & rectiſſima est Salmasii hujus loci expositio, quæ exstat Exercit. Plinian. ad Solin. p. 1119. ubi air, Græcis aliud esse ἀπὸ μοίρας, aliud ἀπὸ μοίρας θανεῖν. ἀπὸ μοίρας dicitur de iis, qui obeunt in juventute, ἀπὸ μοίρας de illis qui violento exitu decedunt. Πρὸ μοίρας & πρὸ ὥρας ἁρπάζει. ἀπὸ μοίρας γὰρ ὁ βιαίως ἀποθανών. ἀπὸ ὥρας ὃ ὁ σὺν νόσῳ. Hinc in Magicis sacris differentia τῶν βιαιοθανάτων, & τῶν ἀώρων. Tertullianus de Anima: *Aut optimum est hic retineri secundum Ἀῶρον, aut pessimum secundum Biæothanatos, ut ipsis jam vocabulis utar, quibus auctrix opinionum istarum Magia sonat.* Ahori interdum diversi Bixothanatis, ut qui moriuntur juvenes, sed fato suo & sponte naturæ. Est ubi Bixothanati quidem sunt, qui pereunt, non tamen Ahori, ut quos in decrepita ætate vis aliqua elisit. Aliquando etiam in eundem hominem concurrit & violenta mors & immatura, ut simul ἄωρος sint & βιαιοθάνατος. Tales haberi debent, quos in juventa ætate sævus & immaturus finis exhausit. Utrumque in Didone Virgilius expressit, & βιαιοθάνατον simul & ἄωρον periisse indicat. *Sed quia nec fato* ἀπὸ μοίρας, *Sed misera ante diem,* πρὸ ὥρας. Tertium addidit: *merita nec morte peribat.* Innocentem & nullo crimine commisso manus sibi intulisse significans. Nam plerique aut propter crimina sua supplicio publice afficiuntur, aut ipsi letum sibi consciscunt metu gravioris pœnæ, quam se meruisse conscii sunt. Ex eo genere βιαιοθανάτων non fuisse Didonem ostendit.

10. Ὑπὲρ

tamquam in faciendo fine vitæ, quæ violenta ſunt, non videantur è fato venire. Demoſthenis autem, viri prudentia pari atque facundia præditi, verba idem ferè ſignificantia de natura atque fato M. Cicero ſequutus videtur. ita enim ſcriptum eſt in oratione illa egregia, cui titulus eſt, [10] Ὑπὲρ στεφάνου. [11] Ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι μόνον γεγωνὼς νομίζων, τὸ σὸν εἱμαρμένης καὶ τὸ αὐτόματον θάνατον ἀπεκδέχεται. ὁ δὲ καὶ τῇ πατρίδι, ὑπὲρ ὧν, μὴ ταύτην ἐπιδεῖν δουλεύουσαν, ἀποθνήσκειν ἐθελήσας. Quod Cicero fatum atque naturam videtur dixiſſe, id multo ante Demoſthenes [12] τὸν προωμολόγει καὶ τὸ αὐτόματον θάνατον appellavit. Αὐτόματος enim θάνατος, quaſi naturalis & fatalis, nulla extrinſecus vi coactus venit.

10. Ὑπὲρ στεφάνου] V. C. περὶ στεφάνου, id eſt, *De Coronâ* ſibi ablata à Cteſiphonte, quem Demoſthenis honorem Æſchines pulcherrimis actionibus fruſtra oppugnavit, nam victus tandem & factione & eloquentia inſuperabili Demoſthenis, in Rhodum abiit exulatum. M.

12. Ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι μόνον, &c.] Id eſt, *Nam qui parentibus tantum ſe natum putat, fatalem atque ſponte ſuæ mortem exſpectat. Qui vero etiam patriæ, ob id, ne in ſervitutem redactam illam videat, occumbere præoptabit.*

12. Τὸν προωμολόγει καὶ τὸ αὐτόματον θάνατον] Id eſt, *Fatalem & ſponte ſuæ mortem.* Idem eſt, quod Latinis dicitur, *ſuâ morte mori.* Suetonius in Julio Cæſare circa finem de percuſſoribus Cæſaris: *Percuſſorum autem fere neque triennio quiſquam amplius ſupervixit, neque ſuâ morte defunctus eſt.* Ita Seneca Epiſtol. ad Lucilium: *Bella res eſt ſuâ morte mori.* Jul. Firmicus Aſtronom. lib. 8. cap. 19. *Erit longævus, in ſenecta felix & qui ſua morte moritur.* Eodem modo & Græci locuti ſunt. Euſebius de Præpar. Euang. lib. 1. ὁ γὰρ θνήσκει ἰδίῳ θανάτῳ, οὐ μὴ βίᾳ τινὶ πληγὴ τοῦτο τὸ ζῷον. Epiphanius lib. 1. Εἰ μή τις λεγέτω περὶ Ἀβέλ, ὁ γὰρ θανάτῳ ἰδίῳ τέθνηκεν. Ita Ptolemæus lib. 4. Tetrabibli ἰδίοις καὶ ἀλλοτρίοις θανάτοις & βιαίοις oppomit invicem.

CAP. II.

Super poëtarum Pacuvii & Accii colloquio familiari in oppido Tarentino.

QUibus otium & ſtudium fuit vitas atque ætates doctorum hominum quærere ac memoriæ tradere, de M. Pa-

M. Pacuvio & L. Accio tragicis poëtis historiam scripserunt hujuscemodi. ' Quum Pacuvius, inquiunt, grandi jam ætate & morbo corporis diutino affectus, Tarentum ex urbe Roma concessisset, Accius tunc [2] haud parvo junior proficiscens in Asiam, quum in oppidum venisset, [3] devertit ad Pacuvium: comiterque invitatus, plusculisque ab eo diebus retentus, tragœdiam suam, cui *Atreus* nomen est, desideranti legit. tum Pacuvium dixisse ajunt, [4] sonora quidem esse, quæ scripsisset, & grandia: sed videri ea tamen sibi duriora paulum & acerbiora. Ita est, inquit Accius, uti dicis. neque id sanè me pœnitet: [5] meliora enim fore spero quæ deinceps scribam. nam [6] quod in pomis est, itidem,

QUum *Pacuvius grandi jam ætate*] Quippe qui Accio quinquaginta annis major erat. Cicero in Bruto: *Attius iisdem Ædilibus ait se & Pacuvium docuisse fabulam, cum ille octuaginta, ipse triginta annos natus esset.* De Pacuvio sic Hieronymus in Chronico: *Olymp.* CLVI. *an.* III. *Pacuvius Brundusinus, Tragœdiarum scriptor clarus habetur: Vixitque Romæ quoad picturam exercuit, ac fabulas vendidit. Deinde Tarentum transgressus prope nonagenarius diem obiit.*

2. *Haud parvo junior*] Nota τὸ *parvo* adverbialiter positum.

3. *Devertit ad Pacuvium*] V. C. C. *divertit.* Cæterum de Accio sic Hieronymus in Chronico, num. MDCCCLXXVIII. *Olymp.* CLX. *Lucius Accius Tragœdiarum scriptor clarus habetur, natus Mancino, & Serrano Coss. parentibus libertinis: & seni jam Pacuvio Tarenti sua scripta recitavit, à quo & fundus Acciana juxta Pisaurum dicitur, quia illuc inter colonos fuerat ex Urbe deductus.* Familiaris fuit D. Julio Bruto Callaico, qui A. V. Io CXXII. Popillio Lænate, & P. Rutilio Coss. de Lusitanis & Callaicis triumphavit, & templorum ac monumentorum aditus, quæ ex manubiis consecraverat, Accii carminibus exornavit: ut est apud Ciceronem Orat. pro Archia & Bruto, item Val. Maximum lib. 8. c. 14.

4. *Sonora quidem esse & grandia*] Pertinet huc Quintiliani summi ingeniorum æstimatoris de Pacuvio & Accio judicium quod exstat Instit. Orat. lib. 10. c. 1. hisce verbis: *Tragœdiæ scriptores, Accius atque Pacuvius clarissimi, gravitate sententiarum, verborum pondere & auctoritate personarum. Cæterum nitor & summa in excolendis operibus manus, magis videri potest temporibus, quam ipsis defuisse. Virium tamen Accio plus tribuitur; Pacuvium videri doctiorem, qui esse docti affectant, volunt.*

5. *Meliora*] Legendum forte *molliora*, ut ad Pacuvii verba *duriora & acerbiora* Accius responsionem accommodaverit.

6. *Quod in pomis est*] Quod hic de pomis, ab aliis similiter ad vinum translatum, & cum eo hominum ingenia comparata. Seneca Epist. 36. *Aristen ajebat malle se adolescentem tristem, quam hilarem & amabilem turbæ. Vinum enim fieri bonum, quod recens durum & asperum visum est: non pati ætatem, quod in dolio placuit.* Similiter Alexis Comicus apud Athenæum, lib. 2. Deipnosoph.

Ὁ μηδὲ-

dem, inquit, esse ajunt in ingeniis: quæ dura & acerba nascuntur, pòst fiunt mitia & jucunda. sed quæ gignuntur statim vieta & mollia,7 atque in principio sunt uvida; non matura mox fiunt, sed putria. relinquendum igitur visum est in ingenio quod dies atque ætas mitificet.

Ὁ μὲν πρῶτος ἄνθρωπος οἷνος τῷ φύσει,
Τρόπον τιν' ἴσα. τὸ γὰρ οἶνος τὸ νέον
Πολλὴν γ' ἀνάγκη, καὶ τὸ ἄνδρ' ἀπεργάζεται
Πρᾶον, ἀφυβρίστους τ' ἀποδεῖξαι πάλιν
Σκληρὸν δὲ χρόνος ὥσπερ συνδιαμάζεται
Ὃ δ' ὧν λέγω
Τύπτει ἁπάντων, ἀπαρυθμίζει τε τῶν ἄνω
Τοιοῦτον ἄνοιαν ἐκπολάζοντα πρὸ τοῦ
Πέπειρον χρόνος, καὶ κατεσθίων πάλιν,
Ἥδιστ' ἀπαλλάττει τὸ πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς.

Hoc est:

Est natura homo vino simillimus
Quodam modo: nam vinum sicuti novum
Necesse defervere est, sic prorsus & hominem.
Ac primum quidem velut florescentem
Aliis esse injurium,
Post durum fieri: hæc autem quæ dico omnia
Vigere cum desierint, atque ille exhauserit (tas,
Stultitiam amentem, quæ superne innavelut potui fit idoneus, ætatem nactus bonam:
Ac in reliquum tempus degit gratus omnibus.

Sive horum carminum sententiam mavis expressam verbis I. Lipsii:

Similis Vir est Vino indole atque moribus.
Nam mustum illud & novum cum conditur
Defervet primum est opus: sic & virum,
Cum juvenis est, exæstuare; hinc sobrium
Mox effici, & severitate præditum:
Mitem inde fieri, & esse in ævi relliquũ.

7. *Atque in principio sunt uvida*] V. V. C. C. *atque à principio sunt vivida*. quanquam τὸ *uvida* rectius.

CAP. III.

An vocabula hæc, necessitudo *&* necessitas, *differenti significatione sint.*

RIsu prorsus atque ludo res digna est, quum plerique grammaticorum asseverant *necessitudinem* & *necessitatem* [1] mutare longè, longeque differre: ideo quòd [2] *necessitas* sit

1. *Mutare longe, longeque differre*] In Codice Scriveriano annotatum reperio. Lego, *mutare, longe longeque differre*. Tornæsian. Codex & V. C. C. ad hunc modum, *mutare longe differreque*. In Tornæs. edit. *mutare longe, longeque differre*. Quam scripturam interpungendam censeo.

2. *Necess-*

sit vis quæpiam premens & cogens : *necessitudo* autem dicatur jus quoddam & vinculum religiosæ conjunctionis ; idque unum solitarium significet. sicut autem nihil quicquam interest *suavitudo* dicas an *suavitas*, *sanctitudo* an *sanctitas*, *acerbitudo* an *acerbitas*, *acritudo*, an, quod Accius in Neoptolemo scripsit, *acritas* : ita nihil rationis dici potest, 3 quî *necessitudo* & *necessitas* seperentur. itaque in libris veterum vulgò reperias *necessitudinem* dici, pro eo quod necessum est. 4 sed *necessitas* sanè pro jure officioque observantiæ affinitatisque infrequens est : quamquam, qui ob hoc ipsum jus 5 affinitatis familiaritatisve conjuncti sunt, 6 necessarii dicuntur. repperi tamen in oratione C. Cæsaris, 7 qua Plautiani

2. *Necessitas sit vis quæpiam premens &c.*] Sic Cornelius Fronto : *Necessitas immutabilis res est, ut mori necessitatis est. Necessitudo, vel sanguinis vel meritorum.* Solipater Charisius: *Necessitas imperii, Necessitudo sanguinis conjunctio.* _ *Sallustius tamen Necessitudinem sæpe pro necessitate ponit, nec unquam Necessitatem pro necessitudine, aut ipse aut quisquam Veterum.* In quo tamen falsus est Solipater ; Cicero enim & Cæsar *necessitatem* pro *necessitudine* dixerunt.

3. *Quî*] V. E. *quin.* male. M. S. *qnur.*

4. *Sed necessitas sane pro jure, officioque observantiæ &c.*] Usus & ea significatione Cicero pro Sulla : *Si nostram in accusatione suâ necessitatem, familiaritatemque violasset.*

5. *Affinitatisque*] V. C. *affinitatisve.*

6. *Necessarii dicuntur.*] Festus : *Necessarii sunt, ut Gallus Ælius ait, qui aut cognati, aut affines sunt, in quos necessarie officia conferuntur præter cæteros.* Nonius *necessarios* interpretatur *affines*, cum inquit ; *Necessitas, affinitas*, unde & *hoc jure conjuncti necessarii appellantur.* Sed non *solos affines*, verum etiam *cognatos* hoc nomine denotari, satis manifestum ex hoc loco Valerii Maximi lib. 2. c. 1. *Convivium solemne ma-*

jores instituerunt, idque Caristia appellaverunt, cui præter cognatos & affines nemo interponebatur : ut si qua inter necessarios querela esset orta, apud sacra mensæ, & inter hilaritatem animorum, fautoribus concordiæ adhibitis tolleretur. Marcellus necessarios ab amicis & propinquis distinguit, quasi arctiore quadam benevolentia devinctos, lib. 4. Epistol. Famil. 2. ad Ciceronem : *In summa pancitate amicorum, propinquorum, ac necessariorum qui vere meæ saluti faverent, te cupidissimum mei, singularemque mihi benevolentiam præstitisse cognovi.* In Glossis Philoxeni est : *Necessarius*, Οἰκεῖος, Ἀναγκαῖος, nempe ut est in Glossis gr. lat. quæ vulgo Cyrilli dicuntur, Οἰκεῖος, ὁ συγγενὴς, *Necessarius.* Onomasticon Vetus lat. gr. *Necessarii*, οἱ ἀναγκαῖοι.

7. *Quæ Plautiam rogationem suasit*] De hac Oratione loquitur haud dubie Suetonius in Jul. Cæsare : *L. etiam Cinnæ uxoris fratri, & qui cum eo civili discordia Lepidum secuti, post necem consulis ad Sertorium confugerant, reditum in civitatem rogatione Plotia confecit, habuitque & ipse super ea re concionem.* In *Plautia* lege vel *Plotia* variatum, quemadmodum veteres in Claudio & Clodio ;

tiam rogationem ſuaſit, *neceſſitatem* dictam pro *neceſſitudine*, id eſt, jure affinitatis. verba hæc ſunt: *Equidem mihi videor pro noſtra neceſſitate non labore, non opera, non induſtria defuiſſe.* Hoc ego ſcripſi de utriuſque vocabuli indifferentia, admonitus fortè verbi iſtius, quum legerem [8] Sempronii Aſellionis veteris ſcriptoris quartum ex hiſtoria librum, in quo de P. Africano Pauli filio ita ſcriptum eſt: *Nam ſe patrem ſuum audiſſe dicere L. Æmilium Paulum,* [9] *nimis bonum imperatorem ſignis collatis non decertare, niſi ſumma neceſſitudo aut ſumma ei occaſio data eſſet.*

CAP.

dio; aurata & orata; aula & olla, plauſtro & ploſtro. Legis Plautiæ de Vi mentio in l. *non ſolum*, §. *ſi Dominus. D. de Vſucapion.* & §. *furtiva* Inſtitut. *De Vſucap.* Fuit & altera lex Plautia de Judiciis, quam, ut Aſconius Pædianus ſcribit, adjuvantibus nobilibus tulit M. Plautius Silanus Tribun. Pleb. Cn. Pompejo Strabone, L. Porcio Catone Coſſ. anno ſecundo belli Italici, ut Tribus ſingulæ, quinos denos ſuffragio crearent, qui eo anno judicarent, (antea enim equeſter ordo in Judiciis dominabatur,) ex eoque factum eſſe, ut Senatores quoque in eo numero eſſent, & quidam etiam è plebe. Ad neutram tamen harum legum Oratio Cæſaris de rogatione Plautia referenda videtur, ſed potius privilegium fuit, quod pro L. Cinna obtinere voluerit. Et ita *αὐτόπτης* Auctor noſter rogationem Plautiam, quemadmodum & Suetonius, vocat; ea enim eſt differentia inter Rogationem & legem, quod hæc ad omnes homines, illa vero ad quoſdam vel etiam unum tantūmodo pertineat. Feſtus: *Rogatio eſt, cum populus conſulitur de uno pluribusve hominibus, quod non ad omnes pertineat, & de una pluribusve rebus, de quibus, non omnibus, ſanciatur. Nam quod in omnes homines, rebusve populus ſcivit, lex appellatur. Itaque Gallus Ælius ait, inter legem & rogationem hoc intereſt. Rogatio eſt genus legis, quæ lex, non continuo ea rogata eſt. rogatio non poteſt non eſſe lex, ſi modo juſtis comitiis rogata eſt.*

8. *Sempronii Aſellionis*] Vide ſupra pag. 65. & p. 141. & ibi notatis, adde Sempronium haud paullo poſt exciſam Numantiam hiſtoriam ſuam demum edidiſſe; quippe qui ſcripſerit poſt Cœlium Antipatrum; ut manifeſtum ex Cicerone in primo de LL. *Succeſſere huic Cœlio belli, Clodius, Aſellio: nihil ad Cœlium: ſed potius ad antiquorum languorem & inſcitiam.*

9. *Nimis bonum Imperatorem ſignis collatis non decertare*] Antiquæ Edd. Venetæ: *Non nimis bonum imperatorem ſignis collatis decertare.* Sed Urſiniani Codd. habent: *minus b. i. ſ. c. d.* Badius legit, *minus b. imp. ſ. c. decertare*, & *minus* refert ad *decertare* non ad *imperatorem*. Ut ſenſus ſit, cum quicunque bonus ſit Imperator, minus, id eſt, non decertare ſignis collatis, niſi ſumma neceſſitudo aut ſumma ei data eſſet occaſio.

CAP. IV.

Olympiadis Alexandri matris comis ac prudens ad filium Alexandrum rescriptio.

IN plerisque monumentis rerum ab Alexandro gestarum, & paulo antè in libro M. Varronis, qui inscriptus est *Oreστes, vel de insania*, Olympiadem Philippi uxorem festiviſſimè rescripsiſſe legimus Alexandro filio. nam quum is ad matrem ita scripsiſſet: [1] REX. ALEXANDER. IOVIS. HAMMONIS. FILIVS. OLYMPIADI. MATRI. SALVTEM. DICIT. [2] Olympias ei rescripsit ad hanc sententiam: *Amabo*, inquit, *mi fili, quiescas: neque deferas me neque criminere adversum Iunonem. malum mihi* [3] *prorsum illa magnum dabit, quum tu me litteris tuis pellicem illi esse confiteris.* Ea mulieris scitæ atque prudentis erga ferocem filium comitas sensim & comiter admonuiſſe eum visa est; deponendam esse opinionem vanam, quam ille ingentibus victoriis & adulantium blandimentis & rebus supra fidem prosperis imbiberat, genitum esse sese de Jove.

CAP.

REX *Alexander Iovis Hammonis filius*] De Alexandro Curtius lib. 8. *Iovis filium non dici tantum se, sed etiam credi volebat, tanquam perinde animis imperare posset, ac lingvis.* Unde autem ipsi hæc persuasio venerit docet idem Curtius lib. 4. ubi narrat maximum natu è sacerdotibus Jovis Hammonis, Alexandrum adeuntem *filium* appellasse, hocque nomen illi parentem Jovem reddere affirmasse, Alexandrum vero dixisse, se id & accipere & agnoscere. Justinus vero lib. 11. scribit subornatum ab Alexandro sacerdotem regi volenti respondisse; similia fere habet Plutarchus in Alexandro, qui & addit: videri nonnullis id errorem Antistitis fuisse, qui Græcæ linguæ non satis peritus, cum Alexandrum blande παιδίον *filiolum* appellare vellet, sic dixit, παῖ Διός, *fili Iovis*. Idem habet & Eustathius in Dionysii Alexandrini περιήγησιν, ℣. 212.

2. *Olympias ei rescripsit*] Epistolæ cujusdam Olympiadis meminit J. Pollux Onomast. lib. 7. c. 9.

3. *Prorsum*] Pal. Cod. *prosum*.

Ac spe

CAP. V.

De Aristotele, Theophrasto, & Menedemo philosophis, deque eleganti verecundia Aristotelis successorem diatribæ suæ eligentis.

ARistoteles philosophus annos jam ferè natus duo & sexaginta, corpore ægro affectóque, [1] ac spe vitæ tenui fuit. tunc omnis ejus sectatorum cohors ad eum accedit, orantes obsecrantésq; ut ipse deligeret loci sui [2] & magisterii successorem; quo, post summum ejus diem, [3] proinde ut ipso, uterentur ad studia doctrinarum complenda excolendáque, quibus ab eo imbuti fuissent. Erant tunc in ejus ludo boni multi, sed præcipui duo, [4] Theophrastus & [5] Menedemus. [6] ingenio hî atque doctrinis cæteros præstabant.

1. *Ac spe vitæ*] V. C. C. *ac spe vitaque*. Ms. *ac spè vitaque*.

2. *Et magisterii*] Magisterium hic pro magistri dignitate ponitur. Onomasticon Vetus: *magisterium*, ἀρχή. Nominis id etiam occurrit apud Cassiodorum Variar. lib. 1. epist. 12. *Sume igitur Magisterii insulas dignitatis*. Sic enim V. C. C. ubi vulgo est *magisteria*; quod etiam tamen ferri possit. Sic & Variar. lib. 3. epist. 12. *Implens etiam doctrina, quam susceperat Magisterii dignitatem*. J. Saresberiens. lib. 8. De Nug. Curial. cap. 21. de Juliano Imp. ait eum viros congregasse *circa palatia, qui circumamicti palliis, magis habitu, quam magisterio pandebantur*.

3. *Proinde*] V. C. C. *perinde*.

4. *Theophrastus*] De quo insignis locus Strabonis lib. 13. Θόφραμος δ' ἐπαλεῖτο πρότερον ὁ Θεόφραστος, μετωνόμασε δ' αὐτὸν Ἀριστοτέλης Θεόφραστον ἅμα μὲν φεύγων τὸ τῶ πατρίῳ ἐπόμενος, ἅμα δὲ τὸ φράσεως αὐτῆς ζηλοῖ ἐπιεικῶς μαντόμορφον, ἅπαντας γὰρ λόγους ἐπόλησεν τοὺς μαθητάς. Ἀ ἐρετίλης, λογιώτατον δ' Θεόφραστον. *Theophrastus primo vocabatur Tyrtamus: sed Aristoteles hoc ei nomen fecit, simul ut priorem asperitatem fugeret, simul ut dictionis Theophrasteæ præstantiam commendaret tanquam divinæ. Omnes enim discipulos facundos, hunc facundissimum reddidit Aristoteles.* Idem de hoc Tyrtami nomine habes apud Diogenem Laërtium, Hesychium Illustrem, Suidam, alioſq;.

5. *Menedemus*] Omnino hic legendum *Eudemus*; quemadmodum viris doctissimis jam monitum. Menedemi enim Peripatetici vix ab alio auctore & alio loco ulla fit mentio; Eudemi vero plurima apud varios scriptores & honorificentissima; & semper Alexander, aliique ex optimis interpretibus, Theophrastum & Eudemum, ut Aristotelis sodales, & ejusdem cum ipso sententiæ, prædicant, & adducunt. Ab hoc Eudemo nomen habent Ethica Eudemia, quæ vulgo Aristoteli tribuuntur; sive ipse eorum auctor sit, si-

bant. alter ex insula Lesbo fuit, Menedemus autem Rhodo. Aristoteles respondit facturum esse quod vellent, quum id sibi foret tempestivum. postea brevi tempore quum idem illi, qui de magistro 7 destinando petierant, præsentes essent; vinum ait, quod 8 tum biberet, non esse id ex valetudine sua, sed insalubre esse atq; asperum; ac propterea quæri debere 9 exoticum vel Rhodium aliquod, vel Lesbium. id sibi utrumque 10 ut curarent, petivit; 11 usurúmq; eo dixit, quod sese magis juvisset. 12 eunt, curant, inveniunt, adferunt. tum Aristoteles Rhodium petit, degustat. Firmum, inquit, hercle vinum & jucundum. petit mox Lesbium: quo item degustato, Utrumque, inquit, oppidò bonum, sed 13 ἡδίων ὁ λέσβιος. id ubi dixit, nemini fuit dubium, quin, lepi-

ve ei Aristoteles ista dedicaverit; quorum tamen prius Jonsio verisimilius videtur. Scripsit etiam æmulatione Theophrasti condiscipuli, qui juxta Laërtium lib. 5. exaravit ἀστρολογικῆς ἱστορίας δ'. & ἀριθμητικῶν α', Eudemus hic ἱστορίαν περὶ τῆς ἀστρολογουμένων, teste eodem Laërtio lib. 1. Thalete, vel ἀστρολογικὰς ἱστορίας, ut vult Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromat. quod opus Astrologorum vitas & inventa, ipsiusque Astrologiæ ortum & progressum continuit. Laudat etiam Simplicius ad lib. 1. φυσ. ἀκροασ. comment. III. Geometricas historias hujus Eudemi. & ibidem comment. XXVI. Ejus lib. 1. φυσικῶν. ac lib. 3. comment. XXVIII. item lib. 4. comment. CXVI. liber secundus & tertius φυσικῶν citatur. Scripsit quoque hic Eudemus, ut & Theophrastus atque Phanias, ad Aristotelis æmulationem Categorias, libros de Interpretatione, & Analytica, aliaque, de quibus, ut & de multis quibus idem Eudemi nomen fuerit, vide plura apud Jonsium de Scriptor. Histor. Philosoph. lib. 1. c. 15.

6. *Ingenio hi*] V. C. C. *ingenio ii.*

7. *Destinando*] V. C. C. *designando.*

8. *Quod tum biberet*] Ms. *quod imbiberet.*

9. *Exoticum*] Peregrinum. quo sensu Apulejus lib. 1. Milesiar. Prudentius in Psychomachia, Ennodius in Panegyrico, Isidorus lib. 19. cap. 22. Cassiodor. Variar. lib. 9. Ep. 23. Sic Plautus Mostellaria: *Olere unguenta exotica.*

10. *Ut curarent*] Ms. *ut ei curarent.*

11. *Usurumque eo*] Ms. *usurumq; ex eo.*

12. *Eunt*] Quid si legas, *quærunt.*

13. Ἡδίων ὁ λέσβιος] Id est, *Suavius Lesbium.* Ac sane Vinum Lesbium Veteribus commendatissimum, magnoque in pretio erat. Clearchus apud Athenæum lib. 1. Deipnos.

\- - λεσβίου πώματος
Οὐκ ἔστιν ἄλλο οἶνος ἡδίων πιεῖν.

Id est,

Lesbio vino potui suavius aliud nullum est.

Apud eundem Archestratos Deipnologus, varia vinorum generosorum genera recensens, omnibus aliis Lesbium præfert, cum sic concludat:

Ἀλλ' ἤτοι τ' ἄλλ' ἐστὶν ἀπλῶς πρὸς
λέσβιον οἶνον.

Id est.

Vino sed verbo nihil hæc ad Lesbia vina.

Neque

lepidè ſimul & verecundè, ſucceſſorem illa voce ſibi, nón vinum delegiſſet. is erat è Lesbo Theophraſtus, ſuavitate homo inſigni linguæ pariter atque vitæ. itaque non diu pòſt, Ariſtotele vita defuncto, ad Theophraſtum omnes conceſſerunt.

CAP. VI.

Quid veteres Latini dixerunt quas Graci προσῳδίας appellant; & item quod vocabulum barbariſini *non uſurpaverint neque Romani antiquiores,* [1] *neque Attici.*

[2] QUas Græci προσῳδίας dicunt, eas veteres docti tum notas vocum, tum moderamenta, tum accentiunculas, tùm ; voculationes appellabant. quod nunc autem barbarè quem loqui dicimus, id vitium ſermonis non barba-

NEque Attici] Hæc poſtrema verba nova erunt ei, qui caput prius quam ejus titulum leget: cum in capite nulla prorſus Atticorum fiat mentio. Sed ſive Gellii hæc ſit adjectio, ſive potius Pſeudogellii, quod ea continet verum an falſum eſſe dicemus? Equidem minime dubito, quin & Attici antiquiores βαρβαρίζειν dixerint, nõ eam tantum ſignificationis formam ſequendo, quam habent μηδίζειν, ἀττικίζειν: verum & cum ſignificare volebant *Barbare loqui*. an etiam & hujus verbale βαρβαρισμὸς jam tum in uſu eſſet, ambigi poſſe ſcio: quod multa verbalia non eodem quo ipſa verba tempore uſurpari cœperunt. Sed vocem, cujus uſum recepta in aliis ſermonis forma permittebat (neque enim dubium eſt, quin μηδισμὸν, & ἀττικισμὸν & λακωνισμὸν illi quoque veteres Attici dixerint) pro uſurpata habere poſſemus etiamſi nullo id teſtimonio probari poſſet. *H. Steph.*

2. Προσῳδίας] *Accentus.* Quænam vero Græcis ſint προσῳδίαι late dicet Sextus Empiricus lib. 1. adverſ. Mathem. cap. 5. Sic autem Diomedes accentum deſcribit lib. 2. *Accentus eſt Acuta, vel Gravis, vel Inflexa orationis elatio, vocis ut intentio, vel inclinatio, acuta, aut inflexo ſono regens verba. Nam ut nulla vox ſine vocali, ita ſine accentu nulla.* De accentibus libros magnos ſcripſere Apollonius & Herodianus inter Græcos, inter Latinos Cenſorinus, ut teſtatur Priſcianus lib. 15. qui & ipſe librum de Accentibus conſignavit, ubi & Accentum deſcribit, quod ſit *certa lex & regula ad elevandam & deprimendam ſyllabam minuſve juſque particulæ orationis, qui ſit ad ſimilitudinem elementorum literarum atque ſyllabarum.* Adde ſis Voſſium de Art. Gram. lib. 2. cap. 7.

3. *Voculationes*] Hac voce etiam utitur Nigidius infra h. l. cap. 24. Apud Martianum Capellam lib. 3. cap. *de faſtigio*, accentus quoque *faſtigia* vocantur, idem vocat *carmina, tenes & ſoni*. Sic & Diomedes lib. 2. *faſtigia* appellat, item Beda lib. de metris.

barbarum esse, sed rusticum, & cum eo vitio loquentes rusticè loqui dictitabant. P. Nigidius, in commentariis grammaticis, *Rusticus fit sermo*, inquit, *si adspires perperam*. itaque id vocabulum, quod dicitur vulgo 4 barbarismus, qui ante divi Augusti ætatem purè atque integrè loquuti sunt an dixerint, nondum equidem inveni.

4. *Barbarismus*] Ab Hesychio definitur βαρβαρισμὸς λέξεως, i.e. *à vero tono declinans loquendi vitio*. Eustathio dicitur, *peccatum pronunciationis circa voces, aut tonos, seu accentus, sicut solœcismus circa syntaxin*. Suidas nimis generaliter Barbarismum dicit esse vitiosa dicta præter consuetudinem clarorum Græcorum, λέξις παρὰ τὸ ἴδιον τῶν ἐνδοκιμούντων ἰδίωμα.

CAP. VII.

Diversum de natura leonum dixisse Homerum in carminibus, & Herodotum in historiis.

LEænas inter omnem vitam semel parere, eoque uno partu nunquam edere plures quàm unum, Herodotus in tertia historia scriptum reliquit. verba ex eo libro hæc sunt: [1] ἡ δὲ δὴ λέαινα, ἰὸν ἰσχυρότατον ἐὸν θηρίων τέκνωσιν, ἅπαξ ἐν τῷ βίῳ τίκτει ἕν. τίκτουσι γὰρ συνεκβάλλει τῷ τόκῳ τὰς μήτρας. Homerus autem leones (sic enim feminas quoque virili genere appellat, quod grammatici [2] Πίκοινον vocant) pluris gignere atque educare catulos dicit. versus, quibus hoc apertè demonstrat, hi sunt:

[3] Εἰσῆκε δ' ὡς τίς τε λέων ὠρῇ οἵσι πίκεσσιν,

Ὦρά

Ἣ δὲ δὴ λέαινα &c.] i.e. *Quum autem animalium acerrimum sit leæna & audacissimum, semel omnino in vita & unum parit. Enitendo enim simul cum fœtu pariter matricem projicit.* Hoc autem verisimile est Herodotum ab Ægyptiis accepisse; nam & Orus Apollo in Hieroglyphicis narrat, leænam quia non pariat bis, apud Ægyptios symbolum esse mulieris semel tantum enixæ. Quam opinionem etiam secutus est B. Basilius Hexaem. homil. IX.

2. Ἐπίκοινον] *Promiscuum.*

3. Εἰσῆκε] Id est,

Stetit, sicut aliquis leo circa suos catulos,
Cui quidem catulos ducenti occurrerint in sylva
Viri venatores - - -

Extat locus Il. 133. Iliad. ε.

4. Πυκνὰ

Ὣς ῥά τε νήπι' ἄγουσι σιωπητῆσον ἰόντες ἐν ὕλῃ
Ἄνδρες ἐπακτῆρες.

Item alio in loco idem significat:

[4] Πυκνὰ μάλα σιναίχων· ὥστερ λὶς ἠϋγένειος
Ὣς ῥαθ' ὑπὸ σκύμνος ἐλαφηβόλος ἄρπασεν ἀνὴρ
Ὕλης ἐκ πυκινῆς.

Ea nos dissensio atque diversitas quum agitaret inclutissimi poëtarum & historicorum nobilissimi, placuit libros Aristotelis philosophi inspici, [5] quos de animalibus exquisitissimè composuit. in quibus, quod super ista re scriptum invenimus, cum ipsius Aristotelis verbis, in his commentariis scribemus. verba Aristotelis hæc sunt ex libro de historia animalium sexto:

[6] Λέων δ' ὅτι μὲν ὀχεύει ὄπισθεν, καὶ ἔστιν ὀπισθιστρηλικὸν, εἴρηται,

4. Πυκνὰ μάλα] Id est,

Crebro admodum suspicans, sicut leo pulchre jubatus,
Cuique cani'os venaticus surripuerit vir
Sylva ex densa.

Exstat vs. 318. Iliad. σ.

5. *Quos de animalibus exquisitissime composuit*] Qua diligentia hi libri de Animalibus ab Aristotele compositi, sic tradit Plinius lib. 8. cap. 16. *Alexandro Magno ingeniose inflammato cupidine animalium naturas noscendi, delegataque hac commentatione Aristoteli, summo in omni doctrina viro, aliquot millia hominum in totius Asiæ Græciæque tractu parere jussa, omnium quæ venatus, aucupia, piscatusque alebant: quibusque vivaria, armenta, alvearia, piscinæ, aviaria in cura erant, ne quid usquam gentium ignoraretur ab eo; quos percontando quinquaginta fere illa præclara de animalibus condidit.* Ubi postea Plinius ex Aristotele de Leonum, Leænarumque naturâ subjungit.

6. Λέων δ' ὅτι μὲν ὀχεύει ὄπισθεν, &c.] Id est, *Leonem aversum coire reperitque non quovis tempore, quamquam quotannis: parit autem vere. Binos fere parit, neque plures semis: interdum etiam unum. Nam quæ narrantur fabulæ, leænam parientem ejicere maritum, delira est; sed composita ex eo fuit, quod animal hoc rarum est. Idcirco qui fabulam confinxit, causam ignoravit. Rarum igitur leonum genus est: variisque gignitur locis. Sed tota Europa inter Achelouum & Nessum duntaxat fluvios. Ipsæque leænæ pariunt pusillæ omnino, adeo ut altero ætatis mense vix ingrediantur. Terræ Syriæ leænæ quinquies parunt: primum quinos: post deinde uno pauciores; postremo nullum, sed effœtæ agitant. Caret leæna juba; solus habet mas. Mutat dentes leo quatuor tos tantum, qui canini appellantur, duos superiores, totidem inferiores; idque ætatis suæ mense sexto.* Est cap. 31. lib. 6. de Histor. Animal. quod hic Aristoteles de terræ Syriæ leænis narrat, id de universis pronunciat lib. 6. de Generat. Animal. c. 21. sequitur vero Plinius Hist. Nat. lib. 8.

ἔρηϛ πρόπορον· ὀχαΰϛ ϳ̃ καὶ τίκλϛ ὁ παῦρων ὤρφαν, καθ' ἕκαϛον μὴν πι τ̃ ἐνιαυτόν. τίκτϛ μὲν ὃν ϝ̃ ἔαρ ⟃. τίκλϛ ϳ̃ ὡς ϶πὶ τὸ πολὺ δίυο. τὰ μὴν τι πλείϛα ἓξ. τίκλϛ δ' ἐνίοτι καὶ ἓν. ὁ ϳ̃ λεχθεὶς μῦθ⟃ πρὸ ϝ̃ ἐκβάλλειν τὰς ὑϛέρας τίκτονϛα, ληρώδης ὄϛι· σωιπόθη δὲ ἐκ ϝ̃ παιπίνας εἶναι τοῦ λέοντας ἀπορῦν⟃ τὴν αἰτίαν ϝ̃ τ̃ μῦθον σεωθέν⟃. παπάνιον γὰρ τὸ γέν⟃ τὸ τ̃ λεόντων ὄϛι, καὶ οὐκ ἐν πολλῷ χίγνεϛ τόπῳ· ἀλλὰ τ̃ Εὐρώπης ἀπάσης ἐν τῷ μεταξὺ ϝ̃ Ἀχελώϊ καὶ ϝ̃ Νέϛου πο⟃μῦ· τίκτϛ δὲ ὁ λέων παπὺ μικρὸν, ϊτως ὥϛε δίμιλια ὄντα μόλις βαδίζειν. οἱ δ' ἐν Συρίᾳ λέοντις τίκτουϛι πεντάκις. τὸ πρῶτον πέντε. εἶτα αἰὲν ἐνὶ ἐλάτλονα. μ̃ δὲ πᾶϛα οὐκ ἔπι ὀλέθρου τίκτουϛιν, ἀλλ' ἄγονοι ϶ματελῶϛιν. οὐκ ἔχϛ δὲ ἡ λέαινα χαίτλην, ἀλλ' ὁ ἄῤῥλην λέων. βάλλϛ δὲ ὁ λέων τοῦ κυνόδοντας καλαμένους τέτλαρας μόνους, δίυο μὲν ἄνιωθεν, δίυο δὲ κάτωθεν· βάλλει δὲ ἐξάμιν⟃ ὧν τὴν ἡλικίαν.

cap. 16. ut & Ælianus lib. 4. de Animalib. cap. 34. Nec aliter Oppianus initio lib. 5. de Venatione, & Philostratus lib. 1. de vita Apollonii c. 16. De Leonum natura præter eos, qui ex professo de Animalibus scripsere, multa tradit etiam Vossius lib. 3. de Idolol. cap. 52. & 53.

CAP. VIII.

Quòd Afranium poëta prudenter & lepidè sapientiam filiam esse Usus & Memoriæ dixit.

1 EXimiè hoc atque verissime 2 Afranius poëta 3 de gignenda comparandaque sapientia opinatus est: quod eam

Eximie] Sic Ms & V. C. C. vulgo *maxime*. male.

2. *Afranius Poëta*] Quibus temporibus Afranius floruerit supra p. 521. notatum. De eo Velleji Paterculi est lib. 1. *Dulcesque Latini sermonis facetiæ per Cæcilium, Terentiumq; & Afranium, suppari ætate floruerunt.*

3. *De gignenda comparandaque sapientia*] Prudentia potius dicenda filia Usus & Memoriæ. Sapientia enim meditationibus crebris & contemplatione maxime acquiritur; Usu vero rerum periculisque subeundis Prudentia comparatur. Ita enim hasce virtutes distare nemini non notum, è lib. 6. Ethico-

eam filiam esse Usus & Memoriæ dixit. eo namque argumento demonstrat, qui sapiens esse rerum humanarum velit, non libris solis neque disciplinis rhetoricis dialecticisque opus esse; sed oportere eum versari quoque exercerique 4 in rebus cominus noscendis periclitandisque: eaque omnia acta & eventa firmiter meminisse: & 5 proinde sapere ac consulere ex his, 6 quæ pericula ipsa rerum docuerint, non quæ libri tantum 7 ac magistri per quasdam inanitates verborum & imaginum, tanquam in mimo aut in somnio, 8 dictitaverint. Versus Afranii, sunt in togata, cui Sellæ nomen est:

Vsus me genuit, mater peperit Memoria.
Sophiam vocant me Grai, vos Sapientiam.

Item versus est in eamdem ferme sententiam Pacuvii, quem Macedo philosophus vir bonus, familaris meus, 9 scribi debere censebat pro foribus omnium templorum.

Ego

Ethicor. ad Nicomach. Improprie itaque Afranius Sapientiam dixit, cum Prudentiam filiam Usus & Memoriæ dicere debuisset.

4. *In rebus cominus noscendis*] Ms. *in rebus communibus cominus noscendis*, ita notatum in margine Vossiani codicis. Lambecius ex Ms. Reg. *in rebus communibus noscendis*. & Res communes explicat τὰ πρὸς κοινὰς συμβαίνειν ἐυπρόσοδα. Quemadmodum communes sensus, Deus communis, & communes literæ apud Phædrum, Ausonium, Tertullianum. In eo autem fallitur quod putet vocem *cominus* sensui plane hic contrariam esse; & rectius legi posse *in rebus eminus noscendis*; id est πρόῤῥωθεν seu ex longinquo. *Cominus* enim ut huic loco optime, ita *eminus* nullo modo convenire potest. Nempe eum, qui prudens & sapiens rerum humanarum esse velit, debere se rebus ipsis tractandis immiscere, periculaque ipsa subire, & ita cominus actione ipsa, & usu prudentiam acquirere. Sic Euphrates Philosophus apud Plinium lib. 1. epist. 10. *affirmabat esse Philosophiæ & quidem pulcherrimam partem, agere negotium publicum, cognoscere, judicare, promere & exercere justitiam, quaque ipsi deceant in usu habere.*

5. *Proinde*] Sic Ms. vulgo *perinde*.

6. *Quæ pericula ipsa rerum*] Ms. *quæ pericula ipsarum rerum*.

7. *Ac magistri*] V. C. C. *aut magistri*.

8. *Dictitaverint*] V. C C. *delectaverint*. quod Stephanus accipit pro delectando dixerint, sive delectabiliter dixerint. Lipsius in Electis leg. *dictaverint*, & errorem natum esse dicit ex priscâ scripturâ *deictaverint*.

9. *Scribi debere censebat pro foribus omnium templorum*] Hunc A. Gellii locum expressit J. Salisberiens. lib. 4. De Nug. Curial. c. 6. *Unde & Philosophi veteres imaginem Sapientiæ pro foribus omnium templorum pingi, & hæc verba scribi debere censuerunt:*

Vsus me genuit, perperit Memoria

10 *Ego odi homines ignava opera & philoſopha ſententia.*
nihil enim fieri poſſe indignius 11 neque intolerantius dicebat, quàm quod homines ignavi ac deſides, 12 operti barba & pallio, 13 mores & emolumenta philoſophiæ in linguæ verborumque artes converterent; & vitia facundiſſimè accuſarent 14 intercutibus ipſi vitiis madentes.

CAP.

Sophiam me vocant Graji, vos Sapientiam.

Et hæc item: Ego odi homines ſtultos, & ignava opera, & Philoſophicas ſententias.

10. *Ego odi homines, &c.*] Sic Alexander M. Calliſthenem Philoſophum natum ex conſobrina Ariſtotelis, cum eum adorare & divinis honoribus proſequi recuſaret, in caveam juſſit includi, & ſpectandum circumduci ac tandem interfici, addens: Μισῶ σοφιστὴν ὅστις οὐχ αὑτῷ σοφός. *Odi ſapientiſtam ſibi qui non ſapit.*

11. *Neque intolerantius*] Alium fateor *intolerabilius* fuiſſe dicturum: ſed ſi *res incredula*, pro Res incredibiles dicere ſibi permiſit, hoc etiam ſibi permiſiſſe credibile eſt. Nævium ſaltem auctorem habere ſe dicere potuit ad illud *intolerantius* quod attinet, nam lib. 19. c. 7. eum *intolerantibus curis*, pro *intolerandis* dixiſſe ſcribit. *H. Steph.*

12. *Operti barba, & pallio*] Inſigne Philoſophorum, crinem barbamque promittere, & pallio uti prælongo, de quo jam ſupra p. 152. quædam notata; iis adde Senecam epiſt. 5. & 43. Firmic. Aſtronom. lib. 7. cap. 6. Artemidor. lib. 1. c. 19. & 32. Tertullian. de Pallio Lactant. lib. 5. cap. 2. Apulej. 1. Floridor. *Item pallio cadavera operiri & philoſophos amiciri.* Capitolinus in Antonino Philoſopho: *Nam duodecimum annum ingreſſus, habitum Philoſophi ſumpſit, & deinceps tolerantiam, cum ſtuderet in pallio & humi cubaret.* J. Saresberienſ. lib. 8. de Nug. curial. cap. 21. ait Julianum Imperatorem viros congregaſſe *circa palatia qui circumamicti pallio, magis habitu, quam magiſterio pandebantur.* Inſignis vero eſt Luciani locus in Icaro Menippo in hujuſmodi Philoſophos, qui tantum barba & pallio conſpicui, & Agellio illuſtrando aptiſſimus, unde quædam hic adſcribere non dedignabor. Γέγονε δὲ ἀνθρώπων ἰδέα, ὑπὸ πολλῆς τῆς βίας ἐπιπάλαιον, ἀργὸν, φιλόνεικον, &c. ſed locus quia nimis longus eſt, Latine tantum cum adſcribam; ſic itaq; inquit: *Eſt, genus hominum quod non ita pridem in vita exſtare cæpit, iners, contentioſum, gloriæ avidum, iracundum, gulioſum, ſtultũ, faſtuoſum, contumelioſum: & ut Homeri verbis dicam, Telluris inutile pondus. Iſti igitur in ſectas diviſi ac varias rationum labyrinthis excogitatis, alii ſeſe Stoicos appellant, alii Academicos, alii Epicureos, alii Peripateticos, aliiſq; vocabulis his multo magis ridiculis. Deinde cum illud virtutis nomen venerandum induerint, tum adductis in altum ſuperciliis, promiſſaque barba, fucato habitu obambulant, deteſtandos mores circumferentes, ſimillimi iſtis tragœdiarum actoribus quibus ſi perſonas ſtolamque illam auro ſparſam detraxeris, reliquum eſt ridiculum, nempe homunculus ſeptem denariis ad agonem conductus.* Vide ſis & reliqua quæ ſequuntur, nimia enim ſunt, & quæ huc tranſcribi nequeant.

13. *Mores*] Sic omnes Mſſ. & V. C. C. H. Stephan. ex conjectura legit *honores.*

14. *Intercutibus ipſi vitiis madentes*] Sic V. C. C. in Voſſiano Codice in margine notatum in quodam Ms. pro *madentes* haberi *incidentes.* quod exſcripto-

ſcriptoris vitium puto. H. Stephan. ex conjectura legit *ſcatentes*. Sed nihil mutandum. hoc enim modo & Martialis *artibus madidus* dixit lib. 1. Epigram. 40.

Si quis Cecropiæ madidus, Latiæque Minervæ
Artibus, & vera ſimplicitate bonus.

Cæterum Moſellanus putat *intercutibus vitiis madentes* per tranſlationem dici ab hominibus, qui hydropiſin patiuntur, quem morbum Latini nonnunquam aquam intercutem appellare ſolent; quod quidem ferri poſſit; ſed quid ſi quis ſuſpicetur, magis reconditum quid hîc loci latitare, & *intercutibus vitiis madentes* dici, quemadmodum olim Cato, ut Priſcianus lib. 6. teſtatur, dixit *intercutibus ſtupris obſtinatos*, ac unum idemque vitium innui. Notum enim ex Feſto, *intercutitos* dici mares ſtuprum paſſos, quos & *intercutem flagitatos* antiquis appellatos ſcribit? & hoc genus hominum, quod Macedo hîc apud Gellium deſcribit, ab hoc vitiorum genere haud adeo abhorruiſſe, niſi potius ipſis perquam familiare fuerit, etiam non minus notum eſt.

CAP. IX.

Quid Tullius Tiro in commmentariis ſcripſerit de Suculis & Hyadibus, quæ ſunt ſtellarum vocabula.

1 TUllius Tiro M. Ciceronis alumnus & libertus, adjutorque in literis, ſtudiorum ejus fuit. is libros compluris de uſu atque ratione linguæ Latinæ, item de variis atque 2 promiſcis quæſtionibus compoſuit. in his eſſe præcipui videntur, quos Græco titulo 3 *παυδέκτας* inſcripſit, tamquam omne rerum atque doctrinarum genus continentis. ibi de his ſtellis, quæ appellantur ſuculæ, hoc ſcriptum eſt: *Adeò*, inquit, *veteres Romani literas Græcas neſciverunt, & rudes Græcæ linguæ fuerunt; ut ſtellas, quæ in capite Tauri*

TVllius Tiro] Vide ſupra p. 29.

2. *Promiſcis*] V. C. *promiſcuis*.

3. Παυδέκτας] Id eſt, *Rerum omnium receptacula*. Hujuſmodi inſcriptionum feſtivitates ad exemplum Plinii in Præfatione ſuâ ad Veſpaſianum, ſalſe deridet Auctor noſter ſupra Præfatione in Noctes Atticas. Dorotheæi Pandectæ citantur à Clemente Alexandrino lib. 1. Stromat. Horum exemplo Veteres Juriſconſulti, Volumina jus continentia Digeſtorum, & Juſtinianus Imperator, ſive, quibus id commiſerat, Volumen quod omnes legum diſputationes & deciſiones continet, Pandectarum nomine vocavêre; quâ de re Imperator l. 20. §. omnia igitur. C. de Vet. Jur. enucleando, ita loquitur. *Nomen libris L. impoſuimus Digeſtarum ſeu Pandectarum, qui omnes diſputationes & deciſiones in ſe habent legitimas, & quod fuit undique collectum hoc in ſinus receperunt, in centum quinquaginta pene millia verſuum totum opus conſummantes.*

4. *Pro-*

Tauri ſunt, propterea ſuculas appellarint, quod eas Græci ὑάδας vocant; tamquam id verbum Latinum Græci verbi interpretamentum ſit. quia Græce ὗες, ſues Latinè dicantur. ſed ὑάδες inquit οὐκ ἀπὸ τοῦ ὑεῖν, ita ut noſtri ſopici putaverunt, ſed ab eo, quod eſt ὕειν, appellantur. nam & quum oriuntur & quum occidunt, tempeſtates pluvias largoſque imbres cient. pluere autem & Græca lingua ὕειν dicitur. Hæc quidem Tiro in Pandectis, ſed

4. *Propterea Suculas appellarint, &c.*] Eodem modo & ante Tironem patronus ejus M. Cicero caſcos illos reprehendit lib. 2. de Nat. Deor. *Tauri caput*, inquit, *ſtellis conſperſum eſt frequentibus; Has Græci ſtellas Hyadas vocitare ſuerunt à pluendo. ὕειν enim eſt pluere; noſtri imperiti Suculas, quaſi à ſuibus eſſent, non ab imbribus nominata.* Et poſt eum Plinius Hiſtor. natural. lib. 27. cap. 26. *Nimborum argumento Hyadas appellantibus Græcis has ſtellas; quod noſtri à ſimilitudine cognominis, Græci propter ſues impoſitum arbitrantes, imperitiâ appellavere Suculas.* Sed & *Suculæ* dici poſſunt ἀπὸ τοῦ ὕειν, *pluere*, quia ortu ſuo coſmico pluvias & ſuccos inducunt. Germanici interpreti, qui C. Baſſus nonnullis audit, etiam placet ſtellas haſce Græcis Hyadas dictas, quia in modum literæ υ poſitæ ſunt; vel etiam quia natæ ex Atlante & Hya Oceani filia, Hyantem fratrem ab apro vel leone in venatu occiſum flentes pietatis & ſolatii causa in cœlum tranſlatæ ſint. Harum nomina, ut tradit Hyginus Aſtronom. Poëtic. & Cicero de natura Deor. lib. 2. fuere: *Ambroſia, Eudora, Phæſyle, Coronis, Polyxo, Phileto*, ſeu *Phæo, Thyene.* Septem itaque numero ſunt hæ ſtellæ Hyades, in capite Tauri, quarum duæ in eductione cornuum, & quinque in facie ponuntur. De his Ovidius lib. 5. Faſt.

Ora micant Tauri ſeptem radiantia flammis (bre vocat.
Navita, quas Hyadas Græcus ab im-

Alii cum Heſiodo duas iſtas in cornuum eductione omittentes, quinque tantum Hyadas ſtatuunt, ſic ab eo hiſce verſibus nominatas:

- - νύμφας τε θεὰς τεκέτην ἐμεγάιρᾳ,
Φαισύλῃ, ἠδ' ἠΚορωνίδι, ἰοστεφάνῳτε
Κλειτῇ,
Φαιώ τ' ἠμεροέσσῃ, καὶ Εὐδώρῃ τανύπεπλῳ.

Natum autem maxima in auſtrino Tauri oculo, Romanis *Palilicium* dicitur, quod ortus ejus conveniret cum Paliliis, hoc eſt, Paſtorum feriis, Palis deæ in honorem, pro pecoris partu, inſtitutis, ut habet Varro lib. 5. de L. L. & Ovidius lib. 4. Faſtor. Arabes *Aldebaran* vocant, quod idem plane denotat ac Græcis λαμπαδίας, uti ab eis eadem hæc ſtella nominatur. Aben Ezra ait Amos c. 5. ℣. 8. eandem propter claritatem Ebraice vocari כסיל, id eſt ὑπερήφανον, quemadmodum Ptolemæo dicitur.

5. *Opici*] Hoc verbo etiam uſus eſt auctor noſter ſupra lib. 2. cap. 21. & lib. 11. cap. 16. ubi vide notata. in Vet. Edd. eſt *rupici*, unde quidam rupices repoſuere; Ms. ad marginem Voſſiani Codicis notata lectio habet *ruſtici*. Sed proba eſt lectio contextus noſtri. Scaurus de Orthographia: *Ita ſatis per ſe poſita, aſpirationem ſui declararet, niſi opicus legat.* id eſt agreſtis & imperitus; unde Auſonio de Profeſſorib. c. 25. *opica chartæ*, Sidonio Apollinari lib. 8. epiſt. 3. *opica tranſlatio.*

6. *A nobis*

ſed enim veteres noſtri non uſque eo rupices & agreſtes fuerunt, ut ſtellas hyadas idcirco ſuculas nominarent, quod ὗες Latine ſues dicantur: ſed ut quod Græci ὑπὲρ, nos ſuper dicimus, quod illi ὕπτιος, nos ſupinus; quod ὑφορβὸς, nos ſubulcus; quod item illi ὕπνος, nos primo *ſypnus*, deinde per *y* Græcæ Latinæque literæ cognationem *ſomnus*: ſic quod ab illis ὑάδες, [6] à nobis primo ſyades, deinde ſuculæ appellatæ. Stellæ autem iſtæ non in capite Tauri ſunt, ut Tiro dicit (nullum enim videtur præter eas ſtellas Tauri caput) [7] ſed hæ ita circulo, [8] qui Zodiacus dicitur, ſitæ locatæque ſunt; ut ex earum poſitu ſpecies quædam & ſimulacrum eſſe videatur Tauri capitis: ſicuti cæteræ partes & reliqua imago Tauri conformata & quaſi depicta eſt locis regionibuſque earum ſtellarum, [9] quas Græci πλειάδας, nos vergilias vocamus.

CAP.

6. *A nobis primo ſyades*, &c.] Dum veteres illos & caſcos Agellius quovis modo defendere ab imperitiâ contra Tironem nititur, turpiſſime ſemet-ipſum hic proſtituit, cum nihil præter nugas nugaciſſimas in mediũ proferat.

7. *Sed hæ*] Mſs. *ſed eædem*.

8. *Qui Zodiacus dicitur*] Zodiacus in cœlo ſive etiam in globo cœleſti, dicitur circulus maximus, qui deſcriptus ex polis diſtantibus à polis mundi grad. $23\frac{1}{2}$ numeratus in Coluro ſolſtitiorum, ſecat Æquatorem, ſecaturque viciſſim ab ipſo in duas æquales medietates. oblique tamen, ita ut Zodiacus ſit ad Æquatorem inclinatus, unaq; medietas vergat ad ſeptẽtrionem, & polum arcticum; altera ad auſtrum, & polum antarcticum; punctum vero medium utriuſque medietatis, recedat tantum ab Æquatore quantum poli Zodiaci à polis mundi, nempe grad. $23\frac{1}{2}$. *Zodiacũ* Arabes *Almantica* ſeu *Nitas* vocãt, quod Baltheũ ſive ζωστῆρα denotat. Ebræis dicitur חשב אפרת חגלנל opus *Phrygionarium*, hoc eſt *Faſcia*, ſeu *limbus textilis*. Arato eſt μοῖρα, & πλάτος κύκλου. Proclo, λοξὸς κύκλος. Lucano

- - varii mutator Circulus anni.

Aliis *ſignifer*, ἀζιμαλμαθηνὸς, ζωδιακὸς; *Sigillarius*; item ζωδίων περιπλοκὴ, & τὸ δωδεκαπημόριον. Duodecim enim ſigna ſive conſtellationes continet, quorum nomina vulgato hoc diſticho exprimuntur:

Sunt, Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo,
Libraque, Scorpius, Arcitenens, Caper, Amphora, Piſces.

9. *Quas Græci πλειάδας, nos vergilias vocamus*] Videtur Auctor noſter velle, quaſi in reliqua Tauri imagine nullæ exſtarent ſtellæ, præter Pleiades, ſive vergilias vocatas. Quod omnino falſum. Pleiadum enim ſidus in dorſo Tauri ſitum, & vulgo ſeptem ſtellis conſtare dicitur, quanquam ſex tantummodo oculis conſpicuæ. Unde Ovidius lib. 4. Faſtor.

Pleia-

Pleiades incipiunt humeros relevare paternos
Quæ septem dici, sex tamen esse solent.

Græcis πλειάδες dictæ à πλεῖν, id est *navigare*, quia ab ortu eorum vemo navigationis tempus ut plurimum incipere solet. In tabulis etiam finguntur Atlantis ex Pleione Nympha, aliis Hesperidâ fratre Atlantis Hespero prognatâ, filiæ; unde & à Patre quibusdam *Atlantides*, à matre vero *Hesperides* appellantur. Singulatim nomina hæc feruntur esse: *Asterope, Alcyone, Celæno, Maja, Electra, Taygeta, Merope.* Has inter Electra fingitur post Trojæ excidium noluisse amplius cum aliis choreas ducere, ideoque latitare ac vix apparere; Alii apud Hyginum dicunt eam quæ lateat esse Meropen, quia Sisypho homini mortali nupsit, cum Diis immortalibus reliquæ nupserint; quod & habes apud Ovidium lib. 4. Fastorum. Cæterum in Pleiadum sidere post Telescopium inventum, & eo spectatæ non tantum sex, septemve, verum plures quam quadraginta stellæ Galilæo visæ, ut ipse narrat in Nuncio Sidereo; postea etiam per majora Telescopia plures quinquaginta aliis & mihi quoque apparuere.

CAP. X.

Quod sororis *etymon esse dixerit Labeo Antistius & quod* fratris *Nigidius.*

LAbeo Antistius juris quidem civilis disciplinam principali studio exercuit, & consulentibus de jure publice responsitavit; cæterarum quoque bonarum artium non expers fuit: & in grammaticam sese atque dialecticam litterasque antiquiores altioresque penetraverat; Latinarumque vocum origines rationesq; percalluerat: eaq; præcipue scientia

Labeo Antistius] De hoc veterum Jurisconsultorum Principe vide quæ supra p. 54. notata sunt. Sæpius in hisce commentariis A. Gellius Labeonis meminit, sed nusquam tam egregio & merito suo elogio addito, uti hoc loco, ubi eum quidem juris civilis disciplinam principali studio exercuisse scribit, cæterarum vero bonarum artium non expertem fuisse, sed in eas penetravisse, Latinarumque vocum origines rationesque percalluisse; eaque præcipue scientia ad enodandos pleroſque juris laqueos usum fuisse; Quod iis, qui vero Jurisconsulti & non forensis rabulæ nomine beari, velint exemplo esse debet, ne humaniorum literarum studia negligant, sed eas cum curâ & diligentiâ accuratâ pertractent; non minima enim verborum vim & significationem recte nosse, Jurisprudentiæ pars est. Nam, ut ait Plato in Gorgiâ, ὃς ἂν τὰ ὀνόματα εἰδῇ, εἶσι] καὶ τὰ πράγματα, *qui rerum nomina norit, etiam ipsas res facile perspiciet.* non minus vere ac Socrates olim, teste Epicteto, τὴν τῶν ὀνομάτων ἐπιστήμην, nominum contemplationem, eruditionis principium dixit. Et hinc etiam Justinianus Digestorum libris suo jussu compositis, Titulum de *Verborum significatione* addendum curavit; quem qui & capita sub eo contenta exacte evolverit, eum haud exiguum jam in solidâ Juris scientiâ progressum fecisse, negandum non est.

2. *Sorer*

ſcientia ad enodandos pleroſque juris laqueos utebatur. Sunt adeo libri poſt mortem ejus editi, qui *poſteriores* inſcribuntur; quorum librorum tres continui triceſimus octavus & triceſimus nonus & quadrageſimus pleni ſunt id genus rerum ad enarrandam & illuſtrandam linguam Latinam conducentium. Præterea in libris, quos ad Prætoris edictum ſcripſit, multa poſuit partim lepide atque argute reperta: ſicuti hoc eſt, quod in quarto ad edictum libro ſcriptum legimus; 2 *Soror*, inquit, *appellata eſt, quod quaſi ſeorſum naſcitur, ſeparaturque ab ea domo in qua nata eſt, & in aliam familiam tranſgreditur.* Fratris autem vocabulum P. Nigidius, homo impenſe doctus, non minus arguto ſubtiliſque ἐτύμῳ interpretatur, 3 *Frater*, inquit, *eſt dictus quaſi fere alter.*

2. *Soror appellata eſt quod quaſi ſeorſum naſcitur*] Non ſolum ingenioſa, ſed & Juri Civili accommodatiſſima eſt hæc *ſororis* etymologia à Labeone excogitata; quam & Nonius Marcellus ex eo profert in *Soror*. Sic in l. 195. in fin. D. de Verb. ſignif. *mulier* dicitur *ſuæ familiæ & caput & finis*. Voſſius ἀναλογίαν jubere dicit, ut *Soror* potius deducatur, à *ſero*, ſive qua ſeminandi notionem habet, quia *ex eodem ſemine ducta* eſt, ut Iſidorus eam deſcribit lib. 9. cap. 6. ſive potius qua ſignificat *nexa*, ut ſoror idem ſit ac *adnexa*, quomodo & Græcis *patrueles*, *conſobrini* & *amitini* dicuntur ἀνεψιοὶ & ἀνάψιοι. Vide eum in Etymolog.

3. *Frater quaſi fere alter*] Ita & Nonius ex Nigidio, ſive potius, ut quamplurima alia, ex Auctore noſtro, deſcripſit. Potius tamen *frater* eſt ab Æolico φρήτηρ pro φρήτωρ, quod etymon una cum illo Nigidii, apud Feſtum legere eſt; idque etiam ſequitur J. C. Scaliger de Cauſſis L. L. cap. 26. Vid. & Voſſii Etymolog. L. L.

CAP. XI.

Quem M. Varro aptum juſtumque eſſe numerum convivarum exiſtimarit: ac de menſis ſecundis & bellariis.

LEpidiſſimus liber eſt M. Varronis ex ſatyris Menippæis, qui inſcribitur, 1 NESCIS. QVID. VESPER. SERVS. VEHAT.

1. *Neſcis quid ſerus veſper vehat*] Proverbialis locutio, qua admonemur, ne præſentium rerum temere inſoleſcamus, cum plane incerti ac incerti ſimus, quemadmodum

– diem clauſo componet veſper Olympo.

Hinc Livius Decad. V. lib. 5. *In ſecundis rebus nihil quemquam ſuperbe ac violenter*

VEHAT. in quo differit de apto convivarum numero, deque ipsius convivii habitu cultuque. dicit autem convivarum numerum incipere oportere à Gratiarum numero, & progredi ad Musarum; id est, proficisci à tribus, consistere in novem: ut, quum pauciſſimi convivæ sunt, non pauciores sint quam tres; quum plurimi, non plures quam novem. *nam multos*, inquit, *esse non convenit, quod turba plerumque est turbulenta.* 3 ** *& Romæ*, inquit, *constat, sed & Athenis, nusquam*,

lenter consulere decet, nec præsenti credere fortunæ, cum quid vesper vehat, incertum sit. Tracta autem videtur ab agricolis, quibus in more tempus vesperum magna cura observare, ut ex eo ventorum, nubili vel serenitatis signa colligant. Quo respexit Virgilius lib. 1. Georgic.

Denique quid serus vesper vehat, unde serenas
Ventus agat nubes, quid cogitet humidus Auster.

2. *A Gratiarum numero, &c.*] Hunc locum etiam Auctoris nostri simia Macrobius exscripsit Saturn. lib. 1. cap. 7. Ubi Euangelus, *Varronis*, inquit, *librum vobis arbitror non ignotum ex Satyris Menippæis, qui inscribitur:* NESCIS QUID VESPER VEHAT, *in quo convivarum numerum hac lege definit, ut neque minor quam Gratiarum sit, neque quam Musarum numerosior*, & subjicit; *Hic video, excepto rege convivii, tot vos esse quot Musæ sunt. quid ergo perfecto numero quæritis adjiciendos.* Vettius vero Euangelo respondens; *Hoc*, inquit, *nobis præsentia vestra præstabit, ut & Musas impleamus & Gratias.* Duodecim itaque convivas adesse vult. Capitolinus in *Vero* scribit eum primum fuisse in cujus convivio duodecim accubuerint, cum vetus verbum esset: *Septem convivium, novem vero, convicium*: Sed, ut notat ibi Casaubonus, Capitolinus facile voce *primum* abstinuisset, si ei in mentem venisset famosissima illa Octavii juvenis cœna ἀνδρικήν, in qua duodecim convivæ, duodecim Deorum nomine & specie; quam haud dubie Verus æmulari voluit. Dictum illud, cujus meminit Capitolinus, expressit etiam Ausonius in Ephemeride:

Quinque advocavi, sex enim convivium
Cum rege justum, si super, convicium.

Quin & Archestratus, Poëta Syracusanus, apud Athenæum Deipnosoph. lib. 1. convivas esse aut tres, aut quatuor, aut non plures quinque vult, alias futurum conventum manipularium & raptu viventium.

Ἔστωσαν δ' ἢ τρεῖς ἢ τέτταρες οἱ ξυνάγοντες,
Ἢ μὴν πέντε γε, μὴ πλείους. ἢ ἓξ γὰρ ἂν εἴη
Μισθοφόρων ἀρπαξίοιν σκηνὴ τραπεζῶν.

3. *Et Romæ*, inquit, *constat, sed & Athenis, nusquam accubat*] Sic secuti ultimam viri docti editionem edendum curavimus, quamvis nullus fere sensus ex verbis hisce mutilis erui possit. Veteres omnes Editiones constanter habent, *Et Romæ quidem constat, sed & Athenis; nusquam autem plures cubant.* Quod quamvis sensum admittat, haud tamen usq; quaque verum est; nisi Varronem respexisse dicamus ad id, quod utplurimum fieri solebat, nempe ut triclinium sterneretur, tres scilicet lecti discubitorii, in quorum unoquoque tres convivæ ad mensam accumbebant, quanquam nonnunquam quaterni etiam in singulis lectis collocati, unde Horatius lib. 1. Sat. 4.

Sæpe

quam, aut cubat. ** *Ipſum deinde convivium conſtat*, inquit, *ex rebus quatuor; & tum denique omnibus ſuis numeris abſolutum eſt. ſi belli homunculi collecti ſunt,* 4 *ſi lectus locus,* 5 *ſi tempus lectum, ſi apparatus non neglectus, nec loquaces autem*, inquit, *convivas, nec mutos legere oportet.* 6 *quia eloquentia in foro & apud*

Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos.

Quod tamen ſordidi hominis aliquomodo erat, & Cicero ut ſordidiſſimum in Piſone notat, eum ſolitum quinos aut plures in uno lecto ſtipare, in acerbiſſima illa Oratione, quam contra illum habuit, hiſce verbis: *Græci ſtipati quini in lectis, ſæpe plures, ipſe ſolus.* Si enim convivarum numerus major erat, quam novem, tum tribus lectis adhuc unus, vel plures adhibendi, pro numero ſcil. convivarum. Antiqui autem non ſolũ tres lectos ſtratos, quibus ad menſam accumbebant, triclinium dixere, ſed etiam τρίκλινον οἶκον, locum ſcilicet ipſum, in quo tres lecti ſternerentur, ita appellavere; Sic Cicero, Vitruvius, Quintilianus, Valerius Maximus, Suetonius, Phædrus, alii triclinium pro conclavi & cœnatione ipſa uſurparunt; Et fallitur Servius ad lib. 1. Æneid. cum errare dicit eos, qui triclinium dicunt ipſam baſilicam vel cœnationem. Verum, ut ad auctorem noſtrum redeam, in margine Voſſiani Codicis notatum, in Ms. quodam legi, *unſquam autem cubat.* omiſſo τὸ *plures.*

4. *Si lectus locus*] Cod. Tornef. *ſi electus locus.*

5. *Si tempus lectum*] Hoc eſt, quod tempore celebretur, & nec maturius incatur, neque in longum & multam noctem protrahatur. Cave autem cum Turnebo Adverſar. lib. 6. c. 16. hic intelligas convivia Tempeſtiva; hæc enim, ut bene Lipſius ad Tacitum lib. 14. Annal. docuit, ſic dicta, quod maturius & ante horam ſolitam inciperent; quæ vero in longum & in multam noctem protraherentur, ea Intempeſtiva convivia appellata. Salmaſius vero ad Hiſtoriam Auguſtam, negat ulla unquam fuiſſe intempeſtiva convivia, aut ita dici potuiſſe; & ubicunque fit mentio intempeſtivorum, id fieri vitio librariorum, & tempeſtiva reponi debere. Non enim minus moris fuiſſe, tempeſtiva convivia ut temporius iniri, ſi & ſerius finiri; adeo quidem ut etiam in multam noctem protraherentur, & uſque ad gallicantum. Contra Bulengerus lib. 1. de Conviv. cap. 24. durum putat interpolare omnes veteres Auctores, qui intempeſtiva convivia commemorant; deinde non incommode dici potuiſſe intempeſtiva, quæ de nocte fierent; quemadmodum tempeſtiva, quæ de die, & ad noctem uſque, non ultra, producerentur, quia non ſuo tempore fierent. Sic ut tempeſtiva convivia dici non potuerint, quæ poſt decimam horam, aut undecimam inciperent, & totam noctem ad initium ſequentis dici extraherentur. Tardius enim quam oportuit, non temporius inita erant Denique ſi tempeſtivum eſt quod fit ante legitimum tempus, quod fit poſt tempus legitimum, intempeſtivum erit. Sane quanquam intempeſtiva cõvivia rarius occurrant apud Veteres Auctores, qui ſæpius tempeſtivorum meminere, ubique tamen iſtorum loca in mendo cubare, facilius dici, quam probari, nedum demonſtrari poteſt; præſertim cum non incommodam interpretationem admittant.

6. *Quia eloquentia in foro*] Eo enim loco receptum facunde cauſas orare & eloquenter eloqui. Unde Arnobius lib. 1. adverſ. gent. *Pompa iſta ſermonis,*

apud subsellia, silentium vero non in convivio, sed in cubiculo esse debet. 7 Sermones igitur id temporis habendos censet non super rebus anxiis aut tortuosis, sed jucundos atque invitabiles & cum quadam illecebra & voluptate utiles; ex quibus ingenium nostrum venustius fiat & amœnius. *Quod profecto*, inquit, *eveniet, si de id genus rebus ad communem vitæ usum pertinentibus confabulemur, de quibus in foro atque in negotiis agendis loqui non est otium.* 8 *dominum autem*, inquit, *convivii esse oportet non tam lautum, quam sine sordibus: & 9 in convivio legi non omnia debent, sed ea potissimum quæ simul sint*

& oratio missa per regulas, concionibus, litibus, foro, justitiisque servetur, deturque. Item Cyprianus Epist. 2. lib. 2. *In judicii contentione pro vestris opulenta facundia volubili ambitione jactetur.*

7. *Sermones igitur id temporis habendos, &c.*] Ejusmodi sermones Plutarchus vocat λόγους συμποσιακοὺς, *sermones convivales*; & ἐπὶ κύλικι ζητήσεις, *quæstiones inter vina.* Athenæus lib. 1. ἐπικυλικείους λόγους, Pollux lib. 6. cap. 18. ζητήματα κυλίκεια. Diogenes Laërtius in Arcesilao, ἐπικυλικείους ἐξηγήσεις. Theodectes, μνημείους, quasi sermones memoriæ commendandos. Huc pertinent Plutarchi συμποσιακῶν, & Athenæi Δειπνοσοφιστῶν libri. item Apulei Convivales quæstiones & ludicra, quorum antiqui crebro meminerunt; horum etiam exemplum habemus in Macrobii Saturnalibus.

8. *Dominum autem convivii*] Quem nimirum Latini Convivatorem appellant, utpote qui amicos aut hospites convivio excipit, Horatio dicitur Parochus & herus lib. 2. Sat. 8.

- - - vertere pallor
Tum parochi faciem nisi sic metuentis, ut acres
Poteres. - - -
- - Sub hoc herus, hac gravida, inquit, Capta est murena.

Græcis vocatur ὁ συνιστὰς συμπόσιον, *qui exstruit convivium*, & ἑστιατωρ, *qui dat epulum*; item συμποσιαρχος, συμποσιάρχης, ἑστιάτωρ, qui domo & mensa excipit. Martiali lib. 12 Epigr. 48. dicitur *Cæsarum magister*; quanquam alias proprie *magister convivii* dicatur, qui *Arbiter bibendi*, item *Rex convivii*, unde *Magisteria & Regna vini*. Hic Magister sive Rex convivii talorum jactu creatus, certas bibendi leges præscribebat, quas observare singulos oportebat, cum ad eos circumlata potio perveniret; item quantum quisque vini & quomodo temperatum sumere deberet. Vide Plutarch. Problem. 4. lib. 1. Sympos.

9. *In convivio legi non omnia debent*] Moris enim erat aliquid sive ex Poëta, sive Historico inter cœnandum legere, cujus exemplum habemus non unum in Auctore nostro, ut lib. 2. cap. 22. & lib. 3. cap. 19. item lib. 19. cap. 7. Cornelius Nepos de Pomponio Attico in ejus Vita: *Nemo in convivio ejus aliud acroama audivit, quam anagnosten; quod nos quidem jucundissimum arbitramur. Nequunquam sine aliqua lectione apud eum cœnatum est.* Sic Plinius Junior de Avunculo suo, lib. 3. epist. 5. *Mox quasi alio die studebat in cœna tempus: super hanc liber legebatur, adnotabatur, & quidem cursim.* Idem de semetipso lib. 9. epist. 36. *Cœnanti mihi sic*

Digitized by Google

[10]*βιὠφελῆ & delectent.* neque non de ſecundis quoque menſis cujuſmodi eſſe eas oporteat præcipit. his enim verbis utitur : [11] *Bellaria* , inquit , *ea maxime ſunt mellita* , [12]*quæ mellita non ſunt.* [13]*πέμμασιν enim* [14] *cum πέψει ſocietas infida.* Quod Varro hoc in loco dixit , *bellaria* , ne quis forte in iſta voce hæreat ; ſignificat id vocabulum [15] omne menſæ

ſic cum uxore vel pancis , liber legitur.

10. Βιωφελῆ] Id eſt , *Vitæ utilitatibus conducentia.*

11. *Bellaria*] Feſtus : *Bellarium & bellaria, res bellas appellabant.* Ita enim legendum ex Scaligeri emendatione. Gloſſæ Philoxeni: *Bellaria*, πεμμάτια. Et Onomaſticon Vetus : *Bellaria* , πεμμάτια Eadem ratione & Græci *Bellaria* quia *bella* ſunt , appellant ὑραῖα. ὡραῖος enim *bellus* ac *pulcer.* Plauto dicuntur *res belliſſimæ.* Apuleius Mileſiar. lib. 10. *mellita edulia* vocat, & paullò poſt id genus inter , *Cruſtula, Incuncules , hamos , lacertulos , & complura ſcitamenta mellita.* Unde & qui ejuſmodi cupedias & edulia condita conficiebat *Piſtor Dulciarius* dictus. Gloſſæ Cyrilli : γλυκοπαγέτης, *Dulciarius.* Item *Placentarius.* Eadem Gloſſæ : πλακουντιάριος, *Placentarius, Dulciarius.* Firmicus Aſtron. lib. 8. *Faciet piſtores dulciarios, conditores.* Senecæ Epiſtola 56. dicuntur *Libarii , & cruſtularii.* Afranius apud Nonium in *Lucans* vocat *Scriblitarium,*

Piſtori nubat, cur non Scriblitario,
Vt mittat fratris filio lucuncules.

In Prologo Pœnuli *Scriblitæ* dicuntur. Gloſſæ Philoxeni *Scriblita*, Ἔγχος, Πλακοῦς.

12. *Quæ mellita non ſunt*] Varro itaque Bellaria iſta melle condita , & dulciaria , ut ſtomacho noxia & concoctionem impedientia , non probat ; & dicit bellaria iſta maxime mellita, hoc eſt ſalubria eſſe , quæ mellita non ſunt, ut ſunt Poma ſive mala, nuces, amygdalæ, piſtaciæ, & id genus alia, quæ naturâ parente, non arte producta, aut condita.

13. Πέμμασιν] *Placentis.*

14. *Cum πέψει*] *Cum concoctione.*

15. *Omne menſæ ſecundæ genus*] Secunda menſa & *menſa pomorum* dicta, quia veteribus ex pomis , qua voce omnia τὰ ἀπὸ ὀπώρας comprehendebant. Unde Horatio Satyr. 3. lib. 1. *ab ovo uſque ad mala* : ab initio cœnæ uſque ad finem. Antiquus Scholiaſtes Horatii à Torrentio ad lib. 4. Od. 5. adductus : *Antiquorum conſuetudo fuit, ut ſublata prima menſa , poneretur ſecunda ; atque in ea poſitis pomis , infuſoque vino Dis libaretur.* His conſona ſcribit Servius in illud lib. 1. Æneid.

Poſtquam prima quies epulis menſæque remotæ.

Nam *Romanorum* , inquit , *exſequitur morem , quorum duæ erant menſæ , una epularum, altera pomorum.* Ælius Lampridius de Alexandro Severo : *Pomis vehementer indulſit , ita ut ſecunda menſa illi ſæpius poneretur ; unde etiam jocus extitit , Non ſecundam menſam Alexandrum habere , ſed ſecundum.* Pomorum nomine & cætera comprehenſa , oſtendit illud Martialis lib 2. epigr. 74.

Menſæ munera ſi velles ſecundæ,
Marcentes tibi porrigentur uvæ,
Et nomen pyra quæ ferunt Syrorum.

Et Horatii lib. 2. Sat. 2.

- - Tum penſilis uva ſecundas
Ornabat menſas , & nux cum duplice ficu.

menſæ ſecundæ genus. nam [16] quæ πίμματα Græci aut τραγήματα dixerunt, ea veteres noſtri bellaria appellaverunt. vina quoque dulciora eſt invenire comœdiis antiquioribus hoc nomine appellata: [17] dictaque eſſe ea Liberi.

16. *Quæ πίμματα Græci aut τραγήματα dixerunt*] Aliud tamen, ut obſervat *Salmaſius* ad Solinum, proprie πίμμα, aliud τράγημα. Pemma compoſitum quid & coctum, unde & nomen. Τράγημα ſimplex & ſic ſiccatum, ut uvæ paſſæ, caricæ, palmulæ & ſimilia. Hierophilus etiam coptas ſive placentas τραγημάτων appellatione complectitur, & ſic etiam πίμμα eſſet; ſane Galli inde *Tragea* ſua *Des Dragées* nominarunt. Δραγηδία ſcribitur apud medicos Græco-barbaros, & compoſitio eſt pluribus rebus conſtans. Hierophilus in libro πῶς ὀφείλῃ ἄρτος ἄνθρωπος τὸν ἐπάνω μηνὶ ſub nomine τραγημάτων tantum comprehendit Amygdalas, piſtacia, nuces minutas, palmulas, ſive dactylos ſiccos & quæ ex his conficiebantur, coptas, ſive placentas, ut modo diximus. Ita quoque Alexander Trallianus lib. 7. apud Myceſpium, Ἀνάδοσις ἀπὸ τραγημάτων componitur ex uvis paſſis, nucleis pineis, ſemine cucumeris, myrtis, ſemine apii, & palmulis. Et inde τραγήματα vocata quæ poſt cœnam data partim ſiti redintegrandæ, partim ad oris ſuavitatem faciendam, ſed ſicca fere & dulcia.

17. *Dictaque eſſe ea Liberi*] Vett. Ed. omnes, & Cod. Torneſ. item Macrobius Saturnal. l. c. ubi Gellii verba refert habent: *Dictaque eſſe ea Liberi bellaria.*

CAP. XII.

Tribunos plebis prenſionem *habere*, vocationem *non habere*,

IN quadam epiſtola Atei Capitonis ſcriptum legimus Labeonem Antiſtium legum atque morum populi Romani juriſque civilis doctum apprime fuiſſe. *Sed agitabat*, inquit, *hominem libertas quædam nimia atque vecors; uſque eo ut Divo Auguſto jam principe & rempublicam obtinente, ratum tamen penſumque nihil haberet, niſi quod juſtum ſanctumque eſſe in Romanis antiquitatibus legiſſet.* ac deinde narrat quid idem Labeo per viatorem à tribunis plebi vocatus reſponderit. *Quum à muliere*, inquit, *quadam* [1] *tribuni plebis adverſum eum aditi*,

Tribuni plebis] Horum origo à ſeditione. Cum enim plebs in nova libertate varie premi à Patribus videretur, anno V. C. CCLX. ſeceſſit in montem ſacrum, nec reduci in urbem potuit, niſi ut proprium hunc Magiſtratum haberet, Juris ſui vindicem & cuſtodem. Creati autem initio duo; mox tres

aditi,[2] *Gellianum ad eum miſiſſent, ut veniret & mulieri reſponderet: juſſit eum, qui miſſus erat, redire, & tribunis dicere,* [3] *jus eos non habere neque ſe, neque alium quemquam vocandi. quoniam moribus majorum tribuni plebis* [4] *prenſionem haberent, vocationem non haberent. poſſe igitur eos venire & prendi ſe jubere: ſed vocandi abſentem jus non habere.* Quum hoc in ea Capitonis epiſtola legiſſemus: idipſum poſtea in M. Varronis rerum humanarum uno & viceſimo libro enarratius ſcriptum invenimus: verbaque ipſa ſuper ea re Varronis adſcripſimus. [5] *In magiſtratu,* inquit, *habent alii vocationem, alii prenſionem, alii neutrum. vocationem: ut conſules & cæteri qui habent imperium. prenſionem: ut tribuni plebis & alii qui habent* [6] *viatorem.*

tres adjecti, denique ann. V. C. cccxvi. iterum quinque additi, decemque in univerſum facti, bini ſcilicet ex ſingulis claſſibus, atque ita cautum eſt, ut poſtea crearentur. Quia autem per plebem & pro plebe creati, hoc quoque manſit, ut tantum ex plebe, niſi quod ſemel patritios duos cooptatos legere ſit apud Livium l. 3. imo fere ex infima plebe, uſque dum lata lex, ut crearentur tantum è Senatu, id eſt, ut nemo fieret Tribunus plebis, niſi qui antea Senator fuiſſet; Senator tamen plebeius. Quod an à Syllâ, an vero ab alio factum ſit, conſtare negat Appianus lib. 1. bellor. civil.

2. *Gellianum ad eum miſiſſent*] Fuit hic Gellianus haud dubie viator Tribunitius, ſic dictus ab incerto quodam Gellio, more Romano, quo ſervi publici à nobiliſſimis civium denominabantur.

3. *Jus eos non habere &c.*] Siquidem, ut Paulus *l. ult. D. de juriſd.* auctor eſt, ſupra juriſdictionem ſuam jus dicere volenti, impune non paretur. Tribunos autem jus vocandi non habuiſſe, firmari etiam poteſt auctoritate Lælii Felicis veteriſſimi ſcriptoris, qui lib. 1. ad Quint. Mutium ſcribit: *Tribuni neque ad vocant patritios, neque ad eos referre nihil dere poſſunt.*

4. *Prenſionem haberent*] Hoc adeo verum eſt, ut & Conſules à Tribunis in vincula duci potuerint. Sic Dio lib. 37. teſtatur, Metellum Conſulem à L. Flavio Tribuno in carcerem ductum eſſe. Item Livius lib. 9. Cenſorem Appium à Publ. Sempronio Tribuno prehendi & in vincula duci juſſum eſſe.

5. *In magiſtratu habent alii vocationem*] Magiſtratus alii Majores, alii Minores; idque ſenſu duplici. Aut enim Majores Minoreſve Magiſtratus dicuntur, qui auſpicia majora minorave habent, de quibus Auctor noſter infra h. l. cap. 14. aut quorum poteſtas imperiumve majus minuſve. Sic Majores erant, qui lictorem viatoremque habebant; iique omnes erant præter Ædiles & Quæſtores. Minores, qui nec lictorem nec viatorem habebant.

6. *Viatorem*] Feſtus: *Viatores appellantur, qui magiſtratibus apparent, eo quia initio omnium tribuum, cum agri in propinquo erant urbis, atque aſſidue homines ruſticabantur, crebrior opera eorum erat in via quam urbe: quod ex agris plerumque homines vocabantur à magiſtratibus, & frequens eorum erat ab agris ad urbem via.* Quibus conſentit Columella in præfat. lib. 1. *Illis temporibus proceres civita-*

rem. neque vocationem, neque prenſionem: ut quæſtores & cæteri, qui 7 neq; lictorem habent neq; viatorem. qui vocationem habent, idem prendere, tenere, abducere poſſunt. & hæc omnia ſive adſunt quos vocant, ſive acciri juſſerunt. tribuni plebis vocationem habent nullam. neque minus multi imperiti, perinde atque haberent, ea ſunt uſi. nam quidam non modo privatum, ſed etiam conſulem in roſtra vocari juſſerunt. ego triumvir vocatus à P. Porcio tribuno plebis non ivi auctoribus principibus: & vetus jus tenui, item tribunus quum eſſem, vocari neminem juſſi, neque vocatum à collega parere invitum. Hujus ego juris, quod M. Varro tradit, Labeonem arbitror vana tunc fiducia, quum privatus eſſet, vocatum à tribunis non iſſe. quæ, malùm, autem ratio fuit vocantibus nolle obſequi: quos confiteare jus habere prendendi? nam jure prendi qui poteſt, etiam in vincula duci poteſt. Sed quærentibus nobis quam ob cauſam tribuni, qui haberent ſummam coërcendi poteſtatem, jus vocandi non habuerint: quod tribuni antiquitus creati videntur non juri dicundo, nec cauſis quereliſque de abſentibus noſcendis, 8 ſed interceſſionibus faciendis quibus præſentes fuiſſent: ut injuria quæ coram fieret, arceretur: ac pro-

civitatum in agris morabantur, & cum conſilium publicum deſiderabatur, à villis arceſſebantur ad Senatum. Ex quo qui eos vocabant Viatores nominati ſunt. Brevius Cicero in Catone Majore: *A villa in Senatum arceſſebantur Curius & cæteri ſenes; ex quo qui eos arceſſibant, Viatores nominati ſunt.*

7. *Neque lictorem*] De lictoribus vide ſupra lib. 12. cap. 3.

8. *Sed interceſſionibus faciendis*] Officium quippe Tribunorum erat commoda plebis adverſus Patricios tueri & injuriam omnem intercеſſione ſua prohibere. Hæc autem peragi ſolita uno & ſolemni verbo VETO. Livius lib. 4. *Paxo*, inquit, *ne juvet vox iſta*, VETO; *quæ nunc concinente collegas noſtros tam læti audiit.* Ejus vero interceſſionis tanta vis, ut privati Magiſtratuſque omnes parerent; qui non feciſſet, vel per viatorem Tribunicium in carcerem abriperetur, vel die dicta apud populum accuſaretur, ut violator ſacroſanctæ poteſtatis. Tales enim habebantur. Quæ de re leges veteres exſtant apud Dionyſium Halicarnaſſ. lib. 6. in fine, & lib. 7. circa medium. Item Cicero Orat. pro Sextio hoc amplius notat, eam fuiſſe ſanctitatem Tribunatus, ut non modo contra vim & ferrum, ſed etiam contra verba & interfationem legibus ſacratis ſint armati. Interceſſio autem Tribunorum valida etiam erat inter ipſos Tribunos, adeo ut uno ex collegis vetante, cæterorum irritæ eſſent actiones.

9. *Ius*

Digitized by Google

ac propterea 9 jus abnoctandi ademtum: quoniam, ut vim fieri vetarent, aſſiduitate eorum & præſentium oculis opus erat.

9. *Jus abnoctandi*] Sic Mſſ. Vulgati: *Jus adſit vocandi* Quod huic loco non quadrat. Tribunos enim integrum diem in Roma abeſſe non licuiſſe, refert etiam Auctor noſter ſupra lib. 3. c. 2. Imo, ut Dio ait lib. 37. Tribuni nec ullam horam abeſſe ab urbe legitime poterant. Vel, ut magis arcte Appianus lib. 2. Civil. mœnia egredi iis non licuit; quippe quorum januæ nocte dieque patere deberent, ut parati ſemper eſſent ad deſideria & querelas miſerorum excipiendas, ut refert Plutarchus in Problematis. Hinc Livius lib. 9. ſcribit: *Imperium penes Conſules, penes Tribunos auxilium eſſe.*

CAP. XIII.

Quod in libris Humanarum M. Varronis ſcriptum eſt, ædiles & quæſtores populi Romani in jus a privato ad prætorem vocari poſſe.

QUum ex angulis ſecretiſque librorum ac magiſtrorum in medium jam hominum & in lucem fori prodiſſem, quæſitum eſſe memini 1 in pleriſque Romæ ſtationibus jus publice docentium aut reſpondentium, 2 an quæſtor

IN pleriſque Romæ ſtationibus] Stationes ſimpliciter omnia ſunt loca, ubi homines frequenter conſiſtere audiendi aut confabulandi gratia ſolent, quales porticus, forum, officina. Plinius lib. 1. Epiſt. ad Senecam. *Plerique in ſtationibus ſident temporaque audiendo fabulas terunt.* Sic ſtationes hic ſunt loca ubi Advocati de Jure conſulentibus reſponſuri convenire ſolebant. Vetus Scholiaſtes Juvenalis ad illud Sat. VII.

Figantur virides, ſcalarum gloria, palmæ.

Notat: *Scalæ, armariola Advocatorum, vel ut quidam caſæ & ſtationes.*

2. *An quæſtor P. R.*] Varro lib. 4. de L. L. *Quæſtores à quærendo, qui conquirerent publicas pecunias & maleficia.* Ex his apparet Quæſtorum duo fuiſſe genera; alii, qui pecuniæ publicæ, alii, qui rebus capitalibus præerant; quorum hi antiquiſſimi in urbe, & ſub ipſis regibus inſtituti, etiam *quæſtores parricidii* dicti. Feſtus: *quæſtores dicebantur, quod quærerent de rebus capitalibus, unde qui talia quærunt, quæſtores parricidii appellantur.* Iſti demum libera republica creati anno V. C. CCCXIX, ut ex Dionyſio lib. 8. & Livio lib. 3. videre eſt. Hi *quæſtores Vrbani*, & quæſtores ærarii dicti, quia præerant ærario, quod in æde Saturni erat. Horum officium erat, Ærarium curare, ejuſque pecunias expenſas & acceptas in tabulas referre: tributa exigere: prædam ex hoſtibus captam vendere; ſigna militaria quæ erant ex auro vel argento, in ærario adſervare, & conſulibus in bella ituris mittere: Imperatores triumphaturos jurejurando adſtringere, recta Senatui de numero hoſtium occiſorum & amiſſorum civium eſſe perſcriptum;

ſtor populi Romani ad prætorem in jus vocari poſſet. id autem non ex otioſa quæſtione 3 agitabatur: ſed uſus forte natæ rei ita erat, ut vocandus eſſet in jus quæſtor. Non pauci igitur exiſtimabant jus vocationis in eum prætori non eſſe: quoniam magiſtratus populi Romani procul dubio eſſet: & neque vocari, neque, ſi venire nollet, capi 4 aut prendi, ſalva ipſius magiſtratus majeſtate, poſſet. Sed ego, qui tum aſſiduus in libris M. Varronis fui, quum hoc quæri dubitarique animadvertiſſem; protuli unum & viceſimum rerum humanarum, in quo ita ſcriptum fuit: *Qui poteſtatem neque vocationis populi virilim habent, neque prenſionis, eos magiſtratus à privato in jus quoque vocari eſt poteſtas. M. Lævinus 5 ædilis curulis à privato ad prætorem in jus eſt eductus. nunc ſtipati ſervis publicis non modo prendi non poſſunt, ſed etiam ultro ſummovent populum.* Hoc Varro in ea libri parte de ædilibus. 6 ſupra autem in eodem libro quæſtores neque vocationem habere, neque prenſionem dicit. utraque igitur libri parte recitata in Varronis omnes ſententiam conceſſerunt; quæſtorque in jus ad prætorem vocatus eſt.

CAP.

Præterea legatos exterarum gentium, qui Romam venerant, excipere, deducere, iis hoſpitium curare, eorum, cum ægrotarent, curam gerere; mortuoſque publico ſumptu ſepelire. Denique decreto Auguſti Senatuſconſulta iis aſſervanda tradita, quod ante munus erat Ædilium & Tribunorum. Erat & *quæſtor provincialis* ſic dictus, quia una cum proconſule vel proprætore in provinciam exibat; cujus munus erat ſtipendium à vectigalibus populis, captivam pecuniam ab Imperatoribus accipere; viaticum quoque & ſtipendium legatis, cohorti prætorii, & exercitui ſuppeditare; item à publicanis exigere frumentaria, portoriis, aliiſque exigere vectigalia, Romamque in ærarium referre.

3. *Agitabatur*] Ms. *agebatur*.

4. *Aut prendi*] V. C. *atque prendi*.

5. *Ædilis curulis*] Quo nomine diſtinguebantur ab Ædilibus plebis, quoniam hi tantum in ſubſelliis ſedebant, iſti vero ſella Curuli honoris cauſa utebantur. Unde & *Ædilitas major* dicitur; eſtque Polybio *illuſtriſſimus juventutis principatus*. Ciceroni, *ad honoris amplioris gradum primus aſcenſus*. Ornamenta ejus M. Tullius ſeptimo accuſationum libro huſuſmodi refert fuiſſe, antiquior in ſenatu dicendi locus, toga prætexta, ſella curulis, jus imaginis ad memoriam poſteritatemque prodendam.

6. *Supra autem in eodem libro &c.*] Varronis locus quem hic indicat Agellius, ab ipſo etiam nobis ſervatus eſt, & exſtat capite præcedenti.

Pome-

CAP. XIV.

Quid ſit pomerium.

POmerium quid eſſet, augures P. R. qui libros de auſpiciis ſcripſerunt, iſtiuſmodi ſententia definierunt: 1 *Pomerium eſt locus* 2 *intra agrum effatum per totius urbis circuitum pone muros regionibus certis determinatus, qui facit finem urbani auſpicii.* Antiquiſſimum autem pomerium, quod à Romulo inſtitutum eſt, 3 Palatini montis radicibus 4 terminabatur.

POmerium] Pomerium eſt locus tam intra quam extra urbis murum, quem antiqui in condendis urbibus augurato conſecrabant, neque in eo ullum fieri ædificium fieri patiebantur. De eo ſic Livius lib. 1. ubi de Serv. Tullio: *Aggere*, inquit, *foſſis, & muro circumdat urbem. Item pomerium profert, Pomerium verbi vim ſolum intuentes, poſt murum interpretantur eſſe. Eſt autem magis circa mœrium locus, quem in condendis urbibus quondam Etruſci, qua murum ducturi erant, certis circa terminis inaugurato conſecrabant, ut neque interiore parte ædificia mœnibus continuarentur, quæ nunc vulgo etiam conjungunt, & extrinſecus puri aliquid ab humano cultu pateret ſoli. Hoc ſpatium quod neque habitari, neque arari fas erat, non magis quod poſt murum eſſet, quam quod murus poſt id, Pomerium Romani appellarunt. Et in urbis incremento ſemper quantum mœnia proceſſura erant, tantum termini ii conſecrati proferebantur.* De ritu condendarum Urbium vide Varronem lib. 4. de L. L. ubi & addit, *Principium, quod erat poſt murum, Pomerium dictum, ejuſque ambitu auſpicia urbana finiuntur.* Intra quos igitur fines in urbe auguria captabantur, eos ab auguribus effari determinarique moris erat, nec niſi de eorum conſilio eos poni mutarique licebat, idque ſpatium omne quod ab auguribus per circuitum urbis deſignatum erat ad urbana auſpicia captanda, pomerium dicebatur.

2. *Intra agrum effatum*] Servius ad lib. 6. Æneid. vſ. 197. ſic notat: *Effata ſunt augurum preces. Unde ager poſt pomeria, ubi captabantur auguria, dicebatur effatus.* Et Varro lib. 5. de L. L. *Effata dicuntur, quod augures finem auſpiciorum cæleſtium extra urbem agris ſunt effati.* Ager itaque effatus erat qui ſtatim poſt pomerium ſitus, & intra quem auſpicia determinabantur. *Effari* enim *effata* verba Auguralia fuere. *Hinc*, ut Varro ibidem addit, *effari templa dicuntur ab Auguribus*; unde Cicero de legib. lib. 2. *Urbemque ad agros & templa liberata & effata habento.* Et lib. 13. Epiſt. ad Atticum: *Orat Lepidus ut veniam (opinor Augures nihil habere) ad templum effandum.* Sic Livius lib. 10. *Sed fanum tantum, id eſt locus templo effatus, ſacratus fuerat.* Feſtus dicit *templum eſſe locum ita effatum, aut ita ſeptum, ut una parte pateat, angulosque habeat adfixos ad terram.* Vide eum in *Minora templa*, & ibi à Scaligero notata.

3. *Palatini montis*] Hic mons alias Palatium dictus fuit, cujus nominis cauſæ variæ ab auctoribus referuntur. Vid. Varro lib. 4. de L. L. Feſtus in verbo *Palatium*, Solinus. Vix alius locus ſcriptis ita celebratus fuit, atque hic mons. Primum enim à Romulo, deinde

Digitized by Google

batur. sed id pomeriū pro incrementis reipublicæ aliquotiens [5] prolatum est, & multos editosque collis circumplexum est. habebat autem jus proferendi pomerii, qui populum R. [6] agro de hostibus capto auxerat. Propterea quæsitum est, ac nunc etiam in quæstione est, quam ob causam [7] ex septem urbis montibus, quum cæteri sex intra pomerium sint, [8] Aventinus solum, quæ pars non longinqua nec infrequens est, extra pomerium sit: neque id [9] Ser. Tullius rex, neq; [10] Sulla, qui proferendi [11] pomerii titulum quæsivit,

inde à Tullo Hostilio est habitatus; fuitque in hoc monte sedes imperii Romani, domusque Augustana. Ab Augusto enim omnes Romani Imperatores in Palatio habitaverunt. Et quia Imperii sedes in eo constituta fuit, cujusvis Principis aula aut splendidi hominis domus, Palatium dicitur.

4. *Terminabatur*] Romulus itaque cum Urbem conderet, solum Palatium pomerio inclusit. Sic enim ille apud Livium: *Jupiter*, inquit, *tuis jussu avibus hic in Palatino prima Urbi fundamenta jeci.* Tacitus lib 12. de terminis mœnium loquens: *per ima montis Palatini* ait. Idemque est apud Valer. Max. *Urbem condere sub monte Palatino.* Sic Messala: *Palatino in monte, auspicato parva mœnia ponunt.*

5. *Prolatum est*] Tacitus lib. 12. Annal. *Mox prosortuna imperium auctum est.* Quando autem & à quibus regibus id factum, docent Antiquitatum Romanarum scriptores, cæteros inter egregie Onuphrius Panuinus Reipubl. Roman. Commentar. lib. 1. & Donatus in Roma Vet. & Nov. lib. 1. c. 5.

6. *Agro de hostibus capto auxerat*] Tacitus Annal. lib. 12. de Claudio: *Et pomerium urbis auxit Cæsar more prisco; quo iis, qui protulere imperium, etiam terminos urbis propagare datur.* Vopiscus in Aureliano: *Hic actis cum videret posse fieri, ut aliquid tale iterum, quale sub Gallieno evenerat, proveniret; nec tamen pomerio addidit. Pomerio autem nemini Principum licet addere nisi ei, qui agri Barbarici aliqua parte Romanam reipublicam auxerit.* Sic enim hic locus cum Salmasio legendus.

7. *Ex septem Urbis montibus*] Horum nomina: Palatinus, Capitolinus, Quirinalis, Cœlius, Esquilinus, Viminalis, Aventinus.

8. *Aventinus solum*] Ancus Marcius tamen, cum ab ea parte urbem non satis munitam animadverteret, montem Aventinum muris fossaque communivit, atque ædificiis occupavit, ut testantur Livius, Dionysius, Plinius, Strabo, alii.

9. *Ser. Tullius*] Livius lib. 1. gesta ejus describens: *Ad eam*, inquit, *multitudinem urbis quoque amplificandæ visa est. Addidit igitur Servius duos colles, Quirinalem Viminalemque. inde deinceps auget Esquilias, ibique ipse, ut loco dignitas fieret, habitat; aggere, fossis, & muro circumdat urbem; ita pomerium profert.* Dionysius autem lib. 4. & Strabo lib. 5. duos tantum colles à rege Ser. Tullio additos scribunt Viminalem nempe & Esquilias. Sed Sextus Aurel. Victor de Vir. Illustr. & Eutropius Livii sententiam sequuntur, qui tres colles ab eo additos scribunt Quirinalem, Viminalem & Esquilias; adduntque aggeres fossasque fecisse.

10. *Sylla*] A L. Sylla quoque pomerium prolatum Auctor est Tacitus Annal. lib. 12. *Nec tamen Duces Romani quanquam magnis nationibus subactis*

sivit, neq; postea [12] Divus Iulius, quum pomerium proferret, intra effatos urbis fines incluserint. hujus rei Messala aliquot causas videri scribit. sed præter eas omnes ipse unam probat, quod in eo monte [13] Remus urbis condendæ gratia auspicaverit, avesque irritas habuerit, superatusque in auspicio à Romulo sit. *iccirco*, inquit, *omnes, qui pomerium protulerunt, montem istum excluserunt, quasi* [14] *avibus obscœnis ominosum.* Sed de Aventino monte prætermittendum non putavi, quod non pridem ego in Elidis grammatici veteris commentario offendi: in quo scriptum erat, Aventinum antea sicuti diximus, extra pomerium exclusum, post auctore

actis Iur proferendi pomerii usurparunt, nisi L. Sylla & D. Augustus. Verius autem Sylla titulum proferendi pomerii quæsivit, quam habuit; ille enim Popul. Romani territorium non auxit, sed ab hostibus antea occupatum recuperavit. Qua autem parte Sylla muros produxerit, pomeriique terminos ampliarit, incertum. Onuphrius putat Syllam eam urbis partem, quæ est versus hortos Sallustianos, portasque Collinam & Viminalem ampliasse. Donatus etiam probabile existimat Syllam ad portam Collinam produxisse pomerium; quanquam nullum hujus rei sit vestigium apud Auctores veteres.

11. *Pomerii*] Ms. *pomerium.*

12. *D. Iulius*] De Julio Cæsare etiam sic Dion Cassius lib. 43. Ταῦτά τε ἐποίει, καὶ νόμους ἐισέφερε, τό, τε πωμήριον ἐπὶ πλεῖον ἐπηύξησε. *Hæc fecit, ac leges præterea tulit, pomeriumque auxit.* Quod & deinde repetit in Oratione, quam in Cæsaris funere habuit Antonius: Ὁ καὶ τὸ πωμήριον αὐτῆς (τῆς πολέως) ηὐξήσας, ἐς τὴν βαλβιδηγὶν καταφαγὼν, &c. Meminit & Cicero lib. 13. ad Attic. epist. 20. *De urbe augenda quid sit promulgatum non intellexi: id sane scire velim.* Et Epistol. 33. *Casu sermo à Capitone de urbe augenda.* & paullo post: *ista lex perferretur, vult enim Cæsar.* Dionysius Cæsarem uti & Syllam omittit; Tacitus quidem Syllæ, Augusti & Claudii, Cæsaris vero nullam facit mentionem in verbis ex Annal. lib. 12. paullo ante adductis. Silet quoque de eo Suetonius, ex quo etiam Cæsarem non tam urbem auxisse, quam augere voluisse, haurire licet: *Nam*, inquit, *de ornanda instruendaque urbe plura ac majora indies destinabat. Talia agentem atque meditantem mors prævenit.*

13. *Remus urbis condendi gratia*] Seneca de Brevitate vitæ cap. 4. *Hoc*, inquit, *scire magis prodest, quam Aventinum montem extra pomerium esse, propter alteram ex duabus causis; aut quod plebes ea secessisset, aut quod Remo auspicante illo loco aves non addixissent.*

14. *Avibus obscœnis*] Mali scilicet ominis. Festus in *Oscum*: *Apud antiquos ferè omnes obscœna dicta sunt, quæ mali ominis habebantur, ut illa Virgilii testimonio sint, ut superiorum auctorum referre non sit necesse, cum ait Harpyas, obscœnas volucres: & obscœnamque suem.*

15. *D. Clau-*

ctore [15] D. Claudio receptum, & intra pomerii fines observatum.

15. *D. Claudio receptum*] Ex hoc loco explicandus Tacitus Annal. lib. 12. ubi de Claudio quod pomerium protulerit, scribens, tandem concludit: *Et quos Claudius terminos posuerit facile cognitu & publicis actis præscriptum.* Terminos enim intelligit, quos hic Gellius indicat, Aventinum nempe montem intra pomerii fines receptum. Quod nisi ex hoc loco constaret, non tam facile nobis cognoscere liceret. De Claudio autem vetus item inscriptio apud Gruterum testatur.

TI. CLAUDIUS
DRUSI F. CAISAR.
AUG. GERMANICUS
PONT. MAX. TRIB. POT.
VIIII. IMP. XVI. COSS. IIII.
CENSOR. P. P.
AUCTIS. POPULI. ROMANI
FINIBUS. POMERIUM
AMPLIAVIT. TERMINAVIT Q.

Ampliavit vero post Britanniam Romano imperio adjectam.

CAP. XV.

Verba ex libro Messalæ auguris, quibus docet qui sint minores magistratus, *&* consulem prætoremque *collegas esse; quædam alia de* auspiciis. *item verba ejusdem Messalæ* [1] *differentis, aliud esse* ad populum loqui, *aliud* cum populo agere; *& qui magistratus à quibus avocent comitiatum.*

[2] IN edicto consulum, quo edicunt; qui dies comitiis centuriatis futurus sit, scribitur ex vetere forma perpetua; NE. QUIS. MAGISTRATUS. MINOR. [4] DE. COELO. SERVASSE. VELIT. quæri igitur solet, qui sint magistratus minores. super hac re meis verbis nihil opus fuit: quoniam

Differentis] Haud utique differit Messala, aliud esse *ad populum loqui*, aliud *cum populo agere*; neque scribit Gellius Messalam de hoc differere, sed id ex verbis ejus manifestum esse. *H. Steph.*

2. *In edicto Consulum*] Consules enim Comitia habituri edicta proponebant; quibus dies Comitiis habendis denuntiabatur. Unde Livius lib. 26. *Diem Comitiis consules edixerunt.* Et lib. 27. *Ipse Comitia in quem diem primum potuit edixit.* Item lib. 37. *M. Fulvius prætor literas mittit ad Consulem, Senatui placere Romam reverti, & ex itinere præmittere Edictum, quo Comitia creandis Consulibus ediceret. Paruit his literis Consul & præmisso Edicto Romam venit.*

3. *Qui*] Cod. Torn. & Vett. Codd. *quis.*

4. *De cœlo servasse*] Non licuisse per leges Comitiis de cœlo servare, & si qui servasset, non Comitiis habitis, sed priusquam haberentur, nuntiare debuisse scribit Cicero Philip. II. *Quisquã ne divinare potest quid vitii in auspiciis futurum sit, nisi qui de cœlo servare constituit? quod neque licet Comitiis per leges, & si quis servavit, non habitis comitiis, sed prinsquam habeantur, debet nuntiare.*

5. *Reti-*

Digitized by Google

niam liber Meſſalæ auguris de auſpiciis primus, quum hoc ſcriberemus, forte adfuit. propterea ex eo libro, verba ipſius Meſſalæ ſubſcripſimus. *Patriciorum auſpicia in duas ſunt diviſa poteſtates. maxima ſunt, conſulum, prætorum, cenſorum, neque tamen eorum omnium inter ſe eadem, aut ejuſdem poteſtatis : ideo quòd collegæ non ſunt cenſores conſulum aut prætorum ; prætores conſulum ſunt. ideoque neque conſules aut prætores cenſoribus, neque cenſores conſulibus aut prætoribus turbant aut 5 retinent auſpicia. at cenſores inter ſe ; rurſus prætores conſuleſque inter ſe, & vitiant & obtinent. prætor, etſi 6 collega conſulis eſt, neque prætorem, neque conſulem jure rogare poteſt, ut quidem nos à ſuperioribus accepimus, aut ante hæc tempora ſervatum eſt : & ut in commentario tertiodecimo 7 C. Tuditani patet, quia imperium minus prætor, majus habet conſul : & à minore imperio majus aut major collega rogari jure non poteſt. prætores nos his temporibus prætore creante veterum auctoritatem ſumus ſequuti : neq; iis comitiis in auſpicio fuimus. 8 Cenſores æquè non eodem rogantur auſpicio atq; conſules & prætores. reliquorum magiſtratuum minora ſunt auſpicia : ideo illi minores, hi majores magiſtratus*

5. *Retinent*] Retinere ſive obtinere auſpicia dicuntur, quibus auſpicato magiſtratus addicuntur : turbare, quorum cauſa repetenda auſpicia ſunt ; vitiare, quibus abdicunt aves magiſtratus. Senſus vero totius hujus loci eſt, quod una conſpicione, una cortumione (ſunt verba augurum propria, ut ex Varrone lib. 6. de L. L. notum) de prætoribus & conſulibus haberi auſpicia majora potuerint, non utique de cenſoribus & conſulibus ſimul, non de prætoribus & cenſoribus ſimul.

6. *Collega conſulis*] Prætores collegas Conſulum nuncupatos, atque ita rogatos teſtis etiam eſt Cicero lib. 9. Epiſt. ad Attic. *Prætores autem*, inquit, *ita rogentur, ut collegæ conſulum ſint, quorum majus eſt imperium.* Hinc Livius lib. 7. *Prætorem quidem etiam jura reddentem, & collegam conſulibus atque iiſdem auſpiciis creatum.* Itaque hoc jus collegæ non pertinuit ad æqualitatem imperii, ſed ad jus auſpicii, quia prætor eodem creatus auſpicio.

7. *C. Tuditani*] Hujus & meminit ſupra lib. 6. cap. 4. ubi vide notata. Quæcunque veteres ex Commentariis Tuditani laudant, ea fere univerſa ad res geſtas pertinent. Ejus elogium habes apud Ciceronem in Bruto : *Cujuſque Tuditanus, cum omni vitâ, atque victu exultus, tum ejus elegans eſt habitum etiam orationis genus.*

8. *Cenſores æque non eodem, &c.*] Iiſdem igitur majoribus auſpiciis cum conſulibus aut prætoribus rogari cenſores nequeunt, ſed diverſa opus habent conſpicione & diverſa cortumione.

9. *Tribu-*

Digitized by Google

giſtratus appellantur. Minoribus creandis magiſtratibus [9] *tributis comitiis magiſtratus, ſed juſtius curiata datur lege. majores centuriatis comitiis fiunt.* Ex his omnibus verbis Meſſalæ manifeſtum fit & qui ſint magiſtratus minores, & quamobrem [10] minores appellentur. ſed & collegam eſſe prætorem conſuli docet, quòd eodem auſpicio creantur. Majora autem dicuntur auſpicia habere; quia eorum auſpicia [11] magis rata ſunt quàm aliorum. Idem Meſſala in eodem libro de minoribus magiſtratibus ita ſcribit: *Conſul ab omnibus magiſtratibus* [12] *& comitiatum & concionem avocare poteſt. prætor & comitiatum & concionem uſquequaque avocare poteſt, niſi à conſule. minores magiſtratus nuſquam nec comitiatum nec concionem avocare poſſunt. ea re, qui eorum primus vocat ad comitiatum, is rectè agit: quia bifariam cum populo agi non poteſt. nec avocare alius alii poſſet, ſi concionem habere* [13] *vellet, uti ne cum populo agant: quamvis multi magiſtratus ſimul concionem habere poſſunt.* Ex his verbis Meſſalæ manifeſtum eſt, aliud eſſe cum populo agere, aliud concionem habere. nam [14] cum populo agere eſt rogare quid populum [15] quod ſuffragiis ſuis aut jubeat aut vetet; [16] concionem autem habere, eſt verba facere ad populum ſine ulla rogatione.

CAP.

9. *Tributis comitiis*] Comitia tributa ſunt, cum ex regionibus & locis ſuffragium feratur; curiata, cum ex generibus omnium; centuriata, cum ex cenſu & ætate. Vide Auctorem noſtrum lib 15. cap. 26.

10. *Minores*] Mſ. ad marg. Voſſ. Cod: *majores.*

11. *Magis rata ſunt*] Fiebant enim majori templo & ſolennitate, atque inde magis rata cenſebantur.

12. *Et Comitiatum & concionem avocare*] Comitiatum avocare, eſt impedire ne comitia habeantur. Avocare vero concionem eſt concionem à magiſtratu, qui eum advocavit, abducere. Quid autem ſit concio, docet Feſtus: *Concio ſignificat conventum, non tamen alium, quam tum, qui à magiſtratu, vel à ſacerdote publice per præconem convocatur.*

13. *Vellet*] Sic Mſ. & Vett. Edd. vulgo *volunt.* male. & mox legendum, *uti cum populo agant.* ablato *tu ne*, quod ſenſum turbat.

14. *Cum populo agere*] Apud Feſtum habes: *Cum populo agere, eſt populum ad Concilium aut Comitia vocare.*

15. *Quod*] God. Torn. *quid.*

16. *Concionem autem habere*] Quamvis concionem habere etiam ſignificet verba habere ad populum, tamen Gellium erraſſe puto in verbis Meſſalæ explicandis, & potius concionem habere cum Feſto explicarem, conventum habere; idque manifeſte Meſſalæ verba indicant, *nec alius alii avocare poſſet, ſi concio-*

concionem habere vellet. hoc eſt, conventum, ſive concilium. Dixit enim è minoribus magiſtratibus qui primus ad comitiatum vocat, eum recte agere; bifariam vero, hoc eſt, & in Comitiis & in concilio ſive concione ſimul agi cum populo à minore magiſtratu non poſſe; cum populo enim agitur, cum populus ad concilium, (hoc eſt, conventum aut concionem) aut Comitia vocatur, ut modo ex Feſto diximus. Nihil itaque aliud in verbis Meſſalæ eſt, cum populo agere, quam concionem habere. Et libenter A. Gellium rogarem, cum Meſſala dicat multos magiſtratus ſimul concionem habere poſſe, an id ſignificet, multos ſimul verba facere poſſe ad populum.

CAP. XVI.

Humanitatem *non id ſignificare quod vulgus putat; ſed eo vocabulo, qui ſinceriter locuti ſunt, magis propriè eſſe uſos.*

QUi verba Latina fecerunt, quique his probè uſi ſunt, *humanitatem* non id eſſe voluerunt quod volgus exiſtimat, quodque à Græcis φιλανθρωπία dicitur, & ſignificat dexteritatem quamdam benevolentiamque erga omnis homines promiſcam: ſed *humanitatem* appellaverunt id propemodùm quod Græci παιδείαν vocant; nos eruditionem: inſtitutionemque in bonas artis dicimus: quas qui ſinceriter cupiunt appetuntque, hi ſunt vel maximè humaniſſimi. hujus enim ſcientiæ cura & diſciplina ex univerſis animantibus uni homini data eſt; iccircóque humanitas appellata eſt. ſic igitur eo verbo veteres eſſe uſos, & cumprimis M. Varronem; Marcumq; Tullium, omnes ferme libri declarant. quamobrem ſatis habui unũ interim exemplum promere. itaque verba poſui Varronis è libro rerum humanarũ primo, cujus principium hoc eſt: *Praxiteles, qui propter artifi-*

HUmanitatem] Hæc Nonius ſuo more etiam à Gellio mutuatus eſt: *Humanitatem non ſolum, uti nunc conſuetudine perſuaſum eſt de benivolentia, dexteritate & in quoſque comitate veteres dicendam putavere, quam Græci* φιλανθρωπίαν vocant: *ſed bonarſtorum ſtudiorum & artium appetitum, quod multis animantium gentri abſque hominibus conceſſa ſit.*

2. *Inſtitutionemque in bonas artes dicimus*] Wowerius de Polymathia c. xi. refert veteres libros habere: *Inſtitutionemque qua bonas artes didicimus.*

3. *M. Tullium*] Sic inter alia Orat. pro Archia: *Quibus aetas puerilis ad humanitatem informari ſolet.* & lib. 5. de Finibus. *Sed animi cultus illi erat quaſi quidam humanitatis cibus.*

Et oſſam]

artificium egregium nemini eſt paulum modò humaniori ignotum. Humaniori, inquit, non ita, ut volgo dicitur, facili & tractabili & benivolo, tametſi rudis literarum ſit, (hoc enim cum ſententia nequaquam convenit;) ſed eruditiori doctiorique, qui Praxitelem, quid fuerit, & ex libris, & ex hiſtoria cognoverit.

CAP. XVII.

Quid apud M. Catonem ſignificent verba hæc inter os [1] & offam.

ORatio eſt M. Catonis Cenſorii, de ædilibus vitio creatis. ex ea oratione verba hæc ſunt: *Nunc ita ajunt, in ſegetibus, in herbis bona frumenta eſſe. nolite ibi nimiam ſpem habere. ſæpe audivi, [2] inter os atque offam multa intervenire poſſe, [3] verumverò inter offam atque herbam, ibi vero longum intervallum eſt.* [4] Erucius Clarus, qui præfectus urbi & bis Conſul fuit, vir morum & literarum veterum ſtudioſiſſimus, ad Sulpicium Apollinarem ſcripſit hominem memoriæ noſtræ doctiſſimum, quærere ſeſe & petere, ut ſibi reſcriberet, quænam eſſet eorum verborum ſententia, tum Apolli-

ET *offam*] Cod. Torn. & V.C. *atque offam*.

2. *Inter os atque offam*] Proverbium hoc Latini à cibis ſumendis ſumpſere, quemadmodum Græci illud infra à potu. Olim enim Romani victitabant offis, ſive pulte, ut notum ex Plinio Hiſtor. Natural. lib. 18. cap. 8. Valer. Maximo lib. 2. cap. 5. Offa enim & pultem ſignificat & quicquid in modum pultis redactum. Virgil. lib. 6. Æneid.

Melle ſoporatam & medicatam frugibus offam.

Itaque *inter os & offam* perinde eſt ac ſi dicas, inter os & cibum.

3. *Verumvero inter*] Vett. Edd. *verum inter*.

4. *Erucius Clarus*] Caſſiodorus hunc ad A. V. C. Io ccclxx. inter Coſſ. ordinarios refert, quanquam ſuffectum tantum fuiſſe argumento eſt, ut bene obſervat Onuphrius Comment. in lib. 2. Faſtor. 1. quod à Faſtis Græcis & libro Cuſpiniani omittatur. Erucii Clari viri conſularis mentio quoque eſt apud Plinium in Epiſtolis, Dionem in Trajano, Æl. Spartianum in Hadriano. Secundi ejus Conſulatus meminit Vetus inſcriptio ab Onuphrio ad A. V. C. Io ccxxcvii. adducta.

MISSUS. AB. IMP. HADRIANO. AUG
SERVIANO. III. ET. VIBIO. VERO
COS. BRAVA. M. ERUCIO. CLARO. II.
COS. IN. FR. P. XX. IN. AGRO. P. XX.

5. Hæc-

Apollinaris, nobis præsentibus, (nam id temporis ego adolescens Romæ sectabar eum discendi gratia,) rescripsit Claro, ut viro erudito, brevissimè; vetus esse proverbium *inter os & offam* idem significans quod Græcus ille; παροιμιώδης versus:

[6] Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου.

5. Παροιμιώδης] Id est, *Proverbio tritus.*

6. Πολλὰ μεταξὺ πέλει, &c.] Stephanus emendat, πίτνει. quod rectum est, & ita versum jam omnium fere in ore est.

Multa cadunt inter calicem supremaque labra.

Proverbium etiam hoc expressit Lycophron in Cassandra:

Ἔγνω δ' ὁ τλήμων οἷα κακὸν μεθιεὶς ἔπος,
Ὡς πολλὰ χειλέων καὶ δαπέδου μέσον

Μίζαι κυλίκων μοῖραι πολυμόχθου βροτῶν.

Id est,

Cognovit vero miser cum damno dicens,
Multa inter labrum & poculentas potiones
Gubernatricem volvere Parcam mortalium.

De origine hujus Proverbii ex Aristotele differit Dydimus ad Odyss. xxii. Vid. & Apollonii Scholiastes ad v. 188. lib. 1. Argon. & Erasmus in Adagiis.

CAP. XVIII.

Platonem tribuere Euripidi, Sophocli versum; & inveniri versus verbis isdem, aut paucis syllabis immutatis, apud diversos poëtas temporibus variis natos.

VErsus est notæ [1] venustatis senarius:

[2] Σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν ξυνωρίδος.

V. *Venustatis*] Vett. Editt. *vetustatis.*
2. Σοφοὶ, &c.] Id est,

Sapientes fiunt tyranni Sapientum consortio.

Sententia hæc, quasi minus commode dicta, taxatur à Themistio Oration. XVI. quæ & φιλάδελφος inscribitur, hisce verbis. Εὐριπίδης μὲν, inquit, ἢ ὅστις ἄλλος ἐστὶν, ὁ ποιήσας,

Σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν συνωρίδος,

οὐκ οἶδ', εἶμαι, ψυχῆς ἀμφοῖν. εἰ γὰρ ἄρα ποτὲ εὖνουν ὑπέλαβε τυραννὶς φιλοσοφίαν, καὶ τὰ ἀλλοτριώτατα ὁμοίαν δρετὴν ὑπάρχειν καὶ μοχθηρίαν, ἀλλ' ὅστις οἱ μιλαγχολῶντες ἀπελαύουσι τὰς θεραπείας ὅτῳ σοφίαν τυραννὶς ἀσυσίᾳ) hoc est,

Euripides, sive quisquis is fuerit poëta, qui illud protulit,

Sapiunt tyranni sapientum consortio,

eum

eum verſum; Plato in Theæteto Euripidi eſſe dicit. quod quidem nos admodum miramur. nam ſcriptum eum legimus in tragœdia Sophocli, quæ inſcripta eſt [4] Αἴας Λοκρός. [5] prior autem natus fuit Sophocles quàm Euripides. ſed etiam ille verſus non minus notus:

[6] Γέρων γέροντα παιδαγωγήσω σ' ἐγώ.

& in

haud ſagaci ſatis mente mihi videtur exſtitiſſe; alioqui nunquam ſuiſſet opinatus, poſſe eſſe philoſophiam tyrannidi gratam, aut conſociari potuiſſe, quæ ſunt à ſe invicem alieniſſima, improbitatem & virtutem. Sicut enim melancholia laborantes abigunt medentes, ita ſapientiam tyrannis nentiquam admittit. Verum ad hujus dicti Auctorem excuſandum ſufficit, quod & τυράννου appellatio, licet in partem ſequiorem jam ſumatur, temporibus illis ſatis honeſta haberetur, atque ipſis regibus & principibus quibuſvis attribueretur. Euſtathius ad Iliad. α. Ὁ τύραννος, τὸ βασιλικόν ποτε ἐσήμαινε, βλασφημεῖται νῦν. Et ad Odyſſ. σ. Ἡ τύραννος λέξις ἀπ' ἀγαθοῦ ἐλέγετο. τοῖς γὰρ εὐνόμοις βασιλεῦσι ἦν καὶ αὕτη. Sic & Auctor Etymologici magni: Τύραννον οἱ ἀρχαῖοι καὶ ἐπὶ βασιλέως ἔφασκον. ἔοθ' ὅτι ὁ καὶ τὸ τύραννον, βασιλέα ἐλεγον. Itaque τύραννος in hoc verſu eſt Rex legitimus, non Tyrannus, ut vulgo accipitur. atque ſic ſenſus ejus veriſſimus eſt. Ad hanc mentem Seneca Epiſtol. CVIII. *Qui in ſolem venit, licet non in hoc venerit, colorabitur; Qui in unguentaria taberna reſederunt, & paullo diutius commorati ſunt, odorem ſecum loci trahunt. & qui apud philoſophum fuerunt, traxerint aliquid neceſſe eſt, quod prodeſſet etiam negligentibus.*

3. *Plato in Theæteto*] Labitur hic Gellius. Non enim in Theæteto Plato, verum in Theage, & lib. 8. de Repub. hunc ſenarium adducit, & Euripidi tribuit; quem & ſequitur Joan. Stobæus Collect. Tom. 2. tit. 48. Reprehendit vero Platonem Ariſtides Rhetor in Apologia pro quatuor-viris, ubi Sophoclis eſſe ait.

4. Αἴας ὁ Λοκρὸς] Id eſt, *Aiax Locrenſis*. Periit hæc Sophoclis Tragœdia, alia enim fuit ab ea quæ hodie exſtat, & *Ajax Lorarius*, ſive Αἴας Μαστιγοφόρος inſcribitur. Auctor hypotheſeos Græcæ Ajacis Lorarii: ἐν οἷς ἐπὶ καὶ κρεός τις ἔοικεν, ὃν ὠιθεῖσθαι Ὀδυσσέα· ὃν αἰκισμὸς ἐμαστίγωσεν. ἔστι δὲ τῇ ἐπιγραφῇ σαφὴς] Μαστιγοφόρος· ἢ ὅτι ἀνελκυσθεὶς ὑπὸ λοιμοῦ Αἴαντος. id eſt, *In quibus eximia quadam magnitudine acies eſt, quem Ulyſſem eſſe ſuſpicans ligatum flagellat; unde Titulus huic Tragœdiæ inditus eſt Ajax Lorarius, aut ad differentiam Ajacis Locri.*

5. *Prior autem natus fuit Sophocles quam Euripides*] Floruere tamen eodem tempore, nempe Olympiade LXXVII. ut eſt apud Euſebium in Chronicis. Et Olympiad. LXXXVII. an. I. Euripides Phœniſſis editis cum Euphorione certavit & Sophocle, ut Anonymus Olympiadum ſcriptor teſtatur. Idem ait eos obiiſſe Olympiad. XCII. anno III. Euſebius vero in Chronico obitum eorum refert ad Olympiad. ejuſdem an. I. Chronicon Alexandrinum ad Olymp. XCIII. an. III. Alii volunt Sophoclem ſuperſtitem Euripidi fuiſſe, ut Apulejus; & Suidas eum demum ſexennium poſt Euripidem obiiſſe ſcribit.

6. Γέρων γέροντα, &c.] Id eſt,

Senex ſenem ni puerum ducam te ego.

7. Cui

& in tragœdia Sophocli ſcriptus eſt, [7] cui titulus eſt Φυλεϊδες, & [8] in Bacchis Euripidi. id quoque animadvertimus apud Æſchylum [9] ἐν τῷ πυρφόρῳ σεσιήθει; & apud Euripidem in tragœdia, quę inſcripta eſt ἰνὼ, eumdem eſſe verſum abſque paucis ſyllabis. Æſchylus ſic:

[11] Σιγῶν θ' ὅπου δεῖ καὶ λέγων τὰ καίρια.

Euripides autem ſic:

[12] Σιγᾶν θ' ὅπου δεῖ καὶ λέγειν ἀσφαλές.

Fuit autem [13] Æſchylus non brevi antiquior.

7. *Cui titulus* Φυλειδες] Vet. Edit. Φυλεκτης. Caſaubonus ad Athenæum lib. 8. Græcum negat eſſe Φυλειδες; & potius dicendum Φυλεϊδες, aut Φυλαϊδες; ſed neutrum admittit, & verum eſſe cenſet Φθιωτιδες. Videtur enim ſibi in Græcorum commentariis reperiſſe alicubi Sophoclis *Phthiotas*, aut *Phthiotidas*. Quid ſi legatur hoc loco Αἰχμαλωτίδες, *Captivæ*? cujus fabulæ paſſim mentio apud Veteres, ut Heſychium, Etymologici Auctorem, Stephanum de Urbibus, & Ariſtophanis Scholiaſten ad Ranas.

8. *In Bacchis Euripidi*] Eſt pag. 193.

9. Ἐν τῷ πυρφόρῳ σεσιήθει] Id eſt. *In ignifero Prometheo.*

10. Εἰνὼ] *Ino.* Fabulam autem hoc nomine Euripidem ſcripſiſſe liquet etiam ex Hygino, apud quem lib. Fabul. capitis IV. lemma eſt, *Ino Euripidis.* Cujus argumentum haud dubie iſto capite traditur.

11. Σιγῶν θ' ὅπου, &c.] Id eſt,

Silens ubi opus eſt, & opportuna loquens.

12. Σιγᾶν θ' ὅπου, &c.] Steph. legit,

Σιγᾶν θ' ὅπου δεῖ καὶ λέγειν τὰ ἀσφαλές.

Id eſt,

Silere ubi opus eſt, & tuta loqui.

13. *Æſchylus non brevi antiquior*] Claruit Æſchylus, ut ait Euſebius in Chronicis, Olympiad. LXXI. an. 1. Quod & confirmat Auctor noſter infra lib. 17. cap. 21. ubi dicit eum celebrem fuiſſe circa Marathoniæ pugnæ tempora; quæ in pugna ipſe etiam fortiter pugnavit; quemadmodum habet Suidas. Ante Euripidem itaque, qui claruit demum Olympiad. LXXVII. plus minus XXVIII. annis floruit Æſchylus.

CAP. XIX.

De genere atque nominibus familiæ Porciæ.

QUum [1] in domus Tiberianæ bibliotheca ſederemus ego & Apollinaris Sulpicius, & quidam alii mihi aut illi

1. *In domus Tiberianæ bibliothecâ*] Ms. ad marginem Voſſ. Cod. legit, *in domo Tiberianæ bibliothecæ.* In domo tamen Tiberiana, ſic Palatii pars dicta

illi familiares; prolatus forte liber eſt ita inſcriptus: M. CATONIS NEPOTIS. tum quæri cœptum eſt, quiſnam is fuiſſet *M. Cato Nepos.* atque ibi adoleſcens quiſpiam, quod ex ejus ſermonibus conjectare potui, non abhorrens à litteris; Hic, inquit, eſt M. Cato, non cognomento Nepos, ſed M. Catonis Cenſorii ex filio nepos, qui pater fuit M. Catonis prætorii viri, qui bello civili Uticæ necem ſibi gladio manu ſua conſcivit. de cujus vita liber eſt M. Ciceronis, qui inſcribitur, *Laus Catonis*: quem in eodem libro idem Cicero pronepotem fuiſſe dicit M. Catonis Cenſorii. ejus igitur, quem Cicero laudavit, pater hic fuit M. Cato: cujus orationes feruntur inſcriptæ, M. Catonis Nepotis. tum Apollinaris, ut mos ejus in reprehendendo fuit, placidè admodum leniterque; Laudo, inquit, te, mi fili, quod in tantula ætate, etiam ſi hunc M. Catonem, de quo nunc quæritur, quis fuerit ignoras; auditiuncula tamen quadam de Catonis familia aſperſus es. non unus autem, ſed complures M. illius Catonis Cenſorii nepotes fuerunt, geniti non eodem patre. duos enim 2 M. ille Cato, qui & à Tiberio Cæſare, qui eam habitavit, aut etiam forte ſtruxit, fuit Bibliotheca inſtructa; cujus etiam meminit Vopiſcus in Vita Probi, ubi teſtatur, *uſum eo præcipue è libris ex Bibliotheca Ulpia; item ex domo Tiberiana.*

2. *M. ille Cajo*] Qui Cenſorius appellatus eſt, Auctor Porciæ gentis plebeiæ, Tuſculo municipio oriundus, in Romanam civitatem ſuſceptus. De quo ſic Cicero lib. 2. L. L. *Vt ille Cato*, inquit, *cum eſſet Tuſculi natus, in populi Romani civitatem ſuſceptus eſt: itaque cum ortu Tuſculanus eſſet, civitate Romanus, habuit alteram loci patriam, alteram juris.* Hujus vitam deſcripſit Plutarchus in Catone majore. Exſtat & de eo Fragmentum Cornelii Nepotis. Stemma vero Catonianum, ut hoc loco à Sulpicio Apollinari deducitur, huc redit.

M. PORCIUS CATO
Cenſorius.

M. CATO M. F.
Prætor deſignatus.

M. CATO M. F. M. N.
Orator & Conſul in Africa mortuus.

M. CATO M. F. M. N. M. PN.
Ædilis Curulis & Prætor.

M. CATO M. F.
Salonianus.

L. CATO. & M. CATO M. F. M. N.
Tribunus plebis.

M. CATO. M. F. M. N. M. PN.
Prætor, Uticenſis.

3. Igro-

orator & cenſor fuit, filios habuit & matribus diverſos, & ætatibus longè diſpares. nam jam adoleſcente altero, matre ejus amiſſa, ipſe quoque jam multum ſenex, Salonii clientis ſui filiam virginem duxit in matrimonium, ex qua natus eſt ei M. Cato Salonianus: hoc enim illi cognomentum fuit à Salonio patre matris datum. ex majore autem Catonis filio, qui prætor deſignatus patre vivo mortuus eſt, & 3 egregios de juris 4 diſciplina libros reliquit, naſcitur hic, de quo quæritur, M. Cato M. filius, M. nepos. is ſatis vehemens orator fuit; multaſque orationes ad exemplum avi ſcriptas reliquit, & conſul cum Q. Marcio Rege fuit: 5 inque eo conſulatu, in Africam profectus, in ea provincia mortem obiit. ſed is non ita, ut dixiſti, M. Catonis prætorii viri, qui ſe Uticæ occidit, & quem Cicero laudavit, pater fuit: nec, quia hic nepos Catonis Cenſorii, ille autem pronepos fuit, propterea neceſſum eſt patrem 6 hunc fuiſſe. hic enim nepos, cujus hæc modò prolata oratio eſt, filium quidem majorem Catonem habuit: ſed non eum qui Uticæ periit; ſed qui, quum ædilis curulis & prætor fuiſſet; in Galliam Narbonenſem profectus, ibi vita functus eſt. ex altero autem viro Cenſorii filio longè natu minore, quem Salonianum eſſe appellatum dixi, duo nati ſunt

3. *Egregios de juris diſciplina libros reliquit*] Horum adhuc quædam fragmenta in juris noſtri libris hodie reperiuntur. Sic hujus Catonis regula eſt illa, quæ *Catoniana* dicitur in *l.* 41. §. 1. *D. de legat.* 1. & toto tit. D. *de Reg. Catoniana.* quæ & à Marciano in *l.* 86. §. *ult. D. de cond. & demonſt.* Catoniana ſententia appellatur, & à Juliano ſimpliciter Regula juris, *l.* 17. *D. quand. dies leg. ced.* qua cautum, ut legatum quod non valeret, ſi teſtamenti facti tempore teſtator deceſſiſſet, quandocunque is decedat, non valeat. Ejus etiam eſt, quod de eo, cui digitus de manu aut de pede præciſus eſt, pro morboſo habendo traditur in *l.* 10. §. 1. *D. de Ædit. Edict.* Et iſtud *l.* 44. *pr. D. ſoluto matrim.* de actione ſalva mulieri manente, licet ſocer genero ſuccedat. Exſtat præterea celebris ejus de dividuis & individuis ſtipulationibus diſputatio in *l.* 4. *D. de Verb. Oblig.* Ad hunc quoque pertinet quod eſt de menſe intercalari pro additicio habendo in *l.* 98. *D. de V. S.* item iſtud, quod de liberatione ſervi refertur à Domino adoptati in §. *ult. Inſt. de adopt.*

4. *Diſciplina*] Ms. *diſciplinis.*

5. *Inque eo conſulatu*] Cod. Tornæſ. *in quo conſulatu.*

6. *Hunc fuiſſe*] V. C. *hunc eſſe fuiſſe.*

ſunt L. Cato & M. Cato. is M. Cato tribunus plebis fuit; & præturam petens mortem obiit : exque eo natus eſt 7 M. Cato prætorius, qui ſe bello civili Uticæ interemit, de cujus vita laudibuſque quum M. Tullius ſcriberet, pronepotem eum Catonis Cenſorii dixit fuiſſe. videtis igitur hanc partem familiæ, quæ ex minore Catonis filio progenita eſt, non ſolùm generis ipſius tramitibus, ſed temporum quoque ſpatio differre; nam quia ille Salonianus in extrema patris ætate, ſicuti dixi, natus fuit; prognati quoque ab eo aliquanto poſteriores fuerunt, quàm qui à majore fratre ejus geniti erant. hanc temporum differentiam facile animadverteris ex hac ipſa oratione, quum eam legeris. Hæc Sulpicius Apollinaris audientibus nobis dixit. quæ poſtea ita eſſe, uti dixerat, cognovimus, quum & laudationes funebres & librum commentarium de familia Porcia legeremus.

7. *M. Cato prætorius qui ſe bello civili Uticæ interemit*] Hujus quoque Vita à Plutarcho deſcripta habetur in Catone Minore.

CAP. XX.

Quod à ſcriptoribus elegantiſſimis major ratio habita ſit ſonitus vocum atque verborum jucundioris, quæ à Græcis εὐφωνία dicitur, quam regulæ diſciplinæſque, quæ à grammaticis reperta eſt,

INterrogatus eſt Probus Valerius (quod ex familiari ejus [1] quondam comperi) *has* ne *urbis*, an *has urbes* &, *hanc turrem*, an *hanc turrim*, dici oporteret, *Si aut verſum*, inquit, *pangis, aut orationem ſolutam ſtruis : atque ea verba tibi dicenda ſunt, non finitiones illas prærancidas neque* [2] *fætuinas gram-*

QVondam] Cod. Tornæſ. & Vett. Editt. *quodam.*

2. *Fætuinas*] Apud Apulejum in Apologia habes : *In fætuinis & olentiſſimis ſuis jaceat.* Sic Nonius *Moletrina* eodem modo dici ait, ut *ferratrina, fætuina.*

Digitized by Google

grammaticas ſpectaveris, 3 *ſed aurem tuam interroga, quo quid loco conveniat dicere. quod illa ſuaſerit, id profecto erit rectiſſimum.* Tum is, qui quæſierat, quonam modo, inquit, vis aurem meam interrogem? & Probum ait reſpondiſſe, quo ſuam Virgilius percunctatus eſt, qui diverſis in locis *urbes* & *urbs* dixit arbitrio conſilioque uſus auris. nam in primo Georgicōn, quem ego, inquit, librum manu ipſius 4 correctum legi, *urbis* per *i* litteram ſcripſit, verba è verſibus ejus hæc ſunt:

5 *urbis ne inviſere Cæſar,*
Terrarumque velis curam.

verte enim, & muta, ut *urbes* dicas, 6 inſubidius neſcio quid facies & pinguius. contrà in tertio Æneidos *urbes* dixit per *e* litteram.

7 *Centum urbes habitant magnas.*

Hîc item muta, ut *urbis* dicas: nimis exilis vox erit & exſanguis. tanta quippe junctura differentia eſt in conſonantia vocum proximarum. præterea idem Virgilius *turrim* 8 dicit, non *turrem*, & *ſecurim*, non *ſecurem*,

9 *Turrim in præcipiti ſtantem.* &
10 *Incertam excuſſit cervice ſecurim.*

quæ ſunt, opinor, jucundioris gracilitatis, quàm ſi ſuo utrumque loco per *e* litteram dicas. At ille, qui interrogaverat,

3. *Sed aurem tuam interroga*] Euphoniæ enim ſemper habenda ratio. *Nam*, inquit Marius Victorinus in Orthographia, *ut color oculorum judicio, ſapor palati, odor narium dignoſcitur, ita ſonus aurium judicio ſubjectus eſt.* Sic Cicero in Oratore, ubi Euphoniam in ſcribendo dicendoque commendans, ſubjicit: *Conſule veritatem, reprehendet: refer ad aures, probabunt. Quære, cur? ita ſe dicent juvari. Voluptati ergo aurium morigerari debet oratio.*

4. *Correctum*] Cod. Tornæſ. & Vett. Edd. *collectum.*

5. *Vrbis ne, &c.*] Exſtat Georg. l. 1. ℣ſ. 25. & 26.

6. *Inſubidius*] Vett. Editt. *inſipidius.* Verum & ſupra lib. 12. cap. 2. Gellius ait *inſubidi hominis*, & lib. 1. cap. 2. *inſubide.* ubi vide Notas.

7. *Centum urbes*] Exſtat Æneid. lib. 3. ℣ſ. 106.

8. *Dicit*] Vet. C. *dixit.*

9. *Turrim in, &c.*] Exſtat Æneid. lib. 2. ℣ſ. 460.

10. *Incertam, &c.*] Exſtat Æneid. lib. 2. ℣ſ. 224.

verat, rudis profectò & aure agresti homo, Cur, inquit, aliud alio in loco potius rectiusque esse dicas, non sanè intelligo. Tum Probus jam commotior, Noli, inquit, igitur laborare, utrum istorum debeas dicere, *urbis* an *urbes*. nam quum id genus sis, quod video, ut sine jactura tui pecces, nihil perdes, utrum dixeris. His tum verbis Probus & hac simi, hominem dimisit, ut mos ejus fuit erga indociles, propè inclementer. Nos autem aliud quoque postea consimiliter à Virgilio duplici modo scriptum invenimus. nam & *tres & tris* posuit, eodem in loco, ea judicii subtilitate, ut si aliter dixeris mutaverisque, & aliquid tamen auris habeas, sentias suavitatem sonitus [11] claudere. versus ex decimo hi sunt:

[12] *Tres quoque Threicios Boreæ de gente suprema,*
Et tris quos Idas pater & patria Ismara mittit.

tres illic, *tris* hîc. [13] pensicula utrumque & modulare: reperies suo quodque in loco sonare aptissimè. sed in illo quoque itidem Virgilii versu,

[14] *Hæc finis Priami fatorum,*

[15] simul ut & *hic finis* dicas, durum atque absonum erit, respuentque aures, quod mutaveris. sicut illud contrà ejusdem Virgilii in suavius facias, si mutes:

[16] *Quem das finem, rex magne, laborum?* nam si ita dicas, *Quam das finem*; injucundum nescio quo pacto & laxiorem vocis sonum feceris. Ennius item *rectos cupressos* dixit contra receptum vocabuli genus hoc versu:

Capi-

11. *Claudere*] Sic Ms. rectè. Vet. Ed. *dividere*. male. Noster supra lib. 1. cap. 7. *At si* explicuit *diceret, imperfecto & debili numero verborum sonu clauderet*. id est, claudicaret.

12. *Tres quoque*] Est ✱ſ. 350. & 351.

13. *Pensicula utrumque & modulare*] Sic Stephan. rectè emendavit. Vett. Edd. habent *Utrumque pensiculate, modulateque reperies*, &c. Quzdam, *pensicula utrunque & moderate: rep.* &c. Al. *Pensicula utrumque moderate, reper.* Unde proba lectio quam expressimus.

14. *Hæc finis*] Exstat lib. 2. Æneid. ✱ſ. 554.

15. *Simul ut*, &c.] Lege cum Mercero ad Nonium: *Si mutes ut* hic finis *dicas*, &c.

16. *Quem das*] Exstat Æneid. lib. 1. ✱ſ. 245.

17. *Ca-*

Digitized by Google

[17] *Capitibus nutantis pinos rectoſque cupreſſos.*

firmior ei, credo, & [18] viridior ſonus eſſe vocis viſus eſt *rectos* dicere *cupreſſos*, quam *rectas*. contrà verò idem Ennius in annali duodeviceſimo [19] *aëre fulva* dixit, non *fulvo*, non ob id ſolùm quòd Homerus [20] ἠέρα βαθεῖαν dicit; ſed quod hic ſonus, opinor, [21] vocabilior eſt viſus & amœnior. ſicuti etiam M. Ciceroni mollius [22] teretiuſque viſum, in quinta in Verrem, *fretu*, ſcribere, quàm, *freto perangu-ſto*, inquit, *fretu diviſa*. erat enim craſſius [23] vaſtiuſque *perangu-ſto freto*, dicere. itidem in ſecunda, ſimili uſus modulamine, *manifeſto peccatu*, inquit, non *peccato*. hoc enim ſcriptum in uno atque in altero antiquiſſimæ fidei libro Tironiano reperi. verba ſunt Ciceronis hæc: *Nemo ita vivebat, ut nulla ejus vitæ pars ſummæ turpitudinis eſſet expers: nemo ita in manifeſto peccatu tenebatur, ut quum impudens fuiſſet in facto, tum impudentior videretur ſi negaret.* Hujus autem vocis quum elegantior hoc in loco ſonus eſt, tum ratio certa & probata eſt. Hic enim *peccatus*, quaſi *peccatio*, rectè Latineque dicitur: ſicut, hic *inceſtus*, non qui admiſit, ſed quod admiſſum eſt, & *tributus* quod *tributum* nos dicimus, à pleriſque veterum dicta ſunt. hic quoque *allegatus*, & hic *arbitratus*, pro *allegatione*, proque *arbitratione* dicuntur. qua ratione ſervata, *arbitratu* & *allegatu meo* dicimus. Sic igitur *in manifeſto peccatu*, dixit, ut, *in manifeſto inceſtu*, veteres dixerunt. non quia Latinum eſſet, *peccato*, dicere: ſed quia in loco iſto poſitum ſubtilius ad aurem molliuſque eſt. Lucretius æquè auribus ſerviens *funem* feminino genere appellavit, in hiſce verſibus,

Haud

17. *Capitibus, &c.*] Hunc Ennii verſum adducit quoque Nonius in voce *Cupreſſus*.

18. *Viridior*] Validior, quid ſi legas *vividior*?

19. *Aëre fulva, non fulvo*] Ex hoc loco ſcribendum ſupra l. 2. c. 26. *Sic Q. Ennius in Annalibus* aëre fulva *dixit*.

20. Ἠέρα βαθεῖαν] Id eſt, *caliginem, & nebulam profundam*

21. *Vocabilior*] Sic C. Tornæſ. & Vett. Edd. Al. *vocalior*. Quædam etiam, *hoc habilior*. Unde aliqui fecere *cohabilior*. Quid ſi legas *notabilior*?

22. *Teretiuſque*] Ms. *rectiuſque*.

23. *Vaſtiuſque*] Ms. *veuſtiuſque*.

Digitized by Google

24 *Haud, ut opinor, enim mortalia ſæcla ſupernè*
Aurea de cœlo demiſit funis in arva.

quum dicere uſitatius manente numero poſſet:

Aureus è cœlo demiſit funis in arva.

Sacerdotes quoque feminas 25 M. Cicero *antiſtitas*, dicit, non, ſecundùm grammaticam legem, *antiſtites*. nam quum inſolentias verborum à veteribus dictorum plerumque reſpueret, hujus tamen verbi in ea parte ſonitu delectatus, 26 *Sacerdotes*, inquit, *Cereris atque illius fani antiſtitæ*. uſque adeò in quibuſdam neque rationem verbi neque conſuetudinem, ſed ſolam aurem ſecuti ſunt ſuis verba modulis penſitantem. *Quod qui non ſentiunt*, inquit idem ipſe M. Cicero, quum de numeroſa & apta oratione diſſereret, *quas auris habeant aut quid in his hominis ſimile ſit, neſcio*. Illud verò cumprimis apud Homerum veteres grammatici annotaverunt; quòd quum dixiſſet quodam in loco 27 κολοιόν τε ψηφάς τε, alio in loco non 28 ψηρῶν τε, ſed ψαρῶν dixit.

29 τῶν δ' ὥς τε ψαρῶν νέφος ἔρχεται ἠὲ κολοιῶν,

ſequutus non communem, ſed propriam in quoque vocis ſitu jucunditatem: nam ſi alterum in alterius loco ponas, utrumque feceris ſonitu inſuave.

CAP.

24. *Haud, ut opinor*] Exſtat lib. 2. ſub finem.

25. *M. Cicero antiſtitas*] Sic & Attius Aſtianacte:

Vtinam unicam ibi antiſtitam arcitenens ſuam
Tuetur - - -

Et Corn. Severus:

Stabat apud ſacras antiſtita numinis aras.

Plauti quoque eſt in Rudente, *Veneriaque antiſtitæ.*

26. *Sacerdotes, &c.*] Eſt ex lib. 4. Ciceronis in Verrem.

27. Κολοιόν τε] Id eſt, *Graculoſque ſturnoſque*. Exſtat Ἰλιαδ. π. φ. 583.

28. Ψηρῶν τε] *Sturnorum.*

29. Τῶν δ' ὥς τε ψαρῶν] Id eſt, *Horum ut de ſturnis ſit nubes, graculive.*

Exſtat Ἰλιαδ. ρ. φ. 755.

Tumi-

CAP. XXI.

Verba T. Caſtricii rhetoris ad diſcipulos adoleſcentes de veſtitu atque calceatu non decoro.

T Caſtricius rhetoricæ diciplinæ doctor, qui habuit Romæ locum principem declamandi ac docendi, ſumma vir auctoritate gravitateque, & à divo Hadriano in mores atq; litteras ſpectatus, quum me præſente (uſus ſum enim eo magiſtro) diſcipulos quoſdam ſuos ſenatores vidiſſet die feriato [1] tunicis [2] & lacernis indutos & gallicis calceatos; *Equidem*, inquit, *maluiſſem vos* [3] *togatos eſſe.* [4] *pigi-*

tum

T*Vnicis*] Tunica, Græcis χιτὼν dicta, veſtimentum erat interius, cui toga aut pallium, aut alia ſuperior veſtis induceretur. Quamvis vero hoc nomine commune olim fuerit tam fœminis, quam viris veſtimentum; proprie tamen tunica virorum fuit, ſtola vero fœminarum. Romanorum antiquiſſimi, ut Auctor noſter ſupra lib. 8. cap. 12. teſtatur, ſine tunicis ſola toga amicti fuerunt. Statim tamen poſt Romuli ætatem tunicarum uſum Romanis notum fuiſſe vult Ferrarius de Re Veſtiaria lib. 3. cap. 1. quem vide ſis.

2. *Et lacernis*] Primus Lacernarum uſus in militia; & Lacerna proprie veſtimentum militare initio fuit, idemque quod chlamys, unde Græcis ſcriptoribus Μανδύας, χλαμὺς, & ἐφεστρὶς dicitur. Artemidorus lib. 2. c. 3. χλαμὺς ἢ ἡ ἴσιον μανδύῳ, οἱ ἢ ἐφεστρίδι, οἱ ἢ βύσσον καλῶσι. Heſychio Μανδύας eſt εἶδος ἱματίου πολεμικὸν Περσικῶν, *Veſtimentum militare Perſicum.* Interpres Vetus Perſii ad Satyram 1. notat: *Lacerna pallium fimbriatum, quo olim ſoli milites utebantur.* Paulatim vero per bella Triumvirorum civilia, togis depoſitis, Lacernarum uſus in Urbe in earum locum ſuceſſit. Fuit autem Lacerna amiculum ſive pallium laneum apertum, quod loco togæ ſuperinducebatur tunicæ, nectebaturque fibula, vel in humero, vel ad pectus. Figuras lacernatas ex Columna Trajana depromptas habes expreſſas apud Ferrarium de Re Veſtiaria P. 2 lib. 1. cap. 3. Nonnunquam tamen & Lacernæ ipſis togis injiciebantur, arcendi frigoris cauſâ, vel imbri defendendo. Unde Juvenalis Satyr. 10.

– – Pingues aliquando lacernæ
Munimenta togæ, duri, craſſique coloris
Et male percuſſas textoris pectine Galli
Accipimus: – – –

Ubi vetus Interpres notat. *Pingues, ut oſtendat groſſas ac per hoc pluviales, quæ muniant à pluvia, non quæ ornent.* Poſtea etiam lacernarum uſus paſſim & omni tempore ſive ſudo, ſive nebuloſo, apud Senatores, equites, & plebem ipſam receptus. Quod vel in Senatoribus ex verbis Caſtricii apparet, cum dicit, *ſed ſi hic veſter hujuſmodi veſtitus* (Lacernarum nempe) *de multo jam uſu ignoſcibilis eſt.*

3. *Togatos eſſe*] Togam enim proprie uti antiquiſſimum ita & decentiſſimum Romanorum geſtamen fuiſſe, nemo eſt qui ignoret. Quæ autem ejus fuerit forma, varie olim a variis diſputatum;

Digitized by Google

tum est, cinctos saltem esse & penulatos? sed si hic vester hujuscemodi

tatum; verior eorum opinio, qui volunt togam fuisse vestimentum clausum & rotundum, quodque uno injectu corpus involveret; ita tamen ut in superiori ora ad cervices laxe pateret, tum ut dextrum brachium exereretur, tum ut clavi in tunica Equitum & Senatorum apparerent; & ita quidem superior togæ pars patebat, ut antiquissimis temporibus manus tantum usque ad cubitum extaret, postea totum brachium humerusque educeretur. Sinistrum vero brachium sub ipsa toga extensum infimam ipsius oram, quæ & lacinia dicta, in rugas plicasque contractam allevabat ad pectus læva manu extante. idque in antiquis statuis togatis, veterumque nummis videre est; quæ & exhibentur à Ferrario P. 1. lib. 1. cap. 1.

4. *Pigitum est, cinctos saltem esse & penulatos?*] Sic hæc periodus distinguenda; nam per interrogationis modum Castricius Senatores discipulos suos increpat, an eos piguerit, cum soleis, sive gallicis, non calceis uterentur, cinctos etiam & penulatos foras prodire? hoc enim signum foret, eos quasi iter paulo post facturos. Penula enim vestimentū erat viatorium, quod supra tunicam acciperetur, pluviæ vel frigoris arcendi gratia. Nonius: *Penula est vestis, quam supra tunicam accipimus.* Nam cum peregre irent Romani, in itinere penulas semper sumebant. Hinc Cicero in Epist. ad Atticum lib. 13. Epistol. 33. *De Varrone loquebamur: Lupus in fabula. Venit ad me, & quidem id temporis, ut retinendus esset. Sed ego ita egi, ut non scinderem penulam, meminisenim tui, & multi erant, nosque imparati. paullo post C. Capito cum C. Carinate. Horum ego vix attigi penulam, & tamen remanserunt.* Idem pro Milone: *Quid minus promptum ad pugnam, quam penula irretitus; rheda impeditus, uxore pæne constrictus.* Penulæ itaque primum extra Urbem tantum & pluviæ vel frigori arcendo adhibitæ. Postea tamen sub Imperatoribus nimirum, penulæ etiam intra Urbem eandem ob causam gestatæ. Idque haurire licet ex Juvenalis Sat. v. ubi salutator inquit:

Scilicet hoc fuerat propter quod sæpe relicta
Conjuge per montem adversum gelidasque cucurri
Esquilias, frenueret læva cum grandine vernus
Juppiter, & multo stillaret penula nimbo.

Atque hinc jocus Galbæ apud Quintilianum lib. 6. cap. 3. *Penulam roganti, Non possum inquit commodare; domi maneo: cum cœnaculum ejus perpluveret.* Idem, ut paullo post Fabius narrat, *Penulam roganti respondit, Non pluit? non est opus tibi. si pluit, ipse utar.* Lampridius in Alexandro Severo tradit, eum primum permisisse, ut Senatores intra Urbem frigoris causa penulis uterentur, cum antea id vestimenti genus pluviale tantum, aut itinerarium fuisset. Itaque quod hic Castricius dicit de Senatoribus sub Hadriano, eos saltem quando mallent gallicis, quam calceis uti, cinctos etiam & penulatos esse debuisse; id explicandum cum Ferrario de Re Vest. P. 2. lib. 2. cap. 3. eum voluisse, tanquam magis decorum esset (cum penula vestis viatoria esset, & soleæ cum ea gestarentur, non cum lacernis, aut toga,) si penulati incessissent, quasi iter paullo post facturi. Quemadmodum indecens nunc videretur, si quis ocreatus cum calcaribus & longa veste per urbem incederet, nequaquam si accinctus & penulatus. Ideo autem cinctos dixit, non solum, quia omnes iter facturi præcipue in equo altius cincti; sed cum tunicæ senatorum, sive laticlaviæ sub toga & lacernæ non cingerentur, iter facturi, præcipue equo, necesse habebant longiores tunicas cingulo suspendere; ne longitudo illa expeditis & equitaturis incommoda esset.

di veſtitus de multo jam uſu ignoſcibilis eſt: 5 *ſoleatos tamen vos populi Romani ſenatores per urbis vias ingredi nequaquam decorum eſt, non hercle vobis minus,* 6 *quàm illi tum fuit, cui hoc M. Tullius pro turpi crimine objectavit:* Hæc me audiente Caſtricius, & quædam alia ad eam rem conducentia Romanè & severè dixit. plerique autem ex iis, qui audiverant, requirebant, cur ſoleatos dixiſſet, 7 qui gallicas, non ſoleas, haberent.

eſſet. & ideo cinƈturam cum penula conjunxit; non quod penulæ omnes cinƈtæ, ſed quod tunica ſub penula cingeretur & ſuſpenderetur, ut rectè ibidem contra Salmaſium obſervat Ferrarius. Quod ad penularum figuram attinet, veriſimilius eſt cum Ferrario exiſtimare, penulas lacernis breviores fuiſſe, veſtimentum ſcilicet viatorium, equitanti accommodatum, lecticariis, curſoribus & id genus hominibus aptum; magnumque in eo totumque diſcrimen fuiſſe, quod lacernæ apertæ & quæ fibula nectèrentur, penulæ vero clauſæ fuerint, rotundæ, quæque togæ inſtar corpori injicerentur, illudque ambirent; niſi quod ſtrictiores eſſent ac breviores; præterea cum in toga dextrum brachium per ſummam oram exeƈtetur, penula utroque brachio ſubduceretur. Quemadmodum id videre eſt in figuris penulatis à Ferrario P. 2. lib. 2. cap. 7. expreſſis.

5. *Soleatos tamen vos, &c.*] Soleis enim domi, calceis vero foris utebantur Romani; calceos itaque Senatores geſtare debuiſſe vult Caſtritius. Simili modo Aſinius ad Ciceronem lib. 10. Epiſt. 32. inter alia, quæ Balbo vitio vertit, hoc dicit, quod *nudis pedibus* is qui quæſtor erat, obambularit in maxima hominum multitudine, qui ad ſpeƈtaculum gladiatorium confluebant. In eo autem veterum calceos à caligis, gallicis, ſoleis, crepidiſque diverſos fuiſſe, ex Auƈtoribus notum eſt, quod calcei totum pedem & dimidium eius, ſive mediam tibiarum partem circumcirca velarent, caligæ vero, ſoleæque ac gallicæ pedis plantam tantummodo tegerent. Apparet itaque ex hoc loco, quod, etiamſi togarum uſus deſiiſſet, in earumque locum lacernæ geſtarentur, calcei nihilominus adhibiti & retenti fuerint; quia maxime indecorum videretur, ita nudis pedibus per Urbem incedere: denique Senatorum inſigne, quod erat lunula in calceis eorum, in ſoleis ſpeƈtari non poterat. Culpat itaque Caſtritius in Senatoribus, quod contra morem & decus magni ordinis gallicis, ſive ſoleis incederent. Solearum etiam uſus proprius fuit fœminarum, & ita quidem proprius, ut ſi quando contingeret virum ſoleis in publico uti, id ei probro verteretur. Ut modo de Balbo notatum; & inde Cicero Aƈt. 4. in Verrem: *Stetit*, inquit, *ſoleatus Prætor populi Romani cum pallio purpureo, tunicaque talari.* Verum extra Urbem, ruri & iter facientibus, calceis depoſitis, ſoleis uti etiam viris moris fuit. De ſoleis plura videſis apud Balduinum in De Calceo Antiquo cap. 11.

6. *Quam illi*] M. Antoniũ intelligit.

7. *Qui gallicas*] Ut crepidæ Græcorum, ita Gallicæ Gallorum proprium calceamentum fuere; atque inde in Latium & Italiam id ſolearum genus delatum, nomenque ex gente unde venerant iis datum à Romanis, Gallicaſque dictas. Sunt qui Gallicas volunt eſſe id calcei genus, quod Gallis vocatur *Galloches*. & pedes à frigore atque humore munit; verum ſi veterum gallicæ

calceamentum appellaverunt, quod Græci κρηπίδας vocant, ejuſque calceamenti ſutores crepidarios dixerunt. Sempronius Aſellio in libro rerum geſtarum quartodecimo, *Crepidarium*, inquit, *cultellum rogavit à crepidario ſutore.*

eiores eſſent, crepidæ vero craſſiores, in quibus nimirum duæ ſaltem ſimplices ſoleæ ſimul eſſent compactæ, unde & crepitum, ubi inter incedendum premuntur, majorem edunt. Hinc etiam *argutæ* Catullo dictæ, hoc eſt, crepantes & ſtridulæ, cum ait:

Arguta conſtitit in ſolea.

Ubi vult ſoleam pro crepida poni. Crepidæ namque crepitum ſive ſtridorem ex eo proprium, quod plures ſoleæ ſimul compactæ magis ſtridere debeant, cum inceſſu premuntur, quam cum unica illa ſit atque ſingularis.

CAP. XXII.

Comprecationes, quæ ritu Romano fiunt diis, expoſitæ ſunt in libris ſacerdotum; inter quas Marti Nerienem tribuunt; & quid Neriene *ſeu* Nerio *nomen importet.*

COmprecationes deûm immortalium, [1] quæ ritu Romano fiunt, expoſitæ ſunt [2] in libris ſacerdotum populi Romani & in pleriſque antiquis orationibus. In iis ſcriptum eſt: *Luam Saturni*, [3] *Salaciam Neptuni*, [4] *Horam Quirini*,

[1] *Quæ ritu Romano fiunt*] Sic Mſſ. at Vett. Edd. *q. r. R. diis fiunt.*

2. *In libris Sacerdotum*] Qui libri proprie *Indigitamenta* dicti. unde in Gloſſis veterib. *Indigitamenta, ἱερατικὰ βίβλια.* Sic autem dicebantur, quia in iis varia eſſent Deorum cognomina, ac ſacrificiorum faſtorumque ritus velut catalogo comprehenderentur, & quaſi digito indicarentur. Alii volunt *indigitare*, unde *Indigitamenta*, ſignificare *invocare*. & videtur in ea ſignificatione eſſe apud Macrobium lib. 1. Satur. cap. 17. cum ait: *Namque virgines Veſtales ita indigitant*, APOLLO MEDICE, APOLLO PÆAN.

3. *Luam Saturni*] Sic libri vetuſtiſſimi; in Ms. quodam eſt *Lacam*, unde Vett. Edd. omnes habent *Laciam*. Turnebus Adverſar. lib. 19. cap. 11. vetuſta hæc dearum nomina ex ultima antiquitate, & priſcis pontificum libris ſi qui extarent eruenda cenſet, cum iis vero careamus, ex conjectura *Laciam* ſcribi debere ſuſpicatur, à Latio, quod è latebra & fuga Saturni nomen habuit; ut eo nomine Saturni filia vel uxor intelligatur, Latii dea, quæ eadem ac Ops fuerit; quamvis alii ſint, qui velint Laciam Saturni uxorem, fuiſſe ab illiciendo nomen conſecutam. Rectius tamen idem Turnebus cenſet *Luam* hic legi debere, ut in antiquiſſimis libris extat, & Saturni vel uxorem vel filiam intelligendam. Sane *Luam matrem*, deam, quæ *luebat*, hoc eſt, *purgabat* à Romanis cultam fuiſſe ex Veterum monumentis conſtat. *Lua* enim idem, ac *purgatrix*; & nomen à luendo, expiandoque ſortita eſſe videtur, ac præfuiſſe

rini,

rini,[6] *Iurites Quirini,*[7] *Najam Volcani;*[8] *Heriem Iunonis,*[9] *Molas*

præfuiſſe luſtrationibus & luſtris. Unde & ei ad luſtrandam expiandamque hominum cædem & ſtragem, hoſtium arma ſpoliaque incendebantur, ut Livius lib. 8. teſtatur. *Armorum magna vis tum inter cæsa corpora hoſtium, tum in caſtris inventa eſt. Ea Luæ matri dare ſe Conſul dixit.* Et lib. 45. de Paulo Coſ. poſt Macedoniam ſubactam: *Edito ludicro omnis generis clypeique aeris in naves impoſitis, cætera omnis generis arma cumulata in ingentem acervum, precatus Martem Minervamque Luamq; matrem, & cæteros deos, quibus ſpolia hoſtium dicare jus faſque eſt, ipſe imperator face ſubdita ſuccendit: deinde circumſtantes tribuni militum pro ſe quiſque ignes conjecerunt.* Lua mater fortan dicta, quia Saturni uxor, unde & Deorum mater, quæ alias Cybele, & Magna Deum mater appellata.

4. *Salaciam*] Salaciam quidam putant Neptuni uxorem fuiſſe, eandemq; quæ Poëtis Amphitrite vocatur. Gloſſæ Vet. *Salacia, Ἀμφιτρίτη, νηρηΐς.* ſic dicta à ſalo, quod ſalum moveret. Paulus ex Feſto: *Salaciam dicebant deam aquæ, quam putabant ſalum ciere, hoc eſt, mare movere.* Auguſtinus de Civit. Dei lib. 7. cap. 22. ex Varrone ſcribit, *Venilia, unda quæ ad littus venit: Salacia, unda quæ ad ſalum redit.* Vide ſis Ioſ. Scaligerum in Appendice ad Conject. in Varronem.

5. *Heram Quirini*] Nonius Marcellus: *Hera, Iuventutis Dea. Ennius Annal. lib. 1.*

Teque Quirine pater veneror, Heramque Quirini.

Sic Merula apud Ennium legit, ut ſibi conſtet; in Nonio vero ſcribit, *Hera, Iuventas Dea.* de qua videndus Auguſtinus de Civitate Dei lib. 4. cap. 11. & cap. 23. uti & lib. 4. cap. 1. & Livius lib. 5. & lib. 36. Turnebus Heram Romuli uxorem fuiſſe vult: ſed ut Romulo in deos relato, nomen mutatum eſt, ſic etiam uxori ejus Herſiliæ in cœleſtium concilium repoſitæ, Horæ nomen impoſitum, ut Romulo Quirini. Unde autem Quirini nomen Romulo inhæſerit, variant ſcriptores. Quidam ſic appellatum volunt ab haſta, quæ Sabinorum voce *Quiris* ſive *Curis* dicta; alii à Curibus opulentiſſima Sabinorum urbe; nonnulli ſic dictum volunt à Civibus, qui poſt Tatium in regni ſocietatem aſſumptum *Quirites* nancupati. Videndi Ovidius lib. 1. Faſtor. Feſtus in voce *Curis.* Varro lib. 4. de L. L. Iſidorus Etymol. lib. 9. c. 2. Servius ad illud 1. Æneid. *Remo cum fratre Quirinus jura dabant.* Qui etiam ſic nominatum conjicit, quod Κοίρανον Græcis dicatur, qui Rex Latinis. Alii adhuc à Marte qui Romuli pater, Quirinus Varroni dicitur lib. 4. de L. L. Servio ad lib. 5. 1. Æneid. aliis. Adde ſis Merulam ad Ennii Annal. lib. 1. & Voſſium de Idololatr. lib. 1. c. 12.

6. *Iurites Quirini*] Ms. *Viriites Quiritii.* Vett. Edd. *Inrites Quiritis.* Turnebus legendum cenſet *Curitis Quiritii.* Quia Juno *Curitis* ab haſta vocata. Feſtus: *Curitem Iunonem appellabant, quia eandem ferre haſtam putabant.* Hinc, ut idem Feſtus habet, *Curiales menſæ, in quibus immolabatur Iunoni, quæ Curis eſt appellata.* Ut Quiritus nomen Dei ſit, cujus in matrimonio eſſet Juno quædam *Curitis.* Junonis enim nomen multis deabus tributum. Alii, ut in contextu noſtro *Quirini* legunt; quod eodem redit; ſive enim *Quiritius*, ſive *Quirinus* legatur, haud dubie deus aliquis belli præſes deſignatur, cum Mars etiam Quirinus vocetur. In Lexico Veteri eſt, *Quirinus, Ἐνυάλιος.* Sed & *Iurites* à jure deorum nomen habere poſſunt, quæ *Quiritii* vel *Quirini* filiæ fuerint. Moſellanus vocabulum *Iurites* quoquomodo à jurisjurandi religione derivatum putat, quod videlicet priſci Romani etiam jurijurando peculiarem quan-

las Martis [10] *Nerienemque Martis.* ex quibus id quod poſtremum poſui, ſic pleroſque dicere audio, ut primam in eo ſyllabam producant, quo Græci modo dicunt [11] *νηρείδας*: ſed qui [12] probe loquuti ſunt, primam [13] correptam dixerunt, tertiam produxerunt. eſt enim rectus caſus vocabuli ejus, ſicut in libris veterum ſcriptum eſt, *Nerio.* quamquam M. Varro in ſatyra Menippæa, quæ inſcribitur [14] *σκιαμαχία*, non *Nerio* ſed *Nerienis* vocative dicit in his verſibus:

[15] *Ted Anna Perenna,* [16] *Panda,* [17] *te Lato,* [18] *Pales,*

Nerie-

quandam præfecerint deam; quæ futura eſſet ultrix jurisjurandi, ſi quis pejeraverat.

7. *Najam*] Sic Stephanus primum edidit. Cod. Tornæſ. & Vett. Edd. habent *Majam.* Ms. lectio ad marginem Voſſiani Codicis notata *Manum.* Quæ quid ſibi velit mihi ignotum. Ad Majam quod attinet, illuſtratur ab iſtis, quæ habentur apud Macrobium Saturnal. lib. 1. c. 12. *Cincius menſem* (Majum) *nomen natum putat à Maja, quam Vulcani dicit uxorem; argumentoque utitur, quod flamen Vulcanalis Kalendis Majis huic deæ rem divinam facit; ſed Piſo uxorem Vulcani Majeſtam, non Majam dicit vocari.* Cincius cum Majam Vulcani uxorem appellarit, ex Pontificalibus indigitamentis id haud dubie hauſit; & inde etiam firmari poteſt *Majam* hic legendum eſſe.

8. *Heriem Iunonis*] Sic Ms. Edit. Roman. *Herien.* Al. Vett. Edd. *Nerien.* Et hinc Turnebus *Nerienem Iunonis* legendum exiſtimat, ut Nerio Iunonis Curitis filia habeatur, ut & Mars Nerienis maritus.

9. *Molas Martis*] Turnebus Molas Martis filias eſſe putat, deaſque indigitari cenſet de nomine molarum, quod Mars, ut molis fruges, ſic bellis homines frangat, ac comminuat. Moſellanus vero Molas deas à molimine, hoc eſt ſolicitis conatibus ipſius belli apparandi Veteribus intellectas opinatur. Mars enim Latinis pro bello. Virgilius:

Æreciêre viros, Martemque accendere cantu.

10. *Nerienemque Martis*] Sic Mſſ. At Vett. Edd. *Nerienem quoque Martis.*

11. *Νηρείδας*] *Nereidas.*

12. *Probe*] Cod. Tornæſ. & V. C. *proprie.*

13. *Correptam*] Cod. Torn. & V. C. *correptim.*

14. *Σκιαμαχία*] Id eſt, *Umbratilis pugna.* Vett. Edd. addunt, vel *κεφαμαχία*, id eſt, *Arietum pugna.*

15. *Ted Anna Perenna, &c.*] Ita hos verſus emendavit L. Carrio Antiq. Lect. lib. 1. cap. 1. cum vulgo, etiam in Vett. Edd. haberetur,

Theanna & Peranna, Pranda, Celato,
Pales
Nerienes, Minerva, Fortuna ac Ceres.

Scaliger vero primum verſum ita legit,

Te Anna & Peranna, Panda τῷ Λατῶ,
Pales.

In Scriveriano Codice notatum repetio:

Te Anna, te Peranna, te Latona, te Pa-
les, (*res.*
Nerienes & Minerva, Fortuna ac Ce-

Sunt qui legunt:

Θία Anna, Perenna, Panda, τῷ Λα-
τῶ, Pales.

A. Popma ad Varronis Fragmenta ita legendum cenſet:

Te Anna, Perenna, Panda, ἠὲ Λατὼ,
Pales.

Sed rectissima videtur Carrionis emendatio, quam edidimus *Ted' Anna Perenna, &c.* D. insertum ad explendum hiatum; & *Anna Perenna*, non vero *Anna & Perenna*, sive, *te Peranna*, quasi duæ diversæ essent deæ, cum una eademque sit, quæ imploratur, *Anna Perenna* vocata. *Ted' Anna Perenna* autem dictum, ut bene observat Scaliger, more implorantium deos, qui ἐπιπλοκῶς fere id faciunt, ut *Dii vestram fidem*, & Plautus, *Tuam fidem Vinus Noctuvigila*; item Satyra Varronis, *Herculis tuam fidem.* Cæterum *Anna Perenna* colebatur ad initium anni veteris, id est, Idibus Martii, qua annare perennareque commode liceret, ut scribit Macrobius Saturnal. lib. 1. cap. 12. Hinc Ovidius lib. 3. Fastor.

Nec mihi parva fides annos hinc esse priores,
Anna quod hoc cœpta est mense Perenna coli.

Et mox:

Idibus est Annæ festum geniale Perennæ,
Non procul à ripis advena Tybri tuis.

Quæ autem fuerit hæc Anna Perenna varie traditum scribit ibidem Ovidius. Quidam enim eam fuisse volebant Didonis sororem hoc nomine appellatam, quæ deinde pro Dea coli cœperit. Alii hanc Annam Perennam Lunam esse putarunt, quæ Anna vocaretur, quod annus ex mensibus, quos Lunæ motu metimur, constet. Alii vero eam Themin, alii Io, alii etiam unam ex Atlantidibus, fuisse existimarunt. Ita enim Ovidius:

Sunt quibus hæc Luna est, quæ mensibus impleat annum,
Pars Themin, Inachiam pars putat esse bovem. (cant,
Invenies qui te Nymphen Atlantida dicant,
Teque Iovi primos Anna dedisse cibos.

Postremo etiam hanc opinionem adducit, quod Anna hæc fuerit vetula quædam Bovillana, quæ plebem pavit, cum in montem Aventinum secessisset; eamque ob causam plebs pace cum Patribus facta, statuerit, ut perenne nomen ejus coleretur, ipsaque Anna Perenna appellaretur. Unde sic concludit:

Pace domi facta signum posuere Quirites,
Quod sibi discordi illa ferebat opem.

16. *Panda*] Sic enim, non *Prandæ* legendum. In Glossis Philoxeni est, *Panda, εἰρήνης θεὸς*, sic Panda erit *pacis Dea.* Dictam autem Pandam, a pandendis sive aperiendis portis, arbitratur Turnebus. Quia Pacis tempore Urbium panderentur portæ. Aliam tamen sententiam adfert Arnobius lib. 4. adverf. Gentes, qui & *Panticam* appellatam scribit: *Quod Tito Tatio Capitolinum ut capiat collem, viam pandere atque aperire permissum est, Dea Panda est appellata, vel Pantica.* Apud Varronem lib. 1. De Vita Pop. Rom. Ælius hanc Deam eandem putat cum Cerere, dictamque à pane dando. Varronis verba nobis servavit Nonius in verbo *Pandere*, ubi refert: *Hanc deam Ælius putat esse Cererem; sed quod in asylum qui confugisset, panis daretur, esse nomen fictum a pane dando Pandere, quod est aperire.* Verum *pando* non est à *panem do*; & more suo ludit Varro cum Ælii sententiam in medium adferat, eamque probare videatur. Neque Panda est Ceres, cum aperte ipse Varro in hisce versibus eam à Cerere diversam faciat. Scaliger Conjectan. in Varronem *Empandam* eam in Paganalibus sacris vocatam scribit, eamque sic dictam putat à latitudine; idcirco εὐρύστερνον.

17. *Te Lato*] Vulgo *Celato*, unde Docti homines fecere *ἠὲ Λατὼ*. Turnebus hoc velut carie læsum existimans, reponit *Latona.* Addit tamen suspicione non carere Varronem Græce locutum, utpote ipsi haud insolens, eumque scripsisse, *Te Lato* Dorice pro *te* λατὼ. Quod verissimum autumo; & sic Latonam Apollinis & Dianæ matrem Græcis nominari vix quisquam est, qui non norit.

18. *Pa-*

[19] *Nerienes, & Minerva, Fortuna, ac Ceres.*

ex quo nominandi quoque casum eumdem fieri necessum est. sed *Nerio* à veteribus sic declinatur, quasi Anio. nam proinde ut *Anienem*, sic *Nerienem* dixerunt tertia syllaba producta. id autem sive *Nerio* sive *Nerienes* est, Sabinum verbum est, eoque significatur virtus & fortitudo. itaque ex Claudiis, quos à Sabinis oriundos accepimus, qui erat egregia atque præstanti fortitudine [20] *Nero* appellatus est. sed id Sabini [21] accepisse à Græcis videntur, qui vincula & firmamenta membrorum *Neura* dicunt. unde nos quoque Latinè *nervos* appellamus. *Nerio* igitur Martis vis & potentia & majestas quædam esse Martis demonstratur. Plautus autem in Truculento conjugem esse Nerienem Martis dicit; atque id sub persona militis in hoc versu:

[22] *Mars peregre adveniens salutat Nerienem uxorem suam.*

Super

18. *Pales*] Quæ Dea pastorum & pecoris, cujus festa Palilia, vel Parilia XI. Kal Majas celebrata. Festus: *Pales dicebatur dea pastorum, cujus festa Palilia dicebantur, vel ut alii volunt dicta Parilia, quoniam pro partu pecorum eidem sacra fiebant.* Ovidius lib. 4. Fastor.

- - - Palilia poscor,

Non poscor frustra, si favet alma Pales.

Arnobius lib. 2. adverſ. gentes: *Armentorum & pecorum gregibus Pales præsunt Inousque custodes.* Servius vero ad III. Georg. de ea sic scribit: *Pales Dea est pabuli: quam alii Vestam, alii matrem Deûm vocant. Hanc Virgilius genere fœminino appellat. Alii, inter quos Varro, masculino genere, ut hic Pales. Huic sacra solvuntur XI. Kal. Majas, die, quæ Palilia vocatur.*

19. *Nerienes & Minerva*] Ita rectè etiam habet Aſcenſiana editio, male vero Stephanus omiſit copulam &; quod & fecit Vet. Ed. Romana. Garrioni plus venuſtati habere videtur, ſi legatur,

Te Nerienes, Minerva, Fortuna ac Ceres.

Quod, ut modo notatum, more implorantium deos factum.

20. *Nero*] Suetonius de Tiberio. *Inter cognomina autem & Neronis assumpsit, quo significatur lingua Sabinorum fortis & strenuus.* Hinc in Gloſſis *Nero*, ἀνδρεῖος explicatur. Dicitur quaſi νέρων, hoc eſt, *nervosus ac compactis viribus.*

21. *Accepisse à Græcis videtur*] Vetus enim Sabinorum lingua non alia fuit ac Græca, ut etiam noravit Caſaubonus ad Suetonium. Græci vero vocant hominem bonis lacertis νευρώδη. Hinc Dicæarchus in Clementis Protreptico Herculem deſcribit χαλκᾶν, νευρώδη, μέλαιναν. Et νευρᾶν verbum artis gymnaſticæ, pro robuſtum reddere ac validum. quo ſenſu eo utitur Chryſoſtomus in poſteriorem ad Corinthios, εἰς τὰ ἑπέρας ἀλείφειν καὶ νευρᾶν. Utrumq; verbum ἀλείφειν & νευρᾶν proprie de gymnaſtis.

22. *Mars*] Exſtat Trucul. Act. 2. Sc. 6.

Super ea re audivi non incelebrem hominem dicere, nimis comicè Plautum imperito & incondito militi falsam novamque opinionem tribuisse. ut Nerienem conjugem esse Martis putaret. Sed id peritè magis quam comicè dictum intelliget, qui leget [23] Cn. Gellii annalem tertium, in quo scriptum est, Hersiliam, cum apud T. Tatium verba faceret pacemque oraret, ita precatam esse; [24] *Neria Martis te obsecro, pacem dare, uti liceat* [25] *nuptiis propriis prosperis uti, quod de tui conjugis consilio contigit, uti nos itidem integras raperent, unde liberos sibi,* [26] *suis posteris, patria pararent. De tui,* inquit, *conjugis consilio,* Martem scilicet significans, per [27] quod apparet non esse id poëticè à Plauto dictum; sed eam quoque traditionem fuisse, ut Nerio à quibusdam uxor esse Martis diceretur. Inibi autem animadvertendum est, quod Gellius *Neria* dicit per *a* litteram, non *Nerio*, neque *Nerienes*. præter Plautum etiam, præterque Gellium [28] Licinius Imbrex vetus comœdiarum scriptor in fabula quæ Neæra inscripta est, ita scripsit:

Nolo

23. *Cn. Gellii*] Fit & hujus mentio supra in lemmate cap. 14. lib. 7. & infra lib. 18. cap. 12. ubi vulgo *Cn. Vellius*, scribendum *Cn. Gellius*, ut aliis jam monitum. Vetus hic Romanæ historiæ scriptor laudatus etiam Dionysio Halicarnasseo lib. 2. Macrobio Saturnal. lib. 1. cap. 16. & lib. 3. cap. 17. Vopisco in Probo, Charisio sæpius, aliisque. Vide Vossium de Histor. Latin. lib. 1. cap. 8.

24. *Neria Martis*] Scilicet, uxor.

25. *Nuptiis propriis*] Potest hoc intelligi, quemadmodum dicitur *propria uxor*, cum uxor non ad tempus sed in perpetuam vitæ consuetudinem ducatur. Sed & nihil vetat, quin æque bene, nisi forsan melius, legi posset: *nuptiis propitiis*.

26. *Suis posteris*] Cod. Tornæs. & Vett. Codd. *& suis posteris*.

27. *Quod apparet*] Cod. Tornæs. *Quod abre non apparet*.

28. *Licinius Imbrex*] Festus: *Imbrex, nomen cujusdam Comici*. Citat & eum Festus in voce *Obstitum*, ubi hunc ejus versum adducit;

Resupina obstito capitulo sibi ventum facere cuniculâ.

Ubi pro *cuniculâ* reponendum *tuniculâ*, vel forsan *subuculâ*. Vossius in de Poëtis Latinis dubitat, num hic idem sit cum Licinio Tegula, qui floruit anno V.C. 10 LIV. quo anno carmen scripsit à ter novenis virginibus decantandum, ut testatur Livius lib. 21. Cum Imbrex sit incurvum genus tegulæ: Unde Plautus Mostell. Act. 2. Sc. 4. *Quod meas confregisti imbrices & tegulas*. Quasi dicat imbrices & tegularum alias. Verum de hoc Comico adhuc infra alicubi ad Auctorem nostrum dicendum erit.

29. *Quum*

Digitized by Google

Nolo ego Nearam te vocent, ſed Nerienem;

29 *Quum quidem Marti es in connubium data.*

30 ita ſe numerus hujuſce verſus habet, ut tertia in eo nomine ſyllaba, contrà quàm ſuprà dictum eſt, corripienda ſit. cujus 31 ſonitus quanta apud veteres indifferentia ſit, notius eſt, quàm ut plura in id verba ſumenda ſint: Ennius autem in primo annali in hoc verſu;

32 *Nerienem Mavortis & Herclem,*

ſi, quod minimè ſolet, numerum ſervavit; primam ſyllabam intendit, tertiam corripuit. Ac ne hic quidem prætermittendum puto, cuicuimodi eſt, quod in commentario quodam 33 Servii Claudii ſcriptum invenimus, *Nerio* dictum quaſi *Neirio*, hoc eſt, ſine ira & cum placiditate: ut eo nomine mitem tranquillumque fieri Martem precemur. *ne* enim particula, ut apud Græcos, ita plerumque in Latina quoque lingua privativa eſt,

CAP.

29. *Quum quidem, &c.*] Voſſius, ne in jambico prima ſede ſit trochæus, pro *cum quidem*, mavult *Quandoquidem*, & ne ſic ſede tertia ſit trochæus, trajectis vocibus legit *es Marti*. Vel hoc pacto:

Quandoquidem in connubium Marti es data.

30. *Ita ſe*] Cod. Tornæſ. *Ita autem ſe numerus*. Vet. Cod.

Ita autem ſenaris numerus, &c.

31. *Sonitus*] Ms. *ſonus*.

32. *Nerienem Mavortis & Herclem, &c.*] In Vett. Codd. ſic legitur:

Nerienem Mavortis.

Et herclè, niſi, quod minime ſolet numerum ſervare, primam Syllabam tetendit.

33. *Servii Claudii*] Cod. Torn. *S. Cladii*, ſed haud dubie legendum *Clodii*, quod idem eſt ac *Claudii*, & ſic etiam à Plinio appellatur. Meminit hujus Cicero Epiſtola ad Atticum: *L. Papyrius Pætus Vir bonus amatorque noſtri mihi libros eos, quos Servius Claudius reliquit, donavit.* Item in Epiſtola ad Pætum: *Ut Servius frater tuus, quem litteratiſſimum fuiſſe judico, facile diceret, hic verſus Plauti non eſt, hic eſt; quod tritas haberet aures notandis generibus poëtarum.* Fit & ejus mentio apud Suetonium lib. de Illuſtr. Grammat.

CAP. XXIII.

M. Catonis consularis & censorii pulcherrima exprobratio contra philosophantes nomine & non re.

1 M. Cato, consularis & censorius, publicis jam privatisque opulentus rebus, villas suas inexcultas & rudes, 2 ne tectorio quidem prælitas fuisse dicit 3 ad annum usq; ætatis suæ septuagesimum. atq; ibi postea his verbis utitur: *Neq; mihi*, inquit *ædificatio*, *neq; 4 vasum*, 5 *neq; vestimentum*

M *Cato, consularis & censorius*] Sic de eodem supra lib. 7. c. 3. *A Senatore & consulari & censorio viro.* Censoris titulus postponitur consulari; hoc vero neque temere fit, neque quod Consul fuerit antequam censor, sed ex censuræ dignitate, quam Plutarchus in Catone Majore vocat κορυφὴ τ πμῆς ἀπάσης, καὶ τρόπον τινὰ τ πολιτείας ἀπάσης ἐπιτελέωσιν, *Fastigium quoddam omnium honorum & quodammodo omnium in republica actionum consummationem.*

2. *Ne tectorio quidem prælitat*] Sic & Plutarchus in ejus Vitâ. Τῶν ἢ ἐπαύλεων αὐτῷ μηδεμίαν εἶναι κεκονιμένην. *Nullam villam suam tectorio inductam* sc. ait Cato. Tectorium vero vocabatur, quod parietibus & solo ornatus gratiâ superinduci solebat; sic dictum *à tegendo*, quia eo parietes & solum loricarent, ut loquitur Varro lib. 1. de R. R. Constabat autem tectorium opere albario, arenato, & marmorato. *Albarium* fiebat ex gypso aut pura calce; *Arenatum* ex arena cum calce; *Marmoratum* ex marmore tuso & arena. Hinc Plinius lib. 35. *Tectorium nisi ter arenato & bis marmorato inductum est, non satis splendorem habet.* Inductio tectorii *trullissatio*, dicebatur, quia fiebat *trullâ*. Plura de his videsis apud Vitruvium lib. 7. cap. 3. & quæ ibi Philander notavit.

3. *Ad annum usque ætatis suæ septuagesimum*] Plutarchus in Catone Majore: Εἰκότως ἐθαύμαζον τ Κάτωνα, τὰς μὲν ἄλλας ὑπὸ τ πόνων φθειρομένας, καὶ μαλασσομένας, καὶ ὑπὸ τ ἡδονῶν, ἐρώντας, εὐπαθοῦντας ὑπὸ ἀμφοῖν ἀκτήνορας, ἀ μόνον ἐως ἔτι νέος καὶ φιλόπονος ἦν, ἀλλὰ καὶ γέροντα καὶ πολιὸν ἤδη, μὴ ἐκμαλεῖσαν καὶ θριαμβεύσαν Id est, *Erat merito Cato in admiratione, cum alios laboribus fatiscentes & flaccescentes cernerent deliciis, illum vero ab utrisque invictum non tantum in flore ætatis & dum honores peteret, sed senem etiam & canum post consulatum & triumphum.*

4. *Vasum*] Sic enim Veteres loquebantur, pro quo postea *Vas* dictum. Cledonius de Arte Grammatica: *Antiqui rectius dicebant vasum, quemadmodum scammum.* Dubius veluti Marcianus Capella lib. 3. ait: *Vasum an vas dici debeat, quæritur.* Admittit istud & Charisius Instit. Gram. lib. 1. Apud Plautum Trucul. Act. 1. Sc. 1. est *Vasum argenteum.* Hoc autem nomine non solum continentur, quæ edendi bibendique causa parantur, sed etiam quæ ejusmodi *vasa* sustinent, ac generatim res omnes mobiles, domusque instru-

tum ullum eſt manupretioſum,[6] *neque pretioſus ſervus neque ancilla eſt. ſi quid eſt,* inquit,[7] *quod utar, utor.*[8] *ſi non eſt, egeo. ſuum cuique per me uti atque frui licet.* tum deinde addit: *Vitio vertunt, quia multa egeo. at egeo illis quia nequeunt egere.* Hęc mera veritas Tuſculani hominis, egere ſe multis rebus, & nihil tamen cupere dicentis, plus herclè promovet ad exhortandam parſimoniam, ſuſtinendamque inopiam, quam Græcæ

inſtrumenta: unde *vaſa conclamare* veteres dicebant, cum milites alio diverſuri jubebantur *reſſuas*, hoc eſt, *ſarcinas*, colligere. Unde & vox *convaſare*, ut apud Terentium Phorm. *aliquid convaſaſſem.*

5. *Neque veſtimentum ullum eſt manupretioſum*] Ita cum Stephano lego unica voce *manupretioſum*, eodem modo quo *manupretium* conjuncte dicitur. In V. C. eſt, quemadmodum & in vulgatis, *n. v. u. eſt in manu pretioſum.* Cæterum de Catonis frugalitate in veſtibus ſe vana teſtatur & Plutarchus: ἐσθῆτα μὲν γὰρ οὐδέποτε φησὶ φορέσαι πολυτελεστέραν ἑκατὸν δραχμῶν. *Nam veſtem quidem nunquam ſe induiſſe ait* (Cato,) *quæ plurim eſſet centum denariis.*

6. *Neque pretioſus ſervus*] Idem Plutarchus ait eum οὐδένα δι' πώποτε σκιαθᾶν ἄλλον ἢ τὸν ἐκ χιλίας δραχμὰς καὶ πεντακοσίας, ὡς ἂν ἐκ τρυφερῶν καὶ ὡραίων ἀλλ' ἐργαλείων καὶ ζῴων, οἷον ἱππαγωγῶν καὶ βουλατῶν ἀεώμενον, *Mancipium nunquam plus mille quingentis emiſſe denariis, quod nec molles nec formoſos, verum operoſos & valentes, ut equiſones & bubulcos, quæreret.* Ubi & ſubjicit eum putaſſe cum conſenuiſſent, eos venundandos, neque alendos inutiles; quo nomine merito Plutarchus Catonem reprehendit, iſtudque attribuit moribus ejus nimium auſteris, quod hominem cum homine extra quæſtum nullum [illegible]ret eſſe conſortium.

7. *Quod utar*] Vett. Cod. *quo utar.*

8. *Si non eſt, egeo. ſuum cuique, &c.*] Ita Stephanus legendum cenſet, & ro *egeo* explicat, quemadmodum Galli dicunt *je m'en paſſe.* In Vett. Codd. legitur: *Si non eſt, ego ſum, cuique per me uti atque frui licet.* Unde amicus Stephani faciebat, *Si non eſt, ego ſum, cui ſe ſemper uti atque frui licet.* Ad cujus conjecturæ illuſtrationem faciunt verba Senecæ ex Epiſt. 119. ad Lucilium: *Quoties aliquid inveni non expecto donec dicas, In commune. Ipſe mihi dico. Quid ſit, quod invenerim quæris? Sinum laxa: merum lucrum eſt. Docebo quo modo fieri dives celerrime poſſis: quod valde cupis audire. Nec immerito: ad maximas te divitias compendiario ducam. Opus erit tamen tibi creditore, ut negotiari poſſis. Æs alienum facias oportet: ſed nolo per interceſſorem mutueris, nolo proxenetæ nomen tuum jaceat. Paratum tibi creditorem dabo Catonianum illud, à te mutuum ſumes. Quantulumcumque eſt, ſatis erit ſi quidquid deerit, id à nobis petieris. Nihil enim intereſt, mi Lucili, utrum nos deſideres, an habeas.* Nequaquam tamen Stephanus ſibi perſuadere poteſt ex eo ipſo Catonis loco hæc ſumpta eſſe, quem Gellius nobis adfert; verum ex alio ejuſdem argumenti. Nam & Plutarchus in M. Catonis vita ſcribit eum parvi non feciſſe, non egere rebus ſupervacaneis: καὶ τὸ μὴ δεῖσθαι τῶν περιττῶν, μᾶλλον ἢ τὸ πλείοσι χαίρειν μάζειν, *Qui magis duceret glorioſum non indigere magnificis rebus, quam illas poſſidere.*

Græcæ iſtorum præſtigiæ philoſophari ſeſe dicentium, umbraſque verborum inanes fingentium; qui ſe nihil habere, & nihil tamen egere, ac nihil cupere dicunt, 9 quum & habendo & egendo & cupiendo ardeant.

9. *Quum & habendo & egendo & cupiendo ardeant*] Stephanus tollit poſtremam copulam, ac legit: *cum & habendo & egendo, cupiendo ardeant.* Id eſt, cum cupiditate ardeant non minus cum habent, quam cum egent. Cæterum Barthius Adverſar. lib. 2. cap. 12. & lib. 49. cap. 3. verba quædam neſcio ex quo codice tanquam A. Gellii in medium adducit, quæ poſtremis hiſce commentarii vice fungi poſſint. Hujuſmodi autem ſunt: *Nam ſi divites potentesque ſunt illi, qui ſe Philoſophos dicunt, truculenti tyrannidem exercent; ſi egent nihil non agunt, adulantur divitibus, mentiuntur, captant cœnas & talia. Cupiendo vero ardent maxime, cum nihil illis ſatis ſit.* Si hæc verba Barthius in quodam A. Gellii Codice invenerit, proculdubio pro gloſſemate præcedentibus à deſcriptoris manu adjecta fuêre. Vide ſis tamen Barthium locis allegatis, ubi plurima in hanc ſententiam congeſſit.

CAP. XXIV.

Quæſitum tractatumque quid ſint manubiæ : *atque inibi dicta quædam de ratione utendi verbis pluribus idem ſignificantibus.*

1 IN faſtigiis 2 fori Trajani ſimulacra ſunt ſita circumundique inaurata equorum atque ſignorum militarium: ſubſcriptumque eſt, 3 EX MANVBIEIS. Quærebat Favorinus,

IN *faſtigiis*] Porticum nimirum, quarum plurimæ, ut & columnæ adeo in altum exſtructæ, ut inde Ammiano Marcellino dicantur *gigantei contextus*. Sane Cochlis Columna, quæ in medio fori Trajani ſita fuit, hodieque adhuc apparet, alta eſt, ut habet P. Victor, pedes CXXVIII. & veroſimile eſt ad eam altitudinem, aut non longe infra, ipſas Porticus fuiſſe, in quarum faſtigiis ſimulacra ſita erant inaurata equorum atque ſignorum militarium.

2. *Fori Trajani*] Inter cætera Cæſarum opera Forum Trajani maxime fuit admirandum, ut teſtatur Caſſiodorus: *Trajani*, inquit, *forum vel ſub aſſiduitate videre, miraculum eſt.* Et Ammianus Marcellinus de Conſtantio Imperatore: *Cum*, inquit, *ad Trajani forum veniſſet, ſingularem ſub omni cœlo ſtructuram ut opinamur etiam numinum aſcenſione mirabilem, hærebat attonitus per giganteos contextus circumferens mentem, nec relatu effabiles, nec rurſus mortalibus appetendos*; id eſt imitandos, aut tentandos. Ædificavit vero Trajanus hoc forum poſt bellum Dacicum per Apollodorum inſignem Architectum, poſtea ab Hadriano livore quodam occiſum.

3. EX MANUBIEIS] Dacicis nimirum; Nam, ut modo dictum, Forum hoc à Trajano poſt Daciam ſubactam exſtructum, & ex pecuniâ, quæ ex venditione prædæ in bello Dacico manucaptæ percepta eſſet, in eo arcus triumphales

nus, quum in area fori ambularet, & amicum ſuum conſulem operiretur cauſas pro tribunali cognoſcentem, noſque tunc eum ſectaremur: quærebat, inquam, quid nobis videretur ſignificare propriè *manubiarum* illa inſcriptio. Tum quiſpiam, qui cum eo erat, homo in ſtudiis doctrinæ multi atque celebrati nominis: *Ex manubiis*, inquit, ſignificat *ex præda*; 4 *manubiæ* enim dicuntur præda, quæ manu capta eſt. Etiamſi, inquit Favorinus, opera mihi princeps & prope omnis

phalcis ob ſuperatos Dacos & Sarmatas, porticus ampliſſimis excelſiſque opere Corinthiaco columnis magnis epiſtiliis adjunctis, ut gigantum potius quam cæterorum hominum moles crederentur, ſtatua ipſius Trajani in medio porticus atrio columnis altiſſimis ſuperpoſita, præ cæteris vero in foro medio Cochlis columna marmorea erecta altitudine ped. cxxviii. De qua ſic Dion Caſſius in Trajano: *In foro*, ſuo, *ingentem columnam ſtatuit, ſive ut ea pro ſepulchro eſſet, ſive in oſtentationem ejus operis, quod ille circa forum egit. Clivus ſurgebat, quem effoſſa quoque verſus terra ita complanavit, ut undique columna conſpiceretur, forumque deinde in area modum æquatum manſit.* Hujus columnæ delineationem, quemadmodum hodieadhuc ſupereſt, æri inciſam, edidit A. Ciacconius, addiditque ſimulachrorum in ejus extimâ ſuperficie inſculptorũ, quæ hiſtoriam utriuſq; belli Dacici continent, explicationem. Inſcriptio vero columnæ hujuſmodi eſt:

SENATVS. POPVLVSQVE. ROMANVS
IMP. CÆSARI. DIVI. NERVÆ. F. NERVÆ
TRAJANO. AVG. GERM. DACICO
PONTIF. MAXIMO. TRI. POT. XVII. IMP. VI.
COS. VI. P.P. AD. DECLARANDUM
QVANTÆ. ALTITVDINI. MONS ET
LOCVS. TANTIS. EX. COLLIBVS. SIT. EGESTVS.

Ex hac inſcriptione apparet Columnam rebus Dacicis inſculptam, non, ut vult Dio, à Trajano ipſo, ſed à Senatu Populoque Romano Trajano eſſe erectam. Quod & verum eſt; Nam Trajano bellis Aſiaticis implicito, S. P. Q. R. hanc Columnam Trajano dicavit; ipſe vero morte præventus eam exſtructam non vidit, ſed cineres ejus in urbem relati, intra auream pilam in ejuſdem fuere ſummitate reconditi.

4. *Manubiæ, præda quæ manu capta eſt*] Ita & Nonius: *Manubiæ, manu exuviæ.* Iſidorus *Manubiæ, eo quod manibus detrahuntur.* Aſconius Pædianus in III. contra Verrem Auctor eſt, Veteres manubias dixiſſe ſpolia quæſita de vivo hoſte nobili per deditionem. Suetonius ſimpliciter pro qualicunque rapina uſurpare videtur nec ab hoſte ſolum, ſed etiam à cive petita: *Sero*, inquit, *ad manubias converſus eſt, cum de confiſcationibus nullo jure ſubnixis mentionem faceret.* Noſter infra vult manubias eſſe pecuniam vel ex hoſte captam, vel ex præda vendita redactam. Et hæc videtur manubiarum propriiſſima ſignificatio; atque ſic manubiæ dicentur, quia ea pecunia eſt ex ſpoliis, quæ manu hoſti ſint detracta. P. Nannius in Miſcellaneis lib. 3. cap. 3. arbitratur *manubias* ſic dictas vel à *manu & ve*, vel à Græco βία, ut hybrida ſit dictio.

omnis in litteris disciplinisque Græcis sumta est: non usque eo tamen infrequens sum vocum Latinarum, quas subsicivo aut tumultuario studio colo, ut hanc ignorem interpretationem vulgariam, quòd esse dicantur manubiæ præda. sed quæro an M. Tullius, verborum homo diligentissimus, in oratione quam dixit de lege agraria kalendis Ianuariis contra Rullum, inani & illepida geminatione junxerit *manubias* & *prædam*, si duo hæc verba idem significant, neque ulla re aliqua dissident. atque, ut erat Favorinus egregia vel divina quadam memoria, verba ipsa M. Tullii statim dixit. ea nos adscribimus hic, *Prædam, manubias,*[6] *sectionem, castra denique Cn. Pompeji sedente imperatore decem-*

5. *Subsicivo*] V. C. *Succisivo*. Sed melius scribitur *Subsicivo*, prout legitur in antiqua inscriptione Domitiani, quæ est pag. CIↃ LXXXI. n. II. apud Gruterum. Subsicivum autem dicitur, quod subsecatur, sive succiditur, de re aliqua latenter demitur, ut subsicivæ horæ, quas ordinariis negotiis veluti clam subtrahimus. Vox autem proprie est agrimensorum, qui *subsicivum* dicebant *quod supererat extra lineam normalem*, hoc est, eam quæ latus quadrati claudit. Limitatio enim agri redigebatur ad quadraturam. Siculus Flaccus: *Subsicivorum vero genera sunt duo: unum est quod à subsecante linea mensuræ quadratum excedit: alterum est autem, quod in mediis centuriis relinquitur. Evenit hoc ideo quoniam militi veteranoque cultura assignatur. Si quid enim amari & incerti solis est, id assignatione non datur.* Unde etiam cognoscimus in agris nempe *subsicivum* dici, quod nulli assignaretur: atque inde hæc vox quoque ad alias res translata, præcipue ad horas istas, quas nulli certo studio dicamus.

6. *Sectionem*] Id est, Redemptionem, ut bene observat Salmasius in De M. U. Et sic Cæsar lib. 2. de bello Gallico: *Putridive ejus dies, refractis portis, cum jam defenderet nemo, atque intromissis militibus nostris sectionem ejus oppidi universam vendidit. Ab his qui emerant capitum numerus relatus est millium* LIII. Ut *oppidi sectionem venditam* Cæsar dicit, ita & *prædæ sectionem* Cicero lib. 1. de Inventione: *Hoc commode reprehenditur, si dici potest ex hostibus equus est captus, cujus prædæ sectio non venierit.* Et similiter hoc loco sectio, erit redemptio prædæ, sive spoliorum hostibus detractorum; quemadmodum & bonorum damnati proscriptive universorum redemptio, *sectio* appellabatur; unde & sector erat prædæ vel bonorum damnati universorum redemptor. Asconius: *Sector est æstimator ac redemptor bonorum damnati atque proscripti.* Æstimat quanti sint, & redimit ab his qui sectionem vendunt, ut quod pactum est, eis reddat in pecunia, quod in rebus aut jure earum persequendarum accepit. In Festo legimus: *Sectio, persecutio juris.* Unde *sectores* dictos ait, *qui bona sua persequuntur.* Ad quem locum Festi, notat Scaliger verbis illis Verri non satis declarari quid sit *Sector*, neque ab auctore Glossarii qui βιάνδω interpretatur. Secus tamen videtur Salmasio, qui ab utroque recte id factum dicit, ut nihil melius. Nam *Sectio* non potest melius Græce reddi, quam βιαστὶς.

Digitized by Google

decemviri vendent. & infrà itidem duo hæc ſimul junctim poſita dixit: *Ex præda, ex manubiis, & ex auro coronario.* ac deinde ad eum convertit, qui manubias eſſe prædam dixerat: &, videturne tibi, inquit, utroque in loco M. Cicero duobus verbis idem, ſicuti tu putas, ſignificantibus ineptè & frigidè eſſe uſus? ac tali loco dignus, quali apud Ariſtophanem facetiſſimum comicorum Euripides Æſchylum inſectatus eſt? quum ait,

[8] Δὶς ταυτὸν ἡμῖν εἶπεν ὁ σοφὸς Αἰσχύλος.
Ἥκω γὰρ εἰς γῆν φησὶ κἀπέρχομαι.
Ἥκω δὲ ταυτόν ἐστι τῷ καπέρχομαι.
Νὴ τὸν Δί', ὥσπερ εἴπῃς εἶπε μείζονι,
Χρῆσον σὺ μάκτραν, εἰ δ' ὄβολὸν κάρδοπον.

Nequaquam verò inquit ille, talia videntur, quale eſt [9] μάκτρα & κάρδοπος; quæ à poëtis vel oratoribus Græcis noſtriſque celebrandæ & ornandæ rei gratia [10] duobus

via. Et Feſtus cum ex Verrio Sectionem expoſuit perſecutionem juris, ea expoſitione etiam quid eſſet, optime declaravit. Qui redemerant ſectionem vel prædæ, vel omnium bonorum damnati aut proſcripti, cum univerſa ejus bona, quæcunque in re aut jure conſiſterent, accepiſſent, ubicunque eſſent reperiunda, ea perſequebantur. Hi litigabant ſæpe cum cognitoribus aut procuratoribus proſcripti, contendentibus hoc vel illud ad ſectionem non pertinere, quæ aut creditoribus eſſent oppignerata aut dotis nomine obligata, vel quæcunque alia de cauſa in bonis ejus cujus ſectionem redemiſſet, non eſſe numeranda, ſed inde detrahenda.

7. *Ex auro coronario*] Aurum coronarium ſupra lib. 5. cap. 6. Auctor noſter dixit eſſe *coronas aureas quæ Imperatoribus ob honorem triumphi mittuntur.* Origo ejus ut ſocii & amici victori Imperatori coronas aureas offerrent; poſtea etiam invaluit ut pro coronis aurum, vel pecunia offerreretur. Patet autem ex God. Theodoſ. lib. 12. tit. 13. poſtremis temporibus moris fuiſſe, ut ex univerſi imperii curiis & Satrapiis vel amore proprio, vel indulgentiarum lætitia, vel ob res proſpere geſtas aurum coronarium mitteretur Imperatori.

8. Δὶς ταυτὸν ἡμῖν, &c] Id eſt,

Bis idem nobis dixit ſapiens hic Æſchylus,
Venio enim ad terram, inquit, & accedo poſtliminio, [illegible] *nio.*
Aſt venio idem eſt quod accedo poſtliminio. Ita per Iovem, ac ſi quis vicino dixerit, Commoda tu mactram. vel, ſi libet, arcam panariam.

Exſtant hi verſus apud Ariſtophanem in Ranis Act. 5. Sc. 1.

9. Μάκτρα & κάρδοπος] *Mactra & arcapanaria.*

10. *Duobus eadem plurilusve nominibus*] Hujus ταυτότητος exempla pulcherrima collegit Voſſius lib. 5. Inſtitut. Orator. cap. 3. §. 10.

11. *De*

bus eadem pluribuſve nominibus frequentantur. Quid igitur, inquit Favorinus, valet hæc repetitio inſtauratioque ejuſdem rei ſub alio nomine, in *manubiis* & in *præda*? num ornat, ut alioqui ſolet, orationem? num eam modulatiorem aptioremque reddit? num onerandi vel exprobrandi criminis cauſſa exaggerationem aliquam ſpecioſam facit? ſicuti in libro ejuſdem M. Tullii, qui de conſtituendo accuſatore eſt, una eademq; res pluribus verbis vehementer atque atrociter dicitur: *Sicilia tota, ſi una voce loqueretur, hoc diceret, quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis urbibus, ſedibus,* 11 *delubris fuit.* nam quum urbes totas ſemel dixiſſet; ſedes delubraque addidit, quæ ſunt ipſa quoque in urbibus. item in eodem libro ſimili modo. *Siciliam*, inquit, *provinciam C. Verres per triennium depopulatus eſſe, Siculorum civitates vaſtaſſe, domos exinaniſſe, fana ſpoliaſſe dicitur.* Hæc, quid videtur, quum Siciliam provinciam dixerit, atque etiam inſuper civitates addiderit; domos etiam & fana, quæ infrà poſuit, comprehendiſſet, verba hæc item multa atque varia, *depopulatus eſſe, vaſtaſſe, exinaniſſe, ſpoliaſſe*, nonne unam & eamdem vim in ſeſe habent? ſanè. ſed quia cum dignitate orationis & cum gravi verborum copia dicuntur, quamquam eadem ferè ſint & una ſententia cooriantur, plura tamen eſſe exiſtimantur: quoniam & aures & animum ſæpius feriunt. hoc ornatus genus, in crimine uno vocibus multis atque ſævis exſtruendo, ille jam tunc M. Cato antiquiſſimus in orationibus ſuis celebravit. ſicuti in illa, quæ inſcri-

11 *Delubris*] Varro lib. 7. Rer. Divinar. *Delubrum*, ait, *alios æſtimare, in quo præter ædem ſit area aſſumpta Deûm cauſſa, ut eſt in circo Flaminio Iovis Statoris: alios in quo loco Dei ſimulacrum dedicatum eſt.* & adjecit: *ſicut locum in quo figerent candelam candelabrum appellatur, ita in quo ponerent Deum nominatum delubrum.* Hæc Varronis verba nobis ſervata ſunt à Macrobio lib. 3. Saturnal. cap. 4. qui & addit: *His à Varrone præſcriptis intelligere poſſumus id potiſſimum ab eo probatum, quod ex ſua conſuetudine in ultimo poſuit, ut à dedicato ſimulacro delubrum cæperit nominari. Virgilius tamen utramque rationem diligenter eſt exſecutus.* Vide & reliqua quæ ſequuntur, uti & Servium ad iſtud lib. 3. Æneid.

Principio delubra adeunt, pacemque per aras
Exquirunt. - - -

14. A'πο-

inſcripta eſt : *De decem hominibus.* quum Thermum accuſavit, quòd decem liberos homines eodem tempore interfeciſſet : hiſce verbis eamdem omnibus rem ſignificantibus uſus eſt. quæ, quoniã ſunt eloquentiæ Latinæ tunc primùm exorientis lumina quædam ſubluſtria, libitum eſt ea mihi [12] *ἀπομνημονεῦσαι. Tuum nefariũ facinus pejore facinore operire poſtulas.* [13] *ſuccidias humanas facis. tantas trucidationes facis, decem funera facis. decem capita libera interficis decem hominib9 vitam eripis, indicta cauſa, injudicatis, indemnatis.* item M. Cato in orationis principio, quam dixit in ſenatu pro Rhodienſibus, quum vellet res nimis proſperas dicere, tribus vocabulis idem ſentientibus dixit. verba ejus hæc ſunt : *Scio ſolere pleriſque hominibus in rebus ſecundis, atque prolixis, atque proſperis animum excellere, atque ſuperbiam, atque ferociam augeſcere.* Itidem Cato, ex Originum ſeptimo, [14] in oratione quam contra Servium Galbam dixit, compluribus vocabulis ſuper eadem re uſus eſt: [15] *Multa me dehortata ſunt huc prodire, anni, ætas, vox, vires, ſenectus, verumenimverò quum tam-*

12. *Ἀπομνημονεῦσαι*] *Commemorare.*

13. *Succidias*] Succidia proprie eſt pars ſuilla, ſalita & fumo durata, ac in quotidianos uſus in carnario ſervata. Varro l. 2. de R. R. c. 4. *Qui enim*, inquit, *fundum colit noſtrum, quin ſues habeat, & qui non audierit patres noſtros dicere, ignavum & ſumptuoſum eſſe, qui ſuccidiam in carnario ſuſpenderit potius ab lanario, quam ex domeſtico fundo.* Succidia autem dicta, quia in uſum aliquid quotidie inde ſuccciditur. Papias : *Succidia, carnes porcinæ in uſum repoſitæ: à ſuccidendo ſic dictæ.* unde ſuccidiam deſcribens Petronius ait : *Sinciput vetuſtiſſima particula mille plagis dolata.* id eſt, cui ſæpius particula abciſſa eſt. Sed ad alias quoque res unde aliquid ſuccidi poteſt, transfertur. unde Cicero in Catone hortum *alteram ſuccidiam* appellat. Sic Cato cum Thermum dicit *ſuccidias humanas facere*, id facinoris perpetrati exaggerandi cauſã facit, quaſi dicat Thermum hominibus inſtar ſuccidiæ uſum fuiſſe, unde ſæpiũ aliquid ſuccciditur.

14. *In oratione contra Servium Galbam*] Hanc orationem quam in Originibus ſuas retulit contra Servium Galbam, qui Prætor diripuit Luſitanos, Cato habuit ætatis annõ LXXXV. eo ipſo, quo è vita exceſſit, ut teſtantur Cicero in Bruto, Plinius, Vellejus Paterculus. Lapſus itaque Plutarchus, qui dicit Catonem Servium Galbam accuſaſſe, cum natus erat annos XC.

15. *Multa me dehortata*] Hoc Orationis initium imitatur Salluſtius in Jugurtha : *Multa me dehortantur à vobis.*

16. Ἐν τε-

tam rem publicam agier arbitrarer. ſed ante omnis apud Homerũ ejuſdem rei atq; ſententiæ luculenta exaggeratio eſt.

[16] Ἔκτοθεν δ' ἐκ βελέων ὕπαγε Ζεὺς ἔκ τε κονίης
Ἔκ τ' ἀνδροκτασίης, ἔκ θ' αἵματος, ἔκ τε κυδοίμου;

item in alio verſu.

[17] Γ' σμῖναί τε, μαχαί τε, φόνοι τ', ἀνδροκτασίαι τε.

nam quum omnia iſta utrubique multa & continua nomina nihil plus demonſtrent quàm prœlium, hujus tamen rei varia facies delectabiliter ac decorè multis variiſq; verbis depicta eſt. neque non illa quoque apud eumdem poëtam una in duobus verbis ſententia cum egregia ratione repetita eſt. Idæus enim, quum inter Ajacem & Hectorem decertantes armis intercederet, his ad eos verbis uſus eſt:

[18] Μηκέτι παῖδε φίλω πολεμίζετε μηδὲ μάχεσθε.

in quo verſu non oportet videri alterum verbum, idem quod ſuperius ſignificans, ſupplendi numeri cauſa extrinſecus additum & conſarcinatum. eſt enim hoc inane admodum & futile, ſed quum in juvenibus gloriæ ſtudio flagrantibus pervicaciã ferociamq; & cupidinem pugnæ leniter tamen ac blandè objurgaret: atrocitatem rei & culpam perſeverandi bis idem dicendo, alio verbo auxit, inculcavitque, duplexque eadem compellatio admonitionem facit inſtantiorem. ne illa quidem ejuſdem ſignificationis repetitio ignava & frigida videri debet:

[19] Μνηστῆρες δ' ἄρα Τηλεμάχῳ θάνατόν τε μόρον τε
ἤρτυον. - -

quod

16. Ἔκτοθεν δ' ἐκ βελέων, &c.] Id eſt.
Hectorem autem extra tela ſubduxit Iupiter, extraque pulverem,
Extraque cædem, extraque ſanguinem, extraque tumultum.
Exſtat Ἰλιαδ. λ. ϕſ. 163.

17. Γ' σμῖναί τε, &c.] Id eſt,
Prœliaque, pugnæque, cædeſque, homicidiaque.
Exſtat Ὀδυσ. λ. ϕſ. 611.

18. Μηκέτι παῖδε, &c.] Id eſt,
Ne amplius filii dilecti bellate, neque pugnate.
Exſtat Ἰλιαδ. η. ϕſ. 279.

19. Μνηστῆρες, &c.] Id eſt,
Proci autem Telemacho interitum mortemque
Parabant - - -
Exſtat Ὀδυσ. ν. ϕſ. 241.

20. θάνα-

quod bis idem[20] θάνατον καὶ μόρον dixerit. indignitas enim moliendæ tam acerbæ tamque injuſtæ necis miranda mortis iteratione defleta eſt. Cæterum quis tam obtuſo ingenio eſt, quin intelligat,

[21] Βάσκ' ἴθι δή λέ Ὄνειρε, καὶ
Βάσκ' ἴθ' Ἰὸν ἐπὶ ταχεῖαν,

verba duo idem ſignificantia non fruſtrà poſita eſſe [22] ἐκ φυλλήλων, ut quidam putant, ſed hortamentum eſſe acre imperatæ celeritatis. Verba quoque illa Marci Ciceronis in L. Piſonem trigemina, [23] etiam ſi duræ auris hominibus non placent, non venuſtatem modò numeris quæſiverunt, ſed figuram ſimulationemque oris pluribus ſimul vocibus verberaverunt. *Vultus denique*, inquit, *totus, qui ſermo quidam tacitus mentis eſt, hic in fraudem homines impulit; hic eos quibus erat ignotus decepit, fefellit, induxit.* quid igitur? ſimile eſt, inquit, apud eumdem *in præda & manubiis*? nihil profectò iſtiuſmodi. nam neque ornatius fit additis manubiis; neque exaggeratius modulatiusve: ſed aliud omnino *præda* eſt, ut in libris rerum verborumque veterum ſcriptum eſt, aliud *manubiæ*. nam *præda* dicitur corpora ipſa rerum, quæ capta ſunt: *manubiæ* verò appellatæ ſunt pecunia à quæſtore ex venditione prædæ redacta. utrumque ergo dixit M. Tullius, cumulandæ invidiæ gratia, decemviros ablaturos, perſequuturoſque & prædam quæ nondum eſſet venunda-

ta,

20. θάνατον καὶ μόρον] *Interitum & mortem.*

21. Βάσκ', ἴθι, &c.] Id eſt,
Vade, i ſomnium perniciоſum.
Exſtat Ιλιαδ. β. ὑſ. 8. ſequitur βάσκ' ἴθι, &c. quod eſt,
Vade, i Iri celer.
Exſtat Ιλιαδ. Ι. ὑſ. 309.

22. Ἐκ φυλλήλων] *Ex geminatione.*

23. *Etiamſi duræ auris hominibus*] Elegans loquendi modus, quoties de ingenio ſive judicio alicujus ſermo eſt. Noſter hoc libro cap. 19. *Rudis & aure agreſti homo.* Sic Martialis lib. 6. epigr. 1. de ſuo libello ad lectorem, *quem ſi terſeris aure diligenti*, & eod. lib. Epigr. 82.

Cujus nequitias, jocoſque novit
Aurem qui modo non habet Batavem.

Ita Perſius Sat. 1. *Vaporata lector mihi ferveat aure.* Dixit *aurem vaporatam* pro lectore ſtudioſo, frequenti & fervido. Idem Sat. v. *purgatas aures* pro *animo.*

24. *Cura*

ta, & pecuniam quæ ex venditione prædæ percepta eſſet. Itaq; hæc inſcriptio, quam videtis, EX MANVBIEIS, non res corporaque ipſa prædæ demonſtrat (nihil enim captum eſt horũ à Trajano ex hoſtibus;) ſed facta eſſe hæc epaórataq; ex manubiis, id eſt, ex pecunia prędaticia declarat. *manubiæ* enim ſunt, ſicuti jam dixi, non præda, ſed pecunia per quæſtorem populi Romani ex præda vendita contracta. Quod per quæſtorem autem dixi, intelligi nunc oportet præfectum ærario ſignificari. nam 24 cura ærarii à quæſtoribus ad præfectos ærarii tralata eſt. Eſt tamen non nuſquam invenire ita ſcripſiſſe quoſdam non ignobiles ſcriptores, ut aut temerè aut incurioſè *prædam* pro *manubiis*, & *manubias* pro *præda* poſuerint: aut tropica quadam figura mutationem vocabuli fecerint. quod facere conceſſum eſt ſcitè id periteque facientibus. ſed enim, qui propriè atque ſignatè loquuti ſunt, ſicuti hoc in loco M. Tullius, *manubias* pecuniam dixerunt.

CAP.

24. *Cura ærarii à quæſtoribus ad præfectos ærarii tralata eſt*] Quod à Nerone primum conſtitutum videtur. Ille enim ad Præfectos curam tabularum publicarum à quæſtoribus tranſtulit, ut teſtatur Tacitus lib. 13. Annal. Varie autem adminiſtratum eſt ærarium, & illius ſæpius magiſtratus mutati. Sub libera enim republica primum quæſtoribus mandata eſt illius cura, ut notum ex Pomponio in *l.* 2. §. *deinde. D. de Origine Iuris*. Deinde à Julio Cæſare duobus Ædilibus commiſſum eſt ærarium, ut ait Dio lib. 43. Rediit tamen modico tempore iterum ad quæſtores, & ab iis Auguſtus ærarii curam ad Prætorios Prætoreſve tranſmiſit, teſte Suetonio in Auguſto. Deinde quæſtoribus iterum ejus cura à Claudio cõmiſſa, ut idem Suetonius in Claudio narrat. Poſtea Nero Prætura præfunctos & experientia probatos delegit, curamque tabularum pecuniarumque publicarum à quæſtoribus ad Præfectos tranſtulit, ut modo ex Tacito diximus. qui tamen lib. 20. Annal. Veſpaſiano imperante à Prætoribus denuo ærarium tractatum fuiſſe ſcribit. Quare Auguſti tempore ærarium à prætoribus, Claudii à quæſtoribus, Neronis à Præfectis, Veſpaſiani à Prætoribus iterum tractatum. Præfectos deinde iterum à Trajano & ab Hadriano reſtitutos ex Favorini apud Auctorem noſtrum verbis clarum eſt, & ex veteri Inſcriptione, qua Plinio Præfectura ærarii à Trajano delata eſt.

C. PLINIVS. C. F. C. N.
CÆCILIVS. SECVNDVS
PRÆF. ÆRARI. SATVRNI
PRÆF
ÆRARI. MILIT.

Adde ſis Briſſon. Antiqu. Jùr. lib. 3. cap. 19. & Gunther. de Offic. Dom. Auguſt. lib. 3. cap. 32.

IN

CAP. XXV.

Verba P. Nigidii, quibus dicit in nomine, Valeri, *in caſu vocandi primam ſyllabam acuendam eſſe : & item alia ex ejuſdem verbis ad rectam ſcripturam pertinentia.*

P. Nigidii verba ſunt ex commentariorum grammaticorum viceſimoquarto, hominis in diſciplinis doctrinarum omnium præcellentis. *Deinde*, inquit, *voculatio quî poterit ſervari, ſi non ſciemus in nominibus, ut Valeri, utrum interrogandi an vocandi ſint? nam interrogandi ſecunda ſyllaba ſuperiore tono eſt quam prima: deinde noviſſima dejicitur, at [1] in caſu vocandi ſummo tono eſt prima; deinde gradatim deſcendunt.* ſic quidem P. Nigidius dici præcipit. ſed ſi quis nunc Valerium appellans, in caſu vocandi, ſecundùm id præceptum Nigidii acuerit primam, non aberit quin rideatur. Summum autem tonum τὴν ὀξεῖαν acutam dicit: & quem *accentum* nos dicimus, *voculationem* appellat: & *caſum interrogandi* eum dicit, quem nunc nos *genitivum* dicimus. id quoque in eodem libro Nigidiano animadvertimus. *Si hujus*, inquit, *amici vel hujus magni ſcribas, unum, i, facito extremam. ſin verò hi magnei, hi amicei, caſu multitudinis, recto tum ante, [2] i, ſcribendum erit, e, atque idipſum facies in ſimilibus. item ſi hujus terrai ſcribas: i littera ſit extrema. ſi huic terræ; per, e, ſcribendum eſt. item qui ſcribit mei ſtudioſus; per, e, &, i, ſcribat.* at

quum

IN *caſu vocandi ſummo tono eſt prima*] Sic ex Nigidii mente pronuntiandum eſſet *Valeri*. Neq; hæc opinio probabilitate ſua caruit, quia vel in compoſitis vel in paſſis ſyncopen accentus retroagitur. Prævaluit tamen, ut Auctor noſter jam ſuo tempore factũ ſcribit, ut penultima acueretur *Valeri*. & ratio eſt, quia vocativi ſyllaba media, eſt nominativi antepenultima, quæ cum evadit ſecunda in vocativo, eadem accentu notatur. Priſcianus l. 7. ait *perfecti vocativi accentum* in talibus ſervari. Perfectum vero vocativum intelligit integrum more veteri *Valerie*. *Si enim, non eſſet abſciſſio*, inquit, *debuerunt ejuſmodi vocativi, i. e. qui in i deſinentes penultimam correptam habent, antepenultimam acuere, ut Virgili, Mercuri; quod minime licet: nam penultimam acuimus.*

2. *I ſcribendum erit ante e*] Vide ſis hac de re Lipſium De recta Pronunciat. L. L. cap. 8.

quum mi : tum per i unum ſcribendum eſt, non per e : quia dandi caſus eſt. hæc nos auctoritate doctiſſimi hominis adducti, propter eos qui harum quoque rerum ſcientiam quærunt, non prætermittenda exiſtimavimus.

CAP. XXVI.

De verſibus, quos Virgilius ſectatus videtur Homeri ac Parthenii.

1 PArthenii poëtæ verſus eſt :

2 Γλαύκῳ καὶ Πόρει καὶ Εἰναλίῳ Μελικέρτῃ.

eum verſum Virgilius æmulatus eſt. itaque fecit duobus vocabulis venuſtè immutatis parem:

3 *Glauco & Panopeæ & Inoo Melicertæ.*

ſed illi Homerico non ſanè re parem neque ſimilem fecit. eſſe enim videtur Homeri ſimplicior & ſincerior, Virgilii autem 4 νεωτερικώτερον, & quodam quaſi ferrumine immiſſo fucatior:

Ταῦ-

Parthenii poëtæ] Floruit hic Parthenius temporibus Ptolemæi Auletæ, (qui regnare cœpit Olymp. CLXXIV. an. 11.) ſive initio principatus Auguſti; fuitque Poëta ἐρωτικὸς, utpote qui amatorio argumento ſe inprimis oblectaret, & Virgilii in Græcis præceptor, ut legimus apud Macrobium lib. 5. Saturn. cap. 17. Exſtat & hodie elegantiſſimus ejus libellus περὶ ἐρωτικῶν παθημάτων, *De amatoriis affectionibus.* Ex Suida cognoſcimus eum belli Mithridatici tempore captum fuiſſe; poſteaque ob eruditionem manumiſſum; ac perveniſſe uſque ad tempora Tiberii Cæſaris; quod Voſſius intelligit non de tempore, quo Tiberius imperare, ſed quo florere cœpit, ut cum Rhætos & Vindelicos vicit. Scripſit & Μεταμορφώσεις, ut Plutarchus & Euſtathius tradunt, item Suidas in Νίσῳ. Plura de Parthenio vide apud Voſſium lib. 2. cap. 1. de Hiſtor. Græc. & de Poët. Latin. cap. 8.

2. Γλαύκῳ, &c.] Vett. C. C. legunt,

Γλαύκῳ καὶ Νηρεῖ καὶ εἰναλίῳ Μελικέρτῃ.

Id eſt,

Glauco, Nereique atque maris genio Melicertæ.

Apud Macrobium vero lib. 5. Saturn. cap. 17. ſic legitur,

Γλαύκῳ καὶ Νηρεῖ καὶ Ἰνοῖ Μελικέρτῃ.

Ubi τὸ Ἰνοῖ videmus, quod etiam Virgilius expreſſit. Quod tamen non convenit cum verbis Auctoris noſtri, qui dicit eum hunc verſum æmulatum duobus vocabulis immutatis.

3. *Glauco, &c.*] Exſtat lib. 1. Georg. fol. 337.

4. Νεωτερικώτερον] Id eſt, *audacior & inverecundior.*

5. Ταῦ-

Ταῦρον δ' Αλφείῳ, ταῦρον δὲ Ποσειδάωνι.
6 *Taurum Neptuno, taurum tibi* 7 *pulcher Apollo.*

5. Ταῦρον δ' Αλφείῳ] Id eſt, *Taurum autem Alpheo & Neptuno quoque taurum.*
Exſtat Ιλιαδ. λ. φſ. 727.

6. *Taurum Neptuno*] Exſtat lib. 3. Æneid. φſ. 128.

7. *Pulcher Apollo*] Familiare hoc poëtis, cum Deos Deaſque alloquantur, eos pulchritudinis elogio honorare. Sic Ovidius lib. 15. Metamorph. Æſculapium pulcherrimum, & lib. 5. Triſt. Eleg 4. Bacchum pulcherrimum, item lib. 4. Faſtor. Venerem pulcherrimam ſalutat. Similiter Horatius lib. 1. epiſt. 16.

– – pulchra Laverna
Da mihi fallere, da juſto ſanctoque videri.

Et paſſim hujus generis exempla reperire eſt.

CAP. XXVII.

De ſententia Panætii philoſophi, quam ſcripſit in libro de officiis ſecundo; qua hortatur ut homines ad cavendas injurias in omni loco intenti paratique ſint.

LEgebatur 1 Panætii philoſophi liber de officiis ſecundus, ex tribus illis inclutis libris, quos M. Tullius magno cum ſtudio maximoque opere æmulatus eſt. 2 ibi ſcriptum eſt, cùm multa alia ad bonam frugem ducentia, tum vel maximè, quòd eſſe hærereque in animo debet. id autem eſt ad hanc fermè ſententiam: Vita, inquit, hominum, qui ætatem in medio rerum agunt, ac ſibi ſuiſque eſſe uſui volunt, 3 negotia periculaq; ex improviſo aſſidua & prope quotidiana fert. 4 ad ea cavenda atque declinanda proinde eſſe oportet animo ſemper promto atque intento, ut ſunt athletarum, 5 qui pancratiæ vocantur. nam ſicuti illi ad certandum vocati projectis alte brachiis conſiſtunt, caputque & os

Panætii] Vide notata ſupra p. 631.

2. *Ibi ſcriptum eſt, &c.*] Stephanus inter locos ob orationis ſtructuram ſuſpectos, non dubitat hunc futurum eſſe, ubi verbo perſonali verbi impersonalis uſus dari videtur. Rectius itaque leges, *ibi ſcripta ſunt.*

3. *Negotia periculaque ex improviſo aſſidua & prope quotidiana fert*] Seneca ad Marciam cap. 16. *Plena & inſidiis variis caſibus vita eſt, à quibus nulla longa pax, vix induciæ ſunt.*

4. *Ad ea cavenda, &c.*] Sic Apulejus Mileſiar. lib. 11. ait *Cauto circumſpectu vitam quæ variis caſibus ſubjacet eſſe municndam.*

5. *Qui pancratiæ vocantur*] Melius leges *qui pancratiaſtæ vocantur.* Pancratiaſtes,

& os ſuum manibus oppoſitis quaſi vallo præmœniunt; membraque eorum omnia, priuſquam pugna mota eſt, aut ad vitandos ictus cauta ſunt, aut ad faciendos parata : ita animus atque mens viri prudentis, adverſus vim & petulantias injuriarum omni in loco atque in tempore proſpiciens, debet eſſe erecta, ardua, [6] ſepta ſolidè, expedita, numquam connivens, nuſquam aciem ſuam flectens, conſilia, cogitationeſque contra fortunæ verba, contraque inſidias iniquorum, quaſi brachia & manus [7] protendens; ne qua in re adverſa & repentina incurſio imparatis improtectiſque nobis oboriatur.

tiaſtes enim inter athletas dicebatur, qui luctator ſimul & pugil eſſet; quippe cum alii pugiles, alii luctatores forent, is qui utroque valebat, pugilatu nimirum & lucta, pancratiaſtes vocabatur. Unde & Plutarchus Sympoſ. lib. 2. cap. 4. Pancratium certamen eſſe ſcribit mixtum ex pugilatu & lucta. ὅπου δὲ μεμιγται τὸ παγκράτιον ἔκ τε πυγμῆς καὶ πάλης, δῆλον. Et ſane συνίστηκε ἐκ πυγμῆς καὶ πάλης ἡ τὸ παγκράτιον, notante Nicephora Gregora apud Syneſium περὶ ἐνυπνίων in fine, ἐξὸν γὰρ τοῦ παγκρατιάζειν ἡδίονι ἢ μόνοις τοῖς νόμοις τῆς πάλης, ἀλλὰ καὶ τοῖς τῆς πυγμῆς χρῆναι πρὸς τὸ νικᾶσθαι. Sic Ariſtoteles lib. 1. Rhetoricor. cap. 5. Ὁ ἀμφοτέρων ἅμα ἀγωνιστὴς παλαιστικός. ὁ μὲν οὖν ἔστι τῇ πληγῇ, πληκτικός. ὁ δὲ ἀμφοτέροις τούτοις παγκρατικός. Id eſt, *qui poteſt premere ac fortiter tenere ad luctam eſt idoneus, at qui ictu longè à ſe repellere, ad pugilatum, qui vero utrumque, ad pancratium.* Meminit pancratii Ulpianus *l.* 7. §. 3. *D. ad leg. Aquil.* Ubi Budæus in Annotat. priorib. Pancratium dictum vult, quod advocatis omnibus corporis viribus, omniumque nervorum contentione tranſigitur; quo loco plura vide, uti & P. Fabr. Agoniſt. lib. 1. c. 9. & Mercurial. de Art. Gymnaſt. lib. 2. c. 9.

6. *Septa ſolide*] V. C. *ſepta, ſolida.*

7. *Protendens*] V. C. *prætendens.*

CAP. XXVIII.

Quod Quadrigarius, cum multis mortalibus *dixit* : *ad quid & quantum differret ſi dixiſſet*, cum multis hominibus.

VErba ſunt Claudii Quadrigarii ex annalium ejus tertiodecimo: *Concione dimiſſa* [1] *Metellus in Capitolium venit*

Metellus] Sunt qui volunt eſſe Q. Metellum Macedonicum, fortunatiſſimum & honoratiſſimum, qui Conſul, Cenſor, Augur, triumphalis, & duo-

nit cum mortalibus multis. inde domum proficiſcitur. tota civitas eum reduxit. Quum is liber eaque verba M. Frontoni, nobis ei ac pleriſque aliis aſſidentibus, legerentur; & cuidam haud ſanè viro indocto videretur *multis mortalibus*, pro *hominibus multis*, ineptè frigideque in hiſtoria, nimiſque id poëtice dixiſſe: tum Fronto illi, cui hoc videbatur, 2 Ain' tu, inquit, aliarum homo rerum judicii elegantiſſimi, *mortalibus multis* ineptum tibi videri & frigidum? nihil autem arbitrare cauſæ fuiſſe, quòd vir modeſtus atque puri ac propè quotidani ſermonis *mortalibus* maluit, quàm *hominibus* dicere? eamdemque credis futuram fuiſſe multitudinis demonſtrationem, ſi *cum multis hominibus*, ac non, *cum multis mortalibus* diceret. Ego quidem, inquit, ſic exiſtimo, niſi ſi me ſcriptoris iſtius omniſque antiquæ orationis amor atque veneratio cœco eſſe judicio facit, longè 3 atque longè eſſe amplius, prolixius, fortius, in ſignificanda totius propè civitatis multitudine, *mortales* quàm *homines* dixiſſe. namque multorum hominum appellatio intra modicum quoq; numerum cohiberi atque includi poteſt, *multi* autem *mortales* neſcio quo pacto & quodam ſenſu inenarrabili omne fere genus quod in civitate eſt, & ordinum, & ætatium, & ſexus, comprehendunt. quod ſcilicet Quadrigarius, ita ut res erat, ingentem atque promiſcam multitudinem volens oſtendere, *cum multis mortalibus Metellum in Capitolium veniſſe* dixit, 4 ἐμφατικώτερον, quàm ſi cum multis hominibus dixiſſet. Ea nos omnia, quæ Fronto dixit, quum ita, ut par erat, non approbantes tantùm, ſed admirantes quoque audiremus, Videte tamen, inquit, ne exiſtimetis ſemper atque in omni loco, *mortales multos*, pro *multis hominibus*, eſſe dicendum, ne planè fiat Græcum illud de Varronis ſatyra pro-

& duobus luſtris princeps Senatus, filios & nepotes habuit conſulares & triumphales multos. de quo præter cæteros Vellejus Paterculus lib. 1. & Plinius Natural. Hiſt. lib. 13. cap. 13.

2. *Ain' tu*] V. C. *Ain tu* & poſt *frigidum*, additur *dicis?*

3. *Atque longe*] Cod. Tor. *longeque.*

4. *Ἐμφατικώτερον*] *Expreſſius.*

proverbium 5 τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον. Hoc judicium Frontonis, etiam de parvis minutisque vocabulis, non prætermittendum putavi: ne nos fortè fugeret lateretque subtilior hujusceinodi verborum consideratio.

5. Τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον] Id est, *In lente unguentum*. In V.C. est τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μύθον, id est, *In lente fabulam*, quod nihili est; & viris doctissimis jam pridem monitum omnino hic legendum τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον, *in lente unguentum*. subaudi, infundis. Quod dicitur, cum quippiam non suo loco ac tempore adhibetur. Quemadmodum videlicet lenticulæ vili legumini inepte quis admiscuerit unguentum, hoc est, oleum odoratum. Idem usurpavit Cicero in Epistola quadam ad Atticum lib. 1. *Legati sunt*, Q. Metellus Creticus, & L. Flaccus, τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον Lentulus Cladia filius. Exstat & apud Aristotelem in lib. de Sensu & sensili: Ἀληθὲς γὰρ ἔοικε Εὐριπίδῃ εἶπε σκώπτων Στράτις, ὅταν φακῇ ἴψῃ, μὴ ἐπιχεῖν μύρον. Id est, *Nam verum est, quod ait Stratis, Euripidem taxans, ubi lenticulæ coquitur, non debere unguentum infundere*. Citatur & ab Athenæo l. 4. Deipnosoph. ubi & additur exstare apud Varronem, complureſque Latinorum eo proverbio usos. Plura vide apud Erasmum in Adagiis.

CAP. XXIX.

Non hactenus esse faciem, qua vulgò dicitur.

Animadvertere est pleraq; verborum Latinorum ex ea significatione, in qua nata sunt, decessisse vel in aliam longè vel in proximã, eamq; decessionem factam esse consuetudine & insciti a temere dicentiũ, quæ cuimodi sint, non didicerint. sicuti quidam faciem esse hominis putant os tantũ & oculos & genas, quod Græci πρόσωπον dicunt: quando facies sit forma omnis, & modus, & factura quædam corporis totius, à faciendo dicta, ut ab aspectu species, & à fingendo figura. itaque Pacuvius in tragœdia, quæ Niptra inscribitur, *faciem* dixit *hominis*, pro corporis longitudine.

Ætate, inquit, *integra, feroci ingenio, facie procera virum.*

Non solùm autem in hominum corporibus, sed etiam in rerum

Quando facies sit forma omnis, &c.] Hunc locum more suo deseripsit Nonius in *faciem*, ubi tamen legendum *faciem totius corporis formam, non tantum* πρόσωπον, *id est, os, posuit prudens antiquitas*. ut etiam monuit Mercerus.

2. *In*

rerum cujuſquemodi aliarum, facies dicitur; nam montis & cœli & maris facies, ſi tempeſtivè dicatur, probè dicitur. Salluſtii verba ſunt, ex hiſtoria ſecunda: *Sardinia in Africo mari facie veſtigii humani in Orientem quàm in Occidentem latior prominet.* Ecce autem id quoque in mentem venit, quod etiam Plautus [2] in Pœnulo *faciem*, pro totius corporis coloriſque habitu dixit. verba Plauti hæc ſunt:

Sed earum nutrix qua ſit facie, mihi expedi.
Statura haud magna, [3] corpore aquilo'ſt. ipſa ea'ſt.
Specie venuſta, ore parvo atque oculis pernigris.
Formam quidem hercle verbis depinxti probè.

Præterea memini Quadrigarium [4] in undecimo *faciem* pro ſtatura totiuſque corporis figura dixiſſe.

2. *In Pœnulo*] Exſt. Act. 5. Sc. 2.

3. *Corpore aquilo eſt*] Id eſt, *ſubnigro*. Feſtus: *Aquilus color ab aqua eſt nominatus. Nam cum antiqui duos omnino naturales poſſent, id eſt, album & nigrum: intervenerit autem is quoque, qui ita neutri ſimilis eſt, ut tamen ab utroque proprietatem trahat: potiſſimum ab aqua eum denominarunt, cujus incertus eſt color.* In Gloſſis Philoxeni eſt *Aquilum*, Μέλαν, ὡς Αὐκίλλιος. Nigrum interpretatur, quia quod ſubnigrum eſt, etiam nigrum vocari ſolet. Sic Homerus aquam nigram vocat Odyſſ. 5. ſub finem,

- - Καὶ μίλαν ὕδωρ
Πινῶσιν.

Et Virgilius:

Qua niger humectat flaventia culta Galeſus.

Nigra autem vel ſubnigra dicitur aqua, non quod talis ſit, ſed quod ob profunditatem talis appareat.

4. *Undecimo*] Mercerus ad Nonium hic legendum cenſet *in primo*. & locum intelligit ex Manlii pugna cum Gallo, quem Auctor noſter adducit lib. 9. cap. 13. *Nemo audebat propter magnitudinem atque immanitatem faciei.*

CAP. XXX.

Quid ſit in ſatyra M. Varronis, caninum prandium.

LAudabat venditabatque ſe nuper quiſpiam in libraria ſedens, homo ineptè glorioſus, tamquam unus eſſet ſub omni cœlo ſatyrarum M. Varronis enarrator; [1] quas partim Cynicas, alii Menippeas appellant. & jaciebat inde quædam non

Quas partim Cynicas, alii Menippeas] De Satyris Varronianis vide ſupra pag. 80.

non admodum difficilia: ad quę conjicienda adſpirare poſſe neminem dicebat. Tum fortè eum ego librum, ex iſdem ſatyris ferebam, qui [2] ὑδροχρύων inſcriptus eſt. propius igitur acceſſi: & Noſti, inquam, magiſter, [3] verbum illud ſcilicet è Græcia vetus; Muſicam, quæ ſit abſcondita, eam eſſe nulli rei? oro te legas hos verſus pauculos, & proverbii iſtius, quod in his verſibus eſt, ſententiam dicas mihi. lege, inquit, tu mihi potius, quæ non intelligis; ut ea tibi ego enarrem. Quonam, inquam, pacto legere ego poſſum, quæ non aſſequor: [4] indiſtincta namque fient & confuſa quæ legero, & tuam

2. Υδροχρύων] Vett. Editt. ὕδωρ κρυὸν, id eſt, *aqua rigens*. Videtur autem Varro hac Satyra inſectatus homines delicatiores, qui in potu utebantur aqua gelida & refrigerata. Veteribus enim in uſu aquam varia atque exquiſita arte, maxime nivibus refrigerare, ut ex Athenæo lib. 3. Deipnoſoph. conſtat. Unde Martialis:

Non potare nivem, ſed aquam potare rigentem,
De nive, commenta eſt ingenioſa ſitis.

3. *Verbum illud ſcilicet è Græciâ vetus; Muſicam, &c.*] Ita ex Ms. R. emendavit Lambecius, cum antea legeretur, *verbum illud ſcilicet vetus: Egregiam Muſicam.* τὸ *egregiam* huic loco male convenire facile animadvertit, qui verba hæc paulò accuratius penſitet, & cum Græcis unde expreſſa ſunt, conferat. Ideo & H. Stephanus legi maluit *v. s. f. egregie vetus: Muſicam.* Sed omnino legendum cum Lambecio & Ms. R. *è Græcia vetus: Muſicam, &c.* Græcis enim quondam celebratum adagium: ἀδὺ τὸ φίλῳ ἀποῤῥίπτειν καὶ ἀφανοὺς τῆς μαγειρικῆς, à quibus id poſtea Latini mutarunt. Ita Suetonius in Nerone: *Subinde*, inquit, *inter familiares Græcum proverbium* jactans: *Occultæ muſicæ nullum eſſe reſpectum.* Facile autem pro, *è Græcia*, *egregiam* ſubſtituere fuit; præſertim cum paulo durius videatur, *verbum è Græcia vetus*, pro, *vetus Græcorum proverbium.*

4. *Indiſtincta namque fient & confuſa, quæ legero*] Veteres enim interpunctionum notas, ſive ſigna ad partes ſententiæ diſtinguendas non adhibebant, atque inde difficilis oriebatur lectio, cum niſi exercitatis vix liqueret, ubi aut vox ſuſtineri, aut ſuſpendi, aut deponi deberet. Idque luculenter ex hoc Auctoris noſtri loco manifeſtum. Hinc etiam lectionem primæ eruditionis partem facit Quintilianus lib. 1. c. 8. *Supereſt Lectio, in qua puer, ut ſciat ubi ſuſpendere ſpiritum debeat, quo loco verſum diſtinguere, ubi clauſulæ ſenſus, unde incipiat; quando attollenda vel ſubmittenda ſit vox; quid quoque flexu, quid lentius, celerius, concitatius, lenius dicendum, demonſtrari niſi in opere ipſo poteſt. Unum eſt igitur, quod in hac parte præcipiam: Ut omnia iſta facere poſſit, intelligat.* Verba quidem ſingula interpoſito puncto à ſe invicem Romani diſparare ſolebant partim ad ornatum, partim ne coaleſcerent. De his intelligendus Cicero Orat. pro Muræná, ubi Jurisperitos vellicat: *Dignitas in tam tenui ſcientia quæ poteſt eſſe? res enim ſunt parvæ, prope in ſingulis literis atque interpunctionibus verborum occupatæ.* Sed id imprimis in Veterum Inſcriptionibus, quæ hodie adhuc ſuperſtites, apparet, ubi ſingulæ voces puncto à ſe

& tuam quoque impedient intentionem. Tunc aliis etiam, qui ibi aderant, compluribus idem comprobantibus desiderantibusque, accepit à me librum veterem, fidei spectatæ, luculentè scriptum. accepit autem inconstantissimo vultu & mœstissimo. 5 sed quid deinde dicam? non audeo herclè postulare, ut id credatur mihi. pueri in ludo rudes, si eum librum accepissent, non ii magis in legendo diridiculi fuissent; ita & sententias intercidebat, & verba corruptè pronunciabat. reddit igitur mihi librum multis jam ridentibus;

à se invicem separatæ. Secus ac Græci Veteres solebant, qui continuo nexu, absque ulla separationis nota voces scribebant. Unde Seneca Epistola XL. ubi de celeritate orationis: *In Græcis hanc licentiam tuleris: nos etiam cum scribimus, interpungere consuevimus*; singula scilicet verba à se invicem, ut verborum ille fluxus aliquomodo sistatur. Has *librariorum notas* Cicero appellat lib. 3. de Oratore: *Inspirationis non defatigationis nostræ neque Librariorum Notis, sed verborum & sententiarum modo interpunctas Clausulas in orationibus esse voluerunt.* Librariorum notæ sunt puncta post singula verba. Verborum & sententiarum modo intelligit quidem partitionem sive divitionem in Commata, Cola, Periodos, non quod signis appositis ista distinguerentur, sed quod tantum legendo observari deberent. Et sic paullò post: *Clausulas atque interpuncta verborum animæ intercisio atque angustiæ spiritus attulerunt.* Postea tamen, sed quo tempore incertum, etiam notæ inventæ & appositæ, quibus Commata, Cola & Periodi discernerentur; quæ *Posituræ* atq; etiam peculiariter *Distinctiones* Latine, στίξις sive στιγμαὶ Græce dictæ. Diomedes lib. 2. de Pronuntiatione: *Lectioni Posituras accedere vel Distinctiones oportet, quas Græci στίξεις* (adde & στιγμὰς) vocant. Sic Isidorus lib. 1. Orig. c. 19. *Positura est figura ad distinguendos sensus per Cola & Commata & Periodos: quæ dum ordine suo apponitur, sensum nobis lectionis ostendit.* Postquam autem viri docti distinguere cœperunt, solis & singulis punctis diverso situ locatis, singulas partes notabant; Comma videlicet puncto ad medium litteræ, ubi sermo suspenditur; & hæc Media distinctio; Colon puncto ad imum litteræ, ubi sermo suspenditur; & hæc subdistinctio; Periodum, puncto ad caput litteræ sive supra versum, ubi sermo deponitur; & hæc plena distinctio. Quæ omnia clara sunt ex verbis hisce Donati, licet ordinem invertat: *Tres sunt Posituræ vel Distinctiones, quas στίξεις Græci vocant: Distinctio, Subdistinctio, Media distinctio. Distinctio est, ubi finitur plena sententia: hujus punctum ad summam literam ponimus. Subdistinctio est, ubi non multum superest de sententiâ, quod tum necessario separatum, mox inferendum sit: hujus punctum ad imam literam ponimus. Media est, ubi fere tantum de sententia supereſt, quantum jam diximus, cum tamen respirandum sit: hujus punctum ad mediam ponimus.* Hic quidem distinguendi modus olim obtinuit, ut ex aliis veterum Grammaticorum locis quoque, si opus foret, probari facile posset. Hodie variâ puncti locatione missâ, aliis signis, figurâ, non positione discretis, quæque nemirem fugiunt, in interpunctionibus nostris utimur.

bus; & Vides, inquit, oculos meos ægros assiduisque lucubrationibus prope jam perditos? vix ipsos litterarum apices potui comprendere: quum valebo ab oculis, revise ad me, & librum istum tibi totum legam. Rectè, inquam, sit oculis magister tuis. sed, in quo illis nihil opus est, id, rogo te, dicas mihi. *caninum prandium* in hoc loco, quem legisti, quid significat? atque ille egregius nebulo, quasi difficili quæstione perterritus, exsurgit statim: & abiens, Non, inquit, parvam rem quæris. talia ego gratis non doceo. Ejus autem loci, in quo id proverbium est, verba hæc sunt: *Non vides apud* [6] *Mnestheum scribi tria genera esse vini*, [7] *nigrum, album, medium, quod vocant κιρρόν; novum, vetus, medium. & efficere* [8] *nigrum vires, album urinam,* [9] *medium* πέψιν?

5. *Sed quid deinde dicam? &c.*] Melius erit, si cum Pricæo ad Apuleji Apologiam legas ac distinguas, *Sed quod deinde dicam non modo audeo hercle postulare, ut id credatur mihi.*

6. *Mnestheum*] Mnesthei, ut nobilis medici, meminit Plinius in Indice lib. 21. & aliquot sequentibus, ubi ejus *de Ceromi* librum citat; & haud dubie hic idem est ac Mnesitheus medicus Atheniensis, quem Galenus *lib. 1. περὶ κράσ. ad Glauconem* ait, virum fuisse, tum in reliquis omnibus, quæ ad artem spectant, abunde doctum, tum quanam methodo artem medicam exercere oporteat, nulli peritia secundum. Hujus libros περὶ ἐδεσμῶν, *De Eduliis*, aliquoties commemorat Athenæus in Deipnosoph unde suspicor excerpta esse, quæ hic Varro de Vini tribus generibus, nigro, albo, & medio tradit. Ex iis etiam quædam excerpsit Galenus *lib. 2. de Alim. facultat.* & quæ Mnesitheus de facultatibus partium in plantis nimis generaliter scripserat, adhibita censurâ correxit & confutavit. Ejus quoque epistolæ περὶ κεφαλαιρμοῦ meminit Athenæus l. xi. Sed & apud Pausaniam in Atticis Mnesithei mentio extat.

7. *Nigrum, album, medium, quod vocant κιρρόν, &c.*] Sic quidem in omnibus libris, præterquam in Badianâ editione, ubi legitur: *Nigrum, album, melinum, quod vocant κιρρόν; & novum, vetus, medium; & efficere nigrum vires, album urinam, melinum* πέψιν: *novum refrigerare, vetus calefacere, medium verò esse prandium caninum?* Nam cum Servius ad III. Georg. *gilvum* colorem interpretetur *melinum*, Badius ex Maserio tradit vinum κιρρόν, quod est, *gilvum*, melius hic appellari posse *melinum*, & forte Gellium sic scripsisse: ut sic vinorum discretio à coloribus habeatur. Aliud autem esse quod additur, *novum, vetus, medium*. In cujus sententiam & ipse Badius secedit; & sane aut *melinum* legendum, aut *medium* pro vino κιρρᾷ sive *gilvo* capiendum, cum & ipse Varro hoc modo interpretetur.

8. *Nigrum vires*] Sic omnino legendum, cum Vet. Ed. Veneta A. cIↃ IↃ IX. & Aldina A. cIↃ IↃ XV, item Ascensiana, quod & Mosellanus vidit. Male in Vet. Edit. Rom. quod & H. Stephanus, & Vir Doctissimus in ultima, quam procuravit, editione, retinuêre, est

[10] πίψιν? *novum refrigerare*, [11] *vetus calefacere*, [12] *medium esse*

est, *Nigrum vinum*. Nam ipsissima Menesithei verba, quæ Varro innuit, exstant apud Athenæum lib. 1. Deipnosoph. ubi legere est: Μνησίθεος δ' ὁ Ἀθηναῖος φησὶν, ὁ μέλας οἶνος ἰσχναίνει μάλιστα, ὁ δὲ λευκὸς, ὑγραίνει μάλιστα καὶ λιπαίνει, ὁ δὲ κιρρὸς, ξηρὸς, καὶ τὴν σίτιν πικραίνει. Id est, *Nigrum vinum, inquit Menesithei Atheniensis, nutrit copiosissime: album tenuissimum est, urinasque ciet valentissime: gilvum potenter siccat & imprimis est utile concoctioni.* Quæ ipsissima sunt cum Varronianis hisce, & illustrantur quoque ex istis, quæ Athenæus ibidem paulò ante habet: Τῶν οἴνων ὁ μὲν λευκὸς, ὁ δὲ κιρρὸς, ὁ δὲ μέλας. καὶ ὁ μὲν λευκὸς λιπαίνει τῇ φύσει, ὑγραίνει, πικρὸς τε ὤν, τὴν κεφαλὴν ποιεῖ βλάπτειν. ἀναφέρεις γὰρ ὁ οἶνος. ὁ δὲ μέλας, ὁ μὲν γλυκάζων, τρέφιμώτατος, εὐπεπτικός. ὁ δὲ γλυκάζων, καὶ τῶν λευκῶν, καὶ τῶν κιρρῶν τρεφιμώτερος. Id est, *Vinum aliud album, aliud gilvum, aliud nigrum. Et album quidem, quod natura tenuissimum & calidum, urinas movet, concoctionem juvat, sed quoniam superiora petit, igneo calore caput ferit: nigrum expers dulcedinis, adstringit & alit plurimum: quod vero subdulce est, copiosum alimentum suppeditat, quam ullum ex albis, vel gilvis.* De vino nigro idem Athenæus eodem libro antea dixerat: Ἐπαινεῖ δ' Ὅμηρος τὸ μέλαν οἶνον, πολλάκις αὐτὸν δὲ αἴθοπα καλεῖ, δυναμικὸν ὄντα γὰρ ἰσχνὸν, καὶ μένειν ἐν τοῖς ἔχουσι τὸ πινόμενον πλεῖστον χρόνον. Id est, *Vinum autem nigrum cum Homerus laudat, sæpissime id vocat αἴθοπα, id est, vel atrum, vel ustum. Alendi enim corporis vim maximam habet, diutissimeque in eorum habitu permanet qui biberunt.*

9. *Medium* πίψιν] Sive hic *melinum* cum Maserio & Badio legas, sive τὸ *medium*, quod omnes Codd. habent, retinere malis, necesse est, intelligas *vinum gilvum*, quod concoctionem juvare modo ex verbis Mnesithei apud Athenæum vidimus; cujus & ista sunt eodem lib. 1. Ὁ δὲ λευκὸς οἶνος, ἀσθενὴς καὶ λιπὸς ὁ κιρρὸς πίπλει μᾶλλον, ξηραίνει μάλιστα ὤν. Id est, *Vinum quidem album imbecillum est ac tenue; Gilvum vero siccat valentius, & magis concoctionem juvat.*

10. Πίψιν] *Concoctionem.*

11. *Vetus calefacere*] De veteris vini virtutibus sic Athenæus lib. 1. Ὁ παλαιὸς οἶνος οὐ πρὸς ἡδονὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὑγιείαν προσφερέστερος· πάσῃ τε γὰρ ἥλικι τε σίτου, καὶ λεπτομερὴς ὢν εὐκατάπεπτός ἐστι, δύναμιν δὲ τοῖς σώμασιν ἐμποιεῖ, τὸ αἷμα τὸ εὐεμβλὲς καὶ εὐκατάπεπτον καταστηνάζει, καὶ τοὺς ὕπνους ἀπεράχους παρέχει. Id est, *Vinum vetus non ad voluptatem solum, sed ad bonam valetudinem conducibilius est, quoniam cibum magis coquit, & ob partium tenuitatem facile digeritur, vires corporis auget, sanguinem rubrum & commode fluentem gignit, placidumque somnum conciliat.* Hinc vinum vetus maxime in pretio. & toties ejus mentio apud Auctores. Seneca de Vita Beata: *Cur apud te vinum ætate tua vetustius bibitur?* Et lib. 4. Nat. quæst. *Quoniam non contenti vina fundere vetera & per saporem ætatesque ire.* Notum istud Petronii: *Allata sunt amphoræ vitreæ diligenter gypsatæ, quarum in cervicibus Pittacia erant affixa cum hoc titulo, Falernum Opimianum annorum centum.* Παλαιοῦ δὲ autem, ut bene observat Casaubonus ad Athenæum, de vino dicitur duobus modis, vel cum diu asservatum est, quod κεχρονικὸς vocatur

esse prandium caninum? quid significet, *prandium caninum*, rem leviculam diu & anxiè quæsivimus. prandium autem abstemium, in quo nihil vini potatur, caninum dicitur. quoniam canis vino caret. quum igitur medium vinum appellasset, quod neque novum esset neque vetus, & plerumque homines ita loquantur, ut omne vinum aut novum esse dicant, aut vetus: nullam vim habere significavit neque novi, neque

tur: vel cum veteris vini qualitatem quoquo modo est assecutum. Galenus lib. 1. De antidotis: Καλῶσι οἱ ἀπὸ τούτων οἰνοὶ παλαιοῦσθαι τὸ μεσοβάλλειν ἐτίμησαν εἰς τὴν ποιότητα τῶν παλαιωμένων. Vires autem & colorem acquirere vinum senescendo ex modo dictis, & ex medicorum libris notissimum est. Inde natum est vetus dictum, atque ut loquitur Galenus ὁ περιφερόμενος λόγος, Πάντα τ' ἄλλα γηρᾷ τῷ χρόνῳ πλὴν οἴνου, *Omnia alia senescunt tempore, excepto vino.*

12. *Medium esse prandium caninum*] Medium hoc loco non capiendum de vino gilvo, quod modo concoctioni inservire dixit, verum de vino medio inter vetus & novum; scilicet quod non sit vetus, neque nimis novum, sed intermedium, & de utroque quasi participans. Cujusmodi vinum Varro dicit esse *prandium caninum*, quod Auctor noster interpretatur, prandium abstemium, in quo nihil vini potatur; & caninum dici, quoniam canis vinum non bibit. Vinum autem medium pro vino non habendum, quia neque calefacit, neque refrigerat. Quæ interpretatio, ut mitissime dicam, nimis frigida mihi videtur; Et aliis etiam jam animadversum, Gellium in hujus proverbii explicatione lapsum, neque Varronis mentem assequutum. Quos inter J. Baptista Pius ad l. 5. Lucretii, ubi multa quidem, nec tamen feliciora profert, aitque prandium caninum significare aliquem effectum, qui per vinum medium fieret, & intelligit famem caninam, quam vino medio sedari dicit. Sed hæc nihili sunt. Si Varronis Satyra, unde hoc fragmentum desumptum, integra hodie extaret, posset vel ex ea, vel forsan etiam ex reliquis ejusdem libris deperditis, si superstites forent, lux quæpiam fœnerari, unde hæ tenebræ pellerentur. Verum cum iis careamus & mihi in præsenti nihil melius occurrat, præterquam quod Phil. Carolo in Animadversionibus visum, ejus conjecturam hic subjiciam. Ut autem planum faciat Agellii expositionem se ipsam proruere, ait, siquidem vinum medium dicendum erit prandium caninum, quia non calefacit, quæ veri vini indoles est, multo magis vinum novum fore prandium caninum, quia frigefacit, quod ei cum aqua, quæ canum potio, commune est. Adhæc constare, vina media omnium maxime inflammare, & in eo à canum potu longissime distare; quod etiam cauponibus non ignotum, qui hoc potissimum vini genere rusticos & urbanam plebem solent invitare. Unde ipsi videtur hoc velle Varronem: Vinum novum frigefacere; vinum vetus moderate calefacere; medium vero prorsus incendere, & inflammare capita potantium; ut inter se *rixas* agitare, & concertare soleant *more canum*, quibus hoc familiare. Ut vel ex eo apparet, quod Sallustius & B. Hieronymus *caninam facundiam* pro rabiosa maledicentia & studio contentionis usurparunt. Meliora doctiorus beneficium apud me ponet.

Qui

neque veteris, quod medium esset; iccircò pro vino non habendum; quia neque refrigeraret, neque calefaceret. *refrigerare* id dicit, quod Græcè ἀναψύξαι dicitur.

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER QVARTVSDECIMVS.

CAP. I.

Dissertatio Favorini philosophi adversus eos, qui Chaldæi appellantur, & ex cœtu motibusque siderum & stellarum fata se hominum dicturos pollicentur.

ADVERSUM istos, [1] qui sese Chaldæos seu genethliacos appellant, ac de motu deque positu stellarum dicere posse, quæ futura sunt, profitentur, audivimus quondam Favorinum philo-

[1] *Qui sese Chaldæos*] Cicero de Divinat. lib. 2. *Chaldæi non ex artis*, inquit, *sed ex generis vocabulo nominati, diuturna observatione siderum, scientiam putantur effecisse, ut prædici posset, quid cuique eventurum, & quo quisque fato natus esset.* Hi sunt, quos vulgo *Astrologos*, & *Indiciarios*, eorumque vanam professionem *Astrologiam* ἀποτελεσματικὴν, sive *Indiciariam* appellamus. Augustino lib. 4 cap. 1. 4. & 7. Confess. *Planetarii* dicuntur. Olim etiam vulgò, at malè *Mathematici* generali nimis & ipsis minime convenienti nomine, dicti. Noster supra lib. 1. cap. 9. *Vulgus autem, quos gentilitio vocabulo Chaldæos dicere oportet, Mathematicos dicit.* D. Augustinus lib. 2. de Doctrina Christ. cap. 21. *Qui Genethliaci propter dierum natalium considerationes, nunc autem vulgo Mathematici vocantur.* Quo nomine ut magis speciosо & ipsi Chaldæi sese jactarunt, ut testatur Sext. Empiricus lib. 5. adversus Mathemat. ubi ait se isto libro scripturum non adversus Astronomiam, ἀλλὰ πρὸς γενεθλιακὴν, ἐν σημειώσεσι προσωνυμίαν ἐσχηκυῖαν οἱ Χαλδαῖοι, Μαθηματικὴν δὲ Ἀστρολογικὴν σφᾶς αὐτοὺς ἀναγορεύουσιν, *sed adversus genealogiam, quam Chaldæi magnificis ornantes nominibus, seipsos Mathematicos appellant & Astrologos.* Hinc etiam in Cod. Theod. & Justinian: *Tit. de Maleficis & Mathematicis*; & Impp. *in l.* 5. ad omnem ambiguitatem vitandam *Chaldæos* & *Mathematicos* conjungunt, & omnem divinandi curiositatem ista lege perpe-

tua

habeo dicere. capita autem locorum argumentorumque quibus uſus eſt, quod ejus meminiſſe potui, egreſſus ibi ex auditione properè annotavi. eaque fuerunt ad hanc fermè ſententiam. 4 Diſciplinam iſtam Chaldæorum tantæ vetuſtatis non eſſe, quantæ videri volunt: neque eos principes ejus auctoreſque eſſe, quos ipſi ferant: ſed id præſtigiarum atque offuciarum genus commentos eſſe homines 5 æruſcatores,

terie. Aſtrologiæ partibus excellerent, hoc prædictionis genus non uſos. Scylax Halycarnaſſeus familiaris Panætii excellens in Aſtrologia, idemque in regenda ſua civitate princeps, totum hoc Chaldaicum prædicendi genus repudiavit.

4. *Diſciplinam iſtam Chaldæorum tantæ vetuſtatis non eſſe*] Vett. Edd. habent *tantæ venuſtatis*, quod & Nannius lib. 1. Miſcell. cap. 7. explicat *tantæ auctoritatis*. Sed rectiſſimum eſt *tantæ vetuſtatis non eſt*. Jactarunt quippe Chaldæi ad expeditionem Alexandri in Aſiam, elapſa eſſe annorum quadringenta & ſeptuaginta duo millia, ex quo ſidera obſervarunt, ut eſt apud Diodorum Siculum lib. 2. Unde Cicero Panætii auctoritatem ſecutus lib. 2. de Divinat. de Chaldæis: *Nam quod ajunt quadringenta & ſeptuaginta millia annorum in periclitandis, experiundiſque pueris, quicunque eſſent nati, Babylonios poſuiſſe, fallunt. Si enim eſſet factitatum, non eſſet deſitum: neminem autem habemus auctorum, qui aut fieri dicat, aut factum ſciat.* Id autem Chaldæi feciſſe videntur in æmulationem Ægyptiorum, qui quinquaginta annorum millia numerabant, ex quo ſiderum obſervationibus vacarent, & gloriabantur, Chaldæos ſui eſſe coloniam, ut refert Diodorus Siculus lib. 1. Hoc autem Chaldæi pernegabant. Sed quam vana hæc fuerit jactatio, cætera ut omittam, vel ex eo conſtat, quod Simplicius in l. 2. de cœlo, comm. XLVI. ſcribit Chaldæos non plures annos edidiſſe Calliſtheni de vetuſtate gentis percontanti, quam mille nongentos & tres, ad uſque Babylonem ab Alexandro captam. Quos annos ſi retro numeres, non multum ultra Abrahami Patriarchæ tempora, excurrent. Denique Hipparchus & Ptolemæus Aſtronomiæ principes, nullas veterum Obſervationes Siderum afferunt, quam quæ ſub rege Nabuchodonoſore apud Ægyptios, Aſſyrioſve factæ fuerint. Quam vero etiam craſſæ fuerint Chaldæorum veterum & Ægyptiorum de rebus cœleſtibus obſervationes nemo neſcit, qui mathematicorum libros ſalutaverit. Fuere enim antiqui iſti ſolummodo ſtudioſi cognoſcendi motus tam Solis, quam Lunæ, ob prædictionem Eclipſeôn; non item aliorum Planetarum motus; ut vel ex eo conſtat, quod vel Hipparchus nihil ex ipſis habuit, unde eorum motus redigeret in Tabulas; primuſque Ptolemæus ex obſervationibus Hipparchi & ſuis confecit Tabulas. Atque hinc, cum ignorarent Planetarum loca in Zodiaco, manifeſtum eſt obſervari non potuiſſe, quis foret cujuſque Planetæ in quovis Zodiaci loco effectus; Quod tamen ad placita eorum ſervanda fieri debuit. Verum de hiſce uberius differendi non eſt hic locus.

5. *Æruſcatores*] Feſtus: *Æruſcare, æra undique, id eſt pecunias colligere.* Apud Auctorem noſtrum ſupra lib. 9. cap. 2. eſt *Æruſcans*, pro eo qui ſtipem undique colligit. Dicitur & *Æſculator*, Græcis χαλκολόγος, ut eſt in Gloſſis Cyrilli: χαλκολόγος, *Nummularius*, *Æſculator*. Eadem Gloſſæ & *Æſculor* interpretantur χαλκολογῶ, Hoc facien-

catores, & cibum quæſtumque ex mendaciis captantes: atque [6] quoniam viderent terrena quædam inter homines ſita [7] cœleſtium rerum ſenſu atque ductu moveri; quale eſt quod oceanus quaſi lunę comes cum ea ſimul ſeneſcit adoleſcitque; hinc videlicet ſibi argumentū ad perſuadendum paraville, ut crederemus omnia rerum humanarum & parva & maxima, [8] tamquam ſtellis atq; ſideribus evincta, duci & regi.

---

tes hic dicuntur *Æruſcatores*, & id genus hominum optime hic deſcribitur, cibum quæſtumque ex mendaciis captare; utpote qui planorum inſtar hinc inde vagantes, prædicendique artem jactantes, perinde circa hominum fortunas, eventâque pronunciarent, indeque lucrum captarent, ac jam facit circumforaneum vileque genus hominum, quos vulgò Bohemos & Ægyptios vocant.

6. *Quoniam viderent terrena quædam inter homines ſita cœleſtium rerum ſenſu atque ductu moveri, &c.*] Hoc unum ex præcipuis argumentum eſt, quo Aſtrologi arti ſuæ fidem conciliare nituntur. Quoniam enim omnibus eſt in confeſſo Sidera non mera eſſe ſigna, ſed cauſas quoque Phyſicas plurimorum effectuum. Solem nimirum eſſe cauſam lucis & caloris; acceſſuque & receſſu ſuo inducere ſeriem ac viciſſitudinem tempeſtatum anni; inſervire procreationi plantarum & animalium; excitare vapores & exhalationes ex Terra, unde nubes, pluvia, ventus, aliaque id genus. Lunam plurimum poſſe in res humidas, ac in mare potiſſimum, quippe cujus fluxus & refluxus ad ejus motum ſefe contemperat. Eandem etiam implere & vacuare conchylia, oſſaque animalium. Denique dari Influentias, quibus tam hæc duo, quam cætera Aſtra vires exſerunt in hæc inferiora; cum enim Aſtra otiola eſſe non valeant, & effectus ſint, qui ad cauſas alias quam ad ſidera revocari nequeant, ut Criſes morborum & inæqualitates tempeſtatum, quæ nempe, cum aliunde Sol æquali ſibi ſemper motu curſum ſuum peragere nobis videatur, eædem tamen ſingulis annis non eodem modo ſeſe habeant, ſed nunc calidiores, nunc humidiores, &c. Hæc inquam, licet omnibus fere in confeſſo ſint, non tamen inde inferre licet, quemadmodum Aſtrologi faciunt, omnia rerum humanarum & parva & maxima, tanquam ſtellis & ſideribus evincta, ut Auctor noſter loquitur, duci atque regi. Nulla enim experientia vel ratione hæc, ut ſuperiora, probari poſſunt. Non enim, ut experientiâ conſtat Solem tempeſtates varias inducere, implere Lunam conchylia, & quæ ſunt hujuſmodi alia; ita etiam experientiâ eâdem probari poteſt, ſimile quippiam de Zodiaci ſignis, gradibuſque; De Saturno, Jove, Marte, cæteriſque ſideribus; cum ne minimus quidem effectus ex ulla obſervatione oſtendi poſſit, qui ad unum ſignum ſidusve potius quam ad aliud, aut ad aliam cauſam referri debeat. Neque ratio hic magis prodeſt, cum hæc experientia nitatur; experientia vero hic nulla ſit, deducique ad ſummum poſſit, unumquodque ſidus, cum ſit lucidum, pro ſuæ lucis modulo lucere, calefacere, & ſi quid ex hujuſmodi luce caloreque promanare poſſit.

7. *Cœleſtium rerum ſenſu atque ductu*] Joſeph. Scaliger ad Manilium legendum ait *cenſu*.

8. *Tamquam ſtellis atque ſideribus evincta, duci & regi*] Sane non mirum eſt, eos, qui primi ex divinatione lucrum quæſivere, Cœlo Artem, quam venditabant, adſcripſiſſe; cum nullum velamen

regi. esse autem nimis quàm ineptum absurdumque ; ut, quoniam æstus oceani cum lunæ curritulo congruit, negotium quoque alicujus, quod ei forte de aquæ ductu cum rivalibus, aut de communi pariete cum vicino apud judicem est, ut existimemus id negotium quasi habena quadam de cœlo vinctum gubernari. quod & si vi & ratione quapiam divina fieri potest ; nequaquam id tamen censebat in tam brevi exiguoque vitæ spatio, quantovis hominis ingenio comprehendi posse & percipi; sed conjectari pauca quædam, verbo ipsius utar, 9 παχυμερέστερον 10 nullo scientiæ fundo concepta, sed fusa & vaga & arbitraria: qualis longinqua oculorũ acies est per intervalla media caligantium. tolli enim, quod maximè inter deos atque homines differt, si homines quoque res omneis pòst futuras prænoscerent. ipsam deinde siderum stellarumque observationem, quam esse

velamen apud credulum vulgus, animosque futurarum cognoscendarum rerum avidos obtendi possit speciosius, quam ea, quæ in hisce inferioribus fiant, ex planetarum varia discessione, conjunctione, oppositione contingere. Isti autem hinc cætera sua commenta fabricârunt.

9. Παχυμερέστερον] Id est, *crassiori & pinguiori Minervæ.*

10. *Nullo scientiæ fundo concepta, sed fusa, & vagæ, & arbitrariæ*] Omnino ita est. Si quis enim tantummodo generalia ista fundamenta, ac veluti prima principia, quibus prædictiones Astrologicæ nituntur, enumerare velit, statim deprehendet non modo quam sint incerta, sed etiam quam futilia, atque omnia mera esse figmenta, utpote ex mero arbitrio & sorte, ac nulla, aut vanissima occasione excogitata. Quid enim aliud sunt, quæ Astrologi referunt de vi & efficacia imaginum cœlestium pro libitu fictarum ? De distinctione Signorum non solum in Verna, Æstiva, Autumnalia, Hyemalia; item in Borealia & Australia; Ascendentia, & Descendentia; in Cardinalia, Media & Communia; in Conjuncta, Disjuncta, &c. sed & in Ignea, Terrea, Aëria, & Aquea, unde quatuor signorum decantatissimi Trigoni ? Quid aliud sunt, quod alia signa fecere Humana, alia Ferina, alia Masculina & Divina, alia Fœminina & Nocturna ? Rursus alia Fœcunda, alia Sterilia, alia Mediocria, alia fœlicium ingeniorum, alia stupidorum ? Denique quod alia distinxere in Audientia & Videntia, alia in Formosa & Difformia; alia in Obesa & Macilenta; in Ruminantia & Non-ruminantia, & id genus nugarum reliqua ? Nonne eodem redeunt, quæ de Planetarum inter se Aspectibus, ex iisque alios esse beneficos, alios maleficos referunt ? item quæ de XII. domorum Dispositione, earumque inter se distinctione in Cardines, Succedentes, & Cadentes, &c. ? Hæc simpliciter atque obiter enumerasse sufficit, ut quam futili & stramineo fundamento nitantur, facile quivis animadvertere possit.

esse originem scientiæ suæ prædicarent, haudquaquam putabat liquide consistere. nam si principes Chaldæi, qui in patentibus campis colebant, stellarum motus & vias & discessiones [11] & cœtus intuentes, quid ex iis efficeretur observaverunt; procedat, inquit, hæc sanè disciplina, sed sub ea modo inclinatione cœli, sub qua tunc Chaldæi fuerunt: non enim potest, inquit, ratio Chaldæorum observationis manere, [12] si quis eâ uti velit sub diversis cœli regionibus. nam quanta, inquit, partium circulorumque cœli ex devergentia & convexionibus mundi varietas sit, quis non videt? eædem igitur stellæ, per quas omnia divina humanaque [13] ferri, agi contendunt, [14] sicuti non usquequaque pruinas aut

11. *Et cœtus*] Intelligit Planetarum conjunctiones, quæ Græcis συνόδους dicuntur; de quibus paulo post uberius dicendum.

12. *Si quis ea uti velit in diversis cœli regionibus.*] Vetissimum hoc est; quod, etiamsi concedatur Chaldæos aut Ægyptios habuisse principia Astrologica certitudinis alicujus, ea tamen in cæteris regionibus usui esse non possint. Si qui enim apud horum Antœcos, Antipodasve habitaverint, plane opposita iis, quæ Chaldæi & Ægyptii de hac arte tradiderint, observanda erunt; sic ut tota illa machinatio penitus ruat. Similiter si qui ad Æquatorem, seu in medio Zonæ torridæ constiterint, eis omnia temperata & mixta ex eorum regulis accipienda erunt. Ita qui in minore majoreve recessu ab Æquatore, intermediis scilicet locis inter Æquatorem & Polos degerint, iis omnia debent variari; & ita paullatim immutari, ut vel contraria futura sint, vel prorsus nulla. Sic qui sub Polis vitam egerint, ubi nulla pars oriens, nulla est occidens; ubi Zodiaci & Fixarum idem semper est status; ubi Planetæ singuli per totam suam periodum, tantum semel oriuntur & occidunt; iis plane Chaldæorum Astrologia tota perit. Hinc omnino necessarium fit, Astrologiam omnem, si quæ sit, uniuscujusque loci specialem esse, nullam vero generalem. Ut proinde mirum hodiernos Astrologos in nostris etiam regionibus adeo remotis, & ferre ex decretis Chaldæorum judicia, & putare ea quæ hic observantur, esse iis conformia, quæ illic observata fuerint. Quasi vero Chaldæi, apud quos tanta cœli clementia, quasi etiam Ægyptii, apud quos tam rarò pluit, observare ea potuerint, ex quibus nobis traderent præcepta prædicendi ex siderum positura pluvias, & totam hanc inconstantiam & perturbationem regionum nostrarum. Sed nihil horum minus, & præcepta ab iis tradita, ut ex modo dictis manifestum, ad nos aliasque abiis remotas regiones pertinere nequeunt.

13. *Ferri, agi contendunt*] Vett. Edd. *fieri contendunt*. Unde quidam leg. *cieri contendunt*.

14. *Sicuti non usquequaque pruinæ aut calores cient, &c.*] Id autem inde fit, quod actionis siderum conditio generalis & indifferens sit, nullatenus autem specialis determinataque ex se ad unum potius effectum, quam ad alium. Quod verò *hic* potius, quàm ille effectus sequatur, id fit quasi ex accidenti, & ex

aut calores cient ; ſed mutant & variant , tempeſtateſque eodem in tempore alibi placidas , alibi violentas movent: cur non eventa quoque rerum ac negotiorum alia efficiunt in Chaldæis, alia in Gætulis , alia apud Danubium , alia apud Nilum? Per autem , inquit, inconſequens , ipſum quidem corpus & habitum tam profundi aëris ſub alio atque alio cœli curvamine non eumdem manere ; in hominũ autem negotiis ſtellas iſtas opinari idem ſemper oſtendere, ſi eas ex quacumq; terra conſpexeris. præterea mirabatur id cuiquam [15] pro percepto liquere,ſtellas iſtas,quas à Chaldæis & Babyloniis ſive Ægyptiis obſervatas ferunt,([16] quas multi

& ex adjunctione concurſuque ſpecialis ac determinatæ cauſæ. Verbi gratia, Solus quidem effectus eſt , Terram generatim calefacere ſuis radiis ; ſed quod hic potius Ver quam Autumnus, Æſtas quam Hyems vigeat, ipſa Terra ſuo ſitu & diſpoſitione ſpecialis eſt cauſa. Idque vel ex eo manifeſtum, quod eodem tempore citra ultraque Æquatorem tempeſtates oppoſitæ ſint , cum tamen Sol ſemper idem maneat , eodemque modo calorem diffundat. Quod enim Sol, dum nobis eſt æſtas, radios in nos mittat , & magis perpendiculares , & diuturniore tempore, cauſa eſt idem ſitus, quo erga ipſum ſumus, ut tempore eodem Antœcis , Antipodibuſque noſtris, apud quos eſt Hyems, ſitus , quo ad eundem ſe habent , cauſa eſt , cur ipſis & magis obliquos & breviore tempore radios mittat. Cæterum enim ipſe Sol ſuam conſtanter pergit viam , & ex accidenti ipſi eſt , quod tempore eodem, dum nos calemus, illi frigeant, dum nos frigemus , illi caleant. Quod etiam locum habet in variatione earundem Tempeſtatum eadem in Regione contingentium , quæ adhuc minus Solem , ut cauſam ſpecialem agnoſcit. Dum enim media Hyeme , dies aliquot ſæpe intercedunt ejuſce tepo-ris, quo glacies niveſque ſolvantur; media etiam Æſtate intercedunt aliquot ejuſce algoris , quo diploides , ut per Hyemem,aſſumendæ ſint, in cauſa profecto Sol eſſe non poteſt , per quem unicum , & Terræ etiam ſitu adhibito, ſi res conſtaret,calor ſenſim unoque tenore à Bruma in Solſtitium increſceret ; ac ſenſim unoque tenore decreſceret à Solſtitio in Brumam Cauſa igitur hujus varietatis non ex Sole petenda eſt, ſed ex ſpeciali diſpoſitione , qua ſe per illos dies ſpecialis illa Regio habet,in qua fieri extra ordinem calorem, frigusve contingit.

15. *Pro percepto liquere*] Sic omnino legendum. Vulgo non bene *pro præcepto liquere*. Idque ex Cicerone de Fato manifeſtum,ubi inquit: *Etenim ſi divinatio , quibuſnam à perceptis artis proficiſcitur? Percepta appello, quæ dicuntur Græce θεωρήματα. Non enim credo ullo percepto aut cæteros artifices verſari in ſuo munere,aut eos qui Divinatione nituntur futura præducere. Sunt igitur Aſtrologorum percepta huinſmodi, &c.* Percepta igitur ſunt obſervata , notata , ſpectata præcepta, & addidit Cicero vocabulum Græcum , Mathematicis uſurpatum , ad ambiguitatem vitandam ; cum alioquin voce *percepti* etiam pro quavis comprehenſione & perceptione utatur. *Pro percepto* igitur *liquere* eſt pro ſpectato, certo, & de quo dubitari non debeat,habere.

16. *Quas multi erraticas, Nigidius errones vocat*] Et Græca voce, licet etiam Latina civitate donata, *Planetas*. Septem autem antiquitus tantum cognitos, nemo est qui ignorat. Hos Veteres Astrologi in tres sectas, Chaldaicam nimirum, Ægyptiacam & Græcam divisi pro Diis colebant; & inde originem traxit, quicquid virium in rebus humanis regundis iis adscripserint. Ut autem viderentur nunc hunc nunc aliud effectum habere, pro varia scilicet eorum positura, ideo & variæ ad libidinem, & absque ullo in rerum natura fundamento Dignitates excogitatæ, & Planetis attributæ, Astrologis vero vocatæ, Domus, Exaltatio, Triplicitas, Terminus, Facies. Et Domum quidem appellant locum naturæ cujuscunq; planetæ maxime congruentem, ubi scilicet planeta majorem vim ac potestatem exercet. Ex duodecim vero domibus Soli & Lunæ singulis unam tantùmodo domum, sive Zodiaci signum, Soli scilicet Leonem, Lunæ vero Cancrũ assignarunt. Ex reliquis autem quinque Planetis, ut decem domuũ numerus apte distribueretur, unicuiq; binas concessêre. Hinc ex Astrologorum Doctrina, ut in propriis domibus Planetæ maximam vim habere, ita in Signis oppositis vehementer debilitari, damnumque maximum pati dicuntur, ut Sol in Aquario, Luna in Capricorno, & ita de reliquis. Secundam dignitatem vocant Altitudinem sive exaltationem; qua dum planeta præditus est, quasi quodammodo exultat, cum reperiatur in signo, ad propriam vim exercendam idoneo; tuncque in aëre cæterisque rebus manifestas mutationes facit atque producit. Sic Solis exaltationem esse dicunt in Ariete, Lunæ in Tauro, Saturni in Libra, Jovis in Cancro, Martis in Capricorno, Veneris in Piscibus, Mercurii in Virgine; Idque iis rationibus fulcire conantur, quas apud ipsos si tanti aliquis faciat, videre poterit. Triplicitas autem, quam tertiam dignitatem, & trigonum etiam dicunt, est trium signorum copulatio trino aspectu sese aspicientium: in quibus unum est mobile, alterum fixum, reliquum commune. Hinc trigoni ignei, aërii, aquei & terrei apud eos inventio. Termini, seu fines planetarum ex eorum sententia, sunt certi gradus signorum, in quibus planetæ dignitatem quandam, & quasi prærogativam habere dicuntur. Sic exemplo Ægyptiorum, major pars Astrologorum Signi Arietis gradum VI. Jovi adscribunt, Veneri XII. Mercurio XX. Marti XXV. Saturno XXX. atque ita in reliquis signis. Facies, quæ ultima Planetarum dignitas, dicta, quod, cum signum quodlibet triginta gradibus constet, illud in tres partes præcipuas diviserint, quas decanos, seu facies appellarunt, eisdemque distinctos dominos præfecerunt. Primi igitur decem gradus Arietis tribuuntur Marti, sequentes decem Soli, decem postremi Veneri: decem primi Tauri Mercurio, & sic consequenter. Jam de Planetarum Aspectibus quæ non fingunt? quorum alios beneficos, alios maxime maleficos volunt esse; cum revera Planetarum aspectus nihil aliud sint, quam eorundem radiationes aut ad seipsos, aut ad aliquas cœli partes, nihil boni, nihil mali portendentes. Quæ enim ratio, quod Conjunctionem planetarum fingant natura sua indifferentem, & modo bonam, modo malam esse, prout scilicet planetæ modo boni, modo mali sint, qui conjunguntur; utcunque autem se habeat, esse omnium radiationum robustissimam? Quare Sextilem aspectum fingunt imperfectæ amicitiæ, ac vires valde debiles habere? Quare Quadratum aspectum mediocriter malum, & ita mediocrem agendi vim habere? Trinum vero optimum esse Aspectum, atque perfectæ amicitiæ, æqualis autem potentiæ cum quadrato? Oppositionem denique maxime noxiam radiationem, hoc est, inimicitiæ perfectæ, atque post conjunctionem omnium validissimam? Hæc omnia, quæ ex multis similibus nugis breviter tantum recensen-

cenſenda duximus, nemo ſanus ullum fundamentum in rerum natura, rectâque ratione habere unquam dixerit, ſed mera eſſe figmenta, pro lubitu & Aſtrologorum mero arbitrio excogitata, plebiſque fallendæ & hominum futura noſcendi avidorum, gratia aſſumpta; ut, dum nihil revera prædicere valeant, verba ſaltem hominibus ipſos conſulentibus dent, & mira dixiſſe videantur, cum meris ambagibus & tortuoſo verborum flexamine nihil niſi nugas effutiant.

Nec majoris momenti ſũt, quæ Aſtrologi de Effectibus Cometarum in hiſce inferioribus in medium proferunt: quos alii ut cauſas, alii tantum ut ſigna & Indices malorum in terris contingentium conſiderant. Quaſi annorum ſterilitates, peſtes, bellorum clades, Regnorum everſiones, Principum mortes, &c. Cometarum apparitione vel indicarentur, vel etiam efficerentur. Sic quidem Manilius lib. 1. Aſtronom.

Quin & bella canunt ignes, ſubitoſque tumultus
Et clandeſtinis ſurgentia frandibus arma,
Civiles etiam motus cognataque bella, &c.

Unde & illud Claudiani nullius non in ore:

Et nunquam cœlo ſpectatum impune Cometam.

Et Lucani:

- - - crinemque timendi
Sideris, & terris mutantem regna Cometen.

Et id genus ſimilia. Hæc quidem ſatis ſpecioſe ita pretenderentur, ſi hujuſmodi mala nunquam contingerent niſi cometis præeuntibus; nunc vero, ſive cometæ præceſſerint, ſive non, hæc omnia eodem modo ſe habent, & ſemper alicubi terrarum aut anni ſteriles ſunt, vel peſtis graſſatur, aut bella geruntur, aut Regna evertuntur, Principes quovis tempore moriuntur; ſic ut non magis hujuſmodi in Cometas quando apparuerint, referenda ſint, quam vel ad Solem vel ad Lunam ſingulis diebus nobis orientes & occidentes. Et mirum, adhuc hodie in tanta bonarum literarum & ſcientiarum luce, homines, qui etiam ſupra vulgus ſapere ſibi videntur, reperiri, qui hujuſmodi nugis & quiſquiliis capiuntur, aliiſque, præſertim rudi plebeculæ omnibus viribus & quovis modo perſuadere conantur. Sane iſtud in vulgo, quod ad Cometarum apparitiones, præjudiciis iſtis, quod ſcilicet mala portendant, imbuto, ſtupere aſſolet, non ita mirandum; ſed dolendum magis & deplorandum, ſuperſtitionem hanc in animis eorum foveri ab iſtis etiam, à quibus potius radicitus evelli deberet. Quod & non ſemel vidimus & audivimus, cum nuperrimi duo iſti Cometæ ſibi invicem nõ longo intervallo ſuccedentes, in hominum conſpectum venirent: quorum alter anno ſuperiori circa finem menſis Novembris, aut initium Decembr. primum apparuit, & uſq; ad finem Februarii hujus anni cIↃIↃcLXV. ab oculis Teleſcopio meliotis notæ inſtructis conſpici potuit; alter vero paullò poſt menſe Aprili horis matutinis ante Solis exortum tandiu viſus, donec ſub radiis ſolaribus, ad quem motu proprio tendebat, evaneſceret. Et ſunt, qui Diſquiſitiones, ut appellant, Philoſophicas de Cometis edidere, & ſubnectunt Prognoſticum Aſtrologicum generale, ubi primum Cometam Saturnium fuiſſe ſupponunt, atque exinde ingens aliquod malum, puta bellum aut peſtem prænunciari; quia vero cauda ejus ad breve tempus non viſa, malum etiam ad breve tempus ceſſaturum prænotari, donec reſumptis viribus redintegretur. Quia item cauda iterum apparens admodum brevis fuit, & obſcurior atque paulatim deficiens, hinc ſequens malum obortum non adeo magnum fore, & paulatim aſſopitum iri ſpem dari; & id genus ſimilia, quæ ipſi longius diducunt, nobis vero maximo tædio non repetenda. Iſtud autem non omittendum, quod apparitione illius Cometæ, qui menſe Aprili conſpectus

fuit, dicant confirmari omnia ista mala, quæ priori apparitione præsagita fuerint, eademque non tantum certo, verum etiam cito eventura novo hoc cœlesti spectaculo denunciari, aciram Dei non extinctam sed accensam magis, & peccatis nostris inflammatam esse. Scilicet homines isti Deo rer optimo Maximo a consiliis fuère, ipsisque revelatum, quid hic vel ille Cometa designet. Mirum autem ipsis non similiter revelarum, Cometam huncalium omnino fuisse à priori illo, qui mense Decembri & sequentibus illuxit; cum ipsi sibi haud absque ratione arbitrari videantur, hunc Cometam eundem esse cum præcedenti; ex itineris scilicet ipsius ductu; quasi hic Cometa in eodem circulo magno viam suam persequutus fuisset, quem primus inierat. Qui sane stupendus, ac puerilis est error, & minime ferendus in homine, qui, ut sibi videtur, Astronomiæ gnarus, & tribus diebus, 10. scilicet, 11. & 13. Aprilis ejus observationi inviligârit. Cum Cometa hic omnino contrariam viam à præcedenti instituerit; quippe cujus motus proprius fuerit secundum seriem signorum ab Occidente in Orientem, primi vero motus ab Oriente in Occidentem contra signorum seriem. Ex eo autem magis adhuc manifestum, quâ aptus fuerit hic homo observationibus faciendis, cum Cometa hic à die 10. April. ad d. 13. ad minimum 13. gradibus in Orientem versus Solem interim promotus fuerit, unde & tandem Heliacè occiderit. Ipse autem existimarit contrario motu versus Occidentem eundem iter instituisse. Hinc omnino funditus ruunt, & pro nugis habenda, quæcunque ille in medium adferat, & quasi ex tripode dictet, quare scilicet tamdiu Cometa occultatus, & ab oculis nostris subreptus fuerit, ac tandem denuo in conspectum nostrum redierit. Sed hæc missa faciamus.

Est autem & aliud genus hominum, qui quidem ullas Astrologorum prædictiones de Cometis nullatenus admittere volunt, sed & pariter adversus eos, qui Cometas nihil omnino prænunciare dicunt, declamando pulmones exercent; ipsi vero novum prognosticandi genus, quod *prognosticum Theologicum* appellant, invenere. Hoc vero in eo consistit. Non ausint quidem affirmare, Cometas hanc vel illam calamitatem in specie huic, vel illi singulari regioni, vel homini, &c. minari, sed tamen contendunt eos in genere gravia quædam mala hominibus denunciare; hominesque ex apparitione & visu eorum magis debere ad pietatem & timorem Dei, judiciorumque ipsius excitari. Verum enim vero, non majori fundamento isti nituntur, quam priores illi, quos ipsimet rejiciunt. Unde enim ipsis constat, Cometas in genere graves quasdam calamitates in hisce inferioribus prænunciare? Experientiam clamant, & varia exempla congerunt, quæ hinc inde post Cometarum apparitiones contigêre. Quasi vero post Cometas in rebus humanis aliquid novi acciderit, cujus simile non etiam visum fuisset, licet nulli Cometæ preluxerint? Potestne ulla ratio à sanâ mente excogitari, quare, exempli gratiâ, bellum, quod alicubi terrarum post Cometæ apparitionem exoriatur, potius in Cometam, ut ejus præsagium & indicium, referendum, quam in quamvis aliam rem? Quid enim Cometæ cum rebus humanis, quæ modo bene, modo male se habent, sive Cometa præfuerit, sive abfuerit? ipse interim, cum apparet, viam suam persequitur, donec iterum ex hominum oculis elabatur; res vero humanæ nihilo secius inde se habent. An non pro superstitioso, ne dicam stulto habendus foret, qui pestem, quæ modo Londini in Angliâ grassatur, in Cometarum apparitionem referre vellet, cum ante annum in hisce otis non minorem stragem exercuerit, etiamsi nullus Cometa visus fuerit? Sed dicunt, se nihil in specie determinare, verum Cometas tantum esse signa gravium calamitatum in genere; neque statuere nullum

in

multi *erraticas*, Nigidius *errones* vocat) non esse plures quam volgo dicerentur. posse enim fieri existimabat, 17 ut & alii quidam planetes pari potestate essent, sine quibus recta atque perpetua observatio perfici non quiret; neque tamen cernere homines possint, propter exsuperantiam vel splendoris vel altitudinis. Nam & quædam, inquit, sidein hoc mundo grave aut publicum malum evenire, quod ante per Cometas non denunciaretur, sed tantum nullum, aut fere nullum Cometam apparere, qui gravium & publicarum calamitatum præambulum & nuncium non præstet. Sed omnino hoc superstitiosum est, Cometas apparentes considerare ut signa futurarum calamitatum, cum quovis tempore & nunquam non hujusmodi calamitates alicubi terrarum contingant. Quare denique potius Cometa calamitatum publicarum index erit, quam vel Sol aut Luna, omnes omnino publicas calamitates antecedentes & subsequentes? Numquid quod Sol & Luna quotidie appareant, Cometæ vero raro videantur, ideo ad horum apparitionem ut spectaculum insolitum vulgus magis stupere solet, & si quæ publica mala postea accidant, in Cometas, ut horum signa & indicia, referre? Nolle, nec posse dicere hanc vel illam Calamitatem à Cometis præsignificari, & tamen totis viribus contendere eos publicarum Calamitatum esse nuncios, istud utique merum subterfugium est, & hominis duræ cervicis indicium, quique quovis modo conceptas semel à se opiniones etiam apud alios prævalere velit. Nisi forsan ipsis propositum, terrorem panicum plebeiorum animis magis magisq; sub specioso pietatis excitandæ prætextu incutere; cum tamen superstitio potius appellanda sit. Vera sane pietas hisce fomentis adminiculisque, &, ut mitissime dicam, piis hujusmodi fraudibus non egot. Caveant autem imposterum ne statim pro Epicureis, Seducæis, Libertinis, & id genus odiosis nominibus traducant viros & solidiori doctrina, & moribus, addo & vitæ integritate, longe ipsis præstantiores, & quibus merito suspecta sunt, quæcunq; de Cometarum prognosticationibus in medium adferuntur. Verum istud hujusmodi hominibus in more positum est, ut, dum rationibus destituuntur, ad convicia, quasi ad sacram anchoram, confugiant, inque cæteros, qui fanaticis ipsorum placitis subscribere & obsequi nolint, mox apud plebem proscindant, & virulentis denominationibus aggravent. Cum autem pietatis prætextu commenta sua velare norint, facilè rudi plebeculæ ultra nasum vix sapienti, & in externis hærenti imponere possunt. Quod vero multa etiam testimonia Auctorum congerant, eaque pro universali populorum & sapientum consensu circa Cometarũ prognosticationem venditent, eo sane causam suam haud multo apud cordatos meliorem reddunt. Nemo enim inter eos est, qui ignorat veterem hunc & late sparsum esse errorem, ideoque ex hominum animis potius eximendum, quam ulterius propagandum censent. Hanc Digressiunculam de Cometis nihil adversi in rebus humanis denuntiantibus, sub calamo nobis ex occasione verborum Auctoris nostri natam, candidus lector æqui bonique consulat, rogamus. dum quæ de Cometarum natura & generatione, quæ materia admodum abstrusa & intricata, varieq; à variis discussa est, nostra sit sententia, cõmodiori loco reservemus.

17. *Vt & alii quidam planetes essent*] Quod nostris temporibus omnino ita

ſidera è quibuſdam terris conſpiciuntur, earumque terrarum hominibus nota ſunt : [18] ſed eadem ipſa ex alia omni terra non videntur, & ſunt aliis omnino [19] ignotiſſima; [20] atque, ut demus, inquit, & has tantummodò ſtellas, & ex una parte terræ obſervari debuiſſe : quæ tandem finis obſervationis iſtius fuit, & quæ tempora ſatis eſſe viſa ſunt ad percipiendum, quid præmonſtraret [21] aut cœtus ſtellarum

repertum. Præter ſeptem enim Planetas antiquis cognitos, alii etiam per Tubum opticum detecti. Sic Galilæus primum animadvertit quatuor planetas, qui certis temporibus periodum ſuam circa Jovem abſolvunt; unde & Jovis Satellites dicti, à Galilæo vero Sidera Medicea appellata. Sic poſtea à Nobiliſſ. Hugenio planeta quidam prope Saturnum detectus, quique inſtar Lunæ ſedecim dierum ſpacio Saturnum circumiret, Periodumque abſolveret. Ita ut hodie duodecim numero planetæ computentur. Idem Hugenius & Saturnũ annulo circumvinctum eſſe primus egregio ſuo Teleſcopio pervidit. Quis vero Aſtrologorum, cum cæteris planetis tantos effectus in hiſce inferioribus adſcribant, aſſerere auſit hoſce noviter detectos planetas omnino otioſos fuiſſe, antequam detegerentur? nec eorum planetarum, circa quos volvuntur, viribus aut obfuiſſe, aut etiam opem tuliſſe, variaſque in eorum operationibus mutationes induxiſſe, pro majori ſcilicet, vel minori ad eos acceſſu, vel ab eis diſceſſu. Sed ea de re nemo Veterum unquam cogitavit. Unde & J. B Morinus, qui Veterum Chaldæorum & Ægyptiorum Aſtrologiam falſitatis & vanitatis plenam fuiſſe convincere conatur, ut ſcilicet Novam ſuam, quam Aſtrologiam Gallicam vocat, melioribus fulcimentis ſubnixam & ſtabilitam eſſe perſuadere poſſit, quædam etiam de viribus & effectibus quatuor Jovis Satellitum adjicere voluit. Ait enim neceſſe eſſe Jovis influentias aliquomodo variari pro vario ſcilicet hòrum Satellitum circa eum ſitu. De Lunulâ vero circa Saturnum ipſi ſimiliter ſilendum fuit, utpote quam ignoraret in rerum natura eſſe. Alias haud dubie quædam etiam commenta de ea effutiiſſet. Sed quam ſtramineis fulcris, hæc quoque Nova Morini Aſtrologia ſuſtentetur, vel ex iis cuivis patere poteſt, quæ Gaſſendus refert, Morinum poſt diuturnum, ſollicitum, affectatumque examen Natalitii Thematis de morbis morteque Gaſſendi ſecure atque impudenter pronunciaſſe; quæ omnia contrario modo evenêre. Liquet id denique ex Epiſtolâ Petri Maridati Senatorii Ordinis Viri ad Gaſſendum, à quo etiam publicata; ubi Morini deliria, & hallucinationes Aſtrologicæ circa Nativitatem ipſius Maridati ſalſe detidentur, & merito exploduntur.

18. *Sed eadem ipſa ex alia omnino terra non videntur*] Sic ſidera circa polum Antarcticum nobis inconſpicua ſunt, quemadmodum & degentibus tot gradibus ultra Æquatorem verſus Auſtrum, ſidera circa polum noſtrum conſpici nequeant.

19. *Ignotiſſima*] Sic Ed. Vett. Steph. vero *ignariſſima*.

20. *Atque, ut demus*] Sic optime Stephanus emendavit, cum legeretur *atque videmus*. in quibuſdam etiam *atque ut videmus*. Quorum neutrum ſententiæ congruit.

21. *Aut cœtus ſtellarum, aut circumitus, aut tranſitus*] Hoc eſt, quod Græcis diceretur ἢ ἀστέρων σύνοδοι, ἢ περι-

φο-

rum,aut circumitus, aut tranſitus; nam ſi iſto modo cœpta fieri obſervatio eſt, [22] ut animadverteretur quo habitu, quaque forma, quaque poſitura ſtellarum aliquis naſceretur:tum deinceps ab ineunte vita,fortuna ejus,& mores,& ingenium, & circumſtantia rerum negotiorumque, & ad poſtremum finis etiam vitæ [23] exſpectaretur;eaque omnia, ut uſu venerant, litteris mandarentur; ac poſtea longis temporibus,[24]quum ipſę illę eodem in loco,eodemq;habitu forent,eadem cæteris quoque eventura exiſtimarentur, qui

εἰόδοι, ἢ ἐπιμβάσεις. Per ſtellarum enim cœtus,conjunctiones planetarum intelliguntur; per circumitus, eorum revolutiones, uti per tranſitus eorum à ſe invicem prætergreſſiones; quando ſcilicet planeta poſt conjunctionem cum alio planeta, vel ſtella, ab eo demum ſecedit.

22. *Vt animadverteretur, quo habitu, quaque forma, &c.*] Ad loci hujus illuſtrationem faciunt, quæ habet Sextus Empiricus circa finem lib. 5. adverſus Mathemat. Ait enim,cum Chaldæi dicant humanæ vitæ differentias ſe obſervaſſe ex ſtellarum inter ſe habitudinibus, ex eo ſequi, quod ſi firma & ſtabilis fututa ſit prædictio, oporteat eandem ſtellarum inter ſe habitudinem non ſemel obſervaſſe in vita alicujus, ſed in ſecundi iterum, & in tertii, tertio: ut ex eo quod in omnibus pares ſint eventorum & effectorum exitus diſcatur,quod, cum ſtellæ iterum acceperint hanc figuratum conformationem, hoc ſit omnino eventurum. Quoniam autem eadem aſtrorum figuræ conformatio poſt longa demum, ut ipſimet Chaldæi ajunt, tempora cernatur, nempe poſt novies mille nongentos & ſeptuaginta & ſeptem annos, magni anni facta reſtitutione,hinc manifeſtum, tam multis ſeculis non perveniſſe hominum obſervationem ad unius hominis ortum; atque eo magis, quod non ſemel,ſed ſæpe,mundi interitus, ut quidam ex illis dixerunt, eum intercipiat, aut terræ ſigillatim & per partes mutatio penitus aboleat continuationem hiſtoricæ traditionis. Hæc ex Sexti Empirici mente, quæ cum illis Favorini verbis, mox ſequentibus, congruunt, nempe innumerabilem illum annorum numerum in cauſa eſſe, *ut neque ullus obſervationis tenor, neque memoriæ ulla effigies litterarum tanto ævo poſſent edurare.*

23. *Exſpectaretur*] Cod. Torn. & Vet. Ed. *ſpectaretur.*

24. *Cum ipſæ illæ eodem in loco eodemque habitu forent, &c.*] Vulgatus quidem error veterum Aſtrologorum fuit, quod exiſtimarint fore aliquando, ut ad eadem loca ita omnia ſidera reſtituantur, ut ſimilis omnino cœli diſpoſitio, & cœleſtium omnium inter ſe poſitus habitudoque inveniatur, atque olim etiam fuerit; unde putarint illud eventurum, ut ſint etiam res eædem apud nos, quæ olim fuerint. Sed omnino impoſſibile eſt, ut eadem unquam cœli & ſiderum redeat poſitio, quæ aliàs fuerit, tam ob motum Fixarum in ortum ſpecialem, quam ob ſingulares multiplicesque, qui Planetis competunt. Unde manifeſtum, quod obſervata ſemel ætis mutatio in quapiam ſiderum poſitura, nunquam obſervari iterato potuerit in ſimili poſiturâ. Vanum itaque eſt, quod Aſtrologi jactent placita ſua conſtituta eſſe ex diuturna & ſæpius repetita obſervatione.

qui eodem illo tempore nati fuiſſent; ſi iſto, inquit, modo obſervari cœptum eſt, & ex ea obſervatione compoſita quædam diſciplina eſt; nullo id pacto poteſt procedere. dicant enim [25] quot tandem annis, vel potius quot ſæculis orbis hic obſervationis perfici quiverit. [26] conſtare quidem inter aſtrologos dicebat, ſtellas ipſas quas *erraticas* dicerent, quæ eſſe omnium rerum fatales viderentur, infinito prope & innumerabili numero annorum ad eumdem locum, [27] quum eodem habitu ſimul omnes profectæ ſunt, regredi; ut neque ullus obſervationis tenor, neque memoriæ ulla effigies litterarum tanto ævo potuerint edurare. atque illud etiam cuimodi eſſet conſiderandum putabat; quòd aliud ſtellarum agmen foret, [28] quo primum tempore con-

25. *Quot tandem annis vel potius quot ſæculis*] Veriſſimum enim eſt eandem cœli conſtitutionem ne bis quidem redire etiam poſt ſæcula, non tantum centum, non mille, ſed prorſus innumerabilia; imo, ut modo dixìmus, impoſſibile eſſe, ut id unquam imposterum contingat. Nullum itaque Chaldæorum decretum, quod tamen fieri debuerit ſi placitis eorum ſtandum, ex pluribus conſimilibuſque experimentis conſtitui potuerit; cum ipſis nòn licuerit idem ſimileve experimentum ne bis quidem peragere.

26. *Conſtare quidem*] Cod. Tornæſ. & Vett. *conſtare quippe*.

27. *Quum eodem habitu ſimul omnes profectæ ſunt, regredi*] Vett. Codd. *Cum eodem hab. ſ. o. unde prof. ſunt, regredi*.

28. *Quo primum tempore conciperetur homo*] Hoc ideò dicit, quod ſint Aſtrologi, quos inter Princeps eorum Ptolemæus lib. III. Apoteleſmat. qui in horoſcopo conſtituendo, quod Chaldaicæ artis principium & fundamentum eſt, plus etiam conceptui, quam genituræ tribuant. Quam autem vanum hoc ſit, liquet ex Sexto Empirico lib. 5. adverſ. Mathem. ubi ait, Ortum eorum qui cadunt ſub conſiderationem, aut ſumi debere ab ipſo initio, aut à dejectione ſeminis & conceptione, aut à partu. A ſeminis verò dejectione & conceptione id nequaquam fieri poſſe, cum ejus tempus exacte comprehendi non poſſit. Neque enim poſſumus dicere, an ſimul cum dejectione ſeminis facta fuerit conceptio, nec ne. Poteſt enim hoc fieri vel ſtatim, vel poſt aliquod tempus. Qui verò ignorant quanto tempore hoc fiat, nunquam perfectè comprehendere poſſunt conceptum. Nam cum ſemen quidem aliquando rectà jaciatur, & in ipſos locos matricis incurrat, aliquando verò ſparſim incidat, & in ipſa matrice non poſſit in unum locum cogi; ideo ignoratur quando fiat primum, quando ſecundum: & quantum temporis conſumatur in illâ conceptione, & quantum in hâc. Ea autem ſi ignorentur, periit etiam accurata & exacta comprehenſio conceptionis. Præterea ſicut in reliquis partibus corporis in partium operationibus differunt inter ſe mulieres, ita etiam veroſimile eſt eas differre in operatione uteri: utpote quod aliæ quidem citius, aliæ verò tardius

re conciperetur homo in utero matris, aliud postea quum in decem mensibus proximis [29] in lucem ederetur. quærebatque, quî conveniret diversam super eodem fieri demonstrationem: si, ut ipsi putarent, alius atq; alius earumdem stellarum situs atque ductus alias atque alias fortunas daret. sed & nuptiarum tempore, ex quibus liberi quærerentur, atque ipso etiam illo maris atque feminæ coitu, jam declarabilis concipiant. Neque verò à ratione alienum est, quod mulieres sibi ipsis comparatæ nunc quidem videantur facilius, nunc verò difficilius, aut non omnino concipere. Hoc autem cum ita se habeat, plane fieri non potest, ut accurate exacteque dicatur, quando semen dejectum sit retentum; ut ex eo tempore ortus horoscopum constituant Chaldæi. Sed nec dici potest, quod tempus conceptus comprehendi possit per aliqua signa: ut ex eo, quod post coitum ex siccati sint sinus muliebres: obstructum autem forte fuerit os matricis, cessaverit menstrua purgatio, ac pica advenerit. Nam primum quidem hæc quoque omnia signa communiter accidunt iis, quæ non conceperunt. Deinde etiamsi non accidant communiter, ea demum conceptum significant post aliquot dies elapsos, non autem plenè & proximum, & qui situs est in ipsius horæ puncto. Ad dignoscendum verò vitæ discrimen opus habent Chaldæi, non tempore quod in aliqua extendatur latitudine, sed quod planè sit in ipso articulo. Ex his perspicuum est, fieri non posse, ut ex conceptu constituatur horoscopus.

29. *In lucem ederetur.*] Inprimis Astrologorum filii fata, omina, seu quicquid in vita eventurum est, pendere volunt ab eo momento, quo infans in lucem editur. Nempe contendunt Sidera ac septem præsertim Planetas, ubicumque sint eo temporis puncto, quo quis nascitur; ita in ipsum agere, conferreque in unum radios, ut necessitatem ipsi imprimant tantum & non amplius, nec minus, vivendi; moriendi hoc genere mortis; conjugem ducendi tali tempore; naufragium certo die faciendi; certo alio excipiendi vulneris; isto ineundi carcerem; illo cadendi à lite, alio incidendi in morbum; atque ita de cæteris, quæ innumera accidunt in vita. Quis verò mortalium tam immente concipere potest, quomodo à septem illis Astris fiat impressio adeo multiplex, adeo singularis, adeo certa? præsertim cum eodem momento & quolibet alio, infantes innumeri ubique Terrarum nascantur. Quasi scilicet Planetæ sic agere possent in singulos, ut ex innumeris quæ in vita accidere possunt, omnia illis eventura, pari distinctione, præcisione, certitudineque definirent. Adde quod hæc omnia peragi, destinariq; debeant unico temporis momento, & tam in fœtum morbidum quam in sanum, si eodem tempore, eademque in urbe edantur in lucem; idque sive planetæ fuerint supra horizontem, sive infra. Ideo & Astrologi ad Thema Cœleste erigendum requirunt ipsum temporis momentum, quo infans editur in lucem. Quam autem difficile sit designare momentum, quo quis primum nascitur vel inde constat, quod nemo unquam nisi cum morâ & successione partium in lucem editus sit. Alio enim momento caput, alio cor aut secur, alio denique pedes nascuntur. Ut si ad unum horum attendatur, alterum necesse sit vel sua fata nondum habere, vel etiam jam præterlapsa esse. At non solum

declarari oportere dicebat, certo quodam & neceſſario ſtellarum ordine, quales qualique fortuna homines gignerentur: ac multo etiam antè, quàm pater ipſe atque mater naſcerentur, ex eorũ genitura debuiſſe jam tunc proſpici, quinam olim futuri eſſent, quos ii creaturi forent, & ſuprà longè atque longè per infinitum: ut, ſi diſciplina iſta fundamento aliquo veritatis nixa eſt, centeſimo uſque abhinc ſæculo, vel magis primo cœli atque mundi exordio, atque inde jam deinceps, continua ſignificatione, quotiens generis auctores ejuſdem homines naſcerentur, ſtellæ iſtæ præmonſtrare debuerint, qualis qualique fato futurus ſit, quiſquis hodie natus eſt. Quo autem, inquit, pacto credi poteſt, uniuſcujuſque ſtellarum formæ & poſitionis ſortem atque fortunam uni omnino homini certam deſtinatamque eſſe: 30 eamque formam, poſt longiſſima ſæculorum ſpatia, reſtitui, ſi vitæ fortunarumq; ejuſdem hominis judilum ipſum momentum, verum etiam ipſa hora qua quis naſcitur vix exactè ſcitur: vulgaribus enim horologiis in his non fidendum, cum ſæpiſſimè fallant; Sed & Solaria & hydraulica à Ptolemæo Quadripar. lib. III. cap. 2. improbantur, qui & ideo cenſet tempus non poſſe exactè niſi Aſtrolabio explorari. verum & in Aſtrolabii uſu non una fallacia committi poteſt; ut omittam, quod ex mille nativitatibus, de quibus Aſtrologi pronunciant, ne quidem unica detur, cujus tempore obſervator adſtiterit, qui Aſtrolabio horam captarit. Quam craſſus autem fuerit modus, quo Chaldæi obſervationes ſuas inſtituere ſolerent, videre eſt apud Sextum Empiricum lib. v. adverſ. Mathem. cum inquit: *Nocte ſedebat Chaldæus in ſublimi quodam montis vertice, in ſtellas intendens; alius parturienti aſſidebat, donec peperiſſet; ac ſtatim partu edito, alteri id ſignificabat diſci bineficio; is verò audiens obſervabat ſignum, quod tum oriebatur; interdiu autem attendebat ad motum Solis.* &c. Ubi in ſequentibus Empiricus demonſtrat quam fallax & incerta fuerit hæc obſervandi ratio. Sic ut ex hiſce, quamvis breviſſime deductis, cuivis facile conſtare poſſit, Aſtrologos non magis exactam & exquiſitam cognitionem adipiſci poſſe de temporis puncto, quo infans in lucem editus ſit, quam quo momento in utero materno conceptus fuerit. Atque adeo liquet quam fallaciſſimis principiis ipſimet artem ſuam ſuperſtruxerint; unde & meritò Favorinus paullò infra, *peto* inquit, *reſpondeant, curſum illum temporis tranſvolantis, qui vix cogitatione animi comprehendi poteſt, quonam pacto aut conſulto aſſequi queant, aut ipſis perſpicere & deprehendere? cum in tam præcipiti dierum noctiumque vertigine minima momenta ingentes dicant facere mutationes.*

30. *Eamque formam*] Scaliger legit *eamque formaturam.*

31. *In-*

31 judicia, in tam brevibus intervallis, per ſingulos majorum ejus gradus, perque infinitum ſucceſſionum ordinem, tam ſæpe ac tam multipliciter eadem ipſa non eâdem ſtellarum facie denotantur? quod ſi id fieri poteſt: eaque diverſitas atque varietas admittitur per omnis antiquitatis gradus, ad ſignificanda eorum hominum, qui poſt naſcentur, exordia: imparilitas hæc turbat obſervationem, omniſque ratio diſciplinæ confunditur. jam verò id minimè ferendum cenſebat, quod non modò caſus eventaque quæ evenirent extrinſecus, ſed conſilia quoque hominum ipſa & arbitria, & varias voluntates appetitioneſque & declinationes, & fortuitos repentinoſque in leviſſimis rebus animorum impetus receſſuſque, moveri agitarique deſuper è cœlo putarent: tanquam quod fortè ire in balneas volueris, ac deinde nolueris, atque id rurſum volueris, non ex aliqua diſpari variaque animi agitatione, ſed neceſſaria quadam errantium ſiderum reciprocatione contigerit: ut plane homines non, quod dicitur [32] λογικὰ ζῶα, ſed ludicra & ridenda quædam [33] νευρόσπαστα eſſe videantur, ſi nihil

31. *Indicia*] Cod. Torn. & Vet. Edd. habent *indicia*.

32. Λογικὰ ζῶα] *Animalia rationalia*.

33. Νευρόσπαστα] Id eſt, *nervis tracta*, ſive *fidiculis mota*. Vulgo legebatur νευρόβατα, & νευρόβαφα, antequam Cælius Rhodiginus rectiſſimè id mutaverat in νευρόσπαστα. Quo nomine Græci vocant ſimulacra quædam, ſive ſtatuas cubitales palmareſve humanam ſtaturam præferentes, quarum vel ſingula vel univerſa membra certis nervis & fidiculis occultis ita moventur & trahuntur, ut vivere, moveri atque adeo obambulare videantur, humanaſque actiones ferè omnes præter ſermonem repreſentent. Ad cujuſmodi ſimulacra. Horatius alludens Sat. VIII. lib. II. inquit:

Tu mihi qui imperitas, alius ſervis miſer, atque (gnavus.
Ducere ut nervis alienis mobile lignum

Hujuſmodi ſimulacra neuroſpaſta ſcribit Herodotus in Enterpe, excogitata in Dionyſii ſacris in Ægypto, atque à mulieribus vicatim circumferri ſolita. Ἀγὰλ δὲ φαλλῶν ἄλλα σφὶ ἐς ἐξαμμένα ὅσον πήχεος ἀγάλματα νευρόσπαστα, τὰ περιφορέουσι κῶμοι κὰ γυναῖκες. Meminit horum & Lucianus De Dea Syria: φαλλὸς Ἔστησε τῷ Διονύσῳ ἐγείρουσιν, ἐπὶ τῷ καὶ τοιάδε ἄγουσι φερέσπονδοι, ἄνδρας μεγέθει ἐκ ξύλου πεποιημένους, μεγάλα αἰδοῖα ἔχοντας. καλέονται δὲ τάδε νευρόσπαστα. In Gloſſis Philoxeni *Sigillaria*

nihil ſua ſponte, nihil arbitratu ſuo faciunt: ſed ducentibus ſtellis & aurigantibus. ac ſi inquit, potuiſſet prædici affirmanter, Pyrrhuſne rex, an M. Curius prælio victurus eſſet? cur tandem non de alea quoque, ac de calculis & alveolo audent dicere, 34 quinam ibi ludentium vincat? an videlicet magna ſciunt, parva neſciunt: & minora majoribus imperceptiora ſunt? ſed ſi magnitudines rerum ſibi vindicant: magiſque eſſe perſpicuas, & facilius comprehendi poſſe dicunt: Volo, inquit, mihi reſpondeant, quid in hac totius mundi contemplatione, præſtantis naturæ operi-

via vocantur. *Sigillaria*, Νευρόσπαστα. ſic enim ibi legendum, non ut vulgò, *Sigillarii*, Νευρόσπαστοι. Vitruvius *Signa* vel *ſigilla* vocat, Suetonius etiam *Iconcula*. Sic Macrobius lib. I. cap. X. ubi *Sigillariorum celebritatem Saturnalibus adjectam* dixerat, ſubjicit cap. XI. *Quaſi verò Sapiens quiſquam ſigillaria, quæ luſum adhuc reptanti infantiæ oſcillis fictilibus præbent tentat officio religionis aſſcribere.* Arnobius adverſ. gent. lib. VI. *Deos eſſe Sigillaria ipſa confetis.* Idem & *Sigilliola* vocat eod. lib. *In Sigilliolis parvulis contrahere ſe Deos, & alieni ad corporis ſimilitudinem coarctari.* Hinc & Tertulliano adverſ. Valentin. cap. XVIIII. *Ductus Sigillarius*, cum inquit: *A qua occulto nihil ſentiens, & velut ſigillario extrinſecus ductu, in omnem operationem movebatur.* Item *motus ſigillarius* eidem de Anima c. VI. *Velut Sigillario motu ſuperficiem intus agitante.* Legimus etiam apud Imper. Marc. Antoninum lib. VIII. de ſe ipſo Σιγιλλάρεια νευροσπαστόμενα, id eſt, *ſigilla venticillis mota.* qui & ſæpius verbo νευροσπαστέω utitur, pro *moto alieno*, neuroſpaſtorum more, non ſua ſponte, *moveri.* Cæterum qui hujuſmodi ἀγάλματα νευρόσπαστα vulgo olim exhibere ſolebant, inde etiam νευροσπάστοι vocabantur. Ut liquet ex Ariſtotele de Mundo, ubi & elegans horum ſimulacrorum deſcriptio additur, καὶ οἱ νευροσπάστοι μίαν μηχανὴν ἐπιπαττόμενοι, πειθὼ καὶ ἀνάγκην κινοῦσι τὸ χεῖρα τὸ ξύλου, καὶ ὦμον καὶ ὀφθαλμὸν, ἔτι δ' ὅτι πάντα τὰ μέρη, μιᾶς τινος ἐνεργούσης. Quæ verba Apuleio ſic redduntur: *Etiam illi, qui in ligneolis hominum figuris geſtus movent, quando filum membri, quod agitari ſolet, traxerint, torquebitur cervix, nutabit caput, oculi vibrabunt, manus ad miniſterium præſto erunt; nec invenuſte totus videbitur vivere.* Sed & ejuſmodi figuras argenteas pro ditioribus confici ſolitas conſtat ex hiſce Petronii verbis: *Potantibus ergo & accuratiſſimas nobis lauticias mirantibus, larvam arginteam attulit ſervus ſic aptam, ut articuli ejus vertebræque lacertæ in omnem partem flecterentur. Hanc cum ſuper menſam ſemel iterumque abjeciſſet & catenatio mobilis aliquot figuras exprimeret.* &c.

34. *Quinam ibi ludentium vincat?*] Cod. Torn. *Quiſnam ibi ludentium vincatur?* Fuere tamen inter Aſtrologos, qui, ut in rebus cunctis ita etiam in ludis fortunam omnem ab aſtris pendere exiſtimarunt. Putant enim eos omnes qui in ſuis Nativitatibus Partem Fortunæ, Partem ſubſtantiæ & earum Dominos, atq; rurſus Jovem & planetas ſi qui fuerunt in ſecunda domo, ejuſque guberna-

operibus, in tam parvis atque brevibus negotiis fortunisque hominum magnum putent; atque id velim etiam, inquit, ut respondeant: si tam parvum atque rapidum est momentum temporis, in quo homo nascens fatum accipit, ut in eodem illo puncto sub eodem circulo cœli plures simul ad eamdem competentiam nasci non queant: & 35 si iccirco gemini quoque non eadem vitæ sorte sunt, quoniam non eodem temporis puncto editi sunt; peto, inquit, respondeant, cursum illũ temporis transvolantis, qui vix cogitatione animi comprehendi potest, quonam pacto aut consulto assequi queant, aut ipsi perspicere & deprehendere: quum in tam præcipiti dierum noctiumque vertigine minima momenta ingentes facere dicant mutationes. ad postremum autem, & quid esset, quod adversum hoc dici posset, requi-

bernatores recte dispositos atque in dignitatibus constitutos habuerint, in rebus omnibus atque adeo in Ludis fortunatos maxime futuros. Alii etiam Characteres in annulis & cœlestes imagines insculpi volunt, quasi illæ vim habeant præcipuam ludos prosperos reddendi. Messallach etiam ridiculus est in Electione facienda, aitque eum lucraturum esse, qui alea ludere incipiat, Luna Veneris aut Mercurii conjunctionem petente, aut eorundem hexagonâ vel trigonâ radiatione affecta, dum tamen ita sedeat, ut facies ejus contra Lunæ faciem posita sit. Sed hoc nemini mirum videbitur, qui non ignorat, quomodo Arabes etiam Veterum Chaldæorum & Ægyptiorum in Astrologia Vanitates longè longeque ampliarunt.

35. *Si idcirco gemini quoque non eadem vitæ sorte sunt*, &c.] Id utique omnem fidem superat, cum ex duobus Geminis unus continenter nascitur post alium, Cœli posituram sic variari in contiguis prope momentis, ut fata hisce infantibus dissimillime imprimantur. Nec sufficit, quod dicant Cœli posituram ob pernicitatem motus, non posse statim non summè variari, idque declarent, quemadmodum Nigidius solebat, exemplo rotæ figuli; Ipse enim, ut est apud Augustinum de Civit. Dei lib. v. cap. 111. dum rotam figuli vi quanta potuit intorsisset, currente illa bis numero de atramento tanquam uno ejus loco, summa celeritate percussit: deinde inventa sunt signa quæ fixerat, desistente motu, non parvo intervallo in rotæ illius extremitate distantia. Sic etiam volebat geminorum alterum ab altero in tanta cœli rapacitate, quæcunque dissimillima perhibentur in eorum moribus casibusque, distare, etiamsi alter post alterum tanta celeritate nasceretur. Sed, ut ibidem optime respondit Augustinus, hoc figmentum fragilius est, quam vasa illa, quæ rotatione illa finguntur. Cœlestis enim motus citissimus licet, quatenus tamen ab hominibus observari potest, lentissimus est; unde & cœli Situs nisi intra tempus aliquod sensibiliter non variat, quippe qui spatio viginti quatuor horarum unicam duntaxat circumitionem conficiat; secus ac rota figuli,

Digitized by Google

quirebat; quod homines utriuſque ſexus omnium ætatium, diverſis ſtellarum motibus in vitam editi, regionibus, ſub quibus geniti ſunt, longè diſtantibus, omnes tamen iſti, aut hiantibus terris, aut labentibus tectis, aut opidorum expugnationibus, aut eadem in navi fluctu obruti, 36 eodem genere mortis, eodemque ictu temporis univerſi ſimul interirent. quod ſcilicet, inquit, numquam eveniret, ſi momenta naſcendi ſingulis attributa ſuas unumquodque leges haberent. quod ſi quædam, inquit, in hominum morte atque vita etiam diverſis temporibus editorum, per ſtellarum pares quoſdam poſtea conventus, paria nonnulla & conſimilia poſſe dicunt obtingere: cur non aliquando poſſint omnia quoque paria uſu venire; ut exſiſtant per hujuſcemodi ſtellarum concurſiones, & ſimilitudines Socratæ ſimul & Antiſthenæ, & Platones multi, genere, forma, ingenii, quæ imperceptibili tempore. ita ut nulla ſit oportio inter arcum Cœli, quo diſtant duo proximorum momentorum poſitus, & arcum rotæ, quo duo continentes ictus; ſi uterque ad congruum ſibi circulum comparetur.

36. *Eodem genere mortis, eodemque ictu temporis univerſi ſimul interirent.*] Unico hoc argumento, quæcumque Aſtrologi de hominum ſub diverſa conſtellatione natorum, diverſis factis comminiſcuntur, funditus ruunt; & omnes provoco, quicumque vaniſſimæ huic arti adhuc adhærent, ut nodum hunc pluſquam Gordium, ſi poſſint, abſque futili eluſione ſolvant. Ut vero magis aliquomodo hoc diducatur & illuſtretur, non erit inutile ex Sexto Empirico ſequentia addere, ubi inquit, ſi qui ortus ſui idem habent thema, in eadem effecta & eventa in vita incidunt, omnino etiam neceſſe eſſe, ut qui diverſos habent ortus, diverſi evadant ac differentes. Quod eſt falſum. Videmus enim multos, qui & ætate & corporis forma differunt, & permultis aliis proprietatum affectionibus, ſimilem habuiſſe vitæ finem: & vel in bello cecidiſſe, vel oppreſſos eſſe ruinâ ædium, vel naufragio ſubmerſas. Quibus, ſi viverent, quemadmodum prædixiſſet Chaldæus futurum vitæ exitum, operæ pretium eſt dubitare. Si enim qui natus eſt ſub aculeo ſagittæ Sagittarii, ex ratione mathematica interficietur: quomodo tot Barbarorum millia adverſus Græcos decertantia Marathone ſimul interfecta ſunt? Non enim erat idem in omnibus horoſcopus. Et rurſus; ſi qui natus eſt ſub ſitulâ Aquarii, naufragium patietur; quomodo qui revertebantur à Trojâ, ſubmerſi ſunt in freto Euboeæ? Neque enim fieri poteſt, ut omnes, qui multum inter ſe differebant, nati ſint ſub ſitulâ Aquarii. Neque verò licet dicere, quod ſæpe propter unum, cui fuit in fatis ut periret in mari, omnes qui erant in navi, ſimul pereant. Cur enim hujus fatum vincit fata omnium, & non propter unum, cui erat in fatis ut moreretur in terra, omnes conſervantur? Hujus rei ſane nulla ratio reddi poteſt; & alterum aque

ingenio, moribus, vita omni & morte pari? quod nequaquam, inquit, prorsus fieri potest. non igitur hac causa probe uti queunt, adversum hominum impares ortus, interitus pares. Illud autem condonare se iis dicebat, quòd non id quoque requireret, si vitæ mortisque hominum rerumque humanarum omnium tempus & ratio & causa in cœlo & apud stellas foret, 37 quid de muscis aut vermiculis aut echinis, multisque aliis minutissimis terra marique animantibus dicerent? an ista quoque isdem, quibus homines, legibus nascerentur, isdemque itidem exstinguerentur: ut aut ranunculis quoque & culicibus nascendi fata sint de cœlestium siderum motibus attributa; aut, si id non putarent, nulla ratio videretur, cur ea siderum vis in hominibus valeret, deficeret in cæteris. Hæc nos sicca & incondita & propemodum jejuna oratione attigimus. at Favorinus, ut hominis ingenium fuit, 38 aut, quæ est Græcæ facundiæ copia æque bene dici & urgeri potest, atque primum. Cessant itaque Astrologi hujusmodi subterfugiis & elusionibus fidem arti suæ conciliare velle.

37. *Quid de muscis, &c. multisque aliis minutissimis terra marique animantibus dicerent*] Illustrantur hæc quoque Sexti Empirici verbis advers. Astrolog. Ἄλλο δέ τις ἀπορήσει, inquit, καὶ περὶ τῶν ἀλόγων ζώων. εἰ γὰρ ὁμοίως τοῖς συγκαμαζομένοις τῶν ἀστέρων τὴν τοῦ βίου ἀποτελίσματα πέφυκεν ἐνδείκνυσθαι, ἰσχέτω καὶ τοῦ αὐτοῦ τούτου τῶν ζωδίων μοῖρα, καθ' ἣν ἅμα καὶ ἀνθρώπων γεννῶνται, τὴν αὐτὴν ἐν ἀμφοτέροις ἀκολουθεῖν τοῦ βίου ἐκβασιν, καὶ μὴ τοὺς μὲν ἀνθρώπους, πολλάκις ἐπιφανῶς πολιτευσαμένους περιστάσεσιν εἶναι τοῖς ἀπήμοις τοῦ ὄντα καθ' ὑπερβολὴν ἀχθοφορεῖν, ἢ εἰς μύλωνας ἀπάγεσθαι. τοίνυν εἰ ἐπὶ μὲν τοῖς τῶν ἀστέρων κινήσεις διοικεῖσθαι τὸν βίον ἢ εἱμαρμένην ἐν τύλλογοι, ἀμῶν πάντως ἀκατάληπτον. Hoc est, *Dubitavit vero etiam quispiam alius de brutis animantibus. Si enim vitæ eventa & effecta ex stellarum figurarum conformationibus: cum in eadem parte signi simul nati sunt asinus & homo, oportet in utrisque eundem sequi vitæ exitum: & non hominem, cum sæpe præclare gesserit rempublicam, honorari à populis, eisque esse curæ; asinum vero perpetuo ferre onera, aut abduci ad molendinum. Non potest ergo esse, ut vita administretur ex motu astrorum, aut si est consentaneum, id vero à nobis minime potest comprehendi.* Sane si homines tantum considerarent sortem cæterorum animalium, quæ, cum eisdem temporibus, quibus homines plerumque nascantur, fata tamen habeant dissimillima, nihilo secius spectantibus astris, vanissimæ artis fundamentis quamplurimum derogarent.

38. *Aut, quæ est Gr.*] Cod. Torn. *nisque est Gr.* & ita Vett. Edd. nisi quod

copia ſimul & venuſtas, latius ea & amœniùs & ſplendidiùs & profluentiùs exſequebatur, atque identidem commonebat, ut caveremus, ne quà nobis iſti ſycophantæ ad faciendam fidem irreperent, quòd viderentur quædam interdum vera effutire aut ſpargere. non enim comprenſa, inquit, neque definita neque percepta dicunt; 39 ſed lubrica atque ambagioſa conjectatione nitentes inter falſa atque vera pedetentim, quaſi per tenebras ingredientes, eunt: 40 & aut multa tentando incidunt repentè imprudentes in veritatem: 41 aut ipſorum, qui eos conſulunt, multa credulitate ducente, perveniunt callidè ad ea quæ vera

non habeant *eſt*.

39. *Sed lubricâ atque ambagioſâ conjectatione nitentes &c.*] Aſtrologi enim artem ſuam concinnarunt ex rebus tam multis, tamque variis, ut quicquid demum eveniat, oſtendere poſſint quodpiam placitum, juxta quod illud evenerit. Deinde generatim ſemper & indefinite quantum poſſunt, quædam enunciant, quæ non poſſunt fere non evenire, aut non putari ſaltem non eveniſſe; cumque ambigue plerumque, Oraculorum more, loquantur, quicquid evenerit, id ex eorum prædictione fuiſſe perſuadere volunt. Ad particularia vix deſcendunt; aut ſi id nonnunquam faciant, adeo aſtute id conditione adjectâ enunciant; ut, ſi forte haud ita, ut prædixerint, evenerit, conditionem in cauſa fuiſſe arguere poſſint. Monet denique Cardanus prædictionem ex oblata Geniturâ non inſtituendam, antequam edocti fuerint ſexum, familiam, regionem, mores, aliaque id genus; quibus inſtructis & perſpectis, non mirum eſt, eos nonnunquam incidere in multa; quæ non ex artis placitis, ſed naturali ſagacitate eſſe futura ſuſpicentur. Cum etiam in vitâ hominum ſemper mala ſint miſta bonis, illi autem fere de morte, periculo, calamitate, favore, dignitate, aliiſque ſimilibus rebus prædictiones inſtituant; quis mortalium eſt, cui non quippiam tale evenire ſoleat?

40. *Et aut multa tentando, &c.*] Nemo enim, ut eſt in veteri Proverbio, eſt, qui totum diem jaculans non aliquando ſcopum feriat. Sic Aſtrologi cum tam multa & varia effutiant, nonnunquam etiam caſu in veritatem incidunt. Sed eò non magis fidem merentur, quam vetulæ, quæ aliquando etiam vera caſu prædicunt. Nec obſtat, quod in his manifeſtus caſus ſit, Aſtrologi vero ex Artis ſuæ præſcriptis agant; cum ea ſint præſcripta, quæ non niſi caſu vel ad lubitum conficta ſint, & ex quibus quomodocunque immutentur, perinde futura prædici poſſint.

41. *Aut ipſorum qui eos conſulunt, multa credulitate ducente*] Conſulentium ignorantia & exinde credulitas ſæpiſſime in cauſa eſt, ut ſi quid ipſis ab Aſtrologis prædictum fuerit, poſtea vero ſimile quippiam ipſis acciderit, id accipiant quaſi cœlitus ipſis denunciatum, & niſi ſatis fallantur ab aliis, opem ferant ipſi, ut ſe ipſos fallant. Quod non tantum locum habet in hominibus è media plebe, ſed & ſæpiſſime accidit in eminentiſſimæ Dignitatis hominibus, niſi vel præſtantia doctrinæ, vel proba inſtitutio, vel experientia & eruditio eos æquiores horum rerum Judices fecerit.

42. *In*

vera ſunt: & iccirco videntur 42 in præteritis rebus quàm in futuris veritatem faciliùs imitari. iſta tamen omnia, quæ aut temerè aut aſtutè vera dicant, præ cæteris, inquit, quæ mentiuntur, 43 pars ea non eſt milleſima. Præter hæc autem, quæ dicentem Favorinum audivimus, multa etiam memini poëtarum veterum teſtimonia; quibus hujuſcemodi ambages fallacioſæ confutantur. ex quibus eſt Pacuvianum illud:

Nam ſi qui, quæ eventura ſunt, provideant;
Æquiparent Iovi.

item Accianum illud;

Nihil, inquit, *credo auguribus, qui aures verbis* 44 *divitant*
Alienas, ſuas ut auro locupletent domos.

Idem Favorinus, deterrere volens ac depellere adoleſcentes à genethliacis iſtis & quibuſdam aliis id genus, qui prodigioſis artibus 45 futura omnia dicturos ſe pollicentur, 46 nullo pacto adeundos eſſe, conſulendoſque hujuſcemodi argumentis concludebat. Aut adverſa, inquit, eventura dicunt, aut proſpera. ſi dicunt proſpera, & fallunt, miſer fies fruſtra exſpectando. ſi adverſa dicunt, & mentiuntur, miſer fies fruſtra timendo. ſin vera reſpondent, eaque

42. *In præteritis rebus*] In iſtis enim vafricies & fallacia Aſtrologorum plurimum poteſt. Nam cum de præteritis eſt dicendum, ut oſtendatur talia eveniſſe, qualia aſtra ſignificabant, nihil eis deeſt ad irretiendos animos imperitorum. Quoniam nulla eſt ſiderum poſitio, nulla genitura, in qua proſperæ & adverſæ ſignificationis multiplex conſtellatio non invenjatur. Sic ut quicquid tandem acciderit, id ex cœli poſitura hoc vel tali modo & non alio accidere debuiſſe, apud harum rerum credulos jactare non deſinant.

43. *Pars ea non eſt milleſima*] Ipſe Cardanus, quem Aſtrologiæ addictiſſimum fuiſſe nemo ignorat, tamen lib. de Iudic. cap. 6. confitetur, Ex quadraginta rebus quas Aſtrologi prædicunt, vix evenire decem. Et in lib. 1. Quadrip. cap. 2. text. 13. veritas ipſa ab eo extorſit, ut Marliani illud dictum commendaret. *Si vis divinare; contrarium ad unguem dicito ejus quod Aſtrologi aut pollicentur aut minitantur.* Quamvis enim id ipſe accipiat de Aſtrologis oſcitantibus; non minus tamen verum eſt de illis, qui & diligentiſſimi inter eos audiunt, cum non minus cæteris in prædictionibus ſuis hallucinentur.

44. *Divitant*] Divites faciunt; ſic Nonius interpretatur, & adducit hunc Accii locum ex Aſtyanacte, & Turpilii Thraſyleone: -- *Dii me divitant.*

45. *Futura omnia*] Melius legeris *futura omina.*

eaque ſunt non proſpera : jam inde ex animo miſer fies, antequam è fato fias. ſi felicia promittunt, eaque eventura ſunt : tum planè duo erunt incommodà : & exſpectatio te 47 ſpe ſuſpenſum fatigabit : & futurum gaudii fructum ſpes tibi jam 48 præfloraverit. nullo igitur pacto utendum eſt iſtiuſmodi hominibus res futuras præſagientibus.

CAP.

46. *Nullo pacto adeundos eſſe conſulendoſque*] Omnino ipſe ſibi malum conſulit, qui non modo advertit mentem, ſed aurem quoque vel obiter prædictionibus Aſtrologicis præbet. Quippe tametſi eæ ſint inanes, & in eo etiam quis laboret, ut nugas eſſe meras putet; proclive eſt tamèn, ut ob generalem vulgi perſuaſionem fidem habeat aliquam, & ſibi ipſi accerſat malum. Si prænunciata enim mors fuerit, ea cogitatio dum mentem ſubit, apprehenſionem moleſtam facit, paritque ægritudinem; & ſi levis alioquin morbus intervenerit, is pathemate animi augetur, creatque mortis periculum, quod aliàs non foret timendum. Si prænunciatus ſiniſter caſus; ea quoque prædictio & mentem divexat, & cauſa ſæpe eſt, ut depellendo caſui ea præcautiones adhibeantur, quæ ipſum, alioquin minime eventurum, inducant. Si prænunciata aut vita longa, aut fortunæ felicitas, tum vel audenter ea fiunt, vel negligenter ea prætereuntur, ex quibus vita, alioquin futura longa decurtetur; aut fortuna, felix futura, infauſta reddatur; & pro concepta inani ſpe, geſtienteque lætitiâ, gravis ſuccedat calamitas. Optimum itaque eſt in omnibus ſe committere Divinæ Providentiæ, & ad omnem fortunam comparatum eſſe. Unde præclare Horatius lib. 1. Carm.

Tu ne quæſieris, ſcire nefas, quem mihi, quem tibi
Finem Dii dederint, Leuconoë, nec Babylonios
Tentaris numeros, ut melius quicquid erit pati
Seu plures hyemes, ſeu tribuit Iuppiter ultimam, &c.

Hæc certe ratione quæ bona adveniunt, jucundiora ſunt : quæ mala, tolerabiliora; ac illud ſaltem efficitur, ut ſi futuri ſimus miſeri, ſaltem ante tempus miſeri non ſimus.

47. *Spe*] Vet. Ed. *Spei*.

48. *Præfloraverit*] Cod. Torn. *præflorabit*. Vett. Edd. *defloraverit*. Stephanus *Defloratum* factum vult ad exemplum Græci ἀνανθίζειν. *Præflorare* autem accipiendo pro *prædefloratum*, eſſe ἀπανθίζειν. Et ea ſignificatione utitur Plinius Junior in Panegyrico. *Quanquam non ambitio magis quam livor & malignitas videri poteſt, omnes annos poſſidere, ſummumque illud purpuræ decus non niſi præceptum præfloratumque tranſmittere.*

A præ-

CAP. II.

Quem in modum disseruerit Favorinus consultus à me super officio judicis.

QUo primùm tempore [1] à prætoribus lectus in judices sum, ut judicia, quæ appellantur privata, susciperem; libros utriusque linguæ de officio judicis scriptos conquisivi, ut homo adolescens à poëtarum fabulis & à rhetorum epilogis ad judicandas lites vocatus, rem judiciariam, quoniam vocis, ut dicitur, vivæ penuria erat, ex mutis, quod ajunt, magistris cognoscerem. atque [2] in rerum

1. *Prætoribus lectus in Judices sum*] Hoc est, in Album judicum selectorum relatus. Erat enim olim Album, in quod referebantur, quos Prætor, vel cæteri magistratus, dirimendis privatis controversiis operam dare volebant. Unde Seneca de Benefic. lib. 3. *Non potest ad hæc Judex sumi ex turba Selectorum, quem census in album & equestris hæreditas misit.* Et Plinius in Præfatione: *Quid te Judicem facis? cum hanc operam condiceres, non eras in hoc albo.* Ex hoc albo à Prætoribus sumi solebant, qui de privatis litigatorum causas secundum jus civile & propositam actionis formulam cognoscerent, & sententiam ferrent. Selecti hi judices in Decurias duas tempore Jul. Cæsaris distributi; Tertiam Decuriam post mortem Cæsaris adjecisse Antonium, notum ex Cicerone Philipp. v. & x. ubi & eam graviter exagitat. His tribus quartam adjunxit Augustus ex inferiori censu, quæ Ducenariorum vocaretur, judicaretque de levioribus summis, ut scribit Suetonius. Deinde & quintam Decuriam adjecit C. Caligula; cum vero Equites precarentur & adjici sextam, à Servio Galba id eis negatum, ut testatur idem Suetonius in eorum Vitis.

2. *In rerum quidem diffissionibus*] Primus sic reposuit Angelus Politianus Miscellan. cap. 41. cum antea male legeretur *definitionibus*; in quibusdam etiam *diffusionibus*. Ut & infra hoc cap. *diem diffundi*. quod etiam Budæus Annotat. ad Pandect. ut probum contra Politianum defendit, & *diffundere diem* id esse, aut olim fuisse, ait, quod nos rem in crastinum continuatam dicimus, vel remissam. Sed omnino scribendum *diffissionibus*, & infra, *diem diffindi*, ut viri doctissimi postmodum edidêre. *Diffindere* enim verbum proprium Jurisconsultis Veteribus in eâ significatione, pro rem differre & in aliud tempus rejicere; & Budæum Livii corruptus locus ex lib. 9. fefellit, ubi nunc ex optimis libris legitur: *Papyrius Dictator Jun. Bubulcum magistrum equitum dixit, atque ei legem Curiatam de imperio ferenti, triste omen, diem diffidit.* ipse verò *diffudit* legerat. Sic in Pandectis Florent. *Si quis cautionib. in jud. sist. caus. fact. l. 2. §. 3.* Ulpianus: Lex XII. *tabularum, Si judex vel alteruter ex litigatoribus morbo sontico impediretur jubet diem esse diffissum.* Eodem modo Horatius lib. 2. Sat. 1. *Nihil hîc diffindere possum.* Et hinc etiam apud Festum in verbo *Rem*, in fragmento ex Numæ legum tabulâ secundâ quidam legendum censent, *Si quid ho-*

rum quidem diffiſſionibus 3 comperendinationibuſque, & aliis quibuſdam legitimis ritibus, ex ipſa 4 lege Iulia & ex 5 Sabini Maſſurii & quorumdam aliorum juriſperitorum commentariis commoniti & adminiculati ſumus. in his autem, quæ exſiſtere ſolent, negotiorum ambagibus, & in ancipiti rationum diverſarum circumſtantia, nihil quicquam nos hujuſcemodi libri juverunt. nam, & ſi conſilia judicibus ex præſentium cauſarum ſtatu capienda ſunt, generalia tamen quædam præmonita & præcepta ſunt, quibus ante cauſam præmœniri judex, præpararique ad incertos

rumſuat unum judici, arbitróve, reóve, dies diffiſus eſto. ubi vulgò legitur *diffenſus*; quod tamen J. Gothofredus in Gloſſario ad Leg. XII. Tabul. retinuit, & explicat, *dilatus, prolatus.*

3. *Comperendinationibuſque*] Id eſt, prolationibus in perendinum, hoc eſt, tertium diem. Comperendinatio enim erat ſecunda actio, & ſic dicta, quod perendino die ageretur. In eâ vero contra fiebat atque in prima actione; Ibi enim accuſator priori loco dicebat, defenſor poſteriore; in comperendinatione autem priores dicendi partes erant Defenſoris, poſteriores vero Actoris: Cicero III. in Verrem: *Adimo comperendinatum*, (id eſt, comperendinationem) *quod habet in ſe lex moleſtiſſimum, bis ut cauſa dicatur. Comperendinatio propter accuſatorem magis, quam propter defenſorem eſt inſtituta, aut non magis propter illum, quam propter hunc. Si enim numerum dicendi conſideres, ex aquo res eſt; ſi ordinem, Accuſator eſt prior & ultimus. Nam ſimul atque Accuſator dixerit, reſpondit prima actione Defenſor, & Defenſionem tanquam duplicem in medio poſitam obruit ultimus Accuſator.* Et alibi: *Ergo cum prima actione accuſatus ſit ac defenſus Verres, nunc velut defenſus iterum, ſic enim mos erat in altera actione, accuſatur ad ultimum rurſus oratione perpetua.* De comperendinatione quid proprie ſit Variorum opiniones recenſet Aſconius Pædianus, III. in Verrem, ſed adeo mendoſe apud eum leguntur, ut vix ſani aliquid inde exſculpere liceat. Videri etiam poteſt Budæus Annotat. in Pandect. Tit. de Origin. Jur.

4. *Lege Iulia*] Intellige Legem Juliam Judiciariam, quam C. Julius Cæſar tulit. Is enim, ut ſcribit Suetonius, Judicia ad duo genera Judicum redegit, Equeſtris ordinis ac Senatorii; Tribunos ærarios, quod erat tertium, ſuſtulit. Multa præterea hujus legis capita fuere, de ipſorum judicum ætate, dignitate, & conditione, de forma & conſuetudine judiciorum publicorum & privatorum. Mentio ejus fieri videtur à Calliſtrato *l.* 41. *D. de recept. arbitr.* ab Ulpian. *l.* 2. §. 1. *D. de judic.* à Paulo *l.* 4. *D. de teſtib.* à Modeſtino *l.* ult. *D. de leg. Iul. ambitus.*

5. *Sabini Maſſurii*] Hujus celeberrimi Juriſconſulti non ſemel meminit Auctor noſter. neque ullius mentio adeo crebra in Juris noſtris libris occurrit atque Sabini. Floruit tempore Tiberii, à quo jam grandis natu & fere annorum quinquaginta, in equeſtrem ordinem receptus eſt; primuſque fuit, qui ex auctoritate à Tiberio ſibi conceſſa, populo de jure publice reſpondit, ut narrat Pomponius *D. de Orig. Jur.* Notum illud Perſii Sat. V.

Excepto ſi quid Maſuri rubrica notavit.

6. *Scien-*

Digitized by Google

tos casus fururarum difficultatium debeat, sicut illa mihi tunc accidit inexplicabilis reperiendæ [6] scientiæ ambiguitas. Petebatur apud me pecunia, quæ dicebatur data numerataque. sed qui petebat, [7] neque tabulis neque testibus id factum docebat: & argumentis admodum exilibus nitebatur. sed eum constabat virum esse [8] ferme bonum, notæque & expertæ fidei, & vitæ inculpatissimæ: multaque & illustria exempla probitatis sinceritatisque ejus expromebantur. illum autem, unde petebatur, hominem esse non bonæ rei, vitaque turpi & sordida, convictumque vulgò in mendaciis, plenumque esse perfidiarum & fraudum ostendebatur. is tamen, cum suis multis patronis [9] clamitabat probari apud me debere pecuniam datam consuetis modis, [10] *expensi latione*, [11] *mensæ rationibus*, [12] *chirographi exhibitione*,

6. *Scientiæ ambiguitas*] Vett. Editt. *Sententiæ ambiguitas*. Quæ lectio Stephano magis arridet. Neque enim Gellius hærebat in subselliis sedens circa illa generalia prænonita & præcepta, quibus ante cautam prænuniri judex, præparariqueadincertos casus futurarum difficultatum debet, sed in reperiendo quod pronunciaret, sed in reperienda sententia, quam ex boni & prudentis judicis officio ferre possit.

7. *Neque tabulis, neque testibus id factum docebat*] Tabularum appellatione Gellius Chirographa & Syngraphas designare videtur. Vel etiam cum Salmasio capere possis, quod Gellius per tabulas non tantum Chirographarias Syngraphariasque intellexerit, verum etiam expensi tabulas & scripturam mensæ, quæ in tabulas quoque ab argentario sive mensario regerebatur, in quibus rationes suas perscribere solitus erat. Sicut Auctor noster omnes tunc solemnes debiti, si negaretur, probandi à creditore modos his duobus verbis *tabulis testibusque* complexus sit, omnes nimirum, quos speciatim mox diducit & explicat, scilicet expensi lationem, mensæ rationes, chirographi exhibitionem, tabularum obsignationem, testiumque interces sionem.

8. *Ferme bonum*] Id est, facile bonum, ut explicat Badius, quemadmodum in illo Terentii: *Fidelem haud ferme mulieri invenias virum*, id est, non facile. Posses etiam hic legere *famæ bonæ*, vel *famâ bonum*.

9. *Clamitabat*] Ut Rabulæ forenses solent, quibus in more positum vociferationibus fotum implere magnisque clamoribus ad ravim usque judicum aures obtundere. Unde & Proclamatores & Clamatores Cicero eos vocat lib. 1. de Oratore. *Non enim Consilium nescio quem, neque Proclamatorem, neque Rabulam hoc sermone nostro conquirimus.* & lib. 3. de Orat. de Pericle: *At non hunc Clamator aliquis ad clepsydram latrare docuerat.* Latratores etiam Quintilianus appellat lib. 12. Inst. Orator. *Super omnia verò illa, quæ plurimum Oratori & auctoritatis & fidei adfert, modestia, si à viro bono in Rabulam, Latratoremque convertitur.*

10. *Expensi latione*] Asconius Pedianus: *Expensum ferre est scribere te pecuniam*

ne,[13] *tabularum obſignatione,*[14] *teſtium interceſſione.* ex quibus omnibus ſi nulla re probaretur, dimitti jam ſe oportere, & adverſarium [15] de calumnia damnari. quod de utriuſque autem

zuniam dediſſe. Quæ vero ratio fuerit credendi per Expenſilationem & exinde debitum probandi, breviſſime & optime explicavit Salmaſius in de M. U. Nempe, qui pecuniam quam mutuam dabant, domo numerabant ex arca ſua, nomen illius, cui eam dederant, in tabulis ſuis perſcribebant, & ſummam debiti. Tabulæ illæ etſi domeſticæ in judicio prolatæ fidem tunc faciebant ad debitum probandum. *Expenſi latio* dicebatur, quia creditor in tabulis ſuis ſcribebat nomen debitoris, cui expenſam illam crediti ſummam ferebat, quam dediſſet mutuam. Cum debitum illud receperat, tum acceptum in iiſdem tabulis ferebat. Inde *expenſi* & *accepti tabulæ* illæ dicebantur. Hæc mutui contrahendi obligatio erat, quæ *nominibus* olim fieri dicebatur.

11. *Menſæ rationibus*] Solemnis etiam pecuniæ datæ numeratæque probatio per Menſæ rationes fiebat. Cum nimirum creditores pecuniam quam ibant creditum ex arca ſua non numerarent, ſed per argentariũ ſive trapezitam ſuorum nomine id fieri curarent; iſta pecunia ex menſa dari dicebatur, ſive ex menſæ ſcripturâ. Trapezita, qui eorum nomine eam numeraverat, in rationes ſuas referebat ſe nomine & mandato, verbi gratiâ, Sempronii Titio tantam pecuniam numeraſſe. Si jam Titius, cui hoc modo pecunia credita, eam inficiaretur ſibi datam numeratamve, tum Sempronius rationibus menſæ id factum probare poterat.

12. *Chirographi exhibitione*] Chirographum privata erat ſcriptura, manu debitoris propria conſcripta, dataque creditori, quâ fatebatur ſe mutuum accepiſſe, & promittebat ſe redditurum. Sic ut Chirographo ſimpliciter caveret debitor pecuniam, quam acceperat, reddendam. Creditor itaque chirographi exhibitione debitum ſibi perſequi & probare poterat.

13. *Tabularum obſignatione*] Per tabularum obſignationem intelligit ſyngraphas obſignatas. Syngraphæ enim in tabulis à tabellione publico ſcriptæ, à teſtibus ſubſcribi & obſignari ſolebant, & ab utroque contrahentium apud amicum, vel apud menſarium aliquem, quorum publica erat fides, deponi, ut ſi quid controverſiæ inter ipſos oriretur, ad tabularum ſcripturam reverti & inde litem dirimire poſſent. Et in eo maxime diſtabant Syngraphæ à Chirographorum tabulis, quod hæ tantum propria debitoris manu ſcribi, nullis teſtibus adhibitis, neque obſignari ſolitæ; iſtæ vero à teſtibus ſubſcribi, obſignari, & apud communem amicum deponi ſolerent. Unde per has tabulas, quæ obſignabantur, longe validius fidem ſuam obſtringere cenſebatur debendi reus, quam chirographo, aut domeſtico alio privatoque inſtrumento. Hæc omnia latius diducuntur à Maximo Salmaſio in De M. U. c. 10. & 11. quem videſis.

14. *Teſtium interceſſione*] Solebat nimirum aliquando etiam pecunia mutua dari ſolis teſtibus præſentibus abſque ulla ſcriptura; cujuſmodi debitum, ſi inficiaretur, teſtium interceſſione probandum erat.

15. *De calumnia damnari*] Quaſi temere & doloſe peteret, quod ſibi non deberetur. Calumniator enim in jure dicitur, non tantum qui falſa crimina intendit, verum etiam qui temere alicui controverſiam movet, &, ut Paulus lib. 1. Recept. Sent. tit. v. ait, qui ſciens prudenſque negotium alicui per fraudem comparat. Hujus pœna olim jure veteri erat, ut in partem decimam litis

autem vita atque factis diceretur, frustra id fieri atque dici. rem enim de petenda pecunia apud judicem privatum agi, non apud censores de moribus. Tunc ibi amici mei, quos rogaveram in consilium, viri exercitati atque in patrociniis & in operis fori celebres, semperque se circumundique distrahentibus causis festinantes, [16] non sedendum diutius, ac nihil esse dubium dicebant, quin absolvendus foret, quem accepisse pecuniam nulla probatione sollemni docebatur. sed enim ego homines quum considerabam, alterum fidei, alterum probri plenum, spurcissimæque vitæ ac deformatissimæ, nequaquam adduci potui ad absolvendum. [17] jussi igitur diem diffindi, atque inde [18] à subselliis pergo ire ad Favorinum philosophum, quem in eo tempore Romæ plurimum sectabar, atque ei de causa ac [19] de omnibus quæ apud me dicta fuerant, ut res erat, narro omnia ac peto, ut & ipsum illud in quo hærebam, & cætera etiam quæ observanda mihi forent in officio judicis, faceret me, ut earum rerum essem prudentior. tum Favorinus, religione illa cunctationis & solicitudinis nostræ comprobatâ, id quidem, inquit, super quo nunc deliberas, videri potest specie tenui parvaque esse, sed si de omni quoq; officio judicis præire tibi me vis: nequaquã est vel loci hujus, vel

litis mulctaretur, & impensas solveret, ac interdum infamis fieret, quod nimirum violasset jusjurandum, quod conceperat de calumnia, *l. ult. Cod. Hermog. De calumniat.* postea constituta pœna quadrupli ejus pecuniæ quam calumniator acceperat, intra annum, simpli vero post annum, *l. 1. D. de calumniator.*

16. *Non sedendum diutius*] Sedere enim Judices dicuntur, cum causas cognoscunt. Livius lib. 9. *Sedeo miserrimus pater judex inter duos filios.* Cicero pro Rabirio Postumo: *Vos in A. Gabinium judices sedistis.* Apulejus Apologia: *Quod se modo judices de ista causa sederent.*

17. *Jussi igitur diem diffindi*] Sic legendum jam supra assertum.

18. *A subselliis*] Quæ propria erant sedilia minorum magistratuum, ut Quæstorum, Tribunorum, triumvirorum, judicum pedaneorum, & hujusmodi minora judicia exercentium, qui non in sellis curulibus, nec tribunalibus, ut Consules, Prætores, Proconsules & cæteri majores Magistratus, qui jurisdictionem cum imperio habent, sed in subselliis considebant. Suetonius in Claudio: *De majore negotio acturus in Curia, medius inter Consulum sellas Tribunitio subsellio sedebat.*

19. *De omnibus*] Cod. Tornæs. & Vett. Cod. *de hominibus.*

vel temporis. eſt enim diſceptatio iſta multijugæ & ſinuoſæ quæſtionis, multaque & anxia cura & circumſpicientia indigens. namque, ut pauca tibi nunc quæſtionum capita attingam, jam omnium primum hoc de judicis officio quæritur, ſi judex forte id ſciat, ſuper qua re apud eum litigatur, eaque res uni ei, prius quàm agi cœpta aut in judicium deducta ſit, ex alio quodam negotio caſuque alio quo cognita liquidò & comperta ſit; neque id tamen in agenda cauſa probatur: [20] oporteatne eum ſecundum ea, quæ ſciens venit judicare, an ſecundùm ea, quæ aguntur? id etiam, inquit, quæri ſolet, an deceat atque conveniat judici cauſa jam cognita, ſi facultas eſſe videatur componendi negotii, officio pauliſper judicis dilato, communis amici & quaſi pacificatoris partes recipere? atque illud amplius ambigi ac dubitari ſcio, debeatne judex inter cognoſcendum ea, [21] quæ dicto quæſitoque opus eſt, dicere & quærere, etiam

20. *Oporteatne eum ſecundum ea quæ ſciens venit judicare, an ſecundum ea quæ aguntur?*] Et adhuc hodie tam veteres, quam Juniores Juriſconſulti in partes abeunt in hac Controverſia decidenda, utrum, cum aliud actis probatum reperiatur, aliud judex ipſe privatim ſecum ſciat, Judex ſecundum acta & probata, an vero ſecundum propriam ſuam ſcientiam judicare debeat? Pro hac opinione eſt Martinus antiquus Gloſſator, qui conſcientiam judicis privatam exiſtimat anteponendam eſſe actis & probatis; ejuſque ſententiam ex recentioribus Juriſconſultis etiam ſequuntur Corafius *lib.* 4. *Miſcell. c.* 20. Franciſ. Balduinus ad *tit. Inſt. de Offic. Judic.* Oldendorpius lib. *De Æquit. & Iure cap.* 13. Ferdinand. Vaſquius *lib.* 4. *Illuſtr. Controverſ. cap.* 15. Hotomannus *Quæſt. Illuſtr.* 20. Ioannes vero etiam antiquus Gloſſator contrariam tuetur opinionem, & judicem ex actis & probatis cenſet judicare debere, non ex conſcientia ſua privata; & hujus ſententia plurimorum Interpretum calculo eſt recepta, quam ſequuntur ex recentioribus Juriſconſultis Alciatus in *c.* 1. *n.* 33. *ext. de off. ordinar.* Clarus in §. *fin. q.* 8. *in fin. & q.* 66. *n.* 2. Cravetta in Tract. *de Antiq. temp. p.* 1. §. 8. *n.* 11. Menochius lib. 1. *arbitr. quæſt.* 24. *n.* 2. Covarruvias *lib.* 1. *Var. Reſol. cap.* 1. Rebuffus *in repet. l. quod juſſit. n.* 7. *D. de rejudic.* Charondas *lib.* 1. *Veriſimil. cap.* 3. Cujacius *lib.* 12. *Obſerv.* 19. alii. quæ ſententia etiam mihi verior videtur.

21. *Quæ dicto quæſitoque opus eſt*] Loquendi modus, ut in Salluſtiano illo præcepto: *Conſulto & ubi conſulueris, mature facto opus eſt.* Cod. Toroſ. leg. *dicto quæſtuque.* At aliæ, ut & Stephani Editio habent: *Quæ dictis quæſtio opus eſt.* Quod Stephanus ait forſan videri poſſe aliquid commune habere cum Plautina hac phraſi:
Sed quid tibi nos mendice homo taciis eſt.
Vulgatam tamen lectionem, quam edidimus, Stephanus etiam præfert.

21. *Cele-*

etiam ſi, cujus ea dici quærique intereſt, neque dicat neque poſtulet? patrocinari enim prorſus hoc eſſe ajunt, non judicare. præter hæc, ſuper ea quoque re diſſentitur, an ex uſu, exq; officio ſit judicis, rem cauſamque, de qua cognoſcit, interloquutionibus ſuis ita exprimere conſignareque, ut ante ſententiæ tempus ex his, quæ apud eum in præſens confuſè varieque dicuntur, proinde, ut quoquo in loco ac tempore movetur, ſigna & judicia faciat motus atque ſenſus ſui? nam qui judices, inquit, acres atque [22] celebres videntur, non aliter exiſtimant rem, qua de agitur, indagari comprehendique poſſe, niſi is, qui judicat, crebris interrogationibus neceſſariiſque interloquutionibus & ſuos ſenſus aperiat, & litigantium deprehendat. contrà autem, qui ſedatiores & graviores putantur, negant judicem debere ante ſententiam, dum cauſa utrimque agitatur, quotiens aliqua re propoſita motus eſt, totiens ſignificare quid ſentiat. eventurum enim ajunt, ut, quia pro varietate propoſitionum argumentorumque alius atque alius motus animi patiendus eſt, aliter atque aliter eadem in cauſa, eodemque in tempore ſentire & interloqui videatur. ſed de his, inquit, & cæteris hujuſcemodi judicialis officii tractatibus, & nos poſthac, quum erit otium, dicere quid ſentiamus conabimur, & præcepta [23] Ælii Tuberonis ſuper officio judicis, quæ nuperrimè legi, recenſebimus. quod autem ad pecuniam pertinet, quam apud judicem peti dixiſti; ſuadeo herclè tibi, utare M. Catonis prudentiſſimi viri conſilio: qui in oratione, quam pro L. Turio contra Cn. Gellium dixit, ita eſſe à majoribus memoriæ traditum obſervatumque ait, ut ſi, quod inter duos actum eſt, neque tabulis neque teſtibus planum fieri poſſit: tum apud judicem, qui de ea re cognoſceret, uter ex iis vir melior eſſet quære-

22. *Celebres*] Cod. Tornæſ. & Ald. Edit. *celeres*. Quaſi *judices acres & celeres*, atque *ſedatiores & graviores*, ut re, ira & verbis magis oppoſiti videantur.

23. *Ælii Tuberonis*] Vide Notas ſupra p. 96. & 97.

24. *Inva-*

quæreretur : & , ſi pares eſſent , ſeu boni pariter ſeu mali, tum illi , unde petitur, crederetur, ac ſecundùm eum judicaretur. in hac autem cauſa, de qua tu ambigis, optimus eſt qui petit , unde petitur deterrimus ; & res eſt inter duos acta ſine teſtibus: eas igitur & credas ei qui petit: condemneſque eum de quo petitur: quoniam, ſicuti dicis, duo pares non ſunt : & qui petit, melior eſt. Hoc quidem mihi tum Favorinus , ut virum philoſophum decuit , ſuaſit. ſed majus ego altiuſque id eſſe exiſtimavi, quàm quod meæ ætati & mediocritati conveniret , ut cognoviſſe & condemnaſſe de moribus nō de probationibus rei geſtæ viderer: ut abſolverem tamen, inducere in animum non quivi; & propterea [24] juravi mihi [25] non liquere : atque ita judicato illo ſolutus ſum. Verba ex oratione M. Catonis, cujus commeminit Favorinus, hæc ſunt. [26] *Atque ego à majoribus memoriâ*

24. *Juravi mihi non liquere*] Stephani editio habet : *Juravi mihil non liquere*. male omnino. Illud autem *Juravi* ex more priſcorum judiciorum eſt, ubi jurati judices ſententiam dicebant. Cicero lib. 2. de Finib. *Addebat etiam ſe in legem Voconiam juratum , contra eam facere non audere.* Salvianus Epiſtol. 4. *Latori ſententiæ judices, qui nihil ſe niſi ex veritatis officio pronunciaturos eſſe juraverant; excludere tamen miſericordiam nec poſſe Sacramenta potuerunt.*

25. *Non liquere*] Idque more & exemplo majorum factum, cujus meminit & Cicero in Cluentiana : *Homines* , inquit, *ſapientes ex veteri illa judicium diſciplina, qui neque abſolvere hominem nocentiſſimum poſſint, neque eum, de quo orta eſſet ſuſpicio , pecunia oppugnatum re incognita condemnare nollent:* NON LIQUERE, *dixerunt*. Ejus nota erat NL. ut Condemnationis C. & Abſolutionis A. Aſconius Pædianus III. in Verrem : *Inter comperendinationem & ampliationem hoc intereſt , quod comperendinatio ex una tantum re dabatur, cum cauſam judex non intelligeret. & omnino, ſi videbatur judicibus bona cauſa, abſolvebant reum : ſi mala , non ſtatim damnabant, ſed hac excuſatione parcebant. Nam cum condemnandi nota eſſet C littera, abſolvendi A ; ampliandi ſignum* NL. *dabant , quo ſignificabant* NON LIQUERE : *unde Ampliatio naſcebatur.*

26. *Atque ego à majoribus memoriæ ſic accepi , &c.*] Salmaſius de M. U. cap. xi. verſus finem hæc Catonis verba emendatiora, quam vulgo leguntur, adfert , hoc modo : *Atque ego à majoribus memoriæ ſic accepi , ſi quis quid alter ab altero peterent , ſive ambo pares eſſent, ſive boni , ſive mali eſſent , quod dare res geſſiſſent, ubi teſtes non intereſſent, illi unde petitur potius credendum eſſe.* Ubi etiam totam hanc quæſtionem latius diſcutit & contra Favorini ſententiam pronunciat ; cum ex his Catonis verbis non ſequatur , quod judex viro bono non probanti debitum, quod à viro malo petit , pecuniam , qua de agitur, adjudicare debeat. Nam quæ Cato hic dicit , non faciunt contra legem debiti non exigendi , quod contractum eſſe nulla ſolemni ac legibus recepta probatione

moria ſic accepi: ſi quis quid alter ab altero peterent, ſi ambo pares eſſent, ſive boni ſive mali eſſent, quod duo [27] *res geſſiſſent uti teſtes non intereſſent,* [28] *illi unde petitur ei potiùs credendum eſſe. nunc ſi ſponſionem feciſſet Gellius cum Turio,* NI. VIR. MELIOR. ESSET. GELLIUS QUAM. TURIUS, *nemo, opinor, tam inſanus eſſet, qui judicaret meliorem eſſe Gellium quàm Turium. ſi non melior Gellius eſt Turio, potius oportet credi unde petitur.*

batione conſtet. Quæ lex generalis eſt de omnibus, ſive bonis contra bonos, maliſque adverſus malos petentibus, ſive etiam bonus à malo petat, aut malus à bono. Et tanto certe magis tenere lex debet, ſi malæ fidei homo & mendaciorum fraudumque plenus pecuniam petat ab homine ſe longe meliore, quam ei à ſe creditam ſine probatione alleget. Hoc autem argumento plane uſus eſt Cato in hac oratione, ut oſtenderet Turium nihil dare oportere Gellio, quia nullam præſtaret probationem, quò aliquid ſibi deberi à Gellio doceret. Quo caſu, etiamſi probitate pares eſſent, nihil à Turio Gellius auferre debet. Nunc cum tanto pejor habeatur Turio Gellius, quis judicet huic potius, qui deterior eſt, & qui petit, quam meliori, unde petitur, credendum eſſe? Sed quid ſi melior Gellius Turio judicatus eſſet? an æquum fuiſſet ſecundum eum judicare petentem ab altero, qui minus probus, quam ipſe foret? Hoc quidem Cato aperte non dicit; ſed Favorinus id per conſequentiam ſequi voluit. Quid vero mali ex hac conſequentia approbata & recepta conſecuturum ſit, abunde ibidem à Salmaſio deducitur, quo lectorem avidum ablegamus.

27. *Res geſſiſſent*] Hoc eſt, contraxiſſent. Rei enim appellatio ad omnem contractum & obligationem pertinet, ut ait Ulpianus *l.* 6. *D. de V. S.*] Rutgerſius lib. 5. Var. Lect. cap. 16. legit, *quod duo rei geſſiſſent.* id eſt, tam credendi, quam debendi reus.

28. *Illi unde petitur*] Reus debendi, à quo nimirum pecunia in judicio tanquam debita petebatur, Veteribus etiam vocabatur, *Unde petitur.* Cicero de Oratore lib. 1. *Poſtulabam ut illi Unde petitur, vetus atque uſitata exceptio daretur, cujus pecuniæ dies fuiſſet.* Et lib. 7. ad Famil. Epiſt. xi. *Ego omnibus Unde petitur hoc conſilii dederim, ut à ſingulis interregibus binas advocationes poſtulent.*

CAP. III.

An æmuli offenſique inter ſeſe fuerint Xenophon & Plato.

QUi de Xenophontis Platoniſque vita & moribus pleraque omnia exquiſitiſſimè ſcripſere, [1] non afuiſſe ab eis

NOn *abfuiſſe ab eis motus quoſdam tacitos & occultos ſimultatis, &c.*] Hujus rei, quod ſcilicet Plato & Xenophon æmuli offenſique inter ſeſe fuerint, multo plura & accuratiora argumenta habet Athenæus lib. xi. Deipnoſoph. Item Euſebius de Præparat. Euangel. lib. 14. Laertius in Xenephontis vita id accidiſſe ait, quod Xenophon vocatus fuerit *Muſa Attica*, propter dulcedinem orationis. Ἐκαλεῖτο ἦ (Ξενοφῶν) Ἀττικὴ μοῦσα γλυκέ-

eis motus quosdam tacitos & occultos simultatis æmulationisque mutuæ putaverunt : & ejus rei argumenta quædam conjectatoria ex eorum scriptis protulerunt. ea sunt profectò hujuscemodi : quòd : neque à Platone in tot numero

γλυκύτητι τῆς ἑρμηνείας· ὅθεν δὲ καὶ πρὸς ἀλλήλους ζηλοτύπως εἶχον αὐτός τε καὶ Πλάτων, ὡς ἐκ τῶν περὶ Πλάτωνος λέξομεν. *Vocatus est autem Xenophon Attica Musa propter dulcedinem orationis. Qua ex re tum ipse, tum Plato, alter alteri obtrectaverunt; quemadmodum in Platone dicemus.* In Platonis autem vitâ hæc inter alia sunt Laertii verba: Ἔοικε δὲ καὶ Ξενοφῶν πρὸς αὐτὸν ἴσχειν τὸν τρόπον. ὥστε γὰρ καὶ φιλοτεχνῆσαι, τὰ ὑμνία μεγέφασι, Συμπόσιον, Σωκράτους ἀπολογίαν, τὰ Ἠθικὰ ἀπομνημονεύματα. εἶθ' ὁ μὲν, πολιτείαν. ὁ δὲ, Κύρου παιδείαν. *Videtur & Xenophon in eum (Platonem) animo non optimo fuisse. quocirca tanquam æmuli, ita similia ambo scripserunt, Symposium, Socratis apologiam, Moralia commentaria; atque is quidem Politiam, ille vero Cyri pædiam.* Æmulatio autem, imo animus inimicus Xenephontis in Platonem satis etiam apparet ex fragmento epistolæ Xenophontex ad Æschinem Socraticum, ubi non obscure Platoni vitio vertitur, quod à Socratis Philosophia deficiens, ut inconstans in Italiam ad Pythagoricos, & in Ægyptum ad sacerdotes abierit, hisce verbis : τὰ δὲ καλὰ ἄρα Αἰγύπτιοι ἠφάνισται, καὶ τοῦ Πυθαγόρου περιττὸς σοφίας, ὃν τὸ σεμνεῖον καὶ μὴ μόνιμον ἐπὶ Σωκράτην ἤλεγξεν ἰὼν τυραννίδος, καὶ ἅτε διαίτης λιτῆς, Σικελικῆς γαστρὸς ἀμείνων πάντα. Id est, *Illi vero egregii viri, Ægypti & prodigiosæ Pythagoræ sapientiæ amore capti sunt, quorum supervacaneum & inconstans erga Socratem studium, tyrannidis amor redarguit, & Sicula ventris immoderati mensa frugalitati victus anteposita.* Postremis verbis objectat Platoni, quod in Sicilia familiaris fuerit Dionysio Juniori, quasi id ab eo factum foret ob mensam parasiticam, non vero ut Dionysium meliorem redderet; sed hoc etiam ab aliis Platoni exprobatum fuisse ex Laertio constat. Platonem vero hisce verbis denotari à Xenophonte, olim notavit quoque Eusebius lib. 14. de Præpar. Euangel. ubi hujus epistolæ fragmentum nobis servavit; quemadmodum & Theodoretus de Curation. Græcar. Affection. Serm. II. ubi post hæc verba adducta, subjicit : Τοιαῦτα περὶ τοῦ Πλάτωνος ὁ Ξενοφῶν ἴσχυψεν, ὅτι τοῦ Σωκρατικῆς διδασκαλίας ὑπεξελθὼν, τῷ τερατώδει Πυθαγόρου σοφίαν ἐζήλωσε, καὶ Διονυσίῳ τῷ Σικελίας τυράννῳ ξυνῆν, συφορήσας δαπλακοῦντα χλιδῆς. ἴφη δ' αὐτὸν καὶ τοῦ Αἰγυπτίων ἐφάψασθαι σοφίας. Id est, *Hæc sunt quæ de Platone Xenophon scripsit; cum videlicet postposita Socratis disciplina, monstrosam Pythagoræ sapientiam appetiisse, apudque Dionysium Siciliæ tyrannum, Syracusanis se oblectasse deliciis. Eundem quoque testatur Ægyptiorum sapientiam adamasse.*

2. *Neque à Platone*] Sic Athenæus lib. XI. Κἀν τοῖς περὶ ψυχῆς δ' ὁ Πλάτων προσαναγράψας ἔκεισο τὸν αὐθέντην ἐν τοῖς μικροῖς τῶν Ξενοφῶντος μέμνηται). Id est, *Præterea libro suo de Anima,* (Phædonem designat) *Plato eos qui ad funus omnes singillatim commemorant, ne verbum quidem fecit de Xenophonte.*

4. *Neque*

mero libris mentio uſquam facta ſit Xenophontis, 3 neque item contrà ab eo in ſuis libris Platonis ; quamquam uterque , ac maximè Plato , complurium Socratis ſectatorum in ſermonibus , quos ſcripſit, commeminerit. id etiam eſſe non ſinceræ neque amicæ voluntatis indicium crediderunt , quòd Xenophon incluto illi operi Platonis , quod de optimo ſtatu reipublicæ civitatiſque adminiſtrandæ ſcriptum eſt , lectis ex eo duobus ferè libris , qui primi in volgus exierant , oppoſuit contra 4 ſcripſitque diverſum regiæ adminiſtrationis genus , quod παιδείας Κύρου inſcriptum eſt. eo facto ſcriptoque ejus uſque adeò permotum eſſe Platonem ferunt , ut 5 quodam in libro, mentione Cyri regis

3. *Neque item contra ab eo in ſuis libris Platonis*] Falſum eſt, quod hic ſcribit Gellius , Xenophontem Platonis nuſquam meminiſſe ; ejus enim mentionem fecit lib. 3. ἀπομνημονευμάτων ; quod jam olim notavit Laërtius in Platone , ubi de æmulatione Platonis & Xenophontis agens , ſcribit : Ἀμφότεροί τε Σωκρατικῶς μνημονεύοντες , ἀλλήλων ἠδέσθησαν , τοῦτον Ξενοφῶν Πλάτωνος ἐν τῷ τρίτῳ τῶν ἀπομνημονευμάτων. Id eſt , *Vterque autem de Socrate memorantes, alter de altero mentionem nullam fecit, niſi quod Xenophon in tertio Memorabilium de Platone.* Xenophontis autem verba hæc ſunt: Γλαύκωνα γὰρ τὸν Ἀρίστωνος, ὅτ' ἐπιχειρεῖν ἠμελησε πολιτεύεσθαι τῆς πολεως , ἀδύπω εἴκοσιν ἔτη γεγονὼς , ὄντων ἄλλων οἰκείων καὶ φίλων, οὐδὲν ἰδύνατο πεῖσαι , ἐλκόμενόν τι ὑπὸ τοῦ δαίμονος, καὶ καταγέλαστον ὄντα. Σωκράτης γὰρ τύπους ὤν αὐτῷ ἀφ' οὗ τι Χαρμίδου τοῦ Γλαύκωνος, καὶ ἀφ' Πλάτωνα , μόνον ἔπεισεν. Id eſt, *Glauconem Ariſtonis filium , cum is necdum viginti natus annos oratoris ſumere munus , ac præſes eſſe civitatis cuperet , nemo ab hoc inſtituto poterat abducere ; quamquam alios & propinquos & amicos haberet , ac de tribuli detraheretur, planeque ridiculus eſſet. Hunc Socrates , qui ei bene cuperet ob Charmidem Glauconis filium , & ob Platonem , ſolus ab hoc inſtituto avertit.* Sed & inter Socraticorum Epiſtolas à Leone Allatio primum in lucem protractas, Xenophontis habetur epiſtola , ubi Platonis mentio fit. Sic enim Epiſtol. 15. quæ Xenophontis nomen præfert : Ἥδε δέ μοι καὶ Πλάτωνος ἐφέπεται σύγγραμμα τοιοῦτον , ὅπου τοὔνομα μὲν ὁ Σωκράτης , καὶ ἀφήλιξίς τις ἐφαίνη πρός τινας. Id eſt, *Iam mihi Platonis etiam non diſſimilis commentarius, in quo nomen Socratis, colloquiumque non ingratum, cum quibuſdam in manus venit.* In ſequentibus etiam hujus epiſtolæ non obſcura æmulationis indicia in Platonem habentur.

4. *Scripſitque*] Cod. Tornæſ. & Vett. Edd. *conſcripſitque.*

5. *Quodam in libro*] Libro nimirum tertio de Legibus , ubi Plato hunc in modum de Cyro ſcribit: Μαντεύομαι δὴ νῦν ἐγὼ περί γε Κύρου , τὸν μὲν ἄλλ' αὐτὸν ἐγκρατῆ τε ἀγαθὸν εἶναι καὶ φιλόπο-

gis habita, retractandi levandique ejus operis gratia, virum quidem Cyrum gnavum & strenuũ fuisse dixerit. παιδείας δ' ἐκ ὀρθῶς ἦρθαι τὸ ὄνομα. hæc enim verba sunt de Cyro Platonis. præterea putant id quoque ad ista, quæ dixi, accedere: quòd Xenophon in libris, quos dictorum atque factorum Socratis commentarios composuit, 6 negat

φιλόπολιν, παιδείας δ ὀρθῆς οὐδὲ ἦφθ τὸ ὄνομα, ὀικονομίας δ' οὐδὲν τ τῶν οἰκονομικῶν. Id est, *Ita igitur de Cyro vaticinor, in cæteris quidem ipsum & ducem bonum, & civilis vitæ amicum fuisse; rectam vero disciplinam nullo pacto attigisse, nec ad rei familiaris administrationem animum unquam applicuisse.* Quod etiam de Platone notat Laërtius in ejus vita: Καὶ ἐν τοῖς νόμοις ὁ Πλάτων παίδευσιν εἶναι τὴν παιδείαν αὐτῶ· μὴ γὰ εἶναι Κῦρον τοιοῦτον. *Atque etiam in Legibus Plato ejus Pædiam commentitiam esse ait; neque enim Cyrum talem fuisse.* Unde & liquet Cyri pædiam non ad historiæ veritatem, quod tamen nonnulli volunt, scriptam fuisse. Et ita etiam Cicero ad Quintum fratrem scribens, ait: *Cyrus ille à Xenophonte non ad historiæ fidem scriptus est, sed ad effigiem justi imperii.* Quod & confirmat Ausonius in Gratiarum Actione ad Gratianum: *Vellem*, inquit, *si rerum natura pateretur: Xenophon Attice, in ævum nostrum venires: tu qui ad Cyri virtutes exsequendas vocem potius, quam historiam commodâsti, cum diceres non qualis esset, sed qualis esse deberet.* In eadem sententia esse etiam videtur Hermogen. l. 2. de form. Orat. ubi de Xenophonte. Τὰ μέν τοι περὶ τ Ἀβραδάτου & τῆς Πανθίας πᾶν ἦθός τε καὶ πάθος πολλὰς ἔχει τοῖς ἠθικοῖς μυθικῶς πλάσθαι. *Illa autem quæ narrat de Abradata & Panthia* (de his vero agit Xenophon in Cyri pædia lib. 6. & 7.) *moribus & affectibus multam habent suavitatem & delectationem fabulose confictam.* Et ita quoque sentiunt è Junioribus viri Doctissimi, Ludovicus Vives lib. 5. de tradendis Disciplinis, Josephus Scaliger in Prolegomenis præstantissimi operis De Emendatione temporum, Sethus Calvisius in Isagoge Chronologica cap. 21. G. Vossius de Histor. Græc. lib. 1. cap. 5. aliique.

6. *Negat Socratem de cæli atque naturæ causis rationibusque unquam disputasse*] Designat Gellius locum Xenephontis, quisatis longus exstat lib. 1. Memorabilium, ubi inquit: Οὐδεὶς δ' πώποτε Σωκράτους οὐδὲ ἀκούσας, οὐδὲ ἰδὼν, ὅτε σοφὸν ποιοῦντες εἶδεν, ὅτε λεγόντ ἤκουσεν. οὐδὲ γὰ περὶ τῆς τ πάντων φύσεως ἦπερ τῶν ἄλλων οἱ πολλοὶ μεριμνῶ, σκοπῶν ὅπως ὁ καλούμενος ὑπὸ τ σοφιστῶν κόσμος, ἢ ὑπὸ ἀνάγκης ἕκαστα γίνετ τῶν οὐρανίων. ἀλλὰ καὶ τοὺς φροντίζοντας τὰ τοιαῦτα μωραινομένους ἐπεδείκνυε, &c. Id est, *Nemo vero unquam Socratem impii quidquam aut nefandi vel designare vidit, vel audivit dicere. Nec enim de rerum omnium natura sic disserebat, uti complures alii, nimirum confiderant, quo pacto is, qui à professoribus sapientiæ mundus appellatur, ortus sit: quibusque de causis necessariis singulares cœlestes fiant. Imo eos qui his rebus occuparentur, fatuos esse demonstrabat.* Videsis & reliqua quæ sequuntur. Pertinent vero huc etiam, quæ idem Xenophon lib. 4. Memorabil. de Socrate narrat, quatenus ipse Geometriæ, Astronomiæ Rerumque naturalium

gat Socratem de cœli atque naturæ causis rationibusque umquam disputavisse : ac ne disciplinas quidem cæteras, quæ μαθήματα Græci appellant, 7 quæ ad bene beatéque viven-

zalium studio operam dandam censuexit, ubi inter alia inquit : Ὅλως δὲ τῶν οὐρανίων, ἦ ἴκαστα ὁ θεὸς μηχανᾶται, φροντιστὴν γίγνεσθαι ἀπέτρεπεν. οὔτε γὰρ εὑρίσκεσθαι ἀνθρώποις ἀστὰ εὐμήχανα εἶναι, οὔτε χαρίζεσθαι θεοῖς ἂν ἡγεῖτο τὰ ζητοῦντας, ἃ οὐδεὶς αὐτοῖς φανερὰ ποιεῖν ἐβούλετο. *Denique in universum dehortabatur, ne quis studium & operam in res cœlestes impenderet, quo scilicet artificia Dei omnia moliatur. Nec enim illa posse ab hominibus inveniri putabat, nec dis eum rem facere gratam arbitrabatur, qui quæ illis manifesta esse noluissent, inquireret.* Sed & idem Xenophon in epistolâ ad Æschinem scribit : Πότε γάρ, ὦ Αἰσχίνη, Σωκράτους ἀκήκοέ τις οὐρανίων περὶ λέγοντος, ἢ γεωμετρικὰς εἰς ἐπανόρθωσιν ἀφέμενον σχημάτων; μανικὴν μὲν γὰρ ἴσμεν αὐτὸν μέχρι οὗτου σοφίζοντα, διατελῆ δὲ ἑκάστοτε αὐτοῖς λέγοντα τί καλὸν, ἢ τί αἰσχρόν τε, καὶ δικαιοσύνην, καὶ τἆλλα ἀρετάς. ἀνθρώπινα γὰρ αὐτὰ ἀγαθὰ ᾠήθη, τὰ δ' ἄλλα ἢ ἀδύνατον ἀνθρώποις ἁλῶναι ἔφασκεν, ἢ μυθων εἶναι συγχνῆ, μετ' ὀρθῶν σοφιστῶν παίγνια διεξιόντων. Id est, *Nam quando audivit quisquam, ô Æschines, Socratem de rebus cœlestibus disserentem, vel ad lineas ac figuras emendandæ vitæ gratiâ disserendas hortantem? Musicam enim scimus ipsum intellexisse non ultra judicium aurium. Quin semper aliquid egregii suis dicere non desinebat, quid esset fortitudo, quid justitia, quid virtutes cætera. Vocabat autem hæc bona humana, cætera vero vel homines assequi non posse, vel fabulis essi cognata dicebat, qualia supercilioſi sapientiæ professores ridicula commemorarent.*

Nonnunquam tamen & Socratem de rebus naturalibus disseruisse, Laërtius ex ipso Xenophonte, quamvis contrarium scribat, sibi videri ait : Δοκεῖ δέ μοι καὶ περὶ τῶν φυσικῶν ὁ Σωκράτης διαλέχθαι· ὅπως καὶ περὶ θεοῦ νοίας πᾶσι φαίνοιτο, κατά φησι καὶ Ξενοφῶν, καὶ τοι περὶ μόνων τῶν ἠθικῶν ποιεῖσθαι τοὺς λόγους αὐτὸν ἐκεῖνον. *Sed mihi videtur Socrates de rebus etiam naturalibus disserusse. Siquidem, ut est apud Xenophontem, de Providentia quædam disputat, quamvis eũ affirmet de his solum quæ ad mores pertinẽt, verba facere.*

7. *Quæ ad bene beateque vivendum non pergerent*] Majorem lucem hæc accipiunt ab istis Ciceronis, qui lib. 1. Tuscul. Quæstion. inquit : *Socrates mihi videtur, id quod constat inter omnes, primus à rebus occultis, & ab ipsâ naturâ involutis, in quibus omnes ante eum Philosophi occupati fuerunt, avocavisse Philosophiam, & ad vitam communem adduxisse, ut de virtutibus & vitiis, omninoque de bonis rebus & malis quæreret, cœlestia autem aut procul à nostra cognitione censeret, vel si maxime cognata essent, nihil tamen ad bene vivendum conferre.* Et lib. 5. *Socrates autem primus Philosophiam devocavit è cœlo & in urbibus collocavit, & in domos etiam introduxit, & coëgit de vita & moribus rebusque bonis & malis quærere.* Atque hinc est, quod Diogenes Laërtius in Socrate aiat Demetrium Byzantium scripsisse, Socratem μετάγειν τὸν φυσικὴν θεωρίαν μηδὲν εἶναι πρὸς ἡμᾶς, τὰ ἠθικὰ φιλοσοφεῖν, ἐπί τε τῆς ἐρημίας καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ· μάλιστα δὲ φάσκειν ζητεῖν,

Ὅ, τι τὸ μεγάθει κακόν τε ἀγαθόν τε πέλει;

vivendum non [8] pergerent, aut attigisse aut comprobasse: iccircoque turpiter eos mentiri dicit [9] qui dissertationes istiusmodi Socrati attribuerent. hoc autem, inquiunt, Xenophon quum scripsit, Platonem videlicet notavit: in cujus libris Socrates de physica & musica & geometria disserit. Sed enim de viris optimis & gravissimis si credendum hoc aut suspicandum fuit: [10] causam equidem esse arbitror non obtrectationis, nec invidiæ, neque de gloriâ majore pariendâ certationis: hæc enim procul à moribus philosophiæ absunt, in quibus illi duo omnium judicio excelluerunt. quæ igitur est opinionis istius ratio? hæc profecto

Cum naturæ contemplationem nihil nobis prodesse cognovisset, de moribus & in officinis & in foro philosophatum esse; eaque se quærere dixisset,

Quod tibi in domibus malum bonumve est.

Pertinent huc quoque illa Sexti Empirici lib. 7. adversus Mathemat. Οἱ δὲ ἀπὸ τῶν ἠθικῶν καταρξάμενοι, ὡς ἀναγκαιοτέρων, καὶ πρὸς εὐδαιμονίαν ἀνηκόντων· καθὸ καὶ ὁ Σωκράτης παρῄνεσε μηδὲν ἄλλο ζητεῖν εἰ μὴ

Ὅ, τι τοι ἐν μεγάροισι κακὸν τὸ ἀγαθόν τε τέτυκται.

Alii autem caperunt ab iis, quæ pertinent ad mores, ut quæsint magis necessaria, & pertinent ad beatitudinem. Quamobrem præcipiebat quoque Socrates nihil aliud quærere, præterquam

Quod sit in ædibus, illud sive bonumve Anne malum.

Et lib. 10. adversus Mathem. Τὴν ἠθικὴν θεωρίαν συμφώνως φασὶ πάντες ὑπειληφέναι, περὶ τὸ τῶν ἀγαθῶν τι καὶ κακῶν διάκρισιν γίνεσθαι, καθὸ καὶ ὁ σοφὸς αὐτὴν ὑπόθεσιν ποιησάμενος Σωκράτης παρῄνεσεν, ὡς ἀναγκαιότατον ζητεῖν,

Ὅ, τι τοι ἐν μεγάροισι κακὸν τ' ἀγαθόντε τέτυκται,

Id est, *Morum contemplationem omnes fere uno consensu existimant versari in bonis & malis discernendis, ut quicam primus visus est movisse Socrates, præcepit quærere, tanquam maxime necessarium,*

Edibus in nostris quæ prava aut recta geruntur.

8. *Pergerent*] Vett. Cod. *pertinerent.*

9. *Qui dissertationes hujusmodi Socrati attribuerent*] Faciunt huc, quæ habet Laërtius in Platone: Φασὶ δὲ καὶ Σωκράτην ἀκούσαντα τοῦ Λύσιν ἀναγινώσκοντος Πλάτωνος, Ἡρακλεῖς, εἶπεν, ὡς πολλά μου κατεψεύσθη ὁ νεανίσκος· οὐκ ὀλίγα γὰρ ἂν οὐκ εἶπε Σωκράτης, γέγραφεν ἀνήρ. *Ferunt etiam Socratem, cum Platonem Lysim recitantem audisset, Prob Hercules, exclamavisse, quam multa de me adolescentulus mentitus? non pauca enim quæ Socrates nunquam dixit, vir ille literis mandavit.*

10. *Causam equidem arbitror non obtrectationis, nec invidiæ, &c.*] Quamvis Gellius hic, quæcunque veteres de Platonis & Xenophontis æmulatione, offensoque inter sese animo, tradiderunt, in meliorem partem interpretari, eaque elevare conetur; tamen ex ante notatis nimis quam manifestum est, eos invidiæ & æmulandi, imo obtrectandi studio invicem laborasse.

11. *Fan-*

&tò eſt, æquiperatio ipſa plerumque & parilitas virtutum inter ſeſe conſimiliſim, etiam ſi contentionis ſtudium & voluntas abeſt, ſpeciem tamen æmulationis creat. nam quum ingenia quædam magna duorum pluriumve in ejuſdem rei ſtudio illuſtrium, aut pari ſunt fama, aut proxima: oritur apud diverſos [11] fautores eorum induſtriæ laudiſque æſtimandæ contentio. tum poſteà ex alieno certamine ad eos quoque ipſos contagium certationis adſpirat. curſuſque eorum [12] ad eamdem virtutis calcem pergentium, quando eſt compar vel ambiguus, in æmulandi ſuſpiciones non ſuo, ſed faventium ſtudio delabitur. proinde igitur & Xenophon & Plato, Socraticæ amœnitatis duo lumina, certare æmularique inter ſeſe exiſtimati ſunt; quia de iis apud alios, uter eſſet exſuperantior, certabatur; & quia duæ eminentiæ, quum ſimul junctæ, in arduum nituntur, ſimulacrum quoddam contentionis æmulæ pariunt.

11. *Fautores*] Cod. Tornæſ. *faviſores*. forſan ſcripſit *favitores*, quemadmodum Plautus loqui amat.

12. *Ad eamdem virtutis calcem*] Sic quidem omnes libri. Melius tamen erit, ſi legas, *ad eundem virtutis callem*, vel, *ad eundem virtutis collem*.

CAP. IV.

Quod aptè Chryſippus & graficè imaginem Iuſtitiæ [1] modulis coloribuſque verborum depinxit.

COndignè mehercle & condecorè Chryſippus in libroruin, qui inſcribuntur [2] περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς, primo,

Modulis coloribuſque verborum depinxit] Merito Stephanus ait, Titulorum Auctorem, dum Chryſippum aliis quam Gellii verbis laudare vult, laudem ei minime convenientem tribuêre. Modulos enim verborum ſive orationis Chryſippum minime ſectatum eſſe; itaque ad hunc modum titulum reformandum: *Vultus juſtitiæ ſeveris atque venerandis verborum coloribus à Chryſippo depictus.*

2. Περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς] Id eſt, *De honeſto & voluptate.* Meminit & horum Diogenes Laërtius in Catalogo Librorum à Chryſippo conſcriptorum, circa finem, ubi decem eos fuiſſe ait. περὶ τ καλοῦ ε τ ἡδονῆς πρὸς Ἀ ριστοξένους, i. Fit eorum quoque mentio ab Athenæo lib. 3. cap. 12. lib. 9.

primo, os & oculos Iustitiæ, 3 vultumque ejus severis atque venerandis verborum coloribus depinxit. facit quippe imaginem Justitiæ, fierique solitam esse dicit [4] à pictoribus rhetoribusque antiquioribus, ad hunc fermè modum: *forma atque* [5] *filo virginali; aspectu vehementi & formidabili; luminibus oculorum acribus: neque humilis neque atrocis, sed reverendæ cujusdam tristitiæ dignitate.* ex imaginis autem istius significatione intelligi voluit, judicem, qui [6] Justitiæ antistes est, oportere esse gravem, sanctum, severum, incorruptum, inadulabilem, contraque improbos nocentesque immisericordem atque inexorabilem, erectumque & arduum ac potentem, vi & majestate æquitatis veritatisque terrificum. verba ipsa Chrysippi de justitia scripta hæc sunt: [7] Παρθένον δὲ εἶναι λέγεται καὶ σύμβολον δὲ ἀδιαφθορον εἶναι,

cap. 4. & lib. 14. cap. 2. Quartum citat lib. 13. cap. 2. & quintum lib. 8. cap. 2. Sed & idem Athenæus lib. 4. c. 15. Chrysippum citat περὶ τοῦ καλοῦ; uti & Plutarchus de Contradic. Stoicorum; atque etiam Laërtius in Zenone Zittico. Quem librum non alium forte ab hoc libro περὶ τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἡδονῆς, haud vane suspicatur, quem honoris causa hic nomino, Vir politissimi ingenii, Ægid. Menagius in elegantissimis doctissimisque suis Observationibus ad Diogenem Laërtium p. 203.

3. *Vultumque ejus severis, &c.*] Stephanus legit *Vultumque ejus totum s.*

4. *A pictoribus rhetoribusque*] Plane assentior Luc. Joan. Scoppæ, qui lib. 2. Collect. cap. 10. hoc loco legit *à pictoribus sculptoribusque.* Pictores enim longe melius conjunguntur cum sculptoribus, quam cum rhetoribus. Ut omittam, quod descriptio imaginis, quam de Justitia facit Chrysippus, omnino hanc conjecturam confirmet.

5. *Filo virginali*] Id est, lineamento virginis. Filum enim idem est, quod lineamentum. Græcis γραμμὴ, ἐγγραφὴ εἰδῶς. Eodem modo Plautus dixit, *satis scitum filum mulieris.* pro forma & figura mulieris. Sic Lucretius lib. 2.

Debent nimirum non omnibus omnia prorsum
Esse pari filo, similique affecta figura.

6. *Justitiæ antistes*] Eodem modo Jurisconsulti ab Ulpiano *Sacerdotes Justitiæ* vocantur, quasi sacra illius Deæ administrantes, & quod debeant esse non tantum consulti Juris, sed Justitiæ. Sic Cicero in Philipp. VIII. S. Sulpitium prædicat, quod non magis Juris consultus, quam Justitiæ fuerit.

7. Παρθένον δὲ εἶναι λέγεται, &c.] Hoc est, *Dicitur autem virgo esse, quod indicium est, eam esse incorruptam, improbis unquam concedere, non orationem suavem, non precationem, non adulationem, non denique quicquam aliud pati. Quas ob res merito tristis etiam ac contracta fronte pingitur, vultu gravi, aspectu contento & torvo, ut injustis terrorem incutiat, justis fiduciam præbeat: quando hujusmodi facies justis grata, injustis molesta est.*

8. Ὡς

εἶναι, καὶ μηδαμῶς ἐνδιδόναι τοῖς κακόρροις, μὴ ἢ πρέπειν, μήτε τοῦ ἀπεικεῖς λόγους, μήτε πλήττειν καὶ δέησιν, μήτε κολακείαν, μήτε ἄλλο μηδὲν τοιοῦτον. οἷς ἀκολούθως καὶ σκυθρωπὴ γράφειν, καὶ σωφρονικὸς ἔχειν τὸ πρόσωπον καὶ ἔνλογον, καὶ δεδορκὼς βλέπειν, ὡς τοῖς μὲν ἀδίκοις φόβον ἐμποιεῖν, τοῖς δὲ δικαίοις χάριν. τοῖς μὲν [8] ὡς πρὸς φίλους ὄντας τοιούτοις προσώποις, τοῖς δὲ ἐπίροις προσάντεις.

Hæc verba Chryſippi eo etiam magis ponenda exiſtimavi, ut promta ad conſiderandum judicandumque ſint : quoniam legentibus ea nobis 9 delicatores quidam diſciplinarum philoſophi Sævitiæ imaginem iſtam eſſe, non Iuſtitiæ, dixerunt.

8. Ὡς πρὸς φίλους] Lege cum H. Stephano ὡς προσφιλῶς. ut opponatur, quod ſequitur, τοῖς προσάντεις, ubi etiam particulam ὡς repetendam putat, ὡς προσάντεις.

9. *Delicatiores*] Stephan. leg. *delicatorum quidam diſciplinarum Philoſophi.*

CAP. V.

Lis atque contentio grammaticorum Romæ illuſtrium enarrata ſuper caſu vocativo vocabuli quod eſt, egregius.

DEfeſſus ego quondam diutina commentatione, laxandi levandique animi gratia, [1] in Agrippæ campo deambulabam: atque ibi duos forte grammaticos conſpicatus non parvi in urbe Roma nominis, certationi eorũ acerrimæ adfui; quum alter in caſu vocativo, *vir egregi*, dicendum contenderet, alter *vir egregie*. ratio autem ejus, qui *egregi* oportere dici cenſebat, hujuſcemodi fuit : Quæcumque inquit,

IN *Agrippæ campo*] Qui erat in ſeptimâ regione Urbis, Viâ Latâ dicta, ut eſt apud P. Victorem De Regionibus Urb. Rom. Hunc Agrippæ campum, porticu exceptâ, Auguſtus publici juris fecit, teſte Dione Caſſio lib. 55. Τό τε πεδίον τὸ Ἀγρίππειον, πλὴν τῆς στοᾶς, καὶ τὰ διεξοδεύσας αὐτὸς ὁ Αὔγουστος ἰδημοσίωσε.

inquit, nomina ſeu vocabula recto caſu numero ſingulari, *us* ſyllaba finiuntur, in quibus ante ultimam ſyllabam poſita eſt, *i*, litera: ea omnia caſu vocativo, *i*, litera terminantur, ut *Cælius Cæli*, *modius modi*, *tertius terti*, *Accius Acci*, *Titius Titi*, & ſimilia omnia. ſic igitur *egregius*, quoniam, *us* ſyllaba in caſu nominandi finitur, eamque ſyllabam præcedit *i* litera, habere debebit in caſu vocandi *i* literam extremam; & iccirco *egregi*, non *egregie* rectius dicetur. nam *divus* & *rivus* & *clivus*, & ſimilia nomina, *us* ſyllaba terminantur, ſed ea quæ per duo *u* ſcribenda eſt, propter cujus ſyllabæ ſonum declarandum reperta erat nova litera, [2] quæ digamma appellabatur. hoc ubi ille alter audivit: ô, inquit, egregie grammatice, vel, ſi id mavis, [3] egregiiſſime, dic, oro te, *inſcius* & *impius* & *ſobrius* & *ebrius* & *proprius* & *propitius* & *anxius* & *contrarius*, quæ *us* ſyllaba finiuntur, quibus ante ultimam ſyllabam, *i* litera eſt, quem caſum vocandi habent? me enim pudor & verecundia tenet pronunciare ea ſecundùm tuam definitionem. ſed quum ille pauliſper oppoſitu horum vocabulorum commotus reticuiſſet, & mox tamen ſe collegiſſet; eamdemque illam, quam definierat, regulam retineret & propugnaret; diceretque & *proprium* & *propitium* & *anxium* & *contrarium* itidem in caſu vocativo dicendum. ut & *adverſarius* & *extrarius* diceretur: *inſcium* quoque & *impium* & *ebrium* & *ſobrium* inſolentius quidem paulo,

2. *Quæ digamma appellabatur*] Romani digamma Æolicum quod figuram F præferebat, pro V conſona uſurparunt. Διγάμμα autem dictum, ut Fabius, Diomedes, Priſcianus, alii, volunt, non à poteſtate, quæ plane diverſa hîc eſt ac in gamma, ſed à Characterę; quia apud Græcos conſtet duobus gamma, quorum unum alteri impoſitum, haud ſecus ac fit apud Latinos in F. Claudius vero Imperator hanc figuram invertit, & V conſonans per ⅎ expreſſit. Unde in Vett. Lapidd. DIⅎAI, AMPLIAⅎIT, TERMINAⅎITQVE, aliaque hujuſmodi.

3. *Egregiiſſime*] Ad exemplum Pacuvii, qui in Medo dixit: *Mulier egregiiſſimâ formâ*. Ejus comparativo uſus Lucretius lib. 4. (*re aperta*

Nam nihil egregiu' ſit, quam res diſcernere dubias - - -

Imo & ipſe Juvenalis Sat. x.

Egregius cænat, meliuſque miſerrimus horum.

Ubi *egregius* pro *egregijus* poni & teſtatur Priſcianus, & ipſa ſententia clamat.

Capiæ

lo, sed rectius per i litteram, non per e in casu eodem pronunciandum; eaque inter eos contentio longius duceretur: non arbitratus ego operæprecium esse eadem ista hæc diutius audire, clamantes compugnantesque illos reliqui.

CAP. VI.

Cuimodi sint quæ speciem doctrinarum habeant: sed neque delectent neque utilia sint; atque inibi de vocabulis singularum urbium regionumque immutatis.

HOmo nobis familiaris, in litterarum cultu non ignobilis magnamque ætatis partem in libris versatus, Adjutum, inquit, ornatumq; volo ire Noctes tuas. & simul dat mihi librum grandi volumine doctrinis omnigenis, ut ipse dicebat, præscatentem; quem sibi elaboratum esse ait ex multis & variis & remotis lectionibus: ut ex eo sumerem quantum liberet rerum memoria dignarum. accipio cupidus & libens: tamquam si [1] copiæ cornum nactus essem: & recondo me penitus, ut sine arbitris legam. at quæ ibi scripta erant, prò Iupiter, mera miracula! quo nomine fuerit, qui primus Grammaticus appellatus est; & [2] quot fuerint Pythagoræ nobiles, quot Hippocratæ, & [3] cuimodi Homerus fuisse dicat [4] in Ulixis domo ἀδρηῶες; quam ob

[1] *Copiæ cornum*] Vett. Edd. *copiæ cornu*, & ita notatum in margine Cod. Tornæs. cum in ipso contextu delectum esset *m*. Cæterum ad hujus capitis illustrationem videri potest Senecæ Epist. 88. ubi similes Grammaticorum nugas recenset, & explodit.

[2] *Quot fuerint Pythagoræ, &c.*] Repetiuntur viginti octo in Antiquorum monumentis, quibus Pythagoræ nomen fuit, & referuntur à Jonsio lib. 4. versus finem De Scriptorib. Hist. Philos. Sic & viginti circiter Hippocrates Veteribus noti sunt.

[3] *Cuimodi*] Cod. Torn. & Vett. Edd. *cujusmodi*.

[4] *In Vlixis domo ἀδρηῶες*] Vett. Edd. habent Σειρῆνες, *Sirenes*. Quod Petr. Victorius Variar. Lect. l. 35. c. 16. huic loco non convenire ait; se vero in libro calamo exarato, & satis fideli reperisse Ἀνδρῆνες; unde postea alii fecere Ἀνδρῆνες, quorum neutrum tamen usquam apud Homerum extat. J. Casaubonus totum hunc fœde corruptum locum ita corrigit: *Cuimodi Homerus fuisse dicat in Vlixis domo ὀρσοθύρῃ; & quam ob causam, &c.* atque hoc res, ipsa postulare videtur. Nam referendum est ad illum Homeri locum Ὀ ἄνακ. χ. Ὀρσοθύρῃ δὲ τις ἔσκεν ἐϋδμήτῳ ἐνὶ τοίχῳ.

Qui locus quam varie sit expositus à

ob cauſam Telemachus cubans junctim ſibi cubantem Piſiſtratum non manu attigerit, ſed pedis ictu excitarit; & Euryclia Telemachum quo genere clauſtri incluſerit; & quapropter idem poëta roſam non norit, oleum ex roſa norit; atque illud etiam ſcriptum fuit, quæ nomina fuerint ſociorum Ulixis, qui à Scylla rapti laceratique ſunt; utrum [6] ἐν τῇ ἔσω θαλάσσῃ Ulixes erraverit [7] κατὰ Ἀρίσταρχον, an [8] ἐν τῇ ἔξω κατὰ Κράτητα. id etiam iſtic ſcriptum fuit, qui ſint apud Homerum verſus [9] ἰσόψηφοι, & quorum ibi nomi-

Veteribus Criticis, ex Euſtathio, Heſychio, aliiſque patet. Sed & hanc emendationem etiam confirmare videtur Vetus ille Codex, in quo legitur ἀδνεῶνας per ν. quod hoc modo minus malum foret. Vix etiam dubium eſt, quin principium hujus vocis ὀρσοθύρῃσιν præcedenti *domo* fuerit conſuſum, & τὸ ſs ad finem fuiſſe adjectum ex illo &, quod ad ſequentem quæſtionem pertinebat.

5. *Atque illud etiam ibi ſcriptum fuit, &c.*] Huc faciunt, quæ de hujuſmodi Grammaticorum & otioſorum hominum nugis exſtant apud Senecam Epiſtola 88. *Hoc quidem me quærere, utrum major ætate fuerit Homerus an Heſiodus, non magis ad rem pertinet, quam ſcire an minor Hecuba fuerit, quam Helena, & quare tam male tulerit ætatem. Quid, inquam, annos Patrocli & Achillis inquirere, ad rem exiſtimas pertinere? Quæris Ulyſſes ubi erraverit, potius, quam efficiat, ne nos ſemper erremus? Non vacat audire, utrum inter Italiam & Siciliam jactatus ſit, an extra notum nobis orbem: neque enim potuit in tam anguſto error eſſe tam longus.* Et paullo poſt: *Quid inquiris, an Penelopa impudica fuerit, an verba ſecula ſuo dederit, an Ulyſſem illum eſſe, quem videbat, antequam ſciret, ſuſpicata ſit.* Et magis inferius: *Quatuor millia librorum Didymus grammaticus ſcripſit: miſer, ſi tam multa ſupervacua legiſſet. In his libris de patriâ Homeri quæritur, in his de matre verâ: in his libidinoſior Anacreon, an ebrioſior vixerit: in his an Sappho publica fuerit: & alia, quæ erant dediſcenda, ſi ſciret.*

6. Ἐν τῇ ἔσω θαλάσσῃ] Id eſt, *in interiori mari.*

7. Κατὰ Ἀρίσταρχον] *Juxta Ariſtarchum.*

8. Ἐν τῇ ἔξω κατὰ Κράτητα] *In exteriori juxta Cratetem.*

9. Ἰσόψηφοι] Qui verſus Græcis dicantur Ἰσόψηφοι notat Muretus Var. Lect. lib. 14. cap. 13. Nimirum quorum verſuum omnes literæ pro numeris acceptæ eundem numerum efficerent ac conſtituerent, eos verſus ἰσοψήφους vocabant. Cujuſmodi etiam exemplum in duobus nominibus in Epigrammate Græco ex lib. 2. Anthologias, adfert, quod ſi tanti videatur, apud ipſum vide ſis; pudet enim his nugis diutius immorari. In eorum tamen gratiam, qui hiſce, ſimilibusve adhuc delectantur, adſcribam quæ in Voſſiano quodam Codice ad marginem notata reperio; nimirum, Ex MS. reg. num. c Io ccccxcix. p. 102. ἐν τοῖς ὁμηρικοῖς ἑξαμέτροις τοιαῦτα ἰσόψηφα.

Ἀλλ'

nominum [10] παρατιχὶς reperiatur,& [11]quis adeò versus sit qui per singula vocabula singulis syllabis increscat; ac deinde qua ratione dixerit singulas pecudes in singulos annos [12] terna parere;& ex quinque operimentis,quibus Achillis clupeus mœnitus est, quod factum ex auro est, summum sit an medium; & præterea quibus urbibus regionibusque vocabula jam mutata sint, quod Bœotia ante appellata fuerit [13] Aonia, quod Ægyptus Aëria,quòd Creta eodem quoque nomine Aëria dicta est, quòd Attice Ἀτθὶς, quòd Corinthus Ephyre, quòd Macedonia Ἡμαθία, quòd Thessalia Αἰμονία,quòd [14] Tyros Sarra,quòd Thracia antè

Ἀλλ' ἀναχαστάμενος λίθον εἵλεθ' χειρὶ παχείῃ, } Exst. Il. ν. Κείμενον ἐν πεδίῳ, μέλανα, τετηχυῖάν, μιν ἄνωθεν. } ψ. 264.

Μή μοι πρὶν σίτοιο καὶ εἰλαπίνης μεδὲ πολῆος, } Exst. Il. τ. ψ. 306.
Ἄσπασθ' φίλον ἦτορ ἐπεί μ' ἄχος ἰκάνει.

Οἵ ῥ' ὄπιν ἀθανάτων ἀνέμους τε βροτοῖσι μάλεσκον, } Exst. Od. ω. ψ. 110.
Ἦτοι ἀναρσίοις ἄνδρεσσιν ἐδηλήσαντ' ἐπὶ χθόνα.

Isopsepha nomina dicuntur, quæ suis literis ad numeri notam, quam unaquæque refert, æstimatis eandem pæne summam efficiant, sive ἰσόψηφα fuerint, ut in Epigram. 61. lib. 6. cap. 12. sive μονόστιχα, ut in hisce Homericis; ubi nimirum prioris distichi uterque versus refert numer. 3493. secundi 3848. postremum vero claudicat. primus enim versus habet 3102. alter 3436. forte mendum in priori;cui facile addideris τ 300. si ita legas,

Οἵ ῥ' ὄπιν ἀθανάτων τ' ἀνέμους ἐ κύμασι μάλεσκον.

10. Παρατιχὶς] Id est, *continua series*. Muretus ait, Eustathium notare à primis literis quinq; primorum versuum ultimi libri Iliados effici nomen λαόκη. atque ibi etiam tradere, Veteres hujusmodi quæstiunculis lusitare solitos esse,quales aliquot ponit&explicat.

11. *Quis adeò versus sit,&c.*] Muretus non dubitat, quin illum significet è lib. 3. Iliados.

Ὣς μάκαρ Ἀτρεΐδη μοιρηγενὲς ὀλβιοδαῖμον.

12. *Terna parere*] Quâ ratione dicat Homerus singulas pecudes in Africa in singulos annos terna parere, explicat Eustathius in quartum Odyssex. Quem si tanti putaveris, adire poteris.

13. *Aonia*]Bœotiam olim Æoniam dictam testatur & Stephanus de Urbib. in Ἀονία. Sic Callimachum & Dionysium Ἀόνιον pro Thebano posuisse scribit Eustathius. Dicti etiam Bœotii Ectines à Lycophrone; Cembyces & Hyanses à Strabone lib. 7.

14. *Tyros Sarra*] Sic & Festus, & ex eo Paulus, Tyrum olim Sarram dictam scribunt. Unde Ennius in Fragmentis, *Pœnos Sarra oriundos*, id est, Tyro. & hinc apud Poëtas *Sarranum* sæpius pro *Tyrio* reperitur. Servius ad lib. 4. Georg. *Quæ nunc Tyrus dicitur, olim Sarra vocabatur,à pisce quodam qui illic abundat, quem lingua sua Sar appellant.* Notum est Sarræ nomen diduci ex Hebræo צר Tsor

tè Sithon dicta sit, quod Sestos Ποσειδώνειον. Hæc atque item alia multa istiusmodi scripta in eo libro fuerunt. quem quum statim properans redderem, [15] ὄναιό σε, inquam, doctissime virorum, ταύτης τ' πολυμαθίας; & librum hunc opulentissimum recipe nihil prorsus ad nostras [16] paupertinas litteras congruentem. nam meæ Noctes, quas instructum ornatumque [17] isti, de uno maximè illo versu Homeri quærunt, quem Socrates præ omnibus semper rebus sibi esse cordi dicebat,

[18] Ὅ,τί τοι ἐν μεγάροισι κακὸν ἠὲ ἀγαθὸν τέτυκται.

Tsor, quo nomine Tyrum appellant Sacri Scriptores. Quod vero de pisce *Sar* Servius notat, non extat ullibi gentium, ut bene Bochartus observat, qui & Servium memoriæ lapsum vult Geograph. Sacr. P. 2. lib. 2. cap. 10.

15. Ὄναιό σε τούτης τ' πολυμαθίης] Id est, *Proficiat*, sive, *bene sit tibi hujus multijugæ doctrinæ gratiâ.*

16. *Paupertinas litteras*] Id est, humiles & steriles. Sic apud Sidonium Apollinarem lib. 3. Epist. 7. *paupertini sermonis* & lib. 7. Epist. ult. *paupertinus recessus*. Ubi similes loquendi modos Savaro observat.

17. *Isti*] Ivisti.

18. Ὅ,τί τοι &c.] Id est, *Quodcunque tibi in domibus malumque bonumque accidisset.* Exst. Od. δ. v. 391. Quem versum & Socrati sæpius in ore fuisse testantur Diogenes Laërtius in ejus vitâ, & Sextus Empiricus advers. Mathematicos. quorum verba supra ad cap. 3. adduximus.

CAP. VII.

Quòd Marcus Varro Cn. Pompejo consuli primum designato commentarium dedit, quem appellavit εἰσαγωγικόν, de officio senatus habendi.

CN. Pompejus consul primùm cum M. Crasso designatus est. eum magistratum Pompejus quum inisturus foret, quoniam, per militiæ tempora, senatus habendi consulendique, rerum etiam expers urbanarum fuit, M. Varronem familiarem suum rogavit, uti commentarium faceret [1] εἰσαγωγικόν, (sic enim Varro ipse appellat,) ex quo disceret quid facere dicereque deberet, quum [2] senatum

Εἰσαγωγικόν] Id est, *Introductorium.*

2. *Senatum consuleret*] Consuli Senatus dicebatur, ubi de eo, quod Consul retulerat, Senatorum sententiæ ordine

tum conſuleret. Eum librum commentarium, quem ſuper ea re Pompejo fecerat, periſſe Varro ait in literis quas ad Oppianum dedit: quæ ſunt in libro epiſtolicarum quæſtionum quarto. in quibus literis, quoniam quæ ante ſcripſerat non comparebant, docet rurſum multa ad eam rem ducentia. primum ibi ponit qui fuerint, per quos more majorum ſenatus haberi ſoleret; eoſque nominat 3 *Dictatorem*, 4 *Conſulem*, 5 *Prætores*, 6 *Tribunos plebi*, 7 *Interregem*, *Præfe-*

dine rogabantur. Livius lib. 2. *Eam rem Conſules rati, ut erat, perniciosam, ad Patres referunt, ſed delatam conſulere ordine non licuit.* Et mox: *Prius itaque quam ultima experirentur, Senatum iterum conſulere placuit.*

3. *Dictatorem*] Quia jus Dictaturæ ſummum erat, & libera poteſtas; nec Dictator niſi periculoſiſſimis reipublicæ temporibus creabatur; ideo & jus habendi ſenatus habebat, quod proprie ad eum magiſtratum ſpectabat, qui ſummam in Urbe poteſtatem gerebat. Unde Livius: *Q. Fabius Maximus Dictator, quo die magiſtratum iniit, vocato ſenatu, pervicit ut decemviri libros Sibyllinos adire juberentur.*

4. *Conſulem*] Cod. Tornæſ. & Vett. Edd. *Conſules.* Conſulum munus proprium fuiſſe, Senatum convocare ex eo manifeſtum, quod neque ſuperior magiſtratus, neque par Conſulibus in Urbe erat; neque opus eſt multis hoc Veterum teſtimoniis confirmari, cum ubique occurrant. Sic Livius lib. 8. *Cum repentino tumultu coacti conſules Senatum vocarent.* Salluſtius in Catilina: *Conſul convocato ſenatu, refert quod de iis fieri placeat, qui in cuſtodias traditi erant.*

5. *Prætores*] Notandum Prætores jus convocandi ſenatum duntaxat habuiſſe eo tempore, quo Conſules Urbe abeſſent. Nam abſentibus conſulibus conſulare munus ſuſtinebatur ab eo, qui dignitate proximus erat. Is vero erat Prætor. Unde Livius lib. 22. *P. Furius Philus, M. Pomponius prætores in curiam Hoſtiliam ſenatum vocaverunt.* Cicero pro Plancio: *Placuit nobis ut ſtatim ad Cornutum prætorem Urbanum litteras deferremus, qui quod conſules aberant, conſulare munus ſuſtinebat more majorum. Senatus eſt continuo convocatus.* Notandum etiam hoc diſcriminis inter Conſules & Prætores fuiſſe, quod Conſules quacunque de re volebant ſenatum convocare poterant, Prætores autem nunquam, niſi ad rem novam. Honeſtius enim viſum eſt, vetera in Conſulum adventum reſervari, neque in eorum abſentiâ tractari; at nova, quia moram non paterentur, ſed præſenti conſilio opus haberent, ei magiſtratui, cui in abſentiâ conſulum Senatus cogendi jus erat, qualis Prætor urbanus, tractari concedebantur.

6. *Tribunos plebi*] Tribuni plebis M. Valerio & Sp. Virginio Coſſ. ſenatus convocandi jus ſibi uſurpare cœperunt, ut teſtatur Dionyſius Halicarnaſſ. l. 10. Τῷ ἓξῆς ἔτει Μάρκῳ Οὐαλερίῳ καὶ Σπ. Οὐιργινίῳ τῷ ὑπάτοις ἐληλύθοσιν, σφισὶ μὲν ὑστέροις ἥδιστα ἐξῆλθε Ῥωμαίων, πολιτικὰ καὶ οἰκονομικὰ τοῖς δημάρχοις πρὸς τοὺς ὑπάτους συνίσης πάλιν, ἐξ ὧν ἴσχυσι οἱ δήμαρχοι καθυπάσασθαι τὴ τῶν ὑπάτων ἀρχήν. τὸ μὲν δὴ συνεδρίου χρόνον συγκλήσεως μόνον ἦσαν οἱ δήμαρχοι κύριοι, βουλὴν ἢ συναγαγεῖν ἢ γνώμην ἀποφήνασθαι σὺν ἐξεῖναι αὐτοῖς,

8 *Præfectum urbi*: neque alii, præter hos, jus fuisse dixit facere senatusconsultum; quotiensque usu venisset, ut omnes isti magistratus eodem tempore Romæ essent, tum quo supra ordine scripti essent, qui eorum prior aliis esset, ei potissimum senatus consulendi jus fuisse. addit deinde, extraordinario jure 9 *Tribunos* quoque *militares*, qui pro *consulibus* fuissent, item 10 *Decemviros*, quibus imperium consulare

αὐτῆς, ἀλλ' ἤν τ ὑπάτων τοῦτο τὸ χέρας. εἰ ἢ τότε ἀλλαχοῦ ἐπεῖτο συγκαλεῖν ἐπεδάμουδ τὴν βουλὴν, Γ'αιλίου τὴν πέρας ἐισηγησαμένου, ὃς ἦγεῖτο μὴ ἔ δέχεσθαι, ἀρχὴν ἐδεμίαν ἢν ἄνευ καὶ Ῥωμαίοις εἶναι ἐπὶ ἀδύνατ@. Id est, *Anno sequenti M. Valerio, Sp. Virginio Coss. nullum Romanis bellum externum fuit; sed domi contentiones recrudescunt inter tribunos & consules; quâ conflictatione tribuni consulari potestati nonnihil detraxerunt. Nam antea concionum duntaxat jus penes tribunos erat, senatum convocandi aut sententiam dicere eis non licebat; sed consulum is honos fuit; hujus anni tribuni primi senatum convocare aggressi sunt auctore Icilio, qui ejus collegis princeps erat, vir gravis & pollens Romanâ facundiâ.* Sed Tribunos Consulibus etiam in Urbe præsentibus Senatum suâ auctoritate convocasse, ex Cicerone constare potest, qui in ptincipio lib. 3. de Oratore scribit, vocatu Drusi tribuni pleb. non solum Senatum, sed & consulem Philippum in curiam venisse. Sic ut Tribuni quando aliquid innovare vellent, aut in novo aliquo tumultu, Senatum suâ auctoritate cogerent.

7. *Interregem*] Non solum Interrex dictus, qui interregni tempore medius inter duos Reges creabatur, verum etiam exactis regibus, interregni nomenclatio & interregis ad alios etiam magistratus translata; quando nimirum aliquis in locum magistratus sufficiebatur, tanquam interrex. Quoties enim comitia à Consulibus, aut morbo, aut bello aut seditione impeditis, haberi non poterant, si Dictatorem dici non placuisset: Interrex prodebatur; qui cum quinque diebus quod Interregni tempus erat, hoc magistratu functus fuisset, alteri imperium tradebat. Hujus officium erat, omnia ea obire, quæ vel Regum vel Consulum fuissent, itaque & Senatum convocare.

8. *Præfectum Urbi*] Hic sub Regibus & Consulibus quoque quoties abessent, ad præsidium Urbis relictus, imperium summum habebat, præsidia ad tuendam urbem disponebat, jura civibus reddebat, senatumque convocabat.

9. *Tribunos quoque militares, qui proconsulibus fuissent*] Tribuni militum consulari potestate primum creati anno U. C. CCCX. Rempublicam pro Consulibus complures annos administrarunt, nimirum ad annum ab U. C. CCCLXXXVIII. Penes hos eadem, quæ apud Consules jura & insignia erant.

10. *Decemviros*] Hos primum creatos anno U. C. CCCII. Livius lib. 3. & Solinus tradunt, M. Varro autem anno CCCIII. idque factum in annum unum legum Reipublicæ scribendarum causâ; & eâ lege, ut à Decemviris provocare non liceret, neve quis alius eo anno magistratus esset. Decimo die, ut est apud Livium, jus populo singuli reddebant; eoque die penes præfectum juris fasces duodecim erant: collegis novem singuli accensi apparebant. Notatu etiam digna sunt verba Dionysii Halicarnassei lib. 10. Τῶ ἓ ἐξῆς ἔτει

lare tum esset, item [11] *Triumviros reipublicæ constituendæ* causa creatos, jus consulendi senatum habuisse. postea scripsit de intercessionibus: dixitque intercedendi, ne senatusconsultum fieret, [12] jus fuisse iis solis, qui eadem potestate, qua ii, qui

λαβόντες οἱ πλείους τοιοῦδε τινὸς πράγματος, πολιτείας κόσμου τοιουδὶ πάντα προθήσοντες. εἰς μὲν αὐτῶν ζυγός τε ῥάβδους καὶ τὰ λοιπὰ πράγματα τῆς ὑπάτου εἶχεν ἐξουσίας, ὃς βουλήν τε συνεκάλει, καὶ δόγμα ἐπεκύρου, καὶ τὰ ἄλλα ἔπραττεν ὅσα ἡγεμόνι ποσῆκεν. οἱ δ' ἄλλοι, συνάλλοντες ἐπὶ τὸ δημοκρατούμενον τὸ τῆς ἐξουσίας ἐπῴδυνον, ὀλίγῳ πλείονα ὀφθῆναι τῶν πολλῶν εἶπε αὐτοῖς ἔτι δ' αὐτῶν ἐπὶ τῇ ἐξουσίαν παθίσταθ. καὶ τοῦτο ἐν ᾧ δημοκρατούμενον ἦν τὸ πλῆθος, ἐπὶ σεαυτοῦ τὸν ἡγεμονίαν ποιησάμενοι εἰς συγκείμενόν τινα ἀριθμόν. Id est, *Itaque sequenti anno Decemviri assumptis civitatis gubernaculis, talem Reipublicæ formam constituerunt: Primus illorum fasces erant & reliqua consularis potestatis insignia. Is Senatum convocabat, decreta confirmabat, ceteraque prætoria munia exsequebatur; reliqui ad minuendam potestatis invidiam non multum à privatis differebant habitu. deinde alius in potestatem succedebat servatis vicibus, atque ita annuum imperium administrabatur, statoque quodam dierum numero.* Hæc autem Reipublicæ mutatio minus insignis, ut ait Livius, quia non diuturna fuit; intra triennium enim Decemviri & instituti sunt & sublati. Primi & Patricii & Consulares omnes fuere, ex posterioribus vero tres plebei; propter tyrannidem affectatam consensu populi magistratu abire coacti sunt.

M. Lepidi fœdere, post J. Cæsaris necem, inito; qui Imperium sive potius Tyrannidem occupare conantes, sese Triumviros Reipublicæ constituendæ appellavêre; hoc nomine culpam prætexentes, atque sub eo omnia magistratus jura & insignia ad se trahentes; ita ut eorum nutui & auspiciis omnis Respublica niteretur.

11. *Triumviros reipublicæ constituendæ*] Triumvitatus Reipublicæ constituendæ origo ab Augusti, Antonii &

12. *Jus intercedendi fuisse iis solis, qui eadem potestate, &c. majoreve essent*] Unde Cicero lib. 3. de Legib. *Ni potestas par majorve prohibessit SC. perscripta servanto.* Non itaque cuivis è Senatoribus intercedendi jus erat, sed iis tantum, qui aut magistratus majores erant, aut Tribuni plebis. His enim etli minorum magistratuum nomine censerentur, maxima tamen fuit potestas, intercedendique jus summum, editâ solemni voce, VETO. Verum quotiescunque Senatusconsulta intercessionibus impediebantur, aut mora iis fiebat, id quod patres decreverant Senatus Auctoritas dicebatur, eaque perscribi solebat. Gælius lib. 8. Epistol. Famil. ad Ciceronem: *Si quis huic SC. intercesserit, senatui placere auctoritatem perscribi, & de ea re ad Senatum populumque referri.* Et mox: *Si quis huic SC. intercessisset, Senatui placere auctoritatem perscribi, & de ea re placere ad hunc ordinem referri.* Auctoritatum perscribendarum rationem habes apud Dionem Cassium lib. 55. Ἐβουλεύσατο μὲν, inquit, καὶ ἤδη γνώμη συνεχώρησε, καὶ μόνοι καὶ τέλος πρὸς κυρωσίαν ἐλάμβανεν, ἀλλὰ λύκτιος ἐγένετο. ὅπως φανερὸν, τὸ βούλημα αὐτῶν, ἦν τοιοῦτον γάρ τι ἡ σύνοδος καὶ ὁ νόμος τοῦτο θέλει. Τὸ δ' αὐ-

ii, qui ſenatuſconſultum facere vellent, majoréve eſſent. tum adſcripſit de locis, in quibus ſenatuſconſultum fieri jure poſſet; docuitque confirmavitque, 13 niſi in loco per augures conſtituto, quod templum appellaretur, ſenatuſconſultum factum eſſet, juſtum id non fuiſſe. propterea & 14 in curia Hoſtilia, & 15 in Pompeja, & poſt 16 in Iulia, quum

ὁ αὐτὸ τοῦτο ἐς ἅπαντα, &c. ἡ σύγκλητος τινῶν ἡμέρῶν, τὰ μὲν δόγματα οὐκ ἠδυνήθη γνῶναι, τὴν δὲ γνώμην σφῶν οὐχ ὑπέμφυον ἀπεκρύφθησαν, ἐνομίζετο. Id eſt, *Conſilium quidem capiebant, & quod ſtatuiſſent, id perſcribebatur: non tamen Senatuſconſulti vim obtinebat, ſed Auctoritas Senatus dicebatur, ut quæ ſententia eorum fuerat, manifeſtum fieret. Nam id vis nominis hujus ſignificat. Idemque hoc etiam obſervatum eſt, cum &c. aut tribuni plebis aliqui interceſſiſſent. Nam hic quoque cum Senatuſconſultum fieri nequiret, tamen ſententiam ſuam, quam Senatus nolebat eſſe occultam, edicebat.*

13. *Niſi in loco per augures conſtituto, quod templum appellaretur*] Habebatur Senatus in locis per auguria conſtitutis, id eſt, aut in curiis inauguratis, aut in deorum templis. Unde Cicero pro Milone, Curiam templum ſanctitatis, amplitudinis, mentis, conſilii publici appellat. Hinc apud Lampridium in Severo legimus: *Cum Senatus frequens in Curiam hoc eſt ædem Concordiæ, templumque inauguratum convenisſet.* Templum inauguratum addit, quia Romæ erant plures Concordiæ ædes, ſed non omnes inauguratæ erant. hæc fuit in Liviæ porticu. Præter Concordiæ templum, maxime in Veterum monumentis celebrantur propter Senatus conſilia, ædes Jovis Statoris, Jovis Capitolini, Apollinis, Martis, Bellonæ, Vulcani, Caſtoris, Telluris, Virtutis, & Fidei. Inter Curias etiam inauguratas, Curia Calabra, Curia Hoſtilia, Curia ad portam Capenam, item Pompeia, Julia, Octavia. Erat autem utrobique religio par, neque enim minus ſacræ curiæ, utpote inauguratæ, quam deorum templa. Imo Veteres cum locum, ubi Senatus convenire ſoleret, ſive in curia, ſive in templo, indifferenter curiæ nomine inſigniunt. Feſtus refert, Nicoſtratum in libro De Senatu habendo, memoriæ prodidiſſe, quod olim tantum tria Senacula, ubi Senatus haberetur, fuerint. Unum, ubi poſtea ædes Concordiæ fuit, inter Capitolium & forum; alterum ad portam Capenam, tertium vero in æde Bellonæ, in quo exterarum nationum legatis, quos in urbem admittere nolebant, Senatus dabatur.

14. *In curia Hoſtilia*] Hanc curiam, ut ex nomine patet, & à Varrone lib. 4. de L. L. Livioque lib. 1. ac aliis traditum, Tullius Hoſtilius in urbe exſtruxit, & conſultandi locum Senatoribus eſſe voluit, cum antea Senatus haberetur extra urbem in Vulcani templo ex Romuli inſtituto. Poſtea Curia iſta incendio periit, ex eo, quod Clodii à Milone interfecti corpus à plebe in eam perlatum, ibique rogo ex ſubſelliis exſtructo, una cum ipſa curiâ combuſtum. Verum ſtatim à Fauſto Syllæ filio, ut teſtatur Dion Caſſius lib. 40. refecta eſt, ejuſque nomine appellata; cum & prius Sylla pater curiam eandem Hoſtiliam novo ædificiorum genere exornaverat. Unde Cicero lib. 5. de Finibus: *Equidem curiam noſtram, Hoſtiliam dico, non hanc novam, quæ mihi minor eſſe videtur, poſtea quam eſt major, interiit.* Refert autem Dio lib. 43. eandem hanc Curiam denuo diru-

tam

quum profana ea loca fuiſſent, templa eſſe per augures conſtituta; ut in iis ſenatuſconſulta more majorũ juſta fieri poſſent. inter quæ id quoque ſcriptum reliquit: [17]non omnis ædes ſacras, templa eſſe, ac [18]ne ædem quidẽ Veſtæ, templum eſſe. hæc deinceps dicit; ſenatuſconſultum ante exortum aut poſt occaſum ſolem factum [19] ratum non fuiſſe: [20] opus etiam

tam eſſe, ſub prætextu quidem, quod Felicitati ſanum in ea area inædificandum viſum eſſet, re ipſa autem ob hanc cauſam, ut ne & hoc monumentum Syllani nominis exſtaret; ac nova curia, quam Senatus decreto Jul. Cæſar exſtruxiſſet, Julia vocaretur. Deinde vero Hirtio & Panſa Coſſ. Urbe multis & terribilibus prodigiis perculſâ, SC. factum de antiqua illa curiâ reficienda, veterique nomine Hoſtilia vocanda, ut idem Dio narrat lib. 45.

15. *In Pompeja*] Hanc à Pompejo Magno dedicatam & ornamenti cauſa theatro adjectam ex Plutarcho in Cæſare & Bruto conſtat. In hac autem Senatum ludorum diebus convenire ſolitum ſcribit Appianus lib. 2.

16. *In Julia*] Hæc, quæ erat prope Comitium, in locum curiæ Hoſtiliæ ſucceſſit, quam quidem ut Jul. Cæſar conſtrueret, SC. decretum fuerat, ſed à Triumviris demum condita eſt, & ab Auguſto, qui ſibi unus Imperium Cæſaris, Lepido & Antonio debellatis, vendicaverat, dedicata. ut refert Dio lib. 47. & lib. 51.

17. *Non omnis ædes ſacras, templa eſſe*] Huc faciunt quæ Varro habet l. 6. de L. L. *quod addit templa ut ſint dextra; ajunt ſancta eſſe, qui gloſſas ſcripſerunt: id eſt falſum; nam curia Hoſtilia templum eſt, & ſanctum non eſt: ſed hoc ut putarent ædem ſacram eſſe templum, & ſanctum eſſe; quod in urbe Roma pleræque ædes ſacræ, ſunt templa, eadem ſanctæ.* Olim enim, ut optime Scaliger ex eodem Varrone lib. 4. de L. L. ad Feſtum obſervat, leges ædium in ædibus ipſis in poſtico earum ponebantur; quæ inter alia continebant, utrum ædes illa eſſet templum, nec ne. Hinc Feſtus in *Opima ſpolia* ex Scaligeri emendatione: *Hujus ædis lex nulla extat, neque templum habeat, nec ne, ſcitur.* Apponebantur etiam leges dedicationis, quibus ipſæ ædes ſacræ fiebant, neque ſine exauguratione transferri poterant. Hinc Plinius ad Trajanum: *Diſpice ergo, Domine, an putes ædem, cui nulla lex dicta eſt, ſalva religione poſſe transferri.*

18. *Ne ædem quidem Veſtæ templum eſſe*] Lucem hæc quoque fœnerantur ab iſtis, quæ Servius lib. 7. Æneid.

Centum Oratores Auguſta ad mœnia regis
Ire jubet. - - -

notat: *Auguſta ad mœnia, Auguriis conſecrata. Hinc paullo poſt illud eſt.* Tectum auguſtum ingens. *Et niſi in auguſto loco conſilium Senatus habere non poterat. Unde templum Veſtæ non fuit augurio conſecratum, ne illuc convenirent Senatus, ubierant virgines. Nam hæc fuerat regia Numæ Pompilii. In atrium ſane Veſtæ conveniebatur, quod fuerat à templo remotum.*

19. *Ratum non fuiſſe*] Hinc eſt, quod in Philipp. III. Cicero Antonio conſuli objicit de Senatuſconſulto veſpertino, hiſce verbis: *Quam miſera fuga? quam fœda? quam turpis? Præclara tamen Senatuſconſulta illo ipſo die veſpertina?* Neque hic obſtat, quod legamus apud Dionyſium Halicarnaſſ. lib. 9. anno ab U. C. CCXC: Senatuſconſultum noctu factum eſſe; illud enim non ex conſuetudine, ſed ex neceſſitate fuit, quia res tum urgebat, & procraſtinandi locus non erat, cum per equites cum literis

etiam cenſorium feciſſe exiſtimatos, per quos eo tempore ſenatuſconſultum factum eſſet. docet deinde inibi multa, 21 quibus diebus habere ſenatum jus non ſit : 22 immola-reque

teris nunciatum eſſet Sp. Furium conſulem cum exercitu ab Æquis & Volſcis obſideri. Quibus circa mediam noctem acceptis, collega Poſtumius patres per aliquot præcones domibus excitas in curiam convocat: factumque eſt SC. antequam clara illuxiſſet dies, T. Quintium ter conſulatu functum cum robore peditum equitumque proconſulari poteſtate ornatum, recta in hoſtem pergere: alterum conſulum A. Poſtumium contractis cæteris copiis, quæ tam cito cogi non poterant, cum primum fieri poſſet, illum ſubſequi.

20. *Opus etiam cenſorium feciſſe exiſtimatos*] Hoc eſt, Cenſores in eos, qui Senatum vel ante Solis ortum, vel poſt ejus occaſum convenire faciebant, habere, quod punire & animadvertere deberent. Opus cenſorium, quod cenſura & animadverſione dignum.

21. *Quibus diebus habere ſenatum jus ſit*] Ut erant Dies, qui Comitiales dicebantur, in quibus nempe comitia habebantur, & cum populo agebatur. Feſtus: *Comitiales dies appellabant, cum in comitio convenichant.* Iſtis autem diebus ſenatum habere jus non fuiſſe, liquet ex Cicerone ad Q. Fratrem ſcribente: *Comitialibus diebus, qui ſi nunciatur Quirinalia, Appius interpretatur non impediri ſe lege Pupia, quo minus habeat ſenatum.* Item ex Cæſare lib. 1. De Bell. Civil. *Qua ex die conſulatum iniit Lentulus, biduo excepto comitiali, de Imperio Cæſaris & de ampliſſimis viris tribunis plebis gravißime in ſenatu acerbiſſimeque decernitur.* Quando itaque comitia haberentur, ſenatus convocari non poterat; niſi forte incidiſſet res gravior, quæ ſenatus deſideraret cognitionem; tum enim eodem etiam die poſt comitia ſenatum coactum legimus. Sic Livius lib. 38. *Senatus dein-de concilio plebis dimiſſo haberi eſt cæptus.* Et lib. 48. *Conſul dimißis comitiis ſenatum vocavit, conſuerunt frequentes ad populum cum Flacco agendum.* Eamque ob cauſam Comitia ex SC. nonnunquam dilata. Cicero pro Muræna: *His rebus finitis, meminiſtis fieri SC. referente me, ne poſtero die comitia haberentur, ut de his rebus in ſenatu agere poſſemus.* Sed & atris & religioſis diebus, ſenatus non conveniebat, niſi ſumma neceſſitate urgente, ut teſtatur Dio lib. 45. Αὔλου δὲ Γ' ἐπίου μετὰ Γαΐου Οὐιβίου ὑπατεύοντος βουλὴ ἐγένετο, καὶ γνώμην ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ἡμέρας, ἀπ' αὐτῆς τῆς νουμηνίας ἀρξάμενον, ἐποιήσατο. ἔκτη γὰρ καὶ πολλοῦ ἄν χρῆναι ἦν, καὶ ὀκτωκαιδεκάτην, ἃ πλεῖστα καὶ ἐξαισιώτατα ἐγεγόνει, περιεσόμενα, οὐδὲ τῆς ἀσφαλοῦς, τὸ μὴ οὐ σπάνιας βουλεύσεως τῶν συμφερόντων σφίσιν, ἀπέχεσθαι. Id eſt, *A. Hirtio C. Vibio Coſſ. Kalendis Ianuariis ſenatus eſt habitus, perque dies tres, facto à Kalendis initio, deliberatum. ita enim perturbati erant inſtante bello prodigiiſque, quæ multa & terribilia acciderant, ut ne quidem atris diebus conſultationem de ſalute ſua intermitterent.* Solemnes autem dies, quibus ſenatus convenire ſolebat, erant omnes Kalendæ, Idus, Nonæ, quorum frequens mentio in Veterum monumentis, eoſque inter maxime inſignes Kal. Ianuarii, & antea Idus Martii, aliique, quibus Conſules ex inſtituto majorum magiſtratum ineibant. Unde Livius lib. 26. refert M. Marcellum cum Id. Mart. conſulatum iniſſet, ſenatum eo die moris tantam cauſa habuiſſe, profeſſum ſe nihil abſente collega neque de Republica, neque de Provinciis

acturum

reque hostiam prius, auspicarique debere, qui senatum habiturus esset : 23 de rebusque divinis prius quàm humanis 24 ad senatum referendum esse: tum porrò referri oportere aut

aturum. Et Ovidius lib. 4. de Kalend. Jan.

Curia te excipiet, patresque ex more vocati
Intendent aures ad tua verba suas.

22. *Immolareque hostiam prius, auspicarique debere*] Quod & testatur Appianus lib. 2. de Bello Civili : Ubi de Cæsaris victima senatum ingressuri : Ἔθος δ' ἐστὶ τοῖς ἄρχουσιν ἐς τὴν βουλὴν ἐσιοῦσιν, οἰωνίζεσθαι σφαγιαζομένους· ἐπεὶ δὲ πάλιν τὰ ἱερὰ ἦν τῷ Καίσαρι τὸ μὲν ἧπαρ οὐκ ἄνευ καρδίας, ἢ ὡς ἔτιεροι λέγουσιν, ἡ κεφαλὴ τοῖς σπλάγχνοις ἔλειπε. Id est, *Est vero mos magistratibus senatum ingressuris prius ut hariuspicina: & rursum in Cæsaris victima cor, velut alii dicunt, caput exterum deficiebat.* Unde Livius lib. 22. *Itaque bus divinis peractis, de bello, reque publica Dictator retulit.* Et lib. 24. *Perpetratis quæ ad pacem Deûm pertinebant, de republ. belloque gerendo, & quantum copiarum, & ubi quaque essent, Coss. ad senatum retulerunt.* Item lib. 31. *Secundum rem divinam, precationemque de republ. deque provinciis senatum consulerent.* Sed & postea Augustus decrevit, ut & senatores thure & mero supplicarent illi Deo, in cujus templo senatus haberetur. Suetonius in ejus Vita : *Quo autem lecti probatique & religiosius, & minori molestia senatorio munere fulgerentur, sanxit, ut priusquam consideret quisquam, thure & mero supplicaret apud aram ejus Dei, in cujus templo coiretur.* Cujus etiam meminit Dio lib. 54. Μετὰ δὲ τοῦτο ὁ Αὔγουστος, ἐπιμελητής τε καὶ ἐπανορθωτὴς τῶν πόλεων ἐς ἅπασαν πίστιν ἐπὶ αἰρεθείς, ἐνομίσθη τε τὰς βουλὰς ἐν τῷ συνεδρίῳ, ἐπειδὴ ἐν ὄχλῳ αὐτὰς, ἢ καὶ τῷ ἄφιξιν ἐς ἑαυτὸν ποιεῖσθαι, τὸ μὲ, ἵνα θεοσεβῶσι, τὸ δὲ, ἵνα ἀσπονδὶ σπείσωσιν, ἐκέλευσε. Id est, *Post hæc Augustus, in aliud quinquennium magister correctorque morum constitutus, jussit, ut senatores, quoties in curiam convenire, aut accedere deberent, suffitum adolerent, partim ut se religiose gererent, partim ut eo cum minore molestia convenirent.*

23. *De rebusque divinis*] Omnia enim quæ ad Religionem, cultumque deorum publicum pertinerent, Senatus decreto stabilita erant, cum & maxima pars juris divini amplissimi ordinis fidei, potestati & voluntati permissa esset. Hinc est, quod Tertullianus refert, nullum Deum Romæ cultum, nisi qui SC. adscitus esset. Inde etiam est, quod apud Dionem lib. 39. legimus, nunquam ullum Sibyllinum carmen vulgatum, nisi id Senatus decrevisset. Οὐ γὰρ ἐξῆν οὐδὲν τῶν Σιβυλλείων, εἰ μὴ ἡ βουλὴ ψηφίσαιτο, ἐς τὸ πλῆθος ἐξενεγκεῖν. De Religione autem rebusque divinis referre dicebantur Consules, cum prodigiis & ostentis nunciatis, de iis quæ ad pacem Deorum, & ad avertendas eorum iras pertinebant, vel quæ librorum Sibyllinorum monitu fieri debebant, Senatum consulerent. Livius lib. 22. de prodigiis & ostentis quæ ex pluribus simul locis nunciata erant : *Hæc*, inquit, *sicut erant nunciata, expôsita, auctoribusque in Curiam introductis, Consul de Religione patres consulnit.* Sic Cicero Epist. 1. ad Lentul. de Marcellino Cos. *Quod instituit referre de religione & sæpe jam retulit, ab eo deduci non potest.*

24. *Ad senatum referendum esse*] Ad senatum autem referebant non solum Consules, vel alii magistratus, qui se-

aut [25] infinitè de republica, [26] aut de ſingulis rebus finitè: ſenatuſque conſultum fieri duobus modis: [27] aut per diſceſſionem,

natum habebant, ſed etiam omnes ii, quibus ſenatum convocandi jus erat; ſic ut eodem die diverſos magiſtratus de rebus diverſis ad ſenatum nonnunquam retuliſſe legamus. Ut apud Ciceronem Philipp. VII. in principio: *Parvis de rebus, ſed forſan neceſſariis conſulimur, P. C. de Appia via, & de Moneta, Conſul; de Lupercis tribunus pleb. refert.* Ad Conſulum etiam relationem tribunis conceſſum erat aliquid addere, & de eadem re prout ipſis videretur, patres conſulere. Sic in Epiſt. 2. lib. 1. ad Bentulum, Cicero ſcribit, Lupum tribunum plebis retuliſſe, ut Pompejus Ptolemæum in regnum reduceret, cum Conſules retuliſſent, utrum reducendus eſſet, & ſi reducendus, à quo. Apud Tacitum etiam legimus lib. 1. Annal. conſulis relationi tribunum plebis intercedere potuiſſe: *Scaurus dixerat*, inquit, *ſpem eſſe, ex eo non irritas fore ſenatus preces, quod relationi conſulum jure tribunitiæ poteſtatis non interceſſiſſet.* Conſulum tamen honor præcipuus fuit, quod, ſi quid alii magiſtratus conſulibus invitis ad ſenatum referrent, vetare poſſent, utpote qui maximam referendi poteſtatem haberent. Quo jure etiam ſuperior collega ſuo videtur fuiſſe alter conſulum, penes quem faſces erant; primo ſcilicet magiſtratus menſe è duobus conſulibus is, qui priori loco creatus erat conſul; penes eum enim faſces erant, ideoque primo menſe, hoc eſt, Januario & ſenatum habebat, & referebat, & ſententias rogabat. Unde Livius lib. 9. *Valerius*, inquit, *Cervinus interrex conſules creavit Q. Publilium Philonem & L. Papyrium Curſorem iterum; qui cum eisque creati ſunt die, magiſtratum iniſſent, ſolemnibuſque ſanctis perfectis, de pace Caudina retuliſſent. Publilius, penes quem faſces erant, Dic Spuri Poſtumi, inquit.* Sed & ambos conſules communiter retuliſſe liquet ex eodem Livio lib. 36. *Conſulum de provinciis communis relatio fuit.* Quod & in tribunis, aliiſque magiſtratibus obſervatum, ut aliquando totius collegii una fuerit relatio, aliquando vero ſimul aliquot, ſæpe ſeparatim unuſquiſque ex iis ſuo nomine relationem fecerit.

25. *Aut infinite de Republica*] De Republica referre dicebantur Conſules, de eo, cum generatim ſive infinite, quod ad ſtatum publicum & ſalutem communem pertinebat, referebant. Livius lib. 24. *Perpetratis quæ ad pactum Deûm pertinebant, de Republica bellique gerendo, & quantum copiarum & ubi quaque eſſent Coſſ. ad Senatum retulerunt.* Et lib. 38. *Itaque Conſulibus novis, qui die de provinciis & de Republica retulerunt, ſenatus utriſque Ligures provinciam decrevit.* Sic Cæſar lib. 1. de Bello Civil. *Referunt Coſſ. de Republica in civitate.* & hujuſmodi exempla infinita apud Auctores occurrunt.

26. *Aut de ſingulis rebus finite*] Quod ſi Conſules proprio motu non facerent, ſed relatione ſua generali de Republica, res referrent adeo diverſas, ut non idem de omnibus decernendum Senatoribus videretur, tum petere ſolebant, ut relatio divideretur, deque ſingulis rebus ſeparatim conſulerentur. Cujus exemplum habemus apud Livium lib. 8. cum Camillus conſul de Latinis ad ſenatum retuliſſet, ac oratione ſua varia & diverſa complexus eſſet, *Principes Senatus*, inquit Livius, *relationem conſulis laudare; ſed cum aliarum cauſa alia eſſet, ita expediri poſſe conſulium, dicere, ut pro merito cujuſque ſtatueretur. Si de ſingulis nominatim referrent populis. Relatum igitur de ſingulis, decretumque.*

27. *Aut per diſceſſionem*] Senatusconſultum per Diſceſſionem fiebat, cum

sionem,[28] si consentitur: aut, si res dubia esset, per singulorum sententias exquisitas: singulos autem debere consuli gradatim; incipique à consulari gradu. ex quo gradu semper quidem antea [29] primum rogari solitum, qui [30] princeps in sena-

eum non rogatis neque dictis sententiis, sed relatione à Consulibus factâ, statim Senatores in hanc vel illam partem discederent; atque ita pedibus sententiam ferrent. Unde & pedibus in sententiam ire dicebantur, quod fiebat ut plurimum, cum de rebus haud adeo magni momenti, aut non ita dubiis ageretur. Atque hujusmodi Senatusconsultum per discessionem factum proprie appellabatur; Istudque à Varrone hîc designatur. Sic autem dicebatur, ad differentiam alterius Senatusconsulti, quod fiebat exquisitis singulorum senatorum sententiis: Nam etsi & ipsum discessione Senatorum fiebat, tamen simpliciter Senatusconsultum dicebatur: quam loquendi formulam, ut optime Manutius in De Senatu Romano observavit, non videtur Auctor noster agnovisse, cum in fine hujus capitis existimat Tuberonem à Varrone dissentire; quia scilicet Varro dixerat Senatusconsultum duobus modis fieri, aut per discessionem, si consentiretur; aut si res dubia esset, per singulorum sententias exquisitas: Tubero autem, nullum Senatusconsultum fieri posse non discessione factâ; quia in omnibus Senatusconsultis, etiam in iis quæ per relationem fierent, discessio esset necessaria. in quo neuter aberravit à vero; neque, ut putat Gellius, Varronis sententiæ repugnat id, quod scripsit Tubero. Non enim dixit Varro, alia Senatusconsulta per discessionem sine sententiis fieri solita, alia per sententias sine discessione; sed hoc significavit, alia per discessionem omissis sententiis, alia vero sententiis exquisitis per discessionem tamen facta. & cum dixit, per singulorum sententias exquisitas, ideo non addidit per discessionem, quia nullum Senatusconsultum sine discessione fieri posse notissimum erat: itaque omisit, ut supervacaneum & obscurum nemini, nisi si quis Romanarum rerum plane rudis esset.

28. *Si consentitur*] Cod. Tornæs. & Vett. Edd. *consentiretur.*

29. *Primum rogari solitum*] Auctor noster supra lib. 4. cap. 10. *Ordo rogandi sententias varius fuit, alias primus rogabatur, qui à censoribus princeps in senatum lectus fuerat; alias qui designati consules erant. Quidam à consulibus studio aut necessitudine aliqua adducti, quem sibi visum erat honoris gratia, extra ordinem sententiam primum rogabant, observatum tamen est cum extra ordinem fieret, ne quis quemquam, ex alio quam ex consulari loco, sententiam primum rogaret.* Qui locus & ibidem notata huic nostro faculam accendunt.

30. *Princeps in senatum lectus*] Quem in recitando senatu censor primum legerat, Princeps Senatus dicebatur, & inter senatores dignitate longe præstabat; imo, teste Zonara, Princeps Senatus dignitate omnes magistratus anteibat, etsi nec imperium nec potestatem haberet. Unde & Veteres cum aliquem honoris causa nominare vellent; Is, si principem in senatu locum judicio censoris habuerat, non ab ullo potius magistratu quam ab hoc titulo denotabatur: quia magistratus à multis obtineri posset, in Principem vero senatus nemo legi posset, nisi qui & magistratum ita gessisset, & omnia quæcunque summo cive digna sunt, ita in omni vita præstitisset, ut ei in civitate non modo non anteferri, sed nec comparari jure quisquam videretur. cujus exemplum non unum apud Ciceronem extat. Caterum ante secundum bellum Puni-

senatum lectus esset: tum autem, quum hæc scriberet, novum morem institutum refert, per ambitionem gratiamque, ut is primus rogaretur, quem rogare vellet, qui haberet senatum, dum is tamen ex gradu consulari esset. præter hæc 31 de pignore quoque capiendo disserit, deque multâ dicendâ senatori, qui, quum in senatum venire deberet, non adesset. Hæc & alia quædam id genus in libro, quo supra dixi, M. Varro epistola ad Oppianum scripta exsequutus est. Sed quòd ait senatusconsultum duobus modis fieri solere, aut conquisitis sententiis, aut per discessionem: 32 parum convenire videtur cum eo, quod Atejus Capito in conjectaneis

cum, Princeps Senatus legebatur is, qui ex centoriis vetustissimus esset; quod qua occasione postea mutatum, ita ut etiam consul aliquando in senatu principem lectus fuerit, narrat Livius lib. 27. *Senatus lectionem censentia inter censores de principe legendo, venit. Sempronii lectio erat; ceterum Consilium morem traditum à patribus sequendum ajebat; ut qui primus censor ex iis qui viverent, fuisset, eum principem legerent: is F. Manlius Torquatus erat. Sempronius, cui Dii sortem legendi dedissent, ejus liberum eosdem dedisse Deos. Se id suo arbitrio facturum: lecturumque Q. Fabium Maximum, quem tum principem Romanæ civitatis esse, vel Annibale judice dicturus esset. Cum diu certatum esset verbis, concedente collega, lectus à Sempronio princeps in senatu Q. Fabius Maximus Consul.* Hinc etiam manavit consuetudo, ut in legendo principe, non qui inter censores primus esset, observaretur, sed è censoribus legeretur is, qui sapientiæ laude, rerumque gestarum gloria maxime inter omnes emineret.

31. *De pignore capiendo disserit*] Pœna enim legibus constituta erat, qua senatores qui absque justa causa senatu abessent, afficerentur; nam multa iis dicebatur, & antequam hæc solverentur, pignora capiebantur. Hinc Cicero in Philipp. *Quis unquam tanto damno senatorem coegit? aut quid est ultra pignus & mulctam?* Et Livius lib. 3. *Postquam citati non conveniebant, dimissi circa domos apparitores ad pignora capienda; scisceretandumque, num consulto desciscerent?* Quæ pignora etiam vendi solita, si multa in condictum tempus non solveretur, haurire licet ex Cicerone in proœmio l. 3. de Oratore, ubi Crassum sic loquentem introducit. *An in cum omnem auctoritatem universi ordinis pro pignore putares, tamque in conspectu populi Romani consideres, ut his pignoribus existimari posse terreri? num tibi illa sunt credenda esse Crassum vis coercere.* Cedere antiquo verbo dixit, pro eo, quod est auctione distrahere. Caterùm summa, quam pendere deberent senatores, qui in senatum venire nolebant, lege haud dubie definita fuit; unde & Dio lib. 55. tradit Augustum hos multos auxisse; ἐφ' ᾧ τὰ ζημιώματα, de Augusti constitutis circa senatorium ordinem agens, inquit, τοῖς μὲν οὖν ἐκλογεῖς πολὺ αἴτιον τῆς σωτηρίας λειπομένοις ἐπηύξησεν, *Multamque eorum, qui nullam ob justam causam in senatum non venissent, adauxit.*

32. *Parum convenire*] Imo optime Varronem cum Atejo Capitone sive Tuberone hac in re convenire, paullò ante demonstratum est.

Lati-

jectaneis ſcriptum reliquit. nam in libro ducenteſimo quinquageſimo nono Tuberonem dicere ait, nullum ſenatuſconſultum fieri poſſe non diſceſſione facta. quia in omnibus ſenatuſconſultis, etiam in iis quæ per relationem fierent, diſceſſio eſſet neceſſaria; idque ipſe Capito verum eſſe affirmat. ſed de hac omni re alio in loco plenius accuratiuſque nos memini ſcribere.

CAP. VIII.

Quæſitum eſſe diſſenſumque, an præfectus Latinarum cauſa creatus, jus ſenatus convocandi, conſulendique habeat.

PRæfectum urbi[1] Latinarum cauſa relictum ſenatum habere poſſe [2] Iunius negat. quoniam ne ſenator quidem ſit; neque jus habeat ſententiæ dicendæ, quum ex ea ætate præfectus fiat, [3] quæ non ſit ſenatoria. Marcus autem Varro

1. *Latinarum cauſa*] Feriarum ſcilicet. Erant autem Latinæ feriæ inter conceptivas annales, quæ concipiebantur à conſulibus vel Pontificibus quotánnis, non certis diebus aut menſibus; ſic dictæ à Latinis populis. Varro lib. 5. de L. L. *Latinæ feriæ dies conceptivus dictus à Latineis populeis, quibus ex Albano monte ex ſacreis carnem petere fuit jus cum Romaneis; à quibus Latineis Latinæ dictæ.* Originem & rationem harum feriarum intelligere licet ex Dionyſio Halicarnaſſeo lib. 4. ubi ſatis abunde de iis agit. Ad Feriarum Latinarum rationem etiam pertinet, quod conſules non ante exire paludati in Provincias conſueverint, quam ferias Latinas indixiſſent, atque iis in monte Albano cum Latinarum civitatum Magiſtratibus operam dediſſent; & ſi forte ante ferias Latinas Urbe profecti fuiſſent, quod res ipſis male cederent, ut notat Dion Caſſius lib. 46. Cum autem Conſules hiſce feriis operam darent, moris erat, ut interim aliquis ex prima nobilitate Urbi præficeretur, qui Præfectus Urbi Latinarum cauſa dicebatur, de quo Auctor noſter hic ait, quæſitum fuiſſe, an jus ſenatum convocandi haberet? Hiſce autem feriis unum diem dicaverat Tarquinius Superbus, qui harum primus auctor; exactis vero regibus, alter additus eſt; ac demum anno ab U. C. CCLX. compoſita, quæ diu civitatem turbaverat de plebeio Conſulatu, ſeditione, tertius, ut eſt apud Dionyſium Halicarnaſſeum lib. 6. circa finem.

2. *Iunius*] Sic optime ex veteribus libris emendavit L. Carrio Emendat. lib. 1. cap. 19. cum vulgo male legeretur *Mutius*. Intelligitur autem Junius Gracchanus, cujus meminêre Varro lib. 5. de L. L. Cenſorinus de Die Natali, & Ulpianus *l. un. D. de offic. quæſt.* qui ex ejus libro ſeptimo De Poteſtatibus quædam refert. Et ad hos libros De Poteſtatibus etiam pertinere quæ Gellius hic adduxit, ſi quis cum Carrione exiſtimet, non longe aberrabit.

3. *Quæ non ſit ſenatoria*] Olim quidem ſenatores à Romulo lectos à ſenectute ſic dictos ex Feſto notum eſt, Poſtea autem & Juniores in Senatum

ro in quarto epistolicarum quæstionum, & Atejus Capito in Conjectaneorum ducentesimo quinquagesimonono, jus esse præfecto senatus habendi dicunt: deque ea re assensum esse Capitonem Tuberoni contra sententiam Iunii refert. *nam & tribunis*, inquit, *plebis senatus habendi jus erat, & quamquam senatores non essent, ante Atinium plebiscitum.*

A. GEL-

lectos, ex Historiarum monumentis constat; quænam tamen fuerit ætas senatoria dubium est. Onuphrius in Commentario primo Fastorum, putat SC factum fuisse eo tempore, quo Papirio Prætextato è Senatorum filiis soli in curiam venire permissum, ne cui minori XXV. annis in curiam aditus pateret. Sed verior videtur conjectura Sigonii, qui lib. 2. De antiq. Jur. Civil. Roman. c. 2. annum senatorium eum, qui sequeretur quæsturam, fuisse suspicatur; quæsturæ autem capiendæ legitimus annus fuit XXVII. Nititurque hæc conjectura auctoritate Valerii Maximi, ubi scribit: *P. Crasso Q. Fabium narravit, quod in curia erat actum, memoratum triennio ante quæstorum factum, ignarusque eundum tum à conscribendo ordinem senatorum electus.* Item Ciceronis in Philippicis, qui de Octaviani præmiis differens ita censet: *C. Cæsarem C. F. pontificem propr. senatorem esse, sententiamque loco prætorio dicere, ejusque rationem, quæcunque appetit, ita haberi prout haberi legi liceret, si anno superiore quæstor fuisset.* Sed quamquam XXVII. anno quæstor aliquis fieri potuerit, vix tamen quæsturam quisquam hac ætate gessit, vel si gessisset, raro in sequentem annum lustrum incidebat; ideoque forsan neminem ante 30. annum in senatorium ordinem lectum, haud absque ratione quis suspicaretur.

4. *Quamquam senatores non essent ante Atinium plebiscitum*] Simpliciter videtur intelligendum, quod Tribuni plebis inter Senatores non haberentur, anteqnam id Atinio plebiscito cautum fuerat. Lipsius tamen Elector. lib. 2. cap. 13. dubitat, num hoc plebiscito cautum, ut nemo Tribunus nisi Senator esset. Sed durior hæc omnino interpretatio. Quamquam enim sub extremis temporibus liberæ reipublicæ cautum fuerit, ne quis Tribunus fieret, nisi senator, id est, ne jus quidem haberet petendi Tribunatus, nisi jam ante è patribus, ut manifestum ex Suetonio de Augusto: *Et quo constantius cætera exsequeretur, in locum Tribuni plebi demortui candidatum se ostendit, quamquam Patricius, necdum Senator.* Ubi ut impedimentum ad Tribunatum Augusto ponit, quod non fuerit senator. Hoc tamen non tam ab Atinio, qui e plebe, quam alio quodam, è patriciis constitutum videtur; utpote quo Tribunitia potestas à plebe etiam infima ad Senatum translata, plebisque potentia hoc modo enervata fuerit. Appianus lib. 1. Bell. Civil. dubitat, num à Sylla hoc factum, hisce verbis: Τὴν δὲ τῶν δημάρχων ἀρχὴν ἔσπ ἐκ παλαιοῦ, ἀδύνατόν τινα λέγουσιν, ἢ τόμον κωλύσαι μηδένα ἄρξειν τῶν δημάρχων ἀρχῶν ἐπ' ἄρχων. ἢ οὐκ ἴχω σαφῶς εἰπεῖν, εἰ Σύλλας κύτῳ, καὶ νῦν ἐστι, ἐκ τοῦ βούλου λύσι ἢ δῆμος μετέτυχεν. Id est, *Tribuniciam potestatem sive sustulit, enervatam eam prorsus relinquens, lege latâ, ne quis qui Tribunus fuisset, alium ullum caperet magistratum. Nec liquido possim dicere, an Sylla hunc magistratum, uti nunc est à plebe transtulerit ad Senatum.* In quam partem magis etiam Lipsius inclinat.

Eum

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER QVINTVSDECIMVS.

CAP. I.

Quod in Q. Claudii annalibus ſcriptum eſt, lignum alumine oblitum non ardere.

DECLAMAVERAT Antonius Iulianus rhetor præterquam ſemper aliàs, tum verò nimium quantum delectabiliter & feliciter. ſunt enim fermè ſcholaſticæ iſtæ declamationes ejuſdem hominis ejuſdemque facundiæ, non ejuſdem tamen quotidie felicitatis. nos ergo familiares ejus circumfuſi undique 1 eum proſequebamur domum: quum deinde ſubeuntes 2 montem Ciſpium conſpicimus 3 inſulam quamdam occupatam

1. *Eum proſequebamur domum*] Moris enim erat, ut Rhetores poſt declamationem feliciter peractam ſpecioſiſſimâ comitantium catervâ domum reducerentur. Sic Libanius in Progymnaſm. ait eos conſuevisſe ἀνδριπομπεῖσθαι ὑπὸ βέλτιστος λαμπρότητος, *honeſtiſſimo comitio reduci poſt actionem gloriosam.* Cujus etiam exemplum præter auctorem noſtrum, habemus apud Eunapium, qui de Sophiſta Proxreſio poſt celeberrimam declamationem ſummo cum applauſu auditorum habitam, inquit: Ὁ δὲ ἐπὶ τοῦ θεάτρου πρὸς ἀλαμπροφωνίαν μὴ πάντων ἢ τῶν ἀλαμπέστατον, ὁ δὲ ἀνθύπατος πομπῇ, *Proconſul vero cum omni ſatellitio ſuo copiiſque ſuis comitatum è theatro honorifice deduxit.*

2. *Montem Ciſpium*] Feſtus: *Ciſpius mons in urbe Eſquilinæ regionis, de nomine cujuſdam hominis dictus.* Eſquiliæ enim duo montes habiti, ut ait Varro lib. 4. de L. L. quorum nomina Ciſpius & Oppius fuêre. Feſtus in *Septimontio*, ex Varrone Rer. human. lib. 8. *Oppius*, inquit, *appellatus eſt ab Opita Oppio Tuſculano, qui cum præſidio Tuſculanorum miſſus ad Romam tuendam, dum Tullus Hoſtilius Veijos oppugnaret, conſederat in Carinis, & ibi caſtra habuerat. Similiter Ciſpius, a Lævo Ciſpio Anagnino, qui ejuſdem rei cauſa eam partem Eſquiliarum, quæ jacet ad vicum Patricium verſus, in quâ regione eſt ædes Mephitis, tuitus eſt.* Idem Varro loco modo indicato de L. L. *Eſquilias duo montes habiti, quod part Ciſpius, mons ſus antiquo nomine etiam nunc in ſacreis appellatur. In ſacreis Argeorum ſcriptum*

cupatam igni, multis arduisque tabulatis editam; & propinqua jam omnia flagrare vasto incendio. tum quispiam ibi ex comitibus Iuliani, Magni, inquit, redditus urbanorum prædiorum; sed pericula sunt longè maxima. si quid autem posset remedii 4 fore, ut ne tam assiduè domus Romæ arderent, venum herclè dedissem res rusticas, & urbicas emissem. Atqui illi Iulianus læta, ut mos ejus fuit, inter fabulandum venustate, Si annalem, inquit, undevicesimum Q. Claudii legisses optimi & sinceriſſimi scriptoris, docuisset te profectò Archelaus regis Mithridati præfectus, quâ medelâ, quaque sollertiâ ignem defenderes; ut ne ulla tua ædificatio è ligno, correpta atque insinuata flammis, arderet. 5 Percontatus ego sum, quid esset illud mirum Quadrigarii. Repetit: in eo igitur libro scriptum inveni; Quum oppugnaret L. Sulla in terra Attica 6 Piræum; & contrà Archelaus regis Mithridati præfectus ex eo oppido

est sic, Oppius mons princeps lucum Esquilinum, &c. Cespius mons septicipso apud ædem Lunonis Lucinæ, ubi ædissimus habere solet.

3 *Insulam*] Id est, domum; nam & insula laxiori significatione pro quavis domo apud probatos Auctores reperiri nemini paullò humaniori ignotum est. Petronius Satyr. *Vos mehercules, ne mercedem cellæ darctis, fugere nocte in publicum voluistis; sed non impune. Iam enim faxo sciatis, non viduæ hanc insulam esse, sed M. Mancii.* Sicque hac voce utitur Martialis Epigram. 37. lib. 4. Seneca de Benefic. lib. 6. cap. 16. Ulpianus *l. si solitam*, §. *solutam. D. de pign. actione.* Quamvis etiam hoc loco insulam capere possis pro domo, quæ non erat juncta communibus parietibus cum vicinis; hujusmodi enim domus magis proprie insulæ dictæ, à similitudine insularum in aquâ. Festus: *Insulæ dictæ proprie* (sic legendum) *quæ non junguntur communibus parietibus cum vicinis, circumquepublico aut privato cinguntur: à similitudine videlicet earum terrarum, quæ fluminibus ac mari eminent, suntque in salo positæ.* Ita *insulæ* voce usus Cicero pro Cœlio, Vitruvius lib. 7. cap. 6. Suetonius in Nerone, &c. Hinc etiam *Insularius* dictus servus, qui insulas, hoc est domos separatas, vel alias quascunque custodit. Sic Petronius: *Interim coliseis, insulariisque minantibus ignem, & alius vera extis stridentibus plenum in oculos ejus intentat.* similiter in *l.* 16 §. 1. *D. de Vsu & habit.* & *l. ult. D. de off. præf. vigil.*

4. *Fore*] Quid si legas *ferri*?

5. *Percontatus ego sum, quid esset illud mirum Quadrigarii? Repetit: in eo, &c.*] Sic Mss. & Vett. Edd. Rom. & Venet. In Stephani editione, aliisque quibusdam legitur: *Percontatus ego sum quid esset? libro nam Quadrigarii primo, in eo, &c.*

6. *Piræum*] Piræus Athenicnsium portus, cujus murus ex ingenti cæso lapide quadrato, ἐκ λίθου μεγάλου τε καὶ τετραγώνου, ut ait Appianus de bel-

lo

do propugnaret, turrim ligneam defendendi gratiâ ſtructam, quum ex omni latere circumplexa igni foret, ardere non quiſſe, quòd alumine ab Archelao oblita fuiſſet. Verba Quadrigarii ex eo libro hæc ſunt: 7 *Tum Sulla conatus eſt, & tempore magno eduxit copias, ut Archelai turrim unam, quam ille interpoſuit, ligneam incenderet. venit. acceſſit. ligna ſubdidit. ſubmovit Græcos. ignem admovit. ſatis ſunt diu conati. numquam quiverunt incendere: ita Archelaus omnem materiam obleverat* 8 *alumine. quod Sulla atque milites mirabantur; & poſtquam non ſuccendit, reduxit copias.*

CAP.

lo Mithridat. nec cæmento ullo aut luto, verum ferro ac plumbo junctus. Thucydides lib. 1. Ἐντὸς ἦν ἔτι τοῦ λιμοῦ, ἔτι πλῆθος ἦν. ἀλλὰ ξυνωκοδομημένοι μεγάλοις λίθοις, καὶ σύνεμῆ ἑξῶνιοι πόλεμον πρὸς ἀλλήλους τὸν ἔξωθεν καὶ μηλύδῳ ἐλείμενοι. Eâ autem latitudine hic erat murus, ut duo plaustra ſibi obvia ſine offenſione mutuâ ſeſe invicem prætergredi poſſent. Thucydides libro citato: Καὶ ἀνεδέμησαν τῇ ἐκείνου γνώμῃ τὸ πάχος τοῦ τείχους, ὅπερ καὶ ἔτι φαίνεται ἐπὶ τοῖς Πελαργικοῖς. δύο γὰρ ἅμαξαι ἐπῄεσαν ἀναπαλιν ἀλλήλαις τοὺς λίθους ἐκφέρουσαι. Altitudo ejus etiam ad quadraginta cubitos procedebat. Appianus loco citato: ἐπὶ τοῦ Πειραϊκοῦ κατῆλθεν, καὶ προσκλεισμένων εἰς τὸ τεῖχος τοῦ πολιμείων. ὑψοῦτο δ' ἦν τὸ τεῖχος πήχεων τεσσαράκοντα μάλιστα. Hujus muri partem cum magno militū labore Sulla cuniculis ſubruiſſet, Archelaus verò Mithridatis præfectus novas iterum intus munitiones erexiſſet, ita ut oppugnantium & defendentium mutua clade cum longo tempore traheretur obſidio; Sulla totum impetum in Athenas convertit; ubi fames tanta fuit, ut medimnus tritici veniret mille drachmis, lora, calceos, vaſaque aquis macerata in alimentum verterent; nec deeſſent, qui cadaveribus ad vitam ſuſtentandam abſtinerent; quibus calamitatibus fractas Athenas tandem Sulla Kalend. Martiis expugnavit. Urbe capta, Aryſtion tyrannus in arce, quò confugerat, obſeſſus, tandem aquæ penuria preſſus, dedidit ſe. Nec multo poſt Piræeum, quem Archelaus tenebat, in Sullæ poteſtatem venit. Vide Plutarchum in Sulla, Appianum De Bello Mithridat. Florum lib. 3. cap. 5. Velleium Paterculum lib. 2. cap. 22. & Pauſaniam in Atticis.

7. *Tum Sulla conatus eſt, & tempore magno eduxit copias*] Vitium hiſce Quadrigarii verbis ſubeſſe, facile deprehendi poteſt. Unde Lipſius olim legebat, *& opere magno eduxit copias*. Lambecius vero in Lucubrationibus Gellianis legendum cenſet: *Cum Sulla conatus eſſet magno tempore, eduxit copias, ut &c.* Ut ſenſus ſit: Poſtquam Sulla diu fruſtra tentavit eminus expugnare Archelaum, eduxit copias, &c.

8. *Alumine*] Robertus Titius in Loc. Controverſ. olim hic reponere tentabat *athumine*; quo nomine merito ab Yvone Villiomaro, hoc eſt, Joſepho Scaligero caſtigatur. Cæterum modus alumine illinendi machinas bellicas adverſus ignem concipiendum, etſi Syllæ tempore Romanis nondum innotuiſſe videatur, poſtea tamen ipſis ſatis familiarem fuiſſe liquet ex Ammiano Marcellino lib. 20. ubi inquit: *Ma-*

chinas Romanorum Perſæ exurere vi magnâ nitebantur, & aſſidue malleolos, & incendiaria tela torquentes laborabant incaſſum; eâ re quod humectis ſcortis & centonibus erant operta materiæ plures, alia unctæ alumine diligenter, ut ignis per eas laberetur innoxius.

CAP. II.

Quòd Plato in libris, quos de legibus compoſuit, largiores latioreſque in conviviis invitatiunculas vini non inutiles eſſe exiſtimaverit.

EX inſula Creta quiſpiam ætatem Athenis agens Platonicum ſe eſſe philoſophum dicebat & viderier geſtibat. erat autem nihili homo & nugator, atque in Græcæ facundiæ gloria jactabundus, & præterea vini libidine, aduſque ludibria ebrioſus. is in conviviis juvenum, quæ agitare Athenis hebdomadibus lunæ ſollemne nobis fuit, ſimulatque modus epulis factus, & utiles delectabileſq; ſermones cœperant; tũ ſilentio ad audiendũ petito, loqui cœptabat: atque id genus vili & incondita verborum caterva hortabatur omnes ad bibendum, idque ſe facere ex decreto Platonico prædicabat; tamquã Plato in libris, quos de legibus cõpoſuit, laudes ebrietatis copioſiſſimè ſcripſiſſet, utilemque eſſe eã bonis ac fortibus viris cenſuiſſet. ac ſimul inter ejuſ-

Hebdomadibus lunæ] Ἑβδόμη feſtum erat publicum Athenis, quod ſeptimo quoque die Lunæ celebrabant in honorem Apollinis, cui dies ille ſacer. Suidas: Ἑβδόμης πρὸς εἰκοσιζόῃ Ἀθήνησι ἡμέραις πίνειν, οἷον πομπεύειν, καὶ ἑβδόμη Ἀπόλλωνος. Natalis enim Apollinis dies iſte habebatur. Heſiodus Ἑβδόμης:

– – καὶ ἑβδόμῃ, ἱερὸν ἦμαρ,
Τῇ γὰρ Ἀπόλλωνα χρυσάορον γείνατο Λητώ.

Reſpicuè Euſtathius ad Odyſſ. ψ'. Ἀπόλλωνος ἱερὸν πᾶσι πομπεύειν, κατὰ δὲ τὴν Σπαρτιακὴν μοῖραν ἑβδόμη, ὡς φοιβείου Ἀπόλλωνος. Feſtum autem hoc celebrabant Athenienſes Laurum geſtantes, caniſtrumq; coronantes, ac hymnum Deo canentes, ut teſtis eſt Proclus in Heſiodi Ἔργ. Καὶ Ἀθηναῖοι πωύτῳ (τῷ ἑβδόμῳ) ὡς Ἀπολλωνιακῷ πομπὰς ὁλοφυρόμενοι τοῖς, καὶ τὸ παιᾶνα ἐπιστάντες, καὶ ὑμνοῦντες τὸν θεόν. Et tunc temporis etiam convivia agitari à juvenibus ſolemne fuiſſe, ex Auctoris hoc noſtri loco manifeſtum.

2. *Laudes*] Cod. Tornæſ. *leges.*

3. *Inci-*

ejuſmodi orationem crebris & ingentibus poculis omne ingenium ingurgitabat; ſomitem eſſe quemdam dicens & 3 incitabulum ingenii virtutiſque, ſi mens & corpus hominis vino flagraret. Sed enim Plato, in primo & ſecundo de legibus, non, ut ille nebulo opinabatur, ebrietatem iſtam turpiſſimam, quæ labefacere & imminuere hominum mentes ſolet, laudavit; ſed hanc largiorem paulò jucundioremque vini invitationem, quæ fieret ſub quibuſdam quaſi 4 arbitris & magiſtris conviviorum ſobriis, non improbavit. nam & modicis honeſtiſque inter bibendum remiſſionibus refici, integrarique animos ad inſtauranda ſobrietatis officia exiſtimavit, reddique eos ſenſim lætiores, atque ad intentiones rurſum capiendas fieri habiliores: & ſimul, ſi qui penitus in iis affectionum cupiditatumque errores ineſſent, quos 5 aliqui pudor reverens concelaret, ea omnia ſine gravi periculo, libertate per vinum data, detegi, & ad corrigendum medendumque fieri opportuniora. atque hoc etiam Plato ibidem dicit, non defugiendas eſſe neque reſpuendas hujuſmodi 6 exercitationes adverſum propulſandam vini violentiam; 7 neque ullum umquam continentem

3. *Incitabulum ingenii*] Apud Macrobium, qui integrum hoc caput, ut plurima alia ex Auctore noſtro deſcripſit, lib. 2. Saturn. cap. 8. legitur *ignitabulum ingenii*.

4. *Arbitris & magiſtris conviviorum*] De his vide quæ ſupra notata ſunt p. 447. *b*. & p. 674. *b*.

5. *Aliqui*] Vett. Edd. *aliquis*. Sic Cod. Tornæſ. ſuprapoſitum habet *s* in fine dictionis. forſan *aliqui*.

6. *Exercitationes*] Ita quoque legit Macrobius. At Lipſius lib. 1. Elector. cap. 7. melius cenſet, ſi legatur *exertationes*. Et eleganter ſic appellari ait mentis illos errores & quaſi alucinationes ante plenam ebrietatem. Exertandi autem verbo uſum & Quadrigatium, *Deinde Gallus irridere cœpit, atque lingua exertare*. Item Statium lib. 6. Thebaid.

Flectitur in gyros, dextrumque exertat Arion.

7. *Neque ullum unquam continentem prorſum, &c.*] Platonis locus, quem Gellius hic innuit, haud dubie hic eſt lib. 1. de Legib. Τί δ' ὅταν ἐπιχειρῶμεν καὶ φοβερὸν ποιεῖν μὴ εἶναι, ἀλλ' ὅσον ἀναιχυντίας ζημιοῦλλοντες αὐτὸ ἐ παραμυθόμενοι, νικᾷν δὲ ποιῶν ἀγωνιζόμενοι αὐτῷ τὰς ἡδονάς, &c. Sed locus longior eſt, itaque Latine tantum, cum ex interpretatione Ficini adſcribam: *Quem vero non timeat, quæ timenda ſunt, cum profecto debemus rebus ad impudentiam declinantibus reſtare, in pugna contra voluptates dimicare,*

tem prorſum ac temperantem ſatis fideliter viſum eſſe, cujus vita virtuſq; non inter ipſa errorum pericula & in mediis voluptatum illecebris explorata ſit. nam cui [8] libentiæ gratiæque omnes conviviorum incognitæ ſint, quique illarum omnino expers ſit; ſi cum fortè ad participandas ejuſmodi voluptates aut voluntas tulerit, aut caſus induxerit, aut neceſſitas compulerit, deleniri plerumque & capi; neque mentem animumque ejus conſiſtere, ſed vi quadam nova ictum labaſcere. congrediendum igitur cenſuit, & tamquam in aciem quadam cum voluptariis rebus, cumque iſta vini licentia comminus decernendum: ut adverſum eas non fuga ſimus tuti nec abſentia; ſed vigore animi & conſtanti præſentia, moderatoque uſu temperantiam continentiamque tueamur, & calefacto ſimul refotóque animo, ſi quid in eo vel frigidæ triſtitiæ, vel torpentis verecundiæ fuerit, deluamus.

CAP.

eas, aut anteacta vita inſtitutum exercere, & ad victoriam cohortari, atque ita vincentem vere fortem reddere. Qui vero nec periculum ſui fecerit ullum, neque in his certaminibus exercitatus fuerit, ne mediam quidem virium ſuarum partem ad virtutem habebit. Temperans autem quomodocunque perfecte, niſi voluptatibus atque cupiditatibus plurimis ad impudentiam & injuriam compellentibus fortiter repugnaverit, ac ratione opereque & arte tam jocoſis quam ſeriis in rebus devicerit? An temperans erit, inquam, qui nihil hujuſmodi erit perpeſſus? Reliqua hujuſcientia videſis apud ipſum Platonem lib. 1. & lib. 2. de Legibus.

8. *Libentiæ*] Libentiæ, ſive lubentiæ, ut bene J. Guilielmius obſervat, hic ſunt conviviorum lauticiæ, & quæ ultro citro reciprocant invitationes. Apulejus De Aſino aureo lib. 1. *Lectulo refoveo, cibo ſatio, poculo mulceo; jam ad lubentiam proclivis eſt joci & ſcitum eſt cavillum.* Eſtque hæc conviviorum vox propria, cum fronte jam exporrecta jocandi & ſeſe exhilarandi cuique lubido eſt. Unde Terentius Adelphis:

Hilarem ac lubentem fac te in nati nuptiis.

Hinc & *lubentes* pro lætis & hilaris, & ipſa hilaritas *lubentia* dicitur Plauto Aſinaria, Act. 2. Sc. 2.

Ubi nunc Libanum requiram, aut familiarem filium,
Ut ego illos lubentiores faciam quam lubentia eſt.

Et Sticho, Act. 2. Sc. 2.

Itaque omniſum pectus porro lætitia lubentiaque.

Se

CAP. III.

Quid M. Cicero de particula iſta ſenſerit ſcripſeritque quæ præpoſita eſt verbis aufugio *&* aufero. *& an in verbo* autumo *eadem iſta hæc præpoſitio eſſe videri debeat.*

LEgimus librum Ciceronis, qui inſcriptus eſt Orator. in eo libro Cicero, quum dixiſſet verba hæc, *aufugio*, & *aufero*, compoſita quidem eſſe ex præpoſitione *ab*, & ex verbis, *fugio*, & *fero*; ſed eam præpoſitionem, quo fieret vox pronunciatu audituque lenior, verſam mutatamque eſſe in *au* ſyllabam; cœptumque eſſe dici *aufugio* & *aufero*, pro *abfugio* & *abfero*: quum hæc, inquam, ita dixiſſet; tum poſtea ibidem ſuper eadem particula ita ſcripſit: *Hæc*, inquit, *præpoſitio, præter hæc duo verba, nullo alio in verbo reperitur.* Invenimus autem in commentario Nigidiano verbum, *autumo*, compoſitum ex *ab* præpoſitione & verbo *æſtumo*; dictumque interciſe, *autumo*, quaſi *abæſtumo*, quod ſignificaret *totum æſtumo*, tamquam *abnumero*. ſed, quod ſit cum honore multo dictum P. Nigidii hominis eruditiſſimi, audacius hoc argutiuſque eſſe videtur, quàm verius. *autumo* enim non id ſolùm ſignificat,[1] ſed & *dico* & *opinor* & *cenſeo*, cum quibus verbis præpoſitio iſta neque cohærentia voeis, neque ſignificatione ſententiæ convenit, præterea[2] vir acerrimæ in ſtudio litterarum licentiæ[3] M. Tullius non ſola

1. *Sed & dico*] Ita & Nonius: *Autumare eſt dicere.* Quod confirmat exemplis è Pacuvio in Peribœa: *Flexio non falſa autumare dicitur Delphis ſolet.* Item Hermiona: *Quid benefaciam ei, patris cujus opera te eſſe ultum autumat.* Lucilio lib. 28. *Socratium quid ante tyranno miſiſſe Ariſtippum autumat.* Et Plauto Amphytr. *Nam ſi hoc ita factum eſt, perinde ut factum eſſe autumo.* Sic in Gloſſis Philoxeni: *Autumat*, λέγει; *Autumator*, Ὁμολογητής.

2. *Vir acerrimæ in ſtudio litterarum licentia*] Quanquam omnes ſic libri habeant, tamen illud *licentiæ* huic loco minime convenire nemo non animadvertere poteſt: Itaq; multo melius cum Valente Acidalio in Lect. Vellej. leges: *Vir acerrimæ in ſtudio litterarum diligentiæ.* Quæ lectio ſeſe ſatis commendat.

3. *M. Tullius non ſola eſſe hæc duo verba dixiſſet*] Ciceronis locus, quem denotat Gellius, exſtat in Oratore ad Brutum: *Quid ſi etiam abſcondit, turpe viſum*

ſola eſſe hæc duo verba dixiſſet, ſi reperiri poſſet ullum tertium. Sed illud magis inſpici quærique dignum eſt, verſáne ſit, & mutata *ab*, præpoſitio in *au*, ſyllabam propter lenitatem vocis, an potius *au*, particula ſua ſit propria origine, & proinde, ut pleræque aliæ præpoſitiones à Græcis, ita hæc quoque inde accepta ſit: ſicuti eſt in illo verſu Homeri:

* Αὖ ἔρυσεν μὲν πρῶτα καὶ ἔσφαξεν καὶ ἔδειραν.

viſum eſt: & abſer noluerunt? quæ præpoſitio præter hæc duo verba, nullo alio in verbo reperitur.

4. Αὖ ἔρυσεν, &c.] Id eſt,

Retrotraxerunt quidem primum & jugularunt & excoriarunt.

Exſtat Iliad. ά ῥſ. 459. In Vett. Edd. adduntur & iſta ex Iliad. ι. ῥſ. 41. Λίγδμοι αὐήσχοι, Id eſt, *Valde ſtrepentes, valde reſonantes.* Sic enim Euſtathius iſta interpretatur: Δηλοῖ δὲ τὸ λίγδμοι, αὐήσχοι, τὸ ἅμα βρόμῳ, ἅμα ἰαχῇ, Id eſt, *cum fremitu & clamore.* Dum vero iſta hic ex Homero Gellius adducit, nimium litérionem, atque Grammaticis nugis nimis ſeſe addictum fatetur.

CAP. IV.

Hiſtoria de Ventidio Baſſo ignobili homine; quem primum de Parthis triumphaſſe memoria traditum eſt.

IN ſermonibus nuper fuit ſeniorum hominum & eruditorum, multos in vetere memoria altiſſimum dignitatis gradum aſcendiſſe ignobiliſſimos prius homines & deſpicatiſſimos. Nihil adeò de quoquam tantæ admirationi fuit, quantæ fuerunt, quæ 1 de Ventidio Baſſo ſcripta ſunt. eum Picen-

VEntidio Baſſo] De eodem ita Valerius Maximus lib. 6. cap. 9. *Aſculo capto*, inquit, *Cn. Pompejus Magni pater P. Ventidium ætate impuberem in triumpho ſuo populi ventis ſubjecit. Hic eſt Ventidius, qui poſtea Romæ ex Parthis & per Parthos de Craſſi manibus in hoſtili ſolo miſerabiliter jacentibus triumphum dixit. Itaque qui captivus carcerem exhorruit, victor Capitolium feliciſſime celebravit. In eodem etiam illud eximium, quod eodem anno Prætor & conſul eſt factus.* Unde Juvenalis Satyr. 7.

Si fortuna volet, fies de rhetore conſul,
Si volet hæc eadem, fies de conſule rhetor.

Ventidius quid enim? quid Tullius? anne alius quam
Sidus, & occulti miranda potentia fati?
Servis regna dabunt, captivis jura triumphum.

Ubi Vetus Scholiaſtes: *Ventidius ex mulione Cæſaris Dictatoris, ut Tullius in Epiſtolis, & in Philippicis loquitur, opi-*

nantes

Picentem fuisse, genere & loco humili; & matrem ejus à Pompejo Strabone Pompeji magni patre bello sociali, quo Asculanos subegit, captam cum ipso esse; mox triumphante Pompejo Strabone, eum quoque puerum inter cæteros ante currum imperatoris sinu matris vectum esse; post, quum adolevisset, victum sibi ægrè quæsisse, eumque sordidè invenisse [2] comparandis mulis & vehiculis, quæ magistratibus, [3] qui sortiti provincias forent [4] præbenda publi-

sulente Antonio & Augusto, usque eo profectus est, ut ei crederetur Parthicum bellum. Sic enim ibi legendum. Vide sis Dionem Cassium lib. 48. & lib. 49. Plutarchum in Antonio.

2. *Comparandis mulis, &c.*] Quid si legas *confricandis*, vel *curandis mulis*; & *vehicula magistratibus, qui sortiti provincias forent, præbenda, publice conduxisse.* Sane τὸ *confricandis* vel *curandis* ex infra dictis confirmatur.

3. *Qui sortiti provincias forent*] Notum est, senatum, postquam ad eum de provinciis relatio facta esset, jussisse provincias prætorias prætores sortiri, consules vero consulares, sive sortiri, sive inter se comparari; aut etiam, quamvis ratius, nonnunquam ipsum senatum, utrisque pro suo judicio nominatim singulas extra sortem decernere solitum. Cujus rei acervum testimoniorum apud Livium habemus, unum vel alterum tantummodo adducemus: Sic lib. 27. *Consulatum ineunt C. Claudius Nero & M. Livius, qui quia jam designati provincias sortiti erant, prætores sortiri jusserunt.* Alibi: *Decreverunt patres, ut consules inter se compararent, sortirenturve provincias.* Item: *Scipio & Crassus, ut consulatum inierunt, nominatæ consulibus provinciæ sunt. Siciliæ Scipioni extra sortem, concedente collega, Bruttii Crasso evenerunt.* Et lib. 37. *Tum de consulum C. Lælii, & L. Scipionis provinciis captum est agi: ambo Græciam cupiebant. multum Lælius in senatu poterat. is, cum senatus aut sortiri, aut comparari inter se consules jussisset, elegantius facturos dixit, si judicio patrum, quam si sorti eam rem permisissent, &c.*

4. *Præbenda publice conduxisset*] Magistratibus in Provincias proficiscentibus de viatico, ut vestibus, vasibus, vehiculis, mulis, tabernaculis, & id genus reliquis instrumentis de publico prospici solebat. Unde Cicero lib. 4. in Verrem: *Majores nostri*, inquit, *neminem, qui cum potestate aut legatione in provinciam esset profectus, tam amentem fore putarunt, ut emeret argentum; dabatur enim de publico: aut vestem; præbebatur enim legibus: mancipium putaverunt; quo & omnes utimur, & non præbetur à populo. Sanxerunt, ne quis emeret mancipium, nisi in desertum locum.* Vide Livium lib. 42. ubi ait neminem ante L. Postumium Consulem in itinere faciundo ullis unquam sociis, aut provincialibus in ullare oneri, aut sumptui fuisse; quia magistratus mulis tabernaculisque, & omni alio instrumento militari ornabantur. Hæc autem instrumenta locari solebant, & à redemptoribus publice conduci; quemadmodum hic Gellius Ventidium Bassum ab initio feciisse comemorat; qui ἐργολάβος, & præbendorum manceps fuit. Postea Augustus sublatâ locatione publica, pecuniam ejus loco dari constituit, ut auctor est Suetonius in ejus Vita. *Auctor*, inquit, *& aliarum rerum fuit, in quibus, ne acta senatus publicarentur: ne magistratus depositio honore statim in provin-*

publicè conduxiſſet; in iſto quæſtu notum eſſe cæpiſſe C. Cæſari, & cum eo profectum eſſe in Gallias: tum quia in ea provincia ſatis naviter verſatus eſſet, deinceps civili bello mandata ſibi pleraque impigrè & ſtrenuè feciſſet, non modò in amicitiam Cæſaris, ſed ex ea in ampliſſimum quoque ordinem perveniſſe: mox tribunum quoque plebi, ac deinde prætorem creatum, atque in eo tempore judicatum eſſe à ſenatu hoſtem cum M. Antonio: pòſt verò conjunctis partibus, non priſtinam tantùm dignitatem reciperaſſe, ſed & pontificatum, ac deinde conſulatum quoque adeptum eſſe: eamque rem tam intoleranter tuliſſe populum Romanum, qui Ventidium Baſſum meminerat curandis mulis victitaſſe, ut vulgò per vias urbis verſiculi proſcriberentur:

Concurrite omnes augures, haruſpices:
Portentum muſitatum conflatum eſt recens.
Nam mulos qui fricabat, conſul factus eſt.

Eumdem Baſſum Suetonius Tranquillus præpoſitum eſſe à M. Antonio provinciis orientalibus, 5 Parthoſque in Syriam

cias mitterentur: ut proconſulibus ad mulos & tabernacula, quæ publicè locari ſolebant, certa pecunia conſtitueretur. Idem teſtatur de Auguſto Dion Caſſius lib. 54. Ubi & ſubjicit: τὸ μὲν γὰρ πάλαι ἐρχθλαύθητε πρὸς ἀλλήλους ἐπὶ ἀρχαίου τινὸς ἀφίσι τὰ ἔθνη τὰ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἀρχόμενα παρέσχεν. Quæ verba ab omnibus interpretibus male accepta, rectiſſime Caſaubonus hoc modo vertenda cenſet: *Nam olim quidam erant qui prædenda* itutis in provincias *publice redimerent, & quicquid iis muneris ſui cauſa opus eſſet, exhiberent.*

5. *Parthoſque in Syriam irrumpentes*] Sub ductu Pacori Parthorum regis filii: qua de re ſic Plutarchus in Antonio: Ἐν τούτῳ δὲ Πάκορον τὸν βασιλέως παῖδα μεγάλῃ δυνάμει Πάρθων αὐτὸς ἐπὶ Συρίαν ἐλαύνοντα καὶ

ριαν πρόπεμψας, καὶ Λαφθένει παρακαλέσας, ἐν πρώτοις Πακόρῳ πίστατον, τοῦτο ἔργον ἐν τοῖς ἀοιδιμωτάτοις θριάμβοις, Ῥωμαίοις τε τοῖς Κρίσσου ἀτυχήμασιν, ἐκπλέον παιήνα παρέσχε, καὶ Πάρθοις αὖθις εἶσω Μηδίας καὶ Μεσοποταμίας αὖ τοὺς ἐπὶ μάχης ἰφιξῆς καὶ κράτος ἠλαύνοντας. Id eſt, *Interea Pacorum Parthorum regis filium ingenti exercitu Parthico iterum Syriam invadentem Ventidius ſignis collatis in Cyrrheſticâ fudit, multoſque cecidit. Inter primos cecidit Pacorus. Hoc factum, quod in celebratiſſimis fuit, unde vindicavit populi Romani acceptas ſub Craſſo clades, Parthoſque denuo intra Mediam & Meſopotamiam redegit tribus ordine certaminibus profligatos.* Vide & Dionem Caſſium lib. 49.

6. *Eum*

riam introrumpentis tribus ab eo prœliis fusos scribit, [6] eumque primum omnium de Parthis triumphasse, & morte obita [7] publico funere sepultum esse.

6. *Eumque primum omnium de Parthis triumphasse*] Ita & Dio l. 49. Καὶ συνοίδα γὰρ τῷ Οὐεντιδίῳ μόνῳ τῶν πρὸ ἐκείνου, ὅσοι ἐκ μονομαχίας, καὶ λόξαν δή τινα τούτου καὶ ἐκ τοῦ θριάμβου ἅμα τῇ τύχῃ μείζω λαβεῖν· ἐκ γὰρ τῆς τοῦ Πομπηίου τοῦ Στράβωνος ἐπινικίου πομπεύσας πρὸ μὲν τῶν ἄλλων αἰχμαλώτων, αὐτὸς ἐπινίκιος τῶν Πάρθων ἐφ' ὑμῶν ἦγαγε. Id est, *Sed ut Ventidius solus vicerat, ita solus quoque de Parthis triumphavit, eaque res & insolitus fortunæ casus auxêre gloriam Ventidii: quippe olim in triumpho Pompeji Strabonis cum aliis captivis ductus, primus postea temporis inter Romanos de Parthis triumphum duxit.* Similiter Plutarchus in Antonio: Οὗτος (Οὐεντίδιος) ἀπὸ Πάρθων ἄχρις οὗ ζῶν τιθρίαμβος μόνος, ἀνὴρ ἰδιώτης μὴ ἀφανὴς, ἀπελαύσας δὲ τῆς Ἀντωνίου φιλίας, τὸ λαμπρὸν ἀφορμὰς πράξεων μεγάλων. Hoc est, *Hic* (Ventidius) *de Parthis ad hanc memoriam triumphavit solus: vir obscuro loco natus, sed per amicitiam Antonii magnarum rerum gerendarum accepit materiam.*

7. *Publico funere sepultum*] Hoc est, ob cujus mortem justitium indictum & publicus luctus, sumptusque ex ærario publico facti. Cujusmodi funere efferri pro eximio habebatur honore; quem Senatus aut imperatores Viris illustribus, & bene de se, aut Republica meritis, solebant decernere. Tacitus Annal. 6. de Pisone: *Dein Piso viginti per annos pariter probatus, publico funere ex decreto Senatus celebratus est.* Suetonius in Vitellio: *Defunctum Senatus publico funere honoravit.* Quod Græci δημοσίᾳ θάπτειν & δημοσίᾳ ταφῇ τιμᾶν appellant. Sic Dio lib. 48. De Spharo Cæsaris Augusti pædagogo & liberto: Σφαῖρος ὁ Καίσαρος παιδαγωγήσας καὶ ἐλεύθερος αὐτῷ γενόμενος δημοσίᾳ ἐτάφη. Et de Pisone Idem Dio lib. 8. Τότε Πείσωνα τὸν πολίαρχον πλείστοις δημοσίᾳ ταφῇ ἐτίμησαν, ὅτε καὶ ἄλλοις ἐχαρίζετο.

CAP. V.

Verbum profligo *à plerisque dici impropriè insciteque.*

SIcut alia verba pleraque, ignoratione & insciția improbè dicentium, quæ non intelligant, deflexa ac depravata sunt à ratione recta & consuetudine; ita hujus quoque verbi, quod est, *profligo*, significatio versa & corrupta est, nam quum ab affligendo, & ad perniciem interitumque deducendo inclinatum id tractumque sit, semperque eo

verbo, qui [1] diligenter loquuti ſunt, ita uſi ſint, ut *profligare* dicerent *prodigere* & *deperdere*, *profligataſque* res quaſi *profligatas* & *perditas* appellarint: nunc audio ædificia & templa & alia ferè multa, quæ propè abſoluta affectaque ſunt, *in profligato eſſe* dici; ipſaque jam eſſe profligata. Quapropter urbaniſſimè reſpondiſſe prætorem non indoctum virum Barvaſculo cuidam ex advocatorum turbâ Sulpicius Apollinaris in quadam epiſtola ſcriptum reliquit. nam quum ille, inquit, rabula audaculus ita poſtulaſſet, verbaque ita feciſſet; Omnia, vir clariſſime, negotia, de quibus te cogniturum eſſe hodie dixiſti, diligentia & velocitate tua [2] profligata ſunt; unum id ſolum relictum eſt, de quo, rogo, audias: tum prætor ſatis ridiculè, An illa, [3] inquit, negotia de quibus jam cognoviſſe me dicis, profligata ſint, equidem neſcio. hoc autem negotium quod in te incidit, proculdubio, ſive id audiam ſive non audiam, [4] profligatum eſt. Quod ſignificare autem volunt, qui *profligatum* dicunt: ii qui Latinè loquuti ſunt, [5] non *profligatum*, ſed *adfectum*, dixerunt. ſicut M. Cicero in oratione, quam habuit de provinciis conſularibus. ejus verba hæc ſunt: *Bellum adfectum videmus, &, vere ut dicam, pene confectum.* item infrà: *Nam ipſe Cæſar quid eſt quòd in ea provincia commorari velit, niſi ut ea, quæ per eum adfecta ſunt, perfecta reipublicæ tradat?* idem Cicero in Oeconomico: *Quum verò adfecta jam prope æſtate uvas à ſole miteſcere tempus eſt.*

CAP.

Diligenter] Forſan ſcripſerat *elegantèr*. Sed & *diligenter* probum eſt, quemadmodum Macrobius lib. 6. c. 7. *Quod cum Virgilius anxie ſemper diligens fuerit in verbis.*

2. *Profligata ſunt*] Pæne abſoluta ſunt.

3. *Inquit*] Abeſt à Cod. Tornæſ. & Vett. Edd.

4. *Profligatum eſt*] Deperditum eſt; quia malum nactum erat patronum, ſive advocatum.

5. *Non profligatum, ſed affectum dixerunt*] Falleris utique Gelli; nam & qui probe & Latine locuti ſunt, *profligatum* pro *adfectum* dixêre. Sic M. Cicero Tuſculan. Quaſt. lib. 5. *Profligata jam & pæne ad exitum deducta quæſtio eſt.* Auguſtus item in Ancyrano lapide: CEPTA. PROFLIGATAQVE. OPERA. A. PATRE. MEO. PERFECI. Et Tacitus Hiſtor. lib. 2. *Profligaverat bellum Judaicum Veſpaſianus, oppugnatione Hieroſolymorum reliqua.* Id eſt, prope abſolverat.

De

CAP. VI.

In libro M. Ciceronis de gloria ſecundo, manifeſtum erratum in ea parte, in qua ſcriptum eſt ſuper Hectore & Ajace.

IN libro M. Tullii, qui eſt ſecundus de Gloria, manifeſtus error eſt non magnæ rei, quem errorem eſſe poſſit cognoſcere non aliquis eruditorum, ſed qui tantùm legerit Ὀ μήρου τὸ η. quamobrem non tam id mirabamur erraſſe in ea re M. Tullium, quam non eſſe animadverſum hoc poſtea, correctumque, vel ab ipſo, vel à Tirone liberto ejus, diligentiſſimo homine, & librorum patroni ſui ſtudioſiſſimo. ita enim ſcriptum in eo libro eſt: *Apud eumdem poëtam Ajax cum Hectore congrediens de pugnandi cauſa agit, ut ſepeliatur, ſi ſit fortè victus; declaratque ſe velle, ut ſuum tumulum multis etiam pòſt ſæculis prætereuntes ſic loquantur:*

Hic ſitus eſt vitæ jampridem lumina linquens,
Qui quondam Hectoreo perculſus concidit enſe.
Fabitur hæc aliquis. mea ſemper gloria vivet.

Hujus autem ſententiæ verſus, quos Cicero in linguam Latinam vertit, non Ajax apud Homerum dicit, neque Ajax agit ut ſepeliatur; ſed Hector dicit, & 4 Hector de ſepultura agit, priuſquam ſciat, an Ajax ſecum depugnandi cauſa congreſſurus ſit.

DE *Gloria*] Meminit ipſe Cicero librorum ſuorum de Honore & Gloria. Apud Græcos etiam Cleanthes & Sphærus de Gloria ſcripſerunt, ut eſt apud Diog. Laërtium.

2. Ὀ μήρου τὸ η] Homeri lib. 7. ſc. Iliadis.

3. *Hic ſitus eſt, &c.*] Homeri verſus lib. 7. Iliad. quos Cicero interpretatur, hi ſunt:

Ἀνδρὸς μὲν τόδε σῆμα πάλαι πεφατισμένου ἐστὶν,
Ὅν ποτ' ἀριστεύοντα κατέκτανε φαίδιμος Ἕκτωρ.
Ὥς ποτέ τις ἐρέει τὸ δ' ἐμὸν κλέος οὐδ' ἀπολεῖται.

Ad verbum:

Viri quidem hoc monumentum jam dim defuncti:
Quem olim præſtantem fortitudine interfecit illuſtris Hector.
Sic olim aliquis dicet: mea gloria nunquam peribit.

4. *Hector de ſepultura agit*] Ejus ſcilicet, cum quo pugnaturus eſſet.

CAP. VII.

Obſervatum eſſe in ſenibus, quòd annum ferè ætatis tertium & ſexageſimum agant aut laboribus, aut interitu, aut clade aliqua inſignitum: atque inibi ſuper eadem obſervatione exemplum appoſitum epiſtolæ divi Auguſti ad Cajum filium.

OBſervatum in multa hominum memoria, expertumque eſt in ſenioribus pleriſque omnibus, ſexageſimum

S*Exageſimum tertium vitæ annum cum periculo & clade aliqua venire &c. eum ætatis annum appellant κλιμακτηρικόν*] Plerique Veterum etiam antiquariorum & Philologotum, ut optime obſervavit Magnus Salmaſius in opere eximio De Annis Climactericis, ignorarunt, quid eſſet Climacter, vel annus Climactericus. Et ſic quoque Gellius noſter, qui unicum tantum videtur admittere annum Climactericum, nempe ſexageſimum tertium; quaſi hic ſolus ætatis in vita hominis annus dictus fuerit ab antiquis κλιμακτηρικὸς, cum potius nullus annus vitæ ſit, qui non alicui habeatur Climactericus. Omnis enim annus, quando vitæ tenor proſpere incedens aliquo interrumpitur infortunio, Climactericus dicendus. Sic ut pericula vitæ fortunarumque, quæ extrinſecus accidunt, in Climacteris annis eveniant, & Climactericos eos faciant. Per κλιμακτῆρας enim ipſa pericula denotantur, ut ex Vettio Valente conſtat. Et ſic quoque Auctor noſter ex Varrone ſupra lib. 3. cap. 10. *Pericula quoque vitæ fortunarumque hominum, quæ Climacteras Chaldæi appellant, graviſſima quæque fieri affirmat ſeptenariis.* Sic enim in Vett. Codd. legitur, quod perperam poſtea, etiam in hac editione, mutatum. Sic quod quis patitur mutationis ab externis accidentibus diſcriminum & periculorum variis ex cauſis ac rebus contingentium, ut ſunt accuſationes, delationes, inſidiæ, peregrinationes periculoſæ, damna, vulnera, cædes, patrimonii amiſſiones, dignitatum privationes, morbi, mortes, luctus, incendia, naufragia, ruinæ, condemnationes, & id genus calamitatum, ea omnia per Climactericam ἀγωγὴν, ſive legem, in vitam invehuntur, & *Climacteres* vocantur unumquodque eorum, quæ modo recenſuimus. Hinc etiam falſa apparet recentiorum Medicorum & Philoſophorum opinio, qui non putarunt alios fuiſſe cognitos Climactericos, præter Septenarios & Novenarios annos, quos Græci ἑβδομαδικὰς & ἐννεαδικὰς vocant. Nam, ut omittam à ratione omnino alienum eſſe, homini cuipiam per ſeptimum quemque vitæ annum, aut novenum ſubinde redeuntem hujuſmodi, qualia ante memoravimus, ſolere contingere, ut aliquid ſimile ſingulis ſeptem annis formidare neceſſe habeat, manifeſtis argumentis Salmaſius probat J. Firmicum lib. 4. Aſtronom. cap. 14. quatuor Climacterum genera facere, nempe Hebdomadicos, Enneadicos, qui Hebdomadici ſimul ſunt & Enneadici, & eos, qui neque Hebdomadici ſunt, neque Enneadici. *Si enim*, inquit Firmicus, *ſeptem ac novem anni qui Hebdomadici à Græcis & Enneadici appellantur, gravia ſemper hominibus indicunt pericula, quid annus faciet ſexageſimus tertius, qui intrinſque numeri*

num tertium vitæ annum cum periculo & clade aliqua venire,

meri multiplicatam & invicem sibi obligatam perficit summam? Annus itaque sexagesimus tertius Hebdomadicus simul est & Enneadicus. Alii ex mente Firmici sunt simpliciter Hebdomadici; hi nempe, qui per omne vitæ tempus septenis periodis multiplicati currunt. Alii Enneadici, qui per novenos circuitus procedunt. Alii, qui ex neutrius numeri summis perficiuntur recurrentibus. Quos intellexit Firmicus in verbis, quæ modo adductis paullò antecedunt, prout eorum scriptura quæ vulgò corruptissima, in antiquissimo libro Bibliothecæ Regiæ à Salmasio reperta est. *Extra cæteros Climactetas*, (vulgò legitur *Inter cæteros diametros* nullo plane sensu) *etiam septimi & noni per omne vitæ tempus multiplicata ratione currentes naturali quadam & latenti ratione variis hominem periculorum discriminibus semper afficiunt.* Præter cæteros Climactetas, eos notat maxime esse periculosos, qui septeni & noni per omne vitæ tempus multiplicata ratione currunt. Ergo alios etiam Climacteras agnovit, qui nec septenarii sunt, nec novenarii. Vettius quoque Valens in Anthologiis Astrologicis diversa duo habet capita, unum περὶ κλιμακτῆρος ἑβδομαδικῆς καὶ ἐννεαδικῆς ἀγωγῆς, quo agit de Hebdomadico & Enneadico Climactere; alterum περὶ κλιμακτήρων, quo in genere tractat de omnibus Climactericis, qui non sunt Hebdomadici neque Enneadici. Cæterum male etiam vulgo accipiuntur Climacteres Hebdomadici pro septenis annis multiplicata ratione per omne vitæ spacium currentibus: quemadmodum & Enneadici pro novenis ita multiplicatis per novem annorum recurrentes periodos; quo in errore inter veteres Latinos præter Varronem, Censorinum, Gellium nostrum quod minus mirum, etiam ipse fuit Firmicus; qui, ut ex citatis verbis manifestum, Græcorum Mathematicorum ἑβδομαδικὸς & ἐννεαδικὸς ita interpretatus est; cum Græci illi longe alios esse ἑβδομαδικὸς, & ἐννεαδικὸς intellexerunt, & longe aliter computarunt. Quod manifestum ex Vettio Valente, eo capite, quo tractat περὶ ἑβδομαδικῆς καὶ ἐννεαδικῆς ἀγωγῆς. Ibi enim quadragesimum quintum annum facit Hebdomadicum, quem non esse septenarium res ipsa indicat. Quadragesimus quippe secundus vere septenarius est, ex sexies septenis compositus. Vettius vero Valens eo loci quadragesimum quintum ex libris Regis Petosiris esse Hebdomadicum, hoc modo declarat. Ægyptii qui initium anni faciebant ab ortu caniculæ, inde tempus numerabant usque diem ad nativitatis ejus, cujus Climacter erat inveniendus Hebdomadicus. Summam vero dierum quinquaginta & duorum cum septima parte diei, toties eximebant ex numero dierum collecto ab ortu caniculæ ad genituræ diem, quoties id fieri posset. Residuos deinde dies toties multiplicabant, quoties exemissent quinquaginta & duorum dierum summam cum septimâ. Ex his sic multiplicatis numerum Climacteris Hebdomadici colligebant. Exempli gratia, sit numerus dierum collectus ab exortu caniculæ usque ad diem nativitatis, ducentorum & viginti. Eximantur hinc quater quinquaginta duo dies & septima. Numerus inde resultans erit ducentorum & octo cum quatuor septimis. Residui sunt undecim dies, & tres septimæ. Quæ si quater in se ducantur, efficiunt annum Hebdomadicum Climactericum, annum nimirum quadragesimum quintum; qui non est septenarius eâ notione, qua vulgo accipitur, cum non ex septenis periodis componatur. In hac autem supputatione tot eximuntur dies ex summa dierum, quæ intercedit inter caniculæ ortum & genituræ diem,

nire, aut corporis morbique gravioris, [2] aut vitæ interitus, aut animi ægritudinis. propterea, qui rerum verborumque istiusdiem, quot in annum septimanæ incurrunt; cum in anno quinquaginta duæ septimanæ sint. & septies quinquaginta duo dies cum unius diei parte septima, reddunt CCCLV. dies, id est, annum integrum vertentem. Sic ut non ab annis septenariis, vel per septenos circuitus gradatim consurgentibus hebdomadicus Climacter nomen hauserit, sed ab anni septimanis, quæ *Hebdomades* dicuntur, sic appellatus sit. Quæ omnia ex sententiâ Vettii Valentis latius diducuntur à Salmasio in De annis Climactericis, quo lectorem remittimus; nos enim hîc littora tantum legimus; non quasi omnia probaremus, quæ attulimus, sed ut vanissimæ hujus artis, quæ non majorem fidem meretur, quam ipsa Astrologia Judiciaria, cui tota innititur, specimen hic, quasi per transennam, exhiberemus.

2. *Aut vitæ interitus*] Annus, in quo quis mortem oppetat, non proprie dici potest Climactericus, sed potius fatalis. Climactericus autem tantum dicitur, quo quis vitæ aliquod periculum vix quidem ac cum magna difficultate, sed tamen evadit. Nullus enim est Climacter letalis; & vox illa tantum significat periculum & discrimen vitæ, non ipsam mortem. Aliud enim mors, aliud periculum mortis. In discrimen capitis quis adductus, non tamen perdit, sed à perdendo parum abfuit, est κλιμακτὴρ; si amittat, plus aliquid est, quam periculum, vel κλιμακτήρ. Sic Ptolemæus ἀφαίρεσιν à Climactere separat, quia nimirum κλιμακτὴρ non est ex naturæ suæ vi ac proprietate nominis ἀφαιρετικὸς, neque θανατικός. Nam l. 3. cap. de modis Aphetis, opponit tanquã res diversas θανάτους & κλιμακτῆρας μεγάλους καὶ ἐπισφαλεῖς. A Scholiaste quoque ejus Anonymo ad eum locum duo tantum statuuntur Climacterum genera, unus πανδηλὸς & qui cito transeat, alter χαλεπὸς & δυσεκφυγὴς *gravis & vix evitabilis*. Is est, qui Ptolemæo μεγάλος & ἐπισφαλὴς dicitur. Utrumque ἀπὸ θανάτου Scholiastes discernit. Qui & alio quodam loco notat: κακωθεὶς ὁ ἀφέτης ἰσχυρὸς ἔστι πρὸς ποιότητα τῶν ἀναιρέσεων, ἀφαιρούμενος δὲ οὐδέ πρὸς ἀναίρεσιν ποιότητος τοῦ κλιμακτῆρος. *Aphetes afflictus, omnino interremptionem facit, bene affectus, servat, & pro peremptione Climacterem dabit.* Climacter itaque vitam servat, non adimit. Sed & Vettius Valens non semel θανάτους & κλιμακτῆρας diversos facit, ut in istis verbis, τῶν ἰδίων κλιμακτήρων ἢ θανάτους, *propinquorum periculis & mortes*. Alibi quoque genituræ exemplum adducit, quæ usque ad annum sexagesimum secundum πολλοὺς κλιμακτῆρας ἴσχει, *multos Climacteras habuit*, hoc est, multa discrimina vitæ incurrit; multi enim fatales sive letales anni vel dies in unum hominem cadere nequeunt. Nemini itaque annus, vel dies, quo finit vitam, Climactericus est, sed is duntaxat, quo vitæ aliquod discrimen vix, ac cum magna difficultate evadit. Quantumlibet enim δυσεκφυγὴς sit Climacter & vitatu difficilis, modo tamen evitetur; pro Climacterico censendus est ille annus vel dies. Si quis vero in eo fatis concesserit, non est proprie Climactericus, sed fatalis. Hæc ex veterum sententiâ juxta Salmasium, hic annotare visum contra recentiores illos, qui annum Climactericum & fatalem male confundunt. Quod & Auctor noster fecit, qui annum sexagesimum tertium, etiam cũ vitæ interitu conjunctum, pro Climacterico habet. Verum de hoc anno mox adhuc quædã notanda venient.

3. *Librum*

istiusmodi studio tenentur, eum ætatis annum appellant κλιμακτηρικόν. Nocte quoque ista proxima superiore, quum librum epistolarum divi Augusti, quas ad Cajum nepotem suum scripsit, legeremus; duceremurque elegantia orationis neque morosa neque anxia, sed facili hercle & simplici: idipsum in quadam epistola super eodem anno scriptum offendimus: ejusque epistolæ exemplum hoc est: 4 VIII. Kalend. Octobr. *Have mi Cai, 5 meus ocellus jucundissimus: quem semper medius fidius desidero quum à me abes; sed præcipuè diebus talibus, 6 qualis est hodiernus, oculi mei requirunt meum Cajum: quem, ubicumque hoc die fuisti, spero latum & benevalentem celebrasse quartum & sexagesimum natalem meum. nam, ut vides, 7 κλιμακτῆρα communem seniorum*

3. *Librum epistolarum divi Augusti*] Præter Epistolas Augustum etiam alia varia conscripsisse ex Suetonio in ejus vita, aliisque constat; quorum omnium quæ supersunt fragmenta & reliquias collegit, disposuit, & notis illustravit J. Rutgersius lib. 2. Variar. Lect. c. 19.

4. *VIII. Kalend. Octobr.*] Lege *IX. Kalend. Octobr.* ut bene Vett. Cod. Nam scripsit hanc epistolam ipso natali suo Augustus; is vero non in VIII. sed in IX. Kalend. Octobr. incidit, ut ex Suetonio notum.

5. *Meus ocellus jucundissimus*] Vett. Codd. leg. *meus Asellus jucundissimus*; unde τὸ *ocellus* factum. Notum illud Catulli,

Nec plus ocellis meis amarem.

Scriverio placuit olim: *mea salus jucundissima.*

6. *Qualis est hodiernus*] Natalis nimirum.

7. Κλιμακτῆρα *communem seniorum omnium tertium & sexagesimum evasimus*] Videtur hic Augustus, ut optime Salmasius notavit, confudisse annum sexagesimum tertium Climactericum, cum anno sexagesimo tertio fatali, cum dicat se evasisse annum sexagesimum tertium, quem appellat *Communem omnium seniorum* κλιμακτῆρα. Atqui annus sexagesimus tertius cum alicui est Climactericus, magnum quidem in eo vitæ periculum imminet, fatalis autem & γενεθλιακὸς non est. Cum vero alicui γενεθλιακὸς est hic annus, eo ipso non est Climactericus. Verum quidem est, hoc anno ætatis quam plurimos senes, imò maximam eorum partem extingui; sed illis tum hic annus non est Climactericus, verum fatalis & γενεθλιακός. Hinc & ἀνδρολέας, & ἀνδρολέστης dictus est, quia plures frangat, quam quisquam alius. Apud Vettium Valentem Critodemus in Catalogo annorum Climactericorum de hoc anno notat, quod sit χαλεπὸς καὶ γενεθλιακὸς *periculosus & mortem inferens.* χαλεπὸς ad Climacterem pertinet γενεθλιακὸς ad anni ipsius qualitatem & naturam, quâ plures extinguuntur. Aliis igitur annus sexagesimus tertius Climactericus est, & quidem maxime periculosus, aliis vero fatalis, utpote in quo plurimi è vitâ abeunt. Sed quibus est fatalis & vitæ ultimus, iisdem non est Climactericus.

rum omnium tertium & ſexageſimum annum evaſimus. deos autem oro, ut, [8] quantum mihi ſupereſt temporis, id ſalvis vobis traducere liceat in ſtatu reipublicæ feliciſſimo [9] ἀνδεχαθέντων ὑμῶν καὶ ἀποδεχομένων ſtationem meam.

Dupliciter itaque conſiderandus ſexageſimus tertius annus, aut tanquam unus Climactterum maxime periculoſorum, aut tanquam annus communiter fatalis plurimis ſenibus. Non enim hæc ſunt confundenda; quemadmodum hic Auguſtus ex vulgari ſcilicet opinione feciſſe videtur. Eſt vero annus ſexageſimus tertius quam plurimis fatalis, quia qui ad id ætatis pervenere, jam videntur mortis maturitatem adepti; ita ut quædam quaſi vitæ meta legitima in illo anno poſita ſit, qua plurimi ſenes maturi quaſi morti fiunt. Ut enim fœtus in utero ut plurimum ad exeundum maturus ſit nono menſe, unde menſis ille longe majori hominum parti eſt natalis, etſi quidam etiam ſeptimo, nonnulli rariores decimo, alii rariſſimi etiam undecimo menſe in lucem edantur; ſic etiam communior vivendi finis videtur eſſe annus ſexageſimus tertius, & maximæ ſenum parti fatalis; utpote qui jam ad hominis editi maturitatem perveniſſe videantur; & rariores ſint qui terminum iſtum tranſcendant.

8. *Quantum mihi*] Cod. Tornæſ. *mihi quantumcunque.*

9. *Ἀνδεχαθέντων ὑμῶν, &c.*] Id eſt, *Fortiter ac viriliter agentibus vobis & ſuſcipientibus*, quod ſequitur ſcilicet, ſtationem meam.

CAP. VIII.

Locus ex oratione Favorini veteris oratoris de cœnarum atque luxuriæ [1] obprobratione, [2] qua uſus eſt quum legem Liciniam de ſumtu minuendo ſuaſit.

QUum legeremus orationem veterem Favorini non indiſerti viri: quam orationem totam, ut meminiſſe poſſemus, [3] odio hercle iſtiuſmodi ſumtus atque victus, perdi-

OBprobratione] Al. *exprobratione.*

2. *Qua uſus eſt cum legem Liciniam de ſumptu minuendo ſuaſit*] Horum verborum ne umbram quidem in ipſo capite habemus. Mirum autem eſt, niſi Gellius harum inſcriptionum auctor, unde Librarii iſta hauſerint; neque enim Favorinus Legem Liciniam de ſumptu ſuaſit. Sed nomen iſtud forte mendo non caret in ipſo capite; ideo & olim Pithœus Fannii nomen pro Favorini reponendum cenſebat. Sane notum eſt C. Fannium auctorem fuiſſe legis ſumptuariæ, quæ ſuo nomine Fannia appellata, de qua vide notas ſupr. pag. 176.

3. *Odio hercle iſtiuſmodi ſumptus*] Sic recte Vetuſtiſſ. Roman. & Venet. Edd. Cum aliæ, *odio eſſe hercle iſtiuſmodi ſumptus.* Non ita bene. Et τὸ *eſſe* ſuperfluum eſſe, & ſenſum turbare jam olim Badius monuit, ac ideo in editione ſuâ ſuſtulit.

4. *Flos*

Digitized by Google

perdidicimus. verba hæc, quæ appoſuimus, Favorini ſunt: *Præfecti popinæ atque luxuriæ negant cœnam lautam eſſe, niſi, quum libentiſſimè edis, tum auferatur, & alia eſca melior atque amplior ſuccenturietur. is nunc* 4 *flos cœnæ habetur inter iſtos, quibus ſumtus & faſtidium pro facetiis procedit: qui negant ullam avem præter* 5 *ficedulam totam comeſſe oportere; caterarum avium atque altilium, niſi tantum apponatur, ut* 6 *à cluniculis inferiori parte ſaturi fiant, convivium putant inopia ſordere: ſuperiorem partem avium atque altilium qui edunt,* 7 *eos palatum non*

4. *Flos cœnæ*] Solemne optimis Auctoribus id quod optimum: & maxime decorum cujuſque rei, *florem* appellare. Sic *flos vini* apud Plautum pro vino generoſiſſimo; *Flos flammæ*, & *Flos nardi* apud Lucretium. *Flos populi*, apud Ennium,

Flos illibatus populi, Suadæque medulla.

Et ſexcenta hujuſmodi paſſim occurrunt.

5. *Ficedulam totam*] In ſummis enim deliciis ficedulæ habitæ. & cum à ſemetipſis fatui fere forent ſaporis, piper iis addebatur. Martialis libr. 13. Epigr. 5.

Cerea quæ patulo lucet ficedula lumbo
Cum tibi forte datur, ſi ſapis adde piper.

Unde apud Petronium in Trimalcionis lautiſſimi hominis cœnâ Encolpius ait: *Perfricuus putamen manu, pinguiſſimam ficedulam inveni piperato vitello piperatum.* Quam Petronius *pinguiſſimam*, Martialis *Ceream* vocat, ob pinguitudinem toto corpore flaveſcentem. Nomen accepit, quia ficuum uſu pinguis fit. Varro lib. 4. de L. L. *Ficedulæ & Miliariæ à cibo: quod altera ficoi, altera milio fiant pingues.* Similiter Iſidorus lib. 12. cap. 7. Unde Martialis in Xeniis, Epigr. 49. cujus lemma *Ficedula.*

Cum me ficus alat, cum paſcar dulcibus uvis,
Cur potius nomen non dedit uva mihi.

Ideo & ficuum tempore venari ficedulas ex Alexandro Myndio ſcribit Athenæus lib. 2. Deipnoſoph. Apud Suetonium legimus Aſellium Sabinum HS. ducentis à Tiberio Cæſare donatum, quod in Dialogo quodam inſtituerit certamen inter boletos, ficedulas, oſtreas & turdos.

6. *A cluniculis*] Unde Martialis lib. 3. Epigr. 67.

Cereus immodicis turtur te clunibus implet.

7. *Eos palatum non habere*] Hoc eſt, eos ſaporis ſenſu privatos eſſe. Palatum enim ut ſaporis ſedes quibuſdam conſideratur; unde Latinis crebro uſurpatur palatus pro delicatiori guſtu. Sic Cicero lib. 2. de Finib. *Non ſequitur ut cui cor ſapiat, ei non ſapiat palatus.* Quinctilianus lib. 1. cap. 2. ægre fert, quod ante palatus puerorum, quam os inſtituitur. Unde Horatii illud notiſſimum:

Tres mihi convivæ prope diſſentire videntur
Poſcentes vario multum diverſa palato.

Ab his vero ſecedit Lactantius, qui putat eos falli, qui palato ſaporis ſenſum ineſſe velint. Sic enim lib. de Opific. Dei, cap. 10. *Nam quod attinet*, inquit, *ad ſaporem capiendum, fallitur quiſquis hunc ſenſum palato ineſſe arbitratur. Lingua enim eſt qua ſaporem ſentimus.* Quod haud dubie hauſit ab Ariſtotele, qui lib. 1. De Hiſtor. Animal. in oris deſcriptione ſoli linguæ ſaporis ſenſum tribuere videtur, his ſce verbis: Τὸ δ' ἐντὸς στόμα σπληρὸν καὶ χειλῶν, τὸ-

non habere: 8 si proportione luxuria pergit crescere; quid relinquetur, nisi ut delibari sibi cœnas jubeant, ne edendo defatigentur? 9 quando stratus auro, argento, 10 purpura, amplior 11 aliquot hominibus, quàm diis immortalibus adornatur.

CAP.

τῷ μέσῳ, τὸ μὲν ὑπερῷον. τὸ δ', φάρυγξ. τὸ δ' αἰσθητικὸν χυμῶν, γλῶττα, ἡ δὲ κίδωσις, ἐν τῷ ἄκρῳ, ἵνα, ᾗ ἐπὶ τῷ πλάτει ἐπιτιθῇ, ἥδιον. Id est, *Quod intra maxillas ac labia continetur, os est. Cujus partes palatum, & fauces, & gustus instrumentum lingua: in mucrone potissimum: nam lata pars minus sentit.* Ad quæ verba Vir summus J. Cæsar Scaliger notat: *Gustus sedem in lingua cæteris animalibus Plinius tradit: homini etiam in palato. De palato hic Aristoteles nihil. At nos id experti sumus: Plinio vero quis dixit in palato non esse cæteris animalibus? Nam sale non solum linguam equis, verum etiam palatum fricamus ad gustum acuendum.* Gustus itaque sedes tam palatus, quam lingua.

8. *Si proportione luxuria pergit crescere, &c.*] Ita hunc locum Jos. Scaliger & L. Carrio correxere; cum in vulgatis antea legeretur: *Si proportione crescit, & debere epulas crescere. Videte quid relinquitur: nisi ut delibari sibi cœnas jubeant, ne edendo defatigentur.* Unde Scriverius in suo codice olim faciebat, *Si proportione crescente luxuriâ, debeant epulæ crescere, videte quid relinq.* &c. Sensus vero totius loci est, ut bene notavit Scaliger; Si, inquit Favorinus, triclinia certant templis Deorum immortalium: quid relinquitur, nisi ut sibi è patellâ libari dapes jubeantur, ut Diis immortalibus, & Laribus Penatibus solet.

9. *Quando stratus auro, argento, &c.*] Hoc est, quod Manilius Astron. lib. 5. ait:

Hæc fuerat quondam Divis concessa figura:
Nunc jam luxuriæ pars est. Triclinia templis
Concertant, tectique auro jam vescimur auro.

Quorum sensus, notante Scaligero, Ædes Deorum olim duntaxat bracteatæ & deauratæ erant, nunc vero & triclinia nostra; tectique aureis lacunaribus vescimur auro cavo; è vasis nimirum, quibus cibum sumimus, aureis. Cæterum de lectis & tricliniis aureis argenteisque Plinius lib. 33. cap. 2. ubi & primum eorum laudat Auctorem. *Lectos vero mulierum jam pridem totos operiri argento, & triclinia quædam, quibus argentum addidisse primus traditur Carvilius Pollio eques Romanus, non ut operiret, aut Deliacâ specie faceret, sed Punicana. Idem & aureos fecit.* De Julio Cæsare narrat Suetonius, eum *in aureo lecto veste purpureâ decubuisse.* E solido etiam argento postea factos constat ex Lampridio in Heliogabalo: *Solido argento factos habuit lectos & triclinares & cubiculares.* Unde Ulpianus *l.* 19. *D. de aur. arg. leg.* ait; *Lectum plane argenteum, vel si quæ alia supellex argentea sit, argenti appellatione non continetur.*

10. *Purpurâ*] Id est, purpureâ stragulâ, vel veste coopertus lectus. Ut in illis Suetonii de Julio Cæsare: *In aureo lecto veste purpureâ decubuisse.*

11. *Aliquot hominibus*] Quibusdam hominibus. Alii legunt *aliqua* & referunt ad purpuram. *purpura amplior aliqua hominibus, quam Dis immortalibus adornatur.*

Cæs-

CAP. IX.

Quòd Cæcilius poëta frontem *genere virili, non poëticè, ſed cum probatione & cum analogia appellavit.*

VErè ac diſertè [1] Cæcilius hoc [2] Subditivo ſcripſit :

[3] *Nam hi ſunt inimici peſſumi fronte hilaro,*
Corde triſti : quos neque ut apprendas, [4] *neque ut mittas ſcias.*

hos ego verſus, quum de quodam iſtiuſmodi homine ſermones eſſent, in circulo fortè juvenum eruditorum dixi. tum de grammaticorum volgo quiſpiam nobiſcum ibi aſſiſtens non ſanè ignobilis, Quanta, inquit, licentia audaciaque Cæcilius hic fuit, quum [5] *fronte hilaro*, non *fron-*

te

Cæcilius] Inclytus Comœdiarum Poëta, ut à Gellio vocatur lib. 4. cap. 20. ubi & ait *Statii* cognomen habuiſſe. Floruit temporibus Ennii. Hieronymus in Chronico ex Tranquillo : Olymp. CL. an. 11. *Statius Cæcilius Comœdiarum ſcriptor clarus habetur, natione Inſuber Gallus, & Ennii primum contubernalis. Quidam Mediolanenſem ſtatuunt. Mortuus eſt anno poſt mortem Ennii & juxtà Janiculum ſepultus.* Eum male Latinè locutum ſcribit Cicero in Bruto : *Muto C. Lælium, P. Scipionem. Ætatis illius iſta fuit laus, tanquam innocentiæ, ſic Latinè loquendi : non omnium tamen : nam illorum æquales Cæcilium, Pacuvium male locutos videmus.*

2. *Subditivo*] Cod. Tornæſ. *in Subditivo.* Hæc fabula eadem cum Hypobolimæo. Quaſdam enim Fabulatum Cæcilius nominibus Latinis inſcripſit, ut *Fallaciam, Exſulem*, &c. quaſdam Græcis, ut *Aſotum, Hymnidem*, &c. Quaſdam mixto ab utroque titulo, ut *Hypobolimæum raſtrariam* ; vel etiam utroque, ut *Obeliſtatem* ac *Fœneratorem* ; *Hypobolimæum* & *Subditivum* ; quemadmodum Plautus *Phaſma* & *Moſtellariam, Aſtrabam* & *Clitellariam.* Aliquin Plauti Epigraphæ omnes Latinæ, uti & Titinnii & Afranii ; Terentii contra & Turpilii omnes Græcæ ; quarum nomina vide apud Mercerum ad Nonium in voce *frontem.*

3. *Nam hi ſunt inimici peſſumi, &c.*] Hucfaciunt illa Auguſtini lib. 19. De Civit. Dei cap. 5. ex Tullio de Amicitiâ : *Nullæ ſunt occultiores inſidiæ, quam hæ, quæ latent in ſimulatione officii, aut in aliquo neceſſitudinis nomine. Nam enim, qui palam eſt adverſarius, facile cavendo vitare poſſis. Hoc vero occultum, inteſtinum ac domeſticum malum, non ſolum exiſtit, verum etiam opprimit, antequam proſpicere atque explorare poſſeris.*

4. *Neque ut mittas ſcias*] Apud Nonium in voce *frontem*, ubi hos Cæcilii verſus quoque adducit, eſt, *neque vitare ſcias.*

5. *Fronte hilaro, non fronte hilara dixit*] Nonius. *Frontem feminino genere Virgilius ait : Et frontem obſcœnam rugis arat. Maſculino Titinius in Cinna : Quaſi Hermaphroditus ſimbriatum frontem geſtat. Pacuvius : Fronte ſuppreſſa, innat. fronte, vultu turpido.* Ubi præter Cæcilii exemplum, & alia ex Catone & Plauto adducit.

6. *Audi-*

Digitized by Google

te hilara dixit, & tam immanem ſolœciſmũ nihil veritus eſt? immo, inquã, potius nos & quàm audaces & quàm licentes ſumus, qui frontem improbè indocteque non virili genere dicimus, quum & ratio proportionis, quæ analogia appellatur, & veterum 6 auctoritas non *hanc*, ſed *hunc frontem* debere dici ſuadeant. quippe M. Cato quinto Originum ita ſcripſit: *Poſtridie ſignis collatis, æquo fronte, peditatu, equitibus atque 7 alis cum hoſtium legionibus pugnavit. recto* quoque *fronte* idem Cato eodem in libro dicit. At ille ſemidoctus grammaticus; Miſſas, inquit, auctoritates facias: quas quidem ut habeas, poſſe fieri puto; ſed rationem dic, quam non habes. atque ego his ejus verbis, ut tum ferebat 8 ætas, irritatior, Audi, inquam, mi magiſter, rationem falſam quidem, ſed quam redarguere falſam eſſe, tu non queas. Omnia, inquam, vocabula tribus litteris finita, quibus *frons* finitur, generis maſculini ſunt, ſi in genitivo quoque caſu eadem ſyllaba finitur: ut, *mons*, *fons*, *pons*, *frons*. at ille contrà renidens, Audi, inquit, diſcipule, plura alia conſimilia, quæ non ſint generis maſculini. petebant ibi omnes, ut vel unum ſtatim diceret; ſed quum homo voltum intorqueret, & non hiſceret, & colores mutaret: tum ego interceſſi; & Vade, inquam, nunc, & habeto ad requirendum 9 triginta dies: poſtquam inveneris, repetes nos. atque ita hominem nulli rei ad indagandum vocabulum, quo reſcinderet finitionem factam, dimiſimus.

CAP.

6. *Auctoritas*] Cod. Tornæſ. *Auctoritates*.

7. *Alis*] Male vulgo *aliis*. Notum enim, Alas dictas exercitus equitum ordines, qui circum legionis dextra ſiniſtraque, tanquam alæ in avium corporibus, locabantur.

8. *Ætas*] Juvenilis nimirum.

9. *Triginta dies*] Alludit ad triginta dies æris confeſſi; de quibus in XII. tabulis. Vide infra cap. 13. & lib. 20. cap. 1.

Περὶ

CAP. X.

De voluntario & admirando interitu virginum Mileſiarum.

PLutarchus in librorum, quos [1] περὶ ψυχῆς inſcripſit, primo, quum de morbis diſſereret in animos hominum incidentibus, virgines dixit Mileſii nominis, fere quot tum in ea civitate erant, repentè, [2] ſine ulla evidenti cauſa, voluntatem cœpiſſe obeundæ mortis; ac deinde plurimas vitam ſuſpendio amiſiſſe. id quum accideret in dies crebrius, neque animis earum mori perſeverantium medicina adhiberi quiret; decreviſſe Mileſios, ut virgines, quæ corporibus ſuſpenſis demortuæ forent, eæ omnes nudæ cum eodem laqueo, quî eſſent prævinctæ, efferrentur: poſt id decretum virgines voluntariam mortem non petiſſe, pudore ſolo deterritas tam inhoneſti funeris.

CAP.

ΠΕΡΙ ψυχῆς] Id eſt, *De anima.* Horum librorum meminit & Auctor noſter ſupra lib. 1. cap. 3. Hiſtoria autem hæc adhuc hodie habetur apud Plutarchum lib. De Virtutibus Mulierum.

2. *Sine ulla evidenti cauſa*] Plutarchus De Virtut. Mulierum ait, quaſdam putaſſe aërem veneno infectum in cauſa fuiſſe: Verba ejus, Τὰς Μιλησίων περὶ παρθένους ἕλεόν τινα, καὶ ἀλλόκοτόν τινα κατοχὴν, ἐκ δή τινος αἰτίας ἄδηλον. μάλιστα δ' εἰκάζειν ἔχουσιν ἐπιπλοκὴν καὶ φαρμακώδη λαβεῖν τὸν ἀέρα, πρότερον αὐτῆς καὶ ταλαιπωρεῖν τὸ Δημοίας ἐπιχειρούσας. Id eſt, *Mileſias virgines quedam tempore atrox animi & abſurda inceßit perturbatio. qua de cauſa, incertum: niſi quod putabatur aëris temperies veneno infecta & ad inſaniam excitandam parata, mutationem iſtam animorum atque alienationem effeciſſe.* Sunt, qui putent virgines haſce Mileſias laboraſſe furore uterino; Hippocrates enim περὶ παρθενίων, hoc morbo affectas nonnunquam ob oppreſſionem, quæ circa cor eſt, ſuffocationem ſibi parare, ſeſeque ſtrangulare ſcribit, vel etiam in puteos deſilire ac præcipitare; exiſtimantes hoc ut præſtantiſſimum remedium, omnemque utilitatem excedere; ſic ut voluptas quædam mortis tanquam boni cujuſdam expetendæ eas incedat.

Sme-

CAP. XI.

Verba ſenatuſconſulti, de exigendis urbe Roma philoſophis: item verba edicti Cenſorum, quo improbati & coërciti ſunt qui diſciplinam rhetoricam inſtituere & exercere Romæ cœperant.

C. Fannio Strabone, M. Valerio Meſſala coss.[1] ſenatuſconſultum de philoſophis & de rhetoribus [2]Latinis factum eſt. M. POMPONIUS. PRÆTOR. SENATUM. CONSULUIT. [3]QUOD. VERBA. FACTA. SUNT. DE. PHI-

Senatuſconſultum de philoſophis, &c.] Exſtat hoc Senatuſconſultum, uti & quod mox ſequitur Edictum Cenſorium, etiam apud Suetonium in principio libri De Claris Rhetorib. unde utrumque ab Auctore noſtro deſumptum videtur. Factum vero hoc Senatuſconſultum Anno III. Olympiadis CLIV. ab U. C. anno IↃ X CII. quo Philoſophi ſimul & Rhetores Urbe pelluntur. Viro ſummo J. Caſaubono videtur, quod circa hæc tempora Philoſophiæ & Rhetoricæ ſtudia magnum Romæ & in Italiâ ceperint incrementum, per illos mille Achæos exules, quos Senatus è patriâ accitos poſt bellum Perſei in urbe, aut per Italiam per multos annos detinuit. Non enim dubium, in tantâ multitudine hominum Græcorum, qui præcipuas in urbibus ſuis dignitates obtinuerant, plures fuiſſe doctos literas, & ſtudiis Philoſophiæ imbutos. Exiſtimat igitur iſtos, cum & ignavo otio torperent, & rebus neceſſariis, ut ſolent exules, plurimum carerent, ad Philoſophiæ ſtudia converſos, multis Romanorum ad ſimile propoſitum hortatores extitiſſe, atque huic Senatuſconſulto occaſionem præbuiſſe. Quæ conjectura fundamento ſuo non caret. Meminit & hujus Senatuſconſulti Athenæus lib. 13. ubi Sophiſtas vocat uno verbo, qui in Senatuſconſulto philoſophi & rhetores appellantur. Ῥωμαῖοι, inquit, οἱ πάντων ἄριστοι ἐξεβαλον τοὺς σοφιστὰς τῶν Ῥώμης, ὡς διαφθείροντας τοὺς νέους, ὃς ἔπεισε τοῦτο οὐδ' ὅπως κατεδίκασε. *Romani omnium omnibus in rebus præſtantiſſimi atque optimi, Sophiſtas, quod Juvenes corrumperent, ejecerunt urbe: quod vero de cauſâ poſtea receperint, me latet.* Hinc & Seneca Conſolatione ad Helviam: *Aspicias in eâ urbe, ex qua aliquando philoſophi, velut corruptores juventutis, abire juſſi ſunt, &c.*

2. *Latinis*] Hæc vox ſuſpecta eſt Stephano Pighio Annal. lib. 12. cum nec Suetonius, nec ipſum SC. ejus meminerit. ideoque putat forte ſuppoſitam, ut magis tritam, ab indocto librario pro voce *Inquilinis*. Nam M. Pomponius Prætor de extraneorum ſcholis adventiciis ad Senatum retulit; unde & vix dubium eſt, licet SC. verba non exprimant quam juriſdictionem is in Urbe obtinuerit, quin juriſdictio peregrina ejus provincia fuerit.

3. QUOD. VERBA. FACTA. SUNT.] Solemnia hæc verba in Senatuſconſultorum initiis adhibita: Sic apud Ciceronem lib. 6. in Verrem: *Id adeo ipſo SC. cognoſcite. Nam principium ſententiæ perſcribi ſolet, Recita:* QUOD VERBA FACTA SUNT *de S. Peducæo. Dicit qui primi ſuaſerint, decernitur. Refertur deinde de Verre; dic quæſo, quomodo?* QUOD VERBA

PHILOSOPHIS. ET. DE. RHETORIBUS. DE. EA. RE. ITA. CENSVERUNT. UTI. M. POMPONIUS. PRÆTOR. ANIMADVERTERET. COERARET. Q. 4 UTI. EI. E. REPUBLICA. FIDE. QUE. SUA. VIDERETUR. UTI. ROMÆ. NE. ESSENT. 5 Aliquot deinde annis poſt id ſenatuſconſultum Cn. Domitius Ænobarbus & 6 L. Licinius Craſſus Cenſores de coërcendis rhetoribus Latinis ita edixerunt: 7 RENUNCIATUM. EST. NOBIS. ESSE. HOMINES. QVI. NOVUM. GENVS. DISCIPLINÆ. INSTITVERVNT. AD. QVOS IUVENTVS. IN. LVDVM. CONVENIAT. EOS. SIBI. NOMEN. IMPOSUISSE. LATINOS. RHETORAS. IBI. HOMINES. ADULESCENTVLOS. DIES. TOTOS. DESIDERE. MAJORES. NOSTRI. QVÆ. LIBEROS.

VERBA FACTA SUNT *de C. Verre*. Verba enim feciſſe dicebantur Conſules vel alii de eo, quod ad Senatum retulerant; idque etiam manifeſtum ex iis, quæ à Frontino lib. 2. de Aquæductibus, & à Cœlio lib. 8. Epiſt. Famil. & ex Opiniano SC. quod à Cicerone 8. Philipp. citatur, uti & ex SC. Velleiano, & De petitione hereditatis, quæ in Pandectis referuntur. Ut ſolemnia verba autem hæc ſingularibus literis ſcribi ſolebant. hoc modo Q.V.F.S. quemadmodum & illa *De ea re ita cenſuerunt*. D.E.R.I.C.

4. UTI. EI. E. REPUBLICA. FIDE. QUE. SUA. VIDERETUR.] Hæc etiam ſolemnis formula SC. quando aliquid negotii magiſtratibus à Senatu dabatur. Cicero v. Philipp. *Senatui placere uti C. Panſa, Hirtius Coſſ. deſignati, cum magiſtratum inijſſent, ſi eis videretur, primo quoque tempore ad hunc ordinem referrent, ita uti è Republica fideque ſua videretur.* Plura ejuſmodi exempla videſis apud Briſſonium De Formulis.

5. *Aliquot deinde annis poſt*] Annis nimirum ſeptuaginta duobus. Factum enim hoc Cenſorium Edictum anno ab U.C. IↃCLXII. Nam hoc Urbis anno Cenſores fuere Licinius Craſſus & Domitius, ut eſt apud Plinium in principio lib. 17. Hiſt. Natur. Pighius vero ex Faſtis Capitolinis in Annalibus hos Cenſores refert ad annum U. C. IↃCLXI. C. Claudio Pulchro, Marco Perpenna Coss.

6. *L. Licinius Craſſus*] Hic eſt Craſſus ille Orator, qui hujus ſui Edicti mentionem facit apud Ciceronem l. 3. de Oratore: *Rerum eſt magna ſilva*, inquit, *quam cum Græci jam non tentent, ob eamque cauſam juventus noſtra dediſcere pene diſcendo: etiam Latini (ſi Dijs placet) hoc biennio magiſtri dicendi exſtiterunt, quos ego Cenſor edicto meo ſuſtuleram; non quo, ut neſcio quos dicere ajebant, acui ingenia adoleſcentium nullum; ſed contra ingenia obtundi, nolui corroborari imprudentiam.* Hujus etiam Edicti meminit Vipſanius Meſſalla apud auctorem Dialogi De Cauſ. corruptæ Eloquentiæ, hiſce verbis: *At nunc adoleſcentuli noſtri deducuntur in ſcholaſticorum, qui rhetores vocantur: quos paullò ante Ciceronis tempora exſtitiſſe, nec placuiſſe majoribus noſtris ex eo manifeſtum eſt, quod L. Craſſo & Domitio cenſoribus claudere, ut ait Cicero, ludum imprudentiæ juſſi ſunt.*

7. RENUNCIATUM. EST. NOBIS] Renunciare, nunciare, verba facere, referre, ſolemnia ſunt verba in hoc genere, quorum exempla apud Auctores paſſim occurrunt; & copiaſam olim à Briſſonio collecta in De Formulis.

NOBIS

ROS. SVOS. DISCERE. ET. QVOS. IN. LUDOS. ITARE. VELLENT. INSTITVERVNT. HÆC. NOVA. QVÆ. PRÆTER. CONSVETVDINEM. AC. MOREM. MAJORVM. FIVNT. NE. QVE. PLACENT· NE. QUE. RECTA. VIDENTVR. QVA. PROPTER. ET. HIS. QVI. EOS. LVDOS. HABENT. ET. HIS. QVI. EO. VENIRE. CONSVERVNT. VISVM. EST. FACIVNDVM. VT. OSTENDEREMVS. NOSTRAM. SENTENTIAM. NOBIS. [8] NON. PLACERE. Neque illis ſolùm temporibus nimis rudibus, necdum Græca [9] doctrina expolitis, philoſophi ex urbe Roma pulſi ſunt. [10] verum etiam

8. NOBIS. NON. PLACERE] Hæc verba ſententiæ ſolemnia: ut & his contraria illa *Senatui populoque placere.*

9. *Doctrina*] Cod. Torn. *diſciplina.*

10. *Verum etiam Domitiano imperante*] Suetonius in ejus vita: *Iunium Ruſticum* (interemit) *quod Pœti Thraſeæ & Helvidii Priſci laudes edidiſſet, appellaſſetque ſanctiſſimos viros: cujus criminis occaſione, Philoſophos omnes urbe Italiaque ſubmovit.* Nota eſt Sulpiciæ Poëtriæ Satyra De Edicto Domitiani, quo Philoſophos urbe exegit. Pertinent huc etiam illa Philoſtrati è lib. 7. De Vita Apollonii Tyanæi, ubi De Domitiano ſermo: Ὅθεν ἐκφυτοεξάθη μᾶλλον ἡ βουλὴ τοὺς ἐυδοκιμοῦντας. φιλοσοφίαν γὰρ ὅτῳ τις ἔπιπληξεν, ὡς δικαιολόγῳ τὸ χῆμα, οἱ μὲν, ἀπεδέχοντο σφῶν ἐς τὴν Κελτῶν ἐπίοδον, οἱ δὲ ἐς τὰ ἔρημα Λιβύης τε, καὶ Σκυθίας, Id eſt, *Quapropter ſenatus membra ſunt amputata, optimus quibuſque viris ab re interfectis. Philoſophia autem adeo perterrita eſt, ut habitu mutato philoſophi, partim in Hiſpaniam, partim in Libyæ, Scythiæque deſerta confugerent.* Euſebius in Chronico bis à Domitiano Philoſophos pulſos notat ad Olympiad. ccxvi. ann. iv. & Olympiad. ccxviii. an. iii. Cæterum & a Græcis ipſis olim non ſemel Philoſophi Urbibus ejecti. Sic Theophraſti tempore Philoſophos Athenis lege Sophoclis Amphiclidæ filii pulſos ſcribit Laërtius in Theophraſto: Τοιοῦτος δέ ἐστιν, ὅμως ἀπεδήμησεν πρὸς ὀλίγον καὶ ἔτος, ἐπειδὴ οἱ λοιποὶ φιλόσοφοι, Σοφοκλέους τοῦ Ἀμφικλείδου νόμον ἐκπεπυκότος, μηδένα τῶν φιλοσόφων σχολὴν ἄγειν, ἂν μὴ τῇ βουλῇ ἐν τῷ δήμῳ δόξῃ· ἐπὶ δὲ μὴ, θάνατον εἶναι τὴν ζημίαν. *Cum eſſet hujuſmodi* Theophraſtus, *tamen ſeceſſit ad tempus & ipſi & philoſophi reliqui: quippe Sophocles Amphiclidæ F. legem tulerat, ut nemo quis Philoſophorum præeſſet ſcholæ, niſi id Senatus aut plebs decreviſſet: qui ſecus faceret, capitale eſſet.* De hac etiam Pollux lib. 9. c. 5. Ἐπὶ δὲ νόμου Ἀττικὸς, καθ' ὃν φιλοσοφοῦντας γραφεὶς, ὁ Σοφοκλῆς Ἀμφικλείδου Σκιὸς εἶπεν. ἐὰν δέ τινα καθ' αὐτῶν ἄρχοντα ἐπάγηται, μὴ ἐξεῖναι μηδενὶ τῶν σοφιστῶν διατρίβειν παιδεύοντι. *Eſt & Lex quædam Attica contra Philoſophos ſcripta, quam Sophocles Amphiclidis filius Sunieus tulit, qua contra illos ſtatuit, non licere cuiquam Sophiſtarum, ſcholam inſtituere.* Meminit & hujus legis Athenæus lib. 13. Sic Philoſophos è regione ſua ejecit Anthiochus, ut teſtatur idem Athenæus lib. 12. ut & Lyſimachus, teſte eodem lib. 13. Epicureos exulare juſſerunt Meſſenii, ut ſcribit idem Athenæus lib. cit. 12. & Ælianus

Hiſt.

Digitized by Google

etiam Domitiano imperante ſenatuſconſulto ejecti, atque urbe & Italia interdicti ſunt. qua tempeſtate [11] Epictetus quoque philoſophus propter id ſenatuſconſultum Nicopolin Roma deceſſit.

Hiſt. Variar. lib. 9. cap. 12. item Sextus Empiricus adverſus Mathemat. lib. 2. Philoſophos etiam ejecère Thebani, Spartiates, & Argivi, ut teſtis Tertullianus in Apologetico. *Inde & à quibuſdam quoque ejecta philoſophia, à Thebanis dico, à Spartiatis, & Argivis, dum admiſtra contaminantur.*

11. *Epictetus*] De hôc ſupra p. 9. & p. 152. quædam notata. Adde ſis Lipſium Manuduct. ad Philoſoph. Stoic. lib. 1. Diſſ. 19.

CAP. XII.

Locus ex oratione Gracchi de parſimonia, ac de pudicitia ſua memoratiſſimus.

C. Gracchus, quum ex Sardinia rediit, [1] orationem ad populum in concione habuit. ea verba hæc ſunt: *Verſatus ſum*, inquit, *in provincia quomodo ex uſu veſtro exiſtimabam eſſe, non quomodo ambitioni meæ conducere arbitrabar. nulla apud me fuit popina: [2] neque pueri eximia facie ſtabant. ſed in convivio liberi veſtri modeſtiùs erant, quàm [3] apud principia.*

1. *Orationem ad populum in concione habuit*] Quâ occaſione hæc oratio à C. Graccho habita fuerit, diſcimus ex Plutarcho in ejus Vita. Nimirum cum C. Gracchus Proquæſtore in Sardinia cum L. Aurelio Procoſ. eſſet, exiſtimaretque quod inimicorum optimatum opera in eum finem Aurelio Procos. prorogatum, miſſo ſupplemento, imperium fuiſſet, ut ipſe cogeretur etiam diutius in provincia manere Proquæſtore & ab Urbe abeſſe, ipſe ſua ſponte relicto Procos. nec exſpectato ſucceſſore, contra morem majorum provincia deceſſit, atque Romam ad Tribunatum plebis petendum perrexit. Itaque præter exſpectationem Romæ conſpectus, amicis pariter ac inimicis materiam reprehenſionis adverſum ſe præbuit. Cum denique hanc ob cauſam apud Cenſores ipſi dies dictus fuerat, oratione hac gravi non ſolum apud ipſos, verum etiam apud populum in concione ſemet ipſum excuſavit, ſe nihil contra leges feciſſe contendens. Citatur etiam C. Gracchi Oratio ad Cenſores à Chariſio lib. 1. Grammatic.

2. *Neque pueri eximia facie ſtabant*] Stare proprie dicebantur de iis, qui ad menſam miniſtrabant, ut pocillatores. Hinc Auſonius de Ganymede:

Stat lævis ad cyathum, genitrat quem Dardanius Tros.

Suetonius in Cæſare: *Sed C. Nicomedi etiam ad cyathum & vinum Nicomedi ſtetiſſe obiecit illi cum reliquis obſcenis.* Seneca lib. 3. de Beneficiis cap. 27. *Servus quum cænanti ad pedes ſteterat, narravit quæ inter cænam ebrius dixiſſet.*

3. *Apud principia*] Sic primus hunc locum ex optimo codice Mſ. correxit Petr. Victorius Var. Lect. lib. 3. cap. 5.

pia. pòſt deinde hæc dicit: *Ita verſatus ſum in provincia, ut nemo poſſit verè dicere aſſem aut eo plus in muneribus me accepiſſe; aut mea opera quemquam ſumtum feciſſe.* 4 *biennium enim fui in provincia: ſi ulla meretrix domum meam introivit, aut cujuſquam ſervulus propter me ſolicitus eſt,* 5 *omnium natorum poſtremiſſimum nequiſſimumque exiſtimatote. quum à ſervis eorum tam caſtè me habuerim, inde poteritis conſiderare, quomodo me puteis cum liberis vixiſſe.* Atque ibi ex intervallo, *Itaque*, inquit, *Quirites, quum Romam profectus ſum,* 6 *zonas, quas plenas argenti extuli, eas ex provincia inanes retuli. alii vini amphoras quas plenas tulerunt, eas argento* 7 *plenas domum reportaverunt.*

CAP.

cum vulgò legeretur *apud Principem.* Principia autem, ut hic accipitur, erat locus in caſtris, ubi Tribuni jus dicere ſolebant, quare, ut ait Polybius lib. 6. maxima ſemper hominum frequentia celebrabatur. Livius lib. 37. *Ibi in principiis ſermo inter Tribunos militum ſecretus oritur; inde ad aures ipſius Æmilii pervenit.* Et lib. 38. *Milites Tribunos jura reddere in principiis ſinebant.* Sic apud Florum lib. 3. c. 10. *Itaque tantus generis novæ terror in caſtris, ut teſtamenta paſſim & in principiis ſcriberentur.* Addet. 4. *officium. D. de re militari.* Aliàs etiam principia ipſos principes, ſeu principales milites ſignificant; interdum etiam ipſum ordinem principalium; unde apud Terentium ille:

-- Hic ego cœpiſt principia, inde omnibus ſignum dabo.

Et ita ſæpiſſimè apud Livium, Tacitum, Salluſtium, alios.

4. *Biennium enim fui in provincia*] Tὸ *enim* abeſt à Cod. Tornæſ. Cæterum Gracchus hic dicit ſe biennium fuiſſe in provincia; quod omnino verum eſſe & Annales teſtantur. Plutarchus tamen eum triennio Quæſtorem fuiſſe tradit. Lipſius olim Antiq. Lect. lib. 5. c. 4. putabat, aut hic *triennium*, aut apud Plutarchum *biennium* reponendum. Sed Pighius in Annalibus exiſtimat Plutarchum etiam annum quo Gracchus provinciam reliquit, & Tribunatum petiit, ejus quæſturæ adjicere.

5. *Omnium natorum*] Id eſt, omnium qui unquam, aut uſquam nati. Ita Lipſius in Electis hunc locum primus correxit, cum vulgò legeretur *omnium nationum.* Haud bene.

6. *Zonas quas plenas argenti extuli, &c.*] Sic idem Gracchus apud Plutarchum: Μόνῳ γὰρ τῶν στρατευομένων πλῆρες τὸ βαλάντιον ἐπενεγκάμενος, τὰς δ' ἄλλας οἰκείους ὢν ἐπλούτησεν εἶναι, δηνάρια καὶ χρυσᾶ μισθὸν δεδωκότας ἀμφορεῖς ἔχειν νομίζοντας. *Solum ex militibus zonam ſe quam in provinciam plenam intuliſſet, expertaſſe inanem: cæteros exhauſto quod importaverant vino, auro & argento domum plenas amphoras retuliſſe.* Notum autem milites olim in bellum ituros pecuniam in zonis geſtaſſe. Unde Spartianus in Peſcennio Nigro: *Idem juſſit, ne in zonis milites ad bellum aurtos, vel argenteos nummos portarent, ſed publice commendarent, recepturos poſt prælia, quod dederant.* Cujus rationem reddit Lampridius in Alexandro: *Miles non timet niſi veſtitus, armatus, calceatus, ſatur, & habens aliquid in zona.*

7. *Plenas*] Cod. Tornæſ. *repletas.*

Hein

CAP. XIII.

De verbis inopinatis, quæ utroque versum dicuntur, & à grammaticis communia vocantur.

UTor, & *vereor*, & *hortor*, & *consolor*, communia verba sunt, ac dici utroque versus possunt: *vereor te* & *vereor abs te*, id est, tu me vereris. *Vtor te* & *utor abs te*, id est, tu me uteris. *hortor te* & *hortor abs te*, id est, tu me hortaris. *consolor te* & *consolor abs te*, id est, tu me consolaris. *testor* quoque & *interpretor* significatione reciproca dicuntur. Sunt autem verba hæc omnia ex altera parte inusitata; & an dicta sint in eam quoque partem quæri solet. Afranius, in Consobrinis:

[1] *Hem isto parentum est vita vilis liberis:*
Vbi malunt metui, quàm vereri se ab suis.

hîc *vereri* ex ea parte dictum est, quę est non usitatior.[2] Novius [3] in Ligartaca verbum, quod est, *nitur*, ex contraria parte

HEm *isto parentum*, &c.] Versus hosce laborare, dudum est, quod Viri Doctissimi animadvertêre; Muretus Var. Lection. lib. 7. cap. 4. hoc modo emendandos censet:

Horumce parentum est vita bilis liberis,
Qui malunt metui, quàm vereri se à suis.

Et interpretatur de parentibus nimis severis in liberos, quorum vita liberis bilis sit, id est, amara, & odiosa, ita ut eorum mortem exoptent. Vulgo legebatur *vitabilis* unica voce, quæ nihili est. Lipsius vero Mureti emendationem haud probans, quia non putet Latinum esse, Ejus vita mihi bilis est; ideoque vitium contigisse existimat, eò quod B & V. tam in scripturâ, quam pronuntiatione sæpè olim confusa fuerint. Unius igitur literæ muratione locum sic restituendum putat.

Horumce parentum est vita vilis liberis,
Qui malunt metui, &c.

Quomodo etiâ Cicero locutus est Oratione in Catilinâ: *Quorum est tibi videlicet auctoritas cara, vita vilissima.* Et hoc modo sensus satis commodus efficitur.

2. *Novius*] Sæpius hujus mentio fit apud Nonium Marcellum, qui complura ex eo exempla adducit. Fuit Atellanarum scriptor, claruitque circa tempora Pomponii itidem Atellanarum scriptoris, ut haurire est ex Macrobio lib. 1. Saturn. cap. 10. *Mummius post Novium & Pomponium, diu jacentem artem Atellanicam resciavit.* Floruit itaque Novius circa Olymp. CLXXXII. si Pomponii tempore vixerit. De hujus enim ætate sic Eusebius in Chronico Olymp. CLXXIII. ann. 1. *Pomponius Atellanarum scriptor clarus habetur.*

3. *In Ligataca.*] Vett. Edd. *in Ligatarta*, Cod. Tornæs. *in Ligataria*. Ascens. & Gr. legunt: *in Ligarata Licinaria*. In Ms. Reg. est *in Ligarthia Liganaria*. Unde Lambecius hic legendum censet *Novius in Lignaria*. Cum hujus

parte dicit. *Quia ſupellex multa, quæ non utitur, emitur tamen*: id eſt, quæ uſui non eſt. M. Cato in quinta Origine, *Exercitum*, inquit, *ſuum † pranſum paratum cohortatum eduxit foras atque inſtruxit*. *Conſolor* quoque in partem alteram, præterquam dici ſolitum eſt, ſcriptum invenimus in epiſtola Q. Metelli: quam quum in exſilio eſſet, ad Cn. & ad L. Domitios dedit. *At quum animum*, inquit, *veſtrum erga me video: vehementer conſolor: fides virtuſque veſtra mihi ante oculos verſatur. Teſtata* itidem & *interpretata* eadem ratione dixit M. Tullius in primo libro de divinatione: ut *teſtor interpretorque* verbà communia videri debeant. Salluſtius quoque eodem modo, *Dilargitis proſcriptorum bonis*, dicit, tamquam verbum *largior* ſit ex verbis communibus. *Veritum* autem, ſicut *puditum* & *pigitum*, non perſonaliter per infinitum modum dictum eſſe, non à vetuſtioribus tantùm videmus, ſed à M. quoque Tullio in ſecundo de Finibus. *Primum*, inquit, *Ariſtippi Cyrenaicorumque omnium, quos non eſt veritum in ea voluptate, quæ maxima dulcedine ſenſum moveret, ſummum bonum ponere*. *Dignor* quoque, & *vereor*, & *confiteor*, & *teſtor* habita ſunt in verbis communibus. ſic illa in Virgilio dicta ſunt:

5 *Conjugio Anchiſæ Veneris dignate ſuperbo.* &:

6 *Curſuſque dabis venerata ſecundos.*

Confeſſi autem æris, de quo facta confeſſio eſt, in XII. tabulis

nominis fabulam Novianam citet Priſcianus lib. 5. quamvis ibi perperam pro *Novius*, legatur *Nævius*, quomodo ſæpius erratum in nomine hujus Poëtæ.

4. *Pranſum paratum*] Pranſi ac parati milites dicebantur duci ad pugnam, cum curatis corpotibus & expediti in aciem ducerentur; unde poſtea in proverbium abiit *Pranſus paratus*, pro homine qui paratus eſt ad omnem caſum, rebuſque ſuis ſemper intentus. Hinc & olim Varro hoc nomine Satyram quandam inſcripſit, eoque utitur in Flexibulis: *Quare, ô Marce, pranſum ac paratum eſſe hoc minimè oportet.* Huic contrarium eſt, & diverſum ſenſum habet *Pranſus potus*; quod dicitur de homine diſſoluto & temere, negligenterque res ſuas agente. Unde Cicero pro Milone: *Adde inſcitiam pranſi potique ofcitantis ducis.* Plautus Menæchm. *Prandi ac potavi, ſcortum accubui.* Martialis lib. 4 Epigr. 90. *Prandeo, poto, cano, lado, &c.*

5. *Conjugio Anchiſæ*, &c.] Exſtat lib. 3. Æneid. pſ. 399.

6. *Curſuſque dabis*] Exſtat lib. 3. Æneid. pſ. 385.

7. Æris

tabulis ſcriptum eſt, his verbis: 7 ÆRIS. CONFESSI. 8 DEBITI. QUE. IUDICATIS. 9 TRIGINTA. DIES. IUSTI. SUNTO. item ex iſdem tabulis quoque eſt: 10 QUI. SE. SIERIT. TESTARIER. LI-

7. ÆRIS. CONFESSI, &c.] Hujus Fragmenti ex Legibus XII. Tabularum optimus interpres eſt ipſe Gellius infra lib. 20. cap. 1. ubi inquit: *Confeſſi aris ac debiti judicatis triginta dies ſunt dati, conquirendæ pecuniæ cauſa, quam diſſolverent: eoſque dies Decemviri Juſtos appellavêrunt, velut quoddam juſtitium* (vel, ut veruſtiſſimus habet liber, *juſtidium*) *id eſt, juris interreos* (ſic lego, non eos, ut vulgo) *quaſi interſtitionem quandam & ceſſationem, quibus diebus nihil cum his jure agi poſſet.* Cæterum *Æris* nomine hic intelligitur quævis pecunia debita, imò etiam quævis res, quæ pecuniâ æſtimatur. Neminem verò, niſi plane hoſpes ſit in his rebus, fugit, Romanos primũ ære rudi & gravi, quod in rebus contrahendis, & in ſolutionibus ſolebant appendere, deinde etiam ſignato ſeu nota publica percuſſo uſos fuiſſe. Notandum etiam hoc loco, Confeſſos eodem loco haberi à Decemviris cum judicatis, ſive condemnatis. Quod & in juris noſtri libris tralatitium eſt. Sic enim Ulpianus in *l.* 56. *in fin. D. de re judic.* inquit. *In jure confeſſi pro judicatis habentur.* Similiter Paulus *in l.* 1. *& l.* 3. *D. de confeſſ.* & idem Ulpianus in *l.* 6. §. 2. *D. eod.* Item Imp. Antoninus in *l. un. C. de confeſſis* reſcribit, *Confeſſis in jure pro judicatis haberi placet.* Cui conſentiunt Impp. Diocletianus & Maximilianus in *l.* 4. *C. de repud. & abſtin. hæredit.* Hinc etiam qui fatentur debere, & qui ex re judicata neceſſe habent reddere, conjunguntur in Reſcripto Divi Pii, quod refert Calliſtratus in *l.* 21. *D. de re judic.*

8. DEBITIQUE. JUDICATIS] Infra lib. 20. cap. 1. *Debitique jure judicatis.*

9. TRIGINTA. DIES. IUSTI. SUNTO.] Id eſt, ſunto illis, qui debitum vel confeſſi ſunt, vel etiam jure condemnati, triginta dies juſti ad conficiendam pecuniam; interim vero in jus ne vocantor, ſed jura pro illis ſtent ac ſileant. Hi quidem erant juſti dies privatis dati, quod ad exemplum videtur factum eorum, qui publice Juſti dicebantur, quando ſcilicet in tota urbe juris erant feriæ. Sic Juſti dies dicebantur triginta, cum exercitus eſſet imperatus, & vexillum in arce poſitum, ut ſcribit Feſtus; quibus diebus non licebat etiam hoſtem laceſſere. Alii erant *Præliares dies*, quibus licebat cum hoſte confligere. Idem Feſtus: *Præliares dies appellantur, quibus fas eſt bello hoſtem laceſſere: erant enim quædam feriæ publicæ, quibus nefas fuit id facere.* Per *ferias publicas* Juſtos intelligit dies. Sed & *Præliares dies*, quibus in arce vexillum proponebatur ad imperandum exercitum, *Juſtos* appellatos ſcribit Macrobius, lib. 1. Saturn. cap. 16. *Præliares*, inquit, *dies ab juſtis non ſegregaverim. Siquidem juſti ſunt continui triginta dies, quibus exercitus imperato vexillum ruſſi coloris in arce poſitum eſt.* Recte autem ex ſententia Salmaſii in De M. U. Macrobius præliares dies ab juſtis non ſegregandos putat; quia quacunque de cauſa jura Romæ ceſſarent, illi dies *juſti* appellati, quod in iis jus ſtaret, ceſſaretque. Inde à juſtis diebus *Juſtidium* (ſic enim veruſtiſſimus liber apud Gellium ſcribit, quod vulgò *juſtitium*) appellatum, hoc eſt, tempus vel ſpatium juſtorum dierum, vel unus etiam juſtus dies, quo jure agi non licebat.

10. QUI. SE. SIERIT. TESTARIER] Salmaſius ad Jus Atticum ex veruſtiſſimis libris certiſſimâ, ut ait, conjecturâ, hujus legis verba ita ſcribenda cenſet. *Qui ſe am ſirit teſtarier, libripensve fieri, ni*

II LIBRIPENS. VE. FVERIT. 12 NI. TESTIMONIUM.

ri, ni teſtimonium fari iatur, improbus inteſtabiliſque eſto. Moteenim illius ſeculi vulgato per tranſpoſitionem ſcriptum, *Qui ſe am ſirit teſtarier.* Ut hujus capitis ſenſus ſit, qui ſe fiverit teſtem fieri, non poteſt teſtimonium defugere, & niſi veniat ad teſtimonium dicendum in judicio cum citetur ab eo, à quo amteſtatus eſt, improbus inteſtabiliſque ſit. Amteſtatio enim ipſa non erat teſtimonii dictio, ſed qui amteſtabatur aliquem, eum ſibi teſtem deſtinabat & præparabat, tactâ & vulſâ auriculâ, quaſi admonens teſtem eum ſibi eſſe futurum. Unde & apud Latinos *aurem vellere* pro admonere. Hinc vetus Interpres Horatii hæc verba amteſtantis aliquem fuiſſe dicit, *memento quod tu in illa cauſa mihi teſtis erit.* Idem ibi adnotat, prius dixiſſe ſolitum qui amteſtabatur ac teſtem faciebat, *licet ne amteſtari?* niſi reſponderet ille, qui teſtis deſtinabatur, *licet*, invitum non licebat teſtem facere. Si autem *licet* reſpondiſſet, ac ſe fiviſſet amteſtari, non poterat poſtea teſtimonium defugere, niſi improbus inteſtabiliſque haberi vellet. Ex modo diductis liquet, quantum errent, qui hanc legem ad *Teſtimonii denunciationem* referunt; quaſi qui denunciati teſtimonium detrectant, improbi inteſtabileſque eſſe hac lege declarentur. Cum lex loquatur de eo, qui, cũ ſe jam fiviſſet amteſtari, id eſt, cum jam ut teſtis rei vel actui alicui, item velut libripens adhibitus fuiſſet, poſtea teſtimonium ferre de eo, cui interfuit, detrectat. Quæ actio Græcis δίκη λειπομαρτυρίας dicitur. Non minus etiam errant, qui putant hoc legis caput pertinuiſſe ad cauſam formamque teſtamenti, quod per æs & libram fiebat.

11. LIBRIPENS. VE. FVERIT] Gloſſæ Philoxeni: *Libripens*, ζυγοστάτης. In omnibus olim contractibus ex Leg. XII. Tabul. Romæ libripens adhibitus, hoc eſt, qui libram æneam tenebat, quam emptor rauduſculo, ſive ære gravi feriebat; tumque res in contractum diducta, mancipio nexuque ejus fieri dicebatur; unde in XII. Tabul. erat: *Hanc ego rem ex jure Quiritium meam eſſe aio, eaque mihi empta eſto hoc ære aneaque libra.* Et: *Rauduſculo libram ferito.* Sæculo Decemvirali libra in contractibus Romæ dominabatur, quia eâ opus erat, ut ſtipem ſive æs grave adpenderent; ſed & poſtmodum recepto jam uſu pecuniæ ſignatæ ſive numeratæ, libræ tamen uſus permanſit, ut conſtat ex Plinio lib. 33. Hiſt. Natural. cap. 3. cujus verba inter alia: *Quin & militum ſtipendiorum, hoc eſt ſtipis ponderandæ penſatores, Libripendes dicuntur; qua conſuetudine in his emptionibus, quæ mancipi ſunt, etiam nunc libra interponitur.*

12. NI. TESTIMONIUM. FARIATUR] Cujacius hic olim reponebat, *Si in teſtimonium ſeriatur*, id eſt, pulſetur, cogatur, ἀναγκάζηται. Hotomanno autem pro *fariatur*, corrigi placuit *fateatur.* Quomodo & legit Turnebus Adverſar. lib. 13. cap. 26. qui & ait non male *ferat* hic legi poſſe. Quorum nullum Salmaſio arridet, qui hic ſcriptum fuiſſe contendit, ut jam antea diximus, *Ni teſtimonium fariatur*, id eſt, ni teſtimonium eat dicere; δέχηται, *iatur*, pro *eat*, ut aliâ lege *nisint*, pro *ni it*. Et apud Priſcianum lib 8. *Fitur*, pro *fit*, & *firbatur*, pro *fiebat*. *Teſtimonium fari*, eſt teſtimonium dicere. In ipſo enim amteſtandi actu non dicebat teſtimonium is, qui teſtis fiebat, ſed teſtis deſtinabatur, teſtimonium paullo poſt in judicio dicturus de eo, quod actum eſſet. Qui hoc non faceret poſtquam ſe teſtem fieri, ſive *amteſtari* paſſus eſſet, *teſtimonium defugere* dicebatur. Non enim teſtimonium defugit, qui non vult teſtis fieri, nec ſe finit amteſtari, ſed qui poſtea teſtimonium in judicio dicere recuſat, poſtquam ſe teſtem fieri per-

MONIUM. FARIATUR. 13 IMPROBUS. 14 INTESTABILIS. QUE. ESTO.

ri permiſit. Hujuſmodi autem homo improbus inteſtabiliſque hac lege declaratur.

13. IMPROBUS] Hoc nominis hic gravem & atrocem habet ſignificationem; denotat enim hominem, quem Juriſconſulti noſtri aliàs dicunt *infamem*, vel *infamia notatum*. Sic in lege Valeriâ olim *improbe factum* in hac ſignificatione fuiſſe videtur, pro facinore nempe infamiâ & notâ cenſoriâ digno, & ex quo quis infamis inteſtabiliſque fiat. Quamvis Livius, ubi ejus legis verba refert, per *improbe factum* intelligere tantum videatur, quaſi Lex Valeria nihil aliud vellet, quam malum factum. Sic enim lib. 10. *Valeria* Lex, Inquit, *cum cum, qui provocaſſet* (ad populum ſcil.) *virgis cædi, ſecurique necari vetuiſſet: ſi quis adverſus ea feciſſet, nihil aliud, quam improbe factum, adjecit. Id* (*qui tum pudor hominum erat*) *viſum credo vinculum ſatis validum legis: nunc vix ſeria ita minetur quiſquam, &c.* Sed vix dubium, quin in lege Valeriâ æque ac in XII. tabulis *improbus*, pro *infami* poſitum fuerit.

14. INTESTABILIS. QUE. ESTO] Ad hujus lucem faciunt illa Gaji in *l.* 26. *D. qui teſtam. fac. poſſ.* ubi inquit: *Cum lege quis inteſtabilis jubetur eſſe, eo pertinet, ne ejus teſtimentum recipiatur; & eo amplius, ut quidam putant, ne ve ipſi dicatur teſtimentum.* Similiter Ulpianus in *l.* 18. §. 1. *D. eod. Si quis ob carmen famoſum damnetur, SC. expreſſum eſt, ut inteſtabilis ſit, ergo nec teſtamentum facere poterit, nec ad teſtamentum adhiberi.* Vide & *l.* 21. *D. de teſtib.* item *l.* 5. §. *ult. D. de injuriis.* in quibus legibus etiam exſtat vox *Inteſtabilis*; quam & uno & altero loco habent Gloſſæ Philoxeni, ubi Græce redditur *Inteſtabilis*, per iſta verba, ἀπηγορευμένος, ἄτιμος, μὴ ἐννόμως ἐκ μαρτυρείας; item ἄπλους, ἀμάρτυρος. Hinc itaque factum, ut inteſtabilis homo, pro inviſo, ſceleratо, flagitioſo, & execrabili haberetur. Unde Plautus Curcul. Act. 1. Sc. 1. *Semper cavito, ne ſis inteſtabilis.* Horatius lib. 2. Satyr. 3. *Is inteſtabilis & ſacer eſto.* Item Salluſtius in Orat. Lepidi ad populum. *Neque ſe aliter tutum putat, quam ſi pejor, atque inteſtabilior metu veſtro ſuerit.* Huic contrarium eſt nomen *Teſtabilis* apud Auctorem noſtrum ſupra lib. 6. cap. 7. ubi de lege Horatiâ agit.

CAP. XIV.

Quòd Metellus Numidicus figuram orationis novam 1 ex orationibus Græcis mutuatus eſt.

APud 2 Q. Metellum Numidicum, in libro accuſationis in Valerium Meſſalam tertio, novè dictum eſſe annotavimus. verba ex oratione ejus hæc ſunt: 3 *Quum ſe*

EX *orationibus Græcis*] Dura locutio, pro *ex lingua Græca.* & vix credibile hoc modo Gellium locutum ait Stephanus.

2. *Metellum Numidicum*] De quo vide notata ſupra p. 638.

3. *Quum ſe ſciret*] Cod. Tornæſ. & Vett. Edd. *quum ſeſe ſciret.*

se sciret in tantum crimen venisse, atque socios ad senatum quæstum flentes venisse, sese 4 *pecunias maximas exactos esse.* 5 *pecunias*, inquit, *maximas exactos*, pro eo quod est, *pecunias à se maximas exactas.* Id nobis videbatur Græca figura dictum. Græci enim dicunt, εἰσπράξατό με ἀργύριον: id significat, *exegit me pecuniam.* quod si id dici potest; etiam *exactus esse aliqui pecuniam* dici potest. Cæciliusque eadem figura 6 in Hypobolimæo Æschino usus videtur;

Ego illud 7 *minus nihilo exigor portorium:*
Id est, *nihilominus exigitur de me portorium.*

4. *Pecunias maximas exactos esse*] Græcorum more etiam Turnebo Adversar. lib. 12. cap. 17. videtur locutum esse Cœlium lib. 8. famil. Epistol. 20. *Ne quod furore Paulini ademptus esset bonis.* Sic enim constituendam putat scripturam, non *adeptus.* Ac si Græce diceretur ὥσπερ ἀγαθὸν ἀφαιρεμένος ἂν. Quemadmodum & Plautus in Trinummo. Act. 2. Sc. 4.

Quas sponsiones prompser in exactus es.

5. *Pecunias, inquit, maximas exactos, &c.*] Vulgo legebatur: *Pecunias se maximas exactos, id nobis videbatur Græca figura dictum.* Pro quo Carrio Antiq. Lect. lib. 3. cap. 17. primus reposuit: *Se maximas exactos pecunias, pro eo quod est, pecunias maximas à se exactas; id nobis videbatur Græca figura dictum.*

6. *In Hypobolimæo Æschino*] Apud Festum in voce *Noxia* citatur Cæcilius in *Hypobolimæo Charestrato.* quæ alia est ab hac fabula, cui distinctionis causâ titulus inscriptus *Hypobolimæus Æschinus.* Scripserat & aliam adhuc fabulam idem Cæcilius, cui titulus *Hypobolimæa Rastraria.* cujus Nonius Sapius mentionem facit. Alia adhuc erat fabula, quæ simpliciter *Hypobolimæus*, sive *subditivus* inscripta. cujus Auctor noster meminit supra h. l. cap. 9.

7. *Minus nihilo*] Sic optime omnes Codd. & Vett. Edd. quas vidi, habent. L. Carrio Antiq. Lect. lib. 3. cap. 17. ut hoc modo corrigat, inepte profert: *Ego illud minus nihil exigor pecuniam.*

CAP. XV.

Passis velis, & passis manibus *dixisse veteres,* 1 *non à verbo suo, quod est* patior; *sed ab alieno, quod est* pandor.

AB eo quod est, *pando, passum* veteres dixerunt, 2 non, *pansum*, & cum præpositione, *expassum*, non *expansum.*

Cæci-

NON *à verbo suo, quod est Patior, &c.*] Rectè notat Stephanus, si verba huic capiti præfixa, essent Gellii, cum omnino ridicule & absurde loqui dicendum. Si enim constat, participium istud *passis*, cum de velis & manibus dicitur, habere suum verbum *Patior*, quid venit in mentem veteribus, ut, cum

Cæcilius 3 in Synariſtoſis :

4 *Heri verò proſpexe eumce ex tegulis :*

5 *Hæc nunciaſſe, & flammeum expaſſum domi.*

6 capillo quoque eſſe mulier *paſſo* dicitur, quaſi porrecto & expanſo, & *paſsis* manibus & velis *paſsis* dicimus, quod ſignificat diductis atque diſtentis. itaque Plautus 7 in Milite glorioſo, *a* littera in *e* mutata, per compoſiti vocabuli morem, *diſpeſsis* dicit, pro eo quod eſt, *diſpaſsis* :

Credo ego iſthoc exemplo tibi eſſe eundum actutum extra portam,

Diſpeſſis manibus patibulum quum habebis.

CAP.

cum hoc ſcirent, eo tamen participio ita uterentur, ut ſuo verbo nullum jus in ipſum eſſe vellent, verum id in alienum verbum transferrent? Participium autem *paſſus*, cum de velis & manibus dicitur, non eſt à *pando*, ut ab alieno, ſed omnino, ut à ſuo & genuino verbo.

2. *Non panſum*] Errat Gellius, uti & Servius in Æneid. lib. 1. dum à *pando* veteribus *panſum* dictum negant. Ex *panſo* enim aiunt G. Scioppius in Grammatica Philoſophica notat, factum fuit *paſſim*. *Diſpanſus* autem dixit Lucretius lib. 1. *Veſtes diſpanſæ in ſole ſereſcunt.* *Panſum* vero dictum à *pando* eodem modo, ut à *ſcando ſcanſum*, à *mando*, *manſum*. Quamvis receptius fuerit *paſſum* dici. unde *paſſo vela* apud Plautum; apud Virgilium, *Crinibus paſſis*, apud Ennium & Cæſarem *paſsis palmis* pro manibus expanſis. Plautum etiam, ut mox notat Auctor noſter, *diſpeſſus* dixit, pro *diſpaſſus*.

3. *In Synariſtoſis*] Hoc nomine fabulam è Græcis etiam ſcripſit Crates, teſte Julio Polluce Onomaſt. lib. 6. cap. 17. item Menander, qui Synariſtuſas edidit, ut teſtatur Plinius lib. 23. cap. ult.

4. *Heri vero proſpexe, &c.*] Cod. Tornæſ. *proſpexiſſe*. Et ita etiam Nonius in verbo *paſſum*, ubi hocce Cæcilii exemplum adducit hoc modo :

Heri vero proſpexiſſe eum ſeex tegulis,
Hæc nunciaſſe, & flammeum expaſſum domi.

5. *Hæc nunciaſſe*] Cod. Tornæſ. & Vett. Edd. *Hæc nunciaſſet*.

6. *Capillo quoque paſſo*] Diſperſo & ſoluto. Habitus mulierum lugubris. Petronius de Matrona Epheſina : *Hæc cum virum extuliſſet, non contenta vulgari more ſuum paſsis proſequi crinibus, &c.* Sic Terentius Heautontimor. Act. 2. Sc. 3. puellæ deſcribens lugubrem habitum inquit :

Capillum paſſus, profluxus, circum caput
Rejectus negligenter.

Et ſexcenta ſimilia paſſim apud Auctores occurrunt. Adde ſis Plutarchum in quæſtion. Roman. ubi inquit, Cur filiæ cum parentes efferuntur, ſint χρεμυαῖς πᾶσι κιθαλαῖς, καὶ ταῖς κόμαις ἀλλυμέναις; *Intectis capitibus & crinibus paſſis?*

7. *In Milite glorioſo*] Exſtat Act. 2. Sc. 4. & 5. 6. & 7.

CAP. XVI.

De novo genere interitus Crotoniensis Milonis.

1 MIlo Crotoniensis athleta illustris, quem in chronicis scriptum est 2 olympiade quinquagesima coronatum esse, exitum habuit vitæ miserandum 3 & mirandum. quum jam natu grandis artem athleticam desisset, iterque faceret fortè solus in locis Italiæ silvestribus: quercum vidit proxime viam patulis in parte media 4 rimis

Milo Crotoniensis] Hunc Milonis casum similiter describit Valerius Maximus lib. 9. cap. 12. *Milo Crotoniates*, inquit, *cum iter faciens quercum in agro cuneis adactis fissam vidisset; freto viribus, accessit ad eam, insertisque manibus divellere conatus est: quas arbos excussis cuneis in suam naturam revocata compressit, eumque cum tot gymnicis palmis lacerandum feris præbuit.* Adde sis Ovidium in Ibin, Strabonem lib. 6. Suidam.

2. *Olympiade quinquagesima*] Ita recte à Viris doctissimis restitutum, cum antea legeretur in omnibus Codd. *Olympiade primâ*. quod falsissimum. Sed error inde natus, quod scriptum erat *Olympiade L*, quæ litera accepta pro I. & prima pro quinquagesima facta. L enim & I sæpissime in veteribus libris figura confunduntur, ita ut vix inter sese discerni possint. Quod hic de Milonis ex Olympico certamine lucræ coronâ reportatâ Auctor noster tradit, id capiendum de primo ejus certamine; quod factum quo tempore Tarquinius Priscus Romæ regnaverit; is vero obiit initio Olympiadis quinquagesimæ primæ; ante ejus autem obitum Milonem jam inclarescere cæpisse scribit Solinus: *Milon porro*, inquit, *Tarquinii Prisci temporibus emicuit.* In aliis libris est *Tarquinii Superbi*. quæ diversitas, ut optime notat Salmasius, manavit ex geminatæ editionis, quam fecerat ipse Solinus, diversa lectione. Regnum autem iniit Tarquinius Superbus anno IV. Olympiad. LXI. In veteri Ὀλυμπιονικῶν ἀναγραφῇ notatur, Milonem sexies luctam vicisse Olympiad. LXII. ubi & aliæ Milonis victoriæ recensentur: *Μίλων Κροτωνιάτης πάλλω*, ὃς νικᾷ Ὀλύμπια ἑξάκις, Πύθια ἑξάκις, Ἴσθμια ἑπτάκις, Νέμεα ἑπτάκις. Ex quibus manifestum eo tempore Milonem sexies Olympico certamine coronatum fuisse; itaque ejus nomen tum celeberrimum evasisse. Igitur sub Tarquinio Prisco, hoc est, Olympiad. L. Milo primum inclarescere cæpit, sub Tarquinio vero Superbo, id est, Olympiad. LXII. celeberrimus undique fuit, utpote qui sexies Olympicorum certaminum palmas reportasset.

3. *Et mirandum*] Quamvis hoc omnes libri habeant, Glossema tamen sapere haud absque ratione videtur.

4. *Rimis*] Sic primus, quod sciam, reposuit G. Ranchinus Variar. Lect. lib. I. cap. 5. cum in omnibus libris legeretur *ramis*. haud bene. Nam *rimis* legendum, ut omittam, quod Valerius dicit, *quercum cuneis adactis fissam*, evincit sententia, & verba illa, quæ sequuntur, *immissis in cavernas arboris digitis*, id est, in rimas. His similia videtur locutus

mis hiantem. tum, experiri, credo, etiam tunc volens, an ullæ ſibi reliquæ vires adeſſent, immiſſis in cavernas arboris digitis, diducere & reſcindere quercum conatus eſt, 5 ac mediam quidem partem diſcidit, divellitque. quercus autem in duas diducta partes, quum ille, quaſi perfecto quod erat connixus, manus laxaſſet, ceſſante vi rediit in naturam; manibuſque ejus retentis incluſiſque ſtricta denuo & cohæſa, dilacerandum hominem feris præbuit.

cutus Apulejus lib. 9. Metamorphoſ. *Hoc tibi dolum*, inquit, *nimis vetuſtum eſt, & multifariam rimis hiantibus caſſum.* Et lib. 10. *Clauſis ex nove foribus per quandam modicam cavernulam rimantur ne paſſim expoſitis epulis inhærentem.* Ubi cavernula, nihil aliud, quam rima.

5. *Ac mediam quidem partem diſcidit, divellitque*] Lege cum Ranchino, *Ac mediam quidem diſcudit, divellitque*, id eſt arborem, evulſa illa vocula *partem*, quæ verum gloſſema videtur.

CAP. XVII.

Quam ob cauſam nobiles pueri Athenienſium tibiis canere deſierint, quum patrium iſtum morem canendi haberent.

ALcibiades Athenienſis quum apud avunculum Periclen puer artibus ac diſciplinis liberalibus erudiretur; & arceſſi Pericles Antigenidam tibicinem juſſiſſet, ut eum canere tibiis, quod honeſtiſſimum tum videbatur, doceret: traditas ſibi tibias, quum ad os adhibuiſſet, inflaſſetque; pudefactus oris deformitate abjecit infregitque. ea

Alcibiades Athenienſis, quum &c. artibus ac diſciplinis liberalibus erudiretur, &c.] Sic Plutarchus in Alcibiadis Vita: ἐπεὶ δ' εἰς τὸ μανθάνειν ἦκε, τοῖς μὲν ἄλλοις ὑπήκουε παιδικοῖς ἐπιεικῶς, τὸ δ' αὐλεῖν ἔφευγεν ὡς ἀγεννὲς, καὶ διέλυεν. Id eſt, *Poſtquam ſe ad diſciplinas tranſtulit, aliis quidem obtemperavit magiſtri aque animo, tibia autem canere refugiebat.* Ubi & rationem ſubjicit, quod plectri quidem & lyræ uſus nihil neq; ex habitu, neque ex forma ingenuo digna depravaret, vultus vero ejus qui tibias ore inflat, vix à familiariſſimis dignoſci poſſet. Quod Cytharæ etiam uſus colloquium, nec concentum tolleret, tibia vero os obturaret & interſepiret, adeoque vocem & ſermonem auferret. Dicere itaque Alcibiades ſoleret, tibiâ canere debere Thebanorum filios, quippe qui differe re non noſſent; Athenienſes vero ſequi debere Minervæ & Apollinis exemplum, quorum illa quidem abjecerat tibiam, hic vero tibicinem etiam excoriaverat.

2. *Ea*

2 ea res quum percrebuisset; omnium tum Athenienſium conſenſu, diſciplinae ibiis canendi deſita eſt. ſcriptum hoc eſt in commentario 3 Pamphilæ nono & viceſimo.

2. *Ea res cum percrebuiſſet.*] Similiter Plutarchus: παχὺ φιλῆθεν ὁ λόγος ἐν τοῖς παισὶ, ὡς εὖ παίων ὁ Ἀλκιβιάδης βιβλιδίου τὸν αὐλητικὸν, καὶ χαλάζοι τοὺς μαθητὰς. ὁθεν ἐξέπεσε καιρὸν ὁ Ἀλκιβιάδης ἀφεῖναι, καὶ καταπλαγεὶς παντάπασιν ὁ αὐλὸς. Id eſt, *Statim dilata eſt inter pueros fama, merito Alcibiadem faſtidire tibiam, & ejus ſtudioſos deridere; unde ex oblectamentis liberalibus plane fuit exploſa & prorſus irriſa tibia.*

3. *Pamphilæ*] Vixit hæc tempore Neronis, genere Epidauria, ut ſcribit Suidas; & filia fuit Soteridis; nupta vero Socratidi. Scripſit Hiſtoriar. libros 33. & Epitomen Cteſiæ lib. 3. ac epitomas alias hiſtoricorum, aliorumque ſcriptorum plurimorum. Quos libros etiam à quibuſdam Soteridi adſcriptos, dicit Suidas in voce Σώτειρα; ubi & ſui oblitus Phamphilam non filiam, ſed uxorem Soteridis fuiſſe ait. Photius autem Tmem. VIII. Pamphilam genere Ægyptiam fuiſſe ſcribit; ac conſcripſiſſe perutiles octo libros Hiſtoriæ Miſcellæ, quibus congeſſerat, quæ vel ex marito audiſſet, vel ex viris eruditis, qui mariti, quicum tredecim annis nupta fuerit, ædes frequentaſſent: vel quæ ipſa etiam obſervâſſet. Sed quamvis Photius non plures quam VIII. ejus libros viderit, verosimilius tamen eſt, quemadmodum Suidas ait, Pamphilam libros 33. conſcripſiſſe, cum & Auctor noſter hic ejus citet Commentarium vigeſimum nonum; & Laertius qui hujus Pamphilæ ſæpius meminit, ut in Pittaco, in Periandro, in Socrate, Thalete, Chilone, Cleobulo, &c. etiam in Platone quædam ex lib. 25. aſſerat, item in Theophraſto ejus lib. 30. mentionem faciat. Vide Voſſium de Hiſtor. Græc. lib. 2. cap. 7.

CAP. XVIII.

Quod pugna belli civilis victoriaque C. Cæſaris, quam vicit in Parſalicis campis, nunciata prædictaque eſt per cujuſdam remigis vaticinium eodem ipſo die in Italia Patavii.

QUo C. Cæſar & Cn. Pompejus die per civile bellum ſignis collatis in Theſſalia conflixerunt, res accidit Patavii in Tranſpadana Italia memorari digna. 2 Cornelius

Cujuſdam remigis] Neſcio unde illud *remigis* primum hic irrepſerit; cum omnes Vett. Codd. & Editt. habeant *cujuſdam Cornelii ſacerdotis*; quod ſane cum Auctore noſtro congruit.

2. *Cornelius quidam ſacerdos, &c.*] Hanc hiſtoriam, ſive fabulam mavis, Plutarchus in J. Cæſare, ex deperditis T. Livii libris, hoc modo narrat: Ἐν δὲ Πατα[illegible], Γάϊος, Κορνήλιος, ἀνὴρ ὀνόματι ἐπὶ μαντικῇ, &c. Quia enim longior eſt locus, Latine tantum eum referam; ſic itaque ſonat: *Patavii C. Cornelius augurale ſcientiæ peritus, Livii Hiſtorici civis & familia-*

Digitized by Google

lius quidam sacerdos, & loco nobilis, & sacerdotii religionibus venerandus, & castitate vitæ sanctus, repentè mota mente conspicere se procul dixit 3 pugnam acerrimam pugnari, ac deinde cedere alios, alios urgere, cædem, fugam, tela volantia, instaurationem pugnæ, impressionem, gemitus, vulnera, 4 proinde ut si ipse in prœlio versaretur, coram videre sese vociferatus est; ac postea subito exclamavit, Cæsarem vicisse. Ea Cornelii sacerdotis hariolatio levis tum quidem visa est & vecors: magnæ mox admirationi fuit: quod non modò pugnæ dies, quæ in Thessalia pugnata est, neque prœlii exitus, qui erat prædictus, idem fuit: sed omnes quoque pugnandi reciprocæ vices, & ipsa exercituum duorum conflictatio vaticinantis motu, atque verbis repræsentata est.

CAP.

rio, sub idem forte tempus operam dabat auspicio. Hic primum, ut Livius auctor est, tempus prælii cognovit, præsentibusque gerentibus nunciavit, & prælium duces committere. Ubi iterum ayes inspexit, advertitque signa, fanaticus exiliit clamans, Vincis Cæsar. Obstupescentibus illis qui aderant, detractâ capite coronâ, juravit non prius se repositurum eam, quam auri tres essent ipsa adstipulata. Hoc Livius verum esse affirmat. Hujus etiam rei ita meminit Lucanus lib. 7.

Euganeo, sive vera fides memorantibus, Augur:
Colle sedens, Aponus terris ubi sumifer exit,
Atque Antenorei dispergitur unda Timavi,
Venit summa dies, geritur res maxima, dixit:
Impia concurrunt Pompeji & Cæsaris arma.

3. *Pugnam acerrimam pugnari*] Sic Lucilius apud Donatum ad Eunuch. Act. 5. Sc. 2. & Adelph. Act. 5. Sc. 3. & 4. *Victimus, & Socii, & magnam pugnavimus pugnam.* Plautus in Pseudolo Act. 1. Sc. 5.

Priusquam istam pugnam pugnabo, ego etiam prius —
Dabo aliam pugnam claram & commemorabilem.

Nec absimiliter Boëthius lib. 1. de Consol. Philos. Prof. 3. *Nonne apud Veteres quoque ante Platonis nostri ætatem, magnum sæpe certamen cum stultitiæ temeritate certavimus?*

4. *Proinde ut si ipse*] F. *Perinde ac si ipse.*

CAP. XIX.

Verba M. Varronis memoria digna, ex ſatyra quæ inſcribitur, [1] *περὶ ἐδεσμάτων.*

NOn pauciſſimi ſunt, in quos poteſt convenire id quod M. Varro dicit, in ſatyra quæ inſcribitur περὶ ἐδεσμάτων. verba hæc ſunt: *Si, quantum operæ ſumpſiſti, ut tuus piſtor bonum faceret panem, ejus duodecimam philoſophiæ dediſſes; ipſe bonus jampridem eſſes factus. nunc, illum qui norunt, volunt emere* [2] *milibus centum; te, qui novit,* [3] *nemo centuſſis.*

CAP.

ΠΕΡΙ ἐδεσμάτων] *De Eduliis.*

2. *Milibus centum*] Subintelligе *æris*, vel ſi mavis *ſeſtertium*. Videtur Varro hic alludere ad civium cenſum maximum, qui primis temporibus Urbis fuerat centum millia æris. Sic Livius lib. 1. *Prima claſſis eorum fuit, qui centum millium æris, aut majorem cenſum haberent.* Poſtea vero cenſus maximus tot millia ſeſtertium fuiſſe videtur; quod haurire licet ex illis Aſconii Pediani ad lib. 1. Ciceronis in Verrem, ubi Ciceronis verba de P. Annio Aſcllo, *neque cenſus eſſet*, ita exponit: *Neque centum millia ſeſtertium poſſideret. Non more veteri Cenſi dicebantur*, inquit, *qui centum millia profeſſione detuliſſent. hujuſmodi adeo facultates cenſos vocabantur.*

3. *Nemo centuſſis*] Sic Mſſ. & Vett Edd. in aliis poſtea repoſitum *centuſſi*. Perperam, ut notat Vir Summus, neque abſque honore nominandus, Gronovius, in conſummatiſſimo Opere de Pecunia Veteri lib. 1. cap. 8. Nam *emere centuſſis* per ellipſin dicitur, pro emere ære, vel pondere centuſſis. Ibidem eodem modo antiquam lectionem reponit apud Statium in Riſu Saturnalico:

Noſter purpureus novuſque charta,
Et binis decoratus umbilicis
Præter me mihi conſtitit decuſſis.

Ubi viri docti ſimiliter ſcripſerat *decuſſi*. Simili ellipſi Latine dici *valere quinqueſſis, decuſſe*, &c. nempe æs vel pondus, ſimileſque loquendi modos ab eodem Viro Summo exemplis adductis ibidem latius probatos videſis. Caterum Centuſſis erat nummus æreorum omnium maximus, pretii & ponderis centum aſſium. Varro lib. 4. de L. L. *Centuſſis, à centum aſſibus, qui majus Æris vocabulum non eſt.*

Euri-

CAP. XX.

Notata quædam de Euripidis poëtæ genere, vita, moribus, deque ejusdem fine vitæ.

1 EUripidis poëtæ matrem 2 Theopompus agrestia olera vendentem victum quæsisse dicit. patri autem ejus nato illo responsum est à Chaldæis, eum puerum, quum adolevisset, victorem in certaminibus fore. id ei puero fatum esse. pater interpretatus athletam debere esse, roborato exercitatoque filii sui corpore, Olympiam certaturum eum inter athletas pueros deduxit. ac primo quidem in certamen 3 per ambiguam ætatem receptus non est. pòst 4 Eleusinio & 5 Thesæo certamine pugnavit, & coronatus

Euripidis poëtæ matrem] Sic Valerius Maximus lib. 3. cap. 4. *Quam matrem Euripides, aut quem patrem Demosthenes habuerit; ipsorum quoque seculo ignotum fuit: alterius autem matrem olera, alterius patrem cultellos vendidisse omnium pæne doctorum litteræ loquuntur.* Caute addit *pæne* Valerius. Suidas enim à Philochoro demonstratum ait Euripidis matrem non fuisse olerum venditricem, verum ex valde nobilibus: Οὐκ ἀλητὶς ἦ, inquit Suidas, ὡς λαχανόπωλις διὰ τὴ μάντιν αὐτῦ· ἐκ γὸ τ σφόδρα ὠνησάντινα γχανεν, ὡς ἀπέδειξεν Φιλόχορ@.

2. *Theopompus*] Insignis hic Historicus, cognomento Chius, claruit circa Olymp. xciv. ut est apud Anonymum ἐν Ὀλυμπιάδων ἀναγραφῇ. iisdem temporibus quo in Persia Artaxerexes Ochus, in Macedonia Philippus Amyntæ filius, & Alexandri Magni pater regnarent. Fuit Isocratis discipulus, eoque inter, ut ait Dionysius Halicarn. Epist. ad Pompejum, omnium clarissimus. Multa ac varii argumenti scripsit; sed præ cæteris nomen comparavit Historia conscribendâ, quam duplicem consignavit, præclari utramque argumenti. Una enim partem posteriorem belli Peloponnesiaci continebat, altera vero agebat de rebus à Philippo gestis, ut idem testatur Dionysius. Hujus Philippicæ historiæ fuere libri 58. ut scribit Diodorus Siculus Biblioth. lib. 16. & Photius in Biblioth. Plura de Theompompo vide sis apud Magnum Vossium in De Histor. Græc. lib. 1. c. 7.

3. *Per ambiguam ætatem*] Hoc vult, Euripidem inter athletas pueros in certamen non receptum fuisse, quia jam pubertatem attigisset. Puberes ambiguæ ætatis existimati, quia non amplius pueri, neque dum viri; solis autem viris (quo nomine etiam juvenes intelligebantur, sed qui plenam pubertatem attigissent, atque adeo militarem ætatem, quæ à septimo & decimo anno inchoabatur) aut pueris impuberibus ad certamen gymnicum aditus patebat in antiquâ Græciâ. Quod latius à P. Fabro deductum vide Agonist. lib. 3. c. 7.

4. *Eleusinio*] In Eleusinia sacris in honorem Cereris Eleusiniæ celebratis, majoribus quidem mensis Boëdromio-

natus est. mox, à corporis cura ad excolendi animi studium transgressus, [6] auditor fuit physici Anaxagoræ & [7] Prodici rhetoris, in morali autem philosophia Socratis, tragœ-

ne, minoribus vero Anthesterione mense, vigesimo primo mensis die, qui erat Mysteriorum septimus, certamen haberi solebat; cujus hic meminit Gellius; cum ait Euripidem in eo coronatum fuisse. Loquitur de hoc certamine Aristides in Panathenaicâ, ubi & antiquissimum totius Græciæ fuisse dicit: Ε'ϑδόμοις πάντων ἐν τῷ Ε'λλάδι ἀγῶσιν. ἡ μὲν τόπων περιοδος τῷ· ὁ δὲ παναθηναίων. ἐν ᾗ βάλλ, ὁ δὲ Ε'λευσίνιος. Id est, *Celeberrima judicantur Græciæ certamina: horum antiquissimum est Panathenæum, aut potius Eleusinium.* Item in Eleusinia: Μυηϑῆναι δὲ ξένοι πρῶτος Η'ρακλέα, καὶ Διοσκόρους. ἀγῶνα π γυμνικὸν ϑρέψαντες Ε'λευσῖνι τ Α'πίκης, καὶ τὸ ἄϑλον εἶναι ϗ κριθῶν ϗ φακῆ. Id est, *Primus autem Inspitum Herculem ac Dioscuros initiatos fuisse, primum quoque gymnicum certamen peractum esse, cum quidem ex frugibus recens natis constaret præmium.* Præmium, quod ex frugibus recens natis constare dicit Aristides, hordeum erat, quod victori dabatur: Sic Scholiastes Pindari Olymp. Od. IX. Α'γε) δὲ αὐτόϑι, (de Eleusine loquitur) ἀγὼν Κόρης, καὶ Δήμητρος, ὃς καλεῖ) Ε'λευσῖνα ἐ'παϑλον, κεῖϑαί. Et Etymologici Magni Auctor in Ε'λευσὶς ex emendatione Meursii: Ε'λευσῖνια, ἑορτή. ἐ τοὺς νικῶσι τὰ Ε'λευσίνια ἄϑλα ἐδίδοϑ, κεῖϑαί.

5. *Theseo*] Festum in honorem Thesei Athenis institutum, Θήσεια dictum. Hesychius: Θήσεια, ἑορτὴ Α'ϑήνησι. Celebrabantur vero Thesea octavo mensis die. Scholiastes Aristophanis Pluto: Τοῖς ὀγδόαις τὰ Θήσεια ἤγετο. Suidas: Η'μέραν τινὲς ἐνόμιζον τὸ Α'ϑήνησι ϑεοῖς πᾶσιν, οἷον νουμηνίαν, καὶ ἑβδόμην Α'πόλλωνι· τετάρτην Ε'ρμῇ· ὀγδόην Θησεῖ. *Dies quidam Athenis sacri sunt Diis quibusdam, ut mensis primus & septimus Apollini; quartus Mercurio; octavus Theseo.* Unde & sacrificium ipsi factum Ο'γδόαδα dictum. Hesychius: Ο'γδόαδα, ϑυσία τῷ Θησεῖ Α'ϑηναίοις, τελουμένη Θησεῖ.

6. *Auditor fuit Physici Anaxagoræ, &c.*] De Euripidis præceptoribus similiter Suidas: Γέγονε δὲ τὰ μὲν πρῶτα ζωγράφος. εἶτα μαθητὴς Πρωδίκου μὲν τὰ τοῖς ῥητορικοῖς. Σωκράτους δὲ τὰ τοῖς ἠθικοῖς ϗ φιλοσόφοις. διήκουσε δὲ ϗ Α'ναξαγόρου ϗ Κλαζομενίου. *Fuit autem initio pictor; deinde Prodici quidem in Rhetoricis discipulus, Socratis vero in doctrina de Moribus & rebus philosophicis auditor. Frequenter etiam Anaxagoram Clazomenium audivit.*

7. *Prodici rhetoris*] Hunc à καλλιλογίᾳ commendat Maximus Tyrius Dissert. VII. Tanti vero ejus Declamationes habitæ fuere, ut singuli, qui eas audire voluerint, quinquaginta drachmas, hoc est, quattuor coronatos Gallicos, & præterea duos regales Hispanicos, pendere consueverint. Unde Suidas de eo: Πρῶτος δὲ ὅτος, τὸν πεντηκοντάδραχμον ἐπιδεῖξι ἐπεκόμισε. *Hic vero primus quinquaginta drachmis declamationem fecit.* Hujus rei etiam meminit Aristoteles lib. 3. Rhetor. cap. 14. Et Plato, qui eandem rem memorat in Cratylo, eâ causâ ὀλοχρυσίαιον ἐπίδειξιν appellat. Celebri-

8 tragœdiam ſcribere natus annos duodeviginti adortus eſt. 9 Philochorus refert in inſula Salamine ſpeluncam eſſe tetram & horridam, quam nos vidimus, 10 in qua Euripides tragœdias ſcriptitarit. mulieres ferè omnes in majorem modum exoſus fuiſſe dicitur. ſive quòd natura abhorruit à mulierum cœtu, ſive quòd duas ſimul uxores habuerat, 11 quum id decreto ab Athenienſibus facto jus eſſet;

leberrimum autem ejus nomen reddit commentum illud, quo introducit mulieres duas Herculem adoleſcentem, exquiſita oratione, alteram ad virtutis, alteram ad voluptatis viam pellicentes. De quo ſic Suidas: Φέρεται δὲ βιβλίον Προδίκου, ἐπιγεγραμμένον Ὧραι. ἐν ᾧ παρίστησι τὸν Ἡρακλέα τῇ δρεπτῇ ἐν τῇ κακίᾳ συντυγχάνοντα, καὶ καλέσεως ἑκατέρας ἐπὶ τὰ ἤθη αὐτῶν, καὶ συμπλέκεσθαι τῇ δρεπτῇ τὸν Ἡρακλέα, καὶ τὰς ἐκείνης ἑδρᾶσθαι συνηγόρους τῶν ἀρετῶν ἢ κακίας ἡδονῆς. Id eſt, *Exſtat & Prodici liber inſcriptus Horæ, in quo facit Herculem cum Virtute & Vitioſitate colloquentem. Cum autem eum ad ſuos mores utraque vocans alliceret, ait Herculem ad Virtutem accеſſiſſe, & illius ſudores antepoſuiſſe Vitioſitatis voluptatibus, ad modicum tempus tantum durantibus.*

8. *Tragœdiam ſcribere.*] Quod quâ occaſione ab Euripide incœptum, ſic narrat Suidas: Ἐπὶ τραγῳδίαν δὲ ἐτράπη, τὸν Ἀναξαγόραν ἰδὼν ὑποσύντομον κινδύνου δι' ἅπερ εἰσῆξε δόγματα. *Animum vero ad tragœdiam ſcribendum appulit, cum vidiſſet Anaxagoram periculo ſubiiſſe & in diſcrimen capitis venиſſe propter dogmata quæ introduxerat.*

9. *Philochorus.*] Magni nominis hic fuit hiſtoricus, qui floruit tempore Ptolemæi Philopatoris, variiſque ſcriptis inſignis, ut teſtis eſt Suidas. Ea inter excelluêre De Atticâ libri 17. quibus complexus fuerat res geſtas Athenienſium, eorumque reges, & prætores, uſque ad tempora Antiochi Θεοῦ. Scripſit & ſpeciatim de Euripide, teſte eodem Suida, ex quo libro forte hauſta, quæ Gellius de eo hic tradit. Plura de Philochoro qui deſideras, adi Voſſium de Hiſtor. Græc. lib. 1. cap. 18. & Jonſium de Scriptorib. Hiſt. Philoſ. lib. 2. c. 9.

10. *In qua Euripides tragœdias ſcriptitarit.*] Infra lib. 17. cap. 4. Auctor noſter ex Varrone tradit, Euripidem cum quinque & ſeptuaginta tragœdias ſcripſerit, in quinque ſolum viciſſe, ſæpiuſque cum victum à poëtis etiam ignaviſſimis. Qua de re etiam ita Suidas: Δράματα δὲ αὐτοῦ πέ τινες μέν φασι. πέ δὲ ἄλλοι ϟδ', οἱ δὲ ο'. νῖκαι δὲ αὐτοῦ ιε'. ἐπὶ μὲν τῶν ἀρχαιοτέρων πρῶτον. τὸν δὲ μετὰ μικρὸν τελευτῶντα, ἐπιδεικνύμενον τὸ δρᾶμα ἐν ἀδελφιδοῦν αὐτοῦ Εὐριπίδου. Id eſt, *Fabulæ vero ipſius, ut quidam ajunt, ſunt ſeptuaginta ſeptem, ut alii, nonaginta duæ. Exſtant autem ſeptuaginta ſeptem. Victoriæ quinque eſt adeptus. Quatuor quidem ſuperſtes; unam vero poſt obitum, ædore fabulæ Euripide, fratris ipſius filio.* Euripidem eſſe poëtarum τραγικώτατον ait Ariſtoteles in Arte Poetica.

11. *Decreto ab Athenienſibus facto.*] Decretum hocce Atheniénſium, quod qui vellet duas ſimul uxores ducere poſſet, factum ob raritatem hominum, quibus civitas exhauſta eſſet, ſic enim Athenæus lib. 13. Deipnoſoph. ubi refert Socrati duas ſimul uxores in matrimonio fuiſſe, Xantippem & Mirtonem Ariſtidis alicujus filiam; nec tamen

esset; quarum matrimonii pertædebat. Ejus odii in mulieres Aristophanes quoque meminit [12] ἐν ταῖς ϑεσμοφοριαζούσαις, in his versibus:

[13] Νῦν δὴ ἁπάσαισι ϑῦμά μοι νεμεσσητὸν καὶ λέγω,
τὸν κολάσαι τ' ἄνδρα πολλῶν ἕνεκα.
Ἄγελα γὰρ ἡμᾶς, ὦ γυναῖκες, ἀλλοᾶ κακά,
Ἄτ' ἐν ἀγρίοισι λαχάνοις αὐτὸς τραφείς.

14 Alexander autem Ætolus hos de Euripide versus composuit:

men id Socrati vitio datum ab ejus reprehensoribus, quoniam ex decreto Atheniensium ob hominum penuriam, cui libuisset, duas uxores habere tum liceret. ἐς μὲν ἄρα συγκεχωρημένον τῷ ψηφίσματι τούτῳ ἐγαμεῖν, τότε μὲν πάσιν ἀνθρώποις, ὡς ἔξεστιν καὶ νῦν ἔχειν γυναῖκας τὰς βουλόμενον. Quod & confirmat Diog. Laërtius in Socrate: Ἔνιοι δὲ καὶ ἀμφοτέρας ἔχειν ἅμα, ὧν ἡ μὲν Σάτυρός τε καὶ Ἱερώνυμος ὁ Ῥόδιος. φησὶ γὰρ βουλομένοις Ἀθηναίοις, διὰ τὸ λελωβῆσθαι, σωφρονιστὴν τὸ πολὺ ὄντα, ψηφίσασθαι, γαμεῖν μὲν ἐκ δυοῖν μίαν· παιδοποιΐας δὲ καὶ ἐξ ἑτέρας. οὕτω τοῦτο ποιῆσαι καὶ Σωκράτη. Id est, *Nonnulli ambas simul habuisse tradunt, ex quibus Satyrus est, & Hieronymus Rhodius. Nam Athenienses cum civitatem viris exhaustam procreatione liberorum augere vellent, decrevisse ferunt, ut urbanam quidem unam uxorem cives ducerent, liceret autem & ex altera procreare liberos, idque tum & Socratem fecisse.* Ad præceptoris autem sui exemplum etiam Euripides simul duas uxores domum duxisse videtur. Suidas tamen Euripidem non tam eas simul, quam secundam post primam repudiatam duxisse scribit, ubi & ejus mores recenset hisce verbis: Σκυθικὸς δὲ ἦν τὸ ἦθος, καὶ ἀμισὴς, καὶ φεύγων τὰς συνουσίας· ἦν καὶ μισογύνης ἰδοξάσθη. ἔσχε δὲ γυναῖκας πρῶτον μὲν Χοιρίνην τὴν θυγατέρα Μνησιλόχου, ἐξ ἧς ἔσχε Μνησίλοχον, καὶ Μνησαρχίδην, καὶ Εὐριπίδην. ἀπωσάμενος δὲ ταύτην, ἔσχε δευτέραν, ἐκ τοιᾶσδε ἀκολάστου πειραθείς. Id est, *Fuit autem homo severis moribus præditus, & tristis, & qui mulierum congressum fugiebat. Unde etiam osor mulierum est habitus. Nihilominus tamen uxorem duxit, primum quidem Chærinam, Mnesilochi filiam, ex qua Mnesilochum, & Mnesarchidem; & Euripidem habuit. Hac vero repudiata, habuit & alteram, quam æque impudicam est expertus.*

12. Ἐν ταῖς ϑεσμοφοριαζούσαις] *In prioribus Thesmophoriazusis.*

13. Νῦν δὴ ἁπάσαισι, &c.] Id est,

Omnes igitur nunc admoneo & dico
Virum hunc ejulciscendum multis de causis:
Agrestia enim vobis, matronæ, facit mala,
Utpote qui in agrestibus oleribus enutritus sit.

14. *Alexander autem Ætolus*] Hic est Alexander Ætolus Grammaticus, Poëta tragicus, qui Ptolemæi Philadelphi temporibus floruit, unde & à Suida & Hephæstionis Scholiaste altero, in septem

15 Ὁ δὴ Ἀναξαγόρᾳ τρόφιμος ἀρχαίῳ
Στρυφνὸς μὲν ἐμοί γε ἔοικε σοφιστεῖν,
Καὶ μισογέλως, καὶ τωθάζειν ἁδὲ παρ' οἶνον
Μιμαθηκώς· ἀλλ' ὅ, τι καὶ γράψαι, τοῦτ' ἂν
Μέλιτος καὶ σειρήνων ἐτεὸν δύχοι.

Is, quum in Macedonia apud Archelaum regem esset, utereturque eo rex familiariter: rediens nocte ab ujus cœnâ, 16 canibus à quodam æmulo immissis dilaceratus est: & ex his vulneribus mors secuta est. sepulcrum autem ejus & memoriam Macedones eo dignati sunt honore, ut in gloriæ quoque loco prædicarent; 17 ὅ τι τὸν μνῆμα Εὐριπίδης

ptem tragicorum Pleiade reponitur. Præter hosce ejus versus ab Auctore nostro hic citatos, tres alios etiam ejus versus refert Strabo lib. 12. quos ipsos iterum recenset lib. 14. Parthenius vero Eroticôn cap. 4. ex ejus Apolline elegantissimum adducit carmen.

15. Ὁ δὴ Ἀναξαγόρᾳ] Id est,

At Anaxagoræ alumnus veteris ille
Durus quidem mihi videtur ad salutandum,
Et ridendi exosus, & jocari ne ad vinum quidem
Consuetus; verum quicquid scripserit, id
A melle & Sirenibus profluit.

16. *Canibus à quodam æmulo immissis, &c.*] De hoc vulgato mortis genere, quo Euripidem periisse volunt, dubitasse videtur Pausanias in Atticis. Sic enim scribit: Εἰσὶ δὲ τάφοι καὶ τῶν ὀδὸν γνωρίμων περὶ Μενάνδρῳ τε Διοπείθους, καὶ μνῆμα Εὐριπίδου κενόν. πίθηκος γὰρ ὁ Εὐριπίδης ἐς Μακεδονίαν ἀφικόμενος τὸν βασιλέα ἐλθὼν Ἀρχέλαον. ἃ δὲ οἱ μὲν θηρίου πρόπου, πολλοῖς γὰρ ἐστιν ἐρημίαν ὁδοῦ, ἰχνεῖ καὶ λέοντος. Id est, *Viæ* (quæ ex Piræeo ducit ad urbem) *adjuncta sunt virorum minime ignotorum sepulcra, Menandri Diopithis filii & Euripidis, atque hoc quidem honorarium. Nam Euripides cum in Macedoniam ad Archelaum profectus esset, illic sepultus est. Mortis vero genus quale à multis vulgatum est, tale per me fuerit.* Unde & Suidas in Euripidis morte referenda variat: Ἐτελεύτησε δὲ ὑπὸ ἐπιβουλῆς Ἀρριδαίου τοῦ Μακεδόνος καὶ Κρατεύα τοῦ Θετταλοῦ, ποιητῶν ὄντων, καὶ φθονησάντων αὐτῷ, πεισάντων τὸν βασιλέα ὑπὸ τῶν παλλακίδων ἐπιθέσθαι αὐτῷ. Οἱ δὲ ἰσόρροπα οὐχ ὑπὸ κυνῶν, ἀλλ' ὑπὸ γυναικῶν τίνεσθαι λέγουσι, παροινοῦντα ἐπὶ τοὺς Κρατεύα τοῦ ἱερέως Ἀρχελάου. καὶ γὰρ ἔχειν αὐτὸν καὶ ἐπὶ τὰς παλλακὰς ἔρωτας. Οἱ δὲ ὑπὸ τῶν γαμετῶν Νικοδήμου τοῦ Ἀρεθουσίου. Id est, *Obiit autem sublatus insidiis Arrhidæi Macedonis, & Crateræ Thessali, qui Poëtæ erant, ac ipsi invidebant, & Regis servo persuaserant, ut canes in ipsum immitteret. Alii vero non à canibus, sed à mulieribus nocte laceratum fuisse tradunt, dum intempesta nocte ad Crateræ Archelai delicias iret. Nam illum & hujusmodi amoribus addictum ferunt. Alii vero cum iret ad uxorem Nicodemi Arethusii.*

17. Οὗπερ τὸν μνῆμα, &c.] Id est,

πόθης ὤλετο πᾶς, quod egregius poëta [18] morte obita sepultus in eorum terra foret. quamobrem quum legati ad eos ab Athenienſibus miſſi petiſſent, ut oſſa Athenas in terram illius patriam permitterent transferri; maximo conſenſu Macedones in ea re deneganda perſtiterunt.

Nunquam memoria tua, Euripides, peribit.

18. *Morte obita*] Obiit Euripides, teſte Suida, Olympiade XCIII. cum vixiſſet annos LXXV. oſſaque ipſius ab rege Archelao Pellam tranſlata ſunt.

CAP. XXI.

Quòd à poëtis Iovis filii prudentiſſimi [1] *humaniſſimique, Neptunus autem ferociſſimi & inhumaniſſimi traduntur.*

PRæſtantiſſimos virtute, prudentia, viribus, Iovis filios poëtæ appellaverunt, ut [2] Æacum & [3] Minoa & Sarpedona; ferociſſimos & immanes & alienos ab omni humanitate, [4] tamquam è mari genitos, Neptuni filios dixerunt, [5] Cyclopa & [6] Cercyona & [8] Scyrona & [7] Læſtrygonas.

CAP.

Humaniſſimique] Hanc vocem de ſuo adjeciſſe πλεοναζόντως putat Stephanus; quaſi neceſſe eſſe exiſtimarit, cum Neptuni filii dicerentur *inhumaniſſimi*, Jovis filios contra dici *humaniſſimos*; quod Gellius tamen non dicit.

2. *Æacum*] Fuit Jovis filius ex Ægina Aſopi filia, ut ſcribit Hyginus Mytholog. cap. CLV.

3. *Minoa & Sarpedona*] Fuere Jovis filii ex Europa Atlantis filia procreati, ut ibidem Hyginus refert.

4. *Tanquam è mari genitos*] Hujus rationem reddit Phornutus de Deor. Natur. Διὰ δὲ τὴν ἀγριότητα τοῦ βίου καὶ τὴν ἀπανθρωπίαν, καὶ πάντας τοὺς βιαίους καὶ μεγαλοπρόσωπους ἔφασαν, ὡς τὸν Κύκλωπα, καὶ τοὺς Λαιστρυγόνας, καὶ τοὺς Ἀλωεῖδας, Ποσειδῶνος ἐμπύθμενος εἶναι. Id eſt, *Ob violentiam autem in mari conſpectam, omnes quoque violentos & præfractos homines, ut Cyclopem, & Læſtrygonas, & Aloïdas, Neptuno prognatos eſſe fabulantur.*

5. *Cyclopa*] Polyphemum Neptuni filium.

6. *Cercyona*] Hyginus in Fabul. cap. 158. Cercyonem Vulcani filium facit. Forte hic legendum *Bergiona*, ut eſt apud Melam lib. 2. cap. 5.

7. *Scyrona*] Hunc hoſpites in mare præcipitare ſolitum Theſeus eodem mortis genere affecit. Hygin. Fabul. cap. 38.

8. *Læſtrygonas*] J. Scheglius in Præmeſſis Epiſtol. 6. ad H. Stephanum, ex Ms. profert *Læſtrygonas atque Theſeas*, quod an legitime ſit, non diſputat, ſed aliorum judicio permittit, etiamſi Theſeus

seus ob fortitudinem etiam pro Neptuni filio habitus fuerit. Cæterum Læstrygones olim dicti genus hominũ in Sicilia immane, ferox, utpote quod ferino more humana carne vesci solitum, ut testatur Plinius lib. 7. Hist. Natur. cap. 1. J. Tzetzes in Lycophronem: Λαιστρυγόνες, οἱ νῦν Λεοντῖνοι. Εἰσὶ δὲ τὸ Σικελίας, ὡς λαξῶσι, ὑπέρκειται ἀνθρωποφάγοι. *Læstrygones, qui nunc Leontini. Sunt autem in Sicilia, ut narrantur, qui vescuntur humana carne.*

CAP. XXII.

Historia de Sertorio duce, deque æstu ejus commentitiisque simulamentis, quibus ad barbaros milites continendos conciliandosque sibi utebatur.

1 SErtorius vir acer, egregiusque dux, & tuendi regendique exercitus peritus fuit. is, in temporibus difficillimis, & mentiebatur ad milites si mendacium prodesset, & literas compositas pro veris legebat, & somnium simulabat, & falsas religiones conferebat, si quid istæ res eum apud militum animos adjutabant. illud adeò Sertorii nobile est. 2 cerva alba eximiæ pulchritudinis & vivaciss-

mæ

Sertorius vir acer, &c.] Hujus vitam egregiè describit Plutarchus in Parallelis, ubi cætera inter de ejus moribus hunc in modum differit: Λίγεται δὲ ὁ Σερτώριος ἔτι ὑφ' ἡδονῆς, ἔτι ὑπὸ λύπης εὐάλωτος γενέσθαι. Φύσει δὲ ἀνίκητος ἦν φόβῳ τε δεινῷ, καὶ μετρίως ἐπιτυχίαις ἐπαίρεσθαι. πρὸς μὲν τὰς ἐν τοῖς πολέμοις ἔριδας καὶ παλαισμοὺς ἄπλαστος καὶ ἰδιότροπος. Ἐν δὲ κλωπείαις τὸ πολέμιος ἔργα καὶ παλαισμοὺς, οὐδὲ τόπους ἐχθροὺς ἢ ἀφανῆ πάγας ὑποπτεύειν, ἀπάτης τι καὶ ψυδῶν τὸ δεινὸν σοφιστὴς ὑπολαμβάνων. τὸ δὲ τοῖς πιστοῖς τῶν ἐπιφερομένων ὑπολήψεις φαινόμενον, οὐδὲ ζητεῖν ἐμπείρως τῶν ἀμαρτημάτων. Id est, *Perhibetur Sertorius neque lætitiæ, neque timori patuisse, fuisse naturam periculis imperterritus, & secundam fortunam moderate tulisse, ad dimicandum signis collatis nemo sui temporis ducum timidior: ubi vero in bello quid præcipiendum esset ex occulto, aut præoccupanda loca munita, aut transeundum cum celeritate, aut cum dolo & impostura, artifex in loco astutissimus. In tribuendis ob præclara facta honoribus prolixus exstitit, & in supplicüs ob delicta exigendis moderatus.* Paullo post etiam addit: Ἔνια δὲ καὶ τῆς σοφιστικῆς αὐτὸς εἰς ἀπάτην καὶ κήλησιν ἐμηχανᾶτο. *Quædam autem etiam ipse vafre ad impostaram & illecebras est commentus.*

2. *Cerva alba, &c.*] Plutarchus, postquam dixerat Sertorium etiam ad impostueas usque quædam commentatum fuisse, hanc de cervâ albâ narrationem, ut insigne specimen, subjicit, quam etiamsi aliquomodo longior sit, Latine tamen hic transcribere non defugiemus; ea vero hujusmodi est: *Spanus*

mæ celeritatis à Lusitano ei quodam dono data est. hanc sibi oblatam divinitus, & 3 instinctam 4 Dianæ numine colloqui

vir popularis ex iis qui degebant ruri, incidens in cervam, quæ recens peperisset & venatorem fugiebat, non est illam assequutus, sed hinnulum coloris raritate obstupefactus (totus enim candidus erat) insequutus cepit. Agebat forte illic in locis Sertorius. Cui, cum quicquid sibi ex venatione, aut ex agri fœtibus offerretur muneris, exciperet comiter, & benigne remunerari soleret, donavit ille hinnulum, & accepit eum Sertorius. Fuit hic ei primum modica gratia: quem cum tempore cicurasset & domasset adeo ut audiret vocantem, & pergentem aliquo sequeretur, turbamque & strepitum omnem ferret castrensem, traxit rem paullatim in religionem, donum Dianæ cervam ferens, multaque arcana jactabat ab ea se edoceri. Quippe barbaros sciebat natura insuperstitionem esse proclives. Attexebat ille insuper talia. Cum incurrisse hostes occulte resciviſſet aliquo in provinciam suam, aut oppidum ad defectionem sollicitasse, cervam fingebat se in somnis allocutam monuisse, ut paratas haberet copias. Aliàs intellecta legatorum suorum victoria, nuntium abscondebat, ac cervam producebat ob fanstum nuntium coronatam, gratulari jubens & Diis honorem habere, quod brevi aliquid essent audituri boni. Ita mansuefactus est ubique obsequentioribus, quod arbitrarentur non ab hominis se consiliis peregrini, sed regi à Dea, &c.

3. *Instinctam*] Al. *instructam*. haud ita bene.

4. *Dianæ numine colloqui secum, &c.*] Hoc stratagemate usus Sertorius, ad exemplũ aliorum, qui ut majori auctoritate & reverentiâ imperium & leges sux à populo reciperentur, fingebant divinitus eas sibi traditas, & quicquid populo præscriberent, id divini numinis jussu & instinctu facere, adeo ut sub religionis specie superstitionem ipsam foverent. Hac arte Leges suas tradidere Lycurgus Lacedæmoniis, Solon Athenienſibus, Minos Cretenſibus. De quorum postremo Nicolaus Damascenus ita scribit: Κρῆτες πρῶτοι Ἑλλήνων νόμους ἔσχον Μίνω τοῦ Διὸς μαθητεύσαντες, ὃς δὲ πρῶτος θαλασσοκρατήσαι. πρῶτος δὲ Μίνως ὑπὸ τοῦ Διὸς αὐτῷ μεμαθηκέναι φησί, δι' ἐνιαυτῶν εἰς τι ὄρος φοιτῶν, ὅπου ὁ Διὸς ἄντρον ἱλάσκετο, κἀκεῖθεν ἀεὶ πρὸς νόμους φέρων. Id est, *Cretenses primi inter Græcos leges habuerunt à Minoë Rege conditas, qui & primus maris imperio potitus est. Fingebat autem Minos se ab ipso Iove didicisse, quod per annos novem ad montem quendam commearet, ubi antrum Iovis sacrum erat; à quo reversus semper leges aliquas Cretensibus afferebat.* De Lycurgo vero scribit Polybius Histor. lib. 10. eum simulasse ex Pythiæ consilio omnia agere; ubi & similitudinem aliquam inter Scipionem Africanum, qui in somnis se moneri fingebat de iis, quæ agenda forent, & Lycurgum fuisse, tradit. Verba ejus ex interpretatione J. Casauboni, nam ut Græcè transcribam nimia sunt, sic sonant: *Enimvero mihi videtur Scipio & natura & generis institutorum similitudinem aliquam cum Lycurgo Lacedæmoniorum Legum latore habuisse. Nam neque de Lycurgo par est existimare, ipsum adeo fuisse superstitiosum, ut in constituenda Spartanorum Republicâ Pythiæ per omnia adhæreret; neque Scipio existimari debet, cum patriæ suæ tantum imperium pararet, è somniis quibusdam, aut ominibus pependisse. Sed cum viderent ambo, plerisque mortalium neque ea temere admittere, quæ abhorrent à communibus opinionibus; neque res arduas & periculo junctas audere aggredi, nisi ipsis aliqua lati exitus ab aliqua deorum parte ostensa: & Lycurgus quoties aliquid aggrediebatur, sententiæ suæ auctoritatem oraculi à Py-*

thia

loqui ſecum, monereque, & docere, quæ utilia factu eſſent, perſuadere omnibus inſtituit: ac, ſi quid durius videbatur quod imperandum militibus foret, à cerva ſeſe monitum prædicabat. id quum dixerat: univerſi, tamquam à deo, libentes parebant. Ea cerva quodam die, 5 quum incurſio eſſet hoſtium nunciata, feſtinatione ac tumultu conſternata 6 in fugam ſe prorupit, atque in palude proxima delituit; & poſtea requiſita periſſe credita eſt. neque multis diebus pòſt, inventam eſſe cervam Sertorio nunciatur. tum qui nunciaverat juſſit tacere: ac, ne cui palam diceret,

sbia editi adjiciendo, ut facilius reciperentur, & plus fidei invenirent ſua conſilia efficiebat: & Publ. item Scipio, in multitudinis animis hanc perſuaſionem alens, quaſi divinitus monitâ mente ageret cuncta, eos quibus imperabat confidentiores, atq; paratiores adverſus omnia formidoloſa & terribilia incepta reddebat. Sic notum eſt, Numam Pompilium ſecundum Romanorum Regem, ut populo Romano ſacra, cærimonias, modum colendi Deos ex ſuo præſcripto perſuaderet, conſuetudinem ſe habere cum Nympha ſive Dea Egeria finxiſſe, quaſi omnia iſta ejus monitu faceret. Omnes enim iſti norant, Religionis magnum eſſe imperium in hominum animos; hominemque abſque religione eſſe inſtar equi ſine fræno, qui nullo modo regi poſſit. Religionem vero, etiamſi falſa ſit, dummodo vera credatur, animorum ferociam domare, libidines coërcere, ſubditos Principum imperio obſequentes efficere. Quod & impoſtor ille Muhammedes in magnæ generis humani partis exitium non nili nimis noverat, dum Alcoranum ſuum ex ore Angeli Gabrielis ſe recepiſſe fingeret, atq; ejus monitu omnia ſe gerere mentiretur. Alia omninò res fuit in Propheta Moſe, qui Leges ab ipſomet Deo Tabulis inſcriptas, populo Judaico tradendas, in monte Sinaï accepit.

5. *Quum incurſio eſſet hoſtium nunciata, &c.*] Sic Mſſ. & Vett. Edd. In Edit. Stephani eſt: *Cum incurſus eſſet hoſtium nuntiata feſtinatio, tumultu conſternata in fugam ſeſe prorupit.*

6. *In fugam ſe prorupit, &c.*] Plutarchus, ubi prælium inter Sertorium & Pompejum commiſſum narrat, ſubjicit: *At erat Sertorius majorem in modum perculſus, quod nuſquam compareret cerva. Mira enim adverſus barbaros erbatus erat machina, qui tunc vel maxime confirmandi erant. Mox tamen nocte quidam forte errantes offrudunt eam, & à colore agnitam capiunt. Quibus Sertorius, ut ad eum delatum eſt, grandem ſummam, ſi id non vulgaſſent, oſtendit ſe daturum. Cervam autem cum paucis diebus occultaſſet, proceſſit in concionem vultu admodum remiſſo, barbarorum præſtantiſſimam rem lætiſſimam in ſomnis ſibi à Deo exponens prænuntiatam. Hinc tribunal conſcendit. Dum adeuntibus vacat, cerva à cuſtodientibus eam in propinquo dimiſſa eſt. Quæ cernens Sertorium, curſu hilaris ad tribunal fertur, aſſiſtenſque caput genibus ejus imponit, dextramque ore, quod facere etiam ante ſolebat, attrectat. Quam demulcente vicißim in ſpeciem Sertorio, manantibus quoque nonnihil lacrymis, ſtupor primum defixit ſpectatores, deinde plauſus & acclamatione ingenti virum Sertorium & dii charum ad tabernaculum ejus proſequuti ſunt, & benè ſpe erecti.*

diceret, interminatus est: præcepitque, ut eam postero die repentè in eum locum, in quo ipse cum amicis esset, immitteret: admissis deinde amicis postridie, 7 visum sibi esse ait in quiete cervam, quæ perisset, ad se reverti, &, ut prius consuerat, quod opus esset facto, prædicare. tum Sertorio, quod imperaverat, significante, cerva emissa in cubiculum Sertorii introrupit, clamor factus, & orta admiratio est: eaque hominum barbarorum credulitas Sertorio in magnis rebus magno usui fuit. Memoriæ proditum est, ex iis nationibus, quæ cum Sertorio faciebant, quum multis prœliis superatus esset, neminem unquam ab eo desciviſſe: quamquam id genus hominum esset 8 mobilissimum.

7. *Visum sibi ait in quiete*] Ita Petronius: *Videbatur mihi secundum quietem Priapus dicere.* Similiter Cæcilius apud Minucium Felicem in Octavio: *Etiam per quietem Deos videmus.*

8. *Mobilissimum*] Ut Horatius de plebe Romana Od. 1.

Hunc, si mobilium turba Quiritium,
Certat tergeminis tollere honoribus.

Et Cicero Orat. pro Roscio: *Quem hominem? levem? imo gravissimum: mobilem? imo constantissimum.* Et Cæsar lib. 3. de Bello Gall. *Itaque cum intelligerent, omnes fere Gallos novis rebus studere, & ad bellum mobiliter, celeriterque excitari.*

CAP. XXIII.

De ætatibus historicorum nobilium Hellanici, Herodoti, Thucydidis.

HEllanicus, Herodotus, Thucydides, historiæ scriptores in isdem temporibus fere 1 laude ingenti floruerunt, & non nimis longè distantibus fuerunt ætatibus. nam 2 Hellanicus initio belli Peloponnesiaci fuisse quinque & sexa-

1. *Laude ingenti*] Quid si legas *laude ingenii*?

2. *Hellanicus initio belli Peloponnesiaci*] Bellum Peloponnesiacum cœpit anno secundo Olympiad. LXXXVII. Si itaque tum temporis Hellanicus Mitylenæus Historicus, fuerit annorum sexaginta quinque, necesse est natalem ejus incidere in annum primum Olympiad. LXXI. Eusebius in Chronico ad Olympiad. LXX. notat: *Hellanicus Historiographus, & Democritus Philosophus, & Heraclitus cognomento Tenebrosus, & Anaxagoras Physici clari habentur.* Hoc modo Hellanicus floruerit IV. annis ante ejus natalem. quod omnino absurdum.

Digitized by Google

ſexaginta annos natus videtur, 3 Herodotus tres & quinquaginta, 4 Thucydides quadraginta. ſcriptum hoc libro undecimo 5 Pamphilæ.

dum. Lapſus itaque hic, ut alias non ſemel Euſebius, in temporis aſſignatione. Scripſerat Hellanicus librum de antiquiſſimis gentium principibus, primiſque urbium conditoribus 5 quem πάντων ἐθνῶν & πόλεων inſcripſerat. Edidit etiam Deucalionea, item Troica, aliaque, quorum mentio apud Veteres exſtat. Alius fuit ab hoc Hellanico Mitylinæo ejuſdem nominis Hellanicus, cognomento Mileſius, itidem Hiſtoricus, ut Suidas tradit. De utroque plura, qui deſideras, vide Voſſ. de Hiſtor. Græc. lib. 1. cap. 1. & lib. 4. cap. 5.

3. *Herodotus tres & quinquaginta*] Duodecim itaque annis minor Hellanico fuit Herodotus; quippe cujus natalis incidit in annum primum Olymp. LXXIV. quatuor annis ante tranſitum Xerxis in Europam, qui contigit ann. 1. Olymp. LXXV. annis vero octo poſt pugnam Marathoniam, quippe quæ acciderit anno 1. Olymp. LXXII. Neminem ex Hiſtoricis Græcis qui hodie exſtant, Herodoto antiquiorem habemus. Hiſtoriam ſuam novem libris complexus eſt, quos Muſarũ nominibus inſcripſit.

4. *Thucydides quadraginta*] Natus itaque Thucydides annis tredecim ante Herodotum; annis autem viginti quinque ante Hellanicum. Sic ut annus ejus natalis inciderit in annum ſecundum Olympiad. LXXVI. Scripſit Peloponneſiorum cum Athenienſibus bellum octo libris, ut hodie quidem Hiſtoria ejus diviſa eſt.

5. *Pamphilæ*] De hac vide quæ notavimus ad cap. 17. hujus libri.

CAP. XXIV.

Quid Vulcatius Sedigitus in libro, quem de poëtis ſcripſit, de comicis Latinis judicarit.

1 SEdigitus in libro, quem ſcripſit de poëtis, quid de iis ſentiat, qui comœdias fecerunt, & quem ex omnibus præſtare cæteris putet, ac deinceps quo quemque in loco & honore ponat, his verſibus ſuis demonſtrat:

Multos incertos certare hanc rem vidimus,
Palmam poëtæ comico cui deferant.
Eum meo judicio errorem diſſolvam tibi:
Vt contra ſi quis ſentiat nihil ſentiat:
2 *Cæcilio palmam Statio do comico.*
Plautum

1 *Sedigitus in libro quem de Poëtis ſcripſit, quid de iis ſentiat*] Putidum hoc & inſulſum Volcatii Sedigiti de Latinis Comicis, judicium, dudum eſt, quod à Viris doctiſſimis exploſum eſt, coſque inter à J. Rutgerſio Var. Lect. lib. 4. cap. 19.

2. *Cæcilio palmam Statio do comico*]

3 *Plautus ſecundus facilè exſuperat cæteros,*
4 *Dein Nævius, qui fervet, pretium tertium eſt:*
5 *Si erit, quod quarto detur, dabitur Licinio.*
6 *Poſt inſequi Licinium facio Attilium.*

In

Unde Statii cognomen Cæcilio adhæſerit, docet Auctor noſter ſupra lib. 4. cap. 20. Cæcilio Sedigitus palmam tribuit inter Comicos; facilius id fortaſſe factum quam decuit: quamvis enim dero, cujus nulla exſtant ſcripta, judicati nihil poſſit, non parvi tamen Ciceronis judicium faciendum eſt, qui nunc *malum* eum *Latinitatis Auctorem eſſe*, nunc *malè locutum* dicit. Verum Acidalius Divinat. in Plaut. cap. 1. putat Sedegitum non tam ſermonis puri, quam argumenti rationem habuiſſe; quo nomine etiam Cæcilio palmam tribuit Varro apud Nonium: *In argumento Cæcilius poſcit palmam, in Ethefia Terentius, in ſermonibus Plautus.* Sic Horatius etiam Cæcilium gravitate dicit vincere.

3. *Plautus ſecundus*] Ex Varronis ſententia in ſermonibus Plautus princeps, ut modò vidimus. Acidalius putat Sedigitum non inepte Plauto ſecundum locum dediſſe, ut Cæcilio primum, ab argumento ſcilicet: ut rerum argumentorumque omnium prima, verborum deinde ſermoniſque ſecunda ratio habeatur. Neque id diffitendum; quamvis enim Terentius ſermonis puritate multis paraſangis Plautum ſuperet; argumentorum tamen varietate & rerum copia itidem Terentius a Plauto vincitur.

4. *Dein Nævius, qui fervet, pretium tertium eſt*] Sic in ultima editione edidit Vir doctiſſimus. Cum vulgo erat, ut & in Cod. Tornæſ. & Vett. Edd.

Dein Nævius qui ſervet pretio in tertio eſt.

Stephanus vero ediderat,

Dein Nævius qui ſervet pretium tertio eſt.

Valenti autem Acidalio legere placet:

Dein Nævius, ſi quis erit, pretio in tertio eſt.

Quod ſenſum non incommodum admittit. Legere etiam poſſis, quemadmodum Gryphius olim edidit:

Dein Nævius, qui fervet, pretio in tertio eſt

Cæterum Nævium Comicum bello Punico ſtipendia feciſſe, ejuſque belli Hiſtoriam conſcripſiſſe, ac fabulas apud populum dediſſe anno U. C. 510. x. conſtat ex Auctore noſtro infra lib. 17. cap. 21.

5. *Si erit, quod quarto detur, dabitur Licinio*] Ita legendus hic verſus è Ms. Vett. Edd. habent:

Si quid quarto detur, dabitur Licinio.

Melius ſane, quam eo modo, quo Stephanus edidit:

Si erit, quid quarto; dabitur Licinio.

Quem etiam ſecutus erat Vir Doctiſſimus in poſtremâ editione. Intelligitur autem hic Licinius Imbrex, de quo jam ſupra ad lib. 13. cap. 22. quædam notavimus. Meminit hujus Licinii etiam Cicero lib. 1. de Finib. & libb. de Divinatione.

6. *Poſt inſequi Licinium facio Attilium*] Hic omninò Sedigiti judicium claudicat, qui Terentio præponit Attilium, quem Cicero lib. 14. ad Attic. Epiſt. 23. *vocat duriſſimum Poëtam*; Licinius etiam ferreum nuncupavit, eodem Cicerone teſte lib. 1. de Finib. his verbis: *A quibus tamen diſſentio, ut cum Sophocles vel optime ſcripſit Electram, tamen malè converſam Attilii mihi legendam putem: de quo Licinius*

Ferreum ſcriptorem opinor; verum ſcriptorem tamen

Ut legendus ſit. - - -

Ex quibus Ciceronis verbis liquet Attilium Sophoclis Electram Latine reddidiſſe,

7 In ſexto ſequitur hos loco Terentius.
8 Turpilius ſeptimum, 9 Trabea octavum obtinet.
Nono loco eſſe facilè facio 10 Luſcium.
Decimum addo cauſa antiquitatis 11 Ennium.

CAP.

didiſſe, quamvis malè. Hujus etiam meminit Suetonius in Jul. Cæſare, ubi ait in C. Julii Cæſaris funerationis proceſſu, inter ludos cantata eſſe quædam ad miſerationem & invidiam cædis ejus accommodata, *ex Pacuvii Armorum Judicio, & ex Electra Attilii, aliaque ad ſimilem ſententiam.* ubi male Caſaubonus *Attii* nomen pro *Attilii* reponit. Videtur tamen Attilius circa eadem tempora ac Attius vixiſſe, nimirum circa annum U. C. Io CXXII. Volcatius hic Attilium inter Comicos recenſet; quamvis Sophoclis Electram Tragœdiam verterit; quia quæ ex ſuopte ingenio ſcripſerit comici argumenti fuerint; unde & fragmenta illa, quæ Cicero, Varro, Macrobius ex eo adducunt, deſumpta eſſe videntur.

7. *In ſexto ſequitur hos loco Terentius*] Cod. Tornæſ. & Vert. Edd. *conſequitur.* Omninò vix ferri poteſt hic Sedegiti Cenſura, qui ſextò demum loco Terentium in Comicorum ordine collocat. Cum Terentium tantopere veneratа ſit Antiquitas, ut optimus & ipſe Comicus Afranius ullum ei conferri, nedum præponi, veret. Mirum etiam, ne quidem ullam Afranii mentionem à Volcatio fieri, quem optimus Cenſorum Horatius ipſe Menandro conferre non dubitat. Unde Velleius Paterculus cum juxta Terentium & Cæcilium ponit lib. 1. *Dulceſque Latini ſermonis facetiæ*, inquit, *per Cæcilium, Terentiumque & Afranium, ſuppari ætate floruerunt.* Et Quintilianus lib. 10. Inſtit. Orator. cap. 1. Afranium in Togatis excellere ſcribit. Ex his etiam conſtare poteſt, quanti hoc Sedigiti judicium faciendum.

8. *Turpilius ſeptimum*] Floruit hic Sextus Turpilius temporibus Terentii; & mortuus eſt admodum ſenex Sinueſſæ Olymp. CLXIX. ut ſcribit Hieronymus in Chronicis. Terentium æmulaſſe ferunt Turpilius, iiſdemque ludis aliquando utriuſque fabulas actitatas. Ejus Thraſyleontem, Fugitivos, ac Leucadiam, item Demetrium, quem ex Alexide tranſtulit, laudant inter Veteres Varro, Feſtus, Nonius, alii.

9. *Trabea octavum obtinet*] Iiſdem etiam temporibus atque Attilius, Trabea quoque Comicus floruiſſe videtur. Meminit hujus Cicero lib. 2. de Finibus: *Nam & ille*, inquit, *apud Trabeam voluptatem animi Lætitiam nimiam dicit.* In libris etiam Tuſculanar. Quæſtionum multos Trabeæ verſus Cicero adfert.

10. *Luſcium*] Quem hic nono loco adducit Sedigitus Luſcium, fuit Terentio æqualis; inter fabulas ejus Theſaurus memoratur, cujus argumentum Donatus in Eunucho recitat.

11. *Ennium*] Natus hic anno U. C. Io XIV. C. Mamilio Turrino & Q. Valerio Falcone Coſſ. Obiit vero ſeptuagenarius, Q. Marcio Philippo & Cn. Servilio Cæpione Coſſ. ut ſcribit Cicero in Bruto & de Senectute. Præter Annalium libros plures inſuper ſcripſit comœdias & tragœdias; quam ob cauſam ei propter antiquitatem decimum inter Comicos hic locum dat Sedigitus.

CAP. XXV.

De verbis quibusdam novis, quæ in Cn. Mattii mimiambis offenderamus.

CN. Mattius vir eruditus in mimiambis suis non absurde neque absonè finxit, [2] *recentatur*, pro eo quod Græci dicunt [3] ἀναγεγάτω. Versus, in quibus hoc verbum est, hi sunt:

Iamjam albicascit Phœbus, & recentatur
Commune lumen hominibus, voluptásque.

Idem Mattius in isdem mimiambis [4] *edulcare* dicit. quod est, dulcius reddere, in his versibus:

Quapropter edulcare convenit vitam;
Curasque acerbas sensibus gubernare.

CAP.

CN. *Mattius*] Vide notas ad lib. 6. cap. 6. p. 373. Sæpius hujus Mattii Auctor noster meminit, ut & Varro, Macrobius, Nonius, Priscianus. De eodem etiam est illud Terentiani Mauri.

Hoc mimijambus Mattius dedit metro,
Nam vatem eundem est Attico thymo tinctum,
Pari lepôre insectans & metro.

Quibus verbis docet Terentianus Maurus Cn. Mattium Mimijambos suos scripsisse Scazonte Hipponacteo, atque ideo assecutum Hipponactem græcum poëtam & lepore & metro. Quod & facile constare potest consideranti ea, quæ Veteres ex Cn. Mattio adferunt, ut Gellius hoc loco, & infra lib. 20. c. 9.

2. *Recentatur*] Nonius: *Recentari honestè positum pro renovari, quod est Græcè* ἀναγεγάτω. Atque idem citat Mattii exemplum, quod ex nostro hausit.

3. Ἀναγεγάτω] Id est, *denuo nascitur, atque iterum fit recens.*

4. *Edulcare*] Sic Nonius *Edulcare, pro dulcius facere*, & Mattii verba adducit, quæ ex Gellio descripsit. Simili modo *Obdulcare* dixit Cæl. Aurelianus tardar. passion. lib. 3. cap. 1. *Cætera coquentes, atque obdulcantes sale & oleo ægris offerunt.* Utitur & Ambrosius lib. 5. Hexam. cap. 21. de melle: *Nec salum voluptati, sed etiam saluti est: Fauces obdulcat, & cordis vulnera.* Sic *Indulcare* est apud Tertullianum adversus Judæos cap. 13. *Hoc enim lignum tum in sacramento erat, quo Moses aquam amaram indulcavit.*

Λέγω-

CAP. XXVI.

Quibus verbis Aristoteles philosophus definierit syllogismum: ejusque definitionis interpretamentum verbis Latinis factum.

ARistoteles quid syllogismus esset his verbis definivit: λόγος ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν ἕτερόν τι τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει διὰ τῶν κειμένων. ejus definitionis non videbatur habere incommodè interpretatio facta hoc modo: *Syllogismus est oratio, in qua consensis quibusdam & concessis, aliud quid, quàm quæ concessa sunt, per ea quæ concessa sunt, necessario conficitur.*

Λόγος ἐν ᾧ τεθέντων, &c.] Ad verbum: *Oratio in qua positis quibusdam aliud quid à positis necessario consequitur, per ea quæ posita sunt.*

CAP. XXVII.

Quid sint comitia calata, quid curiata, quid centuriata, quid tributa, quid concilium; atque inibi quædam ejusmodi.

IN libro Lælii Felicis ad [1] Q. Mucium primo scriptum est, Labeonem scribere, [2] *Calata Comitia* esse, quæ; pro collegio pontificum habentur aut [4] Regis Sacrorum, [5] aut Flami-

Q. *Mucium*] Sc. Scævolam Jurisconsultum, de quo suprà p. 210.

2. *Calata Comitia*] Primum omnia *Comitia Calata* dicta, hoc est, convocata; postea verò cum in desuetudinem hoc verbum abiisset, retentum est nomen Calatorum Comitiorum in his tantum, quæ pro collegio Pontificum habebantur, aut Regis sacrorum, aut flaminum inaugurandorum causa, de quibus hic Labeo; vel etiam quæ testamentorum condendorum causa fiebant, idque religionis cujusdam & antiquitatis ratione. De quibus Gellius mox subjicit. Cæterum ad hujus capitis plenigrem intelligentiam, Antiquitatum Romanarum Scriptores Onuphrius Panuinus, Sigonius, J. Perionius, Rosinus consulendi; præ cæteris verò Nic. Grucchius, qui totum Comitiorum Romanorum negotium tribus libris doctissime & fusissime complexus est. Nobis tantum hic littora legere animus est.

3. *Pro collegio Pontificum*] Id est, à Collegio, vel apud Collegium Pontificum.

4. *Aut Regis sacrorum*] Sic omnes Vett. Edd. In Editione Stephani, aliisque ejus editionem secutis, deest τὸ *sacrorum*, nescio an Ms. cujusdam auctoritate id factum. Forte Stephanus id

Flaminum inaugurandorum cauſa, eorum autem alia eſſe curiata, alia centuriata. curiata per lictorem curiatim calari, id eſt, convocari; centuriata per cornicinem. iſdem comitiis, quæ calata appellari diximus, [6] ſacrorum deteſtatio & teſtamenta fieri ſolebant. tria enim genera teſtamentorum fuiſſe accepimus, [7] unum, quod calatis comitiis in populi concione fieret: [8] alterum in procinctu, quum viri ad prœlium faciendum in aciem vocabantur: [9] tertium per familiæ

id pro gloſſemate habuit; ut qui ſatis notum putaret de rege ſacrorum hic ſermonem eſſe, cum de flaminibus inaugurandis ſequeretur. Nos tamen non dubitavimus veterem lectionem poſtliminio reducere. Notum autem Regem ſacrorum, ſive Sacrificulum apud Romanos dictum, qui in Sacerdotum ordine primus eſſet & maximus, & in ipſis inaugurationis conviviis ſolus ſupra omnes accumberet, ut ſcribit Feſtus in verbo *Ordo ſacerdotum*. Quæde cauſa vero primum creatus, docet Livius lib. 2. *Regibus exactis & partâ libertate rerum deinde divinarum habita cura, & quia quædam publica ſacra per ipſos reges factitata erant, nec ubi regum deſiderium eſſet, Regem Sacrificulum erant. Id ſacerdotium Pontifici ſubjecere, ne additus nomini honos aliquid libertati, cujus nunc prima erat cura, afferret.* Quod & tradit Dionyſius Halicarnaſſ. lib. 4.

5. *Aut Flaminum*] Ut Dialis, Quirinalis, Martialis, Vulcanalis, Furinalis, aliorumque. Singuli enim Dii ſuos habuêre Flamines cognominatos, ut ſcribit Varro lib. 4. de LL. De Flaminibus vide notata ſupra p. 56.

6. *Sacrorum deteſtatio*] Supra lib. 6. cap. 12. Gellius refert Serv. Sulpitium Juriſconſultum librum conſcripſiſſe *De Sacris Deteſtandis*. Ubi vide notata pag. 383.

7. *Unum, quod Calatis comitiis*] Quæ hic de teſtamentorum faciendorum tribus apud Veteres uſitatis modis breviter traduntur, haud aliunde meliorem lucem capere poſſunt, quam ab iis, quæ ſcribit Theophilus in Paraphraſi *Inſtitut. lib. 2. tit. 10. De teſtamentis.* Sic autem de teſtamento quod Calatis Comitiis dicebatur, verba ejus Latine ſonant: *Teſtamentum Calatis comitiis tempore pacis fiebat bis in anno hunc in modum. Præco univerſam circumibat civitatem conclamans, & totus populus congregabatur, & ita qui volebat teſte populo teſtamentum ſcribebat. Inde Calatis comitiis dictum eſt. Calare enim vocare eſt. Comitia autem, congregatio populi. Quoniam igitur vocati congregabantur, appellatum eſt teſtamentum Calatis comitiis.*

8. *Alterum in procinctu*] Subjicit ibidem Theophilus: *Procinctum vero teſtamentum eſt, quod fiebat, cum in prælium eſſent exituri: nomenque ab habitu in quo teſtamenta faciebat, ſortitum eſt. Procinctus enim dicitur, qui accinctus eſt & paratus ad confligendum cum hoſte. Nam cum in incerto eſſet, an redituri eſſent, teſtamento prius facto in prælium exibant.*

9. *Tertium per familiæ emancipationem*] Quomodo tertium hoc teſtamentorum genus, quod per *æs & libram* dicebatur, introductum ſit, loco citato in ſequentibus tradit Theophilus hiſce verbis. *Porro cum hæ duæ tantum ſpecies*, teſtamentorum ſc. Calatis comitiis & in Procinctu, *in uſu eſſent, eveniebat, ut nonnulli repentina morte ſublati, inteſtati morerentur; neque enim Calatis comitiis teſta-*

miliæ emancipationem, cui æs & libra adhiberetur. In eodem Lælii Felicis libro hæc scripta sunt : *Is qui non universum populum, sed partem aliquam adesse jubet, 10 non comitia, sed concilium edicere debet. tribuni autem neque advocant patricios, neque ad eos referre ulla de re possunt : ita ne leges quidem proprie, sed plebiscita appellantur quæ tribunis plebis ferentibus accepta sunt. 11 quibus rogationibus antè patricii non tenebantur, donec*

testabantur, quia nondum instaret tempus; neque item in Procinctu, quia bellum nonesset. Deinde & illud mali eminus videbatur, sine quempiam & valente corpore testamentum facere. Ob hæc igitur aliæ species inventa est, quæ dicebatur per Æs & Libram. Fiebat enim per emancipationem. Porro emancipatio est imaginaria venditio. In hunc vero modum vendebatur. Quinque aderant testes & Libripens, cives Romani, hique puberes. Atque his præsentibus, is qui successor defuncti erat futurus, patrimonium mortituri emebat, verba quædam dicens solemnia, quæ nunc frustra sit referre : & imaginaris pretii nomine, unumnum verum domino dabat; appellabaturque is qui emebat, Familiæ Emptor. Deinde ordinabat moriens, quid post mortem suam fieri vellet, dicebat enim familiæ emptori, sive hæredi : Huic volo dari fundum, illi domum, alii centum solidos. Hoc verò testamenti genere invento, priora illa Calatis comitiis & in Procinctu jam longo tempore in desuetudinem abierant. Sed & tertium genus per Æs & Libram, paulatim sperni cæperat. Nam, cum idem familiæ emptor esset, & hæres, pro certo habens is se hæredem futurum, in dominum hæreditatis insidias comparabat : unde complures pro veteri more familiæ emptorem adhibebant : qui imaginaria emptione patrimonium mortituri emeret : sed testator seorsum in tabulis aut chartis, quem sibi hæredem esse vellet, scribebat.

10. *Non Comitia, sed concilium*] Hoc Comitiorum & concilii discrimen videtur observare Cicero lib. 2. De Legib. *Quid enim ejus est*, inquit, *si de jure quærimus, quum posse a summis imperiis & summis potestatibus comitiatus, & concilia vel instituta abrogari, vel habita rescindere.* Et post reditum in Senatu : *Tribunus pl. tulit, ne abrogaretur concilio, aut comitiis liceret.* Livius tamen indifferenter Comitiorum & concilii nomine in eadem re utitur. Sic lib. 3. *Judicii die cum excusaretur solum vertisse exilii causa, nihilominus Virginio Comitia habente, collegæ appellati demisere concilium.* Item lib. ubi agit de judicio Manlii, quod centuriatis comitiis peractum fuit, inquit : *In lucem Petilinum concilium populi indictum est.* Quod & alibi Livius non semel facit : ex quibus apparet Livium non ita anxiè observasse illam comitiorum & concilii differentiam, quam hic Lælius Felix ponit. Verum Lælius hic Comitiorum & Concilii nomen in maximè propriâ significatione unumquodque accepit. Ut Comitia dicantur universi populi conventus ad aliquid suffragiis suis decernendum. Concilia vero partis populi conventus ad aliquid jubendum. Cujus generis erant, quæ à Tribunis plebis indicebantur comitia. Habebant enim jus vocandæ plebis non universi populi. Itaque Tribuni pl. verius Concilia, quam Comitia habere dicebantur.

11. *Quibus rogationibus antea patricii non tenebantur, donec Q. Hortensium dictator*] Ante Hortensium tamen jam anno ab U.C. CCCLV, secessione secundâ in Aventinum, L. Valerius & M. Hora-

donec Q. Hortenſius dictator eam legem tulit, ut eo jure, quod plebes ſtatuiſſet, omnes Quirites tenerentur. Idem in eodem libro hoc ſcriptum eſt: [12] *Quum ex generibus hominum ſuffragium feratur, curiata comitia eſſe.* [13] *quum ex cenſu & ætate, centu-*

Horatius Coſſ. cũ veluti in controverſo jure eſſet, tenerenturne patres plebiſcitis, legem centuriatis comitiis tulerunt, ut quod tributim plebes juſſiſſet, populum teneret, ut conſtat ex Livio lib. 3. Hanc legem poſtea confirmavit Q. Hortenſius Dictator, lege lata, quæ ſuo nomine Hortenſia dicta; quod factum anno U. C. CCCLXVII. cum plebes tertiò ſeceſſiſſet in Janiculum. Denique idem iterum ſtatutum à Dictatore Q. Publilio, anno U. C. CCCCXII. Vide Liv. lib. 8. Florum in Epitome IX.

12. *Quum ex generibus hominum ſuffragium feratur, curiata comitia eſſe*] Curiata Comitia erant, in quibus populus curiatim ſuffragium dicebat; hoc eſt, in quibus populi per curias diviſi ſententia rogabatur, ut quod plures curiæ ſtatuiſſent, id juſſum populi eſſe diceretur. Hæc omnium Comitiorum antiquiſſima fuere, ita ut primis illis temporibus omnia, quæ populi ſuffragiis fierent, non niſi Comitiis Curiatis fierent. Fiebant vero hæc Comitia intra pomerium, & ut plurimum in foro in loco, qui inde *Comitium* dictus, ut teſtis eſt Varro lib. 4. de L. L. Et poſt ejectos reges duabus potiſſimum rationibus Curiata Comitia habebantur; una fuit legum ferendarum, altera verò Sacerdotum quorundam creandorum. Differebant à Tributis, quod in his ſimul vocentur, qui ejuſdem regionis ſunt, ut quiſque ſuam dicat ſententiam; in Curiatis verò ſinguli vocentur, qui ejuſdem curiæ ſunt. Itaque ſi contigiſſet quoſdam, qui nomina profeſſi erant in alíqua curia, domicilium mutare, & in alterius curiæ locum commigrare, hi non cum iis, inter quos primum nomen ſuum profeſſi erant, ad comitia curiata, ſed cum vicinis ſuis ejuſdem regionis, ſive tribus, ad tributa Comitia vocabantur. Aliud adhuc diſcrimen, idque non parvum, legimus apud Dionyſium Halicarnaſſ. libr. 10. Τὶς δὲ τούτων διαφορὰ τῶν ἀρχαιρεσίων, ἐγὼ σημανῶ. ὅσοι μὲν φατρίαις καὶ ψηφηφορίαις ἴδιαι, καθοσιωθείσης τῆς βουλῆς, καὶ τοῦ πλήθους, καὶ φατρίαι καὶ ψῆφοι ἐξενέγκωσιν, καὶ μὴ ἀμφοτέρα τούτων τῷ δήμῳ τῷ λειτουργίαν σημεῖόν τι καὶ ἑαυτῶν μηδὲν ὠφελῶσιν, τότε κυρίας εἶναι. ὅσοι δὲ φυλετικαὶ μήτε καθοσιωθείσης βουλεύματος, μήτε τῶν ἱερῶν, καὶ διοσκοπόντων ἐπιθαυμάσαντος, ὅτε ἡμέρας μιᾶς τελεσθείσης ὑπὸ τῶν φυλετῶν τέλος ἴσχει. Id eſt, *Quæ ſit horum Comitiorum differentia, ego indicabo. Curiata ſuffragia tum demum rata habebantur, ubi & Senatuſconſultum præceſſiſſet, nempe ad populum ad promulgari oporteret, ſuffragia curiatim collecta, nullaque vitia ex auguribus vel oſtentis obnunciata: Tributa verò ſuffragia ſine Senatuſconſulto, vel ſacrorum vel augurum approbatu fiebant, oportebatque ea intra unum diem confici.*

13. *Quum ex cenſu & ætate, Centuriata*] Ut à curiis Curiata, ita à centuriis Comitia Centuriata dicta, quia in iis populus per claſſium centurias ſuffragium ferebat. Primum hæc inſtituta fuere à Servio Tullio, qui populum in claſſes & centurias diſtribuit, ut refert Livius lib. 1. & adhuc melius Dionyſius Halycarnaſſ. lib. 4. & lib. 9. Ubi in cauſa Marcii Coriolani primum tributa comitia habita narrans, horum differentiam à comitiis centuriatis deſcribit, quibuſque modis ſuffragia in centu-

centuriata: 14 quum ex regionibus & locis, tributa. centuriata autem

centuriatis comitiis colligi ſolerent omnium optime declarat. Cujus verba, eſi ampliora, Latine tamen hic inſerere non pigebit: *Antiquis temporibus*, inquit, *cum ſuffragium populus initurus eſſet de re quapiam ex Senatus permiſſu, Conſules ipſi cogebant Centuriata Comitia, ſacris quibuſdam adhibitis, ut lex dicitur. Quin nonnulla etiam ad hæc noſtra tempora obſervantur. Ceibat autem multitudo ad Martium, qui ante urbem eſt, campum, ordinibus inſtructis, ſub centurionibus & ſignis, tanquam in expeditionem. Neque omnes ſumptis calculis ſuffragium ferebant, ſed ſinguli per ſuas centurias, cum evocati à conſulibus eſſent. Cæterum, cum ſint in univerſum centum & nonaginta tres centuriæ, eæque diſtinctæ in ſex claſſes: prima claſſis vocabatur; & calculum promerebant qui erant maximi cenſus, & qui primum locum in acie obtinebant. in quibus erant equitum ſeptemdecim centuriæ, peditum vero octoginta. Secunda claſſis ſuffragium ferebat minoris patrimonii, & qui proximo ordine in acie conſiſtebant, & quibus non eadem arma cum principibus, ſed minora fuêre: ejus claſſis numerus in viginti centurias diſtinguebatur. His duæ tribus ex fabris lignariis, ferrariiſque adjunctæ erant, aliiſque, qui bellica inſtrumenta confiebant. Qui verò è tertiâ claſſi vocabantur, centurias explebant viginti: iidem & cenſu & ordine infra ſecundanos ſubſidebant, nec eadem arma cum illis geſtabant. Iam qui poſt iſtos arceſſebantur, minori cenſu æſtimati ſunt: locuſque illis & in bello tutior, & levior armatura; diviſi erant & iſti in viginti centurias, ſed addebantur ipſis duæ centuriæ buccinatorum & tubicinum. Qui verò in quinta claſſe, tenui iſti admodum pecunia cenſi; quibus arma erant pila & funda, hi in acie locum non habebant, ſed nudi & expediti gravis armaturæ legionibus commilitio aſſociabantur, ipſi quoque in triginta centurias diſtributi. Pauperrimi autem civium, reliquis omnibus numero non inferiores, ultimas vices ſuffragandi nanciſcebantur, in unam omnes centuriam conjecti. Iſti erant & liberi à dilectibus, & à tributis immunes, atque ideo in ferendis ſuffragiis minimæ auctoritatis. Si igitur in primis centuriis equitum & peditum, quibus in acie primus locus attribuebatur, ejuſdem ſententiæ fuiſſent omnes illæ ſeptem & nonaginta centuriæ, finem ſuam habebat ſuffragatio, neque deinceps reliquis ſex & nonaginta centuriis calculi permittebantur. Sin minus, ſecunda claſſ.. duarum & vigintiicenturiarum vocabatur, ac tertia deinde. Idque ordine procedebat; donec idem decerneretur à ſeptem & nonaginta centuriis. Et pleræque controverſiæ primis calationibus decidebantur, ut extremorum operam non requirerent. Raro autem negotium ita anceps incidebat, ut ad tenuiſſimorum ſuffragia progrederetur. Et hic erat quaſi finis, diſſectis in duas partes, pari numero, centum & nonaginta tribus centuriis, cum ultimum ſuffragium illis ſuperduceret, ac in alteram partem penderet numeri inclinaretur.* Hactenus Dionyſius; ex quibus perſpicuum, Centuriata Comitia fuiſſe, quibus populus per claſſium centurias diviſus ſuffragium ferebat, ita ut ſuffragia colligerentur centuriatim, & quod plures centuriæ juſſiſſent, id ratum haberetur. Fiebant autem illa tribus potiſſimum de cauſſis, quarum una erat creandorum magiſtratuum; altera legum ferendarum, tertia, judicii exercendi cauſâ.

14. *Quum ex regionibus & locis tributa*] Ut à curiis, Curiata, à centuriis, Centuriata, ita à tribubus Tributa Comitia nomen accepêre; quibus non ſolum tributim diviſus populus ſuffragium ferret, ſed etiam quid plures tribus juberent, aut vetarent, ſpectaretur. Hæc primum, ut ſcribit Dionyſius Halicarnaſſ. lib. 7. habita fuere in judicio Martii Coriolani, contra patriciorum

autem comitia intra pomerium fieri nefas esse; quia exercitum extra urbem imperari oporteat; intra urbem imperari jus non sit: propterea centuriata in campo Martio haberi, [15] exercitumque imperari præsidii causa solitum: quoniam populus esset in suffragiis ferendis occupatus.

CAP.

sententiam, qui centuriata comitia postulabant. *Tribuni vero*, inquit, *convocabant multitudinem ad tributa comitia, loca fori restibus circumvincientes, in quibus singulæ per se tribus consisterent. Actum primum concio viritim suffragium daturæ, hoc est, Tributa Comitia, habita fuit, magnopere patriciis adversantibus, ne hoc fieret, postulantibusque centuriata comitia ex more patrio.* Hisce Dionysius subjicit, quæ modò de centuriatis comitiis ex eo retulimus, ac postea addit: *Qui igitur partes tuebantur Martii, comitia centuriata pro censu habenda calari postulabant, persuasi facile ex prima calatione à septem & nonaginta centuriis hominum absolutum iri: sin minus, à secunda saltem, vel tertia. Verum id ipsum spectantes Tribuni, tributa comitia cogi malebant, & eorum judicio hanc litem decerni, ne pauperes deteriori conditione quam divites essent, neve tribules pejori loco, quam milites consisterent, aut rejectis ad ultimam calationem, excluderetur plebs à pari jure suffragiorum, sed æquales in suffragando, similesque inter se omnes & ejusdem auctoritatis, una calatione per tribus calculos ferrent. Visique sunt justiora quam alteri petere, cum pro universi populi, non pro paucorum sententiis judicium populi peragi oportere censerent, & in injuriis publicis cognitionem ad omnes pertinere contenderent.* Atque hoc modo tributa comitia primum introducta sunt, cum omnia ante, in quibus populi desiderabatur suffragium, curiatis, aut centuriatis comitiis peragi solerent. Quatuor autem de causis potissimum tributa comitia habita fuere; primum, ad creandos minores magistratus; deinde ad sacerdotes collegiorum cooptandos; tertiò, ad leges ferendas; postremum, quæ eorum etiam origo fuit, judiciorum causâ.

15. *Exercitumque imperari præsidii causa solitum*] Imperare exercitum hic nequaquam est rogare, ut optime jam pridem Doctissimus Gronovius contra J. Gutherium in libris De Jure Pontificio, observavit lib. 1. Observat. cap. 1. an vellent juberent Quirites arma præsidii causa capi, sed convocare populum dispositum per centurias, & sub signis partem in campum Martium ducere ad suffragia ferenda, partem præsidii causa locare in Janiculo. Denique, ut ex Varrone lib. 4. de L.L. constat, imperare exercitum est mittere accensum circum muros, ut vocet in licium Quirites, hoc est, Populum Romanum Quiritium convocet ad Comitia Centuriata. Deinde locare, non quidem omnes centurias, sed tamen bonam partem cum armis in arce, ut ibi excubarent, dum cæteri suffragia inirent. Moris enim fuit in omnibus Comitiis Centuriatis, ut in arce poneretur præsidium adversus subitam hostium vim, quæ urbe vacuâ, profectoque ad suffragandum exercitu urbano, ingruere forte posset. Idque est, quod hic dicit Lælius Felix, *exercitum imperari præsidii causa solitum: quoniam populus esset in suffragiis ferendis occupatus.*

Cæs.

Digitized by Google

CAP. XXVIII.

Quòd erravit Cornelius Nepos, quum scripsit Ciceronem tres & viginti annos natum, causam pro Sex. Roscio dixisse.

[1] COrnelius Nepos & rerum memoriæ non indiligens, & M. Ciceronis, ut qui maximè, amicus familiaris fuit. atque is tamen [2] in primo librorum, quos de vita illius composuit, errasse videtur; quum eum scripsit tres & viginti annos natum, primam causam judicii publici egisse, Sextumque Roscium parricidii reum defendisse. dinumeratis quippe annis [3] à Q. Cæpione & Q Serrano, quibus Consulibus ante diem III. nonas Ianuarias M. Cicero natus est, [4] ad M. Tullium & Cn. Dolabellam, quibus consulibus causam privatam pro Quintio apud Aquilium Gallum judicem dixit, [5] sex & viginti anni reperiuntur. neque dubium est, quin post annum, quàm pro Quinto dixerat, Sex. Roscium reum parricidii defenderit, [6] annos jam septem

Corn. Nepos] Vide supra p. 441.

2. *In primo librorum, quos de Vita illius*] Ex hoc opere etiam fragmentum adducit Hieronymus Epistol. ad Pammachium. Cætera inter etiam scripsit Corn. Nepos Vitam Terentii, teste Suetonio in Vita Terentii, item Vitam T. Pomponii Attici, quæ hodie adhuc exstat, & Vitam Catonis: De quo tamen ad finem ejus Vitæ dicit se rogatu T. Pomp. Attici singulari volumine uberius egisse; quod temporum injuria nobis invidit.

3. *A Q. Cæpione & Q. Serrano*] Consules hi fuere an. ab U.C. IↃCXLVII.

4. *Ad M. Tullium & Cn. Dolabellam*] Qui Consules fuere anno ab U.C. IↃCLXXII.

5. *Sex & viginti anni reperiuntur*] Sic Eusebius in Chronico, anno IV. Olymp. CLXXIV. *Vicesimo sexto anno ætatis Cicero Quintium defendit.* hoc est, cum ageret annum vigesimum sextum. Quintii causam egit Cicero post Idus Martias M. Tullio Decula & Cn. Dolabella Coss.

6. *Annos jam septem & viginti natus*] Fallitur Gellius in supputatione annorum. Neque enim Cicero jam septem & viginti annos natus, verum vigesimum septimum agens, ideoque viginti sex tantum natus, pro Sexto Roscio dixit. Totidem enim sunt anni à Q. Cæpione & Q. Serrano, quibus Coss. ante diem III. Januar. Non. natus est Cicero, ad L. Sullam Felicem & Q. Metellum Pium, Coss. quibus Roscium defenderit. His enim Coss. ante diem III. Non. Januar. Cicero viginti sex annos absolvit. Sic ut non viginti septem annos natus dici potuerit, si nondum hos absolvisset, sed tantum viginti sex annos natus, quamdiu vigesimum septimum adhuc ageret. Dixit igitur anno ætatis vigesimo septimo, jam natus annos viginti sex. Et hoc est,

ſeptem atque viginti natus, [7] L. Sulla Felice Q. Metello Pio conſulibus. in qua re etiam [8] Feneſtellam erraſſe [9] Pedianus Aſconius animadvertit, [10] quòd eum ſcripſerit ſexto viceſimo ætatis anno pro Sex. Roſcio dixiſſe. Longior autem Nepotis, quàm Feneſtellæ error eſt; niſi quis vult in animum inducere, [11] ſtudio amoris & amicitiæ adductum, amplificandæ admirationis gratia, [12] quadriennium ſup-preſſiſſe:

quod Quintilianus lib. 12. cap. 6. ſcribit, Ciceronem ſex & viginti annos natum pro Roſcio dixiſſe. Gellius itaque uno anno Ciceronis ætatem male auget, ut Feneſtella, quemadmodum mox dicemus, uno anno minus ejus ætatem facit.

7. *L. Sulla Felice & Q. Metello Pio Coſſ.*] Anno ab U. C. Io c lxxiii.

8. *Feneſtellam*] Floruit Feneſtella Auguſto xvo. Obitus ejus notatur ab Hieronymo in Chronico Euſebiano ad annum M M xxxvi. qui in ſextum Tiberii Cæſaris incidit: *Feneſtella Hiſtoriarum ſcriptor & Carminum, ſeptuagenarius moritur, ſepeliturque Cumis.* Notat & Plinius lib. 33. cap. 9. *Repoſitoriis argentum addi ſua memoria cœptum, Feneſtella dicit, qui obiit noviſſimo Tiberii Cæſaris principatu.* Scripſerat Annalium libros, qui periêre; item Archaica, quorum meminit Fulgentius lib. 3. Mythol. Circumfertur vulgo Libellus de Magiſtratibus Romanis, ſub nomine Feneſtellæ, ſed iſtum ab Andrea Dominico Flotco conſcriptum, dudum eſt quod Viri Doctiſſimi demonſtrarunt. Non ſemel Feneſtellæ Veteres mentionem faciunt, ut Seneca Epiſt. cvii. Suetonius in Vita Terentii, Cenſorinus, Plinius, Macrobius, Priſcianus, Lactantius, alii. Meminit & ejus Ulpianus *l.* 1. *D. de Off. Quæſt.*

9. *Pedianus Aſconius*] Hic ſub Veſpaſiano floruit; quemadmodum videre eſt ex Chronico Euſebiano ad annum M M x c i, qui eſt Veſpaſiani ſeptimus: *Q. Aſconius Pedianus, ſcriptor hiſtoricus, clarus habetur, qui* lxxii. *ætatis ſuæ anno captus luminibus*, xii. *poſtea annis in ſumma omnium honore conſeneſcit.* Hunc etiam auctorem eſſe Commentariorum in Ciceronis Orationes, qui hodie exſtant, contra Scaligeri ſententiam, exiſtimat Voſſius lib. 1. De Hiſt. Latin. cap. 27.

10. *Studio amoris*] Cod. Tornæſ. *Nepotem ſtudio amoris.*

11. *Quod eum ſcripſerit ſexto viceſimo ætatis anno pro S. Roſcio dixiſſe*] Jure Feneſtella ab Aſconio Pediano reprehenſus eſt. Non enim ſexto & viceſimo ætatis anno, ſed viginti ſex annos natus, ut modo diximus, Cicero cauſam pro Roſcio egit. Vigeſimum enim ſextum annum Cicero abſolverat ante diem III. Non. Januar. L. Sulla Felice & Q. Metello Coſſ. ideoque vigeſimum ſeptimum annum agens, ſive vigeſimo ſeptimo ætatis anno Roſcium parricidii reũ defendit. Uno itaque anno minus dixit Feneſtella, cum ſexto & vigeſimo ætatis anno pro Roſcio dixiſſe ſcripſerit; quemadmodum Gellium, cum ſeptem & viginti annos natum putaverit, uno anno Ciceronis ætatem male auxiſſe, modò diximus.

12. *Quadriennium ſuppreſſiſſe*] Peccat denuo hic Gellius, cum dicit Corn. Nepotem, qui ſcripſerat Ciceronem tres & viginti annos natum S. Roſcium parricidii reum defendiſſe, quadriennium ſuppreſſiſſe. Neque enim quadriennium, ſed tantum triennium aberrat. Ex Nepotis enim ſententia Cicero vigeſimum quartum ætatis annum agens pro Roſcio dixit, cum revera vigeſimum ſeptimum egerit annum. Trien-

Digitized by Google

preſſiſſe : ut M. Cicero orationem florentem dixiſſe pro Roſcio admodum adoleſcens videretur. Illud adeò ab utriuſque oratoris ſtudioſis animadverſum & ſcriptum eſt; quòd Demoſthenes & Cicero pari ætate illuſtriſſimas orationes in cauſis dixerint, alter [13] κζ Ἀνδροτίωνος καὶ κζ Τιμοκράτης ſeptem & viginti annos natus, alter anno minor pro P. Quintio, ſeptimoque & viceſimo pro Sex. Roſcio. vixerunt quoque non nimis numerum annorum diverſum, [14] alter tres & ſexaginta annos : Demoſthenes ſexaginta.

Triennii itaque ſolum, non quadriennii diſcrimen, ut Gellius putavit.

13. Κατὰ Ἀνδροτίωνος καὶ κζ Τιμοκράτης] *In Androtionem & Timocratem.*

14. *Alter tres & ſexaginta annos*] Occiſus eſt Cicero Antonii juſſu, anno U. C. IↃ CCX. C. Vibio Panſa & A. Hirtio Coſſ. VII. Idus, ut teſtimonio Tironis liberti ſcribit Auctor Dialogi De Cauſ. corrupt. Eloquent. quod intelligendum de VII. Id. Decemb. quoniam Triumviri inierunt V. Kalend. Decemb. ejuſdem anni, ut eſt in lapide Coloriano. Vixit igitur Cicero annos LXIII. menſes VI. dies V. ſive annos LXIV. minus XXVI. diebus.

CAP. XXIX.

Quali figura orationis & quàm nova L. Piſo annalium ſcriptor uſus ſit.

DUæ iſtæ in loquendo figuræ notæ ſatis uſitatæque ſunt, *Mihi nomen eſt Iuli*, &, *mihi nomen eſt Iulii*. tertiam figuram novam hercle reperi apud [1] Piſonem in ſecundo annalium. verba Piſonis hæc ſunt. *L. Tarquinium collegam ſuum*, [2] *quia Tarquinium nomen eſſet, metuere* : cumque *orat uti ſua voluntate Romam contendat. quia Tarquinium*, inquit, *nomen*

Piſonem] Intelligit L. Calpurnium Piſonem, cui cognomen Frugi, propter frugalitatem, etiam optimis illis temporibus, cum nemo invenire nequam poſſet, ſoli tamen tributum, ut ſcribit Cicero Orat. pro M. Fonteio. Conſul fuit cum P. Muncio Scævola anno U. C. IↃXX. quo anno Tib. Gracchus occiſus eſt, teſte eodem Cicerone Verrina VI. Idem & Cenſor fuit cum Q. Cæcilio Metello Balearico anno U. C. IↃXXXIII. Annalium libros ſcripſit, quorum ſæpius Veteres meminêre. Vide Voſſium de Hiſtoricis Latin. lib. I. cap. 6.

2. *Quia Tarquinium nomen eſſet*]

nomen esset, hoc proinde est, tamquam si ego dicam, 3 *mihi nomen est Iulium.*

Eodem modo Livius lib. 1. *Cui parentes Ascanium dedere nomen.* Et *L. Tarquinium priscum dixere nomen.* Virgilius lib. 3. Æneid.

Æneadasque meo nomen de nomine fingo.

Quasi dicat, impono illis nomen Æneados.

3 *Mihi nomen est Iulium*] In hoc loquendi modo *Iulium* est adjectivum recti casus. Ideoque barbare loqui, qui inde dicunt, *Est mihi nomen Petrum*, ait Vossius in de Arte Gramm. lib. 7. c. 34. Servius tamen ad 1. Æneid. notat: *Dicimus autem, &, nomen est mihi Cicero, ut*, Hecyræ est huic nomen fabulæ, *&, Ciceronis, ut Sallust.* Cui nomen oblivionis condiderant. *&, Ciceroni, ut*, Cui Romulo cognomen erat. *&, Ciceronem, ut*, Æneadasque meo nomen de nomine fingo. *Melius tamen est dativo uti.*

CAP. XXX.

Vehiculum, quod petorritum *appellatur, cujatis linguæ vocabulum sit, Græcæ an Gallicæ.*

QUi ab alio genere vitæ detriti jam & [1] retorridi ad litterarum disciplinas seriùs adeunt, si fortè idem sunt garruli naturâ & subargutuli, oppidò quàm fiunt in litterarum ostentatione inepti & frivoli. quod genus profectò ille homo est, qui de *petorritis* nuper argutissimas nugas dixit. nam quum quæreretur, [2] *petorritum* quali forma vehiculum,

R *Etorridi*] Id est, vigore & virili succo exhausti, inque senium vergentes. Posses etiam cum Salmasio ad Historiam Augustam, *retorridos* hic accipere pro exercitatis, & longo rerum usu edoctis; quod senibus familiare; quippe qui plerumque experientia & rerum usu valent. Hos enim Latini *retorridos* dicunt, quemadmodum & Græci γεγυμνασμένους & γεγυμνωμένους. Sic Phædrus murem vetulum, ut multarum rerum peritum, & experientiâ callidum factum, *retorridum* vocat:

Aliquot sequutis venit & retorridus,
Qui sæpe laqueos & muscipula effugerat.

Eodem modo & *recoctus* dicitur de homine exercitato, & multo rerum usu detrito. Sic Horatius:

- - plerumque recoctus
Scriba ex quinqueviro - -

Ubi Acro notat: *Recocti dicuntur scribæ, qui sæpius proconsulibus ad provincias missi, exercitatiores facti sunt usu ipso & frequentia.*

2. *Petorritum*] Gallicum id origine esse testatur & Quintilianus lib. 1. c. 5. *Plurima Gallica valuerunt: ut rheda & petorritum: quorum altero Cicero tamen: altero Horatius utitur.* Horatii locus est lib. 1. Sat. 6.

- - plures calones atque caballi
Pascendi: ducenda petorrita - -

Utitur & hac voce Ausonius Epist. 8.

Corni-

eulum, cujatisque linguæ vocabulum esset: & faciem vehiculi ementitus est longè alienam falsamque, & vocabulum Græcum esse dixit; atque id significare volucres rotas interpretatus est: commutataque una littera *petorritum* esse dictum volebat, quasi *petorotum*. scriptum etiam hoc esse à Valerio Probo contendit. Ego quum Probi multos admodum commentationum libros anquisierim, neque scriptum in his inveni, nec usquam alioqui Probum scripsisse credo. *petorritum* enim est non ex Græcâ dimidiatum, sed totum transalpibus. nam est vox Gallica. id scriptum est in libro M. Varronis quartodecimo rerum divinarum. quo in loco Varro, quum de petorrito dixisset, esse id verbum Gallicum; 3 *lanceam* quoque dixit, non Latinum, sed Hispanicum verbum esse.

Cornipedes rapiant impesta petorrita muli.

Et Epistol. 14.

Canteri monco male nata petorrita vites.

3. *Lanceam*] Hispanicam esse vocem tradit hic Varro. Sed & ipsum teli genus Hispanicum fuisse, ex Hispania in Italiam cum nomine delatum haud dubium est. Imo non Hispanis solis, sed omnibus pariter Celtis & rem & nomen quondam fuisse communia, exinde haud vane diduci potest, quod Sisenna apud Nonium, id teli genus Suevis, Germanicæ genti, tribuat: *Gallia materibus, Suevi lanceis configunt.* Et Diodorus Siculus lib. 5. Germanis simul ac Gallis: Παρβάλλουσι λόγχας, ἃς ἐκεῖνοι λογχίας καλοῦσι. *Hastas jaciunt, quas ipsi Lanceas appellant.* Hodieque adhuc nobis id teli genus *lance* dicitur, unde *Landsknechte*, quasi dicas lancearium militem.

CAP. XXXI.

Quæ verba legaverint Rhodii ad hostium ducem Demetrium, quum ab eo obsiderentur, super illa inclyta Ialysi imagine.

1 RHodum insulam celebritatis antiquissimæ, oppidumque in ea pulcherrimum ornatissimumque, obsidebat oppugnabatque 2 Demetrius dux ætatis suæ inclutus: cui à pe-

R *Hodum*] Vide supra ad lib. 7. c. 3. p. 399.

2. *Demetrius*] Hujus vitam eleganter à Plutarcho descriptam habemus in Parallelis. Cæterum causam quare Demetrius Rhodiis bellum intulerit, ait Plutarchus fuisse, quod socii forent Ptolemæi Ægyptiorum regis: Ἐπο-

à peritia disciplinaque faciendi obsidii, 3 machinarumque sollertia ad capienda oppida repertarum, 4 cognomentum 5 πολιορκητής fuit. tum ibi in obsidione illa ædes quasdam publicè factas, quæ extra urbis muros cum parvo præsidio erant, aggredi & vastare atque absumere igni parabat. in his ædibus erat memoratissima illa 6 imago Ialysi, Protogenis manu facta illustris pictoris; cujus operis pulchritudinem præstantiamque ira percitus Rhodiis invidebat. mittunt Rhodii ad Demetrium legatos, cum his verbis: Quæ,

λίμενοι δὲ Ῥόδιοις, inquit, Πτολέμαιος συμμάχοις ὄσι, καὶ τὸν μεγίστων ἐλέπολιν τοῖς τείχεσι προσήγαγεν. Hujus obsidii meminit & Vitruvius lib. 10. in fine.

3. *Machinarumque sollertia*] Plutarchus scribit Demetrium fuisse ducem in exercitu instruendo quam tractando meliorem, quod omnia ad usum suppetere vellet affluenter, essetque in classe machinamentisque splendide parandis, atque in iis cum voluptate commentandis nimis quam curiosus. Neque enim ingenii sui præstantiam, otiumque suum ad ludicra & futilia applicuit aliorum regum more, verum vulgaria ipsius opificia, regia erant, gravitatemque ratio fabricæ habebat; una cum artificio & sollertia celsitudinem quandam mentis & magnanimitatem auctoris repræsentantibus operibus, ut non ingenio tantum & opulentia; verum etiam manu regia viderentur digna.

4. *Cognomentum πολιορκητὴς fuit*] Quod & testatur Plutarchus: Unde Vitruvius lib. 10. *Rex Demetrius, qui propter animi pertinaciam Poliorcetes est appellatus.*

5. Πολιορκητὴς] *Urbium expugnator.*

6. *Imago Ialysi, Protogenis manu facta*] Plutarchus imaginem non jam factam, sed affectam à Protogene fuisse scribit, eamque jam in potestatem Demetrii perveniisse. Ἔτυχε γὰρ, inquit, αὐτοῖς ὁ Κανὼβος Πρωτογένης γεγραφὼς τὸν περὶ τὸ Ἰάλυσον λεγόμενον, καὶ τὸν πίνακα μικρὸν ἀπολείπων ἤδη τέλος ἔχειν, ἵν' ὅτε τὸ σῶμα τοῦτο ἔλαβεν ὁ Δημήτριος. πυνθάνεται δὲ κήρυκα τῶν Ῥοδίων, ἃ δεήσειν φάσκοντας μὴ ἀφαιρεῖσθαι τὸ ἔργον, ἀπειλεῖν δὲ, εἰ μὴ πυρὸς εἰκόνας ἐμπρήσας μᾶλλον, ἢ τέχνης πόνον τοσοῦτον. ἐπὶ γὰρ ἑπτὰ ἔτεσι σωτελοῦσαν λέγουσι τὸν γεγραφὼς ὁ Πρωτογένης. *Nam forte pingebat eis Cauni Protogenes Ialysi figuram, tabulamque ceperat Demetrius in uno ex suburbiis pene absolutam. Mittentibus caduceatorem & deprecantibus eum Rhodiis, picturæ ut parceret, neque eam violaret, patris respondit se prius simulacra concrematurum, quam tantos artis sudores. Septem enim annis explevisse Protogenes picturam hanc memorantur.* Addit Plutarchus hac imagine ab Apelle conspectâ, eum usque adeo obstupuisse, ut vox faucibus hæserit; ac tandem dixisse, ingentem laborem & inclytum opus esse; defici tamen gratiis, ob quas picturæ suæ cœlum attingerent. Addit denique tabulam hanc una cum aliis postea Romam congestam, ibi incendio esse absumptam.

7. *Hoc*

Digitized by Google

Quæ, malùm, inquiunt, ratio eſt, ut tu imaginem iſtam velis incendio ædium facto diſperdere? nam ſi nos omnes ſuperaveris, & oppidum hoc totum ceperis, imagine quoque illa integra & incolumi per victoriam potieris. ſin verò nos vincere obſidendo nequiveris; petimus, conſideres, ne turpe tibi ſit, quia non potueris bello Rhodios vincere, bellum cum Protogene mortuo geſſiſſe. 7 hoc ubi ex legatis audivit, oppugnatione deſita, & imagini & civitati pepercit.

A. GEL-

7. *Hoc ubi ex legatis audivit, oppugnatione deſitâ, & imagini & civitati pepercit*] Hoc unde Gellius hauſerit, equidem neſcio. Sane Plutarchus non propter hanc legationem, ſed quod Rhodii ſtrenue ſe defenderent, Demetrium velamentum quæſiſſe, ut ab obſidione deſiſteret, ideoque Athenienſibus intercedentibus, inter Demetrium & Rhodios fœdus ictum hac lege, ut ſocii Antigoni & Demetrii Rhodii præterquam contra Ptolemæum eſſent. Hæc enim ejus verba: Τῶν δὲ Ῥοδίων πολιορκουμένων τὸ πολέμιον, ἡλίου μὲν σοφίαις τοῦ Δημητρίου Ἀθηναῖοι παρεγενόμενοι διελύσαντο, ἐπὶ τῷ συμμαχεῖν Ῥοδίους Ἀντιγόνῳ καὶ Δημητρίῳ, πλὴν ἐπὶ Πτολεμαίου. Vitruvius etiam lib. 10. ait Demetrium cum claſſe ſua diſceſſiſſe, cum vidiſſet magnam ſuam machinam Helepolim, ſapientiâ & arte Diogneti Rhodienſium Architecti inutilem redditam.

Digitized by Google

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER DECIMVS SEXTVS.

CAP. I.

Verba Musonii philosophi Græca, digna atque utilia audiri observarique, ejusdemque utilitatis sententia à M. Catone multis ante annis Numantiæ ad equites dicta.

ADOLESCENTULI quum etiam tum in scholis essemus, [1] ἐνθυμημάτιον hoc Græcum, quod apposui, dictum esse [2] à Musonio philosopho audiebamus, & quoniam verè atque luculentè

[1] *Ἐνθυμημάτιον*] *Cominuticinculam.*

2. *A Musonio philosopho*] Est hic Musonius Rufus Tyrrhenus, qui *equestris ordinis studium Philosophiæ & placita Stoicorum æmulatus*, ut loquitur de eo Tacitus lib. 3. Histor. qui & eum laudat Annal. XIV. & XV. sub Nerone, sub quo eum floruisse & Suidas scribit, additque eum propter nimiam dicendi libertatem à Nerone occisum esse. in quo falsus est. Neque enim Musonius à Nerone occisus, verũ in exiliũ actus est. Xiphilinus l. 62. ex Dione, ubi de conjuratione in Neronem, subjicit: Τ' ἄλλα μέν τοι Μουσώνιον ὁ φιλόσοφον ἐπὶ τούτοις ἐφυγαδεύθη. *His de causis Musonius Rufus Philosophus in exilium missus est.* Anonymus Ολυμπ. ἀναγρ. ad Olymp. CCXI. annum II. Θρασέας καὶ Σωρανὸς ὑπὸ Νέρωνος ἀνῃρέθησαν, Μουσώνιος ὁ φιλόσοφος ἐξωρίσθη. *Thraseas & Soranus à Nerone morte affecti sunt, Musonius autem Philosophus exulatus.* Subjicit & postea Suidas Musonium Munitionum præfectum à Nerone exulare jussum, quem hoc modo alium videtur facere à Musonio Rufo Stoico; quod & magno Scaligero videtur. Verum optime colligit Jonsius de Scriptor. Histor. Philosoph. lib. 3. cap. 7. ex Taciti Annal. XIV. ubi de Plauto morte à missis percussoribus afficiendo scribit; eum hoc nuncio nihil permotum, dudum enim ei *doctores sapientiæ Cæranum Græci, Musonium Thusci generis, constantiam opperiendæ mortis proincerta & trepida vita suæ fisse.* Optime, inquam, colligit Jonsius ex his verbis, Musonium Stoicum illum Philosophum, & Musonium Thuscum sive Tyrrhenum munitionum præfectum, unum eundemque fuisse; quandoquidem hic Musonius Stoicus esse cognoscitur è consilio de morte constanter ferenda. Revocatus vero ab exilio

culentè dictum, verbisque est brevibus & rotundis vinctum, perquam libenter memineramus : [3] ἂν τι παρέξῃς καλὸν μὴ πόνῳ, ὁ μὲν πόνος οἴχεται, τὸ δὲ καλὸν μένει. ἂν τι ποιήσῃς αἰσχρὸν μὴ ἡδονῇ, τὸ μὲν ἡδὺ οἴχεται, τὸ δὲ αἰσχρὸν μένει. postea istam ipsam sententiam in Catonis oratione, quam dixit Numantiæ apud equites, positam legimus : quæ etsi laxioribus paulò longioribusque verbis comprehensa est, præquam illud Græcum quod diximus; quoniam tamen [4] priore tempore, antiquiorque est, venerabilior videri debet. verba ex oratione hæc sunt : *Cogitate cum animis vestris, si quid vos per laborem recte feceritis : labor ille à vobis citò recedet, bene factum à vobis, dum vivitis, non abscedet. sed siqua per voluptatem nequiter feceritis : voluptas citò abibit, nequiter factum illud apud vos semper manebit.*

exilio est Musonius per Vespasianum Imp. sub eo enim Romæ fuit, ut constat ex Tacito Histor. lib. 4. Xiphilino & Zonara. Plura de Musonio, aliisque quibus idem fuit nomen, vide sis apud. Jonsium loco citato.

3. Ἂν τι παρέξῃς καλὸν, &c.] Id est, *Si cum labore honeste quippiam egeris, labor abit, honestum manet. Si cum voluptate turpe feceris quippiam ; quod suave est, abit, quod turpe est, manet.*

4. *Priore tempore, antiquiorque est*] Malim, *prior tempore, antiquiorque est.*

CAP. II.

Cuimodi sit lex apud dialecticos percontandi disserendique, & quæ sit ejus legis reprehensio.

LEgem esse ajunt [1] disciplinæ dialecticæ, si de quapiam re quæratur disputeturque, atque ibi quid rogare,

[1] *Disciplinæ dialecticæ*] Dialecticæ vox olim generatim à quibusdam, præsertim Stoicis, pro tota disserendi, & argumentandi arte accepta, ita ut sub Dialectica & Τοπικὴν & Ἀποδεικτικὴν comprehenderent. Et διαλέγεσθαι, unde Dialectica dicitur, illis idem sit, ac λόγῳ χρῆσθαι, id est, *ratione uti, ratiocinari, disserere, disputare, argumentari*, quæ omnia eodem redeunt. Peripatetici tamen Dialectices vocem non tam generaliter acceperè, sed tantum ea usi sunt pro ea Logices parte, quæ docet ex probabilibus argumentari, ita ut Τοπικὴν sub ea tantum intelligant. Ita enim Aristoteles veteresque Peripatetici ejus Interpretes. Cæterum totum hoc caput adeo bonarum rerum sterile est, ut nihil in eo dignum repetiatur, quod nos amplius morari debeat.

Quasi

re, ut respondeas: tum, ne amplius quid dicas, quàm id solum, quod es rogatus, aut ajas, aut neges, eamque legem qui non servent, & aut plus, aut aliter, quàm sunt rogati, respondeant, existimantur rudes indoctique esse, disputandique morem atque rationem non tenere. Hoc quidem, quod dicunt, in plerisque disputationibus procul dubio fieri oportet. indefinitus namque inexplicabilisq; sermo fiet, nisi interrogationibus responsionibusque simplicibus fuerit determinatus. sed enim esse quædam videntur, in quibus si breviter & ad id, quod rogatus fueris, respondeas, capiare. nam si quis his verbis interroget: postulo uti respondeas, *desieris ne facere adulterium, an non?* utrumcumque dialectica lege responderis, sive ajas, sive neges, hærebis in captione, tamquam si te dicas adulterum. sed quod minus est in interrogatione, id est addendum. nam qui facere non desinit, non id necessario etiam fecit; falsa igitur est species istius captionis: & nequaquam procedere ad id potest, ut colligi concludique possit eum facere adulterium, qui se negaverit facere desisse. quid autem legis istius propugnatores in illa captiuncula facient, in qua hærere eos necessum est, si nihil amplius, quàm quod interrogati erunt, responderint? nam, si ita ego istorum aliquem rogem; *Quicquid non perdidisti, habeas ne, an non habeas?* postulo ut ajas, aut neges: utrumcumque breviter responderit, capietur. nam si non habere se negaverit, quod non perdidit: colligetur oculos eum non habere, quos non perdidit. sin verò habere se dixerit: colligetur eum habere cornua, quæ non perdidit, rectiùs igitur cautiusque ita respondebitur: quicquid habui, id habeo, si id non perdidi. sed hujuscemodi responsio non sit ex ea lege, quam diximus. plus enim quàm quod rogatus est, respondet. & propterea id quoque ad eam legem addi solet, non esse captiosis interrogationibus respondendum.

Cap.

CAP. III.

Quaniam ratione effici dixerit Eraſiſtratus medicus, ſi cibus fortè deerit, ut tolerari aliquantiſper inedia poſſit & tolerari fames, verbaque ipſa Eraſiſtrati ſuper ea re ſcripta.

CUm Favorino Romæ dies plerumque totos eramus: tenebatque animos noſtros homo fandi dulciſſimus. atque eum quoquo iret, [1] quaſi ex lingua prorſum ejus capti proſequebamur. ita ſermonibus uſquequaque amœniſſimis demulcebat. tum ad quemdam ægrum quum iſſet viſere: noſque cum eo una introiſſemus: multaque ad medicos, qui tum fortè iſtic erant, valetudinis ejus gratia, oratione Græca dixiſſet: Ac ne hoc quidem, inquit, mirum videri debet, quod, quum antehac ſemper edundi fuerit appetens, nunc, poſt imperatam [2] inediam tridui, omnis ejus appetitio priſtina elanguerit. nam quod [3] Eraſiſtratus ſcriptum, inquit, reliquit, propemodum verum eſt: eſuri-

[1] *Quaſi ex lingua prorſum ejus capti*] Sic quidem omnes libri; Multo melius autem cum Stephano leges, *quaſi ex lingua ejus prorſum apti*, Id eſt junCti, ſive vincti. ὁπῃ αὐτῆς γλώσσης ἀρτήμενοι. Vide notas ſupra lib. 1. cap. 15. p. 68.

[2] *Inediam tridui*] Varia exempla eorum qui diu inediam pertulerint, collegit Lilius Gyraldus Dialogiſmo XVII. in Theſaur. Crit. Tom. II. pag. 426. Faciunt huc etiam libri copioſiſſimi Fort. Liceti, De his qui diu ſine alimento vivunt.

[3] *Eraſiſtratus*] Hic Ariſtotelis Stagiritæ è filia nepos, Chryſippi Medici diſcipulus, & Stratonis Medici præceptor, vixit temporibus Ptolemæi Philadelphi, ut teſtis Euſebius in Chronicis. Dictus *Iuliates*, itidem *Ceus*, quia natus in Iulide Ceæ Inſulæ urbe, teſte Suida. Qui & addit hunc eſſe qui Antiochum regem ex amore Stratonices ægrum ſanavit. Manu enim cordi admota, ex palpitatione, quoties Stratonicem fortuito prætereuntem videret, amorem deprehendit. Vide & Plinium lib. 29. Hiſt. Nat. cap. 1. Senecam lib. 6. Epiſt. Declam. Controv. VII. Val. Maximum lib. 5. cap. 7. Galenum lib. De præcogn. ad Poſtumum cap. 6. alios. Scripſit idem Galenus librum contra hujus ſectatores Eraſiſtrateos, in quo citat Eraſiſtrati libros De Febribus, De Paſſionibus ventris, περὶ παθῶν, De Reſolutionibus, De Podagrâ, ὑγιεινῶν ἀλειπτικῶν. Sepultus eſt, juxta Mycalen montem, e regione Sami, ut ait Suidas. Unde forte eſt, quod Julianus Imp. Μισοπώγ. Eraſiſtratum Samium appellet, ſepulturæ locum pro nativitatis, memoriæ lapſu falſo accipiens.

4 *Eſuri-*

4 esuritionem faciunt inanes patentesque intestinorum fibræ, & cava intus ventris ac stomachi vacua & hiantia: quæ ubi aut cibo complentur, aut inanitate diutina contrahuntur & connivent; tunc loco, in quem cibus capitur, vel stipato vel adducto, voluntas capiendi ejus, desiderandique restinguitur. Scythas quoque, ait eumdem Erasistratum dicere, quum sit usus ut famem longius tolerent, fasciis ventrem strictissimè circumligare. ea ventris compressione esuritionem posse depelli, creditum est. Hæc tum Favorinus, multaque istiusmodi alia affabilissimè dicebat. Nos autem postea, quum librum forte Erasistrati legeremus [5] Διαιρέσεων primum, id ipsum in eo libro, quod Favorinum audiebamus dicere, scriptum offendimus. verba Erasistrati ad eam rem pertinentia hæc sunt: [6] ἐλογιζόμεθα δὴ ὡς διὰ τὴν ἰσχυρὰν σύμπτωσιν τὴν κοιλίας εἶναι τὴν σφόδρα ἀσιτίαν· καὶ γὰρ τοῖς ἐπιπλέον ἀσιτοῦσι τῷ προσαίρεσιν, ἐν τοῖς πρώτοις χρόνοις ἡ πεῖνα ὑφίσταται· ἔπειτα δὲ ἐκλείπει. deinde paulum infra, [7] εἰθισμένοι δέ εἰσι καὶ οἱ σκύται ὅταν διά τινα καιρὸν ἀναγκάζωνται ἄσιτοι εἶναι, ζώναις πλατείαις τὴν κοιλίαν διαστρέφειν, ὡς τὴν πεῖνης αὐτοὺς ἧττον ἐνοχλεῖσθαι. χρεὼν δὲ καὶ ὅταν πλήρης ἡ κοιλία ᾖ, διὰ τὸ κένωμα ἐν αὐτῇ μηδὲν εἶναι, διὰ τοῦτο δὲ πεινῶσιν. ὅταν δὲ σφόδρα συμπεπλωκυῖα ᾖ, κένωμα οὐκ ἔχει. In eodem libro Erasistratus

4. *Esuritionem*] Catullus: *Omnium pater esuritionum.* Martialis: *Post hæc omnia forte si movebit Bacchus, quam solet esuritionem.* Unde & *Esuritor* eidem Martiali lib. 3. Epigr. xiv. *Romam petebat esuritor Tatius.*

5. Διαιρέσεων] *Divisionum.*

6. Ἐλογιζόμεθα δή, &c.] Id est, *Cogitabamus itaque propter nimiam ventris compressionem summam esse inediam: nam & is qui sponte abstinent cibo, primis temporibus afficiuntur, post autem minus.*

7. Εἰθισμένοι δ' εἰσί, &c.] Id est, *Consueverunt etiam Scythæ, si quando conjunctam rei causa mediam ferre coguntur, latioribus fasciis ventrem cohibere, quasi ita fames minus eos infestet. Ventre autem fere pleno, quia nulla in eo sit inanitas, fit, ne esuriant. Dum autem venter compressus admodum est, caret inanitate.*

8. Βούλι-

tus vim quamdam famis non tolerabilem, quam Græci [8] βούλιμον appellant, in diebus frigidiſſimis multo faciliùs accidere ait, [9] quàm quum ſerenum atque placidum eſt: atque ejus rei cauſas, cur is morbus in eo plerumque tempore [10] oriatur, [11] nondum ſibi eſſe compertas dicit. Verba quibus id dicit hæc ſunt: [12] ἄπορον δὲ καὶ δεόμενον ἐπισκέψεως,

8. Βούλιμον] Hoc morbi genus ita deſcribit Galenus Definit. Medic. Βούλιμός ἐστι ὄρεξις καθ' ἣν ἐπιζητήσεις σὺν μικροῖς διαλείμμασιν γίνεται τροφῆς. σκύλου δὲ καὶ κατατρίψεσι, καὶ ἄχρεοῦσι καὶ καταψύχει τὰ ἄνεσθεν, θλίβου τινά τε τοῦ στόμαχον, καὶ σφυγμὸς ὑπ' αὐτῶν ἀμυδρὸς γίνεται. Id eſt, Βούλιμος eſt affectus, in quo per exigua intervalla cibus exquiritur. Qui ita affecti ſunt, exſolvuntur, concidunt, decolores fiunt, & extrema refrigerantur, ſtomachus angitur, pulſuſque languidus efficitur. Ab Alexandro etiam Tralliano lib. 8. c. 6. hoc modo deſcribitur: Ὁ βούλιμος καλούμενος ὡς ἐτύμως ἔληλεν, μείζας ἐστὶ λιμός. γίνεται δὲ, ὡς ὁ λόγος ὑποδείκνυσιν, ὅταν ἀμέτρου θερμότητος καὶ ἀσθενείας τοῦ στόματος τοῦ γαστρός. ὅθεν εἰ μὴ προφέροιτο τροφὴ ἀμέτρως λειποθυμοῦσι καὶ πίπτουσι. Id eſt, Βούλιμος dictus, ut etiam nomen Græce indicat, magna eſt fames. Fit autem, ut ratio ſubindicat, ab immoderato oris ventriculi calore, & imbecillitate: unde niſi alimentum immodice aſſumant ægri, animo deficiunt, concidunt que.

9. *Quam quum ſerenum, atque placidum eſt*] Male hic Gellius Eraſiſtrati verba ἐν ταῖς εὐδίαις, pro tempore ſereno accepit; quaſi frigus & ſerenum tempus ab Eraſiſtrato ſibi invicem opponerentur; cum εὐδία ibi non *ſerenitatem*, verum *teporem* deſignet, ut optime jam olim ab H. Magio Miſcell. lib. 2. cap. 1. animadverſum. Quamvis enim εὐδία etiam pro ſerenitate nonnunquam accipiatur, in eâ tamen ſignificatione hic locum habere nequit, ſed reddenda eſt per *teporem*. Quâ ſignificatione quoque eâ utitur Hippocrates Aphoriſm. XII. part. II. cum inquit: ἢν δὲ νότος ὁ χειμὼν καὶ ὑγρὸς, καὶ εὐδίης γένηται, τὸ δὲ ἦρος αὔχμηρὸν καὶ βόρειον, αἱ μὲν γυναῖκες, &c. Hoc eſt, *Si vero hyems Auſtrina, pluvialis & tepida fuerit; ver autem ſiccum & Aquilonium, mulieres quidem, &c.* Et ſic quoque optime ab Eraſiſtrato tempus frigidiſſimum tepidiori opponitur.

10. *Oriatur*] Et homines afficiat.

11. *Nondum ſibi compertas eſſe ait*] Hujus rei tamen rationem ſaltem veriſimilem vel Eraſiſtratus, vel etiam Gellius petere potuit ex Ariſtotele, qui Problemate IX. Section. VIII. quærit quam ob cauſam bulimus temporibus frigidis & hyeme magis incidat, quam æſtate? Id vero aſſerit evenire, quod hyberno tempore calor ad interiora retractus validius operetur, magiſque alimenta aut aſſumpta, aut inexiſtentia abſumat; quibus abſumptis bulimum produci ait. Huc enim redeunt, quæ aliquomodo fuſius Ariſtoteles ibi deducit.

12. Ἄπορον δὲ, &c.] Id eſt, *Dubium autem eſt, indigensque conſiderationis, cum in hoc, tum in cæteris famelicis, quare frigidis temporibus magis quam tepidis, hujuſmodi caſus incidat.*

Cineius

σκέψεως, καὶ ἐπὶ τούτῳ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν βαλλιώντων, ἀλλὰ ἐν τοῖς ψύχεσι μᾶλλον τὸ σύμπτωμα τοῦ τὸ γίνεσθαι ἢ ἐν ταῖς ὠδῖσις.

CAP. IV.

Quo ritu, quibusque verbis fecialis populi Romani bellum indicere solitus sit his, quibus populus Romanus bellum fieri jusserat: & item in quæ verba conceptum fuerit jusjurandum de furtis militaribus sanciendis & uti milites scripti intra prædictum diem in loco certo frequentarent, causis quibusdam exceptis, propter quas id jusjurandum remitti æquum esset.

[1] CIncius, in libro tertio de re militari, [2] fecialem populi Romani [3] bellum indicentem hostibus, [4] telumque

Cincius] Cincii nomen semel iterumque exstat apud Macrobium in Saturnalib. ubi eum citat De Fastis, item in Suasione Legis Fanniæ. Haud dubie idem est, cujus de Re militari libros Gellius hic adducit; è quorum tertio, quinto & sexto nisi Gellius unum alterumve fragmentum nobis servasset, idem plane fatum Cincius habuisset cum quam plurimis aliis scriptoribus Strategeticis & Tacticis antiquis, quâ Græcis quâ Latinis, quorum præter nudum nomen hinc inde apud quosdam laudatum, nihil nobis hodie temporis & fortunæ injuriâ relictum est. Omnium qui de Re Militari, sive Tacticis, aliquid scriptis consignarunt, cum Antiquorum deperditorum, tum eorum, qui adhuc supersunt, tam in Bibliothecis latentium, quam editorum, ut & Recentiorum ad sua usque tempora, Catalogum, judicio suo hinc inde de ipsis addito, collegit & inseruit Libris suis De Studio Militari, Librorum iste suæ ætatis Helluo Doctissimus G. Naudæus lib. 2. cap. 4. §. 6. & seqq.

2. *Fecialem*] Collegium Fecialium, qui bellis præessent, à Numa institutum esse scribit Dionysius Halicarnassæus lib. 2. cum eorum leges & jura ab Æquicolis sive Ardeatibus esset mutuatus. Livius vero lib. 1. & Sextus Aurelius Victor de Viris Illustrib. Ancum Marcium hoc fecisse scribunt, jusque quo Feciales uterentur, ab antiqua gente Æquicolis descriptum. Eligebantur Feciales ex familiis nobilissimis, eoque sacerdotio perpetuo fungebantur. Viginti numero fuisse innuere videtur Varro lib. 3. de Vita populi Romani, cum inquit: *Si cujus legati violati essent, qui id fecissent, quamvis nobiles essent, ut dederentur civitati statuerunt, Fecialesque viginti, qui de his rebus cognoscerent, judicarent, & statuerunt & constituerunt.* Horum munus erat amplissimum; sed quemadmodum legere est apud Dionysium Halicarnass. lib. 2. huc potissimum spectabat: Nimirum ut darent operam, ne Romani ulli fœderatæ civitati injustum bellum inferrent; quod si prior aliqua contra fœderis conditiones aliquid commisisset, Legatos ipsi Feciales agebant, & verbis primum res repetebant, quod si postulata

que in agrum eorum jacientem, his verbis uti ſcripſit: QVOD. POPULVS. HERMVNDVLVS. HOMINES. QVE. POPVLI. HERMVNDVLI. ADVERSVS. POPVLVM. ROMANVM. BELLVM. FECERE. DELIQVERVNT. QVE. QVOD. Q. POPVLVS. ROMANVS. CVM. POPVLO. HERMVNDVLO. HOMINIBVS. Q. HERMVNDVLIS. BELLVM. JVSSIT. OB. EAM. REM. EGO. POPVLVS. QVE. ROMANVS. POPVLO. HERMVNDVLO. HOMINIBVS. QUE. HERMUNDVLIS. BELLUM. INDICO. FACIO. QUE. Item, in libro ejuſdem Cincii de re militari quinto, ita ſcriptum eſt, 5 *Quum dilectus antiquitus fieret, & milites ſcriberentur,* 6 *jurandum*

lata facere negligerent, bellum indicebant. Iidem ſi qui populi illatam ſibi à populo Romano injuriam querebantur, cauſas eorum cognoſcebant, ſonteſque comperto crimine laſis dedebant; judicabantitidem de Legatorum injuriis; dabantque operam, ut ſervarentur fœderum conditiones; pacem conficiebant; aut ſi parum legitime facta videretur, irritam reddebant; denique ſi quid Imperatores contra jusjurandum peccaviſſent, de eo cognoſcebant, expiabantque. Hinc eſt quod Cicero lib. 2. de Legib. hanc legem ſanxit: *Fœderum pacis, belli, induciarum, oratores Fetiales judiceſque ſunto.*

3. *Bellum indicentem hoſtibus*] Belli per Fecialem indicendi modum, formulamque in eo uſitatam habemus & apud Livium lib. 1. Ubi poſtquam narraſſet, quæ præmitti ſolemnia ſolerent, antequam bellum per Fecialem indiceretur, ſubjicit: *Inde ordine alii rogabantur: quandoque pars major eorum qui aderant, in eandem ſententiam ibant, bellum erat conſenſu fieri ſolitum: ut Fecialis, haſtam ferratam, aut ſanguineam præuſtam ad fines eorum ferret, & non minus tribus puberibus præſentibus diceret: Quod populi priſcorum Latinorum, hominesque priſci Latini adverſus populum Romanum Quiritium fecerunt, deliquerunt: Quod populus Romanus Quiritium bellum cum priſcis Latinis juſſit eſſe, Senatuſque populi Romani Quiritium cenſuit, conſenſit, conſcivit, ut bellum cum priſcis Latinis fieret: ob eam rem ego, populuſque Romanus populis priſcorum Latinorum, hominibuſque priſcis Latinis bellum indico, facioque. Id ubi dixiſſet, haſtam in fines eorum immittebat.*

4. *Telumque in agrum eorum jacientem*] Haſtam ſcilicet ſanguineam, ut ait Livius. Ad quam haſtæ jaciendæ conſuetudinem, ut Servius notat, reſpexit Virgilius lib. 9.

En, ait, & jaculum intorquens immittit in auras
Principium pugnæ. - - -

Haſtam autem ſanguineam, de qua Livius, quidam ita putant appellatam, quod è ſanguineo frutice, vel ex arbore ſanguinea eſſet, & quia coloris eſſet cruenti, idcirco eâ ad bellū indicendum Feciales uſos. Turnebus vero Adverſ. lib. 9. cap. 17. putat eam haſtam, cujuſcunque demum ligni haſtile haberet, ſanguine fuiſſe cruentatam, ut cruentum atroxque bellum minaretur. Quo faciunt illa Ammiani Marcellini lib. 19. de Perſis Amidam obſidentibus: *Fix ubi Grumbates haſtam infectam ſanguine, mit, patrio noſtrique more conjecerat fecialis, armis exercitus concrepans, involat in muros.*

5. *Quum dilectus antiquitus fieret*] In delectu militum faciendo, Conſules ſtante Republica, dimiſſis per loca

jurandum eos Tribunus militaris adigebat, in verba hæc: IN. MAGISTRATV. C. LAELII. C. FILII. CONSVLIS. L. CORNELII. P. FILII. CONSVLIS. IN. EXERCITV. DECEM. QVE. MILIA. PASSVVM. PROPE. [7] FVRTVM. NON. FACIES. DOLO. MALO. [8] SOLVS. NEQUE. CUM. PLURIBVS. PLVRIS. NVMMI. ARGENTEI. INDIES. SINGULOS. [9] EXTRAQVE. HASTAM. HASTILE. [10] LIGNA. NAPVM. PABU-

præconibus, diem edicebant, quo Romani omnes qui in urbe, quive in agris erant militaris ætatis, Romæ adessent. Is dies ubi advenerat, universa multitudo in Capitolium, aut in forum, aut in Campum Martium convenire solebat. Ibi consules in tribunali positis sellis, & quatuor legionum Tribuni, singuli seorsim sedentes, delectum habebant, ut latius hæc diducit Polybius lib. 6. & ejus ductum sequens Lipsius De Militia Rom. lib. 1. Dialog. 3.

6. *Iusjurandum eos Tribunus militaris adigebat*] Hoc jusjurandum quod Gellius hic præposteto ordine refert, non statim post dilectum, verum demum in castris præstabatur. De eo sic Polybius: Μετὰ δὲ τὴν ἐφοδιασμὸν συναθροιζόντες οἱ χιλίαρχοι, τοὺς ἐκ τοῦ στρατοπέδου πάντας ἐλευθέρους ὁμοῦ καὶ δούλους ἐρωτῶσι, καθ' ἕνα πιστούμενοι τὸν ὅρκισμόν. ὁ δὲ ὅρκος ἐστίν. ΜΗΔΕΝ ΕΚ ΤΗΣ ΠΑΡΕΜΒΟΛΗΣ ΚΛΕΨΕΙΝ· ΑΛΛΑ ΚΑΝ ΕΥΡΗ ΤΙΣ, ΤΟΥΤ' ΑΝΟΙΣΕΙΝ ΕΠΙ ΤΟΥΣ ΧΙΛΙΑΡΧΟΥΣ. Id est, *Peracta metatione castrorum, conveniunt in unum Tribunos, & ab omnibus qui in legione quaque sunt liberi aut servi, jusjurandum exigunt, viritim singulos jurantibus. Quod tale est*: NIHIL. E. CASTRIS. SE. FURATURUM. VERUM. ETSI. QUID. FORTE. ALIQUIS. INVENERIT. AD. TRIBUNOS. RELATURUM. Jurisjurandi summam tantum Polybius adfert. Distinctius vero illud, & solemnia ejus verba habemus hic ex Cincio ab Auctore nostro relata.

7. FURTUM. NON. FACIES] De pœna furti in castris commissi sic Polybius: Ξυλοκοπεῖται δὲ ὁ κλέψας πρὸς ὃν ἂν ἔφοδος γένηται. *Fuste autem percutitur, qui aliquid furto abstulit è castris.* Quod ultimum fuit supplicium, *fustuarium* Latinis dictum; quod Polybius ξυλοκοπίαν reddens, ejus pœnam fuisse scribit, quando Tribunus fustem capiens condemnatum leviter tangeret & delibaret, quo facto, omnes qui in castris erant, ferientes alius fustibus, alius lapidibus, illum in ipsis castris occiderent. Hujs rei exemplum etiam narrat Suetonius in Tiberio, & Spartianus in Pescennino.

8. SOLUS. NEQUE. CUM. PLURIBUS.] Hanc jusjurandi formulam, ut bene notavit Lambecius, Romani ab Atheniensibus mutuarunt. Apud eos enim Ephebi, ubi vigesimo anno Civium albo inscribebantur, ita sub dio jurabant, ut refert Jul. Pollux Onomast. lib. 8. cap. 9. §. 25. ὑπὲρ καταισχυνῶ τὰ ὅπλα, οὐδὲ καταλείψω τὸν παραστάτην, ὃν ἂν τύχω, ἀμυνῶ δὲ καὶ ὑπὲρ ἱερῶν καὶ ὁσίων, ΚΑΙ ΜΟΝΟΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΠΟΛΛΩΝ. *Arma non dehonestabo, nec adstantem quisquis ille fuerit, socium relinquam: pugnabo quoque pro aris & focis* ET. SOLUS. ET. CUM. PLURIBUS. Et paullò post: καὶ ἄν τις ἀναιρῇ τοὺς θεσμοὺς ὧν ἐπιτρέψω, ἐὰν μὴ πείθῃ, ἀμυνῶ δὲ ΚΑΙ ΜΟΝΟΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΠΑΝΤΩΝ. *Et si quis leges receptas sustulerit, nisi comprobaverit, non permittam.* tuebor denique ET. SOLUS. ET. CUM. RELIQUIS. OMNIBUS.

9. EXTRAQUE. HASTAM. HASTILE. *&c.*]

Digitized by Google

PABULUM. UTREM. FOLLEM. FACULAM. SI. QUID. IBI. INVENERIS. SUSTULERIS. VE. QUOD. TUUM. NON. ERIT. QUOD. PLURIS. NUMMI. ARGENTEI. ERIT. UTI. TU. AD. C. LÆLIUM. C. FILIUM. CONSULEM. L. VE. CORNELIUM. P. FILIUM. CONSULEM. II SIVE. QVEM. AD. UTRVM. EORVM. JVS. ERIT. PROFERES. AVT. PROFITEBERE. IN. TRIDVO. PROXIMO. QVICQVID INVENERIS. SVSTVLERIS. VE. SINE. DOLO. MALO. AVT. DOMINO. SVO. CVIVM. ID. CENSEBIS. ESSE. REDDES. VTI. QVOD. RECTVM. FACTVM. ESSE. VOLES. 12 Militibus autem ſcriptis dies præfinieba-

&c.] Hoc eſt, ſi quid præter haſtam, haſtile, ligna, &c. inveneris, quod tuum non erit, illud, &c.

10. LIGNA. NAPUM. PABULUM] Recte ita Stephanus primus edidit, ex Vett. Codd. qui habent *Ligna pompabulum*. Unde Lipſius haud dubie lib. 5. de Milit. Roman. Dial. XV. ubi Cincii verba adducit, fecerit *ligna, pomum, pabulum*. Sed *napum* potius legendum; quia Syllaba *na* in principio vocis, omiſſa à Librariis, quod eadem præcedentem vocem clauſerit; Iſtud autem ſæpius contingere in Mſſ. notum eſt, & exemplis demonſtrat Scioppius in De Arte Critica.

11. SIVE. QUEM. AD. UTRUM. EORUM. IUS. ERIT.] Recte hunc locũ Viri Doct. ſic legendum cenſuere. cum vulgo legeretur: *ſive ad quem eorum jusſerit*. In Vett. vero Edd. *Sive ad quem uter eorum juſſerit*. Unde Scriverius in ſuo codice ad marginem faciebat: *ſive ad quem alterutter eorum juſſerit*. Verum rectum eſt *juverit*. Quemadmodum & apud Varronem lib. 5. de L. L. pro *ut juſſit vinum legere*, rectius legendum cenſet R. Fornerius Rer. quotid. lib. 4. cap. 18. *ut jus ſit vinum legere*. Et hoc modo ſuæ ætatis Juriſconſultorum literatiſſimus J. Gothofredus ad Leg. XII. Tabul. Ovidii locum lib. 5. Faſtorum emendat:

Addequod Edictis, pompa qui funeris irent,
Artifices ſolos jus erat eſſe decem.

Ubi vulgo *Editis*, & *juſſerat*. Sed *Edicta* vocat Ovidius leges XII. Tabularum, quemadmodum etiam Plinius lib. 11. cap. 37. *Interdictum* XII. *Tabular.* Senſus Ovidii eſt: *Edictis jus tantum fuiſſe decem Tibicines funeri adhibere.* In XII. autem Tabul. erat Lex. *Decem Tibicinibus foris efferre jus eſto.* Atque hæc obiter.

12. *Militibus autem ſcriptis dies præfiniebatur, &c.*] Melius cum doctiſſimo R. Schelio in Diſſertationibus De Re Militari, poſt Notas ad Hygini Gromatici Librum de Caſtrametatione à ſe editum, adjectis, cap. I. hic apud Gellium legas, ac diſtinguas hoc modo: *Militibus autem ſcriptis dies præfiniebatur, quo die adeſſent, & ut citanti Conſuli reſponderant, deinde ita concipiebatur jusjurandum, ut adeſſent, his additis exceptionibus, &c.* Agit enim hic Gellius, licet præpoſterõ ordine, ut ſupra monitum, ubi jusjurandum quod tempore poſtremum, & in ipſis caſtris præſtitum de furto non committendo, primum adduxit, agit hic, inquam, de jurejurando, in quod adigebantur milites vel in ipſo delectu, vel utique ſtatim poſt delectum, priuſquam dies præfineretur quo adeſſent; tum enim jurabant *Conventuros ſe juſſu conſulum*, quoties conſules vellent. Militibus enim ſcriptis primum dies dicebatur ad conveniendum, tum delectu facto jusjurandum exigebatur ſe conventuros quocunque die & quoties conſules vellent. Hinc apud Livium lib. 3. L. Quintius Cincinatus inquit: *Nobis vero*

finiebatur; quo die adeſſent: & ut citanti conſuli reſponderent. deinde ita concipiebatur jusjurandum, ut adeſſent, 13 his additis exceptionibus; niſi harumce quæ cauſa erit, 14 *funus familiare*, 15 *feriæve denicales, quæ non ejus rei cauſa in eum diem collatæ ſint, quo is eo die minus ibi eſſet, morbus ſonticus, auſpiciumve quod ſine piaculo præterire non liceat*, 16 *ſacrificium-ve*

nihil delectu opus eſt, cum quo tempore P. Valerius ad recipiendum Capitolium arma plebi dedit, omnes in verba juravêrint, conventuros ſe juſſu conſulis, nec injuſſu abituros. Edicimus itaque omnes, qui in verba juraſtis craſtina die armati ad lacum Regillum adſitis. Cum itaque Gellius dicit *& ut citanti conſuli reſponderant, deinde ita concipiebatur jusjurandum*, &c. Senſus eſt, poſtquam milites ad nomen reſpondiſſent, & nomen dediſſent, tum eos ad jusjurandum adactos, ut juſſu conſulum ſemper & quotieſcunque ipſis neceſſum videretur, adeſſent.

13. *His additis exceptionibus*] Quæ etiam poſteriori militia diligenter examinari ſolebant, an ſcilicet ex juſta cauſa miles non adfuerit. Unde Arrius Menander Digeſtis De Re Militari: *Examinantur autem cauſæ ſemper emanſionis, cur & ubi fuerit, & quid egerit, & datur venia valetudini, affectioni parentum & affinium, & ſi ſervum fugientem perſecutus eſt, vel ſi qua hujuſmodi cauſa.*

14. *Funus familiare*] Juſta abſentiæ excuſatio erat funeris familiaris procuratio; quando ſcilicet aliquis ex familia ejus qui militiæ nomen dediſſet, fatis conceſſerat; cujus ſi eo die efferendum eſſet funus, miles conſcriptus id proſequi & ducere poterat. Officium enim hujuſmodi non ſine impia fraude negligi poſſe credebatur.

15. *Feriæve denicales*] Vett. Edd. omnes male hic legunt, *Feriæ vindemiales Kalendæque*. Aldina: *Feriæ denicales Kalendæque*. Et ſic quoque Cod. Tornæſ. In H. Stephani editione legitur: *Feriæve devicales*. niſi mendum ſit pro *denicales*. Quod tamen vocabuli monſtrum aliæ editiones poſt Stephanicam retinuêre. Scriverius in ſuo Codice notaverat, forte legendum: *Feriæve denique aliæ, quæ non ejus rei cauſa in eum diem conjectæ ſunt*. Sed rectiſſimum eſt *Feriæve denicales*. Feriis enim Denicalibus familia funere polluta quibuſdam cærimoniis purgabatur. Feſtus: *Denicales feriæ celebantur, cum hominis mortui cauſa familia purgabatur.* De his etiam Cicero lib. 2. de Legib. *Nec vero tam Denicales, quæ à nece appellatæ ſunt, quia reſidentes mortui, quam cæterorum cæriſtium quieti dies, feriæ nominarentur, niſi majores eos, qui ex hac vita migraſſent, in deorum numero eſſe voluiſſent. Eas in eos dies conferre jus, quibus nec ipſius, neque publicæ feriæ ſunt.* Ex quibus poſtremis verbis etiam manifeſtum, Denicales ferias ſtatas non fuiſſe, cum Cicero dicat eas conferendas in eos dies, quibus nec privatæ ejuſdem familiæ feriæ ſint, nec ullæ publicæ. Per triduum celebratas idem docet Cicero paullo poſt: *Contra cenſuit habendas triduum ferias.* Quam religioſe vero hæ feriæ cultæ, conſtare poteſt ex iis, quæ tradit Columella, quod ne quidem mulos iis jungere licuerit. Sic enim lib. 2. cap. 22. *Nos apud Pontifices legimus feriis tantum Denicalibus mulos jungere non licere, cæteris licere.* Non mirum itaque earum celebrationem etiam juſtam excuſandi cauſam militi præbuiſſe, ſi die condicto non adfuiſſet.

16. *Sacrificiumve anniverſarium*] Sacrificia anniverſaria, ἀμφιδρομίδια, vel ἀμφιδρόμια ἱερεῖα, erant, quæ omnibus,

ve anniversarium quod rectè fieri non posset, nisi ipsus eo die ibi sit; vis hostisve, [17] *status condictusve dies cum hoste: si cui eorum harumce quæ causa erit, tum se postridie quam per eas causas licebit, eo die venturum, adjuturumque eum, qui eum pagum, vicum, oppidumve delegerit.* item in eodem libro verba hæc sunt: *Miles quum die, qui prædictus est, aberat, neque excusatus erat,* [18] *infrequens dabatur.* item in libro sexto hoc scriptum est: [19] *Ala dicta exercitus equitum ordines; quod circum legiones dextra sinistraque tamquam alæ in avium corporibus locabantur.* [20] *in legione sunt centuriæ sexaginta, manipuli triginta, cohortes decem.*

CAP.

bus, & singulis annis peragebantur; Horum alia Verna, alia Autumnalia, alia vero Æstiva, alia Hiemalia; quorum Nomina in Veteri Kalendario Romano videre est.

17. *Status condictusve dies cum hoste*] In leg. XII. Tabul. erat: SI. STATUS. CONDICTUS. DIES. INTERCEDIT. CUM. HOSTE. ITO. Qui vero Status dies dicatur, explicat Festus: *Status dies vocatur, qui judicii causa est constitutus cum peregrino. ejus enim generis ab antiquis hostes appellabantur. quod erant pari jure cum populo Romano; atque hostire ponebatur pro æquare.* Plautus in Curculione:

Si status condictus cum hoste intercedit dies,
Tamen est eundum.

Decemviri quidem in XII. Tabulis *statum condictum diem* τὸν ἐπιβάλλοντα conjunxêre, fuit tamen aliquomodo discrimen, ut jam olim observavit Marcilius. *Status* enim dies à Prætore statuebatur; *condictus* vero ab ipsis litigatoribus sive reis sibi invicem denunciabatur in jure.

18. *Infrequens dabatur*] Lege cum Lipsio Antiq. lect. lib. 5. cap. 4. *infrequens diebatur.* Sic Festus: *Infrequens appellabatur miles, qui abest, absitve à signis.* Alluſit Plautus in Truculento: *Ubi nihil dei, pro infrequente eum mittas militia domum.*

19. *Ala dicta exercitus equitum ordines*] Servius ad lib. 4. Æneid. ℣. 121. *Dum trepidant ala* notat: *Alæ: Equites: ob hoc alæ dicti, quia tegunt pedites alarum vice.* Et lib. 9. Æneid. ℣. 604. *Ala Camillæ.* Id est, *Equitatus. Alæ autem dicuntur equites, quod alarum vice pedestrem exercitum tegunt.*

20. *In legione sunt centuriæ sexaginta*] Militum in legione numerus non idem fuit omnibus temporibus. Romulus enim legionem trium millium scripsit; postea ut plurimum status fixusque numerus quaternum millium & ducentorum peditum fuit; qui deinde sub Cæsaribus auctus ad quinum & demum senum millium peditum. Sed ut Veteris recentioris que Romanæ militiæ discrimen, & quantum in ea mutatum, quasi uno sub conspectu discerni facilius possit, Tabulam sequentem, quam olim, cum Salmasii De Re Militari Romanorum Librum, sive potius ἀπαντοπώλιον, ubi quam plurima à Viris etiam Doctissimis antehac in Militiâ Romana, quia hæc tempora non bene distinxerant, mirum in modum intricata, feliciter evolvit, legeremus, inde excerpsimus, subjungere placuit:

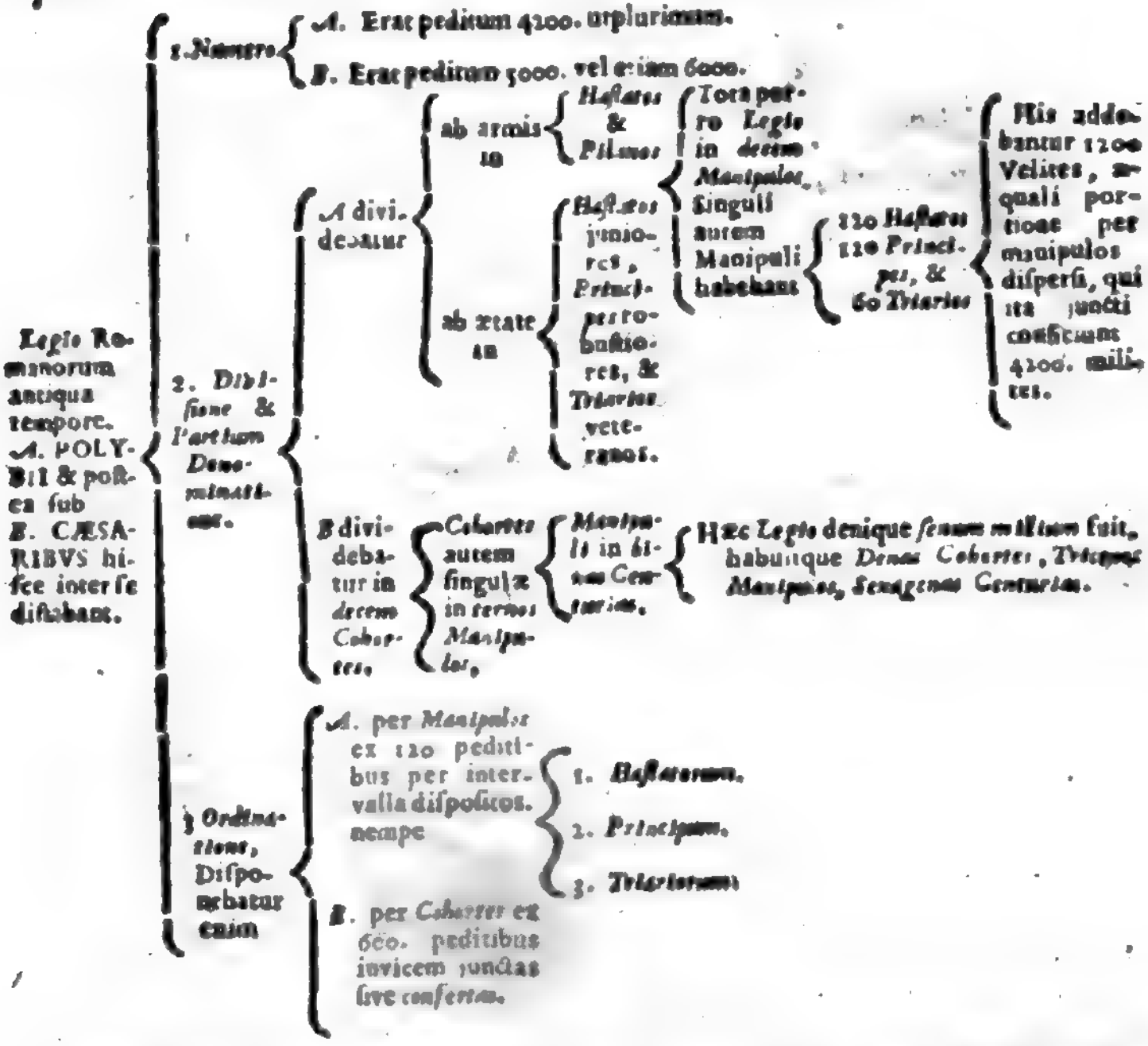

In hac Tabulâ litera A Legionem Polybii tempore, B Legionem ſub Cæſaribus denotat. Horum autem omnium explicationem & diductionem latius videre poteris apud ipſum Salmaſium lib. cit. cap. 2. & 3.

CAP. V.

Veſtibulum quid ſignificet; deque ejus vocabuli rationibus.

PLeraque ſunt vocabula, quibus volgò utimur, neque tamen liquidò ſcimus, quid ea propriè atque verè ſignificent: ſed incompertam & volgariam traditionem rei non exploratæ ſequuti, videmur magis dicere quod volumus, quàm dicimus, ſicuti eſt *veſtibulum*, verbum in ſermonibus celebre atque obvium: non omnibus tamen, qui illo facilè utuntur, ſatis ſpectatum. animadverti enim quoſdam haudquaquam indoctos viros opinari, *veſtibulum* eſſe partem domus primorem, quam vulgus atrium vocat. Cæci-

PRimorem] Quamvis ratius in ſingulari reperitatur; dixit tamen & Cato *primorem partem*, uti & Lucretius lib. 7. *naſi primoris*; item Tacitus alicubi *primori acie*.

2 Cæcilius Gallus, in libro de significatione verborum, quæ ad jus civile pertinent, secundo, *vestibulum esse dicit, non in ipsis ædibus, neque partem ædium, sed locum ante januam domus vacuum; per quem à via aditus accessusque ad ædis est, 3 quum dextrâ sinistrâque inter januam tectaque, quæ sunt viæ juncta, spatium relinquitur; atque ipsa janua procul à via est, areâ vacante interstitâ.* 4 Quæ porrò huic vocabulo ratio sit, quæri multum

2. *Cæcilius Gallus*] Sic quidem etiam Macrobius lib. 6. Saturnal. cap. 8. ubi integrum hoc Gellii caput transcripsit. Verum utrobique legendum *C. Ælius Gallus*, quem Libros De Verborum significatione scripsisse constat. Meminit ejus Festus in voce *postliminium*, & in *tribunicia*, ubi lib. 12. de Verb. signif. citat. Adducitur etiam in Pandectis Florentinis *l.* 57. *D. de Verb. signif.* hoc modo: *Ælius Gallus lib.* 1. *de Verbor. quæ ad jus pertinent signif.*

3. *Quum dextra sinistraque inter januam tectaque, &c.*] Sic Vett. Codd. Quorum lectionem hic revocandam duximus. In Editione Stephanica est: *Cum dextra sinistraque januam tecta sunt viæ juncta; atque ipsa janua procul via est area vacans interstita.* Quod vix sensum admittit. Unde & Vir Doctus in postrema sua editione fecerat: *Cum dextra sinistraque januarum tecta sunt viæ juncta, atq; ipsa janua procul via est a. v. s.* Haud multo melius. Sed probæ est antiquorum Codd. lectio. Macrobius lib. 6. Satur. c. 8. Gellii verba exscribens horum partem omisit. Statim enim post *per quem de via aditus accessusque ad fores ædium fit*; subjungit, *Ipsa enim janua procul à via fiebat, areâ interstita, quæ vacaret.*

4. *Quæ porro huic vocabulo ratio sit*] Cujusmodi *vestibulum* originis ex Sulpicii Apollinaris sententia sit, ex Gellio discimus. Aliam vero adducit Ovidius lib. 6. Fastor. & *Vestibulum* à *Vesta* dictum ait, quia nimirum ignis, qui est in Vestæ potestate, in vestibulo antiquitus accenderetur. Verba ejus:

At focus à flammis, & quod fovet omnia dictus
Qui tamen in primis ædibus ante fuit.
Hinc quoque vestibulum dicitur: inde precando
Dicimus, ô Vesta, quæ loca prima tenes.

In eadem sententiâ est Servius ad Æneid. 2. ℣. 469. quanquam is & aliud ἔτυμον adferat, cum inquit: *Vestibulum est prima janua; dictum vel quia januam vestiat: vel quoniam Vestæ consecratum est. Unde nubentes puellæ limen non tangunt.* Lucanus:

Translataque vetat contingere limina planta.

Singula enim domus sacrata sunt diis: ut Culina, penatibus. Idem Servius ad Æneid. 6. ℣. 273. notat: *Vestibulum, ut Varro dicit, non habet proprietatem, sed fit pro captu ingenii. Nam Vestibulum, ut supra diximus, dictum ab eo, quod januam vestiat. Alii dicunt à Vesta dictum per imminutionem. Nam Vestæ limen est conservatum. Alii dicunt ab eo, quod nullus ibi stet. In limine enim sedilus est transitus; quomodo vesanus dicitur non sanus: sic vestibulum, quasi non stabulum.* Similiter apud Nonium Marcellum legis: *Vestibula quidam putant sub ea proprietate distincta, quod in primis ingressibus & in spatiis domorum Vestæ, hoc est, ara ac fori solerent haberi.* Subjicit postea Apollinaris sententiam Nonius, quam ex Gellio descripsit. Qui itaque à *Vesta* vestibulum dictum velint, isti *vestibulum* pro primore ædium parte, quam *atrium* dixêre, accipiunt. Ibi enim focus antiquitus exstruebatur,

multum solet. sed quæ scripta legi, ea ferme omnia inconcinna atque absurda visa sunt. quod Sulpicium autem Apollinarem memini dicere virum eliganti scientia ornatum, hujuscemodi est. *ve* particula, sicuti quædam alia, tum intentionem significat, tum minutionem. nam *vetus, vehemens*, alterum ab ætatis magnitudine compositum elisumque est, alterum à mentis vi atque impetu dicitur. *vescum* autem, quod ex *ve* particula & *esca* copulatum est, utriusque diversæ significationis vim capit. aliter enim 5 Lucretius *vescum salem* dicit ex edendi intentione: aliter 6 Lucilius *vescum* appellat cum edendi fastidio. qui domos igitur amplas antiquitus faciebant, locum ante januam vacuum relinquebant, qui inter fores domus & viam medius esset. in eo loco 7 qui dominum ejus domus 8 salutatum venerant,

qui Vestæ sacer erat; atque inde locus ipse *vestibulum* dictus. Gellius vero hoc capite *vestibulum* ab *atrio* diversum facit. Quemadmodum etiam Vitruvius lib. 5. cap. 7. *His qui communi sunt fortuna, non necessaria magnifica vestibula, nec tablina, neque atria, quod hi aliis officia præstant ambiundo, quæ ab aliis ambiuntur.* Sic itaque vestibulum erit locus, quem Græci προθύρους & προθύρους appellant. Glossæ Veteres: *Vestibulum* προπύλαιον, item πρόθυρον. Galli hodiè dicunt *Baſſecour*. Vossius in Etymologico propter Veterum de vestibuli voce dissensum, suspicatur, antiquitus cum essent Romulex casæ, idem fuisse *atrium* & *vestibulum*: posteà autem cum luxuries crevisset, non in atrio, sed areâ inter viam & domum interjectâ, homines prius quam admitterentur, consistere solere: indeq; *atrii* & *vestibuli* voces fuisse distinctas; quanquam diu fuerit, ut multi re quoque immutata, veterem retinerent loquendi consuetudinem.

5. *Lucretius*] Lib. 1. pag. 326.

Nec manet quæ impendent vescos sale saxa peresa.

Gellio adsentit Festus ubi scribit: *Lucretius Vescum dixit edacem.*

6. *Lucilius vescum appellat cum edendi fastidio*] Lucilii verba nobis servavit Nonius Marcellus: *Vescum, minutum, obscurum.* Lucilius lib. 26. *Quam fastidioſum ac vescum cum fastidio vivert.* Ubi & addit ex Virgilio Georg. lib. 3. *Nec vescas salicum frondes.* Item ex Afranio in Sororibus: *At puer est vescis imbecillus viribus.* Sic Festus: *Vescus, fastidiosus; ve enim pro pusillo utebantur.*

7. *Qui dominum ejus domus salutatum venerant*] Nonius Marcellus: *Invenitur etiam apud Veteres doctos vestibula ob eam significantiam dicta, quod in his locis ad salutandos dominos domorum quicunque veniſſent, stare soleant, dum introeundi daretur copia, atque ob hanc constitionem & quasi stabulationem primos ingressus domus vestibula nominatos.*

8. *Salutatum venerant*] Salutatores Romæ passim divitum & potentiorum limina obiisse, & matutinum *Ave* portasse vulgatum est. Unde Martialis lib. 1. *Et matutinum portatincptus Ave.* Quo alludit Virgilius lib. 2. Georgic.

- - Ingen-

rant, priuſquam admitterentur, conſiſtebant: & neque in via ſtabant, neque intra ædis erant. ab illa ergo grandis loci 9 conſtitione, & quaſi quadam ſtabulatione, veſtibula appellata ſunt; ſpatia, ſicut diximus, grandia ante fores ædium relicta: in quibus ſtarent, qui veniſſent, priuſquam in domum intromitterentur. Meminiſſe autem 10 debemus id vocabulum non ſemper 11 à veteribus propriè, ſed per quaſdam tranſlationes, eſſe dictum: quæ tamen ita ſunt factæ, ut 12 ab iſta, de qua diximus, proprietate non longè deſciverint: ſicut illud in ſexto 13 Virgilii:

Veſtibulum ante ipſum, primiſque in faucibus orci,
Luctus & ultrices poſuere cubilia curæ.

non

- - - Ingentem foribus domus alta ſuperbis
Mane ſalutantum totis vomit ædibus undam.

De his Seneca lib. 6. de benef. cap. 34. *Ad quemcunque iſtorum veteris, quorum ſalutatio urbem concutit, ſcito, etiamſi animadverteris obſeſſos ingenti frequentia vicos, & commeantium in utramque partem catervis itinerum compreſſa, tamen venire te in locum hominibus plenum, amicis vacuum. in pectore amicus, non in atrio quæritur.* Officioſæ hujus ſalutationis hora fuit antelucana. Iuvenalis Satyr. 3.

Quod parvo ſeritur, non nobis blandior, aut quod
Pauperis hic meritum, ſi curet noſſe, togatus
Currere, cum Prætor lictorem impellat, & ire (orbis,
Præcipitem jubeat, dudum vigilantibus
Ne prior Albinam, & Mediam collega ſalutet?

Et Satyra 5.

- - habet Tribus propter quod rumpere ſomnum
Debeat, & ligulas dimittere ſollicitus, ne
Tota ſalutatrix jam turba peregerit orbem
Sideribus dubiis, aut illo tempore, quo ſe
Frigida circumagunt pigri Sarraca Bootæ.

9. *Conſtitione*] Rectè ita Vett. Codd. quemadmodum jam olim à Turnebo etiam apud Nonium repoſitum. Male poſteriores apud Gellium, quomodo & apud Macrobium factum, ediderunt *conſiſtione*.

10. *Debemus*] Cod. Tornæſ. & Vet. Ed. *debebimus*.

11. *A Veteribus*] Cod. Tornæſ. *à Veteribus ſcripturibus*.

12. *Ab iſta, de qua diximus, proprietate*] Proprietatem vocat τὸ ἔτυμον vocis *Veſtibulum*. Qua in ſignificatione ſæpiſſime hac voce utitur Nonius Marcellus, qui & primum ſui operis caput, in quo nihil fere niſi vocum origines tractat, inſcripſit *De proprietate Sermonum*, ut optime notavit Mercerus. Similiter Apulejus in fine libri de Mundo dixit: *Hæc illis conditio ex nominum eorundem proprietate contingit, ut ſit Atropos præterita temporis fatum, &c.* Et Iſidorus lib. 15. c. 2. *Plateæ, perpetuæ ac latiores civitatum viæ, juxta proprietatem linguæ Græcæ à latitudine nuncupatæ.* Idem lib. 16. cap. 17. *Theſaurus juxta Græcam proprietatem* θησὸς *à Jove.*

13. *Virgilii*] Lib. 6. Æned. v. 273. 274.

non enim veſtibulum priorem partem domus infernæ eſſe dicit. quod obrepere poteſt tamquam ſi ita dicatur. ſed loca duo demonſtrat extra orci fores, veſtibulum & fauces: ex quibus & veſtibulum appellat ante ipſam quaſi domum, & ante ipſa orci penetralia: fauces autem vocat iter anguſtum, per quod ad veſtibulum adiretur.

CAP. VI.

Hoſtiæ, *quæ dicuntur* bidentes, *quid, & quam ob cauſam ita appellatæ ſunt: ſuperque ea re* P. *Nigidii & Iulii Higini ſententia.*

REdeuntes Græcia, Brunduſium navem advertimus. ibi quiſpiam linguæ Latinæ litterator, Româ à Brunduſinis accerſitus, experiundum ſeſe volgo dabat; imus ad eum nos quoque oblectamenti gratia. erat enim feſſus atque languens animus de æſtu maris. legebat barbarè inſciteque [1] Virgilii ſeptimum, in quo libro hic verſus eſt:

Centum lanigeras mactabat rite bidentis:

& jubebat rogare ſe, ſi quis quid omnium rerum vellet dicere. tum ego indocti hominis confidentiam demiratus, Doceſne, inquam, nos, magiſter, cur *bidentes* dicantur? *bidentes*, inquit, oves appellatæ: iccircoque *lanigeras* dixit, ut oves planiùs demonſtraret. poſthac, inquam, videbimus an oves ſolæ, ut ais, bidentes dicantur: & an [2] Pomponius Atellanarum poëta in Gallis Tranſalpinis erraverit, quum hoc ſcripſit:

Mars

1. *Virgilii*] Lib. 7. Æneid. vſ. 94.

2. *Pomponius Atellanarum poëta*] Quando vixerit indicat Hieronymus in Chronico Euſebiano Olymp. CLXXIII. ann. 1. *L. Pomponius Bononienſis Atellanarum ſcripter clarus habetur.* Meminit ejus Macrobius Saturnal. lib. 1. cap. 10. *Mummius poſt Novium & Pomponium diu jacentem artem Atellanicam ſuſcitavit.* De eo etiam loquitur Vellejus Paterculus lib. 2. cap. 9. *Sane*, inquit, *non ignoramus eadem ætate, qua Siſenna, Rutilius & Quadrigarius hiſtorici floruere, fuiſſe Pomponium, ſenſibus celebrem, verbis rudem, & novitate inventi à ſe operis commendabilem.* Cætera inter ſcripſit fabulam Adelphos; ut è Græcis fecerat Menander, è Latinis autem ad ejus exemplum Terentius.

3. *Redie-*

Mars tibi voveo facturum si unquam 3 redierit, bidenti verre.

sed nunc ego à te rogavi, ecquam scias esse hujusce vocabuli rationem. atque ille nihil contatus sed nimium quantum audacter, Oves, inquit, bidentes dictæ, quòd duos tantùm dentes habeant. Ubi terrarum, quæso te, inquam, duos solos per naturam dentes habere ovem vidisti? ostentum enim est, & piaculis factis procurandum. tum ille permotus mihi & irritatus: Quære, inquit, ea potiùs quæ ex Grammatico quærenda sunt. nam de oviun dentibus opiliones 4 percontantur. facetias nebulonis hominis risi & reliqui. Publius autem Nigidius, in libro quem de extis composuit, bidentes appellari ait, non oves solas, sed omnes bimas hostias. neque tamen dixit apertiùs cur *bidentes*: sed, quod ultro existimabamus, id scriptum invenimus in commentariis quibusdam ad jus pontificium pertinentibus, *bidennes* primò dictas, *d* littera immissa, 5 quasi *biennes*: tum longo usu loquendi corruptam vocem esse, & ex *bidennibus bidentes* factum: quoniam id videbatur esse dictu facilius leniusque. Higinus tamen Julius, qui jus pontificium

3. *Redierit*] Apud Macrobium, qui Saturnal. lib. 6. cap. 9. verborenus pænè hoc è Gellio descripsit, legitur, *redicre*.

4. *Percontantur*] Macrobius, *percunctator*.

5. *Quasi biennes*] Servius ad lib. 4. Æneid. *Bidentes autem*, inquit, *dicta sunt quasi biennes: quia neque minores, neque majores licebat hostias dare*: Sic vetus Horatii Interpres ad lib. 3. od. XXIII. bidentes interpretatur *oves bimas*. Bidentes etiam sic dici quasi *biennes* ab ætate, vult quoque Nonius Marcellus, & Macrobius ex Auctore nostro. Sed verior eorum videtur opinio, qui *bidentes* à *dentibus* dictas velint. Nam, ut notat Scaliger in Conjectan. ad Varronem, si *bidens* dicta est quasi *biens*, non *bidentis*, sed *bidennis* vel *biennis* dicendum foret. A dentibus autem esse apparet etiam in *Ambidens*. De quo Festus: *Ambidens, sive bidens ovis appellabatur, quæ superioribus & inferioribus est dentibus*. Bidentes itaque erant hostiæ quæ & cornigeræ essent, & duos dentes eminulos haberent, in qua sententia etiam ex Veteribus quamplurimos fuisse, mox videbimus. Hinc vero Hesychius: Κριὸς, ὁ τοὺς ὀδόντας τοὺς ἐπὶ θάτερα ἔχων. His vero si carerent ineptæ erant ad sacrificia, & ἀτέλειοι. Necesse itaque erat in hostia, ut haberet duos dentes longiores aliis, unde bidens appellata; quemadmodum & in tauro πλείω requirebatur, ut diversa haberet & patentia cornua, cujusmodi boves *Patales* dicuntur Plauto in Truculento.

6. *In*

cium non videtur ignoraſſe, [6] in quarto librorum, quos de Virgilio fecit, appellari [7] *bidentes* ſcripſit hoſtias, quæ per ætatem duos dentes altiores haberent. verba illius ipſa poſui: *Quæ bidens eſt*, inquit, *hoſtia, oportet habeat dentes octo, ſed ex his duo ceteris altiores, per quos appareat ex minore ætate in majorem tranſcendiſſe.* Hæc Higini opinio an vera ſit, non argumentis, ſed oculis judicari poteſt.

6. *In quarto*] Apud Macrobium eſt *in quinto.*

7. *Bidentes ſcripſit hoſtias qui per ætatem duos dentes altiores haberent*] Hiſce ſubſcribit Feſtus, qui etiam *bidentes* exponit *hoſtias quæ duos dentes cæteris longiores haberent.* Similiter Servius ad lib. 4. Æneid. ſtatim poſt verba modo citata ſubjicit: *Sunt etiam in ovibus duo eminentiores dentes inter octo, qui non niſi circa bimatum apparent: nec in omnibus, ſed in his quæ ſunt aptæ ſacrificiis inveniuntur.* Idem ad lib. 6. Æneid. *Bidentes*, inquit, *oves ſunt circa bimatum, habentes duos dentes eminentiores; quæ erant aptæ ſacrificiis.* Sic quoque Acron Vetus Horatii Scholiaſt. l. 3. Od. 23. *Bidentes proprie dicuntur oves, quæ duos annos habent, ſic vocatæ ab eminentioribus dentibus, qui circiter duos annos naſcuntur.* Et Iſidorus lib. 22. c. 1. *Ex ovibus quaſdam bidentes vocant, eo quod inter octo dentes, duos altiores habent: quas maxime Gentiles in ſacrificium offerebant.* Atque hoc modo capienda illa Philoxeni in Gloſſis: *Bidentes:* ἐπὶ τῶν προβάτων, ἀλλ' οὐ πάντων αὐτὰ εἶναι. Intelligenda enim ſunt non ſimpliciter de duobus dentibus, ſed de duobus dentibus longioribus, & extra cæteros eminentibus.

CAP. VII.

Quòd Laberius verba pleraque licentius petulantiuſque finxit: quod multis item verbis utitur, de quibus an ſint Latina quæri ſolet.

[1] LAberius in mimis, quos ſcriptitavit, oppidò quam verba finxit prælicenter. nam & [2] *mendicimonium* dicit,

Laberius] Floruit Decius Laberius Olympiad. CLXXX I. anno III. ſive U. C. anno 10 ec. Fuitque Mimographus, & Eques Romanus; adeo vero Jul. Cæſar eo delectatus eſt, ut eum in ſuorum ludorum fine annulo aureo & quingentis ſeſtertiis donaverit, atque è veſtigio è ſcenâ per orcheſtram in quartumdecimum ordinem ad ſpectandum tranſmiſerit, ut referunt Suetonius & Macrobius in Saturnal. Admodum dicax fuit, ita ut nemini, ne quidem ipſi Cæſari in Mimis ſuis pepercerit. Scommata ejus in Ciceronem, imo in ipſum Cæſarem, exſtant apud Macrobium. Hinc eſt, quod Cicero in epiſtolâ ad Trebatium, quæ habetur l. 7. Epiſtol. Famil. ait, ſi non augeat rem ſuam apud Cæſarem, ſatius eſſe ut Romam revertatur, ne vacuo rediens rideatur

cit, & *mœchimonium*; & 3 *adulterionem*, *adulteritatemque* pro *adulterio*; & *depudicavit*, pro *ſtupravit*; & *abluvium* pro *diluvio*; &, quod in mimo ponit, quem *Cophinum* ſcripſit *manuatus eſt*, pro *furatus eſt*; item 4 in *Fullone furem*, *manuarium* appellat:

Manuari, inquit, *pudorem perdidiſti.*

multaque alia hujuſcemodi nova; neque non obſoleta quoque, & maculantia ex ſordidiore vulgi uſu ponit: quale eſt in Staminariis,

Tollet

deatur à Laberio & Valerio. *Si te cito veteraris*, inquit, *ſermo nullus erit: ſin fruſtra diutius abfueris, non modo Laberium, ſed etiam ſodalem noſtrum Valerium pertimeſco.* In Mimis tamen victus fuit à P. Syro omnes provocante & ſuperante, quos inter etiam Laberius fuit. Utriuſque verſus hac de re habentur apud Macrobium Saturnal. lib. 2. cap. 6. Obitum ejus notat Hieronymus in Chronico Euſeb. ad Olymp. CLXXIV. anno II. *Laberius Mimorum ſcriptor decimo menſe poſt C. Iulii Cæſaris interitum Puteolis moritur.*

2. *Mendrimonium*] Nonius Marcellus: *Mendicimonium & Mœchimonium. Laberius in libro quem Cropinum inſcripſit: in eo verba hæc inveniet, qui doctrinæ ſtudium putaverit adhibendum. In eo quoque libro Manuatus, quod eſt furatus, inveniet.* Qua haud dubie ex Gellio noſtro hauſit. Ideoque, ut monuit quoque Mercerus, ſcribendum apud Nonium *Cophinum*, non *Cropium*. Qui & in eo lapſus eſt, quod omnia ex iſto mimo eſſe putaverit, cum Gellius ex eo non aliud adducat, quam *Manuatus*.

3. *Adulterionem*] Idem Nonius: *Adulterionem, pro adultero. Laberius Caprino; quem ſi quis legere voluerit ibi inveniet, & fidem noſtram ſua diligentia juvabit.* Legendum cum Junio & Mercero *Cophino*. Deſcripſit enim Nonius, ut aſſolet, ex Gellio, & putavit *adulterionem*, quemadmodum & fecerat in *mendicimonium*, ut modo diximus, eſſe ex *Cophino*. in quo ſimiliter lapſus eſt.

4. *Fullone*] Hoc nomine etiam fabulam conſcripſit Titinnius, quæ paſſim à Nonio citatur. quod non mirum, cum fullonum olim Romæ magna copia, unde & crebra eorum mentio in Juris noſtri libris. Cum enim togis albis ut plurimum Romani uterentur, quæ facile ſordes contraherent, qui nitidiori cultui ſtudioſi, eos ſtatim fulloni poliendas, curandaſque tradebant. Officium enim fullonis eſt *polire*, *curare*, *lavare*. His enim verbis Juriſconſulti noſtri muntur, ut conſtat ex *l.* 31. *D. Loc. conduct. l.* 48. §. 4. *l.* 82. *D. de furt. l.* 2. *D. de cond. fin. cauſ.* Et in inſtitut. *de locat. conduct.* §. 1. *Quæ de cauſa ſi fulloni polienda curandæve veſtimenta quis dederit.* Poliebantur autem & lavabantur creta, idque quo modo & ordine fieri deberet, lege Metella Fullonibus dicta, præſcriptum erat, ut refert Plinius lib. 35. cap. 17. ubi & poliendi modum tradit, ex quo partim Iſidorus tranſcripſit lib. 16. c. 1. *Creta cimolia candida eſt. à Cimæa Italiæ inſula dicta: quarum altera veſtimentorum pretioſos colores emollit, & confricato ſulfure quadam nitore exhilarat: altera gemmis niterem præſtat.* Sordes itaque creta elutæ, nitorque & candor veſtibus inductus. Hinc Titinnius Fullonibus à Nonio Marcello in *argutari*: *Terra hæc eſt non aqua, ubi in argutari pedibus, cretam dum compeſcis, veſtimentaque lavas.* Ubi *argutari pedibus* dixit elegantes

Tollet bona fide vos Orcus nudas sin Catonium.

& 6 *elutriare limea*, & *lavandria* dicit, quæ ad lavandum sint data, & *coicior*, inquit, *in fullonicam. Ecquid properas? ecquid pracurris Caldonia?* item in Restione, *calabarriunculos* dicit, quos vulgus *calabarriones*: item in Compitalibus, *malas malaxa-*

ganter, quia fullonés pedibus vestimenta subagitare & comprimere solebant.

5. *In Catonium*] Sic optime Vett. Codd. quod recte primus, quod sciam, Beroaldus in lib. 6. Apulcji explicavit, dixitque *catonium* denotare inferorum locum, ut *in catonium* sit εἰς τὸ κατώτατον, *ad inferos*. Catonium itaque voce mere Græcâ dictum κατώτατον, & locum inferum significat, vel inferos. Quæ explicatio etiam probata Viris Maximis Salmasio, & Vossio. Voce catonii etiam usus Cicero lib. 7. ad Famil. Epist. 35. *Sed heus tu manum de tabula: magister adest citius quam putaramus. Vereor ut in Catonium Catones.* quomodo legit Beroaldus, sive ut ex veteri scriptura P. Victorius, Lambinus & Salmasius legendũ censent, *Vereor ne in Catonium Catones.* Quasi dicat, Metuo ne Cæsar me, teque qui Catonem extollimus, ut Catonianarum partium homines, in catonium, hoc est ad inferos agat præcipites; sive, ut Virgilius ait, *ad Orcum demittat.* Quæ sententia & Vossio impense placet. Meursius in Auctuario Philologico cap. 34. apud Laberium, legit *Caronium*, id est *Charonium*, χαρώνιον; quomodo & ante Meursium jam legerat Jac. Nic. Loensis Epiphyllid. lib. 3. cap. 5. atque etiam in Alcensiana editione expressum est. Nam *Caron* dixere Veteres pro *Charon*. Vetus poëta,

Quoniam Caron eas faciebat nuptias.

Ubi *Caron* est *Orcus*. Glossæ Græcolat. χάρων, *Orcus*. Ita *Caronium* erit locus ille, cujus fines *Orci cancros* appellat Appulejus. Sed elegantior, ut optime Vossius notat, fit παρονομασία, si *Catonium* retineamus. Turnebus tamen lib. 1. Adversar. c. 28. apud Laberium & Ciceronem legendum censet *catomum*; & *catomum* censet esse *vinculum* sive *catenam*. Quoad lectionem assentitur Turnebo Jos. Scaliger ad Manilium, qui etiam utrobique legit *catomum*; verum aliter & longe melius rectiusque explicat *catomum* factum esse ex Græco κατ' ὦμον, proprieque sic dici *commissuram cervicum cum humeris*; unde, cum in veterum Martyrologiis sæpius occurrat, *catomis cædi*, id esse vult, in cervice cædi plumbatis: quod fieri solitum ex Prudentii hisce versibus constat:

Tundatur, inquit, terga crebris ictibus,
Plumboque cervix verberata extuberet.

Sic in vetusto Martyrologio XIV. Kal. Decemb. *Catomo eum suspendi ac verberari*, Scaliger explicat *Cervice seu capite deorsum suspendi*, κατωμάτια χείμενα. Hæc quidem satis bene. Quod vero ad hæc *catoma*, quæ cervices significant, etiam trahat hæc Laberii verba, & *tollet nudas in Catonium* interpretetur γυμνὰς κατωμάτια ὑμᾶς; ἕξουσι, sive ut Plautus dixisset, *nudas capite sistet*. in eo lapsus est, cum & interpretatio & lectio *catomium* Laberii loco non conveniat, ut jam pridem Viris summis Salmasio ad Hist. August. & Vossio in Etymolog. notatum. Nihil itaque hic mutandum, sed retinendum *in Catonium*, & explicandum *ad inferos*.

6. *Elutriare linea*] Haud dubie pro *eluere linea*, hoc est *lavare, sordibus purgare*. In Veteri Onomastico: Elutrio, ἀπολούω. Sic *elutriare* idem erit quod *diffundere*, hoc est *de vase in vas fundere*. Quæ significatio, quomodo hic apud Laberium locum habere possit, non video.

7. *Malax-*

[7] *malaxavi.* Item in [8] Cacomemmone.

Hic eſt, inquit, *ille* [9] *gurdus, quem ego*
Me abhinc duos menſes ex Africa
Venientem excepiſſe tibi narravi.

item in mimo qui inſcribitur [10] *Natal*, [11] *cippum* dicit & [12] *obbam*, & [13] *camellam*, & *pictacium* & *capitium*, *induis*, inquit, [14] *capitium tunica pictacium.* præterea in [15] Anna Perrenna,

7. *Malaxavi*] Id eſt, *mollivi*. Malaxo enim ſignificat *mollire, ſubigere*. à Græco μαλάσσω, ejuſdem ſignificationis. hinc & μάλαγμα *malagma* pro fomento, quo apoſtemata molliuntur, ac matura redduntur. Unde & *commalaxare* pro *maturefacere*, notante Nonio Marcello, dixit Varro in Flexabulis, ſive ἐξ' ἑπαγχῶν. *Nec debere adiaphoron eſſe, quod philoſophiâ commalaxaverit eâ patrem, neque iratus mihi habenas dederit unquam, neque cupiditas non impoſuit frænos.*

8. *Cacomemmone*] Cod. Tornæſ. *Cacommemone*. Vet. Ed. *Cacomemmone*.

9. *Gurdus*] Id eſt, ſtultus. Quintilianus lib. 1. cap. 5. *Et gurdos, quos pro ſtolidis vulgus accipit, ex Hiſpania duxiſſe originem audivi.* Hodieque ea vox adhuc Hiſpanis in uſu. *Gordo* enim ipſis ſignificat *pinguem*. pro *ſtolido* autem uſurpatum more Græcorum, quibus παχὺς dicitur proprie *pinguis*, & per tranſlationem *ſtupidus*.

10. *Natal*] Vet. Ed. *Nata, L. cippum*. Al. *Nacca L. Cippum*. Unde Lxv. Torentius ad Horat. lib. 1. Sat. 6. totum hunc locum legit: *Qui inſcribitur Nata* vel *Natta, Alcippum dicit & Obbam. Et Natta* dicit inſcribi mimum hunc, ut [illegible] citatus *Feſtio*. *Natta* enim celebrinariorum cognomen, ut *Feſtio* Antiorum erat cognomen.

11. *Cippum*] Cippus hic haud dubie poſitum à Laberio pro πεδοκάκῃ, ſive πεδοκάκῃ, hoc eſt, inſtrumento quo ſervorum & captivorum pedes diſtringebantur. ſic dictus à *capiendis pedibus*. Alioquin Cippus Horatio, Perſio, aliis, etiam denotat *columnam cum inſcriptione* erectam ad conſervandam memoriam. Quo nomine & monumenta ſepulchralia vocari poſſunt.

12. *Obbam*] Nonius Marcellus: *Obba, poculi genus vel lignum, vel ex ſparto*. Citatque Varronem in, *Eſt modus matulæ: Delia atque apothecas triclinjares, meliceas, calenas, obbas & Cumanos calices*. Item in Epiſtol. ad Matullium: *Virum meridie, an veſperi libentius ad obbam accedas, locus actus, adventus declaravit*. Legimus etiam in Gloſſis Philoxeni; *Obva* (l. *obba*) ἄμβιξ, ἐν ᾧ τοῖς νικηταῖς πίνουσιν. Uſus & ea voce, quamquam in alia ſignificatione ac Nonius & Philoxenus explicant, Perſius Sat. 5.

– – tibi torta cannabe fulta
Cæna ſit in trauſtro, Vejentanumque rubellum
Exhalet vapidâ læſum pice ſeſtile obbâ.

Denotat enim apud Perſium *vas vinarium*, idque amplum & capaciſſimum.

13. *Camellam*] Camella dictum vas eximiæ artis, in quo mundus & jocalia uxoris erant, quod quoniam nuptialia munera ſoceri generis mittere lege prohibebantur, opertum in nuptiis ferebant. Uſus & ea voce Ovidius Faſtorum lib. 3.

Dum licet appoſita velut in cratere camella
Lac nivеum potes, purpureamque ſapam.

14. *Capitium tunicæ pictacium*] Capitium Nonius accipit pro capitis tegumento. Varro tamen lib. 4. de L. L. id ponit

renna, *gubernium* pro *gubernatore*, 16 *planum* pro *sycophanta*. & 17 *nanum* pro *pumilione* dicit. quamquam *planum* pro *sycophanta* M. quoque Cicero in oratione scriptum reliquit, quam 18 pro Cluentio dixit. atque item in mimo, qui *Saturnalia* inscriptus est, 19 *botulum* pro *farcimine* appellat, & homi-

ponit pro muliebri tegumento, quo illæ pectus vinciebant, atque ita dictum à capiendo, id est comprehendendo, non vero à capite: *Capitium*, *inquit*, *ab eo quod pectus capit*, *id est*, *ut antiqui dicebant*, *induta comprehendit*. Idem lib. 3. de Vit. Pop. Rom. *Neque id ab orbita matrumfamilias institutis*, *quod ea pectore & lacertis essent apertis*, *nec capitia habebant*. Hinc Ulpianus, *l.* 27. *D. de aur. & arg. leg. Muliebria sunt*, inquit, *veluti stolæ*, *palliæ*, *capitia*, *zonæ*. Capitium autem *pictacium* hic apud Laberiũ explico *capitium pictum*, i. e. figuris exornatum, sive intextũ, & variegatum, quemadmodum dicebatur *toga picta*.

15. *In Anna Perenna*] Hujus nominis fabulam Laberii citat & Nonius Marcellus in *collabella*. Vett. Edd. pro *in Anna Perenna*, hic habent *manna pro annua*. Quod quidam melius se habere dicunt, quam, ut postea editum, *Anna Perenna*. Veterem enim lectionem, etsi mendo non careat, viam tamen monstrare dicunt, quo ad veram lectionem perveniri possit. Scribunt itaque, *Praterea manua pro annas*. Addunt que Gellium hoc velle, *Mannare* verbum noviter factum fictumque à Laberio, pro *Annuere*. Manu enim vulgò & innuimus & annuimus alio alioque schemate. atque hinc natum Laberio verbum *mannare*. Ita ad oram Veteris Codicis manu Viri cujusdam doctissimi annotatum inveni. Quamvis non omnia probem.

16. *Planum pro Sycophanta*] Præter Ciceronem, quem Gellius voce *plani* pro sycophanta usum agnoscit, eodem modo usurpat & Horatius lib. 1. Epistol. 8. - - *Brattia crure planum*. Itemque Petronius: *Notavit me miles*, *sive ille planus sit*, *sive nocturnus grassator*. Similiter loquitur Arnobius lib. 2. *Altisque institoribus atque planis*. Haud itaque nimia licentia Laberius *planum* in hac significatione dixit. Glossar. Vetus, *planos* interpretatur *erraticos*, *errones*, *seductores*. In Glossis etiam Philoxeni legimus *Planum*, *fallacem*, ἀπὸ τοῦ πλανᾶν. *Planus* itaque pro impostore, est à Græco πλάνος.

17. *Nanum*] Auctor noster infra lib. 19. cap. 13. refert Frontoni, qui credebat *nanos* esse verbum sordidum & barbarum, Apollinarem respondisse: *Et quidem hoc in consuetudine imperiti vulgi frequens*, *sed barbarum non est*, *censeturque lingua Græca origine*: νᾶνος *enim Græci vocaverunt brevi atq; humili corpore homines paulum supra terram exstantes*. Unde *Nanis* nomen sit, docere comitur & Festus his verbis: *Nanum*, inquit, *Græci vas aquarium dicunt humile*, *& concavum*, *quod vulgo vocant situlam barbatam*, *unde nani pumiliones appellantur*. Sed *nanus* omnino est à Græco νάνος, quod idem notat. Scholiastes Aristophanis εἰς ἐφιππίαν: Νάνοι γὰρ λέγονται οἱ κοιλοειδεῖς τὴν ἀπόφυσιν. οἱ δὲ κοιλοειδεῖς τὴν ἰσχύν, ἵνα τινὲς λέγουσι.

18. *Cluentio*] Hisce verbis: *Hic ille planus improbissimus*, *quæstu indiciario pastus*.

19. *Botulus*] Festus: *Botulus g[illegible] farciminis*, *propter connexionem à bolis sic appellatur*. Idem enim est quod lucanica carnis suillæ bolis fartæ. Unde in Glossis Philoxeni *Botulus* exponitur φύσκος. Utitur & hac voce Tertullianus Apologetic. cap. 9. *Denique in-*

ter

hominem [20] *levennam* pro *levi*. item in Necyomantia, [21] *cocionem* pervulgatè dicit, [22] quem veteres *armatorem* dixerunt.

ter tentamenta Christianorum, botulos etiam cruore distentos admovetis. Item adversus Psychicos cap. 1. *Exteriores & interiores botuli Psychicorum*. Hujus diminutivum est *botellus* apud Martialem lib. 5. Epigr. 79. & Sidonium Apollinar. lib. 8. Epist. 2. item apud Apicium de Re Culinaria lib. 2. c. 5. ubi & ejus apparandi modum docet.

20. *Levennam*] Ita L. Carrio Antiq. Lect. lib. 1. cap. 6. primus reposuit, cum vulgo legeretur *leucunam*, sive *leenam*.

21. *Cocionem pervulgate dicit*:] Usus tamen & eâ voce Plautus in Asinaria Act. 1. sc. 3.

Vetus est, Nihili Cocio est. Scis cujus? non dico amplius.

In Glossis Philoxeni : *Cocio*, redditur μιλάνολος. It. *Cociatura*, μισθωλησία. In iisdem & *Cociatria* legitur, sive ut Scaliger mavult, *Cociatrina*. Festus *Cocliones* vocat. *Cocliones dicti videntur*, inquit, *à cunctatione, quod in emendis vendendisque mercibus tarde perveniant ad justi pretii finem. Itaque apud antiquos prima syllaba per* u *literam scribebatur*. A veteribus itaque *Cuclio* qui postea *Coctio*, & *Cocio*. *Cuctio*, vero sive *Coctio* à *cunctatione* sic dicitur, quasi *cunctio* sive *cuctio*, pro quo postea *coctio*, & elisa litera t, *cocio* dixere, quod Scaligero ad Festum placet. Turnebus Adverss. lib. 13. cap. 14. *coctionem* à *coquendo* dictum vult; eundemque *arrulatorem* vocari ab *arula*, hoc est, *forulo*, in quo *coquit*. Idque confirmare tentat è Glossis Philoxeni, in quibus *Arrulator* redditur ἐψίτης. Sed hac de re statim dicemus. Meursius Auctar. Philolog. cap. 34. Festi originationem non probans, *Arrulatores* & *Cocliones* dictos putat divites tenaces, quod pecuniam quam debebant, quia lente solvebant, quodammodo apud se elixarent & coquerent: mallentque arra latâ tricones esse maximi, cum interim præ avaritia, ut Plautinus ille Euclio, ollas domi nummis refertas haberent. Scomma itaque in eos jactum, ita coquere pecuniam in istis suis ollis, veluri coqui cibos. Hinc etiam *Auricoctores* vocatos vult. Quemadmodum in iisdem Glossis: *Auricoctor* χρυσοψίμης Salmasius etiam hac in re variat, in De Usuris enim Festi veriloquium probans, *cocliones* i[illegible] sic dictos, quod cunctarentur in pretio mercibus faciendo; atque Latinis *Cocliones*, proprie eos esse, quos Græci καπήλους & μισθωλούς dixere. Homines enim hujusmodi, qui totos dies in foro rerum venalium consistebant ementes vendentesque quaslibet tenues merces, & ex iis lucrum captantes. Ubi *cocionum* vocem ter Petronio restituit, apud quem vulgo *concionis* male, pro *cocionis* legitur. In Confutatione vero Thesium De Mutuo contra Wissenbachium, *Asillatores* etiam *Cocliones* vulgariter dictos vult à coquendo, id est, ἐψίτας, ut *cocus* & *cocina*. quod statim melius intelligetur.

22. *Quem veteres Armaturem dixerunt*] Cod. Tornæs. *Arillatorem*. Festus: *Arilator, qui etiam cocio appellatur, dictus videtur à voce Græca, quæ est αἶρε, id est, tolle, quia sequitur merces, ex quibus quid cadens possit tollere*. Scaliger mavult *Arritator*, & putat non ab *arra*, sed ab *arra* ita dictum. Et Arritatorem esse, qui empturiens data arra sibi postulat credi. Quod & Meursio placuisse vidimus, qui *Arrulatores* vocatos ab arra censet, qui etsi opulentiessent, tamen tricones essent maximi, arráq; data reliquum persolvere tergiversarentur. In optimis tamen Glossis scribitur *Arilator*, & explicatur, Ἐψίτης, βαμβαλέχω, πραγματευτής. Item in Glossis Isidori *Arilator*, *Cocio*, μισθωλούς. Unde & Salmasius contra Wissenbachium

runt. verba Laberii hæc ſunt: *Duas uxores; hoc herclè plus negotii eſt, inquit Cocio: ſed ædilis viderit.* ſed enim in mimo, quem inſcripſit *Alexandream*, eodem quidem modo quo vulgus, ſed probè Latinéque uſus eſt Græco vocabulo. *emplaſtrum* enim dixit [23] ὀδεπίρως, non genere feminino, ut iſti novicii ſemidocti. verba ex eo mimo appoſui:

Quid eſt jusjurandum? emplaſtrum æris alieni.

chium vix dubium eſſe putat, quin ita dictus ſit à diminutivo *æra*. Nam *Arrulator* eſt ab *arula*; & alio diminutivo, etiam *arillator* ab *arilla*. Hinc & optimus ille Gloſſarum Auctor βωμολόχον Græcè reddidit. Græcos autem Grammaticos air, βωμολόχους exponere, de genere quodam hominum ſordido, vili & abjecto, qui lucelli gratia, quidvis facere ac pati ſuſtinerent: τοὺς τελεῖς τινὰς ἀνθρώπους, καὶ πανοικὶ, πᾶν ὁπῶν ὑπομένοντας ἐπὶ κέρδει. Aſſidebant enim aris, & carnes victimarum, quas domum referre ex ara jus erat, emebant, quas coctas poſtea pauperioribus venderent. Inde autem ad alios minutos lucelli ſectatores tranſlatum eſſe, qui quaslibet tenues merces emebant, ut ſcruta & alia quæcunque vilia mercimonia, ut illa poſſent carius revendere. Atque hinc etiam *Cociones* vulgariter dictos à coquendo, id eſt, ἑψητὰς, ut *cocus* & *cocina*, qui veteri verbo Latino *arillatores* dicerentur.

23. Ὀδεπίρως] *Noſtro.*

CAP. VIII.

Quid ſignificet, & quid à noſtris appellatum ſit, quod ἀξίωμα dialectici dicunt: & quædam alia, quæ prima in diſciplina dialectica traduntur.

QUum in diſciplinas dialecticas induci atq; imbui vellemus; neceſſum fuit adire atque cognoſcere quas vocant dialectici [1] εἰσαγωγὰς, tum quia in primo [2] περὶ ἀξιωμάτων diſcendum, quæ M. Varro aliàs *profata*, aliàs *proloquia* appellat, commentarium de proloquiis [3] L. Ælii docti

1. Εἰσαγωγὰς] *Introductiones.*

2. Περὶ ἀξιωμάτων] *Pronunciatorum.*

3. *L. Ælii*] Ita recte L. Carrio Antiq. Lect. lib. 1. cap. 8. repoſuit, cum vulgo legeretur *Lælii*. Intelligitur hic autem L. Ælius Stilo, quemadmodum plenè vocatur ſupra lib. 10. cap. 21. cujus meminit & Suetonius in De Illuſtrib. Grammaticis, & ſæpius Feſtus Pompejus. L. Ælius ſimpliciter etiam vocatur à noſtro ſupra lib. 2. cap. 21. lib. 3. cap. 3. lib. 5. c. 21. item lib. 10. cap. 21. ubi vide notata.

4. *In*

Digitized by Google

docti hominis, qui magister Varronis fuit, studiosè quæsivimus: eumque 4 in Pacis bibliotheca repertum legimus; sed in eo nihil edocenter, neque ad instituendum explanatè scriptum est: fecisseque videtur eum librum Ælius 5 sui magis admonendi, quàm aliorum docendi gratia. redimus igitur necessariò ad Græcos libros: ex quibus accepimus ἀξίωμα definitum esse his verbis, λεκτὸν αὐτοτελὲς ἀποφαντὸν

4. *In Pacis bibliotheca*] In Bibliotheca Pacis Templo adjunctâ. Quod templum à Vespasiano ædificatum, ut notum ex Suetonio, *pulcherrimum operum quæ unquam*, ut Plinius loquitur lib. 36. cap. 15. Qui procul dubio etiam Bibliotheca adjuncta illud exornare voluit. Meminit hujus Bibliothecæ etiam Galenus *lib. 1. de Compos. Medicam.*

5. *Sui magis admonendi, quam aliorum docendi gratiâ*] Insolitus loquendi modus. Melius foret, *quam alios docendi gratia*. Supra noster in Præfatione: *Ut ea non docendi magis, quam admonendi gratia scripta existiment.* Verba hæc etiam jungit Quintilianus lib. 4. cap. 1. *Hic est admonendus Index, illic docendus.* Item Appulejus Apolog. *Dicam igitur quàm brevissimè potero: etenim admonendus es mihi, non docendus.*

6. Ἀξίωμα *definitum esse his verbis* λεκτὸν αὐτοτελὲς, *&c.*] Hoc est, *Axioma est dictum per se absolutum, enuntiabile quantum ex semetipso.* Definitur hic Axioma ex sententiâ Stoicorum, quibus ἀξίωμα significat omnem enunciationem tam probabilem quam necessariam; sive rem perfectam, quæ quantum in ipsa est, enunciari potest. Ita enim Laërtius in Zenone: Ἀξίωμά δέ ἐστιν ὃ ἔστι, ἀληθὲς ἢ ψεῦδος, ἢ πρᾶγμα αὐτοτελὲς, ἀποφαντὸν ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ. Sic ut Stoicis ἀξίωμα idem sit, quod πρότασις, & ἀπόφανσις. Quod etiam manifestè indicat Proclus in II. ad Euclidem, ubi de differentia inter ὑπόθεσις, αἴτημα & ἀξίωμα ex sententia Aristotelis agit: πολλάκις ἤ, inquit, καὶ πᾶσα πρότασις καλεῖται, ὑπόθεσις. ὥσπερ οἱ ἀπὸ τῆς Στοᾶς ἀξίωμα πᾶσαν ἀποφατικὴν ἁπλῆν. ὥστε κατὰ μὲν τοῦτο καὶ ὑπόθεσις, ἀξίωμά ἐστι. Item Ammonius in proœmio ad librum Aristotelis περὶ ἑρμηνείας: τὸν δὲ ἀποφατικὸν λόγον ἀξίωμα καλοῦσιν οἱ Στωϊκοί. Atq; in hac significatione ἀξίωμα semper accipitur apud Ciceronem: unde & Tusculanar. Quæstion. lib. 4. illud definit ex mente Stoicorum: *Id ergo est pronunciatum, quod aut verum, aut falsum esse dicitur.* Hic ἀξίωμα Cicero reddit *pronunciatum*, ut notavit Gellius; In Lucullo *effatum* appellat; in libro de Fato *enunciationem*. Ἀξιώματος voce ex Stoicorum mente utitur quoque Plutarchus in Quæstionibus Platonicis; Quæstion. VII. & ultimâ. Longe vero aliter usurpat Aristoteles, & qui eum sequuntur, Peripatetici, item Mathematici. Iis enim ἀξίωμα est principium certum & notum, quod à quovis homine rationis compote, primo conceptu intelligitur: qualia sunt communia illa principia disciplinarum, à Græcis vocata κοιναὶ ἔννοιαι, id est, *communes notiones*. Ut, *Totum est majus sua parte. Si ab æqualibus æqualia demas, quæ relinquuntur, æqualia sunt.* & id genus alia. Hujusmodi vero communes animi conceptiones Stoici προλήψεις vocabant: quasi diceres

φαντὸν ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ. hoc ego ſuperſedi vertere, quia novis & inconditis vocibus utendum fuit, quas pati aures per inſolentiam vix poſſent. Sed M. Varro, in libro de lingua Latina ad Ciceronem quarto viceſimo, expeditiſſimè ita finit: *Proloquium eſt ſententia in qua nihil deſideratur.* erit autem planius, quid iſtud ſit, ſi exemplum ejus dixerimus. ἀξίωμα igitur, ſive id proloquium dicere placet, hujuſmodi eſt: *Hannibal Pœnus fuit: Scipio Numantiam delevit: Milo cædis damatus eſt: neque bonum eſt voluptas neque malum:* & omnino quicquid ita dicitur plena atque perfecta verborum ſententia, ut id neceſſe ſit aut verum aut falſum eſſe, id à dialecticis ἀξίωμα appellatum eſt, à M. Varrone, ſicuti dixi, *proloquium.*[7] à M. autem Cicerone *pronunciatum.* quo ille tamen vocabulo tantiſper uti ſe atteſtatus eſt, *quoad melius,* inquit, *invenero.* Sed quod Græci συνημμένον ἀξίωμα dicunt, id alii noſtrorum *adjunctum*, alii *connexum* dixerunt. id connexum tale eſt: *ſi Plato ambulat, Plato movetur. ſi dies eſt, Sol ſuper terras eſt.* Item quod illi συμπεπλεγμένον, nos vel *conjunctum*, vel *copulatum* dicimus, quod eſt ejuſcemodi: P. *Scipio Pauli filius & bis conſul fuit, & triumphavit, & cenſura functus eſt, & collega in cenſura*

præſumptiones, quæ animum ſui natura & certitudine quaſi præoccupaſſent. Sic apud Arrianum in Diſſertation. Epicteti cap. 22. περὶ τῶν προλήψεων, ubi eas ita deſcribit: προλήψεις καὶ κοιναί πᾶσιν ἀνθρώποις εἰσι, καὶ πρόληψις προλήψει οὐ μάχεται. *Præſumptiones communes omnibus inſunt hominibus; præſumptique præſumptioni non repugnat.* Et pro exemplo ſubjicit, ὅτι τὸ ἀγαθὸν συμφέρον ἐστὶ καὶ αἱρετὸν, *Quod bonum eſt, idem conducibile eſſe & perſequendum.* Quanquam & Simplicius ad Epicteti Enchiridion teſtetur, Stoicos ἀξιώματος voce uſos eſſe pro *principio evidenti*, & *ſecundum communes notiones vero.* Ita enim ſcribit cap. 58. ἤτοι ἁμέσως ἐστὶν, ἢ δι' ἄλλου ἐστὶν, ὡς ἀξίωμα τυγχάνει, ὡς συναγωγὴ καὶ τὸ ἐναντίως ἀληθὲς ψεῦδος μηδαμοῦ). πάντα δὲ ἀξιώματα οὐκ ἀλλήλων οἱ Στωϊκοί. Hujus rei utique ſingularis teſtis eſt Simplicius, itaque quanti faciendus, aliis conſiderandum relinquo.

7. *A M. autem Cicerone pronuntiatum*] Locus quem Gellius innuit, exſtat lib. 1. Tuſculan. Quæſtion. ubi Cicero; *An tu*, inquit, *Dialecticis ne imbutus quidem es? Inprimis enim hoc traditur, Omne pronunciatum (ſic enim mihi in præſentia occurrit, ut appellarem ἀξίωμα: utar poſt alio ſi invenero melius, &c.)*

8. Πεφ-

censura L. Mummii fuit. In omni autem conjuncto si unum est mendaciũ, etiam si cætera vera sunt, totum esse mendacium dicitur. nam si ad ea omnia, quæ de Scipione illo vera dixi, addidero, *& Hannibalem in Africa superavit*, quod est falsum: universa quoq; illa, quæ conjunctè dicta sunt, propter hoc unum quod falsum accesserit, quia simul dicentur, vera nõ erunt. est item aliud, quod Græci διεζευγμένον ἀξίωμα, nos *disjunctum* dicimus. id hujuscemodi est: *Aut malum est voluptas, aut bonum: aut neque bonum, neque malum est.* Omnia autem, quæ disjunguntur, pugnantia esse inter sese oportet: eorumque opposita, (ἀντικείμενα Græci dicunt,) ea quoque ipsa inter sese adversa esse: ex omnibus quæ disjunguntur unum esse verum debet, falsa cætera. quòd si aut nihil omnium verum, aut omnia plurave quàm unum vera erunt, aut quæ disjuncta sunt, non pugnabunt, aut quæ opposita eorum sunt, contraria inter sese non erunt; tunc id disjunctum mendacium est; & appellatur [8] ψεῦδος διεζευγμένον. sicuti hoc est, in quo quæ opposita, non sunt contraria. *Aut curris, aut ambulas, aut stas.* nam ipsa quidem inter sese adversa sunt: sed opposita eorum non pugnant. *non ambulare* enim, & *non stare*, & *non currere* contraria inter sese non sunt: quoniam contraria ea dicuntur, quæ simul vera esse non queunt. possis enim simul eodemque tempore neque ambulare, neque stare, neque currere. sed hoc breve ex dialectica libamentum dedisse nunc satis erit: atque id solùm addendum admonendumque est, quòd hujus disciplinæ studium atque cognitio [9] in principiis quidem tetra & aspernabilis insuaviſque esse & incivilis videri solet: sed, ubi aliquantum processeris, tum denique & emolu-

8. Παρεδιεζευγμένον] *Vitiose disjunctum.*

9. *In principiis quidem tetra & aspernabilis, &c.*] Quod hic Gellius de Dialectica addiscenda, idem refert infra h. l. cap. 18. Varronem de disciplinis Mathematicis dixisse. Nempe, *Voluptas vel utilitas talium disciplinarum in postprincipiis exsistit, cum perfectæ absolutæque sunt; in principiis vero ipsis inepta & insuaves videntur.*

emolumentum ejus in animo tuo dilucebit, & ſequetur quædam diſcendi voluptas inſatiabilis ; cui ſane niſi modum feceris, periculum non mediocre erit, ne, ut plerique alii, tu quoque in illis dialecticæ gyris atque mæandris, tamquam apud Sirenios ſcopulos conſeneſcas.

CAP. IX.

Quid ſignificet verbum in libris veterum creberrimè poſitum : ſuſque deque.

SVſque deque fero, aut *ſuſque deque habeo* (his enim omnibus modis dicitur) verbum eſt ex hominum doctorum ſermonibus : in poëmatis quoque & in epiſtolis veterum ſcriptum eſt plurifariam: ſed facilius reperias, qui id verbum oſtentent, quàm qui intelligant. ita plerique noſtrûm, quæ remotiora verba invenimus, dicere ea properamus, non diſcere. Significat autem *ſuſque deque ferre*, animo æquo eſſe & quod accidit non magni pendere, atque interdum negligere & contemnere : & propemodum id valet, quod dicitur Græce [1] ἀδιαφορεῖν. Laberius in Compitalibus :

Nunc tu lentus es : nunc tu ſuſque deque fers.
Mater familias tua [2] *in lecto adverſo ſedet.*
Servos ſextantis verbis nefariis utitur.

M. Var-

[1] ἀδιαφορεῖν] *Indifferens eſſe.*

[2] *In lecto adverſo ſedet*] Lectus adverſus quis antiquis eſſet, primus omnium Joſeph. Scaliger ad Feſtum docuit. Matronæ nimirum Romanæ ſimul ac in mariti manum convenerant, lectum ante januam ſibi in atrio ſternebant, qui dicebatur lectus adverſus. Aſconius Pædianus in Milonianâ: *Deinde omni vi janua expugnata, & imagines majorum dejecerunt, & lectulum adverſum uxoris Corneliæ, cujus caſtitas pro exemplo habita eſt, fregerunt : itemque telas, quæ ex veteri more in atrio texebantur, diruerunt.* Unde & Propertius:

Seu tamen adverſum mutarit janua lectum,
Sederit aut noſtro cauta noverca toro.

Hoc eſt, ſi alia uxor ſuperinducatur, quæ adverſum lectum noſtrum mutet, id eſt ſibi, non mihi ſternat. Unaquæque enim matrona domi ſibi lectum adverſum in atrio ſternebat. Quo in lecto fœtæ cubabant dicis cauſa. Quod etiam his verſibus ex Scaligeri ſententia Laberius

M. Varro in Sisennâ, vel de historia; *Quod si non horum omnium similia essent principia, ac postprincipia; susque deque esset.* Lucilius in tertio:

4 *Verùm hæc ludus ibi susque omnia deque fuerunt:*
5 *Susque & deque fuere, inquam, omnia ludus jocusque:*
Illud opus durum, ut Setinum accessimus 6 *finem:*
7 *Αἰγίλιπποι montes, Ætna omnes, asperi Athones.*

CAP.

berius indicare vult; utpote quorum sensus sit, Uxor tua fœta de more in adverso lecto sedet, adstantibus improbissimis servulis, neque suspicaris de stupro. Quare & ultimum versum legit:

Servus sex tantis, vernulis nefariis.

Et τὸ *utitur* refert ad sequentia. *Utitur M. Varro:* Quemadmodum & quidam libri legunt. Scriverius vero in suo Codice legendum notaverat:

Servus sex ante vernulus nefarios
Fututor.

Alii etiam legunt:

Servus exhaustis nervis nefarius utitur.

Verum cum Vetustissimi libri constanter habeant, ut edidimus, puto Laberium per *servum sextantis*, intelligere *servum duorum assium*, hoc est, servum nequissimum & hominem nihili. Quasi dicat, servus improbus nequissimusque in præsentia uxoris ruæ verbis nefariis, hoc est, obscœnis & castis auribus indignis utitur, tuque istud nihil moraris.

3. *Quod si non horum omnium*] L. Carrio Antiq. Lect. lib. 2. cap. 15. ex Buslidiano Codice legit: *Quod si non omnino similia essent principia, & postprincipia: susque deque esset.* In vulgatis deerat τὸ *ac postprincipia.* Quomodo tamen legendum, indicant & Varronis illa infra h. l. cap. 18. ubi *principia* & *postprincipia* similiter conjungit.

4. *Verum hæc ludus ibi*] Al. *Verum hic ludus ubi &c.*

5. *Susque & deque fuere*] Franciscus Duza ad Lucilii fragmenta legit, *susque hæc deque fuere.*

6. *Finem*] Forte, *fines.*

7. *Αἰγίλιπποι montes*] Veram hanc hujus loci scripturam primus eruit Theodorus Canterus Var. Lect. lib. 2. c. 8. cum in Mss. legeretur αἰπύλιποι, quæ vox nihili, unius literæ mutatione in veram lectionem αἰγίλιπποι restituitur. Quod ex Homero plusquam satis probatur, quippe apud quem sæpius legitur: ἤπι καὶ' αἰγίλιπα πέτρης, cum loquitur de scopulo aliquo prærupto, & rupe adeo altâ, ut præ altitudine à capris relinquatur. Describens itaque Lucilius lib. 3. Satyrarum iter suum, quod Romæ fecit Capuam, & inde ad fretum usque Siciliense, ut notat Porphyrion in Horat. lib. 1. Sat. v. his versibus indicare vult totum iter ad Setinorum, qui populi sunt in Campania, usque fines viatoribus tam fuisse commodum, ut etiam ludendo, commugando, & festivis jocis indulgendo fuerit peractum. Ubi vero ad Setinorum agros perventum est, ibi fuisse opus durum, ibi laborem. Nam exinde viam fuisse instar altissimorum montium, ita ut omnes Ætnæ & asperi Athones viderentur. In vulgatis Gellii libris pessime antea exstabat: ἐπὶ τὸ λαιπὸν ut ajunt *montes Ætnæ omnes atque asperi Athones.*

CAP. X.

Quid ſint proletarii, *quid* capitecenſi, *quid item ſit in* XII. *tabulis* aſſiduus, *& quæ ejus vocabuli ratio ſit.*

OTium erat quodam die Romæ in foro à negotiis, & læta quædam celebritas feriarum: legebaturque in conſeſſu fortè complurium [1] Ennii liber ex annalibus. in eo libro verſus hi fuerunt:

Proletarius publicitus ſcutiſque, [2] *feroque*
Ornatur ferro: muros, urbemque, forumque
Excubiis [3] *curant.*

tum ibi quæri cœptum eſt quid eſſet *proletarius*. atque ego, adſpiciens quempiam in eo circulo jus civile callentem familiarem meum, rogabam, ut id verbum nobis enarraret. &, quum ille ſe juris, non rei grammaticæ, peritum eſſe reſpondiſſet: Eò maximè, inquam, te dicere hoc oportet, quando, ut prædicas, peritus juris es. nam Q. Ennius verbum hoc ex duodecim tabulis veſtris accepit: in quibus, ſi rectè commemini, ita ſcriptum eſt. [4] ASSIDUO. [5] VINDEX. ASSIDUUS. ESTO. [6] PROLETARIO. QUOI.

ENNII liber ex annalibus] Vett. Codd. *Ennii liber ex Annalibus tertius*. Ad quem Annalium Ennii librum etiam Merula in ſua editione hoſce verſus retulit. Stephanus primus libri numerum omiſit.

2. *Feroque Ornatur ferro*] Ut hic *ferum ferrum*, ſic Lucretius lib. 2. dixit *feraferri corpora*. Et eodem libro paulo ante *fera tela*.

3. *Curant*] Vett. Codd. *curat*.

4. ASSIDUO. VINDEX. ASSIDUUS. ESTO] Fit & hujus legis mentio à Cicerone in Topicis. Item à Varrone lib. 1. De Vita Pop. Roman. cujus verba apud Nonium in *Proletarii*, vulgo intricatiora, hoc modo legenda cenſeo: *Quibus erat pecunia ſatis, aſſiduos; contrarios, proletarios. Aſſiduum neminem vindicem niſi aſſiduum eſſe voluerunt.* Tangit eam quoque Fabius lib. 5. cap. 10.

5. VINDEX] Optime omnium Feſtus: *Vindex*, inquit, *ab eo quod vindicat, quo minus is qui prenſus eſt, ab aliquo teneatur*. Hinc in Gloſſis Philoxeni, *Vindex*, Ἔνδικος. Vindex itaque ſpeciatim appellatus, qui cum cuipiam eſſet injecta manus, ut ad prætorem judicemve duceretur, eum liberabat. Malè illi, qui *Vindicem* cum *Vade* confundunt. Vindex enim reum ab in jus eundi neceſſitate liberabat. *Vas* autem, ut ſtatim latius dicemus, ad judicium vocatum, ſeu reum certo die affuturum promittebat.

6. PROLETARIO. QUOI. QUIS. VOLET. VINDEX. ESTO.] Sic Mſſ. Alii leg. *Proletario*.

Digitized by Google

QUOI. QUIS. VOLET. VINDEX. ESTO. petimus igitur, ne annalem nunc Q. Ennii, sed duodecim tabulas legi arbitrêre ; & quid sit in ea lege *proletarius*, si vis, interpretere. Ego verò, inquit ille, dicere atque interpretari hoc deberem, si jus Faunorum & Aboriginum didicissem. Sed enim quum *proletarii, & assidui, & 7 sanates, & 8 vades,*

letario civi quivis volet vindex esto. sive *civi cuivis*, ut Turnebus, quod eodem redit. Illud *civi* tamen constanter Mss. rejiciunt. *Quoiquis* autem antique pro *quisquis* sive *quivis*, ut etiam *cuiusi* pro *quisqui*, sive quicunque. Sententia itaque legis est, Homini assiduo, sive locupleti, solum assiduum sive locupletem fieri posse vindicem; at proletario ac nullius classis homini quisquis velit, hoc est, non assiduum tantum, utpote meliorem, sed etiam proletarium tanquam parem. Secus tamen Viro maximo in De Fœnere Trapezitico, videtur, qui non putat verisimile acceptum proletarium proletarii vindicem. Ideoque verba Legis rescribit: *Proletario civi, qui solvet, vindex esto.* Quasi qui proletario vindex esse voluerit, statim solvere debuerit, ut eum vindicaret in jure. Hanc Salmasii sententiam Jurisconsultorum sui temporis Doctissimus J. Gothofredus in Not. ad Leg. XII. Tabul. non admittit; sed putat ex legis mente quemlibet pro proletario admissum, quod proletarius assiduum invenire facile non posset. Denique ad mentem revocandum, multa in Leg. XII Tabul. in plebis gratiam sancita fuisse.

7. *Sanates*] Lex in XII. Tabulis erat FORCTI. SANATI. QUE. IDEM. IUS. ESTO. Qui autem sic dicti fuerint, declarat Festus in Epitomâ: *Sanates dicti sunt, qui supra infraque Romam habitaverunt, quod nomen his fuit, quia cum defecissent à Romanis, brevi post redierunt in amicitiam quasi sanata mente. Itaque in duodecim cautum est, ut idem juris esset Sanatibus quod Forctibus, id est bonis, & qui nunquam defecerant à Romanis.* Sic quidem Festus in Epitomâ, sive potius Paulus ex eo. Ipse vero Festus sequentia ex Scaligeri mente in hanc propemodũ sententiam adjecerat: *Sulpicius autem Sanates & Opilius ajunt dici inferioris loci gentes, ut Tiburtes, & alios, qui cum populo Tiburtino habitarent in agro Tiburti, id est omnes peregrinos, inferioris-que loci. Itaque scriptum esse in* XII. Nexo solutoque Forcti Sanatique idem jus esto, *id est, bono Romano, idem & peregrino qui & inferiori loco est. Sunt qui intelligunt colonias, quæ sunt deductæ in Priscos Latinos à Tarquinio Prisco, quas integrè secundum mare infra Romam in civitates Latinorum, eosque Sanatis, propterea quod præter opinionem eos pacavissent, sanavissetque & cum eis pacisci potuisset, nominavit, ut auctores sunt Cincius lib. 2. de Officio Jurisconsulti, M. Valerius Messala in* XII. *explanatione. Idem tamen in eo libro, quem de dictis involute inscribit, Forctis & Sanatis ait duas gentes finitimas mari, de quibus legem hanc inscriptam esse videri. Vti duæ maritimæ gentis eodem cum P. R. haberentur jure. Neque alios quam Forctes & Sanates legem hanc significare existimat hoc intellectu. Multi sunt, quibus id quod pluribus placuit, displiceat: & aliter in* XII. Sanati, Forcti *interpretentur: hoc est sanati, insani.*

8. *Vades*] Varro lib. 5. de L. L. *Vas appellatus, qui pro alterno vadimonium promittebat. Consuetudo erat, cum res parum esset idonea in certis rebus, ut pro se alterum daret.* Paulus ex Festo *Vadem* interpretatur *sponsorem datum in re capitali.* Quam differentiam etiam Ausonius inter *vadem* & *prædem* ponit:

des, & 9 ſubvades, 10 & vigintiquinque aſſes, 11 & taliones, furto-

Quis ſubit in pœnam capitalis judicio? Vas.
Quid ſi is fuerit nummaria, quis dabitur? Præs.

In capitali judicio *Vas* quaſi ſponſor mortis habitus. Quæ enim pœna manebat reum, ſi non ſiſteretur, ſponſor ſiſtendi ſe eodem ſupplicio obnoxium reddebat. Hujuſmodi *Vas ſiſtendi* & *Vas mortis* Ciceroni dicitur, quemadmodum & Græcis ἐγγυητὴς θανάτου appellatur. Non ſolum autem in re capitali, ſed etiam in judiciis privatis hi Vades dari ſoliti, qui ſponſores erant, vel fidejuſſores ſiſtendi aliquem in judicio. Magnus Salmaſius in De Modo Uſur. cap. 16. contendit, *Vadem* proprie eſſe, qui citatus in judicium, ire debet, ὁ βάς. Eſſe enim reum principalem, qui ſeſe ad diem dictam ſiſtere judicio tenetur, & ire, vel vadere, quo eſt vocatus. Quem vero ſponſorem pro ſe dat, ut, niſi eat ipſe, pœnam, qui pro eo fidejuſſit, vicem ejus ſubeat, eum etiam *Vadem* appellatum, quaſi qui pro vade promiſerit, eum iturum in judicium. Sic ergo cum *vas* ὁ βάς, vere eſſet ille, qui vocatus in jus vadere deberet, illum, qui exhibiturum ſe cum judicio cavebat, quaſi vadendi, & in jus eundi pro alio ſponſor, *vadis* quoque nomen nactum eſſe, quia pro vade caveret. Hinc *vadimonium promittere* hic ſponſor dicebatur, hoc eſt, *itionem in jus pro alio*. Atque hoc etiam verbum *vadari* oſtendit, quod non ſolum ſpondere eſt, & vadem ſe pro alio conſtituere, ſed etiam in jus vocare & denunciare alicui, ut in jus eat, diem illi dicere, ut ſit *Vas*, hoc eſt, in jus ambulet. Hinc in Gloſſis Philoxeni, *Vadatur* redditur, καταγγυᾶ), & μὴ ἀδιδιγγελίας σωτῆρος). Quibus utraque ſignificatio attingitur. Nam μὴ ἀδιδιγγελίας σωτῆρος eſt conſtituere alicui diem cum denunciatione, qua in jus ire debeat. Sic Plautus in Aulularia,

Ut ſibi liceret milvum vadarier,

Id eſt, in jus vocare, diem milvo dicere. Inde & *vadimonium* duas quoque res ſignificat, ipſam ἐμφάνειαν *exhibitionem*, ſive *in jus itionem*, & ἐμφανείας ἐγγύην *exhibitionis ſponſionem*. Sic *vadimonium facere* dicitur is, qui ſeſe ſiſtit judicio & exhibet, non qui ſponſionem facit. *Vadimonium* vero *præſtare* dicitur is, qui pro alio ſponſionem in judicio ſiſtendi facit. Vadimonium quippe præſtare eſt, quod Græci dicunt ἐγγύην δοῦναι, ἐκδοσίαν δοῦναι. Ita Cornelius Nepos in Vita Attici de Fulvia Antonii: *Nunquam illa vadimonium præſtitit.* At in alla loquutione *Vadimonium facere*, nemo poteſt vadimonium pro ſponſione & ἐγγύῃ interpretari. Omnium optime hoc diſcrimen oſtendit Seneca in libro De Brevit. Vitæ his verbis: *Quantum vadimonia ſua atque aliena occupent.* Ubi *ſua vadimonia* ſunt αἱ ἰδίαι ἐμφάνειαι, quibus ſuo nomine in jus quis ire citatus debet. At *aliena* αἱ ἐμφανείας ἐγγύαι, quibus alium promittit aliquis ſe exhibiturum. Plura in hanc ſententiam vide ſis apud Salmaſium loco indicato.

9. *Subvades*] Subvades, ut optime Salmaſius De Mod. Uſur. dicto cap. 16. obſervat, ſunt vadum vades, hoc eſt, qui ſpondent pro ipſis vadibus. Ut *ſubprædes* erant qui pro ipſis prædibus fidejubebant. Hi *ſequentes*, vel *ſecundi fidejuſſores*, ut hi pro quibus intercedebant, *primi* & *principales*. Ita in *l.* 28. *D. de fidejuſſor. Præterea ſi quæratur an ſolvendo ſit principalis fidejuſſor, etiam vires ſequentis fidejuſſoris ei adrogandæ ſunt.* Ille *vas* vel *præs*: hic ſequens vel ſecundus fidejuſſor, antiquo ſermone *ſubvas* & *ſubpræs*. Si vadimonium promitteret fidejuſſor, qui pro eo iterum fidejuſſor exiſteret, *ſubvadis* nomine appellabatur olim. At vero *ſubvadium* nomen

12 *furtorumque quæſtio cum lance & licio* evanuerint, 13 omniſque

nomen tam antiqua res fuerit, ut quidem ineptus ille tergiverſator hic apud Auctorem noſtrum perſuadere vult, qui illud cum omni antiquitate duodecim tabularum evanuiſſe dicit, merito dubitat Salmaſius. Nam cum *vadum* appellatio ab optimis quibuſque auctoribus uſurpata legatur, qui ætatem illam non multum anteceſſêre, ut Auguſti ævo & adhuc inferiori, quo *vades* noti erant pro ſponſoribus in judicio ſiſtendi, quid obſtabit, quo minus *ſubvades* nominari tum potuerint, qui vadibus exiſtebant vades? Sic *Subnere* Tertulliano, quaſi ſecundus Nero de crudelitate, ut *Submarinus* Ciceroni, ſecundus Marius, præ ſimilitudine morum. Ergo & *ſubvades* ſecundi vades. Gellii tamen temporibus *ſubvadum*, ut & *vadum* vox ab uſu receſſiſſe & in foro minus frequentata videtur, cum generali potius nomine *ſponſores* vel *fidejuſſores* appellarentur.

10. *Et viginti quinque aſſis*] Intelligit pœnam injuriæ levioris, ex Leg. XII. Tabularum, in quibus ſcriptum erat, SI. INJURIAM. FAXIT. ALTERI. VIGINTI. QUINQUE. ÆRIS. POENÆ. SUNTO. ut teſtatur Auctor noſter infra lib. 20. cap. 1. ubi & narrat Favorinum Philoſophum adverſus Sext. Cæcilium Juriſconſultum, hanc pœnam ut minus levem exagitaſſe hiſce verbis: *Quis erit tam inops, quem ab injuriæ faciendæ libidine viginti quinque aſſes deterreant? Itaque cum eam legem Q. Labeo quoque veſter in libris quos ad XII. tabulas conſcripſit, non probaret, Quidam*, inquit, *L. Veratius fuit, egregie homo improbus atque inanis vecordia, is pro delectamento habebat, os hominis liberi manus ſuæ palma verberare. eum ſervus ſequebatur crumenam plenam aſſium portitans: & quemcunque de palma verat, numerari ſtatim ſecundum duodecim tabulas viginti & quinque aſſes jubebat. Propterea*, inquit, *prætores poſtea hanc pœnam aboleſcere & relinqui cenſuerunt; injuriiſque æſtimandis Recuperatores ſe daturos edixerunt.* Cui Cæcilium etiam reſpondiſſe refert: *Decemviros non omnino omnes injurias iſto pauco ære XXV. aſſium diluiſſe: tametſi & hæc ipſa pauciras aſſium grave pondus æris fuerit, quod librariis aſſibus in ea tempeſtate populus uteretur. Atrociores vero injurias impenſiori damno vindicatas, quibuſdam etiam talionis pœna oppoſita.*

11. *Et taliones*] Talionis Lex hujuſmodi in XII. Tabulis erat: SI. MEMBRUM. RUPIT. NI. CUM. EO. PACIT. TALIO. ESTO. Hanc quoque legem infra lib. 22. cap. 1. Favorinus reprehendit, ob ulciſcendi acerbitatem, & exſequutionis difficultatem; cui etiam Cæcilius ſuo more reſpondet, Decemviroſque in talionis pœna in atrocioribus injuriis ſtatuenda defendit. Priſcianus lib. 6. ex Catonis lib. 4. Originum locum profert, ad hujus legis interpretationem ſingularem: *Si quis membrum rupit, aut oſtregit, talione proximus cognatus ulciſcitur.* Imper. in Cod. Theodoſian. *lib. 9. tit. 3. de exhib. vel tranſmitt. reis l. 3.* appellatur *pœna reciproci*. Theophilus *Inſtit. De injur.* vocat ἀνταπόδοσιν. Talionis pœnam legibus Moſaicis etiam obtinuiſſe, *ut dens pro dente, oculus pro oculo, &c.* notum eſt. Ariſtoteles lib. 5. Ethicor. ſcribit Rhadamanto etiam placuiſſe, ut quod quis alteri feciſſet, ipſe pateretur. quod tamen Ariſtoteli non adeo probatur. Hujus XII. Tabul. legis meminit etiam Juſtinianus in *Inſtit. De injur.* §. *pœna.*

12. *Furtorumque quæſtio cum lance & licio*] De Furto per lancem & licium quæſito, vide notata ſupra p. 607.

13. *Omniſque illa duodecim tabularum antiquitas, niſi in legis actionibus centumviralium cauſarum lege Æburia lata*] Ex hiſce verbis Antonius Auguſtinus lib. de Legibus, Centumviralia judicia lege Æburia conſtituta eſſe exiſtimat, quod etſi verba ipſa non exprimant, putat tamen utrumque & de centumvirali

que illa duodecim tabularum antiquitas, niſi in legis actionibus centumviralium cauſarum, lege Æbutia lata, conſopita ſit: ſtudium ſcientiamque ego præſtare debeo juris & legum, vocumque earum, quibus utimur. Tum forte quadam Julium Paulum, poëtam memoriæ noſtræ doctiſſimum, prætereuntem conſpeximus. is à nobis ſalutatus, rogatuſque, uti de ſententia, deque ratione iſtius vocabuli nos doceret, Qui in plebe, inquit, Romana tenuiſſimi pauperrimi-

tumvirali judicio, & de Legis actionibus XII. Tabul. niſi earum cauſarum, quæ apud Centumviros eſſent agendæ, abrogandis fuiſſe cautum. Paulus vero Manutius in De Legib. Roman. ſimpliciter lege Æbutiâ XII. Tabulas correctas fuiſſe putat. Cui accedit Hotomanus lib. de Legib. qui Æbutium Tribunum plebis de tollendis legum actionibus XII. Tabularum legem rogaſſe ſcribit. Ant. autem Auguſtino ſubſcribit Sibr. Siccama lib. 1. cap. 8. De Centumvir. judicio. Neque id factum abſque ratione veriſimili. Cum enim ejus temporis hiſtoria, quo conſentaneum eſt Centumviros eſſe inſtitutos, apud Livium temporum injuria deperdita ſit, aliique ejus rei ſpeciatim non meminerint, conſtet vero Æbutiorum familiam eotempore & poſtea diu varios magiſtratus geſſiſſe, putat ille Æbutium Tribunum pleb. legem de Centumviris populum rogaſſe, idque factum ipſius judicio Anno U. C. Ioxiii Q. Lutatio Cercone A. Manlio Coſſ. aut paulo poſt. Centumviri enim ex triginta quinque tribus electi ſunt, ut ex Feſto conſtat. Tribuum vero numerus demum anno U. C. Ioxiii. ad xxxv. pervenit, ut docet Florus Epitom. xix. Igitur non ante, ſed vel eo ipſo anno, vel paulo poſt, Centumvirale judicium conſtitutum. Stephanus quoque Pighius in Annalibus, Centumvirale judicium lege Æbutiâ exiſtimat inſtitutum eſſe, ſed refert ad annum U. C. Io xx. Q. Fabio Maximo, M. Pomponio Coſſ. Ex Gellii enim verbis videtur ſibi colligere Æbutiam legem latam eſſe, cum centumvirale judicium inſtitueretur: & eâdem XII. Tabularum leges de jure privato imprimis fuiſſe correctas & reformatas, actionibus quibuſdam certis & ſolemnibus, ut Pomponius *D. de Orig. Iuris* tradit, compoſitis ad illius ſæculi ſtatum, & ad novi judicii exercitium accommodatis, quibus inter ſe homines diſceptarent, ne populus ut vellet ex legum tabulis XII. actiones diutius varie inſtitueret. Nam cum anno præcedenti, quo tribus ad numerum xxxv. ſuppletas diximus, novus Prætor qui inter cives & peregrinos jus diceret, priori urbano Romæ adjectus eſſet, acceſſit non diu poſt inſuper centumvirale judicium, ne in civitate potenti & in dies augeſcente juſtitia deeſſet. Quod & Pomponius *D. de Orig. jur.* non diſſimulat, qui poſt duos Prætores urbanum & peregrinum, centumviros litibus judicandis conſtitutos fuiſſe tradit. Quemadmodum igitur eodem quaſi tempore, ſic eâdem quoque de cauſâ, Prætorem alterum peregrinum, & centumviros Romæ creatos ex jam dictis liquet; ille quidem, ut collegam urbanum Prætorem judiciorum onere ſublevaret; hi autem, ut ſublevarent utrumque, creſcente ſimul cum ipſâ Republica atque Imperio in tanta civitate, litium & cauſarum multitudine, privatis civibus apud exteras nationes & longinquis in regionibus negotiari incipientibus.

14. *Neque*

perrimique erant, [14] neque amplius quàm mille quingentum æris in cenſum deferebant, [15] *proletarii* appellati ſunt. qui verò nullo, aut perquam parvo ære cenſebantur, *capitecenſi* vocabantur. extremus autem cenſus capitecenſorum æris fuit [16] trecenti ſeptuaginta quinque. Sed quoniam [17] res pecuniaque familiaris obſidis vicem, pignoriſque eſſe apud rempublicam videbatur; amoriſque in patriam fides

14. *Neque amplius, quam mille quingentum æris in cenſum deferebant*] Falſum eſt, ut optime notavit Salmaſius De Fœn. Trapezit. quod hic Jul. Paulus, ait tantulam ſummam, ut eſt mille quingentum æris, quæ efficiunt in auro illius ævi, tres aureos cum tribus aurei quartis, in cenſum delatâ fuiſſe. Nemo enim, qui minus quâ quinquaginta aureos in bonis haberet, aliquid in cenſu deferre ſolebat, quia nec infulla claſſe erat. Minimus quippe cenſus ultimæ & quintæ claſſis fuit eorum, qui duodecim millibus æris & quingentis cenſebantur. Infra hunc cenſum poſiti omnes extra claſſes fuere, & capite, non ære, cenſebantur. Et quamvis inter hos etiam quidam gradus fuerint, ut inter divites, ita ut alii aliis aliquanto plus in ſubſtantia habuerint, omnes tamen *Proletarios & Capitecenſos* eoſdem dictos eſſe vult Salmaſius, non, ut Paulus hic, hoc diſcrimine ſeparatos *Proletarios & Capitecenſos*, quaſi hi pauperiores eſſent, illi minus. Unde & ridiculum eſſe ait, quod ſtatim hic ſubjicitur: *Qui mille, aut perquam parvo ære cenſebantur, capitecenſi vocabantur. Extremus autem cenſus capitecenſorum, æris fuit trecenti ſeptuaginta quinque.* Si enim capite cenſi dicebantur, nullo ære cenſos conſtat. Et quid miſerius iſtis hominibus, in quorum ſubſtantia tota nihil amplius eſſet, quam trecenti & ſeptuaginta quinque aſſes, id eſt, triginta ſeptem drachmæ cum dimidia, ſive aureus unus cum vix dimidio?

15. *Proletarii*] Nonius: *Proletarii cives dicebantur, qui in plebe tenuiſſima erant, & non amplius quam mille & quingentis æris in cenſum deferebant.* Quæ ex Auctore noſtro more ſuo deſcripſit, & eundem errorem erravit, cum Proletarios dixit mille quingentos æris in cenſum detuliſſe. Alio loco meliorem Auctorem Nonius ſecutus ſcribit: *Proletarii dicti ſunt plebei, qui nihil Reipubl. exhibebant, ſed tantum prolem ſufficiant.* Proletarios autem & capitecenſos pro eodem hominum genere, ex infimâ ſcilicet plebe, ut modo juxta Salmaſii ſententiam notavimus, Romæ habitos, conſtat etiam ex Feſto, quamvis verba ejus à Paulo truncata ſint, ubi inquit: *Proletarium cenſum dictum, quod ex his civitas conſtet, quaſi prolis progenie.* Sic enim lego. Ex infima itaque plebe *Capitecenſi* dicti, qui nihil præter caput ſuum in cenſum deferebant. Iidem cum prolem Reip. progignerent, *Proletarii* inde dicebantur; & non amplius à capitis cenſione, ſed proſperiore vocabulo àmunere, officioque prolis edendæ appellabantur.

16. *Trecenti ſeptuaginta quinque*] Sic Cod. Tornæſ. & Vett. Edd. Stephanica vero editio habet CCCLXXX.

17. *Res, pecuniaque familiaris*] Legendum forte, *Res, pecunia, atque familia.* Ut ſtatim de capitecenſis, *quia familia pecuniaque his aut tenuis.* Pecunia enim familiaque junctim poſita pro tota hominum ſubſtantia ſæpius apud Auctores occurrit, & non ſemel etiam apud noſtrum.

18. *Neque*

fides quædam in ea, firmamentumque erat;[18] neque proletarii, neque capitecenſi milites, niſi in tumultu maximo, ſcribebantur; quia familia pecuniaque his, aut tenuis, aut nulla eſſet. proletariorum tamen ordo honeſtior aliquanto, & re, & nomine, quàm capitecenſorum fuit: nam & aſperis reipublicæ temporibus, quum juventutis inopia eſſet, in militiam tumultuariam legebantur, [19] armaque iis ſumtu publico præbebantur: & non capitis cenſione, ſed proſperiore vocabulo à munere, officioque prolis edendæ appellati ſunt. quod, quum [20] re familiari parva minus poſſent rempublicam juvare, ſubolis tamen gignendæ copiâ civitatem frequentarent. Capitecenſos autem primus C. Marius, ut quidam ferunt, bello Cimbrico difficillimis reipublicæ temporibus, vel potius, ut Salluſtius ait, bello Jugurthino, milites ſcripſiſſe traditur. quum id factum antè in nulla memoria exſtaret. [21] ASSIDUUS, in duodecim tabulis,

18. *Neque proletarii, neque capitecenſi milites*] His ſimiles fuere qui apud Aticos θῆτες dicebantur. Ab omnibus enim reipublicæ oneribus & tributionibus erant immunes, & à militia etiam vacationem habebant. Sic Harpocration: Θῆτες οἱ ἀπεψήφιστοι ἐλεύθεροι. ἔστι δ' ἀδήμους μετέχον ἀρχῆς, ὡσπερεὶ Ἀριστοτέλης δηλοῖ ἐν Ἀθηναίων πολιτείᾳ. ἔστι δ' ὅτε ἐφεστῶντο ἔργοις καὶ Ἀριστοφάνης. Similia tradunt Plutarchus in Solone, & Vetus Scholiaſtes Ariſtophanis ἐν ἱππεῦσι pag. 326. Edit. Colon. Allobrog. anni 1607.

19. *Armaque iis ſumptu publico præbebantur*] Hoc eſt quod Ennius ſcribit:

Proletarius publicitus ſcutisque feroque
Ornatur ferro. - -

Additque

- - *muros, urbemque ferumque*
Excubiis cœrant - -

Quibus notat Proletarios milites etiam ſcriptos, muros duntaxat cuſtodiſſe & urbem. Neque enim, in aciem id genus hominum educebant, aut cæteris legionibus immiſcebant, ſed in urbe retinebant ſub oculis & cura ſeniorum: Poſt Marium tamen & Capitecenſi vulgo in militiam ſcripti, cæteriſque militibus permixti.

20. *Re familiari parvâ*] Similiter hic legendum cenſeo, *Re familiaque parva.*

21. ASSIDUUS *in* XII. *tab. pro locuplete, &c.*] Feſtus *Adſiduus* per d ſcribit: *Adſiduus dicitur*, inquit, *qui in ea re quam frequenter agit, quaſi conſidiſſe videatur: alii adſiduum locupletem, quaſi multorum aſsium dictum putarunt; alii eum qui ſumptu proprio militabat, ab aſſe dando vocatum exiſtimarunt.* Quem ſcribendi modum Seſipater Chariſius reprehendit lib. I. *Adſiduus quidam per d ſcribunt, quaſi ſit à ſedendo figuratum, ſed errant. Nam cum à Servio Tullio populus in quinque claſſes eſſet diviſus, ut tributum, prout quiſque poſſideret, inferret; ditiores, qui aſſes dabant, Aſſidui dicti ſunt; & quoniam ſoli in negotio publicis*

tabulis, pro locuplete & facilè facienti dictus, aut ab assibus, id est, ære dando, quum id tempora reipublicæ postularent: aut à muneris pro familiari copia faciendi assiduitate. verba autem Sallustii in historia Jugurthina [22] de C. Mario consule, & de capitecensis hæc sunt: *Ipse interea milites scribere, non more majorum, nec ex classibus sed ut lubido cujusque erat, capitecensos pleroscque. id factum alii inopia bonorum, alii per ambitionem consulis memorabant, quòd ab eo genere celebratusque, auctusque erat: & homini potentiam quærenti egentissimus quisque oportunissimus.*

publicis frequentes aderant, eos qui frequentes assunt, Assiduos, ab assibus dixerunt. Sane rectius assiduus cum pro locuplete ponitur, sic dictus ab assibus dandis, quia *assem dabit*, hoc est, *det*.

22. *De C. Mario consule & de capitecensis.*] De eâdem re Plutarchus in Mario: Ἀναγραφεὶς ὑπὸ λαμπρῶς, τοὺς ἱππικοὺς λόγῳ μὲν τοῦ νόμου καὶ τοῦ καταλόγου, πολλοὺς δὲ καὶ ἀπόρους καὶ ἀλλως καταγράφων, οὐδὲν ἧττον ἀφιέμενον ἢ ἀποδυόμενον τοὺς τοιούτους, ἀλλ' ὅστις ἄλλο τι τῶν καλῶν, τὰ ὅπλα μὴ τιμῆς τοῖς ἀξίοις ἐμήνυεν. εὐτυχῶς οὖν τοῦ ἀνδρὸς ἑκάστῳ τιθέντος ἀγῶνα. Id est, *Consul declaratus splendide, statim delectum habuit præter legem & morem, plurimos è pauperibus & serviligenere conscribens: cum autem Duces hos tales non susciperent, sed arma quoque, ut aliud aliquid honestorum, non nisi honestis dignisque darent, cum quisque velut pignus rem familiarem quoque opponere videretur.*

CAP. XI.

Historia ex Herodoti libris sumta de Psyllorum interitu, qui in syrtibus Africanis colebant.

GEns in Italia Marsorum orta esse fertur à Circæ filio: propterea Marsis hominibus, quorum duntaxat familiæ

Marsis hominibus] Plinius libr. 8. cap. 2. ubi de Psyllorum vi contra serpentum ictus dixerat, subjungit: *Simile & in Italia Marsorum genus durat, quos à Circes filio ortos servant, & ideo inesse iis vim naturalem eam.* Et lib. 28. cap. 3. *Quorundam hominum tota corpora prosunt, ut ex his familiis, quæ sunt terrori serpentibus, tactu ipsole-vant percussos, sucturve humido. Quorum è genere sunt Psylli, Marsique & qui Ophiogenes vocantur in insula Paro.* Glossæ Philoxeni: *Marsæ*: Ἀσπιδόβιγγες, Ὀφιοδιώκτας. Aliæ Glossæ Cyrillo asscriptæ: Ὀφιοδιώκτης, *Marsio.* leg. *Marsus.* Hinc J. Firmicus lib. 1. Astronom. cap. 6. *Marsi erunt, qui pestiferos angues, sopitis & acutabatis aculeis opprimunt.* Adde ejusdem libri cap. 16. &

25. Item

miliæ cum externis cognationibus nondum etiam permixtæ, corruptæque sunt, vi quadam genitali datum est, ut serpentium virulentorum domitores sint, & [2] incentionibus, herbarumque succis faciant medelarum miracula. Hac eadem vi præditos esse quosdam videmus, [3] qui *Psylli* vocantur: quorum super nomine & genere quum in veteribus litteris quæsissem; [4] in quarto denique Herodoti libro fabulam de Psyllis hanc invenimus. Psyllos quondam fuisse in terra Africa conterminos Nasamonibus: Austrumque in finibus eorum quodam in tempore perquam validum ac diutinum flavisse: eo flatu aquam omnem in locis, in quibus colebant, exaruisse: Psyllos re aquaria defectos, eam injuriam graviter Austro succensuisse; decretumque fecisse, uti armis sumtis ad Austrum, proinde quasi ad hostem, jure belli, res repetitum proficiscerentur: atque ita profectis ventum Austrum magno spiritus agmine venisse obviam; eosque universos, cum omnibus copiis armisque, cumulis montibusque harenarum supervectis,

25. Item lib. 4. cap. 7. Res satis vulgata, nec opus, ut diutius inhæreamus.

2. *Incentionibus*] Incantationibus. Nam Marsos etiam cantaminibus usos tradit Lucilius Satyr. lib. 20.

Iam disrumpetur medius, jam ut Marsus colubros
Disrumpit cantu, venas cum extenderit omnes.

Inde etiam ex Pomponii Pistoribus.

Mirum ni hæc Marsa est, in colubros callet canticulam.

Idem de Marsis tradunt Virgilius lib. 7. Æneid. & Silius Ital. lib. 7.

3. *Qui Psylli vocantur*] De Psyllis vide quæ supra notata sunt pag. 487.

4. *In quarto denique Herodoti libro*] Herodoti verba hæc sunt: Νασάμωνες δὲ αὐτόμολοί εἰσι ψύλοι· ἔπειτα ἐξεπολέμησαν τόνδε τὸν τρόπον τοῖσδε· ὁ νότος σφι πᾶσαν ἄκμην ἐξήρανε τὰ ὕδατα ἐόντα ἐν τῇ χώρῃ σφέων πᾶσα· ἐπιβουλευόντων δὲ σφι ταῦτα καὶ ἐπιστρατευσαμένων ἐπὶ τὸν νότον (λίγνη δὲ τις ἐστὶ καὶ λίμνας λίβυες) καὶ ἐπιπνεύσαντος ἐκείνου τοῦ πνεύματος, πνεύσας ὁ νότος κατέχωσε σφέας, ἐξαπολομένων δὲ τούτων, ἔχουσι τὴν χώρην οἱ Νασαμῶνες. Id est, *Nasamonibus confines sunt Psylli, qui hunc in modum interciderunt: Auster eis omnia receptacula aquarum arefecerat: erat autem omnis eorum regio, quæ intra Syrtim est, aquarum inops. Ob id isti publico colloquio atque consilio expeditionem fecere adversus austrum, (quæ Libyes memorant refero) hos, cum ad aquas venissent, auster spirans illic obruit. Psyllis extinctis, eorum terram Nasamones obtinent.*

5. *Ad*

ctis, operuisse: eo facto Psyllos ad unum omnis interisse: itaque eorum fines à Nasamonibus occupatos.

5. *Ad unum omnis interisse*] Sic noster supra lib. 3. cap. 7. *Quadringenti omnes ad unum perfossi gladiis, aut missilibus operti, cadunt.* Sic enim ibi lego, non ut vulgo editum, *omnes tum una perfossi*, &c. Eodem modo Ammianus Marcellinus lib. 31. *Trucidassetque omnes ad unum, ni &c.* Idem lib. 14. *Periissent ad unum, ni &c.* Item Sextus Aurel. Victor de Viris Illustrib. *Ad unum occisione perierunt.* Appulejus Metamorphos. lib. 4. *Statimque custodes, qui propè sopiti quiescebant, mox ad unum omnes etiam janitorem ipsum gladio confecit.*

CAP. XII.

De his vocabulis, quæ Cloatius Verus aut satis commodè, aut nimis absurdè & illepidè ad origines linguæ Græcæ redigit.

CLoatius Verus in libris, quos inscripsit *Verborum à Græcis tractorum*, non pauca hercle dicit curiosè & sagaciter conquisita, neque non tamen quædam futilia & frivola. *Errare*, inquit, *dictum est* ἀπὸ τῆς ἀρρεῖν; versumque infert Homeri, in quo id verbum est:

ἔρρ' ἐκ νήσου θᾶσσον ἐλέγχιστε ζωόντων.

Item 3 *alucinari* factum scripsit, ex eo, quod dicitur Græcè ἀλύειν

Ἀπὸ τῆς ἀρρεῖν] *A vagando, sive egrediendo.* Verbum ἄρρω, usurpatur, imprimis, cum quis in malam rem ire jubetur. Ut Homerus in versu sequenti.

2. Ἔρρ' ἐκ νήσου, &c.] Id est, *Abeas ocius ex insulâ pessime viventium.* Exst. Ὀδυσσ. ν'. χ'. ſ. 72.

3. *Alucinari factum scripsit ex eo quod dicitur ἀλύειν*] Glossæ Philoxen: *Alucinatur*, ἀλύει. Nonius scribit cum aspiratione *halucinare*, & interpretatur *aberrare, & non consistere atque dissolvi, & obstupefieri atque tardari*; atque ita hoc verbo Veteres usos ait, subjicitque exemplum, quod proculdubio ab Auctore nostro, tacito ejus nomine, ut solet, hausit: *Et assiduo oscitantem vidit, atque illius quidem delicatissimæ mentis & corporis halucinationes.* Vestigium horum verborum exstat in lemmate cap. 3. lib. 8. *Alucinari* tamen scribunt omnes libri Veteres, ut testatur Salmasius in Plinianis Exercitation. quod etiam non, ut Cloatius Verus hic apud Gellium, factum putat ab ἀλύειν, verum ex ἄλυπη. Psellus de antiquis Medicinæ vocabulis: Ἄλυπη, ἡ μετ' ἀναλύσεως ἀπορία. Erotianus in Lexico: Ἄλυπη, ἀπορία μετὰ χάσμης. Unde & Hesychius ἀλύπλω per χάσμησιν exponit. Quia scilicet frequentes oscitationes oboriuntur eis, qui simili tenentur languore & anxietate animi. Sic Gellius supra l. 7. c. 17. *At ille oscitans & alucinans similis.* Et lib. 4. cap. 20. De Oscitatione, eam esse dicit, *indicium*

ἀλύειν, 4 unde *elucum* quoque esse dictum putat, *a* littera in *e*, versa, tarditatem quamdam animi & stuporem, qui alucinantibus plerumque usu venit. Item *fascinum* appellat, quasi 5 βάσκανον, & *fascinare* esse quasi 6 βασκαίνειν.

commo-

vagi animi & alucinantis. Aliter Fulgentius de prisco Sermone: *Alucinari, dicitur vana somniare: tractum ab alucitis, quos nos κώνωπας dicimus, sicut Petronius Arbiter asserit:: Nam eum tum vernales me allucita molestabant.* Octavius Pantagathus, ut in Ortographia scribit Aldus, id olim deducebat à præverbio *à* & *luce*, ut proprie sit *à luce aberrare*. Quemadmodum veteres *oblucinare* dixerint, pro *errare*. Festus: *Oblucinasse dicebant antiqui, mente errasse, quasi in luco deorum alicui occurrisse.* Quamquam videmus Festum aliam hujus vocis originem adducere. Magnus Vossius in Etymologico adsentitur iis, qui *alucinari* à *luce* derivant. Nec tamen arbitratur, tam esse *à luce aberre*, quam ad lucem offendo. Eoque scribendum putat *allucinari*, quasi *adlucinari*. Vt de iis dicatur, qui luce oculos præstringuente, minus vident. Quemadmodum illis usu venire solet, qui contra claram Solis lucem direxêre pertinacius oculos, vel è locis tenebricosis in apricum devenerint.

4. *Vnde elucum quoque esse dictum putat*] Varie de hac voce Festus: *Elucus significat languidum ac semisomnum, vel ut alii volunt, alucinatorem, & inganum amatorem. Sive halonem, id est, hesterno vino languentem, quem ἤωλον vocant Graci* Alio loco: *Helucus, ab hiatu & oscitatione dictus.* Salmasio in Plinianis placet *Elucus* esse ex Græco ἀλυγός. Tardumque & hebetem significare propriè, vel tarditatem & stuporem. Ἠλυγὰ ἔφη apud veterem Poëtam, τὰ σὺν σκότῳ κατεχόμενα. Hinc Ἠλυγός, homo *Elucus*, ὁ ἐπιπεπωρωμένος, tardicate & stupore obsessus. Sed *Elucum* etiam pro ipso affectu sumitur, quem Gellius definit *tarditatem animi & stuporem, qui alucinantibus plerumque usu venit.* Et sane *Elucum* proprie videtur stupor esse animi ex hesterno vino, sive crapulâ procedens. Quo stupore affectum Græci ἤωλον appellant. Atque ita usus Tertullianus lib. de Corona militis: *Liberum, eundem apud Ægyptios Osirin, Harpocration industria hederatum argumentatur, quod hedera natura sit, cerebrum ab eluco defensare.* Quasi dicat, hederam conducere, ne quis ex hesterno vino capitis dolorem sentiat. Ἠωλοκρασία Græcis dicitur, quia causa ejus τὸ ἤωλον κρᾶμα; ubi ἤωλον est χθιζινὸν, *hesternum, pridianum.* Hesychius: Ἠωλοκρασία, χθιζινὴ μέθη. Hac significatione etiam Apulejus in Apolog. *Crassus ipse ubi genuinum est? an Alexandriam tædio domus remearit? an parietes suos detersit? an quod verius est, ex crapula eluco attentatur?*

5. Βάσκανον] *Invidum.*

6. Βασκαίνειν] *Invidere.* Βασκαίνω vero dicitur, quasi φάσκειν κακῶν, hoc est *oculis* vel *adspectu occido*, ut scribit Auctor Etymologici Magni, item Theocriti Scholiastes. Oculis autem *fascinandi* vim inesse veteres credidisse, constat ex Virgilio Eclog. 3.

His certe neque amor caussa est, vix ossibus hærent. (agnos.
Nescio quis teneros oculus mihi fascinat

Item ex illis Plinii lib. 7. cap. 2. *In eadem Africa familias quasdam effascinantium Ifigenus & Nymphodorus tradunt, quarum laudatione intereant probata, arescant arbores, emoriantur infantes. Esse ejusdem generis in Triballis & Illyriis adjicit Isigonus, qui visa quoque effascinent, interimantque, quos diutius intuentur,*

commodè hæc ſanè omnia, & 7 conducenter. Sed in libro quarto, *Fenerator*, inquit, *appellatus eſt, quaſi* Φαινεράτωρ, *ἀπὸ τῆς Φαίνεσθαι ἐπὶ τὸ χρησιμώτερον, quoniam id genus hominum ſpeciem oſtentent humanitatis, & commodi eſſe videantur inopibus nummos deſiderantibus*: idque dixiſſe ait 9 Hypſicratem quempiam grammaticum; cujus libri ſanè nobiles ſunt ſuper his, quæ à Græcis accepta ſunt. ſive hoc autem ipſe Cloatius, ſive neſcio qui alius nebulo effutivit: nil poteſt dici inſulſius. *fenerator* enim, 10 uti M. Varro in libro tertio de ſermone Latino ſcripſit, *à fenore eſt nominatus.* 11 *fenus autem dictum à fetu, & quaſi à fetura quadam pecuniæ parientis*

tueantur, iratis præcipue oculis.

7. *Conducenter*] Editio Aldina, *Condecenter*, haud male.

8. *Ἀπὸ τῆς φαίνεσθαι, &c.*] Id eſt, *Ab apparendo ad id, quod melius ac benignius eſt.*

9. *Hypſitratem*] Citatur hic etiam à Varrone lib. 4. de L. L. item à Feſto in voce *aurum*, ubi male vulgo *Hippocratis* editum; legendum enim, ut monuit J. Scaliger, *Hypſicratis*, qui de Romanis vocibus ſcripſit, quæ a veteri linguâ Græcâ derivantur. Alius ab hoc videtur Hypſicrates Amiſenus Hiſtoricus, cujus mentio apud Lucianum in Macrobiis.

10. *Vti*] Cod. Torn. & V. Edd. *ſicuti.*

11. *Fenus autem dictum à fetu*] Varroni ſubſcribit Feſtus: *Fenus*, inquit, *appellatur naturalis terræ fetus; ob quam cauſam & nummorum fetus, fenus eſt vocatum, & de eâ re leges ſinebres. Fenus & feneratores, & lex de credita pecuniâ, Fenebria, à fetu dicta; quod crediti nummi alios pariant, ut apud Græcos eadem res τόκος dicitur. Fenum quoque prætorum ab hac cauſſa eſt appellatum, quando id ipſum manens quotannis novum parit.* Eadem eſt ſententia Nonii Marcelli: *Fenus*, inquit, *ab eo dictum eſt, quod pecuniam pariat increſcenti tempore, quaſi fetus aut fetura.* *Nam & Græcè τόκος dicitur,* ἀπὸ τοῦ τίκτειν. Ubi & ſubjicit eundem Varronis locum, quem Gellius adducit, idemque de Catone ſcribit; quæ more ſuo ex Gellio deſumpſit. Salmaſio vero de Uſuris cap. 2. ineptum falſumque etymum videtur *fenus* à *fetu*. Nec dubium aiteſſe, quin à Græco originem duxerit, unde res ipſa traducta eſt. Græcis enim τόκος idem eſt, quod *fetus*. Ex τόκος igitur natum illud Latinis *fœnus*, ut *Fidus* ex Æolico πίτλος, & *fides* ex πίστις. Cæterum τοκὰ vel τοκος Græcis non ſolum pœnam vel multam notat, aut pecuniam quâ depeciſcebatur is, qui aliquem occiderat, cum cognatis vel affinibus mortui, ſed etiam quod in mercedem ac pretium, præmiumque vel compenſationem cujuſlibet rei dabatur. *Fœnus* itaque è Græco antiquo τόκος venit, quæ eſt merces, vel pretium, vel etiam pœna. Idcirco autem ſic proprie appellarunt pecuniam creditam eâ conditione, ut pro ejus uſu medii temporis, quamdiu maneret apud accipientem, ſolveretur aliquid mercedis nomine, quæ eſt uſura. Voſſius autem in Etymologico putat verius eſſe, quod *fenus* ſit ab obſoleto *feo*: unde & *fetus*, *fecundus*, *femina*, *femur* alibi deducit.

parientis, atque increſcentis. iccirco & M. Catonem & ceteros ætatis ejus *feneratorem*, ſine *a* littera pronunciaſſe tradit, ſicuti *fetus* ipſe & *fecunditas* appellata.

CAP. XIII.

Quid ſit municipium, *& quid à* colonia *differat*, *& quid ſint* municipes, *quæque ſit ejus vocabuli ratio ac proprietas: atque inibi, quòd divus Hadrianus in ſenatu de jure atque vocabulo* municipum *verba fecit.*

MUnicipes & *municipia*, verba ſunt dictu facilia & uſu obvia; & neutiquam reperias, qui hæc dicit, quin ſcire ſe planè putet quid dicat: ſed profecto aliud eſt, [1] aliud dicitur: quotus enim ferè noſtrûm eſt, qui, quum [2] ex colonîâ ex populo Romano ſit, non & ſe *municipem* eſſe, & populares ſuos *municipes*; eſſe dicat? [3] quod eſt à ratione & à veritate longè averſum. ſic adeò & *municipia* quid, & quo jure ſint, quantumque à *colonia* differant, ignoramus: exiſtimamuſque meliore conditione eſſe *colonias*, quàm *municipia*. de cujus opinionis tam promiſcæ erroribus [4] D. Hadrianus, in oratione quam [5] de Italicenſibus, [6] unde ipſe ortus

[1] *Aliud dicitur*] Cod. Tom. & Vet. Ed. *atque aliter dicitur.*

[2] *Ex colonia ex populo Romano*] Cod. Tornæſ. & Vet. Ed. *Ex colonia populi Romani.*

[3] *Eſſe dicat*] Cod. Tornæſ. *ſibi eſſe dicat.*

[4] *D. Hadrianus in Oratione*] Citatur D. Hadrianus Orationum x i i. à Chariſio lib. 2. Scripſit etiam ſermonum libros, quorum primum idem Chariſius eodem libro laudat.

[5] *De Italicenſibus*] Italicenſes dicti ab Italica Urbe à Scipionibus in Hiſpania condita. Stephanus de Urbibus: Ἰταλικὴ πόλις Ἰβηρίας, τὸ ἐθνικὸν Ἰταλικήσιος. De eadem Ptolemæus Geograph. lib. 2. cap. 6. *Iuxta Luſitaniam tenent Turditani urbes plurimas, in quibus Lælia; & Italica, & Gallica ad Luſitaniam ſpectat, utraque in ultimis Hiſpaniarum ſita.* Condidit autem Scipio hanc urbem, cum rebus in Hiſpania compoſitis, de reditu in Italiam cogitans omnes Italos vulneribus affectos in una urbe collocavit, quam de ipſorum patria Italicam appellavit, ut Auctor Appianus Alexandrinus in Ibericis.

[6] *Vnde ipſe ortus fuit*] Unde ſcilicet D. Hadrianus originem duxit. Non quod in Italica natus fuerit, ut male ſcribunt Eutropius, & Hieronymus in Chronico Euſebiano. Origo quippe Imperatoris Hadriani vetuſtior à Picentibus, poſterior ab Hiſpanienſibus manat;

ortus fuit, in ſenatu habuit, peritiſſimè diſſeruit: mirarique ſe oſtendit, quòd & ipſi Italicenſes, & quædam item alia municipia antiqua, in quibus Uticenſes nominat, quum ſuis moribus legibuſque uti poſſent, in jus coloniarum mutare geſtiverint. Prænestinos autem refert maximo opere à Tiberio imperatore petiſſe oraſſeque, ut ex colonia in municipii ſtatum redigerentur: idque illis Tiberium pro referenda gratia tribuiſſe, quòd in eorum finibus, ſub ipſo opido, ex capitali morbo revaluiſſet. 7 *Municipes* ergo ſunt cives,

manat; ſiquidem Hadria ortos majores ſuos, apud Italicam, Scipionum temporibus, reſediſſe in libris vitæ ſuæ Hadrianus ipſe commemoraverat, ut ſcribit Spartianus in ejus vita. Majores itaque Hadriani fuere Italicenſes, ipſe vero natus eſt Romæ IX. Cal. Febr. Veſpaſiano ſepties & Tito quinquies Coſſ.

7. *Municipes ergo ſunt cives Romani ex municipiis*] Feſtus: *Municipes erant, qui ex aliis civitatibus Romam veniſſent, quibus non licebat magiſtratum capere, ſed tantum muneris partem. At Servius filium ajebat initio fuiſſe, qui eâ conditione cives Romani fuiſſent, ut ſemper Reſpublicam ſeparatim à populo Romano haberent, Cumanos videlicet, Acerranos, Atellanos, qui æquè cives Romani erant, & in legione merebant, ſed dignitates non capiebant.* Idem paulo poſt: *Municipium id genus hominum dicitur, qui cum Romam veniſſent, neque cives Romani eſſent, participes tamen fuerunt omnium rerum ad munus fungendum unà cum civibus Romanis, præterquam de ſuffragio ferendo, aut magiſtratu capiendo; ſicut fuerunt Fundani, Formiani, Cumani, Acerrani, Lanuvini, Tuſculani, qui poſt aliquot annos cives Rom. effecti ſunt. Alio modo cum id genus hominum definitur, quorum civitas univerſa in civitatem Romanam venit, ut Aricini, Cærites, Anagnini. Tertio, cum id genus hominum definitur, qui ad civitatem Romanam ita venerunt, ut municipia eſſent ſuæ cujuſque civitatis, & comitia, ut Tiburtes, Prænestini, Piſani, Arpinates, Nolani, Bononienſes, Placentini, Nepeſini, Sutrini, Lucenſes.* Ex his Feſti verbis videmus, *Municipes* non ſemper eodem modo acceptos. Illud interim conſtat, Municipes ex eo nominatos, quod jus adepti eſſent cum populo Romano munera capiendi. Unde & Ulpianus, municipes proprie dictos ait, *qui in civitatem Romanam accepti, munerum participes fierent*; Item Paulus dicit, *municipes appellatos, quod munera civilia caperent.* Munera vero nihil aliud ſunt, quam officiorum civilium jura. Municipes itaque fuere homines juris civium Romanorum participes, & municipium oppidum jure civium Romanorum donatum. Cæterum notandum etiam, Municipes non ſemper ejuſdem fuiſſe juris. Nam primis temporibus civitas aliis cum ſuffragio, aliis vero ſine ſuffragii jure data fuit; quibus autem cum ſuffragio data erat, ii Romanis vivebant legibus, ac habebant jus Romæ petendi magiſtratus; quibus vero ſine ſuffragio data erat civitas, ii ſuis vivebant legibus, neque Romæ ad dignitates admittebantur. Poſtea exæquatum eſt municipiorum jus, omnibuſque ſuffragii ferendi poteſtas delata. Tandem etiam hæc conditio mutata, quod municipes ſuæ libertatis amantes, vivere mallent Romanis ſoluti legibus. Atque de hoc poſtremo municipum genere, Gellii verba capienda, quippe quod ſuo tempore potiſſimum obtinuit. Hinc etiam *Municipalis*

ves Romani ex municipiis, legibus suis & suo jure utentes, 8 muneris tantùm cum populo Romano honorarii participes, à quo munere capessendo appellati videntur, nullis aliis necessitatibus, neq; ulla populi Romani lege adstricti, 9 ni, inquam, populus eorum fundus factus est. primos autem

nicipalis lex, sic dicta, quod fuerit proprium cujusque municipii jus constitutum: quo cives ante adeptam Romanam civitatem utebantur.

8. *Muneris tantum cum pop. Roman. honorarii participes*] Per munus honorarium hic non intelligitur Magistratus petendi jus, sed quidam tantum dignitatis gradus; quod nempe honoris causâ in civitatem Romanam accepti, cives Romani dicerentur, & in legione, tanquam cives Romani, non in auxiliis, ut socii, militarent. hoc est, quod Festus dixit in verbis adductis, *quod æque cives Romani erant, & in legione merebant, sed dignitates non capiebant.*

9. *Ni, inquam, populus eorum fundus factus est*] Vulgo, *Cum nunquam populus eor. f. f. esset.* At Mss. *Nunquam populus eorum fundus factus est.* Vnde nihil facilius quam legere, ut jam olim edidit Stephanus, *Ni, inquam, pop. &c.* Populus autem fundus factus hoc loco dicitur, qui jura & leges Romanorum adscivit, & in se recepit. Hoc itaque vult Gellius, Municipes nimirum suis legibus municipalibus vivere, nisi populus eorum, hoc est, tota civitas juri Quiritium sese subjecisset, ac secundum id se victurum in se recepisset; tum enim ea lege municipes teneri, quia populus eorum fundus factus esset, hoc est, leges Romanas adscivisset, approbassetque. Sic Cicero Oratione pro L. Cornelio Balbo, ubi quis populus fundus esse dicatur, explicat. *Totum hoc*, inquit, *in ea fuit positum semper ratione, atque sententia, ut cum jussisset populus Rom. aliquid, si id adscivissent socii populi ac Latini, & si ea lex, quam nos haberemus, eadem in populo aliqua tanquam in fundo resedisset: ut tum eadem lege is populus teneretur.* Et paulò post: *Innumerabiles leges de civili jure sunt latæ, quas Latini voluerunt, adsciverunt. ipsa denique Iulia, qua lege civitas est sociis & Latinis data, qui fundi populi facti non essent, civitatem non haberent. in quo magna contentio Heraclienſium & Neapolitanorum fuit, cum magna pars in iis civitatibus, juris sui libertatem civitati anteferret.* Additque, *Hæc vis est ista & juris & verbi, ut fundi populi, beneficio nostro, non suo jure fiant, cum aliquid populus Romanus jussit, id si est ejusmodi, ut quibusdam populis sive foederatis, sive liberis permittendum esse videatur, ut statuant ipsi, non de nostris, sed de suis rebus, quo jure uti velint: tum utrum fundi facti sint, an non, quærendum esse videatur.* Hotomanus Observat. lib. 2. cap. 19. existimat Ciceronem in hac Oratione non tam explicare voluisse, quis *populus fundus factus* proprie diceretur, quam causæ ac tempori inservire. Nam, ut Festus scribit, *Populus fundus dicitur esse rei quam alienat, id est, auctor.* Eodem modo Plautus in Trinummo dixit: *Ei rei fundus pater sit*, id est, auctor. Vnde manifestum, fundum populum fieri, qui auctor fit, ut fundus sit auctor. Contra tamen, & recte quidem meo judicio, Turnebus Adversar. lib. 4. cap. 12. contendit Ciceronem vere sincereque hoc argumentum tractasse, sine ulla captione verborum, fraudeque. Nam etsi *fundus factus* latius patet, ac auctoritatem omnem significat, tamen in legibus & ea re, de qua agebatur, de populo dicebatur in eam rationem atque sententiam, ut si quid juris Romæ sancitum esset, id si socii approbarent & adsciscerent, ea lege tenerentur, & fundi facti dicerentur. Atque in hac significa-

tione

tem municipes ſine ſuffragii jure [10] Cærites eſſe factos accepimus: conceſſumque illis," ut civitatis Romanæ honorem

catione hæc verba hic apud Gellium intelligenda ſunt. Neque enim ſignificare poſſunt, quemadmodum Hotomanus vult, Municipes, hoc eſt, ſingulos cives ex municipio ortos legibus Romanis non eſſe adſtrictos, niſi populus eorum ejus rei auctor eſſet. neque licere quemquam ex ſua civitate in aliam ſeſe dare abſque ſui populi conſenſu. Nam Cicero in eadem Oratione negat in mutanda civitate opus eſſe populi auctoritate, cum ita cuique ſua conſtet libertas, ut ex urbe, cujus eſt civis, demigret, alioque domicilium ſedemque conferat & collocet: & ſi in civitatem aliquam adſciſcatur, ei ſe dicare poſſit, relicto nativo ſolo; quod idem juris Romanis eſſe comparatum. Si quis enim Roma relicta, ſe alicui civitati dicaſſet, eum civitate mutatum fore ſine populi Romani ſuffragio, & auctoritate, hujuſque rei populum Romanum fundum fieri non oportere: *Sed cum eſt illud*, inquit, *imprititiſime dictum de populis fundis, quod commune eſt liberorum populorum, non proprium foederatorum: ex quo intelligi neceſſe eſt, aut neminem ex ſervis civem fieri poſſe, aut etiam poſſe ex fœderatis: tum vero jus omne noſtrum ignorat: quod eſt, judices, non ſolum in legibus publicis poſitum, ſed etiam in privatorum voluntate. Jure enim noſtro neque mutare civitatem quiſquam invitus poteſt, neque, ſi velit mutare, non poteſt, modo adſciſcatur ab eâ civitate, cujus eſſe ſe civitatis velit: ut ſi Gaditani ſciverint nominatim de aliquo cive Romano, ut ſit is civis Gaditanus, magna poteſtas ſit huic noſtro civi mutandæ civitatis, ne fœdere impediatur, quo minus ex Cive Romano civis Gaditanus eſſe poſſit.* Ex quibus etiâ verbis manifeſtum, Ciceronem quidem non negare *populum fundum factum*, etiam pro, *auctorem fieri* dici. Ita de accuſatore Balbi inquit: *Negat ex fœderato populo quemquam poſſe, niſi is populus fundus factus eſſet, in hanc civitatem venire.* Id eſt, niſi populus auctor fuiſſet. Et paulò poſt: *Quid enim potuit dici imperitius, quam fœderatos populos fieri fundos oportere? id eſt, auctores.* Sed negat Cicero in eâ ſignificatione ibi locum habere poſſe, ſubjicitque rationem, unde hoc genus dicendi, *populus fundus factus eſt*, originem traxerit, verbis iſtis, quæ modo adduximus, nimirum, quod, cum populus aliquis legem quandam Romanorum adſcivit & approbavit, videatur in eo populo, ut in fundo reſediſſe: proinde quaſi lex urbem Romam in qua lata eſt, pro civitate habeat: populum illum, à quo eſt adſcita, pro fundo quodam ſuo, ut in eo ſedem ponat. Hinc autem per tranſlationem ea dicendi ratio auctoritatem ſignificare cœpit.

10. *Cærites*] Sic dicti à *Cære*, nobiliſſimo Etruriæ opido, olim etiam *Agylla* dicta à Pelaſgis, à quibus condita fertur, ut ait Strabo lib. 5. Stephanus de Urbibus: Ἀγύλλα, πόλις Τυρρηνίας. Λυκόφρων,

Ἀγύλλαν Αὐσονῖτιν ἱστορήμασιν.
Ἔστι δ' κτίσμα τῶν ἀπὸ Θετταλίας Πελασγῶν, μετωνομάσθη δὲ Καῖρι.

11. *Ut civitatis Romanæ quidam honorem caperent, &c.*] Hoc eſt, ut beneficii loco jure civitatis populi Rom. donarentur; ſic tamen, ut ad dignitates capiendas non admitterentur. Quo nomine Romani à Strabone taxantur, quaſi ipſi Cæritanos, non ut à ſe benefactis ſuis meritiſſent, tractaſſent. Sic enim lib. 5. ubi de Etruſcorum clatitate egerat, ſubjicit: Καὶ ἔτι τὰ τοῖς Καιρίταις πεφιχθέντα· καὶ γὰρ τὰς ἱκάνοις τῶν Ῥωμαίων Γαλάταις καταλειφθεῖσαν, ἐπιζῆν ἐπιθήμας τῷ Σαβίνῳ· καὶ ἄχρι πόρρω ἔλαβον

rem quidem caperent, sed negotiis tamen atque oneribus vacarent, [12] pro sacris bello Gallico receptis, custoditisque.[13] hinc tabulæ Cærites appellatæ, versa vice, in quas censores referri jubebant, quos notæ causa suffragiis privabant. Sed [14] *Colonarum* alia necessitudo est: non enim veniunt

Ῥωμαίων ἐκεῖνοι λάφυρα, ἄκοντες ἀφείλοντο· πρὸς ἣ τότε, τὰς κατ' αὐτῶν ἐκ τῆ Ῥώμης ἔτυχον, καὶ τὸ ἀθάνατον πῦρ, καὶ ἃς ἔσωσαν Ἑστίας ἱερείας. Οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι λέγουσι τοὺς τότε φαύλως διοικοῦντας τὴν πόλιν, οὐκ ἐκπλῆσαι δυναμένους τὴν χάριν αὐτοῖς ὀφειλομένην· πολιτόνους γὰρ ὄντες, οὐκ ἀπέγραψαν εἰς τοὺς πολίτας· ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς μὴ μετέχοντας τῆς ἰσοτιμίας, εἰς τοὺς ἀέλυτους ἐξέβαλον τοὺς Καιριτῶν. Id est, *Quibus addi potest Cæritanorum facinus. Hi enim Gallos, qui Romam ceperant, debellaverunt, adeoque in Sabinis: invitis quoque eam extorserunt prædam, quam illi volentibus Romanis abstulerant. Præterea Romanos qui Cære confugerant, & æternum ignem, ac Vestales virgines conservaverunt. Ac videntur mihi Romani propter eos, qui tum urbem male administrabant, non satis memores beneficii accepti se exhibuisse. Cum enim eis jus civitatis darent, inter cives tamen nomina eorum non retulerunt. quin & alios, qui æquali jure cum civibus reliquis non fruerentur, in Cæritum tabulas rejiciebant.*

12. *Pro sacris bello Gallico susceptis*] Livius lib. 5. Post Gallos Roma pulsos, Senatusconsultum factum ait, quo inter alia decretum: *Cum Cæritibus publice hospitium fieret, quod sacra populi Romani ac sacerdotes recepissent, beneficiaque ejus populi non intermissa bonos Deûm immortalium esset.*

13. *Hinc tabulæ Cæritum appellatæ, versa vice*] In quas scilicet referebantur non qui beneficii loco, ut ante Cærites; sed qui ignominiæ causa moti tribu, suffragiis privabantur. In Cæritum tabulas autem referebantur plebei. Censores enim, ut scribit Asconius Pedianus in Divinat. Ciceron. cives sic notabant, *Ut qui senator esset, ejiceretur senatu; qui eques Romanus, equum publicum perderet. Qui plebejus, in Cæritum tabulas referretur, & ærarius fieret, ac per hoc non esset in albo centuriæ suæ; sed ad hoc esset civis tantum, ut pro capite suo tributi nomine æra penderet.* Hinc apud Horatium lib. 1. epist. 6. *Cærite cera digni.* Glossæ Philoxeni: *Cærites:* Δίλτοι, ἐν αἷς τοὺς ἀτίμους ἀπογράφουσι.

14. *Colonarum*] Coloniæ quid, & unde sint, declarat Servius ad illud lib. 1. Æneid.

- - Tyrii tenuere coloni.

Sane Veteres colonias ita definiunt. Colonia est cœtus eorum hominum, qui universi deducti sunt in locum certum ædificio munitum, quem certo jure obtinerent. Alii: Colonia est, quæ Græce ἀποικία vocatur, dicta autem est à colendo. Est autem pars civium aut sociorum, missa ubi Rempublicam habeant ex consulto suæ civitatis, aut publico ejus populi, unde profecta est, consilio. Hæ autem coloniæ sunt, quæ ex consensu publico, non ex secessione, sunt conditæ. Sex autem potissimũ apud Romanos causæ coloniarũ deducendarum reperiuntur fuisse; Vel enim id fiebat ad priores populos à se devictos coercendos; vel ad hostium incursus repellendos; vel seditionis sedandæ causâ; vel stirpis augendæ; vel plebis urbanæ exhauriendæ; vel denique præmiis milites veteranos afficiendi causâ. unde militia-

Digitized by Google

veniunt extrinsecus in civitatem, nec suis radicibus nituntur: sed ex civitate quasi propagatæ sunt: & jura instituta-que omnia populi Romani, non sui arbitrii habent. quæ tamen conditio, quum sit magis obnoxia & minus libera: potior tamen & præstabilior existimatur, propter amplitudinem, majestatemque populi Romani, cujus istæ coloniæ quasi effigies parvæ, simulacraque esse quædam videntur: & simul quia obscura oblitteratæque sunt municipiorum jura, quibus uti jam per innotitiam non queunt.

militares coloniæ appellatæ. De Coloniis plura qui desideras, vide accuratissimè differentem Marcum Velserum l. 4. & 5. Rer. Augustan. Vindelicarum.

CAP. XIV.

Quòd M. Cato differre dixit festinare *& properare, & quàm incommodè Verrius Flaccus vim verbi quod est,* festinat, *interpretatus sit.*

[1] FEstinare & *properare* idem significare, atque in eamdem rem dici videntur. sed M. Cato id differre existimat: eaq; hoc modo divisa. verba sunt ipsius ex oratione, quam de suis virtutibus habuit: *Aliud est properare, aliud festinare. qui unum quid mature transigit, is properat: qui multa simul incipit, neque perficit, is festinat.* Verrius Flaccus rationem dicere volens differentiæ hujus, *Festinat*, inquit, *à fando dicitur: quoniam isti* [2] *ignaviores, qui nihil perficere possunt, plus verborum*

Festinare, &c.] Nonius Marcellus, *festinare & properare veteres voluerunt habere distantiam.* Ubi Catonis exemplum ex Gellio petitum subjicit, additque: *Verum utrorumque verborum vasta sub hac significantia proxima est veritati, ut sit sæpe animi properare studiose ad res aliquas contendentis; festinare corporis necessitatibus obsequentis.* Virgilius lib. 4.

Et mediis properas Aquilonibus ire per altum.

Idem Æneid. lib. 2.

Festinate viri, nam quæ tam fera mora Segnities. - - -

Aliter Cornel. Fronto lib. de Differ. voc. *Qui properat, apparet non esse fessus. Qui festinat, videtur esse defatigatus.* Sed hæ Grammaticorum argutiæ Veterum auctoritate facile refelli possunt, qui utroque verbo utuntur pro *accelerare*, nisi quod *festinare* videatur motum & celeritatem majorem exprimere.

2. *Ignaviores*] Lipsius Elect. lib. 2. cap.

rum quàm operæ habent : ſed id nimis coactum atque abſurdum videtur. neq; tanti momenti eſſe poteſt prima in utroque verbo littera, ut propter eam unam tam diverſa verba, *feſtinare*, & *fari*, eadem videri debeant. commodius autem propiuſque viſum eſt, *feſtinare*, eſſe quaſi feſſum eſſe. nam qui multis ſimul rebus properandis defeſſus eſt, is jam non properat, ſed feſtinat.

cap. 3. reponit *ignavimes*. quod formarum putat, ut Optiones, Volones, Edones, Geriones, Geſtiones; à veteri verbo *ignavire*, quo Accius uſus eſt, notante Nonio.

CAP. XV.

Quòd Theophraſtus mirum de perdicibus ſcriptum reliquit, & quid Theopompus de leporibus.

1 THeophraſtus, philoſophorum peritiſſimus, omnes in Paphlagonia perdices bina corda habere dicit; 2 Theopompus in Biſaltia lepores bina jecora.

1. *Theophraſtus*] Scripſit Theophraſtus inter alia multa, etiam ſeptem Libros De Animalibus, ut teſtatur Laërtius in ejus vitâ. Unde haud dubie hauſta, quæ Gellius hic ex eo de Perdicibus Paphlagoniæ tradit. Quod & facit Ælianus De Animalib. lib. 10. c. 35. Παφλαγόνιαι δὲ ἄρα πέρδικαι δισσὰ ἔχουσι κῆρ καὶ καρδίαι Θεόφραστός πού φασιν. *Paphlagoniæ perdicum cor geminum reperiri Theophraſtus alicubi prodidit.* Et lib. 11. cap. ult. Πέρδικες δὲ Παφλαγόνες δικαρδίοι εἰσὶν, ἀνατρέπων Θεόφραστος λέγει. *Perdices, ut ſcribit Theophraſtus, in Paphlagonia cor geminum habent.*

2. *Theopompus in Biſaltia*] Idem ex eo teſtatur Ælianus de Animal. lib. 5. cap. 27. Τοὺς δὲ τῆς Βισαλτικῆς λαγῶς δίπλαι τὰ ἥπατα ἔχειν Θεόπομπος λέγει. *In Biſaltia duplex jecur habere lepores Theopompus ait.* Et lib. 11. cap. ult. Θεόπομπος τοὺς δὲ Βισαλτικοὺς λαγῶς, δίπλαι ἥπατα ἔχειν ἐκείνου φησὶν. *In Biſaltiâ Theopompus ait, ſingulos lepores duplex habere jecur.* Putem hoc à Theopompo ſcriptum fuiſſe in eo libro, quem *Thaumaſia* inſcripſerat, cujus meminit D. Laërtius in Epimenide & Pherecyde. Item Servius ad Eclog. VI. Virgilii.

CAP.

Agrip-

CAP. XVI.

Agrippas *à partus ægri & improſperi vitio appellatos ; deque his deabus , quæ vocantur* Proſa *&* Poſtverta.

QUorum in naſcendo non caput, ſed pedes primi exſtiterant (qui partus difficillimus ægerrimuſque habetur) [1] Agrippæ appellati vocabulo [2] ab ægritudine & pedibus conficto. Eſſe autem pueros in utero Varro dicit; capite infimo nixos, ſurſum pedibus elatis; non ut hominis natura eſt, ſed ut arboris. nam pedes cruraque, arboris appellat ramos; caput, ſtirpem atque caudicem. *quando igitur*, inquit, *contra naturam forte converſi in pedes: brachiisque plerumque diductis retineri ſolent: ægriuſque tunc mulieres enituntur. hujus periculi deprecandi gratia aræ ſtatutæ ſunt Romæ duabus* Carmen-

[1] *Agrippæ appellati*] Gloſſæ Philoxeni; *Agrippa*, Ὁ ἐπὶ ποδὸς γενηθείς. Plinius lib. 7. cap. 8. *In pedes procidere naſcentem, contra naturam eſt. quo argumento eos appellavere Agrippas, ni ægre partos.*

2. *Ab ægritudine & pedibus conficto*] Legendum cum Salmaſio ad Solinum: *ab ægritudine partus conficto.* Ridiculum enim eſt illud de pedibus, cum Agrippam non ab ægritudine pedum, ſed ab ægro partu dictum voluerint, ut modo ex Plinio vidimus. Et Gellium etiam ſic ſcripſiſſe indicat lemma capitis: *Agrippas à partus ægri & improſperi vitio appellatos*. Et ſic quoque Nonius, qui pleraque ex Gellio noſtro deſcribere ſolet: *Agrippæ, qui cum labore matris eduntur; hoc eſt, per pedes contra naturam, non per caput. Quaſi ab ægro partu.* Sed, ut bene ibidem notavit Salmaſius, ſuaviſſime ſomniarunt Veteres illi, quamquam doctiſſimi homines, qui *Agrippam* quaſi ægre partû dici putaverint, cum vocabulum ſit mere Græcum Ὁ Ἀγρίππας. Ita Soſipater Grammaticus Ἀγρίππας inter nomina mere Græca recenſet: *Sed tum primi ordinis, cum genitivum Græcum habuerint per ου: ut ὁ Αἰνείας, Αἰνείου, hujus Æneæ: ὁ Ἀγρίππας, Ἀγρίππου, hujus Agrippæ.* Sic Ἀγρίππας, ut nominis Græci meminit alicubi Vetus Theocriti Scholiaſtes. Latini itaque hoc nomen, ut alia multa, à Græcis deſumpſere; quod primum illis prænomen, poſtea vero cognomen fuit.

3. *Capite infimo nixos*] Si Varro intellexerit toto geſtationis tempore fœtum in utero materno capite deorſum, pedibuſque ſurſum elatis ſitum eſſe, lapſus eſt. Ut plurimum enim fœtus in utero ſitus eſt capite prono, naſo inter genua verſus caput elevata recondito, ut videre eſt in Schemate II. Tab. XXIX. Anatomiæ Reformatæ Bartholini l. 1. cap. ult. Inſtante vero partus tempore, infans jam perfectus ruptis ex impetu membranis, laxatoque exinde utero, in caput deorſum rotatur, ingredientemque aërem perſequitur, ſicque tandem in partu naturali capite primum foras, in lucem exit, & naſcitur.

4. *Vna*

Carmentibus: quarum 4 una 5 Postverta nominata est, 6 Prosa altera; à recti perversique partus & potestate & nomine.

4. *Una*] Cod. Tornæs. & Vet. Edit. *altera*.

5. *Postverta*] In Lapide Veteri reperto apud Lingones sub capite Mercurii & Mulieris:

DEO. MERCURIO. ET. POS
TUERTE. C. ANTIUS. TITI
FILIUS. EX. VOTO.

Exstat in Corp. Inscript. apud Gruterum pag. 50. n. 9. Alio tamen sensu atque Varro, scribit Ovidius in Fastis lib. 1.

Porrima placantur, Postvertaque, sive sorores,
Sive fugæ comites, Manali diva, tuæ.
Altera, quod porro fuerat, cecinisse putatur,
Altera venturum postmodo quicquid erat.

Sic Macrobius lib. 1. cap. 7. Ubi de Jano ait: *Qui & præterita nosset & futura prospiceret, sicut Antevorta & Postverta divinitatis scilicet aptissimæ comites apud Romanos coluntur.*

6. *Prosa*] Al. *Prorsa*. Sed eodem redit, sive *Prorsa*, sive *Prosa* legatur. Quemadmodum dicitur *prorsus* & *prosus*. Ennius:

Prosus rursus (pro *rursus*) *reciprocat stultus ferram.*

Apud Plautum etiam in Milite legimus:

Prosus Athenas protinus abibo tecum.

Sic in antiquissimis Mss. Plauti Codd. legitur *susum* pro *sursum*. Denique apud Festum est *prorsi limites* pro *directi ad orientem*. In Glossis etiam est *prorsa tunica*, cui opponitur *inversa*. *Prorsus* itaque vel *prosus* est rectus, unde *Prosa Dea*, quæ recto sive naturali partui præsidet; hujusmodi scilicet partui, quando infans primum capite in lucem editur. Uti *Dea Postverta*, sive *Postvorta* præposteris partubus præesse diceretur.

CAP. XVII.

Quæ ratio vocabuli sit agri Vaticani.

ET agrum Vaticanum, & ejusdem agri deum præsidem, appellatum acceperamus à vaticinius, quæ vi, atque instinctu ejus dei, in eo agro fieri solita essent. sed præter hanc causam M. Varro, in libris divinarum, aliam esse tradit istius nominis rationem. *nam* 1 *sicut Ajus*, inquit, *deus appellatus*,

1 *Sicut Ajus*] Nimirum *Locutius*. Livius lib. 5. *Expiandæ etiam vocis nocturnæ, quæ nuncia cladis ante bellum Gallicum audita neglectaque esset, mentio illata, inssumque templum in Novâ viâ Ajo Locutio fieri.* Meminit ejus rei & Cicero lib. 1. De Divinat. *Non multo ante urbem captam exaudita vox est à luco Vestæ, qui à Palatii radice in Novam viam devexus est, ut mori, & portæ vesperirent: futurum esse, nisi provisum esset, ut Roma caperetur. Quod neglectum, cum cavere posset, post acceptam illam maximam cladem explicatum est: ara enim AIO LOQUENTI, quam septam videmus, adversus eum locum consecrata est.* Plutarchus libro de Fortun. Roman. eandem historiam narrans, dicit templum constru-

Digitized by Google

latus, atque ei ſtatua eſt, quæ eſt infima Nova via, quòd in eo loco divinitùs vox edita erat: ita [2] *Vaticanus deus nominatus, penes quem eſſent vocis humanæ initia. quoniam pueri, ſimul atque parti ſunt, eam primam vocem edunt, quæ prima in Vaticano ſyllaba eſt: idcircoque* vagire *dicitur exprimente verbo ſonum vocis recentis.*

conſtructum eſſe in honorem φήμης ἐ κλῆδι & *Famæ & Ominis.*

2. *Vaticanum*] Auguſtinus De Civ. Dei lib. 4. cap. 11. *Ipſe in vagitu os aperiat, & vocetur Deus Vaticanus.* Sic enim ibi cum antiquiſſimis libris legendum, non, ut vulgò, *Vagitanus.* Quemadmodum & dict. lib. cap. 8. *Aut Vaticano, qui infantum vagitibus præſidet.*

CAP. XVIII.

Lepida quædam memoratu & cognitu de parte geometriæ, quæ ὀπτικὴ appellatur, & item alia quæ κανονικὴ, & tertia itidem, quæ dicitur μετρικὴ.

[1] PArs quædam Geometriæ [2] ὀπτικὴ appellatur, quæ ad oculos pertinet: pars altera, quæ ad auris, [3] κανονικὴ vocatur, quæ ad manus machinationesque pertinet. Tertia pars eſt, quæ in mensuris modisque omnibus verſatur, μετρικὴ dicitur. Ea quoque ipſa in multas partes diſtributa eſt. Nam alia pars ejus in ædificiis, alia in navibus, alia in horologiis, alia in ſignis bellicis, alia in machinis, alia in menſionibus agrorum conſtituenda vel dimetienda eſt.

1. PArs quædam Geometriæ ὀπτικὴ *appellatur*] Geometriæ voce hic Gellius generatim pro Matheſeos uti videtur, cum dicit ὀπτικὴ & κανονικὴ Geometriæ eſſe partes. Alioquin notum eſt, Arithmeticam & Geometriam proprie conſtituere diſciplinas mere Mathematicas, ſive puras: Opticam vero & Canonicam eſſe partes Matheſeos mixtæ. Hoc autem modo conſideratur Optica, ut Geometriæ ὑπάλληλος, ſive *ſubordinata.* Sicut enim Geometria agit de lineis, angulis, ſuperficiebus &c. in abſtracto conſideratis, ita Optica, quia ejus eſt proſpectus rationem reddere, in viſionis & illuminationis radiis lineas, angulos, ſuperficies, pyramidas, conos, axes, aliaque quæ ad Geometriæ objectum pertinent, conſiderat, iiſque utitur ad demonſtranda ea, quæ circa viſorios radios accidunt.

2. ὀπτικὴ] Vulgo redditur *Perſpectiva*, melius vero diceretur *Adſpectiva.* Dividitur autem Optica utplurimum in tres partes, pro triplici radiorum profuſione; in *Opticam* ſcilicet proprie ſic dictam, quæ agit de viſione & illuminatione, quæ ſimpliciter per rectos radios fit; in *Catoptricam*, quæ tractat de radio reperenſio, ſive reflexo in κατόπτροις, ſive ſpeculis; ac denique in *Dioptricam*, quæ conſiderat viſionem & illuminationem per radios refractos, propterea quod tranſeant per medium raritate & denſitate diſſiens, velut partim per aërem, partim per aquam, vel etiam per lentem convexam aut concavam, ut fit in Tubis Opticis.

3. κανονικὴ *vocatur*] Latine dici poſſit *Regularis.* Sed Latini etiam Græcam vocem retinuere. Unde Vitruvius lib.

vocatur, qua muſici, ut fundamento artis ſuæ utuntur. Utraque harum ſpatiis & intervallis linearum, & ratione numerorum conſtat. Ὀπτικὴ facit 4 multa demiranda id genus,

lib. 1. cap. 1. *Muſicen autem ſciat oportet, uti Canonicam rationem & Mathematicam notam habeat.* Nititur enim Muſica γραμμικὴ partim Canonicâ ratione, partim Mathematicâ. Poſtea autem Harmonice dicta, quæ prius dicebatur Canonica. Quare autem prius ſic vocaretur, explicat Porphyrius in Harmonicis ex Ptolemaide Cyrenaicâ, clariſſima fœmina, ipſiſmet ejus verbis, ubi alia inter: Ἡ μὲν Κανονικὴ πραγματεία κατὰ πᾶσι μᾶλλον ἐστὶ καθόλου· Κατὰ τὰς Πυθαγορικάς. ἣν γὰρ νῦν Ἁρμονικὴν λέγομεν, ἐκεῖνοι Κανονικὴν ἐνόμαζον. Ἀπὸ τοῦ Κανονικὴν αὐτὴν λέγομεν; Οὐχ', ὡς ἔνιοι νομίζουσι, ἀπὸ τοῦ κανόνος ὀργάνου πραγματεύεσθαι, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ εὐθύνοντος, ὡς ἀφ' ἁπλῆς ταύτης τῆς πραγματείας τὸ ὀρθὸν καὶ λόγῳ εὑρίσκον. Id eſt, *Canonicum ergo ſtudium ſecundum quos generaliter eſt? Iuxta Pythagoricos. Quam enim nunc Harmonicam vocamus, Canonicam illi dicebant. Cur vero illam Canonicam appellamus? Non, ut aliquibus viſum fuit, à canone inſtrumento; ſed à rectitudine. Siquidem ratio id, quod eſt rectum, repetit utendo canonibus, ſive regulis harmonicis.* Ut autem Optica Geometriæ, ita Canonica ſive Muſica Arithmeticæ ὑπαλλάττεται, ſive *ſubordinata eſt.* Quod & Auctor noſter innuere videtur, cum addit: *Viraque harum ſpatiis & intervallis linearum, & ratione numerorum conſtat.* Prius enim ad Opticam, poſterius ad Canonicam referendum.

4. *Multa demiranda*] Sane ſtupenda plane & miranda ſunt, quæ Optices beneficio tam in cœlo quam in terris fiunt; Catoptrices præſertim, & Dioptrices ope. Ex hujus enim præceptis Tubus Opticus conſtructus hodie nobis multa admiratione ſummâ digniſſima in cœlo derexit, quæ veteribus omnino ignota fuere. Nam ejus ope cognoſcimus maculas & faculas in Sole; Lunam quaſi alium terrenum orbem eſſe noſtro perſimilem, ejuſque ſuperficiem eſſe inæqualem, terrâ & aquâ diſtinctam, ac quaſi montibus attolli, vallibuſque deprimi; Venerem Lunæ inſtar, nunc plenam eſſe, nunc in cornua abire; Mercurium etiam reliquorum planetarum inſtar à Sole lumen accipere, & modo in orbem, modo ſemiplenum ſeſe conſpiciendum præbere. Circa Jovem quatuor deprehendimus planetas, qui tanquam totidem Lunæ certis periodis & intervallis ejus circuitum faciunt. Ipſum etiam Jovis corpus quaſi faſciis quibuſdam cingi; earumque ſitum mutari, prout ſcilicet ipſe Jupiter ſuper centrum ſuum rotetur. Eodem modo Lunulam quandam Saturnum ſedecim dierum ſpatio circumire, ejuſque corpus annulo circumcinctum eſſe; atque exinde pro vario ad Solem Terramque noſtram ſitu, modo anſatum, modo rotundum, nonnunquam etiam linea recta ad utrumque latus extenſâ apparere. Per Teleſcopium denique Viam lacteam, quod jam olim Democritus ſuſpicatus fuerat, ſcimus nihil eſſe, niſi congregationem denſam ſtellarum minutarum, quemadmodum & ſunt ſtellæ nebuloſæ vulgo ſic dictæ, quæ ita conſtipatæ ex minutis ſtellulis, albedinem quandam, nebulæ inſtar, repræſentent. In terris etiâ ſpeculorum ope multa miranda præſtari à gnaris Optices poſſunt. Eorum enim compoſitione pro uno centum apparere facimus; vel ut videatur homo in aëre ſuſpenſus capite deorſum pedibuſque ſurſum verſis ambulare, aut etiam per aërem volare;

deni

nus, 5 ut in ſpeculo uno imagines unius rei plures appareant : item, 6 ut ſpeculum in loco certo poſitum, 7 nihil imagi-

denique ut manes ab inferis videamur ſuſcitare, vel ſpectrum aliquod per cubiculum incedens exhibere, & alia id genus infinita præſtemus, ad quæ artis hujus ignari attoniti, mente oculiſque in terram defixis obſtupeſcere ſoleant.

5. *Vt in ſpeculo uno &c.*] Ad quod præſtandum opus eſt ſpeculo concavo; ejus enim ope idem objectum poteſt habere in ſpeculo duas, tres, quatuorve imagines. Quod demonſtratur à Vitellione lib. 8. Opticæ, Propoſit. 25. 26. 40. & 41. ex Alhazeno, & ex utroque Auctor Perſpectivæ Communis lib. 2. Propoſit. 46. 47. & 48. Hujuſque rei Praxin exhibet Maginus lib. De Phænomen. Speculi Concavi Sphætici, c. 13. Ratio vero eſt, quia poteſt ita collocari objectum & oculus, ut à pluribus punctis ſpeculi reflexio fiat ad oculum. *Alioquin fiunt & ſpecula quædam*, ut ait Seneca lib. 1. Nat. quæſt. cap. 5. *ex multis minutiſque compoſita : quibus ſi unum oſtenderis hominem, populus appareat, unaquaque parte faciem ſuam exprimente.* Sed de ejuſmodi ſpeculo non capiendus hic Gellius; quamvis quæcunque breviter hic de ſpeculis tangit magis quam explicat, hiſtorice potius id faciat quam philoſophice, ut & facit Apulejus in Apologia, licet aliquo modo accuratius, diſtinctiuſque noſtro; utpote qui pro diverſâ ſpeculorum formâ diverſos eorum effectus recenſeat, hiſce verbis : *Videntur ne vobis debere Philoſophi hæc omnia veſtigare & inquirere, & cuncta ſpecula vel unda vel ſuda ſoli videre? Quibus præter iſta quæ dixi, etiam illa ratiocinatio neceſſaria eſt, cur in planis quidem ſpeculis ſuæ partes obtinet & imagines videantur; in tumidis vero & globoſis omnia defectiora : at contra in cavis auctiora: ubi & cur læva cum dextris permutentur : quando ſe imago eodem ſpeculo tum recondat penitus, tum foras exerat : cur cava ſpecula, ſi exadverſum ſoli retinentur, appoſitum fomitem accendant? qui fiat, ut arcus in nubibus, variis & duo ſoles æmula ſimilitudine viſantur? Alia præterea ejuſmodi plurima, quæ tractat volumine ingenti Archimedes Syracuſanus, vir in omni quidem Geometria multum ante alios admirabili ſubtilitate, ſed haud ſciam, an propter hæc vel maxime memorandus, quod inſpexerat ſpeculum ſæpe & diligenter.* Inter Archimedis opera ſupereſt adhuc hodie libellus de ſpeculis uſtoriis parabolicis.

6. *Vt ſpeculum in loco certo poſitum nihil imaginet*] Hoc itidem ope ſpeculi concavi præſtari poteſt. Omne enim objectum exiſtens in centro ſpeculi concavi videri nequit, quoniam radii ab eo perpendiculariter cadunt ſuper ſuperficiem ſpeculi, atque ita in ſe ipſos redeunt, neque ad ullum aliud punctum declinant extra centrum. Cum igitur oculus ſit extra centrum, non poteſt videre id, quod eſt in centro. Hinc etiam ſequitur, oculum exiſtentem in centro ſpeculi concavi ſphærici, nihil præter ſe ipſum videre. Similiter oculus exiſtens in ſemidiametro ſpeculi concavi ſphærici, nihil eorum videt, quæ in illo ſemidiametro continentur. Quorum omnium demonſtrationem habes apud Ioannem [illegible]anum Perſpectiv. Commun. lib. 2. Propoſit. 40. 41. & 42.

7. *Nihil imaginet*] Nullam reddat imaginem. Gloſſæ Vett. Εἰκονίζω, *Imaginor.* Hoc modo uſus Apulejus Apologia; *Atque ita quod extra tangunt ac viſant, id intra ſpeculum imaginentur.* Sidonius Apollinaris lib. 2. Epiſtol. 2. *In hanc ergo piſcinam &c. ſex fiſtulæ prominentes leonum ſimulatis capitibus effundunt, quæ temere ingreſſis veras dentium cratis, meros oculorum furores, certas cervicum jubas imaginabuntur.* Lactant. l. 5. c. 14. *Sed terram digitis ſuis imaginatam metuant & adorent.*

8. *Item,*

imaginet, aliorſum tranſlatum, faciat imagines. [8] item, ſi rectus ſpeculum ſpectes, imago fiat tua hujuſmodi, ut caput deorſum videatur, pedes ſurſum. reddit etiam cauſas ea diſciplina, cur iſtæ quoque viſiones fallant; [9] ut, quæ in aqua conſpiciuntur, majora ad oculos fiant; quæ procul ab oculis ſunt, minora. [10] Καταυτικὴ autem longitudines & altitudines vocis emetitur. longior menſura vocis [11] ῥυθμὸς dici-

8. *Item, ſi rectus ſpeculum ſpectes &c.*] Hoc eſt, ſi ſpeculum jaceat in plano horizontali, tuque juxta ſpeculum erectus ſtans in illud inſpicias, videbis imaginem tuam capite deorſum, pedibus ſurſum verſis. Idem continget, ſi ſpeculum ſit elevatum ſupra planum horizontale, ſive ſupra caput tuum, in illud inſpicienti imago tuo everſa tibi apparebit. Idque ſemper fit in ſpeculis planis & convexis; in concavis vero ſpeculis ita collocatis aliquando everſa, aliquando erecta, ſeu in proprio ſitu imago apparet. Quibus autem caſibus alterutrum contingat demonſtratur ab Euclide in Catoptric. Propoſit. 2. & Vitellione lib. 8. Optic. Propoſit. 52. Iſta vero Mathematico ſtilo ſic enunciari ſolent. In cavis ſpeculis ſphæricis, Altitudines & Profunditates, aliquando apparent everſæ, aliquando vero ut re ipſa ſe habent; in planis autem & convexis ſpeculis, hujuſmodi Altitudines & Profunditates ſemper apparent everſæ. Si enim, verbi gratia, ſpeculum concavum ſphæricum jaceat in plano horizontali, ita ut concavitas ſurſum vergat, & in eodem plano erectum ſit perpendiculariter objectum quodcunque, ex. gr. baculus; dicitur hujuſmodi objectum reſpectu ſpeculi, Altitudo, ſeu Sublimitas. Si vero idem ſpeculum ſit elevatum ſupra planum horizontale, ita ut concavitas deorſum tendat, & in eodem plano erectum ſit objectum perpendiculariter, dicitur hujuſmodi objectum reſpectu ſpeculi, Profunditas.

9. *Ut quæ in aquâ conſpiciuntur, majora ad oculos fiant*] Hoc idcirco accidit, quia aqua denſior eſt aëre, ideoque radii refringuntur. In Dioptricis vero demonſtratur, Rerum in medio denſiore exiſtentium imaginem & majorem, & propinquiorem apparere. Contra, ſi in medio rariore res, quam oculus exiſtat, imago & remotior & minor appareat.

10. Καταυτικὴ *autem longitudines & altitudines vocis emetitur*] Hoc modo ad Muſicam non parum conferet Geometria; cum ejus ſit quantitatem metiri. Sed & Geometriam Muſicæ inſervire, videre eſt ex toni & hemitonii leimmatici ἀναπαιῇ, ſive *ſectione*; in quâ multum ſudabit Arithmeticus; Geometræ vero ex doctrinâ de magnitudinum dimenſione, facile negotium ex voto ſuccedet.

11. Ῥυθμὸς] *Modus, Numerus.* Eſt vero Rhythmica Muſicæ pars, quæ in in voce conſiderat τὴν παχύτητα, καὶ βραδύτητα, *celeritatem & tarditatem.* Numerat enim ſyllabas, eaſque ad aurium judicium examinat non habitâ ratione quantitatis, ut facit Μετρικὴ. Agit autem Rhythmica de quinque rebus. I. De primis temporibus, ſive quæ primo ſenſu apprehenduntur. II. De generibus rhythmicis, pedumque differentiis. III. De celeritate, aut tarditate temporum. IV. De mutatione rhythmorum V. De facultate efficiendi rhythmos, quæ ἐυρυθμία dicitur.

12. Μέλος

dicitur, altior [12] μέλῳ. [13] Est & alia species Κανονικῆς, quæ appellatur [14] μετρικὴ: per quam syllabarum longarum & brevium & mediocrium junctura, & modus congruens cum principiis Geometriæ, aurium mensurâ examinâtur. *Sed hæc*, inquit M. Varro, *aut omnino non discimus: aut prius desistimus, quàm intelligamus, cur discenda sint. voluptas autem*, inquit, *vel utilitas talium disciplinarum* [15] *in postprincipiis exsistit, quum perfectæ absolutæque sunt: in principiis verò ipsis, ineptæ & insuaves videntur.*

CAP.

12. Μέλῳ] *Modulatio, Cantus.* Per Μέλῳ Gellius hic indicare videtur eam Musices partem, quæ Veteribus Harmonica dicitur, quæque in sonis perpendit acutum & grave. Sic enim Ptolemæus: Ἁρμονικὴ δύναμις ἐστὶ παθητικὴ τοῦ ἐν τοῖς ψόφοις αἰσθητοῦ ὀξέος, καὶ βαρέος διαφορᾶς. *Harmonica est facultas apprehendens sonorum differentias ratione acuminis & gravitatis.* Hæc in Musices scientiâ ordine prima erat, & elementa in primis complectebatur, ejusque septem erant partes. I. De Sonis. II. De intervallis. III. De Systematis. IV. De Generibus. V. De Tonis. VI. De Commutationibus. VII. De ipsâ cantus Compositione. De quibus videndi Antiquæ Musicæ Auctores à Meibomio junctim editi.

13. *Est & alia species* Κανονικῆς] Sic reposuimus ex Ms. Cod. Tornæi. & Vett. Edd. Malè Stephanus ediderat, quod & alii post eum retinuêre, *Est & alia species Geometriæ.* Metrica enim species est Canonicæ sive Musicæ, non Geometriæ. Nec obstat, quod in titulo hujus capitis est, *& tertia itidem, quæ dicitur* μετρικὴ. Inscriptiones enim istæ non tam à Gellio, quam sciolo quodam nugatore appositæ sunt.

14. Μετρικὴ] *Dimensio.* Hæc tertia Musices pars Metrica dicta, quæ circa syllabarum quantitates versabatur, despiciebatque utrum breves vel longæ essent. Agebat vero de quinque hisce rebus. I. De Elementis, sive literis. II. De Syllabis. III. De Pedibus. IV. De Metris. V. De Poëmatis.

15. *In postprincipiis exsistit*] Hac voce etiam alibi usus Varro, ut in Sisenna, vel de Historia: *Quod si non horum omnium simulia essent principia, ut postprincipia.* Et lib. 3. de R. R. *Quare unde velis me incipere, Axi dic. Ille, Ego vero, inquit, à postprincipiis, ut in castris, hoc est, ab his postremis temporibus, quam superioribus.* Sic enim recte hunc locum legit Scaliger, ubi & Varroniana hæc ex Gellio adducit. Est autem provetbialis loquendi modus à castris desumptus, à postprincipiis incipere, in postprincipiis stare, in postprincipiis esse, cujus usus ex hisce Varronis verbis percipitur.

CAP. XIX.

Sumta historia ex Herodoti libro super fidicine Arione.

CElerì admodum & [1] cohibili oratione, vocumque filo tereti & candido fabulam scripsit [2] Herodotus super fidicine illo Arione. Vetus, inquit, & nobilis Ario cantator fidibus fuit. is loco & opido Methymnæus, terra atque insula omni Lesbius fuit. [3] Eum Arionem rex Corinthi Periander amicum amatumq; habuit artis gratia. is indè à rege proficiscitur terras inclutas, Siciliam atq; Italiam visere. ubi eò venit, auriſque omnium, mentisque in utriusque terræ urbibus demulsit: in quæstibus istic & voluptatibus, amoribusque hominum fuit. Is tum posteà, grandi pecunia & re bona multa copiosus, Corinthum instituit redire. navem igitur & navitas, ut notiores amicioresque sibi, Corinthios delegit. sed eo Corinthios homine accepto, navique in altum provecta, prædæ pecuniæque cupidos cepisse consilium de necando Arione. tum illum ibi, pernicie intellecta, pecuniam cęteraque sua, ut haberent, dedisse: vitam modò sibi ut parcerent, oravisse. navitas precum ejus harum commiseritum esse illactenus; ut ei necem afferre per

[1] *Cohibili oratione*] Glossæ Philoxeni: *Cohibilis, Facilis*, Εὐχερὴς. Supra noster lib. 7. c. 14. *Genus dicendi subtile & cohibitum.* Appulejus Apolog. *Ordinatius & cohibilius eadem Græce & Latine admitar conscribere.*

2. *Herodotus*] Narrat hanc de Arione fabulam Herodotus lib. 1. Quod & facit Hygimus Fab. cxciv. & Servius ad Virgilium Eclog. 8. licet paulò aliter. Sed & quæ corruptiora apud Servium exstant, ex Gellio suppleri & corrigi possent.

3. *Eum Arionem rex Corinthi Periander amicum amatumque habuit*] Periander iste Cypseli filius fuit, ut constat ex Herodoto. adiit vero Principatum Olympiad. xxxix. anno I. Sic enim Anonymus in Descript. Olympiad. ad istum annum: Περίανδρος, Κυψέλου παῖς Κορίνθιος, ὃς Κορινθίων ἦρξεν ἔτη μδ΄. Quod & ipsum indicare vult Diog. Laërtius in ejus Vita, ubi ait eum floruisse circa Olympiadem xxxviii. ac regnasse annis deinde xl. Ἤκμαζε δ' περὶ τὴν πεντηκοστὴν ὀγδόην Ὀλυμπιάδα, καὶ ἐτυράννησεν ἔτη τεσσαράκοντα. Atque ita Suidas: Περίανδρος, Κυψέλου, Κορίνθιος. ὃς ἐφιλομαθὴς γέγονε καὶ τὴν λέ Ὀλυμπιάδα.

4. *Quod*

Digitized by Google

per vim ſuis manibus temperarent; ſed imperaviſſe, ut jam ſtatim coram deſiliret præceps in mare. Homo, inquit, ibi territus, ſpe omni vitæ perditâ, id unum poſtea oravit; ut, prius quàm mortem oppeteret, induere permitterent ſua ſibi omnia indumenta, & fides capere, & canere carmen caſus illius ſui conſolabile. feros & immanes navitas prolubium tamen audiendi ſubit. quod oraverat, impetrat. atque ibi mox de more cinctus, amictus, ornatus, ſtanſque in ſummæ puppis foro, carmen, 4 quod Orthium dicitur, voce ſublatiſſima cantavit. Ad poſtrema cantus, cũ fidibus ornatuque omni, ſicut ſtabat canebatque, jecit ſeſe procul in profundum. navitæ, haudquaquam dubitantes quin periſſet, curſum quem facere cœperant, tenuerunt. ſed novum, & mirum, & pium facinus contigit. 5 Delphinum repentè inter undas adnaviſſe, fluitantique ſeſe homini ſubdidiſſe, & dorſo ſuper fluctus edito vectaviſſe; incolumique eum corpore & ornatu Tænarum in terram Laconicam devexiſſe. tum Arionem prorſus ex eo loco Corinthum petiviſſe: talemque Periandro regi, qualis Delphino vectus fuerat, inopinanti ſeſe obtuliſſe: eique rem, ſicuti acciderat, narraviſſe. regem iſthæc parum credidiſſe: Arionem, quaſi falleret, cuſtodiri juſſiſſe: navitas requiſitos, able-

4. *Quod Orthium diciter*] Carmen Orthium, ſive Orthius modus, talis erat modus qui ad accendendos animos, exigendoſque trepidos in prælio efficax eſſet & accomodatus: videlicet intenſus, ſonorus & claſſicus. Sic Euſtachius ad Ἰλιαδ. λ΄ Τοιῶντος γὰρ ὄρθιος τοῖς μαχηταῖς ὁ ἔνοπλος νόμος, ἤγουν πρόσφορος ἐπεῖνος εἰς τὸν πόλεμον ἐφεδρικὸς. Τιμόθεος δ' ἂν ἄσας τοῦτον ἄριος Ἀλέξανδρον ἔπλησεν, ὡς ἐκ πολλῶν ἰδεῖν ἐπεῖνος ἀναπείθουσιν. Et Scholiaſtes Vetus Ariſtophanis in Acharnenſibus: Ὄρθιος νόμος πολεμικός, ἀπὸ τοῦ ὀρθοῦν τοὺς, καὶ ἀπάτην ἔχειν ὡς ἡ λαλεῖ καὶ Ὄμηρος.

Ἔνθα σφῶϊν ἔπειτα μετὰ μεγάθυμον Ἀχαιοὺς
Ὀρθὰ κελεύετον, μάλα γὰρ θάρσος ἑκάστῳ.

Suidas: Ὄρθιον νόμον καὶ πρόχαυον. τὸν δύο νόμους λέγει τὸν ῥυθμὸν, ἀνόμασεν. Τίμοθεος. ἀναπείθουσιν ἢ πείθουσι καὶ σύρουσι. Ubi & idem exemplum ex Homero adducit.

5. *Delphinum*] Delphinos muſicâ mulceri ſcribit etiam Solinus cap. 12. ubi præter Arionis alia & exempla refert.

ablegato Arione, dissimulanter interrogasse, ecquid audissent in iis locis, unde venissent, super Arione? eos dixisse hominem, quum inde irent, in terra Italia fuisse: eumque illic bene agitare, & studiis delectationibusque urbium florere; atque in gratia pecuniaque magnâ opulentum, fortunatumque esse. tum inter hæc eorum verba Arionem cum fidibus & indumentis, cum quibus se in salum ejaculaverat, exstitisse: navitas stupefactos convictosque, ire inficias non quisse: eam fabulam dicere Lesbios & Corinthios: atque esse fabulæ argumentum, quòd 6 simulacra duo ænea ad Tænarum viserentur, delphinus vehens, & homo insidens.

A. GEL-

6. *Simulacra duo ænea ad Tænarum viserentur*] Solinus Polyhist. cap. 7. *Est & Tænaron promontorium adversum Africæ, in quo fanum est Methymnæi Arionis, quem Delphine eo advectum imago testis est, ad effigiem casus & veri operis expressa ære.*

Gallus

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER DECIMVSSEPTIMVS.

CAP. I.

Quòd Gallus Asinius, & Largius Licinius sententiam Ciceronis reprehenderunt ex oratione, quam dixit pro M. Cœlio: & quid adversus homines stolidissimos, pro eadem sententia, verè dignéque dici posset.

VT QUIDAM fuerunt monstra hominum, qui de diis immortalibus impias falsasque opiniones prodiderunt: ita nonnulli tam prodigiosi tamque vecordes exstiterunt (in quibus sunt [1] Gallus Asinius & Largius Licinius, cujus liber etiam fertur infando titulo, [2] Ciceromastix) ut scribere ausi sint M. Ciceronem

Gallus Asinius] Hic filius fuit Pollionis Asinii, librosque scripsit De Comparatione patris & Ciceronis, in quibus patrem Ciceroni longe præferebat. Quâ de re ita Plinius lib. 7. Epistol. *Cum libros Galli legerem, quibus ipse parenti ausus de Cicerone dare palmam decusque.* Adversus hos Asinii Galli libros Claudius Cæsar Apologetici instar defensionem Ciceronis conscripsit. Ita Suetonius in Claudio. *Composuit & De Vita sua octo Volumina, magis inepte quam eleganter. Item Ciceronis Defensionem adversus Asinii Galli libros satis eruditam.* Asinii Pollionis & Asinii Galli, qui Ciceronem ambo imitati sunt, indeque eruditionis & eloquentiæ gloriam quæsierunt, sæpius meminit Seneca pater Declamat. & Controversar. libris. Item Quintilianus Instit. Orat. De morte Galli Asinii sub Tiberio ita Tacitus lib. 6. Annal. *Iisdem consulibus Asinii Galli mors vulgatur, quem egestate cibi peremtum haud dubium; sponte vel necessitate, incertum. Consultusque Cæsar, an sepelri sineret? non recusavit permittere, ultroque incusare casus, quibus eum abstulissent antequam coram convinceretur: scilicet medio triennio defuerat tempus subeundi judicium consulari seni, tot consularium parenti.* Dio lib. 58. narrat Asinium Gallum eodem die & convivam Tiberii fuisse, & eo subornante damnatum. Eusebius quoque in Chronicis scribit, *Asinium Gallum diris suppliciis mactatum anno ante T. Livii mortem.*

2, *Ciceromastix*] Præter Gallum Asinium, & Largum Licinium, de quibus

ceronem parum integrè atque, impropriè atque, inconsideratè loquutum. atque alia quidem, quæ reprehenderunt, neque dictu, neque auditu digna sunt. sed enim in hoc, in quo sibimet ipsi præter cætera esse visi sunt verborum pensitatores subtilissimi, cedò, quale id sit consideremus. M. Cicero pro M. Cœlio ita scripsit: *Nam quod objectum est de pudicitia; quodque omnium accusatorum non criminibus, sed vocibus, maledictisque celebratum est: id numquam tam acerbè feret M. Cœlius, 3 ut eum pœniteat non deformem esse natum.* non existimant verbo proprio esse usum, quòd ait, *pœniteat*; atque id propè ineptum etiam esse dicunt. nam *pœnitere*, inquiunt, tum dicere solemus, quum, quæ ipsi fecimus, aut quæ de nostra voluntate, nostroque consilio facta sunt, ea nobis pòst incipiunt displicere; sententiamque intra nostram demutamus. neminem autem rectè ita loqui, *pœnitere sese quòd natus sit*, aut *pœnitere quòd mortalis sit*, aut *quòd ex offenso fortè, vulneratoque corpore dolorem sentiat*: quando istiusmodi rerum, nec consilium sit nostrum, nec arbitrium: sed ea ingratiis nostris vi, ac necessitate naturæ nobis accidant.4 sic hercle, inquiunt, non voluntarium fuit M. Cœlio, quali forma nasceretur; cujus eum dixit non pœnitere. tamquam in ea causa res esset, ut rationem caperet pœnitendi. Est hæc quidem, quam dicunt, verbi hujusce sententia; & *pœnitere*, nisi in voluntariis rebus, non probè dicitur; tametsi antiquiores verbo ipso alio quoque modo usitati sunt; & *pœnitet* ab eo, quod est *pœnè*, & à *pœnuria* dixerunt: sed

bus hic Gellius, aliorum etiam multorum iniquiora judicia expertus est Cicero, eorumque absque causa justa reprehensionem effugere nequivit. Quod & testatur Ammianus Marcellinus lib. 22. *Herodianus aliique scriptores nobilium in litteris studiorum, inter quos Chalcenterus emicuit, multiplicis scientiæ captu memorabilis, qui in illis sex libris, ubi nonnunquam imperfectè Tullium reprehendit, sillographos imitatus, scriptores maledicos, judicia doctarum aurium incusat.*

3. *Ut eum pœniteat non deformem esse natum*] Ad Ciceronis exemplum verbo *pœnitere* etiam de eadem re usus Apulejus Metamorph. lib. 4. *Iam saxo hujus etiam illicitæ formositatis pœniteat.*

4. *Sic*] Cod. Tornæs. & Vett. Edd. *sicut.*

Lan-

sed id aliorsum pertinet, atque alio in loco dicetur. Nunc autem sub hac eadem significatione, quæ volgò nota est, non modò ineptum hoc non est, quod M. Cicero dixit; sed festivissimum adeò & facetissimum est. nam quum adversarii, & obtrectatores M. Cœlii, quoniam erat pulcro corpore, formam ejus & faciem in suspiciones impudicitiæ accersèrent: illudens Cicero tam absurdam criminationem, quòd formam, quam natura fecerat, vitio darent; eodem ipso errore, quem illudebat, sciens usus est: & *non pœnitet*, inquit, *M. Cœlium non deformem esse natum*: ut vel hac ipsa re, quod ita dicebat, opprobraret adversariis ac per facetias ostentaret: facere eos deridiculum, quod proinde Cœlio formam crimini darent, quasi arbitrium ejus fuisset, quali forma nasceretur.

CAP. II.

Verba quædam ex Q. Claudii annalium primo cursim in legendo notata.

QUum librum veteris scriptoris legebamus; conabamur postea memoriæ vegetandæ gratiâ indipisci animo ac recensere, quæ in eo libro scripta essent in utrasque existimationes, laudis aut culpæ adnotamentis digna: erat-

Laudis, vel culpæ adnotamentis digna] Solebant enim Veteres inter legendum ad libri oram Notas quasdam appingere, quibus indicarent, quæ ipsis loca notatu & observatione digna, vel etiam corrupta, aut vitiosa, aut etiam improbanda viderentur. Laudis nomine hic Laudabilia Gellius denotat, quorum nota duplex L. apud Latinos fuisse videtur. Unde apud Paullum Diaconum in Notis Liter. L L. *Laudabiles loci.* Alibi etiam est L. SENT. *Laudabilis sententia.* Græci notam literæ X. apponebant, quæ significabat χρηστὸν, sive χρήσιμον. Unde Diogenes Laërtius in Platone: Χ᾽ ἐσημαίνετο πρὸς τὰς ἐκλογὰς τῶν καλλιγραφίας λαμβάνει). Et Cassiodorus I. De Divin. Lection. *Tironius Donatista in eodem volumine quædam non respuenda subjunxit, quædam vero venenosa dogmata juri permisenit. Cui tantum in bonis dictis Chresimon, in malis Achrestον, quantum transiens valui aperire, ut arbitror, competenter adfixi.* Ἄχρηστον quòd Græci adscribebant ad ea, quæ improbabant, Gellius *culpæ adnotamenta* vocat. Ut enim *laudis* nomine Laudabilia, ita *culpæ* contraria significat. Sic Ausonius Ludo Sept. Sapient.

eratque hoc ſane quam utile exercitium ad conciliandas nobis, ubi veniſſet uſus, verborum ſententiarumque elegantium recordationes. velut hæc verba,[2] ex Q. Claudii primo annali, quæ meminiſſe potui, notavi; quem librum legimus biduo proximo ſuperiore. *Arma*, inquit, *pleriqûe abjiciunt: atque*[3] *inermi illatebrant ſeſe.* Ibi[4] *inlatebrant*, verbum poëticum viſum eſt, ſed non abſurdum, neque aſperum. *Ea*, inquit, *dum fiunt, Latini, ſubnixo animo.*[5] *ſubnixo*, quaſi ſublimi & ſuprà nixo, verbum bene ſignificans, & non fortuitum: demonſtratque animi altitudinem, fiduciamque. quoniam, quibus innitimur, iis quaſi erigimur, attollimurque. *Domus*, inquit, *ſuas quemque ire jubet: & ſua omnia frumiſci.*[6] *frumiſci* rarius quidem fuit in ætate M. Tullii, ac deinceps,

Palmæ non culpæ eſſe putabo meæ.
Idem ad Theodoſium Imperat.
Inque tuis culpis tu tibi da veniam.
Horatius De Arte Poëticâ.
Vir bonus & prudens verſus reprendet inertes,
Culpabit duros, incomtis allinet atrum
Tranſverſo calamo ſignum - -
Arguet ambigue dictum, mutanda notabit,
Fiet Ariſtarchus - -
Ubi Acro: *Notam culpæ ſignificat. Nam notare verſum male formatum dicimus.* Unde & Gellius infra lib. 19. cap. 10. *decalpatum verbum* dicit, pro rejectitio, & culpæ notis compuncto ac damnato. Culpæ notæ utplurimum erat *Obelus*. Iſidorus Origin. lib. 1. cap. 20. *Obelus id eſt, virgula jacens, apponitur in verbis aut ſententiis ſuperflue iteratis, ſive ubi lectio aliqua falſitate notata eſt, ut quaſi ſagitta jugulet ſupervacua, & falſa jugulet.* Unde Quintilianus *virgulam cenſoriam* vocat. Sed ad eandem rem etiam litera θ adhibita. Sidonius Apollinaris:
Iſti qui valet exarationi
Diſtinctum, bonus, applicare Theta.
Perſius Sat. 4.
Et potis es vitio nigrum præfigere Theta.
Quod ad exemplum judicum factum videtur, qui, ut notat ibidem Vetus Perſii Scholiaſtes, *literam θ nota apponunt, ad eorum nomina, quos ſupplicio afficiunt.* De hujuſmodi ſimilibuſque Veterum Notis plura vide ſis apud Wouwerum De Polymathia cap. 17. & Th. Reineſium Variar. Lect. lib. 3. cap. 7.

2. *Ex Q. Claudii*] Quadrigarii ſcilicet. De quo ſupra pag. 31.

3. *Inermi*] Pro *inermes*. Nonius Marcellus: *Inermis pro inermibus*: Salluſtius in Jugurth. *Neque quemquam dicere, qui manus armaverit, ab inermis pedibus auxilium petere.* Siſenna Hiſtor. lib. 3. *Pleriſque inermis in caſtra confugiunt.*

4. *Inlatebrant*] Nonius Marcellus: *Illatebrare à latebris honeſtiſſime dictum.* & addit Claudii exemplum, quod more ſuo è Gellio deſcripſit. Male autem *Cælii* nomen pro *Claudii*, in Nonii libris legitur.

5. *Subnixo*] Nonius Marcellus: *Subnixum, ſublime, hoc eſt ſurſum nixum. Cælius* (Lege *Claudius* ex Gellio noſtro) *Annali lib.* 1. *Et Latini ſubnixo animo ex victoria inerti conſilium ineunt.*

6. *Frumiſci*] Nonius Marcellus: *Frumiſci pro frui.* Lucilius lib. 18. - - *Æque frumiſcor ego ac tu.* ſubjicit poſtea idem exemplum ex Claudio lib. 1. quem iterum

ceps, infrà rariſſimum: dubitatumque eſt ab imperitis antiquitatis, an Latinum foret: non modò autem Latinum, ſed jucundius, amœniuſque etiam verbum eſt *fruniſcor*, quàm *fruor*: & ut *fatiſcor* à *fateor*: ita *fruniſcor* factum eſt à *fruor*. 7 Q. Metellus Numidicus, qui caſtè pureque lingua uſus Latina videtur, in epiſtola, quam exſul ad Domitios miſit, ita ſcripſit: *Illi verò omni jure, atque honeſtate interdicti:* 8 *ego, neque aqua, neque igni careo: & ſummâ gloriâ fruniſcor.* 9 Novius in Atellana, quæ Parcus inſcripta eſt, hoc verbo ita utitur:

Quod magnopere quæſiverunt, id fruniſci non queunt.
Qui non 10 *parſit, apud ſe frumitus eſt.*

Et

rum malè *Catinum* vocat; item ex Novio. ubi legendum: *Novius Parco*. Quod libri juvât, qui habent *parco*. ut monuit quoque Mercerus. *Fruniſci* etiam dixit Plautus Rudente Act. IV. Sc. *Heus mane:*

Hinc tu, niſi malum, fruniſci nil potes.

Sic enim ibi Veteres libri: pro quo male in vulgatis *fruiſci*. Ulus & eo Cato, ut indicat Feſtus: *Fruniſcor & frumitum dixit Cato, noſque cum adhuc dicimus infrunitum, certum eſt antiquos dixiſſe frumitum.*

7. *Q. Metellus Numidicus*] Vide notata ſupra ad lib. 6. cap. 11. pag. 382.

8. *Ego neque aqua neque igni careo*] Hoc eſt, licet mihi Romæ aqua & igni interdictum ſit, neutrius tamen copia in loco, ubi dego, mihi deeſt. Ut enim veteri jure Quiritium civi Romano vita adimi non poterat: quod Cæſar apud Salluſtium in conjuratione Catilinaria elegantiſſime perſequitur; ita etiam eodem jure nemo invitus civitatem, aut libertatem amittebat, ut notum ex Ciceronis Oration. pro Balbo, pro Cæcinna, & pro Domo ſuâ. Ne tamen delicta impunita relinquerentur, ratio à Romanis excogitata, qua noxii cives, ſalvis majorum ſuorum conſtitutionibus, civitate pellerentur. Itaque aqua & igni eis interdixerunt, ut his ſubſidiis, quibus vita humana continetur, deſtituti, in alias terras migrare, ſeque in aliam civitatem conferre cogerentur, in quam recepti Romanam civitatem amittebant; quia nemo duarum civitatum civis eſſe poterat, ut teſtatur Cicero pro Balbo & Cornelius Nepos in Vita Attici. Nominatim etiam in ipſa interdictione comprehendebatur, ne liceret eos, quibus aqua & igni interdictum erat, tecto excipere; & lege Juliâ De Vi publica & privata tenebatur, qui eos recepiſſent, celaſſent, tenuiſſent, teſte Paulo Sentent. lib. 5. tit. 26. Hac itaque ratione Romani noxios ſuos cives, non palam, ſed vi ipſa è civitate expellebant, ut ſcribit Pomponius *leg. fin. D. de legationib.* Permanſit autem Romæ aquæ & ignis interdictio, uſque ad Auguſtum Imperatorem, qui deportationem primus in Rempublicam introduxit. Primus enim, ut ſcribit Dio lib. 56. conſtituit, μηδένα πυρὸς καὶ ὕδατος ἐπέχεσθαι ἐς ἀπογραφὴν ἀλλ' ἐξορίαν. atque hoc modo deportatio in locum aquæ & ignis interdictionis ſucceſſit, ut eſt in *l. 2. §. 1. D. de pœnis. l. 3. D. ad leg. Jul. peculat. l. pen. D. de Var. & extraord. cogn.*

9. *Novius*] Vide quæ de eo diximus ſupra ad lib. 15. cap. 13. p. 819.

10. *Parſit*] Cod. Torn. *ſparſit*.

Et Romani, inquit, *multis armis, & magno commeatu, prædaque ingenti* [11] *copiantur.* *copiari* verbum caſtrenſe eſt: nec facilè id reperias apud civilium cauſarum oratores: ex eademque figura eſt, qua *lignantur*, & *pabulantur*, & *aquantur*. *Sole*, inquit, *occaſo*. *Sole occaſo*, non inſuavi venuſtate eſt, ſi quis aurem habeat non ſordidam, nec proculcatam. in duodecim autem tabulis verbum hoc ita ſcriptum eſt: [12] ANTE.

11. *Copiantur*] Id eſt, *Augentur*: Nonius Marcellus: *Copiatur, à copia honeſtè poſitum, ut lignantur, & pabulantur, & aquantur.* Cœlius (Lege denuò Clodius) *lib.* 1. *Armis & magno commeatu, & præda ingenti copiantur.* *Virg. Georg. lib.* 3. *Sub mœnibus urbis aquantur.* Copiari autem verbum caſtrenſe ſic formatum à *copia*, quod pro annonâ & alimentis Veteres accipiunt. Valerius Maximus lib. 5. cap. 1. *Cenſuitque ut domus ei Romæ quam optimæ conducerentur, & copiæ non ſolùm ipſi, ſed etiam comitibus ejus publicè præberentur.* Sic Caſſiodorus Variar. lib. 5. Epiſtol. 18. de Præfecto annonæ. *Is certè debet eſſe glorioſus, qui ad copiam populi Romani probatur electus.* Unde & in Vet. Inſcriptione mentio fit Præfecturæ cujuſdam *A Copiis militaribus.*

12. ANTE. MERIDIEM. CAUSAM. CONSCITO.] Sic cum Vett. libb. hanc Legis XII Tabul. particulam legimus. Et ita quoque eſt apud Auctorem ad Herennium lib. 2. ubi etiam aliquomodo plenior exſtat: hoc modo: NI. PAGUNT. IN COMITIO. AUT. IN. FORO. ANTE. MERIDIEM. CAUSAM. CONSCITO. Alii pro *cauſam conſcito*, hic legunt *cauſam conjicito*, vel *cauſam conjiciunto*, quemadmodum & ediderat Stephanus. Verum id neutiquam hic locum habere poteſt, cum non de *cauſæ conjectione*, verum de *cauſæ cognitione* verba hæc capienda ſint. *Cauſam* itaque *conſcito*, idem eſt, ac *cauſam cognoſcito*, ſcilicet, tu Prætor, ſive judex; quam interpretationem & in ſcriptis quibuſdam Codd. ad Herennium ad marginem adjectam ſe invenille teſtatur Hotomannus Antiquitat. Roman. lib. 3. Et ſic in Gloſſis Cyrilli: *συγγιγνώσκω, γίνομαι. Conſcio.* Apud Philoxenum vero in Gloſſis eſt, *Conſciſcit, συγγιγνώσκει.* Unde & quidam in XII. Tabul. legunt *conſciſcito*. Verum rectius eſt, & genuinum XII. Tabularum verbum *conſcito*, ut optimè obſervat J. Gothofredus, non *conſciſcito*, non etiam, ut Rævardus vult, *gnoſcito*; ac multo adhuc minus *conjicito*, vel *conjiciunto*. *Conſcire* enim *cauſam* dicebatur Prætor, cum de cauſa apud ſe acta cognoſcebat. *Conjicere* vero *cauſam* quid ſit, docet Aſconius Pedianus hiſce verbis: *Cum*, inquit, *ad jus ventum eſſet, antequam cauſa ageretur, litigatores quaſi per indicem rem exponebant: idque dicebatur* Cauſæ conjectio, *quaſi cauſæ in breve coactio.* Litigatores itaque cauſam conjiciebant, Prætor vero cauſam conſciebat. Atque adeo verba hæc *cauſam conſcito*, non ad litigatores; ſed ad Prætorem ipſum jus dicentem referenda ſunt; idque etiam manifeſtum ex iis, quæ ſequuntur: QUOM. PERORANT. AMBO. PRÆSENTES. item, STLITEM. ADDICITO. Nà omnino neceſſe eſt, alios eſſe, qui poſtulant, ſive perorant, alium vero, qui, poſtulantibus aliis, de cauſa cognoſcat, & iis addicat. Sententia itaque Legis eſt, ut Prætor ante meridiem, cum actor & reus peroraſſent, id eſt, cauſam dixiſſent, de cauſa cognoſceret. Unde conſtat eos falli, qui *Cauſæ conjectionem* ex hâc Lege XII. Tabular. originem accepiſſe exiſtimarunt; quod & faciunt Notæ ſupra ad l. 5. c. 10. p. 333.

13. ME-

TE. 13 MERIDIEM. CAUSAM. CONSCITO. QUOM. PERORANT. AMBO. PRÆSENTES. 14 POST. MERIDIEM. PRÆSENTI. STLITEM. ADDICITO. 15 SOL. OCCASUS. SUPREMA. TEM-

13. MERIDIEM] *Meridiei* mentionem in XII. Tabul. factam diſertis verbis hic habemus apud Gellium, & Auctorem ad Herennium lib. 2. item Cenſorinum De Die Natali cap. 22. ubi inquit: *Horarum nomen non minus annos* CCC. *Romæ ignoratum eſſe credibile eſt: Nam* XII. *Tabulis nuſquam nominatas horas invenies, ut in aliis poſtea Legibus: ſed* ANTE MERIDIEM: *eo videlicet, quod partes diei, bifariam tum diviſi, meridies dividebat.* Quod autem Cenſorinus hic de horis, id ipſum teſtatur Plinius de *Meridie*, ſcilicet in XII. Tabulis non inveniri. Ita enim ſcribit lib. 7. c. 60. *Duodecim Tabulis Ortus tantum & Occaſus nominantur. Poſt aliquot annos adjectus eſt & Meridies, accenſo Conſulum id pronunciante, cum Curio inter Roſtra & Græcoſtaſin proſpexiſſet talem ſolem.* (ſc. Meridianum) Quæ in ſpeciem contraria hoc modo cum J. Gothofredo concilianda exiſtimo. Nimirum, Lucem diei in Leg. XII. Tabul. in duas quidem partes μιχρμερίστεον diſtinctam ſic fuiſſe, ut una *Ante meridiem*: altera, *poſt meridiem* diceretur: *Meridiem* tamen ipſam in XII. Tabulis ſpeciatim deſignatum non fuiſſe; quia eo tempore, cum Leges XII. Tabularum conſcriberentur, nondum obſervatum fuiſſet exacte momentum illud, quod medium diem divideret.

14. POST. MERIDIEM. PRÆSENTI. STLITEM. ADDICITO.] Jubetur Prætor hac lege *Litem præſenti addicere*, hoc eſt, præſenti actionem dare, litigandique poteſtatem facere; non autem, ut aliqui volunt, abſentem cauſæ damno propter abſentiam multare, eamque præſenti adjudicare. Per ſolam itaque abſentiam neminem cauſâ cadere volebant Decemviri, cum conſtituerent Prætorem *poſt meridiem præſentilitem addicere*; ſed hanc abſentis pœnam ſtatuebant, quod, cum regulariter, judicium, non niſi actore & reo præſentibus, conſtitui ſoleret, hoc tamen caſu, poſt meridiem nimirum, etiam ei, qui ſolus præſens erat, actionem Prætor daret, atque litigandi poteſtatem faceret.

15. SOL. OCCASUS. SUPREMA. TEMPESTAS. ESTO.] Ad hujus capitis illuſtrationem faciunt illa Varronis lib. 5. de L. L. *Suprema, ſummum diei: id à ſuperrimo* (ſc. dictum) *Hoc tempus* XII. *Tabulæ dicunt* OCCASUM. ESSE. SOLIS. *Sed poſtea Lex Plætoria id quoque tempus jubet eſſe ſupremum, quo Prætor in comitio* ſupremam *pronunciavit populo.* Et lib. 6. de L. L. *Supremum à ſuperrimo dictum. Itaque in* XII. *Tabulis*, SOLIS. OCCASU. DIES. SUPREMA. TEMPESTAS. ESTO. *Libri Augurum pro tempore*, tempeſtatem *dicunt, id eſt ſupremum Augurii tempus.* Addeſis Feſtum in *V. ſupremum* & Macrobium lib. 1. Saturnal. cap. 13. in fine. Sed & Cenſorinus De Die Natali cap. ult. inquit: *Plurimi ſupremam poſt occaſum Solis eſſe exiſtimant: quia in* XII. *Tabulis ſcriptum eſt ſic:* SOL. OCCASUS. SUPREMA. TEMPESTAS. ESTO. *Sed poſtea M. Plætorius Trib. plebis SC. tulit, in quo ſcriptum eſt: Prætor Urbanus qui nunc eſt, quique poſthac fiet, duos lictores apud ſe habeto, iſque uſque ad ſupremam jus inter cives dicito.* Lex itaque XII. Tabul. vult ſole occidente, ſupremum, ſive ultimum judiciorum terminum eſſe, judiciaque tum diſſolvi; ad ſolem vero occaſum uſque Prætorem jus reddere debere. Inter Leges Atticas, unde caput hoc deſumptum, ad verbum etiam hujuſmodi erat: Ο

ΗΛΙΟΣ

TEMPESTAS. ESTO. *Nos*, inquit, *in medium relinquemus*. vulgus *in medio* dicit. Nam vitium esse isthuc putant: &, si dicas in medium ponere, id esse solœcum putant. sed probabilius, significantiusque sic dici videbitur, si quis ea verba non incuriose introspiciat. Græcè quoque θεῖναι εἰς μέζον, vitium id non est. *Postquam nunciatum est*, inquit, *ut pugnatum esset in Gallos: id civitas graviter tulit. in Gallos* mundius, subtiliusque est, quàm *cum Gallis*, aut *contra Gallos*. nam pinguiora hæc, [16] absolutioraque sunt. *Simul*, inquit, *forma, factis, eloquentia, dignitate, acrimonia, confidentia pariter præcellebat*: [17] *ut facilè intelligeretur magnum viaticum ex se, atque in se ad rempublicam evertendam habere*. [18] *magnum viaticum* pro magna facultate, & paratu magno, novè positum est: videturque Græcos sequutus, qui ἐφόδιον, à sumtu viæ ad aliarum quoque rerum apparatus traducunt: ac sæpe ἐφοδιάζον pro eo dicunt, quod est, *institue* & *instrue*. *Nam M.* inquit, *Manlius, quem Capitolium servasse à Gallis suprà ostendi, cujusque operam cum M. Furio Dictatore apud*

ΠΑΙΟΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΟΡΩΝ ΕΣΧΑΤΗ ΩΡΑ ΕΣΤΩ. Unde Musonius apud Stobæum Serm. I. De capitali Socratis judicio agens, inquit, Καὶ τῶν ἡμερῶν αὐτὴ δοθείζων τὴ τρίτη ἴσται, καὶ ὁ ὡροσίμενος τὴν ΕΣΧΑΤΗΝ ΩΡΑΝ ΦΘΑΣΕΤΩ, οὐ ἐρεῖ ΗΛΙΟΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΟΡΩΝ, ἀλλ' ἐθάρσησε τῇ τρίτῃ. Id est *Ac triduo ei* (Socrati) *concesso, primo bibit, & noluit tertii diei horam supremam exspectare, donec Sol juga montium transcenderet*, (hoc est, donec Sol occideret) *sed animose primo die bibit*.

16. *Absolutiora que sunt*] Cod. Torn. & Vett. Edd. *Obsolutioraque sunt*.

17. *Ut facile intelligeretur magnum viaticum ex se atque in se ad rempublicam evertendam habere*] Ita primus L. Carrio lib. 2. Antiq. Lect. cap. 15. ex libro Busidiano restituit. cum in vulgaris post *magnum viaticum*, illa, *ex se atque in se &c.* non haberentur.

18. *Magnum viaticum*] Viaticum pro peculio & facultatibus militis dixit etiam Suetonius in Julio: *Ingresso civile bellum centuriones cujusque legionis singulos equites è viatico suo obtulerunt*. Uti & Horatius lib. 2. Epist. 2.

- - *Luculli miles collecta viatica multis*
Ærumnis &c.

Sic Ulpianus *l.* 17. *D. de reb. cred.* inquit: *Si filius familias viaticum suum mutuum dederit*. Quanquam ibi in propria significatione accipi videatur, cum additur, *cum studiorum causa Romæ ageret*, &c. Ejus diminutivo *viaticulum* usus idem Ulpianus *l.* 18. *in fin. D. de judic.* Item Apulejus lib. 7. Metamorph.

19. Τεμί-

apud Gallos cumprimè fortem, atque exſuperabilem reſpublica ſenſit, is & genere, & vi, & virtute bellica nemini concedebat. *apprimè* crebrius eſt: *cumprimè* rarius, traductumque ex eo eſt, quod *cumprimis* dicebant, pro eo, quod eſt, *in primis*. *Nihil ſibi*, inquit, *divitias opus eſſe.* nos *divitiis* dicimus. ſed vitium hoe orationis nullum eſt, ac ne id quidem eſt, quod figura dici ſolet. recta enim iſta hæc oratio eſt: & veteres compluſculè ita dixerunt. nec ratio dici poteſt, cur rectius ſit *divitiis opus eſſe*, quàm *divitias*: niſi ſi qui grammaticorum nova inſtituta, ut [19] *πεμπώων ἱερὰ*, obſervant. *Nam hæc*, inquit, *maximè verſatur deorum iniquitas, quòd deteriores ſunt incolumiores: neque optimum quemquam inter nos ſinunt diurnare.* inuſitatè dixit [20] *diurnare*, pro, *diu vivere*. ſed ex ea [21] figuratione eſt, qua dicimus [22] *perennare*. *Cum his*, inquit, *conſermonabatur*. *ſermonari* ruſticius videtur, ſed rectius; [23] *ſermocinari* crebrius eſt, ſed corruptius. *Seſe*, inquit, *ne id quoque, quod tum ſuaderet, facturum eſſe. ne id quoque*, dixit, pro, *ne id quidem*: infrequens nunc in loquendo, ſed in libris veterum creberrimum. *Tanta*, inquit, *ſanctitudo fani eſt, ut nemi-*

19. *Τεμένων ἱερὰ*] Id eſt, *Templorum ſacra*.

20. *Diurnare*] Nonius Marcellus: *Diurnare, honeſtum verbum pro diu vivere, ut apud veterem prudentem auctoritatis incognitæ: Neque optimum quemquam inter nos ſinunt diurnare.* Deſcripſit more ſuo ex Gellio, quem etiam non ſemel intelligit per veterem prudentem auctoritatis incognitæ. Admodum vero ſupinus fuit Nonius, ut monuit etiam Mercerus, cum non animadvertit exemplum adductum eſſe ex Claudii Annali primo, quem non incognitæ auctoritatis eſſe alibi ſæpius agnovit, præſertim in iis, quæ ex hoc eodem Gellii capite tranſcripſit; quanquam apud Nonium, ut ante jam diximus, male *Cælius* pro *Claudio* legatur.

21. *Figuratione*] Ita Liber Buſſidianus, ut teſtatur Carrio Antiquar. Lect. lib. 3. cap. 3. vulgo, *figurâ*.

22. *Perennare*] Hoc verbum Plauto familiare. Columella de R. R. lib. 1. cap. ult. *Vi & obſequantur ejus imperiis & diutius perennent boves non confecti vexatione ſimul operum, verberumque.* Et lib. 2. cap. 9. *Ita repoſita perennant diutius quam cætera.* Item lib. 22. c. 20. *Ea res ſi non in totum perennat, certe uſque in alteram vindemiam plerumque vini ſaporem ſervat.* Sic Ovidius de Arte:

Arte perennat amor.

Tertullianus De Reſurrect. *Conſtat non tantum oſſa durare, ſed & dentes incorruptos perennare.* & alibi non ſemel.

23. *Sermocinari*] Utitur & Sidonius Apollinaris lib. 2. Epiſtol. 9. *Diverſa cenſentes ſermocinabamur.* Et lib. 4. Epiſtol. 3. *Cui tamen ſermocinari Latialiter cordi eſt.*

24. *Du-*

numquam quiſquam violare ſit auſus. ſanctitas quoque & *ſanctimonia* non minus Latinè dicuntur: ſed neſcio quid majoris dignitatis eſt verbum *ſanctitudo*: ſicuti M. Cato in L. Veturium [24] *duritudinem*, quàm [25] *duriciam* dicere gravius putabat. *Qui illius*, inquit, *impudentiam norat & duritudinem. Quum tantus*, inquit, *arrabo penes Samnites populi Romani eſſet.* [26] *arrabonem* dixit, *ſexcentos obſides*: & id maluit, quàm pignus dicere: quoniam vis hujus vocabuli in ea ſententia gravior, acriorque eſt. ſed nunc arrabo in ſordidis verbis haberi cœptus: [27] ac multo videtur rectius *arra*; quamquam *arra* quoque veteres ſæpe dixerunt. [28] *Et complures*, inquit, *in laboribus*

24. *Duritudinem*] Nonius Marcellus: *Duritudo, pro duritia. Cato in Veturium: Qui illius, inquit, impudentiam & duritudinem.* Lege *impudentiam*, ut hic apud Gellium.

25. *Duriciam*] Vett. Codd. *duriciem.*

26. *Arrabonem*] Uſus & Plautus Milit. Act. 4. Sc. 1.

Hunc arrabonem amoris primum à me accipe.

Item Terentius Heaut. Act. 3. Sc. 3.

Ea relicta eſt arraboni huic pro argento.

Ubi Eugraphius notat *arrabonem* poni pro *pignore*. Eſt autem *Arrabo* à Græco ἀῤῥαβών. Varro lib. 4. De L. L. *Arrabo ſic dicta, ut reliquum reddatur. hoc verbum à Græco ἀῤῥαβών.* Etymologici Magni Auctor: Ἀῤῥαβών, ἡ τῶν ὠνῶν σιδηρίνη πρώτη παλαιόλη ὑπὲρ ἀσφαλείας. Ἀῤῥαβὼν autem videtur eſſe ab Hebræo ערבון quod *pignus* denotat, ab ערב *ſpondere*, ἐγγυᾶν.

27. *Ac multo videtur rectius arra*] Sic rectè Vett. Codd. Male correctores ediderant: *ac multo videtur ſordidius arra.* Vox autem *arra* ſæpius in Juris noſtri libris occurrit. Reperitur & apud Plinium, & Jul. Capitolinum in Maximino Juniore. Quæ inter *arram* & *pignus* differentia ſit, explicare conatur Iſidorus Origin. lib. 5. cap. 26. *Intereſt in loquendi uſu inter pignus & arram. Nam pignus eſt, quod datur propter rem creditam, quæ dum redditur, ſtatim pignus aufertur. Arra vero eſt primum quod pro re bonæ fidei contractu empta ex parte datur, & poſtea completur. Eſt enim arra complenda, non auferenda: unde qui habet arram, non reddit, ſicut pignus ſed deſiderat plenitudinem.*

28. *Et complures, inquit, in laboribus miſerrimas vitas exegerunt: at hic nimiis in otiis conſumtus*] Sic optime huic loco genuinam lectionem è veſtigiis Vett. Codd. reſtituit Lambecius in Lucubrationibus Gellianis. In Vett. enim Edd. poſt vocem *duxerint* interpunctum eſt, quemadmodum & nos edidimus; ac poſtea incipit nova ἐκλογὴ ex Claudii Annalibus in hunc modum concepta, *Et compluries*, inquit, *in laboribus miſerrimas vitas exegerunt; & hic motus in otiis*, inquit, *conſumtus eſt.* Hæc cum non intelligerent Correctores, temere & verba & ſenſum veteris ſcripturæ mutarunt. Hocenim modo legitur in Stephanicâ editione: *Quamquam arra quoque veteres ſæpe dixerint, & compluriens Laberius. Miſerrimas, inquit, vitas exegerunt, & hic mimus in otiis, inquit conſumptus eſt.* Ex *laboribus*, fecerunt *Laberius*, quo nihil abſurdius fingi poteſt.

boribus miſerrimas vitas exegerunt: at hic nimiis in otiis conſumtus eſt. eligantia utrubique ex multitudine numeri quæſita eſt. *Cominius*, inquit, *quà eſcenderat, deſcendit, atque verba Gallis dedit.* verba Cominium dediſſe Gallis dicit, qui nihil quicquam cuiquam dixerat: neque eum Galli, qui Capitolium obſidebant, eſcendentem viderant. ſed *verba dedit*, haud ſecus poſuit, quàm ſi tu dicas, *latuit, atque obrepſit. Convalles*, inquit, *& arboreta magna erant.* 29 *arboreta*, ignobilius verbum eſt, *arbuſta* celebratius. *Putabant*, inquit, *eos qui in arce erant, inter ſe commutationes & conſilia facere. commutationes*, id eſt, collationes, communicationeſque, inuſitatè dixit; ſed non hercle inſcitè, nec ineleganter. 30 Hæc ego non pauca interim ſuper eo libro, quorum memoria poſt lectionem ſuppetierat, mihi notavi.

CAP.

eſt. Interpungendum enim poſt *dixerint*, cum veteribus libris. Et verba ſequentia ſunt ex Quadrigarii Annalibus, quæ Gellius excerpſit. Licet enim illa aliquomodo mendoſa ſint in Vett. Codd. nihilominus integritatis ſuæ ſatis luculenta veſtigia indicant. Nec dubitandum, quin veram & genuinam lectionem Lambecius eruerit; quam idcirco & in contextum Gellianum recipiendam judicavimus. Quippe quæ approbetur ab iis, quæ ipſe Gellius Gloſſematis loco addit. *Eligantia*, inquit, *utrubique ex multitudinis numero quæſita eſt.* Multitudinis numerum dicit, quem vulgo pluralem vocant, & reſpicit ad iſtá verba, *in laboribus*, & *in otiis*; quæ duo elegantiſſime hoc loco à Quadrigario ſibi invicem oppoſita ſunt.

29. *Arboreta*] In Gloſſario Gelliano, cujus particula à G. Barthio Adverſatior. lib. 8. cap. 16. edita, *Arboretum* explicatur, *Seminarium.*

30. *Hæc ego &c. quorum memoria poſt lectionem ſuppetierat, mihi notavi*] Sic diſtinguo, non ut vulgo, *Hæc ego &c. q. m. p. l. ſuppetierat mihi, notavi.* Elegans enim loquendi modus *notare ſibi.* Quomodo non ſemel loquitur Petronius: *Non notavi mihi Aſcylti fugam.* Et, *Notavit ſibi ad lunam tonſorem.* Item: *Proxima nocte cum miles notaſſet ſibi & lumen inter monumenta clarius fulgens.* Hic autem finis capitis ſecundi, ut primus, quod ſciam, monuit J. Lipſius lib. 1. Antiq. Lect. cap. 10. & caput tertium ſequens incipiendum à verbis *In ſermonibus &c.* quæ antea invulgatis male uſque ad verbum *agitabamus*, huic capiti ſecundo adjecta erant.

Sparti

CAP. III.

Verba M. Varronis ex libro quinto & viceſimo Humanarum, quibus contra opinionem vulgariam interpretatus eſt Homeri verſum.

IN ſermonibus fortè, quos de temporibus rerum ad uſus hominum repertarum agitabamus, adoleſcens quiſpiam non indoctus, [1] *ſparti* quoque uſum in terra Græcia diu incognitum fuiſſe dixit: multiſque poſt Ilium captum tempeſtatibus ex terra Hiſpania advectum. Riſerunt hoc ad illudendum ex his, qui ibi aderant, unus atque alter, malè homines litterati; quod genus [2] ἀγοραίους Græci appellant: atque eum, qui id dixerat, librum legiſſe Homeri ajebant, cui verſus hic fortè deeſſet:

[3] Καὶ δὴ δοῦρα σέσηπε νεῶν καὶ σπάρτα λέλυνται.

Tum

SPARTI] De *Sparto* multis agit Salmaſius ad Solinum pag. 261. & ſeqq. qui videndus. Breviter tamen notandum, à Veteribus Græcis σπάρτον uſurpatum de herbis omnibus ad vitilia, nexilia & textilia aptis, ut ſunt *linum, cannabis, juncus, geniſta*, aliaque id genus. Quod vel ex Dioſcoride patet, ubi σπάρτιον deſcribens ait: Σπάρτον ἥμερον δὲ ἐστὶ φέρον ῥάβδους μακρὰς, ἀφύλλους, σκληρὰς, λυγώδεις, αἷς τοὺς ἁμπέλους δεσμοῦσι, φέρει δὲ λοβοὺς ὅμοιας φασήλοις, ἐν οἷς σπερμάτιον φακοειδὲς, ἀνθεῖ δὲ μήλινον ὅμοιον λευκοΐῳ. Hæc geniſtæ deſcriptio eſt, ea enim vitibus ligandis apta eſt. Latini vero *ſpartum* vocabant ſolam herbam Hiſpanicam, ex qua funes necterent. Hujuſmodi funes ex Hiſpanico ſparto deſignat Horatius Epodôn libro, cum ait:

Iberis peruſte funibus latus.

Sed & Græci poſtquam herbæ Hiſpanicæ notitiam habuere, eam etiam σπαρτὸν appellavere; quia quicquid vinculorum uſum haberet, & ad nexus aptum eſſet, σπαρτὸν vocabant.

2. Ἀγοραίους] Id eſt, *Viles, mercenarios, circum forameos.*

3. Καὶ δὴ δοῦρα, &c.] Id eſt,

Atque adeo navium ligna putrefacta ſunt, & ſparta diſſoluta.

Exſt. Iliad. 6. v. 135. Hunc Homeri verſum præ oculis habens Plinius lib. 24. cap. 9. ubi de geniſta: *Dubito*, inquit, *an hæc ſit, quam Græci auctores ſpartum appellavêre, cum ex ea lina piſcatoria apud eos factitari docuerim, & numquid hanc deſignaverit Homerus, cum navium ſparta diſſoluta dixit. Nondum enim in uſu fuiſſe Africanum, vel Hiſpanum ſpartum, certum eſt: & cum fierent futiles naves, lino tamen, non ſparto unquam ſutas.* Et lib. 19. ubi de lino: *Hinc fuiſſe & navium armamenta apud eundem* (Homerum ſc.) *interpretantur eruditiores: quoniam cum ſparta dixerit, ſignificaverit*

Tum ille prorsum irritatus, Non, inquit, meo libro versus, sed vobis plane magister defuit, si creditis in eo versu *sparta* id significare, quod nos *spartum* dicimus. Majorem illi risum subjiciunt: neque id destiterunt, nisi liber ab eo prolatus esset M. Varronis vicesimus quintus Humanarum. in quo de isto Homeri verbo à Varrone ita scriptum est: *Ego sparta apud Homerum* 4 *non plus spartum significare puto, quàm* 5 *σπάρτους, qui dicuntur in agro Thebano nati. in Græcia sparti copia modò cœpit esse ex Hispania.* 6 *neque ea ipsa facultate usi Liburni. sed ibi pleraque naves loris suebant: Græci magis cannabo & stupa,* 7 *cæterisque sativis rebus, à quibus σπάρτα appella-*

verit fata. Lapsus autem in eo Plinius cum suis eruditioribus, ut bene notavit Salmasius, quod τὰ σπάρτα apud Homerum intellexerit de *armamentis navium*, hoc est, de funibus & rudentibus navium. *Armamenta* enim, sive ὅπλα, sunt funes vel rudentes nautici. Hesychius: ὅπλα, τὰ τῶν νεῶν σχοινία. Non enim de armamentis navium, aut rudentibus, τὰ σπάρτα Homerus dixit; sed τὰ ῥάμματα intellexit, quibus sutæ & condensatæ naves. Sutiles enim tum fiebant naves. Sic Hesychius τὰ σπάρτα interpretatur ῥάμματα. Verba ejus: Σπάρτα, σχοινία, ῥάμματα. Et versum illum Homericum explicat στερεὸν ῥάμματος. Per *Sparta* itaque *dissuta* Homerus intellexit *suturas navium dissolutas*, sive ῥάμματα, quibus naves sutæ. Atque hoc modo etiam Doctissimus Romanorum Varro τὰ σπάρτα apud Homerum accepit, ut ex iis quæ Gellius hoc capite nobis servavit, manifestum est.

morph. lib. 3. & Apollodorus Bibliothec. lib. 3. ubi & addit eos exinde *Spartos* dictos: Κάδμῳ κλέινοι ἐ λεχόντα, καὶ τ' Ἀθηνᾶς παθόμενα τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ σπεῖρ. τῶν δ' σπαρέντων ἀνέτειλαν ἐκ γῆς ἄνδρες ἔνοπλοι, οὓς ὀνόμασεν Σπάρτους. Ammianus Marcellinus lib. 19. Fabulæ originem indicat, ubi scribit: *Terrigenas illos non finibus terræ emersos, sed exuberanti pernicitate credimus natos: qui quoniam inopini per varia visebantur, Sparti vocitati, humo exiliisse, vetustate ut cætera fabulosius extollente, sunt æstimati.*

4. *Non plus Spartum significare puto*] Spartum scilicet Hispanicum, quod Romani solum hoc nomine vocabant.

5. Σπάρτους] Per *Spartos* hic Varro designat Cadmeos fratres, qui è dentium interfecti à Cadmo draconis satu nati erant, de quibus Ovidius Meta-

6. *Neque ea ipsa facultate usi Liburni*] Hoc est, Neque ipsi Liburni qui olim re nautica & Piratica claruére, sparto Hispanico, sed plerumque naves suas loris suebant; cæteri vero Græci sutilium navium ῥάμματα non ex lino tantum, sed ex cannabo & stuppa, cæterisque sativis rebus, in quibus & linum, factitabant.

7. *Cæterisque sativis rebus, à quibus σπάρτα appellabant*] Sic Plinius lib. 19. in verbis paullò ante adductis: *Quoniam cum sparta dixerit, significaverit fata.* Verum, ut optime observavit Salmasius, tralatitius hic error omnium fere olim eruditorum, præsertim Lati-

appellabant. Quod quum ita Varro dicat; dubito hercle, an posterior syllaba in eo verbo, quod apud Homerum est, acuenda sit: nisi quia voces hujusmodi, quum ex communi significatione in rei certæ proprietatem concedunt, diversitate accentuum separantur.

norum, qui τὰ σπάρτα in Homeri versu *sata*, sive *sativa* interpretabantur, aut certe funes ex rebus sativis factos, ut lino, cannabe, & cæteris hujusmodi. Cum tamen Græci σπαρτὸν & σπάρτιον passim appellarint quemcunque funem etiam ex junceis & genistis, quæ tamen non seruntur, sed sponte proveniunt, factum. Similiter Latini ad exemplum Græcorum, herbam illam Hispanicam faciendis funibus aptam, quæ serebatur, *spartum* dixêre. Sed sciendum est, σπαρτὸν, quando pro fune ex quacunque materiâ, etiam sponte proveniente, facto accipitur, non venire à verbo σπείρειν in ea significatione, qua accipitur pro *seminare*, sed potius, qua significat *nectere*. Quemadmodum & Latinorum *sero*, quod ipsum est à σπείρω, duplicem habet significationem, unam, qua notat *semino*, alteram, quâ *necto*. Sic à σπείρω pro *sero*, est σπαρτὸν, *satum*; à σπείρω verò pro *necto*, efit σπαρτὸν, pro eo, *unde aliquid fit ad nectendum ligandumque*. Unde Homerus σπείρα νηῶν appellavit funiculos è lino vel cannabe, quibus suebantur naves, non quod è sativis herbis necterentur. Nam σπείρειν est ῥάπτειν, & partes inter se condensare & jungere.

CAP. IV.

Quid Menander poëta Philemoni poëtæ dixerit, à quo sæpe indignè in certaminibus comœdiarum superatus est: & quòd sæpissimè Euripides in tragœdia ab ignobilibus poëtis victus est.

MEnander à Philemone, nequaquam pari scriptore in certaminibus comœdiarum ambitu, gratiaque, & fa-

Menander] Vide quæ supra de eo notata sunt lib. 2. c. 23. p. 167.

2. *Philemone*] Floruit quidem iisdem temporibus Philemon atque Menander, sed ætate tamen paulo major fuit. Patrem habuit Damonem, qui claruit sub Alexandro Magno, Olymp. cxi. uti Philemon sub Antigono rege. Suidas eum Syracusanum facit, at Strabo Pompeiopoli Ciliciæ urbe natum refert. Appulejus in Floridis mediæ Comœdiæ Poëtam facit, ubi etiam memoratu digna quædam de ipso refert: *Poëta fuit hic Philemon*, inquit, *mediæ Comœdiæ scriptor. Fabulas cum Menandro in scena dictavit, certavitque cum eo: fortasse impar, certe æmulus. Namque cum etiam vicit sæpenumero, pudet dicere. Reperias tamen apud ipsum multos sales, argumenta lepide inflexa, agnitos lucide explicatos, personas rebus competentes, sententias vitæ congruentes: jocos non infra scenam, seria non usque ad cothurnum. Rara apud illum corruptelæ: & ubi erroves, concessi amores. Nec eo minus & leno perjurus, & amator servidus, & ser-*

Digitized by Google

& factionibus ſæpenumerò vincebatur. eum quum fortè habuiſſet obviam, Quæſo, inquit, Philemo, bona venia dic mihi: quum me vincis, non erubeſcis? Euripidem quoque M. Varro ait, quum quinque & ſeptuaginta tragœdias ſcripſerit, 4 in quinque ſolis viciſſe, quum eum ſæpe vincerent 5 alſiqui poëtæ ignaviſſimi. Menandrum autem alii centum octo, partim centum novem comœdias reliquiſſe ferunt. Sed 6 Apollodori ſcriptoris celebratiſſimi hos de Menan-

& ſervulus callidus, & amica illudens, & uxor inhibens, & mater indulgens, & patruus objurgator, & ſodalis opitulator, & miles præliator: ſed & paraſiti edaces, & parentes tenaces, & meretrices procaces. Hiſce laudibus diu in arte Comœdica nobilis, &c. De eo etiam eſt illud Fabii Quintiliani lib. 10. Inſtit. Orat. cap. 1. *Habent tamen alii quoque Comici, ſi cum venia legantur, quædam quæ poſſis decerpere: & præcipue Philemon, qui ut pravis ſui temporis judiciis Menandro ſæpe prælatus eſt, ita conſenſu omnium meruit credi ſecundus.* Varias conſcripſit fabulas, eaſque inter unam, quam Ἔμπορος inſcripſerat, ad cujus imitationem Plautus fecit ſuam nomine *Mercator*. Ut ipſe teſtatur in Prologo:

Græcè hæc vocatur Emporos Philemonis.
Eadem Latinè Mercator Marci Accii.

Grandis ætate demum obiit Philemon, & nonaginta ſeptem, vel, ut alii, novem annos vixiſſe dicitur. Mire de ejus morte variant Veteres, ut videre eſt apud L. Gyraldum De Poëtar. Hiſtor. Dialog. VII.

3. *Ambitu, gratiaque*] Sic apud Petronium: *Ego, inquit, Poëta ſum, & ut ſpero, non humilis ſpiritus, ſi modo coronis aliquid credendum eſt, quas etiam ad imperitos deferre gratia ſolet.*

4. *In quinque ſolis viciſſe*] Quod & teſtatur Suidas de Euripide: Δραμάτια ἢ αὐτῷ κζ μὲν πινακ. οἱ. κζ ἢ ἄλλως πθ. σατύρους ἢ οζ. νίκας ἢ ἐλάττους ἑ. Ἐν

μὲν πεντάκις πρώτου. πλὴν ἢ μίαν μετὰ τελευτὴν, ἐπιδιξαμένου τὸ δρᾶμα μὲν ὑπὸ ἀδελφιδοῦ αὐτοῦ Εὐριπίδου. Id eſt, *Fabulæ ejus ipſius, ut quidam ajunt, fuere ſeptuaginta quinque, ut alii, nonaginta duæ. Exſtant autem ſeptuaginta ſeptem. Victorias quinque eſt adeptus. Quatuor quidem ſuperſtes; unam vero poſt obitum, actore fabulæ Euripide, fratris ipſius filio.* Alii Euripidem quindecies viciſſe tradunt. Unde & Is. Caſaubonus olim hic apud Gellium legebat: *in quindecim ſolis viciſſe.* Quia Græci ſcriptores teſtantur Euripidem νίκας νικῆσαι πεντεκαίδεκα.

5. *Aliqui*] Cod. Tornæſ. & Vett. Edd. *aliquot.*

6. *Apollodori*] Fuit hic Apollodorus Athenienſis Aſclepiadæ filius Grammaticus, Panætii Rhodii Philoſophi, & Ariſtarchi Grammatici diſcipulus, inventor verſuum, qui τραγικὰ nomine vocantur, ut auctor eſt Suidas. Vixit autem ſub Ptolemæo Euergete ſecundo. Ejus Chronica etiam non ſemel citantur à Diogene Laërtio, ut in Empedocle: Ἀπολλόδωρος ἢ ὁ γραμματικὸς ἐν τοῖς χρονικοῖς φησίν. Item in Thalete, Ariſtotele, Zenone, & alibi. Nec non à Diodoro Siculo Bibliothec. lib. 3. Luciano in Macrobiis, Clemente Alexandrino lib. 1. Στρωμ. multiſque aliis. Hujus ſunt, qui hodie adhuc ſuperſtites, Bibliothecæ, ſive De Deorum ori-

Menandro versus legimus, in libro qui Chronica inscriptus est:

7 Κηφισιὸς ὢν ἔκ τε Διοπείθους πατρὸς,
Πρὸς τοῖσιν ἑκατὸν πέντε γράψας δράματα
Ἔξέλιπε, πεντήκοντα καὶ δυοῖν ἐτῶν.

Ex istis tamen centum & quinque omnibus, solis eum octo vicisse idem Apollodorus eodem in libro scripsit.

gine libri tres; qui olim longe plures fuerint; cum librum decimum quartum citet Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 17. & decimum septimum Stephanus de Urbibus in Ἄγκυρα. Plura de Apollodoro videsis apud Vossium De Histor. Græc. lib. 1. cap. 21. & Jonsium De Scriptorib. Histor. Philos. lib. 2. cap. 15.

7. Κηφισιὸς ὢν, &c.] Id est,
Cephisius genere ex Diopete patre,
Quinque & centum cum scripsisset fabulas,
Fato est defunctus, annos natus duo & quinquaginta.
Græcos versus edidimus, quemadmodum eos olim correxit Doctissimus I. Casaubonus.

CAP. V.

Nequaquam esse verum, quod minutis quibusdam rhetoricæ artificibus videatur, M. Ciceronem in libro, quem de amicitia scripsit, vitioso argumento usum, ἀμφισβητούμενον ἀντὶ ὁμολογουμένου posuisse, totumque id consideratius tractatum, exploratumque.

M. Cicero in dialogo, cui titulus est Lælius, vel, de amicitia, docere volens, amicitiam non spe, exspectationeque utilitatis, neque precii, mercedisque causa colendam; sed, quo ipsa per sese plena virtutis, honestatisque sit, expetendam diligendamque esse, etiamsi nihil opis, nihilque emolumenti ex eâ percipi queat: hac sententiâ, atque his verbis usus est; eaque dicere facit C. Lælium sapientem virum, qui P. Africani amicissimus. *Quid enim Africanus indigens mei? nec ego quidem illius. sed ego admiratione quadam virtutis ejus, ille vicissim opinione fortasse nonnulla, quam de meis moribus habebat, me dilexit. auxit benivolentiam consuetudo. sed quamquam utilitates multæ & magnæ consequutæ sunt;*

ta ſunt; non ſunt tamen ab earum ſpe cauſæ diligendi profectæ. ut enim benefici liberaleſque ſumus, non ut exigamus gratiam: (neque enim beneficium feneramur, ſed naturâ propenſi ad liberalitatem ſumus:) ſic amicitiam non ſpe mercedis adducti, ſed quòd omnis ejus fructus in ipſo amore ineſt, expetendam putamus Hoc quum legeretur in cœtu fortè hominum doctorum, rhetoricus quidam ſophiſta utriuſque linguæ callens, haud ſanè ignobilis, ex iſtis acutulis & minutis doctoribus, [1] qui τεχνικοὶ appellantur, atque in differendo tamen non impiger, uſum eſſe exiſtimabat argumento M. Tullium non probo, neque apodictico, ſed ejuſdem quæſtionis, cujus eſſet ea ipſa res, de qua quæreretur, verbiſque id vitium Græcis appellabat, quod accepiſſet [2] ἀμφισβητούμενον ἀντὶ ὁμολογουμένου. nam *beneficos*, inquit, & *liberales* ſumſit ad confirmandum id, quod de amicitia dicebat: quum ipſum illud & ſoleat quæri, & debeat, quiſquis liberaliter & benignè facit, qua mente, quove conſilio benignus, liberaliſque ſit? utrum, quia mutuam gratiam ſperet, & eum, in quem benignus ſit, [3] ad parem gratiam provocet,

Qui τεχνικοὶ *appellantur*] Quaſi dicas, *Artificiales*. Maximus Victorinus lib. 1. de Grammat. Technicos interpretatur *artium traditores*. A mediæ ætatis ſcriptoribus Latinis *Artigraphi* nominantur, ut ſæpius facit Albinus Flaccus Alcuinus lib. De Sept. Artib. *Technicos* Gellius vocat minutos iſtos doctores, qui totam Philoſophiæ & Eloquentiæ Artem per præcepta, in compendium redacta, & libellos exiguos ſe tradere profitebantur. De quibus etiam Quintilianus lib. 2. cap. 14. *Nolo*, inquit, *ſe juvenes ſatis inſtructos, ſi quem ex his, quibreves plerumque circumferuntur, artis libellum edidicerunt, & veluti decretis Technicorum tutos putent.* Græci tamen Τεχνικῶν vocem in laude ponunt. Sic Eunapius in Juliano: Ἦσαν μὲν γὰρ καὶ κατὰ ταυτὸν ἕτεροι τινὲς ἀναφανέντες ἐν καλῷ. καὶ οὗτος τῶν ἐκείνου λόγου ἀμφισβητούμενος, Ἄψινθος τὸ ἐπὶ Λακεδαιμονίοις, λόγου ἔχων τεχνικῆς πρός. Id eſt, *Erant eodem tempore alii nonnulli, qui honeſtatis amore accenſi, ad illius gloriam aſpirantes animos erigebant, quos inter & Apſines Lacædemonius Technici, (ſive, ut vertit Hadrian. Junius, profeſſoris artium liberalium) nomen adeptus.* Sic in Platone οἱ περὶ τοὺς λόγους τεχνικοὶ, *dicendi artifices*. Tzetzes quoque Chiliad. II. Rhetorum Technicorum eloquentiam & in dicendo vim laudans, ait:

Δεῖξαι ῥητόρων βυλευτὴς τ' τεχνικῶν τὸ σθένος.

2. Ἀμφισβητούμενον, &c.] Id eſt, *Dubium pro confeſſo & certo.*

cet, quod facere plerique omnes videntur? an quia natura ſit benivolus, benignitaſque eum per ſeſe ipſa, & liberalitas, delectet ſine ulla recipiendæ gratiæ procuratione? quod eſt omnium ferme rariſſimum. argumenta autem cenſebat aut probabilia eſſe debere, aut perſpicua & minime controverſa; idque apodixin vocari dicebat, quum ea, quæ dubia aut obſcura ſunt, per ea, quæ ambigua non ſunt, illuſtrantur. atque, ut oſtenderet beneficos liberaleſque, ad id, quod de amicitia quæreretur, quaſi argumentum, exemplumve ſumi non oportere. Eodem, inquit, ſimulacro, eademque rationis imagine, amicitia invicem pro argumento ſumi poteſt; ſi quis affirmet homines beneficos, liberaleſque eſſe debere, non ſpe aliquâ compendii, ſed amore & ſtudio honeſtatis. poterit enim conſimiliter ita dicere. namque, ut amicitiam non ſpe utilitatis amplectimur; Sic benefici, liberaleſque non gratiæ reciperandæ ſtudio eſſe debemus. poterit ſanè, inquit, ita dicere: ſed neque amicitia liberalitati, neque liberalitas amicitiæ præbere argumentum poteſt, quum de utroque pariter quæratur. Hæc ille rhetoricus artifex dicere quibuſdam videbatur peritè & ſcienter. ſed 4 videlicet eum vocabula rerum vera ignoraviſſe. nam beneficum & liberalem Cicero appellat, ita ut philoſophi appellandum eſſe cenſent, non eum qui, ut ipſe ait, beneficia feneratur; ſed qui benignè facit, nulla tacita ratione ad utilitates ſuas redundante. non ergo obſcuro, neque ambiguo argumento uſus eſt, ſed certo atque perſpicuo. ſiquidem qui verè beneficus, liberaliſque eſt, qua mente benè, aut liberaliter faciat, non quæritur. aliis enim longè nominibus appellandus eſt, ſi, quum talia faciat, ſui potiùs quàm alterius juvandi cauſâ facit. proceſſiſſet autem argutatori iſti fortaſſean reprehenſio, ſi Cicero ita dixiſſet: *Vt enim beneficè liberaliterque facimus,*

3. *Ad parem gratiam provocet*] Cod. Tornæſ. & Vett. Edd. *ad parem curam* | *ſui provocet,*

4. *Videlicet*] Vett. Codd. *videre licet.*

5. *Ho-*

cimus, non ut exigamus gratiam. videretur enim beneficè facere, etiam in non beneficum cadere posse, si id per aliquam circumstantiam fieret, non per ipsam perpetuæ benignitatis constantiam. sed quum beneficos, liberalesque dixerit, neque aliusmodi isti sunt, quàm cujus esse eos suprà diximus, inlutis, quod ajunt, pedibus & verbis reprehendit doctissimi 5 hominis orationem.

5. *Hominis*] Cod. Tornæs. *viri.*

CAP. VI.

Falsum esse, quod Verrius Flaccus in secundo librorum, quos de obscuris M. Catonis composuit, de servo recepticio *scriptum reliquit.*

M. Cato Voconiam legem suadens verbis hisce usus est: 2 *Principio* 3 *vobis mulier magnam dotem* 4 *attulit. tum magnam pecuniam recipit, quam in viri potestatem non committit. eam pecuniam viro mutuam dat. postea, ubi irata facta est, servum recepticium sectari, atque flagitare virum jubet.* Quærebatur, *servus recepticius* quid esset. libri statim quæsiti, allatique sunt Verrii Flacci de obscuris Catonis. In libro secundo scriptum inventum est, 5 *recepticium servum*, dici nequam

M. *Cato Voconiam legem suadens*] Orationem hanc, qua legem Voconiam suasit contra mulierum impotentiam, habuit Cato, Cæpione & Philippo Coss. cum esset quinque & sexaginta annos natus, ut ipse apud Ciceronem De Senectute prædicat. Cæterum de Lege Voconia videsis quæ supra lib. 7. cap. 13. p. 429. notata sunt; sed iis omninò adde, quæ infra ad lib. 20. cap. 1. dicemus.

2. *Principio vobis mulier magnam dotem attulit*] Hæc Catonis verba Apulejus exprimere videtur Apologiâ: *Dixêre, me grandem dotem mox in principio conjunctionis nostræ muliери amanti, &c. extorsisse.*

3. *Vobis*] Vet. Cod. *nobis.*

4. *Attulit*] Id est, adfert, ut explicat Sosipater lib. 3. Grammat. *Sustuli, ejus perfecti instans sustulo est; atque dicebant antiqui, Magnam dotem ad nos attollit. Cato: Magnam dotem attulit; quod genuinum est. Dotem attollit, est adfert. Dotem attulit, & dotem attollit.*

5. *Receptitium servum*] Nonius Marcellus: *Receptitium servum quidam ab ea proprietate dictum volunt, ut si nequam & nihili sit, qui remandatus, ob aliquod vitium, aut maleficium à distractore recipiatur. Sed vera hæc est ejus nominis interpretatio, quem in data dote, aut donatione*

tere inſtituit; apponit flagitatorem *ſervum recepticium*, hoc eſt, proprium ſuum, quem cum pecunia reliqua receperat, neque dederat doti, ſed retinuerat. non enim ſervo mariti imperare hoc mulierem fas erat; ſed proprio ſuo. Plura dicere, quibus hoc noſtrum tuear, ſuperſedeo: ipſa enim ſunt per ſeſe evidentia, & quod à Verrio dicitur, & à nobis. Quod utrum ergo videbitur cuique verius, eo utatur.

CAP. VII.

Verba hæc ex Atinia lege, QUOD. SUBREPTUM. ERIT. EIUS. REI. ÆTERNA. AUCTORITAS. ESTO. *P. Nigidio & Q. Scævola viſa eſſe non minus* [1] *de præterito, quàm de futuro caviſſe.*

LEgis veteris Atiniæ ſunt: [2] QVOD. SVBREPTVM ERIT. EIVS. REI. [3] ÆTERNA. AVCTORITAS. ESTO. Quis aliud putet in hiſce verbis, quàm de tempore tantùm futuro legem loqui? ſed Q. Scævola [4] patrem ſuum, & Brutum, & Ma-

[1] *De præterito*] Cod. Tornæſ. in Vett. Edd. *De præterito furto*.

2. QUOD. SUBREPTUM. ERIT. &c.] Sic ante legem Atiniam in XII. Tabulis Lex conſepta erat: REI. FURTIVÆ. ÆTERNA. AUCTORITAS. ESTO. Hoc eſt, Res furtiva nunquam poteſt uſucapi, ſed ſemper manet penes eum, cujus fuit tempore furti facti, nec ullius temporis quamvis longiſſimi, poſſeſſione ei adimi, aut alteri acquiri poteſt. Latius autem aliquomodo ſe extendit Lex Atinia, quam Lex XII. Tabul. latior quippe *ſubrepti*, quam *furtivi* ſignificatio; nam & res per uxorem amotas, comprehendit. Præter Gellium Legis Atinix De Uſucapione meminit & Juſtinianus §. *furtivæ Inſtitut. De Uſucap.* & Paulus *l.* 4. *D. eod.* ubi & refert exceptionem in Lege Atiniâ additam, quâ furti vitium eluereturi, ſi nimirum res furtiva in poteſtatem ejus, cui furrepta erat, revertereturi. Hoc autem quomodo accipiendum ibidem explicat Paulus hiſce verbis: *Quod autem dicit Lex Atinia, ut res furtiva non uſucapiatur, niſi in poteſtatem ejus, cui furrepta eſt, revertatur, ſic acceptum eſt, ut in domini poteſtatem dicat reverti.* Idem Paulus in *l. ſequitur.* §. *quod autem D. eod.* ſcribit: *In lege Atinia in poteſtatem domini rem furtivam veniſſe videri, ſi ejus vindicandi poteſtatem habuerit, Sabinus & Caſſius ajunt.*

3. ÆTERNA. AUCTORITAS. ESTO.] Id eſt, Jus perpetuo perſequendæ rei. Modus loquendi è XII. Tabulis deſumptus, in quibus ſæpius hæc verba occurrunt, Ut *Adverſus hoſtem æterna auctoritas eſto.* Item, *Fœmi hoſtive æterna auctoritas eſto*; Et, *Intra quinque pedes æterna auctoritas eſto*, &c.

4. *Patrem ſuum*] Q. Mucium Scævolam. Idem enim nomen patri & filio fuit. Verba autem Q. Mutii, quæ Gellius innuit, referuntur, haud dubie

CAP. VIII.

In ſermonibus apud menſam Tauri philoſophi quæri agitarique hujuſmodi ſolita; cur oleum ſæpe & facilè, vina rarius congelaſcant, acetum haud fere umquam, & quòd aquæ fluviorum fontiumque durentur, mare gelu non duretur.

PHiloſophus Taurus accipiebat nos Athenis cœna plerumq; ad id diei, ubi jam veſperaverat. id enim eſt tempus iſthic cœnandi frequens. ejus cœnæ fundus & fundamentum omne erat [1] aula una [2] lentis Ægyptiæ, & cucurbitæ inibi minutim cæſæ. Ea quodam die ubi paratis & exſpectantibus nobis allata atq; impoſita menſæ eſt; puerũ jubet Taurus oleum in aulam inderè. erat is puer genere Atticus ad annos maxime natus octo, feſtiviſſimis ætatis & gentis argutiis ſcatens. [3] guttum Samium oretenus imprudens inanem, támquam ſi ineſſet oleum, affert, convertitque eum; &, ut ſolitum eſt, circumegit per omnem partem aulæ

[1] *Aula*] Feſtus: *Aulas antiqui dicebant, quas nos dicimus ollas: quia nullam literam geminabant. Itaque aulicos quæ exta, quæ in aulâ coquebantur, dicebant, id eſt, elixa.* Aulæ voce ſæpius utitur Plautus, cetera inter in Captivis dixit *frangere aulas in caput.* Hinc etiam *Aulularia* Plauti, dicta ab aulâ Euclionis auro referta. Apud Feſtum etiam eſt: *Auxilla, olla parvula.* Joſ. Scaliger ad Varronem ab *aula* etiam *aular* dictum vult, pro *olla operculo*, eadem ratione, qua dicitur *puteal*, pro *putei operculo*. Unde apud Varronem lib. 3. de R. R. cap. 15. legit: *In tenebris cum aular impoſitum eſt, fiunt pingues glires.*

[2] *Lentis Ægyptiæ & cucurbitæ*] Cœnæ frugalis, tenuiſque ac plane Philoſophicæ indicium. Ut plurimum enim Philoſophi in victu leguminibus veſcebantur, quæ inter lentes, fabæ, piſa, ſiliquæ, & ſimilia. Unde Perſius de Philoſophorum victu:

-- Siliquis & grandi paſta polenta.

[3] *Guttum Samium*] E terrâ Samiâ factum. De *gutti* voce ſic Varro lib. 4. de L. L. *Qui vinum dabant, ut minutatim funderent, à guttis guttum appellarunt: & quo ſumebant minutatim, à ſumendo ſimpulum nominavêre.* Guttus itaque dictum vaſis genus, quod vinum eo funderent guttatim. Græcis dicitur ἐπίχυσις, qua voce etiam uſus Plautus Rudente, Act. v. Sc. 11. Ex Varronis etiam verbis manifeſtum, *guttum* & *ſimpulum* ita differre, ut *epichyſis* & *cyathus*. Ex *epichyſi* enim & *gutto*, fundebant *guttatim* in *cyathum*, ſive *ſimpulum*, unde vinum ore hauriebant. Sic ut Latini *guttum* & *ſimpulum* dicant, quæ Græci ἐπίχυσιν & κύαθον appellent. Ex Gellio autem apparet, Guttum non tantum ad vinum effundendum, ſed etiam ad alios liquores conſervandos & guttatim ex eo effundendos adhibitum fuiſſe, ut hoc loco oleum.

læ manum, nullum inde ibat oleum. adſpicit puer guttum atrocibus oculis ſtomachabundus,& concuſſum vehementiùs iterum in aulam vertit. idque quum omnes ſenſim atque ſummiſſim rideremus, tum puer Græcè, & id quidem perquam Atticè, [4] μὴ γελᾶτε, inquit, ἔνι τ' ὔλαιον, ἀλλ' ἀκίνησε οἷα φρίκη ὠὴ τ' ὄρθρου γέγονε τήμερον· κεκρυσάλλωται. [5] Verbero, inquit ridens Taurus, nonne is curriculo, atque oleum petis? ſed quum puer foras emtum iſſet; nihil ipſe iſta mora offenſior, Aula, inquit, oleo indiget; &, ut video, intolerandùm fervit. cohibeamus manus: atque interea, quoniam puer nunc admonuit ſolere oleum congelaſcere, conſideremus, cur oleum quidem ſæpe & facilè [6] ſtet; [7] vina rarenter congelaſcant? atque adſpicit me,

oleum. *Gutturnium* ex Gloſſis Philoxeni, idem videtur vaſis genus atque *guttus*. Interpretantur enim *Gutturnium*, Εἶδος ἐκείνης ὀργανικοῦ.

4. *Μὴ γελᾶτε, &c.*] Id eſt, *Ne ridete, ineſt oleum, verum vos neſcitis qualis matutino diluculo hodie rigor fuerit; itaque congelatum eſt.*

5. *Verbero, nonne is curriculo?*] Servorum enim eſt, feſtinatim dominorum juſſa exſequi. Eodem modo hac voce uſus Appulejus Metamorph. lib. 10. *Juſſi de meis aliquem curriculo tabernam promptam afferre.* Et in Apologiâ: *Miſimus qui eum curriculo advehat.* Ibidem paullo poſt: *Juſſi curriculo iret aliquis, & ex hoſpitio meo Mercuriolum afferret.*

6. *Stet*]Verbum hoc abeſt in Ms. Reg. notante Lambecio: Legiturque hoc modo: *Conſideremus cur oleum quidem ſæpe & facile: ſed vina rarenter congelaſcant.* Atque ita aptius ipſi hic locus cohærere videtur; & majorem vim habere particula *quidem*, quam, ut otioſam, H. Stephanus extra ſuam editionem eliminavit. *Stare* tamen non minus bene hic locum habere poteſt, atque paullo inferius; ubi Gellius ait: *Mare Scythicum gelu ſtringi atque conſiſtere.* Putavit igitur Taurus oleum etiam congelaſcere. Quo nomine à Mureto Variar. Lect. lib. 13. cap. 11. caſtigatur; oleum enim frigore quidem craſceſcere, ſed nunquam congelaſcere. Unde & Heracleo in Iliad. Ψ. nunquam ait conglaciare oleum propter calorem, qui ei admiſtus eſt: τὸ ἔλαιον, inquit, οὐκ ἀποκρυσταλλοῦται, πολὺ ἔχον ἐν αὑτῷ τὸ θερμόν. Quod & Taurus ex Ariſtotele diſcere potuiſſet, ille enim lib. 4. Meteorologic. docet: ὅτι ὑπὸ ψυχρᾶς πήγνυται τὸ ἔλαιον, ὅτε ὑπὸ πυρὸς, ἀλλὰ ὑπ' ἀμφοῖν παχύνεται. propterea quod aëris plenum ſit: ex quo etiam fieri, ut aquæ innatet; quod etiam tradit lib. 2. de Generat. Animal. ἐν τοῖς ψύχεσι μὲν πάγοις παχύνεται τὸ ἔλαιον, πήγνυται δ' οὔ. διὸ μᾶλλον θερμότητος οὐ πήγνυται. Oleum iraque frigore denſius & craſſius quidem fit, nunquam autem congelaſcit, ſive κεκρυσταλλοῦται; quo verbo puer Atticus hic utitur; & ſuper quo verbo univerſa diſputatio hic inſtituta. Unde manifeſtum Taurum imperite

me, & jubet quid ſentiam dicere. Tum ego reſpondi, conjectare me, vinum iccirco minus citò coaleſcere, 8 quòd ſemina quædam caldoris in ſeſe haberet; eſſetque natura ignitius: 9 ob eamque rem dictum eſſe ab Homero αἴθοπα οἶνον, non, ut alii putarent, propter colorem. Eſt quidem, inquit Taurus, ita ut dicis, nam fermè convenit, vinum

perite παίχυσμον olei κρυσάλλωσιν appellaſſe, ut ait Yvo Villiomarus, hoc eſt, Joſephus Scaliger Animadverſ. in Loc. Controverſ. Rob. Titii lib. 6. cap. 7. ubi Titius Taurum à Mureto male correptum ſcripſerat; quaſi Taurus non exiſtimarit oleum κρυσαλλοῦν, verum mitigaſſet hoc verbum, & quod congelaſcere primum dixerat, id poſtea ſtare, concreſcere dixiſſet. Hoc vero eodem redit; nam quod congelaſcit, id ſtat, conſiſtit, & concretum eſt. Et quæritur hic diſertim, cur oleum ſæpe ſtet, vinum autem rarenter? Omnis autem dubitandi ratio tollitur, ſi vera eſt lectio, quam ſupra ex Ms. Reg. adduximus: *Cur oleum quidem ſæpe & facile, ſed vina rarenter congelaſcant.*

7. *Vina rarenter congelaſcant*] Bene additum *rarenter*; ergo nonnunquam vinum etiam congelaſcit ex ſententia Tauri; quod in frigidioribus regionibus perquam frequens eſt. Unde & Virgilius de Vinis congelatis in Scythia lib. 3. Georgic. dixit:

- - Cæduntque ſecuribus humida vina.

Et Ovidius lib. 3. Triſt.

Nudaque conſiſtunt formam ſervantia teſtæ
Vina, nec hauſta meri, ſed data fruſta bibunt.

Ubi loquitur de immoderato frigore in tractibus Ponti. Sic Xenophon lib. 7. de Expedit. Cyri, de populis Thynnis: ἐνταῦθα ἦν χιὼν πολλὴ, καὶ ψύχος οὕτως, ὥστε τὸ ὕδωρ, ὃ ἐφόρουν ἐπὶ δεῖπνον, ἐπάγνυτο καὶ ὁ οἶνος ἐν τοῖς ἀγγείοις. Id eſt, *Jacebat nix ingens & tantum frigus erat, ut etiam aqua ad cœnam allata, & vinum ipſum in vaſis congelaſceret.* Plinius tamen lib. 14. Hiſt. Natur. Vini naturam non gelaſcere, ſed ad frigus ſtupere tantum ſcribit.

8. *Quod ſemina quædam caldoris in ſeſe haberet*] Semina caldoris appellat, quæ Democritus, Epicurus, aliique ejus ſectæ Atomos caloris dicerent. Epicurus enim corpora calida certas quaſdam Atomos continere ait, quæ ſua mole, figura ac motu ſenſum caloris creant. Carteſius diceret, vinum eo rarius quam aquam congelaſcere, quia vini particulæ à materia ſubtiliſſima majori vehementia moveantur, & agitentur, quam quidem eadem ſubtiliſſima materia aquæ particulas concutiat; unde cum non tantum habeat robotis in particulis aquæ commovendis, ac quidem habet in vini particuli ſinflectendis & agitandis, facilius multo aquæ particulæ confuſim & ſine ordine unæ aliis impoſitæ ſiſtuntur, atque ita corpus durum, glaciem nimirum, conſtituunt.

9. *Ob eamque rem dictum eſſe ab Homero* αἴθοπα οἶνον] Id eſt, *Vinum nigrum*, ſive *calidum* ex mente Gellii. Athenæus lib. 1. Deipnoſoph. ubi de virtutibus vini nigri agit, inquit: Ἐ πιτηδῶν ὁ Ὅμηρος τὸν μέλανα οἶνον, πολλάκις αὐτὸν καὶ αἴθοπα καλεῖ, δυναμικώτατον ὄντα ἰσχὺν, καὶ μένειν ἐν ταῖς ἕξεσι τῶν πινόντων πλεῖστον χρόνον. Id eſt, *Vinum autem nigrum cum Homerus laudat, ſæpiuscule vocat* αἴθοπα, *id eſt, velatrum, velutinum. Alendi enim corporis vim maximam habet, diutiſſimeque in eorum habitu permanet, qui bibernt.*

10. *Atque*

vinum, ubi potum eſt, calefacere corpora. ſed non ſecus quoq; oleum calorificum eſt: neque minorem vim in corporibus calefactandis habet. ad hoc, ſi iſta hæc, quæ calidiora ſunt, difficiliùs gelu coguntur; congruens eſt ut, quæ frigidiora ſunt, facilè cogantur. acetum autem omnium maximè frigorificum eſt: [10] atque id nunquam tamen concreſcit. num igitur magis cauſa oleo coaguli celerioris in levitate eſt? faciliora enim ad coëundum videntur, quæ levatiora levioraque ſunt. præterea id quoque ait quæri dignum: cur fluviorum & fontium aquæ gelu durentur? [11] mare omne incongelabile ſit? tametſi [12] Herodotus, inquit, hiſtoriæ ſcriptor contra omnium ferme, qui hæc quæſiverunt, opinionem, ſcribit, mare Boſphoricum, quod Cimmerium appellatur, earumque partium mare omne, quod Scythicum dicitur, gelu ſtringi & conſiſtere.

Dum

10. *Atque id nunquam tamen concreſcit*] Acetum nunquam concreſcere, ſive gelu conſtringi, falſiſſimum eſt. Nam in locis frigidioribus verſus alterutrum polum, tempore hyemis acetum non minus atque vinum congelaſcere, certiſſimum eſt.

11. *Mare omne incongelabile ſit*] Taurum Philoſophum à veritate rei hic aberrare, nemo noſtrum eſt, qui neſciat. Nam ipſum Oceanum in hiſce etiam oris quãdo durior hyems friguſq; acrius exiſtat, circa littora gelu ſtringi & conſiſtere novimus. Ex Diariis etiam nauticis eorum, qui verſus Polum noſtrum navigationes inſtituêre, ſcimus mare propter glaciem ibi impervium ut plurimum eſſe.

12. *Herodotus*] Locus quem innuit, exſtat apud Herodotum lib. 4. Ubi Scythiam deſcribens, cætera inter inquit: Πᾶσα χώρη οὕτω δή τι ἐστὶ ἴδια τὰς μὲν ἀπὸ τῶν μεσαμβρίων ἀφόρητος οἷον χειμός. ἐν τοῖσι ὕδασι ἀκχέας, πηλὸν οὐ ποιέοντες· πῦρ δὲ ἀναπτόμενον, ποιέοντες πηλόν. ἡ δὲ θάλασσα πᾶσα γλυκύ), καὶ ὁ Βόσπορος πᾶς ὁ Κιμμέριος· καὶ ἐπὶ ξ κρυστάλλου οἱ ἐντὸς τάφρου Σκύθαι κατειλημένοι στρατεύονται). καὶ ἐς ἑκατὸν ἡμέρας ἐπελαύνουσι πέρην ἐς τὰς Ἰνδούς. Hoc eſt, *Omnia autem quam dixi regio, adeo infeſtatur hyberna ſævitia, ut octo menſibus tolerari non poſſit: tale illic gelu eſt. Quibus ſi aquam effundas, lutum non facies: facies autem ſi illic ignem accenderis. Ibidem quoq; mare glaciatur, & omnis Cimmerius Boſphorus: ſuper quam glaciem omnes, qui intra foſſam incolunt, Scythæ exercitus ducunt, & plauſtra agunt trans mare uſq; ad Indos.* Quod Herodotus hic de mari Scythico & Boſphoro Cimmerio gelu conſtricto ſcribit, omnino veritati conſonum eſt; & nugatur Gellius, ſive potius Taurus Philoſophus, cujus verba hic referuntur, cum dicat id ab Herodoto factum contra omnium fermè opinionem.

Dum hæc Taurus: interea puer venerat & aula deferbuerat: tempusque esse cœperat edendi & tacendi.

CAP. IX.

De notis literarum, quæ in C. Cæsaris epistolis reperiuntur, deque aliis clamdestinis litteris ex vetere historia petitis: & quid scytale *sit* Laconica.

LIbri sunt epistolarum C. Cæsaris ad C. Oppium & Balbum Cornelium, qui res ejus absentis curabant. [1] in his epistolis, quibusdam in locis inveniuntur [2] litteræ singu-

IN *his epistolis*] De hoc literarum in epistolis Cæsaris transmutato situ Suetonius in Jul. Cæsare: *Exstant epistolæ ejus ad familiares domesticis de rebus. In quibus si qua occultius quædam perferenda erant, per notas scripsit, id est, sic structo literarum ordine, ut nullum verbum effici posset. Quæ si quis investigare vellet, quartam elementorum literam* D *pro* A, *& deinde reliquam commutet.* Meminit ejus rei quoque Dio lib. 40. ubi de Cæsare scribit: Εἰώθεις δὲ καὶ ἄλλως, ὁπότε τι δι' ἀπορρήτων τινὶ ἐπιστέλλοι, τὸ τέταρτον ἀεὶ στοιχεῖον ἀντὶ τοῦ πρώτου τῷ γραφομένῳ ἀντιγράφειν, ὅπως ἀνάγνωστα τοῖς πολλοῖς ἢ τὰ γραφόμενα. Id est, *Consueverat alioquin, si quid secreti cuipiam per literas significaret, quartum semper elementum in scribendo pro eo, quod scribi debebat, sumere, ne obvia literarum lectio cuivis esset.* Similem scribendi modum ab Augusto usurpatum idem testatur Suetonius in ejus Vita: *Quotiet per notam scribit* B *pro* A, C *pro* B, *ac deinde eadem ratione sequentes literas ponit.* Item Dio lib. 51. Ἐπιστέλλοι δὲ καὶ οἰκείοις καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς φίλοις, ὁπότε τι διὰ ἀπορρήτων σφίσι σημαίνοι, τὸ ἑξηκοστὸν ἀεὶ στοιχεῖον τῷ ῥήματι ἀντὶ ἐκείνου ἀντιγράφων. Id est, *Si quid vel iis, vel aliis suis necessariis scriberet, quo res eis erant significandæ modo quodam secreto, proxime sequentem semper literam pro ea, quæ exarari deberet, ponebat.* Sed totum hoc artificium occulte scribendi per literarum transpositionem, facillime à quovis sagaciori deprehendi potest, ut vix pro arcano quodamid haberi debeat; imò Jul. Cæsar Scaliger Exercitat. cccxxvii. contra Cardanum, merum id vocat delirium & impostruram. Sagaciores multo fuêre Recentiores in excogitandis variis occulte scribendi modis, eosque inter aliquos, qui à nemine, nisi ab arcani conscio, ad quem epistola perscripta est, detegi possint; imo etiam hujusmodi, ut quis arcanum animi suum conceptum per epistolam absenti artificii conscio manifestare possit, sine ullâ secreti latentis suspicione, si forte epistola intercepta fuerit. De quibus videndus Illustrissimus Gustavus Selemus in Cryptographiâ, & Gasparus Schottus in Scholâ Steganographicâ, anno præcedenti in lucem editâ.

2. *Litera singularia*] Literæ singulæ: Festus: *Nota nunc significat signum, nunc literas singulas, aut binas.* Notæ itaque & literæ. Et quod dicitur in *l.* 6. §. *ult. D. de bonor. poss. Notas, literas non esse*; intelligendum de scripturâ integrâ; Justinianus in Pandectarum Proœmio

Siglæ

singulariæ sine coagmentis syllabarum; quas tu putes positas incondite. nam verba ex his litteris confici nulla possunt. erat autem conventum inter eos clamdestinum de commutando situ litterarum; ut in scripto quidem alia aliæ locum & nomen teneret, sed in legendo locus cuique suus & potestas restitueretur: 3 quænam vero pro qua scriberetur, ante iis, sicuti dixi, complacebat, qui hanc scribendi latebram parabant. Est adeo 4 Probi Grammatici commentarius satis curiose factus de occultâ litterarum significatione epistolarum C. Cæsaris scriptarum. Lacedæmonii autem veteres, quum dissimulare & occultare litteras publice ad imperatores suos missas volebant, ne, si ab hostibus exceptæ forent, consilia sua noscerentur, 5 epistolas

Sigla vocat, eorumque usum in juris libris vetat sub pœnâ falsi: *Eandem autem pœnam falsitatis constituimus adversus eos, qui impostorum leges nostras per Siglorum obscuritates ausi fuerint conscribere. Omnia etiam id est, & nomina Prudentum, & titulos, & librorum numeros per consequentias litterarum volumus, non per Sigla manifestari. Ita ut qui talem librum sibi paraverit, in quo Sigla posita sunt, in qualemcunque locum libri, vel volumin is, sciat inutilis se esse codicis dominum. Neque enim licentiam aperimus ex tali codice in judicium aliquid tale recitare, qui in quacunque sui parte Siglorum habet malitias.*

3. *Quænam vero pro*] Cod. Tornæs. & Vet. Edd. *quænam vero littera pro &c.*

4. *Probi Grammatici Commentarius*] Commentarius iste omnino alius fuit à Libello Valerii Probi adhuc superstite, *De Notis Romanorum*, quo explicat Literarum Notas, quibus Romani Veteres in publicis monumentis ut plurimum uterentur. Hoc vero Commentario, cujus hic Gellius mentionem facit, ea tantum explicaverat, quæ brevibus Notis & singularibus literis exarata, & studio occultata in C. Cæsaris Epistolis essent. Qui scribendi mos Cæsari peculiaris erat in epistolis; cum cæteræ *Notæ* usus essent communis; utpote in Legibus, Senatusconsultis, Plebiscitis, Edictis, Judiciis, Testamentis, Conventionibus, aliisque similibus, adhiberi solitæ.

5. *Epistolas id genus mittebant. Surculi duo erant teretes, &c.*] Quæcunque hic Gellius de Scytale Lacedæmoniorum tradit, videtur descripsisse ex Plutarcho in Lysandro. Accurate etiâ eadem dere Suidas hisce verbis: Σκυτάλη, ἐπιστολὴ Λακωνική. ἦν δὲ ἡ σκυτάλη ξύλον ἐξεσμῶσθαι, ἰσόμηκες. δύο δὲ ὧδε Λακεδαιμονίοις σκυτάλαι. ἔστιν μὲν μίαν, κατέχουσι οἱ ἔφοροι τῶν Λακεδαιμονίων. τὴν δὲ ἑτέραν, τῷ ἐκπεμπομένῳ παρ' αὐτῶν στρατηγῷ παρέχουσι. κἀ, ὁπότε ἐβούλοντό τι ἐπιστεῖλαι αὐτῷ, φέροντες ἐμάκτιναν λώρια, περιείλουν τὴν σκυτάλην, καὶ ἐπὶ ἐμάλιον ἔγραφον. κἀπειλίττοντες, παρεῖχον τὸ ἱμάντιον τῷ ἀποφέροντι. τοῦτο δὲ ἐποίουν, ἵνα μὴ μαντεύωνται οἱ ἀποφέροντες τὸ ἐγκείμενον ἐν, αὐτοῖς. ὁ δὲ στρατηγὸς, δεξάμενος τὸ ἱμάντιον ἑαυτοῦ σκυτάλῃ περιελίττει.

Digitized by Google

las id genus factas mittebant. Surculi duo erant teretes, oblonguli, pari craſſamento, [6] ejuſdemq; longitudinis, derasi atque ornati conſimiliter, unus Imperatori in bellum proficiſcenti dabatur: alterum domi magiſtratus cum jure, atque cum ſigno habebant. quando uſus venerat litterarum ſecretiorum, circum eum ſurculum lorum modicæ tenuitatis, longum autem quantum rei ſatis erat, complicabant, volumine rotundo & ſimplici; ita ut oræ adjunctæ undique & cohærentes lori, quod plicabatur, coirent. litteras deinde in eo loro per tranſverſas junctarum oras, verſibus à ſummo

ελίττεται, καὶ ἐγίνοντο ὅμοιαι τὰ γεγραμμένα. Id eſt, *Scytale, epiſtola Laconica. Scytale vero, erat lignum politum, oblongum. Duas autem Scytalas habebant Lacedæmonii & alteram quidem, ipſi eorum ephori tenebant; alteram vero, ducibus ſuo, quem emittebant, dabant. Ac quoties aliquid mandatum ei cupiebant, afferebant lorum, quo Scytalem involvebant, & in loro ſcribebant: lorum autem revolventes, tradebant ablaturo. Ideo autem id faciebant, ne, qui ferrent, ſcirent, quidnam ipſo indicarent. dux vero, poſt quam lorum accepiſſet, ſuæ Scytalæ circumvolvens, quæ inſcripta, cognoſcebat.* Breviter etiam Auſonius ad Paulinum Epiſt. 23.

Vel Lacedæmoniam ſcytalen imitare, libelli
Segmina Pergameti, tereti circumdato ligno
Perpetuo inſcribens verſu: qui deinde ſolutus
Non reſpondentes ſparſo dedit ordine formas:
Donec conſimilis ligni replicetur in orbem.

Videndi quoque Joannes Tzetzes Var. Hiſtor. Chil. 9. cap. 258. Vetus Scholiaſtes Pindari ad Olymp. Od. vi. item Demetrius Triclinius ad eandem Pindari Odam. uti & Scholiaſtes Ariſtophanis ad Aves. qui omnes etiam cum cura de Scytale Lacedæmonum agunt.

6. *Ejuſdemq; longitudinis*] Quæ vero fuerit longitudo, nemo Veterum præter Demetrium Triclinium ad Pindari Olymp. Od. vi. tradit, qui ſcribit ſcytalen trium aut quatuor cubitorum longitudinem habuiſſe: Ὅτι πρός τινα πόλιν, inquit, οἱ Λάκωνες στρατηγὸν ἔπεμπον, βυλόμενοι σημῆναί τι αὐτῷ τῶν ἀπορρήτων, οὐκ ἐπίστευον χάρτῃ, ἀλλὰ τοιῷδέ τινι ξύλῳ. τορεύοντες ξύλον στρογγύλον, τρισὶν, ἢ τετράσιν, πήχεσι, καὶ τιμοντες εἰς δύο, τὸ μὲν ἓν τῷ ἀπιόντι στρατηγῷ ἐδίδουν, θάτερον δὲ αὐτοὶ κατεῖχον. Id eſt, *Cum ad urbem aliquam Lacedæmonii ducem mitterent, aliquid arcani ipſis indicare cupientes, charta minime credebant, ſed ad iſtum modum agebant. torno elaborantes lignum rotundum, trium aut quatuor cubitorum, & in duo diſſecantes, partem unam huic, quem emittebant, alteram ipſi retinebant.* Scholiaſtes quoque ad eandem Pindari Odam, dicit lignum fuiſſe nigrum. Ἡ δὲ σκυτάλη, τοιοῦτόν ἐστι. Λάκωνες, κήρυκας ἀποπεμπόμενοι, ξύλον μελανοειδὲς, περιέλισσον λευκῷ ἱμάντι, &c. *Scytale vero talis eſt. Lacedæmonii præcones paſſim mittentes, ligno, nigro colore tincto, circumvolvebant loro albo.*

ſummo ad imum proficiſcentibus, inſcribebant: id lorum litteris ita perſcriptis revolutum ex furculo imperatori commenti 7 illius conſcio mittebant: reſolutio autem lori litteras truncas atque mutilas reddebat; membraque earum & apices in partis diverſiſſimas ſpargebat. propterea ſi id lorum in manus hoſtium inciderat; nihil quicquam conjectari ex eo ſcripto quibat. ſed ubi ille, ad quem erat miſſum, acceperat; furculo compari, quem habebat, capite ad finem, proinde, ut debere fieri ſciebat, circumplicabat: atque ita litteræ per ambitum eumdem furculi coaleſcentes rurſum coibant; integramque & incorruptam epiſtolam, & facilem legi præſtabant. 8 hoc genus epiſtolæ Lacedæmonii Σκυτάλην appellant. Legebamus id quoque in vetere hiſtoria rerum Pœnicarum, virum indidem quempiam illuſtrem (ſive ille Haſdrubal, ſive quis alius eſt, non retineo) epiſtolam ſcriptam ſuper rebus arcanis hoc modo abſcondiſſe. 9 pugillaria nova, nondum etiam cerâ illita,

7. *Illius*] Cod. Tornæſ. *iſtius*.

8. *Hoc genus epiſtolæ Lacedæmonii Σκυτάλην appellant*] Scytale Lacedæmonum baculi habuit formam. Unde Etymologici Magni Auctor: Ἡ σκυτάλη ὅθεν λακεδαιμονίοις, ἐπὶ βακτηρίας τίθεται. *Scytale apud Lacedæmonios pro baculo ponitur*. Item Heſychius, Σκυτάλαι, βακτηρίαι. *Scytalæ, baculi*. Ejuſque uſum breviter deſcribit, ut & facit Etymologici Auctor, cujus verba: Ἔθος δὲ Λακεδαιμονίοις χρῆσθαι σκυτάλῃ ἀντὶ τῶν γραμματείων. *Solent vero Lacedæmonii Scytalâ uti pro tabellis*. Item Athenæus lib. 10. Λύκῳ ἱμάντα περιελοῦντες τὴν σκυτάλην οἱ Λάκωνες, ἔγραφον ἃ ἐβούλοντο. *Candido loro Scytalem circumvolventes Lacedæmonii, ſcribebant quæ volebant*. Ubi & Achæo Erythienſi ait vocatam fuiſſe *Cyrbim Spartanam*, quod factum inquit Junius Animadverſ. lib. 4. cap. 14. quia, uti in νόμοις, publicis videlicet tabulis, Leges exaratæ erant; ita in Scytale, præcepta ad Duces & Imperatores militiæ ſcribebantur, *Spartanam* vero à civitate. Sed merito ridet hanc artem Jul. Cæſar Scaliger, & Exercitat. ccccxvii. ad Cardanum, vocat *Laconica ungalia*. Facillime enim quicquid in hujuſmodi loro perſcriptum erat, à quovis ſagaciori, etiamſi ipſam ſcytalem non haberet, deprehendi potuit. & quivis hodie, qui hoc ſcribendi modo uti vellet, damno ſuo facile experiretur, arcanum ſuum detectum iri.

9. *Pugillaria nova, nondum etiam cerâ illita*] In tabulis ligneis cerâ oblitis Veteres olim ſcripſiſſe notum eſt, unde *cereis pugillares*, ſic dicti, quia ſtilo in his pungendo ſcribebatur. Hujus ſingulari *pugillar* utitur Auſonius: *Bipatens pugillar expedi*. Pugillarium autem materia olim varia. Fiebant enim è buxo,

Digitized by Google

ta, accepiſſe; litteras in lignum incidiſſe; poſtea tabulas, uti ſolitum eſt, cerâ conleviſſe: eaſque tabulas tamquam non ſcriptas, cui 10 futurum id prædixerat, miſiſſe; eum deinde ceram deraſiſſe, litteraſque incolumes ligno inciſas legiſſe. Eſt & alia 11 in monumentis rerum Græcarum profunda quædam, & inopinabilis latebra barbarico aſtu excogitata. Hiſtiæus nomine fuit, loco natus in terra Aſia non ignobili. Aſiam tunc tenebat imperio rex Darius. is Hiſtiæus, quum in Perſis apud Darium eſſet, Ariſtagoræ cuipiam res quaſdam occultas nunciare furtivo ſcripto volebat. comminiſcitur opertum hoc litterarum admirandum. ſervo ſuo diu oculos ægros habenti capillum ex capite omni, tamquam medendi gratiâ, deradit, caputq; ejus leve 12 in litterarum formas compungit. his litteris, quæ voluerat, perſcripſit. hominem poſtea, quoad capillus adoleſceret, domo continuit. ubi id factum eſt; ire ad Ariſtagoram jubet. & quum ad eum, inquit, veneris, mandaſſe me dicito, ut caput buxo, unde πυξὸς, è citro, ebore, laminis membraneis, &c. De *Pugillaribus citreis*, ſive è citri ligno factis, Martialis lib. 14.

Secta niſi in tenues eſſemus ligna tabellas,
Eſſemus Libyci nobile dentis opus.

Idem de *eburneis* ibidem Epigr. v.

Languida ne triſtes obſcurent lumina cera,
Nigra tibi niveum litera pingatebur.

Et de *membraneis* ibidem Epigr. VII.

Eſſe puta ceras, licet hæc membrana vocetur,
Delebis, quoties ſcripta notare velis.

10. *Futurum*] Cod. Tornæſ. *factum*.

11. *In monumentis rerum Græcarum*] Exſtat hæc hiſtoria de Hiſtiæo apud Herodotum, qui lib. 5. ita ſcribit: Συνίημι γὰρ τὸν ἐσταλμένον τὴν κεφαλὴν ἀπιχθ) ἐκ Σούσων περὶ Ἱστιαίου, σημαίνοντα ἀπίστῳ Ἀρισταγόρῃ τὸν βασιλῆος. ὁ γὰρ Ἱστιαῖος βουλόμενος, &c. Sed longior eſt locus, ideoque Latine tantum apponam: Sic autem ſonat: *Contigit enim è Suſis ab Hiſtiæo venire quendam compunctionis capite, quibus Hiſtiæus Ariſtagoram commonefaciebat, ut ab rege deficeret. Id namque volens Hiſtiæus Ariſtagoræ indicare, quia alia ratione non poterat, utpote iis inter bus cuſtoditis, fideliſſimo è ſervis caput raſit, literaſque impreſſit & hominem retinens quoad capilli renaſcerentur, ubi illi renati eſſent, rapidiſſime hominem demiſit Miletum, nihil aliud mandans, niſi, ut cum Miletum perveniſſet, juberet Ariſtagoram raſo ſuo capite inſpicere.*

12. *In formas literarum compungit*] Hoc eſt, literas ſtigmatitias impreſſit, ſive literas ſtigmate capiti ejus inuſſit. Quod Herodotus dixerat ἔσιξε. & Suſis veniſſe quendam τὸν ἐσταλμένον τὴν κεφαλὴν.

put tuum, ſicut nuper egomet feci, deradat. ſervus, ut imperatum erat, ad Ariſtagoram venit, mandatumque domini affert. atque ille id non eſſe fruſtra ratus, quod erat mandatum, fecit. ita litteræ perlatæ ſunt.

CAP. X.

Quid de verſibus Virgilii Favorinus exiſtimarit, quibus in deſcribenda flagrantia montis Ætnæ Pindarum poëtam ſequutus eſt: collataque ab eo ſuper eadem re utriuſque carmina & dijudicata.

FAvorinum philoſophum, quũ in hoſpitis ſui Antiatem villam æſtu anni conceſſiſſet, noſque ad eum videndum Româ veniſſemus, memini ſuper [1] Pindaro poëta & Virgilio in hunc ferè modum differere. Amici, inquit, familiareſque P. Virgilii in his, quæ de ingenio moribuſque ejus memoriæ tradiderunt, dicere eum ſolitum ferunt; parere ſe verſus more atque ritu urſino. namque, [2] ut illa beſtia fetum

Pindaro] Floruit Pindarus, ut ſcribit Euſebius in Chronico, Olympiad. LXXVI. quo tempore etiam Æſchylus in ſcenâ Tragœdiis ſuis viguit. Suidas Pindarum claruiſſe ait Olympiad. LXV. Sed addit, ſub expeditione Xerxis; hæc vero incidit in Olympiad. LXXV. Ideoque non male Gyraldus putat Pindarum Olymp. LXV. natum fuiſſe, atque Xerxe expeditionem faciente, eum XL. annum egiſſe. Thebanus fuit ac diſcipulus Myrtidas poëtriæ. De eo Quintilianus lib. 10. Inſt. Orat. *Novem Lyricorum longe Pindarus princeps, ſpiritu, magnificentia, ſententiis, figuris; beatiſſimus rerum verborumque copiâ, & velut quodam eloquentiæ flumine.* Non ſolum autem Lyricus fuit poëta & Dithyrambicus: verum etiam tragœdiis ſcribendis operam impendit. Varia quoque Epigrammata fecit, & alia, quæ temporis injuria perierunt.

2. *Ut illa beſtia fetum ederet informemque, &c.*] Pervulgata hæc apud Veteres fuit opinio, urſas parere maſſam tudem, membriſque indiſtinctis informem, quam poſtea lambendo figurarent perficerentque, ut videre eſt apud Ariſtotelem lib. 6. Hiſt. Animal. cap. 30. Horum Apollinem in Hieroglyph. lib. 2. cap. 83. Plinium lib. 8. cap. 36. & ex eo Solinum cap. 29. Ælianum lib. 2. de Animalib. c. 19. alioſque. Sed fabuloſa hæc opinio inde ortum duxiſſe videtur, quia urſæ pariant catulos ſuos craſſiſſimis ſecundinis involutos, qui hoc modo contecti informis carnis ſpeciem præferunt; haſce autem ſecundinas mater dentibus rumpere & avellere ſolet, fœtumque ſuum à ſordibus lambendo purgare; quod & aliis animalibus in more eſt. Sic Dalechampius ad Plinii locum indicatum notat, ſe in utero gravidæ urſæ à venatoribus captæ & exenteratæ, omnibus ſuis membris diſtinctos catulos formatos

fetum ederet; ineffigiatum informemque, lambendoque id poſteà, quod ita edidiſſet, conformaret & fingeret; proinde ingenii quoque ſui partus recentes rudi eſſe facie & imperfecta: ſed deinceps tractando, colendoque reddere iis ſe oris & vultus lineamenta. Hoc virum judicii ſubtiliſſimi ingenuè atque verè dixiſſe, res, inquit, judicium facit. nam, quæ reliquit perfecta expolitaque, quibuſque impoſuit cenſus, atque dilectus ſui ſupremam manum, omni poëticæ venuſtatis laude florent: ſed quæ procraſtinata ſunt ab eo, ut pòſt recenſerentur, & abſolvi, quoniam mors præverterat, nequiverunt: nequaquam poëtarum elegantiſſimi nomine atque judicio digna ſunt. itaque, quum, morbo oppreſſus, adventare mortem videret; 4 petivit, oravitque à ſuis amiciſſimis impenſe, ut Æneida, quam nondum ſatis elimaſſet, abolerent. in his autem, inquit, quæ videntur retractari, & corrigi debuiſſe, is maximè locus eſt, qui de monte Ætna factus eſt. 5 nam quum Pindari veteris poëtæ carmen,

tos vidiſſe. Quod & de ſe teſtatur Jul. Cæſar Scaliger De Subtilitate Exercitat. VI. Sect. XV. ubi ſcribit: *Quid hujus fabulæ auctoribus fidei ſit habendum, ex hac hiſtoria cognoſces. In noſtris Alpibus venatores fœtam urſam cepêre. diſſectâ eâ, fœtus planè formatus intus inventus.*

3. *Ineffigiatum*] Hoc verbi etiam utitur Ammianus Marcellinus lib. 26. *Aureos ſcilicet nummos effigiatos in vultum principis.* Item Apulejus lib. 1. Floridor. circa initium: *Veſtrumne de lomine effigiatus.* Et lib. 2. Florid. *Magna etiam vis aris, vario effigiatu, veterrimo & ſpectabili opere.* Ut & Sidonius Apollinaris lib. 6. Epiſt. 12. Minucius Felix in Octavio. Prudentius περὶ στεφάνων. Auguſtinus De Civ. Dei lib. 8. Lactantius, aliique.

4. *Petivit, oravitque à ſuis amiciſſimis impenſe, ut Æneida, quam nondum ſatis elimaſſet, abolerent*] Hujus rei meminit quoque Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 24. Ac varia etiam exſtant Epigrammata in Catalectis Veterum Poetarum à Scaligero editis, quæ Scholaſtici Veteres eâ de re confecêre. Alia inter eſt C. Sulpitii Apollinaris Grammatici in Æneidem Virgilianam Epigramma, ad cujus imitationem cætera ab aliis facta ſunt.

Iuſſerat hæc rapidis aboleri carmina flammis
Virgilius, Phrygium quæ cecinêre ducem.
Tucca vetat, Varuſque ſimul, ſum maxime Cæſar
Noſſinis, & Latiæ conſulis hiſtoriæ.
Infelix alio cecidit prope Pergamon igni,
Et pene eſt alio Troja cremata rogo.

De eadem re exſtat etiam ſub nomine Auguſti Cæſaris, Veteris Poëtæ Scholaſtici Carmen, cujus initium:

Ergone ſupremis poſuit vox improba verbis
Tam dirum mandare nefas? & ergo ibis in ignes

carmen, quod de natura atque flagrantia montis ejus compoſitum eſt, æmulari vellet: ejuſmodi ſententias & verba molitus eſt, ut Pindaro quoque ipſo, qui nimis opimâ, pinguique eſſe facundiâ exiſtimatus eſt, inſolentior hoc quidem in loco, tumidiorque ſit. atque uti voſmetipſos, inquit, ejus quod dico, arbitros faciam, [6] carmen Pindari; quod eſt ſuper monte Ætna, quantulum eſt mihi memoriæ, dicam.

[7] Τᾶς ἐρεύγονται μὲν ἀπλά-
τᾳ πυρὸς ἀγνόταται
Ἐκ μυχῶν πάγαι. ποταμοὶ
Δ' ἀμέραισι μὲν προχέοντι ῥόον καπνῷ
Αἴθωνι,

Magnaque dicturi meritetur Muſa Maronis?
Ah ſcelus indignum. - - -

Et quæ ſequuntur in ipſâ Collectione videnda.

5. *Nam quum Pindari veteris poëtæ carmen, &c. æmulari vellet*] Totum hunc locum ex Gellio more ſuo deſcripſit Macrobius lib. 5. Saturnal. c. 17. & Virgilium Pindari de Ætnâ deſcriptionem imitatum quidem eſſe, verũ haud exæquaſſe vult. Joan. Jov. Pontanus verò in Dialogo Antonio pluribus contendit, Pindarum à Virgilio in Ætnæ montis deſcriptione ſuperatum; & irridet Favorinum, & omnes eos, qui dicunt Virgilium voluiſſe montis Ætnæ flagrantiam ad Pindari imitationem exſequi, eoſque cenſet delirare & cæcutire; cum nemo tam averſi aut parvi ſit ingenii, qui non palam videat Virgilium in verſibus ſequentibus ſe totum à Pindarica enarratione avertiſſe, ut nec verbis nec tralatione, qua ille utitur, parte aliqua ſimilis eſſe velit; quæ omnia uberiori orationis flumine à Pontano tractata dicto loco invenies. Huic adſtipulatur etiam Turnebus lib. 20. Adverſar. cap. 18. ubi ait Virgilium à Gellio & Macrobio injuria in verſibus, quos de Ætna ſcripſit, reprehendi; neque ex Pindaro eos eſſe imitatos, cum Virgilius de eo nihil tum cogitaverit. ſed potius rei fidem, & Lucretii lib. 6. deſcriptionem ſecutus ſit. Si quis autem non maligne æſtimare velit, multis partibus in Ætnæ deſcriptione Virgilium Pindaro anteponet, utpote qui tantum miraculum, tantumque prodigium orationis gravitate non videtur æquare.

6. *Carmen Pindari*] Carmina ſequentia exſtant apud Pindarum in Pythior. Oda 1.

7. Τᾶς ἐρεύγον], &c.] Id eſt,

Cujus eructantur inacceſſi ignis liquidiſſimi
ex cavernis fontes: fluviique
interdiu quidem profundunt fluxum fumi
candentem: nocte vero ſaxa
pumicea evoluta flammam in profundum defert maris æquor cum fragore.
Illa autem Vulcani beſtia gurgites
horrendiſſimos ejectat: prodigium quidem mirabile aſpectu: miranda vero etiam res ab iis, qui illas tranſierunt, auditu.

8. Ἐρευ-

Αἴθων· ἀλλ' ἐν ὄρφναισι πέτρας
Φοινίσσα κυλινδομένα φλὸξ εἰς βαθεῖ-
αν φέρει πυτὸν πλακα σὺν παλάγῳ·
Κεῖνο δ' Ἀφαίστοιο κρατὸς ἑρπετὸν
Δεινότατος ἀναπέμ-
πει τέρας μὲν θαυμάσιον πρόσιδέ-
σθαι, θῶμα δὲ καὶ παρίόν-
των ἀκοῦσαι.

Audite nunc, inquit, 9 Virgilii verſus, quos inchoaſſe eum verius dixerim, quàm feciſſe.

Portus ab acceſſu ventorum immotus, & ingens
Ipſe; ſed horriſicis juxta tonat Ætna ruinis,
Interdumque atram prorumpit ad æthera nubem,
Turbine fumantem piceo, & candente favilla,
10 *Attollitque globos flammarum, & ſidera lambit.*
Interdum ſcopulos, avulſaque viſcera montis

Erigit

8. Ἑρπετὸν] Ad verbum *reptile*. ut etiam vulgo apud Pindarum redditur. Sed ſæpe τὸ ἑρπετὸν pro *quacunq; beſtia* aut *bruto* accipitur, ut apud Homerum Οἷόν τ' ἐπὶ γαῖαν ἑρπετὰ γεινό-μεθ'.) Et ſic quoque apud Pindarum hoc loco capiendum. Quod quidem de Typhone intelligunt; quaſi Pindarus Typhonem *Vulcani beſtiam* appellaret. Sed potius cum Heraldo in Animadverſionib. ad Arnob. lib. 3. τὸ Ἀφαίστοιο ἑρπετὸν exponendum de ipſo igne, quem Pindarus appellat *Vulcani beſtiam*; quia ignis dicitur vorare, tanquam truculenta aliqua beſtia. Unde Arnobius lib. 3. adverſ. Gentes. *In tutela Vulcani eſt ignis, & materies ejus in illius regimine conſtituta eſt: & cur ædes frequentiſſimæ ſacras, atque urbium portiones ad cinerem patitur flammarum voracitate collabi?*

9. *Virgilii verſus*] Exſt. Æneid. lib. 3. ℣. 570. & ſeqq. Cæterum de Ætna, præterquam quod ab aliis Poëtis Latinis eſt ſcriptum, exſtat elegantiſſimum Carmen Cornelii Severi inter Catalecta Veterum Poëtarum, cujus meminit Seneca Epiſtola ad Lucilium, ubi eum hortatur, cum eſſet in Sicilia, ut ſibi de Ætna ſcribat, hiſce verbis: *Solemnem omnibus poëtis locum attingas: quem quo minus Ovidius tractaret, nihil obſtitit, quod jam Virgilius impleverat. Ne Severum quidem Cornelium uterque deterruit.*

10. *Attollitque globos flammarum*] Huc videtur reſpexiſſe Auſonius in Solone, cum inquit:

Quin flamma totum ſe per ambitum dabat,
Volvens in altum fumidos æſtu globos.

Sic Zeno Veronenſis De Daniele Sermon. 1. ubi loquitur de tribus pueris in fornace ardenti illæſis, ait; *Inter tetros undantis incendii globos.*

Erigit eructans, liquefactaque saxa sub auras
Cum gemitu glomerat, fundoque exaestuat imo.

Iam principio, inquit, Pindarus veritati magis obsequutus, id dixit, quod res erat, quodque istic usu veniebat, quodque oculis videbatur, [11] interdiu fumare Ætnam, noctu flammigare. Virgilius autem, dum in strepitu sonituque verborum conquirendo laborat, utrumque tempus, nullâ discretione factâ [12] confundit. [13] atque ille Græcus quidem, fontes imitus ignis eructare, & fluere amnis fumi, & flammarum fulva & tortuosa volumina in plagas maris ferre, [14] quasi quosdam igneos angues, luculentè dixit. at hic noster, atram nubem turbine piceo, & favilla fumantem, [15] ῥόον καπνῷ αἴθωνα interpretari volens, crassè & immodicè

11. *Interdiu fumare Ætnam, noctu flammigare*] Ita & Strabo l. 6. de Ætna: Νύκτωρ μὲν οὖν καὶ φλὸξ φαίνεται λαμπρὰ ἐκ τῆς κορυφῆς, μεθ' ἡμέραν δὲ καπνῷ καὶ ἀχλύι κατέχεται. *Noctu quidem clari etiam à vertice fulgores edmitur; interdiu vero fumo & caligine obtinetur.*

12. *Confundit*] Cod. Tornæs. *confudit.*

13. *Atque ille Græcus quidem, fontes imitus ignis eructare*] Ita rectissime, meo judicio, hunc locum olim correxit J. Lipsius Elect. lib. 2. cap. 3. cum in vulgatis legatur: *atque ille Græcos quidem fontes imitatus ignis eructare.* Quomodo etiam vulgo editum est apud Macrobium lib. 5. Saturnal. cap. 17. Sed quis juxta vulgatam hanc lectionem dicitur *Græcos fontes imitatus*? Virgilius enim hic intelligi nequit, cum nusquam in ejus versibus legatur, quod hic subjicitur. Multo minus de Pindaro dici potest, eum imitari Græcos fontes; neque enim convenienter Græcus dicetur imitari Græcos. Imo ne sermo quidem ipse *Imitari Græcos fontes* satis lautus, Latinusque est; Nam eos nemo sane imitatur, sed sumit ex iis, haurit, delibat, ut bene ibi disputat Lipsius. Omnino itaque cum ipso legendum, ut edidimus: *Atque ille Græcus quidem, fontes imitus ignis eructare, & luculente dixit.* Scripsit autem Gellius *imitus*, ut Stirpitus, Radicitus, Medullitus, & ad verbum reddidit Græca illa Pindari: Ἔκ τυφὸς ἀγνώτου] ἐκ μυχῶν πυρὶ.

14. *Quasi quosdam igneos angues*] Hæc similiter Lipsii est emendatio, quam priori statim subjunxit. Vulgo apud nostrum, uti & apud Macrobium, intricatissime legitur, *quasi quosdam igneos amnes.* Sed legendum est *igneos angues.* Quod bene Lipsius ait facere interpretandis illis Pindari: ἀθαίσιον ἐγκοτόν. Imagine quidem audaci & vere poeticâ, sed quæ ipsi tamen arridet.

15. Ῥόον καπνῷ αἴθωνα] Id est, *fluxum fumo calidum*, sive, *candentem.* Quod vero addat Favorinus Virgilium hoc interpretari voluisse istis verbis:

Turbine fumantem piceo, & candente favilla.

In eo sane, ut in totâ hac de re ejus Dissertatione, labitur, cum Virgilius potius præ oculis habuerit illa Lucretii lib. 6.

Fundi-

Digitized by Google

dicè congeſſit; globos quoque flammarum, quod ille[16] κρυνὰς dixerat, duriter & [17] ἀκύρως tranſtulit. item quod ait, *ſidera lambit*; vacanter hoc etiam, inquit, accumulavit & inaniter. neque non id quoque inenarrabile eſſe ait, & propemodum inſenſibile; quod *nubem atram fumare* dixit *turbine piceo*, & *favillam candente*. non enim fumare, inquit, ſolent, neque atra eſſe, quæ ſunt candentia: niſi ſi *candente* dixit pervolgatè & impropriè, pro ferventi favilla, non pro ignea & relucenti. nam *candens* ſcilicet eſt à candore dictum, non à calore. [18] quod ſaxa autem & ſcopulos eructari & erigi, eoſdemque ipſos ſtatim liquefieri, & gemere, atque glomerari ſub auras dixit; hoc inquit, nec à Pindaro ſcriptum, [19] nec unquam fando auditum; & omnium, quæ monſtra dicuntur, monſtroſiſſimum eſt.

CAP.

Fundítque arderem longe, longeque favillam
Differt, & craſſa volvit caligine fumum.

16. Κρουνὺς] *Fluenta.*

17. Ἀκύρως] *Impropriè.*

18. *Quod ſaxa autem & ſcopulos eructari, &c. dixit, hoc nec à Pindaro ſcriptum, nec unquam fando auditum*] eſto, hoc à Pindaro non eſſe ſcriptum, an inde ſequitur, ut ais, nec nonquam fando auditum eſſe? Atqui ante Virgilium etiam Lucretius ſcripſerat lib. 6.

Extrudit q; ſimul mirando pondere ſaxa.

Et mox:

Atque efflare feras: ideoque extollere flammas,
Saxaque ſubjectare, & arena tollere nimbos.

Et neutrum etiam à rei veritate abiiſſe, indicant illa Strabonis l. 6. Geograph. ubi de monte Ætna inquit: Καὶ τοτὲ μὲν φλογὸς καὶ καπνοῦ ἀναπίμπλησι. τοτὲ δὲ φλόγας ἐκ λιγνύος, ἄλλοτε δὲ καὶ μύδρους ἀναφυσᾷ. Id eſt, *Et aliquando flammas & ſuliginem, interdum etiam maſſas exſufflat.* Hinc impudentia & inſcitia Grammaticaſtrorum, nimis quam manifeſtatur, dum temere in Virgilio reprehendunt, quæ ipſe majori cum veritate dixerit, quam aut Favorinus, aut Gellius, qui hæc memoriæ contignavit, ſcivêre.

19. *Nec fando unquam auditum*] Sic Plautus Amphitr.

- - Quæcunque neque fieri
Poſſunt, nec fando unquam accepit quiſquam.

Apulejus Apolog. *Quis unquam fando audivit*: Quod etiam alibi non ſemel apud eum occurrit.

CAP. XI.

Quod Plutarchus in libris ſympoſiacis opinionem Platonis de habitu atque natura ſtomachi fiſtulæque ejus, quæ τραχεῖα dicitur, adverſum Eraſiſtratum medicum tutatus eſt auctoritate adhibita antiqui medici Hippocratis.

ET[1] Plutarchus & alii quidam docti viri reprehenſum eſſe ab [2] Eraſiſtrato nobili medico Platonem ſcripſere: [3] quod potum dixit defluere ad pulmonem, eoque ſatis humectato demanare per eum, quia ſit rimoſior, & confluere inde in veſicam: erroriſque iſtius fuiſſe [4] Alcæum ducem, qui in poëmatis ſuis ſcriberet:

Τέγ-

PLutarchus] Lib. 7. Sympoſiac. Quæſt. 1.

2. *Eraſiſtrato*] De quo vide quæ ſupra notavimus lib. 16. cap. 3. p. 861.

3. *Quod potum dixit defluere ad pulmonem*] Platonis locus, qui innuitur, exſtat apud eum in Timæo, ubi de hominis formatione diſſerens, alia inter Pulmonum officium hiſce verbis deſcribit: Τὴν δ' πνεύμονος ἰδέαν σύστασιν τοιάνδε· πρῶτον μὲν μαλακὴν καὶ ἄναιμον, εἶτα σηραγγώδης ἐντὸς ἐχούσης οἷον σπόγγου καθαπτομένας· ἵνα τό, τε πνεῦμα καὶ τὸ πόμα δεχομένη, ψύχουσα, ἀναπνοήν τε παρεχομένη καὶ τοῦ θυμοῦ παρέχοι. *Pulmonis ſpeciem inſeruerunt; primum quidem & molli & exſanguis, deinde ita conſtitutis, ut fiſtulis quibuſdam, veluti ſpongia, intus diduceretur: ut, dum ſpiritum & potum reciperet, & recreatione quadam recrearetur, æſtum illum reſpiratione & quiete reſtingueret.*

4 *Alcæum*] Alcæus Mytilinæus Lyricus Poëta, ut ſcribit Herodotus lib. 5. vixit temporibus Periandri, qui inter ſeptem Sapientes numeratur; & cum altero etiam eorum, Pittaco nimirum, inimicitias geſſit, qui floruit Olymp. XLII. teſte Diogene Laërtio in ejus vitâ, Anonymo in Deſcriptione Olymp. Suida in Pittacus; unde etiam Euſebius in Chronicis Alcæum Poëtam claruiſſe ſcribit Olympiad. XLIV. an. 11. De Alcæo Quintiliani exſtat teſtimonium lib. 10. cap. 1. *Alcæus in parte operis aureo plectro merito donatur, quoniam tyrannos inſectatus eſt: multum etiam viribus confert: in eloquendo quoque brevis & magnificus & diligens, Homero ſimilis. Sed & in luſus & in amores deſcendit, majoribus tamen aptior.* Quam operis partem reſpexit quoque Horatius lib. 11. Od. XIII.

Et te ſonantem plenius aureo
Alcæi plectro, dura navis,
Dura fuga mala, dura belli.

Hæc autem ejus Poëmatum pars fuit, quæ ad domeſticas ſeditiones & tyrannos, quos inſectabatur, ſpectabat, ut teſtatur Strabo lib. 15. Unde & Horatius lib. 4. Od. IX. *Alcæi minaces* vocat *Camenas*. Vir fuit omnino gravis & ſeverus, quique patriam & foris, contra Athenienſes, & domi contra tyrannorum oppreſſionem, armis, non minus, quam carminibus ſtrenue defendere conatus

ſ Τέγγε πνεύμονας οἴνῳ· τὸ γὰρ ἄγρον σφίτέλλε).

ipſum autem Eraſiſtratum dicere, duas eſſe quaſi canaliculas quaſdam, vel fiſtulas; eaſque ab oris faucibus proficiſci deorſum: 6 per earumque alteram deduci; delabique 7 in ſtomachum eſculenta omnia & poculenta: ex eoque ferri in ventriculum, 8 qui Græcè appellatur ἡ κάτω κοιλία; atque

conatus eſt. *Alcaico carmini*, quo genere potiſſimum utitur Horatius, nomen dedit, & Lyricorum prope princeps habitus; ſic, ut in arte modulandorum carminum præ cæteris excelluiſſe Alcæum Veteres teſtentur.

5. Τέγγε πνεύμονας οἴνῳ] Id eſt, *Madefacito pulmones vino; aſtrum enim nunc exoritur.* Ita autem recte Stephanus in ſua editione hunc Alcæi locum reſtituit; cum antea in omnibus editionibus corrupte legeretur:

Τόνδε πνεύμονα οἴνῳ· τὸ γὰρ ἄχερον σφετέλλει).

Quam deptavationem etiam Interpres Gellii ſecutus, verterat: *Pulmonem vino, ſummum enim contrahitur.*

6. *Per earumque alteram deduci, &c.*] Quæ nimirum proprio nomine *Oeſophagus* dicitur. Οἰσοφάγος enim proprie dicitur hæc pars, per quam ἡ τροφὴ περιέρχεται εἰς τὴν κοιλίαν, καθάπερ εἴς τι τελικὸν κοινὸν ἁπάντων μορίων, *cibus proficiſcitur in ventriculum, tanquam in primum cunctis partibus*, ut loquitur Ariſtoteles lib. 3. De Part. Anim. cap. 3. & Galenus lib. 4. De Uſu part. cap. 1. Latinis *gulæ* nomine venit; quanquam etiam *ſtomachi* vocem, pro *gula*, ſive œſophago ponant, ut ſtatim dicetur.

7. *In ſtomachum*] Per *ſtomachum* Gellius hic videtur intelligere ſuperiorem ventriculi partem, ſive ipſum oſculum ventriculi. Proprie quidem στόμαχος vocatur ἀπάσης κοιλίας ἡ στενὴ μήκη στόμα τις, *quodcunque collum anguſtum, iſthmus in-ſtar, cuicunque cavitati ſeu ventri præpoſitum*, ut loquitur Galenus lib. 4. de Uſu part. c. 1. Deinde etiam ad œſophagum ſive gulam hæc vox defluxit. poſtea quoque ad ventriculi oſculum, quod καρδίαν veteres dixère, nomen hoc tranſlatum Galeni ætate, ut idem ibidem ſcribit. Item l. 2. De loc. affect. Τὸ στόμα τῆς κοιλίας καλοῦσι στόμαχον οὐ μόνον οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἰατρῶν οἱ δοκιμώτατοι. Id eſt, *Ventriculi os, vocabulo abutentes ſtomachum nominant non plebeii tantum, verum etiam ex Medicis probatiſſimi quique.* Stomachum autem pro œſophago ſive gula accipi Latinis, liquet ex Corn. Celſo lib. 4. cap. 1. & 4. Quomodo etiam uſurpatur à Cicerone lib. 2. de Natur. Deor. hiſce verbis: *Linguam autem ad radices ejus hærens excipit ſtomachus, quo primum illabuntur ea, quæ accepta ſunt ore, &c.*

8. *Qui Græce appellatur* ἡ κάτω κοιλία] Ventriculum Gellius dicit Græce appellari κάτω κοιλίαν, quod intelligendum de inferiori ventriculi parte, in qua alimentorum digeſtio, concoctioque fit; Hanc enim κάτω κοιλίαν, ut ſuperiorem ejus partem, ſive ipſius oſculum τὴν ἄνω κοιλίαν vocat etiam Hippocrates Aphoriſm. XXIX. lib. 6. Epidem. Sect. v. Quam etiam ventriculi partem per *ſtomachi* vocem Gellius paulo ante denotare videtur. Obiter interim notandum, quam ſingularis in vocibus eligendis & uſurpandis Gellius noſter videri amat.

Nam

que ibi ſubigi, digerique : ac deinde aridiora ex his 9 recrementa in alvum convenire, 10 quod Græcè κῶλον dicitur, humidiora per renes in veſicam. per alteram autem fiſtulam, 11 quæ Græcè nominatur τραχεῖαι ἀρτηρίαι, 12 ſpiritum

Nam ἡ κάτω κοιλία rariſſime, & neſcio, an alibi præter quâ loco annotato, ab Hippocrate, pro ventriculo, ut plurimum vero pro inferiori ventre, ſive alvo ponitur ; quemadmodum etiam τὴ ἄνω κοιλίας nomine ſæpius ventriculum, in quem cibi recipiuntur ; nonnunquam tamen quoque thoracem ipſum veteres intellexerunt. Quod manifeſtum ex verbis Galeni Com. IV. in lib. de rat. vict. in morb. acut. ubi & alias harum vocum ſignificationes recenſet : Τούτων ἁπάντων τόλέγω ; ἐφημίσαν, inquit, ἐπισκεπτέον τίνα λέγῃ τὴν ἄνω κοιλίαν. εἰώθασι μὲν γὰρ οἱ παλαιοὶ τὸ θώρακα τὴν ἄνω κοιλίαν ὀνομάζοντες, τὸ μὲν τὸ διάφραγμα πᾶν ἀφ' ἧς ἀρχῆται, κάτω κοιλίαν ἀποκαλοῦντες, ἐνίοτε δ' ἄνω κοιλίαν ὀνομάζοντες, ἅμα ἢν καταπίνομεν τὰ σιτία, ποτὲ μὲν εἰς αὐτὴν ἅπαντα. κοιλίαν μὲν γὰρ καλοῦσι κάτω. ἐνίοτε δὲ μόνα τὰ παχέα τῶν ἐντέρων. εἰσὶ δ' οἱ κῶλον μόνον ὀνομάζουσι τὴν κάτω κοιλίαν, Id eſt, *Hiſce ita & non ſine ratione enunciatis, videndum eſt, quemnam ſuperiorem ventrem* (τὴν ἄνω κοιλίαν) *vocet. Interdum enim Veteres thoracem ventris ſuperioris nomine appellantes, quod poſt ſeptum tranſverſum eſt alimenti vas univerſum, ventrem inferiorem* (τὴν κάτω κοιλίαν) *nominant. Interdum autem ventrem ſuperiorem appellantes in quem cibum deglutimus, nonnunquam quidem quæ ab eo ſunt omnia, ventrem tamen inferiorem vocant. Interdum quoq; ſola craſſa inteſtina. Sunt etiam nonnulli, qui colon ſolum inferiorem ventrem nominant.* Plura qui de his vocibus τῶν ἄνω κοιλίας & κάτω κοιλίας, earumq; vario in ſcriptis veterum, præſertim Hippocraticis, uſu deſideras, vide ſis A. Foëſii Oeconomiam Hippocratis in voce κοιλία.

9. *Recrementa*] Sic quidem omnes libri. Macrobius tamen, qui lib. 7. Saturnal. cap. 15. quamplurima verbotenus ex hoc capite deſcripſit, videtur legiſſe *retrimenta*.

10. *Quod Græce κῶλον dicitur*] Sic habent Vett. Codd. & ita quoque Macrobius loco modo citato. In Stephanica editione legitur κοιλὸν. Quod etiam aliæ editiones poſtea retinuêre. Quid autem hæc vox ſignificet, fateor me ignorare, cum ne Græcam quidem putem. Κοῖλον quidem dicitur de quacunque cavitate ; unde & κοῖλα dicuntur cavitates ſub oculis ſitæ ; & κοῖλον etiam accipitur pro cavitate in imâ pedis plantâ ; ſed qui κοιλὸν dixerit pro *alvo*, neminem inveniri puto. Itaque κῶλον cum Vett. Codd. & Macrobii auctoritate revocandum duximus. Κῶλον quidem proprie dicitur Inteſtinum magnum, ſive craſſum, ordine à ventriculo quintum, inter cæcum & rectum medium ; quod *Colon* dicitur propter ſummam corporis amplitudinem ; unde & ab Hippocrate lib. 6. Epid. Sect. IV. Aphoriſ. III. ἔντερον *inteſtinum* ſimpliciter dicitur ; Sed ob eandem cauſam καὶ κάτω κοιλίαν ὀνομάζουσί τινες, *etiam inferiorem ventrem nominarunt quidam*, ut teſtatur Oribaſius in Excerptis anat. Gal. c. 19. & Ruffus Epheſius lib. 2. cap. 11. Unde & Galenus in verbis modo adductis inquit : Εἰσὶ δ' οἱ τὸ κῶλον μόνον ὀνομά-

tum à ſummo ore in pulmonem, atque inde rurſum in os, & in naris, commeare; perque eamdem viam vocis quoque fieri meatum: ac, ne potus [13] cibuſque aridior, quem oporteret in ſtomachum ire, procideret ex ore, labereturque in eam fiſtulam, per quam ſpiritus reciprocatur, eâque offenſione intercluderetur animæ via; interpoſitam eſſe arte quadam & ope naturæ inde apud duo iſta foramina, quæ dicitur [14] ἐπιγλωτὶς, quaſi clauſtra quædam mobilia, conni-

ἀπομάζοντι τὴν κάτω κοιλίαν: *Sunt etiam nonnulli, qui Colon ſolum inferiorem ventrem nominant.* Et ſic Gellius, qui paullo ante nimio ſtudio ventriculum, τὴν κάτω κοιλίαν à Græcis appellari ſcripſerat, eodem modo etiam *alvum* à Græcis κοῖλον dici, non minori affectatione hîc notavit.

11. *Quæ Græce nominatur τραχεῖα ἀρτηρία*] Latine *Arteria aſpera*; propterea quod ex partibus cartaliginoſis, quæ βρόγχια appellantur, duris & aſperis magna ex parte conſtituta ſit. Olim ſimpliciter *Arteria* dicebatur; poſtquã vero *arteriæ* nomen ad venas pulſatiles, quæ prius æque atque aliæ, venæ appellabantur, tranſlatum eſt, fiſtula hæc ſive canicula, quæ à faucibus oris ad pulmones deſcendit, dici cœpit ἀρτηρία cum additione τραχείας, *aſperæ*, ut ſcribit Galenus lib. 6. de Comp. med. ſec. loc. cap. 1. Hæc ab Hippocrate Fragm. περὶ ἀναπν. hoc modo deſcribitur. Ἀρτηρίη ἐξ ἑκατέρης φαρυγγίτιος τὴν ἴκφυσιν ποιεῦμένη ἐς κάτω πνεύμονος πλευτῇ, χείλεσι ξυνηρμένη ὑμενοειδέσι τε σφενδόναι ἀλλήλων. Hoc eſt, *Arteria ab utriſque faucibus facto exordio in ſummum pulmonem deſinit, ex annulis compacta conſimilibus, talibuſque apta, qui undique inter ſe ſuperficie tenus ſint colligati.* Annuli autem iſti, quos Celſus *circulos* appellat, ex quibus arteria aſpera conſtat, non ſunt integri, ſed formam litteræ C referunt; hoc eſt, ſunt paulo plus quam ſemicirculares. Celſus lib. 4. cap. 1. aliam ſimilitudinem adfert. *Conſtat*, inquit, *ex circulis quibuſdam compoſitis ad imaginem earum vertebrarum, quæ in ſpina ſunt.* Galenus etiam lib. 7. De Uſu part. cap. 3. eos ἀρτηρίας ἐν χονδρώδεσι *teſtulis locuſtæ* comparavit.

12. *Spiritum à ſummo ore in pulmonem, atque inde rurſum in os, &c.*] Hoc eſt, quod Ariſtoteles lib. 3. De Part. anim. cap. 3. & lib. de Reſpir. cap. 7. dixit, εἶναί τινα κοινὸν εἶδος αὐλοῦ, δι' οὗ μεταδίδοται τὸ πνεῦμα καὶ τοῖς ἀρτηρίαις, εἰς τοὺς εὐαγγάς. *Pulmonem eſſe quandam communem quaſi porticum, in qua ultro citroque commeat aër per arterias in fiſtulas.* Et lib. 1. Hiſtor. Animal. cap. 16. φυσωμένης τῆς ἀρτηρίας διδόασιν εἰς τὴν κοιλίαν ὁ πνεύμων τὸ πνεῦμα. *Inflata arteria diſtribuit ſpiritum in cava pulmonis.* Ut autem commodius hoc munere aſpera arteria fungi poſſet, compoſita eſt ex ſubſtantia cartilaginea, adeo ſolida, ἵνα ἀσύμπτωτος μένῃ, *ne concidat in ſe ipſam*, ut non inconcinne loquitur Auctor Introductionis apud Galenum.

13. *Cibuſque*] Macrobius: *cibusve.*

14. Ἐπιγλωτὶς] *Minor lingua* Plinio & Celſo dicitur. Gaza *ligulam* vertit, quia linguæ formam refert. Licet verius ἐπιγλωτὶς dicatur, quia laryngis, quæ eſt aſperæ arteriæ caput, operculum-

conniventia viciſſim & reſurgentia: eamque ἐπιγλωτίδα inter edendum bibendumq; operire atque protegere τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν, ne quid ex eſca potuve incideret in illud quaſi æſtuantis animæ iter; ac proptera nihil humoris influere in pulmonem ore ipſo arteriæ commœnito. Hæc Eraſiſtratus medicus adverſus Platonem. Sed Plutarchus [15] in libro Sympoſiacorum, [16] auctorem Platonis ſententiæ Hippo-

culumve, rimæ incumbit. Laryngem enim Galenus γλωττίδα appellat. Ἐπιγλωττὶς autem eſt membrana cartilaginoſa, oblonga, rotunda, laryngis meatui incumbens, ne quod tranſglutimus, in laryngem aut pulmonem tranſmittatur, tum etiam, ut aërem à pulmonibus vi & impetu pulſum percutiat ad vocis modulationem. Subſtantia ejus cartilago eſt, eaque præcenuis; quia neceſſe eſt eam crebro attolli, deprimique. Quo enim tempore animal reſpirat, attollitur, ut viam aëri faciat: cum autem quidvis tranſgluſit, in laryngem deprimitur, ne id in pulmones decidat. Quod enim tranſglutitur, primo quidem quaſi ipſius radici incidens, poſt autem dorſo inverſum inclinare ipſam cogit & collabi. Nam cartilago hæc inſpirantibus nobis & exſpirantibus ſemper hiat, neque unquam ſponte, ſed ſolo alimenti pondere deprimitur; quamvis non adeo exquiſite obturetur in deglutione; quin portiuncula quædam potus per rimam in arteriam aſperam delabatur, ut mox pluribus dicemus.

15. *In libro Sympoſiacorum*] Lib. 7. Quæſt. 1.

16. *Auctorem Platonis ſententiæ Hippocratem dicit fuiſſe*] Sane Hippocrates in libello περὶ κοιλίης apertiſſimis verbis ſcribit portionem quandam potus ferri in pulmones per arteriam aſperam. Locus quia longior eſt, ut Græce tranſcribatur, Latine huc redit: *Cor humiditatem tantam habet*, inquit, *quanta maxima ad æſtuantis medelam*

facit. Hoc humidum cor in ſerum vertit, pulmonis potum elambendo ebibens, aſſumens & conſumens. Nam cum quis bibit, maximam partem in ventrem demittit. Gula enim velut infundibulum & potus copiam, & quæcunque expetimus excipit. Bibit autem & ingurgitat & arteriam, verum quaſi ex mamma ſugens (πῖον δ' οὐ εἶσι, vel, ut alii, ἧττον δ', *minus vero*) *& quantum latere poſſit per rimam illapſum. Epiglottis enim operculum exactum ne permiſerit quidem aliquid amplioris potus penetrare.* (πᾶμα γὰρ ἀπρεκὲς ἡ ἐπιγλωττὶς οὐκ ἂν ἐᾷ οὐδὲ μέγεθος ποτοῦ ἐᾶσαι.) *Cujus rei hoc eſt indicium: Si quis enim aquam cæruleo colore tinctam valde ſitienti bibendam dederit, præſertim ſui, (hoc enim pecus neque curam adhibet, & immundum eſt) deinde adhuc bibenti jugulum ſecuerit, hunc potu coloratum reperiet. Verum non cuivis hanc manuum actionem aggredi datur. Non igitur nobis fides eſt detrahenda de potu, quod in hominis guttur & pulmonem feratur.* Verum idem Hippocrates contrariam videtur tueri ſententiam lib. 4. de Morbis, ubi multis rationibus & argumentis, iiſque validiſſimis, eos convellit, qui potum in pulmonem ferri contendebant. Sed utraque hæc opinio facile conciliari poteſt ex iis, quæ tradit Galenus lib. 8. De Placitis Hippocratis & Platonis, ubi inquit: *Si Plato potum omnem in pulmonem ferri exiſtimat, merito accuſandus eſt: quippe qui apertiſſimam rem ignoret. Si vero portiuncam aliquam potus per aſperam arteriam in pul-*

monem

17 Hippocratem dicit fuiſſe : idemque eſſe opinatos & 18 Philiſtiona Locrum & 19 Dioxippum Hippocraticum, vete-

monem derrare arbitratur; probabile quidpiam dicit. Ubi etiam Hippocratis argumenta ex lib. 4. De Morbis Galenus ſolvit, hac adhibita diſtinctione. *Si multa potus ἀθρόως, hoc eſt, confertim in pulmones inſtuat, ut ſpirationis vias occupet, tuſſim excitabit, vocem intercipiet, & difficilem ſpirationem pariet; quod ſi ſenſim per latera arteriæ aſperæ in pulmonem feratur, nec tuſſim, nec ullum irrationis ſenſum excitabit.* Hanc autem eſſe Hippocratis ſententiam : Libello enim περὶ καρδίης, portionem tantum potus in pulmonem deferri putat. at lib. 4. De Morb. eos refellit, qui univerſum potum in pulmones defluere aſſeverabant.

17. *Hippocratem*] Natus Hippocrates, quem tota poſteritas merito pro Medicorum principe habet, Olympiad. LXXX. an. 1. Parentibus Heraclide & Praxitheâ. fuitque diſcipulus Herodici, qui ſub Artaxerxe Longimano claruit, & Διαιτητικὰ invenit. De eo Plinius lib. 7. cap. 37. ubi agit de iis, qui in artibus excelluêre : *Hippocrates reuitus Medicinâ : qui venientem ab Illyriis peſtilentiam prædixit, & diſcipulos ad auxiliandum circa urbes dimiſit: quod ob meritum honores illi, quos Herculi, decrevit Græcia.* Hunc *omnis medicinæ parentem* vocat Cornelius Celſus. Notum etiam eſt quam magnifice de eo Macrobius dicat : *Hippocrates, qui tam fallere, quam falli, neſcit.* Hinc eſt, quod ejus ſententias ut, Dei vocem habendas eſſe, Galenus ſcribat lib. 1. De Uſu partium cap. 9. Filios etiam duos reliquit magni nominis Medicos, Theſſalum & Draconem.

18. *Philiſtiona Locrum*] Præter Plutarchum in Sympoſiacis, qui Philiſtionem Locrum vocat pervetuſtum hominem, & qui arte medica magnam ſibi gloriam paravit, unde Gellius ſua deſcripſit. Philiſtionis veteris medici meminit Plinius lib. 20. cap. 12. qui non alius ab hoc Philiſtione Locrenſi videtur; uti & ille, qui ab Athenæo lib. 12. cap. 3. inter ὑπερβολεῖς Scriptores recenſetur. Nec ab hoc Philiſtione Locro diverſus eſt Philiſtio Siculus Medicus, quo in medicina præceptore uſus eſt Eudoxus Cnidius, ut auctor eſt Callimachus in Tabulis, teſte Diogene Laërtio in Eudoxo. Floruit itaque temporibus Philippi Amyntæ filii, Regis Macedoniæ, circa Olympiad. CVI. Tribuitur huic Liber *De Diæta*, qui vulgò inter Hippocratis Opera exſtat.

19. *Dioxippum Hippocraticum*] Sic etiam diſertim hujus medici nomen exſtat apud Plutarchum. Nuſquam autem alibi, quod ſciam, inter Veteres medicos Hippocratis diſcipulos, Dioxippus nominatur, ſed Dexippus quidam Cous, qui Hippocratis diſcipulus fuit. Ita Galenus De optima Secta ad Thraſybulum cap. 11. Ἀ πολλοὶ μὲν ἦ καὶ Δίξιππος οἱ Ἱπποκράτους ἀκροαταὶ, οὐχ' ὅπως οἷόν, ἀλλ' οὐδὲ ὅλως ἐνόησαν. *Appollonius vero & Dexippus, Hippocratis diſcipuli, ne aquam indulgebant, nedum vinum.* De eo etiam Suidas: Δίξιππος, Κῶος ἰατρὸς, Ἱπποκράτους μαθητὴς, ὃς μεταπεμφθεὶς ὑπὸ Ἐκατόμνου τοῦ Καρῶν βασιλέως, ἰάσατο αὐτοῦ τοὺς παῖδας λεπρωθέντας Μανσωλοῦ καὶ Ἰξιδάρεως, ἐπὶ ὑπερόχου ἰάσεως, ὃ ποιοῦσι τοὺς Κῶους (leg. Κώους) τότε αὐτῷ σύμπασι πόλεμον. Id eſt, *Dexippus Cous, medicus, Hippocratis diſcipulus, qui arceſſitus ab Hecatomno Carum Rege, ut ipſius filios deſperatis morbis laborantes, curaret, ea ed conditione ſanavit, ut bellum, quod tum adverſus Caras* (leg. Cöos; verisimile enim

veteres medicos & nobiles : atque illam, de qua Erasistratus dixerit, [20] ἐπιγλωττίδα non iccirco in eo loco constitutam, ne quid ex potu influeret in arteriam (nam pulmoni quoque fovendo, rigandoque utiles, necessariosque humores videri) sed oppositam quasi moderatricem quamdam, arbitramque prohibendi [21] admittendive, quod ex salutis usu foret: uti edulia quidem omnia defenderet ab arteria, depelleretque in stomachi viam : potum autem partiretur inter stomachum & pulmonem; &, quod ex eo admitti in pulmonem per arteriam deberet, non rapidum id, neque universum, sed quadam quasi obice sustentatum, ac repressum sensim paulatimque tramitteret : atque omnem reliquum in alteram stomachi fistulam derivaret.

CAP.

nim est, voluisse Dexippum bellum à patria suâ amoliri) *gerebat*, *depoueret*. Sed omnino Dioxippus hic apud Plutarchum & Gellium, non alius videtur, ac Dexippus Cous, ut à Galeno & Suida, aliisque vocatur. Scripsit autem Dexippus Cous librum de Re Medica unum, & duos De Præcognitionibus, ut idem Suidas auctor est.

20. *Ἐπιγλωττίδα non iccirco in eo loco constitutam, ne quid, &c.*] Hac de re ex Dioxippo, sive potius Dexippo, ita Plutarchus: Ἥ γε μὴν πολυτίμητος ἐπιγλωττὶς οὐκ ἴλαθι τὸν Διόξιππον, ἀλλὰ πρὸς πόντιον φυσὶ τὸ ὑγρὸν ὑπὸ τῇ καλιᾷ διηκριβούμενον, εἰς τὴν ἀρτηρίαν ἐμπίπτειν, &c. Hoc est, *Neque vero illam tanto honore dignatam epiglottidem ignoravit Dexippus, sed ad eam ait humorem in deglutiendo secerni, in arteriamque delabi, devolvente se in stomachum cibo: & in arteriam sane esculentorum nihil incidere: stomachum una cum cibo nutrimento etiam aliquam humidi partem admixtam excipere. Est vero hoc probabile. Nam epiglottidem ait arteriæ præpositam esse veluti sepimentum & penu, ut sensim paulatimque potum perculet, ne subito, confertimve infusum spiritum opprimat aut turbet, &c.*

21. *Admittendive*] Sic omnino hic legendum cum Acidalio in Lection. Vellejan. Nam & statim sequitur, *quod ex eo admitti in pulmonem deberet*. Male in vulgatis omnibus antea editum, *admiscendive*.

Quæ

CAP. XII.

De materiis infamibus, quas Græci ἀδόξους appellant, à Favorino exercendi gratia disputatis.

INfames materias, ſive quis mavult dicere inopinabiles, [1] quas Græci ἀδόξους ὑποθέσεις appellant, & veteres adorti ſunt, [2] non ſophiſtæ ſolum, ſed philoſophi quoque: [3] & noſter Favorinus oppidò quàm libens in eas materias dice-

Quas Græci ἀδόξους ὑποθέσεις appellant] Vel etiam ἀτόπους ὑποθέσεις, aut, ut quidã vocant, παραδόξους. quamquã Tzetzes Chil. xi. inter laudes ἀδόξους & παραδόξους ſubtiliter diſtinguat; & ἄδοξον ἐγκώμιον dicat eſſe περιέτειας, ἢ μέθης, *Si quas flagitioſum libidinis genus, aut ebrietatem commendet.* Παράδοξον δ' ἐγκώμιον εἶναι, ὃ πᾶσι τοῖς ὑπόληψιν καὶ δόξαν, καὶ τοῖς γνώμαις τὰ ἁπάντων λέγεται, εἴτε καὶ τὰ κλεινόν. Ὡς τὸ πτίσαν ἐπαινεῖν, ϑάνατον, ἢ φαλάκρας. *Paradoxum vero encomium eſſe, quod præter ſuſpicionem, opinionem & ſententiam omnium aut plurimorũ dicitur, velut paupertatem laudare, mortem, calvitium, &c.* Sæpius tamen hæc duo confunduntur, & ſub eodem τῶν ἀδόξων nomine comprehenduntur.

2. *Non Sophiſtæ ſolum*] Sophiſticam quippe ea laudandi ratio propria fuit. Unde Philoſtratus lib. 1. De Vit. Sophiſtar. in Dione: Τὸν γὰρ Εὔβοϊκα καὶ τὸν Ψιττακὸν ἅπαντες, καὶ ὁπόσα ἐν χερσὶ μεγάλων ἐπῳδῶν τῷ Δίωνι, μὴ μὰν οὐδ' ἡμᾶς, ἀλλὰ σοφιστικά. Σοφιστὴ γὰρ τὸ καὶ ὑπὲρ τούτων παῤῥησιάζεσθαι. *Quod autem ad Euboicum & Pſittacilandem attinet, cæteraque quæ de minus rebus ſeriis ſunt à Dione conſcripta, ne quis levia aut parva cenſeat, ſed Sophiſtæ potius accommodata. Sophiſtæ ſiquidem ea quoque ſtudioſè tractanda ſunt.* De hoc hominum genere loquitur Iſocrates in Helenæ Laudatione in ipſo initio: Εἰσί τινες οἱ μέγα φρονοῦσιν, ἐὰν ὑποθῶσιν ἄτοπον καὶ παράδοξον ποιησάμενοι, περὶ τούτου διατρίβειν ἱκανῶς ἐπιστῆσαι δυνηθῶσι. Id eſt, *Sunt qui ſibi valde placeant, ſi argumentum abſurdum & à communi opinione remotum aggreſſi, de eo tolerabiliter dicere poſſint.* Additque paulo poſt hujus inſtituti auctores fuiſſe, & præ cæteris in hoc dicendi genere excelluiſſe Protagoram, Gorgiam, Zenonem, Meliſſum Sophiſtarum Coriphæos, qui res omnium opinione incredibiles ſibi defendendas tuendaſque exiſtimarunt, aut etiam refutãdas, quæ ab omni tempore receptæ, majorumque ſententiis ſtabilitæ eſſent.

3. *Et noſter Favorinus*] Inde haud dubie eſt, quod Philoſtratus Favorinum lib. 1. De Vit. Sophiſt. inter Sophiſtas recenſeat, ejuſque vitam incipiat hiſce verbis: Καὶ Φαβωρῖνος ὁ φιλόσοφος ἡ εὐγλωττία τὰ Σοφιστῶν ἐπήνεγκεν. *Et Favorinum Philoſophum eloquentia inter Sophiſtas prædicavit.* Paulo poſt etiam, ubi de rixâ inter Palæmonem & Favorinum, ſubjicit: Τοῖς μὲν οὖν Σοφισταῖς ὁ Φαβωρῖνος ἐχαλέπαινε, λοιδορίᾳ δὲ ἀπέδειξεν καὶ αὐτὸς Σοφιστὴς ἀληθινώτατος. *Favorinum ergo Sophiſtam*

dicebat, 4 vel ingenio expergificando ratus idoneas, vel exercendis argutiis, vel edomandis usu difficultatibus. sicuti, 5 quum Thersitæ laudes quæsivit, &, quum febrim quartis diebus recurrentem laudavit, lepida sanè multa, & non facilia inventu, in utramque causam dixit, eaque scripta in libris reliquit. 6 sed in febris laudibus testem etiam Plato-

phistam appellantibus, satis est ad hoc probandum, quod cum aliquo Sophista certaverit.

4. *Vel ingenio expergificando ratus idoneas, &c.*] Causis ab Aulo Gellio enumeratis addere potes, quod Sophistæ ut plurimum hujusmodi materias pertractandas susciperent ostentationis causâ, ut scilicet de re natura sua exili, & ob improbitatem aut tenuitatem non satis ad dicendum idoneâ, eloquentiæ & ingenii suæ vires ostenderent, speciosâ & ad pompam elaborata oratione. Unde Ennodius lib. 1. epist. 6. de Fausto, qui Cornum, materiam, ut ipse existimabat, illaudabilem & absurdam, magnis laudibus evexerat: *Tanti*, inquit, *fuit divitias facundiæ in rebus laude carentibus ostentare.* Quo faciunt etiam ista Sidonii Apollinaris lib. 8. Epist. 10. ubi inquit: *Nam moris est eloquentibus viris, ingeniorum facultatem, negotiorum probare difficultatibus, & illic stilum pervicem quasi quendam facundi pectoris vomerem figere, ubi materiæ sterilis argumentum, velut arida cespitis macri gleba jejunat.* Id autem facere solebant Sophistæ, ut persuaderent omnibus, ὡς εἰ καὶ περὶ πονηρῶν πραγμάτων ἔχοιεν τι λέγειν, περὶ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ῥᾳδίως ἀπορήσουσι, *se, cum de rebus adeo improbatis verba suppeterent, ad res præclaras probatasque expenendas luculenta oratione facile abundaturos*, ut loquitur Isocrates Orat. de Laud. Helenæ.

5. *Quum Thersitæ laudes quæsivit*] Quem Homerus Iliad. β. sic describit:

- - Αἴσχιστος δ' ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθε,

Φολκὸς ἦεν, χωλὸς δ' ἕτερον πόδα, τὼ δέ οἱ ὦμω
Κυρτὼ, ἐπὶ στῆθος συνοχωκότε· αὐτὰρ ὕπερθε,
Φοξὸς ἦεν κεφαλήν, ψεδνὴ δ' ἐπενήνοθε λάχνη.

Id est:

- - *Turpissimus autem vir ad Trojam venit,*
Strabo erat, claudus altero pede, & ipsius humeri
Curvi & in pectus contracti, cæterum desuper
Acutus erat capite, rarâque conspersus lanugine.

Ut autem Favorinus *Thersitem* & *Febrem quartanam* laudaverit, sic quam plurimi inter Veteres hujusmodi materias infames, & inopinabiles pertractarunt, propriasque laudes in iis copiose atque accurate adornandis, quæsivere. Sic Gorgias omnibus orationis copiis probare conatus fuit: *Nihil esse in rerum natura, quod vere sit.* Dio Prusæus *Psittacum* miris laudibus extulit; Polycrates *Murem*; Lucianus *Muscam*; Synesius *Calvitium*; Aristophanes *Paupertatem*; Alcidamas *Mortem*; Pittacus, unus ex septem sapientibus *Molam*; Michael Psellus *Pulicem*: Polymates, & Isocrates *Bustridem*; Eliensis quidam adolescens *Podagram*, *Surditatem*, *Cæcitatem*, ut refert Philostratus in Vitâ Apollonii lib. 4. cap. 9. alii alias id genus materias. Ad quorum exemplum inter Recentiores quidam fecere *Moriæ* Encomium, alii lusere in laudibus *Asini*, *Pediculi*, *Ovi*, *Entis rationis*, &c.

6. *Sed in febris laudibus testem etiam Plato-*

Platonem produxit : quem ſcripſiſſe ait, qui quartanam paſſus convaluerit, vireſque integras reciperaverit, fidelius, conſtantiuſque poſteà valiturum : atque inibi in iſdem laudibus, non hercle hac ſententiola invenuſtè luſit. verſus, inquit, eſt longo hominum ævo probatus :

[7] Ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρη, ἄλλοτε μήτηρ.

eo verſu ſignificatur, non omni die bene eſſe poſſe, ſed iſto bene, atque alio malè. quod quum ita ſit, inquit: ut in rebus humanis bene, aut male, vice alternâ ſit : hæc biduo medio intervallata febris, quanto eſt fortunatior, in quâ eſt [8] μία μητρυιὰ, δύο μητέρες?

Platonem produxit, &c.] Non occurrit hodie, quod ſciam, in ſcriptis Platonis, quæ exſtant, hujuſmodi locus, ubi dicat, Eos qui ex febri quartana convaluerint, poſtea ſaniores, validioreſque exiſtere. Qui vitam Platonis conſcripſere, dicunt quidem Platonem ob Academiæ habitationem paſſum eſſe quartanam febrem menſes decem atque octo : ſed ſobrietate & diligentia ſua vires poſt febrem validiores, quam antea recuperaſſe. Et hinc forte eſt, quod Cicero ad Tironem lib. ult. ad Famil. Epiſt. 10. ſcribat : *Sed quando in quartanam conversa eſt vis morbi, ſpero te diligentia adhibita etiam firmiorem fore.*

7. Ἄλλοτε μητρυιὴ, &c.] Id eſt, *Ipſa dies quandoque noverca, quandoque mater eſt.*

8. Μία μητρυιὰ, &c.] *Una noverca, duæ matres.*

CAP. XIII.

Quin, particula, quot qualeſque varietates ſignificationis habeat, & quam ſæpe in veterum ſcriptis obſcura ſit.

QUin, particula, quam Grammatici conjunctionem appellant, variis modis, ſententiiſque connectere orationem videtur. aliter enim dici putatur, quum quaſi increpantes, vel interrogantes, vel exhortantes dicimus : *quin venis? quin legis? quin fugis?* aliter, quum ita confirmamus : *Non dubium eſt, quin M. Tullius omnium ſit eloquentiſſimus.* aliter autem, quum ſic componimus : quod quaſi priori videtur contrarium : *Non iccirco cauſas Iſocrates non defendit, quin id utile eſſe, & honeſtum exiſtimarit* : à quo illa ſignificatio non abhorret, quæ eſt in tertia Origine M. Catonis : *Haud eos,*

Digitized by Google

inquit, *eo poſtremum ſcribo, quin populi & boni & ſtrenui ſient.* In ſecunda quoque Origine M. Cato non longè ſecus hâc particula uſus eſt. *Neque ſatis*, inquit, *habuit quòd eam in occulto vitiaverat, quin ejus famam proſtitueret.* Præterea animadvertimus Quadrigarium in octavo Annalium particula iſta uſum eſſe obſcuriſſimè. ipſius verba poſuimus. *Romam venit. vix ſuperat, [1] quin triumphus decernatur.* item in ſexto Annali ejuſdem verba hæc ſunt: *Pæne factum eſt, quin caſtra relinquerent, atque cederent hoſti.* Non me autem præterit, dicere aliquem poſſe [2] de ſummo pectore, nihil eſſe in his verbis negotii. nam, *quin*, utrobique poſitum pro, *ut*: planiſſimumque eſſe, ſi ita dicas: *Romam venit, vix ſuperat ut triumphus decernatur.* item alio in loco: *Pæne factum eſt, ut caſtra relinquerent atque cederent hoſti.* ſed utantur ſanè, qui tam expediti ſunt, perfugiis commutationum in verbis, quæ non intelliguntur: utantur tamen, ubi id facere poterunt verecundiùs; hanc verò particulam, de qua dicimus, niſi quis didicerit [3] compoſitam copulatamque eſſe, neque vim tantùm conjungendi habere, ſed certa quadam ſignificatione factam: numquam profectò rationes, ac varietates iſtius comprehenſurus eſt. quod quia longioris diſſertationis eſt, poterit, cui otium eſt, reperire hoc in P. Nigidii commentariis, quos Grammaticos inſcripſit.

CAP.

Q*uin triumphus decernatur*] Hoc loco *quin* videtur ſignificare *ut non*. Ita ut ſenſus ſit: Venit Imperator Romam, ubi vix auctoritate ſuâ evincere atque ſuperare poterat, ut ſibi triumphus non decerneretur.

2. *De ſummo pectore*] Id eſt, Incogitanter; ſive, Re minimè profundius cogitatâ & penſiculatâ.

3. *Compoſitam*] Eſt enim *quin* compoſitum ex *qui* & *ne* pronom., & dicitur *quin* κατ' ἀπόκοπην pro *quine*.

Publi-

CAP. XIV.

Sententiæ ex Publii mimis ſelectæ lepidiores.

1 PUblius Mimos ſcriptitavit : dignuſque habitus eſt,
2 qui ſuppar Laberio judicaretur. C. autem Cæſarem ita

Publius] Fuit natione Syrus, qua ratione Publius Syrus dictus. Floruit cum Laberio, minor licet ætate, ſub Julio Cæſare. Qua de re ſic Hieronymus in Chronico Euſebiano ad Olympiad. CLXXXIV. ann. II. *Laberius Mimorum ſcriptor decimo menſe poſt C. Iulii Cæſaris interitum, Puteolis moritur. Publius Mimographus natione Syrus, Romæ ſcenam tenet.* Multis de ejus ſalibus & ingenio agit Macrobius lib. 2. Saturnal. cap. 7. cætera inter inquit : *Publius natione Syrus, cum puer ad patronum domini eſſet adductus, prometruteum non minus ſalibus & ingenio, quam forma. Nam forte cum ille ſervum ſuum hydropicum jacentem in area vidiſſet, increpuiſſetque quid in ſolefaceret? reſpondit*, Aquam calefacit. *Iocularis deinde ſuper cana exorta quæſtione*, quodnam eſſet moleſtius otium? *aliud alio opinante, ille*, Podagrici pedes, *dixit.* Additque Macrobius, Publium ob hæc & alia manumiſſum poſtea & majori cura eruditum, ad mimos componendos ſe contuliſſe, unde & in Cæſaris notitiam pervenerit, à quo & poſtmodum in pretio habitus.

2. *Qui ſuppar Laberio judicaretur*] Sic diſertim Ms. Reg. ut teſtatur Lambecius. Vulgo erat, *qui ſuper Laberio judicaretur*, Haud ita bene. Ignoratio remotioris vocabuli corruptioni cauſam præbuit. Senſus eſt, Publium Syrum, propter Mimos ſuos, tanto in honore fuiſſe, ut non ſuppar tantum Laberio judicaretur, ſed à Cæſare, qui Laberii arrogantiâ & maledicentiâ offendebatur, ipſi etiam præferretur. Quomodo autem Laberius etiam à Publio Syro in mimis peragendis omnes provocante, victus eſt, narrat idem Macrobius lib. 2. cap. 7. *Productus* (Publius) *Romæ per Cæſaris Ludos omnes qui tunc ſcripta & operas ſuas in ſcenam locaverant, provocavit, ut ſinguli ſecum poſita materia pro tempore contenderent : nec ullo recuſante ſuperavit omnes ; in quis & Laberium : unde Cæſar arridens hoc modo pronunciavit :*

Favente tibi me victus es Laberi à Syro
Statimque Publio palmam, & Laberio annulum aureum cum quingentis ſeſtertiis dedit. tunc Publius ad Laberium recedentem ait :

Quicum contendiſti ſcriptor, hunc ſpectator ſubleva.

Sed & Laberius ſequenti ſtatim commiſſione, mimo novo interjecit hos verſus :

Non poſſunt primi eſſe omnes in tempore.
Summum ad gradum cum claritatis veneris ;
Conſiſtes ægre, & quam deſcendas, decides.
Cecidi ego, cadet qui ſequitur. Lapſa eſt publica.

3. *Cæſarem ita Laberii maledicentiâ & arrogantia offendebat*] De Laberio vide quæ notavimus ſupra ad lib. 16. cap. 7. pag. 876. Macrobius lib. 2. Saturnal. cap. 7. cauſam reddens, quare Cæſar quem Laberio favorem ante exhibuerat, in Publium tranſtulerit, poſtquam dixerat Laberium aſperæ libertatis equitem Romanum à Cæſare quingentis millibus invitatum, ſive potius coactum, ut prodiret in ſcenam, & ipſe ageret Mimos, quos ſcriptitabat, ut etiam ipſe Laberius in prologo conqueſtus fuerat, ſubjicit : *In ipſa quoque actione ſubinde ſe quaſi potentat ulciſcebatur, inducto habitu Syri : qui velut flagris cæſus, præripientiſque, ſi ſimilia, exclamabat :*

ita Laberii maledicentia & arrogantia offendebat, ut acceptiores & probatiores ſibi eſſe Publii, quam Laberii Mimos prædicaret. hujus Publii ſententiæ feruntur pleræque lepidæ,4 & ad communem ſermonum uſum commendatiſſimæ. ex quibus ſunt iſtæ ſingulis verſibus circumſcriptæ: quas libitum hercle eſt adſcribere:

Malum eſt conſilium, quod mutari non poteſt.
5 *Beneficium dando accepit, qui digno dedit.*
Feras, non culpes, quod 6 *vitari non poteſt.*
Cui plus licet, quàm par eſt, plus vult, quàm licet.
Comes facundus in via pro vehiculo eſt.
7 *Frugalitas inſerta eſt rumoris boni.*

Here-

Porro Quirites libertatem perdimus.

Et paulo poſt adjecit:

Neceſſe eſt multos timeat, quem multi timent.

Quo dicto univerſitas populi ad ſolum Cæſarem oculos & ora convertit, notantes impotentiam ejus hac dicacitate lapidatam. Ob hæc in Publium vertit favorem.

4. *Et ad communem ſermonum uſum commendatiſſimæ*] Ita edidit H. Stephanus. Vett. Codd. habent *commodatiſſimæ*. Et ita quoque videtur legiſſe Macrobius lib. 2. Saturnal. c. 7. ubi hunc locum ex Gellio noſtro tranſcripſit, habet enim *accommodatiſſimæ*. Veriſſimum autem eſſe, quod hic Gellius de Publii Mimis ſcribit, præterquam quod ex Mimorum Reliquiis hodie adhuc ſuperſtitum, facile cuivis apparere poſſit, haud abs re erit utriuſque Senecæ, Patris & Filii de iis unum vel alterum teſtimonium adjungere: Ille enim Controverſiar. lib. 3. Controv. XVIII. inquit: *Caſius Severus, ſummus Publii amator ajebat non illius hoc vitium eſſe, ſed illorum, qui illum ex parte, qua tranſire deberent, imitarentur: mitterent ea quæ apud eum melius eſſent dicta, quam apud quemquam Comicum, Tragicumque, aut Romanum aut Græcum.* Filius vero lib. 1. De tranquillit. cap. 11. *Nunquam me in bona re, inquit, mali pudebit auctoris. Publius Tragicis Comiciſque vehementior ingeniis, quoties mimicas ineptias & verba ad ſummum cavearn ſpectantia reliquit, inter multa alia cothurno, non tantum ſiparia fortiora, & hoc ait:*

Cuivis poteſt accidere, quod cuiquam poteſt.

Idem Epiſtolâ VIII. *Quam multa Poëtæ dicunt, quæ à Philoſophis aut dicta ſunt aut dicenda? Non attingam Tragicos, aut Togatas noſtras: habent enim hæ quoque aliquid ſeveritatis, & ſunt inter comœdias & tragœdias mediæ: quantum diſertiſſimorum verſuum inter Mimos jacet? quam multa Publii non exalceatis, ſed cothurnatis dicenda ſunt? &c.*

5. *Beneficium dando accepit, qui digno dedit*] Ita hunc verſum etiam citat Macrobius. Membranæ vero Mſſ. olim in Eccleſiæ Friſingenſis Bibliothecâ aſſervatæ, ex quibus beneficio M. Velſeri optima Mimijamborum Publii Editio procurata, paulo aliter legunt:

Beneficium dando accipit, qui digne dedit.

6. *Vitari*] Macrobius, & Mſſ. Friſing. *mutari*.

7. *Frugalitas inſerta eſt rumoris boni*] Ita

8 *Heredis fletus ſub perſona riſus eſt.*
Furor fit læſa ſæpius patientia.
9 *Improbe Neptunum accuſat, qui iterum naufragium facit.*
Ita amicum habeas, poſſe ut fieri [10] *hunc inimicum putes.*
Veterem ferendo injuriam [11] *vites novam.*
Numquam [12] *periclum ſine periclo vincitur.*

Nimium

Ita recte primus J. Scaliger ad Manilium ex lectione Ms. Vetuſtiſſ. Gellianorum Excerptorum repoſuit; cum vulgo inepto aut plane nullo ſenſu legeretur,

Frugalitas miſeria eſt rumoris boni.

Inſerta autem, ut ibidem optime Scaliger interpretatur, ad verbum eſt quod Græcis dicitur ἔμβλημα. Sic ut Publius Syrus τὸ ἔμβλημα, quod Tiberii temporibus ne quidem conſtabat, quomodo Latine diceretur, ut ex Suetonio cognoſcimus, jam pluſquam ſexaginta annis antea *inſertam* verterat. Sed & *inſerta* dici poteſt, quæ aliter *inſtita* dicitur, ut quoque ad Publii Mimos idem Scaliger animadvertit. Quomodo utrumque erit ab eadem origine: Græce: πάρυφος ἢ τρίθωνος. Ut inſtita non eſt tota veſtis, ſed ſequela & ornamentum: ita Frugalitas non omnino cauſa eſt rumoris boni, ſed acceſſit ornamentum illi. Quæ ſententia plane Publianæ elegantiæ eſt. Sic Tertullianus lib. De Idololatria, literaturam profanam inſertam prædicationis Idololatriæ vocat: *Si fidelis*, inquit, *literas doceat inſertas Idolorum prædicationis*. Ita recte corrigit Scaliger pro *prædicatione*. Idem Tertullianus eodem libro *inſignia, dignitatum inſertas* dixit, hiſce verbis: *Caterum purpura vel cætera inſignia, dignitatum inſertæ, dignitatis & poteſtatibus Idololatriæ ab initio dicata*. Inſignia & purpuram vocat inſertas dignitatum, quaſi dicas ornamenta, ut eſt inſtita veſti, aut emblema annulo. Tam enim inſerta poteſt eſſe inſtita, quam emblema. Unde & Scaliger utroque modo hunc verſum Græce interpretatus eſt. Pro emblemate enim ita verſum concipit:

Ἔμβλημα φιλῶ καλὰ τυχλείας ἴφυ.

Pro inſtita verò hoc modo:

Λιτὴ δίαιζα πάρυφος ἐς εὐδοξίας.

8. *Heredis fletus*] Ita hunc verſum citat & Macrobius. In Ms. tamen Friſingenſi legitur:

Hæres fictus ſub perſona riſus eſt.

Quod vix ſenſum admittit. Prout vero hic citatur, eleganter ſignificat, Fletum hæredis eſſe ritum perſonatum, id eſt, diſſimulatum. Gaudet enim, etiamſi fleat.

9. *Improbe Neptunum accuſat*] Ita unico verſu hæc legenda; non ut vulgo, quaſi τὸ *improbe* pars foret verſus præcedentis. Eſt enim Trochaicus tetrameter; cujus hic ſenſus: Qui ſemel periculum expertus iterum exponit ſe periculo, imprudenter accuſat fortunam.

10. *Hunc*] Particula hæc abeſt apud Macrobium. In Scaligeriana Mimorum editione hic verſus legitur hoc modo:

Ita habeas amicum, poſſe ut fieri inimicum putes.

Ut ſit Trochaicus. In Ms. vero Friſing. eſt:

Ita amicum habeas, poſſe ut facile fieri putes hunc inimicum.

11. *Vites*] Apud Macrobium eſt *invitas*. Senſu non minus probo. & ita forte ſcripſerat Publius, cum in Ms. Friſing. aperte ſit:

Veterem ferendo injuriam invitis novam.

12. *Periclum ſine periclo*] Ita & Macrobius. In Codice Friſingenſi eſt, *N. periculum ſine periculo v.*

Nimium altercando [13] veritas amittitur.
Pars beneficii eſt, quod petitur [14] ſi bellè neges.

13. *Veritas amittitur*] Sic quoque Macrobius. At Ms. Friſingenſ. legit. *Veritas evertitur.*

14. *Si bellè neges*] Ita etiam Ms. Friſingenſ. apud Macrobium autem legitur, *ſi citò neges.*

CAP. XV.

Quòd Carneades Academicus elleboro ſtomachum purgavit, ſcripturus adverſus Zenonis Stoici decreta: deque naturâ, medelâque ellebori candidi & nigri.

[1] CArneades Academicus,[2] ſcripturus adverſum Stoici [3] Zenonis libros, ſuperiora corporis elleboro candi-

Carneades Academicus] Hic novæ, ſive tertiæ Academiæ fuit auctor, ut tradunt Cicero, Clemens Alexandrinus, Sextus Empiricus, alii; quamvis Diogenes Laërtius Lacydem Arceſilæ diſcipulum & ſucceſſorem novæ faciat Academiæ auctorem. Vir exſtitit, ſi quis alius, ſtudioſiſſimus, magnamque gloriam præſertim in morali Philoſophia eſt aſſecutus, ut teſtatur idem Laërtius in ejus Vita; ubi & ſcribit, eum, cum Stoicorum libros & Chryſippi diligentiſſime legiſſet, adverſus ea bene diſputaſſe. Quod ipſi ita ex ſententia ſucceſſit, ut crebro diceret, *Niſi Chryſippus fuiſſet, ego non fuiſſem.* Hujus tamen rei quam de Carneade hic Gellius tradit, Laërtius non meminit. Sed fit quoque ejus mentio apud Plinium lib. 25. Hiſtor. Natural. cap. 5. Valerium Maximum lib. 8. cap. 7. & Fulgentium lib. 1. Mythologic. Idem tamen Fulgentius in Virgiliana Continentia, Chryſippo Elleborum tribuit: *Ego vero Chryſippi ellebori rancidulo acore poſtpoſito.* Quod haud dubie hauſerat ex Petronio, qui ſimiliter ſcribit: *Chryſippus, ut ad inventionem ſufficeret, ter elleboro animum deterſit.* Idem de Chryſippo tradunt Tertullianus de Anima cap. 6. & Hieronymus Comment. 1. in Epiſt. ad Galatas. Sed perperam, ut opinor, Chryſippo quoque tribuitur, quod ſolummodo ad Carneadem pertinet.

2. *Scripturus*] Nihil tamen hic Carneades ſcripſit, ut teſtantur Plutarchus & Laërtius. Animum itaque tantum ad ſcribendum induxit; nihil autem abſolvit. Valerius etiam Maximus lib. 8. cap. 7. eum non ſcribere, ſed diſputare voluiſſe ait.

3. *Zenonis*] Carneadem elleborum ſumpſiſſe reſponſurum Zenonis libris, ſcribit quoque Plinius lib. 25. cap. 5. Valerius vero Maximus non Zenonis, verum Chryſippi cauſâ id ab eo factitatum tradit lib. 7. c. 7. *Idem cum Chryſippo diſputaturus, ellebore ſe ante purgabat, ad exprimendum ingenium ſuum attentius & illius refellendum acrius.* Sed utrumque eſſe poteſt; cum Laërtius Carneadem Chryſippi cæterorumque Stoicorum libros diligenter lectitaſſe, atque eis contradixiſſe ſcribat. Per Zenonem autem, cujus mentio hic à Gellio fit, non tam videtur intelligendus Zeno Cittieus, Stoicorum princeps, quam Zeno quidam Tarſenſis, ſive, ut alii volunt, Sidonius, Dioſcoridis filius, Chryſippi Salenſis, ſive Tarſenſis diſcipulus & ſucceſſor, ut teſtis Suidas in Ζήνων. & cujus etiam meminit Laër-

candido purgavit; ne quid ex corruptis in ſtomacho humoribus ad domicilia uſque animi redundaret, & inſtantiam, vigoremque mentis labefaceret. tanta curâ, tantoque apparatu ſui vir ingenio præſtanti ad refellenda, quæ ſcripſerat Zeno, aggreſſus. id quum in hiſtoria Græca legiſſem, quod *elleboro candido* ſcriptum erat, quid eſſet quæſivi. tum comperi duas ſpecies elleborî eſſe 4 diſcerniculo coloris inſignes, 5 candidi & nigri. eos autem colores non in

Laërtius in Vita Zenonis. Quamvis, ſi quis de Zenone Cittieo Gellium & Plinium capere malit, non multum repugnaturus ſim.

4. *Diſcerniculo coloris inſignes*] Modis loquendi Gellio peculiaris, pro, diverſo colore præditas, ſive, quæ diverſo colore diſcernuntur. *Diſcerniculum* enim proprie dicebatur acus, qua mulieres capillos ſuos diſcernebant. Varro lib. 4. de L. L. *Diſcerniculum, acus, quæ capillos mulierum ante frontem dividit.* Eadem & *diſcriminalis* vocata, item *diſcriminale*; & lapſus Iſidorus, qui *diſcriminale* ab acu diſtinguit.

5. *Candidi & nigri. eos autem colores non in ſemine elleboro, neque in virgulis, ſed in radice dinoſci*] Mirum hic Gellium, nullas quod ad formam & colorem differentias inter Elleborum candidum & nigrum, niſi a radice deſumptas proponere; cum tamen ſi inquiſiverit, ut dicit, apud Græcos, facile ipſi occurrere potuit, non omnes in eadem, quam hic adfert, fuiſſe ſententia; ſed alios in diverſam abiiſſe. Quod manifeſtum ex Theophraſto, qui lib. 9. Hiſtor. Plantar. cap. 11. de utroque elleboro diverſam ex aliorum ſententiâ, deſcriptionem tradit hiſce verbis: Ὁ ξ ἰατρὸς ὅτι μέλας καὶ λευκὸς, ὥσπερ ὀνομάζουσι φασίν). περὶ δὲ τὴν ὄψιν διαφωνοῦσιν. οἱ μὲν γὰρ ὁμοίους εἶναι, πλὴν τῷ χρώματι μόνον διαφέρειν. τὴν δὲ ῥίζαν ξηρὰν λευκὴν. ξηρὰ δὲ μέλαιναν. οἱ δὲ τοῦ μὲ-

λανος τὸ φύλλον διαφωνοῦσι, τοῦ δὲ λευκοῦ, πρασώδης, ἐκ δὲ ῥίζης ὁμοίας, πλὴν τῷ χρώματι. οἱ δ' ἀνομοίους λέγοντες, τοιάνδε φασὶν εἶναι τὴν μορφήν. τοῦ μέλανος μὲν κανλὸν ἀνθερικώδη ἢ ὁμοῖον τοῦ τοῦ πάρου βοτρυώδους. φύλλον δὲ πλατανόχιον μῆκος ἔχον σύμμετρον. ῥίζαν δὲ σὺν τῇ ῥίζῃ πεπιμένον τε καὶ ἀπηλιώδη. πολύριζον δὲ καὶ μάλα πυκνὴν καὶ χρωματίαν. Sic hunc Theophraſti locum cum viris doctiſſimis legendum cenſeo, cujus ſenſus Latine huc redit: *Elleborus vero niger & candidus, veluti æquivoce dici videntur; ſed de facie varia eſt ſententia. Alii enim ſimiles eſſe aiunt, præterquam quod colore inter ſe differant, alterius nempe radicem eſſe candidam, alterius nigram. Alii ſolium nigri, lauri colore, candidi porraceo ſcribunt, radices autem ſimiles, colore excepto. Qui vero diſſimiles dicunt, hujuſmodi formam eſſe tradunt. Nigri quidem caulem eſſe aſphodeli aut ferulæ ſimilem ſed valde brevem, ſolium platani modo fiſſum, ſtatim à radice pendens, & humi ſparſum, radices multas præterque atque utiles.* Albi ellebori porro deſcriptionem nō adjunxit Theophraſtus; & nigri quoque delineatio valde etiam confuſa in vulgatis exſtat. De utroque elleboro breviter etiam Plin. l. 25. Hiſt. Natur. c. 5. ubi facta mentione de elleborî genere, quod Melampodiū dicitur, addit: *Quamobrem de omnibus ejus ge-*

in ſemine ellebori, neque in virgulis, ſed in radice dinoſci. 6candido ſtomachum& ventrem ſuperiorem vomitionibus purgari,7 nigro alvum,quæ inferior vocatur, dilui : utri uſque

neribus dici ſimul convenit. Primo duo ſunt, candidum & nigrum. Hoc radicibus tantum intelligi tradunt plerique. Alii folia nigri, platani ſimilia, ſed minora nigrioraque, & pluribus diviſuris ſciſſa : albi, betæ inſipientis. Hæc quoque nigriora, & canalium dorſo rubeſcentia. utraque caule palmi ſerulaceo, bulbo tunicis convoluto, radice vibratâ caparum modo. Exactior vero ellebori albi delineatio habetur apud Dioſcoridem lib. 4. cap. 150. Ἐλλέβορος λευκὸς φύλλα ἔχει τοῖς τοῦ λαπαθίου, ἢ σπανλοῦ ἀγρίου, βραχύτερα δὲ καὶ μελάντερα καὶ τῇ ῥάχει ἰσυθρὸν καυλὸν, εὐανθῆ ὀλίγως ὅτι ἄρξῃ) ξηραίνεσθαι· ῥίζαι δὲ ὕπεισι πολλαὶ, λεπταὶ, ἀπὸ κεφαλίου μικροῦ ἐπιμήκους, φαιτερὸν κεχρωσμένου, συμπεφυκῶσαι. Φύεται) ἐν ὀρεινοῖς τόποις καὶ πραχέσι. Id eſt, *Elleborus albus folia fert plantaginis aut betæ ſylveſtris ſimilia, ſed breviora, nigriora, & dorſo rubeſcentia: caulem palmi altitudine, concavum : qui quidem tunicas quibus convolvitur abdicat, cum areſcere incipit. Radices ſubjacent numeroſæ, tenues at fibratæ, ab exiguo & oblongo capitulo cum capa exeuntes, eidemque annexæ. Naſcitur in locis montoſis & aſperis.* Capite quoque ſequenti ejuſdem libri, Dioſcorides deſcriptionem facit ellebori nigri, ſed quæ in quamplurimis abit à delineatione ellebori nigri, quam ante ex Theophraſto adduximus. Sic enim inquit : Ἐλλέβορος μέλας, &c. ἔχει τὰ φύλλα χλωρὰ, πλατέως περιμφιξῆ, ἰλάτιδος δὲ, πρὸς τὰ τοῦ πανδυλίου καὶ πολυχιδέστερα καὶ μελάντερα, καὶ ὑπερράχια. καυλὸς βραχὺς· ἄνθη δὲ λευκὰ, ἐμπόρφυρα, τὸ δὲ σχῆμα τὸ βοτρυώδη· ἐν αὐτῷ κέρατα κεῖται ὄμφακι· ὃν δὲ αὐτὸν καλοῦσιν οἱ ἐν Ἀνθικύρᾳ σπερμοειδῆ· χρώμενοι πρὸς τὰς καθάρσεις αὐτῷ ῥίζαι δὲ ὕπεισι λεπταὶ, μέλαιναι, οἷονεὶ ἀπό τινος κεφαλίου κεχρωσμένου ἐκπεμπόμεναι, ἐν ᾗ ἡ χρῆσις· φύεται) ἐν πετραίοις καὶ μελόφοις καὶ καθαρσίοις τόποις. Id eſt, *Veratrum nigrum folia habet viridia platani ſimilia, ſed minora, foliis ſpondilii proxima, pluribus diviſuris ſciſſa, nigriora & ſubaſpera, caulis brevis; flores candidi, purpuraſcentes, figura racemoſi: ſemen intus cnici, quod & Anticyraei ſeſamoides vocant, & in purgationes adhibent. Radices ſubſunt tenues, nigræ velut è capitulo quodam capæ ſimili dependentes, quarum etiam uſus eſt. Naſcitur in aſperis, editioribus, ſitientibuſque locis.* Hæc quidem ellebori nigri deſcriptio multum diverſa eſt à vulgari elleboro ; quod uberius examinare, non eſt hujus loci. Vulgare autem veratrum magis convenit cum Theophraſti delineatione ; quâ de re videndi rerum Botanicarum Scriptores.

6. *Candido ſtomachum & ventrem ſuperiorem vomitionibus purgari*] Ita Plinius lib. 25. cap. 5. *Candidum autem vomitione, cauſaſque morborum extrahit, quondam terribile. poſtea tam promiſcuum, ut plerique ſtudiorum gratia, ad pervidenda acrius, quæ commentabantur, ſæpius ſumitaverint.* Inter cæteras ellebori candidi virtutes, quas Dioſcorides l. 4 c. 150. recenſet, de eo quoq; ſcribit : Κ. θαιεῖ δὲ ὀλίγα ἐμέτων, ἄγων χολὰς ποικίλας. *Vomitionibus autem purgat humores varii coloris extrahens.*

7. *Nigro alvum, quæ inferior vocatur, dilui*] Idem tradit Dioſcorides lib. 4. cap. 151. Καθαιρεῖ δὲ τὴν κάτω κοιλίαν,

que hanc esse vim, ut humores noxios, in quibus causæ morborum sunt, extrahant. 8 esse autem periculum, ne inter causas morborum, omni corporum via patefacta, ea quoque ipsa, in quibus causa vivendi est, exinaniantur: amissoque omni naturalis alimoniæ fundamento homo exhaustus intereat. Sed elleborum sumi posse tutissimè in insula Anticyra? Plinius Secundus, in libris Naturalis Historiæ,

χιλίαν, ἄγων φλέγμα καὶ χολὴν καθ' ἑαυτὸν ἢ μὴ σκαμμωνίας ὀλιδόμωρον ἀλῶν, ⊀ ά. ἢ πτισσόλῳ ἑλκῆς. *Purgat vero per inferna, trahitque pituitam & bilem, datum per se, aut cum scammonia & sale, drachma una, seu obolis tribus.* Et Plinius libro citato: *Nigrum externum vocant, alii polorrizon, purgat per inferna.* Idem paulo post: *Trahit alvum, & bilem, pituitasque.*

8. *Esse autem periculum, &c.*] Utriusque Ellebori præsertim vero albi assumptionem etiamsi variis morbis medendis prodesse possit, esse tamen magno cum periculo conjunctam, nisi summâ cautione & curâ detur; testatur Plinius lib. 25. c. 5. *Album optimum, quod celerrime movet sternutamenta, sed multum terribilium nigro, præcipue si quis apparatum potatorum apud antiquos legat, contra horrores, strangulatus, intempestivas somni vires, singultus infinitos, aut sternutamenta, stomachi dissolutiones, tardiores vomitus aut longiores, exiguos aut nimios. Quippe alia dari soliti, quæ concitarent vomitiones, ipsumque elleborum extraherent, medicamentis & clysteribus, sæpe etiam sanguine venis emisso. Jam vero & cum prospere cessit, terribilis visa varia multitudo vomitionum, & post vomitiones observatione alvi, balneorum dispensatione, tarda corporis curâ, antecedente omnia hæc magno terrore famæ.* Additque Veterum hoc fuisse vitium, quod propter hos metus parcius darent, cum elleborum celerius erumpat, quo largius sumitur.

9. *Plinius Secundus in libris Naturalis Historiæ*] Tradit hoc Plinius citato jam sæpius lib. 25. cap. 5. *Drusum quoque apud nos*, inquit, *tribunorum popularium clarissimum, cui ante omnes plebis stans plausit, optimates vero bellum Marsicum imputavere, constat hoc medicamento liberatum comitiali morbo in Anticyra insula, ibi enim tutissime sumitur, quoniam sesamoides admiscent.* Plinii hæc verba capienda de elleboro nigro; quamvis ipse hoc Livii Drusi exemplum statim subjungat exemplo Carneadis, qui elleborum album assumpserat. Alioquin Plinius ipse erravit, si putaverit Drusum quoque elleborum album hausisse. Album enim non nascitur in Anticyra. Sed paucis tantum in locis provenit, ut ipse Plinius ibidem, & ante eum Theophrastus Hist. Plant. lib. 9. c. 11. testatur. Nigrum vero ubique nascitur; sed præsertim probatur, quod in Helicone & Anticyrâ invenitur. Dioscorides lib. 4. cap. 151. Φύεται δὲ πανταχοῦ μὲν χαλεπόφοις δὲ καὶ ἀσπερέσι τόποις. ἐστὶ δὲ ὁ ἐν Τιτάνοις λαμπρότερος χωρίων. εἶναι δὲ ὁ ἐξ Ἀνακύρας. ἐστὶ δὲ μέλας ἐστὶ δὲ καὶ λευκὸς ἐν αὐτῇ γινόμενος. Id est, *In asperis, calculosis, fissilibusque locis enascitur. Optimum quod ex locis hujusmodi petitur, quale quod ex Anticyrâ: nigrum enim ibi probatissimum gignitur.* Hinc est, quod Anticyram pro elleboro veteres dixerint, quia optimum ibi inveniretur. Persius Sat. IV.

Anticyras melior sorbere meracas.

Horatius lib. De Arte Poetica.

Si

riæ, ſcripſit: propterea Livium Druſum, qui tribunus plebis fuit, quum morbum, qui comitialis dicitur, pateretur, Anticyram navigaſſe, & in ea inſulâ elleborum bibiſſe ait; atque ita morbo liberatum. Præterea ſcriptum legimus, 10 Gallos in venatibus tinguere elleboro ſagittas: quod his ictæ exanimatæ feræ teneriores ad epulas fiant: ſed propter ellebori contagium, vulnera ex ſagittis facta circumcidere latius dicuntur.

Si tribus Anticyris caput insanabile nunquam
Tonstori Licino commiserit. - -

Plutarchus lib. De cohibenda Irâ: Ἐ τὴν μανίαν αὐτὴ καθ' αὑτὴν ἡ Ἀντίκυρα θεραπεύει. *Et insaniam ipsa per se sanat Anticyra.* Sic Stephanus, sive potius Hermolaus Bizantius De Urbibus, narrat Anticyrensem quendam fuisse, qui Herculem elleboro dato, liberarit ab insania: Ἀντίκυραι πόλεις τρεῖς, ἡ μία Φωκίδος, ὡς Δημήτριος ὁ Καλλατιανός, ἡ δὲ ἐν Μαλιεῦσι, ὡς Ἀπολλόδωρος. ἐστὶν οὖν Φασὶ τὴν ἐλλέβορον φύειν τὴν ἀσπίδιον. ἦν δὲ καὶ ἀνήρ τις Ἀντικυρεύς, ὃν τινὲς φασὶν ἐλλεβορίσαι τὴν Ἡρακλέα μὴ τὴν μανίαν.

10. *Gallos in venatibus*] Scribit hoc quoque Plinius eodem loco: *Galli sagittas in venatu elleboro tingunt, circumciſoque vulnere teneriorem ſentire carnem affirmant.*

CAP. XVI.

Anates Ponticas vim habere venenis detergendis potentem: atque inibi de Mithridatis regis in id genus medicamenti ſollertia.

ANates Ponticas dicitur edundis vulgò venenis victitare. ſcriptum etiam ' à Lenæo Cn. Pompeji liberto, Mithri-

Lenæo] Meminit hujus quoque Suetonius lib. De Illuſtr. Grammat. ubi ait, Lenæum Pompejo Magno in omnibus pene expeditionibus comitem fuiſſe. eo vero ac filiis ejus defunctis, ſcholâ ſe ſuſtentaviſſe, atque docuiſſe in Carinis ad Telluris ædem, in quâ regione Pompejorum domus fuerat. Gratis autem manumiſſum fuiſſe ob ingenium & doctrinam, cum antea puer adhuc ex patris ſurreptus, in patriam refugiſſet, perceptiſque liberalibus diſciplinis pretium domino ſuo retuliſſet. Hunc inter primos fuiſſe, qui apud Romanos de Re Medica quædam ſcriptis mandaverint, teſtatur Plinius l. 25. c. 2. Juſſu enim Pompeji Magni, qui debellato Mithridate, omni ejus regiâ prædâ potitus, ea, quæ Mithridates de herbarum viribus & uſu commentatus fuerat, in Latinum ſermonem transtulit; quo primum tempore hæc ſcientia ad Romanos pervenit.

2. *Medi-*

Digitized by Google

Mithridatem illum Ponti regem [2] medicinæ rei & remediorum id genus ſollertem fuiſſe: [3] ſolitumque earum ſanguinem miſcere medicamentis, quæ digerendis venenis valent: eumque ſanguinem vel potentiſſimum eſſe in ea confectione: [4] ipſum autem regem, aſſiduo talium medelarum uſu, à clamdeſtinis epularum inſidiis caviſſe: quin & ſcientem quoque ultro tentandi gratia venenum rabidum & velox ſæpenumerò hauſiſſe: atque id tamen ſine noxâ fuiſſe. quamobrem poſtea, [5] quum prælio victus in ultima regni refugiſſet, & mori decreviſſet, venena violentiſſima feſtinandæ necis gratiâ fruſtrà expertus, [6] ſuo ſe ipſe

2. *Medicinæ rei*] Pro, *Medicæ rei*: Modus loquendi Gellianus. Sic infra lib. 18. cap. 10. inquit, *Medicinæ diſciplinæ libros attigi.*

3. *Solitumque earum ſanguinem miſcere medicamentis*] Plinius lib. 25. Hiſtor. Natur. cap. 2. de Mithridate: *Illius inventum autumant, ſanguinem anatum Ponticarum miſcere antidotis; quoniam veneno viverent.* De anatum Ponticarum ſanguine idem Plinius lib. 29. c. 5. inquit: *Cruentum quoque agninum adverſus omnia mala medicamenta pollet; item ſanguis anatum Ponticarum. Itaque & ſpiſſatus, ſervatur, vinoque diluitur. Quidam fœmina anatis efficaciorem putant.* Sanguinem anatum utiliſſime in antidotis miſceri ſcribit quoque Dioſcorides lib. 2. cap. 77. Meminit & ejus Scribonius Largus Compoſit. Medic. CLXXXVII.

4. *Ipſum autem regem aſſiduo talium medelarum uſu, &c.*] Idem Plinius loco citato lib. 25. *Mithridates maximus ſua ætate regum, quem debellavit Pompejus, omnium ante ſe genitorum diligentiſſimus vitæ fuiſſe argumentis, præterque famâ intelligitur. Ubi ei excogitatum quotidie venenum bibere præſumptis remediis, ut conſuetudine ipſa innoxium fieret.*

5. *Quum prælio victus*] Quod contigit ab U. C. anno 692 exer. ut conſtat ex Appiano in Mithridaticis. Dione lib. 36. Plutarcho in Pompejo. Floro lib. 3. cap. 5. aliiſque.

6. *Suo ſe ipſe gladio tranſegit*] De Mithridatis morte variant Auctores. Dion Caſſius lib. 36. ſcribit quidem Mithridatem poſt venenum fruſtra aſſumptum ſemet gladio ſuo ipſum vulneraſſe, ſed propter imbecillitatem ipſius, vulnus non adeo penetraſſe, ut lethale fuerit, ideoque ab iis, quos in filium emiſerat, lanceis & gladiis eſſe occiſum. Appianus etiam in Mithridaticis ait, dum militem Bituitum nomine, ad ſe interimendum invitaſſe. Sextus vero Aurelius Victor De Viris Illuſtribus ſcribit, Mithridatem immiſſum percuſſorem Gallum, auctoritate vultus territum, revocaſſe, & in eadem ſuam manum trepidantis adjuviſſe. Lucanus etiam innuere videtur, quoſdam fuiſſe, qui ſcripſerint Mithridatem acutiſſimo veneno extinctum, quorum opinionem & ipſe ſecutus lib. 1. De Bello Pharſalico, ubi inquit:

Poſt Cilicaſque vagos, & lapſi Pontica regis
Prælia barbarico vix conſummata veneno.

7. *Hujus*

ipſe gladio tranſegit.7 hujus regis antidotus celebratiſſima eſt, quæ Mithridatios vocatur.

7. *Hujus regis antidotus celebratiſſima eſt, quæ Mithridatios vocatur*] Mithridatis antidoti plures apud Galenum lib. 2. De Antidotis cap. 1. 2. & 9. formulæ inter ſe diverſæ habentur. A quibus etiam abeunt formulæ, quæ exſtant apud Celſum lib. 5. cap. 23. & Scribonium Largum Compoſit. CLXX. Plane itidem diverſam habet Plinius lib. 23. cap. 7. ubi ſcribit: *Inſanitatis Mithridatis maximi regis devicti Cn. Pompejus invenit in peculiari commentario ipſius manu compoſitionem antidoti è duabus nucibus ſiccis, item ficis totidem, & rutæ foliis viginti ſimul tritis, addito ſalis grano. Et qui hoc jejunus ſumat, nullum venenum nociturum illo die.* Plinio in deſcriptione antidoti conſentit Serenus Sammonicus cap. 60.

Antidotos vero multis Mithridatica ferunt
Conſociata modis, ſed Magnus ſcrinia regis
Cum caperet victor, vilem deprehendit in illis
Syntheſin, & vulgata ſatis medicamina viſit.
Bis denas rutæ frondes, ſalis & breve granum
Jugi mdeſque duas totidem cum corpore ficus.
Hæc oriente die parco conſperſa Lyæo
Sumebat. - - -

Satis hæc compoſitio vilis eſt, ut ait Sammonicus; & vix homine plebejo nedum rege digna. Plane etiam fallacem eſſe, ſcribit Joan. Rhodius in Notis ad Scribonium Largum, ſe obſervaſſe, cum peſtis Anno CIↃ IↃCXXXI. univerſam prope Italiam, ſed imprimis Patavinam urbem diris modis vaſtaret.

CAP. XVII.

Mithridatem Ponti regem quinque & viginti gentium linguis loquutum, Quintumque Ennium tria corda habere ſeſe dixiſſe, quod tres linguas percalluiſſet, Græcam, Oſcam, Latinam.

Q. Ennius tria corda habere ſeſe dicebat, quòd loqui Græcè, & Oſcè, & Latinè ſciret. Mithridates autem Ponti atque Bithyniæ rex inclutus, qui à Cn. Pompejo bello ſuperatus eſt, 1 duarum & viginti gentium, quas ſub

D*uarum & viginti gentium linguas percalluit, &c.*] Sic omnes Vett. Codd. In Stephanica editione eſt: *Quinque & viginti g. l.* Unde vero illud hauſerit, mihi ignotum. Sane & alii non niſi viginti & duarum gentium linguas Mithridatem calluiſſe ſcribunt. Ita Plinius lib. 7. Hiſt. Natur. cap. 24. *Mithridates duarum & viginti gentium rex, totidem linguis jura dixit, proconcione ne ſingulas ſine interprete affatus.* Item lib. 25. cap. 2. *Illum ſolum mortalium viginti duabus linguis locutum certum eſt, nec de ſubjectis gentibus ullum hominem per interpretem appellatum ab eo annis LVI. quibus regnavit.* Idem teſtatur & Solinus cap. 7. qui Plinium exſcripſit; quod & Gellius hoc capite, quemadmodum & duobus proxime præcedentibus, haud dubie fecerit.

Notis-

ſub ditione habuit, linguas percalluit: earumque omnium gentium viris haud unquam per interpretem colloquutus eſt: ſed ut quemque ab eo appellari uſus fuit, proinde lingua & oratione ipſius, non minus ſcitè, quam ſi gentilis ejus eſſet, locutus eſt.

CAP. XVIII.

Quod M. Varro C. Salluſtium hiſtoriæ ſcriptorem deprehenſum ab Annio Milone in adulterio ſcribit, & loris cæſum pecuniaque data dimiſſum.

M. Varro in litteris atque vita, fide homo multâ & gravis, in libro, quem ſcripſit *Pius, aut de Pace*, C. Salluſtium ſcriptorem ſeriæ illius & ſeveræ orationis, in cujus hiſtoria [1] notiones cenſorias fieri atque exerceri videmus, [2] in adulterio deprenſum ab Annio Milone [3] loris bene cæſum dicit, & quum dediſſet [4] pecuniam, dimiſſum.

CAP.

[1] *Notiones cenſorias*] Sic quidem omnes libri. Verum haud dubie legendum *notas*, vel *notationes cenſorias*. ut jam pridem, & primus quidem, quod ſciam, monuit Guiliel. Ranchinus Variar. Lection lib. 1. cap. 5.

[2] *In adulterio deprehenſum*] Salluſtium Hiſtoricum ſtupris & adulteriis infamem fuiſſe, Veteres non ſemel teſtantur; unde & Auctor Orationis invectivæ in Salluſtium, quæ vulgo Ciceroni adſcribitur, ait eum ob ſtupra & adulteria ſenatu fuiſſe motum ab Appio Claudio Pulchro, & L. Calpurnio Piſone Cenſoribus. quod accidit anno U. C. Ioccm. L. Æmilio Paullo & C. Claudio Marcello Coſſ. ut vult Pighius in Annalibus. Suetonius etiam lib. de claris Grammaticis, ſcribit Salluſtium à Pompejo Lenæo, Magni liberto, Satyra laceratum, & *laſtaurum, & lurconem & nebulonem popinonemque* appellatum, & vita ſcriptiſque monſtroſum. Hinc etiam eſt quod Lactantius lib. 2. Inſtit. Divin. dicat: *Quod quidem non fugit hominem nequam Salluſtium, qui ait: Sed omnis noſtra vis in animo & corpore ſita eſt; animi imperio, corporis ſervitio magis utimur. Recte ſi ita vixiſſet ut locutus eſt. Servivit enim fœdiſſimis voluptatibus; ſuamque ipſe ſententiam vitæ improbitate diſſolvit.*

[3] *Loris bene cæſum*] Petronius; *Lorum de perâ ſolvit & me cæpit non perfunctorie verberare.*

[4] *Pecuniam*] Quid ſi legas, *& cum dediſſet pœnam*? ut ad modo dictum, *loris bene cæſum* reſpiciat.

Factio

CAP. XIX.

Quid Epictetus philoſophus dicere ſolitus ſit hominibus nequam & impuris diſciplinas philoſophiæ ſtudioſe tractantibus, & quæ duo verba obſervanda præceperit omnium rerum longè ſalubria.

FAvorinum ego audivi dicere Epictetum philoſophum dixiſſe, pleroſque iſtos, qui philoſophari videntur, philoſophos eſſe hujuſcemodi ἄνευ τῶ πράττειν, μέχρι τῶ λέγειν. id ſignificat,[1] factis procul, verbis tenus. jam illud eſt vehementius, quod [2] Arrianus ſolitum eum dictitare [3] in libris, quos de Diſſertationibus ejus compoſuit, ſcriptum

[1] *Factis procul, verbis tenus*] Huc pertinent, quæ habet Arrianus Diſſertat. Epictet. lib. 2. cap. 19. cujus inſcriptio: Πρὸς τοὺς μόνῳ λόγῳ μόνον ἀναλαμβάνοντας τὸ τῶν φιλοσόφων. *Ad eos qui verbo tenus duntaxat ſe pro Philoſophis gerunt.*

[2] *Arrianum*] De quo vide quæ ſupra notata ad lib. 1. cap. 2. pag. 9. & iis adde breve hoc, quod de Arriano habet elogium Photius in Bibliotheca: Οὗτος ὁ Ἀρριανὸς, φιλόσοφος μὲν ἦν τὰ ἐπιτήδεια, εἷς τῶν ὁμιλητῶν Ἐπικτήτου, καὶ δὲ τοὺς χρόνους Ἀδριανοῦ, καὶ Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς, καὶ Μάρκου τοῦ Ἀντωνίνου ἐγνωρίζετο. ἐπωνόμαζον δὲ αὐτὸν Ξενοφῶντα νέον. Ἀφ' ὧν δὲ τὸ τῆς παιδείας ἐπίσημον, ἄλλας τε πολιτικὰς ἀρχὰς ἐπετέλει, καὶ εἰς τὸ τῶν ὑπάτων ἀξίωμα ἦλθε. Id eſt, *Hic Arrianus profeſſione Philoſophus, unus, ex Epicteti familiaribus, Adriani, & Antonini Pii, & Marci Antonini Impp. temporibus viguit, & ob ſingularem doctrinam novi Xenophontis cognomen adeptus, cum alios in republica magiſtratus geſſit, tum ad ipſum quoque conſulatum aliquando pervenit.*

[3] *In libris, quos de Diſſertationibus ejus compoſuit*] Diſſertationum libri, quorum hic Gellius meminit, haud dubie iidem ſunt, quos Simplicius in Proœmio Comment. ad Epicteti Enchiridion Διατριβῶν nomine vocat, in quibus ait Arrianum de vita & morte Epicuri egiſſe prolixis libris. Qui omnino alii fuere ab iis, qui hodie exſtant & vulgo inſcribuntur Ἀρριανοῦ Ἐπικτήτου; ipſe vero Arrianus in Præfatione ad L. Gellium Λόγους τοῦ Ἐπικτήτου appellat. Cum in iis nihil fere habeatur, quod ad vitam & mortem Epicteti pertineat. Sententia vero hæc Epicteti, quam Gellius hic ſubjicit, ad vitam Epicteti omnino ſpectare videtur; neque hodie quod ſciam, in libris Arriani ſuperſtitibus occurrit. Quorum etiam quatuor duntaxat ſuperſunt, cum olim duodecim fuerint; quemadmodum etiam Διατριβῶν libri octo ab Arriano conſcripti fuerint, teſtatur Photius in Bibliotheca, ubi de Arriano inquit: Ἔγραψε δὲ βιβλία καὶ ἕτερα. τὰ μὲν Διατριβῶν Ἐπικτήτου τοῦ διδασκάλου ὄντα ἴσως βιβλία ὀκτώ. τὰ δὲ Ὁμιλιῶν τοῦ αὐτοῦ Ἐπικτή-

τοῦ

ptum reliquit. Nam quum, inquit, animadverterat hominem pudore amisso, importuna industria, corruptis moribus audacem, confidentem linguâ, cæteraque omnia præterquam animum procurantem, istiusmodi, inquit, hominem, quum viderat studia quoque & disciplinas philosophiæ contrectare, & [4] physica [5] adire, & meditari dialectica, multaque id genus theoremata [6] suspicari sciscitarique, inclamabat deûm atque hominum fidem, ac plerumque inter clamandum his eum verbis increpabat: [7] ἄνθρωπε, πῦ βάλλεις; σκέψαι εἰ κεκάθαρται τὸ ἀγγεῖον, ἂν γὰρ τλὼ οἴηζιν αὐτὰ βάλλῃς, ἀπώλεπο. ἦν σαπῆ, ἢ ἔρον, ἢ ὄξος γένοιτο ἂν, ἢ τι τούτων χεῖρον. nihil profecto his verbis gravius, nihil verius: quibus declarabat maximus philosophorum litteras, atque doctrinas philosophiæ, quum in hominem falsum, atque degenerum influxissent, verti, mutari, corrumpi, &, quod ipse [8] κυνικώτερον, urinam fieri, aut si quid est urina spurcius. Præterea idem ille Epictetus, quod ex eodem Favorino audivimus, solitus dicere est, duo esse vitia multo omnium gravissima ac terrima, intolerantiam

πικτήτου βιβλία ὀλίγα. *Scripsit & alia volumina: Dissertationum Epicteti praceptoris, quos novimus, Libros octo; Sermonum vero ipsius Epicteti Libros duodecim.* Ὁμιλίων libros vocat Photius, quos Auctor noster infra lib. 19. cap. 1. Διαλέξεων appellat, ubi & quædam ex quinto libro adducit. Supra etiam lib. 1. cap. 2. Dissertationum Epicteti ab Ariano digestarum nomine eosdem vocavit. Quas si quis melioribus rationibus atque ego habeam, instructus, etiam hoc loco ab Auctore nostro designari putet, postquam mihi de iis constiterit, lubenter pedibus in sententiam ejus discessurus sum.

4. *Physica*] Cod. Tornæs. *Physicam*; & paulo post *Dialecticam*.

5. *Adire*] Quid si legeres, *Et physica audere?*

6. *Suspicari*] Leges fortasse rectius, κυβρᾶν, quod est, *scrutari*, ut Nonius exponit, sive, *studiose quærere*. Quomodo eo usus Accius in Nyctegretâ, & Meleagro, ut ex Nonio liquet; item Apuleius in Apologiâ, & Tertullianus de Pallio cap. 2.

7. Ἄνθρωπε, πῦ βάλλεις; &c.] Id est, *Mi homo, ubinam mittis? considera numquid purgatum vas sit? Nam si ad inanem opinionem ea immittas, prorsum interierint. Sin computrescant, in urinam, aut acetum convertentur; aut si quid iis ipsis est deterius.*

8. Κυνικώτερον] *Magis cynicum*, hoc est, *multo acerbius*.

tolerantiam & incontinentiam; quum aut injurias, quæ ſunt ferendæ, non toleramus, neque ferimus; aut à quibus rebus voluptatibuſque nos tenere debemus, non tenemus. itaque, inquit, ſi quis hæc duo verba cordi habeat; eaque ſibi imperando, atque obſervando curet: is erit pleraque impeccabilis: vitamque vivet tranquilliſſimam. verba duo hæc dicebat [9] ἀνέχου καὶ ἀπέχου.

9. Ἀνέχου καὶ ἀπέχου] *Suſtine & abſtine.*

CAP. XX.

[1] *Verba ſumta ex ſympoſio Platonis numeris coagmentiſque verborum ſcitè, modulatè, apteque exercendi gratia in Latinam orationem verſa.*

SYmpoſium Platonis apud philoſophum Taurum legebatur. verba illa Pauſaniæ inter convivas amorem vice ſua laudantis: ea verba ita prorſum amavimus, ut meminiſſe etiam ſtuduerimus. ſunt adeò, quæ meminimus, verba hæc: [2] πᾶσα γὰρ πρᾶξις ὧδε ἔχει. αὐτὴ ἐφ' ἑαυτῆς πραττομένη, ἔπι καλὴ, ἔτε αἰσχρὰ οἷον νυῦ ἡμεῖς ποιοῦμεν ἢ πίνωμεν, ἢ ᾄδωμεν, ἢ διαλεγώμεθα. οὐκ ἔστι τούτων αὐτὸ καθ' αὐτὸ, καλὸν ὄν, ἀλλ' ἐν τῇ πράξει, ὡς ἂν πραχθῇ, τοιοῦτον ἀπέβη. καλῶς μὲν γὰρ πραττόμενον καὶ ὀρθῶς, καλὸν γίγνεται. μὴ ὀρθῶς δὲ, αἰσχρόν. ὅτω δὴ μὴ τὸ ἐρᾶν, καὶ ὁ ἔρως, ἀ πᾶς ἐστὶ καλὸς, ἀ δὲ ἀξιοῖ ἐγκωμιάζεσθαι, ἀλλ' ὁ καλῶς προτρέπων ἐρᾶν.

Hæc

VErba &c. *ſcite, modulatè, apteque exercendi gratia in Latinam orationem verſa*] Titulus hic omnino arrogantiſſimus eſt, nec modeſtiæ, quam Gellius alibi, & in ipſo etiam hoc capite, in Græcis vertendis adhibere ſolet, minimè conveniens. Quod ſatis evincit, ut Henricus Stephanus quoque animadvertit, inſcriptionem hanc huic capiti potius à ſciolo quodam, quam ab ipſo Gellio, eſſe præfixam.

2. Πᾶσα γὰρ πρᾶξις ὧδε ἔχει, &c.] Hoc eſt, *Omnis enim actio ſic ſeſe habet. Nam ipſa quantum in ſemetipſâ agitur, neque honeſta, neque turpis eſt: quemadmodum ſunt quæ nunc nos ipſi facimus, aut bibere, aut cantare, aut diſputare. Non enim eſt horum honeſtum per ſeipſum quicquam,*

Hæc verba ubi lecta sunt; 3 atque ibi Taurus mihi, Heus, inquit, tu rhetoriſce (ſic enim me in principio recens in diatribam acceptum appellitabat, exiſtimans eloquentiæ unius extundendæ gratiâ Athenas veniſſe) videſne inquit, 4 ἐνθύμημα crebrum, & coruſcum, & convexum, brevibuſque, & rotundis numeris, cum quadam æquabili circumactione devinctum? habeſne nobis dicere in libris rhetorum veſtrorum tam aptè, tamque modulatè compoſitam orationem? ſed hos, inquit, tamen numeros cenſeo videas 5 ὀδὲ πάρεργον. ad ipſa enim Platonis penetralia, ipſarumque rerum pondera, & dignitates pergendum eſt; non ad vocularum ejus amœnitatem, nec ad verborum venuſtates deverſitandum. Hæc admonitio Tauri, de orationis Platonicæ modulis, non modò non repreſſit, ſed inſtinxit etiam nos ad elegantiam Græcæ orationis verbis Latinis affectandam: atque uti quædam animalium parva & vilia ad imitandam ſunt, quas res cumque audierint, viderintve, petulantia; proinde nos ea, quæ in Platonis oratione demiramur, non æmulari quidem: 6 ſed lineas, umbraſque facere 7 quæſivimus, & auſi ſumus. velut ipſum hoc eſt, quod ex illis iſdem verbis ejus effinximus: *Omne*, inquit, *omnino factum ſic ſeſe habet. neque turpe eſt quantum in eo eſt, neque honeſtum: velut eſt, quas facimus nunc ipſi res, bibere, cantare, diſſerere; nihil namque horum ipſum ex ſeſe honeſtum eſt.* 8 *quale quum fieret modo factum eſt, tale exiſtitit. ſi rectè, honeſteque*

quicquam, ſed in actione, ut quidem eſt actum, ejuſmodi evenit. Nam honeſtè geſtum & rectè, honeſtum fit, contra vero, turpe. Eodem modo & amare ipſum, & amor', non omnis quidem honeſtus eſt, neque commendatione dignus; verum is, qui amare honeſtè nos adhortatur.

3. *Atque ibi Taurus mihi*] *Atque* hoc loco eſt, ſtatim. Vid. ſupra lib. 10. cap. ultim.

4. Ἐνθύμημα] *Commentum.*

5. Ὀδὲ πάρεργον] *Obiter.*

6. *Sed lineas umbraſque facere quæſivimus*] H. Stephanus verosimile putat Gellium ſcripſiſſe, *ſed lineas umbraſque eorum facere quæſivimus*. Id eſt, ea delineare & adumbrare.

7. *Quæſivimus &*] Has duas voces non habet God. Tornæſ. nec Vett. Edd.

8. *Quale quum fieret modo factum eſt*] Stephano multo magis placet: *Sed quali, quum fieret, modo factum eſt.*

neſteque factum eſt: tum honeſtum ſit: ſin parum rectè: turpe ſit. 9 *ſic amor non honeſtus omnis, neque omnis laude dignus.* 10 *ſed qui facit nos, ut honeſtè amemus.*

9. *Sic amor non honeſtus omnis*] Cod. Tornæſ. & Vett. Edd. *ſic amare, ſic amor n. h. e.*

10. *Sed qui facit*] Stephanus reponit, *ſed qui commoneſacit*, quod reſpondet Platonis verbo ὁ ἔρως ἐρέτης. Quod neutiquam per verbum ſimplex *facit*, reddi poteſt.

CAP. XXI.

Quibus temporibus poſt Romam conditam Græci, Romanique illuſtres viri floruerint ante ſecundum bellum Carthaginenſium.

UT conſpectum quemdam ætatum antiquiſſimarum, item virorum illuſtrium, qui in his ætatibus nati fuiſſent, haberemus; ne in ſermonibus fortè inconſpectum aliquid, ſuper ætate, atque vita clarorum hominum, temerè diceremus; ſicuti ſophiſta ille [1] ἀπειδόντος, qui publicè nuper diſſerens Carneadem philoſophum à rege Alexandro Philippi filio pecuniâ donatum, & Panætium Stoïcum cum ſuperiore Africano vixiſſe dixit: Ut ab iſtiuſmodi, inquam, temporum, ætatumque erroribus caveremus, excerpebamus ex libris, qui Chronici appellantur, quibus temporibus floruiſſent Græci ſimul atque Romani viri, qui vel ingenio, vel imperio nobiles inſigneſque [2] poſt conditam Romam fuiſſent; ante ſecundum bellum

Ἀπειδόντος] *Introdicto.*

2. *Poſt Romam conditam*] Ex variis de Urbis Romæ conditu ſententiis, quas Onuphrius Panuinus Commentar. in lib. I. Faſtor. accuratiſſime in ſuas claſſes diſtribuit, atque recenſuit, duæ potiſſimum hoc tempore celebres ſunt. Quarum altera tribui ſolet Vertio Flacco, & vulgo dicitur Capitolinorum Faſtorum, quæ Romam conditam ſtatuit anno IV. Olymp. VI. Altera vero Varronis eſt, ut auctor Plutarchus in Romulo, quæque longe plurimos ſectatores habuit, atque hodie adhuc habet, & Urbis Palilia conſtituit in annum III. euntem Olymp. VI. Eſt & tertia ſententia, quæ Urbis annum natalem confert in ann. I. euntem Olympiad. VII. quæ Græcos præſertim aſſertores habuit Eratoſthenem ſcilicet Cyrenæum, Apollodorum, Polybium, Dionyſium Halicarnaſſ. Diodorum

lum Carthaginiensium: easque nunc excerptiones nostras variis, diversisque in locis factas, cursim digessimus. neque enim id nobis negotium fuit, ut acri, atque subtili curâ excellentium in utraque gente hominum [4] συγχρονισμὸς componeremus, sed ut Noctes istæ quadamtenus his quoque historiæ floseulis leviter injectis aspergerentur. satis autem visum est in hoc commentario de temporibus paucorum hominum dicere: ex quorum ætatibus de pluribus quoque, quos non nominaremus, haud difficilis conjecturæ fieri posset. incipiemus igitur à Solone claro: quoniam [5] de Homero & Hesiodo inter omnes ferè scriptores constitit, ætatem eos egisse vel isdem ferè temporibus, vel Homerum aliquanto antiquiorem: utrumque tamen ante Romam conditam vixisse, [6] Silviis Albæ regnantibus, annis post

dorum Siculum, Anonymum in Descript. Olympiad. Inter Latinos etiam M. Catonem, Q. Catulum Lutatium, C. Sempronium, Corn. Nepotem, alios; quorum etiam sententiam sequitur Stephan. Vinand. Pighius in Cōsummatissimo Annalium Romanorum Opere. Instituti & loci ratio non permittit, ut hasce sententias uberius discutiamus: verum de iis prolixius tractantes vide sis Onuphrium lib. allegato, J. Scaligerum De Emendat. Temp. l. 5. ac denique Dionys. Petavium lib. 9. De Doctrinâ Tempor. c. 45. &c. Nos in sequentibus aut Varronis calculū, aut Capitolinos Fastos ut plurimū sequimur.

3. *Ante secundum bellum Carthaginiensium*] Quod cœpit anno ab U. C. Ioxxxv. P. Cornelio Scipione, & T. Sempronio Longo Coss. ut Pighius in Annalibus; quos tamen, ut & hujus belli initium alii ad annum sequentem referunt. Decimo vero septimo demum anno exitū habuit Coss. T. Claudio Nerone, M. Servilio Gemino ann. U. C. Ioli. vel ut alii an. U. C. Ioicii.

4. Συγχρονισμὸς] *Congruentia-tempora.*

5. *De Homero & Hesiodo*] De utriusque horum ætate ex Variorum sententia egit Auctor noster supra lib. 3. c. 11. ubi vide, quæ notata sunt. Quam variè autem Veteres ipsi in Homeri ætate designandâ variaverint, ex unico Eusebii testimonio manifestū reddi potest, qui in Chronico ad num. Ioccccvm. scribit: *Homerus secundum quorundam opiniones his fuisse temporibus judicatur. Quanta autem de eo apud Veteres dissonantia fuerit, manifestum esse potest ex sequentibus. Quidam enim, ex quibus Crates, ante descensum Heraclidarum ponunt. Eratosthenes post centesimum annum Trojanæ captivitatis. Aristarchus Ionica migratione, sive post annos centum. Philochorus migrationis Ionicæ tempore, sub Archippo Athenientium magistratu, & post captam Trojam anno* CLXXX. *Apollodorus Atheniensis* CCLX. *anno everstonis Ilii. Exstiterunt alii, qui medico ante quam Olympiades inciperet, id est* CCCC. *vetere anno à Trojanâ captivitate, eum fuisse putant; licet Archilochus vicesimam tertiam Olympiadem & quingentesimam Trojanæ everstonis supponat.*

6. *Silviis Albæ regnantibus*] Albâ

post bellum Trojanum, ut 7 Cassius in primo annalium de Homero atque Hesiodo scriptum reliquit, 8 plus centum atque sexaginta, ante Romam autem conditam, ut Cornelius Nepos in primo Chronicorum de Homero dixit, annis circiter centum & sexaginta. 9 Solonem ergo accepimus unum

scilicet Silvio, Æneæ Silvii filio; ad cujus annum regni sextum, sive num. Eusebian. Io cccexcvi. Hieronymus in Chronico Eusebiano scribit: *Quidam Homerum & Hesiodum his temporibus fuisse scribunt.* in quo sequitur sententiam Cassii, ut bene ibi notavit Scaliger. Nam anni clx. cum numero Iocccxxxv, in quo Troja capta, compositi, efficiunt numerum Io cccexcv. qui numerus uno anno minor superiori est, ad quem Hieronymus dixit quosdam scripsisse, Homerum & Hesiodum vixisse. Quod nullius est momenti, cum etiam ipse Cassius annis plus centum & sexaginta, post bellum Trojanum, Homerum & Hesiodum floruisse scripserit.

7. *Cassius*] Intelligitur L. Cassius Hemina, qui floruit ludis secularibus quartis C. Cornelio Lentulo, & L. Mummio Achaico Coss. anno V. C. Ioccviii. ut testis est Censorinus de Die Natali cap. 17. nec confundendus cum Cassio Severo, qui sub Augusto & Tiberio vixit, ut aliqui faciunt: quos bene notat Vossius lib. 1. De hist. Latin. cap. 7. & cap. 21. Scripsit noster Annalium libros quatuor, qui omnes temporum injuria periêre, exceptis fragmentis quibusdam hinc inde in Veterum libris adductis.

8. *Plus centum atque sexaginta*] Lipsius in Notis ad Vellejum Paterculum hic corrigendum censet, *Plus ducentis atque sexaginta* scil. annis post bellum Trojanum, ut hoc modo conveniat cum sententia Cornelii Nepotis, qui in primo Chronicorum, ut statim sequitur, de Homero dixit, eum vixisse annis circiter centum & sexaginta ante Romam conditam. Sed, ut optime Salmasius ad Solinum notavit, hic annorum numerus apud Cassium non est mutandus; cum opinio Cassii nihil commune habeat, cum sententia Nepotis. Sed uterque alios sequutus est auctores: Cassius enim paullo plus quam centum & sexaginta annos post Trojam captam Homerum vixisse voluit: Nepos vero annis centum & sexaginta ante Romam conditam. Nepotis supputationi calculum addere & consensum omnes ferme Latinos scriptores, uberius supra pag. 240. & 241. ex Salmasio annotatum est.

9. *Solonem ergo accepimus, &c. leges scripsisse Athenienses*] Omnes Auctores consentiunt Solonem hoc praestitisse Olympiade quadragesima sextâ: quamvis alii alium ejus designent annum. Anonymus enim in Descriptione Olympiad. annum ponit tertium. Quod etiam confirmat Diogenes Laertius in Solone, ubi dicit eum floruisse circa Olympiad. xlvi. ejusque anno iii. Archontem Athenienses fuisse: atque eo tempore leges suas constituisse: quod verissimum est. Eusebius vero in Chronico ejusdem Olympiad. anno ii. Solonem leges suas scripsisse vult: *Solon*, inquit, *Draconis legibus antiquatis, extra eas, quæ ad sanguinem pertinebant, jura sua constituit.* Qui id etiam factum notat anno regni Tarquinii Prisci vigesimo quarto, non vero trigesimo tertio, ut Gellius scribit. Et sane, cum Tarquinius Priscus secundum Hieronymum in Chronico Eusebiano Romæ regnum adierit Olympiad. xl. an. iii. vel, ut alii volunt, Olymp. xli. an. ii. sive anno U. C. cxxxix. Solon vero leges suas tulerit Olympiad. xlvi. necessario inde sequitur, id non ultra vigesimum

unum ex illo nobili numero ſapientum, leges ſcripſiſſe Athenienſium, [10] Tarquinio Priſco Romæ regnante; anno regni ejus triceſimo tertio. [11] Servio autem Tullo regnante, [12] Piſiſtratus Athenis tyrannus fuit, [13] Solone antè in exilium

ſimum quartum regni Tarquinii Priſci factum fuiſſe. Lapſus itaque hoc loco Gellius ἐννεήκοντα novem aut decem annorum: niſi forte quis dicat in Codicibus Gellii numerum mendoſum XXXIII. pro XXIII. irrepſiſſe, ideoque ita reſcribendum.

10. *Tarquinio Priſco Romæ regnante*] Quo tempore hic regnum adierit, optime notat Dionyſius Halicarnaſſeus lib. 3. Παραλαμβάνει τὴν βασιλείαν ἕκτῳ καὶ τριακοστῷ μάλιστα τῆς μετὰ τὴν ἔκβασιν Ὀλυμπιάδος ὁ Ταρκύνιος, ἐπὶ εἴκοσι πέντε Κλεωνίδας ὁ Θηβαῖος, ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἡνιοχίδου. Ideſt, *Regnum accepit Tarquinius anno ſecundo primæ & quadrageſimæ Olympiadis, quâ victor ſtadio erat Cleonidas Thebanus, Archonte Athenis Heniochidâ.* Regnavit vero annis XXXVII. vel, ut alii, ann. XXXVIII.

11. *Servio autem Tullo regnante*] Servius Tullus Tarquinii Priſci gener, poſt ejus cædem, regnare cœpit anno IV. Olympiad. L. Archonte Athenis Archeſtratide, ut ſcribit Dionyſius Halicarnaſſ. l. 4. qui eſt annus U. C. CLXXVI. ſecundum Faſtos Capitolinos: ex Varronis verò calculo ann. U. C. CLXXVII. Regnum ſumma cum laude adminiſtravit per annos XLIV. donec ipſi generi ſui Tarquinii ac filiæ execrando parricidio vita erepta eſt.

12. *Piſiſtratus Athenis tyrannus fuit*] Tyrannidem Piſiſtratus invaſit Olymp. L. anno I. ut eſt apud Anonymum in Deſcriptione Olympiad. Illud autem certum, quod eo tempore, quo Piſiſtratus tyrannidem arriperet, Athenis Archon Comias fuerit, ut in Vita Solonis docet Plutarchus: Ἐπὶ Κομίου ἄρξαντος Ἀθήνησιν Πασιστρατίδου. *Archonte Comiâ Piſiſtratus cœpit dominari.* Petavius in Paralipomenis Librorum de Doctr. Temporum, Piſiſtratum tyrannidem primum Athenis arripuiſſe vult ann. 1. Olympiad. LV. ad quem annum etiam Comiam Archontem refert: ac Anonymi Olympiad. Scriptoris auctoritatem elevare conatur. Quem, ſi tanti rem putaveris, adi ſis: Nobis enim uberius eam diſcutere hic, nec vacat, nec lubet.

13. *Solone ante in exilium voluntarium profecto*] Solonem Athenis abiiſſe poſtquam Piſiſtratus Tyrannidem occupaverat, teſtatur etiam Diogenes Laërtius in ejus Vita: Ἤδη δὲ αὐτῷ (Πεισιστράτῳ) κρατοῦντι ἀπῆλθεν, εἰπὼν τὸ ὑπὲρ πολλοῦ μὲν ἡ πατρίς, καὶ ἐπὶ σοὶ, καὶ ἔργῳ, καὶ λόγῳ, καὶ ἔργῳ, ἀπέπλευσεν εἰς Αἴγυπτον καὶ εἰς Κύπρον, I. e. *Sed cùm Piſiſtrato jam dominante nemini perſuaderet, arma ante Prætorium deponens, & inquiens: O Patria & verba & re opem tibi tuli, in Ægyptum atque in Cyprum navigavit.* Quamquam Laërtius in eo fallat, quod putaverit Solonem Piſiſtrato dominante demum in Ægyptum navigaſſe: cum omnino Solon hanc peregrinationem ſuſceperit, poſtquam leges condidiſſet, ut robur iis poſt abſentiâ decennalem compararet, ut ex Plutarcho in Solone, quoque obſervavit Meurſius in Solonis Vita. Sic etiam non videtur veroſimile, quod Plutarchus de Solone ſcribit, eum ſcilicet Athenis manſiſſe, etiam poſt occupatam à Piſiſtrato tyrannidem, quamvis amici ejus ſuaderent, ut abiret: quod etiam legere eſt apud Ælianum Var. Hiſtor. lib. 8. cap. 16. Sed præter Gellii & Diogenis Laërtii teſtimonium contrarium, illud ipſum

lium voluntarium profecto : 14 quoniam id ei prædicenti non creditum est. 15 Postea Pythagoras Samius in Italiam venit

etiam evinci potest ex Epistolis, quæ leguntur apud Laërtium, tam nomine ipsius Pisistrati ad Solonem datis, quibus eum ad reditum in patriam invitat: quam Solonis nomine ad Pisistratum Responsione, quâ reditum suum excusat, utpote qui, eo dominante, sibi honestus esse non posset. Quamvis enim hasce epistolas non à Pisistrato ipso, nec Solone conscriptas existimem, sed ipsorum nomine confictas, liquet tamen ex iis, Veteres in eâ fuisse opinione, Solonem sub Pisistrati tyrannide Athenis non commoratum fuisse. Optime etiam Meursius in Solone observat, tum demum Solonem profectionem in Lydiam ad Crœsum instituisse, ut tradit Diogenes Laërtius. Secus atque facit Plutarchus, & eo prior quoque Herodotus: qui in eo errant, quod commemorent Crœsum à Solone aditum, postquam confirmandis legibus in decennium peregre abiisset, quod neutiquam fieri potuit. Cum, ut antea etiam notatum, Solon leges suas scripserit Olympiade XLVI. Crœsus vero regnare demum coeperit Olympiad. LIV. anno II. ut refertur Eusebius in Chronico.

14. *Quoniam id ei prædicenti non creditum est*] Quomodo Solon Pisistrati Tyrannidem præviderit, atque prædixerit, narrat Laërtius in ejus Vita: Ἤιξας γὰρ (ὁ Σόλων) εἰς πολυανδρίαν μὴ ὁλόχλωρον καὶ ἀσπιδῶδη, συῆκτο αὐτοῖς τὴν ἐπιθυμίαν ἐκ Πεισιστράτου καὶ ὑ μόνον, ἀλλὰ καὶ βουθῦτον ἔτοιμον εἶναι, λέγων τοῦτο, Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, εἰ μὲν σοφώτερον, εἰ δὲ ἀνδρειότερον εἰμί. σοφώτερος μὲν τοῖς ἐπιτίλοις Πεισιστράτου μὴ συνιέντων· ἀνδρειότερος δὲ εἰ ἐπιτιμώντων μὲν, ἀλλ' ἄκων ὑ συνιέντων. Id est, *Cum enim Solon in vanissimum*

quendam cœtum hastâ clypeoque prosiluisset, non solum Pisistrati conatum prædixit, sed & se ad resistendum paratum esse ostendit his verbis: Ego quidem, Athenienses, quibusdam sapientior, quibusdam vero fortior sum: sapientior his, qui Pisistrati dolum non intelligunt: his autem fortior, qui intelligunt quidem, sed ob metum tamen silent. Atque hinc est quod Valerius Maximus lib. 5. cap. 3. de Solone dicit: *Pisistrati tyrannidem primus vidit orientem: & solus armis opprimi palam dictitare ausus est.* Addit autem Laërtius, senatum, qui Pisistrato favebat, Solonem pro insano habuisse: Solonem vero dixisse:

Δείξω δὴ μεγάλῳ Ζ ἰὼν, βουλῆς ἄνωγε θεός,
Δείξω, ἀληθείης ἐς μέσον ἐρχομένης,
Id est,
Ostendet furoris meum breve tempus civibus, (dente.
Ostendet, veritate in medium proce-

Subjicit quoque Laërtius Elegiam Solonis, qua Pisistrati tyrannidem prædixerit, quæ talis erat:

Ἐκ νεφέλης φέρεται χιὼν μέσῳ ἠδὲ χάλαζης,
Βροντὴ τ' ἐκ λαμπρῆς γίνεται ἀστεροπῆς.
Ἀνδρῶν δ' ἐκ μεγάλων, πόλις ὄλλυται· εἰς δ' μοναρχὸν
Δῆμος ἄϊδρις, ἰὼν δουλοσύνην ὕπνου.
Id est,
Ex nebula fertur nivis vis, grandisque
Tonitrusque ex splendido generatur fulgure.
Virisque autem ex magnis urbs perit, & in Monarchæ
Populus insciens servitutem concidit.

15. *Postea Pythagoras Samius in Italiam venit*] Jamblichus De Vita Pythagoræ scribit, Eum venisse in Italiam

venit, 16 Tarquinii filio regnum obtinente: cui cognomentum

τῶν Ὀλυμπιάδων τὴν ἑξηκοστὴν ἐγένετο ἐπὶ τῆς ἑξηκοστῆς, *circa Olympiadem ſexageſimam ſecundam.* Quod an ita ſe habuerit, mox videbimus. Cauſam vero, quare in Italiam Pythagoras profectus fuerit, refert Laërtius in ejus Vitâ, hanc fuiſſe, quod poſt longam peregrinationem in patriam reverſus, eam à Polycratis tyrannide oppreſſam offendiſſet. Εἶτα ἐπανῆλθεν εἰς Σάμον, ἣν εὑρὼν τὴν πατρίδα τυραννευμένην ὑπὸ Πολυκράτους, ἀπῆρεν εἰς Κρότωνα τῆς Ἰταλίας. Cui conſentit Malchus, ſive Porphyrius De Vitâ Pythagoræ. Μετὰ ὃ τοῦτο τὸν Πολυκράτην τυραννοῦντα Σαμίους καλλαιβούσης ἤδη χρόνου ἱκανοῦ ὁ Πυθαγόρας τὸ τηνικάυτη πολιτικὸν βίον ἀνδρὶ φιλοσόφῳ, ἀπενοήθη εἰς Ἰταλίαν ἀπαίρειν. Id eſt, *Poſtea autem cum Samii Polycratis tyrannide oppreſſi tenerentur, Pythagoras indecorum ſibi viro philoſopho arbitratus, in ejuſmodi republica vivere, in Italiam cogitare cœpit.* Alii Syloſontem Polycratis fratrem & ſucceſſorem (quem Strabo lib. 14. adeo ſæviter regnaſſe ſcribit, ut plurimi Samum deſererent) ajunt non potuiſſe ferre. Quod rei veritati propius accedere videtur. Si enim Pythagoras, ut idem ſcribit Jamblichus, vigiuti duos annos in Ægypto verſatus ſit; atque eo ibi commorante, à Polycrate jam dominante Ægyptiorum Regi Amaſidi per literas commendatus ſit, ut refert Laertius; non potuit ſane Pythagoras circa Olympiadem LXII. in Italiam abire, quippe quo tempore primum Polycrates dominari cœperit. Syloſon vero poſt Polycratis necem, Sami Principatum à Dario Perſarum rege, dono accepit Olympiad. LXVI. anno IV. qui fuit annus U. C. CCXLI. quo tempore adhuc Romæ Tarquinius Superbus regnabat; atque ita Pythagoras ſub Tarquinio in Italiam perveniſſe potuit, ut vult Auctor noſter. At Solinus ſub Bruto demum Conſule Pythagoram Italiam adiiſſe ſcribit cap. 16. *In Samo*, inquit, *nihil nobilius, quam Pythagoras civis, qui mox offenſus faſtu tyrannico, relictâ domo patriâ, Bruto Conſule, qui regis Urbe exegit, Italiam advectus eſt.* Sic Cicero Tuſculan. Quæſtion. lib. 4. ſcribit Pythagoram fuiſſe in Italia iiſdem temporibus, quibus L. Brutus patriam liberavit. Quicquid ſit de Pythagoræ in Italiam adventu, an fuerit ſcilicet ſub extremis regni Tarquinii Superbi temporibus, an vero, illo exacto, ſub Bruti demum Conſulatu; illud certiſſimum eſt, Pythagoram Italiam non adiiſſe circa Olympiadem LXII. ut voluit Jamblichus, vel, quod eodem redit, paulo poſt initium regni Polycratis, ut Diogenes Laërtius, & Malchus in Vitâ Pythagoræ innuere videntur.

16. *Tarquinio filio regnum obtinente a cui cognomentum Superbus*] Regnum invaſit Tarquinius Superbus occiſo Servio Tullo Rege ſocero ſuo, ut refert Dionyſius Halicarnaſſeus lib. 4. Olympiad. LXI. an. IV. hoc eſt anno ab U. C. CCXX. ut habent Faſti Capitolini, Varroniano vero ann. U. C. CCXXI. Idem Dionyſius ſcribit Tarquinium Ἐπ' εἰκοσιν, καὶ πέμπτον ἐπαγαγεῖν τὴν ἀρχὴν *regnum perduxiſſe uſque ad vigeſimum quintum annum*, hoc eſt, ut ego cum D. Petavio lib. 10. De Doctrinâ Temp. cap. 21. interpretor, eum annos XXIV. ſolidos expleviſſe, & an. XXV. libaſſe. qui eſt ann. U. C. CCLXV. Varron. & incidit in Olympiad. LXVII. annum III. exeuntem. Cujus U. C. anni a. d. VI. Kalend. Martii, ut habet Vetus Kalendarium; vel, ut alii volunt, a. d. IX. Kalend. Jun. Tarquinius cum uxore & liberis exulare juſſus; eo, quod filius ejus major natu Sex. Tarquinius pudiciſſimæ matronæ Lucretiæ per vim ſtuprum intuliſſet. atque ita regium nomen

tum Superbus fuit. [17] iſdemque temporibus occiſus eſt Athenis ab Harmodio & Ariſtogitone Hipparchus Piſiſtrati filius, [18] Hippiæ tyranni frater. [19] Archilochum autem Nepos Cornelius tradit, [20] Tullo Hoſtilio Romæ regnante, jam tum fuiſſe poëmatis clarum & nobilem. [21] Ducenteſimo

men Romæ abolitum, ac Libertate reſtitutâ Conſules introducti. Sic ut Regifugii fuerit annus U. C. CCXLV. Varronianus a. d. VI. Kal. Mart. vel a. d. IX. Kal. Jun. quo primi Conſules creati L. Junius Brutus & L. Tarquinius Collatinus.

17. *Iſdem temporibus occiſus eſt Athenis ab Harmodio & Ariſtogitone Hipparchus Piſiſtrati filius*] Quod contigit feſto Panathenæorum Olymp. LXVI. anno IV. hoc eſt, an. U. C. CCXLI. Vide ſis Notas ſupra ad lib. 9. c. 2. pag. 457. & 458.

18. *Hippiæ tyranni frater*] Qui etiam anno quarto poſt Hipparchi cædem Athenis ejectus eſt, hoc eſt, anno III. Olympiad. LXVII. ſive an. U. C. CCXLIV.

19. *Archilochum*] Scilicet, Pariun. Hunc Euſebius in Chronicis inſignem fuiſſe ſcribit circa annum II. Olymp. XXIX. qui ſecundum eum eſt annus undecimus regni Tullii Hoſtilii Romanorum Regis tertii. Tatianus vero contra Græcos, & Cyrillus lib. I. contra Julianum, Archilochum referunt ad Olymp. XXIII. Sed & Herodotus eum Candaulis & Gygis temporibus fuiſſe ſcribit, quorum etiam Hiſtoriam Jambicis eum complexum eſſe tradit Priſcianus. Verum hæc facile conciliari poſſunt, neque adeo longe abeunt, atque facit Anonymus in Deſcript. Olympiadum, qui Archilochum nunc refert ad annum I. Olympiad. XV. nunc ad an. I. Olympiad. XVIII. & an. III. Olympiad. XIX. Sed & juxta Clementem Alexandrinum lib. I. Στρωματ. cujus opinionem ſequitur Petavius, Archilochus floruit circa Olymp. XX. Fuit quidem Archilochus in cæteris Poëta generoſus & eximius, ſed nimium maledicus, & in verſibus ſuis adeo obſcænus, ut Lacædemonii libros ejus extra ſuam urbem ejecerint; unde Valerius Maximus ait, Maximum Poëtam, aut certe ſummo proximum, quia domum ſibi inviſam obſcœnis maledictis lacetaverat, carminum exilio multatum. Plura de Archilocho qui deſiderat, vide ſis apud Lil. Gyraldum De Poëtar. Hiſtoria Dialog. IX.

20. *Tullo Hoſtilio Romæ regnante*] Univerſæ civitatis conſenſu delatum ſibi ultro in honorem virtutis regnum ſuſcepit Tullus Hoſtilius tertius Romanorum Rex anno Varroniano U. C. LXXXIII. Olympiad. XXVII. anno II. ut ſcribit Dionyſius Halicarnaſſeus lib. 3. Regnavit autem annos XXXII. ac de cœlo tactus, cum uxore familiâque periit anno U. C. CXVI.

21. *Ducenteſimo deinde & ſexageſimo anno poſt Romam conditam, &c.*] Sic quoque Sulpitius Severus Hiſtor. Sacr. lib. I. *Hic (Darius) ante quadriennium quam deceſſeret, apud Marathonem pugnavit, celeberrimo Græcis Romaniſque hiſtoriis prælio. Id geſtum poſt Romam conditam anno fere ducenteſimo & ſexageſimo; Macrino & Augurino, Coſſ.* In tabulis tamen Capitolinis Conſules hi referuntur ad ann. U. C. CCLXI. Anonymus in Deſcriptione Olymp. Marathoniam pugnam refert ad an. I. Olympiad. LXXII. quo Athenis Archon fuit Diognetus. Dionyſius etiam lib. 5. auctor eſt, Prælium Athenienſium ad Marathonem accidiſſe ſedecim annis poſt mortem L. Bruti Romanorum primi conſulis. Γεγρᾶ δ' καὶ τὰ Μαραθῶνα καὶ ἐ Βρύτα ταφῆς, ἐιδὴ λὰ

teſimo deinde & ſexageſimo anno poſt Romam conditam, aut non longè amplius, victos eſſe ab Athenienſibus Perſas memoriæ traditum eſt, [22] pugnam illam inclutam Marathoniam, Miltiade duce: qui poſt eam victoriam [23] damnatus à populo Athenienſi in vinculis publicis mortem obiit. [24] tum Æſchylus Athenis tragœdiarum poëta celebris fuit. [25] Romæ autem iſtis ferè temporibus tribunos

διὰ τὸν πρῶτον ἔρξαντα οἱ ἵππιοι λίγουσι τοῖς ἀπηλλαγμένοις, ἐκκρίδιον ἵππου. Quod eodem redit. Nam Bruti Regum exactoris mors incidit in Olympiad. LXVIII. annum I. cui annorum numero ſi ſedecim annos addas, reperies ann. I. Olymp. LXXII. qui poteſt eſſe annus CCLX. ab U. C. ſi ſententiam Eratoſthenis & ipſius Dionyſii ſequamur, qui, ut ſupra monuimus, Romam conditam ſtatuunt anno I. Olympiad. VII. à quo ſi deinceps ducentos ſexaginta annos numeres, habebis Olympiad. LXXII. ann. I. Ad quem etiam annum Marathoniam pugnam contigiſſe ſcribit Euſebius in Chronicis. Scaliger Marathoniam cladem refert ad ann II. Olymp. LXXII. Hujus vero adverſarius Petavius lib. 10. de Doctr. Tempor. ad ſequentem, ſive ann. III. Olympiad. LXXII. qui ipſi, ex Varroniano calculo, eſt annus U. C. CCLXIV.

22. *Pugnam illam inclytam Marathoniam*] De Marathonia illa pugnâ celebertimâ vide Herodotum lib 6. Pauſaniam lib. I. & lib. 4. Cornelium Nepotem in Miltiade, Juſtinum lib. 2. alios.

23. *Damnatus à populo Athenienſi, &c.*] Cauſam apud alios legimus, eo, quod Miltiades, Parum inſulam, quam obſidebat, terrore falſo ingruentis Perſarum exercitus, deſeruiſſet, totidemque navibus, atque erat profectus Athenas rediiſſet. Quare proditionis accuſatus à Xantippo Ariphronis filio, quod, cum Parum expugnare poſſet, à rege corruptus, infectis rebus à pugna diſceſſiſſet. Cauſâ cognita, capitis quidem abſolutus eſt, verum quinquaginta talentis, hoc eſt, aureorum triginta millibus multatus eſt. Hanc pecuniam cum ſolvere in præſentia non poſſet, in vincula publica conjectus eſt, ibique diem obiit ſupremum. Addit Nepos, Parium crimen Miltiadi objectum, prætextum tantum fuiſſe damnationis; veram autem ejus cauſam fuiſſe, quod Athenienſes extimeſcebant, ne Miltiades ſummâ in Urbe auctoritate pollens, Piſiſtrati in morem, tyrannidem in ſuos cives affectaret, atque tandem etiam exerceret; ideoque eum innoxium maluiſſe plecti, quam ſe diutius eſſe in timore.

24 *Tum Æſchylus Athenis tragœdiarum poëta celebris fuit*] Pugnavit enim fortiter & ipſe Æſchylus in Marathonia pugna, ut eſt apud Suidam, & Scholiaſtem in ejus Vitâ. Unde & Euſebius in Chronicis eum claruiſſe ſcribit ad annum I. Olympiad. LXXI. Et Pauſania etiam in Atticis diſcimus, ipſum Æſchylum paulo ante obitum, cum Carmen quoddam ſuum de Marathonia pugna ederet, in ipſo Operis fronte ſuum & patriæ nomen inſcripſiſſe: *Καὶ ὡς τὸ ἀνδρεῖον μάρτυρας ἔχοι τὸ Μαραθώνιον ἄλσος, καὶ Μῆδων τοὺς εἰς αὐτὸ ἀποβάντας.* Et ut fortitudinis ſuæ teſtes citaſſe Marathoniũ ſaltum, & Perſas, qui illuc deſcenderunt. De Æſchylo plura qui deſideras, vide Gyrald. Hiſtor. Poëtar. Dialog. VI.

25. *Romæ autem iſtis ferme temporibus*

nos [26] & ædiles tum primùm per seditionem sibi plebes crevavit ; [27] ac non diu pòst Cn. Marcius Coriolanus , [28] exagitatus, vexatusq; à tribunis plebi, [29] ad Vulscos, qui tum

hos tribunos, &c.] Quod factum alii volunt anno U. C. CCLX. alii an. U. C. CCLXI. Cum plebs Rom. ob fœnebrem pecuniam , qua premebatur à patribus graviter dissentiens, seditione factâ in Sacrum montem cum armis secessisset , atque ibidem trans Anienem amnem castra posuisset , inde reducta patribusque placata per Menenium Agrippam , virum facundum & plebi carum , hac conditione , & lege etiam latâ senatu permittente , ut plebs suos haberet annuos magistratus sacrosanctos , Tribunos plebis vocatos, quibus auxilii latio adversum Consules, magistratus quosve, atque universam nobilitatem esset ; néve cui patrum hunc magistratum capere liceret. Creati primum duo Tribuni , a. d. IV. Eid. Decembr. quibus mox tres adjecti ; denique an. U. C. CCXCVII. iterum quinque additi , decemque in universum facti ; qui deinde numerus in Republica permansit. Vide Livium lib. 2. Dionys. Halicarnass. lib. 6.

26. *Et ædiles*] Plebeia ædilitas Patricios excludens eodem quidem anno cum tribunatu plebi introducta , non tamen simul cum tribunis in monte Sacro creati ædiles, ut scribit Dionysius Halicarnass. sed postea reconciliatis jam ordinibus , creatisque dudum tribunis, plebs à senatu petiit, ut sibi permitteret , binos è suo corpore singulis annis creare , qui tribunis subministrarent ; quique eas causas judicarent, quas ipsi eis committerent , unde etiam primum judices dicti ; postea vero ab ædium cura , in quibus omnia sua scita plebs deferebat , ædiles appellati sunt ; ut testatur Varro , & Pomponius *D. de Orig. Iur.*

27. *Coriolanus*] Cognomen hoc ipsi datum, quod Volscis prælio profligatis, captisque Longulâ , & Polulcâ eorum oppidis , præcipuâ Cn. Marcii virtute Corioli munitissima urbs vi expugnata est ; ejus enim solius opera victoriam cum in prælio , tum in urbis expugnatione obtinuerunt Romani ; unde Coriolanus dictus est. Vide Livium, Dionysium Halicarnass. Plutarchum in ejus Vita, Valerium Maximum lib. 4. c. 3. alios.

28. *Exagitatus vexatusque à tribunis pl.*] Hic primus è patriciis fuit, in quem tribunitia potestas judicium senatui extorsit. Tribuni enim Cn. Marcio Coriolano perduellionis diem ad populum dixere , quod de tribunorum potestate abolenda in senatu disseruisset, neque prius frumentum è Sicilià populo dividendum censuisset anno U. C. CCLXII. vel, ut alii, an. CCLXIII. M. Minucio Augurino & A. Sempronio Atratino Coss. Cum ipse liberius resisteret, per ministros ædiles comprehendere & saxo Tarpejo dejicere conati sunt ; sed obstante omni nobilitate , ac senatu prohibiti , tandem de ejus capite plebem primis tributis comitiis in suffragia vocárunt, atque absentem, ut Livius lib. 2. tradit , exilio multarunt. Adde Dionys. Halicarnass. & Plutarch. in Coriolano.

29. *Ad Vulsos, qui tum hostes erant*] Coriolanus exilio damnatus ad Volscos abiit , minitans patriæ hostilesque spiritus gerens ; ut autem honesta belli à Volscis inferendi populo Romano causa quæreretur , astuto ejus consilio & Tulli Attii, cujus hospitio utebatur, factum, ut, cum Romæ sub Coss. C. Julio & P. Pinario Rufo, Ludi magni magnificentissime instaurarentur, atque ad eos magna vis hominum ex vicinis civitatibus confluxisset , Volscorum sola juventus , quæ frequentissime advenerat , ignominiose à Consulibus , tanquam insidias moliretur , Urbe expulsa fuerit.

Digitized by Google

num hoſtes erant, à republicâ deſcivit; bellumque populo Romano fecit. 30 Pòſt deinde paucis annis Xerxes rex ab Athenienſibus, & pleraque Græciâ, Themiſtocle duce, navali prœlio, 31 quod ad Salamina factum eſt, victus, fugatuſque eſt. 32 atque inde anno ferè quarto, Menenio Agrip-

fuerit. Quâ injuria irritati Volſcorum populi omnes, ipſo Tullo auctore, ac Coriolano duce, in Romanum agrum irrumpunt, Circeos profecti, colonos Romanos expulêre, captiſque Satrico, Longulâ, Poluſcâ, Coriolis, Novellâ, Labicis, Lavinio, aliiſque nonnullis Latini nominis & Romanæ ditionis oppidis; tandem adverſus Romam ipſam Coriolanus caſtra movit, & ad quartum ab Urbe lapidem poſuit, eam hoſtibus infeſtiſſimis in excidium daturus, niſi matris Veturiæ, uxoris Volumniæ ac mulierum Romanarum obviam in caſtra prodeuntium precibus ad miſericordiam commotus, earumque eomploratione fractus fuiſſet. Unde legiones ex agro Romano movit. Quæ res etiam ipſi tantam apud Volſcos invidiam creavit, ut non diu poſtea ab eis occideretur, quod factum Sp. Nautio & Sex. Furio Coſſ. ann. U. C. CCLXV. vel, ut alii, ann. U. C. CCLXVI. Videndi Auctores modo citati.

30. *Poſt deinde paucis annis Xerxes Rex ab Athenienſibus, &c.*] Decem ſcilicet annis poſt Marathoniam pugnam certatum eſt ad Salaminem, ut teſtis eſt Thucydides lib. 1. Si itaque Marathonia pugna inciderit in an. 1. Olympiad. LXXII. ſive ann. U. C. CCLX. ut Gellius paullo ante dixit, & nos etiam ex Eratoſthenis opinione ibidem firmare conati ſumus, neceſſe eſt, ut Salaminia pugna incidat in annum III. Olymp. LXXIV. ſive ann. U. C. CCLXX. Alium tamen calculum hic videtur ſequi Gellius in deſignando anno pugnæ Salaminiæ, cum mox addat, anno fere inde quarto Fabios apud Cremeram cæſos; Sicut ex ipſius ſententiâ prælium ad Salamina factum fuerit ann. U. C. CCLXXII. ut ſtatim melius intelligetur. Ex Recentiorum vero quorundam opinione, qui Marathoniam pugnam collocant in ann. III. Olympiad. LXXII. qui ipſis ex Varroniano calculo eſt ann. U.C. CCLXIV. pugna ad Salamina peracta erit ann. I. Olympiad. LXXV. & an. U. C. CCLXXIV. Et ſane verior hæc ſententia, quæ ann. I. Olympiad. LXXV. Xerxem ad Salamina ſuperatum vult, quo tempore Athenis Archon fuit Callias, ut ſcribit ad hunc annum Anonymus in Deſcript. Olympiad. qui Archonte Calliâ Xerxem in Græciam trajeciſſe, Atticam vaſtaſſe, Athenas incendiſſe, atque inde prælio ad Salamina victum notat, hiſce verbis: Διάβασις Ξέρξου εἰς Ἑλλάδα. Ξέρξης εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐμβαλὼν, τὰ μὲν χώρια ἐδήωσε, τοὺς δὲ Ἀθήνας κατέσκαψε, καὶ τὰς ναῦς ἐπέτρησεν, ἃ ἐπὶ Σαλαμῖνι ναυμαχίᾳ. Quod facile etiam eſſet aliorum teſtimoniis confirmare.

31. *Quod ad Salamina factum eſt*] De hoc navali ad Salamina inter Perſas Græcoſque commiſſo prælio, vide Herodotum lib. 8. Juſtinum l. 2. Cornel. Nepotem in Themiſtocle, Ælianum lib. 13. Var. Hiſtor. cap. 3. alios.

32. *Atque inde anno fere quarto Menenio Agrippa, M. Horatio Pulvillo Coſſ.*] In Faſtis Capitolinis ad ann. U. C. CCLXXVI. nominantur Conſules C. Horatius Pulvillus & P. Menenius Agrippæ F. Atque ita horum Coſſ. nomina apud Gellium reponenda cenſet Pighius in Annalibus, *Menenio Agrippæ F. C. Horatio Pulvillo.* Conſentiunt Livius & Dionyſius Halicarnaſſ. qui C. Horatium Marci ejus, qui Capitolium dedicavit, & T. Menenium, Agrippæ Mene-

Agrippa, M. Horatio Pulvillo consulibus, bello Veiente, apud fluvium Cremeram, ab his 33 sex & trecenti patricii Fabii cum familiis suis, universi ab hostibus circumventi, perierunt. 34 Juxta ea tempora Empedocles Agrigentinus

Menenii, qui plebem patribus reconciliavit, filios fuisse scribunt. Gellius vero hoc loco à librariis corruptus, qui ignorarunt, quod Agrippa in Menenius prænomen esset. Ex horum itaque Consulatu, qui ad ann. U. C. CCLXXVI. in Fastis Capitolinis collocantur, apparet, quod modo iudicabamus, Gellium existimasse pugnam Salaminiam contigisse anno U. C. CCLXXII. qui quarto inde anno hos consules fuisse dicit; sub quorum consulatu, sex & trecentos patricios Fabios cum familiis suis apud Cremeram à Vejentibus cæsos esse scribit. Quod rectissime ab eo factum. nam huice Coss. cladem hanc Romani passi sunt. Qui Varronianum U. C. calculum sequuntur, Consules hosce fuisse volunt anno U. C. CCLXXVII. qui ipsis est ann. IV. Olymp. LXXV. Prochronismo duodecim annorum hinc recedit Eusebius in Chronicis, qui Fabios à Vejentibus cæsos notat ad ann. IV. Olymp. LXXII. Contra Anonymus in Descript. Olymp. Parachronismo quinque annorum serius hanc cladem accidisse scribit. nimirum ann. I. Olymp. LXXVII. ubi ejus verba: Ῥωμαίοις τοῖς Οὐειεντανοῖς πόλεμος ἐστὶ τὸν Κρεμέρᾳ, Ῥωμαίων ἀπολόντων, οἱ τριακόσιοι Φάβιοι, συγγενεῖς ὄντες, ἅπαντες. Quod ex ipsius sententia incideret in an. U. C. CCLXXXI. Romam enim ipse conditam scribit ad ann. I. Olymp. VII. ut supra monitum.

33. *Sex & trecenti patricii Fabii, &c.*] Romanis adversus Vejentes bellum gerentibus, familia Fabiorum illustris, hostes sibi privato nomine debellandos poposcit; & profecti CCCVI. patricii, assumptis clientibus, ac duce Fabio Vibulano proconsule, ad Cremeram fluvium castra posuêre; cum vero sæpius hostes fudissent, crebrâ victoriâ incautiores facti, ab insidiis hostium circumventi sunt. Vejentes enim ad dolos conversi pecora ex adverso in conspectu eorum posuerunt, ad quæ progressi Fabii, & in insidias delapsi, ad unum omnes cum proconsule Fabio Kæsone Vibulano, & ejus fratre Marco legato, occisi sunt. Unus autem ex ea gente domi relictus propter impuberem ætatem, genus Fabiorum postea propagavit. Historiam latius narrant Livius & Dionysius. Hic dies, quo clades hæc accepta, à populo Romano inter atros & nefastos relatus est. Ovidius lib. 2. Fastor. (vid

Hæc fuit illa dies, in qua Vejentibus ar-
Trecentum Fabii, ter cecidêre duo.

Et paulò post:

Una dies Fabios ad bellum miserat omnes,
Ad bellum missos abstulit una dies.

Portam etiam, qua profecti erant, Sceleratam dictam scribit Florus lib. I. cap. 12. ubi hanc historiam breviter recenset: *Casi apud Cremeram trecenti, patricius exercitus; & sceleratæ signatum nomine, qua proficiscentes porta demisit. Unus ex ea gente propter impuberem ætatem domi relictus, genus propagavit ad Q. Fabium Maximum, qui Annibalem mora fregit.* Hoc est, quod Ovidius dict. lib. 2. Fastor. ait.

Nam puer impubes, & adhuc inutilis armis
Unus de Fabia gente relictus erat.
Scilicet ut posses olim, tu Maxime, nasci;
Cui res cunctando restituenda foret.

34. *Juxta ea tempora Empedocles Agrigentinus &c. floruit*] Floruit Olymp. LXXXIV. ut testatur Diogenes Laertius in

nus in philoſophiæ naturalis ſtudio floruit. 35 Romæ autem per eas tempeſtates Decemviros legibus ſcribundis creatos conſtitit; tabulaſque ab his primò decem conſcriptas, 36 mox alias duas additas. 37 Bellum deinde in terrâ Græ-

in ejus Vitâ: Ἤκμαζε ἡ κατὰ τὴν πεντηκοστὴν ἕκτην ὀλυμπιάδα. Anonymus etiam in Deſcript. Olymp. ad I. Olymp. LXXXIV. Μίλιος καὶ Σάμιος, ὁ φιλόσοφος, Παρμενίδης, καὶ Ἐμπεδοκλῆς, ἤκμασαν. Gellius autem Empedoclem floruiſſe ſcribit circa ea tempora, quibus cæſi apud Cremeram trecenti ſex Fabii, quod juxta Varronis calculum fuiſſe diximus an. U. C. CCLXXVII. ſive ann. IV. Olymp. LXXV. Quæ eſt differentia triginta ſex annorum ab eo tempore, quo Empedoclem claruiſſe ſcribunt Laërtius & Anonymus. Ab his iterum abit Euſebius in Chronicis, qui ad ann. IV. Olymp. LXXX. Empedoclem & Parmenidem in Phyſicis excelluiſſe notat. Quod tamen facile cum Laërtio conciliari poteſt, utpote qui ſcribat Empedoclem ad ſummam perveniſſe ætatem. Poëta fuit Phyſicus, & Medicus, quem de Rerum natura, & De Medicina libros verſibus heroicis conſcripſiſſe teſtatur Laërtius. Mirum in modum Lucretius lib. I. Empedoclem extollit; ubi de eo, & Sicilia, patria ejus, ſic ſcribit:

Nil tamen hoc habuiſſe viro præclarius in ſe,
Nec ſanctum magis & mirum, clarumque videtur,
Carmina quin etiam divini pectoris ejus
Vociferantur, & exponunt præclara reperta,
Vt vix humana videatur ſorte creatus.

Fragmenta quædam Empedoclis collecta ſunt ab Henrico Stephano in Poeſi Philoſophicâ; quæ & auctiora fieri poſſent iis verſibus, quos Philoſtratus lib. I. De Vita Apollonii cap. I. & Pachymerius Commentariis in Ariſtotelem ex eo adducunt.

35. *Romæ autem per eas tempeſtates Decemviros legibus ſcribundis creatos conſtitit*] Infra lib. 20. cap. I. Sextus Cæcilius apud Gellium, anno CCC. poſt Romam conditam tabulas decemvirales compoſitas & ſcriptas dicit. Sicque etiam Euſebius in Chronicis trecenteſimo anno ab U. C. Decemviros creatos ſcribit. Biennio iſti abeunt, alios forte Annales ſecuti, niſi numeri corrupti ſint, à Faſtis Capitolinis, qui Decemviros collocant creatos anno U. C. CCCII. quibus ſuffragatur Livius lib. 3. *Anno trecenteſimo altero*, inquit, *quam condita Roma erat, iterum mutatur forma civitatis ab Conſ. ad Decemviros.* Et ita quoque Solinus cap. 2. Item Eutropius lib. I. *Anno trecenteſimo & altero ab Vrbe condita, imperium conſulare ceſſavit; & pro duobus Conſulibus, Decem facti ſunt, qui ſummam poteſtatem haberent, Decemviri nominati.* Hic juxta Varronem, eſt ann. U. C. CCCIII. qui incidit in ann. II. Olymp. LXXXII.

36. *Mox alias duas additas*] Quod factum anno proxime ſequenti; cum iterum Decemviri creati ad ſupplendas eas leges, quæ propter brevitatem temporis adhuc deeſſe videbantur, ut tradunt Livius lib. 3. & Dionyſius lib. 10. ſub finem. Qua de re etiam Pomponius libro ſingulari Enchiridii *l.* 2. §. 4. *D. de Orig. Iur.* ubi poſtquam dixerat decem primum tabulas à Decemviris conſcriptas fuiſſe, ſubjicit: *Qui ipſi* (Decemviri) *animadverterunt aliquid deeſſe iſtis primis legibus: ideoque ſequenti anno alias duas ad eaſdem tabulas adjecerunt, & ita ex accidentia appellatæ ſunt Leges* XII. *Tabularum.* Has autem duas legum tabulas, quas prioribus adjecerunt Decemviri, non pertulerunt, ut moris erat, Centuriatis Comitiis; ſum

Græciâ maximum Peloponnesiacum, 38 quod Thucydides memoriæ mandavit, cœptum est circa annum ferè, post conditam Romam, trecentesimum, vicesimum tertium. qua tempestate 39 Olus Postumius Tubertus dictator Romæ fuit, 40 qui filium suum, 41 quod contra suum dictum

cum jam ipsi omnia pro libidine agere inciperent. Postquam vero Decemviri imperium abdicare coacti essent, Consules Duodecim tabulas Legum æreas ante rostra publicaverunt, ut latius narrant Livius lib. 3. & Dionysius lib. 11.

37. *Bellum deinde in terrâ Græciâ maximum Peloponnesiacum*] Quod cœpit ann. II Olymp. LXXXVII. quo tempore Athenis Archon erat Pythodorus, ut scribit Thucydides lib. 2. Gellius id cœpisse scribit an. U. C. CCCXXIII. in quo sequitur Varronis calculum. Duravit vero XXVII. annis & VI. mensibus amplius; hoc est, ad Olymp. XCIV. ann. I. sive ann. U. C. CCCL. quo tempore post VI. mensium obsidionem Athenis à Lysandro captis, Munichionis XVI. hoc est, Aprilis circiter XVIII. triginta Tyranni constituti. Occasionem belli Pericles Atheniensium dux præbuit, ne rationem redderet septingentorum millium talentorum, quæ in Propylæis Arcis Atheniensium ædificandis consumpserat, dum in alios etiam usus pecuniam publicam converterat; ideoque ne repetundarum reus peteretur, omnia permiscuit.

38. *Quod Thucydides memoriæ mandavit:*] Complexus quidem Thucydides suis libris Historiam XXVII. annorum; quot annis Peloponnesiacum bellum duravit; totum tamen illud non descripsit; sed altius exordius, nimirum à bello inter Corinthios & Corcyræos; quod octennio Peloponnesiacum antecessit, Peloponnesiaci belli descriptionem ad primi & vigesimi anni ætatem perduxit, ut ipse in historiæ fine testatur. Hodie ejus Historia octo libris dividitur; olim autem istud opus, ut testis Marcellinus in ejus Vitâ, à nonnullis in lib. 13. atque ab aliis aliter distribui solebat. Ἔστι δ', inquit, ὅτι τὴν περγαμηνὴν αὐτῆς εἰ μὲν κατὰ τόμους εἰς θεωρεῖσθαι ἐπιβάλοι, ἄμεινον ἂν εἴη. ἄμεινον δὲ καὶ ἡ πλείστη χρὴ ἐν χρῇ κεκρίνθαι, τὸ μέχρι τοῦ ἐκτοῦ λειφθῆναι τὴν περγαμήνην, ὡς καὶ ἐπέφηνε ὁ Ἀσκληπιάδης. *Sciendum autem est totam Thucydidis historiam, à quibusdam in XIII. libros divisam fuisse, ab aliis aliter. Frequens tamen & communis usus obtinuit, ut totum hoc opus in octo tantum libros divideretur, quod & Asclepiades suo judicio comprobavit.* Quæ vero in Thucydidis historiâ desiderantur, ea supplevit Xenophon lib. 7. qui Ἑλληνικὰ inscribuntur; quibus partim reliqua belli Peloponnesiaci continuavit, partim ea conscripsit, quæ deinceps variis in Græciæ locis acciderunt.

39. *Olus Postumius Tubertus*] Male in Vet. Ed. & vulgatis est *Torquatus*, pro *Tubertus*. Qui hoc anno Romæ Dictator à senatu invitis consulibus dictus fuit, ad bellum contra Volscos & Æquos gerendum, quos etiam in Algido ad internecionem fere delevit, ut scribit Livius lib. 4. Errorem induxit historia ipsa, quæ eadem de duobus refertur, Postumio videlicet Tuberto & Manlio Torquato.

40. *Qui filium suum*] Idem de Postumio Tuberto tradit Diodorus Siculus lib. 12. ubi ait, Postumium Dictatorem in castris filium victorem securi percussisse, quod suo injussu præsidio decedens, cum hoste pugnasset. Secus tamen Livius l. 4. qui soli Manlio Torquato, unde & Manliana imperia dicta, hanc severitatem ascribit; De A. Postumio

ctum in hostem pugnaverat, securi necavit. hostes tum populi Romani fuerant 42 Fidenates. itaque inter hæc tempora nobiles, celebresque erant 43 Sophocles, ac deinde 44 Euripides tragici poëtæ, & 45 Hippocrates medicus, & Democritus philosophus.

41. *Quod contra suum dictum*] Melius forte leges, *Quod contra suum edictum.*

42. *Fidenates*] Bello Fidenati Gellius hoc accidisse vult; cum tamen alii bello contra Æquos & Volscos in Algido, quibus cæsis Postumius Dictator triumphavit, id contigisse referant. Livius lib. 4. Diodor. Sicul. lib. 12.

43. *Sophocles*] Natus est Sophocles Olympiad. LXXI. ann. II. Archonte Athenis Philippo, ut est apud Anonymum in Descript. Olympiad. & Sophoclis Scholiaste in ejus Vitâ. qui est ann. U. C. CCLIX. Alii ejus natalem rejiciunt in Olympiad. LXXIII. ut idem testatur Anonymus. Inclarescere cœpit Olympiad. LXXVII. ac floruit etiam Olympiad LXXV. ann. IV. ut ait Eusebius in Chronicis. Qui & obitum ejus refert ad Olymp. XCII. an. I. Quamvis Diodorus Siculus lib. 13. & Anonymus in Descript. Olympiad. eum obiisse scribant ejusdem Olympiadis anno III. Chronicon vero Alexandrinum demum Olymp. XCIII. an. III. ut ita pervenerit ad nonagesimum ætatis annum.

44. *Ac deinde Euripides*] Aliquot annis enim junior Sophocle Euripides fuit. Anonymus in Descript. Olymp. ejus natalem refert ad Olympiad. LXXV. ann. I. Ut etiam facit Diogenes Laërtius in Vita Socratis: Καὶ Εὐριπίδης, ὃς καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει τὸ δεύτερον τῆς πέμπτης Ὀλυμπιάδος ἐγεννήθη, ἐπὶ Καλλιάδου. *Et Euripides, qui natus est anno primo Olympiadis septuagesimæ quintæ, Archonte Calliade.* Idem testatur Thomas Magister in ejus Vitâ, & Suidas in Εὐριπίδης. Hic autem ann. I. Olympiad. LXXV. incidit in an. U. C. CCLXXIV. Quod si ita se habeat, verum non potest esse, quod scribit Eusebius in Chronicis, nimirum Euripidem una cum Sophocle jam floruisse Olympiad. LXXVII. hoc est, ann. V. C. CCLXXXII. Imo Auctor Vitæ Sophoclis, Euripidem demum Olymp. LXXVII. ann. II. natum scribit, atque Sophocle XXIV. annis juniorem facit. Quicquid sit, aliquo tamen tempore simul Euripides & Sophocles floruêre. Nam Olympiad. LXXXVII. anno I. hoc est, anno V. C. CCCXXII. Euripides Phœnissis editis cum Euphorione certavit & Sophocle, ut testis est Anonymus in Descriptione. Olympiad. Qui & ait eos eodem anno, videlicet ann. III. Olympiad. XCII. obiisse. Diodorus autem Siculus ex Apollodoro Chronographo refert Euripidem cum Sophocle mortuum eodem ann. III. Olympiad. XCIII. qui incidit in ann. V. C. CCCXLVIII. Vide supra pag. 690.

45. *Hippocrates*] Soranus in Vitâ Hippocratis ejus natalem refert ad an. I. Olympiad. LXXX. Γενηθεὶς, ὡς φησὶ, Γλαυκίωνος, ὁ τοῦ μεγάλου τὸν Ἱπποκράτης αἱρέσεως, καὶ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ὀγδοηκοστῆς Ὀλυμπιάδος. qui est ann. V. C. CCXCVIII. Eusebius vero in Chronicis Hippocratem jam floruisse scribit circa Olymp. LXXXVI. In ejus ætatis annis maxime variatur. Alii enim Hippocratem vixisse volunt annos XC. alii LXXV. alii

45 & Democritus philoſophus: quibus, 47 Socrates Athe-
nienſis natu quidem poſterior fuit; ſed quibuſdam tempo-
ribus

vero annos CIV. quidam etiam annos CVIIII. ut Soranus teſtatur in ejus Vitâ: ubi & refert eum obiiſſe eodem anno, quo Democritus: Ἐτελεύτα δ' (ὁ Ἱπποκράτης) καὶ ὑπὸ Λακεδαιμονίοις, ὅτι καὶ Δημόκριτος φέρεται τελευτήσας. Καὶ οἱ μὲν συνηκμακέναι φασὶν αὐτῶν, οἱ δὲ, πρ'. φασὶν, ἄλλοι, ϙδ'. τινὲς, ϙθ'. Quomodo autem circa obitum Democriti Veteres etiam varient, mox indicabimus.

46. *Et Democritus Philoſophus*] De hujus anno natali non una exſtat Veterum opinio, apud Diogenem Laërtium in ejus Vitâ. Quidam enim Democritum XL. annis juniorem faciunt Anaxagorâ. Anaxagoras autem ex quorundam ſententia, annum agebat vigeſimum, quo tempore Xerxes trajiciebat in Græciam, hoc eſt, ann. I. Olymp. LXXV. hoc modo Democritus naſci debuit Olympiad. LXXX. ann. I. hoc eſt, ann. V. C. CCXCIV. Quo tempore eum etiam natum ſcripſit Apollodorus in Chronicis, ut eſt apud eundem Laërtium. Hoc tamen nullo modo fieri potuit, ſi verum eſt, quod idem ſcribit Laërtius, Democritum Libtum, quem μικρὸν Διάκοσμον inſcripſerat, compoſuiſſe annis IↃↃCXXX. poſt Trojam captam, hoc eſt, Olymp. LXXXI. an. III. Vero ſimilior itaque eſt Thraſylli opinio, quam Laërtius refert, qui Democritum natum ſcripſit an. III. Olymp. LXXVII. qui incidit in an. V. C. CCLXXXIV ita ut Democritus anno uno major Socrate fuerit. Dicet aliquis forte hinc ſequi, Democritum librum modo dictum conſcribere debuiſſe, cum eſſet tantum annorum XV. Sed fieri facile potuit, ut ipſe Trojæ excidium aliquot annis ulterius removerit. Nec minus variant Auctores in ejus mortis anno aſſignando. Anonymus enim in Deſcript. Olymp. eum obiiſſe ſcribit ann. I. Olymp. XCIV. cum eſſet C. aut CIV. annorum. Quod ad ætatem Democriti CIV. ann. idem de eo teſtatur Lucianus, & Phlegon Trallianus in Longævis. Apud Laertium etiam legimus ex Hipparchi ſententia, eum vixiſſe CIX. annos. Diodorus vero Siculus lib. 14. eum quidem mortuum eodem anno dicit, atque Anonymus, ſed tantum annos XC. vixiſſe. Euſebius autem in Chronicis Democriti mortem refert in ann. IV. ejuſdem Olymp. XCIV. His accedat Chronicon Alexandrinum, ubi Democritus obiiſſe dicitur ann. II. Olympiad. CV. Hujus Auctor exceſſu laborare videtur, uti cæteri defectu. Si enim ex probabiliori Thraſylli ſententia natalem Democriti conſtituamus in ann. III. Olymp LXXVI. atque eum, utpote quem Veteres inter Longævos recenſent, centeſimum ætatis annum exceſſiſſe, &, uti etiam plurimorum eſt ſententia, vixiſſe annos CIV. obitus ejus incidet in ann. III. Olymp. CIII. hoc eſt, ann. V. C. CCCLXXXVIII. Si itaque eodem anno atque Democritus, obierit Hippocrates, ut modo vidimus ex Sorano in ejus Vitâ, oportet Hippocratem tum fuiſſe plus minus annorum XCIV. atque ita pro πέ. apud Soranum reponendum cenſerem ϙέ. Sin autem Democritus vixerit annos CIX. ut voluit Hipparchus, ejus annus mortalis erit Olympiad. CV. ann. I. quod tempus proxime convenit cum Chronico Alexandrino; atque ita etiam fieri potuit, ut Hippocrates vixerit circiter C. annos, uti quoidam ſtatuiſſe Soranus etiam teſtatur.

47. *Quibus Socrates Athenienſis natu quidem poſterior fuit*] Si Gellius Socratem etiam Hippocrate juniorem eſſe putaverit, in eo falſus eſt; novem enim ad minimum annis ante Hippocratem natus eſt Socrates; nimirum ann. IV. Olympiad. LXXVII. ut ex Apollodori Chroni-

ribus iſdem vixerunt. Jam deinde, [48] Tribunis militaribus conſulari imperio rempublicam Romæ regentibus, [49] ad annum ferè conditæ urbis trecenteſimum quadrageſimum ſeptimum, triginta illi tyranni præpoſiti ſunt à Lacedæmoniis Athenienſibus; & [50] in Siciliâ Dionyſius ſuperior tyrannidem tenuit, [51] pauciſque annis pòſt, Socrates Athe-

Chronicis refert Laërtius in Socrate: Ἐγένετο δ' (ὁ Σωκράτης) καθά φησιν Ἀπολλόδωρος ἐν τοῖς χρονικοῖς, ἐπὶ Ἀφεψίωνος, ἐν τῷ πέμπτῳ ἔτει τῆ ἑβδομηκοστῆς ἑβδόμης Ὀλυμπιάδος. Θαργηλιῶνος ἕκτῃ, ὅτε καθαίρουσι τὴν πόλιν Ἀθηναῖοι. Id eſt, *Natus eſt autem Socrates, ut ait Apollodorus in Chronicis, Apſephione Archonte, anno quarto ſeptimæ & ſeptuageſimæ Olympiados, ſextâ Thargelionis, quâ die Athenienſes urbem purgant.* Socratis itaque natalis incidit in an. V. C. CCCLXXXV. Alii etiam, ut ſcribit Anonymus in Deſcript. Olympiad. Socratis annum natalem rejicunt in an. IV. Olymp. LXXIV. Sed verior eſt Apollodori ſententia; ut paulo poſt ex ætatis anno, quo Socrates veneno exſtinctus eſt, videbimus.

48. *Tribunis militaribus conſulari imperio Remp. Romæ regentibus*] Tribuni militum conſulari poteſtate primum creati ſunt an. V. C. CCCIX. ut vult auctor Capitolinorum Faſtorum, vel an. V. C. CCCX. ut Livius l. 4. & alii tradunt. In quorum locum tamen tertio poſt menſe Conſules ſuffecti ſunt. Iterum creati ann. V. C. CCCXVI. uti & anno V. C. CCCXXI. & CCCXXII. variiſque poſtea annis modò Conſules, modo Tribuni militares conſulari poteſtate & inſignibus præditi, Rempublicam adminiſtravêre; donec an. V. C. CCCLX. ut habent Faſti Capitolini, ſive ex Varronis calculo, ann. V. C. CCCLXI. poſtquam per annos XV. continuos à Tribunis militaribus Conſulum loco Romæ regnatum eſſet, denuo ex Senatusconſulto conſulare imperium revocaretur, & duobus ſequentibus annis Duo Conſules iterum crearentur. Poſtea iterum per Tribunos militares conſulari imperio Reſpublica adminiſtrata uſque ad ann. V. C. CCCLXXXVIII. Varronianum; quo primum altero Conſulum è plebe creari cœpto, deinceps imperium ad Conſules rediit.

49. *Ad annum fere* C. V. CCCXLVII. *triginta illi tyranni præpoſiti ſunt à Lacedæmoniis Athenienſibus*] Alios hic ſequitur Annales Gellius, atque ſupra fecit, ubi ſcribit Bellum Peloponneſiacum cœpiſſe ann. V. C. CCCXXIII. ubi Varronem ſecutus eſt. Iſtud autem duravit XXVII. annis amplius, hoc eſt, ad ann. V. C. CCCL. qui eſt an. I. Olymp. XCIV. quo demum tempore Athenis à Lyſandro captis, & Thebanis Urbem dirruendam cenſentibus, eam tamen ſervari placuit, Rectoribus triginta conſtitutis; qui ſumma poteſtate prædicti, tyrannidem poſtea in cives exercuêre. Quos inter Theramenes cæteris moderatior, à Collegis accuſatus cicutam bibere cogitur. Vide Xenophontem Ἑλληνικῶν lib. 2. Meminit etiam Cicero lib. I. Tuſcul. quæſt.

50. *In Siciliâ Dionyſius*] Hic tyrannidem occupavit circa annum ultimum belli Peloponneſiaci. Nam Dionyſius Halicarnaſſeus lib. 7. initio ſcribit, Archonte Callia, ann. III. Olymp. XCIII. hoc eſt, ann. V. C. CCCXLVIII. Dionyſium Syracuſis tyrannidem invaſiſſe; eodem autem æſtu, quo Piſiſtratus Athenis, primum Satellites, mox tyrannidem obtinuit. Vide Diodorum Siculum l. 13. Xenophontem Ἑλληνικ. l. 2.

51. *Pauciſque annis poſt Socrates* &c. re-

Athenis capitis damnatus est, & in carcere veneno necatus. 52 ea ferè tempestate Romæ M. Furius Camillus Dictator fuit, & Vejos cepit. ac pòst non longo tempore bellum Senonicum fuit. 53 tum Galli Romam, præter Capitolium,

&c. venenoecatus.] Quod accidit ann. V. C. CCCLIV. sive ann. I. Olymp. XCV. Archonte Lache, ut testatur Diodorus Siculus lib. 13. ad hunc annum, ubi de Socrate scribit: Ἀθήνησι δὲ Σωκράτης ὁ φιλόσοφος, ὑπὸ Ἄνυτου καὶ Μελίτου κατηγορηθεὶς ἐπ' ἀσεβείᾳ, καὶ φθορᾷ τῶν νέων, δηλητηρίῳ κατεδικάσθη, καὶ πιὼν κώνειον ἐτελεύτησεν. Id est, *Tum Athenis Socrates Philosophus, ab Anyto & Melito impietatis in Deos, & corruptæ juventutis accusatus, capite damnatur, & hausta cicutâ, periit.* Erat autem Socrates, cum mortem obiret, natus annos LXX. ut scribit Laërtius ex Demetrio Phalereo in Socratis Vitâ: Ἐτελεύτησε δὲ τῷ αὐτῷ ἔτει ἐφ' οὗ Σωσιγένους ἦρξεν Ὀλυμπιάδος, γεγονὼς ἐτῶν ἑβδομήκοντα. Idem in Vitâ Xenophontis ejusdem Olympiadis designat annum primum, ut mortalem Socrati, cum de Xenophonte refert: Ἤκμαζε δὲ κατὰ τὸ πεμπτὸν ἔτος τῆς τετάρτης καὶ ὀγδοηκοστῆς Ὀλυμπιάδος, καὶ ἀνεχώρησε πρὸς Κῦρον ἐπὶ ἄρχοντος Ξεναινέτου, ἐν ᾧπερ ἔτει ὁ Σωκράτης τελευτᾷ. Id est, *Floruit anno* IV. *Olympiad.* XCIV. *& cum Cyro profectus est, Xenæneto Archonte, anno uno antequam Socratis mortem obiret.* Eodem anno Socratem obiisse, cicutâ hausta, scribit Anonymus in Descriptione Olympiad. Σωκράτης, πρὸν κόνειον, ἐτελεύτησεν. Socrates autem tum temporis erat annorum LXX. ergo non potuit nasci ann. IV. Olymp. LXXIV. quem tamen, ut natalem Socratis, eundem Anonymum referre, supra monuimus; sed demum an. IV. Olympiad. XCVII. ut ex Apollodoro Laërtius testatur.

52. *Eâ fere tempestate M. Furius Camillus Dictator fuit.*] Anno nimirum V. C. CCCLVIII. Varroniano, rebus male à Tribunis militum Consulari potestate in Faliscis gestis, unde magnus Romæ terror, & in castris ad Vejos, ad excidium illius urbis, servandæque patriæ fatalis dux M. Furius Camillus Dictator dictus est. Qui post fusos Faliscos & Capinates, majore mole Vejos aggressus, urbem opulentissimam cepit, & in prædam dedit. Vide Livium lib. 5. & Plutarchum in Vitâ Camilli.

53. *Tum Galli Romam præter Capitolium, ceperunt.*] De anno, quo Româ à Gallis capta, non una exstat Veterum & Recentiorum opinio. Dionysius Halicarnassæus lib. 11. Romam captam censet ann. I. Olymp. XCVIII. Archonte Pyrrhione, vel Pyrgione; qui est annus V. C. CCCLXVI. ex Varronis calculo. Polybius verò lib. I. Urbis Romæ ἅλωσιν conjicere videtur in annum sequentem. Scaliger lib. 5. De Emendatione Tempor. annum captæ Urbis definit esse Period. Jul. an. 4325. qui est ann. V. C. Varronianus CCCLXV. à Pallibus verò Catonianis CCCLXIV. Quem tamen in suâ argumentatione Paralogismum committere, demonstrat Petavius De Doctrina Tempor. lib. 10. cap. 30. & verum tempus captæ Urbis designat Period. Jul. an. 4324. Olymp. XCVII. ann. III. ineuntem, Archonte Demostrato; ann. V. C. CCCLXIV. ex Varronis calculo, Capitolinorum verò Fastorum ann. V. C. CCCLXIII. Qui omnino verus captæ Urbis annus est. Nam extra controversiam est, Romam à Gallis occupatam fuisse eo anno, quo Tribuni

pitolium, ceperunt. ¶ Neque multò posteà Eudoxus Astrologus in terrâ Græciâ nobilitatus est: ¶ Lacedæmoniique ab

Tribuni militum Consulari potestate fuêre cum totidem aliis, Fabii tres fratres, qui Gallorum irruptioni causam dederant, ut legere est apud Livium lib. 5. Horum vero Tribunatus incidit in annum Varronianum CCCLXIV. Qui est à Regifugio, sive Consulatus annus CXX. secus ac putavit Halicarnasseus, & ex eo Scaliger, qui CXXI. Consulatu Urbem captam volunt; eum reverâ Consulatu CXX. capta sit; quemadmodum id à Petavio dicto loco uberius probatur.

§ 3. *Neque multo postea Eudoxus Astrologus*] Floruit Eudoxus Cnidius Olympiad. CIII. an. I. ut scribit Anonymus in Descript. Olympiad. Item Diogenes Laërtius ex Apollodoro in Eudoxo: Ὁ δ' αὐτὸς (Ἀπολλόδωρος) φησὶ τὸν Κνίδιον Εὔδοξον ἀκμάσαι περὶ τὴν γ' καὶ ε' Ὀλυμπιάδα. *Ipse vero Apollodorus ait Eudoxum Cnidium floruisse circa centesimam & tertiam Olympiadem.* Sic enim rectè legitur in Stephanicâ editione. In Romanâ vero Aldobrandini pro γ' & ε', habetur γ' καὶ ὁ. Quasi Eudoxus floruisset Olympiade LXXIII. Quod fieri non potuit, cum teste eodem Laërtio, & Cicerone lib. 2. De divinat. Platonis auditor fuerit, qui demum an. I. Olympiad. LXXXVIII. natus est. Eusebius in Chronicis scribit, nunc ad an. III. Olymp. LXXXIX. *Eudoxus Cnidius clarus habetur.* nunc, alios secutus Auctores, ad an. I. Olympiad. XCVII. *Eudoxus Astrologus agnoscitur.* Inter utrumque numerum est intervallum XIX. annorum. Neuter tamen numerus cum rei veritate convenire videtur. Nam Diogenes Laërtius testatur, Eudoxum ætatis anno XXIII. Socraticorum famâ pellectum, Athenas profectum, ibique duobus mensibus commorantum; mox in patriam reversum, atque collectâ ab amicis pecuniâ, in Ægyptum navigasse, cum commendatitiis ab Agesilao ad Nectanabin, Ægyptiorum regem. Hic autem regnare cœpit ann. II. Olymp. XCVIII. Sic ut Eudoxus ante istud tempus vix famam aliquam habere potuerit. Nam in Ægypto à Sacerdotibus astrorum doctrinâ imbutus est, ibique Octaëteridem conscripsit. Quare Eudoxus inclarescere demum potuit circa Olymp. XCIX. hoc est, an. V. C. CCCLXX. cum autem obierit ætatis anno LIII. majus adhuc nomen habere cœpit circa Olympiad. CIII. sive an. V. C. CCCLXXXVI. ut est apud Anonymum & Laërtium. Gellius tamen, qui Eudoxum non multo post Romæ *ἄνθησαι* nobilitatum scribit, etiam jam circa Olymp. XCIX. eum claruisse innuere videtur. Insignis omnino fuit Geometra, & Astrologus. Unde de ipso Cicero lib. 2. de Divinat. *Eudoxus, Platonis auditor, in Astrologiâ, judicio doctissimorum hominum facile princeps.* Et hinc etiam Cæsaris illa gloriatio apud Lucanum lib. 10.

Nec meus Eudoxi vincetur fastibus annus.

Suidas etiam in Εὔδοξος, καὶ ἴχνος ποιεῖται ἀστρολογίας ὑπερφυοῦς. Observavit enim in Asia, Siciliâ & Italia φάσεις ἀστέρων καὶ ἐπισημασίας. Planetarum quoque motum ab occasu in ortum, Democriti tempore Græcis nondum comprehensum fuisse, & ab Eudoxo primum in Græciam delatum scribit Seneca lib. 7. Natural. Quæst. cap. 3. Sic Plutarchus narrat Eudoxum & Archytam primos ἐφοδικὴν sive *machinalem scientiam* tradidisse; & propterea in eos graviter invectum esse Platonem, ὡς ἀπολλύοντας καὶ διαφθείροντας τὸ γεωμετρίας ἀγαθὸν, si qui Geometriæ bonum perderent & corrum-

ab Athenienſibus apud Corinthum ſuperati, duce Phormione: & 56 M. Manlius Romæ, qui Gallos in obſidione Capitolii obrepentis per ardua depulerat, convictus eſt conſilium de regno occupando iniſſe; damnatuſque capitis, ſaxo Tarpejo, ut M. Varro ait, præceps datus; ut Cornelius autem Nepos ſcriptum reliquit, verberando necatus eſt. eoq; ipſo anno, 57 qui erat poſt reciperatam urbem ſeptimus, 58 Ariſtotelem Philoſophum natum eſſe, memoriæ mandatum eſt. aliquot deinde annis poſt 59 bellum Senonicum

rumperent. Plato enim Matheſi purâ tantum delectabatur.

55. *Lacedæmoniique ab Athenienſibus apud Corinthum ſuperati, duce Phormione*] Notabilis Gellii παρεκβασις, qui hanc Lacedæmoniorum cladem collocat poſt Romam à Gallis captam, hoc eſt, poſt an. III. Olympiad. XCVII. ſive an. V. C. CCCLXIV. cum revera Lacedæmonii ab Athenienſibus, duce Phormione, navali prælio prope Corinthum profligati ſint anno tertio belli Peloponneſiaci, qui fuit ann. IV. Olympiad. LXXXVII. ſive ann. V. C. CCCXXV. Hoc enim anno Phormio Athenienſium Dux, Lacedæmonios navali prælio bis vicit: ſemel circa Rhium, ubi XLVIII. naves Lacedæmoniorum oppugnat, ac XII. αὐτάνδρους capit; quos deinde novâ navium acceſſione auctos rurſus aggreditur, ſed ambigua victoriâ recedit; moxvero ipſe Phormio XX. navibus auctus, Lacedæmonios in fugam conjecit Corinthum uſque, ut tradit Diodorus Sicul. lib. 12. & Thucydides lib. 2.

56. *M. Manlium Romæ &c. ſaxo Tarpejo præceps datum*] Hiſtoriam late narrat Livius lib. 5. ubi ſcribit M. Manlium Capitolinum perduellionis, & affectati regni reum à Tribunis pleb. factum ad populum, eundemque convictum in Comitiis centuriatis in Peteli no luco extra portam Flumentanam, unde conſpectus in Capitolium non eſſet, condemnatum, ab ipſis poſtea de Saxo Tarpejo dejectum; ita ut locus idem in uno homine & eximiæ gloriæ, & pœnæ ultimæ fuerit. Factum hoc an. V. C. CCCLXX. an. I. Olympiad. XCIX. Meminêre ejus rei quoque Plutarchus in Camillo, Valetius Maxim. lib. 6. cap. 3. Sext. Aurel. Victor De Viris Illuſtrib. aliique.

57. *Qui erat poſt reciperatam urbem ſeptimus*] Recuperata enim Roma, ductu & auſpiciis Furii Camilli Dictatoris eodem anno, quo à Gallis capta erat, nimirum an. V. C. CCCLXIV. Vide Livium lib. 5.

58. *Ariſtotelem Philoſophum natum eſſe*] Natus eſt Ariſtoteles, ut ex Apollodori Chronicis, tradit Laërtius in ejus Vita, ann. I. Olympiad. XCIX. φησὶ δ' Ἀπολλόδωρος ὁ Χρονικός, γενέσθαι μὲν τὸν φιλόσοφον ἐπὶ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς ἑκατοστῆς Ὀλυμπιάδος. Item Dionyſius Halicarnaſſ. in Epiſtola ad Ammæum, qui & Archontem Athenis fuiſſe Diotrephem ait: Ἐγεννήθη δὲ (ὁ Ἀριστοτέλης) ἐπὶ τοῦ πρώτου ἐνιαυτοῦ καὶ ἑκατοστοῦ Ὀλυμπιάδος, Διοτρέφους Ἀθήνησιν ἄρχοντος. De Ariſtotelis anno natali idem teſtatur Suidas. Hic vero eſt ann. V. C. CCCLXX. quem Gellius poſt Romam recuperatam vocat ſeptimum.

59. *Bellum Senonicum*] Sic etiam ſupra bellum Gallicum appellavit, quia à Seno-

Digitized by Google

nonicum, [60] Thebani Lacedæmonios duce Epaminonda, apud Leuctra ſuperaverunt : [61] ac brevi pòſt tempore, in urbe Roma, lege Licinii Stolonis conſules creari etiam ex plebe cœpti, quum antea jus non eſſet, niſi ex patriciis gentibus, fieri conſules. [62] Circa annum deinde urbis conditæ quadringenteſimum Philippus, Amyntæ filius, Alexandri pater, regnum Macedoniæ adeptus eſt : [63] inque eo tempore Alexander natus eſt : pauciſque inde annis

Senonibus, gente Gallicâ illatum.

60. *Thebani Lacedæmonios, duce Epaminonda, apud Leuctra ſuperaverunt*] Lacedæmonii, duce Cleombroto, à Thebanis numero lõge paucioribus, duce Epaminonda, apud Leuctra Bœotiæ, victi & ingenti clade affecti ſunt, cæſo etiam ipſo Cleombroto an. 11. Olymp. CII. Archonte Phraſiclide, ut refert Diodorus Siculus lib. 15. & Anonymus in Deſcript. Olympiad. ubi ad ejuſdem Olympadis annum notat : Η' ἐπὶ Λεύκτρῳ μάχη, ἐν ᾗ Κλεόμβροτος ὁ Λακεδαιμονίων βασιλεὺς ἀνῃρέθη. qui eſt an. V. C. CCCLXXXIII. Varronianus. Cæterum de Leuctricâ pugnâ præter Diodorum, vide etiam Xenophontem Ἑλληνικ. lib. 6. Plutarchum in Pelopda, Pauſaniam in Bœoticis. Meminit ejus etiam Strabo lib. 9. hiſce verbis : Ἔστι δὲ Λεῦκτρα ἐπὶ, ὅπου Λακεδαιμονίους μεγάλῃ μάχῃ νικήσας Ἐπαμινώνδας, δεῦρο μὲν ἐξέβη τῆς Πελοποννήσου. ἐκεῖθεν δὲ ἐξ ἐκείνου τὴν τῶν Ἑλλήνων ἡγεμονίαν ἀνελαβεῖν ἴσχυσαν, ἣν εἶχον πρότερον. Id eſt, *Leuctra ſunt, ubi Epaminondas ſuperatis magno prælio Lacedæmoniis, eorum potentiæ evertendæ exordium reperit. Nunquam enim ab eo tempore Spartani recuperare principatum potuere, quem in Græcos habuerat.*

61. *Ac brevi poſt tempore in urbe Roma &c. conſules etiam creari ex plebe cœpti*] Quod actum, poſt atrocem ſeditionem, ingentiaq; certamina, quibus L. Sextius & C. Licinius tribuni pleb. pro plebeio conſulatu pugnaſſent, an. V. C. CCCLXXXVIII. Varroniano; & primus de plebe Conſul factus L. Sextius princeps ſeditionis, & cujus lege partus erat, ut loquitur Livius lib. 7. Qui etiam videndus in fine lib. 6. & Plutarchus in Camillo.

62. *Circa annum deinde urbis conditæ* CCCC. *Philippus &c. regnum Macedoniæ adeptus eſt*] Nimis ſecure hic Gellius numerum annorum expreſſit. Neque enim Philippus Amyntæ F. circa ann. V. C. CCCC. Macedoniæ regnum adeptus, verum ann. 11. Olympiad. CV. fratri Perdiccæ ab Illyriis occiſo in Macedoniæ regno ſucceſſit, ut auctor Diodorus Siculus lib. 16. Qui incidit in ann. V. C. CCCXCV. Varronianum : quo anno etiam Athenienſes ad Methonem in prælio vicit. Circa annum vero V. C. à Gellio nominatum, ſive Olympiad. CVI. Philippus, re feliciter ubique geſtâ, ac variis gentibus devictis, & imperio ſuo ſubjugatis, ampliſſimum ſibi regnum acquiſiverat, ſtabiliverat que.

63. *Inque eo tempore Alexander natus eſt*] Natus eſt Alexander M. an. 1. Olympiad. CVI. die VI. menſis Hecatombæonis, qua die templum Dianæ ab Herostrato incenſum conflagravit, ut ſcribit Plutarchus in Alexandro, & Diodorus Sicul. lib. 16. Item Anonymus in Deſcript. Olympiad. ad ejuſdem Olymp. annum Qui ſecundum Varronem eſt ann. V. C. CCCXCVIII.

nis pòst [64] Plato Philoſophus ad Dionyſium Siciliæ tyrannum poſteriorem profectus eſt. poſt inde aliquanto tempore [65] Philippus apud Chæroneam prœlio magno Athenienſes vincit. [66] tum Demoſthenes orator ex eo prœlio ſalutem

64. *Plato Philoſophus ad Dionyſium Siciliæ tyrannum poſteriorem profectus eſt*] Iterum hic Gellius ἀναχρονισμὸν aliquot annorum committit, cum ſcribit Platonem paucis poſt Alexandrum M. natum annis in Siciliam ad Dionyſium juniorem profectum eſſe. Quod omnino fieri nequivit. Nam ante Alexandrum natum jam Plato tertiùm ex Siciliâ in patriam redierat. Ter enim Platonem in Siciliam navigaſſe ſcribit Diogenes Laërtius in ejus Vitâ; primò, ut inſulam & montis Ætnæ cæteras inviſeret, quo tempore à Dionyſio majore Siciliæ tyranno adeo male habitus eſt, ut eum etiam venum dederit. quemadmodum etiam teſtatur Plutarchus in Dione, & Diodorus Siculus lib. 15. Quod accidit circa an. III. Olympiad. XCVIII. hoc eſt, ann. V. C. CCCLXVIII. Quo tempore Plato jam quadrageſimum annum ætatis exceſſerat, ut ipſe teſtatur in Epiſtolâ ſeptimâ. Secundo autem profectus eſt ad Dionyſium Juniorem αὐτὸν γὰρ καὶ ἀνθρώπους τοὺς περὶ τὴν πολιτείαν αὐτοῦ ζητουμένους, *locum atque homines poſtulans in Republica à ſe inſtituta victuros*, quod Dionyſium quidem promiſiſſe, non tamen præſtitiſſe idem ait Laërtius. Itaque in patriam rediens, quamvis ægre à Dionyſio dimiſſus, poſtea tertiâ vice Syracuſas profectus, Dionis Dionyſio reconciliandi cauſâ, ab utroque iterum iterumque arceſſitus. Sed re infectâ denuo in patriam rediit ſoſpes. Paulo verò poſt Platonis diſceſſum, Dio clàm collectis copiis, in Siciliam navigans Dionyſium Syracuſis expulit, ac libertatem Syracuſanis reſtituit. Quod factum an. IV. Olympiad. CV. ut eſt apud Diodorum Sicul. lib. 16. Qui eſt ann. V. C. CCCXCVII. uno anno antequam Alexander M. natus erat. Plato verò ejuſdem Olympiadis an. I. reverſus videtur; quippe qui in Epiſt. VII. ſcribat, ſe paulo poſt ſuum ex Siciliâ reditum, in Peloponneſo Dionem offendiſſe ludos ſpectantem Olympiacos. Ultra annum verò Platonem apud Dionyſium Syracuſis hæſiſſe, ex eadem Epiſtolâ Platonis facile colligi poteſt, ita ut Plato circa ætatis annum ſeptuageſimum, tertiam hanc in Siciliam profectionem ſuſcepiſſe videatur; Poſt reditum verò ſuum adhuc vixit ad an. IV. Olympiad. CVIII. ſive V. C. an. CCCLVI. quo anno natus annos LXXXI. mortuus eſt, ut eſt apud Laërtium in ejus Vitâ.

65. *Philippus apud Chæroneam prœlio magno Athenienſes vincit*] Reportata hæc Victoria à Philippo apud Chæroneam Bœotiæ, fuſis Athenienſibus cum eorum ſociis Bœotis, an. III. Olymp. ex. ut ſcribit Diodorus Siculus lib. 16. qui incidit in Varron. an. V. C. CCCXVI. Hujus pugnæ meminit etiam Strabo lib. 9. Χαιρώνεια δ' ἐστὶ Ὀρχομενοῦ πλησίον, ὅπου Φίλιππος ὁ Ἀμύντου μεγάλῃ μάχῃ νικήσας Ἀθηναίους τε καὶ Βοιωτοὺς καὶ Κορινθίους, κατέστη τῆς Ἑλλάδος κύριος. *Chæronea Orchomeno vicina eſt, ubi Philippus Amyntæ filius magno prœlio devictis Athenienſibus & Bœotis & Corinthiis, dominus Græciæ factus eſt.* Vide & Pauſaniam in Atticis.

66. *Tum Demoſthenes ex... ſalutem fugâ quæſivit*] Hanc Demoſthenis fugam narrat etiam Plutarchus in ejus Vitâ: Ἐν τῇ μάχῃ, inquit, καλὸν οὐδὲν ὁμολογούμενον ἔργον εἰς τὸν ῥήτορα παραδεδήλωται, ἀλλὰ τὴν τάξιν παρα-

δεὺς

salutem fugâ quæsivit: quumque id ei, quòd fugerat, probrosè objiceretur; versu illo notissimo elusit:

[67] Ἀνὴρ, inquit, ὁ φεύγων, ἐς πάλιν μαχήσεται.

[68] postea Philippus ex insidiis occiditur; [69] & Alexander regnum adeptus ad subigendos Persas [70] in Asiam, atque in

δοὺς πῆχυν τῷ ἔπλω ῥίψας, ἀλλ' τῷ ἐπιγεγραφὴν τῆς ἀσπίδος, ὡς ἔλεγε Πυθίας, αἰχμωλὸς, ἐπιγεγραμμένης γεφύρωσον χρυσοῦς, ΑΓΑΘΗ ΤΥΧΗ. Id est, *In conflictu nihil præclare, vel quod dictis ejus responderet, edidit: sed cepit fugam turpissime deserto ordine & armis objectis, nec inscriptionem, ut dixit Pythias, veritus clypei, cui fuit litteris inscriptum aureis*, BONA FORTUNA.

67. Ἀνὴρ ὁ φεύγων, &c.] Id est, *Vir fugiens versus pugnabit*, vel *pugnare potest*.

68. *Postea Philippus ex insidiis occiditur*] Interfectus est Philippus Alexandri M. pater Ægis Macedoniæ inter ludos à Pausania, qui ultionem hoc modo à Philippo de summâ injuriâ sibi ab Attalo factâ, & à rege, apud quē sæpius Attalum accusaverat, insuperhabitâ, sumpsit, cum regnasset annos XXIV. ut testatur Diodorus Siculus lib. 16. ubi id contigisse tradit an. 1. Olymp. CXI. Archonte Pythodoro, quem Anonymus in Olympiad. Descriptione etiam Pythodemum vocat, ubi & ad ejusdem Olympiadis annum 1. notat: Φίλιππος ὁ Μακεδόνων ἀναιρεῖται ὑπὸ Παυσανίου, βασιλεύσας ἔτη κδ'. Uti & facit Arrianus l. 1. De Expedit. Alexan. Λείπει δὲ Φίλιππος μὲν τελευτῶσα ἐπὶ ἄρχοντος Πυθοδήμου Ἀθήνησι. Quōmodo autem Philippus à Pausania occisus breviter ex Trogo narrat Justinus lib. 9. *Ad ludorum*, inquit, *spectaculum Philippus cum suis custodibus, medius inter duos Alexandros, filium generumque, contenderet, Pausanias nobilis ex Macedonibus adolescens, nemini suspectus, occupatis angustiis, Philippum in transitu obtruncat: diemque lætitiæ destinatum, funestum luctuosumque facit.* Paulò post etiam subjicit: *Creditum est etiam immissum ab Olympiade matre Alexandri fuisse; nec ipsum Alexandrum ignarum paternæ cædis exstitisse.* Cui consentit Plutarchus in Vita Alexandri, ubi scribit maximam criminis partem apud Olympiadem hæsisse, quod Pausaniam irâ flagrantem adhortata esset, & stimulasset; neque immunem à calumniâ Alexandrum fuisse. Annus autem I. Olympiad. CXI. quo Philippus occisus, incidit in Varronianum V. C. ann. DCCCXVIII.

69. *Et Alexander regnum adeptus*] Philippo mortuo eodem anno successit Alexander M. ejus filius annos circiter viginti natus, qui cædis parentis conscios ad tumulum ejus occidi jussit. Vide Diodor. Sicul. lib. 16.

70. *In Asiam atque in Orientem transgressus*] Anno III. Olympiad. CXI. Archonte Cteside, qui est Varron. ann. V. C. DCCCXX. Alexander ad Hellespontum cum exercitu progressus, ex Europâ in Asiam copias trajecit, videlicet Peditum XXX. M. Equitum vero IV. M. & D. eodemque anno Darii exercitum ad Granicum amnem in majori Phrygiâ primum profligavit, ut latius tradunt Diodor. Siculus lib. 17. & Arrianus lib. 1. De Expedit. Alexand. Breviter etiam ad ejusdem Olymp. an. III. Anonymus in Olymp. Descript. notat: Ἀλέξανδρος Λιβύης ἐς τὴν Ἀσίαν τὴν Δαρείου βασιλείαν ἐλαύνει ἐπὶ τὸ Φρυγίᾳ Γρανικὸν ποταμόν.

in Orientem transgressus est. 71 alter autem Alexander, cui cognomentum Molosso fuit, in Italiam venit, bellum populo Romano facturus. jam enim fama, virtusque felicitatis Romanæ apud exteras gentes enitescere incœptabat. sed prius, quàm bellum faceret, 72 vita decessit. Eum Molossum, quum in Italiam transiret, dixisse accepimus, se quidem ad Romanos ire, quasi in ἀνδρωνῖτιν; Macedonem isse ad Persas, quasi in γυναικωνῖτιν. postea Macedo Alexander plerâque parte orientali subactâ, 73 quum annos undecim

71. *Alter autem Alexander &c. in Italiam venit*] Fuit avunculus Alexandri Magni, frater quippe Olympiadis, & Rex Epiri. Hic in Italiam à Tarentinis, auxilia adversus Bruttios deprecantibus, sollicitatus, ita cupide profectus fuerat, veluti in divisione Orbis terrarum, Alexandro Olympiadis sororis suæ filio Oriens, sibi Occidens sorte contigisset, ut scribit Justinus lib. 12. Livius lib. 8. constare scribit, hunc Alexandrum in Italiam classem appulisse, T. Manlio Torquato III. & P. Decio Mure Coss. qui fuit an. V. C. cccclxv. sive an. 1. Olympiad. cx. Itaque septem annis ante Alexandri Magni in Asiam trajectionem. Plutarchus quoque lib. De Fortunâ Romanor. prope finem, Alexandri Molossi expeditionem priorem facit, cum scribit Alexandrum M. etiam de expeditione in Italiam suscipiendâ cogitasse, sub prætextu, quod Alexander Molossus apud Pandosiam à Bruttiis & Lucanis esset occisus, re verâ autem gloriæ stimulo & imperii æmulatione adversus Romanos agitatum. Hoc modo verum esse nequit, quod Gellius de Alexandro Molosso mox subjicit, eum scilicet dixisse, cum in Italiam transiret; *se quidem ad Romanos ire, quasi in ἀνδρωνῖτιν; Macedonem isse ad Persas, quasi in γυναικωνῖτιν.* Cum eo tempore Alexander M. nondum in Asiam trajecisset.

72. *Vita decessit*] A Lucanis scilicet & Bruttiis, quibuscum bellum gerebat, ad flumen Acheronta occisus. Quod accidit an. V. C. cccclxviii. C. Patelio, L. Papinio Mugillano Coss. ut est apud Livium lib. 8. Vide & Justinum lib. 12.

73. *Quum annos undecim regnavisset obiit mortis diem*] Arrianus lib. 8 ex Aristobulo scribit Alexandrum M. decessisse Olymp. cxiv. Archonte Athenis Hegesia; vixisse annos xxxii. menses viii. regnasse xii. annos menses octo. Et sic etiam Auctor Olympiad. de ejus regni annis ad ann. 1. Olymp. cxiv. notat: Ἀλέξανδρος ὁ βασιλεὺς ἐτελεύτησε, βασιλεύσας ιβ', καὶ μῆνας ζ'. Diodorus vero Siculus Alexandrum regnasse ait ἔτη δώδεκα καὶ μῆνας ἑπτά, *annos duodecim & menses septem.* Sane Alexandrum obiisse Olympiade cxiv. omnes fateri testatur Josephus contra Appionem: Ἀλέξανδρον δὲ τελευτῆσαι πάντες ὁμολογοῦσιν ἐπὶ τῆς ἑκατοστῆς τετταρακοστιδεκάτης Ὀλυμπιάδος. Ab anno autem primo Olympiad. cxi. quo regnare cœpit Alexander, ad ann. 1. Olymp. cxiv. quo fatis concessit, anni sunt integri xii. Lapsus itaque Gellius δωδεκαετηρίδι unius anni; nisi forte dicendum, mendosum numerum xi. pro xii. irrepsisse. Mortis autem Alexandri an. 1. Olymp. cxiv. incidit in ann. V. C. cccxxx. Varron.

74. *Aristo-*

undecim regnaviſſet, obiit mortis diem. neque ita longè pòſt 74 Ariſtoteles philoſophus, 75 & pòſt aliquanto Demoſthenes vitâ functi ſunt : iſdemque fermè tempeſtatibus populus Romanus gravi, ac diutino Samnitium bello conflictatus eſt : conſuleſque Tib. Veturius & Sp. Poſtumius 76 in locis iniquis apud Caudium, à Samnitibus circumvallati, 77 ac ſub jugum miſſi, 78 turpi fœdere facto diſceſſe-

74. *Ariſtoteles Philoſophus*] Obiit Ariſtoteles in Chalcide an. III. Olymp. CXIV. qui eſt an. V. C. CCCCXXXII. cum ageret annum ætatis LXIII. ut ex Apollodori Chronicis refert Laërtius in ejus Vitâ: Εἶπε ἀπῆρεν (φησὶ δ' Ἀπολλόδωρος) εἰς Χαλκίδα τῷ τρίτῳ ἔτει τῆς ὀγδοηκοστῆς καὶ τετάρτης καὶ ἑκατοστῆς Ὀλυμπιάδος, καὶ τελευτῆσαι ἐν τῷ τρίτῳ που καὶ ἑξηκοστῷ, φησί. *Deinde refert Apollodorus, tum Chalcidem profectum eſſe anno tertio centeſimæ & quartædecimæ Olympiadis, ætatis an. ſexageſimo tertio morbo extinctum eſſe.* Idem ad ejuſdem Olympiadis ann. III. notat Anonymus in Olympiad. Deſcriptione: Ἀριστοτέλης ἀπῆρεν εἰς Χαλκίδα ἐτελεύτησεν ἐτῶν τρίτῳ που καὶ ἑξηκοστῷ. In mortis genere variant Auctores. Nam Suidas in, Ἀριστοτέλης, ſcribit eum aconito hauſto obiiſſe: Ἀπέθανεν ἀκόνιτον πιὼν ἐν Χαλκίδι, διότι ἐκαλεῖτο πρὸς εὐθύνας, ἐπειδὴ ἐποίησε παιᾶνα εἰς Ἑρμείαν τὸν εὐνοῦχον. Id eſt, *Mortuus eſt Chalcide, cum aconitum bibiſſet, quod in judicium vocaretur, propter Hymnum quem in Hermiam Eunuchum compoſuerat.* Cui aſſentitur Heſychius Mileſius in De Viris Illuſtrib. Euſtachius vero in Dionyſii Periegeſin notat Ariſtotelem in Eubœâ circa Euripum obiiſſe.

75. *Et poſt aliquanto Demoſthenes*] Idem Anonymus Demoſthenem mortuum eſſe refert anno poſt Ariſtotelem videlicet an IV. Olymp. CXIV. Archonte Apollodoro. Laërtius tamen in Vitâ Ariſtotelis, Demoſthenem, ex Apollodoro in Chronicis, obiiſſe ſcribit in Calabriâ, eodem anno, quo Ariſtoteles deceſſit, Archonte Athenis Philocle. Quod veritati magis accedit, cum & Plutarchus in Vitâ Demoſthenis ſcribat, Demoſthenem veneno ſibi mortem conſciviſſe, in inſulâ Calauriâ; quò fugerat eodem anno, quo Athenienſes à victore Antipatro pacis conditiones accipere coacti, & præſidium Munichiæ impoſitum eſt. Hoc vero contigit an. III. Olymp. CXIV. Cæterum de Demoſthenis morte vide & Pauſaniam in Atticis, Strabonem lib. 8. Plinium lib. 33. cap. 1.

76. *In locis iniquis apud Caudium*] Ad Caudinas ſcilicet furculas. Temeritate enim & imperitiâ T. Veturii, & Sp. Poſtumii Coſſ. Romanæ legiones in eum locum deductæ, & Samnitum præſidiis circumſeſſæ, turpem, ſed neceſſàriam pacem facere coactæ ſunt. Nam ibidem totus, antequam dimitteretur, exercitus, una cum Conſulibus, legatis, tribunis militum, à Samnitibus, duce C. Pontio, ſub jugum miſſus eſt; ut late, & eleganter hanc hiſtoriam narrat Livius lib. 9. in principio. Contigit an. V. C. CCCCXXXIII. ſecundum Faſtos Capitolinos, ex Varronis autem calculo an. V. C. CCCCXXXIV.

77. *Ac ſub jugum miſſi*] Mos uſitatus in Romanâ militiâ, quoties hoſtes, ſi traditis armis deditionem facerent, eos ſub jugum mittere. Hoc autem quomodo fieret, declarat Feſtus: *Jugum, ſub quo victi*

discesserunt; ob eamque causam populi jussu 79 Samnitibus per Feciales dediti, recepti non sunt. Post annum deinde urbis conditæ quadringentesimum ferè & septuagesimum 80 bellum cum rege Pyrrho sumtum est. Ea tempestate 81 Epicurus Athenienſis, & 82 Zeno Cittienſis philosophi celebres

victi transibant, hoc modo fiebat: fixis duabus hastis super eas ligabatur tertia; sub iis victos discinctos transire cogebant. Et postea: *Sub jugum mitti dicuntur hostes victi, ereptis omnibus armis, telisque, cum hastis defixis duabus in terra, tertiaque ad summum earum deligata, ipsi eam jubentur transire.* Eleganter etiam de eo Dionysius Halicarnasseus lib. 3. Ἔστι δὲ Ῥωμαίοις νόμιμον, ὅταν πολεμίων ἀνδρῶν διδῶσιν τὰ ὅπλα χάριν, πύελοι, δύο καθαπὲρ ἱστοὶ ξύλα ὀρθὰ, καὶ τρίτον ἐφαρμόττουσιν αὐτοῖς ἄνωθεν πλάγιον, ὑπὸ δὲ ταῦτα τὰς αἰχμαλώτους ὑπὸ ταῦτα, καὶ διελθόντας ἀπολύουσιν ἐλευθέρους ἐπὶ τὰ σφέτερα. τοῦτο καλεῖται παρ' αὐτοῖς ζυγόν. Id est, *Est autem Romanis mos, quoties hostes traditis armis deditionem faciunt, duo tigna recta humi defigere, hisque tertium transversum superimponere, captivosque sub ista tigna ductos transmittere, atque liberos ad sua demittere. Hoc ipsi jugum vocant.*

78. *Turpi fœdere facto*] Livius lib. 9. negat, pacem Caudinam fœdere icto factam esse. *Consules*, inquit, *profecti ad Pontium in colloquium, cum de fœdere victor ageretur, negarunt injussu populi fœdus fieri posse: non sine fecialibus, cæremoniaque aliâ solemni. Itaque non, ut vulgo credunt, Claudiusque etiam scribit, fœdere pax Caudina, sed per sponsionem facta est.* Additque ibidem: *Quid enim aut sponsoribus in fœdere opus esset, aut obsidibus, ubi precatione res transigitur?* Per quem populum fiat, quo minus legibus dictis stetur, ut cum ita Jupiter feriat, quemadmodum à Fecialibus porcus feriatur? *Sponsores Consules, Legati, Quæstores, Tribuni militum: nominaque omnium, qui spoponderunt, exstant: ubi si ex fœdere actum esset, præterquam duorum Fecialium non exstarent; & propter necessariam fœderis dilationem obsides etiam sexcenti equites imperati, qui capite luerent, si pactio non staretur.* Lapsus itaque Gellius, qui cum vulgo putaverit, pacem Caudinam fœdere factam fuisse.

79. *Samnitibus per Feciales dediti, recepti non sunt*] Quod factum L. Papirio Curiore, Q. Publilio Philone Coss. anno sequenti, quo Tib. Veturius & Sp. Postumius Consules superioris anni, cum Legatis, Quæstoribus, Tribunis militum, qui coacti ad furculas Caudinas turpem pacem pro populo Romano spoponderãt, ex Senatusconsulto, vinci, nudique Samnitibus per Fecialem Arvinam A. Cornelium, coram tribunali C. Pontii Samnitium Ducis, dediti sunt; à Samnitibus autem non recepti; ut prolixe & pulchre omnino narrat Livius lib. 9.

80. *Bellum cum rege Pyrrho sumtum est*] Non accuratum annorum numerum expressit Gellius, ut alias quoque non semel fecit, quo bellum cum Pyrrho Epirotarum rege cæptum est. In Fastis enim Capitolinis fuit is annus V. C. CCCCLXXIII. Varronis vero ann. V. C. CCCCLXXIV. quo Pyrrhus Epirotarum Rex à Tarentinis in auxilium vocatus, venit cum exercitu, atque elephantis in Italiam. De cujus belli successu vide Plutarchum in Pyrrho, Justinum lib. 18. Pausaniam in Atticis, alios.

81. *Epicurus Athenienſis*] Natus est Epicurus, ut tradit Laërtius in ejus Vi-

tâ

celebres erant: eodemque tempore C. Fabricius Luscinus, & Q. Æmilius Papus [83] censores Romæ fuerunt; & [84] P. Cornelium Rufinum, qui bis consul, & dictator fuerat, senatu moverunt: causamque isti notæ subscripserunt, quod eum comperissent argenti facti cœnæ gratiâ decem pondo libras habere. Anno deinde post Romam conditam quadringentesimo ferme nonagesimo, consulibus Appio Claudio, cui cognomentum Caudex fuit, Appii illius Cæ-

ci

tii, ex Apollodori Chronicis, ann. LII. Olympiad. CIX. Archonte Sosigene: Ἐβιώσατο δὲ, κατὰ φυσικὸν ἀπολογισμὸν ὁ Χρυσιππος καὶ τὸ τέλος ἐτῶν ἦν ἑβδομήκοντα καὶ ἑξ· ἐτελεύτησε δὲ Ὀλυμπιὰς ἐκ, ἐπὶ Σωσιγένους ἄρχοντος. Ad ejusdem Olympiadis annum III. Epicuri natalem refert Anonymus in Olympiad. Descript. qui est Varronianus ann. V. C. CCCCXII. Obiit vero annos natus septuaginta duos, ann. II. Olympiad. CCXCVII. Archonte Pythareto, teste eodem Anonymo: Ἐτελεύτησε ἐτελεύτησεν, γεγονὼς ἔτη οβ. Unde Cicero de Fato: *Moritur Epicurus*, inquit, *cum duos & septuaginta annos vixerit, Archonte Pytharato, neque tamen erant causa fatales, cur ita accideret.* Quomodo omnino etiam legendum apud Laërtium in Vitâ Epicuri, ut habent Codd. Regii teste eruditissimo Menagio, & jam olim quoq; monuerat J. Casaubonus ad Theophrasti Characteres, & ad ipsum Laërtium, hoc nimirum modo: Ἔτη δὲ γέγονε βιοὺς Ἀθήνησι μετελθὼν ἐτελευτήσαι τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἑβδόμης καὶ εἰκοστῆς ἐκατοστῆς Ὀλυμπιάδος ἐπὶ Πυθαράτου, ἔτη βιώσασθαι δύο πρὸς τοῖς ἑβδομήκοντα. Id est, *Indeque se Athenas contulisse fertur anno quo secundo centesimæ & vigesimæ septimæ Olympiadis, Archonte Pytharato mortem obiisse, cum duos & septuaginta annos vixisset.* Hic autem an-

ti. Olymp. CCXXVII. incidit in Varronianum V. C. annum CCCCLXXIII. Ita, ut recte Gellius Epicurum floruisse scribat circa ann. V. C. CCCCLXX. multum vero falli Eusebium in Chronicis constet, qui florentem jam Epicurum facit Olymp. CXIII. quo tempore Philosophiam vixdum attigerat, ut ex Laertio discimus.

82. *Zeno Citticus*] Zenonem Citticum, Stoicæ sectæ principem, Suidas floruisse scribit sub Antigono Gonata Olympiad. CXX. Verum cum Antigonus Gonata demum regnare coeperit Olymp. CXXV. haud dubie apud Suidam in numero ε' καὶ κ', erratum est; & reponendum ε' ἐπὶ κά, vel, κϛ', hoc est Olymp. CXXV. vel CXXVI. ut ita Zeno floruisse dicatur intra an. V. C. CCCCLXX. & CCCCLXXX. Mortem ejus refert Eusebius in Chronicis ad ann. I. Olymp. CXXIX. qui est Varron. an. V. C. CCCCXC. Apud Laërtium in ejus Vitâ legimus, Zenonem octo & nonaginta annos sine morbo & semper sanum vixisse.

83. *Censores Romæ fuere*] Anno nimirum V. C. CCCCLXXVIII. secundum Fastos Capitolinos; Varroniano autem CCCCLXXIX. C. Fabricius Luscinus, Q. Æmilius Papus Censores lustrum Romæ fecerunt. CCXXIII. Censa sunt civium capita CXXXI. M. cum CCXXIV. ut habet Epitome Liviana lib. 14.

84. *P. Cornelium Rufinum &c. senatu moverunt*] Vide supra lib. 4. cap. 8. & quæ ibi notata sunt.

85. *Bellum*

ci fratre,& M. Fulvio Flacco [85] bellum adverſum Pœnos primum cœptum eſt. [86] neque diu poſt Callimachus poëta Cyrenenſis Alexandriæ apud Ptolemæum regem celebratus eſt.annis deinde poſteà paulò pluribus quàm viginti, [87] pace cum Pœnis factâ, conſulibus Claudio Centone Appii Cæci filio & M. Sempronio Tuditano, [88] primus omnium

85. *Bellum adverſum Pœnos primum cœptum eſt*] Sequitur hic Gellius Varronis calculum,cum ait primi Belli Punici initium fuiſſe anno V. C. cccxc. In Faſtis enim Capitolinis eſt ann. V. C. ccccLxxxix. Cauſam & originem, uti & ſucceſſum hujus belli latius legere poteris apud Polybium lib. I. Zonaram lib. 2. & L. Florum lib. 2. alios. Duravit per XXIII. annos, adann. V. C. IↃXIII. Varron. ſive Olymp. CXXXIV. ann. IV. quo anno Q. Lutatio Cercó, A. Manlio Torquato II. Coſſ. pax Carthaginienſibus data eſt,his legibus, ut Pœni inſulis omnibus cederent, quæ inter Italiam & Africam jacerent; CIↃCIↃCC. talenta penderent in annos viginti, aliaque præſtarent, quæ vide ſis apud citatos modo Auctores.

86. *Neque' diu poſt Callimachus poëta*] Floruit itaque Callimachus ſecundum Gellium Olympiad. CXXIX. an. I. hic enim eſt ann. V. C. cccxc. Suidas autem in *Καλλίμαχος*, eum jam floruiſſe ſcribit ſub Ptolemæo Philadelpho, hoc eſt, circiter Olympiad. CXXV. perveniſſe autem uſque ad Ptolemæum Euergetem, qui regnare cœpit ann. II. Olympiad. CXXVII. Ἐπὶ δὲ τῶν χρόνων ἦν Πτολεμαίου τοῦ φιλαδέλφου περὶ δὲ συστοῦ τοῦ βασιλέως, γράμματα ἐδίδασκεν ἐν Ἐλευσῖνι κωμιδρίῳ τῆς Ἀλεξανδρείας. καὶ παρέτεινε μέχρι τοῦ Εὐεργέτου κληθέντος Πτολεμαίου. Ὀλυμπιὰς δὲ ἦν ρκζ'. ἢ κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος ὁ Εὐεργέτης Πτολεμαῖος ἦρξατο τῆς βασιλείας. Id eſt, *Fuit autem temporibus Ptolemæi Philadelphi. Antequam autem regi commendaretur, literas docuit in Eleuſine vicolo Alexandriæ. Et ætatem extendit uſque ad Ptolemæum Euergetem. Erat vero Olympias* CXXVII. *cujus anno* II. *Ptolemæus Euergetes regnare capit.* Hinc etiam Anonymus in Olymp. Deſcript. ad ejuſdem Olymp. CXXVII. an. II. notat: Πτολεμαῖος ὁ Εὐεργέτης τὴν Αἰγυπτίων βασιλείαν παρελαμβάνει. Καλλίμαχος Βάττου καὶ Μεσάτμας ἤκμαζεν. Scribit quoque Suidas Callimachum adeo accuratum fuiſſe, ut quovis carminum genere poëmata ſcripſerit, oratione ſolutâ plurima compoſuerit; ultra vero octingenta volumina ab ipſo conſcripta eſſe, Ex quibus paucula tantum hodie ſuperſunt.

87. *Pace cum Pœnis factâ*) Anno, ut diximus, V. C. IↃXIII.

88. *Primus omnium L. Livius poëta fabulas Romæ docere cœpit*] Conſulatus Claudii Centonis & M. Sempronii Tuditani incidit in an. V. C. IↃXIV. quo Livium Andronicum primum Romæ fabulas dediſſe,teſtis etiam Cicero Tuſculan. Quæſt. lib. I. *Scenæ poëticam non accepimus*, inquit, *annis enim fere quingentis & quatuordecim poſt Romam conditam Livius fabulam dedit, C. Claudio Caci filio, M. Tuditano Conſulibus, anno ante natum Ennium.* Idem Cicero in Bruto: *Livianæ fabulæ non ſatis dignæ, quæ iterum legantur. atque hic eſt Livius, qui primus fabulam C. Claudio Caci filio & M. Tuditano Coſſ. docuit, anno ipſo antequam natus Ennius: poſt Romam conditam autem quarto decimo & quingenteſimo,*

Digitized by Google

omnium L. Livius poëta fabulas docere Romæ cœpit, 89 post Sophoclis & Euripidis mortem annis plus ferè centum & sexaginta, 90 post Menandri annis circiter quinquaginta duobus. Claudium & Tuditanum Consules sequuntur

gentesimo, ut hic (Pomponius Atticus in Annalibus) *ait, quem nos sequimur.* Annus itaque quo Livius Andronicus primus Romæ fabulam dedit, erat primus post bellum primum Punicum, finitum, sive ann. 1. Olympiad. CXXV.

89. *Post Sophoclis & Euripidis mortem annis plus fere centum & sexaginta*] Si CLX. annos deducas ab ann. V. C. DXIV. obitus Sophoclis & Euripidis incidet in an. V. C. CCCLIV. sive ann. I. Olympiad. XCV. supra autem p. 993. ex Diodoro Siculo diximus eos obiisse eodem ann. III. Olymp. XCIII. sive an. V. C. CCCXLVIII. sed fortasse Gellius eos sequitur, qui Sophoclem sexennio post Euripidem decessisse volunt, ut etiam supra pag. 695. notatum.

90. *Post Menandri annis circiter quinquaginta duobus*] Deductis itaque ann. XLII. ab an. U.C. DXIV. mortalis Menandri erit an. V.C. CCCCLXII. sive an. I. Olympiad. CXXII. Biennio tamen post Menandrum obiisse, colligi posse videtur ex Veteri Inscriptione, quæ Romæ exstat, & vulgata est in Corpore Gruteriano pag. 1027. n. 2. ubi scribitur, Menandrum obiisse anno ætatis quinquagesimo secundo, Archonte Philippo, natum autem fuisse sub Archonte Sosigene.

ΜΕΝΑΝΔΡΟC. ΔΙΟΠΕΙΘΟΥC
ΚΗΦΙCΙΕΥC. ΕΓΕΝΝΗΘΗ.
ΑΡΧΟΝΤΟC. CΩCΙΓΕΝΟΥC
ΕΤΕΛΕΥΤΗCΕΝ. ΕΤΩΝ. Ν'
ΚΑΙ. Β'. ΕΠΙ ΑΡΧΟΝΤΟC
ΦΙΛΙΠΠΟΥ. ΚΑΤΑ. ΤΟ. Β'.
ΚΑΙ. Λ'ΕΤΟC. ΤΗC. ΠΤΟΛΕΜΑΙ

ΟΥ. ΤΟΥ. CΩΤΗΡΟC. ΒΑCΙΛΕΙΑC.

Id est, *Menandrus Diophitis F. populo Cephisiensi, natus est Archonte Sosigene. Obiit annorum duum & quinquaginta, Archonte Philippo, anno altero & trigesimo regni Ptolemæi Soteris.* Sosigenes vero Archon Athenis fuit ann. III. Olymp. CIX. sive an. V. C. CCCCXII. quibus si addas annos quinquaginta duos, habebis an. III. Olymp. CXXII. sive ann. V. C. CCCCLXIV. quod vero additur in Inscriptione, Menandrū obiisse an. XXXII. Ptolemæi Soteris, istud sane non convenit cum prioribus sed potius cum Gellio. Nam annus XXXII. Ptolemæi Soteris incidit in annum I. Olymp. CXXII. sive ann. V. C. CCCCLXII. siquidem regni ipsius anni computantur à morte Alexandri Magni an. I. Olymp. CXIV. sive an. V. C. CCCCXXX. In alterutro itaque erratum, vel in annis ætatis Menandri, vel in annis Regni Ptolemæi Soteris, sive Lagidæ assignandis. In Prolegomenis tamen Aristophanis totidem anni Menandro tribuuntur: πλούτᾳ δ' ἐδ' Ἀθήνησιν ἐπὶ τοῦ ὑπάρχου ,β'. Anonymus autem Olympiadum Scriptor Menandri mortem refert ad ann. II. Olymp. CXXIII. quo Archontem Philippum, sive eundem, quem Inscriptio Vetus habet, iterum, sive alium cognominem facit, Menandro vero L. tantum annos tribuit: Μένανδρος Διοπείθους Κηφισιεὺς κωμῳδοποιὸς ἐτελεύτησεν, ἐτῶν ν'. Sed multum fallitur, nec tibimet ipse constat Anonymus; cum enim Menandri natalem faciat an. III. Olympiad. CIX. Archonte Sosigene, si inde numeres quinquaginta annos, habebis an. I. Olymp. CXXII.

Quod

quuntur 91 Q. Valerius & C. Mamilius: quibus natum esse Q. Ennium poëtam M. Varro, in primo de poëtis libro, scripsit: eumque 92 quum septimum & sexagesimum annum ageret, duodecimum Annalem scripsisse; idque ipsum Ennium in eodem libro dicere. Anno deinde post Romam conditam 93 quingentesimo undevicesimo, Sp. Carvilius

Quod convenit cum Gellio, & an. xxx i i. regni Ptolemæi, quo Menandrum mortuum esse Vetus ait Inscriptio. Ab his uno anno iterum abit Eusebius in Chronicis, qui Menandri mortem refert ad ann. iv. Olympiad. cxxi. sive ann. V. C. cccclxi.

91. *Q. Valerius & C. Mamilius*] Sic alterius horum Consulum nomen legendum, nō ut vulgo, *C. Manlius*. Consules enim Romæ fuere C. Mamilius Furius, Q. Valerius Fabro ann. V. C. Ixiv. secundum Fastos Capitolinos, sive Varron. an. V. C. Ixv. Quo anno Ennium natum esse etiam ex Cicerone, Tusc. Quæst. lib. 1. & Bruto: in verbis paulo ante adductis, manifestum est.

92. *Quum septimum & sexagesimum annum ageret, duodecimum Annalem scripsisse*] Qui fuit Varron. ann. V. C. Ic lxxxii. Cæterum pro *duodecimum Annalem*, ut omnes habent Libri, P. Merula in Commentariis ad Ennium lib. 18. legendum censet, *duodevigesimum Annalem*, cui assentitur Vossius lib. 1. cap. 2. De Histor. Latinis, quasi Gellius dicat, extremam Annalium partem, quæ ex Varguntei divisione librum 18. constitit, demum ab Ennio conscriptam esse, triennio ante obitum suum. Ennium autem libros 18. Annalium conscripsisse, designare videtur Diomedes lib. 3. ubi in Putschiana editione legitur: *Epos Latinum primus dixit scripsit is, quatuor Romanorum xviii. complexum est libris, qui & Annales inscribuntur, quod singulorum fere annorum actus contineant; sicuti publici Annales, quos Pontifices, Scribæque conficiunt de Romanis, quod Romanorum res gestas declarant.* In aliis etiam Codd. apud Diomedem, teste Merula, ipsum *Ennii* nomen expressum invenitur, hoc modo: *digne scripsit Ennius, is, qui &c.* Vide sis etiam Vossium dict. lib. 1. De Histor. Latin. cap. 2.

93. *Quingentesimo undevicesimo*] Supra lib. 4. cap. 3. Gellius scribit divortium à Sp. Carvilio cum uxore factum ann. V. C. Ic xxiii. M. Attilio & P. Valerio Coss. unde annorum numerus hoc loco reponendus. Sed Consulum nomina male apposuit; Nam an. V. C. Ixxiii. non M. Atilius & P. Valerius, sed M. Pomponius Matho & C. Papyrius Maso Consules fuêre, ut ex Fastis manifestum. Atque sub hisce Consulibus primum divortium Romæ factum fuisse, testatur etiam Dionysius Halicarnasseus lib. 2. ubi de Romuli legibus matrimonialibus agens, inquit: Ὁ μὲν λεγεὶ) γὸ οὗτος, ἐπῶν ἤκειν εἰς πολλογενίαν μηδὲνὶς ἐν Ῥώμῃ ἀφαλυθῆναι γάμου. καὶ ἐ τὸν ἑξδόμῳ ἐπὶ πᾶς τριακοστὸν καὶ ἑκατοντὸν, Ὁ λυμπιάσι, γεγαλδόντων Μάρκου Πομπωνίου, καὶ Γαΐου Παπυρίου, ὑπάτου λέγε) τὸν ἑαυτὸν γυναῖκα Σπόριος Καρουίλιος ἀνὴρ οὐκ ἀφρονὸς, ἀναγκαζόμενος ὑπὸ τ πρώτων ὁμόσαι παιδοποιὸν γυναικὶ μὴ ἐσομένην. ἐπ᾽ ἀὐτῷ στέργε ἡ γυνὴ: Id est, *Constat enim per* Ic xx. *annos Romæ nullum accidisse divortium. Septimâ demum supra centesimam & trigesimam Olympiade. M. Pomponio, C. Papyrio Consulibus, primus dicitur*

vilius Ruga primus Romæ de amicorum sententiâ divortium cum uxore fecit, 94 quod sterilis esset, jurassetque apud Censores 95 uxorem se liberûm quærendorum causa habere. 96 eodemque anno C. Nævius Poëta fabulas apud Populum dedit; quem M. Varro, in libro de Poëtis primo, stipendia feciſſe ait bello Pœnico primo; idque ipſum Nævium dicere 97 in eo carmine, quod de eodem bello ſcripſit.

citur uxorem dimiſiſſe Sp. Carvilius, vir non obſcurus, coactus à Cenſoribus jurare, liberorum cauſa ſe conjugem non retinere; erat enim ſterilis. Olympias autem CXXXVII. incidit in ann. U. C. IↃXXII. ex Faſtis Capitolinis; qui eoſdem Coſſ. hoc anno habent, quos Dionyſius recenſet. Hic autem ex Varronis calculo eſt an. U. C. IↃXXIII. quo divortium primum Carvilium feciſſe Gellius ſupra ſcripſit. Itaque Conſulum nomina apud Gellium lib. 4. cap. 3. non autem annorum U. C. numerus utrobique mutandus in annum U. C. IↃXXVII. quo Conſules fuêre M. Attilius & P. Valerius, ut voluit Lambecius; ſub illis enim Coſſ. nulli Romæ Cenſores fuêre; à quibus tamen Sp. Carvilius jurare coactus fuit. Cæterum ad totum hunc de Carvilii divortio locum illuſtrandum faciunt, quæ ſupra pag. 278. notata ſunt.

94. *Quod ſterilis eſſet*] Cod. Tornæſ. *quod ſterila eſſet.*

95. *Uxorem ſe liberûm quærendorum cauſa habere*] Solemnem hanc legitimi conjugii formulam, ut obſervavit quoque Lambecius, elegantiſſime Græce reddit Ariſtinætus: ἐπ' ἀπαῖδι γνησίων χαριστῶν ἄρᾳ. Damaſcius in Vitâ Iſidori: γυναῖκα παιδοποιὸν ἄρᾳ. Pythagoras in Symbolis: γυναικὶ πλησιάζειν ἐπὶ τεκνοποιΐᾳ.

96. *Eodemque anno C. Nævius Poëta fabulas apud populum dedit*] Nævius itaque ſexennio poſt primum bellum Punicum finitum, quod deſiit ann. V. C. IↃXXIII. fabulas dedit; quinquennio autem poſt Livium Andronicum, quem primum an. V. C. IↃXIV. Romæ fabulas dediſſe Gellius paulo ante dixit. Diu itaque ante Ennium floruit Nævius; utpote quo mortuo Ennius demum clareſcere cœperit; & à quo in Annalibus multa deſumpſerit, ut teſtis eſt Cicero in Bruto. Mortuus vero eſt Nævius an. V. C. IↃL. Varron. M. Cornelio Cethego & P. Sempronio Tuditano Coſſ. ut ibidem teſtatur Cicero: *At hic Cethegus Conſul cum P. Tuditano fuit bello Punico ſecundo. Quæſtorque his Coſſ. M. Cato, medio plane anno CXL. ante me conſulem.* Et mox. *His Conſulibus, ut in veteribus Commentariis ſcriptum eſt, Nævius eſt mortuus. Quanquam Varro noſter, diligentiſſimus inveſtigator antiquitatis, putat in hoc erratum, vitamque Nævii producit longius. Nam Plautum, P. Claudio, L. Porcio viginti annis poſt illos, quos ante dixi, Coſſ. mortuus eſt, Catone Cenſore.* Euſebius autem in Chronicis Nævii mortem refert ad an. II. Olympiad. CXLIV. qui foret annus V. C. IↃLI. Sic ut uno tantum anno à Veteribus abeat Commentariis, de quibus Cicero loquitur. Epitaphium, quod ipſe Nævius ſibi ſcripſerat, relatum eſt ſupra ab Auctore noſtro lib. 1. cap. 24.

97. *In eo carmine, quod de eodem bello ſcripſit*] Verſibus Bellum illud à Nævio conſcriptum fuit Saturnîs dictis, ut refert Feſtus: *Verſus antiquiſſimi, quibus Faunus fata cecinisſe hominibus videtur, Saturnii appellantur; quibus & à Nævio bellum Punicum conſcriptum eſt.* Hoc bellum unico volumine & continenti ſcripturâ Nævius ſcripſerat: Ca-

scripsit.[98] Porcius autem Licinius seriùs Poëticam Romæ cœpisse dicit in his versibus:

[99] *Pœnico bello secundo Musa pinnato gradu*
Intulit se bellicosam in Romuli gentem feram.

[100] ac deinde annis ferè pòst quindecim bellum adversus Pœnos sumtum est: atque non nimium longe [101] M. Cato Orator in civitate, [102] & Plautus Poëta in scena floruerunt.

jus autem Octavius Lampadio divisit in libros septem, ut Suetonius inquit lib. de Illustr. Grammat.

98. *Porcius autem Licinius*] Hujus meminit & infra Auctor noster lib. 19. cap. 9. ubi quosdam ejus versus adducit. Nobili prosapia apud Romanos ortum putat Gyraldus de Historia Poëtarum Dialog. x. Torrentius vero Comment. ad Horatium, Libertum à Porciorum aliquo manumissum. Quicquid sit, saltem constat Porc. Licinium variis scriptis, præsertim Epigrammatis conscribendis excelluisse; Post bellum etiam Punicum secundum floruisse, satis manifestum ex disticho sequenti; quo autem anno V. C. natus sit, vel decesserit, cum Veteres sileant, mihi incompertum.

99. *Pœnico bello secundo, &c.*] Etsi enim rudia quædam initia Poëticæ Latinæ fuerint mox à primo bello Punico, ut ex iis fabulis, quas Livius Andronicus, & haud longe post eum Cn. Nævius populo dediisse constat, videtur tamen Porcius Licinius ob illustre incrementum, quod mox sumpserit bello Punico secundo, eo præsertim tempore ejus initium statuere. Quo etiam respexit Horatius lib. 2. Epist. 1. ubi de populo Romano scribit:

Serus enim Græcis admovit acumina chartis,
Et post Punica bella quietus, quærere cœpit,
Quid Sophocles & Thespis & Æschylus utile ferrent.

100. *Ac deinde annis ferè post quindecim bellum adversus Pœnos sumptum est*] Ex Fastis Capitolinis belli Punici secundi initium fuit an. V. C. Io xxxv. secundum Varronem autem ann. V. C. Io xxxvi. P. Cornelio Scipione, Ti. Sempronio Longo Coss. Pax Carthaginiensibus data an. V. C. Io LIII. Varroniano, Cn. Cornelio Lentulo, P. Ælio Pæto Coss.

101. *M. Cato Orator*] Intelligitur Cato Major, qui & Censorius dicitur, cujus Vitam Plutarchus conscripsit. De eo enim Plinius lib. 7. cap. 27. scribit: *Tres summas in homine res præstitisse existimatus est, optimus Orator, optimus Imperator, optimus Senator.* Unde & apud Justinum lib. 33. eodem modo, quo apud Gellium hic, *Cato Orator*, pro Majore, aut Censorio legitur. Catonem autem Majorem hoc loco intelligi vel inde manifestum, quod natus an. V. C. Io xx. ut colligi potest ex Cicerone De Senectute, ubi ipse Cato se natum dicit sex annos, postquam Livius Andronicus fabulam primum docuisset, Centone Tuditanoque Coss. florere cœperit bello Punico secundo, in quo sub Fabio Maximo militaverit. Vixit autem usque ad bellum Punicum tertium, quod cœpit an. V. C. Io cv. L. Marcio Censorino & M. Manilio Coss. ejusq; persuasione potissimum factum, quod Romani incitati Carthaginiensibus bellum indixerint.

102. *Plautus Poëta in scenâ*] Annum, quo Plautus fatis concesserit, indicat Cicero in Bruto: *Plautus P. Claudio, L. Porcio, viginti annis post illos* (Cethegum & Tuditanum) *quos ante dixi, Coss. mortuus*

Digitized by Google

runt. 103 iſdemque temporibus 104 Diogenes Stoïcus, & 105 Carneades Academicus, & 106 Critolaus Peripateticus ab

mortuus eſt. Horum conſulatus incidit in annum V. C. Io LXX. ſive ann. I. Olympiad. CXLIX. Lapſus itaque Hieronymus in Chronico Euſebiano ἐνιαυτῷ XVI. annorum, qui anno I. Olympiad. CXLV. ſcribit : *Plautus ex Vmbria Sarſinas Roma moritur, qui propter annonæ difficultatem ad molas mannarias piſtorem ſe locaverat. Ibi quoties ab opere vacaſſet, ſcribere fabulas ſolitus ac vendere.* Is foret ann. V. C. Io LIV. quo Conſules erant P. Sulpitius Galba & C. Aurelius Cotta.

103. *Iſdemque temporibus Diogenes Stoicus & Carneades &c. legatiſunt*] De celebri hac Athenienſium legatione ad S. P. Q. R. etiam Auctor noſter ſupra lib. 7. c. 14. egit. Plutarchus in Catonis Vita ſcribit hanc trium celeberrimorum virorum legationem è Græciâ Romam adveniſſe Catone valde ſene. Annum deſignat Cicero in Lucullo, ſive Academ. Quæſt. lib. 4. ubi ex Clitomacho Carneadis diſcipulo, eam confert in Conſules P. Cornelium Scipionem, & M. Marcellum, cum A. Albinus Prætor Romæ eſſet, qui fuit annus Varronianus V. C. Io XCIX. hoc eſt ann. II. Olympiad. CLVI. Falſus itaque Gellius, qui iſtam legationem contigiſſe vult ſub bellum Punicum ſecundum, ante Ennii mortem; cum Ennius diem obierit an. V. C. Io LXXXV.

104. *Diogenes Stoicus*] De quo Athenæus lib. 5. Deipnoſoph. cap. 13. ita ſcribit: Διογένης Ἐπικούρειος, ἀνὴρ ἱκανὸς τὰ εἰς μεταχείρισιν λόγους, τὸ μὲν γένος ὢν ἀπὸ τῆς Σελευκείας τῆς τὰ Βαβυλῶνι ἀναδοχῆς ὁ ἐπονομαζόμενος Θρὶξ βασιλίσκος καὶ τοῖς λόγοις χαίρων. Id eſt, *Diogenes Epicureus facundus promptus atque diſertus, cum de re quapiam diſputaret, qui genus ducebat è Seleuciâ Babyloniæ vicinâ, acceptusque gratuſque* (Alexandro Syrix) *regi fuit, quamvis Stoicorum placitis gauderet.* Subjicit poſtea Athenæus, hunc Diogenem, mandato Antiochi, qui Alexandro in regno ſucceſſit, cum ejus virulentam maledicentiam pati non poſſet, occiſum eſſe. Regnare autem cœpit Antiochus ann. IV. Olymp. CLVIII. Itaque non diu poſt Diogenes Babylonius occiſus. Vixit autem annos LXXXVIII. ut teſtatur Lucianus in Macrobiis. Si itaque ponamus Diogenem occiſum Olympiad. CLIX. hoc eſt, circiter an. V. C. Io CX. annos fuit natus Diogenes LXXVII. quo tempore legationem cum Carneade & Critolao obierit.

105. *Carneades Academicus*] Scribit Laërtius in ejus Vita ex Apollodori Chronicis, Carneadem diſceſſiſſe ann. IV. Olympiad. CLXII. Φησὶ δ' Ἀπολλόδωρος ὁ Χρονικὸς ἀπελθεῖν αὐτὸν ἐξ ἀνθρώπων ἔτει τετάρτῳ τῆς δευτέρας ἑκατοστῆς ἑξηκοστῆς ἑκατοστῆς Ὀλυμπιάδος, βιώσαντα ἔτη πέντε καὶ τοῖς ἐνδυομένοις. *Refert Apollodorus in Chronicis, cum rebus humanis exceſſiſſe Olympiadis centeſimæ ſexageſimæ ſecundæ anno quarto, cum vixiſſet annos octoginta quinque.* Antea dixerat Laërtius moriente Carneade, defectionem Lunæ factam; quod & teſtatur Anonymus in Olympiad. Deſcript. qui ad an. IV. Olympiad. CLXII. notat: Ἔκλειψις σελήνης, ἧς καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ Καρνεάδης ὁ φιλόσοφος τὸν βίον μετήλλαξε. De Lunæ eclipſi idem tradit Suidas in Καρνεάδης. Mortuus itaque Carneades ann. IV. Olympiad. CLXII. qui eſt an. V. C. Io CXXV. Varron. cum vixiſſet annos LXXXV. ut præter Laërtium, etiam ſcribit Lucianus in Macrobiis. Cicero lib. 4. Academ. quæſtion. ait Carneadem vixiſſe annos XC. ut & facit Valerius Maximus lib. 8. cap. 7. ſed

ab Athenienſibus, ad ſenatum populi Romani, [107] negotii publici gratia, legati ſunt. [108] neque magno intervallo poſtea Q. Ennius, [109] & juxta Cæcilius, & [110] Terentius, ac

ſed haud dubie numero rotundo, nec adeo accurato, uterque uſus eſt, ut quidem fecit Apollodorus in Chronicis. Petavius tamen in Miſcellan. Exercit. poſt Juliani Imper. Opera, cap. 8. ex Cicerone demonſtrare conatur, Carneadem adhuc in vivis fuiſſe ann. V. C. [DCLIX.] ſive ann. III. Olymp. CLIX. cui iterum aſſentiri nequit, ſed hac in re Apollodori potius, quam Ciceronis teſtimonium ſequendum, contendit Jonſius De Scriptor. Hiſt. Philoſ. lib. 2. c. 14. cui & nos calculum adjicimus.

106. *Critolaus Peripateticus*] Hunc quoque Lucianus inter Longævos ponit, & vixiſſe ſcribit ultra LXXXII. annos. Quo vero anno V. C. obierit, incertum. Craſſus apud Ciceronem lib. 1. de Oratore, ait, ſe, cum Quæſtor ex Macedoniâ veniſſet Athenas, inter cæteros viros celebres, etiam Critolaum Peripateticum vidiſſe. Quæſturâ autem functus eſt Craſſus circa annum V. C. [DCCI.] Si itaque tum temporis adhuc vixerit Critolaus; neceſſe eſt, ut legationis tempore tantum fuerit annorum circiter XXX. Quod autem Craſſus Critolaum Athenis viderit, dubio non caret, merito ſcribit Jonſius dicto lib. 2. cap. 14. quem vide ſis.

105. *Negotii publici gratiâ*] Supra lib. 7. cap. 14. Auctor noſter cauſam expreſſit, nempe, ut Athenienſibus multa quingentorum talentorum ob Oropii vaſtationem indicta remitteretur. Alius eorum hoc negotium reperit Pauſanias in Achaicis, ſive lib. 7. ubi narrat, cum Athenienſes egeſtate potius, quam liberâ voluptate impulſi, (utpote qui Macedonico bello rebus actis, Græcorum jam prope egentiſſimi eſſent,) ſocium civitatem Oropum diripuiſſent, ab Oropiis Romanum Senatum appellatum; Senatum vero Romanum cum injuriam factam illis cenſuiſſet, Sicyonios juſſiſſe ab Athenienſibus multam petere, quanti ſcilicet illatam Oropiis injuriam ipſi æſtimaſſent. Sycionios autem diem judicii non obeuntibus Athenienſibus, multam illis quingentum talentorum irrogaſſe; eam vero Athenienſes pendere recuſantes ad S. P. Q. R. provocâſſe; quod factum hac illuſtri legatione; quæ tantum valuit, ut Senatus Romani Decreto ea multa ad centum duntaxat talenta redacta fuerit. Vide & Plutarchum in Catone Majore.

108. *Neque magno intervallo poſtea Ennius*] Falſiſſimum hoc. Nam Ennium jam XIV. annis ante hanc legationem diem ſuum obiiſſe, manifeſtum ex Cicerone in Bruto, & De Senectute, ubi ſcribit, cum mortuum Q. Marcio Philippo & Cn. Servilio Cæpione Coſſ. hoc eſt, ann. V C. [DXXXV.] ſive ann. IV. Olymp. CLII. Hieronymus tamen in Chronico Euſebiano mortem Ennii refert uno anno poſt, ac Cicero fecit, nempe ad Olympiad. CLIII. an. 1. ubi notat: *Ennius Poeta ſeptuagenarius major arteticâ morbo periit, ſepultuſque in Scipionum monumento, viâ Appiâ, intra primum ab Urbe miliarium. Quidam oſſa ejus Rudiam ex Lanculo tranſlata aſſerunt.*

109. *Et juxta Cæcilius*] Quando Cæcilius floruerit, ac fatis conceſſerit, ſcribit Hieronymus ex Tranquillo, in Chronico Euſebiano, ad an. II. Olymp. CL. *Statius Cæcilius Comœdiarum ſcriptor clarus habetur, natione Inſuber Gallus, & Ennii primum contubernalis. Quidam Mediolanenſem ferunt. Mortuus eſt anno poſt Ennii mortem, & juxta Janiculum ſepultus.* Cæcilius itaque XIII. annis ante Athenienſium legationem jam mortuus erat.

110. *Teren-*

ac subinde & [111] Pacuvius, & Pacuvio jam sene [112] Accius, clariorq; tunc in poëmatis eorum obtrectandis [113] Lucilius fuit. sed progressi longiùs sumus : quum finem proposuerimus annotatiunculis istis bellum Pœnorum secundum.

A. GEL-

110. *Terentius*] Floruit Terentius medio tempore inter bellum Punicum secundum ac tertium. Obitus annum notat Hieronymus in Chronico ad an. III. Olympiad. CLV. *Publius Terentius Afer Comœdiarum scriptor ob ingenium & formam libertate donatus in Arcadiâ moritur, qui primam Andriam antequam Ædilibus vinderet, Cæcilio* (leg. *Acilio*. Nam Andria Terentii acta est an. V. C. IↃ LXXXVIII. Cæcilius autem jam decesserat an. V. C. IↃ LXXXVI. anno scilicet post mortem Ennii, ut modo vidimus) *multum se mirantis legit*. Is vero est annus V. C. IↃ XCVI. Triennio ita mors Terentii ante legationem Carneadis & sociorum accidit.

111. *Pacuvius*] Celebris fuit anno V. C. IↃ C. sive ann. III. Olymp. CLVI. ut scribit ad eum annum Hieronymus in Chronico : *Pacuvius Brundusinus, Tragœdiarum scriptor, clarus habetur : vixitque Romæ quoad picturam exercuit, ac fabulas vendidit. Deinde Tarentum transgressus prope nonagenarius diem obiit.* Vixit autem adhuc anno V. C. IↃ CXXV. M. Aquilio & C. Sempronio Tuditano Coss. Sub horum enim consulatu Romæ fabula ejus *Oresles* inscripta acta fuit ; de quâ Cicero in De Amicitiâ.

112. *Accius*] Claruit anno V. C. IↃ CXV. sive Olymp. CLX. an. IV. ut idem scribit Hieronymus in Chronico ad hunc annum : *Lucius Accius Tragœdiarum scriptor clarus habetur, natus Mancino & Serrano Coss.* (hoc est ann. V. C. IↃ LXXXIV. Varron.) *parentibus libertinis : & seni Pacuvio Tarenti sua scripta recitavit ; à quo & fundus Accianus juxta Pisaurum dicitur, quia illuc fuerat ex Urbe deductus.*

113. *Lucilius*] Natus Lucilius Olympiad. CLXVIII. an. I. ut est apud Hieronymum in Chronico, hoc est, anno V. C. IↃ CVI. Sp. Postumio Albino, L. Calpurnio Pisone Coss. Obitus annum & locum idem refert Hieronymus ad an. IV. Olymp. CLXIX. *Caius Lucilius Satyrarum Scriptor Neapoli moritur, ac publicè funere effertur, anno ætatis* XLVI. hoc est, anno V. C. IↃ CLI. C. Mario, & L. Aurelio Oreste Coss.

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER DECIMUSOCTAVUS.

Cap. I.

Disputationes à Philosopho Stoïco, & contrà à Peripatetico, arbitro Favorino, factæ: quæsitumque inter eos, quantum in perficienda vita beata virtus valeret; quantumque esset in iis, quæ dicuntur extranea.

Familiares Favorini erant duo quidam non incelebres in urbe Roma Philosophi. eorum fuit unus Peripateticæ disciplinæ sectator, alter Stoïcæ. his quondam ego acriter, atque contentè pro suis utrinque decretis propugnantibus, quum essemus una omnes Ostiæ cum Favorino, interfui. ambulabamus autem in littore, quum jam advesperasceret, [1] æstate anni novi. atque ibi Stoïcus censebat & [2] vitam beatam

[1] æstate anni novi] Recte observat Turnebus Adversarior. lib. 23. cap. 8. Novum annum non uno modo dici apud Veteres; nonnunquam enim initium anni intelligitur, ut novum ver, nova æstas, veris & æstatis initium. Sic Ovidius Fastor.

Dic, age, frigoribus quare novus incipit annus.

Nonnunquam etiam novus annus est pars illa anni, quæ novas fruges, novosque fructus parit. Tibullus lib. 1. Eleg. 1.

Et quodcunque mihi ponunt novus reducat annus.

Ita forte Gellius *æstatem novi anni* dixit, quod æstas novas fruges adferat. Sic Servius ad illud Virgilii Æneid. lib. 7.

Vel cum sole novo densæ torrentur aristæ,

notat: *Prima æstatis parte. Nam proprie Sol novus est* VIII. *Kalend. Ian. sed tunc non sunt aristæ.* Alioquin & Romani annum vel Solem novum appellabant primum annum alicujus novi Imperatoris, vel Consulis primum diem, quo magistratum inierat. Seneca Apocolocynthes. *Quid factum sit in cœlo ante diem* III. *Id. Octob. Asinio Marcello, Acilio Aviola Coss. anno novo, initio seculi felicissimi, volo memoriæ tradere.* Sic Statius de XVII. Consulatu Domitiani lib. 4. Sylv. v.

Insignemque aperit Germanicus annum
Atque oritur cum Sole novo.

Q. Sym-

beatam hominum virtute animi solâ,& miseriam summam malitiâ solâ posse effici, etiamsi cætera bona omnia, quæ corporalia & externa appellarentur, virtuti deessent, malitiæ adessent. Ille contrà Peripateticus, miseram quidem vitam vitiis animi & malitiâ solâ fieri concedebat, 3 sed ad complendos omnes vitæ beatæ numeros virtutem solam nequaquam satis esse existimabat. quoniam & corporis integritas, sanitasque, & honestus modus formæ, 4 & pecunia familiaris, & bona existimatio, cæteraque omnia corporis

Q. Symmachus lib. 1. Epist. 22. *Deinde gaudeo cum te consulem novus annus exspectat.* Sidonius Apollinaris Carmine 11. in principio:

Es effulgens trabealis mole metalli,
Annum pande novum, Consul vetus.

2. *Vitam beatam hominum virtute animi solâ &c. effici*] Stoicorum enim, Zenonis, Cleanthis, aliorumque sequacium sententia fuit, solam virtutem sic sufficere ad beatam vitam, ut etiam Aristo præ aliis existimarit, habitâ virtute, nihil interesse, an optime valeas, an gravissime ægrotes; cæteris que rebus ad vitam tolerandam necessariis abundes, an vero omnium adeo egentissimus sis, ut nihil eorū suppetat. Secundum Stoicos enim beate vivere, nihil aliud est, quam vivere secundum virtutem, seu, quod idem est, secundum naturam.

3. *Sed ad complendos omnes beatæ vitæ numeros virtutem solam nequaquam satis esse existimabat*] Hanc Aristotelis, & Peripateticorum esse opinionem notum ex lib. 1. Ethic. cap. 3. ubi Aristoteles primas quidem contemplationi & Virtuti defert, negat autem eum posse dici felicem, qui in maximis doloribus calamitatibusque versetur, & Vitæ beatæ congruere putat, ut quis opibus, liberis, & amicis floreat. Sane, quicquid etiam à superciliosis & rigidioribus quibusdam Magistris, Genium sibi in omnes absque suffragio frustra arrogamibus, dici & incassum in contrarium adferri soleat, omnino, ut paucis totam rem complectar, ad bene beateque, & cū animi tranquillitate vivendum, necesse est, ut quis gerat mentem sanam in corpore sano, non deficiente commeatu. A quibus non abeunt illa Scleriæ apud Stobæum Serm. 61.

Υγιαίνειν μὲν ἄριστον ἀνθρώπῳ θνητῷ·
Δεύτερον δ' φυὴν καλὸν εἶδος·
Τρίτον δ' πλοῦτον ἀδόλως, εἶτα
Τέτραχθα, ἡδὺν μετὰ φίλων.

Id est,

Optima quidem est sanitas viro mortali,
Deinde bonum ingenium:
Tertio divitiæ sine dolo parta:
Postremus vigens ætas inter amicos.

Notum etiam omnium ore celebratum Epigramma Martialis lib. 10. Epig. 47.

Vitam quæ faciunt beatiorem,
Jucundissime Martialis, hæc sunt:
Res non parta labore, sed relicta;
Non ingratus ager, focus perennis:
Lis nunquam, toga rara, mens quieta;
Vires ingenuæ, salubre corpus;
Convictus facilis, sine arte mensa:
Nox non ebria, sed soluta curis.
Non tristis thorus, at tamen pudicus:
Somnus, qui faciat breves tenebras:
Quod sis, esse velis, nihilque malis:
Summum nec metuas diem, nec optes.

4. *Et pecunia familiaris*] Pridem monuit Salmasius ad Solinum hic legi debere, *& pecunia familiaque.* Vide notas supra pag. 893. Alibi etiam Auctor noster: *Quod quisque familiæ pecuniæque habebat, in medium dabant.*

poris & fortunæ bona neceſſariò viderentur perficiendæ beatæ vitæ. Reclamabat hoc in loco Stoïcus, &, tamquam duas ille res diverſas poneret, mirabatur: quòd, quum eſſent malitia & virtus duo contraria, vita miſera & beata quoque æquè contraria: non ſervaret in utriſque vim & naturam contrarii: & ad miſeriam quidem vitæ conficiendam ſatis valere malitiam ſolam putaret, ad præſtandam verò vitam beatam non ſatis virtutem ſolam eſſe diceret. atque id maxime diſſidere, neque convenire dicebat, quòd, qui profiteretur vitam nullo pacto beatam effici poſſe, ſi virtus ſola abeſſet; idem contrà negaret beatam fieri vitam, quum ſola virtus adeſſet: & quem daret haberetque virtuti abſenti honorem, eumdem petenti atque præſenti adimeret. Tum Peripateticus perquam herclè feſtivè, Rogo te, inquit, cum bona venia reſpondeas, an exiſtimes eſſe 5 vini amphoram, quum abeſt ab eâ unus 6 congius? Hoc ubi accepit Stoïcus: Minime, inquit, vini amphora

5. *Vini amphoram*] Amphora menſura erat liquidorum, *Quadrantal* Veteribus dicta, capiens urnas duas, ſextarios octo & quadraginta, congios octo, &c. ut ex hiſce Voluſii Mettiani videre eſt: *Quadrantal, quod nunc plerique amphoram vocant, habet urnas duas modios tres, ſemodios ſex, congios octo, ſextarios quadraginta octo, heminas nonaginta ſex, quartarios centum nonaginta duos, Cyathos quingentos ſeptuaginta ſex.* Sic Feſtus: *Quadrantal vocabant antiqui, quam Graeci amphoram dicunt: quod vas pedis quadrati octo & quadraginta capit ſextarios.* Et Julius Africanus in Fragmento περὶ μέτρων: Ὁ Ῥωμαῖος ἀμφορεὺς, ὃν καὶ μετρητὴν λέγουσι πολλοὶ, ἡμιεκμφόρια μὲν ἔχει, ἃ καλοῦσι κάδους ὀκτὼ καὶ τεσσαράκοντα, οἵ εἰσι Ῥωμαϊκοὶ ξέσται· ὥστε τὸν ἀμφορέα εἶναι ξεστῶν μϞ. Id eſt, *Amphora vini, quam & metretum multi vocant, continet ſemiamphoras duas, quas cados communi nomine appellant, Romani vero urnas dicunt, ita ut amphora ſit ſextariorum 48.*

6. *Congius*] Congius Romanus, menſura liquidorum, erat octava pars amphoræ, & ſenos quaquaverſum habebat pollices Romanos, capiebatque ſextarios Rom. ſex, ac pendebat libras Romanas novem, ſi oleo: decem, ſi vino: tredecim & ſemis, ſi melle impleretur. Unde Cato de R. R. cap. 57. *Menſa quinto, ſexto, ſeptimo & octavo libanto ſervi indies ſextarium unum, in menſes congios quinque.* Si enim ſingulis diebus ſextarius unus hauriatur, triginta diebus ſive menſis ſpatio, congios quinque, hoc eſt, ſextarios triginta efficient. Apud Plinium lib. 14. Hiſtor. Natural. cap. 22. de ſi tenuis bibonibus legere eſt, qui bicongii & tricongii dicerentur, ut de Ciceronis filio, qui binos congios ſimul haurire ſoleret; & de Novellio Torquato, qui ſpectante Tiberio Imp. uno impetu tres congios evacuaſſet.

4. Et

amphora dici poteſt, ex quâ abeſt congius. hoc ubi accepit Peripateticus, Vnus igitur, inquit, congius amphoram facere dici debebit: quoniam, quum deeſt ille unus, non ſit vini amphora; & quum acceſſit, ſit amphora. quòd ſi id dicere abſurdum eſt, uno congio ſolo fieri amphoram: itidem abſurdum eſt, una ſolâ virtute vitam fieri beatam dicere: quoniam, quum virtus abeſt, beata eſſe vita numquam poteſt. Tum Favorinus adſpiciens Peripateticum, Eſt quidem, inquit, argutiola hæc, quâ de congio vini uſus es, expoſita in libris: ſed, ut ſcis, captio magis lepida, quàm probum, aut ſimile argumentum videri debet. congius enim, quum deeſt, efficiet quidem, ne ſit juſtæ menſuræ amphora: ſed quum accedit 7 & adjicitur, non ille unus facit amphoram, ſed ſupplet. virtus autem, ut iſti dicunt, non acceſſio, neque ſupplementum, ſed ſola ipſa vitæ beatæ inſtar eſt: & propterea, vitam beatam ipſa ſola una, quum adeſt, facit. Hæc atque alia quædam minuta magis & nodoſa, tamquam apud arbitrum Favorinum, in ſuam uterque ſententiam conferebant. ſed quum jam prima fax noctis, & denſiores eſſe tenebræ cœpiſſent, proſequuti Favorinum in domum, ad quam devertebat, diſceſſimus.

7. *Et adjicitur*] Cod. Tornæſ. & Vat. Edd. *& additur.*

CAP. II.

Cujuſmodi quæſtionum certationibus Saturnalicia ludicra Athenis agitare ſolemus; atque inibi inſperſa quædam ſophiſmata, & ænigmata oblectatoria.

1 SAturnalia Athenis agitabamus hilarè prorſum & modeſtè, non, ut dicitur, remittentes animum, (nam remittere,

Saturnalia Athenis agitabamus] In Græciâ enim æque ac Romæ Saturnalia, Græcis Κρόνια appellata, in Saturni honorem celebrabantur. Scholiaſtes Ariſtophanis in Nebulis: Ἐν ᾗ δὲ Κρόνια ἑορτὴ παῖς τοῖς Ἕλλησι, τὰ δὲ Ῥωμαίοις καλούμενα Σατουρνάλια. *Cronia apud Græcos feſtum, quod*

mittere, inquit Musonius, animum, quasi amittere est) sed demulcentes eum paulum atq; laxantes, jucundis honestisque sermonum illectationibus. Conveniebamus autem ad eamdem cœnam complusculi, qui Romani in Græciam veneramus, quique [2] easdem auditiones, eosdemque doctores colebamus. tum qui cœnulam ordine suo curabat, præmium solvendæ quæstionis ponebat librum veteris scriptoris vel Græcum, vel Latinum, & [3] coronam è lauro plexam; totidemque res quærebat, quot homines istic eramus, quumque eas omnis exposuerat, rem locumque dicendi sors dabat. quæstio igitur soluta corona & præmio donabatur; non soluta autem tramittebatur ad eum, qui sortitò successerat. idque in orbem vice pari servabatur. si nemo

apud Romanos Saturnalia vocatur. Unde Suidas: Κρόνια, ἑορτὴ ἀγομένη Κρόνῳ παρὰ τῇ μιᾷ τοῦ ἑβδόμου. Macrobius etiam lib. 1. Saturnal. cap. 4. ex Verrio Flacco refert: *Saturnaliorum dies apud Græcos quoque festi habentur.* Idem Macrobius eod. lib. 1. cap. 7. ex Annalibus L. Accii hosce versus adducit, quibus solemnia tum peragi solita, describit:

Maxima pars Græcum Saturno & maxime Athenæ
Conficiunt sacra, quæ Cronia esse iterantur ab illis
Eumque diem celebrant: per agros urbesque fere omnes
Exercent epulis lati: famulosque procurant
Quisque suos: nostrique itidem & mos traditur illinc
Iste, ut cum dominis famuli epulentur ibidem.

2. *Easdem auditiones*] Hoc sensu Seneca Pater lib. 9. Controvers. 111. *Cassium Severum ab auditione ejus cum redire, interrogatus quomodo dixisset, respondit, Male.* Item Filius Epist. 108. *Auditionem Philosophorum, lectionemque ad propositum beatæ vitæ trahendam.*

Græci ἀκρόασιν appellant. Polybius Legat. 122. Γυναῖκες γραμματικὰς, καὶ τὰς ἀκροάσεις ποιουμένας. Unde & Suetonius De Illust. Gramm. *Primus in urbem intulit studium Grammatices Crates Mallotes, Aristarchi æqualis, qui missus ad senatum ab Attalo rege inter secundum & tertium bellum Punicum, plurimas ἀκροάσεις subinde fecit; assiduæque disseruit.*

3. *Coronam è lauro plexam*] Intellige coronam ex integrâ fronde lauri plexam; Hujusmodi enim coronæ, quas ex integris frondibus & intonsis veteres nectebant, *plectiles*, vel *nexiles* dicebantur. Unde apud Plautum Bacchid. Act. 1. Sc. 2. *Corona plectilis*, ad differentiam earum, quas ex mero folio funiculis suebant, quæ *tonsiles* vel *tonsæ* appellatæ, ideo quod ex foliis detonsis textæ essent, ut bene observat Salmasius ad Solinum, ex Servio ad istum Virgilii versum,

Ipse caput tonsæ foliis ornatus olivæ.

Quem Servius recte de corona tonsili interpretatur. *Tonsæ*, inquit, *olivæ, minutis foliis compositæ. Habituros se autem coronam tonsilem dixit.* De Coronis

porro

nemo dissolvebat quæstionis ejus nodum, præmium ipsum & corona deo, cujus id festum erat, dicabatur. quærebantur autem res hujuscemodi, aut sententia Poëtæ veteris lepidè obscura non anxiè, aut historiæ antiquioris requisitio, aut 4 decreti cujuspiam ex Philosophia perperam invulgati purgatio, aut captionis sophisticæ solutio, aut inopinati, rarioris que verbi indagatio, aut tempus item in verbo perspicuo obscurissimum. itaque nuper 5 quæsita esse memini numero septem, quorum prima fuit enarratio horum versuum, qui sunt in Satyris Q. Ennii uno multifariam verbo concinniter implicati. quorum exemplum hoc est:

6 *Nam qui lepidè postulat, alterum frustrari,*
Quem frustratur, frustra eum dicit frustra esse.
Nam qui sese frustrari quem frustra sentit,
Qui frustratur, is frustra est; si non, ille est frustra.

Secunda quæstio fuit, quonam modo audiri atque accipi deberet, 7 quod Plato in civitate, quam in libris suis condidit,

porro antiquorum, earumque apud Veteres usu, extat Opus insigne Caroli Paschalii.

4. *Decreti cujuspiam ex Philosophiâ*] Sic suprà lib. 12. cap. 4. 5. & 9. alibique sententias Philosophorum *Decreta* appellat Gellius. Græci γνώμας & δόγματα vocant. Quintilianus lib. 8. cap. 5. *Sententiæ vocantur, quas Græci γνώμας appellant.* Appulejus lib. 1. de Dogmate Platonis: *Quæ autem consulta, quæ δόγματα Græce licet dici, ad utilitatem hominum, vivendique & intelligendi & loquendi rationem extulerit, hinc ordiemur.*

5. *Quæsita esse numero septem*] Quia scilicet septem aderant convivæ; qui legitimus convivarum numerus olim habebatur. Vide Notas supra pag. 672.

6. *Nam qui lepide postulat alterum frustrari*] Jos. Castalio in Variis Lectionib. cap. 23. refert M. Ant. Muretum hosce Ennii versus sic solitum explicare: Qui vult alium lepide fallere, dicere non debet errare ac falli eum, quem ipse fallere cogitat. Nam, ubi quis tentit frustra alium operam dare, ut se fallat, tum nisi is, cui dolus tenditur, fallitur, is ipse frustra est, qui eum frustrati volebat, hoc est, ipse fallitur, qui fallere volebat. Nam *Frustrari*, est fallere; *Frustra esse*, falli, ac decipi. Valens vero Acidalius Divinat. & Interpretat. in Amphytrion. Plauti cap. 2. Ennii versus hunc in modum rescribendos putat:

Qui sè lepide postulat alterum frustrari,
Quem frustratur, frustra eum dicit frustra esse.
Nam qui sèse frustrari quem frustra sentit,
Qui frustratur, is frustra est, non ille est frustra.

7. *Quod Plato in civitate &c. κοινὰς ἁπάσας γυναῖκας esse censuit*] Cod. Tornæs. post γυναῖκας addit, *id est, communes esse*

didit, κοινὰς τὰς γυναῖκας esse censuit; * & præmia viris fortibus, summisque bellatoribus posuit saviationes puerorum & puellarum? Tertio in loco hoc quæsitum est, in quibus verbis captionum istarum fraus esset, & quo pacto distingui resolvique possent? *Quod non perdidisti, habes: cornua non perdidisti: habes igitur cornua.* item altera captio: *Quod ego sum, id tu non es: homo igitur tu non es.* Quæsitum id quoque ibi est, quæ esset hujus quoque sophismatis resolutio? *Quum mentior, & mentiri me dico, mentior, an verum dico?* Postea quæstio ista hæc fuit: *Quam ob causam patricii* 10 *Megalensibus* [11] *mutuare soliti sint, plebes* [12] *Cerealibus?* Secundum

esse mulieres censuit. Quomodo autem Plato in Republicâ suâ, κοινὰς δὲ γυναῖκας *mulieres communes esse* censuit, ipse late explicat lib. 5. De Republicâ.

8. *Et præmia viris fortibus, summisque bellatoribus posuit saviationes, &c.*] Platonis locum è libro 5. de Republica præ oculis habuisse videtur, ubi inquit: Καὶ τοῖς ἀγαθοῖς γε καὶ τῶν ἐν τοῖς πολέμοις, ἢ ἄλλοθί που ἀγαθόν τι ἀπενηνεγμένοις, δῶρα ἀθάνατα, καὶ ἀφθονίαν ἡ ἐξουσία τοῦ γυναικῶν ξυγγινομένους, ἵνα ἅμα μὲν εὐφήμους ὡς πλείστους τοὺς παῖδας ἐκ τοῦ τοιούτου ἀπεργάζηται. Id est, *Et illis qui inter juvenes præstantiores sunt in rebus sive militaribus, sive aliis quibusdam, munera ac præmia danda sunt, & talia permulta, quin & uberior mulieribus congrediendi licentia, ut ex hac simul occasione filii plures, quam ex aliis, ex his serantur.*

9. *Quod non perdidisti, habes*] Vide supra lib. 16. c. 2. Hujusmodi Captiones *Cerastinas* vocat Quintilianus lib. 1. Exemplo Græcorum, qui κερατίνην, κερατίδας, item κερατίνους λόγους & κέρατα appellant, a cornibus scilicet, quæ materia syllogismi; frequens olim in ore erat Chrysippi, ut est apud Laërtium hoc modo: Εἶτα ἐὰν ἀπόλωσις, τοῦτο ἔχεις, Κέρατα δὲ οὐκ ἀπόλωσις· κέρατα ἄρα ἔχεις. Quod ad verbum Gellius hic vertit; ut & fecit Seneca Epistol. 49. ubi *acutam delicationem* appellat.

10. *Megalensibus*] De Ludis Megalensibus vide notata supra ad lib. 2. cap. 24. pag. 174. & 175.

11. *Mutuare soliti sint*] Id est, mutua inter se dominia, sive convivia agitare soliti sint, ut Auctor noster ipse supra lib. 2. cap. 23. interpretatus est, ubi vide notas p. 176. Caulam addit Ovidius lib. 4. Fastor. quod Magna Deum Mater, ex Pessinunte Phrygiæ Romam accita & transportata, sedem bene mutavisset, & inde patricios vicissim mutua inire convivia; sic enim inquit:

Cur vicibus factis inant convivia, quæro,
Tum magis, indicit ut concelebrentque dapes?
Quod bene mutavit sedem Berecynthia, dixit,
Captant mutatis sedibus omen idem.

12. *Cerealibus*] Ludi Cereales in honorem Cereris instituti, & celebrati a pridie Idus Aprilis per dies octo in Circo, proximo post Circenses die, ut indicat Ovidius lib. 4. Fastor.

Proxima victrices cum Romam inspexit Eos

Et

eundum ea quæsitum hoc est; verbum *verant*, quod significat, *vera dicunt*, quisnam veterum Poëtarum dixerit? Sexta quæstio fuit, asphodelum [13] cujusmodi herba sit, quod Hesiodus in isto versu posuerit:

[14] Νήπιοι οὐδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντὸς,
Οὐδ' ὅσον [15] ἐν μαλάχῃ τε [16] καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ.

& quid

Et dederit Phœbo stella fugata locum.
Circus erit pompâ celeber, numeroque Deorum
Primaque ventosis palma petetur equis,
Hinc Cereris ludi: non est opus indice: cani â
Sponte Deæ munus, promeritumque patet, &c.

Cur autem Cerealibus plebes, ut patritii Megalensibus, mutua agitare convivia solerent, cum nusquam, quod sciam, causam ejus rei Veteres promant, præstat eam silentio involvere, quam temere divinando aliis forte risum præbere. Quod fecit olim Mosellanus, qui ad hunc locum notavit, eam non admodum remotam esse; quod magnos magna decant, parvos autem parva & rustica. Sic Patricius ordo, ut honestissimus in civitate, ita Megalensia maximorum Deorum festa; Plebs vero, ut infima est inter cives, ita quoque rustica Deæ sibi vindicaverit festa. In quibus verbis non unus est error, præsertim quod existimaverit ludos Megalenses in honorem magnorum Deorum institutos, cum tantum Magnæ Deûm Matri fiebant, ut recte notatum supra pag. 175.

13. *Cujusmodi herba sit*] Sic Cod. Tornæs. & Vett. Edd. in Ms. Reg. legitur, *cujusmodi herbarum sit*. In Stephaniâ editione est, *cujusmodi verbum sit*. Haud ita bene.

14. Νήπιοι οὐδ' ἴσασιν, &c.] Hunc primum Hesiodi versum & Cod. Torn. & Vett. Edd. habent. Male istum omisit Stephanus in suâ editione. Ambo vero exstant apud Hesiodum Ἔργων καὶ Ἡμέρων γ'. 40. & 41. eorumque sensus est,

Stulti nèque sciunt, quanto plus dimidium sit toto,
Nèque quam magnum in malva & asphodelo bonum.

Ad quem locum videndi Interpretes Græci Moschopulus, Proclus, Tzetzes ab Heinsio olim junctim editi, qui primum versum, ubi Hesiodus *dimidium plus esse toto* dicit, explicant, quod intellexerit, dimidium jure acquisitum, multo præstare toto, quod quis dolo malo, sive injusto modo nactus fuerit: τὸ ἥμισυ τοῦ μὴ ἁλισκεσθαι, πλέον εἶναι φῆσι μὴ ἀδικίας. Secundo autem versu Hesiodus frugalitatem & temperantiam in cibis commendat; summamque voluptatem in victu simplicissimo ac tenuissimo, malvâ nimirum & asphodelo, sitam esse innuens. Vide omnino quæ olim ad hunc Hesiodi versum notavit Vir postea Summus, tum adhuc juvenis, Heinsius.

15. Ἐν μαλάχῃ] Malva alia sylvestris, alia sativa; utriusque differentiam tradit Plinius lib. 20. Hist. Natur. cap. 21. *In magnis laudibus malva est utraque & sativa & sylvestris. Duo genera earum, amplitudine folii differuntur. Majorem Græci molochen vocant in sativis; alteram ab emolliendo ventre dictam putant malachen. E sylvestribus cui grande folium, & radices albæ Althea vocatur, &c.* De malva vide etiam Dioscoridem lib. 2. cap. 141.

16. Καὶ

& quid item Hesiodus se dicere sentiat, quum dimidium plus esse toto dicit? Postrema quæstionum omnium hæc fuit: *scripserim, venerim, legerim*, cujus temporis verba sint, præteriti, an futuri, an utriusque? Hæc ubi ordine, quo dixi, proposita, atque, singulis sorte ductis, disputata, explanataque sunt: libris, coronisque omnes donati sumus; nisi ob unam quæstionem, quæ fuit de verbo *verant*. nemo enim tum commeminerat dictum esse à Q. Ennio id verbum in decimotertio Annalium in isto versu:

Satin' vates verant ætate in agunda?

Corona igitur hujus quæstionis deo feriarum istarum Saturno data est.

16. Καὶ ἀσφοδέλῳ] Asphodeli descriptionem habes apud Dioscoridem lib. 2. cap. 199. Ἀσφόδελος φυτὸν τοῖς πολίταις γνώριμον, φύλλα ἔχων περίσσου μικρὰν ὅμοια, κανλὸν ὃ λέγουσι, ἐγγὺς ἐπ' ἄκρῳ ἀνθοκαλύμματι ἀνθήσαντα· ῥίζαν ὃ ὑπεισιν ἐπιμήκη, τραγήλαις, βελάνοις ὁμοίαν, ἀρτιώδη καὶ πλὴν γεῦσιν, καὶ δύναμιν θερμαντικάς. Id est, *Asphodelus planta est, plerisque omnibus cognita, foliis magni porri, caule vero levi, ferente in cacumine florem, quem Antherican appellant. Radices subjacent rotundæ, teretes, glandibus similes, gustu acres, & calefaciendi vi præditæ.* De asphodelo porro vide quæ habet Plinius lib. 22. cap. 17. & cap. 22. ubi & hujus versus meminit, quod & facit Galenus lib. 2. de alimentor. facultat. cap. 65. & Athenæus lib. 2. cap. 18. aliique inter Veteres.

CAP. III.

Quid Æschines rhetor in oratione, qua Timarchum de impudicitia accusavit, Lacedæmonios statuisse dixerit super sententia probatissima, quam improbatissimus homo dixisset.

1 ÆSchines vel acerrimus, prudentissimusque oratorum, qui apud conciones Athenienſium floruerunt,
2 in oratione illa sævâ, criminosaque & virulentâ, quâ Timarchum

Æschines] Hujus vitam breviter descripsit Plutarchus inter Decem Rhetores. Perpetuus Antagonista Demosthenis fuit, cujus tamen eloquentiæ vi & factionibus in Republicâ victus, Rhodum exulatum abiit cosactus est, ubi sustendandæ vitæ causa ludum literarium aperuit. Deinde Samum profectus, atque in insulâ degens, non multo post obiit.

2. In

marchum de impudicitia graviter, insigniterque accusavit, nobile & illustre consilium Lacedæmoniis dedisse dicit virum indidem civitatis ejusdem principem, virtute atque ætate magna præditum. Populus, inquit, Lacedæmonius de summa republica sua, quidnam esset utile & honestum, deliberabat: tum exsurgit, sententiæ dicendæ gratiâ, homo quispiam turpitudine pristinæ vitæ defamatissimus, sed lingua tunc atque facundia 3 nimium quantum præstabilis. consilium, quod dabat, quoque oportere fieri suadebat, acceptum ab universis & complacitum est: futurumque erat ex ejus sententiâ populi decretum. ibi unus ex illo principum ordine, quos Lacedæmonii, ætatis dignitatisque majestate tamquam arbitros & magistros disciplinæ publicæ verebantur, commoto, irritatoque animo exsilit: &, 4 Quænam, inquit, Lacedæmonii ratio, aut quæ tandem spes erit, urbem hanc & hanc rempublicam salvam, inexpugnabilemque esse diutius posse, si hujuscemodi anteactæ vitæ hominibus consiliariis utemur? quod si proba ista hæc & honesta sententia est; quæso vos, non sinamus eamdem dehonestari turpissimi auctoris contagio. atque ubi hoc dixit, 5 elegit virum fortitudine, atque justitiâ præter

2. *In oratione illa, &c. qua Timarchum*] Quæ hodie adhuc supereſt, & habetur impressa inter Opera Demosthenis & Æschinis in Editione Francofurtensi, p. 260. & seqq. E tribus orationibus, quas publicas Æschines habuit, hæc ordine prima fuit, ut testatur Apollonius in Vitâ Æschinis.

3 *Nimium quantum*] Cod. Tornæs. & Vett. Edd. *nimium quanto*. Æschines in ipsa oratione dicit εἰς ὑπερβολὴν; Scribit enim consilium hujusmodi fuisse datum λόγῳ δ' ἀνδρὸς βιωσιμώτου μὲν ἰσχυροῦ, λέγειν δ' εἰς ὑπερβολὴν δεινοῦ.

4. *Quænam, inquit, Lacedæmonii ratio, &c.*] Æschines in Oratione ipsâ postquam obiter dixerat, Senum cognomine summum apud Lacedæmonios Magistratum honestari, subjicit: Τούτων εἷς, ὡς λέγεται, παρελθὼν, ἰσχυρῶς ἐπέπληξε τοῖς Λακεδαιμονίοις, ἐπὶ τούτῳ καθ' αὑτῶν ἰδίᾳ καταφέρουσιν, ὡς ὁ πολιὸς χρόνος τὸν Σπάρτην ἀπολεῖ, εἰ τοιούτοις χρήσονται συμβούλοις χρώμενοι. Id est, *Horum igitur unus prodiisse fertur, & acriter objurgasse Lacedæmonios, ac tale quoddam in eos maledictum jecisse: non diu Spartam fore ab hostili violentiâ incolumem, si talibus in concione suasoribus uterentur.*

5. *Elegit virum fortitudine, &c.*] Verba

ter alios præstantem, sed inopi linguâ & infacundum; jussitque eum, consensu petituque omnium, eamdem illam sententiam diserti viri cuicuimodi posset verbis dicere: ut nulla prioris mentione habitâ, scitum atque decretum populi ex ejus unius nomine fieret, quod ipsum denuo dixerat. atque ita, ut suaserat prudentissimus senex, factum est. sic bona sententia manſit; turpis auctor mutatus est.

ba Æschinis sunt: Ἄνδρα δὲ Λακεδαιμόνιον ἀνδρὸς ἀγαθοῦ τοῦ Λυκουργείου μηδὲν ἧττον, λέγειν μὲ οὐκ ἐπιστάμενον, τὸν δὲ καὶ πόλιν καὶ πράγματα, καὶ ἃ χρὴ συμβουλεύειν ἐγκρατέστατον διαφέροντα, ἐπιτάξαι αὐτοῖς αὐτοὺς ἅπερ γνώμης, ἅπερ ὅπως ἂν δόξῃ). Id est, *Simul autem accessens alium quemdam Lacedæmonium, virum haud sane deterum, sed rebus bello gestis illustrem, justitiaque & continentia præstantem; ac jussit, ut eadem sententias, quas prior ille orator dixisset, promi posset, utcunque reperiret.*

CAP. IV.

Quod Sulpicius Apollinaris prædicantem quemdam à sese uno Sallustii historias intelligi illusit, quæstione proposita, quid verba ista apud Sallustium significarent: perincertum stolidior, an vanior.

QUum jam adolescentuli Romæ [1] prætextam & puerilem togam mutassemus; magistrosque jam nobismetipsi exploratiores quæreremus: [2] in Sandaliario forte apud

[1] *Prætextam*] Vide Notas supra p. 1000. [2] *In Sandaliario*] Scilicet *vico*; erat enim Romæ vicus *Sandaliarii* dictus; sive etiam *Sandaliarium*, ut hic vocat Gellius, & Galenus lib. περὶ τῶν ἀφελίμων. Mentio hujus vici in Veteri Inscriptione

D. M.
M. AFRANI. HELIODORI
MAGISTRI. VICI
SANDALIARII
M. AFRANIUS. IMMOL
PATRONO. FEC.

In alia etiam Inscriptione legere vicum hunc fuisse in IV. Urbis regione:

SEX. FONTEIVS. D. L. ROPHIMVS
CN. POMPEIVS. CN. L. NICEPHOR
MAG. VICI
SANDALIARI. REG
IIII. ANNI. XVIII.
D. D.

Quod & confirmat P. Victor, qui templum *Apollinis Sandaliarii* in IV. Urbis regione ponit. Ab hoc vero vico *Apollo Sandaliarius* dictus, cui templum ab Augusto extructum docet Suetonius in ejus Vitâ: *Pretiosissima deorum simulacra undecunque conquisita, vicatim dedicabat: ut Apollinem Sandaliarium, & Iovem Tragœdum, alioque.*

3. *Apud*

3 apud librarios fuimus; quum ibi in multorum hominum cœtu Apollinaris Sulpicius, vir in memoria noſtra præter alios doctus, jactatorem quempiam, & venditatorem Salluſtianæ lectionis irriſit, illuſitque genere illo facetiſſimæ diſſimulationis, qua Socrates ad ſophiſtas utebatur. nam quum ille ſe unum & unicum doctorem eſſe, enarratoremque Salluſtii diceret; neque primam tantùm cutem, ac ſpeciem ſententiarum, ſed ſanguinem quoque ipſum, ac medullam verborum ejus eruere, atque introſpicere penitus prædicaret: tum Apollinaris amplecti, venerarique ſe doctrinas illius dicens, Per, inquit, magiſter optime, exoptatus mihi nunc venis cum ſanguine & medullâ Salluſtii verborum. heſterno enim die quærebatur ex me, quidnam verba ejus hæc in quarto hiſtoriarum libro de Cn. Lentulo ſcripta ſignificent? de quo incertum fuiſſe ait, ſtolidiorne eſſet, an vanior? eaque ipſa verba, uti ſunt à Salluſtio ſcripta, dixit: *At* 4 *Cn. Lentulus patriciæ gentis, collega ejus, cui cognomentum Clodiano fuit, perincertum ſtolidior an vanior, legem de pecuniâ, quam Sulla emtoribus bonorum remiſerat, exigendâ promulgavit.* quæſitum ergo ex ſe Apollinaris, neque id ſe diſſolvere potuiſſe aſſeverabat, quid eſſet *vanior*, & quid *ſtolidior*? quoniam Salluſtius ſic ea ſeparaſſe, atque oppoſuiſſe inter ſe videretur, tamquam diverſa ac diſſimilia, nec ejuſdem utraque vitii forent: ac propterea petebat, uti ſe doceret ſignificationes utriuſque vocis & origines. Tum ille rictu oris 5 labearumque ductu contemni à ſe oſten-

3. *Apud Librarios*] Qui nimirum libros deſcribebant, & vendebant. Unde in Gloſſis: Βιβλιογράφος, *Librarius.* Βιβλιοπώλης, *Libellio.* Palladius De R. R. Præfatione libri de inſitione: *Quod volumina hæc rudis colendi ferius quam juſſeram ſcripta ſunt, librarii ſegnior manus fecit.* Hinc & in Vett. Inſcriptionib. *Scribæ librarii* dicuntur. Et Vetus Horatii Interpres in De Arte Poëtica ex Suetonio notat: *Scriptor, librarius, bibliopola.* De Librariis & Scribis plura vide apud Barthium Adverſar. lib. 50. cap. 1. & Wouwerum De Polymathia cap. 6.

4. *Cn. Lentulus*] Cn. Lentulus Clodianus, conſul fuit cum P. Licinio Craſſo anno U. C. IↃ CLVI. ut habent Faſti Capitolini.

5. *Labearumque ductu*] Sic Stephanus edidit è Mſſ. *vulgo labiorumque du-*

oſtendens, & rem, de qua quæreretur, & hominem ipſum, qui quæreret, Priſcorum, inquit, & remotorum ego verborum medullas & ſanguinem, ſicuti dixi, perſpicere & elicere ſoleo: non iſtorum, quæ proculcata vulgo, & protrita ſunt. ipſo illo quippe Cn. Lentulo ſtolidior eſt & vanior, qui ignorat ejuſdem ſtultitiæ eſſe vanitatem & ſtoliditatem. ſed ubi hoc dixit, media ipſa ſermonum reliquit: & abire cœpit. nos deinde eum tenebamus, urgebamuſque, & cum primis Apollinaris, ut de vocabulorum iſtorum vel differentia, vel, ſi ei ita videretur, ſimilitudine pleniùs, apertiuſque diſſereret: & ut ne ſibi invideret diſcere volenti orabat. atque ita ille, ſe jam planè illudi ratus, negotium ſibi eſſe cauſatur, & digreditur. nos autem poſteà ex Apollinari didicimus 6 *vanos* propriè dici, non, ut vulgus diceret, deſipientes, aut hebetes, aut ineptos, ſed, ut veterum doctiſſimi dixiſſent, mendaces & infidos, & 7 levia inaniaq; pro gravibus & veris aſtutiſſimè componentes: ſtolidos autem

ſta. Poſſis etiam legere *labiarumque ductu.* ut ſupra lib. 10. cap. 4. ubi ex Nigidio *labias* adfert. Cæterum labiarum ductu aliquem contemnere, idem valet, quod irridere; quod Plautus *labiis ducere* dixit. *Labiis dum ducant eum.* Græci eodem modo, ἐπὶ ξ τὰ χείλη ἀφαιρεῖν. Heſychius: ἀφαμυκᾶσθαι, χλευάζειν. ἐπὶ ξ τὰ χείλη ἀφαιρεῖν. Vide Salmaſium ad Hiſtor. Auguſt. Scriptor. p. 283.

6. *Vanos proprie dici, &c. mendaces, & infidos*] Sic Nonius Marcellus: *Vanum eſt mendax.* & adducit ex Virgilii Æneid. lib. 1.

Ni fruſtra augurium vani docuêre parentes.

Item ex Cicerone, lib. 1. De Offic. *Nihil enim proficiant, niſi admodum mentiantur; nec vero eſt quicquam turpius vanitate.* Et Quæſtion. Tuſcul. lib. 3. *Tum ita variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas, & opinioni confirmatæ natura ipſa cedat.* Ita Servius ad illud Virgilii lib. 2. Æneid.

-- Nec ſi miſerum Fortuna Sinonem
Finxit: vanum etiam mendaxque improba finget.

Interpretatur *Vanum, fallacem & qui etiam ſine utilitate mentitur. Mendacem* vero, *qui tantum ad decipiendum.* Sic Arnobius adverſus Gentes lib. 1. *Vanos, mendaces, ſtolidos* conjunxit.

7. *Leviaque & inania &c. aſtutiſſime componentes*] Vanos tamen dici, non qui aſtutiſſime tantum mendacia componunt, ſed etiam qui pro ingenitâ mentiendi voluptate, ſine propoſito ſæpius mentiuntur; ac pro levibus, inconſideratis & ſimplicibus nonnunquam accipi, arguit locus Salluſtii in Conjurat. Catilinæ, ubi Q. Curii mores deſcribens, ait: *Huic homini non minus vanitas, quam audacia; neque quod audierat, neque quod ipſe fecerat occultare, prorſus neque dicere, neque facere quicquam penſi habebat.*

8. Μοχθη-

autem vocari non tam ſtultos & excordes, quàm tetros, & moleſtos, & illepidos, quos Græci [8] μοχθηρὰς καὶ φορτικὰς dicerent. etyma quoque harum vocum, & origines ſcriptas eſſe dicebat in libris Nigidianis. [9] quos requiſitos ego, & repertos cum primarum ſignificationum exemplis, ut commentariis harum Noctium inferrem, notavi, [10] & intuliſſe jam me aliquo in loco commentationibus iſtis exiſtimo.

8. *Μοχθηρὰς καὶ φορτικὰς*] Id eſt, *Improbos & graves.* Henr. Stephanus concludit Gellium *μοχθηρῶς* feciſſe; ſi ita ſcripſerit, ut hic legitur, tetros & moleſtos, atque illepidos à Græcis *μοχθηρὰς* & *φορτικὰς* vocari, quod *μοχθηρὰς* cum *φορτικὰς* junxerit; magiſque verisimile ſibi fieri, *ἀχληρὰς* cum *φορτικὰς* junxiſſe. quamvis nec *tetros*, nec *illepidos* ſatis apta ne horum quidem interpretatio ſit.

9. *Quos requiſitos ego & repertos*] Rutgerſius Variat. Lect. l. 3. c. 16. ubi Nigidii Figuli Reliquias, quæ exſtant, collegit, digeſſit, & emendavit, hoc loco legendum cenſet: *quas requiſitas ego & repertas*, ſcilicet *Origines.*

10. *Et intuliſſe me jam aliquo in loco*] Forte Gellius id fecerat lib. 8 cap. 14. ubi ex lemmate apparet, eum ex Nigidio Origines quaſdam retuliſſe.

CAP. V.

Quòd Q. Ennius in ſeptimo annali quadrupes eques, *ac non*, quadrupes equus, *ut legunt multi, ſcriptum reliquit.*

CUm Antonio Juliano rhetore, [1] viro hercle bono & facundiæ florentis, complures adoleſcentes familiares ejus Puteolis [2] æſtivarum ludum & jocum in litteris amœnioribus, & in voluptatibus pudicis, honeſtiſq; agitabamus. atque ibi tunc Juliano nunciatur [3] ἀναγνώστην quemdam, non indoctum hominem, voce admodum ſcitâ & ca-

Vir hercle bono & facundiæ florentis] Sic Antonium Julianum Gellius vocat, cum dicere vult, eum perfectum fuiſſe Oratorem. Ut Quintilianus lib. 12. cap. 1. *Sit ergo nobis Orator, quem inſtituimus, & qui à M. Catone definitur, Vir bonus dicendi peritus.* Et paulo poſt: *Neque enim tantum id dico, eum qui ſit Orator, virum bonum eſſe oportere, ſed ne futurum quidem Oratorem, niſi virum bonum.* Hinc Rutilius Numatianus Itinerar. lib. 1.

Hic docuit qualem poſcat facundia fidem,
Vt bonus eſſe velit, quiſque diſertus erit.

2. *Æſtivarum ludum*] Cod. Tornaſ. legit, *æſtivarum feriarum ludum.*

& canorâ Ennii Annales legere ad populum in theatro. Eamus, inquit, auditum nescio quem istum Ennianistam. hoc enim se ille nomine appellari volebat. Quem quum jam inter ingentes clamores legentem invenissemus (legebat autem librum ex Annalibus Ennii septimum) hos eum primùm versus perperam pronunciantem audivimus:

Denique vi magna quadrupes equus, atque elephanti
Projiciunt sese.

5 neque posteà multis versibus additis, celebrantibus eum, laudantibusque omnibus, discessit. Tum Julianus egrediens è theatro, Quid vobis, inquit, de hoc anagnosta, & de quadrupede equo videtur? sic enim profectò legit:

Denique vi magna quadrupes equus, atque elephanti
Projiciunt sese.

ecquid putatis, si magistrum, prælectoremque habuisset 6 alicujus æris, *quadrupes equus*, dicturum fuisse, ac non *quadrupes eques*? quod ab Ennio ita scriptum, relictumque esse, nemo unus litterarum veterum diligens dubitavit. quumque aliquot eorum, qui aderant, *quadrupes equus*, apud suum quisque grammaticum legisse se dicerent; & mirarentur quidnam esset, *quadrupes eques*? Vellem vos, inquit, optimi juvenes, tam accuratè Q. Ennium legisse, quàm P. Virgilius

3. Ἀναγνώστου] *Prælectorem.*

4. *Inter ingentes clamores*] Hoc est, inter ingentes acclamationes, applaususque & laudationes. Ut Cicero lib. 1. in Epist. ad Atticum licet ἐπιτροχολικῶς inquit: *Clamores tanti fuerunt, ut ego eo brevior sim, quod usque istinc exânditos putem.* Sic Plinius lib. 2. Epistol. 19. *Infinitos clamores commoveri* ait. Quintilianus lib. 4. cap. 2. *omnia tumultu, ac vociferatione concutere.* & lib. 11. c. 3. *immodicas laudationum moras* vocat. Unde & Eunapius in Proæresio τὸ πλῆθος βοῶν ῥήγνυσθαι, *confessum clamoribus disrumpi* scribit.

4. *Neque postea multis versibus additis &c. discessit*] Quia scilicet pauci versus restabant ex libro septimo Annalium Ennii; ad cujus umbilicum fere pervenerat Anagnostes; quod vel liquet ex Fragmentis, quæ ex lib. 7. Annal. Ennii à P. Merula collecta sunt, & collocata, quemadmodum Historiæ series requirebat.

6. *Alicujus æris*] Id est, alicujus pretii. Sunt tamen qui legendum censent, *alicujus eris.*

7. In

gilius legerat : qui hunc ejus verſum ſequutus 7 in Georgicis ſuis, *equitem* pro *equo* poſuit his in verſibus :

Frana Pelethronii Lapithæ gyroſque dedêre
Impoſiti dorſo,[8] *atque equitem docuêre ſub armis*
Inſultare ſolo, & greſſus glomerare ſuperbos.

in quo loco, *equitem*, ſi quis modò non inſcitè, inepteque argutior ſit, nihil poteſt accipi aliud, niſi *equum*. pleraque enim veterum ætas & hominem equo inſidentem, & equum, qui inſideretur, *equitem* dixerunt. propterea *equitare* etiam, quod verbum è vocabulo equitis inclinatum eſt, & homo equo utens, & equus ſub homine gradiens dicebatur. 9 Lucilius adeò vir adprimè linguæ Latinæ ſciens, *equum equitare* dicit his verſibus :

10 *Quîs hinc currere equum nos atque equitare videmus,*
His equitat curritque : oculis equitare videmus ;
Ergo oculis equitat.

Sed enim contentus, inquit, ego his non fui : & ut non turbidæ fidei nec ambiguæ, 11 ſed ut puræ liquentiſque eſſet, *equus* ne, an *eques*, Ennius ſcriptum reliquiſſet? librum ſummæ atque reverendæ vetuſtatis, quem ferè conſtabat 12 Lampadionis manu emendatum, ſtudio precioque multo

7. *In Georgicis*] Lib. 3. pag. 115. & ſeqq.

8. *Atque equitem docuêre*] Ubi & Junius Philargyrus notat : *Hic Equitem, ſine dubio equum dicit, maxime cum inferat, Inſultare ſolo.* Similiter ibidem Servius. *Equitem*, ait, *id eſt, equum. Nam pro equo rectorem poſuit.* Vide & Macrobium l. 6. Saturn. c. 9. ubi plurima more ſuo ex Auctore noſtro transcripſit.

9. *Lucilius &c. equum equitare dicit*] Hinc & Nonius Marcellus : *Equitare quoque Lucilius equum dicit, cum ſit hominis equum inſidentis.*

10. *Quîs hinc currere equum, &c.*] Dixit Lucilius in Sophiſtas, ut olim F. Duzæ indicavit Joſ. Scaliger ; Quaſi diceret, Tu vides currere equum tuis oculis, ergo tuis oculis currit.

11. *Sed ut puræ liquentiſque eſſet*] Ita optime reſtituit Lipſius Elector. lib. 1. cap. 21. cum vulgo legeretur, *ſed ut pure liquentiſque eſſet*. Liquentem enim & puram fidem Julianus opponit turbidæ ; prorſus proprie. Liquens autem & pura fides, id eſt, clara & certa.

12. *Lampadionis manu emendatum*] Haud dubie idem eſt, cujus meminit Suetonius lib. De Illuſtr. Grammat. & Cajum Octavium Lampadionem vocat, quem ſcribit Nævii Bellum Punicum in ſeptem libros diviſiſſe, ut poſtea factum à Q. Vargonteio in Annalibus Ennii. Sed ex hoc Gellii loco manifeſtum, Veteres exiſtimaſſe Lampadionem corrigendis Ennii Annalibus etiam manum admoviſſe.

to unius verſus inſpiciendi gratiâ conduxi? &, *eques*, non, *equus*, ſcriptum in eo verſu inveni. Hæc tum nobis Julianus, & multa alia erudite ſimul & affabiliter dixit. ſed eadem ipſa poſt etiam in pervolgatis commentariis ſcripta offendimus.

CAP. VI.

Quòd Ælius Meliſſus, in libro cui titulum fecit, de loquendi proprietate, *quem*, *quúm ederet*, cornum *eſſe* copiæ *dicebat*, *rem ſcripſit neque dictu*, *neque auditu dignam*: *quum differre* matronam & matremfamilias *exiſtimavit differentiâ longè vaniſſimâ.*

1 ÆLius Meliſſus in noſtrâ memoriâ fuit Romæ ſummi quidem loci inter grammaticos & temporis: ſed majore in litteris erat jactantiâ & [2] σοφιστίᾳ, quàm operâ. is præter alia, quæ ſcripſit compluria, librum compoſuit, ut tum videbatur, quum eſt editus, [3] doctrinæ inclutæ. ei libro titulus eſt ingentis cujuſdam illecebræ ad legendum ſcriptus. quippe eſt, *De loquendi proprietate*; quis adeò exiſtimet loqui ſe rectè, atque propriè poſſe, niſi illas Meliſſi proprietates perdidicerit? ex eo libro hæc verba ſunt: *Matrona eſt, quæ ſemel peperit: quæ ſæpius, materfamilias: ſicuti ſus, quæ ſemel peperit, porcetra; quæ ſæpius, ſcropha.* Utrum autem hoc de matrona, ac de matrefamilias Meliſſus excogitaverit ipſe, & conjectaverit: an ſcriptum ab alio quo legerit? hariolis profecto eſt opus. nam de porcetra habet ſanè auctorem Pomponium in Atellanâ, quæ hoc eodem vocá-

Ælius Meliſſus in noſtrâ memoriâ] Vixit itaque hic Ælius Meliſſus temporibus Gellii. Lenæi Meliſſi meminit Suetonius De Illuſtr. Grammat. cap. 3. & cap. 21. Caji Meliſſi, quem Mæcenati gratum acceptumque fuiſſe ait; à quo etiam Auguſto inſinuatum, eoque delegante curam ordinandarum bibliothecarum in Octaviæ porticu ſuſcepiſſe ſcribit. Hunc proculdubio inter majores ſuos habuit Ælius Meliſſus, cujus mentionem facit Gellius.

2. Σοφιστείᾳ] *Inani ſapientiâ.*

3. *Doctrinæ inclutæ*] Scripſit forſan *doctrinâ multâ.*

4. *Mano-*

vocabulo inſcripta eſt. ſed matronam non eſſe appellatam, niſi quæ ſemel peperit, neque matremfamilias, niſi quæ ſæpius, nullis veterum ſcriptorum auctoritatibus confirmari poteſt. enimverò illud impendiò probabalius eſt, quod idonei vocum antiquarum enarratores tradiderunt, 4 matronam dictam eſſe propriè, quæ in matrimonium cum viro conveniſſet, quoad in eo matrimonio maneret, etiam ſi liberi nondum nati forent: dictamque eſſe ita à matris nomine non adepto jam, ſed cum ſpe & omine mox apiſcendi. unde ipſum quoque matrimonium dicitur. 5 matrem autem familias appellatam eſſe eam ſolam, quæ in mariti manu mancipioque, aut in ejus, in cujus maritus, manu mancipioque eſſet. quoniam non in matrimonium tantùm, ſed in familiam quoque mariti, & in ſui heredis locum veniſſet.

4. *Matronam dictam eſſe proprie, quæ in matrimonium cum viro conveniſſet, &c.*] Sic & Servius ad Virgil. Æneid. lib. 11. notat, *rectius Matronam dici, quæ in matrimonio cum viro convenerit, & in eo matrimonio manſerit, etiamſi liberi nondum natiſuerint, dictam matris nomine, ſpe atque omine; unde & matrimonium dictum.* Matronas itaque hic Gellius dicit, quas Cicero in Topicis *uxores* ſimpliciter vocat; quæ ſcilicet in matrimonium conveniſſent; quo denotabant eam uxorem, non concubinam fieri, & in matrimonium, non in concubinatum datam. Unde Plautus Trinummo:

Sed ut neque infamis neſim, neque mihi hanc famam differant
Me germanam meam ſororem in concubinatum tibi
Sic ſine dote dediſſe magis, quam in matrimonium.

Feſtus autem ſcribit *Matronas eas eſſe, quibus ſtolas habendi jus erat.* Sic ut matronæ dicerentur notæ auctoritatis, ſpectatæque vitæ, & pudicitiæ fœminæ. Ut apud Livium lib. 10. *Ut nulla niſi ſpectatæ pudicitiæ matrona, & quæ uni viro nupta eſſet, jus ſacrificandi haberet.*

5. *Matrem autem familias, &c. quæ in mariti manu mancipioque, &c.*] Similiter Servius ad dict. Æneid. lib. 11. ſcribit: *Matrem familias eam eſſe, quæ in mariti manu mancipioque, aut in cujus maritus manu mancipioque eſſet: quomodo in familiam quoque mariti, & ſui heredis locum veniſſet.* Sic enim apud Servium legendum: In manum vero mariti mulier veniebat per coëmptionem. Unde Boëthius ad Topica Ciceronis inquit: *Matresfamilias erant, quæ ducebantur per coëmptionem.* Et Servius ibidem ſubjicit: *Alii matresfamilias dicunt illas, quæ in matrimonium* (lege, *in manum*) *per coëmptionem conveniunt. namque quandam juris ſolemnitatem in familiam migrant mariti.* Quomodo id autem fieri ſolebat, notatum eſt ſupra pag. 211.

CAP. VII.

1 *Quem in modum Favorinus tractaverit intempestivum quemdam de verborum ambiguitatibus quærentem : atque ibi quot significationes capiat* concio.

DOmitio homini docto, celebrique in urbe Roma Grammatico; cui cognomentum Insano factum est, quoniam erat naturâ intractabilior & morosior. ei Domitio Favorinus noster quum forte 2 apud fanum Carmentis obviam venisset; atque ego cum Favorino essem: Quæso, inquit, te, magister, dicas mihi, num erravi; quod, quum vellem 3 δημηγορίας Latinè dicere, conciones dixi? dubito quippe & requiro, an veterum eorum, qui electiùs loquuti sunt: pro verbis & oratione dixerit quis concionem? tum Domitius voce atque vultu atrociore, Nulla, inquit, prorsus bonæ salutis spes reliqua est; quum vos quoque Philosopohorum illustrissimi nihil jam aliud, quàm verba, auctoritatesque verborum cordi habeatis. mittam autem librum tibi, in quo id reperias, quod quæris. ego enim Grammaticus vitæ jam, atque morum disciplinas quæro: vos Philosophi mera estis, ut M. Cato ait, 4 mortuaria Glossaria. namque

QVem in modum Favorinus tractaverit, &c.] Titulus hic est spurius, imo omnino mendax & repugnans iis, quæ à Gellio dicuntur, ut optime notavit Stephanus: neque enim Domitius homo doctus, & celeber Romæ Grammaticus de verborum ambiguitatibus quærebat, sed ipse Favorinus ipsi quæstionem movebat de *concionum* appellatione: ideoque potius rescribendum: *Quem in modum Domitius Grammaticus Favorinum tractaverit, &c.*

2. *Apud fanum Carmentis*] Quod fuit in parte infimâ montis Capitolini versus Tiberim, ubi prius fuerat habitaculum Carmentæ matris Evandri: postea vero Carmentis fanum, & porta Carmentalis ibi exstructa. Ita Solinus: *Pars infima Capitolini montis habitaculum Carmentæ fuit, ubi & Carmentale fanum est, à quo Carmentalis portæ nomen est.* Unde & P. Victor in VIII. urbis Regione ponit *Templum Carmentale, alias Carmentæ.*

3. Δημηγορίας] *Actiones ad populum.*

4. *Mortuaria Glossaria*] Al. *mortualia Glossaria*, quod eodem redit. Sic Plautus Asinaria Act. 4. Sc. 1.

Hæc non sunt nugæ, non enim mortualia.

Ubi Plautus ponit pro *Nænia* sive *carminibus præficarum*. Nævius vestimenta, quæ in luctu sumuntur, *mortualia* appellat.

Pallii

s namque colligitis lexidia, res tetras, & inanes, & frivolas, tamquam mulierum voces, 6 Præficarum. atque utinam,

Pallis petagiis, crocotis, malacis, mortualibus.

Et recte omnia, quæ ad mortuos pertinent, *mortualia* dici possunt. Unde & Cato hic *mortuaria Glossaria* vocat, quæ mortuorum nomina perscripta habebant. ut fieri solebat in limine conditoriorum, in quibus mortui condebantur, ut colligere licet ex Epistolâ LXI. Senecæ, ubi, quod alii *conditorium*, ipse *conditivum* appellat: *Qui latitant & torpent*, inquit, *sic in domo sunt quomodo in conditivo. horum licet in limine ipse nomen marmori inscribas, mortem suam antecesserunt.* Eleganter vero Cato, per translationem Philosophos appellavit *mortuaria Glossaria*, acriter eos pungens, quasi ipsi non aliter, atque conditorii limen, nomina tantum mortua præ se ferrent, neque vivere se ulla re præclarâ testarentur: ut notavit alicubi Meursius lib. De Funere: vel etiam cum Turnebo Adversar. lib. 23. cap. 8. intelligere possis, quasi Cato innuere vellet, eos tantum esse loquaces, & inanes verborum funditatores, præficisque similes, quæ in mortuos næniam argutam, & nugacem canere solebant.

5. *Namque colligitis lexidia, res tetras, & inanes*] Sic ex Carrionis mente edidit primum Stephanus: cum in vulgatis antea legeretur: *nam qui collegisti & lectitasti res tetras & inanes, &c.* quæ lectio nihili est. Scaliger vero in Conjectaneis ad Varronem, ubi hunc Gellii locum adducit, se legisse indicat: *nam qui collegistis & lectitastis res tetras & inanes, &c.* Aliquomodo quidem melius: Carrionis vero emendatio præferenda. Scriverius in suo Codice notaverat, veram hujus loci lectionem sibi videri: *Vos Philosophi, merae estis, ut M. Cato ait, mortualia Glossaria, vanaque colligitis lexidia, res tetras, & inanes &c.* ad quam eruendam Carrio ipsi præiverat.

6. *Præficarum*] Festus: *Præficae dicuntur mulieres ad lamentandum mortuum conductae, quae dant ceteris modum plangendi, quasi in hoc ipsum praefectae.* Sic & Nonius Marcellus: *Præficae dicebantur apud Veteres, quae adhiberi solent funeri, mercede conductae, ut & flerent, & fortia facta laudarent.* Unde & in Glossis Philoxeni: *Præfica*, Ἡ πρὸ τῆς κλίνης ἐν τῇ ἐκφορᾷ κοπτομένη. Ἡρηνῳδὸς ἐπ' ἐκφορᾷ. Declarat & Lucilius lib. 22. in verbis à Nonio adductis:

- - - Mercede quæ
Conductæ flent alieno in funere Præficæ
Multo, & capillos scindunt, & clamant magis.

Quos etiam respexit Nævius in Freto:

- - - hæc quidem
Mehercle, opinor, Præfica est, sic mortuum
Collaudat.

Præficarum autem appellationem non diutius quam ad bellum usq; Punicum secundum durasse scribit Varro l. 4. De Vita P. R. *Ibi à muliere, quæ optima voce esset, Pergama laudatur: deinde Næniam cantari solitam ad tibias & fides eorum, qui ludis Troicis curritassent. Hæc mulier olim vocitata fuit Præfica usque ad secundum Punicum bellum.* Sic optime Scaliger hunc locum olim restituit. Proprie autem Varro dixit, *Næniam cantari ad tibias solitam:* ita enim peculiari nomine vocabatur carmen illud, quod à Præficis ad tibias cantari solebat. Præ multis, qui è Veteribus istud notarunt, unus sufficiat Nonius Marcellus: *Nænia, ineptum & incenditum carmen, quod adducta mulier, quæ Præfica diceretur, hit, quibus propinqui non essent, mortuis exhiberet.* Ubi tamen Nonius fallitur; nam etiam Præfica in funere eorum, quibus propinqui essent, Næniam cantare solebat.

nam, inquit, muti omnes homines essemus! minus improbitas instrumenti haberet. Quumque digressi essemus: Non tempestivè, inquit Favorinus, hunc hominem accessimus. videtur enim mihi [7] ἐπισημαίνειν. scitote, inquit, tamen intemperiem istam, quæ [8] μελαγχολία dicitur, non parvis, nec abjectis ingeniis accidere; [9] ἀλλὰ εἶναι κεδνὸν τὸ πάθος τοῦτο ἡρωϊκὸν; & veritates plerumque fortiter dicere, sed respectum non habere [10] μήτε καιροῦ, μήτε μέτρου. vel ipsum quale hoc existimatis, quod nunc de philosophis dixit? nonne, si id [11] Antisthenes, aut [12] Diogenes dixisset,

7. Ἐπισημαίνειν] Sic quidem recte ediderat Stephanus, cum in vulgatis legeretur ἐπιμαίνειν, hoc est, *insanire*; haud tamen bene idem Stephanus in Emendationibus ad Gellium, τὸ ἐπισημαίνειν explicat, quasi Favorinus intellexerit, Domitium Grammaticum sermone uti, qui aliquid portendat, & male ominosus sit. Melius multo Salmasius in Exercitationibus Plinianis ad Solinum, ubi observat eodem modo, quo Febrium accessiones ἐπισημασίαι dicuntur, ut in Glossis: *Accessio*, ἐπισημασία; ita & in furoris morbo, cum post dilucidum intervallum insania redit, ἐπισημασία. In hac vero significatione Favorinus hic verbo ἐπισημαίνειν utitur. Domitius enim iste, de quo loquitur, homo fuit melancholicus & insanus. Qui istâ intemperie laborant, aliquando habent intervalla, quibus sunt remissiores, aliquando morbus iis recrudescit. Ἐπισημαίνειν dicuntur, qui in accessu sunt morbi, quos insania rursus percipit. Dicebat igitur Favorinus, haud tempestive Domitium accessisse, utpote qui jam inciperet ἐπισημαίνειν, hoc est, qui jam esset in ipso articulo τῆς ἐπισημασίας.

8. Μελαγχολία] *Atra bilis.*

9. Ἀλλὰ εἶναι κεδνὸν κ. τ. λ. &c.] Id est, *Sed affectionem fere hanc heroicam esse.* Hæc enim est sententia Aristotelis, quam copiosus tractat Sect. xxx. Problemate 1. ubi rationem reddere conatur, quam ob causam Homines, qui vel ingenio excelluerunt, aut in Philosophia, aut in civili scientiâ, aut in Poësi, aut in actionibus, melancholici fuerint? Vbi etiam videndus Septalius in Commentariis, cui addesis Cœlium Rhodiginum lib. 17. Antiquar. Lect. cap. 5.

10. Μήτε καιροῦ, μήτε μέτρου] *Neque temporis, neque modi.*

11. *Antisthenes*] Hujus vitam descriptam habemus à Diogene Laërtio lib. 6. Auditor fuit Socratis, quem, cum in Piræo habitaret, quotidie quadraginta stadiis confectis, adire solebat. Cynicæ sectæ intium dedit, quippe cujus Princeps & Auctor fuerit. Hujus esse dictum refert Laërtius, cum aliquando audiisset Platonem sibi male dicere, Βασιλικὸν, καλῶς ποιεῖν εὖ κακῶς ἀκούειν, *Regium est bene facere, & male audire.*

12. *Diogenes*] Hunc Antisthenis auditorem fuisse, tradit Laërtius in Diogene: qui & addit, Diogenem pertinacia & assiduitate suâ tantum effecisse, ut Antisthenes, qui neminem recipere volebat, cum admittere coactus fuerit. Cum enim Antisthenes etiam baculo aliquando adhibito capiti ejus intentaret, ipse caput subjiciens, Πάτει, ἔφη, ὦ κε-

dixiſſet, dignum memoria viſum eſſet? Miſit autem paulò poſt Favorino librum quem promiſerat: Verrii, opinor, Flacci erat. in quo ſcripta ad hoc genus quæſtionis pertinentia hæc fuerunt: *ſenatum* dici & pro loco, & pro hominibus; *civitatem* & pro loco, & pro opido, & pro jure quoque omnium, & pro hominum multitudine: *tribus* quoque & [13] *decurias* dici & pro loco, & pro jure, & pro hominibus. *concionem* autem tria ſignificare, locum, & verba, ſuggeſtumq;, unde verba fierent. ſicut M. Tullius, in Oratione, quæ ſcripta eſt contra concionem Q. Metelli; [14] *Eſcendi*, inquit, *in concionem*: *concurſus eſt populi factus.* ſicut idem M. Tullius in Oratore ait: *Conciones ſæpe exclamare vidi, quum aptè verba cecidiſſent. etenim exſpectant aures, ut verbis colligetur ſententia.* [15] item ſignificare cœtum populi aſſiſtentis, item orationem ipſam, quæ ad populum diceretur, exempla in eo libro ſcripta non erant: ſed nos poſtea Favorino deſideranti harum omnium ſignificationum monumenta, & apud Ciceronem, ſicuti ſuprà ſcripſi, & apud eligantiſſimos veterum reperta exhibuimus. Id autem quod potiſſimum expetebat, *concionem* eſſe dictam [16] pro verbis & oratione, docui titulo Tulliani libri, qui à M. Cicerone inſcriptus eſt: *Contra concionem Q. Metelli.* quo nihil

ἐ γὰρ τυρήσεις ἔ τι σκληρὸν ξύλον ᾧ μὲ ἀπείρξεις, ἵνα ἂν τὰ φαύλη λέγω. Id eſt, *Cæde*, inquit, *nec enim lignum tam durum invenies, quo me arceas, donec aliquid dicas.* Atque ex eo tempore Diogenes Antiſthenem audivit. Refert quoque Laërtius ex Demetrio, Diogenem eadem die Corinthi mortuum, qua Alexander Magnus Babyloniæ fatis conceſſit.

13. *Decurias*] Legendum forte, *curias*.

14. *Eſcendi*] Sic in Veteribus puræ & liquentis fidei membranis reperiri teſtatur L. Carrio Emendat. lib. x. cap. 5. ubi & plurima hujus generis exempla exhibet. In vulgatis antea erat *aſcendi*.

15. *Item ſignificare cœtum populi aſſiſtentis*] Ut in verbis Ciceronis modo adductis: *Conciones ſæpe exclamare vidi*, hoc eſt, cœtum. Idem Cicero Attico lib. 15. Epiſtol. 1. *Brutus noſter in iſta ad me orationum ſuam habitam in concione Capitolina.* hoc eſt, in cœtu hominum, qui in Capitolio aderant.

16. *Pro verbis & oratione*] Sic etiam ipſe Gellius uſus ſupra lib. 9. cap. 3. *Inclutæ illæ Demoſthenis orationes concioneſque, &c.*

Ὁ μὲν

hil profectò ſignificatur aliud, quàm ipſa, quæ à Metello dicta eſt, oratio.

CAP. VIII.

Ὁμοιοτέλευτα, & ὁμοιόπτωτα; atque alia id genus, quæ ornamenta orationis putantur, inepta eſſe & puerilia, Lucilii quoque verſibus declarari.

[1] Ὁμοιοτέλευτα, καὶ ἰσοκατάληκτα, καὶ παρίσα, καὶ ὁμοιόπτωτα, cæteraque hujuſmodi ſcitamenta, quæ iſti [2] ἀπηρόκαλοι, qui ſe Iſocratios videri volunt, in collocandis verbis immodicè faciunt, & rancidè quàm ſint; inſubida, & inertia, & puerilia, facetiſſimè hercle ſignificat in quinto Satyrarum Lucilius. nam ubi eſt cum amico conqueſtus, quod ad ſe ægrotum non viſeret: hæc ibidem addit feſtiviter:

Quo me habeam pacto: [4] tametſi non quæris, docebo:
Quando in eo numero [5] mânſti, [6] quo in maxima nunc eſt
Pars hominum, ut periiſſe velis, quem nolueris, quum
[7] Viſere debueris. [8] hoc, NOLVERIS, & DEBVERIS, *te*
Si minus delectat quod [9] ἄπεχνον Iſocratium eſt: O' - - χλη-

Ὁμοιοτέλευτα, & ἰσοκατάληκτα, &c.] Hoc eſt, *Similiter finientia, & æqualiter definentia, & comparia, & ſimiliter cadentia.*

2. Ἀπηρόκαλοι] *Inepti*, ſive mavis, *Infruniti*, *Opici*, ut alibi Gellius loquitur.

3. *Inſubida*] Al. *inſipida*.

4. *Tametſi non quæris, docebo*] J. Duza pater, notante ejus filio Franciſco, olim legebat, ut verſus conſtaret: *tamen etſi haud quæri docebo*. pro tametſi. Ut Catullus:

Quæ tamen etſi nec non eſt contenta Catullo,

5. *Mânſti*] Pro *manſiſti*; Ita optime Nannius correxit lib. 4. Miſcell. c. 26. ubi vulgo erat *manſi*. Male omnino.

6. *Quo in maxima nunc eſt*] Vulgo:

- - Quo in maxima non eſt
Pars hominum - -

Unde Nannius dicto loco legit,

- - quo maxima non eſt
Pars hominum - -

Sententiam vero Luciliani carminis hanc eſſe arbitratur. Quo me pacto habeam, tametſi non quæris, docebo, quoniam in eo numero hominum non es, in quo plerique, ut eum quem debent adjuvare, cum nolunt, periiſſe cupiant; ut morte interveniente ipſi à pudore amici deſtituti liberentur.

7. *Viſere debueris*] Τὸ *viſere* abeſt in quibuſdam Edd.

8. *Hoc*

Digitized by Google

χληρῶδεσque simul totum ac συμμειραικιῶδες: Non operam perdo. Si tu hic.

8. *Hoc Nolueris & Debueris te*] Franciscus Duza ad Lucilium legit: *hoc Nol' & Debueris te*, more Enniano decurtatis verbis. Nimirum ut, si *τὸ visere* retineatur, hoc modo versus sibi constare possit.

9. *Α'πεχνον*] Sic omnes quidem libri. Scaliger vero in Ausonianis Lectionib. lib. 2. cap. 4. legit: *τεχνίον Isocratium est*. Fr. Duza: *Isocrateum est*. Nannius:

- - - Isocratium
Ο'χληρῶδεσque simul - -

Ut prima syllaba in *ὀχληρῶδες* ad hunc *priorem* versum pertineat. Quod tamen etiam fieri potest legendo, ut hic editum,

- - Isocratium est ὀ' - -
χληρῶδεσque simul - -

Si penultima syllaba in *Isocratium* absorbeatur in *est*; pronunciando *Isocrati' est ὀχληρῶδεσque, &c.* Scaliger tamen dicto loco post

- - τεχνίον Isocratium est.

Sequentem versum sic legendum censet:

Λεπῶδεσque si mitis, tum συμμειραικιῶδες.

CAP. IX.

Quid significet apud M. Catonem verbum, insecendo. *quodque* insecendo *potius legendum sit, quàm, quod plerique existimant*, insequendo.

1 IN libro vetere, in quo erat oratio M. Catonis 2 de Ptolemæo contra Thermum, sic scriptum fuit: *Sed si omnia dolo fecit: omnia avaritiæ atque pecuniæ causa fecit; 3 ejusmodi*

1. *IN libro vetere, &c.*] Principium, & maxima pars hujus capitis in vulgatis editionibus deerat, antequam Guil. Canterus Novar. Lection. lib. 2. c. 6. ex Ms. Buslidiano codice suppleverat. Unde & Stephanus in suâ editione id adjunxit.

2. *De Ptolemæo*] Intelligitur Ptolemæus minor, cui cognomen Euergetes II. sive Physcon fuit; septimus Ægypti Rex, & successor Philometoris fratris. Vide Justinum lib. 38. Strabonem lib. ult. Athenæum lib. 4. & lib. 12. qui testes sunt, Ptolemæum hunc tyrannum fuisse crudelissimum.

3. *Ejusmodi scelera nefaria*] Hæc Ptolemæi minoris scelera recenset Justinus lib. 38. *Infestus omnibus*, inquit, *statim ubi Alexandriam ingressus est; fautores pueri trucidari jussit: ipsum quoque die nuptiarum, quibus matrem ejus in matrimonium recipiebat, inter apparatus epularum, & solemnia religionum, in complexu matris interficit, atque ita terrens sororis cæde filii ejus cruentus ascendit. Post quod non multos in populares, qui eum in regnum vocaverant.* Et paulò post: *Accersitum maximum deinde à Cyrene filium, ne eum Alexandrini contra se regem crearent, interficit. tunc populus statuas & imagines ejus detrahit: quod factum studio sororis existimans, filium, quem ex eâ susceperat, interficit, corpus in membra divisum, & in cistâ positum, matri*

Hæc nihilo mihi videntur esse, sectius quàm somnia,

sic enarrasse: nihilo magis narranda esse, quàm si ea essent somnia. hæc illi inter se certabant. Ego arbitror & à M. Catone *insecendo*, & à Q. Ennio [11] *insece* scriptum, sine *u*, littera. offendi enim in bibliothecâ Patrensi librum [12] veræ vetustatis Livii Andronici, qui inscriptus est Ὀδύσσεια, in quo erat versus primus, cum hoc verbo, sine *u*, littera,

Virum mihi Camœna insece versutum;

factus ex illo [13] Homeri versu:

Ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροπον.

illi igitur ætatis, & fidei magnæ libro credo, nam quod in versu Plautino est, *sectius quàm somnia*; nihil in alteram partem plus argumenti habet. Etiamsi veteres autem non *inseque*, sed *insece* dixerunt, credo quia erat levius, leniusque: tamen ejusdem sententiæ verbum videtur. nam & *sequo*, & [14] *sequor*, & item *secta*, & *sectio* consuetudine loquendi differunt: sed qui penitùs inspexerit, origo & ratio utriusque una est. doctores quoque, & interpretes vocum Græcarum, [15] Ἄνδρα μοι ἔννεπε Μοῦσα. καὶ, ἔσπετε νῦν μοι, Μοῦσαι dictum putant, quod Latinè *insequе* dicitur. namque in altero,

& distinctæ, ordineque suo distributæ. Verum *insectiones* retinendum, tota disputationis series Gellii satis evincit.

10. *Plauti de Menæchmis*] Exst. Act. v. Sc. VII. In Plautino versu in Busleidiano codice erat *sectius*. ut notat Canterus; apud Plautum tamen in editis habetur *secius*.

11. *Insece*] Insecere, est dicere, narrare. Nihil autem refert scribas, *insequе*, an *insece*. Sic ex Festo Paulus: *Insequе apud Ennium, dic*. Et in Glossis Philoxeni *Insequе, εἶπε*. Veteres enim promiscue scribebant, *hujusque* & *hujusce*. Unde eadem *Fortuna huiusce diei* apud Plinium lib. 34. & *Fortuna hujusque diei* apud Ciceronem lib. 8. de Legib. Ut & apud Victorem De Reg. Urb. in Reg. 2. *Vicus hujusque diei Fort. ad.* Item *cujusque*, & *cujusce*. similiter *insequе* & *insece*. Quæ vetus pronunciatio, sive usus, Grammaticis postea causam præbuit hæc subtilius distinguendi.

12. *Veræ vetustatis*] G. Canterus legit *miræ vetustatis*. Alii: *meræ vetustatis*. Sed *veræ vetustatis* à librario lineolâ super inductâ forte scriptum, pro *venerandæ*.

13. *Homeri versu*] In initio scilicet Ὅ'δυσσ. Deerat vulgo hic versus; quem rectè primus inseruit ex Ms. L. Carrio Antiq. Lect. lib. 3. cap. 17.

14. *Et sequor, & item secta, &c.*] Ab hisce verbis demum ante G. Canteri supplementum, hoc caput incipiebat.

15. Ἄνδρα μοι, &c.] *Die mihi Musa virum*.

16. Ἔστι-

altero, *n*, geminum, in altero, *p*, esse tralatum dicunt. sed etiam ipsum illud ἔπη, quod significat verba, aut versus, non aliunde esse dictum tradunt, quàm [17]ἀπὸ τοῦ ἕπεσθαι καὶ ἀκολουθεῖν. eadem ergo ratione antiqui nostri narrationes, sermonesque, *insectiones* appellitaverunt.

16. Ἔστι νῦν μοι, Μοῦσαι] *Pandite nunc Musæ mihi.*

17. Ἀπὸ τοῦ ἕπεσθαι, &c.] *Ab eo quod est sequi, & dicere.*

CAP. X

Errare istos, qui in explorandâ febri pulsus venarum pertentari putant, non arteriarum.

IN Herodis [1] c. v. villam, quæ est in agro Attico, loco qui appellatur [2] Cephisiæ, aquis, & lucis, & nemoribus frequentem, [3] æstu anni medio, concesseram. ibi [4] alvo mihi citâ & accedente febri rapidâ decubueram. Eò Calvisius Taurus philosophus, & alii quidam sectatores ejus, quum Athenis visendi mei gratiâ venissent: medicus, qui tum in his locis repertus, assidebat mihi, narrare Tauro cœperat, quid incommodi paterer: & quibus modulis, [5] quibusque intervallis accederet febris, decederetque, tum in eo sermone, quum jam me [6] sinceriore corpusculo factum

C. V.] Id est, Consularis viri; Vide lib. 1. cap. 2. & lib. 19. c. 12.

2. *Cephisiæ*] Κηφίσια, tractus circa Athenas, ubi fuit Herodis Attici V. C. Villa, ut notat Gellius hoc loco, & supra lib. 1. cap. 2. item Philostratus in Vita Herodis Sophistæ. Cephisiadum templum hoc tractu describit Diogenes Laërtius in Vita Platonis. Dicebatur à Cephiso fluvio Atticæ, qui circa Athenas in mare labebatur. Vide & notata supra pag. 5.

3. *Æstu anni medio*] Id est, mediâ æstate: summo calore dominante. Sic supra lib. 1. cap. 2. *æstu anni, & fidere autumni flagrantissimo.* Item lib. 17. cap. 10. *Quum in hospitio sui Antiatem villam æstu anni concessisset.* Similiter lib. 19. cap. 5. *æstate anni flagrantissima* dixit.

4. *Alvo mihi citâ*] Id est, profluvio alvi laboranti. Sic infra etiam lib. 19. cap. 4. *alvum citam* dixit; item *alvum pronam atque præcipitem.* Scribonius Largus Compositi. cxi. *alvum citatam*; quomodo & loquitur Cornel. Celsus De Re Medicâ lib. 1. cap. 6. qui & alibi *alvum citam* dixit.

5. *Quibusque intervallis accederet febris*] Seneca Epist. 78. *Intervalla morbos tolerabiles faciunt.*

6. *Sinceriore corpusculo*] Id est, sine febre.

ctum diceret, Potes, inquit Tauro, tu quoque idipsum comprehendere ἐὰν ἅψῃ αὐτοῦ τῆς φλεβός; quod nostris verbis profecto ita dicitur, *si attigeris venam illius.* Hanc loquendi imperitiam, 7 quod venam pro arteriâ dixisset, quum in eo docti homines, qui cum Tauro erant, tamquam in minimè utili medico offendissent, atque id murmure & vultu ostenderent: tum ibi Taurus, ut mos ejus fuit, satis leniter. Certi, inquit, sumus, vir bone, non ignorare te, quid vena appelletur, quid arteria; quod venæ quidem suapte vi immobiles sint, & sanguinis tantùm demittendi gratiâ explorentur; arteriæ autem motu atque pulsu suo habitum & modum febrium demonstrent: sed, ut video, pervolgatè magis quàm inscitè loquutus es. non enim

febre. Ita Scribonius Largus Composit. CXIII. *Datur unus jejuno ante meridiem, alter in noctem ex aquâ, si febres erunt: ex vino Signino, si sincere corpus erit.* Hoc Celsus lib. 3. cap. 4. *ex toto integrum esse* dixit: & ibidem paulo ante; *cum jam bene vinæ conquieverunt.*

7. *Quod venam pro arteriâ dixisset.* Gellii quidem ætate peritiores Medici hanc differentiâ observasse inter venam & arteriam, ex Galeno & aliis manifestum est. Sed ab antiquissimis temporibus tam *venæ*, quam *arteriæ* τῆς φλεβὸς nomine designatas, disertis verbis testatur Rufus Ephesius lib. de formâ humanâ: Τὰς δὲ ὀρτηρίας τὸ ἀρχαιότατον φλέβας ὠνόμαζον, καὶ σφύζειν ὅποτε λέγοιεν ἐπὶ φλεβῶν, ὀρτηρίας ἐδήλουν καλεῖν. ὀρτηρίαν δὲ τὸ σφύζειν ἔφασαν. Id est, *Iam inde ab antiquissimis temporibus arterias venas nominarunt: Vt cum dicebant venas pulsare, arterias munere volebant. Arteriarum enim opus, pulsare.* Et ita sæpius Hippocratem usitatâ antiquis notione, φλεβῶν nomine arterias comprehendere non uno loco testatur Galenus, præsertim vero Comm. VI. in lib. 6. Epidem. Ὁμολογούντων ἁπάντων δὲ ἐξηγουμένων τὰ Ἱπποκράτεα βιβλία φλέβας οὐχὶ ὑπὸ τούτου μόνου, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων παλαιῶν ὀνομάζεσθαι καὶ τοὺς ὀρτηρίους. Id est, *Cum fateantur omnes qui Hippocratis libros exposuerunt, venas non ab hoc solo, sed à multis antiquis arterias appellari.* Latini quoque vetustiores indifferenter venam pro arteriâ posuêrunt. Lucilius lib. 26. *Neque prius quam venam hominis tetigit, & præcordia.* Sic Cicero de Fato: *Si enim vena sic movetur, ut febrem habet, & ut febrem non habet.* Et lib. 2. De Natur. Deor. *venas micare* dixit. Item Celsus in Proœmio *venas spiritui accommodatas* pro arteriis ponit. Et lib. 2. cap. 3. *Periculosissimum est, si venæ quoque ibi vehementer agitantur.* & alibi non temel: quomodo & alii inter Veteres loqui solent. Haud itaque adeo pervolgate, aut inscite Medicus iste loquebatur, ut quidem Taurus eum fecisse vult. Vide Foesium in Oeconom. Hippocr. in φλέψ, & J. N. Loens. Epiphillid. lib. 4. cap. 22. Cœl. Rhodigin. Antiq. Lect. lib. 3. cap. 14.

enim te ſolùm, ſed alios quoque itidem errantis audivi venam pro arteriâ dicere. fac igitur, ut experiamur eligantiorem eſſe te in medendo, quàm in dicendo; & cum diis bene volentibus opera tuâ ſiſtas hunc nobis ſanum atque validum quàm citiſſimè. Hoc ego poſtea quum in medico reprehenſum eſſe meminiſſem; exiſtimavi non medico ſoli, ſed omnibus quoque hominibus liberis, liberaliterque inſtitutis turpe eſſe, ne ea quidem cognoviſſe ad notitiam corporis noſtri pertinentia, quæ non altiùs, occultiuſque remota ſunt; & quæ natura nobis tuendæ valetudinis cauſa, & in promtu eſſe, & in propatulo voluerit: ac propterea, quantum temporis habui [8] ſubſicivi, medicinæ quoque libros attigi, quos arbitrabar eſſe idoneos ad docendum, & ex his, cùm alia pleraque ab iſto humanitatis uſu non aliena, tum de venis quoque & arteriis didiciſſe videor ad hunc fermè modum: vena eſt conceptaculum ſanguinis, quod ἀγγεῖον medici vocant, mixti confuſique cum ſpiritu naturali; in quo plus ſanguinis eſt, minus ſpiritûs. arteria eſt conceptaculum ſpiritus naturalis mixti confuſique cum ſanguine: [9] in quo plus ſpiritûs eſt, minus ſanguinis. Σφυγμὸς autem eſt intentio motus, & remiſſio in corde & in arteriâ naturalis, non arbitraria. à medicis autem veteribus oratione Græcâ ita definitus eſt: [10] Σφυγμός ἐστιν ἄλογος παλὴ καὶ συστολὴ ἀδιαίρετος καὶ ἀρτηρίας καὶ καρδίας.

CAP.

8. *Subſicivi*] Vide Notas ſupra p. 714.

9. *In quo plus ſpiritus eſt, minus ſanguinis*] Ad hanc mentem capienda illa J. Pollucis in Onomaſtico, ubi ſcribit Ἀρτηρίαι δὲ εἰσὶ πνεύματος, ὡς φλέβες, αἵματος. *Arteriæ ſunt viæ ſpiritus, ut venæ, ſanguinis.* Nam & arteriæ ſanguinem continent & vehunt, ſed magis ſpirituoſum, quam qui per venas ducitur.

10. Σφυγμός, &c.] Id eſt, *Pulſus eſt diſparatio & contractio involuntaria arteriæ & cordis.* Recepimus hic indubitatam H. Stephani emendationem, qui ἀπεραίρετος repoſuit, pro ἀδιαίρετος; quod in vulgatis legebatur; ſed neutiquam huic loco convenire poterat. Quid enim eſſet ἀδιαίρετος, *indiviſibilis*, cum Gellius ipſe dicat intentio & remiſſio naturalis, non arbitraria? hoc enim eſt ἀπεραίρετος, ſive *involuntaria*. Ab Ægineta autem lib.

lib. 2. cap. 11. pulſus ita definitur: Σφυγμὸς, κίνησίς ἐστι παρδίας καὶ ἀρτηριῶν καὶ ἀφῆς καὶ συστολὴ γινομένη, Id eſt, *Pulſus, motus eſt quo cor & arteriæ attolluntur, ſubmittunturque.* Apud Gellium etiam in Vett. Edd. poſt καὶ παρδίας, alia adhuc additur definitio hiſce verbis: Σφυγμὸς ἐστὶ παλμὸς ἢ ζέσις φλεβὸς, ἢ ἀρτηρίας. Id eſt, *Pulſus eſt palpitatio aut fervor venæ, vel arteriæ.* Sed omnino ſpuria eſt, & rem minimè gentium declarat.

CAP. XI.

Verba ex carminibus Furii Antiatis inſcitè à Cæſellio Vindice reprehenſa, verſuſque ipſi, in quibus ea verba ſunt, ſubſcripti.

NOn hercle idem ſentio cum [1] Cæſellio Vindice grammatico, ut mea opinio eſt, haud quaquam inerudito. verum hoc tamen petulanter inſcitéque: quod [2] Furium veterem Poëtam dedecorâſſe linguam Latinam ſcripſit hujuſcemodi vocum fictionibus, quæ mihi quidem neque abhorrere à poëtica facultate viſa ſunt, neque dictu, profatuque ipſo tetræ, aut inſuaves eſſe: ſicuti ſunt quædam alia ab illuſtribus poëtis ficta durè & rancidè. quæ reprehendit autem Cæſellius Furiana, hæc ſunt: quod terram in lutum verſam [3] *lutеſcere* dixerit; & tenebras in noctis modum factas [4] *noctеſcere*; & priſtinas reciperare vires [5] *vireſcere*; & quod ventus mare cæruleum criſpicans nite-

Cæſellio Vindice] Sæpius ab Auctore noſtro & aliis citatur, ut notatum ſupra ad lib. 3. cap. 16.

2. *Furium veterem Poëtam*] Intelligitur A. Furius Antias, ut ex lemmate capitis apparet. Floruit autem circa Olympiad. CLXIX. ann. III. hoc eſt, ab V. C. an. 10 CLII. Q. Lutatii Catuli familiaris, ut manifeſtum ex verbis Ciceronis in Bruto: *Ex eo libro, quem* (Q. Catulus) *de conſulatu, & rebus geſtis ſuis conſcriptum miſit ad A. Furium Poëtam familiarem ſuum.* Q. autem Lutatius Catulus, quem & Poëtam fuiſſe liquet ex verſibus quos Auctor noſter infra lib. 19. cap. 9. ex eo adducit, Conſul fuit cum C. Mario IV. anno V. C. modo dicto. Eſt vero hic Furius diverſus à M. Furio Bibaculo, quem Hieronymus in Chronico Euſebiano Cremonenſem ſcribit Olympiad. CLXIX. an. II.

3. *Lateſcere*] Nonius Marcellus: *Lateſcit, honeſte dictum in Poëmatis, tametſi auctoritatis ſit ignobilis. Sanguine diluitur tellus, cava terra lateſcit.* Ex Gellio deſcripſit, ad quem reſpiciens auctoritatis ignobilis vocat; cum alias Nonius non ſemel Furium nominatim laudaverit.

4. *Noctеſcere*] Nonius Marcellus: *Noctеſcere, cæcari. Furius Poëmatis etſi auctoritatis incertæ.* Ubi Furii verſum ex Gellio ſubjicit.

5. *Vireſcere*] Idem Nonius: *Vireſcit, majorem virium fit.* Furius Poëmatis: *Increſcunt animi, vireſcit vulnere virtus.*

nitefacit, 6 *purpurat* dixerit: & opulentum fieri 7 *opulescere*. Versus autem ipsos ex poëmatis Furianis, in quibus hæc verba sunt, subdidi:

Sanguine diluitur tellus. cava terra lutescit.
Omnia nocte scunt tenebris caliginis atra.
Increscunt animi. virescit vulnere virtus.
8 *Hic fulica levis volitat super æquora classis:*
Spiritus Eurorum viridis quum purpurat undas,
Quo magis in patriis possint opulescere campis.

Ita hic versus apud Nonium legitur; quemadmodum etiam in Vett. Codd. apud Gellium. Quamvis, cum in quibusdam libris legatur *virescunt*, Carrio olim apud Gellium reposuerit *virescunt vulnere virtus*. Minus recte, ut bene ad Nonium animadvertit optimus Mercerus.

6. *Purpurat*] Quomodo, notante Nonio Marcello, Cicero dixit *purpurascit* Acad. lib. 2. *Quid mare nonne cæruleum? at eius unda cum est pulsa ventis, purpurascit.*

7. *Opulescere*] Nonius Marcellus: *Opulescere, ab opulento dictum decore. Furius Bibaculo: quo magis in campis possint opulescere campis.* Sic Nonius hunc versum citat, sed ibi haud dubie pro *in campis*, ex Gellio restituendum *in patriis*.

8. *Hic fulica*] Cod. Turnes. & Vet. Edd. *Strem fulicæ*, quod cum versus non patiatur, quidam inde fecêre, *Sirbi liuli-ca*, &c. Sed *fulicæ* habent omnes libri. In Stephan. Ed. est, ut edidimus, *Hìc fulica*. Notum autem fulicam esse avem aquaticam, quæ præcipue mari stagnisque amplioribus gaudet. Eam tempestate imminente in siccum se recipere, ac clariore voce clangere, nautasque admonere ferunt. Unde Virgilius lib. 1. Georgicor.

Iam sibi tum curvis male temperat unda carinis,
Cum medio celeri revolant ex æquore mergi
Clamoremque ferunt ad littora, cumque marinæ
In sicco ludunt fulicæ.

Et Plinius lib. 18. cap. 35. *Lolligo vultans, concha adhærescentes, echini adhærescentes sese, aut arena saburrantes, tempestatis signa sunt: Ranæ quoque ultra solitum vocales, & fulicæ matutino clangore.* Cicero lib. 2. De Divinat. *rancam fulicem* eadem significatione dixit.

CAP. XII.

Morem istum veteribus nostris fuisse, verba patiendi *mutare, & vertere in* agendi *modum.*

ID quoque habitum est in oratione faciendâ eligantiæ genus, ut pro verbis habentibus patiendi figuram, agentia ponerent; ac deinde hæc vice inter se mutuâ verterent.

Juven-

1 Juventius in comœdiâ.

2 *Pallium*, inquit, *face ut ſplendeat*.

nonne hoc impendio venuſtius, gratiuſque eſt, quàm ſi diceret, *ne maculetur*? Plautus etiam non diſſimiliter,

Quid eſt hoc? rugat pallium. amictus non ſum commodè.

itidem Plautus, *pulveret*, dicit, quod non pulvere impleat, ſed quod ipſum pulveris plenum ſit:

-- *Exi*

Juventius in Comœdiâ] Ita optime hujus Comici nomen J. Rutgerſius Var. Lect. lib. 4. cap. 19. repoſuit, & poſt eum G. Barthius Adverſar. lib. 21. cap. 5. quoque, pro eo, quod vulgo legebatur, *Terentius in Comœdiâ*; quaſi ſequens exemplum è Terentio, ubi nuſquam exſtat, adducetetur. Sed Veteres libri, ut Cod. Tornæſ. & alii, referunt, *Juventius in Comœdia*. Unde nihil certius, quàm *Juventius* hoc loco reponendum. Fuit autem Juventius inter Veteres Comicos olim clarus, etſi nunc longinquitate temporum obſcurus. Meminit ejus Varro lib. 5. de L. L. ubi hoſce ejus verſus citat:

- - *Gaudia*
Suaſi omnes homines conferant unum in locum,
Tamen mea exſuperet lætitia. - -

Uti & lib. 6. ubi de eo ita inquit: *Scrupedam Aurelius ſcribit, quaſi Scauripedam. Juventius Comicus dicebat à vermiculo piloſo, qui ſolet eſſe in fronde cum multis pedibus.* E Juventio etiam Chariſius lib. 2. hæc verba adfert:

- - *Caput ei teſtarum deſregivo.*

Nil itaque mirum, quod Gellius etiam hoc capite ejus auctoritate utatur.

2. *Pallium*, inquit, *face ut ſplendeat*] Mirum in modum hic verſus in Vett. lib. variat; & ut vulgo editur, nihil minus, quam quod Gellius vult, probare videtur. In Vett. Edd. eſt:

Pallium, inquit, *Flacci ut ſplendeat.*

In Cod. Tornæſ.

Pallium, inquit, *S. flocci ut ſplendeat.*

Ita etiam quidam Codex Giſanii, niſi quod pro *ſplendeat* male habebat *ſplendean*. Alius item Giſanii liber referebat:

Pallium, inquit, *flocci ut ſplendide nunc.*

Sed cum Gellius hoc loco probare velit, *ne maculetur* agendi formam à Juventio venuſtius multo dictum eſſe, quam ſi dixiſſet patiendi modo *ne maculetur*, recte à viris doctiſſimis obſervatum eſt, duas iſtas voces neceſſario adjungendas. Valens itaque Acidalius ad Velleium ita hunc verſum legit:

Pallium face ut ne maculet.

Rutgerſius vero Var. Lect. lib. 4. c. 19. reſcribit:

Pallium, Philoti, ut ſplendeat, ne maculetur.

Et duas voculas, *inquit S.* ejicit, tanquam à malâ manu. Nam cum dixiſſet Gellius, *Juventius in Comœdiâ*, annotaſſe vult lectorem, *inquit ſcilicet*. Hoc enim τὸ S. valere è Probi literarum Notis manifeſtum. Pro *flocci* reſcribit *Filoti*, ut Comicæ mulieris nomen, quod etiam habetur apud Terentium in Hecyrâ. Scriverius ad oram ſuis Codicis legendum cenſet:

Pallium, inquit, *ne maculet, ut ſplendeat volo.*

Denique G. Barthius Adverſar. lib. 31. cap. 5. legit:

Pallium ne inquinet, flocci ut ſplendeat.

Et τὸ *ne inquinet* ἀντὶ τοῦ *ne inquinetur* poſitum ait, quod Gellius mox exponit, appoſito deteriore *ne maculetur*. Quicquid ſit de variis horum emendationibus, iſtud ſaltem conſtat, Juventii verſum, ut vulgo editur, minime cum Gellianis verbis convenire.

- - - Exi qu Dave,
Age, ſparge: mundum eſſe hoc veſtibulum volo.
Venus ventura eſt noſtra. 3 *non hoc pulveret.*

4 in Aſinaria quoque *contemplè* dicit, pro *contemplerù*.

Meum caput contemples, ſi quidem è re conſultas tua.

5 Cn. Gellius in annalibus: *Poſtquam tempeſtas ſedavit, Atherbal taurum immolavit.* M. Cato in Originibus, *Eodem convenæ complures ex agro acceſſitavere. eo res eorum* 6 *auxit.* Varro in libris, quos ad Marcellum de lingua Latina fecit: *In priore verbo graves proſodiæ, quæ fuerunt, manent. reliquæ mutant. mutant,* inquit eligantiſſimè, pro, *mutantur.* Poteſt etiam id quoque ab eodem Varrone in v 11. Divinarum ſimiliter dictum videri: *Inter duas filias regum quid mutet, inter Antigonam & Tullìam eſt animum advertere.* Verba autem patiendi pro agentibus in omnibus fermè veterum ſcriptis, reperiuntur: ex quibus ſunt pauca iſta, quæ nunc meminimus. *Muneror te,* pro, *munero:* & *ſignificor,* pro, *ſignifico*: & *ſacrificor,* pro *ſacrifico*: & *aſſentior,* pro, *aſſentio:* & *feneror,* pro, *fenero*: & *pigneror,* pro *pignero*: & alia iſtiuſmodi pleraque, 7 proinde ut in legendo fuerint obvia, notabuntur.

CAP.

3. *Non hoc pulveret*] V. Cod. *nolo hoc pulveret.*

4. *In Aſinaria*] Act. III. Sc. 1. pſ. 35. Idem Plautus Amphitr. Act. 1. Sc. 1. pſ. 285.

Certe edepol, quem illum contemplo, & formam cognoſco meam.

Vide Nonium Marcellum in *Contempla.*

5. *Cn. Gellius*] Sic omnino hujus Hiſtorici nomen hoc loco reſcribendum jam pridem vitis doctiſſimis monitum. cum vulgo etiam in Stephanicà editione legeretur *Cn. Vellius*, qui nuſquam reperitur. Cn. Gellii vero Annalium ſcriptoris mentionem non ſemel cum ab Auctore noſtro, tum ab aliis fieri, jam ſupra pag. 708 notatum.

6. *Auxit*] Pro, *aucta ſunt.*

7. *Proinde*] Cod. Tornæſ. *qua proinde.*

Satur-

CAP. XIII.

Quali talione Diogenes philoſophus uſus ſit pertentatus à dialectico quodam ſophiſmatio impudenti.

1 SAturnalibus Athenis aleâ quadam feſtivâ & honeſtâ luſitabamus hujuſcemodi. ubi conveneramus compluſculi ejuſdem ſtudii homines, 2 ad lavandi tempus captiones, quæ ſophiſmata appellantur, mente agitabamus; eaſque quaſi 3 talos, 4 aut teſſerulas in medium vice ſuâ quiſ-

Saturnalibus Athenis] Vide Notata ad initium cap. 2. hujus libri.

2. *Ad lavandi tempus*] Hoc eſt, ad horam conſuetam, quâ balneum petebatur. Quam cum temporis diſcrimine Romæ obſervatam indicat Plinius Junior lib. 3. Epiſt. 1. de Spurinâ loquens: *Vbi hora balnei nunciata eſt, (eſt autem hieme una, æſtate octava) in ſole ſi caret vento, ambulat nudus, &c. Lutus accubat.* De octavâ Martialis lib. 1. Epigr. 48.

Nuncietoctavam Pharia ſua turba juvenca
Et pilata redit jamque ſubitque chlors.
Temperat hæc thermas, nimios prior hora vapores
Halat. - - -

De nonâ Tertullianus libr. adverſus Pſychicos: *Apud quaſdam vero colonias prætereo, annuo ritu, ſaccis veluti & cinere conſperſi, idolis ſuis invidiam ſupplices objiciunt; balnea & tabernacula in nonam uſque eludunt.* Horâ itaque octavâ, & nonâ, alterâ æſtate, alterâ hyeme balneum peti conſueverat. De lavandi tempore generatim Vitruvius lib. 5. Architect. cap. 10. inquit: *Tempus lavandi à meridiano ad veſperam eſt conſtitutum.*

3. *Talos*] Talis olim Veteres ludere ſolebant, hoc modo: quatuor talis in fritillum conjectis, eoque concuſſo ſuper tabulam fundebant. Felicissimus erat jactus, quando omnes quatuor tali diverſum oſtendebant latus, qui *Veneris* jactus dicebatur. De quo Martialis lib. 14. Epigr. 12.

Quum fleverit vultu nullus tibi talus eodem,
Munera me dices magna dediſſe tibi.

Item Lucianus in Amoribus: Καὶ βαλὼν μὲν ἐπὶ σπουδῆ μάλιστα ἂν εἴποντινὰ θεὸν αὐτὸν ἐκάλεσεν, μηδενὸς ἀφροδίλλε πειθοῦ· ἔστω χήμαλε, σωσικύη, ἢ ἐπιθυμίας τυίζεως τοιμίζων. Id eſt, *Ac quoties jecerat id quod intendebat, maxime ſi quando Deam ipſam* (Venerem) *feliciore jactu fortitus erat, nullo tali pari figura cadente, adorabat eam, ſperans ſe id eſſe conſecuturum, quod expetebat.* Contra infeliciſſimus jactus habebatur tam in talis, quam in teſſetis, qui *Canis* dicebatur, cum ſemper numis ſuis ludentes mulctaret, unde & *damnoſi Canes* ſæpius ab Auctoribus appellati. Propertius lib. 4. Eleg. 9.

Mequoque per talos Venerem quærente ſecundos,
Semper damnoſi ſubſtiliêre Canes.

Canis autem dicebatur quoties in aliquo laterum ſuperiorum *unio* prodibat. Quatuor talorum enim latera numeros aut puncta ſic diſpoſita habebant, ut quæ in duobus lateribus eſſent, juncta ſemper efficerent ſeptem, hoc nimirum modo:

vabat. libet autem dicere, quàm facetè Diogenes ſophiſma id genus, quod ſuprà dixi, à quodam dialectico 7 ex Platonis diatribâ per contumeliam propoſitum, remuneratus ſit. nam quum ita rogaſſet dialecticus: 8 *quod ego ſum, id tu non es*, & Diogenes annuiſſet: atque ille addidiſſet; *homo autem ego ſum*: quum id quoque aſſenſus eſſet, & contrà dialecticus ita concluſiſſet; *homo igitur tu non es*: hoc quidem, inquit Diogenes, falſum eſt, &, ſi verum id fieri vis, à me incipe.

7. *Ex Platonis Diatribâ*] Hoc eſt, ex Platonis ſcholâ.

8. *Quod ego ſum, &c.*] De hujuſmodi captionibus videſis notata ſupra ad cap. 2. hujus libri.

CAP. XIV.

Quid ſit numerus hemiolios, *quid* epitritos: *& quòd vocabula iſta non facile noſtri auſi ſunt vertere in linguam Latinam.*

FIguræ quædam numerorum, quas Græci certis nominibus appellant, vocabula in lingua Latina non habent. ſed qui de numeris Latinè ſcripſerunt, Græca ipſa dixerunt. fingere autem noſtra, quoniam id abſurde futurum erat, noluerunt. 1 quale enim fieri nomen poſſet hemiolio numero, 2 aut epitrito? eſt autem *hemiolios*, 3 qui numerum aliquem in ſeſe habet, dimidiumque ejus: ut tres ad duo: quin-

1. *Quale enim fieri nomen poſſet hemiolio?*] Vitruvius tamen, qui ſub Jul. Cæſare vixit, ἡμιόλιον Latine jam verterat *ſeſquialterum*. Sic enim lib. 3. cap. 1. *Dimidia adjecta* (ſupra ſex) *cum facta ſunt novem, ſeſquialterum, qui ἡμιόλιος appellatur.* Sic in Gloſſis: Philoxeni: *Seſquialtera, ἡμιολία.*

2. *Aut epitrito?*] Idem Vitruvius & ἐπίτριτον Latine reddidit *tertiarium*. Ita enim ante verba modo adducta inquit: *Cum facta ſunt octo, quod eſt tertia adjecta, tertiarium, qui ἐπίτριτος dicitur.* Ubi Salmaſius De M. V. in antiquiſſimo codice pro *tertiarium* ſe reperiſſe dicit, *adtertiarium*, hoc modo: *Cum facta ſunt octo, tertiâ adjectâ, adtertiarium.* Sic Vitruvius ad verbum reddere voluiſſe videtur vocem Græcam, Latinâ à ſe confictâ; ut ἐπίτριτος ſit *adtertiarius*, qui totum habet & adhuc tertiam ejus partem. Veteres Gloſſæ ἐπίτριτον reddidêre *ſeſquitertium*.

3. *Qui numerum aliquem in ſeſe habet*] Cod Torn. & Vett. Edd. *qui numerum aliquem totum in ſeſe habet.*

quindecim ad decem ; triginta ad vigniti. *epitritos* eſt, qui habet totum aliquem numerum & ejuſdem partem tertiam: ut quatuor ad tres; duodecim ad novem; quadraginta ad triginta. hæc autem notare, meminiſſeque non eſſe abs re viſum eſt : quoniam, vocabula iſta numerorum niſi intelliguntur, rationes quædam ſubtiliſſimæ in libris philoſophorum ſcriptæ percipi non queunt.

CAP. XV.

Quòd M. Varro in [1] heroïs verſibus obſervaverit rem nimis anxiæ & curioſæ obſervationis.

IN longis verſibus, qui hexametri vocantur, item in ſenariis, animadverterunt Metrici duos primos pedes, item extremos duos, habere poſſe ſingulos integras partes orationis, [2] medios haud umquam poſſe : ſed conſtare eos ſemper ex verbis aut diviſis, aut mixtis, atque confuſis. Marcus etiam Varro, in libris Diſciplinarum, ſcripſit obſervaſſe; ſe in verſu hexametro: quòd omnimodo quintus ſemipes verbum finiret : & quòd priores quinque ſemipedes æquè magnam vim haberent in efficiendo verſu atque alii poſteriores ſeptem : idque ipſum ratione quâdam geometricâ fieri diſſerit.

A. GEL-

[1] *Heroïs*] Vet. Cod. *heroicis*.

[2] *Medios haud unquam poſſe*] Hoc eſt, tertiũ pedem in verſibus hexametris non poſſe habere integram orationis partem. quod tamen falſum eſſe, nec à Poetarum Principe Homero, aliiſque obſervari, aliquot exemplis additis, evincere ſtudet Muretus Var. Lect. lib. II. cap. 6. uti etiam facit in eo, quod Gellius de Varrone refert, eum ſcilicet *obſervaſſe in verſu hexametro, quod omnimodo ſemipes verbum finiret*. Gellium vero, ſive potius veterum Metricorum legem, & Varronem defendere conatur Joſ. Caſtalio Obſervat. in Criticos Dec. VIII. cap. 5. Utrumque qui tanti rem putaveris, videſis Lector.

[3] *Se*] Abeſt à Vett. Edd. Cod. vero Tornæſ. habet *ſeſe*.

Navi-

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER DECIMVSNONUS.

CAP. I.

Responsio cujusdam philosophi interrogati quam ob causam maris tempestate palluerat.

[1] NAVIGABAMUS à [2] Cassiopeiâ ad [3] Brundisium, [4] mare Ionium violentum, & vastum, & jactabundum. nox deinde, quæ diem primum sequuta est, in eâ ferè totâ ventus à latere sæviens navem undis compleverat. tum posteà complorantibus nostris omnibus, [5] atque in sentina satis agentibus, dies quidem tandem illuxit: sed nihil de periculo, [6] neque de sævitia amissum, quin turbines etiam crebrio-

Navigabamus] Cum nimirum Gellius è Græciâ in Italiam rediret. Vide lib. 9. cap. 4.

2. *Cassiopeiâ*] Cassiopeia regionis nomen est in Epiro apud Ptolemæum, in quâ urbs dicta Cassiope, uti & promontorium ejusdem nominis; unde haud dubie Gellius navigationem instituerit.

3. *Brundisium*] Vide Notas ad l. 9. c. 4.

4. *Mare Ionium*] Proprie vocat Ionium mare, quod inter Epirum & Italiam interjacet; ubi nimirum sinus Hadriaticus desinit, & mare Mediterraneum incipit.

5. *Atque in sentina agentibus*] Sic quidem omnes libri; nec mutat Carrio in Stephanicâ editione. Sunt qui legant; *atque in sentina se agentibus*. Propius veræ lectioni accedere videtur Scaliger ad Festum, ubi refert, *atque sentinantibus*, id est, periculum vitantibus. Ita Festus, & ex eo Paulus: *Sentinare, satagere, dictum à sentinâ navis, quam quis ut aqua liberet, evacuare contendit. Itaque sentinare, subtiliter periculum vitare. Cæcilius in Æthirone: Cum Mercurio capit consilium, postquam sentinat satis.* Unde hic apud Gellium *sentinare* manifesto est, periculum vitare. Proprie tamen, ut ibidem notat Scaliger, *sentinare* est satagere ad sentinam. Unde sentinatores, quibus cura sentinæ delegata in navi. Paulinus ad Macarium de naufragio: *Unum ex omni numero nautarum senem sentinando deputat.* Item: *Quid huic, quæso, obfuit seni persona sentinatoris & in navis vilissima.*

6. *Neque de sævitia amissum*] Cod. Vor-

res,

res, & cœlum atrum, & fumigantes globi,[7] & figuræ quædam nubium metuendæ, quas τυφῶνας vocabant, impendere, imminereque, ac depressuræ navem videbantur. In eâdem fuit philosophus in[8] disciplinâ Stoïcâ celebratus, quem ego Athenis cognoveram, non parvâ virum auctoritate, satisque attentè discipulos juvenes continentem. Eum tunc in tantis periculis, inque illo tumultu cœli, marisque, requirebam oculis; scire cupiens quonam statu animi, & an interritus, intrepidusque esset? atque ibi hominem conspicimus impavidum, & 9 extrilidum, ploratus quidem nullos, sicuti cæteri omnes, nec ullas ejusmodi voces cientem, sed coloris, & vultus turbatione non multum à cæteris differentem. At ubi cœlum enituit, & deferbuit mare,

Tornæs. *remissum.* Vett. Edd. *de sævitiâve remissum.* Al. *nihil de periculo atque sævitia remissum.* Lipsius in Elect. lib. 2. cap. 9. præfert: *nihil de p. de sævitiâ atque remissum.* ut & infra cap. 9. *Oculis mox sermonibus atque tempus fuit.*

7. *Et figuræ quædam nubium metuendæ, quas τυφῶνας vocabant*] Latine *Turbines* dicuntur. Quomodo vocantur procellæ, sive venti impetuosi è nubibus erumpentes sine inflammatione, sed magna celeritate in gyrum vagantes, ac plerumque desuper à vertice irruentes. Qualis ventus hodie à nautis vocabulo ab Indis petito *Orancan*, & contracte *Orcân* vocari solet. *Vibratum Ecnephiam* vocat Plinius lib. 2. Histor. Natur. cap. 48. ubi utrumque describens inquit: *Majori illati* (sc. flatus repentini) *pondere, incursuque, si late siccam ruperint nubem, procellam gignunt, quæ vocatur Græcis Ecnephias. Sin vero depresso sinu arctius rotati effregerint sine igne, hoc est, sine fulmine, vortices faciunt, qui Typhon vocatur, id est, vibratus Ecnephias.* Additque porrò de Typhone: *Defert hic secum aliquid abruptum è nube gelidâ, convolvens versantisque & ruinam suam illo pondere aggravans, & locum ex loco mutans rapidâ vertigine: præcipua navigantium pestis, non antemnas modo, verum ipsa navigia contorta frangens.* Causa typhonis esse videtur vel ventus oppositis plagis simul impetuose spirantes; vel etiam, quod ventus magno impetu ex aliquâ plagâ erumpens versus aliam, ibi reperiat impedimentum, quo in se ipsum contorqueatur, & circumagitur: quemadmodum videmus aquam celeriter motam, si obstaculum ei objiciatur, ibi in gyrum quodam quasi impetu circumagi.

8. *Disciplina Stoïca*] Id est, secta Stoïcâ.

9. *Extrilidum*] Vox Gellio nostro singularis: neque usquam alibi apud Veterum quenquam, quod sciam, hodie occurrens. Ita ut plane jam inter obsoleta haberi debeat. Quidam *extrilidum* idem volunt esse, quod exalbidum, quasi Gellius ad vultus pallorem respexerit. Aliis *extrilidus* idem est, quod constans, infractus, extra læsionem constitutus: firmo & constanti aut intrepido animo esse: Et sane simile quid Gellius hoc vocabulo exprimere velle videtur.

10. *Ani-*

mare, & ardor ille periculi deflagravit, accedit ad Stoïcum Græcus quispiam dives ex Asia, magno, ut videbamus, cultu, paratuque rerum & familiæ; atque ipse erat multis corporis, animique deliciis diffluens. Is quasi illudens, Quid hoc est, inquit, ô philosophe, quod quum in periculis essemus, timuisti tu, & palluisti? ego neque timui, neque pallui? & philosophus aliquantum cunctatus, an respondere ei conveniret, Si quid ego, inquit, in tantâ violentiâ tempestatum videor paulùm pavefactus; non tu istius rei ratione audiendâ dignus es. sed tibi sane [10] Aristippus ille pro me respondebit: qui, in simili tempore à simillimo tui hominis interrogatus, quare philosophus timeret, quum ille contrà nihil metueret? non eamdem esse causam sibi, atque illi respondit. quoniam is quidem esset non magno opere sollicitus pro animâ nequissimi nebulonis; ipsum autem pro Aristippi anima timere. his tunc verbis Stoïcus divitem illum Asiaticum à sese amolitus est. sed postea quum Brundisium adventaremus, mollitique essent venti maris: percontatus eum sum, quænam illa ratio esset pavoris sui, quam dicere ei supersedisset, à quo fuerat non satis dignè compellatus? atque ille mihi placidè & comiter,

Quo-

10. *Aristippus ille pro me*] Cod. Torn. & Vett. Edd. habent: *Aristippus ille discipulus pro me*. Rem ipsam narrat & D. Laërt. in Aristippo: Εἰς Κόρινθον αὐτῷ (Ἀρίστιππῳ) πλέοντι ποτὲ καὶ χειμαζομένῃ συμβὰν παρρησιάσασθαι πρὸς ὀλίγον τοῦτον, Ἡμεῖς μὲν οἰδώτατοι ἐσόμεθα, ἂν ἀποθάνωμεν, ὑμεῖς δὲ οἱ φιλόσοφοι ἀγενεῖς τινες. Οὐ γὰρ ἐθέλειν ἀποθνήσκειν, ἔφη, ψυχῆς ἀγαπῶντος μιᾶς ἕκαστος. Idest, *Cum nebulonem aliquando naviganti Aristippo, cum tempestate jactaretur, contigit perturbari: Dicemus ergo nos quidem idiotæ, nam timemus, vos autem philosophi pavetis; Non enim, inquit, simili de anima singulis discrimen adducimus.* Ælianus quoque Var. Histor. lib. 9. cap. 20. Πλέων Ἀρίστιππος, χειμῶνος ἐπιγενομένου, πάνυ σφόδρα ἐταράττετο· ἴδοι δέ τις τὸν συμπλέοντα, ὃς Ἀρίστιππον, καὶ σὺ δὴ δειλὸς ὡς οἱ πολλοί; ὁ δέ, καὶ μάλα γε ἑκόντως· ὑμῖν μὲν γὰρ οὐδὲ κατοδύρασθαι ἐστι βίᾳ ἢ ταχέως, καὶ ὁ κίνδυνος, ἐμοὶ δὲ οὐδὲ ὠδύνατος. Idest, *Aristippus cum navi vectus obortam tempestatem, supra modum perturbaretur, quidam ex iis, qui simul navigabant, Numquid, inquit, etiam tu metu percelleris, quemadmodum vulgus? At ille, Prorsus, ait: nequaquam vobis enim de vita scelerosa infelicique labor est, & præsens periculum: mihi vero de vita felici & beata.*

11. Ex

Quoniam, inquit, audiendi cupidus es, audi quid super isto brevi quidem, sed necessario, & naturali pavore, majores nostri conditores sectæ Stoïcæ senserint; vel potius, inquit, lege: & faciliùs credideris si legas, & memineris magis. atque ibi coram [11] ex sarcinulâ suâ librum protulit Epicteti Philosophi [12] quintum Διαλέξεων; quas ab Arriano digestas congruere scriptis Zenonis & Chrysippi non dubium est. in eo libro Græcâ scilicet oratione scriptum ad hanc sententiam legimus: [13] Visa animi, quas [14] φαντασίας Philosophi appellant, quibus mens hominis prima statim specie [15] accidentis ad animum rei pellitur, non voluntatis sunt, neque arbitraria; sed vi quadam suâ inferunt sese hominibus. noscitandæ probationes autem, quas [16] συγκαταθέσεις vocant, quibus eadem visa noscuntur, ac dijudicantur, voluntariæ sunt, fiuntque hominum arbitratu. propterea quum sonus aliquis formidabilis aut cœlo, aut ex ruinâ: aut [17] repentinus nescius periculi nuncius, vel quid aliud ejusmodi factum, sapientis quoque animum paulisper moveri, & contrahi, & pallescere necessum est: non opinione alicujus male præceptâ, sed quibusdam

11. *Ex sarcinulâ suâ*] Id est, de manticâ, interprete Saresberiense lib. 7. De Nug. Cur. c. 3. ubi hoc A. Gellii caput transcripsit.

12. *Quintum* Διαλέξεων] *Dissertationum.* Citat hic Gellius librum quintum Dissertationum Epicteti ab Arriano digestarum. Hodie tantummodo quatuor hujusmodi libri ab Arriano supersunt: neque in iis totus locus, qui hic à Gellio adducitur, reperitur. Vide Notas supra pag. 8. & 9. & ad lib. 17. cap. 19. pag. 976.

13. *Visa animi*] Sic & legisse J. Sarisberiensem constat. Cod. Tornæs. *Visiones animi.* Quædam è Vett. Edd. *Vires animi.* Male omnino.

14. Φαντασίας] *Imaginationes.*

Specie] Id est, imagine.

15. *Accidentis*] Cod. Tornæs. *bu* super postremam syllabam positum habebat, & cum *rei pellitur* scriptum esset, *i* deletum erat. Unde satis commoda oritur lectio totius loci: *Visa animi, quas Φαντασίας Philosophi appellant, quibus mens hominis primâ statim specie accidentibus ad animum repellitur, &c.*

16. Συγκαταθέσεις] *Assensiones, Approbationes.* A verbo συγκατατίθεσθαι, à Stoicis, Pyrrhoniisque conficto: quod explicare solent per τὸ συγκατανεύειν, hoc est, adsensione sua aliquid probare, ut ex sequentibus manifestum.

17. *Repentinus nescius periculi nuncius*] Lego, *repentinus nescii periculi nuncius*, id est, quod nescitur. Vide supra lib. 9. cap. 11.

18. Τὰς

busdam motibus rapidis, & inconsultis officium mentis, atque rationis prævertentibus. mox tamen ille sapiens ibidem [18] τὰς τοιαύτας φαντασίας, visa isthæc animi sui terrifica non approbat: hoc est, [19] ὐ συγκατατίθεται, ἀλλὰ προσεπιδοξάζει, sed abjicit, respuitque: nec ei metuendum esse in his quicquam videtur. Atque hoc inter insipientis, sapientisque animum differre dicunt, quòd insipiens, qualia esse primo animi sui pulsu visa sunt sæva & aspera, talia esse vero putat; & eadem incepta, [20] quæ quasi jure metuenda sint, sua quoque assensione approbat, [21] καὶ προσεπιδοξάζει. hoc enim verbo Stoïci, quum super ista re differunt, utuntur. sapiens autem, quum breviter, & strictim colore, atque vultu motus est, [22] ὐ συγκατατίθεται; sed statum, vigoremque sententiæ suæ retinet, quam de hujusce modi visis semper habuit, ut de minimè metuendis, sed fronte falsâ & formidine inani territantibus. Hæc Epictetum philosophum ex decretis Stoïcorum sensisse, atque dixisse in eo, quo dixi, libro legimus. annotandaque esse iccirco existimavimus, ut rebus fortè id genus, quibus dixi, obortis, pavescere sensim, & quasi albescere, non insipientis esse hominis, neque ignavi putemus, & in eo tamen brevi motu naturali magis infirmitati cedamus, quàm, quòd esse ea, qualia visa sunt, censeamus.

18. Τὰς τοιαύτας φαντασίας] *Ejusmodi imaginationes.*

19. Οὐ συγκατατίθεται, *&c.*] *Non consentit, neque sua sententia confirmat.*

20. *Quæ quasi*] Vet. Edd. *tanquam.*

21. Καὶ προσεπιδοξάζει] *Et assensione comprobat.*

22. Οὐ συγκατατίθεται] *Non approbat.*

CAP. II.

Ex quinque corporis sensibus duos esse cum belluis maximè communes.

QUinq; sunt hominũ sensus, quos Græci αἰσθήσεις appellant, per quos voluptas animo, aut corpori quæri vide-

videtur, gustus, tactus, odoratus, visus, auditus. Ex his omnibus quæ immodicè voluptas cupitur, ea turpis atq; improba existimatur. sed enim quæ nunia ex gustu, atq; tactu est, ea voluptas, sicuti sapientes viri censuerunt, omniū rerum fœdissima est; eosque maximè, qui duabus istis belluinis voluptatibus sese dediderunt, gravissimi vitii vocabulis Græci appellant, vel ἀκολαστους, vel ἀκρατεῖς, nos eos vel incontinentes dicimus vel intemperantes. ἀκολαστος enim, si interpretari coactiùs velis, nimis id verbum insolens erit. istæ autem voluptates duæ gustus, atque tactus, id est, libidines in cibos, atque in Venerem prodigæ, solæ sunt hominibus communes cum bestiis, & iccircò in pecudum, ferorumque animaliuni numero habetur, quisquis est his ferinis voluptatibus prævinctus. cæteræ ex tribus aliis sensibus proficiscentes hominum esse tantùm propriæ videntur. Verba super hac re Aristotelis Philosophi adscripsi, ut vel auctoritas clari, atque incluti viri tam infamibus nos voluptatibus deterreret.[3] Διὰ τί οἱ περὶ τὰν ἁφὴν καὶ τὴν γαστέρα ἡδονὴν μᾶλλον ὑπερβάλλουσιν, ἀκρατεῖς λέγονται; οἱ μὲν γὰρ περὶτὰ ἀφροδίσια, ἀκόλαστοι, οἱ δὲ περὶ τὰς τροφὰς ἐπιτηδεύσεις. τῇ δὲ περὶ τὴν τροφὴν, ἀπ' ἐνίων μὲν ἐστὶ τῇ γλώττῃ τὸ ἡδύ· ἀπ' ἐνίων δὲ, ἐν τῷ λάρυγγι. διὸ καὶ

Φιλόξενοι

Ἀκολάστους, vel ἀκρατεῖς.] *Libidinosos, vel incontinentes.*

2. *Verba superhæc ex Aristotele*] Exstant Problemat. Aristotelis Sect. 28. Problem. 7.

3. Διὰ τί οἱ περὶ, &c.] Id est, *Cur qui in voluptate tactus & gustus exsuperarunt, incontinentes dicuntur? ut qui circa res venereas sunt luxuriosi, quique circa cibos luxu delectantur? Eorum tamen qui ciborum delectatione capiuntur, alii in lingua delectationem habent, alii in gutture. Unde & Philoxenus Cunis gulam optabat habere. At vero quia videndo aut audiendo modum excedunt, non sic nominamus? An quinque voluptates, quæ sunt ab iis, communes sunt nobis, & aliis animalibus? Erga sicut communes cum sint, inhonestissimæ sunt, ita & maximum animi vitium sunt habendæ: quare eum qui his vincitur, vituperamus, & incontinentem & libidinosum appellamus, quod pessimis voluptatibus vincatur. Sed cum quinque sint sensus, cætera animalia duobus istis modo dictis solummodo delectantur, cæteris autem vel nihil omnino delectantur, vel ex accidente in eis patiuntur.* Qui hujus Problematis uberiorem explicationem desideras, adisis Lud. Septalii Commentarios ad Problemata Aristotelis.

4. *Hippo-*

φιλόξενος μεράνε λάρυγγα ἄχετο ἔχων. οἱ δὲ τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἀκοὴν, οὐκ ἔστι; ἢ διὰ τὸ τὰς ἀπὸ τούτων γινομένας ἡδονὰς, κοινὰς εἶναι ἡμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις· ἅπερ ἂν ἅσαι κοιναὶ, ἀτιμόταται εἰσὶ· διὸ καὶ μάλιστα, ἢ μόναι ἐπονείδιστοι. ὥστε τὸν ὑπὸ τούτων ἡττώμενον, ψέγομεν, καὶ ἀκρατῆ καὶ ἀκόλαστον λέγομεν, διὰ τὸ ὑπὸ τῶν χαλεπωτάτων ἡδονῶν ἡττᾶσθαι. ὑσῶν δὲ τὰ αἰσθήσεων πέντε, τὰ ἄλλα ζῶα ἀπὸ δύο μόνων τὰ ἀφροδισίων ἥδεται. καὶ δὲ τὰς ἄλλας ἢ ὅλως οὐχ ἥδεται, ἢ καθὰ συμβεβηκὸς τοῦτο πάσχει, &c. Quis igitur habens aliquid humani pudoris, voluptatibus illis duabus coëundi atque comedendi, quæ ſunt hómini cum ſue atque aſino communes, gaudeat? Socrates quidem dicebat multos homines propterea velle vivere, ut ederent & biberent; ſe bibere atque eſſe, ut viveret. 4 Hippocrates autem, divina vir ſcientia, de cöitu venereo ita exiſtimabat, partem eſſe quamdam morbi teterrimi, quem noſtri comitialem dixerunt. namque ipſius verba hæc traduntur, τὴν συνουσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν.

4. *Hippocrates autem, &c.*] Macrobius lib. 2. Saturnal. cap. ult. ubi hocce Gellii caput ad verbum tranſcripſit, eandem etiam ſententiam de coitu Hippocrati tribuit, eum ſcilicet eſſe parvum morbum comitialem. In Hippocratis tamen ſcriptis, quæ hodie exſtant, hujuſmodi verba non reperiuntur. Et Galenus Com. 1. in lib. 3. Epidem. Hippocratis, hujuſmodi dictum Democriti fuiſſe refert: Τὶς γὰρ, inquit, ἀνάγκη γράφειν, Δημόκριτον μὲν εἰρηκέναι μικρὰν ἐπιληψίαν εἶναι τὴν συνουσίαν, &c. Quomodo etiam capiendus Clemens Alexandrinus Pædagog. lib. 2. Μικρὰν ἐπιληψίαν τὴν συνουσίαν ὁ Ἀβδηρίτης ἔλεγε Σοφιστὴς. Nam ὁ Ἀβδηρίτης Σοφιστὴς eſt Democritus. Potuit tamen & Hippocrates idem dixiſſe; vel dicendum Gellium hic memoriâ lapſum.

CAP. III.

Quòd turpius eſt frigidè laudari, quàm acerbiùs vituperari.

TUrpius eſſe dicebat Favorinus philoſophus, exiguè atque frigidè laudari, quàm inſectanter & graviter vituperari. Quoniam, inquit, qui maledicit & vituperat,

Digitized by Google

quanto id acerbiùs facit, [1] tam maximè ille pro iniquo & inimico ducitur, & plerumque propterea fidem non capit. sed qui infecundè, atque jejunè laudat, destitui à causâ videtur: & amicus quidem creditur ei, quem laudare vult, sed nihil posse reperire, quod jure laudet.

Tam maximè ille pro iniquo & inimico ducitur] Ita edidit Stephanus ro eo, quod vulgo legebatur, *tam maximâ mole p. i. e. i. d.* Male omnino.

Et jam pridem J. Lipsius in Electis lib. 1. cap. 21. monuerat Gellium scripsisse, *tam maximè pro iniquo & inimico ducitur*, phrasi veteri & obvia in Plauto.

CAP. IV.

Quamobrem venter repentino timore effluat, quare etiam ignis urinam lacessat.

ARistotelis libri sunt, qui Problemata Physica inscribuntur, lepidissimi & elegantiarum omne genus referti. in his quærit, [1] quam ob causam eveniat, ut quibus invasit repentinus rei magnę timor, plerumq; [2] alvo statim cita fiant? item quærit, cur accidat, ut eum, qui propter ignem diutius stetit, [3] libido urinæ lacessat? at de alvo quidem inter timen-

Quam ob causam eveniat, &c. *alvo statim cita fiant?*] Non semel hanc quæstionem tractat Aristoteles in Problemat. Sectione XXVII. ubi agit de iis, quæ circa timorem & fortitudinem accidunt.

2. *Alvo statim cita*] Vide Notas supra ad lib. 18. cap. 10. pag. 1040.

3. *Libido urinæ lacessat*] Exstat apud Aristotelem Sect. 8. Probl. 3. ubi inquit: Διὰ τί ἐπιόντι πρὸς τὸ πῦρ τῷ ὕδατι, ἀφιέμεθα; *Cur si juxta ignem steterimus urinandi desiderio laboramus?* Additque Aristoteles: καὶ ἐὰν πρὸς τὸ ὕδωρ, εἶτ' ἐὰν πρὸς τὸ ποταμὸν, οὐροῦσιν; ἢ ὅτι τὸ μὲν ὕδωρ ἐκθέρμανσιν λίθου τὸ τοῦ σώματος ὑγρότητος, ἐκκαλεῖται τὸ οὐρητόν; αὐτὸ δὲ τὸ πῦρ ἀφαιρεῖται τὸ πιπτοῦς ἐκ τοῦ σώματος ὑγρόν, ὥσπερ ὁ ἥλιος τὴν χιόνα. Id est: *Item, si juxta aquam, ni puta juxta fluvium, steterint, mingunt? An quod omnis aqua memoriam in nobis excitat illius humiditatis, quæ est in corpore*[1], *& provocat ad egressum aptum? Ipse autem ignis concretum in corpore relaxat, quemadmodum sol nivem?* Hæc enim mens Aristotelis; & miror L. Septalium totum Problematis sensum invertisse, quasi Aristoteles quæreret, Cur, si quis juxta ignem steterit, non excitetur ad mingendum, si vero juxta aquam, ad mejendum proliceatur? Unde & Septalius pro αὐτὸ δὲ τὸ πῦρ ἀφαιρεῖται, &c. quemadmodum Aristotelem scripsisse vel ex Gellio nostro liquet, legit: αὐτὸ δὲ τὸ ὕδωρ ἀφαιρεῖται, &c. Vertit enim: *Ipsa enim aqua congelatum in corpore humorem relaxat, quemadmodum sol*

timendum prona, atque præcipiti, cauſam eſſe dicit, quòd timor omnis ſit algificus, 4 quem ille appellat ψυχροποιὸν; 5 eaque vis frigoris ſanguinem, caldoremque omnem de ſummâ corporis cute cogat penitus & depellat: faciatque ſimul uti, qui timent, ſanguine ex ore decedente palleſcant: Is autem, inquit, ſanguis & caldor in intima coactus movet plerumque alvum, & incitat. 6 De urina crebra ex igni proximo facta, verba hæc poſuit: 7 τὸ δὲ πῦρ λύει καὶ τὸ πεπηγὸς, ὥσπερ ὁ ἥλιος τὴν χιόνα.

ſol nivem. Omnino male.

4. *Quem ille appellat* ψυχροποιὸν] Al. ψυχροποιητικὸν. Neutro tamen uſquam, quod ſciam, vocabulo utitur Ariſtoteles in Problem. Sect. XXVII. ubi eum non ſemel hanc quæſtionem tractare diximus, ſed ſæpius dicit, timorem fieri διὰ τὴν κατάψυξιν, *propter refrigerationem.*

5. *Eaque vis frigoris*] Vet. Edd. *quæ vis f.* In Edit. Stephan. eſt, *qui vi frigoris.*

6. *De urina crebra*] Sic Vett. Codd. At Stephanica editio: *De urina celebra.* Quid ſi legas: *De urina illecebrâ.*

7. Τὸ δὲ πῦρ, *&c.*] *Ignis autem diſſolvit concretum, ſicuti ſol nivem.*

CAP. V.

Ex Ariſtotelis libris ſumtum, quòd nivis aqua potui peſſima ſit, & quòd ex nive cryſtallus concreatur.

1 IN Tiburte rus conceſſeramus hominis amici divitis, æſtate anni flagrantiſſimâ, ego & quidam alii æquales & familiares mei, eloquentiæ aut philoſophiæ ſectatores. erat nobiſcum vir bonus ex Peripateticâ diſciplinâ, benè doctus, & Ariſtotelis unicè ſtudioſiſſimus. is nos 2 aquam multam

IN *Tiburte rus conceſſeramus*] In prædium ſcilicet circa Tibur, ubi ditiores æque, atque prope Tuſculum prædia ſua habere ſolebant, quo æſtate ſecedebant. Hinc *Tuſculana* & *Tiburtina* dicta illa prædia, quæ juxta alterutrum locum ſita erant. Seneca lib. 4. de Benefic. cap. 12. *Nemo Tuſculanum, aut Tiburtinum emere paratus, ſalubritatis cauſa, & æſtivi ſecceſſus, quoto anno emptus ſit diſputat: Cum emerit, tuendum eſt.*

2. *Aquam multam ex di'ua nive bibentes*] Aquam nivalem Veteribus ad potum in deliciis fuiſſe ex Martiale ſatis manifeſtum, qui lib. 14. Epigr. 117. inquit:

Non potare nivem, ſed aquam potare rigentem
De nive, commenta eſt ingenioſa ſitis.

multam ex dilutâ nive bibentis coërcebat, severiusque increpabat. adhibebat nobis auctoritates nobilium medicorum; & cumprimis Aristotelis Philosophi, rei omnis humanæ peritissimi: qui aquam nivalem frugibus sanè & arboribus fecundam diceret, ; sed hominibus potu nimio insalubrem esse; tabemque & morbos sensim, atque in diem longam

Unde & apud Athenæum lib. 3. legimus: Ὅτι ὁ Ἐχέπολις ἔπινον τὸ Μαρδραγιζομένῳ ἴφη Ἄλξις,

Καὶ χιόνα μὲ πίνειν παρισοδιάζομεν.

Alioquin vetus & inventum vinum æstivo tempore nive & glacie refrigerare. Unde Seneca Epistola LXX. *O infelicem ægrum! quare? quia non vino nivem diluit: quia vigorem poticni suæ, quam capaci scypho miscuit, renovat fracta insuper glacie.* Et lib. 2. de Ira: *Perpetietur hic famem, & æstivæ expeditionis sitim, qui puero male diluenti nivem irascetur?* Plinius lib. 19. cap. 4. *Hi nives, illi glaciem petant, pœnasque montium in voluptatem gulæ vertunt. Servatur algor æstibus, excogitaturque aliemis mensibus nix algeat.* Novum etiam Neronis inventum ad potum magis frigidum reddendum, refert idem Plinius lib. 31. c. 3. ubi inquit: *Neronis Principis inventum est, decoquere aquam, vitreque demissam, in nives refrigerare. ita voluptas frigoris contingit, sine vitio nivis. Omnem utique decoctam utilorem esse convenit. item calefactam magis refrigerari subtilissimo invento.* Hinc & Juvenalis Sat. v.

Frigidior Geticis petitur decocta pruinis.

3. *Sed hominibus potu nimio insalubrem esse*] Eandem de aquæ nivalis in potu noxâ quæstionem tractat Macrobius Saturnal. lib. 7. cap. 12. ubi Avienus inquit: *Iamdudum nosse avet, cur aqua, quæ obsita globis nubium, perducitur ad nivalem vigorem, non minus in potu noxia est, quam ex ipsa nive aqua resoluta. Scimus enim quot, quantæque noxæ epoto nivis humore nascantur.* Cui respondet Disarius: *Addo aliquid à te quæsitis; aqua enim ex nive resoluta etiam si igne calefiat, & calida bibatur, æque noxia est, ac si epota sit frigida; ergo non solo vigore nivalis aqua perniciosa est, sed ob alium causam.* Quam etiam mox subjicit ex Aristotele, quem in Physicis quæstionibus, quo nomine haud dubie Problemata ejus designat, hanc posuisse, & in hunc sensum absolvisse dicit: *Omnis aqua habet in se aëris tenuissimi particulam, quæ salutaris est; habet & terream facem, quæ est corpulenta post terram. cum ergo aëris frigore & gelu coacta coalescit; necesse est per evaporationem velut exprimi ex eâ auram illam tenuissimam: qua discedente conveniat in coagulum, solâ terrâ in seremanente naturâ. quod hinc apparet. quia cum fuerit eadem aqua solis calore resoluta, minor modus ejus reperitur, quam fuit antequam congelasceret. deest autem quod evaporatio solum in aqua salubre consumpsit. Nix ergo, quæ nihil aliud est, quam aqua in aëre densata, tenuitatem sui cum densaretur amisit: & ideo ex ejus resolutæ potu diversa morborum genera visceribus inseminantur.* Hanc ejus rei rationem ex Aristotele Macrobius ibi Disarium adducere facit; quorum tamen verborum sensus hodie in Problematis, quæ Aristotelis nomine circumferuntur, non magis invenitur, quam quæ Gellius tanquam ipsa Aristotelis verba, & cum Macrobianis convenientia, statim subjicit; unde manifestum in Problematis istis olim quædam fuisse, quæ temporis injuria nobis invidit.

4. E Bi-

longam viſceribus inſeminare. hæc quidem ille ad nos prudenter, & benivolè, & aſſiduè dictitabat. Sed quum bibendæ nivis pauſa fieret nulla; promit è bibliothecâ Tiburti, quæ tunc in Herculis templo ſatis commodè inſtructa libris erat, Ariſtotelis librum, eumque ad nos adfert. &, hujus ſaltem, inquit, viri ſapientiſſimi verbis credite; ac deſinite valetudinem veſtram profligare. In eo libro ſcriptum fuit, deterrimam eſſe potu aquam è nive; itemque ſolidiùs, latiùſque concretam eſſe eam, quam κρύσταλλον Græci appellant: cauſaque ibi adſcripta eſt hujuſcemodi: Quoniam, quum aqua frigore aëris duratur, & coit, neceſſe eſt fieri vaporationem, & quamdam quaſi auram tenuiſſimam exprimi ex ea, & emanare. id autem, inquit, in ea leviſſimum eſt, quod evaporatur, manet autem, quod eſt gravius, & ſordidius, & inſalubrius: atque id pulſu aëris verberatum in modum, coloremque ſpumæ candidæ oritur. ſed aliquantum, quod eſt ſalubrius, difflari, atque evaporari ex nive, indicium illud eſt, quòd minor fit illa, quæ antè fuerat, quàm concreſceret. verba ipſa Ariſtotelis ex eo libro pauca ſumſi, & adſcripſi: [5] Διὰ τί ἀπὸ χιόνος καὶ ἐκ κρυστάλλων ὕδατα φαῦλά ἐστιν; ὅτι ἀπαιτεῖ τὸ ὕδατος πηγνυμένου τὸ λεπτότατον ἀφιέναι, καὶ καθότατον ἐξατμίζει. σημεῖον δὲ ὅτι ἔλαττον γίνεται ἢ πρότερον ὅταν τακῇ παχὺ ἐπιλελυθότος ἐν τῷ ὑγιεινοτάτῳ, ἀνάγκη τὸ καταλειπόμενον χεῖρον εἶναι. Hoc ubi legimus, placuit honorem doctiſſimo viro haberi Ariſtoteli: atque ita poſtea ego bellum & odium nivi indixi; alii inducias cùm ea variè factitabant.

CAP.

4. *E Bibliotheca Tiburti*] Vide Notas ſupra pag. 492.

5. Διὰ τί ἀπὸ χιόνος, &c.] I.e. *Cur aquæ ex nive glacieve liquatæ ſunt vitioſæ? An quia, cum aqua quæ vis gelu concreſcit pars tenuiſſima difflatur, & leviſſima evaporatur? Indicium illud eſt, quod deliquata fit minor, quam fuerit ante, quam concreſceret. Cum itaque quod ſalubrius eſt, defuerit: deterius fit quod relinquitur, neceſſe eſt.*

CAP. VI.

Quòd pudor ſanguinem 1 *ab extra diffundit, timor verò contrahit.*

IN Problematis Ariſtotelis Philoſophi ita ſcriptum eſt: 2 Διὰ τὶ οἱ μὲν αἰσχυνόμενοι ἐρυθριῶσιν, οἱ δὲ φοβούμενοι ὠχριῶσιν, ἀμφοτέρων τῶν παθῶν ὄντων ὅπερ τὸ μὲν αἰσχυνομένων διαχεῖται τὸ αἷμα ἐκ τῆς καρδίας εἰς ἅπαντα τὰ μέρη τοῦ σώματος, ὥστε ἐπιπλάζειν· τοῖς δὲ φοβηθεῖσι συντρέχει εἰς τὴν καρδίαν, ὥς' ἐκλείπειν ἐκ τῶν ἄλλων μερῶν. hoc ego Athenis quum Tauro noſtro legiſſem; percunctatuſque eſſem, quid de ratione iſtâ redditâ ſentiret? Dixit quidem, inquit, probè, & verè, quid accideret diffuſo ſanguine, aut contracto: ſed cur ita fieret, non dixit. adhuc enim quæri poteſt, 3 quam ob cauſam pudor ſanguinem diffundat, 4 timor contrahat? quum ſit pudor ſpecies timoris: atque ita definiatur, timor juſtæ reprehen-

A *Extra*] Forte, *ad exteriora.*

2. Διὰ τὶ οἱ μὲν αἰσχυνόμενοι ἐρυθριῶσιν, &c.] Id eſt, *Quam ob cauſam erubeſcunt, quos pudet, pallent qui metuunt, cum iſtæ affectiones ſimiles inter ſe ſint? An quoniam pudefactis ſanguis de corde in omnes corporis partes diffunditur, ita ut ſuperficiem occupet, metu vero perculſis contrahitur ad cor, ita ut cæteris partibus deficiat?* Græca verba, quemadmodum hic à Gellio referuntur, non exſtant inter Ariſtotelis Problemata. Sed ſimilia quædam de pudore affectis huc facientia habentur Sect. XI. Problem. XXXII.

3. *Quam ob cauſam pudor ſanguinem diffundat*] Solvere quæſtionis nodum conatur Diſarius apud Macrobium Saturnal. lib. 7. cap. 11. ubi Servio quærenti, *Quæ faciat cauſa, ut ruber corpori ex animi pudore naſcatur?* reſpondet: *Natura cum quid ei occurrit honeſto pudore dignum, imum petendo penetrat ſanguinem: quo commoto atque diffuſo, cutis tinguitur: & inde naſcitur rubor. Dicunt etiam Phyſici, quod natura pudore tacta, ita ſanguinem ante ſe pro velamento tendat, ut videmur quemque erubeſcentem manum ſibi ante faciem frequenter apponere. Nec dubitare de his poteris, cum nihil aliud ſit rubor, niſi color ſanguinis.*

4. *Timor contrahat*] Idem Diſarius eodem loco apud Macrobium hujus rei cauſam aſſignare tentat: *Natura*, inquit, *cum quid de extrinſecus contingentibus metuit, in altum tota demergitur: ſicut nos quoque cum timemus, latebras & loca nos occultantia quærimus; ergo tota deſcendens ut lateat, trahit ſecum ſanguinem, quo velut curſu ſemper vehitur. hoc demerſo humor dilutior cutis remanet, & inde palleſcit.*

5. Αἰσχύνη, &c.] Id eſt, *Pudor eſt timor juſtæ vituperationis.*

Here-

prehenſionis. ita enim Philoſophi definiunt, [5]αἰσχύνη δεῖν φόβος δικαίᾳ ψόγου.

CAP. VII.

Quid ſit obeſum : *nonnullaque alia priſca vocabula.*

IN agro Vaticano Julius Paulus, Poëta, vir bonus, & rerum, litterarumque veterum impenſè doctus, [1] heredíolum tenue poſſidebat. eò ſæpe nos ad ſeſe vocabat, & oluſculis, pomiſque ſatis comiter, copioſéque invitabat. atque ita molli quodam tempeſtatis autumnæ die, ego, & [2] Julius Celſinus, quum ad eum cœnaſſemus, & apud menſam ejus audiſſemus legi 3 Lævii Alceſtin, rediremuſque in urbem, ſole jam ferè occiduo : figuras, habituſque verborum novè, aut inſigniter dictorum in Læviano illo carmine ruminabamur : &, ut quæque vox indidem digna animadverti ſubvenerat, qua nos quoque poſſemus uti, memoriæ mandabamus. erant autem verba, quæ tunc ſuppetebant hujuſcemodi :

4 *Corpore*, inquit, *pectoreque undique obeſo,*
Ac mente exſenſa, 5 *tardigenulo ſenio oppreſſum.*

obeſum

HEredíolum] Vulgo, *Prædiolum*. Sed optime Vett. Codd. *Heredialum*. Feſtus: *Heredium* (forte *Heredialum*) *prædium parvulum*. Non ſemel hac voce utitur Apulejus, ut in Apologia : *Dico exiguum heredialum*, &c. Et paulò poſt: *Num ipſum heredioli pretium invidioſum eſt*. Item lib. 2. Florid. *heredialum ſterile* dicit. Sic Columella De Re Ruſt. lib. 1. Præfat. ſcribit Q. Cincinnatum poſt depoſitos faſces *ad quatuor jugerum heredialum rediiſſe*. Unde autem *Heredialum* ſive *Heredium* dictum, optime declarat Varro lib. 1. de R. R. cap. 10. inde nimirum, quod heredem ſequeretur. *Bina jugera*, inquit, *quod à Romulo primum diviſa viritim, quæ hæredem ſi quererentur, heredium appellarunt.*

2. *Julius Celſinus*] Infra hujus lib cap. 10. *Julianus Celſinus* dicitur.

3. *Lævii*] Sic Vett. Codd. Lævii veteris Poëtæ meminit noſter & ſupra lib. 2. cap. 24. & lib. 12. cap. 10. item infra h. lib. cap. 9. Male apud Nonium in *Obeſum* pro *Lævius*, legitur *Nævius*. quomodo & vulgo apud Gellium hoc loco legebatur.

4. *Corpore*, &c.] Voſſius in Caſtigationibus ad Fragmenta Veterum Tragicorum hoſce Lævii verſus ita digerendos cenſet :

Corpore pectoreque undique obeſo
Ac mente exſenſa, tardaque genulo
Senio oppreſſum.

Ut ſecundus verſus anapæſticus ſit, legit, *tardique genulo*, pro *tardigenulo-*

Digitized by Google

6*obesum* hîc notavimus propriè magis, quàm usitatè dictum pro exili, atque gracilento. vulgus enim 7 *ἀκύρως*, vel *κατ' ἀντίφρασιν obesum* pro pingui, atque uberi dicit. item notavimus, quòd *oblitteram* gentem, pro *oblitterata* dixit. item, quòd hostes, qui fœdera frangerent, *fœdifragos*, non *fœderifragos* dixit. item, quòd *rubentem auroram*, *pudoricolorem* appellavit, & *Memnoncm nocticolorem*. item, quòd *fortè*, *dubitanter*, & ab eo, quod est *fileo*, *silenta* loca dixit, & *pulverulenta*, & *pestilenta*, & *carendum tui est*, pro *te*, quodque *magno impete*, pro *impetu*, item quod *forteſcere* posuit, pro *fortem fieri*: quodque *dolentiam*, pro *dolore*, & *avens*, pro *libens*: item *curis intolerantibus*, pro *intolerandis*. 8 quodque *manciolis*, inquit, *tenellis*, pro *manibus*, & 9 *quis tam filiceo*? item *fuere*, inquit, *impendio infit*, id est, *impense fieri incipit*; quodq; 10 *accipitret* posuit, pro 11 *jaceret*. His nos inter viam verbo-

que, quomodo Lucilius *deque petigo* dixit, pro *depetigoque*. Item Lucretius, *perque plicatis*, & *seque gregari*; & Ausonius, *Matrique cida Neo-*

5. *Tardigenulo*] Cod. Tornæs. & Vet. Ed. *tardigemulo*. Sed rectius videtur, ut alii habent Codd. *tardigenulo*, voce compositâ à tarditate genuum. Est enim descriptio senectutis, cui tardus est genuum & pedum motus, secus ac iis, qui in vigore ætatis sunt. Unde Virgilius Æneid. lib. 5.

Illi pedum melior motu, fretusque juventâ:
Hic membris ac mole valens, sed tarda trementi
Genua labant.

Et Homerus Iliad. δ'.

Ὣς γάρωι, εἰδ', ὡς ὑμὸς σὸι κέαται φίλοισιν,
Ὡς τοι γήραϊ ἴσκεο, βίη δ' ἀίσσοι ἐμπέδῳ εἶπ.

6. *Obesum*] Nonius Marcellus: *Obesum, pro ubere & crasso sæpius ponitur. Virgilius Georg. III.*

Argutumque caput, brevis alvus, obesaque terga.

Obesum, gracile & exile. Nævius (leg. *Lævius*) *in Carmine: Corpore, pectoreque undique obeso, ac mente exsensa, tardigenulo senio.* Descripsit more suo ex Gellio 5 dixitque in Carmine, ut Gellius modo, *Lævianum carmen.*

7. Ἀκύρως, *vel* κατ' ἀντίφρασιν] *Improprie*, vel, *per contradictionem.*

8. *Quodque manciolis, inquit, tenellis, pro manibus*] Lego, *quodque manucolis, inquit, pro tenellis manibus.* A *manus* enim confinxisse videtur Lævius diminutivum, *manucolus*, vel *manucola.*

9. *Quis tam filiceo*] Sic Stephan. Ed. ex Vett. Codd. vulgo erat *quiescam filiceo.* Scribendum tamen Stephanus suspicatur *filicio*: ut sit ex filice fictum vocabulum, & ita dicatur quispiam *filicio*, ut Poëtæ aliquem filices, sicut & ferrum in pectore gestare dicunt.

10. *Accipitret*] Derivatum verbum fortasse ab accipitre. Accipere autem Veteribus etiam est *rapere.* Hinc & accipiter

verborum Lævianorum annotatiunculis oblectabamus. cætera enim, quæ videbantur nimium poëtica, [12] & prosæ orationis usu alieniora, prætermisimus: veluti fuit, quod de Nestore ait, *trisaclisenex*, & [13] *dulcioreloquus*: item, quod de tumidis, magnisque fluctibus inquit, *multigrumis*: & flumina gelu concreta, [14] *tegmine* esse *onychino* dixit: & quæ [15] multiplicia ludens composuit: quale illud est quod *vituperones* suos, *subductisupercilliicarptores* appellavit.

cipiter à Lucilio dicitur *acceptor*. In Glossis etiam: *Acceptor ἱέραξ*.

11. *Iaceret*] Forsan, *raperet*; quamvis obstent omnes Vett. Codd. Sed & *jaceret* probum esse potest, ut dicatur de accipitre aves prædante, qui, ut prædam nanciscatur, se celerrimo volatu ex alto jacere solet. Hinc Lucano lib. 9. *Iaculique volucres* dicuntur Serpentes, sese jaculi instar ex alto vibrantes.

12. *Et prosæ orationis usu alieniora*] Ita optime Stephan. pro quo antea erat, *explosæ erat. n. a.*

13. *Dulcioreloquus*] In Onomast. Vet. *Dulciloquus*, μελίλογος. Sic apud Appulejum Apolog. legimus:

- - - Carmina nostra
Cedunt victa tuo dulciloquo calamo.

14. *Tegmine onychino*] Tegmen onychinum glaciem vocavit Lævius, translatione sumpta ab *Onyche*; quo nomine Veteres æque gemmam & marmor designabant. Nam, ut scribit Plinius, lib. 37. cap. 6. transiliit hoc nomen ex lapide Carmaniæ ad gemmam. Utrumque autem tam lapidem, quam gemmam ita Veteres appellarunt ab unguis candore.

15. *Multiplicia*] Id est, multo plura.

CAP. VIII.

Quæstio an harena, cœlum, triticum, *plura inveniantur? atque mihi de* quadrigis, inimicitiis, *nonnullis praterea vocabulis: an singulari numero comperiamur?*

ADolescentulus Romæ priusquam Athenas concederem, quando erat à magistris, auditionibusq; obeundis otium, ad Frontonem Cornelium visendi gratiâ pergebam; sermonibusque ejus purissimis, bonarumque doctrinarum plenis fruebar. nec umquam factum est, quotiens eum vidimus, loquentemque audivimus, quin rediremus ferè cultiores, doctioresque, veluti fuit illa quodam die sermocinatio illius, levi quidem de re, sed à Latinæ tamen linguæ studio non abhorrens. Nam, quum quispiam fa-

miliaris ejus bene eruditus homo, tum poëta illustris, liberatum esse se aquæ intercutis morbo diceret [1] quòd harenis calentibus esset usus: tum illudens Fronto, Morbo quidem, inquit, cares; sed verbi vitio non cares. Cajus enim Cæsar ille, perpetuus Dictator, Cn. Pompeji socer, à quo familia, & appellatio Cæsarum deinceps propagata est, vir ingenii præcellentis, sermonis præter alios suæ ætatis castissimi, in libris, quos ad M. Ciceronem de Analogia conscripsit, *harenas* vitiosè dici existimat; quòd *harena* numquam multitudinis numero appellanda sit, sicuti neque *cælum*, [2] neque *triticum*: contrà autem *quadrigas*, etiamsi currus unus equorum quatuor junctorum agmen unum sit, plurativo semper numero dicendas putat; sicut *arma*, & *mœnia*, & *comitia*, & *inimicitias*: ni quid contra ea dicis Poëtarum pulcherrime, quo & te purges, & non esse id vitium

Quòd harenis calentibus esset usus] Remedium Veteribus usitatum in curatione eorum, quos aqua inter cutem male habebat, ut arenâ calidâ sudorem provocarent. Ita Celsus lib. 3. cap. 21. ubi de hydropici curatione agit, alia inter scribit: *Evocandus est sudor, non exercitatione tantummodo, sed etiam in arenâ calidâ, vel Laconico, vel clibano, similibusque aliis.* Hoc curationis genus Paulus Æginera ψαμμισμὸν vocat lib. 3. c. 48. At Oribasius Collect. lib. 19. cap. 8. ἀμμοχωσίαν appellat, nec tantum hydropicis, sed & plerisque aliis morbis ex nimiâ humiditate profectis laborantibus utile esse ait. Utendi modum aliquatenus describit Dioscorides lib. 5. cap. 167. Ἄμμος ἡ ψιλὴ τοῖς αἰγιαλοῖς κειμένη ὑπὸ τοῦ ἡλίου, ἐξικμάζει τὰ ὑδερώδη σώματα καθεζομένοις ἐπὶ πολὺ παραλῆς. Id est, *Arena littoralis sole fervefacta, hydropicorum corpora reficcat, si capite tenus ea undique obruantur.* Uberius de eo agit Aëtius Tetrab. 1. Sect. 3. cap. 9. quorum sensus hùc redit: Nimirum aquâ inter cutem laborantis corpus sub arenâ à sole calefactâ defodiendum, ac eâdem obruendum, solo excepto capite: quod tamen velari debeat, ne calore solis lædatur. porrigenda autem ab astante ministro recens semper arena ferventissima, ac superingerenda: ita enim futurum, ut sudor felicius subsequatur, & aquosus humor educatur. Arenâ autem marinâ utendum, siquidem adsit; leviorem enim esse & magis exsiccantem hujus arenæ fomentationem, & fervidiorem esse, quam arenæ fluviatilis; qua tamen, ob alterius inopiam, etiam quis uti posset, præsertim si modicum salis ei admixtum fuerit.

2. *Neque triticum*] Huc facit versus iste, quo Virgilius à Bavio & Mævio ipsius æmulis reprehensus est, quod *hordea* dixerit Georgicor. lib. 1. notante ibidem Servio:

Hordea qui dixit, superest ut tritica dicat.

3. En-

vitium demonſtres ? De *cælo*, inquit ille, & *tritico* non inficias eo, quin ſingulo ſemper numero dicenda ſint, neque de *armis*, & *mœnis*, & *comitiis* quin figura multitudinis perpetua cenſeantur; videbimus autem pòſt de *inimicitiis*, & *quadrigis*. ac fortaſſean de *quadrigis* veterum auctoritati conceſſero; *inimicitiam* tamen, ſicut *inſcientiam*, & *impotentiam*, & *injuriam*, quæ ratio eſt, quamobrem C. Cæſar vel dictam eſſe à veteribus, vel dicendam à nobis non putat ? quando Plautus, linguæ Latinæ decus, *deliciam* quoque [3] ἑνικῶς dixerit, pro deliciis;

[4] *Mea*, inquit, *voluptas, mea delicia.*

inimicitiam autem Q. Ennius illo memoratiſſimo [5] libro dixit:

[6] *Eo*, inquit, *ingenio natus ſum: amicitiam*
Atque inimicitiam in fronte promtam gero.

ſed enim *harenas* parum Latinè dici, quis, oro te, alius aut ſcripſit, aut dixit ? ac propterea peto, ut, ſi C. Cæſaris liber præ manibus eſt, promi jubeas: ut, quam confidenter hoc dicat, æſtimari à te poſſit. tunc, prolato libro de Analogia primo, verba hæc ex eo pauca memoriæ mandavi. nam, quum prædixiſſet, neque *cælum*, *triticúmve*, neque *harenam* multitudinis ſignificationem pàti; *Num tu*, inquit, *harum rerum*

3. Ἑνικῶς] *Singulari numero.*

4. *Mea voluptas, mea delicia*] Exſtat apud Plautum Pœnul. Act. 1. Sect. 2. ℣ſ. 152. ubi vulgo tamen *meæ deliciæ* legitur. Sed reponendum ibi *mea delicia* Gellii auctoritate; uti & Nonii Marcelli ſcribentis: *Delicia numero ſingulari, quod aut rarum eſt, aut ſingulare.* & eundem Plauti locum ſubjicit. Sed & alibi ſingulari numero Plautus poſuit, ut in Rudent. Act. 2. Sc. 4. ℣ſ. 15. *Tum tibi operam ludo & deliciæ dabo.* Et in Truculento. Utitur & Appulejus, & alii.

5. *Libro*] Rectius leges, *loco.* Verba enim Ennii ex aliqua Tragœdiarum ejus eſſe videntur.

6. *Eo ingenio*] Nonius hoc modo refert:

- - Eo ego ingenio
Natus ſum, amicitiam atque inimicitiam
in frontem promptam gero.

Voſſius in Notis ad Collectanea Vet. Tragic. notat, *ingenio* fieri triſyllabon. & ſi *natus* ſcribas, eſſe jambicum octonarium. Sed putat Ennium *natu'* ſcripſiſſe, ut ſit trochaicus quadratus. Cæterum *inimicitiam* in ſingulari dixit quoque Pacuvius in Chryſe, *Sed ceſſo inimicitiam integrare*, referente Nonio Marcello in *Integrare.*

7. *Ennii*

Digitized by Google

rum naturâ accidere arbitraris, quòd unam terram, & plures terras, & urbem, & urbes, & imperium, & imperia dicamus; neque quadrigas in unam nominis figuram redigere, neque harenam in multitudinis appellationem convertere possimus? his deinde verbis lectis sibi Fronto ad illum Poëtam, Videturne tibi, inquit, C. Cæsar de statu verbi contra te satisque apertè, satisque constanter pronunciasse? Tum permotus auctoritate libri Poëta, Si à Cæsare, inquit, jus provocandi foret, ego nunc ab hoc Cæsaris libro provocassem. sed quoniam ipse rationem sententię suæ reddere superfedit: nos te nunc rogamus, ut dicas, quam esse causam vitii putes, & in *quadriga* dicendâ, & in *harenis*. Tum Fronto ita respondit: *Quadrigæ* semper, etsi multijugæ non sunt, multitudinis tamen numero tenentur: quoniam quatuor simul equi juncti *quadrigæ*, quasi *quadrijugæ* vocantur. neque debet prorsus appellatio equorum plurium includi in singularis numeri unitatem. Eamdemque ibi rationem habendam, sed in specie dispari; nam quum *harena* singulari numero dicta multitudinem tamen, & copiam significet minimarum, ex quibus constat, partium; indoctè & insciter *harenæ* dici videntur: tamquam id vocabulum indigeat numeri amplitudine, quum ei singulariter dici ingenita sit naturalis sui multitudo. sed hæc ego, inquit, non ut hujus sententiæ, legisque 7 fundus, subscriptorque fierem: sed ut ne Cæsaris viri docti opinionem [8] ἀ᾽ἔνδημύθητον destituerem, nam quum *cœlum* semper ἐνικῶς dicatur, *mare*, & *terra* non semper, & *pulvis*, *ventus* & *fumus*, non semper: cur *inducias*, & *cæremonias* scriptores veteres nonnumquam singulari numero appellaverunt? *ferias* & *nundinas*, & *inferias*, & *exsequias* nunquam? cur *mel*, & *vinum*, atque id genus cætera nume-

7. *Fundus*] Id est, auctor. Vide Notas supra p. 902.

8. Ἀ᾽ἔνδημύθητον] I. e. *Confirmatione carentem*; Vel, *absque ullo subsidio*. Vulgo reddebatur *sine consolatione*. Quæ vulgaris hujus vocis Græcæ significatio hic locum habere nequit: ut pridem animadvertit H. Stephanus.

9. *Assi*

Digitized by Google

numerum multitudinis capiunt? *lac* non capiat? quæri, inquam, ista omnia, & enuclari, & excuti ab hominibus negotiosis in civitate tam occupata non queunt. Quin his quoque ipsis, quæ jam dixi, demoratos vos esse video, alicui, opinor, negotio destinatos. ite ergo nunc: &, quando forte erit otium, quærite, an *quadrigam*, & *harenas* dixerit è cohorte illa duntaxat antiquiore, vel Oratorum aliquis, vel Poëtarum, id est, classicus, 9 assiduusque aliquis scriptor, non proletarius? Hæc quidem Fronto requirere nos jussit vocabula: non ea re, opinor, quod scripta esse in nullis veterum libris existimaret: sed ut nobis studium lectitandi in quærendis rarioribus verbis exerceret. Quod unum ergo rarissimum videbatur, invenimus *quadrigam* numero singulari dictam in libro satyrarum M. Varronis, qui inscriptus est, *Exdemetricus*. 11 *harenas* autem πληθυντικῶς dictas minore studio quærimus: quia præter C. Cæsarem, quod equidem meminerim, nemo id doctorum hominum dedit.

CAP.

9. *Assiduusque aliquis scriptor, non proletarius*] Id est, scriptor aliquis notæ auctoritatis, non autem è vulgo. Unde translatio hæc desumpta sit, innotescere potest ex notatis supra ad lib. 16. c. 10.

10. *Quadrigam numero singulari*] Quamvis tamen ipse etiam Varro lib. 9. de L. L. innuere videatur, quasi non satis apte *biga*, vel *quadriga* numero singulari dici posset. *Quadriga* quoque dixit Gratius Cynegetic.

Thessalum quadriga decus, quam gloria patrum
Excitat. - - -

Sic Papinianus l. 65. D. de leg. 1. *quadriga legatum*; & Ulpianus l. 29. D. de Verb. Oblig. *quadriga stipulationem* dicunt.

11. *Harenas autem* πληθυντικῶς *Plurativo numero.* Ita Virgilius:

- - *Quam multa Zephyro turbantur arena.*

Ovidius de Arte amandi.

Ille potest vacuo furari littore arenas.

Et lib. 4. Trist. Eleg. 6.

Integer est melior nitidis gladiator arenis.

Item lib. 4. Trist. Eleg. 1.

- - - *Quot littus arenas*
Quotque freto pisces. - - -

Aliique.

E terra

CAP. IX.

Antonii Iuliani in convivio ad quosdam Græcos lepidissima responsio.

ADolescens [1] è terrâ Asiâ, de equestri loco, lætæ indolis, morisque, & fortuna benè ornatus, & ad rem musicam facili ingenio ac libenti, [2] cœnam dabat amicis ac magistris, sub urbe in ruſculo, celebrandæ lucis annuæ, quam principem sibi vitæ habuerat. Venerat tum nobiscum ad eamdem cœnam Antonius Julianus rhetor, docendis publicè juvenibus magister, Hispano ore, florentisque homo facundiæ, & rerum, litterarumque veterum peritus: is, [3] ubi eduliis finis & poculis mox, [4] sermonibusque tempus fuit, desideravit exhiberi, quos habere eum adolescentem sciebat, scitissimos utriusque sexus, qui canerent voce, & qui

E *Terra Asia*] Sic paulo post, *ortus terrâ Hispaniâ*. & supra lib. 11. cap. 1. *terram Italiam* dixit.

2. *Cœnam dabat &c. celebrandæ lucis annuæ*] Natali enim die convivia Veteres agitare soliti, notissimum. unde Martialis lib. 2. Epigr. 66.

Sexcenti cœnant à te Iustine vocati,
Lucis ad officium quæ tibi prima fuit.

Cicero Philipp. II. *Hodie non descendit Antonius; cur? dat natalitia in hortis.*

3. *Ubi eduliis finis, & poculis mox*] Hoc est, ubi prima, & secunda mensa sublata. In secundis enim mensis poHoraculis Veteres indulgebant, & , ut ait tius lib. 2. Satyr. 2.

Ludus erat culpa potare magistra.

Innuit & Plinius lib. 12. Hist. Natur. cap. 1. ubi scribit: *Arbores postea blandioribus fruge succis hominem mitigavêre. Ex iis recreans membra olei liquor, virosque potus vini, tot denique saporesannis sponte provenientes: & mensæ (depugnetur licet earum causa cum feris, & postis naufragorum corporibus pisces expe-*

tantur) etiamnum tamen secundæ.

4. *Sermonibusque*] Sic Cod. Tornæs. Unde Lipsius Elect. lib. 2. cap. 19. legendum putat, *sermonibus atque.*

5. *Qui canerent voce, & qui psallerent*] Psaltrias enim & Symphoniacas in conviviis Veterum, qui Delicatiores erant, adhibere moris erat. Unde Seneca Epistol. 84. *In commessationibus vestris plus canentium est, quam in theatris olim spectatorum fuit. Cum omnes viæ ordo canentium implevit, & cavea æneatoribus cincta est, & ex pulpito omne tibiarum genus organorumque consonuit, fit concentus ex dissonis.* Quintilianus lib. 1. cap. 14. *Sed veterum quoque Romanorum epulis, fides ac tibiæ adhiberi moris fuit.* Et lib. 3. cap. 1. *Omne convivium obscœnis canticis strepit; pudenda dictu spectantur.* Adeo autem hoc solemne fuit, ut Macrobius etiam de Philosophis emendatioris quoque vitæ non veretur dicere lib. 1. Saturnal. c. 1. *Sub illorum supercilio non defuisse, qui psaltriam intromitti peteret; ut puella ex inda-*

& qui pſallerent. ac, poſtea quam introducti pueri puellæque ſunt, jucundum in modum Ἀναχρεόντεια pleraque, & Sapphica, & poëtarum quoque recentium [6] ἐλεγεῖα quædam erotica, dulcia, & venuſta accinerunt. Oblectati autem ſumus, præter multa alia, verſiculis lepidiſſimis [7] Anacreontis ſenis: quos equidem ſcripſi: ut interea labor hic vigiliarum, & inquies, ſuavitate pauliſper vocum, atque modulorum acquieſceret.

[8] Τὸν ἄργυρον [9] τορεύσας,
Ἥφαιστέ, μοι ποίησον,

induſtria ſupra naturam mollior, canora dulcedine, & ſaltationis lubrico exercent illecebras philoſophantes. Unde & Vetus Scholiaſtes ad iſtud Juvenalis Sat. XI.

Forſitan exſpectes, ut Gaditana canoro
Incipiant prurire choro, &c.

notat: *Quæ ſuo motu faciunt barbatos pati prurigines.* ubi Philoſophos deſignat. Poſtea autem mos ille adhibendi pſaltrias in conviviis interdictus à Theodoſio Imperatore, ut refert Sext. Aurelius Victor in Theodoſio: *Prohibuerit que lege miniſteria laſciva, pſaltriaſque commeſſationibus adhiberi.* Lex ipſa exſtat in Cod. Theodoſ. lib. 15. tit. 7. De Scenicis, leg. 10. *Fidicinam nulli liceat vel emere, vel docere, vel vendere, vel conviviis vel ſpectaculis adhibere.*

6. *Ἐλεγεῖα quædam erotica, dulcia & venuſta accinerunt*] Ita recte Vett. Codd. Vulgo ἐλεγεῖα quædam ἐρωτικὰ cecinerunt.

7. *Anacreontis*] Anacreontem floruiſſe circa Olympiad. LXII. ſcribit Euſebius in Chronicis; qui numerus etiam reponendus apud Suidam in Ἀνακρέων, ubi vulgo legitur eum vixiſſe Olympiad. ϟϛ′ hoc eſt, LII. ſed leg. ξϐ′ hoc eſt, LXII. Quod vel inde manifeſtum, quia addit eum vixiſſe tempore Polycratis Samiorum tyranni; hic autem tyrannidem occupavit circa Olympiad. LXII. Polycratis vero temporibus Anacreontem floruiſſe, eique percharum fuiſſe tradit quoque Pauſanias in Atticis, item Strabo lib. 14. qui ſcribit Anacreontem Polycratis laudes carminibus ſuis celebraſſe. Fuit Anacreon Teius, ex urbe Teo, quæ in media Iónia fuiſſe dicitur, atque ideo & Iónica lingua in carminibus ſuis uſus eſt. Scripſit enim Elegias & Iambos, ut ait Suidas, omnia Iónica dialecto, item Hymnos, aliaque, quæ omnia temporis injuria perierunt, præter Odaria quædam hodie adhuc exſtantia, ex quibus cum vino, & amoribus deditum fuiſſe conſtat. Hinc Ovidius Triſt. lib. 2.

Quid niſi cum multo Venerem confundere vino
Præcepit Lyrici Tëia Muſa ſenis.

8. Τὸν ἄργυρον τορεύσας, &c.] Id eſt,

Argentum cælans,
Fabrica Vulcane mihi,
Non hominem armatum;
(Quid enim cum bellis mihi?)
Sed cavum poculum cude,
Quantum vales maxime.
Inque eo neque aſtra,
Neque plauſtra facias,
Nec triſtem Orionem,
(Nam quid cum Pleiadibus,
Quid cum Boote mihi?)

Sed

Παννοπλίαν μὲν ὄχι·
(Τί γὰρ μαίχαισι κἀμοί;)
Ποτήριον δὲ καλὸν
Ὅσον δύνῃ βάθυνον.
Ποίει δέ μοι κατ' αὐτὸ
Μήτ' ἄστρα μήθ' ἁμάξας,
Μὴ σύγνον Ὠρίωνα,
(Τί Πλειάδεσι κἀμοὶ,
Τί δ' ἄστρασι Βοώτης;)
Ποίησον ἀμπέλους μοι,
Καὶ βότρυας κατ' αὐτὸ,
Καὶ χρυσέους πατοῦντας
Οἶνον καλῶ Λυαίῳ
Ἔρωτα κἠ [10] Βάθυλλον.

Tum Græci plusculi, qui in eo convivio erant, homines amœni, & nostras quoque litteras haud incuriosè docti, Julia-

Sed insculpe vites mihi,
Uvasque premat calcantes
Cum pulchro Lyæo
Cupidinem & Bathyllum.

9. Τορεύοντας] Id est, *cælant*. Vulgo male *tornant*, vel *torno laborant*, quasi scriptū foret τορνεύοντας. Multum enim inter se differunt τορεύω, & τορνεύω, quorum illud *cælo*, hoc, *torno* significat, unde artes diversæ τορευτικὴ, & τορνευτικὴ; quamvis ob vocabulorum similitudinem, non tantū Neoterici, sed ex Veteribus multi, artes istas & opera confuderint, ut pluribus demonstrat Salmasius ad Solinum pag. 1044. & seqq. ubi latam inter utrumque artificium differentiam esse probat. Sculpunt enim, & cælo laborant οἱ τορευταὶ vel cælatores, torno terunt οἱ τορνευταὶ. Et ἡ τορεία in ligno præcipue operatur; cælatura autem vel τορευτικὴ in argento & aliis metallis. Inde *Toreuma* vox Latinis usitata, de vasculo argento cœlato, proprie sumitur. Ita & Plinius in vitro elaborando hæc scite distinxit, cum inquit: *aliud flatu figuratur, aliud torno teritur, aliud argenti modo cælatur.* hoc est, ἄλλο τορεύεται). Cælata itaque proprie dicuntur vasa aurea vel argentea, in quibus signa vel sigilla intus aut extra eminentia expressa sunt, quæ sola cælo fieri, non torno possunt exigi. Ita Anacreon in hoc ὠδείῳ poculum sibi à Vulcano fieri petit, in quo nec arma nec astra cælata sint, sed vites uvis refertæ, & Bacchus cum Amore & Bathyllo uvas calcans.

10. Βάθυλλον] Hunc puerum Anacreonti in amoribus fuisse, ex Odariis, quæ supersunt, satis manifestum. Unde etiam Horatius:

Non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo
Anacreonta Teium.

11. Catul-

Julianum rhetorem laceſſere, inſectarique adorti ſunt, tanquàm prorſus barbarum & agreſtem: qui ortus terrâ Hiſpaniâ foret, clamatorque tantum, & facundiâ rabidâ, jurgioſâque eſſet: ejuſque linguæ exercitationes doceret, quæ nullas voluptates nullamque mulcedinem Veneris, atque Muſæ haberet: ſæpéque eum percontabantur, quid de Anacreonte, cæteriſque id genus Poëtis ſentiret? & ecquis noſtrorum Poëtarum tam fluentes carminum delicias feciſſet? niſi [11] Catullus, inquiunt, forte pauca, & [12] Calvus itidem pauca. nam [13] Lævius implicata, & [14] Hortenſius invenuſta, & [15] Cinna illepida, & [16] Memmius dura, ac dein-

11. *Catullus*] Hic eſt Valerius Catullus, cujus Epigrammata, aliaque hodie adhuc exſtant. Mortuus eſt Romæ ætatis anno trigeſimo, ut teſtatur Hieronymus in Chronico Euſebiano ad an. IV Olympiad. CLXXX. hoc eſt, ann. V. C. DCXCVII. Varron. Lentulo & Metello Coſſ. quibus Cicero ab exilio revocatus.

12. *Calvus*] Hic eſt C. Licinius Calvus, qui Catullo familiaris fuit, ut ex hujus ad eum Hendecaſyllabis conſtat: Poëta fuit egregius, & orator adeo diſertus, ut cum Cicerone de eloquentiæ principatu decertaverit, ut teſtis eſt Seneca lib. 3. Controverſ. XIX. ubi etiam dicit, carmina ejus, quam vis jocoſa fuerint, plena ingentis animi fuiſſe: refertque fragmentum diſtichi ejus in Pompeium, quod Scaliger in Auſon. Lect. lib. 1. cap. 27. in veteri quadam ſcheda integre ſe legiſſe fatetur, hunc in modum:

Magnus, quem metuunt omnes, digito caput uno
Scalpit. Quid credas hunc ſibi velle? Virum.

Addeſis Voſſium Inſtit. Orator. lib. 4. cap. 9. In verſibus vero Calvum licentioſum fuiſſe arguit Ovidius Triſt. l. 2.

Parſit exigui, ſimiliſque licentia Calvi,
Detexit variis qui ſua facta modis.

13. *Lævius*] Sic Vett. Codd. vulgò, *Nævius*. Male. Nam Lævius Erotopægnia ſcripſit, quorum Gelliusſupra l. 2. cap. 24. meminit; Hæc autem, ut carmina laſciva, haud dubie hic innuuntur.

14. *Hortenſius*] Hunc etiam ſummum fuiſſe oratorem ex Cicerone liquet, quippe cum quo ſæpius de Eloquentia ipſi certamen fuit. Conſul fuit cum Metello Cretico Q. Hortenſius ann. V. C. Io CLXXXV. Poëmata etiam, ſed laſciva, ſcripſiſſe indicat quoque Ovidius Triſt. lib. 2.

Nec minus Hortenſi, nec ſunt minus improba Servii
Carmina, quis dubitet nomina tanta ſequi.

15. *Cinna*] C. Helvius Cinna iiſdem temporibus, quibus Catullus vixit. Poëtam fuiſſe haud incelebrem, arguit quod Virgilius alicubi in Bucolicis fateatur, ſe nondum Cinnæ digna dicere. Præter Amatoria, quæ hic deſignantur, & de quibus Ovidius Triſt. lib. 2.

Cinna quoque his comes eſt, Cinnaque procacior Anſer,
Et leve Cornificî, parque Catonis opus.

ſcripſit Cinna Smyrnam, Poëma obſcurum & difficile, in quo abſolvendo eum novennium conſumpſiſſe, referunt Catullus, Quintilianus, Suetonius; qui & addit L. Craſſitium Commentarium in Cinnæ Smyrnam ſcripſiſſe. De

deinceps omnes rudia fecerunt, atque abſona. Tum ille pro linguâ patriâ, tamquam pro aris & focis, animo irritato indignabundus, Cedere equidem, inquit, vobis debui, ut in tali aſotiâ, atque nequitiâ [17] artium vinceretis: & ſicut in voluptatibus cultus atque victus, [18] ita in cantilenarum quoque multis anteiretis. ſed ne nos, id eſt, nomen Latinum, tamquam profectò [19] vaſcos quoſdam, & inſubidos, [20] ἀναφροδισίους condemnetis: permittite mihi, quæſo, [21] operire pallio caput, quod in quâdam parum pudicâ oratione [22] Socratem feciſſe ajunt: & audite, ac diſcite noſtros quoq; antiquiores ante eos, quos nominaſtis, Poëtas, amaſios,

quo illud Epigramma:

Vni Craſſitio ſe credere Smyrna probavit,
Definite indocti connubio hanc petere.
Soli Craſſitio ſe dixit nubere velle:
Intima cui ſolinota ſua exſtiterint.

16. *Memmius*] Hic eſt C. Memmius, Lucii filius, cui Lucretius libros ſuos De Naturâ Rerum dedicavit, quique eo familiariſſime eſt uſus. Oratorem non incelebrem fuiſſe liquet ex Ciceronе in Bruto. Meminit ejus quoque Plinius lib. 5. Epiſtol. 3. ad Ariſtonem, quo loco & alios quamplurimos recenſet, qui ſepoſitis gravioribus nonnunquam ſtudiis, jocoſa & parum ſevera ſcriptis conſignarunt. De eo quoque Ovidius lib. 2. Triſt.

Quid referam Ticidæ, quid Memmi carmen, apud quem
Nomen adeſt rebus, nominibuſque pudor.

17. *Artium*] Cod. Tornæſ. *arcinum*. Forte, *carminum*.

18. *Ita in cantilenarum quoque multis anteiretis*] Legendum forte: *ita in cantilenarum quoque modulis anteiretis*.

19. *Vaſcos quoſdam*] Ita hoc loco ſcribendum primus monuit Salmaſius ad Solinum pag. 124. pro quo male antea erat editum, *vaſtos quoſdam*. Vaſcum autem idem eſt, quod leve & inane, ut ex optimis Gloſſis Mſſ. idem obſervavit Salmaſius ad Hiſtoriam Auguſtam pag. 495. Vocem hanc etiam Livio reſtituit ſub finem lib. 24. *Omnia vinci forte congregata turba, vaſca & temeraria eſſe*. Et ipſe Gellius quos per *vaſcos* intelligat, interpretatur, cum addat *& inſubidos*. Idem alibi dixit, *inepti & inſubidi hominis*, &, *vaſco inſubidoque ingenio*. Hinc etiam *vaſcæ tibiæ*, dictæ à vaſco ſono, quem edebant, de quibus videndus Salmaſius locis citatis.

20. Ἀναφροδισίους] *Invenuſtatis*.

21. *Operire pallio caput*] Hoc eſt, faciem contegere. Quemadmodum & faciebat noverca illa apud Appuleium lib. 10. Mileſ. privignum de amoribus alloquens: *Et ubertim allacrimans, lacinioque contegens faciem, voce trepida ſic eum breviter adfatur*. Sic Myrrha apud Ovidium lib. 10. Metamorph. patrem cupiens:

- - Pudibundaque veſtibus ora
Fecit, & ô, dixit felicem conjuge matrem.

22. *Socratem feciſſe ajunt*] Ita Plato Socratem loquentem introducit in Phædro: Ἐγκαλυψάμενός γε ἐμαυτόν, ἵνα ὅτι τάχιστα διαθέωμαι τὸν λόγον καὶ μὴ βλέπων σὲ αἰσχύνωμαι. Id eſt, *Obvolutus dicam, ut celerius tranſeurram ſermonem, nec ad te reſpiciens ob pudorem impediar*.

23. *Valc-*

Digitized by Google

ſios, ac Venerios fuiſſe. tum reſupinus, capite convelato, voce admodum quàm ſuavi verſus cecinit [23] Valerii Æditui veteris Poëtæ, item [24] Porcii Licinii, & [25] Quinti Catuli: quibus mundius, venuſtius, limatius, preſſius, Græcum, Latinumve nihil quicquam reperiri puto. Verſus Æditui:

Dicere quum conor curam tibi Pamphila cordis:
[26] *Quid mî abs te quæram? verba labris abeunt.*
Per pectus miſerum manat [27] *ſubido mihi ſudor.*
[28] *Sic tacitus,* [29] *ſubidus:* [30] *duplo ideo pereo.*

atque

23. *Valerii Æditui*] Citatur & Apuleio in Apologia inter eos, qui laſciva carmina fecêre. quo tempore autem vixerit, cum Veteres ſileant, nemo facile dixerit.

23. *Porcii Licinii*] Vide Notas ſupra ad lib. 17. cap. 21. pag. 1010.

24. *Quinti Catuli*] Sic optime Vett. Codd. Male in Stephanica editione, aliiſq; poſtea editum, *Q. Catulli*. Intelligitur enim Q. Lutatius Catulus; quem ſummum fuiſſe Oratorem & Hiſtoricum, ex Ciceronis elogio, quod de eo in Bruto perhibet, manifeſtum; ubi eum ex incorruptâ quadam Latini ſermonis integritate commendat, & librum de conſulatu & rebus ſuis geſtis molli & Xenophonteio genere ſermonis conſcripſiſſe ait. Conſulatum quippe geſſit Q. Lutatius Catulus cum C. Mario IV. ann. V. C. 10 CLI. In Poëſi autem, cum animum ad eam applicaret, eum non ſeria, ſed venuſtates & jocoſa argumenta quærere ſolitum, apparet quoque ex Plinio Juniore lib. 5. Epiſt. ad Ariſtonem. Adfert & Cicero lib. 1. De Natur. Deor. ejus Epigramma in Roſcium puerum, quem amore proſequebatur, hujuſmodi: *Infans,*

Conſtiteram ex Oriente auroram forte ſa-
Cum ſubito à læva Roſcius exoritur.
Pace mihi liceat Cæleſtes dicere veſtrâ,
Mortalis viſus pulchrior eſſe Deo.

26. *Quid mi abs te quæram?*] Quid ſi legas, *quid me abſente queras?*

27. *Subido*] Vett. Edd. *ſubito*. & ita edidit Joſ. Scaliger in Catalectis Veter. Poëtarum. Ædituum autem ſcripſiſſe *ſubido*, ex mox dicendis liquebit.

28. *Sic tacitus, ſubidus*] Scalig. *Si tacco ſubidus*.

29. *Subidus*] Adr. Turnebo Adverſ. lib. 17. cap. 1. *Subidus* deduci videtur à ſue; ut turpis ſit, & ſui ſimilis, & ineptus. Quaſi dicat, Ego tacitus & mutus, ut ſus adſto, neque explico, quid me urat, quidque à te poſcam, ita duplo pereo. Sic *ſubidus* idem erit, quod *inſubidus*, niſi quod particula *in* magis adhuc augere videatur. A Turnebo autem diſſentit C. Barthius Adverſar. lib. 37. cap. 4. & Poëtam nihil aliud velle dicere putat, quam ſcientem, videntemque, quod Plautus ait, ſe perire, duplici velut tormento. Unde & ipſe in eam ſententiam *ſubidus* ſcribendum arbitratur, cui contrarium erit *inſubidus*, non ſecus, atque *ſalſo* homini *inſulſus* opponi ſolet. Sed nugari omnino cum illo ſuo *ſubidus* videtur Barthius. Poëta enim repetit hoc ultimo verſu, quod antea dixit, *verba labris abire*, &, *ſibi ſubido per pectus ſudorem manare*; itaque dicit, cum *tacitus* & *ſubidus* ſit, ſe duplo perire. *Subidus* autem videtur à *ſubando* eſſe. Quaſi Poëta dicat, ſe, cum libidine æſtuet, & tamen tacere cogatur, ideo duplo perire.

30. *Duplo ideo pereo*] Ed. Scalig. *duplo iterum pereo*.

atque item alios versus ejusdem addidit, non herclè minus dulces, quàm priores:

Quid faculam præfers Phileros, quâ nil opu' nobu?
Ibimus, 31 *hoc lucet pectore flamma satis.*
32 *Istam non potis est vis sæva exstinguere venti:*
Aut imber cœlo candidus præcipitans.
At contra hunc ignem Veneris, 33 *nisi si Venus ipsa,*
Nulla'st quæ possit vis alia opprimere.

item dixit versus Porcii Licinii hosce:

Custodes ovium, teneræque propaginis agnûm
Quæritis ignem? ite huc. quæritis? ignis homo'st.
34 *Si digito attigero, incendam silvam simul omnem:*
Omne pecus: flamma'st, omnia 35 *quà video.*

Q. Catuli versus illi fuerunt:

36 *Aufugit mihi animus. credo, ut solet, ad Theotimum*
Devenit. sic est. perfugium illud habet.
Quid si non interdixem, ne illunc fugitivum
Mitteret ad se intro, sed magis ejiceret?
Ibimu' quæsitum. verum, ne ipsi teneamur,
Formido. quid ago? da Venu' consilium.

CAP.

31. *Hoc lucet*] Scaliger in Catal. Vet. Poët. *hæc lucet.*

32. *Istam non potis est*] Ita & Scaliger. Turnebus tamen Adverſ. lib. 14. c. 18. non satis intelligi commode posse arbitratur hunc versum. Legit itaque:

Istam nam potis est vis sæva extinguere
venti.

Et sane hoc modo sensus commodissimus redditur; possis etiam non minus commode legere: (*venti.*

Istam sat potis est vis sæva extinguere

Vel si malis:

Istam omnem potis est, &c.

Ut corruptela ex scripturæ compendio orta fuerit.

33. *Nisi si Venus ipsa*] Al. *Nisi sit Venus ipsa.* In Edit. Aldin. & Ascens. est, *si non Venus ipsa.*

34. *Si digito attigero*] Hoc est, si vel leviſſime & perfunctorie attigero. Proverbialis enim locutio est, de leviſſimo tactu, *rem digito tangere.* Sic Cicero Tuscul. Quæst. lib. 5. *Lælius si digito quem attigisset, pœnas dedisset.* Appuleius lib. 4. Milesi. *Nemo quisquam fuerit ausus quamvis jacentem bestiam vel digito tangere.* Utitur & Justinianus in Institution. l. 4. De publ. judic. §. ult. *Ut vobis possibile sit summo digito, & quasi per indicem tetigisse.*

35. *Quæ video*] Al. *quæ vide.*

36. *Aufugit mi animus, &c.*] Observat Vossius Institut. Poëticar. lib. 3. cap. 11. hoc epigramma esse è Græco versum, ac Catulum tantum pro Κυρίου nomine, reposuisse *Theotimum.* Quod cum Gellius aut nesciret, aut non attenderet, ausus est Latinum hoc opponere Græcorum lepôri.

In scim-

CAP. X.

Verba hæc, præter propter, *in usu vulgi prodita etiam Ennii fuisse.*

MEmini me quondam, & Celsinum Julianum Numidam ad Frontonem Cornelium, pedes tunc graviter ægrum, ire & visere. atque ibi, qui introducti sumus, offendimus eum cubantem [1] in scimpodio Græciensi, circum undique sedentibus multis doctrina, aut genere, aut fortuna nobilibus viris. assistebant fabri ædium complures balneis novis moliendis adhibiti: ostendebantque depictas in membranulis varias species balnearum. ex quibus quum elegisset unam formam, [2] speciemque: interrogavit, quantus esset [3] pecuniæ conspectus, ad id ratum opus absolvendum?

1. *In scimpodio Græciensi*] Scimpodion erat lectulus discubitorius, quod unum tantum hominem capiebat. Hesychius: Σκιμπόδιον, ὠτειλὶς κλινίδιον, μικροκείμενον. Quibus ad mensam sterentur, sed etiam corpore lasso, aut debilitato, ut hoc loco. Σκίμποδιον autem diminutivum est à σκίμπους, quod à Polluce Onomast. lib. 10. c. 7. inter κλινῶν genera refertur. Hesychius & Suidas κράββατον, hoc est, *lectum humilem* esse dicunt. Item Scholiastes Aristophanis in Nubibus ad istud: Κάθισαι τοίνυν ἐπὶ τὸ ἱερὸν σκίμποδα, notat. σκίμποδα ab Atticis vocari κράββατον; & σκιμπόδιον proprie dici τὸ χωλὸν κραββάτιον. Nam σκιμπάζειν Veteribus esse τὸ χωλαίνειν, id est, *claudicare*. quod & notat Suidas. Eustathius vero ad Homerum scribit: σκίμπους, κλίνη ὠτειλὴς, καὶ χθιμαλὴ, πιλάζουσα τῇ γῇ. *Scimpus, lectus vilis & humilis, terram attingens.*

2. *Speciemque: interrogavit, &c.*] Ita Magnus Salmasius alicubi ad Historiam Augustam pag. 338. hunc Gellii locum adducit, omisso τῷ *veris*, quod in quibusdam Vett. Edd. reperitur hoc modo: *speciemque veris; interrogavit*, &c. Quod omnino sensum turbat. De Balneis enim vernis à privato homine exstruendis hic aliquid somniare, ut fecit olim Mosellanus, absurdum omnino videtur. Hiemalium quidem & Æstivarum thermarum in Veterum scriptis nonnunquam fit mentio, non tamen nisi à principibus viris exstructarum; Vernarum vero nusquam, quod sciam; & tamen si fieret, non ideo hæc verba *speciemque veris*, eo commode trahi possent, ut significarent Frontonem ex variis balneorum formis & speciebus, vernarum balneorum formam, speciemque elegisse.

3. *Pecuniæ conspectus*] Pecuniæ conspectus, ut bene observat Salmasius loco citato, est ἀφθονία, & summa pecuniæ, qua erat opus, ad earum balnearum absolutionem. Eodem modo Græci εὐπορίαν appellant. Glossæ Phi-

dum? quumque Architectus dixiſſet neceſſaria videri eſſe 4 ſeſtertia fermè trecenta : unus ex amicis Frontonis, & præter propter, inquit, alia quinquaginta. tum Fronto dilatis ſermonibus, quos habere de balnearum ſumtu inſtiterat, adſpiciens ad eum amicum, qui dixerat quinquaginta eſſe alia opus præter propter, quid hoc verbi eſſet, *præter propter*, interrogavit? atque ille amicus, non meum, inquit, hoc verbum eſt, ſed multorum hominum, quos loquentis id audias. quid autem id verbum ſignificet, non ex me, ſed ex Grammatico quærendum eſt, ac ſimul digito demonſtrat Grammaticum, haud incelebri nomine Romæ docentem, ſedentem. tum Grammaticus uſitati, pervulgatique verbi obſcuritate motus, Quærimus, inquit, quod honore quæſtionis minimè dignũ eſt. nam neſcio quid hoc prænimis plebejum eſt, & in opificum ſermonibus, quàm in hominum doctorum, notius. At enim Fronto, jam voce atque vultu intentiore, Itane, inquit, magiſter, dehoneſtum tibi, deculpatumque hoc verbum videtur, quo & M. Cato, & M. Varro, & pleraque ætas ſuperior, ut neceſſario, & Latino uſi ſunt? atque ibi Julius Celſinus admonuit in tragœdia quoque Ennii, quæ Iphigenia inſcripta eſt, idipſum, de quo quærebatur, ſcriptum eſſe, & à Grammaticis contaminari magis ſolitum, quàm enarrari. quocirca ſtatim proferri Iphigeniam Q. Ennii jubet. in ejus tragœdiæ choro inſcriptos eſſe hos verſus legimus;

Otia

loxen: *σύνοψις*, *taxatio*. Sic eædem Gloſſæ *æſtimatum* explicant: *τὸν σύνοψιν, ἤτοι ἐξεταζόμενον. ἤτοι λογιζόμενον.*

4. *Seſtertia ferme trecenta*] Hoc eſt, trecenta ferme millia ſiſtertiûm, ſive, trecenta millia nummûm; quæ efficiunt in monetâ Belgicâ Caroleos, ſive Florenos 15000.

5. *Et præter propter, inquit, alia quinquaginta*] Hoc eſt, circiter quinquaginta, plus minus quinquaginta, ut bene explicavit Salmaſius, & ſtatim melius intelliges. Quinquaginta autem ſeſtertia valent Caroleos 2500.

6. *Deculpatumque verbum*] Hoc eſt, culpæ notis confixum, ut rejectitium, & damnatum. Vide Notas ſupra pag. 920.

7. *Otia*

7 Otio qui neſcit uti, plus negoti habet,
Quàm quum eſt negotium in negotio.
Nam cui quod agat inſtitutum eſt; nullo negotio
Id agit. ſtudet ibi: mentem atque animum delectat ſuum.
8 Otioſo in otio animus neſcit quid velit.
Hoc idem eſt: neque domi nunc nos, nec militiæ ſumus,
Imus huc: hinc illuc; quum illuc ventum eſt, ire illinc lubet,
Incerte errat animus. 9 præter propter vita vivitur.

Hoc

7. *Otio qui neſcit uti, &c.*] Voſſius in Caſtigationibus ad Fragmenta Veter. Tragicor. quia planum eſt, Chorum hunc non ex mulieribus, ſed ex militibus conſtitiſſe, propter hæc verba: *neque domi nunc nos, nec militiæ ſumus.* colligit, eos cum ob matris malaciam Aulide morarentur, hunc in modum de otio fuiſſe conqueſtos, quod negotio ipſo moleſtius foret. Numeros autem eſſe trochaicos, eoſque ſic legendos cenſet:

Otio qui neſcit uti, plus habet negotii,
Otii minus, quam cum eſt negotium in negotio.
Nam cui quod agat inſtitutum eſt, is nullo negotio
Id agit, ſtudet ibi, mentemque atque animum delectat ſuum.
Otioſo in otio animus neſcit, quid quidem velit.
Hoc ita eſt, neque nunc nos domi, neque militiæ ſumus.
Imus huc, hinc illuc: cum illuc ventum eſt, ire illinc lubet,
Incerte errat animus, præter propter vitam vivitur.

In quorum verſuum ſenſu nihil erit quod deſideres, modo in ultimo cum Salmaſio legas, *præter propter vita vivitur.* quomodo & nos edendum curavimus.

8. *Otioſo in otio*] Ità legendum primus optime monuit J. Lipſius Antiq. Lect. lib. 4. cap. 4. cum male antea legeretur, *otioſo initio.*

9. *Præter propter vita vivitur*] Germana hæc plane lectio, ut vult Salmaſius ad Solinum pag. 879. pro quo perperam in Editionibus legebatur, *præter propter vitam vivitur.* Quod viridocti ita explicabant, *vivitur præter propter vitam.* quam ſententiam etiam affingebant huic Satyrico verſui:

Et propter vitam vivendi perderet cauſas.

Quo nihil alienius. Alii etiam aliter in ejus expoſitione nugabantur. Nam, ut optime dixit Salmaſius, *præter propter*, abſolutum eſt, ut *plus minus, ſuſque deque, ultro citroque*, & ſimilia. Sic qui recte otia ſua ponere neſciunt, nec ullum vivendi ordinem tenent, nihilque penſi, aut certi habent in vitâ inſtituendâ, hi *præter propter vivere* dicuntur, id eſt, interdum hoc modo, interdum alio, abſque ulla certa ratione, τῷδε κἀκεῖσε φερόμενοι. De hoc hominum genere Perſius Sat. 3.

Eſt aliquid quo tendis, & in quo dirigas arcum?
An paſſim ſequeris corvos, teſtaque, lutoque
Securus quo perferat, atque ex tempore vivis.

Hi ſunt, quibus *vita vivitur præter propter*; quibus nunc illud, nunc aliud placet, modo propius, modo longius abſunt ab hoc, vel illo vivendi propoſito. Veteribus *propter*, idem quod juxta. Plautus, *propter accubat.* At *præter*, idem quod extra; ut illo Proverbio: *Ita ſugias ne præter caſam*: id eſt, ne longe à caſa. Apud Tertullianum, *præter urbem*, id eſt, extra. Hinc *præter propter*, ut ul-

Hoc ubi lectum est: tum deinde Fronto ad Grammaticum jam labentem, Audistine, inquit, magister optime, Ennium tuum dixisse, *præter propter*, & cum sententia quidem tali, quali severissimæ Philosophorum esse objurgationes solent? petimus igitur dicas, quoniam de Enniano jam verbo quæritur, qui sit notus hujusce versus sensus?

Incertè errat animus. præter propter vita vivitur.

Et Grammaticus sudans multum, ac rubens multum, quum id plerique prolixius riderent, exsurgit: & abiens, Tibi, inquit, Fronto posteà uni dicam, ne insciliores audiant, ac discant. atque ita omnes, relicta ibi quæstione verbi, consurreximus.

ire citra, plus minus. Atque sin ea significatione ponitur paulo ante apud Auctorem nostrum, ut modo monitum, in istis verbis, *& præter propter alia quinquaginta*, hoc est, circiter quinquaginta, plus minus quinquaginta.

CAP. XI.

Ponit versus Platonis amatorios, quos admodum juvenis luserit, dum Tragœdiis contendit.

CElebrantur duo isti Græci versiculi, multorumque doctorum hominum memoria [2] dignantur, quod sint lepidissimi, & venustissimæ brevitatis. neque adeo pauci sunt veteres scriptores, [3] qui eos Platonis esse Philosophi affirmant: quibus ille adolescens luserit, quum Tragœdiis quoque eodem tempore faciendis præluderet.

[4] Τὴ ψυχῆ, Ἀγάθωνα φιλῶν, [5] ὅτι χείλεσιν ἔχεν.
ἦλθε γὰρ ἡ τλήμων ὡς διαβησομένη.

Hoc

Ponit versus Platonis] Bene animadvertit Stephanus Titlographum hic minime sibi constare, sed commentum suum detegere; cum hæc non itidem, ut in aliis plerisque titulis legimus, ex Gellii persona dicantur, sed tanquam à quopiam, qui de Gellio loquatur.

2. *Dignantur*] Digni habentur.

3. *Quieos Platonis esse Philosophi affirmant*] Quorum sententiam etiam sequitur Diogenes Laërtius in Platone; ubi hæc, aliaque epigrammata amatoria à Platone conscripta, in medium adfert.

4. Τὴ ψυχῆ, Ἀγάθωνα φιλῶν]

Id

Hoc distichon amicus meus [6] τὸν ἄμουσον adolescens in pluris

Id est,

Suavia dans Agathoni animam ipsa in labra tenebam,
Ægra etenim properans tanquam abitura fuit.

5. Ἐπὶ χείλεσιν εἶχον] De hujusmodi amantũ deliciis Theocrit. Oariss.

Αἰθ' αὐτὰν ἁψιάμαν καὶ τὰν ψυχὰν ἐπιποάλαν.

Id est:

Vtinam possem ipsam etiam animam adjicere.

Et Venus apud Bionem in Epitaph. Adonidis:

Τοσσῦτον μὶ φίλησον ὅσον ζώει τὸ φίλημα,
Ἄχρις ἀπὸ ψυχῆς ἐς ἐμὸν στόμα κ' ἐς ἐμὸν ἦπαρ
Πνεῦμα τὸν ἐλθὸν ἰεύζῃ - - -

Id est: (lum,

Tantillum me osculare donec vivit osculum
Donec ab anima in meum os, & in meum jecur
Spiritus tuus fluxerit.

Unde ille apud Petronium:

Et transfudimus hinc & hinc labellis
Errantes animas - - -

Et Manilius lib. 5.

Oscula & in propriam animum transferre medullas.

Sic Aristinætus lib. 2. Epist. 7. de amantibus oscula commutantibus: ἐγὼ δὲ τὸ στόμα τῆς καρδίας, ἢ δὲ ψυχὴ τὸ ἦπαρ. Id est, *Tum cor proximum ori, proximaque anima jecur fuæ.* Et lib. eod. Epist. 19. multo adhuc expressius: Καὶ ἀλλήλων σιωπηλοὶ ἄμφω· οὐ μόνον στόμα πρὸς στόμα ἀγαγόντες, ἀλλὰ καὶ φιλήματι ἐπιπολάζοντες τὰς ψυχάς· τοῦτο γὰρ φίλημα δίνα· καὶ τοῦτό ἐστιν ὁ βόλος. ἀπιόντος δὲ ψυχὴ ἐπὶ τὸ στόμα πρὸς ἀλλήλας, καὶ ἐκεῖ τὰ χείλη σιωπῶσιν· ἡ δὲ μίξις αὐτῶν γλυκεῖα γίνεται τῶν ψυχῶν.

Id est, *Atque fruiti sunt ambo mutuis gaudiis; non admotu solum pectoribus, sed junctis per oscula ipsis etiam animis. hoc enim osculum potest; hoc petit. Festinant invicem adjecti animæ per ora, concurruntque circa labia; fitque ibi cœtus animarum dulcissimus.* Achilles quoque Tatius lib. 2. Clitophontem ita loquentem introducit: Αἱ γὰρ τῶν στομάτων συμβολαὶ κοινόμυθοι, καὶ πιμπλῶσιν ἀλλήλων τῶν σωμάτων ἡδονὴν, καὶ ἑλκουσιν ἐκ ψυχῆς τὸ φίλημα. *Nam labiorum contactus, dum voluptatem in præcordiis ferunt, animos adjecti mutuo suaviandum trahunt.* Ac eodem libro paulò pòst etiam omnia complectentem hoc modo: Πρὸς ᾧ τὸ στόμα αὐτῆς τῆ Ἀφροδίτης ἡ γυνὴ ἡδομένη πίφυκεν ἀθμαίνειν τὸ θαυμαστὸν ἡδονῆς. τὸ δὲ ἄθμα σιωπὴ πνεύματι ἐοικυῖα μίσγει τῶν στομάτων κοινὸν ἀναθορεῖν, συντυγχάνει πλανωμένῳ τῷ φιλήματι, καὶ ζητοῦσι καταβῆναι κάτω. ἀπαντήσασι δὲ σιωπὴ τῷ πάθματι καὶ τὸ φίλημα, ἐμίχθην ἅπαν, ἐβάλετο τῶν παρειῶν. ἡ δὲ πνοὴ ἐπιχθεῖσα τῷ φιλήματι, πάλιν. ἐπὶ δὲ μὴ τοῖς ἀπλέγκτοις ἦν διδύμοιν, ἠκολούθησαν ἂν ἑλκυσθεῖσαι τοῖς φιλήμασιν. Id est, *Sub ipsum congressui finem, dulcedinis ardere quadam victa mulier anhelare consuevit: anhelitus autem hujusmodi amatorio spiritu comitatus ad summa labra pervenit, errantique osculo, & ad imas pectoris partes descendere quærenti obviam fit. Tunc basium ipso cum anhelitu regreditur, ambæque in unum coeuntes corpuscula, quod basio conturbatum salit: ac nisi visceribus nexum hæreret, sequeretur atque, & cum basio ascenderet.*

6. Οὐκ ἄμουσον] A Musis non alienum.

pluris verſiculos licentiùs, liberiúſque vertit. qui quoniam mihi quidem viſi ſunt, non eſſe memoratu indigni; ſubdidi.

7 *Dum* 8 *ſemihulco ſavio*
Meum puellum ſavior;
Dulcemque florem ſpiritus
Duco ex aperto tramite:
9 *Animula ægra & ſaucia*
Cucurrit ad labias mihi,
10 *Rictumque in oris pervium,*
Et labra pueri mollia,
Rimata itineri tranſitus,
Vt tranſiliret, nititur.
Tum ſi mora quid pluſcula
11 *Fuiſſet in cœtu oſculi:*
Amoris igni percita
Tranſiſſet, & me linquaeret:
12 *Et mira prorſum res foret,*
Vt ad me fierem mortuus:
Ad puerum at intus viverem.

CAP.

7. *Dum ſemihulco ſavio*] Scaliger in Catalect. Vet. Poëtar. *Dum ſemihulco baſio.* Scriverius in ſuo Codice: *Dum ſemihiulco ſuavio.*

8. *Semihulco ſavio*] Ut apud Catullum in Epithalamio *Semihiante labello.* Hoc eſt, quod Petronius de ejuſmodi oſculum dante, ait, *commovebat valgiter labra.* Exprimit & Lucianus ἐν τῷ ἐρωτ. διαλ. ubi Læna inquit: Ἐφίλουν με τὸ πρῶτον, ὥσπερ οἱ ἄνδρες, οὐκ αὐτὰ μόνον προσερμόζουσι τὰ χείλη, ἀλλ' ὑπανοίγουσι τὸ στόμα. Id eſt, *Oſculabantur me primo, perinde atque viri ſolent, non ipſa modo labia applicantes ſed os quoque ſubaperientes.*

9. *Animula ægra & ſaucia*] Scalig. & Vett. Edd. *Anima tunc ægra & ſaucia.* Scriverius: *Anima intus ægra & ſaucia.*

10. *Rictumque in oris pervium*] Scalig. & Scriver. *Oriſque rictum pervium.*

11. *Fuiſſet in cœtu oſculi*] Sic Vet. Ed. Scal. & Scriver. *Fuiſſet in coïtu oſculi.* Sed *cœtu*, antique ſcriptum pro *coïtu.*

12. *Et mira prorſus res foret &c.*] Ita & Scaliger: Scriverius autem, cum in veteribus Codd. legatur:

Et mira prorſus res maneret ni ad me fierem
Morinus, ad puerum intus viverem.

Ex veſtigiis hujus ſcripturæ, ſic hoſce verſus reſtituendos cenſebat:

Et mira prorſum res, foret
Manente apud me morinus,
Ad puerum eunte viverem.

De animâ ſuâ ſcilicet, ita loquitur Amator; quâ apud ſe manente ſe mori dicit, ad amaſium vero tranſeunte, ſe domum vivere.

Contra

CAP. XII.

Dissertatio Herodis Attici super vi & natura doloris, suæque opinionis affirmatio per exemplum indocti rustici, qui cum rubis fructiferas arbores præcidit.

HErodem Atticum consularem virum Athenis dissérentem audivi Græca oratione : in qua ferè omnis memoriæ nostræ universos gravitate, atque copia,& elegantia vocum longè præstitit.disseruit autem[1] contra ἀπαθείας Stoïcorum, lacessitus à quodam Stoïco, tamquam minus sapienter,& parum viriliter dolorem ferret ex morte pueri, quem amaverat. In ea disertione, quantulum memini, hujuscemodi sensus est : quod nullus usquam homo, qui secundùm naturam sentiret & saperet, affectionibus istis animi, quas[2] πάθη appellabat,ægritudinis,cupiditatis, timoris, iræ, voluptatis, carere, [3] & vacare totis posset,& omnino non dolere; atque, si posset etiam obniti, ut totis careret, non ex re id melius, quoniam langueret animus, & torperet, affectionum quarumdam adminiculis, ut necessario plurimum imperio, privatus. dicebat enim sensus istos, motusque animi,qui quum immoderatiores sunt, vitia fiunt,innexos, implicatosque esse vigoribus quibusdam mentium, & alacritatibus. ac propterea, si omnino omnis eos imperitius convellamus, periculum esse, ne eis adhærentes, bonas quoque, & utiles animi indoles amittamus. moderandos esse igitur, & scitè, considerateque purgandos censebat, ut ea tantùm, quæ aliena sunt,contraque naturam

1. *Contra ἀπαθείας Stoicorum*] Nihil vulgatius in Veterum scriptis hoc Stoicorum decreto : Sapientem Apathem, & Imperturbabilem esse, affectibusque non commoveri. Quomodo autem ex Stoicorum mente intelligendum, uberius explicat J. Lipsius Manuduct. ad Stoic. Philosoph. lib. 3. c. 7.

2. Πάθη] *Passiones.*

3. *Et vacare totis posset, & omnino non dolere; atque, &c.*] Ita Vett. Codd. In Stephanica Editione, aliisque nonnullis est, *& vacare totius posset; atque, &c.* omissis verbis intermediis.

4. *Depu-*

turam videntur, & cum pernicie agnata ſunt, detrahantur; ne profectò id accidat, quod cuipiam Thraco inſipienti, & rudi, in agro, quem emerat, procurando, veniſſe uſu fabula eſt: Homo Thracus, inquit, ex ultimâ Barbariâ, ruris colendi inſolens, quum in terras cultioris, humanioris vitæ cupidine, commigraſſet; fundum mercatus eſt, oleo atque vino conſtitutum. qui nihil admodum ſuper vite, aut arbore colenda ſciret, videt fortè vicinum rubos latè, atque altè obortas excidentem, fraxinos ad ſummum prope verticem 4 deputantem, ſuboles vitium è radicibus caudicum ſuper terram fuſas revellentem, 5 ſtolones in pomis, aut in oleis proceros, 6 atq; decretos amputantem: acceditque propè, & cur tantam ligni, atque frondium cædem faceret? percunctatus eſt. & vicinus ita reſpondit; Vt ager, inquit, mundus, puruſque fiat, ejus arbor, atque vitis fecundior. Diſcedit ille à vicino gratias agens, & lætus, tamquam adeptus rei ruſticæ diſciplinam. tum falcem ibi ac ſecurim capit; atque ibi homo miſer imperitus vites ſuas ſibi omnes, & oleas detruncat; comaſque arborum lætiſſimas, uberrimoſque vitium palmites decîdit, & 7 frutecta, atque virgulta

4. *Deputantem*] Hoc eſt, *amputantem*, ut mox dicit.

5. *Stolones*] Stolo proprie dicitur id, quod è radicibus circum arbores enaſcitur, ut eſt apud Varronem lib. 1. de R. R. cap. 2. *Fruticationem inutilem* appellat Plinius lib. 17. cap. 1. ubi ſcribit *Stolonum* cognomen Liciniæ genti adhæſiſſe, à palmpinatione inventâ. Gloſſæ Philoxeni ſcribunt *Stulo* per *u*, atque explicant στολοφυάς. In Onomaſtico Veteri: *Stolones*, στολοφυάδες.

6. *Atque decretos amputantem*] Ita edidit Stephanus. In Vett. Edd. eſt, *atque decerptos amputantem*. Quod ſenſum non admittit, niſi legas, *neque decerptos amputantem*. Cod. Tornæſ. habet, *decertos*, unde alii faciunt *deſertos*; & Stephanus inde fecit *decretos*. Quod hoc loco debet eſſe à *decreſco*; ſed quomodo in vulgari ſignificatione hic locum habere poſſit, non video. Niſi forte quis putaverit *decretos* hic ſignificare *excretos*. ab *excreſcendo*. Nam hoc modo ſtolones proceros atque excretos amputare, optime dici poteſt. Aliquis etiam forte hariolabitur *decretos* hic eſſe poſitum, pro, *parvos*, *five non adeo altos*. Ut Gellius dicat, vicinum iſtum tam proceros, quam parvos ſtolones amputaſſe. Ego tamen malim legere, *excretos*, hoc eſt, enatos.

7. *Frutecta atque virgulta*] Per *frutecta* & *virgulta* hic ipſos frutices, & arbores Gellius denotare videtur. Quod & facit Solinus cap. 34. *Id fruteetum ſitu brevi naſcitur*. Ubi *fruteetum*, pro frutice ponitur. Quod valde impropriſt,

gulta ſimul omnia, pomis, frugibuſque gignendis felicia, cum ſentibus, & rubis, purificandi agri gratiâ, convellit; mala mercede doctus audaciam, fiduciamque peccandi imitatione falſa eruditus. Sic, inquit, iſti apathiæ ſectatores, qui videri ſe eſſe tranquillos, & intrepidos, & immobiles volunt, dum nihil cupiunt, nihil dolent, nihil iraſcuntur, nihil gaudent: omnibus [8] vehementioris animi officiis amputatis, in [9] corpore ignavæ, & quaſi enervatæ vitæ conſeneſcunt.

ſit, cum frutectum & virgultum proprie loca ſint arboribus & fructibus conſita. Ut apud Plinium *Herbis paſſim per frutecta naſcentibus*. Frutectum autem dicitur per ſyncopē pro *fruticetum*. à fruticè, quomodo, à *ſalice*, *ſalicetum*, *ſalictum*; à *carice*, *caricetum*, *carectum*.

8. *Vehementioris*] Vett. Edd. *vehementiaribus*.

9. *In corpore ignavæ*] Scribe cum Lipſio in Not. ad Taciti German. *in torpore ignavæ*, &c.

CAP. XIII.

Quos pumilionis *dicimus, Græcè νάνους appellari.*

[1] STabant forte unà in veſtibulo Palatii fabulantes Fronto Cornelius, & [2] Feſtus Poſtumius, & Apollinaris Sulpicius. atque ego ibi aſſiſtens, cum quibuſdam aliis, ſermones eorum, quos de litterarum diſciplinis habebant, curioſius captabam. tum Fronto Apollinari, Fac me, inquit, oro, magiſter, ut ſim certus, an rectè ſuperſederim *nanos* dicere, parvâ nimis ſtaturâ homines, maluerimque eos [3] *pumiliones* appellare? quoniam hoc ſcriptum eſſe

S*Tabant forte unà in veſtibulo Palatii*] Salutandi proculdubio Cæſaris gratiâ; ut infra lib. 20. cap. 1.

2. *Feſtus Poſtumius*] Barthius Adverſar. 2. cap. 3. arbitratur hunc Poſtumium Feſtum eundem eſſe, cujus de Verborum ſignificatione libros aliquos habemus, & qui vulgo Sextus Pompeius Feſtus vocatur. pro quo ille ſcribendum putat *Poſtumius Feſtus*, ut hic apud Gellium legitur. Sed cum nullo plane fundamento id fiat, ſatius Barthius iſta conjecturâ ſuperſediſſet.

3. *Pumiliones*] Et hoc quoque à Græco factum eſſe, notat Scaliger ad Feſtum. *Pumilio* enim eſt ex πυγμαλίων, atque idem eſt, quod *Pygmæus*; quod ipſum quoque eſt à πυγμὴ; ita ut πυγμαῖος ſit idem, ac *æqualis* πυγμῆ. Dicitur etiam *pumilus*. quod etiam de beſtiis dicitur; ita Columella lib. 8. cap. 2. *pumilas aves* dixit, & Plinius lib. 10. cap. 56. *pumilas gallinas*.

Νάνους

esse in libris veterum memineram : *nanos* autem sordidum esse verbum,& barbarum credebam. Est quidem hoc,inquit Apollinaris , in consuetudine imperiti vulgi frequens, sed barbarum non est, censeturque linguæ Græcæ origine; [4] νάνους enim Græci vocaverunt brevi, atque humili corpore homines paulùm supra terram exstantes. idque ita dixerunt, adhibita quadam ratione etymologiæ cum sententia vocabuli competente, &, si memoria, inquit, mihi non labat, scriptum hoc est in Comœdia Aristophanis, cui nomen est , [5] Ἀ'κλεῆς. Fuisset autem verbum hoc à te civitate donatum, aut in Latinam coloniam deductum, si tu eo uti dignatus fores, essetque id impendio probabilius, quàm quæ à [6] Laberio ignobilia nimis, & sordentia in usum linguæ Latinæ intromissa sunt. Tum Festus Postumius Grammatico cuipiam Latino, Frontonis familiari, Docuit, inquit, nos Apollinaris, *nanos* verbum Græcum esse. tu nos doce, in quo de mulis, aut equuleis humilioribus vulgò dicitur , anne Latinum sit ? & apud quem scriptum reperiatur? Atque ille grammaticus, homo sanè perquam in noscendis veteribus scriptis exercitus, si piaculum, inquit, non committitur præsente Apollinari, quid de voce illâ Græcâ, Latinâve sentiam, dicere : audeo tibi, Feste quærenti respondere : esse hoc verbum Latinum: scriptumque inveniri in poëmatis 7 Helvii Cinnæ non ignobi-

4. Νάνους *enim Graci vocaverunt*] Vide Notas supra pag. 880. Faciunt huc illa Aristotelis lib. 5. Histor. Animal. cap. 24. ubi scribit : Οἱ δὲ καλούμενοι γίγνοι, γίγνονται ἐξ ἵππου, ὅταν νοσήσῃ ἐν τῇ κυήσει, ὥσπερ ἐν τοῖς ἀνθρώποις οἱ νάνοι, ἐν δὲ τοῖς ὄνοις τὰ μετέχοντα· καὶ ἔχει δὲ, ὥσπερ οἱ νάνοι ὁ γίγνων τὸ ἀδένιον μέγα. Idem Aristoteles in Problematis Sect. x. Probl. xiv. quærit, quam ob causam nani, ac pygmæi fiant?

5. Ἀ'κλεῆς] Ita Vett. Codd. quod Comœdiæ nomen merito quibusdam suspectũ est; unde & malunt Ἀ'κλειῆς, quasi dicas, *Minime plorans*. In Steph. Ed. est Ἀ'κλές. Nusquam tamen alibi Veteres inter Aristophanis Comœdias alterutro nomine quandã referunt.

6. *Laberio*] Supra lib. 16. c. 7 Auctor noster notavit Laberium *nanum* pro *pumilione* dixisse.

7. *Helvii Cinnæ*] Cujus & meminit Gellius hujus libri cap. 9. ubi vide Notas pag. 1073.

8. *Genia-*

ignobilis, neque indocti poëtæ, verſuſque ejus ipſos dixit; quos, quoniam memoriæ mihi fortè aderant, adſcripſi:

At nunc me [8] *geniana per ſalicta*
9 *Binis rheda rapit citata nanis.*

8. *Geniana per ſalicta*] Ita Stephanus edidit. In vulgatis erat, *genii nana per ſalicta*. Unde Dauſquius in Orthograp. nov. & antiq. Vol. 2. faciebat, *genuina per ſalicta*. Barthius vero Adverſar. l. 4. cap. 10. reponit, *geniata*, id eſt, Genio quopiam habitata. ut ipſe quoque apud Statium Papinium repoſuit, *moles geniata*, de Coloſſo Domitiani, cujus Genio locum ſubditum Statius laborare dicit. Putat tamen in Cinnæ verbis aliquid hic proprii nominis latere. Sed in quo eruendo fruſtra laboretur. Quod tamen non deterruit Voſſium, quo minus in Etymologico hoc loco legendum cenſeret: *Genuſina per ſalicta*, vel, *Bebiana per ſalicta*. quia *Genuſini* ac *Bebiani* (qui in quibuſdam Frontini Codd. *Veviani* vocantur.) Apuliæ populi ſunt Plinio lib. 3. Hiſtor. Natural. cap. 6.

9. *Binis*] Alii libri, *Bigis* legunt.

CAP. XIV.

Contemporaneos fuiſſe Cæſari & Ciceroni M. Varronem & P. Nigidium ætatis ſuæ doctiſſimos Romanos, & quòd Nigidii Commentationes propter earum obſcuritatem, ſubtilitatemque in volgus non exeunt.

ÆTas M. Ciceronis & C. Cæſaris præſtanti facundia viros paucos habuit: doctrinarum autem multiformium, variarumque artium, quibus humanitas erudita eſt, columina habuit M. Varronem, & P. Nigidium. Sed Varronis quidem monumenta rerum ac diſciplinarum, quæ per litteras condidit, in propatulo, frequentique uſu feruntur. Nigidianæ autem Commentationes non proinde in vulgus exeunt: & obſcuritas ſubtilitaſque earum, tamquam parum utilis, derelicta eſt. ſicuti ſunt, quæ paulò ante legimus in Commentariis ejus, quos Grammaticos inſcripſit. ex quibus quædam ad demonſtrandum ſcripturæ genus exempli gratiâ ſumſi. nam, quum de natura atque ordine litterarum diſſereret, quas Grammatici vocales appellant: verba hæc ſcripſit, quæ reliqui-

Digitized by Google

liquimus inenarrata ad exercendam legentium intentionem.[1] *A & O ſemper principes ſunt: I & U ſemper ſubditæ. E & ſubit & præit. in Euripo præit; ſubit in Æmilio. ſi quis putat præire, U, in his verbis, Valerius, Vennonius, Voluſius: aut I in his, jampridem, jecur, jocum, jucundum; errabit: quod hæ litteræ, quum præeunt, ne vocales quidem ſunt.* Item ex eodem libro verba hæc ſunt:[2] *Inter litteram N & G eſt alia vis: ut in nomine anguis, &*[3] *angaria, & ancoræ, & increpat, & incurrit, & ingenuus. in omnibus enim his non verum N, ſed adulterinum ponitur. Nam, N, non eſſe, lingua indicio eſt. nam ſi ea littera eſſet, lingua palatum tangeret.* Alio deinde in loco ita ſcriptum: *Græcos non tantæ inſcitiæ arceſſo, qui Ou, ex O & Y ſcripſerunt, quantæ, qui, Ei, ex E & I. illud enim inopiâ fecerunt; hoc nulla re ſubacti.*

A. GEL-

A *& ☐ ſemper principes ſunt, &c.*] Non adeo difficilis hic Nigidii locus. Nam de Diphthongis Nigidium loqui, ſatis manifeſtum.

2. *Inter litteram N & G eſt alia vis, &c.*] De hoc medio ſono inter N & G, quem Nigidius hoc loco per N adulterinum fieri dicit, vide quæ diſſerit Voſſius lib. 1. de Arte Gram. cap. 20. Noſtri enim non eſt hiſce diutius immorari.

3. *Angaria*] Vox à Perſis accepta; quomodo vocabant Curſum publicum à Cyro Perſarum rege primum inſtitutum, ut eſt apud Xenephontem Cyropæd. lib. 8. Cyrus enim ut breviſſimo tempore omnium eorum, quæ in remotiſſimis regni ſui locis hinc inde gererentur, certior fieri poſſet, Curſores regios, *Angaros*, item, *Aſtandes* Perſis dictos, inſtituit, qui ad certas ſtationes & manſiones mutatis equis, & hominibus, quam celerrime mandata perferrent. Suidas: Ἄγγαρος. ὅτως ἐκάλουν οἱ Πέρσαι τὺς βασιλέως ἀγγέλους. Item: Ἄγγαροι, οἱ ὑπ' ἀλεξάνδρου γεγραμμένοι. οἱ δὲ αὐτὸ καὶ Ἀστάνδαι. τὸ δ' ὄνομα Περσικόν. Quia vero hi Curſores publici jus habebant cujusvis equos, aut naves, atque adeo ipſos etiam homines rapiendi ad curſum, inde factum, ut Græci ſuum ἀγγαρεύειν, & Latini etiam *angariare*, pro *cogere* uſurparint. Unde in Gloſſis Iſidori, *Angario, cogo.* & ita apud Ulpianum [*l. 15. D. de privil. veter.* legimus: *Naves eorum angariari poſſe Ælio Firmico & Antonio Claro, veterum reſcriptum eſt.* Eodem modo Vulgatus interpres Matth. cap. 5. ℣. 41. & cap. 27. ℣. 32. Hinc etiam ἀγγαρεία, ut eſt apud Suidam, pro coacta ſervitute, ſive miniſterio, quod quis coactus obit.

Inque

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER VIGESIMUS.

CAP. I.

Disceptatio Sex. Cæcilii Iureconsulti & Favorini Philosophi de legibus duodecim Tabularum.

SEXTUS Cæcilius, in disciplinâ juris, atq; legibus populi Romani noscendis, interpretandisque, scientia, usu, auctoritateque illustri fuit. ad eum fortè in areâ Palatinâ, quum salutationem Cæsaris opperiremur, Philosophus Favorinus accessit: colloquutusque est, nobis, multisque aliis præsentibus. In illis tunc eorum sermonibus orta mentio est Legum Decemviralium: quas Decemviri, ejus rei gratiâ à populo creati, composuerunt, [1] inque duodecim Tabulas conscripserunt. Eas leges quum Sex. Cæcilius, [2] inquisitis, explora-

1. *Inque duodecim Tabulas conscripserunt*] Ita Cod. Torn. & Vett. Edd. In Stephan. Ed. est: *compositarunt in* XII. *Tabulas.*

2. *Inquisitis exploratisque multarum legum civitatibus*] E variis enim locis & civitatibus Græcis, non Græciæ modo, verum quæ & in Italiâ erant, petitæ Leges XII. Tabularum. Sic enim suaserat T. Romilius in Senatu, cujus verba referuntur à Dionysio Halicarnasseo lib. 10. Κεφάλαιον δέ ἐστιν ἐν ὑμῖν σκοπεῖν πρέσβεις ἐλθεῖν, τὰς μὲν εἰς Ἑλληνίδας πόλεις ἔν τε τῇ Ἰταλίᾳ, τὰς δὲ εἰς Ἀθήνας, αἵτινες πάντων ἀνθρώπων τὰς Ἑλλήνων νόμους, καὶ μάλιστα τοῖς ἡμετέροις ἤθεσιν ἀρμόττοντας βίοις ἔσεσθαι δόξας. Id est, *Summa rerum quæ vobis suadeo, hæc est, ut Legatos eligatis, & partim in Græciæ urbes quæ sunt in Italia, partim Athenas mittatis, qui leges optimas, & nostris moribus maxime convenientes perlegant, atque huc afferant.* Quod ita etiam factum postea narrat idem Dionysius libro eodem: Ἐν ᾧ τοῦ αὐτοῦ χειμῶνος ἀπῆσαν Ἀθήνῃσι καὶ τῶν Ἰταλιωτῶν Ἑλληνίδων πόλεων οἱ πρέσβεις φέροντες τοὺς νόμους. Id est, *Eodem tempore reversi sunt Legati*

ploratiſque multarum urbium legibus, eleganti atque abſoluta brevitate verborum ſcriptas diceret: Sit hoc, inquit Favorinus, in pleraque earum legum parte, ita uti dicis. non enim minus cupidè Tabulas istas XII. legi, quam illos decem libros Platonis de Legibus. ſed quædam istîc eſſe animadvertuntur aut obſcuriſſima, aut dura; aut lenia contrà nimis & remiſſa; aut nequaquam ita, ut ſcriptum eſt, conſiſtentia. Obſcuritates, inquit Sex. Cæcilius, non aſſignemus culpæ ſcribentium, ſed inſcientiæ non aſſequentium. quamquam hi quoque ipſi, qui quæ ſcripta ſunt minus percipiunt, culpâ vacant. nam longa ætas verba, atque mores veteres oblitteravit, quibus verbis, moribuſque ſententia legum comprehenſa eſt. [3] Trecenteſimo quoque anno poſt Romam conditam Tabulæ compoſitæ, ſcriptæque ſunt. [4] à quo tempore, ad hunc diem, anni eſſe non longè minus ſeptingenti videntur. Durè autem ſcriptum eſſe in iſtis legibus quid exiſtimari poteſt? niſi duram eſſe legem putas, quæ judicem, arbitrumve jure datum, qui ob rem [5] dicendam, pecuniam accepiſſe convictus eſt, capite

cum Legibus quas afferebant Athenis, & ex aliis Græciæ urbibus, quæ in Italia erant. Idem tradit Livius lib. 3. *Miſſi Legati Athenas, juſſique inclytas leges Solonis ſcribere, & aliarum Græciæ civitatum inſtituta, mores, juraq; noſcere.* Atque hoc modo capiendus Tacitus Annal. lib. 3. ubi ſcribit: *Creati Decemviri, & accitis quæ uſquam egregia, compoſita* XII. *Tabulæ.*

3. *Trecenteſimo quoque anno poſt Romam conditam.*] Forte, *Trecenteſimo quoque anno &c.* Anno autem trecenteſimo & altero, quàm Roma condita erat, Leges XII. Tabularum à Decemviris compoſitas tradit Livius lib. 3. Vide Notas ſupra pag. 991.

4. *A quo tempore ad hunc diem, anni eſſe non longe minus ſeptingenti videntur.*] Gellium floruiſſe temporibus Antonini Pii, obiiſſe vero circa initium Regni Marci Aurelii Antonini Philoſophi, ex ſcriptis ejus facile colligi poteſt, & ſupra etiam ad Præfationem notatum eſt. M. Aurelius Antoninus vero cum L. Ælio Vero ſucceſſit Antonino Pio anno U. C. Ↄ ↃↃↃXIV. Quomodo itaque verum eſſe poteſt, quod hic ſcriptum eſt, à tempore Legum XII. Tabularum, quas modo dixit conſcriptas an. U. C. ccc. ad hunc annum, quo Sextus Cæcilius, præſente Gellio, cum Favorino hanc Diſſertationem habuit, effluxiſſe non longe minus àn. ſeptingentos. Sed omnino à Librario in annorum numero erratum puto, & Gellium ſcripſiſſe, *anni eſſe non longe minus ſexcenti videntur.* Hoc modo ſermo hic à Sexto Cæcilio ſub Antonino Pio habitus fuerit.

5. *Dicendam.*] Hotomanus ad Leg. XII. Tabul. legendum putat, *judicandam*, Alii, *diſceptandam.*

6. *Capi-*

6 capite pœnitur : aut quæ 7 furem manifeſtum, ei, cui furtum factum eſt, in ſervitutem tradit : 8 nocturnum autem furem jus occidendi tribuit. dic enim, quæſo, dic, vir 9 ſapientiæ ſtudioſiſſime, 10 an aut judicis illius perfidiam contra omnia jura divina, atque humana, jusjurandum ſuum pecuniâ vendentis, aut furis manifeſti intolerandam audaciam, aut nocturni graſſatoris inſidioſam violentiam, non dignam eſſe capitis pœnâ exiſtimes ? Noli, inquit Favorinus, ex me quærere, quid ego exiſtimem. ſcis enim ſolitum eſſe me 11 pro diſciplina ſectæ, quam colo, inquirere potiùs, quàm decernere. ſed non levis exiſtimator, neque aſpernabilis eſt populus Romanus ; cui delicta quidem iſthæc vindicanda, pœnæ tamen hujuſcemodi nimis duræ eſſe viſæ ſunt. paſſus enim eſt leges iſtas de tam immodico ſupplicio, ſitu, atque ſenio emori. ſicut illud quoque, non humaniter ſcriptum, improbavit : quod ſi homo in jus vocatus, morbo, aut ætate æger, ad ingrediendum invalidus eſt, arcera non ſternitur : ſed ipſe aufertur, & jumento imponitur, atque ex domo ſua ad Prætorem in Comitium novâ funeris facie effertur. quam enim ob cauſam morbo affectus,

6. *Capite pœnitur*] Al. *capite punit.* Capitis quidem pœnam in deſuetudinem poſtea abiiſſe, ſatis conſtat ex Juris noſtri libris, ubi ex Edictis Prætorum Judex, qui dolo malo perperam & inique judicaverit, dicitur litem ſuam facere, hoc eſt, ſi evidens arguatur ejus vel gratia, vel inimicitia, vel ſordes, ut ait Ulpianus *l.* 15. §. 1. *D. de Iudic.* Sed & lege Julia repetundarum exilii, vel gravior pœna conſtituta eſt in ejuſdem criminis reos, ut videre eſt ex *l.* 1. *l.* 3. *l.* 7. *pr. &* §. 1. *D. de leg. Iul. repetund.* Sed & Imp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius AAA, in Cod. Theodoſ. lib. 9. tit. 27. ad leg. Jul. repetund. leg. 5. reſcribunt, privatarum litium cognitorem eundemq; mercatorem parem capitis & vitæ, quæ peculatus reos conſuevit involvere, jacturam ſubiturum.

7. *Furem manifeſtum*] Huc faciunt quæ ſupra notata ad lib. 11. cap. 18. pag. 607. & 608.

8. *Nocturnum autem furem*] Vide Notas ſupra pag. 606.

9. *Sapientiæ ſtudioſiſſime*] Quaſi Græce diceres, Φιλοσοφώτατε.

10. *An aut judicis illius perfidiam, &c.*] Ad hanc mentem Cicero lib. 4. in Verrem dixerat : *Non flagitioſum tantum, ſed omnium etiam turpiſſimum, maximeque nefarium mihi videtur, ob rem judicandam pecuniam accipere, precio habere addictam fidem & religionem.*

11. *Pro diſciplina ſectæ*] Erat quippe Favorinus Academicus.

12. *Situ atque ſenio emori*] Sic ſupra lib. 2. cap. 24. Auctor noſter : *Legibus iſtis ſitu atque ſenio obliteratis.*

fectus,& ad reſpondendum pro ſeſe non idoneus,jumento adhærens in jus adverſario deportatur ? Quod verò dixi, videri quædam eſſe impendio molliora : nonnè tibi quoque videtur nimis eſſe dilutum , quod ita de injuriâ pœniendâ ſcriptum eſt : [13] SI. INIVRIAM. FAXIT. ALTERI. VIGINTI. QVINQVE. ÆRIS. POENÆ. SVNTO. quis enim erit tam inops,quem ab injuriæ faciendæ lubidine viginti quinque aſſes deterreant ? itaque quum eam legem Q. Labeo quoq; veſter in libris, quos ad duodecim Tabulas conſcripſit,non probaret. Quidam,inquit,[14] Lucius Veratius fuit, egregiè homo improbus atque immani vecordiâ. is pro delectamento habebat,os hominis liberi manus ſuæ [15] palmâ verberare. eum ſervus ſequebatur , [16] crumenam plenam aſſium portitans: &,quemcumque depalmaverat,numerari ſtatim ſecundùm duodecim Tabulas,viginti&quinque aſſes jubebat. propterea,inquit,Prætores poſteà hanc aboleſcere, & relinqui cenſuerunt ; injuriiſque æſtimandis [17] recuperatores ſe daturos edixerunt. Nonnulla autem in iſtis legibus nec conſiltere quidem, ſicuti dixi, viſa ſunt, velut illa lex talionis : cujus verba , niſi memoria me fallit, hæc

13. SI. INJURIAM. FAXIT. ALTERI. &c.] Vide Notas ſupra pag. 891. & illis adde, quæ apud Pariatorem Leg. Moſaicar. & Roman. tit. v. Paulus paucis immutatis quaſi ex Leg. XII. Tab. adducit. *Injuriarum actio aut legitima eſt aut honoraria. Legitima ex lege duodecim Tabularum* : QUI. INJURIAM. ALTERI. FACIT, QUINQUE. ET. VIGINTI. SESTERTIORUM. POENAM. SUBIT. Ubi,auctis quippe civium Roman. facultatibus , computatio fit ad *ſeſtertium* , quæ prius ex Leg. XII. Tabul. ad *aſſem* fieri ſolebat.

14. *L. Veratius*] Al. *L. Neratius*.

15. *Palmâ verberaret*] Depalmatio itaque etiam ſpecies levioris injuriæ ex XII. Tabul. habetur , ut manifeſtum ex hoc L. Veratii exemplo, à Gellio hic ex Labeone relato. unde levior injuria non tantum verbis, ſed etiam re,pura depalmatione fieri poteſt. Ineptiſſimi itaque , ut bene animadvertit J. Gothofredus ad Leg. XII. Tabul. qui hocce legis XII. Tabul. caput ad injuriam,quæ verbis fit, reſtringunt.

16. *Crumenam plenam aſſium portitans*] God. Tornæſ. & Vet. Ed. *ferens crumenam plenam aſſium*.

17. *Recuperatores*] Recuperatores dicebantur judices à Prætore dati , qui præfecti erant recuperandis reddendiſque ; ſic dicti à recuperando , quod per eos ſuum quiſque recuperare poſſet; neque tantum de bonis inique ablatis, verum etiam de æſtimandis injuriis eos cognitionem habuiſſe ex hoc Gellii loco manifeſtum. Recuperatorum ſæpius

apud

hæc sunt: 18 SI. MEMBRVM. RVPIT. NI. CVM. EO. PACIT. TALIO. ESTO. præter enim ulciscendi acerbitatem; ne procedere quoque exsequutio justa talionis potest. nam cui membrum ab alio ruptum est: si ipsi itidem rumpere per talionem velit: quæro, an efficere possit rumpendi pariter membri æquilibrium? in qua re primùm ea difficultas est inexplicabilis. Quid si quis membrum, inquit, alteri imprudens ruperit? quod enim per imprudentiam factum est, retaliari per imprudentiam debet. ictus quippe fortuitus, & consultus non cadunt sub ejusdem talionis similitudinem. quonam igitur modo imprudentem poterit imitari, qui in exsequendâ talione non licentiæ jus habet, sed imprudentiæ? sed & si prudens ruperit; nequaquam patietur aut altiùs se lædi, aut latiùs. quod cujusmodi librâ, atque mensurâ caveri possit, non reperio. quin etiam, si quid plus erit, alitérve commissum: res fiet ridiculæ atrocitatis: ut contraria actio mutuæ talionis oriatur, & adolescat infinita quædam reciprocatio talionum. nam de immanitate illa secandi, partiendique humani corporis, si unus ob pecuniam debitam judicatus, addictusque sit pluribus, non libet meminisse; & piget dicere: quid enim videri potest efferatius? quid ab hominis ingenio diversius, quàm quòd membra, & artus inopis debitoris brevissimo laniatu distrahebantur, sicut nunc bona venum distrahuntur? Tum Sex.

apud Veteres exstat mentio; quodque eorum fuerit officium, præsertim colligi potest ex Oratione Ciceronis pro Cæcina, quam ad recuperatores habuit. Meminit & Plautus Bacchid. Act. 3. Sc. 3.

Postquam quidem Prætor Recuperatores dedit,
Damnatus demum vi coactus reddidit
Ducentos, & mille Philippûm.

Vide etiam Festum in *Reciperatio*. Hinc *recuperatarium judicium* apud Ciceronem lib. 2. de Inventione, Suetonium in Vespasiano, Plinium lib. 3. Epist. ad Maximum, quod per hujusmodi judices datos exercebatur.

18. SI. MEMBRVM. RVPIT.] Vide Notas supra pag. 891. De hoc Leg. XII. Tabul. capite ita Festus: *Talionis mentionem fieri in XII. ait Verrius hoc modo:* SI. MEMBRVM. RUPERIT. NI. CUM. EO. PACIT. TALIO. ESTO. *Neque id quod significat indicat. puto, quia notum est; permittit enim Lex partem vindictam.*

Sex. Cæcilius amplexus utrâque manu Favorinum, Tu, es, inquit, unus profectò in noſtrâ memoriâ non Grajæ modò, ſed & Romanæ rei peritiſſimus. quis enim Philoſophorum diſciplinæ ſuæ leges tam ſcitè, atque doctè callet, quàm Leges tu noſtras Decemvirales percalluiſti? 19 Sed, quæſo tecum tamen, degrediare pauliſper è curriculis iſtis diſputationum veſtrarum Academicis, omiſſoque ſtudio, quicquid lubitum eſt, arguendi, tuendique, conſideres graviùs, cuimodi ſint ea, quę reprehēdiſti. nec ideo contemnas Legum iſtarum antiquitates, quòd pleriſque ipſis jam populus Romanus uti deſiverit. non enim profecto ignoras legum opportunitates & medelas, pro temporum moribus & pro rerum publicarum generibus, ac pro utilitatum præſentium rationibus, proque vitiorum, quibus medendum eſt, fervoribus mutari, atque flecti: neque uno ſtatu conſiſtere, quin, ut facies cœli & maris, ita rerum, atque fortunæ tempeſtatibus varientur. quid ſalubrius viſum eſt 20 rogatione illâ Stolonis jugerum de numero præfinito? quid utilius 21 plebiſcito Voconio, de coërcendis mulierum hæredi-

19. *Sed quæſo tecum tamen*] Ita primus repoſuit J. Lipſius lib. 1. Elect. cap. 21. pro quo vulgo erat, *ſed quæſo te, cum tamen degr.* Hoc modo pendula erat ſententia, & aliquid deeſſe videbatur. Quæ ſibi conſtat, reponendo antiquum ſermonis genus, *quæſo tecum tamen.* quomodo dicebant, pro *quæſo te.* Plautus Aſinaria:

- - *hanc jubeo orare mecum.*

Ennius:

- - *tecum precibus pater erat.*

20. *Rogatione illa Stolonis jugerum de numero præfinito*] Legem Licinii Stolonis deſignat, qua cautum erat pœna x. M. æris, ne quis plus quingenta jugera poſſideret. Vide Notata ſupra p. 408.

21. *Plebiſcito Voconio, de coërcendis mulierum hæreditatibus*] Q. Voconium legem tuliſſe, *Ne quis cenſus hæredem virginem, mulieremve inſtitueret*, ſupra pag. 429. ex Cicerone lib. 1. in Verrem cap. 42. notatum eſt. Ubi cenſus eſt, qui centum millia ſeſtertium poſſideret, & in cenſum detuliſſet, ut notat Aſconius Pædianus ad dict. lib. cap. 40. Quod vero ibidem additur, quæ & communior Juriſconſultorum & Antiquariorum ſententia eſt, quaſi Dio lib. 56. ubi de lege Voconia ſic ſcribit: Τῶν δὲ γυναικῶν ποτε καὶ ὀλίγῳ τὸ Οὐοκώνιον νόμῳ, καθ' ὃν ἐδήμευε αὐτῶν ὑπὲρ δύο ἥμισυ μυριάδας οὐσίας κληρονομεῖν ἐξῆν, σωφρόνως τοῦτο ποιῶν. quaſi, inquam, Dio diceret lege Voconia cautum eſſe, *mulieribus non licere ultra viginti quinque millia ſeſtertium hæreditate capere.* Id enim ſignificari volunt hiſce verbis: καθ' ὃ ἐδήμευε αὐτῶν ὑπὲρ δύο ἥμισυ μυριάδας οὐσίας κληρονομεῖν ἐξῆν.

Quæ

reditatibus? quid tam neceſſarium exiſtimatum eſt propulſandæ civium luxuriæ, quàm lex [22] Licinia, & Fannia, [23] aliæque item leges ſumtuariæ? omnia tamen hæc oblitterata, & operta ſunt civitatis opulentiâ quaſi quibuſdam fluctibus exæſtuantis. Sed cur tibi eſſe viſa eſt inhumana lex omnium, mea quidem ſententia, humaniſſima, quæ jumentum dari jubet ægro, aut ſeni in jus vocato? [24] verba ſunt hæc de lege SI. IN. IVS. VOCAT: SI. MORBVS. [25] ÆVITAS.

Quæ Hotomanus explicat de quadrante omnium bonorum ejus, qui cenſus, hoc eſt, centum millia ſeſtertium profeſſus fuiſſet. Sed, ut optime notavit Clariſſimus Gronovius lib. 3. De Pecuniâ Veteri, c. 16. Si quod caput legis Voconiæ de quadrante bonorum fuerit, aliud omnino fuit, ab iſto, cujus meminit Dio. Dionis enim verba idem prorſus dicunt, quod Aſconius & alii, nimirum, non poſſe mulierem hæredem exiſtere illi, qui centum millia ſeſtertium poſſideret. Græci enim ſub μυριάδος vocabulo δραχμὰς ſubaudiunt. δραχμὴ autem nunquam pro *ſeſtertio* ſumitur, ſed ejuſdem eſt valoris atque *denarius*, qui quatuor continet ſeſtertios. Sic δὺο ἥμισυ μυριάδες erunt viginti quinque millia denarium, hoc eſt, centum millia ſeſtertium. Et ἡ δὶμοῖρα αὐτῶν ἐλάττων ἐστὶ δύο ἥμισυ μυριάδων ἐσῶν κληρονομεῖν ἐξῆν, nihil aliud ſignificant, quam mulieres non poſſe capere hæreditatem alicujus, qui cenſum haberet majorem, aut non minorem viginti & quinque millibus denarium, ſeu centum millibus ſeſtertium. Hæc ita breviter, cum non ubivis obvia, ex ſententiâ Celeberrimi Gronovii, hic notare viſum; quem adire haud pigeat loco allegato.

22. *Licinia & Fannia*] Vide Notas ſupra pag. 176. & 177.

23. *Aliaque item leges ſumptuariæ*] Quarum meminit ſupra lib. 2. cap. 24.

24. *Verba ſunt hæc de lege* SI. IN. JUS. VOCAT.]Sic diſtinguendum cum J. Gothofredo ad XII. Tabul. ubi recte cum nonnullis aliis ſtatuit primâ omnium in XII. Tabul. legem ab hiſce verbis incepiſſe, SI. IN. JUS. VOCAT. &c. Ejus autem legis tria aut quatuor fuiſſe capita ſive membra vult, quorum ultimum hic Gellius laudat hiſce verbis: *Verba ſunt hæc de lege* SI. IN. JUS. VOCAT: SI. MORBUS. &c. Quorum ſententia eſt: caput hoc XII. Tabularum SI. MORBUS. ÆVITAS. VE. &c. legis, cujus prima hæc verba ſunt, SI. IN. JUS. VOCAT. membrum eſſe. Nonnullis enim Veterum in more fuiſſe, cum è XII. Tabulis legis alicujus caput aliquod referrent, legis principium illi ἀπὸ τοῦ κεφαλαίου præmittere, non ſolum ex hoc Gellii loco, verum etiam ex Cicerone lib. 2. de Legib. & Porphyrione ad Horatii lib. 1. Sat. 9. quoad hanc ipſam legem primus obſervat idem Gothofredus in Notis ad Tabulam 1. Quemadmodum hodie adhuc quamplurimi, cum legis alicujus caput, ſive, ut vocant, κεφάλαιον laudant; prima legis ipſius verba præ-notare ferme ſolent. Quem capitum ex XII. Tabulis laudandorum morem à Gellio hoc loco uſurpatum qui neſciebant, hoc caput apud Gellium ſic concipiebant, & corrumpebant: SI. IN. JUS. VOCATO. MORBUS, &c. ut fecit Hotomanus; vel ut Fr. Balduinus: SI. QUIS. IN. JUS. VOCATUR. SI. MORBUS, &c.

25. ÆVITAS. VE] Ævitas hic uſurpatur

TAS. VE.[26] VITIVM. ESCIT. QVI. IN. IVS. VOCABIT. IVMENTVM. DATO.[27] SI. NOLET. ARCERAM. NE. STERNITO. An tu fortè morbum appellari hic putas ægrotationem gravem[28] cum febri rapidâ & quercerâ, jumentumque dici pecus aliquod unicum tergo vehens? ac propterea minus fuisse humanum existimas ægrotum domi suæ cubantem jumento impositum in jus rapi? hoc, mi Favorine,

patur pro ea, quæ alias apud probatos auctores dici solet *mala ætas*, id est, senectus, sive senium: cui contraria *ætas bona*, item *bonum tempus*; id est juventus, ut apud Senecam Epistol. 1. *bono tempore ætati incipias*. Et Epist. 47. *bona ætas est*. Vide Nonium Marcellum in *Senium*.

26. VITIUM. ESCIT.] Al. ESIT. pro *erit*. Sententia legis est: Si morbus aut senectus impedimento fuerit alicui in jus vocato, nimirum, quo minus ire possit, &c.

27. SI. NOLET.] Perperam Rævardus ad leg. XII. Tabul. hîc legendum censet, SI VOLET ARCERAM; NE STERNITO. quasi Decemviri postulanti arceram reo sterni vetarent. Sed probum est, ut habent omnes libri: SI NOLET, qui in jus vocabit scilicet, id est, *actor*, si nolit arceram sternere in jus vocato, ad id præstandum cogi nequit. Atque ita legendum omnino confirmatur verbis Varronis apud Nonium in *Arcera*, è Satyrâ ejus, quæ γεροντοδιδάσκαλος inscripta: *Vehebamur*, inquit, *cum actore vehiculo senex aut annosus, cui arceram, si non vellet, non sterneret*. Ita locum hunc à viris doctissimis etiam conclamatum, optime restituendum censuit doctissimus Jurisconsultus J. Gothofredus. Ubi itidem *si non vellet* de actore intelligendum.

28. *Cum febri rapida & quercerâ*] Festus ex emendatione Scaligeri: *Querquera febris, dura ac gravis; quam quidam à querendo dictam putant, quod id genus arboris cum grave sit ac durum, tum in ingentem evadat amplitudinem. Aurelius Opilius frigidam atque tremulentam. Santra eam ex Græco deducit. quia tremorem hujusmodi κράγους vocant. Unde dici etiam Carcerem.* Plautus in Trivolatia: *Is mihi erat bilis, querquera, tussis.* Lucilius: *Jactans me ut febris querquera.* Et alibi: *Querquera consequitur febris, capitisque dolores.* Querquera verius videtur esse à κράγος, quod Hesychius interpretatur δέος, sive καρκαίρω, hoc est, *palpitare, tremere, moveri*. quomodo & accipiendum apud Homerum Iliad. I. hoc loco:

- - Κάρηατα δὲ ζωῶν πεδάοιο
Ὀρθοκραιράων ἄρουδε. - -

Hoc modo *querquera febris* erit, quæ magno frigore & tremore fit. Sunt tamen quibus querquera videtur esse febris calida & ficca; quos inter est Steph. Gucciardus Harmon. Ling. Etymolog. ubi *querquera* dictum vult à Chaldaico חַרְחוּר *carkora*, quod exponitur, *morbus ardens, febris, morbus externus vehementi calore*. R. Schelomoh: *Est morbus calore medium corpus afficiens, quo qui laborat semper bibere appetit aquas.* Quod si quis recipere mallet, posset hic apud Gellium legere: *cum febre ardida & querquerâ*. Quicquid sit, illud saltem constat, Veteres voce *querquera* gravem & acutam febrem designasse. Unde etiam Arnobius lib. I. adversus Gentes, inter varia morborum genera à Christo verbo & imperio sanata, etiam *querque-*

ra

rine, nequaquam ita est. nam morbus 29 in lege ista non febriculosus, neque nimis gravis; sed vitium aliquod imbecillitatis, atque invalentiæ demonstratur; non periculum vitæ ostenditur. cæteroqui morbum vehementiorem vim graviter nocendi habentem legum istarum scriptores 30 alio in loco, non per se morbum, sed 31 *morbum sonticum* appellant. 32 *jumentum* quoque non id solum significat, quod nunc dicitur; sed vectabulum etiam, quod adjunctis pecoribus trahebatur, veteres nostri jumentum à jungendo dixerunt. 33 *Arcera* autem vocabatur plostrum tectum undi-

ras atque intercutes morbos recensere videtur.

29. *In lege ista*] In lege nimirum SI. IN. JUS. VOCAT. cujus membrum est caput SI. MORBUS. &c.

30. *Alio in loco*] Hoc est, in aliâ lege. Quam J. Gothefredus ad priorem partem secundæ Tabulæ, quæ *de judiciis ejus* agebat, pertinuisse vult.

31. *Morbum sonticum*] Festus: *Sonticum morbum in Duodecim significare ait Ælius Stilo cerium cum justa causa quem nonnulli putant esse qui nocet, quod sontes significet nocentes. Nævius ait: Sonticam esse oportet caussam, quamobrem perdas mulierem.* Idem Festus: *Sontica caussa dicitur à morbo sontico, propter quem quod est gerendum, agere desistimus.* M. Porcius Cato de Re R. *A. Atili, quid dicam causæ existitisse, timidusne sis, an impedimento tibi causam sonticam fuisse?* Et alibi: *Insons, extra culpam: à quo dicique morbus existimatur sonticus, quia perpetuo noceat.* Non semel in juris nostri libris *morbi sontici* mentio, ut in *l.* 6. *quæsitum, D. de re judicata*, ubi dicitur sonticum morbum existimandum *qui cujusque rei impedimento est*; item in *l.* 2. §. 3. *D. si quis cautionib. inf. ult.* §. 1. *D. de ædil. edict.* & *l.* 113. *D. de V. S.* In Glossis Philoxeni *sonticus morbus*, redditur ἱερὸς νόσος, hoc est, *comitialis*. Et ita accipit Plinius lib. 36. cap. 19 *Gagatem deprehendit sonticum morbum, & virginitatem fallitum.* Quod manifestum ex Dioscoride lib. 5. c. 146. ubi de gagatis lapidis virtutibus inquit Ἐὰν δὲ καὶ ἐπιλαμβάνῃ ἱερᾶς νόσου παθημάτων. Sic Appuleius in Apologia ait, *ne sic quidem gagate explorari morbum caducum.* Unde quidam per *morbum sonticum* in XII. Tabulis designari putent *morbum comitialem*: quibus non accedo. Cum ex Gellii verbis appareat, Decemviros loqui generatim de quovis morbo gravi & justo, quique rebus agendis impedimentum afferat, sive, ut ipse ait, de morbo vehementiori vim graviter nocendi habente. Et hoc modo Festus *Sonticum* interpretatur, *certum, cum justa causa.*

32. *Jumentum*] Nonius Marcellus: *Jumentum à jungendo veteres dictum putant, & littera in eo nomine attritâ. Nam & vectabulum dicunt, quod nunc vehiculum.* Descripsit more suo ex Gellio, cujus tamen juventum non est assequutus. Quid jumentorum nomine comprehendatur, docet Ulpianus *l.* 38. *Ædiles.* §. 4. *jumentorum. D. de Ædil. Edict.* Sed Veteres etiam pro vehiculo dixisse quod adjunctis pecoribus trahebatur, hic ex Gellio discimus.

33. *Arcera*] Varro lib. 4. de L. L. *Brevia vehicula vehiculum dictum; ab aliis etiam dictum Arcera, quæ etiam in XII. Tabulis appellatur. quod ex tabulis vehiculum erat factum, ut arca, Arcera dictum.*

undique & mœnitum : quasi arca quædam magna vestimentis instrata, qua animis ægri, aut senes portari cubantes solebant. Quænam tibi igitur acerbitas esse visa est, quòd in jus vocato 34 paupertino homini, vel inopi, qui aut pedibus fortè ægris esset, aut quo alio casu ingredi non quiret, plostrum esse dandum censuerunt ; neque insterni tamen delicatè arceram jusserunt ? quoniam satis esset invalido cuicuimodi vectabulum. atque id fecerunt, ne causatio ista ægri corporis perpetuam vacationem daret 35 fidem detrectantibus, jurisque actiones declinantibus. sed enim ipsum vide. injurias factas quinque & viginti assibus sanxerunt, non omninò omnes, ini Favorine, injurias ære isto pauco diluerunt : tametsi & hæc ipsa paucitas assium grave pondus æris fuit. nam 36 librariis assibus in ea tempestate populus usus est. sed injurias atrociores, ut de osse fracto, non liberis modò, verumetiam servis factas 37 impensiore damno vindicaverunt ; quibusdam autem injuriis talionem quoque

stum. Unde & Nonius Marcellus: *Arcera plaustrum est rusticum tectum undique quasi arca. Hoc vocabulum & apud M. Tullium & apud Varronem invenitur. Hoc autem vehiculi genere senes & ægroti vectari solent.* Ubi subjicit Varronis verba ex γεροντοβοσκομαχίᾳ, quæ vulgo corruptissima apud Nonium exstant ; paulo ante vero jam à nobis ex emendatione I. Gothofredi adducta.

34. *Paupertino*] Vulgò *pauperrimo.* Sed & supra lib. 14. cap. 6. Gellius *paupertinas literas* dixit.

35. *Fidem detrectantibus*] Forte, *forum detrectantibus.*

36. *Librariis assibus*] Primus enim temporibus As pendebat libram pondo. Varro lib. 4. de L. L. *As ab ære. Dupondius à duobus ponderibus, quod unum pondus assipondium dicebatur ; id ideo, quod as erat libram pondo.* Sic enim cum Cl. Gronovio lib. 1. de Pecun. Vet. cap. 6. ibi legendum censeo, non, ut vulgo, *libræ pondus.* Postea autem assium pondere imminuto, cum librales asses designare scriptores volunt *æris gravis* nomine eos appellare solent. Et falluntur, qui *æs grave* & *æs rude* habent pro eodem. *Æs grave* enim opponitur assibus unius sextantis, unciæ, aut semunciæ. *Æs rude* autem signato. Hoc tantum in usu fuit usque ad Servii tempora ; illud vero duravit usque ad primum bellum Punicum, ut testis est Plinius lib. 33. Hist. Natur. cap. 3.

37. *Impensiori damno vindicaverunt*] Pœnam indicat Paulus apud Collat. Leg. Mosaic. & Rom. tit. v. ex leg. XII. Tabul. nisi quod assium loco, sestertiorum meminit : *Qui injuriam alteri fecit, quinque & viginti sestertiorum pœnam subit. Quæ lex generalis non fuit. Nam qui os fregit, si libero, trecentorum ; si servo, centum quinquaginta sestertiorum pœnam subit.* Sic enim ibi cum Viris doctissimis legendum.

38. *Talio-*

quoque oppoſuerunt. quam quidem tu talionem, vir optime, iniquiùs paulò inſectatus es; ac ne conſiſtere quidem dixiſti, lepidâ quadam ſollertiâ verborum: quoniam talioni par non ſit talio: neque rumpi membrum facile poſſit ad alterius rupturæ (ut ais tu) æquilibrium. verum eſt, mi Favorine, [38]talionem pariſſimam fieri difficillimè. ſed Decemviri minuere atque exſtinguere volentes hujuſcemodi violentiam pulſandi [39]atq; lædendi, eo quoque metu coërcendos eſſe homines putaverunt: neque ejus, qui membrum alteri rupiſſet, & paciſci tamen de talione redimendâ nollet, tantam eſſe habendam rationem arbitrati ſunt, ut, an prudens imprudénsve rupiſſet, ſpectandum putarent: aut talionem in eo vel ad amuſſim æquipararent, vel in librili perpenderent: ſed potius eumdem animum, eumdemque impetum in eádem parte corporis rumpendi, non eumdem quoque caſum exigi voluerunt, quoniam modus voluntatis præſtari poſſet, caſus ictus non poſſet. quod ſi ita eſt, ut dico, ut & ipſe æquitatis habitus demonſtrat; taliones illæ tuæ reciprocæ, argutiores profectò, quàm veriores fuerunt. Sed quoniam, acerbum quoque eſſe hoc genus pœnæ putas: quæ, obſecro te, iſta acerbitas eſt, ſi idem fiat in te, quod tute in alio feceris? præſertim quum habeas facultatem paciſcendi: & non neceſſe ſit pati talionem, niſi eam tu elegeris? quod edictum autem prætorium de æſtimandis injuriis probabilius eſſe poteſt? nolo hoc ignores, hanc quoque ipſam rationem ad æſtimationem judicis redigi neceſſario ſolitam. nam ſi reus, qui [40]depaciſci noluerat, judici talionem imperanti non parebat, æſtimatâ lite judex homi-

38. *Talionem pariſſimam*] Sic omnino hic legendum ex veſtigiis Vett. Cod. in quibus eſt *pariſſimam*. Stephan. Edit. habet, *pariſſimum*. quod nihili eſt. *Talionem pariſſimam* dicit Gellius, quam antea *ad æquilibrium* fieri poſſe negavit Favorinus, & *talionis ſimilitudinem* appellavit. Ita & Plautus Curcul. Act. IV. Sc. II. inquit: *Pariſſumi eſtis iibus.* hoc eſt, ſimillimi.

39. *Atque lædendi, eo*] Cod. Tornæſ. & Vet. Ed. *atque lædendi talione, eo &c.*

40. *Depaciſci*] Al. *depeciſci*. Ita Apulejus Apologiâ: *Cum creditoribus depeciſcitur.*

hominem pecuniæ damnabat. atque ita, si reo & pactio gravis, & acerba talio visa fuerat, severitas legis ad pecuniæ multâ redibat. Restat ut ei, quod de sectione, partitioneque corporis immanissimum esse tibi visum est, respondeam. Omnibus quidem virtutum generibus exercendis, colendisque populus Romanus è parva origine ad tantæ amplitudinis instar emicuit, sed omnium maximè, atque præcipuè fidem coluit, sanctamque habuit tam privatim, quàm publicè. sic consules clarissimos viros hostibus confirmandæ fidei publicæ causa dedit. 42 sic clientem in fidem acceptum cariorem haberi, quàm propinquos, tuendumque esse contra cognatos censuit. neque pejus ullum facinus existimatum est, quam si cui probaretur clientem 43 dirisui habuisse. Hanc autem fidem majores nostri non modò in officiorum vicibus, sed in negotiorum quoque contractibus sanxerunt; maximeque in pecuniæ mutuaticæ usu, atque commercio. adimi enim putaverunt subsidium hoc inopiæ temporariæ, quo communis omnium vita indiget, si perfidia debitorũ sine gravi pœnâ eluderet. Confessi igitur æris ac debiti judicatis triginta dies sunt dati, conquirendæ pecuniæ causa, quam dissolverent: eosque dies Decemviri 44 *justos* appellaverunt, velut quoddam 45 justitium, id est, juris

41. *Fidem coluit*] Fides enim pro solemni & antiquo Numine Romanis culta, eique Ædes exstructa in Arce Capitolina haud longe à primario Jovis Templo, ut testatur Cato Censorinus apud Ciceronem De Officiis, cum inquit: *Fidem in Capitolio, vicinam I. O. M. majores nostri esse voluerunt.* Hujus Ædis originem Dionysius Halicarnassæus lib. 2. & Plutarchus in Numâ, ad Numam Pompilium referunt. Cicero tamen lib. 2. de Natur. Deor. ad Atilium Calatinum referre videtur.

42. *Sic clientem in fidem acceptam cariorem haberi*] Faciunt huc, quæ habet Gellius supra lib. 5. cap. 13. ubi ex Catonis verbis manifestum, inter patronum & clientem majorem quam inter ipsos cognatos fuisse necessitatem & caritatem; quia patrono pro cliente licebat etiam adversus cognatum dicere testimonium; pro cognato vero adversus clientem non licebat.

43. *Dirisui habuisse*] Vet. Ed. *dirisui habuisse.* Quomodo etiam Stephanus edidit. Turnebus Adversar. lib. 24. cap. 43. *dirisui habere* explicat quæstui habere, & cum altero dividere; quamvis etiam non improbet, ut hic editum, *dirisui habuisse.*

44. *Justos appellaverunt*] De diebus justis vide Notas supra pag. 821.

45. *Justitium*] Vetustissimus liber, notante Salmasio, habet *Justidium*, quod à *justo*

juris 46 inter reos quasi interstitionem quamdam, & cessationem. quibus diebus nihil cum his agi jure posset. post deinde, nisi dissolverent, ad Prætorem vocabantur: 47 & ab eo, quibus erant judicati, addicebantur, 48 nervoque, aut compedibus vinciebātur. sic enim sunt, opinor, verba legis: 49 ERIS. CONFESSI. 50 DEBITI. Q. JVRE. JUDICATIS. TRIGINTA. DIES. JUSTI SUNTO. 51 POST. DEINDE. MANUS. INIECTIO.

à *justis diebus* ita dictum videtur. Sed & *Iustitium* rectum videri potest, ut *solstitium*. Cum jura per illos dies quasi stabant & cessabant, ut *sol stare* vulgo creditur per *solstitia*, quæ τροπαὶ dicuntur. Sic *justitium*, quasi juris *stitium*, & *justus dies*, quod jura in eo starent & cessarent. ut in hac significatione *justus* dicatur, in quo jus stat, ut voluit Salmasius in De M. U.

46. *Inter reos*] Sic leg. cum doctissimis Vitis. non, ut vulgo, *inter eos*.

47. *Et ab eo, quibus erant judicati, addicebantur*] Sic quidem omnes libri; quod est, Debitores, qui solvendo non essent, à Prætore creditoribus, quibus erant judicati, addictos fuisse. Posset tamen alicui videri, Gellium forte scripsisse, *& ab eo, quibus erant judicati, abducebantur*. ex lege XII. Tab. in quâ est, *secum ducito*. Quasi Gellius vellet, Debitores à creditore, cui erant adjudicati, addictique, abductos fuisse, nervoque aut compedibus vinctos; quod idem foret, atque dicit Lex XII. Tabularum: *Secum ducito, vincito aut nervo aut compedibus*. Quod sane sensum non minus commodum admitteret, atque facit vulgaris lectio. Addicebantur enim à Prætore debitores creditoribus; addicti veto abducebantur à creditoribus in servitutem. Cum autem libri constanter habeant *addicebantur*, non temere istud mutandum puto.

48. *Nervoque aut compedibus vinciebantur*] Ita legendum cum Maximo Salmasio De M. U. cap. 18. pro quo vulgo, *nervo quoque aut compedibus v.* Apud creditorem enim, cum ei judicati addicti essent, *aut nervo, aut compedibus* vinciebantur. ut liquet ex lege XII. Tab. sequenti.

49. ÆRIS. CONFESSI. &c.] Primum membrum hujus legis supra ad lib. 15. cap. 13. explicatum est pag. 821.

50. DEBITI. Q. IURE. IUDICATIS.] Al. *Debitique judicatis*, ut supra l. 15. c. 13. Male omnino in vulgatis erat, *rebusque jure judicatis*. quod manifestum ex verbis Gellii, qui paulo ante ex mente legisse scribit: *Confessi igitur æris, ac debiti judicatis triginta dies sunt dati conquirendæ pecuniæ causa, quam dissolverent*.

51. POST. DEINDE. MANUS. INIECTIO. ESTO. IN. IUS. DUCITO.] Hoc est, obtorto collo in jus ducito, aut rapito. Notum enim, Veteres in eos, qui in jus vocati, non irent, manus injicere consuevisse, eosque obtorto collo ad judicem trahere, aut rapere potuisse. Unde apud Plautum in Pœnulo:

Sed quid ego dubito fugere hinc in malam crucem, (trahar.
Prinsquam obtorto collo ad prætorem

Item in Rudente:

- - - *opta ocius*
Rapi te obtorto collo mavis, an trahi.

Et paulò post: (lem.
Ego hunc scelestum in jus rapiam exu-

Unde ille etiam mox:

- - - *Obsecro, subveni mi Charmides,*
Rapier obtorto collo - - -

Scilicet, in jus. Eodem sensu Græcis ἀπάγειν dici, quando quis reum convictum atque condemnatum in jus traheret, & ἀπαγωγὴ de reo hujusmodi in jus ducto, sive rapto, multis probat Salmasius de M. Ul. cap. 17.

52. AUT.

Digitized by Google

CTIO. ESTO IN. JUS. DUCITO NI. JVDICATVM. FACIT. 52 AVT. QUIS. ENDO. EM JURE. VINDICET. 53 SECUM. DUCITO. 54 VINCITO.

52. AUT. QUIS. ENDO. EM. IURE. VINDICET.] Ita Salmasius hanc legis particulam restituit; cum vulgo legeretur: *aut quis endo eo in jure vindicet.* In aliis etiam adhuc pejus: *aut quis pendo eo in jure vindicet.* Unde Hotomanus faciebat: *aut quis pro eo endo jure vindex sit.* Alii etiam aliter. Sed rectum est, *endo em jure vindicet*, transpositione familiari leg. XII. Tabul. pro, *em endo jure vindicet*, id est, eum in jure vindicet. Sententia legis est: Nisi judicatum faciat debitor, aut aliquis sit, qui eum in jure vindicet, ducito eum ac vincito creditor. Vindex autem quis sit, notatum supra pag. 888.

53. SECUM. DUCITO.] His verbis *addictio in servitutem* designatur, quæ Græcis ἀγωγὴ dicitur, ut ἀγώγιμος, qui Latinis *addictus*. & ἀγώγιμος ποιεῖν, *addicere*, ut multis explicat Salmasius in De M. U. cap. 17. & 18.

54. VINCITO. AUT. NERVO. AUT. COMPEDIBUS. XV. PONDO. NE. MINORE. &c.] Ita quidem libri. Melius autem isti, qui legunt, *Ne majore, aut si volet, minore vincito.* quibus verbis freni dantur impotentiæ creditorum, ut ne majore possint vincire, minore, si velint, ut possint. hoc modo etiam infra dicitur, *si volet, plus dato.* Salmasius autem De M. U. cap. 18. legendum censet: *Vincito aut nervo, aut compedibus quindecim pondo ne majoribus; aut, si volet, minoribus vincito.* Vel, si malis, *Vincito aut nervo, aut compede &c. ne majore, aut si voles minore, &c.* Nam ad compedes pondus referendum, non ad nervum. Compedes enim vincula pedum sunt ferrea, quæ Græcis πέδαι dicuntur. Glossæ Philoxeni: *Compedes:* πέδαι. Quia autem ex ferro, inde in eis pondus spectabatur. Demodorus in Medea apud Pollucem:

Τριακοντάλιτρος νὶ σιδηρᾶς πέδας.

Triginilibres juveni indantur compedes. Et apud Plautum: *crassæ ac ponderosæ compedes.* Nervus autem vinculum quidem etiam erat pedum, sed ligneum, non ferreum, ut optime notat Salmasius De M. U. cap. 18. cui pedes immittebantur, & nervis in eo vinciebantur. Unde Glossæ Philoxeni *nervum* interpretantur ξυλοπέδη. Sed & *nervus* Græcis ξύλον absolute dicitur, & ἐν ξύλῳ δεδέσθαι, qui in nervo vinciebantur. In lege Solonis πεδοκάκκη vocabatur. Sic enim explicat Lysias in priore contra Theomnestum, ubi ex lege quadam Solonis hæc verba referens: Διδίαξ ἢ ἐν τῇ πεδοκάκκῃ ἡμέρας πλείους τ' πόδα ἐὰν μὴ ἀποδιδῷ ἢ Ἡλιαία; Subjicit: ἡ πεδοκάκκη αὕτη ἐστὶν, ἣν Θεόμνηστ, ὁ νῦν καλεῖτε ἐν τῷ ξύλῳ δεδέσθαι. ἐν ᾧ ὁ δεθεὶς ἐξελθὼν, ἐν ταῖς τριόδοις τῶν ἐνδεκα προτιμᾶται, ἐπεὶ οὐκ ἐν τῇ πεδοκάκκῃ ἐδεδέτο, ἀλλ' ἐν τῷ ξύλῳ, οὐκ ἂν ἀνάξιον ἀπὸ τοῦ τρόπου. Similiter observat eodem loco Salmasius, Comicos Latinos, qui palliatas docuerunt, quas ex Græco verterunt, pro ἐν ξύλῳ δεδίαχθαι, posuisse *in nervo vinciri.* Unde constat errare eos, qui, Festum secuti, nervum volunt esse vinculum ferreum, quo pedes vinciuntur. Hoc modo nervus non differret à compedibus, cum tamen in hac lege XII. Tabul. manifesto distinguantur. Verba Festi sunt: *Nervum appellamus etiam ferreum vinculum, quo pedes impediuntur, quanquam Plautus eo etiam cervices vinciri ait: Perfidiose captus. Eo adepol nervo cervices probas.* Sed nervus omnino è ligno tantum constabat. Quod vero idem Festus è Plauto notat, nervo etiam colla vinciri, id inde factum, quia eodem vinculo ligneo tam cervices, quam pedes, & manus aliquando necti solebant: habebat

CITO. AUT NERVO. AVT COMPEDIBUS. QUINDECIM. PONDO. NE MINORE. AUT. SI. VOLET. MAJORE. 55 VINCITO. SI. VOLET. SVO. VIVITO. NI. SVO. VIVIT. 56 QUI. EM. VINCTUM. HABEBIT. 57 LIBRAS. 58 FARRIS. IN. DIES. DATO. 59SI. VOLET. PLUS.

bat enim idem lignum quinque locis foramina, quibus collum, manus & pedes inserebantur. Vnde & πεντούελχον ξύλον vocatur ab Aristophane in Equitibus:

- - Τεττονί

Δῆσαι σὲ χιλόντι πεντουέλχῳ ξύλῳ.

Vbi Vetus Scholiastes πεντούελχον interpretatur, πέντε ὀπὰς ἔχον, εἰς ἃν εἴτε πόδες, καὶ αἱ χεῖρες, καὶ ὁ τράχηλος ἐτίθεντο. Quatuor enim foramina pedibus & manibus inserendis, quintum collo vinciendo inserviebat: Hesychius: πεντούελχον ξύλον, πέντε ὀπὰς ἔχον, πεντάτρυπος μὲν ἦν ἃς οἱ πόδες καὶ αἱ χεῖρες διίεντο, μία δὲ δι' ἧς ὁ τράχηλος. Plura vide apud Salmasium dicto capite.

55. VINCITO.] Non dixit Lex XII. Tabul. *nectito*. unde manifestum; observante Salmasio de M. V. verum non esse, quod vulgo scribunt, *nectere* verbum esse proprium de debitoribus, qui in vincula dabantur, apud creditorem, nihilque aliud denotare, quam vincire nervo aut compedibus, & *nexos* proprie dici hujusmodi debitores vinctos. quod secus se habet. Si enim hoc ita esset, Lex XII. Tabul. non *vincito*, sed *nectito* dixisset. *Nexus* autem quis diceretur, ex hisce Varronis lib. 4. de L. L. verbis apparet: *Liber qui suas operas in servitute pro pecunia dabat, dum solveret, Nexus vocabatur, ut ab ære obæratus.* Vbi *nexus* non significat vinctus, sed idem simpliciter, quod obligatus corpore, vel oppignoratus. & eodem modo nexus ipse debitor dicitur, cujus corpus pro pecunia credita obnoxium est, quemadmodum bona *nexa*, quæ sunt obnoxia & oppignorata.

56. QUI. EM. VINCTUM. HABEBIT.] In privato scilicet carcere. Veteribus enim Romanis domi suæ privatos habere carceres permissum, in quibus vinctos detinere possent debitores sibi, quod solvendo non essent, addictos. Hinc illæ querelæ apud Livium lib. 6. *Gregatim quotidie de foro addictos duci, & repleri vinctis nobiles domos, & ubicunque patricius habitet, ibi carcerem privatum esse.* Quomodo etiam lib. 2. ille magno natu, qui se cum veste squallidâ, promissâ barbâ, capillisque speciem oris efferantibus, ac omnium malorum suorum insignibus in forum projecisset, cætera inter conqueritur: *Ductum se ab creditore, non in servitium, sed in ergastulum & carnificinam esse, &c.*

57. LIBRAS. FARRIS. IN. DIES. DATO.] Hoc est, Singulas libras farris in dies singulos. Vult itaque Lex XII. Tabul. addicto vinctoque ob debitum idem diarium dari, quod dari solebat servis, Libram nempe farris, ut testis Horatius lib. 1. Satyr. v.

- - - *Rogabat*
Denique cur unquam fugisset, cui satis una
Farris libra foret, gracili sic, tamque pusillo?

Nec opus est in hac lege cum Rævardo *libram*, pro *libras* restituere; multo minus legere cum G. Fornerio Select. lib. 1. cap. 6. *libra*, seu, *libram S. farris*, id est, *selibram* sive *libram semis*. Quasi selibra diarii esset legitimus modus, cum revera legitimo fuerit angustior, ut apparet ex Bibaculo Catonis frugalitatem solito majorem sic describente:

Quem tres caliculi, selibra farris,
Racemi duo, tegula sub una
Ad summam prope nutriunt senectam.

Unde & querela illa de parci, sive potius avari forsan mariti, apud Titinnium in Geminâ,

Libram

PLUS. DATO. Erat autem jus interea paciſcendi; ac niſi pacti forent, habebantur in vinculis dies ſexaginta; inter eos dies, 60 trinis nundinis continuis, ad Prætorem 61 in Comitium produ-

- - Libram ajebant ſatis
Eſſe amborum farris intriti: plus comeſt
Sola uxor.

Fruſtra etiam, ut bene notat Salmaſius de M. U. à viris doctiſſimis ad hanc legem quæſitum de carceris publici diario, quis modus ejus fuerit ſolitus dari in publica cuſtodia habitis, & quæ διεμωνεδα δίαιτα. Cum addicti hic tanquam ſervi ejus, cui judicati addicebantur, haberi ſolerent; & ideo idem eis diarium dari lex jubet, quod ſervis in ergaſtulo aut domi vinctis præbebatur. Libra nempe farris in dies. *In dies* autem hic, eſt in ſingulos dies; quomodo hac loquendi formula etiam utitur Cato De R. R. cap. 58. ubi de vino familiæ ſingulis diebus dando ait: *menſe quarto in dies heminas.* & *menſe quinto &c. in dies ſextarios* dandos.

58. FARRIS] Non aſſentior Cujacio, qui lib. 11. Obſervat. cap. 22. per *libras farris* in Legibus Decemviralibus intelligi vult *libras panis*. Sed potius cum Marcilio ad Leg. XII. Tab. *far* de pulte *farreâ* capiendum puto; utpote qui antiquus Romanorum victus fuit, domi & militiæ uſurpatus. Plinius lib. 18. cap. 8. *Pulte non pane vixiſſe longo tempore Romanos, manifeſtum eſt.* Valerius Maximus lib. 2. cap. 5. *Erant adeo continentiæ attenti* (Majores noſtri) *ut frequentior apud eos pultis uſus quam panis eſſet.* Et ad hunc veterem morem Juvenalis reſpiciens Sat. XIV. inquit:

- - Grandes ſumabant pultibus aſſæ.

Hinc etiam *Pultiphagi barbari* Plauto dicuntur. Sic idem Marcilius rectè monet apud Livium lib. 4. in narratione de Sp. Melio, *farris libras*, non frumenti, ſed *pultis* accipiendas; ut & lib. 5. in M. Manlio *ſi libras farris*, & lib. 6. de *ſolibra pultis* intelligendas. qui etiam *cibus militis* vocatur eidem lib. 3. annô V. C. CCXCV. dicitur. unde & lib. 4. *cibumque objiciendo de pulte farreâ* capiendum. Erat enim pulis farina cocta cum aqua & ſale. Nec antiquis temporibus ulli Romæ piſtores cogniti, qui panem conficerent, ſed tantum qui farinam pinſerent, hoc eſt, tunderent: Ita Varro apud Nonium in *pinſere*, παρὰ Μισίωνι: *Nec piſtorem ullum noſſemus, niſi eum, qui in piſtrino pinſeret farinam.* Et de Vita populi Roman. lib. 1. *Nec piſtoris nomen erat, niſi ejus, qui rurſi far pinſebat, nominati ab eo, quod pinſunt.* Poſtea tamen & far pro pane uſurpatum. Ita apud Horatium lib. 1. Sat. V.

- - Cui ſatis una
Libra farris foret.

Et Juvenalem Sat. XI.

Quorum animas & farre ſuo cuſtodit, & ære.

Sic & farinam pro pane dixit Perſius Sat. III.

- Et populo cribro decuſſa farina.

Ubi Vetus Scholiaſtes notat: *Farinam, panem non delicioſum cribro decuſſum, ſed plebeium, de popali annonâ, id eſt, fiſcalem dicit.*

59. SI. VOLET. PLUS. DATO.] Scilicet is, cui quis addictus eſt. Licebat itaque qui debitorem vinctum tenebat, ei ſi vellet, plus quidem in ſingulos dies quam libram farris dare, at minus ei dare Lex non permittebat.

60. *Trinis nundinis continuis*] Hoc eſt, tribus ſtundinis ſe proxime inſequentibus: ſive, ut alii dicunt, per *Trinundinum*: quod male ab Hotomanno ad Leg. XII. Tabul. aliiſque poſt eum, dicitur ſpatium viginti ſeptem fuiſſe dierum, ex eo, quod *Nundinæ* nono quoque die Romæ celebrari ſolitæ. Trinundinum enim, ſive tres nundinæ fieri ſolebant intra decem & ſeptem dies.

cum

producebantur, quantæque pecuniæ judicati essent prædicabatur. tertiis autem Nundinis capite pœnas dabant,[62] aut trans

cum ab unis Nundinis ad alteras dies septem intermedii essent. Primus enim dies, & nonus, Nundinas habebat: & sic Nundinæ nono quoque die celebrari dicebantur, ut manifestum ex Dionysio Halicarnassæo lib. 7. Αἱ δ' ἀγοραὶ τῶν ἡμερῶν ἐγίνοντο, ὡς καὶ μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου, ὀλ' ἡμέρας ἑκάστης. ὁ δὲ πάντας σωφρονοῦντας ἐν τῇ ἀγορᾷ οἱ δημοῦχοι εἰς τὴν πόλιν, ὅτε τι ἀμείψειε τὸν ἀριθμὸν, καὶ ὅσ' ἡμέρας παρ' ἀλλήλων ἐλάμβανον, τί τε ἕκαστα ὧν ἔδει κύριοι καὶ τὰς τιμὰς, καὶ ὅσα ἡ βουλὴ ἐπιτρέψειεν αὐτοῖς, ψηφίζεσθαι ἀναλαμβάνοντες ἐπαύοντο. ὡς δὲ μείζων τῶν ἀγορῶν ἐπὶ ἡμέρας, αὐτουργοί τε ὄντες οἱ πολλοὶ καὶ πένητες, ἐν ταῖς ἀγοραῖς διατρίβοον. Id est, *Nundinæ autem Romæ nono quoque die celebrabantur, ut nunc etiam. Iis nundinis plebs agrestis in urbem confluebat, venaliaque permutabat, & jus inter se agebat, & suffragia ferebat de negotiis publicis, de quibus vel leges ei permittirent arbitrium, vel senatus ad eam referret. Septem autem intermediis diebus rure degebat, quod magna pars ob paupertatem operarentur suis manibus.* Unde & Varro lib. 2. de R. R. *Viri magni nostri Majores, inquit, animum ita diviserunt, ut Nonis modo diebus urbanas res usurparent, reliquis septem, ut rura colerent.* Unde constat erasse Rutilium, qui rusticos per octo dies rus coluisse scripserit: uti de eo Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 16. refert, licet cætera, quæ de trinundino dicit, proba sint: *Rutilius scribit, Romanos instituisse Nundinas, ut octo quidem diebus, in agris rustici opus facerent; nono autem die, intermisso rure, ad mercatum, Legesque accipiendas Romam venirent, & ad scita ac consulta frequentiore populo referrenda: quia Trinundino die proposita à singulis atque universis facile noscebantur. Unde etiam mos tractus, ut Leges Trinundino die promulgarentur.* Cum Nundinæ itaque nono quoque die exercerentur, interque eas septem dies medii, quibus rustici agros colebant, essent, sequitur inter tres Nundinas fuisse quatuordecim dies intermedios, quibus si addas ipsos tres Nundinarum dies, fiunt septem & decem dies: intra quos trinundinum, sive tres nundinæ celebrarentur. A primis enim ad secundas Nundinas septem interjiciuntur dies: ab his ad tertias Nundinas denuo septem, & adjectis ipsis Nundinarum diebus, qui sunt tres, habebis decem & septem dies. Simpliciter autem totus hic Gellii locus capiendus de tribus postremis Nundinis sibi invicem proxime insequentibus: ante elapsos sexaginta dies, quibus debitores ex lege XII. Tabul. in vinculis habebantur. Per istas enim tres postremas nundinas in Comitium ad Prætorem debitores produci solebant, quantæque pecuniæ judicati essent prædicabatur. Non magis autem absurdum est commentum illud Hotomanni, quo per Trinundinum hic intelligi vult spatium viginti septem dierum, quam est, quod non ipsis trium nundinarum diebus, debitores ad Prætorem productos, sed potius diebus mediis inter ternas nundinas interjectis id factum fuisse contendit: quod refutationem ampliorem non meretur, cum ex modo dictis facile concidat.

61. *In Comitium*] Hoc est, ad eam partem fori Romani, quæ concionibus & comitiis tributis habendis potissimum destinata erat.

62. *Aut trans Tiberim peregre venum ibant*] Recte Turnebus lib. 24. Adversar. cap. 43. hoc loco significari putat, legem & conditionem venditionis iniquiorem; ut extra fines, qui venditus est, serviat, non in agro Romano; cum

trans Tiberim peregrè venum ibant. sed eam capitis pœnam sanciendæ, sicut dixi, fidei gratia, horrificam atrocitatis ostentu, noviſque terroribus metuendam reddiderunt. nam si plures forent, quibus reus esset judicatus, secare, si vellent, atque partiri corpus addicti sibi hominis permiserunt. & quidem verba ipsa legis dicam, ne existimes invidiam me istam fortè formidare. 63 TERTIIS, inquit, NVNDINIS. PARTIS. SECANTO. SI. PLVS. MINVS. VE. SECVERVNT. SE. FRAVDE. ESTO. Nihil profectò immitius: nisi, ut reipsa apparet, eo consilio 64 tanta immanitas pœnæ

Transtiberina regio extra agrum Romanum proprie dictum esset, & in eo genere agri, qui peregrinus habebatur, censeretur, & jam Etruriæ attribueretur. Unde hoc venditionis genus atrocius erat & durius, quod Græci πραθῆναι ἐπ' ἐξαγωγῇ dicebant, quod erat hac lege & conditione vendere, ut extra fines mancipium educeretur & servitet. Salmasius autem cap. 18. De M. U. existimat hanc Transtiberinam debitorum venditionem non magis locum unquam Romæ habuisse, quam ipsam sectionem; quam, licet lege XII. Tab. permissam, nunquam tamen factam fuisse ipse Gellius mox scribit. Inter tot enim querelas nexorum, quæ apud Livium & Dionysium Halicarnassæum habentur, non magis ulla de hujusmodi venditione, quam de capitis supplicio occurrit. Addicti enim, nexique omnes nihil plus quam servitutem suam complorant, & quæ servitutem comitari solebant, cruciatus, tormenta, vincula, ergastulum, carnificinam; nusquam autem conqueruntur de venditione trans Tiberim factâ, aut de capitis pœna, aut de dissectione corporis inter creditores. Quæ tria tamen poterant magnam invidiam facere Patribus, qui inopem plebem ære alieno oppressam, addictam sibi & obnoxiam habebant. Unde cum nusquam horum rerum, vel unius ex tribus fiat mentio, magnum indicium est nihil horum fuisse usurpatum. Plura in hanc sententiam vide sis apud ipsum Salmasium dicto capite.

63. TERTIIS. NUNDINIS. PARTIS. SECANTO] Tertias nundinas perperam Marcilius Interpretatur ad leg. XII. Tab. pro tertio nundinarum die accipit. Tertiæ enim nundinæ hic sunt nundinæ ex Trinundino postremæ sive ultimæ, quibus Lex XII. Tabularum debitoris sectionem fieri permittebat. De quâ etiam Quintilianus lib. 3. Instit. Orat. cap. 6. inquit: *Sunt enim quædam non laudabilia naturâ, sed jure concessa: ut in XII. Tabulis debitoris corpus inter creditores dividi licuit, quam legem mos publicus repudiavit.* Et Tertullianus Apologetico: *Sed & judicatos in partes secari à creditoribus leges erant: consensu tamen publico crudelitas postea erasa est, & in pudoris notam capitis pœna conversa est bonorum adhibita proscriptione: Suffundere enim maluit hominis sanguinem, quam effundere.*

64. *Tanta immanitas pœnæ denunciata est, ne ad eam unquam perveniretur, &c. quoniam sævitia ista pœnæ contemni non quita est*] Multis & merito ὁ πάνυ Salmasius in de M. U. cap. 18. exagitat Gellium, vel Sextum Cæcilium hunc, quem disputantem introducit Gellius, ob futilem hanc, & nugatoriam plane ratiocinationem, quâ ostendere nititur, nemi-

pœnæ denunciata est, ne ad eam umquam perveniretur. addici namque nunc, & vinciri multos videmus: quia vinculorum pœnam deterrimi homines contemnunt. dissectum esse antiquitus neminem equidem neque legi, neque audivi: quoniam sævitia ista pœnæ contemni non quita est. An putas Favorine, si non illa etiam ex duodecim Tabulis de testimoniis falsis pœna abolevisset: & si nunc quoque, ut antea, qui falsum testimonium dixisse convictus esset, è saxo Tarpejo dejiceretur, mentituros fuisse pro testimonio tam multos, quàm videmus? Acerbitas plerumque ulciscendi maleficii, bene atque cautè vivendi disciplina est. 65 Historia de Metio Fufetio Albano nobis quoque, non admodum numero istiusmodi libros lectitantibus, ignota non est. qui quoniam pactum, atque conditum cum rege populi Romani perfidè ruperat, 66 binis quadri-

neminem unquam debitorum in partes fuisse sectum atque divisum. Quamvis enim in totâ Historiâ Romanâ nullum exstet exemplum debitoris à creditoribus dissecti, quod lege XII. Tab. permissum; id tamen non exinde factum, ut vult Cæcilius, quod pœnæ sævitia atque immanitas deterruerit homines, ne eam incurrerent. Quasi vero per illud omne tempus, quo id fieri lege licuit, nemo commiserit, quare in pœnam hanc incideret; nemo scilicet inventus fuerit ære alieno obrutus, nemo qui bonam copiam ejuraverit; nemo denique qui nexum iniverit, & creditori suo addictus apud eum servitutem servierit. Nihil enim horum contigisse tunc oportet, si quidem verum debeat esse argumentum istud, quo Cæcilius adstruere conatur neminem unquam fuisse dissectum, quia nimirum pœnæ immanitas cunctos deterruit, ne in eam inciderent. Nam qui creditori addici potuit, & in servitutem eidem dari, ille etiam ex eadem lege XII. Tab. si ita maluisset creditor, poterat necari, aut si pluribus addictus fuisset creditoribus, inter omnes dissecari & dividi. Quod itaque hoc nunquam factum fuerit, id creditorum humanitati potius imputandum, quam pœnæ sævitiæ atque immanitati, quæ quemquam deterruerit. Neminem enim supplicii atrocitate deterritum fuisse, arguit multitudo vinctorum. Nam ad hoc vinciebantur, ut postquam in vinculis fuissent per dies sexaginta apud creditorem, post Trinundinum capite pœnas darent, aut trans Tiberim peregre venum irent. Sectio vero in partes tunc tantum locum habuit, si plures essent creditores, quibus reus esset judicatus: Tunc enim secare, si vellent, atque partiri corpus addicti sibi hominis ex XII. Tab. iis permissum erat. Quod si non facerent, plane hoc ex creditorum humanitate accidisse, & quod pœnam lege concessam de debitoribus suis ipsis addictis sumere nollent, ex modo adductis satis apparet.

65. *Historia de Metio Fufetio*] Exstat apud Livium lib. I. & Dionysium Halicarnass. lib. 3.

66. *Binis quadrigis evinctus*] De hoc

quadrigis evinctus in diversa nitentibus laceratus est; novum atque asperum supplicium, quis negat? sed, quid eligantissimus Poëta dicat, vide:

At tu dictis, Albane, maneres.

Hæc, taliaque alia ubi Sex. Cæcilius omnibus, qui aderant, ipso quoque Favorino approbante, atque laudante, disseruit, nunciatum est, Cæsarem jam salutari: & separati sumus.

supplicii genere Livii verba lib. 1. sunt: *Exinde duabus admotis quadrigis in curvum earum diflentum illigat Metium. deinde in diversum itcr equi concitati, lacerum in utroque curru corpus, qua inhærebant vincula membra portantes. Averterc omnes à tanta fœditate spectaculi oculos. Primum ultimumque illud supplicium apud Romanos exempli parum memoriæ legum humanarum fuit. in alio gloriari licet, nulli gentium mitiores placuisse pœnas.*

CAP. II.

Vocabulum siticinum, *in M. Catonis Oratione quid significet.*

SIticines, scriptum est in Oratione M. Catonis, quæ inscribitur, *Ne imperium sit penes, ubi novus venerit. Siticines*, inquit, *& luticines & tubicines.* Sed Cæsellius Vindex, in Commentariis lectionum antiquarum, scire quidem se ait [1] *luticines* lituo cantare, & [2] *tubicines* tubâ: quid istuc autem,

Luticines lituo cantare] De lituo vide supra lib. 5. cap. 8. & ibi notata. In Glossis Philoxeni, *Lituus* exponitur, Καλαύροψ, Καμπύλη βακτηρία, καὶ εὐθυντήρ.

2. *Tubicines tubâ*] Glossæ Philoxeni: *Tubicines* σαλπιγκταί, sic in Glossis Cyrilli: Σαλπικτής, *Tubicinator, Tubicen, Liticen.* Ampliorem tamen significationem vocem *Tubicines* etiam habuisse apparet ex hisce Festi: *Tubicines*, inquit, *etiam ii appellantur, qui sacerdotes, viri specioſi, publice sacra faciunt, tubarum lustrandarum gratiâ.* Hinc etiam *Tubilustrium* & *Tubilustria dies.* Festi reliquiæ ex restitutione Scaligeri: *Tubilustria dies, quibus dictus adscriptum, in atrio fulvorum agnâ tubæ ut lustrentur, ab eis tubis appellabant; quod genus lustrationis ex Arcadiâ, Pallante eo transferente, venisse dicunt.* Paulus sic in compendium redegit: *Tubilustria, dies appellabant, in quibus agnâ tubas lustrabant.* Hinc etiam Varro lib. 5. de L. L. *Tubilustrium, quod eo die in atrio fulvio, sacrorum tuba lustrantur.* Fiebat id 7. Kal. April. & 7. Kal. Jun. Unde Ovidius lib. 3. Fastor.

Summa dies è quinque tubas lustrare canoras
Admonet, & forti sacrificare Deæ.

Et lib. 5. Fastor. (cum;

Proxima Vulcani lux est, tubilustria di-
Lustrantur puræ, quas facit illa tubæ.

31 Sunt

tem sit, quo *sitiicines* cantent, homo ingenuæ veritatis scire sese negat. Nos autem in Capitonis Atei Conjectaneis invenimus, 3 *sitiicines* appellatos, qui apud sitos canere soliti essent, hoc est, 4 vitâ functos & sepultos: eosque habuisse 5 proprium genus tubæ, 6 à cæterorum differens.

CAP.

3. *Sitiicines*] Nonius Marcellus: *Siticines, ut liticines, à lituo, ut tubicines, à tubâ, qui apud funeratos, vel vitâ functos & sepultos, hoc est, jam sitos, canere solitis honoris causa cantus lamentabiles. Hoc in libris Conjectaneis Atei Capitonis invenitur, & Cato id vocabulum indubitanter apposuit.* Apud quorum tamen neutrum Nonius id ipse legit, sed indubitanter e Gellio nostro more suo descripsit.

4. *Vitâ functos & sepultos*] Vett. Edd. *vitâ functos, & finitos, & sepultos.* Sed τὸ *& finitos*, omnino à malâ videtur esse manu.

5. *Proprium genus tubæ*] Quale hoc fuerit tubæ genus quod Siticines habuerint, qua canerent, à cæterorum tubicinum proprietate quadam differens, primus, quod sciam, recte observavit Hieronymus Magius lib. 1. Miscellan. cap. 13. scilicet, Siticinum tubas cæteris fuisse latiores ac longiores, quales in antiquorum sepulchris exsculptas videre est, ipsosque Siticines grave canere solitos. Longitudinem quidem majorem, quam in cæteris tubis esset, demonstrat Ovidius lib. 1. Amor. Eleg. VI. ubi loquens de morte Psittaci, aliasque aves ut defuncto cant exsequias adhortans, sic canit:

Horrida pro mœstis lanietur pluma capillis,
Prolongâ resonent carmina vestra tubâ.

Ubi longitudo tubarum indicatur. Latiores vero eas cæteris fuisse, hauriri licet ex Galen. *lib. 3. De Sympt. caus.* eo loci, ubi de flatibus loquitur, qui in ventre inferiore fieri solent, ubi alia inter scribit: Βομβώδεις δ' εἰσὶ τοῖς ἕτερα τοιούτων αὐλῶν ἰσχύοντες, ὁποίους ἔχουσιν οἱ τυμπανῶλοι καλούμενοι, &c. Id est, *Porro sunt alii bombosi, bombis latissimarum tibiarum non absimiles, quales habere solent ii, qui τυμπανῶλοι, hoc est, siticines appellantur; quæ ob materiam ex qua constant, purum sonum reddere non possunt, & viæ, quâ spiritus transit, latitudo sonum efficit graviorem.* Quamvis enim Galenus de tibiis loquatur, tubas tamen, quibus Siticines utebantur, etiam latiores fuisse merito hinc inferri potest, quo nimirum graviorem, utpote lugubrem, sonum incinere possent. Gravior enim sonus lugubris habebatur. Statius lib. 6. Thebaid.

Cum signum luctus cornu grave mugit adunco
Tibia - - -

Quo faciunt, quæ Aristoteles lib. 5. de Generatione Animal. cap. 7. de graviori sono lamentantium, qui tibias inflant, habet. Plura de tibiis, tubisque lugubribus, ac modulis in funeribus adhiberi solitis, videsis apud Magium dicto loco. & J. Meursium de Funere cap. 18.

6. *A cæterorum differens*] Vett. Edd. *qua cantrent à cæterorum tubicinum proprietate differens.*

CAP. III.

Quam ob causam L. Accius Poëta in Pragmaticis ficinnistas nebuloso nomine *esse dixerit.*

1 QUos *ficinistas* vulgus dicit, qui rectiùs loquuti sunt, *ficinnistas*, litterâ N. geminâ dixerunt. *Sicinnium* enim genus veteris saltationis fuit. saltabundi autem canebant, quæ nunc stantes canunt. Posuit hoc verbum L. Accius Poëta in Pragmaticis, appellarique *ficinnistas* ait *nebuloso nomine*: credo propterea *nebuloso*, quòd *sicinnium* cur diceretur, ei obscurum esset.

CAP.

QUos ficinistas] Hoc caput in Vett. & vulgatis ante Stephani editionem, cum præcedenti cohærebat.

2. *Sicinnium enim genus veteris saltationis fuit*] Hesychius: Σίκιννις, ὄρχησις τις σχηματικὴ Σατύρων, σφόδρα κινητική, καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου καὶ κινδυνώδης. Erat enim saltatio maxime motoria, gesticulationibus creberrimis & celerrimis constans; unde & Satyrorum propria habebatur. Nomen traxisse quidam volunt à Sicinno quodam barbaro, vel, ut alii, à Cretensi. Ita Athenæus lib. 14. Σατυρικὴ (ὄρχησις) ἣν ἐνίοις καλοῦσι Σίκιννιν. ἀφ' οὗ καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ Διονύσου Σικιννισταί. ὡς εὑρετὴς Σίκιννός τις βάρβαρος. οἱ δέ φασιν, ὅτι Κρὴς ἦν ὁ Σίκιννος. *Saltatio Satyrica, quæ & Sicinnis dicitur, unde & ipsi Satyri, Sicinnistæ appellati. Hujus inventor fuit Sicinnus quidam barbarus; vel; ut nonnulli volunt, Cretensis fuit Sicinnus.* Clemens Alexandrinus Pædagog. lib. 1. cap. 7. refert Sicinnum, qui saltationis genus invenit, liberorum Themistoclis pædagogum fuisse: Καὶ τῶν Θεμιστοκλέους παίδων ὁ παιδαγωγὸς Σίκιννος, εἰκότως ῥάθυμος ἦν, ὀρχεῖσθαι αὐτοὺς φασὶ καὶ σικιννίζειν ἐγχελεύων. *Et Themistoclis liberorum pædagogus Sicinnus, ignavus fuit famulus, cum dicunt saltasse, & saltationis genus, quod Sicinnis dicitur, invenisse.* Quamvis Lucianus καὶ ὀρχήσεις, à Satyris Bacchi ministris, saltationem Sicinnin inventam & nomen accepisse scribat: τῶν γὰρ αὐτῶν τῶν γλαφυρωτάτων ὀρχήσεων, Κορδακὸς, καὶ Σικιννὶς, καὶ Ἐμμέλειαι, οἱ Διονύσου θεράποντες, ἀφ' αὑτῶν ἑκάστην ὠνόμασαν. Id est, *Cum tria sint celeberrima saltationum genera, puta Cordax, Sicinnis, & Emmeleiæ, quibus Satyri Bacchi ministri invento singulis à se nomen indiderunt.* Ab hoc saltationis genere *Sicinnistæ* dicti, qui *ficinnin*, sive, ut Gellius ait, *ficinnium*, saltarent, atq; in eo excellerent. Vossius in Etymologico, *Sicinnistas* vult esse mimos, qui vitam mortui repræsentarent, & *ficinnium* saltarent; & Gellii verba subjicit; ex quibus tamen de vitæ mortui repræsentatione nihil haurias. Sic Jul. Cæs. Scaliger lib. 1. De Re Poëtica cap. 18. inquit, apud Gellium Sicinnistarum nomen legi eorum, qui ad tumulos modos facerent, quos Galenus τυμβαύλους vocat. Sed Scaligerum decepit, quod hocce caput, cum præcedenti, ubi de *ficicinibus* agitur, in vulgatis editionibus conjungi soleret.

Ol

CAP. IV.

Artificum ſcenicorum ſtudium amoremque, inhoneſtum probroſumque eſſe: & ſuper ea re verba Ariſtotelis Philoſophi adſcripta.

COmœdos quiſpiam, & Tragœdos, & tibicines dives adoleſcens Tauri Philoſophi diſcipulus liberos homines in deliciis, atque in delectamentis habebat. id genus autem artifices Græcè appellantur [1] οἱ περὶ τὸν Διόνυσον τεχνῖται. Eum adoleſcentem Taurus à ſodalitatibus, convictuque hominum ſcenicorum abducere volens, miſit ei verba hæc, ex Ariſtotelis libro exſcripta, qui [2] προβλή-

ματα

Οἱ περὶ τὸν Διόνυσον τεχνῖται] I.e. *Liberi patris*, ſive *Bacchi artifices*. quo nomine Græci appellare ſolent Scenicos Artifices, & qui theatro operam darent, quos Latini Hiſtriones vocant. Unde Plutarchus in Probl. Rom. quærit Διὰ τί τοὺς περὶ τὸν Διόνυσον τεχνίτας ἱστρίωνας Ῥωμαῖοι καλοῦσιν; Dicuntur autem Διονυσιακοὶ τεχνῖται, ſive *Bacchanales artifices*, quia Bacchanalibus in theatro populũ oblectabant ſuis τέχναις. Hinc Ariſtoteles Rhetoric. lib. 3. cap. 2. ſcribit eos, quos Iphicrates nominabat Διονυσοκόλακας, ipſos ſe appellaſſe τεχνίτας. Unde quod eſt apud Diodorum Siculum l. 20. Ἀνὴρ ὢν εὐφυὴς, ἐσπούδακε μὲν ἀεὶ περὶ τὴν μουσικὴν ἀπλῶς τι δὲ τεχνίζειν ἐπὶ μεγάλοις ἆθλοις καὶ μισθοῖς ἠθέλησε. De ſcenicis artificibus accipiendum; quo modo etiam nonnunquam Latini ad horum exemplum ſimpliciter hujuſmodi homines *artifices* appellarunt. Ita Livius lib. 19. *Multi artifices ex Graciâ venerunt honoris ejus cauſâ, athletarum quoque certamen tunc primùm Romanis ſpectaculo fuit.* Et ſic quoque Gellius *artifices* hoc genus hominum dixit.

2. Προβλήματα ἐγκύκλια] Id eſt, *Quæſtiones Miſcellaneæ*, ſive, *quæſtiones ad orbem ſcientiarum omne genus pertinentes*. Quaſi hæc Problemata ἐγκύκλια inſcripta, eo quod in iis diſputetur de rebus ad ἐγκύκλιον παιδείαν ſpectantibus. Quamvis non minus rectè προβλήματα ἐγκύκλια, Latine dici poſſent, *Quæſtiones Communes, Vulgatæ, Populares*, ſive, *Quotidianæ, obviæ, & in communi hominum vitâ uſitatæ*. Nam & hujuſmodi ἐγκύκλια Græcis dicuntur. Heſychius: Ἐγκύκλια, τὰ ἐγκυκλευόμενα τοῦ βίου, & σωθῆναι. Sic Suidas ἐγκύκλιον interpretatur ἀπεστραμμένον καθολικὸν. Unde & apud Dionyſium Halicarnaſſ. libr. decimo. ἐγκύκλιον γὰρ δὴ τοῦτο ἦν εἰθισμένον ἐν ἅπαντι τῷ πόλει, πολλαχοῦ μὲν ἀμφανοῦς, ἐκείνῳ γε ἀγῶσι γυμνάζειν. Id eſt, *Uſitatum enim & in more poſitum erat in urbe, ut in bello concors, in pace verò diſcors eſſet.* Ita cum Ariſtoteles Meteorolog. lib. 1. cap. 1. actorum ſe dicit περὶ κεραυνῶν, πλώτων, & τυ-

ματα ἐγκύκλια inscriptus est. jussitque, ut ea quotidie lectitaret: [3] Διὰ τί οἱ Διονυσιακοὶ τεχνῖ) ὡς ὅτι τὸ πολὺ πονηροί εἰσιν; ἢ ὅλη ἡκισε λόγε ἓ φιλοσοφίας κοινωνῆσι; Διὰ τὸ ὠθεῖ τὰς αὐλαγκαίας τέχνας αὐτῶν τὸ πολὺ μέρος τῦ βίε εἶναι. καὶ ὅτι ἐν ἀκρασίαις τ πολιὼ χρόνον εἰσὶν, ὅτι δ' ἐν ἀπορίαις. ἀμφότερα ἧ φαυλότητ@ ὠθοῦσι καὶ ἀσκία.

CAP.

φάναι, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐγκυκλίων. Et Oeconomic. lib. 1. ἓ πολιτικῆς περὶ σδ ἀπὸ ἐμπορίων ἓ δι' ἀγώνων, εἴτε ἀπὸ τῶν ἐγκυκλίων. utroque loco τῶν ἐγκυκλίων nomine *res obvias, & quotidie occurrentes* designat. Hinc etiam τὰ ἐγκύκλια καὶ τὰ καθ' ἡμέραν γινόμενα conjungit, & prius per posterius tantum non interpretatur Isocrates in Oratione ad Nicoclem, οὐ μόνον δ' ἐν τοῖς ἐγκυκλίοις καὶ τοῖς καθ' ἡμέραν γιγνομένοις ἀπορεῖν δικαίως ἀφέξουσιν, ἀλλὰ καὶ ὧς ἐν πολέμῳ πολιορκίαν ἀπόρως περιελήφασιν. Sunt igitur τὰ Ἐγκύκλια, res quotidianæ, & quæ sæpius occurrere solent. Eodem itaque modo & συμβολήματα ἐγκύκλια dicta & inscripta, utpote in quibus de omnis generis rebus obviis, vulgatis atque in quotidiana vita usitatis & occurrentibus quæstiones pertractentur. Laërtius in Vita Aristotelis inter opera ejus etiam συμβολημάτων ἐγκυκλίων libros quosdam nominat. In Problematis, quæ hodie Aristotelis nomine circumferuntur, exstat etiam istud, quod Gellius hic adducit, & reperitur Sect. xxx. Problem. x. unde quidam putant hæc eadem esse, quæ Diogenes Laërtius Encycliorum nomine recensuit. Sed & quædam in eis reperiuntur, quæ Gellius noster lib. 19. tanquam ex Problematis Physicis adducit; quanquam etiam eodem libro aliqua referat, quæ neutiquam in hodiernis exstant, ut ibidem monuimus. Unde verosimile est, Opus, quod hodie habemus, cum in eo non solum Physica & Medica, sed & Ethica, & Politica, & Mathematica Problemata occurrant, ex variis Aristotelis Problematum libris, tam eorum, quæ olim φυσικῶν, quam quæ ἐγκυκλίων nomine inscriberentur, esse compositum atque collectum; quamvis etiam negari non possit, plurimis istud locis interpolatum & mutilum esse, propter ea, quæ ab antiquis recensentur quidem, in nostro vero nusquam comparent.

3. Διὰ τί οἱ Διονυσιακοὶ, &c.] Id est, *Cur Bacchanales artifices, ut plurimum improbis esse moribus consuevêrunt? An quia studio sapientiæ minime sese dedunt? & propterea quod in artibus necessariis magnam partem vitæ suæ impendunt, vitamque plurimum ducunt incontentem; partim etiam cum inopia? quod quidem utrumque vitia producit.*

E Quæri-

CAP. V.

Exempla epistolarum Alexandri regis & Aristotelis Philosophi, ita uti sunt edita: eaque in linguam Latinam versa.

COmmentationum suarum, artiumque, quas discipulis tradebat Aristoteles Philosophus, regis Alexandri magister, duas species habuisse dicitur. alia erant, quæ nominabat [1] ἐξωτερικὰ; alia, quæ appellabat, [2] ἀκροατικά. [3] Ἐξωτερικὰ dicebantur, quæ ad rhetoricas meditationes, facul-

Ἐξωτερικὰ] *Extraria; Externa.* De Ἐξωτερικοῖς autem & Ἀκροατικοῖς Aristotelis multis agit *ὁ πάνυ* Salmasius Comment. in Epictetum & Simplicium p. 228. & seqq. qui omnino videndus. Nos enim vestigiis ejus insistentes breviter tantum hîc quædam subjungemus.

2. Ἀκροατικὰ] Nomen hæc accepêre ἀπὸ τῆ ἀκροᾶσθαι, id est, *à discipulis*, qui soli ad ἀκροατικοὺς λόγους admissi, & proprie ἀκροατοὶ dicti. Suidas: Ἀκροατὴς, ὁ μαθητὴς. Hinc ἀκροατικοὶ λόγοι dicti; quo nomine opponebantur τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις; ad quos non discipuli solum, sed quilibet e populo admittebantur, qui ἐξωτερικοὶ, sive extranei dicti, hoc est, omnes qui ab Aristotelis disciplinâ essent alieni, neque sese in ejus disciplinam dederant, quemadmodum ἀκροατοὶ, discipuli, qui ejus familiares, ac quasi domestici, & οἰκειακοὶ habebantur; eoque nomine τοῖς ἐξωτερικοῖς oppositi. Quæ vera est distinctio *Exotericarum & Acroaticarum* auditionum, ac diatribarum, ut omnium optime notat Salmasius, quod hæ ad ἀκροατὰς ac discipulos suos ab Aristotele tantum haberentur; illæ ad Exotericos & extraneos, extorresque disciplinæ ipsius, quos in hujusmodi disceptationibus, *Exotericis* inde appellatis, interesse volebat.

3. Ἐξωτερικὰ *dicebantur, quæ ad rhetoricas meditationes, &c.*] Non personarum sola ratione, ut modo diximus, differebant Exotericæ disceptationes ab Acroaticis, quod hæ discipulis solis, illæ etiam extraneis haberentur; sed etiam materiæ, & rerum differentiâ, quæ in illis diversæ tractabantur, ut hic Gellius ex Andronico notavit, quod in Exotericis de iis, quæ ad Rhetoricam, Ethicam, & Politicam spectabant, in Acroaticis autem de Dialecticis, Physicis, & Metaphysicis Aristoteles differre soleret. in quâ sententiâ etiam est Plutarchus in Alexandro. Cicero autem lib. 5. de Finib. ut & Alexander, & Eustratius, aliique Aristotelicæ Philosophiæ interpretes, differentiam hanc non ex rerum, quæ disputentur, varietate, sed ex ipsâ tractationis dissimilitudine trahunt. Nam de iisdem rebus hæ ab Aristotele disputatum fuisse significant; in Acroaticis quidem subtilius, atque ad limandam veritatem aptius, ut qui cum justis & germanis discipulis, & quorum ingenium perspectum habebat, ageret; in Exotericis autem probabilius, atque ad efficiendam opinionem accommodatius, utpote cui res esset cum quibuscumque extraneis, quos sine delectu admittebat.

facultatem argutiarum, civiliumque rerum notitiam conducebant. Ἀκροατικὰ autem vocabantur, in quibus Philosophia remotior subtiliorque agitabatur; quæque ad naturæ contemplationes, disceptationesve dialecticas pertinebant. huic disciplinæ, quam dixi ἀκροατικῇ, tempus exercendæ dabat in Lycio matutinum: nec ad eam quemquam temerè admittebat; nisi quorum antè ingenium, & eruditionis elementa, atque in discendo studium, laboremque exploraſſet. illas verò ἐξωτερικὰς auditiones, exercitiumque dicendi eodem in loco vesperi faciebat; easque vulgò juvenibus sine delectu præbebat; atque eum [5] δειλινὸν περίπατον appellabat, illum alterum suprà [6] ἑωθινὸν. utroque enim tempore ambulans disserebat: librosque suos, earum omnium rerum commentarios, seorsum divisit; ut alii Exoterici dicerentur, partim Acroatici. Acroaticos quum in vulgus ab eo editos rex Alexander cognovisset: atque ea tempestate armis exercitam omnem prope Asiam teneret: regemque ipsum Darium prœliis & victoriis urgeret: in illis tamen tantis negotiis litteras ad Aristotelem misit, non eum rectè feciſſe, quod disciplinas ἀκροατικὰς, quibus ab eo ipse eruditus foret, libris foras editis invulgâsset. *Nam quâ*, inquit, *aliâ re præstare cæteris poterimus, si ea, quæ ex te accepimus, omnium prorsus fient communia? quippe ego doctrinâ anteire malim, quam copiis, atque opulentiis.* Rescripsit ei Aristoteles ad hanc sententiam: *Acroaticos libros, quos editos quereris, & non proinde ut arcana absconditos, 7 neque editos scito esse, neque non editos. quoniam*

bus

4. *Nec ad eam quemquam temere admittebat*] Ita Vett. Edd. & optimus quoque Codex, ut monuit Salmasius; pro quo male in Stephanicâ Ed. aliisque recentioribus est, *nec ad eam quemquam temere mittebat.*

5. Δειλινὸν περίπατον] *Pomtridianam deambulationem.*

6. Ἑωθινὸν] *Matutinum.* sc. deambulationem.

7. *Neque editos scito esse, neque non editos. quoniam his solis, qui nos audiunt, cognobiles erunt*] Ex his quidem Aristotelis ad Alexandrum M. verbis appareret, Acroaticos libros à se vulgatos, brevius obscuriusque conscriptos fuisse,

his solis, qui nos audiunt, cognobiles erunt. Exempla utrarumque litterarum, sumta ex [8] Andronici Philosophi libro subdidi. amavi autem prorsus in utriusque epistolâ brevitatis elegantissimæ filum tenuissimum.

Ἀλέξανδρος Ἀριστοτέλει εὖ πράττειν.

[9] Οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας, ἐκδοὺς τοὺς ἀκροατικοὺς τῶν λό-

γων.

se, quam ut quisquam, qui ad auditiones Acroaticas non admissus esset, magnum posset ex iis capere emolumentum, vel in iis perlegendis mentem sententiamque Aristotelis perscrutari, aut quæ mysteria in iis latèrent, ob stili nimirum & argumenti obscuritatem, eruere. Non tamen inde sequitur, quod Salmasio quidem videtur, nempe Aristotelem etiam in Acroaticis diatribis, quando apud interioris admissionis discipulos disceptaret, consuevisse res, quas tractabat, brevius obscuriusque insinuare, quia scilicet agebat cum intelligentibus, & qui jam plurimum promoverant in discendi studio; ita ut quasi apud peritos singula potius signaret, quam latius, uberiusque explicaret; secus atque facere soleret in Exotericis, in quibus, ut artes tractabat magis ad popularem usum accommodatas; ita ad popularem quoque captum omnia plenius planiusque disceptare, fusiori ambitu declarare, verbisque circumvehi solitus. Sed & Aristotelem in Acroaticis auditionibus apud discipulos suos, res, de quibus disseruit, non obscure & breviter insinuando potius quam declarando, verum admodum distincte, & clare, atque prout earum natura & difficultas requireret, satis prolixe, & perspicue, quamvis etiam subtilissime, pertractasse, nemo facile in dubium vocare potest. Quorsum enim Aristoteles, apud intimos suos, & discipulos, quos participes doctrinæ suæ reddere volebat, sensus suos involvisset? Et contrarium plane ex hâc epistolâ Aristotelis responsoriâ ad Alexandrum liquet. Conquerenti enim Alexandro quòdam ejus discipulo, & auditori, quod Acroaticas disciplinas, quibus ab ipso eruditus esset, libris editis evulgasset, atque ita quasi cuivis è populo palam fecisset, respondet Aristoteles, Libros Acroaticos à se vulgatos, his solis cognobiles futuros, qui ipsum in privatis auditionibus Acroaticis audissent: quia adeò obscurè conscripti essent, ut non facile aliquis, nisi qui ipsum de iisdem rebus clarius & uberius differentem audivisset, mentem & sententiam eorum percipere posset. Libri itaque & commentarii Acroatici in vulgus editi ab Aristotele breviter & concise, atque adeò satis obscure consignati erant: Dissertationes vero Acroaticæ coram auditoribus suis satis perspicue & clare ab eo habitæ.

8. *Andronici*] Floruit Andronicus cognomento Rhodius, juxta Ammonium circa Olympiad. CLXXX. & fuit undecimus Peripateticorum in scholâ Atheniensi. Inter alia scripsit in Categorias Aristotelis; item Indicem librorum ab Aristotele & Theophrasto conscriptorum, ut testis est Porphyrius in Vitâ Plotini, & Plutarchus in Sullâ, ubi & refert Andronicum libros Aristotelis & Theophrasti à Tyrannione emendatos descripsisse, & cum antea paucis noti essent, in vulgus edidisse. A quibusdam habetur Auctor Paraphraseos in Libros ad Nicomachum ab Heinsio primum editæ: sed perperam, cum plurima contrarium suadeant.

9. *Οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας, &c.*] Hanc Alexandri Regis ad Aristotelem epistolam refert & Plutarchus in Vitâ Alexandri.

L. Vi-

γων. τίνι γὰρ ἔτι διοίσομεν ἡμεῖς τῶν ἄλλων, ἐι καθ' ὃς ἐπαιδεύθημεν λόγους, ὅποι πάντων ἔξουσι κρείττονες; ἐγὼ δὲ βουλοίμην ἂν τοῦτο ἄμεινον ἐμπεδῶσαι, ἢ τὸ δυνάμεσι διαφέρειν. ἔρρωσο.

Ἀλεξάνδρου βασιλεῖ Ἀλιξάνδρῳ εὖ πράττειν.

Ἔγραψάς μοι περὶ τῶν ἀκροατικῶν λόγων, οἰόμενος θεᾶν αὐτὸς φυλάττειν ἐν ἀπορρήτοις. ἔστι δὲ αὐτὸς καὶ ἐκδεδομένος, οὐ μὴ ἐκδεδομένος. ξυνετοὶ γάρ εἰσι μόνοις τοῖς ἡμῶν ἀκούσασιν. ἔρρωσο.

Hoc ego verbum, ξυνετοὶ γάρ εἰσιν, quærens uno itidem verbo dicere, aliud non reperi, quàm quod est scriptum à M. Catone in VI. origine. *Itaque ego*, inquit, *cognobiliorem cognitionem esse arbitror.*

CAP. VI.

Quæsitum atque tractatum, utrum sit rectius dicere, habeo curam vestri, *an* vestrûm?

PErcontabar Apollinarem Sulpicium, quum eum Romæ adolescentulus sectarer, quâ ratione diceretur, *habeo curam vestri*, aut *misereor vestri?* & iste casus, *vestri*, eo in loco, quem videretur habere casum rectum? Is hîc mihi ita respondit: Quæris, inquit, ex me, quod mihi quoque est jamdiu in perpetuâ quæstione. videtur enim non *vestri* oportere dici, sed *vestrûm*: sicut Græci loquuntur, Φροντίζω ὑμῶν, καὶ κήδομαι ὑμῶν. quo in loco ὑμῶν aptiùs *vestrûm* dicitur, quàm *vestri*, & habet casum nominandi *vos*: quem tu rectum appellasti. Invenio tamen, inquit, non paucis in locis, *nostri*, atque *vestri* dictum, non *nostrûm*, aut *vestrûm*. 1 L. Sulla rerum gestarum libro secundo: *Quæso si fieri*

L. *Sulla*] Librorum L. Sullæ Rerum gestarum meminit Gellius quoque supra lib. 1. cap. 12. ubi vide notata pag. 61.

2. In

fieri poteſt, ut etiam nunc noſtri vobis in mentem veniat: noſque magis dignos creditis, quibus civibus, quàm hoſtibus utamini; quique pro vobis potius, quàm contra vos pugnemus: neque noſtro, neque majorum noſtrorum merito nobis id continget. Terentius [2] in Phormione:

Ita plerique ingenio ſumus omnes. noſtri noſmet pœnitet.

[3] Afranius in Togatâ:

Neſcio qui noſtri miſeritus tandem deus.

& Laberius in Necyomantiâ:

Dum diutius detinetur, noſtri oblitus eſt.

Dubium porrò, inquit, non eſt, quin eodem hæc omnia caſu dicantur; *noſtri oblitus eſt, noſtri miſeritus eſt*; quo dicitur, *mei pœnitet, mei miſeritus eſt, mei oblitus eſt. mei* autem caſus interrogandi eſt, quem genitivum Grammatici vocant; & ab eo declinatur, quod eſt, *ego*; hujus deinde plurativum eſt, *nos. tui* æquè declinatur ab eo, quod eſt, *tu*; hujus itidem plurativum eſt, *vos*. ſic namque Plautus declinavit [4] in Pſeudolo in hiſce verſibus:

Si ex te tacente fieri poſſem certior,
Here, qua miſeria te tam miſerè macerent:
Duorum labori ego hominum parſiſſem lubens,
Mei te rogandi, & tui reſpondendi mihi.

mei enim Plautus, hoc in loco, non ab eo dixit, quod eſt, *meus*; ſed ab eo, quod eſt, *ego*. itaque ſi dicere velis, *patrem mei*, pro, *patrem meum*, quo Græci modo τὸν πατέρα μου dicunt, inuſitatè quidem, ſed rectè profectò, eâque ratione dices, quâ Plautus dixit, *labori mei*, pro, *labori meo*. hæc autem ipſa ratio eſt in numero plurativo; qua Gracchus, *miſereri veſtrûm*, & quâ M. Cicero, *contentio veſtrûm*, &, *contentione noſtrûm* dixit; quaque item ratione Quadrigarius in Annali undeviceſimo verba hæc poſuit: C. *Mari, ecquando te noſtrûm, & reip. miſerebitur?* cur igitur Terentius, *pœnitet*

2. *In Phormione*] Exſt. Act. 1. Sc. 3. vſ. 20.

3. *Afranius*] Vide Notas ſupra p. 521.

4. *In Pſeudolo*] Exſt. in ipſo initio.

5. *Muſtel-*

nitet noſtri, & non, *noſtrûm*, & Afranius, *noſtri miſeritus eſt*, non, *noſtrûm*? Nihil hercle, inquit, mihi de iſtâ re in mentem venit; niſi auctoritas quædam vetuſtatis non nimis anxiè, neque ſuperſtitioſè loquentis. nam ſicuti multifariam ſcriptum eſt, *veſtrorum*, pro, *veſtrûm*; ut in Plauti 5 Muſtellariâ in hoc verſu:

Verum illud eſſe maxima pars veſtrorum intellegit.

quum vellet, *maxima pars* dicere *veſtrûm*: ita nonnumquam *veſtri* quoque dictum eſt *veſtrûm*. ſed proculdubio qui rectiſſimè loqui volet, *veſtrûm* potius dixerit, quàm *veſtri*. & iccirco importuniſſimè, inquit, fecerunt, qui in pleriſque Salluſtii exemplaribus ſcripturam iſtam ſinceriſſimam corruperunt. nam, quum ita in Catilina ſcriptum eſſet: *Sæpe majores veſtrûm miſeriti plebis Romanæ: veſtrûm* obleverunt, & *veſtri* ſuperſcripſerunt. ex quo in plures libros mendæ iſtius indoles manavit. Hæc memini mihi Apollinarem dicere: eaque tunc ipſa, ita ut dicta fuerant, notavi.

5. *Muſtellaria*] Exſt. Act. 1. Sc. 3. ℣. 123.

CAP. VII.

Quàm diverſæ Græcorum ſententiæ ſuper numero Niobæ filiorum.

MIra & prope adeò ridicula diverſitas fabulæ apud Græcos Poëtas deprehenditur ſuper numero Niobæ filiorum. nam Homerus pueros, puellaſque ejus bis ſenos dicit fuiſſe, Euripides & Pindarus 1 bis ſeptenos, Sappho bis novenos, Bacchylides & Pindarus bis denos. quidam alii ſcriptores tres fuiſſe ſolos dixerunt.

CAP.

1. *Bis ſeptenos*] Totidem & recenſet Hyginus Fab. xi. hiſce nominibus: Lerta, Tantalus, Ilmenus, Eupinus, Phædimus, Sipulus, Chiade, Chloris, Aſtygratia, Sibœ, Sictothius, Eudoxa, Archenor, Ogigia.

Συμπο-

CAP. VIII.

De iis quæ habere [1] *συμπάθειαν videntur cum luna augescente ac senescente.*

ANnianus Poëta in fundo suo, quem in agro Falisco possidebat, agitare erat solitus vindemiam hilarè, atque amœniter; ad eos dies me, & quosdam item alios familiaris vocavit. ibi tum cœnantibus nobis, magnus ostrearum numerus Româ missus est. quæ quum appositæ fuissent: & multæ quidem, sed inuberes macræque essent: [2] Luna, inquit Annianus, nunc videlicet senescit: eâ re ostrea quoque, sicuti quædam alia, tenuis, exsuctaque est. quum quæreremus, quæ alia item senescente Lunâ tabescerent? Nonne Lucilium, inquit, nostrum meministi dicere?

Luna

[1] *Συμπάθειαν*] *Concentum atque consensum* vertit Cicero lib. 6. de Divinat.

[2] *Luna &c. nunc senescit, eâ re ostrea quoque &c. tenuis, exsuctaque est*] Al. *tenuia exsuccaque sunt.* Communis & cuivis è vulgo etiam nota hæc opinio, Lunâ crescente ostrearum, conchiliorumque & concharum omnium corpora augeri, eâ vero decrescente, rursus minui; quam etiam quotidiana experientia confirmare videtur. Causa tamen ejus rei, & quare circa Plenilunium magis, quam circa Novilunium, ostreæ, ceteraque testacea grandius incrementum capiant, paucissimis, imo nemini potius adhuc perspecta. Qui propius sibi ad eam accedere videntur, causam referunt in Lunæ humiditatem: quâ radiis Solis in Plenilunio percussâ, lucem inde in Terram advenientem volunt esse calidum quid humido commistum: atque adeo prolificum, nutriendoque idoneum. cujusmodi nihil in Novilunio contingere possit. Ab hac tamen communi opinione secedit Doctissimus Is. Vossius libr. de Motu Marium & Ventor. cap. 16. & putat non esse Lunam, aut ejus effectum, qui tumorem & pinguedinem ostreis cæterisque testaceis conciliet, sed ejus rei causam refert in ipsum maris æstum: quia in multis Indiæ locis, uti ad Cambajam, Bengalam, Javam insulam, & alibi, ut referunt quam plurimi testes oculati, in Novilunio & Plenilunio inania sunt pleraque testacea, eadem vero plena sint in quadraturis. Istud autem inde fieri vult, quod in prædictis oris nullus compareat æstus, quando Luna est vel plena vel nova, sed demum quatuor aut quinque diebus serius, prout tardius citiusve ad ea loca accedit Oceanus. Unde etiam in sinu Cambaiensi & Peguano in Lunæ quadratutis maxime maria tumere, eademque subsidere Lunâ vel novâ vel plenâ. Ex hisce apparere, non Lunæ adspectu, sed adventu æstus seminari ostrea, ait Vir Doctissimus. Cujus opinionem ob speciosam,

quâ

3 *Luna alit ostrea, & implet echinos,* 5 *muribus fibras,*
Et pecui addit.

eadem autem ipsa, quæ crescente Lunâ glisciunt, deficiente contrà Lunâ defiunt. 6 ælurorum quoque oculi ad easdem vices

quâ non caret, verisimilitudinem, hoc loco quoque referre operæ pretium duxi.

3. *Luna alit ostrea*] Sic Horatius lib. 2. Sat. 6.

Lubrica nascentes implent conchylia Lunæ.

Et Cicero lib. 2. de Divinat. ait *Ostreisque & conchyliis omnibus contingere, ut cum Luna crescant pariter, pariterque decrescant.* Unde D. Augustinus lib. 5. de Civit. Dei, cap. 6. *Sicut in solaribus accessibus,* inquit, *& decessibus videmus eti am ipsius anni tempora variari, & Lunaribus incrementis atque decrementis augeri, minuique quædam generarum: sicut echinos, & conchas, & mirabiles Oceani æstus.*

4. *Echinos*] Marinos nempe, qui è testaceorum genere sunt, & spinis undique obsiti. De illis ita Plinius lib. 9. Histor. Natur. cap. 31. *Ex eodem genere,* (canctorum scilicet) *sunt echini, quibus spinæ propedibus. Ingredi ipsi hos in orbem volvi: itaque detritu sæpe oculeis invenimur.* & circa initium capitis dixerat: *Omnium hujus generis hyeme latent, autumno & vere pinguescunt, & plenilunio magis, quin nocte sidus tepido fulgore mitificat.* Marini echini meminit quoque Martialis lib. 13. Epig. 86.

Ille licet digitos testudine pungat acuta,
Cortice deposito mollis echinus erit.

De echino marino videndus Rondeletius de Pisc. lib. 18. c. 29. & seqq.

5. *Muribus fibras*] Idem de maribus non uno loco testatur Plinius ut lib. 2. Histor. Natur. cap. 41. *Iam quidem,* inquit, *lunari pollentiæ ostrearum, conchyliorum & concharum omnium corpora augeri, ac rursus minui. Quin & suricum fibras respondere numero Lunæ exquisivere diligentiores.* Et lib. 11. cap. 37. *Muvium fecusciis fibræ ad numerum Lunæ in mense congruere dicuntur, totidemque inveniri, quotum lumen ejus sit.* Item lib. 29. cap. 4. *Adversus serpentium ictus efficaces habentur, simum pecudis recens in vinu decoctum, illitumque: mures dissecti & impositi; quorum natura non est spernenda, præcipue in ascensu fidentium, ut diximus, cum lumine Lunæ fibrarum numero crescente ac decrescente.* Plutarchus tamen Sympos. lib. 4. quæst. 5. non de quovis mure id scribit, sed tantum de Mygale, id est, Araneo mure. Verba ejus: Τὸν δὲ μυγαλῆ σπερμολογοῦσι λέγειν τὰ Αἰγυπτίων τυφλὸν ζῶον, ὅτι τὸ σκότος ἐστὶ φῶτος, ἡγεῖτο μεσοῦντος· πάντες δὲ αὐτὸν οὐ μυῶν πέμπλην ἡνίκα πεπλείας οὔσης. ἴδια δὲ μεσοῦσης τὸ ἦπαρ εἶναι τοῖς ἀφανισμοῖς τῆς σελήνης. Id est, *Nam murem aranæum divinos recepisse honores ajunt apud Ægyptios propter cæcitatem: quod tenebras lucis antiquiores ii arbitrentur: eamque è muribus nasci quinta ætate ex mensilunio, atque jecur ejus diminui lumine Lunæ deficiente.*

6. *Ælurorum quoque oculi, &c.*] Descripsit haud dubie Gellius ex Plutarchi Commentario de Iside & Osiride, unde & sequentia desumpsit; Inquirens enim ibi Plutarchus, quare Ægyptii felem humanâ facie in vertice filtri repræsentent, ait Ægyptios per felem Lunam designare, & post fabulosam hujus rei rationem allatam, addit: Τοῦτο μὲν οὖν ἴσως μυθωδέστερον, αἱ δὲ τοῖς ὄμμασιν αὐτῶν κόραι πληροῦσι μὲν καὶ πλατύνεσθαι δοκοῦσιν ἐν πανσελήνῳ, λεπτύνεσθαι δὲ καὶ μικρύνεσθαι τὴν τῶν μειούσεσθαι δ' αὖ-

ἀυθρω-

vices lunæ aut ampliores fiunt, aut minores. id etiam, inquit, multo mirandum eſt magis, quod 7 apud Plutarchum in Iſin & Oſiridem Commentario legi; Cæpe tum revireſcit, & congerminat decedente lunâ, contrà autem inareſcit adoleſcente. eam cauſam eſſe dicunt ſacerdotes Ægyptii, cur Peluſiotæ cæpe non edunt: quia ſolum olerum omnium contra 8 lunæ aucta, atque damna, vices minuendi, & augendi habeat contrarias.

ἀνθρωμόρφῳ δ' αἰλούρῳ τὸ νοερὸν καὶ λογικὸν ἐμφαίνει· τῇ δὲ τῶν σελήνης μεταβολῶν. Id eſt, *Verum hoc fortaſſe fabulæ ſimilius; ſed felis oculorum pupillæ impleri, dilatarique videntur ſub pleniluniam, & Lunæ lumine decreſcente attenuari atque langueſcere. Humana autem felis facie innuitur Lunæ mutationes mente atque ratione gubernari.*

7. *Apud Plutarchum in Iſin & Oſiridem Commentario*] Ita omnino hoc loco reſcribendum optime monuit Lambecius, pro quo corruptiſſime vulgò legebatur, *apud Plutarchum in IIII. in Heſiodum Commentario*. Verba enim ipſa Plutarchi quæ Gellius citat, hæc ſunt: Οἱ μὲν ἱερεῖς ἀφοσιοῦνται καὶ δυσχεραίνουσι καὶ τὸ κρόμμυον ὡς φυλάττοντες, ὅτι τὴν σελήνης φθινούσης μόνον, αὐξομένῃ δὲ πληθύνει καὶ αὔξει. Id eſt, *Sed ſacerdotes averſantur capam & cavent, quia ſola hac planta Lunâ decreſcente vigere & augeſcere ſolet.*

8. *Lunæ aucta, atque damna*] Id eſt incrementa, & decrementa. Sic Seneca ad Marciam cap. 18: Lunam dicit eſſe *accreſſionibus damniſque mirabilem*. Et Manilius Aſtron. lib. 2.

Et cum damna tuas imitentur Delia vires.

Claudianus in Panegyr. Honorii:

- - Oceani lunaribus æmula damnis.

Julius Firmicus in Præfat. l. 1. Aſtron. *Quid Lunæ velox motus, aſſiduaque luminis vel augmenta in corporibus noſtris, & deficientis luminis damna ſentimus.* Et ſic Sidonius Apollinaris Carm. XV.

- - Quid menſtrua lunæ
Incrementa parent, totidem cur damna ſequantur.

CAP. IX.

Qualibus verbis delectari ſolitus ſit Antonius Iulianus poſitis in Mimiambis, quos Cn. Mattius ſcripſit.

DElectari, mulcerique aures ſuas dicebat Antonius Julianus figmentis verborum novis [1] C. Mattii, hominis eruditi: qualia hæc quoque eſſent, quæ ſcripta ab eo in Mimiambis memorabat:

Sinu-

1. *Cn. Mattii*] Vide Notas ſupra pag. 373. & pag. 844.

Sinuque amicam 2 *reficere frigidam caldo:*
3 *Columbatimque labra conferens labris.*

item id quoque jucundè lepidéque fictum dictitabat:

Iam tonsiles + *tapetes ebrii* 5 *fuco,*
Quos 6 *concha purpura imbuens* 7 *venenavit.*

2. *Reficere*] Metri causâ pro *reficere*, Vossius mavult, *reficit*.

3. *Columbatimque*] Ne in secundâ sede sit spondæus, forte melius leges, *Columbulatimque*, vel, *Columbiatimque*, quod idem significabit, scilicet, *more columbarum*. Quem & innuit Martialis lib. 12. Epigr. 66.

Amplexa collum basioque tam longo
Blandita, quam sunt nuptiæ columbarum.

Unde etiam Mecænas: *Si quis fœminæ cirro crispatæ labris columbatur.* Osculum columbæ vocat Martialis lib. 1. Epigr. 110.

Ista est purior osculo columbæ.

Cujusmodi fiebat linguarum collisione. De quo Appuleius Milesius lib. 6. *Acceptura ab ipsa Venere septem suavia, & unum blandientis linguæ adpulsu longe mellitum.* Et lib. 2. *Arctius eam complexu capi suaviari, jam patentis oris inhalatu cinnameo & occursantis linguæ illisu nectareo prona libidine allubescente.* Quod Tibullus dixit, (*da linguis*

Et dare anhelanti pugnantibus humi-
Oscula - - -

4. *Tapetes ebrii fuco*] Tapetes dicuntur ebrii fuco, qui multum coloris potavere. Hoc enim verbo utuntur Auctores nonnunquam, quando iis sermo de lanis colore quodam infectis & tinctis. Plinius de purpurâ tingendâ: *Quinis lana potat horis, rursusque mergitur carminata, donec omnem ebibat saniem.* Et sic Poëta:

Vellera quæ Tyrios epotavêre cruores.

Hinc Solinus cap. 23. ut optime Salmasius restituit; *Fucant vellera, ut ad ruborem miscrum epotent cocci venenum.*

5. *Fuco*] I.e. colore rutilante. Quamvis enim *fucus* generatim Latinis capiatur pro quavis tinctura, unde in Glossis Philoxeni: *Fucus*, φῦκος. proprie tamen dicitur de colore rubeo, & quadantenus puniceo, quem tingit *fucus marinus*. Hunc Servius denotat, cum ait, *Fucus, herba genus, quâ vestes tinguntur.* Et Acro in Sat. 2. lib. 2. ubi scribit, fucum esse genus herbæ marinæ, unde lana inficitur, & subjicit illud Horatii ex Od. 7. lib. 3.

- - *Neque amissos colores*
Lana refert medicata fuco.

Græcis φῦκος dicitur. Glossæ Cyrilli: φῦκος, *alga, fucus.* Et ita Plinius l. 25. c. 10. *Phycos thalassium, id est, fucus marinus.* Et l. 1. in Indice hujus loci: *Phycos* 3. *genera, quod fucus marinus.* Idem tamen Plinius lib. 13. cap. 25. negat Latinam linguam habere nomen, quo Græcum φῦκος exprimat. *Non habet*, inquit, *lingua alia nomen, quod Græci vocant phycos, quoniam alga herbarum magis vocabulum intelligitur, hic autem est frutex.* Sed *fucus* tamen rectè Latinè dici potest, ut & fecit Plinius in locis modo adductis; & errat ipse, cum dicit φῦκος esse fruticem; Nam φῦκος marinum, prorsus herba est, & maxime quidem humilis, utpote quæ caule careat solis foliis capillaceis & lanuginis instar subrectis nascentibus, ut bene notat Salmasius ad Solinum. Sed & *fucus* Latinorum eundem usum olim præstitit, atque φῦκος. Eo enim mulieres utebantur ad ruborem ori conciliandum, ut testis est Lucianus in Amorib. ubi de mulieribus inquit: τὰς ἀναισχύντους παρειὰς ἐρυθραίνουσιν ἐπιχρίσεσι φύκους. *Impudentes genas illitus fucis rubefaciunt.* De *fuco* autem

- Lati-

Digitized by Google

item illud :

Dein coquenti vasa cuncta dejectat :
Nequamve 8 *scitamenta* 9 *pipulo poscit.*

CAP.

Latinorum idem arguit illud Ciceronis lib. 3. De Oratore : *Hæc tribus figuris insidere quidam venustatis, non fuco illitum, sed sanguine diffusum debet color.* Fuci itaque color rubedinem quandam, imo quodammodo puniceum referebat, ut distertim cognoscere licet ex illis Plinii lib. 13. cap. 25. ubi scribit *Circa Cretam nato* (φύκει) *in petris purpuras quoque inficiunt.* Theophrastus etiam, unde Plinius hoc de Cretico fuco desumpsit, dicit colorem vestium & lanarum Cretico fuco tinctarum pulchriorem esse, quam purpuræ, quamdiu recens est. Καίτοι καὶ ἡ πορφύρα ἡ βαφὴ, πολὺ καλλίων ἡ χρόα τῆ πέρφυρας. Hinc etiam est, quod Nicander φῦκος φοινίσσειν vocet : (φῦκος.

Ἡ ἵνα ᾗ καὶ φοινίσσειν καλέσσαλλεο

De fuco autem plura vide sis apud Salmasium ad Solinum pag. 1144. & seqq.

6. *Concha purpura*] Recte *purpura concha.* Est enim *purpura* proprie conchæ genus, cujus liquore olim vestes tingebantur. Veterum enim purpura hodie periit. De eâ Plinius lib. 9. c. 36. *Purpuræ florem illum tingendis expetitum vestibus in mediis habent faucibus. Liquoris hic mimmi est in candida vena, unde preciosus ille bibitur, nigrantis roseæ colore sublucens. Reliquum corpus sterile. Viva capere contendunt, quia cum vita succum eum evomunt. Et majoribus quidem purpuris detracta concha asservant, minores trapetis frangunt, ita demum rorem eum excipientes Tyrii.*

7. *Venenavit*] Id est, colore tinxit. Ut *Venenum* ipsum etiam ponitur pro *colore.* Virgilius Georg. lib. 11.

Alba nec Assyrio fucatur lana veneno.

Sic Solinus *cocci venenum* dixit. Quemadmodum Græci φάρμακον dicunt ἀπὸ τῆ βάμματος, ut & φαρμακῶ-

ντες, τὸ βαφεῖα, & φαρμάσσειν, tingere, βάπτειν. Et ita hic Manius *venenavit*, quod est ἐφάρμαξε, *tinxit.* Hinc *Venenatum* etiam pro pallio infecto, quo Flaminica operta esse debebat. Servius ad illud Virgilii lib. 4. Æneid.

Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo.

Veteri, inquit, *cæremoniarum jure præceptum est, ut Flaminica Venenato operta sit. Operta autem cum dicitur, pallium significatur. Venenatum autem infectum, quod ipse ait in Bucolicis :*

Alba nec Assyrio fucatur lana veneno.

Et paulo post : *Flaminicam habere præcipitur, arculum, ricam, venenatum, fibulam.* Idem quoque ad illud l. 7. Æneid.

Purpureos moritura manu discindit amictus.

Notat : *Rem quæ Flaminicæ competit transtulit ad reginam. Flaminica enim Venenato operiri debet. Nam cum amictum dicit, apertam dicit, quæ res ad pallium refertur.* Hoc *Venenatum* autem dicebatur, quod flammeo veneno, id est, colore tinctum esset. Flammeum vero colorem, & purpureum, & venenatum pro eodem accipi docet Salmasius ad Histor. August. pag. 389.

8. *Scitamenta*] Onomasticon Vetus : *Scitamenta*, ἐδύσματα. Sic dicuntur *scita edulia, & mellita.* Plautus Menæch. Act. 1. Sc. 3 :

Jube nobis cibum apud te prandium accurarier
Atque aliquid scitamentorum de foro obsonari.

Apuleius Milet. lib. 10. *Ornatos, lenunculos, hamos, latexcules & rompiura scitamenta mellita.* Et Macrobius alicubi *Popinatores Scitamentorum.* Sic Auctor noster supra lib. 18. c. 8. *Scitamenta*, figurate pro loquendi leporibus dixit.

9. *Pipulo pescit*] Id est, *convitio poscit*. Sic enim Nonius *pipulum* interpretatur, & Isidorus in Glossis. Hoc modo Plautus dixit Aululat. Act. 3. Sc. 2.

— — — *Nisi reddi*
Mihi vasa jubes, pipulo hic differam te ante ædes.

CAP. X.

Quid vocabulum ex jure manum consertum, *significet.*

1 EX. IVRE. MANVM. CONSERTVM. verba sunt ex antiquis actionibus, quæ, quum lege agitur & 2 vindictæ contenduntur, dici nunc quoque apud Prætorem solent. Rogavi ego Romæ Grammaticum celebri hominem famâ; & multo nomine, quid hæc verba essent? tum ille me despiciens, Aut erras, inquit, adolescens, aut ludis. rem enim doceo Grammaticam, non Jus respondeo. si quid igitur ex Virgilio, Plauto, Ennio quærere habes; quæras licet. Ex Ennio ergo, inquam, est, magister, quod quæro. Ennius enim verbis hisce usus est. quumque ille demiratus aliena hæc esse à Poëtis, & haud usquam inveniri in Carminibus Ennii diceret: tum ego hos versus ex octavo Annali absentes dixi. nam fortè eos tamquam insigniter præter alios factos memineram:

3 Pellitur è medio sapientia. vi geritur res.
Spernitur orator bonus, horridus miles amatur.
4 Haud doctis dictis certantes, sed maledictis,

Miscent

EX. IURE. MANUM. CONSERTUM.] Ita Step. Ed. at Vett. Edd. *ex jure manu consertum.*

2. *Vindicta*] Rei Vindicationes. Vett. Edd. habent *vindicia.*

3. *Pellitur è medio, &c.*] Horum maximam partem versuum paraphrasin & explicationem exhibet Cicero in Oratione pro Muræna, ubi inquit: *Omnia ista nobis studia de manibus excutiuntur, simulatque aliquis novus motus bellicum canere cœpit. Etenim, ut ait ingeniosus Poëta, & auctor valde bonus, prælia prænulgatis,*

Pellitur è medio
non solum ista vestra verbosa simulatio prudentiæ, sed etiam illa ipsa domina rerum
Sapientia; vi geritur res;
Spernitur orator
non solum odiosus in dicendo, ac loquax,
verum etiam
bonus; horridus miles amatur.
Vestrum vero studium totum jacet.
Non ex jure manu consertum, sed magis ferro,
inquit,
Rem repetunt.

4. *Haud doctis dictis &c.*] Citat & Calpurnius Piso, ubi agit de Adnominatio-

5 *Miſcent inter ſeſe inimicitias agitantes.*
6 *Non ex jure manum conſertum, ſed mage ferro*
Rem repetunt, regnumque petunt, vadum ſolidâ vi.

Quum hos ego verſus Ennianos dixiſſem: Credo, inquit Grammaticus, jam tibi. ſed tu velim credas mihi, Q. Ennium didiciſſe hoc non ex Poëticæ litteris, ſed ex juris aliquo perito. eas igitur tu quoque, inquit, & diſcas, unde Ennius didicit. Uſus conſilio ſum magiſtri, quod docere me ipſe debuerat, à quo diſcerem 7 prætermonſtrantis. itaque id, quod ex Jureconſultis, 8 ex libriſque eorum didici, inſerendum his commentariis exiſtimavi. quoniam in medio rerum & hominum vitam qui colunt, ignorare non oportet verba actionum civilium celebriora. *Manum conſerere* eſt, de quâ re diſceptatur, in re præſenti, *ſive ager, ſive quid aliud eſt*, 9 cum adverſario ſimul manu prendere, & in eâ re 10 omnibus verbis vindicare. 11 Vindicia, id eſt, correptionem manus, quam Paronomaſiam dicimus: *Cicero ait: facie magis quam facetiis ridiculus. Sic Ennius: Haud doctis dictis certare, ſed maledictis. Pacuvius:*

\- - - *me*
Terit fames: pavore fama concutit,
Lapit cor cura.

Ubi *lapit*, interprete Nonio Marcello, ſignificat, obdurefacit, & lapidem facit.

5. *Miſcent*] Legendum fortaſſe,

\- - - *Sed maledictis*
Muſſant, inter ſeſe inimicitias agitantes.

6. *Non ex jure manum conſertum*] Vett. Edd. *manu conſertum*. Referuntur & hi duo verſus à M. Cicerone lib. 7. Epiſtol. 13. ad Trebatium. Ad eos etiam forte reſpexit Varro lib. 4. de L. L. ubi ſcribit: *Sic conſerere manum dicerentur cum hoſte: ſic ex jure manu conſertum vocare.*

7. *Prætermonſtrantis*] Id eſt, ultra monſtrantis. Utpote qui ipſe docendi laborem defugiens, & à ſe amovens, in alios iſtum rejiceret, & indicaret, unde Gellius, quod quærebat, diſcere poſſet.

8. *Ex libriſque eorum*] Cod. Tornæſ. *quodque ex libris eorum.*

9. *Cum adverſario ſimul manu prendere*] Sic Vett. Codd. In Steph. Ed. eſt, *ſimul adverſarium manu prenderit.* In aliis etiam, *cum adverſarium ſimul manu prenderet.*

10. *Omnibus verbis*] Forte, *ſolemnibus verbis.* Alii hic legunt, *optimis verbis.* ut dicitur, optimâ lege, optimo jure, &c.

11. *Vindicia, id eſt, correptio manus*] Ita Ed. Stephan. In Vett. Edd. eſt, *Id eſt, vindicia correptio manus, &c.* Unde faciunt: *Id eſt, vindicia correptâ manu in re atque loco præſenti &c. fiebat.* Sed Stephanica lectio præferenda. *Vindicia* hic dicitur ex Leg. Decemvital. quæ poſtea etiam *Vindicatio* appellata. Fiebat autem Vindicia correptione manus in re, atque in loco præſenti auctore Prætore ex XII. Tabulis. Hinc eſt, quod Vindiciam, Gellius interpretetur, correptionem manus. Et quod χαιρεσιτορίας à Clemente vocetur; à Chari-

correptio manus in re, atque in loco præsenti, apud Prætorem ex duodecim Tabulis fiebat, in quibus ita scriptum est. SI. QVI. 12 IN. IVRE. MANVM. CONSERVNT. Sed postquam Prætores propagatis Italiæ finibus, datis jurisdictionibus, negotiis occupati, 13 proficiscì 14 vindiciarum dicendarum causâ in longinquas res gravabantur: institutum est, contra duodecim Tabulas, tacito consensu, ut litigantes non in jure apud Prætorem manum conserent, 15 sed ex jure manum consertum vocarent; id est, alter

sio autem χαρπτία, quod manus brachiali capetetur, qui carpus dicitur, ut observat Turnebus Adversar. lib. 13. c. 27. unde & *assertor* χαρπτὴς, & ipsa *assertio* χαρπτία exponitur in Glossis Philoxeni. Alioquin *Vindicia* etiam dicitur *res, de qua controversia est*, ut definivit Servius Sulpitius, referente Festo Pompejo; qui & ipse ait: *Vindiciæ appellantur res eæ, de quibus controversia est; aut potius dicuntur vindiciæ intercessiones, qui contendunt.* In Glossis quoq; Philoxeni *Vindiciæ* redduntur, τὰ ἐν ἀμφισβητήσει πράγματα. Quod convenit cum priori Festi interpretatione. A quibus etiam non abeunt illa Asconii in III. Verr. ubi quid *vindiciæ* sint hisce verbis docet: *Lis vindiciarum est, cum litigatur de eâ re apud Prætorem, cujus incertum est, quis debeat esse possessor: & ideò, qui eam tenet, satisdat pro prædibus litis vindiciarum adversario suo, quo illi satisfaciat, nihil se deterius in possessione facturum, de qua jurgium est.*

12. IN IURE] Id est, apud Prætorem. Sic in Pandectis notatur, jus sæpe vocari locum, in quo Prætor jus dicit, salva majestate sui imperii, salvoque more majorum. *l. penult. D. de Iust. & jure.* Hoc modo etiam *Ius* vocant XII. Tabulæ, ubi adest, qui juri dicundo præest.

13. *Proficiscì vindiciarum, &c.*] Vett. Edd. *Pacisci vindiciarum dicendarum causa longinquas res gravabantur.* Quod Turnebo lib. 29. Adversar. cap. 33. non displicet, & Pacisci longinquas res, interpretatur, pacta vindiciarum longinqua in præsentia contrahere & obire. Sed melius & simplicius videtur, *proficiscì v. d. causa in longinquas res g.* vel ut alii, *ad longinquas res.*

14. *Vindiciarum dicendarum*] Vindiciæ hic significant verba illa solemnia, quibus in re præsenti vindicabant.

15. *Sed ex jure manum consertum vocarent*] Hinc formula in Notis apud Valerium Probum: E. J. M. C. V. *Ex jure manu consertum voco.* Sed multo melius ex Cicerone pro Muræna cognosci potest, ubi Jurisconsultorum scientiam exagitans, longum vindicationis carmen ita insectatur: *Itaque irati illi* (de Jurisconsultis loquitur) *quod sunt versi, ne dierum ratione pervulgata, & cognita sine sua opera lege posset agi, notas quasdam composuerunt, ut omnibus in rebus ipsi interessent. Cum hoc fieri bellissime posset:* FUNDUS SABINUS MEUS EST: IMO MEUS: *deinde judicium: noluerunt.* FUNDUS, *inquit*, QUI EST IN AGRO QUI SABINUS VOCATUR. Satis verbose: *cedo, quid postea?* EUM EGO EX IURE QUIRITUM MEUM ESSE AIO. *Quid tum?* INDE EGO TE EX IURE MANU CONSERTUM VOCO. *Quid huic tam loquaciter litigioso respondere ille, unde petebatur, non habebat. Transit idem Iurisconsultus tibicinis Latini modo.* UNDE TU ME, *inquit*, EX IURE MANU CONSERTUM VOCASTI, INDE EGO TE REVOCO. *Prætor interea, ne pulchrum se, ac beatum præ-*

ret,

Digitized by Google

ter alterum ex jure ad conſerendam manum in rem, de quâ ageretur, vocaret: atque profecti ſimul in agrum, de quo litigabatur, terræ aliquid ex eo, uti unam glebam, in jus in urbem ad Prætorem deferrent: & in eâ glebâ, tam quam in toto agro, vindicarent. idque Ennius ſignificare volens, ait, non, ut ad Prætorem ſolitum eſt, agi legitimis actionibus, neque ex jure manum conſertum, ſed bello, ferroque, & verâ vi, atque ſolidâ. quod videtur dixiſſe, conferens vim illam civilem, & 16 feſtucariam, quæ verbo diceretur, non quæ manu fieret, cum vi bellicâ & cruentâ.

CAP.

ret, atque aliquid ipſe ſua ſponte loqueretur, ei quoque carmen compoſitum eſt, tum cæteris rebus abſurdum, tum vero nullo uſu: UTRISQUE SUPERSTITIBUS: ISTAM VIAM DICO: INITE VIAM. *præſto adeſt ſapiens ille, qui iniri viam doceret.* REDITE VIAM. *eadem duce redibant.* Hanc quoque formulam reſpiciens Cicero lib. 1. De Oratore, Scævolam ſic loquentem introducit: *Quod vero in extrema oratione tuâ, Craſſe, quaſi pro tuo jure ſumpſiſti, oratorem in omni ſermonis diſputatione copioſiſſime verſari poſſe: hoc niſi in tuo regno eſſemus non tuliſſem: multiſque præeſſem, qui aut interdicto tecum contenderent, aut* TE EX IURE MANU CONSERTUM VOCARENT, *quod in alienas poſſeſſiones tam temere irrepſiſſes.* Et paulo poſt: *Aut interdicto tecum Philoſophi illi contenderent, utpote à poſſeſſione diſciplinarum, quæ proprie ſunt eorum, dejecti, quippe quas in univerſas oratoriæ facultati tribuis,* aut EX IURE TE MANU CONSERTUM VOCARENT.

16. *Feſtucariam*] Alludere hic Gellius videtur ad *feſtucam*, ſive virgulam illam, quæ olim in libertatum vindicationibus adhiberi ſolebat, quæ etiam *Vindicta* vocabatur. De qua Boëtius lib. II. in Topic. Cicer. notat, *quod eſſet virgula quædam, quam lictor manumittendi ſervi capiti imponens, eundem ſervum in libertatem vindicabat, dicens quædam verba ſolemnia; atque ideo virgula illa Vindicta vocabatur.* Hinc Perſius Sat. V.

Vindicta poſtquam meus à Prætore receſſit.

Et poſt:

An dominum ignoras, niſi quem Vindicta relaxat.

Feſtucam etiam in eâdem Satyrâ vocat, cum ait:

Non in feſtuca lictor, quam jactat inepte.

Quemadmodum quoque Plautus Milit. Act. 4. Sc. 1.

Quid? ea ingenua an feſtucâ facta, ſerva an libera eſt?

Digitized by Google

CAP. XI.

Quid sit sculna *verbum positum apud M. Varronem.*

1 P Lavinii liber est non incuriosè factus. is inscriptus est, *de verbis sordidis*. in eo scripsit 2 *sculnam* vulgo dici, quasi *seculnam*: *quem qui elegantius*, inquit, *loquuntur*, 3 *sequestrem appellant*. utrumque vocabulum à sequendo factum est: quòd ejus, qui electus sit, utraque pars fidem sequatur. 4 *sculnam* autem scriptum esse in Logistorico M. Varro-

P *Lavinii*] Forsan hic ipsus est, qui à Macrobio lib. 3. Saturnal. c. 8. *Lavinus* vocatur.

2. *Sculnam*] Glossæ Philoxeni: *Sculna*, συνθηκοφύλαξ. & ita etiam Glossæ Cyrilli: Συνθηκοφύλαξ, *Sculna*. Quasi qui custodiat συνθήκας id est, pacta & conventa, de quibus utráque pars convenerit; ut facere etiam solet sequester. In Glossis Isidori *Sculna* exponitur *sponsor*: id est, *sponsor*. nempe qui Græcis μεσεγγυητὴς, Latinis *sculna* & *sequester*. Nam, ut bene notat Servius ad lib. 11. Æneid. *Sequester est aut medius inter duos altercantes, aut apud quem aliquid ad tempus sepenitur*. Voce *sculnæ* pro sequestro usus etiam Macrobius lib. 3. cap. 18. sive, ut divisit Pontanus in suâ editione, lib. 2. cap. 17. *Cleopatra uxor, quæ vinci à Romanis nec luxuria dignaretur, sponsione provocavit insumere se posse in unam cœnam sestertium centies. id mirum Antonio visum, nec moratus sponsione contendit dignâ, sculnâ Munacio Planco, qui tam honesti certaminis arbiter electus est*. Sic hunc locum olim restituit Fulv. Ursinus in Appendice de Triclinio. Pontanus autem legit & distinguit: *Nec moratur, sponsione contendit. Dignus sculna Munacius Plancus, qui tam honesti certaminis arbiter electus est*. Quomodo fere Saresberiensis lib. 8. de Nug. Cur. cap. 7. nisi quod apud eum corrupte *culina* pro *sculna* vulgò editum est; quomodo & ante Fulvii emendationem in Vulgatis apud Macrobium legebatur.

3. *Sequestrem*] Festus: *Sequester is dicitur, qui inter aliquos, qui certant, ne inter eos conveniret, depositum ita tenet, ut ei reddat, cui id deberi jure sibi constiterit*. Brevius Modestinus ait *sequestrum esse, apud quem eandem rem, de qua controversia est, deposuerunt*. In Glossis Philoxeni *Sequester* explicatur, μεσίτης, ἔντιμος, συνθηκοφύλαξ. Similiter Glossæ Cyrilli: Μεσίτης, *sequester, arbitrator, mediator*. Junxit utrumque Plautus Rudente, Act. 4. Sc. 3.

Nisi das sequestrum aut arbitrum, cujus hæc res arbitratu fiat.

Hinc & *sequestratio*, pro ipso actu sequestri, sive arbitratu. Glossæ Cyrilli: μεσίτευμα, *Arbitrium, sequestratio, arbitratus*. Eædem Glossæ: Μεσιτεία, *Sequestratio*. Et verbum *sequestrare*, pro, sequestrum agere, vel intervenire. Eædem Glossæ Cyrilli: μεσιτεύω, *sequestro, intervenio*. Et μεσιτεῦσαι, *sequestro*. Quanquam etiam accipiatur pro deponere aliquid apud sequestrum, aut apud locum quendam, ubi in tuto sit. Vegetius lib. 2 cap. 20. *Ut ex donativo, quod milites consequuntur, dimidia pars sequestraretur apud signa*. Tertullianus de Resurrectione: *Corpora medicata condimentis sepulturæ Mausolais & monumentis sequestrantur*.

4. *Sculnam autem scriptum esse in Logistorico Varronis*] Eandem vocem & alibi

Digitized by Google

Varronis, qui inſcribitur 5 *Catus*, idem P. Lavinius in eodem libro admonet. Sed quod apud *ſequeſtrem* depoſitum erat, *ſequeſtrò* poſitum per adverbium dicebant. Cato de Ptolemæo contra Thermum:

6 *Per deos immortalis, nolite vos ſequeſtrò ponere.*

alibi Varroni reſtituere conatur C. Barthius l. 26. Adverſar. c. 14. in loco nimirum, quem Nonius ex Varronis Modio citat, ubi vulgo legitur: *Ad ſe unum eſſe pulmentarium ſecundam, quo natura aurigatur non neceſſitudo.* Varie hic locus à Viris doctiſſimis tentatus; Barthio autem, ut quam minime à vulgatâ ſcriptione abeat, commodum ita illuſtrandus videtur. *At ſe unum eſſe pulmentarium ſeculnam, quò natura aurigatur, non neceſſitudo.* Quaſi verba hæc aliquis dixerit Philoſophus in nullius verba juratus, ſed naturæ ductum ſequens, qui ſequeſtrum ſe aliorum opinionibus inferat. Pulmentarium autem pro vili & contemto dixit, urens maxime ambitionem cæterorum. Quam ſententiam oppidò benè cum titulo Varronianæ Satyræ Barthius convenire putat. Nos propter *ſeulnæ* vocem ejus hic memiuimus.

5. *Catus*] Vide Notas ſupra p. 313.

6. *Per deos immortalis, &c.*] Poſt hunc Catonis verſum ſequebatur in Vulgatis Editionibus ſatis longa Diſſertatio, quæ nihil commune cum hoc capite habebat. Primus Salmaſius optime monuit iſtam hinc totam removendam, & in debitum locum reponendam; nimirum qui Præfationi conveniret; eſſe quippe Auctoris Prologum, qui in eo ſcriptionis ſuæ inſtitutum & propoſitum declaret. Iſtud itaque in hac Editione factum, & ad exemplum Editionis, quam aliquot abhinc annis Vir doctiſſimus Amſtelodami procuraverat, ante primum librum Diſſertatio iſta unà cum capitum Indice, Præfationis inſtar poſita eſt. Finis autem hujus capitis, & Librorum Gellii qui ſuperſunt, in hoc verſu ſtatuendus eſt.

FINIS.

BIBLIOTECA NAPOLI

IN-

INDEX SCRIPTORUM
Ab
A. GELLIO LAUDATORUM.

Prior numerus librum, posterior capita libri designat.

Accius 14, 1
idem Atreo 13, 2
idem Didascalico primo 3, 11
idem Neoptolemo 13, 3
idem Pelopidis 2, 6
idem Pragmaticis 20, 3
idem Sotadicorum primo 7, 9
C. Ælius Gallus. 16, 5
Ælius Melissus libro de loquendi proprietate 18, 6
L. Ælius Stilo Præconinus 2, 21. 3, 3. 5, 21
idem commentario de proloquiis 16, 8
C. Ælius Tubero 14, 7, 8
idem in historiis 6, 3, 4
idem historiarum primo 10, 28
idem de officio judicis 14, 2
idem libro ad C. Oppium 7, 9
Æschines in oratione qua Timarchum de impudicitia accusavit 18, 3
Æschylus ἐν τῷ πυρφόρῳ σεσημείωται 13, 18
Æsopus Phryx in Apologis 2, 29
L. Afranius togatarum scriptor in togata 20, 6
idem in *Consobrinis* 15, 13
idem in togata. *Sello* 13, 8
in togata. *Titulus* 10, 11
A. Albinus historiæ libro primo 11, 8
Alcæus in poëmatis 17, 11
Alexander Ætolus 15, 20
Alexander magnus epistola ad Aristotelem 20, 5
Alexis comicus 2, 13. 4, 11
idem in comœdia, quæ, Pythagoræ vita, inscribitur 4, 11
Alfenus Varus libro Digestorum XXXIV. 6, 5
Conjectaneorum secundo 6, 5
Anacreon 19, 9
Andronicus philosophus 20, 5
Annæus Cornutus commentario in Virgilium 2, 6
idem de figuris sententiarum libro secundo 9, 10
L. Annæus Seneca ad Lucilium epistolarum libro XXII 12, 2
Annianus poëta 7, 7. 9, 10
Q. Antistius Labeo 1, 12. 15, 27
idem commentariis ad XII tabulas 1, 12. 20, 1
idem libro de duodecim tabulis secundo 7, 15
idem libris ad edictum prætoris 13, 10
idem libro ad edictum prætoris quarto *ibid.*
idem libris posterioribus *ibid.*
idem ad edictum ædilium curulium 4, 2
Antisthenes Socraticus 9, 5
Apollodorus 2, 23
idem in Chronicis 17, 4
Appion Plistonices 6, 8
idem in Ægyptiacis 5, 14. 10, 10
idem libro Ægyptiacorum quinto 5, 4. 7, 8
Aristarchus Grammaticus 2, 25
Aristeas Proconnesius 9, 4
Aristides Samius 3, 10
Aristo I. C. 2, 18
Aristophanes 1, 15. 13, 24. 20, 11
idem in comœdia Ἀ καλὶς 19, 13
idem ἐν ταῖς σοφίσταις ἢ σωφρονιζούσαις 15, 20

Aristo-

Digitized by Google

Ariſtoteles 2, 12. 22, 3. 11, 16. 10, 2. 15, 26. 19, 2, 5.
idem libro de animalibus ſexto 13, 7
idem epiſtola ad Alexandrum magnum 20, 5
idem libro περὶ μνήμης 7, 6. 8, 7
idem libris problematum 1, 11. 2, 30
idem problematibus Acroaticis 20
idem Encyclis 20, 4
idem Exotericis 20, 5
idem problematibus Phyſicis 19, 4. 5, 6
idem Problematum ſeptimo 3, 6
Ariſtoxenus in libro de Pythagora 4, 11
Arrianus in diſſertationibus Epicteti 17, 19. 19, 1
idem libro ſecundo 1, 2
Q. Aſconius Pedianus 15, 28
M. Aſinius Pollio epiſtola ad Ciceronem 1, 22
idem epiſtola ad Plancum 10, 26
C. Atejus Capito 12, 2, 2, 24. 20, 20
idem in conjectaneis 2, 24. 20, 2
idem conjectaneorum libro nono, qui eſt *de judiciis publicis* 4, 14. 10, 6
idem conjectaneorum ccelix. 14, 7, 8
idem in epiſtola quadam 13, 12
idem libro de jure pontificio quinto 4, 6
idem de officio Senatoris 4, 10
M. Attius Plautus 4, 7. 18, 12. 19, 8
in comœdia 1, 7
idem Amphitryone 1, 7
idem Aſinaria 1, 22. 7, 17. 18, 12.
idem Aſtraba 11, 7
idem Aululari a 3, 14. 7, 9
idem Bacchidibus 3, 14
idem Bœotia 3, 3
idem Caſina 1, 7
idem Ciſtellaria 3, 16
idem Clitellaria 7, 7
idem Epidico 4, 6, 17
idem Epitaphio ſuo 1, 21
idem Freto 3, 3
idem Menæchmis 3, 14. 18, 9
idem Milite glorioſo 15, 15
idem Moſtellaria 20, 6
idem Nervolaria 3, 3
idem Perſa 5, 28
idem Pœnulo 13, 29
idem Pſeudolo 20, 6
idem Rudente 9, 12
idem Sticho 7, 17
idem Trigeminis 7, 9
idem Trinummo 17, 6
idem Truculento 13, 22
D. Auguſtus epiſt. ad Cajum nepotem 15, 7
idem in epiſtolis 10, 24
P. Aurelius Opilius in libro primo Muſarum 1, 25

B.

Bacchilides 20, 7
Brutus 17, 7

C.

Cæcilius Ga lus libro ſecundo de verborum ſignificatione, quæ ad jus pertinent 16, 5
Cæcilius Statius 5, 6
idem Chryſio 7, 17
idem Hypobolimæo Æſchino 15, 14
idem Plocio 2, 23. 3, 16
idem Polumenis 11, 7
idem Subditivo 15, 9
idem Synariſtuſis 15, 15
idem triumpho 7, 7
Cælius 10, 1
idem hiſtoriarum libro ſecundo 10, 24
Cælius Sabinus I. C. 7, 4
idem libro de edicto ædilium curulium 4, 2
Cæſellius Vindex 9, 14. 18, 11
idem in commentariis Antiquarum lectionum 2, 16. 3, 16. 7, 2. 11, 15. 20, 2
Callimachus 4, 11
C. Calvus 19, 9
idem in poëmatis 9, 12
Cares 5, 2
Carneades 17, 15
L. Caſſius primo Annalium 17, 21
Q. Catulus 19, 9
Chryſippus 11, 12
idem libro περὶ παλαιοῦ καὶ ἐδοκοῦς 14, 4

idem

Idem libro περὶ εὐφημίας quarto 6, 1, 2
L. Cincius, de re militari libro tertio 16, 4
idem libro quinto *ibid.*
idem libro sexto *ibid.*
Q. Claudius Quadrigarius 5, 21
idem annali primo 1, 25. 2, 19. 7, 11. 9, 13, 14. 17, 2
Idem Annali tertio 1, 16. 3, 7, 8
idem quinto 5, 17
idem sexto 2, 2. 17, 13
idem octavo 17, 13
idem undecimo 13, 19
idem tertiodecimo 13, 28
idem duodevicesimo 1, 7
idem undevicesimo 9, 1. 10, 1. 15, 1. 20, 6
idem uno & vicesimo 10, 13
idem vicesimo tertio *ibid.*
idem centesimo & quinquages. 1, 7
Clearchus 4, 11
Cloatius Verus in libris verborum à Græcis tractorum 16, 12
idem libro quarto *ibid*
P. Cornelius Pauli F. Scipio Africanus in oratione, quam dixit in censura, quum ad majorum mores populum hortaretur 4, 20. 5, 19
idem in oratione pro se contra Tib. Asellum de multa ad populum 7, 11
idem in oratione contra P. Sulpicium Gallum 7, 12
idem in quinta oratione contra Claudium Asellum 2, 20
L. Cornelius Sulla Rerum gestarum libro secundo 1, 12. 20, 2
Cornelius Nepos 17, 16
idem in primo Chronicorum 17, 21
idem primo librorum de vita Ciceronis 15, 28
idem de viris illustribus 1, 18
idem libro exemplorum quinto 7, 18
Crates 2, 25
Critolaus peripateticus 9, 5. 11, 9
Ctesias 9, 4

D

Democritus 5, 15
idem de vi & natura chamæleontis 10, 12
idem περὶ λειμῶν ἢ λειμωνίων κακῶν 4, 13
Demosthenes 2, 27. 10, 19
idem in orationibus 9, 3
idem oratione ὑπὲρ στεφάνου 13, 1
Dicæarchus 4, 11
Diodorus Cronus 11, 12
Dioxippus Hippocraticus 17, 11

E

Elis Grammaticus vetus in commentariis 13, 14
Empedocles in carmine 4, 11
Q. Ennius 7, 9. 7, 12. 9, 4. 10, 1. 12, 2. 13, 20. 17, 17. 18, 9. 19, 8
idem in Annalibus 2, 26. 3, 14. 6, 6. 10, 29. 16, 10
idem libro primo 6, 6. 9, 13, 14. 13, 21
idem libro tertio 1, 22
idem libro septimo 12, 4. 18, 5
idem libro octavo 20, 10
idem libro duodecimo 17, 21
idem libro tertiodecimo 7, 2. 18, 2
idem libro quartodecimo 2, 26. 10, 25
idem libro sextodecimo 9, 14
idem libro duodevicesimo 13, 19
idem in Achille 4, 17
idem in Alexandro 6, 5
idem in Cresphonte 6, 16
idem in Erechtheo 6, 16
idem in Hecuba 11, 4
idem Iphigenia 19, 1, 10
idem in Menalippa 5, 11
idem in Neoptolemo 3, 15, 16
idem in Phœnice 7, 17
idem in Scipione 4, 7
idem in Satyris 2, 29. 7, 9, 12. 18, 1
Ephorus historicus 3, 11
Epicharmus 1, 15
Epicurus 2, 6, 8. 5, 15, 16. 9, 5
Epictetus 1, 21. 17. 19
idem libro quinto ἀφελίξεων 19, 1
Erasistratus 17, 11
idem libro primo Ἀλαιρέσεων. 16, 3
Erucius Clarus epistola ad Sulpicium Apollinarem 13, 17
Euripides 1, 15. 7, 3. 13, 18. 17, 4. 23, 7
idem Bacchis 13, 17

idem

idem in tragœdia *eirò* 13, 17
idem in Hecuba 11, 4
Eupolis 1, 15
Euclides 1, 20

F

M. FAbius Pictor libro annalium primo 1, 12. 10, 15
idem libro quarto 5, 4
Favorinus 1, 1, 9. 8, 10, 12
idem in oratione quum legem Liciniã de sumtu minuendo suasit 15, 8
id. in *περὶ Πυῤῥωνείων τρόπων* 11, 5
Fenestella 15, 28
Furius Poëta 18, 11

G

GAbius Bassus in Commentariis 3, 9, 18.
idem libris de origine vocabulorum & verborum 3, 19. 5, 7
idem libro tertio de origine vocabulorum 2, 4
idem libro septimo 11, 17
Gallus Asinius 17, 1
Cn. Gellius 8, 14
idem in annalibus 18, 12
idem annali tertio 13, 22

H

D. HAdrianus oratione quam in senatu de Italicensibus habuit 16, 13
Hegesias 9, 4
Helvius Cinna in poëmatis 9, 12. 19, 9, 13
Heraclitus Ephesius 20, 10
Hermippus 3, 33
Herodotus in historiis 1, 11. 5, 9. 8, 4. 16, 19. 17, 8. 18, 2
idem historiarum primo 3, 10
idem libro tertio 13, 7
idem libro quarto 16, 11
Hesiodus 1, 15. 4, 5
Hierocles Stoïcus 9, 5
Hippocrates 17, 11. 19, 2
idem libro *περὶ τροφῆς* 3, 16
Homerus 1, 11, 15. 2, 6, 21, 22, 26, 30. 3, 10, 16. 5, 9. 6, 2. 6. 7, 20. 9, 9, 10. 12, 1. 13, 1, 7, 10. 24, 26. 14, 6. 15, 3, 6. 16, 12. 17, 38. 18, 19. 20, 7
Q. Horatius Flaccus 2, 22
Q. Hortensius 19, 9
Hypsicrates grammaticus libris super his quæ à Græcis accepta sunt 16, 12. 19, 2

I.

Isigonus Niczensis. 9, 4
C. Julius Cæsar 7, 9
idem in libris Analogicis ad M. Ciceronem 19, 8
idem in Anticatone 4, 16
idem libro de Analogia primo 1, 10
idem libro de Analogia secundo 9, 14
idem in Dolabellam actionis tertio 4, 16
idem in epistolis ad C. Oppium & Cornelium Balbum 17, 9
idem in oratione pro Bithynis 5, 13
idem in suasione rogationis legis Plautiæ 13, 3
Julius Higinus 6, 6. 10, 16
idem commentariis in Virgilium 1, 21. 5, 8
idem in exemplis 10, 18
idem de vita & rebus Africani 7, 1
idem libro de vita rebusque illustrium virorum sexto 1, 14
idem de Virgilio libro quarto 16, 6
Julius Modestus secundo quæstionum confusarum 3, 9
Junius 14, 4
Juventius. 18, 12

L.

D. LAberius 8, 15. 17, 14
idem in Anna Perenna 16, 7
idem in Alexandrea 16, 7
idem in Cacomemnone *ibid*
idem in Catulario 7, 9
idem in Coloratore *ibid.*
idem in Compitalibus 16, 7, 9
idem in Cophino 16, 7
idem in Fullonica. *ibid.*
idem in Fullone, *ibid.*
idem in Gemellis 1, 7
idem in Gallis 7, 9
idem in Lacu Averno 11, 15
idem in mimis 16, 7
idem in mimo primo, qui est, Salinator 3, 12
idem in mimo, qui est, Scriptura 3, 18
idem

Digitized by Google

idem in natali 16, 7
idem in Necyomantia 16, 7. 20, 9
idem in Restione 10, 17. 16, 7
idem in Saturnalibus 16, 7
idem in Sororibus 9, 12
idem in Staminariis 16, 7
Lælius Felix ad Q. Mucium libro primo 15, 7
Læneus Pompei libertus 17, 16
Lævius 19, 9
idem in Alcesti 19, 7
idem in Erotogægniis 2, 24
idem in Protesilaodamica 12, 10
Largius Licinius in libro qui Ciceromastix 17, 1
P. Lavinius libro de verbis sordidis 20. 11
C. Licinius Imbrex in fabula Nextra 13, 21
Licinius Mucianus 9, 4
L. Livius Andronicus in odyssea 7, 7. 3, 16
idem odyssex libro primo 18, 9
C. Lucilius 1, 3. 2, 24. 3, 14. 4, 16. 7, 3. 8, 5. 9, 14. 16, 5. 18, 5. 20, 8
idem primo satyrarum 10, 20
idem tertio 1, 16. 16, 9
idem quinto 18, 8
idem septimo 9, 14
idem nono 1, 16
idem undecimo 4, 17. 11, 7
idem libro quintodecimo 1, 16. 4, 17. 9, 14
idem libro sexto decimo 4, 1
idem vicesimo 4, 1
T. Lucretius Carus 5, 15. 7, 3. 12, 10. 13, 20. 16, 5
idem libro quarto 1, 21. 10, 26

M.

Manilius 17, 7
Massurius Sabinus 3, 16. 5, 6, 19. 10, 15. 11, 18. 14, 2
idem Memorialium primo 6, 7
idem libro septimo 4, 20
idem libro undecimo 5, 6
idem in commentariis de indigenis 4, 9
idem libris juris civilis 10.
idem libro secundo 4, 1. 2, 11, 18
idem libro tertio 5, 13
idem libro de furtis 11, 18
Cn. Mattius in mimiambis 10, 14. 15, 25. 20, 9
idem iliados septimo 6, 6
idem iliados uno & vicesimo 9, 14
idem iliados tertio & vicesimo 9, 14
Memmius 19, 9
Menander 2, 23. 17, 4
idem Plocio 2, 23. 3, 16
Messala. 13, 14
idem de auspiciis lib. prim. 13, 15
Q. Metellus Numidicus in epistola quam quum in exilio esset scripsit ad Cn. & L. Domitios 15, 13. 17, 2
idem in libro accusationis in Valerium Messalam tertio 15, 14
idem in oratione adversus Manlium TR. PL. 6, 11
idem in oratione de triumpho suo 12, 9
idem in oratione, quam in censura dixit ad populum de ducendis uxoribus 1, 6
Q. Mucius Scævola 4, 1
idem de jure civili libro sextodecimo 7, 15
Q. Mucius Scævola filius 17, 7
Q. Mucius Scævola pater *ibid.*
Musonius 16, 1. 18, 2

N.

Cn. Nævius. 1, 24. 6, 8. 8, 15
idem libris sive carmine belli Pœnici 5, 12. 17, 21
idem in Hesiona 10, 25
idem in Tryphallo 2, 19
Neratius libro de nuptiis 4, 4
P. Nigidius Figulus 2, 26. 3, 15. 4, 16. 5, 21. 8, 14. 10, 11. 11, 11. 13, 10. 18, 4. 14, 1
idem Augurii privati libro primo 6, 6
idem de animalibus libro secundo 7, 9
idem de extis 16, 6
idem de vento libro secundo 2, 22
idem de Virgilio libro quarto 16, 6
idem commentariis grammaticis 5, 2. 9, 12. 11, 4. 12, 14. 13, 6. 15, 3. 17, 13. 19, 14
idem libro undecimo commentariorum 4, 9

idem

idem viceſimo tertio 17,7
idem viceſimo quarto 13,25
idem in undetriceſimo 10,5
Novius in Ligartaca 15,13
idem in Attellana Parcus 17,2

O.

ONeſicritus 9,4
C. Oppius de vita & rebus Africani 7,1

P.

M. Pacuvius 1,24. 2,26. 13,8. 14,1
idem Chryſe 4,17
idem Atreo 13,2
idem Niptra 13,29
idem Paulo 9,14
Pamphila commentario undec. 15,23
idem commentario vigeſimo nono 15,17
Panætius philoſophus libro ſecundo de officiis 13,27
Parthenius poëta 13,26
Pericles Athenienſis 1,3
Philemo 17,4
Philippus Macedo epiſtola ad Ariſtotelem 9,3
Philiſtion Locrus 17,11
Philochorus 3,11. 15,20
Pindarus 17,10. 20,7
L. Piſo Frugi Annalium primo 11,14
idem annali ſecundo 15,29
idem annali tertio 6,9
Plato 6,13. 5,15,16. 6,18. 7. 9,5. 17,11 12. 18,2. 19,11
idem de legibus 20,1
idem libro primo 15,2
idem libro ſecundo *ibid.*
idem de optimo ſtatu reipubl. 14,3
idem Gorgia 6,14. 10,22
idem Parmenide 6,13
idem in Protagora 5,3
idem Sympoſio 17,20
idem Theæteto 13,18
C. Plinius Secundus in hiſtoria naturali 17,15
idem libro ſeptimo 3,16. 9,4
idem libro decimo 13,12
idem libro vigeſimo octavo 13,12
idem libris Studioſorum 9,16
Plutarchus 3,5. 17,11
idem commentario in Iſin & Oſiri-
dem quarto 20,8
idem de Homero libro primo 4,11
idem libro ſecundo 2,8,9
idem in Sympoſiacis 4,11. 17,11
idem libro octavo 3,6
idem Ὁπόσα ψυχῶν πρὸς σωμάτων ἀνθρώπους περὶ εὐφυΐας καὶ ἀρετῶν διαφορᾶς 1,1
idem περὶ δεισιδαιμονίας 1,26
idem περὶ πολυπραγμοσύνης 11,16
idem περὶ ψυχῆς primo 1,3. 15,10
Polybius 7,14
Polyſtephanus 9,4
L. Pomponius Atellanarum ſcriptor in Æditumis 12,10
idem in Gallis Tranſalpinis 16,6
idem in Mævia 10,14
idem, Parcus 3,17
idem in Porcetra 18,6
M. Porcius Cato 2,17. 4,9,12 5,21. 13,23. 16, 12. 19,10. 18,7
idem in carmine de moribus 11,2
idem libro de agricultura 3,14
idem libro de falſis pugnis 10,3
idem quæſtionum epiſtolicarum libro primo 7,10
idem libro de re ruſtica 10,26
idem libro de re militari 7,4
idem Originibus 3,7. 10,24. 18,12
idem Originum primo libro 1,16
idem ſecundo libro 17,13.
idem tertio libro 2,22. 17,13
idem libro quarto 2,19,28. 5,21. 10, 1. 11. 1,3
idem quinto 7,3. 11,3. 15,9. 15,13
idem ſexto 20,5
idem ſeptimo 13,24
idem in orationibus 13,23
idem oratione de præda dividunda 11,18
idem in oratione ad milites contra Galbam 1,23
idem de Achæis 2,6
idem de ædilibus vitio creatis 13,17
idem contra Turium 10,24
idem contra Tiberium exſulem 8,14
idem de bello Carthaginienſi 9,14
idem de dote 10,23
idem

idem de decem hominibus 13, 24
idem de consulatu suo 4,17
idem de Carthaginiensibus 3,14
idem de Lusitanis contra Ser. Galbam 1,12.13,23
idem de sacrilegio commisso 7, 22
Idem de re Floria 9,12.10,13
idem pro Ptolemæo contra Thermum 18, 9. 20,11
idem de suis virtutibus 16, 14
idem in M. Fulvium apud Censores 5, 13
idem in Lentulum apud Censores 5,13
idem in L. Veturium 17,2
idem in suasione legis Voconiæ 7, 13.17,6
idem ne veteri fit imperium ubi novus venerit 20,2
idem in oratione quam dixit Numantiæ apud equites 16,1
idem pro L. Turio contra Cn. Gellium 14,2
idem pro Rhodiensibus in senatu 7,3.13,23
idem pro se contra C. Cassium 10,14
idem Si se Cælius T. R. P. L. appellasset 1,15
Porcius Licinius 17,21.19,9
Posidius 3,13
Pythagoras 6,2

Q.

C. Quintius Atta in Ædilicia 7,9
idem Conciliatrice. *ibid.*

R.

Rutilius 7,14

S.

Sabinus interpres Hippocratis 3, 16
C. Sallustius Crispus 1,15.2,17.4, 17.9, 11.10,7,21.15,13
idem Catilina 3,1.4,15.7,17.9,11. 10.6
idem in historiis 2,27.15,13.17,18
idem in historia prima 9,12.10,26
idem in historia secunda 10,20.13, 29
idem historia quarta 18,4
idem Iugurtha 1,22.9,14.16,10
Sappho 20,7
Sedigitus Vulcatius libro de poëtis 15, 24
C. Sempronius Asellio 1,13
idem rerum gestarum libro primo 5,18
idem libro quarto 13,3
idem libro quinto 2,13
idem libro tertiodecimo 4,9
idem libro quartodecimo 13,2
C. Sempronius Gracchus in oratione contra P. Popilium 11,13
idem quum ex Sardinia rediit ad populum in concione 15, 12
idem de legibus promulgatis 9, 14. 10,3
idem de Q. Popilio circum conciliabula 1,7
idem in dissuasione legis Aufeiæ 11, 10
Ser. Claudius commentario 13,21
Ser. Sulpicius in reprehensis Scævolæ capitibus 4, 1
idem de sacris detestandis libro secundo 6,12
idem epistola ad Varronem 2, 10
idem libro de dotibus 4, 3, 4
idem ad edictum ædilium Curulium 4,2
Sinnius Capito epistola ad Pacuvium Labeonem, *plura non pluria dici debere* 5, 21
idem in litteris ad Clodium Tuscum 5,20
L. Sisenna historiarum quarto 11, 15
idem historiarum sexto 9,14.12,15
Socion in libro κίρρις ἀμφαλλίας 1,8
Socrates 12,9
Sophocles 12,11
idem in tragœdia Αἴας ὁ Λοκρὸς 13, 18
idem in tragœdia Φυλεΐδης *ibid.*
C. Suetonius Tranquillus 15, 4
idem historiæ ludicræ libro primo 9, 7
L. Sulla libro secundo Rer. gestar. 1, 12. 20,6
Sulpitius Apollinaris 2,16.4,17
idem in quadam epistola 15, 5
idem in epistola ad L. Clarum 13
P. Syrus mimographus 17, 14, 16

Taurus

Digitized by Google

T.

TAurus philoſophus in Gorgiam Platonis commentario primo 6, 14
P. Terentius Afer 4, 16. 7, 7
idem Heautontimorumeno 4, 9
idem Phormione 20, 6
Q. Terentius Scaurus de erroribus Cæſellii 11, 15
M. Terentius Varro 1, 20. 2, 18. 21, 28. 3, 14. 4, 16. 5, 21. 7, 14. 9. 9. 10, 7. 27, 11. 1, 6. 16, 8. 16, 18. 17, 4. 21, 18. 9. 19, 10
idem de comœdiis Plautinis libro primo 3, 3. 17, 21
in libris de lingua Latina 7, 11
idem libris ad Marcellum de lingua Latina 8, 12
idem de lingua Latina ad Ciceronem libro ſexto 10, 21
idem libro octavo 2, 25
idem libro vigeſimoquarto 16, 8
idem de poëtis primo 1, 24. 17, 21
idem libro de re ruſtica tertio 2, 20
idem de ſermone Latino ad Marcellum libro ſecundo 12, 6, 10
idem libro tertio 16, 12
idem in libris diſciplinarum 18, 15
idem libro quinto 10, 1
idem libris divinarum 16, 17
idem libro ſecundo 10, 15
idem libro ſeptimo 18, 12
idem decimoquarto 3, 16. 15, 30
idem in libro Pius, aut de pace 17, 18
idem epiſtolicarum quæſtionum libro quarto in litteris ad Oppianum 14, 7, 8
idem epiſtola ad Ser. Sulpicium 2, 10
idem Hebdomadum vel de imaginibus libro primo 3, 10, 11
idem libris ſive antiquitatibus rerum humanarum 11, 1
idem libro primo 13, 16
idem decimo quarto 1, 18
idem octavodecimo 1, 16
idem uno & viceſimo 11, 11. 3, 12, 13
idem viceſimoquinto 17, 3
idem humanarum libro de bello & pace 1, 25
idem humanarum libro de diebus 3, 2
idem libro Iſagogico 14, 7
idem in logiſtorico Catus, ſive de liberis educandis 4, 19. 20, 11
idem in Siſenna vel de hiſtoria 16, 9
idem Satyra Menippæa de officio mariti 1, 17
idem in Satyra, Neſcis quid ſerus veſper vehat 1, 22. 13, 11
Satyra Oreſtes ſive de inſania 13, 4
idem in Satyra Teſtamentum 3, 16
idem in libro Satyrarum qui eſt, Exdemetricus 19, 8
idem in Satyra Menippæa Ἱππυκόμων 3, 18
idem Satyra ὀδοιπορικόν 13
idem Satyra περὶ ἀδολεσχίας 7, 16. 15, 19
idem Satyra, οἷς παῖδες αἱ γάμετναι. 6, 5
idem Satyra σεσαμαχία 13, 22
Satyra περὶ τῆ φακῆ μύρον. 13, 28
Theocritus Bucolicis 9, 9
Theodectes in tragœdia Mauſolus 10, 8
Theophraſtus 4, 1. 8, 6, 16, 15
idem libro primo de amicitia 1, 3. 7, 8
Theopompus 15, 20. 16, 15
Thucydides 1, 11. 17, 21
Timæus in Hiſtoria Græca de rebus pop. Rom. 11, 1
Timon in Sillis 3, 17
Tiro Tullius Ciceronis libertus 12, 3. 4, 10
idem epiſtola quadam 10, 1
idem epiſtola ad Q. Axium 7, 3
idem in pandectis 13, 9
de variis atque promiſcis quæſtionibus. *ibid.*
de uſu atq; oratione linguæ Latinæ *ib.*
C. Trebatius 4, 2
idem de religionibus libro ſecundo 6, 12
C. Tuditanus 6, 4
idem in commentario tertiodecimo 13, 14
M. Tullius Cicero 1, 11, 15. 2, 17, 7, 9. 8, 6. 10, 3 18. 11, 2. 13, 16. 20. 20, 6
idem epiſtolarum ad Atticum libro nono 4, 9
idem epiſtolarum libro ad Ser. Sulpi-

Digitized by Google

cium 12,13
idem epistolarum libro ad Plancum 1,22
idem de divinatione libro primo 4, 11.15,13
idem de fato. 6,2
idem de finibus libro secundo 15,13
idem de gloria libro secundo 15,6
idem de jure civili in artem redigendo 1,22
idem in libro qui inscribitur laus Catonis 13,19
idem Lælio sive de amicitia 1,3.17,5
idem in Oratore 18,7. 15,3
idem de Oratore libro primo 1,15
idem libro secundo 4,8
idem Oeconomico 15,5
idem in libris de republica 12, 2
idem libro secundo 1,22
idem sexto 6, 16
idem de accusatore constituendo 4, 9. 13,23
idem Antoniana prima 13,1
idem secunda 1,22. 7,11,13,21
idem sexta 1,16
idem contra concionem Q. Metelli 18,7
idem contra Rullum de lege Agraria 13,24
idem in dissuasione legis Agrariæ 6, 16
idem in Manilianam de imperio Cn. Pompeji 1,7
idem Miloniana 1,16
idem pro A. Licinio 6,16
idem pro M. Cœlio 17,1
idem pro Cluentio 16,7
idem pro Cn. Planco 1,4. 9,12
idem pro C. Rabirio 12,3
idem pro Sex. Roscio 9,14
idem pro P. Sestio 9,16.12,13
idem pro P. Sulla 6,16
idem de provinciis Consularibus 3, 16.15,5
idem in L. Pisonem 13,24
idem in Verrem 12,10
idem in Verrem actionis secundæ primo 6,16
idem oratione secunda 13,19
idem tertia. 12,13
idem quarta 2,6
idem quinta 1,7. 13,19

V.

Q. VAlerius Antias 3,8.5,21. 6,8. 7,19
idem historiarum duodecimo 7,19
idem quarto & vicesimo 1,7
idem quadragesimoquinto 7,9
idem septuagesimoquinto *ibid.*
Valerius Ædituus 19,9
Valerius Catullus 6,16. 7,20
Valerius Maximus factorum & dictorum memorabilium libro octavo 12,7
M. Valerius Messala Augur 13, 14
Valerius Probus 1, 15. 7, 7. 9, 13, 20. 15,30
idem commentario de occulta litterarum significatione C. Cæsaris 17, 9
idem epistola ad Marcellum 4,7
C. Valgius Rufus de rebus per epistolam quæsitis libro secundo 12,5
Velius Longus in commentario de usu antiquæ loquutionis 18, 9
P. Virgilius Maro 1,22. 2,3. 6,22,26. 3,2. 4,1,16. 17,5. 8,12. 6,6. 7,12. 17,20. 8,5. 9,9,10,11,14. 10,11,29. 82,1. 13,19. 25. 15,13. 17, 10, 20.
idem in Bucolicis 9,9
idem in Georgicis 1,21,22,4,16. 18, 5
idem libro primo 13,20
idem Æneidos libro primo 10, 16
idem secundo 2,3
idem tertio 13,19
idem quarto 13,1
idem sexto 2,16.4,17. 10,16. 16,5
idem septimo 16,6
idem decimo 13,19
M. Verrius Flaccus 16,14. 18,7
idem de obscuris Catonis 17,6
idem rerum memoria dignarum libro primo 4, 5
idem de verborum significatione libro quarto 5,17,18

X.

XEnophanes 3,11
Xenophon in Cyripædia 14,3
idem

Digitized by Google

Idem in commentariis dictorum & factorum Socratis *ibid.*

ZEno Z. 9,5. 17,33

LEGUM
ET ALIORUM
MONUMENTORUM,
Itemque incertorum ſcriptorum
INDEX.

ANnales antiqui 1,19. 2,11. 3,15. 6,7. 9,11
Annales Maximi libro undeviceſimo 4,5
Libri veterum memoriarum 5,5. 10,27
Monumenta hiſtoriæ Græcæ 10,17,18. 7,9. 17,15
Hiſtoria rerum Pœnicarum 17,9
Scriptores temporum Auguſti 10, 12
Liber commentarius de familia Porcia 13,18
Libri de vita P. Scipionis Africani 3, 4
Laudationes funebres 13,18
Leges duodecim tabularum 9, 7. 8, 1 11,18. 15,13. 16,10. 17,12. 20,1,10
Lex Æmilia ſumptuaria 2,24
Lex Antia 2,24
Lex Ateria 11,1
Lex Atinia 17,7
Lex Cornelia 2,24
Lex Ebutia 16,10
Lex Fannia 2,24
Lex Horatia 6,7
Lex Hortenſia 15,27
Lex Licinia 2,24. 15, 8. 17,21. 20,1
Lex Julia de Judiciis 14,2
Lex Julia ſumptuaria 2,24
Lex Julia de donanda civitate univerſo Latio 4,4
Legis Juliæ caput ſeptimum 2,15
Leges Numæ regis 4,3
Lex Sempronia 10,3
Leges Solonis 11, 18
Decretum D. Hadriani 3,16
Decretum ſenatus de mutuitatione 2, 24
Decreta Tribunicia 7,19
Senatuſconſultum de Philoſophis & rhetoribus Latinis 15, 11
Senatuſconſultum vetus, quod haſtæ Martiæ moviſſent 4,6
Edictum Ædilium curulium de mancipiis 4,2
Edictum perpetuum 10,15
Edictum Conſulum de comitiis centuriatis 13, 14
Edictum cenſorium de coërcendis rhetoribus Latinis 15, 11
Edicta veterum prætorum 11,17
Edictum tralaticium conſulum 3, 18
Libri ſacerdotum P. R. 13,21
Libri de Auſpiciis Augurum P. R. 13, 14
Lex compitalium concipiendorum 10, 24
Lex Cenſoria 4,20
Lex belli indicendi 16,4
Lex jurisjurandi militatis *ibid.*
Lex Arrogationis 5,19
Lex Veſtalis virginis capiendæ 1, 12

FINIS.

Meminerit, Lector, hoc in indice ita ſcriptores laudari & vetera monumenta, ut in uno quoque libri capite i idem ſcriptores ſæpius reperiantur, item legum XII. tab. aliarumque plura capita, cujus te monitum volumus.

Digitized by Google

INDEX
RERUM ET VERBORUM
MAXIME MEMORABILIUM,
Quæ in
AULO GELLIO
Et
COMMENTARIIS
In Eum occurrunt.

Literæ *a*, *b*, paginarum columnas indicant; ubi literæ deſunt, ipſe Contextus Gellii deſignatur.

A.

Abadir. 93, a
Abalienatio quid. 353. a
Abdicatio filii, quæ? 55. b
Abluvium *apud Laberium.* 877
Abortum procurantis pœna. 613. a
Aborigines. 358. a
Acatia quid. 567. a
Academici & Sceptici quibus differant. 585, b. 586. a, b
Acca Larentia ſcortum nobiliſſimum. 376, b. 377, a
Accenſorum munus ante horologiorum uſum. 214, a
Accentus quid? 661, b
Acceptum ferre. 77, b
Accius Grammaticus. 213, b. 218, a
Accius, vel Attius Didaſcalica ſcripſit. 422, a. *vel Sotadicorum libros.* ibid.
Accii Poëtæ ætas. 654, a. 1013, b. *de eo judicium.* 654, b
Accipere pro *rapere.* 1064, b
Accipitres. 1064, b
Acetum nonnunquam congelaſcere poteſt. 942, a
Acclamationum uſus. 497, b
Acclamandi formula. 317, a, b
Acroatica Ariſtotelis unde dicta. 1113, a
Acroaticæ diatribæ ab Ariſtotele coram diſcipulis habitæ non obſcure, ſed perſpicue. 1115. a, b
Actuariæ naves. 565. b
Accumbendi modus apud Romanos. 114. a, b
Ademuſſim. 20. a, b
Addicti qui. 1101. a. 1102. a
Adminicula quid. Pr. *. 6. b
Adoptio, quid & ut ab arrogatione differat. 352
Adorantium geſtus. 267. a, b.
Adrogatio quomodo facta. 352. a, b. 353. a. *pupilli, mulieris.* 354. b
Advocati quidam verborum venditores. 96. a, b
Adulterio, pro *adultero.* 877, a
Æacides quis apud Virgil. 539, b. 540, a

Æbu-

Æbutia Lex quando lata. 892. a
Ædes quævis, non sunt templa. 783. a,b
Ædificia amplissima à Romanis rari extructa. 78. a,b
Ædilitas plebei quando instituta. 988. a
Ædilium munus. 304. b
Ædis Vestæ non est templum. 783. b
Æditimus unde. 639. a
Ægina insula. 157, a
Ægyptiorum Sapientia in quibus versabatur. 609. a
Ælius Gallus de V. S. scripsit. 871. a
Ælius Melissus. 1030, a
Ælius Stilo Grammaticus. 81. a. *Varronis magister.* 389. a. 549. a. 550. a,b
Æneæ adventus in Italiam quando. 536. a
Æquinoctialis circulus. 160. a
Æquor ventris. 613. a
Ærarii cura penes quos olim fuerit, & quoties mutata. 720. a,b
Æris nomen in XII. Tab. quid significet. 821. a
Æruscare quid. 457. a. 735. b
Æruscatores qui. 735. b
Æs grave quid. 515. a,b
Æs mannarium quid. 1048. b
Æs uxorium. 26. b
Æschylus quando clarnit. 691. b. 987. b
Æsopus quando floruerit. 196. a. *à Phrygia.* 197. a
Æstas anni. 157. a
Ætas ambigua. 831. b
Ætna descriptio Pindari an à Virgilio imitata. 950
Ævitas quid. 1096. a
Affectus moderandi, non extirpandi. 108. a,b
Afranius Comicus quando floruerit. 521. a,b. 664. a
Agere fastus quis. 681. b
Agrippæ campus ubi Romæ. 773. a,b
Agrippæ qui, & unde sic appellati. 907. a
Ajax Locrensis, Tragœdia Sophoclis. 610. b
Ajus Locutius. 908. a,b
Ἀκαλήφη *quid.* 300. b
Ἀκάλυφος *quis.* 10. a
Ala exercitus. 869. b
Albania Scythiæ regio. 464. b. *ubi homines in pueritia canj, & senio videntes.* ibid.
Albogalerus quid, & unde. 535, a,b
Album judicum. 775. a
Albus color Cereri proprius. 377. b
Alcæus Lyricus quando floruerit. 954. a,b
Alcibiadis luxus. 41. b. *quare tibiâ canere nolebat.* 827. a,b
Alexander Magnus quando natus. 999. b. *quando regnare cœperit.* 1001. b. *ejus trajectus in Asiam.* ibid. *quando mortuus.* 1002. b. *& Jovis filius qui dictus?* 658. a
Alexander Molossus quando in Italiam venerit. 1002
Alexis Comicus. 167. b. 298. a
Alfenus Varus IC. 370. a
Allia fluvius. 291. b
Alucinari unde, & quid. 897. a,b
Alumen igni resistit. 793. b
Alvus cista. 1040. b
Alphos vitium, non morbus. 274. b
Amaracinum magnetium unde sic dictum. Pr. *. 6. d
Amarus unde. 514, a
Ambigua ætas quæ. 831. b
Ambubajæ unde. 49. b
Ambracia urbs in Epiro. 227. b
Amorabundus. 599. a
Amphora qualis mensura. 1016. a
Antestatio quid. 822. a
Amussis. 20. a
Anacreon quando floruerit. 1071. a
Analogiam Chrysippus oppugnavit. 182. a. *& Crates.* ibid. *propugnavit Aristarchus.* ibid.
Ancile unde. 330. a
Androcli & leonis historia. 343. a, b
Angaria *quid, & unde.* 1088. a
Anna Perenna. 705. b. *quando culta.* 706. a. *quæ fuerit.* ibid.
Annales libri. 351. b
Annales Maximi qui. 283. a,b
Anima jejuna. 172. a
Annulus quare sinistra manu gestetur. 519. a,b
Annus Climactericus qui. 804. a,b. *Alii etiam præter septenarios & novenarios.* 805. a
Annus Climactericus non est letalis. 806. a,b

Annus sexagesimus tertius Climactericus, & fatalis non confundendi. 807.a,b
Annus decimestris à quo institutus. 258. a,b
Annus novus quis? 1019. a
Anquirere quid. 14. a
Ante diem *quid significet.* 350. a,b
Q. Valer. *Antias annales reliquit.* 32.a
Antiochus magnus à Glabrione pulsus. 646.a,b
Antisthenes quando vicerit. 1034.b
M. *Antonii mors.* 231.a
Antonius Iulianus Rhetor quando vixerit. 20.a. *an idem qui Historicus.* ib.
Anthropophagi. 462.b
Apparere quid. 380.a
Apparitores. 115. b
Aptre. 68. b
Apex sacerdotum insigne. 528. b
Apiracalus. 589. a
Apluda quid. 588.a
Appion Plistonices quando vixerit. 342. a
Apollo unde dictus. 339. a
Apollodorus Chronographus quando floruerit. 931.b
Apollodorus Comicus. 167. b
Ἀποδιόπομπος. 25. b
Aptus. 68.b
Aqua maris marmor *dicta.* 189.b
Aqua nivalis ad potum in deliciis. 1059 b. *sed insalubris.* 1060.a,b
Aquæ & ignis Interdictio. 921. a,b *quomodo Romæ introducta.* ibid.
Aquæ sonoræ. 5.b
Aquila fulva. 187.a
Aquilius Comicus. 214. a
Aquilus color quis. 727.a
Arbiter quis, 580.b
Arbitrium quid. 580.a
Arbitrari proprie quid. 63. a
Arbores infelices quæ. 531.a,b
Arra quomodo à pignore differat. 926.b
Arrabo quid & unde. 926. a
Arcera *quid.* 1097.b
Archilochus quando floruerit. 986.a
Archytas Pythagoricus, præstantissimus Geometra. 524. a. *& Mechanicus.* ibid. b. & 525.a,b
Arcula avis. 57.a
Arculum quid. 534.a
Area quid. 87.a. 132.b
Arena calida remedium aquæ inter cutem laborantibus. 1066. a,b
Arena plurali numero. 1069.b
Areopagitarum judicium. 635. a,b
Argei, qua loca sic dicantur. 534. b. *item scirpea effigies.* ibid.
Argentifodinis abundabat olim Hispania. 165. b
Argeorum sacraria. 534. b
Argestes ventus unde spirat. 161.b
Argos. 229. a,b
Aries quale machinamentum. 65.a,b. 66. a
Arietinum responsum. 217.b
Arillator unde & quis. 881.b
Arisma, parum nomen unde. 463. a
Aristarchus Analogiam defendit. 182.a
Aristeas Proconnesius quando vixerit. 461.b
Aristippi dictum, cum tempestate jactaretur. 1053.a
Aristodemus Tragicus. 591. b
Aristoteles quando floruerit. 998.b. *quando obierit.* 1003,a
Aristoxenus Musicus. 297. a, b. *Aristotelis auditor.* ibid.
Arithmetica à quo inventa. 40. a. *qui de eâ scripserunt.* 40.b
Armillæ unde dictæ. 136. b
Arnus vel Arna fœmina. 280. a
Arrianus de vitu & morte Epicteti tractavit. 8.b. *Ejus Dissertationes, quæ hodie exstant, mutilæ sunt.* 9.a. *quando compositæ.* ibid. *est etiam auctor Enchiridii.* 9. b
Arriani elogium. 976. a. *ejus Dissertationum libri.* 976.b
Arrogatio ut ab adoptione differat. 352
Ars gnomonica. 41.a
Artemisia soror & uxor Mausoli. 542. a, b
Arteria aspera, & ejus functio. 957. a, b
Arteria aspera clamore asperior redditur. 571. a
Artifices dicti ipsi scenici. 1111. a
Arvlator unde & quis. 881.b

Digitized by Google

Asa pro Ara. 279.b
Aselli Pessinuntii. 435. a
Asellus. in eum Scipionis jocus. 308.a
Asini molas circumagebant. 219. b
Asinius Pollio Sallustii mastyx. 569. a
Aspectus Planetarum. 740.b
Aspera arteria quæ 957. a. ejus fumētio. ibid.b
Aspidum tres species. 487. a
Asphodelus cujusmodi planta. 1022. a
Asses librarii. 1098. a
Assidua scriptor quis. 1069. a
Assidua pro locuplete. 888.a. 894.b
Assula quis 423 b
Astrologia Judiciaria quam vana. 734. a. A quibus oppugnata. ibid. b. ejus antiquitas falso à Chaldæis jactata. 735. a. fundamenta ejus ficta & arbitraria. 737. a, b. Etiamsi vera essent, tamen ubique non obtinerent. 738.a. Astrologia Gallica I.B. Morini æque vana ac Veterum. 744.a,b. neque conceptus, neq; nativitatis alicujus momentum scire potest. 746. 747. argumentum validissimum adversus Astrologiam ex diversorum hominum eodem fato dissumptum. 752.a,b. item ex cæterorum animantium. 753.a. unde eveniat, quod nonnunquam astrologi verum prædicant. 754. a, b. à nemine tamen adeundi, nec consulendi astrologi. 756. a, b
Asturco. 78.a
Asylum quid. 366.a
Asymboli qui. 384. a,b
Atabulus qualis ventus. 164. b
Attagen Ionicus. 434.a
Atarne piscis genus. 547.b. 548.a
Atellana fabula. 560.a
Athenis duas uxores ducere permissum quare. 833.a
Atinia Lex de rebus furtivis non usucapiendis. 937. a
Atri dies qui. 349. a,b
Q. Atta Poëta. 420.b. 421.a
Atta qui. 420.b
Attilius Poëta durissimus 842.b. quando vixerit. 843.a
Attilii Reguli historia. 369. a,b. ejus supplicium. 370.a
Attulit pro adfert. 935. b
Atypus quis? 274.a,b. 275.a
Avarus unde dictus. 513.a
Auctoritas in XII. Tab. quid. 937.b
Avertere, quid. 37.b
Averruncare. 339.b
Averruncus deus. ibid.
Aves arculæ. 57. a. ambustæ. ibid
Oscines. 56.b
Aves præpetes. 373.b. infera. 374. a
Augustus plures leges sumptuarias tulit. 181. b. varia conscripsit. 807. a
D. Augustus Val. Corvino statuam in foro poni curavit. 484
Augusti eloquentia. 518. b
Augures qui. 56. b. eorum munus. ibid.
Aula pro olla. 939.a
Aulus Gellius quando floruit. Pr. *. a, b
Aul. Gellius, non Agellius dicendum. ibid. b. &c.
Avocare Comitiatum. 686. a
Aure agresti homo, id est rudis. 696
Aurelius Opilius Grammaticus. 106. a 213.a
Aurei quando Romanis in usu. 85.b. ejus valor. 86.a
Auris pro ingenio. 719.a,b
Aurum coronarium. 325. a,b
Aurum Tholosanum. 231.b
Aurunci ubi siti. 44.a
Auspicia quomodo fierent. 209.a
Austri & Aquilonis differentia. 202. b
Autumare pro dicere. 797. a
Axioma quid. 883.a,b

B.

Bacchanalia immania. 452.b
Balbus vitiosus in Edicto Ædil. 274
Ballista quid. 368 b
Balnea virilia à muliebribus distincta. 505.b
Balnei hora quæ. 1047
Barba & pallium Philosophorum insigne. 666. a
Barba promissa Philosophorum. 456. a
Barba quando primum Romanis rasa. 227. b
Barbarissime quid? 662. a
Baritus, clamor militaris. 50.b

Barvaſculus, *Advocatus.* 802
Bellaria. 675. a
Bellum cum rege Pyrrho quando captum. 1004. b
Bellum Peloponneſiacum quando captum & finitum. 992. a
Bellum Punicum primum, quando captum. 1006. a
Bellum Punicum ſecundum quando captum & finitum. 981. a. 1010. b
Bibax & Biboſus quomodo dicatur. 245
Bibliotheca ingens Ptolemæi Philadelphi. 394. a,b
Bibliotheca Pacis. 883. a
Bibliotheca Vipia. 603. a,b
Bidentes hoſtiæ unde dictæ. 875. a,b. 876. a,b
Blateranes. 74. a
Blatire. 74. a
Boeotia olim Aëria. 777. b
Boreas, idem qui Aquilo. 161. a
Boſphoricum mare congelaſcere. 942
Botulus farciminis genus. 880. b
Bovinari. 589. a
Bovinatores qui. 589. a
Bretii unde dicti. 510. a,b
Brunduſii portus inclytus. 461. a
Bruttiani unde dicti. 510. a,b. & 511. a,b
Bruttiani ſervi publici. 510. b
Bucephala urbs. 319 b
Bucephalus equus Alexandri quanti emptus. 319
Bucca quid. 576. b
Bulimus quid. 863. a
Buſtum quid. 532. b
Buſiris. 121. b

C.

Caduceus quid. 572. a,b
Cæcias ventus qualis. 164, b
Cælibatus pœna. 26. b
Cæcilius Statius, Poëta Comicus quando floruerit. 811. a. 1012. b. *quomodo Fabulas ſuas inſcripſerit.* 811. a. *de eo judicium Sedigiti.* 842. a
Q. Cæcilius Metellus Numidicus vir magni animi. 382. a,b
Cælius Sabinus IC. Caſſii Longini ſucceſſor. 413. a
Cælius Antipater Hiſtoricus. 500. a
De Cœlo ſervare *quid.* 684. b
Cape quam cum luna συμπάθειαν habeat. 1121
Carimoniæ unde dictæ. 291. b
Cæriles qui. 903. b
Cæſarii Anticato. 307. a. *libri de Analogia.* ibid. b. & 45. b
Cæſellius Vindex. 256. b. 599. a
Cæſtus quid. 251. a. *male cum ceſtu confunditur.* ibid. b. & 330. b
Cætus ſtellarum. 745. a
Caja Tarratia teſtabilis *dicta.* 375
Cajus & Caja. unde id nominis defluxerit. 281. b
Calabarriunculi *Laberii.* 878
Calices amariores, *pro* meraciores. 437. a
Caligæ, militare indumentum. 702. b
Callimachus Poëta quando floruerit. 1006. a,b. *ejus ſcripta.* 475. b
Calpurnius Piſo, cogn. Frugi, Annalium ſcriptor. 379. b. *quando floruit.* 853. a
Calumniator in jure quis? 760. b
Calvus Poëta laſcivus. 486. b
Camella quid. 874. b
Camera naves quæ. 568. a
Campus Agrippæ ubi Romæ. 773. a,b
Canaliculæ qui. 314. a
Cannenſis clades. 253. a,b
Canonica pars Muſices. 910. a
Caper, hircus caſtratus. 477. a
Capillus paſſus in luctu. 825. b
Capio te Amata, *formulæ.* 54. b
Capitrenſi qui. 893. b
Capitium quid. 879. 880. a
Capitis minutio. 59. b
Capitolii Tarquinii cellæ. 396. b
Capitolia quatuor fuêre in monte Tarpejo vel Capitolino. 132. b. 133. a,b
Capito Atejus quando vixit. 59. a
Capitonis Ateji IC. ſcripta. 295. a
Capra animal natura ſua admodum caldum; cujus caro inſalubris & gravis odoris. 529. a,b. *unde eam tangere Flamini Diali nefas.* ibid.
Carmentæ templum ubi. 1032. a
Carneades novæ Academiæ auctor. 968. a. *Helleborum diſputaturus ſumpſit.* ibid. b
Carneades Academ. quando vixerit. 1011. b

Carvilius, quando divortium fecerit. 278. a,b. 1008. b
Caſius Hemina hiſtoricus quando floruerit. 982. a
Caſii mors. 230. b
Caſtricius unde dictus. 27. a
Caſtricius Rhetor 192. b. *quando vixerit* 596. a
Caſtus *pro* ritu. 195. a
Caſtus *in ſacris iidem qui* ritus. 527. b
Cataſcopium quid. 568. b
Cateia, quid. 562. b
Cato Cenſorius. 61. a. *Orator dictus.* 1010. b. *de Iure Civili ſcripſit.* 693. a. *an de bello Carthaginienſi ſcripſerit.* 494. a. *à Cæſare in carcerem ductus.* 295. b
Catonis frugalitas. 710, 711. *Genealogia.* 692. *Origines.* 401. a,b
Catonium quid. 878. b
Catenium quid. 878 a
Catulus (Q. Lutatius) quando vixerit. 1075. a
Caudicæ naves. 564. b
Caupolus quid. 567. b. 568. a
Caurus, Chaurus, ſive Chorus, quis ventus. 161. a,b
Cauſæ conjectio quid. 922. b. *cognitio.* ib.
Cebes Philoſophus. 150. b
Celatim. 649. a
Celoces. 565. a
Cenſoria dignitas cæteris eminentior 710. a
Cenſorii libri qui. 132. b
Cenſorium munus. 264
Cenſorum poteſtas. 221. a. 289. a
Cenſores quomodo rogantur. 685. b
Cenſorum officium. 26. a
Cenſorum Edictum de Rhetoribus quando factum. 815. a
Cenſorum cura circa rem uxoriam. 314. b
Cenſus minimus Romæ quis. 893. a
Cenſus quis. 429. b
Centumviralia judicia privata erant. 25. a
Centumvirale judicium quâ lege conſtitutum. 891. b. 892. a,b
Cephiſus fluvius Atticæ. 1040. a
Cephiſia urbs unde dicta. 5. a
Ceratinæ Captivæ. 1020. a
Cercuri, naves. 565. a
Cerealibus plebs nuptias celebrare ſolita. 1020
Ceroma. 252. a
Ceſſio in jure quid. 353. b
Chaldæi Mathematici dicti, futura prædicere conabantur. 41. a,b
Chaldæi, Aſtrologi, Mathematici pro eodem hominum genere. 733
Chamæleontis figura & magnitudo. 523. a
Chares Mitilynæus Hiſtoricus. 319. a
Chilo, unde ejus nomen. 13. a
Chirographi exhibitio. 760. a
Chordæ aliquando etiam ſpontè in fidibus ſonant. 472. b
Chorus & Aquilo venti appoſiti. 161. b
Chryſippi libri de Honeſto & Voluptate. 771. b. *libri περὶ Ἀμφιβολιῶν.* 595. a
Cicero quo ætatis anno pro Quinctio dixerit. 851. b. 852. b
Ciceronis Epiſtolarum ad Familiares libri, quomodo à Veteribus citantur. 99. a, b
Ciceronis Antagoniſtæ. 917. a,b
Cincius Grammaticus. 389 b
Cincius de Re Militari. 864. a
Cinna Poeta Virgilio in pretio. 486. b. 1073. b
Cippus quid. 879. a
Circenſes ludi. 177. a
Circius qualis ventus. 163. a
Circuli majores in Sphæra. 160. a
Ciſium quid. 424. b
Ciſſius Mons. 791. b
Ciſternæ quæ. 134. b
Civitatis jus Latinis tributum. 281. b
Clades præcipuæ Romanorum. 122. b. & *variæ.* 141, b
Clamoſus. 245. a
Clarigatio. 572. a
Clariſſimi *Titulus quibus competit.* 96. b
Claſſes quot Romæ. 428. a
Claſſes procinctæ. 48. a
Claſſici incinendi modus. 47. a
Clandere pro *claudicare.* 696. a
Claudii Pulchri cædes. 514. a. *Sororis ejus petulans dictum.* ibid.
Claudius Grammaticus. 213. a. 709. b
Cleanthes Zenonis diſcipulus. 11. b
Clearchus Solenſis Ariſtotelis diſcipulus. 301. b
Clientum jus. 340. a. 341. a

Climacterici anni duo genera. 235. b. *ſexageſimus tertius maxime periculoſus.* 236. a. *Septenarius numerus an in formando aliquid conferat.* 235. a
Climactericus annus quis. 804. a, b. ἑβδομαδικὸς & ἑπτακαιδεκὰς. ibid. *quomodo uterque computandus.* 805 a, b. *non eſt mortalis.* 806. a
Clodius libidine fœda infamis. 129. b
Clunaculum quid. 564. a
Cocio, unde & quis dictus. 881. a, b
Coemptione quomodo connubia fiebant. 211. b.
Cognitores qui. 29. b
Cohibilia. 914. a
Cohors quid. 42. a
Coitus Venereus, parvus morbus Comitialis. 1057. a, b.
Colicus dolor. 627. a
Colonia quid & unde. 904. b
Colorum materia omnium difficillima. 184. b
Color { Purpureus. 185. a; Ruſſus. 185. b; Phœniceus. 186. b; Spadiceus. 187. a; Flavus. 188. a; Luteus. 188. a; Cæſius. 189. a
Coloſſus Rhodienſis. 399. b
Columbatim, Columbulatim. 122. a
Columna Trajana quam alta fuerit. 713. a. *à quo exſtructa.* ibid. b
Cometarum apparitio nihil adverſi in rebus humanis præſignificat. 741. a, b. 742. a, b. *Vanæ itaque omnes pronoſtications quæ de iis fiunt.* ibid. & 743. a, b
Cometæ anni 1664. *&* 1665. *quamdiu conſpecti.* 741. a, b. *Duo diverſi fuere, non unus, ut nonnemo opinatus eſt.* 742, b
Comiſſator. 304. a
Comitia Curiata. 848. a. *Centuriata.* 848. b. 849. a. *Tributa.* 849. b
Comitia Calata. 845. a
Comitium pars fori. 282. a
Comitiatum avocare. 686. a
Comitiorum & concilii diſcrimen. 847. a, b
Commata, Cola, Periodi, quibus ſignis veteribus diſcreta. 724. b
Compedes è ferro. 1102. a, b
Comprendinatio quid. 758. a
Compita quid. 95. a
Compitalia ſacra. 559. a, b
Complacitum. 92. b
Compluria & compluries *recte & Latinè dici.* 359
Con *cujus quantitatis.* 149. b
Conceptus momentum certo ſciri nequit. 746. a, b. *neque nativitatis.* 747. a, b
Concilia quæ. 847. b
Conciliabula quæ. 31. a
Concionem habere quid. 686. b
Concio pro *cœtu populi.* 1035. b
Condicere quid. 364. a
Confarreatione quomodo connubia fiebant. 211. b
Confeſſi pro judicatis in XII. *Tab.* 821. a
Congerere quid. 197. b
Congius qualis menſura. 247. a. 1016. b
Conicere. 308. a
Conjicere cauſam quid. 333. b
Conjurare. 426. b
Coniſterium. 252. a
Connivere. 113. b
Connubia tribus modis fiebant. 211. b
Conſeiſco quid. 541. b
Conſcire cauſam in XII. *Tabul. quid.* 922. a, b
Conſipere. 402. b
Conſortes qui. 43. a. *Conſortium.* ibid.
Conſpectus pecuniæ quid. 1077. b
Conſules ſenatum habere poterant. 779. a. *è plebe quando primum Romæ creati.* 999. a
Conſuli faſces XII. *prælati.* 144. a
Contari, cunctari. 631. a
Conviviorum magiſtri. 447. b
Convivium quot homines conſtituere debeant. 672. a, b
Convivii dominus. 674. a, b
Convivia tempeſtiva. 673. b. *Intempeſtiva.* ibid.
In Conviviis quales ſermones habendi. 674. a
Copiari quid. 922. a
Cor ne comedito *Pythagoræ dictum.* 300. a
Corbita quid. 564. b

Coriolano unde nomen. 988. a, b.
primus è patriciis à tribunis vexatus. 988.b
Cornelius Nepos quando vixerit. 441.b
Cornicines. 46.a
Cornua unde dicta. 46.a
Cornucopiæ inscriptio unde libris præfixa. Pr. *. 4. a
Corona triumphalis. 325. a. *Obsidionalis.* ibid. b. *civica.* 326. a. *navalis.* 327. a. *classica.* ibid. *myrtea.* ibid. b
Coronæ plectilis & textilis differentia. 1018. b
Coronæ militares variæ. 136. a
Coronis caput genio indulgentes cingebant. 304. b
Coronandi origo unde. 252. b
Corruncanus. 44. a
Corvus avis inauspicata. 483. b
Crassi Luciani laus. 64. b
Crates Mallotes Analogiam oppugnavit. 182. a
Creta insula. 112. b
Critcus dies. 238. b
Critolaus Peripateticus. 431. b. *quando vixerit.* 1012. a
Crœsi filius quomodo loqui cœperit. 331.
Ctesias quando vixerit. 461. b
Cubus quid. 88. a, b
Cubus primus quis? 89. a, b
Culpæ notæ. 920. a
Cunens quid. 225. a
Cuneus in militiâ quid. 518. a
Cunctari, contari. 631. a
Cupediæ ciborum. 384
Cupressus, funebre signum ad domos positum. 533. a
Curia. 100. a
Curia Hostilia à quo exstructa. 782. b. *combusta postea iterum erecta.* ibid.
Curia Pompeia, Iulia. 783. a
Curiæ etiam inauguratæ. 782. b
Curis Frugalitas. 44. a
Curriculo ire. 940. a
Curulis sella unde. 236. a, b. *ejus forma.* ibid. b. *ex ebore.* 264. a
Currus falcati. 323. a
Cylindrus quid. 365. a, b
Cynici unde dicti. 11. b
Cynicorum Dogmata. 151. b. 152. a. *supellex.* 152. a, b
Cythara & Lyra ut differant. 49. a. *ejus forma.* ibid. b

D.

Danubii fl. magnitudo. 516. b
Debere pecuniam, gratiam. 20. b
Debitores qui solvendo non essent ex leg. XII. Tabul. in partes secari potuere. 1106. b. *quare tamen nunquam hæc fecisse facta.* ibid. & 1107. a, b
Debitores an unquam trans Tiberim peregre venditi. 1106. a
Debitum probandi modi solemnes quos apud Veteres. 759. a, b
Decemviri quando primum creati & ad quid? 780. b
Decem pondo libras *recte dicitur.* 289. a
Decet Nobis, *Latinum.* 496. b
Decima *una ex Parcis.* 256
Decuriæ *pro loco & pro hominibus.* 105.
Decursus Indicri. 410. b
Dedicare quid. 426. a
Defectus Solis & Lunæ causa. 196. a
Defrutum. 118. b
Delfinorum amor erga pueros. 417. a, b
Deheneflamentum. 191. b
Delicia mea. 1067. a
Delphi Phocidum urbs Oraculo Apollinis celebris. 626. a
Delubrum quid. 716. a, b
Demades Orator Atheniensis Demosthenis adversarius. 593. a
Δημαγωγοὶ qui vocati *Atheniensibus.* 246. b
Demarchi Athenis quando instituti, & eorum potestas. 246. a
Demetrius quam ob causam Rhodiis bellum intulerit. 855. b. πολιορκητὴς *dictus.* 856. a
Democritus multa conscripsit; etiam de Chymia. 522. a, b. *an se oculis privarit.* 541. a. 542. a. *quando floruerit.* 994. a, b. *ab ejus dogmata.* 320. b
Demosthenes Rhetor, βάτταλος *appellatus.* 22. a. *item* ἀργᾶς. 23. a. *ejus inimici.* 21. b
Demosthenes Veterator *à Philippo M. Rege dictus.* 459. b, *quando obiverit.* 1003. b
Dina-

Denarii valor. 261. a
Dentes quando erumpant. 337. b. *quando cadant.* 238. a
Depalmare. 1092
Deprecari quid. 391. a
Dexippus Cous Hippocratis discipulus. 959. b. *Idem qui Drexippus.* 960. a
Dialecticen voce quid comprehendatur. 859. a
Diana templum. 125. a
Diatriba quid. 107. a
Dictator quando creari solebat. 779. a. *senatum habere poterat.* ibid.
Didius Imperator. 191. a
Diei initium varium apud varias gentes. 207. b. 208. a,b
Dies naturales, civiles. 207. a,b
Dies apud Romanos in XII. horas semper divisus. 424. a
Dies conductus. 869. a
Dies religiosi, nefasti. 291. a
Dies atri qui. 349. a,b
Diei Æquinoctialis partitio. 207. a
Dies justi qui. 821. b
Diffindere diem quid. 757. b
Diffidio rerum. 757. b
Digamma Æolicum. 774. a
Digito tangere Proverb. 1076. b
Dii, Deæque pulchri, pulchræque dicti. 723. a,b
Dimidia hora, *an recte dicatur.* 249
Dimidius & dimidiatus. 248
Diodorus Apollonii Croni discipulus. 595. b
Diogenes Cynicus. 151. b. *Antisthenis auditor.* 1034. b
Diogenis scripta moralia. 11. b
Diogenes Stoicus cogn. *Babylonius.* 431 b. *quando vixerit.* 1011 b
Dioxippus Medicus idem cum Dexippo Cō. 960. a
Dionysius Major quando tyrannidem invaserit. 995. b
Dispermium quid. 969. a
Dissertes qui. 43. a
Diversi qui sui contenti. 474. a,b
Divinatio quid. 119. a
Divortium primum Romæ quando & à quo factū. 278. a,b. *ob sterilitatem.* ib.
Diurnare quid. 915. a
Dolabella à Cæsare repetundarum postulatus. 307. a
Dolabellæ mors. 230. a
Doli *vox etiam in bonam partem.* 637. b
Dominia, convivia hilariora. 176. a
Dominus convivii quis. 674. a
Domus Planetarum. 740. a
Donaria quæ. 134. b. 135. a
Dona à Pontifice consecrata. 135. b
Drachma idem quod Denarius. 36. b. *unde dicta.* 37. a
Draconis legum severitas. 604. a,b
Dulciloquus. 1065. a
Dulciloquus. 1065. a
Dynamis qualis numerus. 89. b

E.

Ἠ ἄνω κοιλίη *quid.* 955. b
Eclipses Solis & Lunæ causa. 196. a
Echini marini cum Lunâ incrementum capiunt. 1120. a
Edulcare. 844. a
Effatus ager quis. 681. b
Effeminare. 205. a
Effigiare. 949. a
Egregiissimus. 774. b
Ἠ κάτω κοιλίη. 955. b
Ἐγκύκλια *quæ dicantur.* 1111. b
Eleatenses. 66. b
Elephantini libri. 603. b
Elephanti à quo primum in aciem adducti. 323. b
Elegans in malam partem. 579. a
Eleusine Attica urbs. 451. b
Eleusinia sacra quando celebrari solita. 831. b. 832. a
Eleusinia in honorem Cereris. 587. a
Elleberi albi & nigri discrimen. 969. a,b. *&c. ubi nascantur.* 971. a,b
Elucus quid. 313. a
Elucum quid & unde. 898. a,b
Elutriare quid. 878. b
Emancipatio. 55. b
Emere centussie. 830. b
Ἠμιόλιον *Latine quomodo dici possit.* 1049. a
Empedocles quando floruerit. 991. a,b
Emplastrum ὑδρύπεως *apud Labernum,* 881

Digitized by Google

*Enchiridium Epicteti, Pr.** 4.b
Endoitix, *inducia.* 106.b
Endoire *pro* inire. 106.b
Ennius quando natus. 813. b. *quando obierit.* 1012.b
Ennius quando Annales ſuos abſolverit. 1008.a
Ennii Poëma cui nomen Scipio. 287.b
Epicharmus Syracuſanus Comœdiæ inventor. 71.b
Ἐπίκλησις *quæ.* 171.a,b
Ephorus Hiſtoricus. 242.b
Ἐπιβάσεις, *naves vectoriæ.* 566.a
Epicletus quando flornit. 8.a,b
Epicteti mors. 152.b
Epicurus quando vixerit. 1005.a. *Dialecticæ imperitus.* 130.a
Epicuri ſummum bonum. 467.a,b.468.a
Epiglottis quæ. 957. b. 958. a. *ejus munus.* 960.a,b
Ἐπίκωπος. 565.b
*Epirrhemata, quinam verſus ſic dicti. Pr.** 7.a
Ἐπιπομπεύειν *quid.* 1034.a
Ἐπιπομπεύειν *quid.* 1024.a
Epiſtolarum Ciceronis ad Familiares libri, quomodo à Veteribus citentur. 99. a,b
Ἐπίτριβος *Latine quomodo dici poſſit.* 1049. a,b
Epulones qui. 57. b
Eraſiſtratus Medicus quando vixerit. 861. a
Erctum citum. 43.b
Erciſcunda, ercticiſcundæ. 43.b
Ἐρμαῖοι λόφοι, 93.ab
Ἔρρειν *quid apud Pindarum.* 951.a
Erucius Clarus Præfectus urbi. 374.b
Eteſiæ & Prodromi Venti anniverſarii. 165.a
Evandri mater. 45.b
Euclides Socratis diſcipulus alius à Mathematico. 381.a
Euclides Mathem. quando floruerit. 91.b
Eudemus Peripateticus. 659. b. *ejus ſcripta.* 660. a
Εὐθὺς *pro tepore.* 863.a
Evidones. 453.a
Eudoxus Aſtronomus quando floruerit. 997. a. *Planetarum motum primus in Græciam intulit.* ibid. b
Eupolidis laus. 70.b. 71.a
Euripides & Sophocles eodem tempore floruere. 690.b
Euripidis mater. 831. a. *præceptores.* 832. b. *quâ occaſione Tragœdias ſcribere cæpit.* 833. a. *& quot.* ibid. b
Euripides quoties in Tragœdiis vicerit. 931.a,b
Euripides quando floruerit. 993.a,b. *quo mortis genere obiit.* 835.a. *& quando.* 1007.a
Exactus pecuniam *quomodo Metellus Numidicus dixerit.* 814
Exaltatio Planetarum. 740.a
Examuſſim. 20.a
Ex animi tui ſententia *Vet. formula juriſper.* 314.a,b
Exercitum imperare quid? 850. b
Exterationes. 795. a
Ex jure manu conſertum *Vet. form. quid.* 1126.b
Exoterica Ariſtotelis quæ. 1113. b
Exoticum. 660.b
Expedire virgas. 508.a
Expenſum ferre. 77. b
Expenſilatio. 759.b.760.a
Expergebat, *pro* expergefaciebat. 381.a
Expiationes locorum fulgoratorum quomodo factæ. 282.b. 283.a
Exſenſa mente. 1063
Exſuperantia. 311
Extaſis. 111.a
Exterris quis, & unde dictus. 139.b
Extra fatum mori. 652.a
Extrahere diem quid. 296.b
Extrulidus quid. 1052.b

F.

Fabas Flamini Diali quare tangere neſas. 530. a. *earum uſus in Parentalibus ſacrificiis.* ibid.
Fabæ inflant & concoctu difficiles ſunt. 297.a
Fabis abſtinere *quid eo deſignetur.* 299. a,b
Fabii Maximi Proconſ. hiſtoria. 115.a,b
Fabii 306 *patricii, quando cæſi.* 990.a,b
Fabius Pictor Hiſtoricus. 322.a
Fabii Pictoris Annales. 60, a. *mimis Romani.* ibid.

Fabricii probitas. 44. a
Fabricius Luscinus. 288. a
Fabula quid. 332. b
Fabulæ togatæ & palliatæ. 6. a
Facies Planetarum. 740. a
Facis, genitiv. 493. a
Factum ire, quid. 526. b
Fœdus quomodo fieret. 1004. a
Fœtutinum. 694. a
Fœtuum multitudo unde. 504. a
Falarica, quid. 561. a,b
Falcati currus. 323. a
Fames quamdiu tolerari possit. 861
Familia unde dicta. 42. b
Ad Familiam *etiam servi pertinent.* 270. b
Familiæ erciscundæ *actio.* 43. a,b
Famosus. 486. a
Farina quomodo in fermentum abeat. 531. a
Far, pro *pulte farred.* 1104. a
Farris libra, servorum diarium. 1103. b
Fasces quid. 509. a. 651. a
Fatum quid. 364. a, b. *de ea Chrysippi sententia implicatissima.* 367. a
Fato suo mori quis intelligitur. 256. a
Faviſſæ quid. 134. a,b
Faunorum sæculum. 357. b
Favorinus Philosophus Arelatensis. 18. a. *an Sophista.* 961. b
Feciales à quo instituti. 864. b. *eorum munus.* ibid. *quomodo bellum indicebant.* 865. a
Felium oculi cum Lunâ augentur. 1120. b
Feneſtella, quando floruerit. 852. a
Fenus unde. 899. a, b
Ferctum & Forctum libi genus. 531. a,b
Ferentinum oppidum. 506. b
Feriæ denicales. 868. a,b
Feriæ messis & vindemiarum. 496. a
Feriæ publicæ vel statæ, vel conceptivæ. 180. a,b. *imperativæ.* ibid. b
Feriæ præcidaneæ. 286. a
Ferre acceptum, expensum. 77. b
Fermentum ex farinâ quomodo fiat. 531. b
Festina lente, Proverb. 520. a
Fascinare oculis. 898. b
Festinare & properare qui differant. 905. a, b
Fistivus. 96, b
Festuca in Vindicationibus adhibita. 1127. b
Ficedulæ in deliriis, & unde dictæ. 809. a
Fides à Romanis pro Numine culta. 1100. a
Filius à patre ad nuptias cogi nequit. 128. a
Filum corporis, pro lineamento. 39. a
Fistula unde compacta. 51. b
Flagitare quid. 936. a
Flamen unde sic dictus. 56. a. 527. a,b. *tecto capite incedere debebat.* 56. b
Flamen Dialis equo nunquam vehebatur. 528. a. *ei nec jurare fas.* ibid. *quibus cibis abstinere deberet.* 529. a,b. 530. a. *mortuum attingere nefas.* 532. b. 533. a
Flaminica Dialis univira. 533. a. *virginitatis intactæ.* ibid. b. *alia ejus munia.* 534. a,b
Flammigare. 952.
Cn. Flavii historia. 379. a
Flavus Color. 188. a
Floralia, ludi lascivi. 485. b
Floriares. 486. a
Flos cœnæ. 809. a
Flos populi. 619. a
Flumina retanda. 604. b
Folia quarundam arborum solstitio æstivo verti solita. 471. a,b
Forctum, Fortum. 43. a
Formido quid. 452. a
Forum Trajanum quando ædificatum. 712. a, b
Fori *nomine absolute positi, Romanum denotatur.* 95. b
In Foro *puppis stare.* 915
Fortassean. 591. a
Fraces quid. 588. b
Fracescere. 588. b
Framea, quid. 562. b
Frater unde dictus. 671 b
Frequentamenta. 51. b
Fretum unde dictum. 507. b
Fritillum quid. 89. a
Frons aciei. 518. a
Frons, cujus generis. 811. b
Fronto Rhetor, qui & Consul suffectus. 184. a
Frunisci. 920. b

Digitized by Google

Frustrari, & frustra esse quid. 1019
Frutectum quid. 1084.b
Fucus quid. 1122.a,b. *est Græcorum φῦκος.* ibid.
Fuere impendio infit *apud Laberium.* 1064
Fulgur & fulmen sæpe cõfunduntur. 282.b
Fulica qua avis. 1044.b
Fullonum Romæ officinæ. 877.b
Fumus Familiare. 868.a
Fumus publicum. 871.b
Fur nocturnus jure occidi potuit. 606. a,b
Fures unde dicti. 83.a
Furius Antias, Poëta, quando floruerit. 1043. a
Furta apud Lacedæmonios permissa. 609. a,b
Furti concepti quis tenetur. 607.b
Furtiva res non potest usucapi. 937. a
Furti pœna ex lege Solonis dupli. 606.a
Furtum etiam in re commodatâ committi potest. 610.a. *an solo animo.* ibid. b
Furtum per lancem & licium conceptum. 607. a
Furti manifesti pœna, olim servitus. 606. b. *postea quadrupli.* 607.b
Furtum oblatum quid. 608. a. *prohibitum, non exhibitum.* ibid.a.b

G.

Gabinus Bassus. 119.b.604.a
Galerus quid. 187.b
Gallica & crepidæ ut differunt. 701.b
Gallus Asinius Ciceromastyx. 917.a
Gaudio quinam nimio obierint. 250. b. 251.a
Gavius Bassus. 229 a
Gavius quid. 564.a
Cn. Gellius Historicus. 708.a
Genethliaci Chaldæi homines vani. 633. & seqq.
Genuntur *pro* gignuntur. 257.b
Gens Cornelia. 61.a
Geometriæ partes. 909.a
Gesa, quid. 562.a
Gesoretæ. 566. b
Gladiatores aut occidere, aut occisi debebant. 406.b
Gladius Hispanicus qualis. 490. b
Globus in militia quid. 518.b
Gloriæ, *in plurativo numero.* 192.b
Glossaria mortuaria. 1032.b. 1033.a
Gnomonica ars. 41. a. *à quo inventa.* ib.
Gnomon quid in Geometricis. 41. a
Gracchi Oratoris elogium. 505.a
C. Gracchi Oratio ex Sardinia redeuntis quâ occasione facta. 817.a,b
T. Gracchi cades. 142.a,b
Græcis etiam cadavera humana olim certo tempore cremata. 414.a,b
Grammaticorum nugæ. 776.a
Grandia ingredi. 483.a
Grassari quid. 580. b
Gryphus quid. 6.b. *unde gryphi pro ambiguis dicti.* ibid.
Grues Melicæ. 434.a
Gurdus quis. 879.a
Gustus sedes ubi. 809.b.810.a
Guttus quid. 939.b
Gygantes an exstent. 236.b.237.a
Gymnosophistarum & Brachmanum tolerantia. 110.a,b

H.

Han litera, an aspiratio. 116.a
Hadrianus Imperat. Italicensis. 906.b
Halcyones. 234.a
Halyattes Crœsi pater. 49 b
Hamilcar unde. 287.a
Harmonia, numerus, rythmus, metrum, ut differunt. 21.a,b
Harmonica Musica pars de quibus tractet. 913.a
Harpocrates silentii deus. 40. a
Haruspices qui, & unde id nominis acceperè. 32.b
Hasta sanguinea quæ. 865. b
Hasta Martis simulacrum. 284. b
Hastæ puræ. 137 a.146.a
Hebdoma Lunæ festum Athenis. 791.a. *quomodo celebratum.* ibid.
Hedera sterilis. 529.b
Hegesias Historicus. 462.a
Hellanicus Mytilenæus, Herodoto major. 11.a
Hellanicus Historicus quando vixerit. 840.a
Hemiolia naves. 567.a
Heraclii Ephesii dictum. Pr.*.5.a,b,c,d
Herctum citum. 43.b
Herculis magnitudo. 3.b. *ἀπαυγασμα Romæ cultus.* 4.a
Herculis sacro mulieres arcentur. 586.a,b

Heredium quid. 1063.a
Heris. 705. a
Hermippus Hiſtoricus. 245. a
Herodes Atticus quando vixerit. 4. a,b
Herodotus fabuloſus. 236.a
Herodotus quando vixerit. 841. a
Heſiodus quando vixerit. 241.b. *an Homero coætaneus.* 241.b.242.a
Hieroclis Commentarius in aurea Pythagoræ carmina. 470.a
Hilaria, dies ſacri matri Deûm appellati. 175.b
Hippagines naves. 565. a
Hipparchi Tyranni Athenienſ. cædes. 457.b.458.a
Hippocrates quando natus. 959.a
Hippocrates quando floruerit. 993. b
Hiſpania olim argentifodinis abundans. 165.b. & *ſale.* 166.c
Hiſtrianes an omnino turpes perſonæ. 413. a,b
Homerus quando vixerit. 240.a,b. 241. a,b. *ejus patria.* 243. a,b
Homerus quando vixerit, quam incertum. 981. b
Homerus an Heſiodo antiquior. 241. b. 242. a
Homines in mundi initio veſtiere corpore fuere. 237.a
Hominum origo. 362.b
Hora Quirini. 704. a
Horatii Coclitis fortitudo. 282 a
Horologia quando Romæ primum in uſu. 214.a,b. *quando apud Græcos.* ibid.
Hortenſius Orator & Poëta quando vixerit. 1073.b
Hortenſii Oratoris laus. 23. b
Hoſpitum neceſſitudo. 340.b
Hoſtia ſuccidanea. 285. b. *præcidanea.* 286.a
Hoſtia & Victimæ differentia. 284. b
Hoſtiæ immolari, & auſpicia haberi ſolita ante ſenatus convocationem. 785. a
Humanitas quid. 687.a
Humida verba. 68.a
Hyades unde dictæ. 668.a. *quot.* ibid.
Hyela, Elea & Velia eadem urbs. 536.b. *à quibus condita.* ibid.
Hygenus Auguſti Libertus, quæ ſcripſit conſignaverit. 67.a,b. *Commentaria in Virgilium ſcripſit.* 535.a
Hyperion, id eſt, Sol. 542.b
Hypſicrates de Rom. vocib. ſcripſit. 899.a

I.

I & EI confunduntur ſæpe. 148. b. 149.a
Iäcur pro *eat.* 822. b
Iactus Ventrius. 1047. b. *Canis.* ibid. *Semionis.* 1048. a
Ialyſi imago à Protogene facta. 856.a.b
Ianus medius quis. ibid. & 77.a,b
Ianus nomen loci Romæ. 76.b
Iapyx ventus idem qui Argeſtes ſive Corus. 163.b
Iaſpis fulva. 187.b
Idiota. 8. a
Ieiuna animâ, profutida. 172. a
Ieia quinam? 244. a
Ignara viſendi. 488. a
Illatebrare. 920.b
Illaudatus quis. 123. a
Illecebra. 197.a
Imaginare. 911.b
Imparitia. 63.b
Impatientia. 63.b
Imperare exercitum quid. 850.b
Imperia Poſtumiana. 64. a
Implorare fidem. 509. b
Improbus quis in XII. *Tab.* 823. a
Impubes quando furtum committit. 607.a
Inbeneſtamentum. 191. b
Incontinentes quis? 1056.a.b
Inconniva vigilia. 111.a
Index quid. 601.a
Indicis & Tituli differentia. 601.a
Indigitamenta quæ. 292.a
Indigitamenta dicti libri Pontific. 703 a
Inducia in multos etiam annos extendi poſſunt. 105. a. *unde dictæ.* ibid.b
Inermi pro *inermes.* 920.b
Inferæ aves quæ. 374.a
Infortunitas. 361.a
Infrequens miles quis. 869. a
Infuſus gremio. 480. a,b
Injuriæ levioris pœna ex XII. *Tab.* 891. a,b. 1092.a
Inlatebrare. 920. b
Inodora animalia. 415. a
Inoleſcere. 616.b
In poteſtatem eſſe, *Latine dicitur.* 33.b. 34.a
Inſcribere quid. 118. a,b

Inſe-

Insece & Insequi, idem. 1039.a
Insecta quid. 967.a
Insignite. 389.b
Instar. 123. b
Insubide. 5.b
Insula pro *domo.* 792.a
Intempestiva convivia. 673.b
Intercutibus vitiis medere quid? 667.a,b
Interpungendi Mos Veterum. 728 b. 729.a,b
Interrex quis? 780.a
Intercedendi jus quibus competebat. 781.b
Interstitio. Pr.* 2.c
Intestabilis quis. 823. a,b
Investis. 354.a
Iovis Ammonis Oraculum. 217.a
Iovem Lapidem *jurare.* 93.a
Iovis Satellites. 744. a
Ire curriculo. 940.a
Isigonus Nicaensis. 461.b
Isocrates Apolloniates. Isocratis Atheniensis disciplina. 541.b
Ister fl. idem qui Danubius. 516.b. *à Nilo secundus.* ibid.
Ἰσχίας *morbus coxendicis quomodo leniendus.* 302. a,b. 303.b
Italia unde nomen acceperit. 576.b
Italica Vrbs Hispaniæ. 906.a
Ἰτιλοὶ. 576.a,b
Itur factum quid. 526.a
Ityphallus Priapi cognomen. 154.a
Index qui dolo malo judicaverit quomodo puniendus. 1091.a
Index an secundum acta & probata, an vero secundum propriam scientiam judicium reddere debeat. 762. a,b. *olim jurati sententiam dicere solebant judices.* 764.a
Index quæstionis. 25.a
Index utrum viro bono non probanti debitum à viro malo adjudicare debeat. 764.b. 765.a
Judicia publica quomodo peracta. 24. b
Jugum quid? & sub jugum mittere. 1003.b
Inlius Paulus Poëta. 97.b
Iumentum *quid.* 1097.b
Iuno Lucetia. 337.a
Iuno nuptiarum Præses. 279.b. *Iuga, Domiduca, Cinxia, Virgia.* ibid.
Iupiter Ammon idem qui Cham. 217.a
Iupiter Axur, vel Anxur. 337.b
Iupiter Lucetius. 337.a
Iupiter μειλιχ@-, Διάμειλ@-. 3.a,b
à quibus cultus. ibid.
Iupiter unde dictus Olympius. 3.a. *ejus fanum.* ibid.
Iurare per Iovem Lapidem. 93. a
Iurites Quiritis. 704. b
Iusjurandum militare in castris. 866.a. *ejus formula.* ibid.
Iusjurandum militare in ipso delectu. 867.b
Iurisconsulti juris sacerdotes. 772. b
Iurisprudentia studium in verborum significatione multum consistit. 670.a,b
Ius intercedendi quibus competebat. 781.b
Ius patriæ potestatis. 55.b
Ius plurium liberorum. 145. a,b
Ius trium liberorum. 59.a
Iusti dies qui. 821.b
Inventius Comicus. 1045.a
Ἰχὼς. 116.b

K.

Kalendæ Iunonis sacræ. 180.a
Κοινόβιον. 42.b
Κέλευσις & πυνθάνομαι *ut differunt.* 386.b
Κναχὸς *quid.* 476. a,b
Κρήτιδα. 216.a
Κυαμίζειν. 299.a
Κύαμ@- *quid.* 299.a
Κύβια. 547.a,b
Κῶλον *quid.* 956.b

L.

Labeo Antistius de Iure Pontificio scripsit. 54. b. *ejus laus.* ibid. *cætera quæ scripsit.* ibid.
Labeonis Commentaria Iuris Pontificii. 62. b
Labeo Antistius IC. princeps. 670.a,b
Laberius Mimographus, quando floruerit. 876 a, b. *quando mortuus.* 877. a. *à Publio Syro victus.* 965.a,b
Labeones unde dicti. 13.a
Labiis ductare. 1026.a
Lac quomodo generetur. 613.b. 614.a
Lacedæmonii quando ab Athenienſibus

Digitized by Google

prope Corinthum devicti. 998 a
Laterna vestimentum militare. 699 a. *ejus usus in urbe.* ibid. b
Lacunæ quid. 171 a
Lestrigones filii Neptuni. 836
Lex impœna. 178. b
Laidis meretricis natale solum. 35. b. *Demosthenis de illa dictum.* 35. a,b
Leonis ardentibus rei cruciati. 509. b
Lampadia Ennium emendavit. 1029. & b
Lancea teli genus Hispaniense nti & ipsa vox. 855. a,b
Lapidum congeries venerata. 93. a
Larentalia, vel Laurentalia festum. 376. b. 377. a
Larentiam Præstites dicti. 559. b
Latinæ feriæ quæ. 788. a
Lato, pro Latona 706. b
Lavandria *Laberio.* 878
Laudare quid in jure. 124. b
Lavinium à quo dictum. 538. a
Laurentum, *Urbs etiam* Lavinium *dicta.* 504 b
Laurentes agri. 488. b
Læva quoties parat. 662. a. 663 b
Lecti aurei. 810 b
Lectio inter cœnandum. 674. b
Lecticæ usus quam antiquus. 506. b
Lectisternium. 57. b
Lectus adversus quos olim sic dictus. 886. a, b
Legatio Atheniensium ad S. P. Q. R. celebris. 1011. a
Leges quomodo latæ. 547. a
Legis actio quid. 353. b
Leges Solonis axibus ligneis inscriptæ. 138. a,b. *maximæ auctoritatis.* ibid. b
Leges XII. *Tabul. quomodo compositæ.* 1085. a,b. & *quando.* 1090. a
Leges XII. *Tab. quomodo Veteribus nonnunquam citari soleant.* 1095. b
Leges nauticæ Rhodiorum. 400. a
Leges sumptuariæ.
- *Fannia.* 176. a
- *Licinia.* 177. b
- *Cornelia.* 179. a
- *Æmilia.* 181. a
- *Antia.* 181. a
- *Julia.* 181. a,b
- *Augusti.* 181. b
- *Tiberii.* 181. b
- *Antonii.* 182. a

Legesque milites complectebatur in Veteri & recentiori militia. 869. 870
Legislatores Veteres leges suas divini Numinis jussu & instinctu ferre simulabant. 838. a,b. 839. a
Lembus. 565. a
Linam Pomp. Mag. libertus de Re Medica apud Romanos inter primos scripsit. 972. b
Lemuncli, navis genus. 565. b
Leonidas Lacedæmonius. 220. a
Leonis & Andronici historia. 343. a
Lepores in Bisaltia bina habent jecora. 906. b
Lepus unde dictus. 81. b. 82. a
Lincadium peninsula. 65. a
Lincas oppidum. 65. a
Leuconoti venti anniversarii. 166. a
Lunctrica pugna quando commissa. 909 a
Lex Antia sumptuaria à quo lata. 181. a
Lex Æbutia quando lata. 892 a
Lex Æmilia sumptuaria, à quo lata. 181. a
Lex Atinia de rebus furtivis non usucapiendis. 937. a
Lex Atheria à quo lata. 577. a. & *quid caveatur.* ibid.
Lex Aufeja an aliqua. 592. a. *potius Saufeia?* ibid.
Lex Cornelia sumptuaria, à quo lata. 179. a. *quid in eâ statutum.* ibid.
Lex Fannia sumptuaria à quo lata. 176. a. *modus obsonandi in eâ præscriptus.* ibid. b. 177. b
Lex Julia de multitudine liberorum. 145. a
Lex Julia de civitate jure Latinis tribuendâ. 282. a
Lex Julia sumptuaria. 181. a,b
Lex Julia Judiciaria. 758. b
Lex Licinia sumptuaria à quo lata. 177. b. *modus in eâ præscriptus.* 178. a,b
Lex Licinia de non possidendis plus quingentis jugeribus. 408. a,b
Lex Plautia. 656. b. 657. a
Lex Papia Poppæa. 59. a
Lex Sempronia à quo lata. 508. b
Lex Voconia de virgine mulierve hærede non instituenda. 429. a. *posita temperata.* ibid.
Lex Voconia de mulieribus hæredibus non instituendis. 1094. b. 1095. a

Liba-

*Libare in sacris. Pr.**. 6. a
Liberorum multitudinis commoda. 145. a,b
Liberum Quærendorum causa Formula matrimoni ineundi. 278.b.279.a
Librarii qui. 1025.a
*Libri ἐπωνύμων nomine inscripti. Pr.**. 4.d
Libri Elephantini. 603.b
Libri Sotadicorum. 422.a
Licinius Calvus quando vixerit. 1073.a
Licinius Imbrex Comicus, quando floruerit. 708. b. *de eo judicium Sedigiti.* 842. b
Lictor unde dictus. 621.a,b. 622.a
*Linea alba notare. Pr.**. 5. a
Lingua Sabinorum vetus eadem ac Græca. 707.b
Lingulacæ. 74.b.
Lingua Attica. 6. a
Lintres. 567. b
Limus quid. 622. b
Litem præsenti addicere in XII. Tabul. quid. 923. a
Littera singulariæ. 943.b
Litui à cornu distincti, unde Liticines. 48.a
Lituus quid. 329.a
Livius Andronicus Potè antiquissimus. 256. b. *quando floruerit.* 1006.b
Locuples quis & unde. 513. a
Locus quis honestior in lecto accubitorio. 427.b
Longævum *apud Virgilium quid.* 147.a
Longæ naves. 564. b. *quot remiges habuerint.* ibid.
Longo ordine. 270.a
Lotea *muliebris potus.* 556.
Loris cæsi. 107.b
Lua Mater quæ. 703.b
Lubentiæ, conviviorum lanticiæ. 796.a,b
Lucilius Satyrographus. 74. a. *ex patricia gente ortus.* ibid. *ejus ætas.* ibid. b. *Satiræ inventor.* ibid. a. *quando vixerit.* 1013.b. *lutulentus Horatio.* 16.a
Luciliana Satira. 75.a
Lucretii Lanæ. 93. b. *mors.* 94.a
Luctatorum habitus. 252.a
*Lucubrationes unde sic dictæ. Pr.**. 6.b
Lucus quid. 5.a
Ludi Cereales quando celebrati. 1020.b
Ludi Megalenses. 174.b. *Circenses.* 177.a
Ludi Plebeji. 177. a. *Saturnales.* 177.a
Luna quot diebus Zodiacum percurrat. 90. a,b. *ejus varia pro augmento vel decremento luminis appellatio.* ibid.
Luna Soli obnoxia. 438.a
Luna alit ostrea, echinos, &c. 1120.a
Lunæ defectus causæ. 196. a. *superstitiosum temporis ævis pulsandi.* 196. b
Lunæ damna. 1121.b
Lunaris mensis triplex. 90.b
Lunæ motus. quando Zodiacum percurrat. 334.b
Luscitiosus, quis. 276.a
Lustrum proprie quid. 234.a. 308.a,b
Lutescere. 1043.b
Luteus Color. 188.a
Lutum qualis herba. 188.b
Luxus Romanorum in conviviis. 179. b. 180.a
Lyceum, Gymnasium Athenicnse. 390 b
Lydiæ terra. 50.a
Lysias Orator, ejus elogium. 120. a

M.

Macetæ, Macedones. 459. a
Macu et pro maculetur. 1045. b
Madere vitiis intercutibus. 667.a,b
Magister Architectus. 66.b
Magister convivii. 674.b
Magisterium quid? 659.a
Magistratus Majores, Minores. 677. b
Magistratibus in Provincias iturus de viatico ex publico prospici solebat. 799.b
Maja *Vulcani Vxor.* 705. a
Malaxare *quid.* 879.a
Malorum origo unde. 360.b. 361.a
Malva alia sylvestris, alia sativa. 1021.b
Mallius, an Manilius Gram. 213.b
Mamma mulieribus non frustra datæ. 612. a
Mammarum & uteri societas. 614.a
Manciolis tenellis *apud Laberium.* 1064
Manceps quis. 55.b
Mancipatio quid. 353. a,b
Manes. 544.a
Manlius unde Torquati nomen acceperit. 491.a
Manlius Capitolinus quando saxo Tarpeio præceps datus. 998.a,b

Digitized by Google

Manubiæ quid & unde. 713.b
Manuatus eſt & Manuarius *apud Laberium.* 877
Manus *in talorum luſu quid.* 1048.b
Manucolis *protenſilis manibus.* 1064.b
Marathonia pugna quando commiſſa. 986.b.987.a
Mare auſtro remittente dirius intumeſcit. 202.b
Mare angeli ſtringatur. 912.a
Marſorum vis contra venenum. 895.a,b. 896.a
Maſſiliæ origo. 537. a,b
Materfamilias quæ. 1031.b
Materiæ infames. 961.a.962.b
Mathematicorum mos deſcribendi figuras in abaco pulvere conſperſo. 87.b
Matrona quæ. 1031.a
Cn. Mattius Homeri Iliada tranſtulit. 373. a
Mattius Poëta Mimojambicus. 844.a
Mauſoleum. 543. b
Medici in Indis. 632.b
Medici Muſici, qui Muſica medicinam facilitabant. 238.a
Megalenſes ludi. 174. b. *convivia tunc temporis inſtituta.* 175. a. *alii à Indis Circenſibus.* 175. a. *quot diebus celebrati.* 175.b. *cærimoniæ in iis obſervatæ.* 175. b
Melandrya quæ. 547. b
Memmius quando vixerit. 1074,a
Memoriæ admirandæ exempla. 451.a
Memoriales tituli. Pr. *. 4. b
Memnonis ſtatua vocalis. 472.b
Menalippe, *Tragœdia hoc nomine ab Euripide & Ennio compoſita.* 336. a,b
Meander Comicus quando floruerit. 167. a. *quando obierit.* 1007.a,b
Mendacium dicere, & mentiri qui diſtat. 594. a
Mendicimonium. 876.
Menippus Philoſophus Cynicus. 151.a
Menſa ſecunda. 675.b. *In ſecundis menſis Veteres poculis indulgebant.* 1070.a
Menſæ rationes. 760.a
Menſis lunaris quotuplex. 90.b
Meridiei *mentio an facta in* XII. *Tabul.* 923.a
Meſancula quid. 562.b
Meta quid. 88.a
Metellus, Numidicus unde dictus. 26. a. *etiam Orator clarus.* 638.b
Metrica Muſicæ pars de quibus agat. 913.b
Metus cur pallorem inducat. 1062.a
Mihi nomen eſt Iulium, *quis loquendi modus.* 854.a
Mileſiæ Virgines quo morbi genere affectæ in puteos ſeſe præcipitarunt. 813.a,b
Milonis robur & victoriæ. 826.a,b
Miltiades quam ob cauſam ab Athenienſibus condemnatus. 987.a,b
Militi ignominiæ cauſa quare ſanguis miſſus 517.b. 518. a,b
Milites quæ ætate lecti. 573.a,b. *quæ demiſſi.* ibid.b
Milites in bellum itури pecunias in zonis geſtabant. 818.b. *præſti ac parati qui.* 820. a
Miracula Orbis ſeptem. 239.a
Mithridatis inventum de ſanguine anatum miſcendo antidotis. 973. a. *quo mortis genere perierit.* ibid. b. *Ejus antidotos Mithridatios dicta, unde compoſita.* 974. a, b. *quot linguas calluerit.* 974.a
Mneſtheus nobilis medicus. 730.a
Mœchimonium. 877
Μοῖρα *idem quod* μοιχός. 255.b
Μοῖρα *quid denotet.* 257.a,b
Molæ aſinariæ, truſatiles, manuales. 219.a
Molæ *Martis filiæ.* 705. a
Monile quid. 324.a
Montes Αἰγίλιπες. 887. b
Mons Ciſpius. 791. b
Montes Romæ. 642
Morbi & vitii differentia. 274.a.276.b
Morbus ſonticus. 1097.a
Morbus iræ. 107. a
Mors immatura. 650.a
Mors naturalis. 650. a. *Fatalis.* ibid.
Mors violenta. 651.b.652.a
Morta *pro* mœra. 255.b.256.b
Mortuaria Gloſſaria. 1032.b
Q. Mucius Scævola IC. celeberrimus quando floruerit. 210.a
Muſteribus vino interdictum. 555.a,b. 556.a
Multa unde dicta. 578.a.b
Multis egere qui multa habeat. 473.a,b

Digitized by Google

Mundum à Deo conditum sanxisse etiam Philosophi senserè. 362. a,b
Mundus muliebris. 268.b
Municipium quid. 901.a
Municipes qui? 90.a,b
Muræna Tarteßia. 434.b
Muribus fibræ luna crescente augentur. 1120.a,b
Murinum vinum. 557.a
*Musarum nomine quinam Historias suas inscripsere. Pr. *.* 3.c
Muscio Olympia sacrificari solitum. 3.b
Musica veterum quam efficax. 238.a,b
Musicæ pars Canonica. 910.a. *Rythmica.* 912.b. *Harmonica.* ibid.a. *Metrica.* 913.b. *Rythmica Musices pars, de quibus agat.* 912.b
Musica vis. 49.a
Musonius Philosophus. 317.a
Musonius Philosophus Stoicus, & Musonius Thuscus unus, idemq; est. 858.a,b
Musonii Philosophi Stoici mors. 457.a
Mutant *pro* mutantur *apud Varronem.* 1046
Mutitare quid. 176.a. 1020.b
Mutus an morbosus. 277.a
Myoparo quid. 567.a,b
Myopes qui. 276.a

N.

NÆnia proprie quid. 1033.b
Nævius Poëta in carcere fabulas conscripsit. 219.b. 220. a. *quando primum fabulas dederit.* 1009. a,b
Nævius Comicus quando vixerit. 842.b. *obierit.* 102
Nævus quid. 612.b
Naja. 705.a
Natum *quid.* 880.b
Nanus. 880.b
Natis ante horam sextam uter dies natalis sit. 206. & seqq.
Natura & fatum *num eadem Ciceroni.* 650
Ναυκλάγοι, ναυκλαρία *Atheniensium.* 246. a,b
Naucrates Erythræus. 544.b
Necessarii qui? 656.a,b
Necessitas & Necessitudo quî differant. 656.a
Nefasti dies. 291.a
Neratius Priscus IC. 282,b
Nerio *Inonis.* 705.a
Nerio *Martis.* 705.707
Nero *unde dictus.* 707.b
Nervus ligneum vinculum. 1102. b
Nescia loca. 488.a
Νεφέλαι *quid.* 749.a,b
Nexus quis. 1103 a
Nicostrata Evandri mater. 45.b
Nigidii Figuli elogium. 374.b
Nigidius Figulus quando vixerit. 233.a. *quo argumento probare voluerit nomina & verba naturalem significandi vim habere.* 512.a,b
Nili longitudo. 516. a
Niminm quantum. 36.a
Noctescere. 1043.b
Noctivolus Memnon *apud Lavinum.* 1064
Noctis divisio apud Romanos. 209. b
Noctu concubia. 449.a
Nomen alicujus accipi *in Comitiis quid.* 380. b
Non liquere *formula judicum.* 764.a
Nonius Marcellus quomodo Gellium designet. 290.a
Notare sibi. 927.b
Notæ, quibus veteres inter legendum uti solerent. 919. a,b
Novius, Atellanarum Poëta. 819.b
Noxis solutus servus quis. 273.b
Nuces Thasiæ. 435.b
Nummo signato quando primum Romani usi. 77.b
Numerus Ternarius perfectus. 91.a
Numeri innumeri. 103.b
Nundinæ nono quoque die celebratæ. 1105. a,b
Nuscitiosus quis. 276.b
Nutrices quando eligendæ. 611. a,b

O.

OBba *quid.* 879.b
Obdulcare. 814 b
Obesum pro *gracili.* 1064.a,b
Obicere. 308.a
Obicibus *pro* objicibus. 310.a
Obnoxie perire. 437.a
Obnoxiosus. 438. b
Obsequibilis. 198.b
Obtinere auspicia. 685.a
Obtorto collo in jus rapi. 1101. b
Occulte scribendi modus I. Cæsaris & Augusti. 942.a

Digitized by Google

Odyſſeæ finis aliter ac vulgo. 481.a
Oeſophagus quis. 955 a
Oleum an congelaſcat. 910. b
Olympias. 234.a
Oneſicritus fabulator. 462.a
Onychinum tegmen. 1065.b
Opici qui. 157,b.668.b
Opinari qui dicantur. 117.a
C. Oppius Hiſtoricus. 395. a
Optica pars Matheſeos mixtæ. 909.a. *ejus partes.* ibid. b. *admiranda.* 910.b
Optima lege. 60.b
Opuleſcere. 1044.a
Oracula Sibyllina fictitia. 84. b
Oraculum Iovis Ammonis. 217. a,b
Oratoris geſtus qualis eſſe debeat. 25. b
Orcus, unde. 102. b. 103, a. *Idem qui Pluto vel Charon.* ibid.
Ὠ*ειαι.* 547.a
Oria *quid.* 565.a
Orthium carmen, quale. 915.a
Orthius modus quis. ibid.
Oſcedo quid. 315.b
Oſcines aves. 56.b
Oſculis etiam ipſa quaſi anima transfunditur. 1081. a,b
Oſculum columbæ. 1122.a
Oſtrea Tarentina, Bajana. 435.a
Oſtrea quare Lunâ creſcente augmentum capiant. 1119. a. *an potius in æſtum maris refrendum.* ibid. b
Oſtrum quam variè ſumatur. 185. a
Oſus, exoſus fuit. 288.a
Ovationis nomen unde. 327. b
Oves, *genere virili.* 577.b

P.

PAcis *Bibliotheca.* 833.a
Pacis templum à quo conſecratum. 350. a,b
Pacuvius Ennii nepos. 103.b
Pacuvius quando floruerit. 654.a. 1013.a
Pagus quid. 581. a,b
Palatinus mons. 267.b
Palatus an ſaporis ſedes. 809. b
Pales Dea paſtorum. 707.a
Pallium detritum Philoſophorum. 456.a
Pallium & barba Philoſophorum inſigne. 666.a
Pallio caput operire. 1074 b
Palma arboris proprietas. 223.a,b
Pamphila Hiſtorica quando vixerit. 828. a, b
Panætii Philoſophi patria. 631.b
Πάγκαρπος Οὐσία. *Pr.* 4. c.
Pancratiaſtes quis. 724.a
Pancratium certamen quale. 724 a
Pancratium luctu & pugillatu conſiſtebat. 251.b
Panda pacis dea. 706.b
Pandectæ unde dicti. 667.a,b
Pandere, *operire.* 706.b
Pantica Dea. 706.b
Panſum à pando. 825.a
Παντόμιμοι. 24. a
Paradiſus *qualis vox.* 155.a
Παραδείγμα *quale pœnæ genus.* 387.a
Parca, Pantula Dea. 256.a
Parcere pro *ſervare.* 266.a
Parentalia. 530.a
Parere *cum accuſandi caſu.* 127. a
Parones quid. 567. b
Parſimonia Veterum Romanorum. 174.a
Parthenius Poëta quando floruerit, quæque ſcripſerit. 722.a
Parthenium Nicænum Virgilius alicubi expreſſit. 475.b
Partim hominũ loquendi modus. 525.a
Partus quando vitalis. 235.a
Partus tempus quam varium. 255.a
Partus octomeſtris an vitalis. 254.b
Partu uno quot liberi nati. 503. a,b
Paſtilli quid. 523.b
Paſſum quid. 556.b
Pater filium ad nuptias cogere nequit. 128.a
Patria poteſtas. 55.b. *vitæ neciſque ex jure veteri.* 354.b
Pater patratus quomodo bellum indiceret. 572.a
Patricii. 548.b
Patrimi & Matrimi qui. 55.a
Pavones è Samo. 433.a,b
Pavori & Pallori conſtituta fana. 337.a
Pectunculus Chius. 435.a
Pedanei ſenatores. 265.a,b
Pedibus in ſententiam ire. 263.a
Pelamis Chalcedonia. 434.a,b
Pelaſgi gens antiqua. 45. b
Pellex qua, 279. a. *unde dicta.* 280. a
Πίμπλημι *quaſi* 676.a

Penu-

Pennula quale veſtimentum. 700.a,b. *ejus uſus intra & extra Vrbem.* ibid.
Peculatus unde. 577.a
Pennus hoc & hæc. 268. a. *in penn etiam thus & cerei.* 271.b
Penns nomine quæ contineantur. 271 b. 272.a,b
Peplum quid. Pr. *. 3. d
Percepta quæ dicantur. 739.b
Percunctatio. 631 a
Perdices in Paphlagonia duplex habent cor. 9:6.a
Perduellis quis. 420 b
Peregrinus Philoſophus. 449.b
Peregrino Philoſopho cognomen Procens. 640.a
Perennare. 925.b
Periander Rex Corinthi, quando regnare cœperit, & quamdiu. 914.b
Periclis eloquentia. 16. a. *quando vixerit.* ibid. b
Perjurii pœna. 440.a
Pertædniſſent, perſonaliter. 8.a
Pertentare quid. 479 b
Pervigilia, Sacra nocturna. 172. b
Petorritum vehiculi genus. 854.b
Phædon Socratis ſervus. 150. a, b. *Philoſophus illuſtris poſtea.* 151.a
Phœniceus color. 186.b
Phalarica, quid. 561.a
Phaleræ equorum ornamenta. 137. a. 324.a
Phalli in Dionyſii honorem erecti. 154. a
Pharetra Dianæ & Apollinis geſtamen. 479.a
Phaſelus quid. 567. b
Phialâ donatus ſponſus à ſponſa. 537.b
Philemon Comicus quando floruerit. 930. a, b
Philippus Amyntæ fil. quando Macedoniæ regnum adeptus. 999. b. *quando occiſus.* 1001. a
Philippides Comicus inſignis. 250.b
Philiſtio Locrus Medicus quando floruerit? 959.b
Philocherus Hiſtoricus. 242. b
Philoſophandum pancit. 348.a
Philoſophia quomodo utendum. 551. a, b
Philoſophorum barba & pallio conſpicui. 666.a
Philoſophi ſæpius ex Vrbibus ejecti. 816 a,b
Phocæa Ioniæ urbs. 536.b
Phocenſes alii ac Phocæenſes. 536. b
Phocis Græciæ regio. 536.b
Φυλὴ Athenienſium. 246. b
Phyſiognomania veteribus in pretio. 38.b. 39.a
Pilens libertatis inſigne. 412. a. *civibus Romanis haud in uſu.* ibid.
Pilum quid. 561.a
Pindarus quando floruerit. 948.a
Pini & piceæ arboris convenientia. 450.a
Piræeus Athenienſium portus quomodo exſtructus. 703.a. *portus tutiſſimus.* 157.a
Piſa Græciæ civitas. 3.a
Piſiſtratus Athenienſium tyrannus. 393. a. *Homeri libros digeſſit.* ibid.
Piſiſtratus, quando tyrannidem invaſerit. 983.a
Piſiſtratidarum tyrannis Athenis quando exſtincta. 458.a
Placida naves quæ. 568. a,b
Planetæ olim pro Diis habiti. 740. a
Planetæ hodie duodecim numerantur. 744.a
Planetarum Dignitates. 740.a,b
Planetarum Domus, Exaltatio, Triplicitas, Terminus, Facies. 740. a,b. *Aſpectus.* ibid.b
Planipes, mimus. 51.a
Planus pro Sycophanta. 880. a
Planum & Solidum, quid Geometris. 87.a
Plato & Xenophon æmuli. 765.a. 766.a,b
Plato quando ad Dionyſium Iuniorem profectus. 1000. a. *ſatis opulentus.* 260.a,b
Platonis oratio quam elegans. 42. a
Platonis ſummum bonum. 469. b. *Philoſophia mixta.* 468.b
Plautus quando floruerit. 1010. b. *Sedigiti de eo judicium.* 842.a
Plebeii ludi. 177.a
Plebiſcitum legis vigorem quando acceperit. 547.a
Pleiades quot ſtellæ. 669.b.670.a,b
Plinius contra Gellium defenſus. 499. b
Plumæ in veſtibus quid. 126.a

Pluria *Latinum eſt.* 358.b
Plutarchi ſcripta multa perierunt. 1.b.
quædam etiam gemmis permixta. 1.a
Pœnæ infligendæ ratio. 388. a, b
Pœnitio. 387. b
Poëtarum certamen in decantandis Herculis laudibus. 252.b
Poëſis principio Romæ contemptui habita. 580.a
Poëſios initia Romæ quando. 1010. a
Polimundi. 233.a
Polybius Hiſtoricus. 432.a
Polycrita fœmina Hiſtoriola. 250. a
Polyſtephanus. 462.a
Pomerium quid. 681. a,b. *Urbis Romæ à quibus prolatum.* 682. 683. 684
Pompejis inſcriptio in delubro Minervæ facta. 502.a
Pompeji theatrum. 502.b
Pomponius Atellanarum ſcriptor, quando floruerit. 874
Pontifex unde dictus. 62.a
C. Pontius Samnites exercitum Romanum ſub jugum miſit. 104. a,b
Pontones quid. 566. b
Populo Romano, Quiritibuſque. 60.b
Populus fundus facta quis diceretur. 902. 903. a,b
Porcius Licinius Poëta, quis. 1010.a
Porculi lactantes. 298.a
Porcus Velini. 535.b
Poſidippus Comicus. 167.b
Poſt verta Dea. 908.a
Poſtulare, *quid.* 96.a
Poſtumius Albinus Cos. 589. a. *Res Romanas Græcè conſcripſit.* 590. a
Poſtumius Tubertus filium ſuum in caſtris occidit, quo ad contra ſuum edictum cum hoſtibus pugnaverat. 992.b
Poſtumiana imperia. 64. a
Poſtumus unde. 146.b. 147.a
Potus portio antiqua ad pulmones deſinat. 954.a 958.a,b
Præcidaneæ hoſtiæ. 286. a. *feriæ.* 286.b
Præcoquis. 521.b
Præda in bello capta ratio reddendæ erat. 312.b
Præfatio hiſce libris præfixa male olim ad calcem adjecta. Pr. *. 2. a,b
Præfectus Urbi quis. 375.a
Præfectus Urbi ſenatum convocandi jus habebat. 780.b
Præficæ quæ, earumque munus. 1033. b
Prænomina nonnunquam decreto mutata. 458.b
Præpetes aves unde dictæ. 373. b
Præſidis nomen generale. 344. a
Præſidet qui proprie. 112.a
Præſtites etiam Lares dicti. 559. b
Præter propter vita vivitur, quid? 1079.b
Prætexta puerorum. 100. b
Prætextata verba. 481.b. *fabulæ.* ibid.
Prætextati poſteri Papyrii. 101.b
Præter collega Conſulis. 685.a
Præter ſenatum convocare poterat. 779.a
Præteris partes in publicis eanſis. 25. a
Prætorum inſignia. 509. a
Prædium caninum, quid. 732. a,b
Præſus paratus miles. 820.a
Primitiæ, præmetiva. Pr. *. 6.a
Princeps ſenatus quis. 787. b
Principia quis locus in caſtris dictus. 818.a. *in Poſtprincipiis exiſtere.* 913.b
Pro *præpoſitio cujus quantitatis.* 149. b
Problemata ἐγκύκλια quæ. 1111. b
Procurare *pro* expiare. 284.a
Prodici Rhetoris Eloquentiæ, quanti æſtimata. 832.b
Productæ, promotæ. 629.a,b
Προγυμνάσματα *quæ.* 629.a,b
Profligatum pro *affectum.* 802. b
Prognoſticum Theologicum *de Cometis ſutile.* 742 b
Projectus ad eam rem *Latine dicitur.* 73.a
Proletariis qui. 893.a,b
Proletario quivis Vindex eſſe poterat ex XII. *Tab.* 889.a
Prolubium. 300.a
Proluvium. 300.a
Promercalia quæ. 272.b
Promiſce pro *promiſcue.* Pr. *. 2.c
Proportio quid. 4.a
Proprietas pro *etymo.* 873.a
Propudium. 129.a
Proſa Dea. 908.b
Proſumia quid. 566.a
Protagoræ aditus ad Philoſophiam. 320. a. *Sophiſta magnus.* 321.a, b. *elinſus à diſcipulo quodam.* 333.a

Protogenis Imago Ialysi. 856.a
Protomia. 566. b
Proverb. Inter os atque offam. 688. a. *Nescis quid serus vesper vehat.* 671. a, b. τὸ ἐπ' τῇ φακῇ μύεσθαι. 726. a In lente Ungentum, *quando usurpatum.* 726. a. Non cuivis homini contingit adire Corinthum, *unde natum* 36. b
Provinciæ quæ. 113. a
Provincias sortiri Prætores & Consules solebant. 799. a
Prudentia filia Usus & Memoriæ. 664. b
Psaltriæ in convivijs Veterum adhibitæ. 1070. b
Psylli venenum extrahere poterant. 487. b
Ptolemæus Energetis scelera. 1037. a, b
Ptolemæus Philadelphus Bibliothecam construxit. 394. a, b
Pubertas plena quæ. 573. a
Publius Syrus, Mimographus, quando vixerit. 965. a
Pudor cur ruborem inducat. 1062. a
Pugillares cerei. 946. b. *citrei, eburnei, membranei.* 947. a
Pugna Salaminia quando commissa. 989. a
Pugnam pugnare. 829. b
Puls Veteribus Romanis pro cibo. 1104. a, b
Pumilio, unde. 1085. b
Pupillorum prærogativa. 341. a
Purpura quid denotet. 185. a
Purpura concha. 1123. a
Purpureæ vestes. 185. a
Purpurascit, *de mari dictum.* 1044. a
Purum putum quid. 371. a
Pusula. 371. b
Pustulatum. 371. b
Pustulatum. 371. b
Pygmæi an sint. 466. a, b
Pyramis quæ figura Geometriæ, & unde sic dicta. 88. a
Pyrandrus homo astutus. 301. b
Pyrgus quid. 89. a
Pyrrhi adventus in Italiam. 227. a. *Consilium Rom. ad eum epistola.* 228. a, b
Pyrrhonii Philosophi. 583. a. *nihil decernebant.* ibid. b. 584. a, b.
Pythagoras, quando floruerit. 38. a. *Philosophia Symbolica.* ibid. *ejus peregrinationes.* ibid. b. *silentium disciplis ad certum tempus indicebat.* 39. b. *Arithmetices inventor.* 40. a. *secta Italica auctor.* 2. b. *quando in Italiam venerit.* 985. a, b. *quas personas se gessisse dicitaverit.* 301. a, b. *carnibus & fabis an abstinuerit.* 296. a, b. 297. b. 298. a
Pythagoræ & Hippocratæ olim quot. 775. a
Pythagorici quibus abstinuerint. 300. a, b 301. a
Pythia certamina in honorem Apollinis instituta. 626. a, b

Q.

Quadrantal. 88. b
Quadriga *numero singulari.* 1069. a
Quadrigarii scripta. 31. b
Quaso tecum pro *te.* 1094. a
Quæstores unde dicti. 679. a, b. *eorum munus.* ibid.
Querquera febris quæ. 1096. a, b
Quindecimviri qui. 57. b
Quinquatria. 158. b
Quinquatrus dies. 158. a, b

R.

Rabulæ forenses. 759. b
Rapere in Ius. 1101. b
Rarenter. 183
Rataria naves quæ. 568. b
Receptitius servus quis. 935. b
Recuperatores qui. 1092. b
Redhibere quid. 275. b
Referre ad senatum. 785. *quibus licebat.* 786. a, b. *& de quibus rebus.* ibid.
Regia quæ. 284. a
Ri uxoriæ actio. 277. a, b
Res Militaris scriptores. 864. a
Religio & superstitio quî differant. 290. a, b
Religionis, & Deorum cultus Senatus decreto Romæ stabilitus. 785. b
Religionis imperium in hominum animos. 839. a
Religiosum quid, & unde dictum. 292. b
Religiosus locus. 134. b
Religiosi dies. 291. a
Religiosus quis. 290. b
Repotia quæ. 181. b
Rerum mos. 221. a
Res Eleria. 486. a

Res prolatæ meſſis & vindemiarum tempore. 496.a
Res ſacræ, ſanctæ, quî differant. 292. a,b
Retanda *flumina.* 604.b
Retinere auſpicia. 685.a
Retrorſum quis dicatur. 854.a
Rem habendi. 765.b
Rex convivii. 674.b
Rex ſacrificulus quando creatus. 532. a. *ejus uxor* Regina ſacrorum *dicta.* ibid.
Rex Sacrorum. 845.b
Rhetores poſt Declamationem domum reducti. 791.a
Rhodanus Galliæ fl. 517.a,b
Rhodienſis civitatis dignitas & excellentia. 399. a, b. *Leges nauticæ.* 400. a. *Legatio ſuperba Romam miſſa.* ibid.
Rica quid. 382.a
Rica & riculæ quid. 534.a
Ricinium quid. 381.b
Robi boves. 285.a
Robigalia ſacra. 339. b
Robigus deus. 339. b. *quid ei immolatum.* ibid. 340.a
Rogationes quid. 352.b
Rogatio quî fiebat. 548.b
Rogandi ſententias ordo. 294. a
Roma quando condita. 980.a,b
Roma quando à Gallis capta. 996.b
Romæ montes. 642
Romanorum & Pœnorum æmulatio. 571. a,b
Romani antiqui intenſi. 221.b
Rumices quid. 562.a
Rumpiæ, quid. 562.b
Ruſſus color. 185.b
Rutabulum. 216.b
Rutilius Rufus Hiſtoricus. 431.b

S.

SAbinus *Maſurius IC. celeberrimus.* 798. b
Sacerdotes integro & ſano corpore eſſe debebant. 55. a
Sacra deteſtari quid. 383. a,b
Sacrarium quid. 284.a
Salacia Neptuni. 704.a
Salaminia pugna quâdo commiſſa. 989.b
Salernum oppidum Picentinorum. 76.a
Saliſſa geniana, geniata, Genuſina. 1087.a,b
Salii ſacerdotes Martis. 58. a. *eorum habitus.* ibid.
Saliorum Magiſter. 58.b
Salii Palatini, Collatini. 58. b
Salluſtius verborum novator. 72.b. 73.a
Salluſtius Hiſtoricus adulter. 975.a
Saltem, *an* ſaltim *ſcribendum?* 647.a,b
Salutatores Romæ frequentes. 873. a,b
Salutatores priuſquam admiſſi in veſtibulo ædium conſiſtebant. 267.a
Samnites unde. 578 b
Sanates *in* XII. *Tabulis qui.* 889. a,b
Sandaliarium vicus Romæ in qua regione. 1024. a,b
Sanguinis miſſio ignominiæ cauſa. 517.b
Santra Grammaticus. 389.b
Sapientes qui appellati. 270.a
Sapientes ſeptem Græciæ. 605.b
Sarra olim *Tyrus dicta, unde.* 777. b
Satagere quid. 79.b
Satira Luciliana. 75.a
Satis eſt, ſatim eſt. 352.a
Saturnalia etiam in Græcia celebrata. 1017.a,b
Saturnus annulo circumcinctus. 744.a
Saturni Lunula. 744.a
Saturnii verſus qui. 1009.b
Satyra Menippea quæ. 80.a,b
Satyra Romana & Græca differentia. 74.b. 75.a,b
Scalæ Græcæ quæ. 534.a
Scaphæ, quid. 566. b
Scari Celices. 435.b
Scena theatri pars. 502.b. 503.a
Sceptici Dogma, nihil decernere. 583. a,b. 584. a,b. *unde dicti.* 585 b. *in quibus ab Academicis differant.* ib.
Scimpodium quid. 1077.a
Scipio Africanus Iovis filius creditus. 396.a. *quî M. Nævii trib. pl. accuſationem eluſerit.* 311.a,b
Scipionis elogium. 156. a. *Oratio.* 443.a
Scirpus quid? 633.a
Scitamenta quæ. 1123.b
Scorpiones quid. 563.a
Scraptæ quæ. 215. b
Screatia. 215.b

Digitized by Google

Scribæ qui. 380. a. *munus eorum vile apud Romanos.* ibid.
Scriptum facere quid. 379. b
Scruta quid. 248. a
Sculna quis. 1128. a
Scupedæ. 215. b. 216. a
Scuta ingentia, gladiique longi Germanis & Gallis in usu. 489 b
Scyllæ nomine duæ fuere. 120. b. 121. a
Scytale Lacedæmoniorum. 944. b. 945. a,b. & seqq.
Sectari. 113. b
Sectio *quid.* 714. a,b
Sector *quis dictus.* 714. b
Sedere, de judicibus. 761. a
Sedigitus de Poëtis scripsit. 213. a
Sempronius Asellio Historicus disertissimus. 65. a. 141. a. *quando historiam suam ediderit.* 657 b
Sempronius Tuditanus Histor. 369. a
Senatorum sententiæ quo ordine rogari solitæ. 787. b. *pœnæ eorum qui absque justa causa senatu abessent.* 788. a,b
Senatoria ætas quæ. 788. b
Senatus quando consilii diceretur. 779. a,b. *Quinam jus Senatum convocandi haberent.* 779. a,b
Senatum habere quibus diebus non licebat. 784. a,b
Senatusconsultum fieri nequibat nisi in locis inauguratis. 782. a,b
Senatusconsulti duplex forma. 263. a. *per discessionem quomodo fiebat.* ibid.
Senatusconsultum de die fieri debebat ut ratum esset. 783. b
Senatusconsultorum verba solemnia. 814. a,b. 815. a,b
Senatusconsultum per Discessionem quomodo fieret. 787. a. *in omnibus SC. discessio necessaria.* ibid.
Senatusconsultum de Philosophis & Rhetoribus ejiciendis quando factum. 814. a,b
Senatuis, domuis *in genitivo.* 306. a
Seneca quanti faciendus. 617. a,b. 618. a, b
Senioribus honores deferendi. 144. b
Sententiæ liberè dicendæ jus Senatoribus erat. 295. b
Sententiæ quo ordine rogatæ. 294. a
Sentinare quid. 1051. b
Septenarii numeri potestas. 232. a,b
Sequester quis. 1128. b
Sequi, *pro* narrare, describere. 298. b
Sermocinari. 925. b
Serpens numinis vice à variis gentibus cultus. 395. b
Serpentum morsus gallinæ vivæ discerptæ & calentis applicatione sanantur 420. a,b
Serpens ingentis magnitudinis. 368. a
Serra quid. 518. b
Sertorii strenuitatis testimonia. 192. a,b
Sertorii stratagema de cerva alba. 837. b. 838. a,b. 839. b
Servius Sulpicius IC. Princeps. 132. a
Servius Tullus quando regnaverit. 983. a
Servilorio casi. 107. b
Servi pileati venditi emptoris periculo erant. 412. a
Servi etiam ad familiam pertinent. 270. b
Servus fugitivus. 273. b
Servus sextantis. 887. a
Sestertii æstimatio. 230. a
Sestertius unde dictus. 180. b. *ejus valor.* ibid.
Sextarii mensura. 247. a
Sextus Ælius IC. peritissimus. 271. b
Sibylla an fuerit quæ Tarquinio libros Sibyllinos vendiderit. 83. a,b
Sibyllæ quot fuerint. 84. a
Sibyllini libri ubi Romæ servati. 86. a,b
Sibyllina Oracula, quæ hoc nomine hodie exstant, suppositicia sunt. 84. b
Sibyna quid. 563. a
Sicani Italiæ populi. 44. b. *iidem Siculi dicti.* 44. b. 45. a,b
Siccius *Dentatus an Sicinius vocandus.* 135. a,b
Sicilicet, quid. 563. a,b
Sicinnis, vel *Sicinnium genus saltationis maximè molestæ.* 1110. a,b. *à quo inventa.* ibid.
Sicinnistæ qui. 1110. b
Siculi. 45. a,b
Si Deus, si Dea, *formula.* 195. b
Sidera ad eundem locum nunquam revertuntur. 745. b. 746. a
Sigilla, Sigillaria. 750. a
Sigillaria festa. 117. b

Sigilla-

Sigillaria, Vetus Romæ ubi merces venales expositæ. 322.a
Sillos carmina mordacia. 261.b
Sine controversia *quomodo capiendum.* 498.a,b
Sine *Liberis* quis JC^tus. dicatur. 141. a
Singularia f. 463.a
Sirpus quid. 633.a
L. Sisenna Historicus. 494.b
Sistere quid. 143.b
Sitticines qui. 1109. a. *quo tuba genere usi.* ibid.
Situs infantis in utero materno. 907. b
Socrates quando fleverit. 994.b. *& morti traditus.* 996.a
Socrates Philosophiam ad vitam communem primus adduxit. 769. b
Socratis tolerantia. 110. a, b. *temperantia.* 111. a. *sapientissimus mortalium.* 79. a. *ejus mors.* ibid. *an quædam scripta reliquerit.* 79. b. *an de rebus Naturalibus unquam disputaverit.* 768.b. 769.a,b
Solarium Romæ quando primum insum. 214.b,215.a
Solea unde dicta. 249.a
Solearum usus. 701. a, b
Soldare. 17.a,b
Soliferrea tela, quæ. 562. a
Sol occasus in XII. *Tab.* 923.b
Solis cursus. 160.a
Solis defectus causa. 196.a
Solœcismus unde dictus. 30. b
Solon quando & quò in exilium abierit. 983. b. *Pisistrati tyrannidem prædixit.* 984. a,b
Solon quando leges Atheniensium tulerit. 982.b
Solonis leges severiores. 605. a, b. *furti pœna dupli.* 606.a
Solonis legis axibus ligneis incisæ. 138. a,b. *in seditione alterutri parti se adjungendum sanxit.* 139.a
Solstitium proprie quid. 160.b. *quando fiat.* 233.b
Somnicolosus. 486. b
Sophistæ paradoxa utplurimum tractabant. 961. a,b. *& quare.* 962.a
Sophistæ nomen olim Philosophis tributum. 407.a
Sophocles quando fleverit. 993.a. *quando obierit.* 1007.a
Sorites, Latinis Acervus. 6.a
Soror unde dicta. 671.a
Sortitio judicum. 24.a
Soterici lecti qui. 621.a
Sotion Platonis discipulus. 35.a
Spadiceus color. 187.a
Spadix quid. 186.b
Spadones qui. 275.a,b
Spanicus gladius. 490.b
Spargere sagittas, &c. 454.a,b
Spari quid. 562.a
Sparti, *fratres Cadmi dicti.* 929.a
Spartum quid. 918.a
Σπάρτα *apud Homerum quid.* 918. b. 929. b. 930.a
Spata quid. 563.b
Σπιν θήρ. 57.a
Spectio *verbum augurale.* 336.a
Specula concava combusteria. 542. a
Speculi concavi miranda. 911.a,b. 912.a
Spolia provocatoria. 137.b
Spondaulæ qui. 47.b
Sponsa quæ. 281.a
Speusippus Platonis successor. 261.a
Sphæra κρεμάτη. 233.a,b
Stadium quid, & quot passus, vel pedes contineat. 2. b. *ejus tria genera.* ibid.
Statii cognomen unde. 316.a,b
Statimes quid. 679.a
Stativolæ. 216.a
Statuæ in porticibus erectæ. 484.a
Stellarum cœtus. 745.a
Stemma Catonis. 692. a,b
Sterilitas causa divortii. 278.a
Stlata quid. 566.b
Stoici virtutem omnibus malis superiorem statuebant. 7.a,b
Stoicorum sophismata. 6.a
Stoicos nimium rigidos ut videt Horatius. 10. a
Stolo *quid.* 1084.a
Stomachi nomine quid Gellius designet. 955.a,b
Stratæ. 215. b
Striligo quid. 356.a
Striatabillæ. 216.b
Strictipellæ. 216.a
Strictivellæ. 216.a

Digitized by Google

Striga quid. 589.b
Strigilis balnearis. 248. a. *in columnis.* ibid. b
Strigmenta. 248.b
Strigosus equus. 316.a
Strues quid. 531.a
Struppi quid. 507.a
Sua morte mori. 653. a,b
Suada medulla. 619.b
Suavium semihiulcum quale. 1082.a
Subcursor, equus succussor. 78.a
Subducti supercilis carptores *apud Lavinium.* 1065
Subicere. 308.a
Subices nubes. 310.b
Subidus *quid?* 1075.b
Subjugum mittere quid. 1003. b
Subsicivum an *succisivum scribendum* Pr. *. 7.c
Subsicivum quid. 714.a
Subscribere quid. 118.a
Subsellia quæ. 761.b
Subsidia. 518. a
Subsolanus quis ventus. 160.b
Subvades qui. 890.b
Succidia quid. 717.a
Succidaneæ hostiæ quæ. 285.b
Succidiæ humanæ. ibid. b
Suculæ unde dictæ. 668.a
Successator. 78.a
Sufferetus. 308.b
Sulpitius Apollinaris Grammaticus. 601. a, b
Summum bonum Epicuri. 467.a,b.&c. *Platonis.* 469. b
Sumpse. 154. a
Superfieri. 472.a
Superare. 98.b
Supereſſe alicui *recte dicitur.* 94. a,b
Superſtitio & religio quî differant. 290. a, b
Suſum *pro* ſurſum. 202. a
Sylla Rerum geſtarum libros conſcripſit. 61.a
Syllaba naturâ longa quæ. 417.a
Synanche quid. 591.b

T.

Tabula luſoria. 89.a
Tabulæ quid apud Gellium. 759.a
Tabularum obſignatio. 760. b
Tabulæ luſus à Palamede inventus. 88.b
Talenti Attici valor. 261. a
Talentum Atticum, quot drachmas contineat. 37.b. *Babylonium, Syrium, Æginæum, Corinthiacum quot?* ibid.
Talentum Atticum quot minis. 593. b. *magnum quare dictum.* 594.a
Talionis lex ex XII. Tab. 891.b. 1093.b
Talorum luſus. 1047.a,b
Tantulæ. 216.b
Tapetes ebrii ſuco qui. 1122.a
Tarantulæ morſus quomodo ſanetur. 303.a
Tardigenulus quis. 1064.a
Tarquinius, cui libri Sibyllini oblati, Priſcus ne, an Superbus fuerit. 85.a
Tarquinius Priſcus quo tempore regnare cæperit. 983.a
Tarquinius Superbus quando regnaverit. 985.b
Tarratia Virgo Veſtalis. 375.a
Tacitus Philoſophus Platonicus, quando vixerit. 41.b. 107.a. 380.a,b
Taxare. 122.b
Teanum Sedecinum oppidum Campaniæ. 505.b
Technici qui? 933.a,b
Tecterium quid, & quotuplex. 710.a
Teleſcopii ope admiranda multa detecta. 910. b
Tempeſtiva convivia quæ. 673.b
Templum Dianæ. 125.a
Terentius quando floruerit. 1013. a
Terentii elogium. 430.a.b. *mors.* 167.a
Terentius Scaurus quando vixerit. 599.a
Termini Planetarum. 740.b
Terminus Deus nemini cedere voluit. 633. a,b. *ejus feſta.* 634.a
Ternarius numerus perfectus. 91.a
Terra Lydiæ. 50.a
Terræ motus cauſa. 193. a, b. & 194.b. *varia ejus exempla.* 191.a
Tertiumne *conſul an* tertio *dici oporteat.* 500
Teſſerarum & calculorum luſus quis antiquit. 88, b
Teſtabilis. 375.a
Teſtamentum non ita dictum quaſi mentis conteſtatio. 384.a
Teſtamentum calatis Comitiis factum. 846. b. *in procinctu.* 846. b. *per æs & libram.* ibid.

Teſti-

Teſtium interceſſio. 760.b
Theodectes Phaſelites. 544. b. *Tragœdias L. ſcripſit.* 545.a
Theognis poëta tragicus ineptus. 16.a
Theophraſtus antea Tyrtamus vocatus. 14.b
Theophraſtus, unde id nominis acceperit. 151.a.659.a,b
Theopompus Hiſtoricus quando vixerit, & quæ ſcripſerit. 831. a,b. 544.b
Thermopylæ. 226.a
Therſitis deſcriptio. 70.a,b
Theſæum feſtum quando celebratum. 832. a, b
Theſeus captivus apud Aidoneum Moloſſorum regem. 539. a. *ab Hercule liberatus.* ibid.
Thraſcias ventus unde ſpirat. 161.b
Thucydides quando vixerit. 841.b
Thucydidis Hiſtoria olim aliter diviſa. 992.a,b. *elogium.* 46. a
Thynni. 547.a
Tibiâ Lacædemonii in prœliis utebantur. 47. a,b
Tibiæ primum ex arundine vel ligno conflatæ. 47. a. *dextra, aut ſiniſtra quæ.* ibid. b
Tibiarum incentiones plurimis morbis proſunt. 303.b
Tibicines ſacris præpoſiti. 47. b. *ſpondaulæ dicti.* ibid.
Tiburtina prædia. 1059.a
Tiburti Bibliotheca. 492.b
Timæus Hiſtoricus. 576.a
Timæus Platonis ex quo hauſtus. 262.a
Τιμὴ *pro pœna.* 386 b
Timon Sillorum ſcriptor. 261. b
Τιμωρία & πόλασις *ut differunt.* 386.b
Tiro Ciceronis libertus Notas primum invenîſſe dicitur. 29. a. *Ciceroni valde familiaris.* 29. b
Tironis Tullii ſcripta. 295.a
Tituli librorum nimis anxie quæſiti. Pr.*. 3.a,b
Tituli, ſive ſummaria ſingulis A. Gellii capitibus præfixa, an ipſius Gellii ſint, nec ne. Pr.*. 8.a,b,c,d
Tituli Servorum ex Ædilitio edicto. 273.a
Tituli & Indicis differentia. 661.a
Tituli militet. 521.b
Titulus quid. 601.a
Toga Romanorum. 699.b
Tonſores quando primum Romæ admiſſi. 221. b
Toreuma. 1072.b
Τορευτικὴ & πλαστικὴ quî *differant.* 1072.a,b
Torquati Oratoris laus. 24.b
Torques unde. 136.b
Trabea. 330.a
Trabea Comicus quando vixerit. 843.b
Τραγήματα *quæ.* 676. b
Tragulæ, quid. 562. a
Tranſiberina venditio debitorum an unquam facta. 1106.a
Trebatius IC. quando floruerit. 384. a
Triangulus an latinum. 87
Tribunal. 95. b. *ejus forma.* 96.a
Tribuni militum conſulari poteſtate quando primum creati. 995.a
Tribunorum pleb. origo. 677. a. 988. a. *eorum jus.* ibid. *Officium.* 678.a. 679. a,b
Tribuni quando niſi è ſenatu fieri potuerint. 790.b
Tribunorum, Veto. 444.a
Tribuni pleb. ſenatum convocandi jus non habebant, vi uſurpare cæperunt. 779. b
Tribuni abnoctare non poterant. 209.b
Tribunitia poteſtas contra Patriciorum vim oppoſita. 509.b
Tribunus ærarii. 423.a
Triclinia antea. 810. b
Triclinium quot convivas capiebat. 672. b. *etiam pro cœnatione ipſa uſurpatum.* 673.a
Trinundinum *quid.* 1104.b
Triphallus & Itiphallus Priapi cognomina. 154.a
Triplicitas Planetarum. 740.a,b
Triſæcliſenex Neſtor *apud Lævium.* 1065
Triumviri Capitales. 220. a. *eorum munus.* ibid.b
Triumviratus origo. 781.a,b
Tropicus Cancri & Capricorni. 160. b
Truſatiles molæ. 219. a
Tuba cujus formæ. 46.a. *quot ejus genera.* ibid.b

Tubera

Tubero Hiſtoricus. 368.a
Tubicines qui. 1108.a
Tubilustrium, & Tubilustria dies. 1108. a,b
Tubi Optici admiranda. 910.b
Tubulus. 129.a,b
Q. Æl. Tubero Stoicus. 97. a. *ejus majores.* ibid. *fuere & alii hoc nomine.* ib.
Tullus Hoſtilius quando regnaverit. 986.b
Tunica quale veſtimentum. 699.a
Tunicâ ſine togâ in publico apparere vile erat. 427.a
Tunicis manuleatis uti Romanis flagitioſum. 426.a,b
Tunicatus populus, *id eſt, infima plebs.* 427.a
Turbo, qualis ventus. 1052.a
Turpilius Comicus quando vixerit. 843.b
Turres *in re militari.* 518
Typhon qualis ventus. 1052.a
Tyrannus etiam in bonam partem olim dictus. 690.a
Tyranni triginta Athenienſium quando fuerint. 995. b
Tyrus olim *Sarra.* 777.b

V.

V. Ades qui. 143.a.889.b
V. Vadimonium præſtare. 890. b
Valeria gens antiquiſſima. 482.a
Valerius Probus Grammaticus. 72. a. *Ejus ſcripta.* ibid. b
Vannus quis. 1026.a, b
Varronis encomium. 76.a
Vas proprie quis. 89[illegible]. a,b
Vdſum pro *Vas.* 710.b
Vaſcum *quid.* 1074. a,b
Vaticanus Deus. 909. a,b
Ubi non deſpuas, *quomodo intelligendum.* 154.b
Vbi tu Caius, ego Caia, formula. 281.a
Ve *particula aliquando auget, aliquando minuit.* 938.b
Veji urbs quando capta. 996.b
Vejovis. 337.b. 338.a
Velitatim. 649.a
Vellicatim. 649.a
Venam pro *arteria Veteres dixêre.* 1041. a,b
Venenum, vox ambigua. 638.a
Venenare quid. 533.b
Venenum pro colore. 533.b.1123.a
Venenatæ palliæ Flaminicæ. 533.b.1123.b
Venenatum, id eſt, infectum, tinctum. 1123. b
Ventidii Baſſi hiſtoria. 798. a
Ventus quid, & ejus cauſa. 200.a,b
Ventus quis ſecundo Sole *flare dicatur.* 166.b
Venti quot. 161.a,b

Ventorum nomina
- *Subſolanus.* 160. b
- *Eurus.* 161.a
- *Vulturnus.* 161. a
- *Caurus, Chaurus, Chorus.* 161.a
- *Aquilo.* 161.a, b
- *Argeſtes.* 161.b
- *Thraſcias.* 161.b
- *Meridialis.* 162.a
- *Circius, Cercius.* 163.a
- *Iapyx.* 163.a
- *Eurus.* 164. a
- *Cæcias.* 164.a
- *Atabulus.* 164. b
- *Etiſia & Prodromi.* 165. a
- *Leuconoti.* 166.a
- *Apelietes.* 164.b

Venuſia oppidum. 506. b
Verant *apud Ennium.* 1022.
Verbis conceptis jurare. 176.a. 426.b
Vergiliæ unde dictæ. 233.a
Verrius Flaccus Grammaticus. 283.b
Verruca *pro ſaxeo colle.* 224.a
Virtus, quid. 563.b
Verſus ἰσόψηφος qui. 776.b
Verſus quadrati qui. 199. a,b
Veſta eadem ac Terra. 53. a
Veſtæ templum. 53. a. *imago in nummis* ibid. *Atrium.* ibid.
Veſtæ ædis non eſt templum. 783.b
Veſtales qua ætate captæ. 53.b. *penes quos capiendi jus.* ibid. *quo numero.* ib. *quot claſſes.* 54.a. *earum officia.* ibid. *Pœnæ & præmia.* ibid. *quando nubere potuerint.* 376.a
Veſtibulum unde dictum. 871. a, b. & *quid.* 872.a
Veſticeps. 354.a
Veſcum quid. 338.a.872.b
Veterator. 205.b
Veternoſus quis. 69.b
Vetus Vinum Romæ in pretio. 446. b
Viaticum pro *pecunia.* 924.b

Viato-

Viatores qui. 296. a,b. 622. a. 677. b
Vibrari quid. 48. a
Vibrissare. 48. a
Victores in ludis Olympicis coronâ oleagi-nâ donati. 252. a
Victoria statua variis in locis dedicata. 501. b
Vindemiarum tempore res prolatæ. 496. a
Vindex quis in XII. *Tab.* 888. b
Vindicta quid. 1125. b. 1126. a
Vindicta *Virgula in manumissionibus adhibita.* 1127. b
Vinum Falernum vetustissimum. 446. b
Vinum murrinum. 557. a
Vinum vetus Romæ in pretio. 446. b
Vinum, nigrum, album, medium, sive gilvum. 730. b. *nigri vini virtutes.* 731. a. *Veteris.* ibid. b
Vinum Lesbium præstantissimum. 600. b
Vinum nive & glacie refrigeratum. 1060. a
Vinum nonnunquam congelascit. 941. a. *cur rarius congelascat.* ibid. b
Virescere. 1043. b
Virgas expedire. 508. a
Virgilius quos imitatus. 475. a
Virgilii versus ubi Ora *pro* Nola *reposuit.* 445. a,b
Virgo cædi servile. 506. a
Virgines Vestales. 53. a,b
Virgo sperata, pacta, sponsa. 281. a
Virosus quis. 427. b
Visus quomodo fiat. 348. a
Vita beata in quibus consistat. 1015. a,b
Vitii & morbi differentia. 274. a. 276. b
Ulyxi *in genitivo.* 318. a
Vnitas non est numerus. 234. a
Vocabula an fortuito an vero rationi naturæ facta sint. 511. a,b. 512. a
Vocales geminare Antiqui solebant. 471. a
Voculatio. 661. b
Volup. 624. b
Vox quid. 346. a,b. *an corporea, vel incorporea.* ibid. & 347. a. *Epicuri de eâ sententia.* ibid. b
Vrbis Romæ pomerium à quibus & quoties prolatum. 682. a,b. 683. a. 684. a,b
Vrina cur prope ignem ciatur. 1058. a,b
Vrna sepulchralis. 414. a
Vrsa non parit massam informem. 948. b
Vrsa major & minor in cœlo. 232. b
Vsucapio uxorum. 211. b
Vsu quæsita uxores quæ. 210. b. 211. a
Vsurpatio. 212. a
Vsurpatio uxorum cujus utilitatis. 211. a
Veri & mammarum societas. 614. a
Vvida & humida ut differunt. 68. a
Vulcani templum. 283. a
Vultumus ventus unde dictus. 161. a
Vxor in manu mariti quæ. 279. a
Vxor in adulterio deprehensa à marito jure occidi potuit. 557. b. *quod postea in adultero tantum licuit.* ibid.
Vxores usu quæsitæ quæ. 210. b. 211. a
Vxores duas eodem tempore habere Atheniis licebat. 833. b

X.

Χαῦνος *quis color.* 185. b
Xantippe Socratis Vxor. 79. a
Xenophanes. 242. b
Xenophon & Plato æmuli. 765. a. b. 766. a,b. *an Platonem in libris suis nunquam citaverit.* 767. a. *ejus Cyropædia conficta.* 768. a
Χλαῖνα. 23. a
Χλανὶς. 23. a
Εὐλεκοπία *capitalis.* 506. a
Χυτῶνες. 23. a

Z.

ZEno Cittiæus Stoicæ sectæ Auctor. 151. a,b. *quando floruerit.* 1003. b
Zodiacus in cœlo quis dicatur. 669. a,b
Zonam solvere virginalem. 481. a

FINIS.

Digitized by Google

INDEX AUCTORUM
VETERUM & RECENTIORUM,
Qui in Commentariis in
AULUM GELLIUM

Laudantur, illustrantur, emendantur, aut notantur.

Litera *a* priorem, *b* secundam paginarum columnam designat. *Pr.* Præfationem indicat.

A.

Achilles Tatius. pag. 1081,b
Acidalius. pag. 102,b. 491, a. 559,a. 797,b. 842, a. 1019,b. 1045,b
Acro. pag. 74,a. 181, b. 306,a. 337,b. 450,b. 530,b. 854,b. 876,b, 920,a. 1122.b
Adamantius. pag. 39,a
Ægineta. pag. 276,a. 1042,b. 1066,a
Ælianus. pag. 110,b. 190,b. 343, a,b. 393,a. 417,b. 433,b. 532,b. 906,a,b. 983,b. 1053,a
Æschylus. pag. 57,a. 188,a. 463,a
Æschines. pag. 22,a. 605,a. 1023,a,b
Aetius. pag. 187,b. 450,a. 487,a. 591, b. 1066,a
Agathias. pag. 194,a. 518,b
Aggenus Urbicus. pag. 87, b. 292, b. 622,b
Alcuinus. pag. 96,b. 117,a. 377,a. 572, b. 762,b
Aldubretus Cordubensis. p. 287.a
Alexander Aphrodisiensis. pag. 30,a. 130, a. 200, b. 232,a. 239. a. 276,a. 364,b. 650,b
Alex. ab Alexandro. p. 135,b. 327,b
Alexander de Angelis. p. 734,b
Alexander Trallianus. pag. 676, b. 864,a
Alfenus IC. pag. 371,a
Ambrosius. pag. 844,b
Ammianus Marcellinus. pag. 27,b. 50.b 66,a. 86,b. 88,a. 96,b. 136,a. 194,a. 255,b. 394,a. 435,b. 483, a. 516,b. 517,a. 518,b. 536,a. 563,a. 712,a,b. 793,b. 865,b. 897,b. 918,a. 929, b. 949, a. 992,a,b
Ammonius Grammaticus. 138,a. 883,a
Anacreon. 1071,b
Anonymus in Descript. Olymp. 991, a. 993,a,b. 999,a. 1001, a. 1002,b. 1003, a. 1007,b
Antiphanes Comic. 3,b
M. Antoninus. 750,a
Antonius Augustinus. 54,b. 61,a. 101, b. 132,b. 892,a
Apicius. 547,a
Apollodorus. 138,a. 542,b. 929.b. 998. b. 1012,a
Apollonius Rhodius. 121,a. 251,b. 961.b
Apollonii interpres. pag. 121,b. 462,a. 466.b
Appianus. 38,b. 54,b. 123, a. 142,a. 226,b. 230,a,b. 282,a. 294,b. 322,a. 325,a. 328,b. 370, a. 382, b. 408,a. 421,b. 451.b. 483,b. 516, b. 607, a. 646,b. 677.a. 785,a. 790,b. 793,a,b
Apulejus. 39,b. 43,a. 47,b. 111,a. 123, b. 160,a. 161,b. 164,a. 178,b. 191,b. 257,b. 321, a. 407, b. 433, a. 452,a. 456, b. 469,b. 547, b. 591, a. 594,a. 694, a. 713,b. 761, a. 796,a. 827, a. 873.b. 883.a. 898, b. 911,a. 924,b. 930,a. 934,a. 940,a. 953,b. 1019,a. 1065, b. 1076, b. 1097,b. 1122, a. 1123,b
Arnobius. 32,a,b. 63,a. 88,b. 89,b. 94, b. 176,a. 195,b. 209,a. 279,b. 281, a. 347,a. 348,a. 356,a. 398,a. 452, b. 482,a. 485,b. 673,b. 706,b. 750, a. 880,

a. 880,b. 951,a
Aristaenetus. 1099,a 1081,a
Aristides. 852,b
Aristophanes. Pr.* 7,a. *pag.* 73,b. 79,a. 110,a. 138, b. 209,b. 219, b. 322,a. 456,b 715,b. 834,b. 1007,b. 1103,b
Aristoteles. 15,b. 27,b. 39,a. 42,a. 49,a. 51,b. 84,a. 85,b. 87, a. 91, a. 94,b. 108,a. 111, a. 138,a. 157, b. 161, a. 162, a. 163,b. 165, a. 166,a. 187,b. 193,b. 194, a,b. 195,a. 197,a. 200, a, b. 202,a,b. 203,a,b. 235,a. 256,a. 237, b. 238,a. 246, a. 250, a. 254,a. 257,b. 258,a. 276, a. 300,b. 303,b. 333,a. 346,b. 347,a. 386,b. 415, b. 417,a. 423, b. 434,a. 435, a. 451, a. 462,a. 463,b. 466, a. 503,a. 504,a. 524,b. 545,b. 548,a. 605, b. 651, b 663, a, b. 714, a. 726, b. 790, a, b. 809,b. 863,b. 889,b. 940,b 951, a. 957, b. 1003, a. 1056, a. 1058, a, b. 1109,b. 1111, a, b. 1114,b
Aristoxenus. 238, b
Arrianus. 9,a,b. 107,b. 151,b. 319,b. 447,b. 462, a. 516,b. 584, b. 884,a. 976, a
Arrius Menander. 868,a
Artemidorus. Pr.* 6, d. *p.* 412,a. 475,b. 629,a.
Asconius Padianus. 25,a. 29,b. 31,a. 62,b. 67,a. 96,a. 100,b. 119,b. 122. a. 177,a. 220, b. 302,b. 315,a. 333, a. 369,a. 413, a. 427, a. 429,b. 548, b. 657,a. 713,b. 714,b. 758,a. 759. b. 764,a. 830,a. 886,a. 904,b. 919, b. 1094,a,b. 1126,a
Athenaeus. Pr.* 4, c.* 5,b. *pag.* 3,a. 23,a. 35,a,b. 41,b. 47,a,b. 49,a. 57, b. 71,a. 79,a. 154,a. 167, b. 176, b. 178,a. 190, b. 214,a. 218, a,b. 245, a. 252,b. 264,a. 297, b. 300,b. 303, a,b. 321,b. 412, b. 417, b. 418,a,b. 422,b. 433, a. 435, a. 537,b. 556,a. 654,b. 660,b. 672,b. 728,a. 730,a. 731,a,b. 765, a. 766,b. 771, b. 814, a,b. 833, b. 834, a. 941, b. 1011, a. 1060,a. 1110,a
Auctor liber de Mundo. 161,a. 163,a,b. 164,b. 166,a,b
Auctor Pervigilii Veneris. 172,b
Auctor vetus Graecus de Numeris. 89, b
Augustinus. Pr.* 1.a, c. *pag.* 54,b. 57, b. 84,a. 210,a. 236,b. 279,a,b. 328, a. 337,a. 366,a. 413,b. 426,a. 429, a. 451,a. 481,a. 496,a. 586,b. 591. b. 613,a. 633,b. 713,a. 751, b. 811, b. 909, a. 1120,a
Aurelius Victor. 32,a. 60,a. 141,a. 488, b. 682,b. 897, b. 998,b. 1071.a
Ausonius. 117,b. 143,a,b. 149,b. 152, a. 158,a. 177,a. 178,b. 184,a. 398,a. 424,b. 436,b. 435,a. 516,b. 521, b. 567,a. 605,b. 668,b 672, b. 768,a. 817,b. 889,b. 945, a. 946,b. 951, b

B.

Badius. 35,a. 36,b. 57,b. 63,b. 64, b. 81,a. 91,b. 94,a. 116,b. 117, a. 135, a. 188, a. 197,b. 212,b. 222, a. 231, a. 234,b. 257, a. 304,b. 313, b. 327,b. 330. b. 404,a. 418,b. 437, a. 455,a. 578,b. 579,b. 584,a. 597,b. 598, b. 619,b. 623, a. 624,a. 730,b
Baldinus (Benedict.) 701.b. 702,a,b
Baldinus (Francisc.) 762,a. 1095,b
I. Baptista Pius. 154,a, b. 216,b. 732,a
Barthius (Casp.) Pr.* 2,a. *pag.* 2,b. 36,a. 94,b. 96,a. 100,a. 102, b. 117,a. 293,a. 332,a. 352,a,b. 380,a. 420,a. 453, a, 580, b. 634,b. 643,a. 712, a, b. 1025, b. 1045. a, b. 1075, b. 1085,a. 1129,a
Bartholinus. 466,b. 504,a. 907,b
Basilius Magnus. 312,b
Baubinus. 467, b
Beyfius. 23,a. 427,a
Bembus (Petrus.) 194,a
Bernaldus. 878,a
Blondellus. 85,a
Bochartus. 103,a. 459,a
Boethius. 55, b. 87, a. 277,a. 279,b. 353,a,b. 829,b
Bongarsius. 490,b
Bongus. 232,a
Bourdelotius. 51,b. 191,b. 360,a. 364, b. 594, b. 604,a
Brissonius. 211,a. 212,a. 281,a,b. 548, b. 643,a. 720,b. 815,a,b
Brodaeus. 538,b. 565,b. 626,b
Buchelerus. 536,a

Budaeus.

Budæus. 15,a. 193,a. 249,a. 274,b. 275,a. 535,a. 724,b. 757,b. 758,b
Bullingerus (Cæsar.) 177,a. 342,b. 673,a,b

C.

Cælius Aurelianus. 844,b
Cælius (Ludovicus) 116,b. 352,a. *Vid.* Rhodoginus.
Cajus IC. 353,a,b. 376,a. 503,b. 607, b. 608,a. 638,a. 823,a,b
Callimachus. Pr.*.6.a.p.113,a.564,a
Camerarius. 32,b
Canterus (Guilielm.) 13,a. 74,b. 146, b. 147,a. 887,b. 1037,a. 1038,a. 1039,a,b
Caper. 424,a. 566,b
Carrio (Ludov.) 2,a. 4,b. 8,a. 10,b. 19, b. 20,b. 28,a,b. 36,a. 56,a. 59,a,b 60,a. 81,a,b. 96,a. 97,b. 99,b. 153, b. 154,a. 193,a. 226,b. 229,a. 250, b. 367,b. 381,b. 390,a,b. 420,b. 490,a. 491,b. 526,b. 549,a. 550,a. 558,b. 620,b. 633,a. 705,b. 706,a. 789,a. 824,a. 882,a. 887,b. 934,b. 1039,b. 1051,a
Castellus. 184,b. 931,b.
Casaubonus. 76,a. 80,b. 165,a. 171,a 173,b. 178,b. 295,a. 300,a. 422,a. 425,b. 543,a. 550,b. 580,b. 587,a. 691,a. 731,b. 775,b. 931,b. 1005,a
Cassanio. 237,a
Cassiodorus. 46,a. 63,b. 139,b. 239,a. 264,a. 502,b. 639,a. 660,b. 682,b. 712,a. 919,b. 922,a
Cassio. 160,b. 1019,a. 1050,b
Cato. 41,a. 62,a. 82,a. 355,b. 559,a. 717,b. 1016,b. 1104,a
Catullus. 68,b. 116,b. 302,b. 391,a,b. 442,a. 452,b. 464,b. 486,b. 489,b. 567,b. 616,a. 703,a. 807,a. 862,a
Celsinus. 88,a. 193,a
C. Celsus. 116,b. 238,b. 274,b. 276,b. 523,b. 957,b. 959,a. 1040,b. 1041, a,b
Censorinus. 32,a. 90,b. 207,b. 214,a,b. 235,a. 237,b. 238,a. 357,a. 362,b. 373,b. 789,b. 913,b
Chalcidius. 90,b. 91,a. 232,a. 395,b
Charisius. 20,a. 32,a. 46,a. 74,b. 81,a. 97,b. 166,a. 120,a. 147,b 197,a. 213,a,b. 218,a. 221,a. 168,a. 293,b. 305,a. 352,a. 358,b. 389,b. 391,a. 422,a. 438,a. 441,b 621,a. 639,b. 6[illegible]. 710,b. 935,b. 1125,b
Chatend.it. 762,b
Chronicon Alexandrinum. 993,a. 993,b
Chrysostomus. 266,a
Ciacconius. 114,b. 180,a. 191,b. 713,a
Cicero. Pr. * 1, d. * 2, c, d. * 5, d. *pag.* 6, a. 16,a,b. 20,b. 21,a. 23,b. 24,a,b. 25,a. 26,a. 27,b. 30,b 34,a. 35,a. 36,a. 39,a. 40,a. 42,a,b. 44,a. 45,b. 46,a. 51,a. 56,a. 57,b. 60,b. 62,b. 63,a. 64,b. 65,a. 68,b. 72,b. 74,a. 77,a,b. 79,a. 81,a. 87,a,b. 93,b. 94, a, 95,b. 96,b. 97,a. 98,b. 99,a. 103, b. 107,a. 110,b. 115,a. 119,a,b. 120,a. 129,a,b. 131,a. 132,a. 139,a. 251,b. 252,a. 156,a,b. 158,b. 163, b. 167,a. 168,a. 175,a. 180,a. 191, b. 195,a. 197,a. 205,b. 209,a. 210, a. 212,b. 220,a. 222,a. 226,a. 228,a. 232,a. 233,a. 243,a. 248,b. 249,b. 251,a. 259,a. 269,a. 270,b. 271,b. 274,a. 277,b. 278,b. 281,a. 282, a. 283,a. 284,a. 286,b. 287,b. 290,a. 294,a. 297,a. 308,a. 311,a. 314,a. 317,a. 322,a. 326,b. 331,a. 336,b. 348,b. 351,b. 354,a. 365,b. 367,b. 370,a. 374,a,b. 379,a,b. 380,a. 381, a. 382,a. 388,b. 393,a. 414,a. 421,a. 423,a. 424,b. 426,a. 429,a,b. 470,a. 481,b. 488,a,b. 489,a. 505,a. 506,a. 508,a. 512,a. 514,a. 525,a. 541,a,b. 549,a. 550,b. 576,a. 579,a. 584,a. 585,b. 587,b. 590,a. 619,a,b. 619,b. 619,b. 641,a. 650,a. 654,a. 656,a,b. 657,b. 668,a. 678,a,b. 680,b. 681,b. 683,a,b. 684,b. 685,a,b. 691,b. 695,a. 700,a. 701,b. 709,b. 714,b. 726,a. 728,b. 729,a. 733,a. 734,b. 735,a. 759,b. 758,a. 759,b. 761,a. 764,a. 765,b. 768,a. 769,b. 779,b. 781,b. 782,b. 783,b. 784,a,b. 786,a. 788,a,b. 797,b. 799,b. 809,b. 811,a. 814,b. 815,a,b. 820,b. 840,b. 843,b. 847,a. 868,b. 878,a. 883,b.

884,a. 902,b. 903,a,b. 955,b. 963,b. 1006, a. 1009,b. 1010,b. 1028,a. 1035,b. 1041, b. 1043,a. 1070,a. 1075,a. 1076, b. 1091, b. 1119, a. 1120,a. 1123,a. 1124,a,b. 1127,a,b.
I. Clarus. 762,b
Claudianus. 125,b. 310, [illegible]5,b. 741,a. 1121,b
Cledonius. 710, b
Clemens Alexandrinus. Pr. * 4, a. *pag.* 4,a. 12,a. 38,a,b. 84,a. 93,b. 262,b. 284,b. 298,b. 299,a. 342,a. 395,b. 595,b. 1057, b. 1110,a
Cleomedes. 90,b
Cluverius. 44,b. 45,a. 208,b. 286, a. 358,a. 488,b
Codex Iustinianeus. Pr. * 1,c. *pag.* 28. a. 41,a. 96,b. 118,b. 128,a,b. 139,b. 141,a. 144,b. 165,b. 265,b. 277,b. 279,a. 292,a. 325,b. 353,a. 354,b. 384,a. 432,b. 440,a. 441,a. 498,a. 608,a. 610,a,b. 667, a,b. 733,b. 761,a. 937,a
Codex Theodosianus. 27,a. 63,b. 165,b. 423,b. 496,b. 715,b. 733,b. 891,b. 1071,a. 1091,a
Colerus. 123,a. 494,a
Colvius. Pr. * 7,c. *pag.* 6,b. 37,b. 87,b. 111,a. 231,b. 432,b. 547,b
Columella. Pr. * 5,a. *pag.* 2,b. 52,b. 71,b. 87,a. 118,b. 165,a. 296,a. 346,a. 448,a,b. 482,b. 522,a. 528,a. 531,a. 556,b. 576,b. 677,b. 868,b. 915,b. 1063,a. 1085,b
Comanus. 135,b
Constantinus. 45,b
Corasius. 415,a. 762,a
Cornarius (Ianus.) 2,a
Cornelius Nepos. 48,b. 91,a. 240,a. 369,b. 380,a. 401,a. 408,a. 579,b. 674,b. 896,b
Cornutus. 76,b. 506,a
Corradus. 491,a
Coruarruvias. 762,b
Cravetta. 762,b
Crinitus. 521,b. 580,b. 633,a
Ctesias. 226,a. 465,a
Cujacius. 63,b. 97,b. 208,b. 265,b. 277,a. 380,b. 503,b. 549,a,b. 643,b. 762,b. 812,b
Curtius. 217,a. 288,a. 319,a. 323, a,b. 378,a. 404,b. 658,a
Cyprianus. 47,b. 674,a
Cyrillus. 103,a. 364,a. 539,a. 986,a

D.

Damascenus (Nicol.) 838,b
Damascius. 1009,a
Dausquius. 649,b
Delrius. 135,a
Demosthenes. 263,a. 459, b. 533,b. 546,a,b. 606,a. 654,a,b
Didymus. 70,b. 124,a. 157,b. 187,b. 318,b. 331,b. 689,b
Digesta. 14,a. 105,a. 112,a. 114,a. 118,a,b. 135,b. 208,b. 268,b. 275,b. 277,b. 280,b. 281,a. 282,b. 354,b. 371,a. 375,a. 400,a. 413,a. 414,b. 421,a. 423,b. 440,b. 486,b. 506,a. 556,b. 557,b. 607,b. 613,a. 637,a. 643,b. 647,b. 670, b. 671,a. 691,a, b. 821,a. 873,b. 871, b. 877, b. 896,b. 913,b. 1097,a,b
Diodorus Siculus. Pr. * 4,a. *pag.* 49,a. 79,b. 111,b. 112,b. 121,b. 165,b. 217,b. 226,a. 229,b. 239,b. 242,b. 243,a. 319,a. 393, a. 454,a. 457,b. 459,b. 465,b. 510,b. 516,a. 542,b. 577,a. 609,a. 735,a. 855,b. 892,b. 993,a,b. 996,2099,a,b. 1111,a
Diogenes Laertius. 11,b. 14,b. *vide* Laertius.
Dionedes. 53,a. 74,b. 75,b. 92,b. 116, a. 149,b. 197,a. 256,b. 288,a. 346, a. 373,a. 417,a. 421,a. 661,b. 729,a
Dion Cassius. 57,b. 99,b. 112,a. 132,a. 135,b. 143,a. 146,b. 230,a,b. 231, a. 252,b. 240,a. 327,a. 429,a. 458, b. 506,a. 677,b. 683,a. 713,a. 773, b. 781,b. 784,b. 785,a,b. 788,b. 789,a. 805,a. 821,a,b. 917,b. 921, b. 943,a. 1094,b
Dion Chrysostomus. 47,b. 167,b
Dionysius Halicarnassens. 42,a. 44, a,b. 45,b. 49,a. 54,a. 55,b. 56,b. 58,a. 65,a. 83,a. 95,a. 120,b. 132,b. 136, a. 141,a. 144,a. 158,a. 175,a. 208,b. 212,b. 277,b. 278,a. 28[illegible],a. 291,b. 294,a. 312,a. 327,b. 336,a,b. 340, a. 341.

a. 341.a. 353.b. 358.a. 376.a. 396. b. 401.b. 428.b. 462.a. 508.b. 532. a. 538.b. 555.a. 559.a. 577.a,b. 623.a. 779.b. 780.b. 848.b. 983.b. 985.b. 989.b. 996.b. 1004.a. 1008. b. 1089.a. 1105.a. 1107.b. 1111.b
Diophantus. 89.b
Dioscorides. 186.b. 223.b. 297.a. 414. a. 420.b. 476.b. 523.b. 530.a. 928. a. 970.a. 971.b. 1021.b. 1022.a. 1066.a. 1097.b
Domitius Afer. 79.b
Donatus (Ælius.) 70.a. 105.b. 113.b. 126.b. 137.a. 141.a. 146.a. 167.a. 189.a. 191.b. 270.a. 359.a. 417.b. 430.b. 381.b. 548.b
Donatus (Alexander.) 682.a
Donatus (Marcellus.) 77.a. 107.b
Duarenus (Franciſc.) 19.a
Durantius Caſtellius. 176.a. 273.b
Durantius (Jac.) 407.a
Duza (Franciſcus.) 887.b. 1037.a
Duza (Ianus.) 1036.a. 1037.a

E.

Ennius. 102.a. 225.b. 271.b. 331. b. 357.b. 433.a. 438.a. 454.b. 547.b. 563.a. 619.a. 620.a. 624.a, b. 777.b. 809.a. 894.a. 908.a. 1019.b
Ennodius. 962.a
Epictetus. 151.b. 976.a,b
Epiphanius. 394.a. 653.b
Eraſmus. Pr. * 4.a. 36.b. 123.b. 269.b. 373.b. 520.a,b. 618.b. 689.b
Erycianus. 313.b. 897.b
Etymologici Magni auctor. 832.a. 898. b. 916.a. 946.a
Euclides. 41.a. 64.b. 87.a. 912.a
Eugraphius. 926.a
Eulogius. 88.b. 90.a. 232.b
Euripides. 71.b. 72.a. 236.b. 406.a. 414.a,b. 436.a. 452.b. 480.a. 530 b. 582.a. 638.a. 689.a,b
Euſebius. Pr. * 4.b. *p.* 29.a. 71.a. 72.b. 74.b. 85.a. 94.a. 103.b. 320.b. 336.b. 362.a,b. 364.a. 394.a. 537. a. 539.a. 560.a. 584.a. 609.a. 653.b. 765.b. 766.b. 819.b. 840.b. 852.a. 861.a. 917.b. 981.b. 982.b. 990.a. 993.b. 997.a
Euſtathius. Pr. *. 4. *pag.* 46.b. 89.a. 171.b. 279.b. 346.a. 459.b. 545.a. 619.b. 658.b. 690.a. 794.a. 798.b. 915.a
Euthymius Zygabenus. 93.b
Eutropius. Pr. * 1.d. *pag.* 282.a. 328.b. 682.b

F.

P. Faber. 220.b. 724.b. 831.b
Fabricius (Georgius.) 95.b. 204.b.
Fannius. 247.a. 593.b
Faſtellus. 237.a
Federicus Bonaventura. 235.b
Ferrarius (Hieron.) Pr. * 7.c. *pag.* 427. *(Octav.)* a. 699.a,b. 700.a. 701.a. 702.a
Feſtus. Pr. * 2.c. * 6.a. *pag.* 20.a. 23.a. 24.a. 26.b. 31.a. 42.b. 54.a,b. 55.a. 56.a,b. 57.b. 58.a. 60.a,b. 62.b. 63.a,b. 68.b. 69.b. 74.a,b. 87.a. 93.a. 102.b. 106.a,b. 122.b. 129.a. 132.a. 134.b. 136.a,b. 137.a. 139.b. 154.b. 158.a,b. 180.a,b. 183.b. 188. a. 211.b. 216.b. 268.a,b. 276.b. 280.a. 283.b. 284.b. 285.a. 286.a. 289.b. 290.b. 295.a. 299.b. 310.b. 314.b. 327.b. 536.a. 337.a,b. 338. a. 339.b. 340.a, 343.a. 356.a. 364. b. 371.a. 374.a. 377.a,b. 381.b. 382.a. 389.b. 391.b. 419.b. 420.b. 226.a. 436.a. 443.a. 451.b. 481.a,b. 511.a. 527.a,b. 528.a,b. 530.a. 531.b. 532.b. 533.a,b. 534.b. 547. b. 548.b. 562.a,b. 563.a,b. 564.a,b. 566.a,b. 576.b. 577.a. 580.a. 588.a. 589.a. 607.a. 631.a. 637.b. 639.b. 656.a. 657.a. 677.b. 679.b. 681.b. 683.b. 686.a. 704.b. 707.a. 708.b. 714.b. 715.a. 727.a. 735.b. 783.b. 784.a. 791.a,b. 792.a. 821.b. 824. b. 869.a. 875.b. 880.b. 881.b. 888.a. a. 889.a. 894.b. 898.a,899.a. 901.a. 902.a. 921.a. 939.a. 1003.b. 1009.b. 1051.b. 1063.a. 1093.b. 1096.a. 1097.a. 1102.b. 1108.a. 1128.b
Flavius. 24.a. 44.a. 117.a. 123.a. 132.a, 142.a,b. 223.b. 224.b. 253.b. 282. a,b. 323.a. 324.b. 369.a,b. 370.a. 400.b. 421.b. 540.b. 571.b. 590.a. 643.a. 818.a. 990.b

Digitized by Google

Fornerius. 867.a. 1103.b
Fortunius Licetus. 465.b. 861.a
Fortunatianus. 199.b. 422.b
Franciscus Floridus Sabinus. 87.a. 391.b
Fronto. 135.a. 184.a. 282.b. 284.a,b. 656.a. 905.b
Frontinus. 31.a. 50.b. 76.a. 88.a. 224. a,b. 226.b. 369.a. 492.b. 518.a
Fruterius. 31.b. 35.b. 37.b. 68.a. 154. b. 155. a. 200. a. 279.b. 583.a
Fulgentius. 54.b. 136.a,b. 229.a. 276. b. 280.a. 511.b. 898.a
Fulvius Ursinus. 5.b. 61.a. 114.b. 149. a. 180.a. 204.b. 337.b. 352.a. 505. b. 640.a. 1128.a
Fungerus. 58.b

G.

Galenus. 111.a. 116.b. 235.a. 259.b. 276.a. 326.a. 346.a. 347.a. 348.a. 349.a. 434.a. 435.b. 446.b. 456.a. 512.b. 529.a. 587.a. 613.b. 627.b. 750.a. 732.a. 861.b. 863.a. 883.a. 955.a,b. 958.a. 959.a,b. 974.a. 1022.b. 1024.a. 1041.a. 1057.a. 1109.b. 1110.b
Galilæus. 744.a
Gassendus. 236.b. 348.b. 734.b. 741.a,b
Georgius Ragusinus. 734.b
Gisenius. 471.b. 472.a. 474.a. 483.a. 490.a
Glareanus. 258.b
Glanderpius. 61.a
Glossæ Cyrilli. 31.a. 507.a. 656.b. 675. a. 755.b. 895. b. 922. b. 1108.a. 1122.b. 1118.b
Glossarium Gelliani. Pr. * 6.c. pag. 332.b
Glossæ Isidori. 20.a. 1088.b. 1128.a
Glossæ Philoxeni. Pr. * 2.c. * 6.a. pag. 43.b. 199.a. 274.b. 304.b. 339.b. 507.a. 589.a,b. 656.b. 675.a. 756. b. 749.b. 797.a. 822.a. 825.b. 880. b. 888.b. 890.a. 895.b. 897.a. 904. b. 907.a. 914.a. 936.a. 940.a. 1033. b. 1039.a. 1084.a. 1097.a. 1102.b. 1108.a. 1122.a. 1126.a. 1128.a
Glossæ veteres. 24.a. 40.a. 43.a,b. 95.a. 263.b. 337.a. 548.a. 581.b. 588.b. 704.a. 707.b. 872.a. 880.b. 911.b. 1049.b. 1078.a
Goeddæus. 384.a
Gorlæus. 519.a
Gothofredus (Jacob.) 758.a. 867.a,922. b. 1092.b. 1095.b. 1096.a
Gravius. 176.a
Grapaldus. 219.a
Gratius. 1069.a
Gronovius. 230.a. 234.a. 161.b. 289.b. 440.b. 515.b. 593.b. 594.a. 850.b
Gruterus. 105.a,b. 312.b. 465.b. 626.b
Gruchius (Nicolaus) 25.a. 354.a. 845.b
Grutterus. 29.a. 89.a. 619.a
Gruteri Inscriptiones. Pr. * 2.a. pag. 684,b. 908.a. 1007.a
Guicciardus (Steph.) 1096.b
Gutherius. 720.b. 850.b
Gyraldus. 33.a. 135.b. 207.b. 274.b. 475.b, 521.b. 861.a. 987.b. 1010.a

H.

Harmenopulus. 400.a
Harpocration. 23.b. 138.a. 167.b. 171.a,b. 236.a. 537.a. 606.a. 894.a
Heinsius. 103.a. 1021.b
Hellanicus. 45.b
Hermeas (Ammonius.) 84.b. 258.b
Hermias. 40.b
Hermogenes. 49.a. 303.b. 768.a
Hermolaus Barbarus. 2.b. 251.b
Hermolaus Byzantius. 972.a
Herodianus. 95.b. 275.b. 231.b. 313.b. 358.a. 426.a
Herodotus. 3.a. 38.a. 45.b. 50.a. 217.a. 226.a,b. 236.b. 243.b. 246.a. 252.b. 320.b. 331.b. 332.a. 393.a,b. 417.b. 450.a. 458.a. 461.b. 523.a. 530.a,b. 536.b. 543.a. 564.b. 609.a. 662.a. 749.b. 841.a,b. 896.a. 912.a. 967. a. 986.a
Hesychius. Pr. * 6.b. * 7.a. pag. 32.b. 39.b. 47.b. 55.b. 82.a. 84.a. 89.a. 93.a. 128.a. 139.b. 154.a. 164.b. 186.a. 189.b. 206.a. 216.a. 219.a. 246.a. 247.a. 256.b. 261.b. 280.b. 299.a. 313.a. 319.b. 331.b. 423.b. 453.a. 459.a. 465.a. 472.a. 474.a. 476.b. 547.b. 548.a. 557.a. 562.a. 563.a. 564.a. 566.a. 567.a. 576.b. 606.

Digitized by Google

606.a. 627.a. 662.a. 699.a. 832. a,b. 875.b. 897.b. 898.b. 929.a. 946.a. 1110.a. 1111.b
Hesychius Milesius. 151.a. 320.b. 395. b. 1003.a
Hesiodus. 71.b. 121.a. 242.b. 480.a. 668.b. 794.a. 1021.b
Hierocles. 232.a. 366.b
Hieronymus. 49.b. 102.a. 103.a. 220.b. 232.b. 296.a. 335.a. 450.b. 539.a. 541.a. 654.a. 712.b. 811.a. 813.b. 852.a. 874.a. 877.a. 965.a. 982.a. 1011.a. 1012.b. 1013.a,b. 1073.a
Hieronymus Savanarola. 734. b
Hippocrates. 111.a. 233.a. 238.b. 239. a. 253.a,b. 251.a,b. 255.a. 259.a. 260.b. 261.b. 276.a. 450.a. 461.a. 529.a. 614.a,b. 863.b. 955.b. 956. b. 957.a. 958.a. 959.a,b
Hirtius Pansa. 563.a. 568.b
Homerus. 46.b. 50.b. 69.a,b. 70. a,b. 116.b. 118.a. 124.a,b. 142.a. 157.b. 162.b. 168.a. 187.b. 189.a,b. 201. a,b. 202.a, 229.b. 237.a. 258.a. 318. a,b. 331.a. 339.a. 367.a. 373.a,b. 375.b. 446.a. 477.b. 481.a,b. 495. a. 615.b. 620.a. 651. a,b. 662.a. 698 b. 718.a,b. 719.a. 723.a. 727. a,b. 777.a.b. 803.a,b. 897.a. 962. a,b. 1064.a. 1096.b
Horatius. Pr.* 7.b. *pag.* 5.b. 7.a. 10.a. 25.a. 36.b. 47.b. 49.b. 50.a. 59.a. 71.a. 74. a. 75.a,b. 77.a,b. 95.b. 159.b. 161.a. 164.b. 166.a. 177.b. 180.a. 181.b. 183.a. 197.a. 210.b. 216 a. 229.a. 264.a. 315.a. 361.a. 398 b. 420.b. 427.a. 430.a. 433.b. 434.a. 435.a. 447.a. 456.a. 468.a. 473.a,b. 474.b. 486.b. 506.b. 521. b. 524.a. 539.a. 581.a. 641.b. 674. a. 675.b. 723.a,b. 749.a,b. 756.b. 757.b. 809.b. 854.b. 910.a. 924.b. 928.a. 954.b. 971.b. 972.a. 1010.a. 1103.b. 1104.b. 1120.a
Horatii interpres. 165.a
G. Hermius. 42.b. 586 b
Holomannus. 37.b. 59.b. 97.b. 181.a. 353.a. 429.b. 762.a. 822.b. 902.b. 1104.b
Hues (Robertus.) 3.a
Hugenius (Christ.) 744.a
Hyginus. 41.a. 88.a. 121.b. 232.b. 392.a. 670.b. 836.a,b
Hymnographus antiquus. 208.a. 362.b

I.

Iamblichus. 38.a,b. 985.a
Iauus Gulielmius. 94.b. 153.b. 168. b. 170.b. 172.a. 647. a. 796.a
Ionius. 660.a. 775.a. 833.b. 858.b. 1012.a
Iosephus. 55.b. 65.b. 184.b. 161.a. 232. b. 236.a. 237.a. 262.a. 342.a. 489.a. 563.b. 605.a. 606.b
Isidorus. Pr.* 6.b. *pag.* 3.a. 5.a. 24.a. 57.a. 89.a. 114.b. 139.b. 187.a. 191.b. 208.a. 225.a. 263.a,b. 315. b. 324.a. 507.a. 513. a,b. 534.a. 562.b. 563.a,b. 567. a,b. 568. b. 589.a. 671.a. 704.b. 713.b. 929.a. 873.b. 876.b. 877.b. 920.a. 926.b
Isocrates. 38.b. 40.a. 121.b. 246. a,b. 645.a. 961.b. 962.a. 1112.a
Iulianus IC. 503.b. 504.a
Iulius Africanus. 1016. a
Iulius Capitolinus. 78.b. 184.a. 310.a. 426.b. 599.b. 666.a. 672.a
Iulius Cæsar. 563.a. 566.b. 637.a. 714. a. 784.a. 786.b. 840.b
Iulius Firmicus. 235.b. 257.b. 653.b. 734.a. 804.b. 895.b. 1121.b
Iulius Obsequens. 467.a
Iunius (Hadr.) 207.b. 557.b
Iustinus. 190.a. 226.a. 227.a. 231.a,b. 378.a. 395.a. 398.a. 458.a. 460.a. 511.a. 536.b. 537.a. 592.b. 646.b. 658. a. 1001.a. 1037.a,b
Iustinus Martyr. 85.b. 232.a
Iuvenalis. 11.b. 23.a. 74.b. 75.a,b. 144.b. 149.b. 152.a. 158.b. 184.a. 221.b. 237.a. 240.b. 245.a. 324.a. 336.a. 434.b. 435.a. 556.b. 699.b. 700.b. 774.b. 798.b. 873.a. 1060.a. 1104.b

K.

Kirchmannus. 519.a

Labit-

L.

Labittus. 54.b. 132.a
Lactantius. 57.b. 84.a. 85.a. 108.a. 112.a. 152.a. 219.b. 290.b. 292.b. 358.a. 363.b. 388.b. 468.b. 485.a. 486.a. 633.b. 809.b. 911.b. 936.b. 975.b
Laërtius (Diogenes.) Pr. * 3.d. * 5.a. 30.b. 35.a. 38.a,b. 71.b. 79.a. 80.a,b. 91.b. 110.a. 111.b. 138.a. 150.b. 151.a,b. 152.a. 182.a. 196.a. 217.b. 239.b. 242.b. 246.b. 260.a. 261.a. 296.a. 298.a. 300.a. 320.a,b. 321.b. 334.b. 346.a,b. 381.b. 393.a, 451.a. 467.a,b. 468.b. 522.a. 524.a,b. 541.a. 583.a, 584.b. 595.b. 605.a. 632.a. 660.a. 765.b. 768.a. 769.b. 770.b. 771.b. 816.b. 883.a. 914.b. 919.a. 931.b. 983.b. 984.a,b. 990.b. 991.a. 993.a. 994.a. 996.a. 997.a. 1003.a,b. 1011.b. 1020.a, 1034.b. 1053.a. 1112.a
Lambecius. Pr. * 1.b. * 2.d. * 5.c. * 6.c.p. 31.b. 100.b. 104.a. 262.a. 269.b. 277.a. 278.a. 288.a,b. 289.b. 348.b. 436.a. 665.a. 728.a. 793.b. 819.b. 866.b. 926.b. 940.a. 1009.a
Lambinus. 21.a. 36.a. 542.b. 878.a
Lampridius. 93.a. 587.a. 675.b. 782.a. 810.b. 818.b
Leges XII. *Tab.* 43.b. 810.b. 821.a,b. 822.a. 889.a. 891.a,b. 922.a,b. 923.a,b. 937.a. 1105.b. 1106.a. 1107.a,b. 1125.b
Leo Allatius. 79.b. 239.b. 243.b. 544.a
Leo. 50.b
Leontius. 233.b
Levinus Lemnius. 235.b. 239.a
Levinejus. 561.a
Lexicon Vetus. 49.b
Libanius. 791.a
Lindebrogius. 91.a. 208.a. 236.a. 237.a
Lipsius. Pr. * 1.b. 2. *pag.* 7.b. 8.b. 23.b. 26.b. 29.a. 47.a. 48.a. 54.b. 66.a. 114.b. 129.b. 133.b. 144.b. 151.b. 152.b. 174.b. 179.b. 180.a. 191.b. 195.b. 209.a,b. 215.a. 227.b. 230.b. 240.a. 262.b. 263.a. 292.a. 314.b. 315.a. 317.b. 324.a. 325.b. 327.a. 343.b. 345.b. 355.b. 348.b. 364.a, b. 368.b. 374.b. 376.a. 390.b. 402.b. 403.a. 407.b. 412.b. 427.b. 441.b. 456.b. 466.b. 471.b. 482.b. 483.a. 490.a,b. 493.a. 500.a. 506.b. 507.a,b. 509.b. 518.a,b. 527.b. 528.b. 542.a. 557.b. 561.a. 562.a,b. 569.a,b. 578.b. 617.a. 622.a. 624.a,b. 625.a,b. 655.b. 665.b. 721.b. 790.b. 793.b. 795.a. 819.a. 867.a. 905.b. 927.b. 951.a. 1029.b. 1052.a. 1070.b. 1079.b. 1083.a
Livius. 24.a,b. 31.a,b. 32.a. 44.a. 56.a. 57.a,b. 58.a. 61.a,b. 64.a. 76.a. 77.b. 104.b. 115.a. 122.b. 123.a. 128.a. 132.a. 134.a. 136.a,b. 137.a,b. 144.b. 147.b. 171.b. 175.a,b. 195.a. 209.b. 210.a. 224.a,b. 226.b. 231.b. 253.b. 255.b. 264.b. 282.a. 283.a. 287.b. 291.b. 308.b. 311.b. 312.a,b. 313.a. 315.b. 322.a,b. 325.a. 327.a. 337.a. 376.a. 379.a. 380.a. 396.a. 398.a. 400.a,b. 401.a. 402.b. 404.b. 408.a. 424.b. 428.a,b. 441.b. 442.b. 444.a. 445.a. 455.a. 458.b. 483.a. 489.b. 490.a. 491.a,b. 506.a. 509.a. 532.a. 534.b. 560.a. 561.a. 562.a. 571.a. 579.a. 623.a. 636.b. 671.b. 678.a. 679.b. 681.a,b. 682.a,b. 684.a. 685.b. 704.a. 779.a. 784.a. 785.a,b. 786.a,b. 788.a,b. 799.a. 818.a. 823.a. 846.a. 847.b. b. 854.a. 865.a. 904.a. 908.a. 991.a. 992.b. 998.a. 1004.a. 1090.a. 1107.b. 1108.a. 1111.a
Lovius. 143.b. 247.a. 1041.a
Longinus. 430.a. 576.a
Lucanus. 65.b. 66.a. 188.b. 217.a. 264.a. 282.b. 461.a. 561.b. 829.a. 973.b. 997.b. 1065.a
Lucianus. Pr. * 3.d. *pag.* 6.b. 24.a. 38.b. 55.b. 80.b. 154.a. 217.b. 251.b. 298.b. 299.b. 301.a,b. 346.b. 387.b. 412.a. 447.b. 449.b. 456.b. 512.b. 551.a. 626.b. 666.b. 749.b. 1047.b. 1082.a. 1110.b. 1121.b
Lucilius. Pr. * 2.c. *pag.* 37.b. 78.a. 268.a. 398.a. 450.b. 589.b. 624.a. 887.b. 896.a. 1033.b. 1041.b. 1096.b
Lucretius. 13.a. 48.a. 51.a,b. 68.b. 82.b. 94.

Digitized by Google

94. a,b. 111. b. 112. b. 148. a. 149. b. 153. b. 154. a. 166. b. 225. b 237. b. 249. a. 257. b. 280. b. 310. a,b 338. a. 381. a. 472. a. 492. a. 507. b 529. a,b. 570. b. 624. a,b. 640. b 772. b. 774. b. 809. a. 825. a. 871. a 888. a. 953. a. 991. a. 1064. a

Luisinus (Fr.) pag. 371. b
Lupus Abbas Ferr. Pr. * 1. c
Lutatius. Pr. * 3. d
Lycophron. 70. b. 689. a

M.

Macer IC. 344. a
Macrobius. Pr. * 2. c. pag. 5. b 23. b. 32. a. 35. b. 40. a. 45. a,b 46 b. 53. a. 54. b. 58. b. 60. a. 74. a 76. a. 89. b. 90. a,b. 93. b. 100. b 101. a. 117. b. 118. a. 122. a. 123. b 124. b. 134. a. 150. a. 154. a. 168. a 175. b. 176. b. 177. a. 178. a,b. 179. a. 180. a. 181. a. 182. a. 184. b. 195. b. 196. b. 206. a. 207. b 210. a. 213. b. 221. b. 229. a. 232. a 233. b. 278. b. 279. b. 286. b. 287. b. 290. b. 291. b. 292. b. 295. a. 322. a 336. a. 339. a. 348. a. 349. a. 350. a 358. a. 376. b. 377. a. 384. b. 389. b 391. b. 413. b. 421. a. 431. a,b. 433. a. 434. b. 435. b. 449. a. 475. a. 519. a,b. 520. a. 531. a, b. 558. b. 559. a 560. a. 572. a,b. 573. b. 586. a. 590. b. 604. a. 606 a. 615. b. 616. a. 620. b. 642. b. 672. a. 703. a. 705. a. 706. a 722. a,b. 795. a. 802. a. 821. b. 871. a. 874. a. 908. a. 932. a. 949. a. 951, a,b. 965. a,b. 1018. a. 1029. a. 1060. a. 1061. a, b. 1070. b. 1123. b 1128. a

Maginus. 911. a
Magini (Hieron.) 55. b. 77. a. 353. a. 455. a. 501. a, 863. b. 1109. a,b
Manilius. 310, b. 741. b. 810. a,b 1121. b
Maimonides. 55. b
Manutius (Aldus) 6. a. 23. a. 31. a 33. b. 100. b. 106. b. 165. a. 188. a 209. a. 245. b. 251. b. 265. a. 282. a 313. b. 330. b, 427. a. 640. a
Mancinellus. 30. b
Marcellus Empiricus. 315. b
Marcianus IC. 145. a. 572. b
Marmeus Siculus. 166. a
Martianus. 282. a. 755. b
Marsilius Cognatus. 434. a
Marsilius Ficinus. 235. b
Martialis. 88. b. 96. a. 204. b. 248. b. 252. a. 267. a. 371. a. 434. a. 446. b. 447. a. 544. a. 547. b. 667. a. 675. b. 719. b. 728. a. 792. a. 809. a,b. 820. a. 947. a. 1015. b. 1047. a,b. 1048. a. 1059. b. 1070. a. 1120. a. 1122. a
Martianus Capella. 47. a. 87. b. 90. b 91. a. 112. b. 160. a. 232. a. 238. b 303. b. 337. b. 559. b. 661. b. 710. b
Martianus Heracleotes. 112. b
P. Martyr. 166. a
Maserius. 63. b. 308. b. 731. b
Maturantius. 425. a
Matthiolus. 303. a
Maximus Tyrius. 27. b. 93. b. 449. b 461. b
Meibomius. 49. a. 238. b. 297. b
Menagius (Ægid.) 772. a
Menander. 168. b. 169. a
Menasse Ben-Israël. 296. a
Menechmus. 761. b
Mercerus. 100. b. 245. a 486. b. 510. a 569. b. 622. a. 696. b. 727. b. 920. a
Mercurialis (Hieron.) 2. b. 114. b. 248. a. 251. b. 330. b. 724. b
Mersla. 704. a,b. 1028. b
Meursius. 2. b. 40. b. 180. a. 205. a. 232. a 458. b. 531. a. 635. b. 878. a. 881. a 1109. b
Minutius Felix. 20. a
Mirandulanus (I. Picus.) 734. b
Mitalerius. 381. a
Modestinus. 758. b
I. B. Morinus. 744. a,b
Mosellanus. Pr. * 2, d. p. 10, a,b. 16. b. 27. b. 29. b. 30. a. 33. b. 81. a. 132. b. 301. a. b. 304. b. 311. a. 341. b. 404. b. 584. a. 667. a. 704. b. 705. a. 730. b
Muretus. 130. b. 132. b. 255. a. 303. a,b. 451. a. 463. a. 512. b. 524. a. 638. a. 776. b. 777. a. 819. a. 1050. a

N.

Nævius. 195. a. 1032. b, 1033. b
Nannius. 121. b. 713. b. 735. a. 1036. a. 1037. a

Nandæus (G.) 864.b
Nemesianus. 452.a
Nemesius. 40.b. 346.b
Nicander. 187,b. 587,a,b
Nicephorus. 724.a
Nicomachus. 40,b. 524.a
Nigronius. 702,a,b.
Nonius Marcellus. 20,a. 31,b. 48,b. 60, a. 74,b. 81,a. 83,a. 89,a. 95,b. 99,a. 124,b. 139,b. 160,b. 163,a. 174,a. 179,a. 215,b. 216,a,b. 218,a. 245, a,b. 268,b. 276,b. 290,a. 291,b. 293,a. 310,a,b. 313,b. 316,a. 320, b. 321,b. 334,a. 373,a. 381,a. 391, b. 412,a. 415,a. 420,a. 421,a. 433,a. 450,a,b. 472,a. 485,a. 494,a,b. 547. a. 569,b. 574,b. 577,b. 588,b. 621, a,b. 649,a. 656,a. 671,a,b. 687,a. 694,b. 700,a. 704,a. 713,b. 755,b. 797,a. 801,b. 825,b. 844,a. 871,b. 872,b. 877,a. 893,a,b. 905,a. 907, a. 920,b. 922,a. 925,a. 926,a. 935, b. 1033,b. 1043,b. 1044,a. 1064,a. 1098,a. 1109,a

Q.

Odenathus. 762,a
Onomacritus. 195.b
Onomasticum vetus. 31,a. 612,b. 656,b. 659,a. 675,a. 878,b. 1065,a. 1081, a. 1123,b
Onuphrius Panvinius. 85.a. 177.a. 184, b. 239,b. 251,b. 327,b. 342,b. 536. b. 688, b. 795,a. 980,a
Oppianus. 50,a. 434,b. 452,a
Opsopœus. 619,a
Oracula Sibyllina. 84,b. 85,a
Oribasius. 232,a. 547,b. 612,b. 1066,a
Origenes. 151,a. 262,a. 346,b. 461,b
Orosius. 338,b. 382,b
Ortelius. 45,b
Ovidius. Pr. * 4,a. *pag.* 45,b. 46,a. 53, a. 58,a,b. 77,a,b. 85,b. 88,a. 93,b. 95,b. 102,b. 120, b. 121,a. 144,b. 157,a. 158,a. 163,b. 175,a. 176,a. 180,a. 196, b. 219,b. 229,b. 234,a. 252,a. 258,b. 264,a. 285,a. 287,b. 299,b. 301,a. 336,b. 337,b. 338,b. 339,a,b. 362,b. 377,a,b. 412,b. 459, b. 466,b. 488,b. 528,a,b. 530, a,b. 534,b. 613,b. 633,a. 668,a,b. 669, b. 707,a. 871,a,b. 879, b. 908,a. 925,b. 941,a. 990,a. 1014,a. 1020, b. 1069,b. 1071,b. 1073,b. 1074,a,b. 1108, b. 1109,a

P.

Pacuvius. 774,b. 1067,b
Patus (Lucas.) 3, a
Palladius. Pr. * 5,a. 204,b. 1025,a
Palmerius. 5,a. 94,b. 318,b
Pandectæ. 268,a. 273,b. 374,b. *Vide* Digesta.
Pandectæ Florentinæ. 333,b. 564,b. 757, b. 871,a
Pantagathus (Octavius.) 898,a
Papias. 338,a. 717,a
Parthasius. 147,a. 494,a
Paschalius. 1019,b
Paulinus. 1051,b
Paullus Diaconus. 919,a
Paulus, Festi Epitomator. 43,a,b. 535,a
Paulus IC. 94,b. 208,b. 212,a. 219,a. 235,a. 253,b. 272,b. 285,b. 430,a. 441,a. 503,a. 504,a. 607,a,b. 760.b. 937.b
Pausanias. 3,b. 22,b. 35,b. 157,a. 158, a. 167,b. 226,a. 236,b. 243,b. 244, a. 299,a. 329,a. 393,a. 400,b. 419,a. 449,b. 457,b. 559,b. 472,b. 539,a. 556,b. 815,a. 978,a. 987,b. 1012,a
Persius. 68.a. 75,a,b. 152,b. 188,b. 588,b. 719,b. 758,b. 879,b. 971,b. 1048,a. 1079,b. 1127,b
Persii vetus Interpres. 91,a
Petavius. 935,b. 996,b. 1012,a
Petitus. 138,b 261,a
Petronius. 34,a. 54,b. 314,a. 324,b. 652,a. 731,b. 791,a,b. 809,a. 825,b. 840,a. 886,b. 975,b. 1081,a
Peucerus. 32, b
Philander, Scholiastes Vitruvii. 188,b
Philostratus. 5,a. 18,b. 155,b. 163,a. 236,b. 252,b. 317,a. 497,b. 816,a. 961,a,b. 991,a
Philo Byzantius. 239,a
Philo Iudæus. 232,a,b. 237,a. 342,a
Phlegon Trallianus. 85,b. 237, a. 994,b

Pharna-

Digitized by Google

Phornutus. 836,a
Photius. Pr. * 3, d. *pag.* 40,b. 89,b. 93,a. 120,b. 344,a. 462,a 828,b. 831,b. 976,a,b. 977,a
Pierius Valerianus. 318,a
Pisagetta. 237,a
Pighius (Stephanus) 24,b. 67,b. 115,b. 117,a. 123,a. 592,a. 892,a. 981,a
Philargyrius. 95,a. 187,a 338,a. 339, b. 445,b. 446,b. 1029,a
Pignorius. 273,b. 511,b
Pindarus. 3,a. 251,b. 252,a. 619,a. 950,b
Planudes. 153,a. 197,a
Plato. 11,b. 27,b. 40,a. 41,b. 79,a. 84, b. 89,a. 90,b. 110,b. 150,b. 236,a. 237,b. 238,a,b. 246,a. 261,a. 262,a. 291,a. 321,a. 346,b. 348,a. 360,b. 361,a,b. 362,a. 386,b. 388,a,b. 407. b. 457,b. 460, b. 469,a, b. 511,a. 551,a. 607,b. 639,b. 651,b. 670,b. 767,b. 795,b. 954,a. 1020,a. 1074, b. 1080,b
Plautus. Pr. * 2. c. *pag.* 4,a. 30,a. 32,b. 39,a. 63,a. 108,a. 114,a. 128,a. 152. b. 172,a. 174,a. 195,a. 197,b. 215, a. 216,a. 220,a. 248,b. 249,b. 250, b. 285,b. 314,a. 389,b. 412,a. 437,a. 438,b. 439,a,b. 440,b. 380,a. 488, a. 547,a. 561,a. 594,a. 624,a,b. 634, a,b. 706,a. 708, a. 710,b. 762,b. 772,b. 796,b. 809,a. 820,b. 823,b. 824,a. 829,b. 869,a. 881,a. 890,b. 902,b. 908. a. 920. a. 926,a. 939,a,b. 953,b. 1018. b. 1026,a. 1031,a. 1046, a. 1067,a. 1093, a. 1094,a. 1096, b. 1101,b. 1117, b. 1123, b. 1124, a. 1127,b. 1128,b
Plethe. 91,a
Plempius. 348,b
Plinius. Pr. * 4. c. * 5,a. *pag* 2,b. 3,a,b. 5,a. 27,a. 38,b. 44,b. 45,a,b. 53,a. 54.b. 56,b. 60,a. 65,a. 71,b. 75,b. 76,a. 77,b. 78,a,b. 83,b. 84,b. 85, a,b. 90,b. 103,b. 110,b. 113,a. 125, a,b. 136,a,b. 137,b 158,a. 160,a. 161,a. 164,b. 165,a,b. 174,a. 179,b. 180,a. 181,b. 181,a. 185,a. 187,a. 188,b. 194,a,b. 207,b. 211,b. 214, a,b. 221,b. 223,b. 224,a. 229,a. 233, a. 234,a. 235,b. 237,a,b. 240,b. 250, b. 252,a. 254,a,b. 257,b. 276,a. 278, a. 280,a. 281,a,b. 303,b. 304. b. 310, b. 323,b. 325,b. 326,a. 327,a,b. 331, a. 338,b. 340,b. 342,a. 343,a. 357, a. 368,b. 370,b. 371,b. 374,b. 379, a,b. 395,a. 399, b. 401, b. 404,b. 408,a. 414,a. 415,a. 417,b. 418,a. 419,a,b. 420,a. 431,b. 433,b. 457, b. 461,b. 462,a. 463,b. 464,a. 465, a. 466. a. 472,b. 487,b. 496,a. 498,a. 499,b. 501,a. 502,a. 513,b. 515,b. 516,b. 522,a. 523,a. 528,a. 530,b. 531,a,b. 533,a. 543,b. 547,b. 556, a. 557,a. 572,a. 577,a. 580,a. 581,a. 588,a. 663,a. 665,b. 668,a. 679,a. 710,a. 725,a. 757,a. 783,b. 810,b. 822,b. 895,a. 898,b. 907,a. 928,b. 929,b. 959,a. 970,b. 971,a,b. 972,b. 973,b. 974,a. 1010,b. 1021,b. 1028, a. 1060,a. 1070,a. 1081,a,b. 1104,a. 1120. a,b. 1122. a,b
Plutarchus. Pr. * 1, d. * 7,b. *pag.* 2,a. 16,a,b. 23,a. 24,a. 29,a. 31,b. 32,a. 35,a. 37,a. 41,b. 44,a. 45,b. 47,a. 50,b. 54,a. 55,a. 58,a. 59,b. 61,a. 72,a. 74,a. 79,a. 89,a. 103,a. 108,a. 111,b. 120,b. 121,b. 122,b. 130,a. 131,b. 132,a. 133,b. 134,a. 138. a,b. 139,a,b. 142, a,b. 144,a,b. 155,b. 167,b. 179,b. 190,b. 191,a,b. 194,b. 196,b. 208,b. 217,a. 221,b. 222. a. 223,a. 226,a. 227,a. 228,a,b. 230,b. 231,a. 243,b. 245,a. 246,b. 247,b. 250,a. 254,a. 263,b. 277,a. 278,a. 281,a,b. 283,a. 291,b. 294,b. 295, b. 297,a. 299,a. 301,a. 307,a,b. 313, a. 317,a. 319,a,b. 326,b. 327,b. 328, a,b. 330,a. 348,a,b. 346,a,b. 347, a. 357,a. 362,b. 365,a. 375,a. 376,b. 377,a 382,b. 393,a. 394,a. 395,a,b. 400, b. 401, b. 408,a. 412,a. 417,b. 431,a,b. 447,b. 450,b. 451,b. 459, b. 468,b. 473, a,b. 524,b. 527,b. 528,a,b. 529,a,b. 530,b. 532,a. 541, a. 542,a. 545,b. 556,a. 567,a. 589, b. 605, a. 609, a,b. 612, a. 633,b. 635,a,b. 658,b. 710, a,b. 711,a,b. 724,a. 800,a. 801,a. 818,a,b. 825,b. 827,a. 828,a. 837,a,b. 839,b. 855.b.

856. a,b. 895. a. 908. b. 960. a. 983. a. 997, b. 1010. b. 1111. a. 1120. b. 1121, a

Politianus. 116. a. 208. b. 217. b. 757. b

Polyænus. 460. a

Polybius. 44. a. 60. a. 136. a. 323. b. 369. a. 398. b. 399. b. 497. b. 506. a. 556. a. 593. b. 680. b. 838. b. 866. a, b

Pollux (Iulius.) 26. b. 37. b. 47. b. 71. a. 82. a. 138. a. 155. b. 167. b. 171. a. 186. b. 214. a. 246. b. 502. b. 533. a. 557. a. 658. b. 816. b. 825. a. 866. b. 1042. a

Pomponius I.C. 54. b. 97. a. 124. b. 132. a. 270. b. 286. b. 370. a. 572. b. 758. b. 892. b. 991. b

Pomponius Mela. 463. b

Pontanus (Iob. Iac.) 66. b. 349. b. 531. a. 542. a. 1128. a

Pontanus (Ior.) 116. a. 950. a

Popma. 433. b. 705. b. 1038. a

Porphyrio, Horatii interpres. 74. a. 181. b. 288. a. 420. b. 442. b. 450. b. 506. a. 887. b

Porphyrius. 38. a, b. 91. a. 298. a. 362. a. 532. b. 910. a. 985. a. 1115. b

Priscæus. 730. a

Priscianus. Pr. * 1. d. *pag.* 31. b. 32. a, b. 46. a. 61. a. 116. a. 127. a. 147. a. 178. b. 195. a. 218. a. 261. a. 336. a. 346. a. 350. b. 358. b. 373. a. 417. a. 421. b. 493. b. 527. a. 599. b. 661. b. 667. b. 721. a. 822. b

Probus. 80. b. 122. a. 187. a. 482. a

Proclus, Platonis interpres. 41. b. 91. b. 160. a. 233. a. 236. a. 239. a. 262. a. 360. b. 794. b

Propertius. 35. b. 74. b. 95. b. 120. b. 251. a. 273. a, b. 476. a. 540. a. 586. b. 886. b. 1047. b

Prudentius. 175. b. 337. a. 509. b. 878. b. 949. b

Psellus. 315. b. 897. b

Ptolemæus. 76. a. 464. a. 746. a. 748. a. 806. a, b. 900. a. 913. a

Putaneus. 493. a

Q.

Quintilianus Declamator. 141. a. 408. a

Quintilianus Rhetor. 6. a. 7. b. 21. b. 27. b. 30. b. 46. a. 60. a. 70. b. 72. b. 73. a, b. 74. b. 75. a. 79. b. 80. a. 93. b. 96. b. 98. b. 103. b. 120. a. 132. a. 142. a. 167. a. 182. a. 198. b. 217. b. 224. b. 245. a. 251. b. 281. a. 288. b. 303. b. 317. b. 333. a. 389. a. 431. b. 471. a. 545. a, b. 495. a. 611. b. 617. b. 621. b. 654. b. 700. b. 728. b. 759. b. 809. b. 843. a. 854. b. 883. a. 930. a. 931. a. 948. a. 954. b. 1019. a. 1020. a. 1027. b. 1106. b

R.

Ræyardus. 59. b. 220. b. 1096. a

Ranchinus (G.) 826. b. 827. b. 975. a.

Rebuffus. 762. b

Remesius (Th.) 920. b

Robertus Titius. 793. b

Rhodiginus. 233. b. 255. a. 256. a. 749. a. 1041. b

Rhodius (Ioan.) 574. b

Rogerius. 110. b

Rondeletius. 419. b. 1120. a

Rualdus, (Ioan.) 2. a

Rubenius. 529. a

Rutilius. 188. b

Rufinus. 199. b

Rufus Ephesius. 1041. a

S. Rufus. 204. a

Rutgersius. 6. b. 166. b. 253. a. 298. b. 536. a. 765. b. 807. a. 841. b. 1027. b. 1038. a. 1045. a, b

Rutilius Numatianus. 1027. b

Rysquius (Iustus.) 634. a

S.

Salluſtius. 78. b. 114. a. 123. a. 129. a. 190. b. 191. a. 209. a. 220. a. 307. a. 400. b. 401. a. 410. a. 473. a. 494. b. 568. b. 717. b. 732. b. 762. b. 777. b. 779. a. 823. b. 920. b

Salmaſius. Pr. * 2. b. * 3. a, b. * 5. d. * 6. a. * 7. d. *pag.* 9. b. 17. a. 38. a. 41. a. 43. b. 52. a. 57. b. 66. b. 71. b. 81. b. 84. a. 86. b. 89. a. 93. a. 114. b. 125. b. 131. a, b. 133. b. 134. a. 136. a. 137. a, b. 151. b. 152. b. 153. a. 161. a, b. 162.

462.a,b. 163.a. 164.a. 166.b. 178.b. 186.a. 187.a. 188.b, 193.a. 207.a,b. 214.b. 215.a,b. 219.a. 224.b. 230.a. 236.a. 241.b. 242.b. 244.b. 256.a. 299.a. 304.a. 313.b. 314.a,b. 319.b. 350.b. 381.b. 414.a. 463.b. 465.a. 476.b. 502.b. 515.a. 522.a. 523.a,b. 531.a,b. 548.a. 557.a. 565.a,b. 566. a. 567.a,b. 652.a. 676.a. 714.a. 760. b. 764.b. 804.a,b. 805.a. 821.b. 854.a. 869.b. 878.a. 881.b. 889.a. 890.a,b. 893.a. 897.b. 907.a, 928.a. 929.a,b. 1015.b. 1018.b. 1026.a. 1034.a. 1072.a. 1074.a,b. 1078.b. 1101.a,b. 1102.a. 1104.a. 1106.a,b. 1113.a. 1114.a. 1122.b. 1123.a,b

Salvianus. 764.a

Sarisberiensis (Ioannes.) 31.b. 517.a. 659.a. 665.b. 666.a. 1054.a. 1128.a

Savaro. 117.a

Savilius. 91.b

Scævola. 25.a

Scaliger (Iosephus.) 3.a. 49.a. 56.a,b. 57.a. 60.b. 116.b. 129.a. 134.b. 139.b. 159.b. 169.a. 207.b. 209.a. 215.b. 216.a. 219.a. 220.b. 234.b. 273.a,b. 286.a,b. 287.a. 310.a. 373.a. 391.a,b. 443.b. 447.a. 453.a. 459.a. 495.a,b. 498.b. 515.a. 527.b. 528.b. 534.a. 536.a. 538.a. 563.b. 566.b. 576.b. 578.a. 589.b. 591.a. 642.a. 704.a. 736.b. 783.a,b. 793.b. 810.a,b. 875.a. 878.b. 886.a. 941.a. 967.a. 981.a. 996.b. 1033.a. 1075.b. 1076.a. 1082.a

Scaliger (Iul. Cæs.) 73.a. 168.a. 184.b. 329.a. 359.b. 418.a. 452.b. 475.a. 477.a. 479.a. 548.a. 557.a. 810.a. 946.b. 949.a. 1110.b

Schegkius. 197.b. 836.b

Schelius. 867.b

R. Schelomoh. 1096.b

Scioppius. 30.a. 94.a. 230.a. 526.a,b. 825.a

Scholiastes Aristophanis. 52.a. 73.b. 171.b. 300.b. 320.a. 607.a. 832.a,b. 894.a. 915.a. 1017.b

Scholiastes Iuvenalis. 240.b. 679.a. 699.b. 1071.a. 1104.b

Scholiastes Pindari. 3.b. 251.a, 246.a. 832.a. 943.b

Scholiastes Theocriti. 898.b. 907.b

Scholiastes Thucydidis. 105.b. 536.b

Scoppa (Luc. Ioan.) 772.a

Scribonius Largus. 36.b. 276.b. 973.a. 974.a. 1041.a

P. Scriverius. 119.b. 304.a. 324.b. 411.b. 432.b. 448 b. 504.b. 867.a. 868.b. 1082. b

Seldenus. 54.b. 93.b. 287.a

Seneca Pater. 55.a. 1018.a

Seneca. 7.a,b. 11.b. 31.b. 42.b. 44.a. 48.a. 73.b. 79.a,b. 107.b. 108.a. 117.b. 151.a,b. 162.b. 163.a. 179.b. 193.a. 194.b. 197.a. 204.a. 216.a. 242.b. 373.a,b. 320.b. 327.a. 343.a,b. 346.a. 364.b. 387.b. 394.a.b. 431.b. 443.a. 452.a. 568.a. 474.b. 496.a. 522.b. 564.b. 569.a. 631.a,b. 653.b. 654.b. 683.b. 690.a. 711.b. 723.a. 729.a. 731.b. 757.a. 776.a. 814.b. 817.b. 873.a. 890.b. 997.b. 1033.a. 1121.b

Seneca Tragicus. 234.a. 410.a. 652.a

Septalius. 83.b. 1034.b. 1058.b

Serenus Sammonicus. 974.a,b

Servius. Pr. * 3.d. * 6.d. *pag.* 54.b. 56.a,b. 57.a. 58.b. 67.b. 83.a,b. 85.b. 105.b. 108.a. 118 b. 121.b. 125.b. 126.b. 134.b. 137.a. 146.a. 147.a. 148.a. 185.b. 187.b. 188.a. 197.b. 210.a. 211.b. 212.b. 217.a. 219.a. 233.a. 251.a. 266.b. 270.a. 271.a. 280.a. 285.b. 530.a. 351.a. 373.b. 374.a. 412.a. 425.b. 428.a. 438.a. 415.a. 478.b. 479 a,b. 491.a. 493.b. 494 a. 502.b. 503.a. 504.b. 521.a. 527.a. 528.b. 529.a. 532.b. 533.a,b. 534.a. 538.a. 539.a. 550.b. 572.a. 575.a. 622.b. 648.a. 651.b. 681.b. 707.a. 716.b. 777.b. 783.b. 825.a. 854.b. 865.b. 869.b. 871.b. 875.a. 876.b. 904.b. 1018.b. 1031.a,b. 1122.b. 1123.b

Sextus Aurelius. 412.b

Sextus Empiricus. 27.b. 152.a. 346.a. 385.a. 431.a. 468.b. 469.a. 583.b. 585.a. 595.b. 661.b. 733.b. 734.b. 715.a,b. 746.a. 748.a. 755.a. 770.a. 778.b

Sibr.

Sibr. Siccama. 892,a
Siculus Flaccus. 408.b. 714.a. 65.b. 563,b
Sidonius Apollinaris. 668,b. 778.a. 911, b. 920,a. 925,b. 949,a. 962,a. 1015, a. 1121,b
Sigonius (Carolus.) 25,a. 26,b. 171,b. 211,b. 281,b. 638,b. 790,a
Silius Italicus. 217,b. 263,b. 287,a. 310,a. 338,a. 368,b. 369,b. 487,b
Simplicius. Pr. * 4,b. *pag.* 40,b. 151,b. 524,a. 735,a. 884,a. 976,a
Sixtinus ab Hemminga. 734,b
Socrates. 194,a
Solinus. 45,a. 60,a. 83,b. 85,a. 110.a. 113,a. 135,a,b. 136,a. 236,b. 237,a. 240,a. 241,b. 537,b. 826,a. 974,b. 985, b. 1032, b. 1084, b. 1122, a. 1123, a
Sophocles. 414,a,b. 641,b
Soranus. 993,b. 994,a
Sofipater. *vide* Charisius.
Spartianus. 117,b. 221,b. 596,a
Statius Papinius. 127,b. 252,a. 496,a. 795,b. 830,b. 1014,a. 1109,b
Stephanus (Carolus.) 34,a
Stephanus (Henric.) *Pr.* * 2,d. * 4,c,d. * 5,d. * 6,c. * 8,d. *pag.* 1,b. 22,a. 31. a. 34,a. 39,b. 71,a. 74,a,b. 102,a. 129, a, b. 153,b. 176, a. 181, b. 189,b. 202,a. 217,a. 227,b. 229, b. 236, a 246,a. 255, a. 262,a,b. 292,b. 296,b. 297,a. 300,a. 313,b. 341,a. 351,b. 352,a. 365,a. 381,b. 385,b. 386,a. 418,b. 419,a. 424,a. 427,a. 436,a. 431,a. 432,b. 452,a. 453,a. 470,a,b. 474,a. 493,a. 508,a. 513,a. 520,a. 531,b. 541,a,b. 542,a. 556,b. 569,a. 596,b. 598,a. 611,a. 612,a. 613,b. 615,a. 628,a. 661,a. 666,a. 696,a. 707,a. 711,a,b 712,a. 723,a. 728,a. 730,b. 744,b. 756,a. 762,b. 771,a. 773,a. 842,a. 867,b. 900,a. 903,a. 922,a. 955,b. 966,a. 979,b. 1025,b. 1027,a. 1080,a
Strechius. 47,a. 136,a. 323,a. 368,b. 518,a
Strabo. Pr. * 4,a. *pag.* 3,a. 5,a. 23,a. 36,b. 49,b. 65,a. 76,a. 78,a. 80,a. 110,a. 112,b. 113,a, 121,b. 125,a. 151,a. 157,a. 163,b. 165,b. 166,a. 226,a,b. 236,a. 242,b. 243,b. 282, a. 315,a. 319,a,b. 399,a. 418,b. 419,a. 422,a. 424,b. 426,a. 451,b. 459,b. 461,a. 462,a,b. 465,b. 466, a. 472,b. 487,b. 505,b. 516,b. 536, a,b. 538,b. 540,b. 542,a. 550,b. 578,b. 595,b. 634,a. 659,a. 734,a. 903,b. 952,a. 999,a. 1000,b
Strada. 524,b
Streinius. 61,a
Suetonius. Pr. * 3,c. *pag.* 27,a. 28,a. 33. b. 54,b. 59,a. 61,a. 62,b. 67,a. 72, a,b. 94,a. 106,a. 117,b. 123,b. 136,b. 137,a. 140,a. 158,a. 170,b. 172,b. 182,a,b. 213,a,b. 221,b. 236,b. 252, a. 267,a. 283,b. 294,b. 304,b. 307,a. 308,b. 341,b. 349,b. 371,a. 402,a. 404,b. 410,a. 458,b. 467,a. 475,b. 484,a. 486,a. 496,b. 502,b. 514,b. 569,a. 643,b. 653,a. 656,b. 683,b. 707,b. 713,b. 728,a. 761,b. 790,b. 792,b. 799,b. 801,b. 810,b. 816,a. 817,b. 917,a. 924,b. 945,a. 1018,b. 1024,b. 1029,b. 1048,a,b
Suidas. Pr. * 4,a. *pag.* 4,a. 6.b. 23,a. 36,b. 39,b. 71,a. 107,a. 138,a. 151, a. 242,a. 261,b. 279,b. 300,b. 381, a. 472,a. 544,b. 794,a. 828,a. 831, a. 832,a,b. 833,a,b. 835,a. 914,b. 931,a. 944,b. 1003,a. 1006,a. 1088,b
Sulpitius Severus. 987,a
Symmachus. 17,b. 63,a. 158,a. 603,b. 1014,a
Syneſius. Pr. * 7,b
Sympoſius. 248,b

T.

Tacitus. 54.b. 59.a. 73.b. 74.a. 82. b. 128.a. 132.b. 145.a. 172.b. 181. a,b. 191.b. 197.b. 208.a. 295.b. 307.a. 349.b. 353.a. 375.b. 427.a. 454.b. 467.a. 472.b. 488.a. 558.b. 560.a. 562.b. 568.b. 599.a. 618.b. 652.a. 682.a,b. 684.a. 720.a,b. 786. a. 801.b. 802.b. 917.b. 1090.a

Tatia-

Digitized by Google

Tetianus. 342.a
Terentianus Maurus. 199.a,b. 844.a
Terentius. Pr. * 2. c. *pag.* 34.a. 51. a. 79. b. 167. a. 218. b. 248.a. 268.a. 306.b. 318.a. 359. a. 384.a. 387. a. 388.b. 457. b. 496.b. 711.a. 759. b. 796.b. 818.a. 825.b. 916.a. 1117. a
Terentius Scaurus. 116. a. 389 b. 668.b
Tertullianus. 65.a. 84.b. 87. b. 128. a 136.a. 147. a. 256.a. 277. a. 289. a. 296.a. 314.b. 325. a. 328.a. 364. a. 377. b. 413.b. 501.b. 523.a. 533. a. 541.a. 556 a. 563.a. 613. a. 652. b. 750.a. 898. b. 925.b. 967.a. 1047.a. 1128. b
Themistius Euphrades. 497.b
Themistocles. 79. b
Theocritus. 477.a,b. 619. a. 1081. a
Theocriti interpres. 477. a
Theodoretus. 35. a. 38.b. 40. a. 154. a. 468. b. 613. a. 760.b
Theophanes. 193. b
Theophilus. 353.b. 429.a. 846.b
Theophrastus. Pr. * 4. c. *pag.* 39.a. 93. a. 163. a. 164. b. 166.a. 187.a. 194. b. 223. b. 238.a. 265.b. 303.a. 434. b. 450.a,b. 471.a,b. 476. b. 523. a. 529. b. 906. a,b. 969. a. 971. b. 1123.a
Thucydides. 45.b. 105. b. 111. b. 121. a. 157.a. 305.b. 431.a. 458.a. 565. a,b. 793.a. 992. a. 998. a
Thylesius. 184.b.
Tibullus. 50.b. 51. a,b. 83. b. 243.b. 280.a. 488.b. 1014. a. 1122.
Timæus Locrensis. 88.b
Torrentius. 879.a
Trandenius. 207.b
Trebellius Pollio. 533.b
Tribonianus. 43.a,b
Trithemius. 29.a
Turnebus. 26.b. 31. a. 73.a. 76. a,b. 77.a. 103.b. 117. b. 124.b. 126. a. 146. a. 176. a. 215. b. 216.b. 218.a 220.a. 225.a. 251.b. 257. a. 313. b. 315.b. 316.b. 330.a,b. 348.a. 371.b. 375.b. 452. b. 530.a. 531.a. 535.b. 547.b. 548. a. 562.a,b. 566.a,b. 567. a,b 588.b. 621.a. 625.a. 650.a. 673. a. 703.a,b. 704.a,b. 705. a. 706. b. 822. b. 865. b. 878.a. 902.b. 1014. 1033. a. 1075. b. 1076. a. 1100.a. 1105.b. 1126. a
Tzetzes. Pr. * 4. a. *pag.* 2.a. 44. a. 241.b. 472. a. 837.b. 933.b. 961.a

V.

Valerius Flaccus. 563.a
Valerius Maximus. Pr. * 1. d. 24. b. 26.a. 44. a. 57. b. 62. b. 64. a. 67. b. 79. a. 97. a. 114. a,b. 115.a. 123.a. 132.a. 135. b. 136. b. 137. b. 142. a,b. 144.a. 174.b. 210.a. 221. a. 226.a. 227.b. 230.b. 253. a. 277. a 278.a,b. 282.a. 288. a. 289.a. 295.b. 307.b. 311.a. 313. a. 320. b. 323. b. 332.a. 355. a. 368.a. 378.b. 381. a. 397. a. 401. b. 408.a. 421.a. 444.a. 514.b. 543.b. 556.a. 636.a,b. 638.b. 656. a. 682. b. 790.a. 798. a. 826.a. 831. a. 968. b. 1104.a
Valerius Probus. 944.a. 1126.b
Valla (Laurentius) 134.b. 135.a. 251. b. 384. a. 391. b. 501. a. 599. b. 637. a
Varro. Pr. * 2. c. d. *pag.* 20.a. 45.a. 46.a. 56.a. 57. b. 58. b. 63.a. 76.a,b. 78. b. 81.a,b. 82. a. 83.a. 84.a. 87.a. 90. b. 95. a. 96.a. 100.a. 134.a,b. 150.a. 151. a. 155. a. 156.b. 158.a. 160. b. 175.b. 182.a,b. 183.a. 195.a. 211.b. 213.a,b. 214.a. 215.b. 216. a. 218.a. 220.b. 257. b. 276.b. 282. a. 285.a. 306.a. 328. a. 330.b. 336.a. 338. b. 339. b. 371. a. 381.a. 408.a. 412. b. 423.a. 424. a. 427.a. 433.a. 434.a. 447.b. 459.b. 481.a. 524. a. 527.b. 529.a. 534. b. 549.b. 550.b. 556. a. 568. b. 576. a. 578. a, b. 588.b. 591.a. 639.a. 668.b. 679.a. 681 a,b. 706.b. 716.a. 717.a. 732 a,b. 783.b. 789.a. 791.b. 804.a. 809.a. 825. a. 830 a,b. 848.a. 864.b. 879. a,b. 888. a. 889. b. 899.a. 913.b. 923.b. 929.b. 939. b. 969.a. 1033.b. 1045.a. 1069. a. 1084.a. 1097.b. 1108. b. 1125.a.
Vasquius (Ferdinandus) 762. a
Vegetius. 126.a. 136. a,b. 161.a,b. 225. a. 293.a. 323.b. 518.a,b. 563. a,b.

566.b.1123.b
Vellius Longus. 116.a.155.a
Velſerus (Marcus) 905.b
Vettius Valens. 805.b.807.b
Villor (P.) 77.a,b. 202.b. 336.b. 775.b. 817.b. 878.a. 1021.b. 1032.b
Victorinus (Marius) 47.b. 60.a. 116.a. 118.b. 286.a. 471.a. 695.a. 933.a
Virgilius. Pr. * 6.a. *pag.* 8.a. 15.b. 30.a. 44.a,b. 45.a. 55.a. 58.b. 68.b. 85.b. 92.a. 94.a. 98.a. 102.b. 112.b. 118.a,b. 120.a. 121.b. 122.a. 124.a,b. 125.b. 146.a. 164.a,b. 185.b. 187.b. 188.a,b. 189.a. 196.b. 197.b. 198.a. 201.b. 212.b. 236.a. 237.a. 251.a,b. 257.a. 266.a. 270.a. 280.b. 298.b. 307.a. 309.a. 310.a,b. 318.a. 324.a. 329.a. 337.b. 338.a. 357.b. 372.b. 374.a. 387.a. 406.b. 426.b. 428.a. 438.a. 445.a. 464.a. 466.b. 472.a. 477.a. 480.a. 482.a. 487.a,b. 488.a. 494.a. 535.a. 538.b. 539.b. 616.a. 620.b. 625.b. 643.b. 648.a. 672.a. 688.a. 695.b. 705.b. 854.a. 865.b. 872.b. 905.a,b. 941.a. 1014.a. 1044.b. 1064.a. 1069.b. 1123.a,b
Vinnius. 25.b
Vitellia. 911.a.
Vitruvius. Pr. * 5.a. 2.b. 17.a.b. 32.b. 41.a. 65.a. 88.a. 94.b. 96.a. 111.a. 125.b. 160.b. 163.a. 165.a. 18[illegible].b. 185.a. 188.b. 204.b. 207.b. 219.a. 248.b. 249.a. 252.b. 394.a. 424.b. 502.b. 503.a. 522.a. 543.a. 544.a. 568.a. 716.a. 750.a. 857.b. 872.a. 909.b. 910.a. 1047.a. 1049.a,b
Velleius Paterculus. 73.b. 74.a. 78.b. 230.a,b. 241.a. 281.b. 327.a. 328.a. 382.b. 400.b. 408.a. 421.b. 538.b. 559.a. 560.a. 638.b. 664.a. 725.a. 843.a. 874.b. 982.a
Vlpianus. 94.b. 110.b. 145.a. 211.b. 257.b. 268.b. 272.a. 273.a. 274.a. 275.a. 276.b. 277.a. 279.b. 284.a. 286.b. 353.a. 408.a. 424.b. 463.a. 547.a. 603.a. 607.a. 724.b. 757.b. 758.b. 821.a. 823.b. 880.a. 901.b. 924.b. 1091.a
Volaterranus. 251.b
Volusius Metianus. 1016.a
Vopiſcus. 27.a. 175.b. 219.b. 263.a. 264.a. 283.b. 603.a,b. 682.a. 692.a
Voſſius (G.I.) Pr. * 3.d. * 4.a,b. * 7.c. *pag* 2.a. 11.a. 24.b. 25.b. 32.a,b. 37.a. 39.b. 56.b. 60.b. 61.a. 76.b. 82.a. 97.a. 106.b. 122.a. 170.a. 179.b. 182.a. 198.b. 230.a. 241.b. 243.a. 250.a. 283.b. 287.b. 306.b. 318.a. 329.a. 342.a. 348.a. 359.a. 371.b. 389.a. 432.b. 438.b. 462.a. 471.b. 472.a. 493.a. 526.b. 544.b. 566.a. 568.b. 576.a. 647.b. 649.b. 651.a. 661.b. 663.b. 671.a,b. 708.a. 709.a. 715.b. 722.a. 828.b. 831.b. 833.b. 841.a. 853.b. 872.a. 898.a. 899.b. 1008.a,b. 1067.b. 1073.a. 1076.b. 1079.a. 1088.a. 1122.a
Voſſius (Iſ.) 1119.b

W.

Wendelinus. 516.a
Willichius. 118.b
Winzerius. 165.a. 687.b. 920.b. 1025.b

X.

Xenophon. 49.a. 125.b. 605. 609.a,b. 767.a,b. 768.a,b. 769.a.b. 992.a. 998.a
Xiphilinus. 221.b. 858.a,b
Xylander. 429.b

Z.

Zeno Veronenſis. 951.b
Zenobius. 25.b
Zonaras. 54.a

ADDEN-

Digitized by Google

ADDENDA ET MUTANDA
In
COMMEMTARIIS.

Lib. 1. cap. 2. pag. 7. Morborum vitiorumque fraudes, animorumque labes ac peſtilentias aſſeverabat, &c.] Ranchinus Var. Lect. lib. 1. cap. 3. hic quædam tranſpoſita & loco mota eſſe arbitratur ; ideoque ita reſtituendum : *Morborum, vitiorumque labes ac peſtilentias, animorumque fraudes aſſeverabat &c.* Cum inaudita ſit locutio iſta *fraudes morborum ac vitiorum* ; apta verò & propria *labes vitiorum, morborum peſtilentia, fraudes animorum.*

Lib. 1. c. 11. p. 51. Contrane inſtitutum fiebat antiquæ diſciplinæ tam probabile?] Sic Vett. Edd. à quibus abit Stephanus. In Ms. Reg. legitur : *Contrane inſtitutum fiebat antiquæ diſciplinæ, tumq probabile.* Unde Lambecius non malè legendum cenſet : *Contrane inſtitutum fiebat antiquæ diſciplinæ? utrumque probabile.* Ut ſenſus ſit : utrumque in congreſſibus præliorum probari poteſt, & Græcorum militum ſilentium, & Romanorũ clamor. Sequentia etiã *an tum etiam gradu*, &c. non eſſe à Gellii manu autumat Lambecius, ſed eum indubitanter ita ſcripſiſſe vult : *Nam tum & gradu elementi & ſilentio eſt opus, cum ad hoſtem itur in conſpectu longinquo procul diſtantem : cum vero prope*, &c. Et ſane ſenſus commodior hoc modo efficitur, ſublato interrogandi ſigno poſt *diſtantem*, quod in omnibus hactenus excuſis additur.

Lib. 3. cap. 10. pag. 235. Poſt *ita naſcuntur* finienda periodus, & punctum apponendum. Legendumque cum Salmaſio in de Annis Climacteric. *Pericula quoque vitæ fortunarumque hominum, quos Climacteras Chaldæi appellant, graviſſimos quoſque fieri affirmat ſeptenarius.* Vel, quod eodem redit, cum Vett. Codd. *Periculæ quæq; vitæ, fortunarumq; hominum, quæ Climacteras Chaldæi appellant, graviſſima quæque fieri affirmat ſeptenarius.* Pericula enim ipſa Græcis Mathematicis κλιμακτῆρες vocantur. Et notat Gellius ex Varrone & Chaldæorum mente iſta omnia graviora videri, & minus evitabilia, quæ annis Climactericis acciderent. Quomodo autem anni Climacterici Hebdomadici intelligendi, notatum eſt ad lib. 15. c. 7.

Lib. 3. cap. 13. pag. 246. Atque is, inquit, Demoſthenes domo egreſſus,

Digitized by Google

ſus, ut ei mos erat, cum ad Platonem pergeret] Benè animadvertit Ranchinus Var. Lect. lib. 1. c. 3. ridiculum eſſe, notare alicui morem eſſe egredi domo; quaſi hoc non omnibus ſoret communè: At non omnibus mos adire Platonem diſcendi gratiâ; ideoque reponendum: *Demoſthenes domo egreſſus, cum ad Platonem pergeret, ut ei mos erat.*

Lib. 5. cap. 13. pag. 341. Etiam adverſus quem aſſuiſſent, ejus filii tutores relicti in eadem cauſa pupillo aderant] Quæ ad hæc verba notata ſunt, non videntur eorum ſenſum aſſequi; ſed potius explicanda ex *leg. ult. D. de poſtul.* ubi Triphonius Jurisconſultus ſcribit: *A Principe noſtro reſcriptum eſt, non prohiberi tutorem adeſſe pupillo in negotio, in quo advocatus contra patrem ejus fuiſſet.* Regula enim eſt neminem pro eo agere poſſe, adverſus quem fuit advocatus, nec contra, adverſus eum, cujus patrocinium antea ſuſcepit; quod & in eorum liberis obtinet. Ab hac regula excipiuntur tutores, ut patet ex *dicta lege ult.* quomodo etiam Maſſurii Sabini verba capienda; cum etiam tutores adverſus fiſcum agere poſſint, in ea cauſâ, in qua adverſus patrem antea fuerunt fiſci Advocati. *d. l. ult. & penult. D. eod.*

Lib 5. cap. 17. pag. 350. Tanquam ominalem diem plerique vitant] Rectè. *Ominalis dies*, in malam partem dictus eſt, tanquam mali ominis, ut Græcis ἀποφράς & ἀποπάτωρ; & ſupra lib. 4. cap. 9. Auctori noſtro *religioſi dies* dicuntur *triſti omine infames, impeditique.* Et ibidem paulo poſt: *Religioſi dies dicti, quos propter ominis diritatem relinquimus.* Malè in vulgatis *inominalem* legebatur, uti & apud Macrobium, ubi ſimiliter *ominalem* reponendum.

Lib. 6. cap. 14. pag. 387. Idcirco Veteres quoque noſtri exempla pro maximis graviſſimiſque pœnis dicebant] Ita quoque Tacitus hac voce utitur lib. 15. Annal. *Vt tanquam adverſus ſontes & extrema exempla meritos.* Id eſt, graviſſimas pœnas. Huc etiam faciunt illa Donati ad iſtud Terentii in Eunucho: *utrque exempla in te edent*, ubi notat: *Exempla dicuntur mira & nova tormenta, quæ pro exemplis narrentur, aut quæ documenta ſint cæteris, ne delinquant.*

Lib. VII. cap. 9. pag. 420. Meum, inquit, non eſt: at ſi me canis momorderit] In MS. R. Ennii Verba ita leguntur: *Meum non eſt, alt'nus iſte canis memorderit.* Unde Lambecius Ennium ſcripſiſſe forſan autumat: *Meum non eſt, alterius ſi te canis memorderit.* Ut ſit proverbiali ſpecie dictum in eum, qui mali ſui cauſam non ipſi auctori, ſed alteri cuipiam imputat, ὄνειρ' κύων εἰς τὸν λίθον ἀγανακτῶσα.

Lib 7. cap. 18. pag. 440. Et hoc, quod dicemus, rei non tenue argumentum eſſe poteſt. Prælio Cannenſi Hannibal. &c.] Cum lectio ſic

sic interrupta, melius cum Lambecio legas: *Et hoc quod dicemus, rei non tenue argumentum est. Post prælium Cannense* &c. Vide Valerium Maximum lib. 2. cap. 9.

Lib. 13. *cap.* 27. *pag.* 723. In Comment. a. ℣. f. 4. à fine. pro *Rectius itaque leges*, &c. *scribe*: Unde aliquis forsan hic legendum censeret: *ibi scripta sunt.* Probum tamen & Gellianum est, ut ex Vett. Codd. hic editum.

Lib. 14. *cap.* 1. *pag.* 741. *vers.* 25 *b.* post, *conspici potuit.* adde: Imò, ut apparet ex Epistolâ Auzotii ad Petitum, quam Parisiis typis descriptam Petitus transmisit ad Virum Amplissimum & Astronomorum nostri sæculi facilè Principem D. Iohannem Hevelium, amicum plurimis nominibus mihi colendum cujus etiam Responsionem propediem publicè legemus; ut, inquam, ex istâ Epistolâ apparet, Cometa iste ab Auzotio Lutetiæ Parisiorum, aliisque alibi per egregium Telescopium adhuc die 18. Martii, & amplius conspectus fuit. Alter verò, &c.

Lib. 15. *cap.* 24. *pag.* 841. In Commentariis post *à J. Rutgersio Var. Lect. lib.* 4. *cap.* 19. adde: Hunc etiam de Plauti Fabulis quæ dubiosæ, quæ genuinæ haberi deberent, judicium suum interposuisse, colligere possumus ex Auctore nostro lib. 3. cap. 3. Quo tempore autem Volcatius Sedigitus vixerit, etsi certo dici nequeat, post Turpilium tamen Comicum, qui obiit Olymp. CLXIX. teste Hieronymo in Chronicis, eum vixisse, ex hisce versibus, in quibus de Turpilio quoque loquitur, facile constare potest. Hujus Volcatii Sedigiti meminisse videtur Cicero ad Atticum lib. 7. Epist. 3. *Nec mihi concederet, ut imitarer Volcatium aut Servium, quibus tu es contentus.* Item, Messala Corvinus, ut ex antiquo Codice ejus nomen restituit J. Wouwerus lib. De Polymathia cap. 4. apud Suetonium De Illustr. Gramm. cap. 4. *Messalla Corvinus in quadam epistola, non esse sibi dicens rem cum Furio Bibaculo, nec cum Sedigito quidem aut literatore Catone.* Ubi vulgò legitur *Segida*, pro *Sedigito.*

Lib. 16 *cap.* 18. *pag.* 910. *vers.* 22. *b.* post *ipse Iupiter super centrum suum rotetur*, adde: Novissime quoque à Campano & Cassino Romæ excellenti Tubo Optico in Jovis disco sive potius globo detecta est nova macula permanens; quam observarunt decem ferè horarum spatio ad eundem semper locum redire: unde haud immeritò infertur, Jovem ipsum tanto temporis spatio super ceptrum suum circumvolvi. Eodem modo novimus Lunulam quandam, &c.

FINIS.

Digitized by Google

Errata Operarum ſic corrige.

Pag. 102. a. verſ. 13. pro 114. lege 144. pag. 160. b. verſ. 10. leg. *Cafalinenſis.* pag. 240. b. verſ. 1. pro *ſic* leg. *hic.* pag. 341. a verſ. ult. leg. *ſuppla.* pag. 567. a. verſ. 8. leg. *laudibus.* p. 565. b. verſ. 12. leg. **ΠΕΡΙΠΛΕΟΝΤΕΚΤΗΜΑ.** pag. 653. a. verſ. 2. pro *aliaſ* leg. *aliàs* pag. 656. b. verſ. 21. leg. *quà Plautum.* pag. 657. b. verſ. 9. poſt *notavi* dele punctum. pag. 668. a. verſ. 14. poſt *cognominis* dele comma. pag. 669. b. verſ. 12. pro *numerum* leg. *numerus.* ibid. b. verſ. 8. leg. **ΔΟΞΟΚΑΤΗΡΟΦΟΡΟΙ.** pag. 673. b. verſ. 9. pro ſ leg. *ſic.* pag. 708. a. verſ. 2. leg. *lib.* 8. pag. 714. a. verſ. 9. à fine leg. *ſubſcribam.* pag. 737. b. verſ. 8. pro *& Divina* leg. *& Diurna.* pag. 739. a. verſ. 3. pro *Solus* leg. *Solis.* pag. 744. a. verſ. 15. pro *circumciſum* leg. *circumciſum.* pag. 750. b. verſ. 18. leg. *augurum.* p. 752. a. verſ. 11. pro *ſaliis.* leg. *ſatis.* pag. 753. a. verſ. 2. pro *ceſſant* leg. *ceſſent.* pag. 770. a. verſ. 7. pro *Mitto* leg. *Citius.* pag. 783. b. verſ. 7. à fine pro *hic* leg. *hic.* pag. 784. a. circa medium leg. *jus non ſit.* pag. 833. b. verſ. 16. à fine pro *ſeptem* leg. *quinque.* pag. 839. a. verſ. 12. à fine pro *ſubditos* leg. potius *ſubjectos.* pag. 841. b. verſ. 10. & 12. pro *ante* leg. utrobique *poſt.* Ibid. verſ. 14. pro LXXVI. leg. LXXVII. pag. 877. a. verſ. 10. pro 6. leg. 7. ibid. verſ. 11. pro CLXXIV. leg. CLXXXIV. pag. 937. a. verſ. 5. pro *conſepta* leg. *concepta.* pag. 957. a. verſ. 28. pro *emtula* leg. *emulcula* pag. 1009. a. verſ. 10. à fine leg. *Ariſtaenetus.* pag. 1070. a. verſ. 11. à fine leg. *ut ait Horatius.* pag. 1074. b. verſ. 10. à fine pro *Ecis* leg. *Texte.* pag. 1081. a. verſ. 14. à fine leg. *Ariſtaenetus.*

Cætera ſi quæ ſint majoris aut levioris momenti, Eruditus Lector facile per ſe corriget; quemadmodum & quæ hîc notavimus maximam partem cuivis per ſe corrigere facillimum fuiſſet; quo minus obiter lectorem ſefe obtulêre, hic ea annotare placuit.

Biblioteca Nazionale NAPOLI

527444

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

527444

Digitized by Google

2 72

by Google

Digitized by Google